

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

A NAGYVÁRADI, KASSAI ÉS KOLOZSVÁRI

ÜGYVÉD-EGYLETEK KÖZLÖNYE.

HETILAP A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A

FRANKLIN-TÁRSULAT.

NYOLCZADIK ÉVFOLYAM.

BUDAPEST, 1874.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

TARTALOM.

Jegyzet. A mely cikkek különböző rovatok alá tartoznak, mindenik rovat alatt fellelhetők.

Államtudomány.

	Lap
Productiv erők. — Dr. Szele Andor jogtanár urtól	130
Folytatás	138
Folytatás	158
Folytatás	162
Folytatás	170
Folytatás	184
Folytatás	194
Folytatás	229
Folytatás	239
Folytatás	252
Vége	270

Árva- és gyámügy.

Árvaügyünk rendezéséhez. — Konrád Sámuel kir. aljárásbíró urtól	324
Néhány szó az új örökösödési eljárás tervezetéhez árvaügyünk érdekében. — Dalmady Győző a pestmegyei árvaszék elnökétől	375

Büntetőjog.

A büntetőjog világtörténeti fejlődésének vázlata. — Dr. Schnierer Aladár, pesti kir. egyet. jogtanár urtól	1
Folytatás	9
Folytatás	17
Folytatás	26
Vége	34
Büntethető-e a párbajra való kihívás. — Dr. Dárday Sándor-tól	4
Edmunds Krisztina (Angol esküdtzéki tárgyalás.)	22
Folytatás	30
Vége	39
A párbajról. — Dr. Csatskó Imre legfőbb ítélőszéki bíró urtól	30
A IV. magy. jogászszyülés elé terjesztendő indítvány a bünvádi eljárás köréből. — Dr. Singer Ignác kir. törvényszéki bíró urtól	45
A sajtóügyi törvényhozás kérdése. — Dr. Dárday Sándor-tól	49
Folytatás	57
Folytatás	65
Folytatás	73
Vége	81
A bünvádi eljárás ideigl. szabályozásáról	72
A polgári és bünygy közti viszonyról (Lásd az „Ertekezések“ rovatában).	
Bünygyi perújítás. — Závody Albin kir. ítélő táblai bíró urtól	86
Börtönlátogatás. — Dr. Dárday Sándor-tól	103
A közvetlenség elve a bünvádi eljárásban. — Dr. Dárday Sándor-tól	126
A közvetlenség elve a bünvádi eljárásban. — Dr. Singer Ignác kir. törvényszéki bíró urtól	147
A steini ó- és új-fegyintézet Alsó-Aus-triában. — Tauffer Emil fegyházi igazgató urtól	186
Büntetőjogi reformjaink előkészítése. — Dr. Székely József kir. főügyési helyettes urtól	225
„Bizonyítékok elégtelenségéből.“ — Kaczi-lány Nándor, budai kir. törvényszéki bíró urtól	263
Tényálladék és bizonyíték. — Dr. Kovács Gyula kir. tábl. fogalmazó urtól	272
Még egyszer a bizonyítékok elégtelenségéről. — Kaczi-lány Nándor, budai kir. törvényszéki bíró urtól	286
Himlőoltásnál állítólag életbiztosság ellen elkövetett vétség. — Dr. Korányi Fri-gyes egyet. tanár urtól	287
Folytatása és vége	301
Alanyi tényálladék hiányából. — Dr. Kovács Gyula kir. táblai tanácsjegyző urtól	299
A büntető perjog világtörténeti fejlődése. — Dr. Dárday Sándor-tól	309
Folytatás	317
Folytatás	325
Folytatás	334
Folytatás	381
Folytatás	391

Folytatás	401
Vége	409

Egyetem és oktatásügy.

A kolozsvári kir. egyetem keletkezése	156
Egyetemi tanszékek betöltéséről	232
Seminarium a bécsi jogi facultásnál	316
Törvényjavaslat a fótanodai oktatásról. — (Külön melléklet lapunk 28-ik számához.)	

Egyletek.

1) Jogászszyülés.

Ki legyen a jogászszyülés elnöke	165
A magy. jogászszyülés állandó bizottságának évi jelentése	173
Az első teljes ülés és az elnök megnyitó beszéde	174
Értesítvény	180
A IV. magyar jogászszyülés szakosztályi tárgyalásai	
1) Az első szakosztály határozatairól. — Dr. Teleszky István h. ügyv. urtól	189
2) A második szakosztály határozatairól. — Dr. Schnierer Gyula oszt. tanácsos urtól	197
3) A 3-dik szakosztály határozatairól. — Dr. Darányi Ignác h. ügyvéd urtól	205
4) A negyedik szakosztály határozatairól. — Dr. Garay Dezső pesti kir. törvényszéki bíró urtól	213
A német jogászszyülés tárgyai	247
A XI-ik német jogászszyülés tárgyalásai	280
Folytatás	294
Vége	303
A jogászszyülés áll. bizottsága által a jövő évre kitűzött kérdések	340

2) Ügyvédi-egyletek.

A német birodalom ügyvédek III-ik gyűlése	295
A kassai ügyvédi egylet felterjesztése a törvényszék és járásbírósg körében tapasztalt hiányok tárgyában	388
A szabadkai ügyvéd alakuló közgyűléséről	388

Ertekezések.

A képviselési elv a magánjogban. — Dr. Farkas Lajos kolozsvári egyet. jogtanár urtól	3
Folytatás	10
Folytatás	19
Folytatás	28
Folytatás	33
Folytatás	41
Folytatás	52
Folytatás	61
Folytatás	68
Vége	75
A magánjogi elévülésről. — Dr. Haller Károly kolozsvári egyet. jogtanár urtól	25
A polgári és bünygy közti viszonyról. — Dr. Ziskay Antal, győri kir. jogakad. tanár urtól	53
Folytatás	76
Folytatás	83
Folytatás	89
Vége	100
A sajtóügyi törvényhozás kérdése. (Lásd a „Büntetőjog“ rovatában). —	
A házassági kötelék felbonthatóságának kérdése. — Dr. Sággy Gyula egyet. jogtanár urtól	97
Folytatás	105
Vége	113
A házassági vagyonjog Magyarországon. — Dr. Herczegh Mihály egyet. jogtanár urtól	121
Folytatás	136
Folytatás	144
Folytatás	151
Folytatás	167
Vége	182
Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelmé köréből. — Dr. Werner Rudolf kassai kir. akad. jogtanár urtól	129

Folytatás	192
Folytatás	199
Folytatás	227
Folytatás	237
Folytatás	244
Folytatás	260
Folytatás	268
Folytatás	277
Folytatás	284
Folytatás	292
Folytatás	298
Vége	312
A halál általi hitelesítésről. — Dr. Plósz Sándor kolozsvári egyet. jogtanár urtól	133
Folytatás	142
Vége	159
Perorvoslatok a szóbeli polgári perben. — Dr. Garay Dezső, pesti kir. törvényszéki bíró urtól	176
A köteles részről. — Dr. Katona Mór, nagy-szebeni kir. jogakad. tanár urtól	281
Folytatás	289
Folytatás	307
Folytatás	319
Folytatás	327
Folytatás	336
Folytatás	343
Folytatás	378
Folytatás	390
Folytatás	398
Vége	413
A hagyatéki eljárásra van-e szükség? — Tomesányi Mór kir. törvényszéki elnök urtól	369
Folytatás	377
Vége	397

Jogirodalom.

A telekkönyvi rendtartás és az erre vonatkozó rendeletek magyarázata, tekintettel a külföldi törvényhozásra. Irta Zlinszky Imre a pesti kir. ítélőtábla pótírája. — Birálva dr. Schnierer Gyula minis-teri oszt. tanácsos urtól	6
Észrevételek Knorr Lajos kir. táblai bíró urnak „Magyar magánjog“ című munkájára. — Dr. Kolozsvári Sándor egyet. jogtanár urtól	46
Folytatás	55
Folytatás	63
Folytatás	70
Vége	79
Tanulmány egy polemikából	254
Folytatása és vége	262
A büntetőjog általános tanai. — Irta dr. Schnierer Aladár egyetemi jogtanár. — Birálva dr. Grosz Gusztáv kolozsvári egyet. jogtanár urtól	331
Das indische Erbrecht. — Irta dr. Mayr Aurel. Birálva dr. Pulszky Ágost egyet. m. tanár urtól	340

Közigazgatás.

A pesti kir. ítélőtábla tanácsainak össze-állítása f. é. július-decemberi semes-terre	204
A bírói ügyvitel egyszerűsítése. — Hal-mágyi Sándor kir. törvényszéki elnök urtól	361

Statisztika.

A magán- s kereskedelmi jog nemzetközi statisztikája	8
A pesti kir. törvszék ügykimutatása	16
A pesti ot járásbírósg 2 évi ügyforgalmának egybevetése	23
A kaposvári kir. törvszék 1872. évi ügy-forgalma	32
A b.-gyulai és sz.-fehérvári kir. törvszékek 1872. évi ügyforgalma	40
A zilahi kir. törvényszék 1872. évi ügy-forgalma	48

A szegszárdi kir. törvszék 1872. évi ügyforgalma	Lap 56
Az egri kir. törvényszék 1872. évi ügyforgalma	72
A semmitőszék ügyforgalma, nagyságának okai — és az eltávolításukra szolgáló eszközökről. — Varga László ig. minist. titkár urtól	217

Törvényhozás.

A magyar keresk. törvénykönyv tervezete. (Bírálat). — Dr. Matlekovich Sándor minist. titkár és egyet. m. tanár urtól	141
Folytatás	149
Folytatás	157
Folytatás	165
Folytatás	181
Folytatás	190
Folytatás	198
Folytatás	207
Folytatás	220
Folytatás	226
Folytatás	235
Folytatás	243
Folytatás	251
Folytatás	257
Folytatás	267
Folytatás	275
Folytatás	282
Folytatás	291
Folytatás	297
Folytatás	305
Vége	311
Adalékok a magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezetének bírálatához. — Dr. Plósz Sándor egyet. jogt. urtól	233
Folytatás	241
Folytatás	247
Folytatás	257
Folytatás	265
Folytatás	273
Az osztrák u. n. „Bagatell“ eljárás ismeretése. — Dr. Suhayda János legfőbb ítélőszéki bíró urtól	323
Folytatás	329
Folytatás	337
Folytatás	351
Folytatás	386
Folytatás	396
Folytatás	407
Vége	415
Észrevételek a magy. keresk. törvénykönyv tervezetének a biztosítási ügyletet tárgyaló részére. — Dr. Beck Hugó h. ügyv. urtól	322
Folytatás	328
Folytatás	345
Folytatás	359
Folytatás	405
Vége	419
Általános indokolás a magyar váltó-törvénykönyv tervezetéhez. — Dr. Apáthi István egyet. jogtanár urtól	333
Folytatása és vége	341
Általános indokolás a polg. törvénykezési rendtartás tárgyában alkotott 1868. LIV. törv.-czikk módosítása iránt. — Babos Kálmán semmitőszéki bíró urtól	347
Folytatása és vége	355
Javaslat az örökösödési eljárás szabályozása tárgyában. — Babos Kálmán semmitőszéki bíró urtól	367
Folytatása és vége	373
A törvénykezési rendtartás reformja. — Zlinszky Imre kir. táblai pótbiro urtól	353
Folytatás	362
Folytatás	371
Folytatás	384
Folytatás	393
Folytatás	402
Vége	418

Törvényjavaslatok.

(Külön mellékletekben).

Törvényjavaslat a főtanodai oktatásról. — (Mellékelve lapunk 28-ik számához.)
A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezete. — (E tervezet 32 nyomtatott ivre terjedő mellékletekben, külön borítékkal és tartalom-mutatóval lett ellátva.)

Törvénykezés.	
Hagyatéki és örökösödési eljárás. — Plihal Ferenecz kir. törvszéki bíró urtól	38
Egy jogi kérdés. — Nesztor József kir. ügyész urtól	54
Illetékességi calamitások. — Sztello K. h. ügyvéd urtól	55
Az ítéletek szerkesztése körüli hiányok. — Zlinszky Imre kir. ítélő táblai p. bíró urtól	62
Egy jogi kérdés, mely nem kérdés. — Kovács Ferenecz debreczeni jogtanár (I.) és dr. Haller Károly egyet. jogtanár (II.) uraktól	70
Árverés elrendelése bírói végrehajtók által. — Dr. Báttaszéki Lajos k. ügyv. urtól	79
Egy igazolási eset és a semmitőszéknek erre vonatkozó határozata. — Csiki Endre h. ügyv. urtól	86
Megint csak illetékességi calamitások. — Sz. K.	94
Hagyatéki és örökösödési eljárás. — Konrád Sámuel kir. aljárásbíró urtól	95
Árverés elrendelése bírói végrehajtók által. — Bors Károly bir. végrehajtó urtól	96
Válasz a „megint csak illetékességi calamitások“ című cikkre. — Babos Kálmán semmitőszéki bíró urtól	102
A magán-okirat bizonyító erejéről. — Rudnay István kir. ítélő táblai bíró urtól	110
A telekkönyvi ügyek pertári kezeléséről. — Berheli Ödön kir. tszéki bíró urtól	111
A bírói határozatok jogerő emelkedésének időpontja. — Dr. Weisz Ignác h. ügyv. urtól	112
Hagyatéki s örökösödési eljárás. — Konrád Sámuel kir. aljárásbíró urtól	117
A sommás ügyekben hozott bírói ítéletek mikénti közléséről. — Magay Károly kir. aljárásbíró urtól	118
Törvénykezési curiosum — Csiki Endre h. ügyv. urtól	120
A telekkönyvi ügyek kezeléséről — y-t — A halál általi hitelesítésről. (Lásd az „Értekezések“ rovatában.)	127
A hagyatéki eljárás. — Konrád Sámuel kir. aljárásbíró urtól	139
Mínő bélyeg alkalmazandó a kielégítési és végrehajtási kérvények elsőletére. — Dr. R. R.	155
Szédelgés. — Dr. Rajner Gyula h. ügyv. urtól	164
Még egy felszólalás a hagyatékok átadása körüli illetékesség tárgyában. — Gönczy Sándor kir. törvszéki bíró urtól	171
Egy érdekes jogkérdés. — Zlinszky Imre kir. táblai p. bíró urtól	179
A fogadásnak per utjání érvényesítéséről. — Németh Péter kir. táblai joggyakorok urtól	180
Az örökösödési eljárásról. — Szarka László kir. aljárásbíró urtól	186
Az in rem versio-n alapuló zálogjog összeegyeztethetősége, a telekkönyvi hitel követelményeivel. — Sztello Kornél h. ügyv. urtól	195
Válasz Szarka László kir. aljárásbíró urnak. — Gönczy Sándor kir. tszéki bíró urtól	202
A fogadásnak per utjání érvényesítéséről. — Dr. Weisz Ignác h. ügyv. urtól	214
A semmitőszék ügyforgalma, nagyságának okai — és az eltávolításukra szolgáló eszközökről. — (Lásd a „Statistika“ rovatában.)	221
A korlátolt beismerésről. — Németh Péter kir. tábl. joggyakorok urtól	231
Egy szó az örökösödési eljárásról. — Magay Károly kir. aljárásbíró urtól	232
A „Budapesti Közlöny“ hivatalos értesítője. — Leszlauer Gyula h. ügyv. urtól	240
Jogeset. — H. József soproni ügyv. urtól	246
A fogadásnak per utjání érvényesítéséről. Scipiadés József h. ügyv. urtól	255
A pesti ár- és értéktőzsde bíróság illetősége tárgyában. — Dr. Beck Hugó h. ügyvéd urtól	264
Egynehány ellentmondás a polgári törvénykezési eljárásban. — Konrád Sámuel kir. aljárásbíró urtól	271
Még egyszer a fogadásnak perutjání érvényesítéséről. — N. Miklós kir. törvszéki bíró urtól	

A perujítás kérdéséhez. — Zlinszky Imre kir. táblai p. bíró urtól	Lap 279
Ismét hagyatéki s örökösödési eljárás. — Konrád Sámuel kir. aljárásbíró urtól	287
A perujítás kérdéséhez. — Zlinszky Imre kir. táblai p. bíró urtól	314
Házassági törvényeink. — Dr. Fekete Márton urtól	316
A bírói ügyvitel egyszerűsítése. — (Lsd a „Közigazgatás“ rovatában.)	
A hagyatéki eljárásra van-e szükség? — (Lsd az „Értekezések“ rovatában.)	
Néhány szó az örökösödési eljárásról. — Dr. Kiss Endre kir. tvszéki bíró urtól	420

Váltó- és kereskedelmi jog.

A kereskedelem történeti fejlődése a legújabb korban. — Dr. Matlekovich Sándor keresk. minist. titkár és egyet. m. tanár urtól	15
Folytatás	21
Folytatás	29
Folytatás	36
Vége	43
Váltójogi eset. — Dr. Horváth Dezső kir. törvszéki bíró urtól	45
Furcsa kis jogeset. — Külley Ede kir. ítélőtáblai bíró urtól	46
Kártérítési váltói jogeset. — Tokaji Nagy Lajos kir. keresk. és váltó-törvényszéki bíró	84
A kereskedelmi társaságokról. — Dr. Bozók Alajos, n.-váradí kir. jogakad. tanár urtól	91
Folytatás	108
Vége	123
A vasutak kártérítési felelőssége. — Gy. E.	154

Vegyesek.

Kossuth egyik bűntársa. (Tárcza-czikk)	4
Folytatása és vége	12
Egy elvi kérdés	16
Lapszemle. (A törvényelőkészítő bizottságról)	15
Rabulismus	24
Szemle. (Interpellatio a bir. végrehajtók intézménye tárgyában)	48
A törvényelőkészítési bizottság	56
Az igazságügyi budget-vita	87
Lapszemle. (Az igazságügyi budget-vita tárgyában)	96
Irói és művészi tulajdonjog oltalma	96
Lapszemle. (A fővárosi törvszékek egyesítése tárgyában)	103
Lapszemle. (A codificatio legközelebbi feladata)	112
A jogügyi bizottság működése az ideigl. bűnt. perrend. tárgyában	112
Lapszemle. (A bűnvádi novella kiegészítése tárgyában)	128
Az angol felsőbb bíróságok szervezetének reformja	132
Párhuzam az osztrák és magyar jogreformi működésköre között	140
Az új bűntető rendtartásról	148
Lapszemle. (Válasz a „Reform“-nak)	155
A kolozsvári kir. egyetem keletkezése	156
Cselédtörvényjavaslat	172
A vázai fegyintézet élelmezése	172
Az igazságügyi reform tárgyában összehevott enquete-ról	188
Az igazságügyi enquete tárgyalásai	196
Folytatás	203
Folytatás	209
Folytatás	215
Folytatás	222
Vége	231
Ovatio	247
A codificatioval megbízott tagok	256
Jogtudósok és publicisták congressusa	272
Bűntető jogszolgáltatásunk illustratiója	296
Tout come ches nous	308
Törvényelőkészítési munkálatok	332
A polg. perrendtartás revisiója	352
A jog- és államtudományi műszótár	352
A polg. perrendtartás reformja	360
A budapesti váltó-törvényszék siralmas állapota	360
A polg. perrendtartás reformja	376

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadja és nyomatja a „Franklin-társulat“ irodalmi intézet és könyvnyomda Budapesten 1873. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A büntetőjog világtörténeti fejlődésének vázlata. Dr. Schnierer Aladár pesti kir. egyet. tanár urtól. — A képviselési elv a magán-jogban. Dr. Farkas Lajos kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — Büntethető-e a párbajra való kihívás? Dr. Dárdai Sándor urtól. — Kossuth egyik büntőrsége. — Jogirodalom. Dr. Schnierer Gyula minisztr. osztálytanácsos urtól. — Különfélek.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A büntetőjog világtörténeti fejlődésének vázlata.

1) A büntetőjog fejlődése az ó-korban.

Az ázsiai népek és az európai classikus művelődés között az ó-korban általános s a társadalmi élet minden köreire kiható ellentétet szemlélünk.

Az ázsiai népek a fejlődés és művelődés bizonyos polczán megállapodván, oly társadalmi lételt tüntetnek fel, mely a politheismus és a pogányhit szellemétől áthatva, merev és változatlan egyneműségben örökre megtespedett. A vallás, az állam és a jogi rend e népeknél még nincsenek egymástól elkülönítve, s azért minden nyilvános intézmény, minden törvény közvetlenül a valásból veszi eredetét. A hitalapítók az ókorban egyszersmind a társadalmi rend törvényhozói; a törvények végrehajtása s az állam beligazgatása pedig az áldozárok hivatása. Az ázsiai despotiák ezekhez képest tisztán theocratikus jelleget tüntetnek fel.

De miután a vallásos szabványok, mint az isteni kinyilatkoztatáson alapuló törvények, az embernek egész magán és társadalmi élete felett feltétlen hatalommal uralkodnak, és mivel másrészt e törvényeket isteni eredetöknél fogva emberi önkény többé meg nem változtathatja — következik, hogy ily társadalmi állapotban az emberi individualitás szabad mozgása és fejlődése már eleve lehetetlen, és hogy ennek folytán ily társadalmi alapintézményekkel bíró népek az anyagi és szellemi haladás terén örökös tespedésre kárhoztathatók.

Az álladalmi élet imént említett theocratikus jellege kihat a keleti népek büntető jogára is.

A tulnyomólag vallásos felfogáshoz képest minden törvényszegés az isteni lényen elkövetett bántalomként jelentkezett, melynek szigorú kérlelhetlen megtorlása a földi igazságszolgáltatás hivatása, mert a sértett Isten-ség haragját csak a földi büntetés alkalmazása képes kiengesztelni.

Ezen felfogás szükségkép tulzott szigort honosított meg a fenyítő igazságszolgáltatásban, mert a büntető hatalom gyakorlása azon általános meggyőződésből indult ki, miként az isteni fenség meg nem boszulása a legnagyobb vétek, oly súlyos bűn, melyért majdan az egész nép bünhődni fog!

A fenyítő intézmények ezen sajátos jellegét minden ismeretesebb ázsiai nép büntető törvényei hiven tükrözik vissza.

Az ó-indus jog legelterjedtebb forrása Manu törvénykönyve (Manava-Dharma-Sastra), mely a Brahman-

hit elveinek megfelelőleg a vallásos, erkölcsi és jogi életrend minden szabványait magában foglalja. Nagy részletességgel tárgyalja a törvény az élet, a testi épesség és a becsület elleni bűntényeket s az azoknak megfelelő büntetéseket.¹⁾

Az évezredek óta fenálló várnarendszer nem maradhatott befolyás nélkül a fenyítő hatalom gyakorlására, ennek következménye, hogy a törvény a büntetések alkalmazásánál nem annyira a bűnösség fokozatát, mint inkább a sértő és sértett egyén társadalmi állását veszi figyelembe s innét van, hogy a legfelsőbb várnához tartozó egyének (a Brahmanok) a súlyosabb fenyítékek, mint nevezetesen a halál és testi büntetések alól felmentvők, és hogy a vérdíj és birságok a személyek rangkülönösége szerint olyképp szabályozvák, miként a büntető a sértett személy rangjának megfelelő vérdíj vagy birságot tartozik fizetni.

Chinában, hol a kulturélet minden idegen befolyástól függetlenül fejlődött, a nép sajátlagos nemzeties typusa az állam és jogéletnek is különyszerű alakulást szerzett. Az államalkat Confucius (Cong-Futschen) bölcs vallástanáira alapítva, mint patriarchalis egyeduralom jelenkezik, a mely fenmaradásának legfőbb biztosítékát a nép szolgálalkü jellemében s feltétlen engedelmességre hajlandó erkölcsiben leli.²⁾

A chinai törvény (Ta-Tsing-Leu Lee), melynek szabványai a hitelvekkel legbensőbb összefüggésben állanak, kiterjeszkedik a társadalmi és családi élet minden köreire és viszonyaira és oly annyira részletes, hogy szigorú fogantatása az emberi individualitás szabadságát csaknem teljesen elenyészteti. Miután a törvényes tilalmak és parancsok súlyos vagyoni és testi fenyítésekkel szentesítvők, bátran állíthatni, miként az egész chinai jog szigorúan kezelt büntető Codexből áll.³⁾

A héber nép, melynek világtörténelmi hivatása a monotheismus eszméjének megalapítása vala, álladalmi intézményeit Mózesstől nyerte. E bölcs törvényhozó szabványai azon eszmén alapulnak, hogy a választott nép kormányzata közvetlenül Isten által eszközöltetik, és hogy Izrael, mint isteni állam, közvetlenül Isten akaratának fogantatására van hivatva. Ezen theocratikus felfogáson alapul az Izraeliták büntető joga is. Az államhatalom hivatása a büntetteket szigorúan megtorolni, hogy ilyeténképp az erkölcsi világrend ismét teljes fényében uralkodjék. A büntetőjogi megtorlás elvi mérsza-

¹⁾ L.: Warnkönig. Jurist. Encyclopaedie 126. l.

²⁾ L.: Warnkönig. Jurist. Encyclopaedie 116. l.

³⁾ L.: Ahrens. Jurist. Encyclopaedie.

bálya a forbátolás (talio) vala;¹⁾ de ezt korántsem szabad olyképp értelmezni, mintha a bűnösön mindig ugyanoly minőségű rossz hajtattott volna végre, a minőt az általa okozott sértés magában foglalt. Ölés esetében a Mózes előtti időben a vérboszu divatozott, mely a megöltnek legközelebbi firokna (goel) által volt teljesítendő. Mózes törvényei e szokást megszüntetvén, az ölés megtorlását a főhatalomra ruházták át, és a büntényt a gyilkosság és emberölés tüzetesebb megkülönböztetése nélkül halállal rendelik megfenyíteni. Az ölésen kívül halállal fenyegetendők még mind azon bűnös tettek, melyek a héber nép felfogásához képest közvetlenül az isteni lény fenségét s a vallást sértik, így nevezetesen a pogányhitre való áttérés, istenkáromlás, bűbájosság stb. — Testsértésekre Mózes törvényei merően formábtüntetéseket szabnak (fogat fogért, szemet szemért). — Ez azonban később a Talmudisták által más arányos büntetésekre, nevezetesen pénzbírságokra lön átváltotatva.

A lopást, rablást sőt még a gyujtogatást is, magánvétségek gyanánt, a kár többszörös megtérítésével fenytették.²⁾ A fajtalanságra szabott büntetések felette súlyosak. A házasságtörő nő megkövezéssel, és ha áldozárnak leánya volt megégetéssel bünhődött; ugyan e büntetés érte a vérfertőzteteket és sodomitákat. — Ha mind ezekhez képest Mózes törvényeit méltán éri is bizonyos tekintetben a tulszigor vádja, mindazonáltal másrészt kétségtelen, hogy egyes intézkedései szemben az ázsiai ősnépek törvényeivel, emberiesebb irány felé hajlanak, mint ezt az uzsoráskodás tilalma és azon intézkedés tanúsítja, melynél fogva a vádlott javára tett hamis eskü büntetlenül maradt.

A büntetőjognak a vallástól való függőségéről tanuskodnak a muhamedán népek intézményei is.

Nyilvános büntetésekkel e népeknél jobbra csak azok sujtatnak, kik közvetlenül a hitelvek és vallásos szertartások ellen vétkeznek; a személyen ejtett sérelmek a közvetlenül sértett fél vagy vérrokonai magánboszuja által toroltatnak meg; kisebb testsértések és egyéb vétségek esetében pedig a „Koran“-ban és a „Sunna“-ban (a szóbeli hagyományban) nagy részletességgel meghatározott bírságfizetésnek, mely tevék vagy más házi állatok bizonyos számából állott, van helye.

Az ázsiai világgal merő ellentétben a görög classikai ókor áll, és ezen ellentét főleg abban jelenkezik, hogy míg az ázsiai népeknél kizárólag a vallás azon sarkpont, mely körül az egész társadalmi élet forog, melyen az egyetemes jog és álladalmi rend alapszik, addig a görög világ a status eszméjét juttatja a legfeltétlenebb érvényre olyképp, hogy az államnak mindenhatósága az emberi törekvés és minden érdek egyedüli középpontjává válik. A vallás, szemben az állammal teljesen alárendelt állást foglal el, mert az isteni cultus a görögöknél csak álladalmi intézmény, mely mint minden, mi a státus területén létezik csak arra van rendelve, hogy a közjó érdekében a polgári társaság céljaira eszközül szolgáljon. Ennek megfelelt azon helyzet is, melyet az egyén a polgári társaságban elfoglalt. Görög polgár nem ismert az államnál magasztosb lételt és mivel az egyén mindazt, mi az övé csak az államnak köszöni, azért legfőbb kötelessége is mindent az állam javára feláldozni!³⁾

Az antik felfogás szerint az ember mint polgár végkép elenyészett az állam mindenhatóságában, melynek érdeke az emberi törekvés és tevékenység egyedüli célpontját képezi. Ezen életfelfogásnak megfelelőleg a görögök törvényei majdnem kizárólag közjogi jellegben tűnnek elő, és minden szabványaik egyes-egyedül a közjó előmozdítását célozzák; ugyancsak ezen eudaimonisticus irány jellemzi a görögök fenytő intézményeit is.

Az őskorban a görögöknél is voltak ugyan a vallásos érzületek és fogalmak némi befolyással a büntető hatalom gyakorlására, a mennyiben a bűnös tettek megtorlását leginkább azon oknál fogva tartották szükségesnek, mert a sértett Istenség haragját, mely különben a bünt megboszuló végzetként az egész nemzetre nehezédnek, csak a sértő megfenyítése által lehet kiengesztelni,¹⁾ ámde az állameszme határozottabb kifejlődésével a büntény ezen theocratikus felfogása csakhamar háttérbe szorult, és ennek helyébe azon eszme lépett, hogy a közjóllét legfontosabb érdeke, hol szükséges, minden magán önkénynek (ὁβρις) a büntető hatalom általi fékezését kívánja meg mulhatlanul.²⁾ Ezen időtől fogva megtiltatván a magán boszu gyakorlása, a megszilárdult államhatalom maga torolta meg mind azon tényeket, melyek megelőzése és elhárítása a béke és közjóllét érdekében okvetlenül szükséges.

Minthogy a törvényhozás ez idő óta a legszigorubb polgári fegyelem fentartását célozta, mely a magánhatalom minden tulkapásai ellen hathatós védelmet igényel, nem csodálhatjuk, hogy a görög büntető hatalom minden vétséget, még a legjelentéktelenebbeket is a legszigorubb fenytékekkel sujtotta; miről Dracon „vérrel irt“ törvényein kívül, még a bölc Solon, Klisthenes és Zeleukos szabványai is eléggé tanuskodnak.³⁾

Dr. SCHNIERER ALADÁR,
pesti kir. egyet. jogtanár.

(Folyt. köv.)

A képviselési elv a magánjogban.

I.

A képviselésről általában. Harmadik személyek közreműködése: természeti közreműködés (a segéd fogalma); jogi közreműködés (résztvevés és képviselés szorosb értelemben).

Vannak jogi intézmények, melyek míg a népek jogi életében a gyakorlatot véve minden fenakadás nélkül mozognak, addig az elméletben még mindig megállapodásra, állandó elintézésre várnak.

Igy állunk a többi között a magánjogügyletekbeni képviseléssel. Minden nap számos alakban látjuk a gyakorlati életben a „más helyett“, „másnak nevébeni“ cselekvést, a nélkül, hogy az, hatályait illetőleg kételeyeket szülne; holott a jogtudományi elmélet annak elismerésében mindedig csak kényszerhelyzetet látott, úgy annyira, hogy még egyik legkitünőbb ma élő jogász, Windscheid Bernát nézete szerint, a képviselés fogalma még jelenleg is oly általános, tág valami, hogy jogilag nem is használható; — képviselés fordulván elő szerinte mindenütt, a hol valaki másért cselekszik, le-

¹⁾ Lásd: Duschak: Mosaisch-talmudisches Strafrecht 36. sk. l.

²⁾ L.: Duschak id. m. 27. és 33. l. V. ö. Welcker „Die letzten Gründe von Recht, Staat und Strafe“ 270—308. l.

³⁾ Wachsmut saját szavai (Hellenische Alterthümer §. 51).

¹⁾ L.: Warnkönig Jurist. Encyclopaedie 181. l.

²⁾ L.: Hermann Strafrecht im griechischen Alterthume 16—18. l. „Die öffentliche Wohlfahrt war es, die den Staat bestimmte die Rache der Einzelnen lieber in seine Hand zu nehmen, um den Bürger nicht zur Eigenmacht zu verwöhnen.“

³⁾ L.: Welcker id. m. 402—560 l.

gyen bár e cselekvés másnak pusztá eszközül felhasználása, mint pl. ha valamely dolog átalakításánál a mester gép helyett segédjének erejét veszi igénybe; vagy oly személytől származzék az, mely egy másiknak ügyeit vivén, ezen ügyvitel alapján jogügyleteket köt és pedig a nélkül, hogy abban ő, mint képviselő akarna állana, tehát a maga nevében és részére egyezkedik, fentartván az azon jogügyletekből eredő hatályoknak más személyrei átruházását.¹⁾

De van a képviselésnek már fogalma, mint kétségkívül nem kizárólag vagy eredetileg jogi fogalom, fellette általános voltában rejlő ezen hiányán kívül még egy más ok is, melyből az uralkodó (legalább a legújabb időkig annak nevezhető) nézet idegenkedése származik: a római jognak a képviselést általában kizáró alapnézete. Ezen alapelvhez, melyet a következetességben oly példányszerű római jog minden alkalommal egyenlő erővel hangsúlyoz, annak valódi alapja félreismerésével a későbbi magyarázók gépileg ragaszkodván, abban csak logikai szabályt és ellenkezőjében következetlenséget láttak, s így minden további tekintet nélkül a megváltozott társadalmi és forgalmi élet igényei, sőt azon történeti jelenségekre, melyek már a római jogban a keresztény császároktól kezdve a képviselés szabadabb felfogására mutatnak, egészen aggály nélkül szállíták korról-korra, mint megváltoztathatlan jogi dogmát.

Hogyan áll a dolog a rómaiak nézetével, erről a következő szakaszok fognak szólni. A mi pedig Puchta aggályait és Windscheid nézetét illeti, e helyen röviden azt jegyezzük meg: kétségtelen, hogy harmadik személyeknek idegen jogügyletekből beleelegyedése annak világosságát és határozottságát elő nem mozdítja; kétségtelen, hogy a képviselés fogalma, eredetileg nem jogi fogalom lévén, meghatározása nem kis nehézséggel jár; de éppen oly bizonyos az is, hogy Puchta elve csak nagyon korlátozott társadalmi és forgalmi viszonyok között valószínűsíthető meg, annak fentartása modern forgalmi életünk legnagyobb akadályra szolgálna, s így nem marad egyéb hátra, mint a természeténél fogva oly általános, tág fogalmat szoros jogi kezelés alá kényszeríteni és a határ pontos kijelölésével a jogi forgalmat a lehető veszélyektől megóvni.

Nem is mulasztá el a legújabb kor e tekintetben a lehető megtenni. Az előbbi idegenkedést buzgó tanulmányozással váltván fel, számos beható munkálatok alapján, dacára némely tekintélyek még folyton tartó vonakodásának, a képviselési tant a jogi elméletben is már csaknem bevégezett alakban szemlélhetni, a mennyiben vita többé inkább csak némely alárendeltebb háttérkérdések körül forog.

Azon alaphoz indulva ki, hogy a képviselés megváltozott forgalmi és gazdasági érdekeink természetes követelménye, az újabb elmélet mindenek előtt a római jog korlátait rontá le, az egyén önelhatározásának szabad tért biztosítván, mely önállóságát távol attól, hogy veszélyeztetné, mint ezt a rómaiak hívék, inkább nagyobb teljében tünteti fel. Nem is törpül a másért cselekvő ezért pusztá eszközzé, hanem csak egy magasb, a keresztény felebaráti szeretet követelte azon szép elvnek megvalósítására törekszik, melyet már Seneca: „si vis vivere, alteri vivas,” szavaiban látunk az ó római nézet ellenébe lépni.²⁾ A római jog ránk nézve csak akkor

¹⁾ V. ö. Windscheid, Lehrbuch des Pandectenrechts I. k. 73. §. 2. j. Kellor, Pandekten, 61. §. 113. old. Puchta, Cursus der Institutionen II. k. 203. §.: a képviselés kizárása „természetes, üdvös, mivel a jogbiztosságra nézve kedvező.”

²⁾ „Wenn die Römer ihrem egoistischen Princip die dürre Formel liehen: ut alii detur nihil interest mea, so eagen wir

léphet ki az alkotói életet bezáró történeti körből, ha elvei társadalmi szükségleteinkhez alkalmazódhatnak és mai jogi meggyőződéseinkkel ellenmondásban nincsenek, vagyis: a mennyiben azok alapját tisztán jogi elvek, és nem csupán a római nép nemzeti erkölcsi meggyőződése képezi. Hogy pedig a római jogban a képviselést kizáró alapelv, nem annyira a jogi logica, mint inkább a nemzeti etikából veszi eredetét, melyre az egyén egészen eszményesített önállósága, szabadsága építették, e mellett a következőkben lesz alkalmunk alapos okokat felhozni.

Magát a dolog lényegét illetőleg az újabb elmélet által a képviselési tan szabályozásánál mindenek előtt a jogügylet általában és azután annak egyes nemei véteték kiindulási pontul. Az, ami harmadik személyek közlépésénél főleg tekintetbe jön, az azoknak külső cselekvénye. De nem minden cselekvény nevezhető jogi cselekvénynek, hanem csak olyan, mely jogi hatályokat szül; és ismét, még ezeknél is nem minden ami abban és egyuttal történik, tisztán jogi természetű, hanem rendszerint, vagy legalább nagyon gyakran, a cselekvény specifikus jogi eleme, más nemjogi vagyis tisztán tényleges elemekkel vegyítve lép elő. Vegyük csak például a Ihering által is³⁾ erre nézve különösen kiemelt esetet, valamely dolognak traditióját. A dolog eddigi urának átadási tényét, bizonyynyal nem tarthatni a tradíció lényeges kellékének, mivel a tradíció éppen úgy eszközölhető az által is, ha az átvevő az átadó beleegyezésével a dolgot eddigi helyéről elveszi. „Ha az átadás ténye a jogügylet lényeges, jogi elemét képezné, akkor egybena kezű, soha se élhetne a tradícióval.” Ezen jogi cselekvényben lényeges rész inkább az átvevő apprehensiójához adott beleegyezés, mert csak ezen elvből kiindulva lehet állítani azt is, hogy az átadás hatályához a dolog jelenléte nem szükséges. Ha pedig az átadási tény a tradíciónak tisztán tényleges eleme, akkor annak lényegén mit sem változtat, ha a dolog eddigi urát e fáradságtól valaki az által menti fel, hogy azt helyette maga teljesíti. Így történik, hogy pl. valamely kereskedő boltjában gyakornokai által egy pillanatban tán 4. 5. stb. emberrel teljesít átadási szerződést. És ez a tenebbi megkülönböztetés gyakorlati eredménye. Sokkal fontosabb azonban az oly sok nehézséget okozó képviselési fogalomra nézve. Ha t. i. az így közbelépő személy csak oly cselekvényt teljesít, mely a jogügyletre nézve pusztán tényleges természetű, akkor annak a jogügylet jogi részében semmi részesülése. És ime az első határkö, mely a képviselés fogalmának már célzott ki. Azon személy magán jogügyletben engem jogilag nem képvisel, azért nem is lehet képviselőm, hanem legfeljebb pysikai segítségem, segédem, kinek tevékenységét, ha különben lehetőségben állna, egy géppel ép úgy pótolhatnám. — Addig míg a jogügylet tulajdonképi alyaival, harmadik személyek nem versenyeznek, e megkülönböztetés természetesen kevés gyakorlati értékű leend; mihelyt azonban ily verseny előfordul, a közreműködő személy cselekvénye jellegének meghatározására, az már lényeges lesz, mert azon az egész képviselési

gerade umgekehrt, ut alii detur interest mea; wir ziehen den Kreis der Personen, denen wir propter affectionem helfen wollen, so weit als eben unser Herz reicht. Unser kategorischer Sittlichkeits — und Rechtsimperativ lautet: Sorge für Andere, wie für dich selbst!“ Unger, Die Verträge zu Gunsten Dritter (Jahrb. für die Dogmat. d. heut. r. u. d. Priv. X. K. 56. old.)

³⁾ Ihering, Mitwirkung für fremde Rechtsgeschäfte (Jahrbücher für die Dogmatik des röm. und deutsch. Privatrechts I. k. 275. old.)

fogalom alapszik, a képviselő a pusztá segédétől mindekelőtt abban különbözvén, hogy mások jogügyleteinek közreműködése, nem csak tényleges hanem jogi természetű is.⁴⁾

Dr. FARKAS LAJOS,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

Büntethető-e a párbajra való kihívás?

Lapunk m. évi 51. számában Cs. Á. ügyvéd ur a fenebbi czim alatt közölt egy concret esetet, mely a napilapokban is megtette körutját. Az eset röviden a következő: Nagy Lajos orvostudor Pausz Nándor földbirtokos urat gyógyítá, azonban gyógykezelés közben elhagyta betegét, ki ez iránt jelentést tett a városnál, és midőn az orvos barátai felhívására később mégis meglátogatta, köztük szóváltás keletkezett, mely alkalommal az orvos Pausz urat párbajra hívta, az által azonban kiutasított. Másnap két uri egyén dr. Nagy kérelmére Pausz urhoz mentek, állítólag békés kiegyenlítésre híván fel őt, ki azonban oda

⁴⁾ V. ö. Ihering i. m. 277. old. Unger, System des östr. Privatrechts II. k. 90. §. A segéd a jogügyleteknél a legkülönbözőbb alakban fordulhat elő. A fő eset mindenesetre, valamely jogügyletnek távollévők közötti megkötése, hol a segéd egy különösen fontos és gyakori neme, a nuntius, küldött (Bote) szerepelhet. Előfordulhat azonban a közreműködés e neme jelenlévők között is, úgy p. o. ha a felek egymás megérthetése végett tolmácsra szorulnának, vagy ha a szerződés írásba tétetik az szerződési instrumentum, például a végrendelet írója. Nem szenved kétséget, hogy az előbb említett esetben a nuntiusnak, ki a fél akarattal nyilvánítását írott szavak helyett ugyiszólva élő szavakban viszi meg, ép oly kevésbé lehet befolyása a jogügyletre, mint a levélhordónak, ki a levelet kézbesíté. Az ő működése nem egyéb egy szó-cső szolgálatánál miért ez már a római jogászok által helyesen kiemeltetik, (ministerium tantum modo praestare videtur fr. 15. D. 13. 5) és a „contrahere per nuntium“ mind „per epistolam“ véteik (p. o. fr. 2. D. 2. 15. fr. 1. §. 2. D. 18. 1. fr. 2. §. 2. D. 44. 7.). Így mondja Ihering p. o. a kereskedő titkáráról, segédjeiről, feltéve hogy csak uruk meghagyását hajtják végre: „Sie sind nichts als communicative Instrumente.“ (279. old.). Miből azon fontos következmény foly, hogy a jogügy érvényét illetőleg közönyös valjon a jogügylet nyelvét értik-e vagy nem, jó vagy rosszhiszemben vannak, van-e cselekvő képességük vagy nincs.

nyilatkozott, hogy a párbajt mással igen, de dr. Nagy-gyal el nem fogadja, és az ügyet feljelentette a temesvári kir. törvényszéknél, mely azt tárgyalván, a kir. ügyész ur azon nézetéhez csatlakozott: „hogy a párbaj csak akkor tekinthető büntetésre méltó cselekménynek, ha az tetteleg befejeztetett, és a kihívás, sőt a megkísérlés is, ha a vívásra kiállott felek között a végperczben jött is létre a békés kiegyenlítés, büntetésre méltó nem lehet“ s ez alapon a további eljárást megszüntette s panaszlottat a vád alól felmentette.

Már a közlemény megjelenésekor egy rövid szerkesztői megjegyzéssel kísértük azt, melyben kijelentettük: hogy a kir. ügyész, s illetőleg a törvényszék nézetét egészben nem osztjuk, mert a kihívás ténye önmagában képez egy önálló bűncselekményt.

Érdemesnek tartjuk e kérdést behatódobban tárgyalni, mint-hogy az különösen nálunk a pártszenvédelek által feldult közéletünkben nagy gyakorlati fontossággal bír. Hiszen olvasóink talán még emlékeznek ama a választási viszályokból eredő Szederkényi-féle párbaj esetre, mely halálos kimenetelű volt, s melyben az akkori egri sz. kir. városi tszék egy igen furcsa ítéletet hozott.¹⁾ Azonfelül pedig vajmi gyakoriak a hírlapok újdonsági rovataiban említett különféle párbajok.

Büntető törvényeink e tekintetben szintén elavultak s hiányosak, avagy jobban mondva nem léteznek. De nemcsak hazai törvényhozásunk, hanem egyáltalában az elméleti tudomány sem jutott még a párbaj kérdése iránt szilárd megállapodásra, s ezért az összes külföldi törvényhozások a legkülönbözőbb szempontokból oldották meg a kérdést.

A párbaj mai alakjában az ó-korban ismeretlen volt, a mennyiben az ó-kori történetben csak is mint nyilvános viaskodás fordul elő, mely nem ritkán — mint a rómaiak történetéből tudjuk, — nemzetek vagy városok közti viszályok elintézésére szolgált, pótolván ekkép a véres háborút. (Horatiusok és Curiatiusok párviadala.) A római jogban tehát a párbaj büntethetőségének nyomára nem akadunk, mert arról legfeljebb még mint nyilvános fegyverjáték neméről (virtutis causa) történik említés.

A párbaj tehát tulajdonképen a középkor szüleménye, de abban is részint mint a barbár ököljog kifolyása, részint mint istenítélet neme fordul elő.

Mai alakjában a párbaj mint becsületbeli elégtétel neme — francia eredetű és ezen alakban a 16. és 17. században az állandó hadsereg intézményével terjedt el egész Európában.

Azóta oly mélyen gyökerező előítélet jellegét ölté fel,

¹⁾ „Jogt. Közlöny“ 1871. évi foly. 10. sz. 74. l.

Kossuth egyik büntársa.

Nem létezik e földön oly bestia, mely oly kegyetlen s egyuttal oly gyáva lenne, mint a reactió, oly tüntető és a mellett a veszély árnyéka előtt is félelemtől reszkedő. Ki a reactió történelmében lapozgat, annak gyakran a szíve fog vérzeni, de nem ritkán kellend hangosan kacagnia is. A reactió felváltva a hőhér vérlázító és kötéltánczos bohóc szerepét viszi.

A reactió ily bohóc szereplését akarom elbeszélni, mert azt hiszem, hogy e történecske mai nap is üdvös tanulságot fog nyújtani. Elmondom az esetet acta-szerűleg, a mint az a gráci cs. k. országos törvényszék levéltárában fellelhető, legalább ez előtt egy évvel még ott heverték az irományok. Tulajdonképen felesleges azt erősíteni, mert oly bolondot, mely szerint egy buta stiriai favágó, mint Kossuth összeesküvő büntársa perbe fogatik, — olyasmit költeni nem is lehetséges. Ilyesmit csak a reactió szülhet, egy jóra való, buzgó, elvhű, a trón, egyház és előléptés iránt lelkesülő cs. k. államügyész. Sőt ez is csak bizonyos körülmények közt. Ám hát — meséljük el.

Az 1852. év nyarán volt, — igen csendes, igen szomorú időben az országra és népre. A szabadságot már megölték, a szabadság hőseit már felakasztották, agyonlőtték vagy száműzték, a mint épen kegytelen, kegyeletes vagy kegyteljes volt a hangulat. Ezzel a munkával tehát már készen voltak; az akasztás be volt fejezve, s a löfegyverek olémultak. Más munkához fogtak, a „béke“ munkájához, a hit felelevenítéséhez, az erős állam helyreállításához és a törvénytisztelet megszilárdításához. Működtek az iskola, gyóntatószék és közigazgatás útján. Hébe-korba a törvénytermet is felhasználták némi ártatlan felségárlási perek lebonyolítására. De mindez csendben, zajtalanul történt.

Stíryában is igen csendes idők jártak. Valami nagyon lázangós ez ország tulajdonképen soha sem volt. Nehéz is volna meghatározni, hogy a derék, kedélyes, de szellemileg kissé lassu stririai lakos, mire bírna kevesebb hajlammal, mint a forradalomhoz. Így az 1848-ki gráci mozgalom is alig volt egyéb mint a bécsi márcziusi- és októberi napok komikus torzképe. A katonai reactio ez országban nem talált alkalmat hős tettekre, s méltó utódja a beamter-reactio hasonlókép kétségbeesetten kevés alkalmat lelt.

Senki sem volt e felett annyira kétségbeesve, mint azon férfit, ki a gráci orsz. törvényszéknél a közbíró tisztét viselte. Ezen cs. k. „Staatsanwalt“ pedig nem volt közönséges ember. Szegény családból származása daczára, ritka észtehetsége, vas szorgalma és rendkívüli erélye által már fiatal korában felvitte dolgát egy oly jelentékeny állásra. A mi őt sarkalta, azt majdnem az örültséggel határos ambitionnak nevezhetjük. Azon kis-lelkűségen, a szív sugallatára is hallgatni, — már régen tul volt; a szív helyén nála a „Vordermänner“-ek listája fészkelte be magát s azokat praetereálni akarta minden áron. És ép ezen férfit az irigy sors oly helyre vetett, hol magát ki nem tüntethet, hol sem az államot, sem az egyházat nem kellett megmentenie. Ő neki közönséges tolvajokkal és csalókkal kellett vesződni, míg szerencsésebb collegái másutt felségárlási és válásháborítási esetekben kéjelegtek. Pedig főnökei nagy dolgokat vártak tőle. Instruktiojában meg volt írva, hogy két irányban igyekezzék sikeresen működni: sprengolnia kell a „német katholicusok“ titkos szövetségét, és meghiusítani a magyarokkal létező felségárló összeköttetést. Miután meg volt írva, — tehát meg is kellett történnie.

Azonban mindkét rendbeli feladatnak megvolt a maga nehézsége. Először is, mert nem létezett az ugynevezett német-

hogya a törvényhozások legnagyobb szigora sem volt képes azt kiirtani. Legelőbb is a párbaj vívók becstelenségnek nyilvánították s tőlük az egyházi temetkezést megtagadták;²⁾ a halálos eredmény mint gyilkosság büntetett s a tanuk avagy segédek még keményebb büntetéssel sújtattak. Azonban mint Berner³⁾ mondja: „nincs esztelenebb valami, mint a párbajt a gyilkossággal vagy emberöléssel párhuzamba tenni, misem izetlenebb mint a párbaj-vívót becstelenségnek nyilvánítani, s legnagyobb ferdeség a tanukat s segédekét még szigorubb büntetéssel sújtani.“

Tény, hogy a párbaj büntényének minősítése iránt ugy az elméleti tudomány, mint a törvényhozások a legnagyobb zavarban vannak.

A legújabb büntető törvénykönyv az 1871. évi észak-német szövetségi bünt. törv., mely 1872. jan. 1-je óta egész Németországban jogervényre emeltetett, — a párbajról a 15. fej. 201—210. §§-okban intézkedik. E törvény javaslatának indoklásában (108. lapon) az mondatik:

„A törvényhozások kísérlete, a párbajt külön rendelvénnyel uton és kivételes szigorú büntetésekkel fenytetni, ép oly eredménytelennek bizonyult, mint ama másik módozat: a párbajt mint külön büntény nemét teljesen mellőzni és büntetését hallgatag a gyilkosság, emberölés s testi sértés szabványai alá foglalni.“⁴⁾

„A párbaj nemtelen szokása még mindig erősebbnek bizonyult, mint az írott törvénynek rendelvénye, s a törvényhozásnak ekkép nem marad egyéb hátra, mint akarva nem akarva a feladat megoldása tekintetében pactálni, s a párbajra vonatkozó szabványait akkép intézni, hogy egyrészt tulszigorúság által az igazság követelményeivel merev ellentétbe ne jusson, s másrészt a közélet s jogbátorság szükségletének legalább megközelítőleg eleget tegyen.

„A porosz bünt. törvény ebbeli szabványai a fenebbi kívánalmaknak a mennyiben az egyáltalában lehetséges, — legalább megközelítőleg eleget tesznek, s ezért jelen törv. javaslat nem vélt jobbat tehetni, mint ama szabványokat, lényeges tartalmuk szerint átvenni.“

Am lássuk tehát előbb a különféle törvényhozások álláspontjait, hogy azután önálló meggyőződésre juthassunk.

A franczia code pénal és a bajor 1813-ki törvény a párbajról külön intézkedést nem tartalmaznak; a későbbi 1861.

²⁾ A tridenti zsinat 1562 évben rendelé: Detestabilis duellorum usus, fabricante diabolo introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam pernicipem lucretur.

³⁾ Berner: Zweikampf 492. lapon.

⁴⁾ E módozatot követi a Code pénal és a bajor bünt. törvény.

katholicusok ama titkos szövetsége; az országban szétszórtan éltek ugyan itt-ott Ronge egyénemely hievei, de azok szép csendesen meghúzták magukat és eljártak a rom. kath. templomokba. A magyarokkal való összeesküvésnek pedig még kevésbé lehetett nyoma, mert ama összeköttetés még a forradalom idejében sem létezett. Így péld. jellemző e tekintetben, hogy ugyanazon országos bizottság, mely 1849-ben a bécsi forradalom segélyezésére önkényes csapatokat küldött, egyuttal a felett tanakodott, mikép lehetne a magyaroknak ellentállani.

Ily nehézségek állottak szemben az instrukcióval. De a „Staatsanwalt“ jól tudta, hogy carriér-je forog kérdésben. Meg kellett tehát oldani feladatát és sikerült is neki. Am lássuk hogy hogyan.

Az említett nyári idényben két uri ember felső Stiriában egy gyalog utazást tett. Admont közelében egy félreeső alpesi faluba érkeztek s elhatározták magukat, hogy az ottani óriási hegy ormáról a nap felkeltét megnézik. Utnak indultak tehát délután és éjt egy erdő szélén lévő félig összeomlott fakunyhóban töltötték, melyben azelőtt valószínűleg favágók laktak. Az éj hűvös volt s tüzet raktak, melynek világításánál az egyik turista a deszkafal egy oldalán véletlenül következő jegyzetekre bukkant: „Fifat die Reubublik! Salz muass pillig wern! Der Paur derf jagn! Hoch Fernand der Gitige!“ Ezen már alig olvasható sorok alatt következtek eme szók: „Die Ungarn und Deutsche wolln Koschut zun Kaiser! Mir wolln unsern Hans!“ Ez után nyilván későbbi időből származó és még könnyen olvasható eme politikai ujdonság következett: „Die Ungarn und Russen sein gut Freund! Koschut wird doch Kaiser! Wien wird plintert!“

Touristáink nagy nehezen kibetűzték eme valamely alpesi

bajor törvény azonban már felvette azt, és a párbajt „a békeháborítás és önhatalmaskodás“ról szóló fejezetben tárgyalja; a porosz bünt. törvény a párbajt közvetlenül „a becsületsértés“ után sorolja fel; a szász, württembergi és hannoveri bünt. törvények a párbajt az önbíráskodással egyetemleg tárgyalják; a bádeni mint a porosz törvény a becsületsértéssel hozza kapcsolatba, és végre az osztrák bünt. törv. a súlyos testi sértésnél intézkedik párbajról.

Ime tehát a rendszertelenség egész zavar, mely alig engedni gyanítani a felfogás egyenlőségét.

Az újabb törvényhozások tehát, mint fentebb látjuk, eltértek azon felfogástól, mely a párbaj eredményét a közönséges emberölés, gyilkosság s testi sértés szabványai alá vonta. S valóban a gonosz szándék a közönséges gyilkosságnál, súlyos testi sértésnél stb. lényegesen más irányu, mint a párbajnál, melynél a sértett fél quasi beleegyezését nyilvánította, s másrészt a sértő is saját életét kockára téve, azt felajánlotta. A törvényhozások ennek méltánylásával a büntetéseket is enyhítették,⁵⁾ s a legújabb német bünt. törv. a párbajt csak is a nem becstelentető várfogsággal bünteti.

Legtöbb büntetőtörvény fölötté nagy súlyt fektet a párbaj véres kimeneteli eredményére, pedig párbajnál az eredmény sőt az emberölés is többnyire a véletlenség szüleménye, s ép ezért a fenytő igazságszolgáltatás mérlegében nem bírhat döntő súlyal. Még azon előzetes megállapítás is, hogy a párbaj halállal végződjék, nem nyom sokat az igazság mérlegében és Berner igen figyelemre méltónak mondja a bádeni büntetőtörvény javaslatának indoklásában felhozott azon érvet: hogy a párbajok száma bizonyára igen alább szállana, ha a párbajoknak csak azon (halálos) neme volna szokásban.⁶⁾

E szerint tehát a párbaj jogi minősítése főleg a jogrend önhatalmu megzavarásának fogalma alá esik, a mennyiben a sértett felek önbíráskodás útján szereznek maguknak elégtételt.

Ezzel egyuttal meg van oldva a kitűzött kérdés: valjon a kihívás ténye önmagában büntethető cselekményt képez-e?

Az osztrák bünt. törv. 158. §. a porosz bünt. törv. 164. §.; az 1855. szász bünt. törv. 248. §.; az 1861. évi bajor

⁵⁾ Újabb törvények közt csak a hannoveri szabott halálbüntetést a halálos kimeneteli párbajra, ha ezen eredmény előzetesen megállapított.

⁶⁾ A német bünt. törv. 206. §. ekkép szól: Wer seinen Gegner im Zweikampf tödtet, wird mit Festungshaft nicht unter 2 Jahren, und wenn der Zweikampf ein solcher war, welcher den Tod des einen von Beiden herbeiführen sollte, mit Festungshaft nicht unter 3 Jahren bestraft.

politikus bölcsondatait, jót nevettek rajta, feljegyezték maguknak szóserint s azután békésen elaludtak. Másnap korán reggel felmáztak a hegy csucsára s onnan csak estefelé értek vissza fáradtan a falu korcsmájába, hol a gazdának s a jelen volt vendégeknek nevetve elolvasták a talált emlékirat tartalmát s mulatva tudakozódtak, valjon ki lehetett azon hű történetirő? Senki sem nevezheté meg, s a korcsmáros csak azon felvilágosítással szolgálhatott, hogy ama kunyhó a „keresztes paraszt“ erdejében fekszik s ott laktak annak favágói; de hogy azok közül valamelyik írni tudna, azt nem hinné. Ezzel vége volt a mulatságnak és azt hinné az ember, hogy arra többé senki sem gondol. De nem ugy volt. A korcsma egyik szegletében ült ugyanis egy vendég, ki mintha fáradságtól ellankadt volna, szunyadozott. Legalább szeméit behunyva derekasan horgyogott. Ez volt az admonti „Gendarmen-Postenführer“. Nem bágyadságból horgyogott ő, hanem cs. k. ügybuzgalomból! szeméit is csak ravaszságból hunyta be, mert füleit annál inkább begyozte, midőn a nevezetes Kossuth-féle feljegyzések neszt vete.

„Ebben rejlik valami!“ mondá magában a törvény őre, remélvén, hogy itt 25 ftot fog kiérdemelni, mert az volt minden felségárulási eset feljelentésének díja. Hogy mit álmodott az a jó ember, arról nem áll az actákban semmi, de dicséretére válik, hogy jókor hajnalban felsietett a kunyhóhoz, hol hű másolatot véve a rejtélyes szökről sürgős raport-tal elküldé az „Abtheilungs-Commando“-hoz, s ez ép oly sietősen továbbítá a gráci „Flügel-Commando“-hoz. Három nappal később már a mi ügyésünk törte rajta a fejét.

Kétséget sem szenved, hogy az éles eszü férfi első tekintetre felismerte, miszerint itt egy nyomorult, tudatlan ember foljegyzéseivel van dolga, melyek a világon senkire, legfeljebb

bünt. törv. 162. §. és az 1870. évi német szövetségi bünt. törv. 201. §-a mindannyian külön önálló büncselekvénynek tekintik a kihívást.

Nevezetesen a német szövetségi, mint legujabb büntető törvénykönyv 201. §-a ekkép szól: „Die Herausforderung zum Zweikampf mit tödtlichen Waffen, sowie die Annahme einer solchen Herausforderung wird mit Festungshaft bis zu sechs Monaten bestraft.“ — Schwarze pedig, ki azon törvénykönyvnek egyik szerzője volt, 1872-ben megjelent jeles commentárjában ekkép nyilatkozik: Die Herausforderung wie die Annahme bilden eine besondere Delictsform; sie geht in dem Duell auf, wenn dieses vollzogen wird; sie wird straflos, wenn das Duell freiwillig aufgegeben wird. Lehnt der Geforderte ab, so ist ein „Freiwilliges Aufgeben“ nicht vorhanden; die Herausforderung bleibt strafbar.

Az kétséget nem szenved, hogy békés kiegyenlítés esetében a kihívás megszűnt büntetésre méltó cselekvény lenni, mert hiszen az egy általános büntetőjogi elv, mely szerint ha valaki szabad vagy is önkaratu elhatározásból eláll valamely büncselekvény kivételétől, az megszűnt büntethető lenni. Ezt némely bünt. törvény így p. o. a szász 249. §.; a porosz 167. §. és a német szövét. bünt. törv. 204. §-a világosan kimondja,⁷⁾ habár azt a fentebb mondottak szerint talán feleslegesnek tekintetjük.

Ezzel kimerítettük a felvetett kérdés iránti észrevételeinket, melyeknél fogva a kir. ügyész nézetét nem osztjuk, mert a törvényszéki feljelentést a békés kiegyenlítés módjának nem tekintjük.

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

Jogirodalom.

A telekkönyvi rendtartás és az erre, valamint az ingatlan vagyongra eszközendő végrehajtási eljárásra vonatkozó későbbi törvények és rendeletek magyarázata, tekintettel a külföldi törvényhozásra írta Zlinszky Imre h. ügyvéd, a pesti kir. ítélőtábla pótbírája és a telekkönyvi vizsga bizottságának tagja. Pest, 1872. kiadja Pfeifer Ferdinand.

Ujabb időben majd minden szakban az ezzel tüzetesen foglalkozó egyének lépnek előtérbe.

⁷⁾ A ném. bir. bünt. tv. 204. §-a ekkép szól: Die Strafe der Herausforderung und der Annahme derselben, sowie die Strafe der Cartellträger fällt weg, wenn die Parteien den Zweikampf vor dessen Beginn freiwillig aufgegeben haben.

élcslap szerkesztőségére nézve birhatnak érdekel. Másrészt azonban tudta, hogy neki felségárulási szövetséget kell felfedezni és itt legalább van támpontja, felségárulás pedig mindég felségárulás marad s így kieszközölte, hogy rögtön egy vizsgáló bíró küldessék a hely színére, ki a szerzót kinyomozza és a törvényszék elé állítsa.

A vizsgálóbíró tehát néhány csendőr kíséretében újból megtette az utat a kunyhóhoz, ott ama összefirkált deszkát kiemeltette és azzal mint corpus delicti-vel megjelent a faluban, hol mindenekelőtt a kocsmárost hallgatta ki s annak nyilatkozata alapján az egy órai távolságban lakó keresztes-paraszt szállásához indult. A szegény paraszt nagyon megijedt a vizsgálóbíró, a deszka és a csendőrök láttára. „Ösmeri ön e deszkát? Ön írta-e ezt?” kérdék tőle. A paraszt azonban esküdött ártatlanságára, s egy igen nyomatékos körülményre hivatkozott, hogy t. i. nem ért az írás mesterségéhez. „Talán a városiak írták, — azt mondá, — kik minduntalan a hegyre szaladgálnak.“ A vizsgálóbíró azonban határozottan kijelenté, hogy azt a városi ur nem írhatta. „Akkor talán a „Seppl“ írta, az én favágóm, ki 4 évig lakott a kunyhóban.“ A vizsgálóbíró további kérdéseire megtudta, hogy a „Seppl“ az admonti benediktinusoknál tanult írni. „Tehát némileg művelt egyéniség?“ kérdé tovább. „No“ mondá nevetve a paraszt, „azt épenséggel nem mondhatnám róla; a „Seppl“ süket, és aztán“ e szavak kíséretében kezével homlokára intve oly jelezést használt, melylyel nemcsak lángelméjének, hanem egyáltalában észbeli tehetségének hiányát kívánta sejtetni. „Hol van az a Seppl?“ volt természetesen az inquisitor legközelebbi kérdése. Feleletül nyerve, hogy az az erdőben fát vág, — a csendőrök érte mentek és rövid egy óra mulva folytatott a vizsgálat.

A szegény „Seppl“ külseje legkevésbé sem árulta el a

A tudományt mivelő szakférfiak minél inkább emelkednek a tökély magasabb fokára, annál inkább kénytelenek belátni, hogy a jogtudománynak egész tömegét teljesen fel nem ölelhetik, s annál kevésbé képesek az egész tért gyümölcsözőleg mivelni, minek természetes következménye, hogy a hivatottak annál nagyobb oredményre juthatnak, minél kisebb körre szorítják különleges tanulmányozásaikat.

Régen lejárt azon idő, midőn Frank és Szlemenics munkáinak tanulmányozása után a curiai gyakorlat teljes tájékozást nyújtott minden előfordulható jogi kérdésre nézve.

A büntetőjogi gyakorlat, a váltó és kereskedelmi ügyek fejlődése az urbéri viszonyok rendezése már külön-külön szakképzettségeket igényelnek és az ezekkel foglalkozókat minden egyéb tanulmányoktól elvonják.

Ily külön része a jogtudománynak ujabb idő óta a telekkönyvi intézmény is. Az osztrák törvények uralma alatt behozott ezen új rendszer a többi jogszabályoktól annyira eltérő és különböző szabályokat honosított meg, hogy azoknak alapos ismerete, e téren egy jogásznak majd nem teljes tevékenységét veszi igénybe.

Hogy telekkönyveink nem felelnek meg egészen a kitűzött célnak, hogy az abból származó pereknek egész halmaza fekszik a törvényszékek bíráló széke előtt — nagy részben azon szomorú körülménynek tulajdonítható, hogy sokan foglalkoznak a telekkönyvi ügyek tárgyalásával és elintézésével, kik ezen szakmával tüzetesen nem foglalkozván, csak mellékesen avagy jobban mondva felületesen végzik ezen ügyeket.

Ezen vád nemcsak egyes bírákat és ügyvédeket terhel, hanem leginkább azok ellen van irányozva, kik nem ritkán elégtelen vagy éppen minden jogi előkészület nélkül telekkönyvi beadványok szerkesztésével vagy esetenként vagy mi még rosszabb üzletszerűleg foglalkoznak.

A közönségtől függ hivatatlan zugirászoktól óvakodni, és csak oly ügyvédekhez fordulni, kik a telekkönyvi törvényeket elméletileg és gyakorlatilag magukévá tették. A kormány feladatához tartozik a törvényszékeknek és az illető járásbíróknak a telekkönyvi ügyek elintézését vagy legalább ezeknek előadását csak külön e szakban jártas férfiakra bízni.

Magával a gyakorlati képzettséggel azonban a tökély foka el nem érhető. Ehhez elméleti tanulmány is szükségeltetik. Az 1855-ki rendelet sok változáson ment keresztül és nem is foglalja magában mindazt a mi e tekintetben irányadó — ezért jó, kimerítő és rendszeres tankönyvekre van szükségünk.

Ily kézikönyvek közzé a jelen munka méltán sorozható, mert a szerző nemcsak az e tárgyra vonatkozó összes törvényeket és rendeleteket rendszeres alakba öntette, hanem mindig tekintettel volt a tudomány követelményeire is, és a mellett

forradalmárt. Alacsony s izmos, de némileg nyomorékos termetű volt; nyakát egy felette ékes begy díszíté; szegletes, rút arca oly benyomást tett, mintha azt egy igen ügyetlen mester kemény fából faragta volna. Veszedelemes ugyan lehetett ez az egyéniség, de szellemes politikai bizonyára nem.

A bíró nem sok időt vesztett, hanem orra elé tartva a corpus delicti-t, kérdé „ösmeri ön ezt?“ Seppl kezébe vette a deszkát, ide s oda forgatta, míg egyszerre csak bárgyu mosollyal felfedezte kezeirásának vonásait s felkiáltott: „Hiszen ezt én írtam! ez a deszka az én kunyhómból való.“ A vizsgálóbírónak egy nehéz kő esett szívére. „Tehát ön beismeri, hogy ezt írta? Ennek alapján a törvény nevében vizsgálati fogságba helyezését elrendelem.“

Az okozati összefüggésben szegény Seppl nem igen törte a fejét, de keservesen zokogott midőn a csendőrök körülfozták s a faluba kísérték, a nélkül hogy ő tudta avagy megértette volna fogságának okát. A helységben vette kezdetét a rendszeres vizsgálat és már az első kihallgatás sok nehézséggel volt egybekötve, először mert „Seppl“ süket volt s másodsor mert egyáltalában nem volt a sebes gondolkodás embere, sőt bizonyos ténykörülmények iránt mint péld. kora tekintetében nem volt tisztában magával. Midőn aztán ama jegyzetek tartalma iránt kellett volna magát igazolnia, — egészen megállt az esze. Hogy ő ama sorokat 3 vagy 4 év előtt írta, azt beismerte, de többet nem lehetett belőle kihozni. Ha meg is szólamlott, az legfeljebb egy fohászbán állott, melyet védszentjéhez szt. Józsefhez intézett.

A vizsgálóbíró befejezte a jegyzőkönyvet és a felségárulót az államveszélyes deszkával együtt bekísérteté a gráci orsz. törvényszékhez.

(Vége köv.)

iparkodott a törvény alkalmazása körül felmerült kételyeket is megoldani, és a vitás kérdések felett hozott felsőbb bírói határozatokat is felsorolni.

Az ide vágó szakirodalommal szerző igen behatóan foglalkozik, és a jegyzetekben az öveitől eltérő nézeteket is közli.

Előrebocsátja a telekkönyvi intézmény fejlődésének történetét, és a bejegyzés tárgyát képező jogok rövid átnézetét, áttér azután a telekkönyvi előmunkálatoknak kivonatos közlésére, és mindezek után magára a tulajdonképeni eljárásra. Itt tisztán az 1855. decz. 15-ki rendelet beosztását követte, és csak ennek taglalása után közli a telekkönyvi ügyekre vonatkozó újabb törvényeket és rendeleteket jelesen: a szőlődézema megváltása folytán származott tartozások bejegyzését, az urbéri rendezések folytán szükségessé vált átalakításoknál követendő eljárást és a vasutak és csatornák központi telekkönyvezést, továbbá szól a telekkönyvi hatóság előtt folyó perekről t. i. a kiigazítási, átkeblézési, igazolási és kitörlési perekről és végre magyarázza a végrehajtási eljárás szabályait a mennyiben telekkönyvezett vagyona vonatkoznak.

Szerző ezen munka kiadása által tanujelét adta annak, miszerint nemcsak a nálunk divatozó, de a más államokban érvényes telekkönyvi rendszerekben is kellő tájékozódással bír.

Ha mindamellett művében itt-ott hézagot vagy hibás fel fogást látunk, ezt leginkább annak tulajdoníthatjuk, hogy az elméleti részt kissé felületosen tárgyalta és a gyakorlati vagyis inkább alaki részben a rendelet szavaival és a felsőbb törvényszéki határozatokhoz nagyon is szorosan ragaszkodott.

Ezen utóbbi állítást a szerző által a törvény illető helyein kifejezett nézetek ellen fenforgó észrevételeink igazolni fogják:

Igy például szerző ott, hol a hirdetvény tartalma felsoroltatik (55. l.), a birtokjoggal 1848. évig egybekapcsolva volt törvényhatóság bejelentését is felemlíti, a nélkül hogy ezen bejelentés célját bővebben magyarázni igyekezvén hozzá tenné, miszerint ily bejelentés — most midőn a megyei és járási külön telekkönyvek kérdés tárgyát sem képezhetik, — immár feleslegessé válik.

A le- és hozzájegyzéseknél első feltételkép idézett politikai engedély a munkában nincsen kellőleg részletezve, és jelesül midőn a telkek eldarabolása iránt fenálló tilalom megszüntetett, nincsen kimondva mily célra szükségeltetik még politikai eldarabolási engedély. Itt talán a középítészeti tekintetből a városokban még szükségeltetési hatósági eldarabolási engedélyt kellett volna felhozni.

Azon kérdést valjon a tulajdonjogi előjegyzés egyes birtoktestre nézve még az anyatelekjegyzőkönyvben fogantatottak, vagy pedig a lejegyzendő részlet már az előjegyzés alkalmával áttezettség, szerző ragaszkodva a pesti kir. tábla és a legfőbb ítélőszék határozataihoz (84. l.) az utóbbi értelemben dönti el, holott az erdélyi telekkönyvi rendtartás, mely némely kötes kérdésre nézve a legjobb zsínormértékül szolgálhat az ország többi részeire nézve is, ellenkezőleg határoz és azon legnagyobb nehézség, mely szerint ily eljárás mellett folytonosan új telekjegyzőkönyvi számok keletkeznének és ismét megszüntetnének, szerző felhozott érvelései által megczáfoltnak egyáltalán nem tekinthető.

A szerződés beltartalmát illetőleg az érvénytelen jogügyleteket szerző ur három pont alatt nem elég kimerítőleg adja elő, — nem tekintve hogy nemcsak kártya adósságról, hanem általában játékadósságról is ott említés lenne e pont alatt teendő.

A kikötmények, életjáradékok és hasznélvezeti jogok törlesztésére sem a jogosult halálának igazolásával, sem a haláleset óta lefolyt három évi idő lejártával szerző meg nem elégszik, (99. l.) hanem a törvény szelleméből azt következteti, hogy ily törleszt csak akkor lehetne megengedni, ha a törlési kérvényben a jogosított halálán kívül az is igazolatik, hogy a kötelezett a kikötmények lejárt részleteit kiegyenlítette.

Nem tekintve hogy a törvény szelleme törléseknél sehol sem kívánja, hogy a kötelezés teljesítése igazoltassék, a fenidézett nézet már azért is helytelennek mutatkozik; mert a jelzett jogoknál mint általában a dologi terheknél, Ungor szerint, a viszony a zálogjogtól lényegesen különböző és vegyes természetű, oly formán hogy a terhe mint ilyen minden birtokosra megy át holott a lejárt és fizetetlen részletek csak a személy elleni követelés tárgyát képezhetik. Ebből következik, hogy ez nem az örökösökre át nem szóló jogoknál mihelyest ki van mutatva, hogy a jogosult személy megszűnt lenni, a törlés elrendelhető, a még fizetetlen részletek azonban az örökösök által

csak a kifizetésre kötelezett birtokos személye és nem pedig minden birtokos ellen érvényesíthető követelés alapjául szolgálhatnak.

Az okirat küllékékeiről értekezvén szerző (101. lapon) d) alatt azon esetet említi fel, midőn az okirat azon koronaországokon kívül bocsátatott ki, melyben bekeblézés szándékoltatik. Ezen intézkedést egyszerűen átvette az 1855-ki rendeletből, a nélkül, hogy bővebben kifejtene, mi értendő jelenleg „koronaország“ elnevezés alatt? Valjon a Horvát-Slavon részek és Fiume városa és területe, vagy talán csak az osztrák tartományok foglaltatnak ezen elnevezés alatt?

A 86. §-ban foglalt azon megszorítást, hogy régiebb okiratok alapján a zálogjog bekeblézése a rendelet hatályosságának kezdetétől számítandó egy év alatt engedhető meg, szerző (103. l.) csak a magán nem pedig a közokiratokra véli alkalmazhatónak s ennél fogva nem ismeri el, hogy az utóbbiak alapján a bekeblézést nem lehetne későbbben is megengedni? De nézetünk szerint az okot miért kellett e tekintetben is megszorító időt kitűzni, és melyet maga a szerző mindjárt utána felhoz, hogy t. i. azokban a fekvőségek nem lehetnek telekkönyvi számaikkal kellőleg körülírva egyenlően úgy a magán — ugymint a közokiratokra lehet alkalmazni.

A telekkönyvi kérvények benyújtásánál (131. l.) egyszerűen közli a telekk. rendeletnek 119. §-át, mely szerint az örökös is kérhet bizonyos bekeblézéseket midőn örökös nyilatkozata bírósággal elfogadtatott, holott erről a mostani hagyatéki eljárás mellett szó sem lehet.

Mennyire ragaszkodik a szerző ur a curiai döntvényekhez kitűnik azon két elvből, melyet ő a kiigazítási keresetek megindíthatását illetőleg (a 205. lapon) felállít, és melynek egyike szerint oly egyén, ki a helyszíneléskor a telekkönyvet aláírta, azt kiigazítási perrel többé meg nem támadhatja, és másika szerint vitás jogkérdések a kiigazítási per tárgyát nem képezhetik.

Mind a két elv, noha a legfőbb ítélőszék által kimondatnak legalább igen kétesek, az első azért, mert egy telekkönyvi helyszínelési felvételnek pusztá aláírása, miután a minden telekkönyvi jogszerzésre nézve a jelenlegi rendszerünk által okvetlenül megkívánt jogezék abban hiányzik, okiratnak s annál kevésbé meg nem támadható okiratnak nem tekinthető. — A második elv a telekkönyvi tanácsok hosszú évi gyakorlatával homlokegyenest ellenkezik. Ki csak a volt pesti cs. kir. fenállott telekkönyvi tanácsnak irattárát áttekinti, nagyszámu pereket találhat, melyekben a legfontosabb ösiségi, örökösödési, szerződés-érvénytelenítési és hasonló jogkérdések döntettek el véglegesen mind a három bíróságon át. Szerzőnek ezen utóbbi elve ellenkezik a hirdetmény tartalmával is, mert abban felszólíttatnak mindazok, kik valamely előbb szerzett tulajdonzálogbirtok vagy hasznélvéri jognál fogva kiigazítást igényelhetni vélnek, hogy igényeiket bejelentsek és a mennyiben az ellenfél a kiigazításba önkényt bele nem egyezik — ezt a kiigazítási per utján bizonyos határidő alatt érvényesítsék.

A szolgalmi joggal terhelt ingatlanok árveréséről szólván, szerző az e tekintetben felmerült kételyek megoldására azon eszközt ajánlja, (227. lapon) hogy azon esetre ha a szolgalmat a jelzálogos hitelezők előtt van bekeblézve, az ingatlan a szolgalmattal együtt kellene árvereztetni azon esetben is, midőn a jelzálogok a szolgalmat megelőzik, de ha a szolgalmat értéke esekély és e miatt a zálogkövetelések az által nem veszélyeztetnek, szintén pártolja az együttes árverést. Csak ha attól lehetne tartani, hogy ily árverési mód mellett a terhek fedezetet nem nyernének, akkor a szolgalmat pénzértékre véli átszámítani és az ingatlan terhe nélkül eladni.

Nézetünk szerint ezen egész különböztetés téves alapon nyugszik, mert rendszerint az ingatlan a vevőnek tehermentesen kell átadni, a szolgalmat értéke tehát mindig pénzben állapítandó meg, kivétel egyedül oly telki, nevezetesen házi szolgalmaknál létezik, melyeknél ily pénzbeli megváltás lehetetlen volna.

Midőn ezekben a munka egyes helyeire nézve felmerült észrevételeinket egyenként felsoroltuk, úgy hisszük, hogy ezen kritikái bonczkés alá vett egyes tételekből is meggyőződést szerezhet bárki; miszerint a szónyegen lévő munka meg nem elégszik a törvények és rendeletek egyszerű közlésével, hanem igyekszik az előfordulható kötes esetek tekintetében is utmutatással szolgálni. Ezen oknál fogva szerzőnek ezen műve nem csak azoknak ajánlható, kik a telekkönyvi eljárást alaposan kívánják tanulmányozni, hanem oly szakférfiaknak is lehet jó szolgálatot, kik a gyakorlati téren nem ritkán felmerülő két esetekben felvilágosítást keresnek, és addig tagadhatlan érték-

kel birand, míg egész telekkönyvi rendszerünknek az újabb tudomány és hitelviszonyainkhoz mért alapos reformja be fog következni, melynek szükségéről szerző is meg van győződve és meggyőződést szerezhet magának mindenki, ki munkájában a sorok közt is tud olvasni.

Dr. SCHNIERER GYULA.
miniszt. osztálytanácsos.

K ü l ö n f é l é k.

(A magán- s kereskedelmi jog nemzetközi statistikája), melynek létesítésére Franciaország vállalkozott, oly óriási feladat, melynek sikeres megoldására csak is Franciaország nyújthat némi biztosítékot, mert a jogügyi statistika szakmájában a francziák e tudomány mai tökélyének azon pontján állanak, melyet az angol statistikusok a pénzügyi és kereskedelmi forgalom statistikája terén elfoglaltak.

Franciaország kormánya még 1870-ik évben Napoleon császársága idejében, a fentebbi célból egy minta-tervezetet készítettett, melyben Franciaország jogrendszerének vázlata és a hozzátartozó táblázatok foglaltatnak, s e mintaszerű tervezet megküldé a művelt világ minden kormányzatának, azon megkereséssel: hogy saját jogrendszerük vázlatát és 1853. évtől számított jogügyi statistikai kimutatásukat lehetőleg a mintához idomítva, 2 év alatt beküldjék. Elképzelhető mily óriási anyaghalmoz fog egybegyülni, mely a jogrendszerek és törvénykezési elvek babyloniai zürzavarát fogja képezni. S Franciaország feladata leendő, azon tömkelegekből egy egyöntetű, egységes nemzetközi jogügyi statistikát teremteni! Dicső, de majdnem emberi erőfő túlhaladó feladat az!

Magyarországnak, — mint olvasóink tudni fogják, — szintén jutott a nemzetközi statistikai congressus részéről hasonló megbízás, t. i. a borászati statistika tekintetében; de ezt hasolítani sem lehet a fentebbi feladat nagyságával, mert itt termelésről, amott pedig eszmék vagyis törvényhozási elvek statistikájáról van szó.

Némi fogalmat e feladat nagyságáról csak akkép szerezhetünk magunknak, ha hazánk jogrendszerét s a nálunk ugy szólván alig létező jogügyi statistikát egybevetjük a francia kormány által közlött mintaszerű statistikai tervezettel. Ez már magában nem csekély munka s fáradságba kerül, mert a hazai jog- s törvénykezési rendszerek teljes ismeretén kívül, feltételezi a francia jog- s törvénykezési rendszer ismeretét, s menél mélyebben hatolunk az utóbbi tanulmányozásába, annál nehezebbé válik a feladat: a mi jogrendszerünk vázlatát, az említett francia minta vázlatához idomítani. Ez pedig legalább az eltérések feltüntetése tekintetében elkerülhetlenül szükséges, noha a francia és magyar törvénykezés egymáshoz viszonyításánál kőkövön nem marad. Az egyes közreműködő kormányok részéről azonban ama viszonyítás a francia rendszerhez mindenesetre könnyebben /szközölhető, mint megfordítva, mi a francia statistikai hivatal részéről az összes világrészek törvénykezési rendezereinek részletes ismeretét feltételezn.

Az orsz. m. kir. statistikai hivatal mult évi okt. hóban Dárdai Sándor urat, e lapok szerkesztőjét bizta meg a fentebbi munkával, ki azzal a bár rövidre szabott idő alatt elkészülve, azt következő jelentéssel terjeszté be a megbízó hatóságának:

„Jó igazságügyi statistikának szerkesztése, rendezett jogviszonyok között is egyike a legnehezebb feladatoknak, mely nehézség a magyar korona területén nemcsak a kezdeményezés nehézségében áll, hanem nagy részben a jogi átalakulás mostani stádiumában lehetetlenségként tűnik fel.

„Nemzeti jogéletünk ugyanis az 18^{40/48}-ik évben öröndetes fejlődésnek indult, — de az 18^{48/49}-ik függetlenségi harczunk legyőzetésével egy balvégezet hosszú időre megállapodást parancsolván, egy egész év-tizedig idegen törvények s törvénykezési rendszer uralma alatt éltünk. 1861. évben azonban megszüntetvén az osztrák törvények érvénye, az osztrák cs. kir. bíróságok helyett ismét a régi alkotmányos törvényszékek, nagyobb részt előbbi illetőségükkel visszaállítottak. De ez csak Magyarországra nézve áll, mert Erdélyországban, mint a magyar korona területéhez tartozó tartományi részben, ez idő szerint részint a magyar törvények (a polgári

törvénykezési eljárás), részint az osztrák törvények (az osztrák polgári törvénykönyv, az osztrák anyagi és alaki büntetőjog) vannak érvényben. Ugy szintén Horvát- és Tótországban, mint a magyar korona területéhez tartozó tartományi részben, mely azonban törvénykezés tekintetében önálló területet képez, — valamint a magyar korona területéhez tartozó Fiume sz. k. város területén is az osztrák törvények vannak érvényben.

„E szerint tehát Magyarország különböző tartományi részeiben eltérő jogrendszerek léteznek és már ennél fogva is lehetetlenítették az igazságügyi statistikának egyöntetűsége; de hozzájárul még azon viassz körülmény is, hogy míg egyrészt Magyarország, másrészt Horvát- és Tótország már 1861-ik évben nyerték vissza törvénykezési önállóságukat, addig Erdélyország csak az 1868-ik és Fiume sz. kir. város csak 1870-ik évben lett — az osztrák törvények épségben tartása mellett — Magyarországhoz visszacsatolva.

„Fölötte nehéz tehát a törvénykezési viszonyainkról egy oly egységes rajzot alkotnunk, mely a statistikai áttekintést megkönnyitené, és a mennyiben a nemzetközi statistikai congressus határozatához képest az 1853-ik év veendő kiindulási pontul, ennek ellenében megjegyezzük: hogy „Magyar törvénykezési statisztikáról“ a szó szoros értelmében csak is az 1867-ik évtől kezdve szólhatunk, minthogy ezen évbe esik a magyar alkotmány és önálló magyar kormányzatnak helyreállítása. Mindazonáltal, hogy az igénynek megközelítőleg elegendet tehessünk, iparkodni fogunk a hiányzó statistikai számok helyett, az időközbe eső jogi átalakulásról annak rövid vázlatát nyújtani. Ezen mód egyuttal lehetségessé teszi, hogy Magyar- és Erdélyország törvénykezési statistikáján kívül Horvát- és Tótország és Fiume sz. k. város területének törvénykezési viszonyairól külön alrovatban említést tehessük.“

E sorok tehát lehetőleg kiméletesen tüntetik fel törvénykezési viszonyaink ziláltságát, mely ziláltságnál fogva hazai jogügyi statistikánk már magában is mintegy nemzetközi jelleggel bír!

Szándékunk a francia jogügyi statistika tervezetéből alkalmilag egyes részleteket közleni.

(A pénzügyi főtörvényszék) birói és segédzemélyzete miniszteri rendelettel f. hó 1-jétől kezdve fizetésük felére szorítottak, — a szabályszerű nyugdíj ellátásig. Azt véljük, hogy nem oly óriási feladat lett volna azon csekély számú személyzetnek nyugdíj illetményét a felosztás időpontjával egyidejűleg megállapítani, mely törvényszerű ellátás legalább ment lett volna az adminisztratív önkény keserű ízétől.

(A curiai határozatok) betürendes tárgymutatója a nagy halmaz miatt el nem készült, azt azonban t. cz. előfizetőinknek utólagosan megküldendjük.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY“-RE,

kapcsolatban a

DÖNTVÉNYTÁR-ral.

Szerkeszti:

dr. Dárdai Sándor.

Kiadja:

Heckenast Gusztáv.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (jan.—márcz. 1873) 3 frt.

Félévre (jan.—jun. 1873) 6 „

Az 1872-ki január—juniusi folyam néhány kifo-
gyott száma újra fog nyomtatni, s rövid idő alatt teljes
számban kapható leendő.

Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.) . 12 frt

A „Jogtudományi Közlöny“

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

Felölös szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgylés” tartama alatt napoként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Ulloi-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A büntetőjog világtörténeti fejlődésének vázlata. Dr. Schnierer Aladár pesti kir. egyet. tanár urtól. — A képviselési elv a magánjogban. Dr. Farkas Lajos kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — A kereskedelem történeti fejlődése a legújabb korban. Dr. Matlekovich Sándor, minisztr. titkár urtól. — Kossuth egyik büntársa. — Lapszemle. — Különfélék.
MELLÉKLET: Curiai határozatok. — A múlt évi folyam betürendes tartalma.

A büntetőjog világtörténeti fejlődésének vázlata.

(Folytatás.)

Lényegesen eltérőleg fogták fel a rómaiak az élet és jogot. A római népelet alaptypusát leginkább azon törekvés tünteti fel, melynélfogva az egyes, mint magán-személy önállóságát s önjogozottságát az álladalmi ösz-szeség irányában érvényesíteni iparkodik; főgyekeze-e ehhez képest oda terjed, miként egyéni szabadsága és személyes érdekei a jogi rend által mennél inkább biz-tosittassanak, azért a törvényhozás által oly jogi formá-kat kíván létesíttetni, melyek segítségével magánviszo-nyaik szabadon, egyéni céljainak és szükségleteinek megfelelőleg, maga rendezhesse.¹⁾ A népelet ezen alap-typusa forrása a római jog fejlődésének is, s innét van, hogy míg Görögthonban a jog mint az általános jólétre célzó közjog (jus publicum) keletkezett, addig a római törvény kiválólag magánjog gyanánt alakult.

Az alanyi akarat elve,²⁾ mely a római jog egyete-mes rendszerének alapja, kölcsönzi a büntető törvény-nek is sajátlagos nemzeti jellegét; ezt pedig ha a jogfej-lődés későbbi stádiumát figyelembe vesszük, főleg két sarkatételben foglalhatjuk össze.

Legelől sajátsága a római büntető jognak, hogy a bűnösség beszámításánál kevésbbé a tett külső objectiv hatása, mint inkább az alanyi mozzanat: a jogi rend el-len szegülő akarat vétetett figyelembe,³⁾ minek kifolyá-sát abban szemléljük, hogy a büntetőjog (legalább a fej-lődés első stádiumában) a dolus-sal nem a culpa-t, hanem a véletlent, a casus-t helyezé ellentétbe. — Az alanyi akarat elvének további kifolyásául tekintendő, hogy a törvény a kísérlet bűnösségét magával a bevégezett bün-tettel egy párhuzamba helyezé. Ez onnét van, mert a tettes gonosz szándéka a kísérletből épen oly határozot-tan nyilvánul, mint maga a bevégezett büntetettől, már pedig a törvény épen a gonosz szándékot kívánta bün-tetéssel sújtani. — (In lege Cornelia dolus pro facto accipitur.⁴⁾)

¹⁾ Erre vonatkozólag helyesen jegyzi meg Stahl (Rechts-phil. 394. l.) „Der Gedanke der Berechtigung erscheint bei den Römern in einer einseitigen Auffassung, nämlich als bloße, reine Berechtigung und durchdrungen und unermässigt von jeder Verpflichtung und höhern bestimmenden Nothwendigkeit... „Recht ist im römischen Begriffe eine Sphäre des völlig unbedingten (souverainen) Schaltens.“

²⁾ A római jog ezen alapelvéről l.: A hrens Encycl. 353 sk. lapok.

³⁾ L. Fr. 14. 15. XLVIII. 8. „In maliciis voluntas spectatur, non exitus.“

⁴⁾ L. Fr. 9. XLVII. 9.

Egy másik lényeges sajátsága a római büntetőjog-nak ismét azon határvonalt illeti, mely a nyilvános fe-nyítést érdemlő büneseteket a jogsértések minden egyéb nemeitől elkülöníti; tekintetben azon nézet volt irány-adó, hogy criminalis büntetés alá csak oly cselekvények kerülhetnek, melyek minthogy az ösz-szeség érdekéhez és a közbátorlélthez direct vonatkozásban állanak, a polgári társulat valamely kipótolhatlan jogát sértik; hol ellen-ben a tett ezen vonatkozása a közbiztosságra oly hatá-rozottan fel nem tünt, hol inkább valamely magánsze-mély érdeke volt megsértve, ott a bántalom orvoslása polgári per útján eszközöltetett. Ezen felfogásnak lehet tulajdonítani, hogy többrendbeli jogsértő cselekmény, melyek szigoruan véve a fenytő hatalom reactiója ala-esnének, a büntettek sorából kirekesztve, mint magán-vétségek (delicta privata) a polgári törvénykezés körébe lettek utasítva.

A belső pártviszályok, melyek a köztársaság egész idején át a népet folytonos politikai feszültségben tar-tották, a fenytő hatalom kezelését is tették bizonyta-lanná s ingadozóvá. Átalános és egyöntetű büntető tör-vények alkottatása ez időben a kedvezőtlen politikai vi-szonyok között lehetetlen lévén, a törvényhozó hatalom inkább csak a fenforgó szükségnek megfelelőleg tett a legelterjedtebb büntényekre nézve egyes intézkedéseket és miután a büntények feletti döntés a római köztársa-ság alapintézményeihez képest majdnem kizárólag a nép jogosultságához,⁵⁾ a törvényhozó és a bírói hatalom ugyanazon népegész által gyakorolva, még egymástól elválasztva nem volt, igen természetes, hogy a centuriák és a tribusok szerint egybegyülekezett nép, mely eléje terjesztett minden egyes esetben a viszonyok természete szerint döntött, részletesen körülírt törvényes szabvá-nyokat ez időben még könnyen nélkülözhetett.

Közel egy századdal Kr. szül. előtt lényeges válto-zást okozott a római büntető hatalom gyakorlásában az, hogy a büntények elítélése a népgyülekezettől⁶⁾ a nép kebeléből választott esküdtekre lön ruházva. A külön-

⁵⁾ A consulok és quaestorok (kik amazokat a fenytő tör-vénykezésben helyettesítették) valamint később a praetorok va-lóságos önálló fenytő hatalmat csak azon ritka esetekben gy-a-koroltak, melyekben a népgyülekezethez való provocatio-nak hely nem adatott, tehát csakis a tetten éretés és az önval-lomás esetében. L. erről: Zumpt Strafrecht d. röm. Republik 1. és 2. k.

⁶⁾ A fenytő hatalmat gyakorló népgyűlés majd mint co-mitium tributum, majd mint comitium centuriatum alakult, amaz a pénzbírságokkal sújtandó, emoz minden főben-járó bünesetek felett ítél.

böző bünesetek elítélése végett külön bizottságok „Quaestiones perpetuae“ állítottak fel, akkép, hogy minden egyes bizottság (quaestio) hatásköre csak egy meghatározott bűnfogalomra szorítkozott, és ezzel áll összekötöttségben, hogy a fenforgott szükséghez képest minden különmemű bünténynek megfelelőleg külön törvény alkottattott, melyben ama büntény fogalmá, a büntetés faja és az e büntényben illetékes „quaestio perpetua“ eljárásmodja pontosan megállapított. ¹⁾ A törvényhozás ezen serényebb működése folytán a büntetőjog hathatós fejlődésnek indult, mert ez által egyrészt a büntények fogalom-meghatározásába nagyobb szabadság hozatott, másrészt pedig számos büntetést érdemlő jogsértések, melyekre nézve az előtt minden biztos büntetőjogi szabvány teljesen hiányzott, ezentul a fenytendő tettek sorába vétettek fel.

De a római büntetőjog fejlődése üdvösebb lendületet azon idő óta vett, midőn a köztársaság eltörlésével az egyeduradalmi államforma megszilárdult. Azon körülmény, hogy a császárok uralkodása alatt a régibb jogforrások helyébe majdnem kizárólag a császári constitutiók léptek, a fenytőjog kiművelésére bizonyos tekintetben jótékony hatással volt, mert ennek folytán, egy szilárd középponti hatalom lön megalkotva, mely által a politikai pártoskodásoknak és a nép részéről a fenytő igazságszolgáltatásra nem ritkán gyakorolt ártalmas befolyás megszüntével a büntetőjog számos hiányai és hézagjai kitöltése nagyobb következetességgel és átható erővel eszközöltetett. A fenytő intézmények legüdvösebb javítása a császárság idejére esik, midőn ugyanis a császári constitutiók számos tetteket, melyek a „leges judiciorum publicorum“ egyes szabványai szerint eddigelé még egészen büntetlenek voltak, ezen időtől fogva legalább „extra ordinem“ büntetés alá venni rendelték. Hogy a császári törvényhozás ezen kiterjedtebb és erélyesebb működése a politikai és egyéni szabadság követelményeivel nem állott mindig kellő összhangzatban azt alig csodálhatjuk, ha e kor politikai viszonyait és az egyeduralkodóknak a feltétlen államhatalom központosítására irányzott törekvését latba vetjük. De habár ezen törekvés egyes kényurak, mint nevezetesen Tiberius, Caligula és Nero kormánya alatt a büntető intézményeket a tulszigor, sőt a kegyetlenség jellegével bélyegezé, mind a mellett az oly kegyetlen szabványok nem maradván soká érvényben, a büntetőhatalom gyakorlásában, a császárság utolsó idejében a kereszténység üdvös befolyása alatt a szelidség szelleme mindinkább meghonosult.

Kétségtelen, hogy a római világkor, mely a személyi önjogozottság eszméjének kifejtése által az egyének, az álladalmi összeség irányában független magánjogkört biztosított, üdvös haladást idézett elő az emberiség jogi tudatában. Ámde mint minden elv, mely a világtörténelmi fejlődésben gyakorlati érvényre jutott, gyakran a kellő mértéken tulhajtva ártalmas szélsőséggé vált: úgy a római jog alapját képező alanyi önkény extrem érvényesítése is kétségbe nem vonható hátrányokkal volt egybekötve.

¹⁾ Az első „Quaestio perpetua“ megalapítása a „crimen repetundarum (pecuniarum)“-ra vonatkozólag 149-ben Kr. e. hozott Lex Calpurnia következtében (de nem ezen törvény által) történt; az egyes büntényekre vonatkozó törvények közül e korszakból a következők említendőek: Lex Acilia 118 Kr. e. Lex Servilia Glaucia 105 Kr. e. (mind a kettő a hivatalnokok vétségeire vonatkozott). A l. Appuleja (105 Kr. e.), és a L. Varia (90 Kr. e.) a „crimen majestatis“-ra nézve. L. Plautia vagy Plotia (erőszakoskodás) és a Leges Corneliae, melyek Sullától származván, többféle bünteteket, mint nevezetesen a crim. repetund., crim. majest., a hamisítást és a gyilkosságot illeték.

A római jogrendszer jellemvonásául ugyanis azon törekvést ismertük fel, melynél fogva minden polgár életviszonyai körében magának a lehető legszabadabb működést iparkodott biztosítani. De ezen határnélküli igyekezet mellett figyelmen kívül maradt mint az, mi az egyetemes emberiség érdekét alkotja és így teljesen elmaradt az egyéni önkény azon korlátozása is, melyet a személy mint felsőbb erkölcsi közület és organicus egység tagja szükségképp elismerni és tűrni tartozik. Az által tehát, hogy a római jog a személyes szabadság eszméjét merő abstractióban igyekezett érvényesíteni, a római társadalomban azon rideg önzés honosult meg, mely később midőn a polgári erkölcsök hanyatlásával az állami lét minden biztosabb alapzatát veszíté, a római világuralom megbukását idézte elő.

A kereszténységnek s az annak alapján fejlődött cónonjognak tartotta fen a gondviselés a magasztos küldetést: a társadalmi életben s a jogrendszerben egy általán emberiesb irányt honosítani meg és a jogot az erénnyel bensőbb kapcsolatba fűzni.

Minthogy pedig az erkölcsileg elfajult római népelem a keresztény szellem felfogására s elterjesztésére többé fogékonyssággal nem bírt, azért az isteni végzet a római világuralom végbukását határozá el. Új államalkotásra oly népek voltak hivatva, melyek az erkölcsök egyszerűsége és a kedély eredeti tisztaságánál fogva az új eszmék elterjesztésére elegendő erkölcsi fogékonyssággal bírtak. E népeknél a jogfejlődés is új a régítől lényegesen eltérő irányzatot vett, mi a büntető jog terén a római jogelveinek a keresztény életfelfogással való üdvös kiegyenlítését eredményezte.

Dr. SCHNIERER ALADÁR,
pesti kir. egyet. jogtanár.

(Folyt. köv.)

A képviselési elv a magánjogban.

I.

(Folytatás.)

A közreműködő harmadik személynek cselekvénye jogi természetű, is birhat s így képezheti a jogügylet lényeges részét a nélkül, hogy ezért még képviselésé alakuljon viszonya. Fordulhatnak ugyanis jogviszonyok elő, melyeknek szabályozásánál a közvetlenül érdekelt felek cselekvénye az ohajtott cél elérésére elégtelennek bizonyul, s a hiány csak egy harmadik személynek kiegészítő hozzájárulása által pótolthatatik. A jogügylet alanyának cselekvését tekintve, nem annak más idegen tevékenység általi helyettesítéséről, hanem csupán kiegészítéséről forog fen szükséglet, de ez azután épen oly természetű, hogy a két cselekvény csak együtt véve szülhet joghatályt, egyik a másiknak kiegészítése. Vegyük pl. a közjegyző feladatát. A közjegyző midőn a felek szerződését közhitelességű alakba önti, a törvény világos intentiója szerint korántsem pusztá írógépe a feleknek, mint ezt fenebb tapasztaltuk, hanem a jogügylet érvényességét szükségképp feltételező, a felek személyes cselekvényének közhitelt szerző, a bennök hiányzó erőt pótló cselekvény, mely ha természetét közelebbről szemügyre vesszük, járulékos vagy mellék-cselekvénynek is találóan nevezhető ugyan, de mind a mellett oly szükséges, hogy nélküle a jogügylet a szándékolt hatálylyal létre sem jöhetne. Önként értetik ebből, hogy ezen közreműködő személynek alanyi minősége a jogügyletet illetőleg közönyös nem maradhat; de másfelől világos az is, hogy a jogügylet hatályai szemé-

lyét teljesen érintetlenül hagyják, közreműködésének célja tisztán kiegészítő jellemű, a főcselekvényre csak vonatkozó, s nem önálló lévén. És épen ez ismét azon tulajdonság, mely e mellékszemélyt a képviselőtől megkülönbözteti s rá saját jelleget nyom. Mindkettő tevékenysége közreműködés, és pedig jogi természetű, melyek hatályai azonban az ő személyüket érintetlenül hagyják, azonnal a jogügylet alanyaiban támadván; de míg az egyiknél a cselekvés csak járulékos, kiegészítő, a főcselekvény nélkül teljesen hatálytalan, addig a másikonál az önálló egész, mely magában már joghatályokat szül, nem egy más, feltett cselekvény mellett, hanem a helyett történik.¹⁾

Harmadik személyeknek valamely jogügylethez viszonyát tekintve, még egy esetet kell itt röviden kiemelni és pedig annál nagyobb figyelemmel, mivel a valódi és csak látszólagos képviselés közötti határvonal itt legkeskenyebb és épen azért leggyakrabban és legkönnyebben állhat elő az annyi aggodalmat okozó zavar, mely Puchta nézetének, hogy „Einmischung von Stellvertretern dient nicht zur besseren Verständigung“ nyomtatékat kölcsönöz.²⁾ Ezen jogviszony abban áll, hogy valaki a maga nevében jogügyletet köt, de azt azon távolabbi célzattal teszi, hogy a jogügyletből eredő hatályokat egy másikra, ki helyett ő tulajdonképpen cselekszik, fogja átszállítani. Ezen cselekvénynek, melyet talán közvetítőnek nevezhetnénk,³⁾ a képviselő cselekvényéveli hasonlatossága azonnal szembeötlő. Valamint t. i. ez utóbbinál egy egészen önálló cselekvénnyel van dolgunk, mely egy más helyett történik, a jogügylet tulajdonképi alanyának megkiméltése céljából, úgy a közvetítő személy cselekvénye is, önálló, a joghatályokat már magában szülő, és pedig eredeti indoka szerint, más helyett is történő cselekvény. Azonban nem kevésbé szembeötlő a kettő között uralkodó eltérés is. Mert míg a közvetítő és a jogügyletnek szánt alany közötti viszony csak belső, tisztán alanyias természetű a jogügyletre nézve, a joghatály mindjárt, közvetlen a cselekvő személyében keletkezik, és csak egy más uton menend át az utóbbira, addig a

valódi képviselésnél ezen momentum teljesen kinyomott, külsőleg feltűnő, a jogügylet tárgyilagos része, mely mint olyan a képviselt személyében, egy más közvetítő átruházási tény és a képviselő személye érintése nélkül, azonnal szüli hatályait. Míg tehát az első esetben alany és cselekvény együtt marad és két egymástól élesen elválasztott jogviszony áll előttünk, (t. i. a közvetítő és harmadik, és a közvetítő és a háttérben álló későbbi alany közötti, mely a jogügyletre nézve csak relatívnek vehető), addig a képviselő és képviselt közötti, már külsőleg is előlépő viszony, a jogügyletet közvetlen meghatározó, annak minőségét egyáltalában eldöntő és hatályaira nézve nem csupán a képviselő szándokán alapuló, vagy mint Ihering mondja, a szerződésnek a képviselt nevére való állítása itt, nem úgy mint a pótszemély esetében valami kívülről hozzá tapadott idegen, a jogügylet körén kívül álló körülményekből vett, rész, hanem abban kezdettől fogva befoglalt („etwas von Anfang Inmanentes“), mely már a jogügylet külső formájában is szembetűnő kifejezést talál.^{4 5)}

⁴⁾ Az első viszony az, melyet a közvélemény közönségesen „közvetített“ (indirect, mittelbare) képviselésnek azokott nevezni (Puchta, Vorles. 118., 119. Keller, Pand. 61. §.), míg az újabb felfogás szerint az épen „contradictio in adjecto.“ (Unger II. k. 90. §. 22. j.) (Laband, Zeitschrift für d. Handelr. X. kr. 195. és k. old. Arndts. Pand. 76. §. 2. j. Windscheid, Pand. I. k. 73. §. Ihering i. m. 312. és 313. old.) E tévedés okát a következőkben kereshetjük. Főforrásul mindenesetre a megbízási szerződés (mandatum) helytelen felfogása szolgált, a megbízott (mandatarius) és képviselő kifejezések összekeverésén. Gyakran találhatni ezért, hogy a kettő ugyan azonosnak vétetik, holott még azon esetben is, hol e két fogalom tán összehasonlítható, az csak a fenforgó jogviszony két különböző oldalát jelenti, és összehasonlításuk csupa véletlen, a mi leginkább abból tűnik ki, hogy vannak mandatariusok, kik nem képviselők (p. o. ha a mandatariusra valamely fizikai szolgálattétel bízatik: si tibi polienda sarcindavo vestimenta dederim, siquidem gratis hanc operam te suscipiente, mandati est obligatis (fr. 22. D. 19. 5) és valódi képviselők kik ismét nem mandatariusok. (például a gyám, a negotiorum gestor, ha ezek a szerződést mint képviselők és nem mint „pótszemélyek“ kötik (Ihering 289. és 313. old. Scheurl, Stellvertretung, insbesondere bei Begründung von Obligationen (Kritische Ueberschau (münchen) I. 318. old.) „A megbízási képviselésnél („mandate Stellvertretung“) mandator és mandatarius, az ezen két személy közötti relatív viszonyt, a jogviszony belső oldalát jelenti, képviselő és princípális ellenben, azok minőségét harmadik személlyel szemben, azok abszolút karakterét, a jogviszony külső oldalát. De egyik oldal a másikra nézve teljesen közönyt, befolyás nélküli.“ — És mivel a közvetítő személy sajátos jelleme a tételes (positiv) jogokban gyakran sokkal határozottabban lett kinyomva, semhogy azt egyszerűen mellőzni lehetett volna (mint péld. a némely kereskedési társaságnál) a helyett hogy ezt önálló általános alaknak vették volna, melynek a mandatummal semmi köze, abban inkább egy csak a képviselés általános alapelvétől eltérő kivételt találtak, mit ismét a jogviszony alapján szolgáló mandatum sajátos megszorításából vélték magyarázhatni. (Thöl, Handelsrecht, I. k. 42. §. 1. j. Scheurl i. m. 319. old. Ihering i. m.) — A tévedés egy másik szülőke ismét abban fekszik, hogy a fennebbi megkülönböztetés gyakorlati szükségességéről nem voltak egészen tisztában, mire a római jogászoknak eljárása, melylyel e viszonyban a civiljog eredeti merev alapelve hiányain segíthetnek vélték, kétértelmű nagy befolyással volt. V. ö. Unger, Syst. II. 90. §. 22. és 23. j. Valamint az Ihering által folhozott igen találó eseteket a 316. és köv. old.

⁵⁾ Azon itt felhozni szokott ellenvetés, hogy a szerződést kötő közvetítő személy („hallgatag képviselő“) cselekvényét azon indok vezeti, hogy a szerződés hatályai nem az ő, hanem a háttérben álló személyre vonatkoznak, döntő semmiképp nem lehet. Mert a saját névben kötött jogügylet itt is csak közönséges hatályokat szülhet, azaz a cselekvőnek magának kell kizárólag jogosított illetőleg kötelezettnek lennie. Azon szándék külsőleg épen nem lép elő; de feltéve, hogy igen még akkor is mint indok befolyás nélküli, mert mint tudva van a jogszabályok szerint jogügyletek kötésénél, a felek indokai tekintetbe

¹⁾ V. ö. Ihering i. m. 291—292. old. és 311. old. Unger i. m. II. 90. §. B. I. A közreműködés ezen neméhez sorolandók p. o. némely esetekben a hatóságok közreműködése, továbbá a törvényesen szükséges tanuké, kiknek használatniuk kell, hogy a jogügylet érvényes legyen, annak a törvénytől előírt ünnepélyességét képezvén, kiknek közreműködése tehát a közönséges bizonyítási tanukétól lényegesen különbözik és pedig közelebbről az által, hogy tevékenységük nem pusztán a látás és hallás pl. fizikai tényére szorul, mint az utóbbiaknál, hanem a jogügylet tényálladékat képezi, és így a jogügylet körén belül álló, valódi jogi cselekmény, tehát az erről álló szabályok alatt is áll. Ide sorolható továbbá a gyámnak közreműködése midőn ez a gyámolt által kötött jogügyletbe szükséges beleegyezés adásából áll (tutoris auctoritas). A mennyiben ez a jogügyletbe okvetlen szükséges szintén azt mondhatjuk arról, hogy az a gyámgyermek jogügyletének tényálladékaához tartozik, azt kiegészíti. Így szükséges némelykor a szülők beleegyezése gyermekük házasság kötésébe; a felségnek a hitbizomány alkotásába stb. Azon esetet illetőleg, midőn valaki egy más tulajdonát képező dolgot ad el, és ezen eladásba a tulajdonos később beleegyezik, minő természetű a tulajdonosnak azon jogügyletbeni résztvétele: quaestio facti marad. Unger (Syst. II. k. 90. §. 14. jegy.) a fentebbiekhez sorolja, azonban v. ö. Ihering i. m. 303. és k. old.

²⁾ Keller, Pand. 61. §. 118. old.

³⁾ A személyt közvetítőnek Baintner, az ausztr. magánjog alapv. 68. §. 392. old. „közbenjárónak“ és Ihering után „pótszemélynek“ is nevezi. Ihering „Ersatzmann“-nak. E kitételek azonban könnyen zavart okozhatnak egyfelől, míg másrészt nem is jellemzik a közreműködést, mint ez a szövegből kitűnik. Unger, mássokkal találóbban: „Zwischenperson“-nak nevezi. (II. k. 90. §. V. ö. különben Ihering i. m. 350. old. 77. jegy. Arndts, Pand. 76. §. 1. jegy.)

A fennebb említett három közreműködési nem szigorú különválasztása után, azt hiszem nem fog nagy nehézséget okozni az eredetileg oly „tág“ képviselési fogalom meghatározása.

Arra, hogy valakinek cselekvénye olyannak vétethessék, mely a cselekvő személyét a közönséges rendtől eltérőleg érintetlenül hagyja és egy harmadik személyben nyilatkoztassa hatályait, okvetetlen megkívánatik:

1) hogy az ne pusztán természeti cselekvény legyen, hanem jogi;

2) hogy a közreműködő személy cselekvénye a jogügyletnek elválaszthatatlan tényálladékat ne képezze; ezért

3) a cselekvő szándoka oda irányuljon, hogy közreműködése másnak ne az ő személyén át, hanem közvetlen szolgáljon; és végre

4) hogy a szándék a jogügylet megkötésénél határozott kifejezést találjon vagyis hogy:

jogi cselekvény történéjek más helyett és másnak nevében ezt határozottan kifejezett szándékkal.¹⁾

nem jöhetnek. Hová is vezethetne az, ha oly cselekvénynek, melyek valaki által azon szándékkal tételnek, hogy mások részére történnének tekintessenek, ezekre nézve közvetlen hatály tulajdonítatnék? Valaki például egy kereskedőnél hitelre vesz valamit azon szándékkal, hogy azt barátjának ajándékozza; a megajándékozott barát és kereskedő között azon szándék miatt tan jogviszony keletkezzék, a vevő nem fizetése esetében a megajándékozott pereltessék be? — De törvényhozási szempontból is nagyon fordított dolog volna az u. n. indirect képviselés fentartása, mert a cél elérésére a valódi képviselés tökéletesen elég, és mivel az által minden alapos ok nélkül a felek akaratján erőszak tételnek, és a forgalomtól elvonatnék egy oly egyezkedetési alak, melyet az ma már a képviselő mellett is éppen nem nélkülözhet. V. ö. Thöl i. m. I. k. 24. §. Ihering 322. l.

¹⁾ A képviselésről számos definitio van forgalomban, melyek természetesen az annak természetéről uralkodó különböző felfogások szerint különbözőn is hangzanak. V. ö. Arndts, Pandekten 76. §. 1. és 2. jegyzet. Hogy azok számát az enyémmel szaporítam-e, a kegyes olvasóra bízom megítélni.

II.

Képviselés a római magánjogban.

A rómaiaknak a képviselésről alap nézete, ennek alkalmazása jogrendszerükben.

A képviselés fogalmának meghatározását, úgy mint azt a modern jogtudományban már találjuk, hasztalan keresnők a római jogban. Tévedés volna azonban ebből azt következtetni, hogy a római jog a képviselés fogalmát egész teljében, előfeltételei és következményei szabatos kijelölésével együtt nem ismerte volna. Hisz az obligatio lényegét kimerítő legalis definitiot is hiában keressük a római jogforrásokban;²⁾ de vajjon ezért mondhatja-e valaki, hogy római jogász annak tökéletes, tiszta felfogásával nem bírt? Nincs esete a képviselésnek a római jogforrásokban, mely egy és ugyanazon alap elv szerint döntetnék el,³⁾ mely körülmény bizonynyal legvilágosabban szól fenebbi nézetünk mellett.

De ha a képviselés fogalmának nem ismerésével a római jogászokat nem vádolhatni, mi volt mégis az ok, mely miatt ezen a forgalmi életre nézve oly fontos jogintézmény inkább csak hallgatag elismerésben részesült; csak a felmerülő egyes eseteknél történik róla említés, ellenkezésben a római jogrendszer abstract természetével?

Hogy a tiszta római jog és a mai jogrendszerek között fenforgó e lényeges különbség oka nem a római jogászoknak a képviselésről fogalmában, vagy tisztán logikai abstractióban keresendő, mint a régibb jogi írók állítják, hanem a mai és római jogrendszer ethikai alapja különbségében, erről a következőképp győződhetünk meg.

Ha az ember szabad törekvését és akaraterejét, mely által önmagára és az őt környező külvilágra elhatározólag hatni, azt saját lényének megfelelőleg alakítani kívánja erélynek, energiának lehet nevezni, akkor az ő és köztársaság idejéből római polgárt, a megtestesült erélynek, az erélyt a római jogeszmé egyik alapjellegének méltán tarthatjuk.⁴⁾

²⁾ V. ö. A „hereditas iacensről“ írt inaug. dissertatióm utolsó szakaszát („Jogt. Közl.“ 22. sz. 1872.)

³⁾ V. ö. Scheurl i. m. 316. old.

⁴⁾ „Persönliche Thatkraft ist die Quelle des Rechts (t. i.

Kossuth egyik büntársa.

(Vége.)

A gráci országos törvényszéknél a t. cz. „Staatsanwalt“ személyesen s igen melegen érdeklődött az ügy iránt; a vizsgálat még teljes három havig tartott. A szegény kábat számtalanszor kihallgatták s annyira inquirálták, hogy valóban számalomra méltó siralmas kinszenvedésen ment keresztül. Más ily ártatlan áldozat esztét veszítette volna, de „Seppl“ legalább ezen veszélynek nem volt kitéve.

Nem akarom ezen vizsgálatnak egyes részleteit ecsetelni, elég az hozzá, hogy a szent igazság nevében elkövetett legnyomorultabb visszaélésnek tekinthetjük. Csak a végeredmény összegezésére szorítkozom.

Seppl bevallotta, hogy az említett három feljegyzést különböző időközökben, kunyhójának deszkafalára ő írta; hogy ama híreket ő a forradalom idejében a falu korcsmájában hallotta, s feljegyezte magának, hogy el ne felejtse. Ama esztelen mondatok tehát az ő politikai naplóját képezték, — sem többet sem kevesebbet.

Minden egyes jegyzetre nézve is „bevallott“ mindent. Az első körülbelül 4 év előtt tavasz kezdetén — tehát 1848. évi ápril vagy május havában írta. Akkor — ugymond ő, — nagy mozgalom volt a falu korcsmájában, az emberek ittak, lövöldöztek, a néphymnust énekeltek és egyre kiáltották „Vivat die Republik!“ A császár ugyanis, mesélte Seppl — akkoriban egy republikát adott, melynek következtében a parasztok

szolgasága megszűnt; a sónak ára olcsóbb lett és a parasztok is szabadon vadászhattak! Ő nagy hálát érzett a császár iránt, ki ama republikát adta és azért írta, hogy „hoch Ferdinand der Gütige.“ Bevallotta azonban, hogy ő is sokszor, teli torokkal és szíve mélyéből kiáltotta „Vivat die Republik!“

A második jegyzet tartalmára nézve bevallotta, hogy azt ugyanazon évben, de később a nyár közepe táján írta. Akkor ugyanis azt mondták a faluban, hogy a magyarok és németek Kossuthot akarták császárnak, ki magyar fejedelem volt. Azzal azonban az egész falu lakossága és ő sem volt melegegdedve, hanem azt mondták: ha már kell új császárnak lenni, akkor megválasztjuk „unseren Hanns“-t vagyis János főherceget, ki akkor Styria helytartója volt és az alpesi tartományokban nagy népszerűségnek örvendett.

A harmadik jegyzetet sokkal később, a következő évi őszi időben írta, a midőn ugyanis egy „Kocseber“ neki azt javasolta, hogy a magyarok az oroszokkal egyesültek és Kossuth tehát mégis csak meglett császárnak téve, és hogy a horvátok Bécsset kirabolták.

Vége bevallotta Seppl, hogy ő ama jegyzeteit látogatóinak rendszeresen megmutatta, sőt élő szóval magyarázta és mindannyi ismerőseinek, nevezetesen a favágóknak elmondta s ha nem hitték, megmutatta nekik felírva.

Ez volt a tényálladék, melyre a „Staatsanwalt“ vádját alapíthatá, és mit nem tudott ő abból mindent kimagyarázni. Vádat emelt tehát felségárulás miatt, mely büntény államveszélyes hírek terjesztése és az állam alkotmánya elleni agitációk által elkövetett. Alapítva volt a vád, Seppl önbeismeré-

Kezdetől fogva az önfentartás és önállóság harczát a legellentétesebb elemekkel küzdve, misem volt természetesen, mint az ember azon tulajdonságának a római-ban tulnyomó kifejlődése, egész az önzéssel határos kultúra. A római nép másnak nem akart semmit köszönni; Róma önmagától lett; a rómainép a népek életének közönséges feltételei nélkül, egészen kezdetől fogva van, mint az emberi nem a történet kezdetétől. Más törvényt, mint melyet a civis romanus szabad népgyűléseiben, minden egyes szabad polgár akarátának meghallgatása után, önmaga alkot, ő el nem ismerhet. Rajta csak az ő akarata, önelhatározása uralkodhat, őt csak az ő cselekvénye köti. „A római-ban, mondja egy kitünő író, tulnyomó volt azon realis hajlam, mely a valódi világ felett a megkülönböztető értelem és szabadakarattal kíván uralkodni. Az államra nézve is (mint a görögökre) legfőbb erkölcsi jó, az erény kiválólag férfiasága (virtus) a polgárnak. Azonban megkülönböztető elméje az az egyes önálló személyiségének értékét is felismerteti vele, józan akarata, távol az eszményi tulzástól, ennek elismerését épen úgy követeli, mint az összesség jogát.“¹⁾

Ha tehát az egyén ott is, hol különben már a dolog természeténél fogva a rész alárendelt szerepére volna utalva önállósága jogkörét a lehetőleg kiterjeszté, mennyivel inkább kelle ennek történnie ott, a hol a közérdek az egyéni akaratra determináló befolyását már nem érezteti annyira. És csakugyan a római erkölcsan fundamentalis axiomája: a római polgár szabad, önjogosult személy — libera, — sui juris persona, — önczel, mely más czélnak eszközévé nem törpülhet, a római polgári jogban tökéletes alkalmazást talált, minden tekintet nélkül a subjectiv akarat e tulnyomó érvényesítéséből különben szükségkép folyó elszigeteltségére az egyénnek, forgalmi szükségletei kielégíthetőségét illetőleg. Mert mindenki maga felelős cselekvényeiért, annak következményeit viselni tartozik, kell hogy ő maga (suo nomine) is cselekedjék, különben cselekvénye alapja hiányzik. Ki más helyett (alieno nomine) cselekednék, ennek hatálya nem lehet, mivel maga magáért nem akart, a

römi-chen) — für uns fast ein unverständliches Wort!“ (Ihering, Geist d. r. R. I. k. 104. old.)

¹⁾ Bethman-Hollweg, Der röm. Civilprocess I. k. 15. §. 28. old.

harmadik helyett nem lehet cselekednie: ime a nemzeti ethica említett alaptételének a jog, mint a nemzeti erkölcsök öre általi megerősítése. Quaecunque gerimus, quum ex nostro contractu originem trahunt, nisi in nostra persona obligationis initium summant, inanem actum nostrum efficiunt; et ideo neque stipulari, neque emere, vendere, contrahere, ut alter suo nomine recte agat, possumus — (Paulus). — Si vero ab initio negotium uxoris gerens comparasti nomine ipsius, emti actionem nec illi, nec tibi quaesisti, dum tibi non vis, nec illi potes (Dioclet. et Maximilian csász.) . . . per liberam personam, quae alterius juri non est subjecta, nihil acquiri posse, indubitati juris est (Diocl. et Max.) Nemo alieno nomine lege agere potest (Ulp. és Gaj.)¹⁾

Hogy ezen alaptétel nem az eszményi önzéstelenség, nem tagadja senki; de mind a mellett távol áll az az újabb időben főleg a német írók által oly igen hangsúlyozott római „disciplinát egoismustól.“ A római realis világnézet, a polgár önállósága és teljes szabadsága, melyben az egyéniség értéke fekszik, az egyik akarátának egy másikéval való ethikai egyesülését kellett, hogy akadályozza és azoknak jogi elkülönzésére vezessen; vagy mint Unger találóbban mondja: az önfentartás ethikai kötelme a szerzés jogi imperativumát szükségkép szülje.²⁾ Ha a római polgár, mely még alig tanulta

¹⁾ Fr. 11. D. de O. et A. 44., 7.; L. 6. Cod. si quis alteri 4. 50.; L. 1. Cod. per quas pers, 4. 27. fr. 123. D. de R. J. Gai. IV. 82. §.

²⁾ V. ö. Unger, Verträge stb. 16. old. jól lehet a szabad polgárok ezen résztvehetlenségét ő is nem a fenebbi elvből kifolyónak, hanem Ihering után (Geist. I. k. 103. old.) csak az önzés rigorismussának („der Rigorismus der Selbstsucht, crasser, nackter, Egoismus, dürre Selbstsucht“) tartja. — (15., 16. old.) — V. ö. ellenben Bethman-Hollweg monumentalis fenebb idézett művét (I. k. 27. old. és k.). Hogy a római jogászok különben a jogi cselekvényeknél a cselekvő érdekét (interesse) hangsúlyozzák (p. o. Ulpian fr. 38. §. 17. D. de V. O. 45, 1: ut alii detur, nihil interest mea) onnek nem itt, hanem a kötelezettségi cselekvények természetében, melyről az idézett helyben, is szó van, keresendő. L. p. fr. 9. §. 2. D. de statu lib. 40., 7. fr. 7. D. de praescrip. verb. 19., 5. stb., melyekben az ok a miért a kötelezettség teljesítésére emelt kereset elutasittatik, kifejezetlen az, hogy a hitelezőnek a teljesítendő tétemény semmi vagyon érdekét nem nyújt, ilyenekkel pedig a positiv jognak semmi köze. V. ö. Windscheid, Pandekt. II. k. 251-ik §. 3-ik jegyzet.

seire. Ő beismerte, hogy a köztársaságot élteté, s így a monarchikus államrend ellen törekvő forradalmi párt hive. Ő továbbá még beismerte azt is, hogy a törvényes fejedelem trónvesztését híresztelte, sőt mi több, egyenesen trónprätendentst candidált és a mellett t. i. János főherczeg mellett agítált. Különös súlyt fektetett azonban a legutolsó jogyzetre. Az állítólagos Kocseber“ ugyanis nem lehetett más mint egy magyar forradalmi omissarius, kinek küldetése volt, elferdített hírek terjesztése által (minő a magyarok és oroszok egyesüléséről szóló) a forradalmi párt hiveinek csüggedő bizalmát s bátorságát újból felélesztetni és rágalmak által, minő az, hogy horvát katonák a birodalom fővárosát rabolták, — a cs. k. hadsereg ellen gyűlölséget gerjesztetni. Ama vak buzgalom pedig, melylyel vádolt ama híreket minden töle kitelhető úton módon terjeszté, — súlyosan terhelik őt ama gyanuval, hogy ő maga Kossuth pártjának egyik veszedelmes hive! . . .

Nemde mulatságos kis történetcske? De a mi következik az még mulatósabb.

Seppl egy öt. bírói collegium elé állítottatott. E bírák közt bizonyára volt nem egy derék, becsületes és éles látású férfi, kik átlátták az egész nyomorult komédiának szövevényét, de ki merto volna az államügyésznek, a hatalmas bizalmi férfinak törekvését meghiusítani? Nem merték magukra vállalni a felelőséget, midőn az államügyész az állam megmentésén buzgolkodott és kifejtette tökéletesen a tárgyi és alanyi tényálladékat. Seppl elüldtetett és tekintve a számos enyhítő körülményt csak

6 havi súlyos börtönre. Seppl védelme legjobban jellemzi bünnösségét. Midőn ugyanis az elnök felszólította: mit tudna védelmére felhozni? az válaszolá újjával az államügyészre mutatva: „hiszen ez az ur ugyis oly szépen beszélt, — hogy én nem mondok semmit, — én csak „favágó vagyok!“ Szegény Seppl tehát egy szót sem értett az egész vádból és azt hitte, hogy az államügyész érte kardoskodott.

Seppl zokokva vándorolt a börtönbe, de a magyarokkal való felségárguló összeköttetés fel volt fedezve! Egy évvel később a német-katholikusok titkos szövetségét egészen hasonló módon sprengolta a mi derék Staatsanwaltunk, kit nem késünk megis nevezni.

Azon államügyész, ki ily genialis módon megfelelt instructiojának nemcsak lovag-rendü nemességet nyert jutalmul, hanem felette gyorsan avancirozott. Schmerling alatt azonban „liberalis“ reixrathi követ lett, és a polgárminiszterium alatt az igazságügyminiszterium osztályfőnökévé nevezetett ki. Jelenleg is még mindig „liberalis“, még most is követ és az osztrák birodalom egyik legfőbb hivatalnoka t. i. a gráci cs. kir. országos főtörvényszék elnöke. Neve: Ritter v. Waser.

Ki mulatságosnak nem találja a fenebbi való historiát, az talán elszomorkodik rajta; mi azt az „U. Lloyd“ egyik tárczacikke nyomán közöltük.

meg magát öncélnak tekinteni, magát idegen érdekek-nél eszközként felhasználni engedé vala, ezen idegen ér-dekekről gondoskodásában magát könnyen feledheté.

De továbbá a népek jogtörténetében általában találjuk, hogy jogügyeiket nyilvánosan szeretik elintézni, ez által azokra további sértések ellenszereül, mintegy a köztudomás jellegét vélvén nyomhatni. A nyilvánosság-gal pedig karöltve jár az ünnepélyesség, meghatározott, többnyire vallásos formák, szavakhozí merev ragaszkodás.¹⁾ Így a legrégebb tisztán patricius római magán-jogi forgalom sacralis ügyletformáit vallásos, ritualis actusokban látjuk fellépni az érzéki szemlélet teljes ki-fejtésével. Az ő, nemzeti kötelezettségi formában, a sponsio-ban, midőn a magát kötelezni akaró Hercules oltára előtt, ki a jogok és szerzemények védője, megje-lenik, eskü (átok) elmondása mellett azt megérinti (aram tangere), s így azon istenséget mintegy tette tanujául hívja fel, kinek ezért haragja érje őt, ha ígéretét meg-szegné (adversorum praecatio, deprecatio s. execratio);²⁾ a nexum-ban, mely által megfelelő formák között az adós ön magát adja hitelezője karjai közé;³⁾ a forga-lom bár szintén ősi, de már profán ügyletformájában a „gerere per aes et libram“-ban; az „in jure cessio“-ban: mindenütt a legszigorubb, nehézkes, ünnepélyes fellépés, mely a cselekvény feltétlen egységét és a felek személyes jelenlétét multhatatlanul követeli, s az ok (a cselekvény) és okozat (a joghatály) oly mesterséges kül-önválasztását, mint ez a valódi képviselésnél történik, semmikép meg nem engedi. — Minthogy pedig a jogélet első fejlődési stadiumában az anyagi és alaki (per-)jog azon szigorú elkülönzéstől, mely magasabb fejlődési fokon jelentkezik, még távol áll, sőt inkább a kettő ösz-szefüggő egészet képez, a jogvédelemre szolgáló intéz-ményeknél okvetetlen a jogügyletekéhez hasonló szer-kezett fog ismétlődni, ünnepélyes szavak, ezeknek meg-felelő, a kor érzéki felfogását visszatükröző symbolicus cselekvények.⁴⁾ E cselekvények szintén már érzéki köz-vetlenségük által utalnak a felek és pertárgy jelenlé-tére, és alkalmatlanok mindennemű helyettesítésre, mely a perlekedést csak jobban összebonyolítaná. Hogyan is hajthatta volna egy képviselő pl. a provocatit, a manus-iniectiot stb. végre? Valamint a pertárgyát képező jog-ügyleteknél, úgy itt is az intézmény természete adja tehát, hogy „alterius nomine lege agere non licere“ vagy „nemo alieno nomine lege agere potest“, oly szabály még az eljárást átalakító, azt nehézkes ritusától meg-szabadító Lex Aebutia után is ősi erejében áll.⁵⁾

¹⁾ V. ö. Ihering Geist. II. k. 44. és k. §.

²⁾ Az „ara maxima Herculis“ itt az államszerződéseknél szereplő „ara Jovis“ helyét pótlá (Dyonis I. 10.) Apud anti quos non solum publice, sed etiam privatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumto. (Valer. Max. 2. 1. §. 1.) (Isidor. Orig. 5., 24.) V. ö. még Plinius tudosítását Trajánról (Plin. Pancy. c. 64.) Hartungnál d. Religion d. Römer II. 23. és k. old. Danz d. suc. Schutz 15., 33., 45., 113. old. Ihering, Geist. stb. I. k. 18. a. §. 303. old.

³⁾ Scheurl, Nexum (Beitrag zur Gesch. der r. R.), Sa-vigny, Ueber die altröm. Schuldrecht (vermischte Schrift II. 396. és k. old.

⁴⁾ E cselekvények szigorúan tagolt rendszere a régi per-rend. Legis actio-knak nevezék: vel ideo quod legibus proditae erant, — vel ideo quia ipsarum legum verbis accomodatae erant et ideo immutabiles proinde atque leges observabantur. (Gai. IV. 11. §.)

⁵⁾ Ambár tekintélyes írók állítják, hogy a formulák beho-zatalával a perben a képviselést kizáró elv már elesik, hogy a coactorok és később az ezeknek helyére lépő procuratorok már valódi képviselők (V. ö. Keller Civilproc. 52. és k. §§. Vering, Geschichte d. Inst. d. r. Privatrechts 82. §.), mindamellett nem vonakodom állítani, hogy itt még valódi képviselőkről nem lehet szó, mert a cognitor és procurator cselekvénye hatályait nem

Vajjon lehet-e már a fenebb mondottak után kétel-kedni, hogy itt nem tisztán logikai lehetlenség, hanem egy nemzeti, erkölcsi szabály képezése az alapot? Való-ban, ha semmi más, már maga azon összhang, mely a régi római jogrendszer egyes institutioiban uralkodik kell, hogy ezen meggyőződésre vezessen, ha csak azt nem akarjuk állítani, hogy az alak az elv létezését megelőzi.

(Folyt. köv.)

Dr. FARKAS LAJOS,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

A kereskedelem történeti fejlődése a legújabb korban.

A francia forradalom elveinek hatása a közgazdaságra.

Azon nagyszerű mozgalom, mely a szellemi élet terén a tizenhatszadik század utolsó tizedében kifejlődött, az összes emberiség művelődésére lényeges hatással volt. A mit az encyclopaedisták Franciaországban hirdettek, a mit a physiocrata-k Quesnay óta követeltek, mind nagy részben az akkor fenállott társadalom gyökeres megváltoztatására irányult. Az embernek veleszületett jogai vannak, melyeket senkisé nem vehet el tőle bi-torlás nélkül, és ha vannak állapotok, melyek mellett az ember ezen jogoktól megfosztatik, ez állapotokat meg kell szüntetni. Ezen eszme nyert megvalósulást az amerikai Egyesült-Államok létesülésekor, s ugyanazon eszme lengé át a francia forradalom mozgalmait is.

A francia forradalom hatásai között leginkább ezen esz-mény érvényre jutása az, mely e nagyszerű mozgalmat az em-beriségre örökké nevezetessé teszi. A szabadság és egyenlőség meghonosított, nem ugyan azon torzalakban, melyben azt a forradalmi pórtömeg, a sansculottok követelték, — mert ez az emberi méltóság teljes félreismerésén s a magasabb művelődés teljes megvetésén alapulván, egyszerűen állattá aljasította volna az embert, — hanem meghonosított és pedig lassankint az egész művelt világon azon alakban, mely az ember és ember közti különbséget kizárólag a munkára fekteti, s a születés el-sőbbségeit nem ismeri.

A szabadság és egyenlőség eszméjének gyakorlati érvé-nyesülése különösen a jobbágyság megszüntetésében, a nemesi előjogok eltörlésében, a czehek átalakulásában, az iparszabadság meghonosulásában és a belső kereskedelem akadályainak eltávolítá-sában nyilatkozik és bir közgazdasági tekintetben igen nagy jelentőséggel.

A jobbágyság tagadhatatlanul csak sokkal onyhébb alakban létezett még a 18-ik században, de a mezőgazdaságra nézve mégis ily alakban sem lehetett kedvező, s pedig annálkevésbbé, mert a forgalom növekedésével és a kereskedelem élénkülésével a mezőgazdaság sokkal nagyobb mérvben vétettet igénybe a fo-gyasztlók részéről, semhogy a kényszermunka, mely a jobbágy-ság mellett a mezei munka legnagyobb részét képezte, ez igé-nyeknek megfelelő lehetett volna. A jobbágyság megszüntetése Európában nem következett be egy időben, sőt a francia forra-dalom után jó idő mult el, midőn Németországban (1830—1848), Magyarországon (1848) sőt Oroszországban (1861) e viszonyok megváltoztattak; az eszme mindazáltal lassankint mindenütt érvényre jutott és a szabad munka a mezei gazdaság vala-mennyi ágaiban meghonosult. Igen természetes, hogy a job-bági viszonyok megszüntetése rendszerint nem történt erőszak-osan, s hogy többnyire a földesurak, kik e viszonyból előbb előnyöket élveztek, amennyiben a jobbágy robot alakjában az uraság földjét ingyen megmunkálta és azonkívül időnkint ter-mésének bizonyos részét (kilenczed vagy tized fejében) a föld-esurnak kellett szolgáltatni, bizonyos kárpótlást nyertek; e kárpótlás, vagy mint rendszerint nevezik a földtchermentesítés többnyire az állam közbenjárása mellett adatott, sőt legtöbb államban maga az állam adta a kárpótlás nagy részét. Egyéb-iránt tagadni nem lehet, hogy a jobbági viszonyoknak meg-szüntése bizonyos tekintetben káros hatású volt és pedig átmen-

közvetlenül a dominus litis személyében (mint már Justinian alatt), hanem bennök nyilvánítja, mire legvilágosabban azon tény mutat, hogy a condemnatio egyenesen az ők nevére állít-tatik. (Gai. IV. 86. §.). Hogy azonban bennük már a képviselés kezdeményezése található, ezt meglehet engedni.

tileg azon időben, midőn a jobbágy rendes szolgáltatása megszűnván, a földesurak az így elvesztett munkáskezek helyett más napszamosokat nem találtak, sőt töke hiányában gyakran nem is fogadhattak fel. De ezen körülmény csakis muló viszony volt és a szabad munka előnye utóbb mindenütt érvényre jutottak.

Szintoly kedvező hatása volt a forradalom azon érvényre jutott elve, mely a kiváltságokat megszüntette és a társadalmi életben teljes egyenlőséget honosított meg. Ez irányban hármas tekintet bir külön figyelemmel. A munka, a vallás és nemesség tekintetében lényeges változás tapasztalható. A munka csak bizonyos fokig tartott figyelemben, sőt a kézimunka, az ipar és a kereskedelem teljesen megvettetett, vagy legalább is oly foglalkozásoknak tekintetett, melyet csak az u. n. harmadik rend (a tierce état) gyakorolhat, holott az általános nézet szerint a nemesség és a papság ily foglalkozás által megsemmítené magát. A forradalom a harmadik rendet is érvényre emelte, annyira, hogy csak a munka s pedig bármely munka teszi az embert a társadalomra méltóvá s így Sieyes azon mondása, mely szerint a harmadik rend tulajdonképen hivatta van mindenre, végre érvényre jutott. A polgári osztály csak most kezdi jótékony hatását kifejteni; mert bármennyire törekedtek is az előbbi kor felvilágosultabb fejedelmei a városokat azoknak lakóit számos előnyökkel tülhalmozni, bármennyire törekedtek is a városi elemnek a törvényhozói testületekben is helyt nyújtani: — mindaddig míg a munka csak egyes osztályokra volt korlátozva, s míg a munka által bizonyos társadalmi osztályok méltóságukban megtámadottnak tekinték magukat, a közgazdaság kellő virágzásra nem vergődhetett.

A kiváltságok általában kedvezőtlen hatásuk a társadalmi életre, de soha sem oly kedvezőtlen hatásuk, mint akkor, ha azoknak alapja a születés véletlene. És ép ezen nemű kiváltságok uralkodtak a legújabb időkig majdnem minden államban. A vallás, ezen magában véve az ember belső életére vonatkozó meggyőződés, a külvilágban irányadónak tekintett és számos előny- vagy hátrányra adott alkalmat. Legsúlyosabban érezték ezt az izraeliták, kik gyakran a városokból kitiltattak, külön lakhelyekhez korlátoztattak, külön adózással terheltek (a türelmi adó) és pedig nem más okból, mint tisztán vallásuknál fogva. Az egyenlőség elve, melyet a forradalom érvényre juttatott, ezen viszonyt is megváltoztatta. A vallás mindinkább háttérbe vonul a polgárok nyilvános életéből, nem képez többé választalat az állami jogok gyakorlásánál polgár s polgár közt, sőt végre legújabb korban majdnem mindenütt az izraeliták is a polgári jogok teljes gyakorlatába jutottak.

A nemességnek külön kiváltsága egyrészt a hivatalviselésben, másrészt és különösen a közterhektől való mentességben állott. Mindkét kiváltságért mintegy viszonszolgáltatul a nemes kizárólagos katonája volt az országnak, s háboru idejében ő indult ki a harczterre. A lőpor és a tüzfegyverek mindazáltal már a 16-ik században gyökeresen megváltoztatták a hadszervezés rendszerét; az újabb hadászatban a személyes vitézség és erő mindinkább háttérbe szorult és a tömeg, a harczosok nagy száma és tömegekben való ügyes mozdulata képezte a főkivánalmat. A nemesség helyébe katonának most már a köznép is vétetett, úgy hogy lassankint a nemesség kiváltságaért mi ellenszolgáltatást sem nyújtott az államnak. Ezen viszonyoknak meg kellett változnia, s így a nagy forradalom teljesen a kor kívánalmainak felelt meg, midőn a kiváltságokat megszüntette. — A hivatalviselés nem többé egyes választottak szabadalma; különbség nélkül mindenki, ha van tehetsége, szolgálhat az államnak, és szolgálhat a községeknek, és a hivatalviselés ép oly szolgáltatásnak tekintetik, mint minden más munka, mely nem teljesített többé tiszteletből, hanem ellenszolgáltatásért, fizetésért, és ép azért nem lehet többé oly munka, melynél a hivatalnok önkénye az uralkodó.

Sokkal fontosabb a nemesség másik kiváltságának, az adómentességnek megszüntetése. A nemesség volt rendszerint az, mely legtöbb államban a vagyon legnagyobb részének birtokában állott; az ország leggazdagabb és legvagyonosabb része a fenállott kiváltságok alapján a közterhek viseléséhez mivel sem járult. A most meghonosult egyenlőség elve ezen viszonyoknak is végét vetette. A közteherviselés elve lépett életbe, és mindenki vagyonához illetőleg jövedelméhez képest a terhekben is egyenlően osztozkodott. Az általános adókötelezettség a gazdasági egyenlőségnél nagy tényezőül szolgált, sőt bizonyos tekintetben ezen adókötelezettség juttatta gyakorlatban érvényre azt.

Az egyenlőség és szabadság elve lassankint áthatotta az összes társadalmat és a munkát eddigi nyügeitől is felszabadította. A jobbágyág megszüntetésével a mező munkálkodás

magában véve már szabadabbá lett, és ha ez kétségkívül előnyös volt is a nemzetek életfejlődésére, úgy sokkal nagyobb fontosságot nyert a munka szabadságának meghonosulása a kézmű- és egyéb iparnál. A czehek kiváltságos jogai már magukban véve is homlokegyenest ellenkeztek a kor szellemével, s azért a francia forradalom meg is szüntette ezen a közép-kor szelleme által létesített testületeket. Európa többi országaiban nem tudott ez elv oly könnyen érvényre vergődni, csak miután a közlekedési eszközök által kifejlett nagyobb forgalom, és gépek meghonosodása következtében beállt élénkebb mozgalom mellett, a régi viszonyokat egyedül a legnagyobb igaztalansággal és a fogyasztók érdekeinek teljes megvetésével lehetett fentartani: csak akkor tértek át a nemzetek az iparszabadság elvének alkalmazására. Poroszország példájára (1845. óta) a többi német államok mind elfogadták az iparszabadságot, Ausztriában szintén csak legújabb időben (1859) szünt meg a czehek hatalma, jelenleg mindazáltal a forradalom által kezdeményezett reformnak ezen ága is mindenütt érvényre jutott.

Az egyes államok egyes alkatrészei külön történeti jogok alapján fűződtek egybe s alakultak egy állammá, de anélkül, hogy volt külön való tulajdonukat teljesen levetkőzhették volna. Ezen tulajdonságuk alapján különböző régi kiváltságokat és jogokat egyesülésük folytán egy államba lett egybeolvadásuk is gyakoroltak. Ezen régi viszonyok között egy volt, mely nagyon károsan hatott a forgalomra s ez a különböző tartományoknak vámsorompók által való elválasztása. A kereskedelem a legújabb időkig szenvedett ezen téves intézkedés alatt és a súly még annál nagyobb lett, miután az állam rendszerint e vámsorompókat jövedelmi forrásul használta fel és bírlók kezébe adta, kik azután a kereskedőktől még nagyobb vámsorompókat zsaroltak ki. E korszakban az egyenlőség elve alapján megszüntettek ezen külön jogositványokon alapuló viszonyok is; egy tartomány a másikkal egyenlővé tétetett, s az ország lakói az egész államban szabadon és akadálytalanul közlekedhettek.

Dr. MATLEKOVIS SÁNDOR,

keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

Lapszemle.

A törvényelőkészítő bizottság napjai talán már meg vannak számlálva, legalább léte vagy nem léte felett nem sokára dönteni fog a képviselőház. A hazai hírlapirodalom feltűnően keveset foglalkozott eddig azon testülettel s a tollharcz talán csak most kezdődik majd, midőn azon testület szervezete nyilvános vitatkozás tárgya leend.

A „Magy. Pol.”-kában decz. 28-án jelent meg egy érdekes cikk, mely úgy látszik nem egészen érdektelen féltől származik, de jellemzően tünteti fel ama bizottságot mint ötödik kerekét az államszerkezet gépezetében. Mi kezdettől fogva semmit sem vártunk oly testülettől, melynek iniciatívája nincsen és igen furcsának találtuk a dualismust a kormány és a törvényelőkészítő bizottság közt. Akkori kifogásainkat teljesen igazolva látjuk az említett cikkben s ezért azt egész terjedelmében közöljük:

„A pénzügyi bizottság a miniszterelnökség költségvetésében a törvény-előkészítő bizottság előirányzatát függőben tartotta, illetőleg e tétel megszavazását a képviselőháznak ez ügyben teendő előterjesztésétől s a ház helyeslő votumától tette függővé. Ezen határozat rejtett értelme azonban nem egyéb, minthogy a bizottság a felállított új hivatalt célhoz vezetőnek nem tartja, de ezen érdemleges ítéletét elhallgatva, felállítására ellen ma csak azon alaki kifogással él, hogy a kormány ily intézményt a ház előleges helybenhagyása nélkül nem állíthat fel.

Mi a kormányhatalom illetékességének olyas megszorítását, melyet a pénzügyi bizottság fenebbi enunciatíója elvileg tartalmaz, igen szűkkeblű határozatnak tartanánk, a mely a parlamentet arra hatalmazná fel, hogy az adminisztráció belső gépezetét és mozgását saját körén belül is szabályozhassa, s a kormányt azon lehetőségtől megfosztaná, hogy ha valamely fontos állami ok vagy alkalmi érdek követeli, bizonyos célra ideiglenes vagy állandó közegeket rendelhessen ki.

Mi szívesen megadjuk a kormánynak a fenebbi jogot a melynek határát s korlátjait csak abban ismerjük fel, hogy a felállított új kormányközeg hatásköre először az adminisztráció körén kívül ne terjeszkedhessék s így intézkedéseivel vagy ren-

deleteivel másokat ne kötelezhessen a törvény ellenére, vagy azonfelül, legfeljebb csak azon belül, a mennyiben t. i. valamely törvény véghajtására rendeltetett; másodszor, hogy a kormány ily új közegek létesítésében az évi költségvetésekhez tartsa magát s többet ne költhessen, mint a mennyi hasonló célra az évi költségvetésben rendeltetett.

A törvény-előkészítő bizottság felállításával azonban a kormány egyik korlátot sem lépte által és így alakilag nem tehető kifogás az intézmény létrehozatala ellen.

Más kérdés azonban, vajjon a törvény-előkészítő bizottság felől mily érdemleges ítélettel vagyunk: helyeseljük-e annak felállítását, s a jelen esetben, miután az ügy a parlament elé hozatott, szavazunk-e a további fenntartás mellett?

Mi mindjárt a bizottság felállítása alkalmával kifejeztük azon nézetünket, hogy azt valami nagyon sikeres intézménynek nem tartjuk, s csak egy szempontból láttunk benne hasznos s előnyt: a törvényjavaslatok közti jogi és egyetemes harmonia fentartásának szempontjából. De alapos azon ellenvetés, hogy in ultima analysi nem e bizottságnak, hanem a törvényhozásnak feladata az egyetemes összhangot s általános egyöntetűséget a legislatív munkálkodásban fentartani; és a törvények egyöntetűségét s összhangját nem fogja megmenteni az, hogy ha azok kellőleg előkészítve kerülnek a törvényhozás elé, mert mint a tapasztalás számos esetben mutatta, a javaslatok legtöbbszörre a törvényhozási tárgyalás alkalmával lettek eltorzítva és egyezkedések, közvetítések, compromissumok által eredeti szerkezetükből kiforgatva, mint azt a fővárosi törvény tárgyalásakor több lényeges pont körül tapasztalhattuk. Ha a törvény-előkészítő bizottság önálló hatóság volna, úgy elnökét s előadóit fel lehetne jogosítani arra, hogy a parlamentben felszólaljanak s a módosítványok iránt nézeteiket elmondva: a legislatív harmoniát fentartani igyekezzenek. — Ámde eme praxis ismét ellenkeznék ama parlamontaris bevett fogalommal, hogy mindenik miniszter joga s kötelessége a ressortjába eső törvényjavaslatokat védelmezni s azok tárgyalásánál a szükséges felvilágosításokat megadni. Sokkal inkább előmozdítjuk a legislatív összhangot, hogy ha a miniszterektől szigorúan megkivánjuk, hogy a szakmaikba eső törvényjavaslatokat ex asse értsek, s védni tudják; pedig a törvény-előkészítő bizottság jelen szerkezetében ép arra szolgálhat indokul, hogy az egyes miniszterek vállaliról a gond s a javaslatokért való felelősség terhének nagy részét leemelje, mi a miniszterek szempontjából talán kényelmes lehet, ámde nem üdvös az országeből.

Azonkívül a gyakorlatban is azt látjuk, hogy a miniszterek nem nagy súlyt fektetnek e bizottságra; sőt ennek sokszor felette terhes közreműködésétől szabadulni igyekeznek. Minden miniszter szakértőkből álló értekezleteket hív össze, jól lehet a bizottság szabályzata szerint ennek feladata esetről-esetre szakértő kütagokat is meghívni. Az egyetemi s közép-tanodai oktatás tárgyában Trefort ur nem várta be a bizottság véleményét, hanem maga hívott össze enquete-ot, maga dolgoztatta saját miniszteriumában a törvényjavaslatot.

A fővárosi rendőrbíráskodás tanulmányozására a bel- és igazságügyminiszterek közös enquete-ot hívtak össze, meg sem híván abba a bizottság tagjait. A kereskedelmi törvény javaslata — úgy tudjuk — szintén nem kerülend a bizottság supervíziója alá; szintugy a büntető törvényjavaslat sem, a melynek szerzője szintén kikérte ezen „immunitást“, melyet kikérni ép oly különös, mint azt megadni. Tehát a miniszterek maguk ugyszólva, rendszeresen dolgoznak azon, hogy ama bizottságot fölöslegessé tegyék.

Ily körülmények közt legcélszerűbb lépés lenne a törvény-előkészítő bizottságot megszüntetni, s az egész codificationalis ügy vezetését, ez alatt csak a szűkebb értelemben vett „jogi tövényhozást“ értve — újra az igazságügyminiszter hatáskörébe visszahelyezni. A törvényhozás ezzel a jelenlegi igazságügyminiszternek, meglehet, bizalmi szavazatot adna, de egyúttal a munkateher jelentékeny részét halmozná rá, melynek olviselésére az eddigieknél edzottebb vállakra lesz szükség.

K ü l ö n f é l é k.

(Egy elvi kérdést) akarunk felvetni, mely a törvény-előkészítő bizottság szervezetével áll kapcsolatban és szélesebb körök figyelmét is megérdemli. A törvényelőkészítő bizottság szervezete óta ugyanis dr. Vavrik Béla egri kir. törvényszéki elnök működik abban, a nélkül hogy bírói állásáról lemondott volna, a mi egyenesen törvénybe ütközik, legalább mi semmiképp sem találjuk megegyeztethetőnek a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. IV. t. cz. 8. §-ának e) pontjával mely szerint a bíró nem folytathat „bármely oly foglalkozást, mely a bírói hivatal függetlenségével össze nem fér, vagy mely által hivatalos kötelességei teljesítésében gátoltatnék.“ — Fölötte sajnálunk, ha a bizonytalan időre való szabadságolás a törvény kijátszására szolgálna alkalmul és sub titulo „szabadságolás“ ismét lábra kapna a bírának rendkívüli szolgálattételre való alkalmazása, a mi homlokegyenest ellenkezik a törvény szellemével sőt betűjével is! A rendkívüli szolgálattétel többszörre kitüntetésnek vett bizalmi hivatással jár és ép ezért a bírói függetlenség elvének követelményeül tekintjük: hogy a bíró annak elfogadásával bírói állásáról lemondjon. — A kérdés másik árnyoldala abban áll, hogy az egri kir. tszék 6—7 hónap óta elnöki vezetés nélkül volt, miután a törvényszék elnöke másfelé és notabene par excellence politikai hatáskörű foglalkozás által volt „hivatalos bírói kötelességei teljesítésében gátolva.“ Ha a kir. ügyészség a törvény független öre tudna lenni. — ugy kötelességében állana a kormány irányában is az 1869. IV. t. czikket megvédeni. — Tudjuk, hogy dr. Vavrik Béla kitűnő szakképzettségével a törvényelőkészítő bizottságnak a leghasznosabb szolgálatot teheti, de mi nem személyes, hanem elvi kérdésben szólalunk fel, mert féltékenyen akarjuk megőrizni az 1869. IV. t. cz. vívmányait s azokon még dicséretreméltó kivétel által sem engedhetünk rést töretni.

(Észrevételek) dr. Hoffmann Pál általános magánjogi törvénykönyv tervezetere. Irta dr. Teleszky István köz- és váltó-ügyvéd, a n.-váradí államvizsgálati bizottság tagja. — A munka 10 nyomtatott ivre terjed; ára 1 frt. — Hoffmann tervezete, mely a magyar magánjogi törvénykönyvnek csak egy-egy pedig legkisebb részét képezné, — már jóformán egy egész monographicus irodalmat keltett hazánkban, a mi fölötte örövendetes jelenség, mert csak így fogjuk termékenyíteni jogképzetünknek oly annyira sivár talaját. Ha nem csalódunk ugy a pesti és kolozsvári egyetemen külön collegiumok olvasatnak az említett magánjogi törvénykönyv általános részéről szóló tervezetnek alapul vételével. A tudomány s irodalom tehát egyaránt foglalkozik azon tervezettel, csak a kormány nem érzi a magánjogi codificationnak égető szükségét. — Teleszky-t a törvényjavaslat egyik legilletékesebb bírálójának tartjuk, s ezért a lapunk jogirodalmi rovatában még bővebben fogunk szólni munkájáról, és a bíralat bíralatával is csak egy cél felé törekszünk.

(A budapesti házbírási statutumok) revisiója czéloztatik. s ezért figyelmeztetjük az illető köröket e tárgyban a „Jogi Közl.“ 1869-ki folyamának 1-ső s következő számaiban dr. Csatskó Imre legfőbb ítélőszéki bíró urtól megjelent észrevételekre.

(A pesti kir. törvényszék) ügykimutatását vettük, mely szerint az öt járásbírási ügyforgalmi kimutatását hozzávéve, az 1872-ki jan. 1-jétől f. évi jan. 1-jéig összesen elintézendő ügydarabok száma 191,254 volt és abból 189,023 elintéztetett, úgy hogy az összes hátralék csak 2231. Részletezve:

az elnökségre esik:	3,517	abból hátralékban maradt	10
a polgári osztályra	54,770	„	793
a fenyítő	17,470	„	705
a telekkönyvi	17,214	„	203
a sajtóügyi	273	„	—
a pénzügyi bíróságra	637	„	5
belvárosi bírói bíróságra	29,225	„	—
lipótvárosi	21,301	„	26
terézvárosi	22,465	„	12
józsefvárosi	18,182	„	—
fenyítő	6,200	„	476

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt napoként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A büntetőjog világtörténeti fejlődésének vázlata. Dr. Schnierer Aladár pesti kir. egyet. tanár urtól. — A képviselési elv a magánjogban. Dr. Farkas Lajos kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — A kereskedelem történeti fejlődése a legújabb korban. Dr. Matlekovich Sándor, miniszt. titkár urtól. — Tárcza: Edmunds Krisztina. — Különfélék.
MELLÉKLET: Curiai határozatok. — A múlt évi folyam betürendes tartalma.

A büntetőjog világtörténeti fejlődésének vázlata.

(Folytatás)

A büntetőjog fejlődése a középkorban.

Azon nemzeteknél, melyek a népvándorlás idejében a világtörténet színhelyére léptek, a büntető hatalom eszméjét hármak alakban találjuk kifejtve. Legelől is vannak habár csekély számú büntettek, melyek elkövetőit közvetlenül a népközség üldözte; ezen a nemzeti egyesületeknek fentartott büntető hatalmon kívül általában el volt ismerve, hogy a sértett fél önnönmagát is megboszulhatja sértőjén; végül pedig mindazon felül a magánboszu megváltása is divatozott.

Mig a népköltözés mozgalmainak közepette az egyes néptörzsek minden rendezettebb és biztosabb társadalmi viszonyok híján voltak, addig a büntető hatalom most érintett három alapformája még merő ellentétben állott egymással, s évszázadok multak, mig a polgári egyesület fejlődésével s a középponti hatalom megszilárdulása folytán amaz ellentétes elvek kiegyenlítése végbe ment.

Az újabb történelmi buvárlatok eredményeihez képest a büntető hatalom legkezdetlegesebb állapota valószínűleg következőkép alakult: a nemzeti egyesületben nyugvó főhatalom csak ritkán, leginkább csak ott lépett fel fenytőleg, hol az elkövetett tett, mint a község direct megtámadása, mint az egészre háruló veszély jelentkezett. Hogy a népegység ilyféle fenytő hatalmat már korán gyakorolt, arról kiválólag Tacitus tesz tanubizonyosságot, kinek állítása szerint a germán népek az árulókat, s a hadsereget hűtlenül elhagyó gyáva harcosokat gyalázatos halállal végezték ki.¹⁾ Ehez hasonló büntető hatalmat alapítottak meg az ősmagyarok is, midőn a vérszerződés megkötésekor a közösen választott vezérnek s utódjainak örök hűséget fogadván meghatározták, hogy vére ontassék annak, ki a vezér személye iránt hűtlen lenne.²⁾

Oly büntettekért, melyek legközelebb csak az egyesre vonatkoznak, közvetlenül a sértett és hozzátartozói állottak boszut a sértőn. A büntény ezen megboszulása többnyire véres tusakodással volt egybekötve, melybe nem ritkán a sértő és sértett kiterjedt vérrokon-sága (Sippe) volt bonyolítva; minthogy továbbá a sér-

tett fél a szenvedett bántalom megboszulásában nem tartotta mindig az igazság mértékét hiven szem előtt; a sértés gyakran határ- és végnélküli erőszakoskodásnak és vérengzésnek szolgált forrásul, és a családok között oly viszályt támasztott, mely a nép legjobb erőit fel-emészté. Természetes tehát, hogy a népközség, mely ily véres magánviszályok iránt közönnyel nem viseltetett, saját érdeke által indítatva mindenkép azon volt: hogy a viszálykodók között méltányos egyezkedést létrehozzon. A nemzeti egyesület közbenjárása folytán a sértett egyén arra volt indítandó, hogy a sértőtől bizonyos kártalanítási összeget (Compositio-t) elfogadván, neki megbocsásson. Ha ily egyezmény a község intervenciója folytán létrejött, ha tehát a sértett a neki ajánlott váltsági összeget elfogadta, a sértő pedig ezt pontosan szolgáltatatta, akkor a viszály ki volt egyenlítve, az önségélynek ily esetben többé helye nem lehetvén. Hol ellenben ily békés kiegyenlítés megíiusult, legyen, hogy a sértő megszökött, vagy a váltságot lefizetni vonakodott, ott a község magáévá tévé a sértettnek ügyét a bűnöst a népegyséletből kiközösítettnek és azért jog-nélkülinek nyilvánítá, minek következtében az ekkép kiközösített bűnöst nemcsak a sértett fél és annak minden vérrokonai, hanem a néptörzs tagjai közül egyáltalában bárki büntetlenül megölhette.³⁾

A népvándorlás után a nemzetek állandó lakhelyeken megtelepedvén, mindenütt rendezettebb és nyugalmasabb állapotok létesültek, de evvel egyszersmind azon szükség is éledett, miként az új társadalmi létnek az ősnemzeti jogszokások feljegyzése által biztosabb s állandóbb alapzat szereztessék. Ezen általán érzett szükség kifolyásul az V-ik századtól kezdve a IX-ikig a legtöbb európai népeknél írott törvények keletkeztek,⁴⁾ melyek

³⁾ L.: Waitz „Deutsche Verfassungsgeschichte“ 159. l. Más véleményben van Henke „Geschichte des deutschen Straf-Recht“ 101. lap.

⁴⁾ Ezen népjogok közül (leges barbarorum) legismeretesebbek: 1) a Lex Salica v. i. a nyugati frankok törvénye, melynek első feljegyzése valószínűleg már Faramund király alatt 418—420 körül történt. 2) a L. Ripuariorum v. a part-frankok törvénye (I. Theodorich kir. alatt) és evvel áll összefüggésben az „Ewa Chama vorum“ azaz a Hama vidékén lakott frankok joga 500-ból, a L. Burgundiorum (lex Gombaldal lois Gombette), 4) a l. Alamannorum (elsőzör feljegyezve 550-ben, megtoldva II-ik Chlotár és I. Dagobert által), 5) a L. Bajuvariorum, azaz a bajorok joga. 6) a leges Longobardorum legelső összeállításukban Rothár királytól (643), 7) a l. Angliorum et Werinorum (a Thüringi jog), 8) L. Frisionum. 9) L. Saxonum N. Károly alatt összeállítva és 10) a l. Wisigothorum (Eurich alatt feljegyezve.) Több mint valószínű, hogy a hon-

¹⁾ L.: Tacitus De mor. Germ. c. 12: „Proditores et transfugas arboribus suspendunt. Ignavos et imbelles et corpore infames coeno ac palude, injecta insuper crate mergunt.“

²⁾ L.: Kerékgyártó „A magyar művelődés tört.“ 158. l. és Hajnik „Magyar alkotmány és jogtörténelem“ V. f. 358. l.

kiválólág a büntető hatalom kezelésére vonatkozóan, a bűnös tettek s azok megfenyítése tekintetében a régiebbtől lényegesen eltérő felfogást honosítottak meg a népek életében.

Ezen alaptörvények, melyek ellentétben a régiebb classikai művelődés eredményeként fenmaradt a római joggal (az u. n. *lex romana*-val) „leges barbarorum” nevezetével jelöltettek, mindenben azon törekvésről tanuszkodnak, mely a verboszu ártalmas használatának lehető megszorítására s az álladalmi büntető hatalomnak megszilárdítására és kiterjesztésére czélt. Habár kétségtelen, hogy a magánboszu gyakorlása és az avval egybekötött magánmegtorlás (*Privatfehde*, *Faida*) határnélküli erőszakoskodás állapota gyanánt még azontul is sokáig gyakorlatban maradt, a törvényhozás mindazáltal ez idő óta mindinkább azon volt, hogy a magánharc ezen állapotának némileg jogszerű alakot és biztosítékot szerezzen. Ezen törekvés volt forrása azon számos intézkedéseknek és a magánmegtorlás mind azon megszorításainak, melyek által a törvény a jogsértőt a sértett fél határnélküli boszuja ellenében lehetőleg megvédeni és biztosítani iparkodott. Az alapelv, melyet a törvényhozás ilyféle intézkedéseknél mindenkor hiven szem előtt tartott, a forbatolás (*talio*) eszméje volt; és azért jogilag meg volt engedve minden oly bántalmazás, mely a sértőn vagy családján elkövetve, a bűntényt megboszuló személyen vagy rokonain ejtett sérelmet felül nem mulja. Ezen elvnek legkövetkezetesebb alkalmazását és kifejezését az ó-angol jogban szemléljük, hol Aethelstan király törvénye megengedé, hogy azon esetben, midőn valaki az ország nagyai közül (egy ugynevezett „*twelfhingesman*” kinek vérdíja 1200 Schillinget tesz) közönséges szabados által megöletett a sértett család a magánboszu gyakorlásában 6 személyt öliessen meg a sértő nemzetségéből, mert ezen 6 személy vérdíja együttvéve ért fel a meggyilkoltnak compositiójával.¹⁾ Mégis bizonyos, hogy a verboszu ezen törvényes szentesítése mellett az álladalmi büntető hatalom szemben a népvándorlás előtti korszakkal már tetemesen öregbedett. A közfenyítések alkalmazása ezen túl már sürűbben fordul elő, így nevezetesen a halálbüntetés, melylyel a mult korszakban jobbadán csak az árulókat meg a gyáva harcosokat sújtották, ezen időszakban némely népjogok szerint²⁾ a gyilkosokat és tolvajokat is érte.

Kiváló erélylyel és szigorral gyakorolta a magyar nemzet a büntető hatalmat; krónistáink és régiebb törvényeink tanúsága szerint már sz. István korában tetemes volt azon büntettek száma, melyek súlyos közfenyíték alá kerültek.³⁾ Ez, valamint azon további körülmény, hogy a verboszu közvetlen gyakorlásáról történelmi emlékeink alig tesznek említést, kétségtelenül bizonyítja, hogy az ősmagyarok, szemben más középkori nemzetekkel, jóval szilárdabb és biztosabb társadalmi intézményeknek örvendettek.

A bűntények tulnyomólag közjogi felfogása a többi európai nemzeteknél is határozottabban előtérbe lép ezen korszakban, ebből kifolyólag a compositionalis rendszerben is lényeges változás állott be, minek következtében a bűn megváltása és a bündij nagysága nem függ többé az érdekelt felek önkényétől, hanem a com-

positió minden egyes bűntényre nézve a törvényben legnagyobb pontossággal van meghatározva. A ki ezen törvényes compositiót elfogadja, vagy azt fizetni vonakodott, valamint az is, ki ezen váltságot elfogadván a sértőt annak daczára is üldözné, súlyosan fenyegetendő büntetben vált bűnössé.

Azon időtől fogva, midőn a compositionalis rendszer a törvények által szabályozva lön, nem illette többé a bündij kizárólag és egészen a sértett személyt vagy annak családját, hanem egy részét a főhatalom vette igénybe, és ezért a compositióban ezen időtől fogva két lényeges alkatelemet lehet megkülönböztetni, t. i. 1-ör a vérdíjt (a germanoknál „*weregildus*,” a dánoknál „*mandebod*,” a szlávoknál „*vira*” és hazai jogunk szerint „*homagimu*”), mely a bűnös tett, nevezetesen az ölés által okozott kár megtérítését képezvén, a sértettnek vagy családjának járt, és 2-ör a birságot (a germanoknál „*fredus*” v. „*fredum*”), a compositiónak ezen része a népközségnek (később a fejedelmeknek) jutott osztalékul, és pedig azon okból, mert a község a bűnöst a békeállapotba (*Friedstand*) ismét visszafogadta és őt a sértett fél magánboszuja ellen megvédte.⁴⁾ Minden nem szándékos büntetteknel a sértő csupán a vérdíjt tartozott fizetni, mert ez a sértett félt minden esetben megillető kártalanítási igénynek felelt meg; a birságot (*fredum*) a főhatalom ez esetben nem követelhetette, mert az ki vékesség által, vagy a véletlen (*casus*) folytán kárt okozott, a tény következtében nem lett békét-nélkülözővé.

Dr. SCHNIERER ALADÁR,
pesti kir. egyet. jogtanár.

(Folyt. köv.)

A képviselési elv a magánjogban.

III.

(Folytatás.)

Hogy a legrégibb korban, midőn az egyszerű életmód oly kevés követelménnyel lép elő, ügyeit mindenki maga személyében végezheti, könnyen feltehető, és így az is, hogy a rómaiknak a közvetlen cselekvésről alaptétele bizonynyal kevés akadályba ütközzék. Másképp áll a dolog akkor, midőn a társadalmi élet kezdetleges kötelékeiből kibontakozván, már complicáltabb alakot ölt, a fejlődő forgalommal az életigények szaporodnak, az egyes több oldalról egyszerre kénytelen tevékenységét kifejteni. Ennek pedig Rómában mindenesetre korán kelle történnie, ha tekintetbe vesszük azon körülményt, hogy már alapításakor a középtenger partjain élénk forgalmat és előhaladott kulturát talál, melyet főleg a phöniciék és görögök részint az anyaországból, részint gyarmatok által hoznak Itáliába; minek leghűbb bizonyítéka az írásmesterségének a rómaiaknál korai ismerete, egy általános csere és értékmérőnek, a fontolt ércnek használata, melynek helyét még a tizenkét táblatörvény előtt már vert ércpénz foglalja el.¹⁾ A közve-

foglaló magyarok a pusztaszeri gyűlésen hozott határozmányokat, melyek közül némelyek a fenyegető igazságszolgáltatásra vonatkoztak, ez időben (893 körül) szintén írásba foglalták. L.: *Kerékgyártó* id. h. 261. l.

¹⁾ L.: Philips „*Englische Rechtsgeschichte*” II. k. 253. lap.

²⁾ Így a l. Burgund. (Tit. 2.) és a l. Wisigoth. (l. IV. T. 5.)

³⁾ L.: Szt. István, szt. László és Kálmán törvényeit.

⁴⁾ A compositio ezen két alkatrészen kívül Geib, ki e részben Wildara hivatkozik, még egy harmadikat az ugynevezett „*emenda*”-t is említi, mely állítólag azért volt fizetendő, hogy a sértett a sértőnek megbocsásson.

¹⁾ Cicero de republ. II. 10. Rómuli — *actatem* — *jam inveteratis literis atque doctrinis omnique illo antiquo ex inculta hominum vita errore sublato fuisse cernimus*. Nam — *in id saeculum Romuli cecidit aetas, quum jam plena Graecia poetarum et musicorum esset*. Rómának a királyok idejéből eredő államszerződéseit (írott), valamint az írás és olvasásbani elemi oktatás létezéséről szóló bizonyítványokat találhatni: Theod.

tett cselekvés itt már parancsoló kényszerűséggé válik, melynek visszautasítása a forgalom megakadását vonná maga után. Nem is maradt ez a római jogéletben sem nyomtalanul, habár az azon segíteni törekvő módszer a képviselés intézményétől még távol áll, azétól egészen más jogi alapból indul ki, és a „mindenki maga személyében cselekedjék, mert senki más szabad polgárt célja eszközeül fel nem használhat“-féle elvet érintetlenül hagyja.

Csaknem általános azonban azon nézet az újabb mint a régibb római jogtudományban (természetesen nem a római írókat érve), hogy a képviselés kizárását megállapító elven első rést már a rómaiak alatt a családgyermek és rabszolgák helyzete ütél), holott a családgyermek és rabszolgáknak a családátya jogügyleteinél megengedett részvéte szembeötlőleg más alapon nyugszik, melynek a képviseléssel semmi köze.

A római családjog szerint ugyanis a potestas (patria dominica) alatt állók vagyoni jogi tekintetben önállósággal ép oly kevésbé bírtak, mint a rabszolgák, a családfő egyedül levén libera persona sui juris, sua e potestatis, jogszerű akarattal bíró, harmadik személyekkel szemben tehát egyedül tekintetbe jöhető alany. Mindaz a mi a hatalma alá vetettek által történik, csak az ő akaratára való közvetlen tekintettel történhetik, azaz a nélkül, hogy a cselekvő családtag akarata erre a legkisebb befolyással lehetne: a családfő részére történő szerzés jogi szükségképpenség, mert a családtag egész személyével atyja hatalma alatt áll. ²⁾

Nem tagadható azonban, hogy e viszonyban voltak oly elemek is, melyek annak a képviseléséveli megtörtént összezavarását előmozdithatták, főleg a peculiumok kifejlődése után. A családtagnak ugyanis már a legrégebb jogrendszer szerint is, a nőket kivéve, némi önállósága volt, tehát annyiban cselekvési képessége is, mely többféle módon kifejezést is talált. A filius familias már atyja életében is mint egy dominusnak tekintették (et am vivo patre quodam dominus), mely tulajdonság vele született joga, mi az atya halála vagy a capitis diminutio esetében teljes érvényre jut. ³⁾ A serdült kort (pubertas) elért római ifju egy ősi szokás szerint a legközelebbi liberaliakon (márczius 17.) toga virilist nyert, megszűnik esetleg gyámság alatt állani, hivatalt viselhet, iudex lehet, az élők között és halálcsetére kötött jogügyleteknél mint tanu szerepelhet (aes et libra: V testes cives Romani puberes), ⁴⁾ vagyis cselekvénye nem pusztán eszközszerű közreműködés, hanem már jogi természetű. Természetes, hogy ezen tulajdonság az atya részére kötött jogügyleteknél tekinteten kívül nem maradt, s habár Ulpian állítása szerint: quoties adquiritur per aliquem quid ei, cuius quis in potestate est, confestim acquiri ei cuius es in potestate: neque momento aliquo subsistere in persona eius per

quem adquiritur, ⁵⁾ mind a mellett a jogügylet érvényessége a cselekvényt illetőleg, a mennyiben itt olyan szabályok jönnek tekintetbe, melyek a cselekvő belső állapotára vonatkoznak, a családfő személyéből, kitől a cselekvény ered, ítéltetik meg, így a tévedés, csalás, kényszer eseteiben. Határozottan mondja ezt ismét maga Ulpian: Quare si filius familias emit, siquidem ipse scit, pater ignoravit: non adquisit patri actionem. Hoc si peculiari nomine egerit; ceterum si patre mandante, hic quaeritur, a filii scientia noceat? Et puto adhuc nocere, quae admodum procuratoris nocet. §. 4. Plane si filius ignoravit, pater scit, adhuc dico, repellendum patrem etiam si peculiari nomine filius emit. ⁶⁾ És még csattanósabban Pomponius: In huius modi autem quaestionibus personae emptum et venditum spectari debent, non eorum, quibus adquiritur ex contractu actio: nam si servus meus vel filius, qui in potestate mea est, me praesente suo nomine emat, non est quaerendum quid ego existimem, sed quid ille, qui contrahit. ⁷⁾ És viszont a fiúnak netalán a jogügylet kötésénél fenforgó dolusa is döntő befolyással lesz annak érvényességére nézve. ⁸⁾

De a családtag önállóságát és vagyoni jogi állását a paterfamilias személyében koncentráló potestas még érzhetőbb megszorítást szenvedett a peculiumok kifejlődésével. A potestas fogalma az atya és fiu közt semmi oly nemű viszonyt meg nem engedett ugyan, mely a fiut tulajdonosként tüntethetné fel, azonban nem zárta ki a „libera administratio“-t, mely tényleg a tulajdonosi viszonyhoz felette hasonlított. És jölehet az atya a fiúnak engedett peculiumot éppen úgy mint a rabszolgától bármikor elvonhatta, mind a mellett, mit a jog megengedett tiltak a tényleges viszonyok, a fiu nem ritkán az atyai hatalomtól családjával függetlenül élén. Csak a fenebbi okot tarthatjuk azon alapnak is, melyen a praetor által a peculium profectitium-nak nyújtott védelem nyugvék. E viszony további fejlődését hathatósan előmozdíták a császárság korában keletkezett katonai viszonyok, midőn a római jogban már mind jobban érzhető a princepszet a törvényfölé helyező abszolút kormányelv iránya. A mit a fiu mint miles szerez, azt a császári jog szerint már a paterfamilias jogaival szerzi, úgy annyira, hogy a peculium régi hatálya már csak azon esetben nyilatkozik, ha a filiusfamilias miles végrendelkezni elmulasztá. ⁹⁾ Támogatva a társadalmi viszonyok újabb alakulása által, a katonai szerzeményekről szóló elvek csakhamar alkalmazást nyernek minden más szolgálathoz szerzett vagyoni (az u. n. quasi cast. pec.), ¹⁾ míg a keresztény császárok a családgyermeknek adják már az anya örökségét (bona materna), majd ismét mindazt, mi egyáltalában az anyától vagy anyai felmenőktől ered (bona maternis generis), végre a lucra nuptialia, mint már saját vagyont a végrendelkezési jog kizárása és az atyát illető haszonélvezet mellett. ²⁾

Természetes, hogy a filiusfamilias vagyoni helyzetének e tetemes változása annak atyja és harmadik személyekkel szemben elfoglalt eddigi helyzetére befolyás nélkül nem maradhatott, s így a fenebb e viszonyra nézve említett alapelv is megszorítást szenvedett; ³⁾ de

Mommsen, Römische Geschichte 211. és köv. old. valamint 928. old. A vert ércpénz használatáról: Becker-Marquardt röm. Altherth. III. k. 3. és k. old. (V. ö. Bethmann-Holl. i. m. I. kötet. 15. §.)

¹⁾ V. ö. p. o. Vangerow, Pand. III. k. 608. §. b. a. Arndts, Pand. 76. §. Keller, Pand. 61. §. Hoffmann, Római m. rendsz. 36. §. stb. és a tárgyunkkal tüzetesen foglalkozó: Buckha, die Lehre von d. Stellvertret. bei Eingehung von Verträgen (1852).

²⁾ Gai. II. 86 – 90. §§. Ulpian Fragm. XIX. 18., pr. 3. §. I. per quas person. 2. 9.; §. 4. 13. I. de inut. stip. 3. 19.; fr. D. acqu. v. om. her. 29. 2. fr. 10. §. 1. D. 41 1. fr. 31. pr. D. 28. 5. §. 2. I. 2. 14. pr. I. 3. 19. stb.

³⁾ Gai. II. 157. §. fr. 11. D. de lib. inst. 28. 2. fr. 195. §. 2. D. de V. S.

⁴⁾ fr. 57. D. de re jud. 42. 1.; Gai. I. 40. §. fr. 5. D. qui test. fac. pos. 28. 1.

⁵⁾ fr. 79. D. de acquir. v. omitt. her. 29. 2.

⁶⁾ fr. 16. §. 3. D. de liberali caus. 40. 12.

⁷⁾ fr. 12. D. de contr. emt. 18. 1.

⁸⁾ fr. 4. §. 17. D. de excep. dol. 44. 4.

⁹⁾ fr. 2. D. ad S. C. Mac. 14. 6. fr. 10. §. 2. D. de pec. cast. 49. 17.

¹⁾ L. 7. Cod. de aest. 1. 51. L. 4. 14. Cod. de adv. 2. 7. Nov. 123. c. 19.

²⁾ L. 1. Cod. de bor. mat. 6. 60.; L. 2. Cod. eod. L. 1. Cod. de bon. quae lib. 6. 61. Nov. 118.

³⁾ Ugy látszik Julián tekintélye folytán jut érvényre azon

elv marad mind a mellett, hogy a: *filiusfamilias suo nomine nullam actionem habet*.

A családtagnak fenebb említett szükségkép, *ipso iure*, az atya javára történő szerzésével éles ellentétet képez azon eseteknek kezelése a római jogban, midőn a *filiusfamilias* cselekvényc által nem szerez, hanem szenvedőlegesen kötelezettségeket alapít. A fenebb ismertett elvnek tökéletes keresztülvitele ugyanis a család-atyát, könnyen megfogható okokból, nem egyszer igen kellemetlen helyzetbe hozhatta volna, oly jogügyletekbe is belépni kellett, melyek érdekeivel össze nem férnek, s melyek könnyen a perjog oly szigorú végrehajtásának tennék ki.⁴⁾ Az alapelv megszorításának szükségessége tehát világos volt, melynek indokolása egyébiránt tekintve azon okokat, melyek a családtagok cselekvényének jogi értékét szülték, nem is volt felette nehéz. Ha ugyanis a családtag jogi cselekedhetésének megengedő alapja a család-anya gazdasági érdeke: világos, hogy ott, hol ezen ok hiányzik, az eredménynek is kimaradnia kell. De ép oly kétségtelen volt az is, hogy a család-anyának nyújtott ez egyoldalu kedvezmény épen a célba vett gazdasági előny korlátozását kellett, hogy maga után vonja. Hogyan szerezhetett volna a hitelező minden esetben tudomást arról, hogy a vele közlekedésbe lépő családtag csakugyan az atya érdekét képviseli, s így kilátása lehet saját érdeke nemkockáztatására; mert hogy a fiúnak az atya halála után, vagy törvényt emancipációjával beálló önállósága tekintetben őt meg nem nyugtathatá, könnyen érthető. E bajon segíteni csak egy mód volt: a családtagok önállóságának tágitása, a családfőhezi viszonynak szabályozása, mely kétségkívül a praetori jog egyik legéletbevágóbb vívmányának tekinthető.

A családtagok vagyontéptelensége általában ismert levén, könnyen feltehető minden hitelező, hogy a jogügyletet ajánló családtag az atya parancsa alapján áll, annak akaratját teljesíti, mely így a jogügyletnek a fiu részéről forrását képezvén, az abból származó hatályokat is kell, hogy viselje, épen úgy, mintha magaszemélyében cselekedett volna: *quodum modo cum eo contrahitur, qui iubet*.⁵⁾ A praetor elé kerülő egy ily ügy, világos volt, hogy a hitelező keresetének a családfi abszolút vagyontéptelensége folytán a civiljogban alapja nem volt; de ép oly kevésbé kerülhet ki a fenebbi szempont a praetor figyelmét, s így az *aequitas* szembeötlő megsértése nélkül a hitelezőtől védelmét meg sem vonhatá. Sok valószínűséggel bír azon feltevés, hogy a praetori jogban kifejlődött u. n. *actiones adiecticiae qualitatis* rendszerének egyik ös típusa épen az említett esetben a praetori edictum által a hitelező védelmére adott „*actio quod iussu*“⁶⁾ szolgált.

mélet, hogy ha a *filiusfam. absens* valamely büntett által károsították, őt az *agere utili iudicio* (*suo nomine*) illesse, mit ismét az *infactum conceptu* formulának az edictumbai felvétele a *filiusfamilias* javára, ki ex deposito vagy ex mandato panaszozni kényszerült, követett; míg végre Ulpian Julianhoz csatlakozva szerződési esetekben az *agere utili iudicio*-t a *filiusfamilias* részére egyáltalában vitatja, jóllehet az „*absente patre*“ feltétel alatt fr. 9. D. de A. et O. 44. 7. fr. 13. eod. fr. 12. D. de in ius voc. 2. 4.

⁴⁾ Hogy különben a civiljog elve tekintetben is alkalmazást lelt, mutatja az u. n. *actio noxalis*. (Gai. IV. 75. §.)

⁵⁾ pr. D. quod iussu 15. 4.; Gai. IV. 70. §. qui ita negotium gerit, magis patris, quam filii fidem sequitur.

⁶⁾ Így nevezteték az edictum clausulája kezdő szavaitól, de valószínűbben még tán a formula kezdő szavaitól, v. ö. különben Keller i. m. 234. §.

A *jussus* fogalmának már természetében fekvő tág volta nem maradhatott az atyára nézve minden veszély nélkül, s így okvetlen már kezdetben fel kelle merülnie a közelebbi meghatározás szükségességének is, vagyis azon kérdés eldöntésének, minő viszonyok között tekinthető a kérdéses jogügylet az atya *iussu*-a alapján s így őt kötelezőleg megkötöttnek? A kérdésnek eldöntése a *peculium*ok kifejlődése előtt nehézséggel nem járhatott. A legegyszerűs utnak látszék mindenesetre a *paterfamilias* értesítése, mely által a hitelező a parancsuk időközben netalán történt visszavonásából eredő veszélyek ellen is fedezve volt.⁷⁾ Mind a mellett nem szenved kétséget, hogy ez a kereset feltételét nem képezte, hanem irányadó azon elv maradt, hogy az atya akaratának bármily módoni nyilatkozása, mivel az a családfi nézve mindig parancs. *jussus*, a praetori kereset alapítására elégséges volt.⁸⁾ — Nehezebb volt az eligazodás a *peculium*ok keletkeztével, midőn már még a *peculium castrense* kifejlődése előtt a fiu a kezei között levő vagyonyra nézve legalább tényleg önálló *dominus* helyett véteték. Azonban az *actio quod iussu* és az *actio ex peculio* között mintegy átmenetet képező *actio in rem verso* lényegéből indulva ki, állíthatnók talán, hogy az atya kötelezettsége csak azon esetben lett megalapítva, ha a fiu által kötött ügylet kifejezetten az atya javára történt, annak vagyoni gyarapodásával járt; ámbár nem lehet tekinteten kívül hagyni azon körülményt sem, hogy a fiu jogilag véve az atyától rábizott vagyony pusztá kezelője levén, azon megkülönböztetésnek, vajjon a fiu atyja vagy saját javát akarta a jogügyletben látni, legalább a *castrense pec.* kifejlődése előtt, kevés fontossága lehetett, s elég volt, ha a hitelező határozott tudomással bírt a fiu *peculiaris* helyzetéről.⁹⁾

Határozottan másképp állt a dolog természetesen azon esetben, ha a fiu a vele egyezkedő féllel szemben az atya *jussu*-át célzatosan tekinteten kívül hagyja. Mert ezen esetben a másik fél egyedül a családfi hitelére építvén, azt hogy az atya a fiu mellett kötelezve legyen jogosan nem is követelhetette, a mint ez később a *senatus consultum Macedonianum*ban törvényes kifejezést is talált.¹⁰⁾

Dr. FARKAS LAJOS,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

(Folyt. köv.)

⁷⁾ fr. 1. §. 2. D. quod iussu 15. 4.

⁸⁾ V. ö. Schmid Archiv. für d. civilistische Praxis 29. k. 111. old. Buchka i. m. 33. old. Wangerow i. m. 240. §.

⁹⁾ V. ö. Wangerow, Pandek. 240. §. Buchka i. m. 35. old.

¹⁰⁾ Hogy a szövegben említett eset lehetséges volt, (t. i. a *jussu*snak teljes elhallgatása) az a családfi fenebb ismertett állásából magyarázható. Hasonló értelemben nyilatkozik Brinz, (Lehrb. der Pandekten 247. §.) kinek szavait el nem hallgathatom e helyen: „Näher betrachtet, mondja Brinz, war das Kind doch auch in Ansehung des Vermögens nicht so rechtlos als es den Anschein hat, und vom Sklaven mächtig unterschieden. Nach der übereinstimmenden Ansicht Paulus Gaius, der Justinianischen Institutionen ist hinter der Alleinberechtigung des Vaters ein Gesamteigenthum aller in der Familie begriffenen freien Personen an allem in dieser Familie erworbenen Vermögen all dieses Vermögen so gut das vom Vater als vom Kinde erworbene, nicht Sondervermögen von irgendwem, sondern Hausgut, Familia im sachlichen Sinne des Wortes Der Römer dachte das Hauskind im Inneren des Hauses so wenig rechtlos, als ausser dem Hause, auf dem forum, in Comitien, in der Magistratur und auch im Commercio mit Auswärtigen (§. 6. I. inut. st. st. 3. 19.; Ulp. XX. 6.)“ De határozottan rámutat erre Gaius is a fr. 39. D. de O. et A. 44. 7.

A kereskedelem történeti fejlődése a legújabb korban.

(Folytatás).

A közgazdaság tudománya.

Az anyagi fejlődés rendszerint szellemi haladást tételez fel és viszont. Azon korszakok, melyekben a nemzet anyagi ereje nagybobbodik, közönségesen a tudomány terén is jelesek szoktak lenni. Ezt bizonyítja kétségtelenül bizonyítványokkal a legújabb kor is. Az egyenlőség és szabadság a közgazdasági életbe csakis a tudomány folytonos haladása és ezen eszméknek a tudomány útján való terjesztése által verhetett gyökereket, és csakis azáltal tarthatta fen magát és maradhatott meg vizsgálások nélkül, mert a tudomány folytonosan gondoskodott arról, hogy az élet az említett elvek hiányában ne szűkülökdjék.

Alig van kor, mely a tudományok előmozdítására annyira fáradozott volna, mint a legújabb kor. A bölcsészeti, a jogtudományi, a nyelvtudományi tanok új alapokra fektetettek, s ezen tudományok új ágakra oszlottak. A természettan és vegytan valamint a természettudományok egyéb ágai gyökeresebb tanulmányokra vezettek mint az előbbi korszakok alatt; a léghyomás és gőz, a villany, a delej tulajdonságai tisztába hoztak és a természeti erők a gyakorlati életre alkalmaztattak; a vegyi elemek és összeköttetések iránt alig sejtett felfedezések jutottak köztudomásra, melyek a mindennapi életre rendkívül gazdag és jótékony hatással voltak. Az erőműtan gépeket létesít, melyek a természeti törvények rég ismert elveit az emberi nemre nézve előnyösökké teszik.

És midőn a tudomány és gyakorlat majdnem minden lépésen-nyomon a társadalom jólétére, anyagi és szellemi vagyonosodására törekszik, és midőn e törekvések nyomán a népek vagyonosodása csakugyan tényleg emelkedik: lehetséges lett volna-e, hogy a gazdagodás törvényeit a gondolkozó tudósok és államférfiak figyelmen kívül hagyják?

A vagyonosodás törvényeinek kutatása, a jólét bölcsészete csakugyan e korban vált tudománynyá. A közgazdaságtan, melynek egyes tanait elvéve az ó-kor classicus íróinak és a középkor szent atyáinak írataiban feltalálhatók, és melynek egyes ágai iránt a mercantilisták és a physiocraták bővebben nyilatkoztak, rendszeres egésze, tudománynyá csak a legújabb korban alakult.

Ádám Smith azon férfi, kinok fellepte óta közgazdasági tudomány létezik. E nagy férfi 1723. (június 5.) Kircaldyban Skótszágban született, s tanulmányainak betejete után a glasgowi és az edinburgi egyetemeken a bölcsészetet, a széptudományokat és a szónoklatot adta elő, és ezen előadások alapján az erkölcsi érzelmek elméletéről (1767) munkát is írt. Bölcsészeti tanulmányai mindazáltal egészen más irányban nyertek frvnyesülést, midőn az ifjú Buckingham herczeggel a continensen nagyobb utazást tett s ez alkalommal Párisban a legjelesebb tudósokkal a különösen a physiocraták főembereivel Quesnayvel és Turgotval ismerkedett meg. Tanulmányait most tisztán a népek vagyonosodására irányozta, visszavonult a társaságtól és hat évi buvázkodás után kiadta 1776-ban világhírű munkáját: a nemzeti jólét okainak nyomozásáról (inquiry in to the causes of the wealth of nations). Ezen munka saját hazájában is nagy feltűnést okozott, az angol parlamentben gyakran idézték állításait, s szerzőjének nagy birt adott. A glasgowi egyetem rectorrá s a kormány fővámfelügyelővé nevezte ki Smithet, s mint ilyen végzte is be szerény, de annál nevezetesebb életét (1790).

A munka öt könyvre oszlik s tartalma következő: Az első könyvben előadatnak az okok, melyek által a munka termő erői nagybobbíthatnak s azon szabályok, melyek szerint a termé-

nyek a társadalom különböző osztályai szerint megoszlanak. A második könyv szól a tőkékről, természetükről s keletkezési módjukról. A harmadik könyv foglalkozik a különböző nemzeteknek a vagyon szerzésében eszközölt haladásairól. A negyedik a gazdasági rendszerekről, különösen a mercantilismus és a physiocratismus tanairól értekezik. Végül az ötödik könyv az állami jövedelmekről és a kiadásokról szól.

Smith munkájában főszólyt helyez a munkára; szerinte a vagyonoság főforrása a munka, s miután a munka különösen a tág értelmű iparral, mely alatt a szellemi munkán kívül minden egyéb gazdasági tevékenység foglaltatik, egyjelentőségű Smith rendszere iparrendszernek (Industriesystem) nevet nyert. De ha a munka külön hangsúlyoztatik és annak vagyonterő ereje ki is emeltetik, a termelés egyéb tényezői, jelesen a tőke s a természet, valamint a földnek hatása is kellően hangsúlyoztatik. A gazdaság természetének és fejlődésének vázlatánál Smith mindig a szabad munkára utal, az állam beavatkozását egészen háttérbe szorítja; szabad gazdaságot, szabad ipart és szabad kereskedést kíván, mert ezen feltét mellett az állam is legjobban éri el céljait.

Az alapos tanulmányok és a népies alak, melyek Smith művét jellegezik, a közgazdasági tudomány terjesztésére és művelésére igen jótékony hatással voltak. Műve egyéb művelt nyelvekre lefordított, vagy pedig más alakba öntve az illető nép izlése szerint átdolgoztatott. Így Jean Baptiste Say Franciaországban, és Rau Henrik Németországban igen nagy terjedésnek örvendő, sőt még jelenleg is közkezen forgó kézikönyveket bocsátottak ki Smith munkája nyomán.

De a tudomány maga is újabb irányokban tovább műveltetett. Angolországban Ricardo Dávid az érték- és a földjárdékről, Malthus Robert a népesedés-tanról, John Stuart Mill a társadalmi kérdéssről állított fel újabb tanokat s azonkívül számos jeles író, nevezetesen Macculloch, Overstone, Tooke, Newmarch, Torrens, Peel s mások számos kérdésben úttörő elveket hirdettek. A francziáknál Michel Chevalier, Woloveky, Dunoyer, Bastiat, Passy, Villermé, Baudrillart és mások terjesztik a közgazdaságtan elveit. Németországban számos írók közül különösen Roscher Vilmos és Liszt Frigyes említhető; e két férfi a közgazdaságtan művelésében új irányokat tűzött ki. Roscher a tudomány módszerében alkot korszakot és az ugynevezett történeti iskola alapítója, ezen iskola szerint minden kor más közgazdasági alakot igényel, s azért általános elveket a tudományban felállítani nem lehet. Liszt Frigyes inkább gyakorlati ténnyé irányozta figyelmét és a kereskedelem szabadságot a nemzeti erő fejlődésére nézve károsnak állítja. A többi nemzetnél is alapos tanulmányok tétettek e tudományban, de új irányokkal s a tudomány gyökeres átalakítására vonatkozó fontosabb eszmékkel nem igen találkozunk. Carey Henrik, amerikai író, azon egyedüli szaktudós, ki legújabb időben ismét hatalmas mozgalomra adott alkalmat, amennyiben az eddig elismert és védett elveket megtámadta és a szabadkereskedés tanát mint szűkeklűt s egyedül az angolok által terjesztetett teljesen hamisnak és a nemzetek jólétére károsnak mondja.

A tudománynak fejlődése a gyakorlati életre is igen jótékony hatással volt; mert az újabb kor majdnem valamennyi közgazdasági kérdése megoldásra vár. A kereskedelmi politika, különösen a védvám és szabadkereskedés kérdése megoldatlan volt; a bank kérdése csak most nyert nagyobb jelentőséget, midőn a különböző államokban bankok alakultak és jegyeket bocsátottak ki; az állam hitelügye különösen most kezdett mélyebb megfontolásra alkalmat adni, midőn a roppant államkiadások folytán e kérdés mind az államra, mind a nemzetre nézve több tekintetben életkérdéssé alakult; az állami szükségleteknek folytonos szaporodása következtében az állam pénzügyeiben a helyes egyensúly bevételek és kiadások közt megzavarodott, adóreformok váltak szükségessékké, melyeknél ismét az adó hatását a közjólétre kellett megfontolni. Szóval az állami élet minden lényegesebb mozdulatánál a törekvésnek a közjólétre való irányulatát kellett figyelembe venni, s ennél fogva a közgazdasági tudomány nélkülözhetlenné vált minden rangú és rendű polgárra nézve.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,

keres. m. titkár.

(Folyt. kov.)

filiaefamilias ex omnibus causis tumquam paterfamilias obligatur, et ob id agi cum eo tumquam cum paterfamilias potest; és Ulp. fr. 45. D. 45. 1. sőt hogy az atyáért kezességet is vállalhatott: fr. 20. §. 2. D. 46. 1. Persze hogy a régi elv merevségét védők nem hiányoztak, főleg ha annak előtérbe tolésa által ügyükre kedvező eredményt véltek elérhetni. Így Cicero a Caeliusnak tett szemrehányásra, hogy az sok adósságot csinált feleli: tabulas qui in patris potestate est nullas conficit (Rein, I. Privatr. u. Ciopr. d. Römer 490. old. 2. j.) E felfogást védi Windscheid is, Pand. 519. §.

TÁRCZA.

Edmunds Krisztina. *)

— Angol esküdtszéki tárgyalás. —

Miller Károly bognár Brighton-ban 1871. évi jun. 12-én Maynard nevű cukrásznál 1 shilling-ért töltött csokoládé bonbons-t vett és abból 2 darabot megevett. Kellemetlen érzések voltak és 10 perc múlva Miller szédülést érzett s oly görcsrohamot szenvedett, hogy teste megmerevedett, „mintha csak egy csontból való lenne.“ Nem sokáig tartott azonban, s ismét jól érezte magát, de néhány óra múlva újból azon jelenségek mutatkoztak, bár nem oly mérvben. Délután Miller sógora és laktársa Barker egy cukorkát adott 4 éves fiának, ki szintén rövid idő múlva jaigatások közt oly görcsöket kapott, hogy egészen megmerevedett. Szülői azonnal dr. Rugg orvost hívták segítségül, ki azonban már csak a fiu halálát constatalhatta. Másnap az orvos a gyermek hulláját boncolta, s minthogy az agyvelőnek véres voltán kívül a test szerveit teljes épségben találta, a kevés megemésztetlen étel-maradékot tartalmazó gyomrot dr. Lotheby vegytani tanárnak adá át vegyész vizsgálatra. Miller által vásárolt csokoládé csukrok azonban már el lettek dobva, de testvére Miller Ernő még az nap (jun. 12.) Maynard-nál ugyanazon nemű bonbons-t vett, s azok szintén dr. Lotheby vegyésznek lettek átadva. A vegyész azonnal a vele közlött fenebbi jelenségek alapján oda nyilatkozott, hogy Miller Károly és az ifju Barker strychnin által voltak megmérgezve, s csakugyan talált a gyermek gyomrában és a neki átadott bonbons-ban összesen $\frac{1}{4}$ grm. strychnin-t. Állítása szerint $\frac{1}{4}$ grm. elegendő egy felnőtt férfit és $\frac{1}{16}$ grm. képes egy gyermeket megölni.

Az angol jog szerint, ha valaki véletlen halállal kimult vagy megöletett, a halál okának megállapítására a vizsgálat a coroner és esküdtszék előtt történik. (Coroners inquest). Ezen esküdtszéknél tanukép önkényt jelentkezett Edmunds Krisztina kisasszony és azt adta elő: hogy ő is már két ízben, 1870. évi szept. és 1871. márcz. havában Maynard cukrásznál vett csokoládé bonbons-t, s azok élvezete után mindannyiszor igen rosszul érezte magát. Ő azt megmondá Maynard urnak is, de az nem akarta hinni, hogy az ő cukorneműi rosszak; egy orvosnak is elpanaszolta szenvedéseit, s át is adott neki néhány bonbons-t, mert idogesség és képzelgésről beszélt, míg ő maga nem evett azokból, s akkor más véleményre jutott s meg is ígérte, hogy azokat meg fogja vizsgáltatni.

A vizsgálat tehát vagy nem vezetett eredményre, vagy nem vétetett tekintetbe.

Maynard, ki nagy tekintélyben és közbecsülésben álló kereskedő, azon bonbons-nemű készletét egészen átengedé vegytani vizsgálatra, de abban semmi ártalmas vegyület nem találtatván, az esküdtszék nem jutott azon meggyőződésre, hogy Maynard urat vétkesség terhelné és „szerencsétlenség által okozott halál“-ra szóló verdict-et adott. A rendőrség azonban folytatta kutatásait, melyek végre azon eredményhez vezettek, hogy 1871. évi aug. 17-én Edmunds Krisztina kisasszony, mint mérgekeverő elfogott.

A tárgyalás m. évi jan. 15. 16-án tartatott a londoni központi fenyítő törvényszék előtt, „minthogy célszerűnek találtatott az esetet oly bíróság előtt tárgyalni, mely a helyi viszonyok befolyásának nincsen kitéve.“ A vád képviselőjében Ballantine serjeant ekkép adja elő az esetet:

Vádlottnő, ki korát 33 évre teszi, tényleg azonban 43 éves, egy építőmester leánya és több év óta özvegy anyjával Brighton-ban él, igen kedvező vagyoni körülmények közt. Minkét urnő a legjobb hírnévnek örvendett, mignem Miss Edmunds bizonyos dr. Beard orvosi segélyét igénybe véve, ezzel megismerkedett és úgy látszik vele bizalmasabb viszonyba lépett, semmint az orvosi segély szükségelte. 1870. évi szept. havában a nevezett orvos nejének egy csokoládé-bonbonst adott, s annak élvezete után Beard asszonyság veszélyesen beteg lett; kétségtelenül igen ártalmas anyag lehetett a cukorban. „Az

esküdtek — ugymond vádló — könnyen azon gondolatra juthatnának, hogy itt szerelemföltés forog fen; azonban őrizkedjenek az által ítéletüket a jelen esetben befolyásoltatni.“ Miután azonban a gyanu, hogy Beard asszonyságot megmérgezte, ellene felkeltetett és egyidejűleg dr. Beard a további viszonyt vele megszüntetvé, — úgy látszik, hogy Miss Edmunds azon gondolatra jött: a gyanut magáról más személyre hárítani, s erre Maynard urat szemelé ki. Ha ez valóban így áll, akkor mint azt a vádló joggal mondhatá, eddig a büntetőjog történetében példátlan módon igyekezett feltett szándékát valósítani.

A vád egyedül ifju Barker gyilkolása miatt emeltetett; minden egyéb felmerülő ténykörülmények, csak a vád támogatására szolgálnak. A mi jogfogalmaink szerint azt várják, hogy mindenekelőtt a dr. Beard iránti viszony és Beard asszonyság iránt elkövetett mérgezési kísérlet fogna tárgyalatni; ez azonban nem történik, sőt az elnöklő bíró határozottan kijelenté: „dr. Beard és Beard asszonyság egészen érintetlenül hagyassanak; ő olvasta azoknak tanuvallomásait és az abban foglalt bizonyítási anyag legnagyobb részben oly nemű, hogy azt tárgyalásra nem bocsátja.“

Tárgyalás folytatában következő ténykörülmények merültek fel:

1870. évi márcz. 4-én vádlottnő egy előtte ismeretlen Caulthrup nevű fiúnak, ki az utcán Diggins nevű fiúval játszott, egy papírostölcsérben csokoládé-bonbons-t adott, mely papírtölcsér Maynard cégét viselte. Caulthrup abból több darabot evett, s utána csakhamar égetést érzett torkában, testének tagjai ólomnehézségűek voltak s folyton szédülésnek volt kitéve, úgy hogy egy egész hónapig betegen feküdt. Diggins csak egy darabot kóstolt, de kiköpte, mert rossz ízű volt; dacára annak feje szédült és csak fél óra múlva tudott teljesen öntudatra jönni.

Márcz. 28-án vádlottnő Garrett fűszeráros boltjába jött, kinél már az előtt többször vásárolt holmi apróságokat, s tőle strychnint kért macskák megmérgezésére, előadásához hozzátévé, hogy a macskák kertjében sok kárt tesznek, és miután egyedül férjével lakja házat, házasságuk pedig gyermektelen, semmiféle vigyázatlanságból eredő szerencsétlenség sem történhet. Garrett, ki a nő nevét nem ismerte, hosszabb meintegetés után utóvégre késznek nyilatkozott 10 grm. strychnin eladására, ha kezeset állitt. Vádlottnő elment egy közel levő divatárusnőhöz Stone asszonyhoz, kinél többször dolgoztatott, de ki vádlottnő viszonyait szintén nem ismerte közelebről; ennél magát mint Wood asszonyság mutatá be és rábirta, hogy Garrett kereskedőnél mint Wood asszonyságról tegyen bizonyosságot. Ez teljesíté kívánságát, és Garrett a kötelesség szerint vezetni szokott „mérgekönyvbe“ bejegyzé: hogy Wood asszonyságnak 10 grm. strychnint adott el macskák megmérgezésére; e feljegyzést Stone asszony által aláíratá. Hasonló ürügy alatt vádlottnő ápril 15 én és később május 11-én, állítólag egy vén beteges kutya megöletésére vett mindenkor 10 grm. strychnint ugyanazon boltosnál.

Márczius valamelyik napján Cole kereskedő boltjába jött, valamit vásárolt és távozása után találtak egy Maynard-féle papírtölcsért csokoládé-bonbons-nal telve. Cole asszony és egy másik asszony ettek belőle, minek következtében rosszul érezték magukat. A maradékot Walker nevű fiúnak ajándékozták, ki abból anyjával egy darabot evett, s attól oly rosszul lettek, hogy egy napig fekvő betegek voltak.

Égészen hasonló módon járt szintén márczius havában egy más boltban; ugyanis Halliwell könyvkereskedőnél vett valamit s ott is találtak egy Maynard-féle papírtölcsérrel csokoládé bonbons-t. Néhány nap múlva ismét megjelent s vett valamit, mely alkalommal megkérdezték, nem felejté-e ott ama cukorkákat? Erre tagadólag válaszolt, mire aztán a 13 éves Halliwell William azokat megette, de az utolsó után égetést érzett torkában, feje szédült, görcsökben szenvedett úgy, hogy 10 napig súlyosan beteg volt. Felgyógyulása után mintegy 14 napra vádlottnő ismét a boltban megjelent, s távozása után megint előkerült ama Maynard-féle papírtölcsér; Halliwell William azonban a közönség nagy derűtségére kijelenté, hogy abból többé nem kóstolt.

Ápril havában vádlottnő az utcán a 10 éves Baker Emi-

*) Ezen rendkívüli érdekes jogesetet Hecker boroszlói államügyész a „Gerichts-Saal“ m. évi harmadik füzetében közlé, s abban az egész angol fenyítő-eljárás vázlatát nyújtá.

liát kérdezé, vajjon szereti-e a nyalánságokat. Emilia igenlőleg felelt és ajándékol kapott egy Maynard-féle papirtölcsért, telve különféle czukorneműekkel; beszédközben megmondta az asszonyságnak nevét s lakását, s azután hazavitte a kapott ajándékot anyjának, kitől néhány csokoládé bonbons t kapott. Egy azok közül keserű ízű volt és a gyermek nem nyelte le, mégis beteg lett és 2 napig nem tudott lábán állani. Körülbelül 10 nap után vádlottnő a gyermek anyjához jött és kérdezé, nem volt-e valaki beteg a házban? Baker asszony válaszul adá, hogy igen, kis leánykája volt beteg; de neki úgy tetszett, mintha vádlottnő más személyről akart volna valamit hallani. A nyert válasz után hallgatag távozott.

Ez idő tájban úgy látszik, hogy vádlottnő mérgekeszletének fogytán volt, mert június 8-án Garrett fűszerárus egy levelet kapott, melyben Glaisyer & Kemp brightoni fűszerárus kereskedő czég aláírással ellátva, az íránt kerestetett meg, hogy nála netalán nélkülözhető strychnin mennyiséggel kisegitené, mert az boltjukban e pillanatban elfogyott. Garrett minden gyanu nélkül a levélben megbízható egyénnek mondott levélátadójának 1 drachma (=60 grm.) strychnint adott, és csak később tudta meg, hogy Glaisyer és Kemp kereskedő czég ama levélről mitsem tudva, a mérget sem kapták. A levél kézírata pedig szakértők által mint vádlottnő írása ismertetett fel.

Nem sokára ezután vádlottnő ismét a Cole-féle boltban volt, hol újból egy Maynard-féle papirtölcsér találtatott. Ez alkalommal azonban csak Cole asszony leánya kóstolt belőle, de kellemetlen íze miatt azonnal kiköpte.

Mindezen esetekben a mérgezés Maynard-féle bonbon-ok által eszközöltetett és több gyermek által tanusittatik, hogy vádlottnő őket az utcán kérte fel ama csokoládé bonbon-ok vételére, s ők azokat a Maynard-féle czéggel ellátott papirtölcsérekben hozták neki. A vád alapját képező Barker-féle mérgezési eset azonban azon sajátsággal bír, hogy ezen áldozatok a mérgezett bonbonokat közvetlenül a Maynard-féle boltban vették és kérdék, mikép járt el vádlottnő, hogy abbéli bűnössége megállapítható.

A 12 éves May nevű fiu következő vallomást tett: „Én vádlottnőt Brighthonban a király-utcában láttam, hol tölem azt kérdé nem akarnék-e helyette egy utat tenni. Azt feleltem: igen! Erre megkért hogy a Maynard-féle czukrász boltból hoznék neki nagy csokoládé bonbonokat és pénzt adott arra. Én azokat a boltban egy fiatal árusnőtől kaptam, ki azokat egy üvegszekrényből vette és papirtölcsérben adta nekem. Visszatértem az asszonysághoz, ki a papirtölcsért felnyitotta és megint összetéve, azt mondá: ezek nem az igaziak és visszaküldött, hogy kisebbeket hozzak, mit megtettem s ekkor azt mondá, úgy ezek a valók, és kezében levő papirosból adott nekem egy nagy csokoládé bonbont. Azt hiszem, a papiros melyből adta, olyan volt, a milyent Maynard-hoz visszavitettem, de bizonyosan nem tudom.“

Meadows Anna árusnő a Maynard-féle boltban azt vallja: „Én ismerem a May fiut. Junius elején volt midőn boltunkban nagy vagyis franczia nemű csokoládé bonbont kért, s 10 percz múlva azokat visszahozta és a helyett kisebb fajtájú angol bonbont kért. Én az üvegszekrényből melynek több osztálya van, vettem volt mindkét neműt és melyeket visszahozott a megfelelő osztályba raktam. Körülbelül egy héttel később lehetett, hogy a Miller nevű fiatal ember vett nálunk a nagy fajtájú csok. czukorból. Az üvegszekrény osztályai nálunk naponta reggelinként újból megtöltetnek és a mi még benne volt, meghagyatik abban. Miller egy hétfői napon jött. E napon a szekrény osztályai nem lettek újból megtöltve és én jól emlékszem, hogy ép azon osztály majdnem egészen üres volt; ő kapta a maradékot és utána újból megtöltetett a szekrény valamennyi osztálya. A boltban kivülem még négy árusnő van elfoglalva.“

Midőn az ifju Barker halála folytán a Coroner előtt esküdtzéki tárgyalás folyt a halál okának kipuhatólása végett, Garrett fűszerárusnak egy fiu „Dr. Black, Coroner“ aláírással ellátott levelet hozott, melyben megkerestetett, hogy a mérgeledásáról vezetett könyvét botekintés végett küldené meg. Garrett a könyvet borítékba pecsételve adta át a fiunak, ki azt egy óra múlva visszahozta. Néhány nappal később Garrett azt vette észre, hogy könyvéből egy lap hiányzik és pedig a Wood asszonyság vételeit megelőző lap, míg ama említett jegyzetek érintetlenül hagytak. Black coroner azon levelet nem írta és a szakértők vádlottnő kézírát ismerték fel abban is. A fiu pedig ki a levelet és a könyvet vádlottnő megkérése folytán hozta, — szintén nevezett May fiu volt.

Az elhalt Barker fiu atya pedig, midőn a coroners-jury ama szerencsétlenség által okozott halálát szóló nyilatkozatot

tevé, 3 névtelen levelet kapott, melyben az eset további nyomozására buzdítatott, és a közvélemény méltatlankodása fejeztetett ki a felett, hogy Maynard czukrász nem vonatott felelősségre. Ő már eleve lett figyelmeztetve csokoládé bonbonjainak ártalmas voltára és még sem fordítá arra kellő vigyázatát, tehát már magában ezért is bűnös. Önnek jogában és kötelességében áll igazságszolgáltatást követelni stb. Mindhárom levél a szakértők véleménye szerint vádlottnő kézírata.

Még valamit tartott vádlottnő szükségesnek, hogy a gyanut magáról teljesen elhárítsa t. i. magamagát is megmérgezni avagy legalább azt színlelni. A rendőr-felügyelő Gibbs ugyanis azt adja elő, hogy aug. hó egyik vasárnapján vádlottnő őt magához hívatta; vádlottnő a pamlagon fekiült és azzal fogadta: „Gibbs ur, én majdnem megmérgeztem! Talán halotta már, hogy én posta utján iskolulában gyümölcsöket kaptam? A feladó nyilván nem ismer, mert sem nevem, sem lakásom volt helyesen írva. Anyám a küldött szamoczákat ette meg és azok ártalmasok nem voltak; én azonban két baraczkot izleltem meg és szorencsére nem nyeltem le keserű ízük miatt.“ Végre azt kérdé valjon igaz-e, hogy Beard és Boyes asszonyságok és a „Gazette“ szerkesztője hasonló küldeményeket kaptak? Ez ugymond ő — igen különös csemény és felkért, hogy a dolog nyomára jönni törekednék.

Csakugyan több személy kapott Brighthonban oly küldeményt, de dr. Letheby vegyész vizsgálata szerint a gyümölcs ártalmas vagy megmérgezve nem volt?

Gibbs rendőr-felügyelő még ugyanazon hó 17-én letartoztatá vádlottnőt, tudtul adva neki, hogy Beard asszonyság megmérgezésének bűnkísérletével gyanusittatik. „Én Beard asszonyt megmérgeztem volna? Ki állíthatja azt; hiszen magam is csaknem áldozata lettem a mérgezésnek!“

Ezzel a bizonyítási eljárás be volt fejezve.

(Folyt. köv.)

K ü l ö n f é l é k .

(A pesti kir. törvényszék) és területén rendszerosított öt járásbiróság ügyforgalmi kimutntása szerint a mult évi 191,254 ügydarabból 1873. évre 2331 db. maradt hátralékban.

Ha már most egybevetjük, hogy 1869. évben 127,061 darab, 1870. évben pedig 167,748 darab, tehát 40,687 ügydarabbal több, a mult évben pedig 191,254 darab és így ismét **23,506 ügydarabbal** több folyt be, — nyilván kiderül, hogy a pesti törvényszék és járásbiróságainál az ügyek száma évről-évre óriási mérvben növekednek.

Ezen összehasonlítás folytán mindenestre elismerést érdemel hazánk fővárosi kir. törvényszékének tiszti kara az ily példás buzgalmanak tanusításáért.

Az érdem és elismerés oroszán része azonban kétségtelenül a járás biróságokat illeti. Érdekes ugyanis tudni, hogy mely téren mutatkozik a legnagyobb mérvű ügyszaporodás.

I. Polgári törvényszékhez:

1870. évben befolyt	59,920
1872. „ „	54,770
tehát kevesebb:	5,150

II. Telekhatósághoz:

1870. évben befolyt	11,861
1872. „ „	17,214
tehát több	5,353

III. Fenyítő törvényszékhez:

1870. évben befolyt	14,160
1872. „ „ (sajtó és pénzügyi osztály be- számításával)	18,380
tehát több	4,220*)

IV. Pest bel- s lipótvárosi egyesbiróság, illetőleg járásbiróságokhoz:

1870. évben befolyt	24,680
1872. „ „	50,526
tehát több	25,846

*) Ehez számítandó tulajdonképen még a fenyítő járásbiróság 6200 ügydarabja is. Szerk.

V. Pest terézvárosi egyesbiróság, illetőleg járásbirósághoz:	
1870. évben befolyt	17,006
1872. „ „	22,465
tehát több	5,459

VI. Pest józsefvárosi egyesbiróság illetőleg járásbirósághoz:	
1870. évben befolyt	14,104
1872. „ „	18,182
tehát több	4,078

(**Rabulismus.**) Jogi téren hátramaradásunk egyik főokát az képezte, hogy a jogtudományt a furfangosság mesterségének tartottuk. Ennek természetes következménye az volt, hogy régebbi törvényeink majdnem kizárólag alaki jogszabványokból állottak, melyeknek keretén belül az anyagi jog a kölcsönös lefőzésben állott. E tekintetben merő ellentétet képezünk a régi római néphez, mely jurista nemzet volt, míg mi prokátor nemzetiség vagyunk.

Jogfejlődésünk a legújabb korban is hasonló tanulságot nyújt. Ugyanis legsürgősebb feladatnak tekintettük: az idgl. törvk. szabályok helyett, egy újabb idgl. perrendtartást alkotni, ugyisintén a bünvádi eljárás szabályozását összerakolni: — ezeknek keretén belül azonban még most is egyrészt az anyagi magánjog hiányában a felek kölcsönös lefőzése, és másrészt az anyagi büntetőjog teljes hiányában, a bíró többé vagy kevésbé bölcs belátása képezi az anyagi igazságot.

Törvényhozásunk, jogszolgáltatásunk, közigazgatásunk, — mindaz nálunk komoly tanulmány és így legnagyobb részben tudomány nélküli furfangosság mestersége. Innen van az, hogy maga a kormány, a leghevesebb küzdelmeibe került törvényeinket, rövid idő alatt furfangos rabulistikával sarkalatos alapelveiből kiforgatja. Ez áll legalább a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. IV-dik törvény-cikk tekintetében.

Lapunk előbbi számában ugyanis felvetettük azon elvi kérdést: vajon a kormány az idézett törvény értelmében jogosítva lehet-e, valamely bírót politikai hivatáskörben alkalmazni? E kérdésre a „P. Lloyd“ egy alighanem felhívatalos közleményben azon ellenvetést teszi, hogy mi „kedélyes felületességben“ az idézett törv. szabványának töredékes idézetével, annak értelmét meghamisítottuk, miután az 1869. IV. t. cz. 8. §-ának e) pontja szerint: a bíró „nem folytathat kereskedést vagy iparüzletet vagy bármi oly foglalkozást, mely a bírói hivatalt függetlenségével össze nem fér, vagy mely által hivatalos kötelességei teljesítésében gátoltnak.“ Valjon nem furfangosság-e, ha valaki abból mert a bíró még különösen kereskedés vagy iparüzlet folytatásától, de nemcsak attól hanem az id. §. a. b. c. d. és f. pontjaiban még sok egyéb foglalkozástól elzárattott, — abból azt akarja kimagyarázni, hogy mi hamisan értelmeztük a törvényt; sőt mi több, abból azt akarja magyarázni, hogy a kormánynak joga van a bírakat ideiglenesen politikai megbízásokra felhasználni, mert a bíró csak oly hivatásoktól lett törvényileg elzárva, melyek által bírói kötelességei teljesítésében „állandóan“ gátoltnak.

Eltekintve attól, hogy az „állandó foglalkozás“ igen relatív fogalomhatározás, és a szerint a bíró ügyvédkedhetnék és ügynökösködhetnék is, ha csak állandóan nem ügyvédkedik s üzérkedik; — azt véljük, hogy ama ellenvetés komoly czáfolatot sem érdemel és inkább mi hivatkozhatunk az elfogulatlan olvasó abbéli ítéletére, vajjon a törvény szellemének magyarázatán nem-e a P. L. cikkezője követett-e el erőszakot?

Ma ugyan a felvetett esetben egy törvényszéki elnöknek csak codificationalis működéséről van szó; holnap azonban ez uton a kormány valamely törvényszék elnökét kir. biztosként küldhetné ki egy megyei közgyűlés felosztatására s kérdjük vajjon a bírói függetlenség azon megbízással is összefér-e? Állandóan az által sem lenne bírói tisztében gátolva, sőt megeshetnék igen könnyen, hogy ugyanazon kir. biztos, később mint bíró az ellenpárt politikai vétsége fölött fenytő bírói hatalmat gyakorolna!

„Kedélyes felületességünkben“ ily consequentiákat látunk a P. L. rabulisticus törvényt magyarázatában, mert hiszen a törvényben az sincsen sehol kimondva, hogy a bíró kir. biztos minőségében ideiglenesen nem működhetik; sőt esetleg a törvény

8. §-ának c) pontja ellenében azt is lehetne vitatni, hogy a kir. biztosi megbízás hivatal minősítése alá nem vonható és a törvény szelleméből ki lehetne okoskodni, hogy a bíró, ki amugy is a király nevében ítél, leghivatottabb közeg a király Ő Felsege személyes jelenlétének helyettesítésére; és hogy különös alapossgat tanusítsunk, ily esetleges törvényt magyarázatra a volt kir. tábla kir. személynöki méltóságára való hivatkozást, mint becses jogtörténelmi adatot ajánljuk.

Igen sajnáljuk, hogy a kormány az elkövetett hibának nyílt beismerése helyett a törvény értelmét csúri-csavarja, pedig igen jól tudjuk, hogy egykor, t. i. Horvát Boldizsár alatt a törvény intentiója sokkal szigorubb, — oly tulszigoru magyarázatot nyert, hogy a szerint a pesti kir. tábla egyik pótbírájának nem engedtetett meg, hogy mint egyetemi magántanár előadásait folytathassa, mert az id. törv. d) pontja szerint a bíró nem lehet tanár vagy tanító. Most meg akké magyaráztatik a törvény: hogy valamely törvényszék elnökét lehet 6—7 hónapra s nem tudom még meddig, *) — politikai hivatalban alkalmazni, és addig az egész törvényszéket elnöki vezetés nélkül hagyni.

Kijelentettük már korábban, és felkérjük a napi sajtót, mely közleményünket figyelembe vette, sziveskedjék arról is tudomást venni: hogy a felhozott esetben nem a bírót hibáztatjuk, ki elfogadta azon megtisztelő felhívást, mely minden jogtudósnak legnemesebb ambícióját képezheti, — hanem igenis hibáztatjuk a kormányt, mely az önalkotta törvényt, bár valószínűleg legjobb hiszemben, elferdítette.

Még csak azon ellenvetésre akarunk felelni, mely szerint képtelenség volna azt kívánni, hogy kormányunk a törvények előkészítésénél a bírói kar tapasztalatait és bölcsességét nélkülözni kénytelenítessék. Ezen argumentumot ugyan még több plausibilitással lehetne az id. törv. a) pontja ellen felhozni, mely szerint a bíró nem lehet országgyűlési képviselő. De ettől eltekintve, bizonyára mi kívánjuk legkevésbé a kormányt azon támogatástól megfosztani, sőt azt igen nagy calamitásnak tartanók. Nagy különbséget látunk azonban az ily közreműködés, s a törvények előkészítése céljából rendszeresített politikai hivatalban való rendkívüli szolgálattétel közt, és ebben rejlik az általunk felvetett elvi kérdésnek súlypontja.

(**A pécsi kir. törvényszék**) az ujév másod napján az ügykezelés érdekében tartott tanácskozmány alkalmával azon eredményre jött, miszerint ha a törvényszéki személyzet legközelebb nem fog szaporittatni: ugy az ügykezelés teljesen fen fog akadni. Hogy eddig is nagyobb zavar be nem állott, azt csak a személyzet különös erőfeszítésének s azon körülménynek tulajdoníthatni, hogy a törvényben engedélyezett szabadságidőt senki sem vette igénybe; de a napról-napra mindinkább felszaporodó hátralék miatt ily önfeláldozás mellett sem lehet majd ajövöben az igényeknek eleget tenni.

A múlt évben legnagyobb elmaradást szenvedtek a csőd s a telekkönyvi ügyek.

A csődben mekkora a fenakadás mutatja az, hogy van már mintegy 60 csőd, de be egyik sem fejeztohetik, s ily körülmények közt alig van kilátás, hogy egyik vagy másikra a sor rákerül.

Összehasonlítás tétetett más — az országban elsőnek híresztelt törvényszékek ügyforgalma s személyzete közt, s azon eredmény mutatkozott, hogy más törvényszék ügyforgalma a pécsi törvényszékét alig közelíti meg, személyzete mégis aránytalanul sokkal nagyobb. Ezen általán lehangelő helyzethez járult a törvényszéki elnök abbéli nyilatkozata, hogy ő az egész éven át folyton sürgette a szaporitást, statiszticailag mutatta ki, hogy az ügyforgalomhoz képest a személyzet csekély. Minden sürgetésnek azonban csak az lett az eredménye, hogy néhány börtönör s dijnoki állomás szerveztetett csak. Egyéb szaporítás lehetetlennek mondatott. Ily mostoha viszonyok közt abban, történt a megállapodás, hogy a törvényszék maga fog az igazságszolgáltatás érdekében a személyzet szaporítása iránt az igazságügyi minisztériumhoz az évi kimutatás statisztikai adataira alapított indokolt felterjesztést tenni. — Hogy e hiányok nyomasztó voltát mennyire érzi a közönség is, bizonyítja azon körülmény, hogy az ügyvédegylet is elhatározta ez érdemben mind az országgyűléshez, mind a minisztériumhoz felterjesztését beadni, s sürgetőleg szaporitást kérni.

*) Csak állandóan nem! Azt mondja a P. Lloyd cikkezője.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelesek
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A magánjogi elévülésről. Dr. Haller Károly, kolozsvári kir. egyet. tanár urtól. — A büntetőjog világtörténeti fejlődésének vázlata. Dr. Schnierer Aladár pesti kir. egyet. tanár urtól. — A képviselési elv a magánjogban. Dr. Farkas Lajos kolozsvári egyetemi jog-tanár urtól. — A kereskedelem történeti fejlődése a legújabb korban. Dr. Matlekovich Sándor, miniszt. titkár urtól. — A párbajról. Dr. Csacsó Imre, legfőbb ítélő bíró urtól. — Tárca: Edmunds Krisztina. — Különfélek.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A magánjogi elévülésről.

(Lehet-e az elévülésről előre lemondani? vagy a törvényszabta elévülés folyamatát megrövidíteni vagy meghosszabbítani?)

Az elévülés tisztán tételesjogi intézmény, létokait tehát azon társalmi és életviszonyokban kell keresnünk, melyek rendszerint a tételes jognak keletkezési alapját képezik.

A tételes jognak rendeltetése, hogy bizonyos életviszonyokat jogviszonyokká szilárdítsa a mennyiben azt a társalmi rend s a közjó szükségessé teszi.

A magánjog elismeri a feleknek azon jogát, melynél fogva jogviszonyaikat bizonyos határig tetszésük és belátásuk szerint szabályozhatják s a szabad intézkedésnek csak ott szab határokat, hol a jogok védelme, az egyéni szabadság biztonsága, a közérkölciség, szóval a közjó ily megszorítást indokol; a magánjog azonban gondoskodik oly eshetőségekről is, ha a felek jogviszonyaiknak szabályozását elmulasztották s ily esetre határozott szabályt állít fel, mely szerint a kérdéses jogviszony megítélendő. Ezen u. n. pótló törvény (lex dispositiva) kiegészíti a felek hiányos intézkedését s tökéletesen igazolva van azon feltéves által, miszerint a felek, nem élván a törvény által nekik megengedett önszabályozási jogukkal, hallgatagon belenyugodtak az ily esetre vonatkozó törvényes szabályokba, melyeket különben is mindenkinek ismerni kell, s melyek nemtudása mentségül nem szolgál.

Valójában és lényegében az elévülést szabályzó azon jogtételek, melyek egyedül az érdekelt felek akaratától függő jogviszonyra vonatkoznak, ily pótló törvény természetével bírnak, hogy mégis némely magánjog*) az elévülésre vonatkozó ezen szabványait is kényszerítő (lex cogens) törvény tekintélyére emeli, ennek okát legbiztosabban azon tévedésben kereshetjük, miszerint az elévülés intézményét sokan ma is tisztán közjogi jellegűnek hajlandók tekinteni.

Már pedig ha figyelembe vesszük az okokat, melyek az elévülés intézményének a tételesjogok keretében helyet vívtak ki, nevezetesen: hogy az elévülés a jogi fogalmat biztosabbá, a jogviszonyt szilárdabbá teszi az által, hogy annak javára, ki valamely dolgot jogszerű

czimen és jóhiszemben, habár a nemtulajdonostól is szerez, a szerzemény teljes biztonságát eszközli, — hogy oly esetekben, midőn valamely jog valósággal megszerzetett, vagy valamely kötelezettség valósággal már megszűnt, de erre a bizonyítékok hiányzanak, a törvényes idő eltelte e hiányt pótolja, — ezen a társalmi élet szükségleteiből merített érvek mellett békésen megfér a tulajdon természetéből folyó azon rendelkezési szabadság, melynél fogva valaki az őt megillető vagyonjogról nyíltan vagy hallgatagon, feltétlenül vagy feltételesen lemondhat. Az elévülés pedig nem egyéb, mint a jogositottnak hallgatag lemondása következtében a jogviszonyban beállott változás, melynek bekövetkezése a jogositott akaratától függ. Ily hallgatag lemondás mindenestre felvehető akkor, midőn a törvény, melyet ismerni mindenki köteles, a jog érvényesítésének meghatározott idő alatti elmulasztásához annak megszűnését köti.

Kétséget nem szenved, hogy az akarat, mely valamely jogviszonynak létet ad, tartama tekintetében korlátolva lehet, tehát a jogviszony és abból eredő jogositvány és kötelezettség időhatárhoz lehet kötve, melynek meghatározása az érdekelt felek megegyezésétől függ. Ha a felek között ez irányban különös megegyezés nem jött létre, a törvény erre vonatkozó (pótló) szabálya alkalmazandó; például: *A* mint haszonbérlo kötelezi magát a haszonbérnek félévénként előre fizetésére, — ha *A* a kikötött időben nem fizet, a lejárt haszonbér-részlet elévülése kezdetét veszi s 3 év alatt befejeztetik (ausztr. p. t. k. 1480. §.)

Ha ellenben a felek a törvényben szabályzott elévülési határidőktől eltérőleg kívánnak egyezkedni, ez daczára az ausztr. p. t. k. 1502. §-ának, mely szerint a törvényben meghatározott elévülési időt meghosszabbítani nem szabad, lényegileg mégis szabadságukban áll; például: *B* hogy az egyes haszonbér-részleteket mindannyiszor beperelni ne kényteleníttessék, de azokat az elévülés veszélyének se tegye ki, kiköti, hogy a haszonbér félévénként tökesítve kölcsönképen az adósnál maradjon s kamataival együtt 6 év múlva fizetendő; itt az elévülési idő tényleg meg van hosszabítva.

Ily kikötés, habár az egyenesen az idézett 1502. §. megszorítását szünteti meg, épen nem ellenkezik az elévülés intézményének szellemével s nem is törvényellenes.

Eltekintve attól, hogy a jogok elévülése szoros jogi szempontból egyáltalában nem igazolható, már a mivelőds története is tanúsítja azt, hogy az emberek törvényeiket és intézményeiket elsősorban a gyakorlati élet.

*) Ausztr. mj. 1502. §. Code Napoleon 2220. §. Hesseni t. 33. cz. Szászorsz. t. k. 152. §.

Ellenben a porosz t. k. az elévülés kizárását, rövidebb vagy hosszabb elévülési idő kikötését, bizonyos feltételek mellett magánmegyezménynek hagyja fenn (565—567. §§.)

ből vették s csak lassanként mentek át általános elvont elvek felállításához, melyek mindinkábbtért foglalva, a tulajdonképeni alapot, a gyakorlati élet viszonyait sokszor szem elől tévesztik. Az elvont elvekből kifejtett elmélet sok esetben ma már tarthatlan, mert keletkezési idejének tényleges feltételeire lévén alapítva, ezen feltételek az új nemzedék új nézeteinek és új szükségleteinek többé nem felelnek meg.

Ma, midőn az uzsora törvények a multnak karjaiban maradtak, nem igazolható többé azon megszorítás, melyet az elévülésre vonatkozó törvényes szabályok kényszerítő természete oly vagyoni jogi viszonyokban gyakorol, melyek tisztán a felek akaratából, tehát szerződés által keletkeztek.

Mert, ha szabad nekem 1000 frtot kölcsön adnom kamat nélkül 10 évre oly kikötéssel, hogy 10 év múlva az adós 10.000 frt fizessen vissza; miért ne lenne szabad az 1000 frtot ugyancsak kamat nélkül kölcsön adnom azon kikötéssel, hogy azt én vagy örökösöm a mikor tetszik, tehát ha 50 év múlva is, követelhezzük vissza. Ezzel legkevésbé sem ellenkezik az elévülés célszerűségét némileg támogató azon érv, miszerint az adósnak kötelezettsége teljesítése annál nehezebbé válik, minél hosszabb idő múlva szoríttatik rá, mikor t. i. kötelezettségét már csaknem elenyészettnek vagy elengedettnek tekinti, — mert az elévülésről való kifejezett lemondás esetében az adósnak kötelezettsége fenállásáról folytonos tudomása van, s a teljesítés neki annál könnyebb, minél több idő engedtetik neki arra.

Ha tehát a hitelező az adósnak ennek beegyezésével azon kedvezményt helyezi kilátásba, hogy még a törvényes elévülési időn túl sem érvényesítendi okvetlenül követelését s ezzel szemben az adós, magát a zaklattatás ellen biztosítandó kijelenti, hogy a törvényes elévülési időn túl is mindaddig kötelezettnek tekintendi magát, mig nem teljesíti fog, ez sem a jogi forgalom biztonságával, sem a közjóval legkevésbé sem áll ellentétben.

Nem tartom tehát helyesnek az ausztr. ptk. 1502. §. azon megszorítását, mely szerint oly esetekben, midőn tisztán az érdekelt felek akaratából létesült vagy fenálló vagyoni jogi viszonyból származó jogok és kötelezettségekre nézve az elévülésről előre is lemondani, vagy a törvényben meghatározott elévülési időt szerződésileg előre is meghosszabbítani nem lehet.

Ezen megszorításban az okszerű következetességet sem találhatni fel; mert ha megengedi a törvény, hogy a kötelezett az elévülésről annak befejeztével kifejezetten vagy hallgatagon (a teljesítés által) teljes jogaival lemondhat, miért ne tehetné azt előre is? midőn ez által többre úgy sem kötelezi magát, sőt lényegben csak azt jelenti ki, hogy a jogositott kárával gazdagodni nem kíván s kötelezettségét mindaddig fenállónak tekintendi, mig nem az teljesítés által vagy más törvényes módon el nem enyészett.

Önkéntértetik, hogy kifejezett lemondás vagy a törvényes elévülési időnszerződésileg történt meghosszabbítása esetén kívül az elévülésnek a jogositott részéről vélelmezett hallgatag joglemondás alapján mindenestre helye legyen.

Az ausztr. magánjog 1502. §-ában kimondott megszorítást a legtöbb magánjogi törvények, nevezetesen a Code Napoleon, a hesseni, részben a szászországi polgári törvénykönyvek is elfogadták, míg a porosz ptk. az elévülésről való előre lemondást, valamint rövidebb vagy hosszabb elévülési idő kikötését bizonyos feltételek mellett magánegyezménynek hagyja fen.

Dr. Hoffmann Pál „Általános magánjogi törvénykönyvnek tervezetében“ az előbb említett törvénykönyveknél is tovább megyen, midőn a 152. §-ban nemcsak

azt javasolja, hogy a „törvénytábla elévülést az érdekelt feleknek egyezménye ki nem zárhatja, sem azt meg nem hosszabbíthatja,“ hanem hogy a törvénytábla elévülés egyezmény által meg sem rövidíthetetik.

Hogy az ausztriai magánjog 1502. §-a s a vele ugyanazon álláspontot elfoglaló törvénykönyvek megszorítása immár tarthatlan, úgy hiszem sikerült okokkal kimutatnom, ugyanazon okokból még kevésbé igazolható azon egészen új megszorítás, miszerint a törvényben meghatározott elévülési időt az érdekelt felek egyezménye nem rövidítheti meg!

A rövidebb elévülési időnek kikötése nem egyéb, mint az egyidejű akaratkijelentés által megalapított jogviszony megszüntetésére irányzott feloldó feltétel, midőn t. i. a jogositott kijelenti, hogy azon esetben, ha jogának érvényesítését a meghatározott idő alatt elmulasztaná, arról lemondónak tekintessék. Ily kikötés nem ellenkezik sem a közérkölséggel, sem a jogi forgalom biztonságával, sem a közjóval, sőt az egyenesen a tulajdon lényegéből folyó rendelkezési szabadságnak kifolyása; mert ha szabad nekem 1000 frtot B-nek egyenesen ajándékba átadni, miért nem lehetne szabad az 1000 frtot oly feltétellel átadni, hogy azon esetre, ha azt az átadástól számítandó 1 év alatt nem követelném vissza, B annak visszafizetésére többé kötelezve ne legyen.

Dr. Hoffmann Pál a tervezet 152. §-ában javasolt megszorításokat azzal indokolja, hogy az egész elévülési intézmény közérdeken alapul s az ilyenek szempontjából tett intézkedések ellenére magánegyezmény (már ősrégi szabály szerint) meg nem engedhető.

Legelőbb is merem kétségbe vonni, hogy az egész elévülési intézmény közérdeken alapulna; mert mint fenebb kimutatni igyekeztem, a felek akaratótól függő vagyoni jogi viszonyból eredő jogok és kötelezettségek teljességgel nem közérdekű jellegűek, az „ősrégi szabály“ pedig keletkezése idejében helyes lehetett, de mivel nem matematikai igazság, a jelenkorban, mikor például az uzsoráról szóló ősrégi szabályok is már csak a történelméi, a kor által tulhaladtak.

Nem szándékom a dr. Hoffmann Pál tervezetének bírálatát megkísérteni, ez annál nagyobb feladat lenne, minthogy arra dr. Teleszky István kitűnő szakavatottsággal már megtette bíráló észrevételeit;*) ez alkalommal tehát csak a fejtegetett kérdésre szorítkozom, melyre nézve úgy a tervezettel, mint az azt helyeslő bírálattal ellenkezőleg azon szerény véleményben vagyok, hogy oly vagyoni jogi viszonyból származott jogok és kötelezettségekre nézve, melyek tisztán az érdekelt felek akaratóból létesültek vagy állanak fen, az elévülésről előre is lemondani, valamint a törvénytábla elévülés folyamat szerződés által megrövidíteni vagy meghosszabbítani lehessen.

Dr. HALLER KÁROLY,
kolozsvári kir. egyet. jogtanár.

A büntetőjog világtörténeti fejlődésének vázlata.

(Folytatás.)

A középkori büntetőjog fejlődésére jelentékeny befolyással volt a kereszténység elterjedése is. A keresztény egyház, mely a megtérített népek nyers szokásainak s erkölceinek nemesbítését magának célul tűzte, mindenkép oda iparkodott hatni, miként a büntető igazságszolgáltatást némely kegyetlen a humanizmussal ellenkező intézmények és szokások eltörlése folytán, a keresztény vallás elvei szerint reformálja. Az egyház

*) „Észrevételek dr. Hoffmann Pál általános magánjogi törvénykönyv tervezetére.“ Nagyvárad 1873.

ezen üdvös törekvése legelől, a verboszu nyers szokásának lehető mérséklésére célzott, ez pedig, mivel a boszuállást, mint a nép jogi meggyőződésében mélyen gyökeredző szokást egyszerre és teljesen megszüntetni nem lehetett, leginkább azáltal volt eszközölhető, hogy a verboszunak bizonyos napokon és helyeken való gyakorlása súlyos egyházi fenytékek mellett eltiltattott (treuga dei). A verboszu megszorítására szolgáltak az egyház által nyújtott menedékhelyek is, a mennyiben az egyház által szentesített helyekre menekült bűnös legalább a legsúlyosabb bántalmaktól ment maradt.¹⁾

Még üdvösebb befolyást gyakorolt az egyház a büntető hatalom kezelésére az által, hogy a bünbetudás igazságos elveit, mint azok a cánonjogban kifejtve voltak, a világi igazságszolgáltatás terére is átvitte, minek következtében a gonosz szándék és a szándéknélküli vétkezés nyomós különbsége, melyet a régi népjogok nem vettek még kellően figyelembe, azontul már a világi törvényhozásban is mindinkább helyesebb elismerésre talált. Az által pedig, hogy az álladalmi büntető hatalom az egyház példáját követve a bűnös tett alapjául szolgáló belső indokokat nagyobb figyelemre kezdé méltatni, háttérbe lön nagyrészt szorítva a büntény azon tisztán objectív felfogása, mely szerint a középkori népjogok a büntetést csaknem kizárólag a tett külső hatása a tényleges kár nagyságához képest mérlegezték.

Ilyeténkép lényegesen megváltozott a fenytítő bíráskodás alapiránya is, mert ez időtől fogva a bíró kiválólag a belső bűnösség fokozatát tekintette mérvadónak a büntetés kiszabására. De még a büntetési eszközök alkalmazásában is lényeges változást és kétségtelen haladást észlelünk ez időben. A keresztény egyház magasztosb felfogása szerint a büntetés célja nem az, hogy a bűnös kiirtassék, hanem a fenytitek mint vezeklés inkább arra való, hogy a bűnös erkölcsileg megtisztuljon. Ezen erkölcsi eszme az egyház által elterjesztve jótékony hatással volt a világi büntető jogra is; ennek tulajdonítandó, hogy ez időtől fogva az álladalmi törvények több bűnös tetre tisztán egyházi fenytékeket szabtak, miről leginkább az ó-angol²⁾ és a régiebb magyar jog³⁾ tesznek tanúságot.

A feudalistáknak a középeurópai társadalom uralgó rendszerévé való emelkedésével a jogélet új fordulatot vön. Az addig érvényben volt nemzeti jog helyébe majdnem mindenütt a területi jog lépett. Az általános társadalmi rendszerré vált hűbérvizony a közép- és nyugat-európai államokat, nevezetesen Német-, Olasz-, Frank- és Spanyolhont számnélküli kisebb területekre szakítá, melyek egymással általán véve csak igen laza összefüggésben és kapcsolatban állottak; ezen időtől fogva a jogalkató középponti hatalom folytonos hanyatlásának közepette a jogképződés súlypontja majdnem egészen azon területekre lön helyezve, melyek most mint herczegségek, grófságok és autonóm birodalmi városok a császárság és királyság irányában jelentékeny önállóságra emelkedtek.

A jognak ebből eredt szakadozottsága, valamint az igazságszolgáltatásra általán, úgy különösen a fenytítő hatalom igazságos gyakorlására felette ártalmas hatással volt; mert azon időben, midőn a nyilvános élet ugyszól-

ván csak rendi és helyi érdekek körül forgott, a törvény sem lehetett más mint eszköz az uralkodó rendek és pártok különszerű, gyakran önző érdekei és céljai megvalósítására. Innét azon semmikép nem igazolható tul-szigor, melylyel a feudális területek és autonóm városok törvényei és statutumai féken tartani iparkodtak az uralkodók érdekét sértő bűnösöket. A büntetések ezen kor-szakban, mint a merő elijesztési rendszer kifolyásai, felette kegyetlenek, a halálbüntetés a legiszonyatosabb alakokban mint megégetés, kerékbetörés, karóbahuzás, felnégyelés stb. gyakran kisebb bűnök ellen is alkalmaztatott, kinzó, csonkítások pedig mindenütt sürűen fordulnak elő.

Az elterjedő feudalitás további kifolyásaul jelenkezik azon lényeges változás is, mely a bünbirságok rendszerében végbe ment. A compositio azon része ugyanis, melyet a békebontásért adandó elégtétel gyanánt annak előtte a község szedett be; most, midőn az igazságszolgáltatás a hűbér urakra szállott át, ez utóbbiaknak jutott kizárólag osztalékul; sőt a fejlődés további folyamában a viszony akkép alakult, hogy a hűbérur ki vasallusán ejtett minden sérelem által közvetve magát is érdekeltnek tekinté, ép ez oknál fogva a compositio második alkatrészét, az ugynevezett vérdíjt is igénybe vette.

Az által, hogy a bündijak rendszeréből illeténkép a magánjogi elem lassan elenyészett, maga a compositio-nalis rendszer is elveszté eredeti jelentőségét s annak helyébe a vagyonskobzás és egyéb pénzbüntetések léptek, melyek sürűen alkalmazva, dús jövedelmi forrást alkottak a hűbérurak javára.

A kor feudális szelleme — áthatva a társadalom minden intézményeit — döntő befolyással volt azon felfogásra is, mely szerint a nép ítélte a büntettek súlyos voltáról. Azon időben ugyanis, midőn az egész állam ugyszólván számnélküli hűbérvizonyokra oszlott, a statust közvetlenül érdeklő felségsértésben (crimen majestatis) különös jelentőséget alig találhattak azok, kik a hűbéri viszonyok szűk keretén belül nem ismertek az uri felsőségnél nagyobb földi hatalmat és azért a büntények legsúlyosabbjának majdnem mindenütt az árulást (felonia), azaz: az esküvel fogadott feudális hűségnek megszegését — tekintették. De egyébként is, mivel az egész társadalmat és annak minden köreit egybefűző kötelék ez időben épen a személyes hűségben, az önfeláldozó odaadásban találtatott, igen is megfelelő volt e felfogásnak, hogy az árulás fogalmát csakhamar több más — a nép erkölcsi érzületét legkiválóbban sértő — tettekre is átvitték; így árulás miatt bűnhődtek különösen mindazok, kik jóltevőik vagy a családbeliek irányában rut háladatatlanságot tanusítottak, vagy az azok iránti hűséget megszegtek.¹⁾

A feudális államok belszerkezetétől lényegesen eltérő alakzatot tüntet fel a magyar középkori társadalom. A királyság eszméje, — mely hazánkban jóval korábban jutott érvényre, mint más európai nemzeteknél, — a jogélet terén üdvös egységet honosított meg, melynélfogva az országos törvényt mint a középponti hatalom kifolyását minden honlakos magára nézve feltétlenül kötelezőnek elismerni kényszerült. A tulnyomólag közjogi felfogás, — mely a magyar társadalomnak már kezdettől fogva képezé alapzatát és melynek eredete a honfoglalás tényére és a vérszerződésre vezethető vissza — nyomós kihatással volt a büntető hatalom gyakorlására is, és épen ezen alapfelfogásnak tulajdonítandó, hogy a ma-

¹⁾ Lásd: Berner „Wirkungskreis des Strafesetzes“ 395. lap.

²⁾ L.: Philips „Englische Rechtsgeschichte“ II. 300. l.

³⁾ Így szabnak Szt. István II-ik t. 14, 15, 16. cz. és Kálmán I. t. 58, 59. és 60. cz. a házasságtörésre, hitszegésre, gyilkosságra és a gyermekölésre egyházi töredelmeket. V. ö. Hajnik id. h.

¹⁾ Innét magyarázható, hogy az angol jog a legsúlyosabb büntetteket még most is a felony“ nevezetével jelöli, ellentétbe helyezvén azokkal az ugynevezett „misdemeanors“-t.

gyar nemzet a büntényben mindenkor az álladalmi egyesület oly megsértését látta, mely — mivel a főhatalom reakcióját szükségképp maga után vonja — a magánegyezkedésnek soha sem lehet tárgya. A viszony ezen helyes méltánylása folytán soha sem ismert a magyar nemzet a törvényszegések között a felségsértésnél súlyosabbat, melyről — mint az állam lételet és épségét veszélyeztető tettről már legrégibb törvényeink rendelkeznek.¹⁾

A feudalitás fenebb jellemzett befolyásán kívül az e korszakban Európaszerte elterjedt ököljog is idézett elő a büntetőjog intézményeiben lényeges változást. Azon anarchikus állapotoknak közepette, melyekbe az álladalmi kötelék meglazulása folytán a társadalom sülyedt, mindinkább tért fogott az önvédelem és az erőszakos jogérvényesítés; nem csoda tehát, hogy ezen időben, midőn az erőszak gyakorlásában mindenki csupán a jogvédelem szentesített eszközét szemlélte — a nép undorítónak és beestelennek a csak az alattomban lapangó cselt és ravasz fondorkodást tekinté — nagyobb menthetőséget találván a tettes személyes bátorságáról és elszántságáról tanuskodó nyílt támadásokban és erőszakos tettekben. — E felfogásnak felelt meg azon különbség, mely e korszakban a gyilkosság és az emberölés között tétetett — mi e büntetelmeket egymástól elválasztja, az korántsem a tettes kedélyállapota, illetőleg a szándék mivolta (*dolus praemeditatus et impetus*), hanem a megkülönböztetés jelve magában a bűncselekvényben, az elkövetési módban rejlik. Emberölést e kor felfogása szerint az követett el, ki most nyíltan megtámadván, küzdelem közben megöl; gyilkosság ellenben álnok alattomos módon követtetik el.²⁾ Ugyanily értelemben különböztették meg a nyilvános és titkos gyújtogatást, nem különben a rablást és lopást. — A tolvajt e korszakban átalán véve súlyosabb fenytetés érte, mint a rablót; ez utóbbinak merénylete ugyanis oly benső összefüggésben állott az önsegély és magánviaskodás (*Privatfehde*) átalán elterjedt és némileg a törvény által szentesített szokásával, hogy a rablók hathatós üldözése csak azon későbbi századokban vált lehetségessé, midőn az álladalmi kötelék megszilárdulásával az ököljog használata eltöröltetett.³⁾

[Dr. SCHNIERER ALADÁR,
pesti kir. egyet. jogtanár.

(Vége köv.)

A képviselési elv a magánjogban.

(Folytatás.)

Még nagyobb fontosságot nyert a praetori actio quod iussu elmélete később midőn a rómaiak tengeri kereskedése is lendületet vett, s hajóik már távol eső vidékeket látogattak. Csak természetes dolognak veheti bárki is, ha felteszszük, hogy az atya hajója vezetését nem ritkán fiára bízta, navis magisternek, (hajós kapitánynak) tevő. (*praepositio*). A mandatum kifejlődése és törvény általi elismerése előtt itt a fiúnak a vele érintkező harmadik személyekkel szemben csak atyja iussussa

szolgálhatott jogi alapul, és csak ebből kiindulva juthatott esetleg hitelezője követelésének kielégítéséhez. De megeshetett, hogy az erre alkalmas családfi vagy rab-szolga, mely e tekintetben a fiuhoz teljesen hasonlóan véteték hiányzott, s így egy szabad harmadik személynek felvétele elkerülhetetlen volt. Hogyan felelhetett volna ez már meg a hajótulajdonosra nézve oly gyakran elkerülhetetlen hitelnek, ha cselekvénye az esetleges hitelezővel szemben a civiljog szabályai szerint minden garantiát nélkülöz, cselekvénye rá nézve kötelező nem lévén, mert maga részére egyezkedni nem akart, a hajótulajdonosra nem, mert annak nevében nem egyezkedheték? A bajon csak úgy lehet segíteni, ha az atyának családtagjai fenebb ismertetett cselekvényére nézve a praetori jog által már elismert kötelezettsége, mit helyesen védelmi kötelezettségnek lehetne nevezni, analógia alapján a szabad személyek hasonló cselekvényeire is kiterjeszteték. És csakugyan találjuk, hogy Julián nyomán Paulus az ily viszonyokból származható keresetet (az u. n. *actio exercitoria*) egyenesen ezen alapra vezeti vissza: „Julianus ait, etiam condici ei posse, quasi jussu eius (domini) contrahatur, a quo praepositus sit;” mely vélemény Justinian institutioiban minden kétséget kizáró határozottsággal ismételtetik: Illud in summa admonendi sumus, id, quod jussu patris dominive contractum fuerit, quodque in rem ejus ver-sum erit, directo quoque posse a patre dominove condici, tanquam si principaliter cum ipso negotium gestum esset. Ei quoque, qui vel exercitoria . . . actione tenetur directo posse condici placet, quia hujus quoque jussu contractum intelligitur.¹⁾ A praetor ezt a kereset adása alkalmával egyszerűen úgy eszközölle, hogy a condemnatiót a tulajdonos nevére állítá.²⁾

De valamint egy hajó vezetését épen úgy bizhatta az atya más valamely üzlet vezetését is fiára, illetőleg egy a családi köteléken kívül álló harmadik személyre, és ugyanazon alapon mint fenebb köteleztetheték az ezen üzlet vezetéséből eredő jogi cselekvények által. A kereset (*actio institutoria*), melyet a praetor ad, nevét az üzlet élére állított faktortól (*institor*) veszi, és így semmi kétség a felől, hogy ez is, mint az *exercitoria actio* a quod jussu actio után alkottatott.³⁾

Hogy azonban a praetori edictumnak ezen új alkotásai által a képviselést illetőleg a civiljog alapelve változást vagy mint mondani szokták megszorítást nem szenvedett, arról azon keresetek keletkezésének röviden jelzett alapja is már meggyőzhet. De eltekintve ettől, nézetünk helyessége mellett szólnak pozitív bizonyítékok is. Így az azokra alkalmazott közös elnevezés: *actiones adjecticiae qualitates*, mutatja, hogy itt nem valakinek képviseléséről van szó, ki egymaga állna a jogügyletben, hanem hogy ez által egy személy bizonyos tulajdonsága van szándékolva jelöltetni, egy bizonyos causalitas, melynek folytán az beperesithető, az alperes egy másik tulajdonképen kötelezett mellé tétetik, adiciáltatik; mit Paulus a civiljog alaptétele érvényességének hangsúlyozása után világosan kifejez: hoc edicto non transfertur actio, sed adiciitur.⁴⁾

¹⁾ L. Sz. István II. 51. és Kálmán II. 6. sz.

²⁾ A gyilkosság és emberölés ezen megkülönböztetését ismerték már régibb népjogok. A gyilkosságot a ripuari frankok „mordridus“-nak, az Alemannok „mortauidus“-nak nevezték, lényegét abban találták, hogy a tettes a megöltnek tetemét elrejtette legyen. L. L. Rip. VII—XV. Lex Aleman. XXIX. XXX. et sequ. Lex Baju. XVIII. 2. stb. ugyanigy VII. Henrik császár 1230-ban hozott törvénye: „Qui alium clam occiderit, quod mort dicitur, in rota punietur.“

³⁾ L. Geib i. m. I. 222. és következő l.

¹⁾ fr. 29 D. de seb. ared. 12, 1; §. ult. I. quod cum eo 4, 7; §. 2 I. eod.

²⁾ fr. 1 D. de peculio 14. 1. §. 2 I. quod cum eo 4. 7.

³⁾ §. 2 I. cit. fr. 3 fr. 5. pr. §. 1—10. D. 14, 3.

⁴⁾ V. ö. fr. 5. §. 1. D. de exerc. act. 14. 1. fr. 1. §. 17. és 24. eod. fr. 19. D. de inst. act. 14, 3. Mühlenbruch, Lehre von d. Cession 14. §. Buchka i. m. 44. old. A praetori edictumnak az institutoria actioról megállapított elvei későbbi római praxis által azon esetekre is alkalmaztattak, melyekben valamely megbízott mint ilyen kötött szerződést, a mennyiben az ily szerző-

Még szembetünőbb módon tűnik ez ki akkor, ha a dominus helyzetét azon esetben tekintjük, midőn az ügyletből talán maga volna kénytelen a magisterrel vagy institorral egyezkedett harmadik fél ellen keresettel fellépni. A római jog itt teljesen a nemo alieno nomine agere potest elven áll és pedig legalább csekély nézetem szerint a kifejtett passiv kötelezettségről fenebbi elvek tekinteten kívüli hagyásával, mely körülmény felette visszás színezetet is ad a dolognak. Míg t. i. ő a harmadik személy keresetének teljesen kitéve volt, addig tőle a kereset ez ellen teljesen megvonatik. Enyhíté ugyan e súlyos helyzetet az, hogy üzletvezetőjétől a jogügyletből eredő haszon kiadását valamint a keletkezett activ kötelezettségek átruházását követelheté,¹⁾ de ennek fizetés-képtelensége esetén e segély teljesen illusoris maradt, mert a venditio bonorum alkalmával azon activák is mind a bonorum emtorra szálltak, hacsak a praetor rendkívüli segélye őt az egyes esetekben sajátjához nem juttatá.²⁾ Mily viszonyban áll ő üzletvezetőjéhez, ez mint belsőviszony, a harmadikat nem érdekli, ő vele nem egyezkedett, más cselekvénye pedig rá nem vonatkozhatik: ime egy jogi sophisma!

Dr. FARKAS LAJOS,

kolozsvári egyetemi jogtanár.

(Folyt. köv.)

A kereskedelem történeti fejlődése a legújabb korban.

(Folytatás).

A gépek és közlekedési eszközök által előidézett változás.

A természettudományok és a mennyiségtan folytonos mivelése az erők alaptörvényeit mindinkább teljesen felismerte. E felismerésnek természetes következménye volt, hogy a gyakorlati életre e törvények alkalmaztattak; eszközök, gépek fedeztetek fel, melyek az emberi erőt helyettesítve és rendkívüli mérvben fokozva, nagyszerű termelési eredményt mutatnak.

Bármely térre tekintünk is, mindenütt gépek szerepelnek; alig mult egy század, s a természeti erők rendkívül ügyesen összeállított gépekbe tömörülve, az emberiség rendelkezésére állnak. A fonásnál és szövésnél Hargreaves, Crompton, Cartwright, Jacquard egész új rendszereket és eljárást léptettek életbe gépeik által; Heilmann gyártott fonálgépet, Girard a lenfonásra, Howe híres varrógépét találja fel. A nyomdánál a kézisajtót a gépsajtó helyettesíti. A vegyészet támogatására jó az eróműtannak, Runge köszénből a gyönyörű és tartós anilín festéket nyeri, Sennfelder a könyomást lépteti életbe, Robert vagy Brahma a végnélküli papír gyártására való gépet fedezi fel, Böttcher a porcellán-gyártást, Palissy a fayence készítését honosítja meg. De mindezeknek koronáját képezi Wattnak felfedezése, a gőzgép. E gép alkalmazása által valamennyi iparágnál ismét ujonnan hatványozza a munka eredményét és rendkívül segíti a termelés sokasítását és gyorsabbítását.

désektől eredő kereset mint actio utilis ad exemplum institoriae vagy u. quasi institoriu adatott a principalis ellen (fr. 10. 5. D. 17. 1.; fr. 16. fr. 19. D. 14. 3.; fr. 13. §. 25. D. 19. 1.; fr. 84. D. 17. 2. L. 5. Cod. 4. 25.). Hogy ezen kereset természete más nem lehet, mint az eredeti actio inst.-e, már a dolog természetéből folyik, s hogy így különösen itt is a szerződés a dominus, vagy mint újabban nevezik praeponens hitelére való tekintettel kötetik, ki ellon a kereset abból, a nélkül hogy az a dominusnak az ügyvivő kezei között levő vagyonára, vagy az ügyvitel tartamára szorítkoznék, mert erről a fenebbi idézetekben semmi szó. V. ö. Ruhstrat, Archiv f. d. civilist. Praxis 33. k. 37. old. Buchkánál.

¹⁾ Fr. 10. §. 8. fr. 20. D. mand. 17. 14.; fr. 46. §. 4. D. de procur. 3. 3.; L. 7. Cod. si quis alt. 4. 50; fr. 49. §. 2. D. de acquir. vel amit. 41. 2.;

²⁾ fr. 1. fr. 2. D. de inst. act. 14. 3.; fr. 13. §. 14. D. de act. emti 19. 1.; fr. 5. D. de stip. praet. 46. 5.; fr. 1. §. 17. D. de exect. act. 14. 1.

A gépek a közgazdasági jólét és a nemzet vagyonosodására rendkívül jótékony hatással voltak, s igen szépen mondá lord Eaglefield a gépek felfedezőire, ha e nagy férfiak az ó-korban éltek volna, tiszteletükre oltárokat emeltek volna, s félistenekül tisztelték volna őket.

A gépek által rendkívül nagyszerű eredmény létesítették; azelőtt egy ügyes tüllkészítőnő perczenkint 5 csomót készített, a bobinetgéppel egy percz alatt 25,000 csomó létesítették; a posztónyíró a kézinnyíróval óránként legfeljebb 5 rőf posztót nyírt meg, a nyírógép most ugyanazon időben 500 rőföt nyírt; a kézisajtóval egy órában 200 lenyomat készült el, a henger nyomtató gép 25,000 lenyomatot ad óránként. És daczára annak, hogy a gép ily óriási munkaeredményt létesít, mégis minden általa előállított gyártmány teljesen egyenlő s pedig oly egyenlő, hogy azt kézimunkával ily egyenlőségben előállítani nem lehet. Az aczéltollak, melyek egy gyárból kikerülnek, majdnem a legkisebb pontig teljesen egyenlők egymással, egyikét a másiktól megkülönböztetni nem tudjuk.

A roppant tömegben való gyártás folytán a termények rendkívül olcsókká lesznek, s így a fogyasztó közönség a gépek által nagy előnyben részesül. Nemcsak azon körülmény, hogy a drága emberi munka az olcsóbb természeti erők által helyettesítettik, okozza a termények olcsóságát, hanem az is, hogy a gépek által igen sok anyagot és erőt lehet megkimélni. Egy hüvelyknyi vastag deszkából gépfűrészszel 12—16 lapot lehet szelni, mennyi anyagot fogyasztott volna el a kézműves, míg ugyanennyi lapot nyerhetett volna.

A legnagyobb előny pedig a gépek azon hatása, hogy a tőke-alkalmazás s a tőke-megújodás épen általuk válik leginkább lehetségessé. A tőke jelentősége tulajdonképp csak a legújabb korban emelkedhetett ki, és pedig főképp azáltal, mert a gépekkel való termelés roppant fogyasztásra, s ez roppant keletre adott alkalmat, s a kelet mellett a tőke nagy jövedelemre tett szert. Most nyerte el a tőke társadalmi hatalmát. Átvállalja a termelés kockázatát, nagy gyárakat létesít, nagyban termel, elárasztja az egész világot iparcikkkel, fölkuat újabb és újabb piacokat, s mindezt nem kíván támogatást senki mástól, sem az államtól, sem a társadalomtól vagy egyes testületektől: tudja, hogy ha sikerül vállalata, bőven kárpótoltatnak áldozatai, és tudja, hogy nagyban termelve, könnyebben állja ki az egyes helyekről őt sújtó veszteségeket.

A gépek hatása mellett a közlekedési eszközök gyors fejlődése és gyökeres átalakulása élesztette fel az egész közgazdaságot. A postaintézet egyrészt teljesen átalakult; az u. n. penny-rendszer mely egységes, de egyenlő díjtétel mellett az egész országba szállítja a küldeményeket, és a levelezési lapok által meghonosított könnyebbités, a levelezést minden tekintetben élénkebbé teszi, úgy hogy most a levelezés már nem tartozik a kivételes és rendkívüli eseményekhez, és mindenki nagyban igénybe veszi a levélpóstát. A postaintézet rendkívüli előnyöket nyújt a forgalmi életnek a keresztkötés alatt feladott küldemények, az árumustrak és minták olcsóbb szállítása folytán és végre különösen a postautalványok meghonosítása következtében a pénzküldeményezés könnyebbé tétele folytán.

Mindezen előnyök azonban feltételezték, hogy a közlekedés maga is rendkívüli eszközök felett rendelkezék. A kereskedés élénkítése mellett már az előbbi korszakban is több fejedelem nagy gondot fordított jó utak készítésére, és újabb időben Mac Adam a töle elnevezett utkésztési rendszert honosította meg (1811), miáltal az országutak használhatóságra és tartósságra nézve nagyban különböztek az előbbi rossz utaktól, — de a közlekedés is csak akkor hatott gyökeresen újítólag az egész közgazdaságra, midőn az utakon s a folyóvizeken is a gépek meghonosítottak. A gőzgépnek alkalmazása a hajókra Foulton által (1807) lassan honosodott ugyan meg, de meghonosulván egyszer a tengeren épúgy mint a folyókon, a közlekedést roppant mérvben emelte. Nemcsak a gyorsaság, hanem az olcsó szállítás is párosult a gőzhajózással, és a hajózás rendszeresítése vezetett. Rendszeres járatok állapítottak meg Európa és Amerika, valamint Keletindia közt, s izzóval nagyobb élénkség keletkezett a tengeri és a vízi közlekedésben.

A gőzhajózást követte utóbb a gőzmozdonyu vaspálya. Első ilyenmü pálya volt a Stephenson által (1825.) megnyitott pálya Stockton és Darlington közt. A kezdetben kétkezők csakhamar meggyőződtek arról, hogy ezen pokoli gyorsasággal haladó kocsikban kényelmesen és biztosan lehet utazni és árukat biztosan és gyorsan lehet rendeltetésük helyére juttatni. A forgalom az új közlekedési eszközök folytán rendkívül emelkedett; a mez-
seség, mely vidékeket előbb elválasztott, a vasutak által ele-

nyészett; az utazás és az általa tehető tapasztalatok rendesekké váltak és nem tartoztak többé e kivételes állapothoz. Az élénk forgalom pedig különösen az olcsó és gyors szállítás következtében létesült.

Hathatós befolyást gyakorolt végül az ujabbkori viszonyokra a távirddának alkalmazása és hálózatának terjedése. Ezen találmány, mely által a hírek roppant gyorsaságban, mondhatni a gondolat sebességével a világ egyik végétől a másikig szállíttatnak, az üzletéletben gyökeres változást idéztek elő. A kereskedő most irodájából összeköttetésben áll az egész világgal, a legcsekélyebb árváltozásokról s az árak változására befolyó körülményekről minden pillanatban tudomást szerezhet és ezek szerint teheti további intézkedéseit.

Igy fejlődött ki végre azon rendkívüli élénkség, melynek szemtanui az uj-kor kereskedelmében vagyunk. Az egész világ egy lánczolatban függ össze és minden a forgalom élénkítésére s szabályozására s ezzel kapcsolatban a nemzetek közgazdasági jólétének fejlesztésére hat.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

A párbajról.

A „Jogt. Közlöny“-nek 1872-ki 51-ik és folyó évi 1-ső számaiban nézetek adattak elő a párbajról, különösen e kérdést illetőleg: büntethető-e a párbajra való kihívás?

Az előadottakhoz toldalékkul érdekesnek tartom a zürichi canton büntető törvénykönyvének, mely 1871-ki január 8-kán történt népszavazáskor 31,301 szavazattal 4384 ellenében, elfogadtatott, a párbajról szóló 92—97. §§-ait közölni.

A párbaj, ha semmi testi sérelem, vagy csekély volt annak eredménye, a kihívónak és a kihivatottnak ellenében fogsággal egész két (2) hóig, pénzbírsággal kapcsolva büntetettik. De ha emberölés, vagy a 13-ik §. a) alatt megjelölt testi sértésekből egyik bekövetkezett, akkor a büntetés a szerző ellen fogság legalább két hóig, pénzbírsággal kapcsolva. 92. §.

Ha oly vivásmód választatott, melyből emberölésnek (Tödtung), vagy súlyos sebesítésnek szükségképen következni kellett, vagy a párbajnál a szokott vívási szabályok szándékosan áthágva lettek, és ez által emberölés vagy súlyos testi sértés okoztatott, akkor az elsőnek tettesei és részesei az emberölés iránti, az utóbbinak tettesei a testi sértés iránti határozatok szerint büntetendők. 93. §.

A közbenjárók fogsággal egész két hóig pénzbírsággal kapcsolva, a sekundánsok, tanúk és a részrehajlatlan egész 100 franknyi pénzbírsággal büntetettnek. Az orvosok büntetlenek. 94. §.

Ha a résztvevők (92. és 94. §§.) a párviadalra kijelölt helyen megjelentek, de a végrehajtás külső akadály miatt elmaradt, akkor a kihívó és kihivatottnak büntetése fogság, egész egy hóig, pénzbírsággal csatolva. 95. §.

Ki a párbajra vagy annak folytatására ingerel, vagy a vitának békés elintézését gátolja, valamint az, ki tudva a párbajra helyet és fegyvert ad, vagy azt más módon elősegíti, fogsággal egész két hóig pénzbírsággal kapcsolva, enyhébb esetekben az utóbbival egyedül büntetessék. Ha ez kocsmároost éri, akkor lehet őt a jogtól, a kocsmároosságot folytatni, egy időre megfosztani. 96. §.

Oly szövetkezések, melyek a párbajt elősegítik, tiltva vannak. A ki ily szövetkezésben részt vesz, 25 egész 100 franknyi rendőri bírsággal fenytendő. 97. §.

Az előadott §§-ból kitetszik, hogy a zürichi büntető törvénykönyv a párbajrai kihívást nem tekinti büntettnak, s az ellen büntetést sem rendel. A 92. §. valódi párbajt feltételez, mi bekövetkezett sérelem nélkül is végbevitethetik.

Méltán támadhat itt tehát a kérdés: vajjon e részben a zürichi büntető törvénykönyv érdemel-e helyeslést, vagy pedig ama törvényhozások, melyek a párbajrai kihívást magát már bünvádi uton fenytendő büntettnak tekintik, és az ellen büntetést rendelnek?

Ha áll az, hogy büntetőtörvénykönyv tárgyát csak jogsérelem okozott tettek képezik, akkor a zürichi büntető törvénykönyvnek eljárása helyeslendő; mert a párbajrai kihívás még nem foglal magában jogsérelem, hanem azt okozhat, ha a kihívás folytán a párbaj végrehajtatik.

A kihívás állapotában ugy látszik, hogy csak a rendőri hatóságnak van teendője, t. i. a párbajt meghiusítani.

Másik fontos kérdés támadhat a párbajnál az iránt, hogy mikor lehet a párbajt megkísérlettnak tekinteni, vagy: a párbajnak mily állapotában (stádiumában) van annak kísérlete (Versuch) jelen?

Valami büntettnak kísérlete, az általában elfogadott nézet szerint jelen van, ha valaki olymit tesz, mi a szándékolt büntettnak megkezdését foglalja magában. Ehhez a 95. §. megkívánja, hogy az illetők a párbajra kijelölt helyen megjelentek legyen, de a párbaj valami külső akadály miatt elmaradt.

Ebből kitűnik, hogy a párbajrai kihívást, a párbaj megkísérlésének még nem lehet tekinteni.

Dr. CSACSKÓ IMRE,
legf. ít. bíró.

TÁRCZA.

Edmunds Krisztina.

— Angol esküdtszéki tárgyalás. —

(Folyt.)

Lapunk előbbi számában közöltük a tényálladékokat, a mint azt a terhelő bizonyítékok lánczolata felderíté; ezután vádlott védője P a r r y serjeant kísérté meg nehéz feladatának megoldását. Ő elismerte, hogy vádlottnő különféle ürügy alatt nagy mennyiségű mérget tudott magának szerezni és hogy sok személy közt oly csokoládé csukrot osztott ki, mely ha nem is mérget de okvetlenül igen ártalmas anyagot tartalmazott. Ha már most be lehetne bizonyítani, hogy azon eljárása következtében halt meg a Barker nevű fiu, akkor a törvény és józan ész szerint kétségtelen volna, hogy vádlottnő, habár azon fiu halálát nem czélozta is, mégis gyilkosság bünténye terheli, ép úgy mint ha valaki töltött pisztolylyal egy csoport ember között lő, — gyilkosságot követ el, ha azon embercsoportból valakit megölt. Jelen esetben az állítatik, hogy vádlottnő a May nevű fiu által hozott papírtölcser, egy másikkal felcserélve küldte vissza, mely utóbbiban mérgezett bonbonok voltak. Ezen állítás azonban legkisebb bizonyíték által sem lett erősítve, sőt az okozati összefüggés alig gyanítható, miután Miller több nappal később vette a mérgezett bonbonokat és a Maynard-féle üzlet nagy forgalmánál az említett üvegszekrény többször lett kiürítve s megtöltve; tanuvallomás szerint Miller Károly ama üvegszekrényben volt maradékok kapta s utána a teljesen megürült szekrény újból megtöltetett és mégis a későbbben Miller Ernő

által vegyeszi vizsgálat czéljából vett bonbonokban szintén találtatott strychnin. Itt tehát a bizonyítási eljárásban oly ür tátong, mely figyelmen kívül nem hagyathatik, hacsak vádlottnőt gyanu-okok alapján nem akarják elítélni; ezért felmentését kérte.

Továbbá azt állítja, hogy vádlottnő elmeháborodott, és ezt be is fogja bizonyítani. Az eset oly rendkívüli, melyhez hasonló sok évi gyakorlatában ép oly kevéssé fordult elő, mint az összes bel- és külföldi fenytő-praxisban annak párját hasztalanul keresnők; ő hálát ad az Istennek, hogy nem kell ítéletet mondania! Vádlottnő örültsége az orkölesi érzet teljes hiányában áll; vádlottnő a tett idejekor képtelen volt a jogot a jogtalanságtól megkülönböztetni. Igaz hogy látszólagos ellenmondás foglaltatik abban, hogy egyrészt vádlottnő felmentését kérte, mert nincsen bebizonyítva, hogy a tettet elkövette, és másrészt azt kívánja bizonyítani, hogy vádlottnő a tetteidejekor elmeháborodott volt, s így a tett elkövetését mintegy elismeri; azonban meg van győződve, miszerint az esküdtszék mindkét iránybani bizonyítékait kellően fogja méltányolni.

A védelem érdekében első tanuként vádlottnő anyja lett kihallgatva, kinek férje 1843-ban megőrült és 1847-ben a tébolydában halt el. Fia, azaz vádlottnő fítestvére gyermekkorában epileptikus volt és 1866-ban mint örült halt meg. Vádlottnő huga pedig hysterikus volt és öngyilkossági kísérlet elkövetése után 36 éves korában meghalt. A tanu atyja vagy is vádlottnő nagyatyja már 40 éves korában halt meg és már azelőtt teljesen bēna és egészen gyermekes volt. Testvéreinek leánya kába volt. Vádlottnő maga is 1853. évben egyik oldalán bēnitva hysteri-

kus rohamoknak volt kitéve és gyermekkorában holdkórságban szenvedett. Mióta dr. Beard ural ismerkedett meg, magaviseletében nagy változás volt észlelhető. Augusztus havában magát megmérgezettnek vélte. Dr. Beard által gyanúsztatása által rendkívüli izgatottságában mint egy őrült viselte magát. Házi népe iránt igen barátságos s általuk kedvelt volt.

Dr. Steward, ki vádlottnő atyját gyógyítá, constatalta annak teljes őrültségét, de ő nem tartá gyógyíthatlannak. Szerinte a tudomány megállapított véleménye az, hogy az elmezavar örökölhető. Dr. Grebham constatalta vádlottnő fivérének bárgyúságát és hogy gyakori görcsökben szenvedett. Bárgyúságának okául azt állították, hogy kis korában fejére egy ütést kapott. Dr. Grebham azonban sohasem hitte, hogy az lett volna a valódi ok.

A fegyházi lelkész Cole káplán vádlottnőn egy sajátos merev tekintetet észlelt; teljesen összefüggően beszélt ugyan, de ő azt véli, hogy vádlottnő, helyzetének komolyságáról tiszta képzelettel nem bír. Gyakran könyekre fakadt ugyan, de nyomban arra kacagni képes. Ő elmebetegnek tartja.

Over család tagjai hat év óta társalogtak vádlottnővel; őt igen tisztességes és minden tekintetben jó magaviseletű nőnek ismerték. 1871. évi márczius hó óta azonban társalgása igen különös és kéjelmetlen lett; sokszor panaszkolt, hogy rosszul érzi magát és hogy érzi miszerint őrült leend.

Dr. Wood meglátogatta vádlottnőt fogságában. Neki feltűnt, hogy helyzete iránt teljesen közömbös. Megmondá neki, hogy kísérelve eljött kedélyállapotának megvizsgálására. Ezt úgy látszik teljesen megértette. Kérdé ezután tőle: Ismeri-e elítélésének következményeit? Erre azt válaszolta, hogy inkább akar elítéltetni, mint tébolydába jutni. Ebből ő következteti, hogy vádlottnő a vád súlyát nem képes teljes mérvében felfogni. Továbbá kérdé tőle, jogtalan cselekvénynek tartja-e más valakinek nejét megmérgezni, mert azt véli, hogy amaz szeretne nejétől megszabadulni? Némi vonakodás után azt felelte, hogy igen jogtalanságnak tartja. Neki azonban úgy tetszik, mintha nem meggyőződésének adott volna kifejezést. Dr. Wood kihallgatása közben vádlottnő felpattant helyéről és kijelenté, hogy igen jól emlékszik ama kérdéseire. A bíró megintésére azonban, miszerint nem szabad szólnia, vádlottnő ismét teljes nyugalomával foglalta el helyét.

Dr. Robertson a fenforgó esetet a bűntény és őrültség határvonala látna. Ő azt hiszi, hogy elméje ép és tiszta volt, de erkölcsi érzetét egészen elveszté. Ő vádlottnőt „erkölcsileg őrültnek” tekinti. Mindazonáltal tagadhatlan, miszerint annak tudatával birt, hogy mérgezéseivel jogtalanságot követ el.

Dr. Mandsley, ki az elmebetegséget speciális tanulmányai tárgyává tette, s arról könyvet írt, azt mondja: a mennyiben dr. Robertson urat megértette, teljesen osztja annak nézetét. A mi az erkölcsi érzet hiányát illeti, a tekintetben vádlottnő elméje zavart; de másrészt ki kell jelentenie, hogy mindenki, ki bűntényt követ el, az erkölcsi érzetnek bizonyos hiányát tanusítja.

Védő ezek alapján tovább vitatja, hogy vádlottnő nem volt képes a jogtalanságtól megkülönböztetni; Ballantine serjoant azonban mint vádló azt felelé: az öröklött elmezavar kedvencz témája bizonyos orvosoknak, sőt a közönségnek is, és ő sem akarja tagadni oly esetekben, hol tényleg mutatkozik, de azt minden bizonyíték nélkül elfogadni nem lehet. Nincsen nemesebb hivatás az orvosnál, s ép azért fölötte megütközik, ha az orvosok magasztos hivatásukkal visszaélve, az esküdszék elé oly nézeteket terjesztenek, melyek a fenforgó eset összefüggését czélozzák. Meggyőződése szerint a kihallgatott orvosok csak is a szószaporítás mesterségébe bízva léptek fel, a nélkül, hogy az eset tisztába hozatalát előmozdították volna!

Az elnöklő bíró, báró Martin, zárbeszédében a tárgyi tényálladék tekintetében nevezetes mozzanatot nem hozott fel. „A mi pedig az őrültség kérdését illeti, az igen nehéz. Én részéről csak azt akarom megjegyezni, hogy szegény emberek ritkán szenvednek elmeháborodásban, ellenben igen közönséges védelmi eszköz, ha vagyonszemélyek vádoltatnak súlyos bűnténnyel. Én egy orvostól azon nyilatkozatot is hallottam már, hogy minden ember többé vagy kevésbé bolond; ez azonban a jelen esettel semmi összefüggésben sem áll. Azon lélekállapot, mely a bűnösséget kizárja, a törvényben meg van határozva. A lélek ép úgy különféle kórságoknak van alávetve, mint a test. Így pl.: bárgyú az, ki minden észtehetőség nélkül születik. Vannak dühöngők is, és ha egy olyan gyilkolási szenvedélyben követ el emberölést, ép oly kevésbé bűnös, mint egy tigris. Leg-

számosabbak azonban oly esetek, melyekben az illetőkről az mondatik, hogy csalogásoknak vannak alávetve és bizonyos nem létező állapotok hiszemében járnak el. Nem lehetetlen, hogy miután ezen szerencsétlen személynek atyja is a tébolydában halt meg, az ő elmetehetsége sem egészséges, ez azonban itt nem képezi a kérdést, mely döntő volna. Minden ember felelős cselekményeiért, míg annak ellenkezője nincs bebizonyítva. Ha az esküdszék azon meggyőződésben van, hogy vádlottnő a bűntény elkövetésekor nem tudta a jogot a jogtalan cselekménytől megkülönböztetni, — akkor vádlottat fel kell menteni, de hozzá kell tennie, hogy vádlottnő, őrültsége miatt lett felmentve.”

A kor által feketített s minden tekintetben tiszteletré gerjesztő törvényszéki terem Old-Bailay-ben, serjeant Ballantine és báró Martin zárbeszédeinek előadásakor tömve volt. Vádlottnő mozdulatlanul ott ült, mintha az egész ügy őt nem is érdekelné; mögötte ült egy fegyházi felügyelő, ki sokkal izgatottabb és inkább meghatva volt. Vádlottnő hajadon fővel, de csinosan, majdnem kaczerul rendezett fürtökkel, igen elegans öltözetben, fekete bársony felöltőben és fekete szűk kesztyűkben jelent meg a tárgyalásnál. Délután 4 óra tájban az esküdtek visszavonultak és vádlottnő a teremből kivezettetett; báró Martin egyedül maradt meg helyén és a közönség türelmével bevárta az unalmas órát, mely alatt az esküdtek tanácskoztak. A bíró a „Times“-t olvasta, a sheriff-ek a fegyházi lelkészszel beszélgettek, az ügyvédek elmerültek tudós vitatkozásokban az elmezavar és bűntény közti viszony fölött, mások bírálgatták a vádló és védő szereplését, míg mások a vádlottnő szép alakjáról és viszonyairól fecsegték, s így töltötték az időt, míg az esküdtek visszatértek, s rögtön siri csend állott be. A 12 esküdt neve felhivatott, vádlottnő ismét elfoglalta előbbi helyét, a felügyelő pedig közvetlenül mellette foglalt helyet, és két egyenruhás börtönőr zajtalanul hátuk mögé állott. „Önök azt mondják uraim, hogy ő bűnös, és ez azon határozat, melyet önök egyhangulag hoztak?” Erre borzasztó színt következett. A férfiak szíve részvétől megindult, a nők borzadálytól elhalaványodtak, csak a vádlottak padján ülő nő arczkifejezése nem változott, még színe sem változott a bírónak azon rettentő kijelentésére: „hallgatást parancsolok, mialatt vádlottnőre a halálos ítéletet kimondom!” Van-e valami mondanivalója?

Igen! Ő a felügyelőnek sugott valamit, ez ismét a börtönőrnek, ki hangosan jelenté, hogy vádlottnő szólni kíván. Legmélyebb csend közben tiszta, erőteljes hanggal, mintha csak ezen rettenetes pillanat életének mindennapi mozzanatához tartoznék, azt mondá: Kívánom, hogy az egyéb ellenem felhozott vádak is tárgyalassanak, hogy az esküdszék és minden jelenlevő megismerhesse a dr. Beard ural említett bizalmas viszonyok miben voltát, úgy szintén a bánásmódot, melynek ki voltam téve és az eljárást, mely által ezen rettenetes ügybe sodortattam. — A bíró, ki már a fekete barret-tet feltette, azt válaszolá, hogy ő ezt nem eszközölheti, csak a vád képviselője; mire vádlottnő újból mondá: „én helyzetemet azon körülménynek köszönhetem, hogy az ő gyógykezelése alá kerültem, és azon bánásmódnak és eljárásnak, melyet irántam követett.”

A bíró viszont feleletül adá: hogy teljes hitelt ad állításának; hiszi, hogy azon szerencsétlen viszony, melybe az 1870. év vége felé önhibájából elegyedett, azon helyzetbe sodorták, melyben most van. De ha ez áll, úgy az csak megerősíti a verdikt valódiságát. Az ő határozata folytán nem került azon viszony itt tárgyalásra, mert ennél többet gondolkozott a tárgy fölött, annál inkább meggyőződött arról, hogy helyzete az által csak kedvezőtlenebbé válhatnék. Teljes meggyőződése szerint csak azon szerencsétlen körülmények, melyek közt dr. Beard és annak nejevel megismerkedett, birták őt arra, hogy gyümölcsöt és egyéb élelmi szereket megmérgezzen. Végre kijelenté, hogy az esküdtek határozatához hozzájárul: ő egyrészt meg van győződve, hogy vádlottnőnek sikerült a May nevű fiú által neki hozott bonbonokat más mérgezettekkel kicserélni, melyeknek élvezete által a Barker nevű fiú, halálát lelte, noha annak halálát vádlottnő nem czélozta; másrésztől semmiféle bizonyíték által nem igazoltatik elmeháborodottsága, vagyis, hogy a tett idejekor cselekvénye jogtalanságának tudatával nem birt volna. Az esküdszék, mely előtt oly levelek képeznek bizonyítékot, mint a melyeket vádlottnő írt, — más eredményhez nem is juthatott. Ha az esküdtek más határozatot hozhatk volna, mint becsületes emberek, bizonyára örömmel tették volna. Báró Martin ezután régóta bevett szokások megtartásával és mélyen érzett megható szavakkal hirdeté ki az ítéletet. A meghatottság oly annyira erőt vett rajta, hogy a midőn mint

biró eme rettenetes szavakat „és hogy önt nyakánál fogva felakaszszák, miglen csak meg nem halt“ — kimondá, — össze-rogyott és arcát elborítá; a sirbolti csend közepette e megható jelenet hatása leirhatlan volt, és e kínos szünet rövid tartama után a bíró mély hangon fejezte be ítéletét azzal: „Isten irtalmazzon lelkének!“ mire newgati fogyházi lelkész által feleletül adott „Amen!“ mint a lélekharang vizshangzott a teremben.

Ezzel azonban a tárgyalás még nem volt befejezve, mert e drámának még egy felvonását kell regisztrálnunk, mely az angol fenyítő törvénykezésnek egyik sajátosságát tünteti fel előttünk. Az angol szokásjog szerint ugyanis minden halálra ítélt nő megkérdezendő vajjon teherben van-e? és pedig megkérdezendő mielőtt a kivégzés napja ítéletileg megállapítottánék. A törvényszék jegyzője tehát szokásos alakban feltevé a kérdést, melynek értelmét a felügyelőnő megmagyarázván vádlottnőnek, ez ismét sugott valamit, a felügyelőnő pedig a börtönőrnek, ki hangosan jelenté: „My Lord, ő azt mondja, hogy igen!“ E váratlan kijelentés nagy feltűnést okozott a jelenlevők közt, mely még inkább fokozódott a bíró részéről kiadott következő parancs által: „A sheriff azonnal alakítson egy női esküdtszékot.“ Régi szokás szerint az al-sheriff-ek rögtön kardot s nyakfodrot kötve, toll-bokrétás kalapjukat feltéve bebarangolták a termet s galleriákat, hogy a hallgatóságból 12 asszonyt összefoghassanak. 20 perc alatt együtt volt egy tucat tisztos külsejű, jól öltözött asszonyság. Ki hitte volna, hogy ily helyen lehessen ennyi tisztességes jó módú asszonyt előkeríteni. Most az asszonyok foglalták el az esküdtszék helyét s mindez oly komolysággal s ünnepélyességgel történt, mintha naponként fordulna elő hasonló eset. Whittaw Adelaide asszony mint az esküdtszék főnöknője külön lett megeskettetve, a többiek együttesen tették le az esküt. Ezután elrendeltetett, hogy az asszonyok vádlottnőt a sheriff szobájában megvizsgálják. A női esküdtek visszavonultak és vádlottnő elkísértetett. Fél óra mulva egy hírnök jelent meg, ki a bíróval valamit közölt, mire ez azon kérdést intézte a közönséghez vajjon nincs-e jelen egy szülész-mester? Csakhamar jelentkezett egy orvos, ki a női esküdtek szobájába küldetett. Ismét egy fél óra mulva megjelent az előbbi hírnök, s tudatá az elnökkel, hogy az orvos egy stethoscop-ot igényel. A törvényszéki szolga küldetett az eszközért és rendkívüli derűtséget okozott azon elterjedt hír, hogy a szolga egy teleskopot hozott. Hosszan tartó várakozás után végre megjelentek a teremben; vádlottnő elfoglalta előbbi helyét és az esküdtek padjáról az esküdtnők főnöknője azon egyetlen szóval hirdeté határozatukat hogy „nem!“

A halálos ítélet ezzel jogerejűvé vált, vádlottnő biztos lép-tekkel hagyá el a termet és a mi ezután következett, az már a törvényszék tárgyalási termén kívül történt.

(Vége köv.)

K ü l ö n f é l é k.

(A szárnyaló hír), melyről lapunk m. évi 52-ik számában említést tettünk, Dessewffy László volt pénzügyi igazgatónak a kir. ítélőtáblához rendes bíróvá lett kineveztetése által ténynyé vált. — Megengedjük, hogy e kinevezés által a kir. tábla személyzete oly egyént nyert, ki a pénzügyi rendeletekben kellő jártassággal és szakavatottsággal bír; de ép oly bizonyos az, hogy a törvénykezés egyéb ágaiban nem bír sem szakismerettel sem jártassággal s így egy felebbviteli bíróságnál polgári vagy fenyítő ügyekben minden bírói qualificatio nélkül fog ítélni! Ha az igazságügyi miniszter ur jónak találta egy pénzügyi igazgatót a kir. tábla bírójává kinevezni, — akkor a válóperek elintézésére a táblai prälatusokat is újból kinevezheti. Hiszen, ha a pénzügyi szabályok alkalmazását in ultima analysi pénzügyi igazgató szakavatottságára akarjuk bízni, legalább is fölöslegesnek mutatkozik a bírói ítéletekben kérészt garancia.

(A kaposvári kir. törvényszéknek 1872-ik évi ügyforgalma: Polgári ügyek: 1871. évről hátralékban maradt: 2431. 1872. évben befolyt: 8015. lett összesen: 10,446. 1872.

évben elintéztetett: 10,261. hátralékban maradt: 185. Telek-könyvi ügyek: 1871. évtől hátralékban maradt: 2087. 1872. évben befolyt: 7710. lett összesen: 9797. 1872. évben elintéztetett: 9701. hátralékban maradt: 96. Büntető ügyek: 1871. évről hátralékban maradt: 392. 1872. évben befolyt: 2272. lett összesen: 2664. 1872. évben elintéztetett: 2647. hátralékban maradt: 17. Összesen tehát: 1871. évről hátralékban maradt: 4910. 1872. évről befolyt: 17,967. lett összesen: 22,907. 1872. évben elintéztetett: 22,907. hátralékban maradt: 298.

(Az osztrák alattvalók kiadatását) illetőleg, a „P. Lloyd.“ értesülése szerint, az igazságügyminiszterium a napokban több tekintetben figyelemre méltó határozatot hozott. Ugyanis, K. A., egy osztrák alattvaló, mult év ápril havában Magyarországon elkövetett lopás miatt a pesti kir. törvényszék által 18 havi fogságra ítéltetett s midőn az ítélet jegerőre emelkedett, a vácsi fegyházba vitetett. Az elítéltetés után az osztrák igazságügyminiszter azt kérte, hogy a fegyencz ideiglenesen adassék ki, hogy ellene egy más, Ausztriában elkövetett lopás miatt a fenyítő vizsgálat megindíthatassék. Ez alkalommal az osztrák igazságügyminiszter által megjegyeztetett, hogy a fegyencz a vizsgálat befejezése után büntetésének kiállása végett ismét Vácra vitethetik s végleges kiadás csak a büntetés kiállás utján történjék. A magyar igazságügyminiszter ez ajánlatot nem fogadá el, s ez alkalomból a következő érveket hozta fel: Egy, habár ideiglenes kiadásnak megengedése a magyar bírói hatalomnak a kérdéses fegyenczet illetőleg bizonytalan időre való feladása lenne. Ez esetben beállhatna azon illetéktelenség, hogy ugyanazon időben, mely alatt a jogi szempontot véve, a magyar államhatalomnak van alávetve, az egy más állam törvényszéke által elítáltetik. Ugy szintén az ideiglenes kiadás a Magyarországon érvényes szabályok szerint a büntetésidőnek meg nem engedhető félbenszakítását vonná maga után. Végre az osztrák miniszterium s az illető törvényszék azon abnormis helyzetbe juthatna, hogy vagy egy osztrák alattvaló ellen az osztrák törvényszék által hozott ítélet végre nem hajthatnák, vagy hogy az illető osztrák törvényszék az ítéletet végrehajtaná s az által az igazságügyminiszteriumra nézve nem tehetné lehetővé Magyarországnak kilátásba helyezett visszaküldetést teljesíteni. Ezek megtagadásával az igazságügyminiszterium egyuttal megtevé a kellő intézkedéseket, hogy a szóban forgó fegyencz a Magyarországon kiállott büntetése után az osztrák törvényszéknek kiadassék.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY“-RE,

kapcsolatban a

DÖNTVÉNYTÁR-ral.

Szerkeszti:
dr. Dárday Sándor.

Kiadja:
Heckenast Gusztáv.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (jan.—márcz. 1873) 3 frt.
Félévre (jan.—jun. 1873) 6 „
Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.) . . . 12 frt

A „Jogtudományi Közlöny“

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgylés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A képviselési elv a magánjogban. Dr. Farkas Lajos, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — A büntetőjog világtörténeti fejlődésének vázlata. Dr. Schnierer Aladár, pesti kir. egyet. tanár urtól. — A kereskedelem történeti fejlődése a legújabb korban. Dr. Matlekovich Sándor, miniszt. titkár urtól. — Hagyatéki és örökösödési eljárás. Plihal Ferencz, nagykanizsai kir. törvényszéki bíró urtól. — Tárcza: Edmunds Krisztina. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A képviselési elv a magánjogban.

(Folytatás.)

IV.

(A gyám és gyámgyermek (pupillus) közötti viszony. A gyám nem képviselő. Az ebből eredő szigor enyhítése.)

Azelőbbi cikkben mondottakból nézetem szerint legalább eléggé kitűnik, hogy mindazon esetekben, midőn a családi hatalomnak alávetettek, a családfő érdekében harmadik személyekkel érintkezésbe jöttek, az itt fenforgó viszony nem a képviselési elv megszorítása, illetőleg a képviselésnek ezen esetben való elismerése, hanem a családfőre nézve ilyenkor eredő hatály egy más, a római családjog sarkalatos elvének kifolyása volt.

De fordul a fenebb közelebből vizsgálton kívül még egy más, szintén a családjoghoz számítható jogviszony elő, mely a római jog sajátzerű kezelése folytán az újabb időben az előbbihez hasonló tévedésre adott alkalmat: a gyámnak (illetőleg gondnoknak, tutor és curator) gyámoltjáhozi viszonya.

Mivel ugyanis cselekvés nélkül a vagyon mozdulatlanságra volna kárhoztatva, a cselekvés pedig csak bizonyos a jogrend által meghatározott elmei érettségi foktól kezdve bírhat azon erővel, hogy azt mozgásba hozza, azért a családi és társadalmi érdek követelménye, hogy azon gazdasági hátrány elhárításáról a közhatalóság gondoskodjék, a rendelkezésre jogosítottnak cselekedtetési hiányát pótolja, kiegészítse. Ennek eszközölhetésére már a legrégibb korban találunk a rómaiaknál intézményeket, melyek időfolytán ugyan eredeti jellegükből vesztenek, mindazáltal a jogrendszer egyik főbb részét képezni meg nem szűnnek. A két intézmény a tutela is ehhez némileg hasonló, de lényegileg különböző cura volt; egyik a cselekvőképeség kiegészítése, másik a hiányzónak pótlása. A két intézmény a legrégibb jog szerint az örökösödéshez tartozó vagyoni hatalomnak és ennyiben családi jognak és viszonynak tekinteték; azonban a családi rész ez intézményben a család-fogalom szűkebb körre szorultával lassanként eltűnik, az állam, mely a gyámságra szorultakról mindig rendszerebben gondoskodik, az agnaticus családi érdekeket háttérbe nyomja és a gyámoltét előtérbe, a gyámsági jogból közterhet alkot. Így a gyámsági nemek a classicus római jogban már egyrésztől munus quasi publicum, másrésztől a gyámolt és gyám közötti kötelezettségi viszonynyá (quasi contractus) alakulnak azon feladattal, hogy az arra szorultak vagyona (res pupillaris) megőriztessék és fejlesztessék, melyre a tutor felelőssége

(officium tutelare) főképp vonatkozik. Ulpian (XI. 25.) ezen kötelezettségi kört így jellemzi: et negotia gerunt et auctoritatem interponunt, két functio, melyeknek egyike (a gerere, administrare tutelam s. respupillares) a fő, a másik (interponere, accomodare, praestare, praebere auctoritatem) a főczélnek szolgáló melléktevékenységnek vehető, mely éppen ez okból olykor egészen el is maradhat.¹⁾

A tutor ügyviteli kötelezettsége természetesen őt igen gyakran hozzá harmadik személyekkel a gyámoltat illetőleg érintkezésbe, s így beállott ismét azon a civil jog alapelvébe ütköző eset, hogy egy libera sui juris persona egymásiknak jogügyleteibe kénytelen avatkozni, azaz: jogi cselekvényeket teljesíteni, melyeknek hatályai tulajdonkép egy a cselekvőtől különbözőre számítvák s így csak a képviselést tiltó elv megszorításával járhatlak. Savigny kitűnő rendszere óta,²⁾ kevés művet is fogunk találni, melyben az illető helyen ez egész erővel ki ne emeltetnék s a képviselés szükségképsége itt el ne ismertetnék.

Eltekintve azonban attól, hogy e közreműködés még mai fogalmunk szerint sem tartható képviselésnek (1. §.) határozottan másképp áll a dolog a tiszta római jogban.

Az auctoritatis interpositio-nál erről a legkisebb kétely sem foroghat fen, mert itt világosan nem helyettesítő, hanem egy fenforgó más magában a közérdek tekintetéből elégtelen cselekvény kiegészítéséről van szó. A pupillusnak magának kelle jogügyletét megkötnie, tehát tevékenynek lennie, s a tutor csak az ő akaratjához hozzájárulását jelenté ki,³⁾ miből önként következék, hogy ennek csak akkor lehetett helye, ha a gyámolt gyermek korát (infantia) már meghaladta, mert cselekvőleg különben fel nem léphetett, és hogy a tutor közreműködésének közvetlennek és föltétlennek kelle lennie, mind oly kívánalmak, melyek a tutor közreműködésének természetéről legkisebb kételyt sem hagynak fen.⁴⁾ Azon esetben, midőn e közreműködés a pupillus infantiaja vagy távolléte miatt így lehetséges nem volt, a pupillus helyét rabszolgája, vagy szükség esetén valamely servus publicus pótolá, mert in dubitati juris

¹⁾ fr. 1. §. 2. D. de adm. tut. 26, 7.; fr. 17. D. de adm. tut. 26, 8.; fr. 1. §. 2. D. de tutela 26, 1.; és fr. 18. eod.

²⁾ Savigny, System III. k. 113. §.

³⁾ „Gupillus omne negotium recte gerit“... sőt „nam alium sibi obligare etiam sine tutoris auctoritatis potest.“ Gai. III. 107. §. fr. 9. pr. D. 26, 8.

⁴⁾ „Stutum in ipso negotio“ (post tempus nihil agit: fr. 9. pr. D. 26, 7.) és „pure interponenda est“ (auctoritas) fr. 8. eod.

marad, hogy „per liberam personam nihil adquiri posse.“

De ép ily kevéssé változott a civiljog alapelve a tutor másik és pedig fő functióját, a gestio-t illetőleg. Részint a keletkezhető vagyonösszezavarás elkerülése, részint a tutor felelősségének teljes megalapítása tekintetéből a gyámsági jogügyleteknél a tutor kifejezetten domini loco vétetik,¹⁾ minek folytán ő ugyan mindazt teheti, mire egy dominus saját érdekét szem előtt tartva tenni jogosított, folytonos tekintettel itt még természetesen a pupillusnak megengedett intézkedéseire; de természetesen volt az is, hogy e terjedelmes hatáskör a fennebbi felelősséggel csak akkor hangzott össze, ha az ily cselekvényekből eredő hatályok az ő személyére vonatkoznak legközelebb, s csak a hivatala végével tett végszámadása elfogadása után ruháztattak a volt gyámoltra.

Persze hogy a viszony ilynemű kezelése mind a gyám, mind pedig a gyámoltra nem ritkán tetemes hátrányokkal járhatott, a gyámra nézve különösen tul szigorú, a pupillusra nézve ügyei gyors mozgását akadályozó levén,²⁾ s ezért a jog segítése hosszasan nem késztetett, főleg oly jogrendszerben, mely mint a római, minden conservativ jelleme mellett új alkotásokra oly kitünően alkalmatos volt lényegét úgy mint az azt kezelő organumokat tekintve. Mindamellet a segély ismét csak az eredeti elv mellett haladó utakon jött. Egy fictio alapján ugyanis azon elv állították fel, hogy a gyámoltat a gyám, mint dominus, szerződéseiből „utilis actio“ illesse és pedig minden tekintet nélkül a gyám akaratára, feltéve, hogy a pupillus vagyonértéke képezte a szerződés tárgyát.³⁾ E fictio, mint mondók az eredeti elven nem változtat semmit, mi leginkább kitünik abból, hogy a gyám a jogügyletet maga nevében kötö, a kereset legközelebb az ő személyében keletkezik, és csak azon át (cessio útján) mehetett a pupillusra.

A pupillusnak nyújtott ezen kedvezmény mellett a méltányosság megsértése nélkül a gyám helyzete sem maradhatott egészen a régi. Ha a gyámság ideje alatt a vagyonzavar tiltá is a gyámi tiszt folytán kötött jogügyletét a pupillus személyének közvetlen belevonását, a gyámi végszámadás megtörténte után nem foroghatott fen többé elfogadható ok, a gyámot az azon tisztból eredő passiv kötelezettségeikért további zaklatásuknak kitenni. Habár szigorú feltételek alatt, megengedi a római jog mégis a gyámvagyon hitelezőinek keresetükkel (habár csak mint utilis) egyenesen a volt pupillus ellen fordulni, s így a volt gyámot azzal többé nem terhelni, de csak akkor, ha:

- a) a gyám a kötött jogügylet alkalmával gyámi hatáskörét szigoruan megtartá;
- b) ha kifejezetten mint gyám cselekvék, azaz: e szándékát a harmadik contrahenssel tudatá, és
- c) ha gyámsági számadásaért az absolutiót megkapta, mert a gyámság tartama alatt mint ez ujítás előtt csak ő volt a kötelezett.⁴⁾

(Folyt. köv.)

Dr. FARKAS LAJOS,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

A büntetőjog világtörténeti fejlődésének vázlata.

(Vége.)

A büntetőjog alakulása az újabb időben.

A XV-ik század vége felé és még inkább a XVI-ik kezdetén beállott több kedvező körülmény új korszakot idézett elő az európai népek egyetemes culturéletében. Ezen időszakra esik a büntető jog azon üdvös regenerációja is, melynélfogva a törvényhozás és a bírászkodásban mindenütt emberiesebb és szelidebb irány honosult meg. Minthogy ezen üdvös fordulatot idézett okok nagyobbára olyanok, melyek a kor összes társadalmi állapotaival s az egyetemes culturviszonyokkal a legbensőbb összefüggésben állanak, azért róluk itt csak röviden emlékezhünk meg.

Mint első lényeges mozzanat, mely a büntetőjog újabbkori fejlődésére döntőleg folyt be, jelenkezik a római jog receptiója. Az idegen jog behatása ugyanis két ellentétes elv kiegyenlítését eredményezte, és ennek következtében lényegesen megváltozott a büntény jogi megítélése és a büntetés bírói mérlegezése. A középkori felfogásnak megfelelőleg a bünténynek csak külső hatását vették figyelembe, az okozott kár nagysága szerint mérlegezván a büntetést. A római jog pedig épen az ellenkezőre, az alanyi mozzanatra, t. i. az akarat bűnös voltára helyezé a fősúlyt. — A büntetőjog további fejlődésében tehát e két ellentétes elv kellő összeegyeztetése vált mulhatlanul szükségessé, és ennek folytán általán el lön ismerve, hogy a büntetés mérsabálya ketős, t. i. alanyi és tárgyi, hogy tehát a büntetés kiszabásánál mindenkor a tett külső súlyos volta és a tettes belső bűnössége veendő figyelembe.

Ezen igazság elismerése gyakorlatilag fontos kihatással volt a büntetőjog minden egyes tanára, és ennek tulajdonítandó, hogy az újabb legislatio a bűnbetudás, a bűnkisérlet és bűnbevégzés, a bűnszerző és segéd megkülönböztetése és azok miként leendő megfenyítése tekintetében mindenütt helyesebb elveknek iparkodott érvényt szerezni. A fenytő igazságszolgáltatás jobbrafordulására és a büntetőjog kimivelésére üdvös hatással volt az ököljog megszüntetése is. A magánosok zabolátlan hatalma, a lovagok és az ország nagyjai között szüntelenül folyt viaskodások meghiusították a jogállapot biztosítására és javítására irányzott minden igyekezetet. oly akadályt gördítván a főhatalomnak eléje, melynek elhárítására a középkori állam nem bírt elég erővel. A társadalmi állapot gyökeres megváltozása volt tehát szükséges arra, hogy a status fékezván a magánosok önkényét, a jogállapot erélyesebb megvalósítását célba vehesse. De a magánönkény ezen megfékezése nem állott be mindenütt ugyanegy időben, legkésőbbben bizonyára Némethonban, hol a politikai viszonyok zűláltsága, a birodalmi hatalom hanyatlása és a császár-választásokkal egybekötött pártviszályok az ököljog fenmaradásának leginkább kedveztek. A törvényhozás több ízben tett ugyan kísérletet az önségélynek és magánviaskodásnak gyakorlatát némi korlátok közé szorítani; sőt e tárgyra vonatkozó törvények a jogviták önségély általi eldöntését gyakran szigoruan el is tiltották, ámde mindennek vajmi csekély fogamatja volt. Végtére csak I. Miksa császár erőteljes uralkodása alatt sikerült a birodalmi közbékeállapot (Reichsfrieden) kihirdetése (1495) és annak erélyes foganatosítása által a birodalmat dúló viaskodásokat, — habár nem is lehetett teljesen végét vetni azoknak, — mindenesetre hathatósan megszorítani és fékezni. A középponti főhatalom

¹⁾ fr. 27. D. de adm. et per. tut. 26, 7.; tutor qui tutelom gerit, quantum ad providentiam pupillarem, domino loco habetur.

²⁾ Gai. I. 191, 199, 200. stb. §§. fr. 7. pr. D. 26, 7. fr. 1. §. 3. D. 27. 3.

³⁾ fr. 2. D. quand. et fact. tut. 26. 9.; 1. 2. Cod. quand et fact. 5, 39. V. ö. különben fr. 5. §. 9. de pec. cons. 13. 5. fr. 28. §. 1. D. de pact. 2, 14.

⁴⁾ fr. 6. D. de cont. tut. 27, 4.; fr. 2. D. quod inst. 15, 4.; fr. 5. §. 1. D. quand. et fact. 26, 9.; fr. 43. §. 1. D. de adm. tut.

26, 7.; L. 3. Cod. quando et facto 5, 39.; L. 2. C. de curat. fur. 5, 70.; fr. 4. D. de evict. et dups. stip. 21. 2. fr. 47. §. 1. D. de min. 4. 4.

ezen diadalmával a bűntények közjogi jellege is általánosabb elismeréshez jutott, minek következtében a régi compositionalis rendszer végkép elenyészett.

Az újabb korszakbeli jogképződésre különösen hathatós befolyással volt azon általános codificationalis törekvés is, melylyel az államhatalom mindenütt nagyobb számu törvényes szabványok egyszerre közzétett és bizonyos rendszerbe öntött tömege által sietett a jogélet égető szükségének — nagyobb kiterjedésben, mintsem ez eddig történt — eleget tenni. A zilált jogállapot, melybe Európa majdnem minden országai a középkor végével sülyedtek, továbbá pedig bizonytalansága azon viszonyoknak, mely az idegen befogadott (római) jog és a sehol teljesen félre nem szorított honi jog között támadt; mindez és még számos más mellékes körülmények élénken ébresztették fel a népek öntudatában azon meggyőződést, miként a jogállapot jobbrafordulását egyes-egyedül a megváltozott viszonyokat számbavevő egyetemes codificatiótól lehessen elvárni. Ezen általános igyekezetnek első eredménye I. Miksa császár által a tyroli grófság számára 1499-ben közzétett fenyítő törvényszéki rendtartás (Malefizordnung) vala; ezt követte György bambergi püspök meghagyásából Hohenlandsbergi báró Schwarzenberg János által szerkesztett és 1507-ben kihirdetett bambergi fenyítő törvénykönyv (bambergische Halsgerichtsordnung) és az ugyanezen szerző által 1516-ban készített brandenburgi fenyítő törvényszéki rendtartás. Érvényének területi kiterjedése és a német közös jog későbbi alakulására gyakorolt befolyásánál fogva a most említett munkáknál jóval nagyobb jelentőségű V. Károly német császár birodalmi büntető törvénykönyve (peinliche Gerichtsordnung „Constitutio criminalis Carolina.“) Daczára annak, hogy az igazságszolgáltatás sanyaru állapota s a birói hatalommal tett gyakori visszaélések miatt egy általános törvénykönyv alkottatása elkerülhetlen szükséggé lön, annak elkészítését és kihirdetését mégis sokáig elleneztek a birodalmi rendek, és így történt, hogy a fenyítő törvényszéki rendtartás csak hosszasan vajdák ok és ismételt tárgyalások után nyerte az 1553-ki regensburgi gyűlésen végleges szentesítést.¹⁾

Az így létrehozott törvénykönyv, melyet — mivel tartamára nézve az imént említett bambergi törvénynyel (mater Carolinae) és a brandenburgi fenyítő rendtartással (soror Carolinae) a legbensőbb összeköttetésben áll — kétségtelenül Schwarzenberg művének kell tekinteni, azon hézagot volt kitöltendő, mely a befogadott római törvény és a német tartományi jogintézmények között már régóta támadt; és azért a Carolina szerzőinek nem is volt hivatása újat teremteni, hanem inkább a jogállapot alapzatát képező kettős forrást egymással illobb összhangzatba hozni.²⁾

A Carolina, melynek általán kötelező törvényképi kihirdetése és kényszer általi érvényesítése a kedvezőtlen politikai viszonyok alatt lehetetlenné vált, általánosabb érvényét inkább csak a hallgatóságos befogadásnak köszönheté — s így lön e törvénykönyv azon alapzatú, melyen a közös német büntetőjog későbbi fejlődése fogantatosult.

A német birodalmon kívül is nyilvánul e korszakban az általános codificationalis törekvés. Frankhonban a királyok rendeletei (ordonnances) a 15-ik század óta

¹⁾ A Carolina keletkezésének történetéről l. Henke Geschichte des deutschen Str. R.

²⁾ Erre céloz az ugynevezett „Clausula salvatoria“, mely által az egyes tartományok jogszokásai és statútumai, mennyiben ezek a törvénynyel összeütközésben nincsenek, nyilván fentartatnak. A római jogra számos helyeken történik hivatkozás.

kiválólag a fenyítő igazságszolgáltatásra vonatkozván, nagyobb terjedelmöknél fogva valóságos büntető codexek gyanánt jelentkeznek. — Spanyolhonban, hol a polgári, valamint a fenyítő törvénykezés eddigelé kizárólag az ország különféle részein keletkezett jogszokáson és tartományi statútumokon (fuero-kon) alapult, a jogállapot számos hiányai tüntek fel — melyek általános, az egész országra kiterjedő törvényhozásnak szükségét felette éreztették. — Ez által indittatva, rendelé el II. Fülöp király a már korábban (X-ik Alfonz alatt) szerkesztett „lei de las siete partidas“ nevű törvénykönyvnek újbóli átdolgozását. Az ennek következtében szerkesztett új codex (nueva recopilation), mely a büntető törvénykezésre vonatkozó szabványokat is magában foglal, — mint birodalmi törvény 1567-ben lön országszerte kiherdetve.

Oroszországban az összefüggőbb törvényhozás első kísérlete II. Iván cár uralkodása alatt történt. — Elődjének törvényeit megújítva és saját rendeleteivel megtoldva — szerzé IV. Iván azon tulszigoru törvénykönyvet, melyen e kegyetlen cár kényuralma épült. Dánia V. Keresztély királytól 1683-ban nyerte első büntető Codexét.

Azon páratlan haladás, melyet Acursius óta a polgári jog tudománya terén kiválólag Frankhonban tapasztalunk — hathatós lendületet adott a criminaljog tudományos művelésének is. Hervadhatlan babért e részben különösen az olasz tudósok szereztek, kiket azért méltán nevezhetni a büntetőjogi doctrina első megalapítóinak. Azon írók közül, kiknek nagybecsű munkái még az utókor jogfejlődésére is határozott befolyást gyakoroltak — kiválólag Angelus Aretinus († 1451 után), Hypolitus de Marsiliis (1525), Aegidius Bossius († 1546), Julius Clarus (1575), Dib. Decianus († 1581), Jac. Menochius († 1600 körül) és Prosperus Farinacius († 1613) lettek nevezetesekké. — A XVI. század vége felé Hollandiában is felderült a büntetőjogtudomány fénykora — ez országban különösen Jodocus Damhouder († 1581) és Ant. Mattheus († 1654) emelték a jogtudomány ezen fontos ágát a tökély magasabb polczára.

A XVII-ik századbeli német criminalisták, kik közül Berlich és Carpoz Benedek († 1666) a legnevezetesebbek — kizárólag csak a Károly-féle törvénykönyv magyarázatával és fejtegetésével foglalkozván — a büntető jogtudomány művelésére kevés befolyással voltak. Jobb fordulat a német szakirodalom terén csak a XVIII. század közepe táján állott be, midőn nevezetesen Böhmer F. S. J. a Carolinához írt nagybecsű commentárjában e törvény tulszigorát mérsékelni igyekezett. Hazai büntetőjogunk rendszeres fejtegetése a mult századra vezethető vissza, midőn Huszty István és Bodó Mátyás törvényeink és az akkori birói gyakorlat elveit fejtették ki.

Midőn az újabbkori bölcészet jótékony hatását a mult század második felében a jogtudományra is mindinkább kiterjeszté, és midőn ennek következtében Európa legkitünőbb jogtudósai a fenyítő igazságszolgáltatás állapotának megjavítását célul tűzték, a büntetőjog fejlődésére új korszak hajnala derült fel.

Thomasius Keresztély az első vetette meg a tételes törvények és hagyományos intézmények szigorú kritikájának alapját, czáfolhatlan logikával mutatván ki a mult századok veszélyes előítéleteit és gyászos tévelyeit. Így lön ő előhírnöke azon szerencsésebb időszaknak, melyben Beccaria, Voltaire és Fillangieri az emberjogokért vívott szellemi harcban a legfényesebb diadalt nyerték. E halhatatlan férfiak által, — kik az emberiség legszentebb ügyéért lángoló buzgalommal a tételes törvény rosszait, a birói gyakorlat hibáit fedezték fel és ezen undok visszaélést kiméletlenül feltárták — volt

előidézve a büntetőjog azon ujjaalkítása, melynek hatása legelől a halálbüntetés súlyosításainak, a testcsontítások és kivallatásnak eltörlésében, meg a bűbajosok elleni perek eltiltásában nyilvánult. Ugyancsak a jogbölcsészet üdvös befolyásának lehet köszönni, hogy a törvényhozás a büntető hatalom körét országszerte szűkebbre szorítván — számos tetteket, melyek (mint az istenkáromlás, hithagyás, eretnokség és öngyilkosság) még a mult század első felében súlyos fenyítés alá kerültek — immár a bűntények sorából kirekesztett, egyes bűnfogalmakat pedig a szelidebb kor felfogásához képest lényegesen módosított.¹⁾ ²⁾

Dr. SCHNIERER ALADÁR,
pesti kir. egyet. jogtanár.

A kereskedelem történeti fejlődése a legújabb korban.

A társadalmi kérdés.

A legújabb korszaknak a közgazdasági jólétet és a vagyonosodást előmozdító hatása nem nyilvánult oly alakban, hogy egyuttal árnyoldalakat nem idézett volna elő. A gépek és a közlekedési eszközök a nagy vagyonnak tulsúlyt nyújtottak. A nagyipar és a gyáripár általuk oly előnyöket nyert, melyek mellett a kisipar versenyképtelenné vált és ennél fogva rendszerint megsemmisült vagy csak kijavítások s más a személyes kívánalmak kielégítésére szolgáló teljesítések maradtak fen számára. A tőke hatalma most többször a munka rovására használtatott fel, és a munkások sorsa gyakran kiállhatatlanná lett.

A nagyiparosok ugyanis egymással való versengésükben rendszerint más termelési tényezőnél nem tehettek megtakarítást, mint a munkabérnél, s ha olcsóbb termények által ipartársukat le akarák győzni és saját maguknak a piacon előnyt szerezni, nem maradt más hátra, mint a munkabért lenyomni. E végből kezdetben a gyárakban nők és gyermekek alkalmaztattak; ezt pedig annál könnyebben lehetett tenni, mert a gépek mellett rendszerint a férfi erőteljes munkája ugy sem volt szükséges, a munka közönségesen igen könnyű és egyszerű volt. A nők és gyermekek természetesen olcsóbb bér mellett dolgoztak, már csak azon oknál fogva is, mert előbb munka hiányában rendszerint tétlenül vagy legfeljebb háztartásuknál voltak elfoglalva. Az olcsóbb munkabér áthatott a férfi munkások munkabérére is, és itt nyomást okozott. Utóbb a gyárosok a munkaidőt meghosszabbították, de a munkabért egyenlően nem emelték s így ismét nyereségre tettek szert; majd ismét a truckrendszerhez fordultak, és a munkásnak bér fejében ételt vagy italt szolgáltatottak, de sokkal magasabb áron, mint különben kapni lehetett volna. Alkalmazták továbbá a cottage-rendszert, melynél a munkásoknak bérfejtében lakást nyújtottak, de ezt is oly alakban, hogy nyereségre tehesenek szert.

Ily viszonyok mellett a munkás sorsa mindinkább rosszabbá vált. Dolgoznia kellett, mint az állatnak és fáradtságának jutalma oly csekély volt, hogy nyomorban kellett egész életén át tengődni. A munkás osztály erkölcsi, szellemi és anyagi élete a gyári államokban így egészen elsatnyult és oly állapotot keletkezett, melyben a munkás teljesen elkorcsosult.

¹⁾ A fent jellemzett emberiesb irány, mely a jogbölcsészet behatása folytán a büntetőjog terén meghonosult — alapját képezé azon nagyszámu büntető codexnek, melyek az utolsó évtizedek befolyása alatt majdnem minden európai államban elkészültek. Így nyert Frankhon 1810, Szászország 1838, Würtemberg 1839, Braunschweig és Hannover 1840, Darmstadt és Hassia 1841, Norvégia 1842, Baden 1845, Nassau 1849, a Thüringi országok 1850, Poroszország 1851, Ausztria 1852, Sardinia 1859, Bajorország 1861, Svédország 1865, Dánia 1866, Belgium 1867, Spanyolhon 1870 és az északnémet szövetség 1870-ben büntetőtörvénykönyvet. (Ez utóbbinak érvénye 1872. jan. 1-től az egész német birodalomra lőn kiterjesztve.) Hazánk, fájdalom, még eddig büntető Codexet nélkülöz, de van becses előmunkát — 1843-ban elkészült törvényjavaslat — melynek törvényes erőre való emelkedését ígelve várjuk.

²⁾ közlött cikksorozat a t. tanár urnak sajtó alatt levő nagyobb munkájának egyik fejezetét képezi. A munkát megjelenése után bővebben fogjuk ismertetni.

Szerk.

A nyomor, melyben a gyári munkások Angolországban, Franciaországban és Belgiumban az újabb viszonyok következtében tengődtek, kitűnik azon egyes példákból, melyek a munkásügy tisztába hozatala következtében a kormány és a törvényhozás részéről kiküldött bizottságok jelentéseiben előfordulnak. Az eliszonyodott világ e jelentésekből tudta meg, hogy alig 5 éves gyermekek kesztyű varrásánál naponként 14—16 óráig alkalmaztattak; hogy kis fiuk 3 évtől kezdve a vasalók hevitésénél vigyáznak, s a gyáros mitsem törődik vele, ha e szegények kezeit vagy ujaikat elégetik; — anyák kisdidoiket gombostűkkel fűzik ruháikhoz a végből, hogy őket, ha munka közben elaludnának, egy rántással felébreszszék. Más jelentésekből kitűnik, hogy ezek és ismét ezek nem bírnak rendes lakásokkal, hogy évenként télen a hideg és éhség folytán Londonban több száz egyen hal el, hogy a munkások a nyomor következtében sokkal gyorsabban elhalnak, mint különben rendes körülmények között elhalnának.

Mindezen viszonyok az ugvnevezett társadalmi kérdést idézték fel, melynek lényege abban pontosul össze, valjon mit kell tenni és mikép kell a jelenleg fenálló társadalmi rendet átalakítani, hogy a műveltségnek ezen árnyoldala elenyészzen és a munkás a szabad verseny és a tőke hatalma mellett teljesen tönkre ne jusson. Miután pedig a közgazdaságtan legújabb iránya védte leginkább a szabadversenyt, a gépek alkalmazását, a nagyipart, az ipar szabadságát és egyéb fontos viszonyokat, melyekből részben a munkanyomor kifejlődni látszott, e tudomány is megtámadtatott, a nyomor bölcsészetének nevezetett (la philosophie de la misère) s tanainak ledöntése s új tanoknak kitűzése lett a főcél. Így fejlődött ki a tudomány azon iránya, mely communismus és socialismus neve alatt ismeretes.

A társadalmi átalakítás követelőinek két iránya a communismus és a socialismus határozottan nem választható el egymástól, mert többnyire majdnem ugyanazon alapon állnak az ezen irányú írók. A communisták leginkább a vagyonközösség meghonosítását, az egyéni tulajdon megszüntetését követelik, és az egyéni tulajdonban látják főképp a nyomor alapokát. A socialisták ugyan nem támadják meg a tulajdont általában, hanem annak egyes alakjai, jelesen a tőke ellen szólnak, a tulajdonjog egyes kifolymányait jelesen az örökösödési jogot támadják meg, a földjáradék által nyújtott előnyöket tartják igazságtalanoknak és ez alapon kívánják a társadalmat átalakítani.

Igen természetes, hogy a socialisták és communisták leginkább oly országokban léptek fel, melyekben a munkásnyomor égető társadalmi bajja alakult, különösen tehát Franciaországban és Angolországban, csak legújabb időben a gyár-uralom kiterjedésével Németországban is. Ezen tannak legnevezetesebb képviselői voltak: St. Simon, Fourier, Owen, Proudhon, Cabet, Leroux, (a még most is élő) Louis Blanc, Lassalle, Marx.

Nem lehet tagadni, hogy a socialisták és a communisták a közgazdasági állapot oly tényleges viszonyaira utaltak, és oly bajokat tártak fel, melyek az egyes államokra nézve előbb-utóbb káros hatással lehettek volna, sőt részben voltak is. Ők tették figyelmessé a tudományt, hogy a szabadságnak a közgazdasági téren is vannak határai, és hogy a szabad verseny nem lehet egy egész osztály tönkrejuttatásáig kiterjeszteni. Ők figyelmeztették a gyárosokat arra, hogy a kizsákmányolás ily rendszeresen üzőtt módja mellett előbb-utóbb munkások nélkül fognak állani, vagy külföldről kellend munkaerőket hozatniok. Ők hívták fel az állam gondoskodását azon rendkívüli veszélyre, mely a vagyonnak tularánytalan megosztásából, s különösen a munkások általános nyomorából magára az állam fenálltára nézve is keletkezhetik. De midőn a fenlevő bajokat feltárták s a közgazdasági tanok némely elveinek alaptalanságát bebizonyíták és a társadalom megújítására külön terveket állítottak fel, oly hiányokba estek, melyeknek alkalmazása rendszerint vagy teljesen lehetetlen, és az emberi természet valóságos levetköztetését követelné, vagy még nagyobb bajokat okozna, mint melyeknek megszüntetésére indítványoztatnak.

A vagyonközösségnek meghonosítása, a tőke és a föld jövedelmének teljes kiküszöbölése, a kereskedelem megszüntetése, a munkára való jog, vagyis az embernek azon joga, hogy az államtól követelhesse, miszerint munkahiány esetében szolgáltatson neki munkát s így keresetet is, és más egyéb eszmények, melyeknek meghonosítását a socialisták javaslatba hozták, megsemmisítene az emberiség fejlődése óta létesült intézményeket, megsemmisítene az elért műveltséget és oly egyenlőséget létesítne az emberek között, mely mellett végül is az emberiség a tökéletes állatiasságra süllyedne le.

Az irodalom terén egyébiránt annyiban jótékonyan hatott a socialismus, hogy a közgazdasági írókat egyoldalúságukra és a fenálló bajokra figyelmeztette s így alkalmat szolgáltatott ezen hátrányok figyelembe vételére. A legújabb időben élő közgazdasági írók, például John Stuart Mill, Carey, Roscher és mások máris a munkásügyről is szólnak műveikben és a közgazdaság józan elveit a munkásügy viszonyaival összeegyeztetni igyekeznek, és e téren is megindíták a tudományos kutatásokat.

Az irodalmi téren megkezdett mozgalom az életre is kihatott és a munkásügy gyökeres megoldása végett gyakorlatilag is történtek többoldalú kísérletek. Maguk a munkások a munkabér erőszakos felemelése végett strike-okat létesítettek és munkaszüneteléssel kívánták a gyárosokat kényszeríteni magasabb bér adására; miután azonban a strike többnyire azért nem vezetett sikerre, mert a munkások nem tudtak oly sokáig szünetelni, mint azt a gyárosok strike alkalmával kitarták, a munkások Angolországban egyesületeket, az u. n. trades union-okat alakítottak, melyeknek egyéb czélokön kívül különösen az volt feladatuk, hogy munkásokat strike esetében a kellő élelmi-szerekkel s egyéb létfenntartási eszközökkel támogassák. Ezen trades unionok utóbb nemzetközi egyesülésre adtak alkalmat. Az eszme, mely az u. n. internationale (association internationale des travailleurs) létesülésére alkalmat adott, azon elszigeteltségnek elhárítása volt, melyben a különböző nemzetek munkásai eddig egymással szemközt éltek. Ezen elkülönítések eredménye különösen ismét strike-ok alkalmával vált érezhetővé. Ha ugyanis az ország valamennyi munkásai összetartottak is, még sem tudták kivinni szándékukat, mert a gyárosok más országokból hozattak munkásokat s így megsemmisíték a strike által szándékolt erőszakos munkabérfelemelést. Az internationale egyébiránt újabb időben politikai czélok elérésén is tevékeny s mint ilyen igen veszélyes egyesületül jelentkezett főképp Párisban a commune uralma alatt (1871).

Ezen erőszakoskodások, melyek által a munkások a strike-ot felhasználni kívánták, a munkásügy több oldalú megvitátását vonák maguk után. Kezdetben az államok meg akarák tiltani a strikeolást és büntették is a strikeban résztvevő munkásokat; de utóbb a legújabb törvényhozás mindenütt érvényre juttatta azon elvet, hogy a strike tulajdonképpen nem büntetésre méltó cselekmény, mert strike-nál mindenkor csak több munkás egyidőben teszi azt, mit naponta egyes munkások büntetés nélkül tesznek, azaz fölmondják a szolgáltatot, ha magasabb munkabér vagy kedvezőbb munkafeltételek mellett nem alkalmaztatnak. Jelenleg többnyire a kormány csak azon strikeoló munkásokat bünteti, kik a strike ürügye vagy tartama alatt a békét s a csendet megzavaró kihágásokat követnek el, a munkásokat felbujtogatják, fenyegetéssel élnek a munkában levők ellenében stb.

Az állam mindazáltal átlátta, hogy a munkásügy megoldása végett okvetlenül kell valamit tennie, s hogy abba kell hagynia a laissez faire-féle mitsem tévés rendszerét; habár másrészt eddigelé nem is lépett sikerrel a Louis Blanc és Lassalle által kívánt pályára, és nem segítelyezte közvetlenül a munkásokat tökékekkel, mint e socialisták kívánták.

Lassalle különösen az államnak hivatását a munkásügyben abba pontosította össze, hogy a tökehatalmas gyárurakkal való versenyképesség létesítése végett a munkások számára tökéket nyújtson vagy legalább a munkások vállalatába befektetett tőke számára a kamatbiztosítást vállalja el. Bármily kedvezőnek tűnjék is fel ezen eszme, gyakorlati valósitása, épugy mint általában a munkának szervezete az állam által csak új bajokat létesítne, miután az államnak oly felügyeleti tevékenységét igényelné, mely egyrészt az állam által nem teljesíthető, de másrészt a munkások által nem igen volna tűrhető.

De midőn az állam a közvetlen beleavatkozástól tartózkodott, másrészt mégis oly intézkedéseket léptetett életbe, melyek a munkásokat jólétre segítették vagy legalább jövőben a bajt lehetőleg elhárítani igyekvének. Így mindenekelőtt az oktatás és népnevelés ügye iránt történt határozottabb intézkedés; állami iskolák alapítottak, a községek buzdítottak, sőt kényszerítették tanodák tartására; és hogy legalább a legszükségesebb alapismeretek általánosan terjedjenek, az iskolai kényszer honosított meg, sőt ez utóbbi magában a szabadságot semmi téren sem korlátozni akaró Angolországban is elrendeltetett (1871).

Továbbá gondoskodtak a törvényhozások, hogy a gyári élet visszásságai, amennyire lehetséges, megszüntessenek. A gyermekeknek alkalmazása csak bizonyos kortól kezdve enged-

tetett meg, s utóbb is teljes felerősülésig csak a nap csekély részében lehetett alkalmazni gyári munkára. A munkaidő akképp szabályoztatott, hogy túldolgoztatás lehetséges ne legyen, s a törvényhozás gondoskodott, miszerint a szabályszerű munkaidő is kis munkaszünet által könnyebbé tétessenek. A gyárakban a munkások és a munkafelügyelők közt, valamint egyéb viszonyok rendezése céljából gyári-rendet kell alkalmazni, melyhez a munkaadó épugy mint a munkás ragaszkodni köteleztetik. A truck és cottage-rendszer alkalmazása teljesen eltüntetett és egyáltalában a munkás a gyárurától lehetőleg függetlenné tétetett. Nehogy pedig a törvény ezen intézkedései hatály nélkül maradjanak, vagy kijátszattassanak: gyárfelügyelők nevezettek ki, és ezeknek kötelességükké tétetett szigoruan ügyelni az ismét előfordulható visszásságokra.

Midőn így a törvényhozás a munkások sorsáról lehetőleg gondoskodott, alkalmat adott egyuttal a magán tevékenységnek is, hogy a társadalmi baj elhárítására nagyobb tevékenységet fejtsen ki. És csakugyan a magán tevékenység egyik intézménye gyanánt tekinthetők a lakásreform érdekében tett több rendbeli működések. A kellemes és kényelmes lakás a családi élet egyik főkívánalma; de gazdag gyárvárosokban és népesebb helyeken ép a szegényebb sorsúak csak igen ritkán nyerhettek kényelmes és egyuttal munkabérükkel megfelelő olcsó lakahelyeket. Egyes gyárnokok, mint például a mülhhauseni Dollfuss, és mások igen jól ismerték a lakásnak hatását az ember s a munkás jólétére s ennél fogva munkáslakok építéséhez fogtak s e lakásokat a munkásoknak olcsó bér s törlesztési részletek fizetése mellett tulajdonába bocsáták. Ezen elv szerint nemsokára házépítő társulatok alakultak, melyek a lakásszükség enyhítésére igen sokat tettek.

Főképp kisiparosok sorsának enyhítésére különösen Németországból, Schultze-Delitzsch kezdeményezése és tervezete szerint az önségélyezési elv gyakorlati alkalmazása kezdett terjedni. Különböző czélokra, mint fogyasztási cikkek és nyersanyagok olcsó beszerzésére, alkalmas és nagy raktárak kibérlésére, kisebb tőkék gyűjtésére és némi hitel szerzésére különféle egyletek alakultak, melyeknek lényege abban pontosul össze, hogy a munkások kis pénzbetétei által a közös szükségletek kellően fedeztessenek. Az önségélyezés elve oly hathatós sikerrel alkalmaztatott, hogy Németországban, Franciaországban és Angolországban külön törvények által kellett szabályozni az egyesülésnek ezen alakját, és hogy a szövetkezeteknek száma jelenleg már ezerekre megy.

Hathatós támogatásban részesült a munkásügy a békéltető bizottságok működése által is. A békéltető bizottságoknak czélja a munkaadók és a munkavevők közt felmerülő egyenetlenségeket vagy békés úton kiegyenlíteni, vagy ha a kibékítés nem sikerül, azokat véleményük és felfogásuk szerint elintézni. E czélból a bizottság tagjai egyenlő számban választatnak a munkások és a munkaadók kebeléből s így a munkás épugy mint a munkaadó saját hasonlóikból alakult vegyes ítélőszék által látja ügyét eldöntve. Franciaországban ezen békéltető bizottság prud'hommes nevezete alatt már régóta igen jó sikerrel alkalmaztatik, Angolországban szintén ismeretes, Németországban és Ausztriában az ipar választott bíróság (Gewerbeschiedsgerichte) szolgálnak e célra; és Magyarországon az új ipartörvény jogot ad az iparosoknak ily békéltető bizottságok alakítására.

Ezen és más intézkedések, valamint törekvések kétségtelenül arra mutatnak, hogy újabb időben a munkáskérdés gyakorlati megoldásának jelentőségét sem az állam, sem a társadalm félre nem ismeri, és hogy igen sok történik és történik már most is ez ügy békés megoldására. Ha mindazáltal mégis mutatkozik nyomor a munkás-osztályokban, ha gyakran a munkások viszonyaikkal meg nem elégednek és ismételten a strike kétes fegyveréhez nyulnak és erőszakkal akarják ohajaikat érvényesíteni; ha végül az internationale naponkint több és több tagot gyűjt zászlója alá és oly hatalomra látszik is vergődni, mely már Európa legnevezetesebb kormányainak figyelmét is magára fordítá: — mindez csak jele annak, mily elmérgesedett kérdés áll itt előttünk, és hogy még továbbra is erőlyes intézkedések lesznek szükségesek, míg végre a már is megkezdett irányban tovább haladva, az ügy békés úton megoldatik és a munkás a tökehatalomban nem fogja többé ellenességét felismerni, hanem azzal szövetkezve, az emberiség céljainak tovább vitelére saját maga részéről is teljesíteni kötelességeit.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

Hagyatéki és örökösödési eljárás.

Az igazságminiszterium megkeresése folytán a semmitőszék 1872. évi szept. 10-én tartott ülésében az örökösödési eljárás körül fölmerült fontosabb kérdésekre nézve irányadó elvül kimondotta, (Lásd a „J o g t. K ö z l ö n y“ f. évi 1-ső számának mellékletét) hogy a törvényszékek székhelyein kívül előforduló haláleseteknél, a hagyatékot érdeklő előleges intézkedések megtétele, bezárólag az egyezség megkísértéséig, — a kir. járásbíróságok hatásköréhez tartozik; azonban az egyezség nem sikerülése esetében a perre utasító végzés meghozatalára, — a p. t. r. t. 583. §-ban szabályozott sommás osztály megtételére és az örökség átadására, valamint a tszékek székhelyeit képező kir. vagy rendezett tanácsu városokban előforduló haláleseteknél az egész örökösödési eljárásra közvetlenül és kizárólag a birtokbíróságot gyakorló királyi törvényszékek hivatva.

Nézetem szerint a bíróságok különböző eljárásának leginkább ama körülmény szolgált alapul, hogy a ptrt. VII. fejezete általában az örökösödési eljárást tárgyzván és a különböző intézkedésekre vonatkozó szakaszok rendszeresen összeállítva nem lévén, az előleges intézkedésnek jelzett hagyatéki, — és az érdemleges intézkedések közé sorolt örökösödési eljárás közt különbség nem tétetett, annál kevésbé, minthogy a ptrt. 562. §-a az egész VII. fejezetben foglalt intézkedést, az 575. és 583. §§-ok kivételével, — a járásbíróságokra, illetőleg városi tszékek ruházta.

Pedig míg a hagyaték felvéve, annak misége és mennyisége tisztába hozva és az örökösök ki és hol léte kinyomozva nincsen, addig az érdemleges intézkedés nem történhetik meg, és ha a most érintett előleges intézkedést hagyatéki eljárásnak, — az öröklési jog tisztázani létének elismerését, az örökség átadását és az osztály megtételét örökösödési eljárásnak nevezzük: akkor tisztán áll előttünk a határvonal arra nézve, hogy mi tartozik a kir. járásbíróságok és mi a törvényszékek illetőségéhez.

Az ügy minősége és a dolog természete azt kívánja, hogy az ekként jelzett hagyatéki eljárás a kir. járásbíróságok, az örökösödési eljárás azonban tekintet nélkül arra, valjon a hagyaték egyedül ingó, vagy egyszersmind ingó s ingatlanból áll-e, — mindkét esetben a kir. tszékek illetőségéhez tartozzék, mert a hagyatéki eljárás gyors és azonnali intézkedést igényel, mit a tszéktől mint collegialis testületől a kívánt mértékben nem is várhatni; ellenben az örökösödési eljárásban oly jogok létezésének megbírálása és bíróilag leendő elismerése forog fen, hogy ez nemcsak fontosságánál, hanem az ily eseteknél legtöbbször előfordulni szokott bonyodalmasságoknál fogva is több oldalú megvitatást és behatóbb tanácskozást igényel.

Ugylátszik azonban, hogy a semmitőszék határozatának hozatalánál nem ezen irány eszmék szolgáltak zsinór mértékül, mert abban az mondatott ki, hogy a tszék székhelyein előforduló, valamint a kir. v. rendezett tanácsu városokban már előbb előfordult haláleseteknél nemcsak az örökösödési, hanem a hagyatéki eljárás is a tszékek illetőségéhez tartozik; kimondott továbbá, hogy a perre utasító végzés meghozatalára mindenkor és minden esetben a tszékek vannak hivatva.

Igaz ugyan, hogy a ptrt. 562. §. szerint városokban, az előleges intézkedésnek jelzett hagyatéki eljárás a városi tszék tekintőleg gyámhatósági osztályának illetőségéhez tartozott; az is igaz, hogy az 1871. évi XXXI. t. cz. 18. §-ának a) pontja szerint a fenállott városi tszékek helyébe, az azok illetőségéhez utasított ügyekre nézve, a kir. tszékek léptek; mindamellett és tekintve egyrészt azt, miszerint a kir. és rendezett tanácsu városok gyámhatóságot most is gyakorolván, erre nézve a tszékek illetőséget nem nyertek; másrészt pedig városokban a hagyatéki eljárást legtöbb helyen a ptr. 1. §. a) p. a. említett, egyes bíró teljesítette nem tartom czélszerűnek, sőt a felekre nézve hátrányosnak és károsnak mondhatom azon intézkedést, mely szerint a kir. v. rendezett tanácsu városokban előfordult haláleseteknél a hagyatéki eljárás a tszék illetőségéhez utasított. — Az pedig, hogy a perre utasító végzés hozatala és a tszékek székhelyein ez után előforduló haláleseteknél a hagyatéki eljárás is a tszék illetőségéhez tartozzék, — a törvényből ki nem magyarázható sőt azzal határozottan ellenkezik és a feleknek nevezetes hátrányul fog szolgálni.

Mindezeknek bővebb és részletesebb indokolását a következőkben kísértém meg:

1-ször. Hogy a perre utasító végzés hozatalára nem a tszék, hanem azon bíróság van hivatva, mely az egyezséget megkísérti, azt határozottan tanúsítja a ptrt. 582. §-a mely szerint

a bíróság, mihelyt az 560. §. eseteiben az ott említett személyek képviseltetéséről gondoskodva van, az 585. és következő §§-ai szerint jár el, tehát nemcsak az egyezséget kísérti meg, hanem, ha ki nem egyeznek, a perre utasító végzést is meghozza, mert különben az 582. §-ban nem kellett volna az 585. és következő §§-aira, hanem csak következő §§-aira utalni. — De a dolog természete azt hozza magával, hogy azon bíróság, mely az egyezséget megkísérti, az a perre utasító végzést is hozza meg, miután ezen végzés nézetem szerint az érdemleges intézkedések közé nem tartozik, és nem más, mint a hagyatéki eljárásnak folyamánya s a hagyatékot tárgyaló bíróságnak azon intézkedése, mely szerint a peressé vált hagyaték a maga épségében fentartatik, a felek pedig vélt örökjogaiknak érvényesítése végett a ptrt. 37. §-ban kijelölt örökösödési per bírájához utasítatnak. — Bizonyítják eme körülményt a ptrt. 589. és 590. §§-ai melyek szerint a perre utasított felperes keresetét nem azon bírósághoz, mely a perre utasító végzést hozta, hanem az örökösödési per bírájához köteles benyújtani; továbbá a kereset meg nem indítása esetében az osztály megtételét és az örökség átadását nem azon bíróság eszközli, mely a perre utasító végzést hozta, hanem az örökösödési per bírája. Már most, ha a perre utasító végzés hozatalára a tszék lenne hivatva, akkor minek kellett ezen §§-okban az illetőséget oly tüzetesen megjelteni? hiszen a ptrt. 37. és 562. §-ainak figyelembe vétele mellett a semmitőszéki határozatban kimondott elv szerint ugyanazon bíróság az örökösödési per bírája, mely a perre utasító végzést hozza.

A törvénynek ezen magyarázata mellett még azon körülmény is harczol, hogy míg ez a hagyatékot elintézését egyszerűsíti és az eljárást tüzetesen megjelöli, addig a semmitőszéki határozatban kimondott elv alkalmazása által a hagyatékot gyors elintézésre késleltetik, és egy oly kérdés marad megoldatlanul, mely csak ismét bonyodalmakra szolgáltatathatna alkalmat.

Ugyanis a semmitőszéki határozatban kimondott elv szerint a kir. járásbíróságok az egyezség nem sikerülése esetében végzést hozni kénytelenek az iránt, hogy — miután az egyezség nem sikerült, — az összes hagyatéki iratok a perre utasító végzés meghozatala végett a tszékhez terjesztetnek be, és csak ennek megtörténte után lesz a tszék azon helyzetben, hogy a perre utasító végzést meghozza, a perre utasított fél pedig e közben hónapokon át várakozni kénytelen arra, hogy örökjogainak sikeresítésére irányuló keresetének benyújthatására feljogosíttassék, miután keresete mellett a perre utasító végzést felmutatni köteles; ellenben a törvénynek általánosan említett értelmezése melletti eljárás szerint az egyik végzés hozatala feleslegessé válik és a perre utasított fél az alatt, míg az iratok ide s oda küldetnek, és a perre utasító végzés neki a törvszék által kézbesítettik, sok esetben és helyen annyi időt nyerhet, hogy az alatt keresetét is az örökösödési per bírája előtt letárgyalhatja. — Egyébiránt megoldatlan marad azon körülmény, vajjon a tszék, mely a semmitőszéki határozat szerint a perre utasító végzés hozatalára hivatva van, — a ptrt. 585. §-ában említett egyezséget megkísérteni nem köteles-e? — Nem ok nélkül mondja ezen §. hogy ha az egyezség sikerüléséhez remény mutatkozik, az ismételve megkísérleendő; — már pedig több évi tapasztalás után bátran merem állítani, hogy 3°/₁₀-jét sem teszik a hagyatékoknak azok, a melyekben egy kis fáradságos és lelkiismeretes eljárás mellett az egyezség nem sikerül. Így tehát kénytelen lesz a tszék azon esetekben, midőn a betérjett iratokból azt látja, hogy az egyezség eredményéhez remény mutatkozik, azt egészen figyelmen kívül hagyni, vagy a feleket távol vidékből újabb tárgyalás végett maga elé idézni. Mindkét esetben a felek szenvednek kárt és hátrányt.

2 szor. Annak, hogy a tszék székhelyén előforduló haláleseteknél az egész hagyatéki eljárás a tszék illetőségéhez tartozzék, — a törvényben alapja nincsen, ezzel csak a járásbíróságok munkája kevesbítettett, a kivonatok készítésével terhelt tszéki bírák teendői pedig szaporítottak, de egyuttal a hagyaték gyors elintézésére akadály gördítettett és a felekre méltánytalan teher rovatott, mert egyrészt a járásbíróság, mint egyes bíró, nem kénytelen az ügyet minden stádiumában tanácsülésben vinni és ott előadni, — az egész hagyatékot betárgyalhatja addig, míg a tszék lassu mechanizmusa mellett csak a hagyaték leltározását is elrendeli; másrészt a felek akkor, midőn haláleseteknél hivatalos beavatkozást kérelmezni szándékoznak, a tetemes költséggel járó ügyvédi közbenjárást lesznek kénytelenek igénybe venni, mert az ügyviteli szabályok 10. és 14. §-a szerint tszéknel élőszóval mit sem jegyeztethetnek be, írásbeli beadványuk pedig mindenkor ügyvéd által ellenjegyzendő; ellenben az egyes bírónál erre vonatkozó ké-

relmüket az ügyviteli szabály 238. §-a szerint szóval is előadhadják és legtöbb esetben elő is adják. — Már pedig az örökösödési százalék, végrehajtónak leltározási és egyéb költségei által a felek amugy is annyira sujtatnak, hogy méltánytalanság volna reájok még újabb terheket róni.

3-szor. A mi azon elvet illeti, hogy a tszékek székhelyeit képező királyi vagy rendezett tanácsu városokban előfordult haláleseteknél az egész eljárás a tszékek illetőségéhez tartozzék, — erre nézve az 1-ső és 2-dik pontban már elősoroltakat ismétlem és csak azt jegyzem meg, hogy — miután ezen hagyatékok a kir. bíróságok szervezése alkalmával a kir. járásbíróságoknak adattak át, most pedig ismét a tszékeknek lennének átadandók, — ezen többszöri átadás és a hagyatéki iratoknak ide s tova leendő hurczolása folytán csak zavarok idéztetnek elő és az ügyek elintézésének gyorsítása helyett az csak késleltetik.

Ki van mutatva tehát ezzel, hogy a semmitőszék határozatában kimondott elv alkalmazása következtében a hagyatékok

gyors elintézése gátoltatik, a felek pedig hátrányt és kárt szenvednek, de ezenfelül haszontalan költségekkel terheltetnek; az egyöntetű eljárás azonban ahogy sem éretik el, mert a ptrt. 42. §-a alapján még mindig fel vannak hatalmazva arra, hogy haláleseteknél az előleges intézkedések megtételével a kir. járásbíróságokat bizzák meg.

Mindezek után szerény véleményem oda járul, hogy azon esetre, ha elvül kimondatik, miszerint a ptrt. 561—574., 576., 582., 585—589. §§-okban szabályozott és előleges intézkedésnek jelzett hagyatéki eljárás a kir. járásbíróságok, — ellenben a ptrt. 580., 581., 583. és 590. §§-okban említett érdemleges intézkedés vagyis örökösödési eljárás a kir. tszékek illetőségéhez tartozik, akkor illetőségi összeütközés elő nem fordulhat és a hagyatékoknak a felek terheltetése nélkül leendő gyors elintézése bizton remélhető.

PLIHÁL FERENCZ,
nagykanizsai kir. törvénzéki bíró.

TÁRCZA.

Edmunds Krisztina.

— Angol esküdtszéki tárgyalás. —

(Vége.)

Lapunk előbbi számában közleményünket a jogérvényes halálos ítélet kihirdetésével fejeztük be.

Kétségtelen, hogy Edmunds Krisztina szándékában nem állott az emberölés. Ő azon iszonyatos méreggel, melynek nagy mennyiségét szerezte magának, igen óvatosan bánt és nagyon kis adagokban használta, úgy hogy a megmérgezettek mindannyian, egy szerencsétlen áldozat kivételével, aránylag könnyű betegséggel megmenekültek, és ez elegendő volt a mérgekeverő céljainak elérésére, mely abban állott, hogy gyanút háritson a Maynard-féle bonbonok ártalmas voltára. Vádlottnó tehát oly következményért lőn büntetve, mely szándékában nem állott. Ezen érvelés azonban az angol lapok vitáiban, melyek ez esetet igen élénken tárgyalták, csak fölületesen lett érintve; azon különös jogelmélet, mely minden jogtalan emberölést gyilkosságnak tekint, még nem lett végleg tisztába hozva. Ellenben a vádlottnó beszámíthatási képessége ellen komoly aggályok nyilvánítottak, noha azok a vádlottnó családjában előfordult számos elmebetegségek esetein, és az ő eljárásában mutatkozó „erkölcsi érzetnek hiányán“ kívül egyéb adatokra nem támaszkodhattak. A közvélemény, dacára annak, hangosan nyilvánult a halálos ítélet végrehajtása ellen, a mi Angliában nem ritka tünemény. Ezt könnyű érteni; de megfoghatatlan, hogy mi indíthatta az elnöklő bírót báró Martin-t arra, hogy meggyőződésében ingadozzék, miután a tárgyaláskor oly határozottan és szokottnál erősebben nyilatkozott a be nem számíthatás feltevése ellen. Ezen fordulatot jelző a londoni hivatalos lapban mult évi január 25-kén megjelent hiv. közlemény, mely következőleg szól: „Fel vagyunk hatalmazva annak „kijelentésére, hogy báró Martin nyilatkozata folytán, „Edmunds Krisztina, ki az ő elnöksége alatt gyilkossági bűntényben bűnösnek találtatván, halálra ítéltetett, nem fog kivégeztetni, miután elmeállapotát szakértő orvosok vizsgálata alá „kelletett vonni és Bruce belügyminiszter ur dr. Gull „W. W. és dr. Orange a broadmoor-i örült bűntevők tébolydájának igazgatóját bizta meg a vizsgálat eszközzésével. Ezen „urak a vádlottnónál négy óra hosszan tartott látogatás után „a belügyrnek kijelentették, hogy az elítélt nőt elmebetegnek „találták. E körülmények és okok következtében a kimondott „halálos ítélet nem fog végrehajtatni és intézkedés történt, „hogy Edmunds Krisztina mielőbb a broadmoori tébolydába „szállíttassék.“

A mit ezen eljárás s annak eredménye ellen és mellett fel lehet hozni, azt a „Times“ egy jeles vezércikkben foglalta össze, mely nemcsak az angol bűnvádi eljárásra nézve bir érdekléssel; miért is annak átvételével befejezhetjük közleményünket:

„Az eredmény megfelel azon benyomásnak, melyet a törvényszék előtt felvett bizonyítási eljárás, egész átalánosságban véve, a közönségre tett. Valójában nem lehetett bebizonyítani, hogy vádlottnó a tett elkövetése idejkor elmeháborodottságának kétségtelen jeleit adta volna; míg ellenben az általa elkö-

vetett bűntény jellemvonása és körülményei, beteg kedélyállapotra mutatnak, s tekintve, hogy a vádlottnó elmebetegségét igen valószínűleg örökölhette, sőt magaviselete ily észszerű feltevésre jogosít, — mindezen körülmények vádlottnó javára szolgálnak, bárminő szigorú legyen is a törvény szabványa. Vádlottnó magaviselete és eljárásában rendkívüli aránytalanság tűnik fel a kitűzött cél és választott eszköz között, úgy hogy minden szellemi erejének összpontosítása egy bizarr terv kivitelére, inkább elmebetegség feltevése, mint más supositio által fejthető meg. 1870. évi szept. hóban adott Beard asszonyságnak ártalmas czukorkát, minek következtében a mérgekeverés gyanujába esett. Csak 1871. évi július hóban halt meg a Barker nevű fiu egy mérgezett csokoládé bonbon élvezete folytán, és vádlottnó még ezután is folytatta vészterhes mesterességét. Egy teljes éven át hosszadalmas és a legszövevényesebb terveket kovácsolta, mikép juthatna mérge birtokába, hogy azzal egy bizonyos czukrász bonbon készülékét rosz hirbe hozhassa, dacára azon veszélynek, hogy ártatlan gyermekek életét kockáztatja, miről már tényleg is meggyőződhetett; és mindezt semmi egyéb célból, mint oly gyanúsítás elhárítása, mely egy tiltott szerelmi viszonynak véget vetett. Ha ezt tökéletes öntudattal és ép észszel cselekedte, akkor az olveteműltségnek legiszonyatosabb fokára sülyedett; ellenben ha felteszszük, hogy betegesen elfogult elméjü volt, akkor mindazon csaltság, szívósság és észszerű ravaszság, melyet egész eljárásában észlelhetünk, teljesen megfelel azon sajátságoknak, melyek az ilyenemű örülteknél nem ritkán szoktak előfordulni.

„A ki csak tébolydát látogatott, az tudni fogja, mily helytelenül lett a törvényszéki tárgyalás alkalmával különös súly fektetve azon éles elmére, melyet vádlottnó a meghalt Barker fiu atyjához intézett névtelen levelekben tanusított. Mi sem közönségesebb azon jelenségnél, hogy a tébolyodottak az intézetből a legszellemdúsabb és legmeggyőzőbb leveleket írják különösen azokhoz, kik felelősek letartóztatásukért. Igaz, hogy ama levelek tartalmából legkevésbé sem lehet következtetést vonni vádlottnó elmeháborodottságára. Egész más színben fogjuk azonban látni a dolgot, ha megfontoljuk, hogy vádlottnó atyja, fi- és nővére és nagyatyja örültek, kábák és bénák voltak vagy lettek, mi tényleg be lett bizonyítva és állítólag vádlottnó maga is gyermekkorában holdkórásban szenvedett, és 24 éves korában ép úgy mint a megörült nőtestvére hysterikus volt. Bátran állíthatjuk, hogy minden elfogulatlan ember, kinek ítélote nincsen jogszabványok által lekötve, az elmezavar feltevést nem fogja kárhoztatni. Ha pedig Edmunds Krisztina nem elmebeteg, akkor bár mily tulszigoru legyen is azon törvény, mely halált rendel még a gonosz szándék nélküli emberölésre is, ő a logszorubb büntetést érdemelte volna; de azt hisszük, hogy a közvélemény ezen ítélet végrehajtásától méltán elborzadt.

„Mindennemű kételyt azonban eloszlat dr. Gull és Orange véleménye, kik az elítélt nőt jelen kedélyállapotát gondosan megvizsgálva, kijelentették, hogy csakugyan elmebeteg. Lehetetlen mégis érintetlenül hagynunk, miszerint igen különös és rendkívüli azon mód, mely ezen végeredményhez vezetett. Két hírneves orvos véleménye a belügyminiszter által elegendőnek vétetett arra, hogy az esküdtszék azon ítéletét érvénytelenítse, melyet maga az elnöklő bíró különösen a kérdé-

ses elmeháborodási védelem el nem fogadása tekintetében nyilvános ülésben helyesnek mondott. Nincs ugyan kifogásunk ez eredmény ellen, mert meggyőződésünk szerint az anyagi igazságnak megfelel. Re az eljárás mindenesetre furcsa! Az egész védelem arra volt fektetve, a bíróság előtt is hirneves orvosok léptek fel igen erős valószínűségi okokkal; de a bíró határozottan azon felftevés ellen nyilatkozik; az orvosokat lehordja és utasítja az esküdtszék, hogy egyszerűen csak azt vegye fontolóra, vajjon vádlottnő a tett idejekor a jogot, jogtalanságtól megkülönböztetni képes volt-e? Az esküdtszék kimondja a „bűnös“-t, az elnöklő bíró helyeslő kifejezéssel hozzájárul e határozathoz, és végre mégis a tárgyalás befejezése s ítélet hozatala után ugyanazon bírónak nézetnyilvánulása folytán a belügyminiszter ur által az elítélt nő elmeállapota szakértő orvosok vizsgálata alá vonatik és két urnak bizalmas jelentése alapján az egész hosszú és küzdelmes végtárgyalás és érott megfontolással hozott esküdtszéki határozat halomra döntetik. Önkényt felmerül itt azon kérdés, ha az orvosok véleményadása elégségesnek vétetik az ítélet hozatala után, miért nem tartatott elégségesnek az elmebetegség igazolására az ítélet hozatala előtt? A bűnvádi eljárás elmélete szerint a bíróság szükség esetében elvetheti az orvosok és szakértők véleményét. Gyakorlatban pedig szükség esetén az orvosok véleménye halomra döntheti a bíróság ítéletét. Ezen eset feltűnően igazolja a büntető törvények gyarlóságát. Bárá Martin, mint bíró nem nyilatkozhatott jogilag másképp, és mint jogász helyesen mondá: „itt nem az a kérdés, vajjon vádlott nő gyöngye elméjü-e? hanem az, hogy képes volt-e a jogot a jogtalanságtól megkülönböztetni?“ Ez a törvényes definitiója az elmezavar-nak, a mennyiben jogi beszámíthatásnál jogi tekintetbe vétetik. És ime, jelen esetben épen a félretolt kérdés nötte ki magát a kérdés lényegévé!

Byles bíró a Walson-féle bűnügyben hasonlóan járt el és az esküdtszék kénytelen volt „bűnös“-t mondani; a halálos ítélet szintén kihirdetett s csak kegyelem által lett elhárítva, később azután kitűnt, hogy az elítélt tényleg elmebeteg volt. Itt tehát a törvény és joggyakorlat téves alapja kétségtelen.

„Büntető törvénykezésünk egyik intézménye azonban mindkét esetben fényesen igazolta magát, t. i. az esküdtszék, mely mindkét esetben dicséretre méltó szilárdságot tanúsított és érzelmei által nem engedé magát elragadtatni, hanem legnagyobb lelkismeretességgel a törvény értelmében, a mint azt a bíró előttük magyarázta, — ítélték, bármiként is nehezükre eshetett annak tudata, hogy oly embertársuk fölött mondanak halálos ítéletet, kit talán felelősségre sem lehet vonni. Az, hogy határozatukat utólag meg kellett dönteni (talán méltányossági szempontból) — az az esküdtszék legfőbb dicséretére válik, mert bizonyára az esküdtek is ugyanazon benyomás alatt állottak, mint a közönség, csak azon különbséggel, hogy bírói hivatásukat szorosan szem előtt tartották. Hogy az esküdtszék oly erős köteleességérzettel bír, növeli ez intézmény iránti bizalmat, és ily tények ellenében az esküdtszék elleneseinek el kell nemulniok.

„Másképp Edmunda Krisztina esetéből azon tanulságot vonhatjuk, hogy a tudomány haladása époly kevésbé hagyhatja érintetlenül a jog szabványait, mint az emberi társas élet egyéb ágait, s ezért, ha hasonló esetekben a törvény és jog ellentétben áll az orvosi tudománnyal, nem szabad többé az esküdtszék oly helyzetbe juttatni, hogy kénytelen legyen oly határozatot hozni, mely törvény szerint ugyan helyes, tényleg azonban igazságtalan. Edmunda Krisztina utólag „nem bűnös“-nek nyilvánított! A törvény és igazságszolgáltatás tiszteletét azonban nem fogja emelni, ha az esküdtszék kényszerítjük oly határozat hozatalára, melyről hasonló esetekben előre tudja, hogy utólag meg fog döntetni.“

K ü l ö n f é l é k.

(Ujabb szárnyaló hír) szerint a legközelebb betöltendő kir. táblai rend. bírói állás betöltésénél a nemzetiségi kérdés nyomul előtérbe. Első helyen tehát politikai tekintetek (P—y); másod helyen pénzügyi tekintetek (D—y) és végre

nemzetiségi tekintetek mér vadók a fokozatos bírói előléptéseknél. Ez a turnus. Szegény justitia!

(A bűnvádi eljárás szabályozásáról.) A „P. Lloyd“, mely már régóta az igazságügyi miniszteriummal közelebbi összeköttetésben áll, e napokban egy cikket közölt, melyben azok, kik a sorok közt is tudnak olvasni, arról értesülnek: hogy a bűnvádi eljárást időiglenesen szabályozó törvjavaslat szerzője (Cs.), ama törvjavaslat hiányait pótolni kívánta, de az igazságügyminiszter ignoranciája meglegedett ama hiányos törvjavaslat s illetőleg az előbbi képviselőház által kiküldött 15-ös bizottság elaboratumának változatlan boterjesztésével. Ennek magyarázatát csak abban kereshetjük, hogy Cs. ama hiányos munka odiumát a miniszterre, ez pedig a képviselőház 15-ös bizottságára akarja hárítani. E turnus tökéletesen megfelel a fentebbi turnusnak. Szegény justitia!

(A közjegyzői hitelesítési kényszer), mely ellen Ausztriában élénk harc indult meg, a birodalmi tanács által kiküldött bizottság jelentése szerint fentartandó! A bizottság véleményes jelentése azonban újból a jogi bizottsághoz utasított, noha Glaser igazságügyér igen élénken küzdött a bizottsági határozati javaslat elfogadása mellett. Nehezen tévedünk azon felftevésünkben, hogy a közjegyzői kényszer elejtése nem fog sikerülni.

(A pécsi kir. törvszék) fenytő osztályának a „P. b. lapok“-ban közölt ügyforgalmi kimutatása szerint 13 egyén vizsgálati fogsága egy évnél tovább tartott! — Érdekes volna a kir. főügyész urnak abbéli kimutatása: hány egyén van az egész országban, kiknek vizsgálati fogsága egy évnél tovább tartott?

(A b.-gyulai kir. törvényszék) ügyforgalmi kimutatása az 1872-dik évről:

I. Az elnöki iktatóba érkezett 1501 darab. II. A polgári törvszéki iktatóba érkezett 8659 drb. III. A fenytő törvszék által elintézendő lett volna 2022 drb. IV. A telekkönyvi tszek által elintézendő lett volna 8536 drb. Vagyis összesen elintézendő lett volna 20,718 darab. Elintéztetvén pedig összesen 19,468 drb. Hátralékban maradt összesen 1872. évről 1250 ügydarab.

(A sz.-fehérvári kir. törvényszék) ügyforgalmi kimutatása 1872. évről: Az elnökségi ügydarabok száma 950, elintézve. 1871. évről átvétetett 1355 db., 1872. évben érkezett 10,514 db., összesen 11,869; ebből elintézve lett 11,739., hátralékban maradt 130 db. — E közt per 510 és pedig váltó 162, egyéb 348; ezek közül elintézve lett egyezség által 65, makacsági ítélettel 69, perdöntő végzés vagy ítélettel 155, másnemű végzéssel 175, összesen 464, függőben maradt 46. — Hagyatéki 1089, ebből elintézve 1076, folyamatban maradt 13. — Végre hajtási 560, egy híjával mind elintézve. — Csődper 47, e közül 3 befejezve, folyamatban 44. — Urbéri ügy 5, e közül 4 befejezve, egy folyamatban. — Felsőbb bíróságokhoz felebbvitetett 89, ezek közül a felsőbb bíróságok által helybenhagyatott 74, megsemmisített 7, feloldatott vagy megváltoztatott 11 db. — Ezek közt az 1871-ben felterjesztett, de 1872-ben leérkezettek is foglaltatnak. Ezen osztályban a tárgyalások száma 160, tanukihallgatás és szemle 73, ülések száma 151. — Fenytő osztály: 1871. évről átvétetett 507 db. 1872-ben érkezett 3588, összesen 4095. Ebből 150 ülésben 183 tárgyalásban elintézve lett 4042, hátralékban maradt 54. Bűnvizsgálat volt 565, ebből elintézve lett 337, folyamatban maradt 228. Bűnügy 409, befejezve 368, tárgyalásra vár 873, kitűzve 41. — Telekkönyvi osztály: 1871-ről átvétetett 471 db., 1872-ben érkezett 19,337, összesen 19,808. Elintézve lett 19,281, hátralékban maradt 527.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgylés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztőiroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelés
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A képviselési elv a magánjogban. Dr. Farkas Lajos, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — A kereskedelem történeti fejlődése a legújabb korban. Dr. Matlekovich Sándor, miniszteri titkár urtól. — A IV. magyar jogászgylés elé terjesztendő indítvány a bűnvádi eljárás köréből. Dr. Singer Ignác, kir. törvényszéki bíró urtól. — Váltó-jogi eset. Dr. Horváth Dezső, sz. fehérvári kir. tszéki bíró urtól. — Furcsa kis jogeset. Külley Ede, kir. táblabíró urtól. — Jogirodalom. Dr. Kolozsvári Sándor, kir. egyetemi tanár urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok és félévi rendeletek.

A képviselési elv a magánjogban.

(Folytatás.)

V.

(A képviselésnek elismerése a birtokelméletben; ennek befolyása a szerződéseknél.)

Hogy addig míg a római forgalmi élet a tisztán nemzeti, szigorú magánjog ügyformái között mozgott, a rómaiak által a képviselést tiltó elv eredeti tisztaságában alkalmaztaték, ezt már fennebb (2. §-ban) megkísértém kimutatni. És ettől, mennyiben a régi jog ügyletformái el nem avultak, oly kevésbé tért el a római jog még a legkésőbbi időkben is, hogy p. o. a tulajdonszerzésre nézve még Gaius is azon elvet valja, hogy: per liberas personas nulla ex causa nobis acquiri posse. (II. 95. §.)

Midőn azonban a jus gentium a szabadabb jus honorariumban a civiljog mellett lassanként nagyobb s nagyobb elismerésre talált és annak alapján az u. n. dominium ex iure quiritium mellett egy másik, gyakorlati hatályait tekintve, azzal egyenértékű tulajdonosi viszony, az „in bonis esse” (Theophilus óta: dominium bonitrium-nak nevezett), és ennek alapján a birtok elmélet szabadosb kifejlődést nyert, a képviselést kizáró elv félreismerhetetlen megszorítást szenved, a kivétel szabatosan formuláztatik, és pedig nem mint az újabb romanisták közönségesen vélik, a birtok családi hatalomnak alávetett személyek általi megszerzethetése és gyakorlata után, — mert e tekintetben a fennebb (3. §-ban) kifejtett elv, hogy a személyek szükségkép a család fő részére cselekednek, volt mérvadó, — hanem egyenesen más, szabad személyek cselekvése által. A birtok fogalmában előforduló két lényeges résznek (corpus és animus) szabatos meghatározása és az ezen alapuló birtok nemek alkotása, és azon nézet főleg, hogy „possessio plurimum facti habet” a forgalom nevedettigényeivel könnyen vezethetett azon belátásra, hogy valaki egy másik helyett is elfoglalhatja a birtok fogalmában fekvő tényleges állást (alieno nomine életinere); mert jóllehet ő is a dologhoz megkivántató akarati viszonyban (animus) áll, de ezen akarati feltételeztetik és meghatároztatik a tulajdonképeni birtokos birtoklasi akarata által, s így az, a birtok tárgyat nem önálló akarata folytán uralja, hanem a tulajdonképeni birtokos akarata alapján és az ez által vont határok között mozog: non videtur possidere qui contemplatione alterius pos-

sidet.¹⁾ — De ezt elfogadva nem volt ok mely magát a birtokszerzést és a birtok közvetítésén alapuló tulajdonszerzést is más általi kizárná, vagy is más szavakkal, a képviselést itt lehetetlenné tenné. Mindamellett hosszú időnek kelle lefolynia, míg e kivétel általános elfogadva lön, ugyannyira, hogy még a római jogtudomány klasszikus korának kezdetén is számos jogtudós volt, ki a birtoknak képviselő általi szerzethetését, sőt még azon személyek által is kik az atyai hatalom alatt állának,²⁾ kivéve a rabszolgákat, a mennyiben ezek birtokában vannak az illetőnek, egyenesen vissza utasítja és a cél elérését csak a különben szokásos kettős átruházási ügylet által véli elérhetőnek.³⁾

Ugyáltszik azonban, hogy Labeo tekintélye, ki a képviselésnek kivételes megengedését itt elfogadva, válék irányadóvá, melyet Javolenus is mint helyest megerősít,⁴⁾ s Neratius már határozottan mondja: per procuratorem possessionem apisci nos iam fere convenit, mely tételt Septimus Severus princeps még azon esetre is elfogadva, ha a történet birtokszerzésről a képviseltnek tudomása se volt.⁵⁾ Minek következtében Paulus a képviselő általi birtokszerzési theoriát a következő alaptételbe vonhatta már össze: per liberas personas acquiri nobis nihil potest; sed per procuratorem acquiri nobis possessionem utilitatis casu receptum est.⁶⁾ Ha azonban a birtokszerzéshez valamely civiljogi elem is kívántatott, hogy az tulajdonjogot szerezzen (mint p. o. a mancipationál), a képviselés megengedve nem volt, mint ezt Modestinus világosan bizonyítja.⁷⁾

Ezen a birtoknál elismert kivételes képviselés csak hamar érezhetővé vált az egész magán jogrendszerben.

¹⁾ Fr. 13. §. 12. D. de hered. pet. 5. 3.; fr. 10. §. 1. D. de acquir. poss. 12. 1.: Aliud est possidere, longe aliud in possessione esse. V. ö. még fr. 18. cod. fr. 9. cod.

²⁾ Ezért mondja Gaius II. 90. §.: an autem possessio acquiratur, quaeri solet, quia ipsas non possideamus.

³⁾ V. ö. Puchta, Coursus d. Inst. II. 203. §. n. f.; Brinz, Lehrb. d. Pandekt. I. 27. §. Ezen körülménynek lehet tulajdonítani, hogy e kérdést még Gaius is vitásnak lonni állítja.

⁴⁾ Fr. 51. D. de acquir. poss. 41. 2.

⁵⁾ §. 5. J. per quas pers. 2, 9. L. 1. C. de acquir. poss. 7, 32.; fr. 41. D. de usurp. 41. 3.

⁶⁾ Paulus V. 2. §. 2. L. 1. Cod. per quas pers. 4. 27.

⁷⁾ Fr. 53. D. de acquir. dom. 41. 1.: Ea quae civiliter acquiruntur, per eos qui in potestate nostra sunt, acquirimus; quod naturaliter acquirimus, sicuti est possessio, per quem libet volentibus nobis possidere acquirimus. Különben e hely bővebb magyarázatát l. 8. §-ban.

A *ius civile* merev körén ütött résznek tekinthetjük azt, melyen át annak intézményei szigorú formulismussába a gyakorlati élet szabadabb lehetete hatolhatott s azokat a reményfeletti lendületet nyert fogalomnak hozzáférhetőkké tévé. Így a traditióban, a *jus gentium* ezen eleven, hajlékony és egyik fő ügyletformájában egész teljében, kizsákmányoltatik a nyert eredmény, a képviselés abban minden fenakadás nélkül mozog és a pedig félreismerhetetlen előnyökkel a gyakorlati életre nézve. Hogy a traditio a *res nec mancipi*-nál már régen még *quiritarius* tulajdont is szerzett, általában el van fogadva, valamint az is, hogy a *res mancipi*-nál legalább *bonitarius* tulajdont. Midőn pedig Justinian császár a régi civiljog tulajdon átruházási formait (*mancipio*, *in iure cessio*) a dolgok régiebb megkülönböztetésének megszünte folytán, már elavult intézményeknek nyilvánítja, a traditio azoknak helyére lép s így a tulajdon-átruházás *universalis* alakjává válik: *cuiuscunque generis sit corporalis res, tradi potest, et a domino tradito alienatur.*¹⁾ De éppen a tulajdonjognak átruházása képezi igen sok esetben valamely szerződési jogügylet forrását, s azért az itt elismert kivételnek okvetetlen vissza kelle hatnia a szerződések elméletére is. Meg is történt ez a szerződések egyik legrégibb neménél, a *mutuum*-nál, mit egyébiránt e szerződési nem sajátosságos természete is nem kissé segített elő. A kölcsön eredeti fogalma szerint t. i. a kölcsönadandó tárgynak péld. 1 font ércznek, közvetlen a kölcsönadó tulajdonából kelle a kölcsönvevőbe átmennie (*appellata est — mutui datio ab eo quod de meo tuum fit*). Ha már most például A. azon helyzetbe jön, hogy B.-től, ki ismeretes *capitalista*, pénzt kényszerül kölcsönözni és ezt, személyesen nem akarván tenni, C. barátja útján kívánja eszközölni, mibe mind C. mind B. beleegyezik, akkor hogy a kívánt eredményhez jussanak, a pénzösszeg tulajdonának először B.-től C.-re, s ezen át kelle A. ra átmennie, s éppen ezért a *condictio mutui* B.-nek nem A. ellen, hanem C. ellen adaték. Világos volt azonban, hogy a civiljog merev elvéből folyó e *consequentia* mindenek előtt a felek nyílt *intentio*-jával de a forgalom igényeivel is ellenmondásban volt, melyet a praetor saját álláspontjáról el nem fogadhatott, s így nem maradt egyéb hátra, mint az itt szerepet játszó traditióban már úgy is elismert kivételt kissé kiterjeszteni, a viszonyt az egyezkedők akarata szerint alakítani, vagyis a B. és A. közötti közvetlen kapcsolatot elismerni, más szavakkal C.-t képviselőnek tekinteni.²⁾ Oly idegen szerűnek tetszett ez mindamellett a római jogászok előtt, hogy azon tételt egyenesen magában álló csak „benigne receptum“ féle singularitásnak vevék, s az itt közreműködő képviselést inkább a *nuntius* szempontjából ítélek meg.³⁾ Azonban a kettős átruházás szükségességét az

előbbi esetben egyszer szükségtelennek ismervén el, igen könnyű volt az átmenet már azon tételre is, hogy a kölcsönadó részére a *condictio direct* megalapítására elég, ha kölcsönt közvetítő személy annak nevében cselekvék, tekintet nélkül valjon a maga¹⁾ vagy annak pénzét használta — e fel, sőt a későbbi helyben hagyást feltéve, minden tekintet nélkül annak tudomása vagy nem tudomására.²⁾

A képviselés, mely a mondottak szerint az által eszközöltheték, hogy valaki a leendő hitelező nevében adta át a kölcsönösszeget a harmadiknak, éppen úgy létezett akkor is, ha azon valaki mint a jövő hitelezőnek delegatoriusa ígéré a jövő adósnak a fizetést, mert a delegatio itt a fizetés helyét pótolja és az egész viszony úgy fogandó fel: „mintha az összeg előbb a delegatustól a delegansnak és azután ismét ettől adatott volna át a delegatariusnak, ez pedig azt a delegatusnak hitelezé.“ A *mutuum* megkötésére azonban a delegans és delegatarius megegyezése mindig szükséges; az u. n. *condictio Iuventiana* esetében ez hiányzik és azért adathat a delegansnak csak a *condictio sine causa* a delegatarius ok nélküli gazdagodása miatt.³⁾

A traditio által eszközölni tulajdon-átruházásnál elismert képviselési elv valamely idebitum történt megfizetésére alkalmazva, még a következő eredményekre vezetett:

a) Ha valaki *mandatum* következtében másnak nevében *indebitum*ot fizetne ki, a *condictio indebiti* csak a megbízót illeti, a mint őt a tudva *indebitum*ot elfogadó

Ihering szerint ugyanis, hogy a hitelező keresetének jogalapját okadatolhassa, mindenekelőtt azt kellett volna, hogy bizonyítsa, hogy a kölcsönt közvetítő személy csakugyan a hitelező által neki a kölcsönzés végett átadott pénzdarabokat adta át a kölcsönvevőnek. De a pénzdarabok, vagy általánosan szólva *fajszzerű* (*fungibilis*) dolgok ezen ugyanazonosságának bizonyítása annyira lehetetlen, hogy e bizonyításon minden kölcsönkereset hajótörést szenved vala. Ezért a *fungibilis* dolgok természetére való különös tekintetből, ettől kölcsönnél okvetetlen kivételt kelle tenni, mely a többi *realcontractus*oknál azon *identitas* hasonlíthatlanul könnyebb volta miatt, szükséges nem volt. Ha pedig egyszer a hitelező ezen bizonyítás alól felmentetett, akkor bizonyítási tételül csak az maradt, hogy a közvetítő személy saját pénzdarabjait adta át a jövő hitelező nevében, s így jutottak azután a rómaiak azon tételre: a kölcsön bebizonyítására elegendő a pénzösszegnek a felperes nevében történt kézbesítésének bizonyítása, és azon kérdés valjon a pénzdarabok övéi voltak, a fizető küldött (*nuntius*) vagy valódi képviselő volt-e, a tárgyalás anyagát nem képezheté, hanem ez egy *praesumptiv juris et de jure* alapján nyert megoldást, mely szerint a felperes tulajdonjoga a pénzdarabhoz és a közvetítő személy minősége egyenesen feltételek. Ha pedig a küldöttnél a súly azon körülményre, hogy az saját vagy a küldő pénzdarabjait kézbesíté nem esik, akkor ugyanazt kelle más valakinél is elfogadni ki egy másik nevében kölcsön adott (*V. ö. Ih. 284—287. old. Lényegileg egyetért evvel Scheurl, Krit. Ueberschau I. 238. old. és Jahrb. f. d. Doyen. II. k. 2. és k. old. L. ellenben Wangerow, Pand. III. k. 608. §.*)

¹⁾ L. 2. Cod. per quas pers. 4, 27.: cum per liberam personam, si pecunia alterius nomine fuerit numerata, acquiritur, quidem ei, cuius nomine pecunia credita est, per huius modi numerationem *condictio*.

²⁾ Fr. 9. §. 8. D. de rab. cred. 12, 1.: Si numos mess tuo nomine dederō velut tuos absente te et ignorante, Ariosto scribit *acquiri tibi conductionem*. Javolenus quoque de hoc, de hoc interrogatus libro X. scribit veram esse sententiam, nec dubitōri, quin si meam pecuniam tuo nomine voluntate tua dederō, tibi *acquiritur obligatio*, cum quotidie credituri pecuniam *mutuam* ab illo poscamus, ut nostro nomine creditor meus et futuro debitori nostro. V. ö. különben e helyre nézve: Savigny Syst. III. 175. §. Buchka i. m. 85. old. Ihering, Jahrb. II. k. 100. és k. old. Scheurl, i. m. 329. old.

³⁾ Fr. 4. §. 1. fr. 5. fr. 8. §. 5. D. ad setum Vellej. 16, 1. fr. 18. de fideiuss. 46. 1. fr. 187. D. de Verb. Sign. 50, 16. fr. 33. D. de reb. cred. 12, 1. V. ö. Buchka, i. m. 84—6. old.

¹⁾ §. 40. J. de rer. div. 2, 1.

²⁾ Fr. 126. §. 2. D. de verb. obl. 45, 1.: Per liberam personam, quae neque iuri nostro subjecta est, neque bona fide nobis servit, obligationem nullam *acquiri possumus*. Plane (mindenesetre) si liber horus nostro nomine pecuniam daret, vel suam, vel nostram, ut nobis solveretur, obligatio nobis pecuniae creditae, *acquireretur*. és fr. 2. §. 4. D. de reb. cred. 12, 1.: In mutui datione oportet dominum esse dantem, ne ob est, quod filius familias et servus dantes peculiares numos, obligat; id enim tale est, quale si voluntate mea tu des pecuniam: nom mihi activ *acquiritur*, licet mei numini non fuerint.

³⁾ Fr. 15. D. de reb. cred. 12, 1.: Singularia quaedam receptasunt circa pecuniam creditam: nam si tibi debitorem meum iussera dare pecuniam, obligaris mihi, quam vis meos numos non acceperis. fr. 34. pr. D. mandati 17, 1.: Item quod si a debitore meo iussero te accipere pecuniam, creditum fiat, id enim benigne receptum est. Ihering többször idézett művében (Mitswirkung für fremde Rechtsgeschäfte, Jahrb. f. d. Doy. I. k.) e kivételt a kölcsönadónak bizonyítása lehetségesítésében találja.

ellen az actio furti vagy condictio furtiva is kizárólag illetné.¹⁾ Valjon a fizetés a mandans vagy mandatarius pénzével történt, ez valamint a mutuumnál úgy itt is közönyös. És mivel a gyám e tekintetben a mandatarius-hoz hasonlóan vétetik, az általa a pupillus nevében történt ilyenmü fizetésből eredő condictio, a gyámra nézve különben fenálló közönséges szabályoktól eltérve, nem ennek, hanem a pupillusnak adatik.²⁾

b) Ha valaki megbízás nélkül de későbbi helybenhagyás mellett, fizetett volna ki egy indebitumot, a condictio ismét csak annak, kinek nevében cselekvék, adatik.³⁾

c) De ha valaki egy másiknak nevében a nélkül, hogy erre megbízást kapott vagy rá a ratihabitio következtetett volna, fizetne ki indebitumot ez esetben már háttározó momentum marad valjon a képviselő a saját pénzével vagy dominusé-val fizetett. Mert első esetben a condictio őt illeti, az utóbbi esetben pedig az utóbbit.⁴⁾

d) De épen a mondottakhoz hasonlóan akkor is, ha valaki egy másiknak nevében mint mandatarius fogadná el az indebitumot, a condictio indebiti csak a princípális ellen adatik, mivel a megbízáshoz a ratihabitio hasonló hatályu,⁵⁾ míg azon esetben ha a ratihabitio elmaradna, a keresetnek csak a fizetést elfogadó maradna kitéve.⁶⁾

Dr. FARKAS LAJOS,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

(Folyt. köv.)

A kereskedelem történeti fejlődése a legújabb korban.

(Vége.)

A kereskedelem fejlődése.

A kereskedelem azon egyszerű fejlődéssel szemközt, mely az ipar, a közlekedés és a forgalom terén mutatkozott, nem maradhatott többé azon helyzetben, melyet a közgazdasági életben előbb elfoglalt. Az ipar most gépekkel és gőzerővel termel, roppant tömegben bocsátja rendelkezésre termékeit, a nagy mennyiségű termelés következtében nagyon olcsókká lettek a készítmények, ez ismét növesztette a kereslők számát, s így maga az ipar fejlődése követeli, hogy a kereskedelem jelenleg tevékenyebb és erősebb legyen mint volt annakelőtte, s hogy egyrészt a világ minden zugában keressen fel piacokat a nagyban termelő gyáripár számára, másrészt elégítse ki a mindenütt jó iparcikkeket kívánókat keresletükben s ismét adjon e kíválmak alapján a gyáraknak és iparosoknak irányt, mit és miképp termeljenek. A kereskedelem így a vagyonoszlásnál nagy szerepet játszik, s e tekintetben folytatja eredeti rendeltetését, de egyuttal tevékenyebbé vált, mert a megrendelő szerepét is

¹⁾ Fr. 44. D. de furt. 47, 2.: Si iussu debitoris ab alio falsus procurator debitoris accepit: debitori iste tenetur furti et numi debitoris erunt.

²⁾ Fr. 6. §. ult. de cond. ind. 12, 6.; fr. 57. cod.: cum indebitum impuberis nomine tutor numeravit impuberis condictio est. És csak azon esetre, ha a gyám ezen indebitum megfizetését zárszámadásába föl nem vette volna, nyerheté a cond. ind. mint utilis actio fr. 67. §. 1. D. cit.

³⁾ L. 6. Cod. de cond. indeb. 4. 5.: Si per ignorantiam facti non debitum quantitatem pro alio solvisti et hoc addito rectore provinciae fuerit probatum hanc ei, cuius nomine soluta est restitui eo agente providebit. fr. 18. D. de cond. furt. 13, 1. fr. 80. §. 7. D. de furtius 47. 2.

⁴⁾ Fr. 6. pr. D. de cond. indeb. 12, 6.; fr. 18. D. de cond. furt. 13, 1.; fr. 46. cod.

⁵⁾ Fr. 57. §. 1. D. de cond. ind. 12, 6.: Creditor, ut procuratori suo debitum redderetur, mandavit, maiore pecunia soluta procurator indebiti causa convenitur. Quid si nominatim ut maior pecunia solveretur delegavit, indebiti cum eo, qui delegavit erit actio.

⁶⁾ Fr. 6. D. cod. §. 2.: si ratum non habeatur, a procuratore repetendum. fr. 14. D. cod. fr. 80. §. 5. D. de furtis 47. 2.

kell teljesítenie s e tekintetben igen sokat tehet, mi az ipar s a közgazdaság előnyére szolgálhat.

A közlekedési eszközök roppant kiterjedése, a gőzerőnek a vasutakon és a hajózásnál történt alkalmazása, a vilánydelejtávírdának elterjedése most a kereskedést is készítette gyorsabb és élénkebb tevékenységre. Ügyelni kell már most a világ bármely helyén előforduló kereskedelmi viszonyra, tudomással kell birnia a kereslet és kínálat legkisebb hullámzatáról, s ezek szerint kell intézkednie áruk megrendelésénél és küldésénél; mert a szabadverseny és a közlekedési eszközök által nyújtott gyors és élénk forgalom a gyors cselekvőséget honosította meg, és tönkre teszi azt, ki csak pillanatra is késik rendelkezésével.

Ezen viszonyok mellett a kereskedelem küljellege teljesen megváltozott. A forgalmi eszközök, melyek előbb nagyon is kielégítőek voltak, most teljesen elégtelenek s újak által helyettesítettek. A hitel főszerepet kezd játszani, s a hitel eszközei a pénz a nagy üzletekből kiszorítják. Hitelgazdaság fejlődött ki, mely készpénz helyett a fizetéseknek bankjegyeket, váltókat, folyó számlákat és leszámítoló házakat, u. n. clearinghouseket használ; de egyszersmind az üzleteknek szoros összefüggése és a folytonos láncolat által, mely üzletegyént a hitel folytán a többi üzletegyénekhez fűzi, hitelválságokra számos alkalmat ad, sőt bizonyos tekintetben a válságokat rendszeresíti: a kereskedelmi és hitelválságok ugyanis bizonyos időközökben rendszeresen megújulnak, 1836-, 1847-, 1857-, 1866-, 1868-ban kereskedelmi válságokat lehetett tapasztalni.

A kereskedelem jellegének átváltozásával megszűnnek a vásárok is. Előbb a vásárok és sokadalmak mulhatlanul szükségesek voltak mind a kereskedőkre, mind a fogyasztókra. A kereskedőkre nézve fontosak voltak, mert tudták, hogy vásárokon találnak elég vevőkre, és tudták, hogy vásárokon ki sem tilthatja el őket áruik adásvevésétől. Most a közlekedési eszközök szaporodása folytán az utazás igen könnyűvé és olcsóvá tétetett; a fogyasztó szükségletét bármikor kielégítheti, mert ha az illető tárgyat nem kapja azonnal helyben, rövid levelet ír a szomszéd város kereskedőjének vagy gyárosának, s néhány óra múlva megkerül az áru. A kereskedő ennél fogva vásáron már biztos vevőkre nem számíthat, mert a fogyasztók maguk is igen jól tudják, hol szerezhetik meg szükségleteik esetén az illető árukat. De másrészt a szabadipar és kereskedelem megsemmisítette az adásvevésnek a legújabb időkhöz megsemmisítését, melynek értelmében rendszerint csak helybeli polgároknak, iparosoknak vagy kereskedőknek volt szabad árukat áruba bocsátani és csak vásár alkalmakor kereskedhetett nem helybeli is. E megsemmisítés élénkké tette a vásárokat, és látogatott sokadalmakra adott alkalmat. Most a kereskedő bármikor és bárhol adhatja cikkeit; mihelyest van tudomása a szükségletéről, ellátogathat árujával bármely helyre, és vásári tilalmak vagy előnyök nem korlátozzák őt szabad tevékenységében.

A vásárok ily viszonyok közt mindinkább csekélyebb jelentőségűekké lesznek, sőt némely tárgyakra nézve egészen megszűnnek. Helyüket a terményüzletre nézve a tőzsdék foglalják el. A tőzsdék újabb időben nemcsak az által jutottak nagyobb előnyre, mert az értékpapír-üzlet kizárólag általuk üzemlik, hanem kiváltképp az által, mert a világ összes terményüzlete, jelesül a gabnaüzlet ez intézetekben pontosul össze. Naponként találkoznak itt a terménykereskedők, naponként jutnak tudomására a távirda útján a világ gabnatermő tájainak helyzetéről, tudják hol vannak készletek s hol keresik a gabnát, és ez adatok alapján kötnek üzleteket árumustrák szerint s az így megkötött alku létesítése iránt fordulnak azután a külvilághoz és szolgáltatják vagy fogadják a megrendelt gabnát.

Az iparcikkek és általában azon kereskedelmi cikkek, melyek nem oly általános egyenlőek és ismereteseek, mint a gabnafélék, a vásárok helyett más uton jutnak a megrendelők figyelmébe. Egyrészt az u. n. ipartárlatok vagy kiállítások, melyek 1856 óta világtárlatok alakjában jelenkeznek, oly kényelmes alkalmak az iparosra, hogy iparcikkeivel a nagy közönséget megismertesse, és a kereskedőre, hogy tudja hol találhatja az általa kívánt cikkeit, miszerint a vásárokat bőven pótolják. De másrészt a közlekedés könnyebb volta mellett az iparosok áruik megismertetése végett állandóan is intézkedhetnek, az u. n. kereskedelmi utazók segítségével saját maguk keresik fel állandóan vevőiket s így vásárokat nem szorulnak.

A kereskedésnek ily átalakulása és főképp azon sürű és élénk forgalom, mely újabb időben nemzet és nemzet közt kifejlődött, és mely által nemcsak a nagy kereskedelem, hanem a kisebb, a házi szükségletek fedezésére szolgáló is igen gyakran külföldre fordul: csakhamar érezhetővé tette azon kellemetlenséget, mely a különböző országok pénz-, suly- és mértékrend-

szere közt léteznek. E viszonyokra nézve kezdetben egyes nemzetek közt szerződéses köttettek, s a mennyire lehetséges, egy-ségesítették a különböző pénz- és mértékrendszerek. De utóbb ez eljárás is elégtelennek mutatkozott s az újabb törekvések a pénz-, a súly- és mértékrendszernek nemzetközi egyenlősítését szándékolják.

A nemzetközi pénz iránt ugyan még a nemzetek egyet nem értenek; annyi mindazáltal valószínű, hogy jövőben a pénz alapja az arany leendő, és már is több államban megszűnt az ezüst valuta, vagy legalább megkísértették az átmenet az arany valutára. Pénzegységül a 20 frankos darab vétetett s általában a francia pénzrendszer, tizedes felosztásánál fogva, látszik leginkább túlsúlyra vergődni. Egyébiránt a frankrendszert tisztán elfogadta Franciaország, Svájc, Olaszország, Belgium, Spanyolország, Görögország, Svéd- és Norvégország; átmeneti alakban s legalább egy pénznemben a 20 frankos vagy 8 fitos aranyban Magyarország és Ausztria is csatlakozott a frankrendszerhez.

A mértékeknél és súlyoknál szintén, legalább az általános mértékeknél s főképp a súlyoknál a lehetőlegys egyetértés a cél, mely felé a nemzetek törekedtek. Nagy haladás volt e tekintetben a vámfontnak meghonosítása, miáltal a német vámegelet, s a magyar-osztrák monarchia, legalább a kereskedelmi életben a kilogrammal élő nemzetek súlyával egyenlő súlyt nyert. De a törekvések még továbbra mentek. A mértékek egyenlősítése végett most már a francia méterrendszer, illetőleg a tizedes rendszer vétetett alapul, s ha egyes nemzetek, jelesül, Angolország még mindig tartózkodik is e rendszer meghonosításától és nemzeti önállóságát nem akarja e tekintetben sem feláldozni, a legtöbb európai nemzet máris elfogadta azt, és a mértékek nemzetközivé tétele végett külön nemzetközi bizottság működik, melyben a különböző nemzetek képviselői szerepelnek.

Minél inkább fejlődik a kereskedelem, annál inkább kitűnik azon sajátága, hogy helyhez vagy nemzethez nem kötött, hanem az egész világra szól, és világpolgár. Ezen jelentőségénél fogva egyuttal követeli is, hogy a nemzetiség által eléje szabott kötelek, főképp a vámok, ne akadályozzák azt szabad törekvésében.

A vámok s a vámpolitika a legújabb korig ugyyszólván elv nélkül kezeltetett. A Colbertismus némileg új irányt adott a vámpolitikának és a belföldi ipar élesztése végett a külföldi iparcikkekre oly vámokat vetett, melyek mellett azok többé be nem voltak hozhatók. A legújabb időben a vámpolitika a kereskedelmi politikának sarkává vált, sőt bizonyos tekintetben a nemzet közgazdaságának alapjává tekintetett. A vámdíj, mely a nagy pénzzavarok közepette s az államok szükségleteinek emelése folytán pénzforrásul szedetett, az újabkori felfedezések és találmányok következtében emelkedő ipar által fejlesztő eszköz gyanánt tekintetett, és legtöbb államban a védvám-rendszer honosodott meg. A védvám elve eredményében teljesen hasonló a mercantilrendszer által a vámnál követelt iránynyal, a két rendszer csak célra nézve különbözik; míg a mercantilrendszer ugyanis kedvező kereskedelmi mérleg előidézése végett rendezte be akképp a vámokat, hogy a külföldi iparcikkei távol tartassanak az országtól, addig a védvám-rendszer a belföldi ipar fejlesztését tűzi ki céljául s a külföldi ipar versenyétől tartva, igyekszik eltávolítani a külföldi iparcikkeket az országból.

A nemzeti erő fejlesztése lett a jelszó, melyet az iparosok és közgazdák a védvám-rendszer védelmére és jogosultsága mellett felhoztak. Ezen nézetnek iránya következőbe foglalható: minden nemzetben meg van az iparosságra a szükséges előfeltétel, csak ki kell azt fejleszteni; miután mindazáltal a már előrehaladottabb népek iparcikkeikkel és gyártmányaikkal a kevésbé fejlett államokat elárasztják, s előbbre haladottabb állapotuknál fogva sokkal olcsóbban is adhatják e cikkek: külföldi cikkek behozatala által teljesen elfojtatik az ösztön a belföldi ipar fejlesztésére, mert nincs mód és nincs alkalom a zsenge ipar drágább és költségesebb cikkeit értékesíteni. El kell tehát zárni a külversenyt legalább akképp, hogy a belföldi ipar sikeresen versenyezhesen a külföldivel. És habár ily módon némileg terheltetik is a nemzet, mert a fogyasztók késztetnek drágább és gyakran rosszabb cikkekkel élni, mint a szabad verseny mellett és védvámok nélkül, a nemzet mégis sokat nyer, mert oly erőket fejlesztenek ki a védvámok, melyek különben soha sem mutatkoztak volna.

A védvám elve körülbelül a 40-es évekig majdnem mindenütt alkalmaztatott, s ha egyes közgazdasági írók fel is szó-

laltak ellene, általában a gyakorlati államférfiak nem sokat hajtottak a szabad kereskedelem tanára.

Ezen idő óta mindazáltal a szabadkereskedés elve nyer előnyt. Azon hatalmas agitatio, melyet Angolországban a Cobden által alapított (anti-cornlaw-league) gabnavám elleni szövetség, s utóbb a manchester iskola hívei és a szabadkereskedés pártolói (freetrader) kezdeményeztek és folytattak, és mely később Franciaországban is Bastiat, Chevalier és Wolowski által felkaroltatott, lassankint általános kíváncsalmná emelte a védvám-rendszer megszüntetését. A nagy közönség lassankint meggyőződött arról, hogy a védvámok elkényeztetik az ipart, mesterséges előnyöket nyújtanak némely foglalkozásnak és pedig többnyire más egészséges alappal bíró foglalkozások rovására, melyek különben virágzókká lehetnek volna; mindinkább elismertetett az, hogy a védvámok által a fogyasztók drága és rossz cikkek vevésére kényszerítettek, anélkül hogy az által a termelők részéről ezen állapot egykori megszüntetése helyezettnek kilátásba, mert a védvámok által elkényeztetett iparosok mindig korainak mondják még a védvámok megszüntetését és ennélfogva ellenezik azon eset lehetőségét, mely végett tulajdonképp életbeléptetettek.

A folytonos agitatio Angolországban teljes sikerre vezetett és ott a szabadkereskedés teljesen meg is honosult. A szárazföldön még sokáig érvényben maradt a védvám-rendszer és habár egyes államokban némely tételek iránt engedtek is a következő rendszer szigorából, egészen és nagyban a védvám-politika volt irányadó. Kedvező fordulat állott be 1860 óta. III. Napoleon ez időben daczára a minden oldalról érkező ellenkező kéréseknek, a szabadkereskedés terére lépett és szakított az ország hagyományos politikájával. Az Angolországgal kötött kereskedelmi szerződésben ugyanis a beviteli vámtételeket igen mérsékelte. Példáját követték a többi államok is; kereskedelmi szerződések létesültek mindenfelé s a szerződések kötése alkalomával többnyire újabb vámkedvezmények engedélyeztettek. Az államok rendszerint a kedvezményeket csak azon állam irányában nyújtották, melylyel szerződést kötöttek, de miután a szerződések többnyire kikötötték, hogy minden más nemzetnek nyújtandó előny egyuttal és hallgatag a szerződéses államnak is jusson, valamennyi vámkedvezmény valamennyi szerződéses államnak is előnyére vált. Így csakis azon nemzetek irányában állanak még fen magasabb és gyakran a tilalom jellegével bíró vámok, melyek szerződések nem kötöttek. A vám-díjszabályzat ennél fogva rendszerint kettős, vagy szerződési, mely a szerződéses államok irányában áll fen, vagy általános oly államok terményei irányában, melylyel szerződés nem kötöttetett.

Újabb időben a már majdnem mindenütt meghonosodott szabadkereskedés ellenében ismét fenyegető jelenségek mutatkoznak. Az egyesült amerikai államok ugyanis, régi idő óta határozottan az elzárkozás vámpolitikáját követelik és pedig a végből, hogy a nyors terményeket szolgáltató déli vidékek terményei benn az országban különösen az északi vidékeken feldolgoztassanak, és az egész egyesület belföldön készült cikkekkel láttassék el kellően. E nézetet Carey Henrik közgazdasági író nagyon elterjedt műveiben tudományos is kifejti, és nézete újabb időben igen sok hívőkre talált. A harc napjainkig legalább Európában inkább tudományos jellegű volt; a legújabb események mindazáltal más fordulatot adtak az ügynek.

Az államok folytonos eladósodása és megterhelhetése körünkben általános baj, mely főleg az alakulásban levő országokat nagyban sújtja. Olaszország pénzügyi viszonyainak rendezése céljából máris a vámpolitikához fordult s némely cikkek-nél, pl. a liszt és szesz bevitelénél oly intézkedéseket léptetett életbe, melyek határozottan védvám alakot öltöttek. De Olaszország a fenálló kereskedelmi szerződések által még nagyon meg van kötve e tekintetben s nem is kíván lépni oly térre, melyen szerződészegéssel vádoltathatnék. Sokkal nagyobb veszély fenyegeti a szabadkereskedést Franciaország részéről.

Franciaország az 1870-iki német francia háború után roppant pénzügyi szorult. A köztársaság élére Thiers állított, ki már előbbi időben is mindig a védvámok előnyösége mellett kardoskodott. Daczára a parlamentben mutatkozó szabadkereskedelmi iránynak, makacs ragaszkodással védte a védvám előnyöségét, és végre is azon ürügy alatt, hogy a nemzet kezeit kereskedelmi tekintetben nem lehet megkötni, és hogy a nemzet iparát lehetőleg emelni kell, teljesen sikerült is nézeteit a nemzetre erőszakolni.

Thiers óta ismét a védvám-elv kezd uralkodóvá válni Franciaországban; de Európa többi államaiban a szabadkereskedés elve már annyira meggyökeresedett, és a népek általában már annyira belátják a szabadkereskedés előnyeit és természe-

tességét, hogy ezen fordulat alig fog a kereskedelmi politika megváltoztatására hatni, sőt legtöbb nemzetnél a Franciaország irányában alkalmazandó visszatörlesztés eszméje is határozottan visszautasított.

A kereskedés szabadsága statisztikai adatok alapján legelőnyösebb kereskedelmi politikának bizonyult be, és jelenleg, midőn a forgalom gőzerő segítségével határokat nem ismerő gyorsasággal közlekedik egyik és más országban, lehetetlen visszatérni azon középkorias felfogáshoz, melynél minden benn az országban lett volna elkészítendő, s mely ily természetellenes kényszer útján kíván virágzó közgazdasági állapotot létesíteni. És bátran lehet bizni a jövőben, mert korunk jelszava a szabadság a kereskedést fen fogja tartani és nagyra fogja növesztetni.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

A IV. magyar jogászyűlés elé terjesztendő

indítvány

a bünvádi eljárás köréből.

Tekintve, hogy a bünvádi eljárás célja az „anyagi” igazság kiderítése, holott a polgári per az „alaki” igazság kipuhatólásával megelégszik;

tekintve, hogy a bünvádi eljárás a közérdek megóvásának, az általános jogrend megoltalmazásának, az állam fenytő hatalma érvényesítésének eszközét képezi, hogy annál elidegeníthetetlen jogokról van szó, míg ellenben a polgári perben többnyire csak elidegeníthető magánjogok forognak kérdésben;

tekintve, hogy a büntető per alapját a „nyomozási elv” képezi, míg a polgári perben a „tárgyalási elv” irányadó.

tekintve, hogy a fenytő bíró határozatát csak az előtte tárgyilagosan bizonyosakká tett ténykörülményekre alapíthatja, míglen a polgári bíró határozatát a peres felek pusztá akarata szabályozza, mennyiben annak tartalmára a felek önkényes lemondásai, engedményei, határnapok elmulasztása, bizonyítékok elmulasztott érvényesítése bírnak döntő befolyással, s annak alapjául gyakran pusztá jogvélelmek és jogköltések is szolgálnak, melyek az anyagi igazság kiderítésére irányuló bünvádi perben alkalmazásba nem jöhetnek;

tekintve, hogy a bünvádi és polgári eljárás között, úgy a használható bizonyítékok, mint az eljárás elvei, és a felek állása tekintetében lényeges különbségek léteznek, s így azon kétnemű eljárás oly azonossága, minő az egyik folytán keletkezett határozatnak a másikban való érvényességéhez szükségképp megkívántatik, fen nem forog;

mondja ki a magyar jogászyűlés, hogy az alkotandó magyar büntető perrendtartásban érvényre emelendőnek tartja azon elvet:

„miszerint a fenytő bíró mindazon esetekben, melyekben a bűnügy elítélése magánjogi előkérdések eldöntésétől függ. nyomozásait egészen önállólag mindazon magánjogi előkérdésekre is kiterjesztheti, melyek előzetes megítélése nélkül a fenytő ügy el nem dönthető, s hogy őt e tekintetben a polgári bíró azok feletti határozata, valamely ténykörülménynek abban foglalt megállapítására nézve egyáltalában nem köti.”

Dr. SINGER IGNÁCZ,
kir. törvényszéki bíró.

Váltói-jogi eset.

(Büntető bíróság által bünyelként tértitvény mellett elvett saját rendeletre szóló váltó kibocsátója ezen tértitvény alapján elfogadótól a váltóösszeg letételét követelheti-e?)

M. J. ellen váltóhamisítás miatt még 1870-ik évben a volt főhermegyei törvényszék előtt fenytő per tétetvén folyamatba, az alkalommal tőle többrendbeli váltó mint bünyel elvétellett. Ezek közt volt egy Érden 1869. évi szept. 28-án M. J. vádlott által saját rendeletre 1273. ftról kibocsátott B. P. által elfogadott Pesten 1870. évi szept. 28-án fizetendő váltó. 1872. évi

szept. 18-án M. J. a sz.-fehérvári kir. törvényszék, mint fenytő bírósághoz az elvett váltókról tértitvény kiadásáért folyamodott, kérelmének helyt adatván, a tértitvény alapján B. P. elfogadó ellen fordult s tőle a váltóösszeg letételét kereset útján kívánta. — Alperes kétségbe vonta felperes kereseti jogát, miután szerinte a letétel nem kereset hanem kérvény útján lett volna követelendő, a váltó mint bünyel a fenytő pernél lévén, míg a fenytő bíróság nem határoz alperest letételre szorítani nem lehet; különben is a vtk. 187. és 188. §§. alapján a letétel csak a váltó bemutatása és ovatolása után kérelmezhető. Felperes ez ellenben felhozta, hogy a vtk. I. 185. §. és 1844. VI. t. cz. 6. §. az egészen hamis váltót is kifizetni rendeli ha az elfogadói aláírás nem tagadtatik; s miután váltója elvétellett a 185. és 187. §-ban adott jogaival él, midőn a letételt követeli, bemutatás és óvásra jelen esetben hol előzők nincsenek szükség nincs.

Alperes az 1840. XV. t. cz. fejezetéből ez ellenében azt vélte következtethetni, hogy az összeg letétele az elfogadó érdekében történik, arra azonban nem kényszeríthető, s így ez iránybani keresetnek ellenében helye nincs; jelen esetben annál kevésbbé mert a letenni kívánt összegre nézve hamisítás észleltetett, és az iránt fenytő per folyik, melynek eldöntése előtt alperes sem fizetésre, sem letételre nem szorítható. A letétel ha meghagyatnék is végre nem hajtható.

A sz.-fehérvári kir. törvényszék felperes kereseti jogát megállapította, alperest a váltóösszegnek 24 óra alatt bírói kézhez leendő letételére kötelezte, mert: az 1840. XV. tcz. 187. és 188. §-a az elfogadónak, ha a váltó bíróságilag tértitvény mellett elvétellett, az összeg letételét köteleességévé teszi, ezen köteleességnek megfelelő jog kereset útján érvényesíthető; a tértitvényben körülírt váltó minden kellelkel el van látva, az „elfogadói aláírás nem tagadtatott, az egyezség ellenes kitöltés és hamisítás ezen perben mivel sem bizonyítottatott. A bemutatást jelen esetben pótolja a kereset megindítása, mely után alperes a következményeket elhárítandó, az összeget letenni tartozott volna; az óvás pedig csak az előzők elleni visszkéret fentartására szolgálván, ott hol visszkéretéről szó nincs, a törvény annak nem teljesítésétől oly jogot, melyet a váltó hitelének biztosítására enged, függővé nem tehetett.

Ezen végzést alperesi felfolyamodás folytán 1872. é. decz. 17-én 3298/v1872. sz. a. kelt végzéssel a t. kir. ítélőtábla is helybenhagyta.

Dr. HORVÁTH DEZSŐ,
sz.-fehérvári kir. törvényszéki bíró.

Furesa kis jogeset.

Motto: „Einen Jux will er sich machen.”

Mult évben a nyíregyházi kir. törvényszék előtt egy 10 ftról szóló váltó pereltetett be, melyen országszerte ismeretes birtokosok nevei fordultak elő, és mely — egy szivar láda tetejére írva volt.

Az írás rajta oly gyönyörű volt, hogy valóban érdemes volna ezen váltót — ha eddigol meg nem semmisítettett — mint magyarországi unicumot az idei bécsi világkiállításra felküldeni.

A nevezett törvényszék, mint váltóbíró, a beperlett három alperest a váltójogban nem gyökeredző kifogásainak elvetése mellett a kereseti összeg és járulakai megfizetésében elmarasztalta.

Felebbezés folytán a pesti kir. ítélőtábla 1872. évi július 23-án 1707. sz. a. kelt végzésével a váltóbírói illetőséget leszállította, és felperest az okozott költségek megfizetésében elmarasztalta; mert: „a vtk. I. r. 1. §. értelmében a váltó oklevél, — egy darab fára írt szavak pedig oklevélnek nem tekinthetők.”

Ezen másodbírói végzés ellen felperes felfolyamodást adván be, ennek folytán a magyar kir. Curia, mint legfőbb ítélőszék 1872. évi november 5-kén 230. sz. a. hozott végzésével: „tekintve, hogy a magyar levél sz. alatt nemcsak papír, hanem más olynemű lap is érthető, melyre való feljegyzés által valaki magára kötelezettséget vállalhat: ezen okból a kir. ítélőtábla fenti keletű és számu végzésének megváltoztatásával a váltóbírói illetőséget megállapította, és a nevezett másodbíróiságot érdemleges határozat hozatalára utasította.”

Minek folytán a neheztelt elsőbírói végzés indokolásánál fogva másodbíróiságilag is helybenhagyatott.

Ezen ügy jogi oldalát tekintve, megjegyzem, hogy én a legfőbb ítélő szék felfogását annyival inkább osztom, mert az 1840-ki váltótörvény latin szövegében, mely pedig az akkori törvényhozási viszonyok szerint eredetinek tekintendő, ezen szó: „instrumentum” fordul elő, mely szó alatt pedig nemcsak papírra, hanem írásra alkalmas más anyagra is irt okirat értethetik.

Nekem azonban kérdéses ügynek nem annyira jogi, mint pszichológiai oldala mutatkozik érdekesnek.

A jogi fejtegetést meddőnek tartom, mert ilyen eset 1840 óta még nálunk sem fordult elő, annál kevésbé hiszem, hogy a külföldi váltóforgalom ehhez hasonló felmutathasson, hogy ott bárkinek is váltókiállítás e neméhez folyamodni eszébe jusson.

Csupán lélektani fejtegetésül tehát azon kérdést vetem fel, mi lehetett az indok arra, hogy „földbirtokosok 10 frtról egy szivarláda tetejére váltót kiállítani magukat indítatva érezték, hogy azt nemfizetés miatt beperelvén, illetőleg beperelni engedvén, ezen cause celebre-t három instantiánál meghurczolni jónak látták?”

Parancsoló szükségét csak nem lehet feltenni, a mennyiben kérdéses váltó nem Crusoe szigetén, hanem a magyar Canaanban jött létre, hol nemcsak gabona bőségesen terem, hanem a váltó kiállításához szükséges tinta, toll és papiros még az utolsó szőlőkunyhóban is könnyen megszerezhető; a meny nyiben továbbá ott, hol oly toll és tinta, minőkkel a fentemlített gyönyörű írás létre hozatott, hol még egy fényüzési czikk, egy szivarláda, mely talán finom havannákat tartalmazott, valának, okvetetlenül egy kis darab papirosnak is lennie kellett.

De tán jogtudományi mély buvárkodásnak köszönhető kérdéses váltó és per keletkezése? Tán a jogtudomány iránti érdek, a vágy azt fejleszteni, tétetett fel ezen urakkal ily finom jogi kérdést, hogy azt a bíróságok által eldöntessék?

Vajha így volna! a jogászygyűlés, a bírói és ügyvédi kar nevében szavaznék nekik köszönetet, nem ugyan azért, hogy ezen cause celebre-t megindították, miután annak jogi értéke, jelentősége nincs, miként ezt fentebb megjegyzém, de azért, hogy laikusok létre is a mi kedves gyermekünk, a jogtudomány iránt annyi érdeklődéssel viseltetnek.

Bocsássanak meg nekem az urak, hogy én ezt — ismerve hazai viszonyainkat — nem hiszem, nem hihetem; bocsássanak meg, hogy én jelen ügy keletkezésére nézve azt gyanítom, a mit e czikk mottója jelez.

Elérték céljokat. Ezen izetlen tréfával mindhárom foku bíróság komolyan foglalkozott. Önök jó izüen fognak tán nevetni!

Csak nevéssenek, — hahár Themis istennője keserű könyeket hullat is a felett, hogy hazánkban a törvény, a bíróságok iránti tisztelet már annyira süllyedt, hogy vannak, kik nem átalják a bíróságok szent csarnokát comoedia színhelyévé lealacsonyítani!

KÜLLEY EDE,
kir. táblai bíró.

Jogirodalom.

Észrevételek Knorr Lajos kir. t. bíró urnak „Magyar magánjog” című munkájára.

Jogirodalmunknak tagadhatlan lendületet tanúsító mozgalmában, mely elismert veterán íróink mellé máris több, sok reményre jogosító harcosokat állított a küzdőterre, nem kis várakozással fogtam a fent czimzett új munka átvételéhez.

Ha nem csalódom, szerzője a régi iskola növendéke, s e körülmény, valamint mostani állása, csak fokozható várakozásomat, mely a műben jogéletünk multjának alapos ismeretét, a tudomány mai színvonalán álló magánjogi elvek és nézetek ép oly alapos tudását s viszonyaink szerinti rendszeres feldolgozást magában foglaló munkát keresett. Minden tekintetben sajnosan csalódtam.

Elismerem, hogy jelen körülményeink között, midőn az 1848-iki átalakító, de ki nem fejthetett, s a gyakorlat által annál kevésbé részletezhető elvek, magánjogunknak csak foszlányait hagyják meg, s a fenmaradt ürt, sem az országbírói értekezlet idl. szabványai, sem a concret esetekben — tehát csak szükségszerűleg — hozott döntvények egészen be nem tölthetők, midőn továbbá, magánjogéletünknek gyökeres és elvileges átalakulási processusában tényleg, s valljuk meg őszin-

tén szükségszerűleg is, idegen elemek, az oszt. polg. tvk. szabványai szerepelnek, s végül:

Midőn a különböző időkben keletkezett törvényi és szokásjogunk különben is számos oly hézagokat tüntet fel, melyeket csak a doctrina képes és kell, hogy kipótoljon: a magyar magánjognak, úgy a tudomány, mint a gyakorlati élet igényeinek megfelelő megírása, nem kis feladatot involváló munka.

Abban is meg vagyok győződve, hogy a vázolt viszonyok között, tekintve codificationkat, s illetőleg annak előkészítését, sokkal eredménydusabb volna, egyes jogintézményeinknek részleges — monographicus — fejtegetése: mindazáltal egy egész jogéletünket felölelő rendszeres mű, — milyennek K. ur munkája éppen nem tekinthető, — elismerem még kiválóbb becsesl birna.

* * *

Knorr Lajos ur kérdéses munkájának sem tudományos, sem gyakorlati értéke, s így irodalmunkban semmi jelentősége nincsen. A fenállott és ma érvényben levő jog által csak alakított, s így a jognak anyagát képező viszonyok, fejlődési fokozatukban, terjedelmük s okozatos összefüggésükben, valamint nemzeti jellegükben csaknem egészen ismeretlenségnek látszanak szerző előtt.

A mű nem tanuskodik jogforrásaink alapos tanulmányozásáról, mi nélkül pedig lehetetlen a jogrendszerbe levő elvek és tételek kellő ismerete és bebizonyíthatása.

Nincs megoldva azon feladat, miszerint a hézagok, összes jogforrásainkból s a szabályozatlan maradt viszonyok természetéből merített elvek felszínre hozása, azokból önként folyó következtetések lehozása által a tudomány segélyével kipótlándók lettek volna.

E nélkül pedig nem lehet organikus egészet adni.

Hiányzik a műben a felvilágosító jogtörténelmi elem, mi nélkül éppen az anyagot képező jogilag alakított viszonyok maradnak homályban az olvasó előtt. Pedig nem codificált, hanem gyakran százados időközökben alkotott jognál, melynek minden intézményei a nemzet életével s polit. viszonyaival párhuzamosan s egymásra hatólag fejlettek, a tört. elem mellőzésével pusztán szabályok aggregatuma adni, — mint ezt K. ur művében tevé, — annyi mint üres rámakat mutatni fel, melyekbe a laikusok legtöbbször karrikaturákat illesztnek.

Magánjogunknak nemzeti jellegét maga K. ur is felemlíti, s az egyes intézmény-fejlesztő és átalakító történelmi momentumokat még is teljesen mellőzi. Különben is legnagyobb részben jogtörténelemmé vált magánjogunk még fenmaradt intézményei csak a megszüntettkeli organikus összefüggésükben s okozatos kapcsolatukban megérthetők s méltathatók kellőleg. Egészen pedig a felvilágosító történelmi adatok nélkül, az organismusból hiányzik az átható szellem, az éltető lélek.

Nagy hiánynak tekinthető a műben a statutárius jognak csaknem teljes mellőzése. Sőt többet mondok, ősi jogintézményeinket a Magyarországinál sokkal hivebben fentartott erdélyi 1848 előtti magánjogot még multban létezéséről sem említi fel. Honnan ismerné tehát K. ur a székelyek, szászok külön jogát, mikor még az anyaország szabadkerületei és városainak partikuláris jogát sem tartotta tárgyalásra méltónak? Mit szóljak a munka rendszerére? majd elmondom részletesen, most csak azon általános észrevételemet bocsátom előre, hogy abban annyira hiányzik a systema, mintha csak az egyes innen onnan kivont, néhol kevés változtatással más munkából mondatról mondatra kiirt intézmények helyét sorshuzás utján a véletlen által rendezteté vala.

Általános észrevételeim végezetül és betetőzéseül, kénytelen vagyok azt is hangsúlyozni, hogy a műben, oly következtetések s oly tudományos botlások fordulnak elő, melyeket kezdő jog tanulóktól is szomoruan hallana a szakértő jogász.

Érzem, hogy általános előrebocsátott észrevételeim annyira sujtók, hogy azoknak igazolása erkölcsi kötelességemmé vált. Teljesítése nem leszen nehéz feladat, mert K. ur munkájában, nem azt kell keresni a mi megtámadható, vagy a nézetek ellentétessége miatt tudományos vita tárgyát képezheti, hanem megfordítva azt nehéz találni, a mi kifogástalan.

Lássunk a részletekhez.

Szerző ur munkáját, Bevezetés és I—V. főrészre és Függelékre osztja. A bevezetésben, az állam és jog fogalma, törvények és rendeletek, igazság és méltányosság címe alatt bocsát előre némely alap fogalmakat, melyek után a magyar magánjog fogalmát, felosztását, jellemzését, kutfőit és irodalmát sorozza. Az I. R. a személyeket II. R. a dolgokat

III. R. a követeléseket és tartozásokat IV. R. a családot, V. R. az örökösödést s végül a függelék az évülést és elbirtoklást tárgyalja; a részeknek fejezetekre, ezeknek címekre, s utóbbiaknak §§-ra osztását követvén.

E technikai felosztást követve, átalános észrevételeim igazolására csak egyes példákat fogok az olvasó előtt bemutatni, mert minden arra méltót megjegyezni, s helyre igazítani, sokkal terjedelmesebb munkát képezne, mint a mennyi ez uton közölhető volna.

Az első tizenegy sorból álló §. címéül az állam és jogfogalma van felírva. Csak azért számítottam meg e sorokat, hogy kitüntessem, hogy e pláne bevezetésül szánt néhány sor mennyi ferdeséget képes kifejezni. A czimiraton kívül a könyv olvasója hiába keresi az állam fogalmát. A helyett az állam keletkezésére talál egy minden birálaton alóli állítást. Szerző szavai ezek: „Az embert természeti ösztöne úgy mint az észszerű megfontolás társas együtt élésre utalják. Ha ezen együttélésben a tagok közakarátán nyugvó szabályok, bírói közegek és végrehajtó hatalom által biztosított rend s nem erőszak uralkodik létesül az állam“. Hol van itt az állam fogalma, mert a következő sorok már egyébről szólnak? Hisz az államfogalom elő kell hogy tűntesse annak lényit-alkotó elemeit. Nép, földterület, közös főhatalom s alatta való állandó szervezkedés, mint az állam lényét alkotó elemek — ha eltekintünk is az idő szerint változó államcéloktól — a fogalomban kifejezést kell hogy nyerjenek. A szavak, — szövegezés csak alak s üres keret marad a fennebbiek nélkül.

Ugy de mint látszik K. ur a czimirattal megelégedve, az állam keletkezését kívánta vázlatozni, annak létalapjául az ösztönt és józan megfontolást állítván fel. Nézetem szerint az ösztön a társas együttlétnék csak nagyon másodrendű alapja. Az embert úgy phisicai élete fenmaradására, mint szellemi tehetőségeinek kifejezhetése s érvényesíthetéseire kettős természetéből folyó szükségesség vezeti a társas életre. Ez amazokat feltételezván a feltételt ismeri meg az ész, mely megfontolással különben is csak körülmények latolgatása után válhatik. Szerzőnek tehát hibás fogalma van az állam keletkezés állapotáról s még ferdébb nézete a keletkezési módról, miután szerinte előbb léteznek a bírói közegek, a végrehajtó hatalom, a jogrend s csak azután „létesül az állam“!!! mindazok pedig az államot csak követők, nem pedig megelőzők.

Nem foglalkoztam volna oly hosszasan e nézetek kifejezésével, ha K. ur a fenidézett sorokat követő pár sorral alább — a tárgyilagosságról szólva mint a rend fentartójáról, — utána nem veti „mert a jognak alapfeltétele az állam“. Tehát előbb a jogrendet az állam létesülése feltételül, pár sorral alább már megfordítva az államot állítja fel a jogalap feltételül. Hol van itt a következetesség? Bizony nem lehet egyszerre az észteni és jogtörténelmi iskolának is hive lenni, s mindkettőnek elvét vallani, mert az elvekeni következetlenség a tiszta tudás hiányára enged következtetni.

K. ur a törvények és rendeletek közötti különbséget egyedül az a l a k b a helyezni. Miért nem fektetné a fősúlyt inkább a forrásra, a szerint a mint a jogszabályban alkotmányos törvényhozásunk nyilatkozik, vagy a törvény korlátai közt működő kormányzati közegek? Hiszen most csak nem nyögünk a b o l u t egyed-uralom alatt. Csak abszolút uralkodó közvetlen vagy közvetett akarat-nyilatkozatainak megkülönböztetésére fektethető az alak fő megkülönböztetőül. Pusztán a forma után az alkotmányellenes, de esetleg törvény alakjába öntött intézkedéseket is törvénynek kellene tekintenünk, posító ha ilyenek kiadatnának.

Ugyanitt a törvényeket tartalmuk és hatályuk szerint osztja fel K. ur tiltó, parancsoló, engedélyezőkre. A tartalmat tekintve igaza van, de nem a hatályra. A hatály-hatás csak következmény, mely beáll akkor, ha a tiltó törvény ellen senki sem tett, vagy mindent teljesített, mit a parancsoló rendel. A törvényt még nem tapasztalt eredménye szerint felosztani lehetetlen s téves, habár ezt más iróink is használják.

Az alapfogalmak között, a kötelesség fogalmát és felosztását, jogintézmények, jogviszonyok és jogállapotok meghatározását az olvasó hiába keresné, már pedig ezeknek fejtegetése és ismertetése bizonyára inkább idetartozó lett volna, mint az állam keletkezésével való ferde foglalkozás.

A magyar magánjog fogalmának meghatározásáról, azt egyedül a magán viszonyokat meghatározó elvek és törvények foglalatjának nevezi. Hát némely állapotok, hogy t. i. valaki

férj, feleség, atya, gyermek stb. magukban nem gyakorolnak-e jelentős befolyást a jogviszonyok alakulására? Valóban szinte kétkodni kell az előző azon nyilatkozata valóságában, hogy szerző ur munkája megírásánál a jeles idegen írók közt Ungert is használta, mert akkor nevezett kitűnő író munkájának I. k. 217. lapján éppen e tárgy fejtegetései alig kerülhették volna ki figyelem.

A bevezetés nagyobb részét természetesen magánjogunk kutfőinek felsorolása foglalja el. Felsorolás, minde tudományos feldolgozás nélkül. Ha az „omnes definitio periculosa“ szemelött tartásával azoknak fogalmát adni el is mulasztá, szükséges lett volna a felsorolt kutfőknek jelentőségét, használati szabályait és módját, a jogintézményekkel elvileges összefüggését, továbbá a különböző kutfőinknél előfordulható ellentétségek kiegyenlítésére szolgáló eszméket valamint a mutatkozó hiányok miként pótolhatóságának módját, tüzetesen fejtegetni.

K. ur által egészen elmulasztott kiváló figyelmet igényelt volna azon organumok és factorok fejtegetése, melyek egész magán jogéletünket átható elvek és tételek létrehozói voltak. Mert:

„Kutfőink nem kevesebb, mint magánjog életünknek, különböző módon és organumok által tett nyilatkozatai, az összes magán viszonyok és állapotok rendezése s meghatározása céljából.“ S mint a fa, mely gyökerei által a földből felszívott életadó nedűt szerveivel juttatja el annak egész lomb koszorujába, hogy az egésznek élete legyen; úgy a jogalkotás organumai: alkotmányos törvényhozó hatalom, szokás, törvényszerű gyakorlat stb. által a nemzet öntudatos és átalános jogi meggyőződéséből merített elvek részleteikre, azaz egyes jogtételekre oszolva áthatják az egész magánjog életet. Ez organumok nélkül, mint a nedv a földben úgy a jogelem az öntudatban eltemetve marad, nem látható. Az organumok működése ép oly szükséges, mint maga az anyag, az elem.

Nekünk egyik főkutfői organumunk a törvényhozó hatalom. Ennek akaratnyilatkozatai a törvények. Ezeknek kutfői fejtegetése rendéből, nem lehet és nem szabad a törvényhozó hatalmat egészen kereten kívül hagyni, mint ezt K. ur tévé, e tekintetben a közjogra utalván olvasóját. (7. §.) Nem teheti vala ezt különösen nálunk, miután codificált törvényünk nincsen, s miután magánjogunk, még ma is alig tekinthető minden tekintetben közjogunktól elválasztottnak.

A magyar törvényhozás ismertetése K. ur munkájában mindössze annyiból áll, hogy néhány szót keletkezéséről odavetve, kiadását, s a benne foglalt törvényeket keletkezési idejük szerint egymásután jegyzi. Mit tegyen most a kezdő olvasó azon befoglalt elemekkel, melyek nem törvények, vagy minek tekintse a Kovácsichok és mások által felfedezett, de a gyűjteményben nem foglalt valóságos törvényeket?

Minő körülmények autorisáltak e kezdetben pusztán privát gyűjteményt? Mind olyan kérdések, melyek nem hogy megoldva, de felemlítve sincsenek.

Mellözve minden többi megjegyzendőket, még csak egy pár észrevételt teszek a szokás, mint jogforrás tekintetében. Ugyanis:

Tudva van, hogy összes magánjog életünk legnagyobb részben jogi szokásaink által nyerte meghatározását s rendezését, mit Werbőczy már a 16-dik század elején, azon kor felfogásához képest dicséretes rendszerrel tárt a magyar olvasó közönség elébe. Sőt a szokás jelentőségének és erejének fejtegetésében több mint negyfélszázaddal haladta túl korát. Megfoghatatlan, hogy K. ur még csak felületesen sem említi fel a szokásnak Werbőczy által felállított törvényalkotó pótló és rontó erejét, annálkevésbé amaz érveket, melyekkel főképp utolsó ellen a magyar juris prudentia, nézetem szerint is, helyesen kikelt.

A legujabb időben e körül felmerült s nagy tudományos-sággal védett nézetek iránti némi tájékozottság meg kell vala, hogy győzze K. urat a jogi szokás jelentőségéről, melyet a mai felfogás nemcsak fő, hanem szintén egyedüli kutfőjeül állít fel a jognak, s mely jelentőséget kisebb-nagyobb mértékben a legujabb európai codexek is méltányolnak, melyet végül az alkotandó magyar codex sem hagyhat kiváló figyelmen kívül, nemcsak a jogtörténelmi multnál fogva, hanem azért sem, mert a magyar törvényeit soha sem tekintette valamely abszolút hatalom parancsszavának, hanem inkább olyan jogszabályoknak, melyekben a törvényhozás, a polit. jogosított nép (populus) átalános jogi meggyőződésének adott kifejezést.

Legyen azonban elég e pár észrevétel K. ur kutfőkről szóló tanára, mert ezek is kellőleg kitüntethetik, hogy a bírálattal álló mű, mily felületes és hiányos magánjogunk kutfőinek ismertetése körül. Tekintsük a munka többi tartalmát.

(Folyt. köv.)

Dr. KOLOZSVÁRI SÁNDOR,
kir. egyetemi tanár.

K ü l ö n f é l é k.

(Szemle.) Kármán Lajos képviselő a bírósági végrehajtók által teljesítendő kézbesítések tárgyában az 1871. 51. t. cz. 12. és 13. §§-ának mielőbbi módosítása iránt interpellációt intézett az igazságügyi miniszter urhoz, felhozván mindazon nyomós érveket, melyek a végrehajtói intézmény ez ága ellen lapunkban már gyakran hangoztattunk, nevezetesen kiemelte hogy miután a kézbesítési előleges kiadásokhoz még a szintén tetemes végrehajtási költségek is hozzájárulnak, főleg a törvényszéki és járásbírói székhelyekhez tartozó népes puszták lakosai, a bizonyos és oly tulságos kiadásoktól félve, a bírói segítyt már nem is igen merik igénybe venni, de az eljárás díjakért első sorban felelős ügyvédek ily költséges apróbb ügyeket már el sem vállalhatnak; továbbá, hogy a bíróságok székhelyein kívül teljesítendő idézések és kézbesítések, a mostani eljárás szerint is, úgy mint annak előtte közönségesen az illető községi előjárók útján községi közegek által hivatalból és ingyen teljesítettnek s ennél fogva a peres eljárás országos terhének viselésében egyenlő s így igazságos arány nincs; végre, hogy a kézbesítéseknek a bírósági végrehajtókhoz lett utalásával a kézbesítések semmivel sem teljesítettnek gyorsabban, mint annak előtte s így a netán, az eljárás gyorsítására irányzott cél sincs elérve. Együttal felemlíté az interpelláló képviselő, hogy a kézbesítések annál is inkább díjmentesen eszközölthetnének, mivel szükség esetén a hites szolgák állandó fizetési vagy díjai a bélyegadóknak a t. pénzügyminiszter ur által már különben is javaslatba hozott felemelésében megfelelő fedezetet találhatnának, s ily módozat által a perlekedő felek nagyon terhes, borszantó és a törvénykezés jelen keretébe egyáltalában beilleszthetetlen díj-fizetésektől megkíméltesse.

Pauler igazságügyi miniszter ur ezen interpellációra adott válaszában oly elméletet fejtett ki, melynek alapján őt az ó-conservatívek ellenében, az „új conservatismus“ czimű iskola alapítójának declarálhatjuk! Még nincs egy éve — úgy mond — hogy a végrehajtói intézmény fenáll, és őszintén megvallja „hogy a törvények rögtönös megváltoztatását sem a törvény iránti tisztelettel, sem a törvényhozás tekintélyével rendszerint összeegyeztethetőnek nem tartja!“ Minden intézménynek fény- és árnyoldalt is leginkább az élet mutatja ki, és ezért az életben szerzendő tapasztalatok ily rövid időköz alatt nem lehetnek oly kimerítők, hogy biztos és határozott ítéletet lehessen hozni. — Ime ez az új-conservatívek tana, mely tanári nyelven szólva, csak in objecto vagyis tárgyilag különbözik az ó-conservatívek elveitől; in subjecto pedig, vagyis alanyilag tökéletesen azonos.

Hiszen mi még annak idejében a törvényjavaslat ellenében felhoztuk mindazon aggályokat, melyeket most az élet tapasztalatai csak igazolnak. Így péld. számokkal kimutattuk, hogy a pesti kir. váltó-törvényszék ügyforgalmához mérten a kézbesítést teljesítő hites szolgáknak fizetett 4000 frtnyi díj megtakarítása 40,000 frtnyi terhet fog a jogkereső közönségre hárítani. A törvényhozás azonban annak megfontolása, és mint rendszeren minden statisztikai adat nélkül, rövid fél napi tárgyalás alatt elfogadta a kormány javaslatát, és most utólag egy egész évi időköz rövidnek vétetik arra, hogy a törvény hiányát a tapasztalat minden kétségen kívül helyezze!

Az igazságügyi miniszter azonban bevallja, hogy a végrehajtói intézmény azon részét, mely a kézbesítésekre vonatkozik, több oldalról ostromolják és e tárgyban több oldalról panaszok érkeznek az igazságügyi miniszteriumhoz. „Ezen panaszok — ugymond — engem arra indítanak, hogy kimondott elvem dacára, ezen esetben, az arra hivatott szerveket, tudniillik a törvényszékek elnökeit felfogom szólítani, hogy a végrehajtói intézmény érintett ága iránti tapasztalataikról hozzám jelentéseket tegyenek. És ha ezen tapasztalatok nyomán csak-

ugyan azon meggyőződést fogom magamnak szerezni, hogy ezen intézmény a felekre nézve terhes, nem fogok késni annak megváltoztatása iránt törvényjavaslatot előtérjeszteni.“ — Ha az igazságügyi miniszter ur bevezetés nélkül csak ennyit mondott volna, örömmel üdvözöltük volna válaszáat; de egyrészt a fentebb kimondott elve, és másrészt a záradékul használt kijelentése: hogy a bélyegilleték emeléséből a deficit lejjebb szállítására nyerni remélt jövedelmek hova fordítása „nem az én körömhöz tartozik“ — méltó megütközésünkre szolgál! Hát a kormányzatban nem ő képviseli az ország igazságszolgáltatásának érdekeit? Ha arra nem érzí magát hivatva, akkor lépjen vissza az igazságügy kormányzatától.

A bélyegilleték emelése tárgyában egyébiránt helyes észrevételeket tesz a „P. L.“ vasárnapi vezércikkje, melynek Bp. jegyü írója nem ellenezné a jogszolgáltatás drágítását, ha az annak javulásával párhuzamosan történne. De midőn az igazságügyi reformok terén teljes tétlenség uralkodik és csak az igazságügyérnek önelégültségtől sugárzó arca nem látszik jogszolgáltatásunk sanyaru helyzetét még csak gyanítani sem, — valójában pedig helyzetünk kétségbeesítő, mert az anyagi jog hazánkban egyáltalában csak per fictionem juris létezik; a sokat emlegetett büntető-törvénykönyv pedig oly tengeri kigyó, melyet még senki sem látott;*) a Hoffmann polg. törv. ált. része töredék maradt és 2 év után csak most küldetett meg a főbb bíróságoknak véleményezés végett, csakhogy valaminek történnie látszassék; az ügyvédi és közjegyzői rendtartás, ugy szintén a szóbeliségre fektetett perrendt. javaslatai pedig bizottsági tárgyalás után is az örök álom nyugalma élvezik, — ily visszás helyzet dacára a jogszolgáltatást az állam jövedelmező fejsz tehenének használni, oly politikai bűn, mely előbb-utóbb megboszulja magát.

(A zilahi kir. törvényszék) 1872. évi ügyforgalmának kimutatása:

I. A volt megyei törvényszéktől átvétetett urbéri 150, hagyatéki 134, másféle polgári 267, összesen 551 polgári ügydarab hátralék. A polgári iktatóba 1872. évben érkezett urbéri 480, váltó és kereskedelmi 366, hagyatéki 1254, másféle polgári 2698, összesen 4798, lett összesen 5349 polgári ügydrb.

Ezekből elintéztetett 610, váltó és kereskedelmi 366, hagyatéki 1373, másféle polgári 2349, összesen 5272.

Hátralékban maradt urbéri 20, váltó és kereskedelmi —, hagyatéki 19, másféle polgári 38, összesen 77 darab. — 171 ülésben elintéztetett 4859, ülésen kívül 413. — Tárgyalások száma 114, tanukihallgatás 26. Tagosítási és arányosítási perekben egyik bíró 125 napig volt távol a székhelytől.

II. Telekkönyvi múlt évi hátralék 1608, folyó évben érkezett 5152, lett összesen 6760. — Ezekből elintéztetett: 69 ülésben 5689, ülésen kívül 346, összesen 6035, hátralék 725. Tárgyalás 86. — A telekkönyvi előadó telekkönyvi kiküldetésben 17 napig volt távol a székhelytől.

III. Telekkönyvi érték forgalom: változások birtokban a) szerződés által 1414 — 266,889 ft 17 kr. b) végrehajtás által 20 — 6113 ft 86 kr. c) haláleset által 112 — 36,889 ft 32 kr. Összesen 1546 változás 309,892 ft 35 kr értékben. Ujterhek 832 — 221,968 ft 42 kr értékben. Tehertől felszabadulás 130 — 58,121 ft 21 kr értékben. Évenkénti tartozások szerződések bekebelezése által 13,467 ft 78 kr.

IV. Bünygyi múlt évről hátralék 152, jelen évben érkezett 1125, lett összesen 1277; ebből elintéztetett 1213, maradt hátralék 63 darab, bünygyi vizsgálat a multból 13, jelen évi 251, összesen 264, ebből elintéztetett 231, hátralék 23. Más hatóság illetékességéhez áttétetett 25, — beszünttetett tárgyi tényálladék hiányában 15, végtárgyalással ítéletileg befejeztetett 81, elíteltetvén 142, felmentetvén 7 egyén, irások uton 2; Ülések száma 62, — bírói szemle és szakértői tárgyalás 10. — Pénzügyi kihágás: hátralék 1, érkezett 6, összesen 7, elintéztetett 3, hátralék 4 darab.

V. Fegyelmi hátralék —, jelen évi 1, elintéztetett 1, hátralék semmi.

VI. Elnöki: hátralék —, jelen évi 719, elintéztetett 719, hátralék —.

Összes beadványok száma 14,106, elintéztetett 13,240, hátralék 866. Birák száma 5.

Zilah, 1873. febr. 1.

Kozma Endre, széki jegyző.

*) Az igazság érdekében kijelentjük, hogy volt alkalmunk az előadói tervezetet látni. Szerk.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgűlés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A sajtóügyi törvényhozás kérdése. Dr. Dárday Sándor urtól. — A képviselési elv a magánjogban. Dr. Farkas Lajos, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — A polgári és bünyűg közti viszonyról. Dr. Ziskay Antal jogtanár urtól. — Egy jogi kérdés. Nesztor József kir. ügyész urtól. — Illetékességi kalamitások. Sz—o. K. — Jogirodalom. Dr. Kolozsvári Sándor, kir. egyetemi tanár urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A sajtóügyi törvényhozás kérdése.

Hirlapirodalmunk fejlődése s a sajtóra vonatkozó törvényhozási politikánk sokkal újabb kori, semhogy történelmi források tanulmányozását igényelné. Néhány kormány-rendeletti óvintézkedéstől eltekintve, a sajtószabadságot törvényesen megállapító 1848. XVIII. t. cz. ugyszólván egybeesik a magyar hirlapirodalom keletkezésével. A törvénytípró reactio korszaka pedig nemzetek és államok életében csak körtünet jelentőségével bírván, — bátran állithatjuk, hogy a küzdelmes sajtóügyi fejlődés vívmánya: a szabad sajtó, hazánkban érett gyümölcsként termett a 48-ki törvényhozás varázsereje alatt.

E téren tehát a szellemi harcz vívmányából, ajónak felismerésén kívül egyéb érdemet alig vindikálhatunk nemzetünk részére.

Sajtótörvényünk azonban korántsem felel meg a jogi tökély és a sajtószabadság eszményképének; mert eltekintve a beszámítás és bizonyításra vonatkozó tételeinek ferdeségétől, — a biztosítéki (cautionalis) rendszer, köteles példányok s egyéb rendőri intézmények fentartásával, még a 48-as mozgalmak közepette is nemzetünk conservatív jellegének adott kifejezést.¹⁾

E törvény 1867-ben, az alkotmány helyreállításával nyert újból joghatályt, sőt mondhatni hogy csakis ekkori életbeléptetésével nyert gyakorlati jelentőséget. És most, midőn büntető-törvénykönyvünk alkotásának küszöbén állunk, sajtótörvényünk az által természetesen érintetlenül nem fogván hagyathatni, — a IV-ik magy. jogászgűlés állandó bizottsága következő törvényhozási kérdést tűzött ki tárgyalásul:

„A sajtó számára szükséges szabadság megkívánja-e s tekintettel a közbiztonságra elegendő-e, ha a sajtó útján elkövetett büntetésre méltó cselekvényekre az általános büntetőtörvények és büntetőjogi elvek kivétel nélkül alkalmaztatnak, vagy pedig a sajtószabadság avagy a közbizton-

ság megóvására kivételek és pedig melyek teendők?”

A kitűzött kérdés helyes irányu megoldásához csakis az összes művelt államok sajtóügyi törvényhozásának s illetőleg történelmi fejlődésének tanulmányozása alapján juthatunk, s ezért tartom szükségesnek a sajtóügyi törvényhozás világtörténeti fejlődését, főbb mozzanataiban jelezni.

Elismert tény, hogy a nyomdászat alig hogy megkönnyíté az iratok sokszorozását, s máris a római pápák vetették fel magukat legfőbb bírának, a nélkül hogy valaki illetékességüket kétségbe vonta volna. Eleintén ugyan, csak bizonyos meghatározott s már nyomtatott könyvek olvasását tiltották meg, eretnek tartalmuk miatt; később azonban X. Leo pápa, az ötödik laterani zsinaton 1515-ik évben „inter sollicitudines“ czimű constitutiója által elrendelé a nyomtatást megelőző cenzurát,²⁾ s e rendelvénye egész az egyházi reformatio idejéig épségben tartatott. Ekkor a cenzura a világi hatalom kezébe jutott, s ez csak is vallásos tartalmu könyvek kiadását tette az egyházi közegek jóváhagyásától függővé. Idővel a cenzura alkalmazása iránt a legkülönbébb elvek jutottak érvényre, de mindenkor ritka összhangzásban féltékenyen ragaszkodtak a cenzurához, habár később ama merőben rendőri intézményt, ugynevezett megelőző (präventiv) jogszolgáltatás köntősebe burkoltak.

Legelőbb sikerült az egyetemeknek, tudományos tartalmu kiadmányaikra nézve kiváltságkép a cenzura alóli mentességet kieszközölni. Sőt Franciaországban

²⁾ Hoffmann L. „Censur und Pressfreiheit“ czimű munkájában; Harum P. „Die gegenwärtige öster. Pressegesetzgebung, Systematische Darstellung und Erläuterung der gesetzlichen Bestimmungen über das Autorrecht und die Presspolizeigesetzgebung“; ugy szintén Hartmann L. „Das Gesetz über die Presse, aus der Entstehungsgeschichte und der Rechtslehre“ czimű munkájában idézik a fentebbi constitutiót, melynek 2-dik § a okkép szól:

§. 2. . . . Statuimus et ordinamus, quod de cetero perpetuis futuris temporibus nullus librum alquem seu aliam quamcunque scripturam tam in Urbe nostra quam aliis quibusvis civitatibus et dioecesibus imprimere seu imprimi facere praesumat, nisi prius in Urbe per Vicarium nostrum et Sacri Palatii Magistrum, in aliis vero civitatibus et dioecesibus per Episcopum vel alium habentem peritiam scie tiae libri seu scripturae huiusmodi imprimendae ab eodem Episcopo ad id deputandum ac Inquisitorum haereticae pravitatis Civitatis sive dioecesis in quibus impressio librorum huiusmodi fieret, diligenter examinentur et — a p p r o b e n t u r.

¹⁾ Ezért Lienbacher: „Historisch-genetische Erläuterungen des öst. Pressegesetzes vom 17-ten Dez. 1862.“ czimű munkájában szent borzadályal fordul el az 1818. május 18-ki osztrák sajtótörvényről és dicsérettel emlékszik meg az 1848. magyar sajtótörvényről, mondván: „Wir sehen daher, dass das ungarische Pressegesetz durch das Cautions-System und die Pflicht-Exemplare wichtige Garantien der Repression gewährte.“ — Lásd: id. m. 18—23. l.

I-ső Ferencz király 1521. évi jan. 13-án kelt ordonnance-ban a párisi egyetemet ruházta fel a cenzura jogával, melynél fogva az egyetem jóváhagyása nélkül minden-nemű könyvkiadás tiltva volt. (Lásd Harum id. munkáját 4. lap.) Ezen jogát az egyetem később elveszté ugyan, de saját kiadmányaira nézve mentességi privilegiumot nyert. Hasonló előjoggal birt későbbi időben a legtöbb német egyetem is. Ennek okát egy porosz királyi rendelet indokolásában ekkép fejt ki:

„Die solchergestalt angeordnete Censur soll aber keine ernsthafte und bescheidene Untersuchung der Wahrheit hindern, noch den Schriftstellern ungebührlichen Zwang auflegen. Ihr Zweck sollte nur sein, demjenigen zu steuern, was den allgemeinen Grundsätzen der Religion zuwider ist; zu unterdrücken, was die Moral und die guten Sitten beleidigt; dem fanatischen Herüberziehen von Religionswahrheiten in die Politik und der dadurch entstehenden Verwirrung der Begriffe entgegen zu arbeiten; endlich zu verhüten, was die Würde und Sicherheit des preussischen Staates verletzt stb.“

Az egyetemek kiváltságos állásával biztosítva volt a tudomány szabadsága, mely csakhamar hódító erejénél fogva mindinkább szélesebb tért foglalt, úgy hogy az 1815. évi június 8-kán kelt német birodalmi szövetségi acták 18. art.-nak IV. pontja már ezen ígéretet tartalmazá:

„Die Bundes-Versammlung wird sich bei ihrer ersten Zusammenkunft mit Abfassung gleichförmiger Verfügungen über die Pressfreiheit und die Sicherstellung der Rechte der Schriftsteller und Verleger gegen den Nachdruck beschäftigen.“

Ezen ígéret azonban még soká csak írott malaszt maradt! Jellemző péld. a bekövetkezett reactio szellemére nézve az 1843. évi febr. 4-kén, tehát 23 évvel később kelt porosz királyi kab. rendelet eme tétéle:

„Ich will unabänderlich: die Wissenschaft und die Literatur von jeder sie hemmenden Fessel befreien und ihr dadurch den vollen Einfluss auf das geistige Leben der Nation sichern, der ihrer Natur und ihrer Würde entspricht; der Tages-Presse aber innerhalb des Gebietes, in welchem auch sie Heilsames in reichem Masse wirken kann, wenn sie ihren wahren Beruf nicht verkennt, alle zulässige Freiheit dazu gestatten. Was Ich nicht will, ist: die Auflösung der Wissenschaft und Literatur in Zeitungsschreiberei, die Gleichstellung beider in Würde und Ansprüchen, das Uebel schrankenloser Verbreitung verführerischer Irrthümer und vorderbter Theorien über die heiligsten und ehrwürdigsten Angelegenheiten der Gesellschaft auf dem leichtesten Wege und in der flüchtigsten Form unter eine Klasse der Bevölkerung, welcher diese Form lockender und Zeitungsblätter zugänglicher sind, als die Produkte ernster Prüfung und gründlicher Wissenschaft.“

A sajtószabadság ígéje a hozzánk legközelebb fekvő német birodalom tartományaiban csak a 48-as mozgalmak idejében vált testté, és ekkor mindenütt az alkotmányjog alaptételeiben foglalt helyet. Ez időbe esik a magyar sajtótörvény hozatala is.

Azt, hogy a sajtószabadságot annak alaptörvényi tétéle sem volt képes biztosítani, valamint hogy a rögtönözve alkotott sajtótörvények hiányosak voltak, — azt magunk tapasztalataiból is tudjuk.

De nemcsak a rögtönözve alkotott sajtótörvények voltak hiányosak, hanem a későbbi törvényhozási kísérletek sem oldották meg a felmerült nehézségeket, sőt mondhatni, hogy a sajtóvétség fogalmi meghatározását sem érték el. A tudomány elméleteket halmazott elméletekre, melyek azonban mindannyian a kritika gyöngé fuvalatára kártyavárakként összeomlanak.

A megelőzési (präventiv) rendszer, helyt engedett ugyan a megtorlási (repressiv) rendszernek, de azért a sajtóvétségeknek a büntető köztörvényi alapelvek szerinti mérlegelése ép oly lehetetlenségnek tartatott és tartatik sokak által mai napig is, mint lehetetlenségnek tartották annak idejében az egyházi szentség fogalmával

összeforrt házassági köteléknek a polgári hatóság előtti jogérvényes megkötését.

Franciaország, melynek úgy a politikai, mint jogi fejleményeiben legkevésbé ütközünk az ugynevezett szerves fejlődés átmeneti fokozataiba, — a sajtótörvényhozás terén sem érezte a präventiv jogszolgáltatás tárgyi üldözés (objektives Strafverfahren) átmeneti fokozatainak szűk-égét, valamint a polgári házasság intézménye tekintetében sem experimentált a vagylagos polgári házasság (facultative Civilehe) avagy a szükségbeli polgári házasság (Noth-Civilehe) átmeneti institutioival.

Az 1791. évi alkotmány eltörölte a cenzurát, és annak alapján az ugyanazon évi code pénal körvonalozni igyekezett a sajtóvétségek büntethetőségét. Ezen elvet, mely szerint a sajtóvétségek büntetése, a büntető köztörvény alapelvei alá vonatott, — a francia törvényhozás következetesen fentartá, habár a gyakran változó kormányforma ép annyiszor szükségessé tette, hogy az államsfenség változó tényezőihez idomítva, külön törvényhozások útján tétessenek eltérő intézkedések. De azért még nem áll Glaser abbéli állítása: hogy csak önámításon alapszik a francia törvényhozás azon törekvése, mely a sajtót a büntető köztörvény alapelvei alá helyezni igyekezett.³⁾ Hiszen a köztársaság elnöke és a monarchia fejedelme ellen sajtó útján intézett támadások megítélése természetszerűen eltérő szempont alá esik! Ha az 1819. évi sajtótörvény IV. articulusa a király sérthetlensége, a trónörökösödés és úgy a király, mint a kamarák alkotmányos auctoritása ellen intézett támadást, — büntetetre való felbojtásként rendeli büntetni, — ez ép oly természetes folyamánya a változott országglási rendszernek, mint ellenkező esetben, ha a monarchicus állam köztársasággá alakul, — a felségsértés bünfogalma önmagától elenyészik.

Kérdés azonban, hogy a mennyiben külön törvényhozás útján önálló sajtóvétségek qualificatioja lett felállítva, vajjon azok a büntető köztörvény alapelvei alá sorozhatók-e?

Az elmélet és gyakorlat Franciaországban egyhangzóak a tekintetben, hogy a code pénal értelmében a büntetetre való felbojtás büntethetőségére nézve, a felbojtásnak bizonyos meghatározott (direct) büntetetre kell, hogy irányozva legyen. Glaser ennek bizonyítására idézi Ortolan következő tételét:

„Bien entendu qu'il ne s'agit parici seulement d'une excitation générale, d'un soulèvement des passions desquelles auraient pu résulter ensuite des actes coupables: ce serait là un tout autre cas. Il s'agit d'un appel direct à commettre tel délit déterminé, par exemple à aller mettre le feu à tel édifice, à telle forêt, à se porter sur tel établissement et à s'en emparer ou à le détruire, à envahir le domicile de telle personne, à la violenter, à la tuer.“

Az 1791. évi code pénal szövege, később pedig az 1810-ki code pénal alapján az elmélet és gyakorlat egyaránt megkívánja, hogy a felbojtás közvetlenül (direct) egy bizonyos büntetett elkövetésére legyen irányozva;⁴⁾

³⁾ Lásd Glaser véleményét „Verhandlungen des sechsten deutschen Juristentages“ I. Band.

⁴⁾ Az 1810-diki code pénal 60. §-a ekkép szól: „Seront punis comme complices d'une action qualifiée crime ou délit, ceux qui par dons, promesses, menaces, abus d'autorité ou de pouvoir, machinations ou artifices coupables, auront provoqué à cette action, ou donné des instructions pour la commettre; ceux qui auront procuré des armes, des instrumens, ou tout autre moyen qui aura servi à l'action, sachant qu'ils devaient y servir; Ceux qui auront, avec connaissance, aidé ou assisté l'auteur ou les auteurs de l'action, dans les faits qui l'auront préparée ou facilitée, ou dans ceux qui l'auront consommée, sans préjudice des peines qui seront spécialement portées par le présent

de e szócska (direct) az 1819. évi sajtótörvény I. articulusában hiányzik, s általánosan elfogadott azon nézet, — ugymond — hogy itt a törvényhozás a sajtóra nézve a büntető köztörvény elvétől szándékosan eltért.

A nélkül, hogy szándékom volna Glaser tekintélyével vitába bocsátkozni, szoritkozom azon általa is elismert jellemző körülmény felemlítésére, hogy a belga törvényhozás 1831. évi jul. 20-ki sajtótörvényében viszsztatért az 1791-ki francia büntetőtörvény szószerinti szövegére.

De nemcsak a belga törvényhozás követé, sőt viszsztatért a régi francia törvény álláspontjára, hanem az 1851. évi porosz⁵⁾ és bajor⁶⁾ törvény lényegileg szintén a régi francia törv. álláspontját foglalá el, csak némileg ovatosabban, mint Glaser mondja, ki azok árnyoldalait is kimutatni törekszik. Hogy ez mennyiben sikerült neki? — e tekintetben utalok dr. John berlini egyetemi tanár ugyan e tárgyban adott jogi véleményére,⁷⁾ melyben az ama büntetőtörvényeknek a felbojtásra vonatkozó szabványait a sajtóra nézve is teljesen kielégítőeknek mondja. — Ugyanezen jelzett irányt követé a legújabb német birodalmi bünt. törvénykönyv is. Hasonlókép hazai sajtótörvényünk (1848. XVIII. t. cikk I. fej. 3. §-a) megkivánja, hogy a felhívás egyenes (tehát direct) és határozott legyen.

Ha tehát a francia törvényhozás a fentemlített büntetőjogi elvtől a sajtóra nézve eltérést czélt, ezzel még nincsen bebizonyítva, hogy ama eltérés helyes avagy csak szükséges is lett volna, a mint ezt a későbbi belga és többi újabb törvényhozás nem is igazolja. Sőt maga Glaser okadatolva előadja azon eltérésnek a sajtószabadságra nézve veszélyes voltát; csakhogy azután nem azon következtetést vonja le abból, hogy az eltérés indokolatlan, hanem érvül használja abbéli állítására, hogy a sajtó a büntető köztörvénytől eltérő törvényhozást igényel.

A francia törvényhozást tekintve, Glaser a büntető köztörvény alapelvétől még abban lel további eltérést, hogy míg az 1791-ki code pénal a felbojtás büntethetőségére nézve megkivánja, hogy a büntett elkövetetett, avagy legalább megkísértetett; — attól eltérőleg az 1819-ki sajtótörvény az eredménytelen felbojtásra is szabott büntetést és ezzel a sajtóra való tekintettel a büntető köztörvény elvétől eltért.

Ugyanez áll hazai sajtótörvényünkről, melynek 4. §-a szerint: „Ki valamely bün, avagy vétség elkövetésére, egyenes és határozott felhívást tesz sajtó útján, de annak nem lön semmi következménye, mint bünkisérlő tekintetvén, a köztörvények sulya szerint fog bün-tettetni“.

Igaz, hogy a francia ált. büntetőtörvény szerint a felbojtás csak bünrészességet állapít meg és így, ha a büntett el nem követetett, bünrészességről sem lehet szó, vagyis nem büntethető, a mennyiben a törvény kivételes esetekre nézve mást nem rendel. A code pénal 59. art. ugyanis ekkép szól: „Les complices d'un crime ou d'un délit seront punis de la meme peine que les auteurs memes de ce crime ou de ce délit, sauf les cas ou la loi en aurait disposé autrement.“ — A sajtótörvény kétségtelenül ily kivételt czélt, midőn a sajtó útján elkövetett eredménytelen felbojtást büntetni ren-

delte. S valóban alig létezik oly törvényhozás, mely az eredménytelen felbojtást (avagy az osztrák bünt. törv. ben elég helytelenül ugynevezett „versuchte Verleitung zum Verbrechen“) bizonyos esetekben nem büntetné.

Az 1851. évi porosz bünt. törv. 36. §. végpontja: „Ist die Aufforderung ohne Erfolg geblieben, so tritt Gefängniss bis zu einem Jahre ein, sofern nicht bei einzelnen Verbrechen etwas anderes bestimmt ist.“ — A bajor törvény 57. art. „Ist ein Erfolg nicht eingetreten, so soll die auf ein Verbrechen gerichtete Aufforderung mit Gefängniss bis zu einem Jahre, womit Geldstrafe bis zu vierhundert Gulden verbunden werden kann, die auf ein Vergehen gerichtete mit Gefängniss bis zu sechs Monaten, womit Geldstrafe bis zu 200 Gulden verbunden werden kann, bestraft werden.“ — A szász törvény 64. §. (revid. Strafg.) azt mondja 2. pontjában: „Hat die Anstiftung keinen Erfolg gehabt, so trifft den Anstifter die Strafe des nicht beendigten Versuches.“ — Az osztrák 1867. évi uj bt. tjav. 24. §-a pedig azt mondja: „Wer einen Anderen zur Verübung eines Verbrechens oder Vergehens zu bestimmen suchte, ohne dass dieser sich hierzu bewegen lies, oder ohne dass derselbe, obgleich er die Verübung der strafbaren Handlung zusicherte, mit der Ausführung auch nur begonnen hat, ist schuldig des strafbaren Versuches der Anstiftung zu den Vergehen oder Verbrechen und so zu behandeln, als ob er dieses selbst zu verüben versucht hätte.“ Lásd ennek indokolását Motiven-Darstellung zu dem Entwurfe ect. 20. lap. (Megjegyzem azonban, hogy az osztr. Reixrath bizottsága az egész szakaszt mellőzte.) — Az uj német birodalmi bünt. törv. 48. §-a ép ugy mint a francia törvény nem rendelkezik az eredménytelen felbojtásról egész általánosságban mondván: „Die Strafe des Anstifters ist nach demjenigen Gesetze festzusetzen, welches auf die Handlung Anwendung findet, zu welcher er wissentlich angestiftet hat“. Egyes bünneknel azonban az eredménytelen felbojtást is nevezetesen a 111. §-ban kétségtelenül a sajtóra való tekintettel a nyilvános felbojtást rendeli büntetni, az idézett §. második pontja ezt rendelvén: „Ist die Aufforderung ohne Erfolg geblieben, so tritt Geldstrafe bis zu 200 Thalern oder Gefängnissstrafe bis zu 1 Jahre ein“. Ily kivételeket állapított meg továbbá törvényelleni engedetlenség (85. §.) honárulás, (112. §.) katonáknak engedetlenségre, és (159. §.) hamis eskütételre való csábítás illetőleg felbojtás és végre hivatalnokok megvesztegetési kísérlete (333. §.) eseteiben.

Némely újabb törvényhozás tehát csak annyiban tért el a code pénal álláspontjától, hogy az eredménytelen felbojtást egy önmagában tárgyilag létező bünccselekménynek tekintik.⁸⁾

Ime tehát a későbbi törvényhozások az eredménytelen felbojtás büntethetését magába a bünt. köztörvénybe foglalták és így azzal sem indokolható a külön sajtótörvény szükségé.

Itt azonban azon sokat vitatott kérdés merül fel vajjon az eredménytelen felbojtás büntetése jogilag egyáltalában indokoltnak vétethetik-e? Igénytelen nézetem szerint nem indokolható, de nem tulajdoníthatok véleményemnek döntő sulyt oly tekintélyes írók ellenében mint Zachariä, Köstlin, Heffter, Hälschner, Hye, Glaser stb.; ezért kell idéznem az előnevező véleményben levő azon nem kevésbbé tekintélyes írókat, kiknek nézetét az

code contre les auteurs de complots ou de provocations attentatoires à la sureté intérieure ou extérieure de l'État, même dans le cas ou le crime qui évtit l'objet des conspirateurs ou des provocateurs, n'aurait pas été commis.“

⁵⁾ Lásd a porosz bünt. törvénykönyv 36. §-át.

⁶⁾ Lásd a bajor bünt. törvény 57. art.

⁷⁾ Lásd dr. John véleményét „Verhandlungen des sechs-ten deutschen Juristentages.“ I. köt. 2-ik füzet. 320–323. lap.

⁸⁾ Köstlin, System des deutschen Strafrechtes 168–171. l. — C. Hahn Strafgesetzbuch f. Preu. czimű munkája 54. l. azt mondja: „die erfolglose Aufforderung ist ein selbständiges Vergehen, daher sogar eine Theilnahme daran möglich ist.“ (1868.)

én csekélységem is osztja. Berner¹⁾ ugyanis azt mondja: „Wo kein Thäter, da ist kein strafbarer Anstifter, Dies ist die einfache Regel. Von derselben können die Gesetze, ähnlich wie bei Vorbereitungshandlungen, in Betreff schwerer Verbrechen bestimmt abgegrenzte Ausnahmen aufstellen. Sie fallen aber auf dem alten Polizeistandpunkt zurück“. — Schwarze az új német birodalmi bünt. törvényhez (melynek ő egyik szerzője volt) irt jeles Commentárjában²⁾ határozatlan oda nyilatkozik: „Es gibt keine versuchte oder vollendete Anstiftung. Von dem Satze, dass die erfolglose Anstiftung straflos sei, macht das Gesetzbuch einige Ausnahmen, durch welche der Satz selbst als Regel bestätigt wird“. — Végre Geyer a Holzendorf-féle büntetőjogi kézikönyvben³⁾ ekkép szól: „... dagegen folgen im Wesentlichen der richtigen Anschauung das hessische und im Anschluss an den code pénal das preussische, oldenburg'sche Lübeck'sche und im Allgemeinen das bayrische sowie das (neue) deutsche Strafgesetzbuch. Indessen enthalten die letztgenannten Strafgesetzbücher eine Bestimmung über die Strafbarkeit der öffentlichen Aufforderung zu einer strafbaren Handlung, welche im Widerspruch steht mit dem System dieser Gesetzbücher und die polizeiliche Auffassungsweise auf das Gebiet des Strafrechts verpflanzt. Ihren Ursprung verdankt diese Vorschrift staatspolizeilichen Rücksichten und namentlich jener Furcht vor dem freien Wort, welche unsere Gesetzbücher überhaupt durch eine Menge von Ausnahmsbestimmungen verunstaltet hat.“

Idézhetném még egy csapat kevésbé ismert írók munkáit, de azt hiszem a felhozott tételek eléggé jelzik a tudomány azon fordulatát, mely a régiebb francia törvényhozás alapját helyesebbnek tünteti fel. S ennek indokát sem nehéz felfedezni, ha szem előtt tartjuk azon igazmondást: hogy a büntetőtörvények híven visszatükrözik a nemzetek politikai átalakulását. A code pénal részben a nagy francia forradalom idejében (1791), részben nyomban az után (1810) készült; a német büntetőtörvénykönyvek alkotása pedig legnagyobb részben a reactio korszakába esik. Még a legújabb német birodalmi és osztrák büntetőtörvények sem tudtak a rendőri felfogás nyügétől teljesen szabadulni és több esetben oly kivételes intézkedések szükségét vélték megállapítandóknak, melyek a büntetőjog alapelveivel homlok egyenes ellentétben állanak. Hogy mily következtetlenségre vezetnek azon eltérő kivételes intézkedések, kitetszik pl. abból, hogy míg a hamis eskütételre való csábítást büntetni rendeli,⁵⁾ addig valamely tervezett orgyilkosságra egy orgyilkosnak megkísértett felfogadása nem büntethető!

Azt hiszem sikerült kimutatnom, hogy midőn a francia törvényhozás az 1819-ki sajtótörvény alkotásával a büntető köztörvény alapelvétől eltért, — abban csak a reactio szelleme nyilvánult; az újabbkori tudomány pedig mindinkább visszahódítani törekszik az elhagyott álláspontot. Hiszen még Lienbacher is elismeri, hogy a különkori sajtótörvények a politikai szabadság hévmérőjét képezik.⁶⁾ Nézetem sze-

rint azonban míg a szélkakast nem tekintjük a szent igazság jelvényeül, addig a politikai szabadság hévmérőjével nem mérlegelhetjük a büntetést.

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

(Folyt. köv.)

A képviselési elv a magánjogban.

(Folytatás.)

VI.

(A zálogszerződéseknél.)

A kölcsönnél a kölcsönzött összeg biztosítása végett rendesen előforduló zálogszerződések az annál tett kivétel kiterjesztésére mindenesetre a legközelebbi alkalmat szolgáltatathatták. A zálog ősi alakja a fiducia szerint természetesen a zálog történeti eladásánál erről még szó nem lehetett, mivel a fiducia pactum fogalma folytán a hitelező a zálog (fiducia ez értelemben) valódi tulajdonosává lett, és így kizárólag „in venditione — suum creditor negotium gerit.“ De még később is, midőn a zálog e legrégibb formája mellett az adósok nyilvános érdekében még egy másik biztosítási alak, a pignus lép fel, szintén nem lehet arról szó, mert ez a hitelezőnek csak a zálog tényleges birlalását (detentio), de nem egyszersmind annak eladhatása által követelése kielégíthetését is nyújtá. Hogy azonban épen e körülmény a hitelező érdekét sérté, zálogjogát illusoriussá tévé, már korán elismertetett, és épen ezért valószínűleg nemsokára megengedtetett a hitelező és adós közt egy oly mellékszerződés, melynek alapján a hitelező azon jogot nyerte, hogy a pignust szükség esetén eladhassa: a pactum quod liceat vendere. De mivel ezen mellékszerződésből eredhető eladási jog, jölehet az a zálogjog teljes kifejlődésével a hitelező kiváló joga lett, (ius distrahendi), az adósnek tulajdonosi minőségén mit sem változtatott, világos, hogy a záloghitelező az adós által a zálognak megengedett eladásánál, csak mint a tulajdonos helyettese működött: voluntate debitoris intelligitur pignus alinari, qui alio pactus est, ut liceret creditori pignus vendere, si pecunia non solvatur.¹⁾ Nem szenved azonban mind a mellett kétséget, hogy a civil-jog ezen esetet képviselésnek tekinteni nem akarta, hanem a záloghitelező cselekvényében egy önálló jog kifejlődését vevé (jure proprio, jure pignoris) és határozottan hangsúlyozá, hogy az eladási ügylet a hitelezőnek saját ügylete (suum negotium), melynél nem procuratorio nomine, hanem suo nomine cselekszik, miértis abból csak maga lesz jogosítva, illetőleg kötelezve.²⁾

Hogy ez azonban imént a civil-jog oly merevsége volt, melyből az adósra nézve a legnagyobb vagyoni hátrányok keletkezhettek, bizonynyal senki sem fog ott kételkedni, s így az ezen hiány pótlásának szükségességéről sem. A segély eredetileg abban kerestették, hogy a hitelező szorgos köteletségévé tétették az eladásnál az adós érdekének lehető szemmel tartása, és a könnyelmű eladásnál az adós személyes keresetének téteték ki.³⁾ Hogy a hitelező ez utóbbi ellen magát fedhesse, de másfelől az előbb említett méltányos követelménynek is elégtétessék, megengedtetett a hitelezőnek a zálog eladásánál a visszaválthatási jog kikötése, mely jogát ő azután egy külön jogügylet útján az adósra ruház-

¹⁾ Berner: Lehrbuch d. deutschen Strafrechtes 1866. Von der Anstiftung §. 110. 181. lapon.

²⁾ Schwarze: Commentar zum Strafgesetzbuch für das deutsche Reich. 1872. Die Anstiftung 190. lapon.

³⁾ Holzendorf: Handbuch des deutschen Strafrechts, II. kötetben: Die Theilnahme Mehrerer an einem Verbrechen u. Begünstigung v. A. Geyer. 346. lapon.

⁴⁾ A német birodalmi bünt. törv. 159. §-a szerint. — Az osztr. bünt. törv. jav. 176. §-a azonban „Die versuchte Anleitung zum Meineid“ a Reixrath bizottságában töröltetett.

⁵⁾ Lienbacher: Historisch-genetische Erläuterung des öster. Pressgesetzes vom Jahre 1862.

¹⁾ Gai II. 64. §., fr. 13. D. de distr. pign. 20. 5.

²⁾ Fr. 42. de act. pign. 13., 7.; fr. 13. D. de distr. pag. 20, 5.

³⁾ Fr. 24. §. 2. Fr. 42. D. de pign. act. 13, 7. I. 4, 7, 9. Cod. de distr. pign. 8, 28.

hatá;*) mely tétel azután Julián tekintélye folytán a zálog intentióját már közelebbről kifejező azon módosítást tapasztalá, hogy habár a hitelező által történt eladás jogosnak is vétetett, s így a vevő ellen a zálogtulajdonos részéről keresetnek hely nem adatott, mind az által a záloghitelező a netalán kikötött visszaválthatási szerződésből eredő keresetek (quas actiones habeat) atruházására az actio pign. directa által már egyenesen kényszeríthetők is.⁵)

De e módosítástól már csakugyan nem állhatott föl azon kérdés, vajjon miért ne köthetnének azon szerződés egyenesen annak nevére, kinek az egyedül érdekében létesül, ut liceret debitori recipere rem suam? E kérdésre a fennebbi megoldási módot adni elejétül csakugyan nem lett volna egyéb, mint theoreticus csökönösség, teljes ignorálása a szerződés célja és felek intentiójának. Nem maradt tehát más hátra, mint azon pactum célja felé végre is a legegyszerűsben uton haladni, habár a fr. 73. §. 4. D. de R. J. categoricus „nec pacis cendo stb. quisquam alteri cavere potest“ attörzésével is. Nincs is kétség benne, hogy ezt a római praetis megtevé, miről tanuságot tesz Ulpian, ki e kérdéssel foglalkozva Julian fennebbi véleményének előadása után világosan mondja: et ipse debitor vindicare non poterit,⁶) mi nem egyéb azon nézet hallgatag elismerésénél, hogy a zálogtulajdonosa az adós levén, azon mellék pactum kötésénél az eladó záloghitelező csakugyan a helyett cselekszik, azt képviseli.

Egy másik a kölcsönnél előforduló eset, mely az ott elismert kivétel kiterjesztésére vezetett, az, melyet Justinian egyik constitutiójában (L. 2. Cod. per quas personas rob. acquir. 4, 27.) említ. Ezen eset a következő: az adós a kölcsön biztosítékául zálogot ad a kölcsönt más nevében adónak. A zálogjog szerzésére nézve a civil-jog határozottan a más nevébeni szerzés érvénytelenségét vitatja, s világosan kiemeli Ulpian, hogy ezen obligatio szerzésére nézve, a császárok által a birtoknál tett kivétel, semmi befolyással nem lehet, mert ez csak a zálog apprehensiója és nem az obligatióra vonatkozik.⁷) Nem lehet ugyan félreismerni e megkülönböztetés subtilitását, de be kell vallani egyuttal azt is, hogy az mégis legalább is üres theoriai formaságra reducálható, s nagyon is megfogható, ha Tribunian annak indoklására helyes okot fel nem hozhatván, azt Justinian által megszüntettetni jónak látta és valamint a főkötölezettségéből a conditiót, úgy az itt a nélkül is járulékos természetű zálogszerződésből credő keresetet cessio nélkül ipso jure a hitelezőnek adja.⁸)

⁵) Fr. D. de distr. pign. 20, 5; L. 2. C. si art. cred. 8, 20.

⁶) Fr. 7. pr. D. de distr. pign. 20. 5.: Si creditor pignus vel hypothecum verdiderit, hoc pacto ut liceat sibi reddere pecuniam et pignus recuperare un si paratus sit debitor reddere pecuniam consequi id possit? Et Julianus libro XI. D. scribit, qui dem distractum esse pignus, ceterum agi posse cum deditote, ut si quas actiones habeat, cedat debitori.

⁷) Fr. 13. D. de pign. act. 13. 7.: Si cum venderet creditor pignus, convenerit inter ipsum et emptorem, ut si solveret debitor pecuniam pretii emptori, liceret ei recipere rem suam, scripsit Julianus et est rescriptum, ob hanc conventionem pignoratitias actionibus teneri creditorem, ut debitori mandet ex reddito actionem adversus emptorem: sed et ipse debitor aut vindicare rem poterit aut in factum actione adversus emptorem agere. V. ö. különben e forráshely különböző értelmezését illetőleg Buchka i. m. 113. old. Unger i. m. 30—32. old. Mühlenthal i. m. 96. 97. old.

⁸) Fr. 11. §. 6. D. de pign. act. 13. 7.

⁹) L. 2. Cod. per quas pers. 4. 27.: Cum per liberam personam si pecunia alterius nomine fuerit numerata, acquiratur quidem ei cuius nomine pecunia credita est, per huius modi num. eratione conditio: non autem hypotheca, vel pignus eorum, quae procuratori data, vel supposita sunt, dominis con-

A L. 8. C. ad exhib. 3, 42. még egy kivételes esetről tesz említést, melyben az a szerződések kötésénél annyira tiltott más nevébeni cselekvés kifejezetten törvényes elismerést talál. Az eset az, ha valaki egy másiknak tulajdonát képező dolgot egy harmadik letesz, azon kikötéssel, hogy a letéteményes azt a tulajdonosnak adja ki.⁹) Minthogy ezen helyen kívül hasonló esetről a római jogforrások nem tesznek említést, könnyen tarthatnók a császár ezen határozatát egyszerűen magában álló döntvénynek és pedig annál inkább, mivel maga a döntvény határozottan kiemeli, hogy sem a civil-jog, sem a ius honorarium szerint a közönséges szabálytól eltérés itt nem lehet, és csak „propter aequitatis rationem dabitur actio.“ Mind e mellett feltehetjük, hogy éppen ezen esetben is a fentebbiekhez hasonló nézet volt irányadó. Ha a deponens a dolog restitutióját magának köté ki, a tulajdonos az erre szolgáló kereset cessióját egy könnyen elfogadható negotiorum gestio alapján követelhet; ha pedig a szerződés éppen az ő nevére szült volna, mint a kérdéses esetben, a felek intentiója tekintetbevételével hasonlóan a Fr. 13. D. pign. act. 13, 7. minden kerülő ut mellőzésével in factum (utilis) actioval kétségkívül élhet vala.¹)

(Folyt. köv.)

Dr. FARKAS LAJOS,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

A polgári és bünygy közti viszonyról.¹)²)

Ezen viszonyok kifejtése, a törvénykezési eljárás szempontjából, kiválságoly országokban bir gyakorlati és tudományos jelentőséggel, a hol mint hazánkban a polgári és bünygyi igazságszolgáltatás egymástól teljesen elkülönítve, és különböző

tractus acquiratur talem differentiam expellentes sancimus et conditionem et hypothecariam actionem, vel pignus ipso jure et sine aliqua cessione ad dominum contractus pervenire. Si enim procuratori necessitas legibus imposita est, domino contractus cedere actionem: quare quem admodum ab initio a personali actione cessio supervaena videbatur, non etiam pignori-bus et hypothecis simili modo dominus contractus habeat hypothecariam actionem, seu pignoris vinculum, vel retentionem sibi acquisitam? Buchka (i. m. 86. old.) Justinian e döntvényében tudatlansággal vagy legalább is tévedéssel („Völliger Verken-nung des Grundes“) vádolja, mintha bizony ezen a római for-galmi életben oly fontos, s bizonynyal minden üzlet embertől ismert jelentőségű tételt csak Tribonian nem ismerte volna! V. ö. különben Ihering, Jahrbuch II. k. 108. old.

⁵) L. 8. C. ad exh. 3. 42.: Si res tuas commodavit aut deposuisti cuius in precibus meministi, adversus tenentem ad exhibendum vel vindicatione uti potest. Quodsi pactus sis, ut tibi restituantur: siquidem ei, qui deposuit, successisti iure hereditario, depositi actione uti non prohiberis. Si vero nec civili, nec honoraris iure ad te hereditas eius pertinet: intelligis nullam te ex eius pacto, contra quem supplex, actionem stricto iure habere: utilis autem tibi propter aequitatis rationem dabitur actio.

⁶) V. ö. Mühlenthal id. m. 98. old. Nr. 5. Wangerow, Lehrbuch d. Pand. III. k. lit. g. Savigny, System. IV. k. 175. §. Buchka i. m. 111. old. Ellenkezőleg Unger, id. m. 46. és köv. old.

⁷) E helyütt, midőn a polgári ügyet mint a bünygynek ellentétét tekintjük, a polgári ügy alatt tulajdonkép az annál sokkal tágabb értelmű magánjogügyet — causa civilist — kell érteni; a szűkebb „polgári“ melléknévet, csak azon okból használjuk, mert az egyszerűs-mind a criminalissal ellentétbe helyezett „processus civilis“, „sententia civilis“ jelzésére is annyira mennyire alkalmas, holott a „magánjog“ jelző a civilis eljárás és határozat fogalmának kifejezésére körülírás nélkül absolute használható.

⁸) L. Edemann Beweis. 3—15, 27—33, 152—156. §. Archiv für Praxis 41. k. 92—129, 290—345. l. „Die freie Beweisprüfung und Folgen derselben in Civil p.“ Endemanntól: Langenbeck Beweis. f. 6—25, 166—190. l. Endemann: Civil p. 2. 154. §. Wetzel h. m. 41. §. V. 64. s. Renard h. m. 152. §. Osterloh h. m. 13. §.

ellentétet képező elvek és czélok szerint rendezve jelenkezik; nevezetesen a hol a büntető eljárásnak más, és a polgárinak ismét másnemű igazság megvalósítása tüzetvén ki feladatul, annak kiderítésére és megállapítására nézve egymástól lényegesen eltérő alelvek különösen lényegesen különböző bizonyítási rendszerek vannak hatályban. Az igazságszolgáltatásnak ilyen szervezete mellett a kérdéses viszonyoknak fővonásaiban való megismertetése nemcsak jogdogmatikai, a gyakorlati életre közvetlenül kiható, hanem egyszersmind azon érdekekkel is bír, hogy miután azzal a fenálló törvénykezési szervezetnek egyes visszasságai és ellenmondási, valamint azon függőségi viszony, melybe a polgári törvénykezés a büntetőnek irányában évszázadok óta sülyedt,³⁾ nem különben mindezen jelenségeknek főoka, u. m. a büntető eljárásnak az anyagi igazság létesítésére irányzott helyesebb alapelvei, különösen helyesebb bizonyítási rendszere mutattatik ki, — egyuttal azon szükség érzete is idéztetik elő, hogy az összhang, mely a büntető és polgári eljárásban a valódi igazság birói kinyomozására és megállapítására irányzott alapelvekre nézve egykor czélszerűen fenállott, az igazságszolgáltatás lehető egysége érdekében mielőbb visszaállítassék, illetőleg a büntető eljárás által a gyökeres javításokban újabb időben tulszárnyalt polgári törvénykezésnek alapelvei, főképp pedig annak bizonyítási rendszere ugyanazon irányban, a mint az legujabb a büntető eljárásban életbelépett, mielőbb reformáltassék.

Ilyen szempontból és czélzattal akarván a polgári és bűnügy közti viszonyt meghatározni, fejtegetésünkben nem fogunk szorítkozni annak jelenlegi állapotának a fenálló hazai jogrendszer alapján való tüzetes megismertetésére, hanem egyszersmind a jogtörténelem, különösen pedig a római és canonjog fonalán ugyanannak történeti fejlődésére, és ezzel együttesen mindazon főmozzanatok rövid jelezésére terjeszkedünk ki, melyekre nézve a büntetőeljárás a polgáritól idővel elvált, és melyek a szóban levő viszonyoknak mikénti alakulására befolyással bírnak; el nem mulasztván a döntő hatásukat különösen hangsúlyozni és az illető helyen kiemelni. A római és canonjogra főleg azon okból fordítjuk figyelmünket, minthogy azok két egészen ellentétes, az európai törvényhozásokban mai napig felismerhető törvénykezési rendszert képviselvé, legalkalmasabban arra, hogy a polgári és bűnügy közti viszonyoknak kettős, egymással homlokegyenest ellenkező, az általuk képviselt rendszereknek megfelelő alakban tanulságosan tüntetessék föl. A római jog annyival inkább figyelemre méltó, miután a legujabb törvénykezési reformok a fejtegetés alatt lévő viszonyra eldöntő hatást gyakorló — canonjog honotisotta — perbeli alapelvekkel szakítván, lényegileg a római rendszerhez való visszatérésre irányulnak. Ehhez képest a római jogra különös, a canonjogra pedig csak annyiban fogunk súlyt fektetni, a mennyiben azon jelenségekkel, melyeket az a törvénykezés terén létrehozott, főleg hazai jogrendszerünkben mai napig találkozzunk; a miből egyszersmind az is következik, hogy a polgári és bűnügy közti viszonyoknak a canonjog szerinti alakulását külön részletesen ismertetni annálkevésbé szükséges és érdekes, mert annak képét fővonásokban hazai jogrendszerünk is nyújtja. Lehetőleg ez uton haladva, a többször nevezett viszonyt a következő három főalkat-eleme szerint vesszük vizsgálat alá, u. m.:

I. Mily sorrendben intéztetik el a polgári, illetőleg a bűnügy az esetben, ha mindkét nemű ügynek alapját ugyanazon jogcselekmény képezi.

II. Mennyiben határozhat a fenyítőbíró mai nap, a büntető és polgári igazságszolgáltatás lehető legteljesebb elkülönítésének állapotában, a polgárjogi kérdések felett, és viszont a polgári bíró a bűnügyiek felett.

III. Mennyiben köti a büntetőbírónak határozata a pol-

Bordeaux Phil. de la proc. civil XVI. chap. Bartal Com. 1. 338—341. II. k. 202—209. I. III. k. 32—42. I. Kerékgyártó Magy. mivelt. 275—282. Hajnik Alk. és jogt. 339—377. I. Wenzel Európai jogt. 79—82. 165—166. 202. Wenzel Magánj. 71, 75, 85, 90, 192. §. Verbőczy H. K. Kitionich direct. Mith. Ladányi Alk. tört. 6, 11, 21, 32, 42, 52, 62. Pauler Büntetőjog 37, 510, 516, 545, 550, 561, 565. §. Kautz Guszt. h. m. 8—18, 340, 341, 368, 375, 434—445. §. Szalmy Bünt. elj. Groisz, Ökröss, Herczeg Magy. polgári törv. és az utóbbi szerzőnek Csöd t. k. stb.

³⁾ Ezen függőségi viszonyt oly értelemben vévén, a mint azt Wetzel a következő szavakban kifejezi: „Von Abhängigkeit aber kann man reden, wenn der Erfolg der einen Klage entweder den der anderen ausschliesst, oder wenn er bestimmend (praeparatorisch oder praejudiciell) für denselben ist“ i. m. 794. l.

gárit, és viszont a polgári bírónak határozata a büntetőbíró. E legutóbbi kétségkívül a polgári és bűnügy közti viszonynak legfontosabb és legérdekesebb oldala, főképp innon tűnven ki azon visszasságok, melyek a mai törvénykezési rendszerből folynak, valamint azon tulsuly, melyet a büntető eljárás a polgári felett oly nyomasztólag gyakorol; az imitt-amott elszórt észre vételeink leginkább ezen pontra vonatkoznak.

Dr. ZISKAY ANTAL.
győri kir. jogakad. tanár.

(Folyt. köv.)

Egy jogi kérdés.

(Az izraeliták polgári- és politikai-jogok tekintetében egyenjogúak lénén — lehetnek-e az erdélyi részekben keresztény ember által készítendő végrendeletnél tanuk?)

Az izraeliták egyenjogúságáról szóló 1867. évi XVII-ik törvényezikk azt mondja, hogy az ország izraelita lakosai, a keresztény lakosokkal minden polgári- és politikai-jog gyakorlására egyaránt jogosítottaknak nyilvánítottak.

Ezen törvényezikk hozatala óta, a gyakorlatban felmerült, de még nem döntött el azon kérdés, hogy vajlon az izraeliták ezen politikai egyenjogúsága, megszüntette-e azon megszorításokat, melyeket az erdélyi részekben érvényben lévő osztrák által. polgári törvénykönyv tartalmaz.

Az ált. polg. tvkönyv 593. §-a ugyanis azt rendeli: hogy „az ki a keresztény hitet nem vallja, kereszténynek végrendeleténél tanu nem lehet.“

Többen azon nézetben vannak, hogy a polgári és politikai — az izraeliták által élvezhető jogok közé tartoznak, hogy választó, és választható joggal bírnak, megyei bizottsági, s más egyletek és társulatok tagjai lehetnek, fekvő birtokot szerezhettek, képességeknél fogva bármely hivatali állásra igényt tarthatnak, a bányavárosokban megtelepedhetnek stb., — de hogy az 1867. évi XVII. t. cz. az ált. polg. tkönyv 593. §. érvényen kívül nem helyezte, s ezt csak utólagosan határozott rendelettel lehetne megtenni.

Részemről én is osztom ezen nézetet, nem mintha ezt méltányosnak tartanám, mivel hiszem, hogy az idézett 593. §. csak figyelmetlenségből nem lett határozottan hatályon kívül helyezve, de osztom azért, mert az ált. polg. tkönyv ezen megszorítást vallási tekintetből tette. Lehetnek Erdélyben az izraelitákon kívül más vallásu nem keresztények és p. o. mohamedánok, s azt senki sem fogja vitatni, hogy a mohamedánok azon polg. tvkönyv nem izraelitákat nem is mohamedánokat, hanem egyáltalában nem keresztényeket zár ki a végrendeleti tanuskodásból.

Az 1867. évi XVII. t. cz. tehát az ált. polg. tvkönyv 593. §-án mitsem változtatott, — az 1867-ki XVII. t. cz. analogiájánál fogva — keresztény ember végrendeleténél mint érvényes tanuk szerepelhetnének. Ezen nézet mellett szól azon körülmény is, miszerint valahányszor valamely az erdélyi részekben érvényben álló törvényen vagy annak egyes tételein változtatás történt 1867. óta, ez mindig — úgy történt, hogy az illető §. specifice megemlítetvén tétetett hatályon kívül, vagy történt rajta változtatás. Bizonyítják ezt a sajtótörvény és eljárás iránt történt változásokat szabályozó rendeletek.

Epen olyan nagy fontosságu az osztrák ált. polg. tvkönyv 768. §-a is, mely meghatározza, hogy „a gyermeket, ha a kereszténységtől elszakad, az örökségből ki lehet tagadni.“

Ha az erdélyi részekben valamely gyermek az izraelita vallásra állana át, ez az apát feljogosítná fiát az örökségből teljesen kizárni, ezen joghátránytól alig hiszem, hogy az 1867-ik évi XVII-ik törvényezikk a fiut megóvhatná, mert az osztrák általános polg. törvénykönyv itt is vallási szempontból teszi a megszorítást.

Kíváncos lenne tehát, hogy a törvényhozó testület, a vagy ha a felhatalmazás ennyire kiterjedne a nagyméltóságu magyar kir. igazságügyminiszter ur ez irányban az osztrák általános polg. törvénykönyv 593. és 768-ik §§-ai addig is míg egy magyar polg. törvénykönyv lépne életbe, az 1867-ik XVII-ik törvényezikkkel összhangzolg a kellő módosítást tegye meg, s illetőleg ezen §§-ait érvényen kívül helyezze.

NESZTOR JÓZSEF,
kir. ügyész.

Illetékességi calamitások.

Nincsen az az elvi meghatározás, legyen az még oly kimerítően és részletesen körülírva, mely az életben alkalmazva, új meg új kételyek és vitákra nem szolgáltatna alkalmat. A nagyméltóságú m. kir. semmitőszék bírái, midőn mult évi szeptember hó 10-kén tartott teljes ülésükben az örökösödési eljárás tekintetében irányadó elveket állapítottak meg, aligha gondoltak arra, hogy enuntiációjuk a helyett, hogy az illetékességi vitát a hagyatéki tárgyalásokat illetőleg végkép megoldaná, éppen a főváros kebelében fogja azt újra feléleszteni és reméljük, ezuttal végső tusára felhívni a hagyatéki tárgyalások vezetésére hivatott közegeket.

A budai kir. törvényszék és az ó-budai kir. járásbírószék általánosan egymással. Mind a kettő ugyanazon alapon küzd, mind a kettő az érintett semmitőszéki határozatra támaszkodik. Az ó-budai hagyatékot képezik az Eris almáját s a hasonlat csak abban sántít, hogy ezt a küzdő felek nem elnyerni kívánják, hanem attól szabadulni ohajtanak.

A semmitőszék idézett döntvényében ugyanis kimondta, hogy a törvényszék székhelyén kívül előforduló mindennemű halálesetknél az előleges intézkedések megtételére, következve az egyességnök a ptr. 585. és 586. §§-ában előírt előleges megkísértésére is a kir. járásbírószégek illetékesek, és csak az egyezés nem sikerülte eseté tartoznak a további érdemleges teendők, jelesül a trv. rendt. 583. §-ában szabályozott sommás osztálytestvérek és unokatestvérek között, a perre utasítás és az ennek folytán megejtendő osztály és átadás a törvényszékek illetékessége köréhez. Ellenben a törvényszékek székhelyeit képező sz. kir. vagy rendezett tanácsú városokban előforduló halálesetknél az egész örökösödési eljárásra közvetlenül és kizárólag csak a törvényszék tekintendő illetékesnek.

A székhely tehát a sarkpont, melyen a kérdés megfordul. Ó-Buda, a főváros egységének tényéből kiindulva, törvénykezési téren sem akar magának külön lételt vindicálni, s nem akarja magát a vele természetileg is összekapcsolt Budapest kebeléből kizárva látni. Arra hivatkozik, hogy neki rendezett tanácsa volt s ennek jogutódja törvénykezési téren a budai kir. törvényszék, fogadja tehát el örökségül az ó-budai hagyatékot is, melyeket eddigelé jogelődje az ó-budai városi törvényszék tárgyal.

A büszke ós Buda pedig az árkon túl fekvő classicus földet, nem törődve a történelmi reminiscenciákkal, vidéknek declarálja és egy sorba helyezi Budakosszal s tekintetes nemcs Pestvármegyének egyéb dunántúli sváb fészkeivel. Appellál egyszersmind az ó-budai civisek kényelmére, kiknek terhőkre esnek a tárgyalásokra ós Buda várába felrándulni.

A vita eredménye az, hogy az ó-budai járásbírószék a hagyatéki iratokat, s miután végre a küldözgetést megunták, felküldött mindenik egy pár ügyet a semmitőszékhez, és most onnan várjuk az illetékességi kérdés megoldását.

A döntvény leérkeztéig pedig minden ó-budai hagyatéki tárgyalás szünetel.

Nem akarunk itéletet hozni, kinck van ez illetékességi vitában igaza, a törvényszéknek o vagy a járásbírószéknek. Ez a semmitőszék feladata. Nem helyesíthetjük azonban, hogy a hagyatékot tárgyalása csupán azon okból hevertetnek, mert egy bíró nem akarja a másiknak dolgát elvégezni, annálkevésbé helyesíthetjük, miután a notaláni illetéktelen elintézés ez esetben úgy sem képezne semmiségi esetet.

De ha már úgy áll a dolog, kérünk a semmitőszéktől mielőbbi határozatot, mert „inter duo litigantes, tertius — patitur.“

Sz—o K.

Jogirodalom.

Észrevételek Knorr Lajos kir. t. bíró urnak „Magyar magánjog“ című munkájára.

II.

Knorr ur munkájának személyekről szóló I. része három fejezetre oszlik, melyek közül elsőben a egyes személyeket, másodikban a jogi személyeket, és harmadikban az irodalmi és művészeti jogot veszi tárgyalás alá.

Tény az, hogy a physikai személyeken kívül intellectualis személyek is léteznek, melyeknek jogalanyiságot — azaz

képességet a jogi forgalomban való részvételre, magánjogok és kötelességek bírására — a jog tulajdonit. Ezért nevezzük jogi személyeknek is. Ennélfogva a dolog természetéből foly a személyeknek physikai és jogi személyekre való főfelosztása, és szükséges is, mert némely jogokra nézve a physikai létezés elengedhetlen feltétel lévén, azok jogi személyeket nem illethetnek, s így a természeti és jogi személyek között mindig lényeges különbségek fognak fenforogni. E felosztást tünteti ki K. ur is a személyekről szóló I. r. két első fejezetében, de hogy a személyekről szóló tanban a harmadik fejezet alá, minő alap és logikai következetességből sorozza és tárgyalja az irodalmi és művészeti jogot, megfoghatatlan. Annál is inkább, mert maga K. ur eme jogokat dologi természetűeknek s a magán tulajdon tárgyainak tekintti. A magánjog nem egy geológiai conglomeratum, mely heterogén elemekben is az egységet előtűntesse; hanem az élet viszonyain nyugvó olyan organikus egész, melynek egyes részei, ha nem illő helyeikre illesztetnek, a helyes felfogás helyett a chaoszba vesz.

Az íróban nem elég a tudományos ismeret s a világos előadási képesség, hanem az anyagot, mit feldolgozik, olyan, a viszonyok természetéből folyó rendszerbe kell öntenie, melyet ugy egészben, mint részeiben a helyes logika lengjen át. Éppen ez azon hiány, mely K. urnak, különben hasznos szolgálatot tehetendőt, munkáját minden tudományos becs és jelentőség-től megfosztja. De tovább menve.

A személyeknek polgári állás tekintetébeni felosztásában (2. fejezet 5. czim) a kereskedők, gyárosok és iparosokról szól. Valami újabb felfogást véltem feltalálhatni az érintett czim megpillantásánál, remélve, hogy abban az emberi foglalkozás nemének befolyása fog jeleztetni a magánjogviszonyok alakulására. Ez némileg igazolta volna álláspontját, miután szerény nézetem szerint is ama befolyás kellő méltányláson kívül nem maradhat, habár nálunk a személyek jogi felosztásánál, még önálló felosztás alapját nem képezheti. Ugy de arra nézve egy szót sem találtam, hanem igenis néhány vázlatos meghatározásokat az iparról (kézi, gyári) s onnek folytatásáról, kereskedésről, czég és bejegyzéséről, kereskedési telepről stb., a szerint, a mint azt az ipartörvény s egy pár udvari rendelet szabályozta. Mindezek részben az államjog, nemzetgazdaságtan, a kereskedelmi és váltójogban tárgyalandók. Az idevágó részeket a kötelmi jogban, az alanyi jogok s ezek védelme és érvényesítése tekintetébeni előadásainál tárgyalhatta volna helyén.

Nézetem szerint K. urnak feladatában áll vala a személyekről szóló tanban, mindenekelőtt általános elveket adni a személy és személyiségről, a szerint, a mint azokat szokásainkban, törvényszéki gyakorlatunkban feltalálta, vagy más tárgyú törvényeinkből, a kor igényeinek megfelelő 1848-ki törvényeink szelleméből, az országbírói értekezlet álláspontjából, stb. felállíthatta vagy leszármaztathatta volna. Ezeknek előrebocsátása után a személyek jogi felosztása alapjául, csak azon természeti okokat, vagy fenállott és fenálló jogunkban nyugvó állapotokat fogadni el, melyek az érintett felosztások önálló alapját képezhetik, s melyek a magánjogviszonyok alakulására, majd a jogképeséget, majd a jogi cselekvési képességet kisebb-nagyobb mértékben módosítva vagy korlátozva, döntő és irányadó befolyást gyakoroltak.

Nem elégséges továbbá a személyeknek jogi felosztását pusztán és szárazon adni, hanem, bár a részletes tárgyalástól őrizkedve (az ismétlés kikerülése végett) a tanuló előtt okát is kell adni eme felosztásoknak, az író szemé előtt lobogó egész jogrendszerből merített és említett példákkal, mintogy jelezvén és figyelmeztetvén az olvasót, a személyek jogi felosztásának jelentőségére. Tekintve némely részleteket.

K. ur a személyi jog és cselekvési képességet oly zavarosan határozza, hogy abból, alig hiszem, hogy valaki azokról alapos felfogást szerezhesen. Ime szavai: „minden ember, mint egyén, személy is, vagyis nemcsak jogképes, hanem egyszersmind arra jogosult lény is“ — csaknem érthetetlen szóhalmaz — pleonasmus — meghatározás idem per idem. Minek jogképeségre jogosultságról beszélni, mikor a jogképeség magában a facultas, melyet kicsinyítőleg alapul fektetve kevesebbet akar bizonyítani, mint maga a „nemcsak“ szócskával jelölt suppositum. A szavak halmazában K. ur a fáktól nem engedi látni az erdőt, mert hogy mi a jogképeség, azt tartalmaz meg nem határozza.

A személyiség kezdetét jelölő ténynek a születésnek jelentősége, csélyei, az itt felmerülhető vélelmek stb. teljesen tudományos fejtegetés nélkül maradtak. És sajátságos, hogy a személyiség megszűnését jelző tény a halál és holtánilyvántásról K. ur csak azután szól, hogy előbb a személyek nem

(genus), életkor (aetas) és egészség tekintetében mondan-
dóit előadta. Mintha csak azt hitte volna, hogy előbb a személyt
leéltetni kell, s csak azután szólhat a halálról, mint a
személyiség végéről.

A honfűségről szóló §§-aira legyen elég annyit megje-
gyeznem, hogy azok kevés — csak épen szavak — változtatá-
sával egészen Korboly Imre elismerést érdemlő közjogi
munkájából vannak kiírva.

Még ma is hazánkban nem kis magánjogi jelentőséggel
bír a személyeknek nemesei és nem nemesekre való
felosztása. A személy és személyiség meghatározására áta-
lános és mindenre egyenlően kiterjedő elveket kife-
jező törvényeink hiányzanak. Verbőczy „personája” a
nemességre vonatkozott, mert a „populus” fogalmába csak
ez tartozott. Miután azonban a jobbágyág megszüntetése a
jogok és köteleességek, valamint a törvény előtti egyenlőség el-
vének elfogadásával, a nem nemesi osztály a nemesihez emeltet-
tett: a nemesség magánjogának fejtegetése ma már kevés el-
téréssel a haza minden polgárai magánjogának fejtegetése
egyszersmind. Ez igazságot K. ur sem téveszt szem elől, mert
művében, ha nem is várt alaposzággal és következetességgel,
de aránylag elég terjedelemben szól a nemességről s annak jogi
szervezetéről. Csak hogy a nemesi osztály kebelében létezett
rendi különbséget előadásánál nem lett volna szabad figyelmen
és hangsúlyozás nélkül hagynia, miszerint: „... tamen omnes
Domini Praelati, et ecclesiarum rectores, ac Barones et ceteri
Magnates atque nobiles et Procures regni hujus Hungariae rati-
one nobilitatis, et bonorum temporalium una eademque liber-
tatis et exemptionis et immunitatis praerogativam gaudent:
nec habet Dominorum aliquis magis, nec nobilis quis-
piam minus de libertate: hinc etiam una eodemque lege
et consuetudine, ac uno et eadem juridico processu in ju-
diciis utuntur.” (HK. I. R. 2. tit.) Mert a rendi különbségnek
a magánjogra általában hatása nem volt. Kivétel ez alól a ho-
magium. Hitbizományok felállítását tekintetében az 1687. 9. t.
cikk fentartott jogot az 1723. 50. t. cikk a köznemésekre is
kiterjesztette.

Köztudomású dolog az is, hogy az említett két osztály
között számosan állottak, kik a nemességhez kisebb nagyobb
mértékben hasonló jogi tekintet alá estek. Ezeket ha részben a
műben felemlítve találjuk is, jogi állásuk kitüntetése oly hiá-
nyos és elmosódott, hogy a tanulónak kellő tájékozást nem
nyújthat.

A polgárság jogrendszerünkben oly törvényszerű ál-
lapot volt, mely a jogviszonyok alakulására gyakorolt befolyá-
sánál fogva íróinknál a személyi jogban különösen kiszokott
— és pedig helyesen — emeltetni. K. ur ezt mellőzi, ha csak a
tekintetben nem tekintette kielégítőnek azt, a mit az 5-ik cím
alatt, az iparról, kereskedésről stb. felsorol.

A jobbágyokról egy történelmi visszapillantás van
előre bocsátva. Annál nagyobb elismeréssel tekinteném azt, ha
a maga helyén teszi, minthogy észrevételeim általános részében
épen hibául tettem ki, az egyes jogintézmények fejtegetésénél
a felvilágosító jogtörténelem mellőzését. Véleményem szerint
azonban — ozen már különben is csak jogtörténelmileg fontos,
s következményeiben jelentős állapotra a személyi jogban több
súly nem fektetendő, mint a mennyire az a jog és cselekvési
képességre gyakorolt befolyást; felemlítvén legfőlegbe a tekin-
tetben ama változásokat, melyeket az 1514-ki végzések, vagy
többiekől eltekintve az 1802. 20. t. cz. 183. §. 13. t. cz.
vagy végül az 1848-ki t. cikkek okoztak, hol szigorítólag, hol
kedvezőleg hatván a volt jobbágyok jogi állására nézve.

A többinek tárgyalása (urbériség viszonyai) már a va-
gyonjogban, s főképp a birtokviszonyok fejlődése átalakulása
és jogi szervezésének ismertetése rendjére tartozik.

Többire nézve, mint a személyeknek a vallás s polgári be-
csület szerinti felosztásáról s ennek következményeiről előad,
kellőleg feltűnteti úgy a volt mint a tényleg fennálló álla-
potot.

(Folyt. köv.)

Dr. KOLOZSVÁRI SÁNDOR,
kir. egyetemi tanár.

K ü l ö n f é l é k.

(A törvényelőkészítő bizottság) a mily zajtalan volt
élete, oly csendesesen is mult ki ez árnyékvilágból. Senki sem
tartott maradandó alkotásai fölött emlékbeszédet, senki sem
siratta és csak az igazságügyminiszterium államtitkárja erőltet-
te magát néhány krokodil-könynek hullatására. Noblesse oblige!
Hoffmann Pál ez alkalmat is felhasználta az igazságügyi
reformok sürgetésére, kifejezván az igazságügyminiszter szak-
képessége iránti teljes bizalmát, és ollene nyilatkozván oly tör-
vényelőkészítő bizottság felállításának, melynek feladata nem
áll törvényjavaslatok készítésében, hanem a törvényjavas-
latok készletelésében. A kormány munkálataiban szükség-
ességszerű fentartása a törvénykészítés mellett aránylag s.
legkönnyebb feladat, melyet az illető szakminiszterek kölcsönös
közreműködése is biztosíthat. Productív tevékenységre van
szükségünk, különösen a jogi törvényhozás terén, mert igazság-
szolgáltatásunk máris törvényhozásunk mostoha gyermekeinek
tekintetik! Mai nap pedig a jogrend és jogbiztonság a legsze-
rényebb kíváncsolom egy modern államtól; ha még ennek sem
felelhetnénk meg, — ki fog államalkotási képességünkbe bízni,
melynél az anyagi jólét és egyéb eszményi állami célok elő-
mozdítására kell törekednünk. — Ezután még néhány szélső-
baloldali képviselő prédát látva a kormány által elejtett tör-
vényelőkészítő bizottságban, azt végkép és vitézül legyőzték!
Végre Zsedényi Ede vállalta magára a sírásó szerepét, ráte-
rítvén ama bizottságra, a pénzügyi bizottság jelentésének gyász-
leplét. — Így mult ki a törvényelőkészítő bizottság „ohne Saug
und Klang.”

Már most nincsen sem az igazságügyi miniszteriumnak
codificationalis osztálya, sem az összminiszteriumnak törvény-
előkészítő bizottsága. Ismét tabula rasa előtt állunk.

Mi még a mult évben („Jogt. Közlöny” 30. sz.) a törvény-
előkészítő bizottság létesítésekor kifejeztük abbéli véleményün-
ket, hogy annak szervezete helytelen alagra lett fektetve, mert
meddőnek; sőt lehetetlennek tartjuk valamely polyglott testület
sikeres működését; ellenben óhajtottuk az oly testület létesíté-
sét, melynek feladata lett volna a tervszerű és összhangzatos
jogi törvényalkotás. Győzött azonban az eltérő nézet és az
annyira fontos ügy ép az akkori („ad hoc”) igazságügyi inter-
regnum alatt lön eldöntve.

Reméljük, miután most újból tabula rasa előtt állunk, —
Pauler igazságügyi miniszter ur mint öntudatos célra törekvő
szakférfi, felhasználva a visszanyert alkalmat, a törvény-
előkészítő bizottságot céljainak megfelelőleg fogja szer-
vezni.

(A debreczeni ügyvéd-egylet) folyó évi közgyűlésén az
egylet újra alakítása ismét öt évre kimondatott. Elnökké: Si-
monffy Sámuel, alelnökké dr. Kola János; titkárrá Kovács
Sándor; pénztárnokká Paksy Imre; könyvtárnokká Béressy
Sámuel újból megválasztottak. Jegyzőül pedig Gyűgyei
József választott. Választmányi tagok lettek: Tóth Ferencz,
Nemes Kálmán, Tóly István, Kovács Ferencz, Hegyi Mihály,
Fényes Ignác.

(A magyar jogászygyűlés) állandó bizottsága f. é. febr.
15-én esti 6 órakor a budapesti ügyvédegylet helyiségeiben ülést
tart. Napirenden állanak a beérkezett indítványok és véle-
mények.

(A szegszárdi kir. törvényszék) 1872-ik évi ügyfor-
galmának kimutatása:

Polgári ügyek: 1871. évről hátralékban maradt 1745.
1872. évben befolyt 7486.

Telekkönyvi ügyek: 1871. évről hátralékban maradt 3665.
1872. évben befolyt 8066.

Büntető ügyek: 1871. évről hátralékban maradt 141.
1872. évben befolyt 2543.

Összesen: 1871. évről hátralékban maradt 5551. 1872.
évben befolyt 18,095 együtt összesen 23,646, melyből 1872.
évben elintéztetett 21,809; hátralékban maradt 1837.

Épen kimutatás fáradhatlan ügybuzgalom s ernyedetlen
szorgalom által volt elérhető, noha két bírót csak az év harma-
dik — egy bírót pedig kilenczedik havában neveztek ki.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgylés” tartama alatt napenként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A sajtóügyi törvényhozás kérdése. Dr. Dárday Sándor urtól. — A képviselési elv a magánjogban. Dr. Farkas Lajos, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — Az ítéletek szerkesztése körüli hiányok. Zlinszky Imre, kir. táblai pótíró urtól. — Dr. Kolozsvári Sándor, kir. egyetemi tanár urtól. — Különfélék.
MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A sajtóügyi törvényhozás kérdése.

(Folytatás).

A külön fenyegető szabványokat tartalmazó sajtótörvény sem a helyes jogélmélet, sem különös törvényalkotási nehézség¹⁾ szempontjából nem indokolható; a ki pedig azon túl akar menni, — az mint azt dr. John szellemdusan demonstrálja, csakis a sajtó veszélyes voltából meritheti indokolását! Ezt Glaser nem is tagadja, és bizonyára vannak sokan, kik osztják nézetét, mely szerint a sajtó veszélyessége teszi szükségessé a külön törvényhozási intézkedést.

Szerinte a sajtóképeni sajtóvétségek azok²⁾ melyek bizonyos nézetek terjesztése által oly meggyőződést keltenek másokban, mely meggyőződés alapján azok jogellenes avagy erkölcsstelen cselekményekre indíthatóknak. A sajtó e termékei veszélyesek s ezért veszélyes cselekmények szempontjából eltiltandók s büntetendők.

Eltekintve, hogy a sajtó tulajdonképeni hivatása éppen abban áll, hogy meggyőződést keltsen vagy is meggyőződésre vezessen, s így a sajtóvétség criteriumát abban nem kereshetjük; de ha elfogadjuk mégis a sajtó működésének bizonyos tekintetbeni veszélyes voltát, akkor el kell ismernünk a rendőri előzetes óvintézkedések jogosultságát is!

Semmiféleképp sem fér össze az állam hivatásával, hogy valamely veszélyes cselekmény felismerése, s annak teljes meggátolásának tudatában tétlenül beárja a veszélyes cselekmény elkövetését, hogy azután az igazságszolgáltatás palossával neki rontson.

Hogy a veszélyesnek vélt sajtó ellenében a cenzura sikeres óvintézkedést képez, — azt az évek hosszú során szerzett tapasztalatok bizonyítják, mert az tagadhatlan, hogy a cenzura által a sajtópereknek nagy részben eleje vététt, s hogy a cenzura megszüntetése után a sajtóperek buján termettek.

Circulus vitiosus-nak kell tehát tekintenünk, hogy a midőn sajtó elleni előzetes óvintézkedések megszüntetésével a megtorló rendszert fogadjuk el, mégis a sajtó veszélyes voltának kiindulási pontjához térünk vissza! Ha sajtószabadság lépett a cenzura helyébe, úgy annak alapelvét kell a törvényhozásnak elfogadni, s nem szabad magát a cenzurának alapul szolgált veszélyességi eszmétől uraltatnia.

A sajtószabadság nem azonos a cenzura eltörlésével, hanem igenis a gondolatszabadság akadálytalan nyilvánításával. Az emberiség művelődésének fejlődése egy örökös harc a megállapodásra jutott vélt igazság ellen, lett légyen azon igazság akár vallási, akár bölcséleti, jogi, közgazdasági, természet-tudományi vagy bármely tudomány vagy művészet köréből való. Ezen harcnak győzelmét ünnepeljük valahányszor sikerült valamely vélt igazságnak tarthatlanságát kimutatni s ekkép megdönteni.

Ezen szellemi harcnak leghatalmasabb fegyvere a szabad sajtó s azt veszélyesnek csak az fogja tartani, ki attól fél. Ugyanez áll a hatalomról, mely bizonyos igazságok alapján a jogok és kötelezettségeket emelvén érvényre, — főleg a hatalom jogkörének alapját képező igazságok czáfolatát tekinti veszélyesnek!

E tekintetben a sajtószabadság viszonya a hatalomhoz, hasonlít a vallás és bölcsészet közti viszonyhoz. A vallás a gondolatszabadság által, a hatalom pedig a sajtószabadság által véli létalapját megtámadva s veszélyeztetve. Ezért a vallási türelmetlenség és az önkényuralomra törekvő hatalom, — ikertestvérek. Az önkényuralom (absolutismus) a rosálásnak s illetőleg a közügyek bírálatának csak nagyon kis adagát tűrheti el, mert hatalma önön autoritásán alapszik, s ezért minden helytelenítő bírálatot egyuttal a tekintély ellen irányzott támadásnak kell tekintenie. Ellenben alkotmányos kormányzatnál, főleg annak legtokélete-

¹⁾ Ily törvényalkotási nehézség, és habár nem a büntetőjog szempontjából külön törvény szükség forog fen, pl. a fényképezési sokszorozás, illetőleg utánzás tekintetében, minthogy a fényképezés (Photographio) nem esik egészen a szellemi tulajdon fogalma alá és így nem is élvezheti annak teljes védelmét. Ezért az 1870-ki német birodalmi törvény „betreffend das Urheberrecht an Schriftwerken, Abbildungen, musikalischen Kompositionen und dramatischen Werken“ — a fényképezési művek jogvédelmét, külön törvény útján eszközölni. — Dr. Klostmann: Das Urheberrecht und das Verlagsrecht. 1871.

²⁾ Nem tartom szükségesnek Glaser által ugynevezett sajtóvétségek (eigentliche) és nem sajtóképeni (uneigentliche) sajtóvétségek közt tett megkülönböztetés tárgyalásába bocsátkozni. Szerintem a nem sajtóképeni sajtóvétségek azok, melyeknél a sajtó nem szolgál eszmék s vélemények kifejezésére és terjesztésére, mint pl. hamis bankók és hamis okmányok készítésénél, mely büntettek egyáltalában nem esnek a sajtóvétségek fogalma alá, habár a sajtó használtatott volna is eszközül. Ezontul azonban a fentebbi megkülönböztetés tarthatatlan s csak is ennyiben osztom dr. Jaques nézetét, ki az említett megkülönböztetésben semminemű elvet nem lát, mi a törvényhozás által felhasználható, a mit — ugymond — logfényesebben bizonyít azon körülmény, hogy Glaser tanár maga sem élt ezen megkülönböztetéssel, midőn a sajtótörvény novellájának tervezetét kidolgozta. Lásd a német jogászgylés múlt évi tárgyalásairól Dr. Sipos Árpád jogtanár ur tudósításait a „Jogt. Közlöny“ 1872. évi foly. 279. l.

sebb alakjában az önkormányzatnál, — maguk az állampolgárok a közügyek alkotói, kezelői, és közreműködökként saját ügyeikhez hozzászólhatnak s ekkép a közügyek bírálata, mintegy önbírálatot foglal magában. És mégis ez azon küzdőter, mely számtalan vértanu vérrel van áztatva.

A világtörténet nagy könyvében lapozgatva, abból azon tanulságot fogjuk szerezni: hogy a mi ma mint felségárulás halállal büntetettik, — az másnap honfui erényként dicsőítettik. Ki fogja tehát azon határvonalat megszabni, melyen túl a sajtószabadság veszélyessége kezdődik? Avagy jobban mondva, — nehogy félreértésre okot szolgáltatassunk, — ki fogja azon határvonalat megszabni, melyen túl a megtorló büntető törvény sem nyújt elegendő biztosítékot!

Jellemző e részben Lienbacher már idézett munkájának³⁾ következő tétele: „Wer einen Blumentopf unvorsichtig aufstellt, so dass er Jemandem auf den Kopf fallen könnte, oder wer schädliche Gase oder Dampfmaschinen unvorsichtig und auf eine für Andere gefährliche Weise behandelt, sollte bestraft werden; derjenige aber, der seine Mitbürger mit Hass und Verachtung gegen vaterländische Institutionen erfüllt, der dadurch eine dumpfe Gährung im Volke hervorruft, welche zu passivem Widerstande, zu offener Gewalt, ja sogar zu blutigem Bürgerkriege führen kann, sollte strafflos bleiben.“ Ime 1863-ban a passivitas merényletnek vétetett, és 1873-ban annak diadalát már rég megünnepeztük!

A sajtó állítólagos veszélyességének szellemdusabb czáfolatát sehol sem olvastam mint John berlini jogtárnának ugyanezen kérdés tárgyában a német jogászgűlés elé terjesztett véleményében, melyben ugy látszik Lienbacher fenidézett tételére volt tekintettel, — legalább a szerző megnevezése nélkül az általa felhozott példák tüzetesebb bonczolatával foglalkoznak.

„A sajtó hasznosságát — ugymond ő — mindenki elismeri, de azt állítják: hogy abból még nem következik annak veszélytelensége, ép úgy mint péld. a gőzgép is tagadhatlanul hasznos találmány, de kellő elővigyázat és óvintézkedések nélkül felette veszélyes s káros lehet! Azonban vajmi gyarló ezen példázgatás, — mert ha valamely gőzgép kazánjának szétrobbanása által szerencsétlenség okoztatik, ugy azon hatás bizonyára a gép rendeltetésén kívül, sőt attól lehető távol esik. Ellenben ha a sajtó arra használtatik, hogy a létező kórállapotokat felderítse, a felismert tévedéseket kérlelhetlenül megtámadja, — ugy ép ezzel hivatását teljesíti; már pedig kétségtelen, hogy a sajtó vélt veszélyessége főleg eme rendeltetésében kerestetik.

„Annak megállapítására, hogy valami veszélyes, — az okozati összefüggést kell szemmel tartanunk. Ha pl. egy ember életébe került, hogy valamely ház emelétről egy virágtartó cserép annak fejére esett, — ugy nem fogjuk még azt állítani: hogy a virágtartó cserép veszélyes! Ellenben ha egy tigris valamely embert szétmarczangolt, ez állatot veszélyesnek mondhatjuk, mert az ösztönszerű tulajdonságaihoz tartozik.

„A sajtó veszélyes voltának igazolására szintén nem elegendő a káros következményekre utalnunk, hanem be kellene bizonyítanunk, hogy azon káros következmény magának a sajtónak, nem pedig egyéb a sajtón kívül eső tényezők rovására esik, vagyis, hogy ama veszélyesség a sajtó immanens tulajdonsága.“

Különös, hogy a continentális államok egyike sem tudott még eddig a sajtószabadság consequentiáival

³⁾ Lienbacher: Historisch-genetische Erläuterungen des österr. Pressgesetzes vom Jahre 1862. 5. lp.

megbarátkozni. A legtöbb törvényhozás sajtószabványai élénken emlékeztetnek azon jámbor osztrák forradalmári petitióra, melyben „präventiv sajtószabadság“ kérelmezett. Avagy nem präventiv sajtószabadságnak nevezhetjük-e a legújabb (1862-ki) osztrák sajtótörvény által inangurált tárgyi üldöztetést (objectives Strafverfahren), mely mint Xerxes a felbőszült tenger hullámaint rendelte korbácsolni, — ugy a „bűnös nyomtatványt“ rendeli az ítélő bíróság elé állítani. Ezen agyafurt intézményről Glaser még a német jogászgűlés elé terjesztett véleményében azt mondja: hogy tagadhatlanul egészséges eszmét foglal magában, de megoldása még nem sikerült. ⁴⁾ E jogi monstruosítás ellen az osztrák sajtótörvény tárgyalásakor a „Reichsrath“-ban illetékes férfiak szóaltak fel. Elegendőnek tartom arra egyszerűen hivatkozni, mert a későbbi sajtótörvényekben, mint pl. az 1870-ki szászországi sajtótörvényben ama ferdeség követésre nem talált, s így halva születettnek tekinthetjük. ⁵⁾

* * *

A jogrend eszményképét abban látom, hogy a sajtó útján elkövetett büntetésre méltó cselekvényekre az általános büntető törvények és büntetőjogi elvek kivétel nélkül alkalmazandók.

Ha eltérünk ezen elméletileg helyesnek elismert alapelvtől, — akkor a vita megszűnt jogi kérdés lenni. A törvényhozás akkor nemcsak jogosítva, hanem kötelezve van ugyan a sajtóügyet külön törvény által szabályozni, mely törvény által a büntetőjogi elvek hol kibővítve, hol korlátozva leendenek, de ezen egyes szabványok tekintetében, a mit az egyik szükségesnek avagy üdvösnek vél, azt a másik sürgősnek vagy célszerűtlennek fogja tartani; sem az egyik, sem másik azonban jogszerűséget a maga nézete részére nem vindikálhat.

A sajtótörvényekben foglalt kivételes intézkedések részint a sajtószabadság korlátozását célzó, és minden palástoló és szépítő elnevezések dacára is, „präventiv“ természetű szabványok, minő pl. az engedélyezési rendszer; biztosíték (cautio); felelős szerkesztő, kiadó és nyomdatulajdonos megnevezése; köteles példányok beszolgáltatása; posta-vitel (Post-Debit) megtagadása; bélyegadó; rendőri lefoglalhatóság; időleges eltiltás; mulasztási bírságolás stb.; részint pedig olyanok, melyek az elkövetett sajtóvétségek büntethetése tekintetében az általános büntető törvények és büntetőjogi elvek alkalmazásának szigorát enyhítik, minő pl. a rövidebb elévülési idő; a fokozatos felelősségi rendszer, mely szerint a nyomdász a kiadónak, ez a szerkesztőnek és ez ismét a szerzőnek megnevezése által minden további felelősség terhe alól felmentetik, feltéve, hogy a megnevezett személy felelősségre vonható stb.

Ezen különleges szabványok indokolását mindenki saját álláspontja szerint a sajtónak tulajdonított ál-

⁴⁾ Glaser, véleményének IV. pontjában azt mondja: „Den eigentlichen Pressdelikten sind nur objective Repressivmassregeln, über deren Zulassung das Gericht im ordentlichen Verfahren entscheidet, entgegenzusetzen; die persönliche Bestrafung des Urhebers der Schrift oder jener Personen, welche zur Veröffentlichung mitwirken, liegt hier ebenso wenig im Interesse der öffentlichen Ordnung, als in dem der nothwendigen Pressfreiheit. — Lásd Verh. d. 6-ten d. Juristentages I. köt. 70. lap.

⁵⁾ Egészen más szempont alá esik ugyanis a német birodalmi bünt. törv. könyv 42. §. és a szász sajtótörvény 23. §-a, melyek oly esetekre vonatkoznak, melyeknél a bünszerző elitélése s illetőleg bíróság elé állítása nem eszközölhető.

litólag sajátlagos állása, befolyása s természetéből meríti.

Ám lássuk, mily célnak felelnek meg mindazon kivételes szabványok, hogy a szerint a kitűzött kérdés második pontjára: hogy t. i. az általános büntetőtörvények ellenében a sajtószabadság avagy a közbiztonság megővésére, mely kivételek teendők? — határozott feleletet adhassunk.

Az engedélyezési rendszer, bélyegadó⁶⁾ a postavitel megtagadása, a rendőri lefoglalás és időleges eltiltás, — 1848-ki sajtótörvényünkben meghaladott álláspont lévén, nem akarok azok ellen szélmalomharcot vívni.

Sajtótörvényünk kivételes szabványainak sorát tehát a biztosítéki rendszerrel kezdetjük. E szabványoknak bevallott célja a sajtótörvény 30. §. szerint abban áll: hogy a sajtóvétségérti elmarasztalás esetében a pénzbüntetés a biztosítékból levonathassék. Főcélja azonban másutt keresendő t. i. abban: hogy tetemes biztosítéki összegek követelése által (10,000 és 50000 frt.) a hirlapirodalom megnehezíttessék. A jogászgűlés nem érezheti magát hivatva e kérdést politikai szempontból tárgyalni, melynek elfoglalásával, mint fentebb mondtam: a mit egyik czélszerűnek s üdvösnek, — azt a másik szükségtelennek vagy czélszerűtlennek fogja tartani. Ezért nem vitatom a kérdést, hogy mennyiben szükséges és megfelelő intézkedés a biztosíték rendelése a zugirodalom gátlására; hanem szorítkozom a sajtótörvény 30. §-ában kifejtett célnak jogi bonczolására. E tekintetben pedig alig hiszem, hogy akadna valaki, ki jogilag indokolhatónak tartaná a biztosíték elrendelését egy jövőben esetleg netalán elkövethető törvénysértés miatt! Ép a mi elavult hazai büntetőtörvényeink legtöbb vétség esetében rendelnek pénzbüntetést, még a vérdíj is csak nemrég töröltetett el és pl. a becsületsértés mai nap is kizárólag csak pénz-bírsággal orvosoltatik; de azért ki ne mosolyogna azon ötleten, ha a bíróság egy notorius goromba embert, ki talán már több ízben becsületsértés miatt megbírságotlatott, a jövőben netalán még elkövetendő becsületsértései fejében biztosíték adására kötelezne! Avagy csak a sajtóra, s illetőleg hirlapíróra nem alkalmazható ama jogelv: Quisquis praesumitur bonus. Helyesen jegyzi meg Biedermann⁷⁾ és John,⁸⁾ hogy ugyanazon jogczimen, mint a hirlapok tulajdonosai s kiadóitól, minden egyéb üzletvivőtől is lehetne biztosítékot követelni, mert pl. vétkes könnyelműségből csődbe juthatnak vagy pláne csalást követhetnek el. stb.

Azon törvényhozások, melyek épen csak sajtó utján elkövetett vétségek ellenében vélik a biztosíték elrendelését szükségesnek, — úgy látszik azon nézetből indulnak ki: hogy sajtó utján elkerülhetlen a törvénysértés.

De mint „präventiv“ jogszabvány sem felel meg a biztosíték a kívánt célnak, mert az alatt oly kényszereszközt értünk, mely a szándékolt jogsértést az illetőnek akarata ellen is meggátolni képes. E célzott azonban a biztosíték által semmiképp sem érjük el.⁹⁾

A legújabb sajtótörvény, az 1870. márczius 24-ki

⁶⁾ A hirlapbélyeg hazánkban az 1869. XXIII. törvczikk által lett megszüntetve.

⁷⁾ Biedermann: Rottock és Welcker-féle Staatslexikon XI. köt. 752. l.

⁸⁾ John: Verhandlungen d. VI. Deut. Juristentages I. köt. II. fűz. 334. l.

⁹⁾ Lásd az osztrák sajtótörvény tárgyában a bizotts. jelentés 190 l. és Lienbacher id. munk. 103. l.

szászországi sajtótörvény a biztosítéki rendszert máris mellőzte.¹⁾

Rendőri szempont alá esik továbbá sajtótörvényünknek (30. §. 1. p.) azon rendelvénye is, mely időszaki lapoknál a tulajdonos, vagy felelős kiadó, vagy szerkesztő nevének és lakásának, úgy szintén a nyomdának, melyben a lap nyomtatni fog, — bejelentését követeli.

Jogilag semmiféleképp sem indokolható, hogy valamely irodalmi vállalat megindításával nemcsak annak, hanem magának a kiadónak, tulajdonosnak, szerkesztőnek és nyomdásznak valószínűleg mint olyanoknak feljelentése követeltessék, kik államrendőri szempontból valami veszélyes gonoszszágon törik fejüket. Nem szeretnék az olvasó előtt rajongó idealista színében feltűnni, és ezért legyen szabad saját igénytelen véleményem előadása helyett az 1870-ki szászországi sajtótörvény tárgyában a 2-od kamarának (alsóház) bizottsági jelentéséből a vonatkozó részt e helyen idéznem:

„Es muss hier die Frage aufgeworfen werden, ob vom Standpunkte des strengen Repressivsystems aus überhaupt die Nennung irgend Jemandes auf einem Presserzeugnisse gefordert werden könne. Die Reinheit des Systems verliert schon dadurch, wenn das Gesetz verlangt, dass entweder der Verfasser, oder der Verleger, oder der Drucker sich nennen, weil der Grundsatz, den Gebrauch der Presse wie jede andere Handlung nach den Allgemeinen Gesetzen zu beurtheilen, welche doch sonst von keinem Urheber einer gesetz-würdigen Handlung oder dessen Gehülfen eine Selbstanzeige fordern, damit nicht übereinstimmen würde. Auch der praktische Grund, dass die Behörde doch Jemand haben müsse, an dem sie sich halten könne, ist nicht durchschlagend, denn einen solchen Jemand hätte sie zunächst an dem Verbreiter, bei welchem sie das strafbare Presserzeugnis findet, und dessen Sache würde es sein, durch Nennung des Druckers oder Verlegers sich selbst von der Strafe zu befreien.“²⁾

Jogilag tehát e szabvány sem indokolható, és még pedig azon banális érveléssel sem: „hogy szükség törvényt ront.“ — Igaz ugyan, hogy a fentebbi szabvány által nem korlátoztatik a sajtó szabadsága, sőt talán inkább a sajtó terményei forgalmának előnyére válik, mert terjesztésében könnyen pangást idézne elő, ha az általános jogrend szabályai szerint első sorban az vonatnék felelősségre, kinél az incriminált nyomtatvány találtatik, s ekkép kiki óvatosságra kényszeríttetnék a tekintetben, hogy a kiadó vagy szerző iránt magának kellő tudomást szerezzen. A gyakorlati élet azonban ez esetben önként, vagyis törvényi szabvány nélkül is megfelelne a szükség érzetének, és üzleti érdekből fogna a szerző vagy kiadó megneveztetni. — Fölösleges tehát a fentemlitett törvényi intézkedés, mely mindannyi és még a legszabadelvűbb sajtótörvényben is, mint péld. az 1831. évi belga sajtótörvényben is foglaltatik.

Az ugynevezett köteles példányok kényszer-szerű szolgáltatása még kevésbbé mondható indokolt-nak, sőt a sajtóra nézve egyenesen megalázó, mert az által a sajtó állandó rendőri felügyelet alá helyeztetik,

¹⁾ E törvény javaslatának indokolása a többi közt okkép szól: „Ohne den praktischen Werth, welchen das Cautions-System unverkennbar hat, unterschätzen zu wollen, muss doch zugestanden werden, dass dem Verlangen einer solchen Sicherheitsbestellung, die keinen anderen Staatsbürger wegen zu befürchtender Gesetzesübertretungen angeschlossen wird, erhebliche Bedenken entgegenstehen. Lásd Barth Erläuterungen des Sächs. Gesetz. üb. d. Presse, és Bausch hasonló munkáját.

²⁾ Nagy nehezen azonban csak azon eredményhez jutottak, hogy a kormány elállott abbéli javaslatától, hogy minden nyomtatványon a kiadó és nyomdatulajdonos neve is kitéttessék. Az 1870-ki szász sajtótörvény tehát jelenleg az 1848-ki sajtótörvényünk álláspontján áll, mely (vagylagosan) csak is egy felelős személy megnevezését kívánja.

a mi némileg emlékeztet a mult évi jogászgyűlésünkön tárgyalt feltételes-szabadon-bocsátás intézményére! — Sajtótörvényünk 30. §-ának 4-dik pontja szerint azon időpontban, melyben a lap szétküldöztetik, annak egy példánya, a bejegyzett felelős személy aláírásával, a helybeli hatóság elnökénél tétetik le. Az időszaki lapokból tehát egyetlen egy köteles példány szolgáltatandó,³⁾ minden egyéb nyomtatványból és ábrázolatból pedig 2 példány adandó át a hatóságnak s azokból egyik a hatóságé, a másik pedig bekötve a nemzeti muzeumé lesz. (Lásd a sajtótörvény IV. fej. 40. §.)

Az 1848-ki osztrák sajtótörvény köteles példányok szolgáltatását nem rendelé. Ujabb időben a kisebb német tartományok sajtótörvényei szintén elejtették az előbbi präventiv rendszerből átszármazott szabványt s arra hivatkozva, a legújabb (1870-ki) szászországi sajtótörvény tárgyalása alkalmával a II. kamara szintén ellene szavazott. Érdekesebbnek tartom egyéni nézetem elmondása helyett ama törvényhozótestület bizottsági jelentéséből a következő rövid idézést:

„Gegen die in Art. 10. noch immer aufrecht erhaltene, wenn auch gegen früher beschränkte Forderung wegen Einreichung sogenannter Pflichtexemplare an die Behörde erklärt sich die Deputation einstimmig. Es ward dagegen von der einen Seite der prinzipielle Grund angeführt, dass kein anderer Gewerbtreibender in ähnlicher Weise genöthigt werde, die Behörde gleichsam selbst darauf aufmerksam zu machen, dass er einer Gesetzwidrigkeit verdächtig sei. Man zwingt den Verkäufer von Lebensmitteln nicht, von seiner Waare vor dem Verkaufe Proben an die Behörde abzuliefern, damit diese prüfe, ob dieselbe nicht verdorben oder gefälscht sei. Und doch könnten bei diesem und anderen Gewerben durch Fälschung von Nahrungsmitteln und dergleichen weit unersetzlichere Nachtheile (an Gesundheit und Leben vieler Menschen) zuwege gebracht werden, als dadurch, dass ein Presserzeugniss ein paar Stunden oder Tage unangefochten circulire, weil die Behörde nicht sofort bei seinem Erscheinen durch Einreichung eines Exemplares Kenntniss davon erhalten habe. Man ver-setze also hier die Presse, gegenüber anderen Gewerbszweigen in den Ausnahmestand eines vom Hause aus gewissermassen anröchigen, jedenfalls in ganz aussergewöhnlicher Weise beargwöhnten und überwachten Gewerbes. Von anderer Seite fasste man — nach Anleitung der Motiven der Regierungsvorlage selbst, die anscheinend auf diesen Punkt den Haupt-Accent legen — mehr das materielle Moment der Sache in's Auge, gab zu, dass für den Staat ein pecuniärer Nachtheil entstehe, wenn weder seine Behörden mit Zeitschriften, noch seine Bibliotheken mit Druckwerken unentgeltlich versorgt werden, fand es aber unbillig, dass zur Abhülfe dieses Nachtheils den Verlegern ein pecuniäres Opfer zugemuthet werde, wie man es keinem anderen Gewerbszweige zumuthen würde. Allos, was man thun könne, sei, an die Liberalität der Verleger zu appelliren, dass sie auch ohne Zwang nach wie vor von ihren Verlagswerken je 1 Exemplar (was ja für sie kein allzu grosses Opfer sei) an eine der öffentlichen Bibliotheken schenken möchten“... stb.

A másod kamara vagyis alsóház, e bizottsági jelentés alapján elfogadta annak indítványát, míg ellenben az első kamara (felsőház) legalább részben a kormány javaslatát fogadta el, azon kijelentéssel, hogy a köteles példány szolgáltatása ugyan minden jogalapot nélkülöz, de a rendőri felügyelet gyakorolhatása szempontjából elkerülhetlenül szükséges.⁴⁾

³⁾ Minden ezzel ellenkező kormányi rendeletet határozottan törvényellenesnek nyilváníthatunk.

⁴⁾ Az első kamara bizottsági jelentése ekkép szól: „Art. 10. ist in der zweiten Kammer gänzlich abgelehnt worden. Auch die unterzeichnete Deputation ist der Ansicht, dass die Abgabe der Pflichtexemplare jedes Rechtsgrundes entbehrt, und diesem Mangel gegenüber kann der dadurch erzielte Gewinn für den Bibliothekenfond nicht in Betracht kommen. Dagegen glaubt die Deputation, die Pflichtexemplare zum Zwecke der nöthigen Aufsicht über die Presse, sofern damit kein reeller Vermögensverlust für den Verpflichteten verbunden ist, in Schutz nehmen zu sollen. Zwar wird von anderen Fabrika-

Igaz ugyan, hogy immár nem a cenzura szempontjából követeltetik a köteles példányok beszolgáltatása, hanem a célból, hogy a rendőri hatóság útján az illető bíróság valamely nyomtatvány vétkes tartalmáról gyors és biztos tudomást szerezhessen; de e célból valamely nyilvános helyen vagy közgyűlésekben tartandó dictióknak kéziratbani beterjesztése is elrendelhető volna, sőt tagadhatlan, hogy az élő szó sokkal hatásosabb!

Nézetem szerint a köteles példányok szolgáltatása a régi präventiv rendszer oly maradáka, mely immár a céljának meg sem felelhet. Midőn ugyanis a lefoglalás kizárólag csak bírói uton eszközölhető, a napi sajtónak gyors (naponta 2-szeri) kezelési módjánál a köteles példányok beszolgáltatása eredményhez nem vezethet, hanem csakis a rendőri lefoglalhatás mellett vezethetett célhoz. Egyébiránt Angliában és Észak-Amerikában, hol e köteles példányok intézményét soha sem ismerték, ugyszintén azon német tartományokban, melyekben az megszüntettetett, nem érezték meg annak hiányát.

A német császári birodalom alkotmánya szerint a sajtóügy törvényi szabályozása, mint közösügy, a szövetségi tanács (Bundes-Rath) törvényhozásának tartott fenn. Az írói tulajdonjog már az 1870. jun. 11-ki törvény által⁵⁾ nyerte egységes szabályozását, és hirlapokból meritett értesülés szerint a német sajtótörvény tervezete még ez év folyamában fog előterjesztetni. Eddigelé azonban a kormány javaslata még nem jutott nyilvánosságra, s így csakis oly tervezetekre lehetek tekintettel, melyek ama német birodalmi sajtótörvény alkotásánál bizonyára mint illetékes s nyomatékos szavazatok fognak latba esni. E tervezetek egyike a berlini hirlapírói-egylet⁶⁾, a másik pedig a német „Journalistentag“ megbízásából⁷⁾ készült német sajtótörvényi javaslat tervezetei. E tervezetek egyikében sem történik említés a köteles példányok szolgáltatásáról, ugyszintén a biztosítékról (cautio) sem. Ellenben a fentebb említett felelős személy (kiadó vagy felelős szerkesztő) megnevezése kérdésében, már e két javaslat is elágazik és míg utóbbi egyszerűen a német ipartörvényre utal, addig az előbbi e kérdésben a mi 48-ki és fentebb említett szászországi sajtótörvény álláspontját foglalja el.

Végre a közbiztonság szempontjából szükségesnek vélt kivételes intézkedések sorából nem hagyhatom érintetlenül a legszükségesebbnek vélt előzetes lefoglalhatás kérdését.

Sajtótörvényünknek a lefoglalást tárgyaló 22-ik §-a kétségtelenül annak fénypontját képezi. Nem ugyan correct fogalmazását és teljesen kimerítő szabványát tekintve,⁸⁾ de az elv, mely abban kifejeztetett, tisztán a

ten dem Erfinder oder Verbreiter kein Exemplar zum Zwecke amtlicher Prüfung abverlangt, aber wegen der schnellen und weitgreifenden Verbreitung, die der Tagesliteratur eigen ist, scheint die sofortige Kenntnissnahme derselben von Seiten der Aufsichtsbehörden unerlässlich oder wenigstens wünschenswerth.“

⁵⁾ Das Urheberrecht an Schriftwerken etc. nach dem Reichsgesetze vom 11. Junii 1870. Lásd ennek jeles commentárját a törvényjavaslat szerkesztője, Dr. Dambach Otto és Das Urheberrecht und das Verlagsrecht című munkát Dr. R. Klostermann-tól.

⁶⁾ Entwurf zu einem Pressgesetz für das Deutsche Reich, wie er aus den Berathungen des Vereines „Berliner Presse“ hervorgegangen.

⁷⁾ Die Grundlagen eines deutschen Reichsgesetzes über die Presse, v. Karl Biedermann. Redact. d. deut. allg. Zeitung.

⁸⁾ Sajtótörvényünk id. §-a nagyon is hiányos, a mennyiben pl. arról nem intézkedik, hogy harmadik személy tulajdonába átment nyomtatvány többé lefoglalás tárgyát nem képezheti; hogy lefoglalás esetében a nyomtatványnak csak incrimált része (például valamely hirlap melléklete) vehető zár alá;

jogrendet emeli érvényre menten, minden rendőri és közigazgatási beavatkozás és hatalmaskodástól. Büszkén mondhatjuk, hogy sajtótörvényünk ez idő szerint az egész continensen az egyedüli, mely kizárólag csak bírói lefoglalásnak ad helyet és sem rendőri sem ügyészi előzetes lefoglalást nem ismer. A múlt évi német jogászgyűlésen tárgyalt sajtótörvényhozási kérdésnél e körül forgott a legélénkebb vita, mely reánk nézve meghaladott álláspontot képezvén, — nem akarok ennél tovább időzni és csak constataálni kívánom ama tapasztalati eredményt, hogy hazai hírlapirodalmunk is fényesen igazolta azon állítás valóságát, miszerint a szabad-sajtó által támogatott erős közvélemény önmaga teszi ártalmatlanná a sajtó korcs kinövéseit. Erre példakép felhozhatjuk a hazai sajtó hadjáratát a német zuglapok zsebmetsző mestersége ellen; de még inkább azon esetet, melyben az ellenzéki kör kitagadván egy a lovagiasság ellen vétő bizonyos élezcslapot, annak kiadója azt rögtön megszüntetvé, míg lefoglalás és elkobzás útján ezen eredmény bizonyára el nem éretett volna, sőt valószínű, hogy csak ellenhatást idézett volna elő.

Ezekután, mielőtt áttérnék a sajtó útján elkövetett bünnös cselekvények tekintetbeni felelősség rendszerének kérdésére, — a mondottak alapján és az 1848-ki sajtótörvényünkre való tekintettel, a következő tételben foglalom össze indítványom első pontját:

mondja ki a magyar jogászgyűlés:

I) hogy a präventív rendszernek alapelvéből folyó és 48-diki sajtótörvényünkben foglalt korlátolás minők: a biztosíték (cautio) és köteles példányok átadása és felelős személyek megnevezése elvetendő.

Azt tartom, hogy ennek kijelentése nélkül nem is bocsátkozhatunk a kitűzött kérdés meritumának tárgyalásába, hacsak nem akarunk egy általános hangzatos phrasis kijelentésével megelégedni.

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

(Folyt. köv.)

A képviselési elv a magánjogban.

(Folytatás.)

VII.

A hozomány (dos) visszaszállásánál.

A képviselést kizáró római alapelv egyik, talán legrégibb időktől származó megszorítása a leánynak férjhezmenetele alkalmával adott hozomány néha saját-ságos kezelésében található.

A dos eredeti fogalmában már korán két fő, jellemző elem emeltetik különösen ki a római jogászok által. Mig ugyanis egyrészt oly vagyoni adománynak tekintetik az, melynek célja a férj és nő között a háztartás terheinek méltányos megosztása, azaz: a férj vagyoni eszközeinek az életközösség céljából szaporítása (socia vitae ad onera matrimonii sustinenda), másfelől még a manus kizáró uralmi jelentősége mellett is, de már mindenestre a később felmerült szabadabb házassági viszonyban, oly vagyonnak vétetik a hozomány, mely a nőtől származik, annak tulajdonát képezi, mire a dosnak a patrimoniummal összehasonlítása félreismerhetetlenül utal. ¹⁾ Az első szempont tisztán humanikus, általános természetű lévén, könnyen vezethetett azon

a vizsgáló bírónak a lefoglalást elrendelő határozata ellen, az érdemleges sajtóügyi végtárgyaláson kívül külön jogorvoslatot nem nyújt stb.

¹⁾ Ulpian egy helyen (fr. 3. §. 5. D. de minor. 4. 4.) egyes-nesen „ipsius filiae proprium“-ként jelöli.

nézetre, hogy e kegyeselekményt bárki is teljesítheti, és azért azt, a dotis dictio különös jellegéből folyó megszorításoktól eltekintve, a római jog meg is engedi. ²⁾ Mig másfelől a második szempont szükségképp kellett maga után vonja az ily cselekmény azon magyarázatát, hogy az tulajdonképen a nőért, nő helyett, az ő nevében történik. ³⁾

Midőn azonban a dos intézmény bővebb kifejlődésével a dos rendelő harmadik személy, már annak a házasság eshető felbomlása utáni sorsáról is intézkedhetett, a viszony már mindjárt bonyolultabbá vált, s a jogügylet ellenkezése a szerződési általános szabályokkal, sokkal kirívóbbá. Az eddig inkább csak hallgatagon megengedett rendelmény jogi szabályozása tehát kényszerűség lett. Az eredeti alapelvből kiindulva harmadik személyek beleavatkozását persze megtiltani nem lehetett, az eset a szerződési jogszabályokkal tehát az által céloztatik összhangzásba hozattatni, hogy azon személy, kire a házasság megszűnése esetében a dos visszaszállása néz, a dos rendelő stipulatiójába kifejezetten bele vonatott, s ez által maga is közvetlen szerződőfél lett. ⁴⁾ Elmulasztatott ez, akkor a Gaius III. 103. §-ban kifejezett általános stipulatioi szabály következetes keresztülvitele mellett, az ígéret teljesen érvénytelenné vált, sem a dos rendelő, sem a harmadik, kire az visszaszállandó volt a restitutióra igényt nem tarthatott. ⁵⁾ — Azonban azon szorosabb, benső viszony, melyben a nagyszülő unokáihoz áll, azon természetes szeretet, mely közöttük felteendő, nem maradhatott a szigorú jogtól oly gyakran az aequitas enyhébb terére térő classikus jogászoknál hatály nélkül egy oly intézmény szabályozásánál, melyben ez kiváló helyet foglal el, s így keletkezik határozottan „ex aequitate“ vagy mint Paulus magát kifejezi „maxime propter affectionem personarum“ a képviselés tilalmának egy új megszorítása, mely szerint, a felmenők, kik egy hatalmuknak alávetett vagy a potestas alul szabad, leányuknak illetőleg unokáinak dos adnának, annak a házasság esetleges megszűnése esetére a leány illetőleg unokárai visszaszállását ez fenebb említett jogszabályok ellenére is jogérvényesen stipulálhatók. ⁶⁾ Hogy a visszakövetelhetésre jogosítottak keresete ez esetben nem a felmenő személyén át megy rájuk, hanem közvetlen az ő személyükben, világosan szól a

²⁾ Ulpian Frag. VI. 2. §. „Dure promittere dotem omnes possunt.“

³⁾ Számos forráshely bizonyítja ezt, melyek közül említjük e helyen fr. 5. §. 11. fr. 8. pr. fr. 29. fr. 44. fr. 48. §. 1. fr. 58. pr. és §. 2. fr. 78. §. 1. fr. 81. és fr. 85. D. de iure dot. 23. 3.; fr. 29. D. de pact. dot. 23. 4.; fr. 82. D. de solut. 46. 3. „Die Bestellung der dos erfolgte immer für und im Namen der Frau, es ist so gut, als ob die Frau selbst bestellt hätte, die Handlung des dritten, fällt unter den Gesichtspunkt der Stellvertretung.“ Ihering. Jahrb. II. 96. old.

⁴⁾ Fr. 29. §. 2. D. de pact. dot. 23. 4. L. 19. C. de I. D. 5. 12. L. 4. C. de pact. cons. 5. 14. fr. 7. D. cit.

⁵⁾ Fr. 26. §. 4. D. de pact. dot. 23. 4.: Filia quum prose dotem promitteret pepigit, ut si in matrimonio sine liberis decessisset, matri suae dos solvatur, pacto filiae nulla matri quaeritur dos. Fr. 59. §. 1. D. ad. sc. Treb. 36. 1., L. 26. Cod. de I. D. 5. 12.: Si genero dotem dundo pro filia pater communis eam reddi tibi, extraneis constituto, stipulatus est, nec tibi, cessante voluntate, nec tibi prohibente iure, quaerere potuit actionem. L. 4. C. cit. 5. 14., L. 19. Cod. de I. D. 5. 12.: Siquidem hanc (si partem dimidiam dotis) tibi reddi secundum fidem pacti stipulatam Amniam non probetur, ex alieno pacto non prorsus et ulla competit actio.

⁶⁾ L. 7. Cod. d. pact. conv. 5. 14.: Pater profilia dotem datam genero, ea prius in matrimonio defuncta nepotibus pactus restitui, licet his actionem quaerere non potuit, tamen utilis eis ex aequitate accomodatur actio. Fr. 45. D. sol. mat. 24. 3.; fr. 9. D. de pact. dot. 23. 4., mely utóbbi helyre nézve V. ö. Buchka 95—96. old. 5. 1.

forrás „non sibi sed nepotibus pactus est“, s hogy ezeknek és nem magának „voluit acti onem quare. 7)

Megjegyezzük egyébiránt, hogy az ezen kivételt szentesítő törvénynek átalánosítása, vagyis azon meglehetősen elterjedt vélemény, miszerint mindazon szerződések, melyeket valamely ascendens descendensei részére köt, érvényesnek tekintendők, mint a törvény magyarázat szabályaival homlokegyenest ellenkező, helytelennek méltán tartathatik. 8)

Dr. FARKAS LAJOS,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

(Folyt. köv.)

Az ítéletek szerkesztése körüli hiányok.

Az ítélet célja, hogy annak alapján a fél beperesített igényeire nézve kielégítést nyerjen, ez pedig csakis akkor lehető, ha abban, valamint a jog, úgy a kötelezettség is akként körvonaloztatik, hogy az nem teljesítése esetén az érdekelt fél kértére végrehajtható legyen.

Törvénykezési rendtartásunk 256. §-a határozottan megköveteli, hogy minden ítélet akként legyen szerkesztve, hogy az végrehajtható legyen, — de mintha ezen határozott szabályt, mely alól, nézetem szerint, nem lenne szabad kivételt engedni, megbánta volna, rögtön utána teszi, hogy: midőn egyes kérdések eldöntését, vagy a marasztalási összeg kitadását a végrehajtási eljárásra kell fentartani, az ítélet ez iránt határozott utasítást foglaljon magában.

A szakasznak e záradéka, mely a perben meg nem vitott s az ügy érdemében hozott ítélettel el nem döntött kérdések elintézését a végrehajtási eljárásra utalja, ellenkezik általában ahelyes perrend alapelveivel, melyek szerint a végrehajtás nem lévén bírói teendő, s nem a bírák által teljesített, oly kérdések, melyek a peres ügy lényegét a jog vagy kötelezettség meghatározását, minőségét vagy mennyiségét tárgyazzák, a végrehajtási eljárásra el nem napolhatók, de sérelmes nálunk különösen, hol úgy a felebbezés, valamint a semmiségi panasz esetei taxative lévén a törvényben felsorolva, a végrehajtási eljárás folyamára fentartott kérdésekben hozott végzés által sértett fél, — miután az e tárgyban hozott végzés a 294. §-ban felsorolt felebbezhető végzések sorába nem tartozik — vagy minden jogorvoslattól el lenne zárva, vagy a semmitőszék lenne kényszerülve a dolog érdemében határozni; s ebbeli határozatában legfőbb bíróság létre az alsó bíróságnak ítéletében meghatározott irányt követni.

Egyik oly vizsás dolog, mint a másik, s e mellett, ha a semmitőszék az ügy érdemébe, a törvényben kijelölt köre ellenére, belebocsátkozik, általa az ügy végleg eldöntetvén, az illető fél megfosztatnék a fokozatos felebbezés azon előnyeitől, melyeket a törvény szerint használni jogában állott volna, ha a végrehajtási eljárásra fentartott érdemleges kérdés az ügy érdemében hozott ítéletben döntetett volna el, és ezzel együtt lehetett volna felebbezhető.

E szakasznak idézett négy pontja igen jó alkalmul szolgált a régi slendrián folytatására. Arra, hogy az ítélet feltételtől tétetik is függővé annak a végrehajtásra való fentartása kimondassék, senki sem gondolt, vagy ha gondolt, ezt látta legjobb kibúvó ajtnak az ügy érdemében felmerült kétes kérdések elodázására. Szolgálunk példákkal, melyekre minden magyar jurista, mint gyakran látott bírói kedves csemetére, azonnal roá ismer, így nyomatékossabban ki fognak tüntethetni azon hátrányok, melyeket a slendrián alak okoz. Ilyenek:

1. Az örökség erejéig való elmarasztalás. Az örökös ellen, az örökhagyó kötelezettségei folytán indított

7) V. ö. különösen erre nézve, Unger i. m. 38. old. Buchka i. m. 95. 96. old. Glück, Ausführliche Erläuter. d. Pand. 27. k. 191. old. Windscheid, Pandekt. II. k. 316. §. n. 2. Ihering Jahrb. II. 97. old.

8) Wangerow, Pand. III. k. 608. §. 1. f. — Említést és figyelmet érdemel azonban Ihering nézete, i. h. hogy a dosra nézve elismert elv a donatio propter nuptiasra is alkalmaztatott: sive pater pro filio, sive mater sive ipse dicturus uxorem sui iuris constitutus sive quilibet alius pro eo ante nuptias donationem nupturae dederit seu promissit, és pedig ne a d. p. nup. elfogadó, hanem arra nézve, kinek nevében rendeltetik.

perек legnagyobb részében a vitás kérdés súlypontját az képezi: ha vajjon az örökös örökölt-e annyit az örökhagyó után, mint mennyire a beperesített követelés terjed? Az alperesként beidézett örökös kimutatja, bizonyítja s minden módon kitüntetni igyekszik, hogy a kötelezett örökhagyó után mit sem örökölt és a helyett, hogy az ellenfél ellenbizonyítékait előterjeszteni, vagy elő nem terjesztésük hátrányait viselni köteles lenne, szóval, hogy a pernek ezen tulajdonképen legérdemlegebb részét képező kérdés az ítéletben megoldatnék, a bíróság tulteszi magát azon kérdésen: ha vajjon van-e itt örökség vagy sem, s az állítólagos örököst „öröksége erejéig“ marasztalja el.

Már most kérdem, ha az illető felperes azt, hogy alperes örököse az adósnak bebizonyítani tartozik, nem a dolog természetéhez hozza-e magával, hogy miután ezzel még, — keresetének főcélját illetőleg, t. i. hogy alperes fizetésre köteleztessék — semmit sem bizonyított, azt is igazolja, hogy adós valóban örökölt s annyit örökölt, hogy abból a tartozást kifizetheti.

De mi ennek további következménye? Felperes kéri a végrehajtás elrendelését, kijelöli alperes vagyonát, ennek neki mennek, lefoglalják. Most kellene tehát alperesnek bebizonyítani, hogy mit sem örökölt s saját vagyonát lefoglalni nem lehetett. — De mi uton?

A semmitőszék látván a roppant igazságtalanságokat, melyek az ily tartalmú ítéletek végrehajtásánál felmerülnek, eddig azon gyakorlatot követte, hogy annak kitudására: örökölt-e az öröksége erejéig elmarasztalt alperes, és mennyit? tárgyalást tüzetett ki, s a kérdés az ennek alapján hozott végzéssel döntetett el.

Előállott azonban a másik kérdés, t. i.: hogy az ezen kérdésben hozott végzéssel meg nem elégedő félnek mily jogorvoslatot lehet használni? A felebbezés a 294. §. szerint ki van zárva. Nem maradt tehát más ut, mint a semmiségi panasz, s a semmitőszéknek be kellett harapni a savanyu almába, s mai szervezetében, midőn az ügy érdemével, legalább a perekben, nem foglalkozik, érdemleges kérdést bírálni meg, még pedig oly érdemleges kérdést, mely nem a jog, hanem kizárólag ténykérdést tárgyal, és mely semmitőszéki teendő ismét unicum a maga nemében.

Ezen vizsás helyzet lehetett szülőanyja a semmitőszék 1873. január 16-án tartott teljes ülésében 14 877. szám alatt hozott, s általunk is a legmeloegebben üdvözölt azon határozatának, mely szerint:

tekintve, hogy az 1868. évi LIV. tczikk által életbeléptetett perrendtartás alapelveinek egyike, miszerint a végrehajtás, az ítéletnek minden peres kérdéstől ment egyszerű fogantatása legyen, mit azon körülmény is bizonyít, hogy a végrehajtást rendelő végzés és a végrehajtási cselekmény ellen fokozatos felebbezések hely nem adatott;

tekintve továbbá, hogy ezen alapelvből kifolyólag a ptr. 256. §., hogy az ítélet végrehajtható legyen, azaz: önmagában véve a marasztalt fél által teljesítendő kötelezettségek pontos körvonalozását tartalmazza;

tekintve végre, hogy az: miszerint az örökösként beidézett alperes örökölt-e és mit? ennek elmarasztalhatására nézve oly lényeges előfeltétel, miszerint e kérdésnek tisztába hozatala nélkül a ptr. szabályai szerint határozott és végrehajtható elmarasztalás irányában ki sem mondható, s ekként ily lényeges érdemi kérdésnek a végrehajtási eljárásra való utalása annál kevésbbé foglalhat helyet, mivel különben a jelenleg érvényben lévő, s a hivatalos beavatkozást csak bizonyos esetekre szorító örökösödési eljárás mellett, legtöbb esetben ezen peres érdemi kérdést, a végrehajtási eljárás alkalmával, szabályszerű peres eljárás nélkül kellene tisztába hozni, s így a fokozatos felebbezés kizárásával egyedül csak semmiségi panasszal orvosolható végzés útján eldönteni;

mindezeknél fogva a p. t. rendt. hatályba lépte után hozott minden oly ítélet, melyben a fél öröksége erejéig lett elmarasztalva a nélkül, hogy ezen örökség misége és mennyisége közelebről meghatározatnék, mint végrehajthatatlan a ptr. 297. §. 10. pontja alapján semmis.

(A jogeset közölve van a „Jogt. Közl.“ mellotti „Curiai határozatok“ 6. számában.)

E határozat kétségtől nagy horderejű, és a szabályos ítélethozatalra alkalmul fog szolgálni, kívánatos azonban, hogy a semmitőszék más hason esetekben is következetesen vigye kimondott elvét keresztül, mert még más esetek is vannak, hol hasonló slendrián uralkodik. — Ilyen:

2. Midőn valamely ingatlan megítéltetik, a haszonvételek misége és mennyisége azonban a perben meg nem vitattatván,

az ítéletben a haszonvételek mennyiségének a végrehajtás alkalmávali megállapítása hagyatik fön.

Ugyanazon helytelenségek, melyek a fentebbi esetben előadottak, előállának ezen esetben is, érdemleges kérdés nélkül a végrehajtás alkalmával döntetnék el, a fél fokozatos felebbezésről megfosztatnék, és a sommiségi panasz érdemleges, még pedig kiválólag ténykérdést tartalmazó határozat felülvizsgálatába lenne kénytelen bocsátkozni.

Ez csak akkor kerülhető el, ha oly esetben, midőn a haszonvételek kérdése a perben kellek meg nem vitatott, az az ítéletben mellőztetik, s felperes ezekre külön perre utasittatik; mert ha nem volt elég gondos felperes, s keresetét minden pontjaiban kellek nem szerkesztette, ő tartozik annak következményeit viselni, s csak magának tulajdoníthatja, ha egy per helyett kettőt kénytelen folytatni, de a végrehajtási eljárásra ily érdemleges kérdés eldöntésének fentartása az igazságszolgáltatás helyes szabályaival merőben, s pedig nálunk annál is inkább ellenkeznék, mert a felebbezés kizárása által a sértett jogai alapjukban szenvednek sérelmet.

3. Még van egy gyakorlat a bíróságoknál, mely általában el van terjedve, s szintén számos zavar és sérelem szülő anyja. Ugyanis: örököségi perekben vagy tulajdon iránti keresetekben is leggyakrabban a kéret a vagyon bizonyos részének pl. felének, negyed részének stb. kiadására van irányozva, s a perben csak ily irányban történvén a szóváltások, az ítéletben, ha felperes nyertes lesz, az intézkedés rendszerint abból áll, hogy alperes tartozik az ingatlanság felét vagy negyedrészt felpereseknek kiadni, a nélkül, hogy az, kiadható-e természetben és hol közelebből meghatározatnék; s minthogy e kérdés a perben meg nem vitatott, meg sem is határozható.

Mi az eljárásnak azután az eredménye? Végrehajtás kéretik, s az rendszerint el is rendeltetik, s így azon igen is fontos kérdés, hogy a megítélt vagyon hol adassék ki, a végrehajtási eljárásra hagyatik fön; pedig tekintve, hogy a földnek különböző voltánál fogva a végrehajtásnál nemcsak felmérés, de osztályozás is teendő, netáni szükséges szolgálatom (pl. átjárás) iránt is határozat hozandó s így a végrehajtásnál a kérdés legérdemlegesebb része lenne eldöntendő; s ez ellen a félnek felebbezési joga nincs, pedig érdekei itt gyakran érzékenyen sértetnek.

De ellenkezik ez az anyagi joggal is. Ugyanis a vagyonközösség megszüntetése, ha a felek ez iránt ki nem egyeznek, per útján eszközöndő, s a megszüntetés módzatai ítéletileg mondatnak ki; nem merő ellenmondás-e tehát, hogy a mi egy esetben rendes per folytán hozott ítélettel döntetik el, más esetben a végrehajtási eljárásnál, hol a feleknek igényeiket kellek védeni sincs módjukban, nyer elintézt.

Pedig az eset azonos: ha az ítéletben valamely vagyon bizonyos része, közelebbi meghatározás nélkül ítéltetik meg, a peres felek között vagyonközösség származik, s a bírói ítélettel csakis a vagyonközösség mondathatik ki, ha a természetbeni osztály vagyoni kérdés, hogy a vagyon természetben felosztható-e? vagy eladandó, a perben megvitatva nem lett. Oly tartalmu ítélet folytán a vagyon kiadása el nem rendelhető, hanem alperes csak a vagyonközösség kötésére kötelezendő. — Ha a felek vagyonközösségbe nem akarnak maradni, annak megszüntetése külön per tárgyát képezheti.

Érdekében áll tehát felperesnek keresetét nemcsak a vagyon hányad részére általában intézni, hanem annak mikénti kiadására is határozott kérettel, terrajz s kellő felosztási munkálattal lépni fel, hogy a perben e kérdés is megvitatván a jog kimondásával, a vagyonközösség mikénti megszüntése, melyre nézve ha szükséges bírói szemle is rendelhető, egyidejűleg kimondassék.

Ha azonban a kereset e részben nem tartalmaz kéretet, az ítéletben a vagyonközösség határozottan kimondandó, mert a fentebb előadottak folytán, a vagyon kiadására végrehajtás útján el nem rendelhető, vagy ha mint bíróságainknál szokásban van, elrendeltetik, a felek jogai alapjukban szenvedhetnek sérelmet.

Tudtunkkal a semmitőszék az ily végrehajtási végzéseket megsemmisíti, s ezen eljárást, ha következetes szigorral folytatja, az ügyvédek rendszeres keresetre s a bírakat végrehajtható határozathozatalra fogja szorítani, s egy helytelenséggel, melynek igen mélyen kiható hordereje lehet, ismét kevesebb lesz.

ZLINSZKI IMRE,
kir. táblai pótbíró.

Jogirodalom.

Észrevételek Knorr Lajos kir. t. bíró urnak „Magyar magánjog” című munkájára.

III.

Nem kívánom — már különben is hosszúra nyult megjegyzéseimet még tovább terjeszteni a munka személyekről szóló részére, ha bár megrovást érdemelne, kivált azon felületesség, s az újabb felfogás iránti tájékozatlanság, mely a jogi személyek ismertetése körül tapasztalható, hanem áttérek a dolgot tárgyzó II. részre.

Még vagyok győződve, hogy a szakértő előtt elég bírálat volna — kivált a rendszerre nézve — ha egymásután ki írnám a tartalom mutatóból, az ezen rész 10. fejezete, s illetőleg §§-ban foglalt anyagot. Ez kellek kitüntetné azon mixtum compositumot, mit Huszti óta, hogy a dolgokról szóló tan íróinak kiválóbb figyelmében részesült, még régibb művekben is alig találhatunk.

A dolgok főcíme alatt csak főbb vonásokban felemlítve, nem kevesebb, mint „azokról általában, — a jogi cselekvényekről, — alanyi jogokról, — birtok-tulajdon, urbériség s az ebből fenmaradt jog- és birtokviszonyok rendezése, — birtok rendezési eljárás, urb. kárpótlás, — szőlőbirtok tartozások megváltása stb. — hitbizomány, kisajátítás, egyéb korlátozások, királyi haszonvételek, szolgalmak és zálog” tárgyalatnak. — Tehát nemcsak a dolgok, hanem egyszersmind a dologbeli jogok is. És pedig hogyan? Olyan, mondhatni könnyelmű felületességgel, hogy ha a nagyobb tömeget képező, újabb birtokrendezési törvényeket, melyeket K. ur műve felosztása szerinti fejezetekbe és cikkeibe tagoltan, és minden elvileges fejtegetés nélkül bevezetett — onnan kiszakítanók, pár lap összes önálló előadását magába foghatná.

A magyar magánjogtanban is követhető és követendő lett volna, azon ma már mondhatni, általános elfogadott rendszer, mely szerint a személyek, dolgok és jogi cselekvények s ezek által létrehozott jogügyletek stb. vonatkozó általános elvek és szabályok, az egyes jogintézetektől elkülönözten, az ugynevezett általános részben adassanak elő, melyek minden jogintézményeknél közősek, s már az ismétlés kikerülése céljából, s azok alaposb megérthetése tekintetéből külön és előre bocsátottan tárgyalandók. De ha K. ur ezt nem tevő, legalább megvárható lett volna, hogy olvasóját általános elvi meghatározásokból vezeti a részletekbe, mit azonban elmulasztott.

Hogy egy pár részletet is felemlítsek, már a dolognak szerző által adott fogalma ki nem elégíthet, mondván: „dolgoknak nevezetnek, nemcsak a tulajdonképeni tárgyak, hanem minden, mi a jognak tárgya lehet.”

Elismerem, hogy az egész jogtudományban alig van fogalom, mely nehezebben adható, mint a dologé. Nem létezik sem az eszmei, sem physikai világnak olyan jelensége, mire a dolog elnevezése szólásmód szerint reá ne illenék. A kiindulási pont ennél fogva, midőn K. ur a dolgokat csak jogi értelemben kívánta meghatározni, kétségkívül helyes, mindazáltal feladatát ezen, az újabb codexek legtöbbjéből, a tanszék és tankönyvekbe utalt fogalomadás tekintetében, kiindulási pontja helyessége dacára meg nem oldá. Nem fejt ki, hogy mik a tulajdonképi és nem tulajdonképi tárgyak. Dolognak mondja a mi jog tárgya lehet, de hogy mi lehet az? kitalálni olvasójára bizza. Azon anomáliákra és következetlenségekre pedig épen nem figyelt, mik a dolgoknak a jogtárgyakkal való identificációjából előállhatnak.

A dolgoknak általános felosztásán oly röptibe halad át, hogy azok pusztá megkülönböztetésének felemlítésénél kovással mond többet. (60. §.) Pedig hogy többet ne említsék, pl. az ingó és ingatlan dolgok meghatározása, s a megkülönböztetésnek az ügyleteknél, sőt jogintézményeknél tapasztalható eredményei érdekes fejtegetéseknek képezheti vala alapját. Sőt még azon sajátosságokat sem említi itt fel, hogy hazai jogunk a régi zálogos fekvőségeket, mint a zálogsomma képviselőit ingóknak, vagy megfordítva némely természetüknél fogva ingókat (pl. 50 vagy több dbból álló ménes) ingatlanoknak tekintett. Vagy ha ezeket, mint ma positiv jelentőség nélkülűket mellőz, legalább az ingatlanokon szerzett s telekkönyvileg biztosított jogoknak természetét, a szerint a mint magukban, vagy mint a fekvőségek tartozékai tekintetnek, fejtegetni, elmulasztani véleményem szerint nem lett volna szabad. Vagy például a különféle épületek (száraz, vízi épületek, hajók, malmok, hajómalmok, hidasok, stb.) tekintetében, mi gyakorol elvileges

határozó befolyást, hogy azok közül, melyek tekintessenek ingatlan vagy ingó dolgoknak.

A fő- és mellék dolgok fogalmát helyesen határozza meg szerző ur, midőn utóbbiakra nézve a res principalis viszonyától függést és határozó befolyást állítja fel, valamint további fejtegetésében találóan fejt ki a különbséget a földolgok alkatrészeképp tekintendő mellékdolgok, a tartozék és gyümölcsök között, mit e helyütt örömmel kiemelni kötelességemnek tartok.

Azok után röviden jelzi, a dolgoknak — jobban mondva javaknak — a magyar magánjog szerinti sajátlagos felosztásait: nemesi, nem-nemesi, ősi öröklött és szerzeményi javakat (62. §.), nem különben az egyházi és koronai javakat (63., 64. §.), de az utóbbiakkal hason jogi természetű birt erdélyi puna fiscalításokat, még névleg sem említi fel.

Nagy hiánynak tekintendő, hogy a nem-nemesi fekvőségek közül nem emelte ki a polgári javakat, az anyaország szabad kerületei fekvőségeit, nem ismerteteti továbbá az erdélyi nemes székely nemzet siculica haereditását a szászok fekvőségeit (fundus regius, terra regis peculium fisci), melyeknek a többi nem nemesi fekvőségektől különböző jogi természete jelentős befolyást gyakorolt, különösen a rendelkezési és örökösödési jogra. Igaz, hogy e különbségeknek pozitív érvénye most nincsen, de ha ezt tartotta K. ur szem előtt, akkor művéből mindent ki kell vala, hogy hagyjon, a mi már a történelem tulajdonává vált, mit maga szerző ur is bizonyára még most lehetetlennek tartana. Hiszen a különböző fekvőségek jogi természetének fejtegetése, hogy minő jelentőséggel bír még törvényhozásunkra is, mely birtokrendezési feladatát még mindeddig egészen meg nem oldotta, mutatják a jelenlegi tárgyalások, s mutatja pl. a törösvári uradalomhoz tartozott hét-falusi szegény csángók birtokviszonyai rendezésére alkotandó külön törvénynek halogatása, minek okát főképen ama viszonyok iránti kellő tájékozottság hiányában kell keresnünk. *)

Az említett hiányoktól nem maradnak el a tévedések sem. Például a javak különbségeiről szólva (62. §. 21. sor) azt állítja „nemesi adományi javakról tett szabad intézkedés egyáltalában nem érvénytelen.” Ha a szabad rendelkezés hiányát csak a fiscus jogával szemben állítja fel szerző ur (igaza van). De a fiscus joga sérelme nélkül az első adományos (primus donatarius, = primus adquisitor) adományos javairól is intézkedhetett, mint más szerzeményeiről, ha csak az adományos jószág a nemző elődökről az utódokra törvényes örökösödés czimen leszármazva ősi vé nem vált. A fiscus jogait pedig az adományozási levél záradéka határozta meg, s ha az abban öröklésre képeseknek jelöltek elhaltak, a devolutio per defecta seminis beállott, bár kinek kezére jutott a vagyon megelőzőleges intézkedés által.

A rendelkezési tilalmat tehát nem lehet per absolutum felállítani, miután ama megszorítások, melyek az adománytól egészen külön állott intézmény, az ősiségből folytak, az adományos javakról is csak akkor állottak, ha azok ősiékké váltak. Nagyon helyesen jegyzi meg Wenzel egyetemi tanár ur m. magánjog rendszerében (Pest, 1872. I. köt. 295. l.), hogy „az ősi birtok fogalma kezdettől fogva a királyi adományok intézetétől egészen független volt”, s nem csekély következtetésnek tekinti a kettőnek összezavarását. Hogy pedig K. ur ezen következtetésbe esett, mutatja művének az ősiségről szóló cikke (93. §.), melyben mondja: „az adomány útján szerzett javakat a maradékokra kellett hagyni, mert az adományozott jószág stb. ősi volt. Ez olyan állítás, mit K. ur sem jogforrásainkból, sem az ősiség és adományrendszer előzményeiből, jogi szervezetéből és szelleméből be nem bizonyíthat.

Nem kevesebb sietséggel hatol át a jogi cselekvényeken, jogügyleteken és alanyi jogokon, mint a dolgokon. Az előadottak azonban, eltekintve egy pár definitio hibáságától, **) elég szabatosak s érthetők, s a jogok védelme és érvényesítésére stb. szánt cikkeire elég tölteléket talált a polg. törvénykezési eljárásban.

Különben annyit észrevehet az olvasó, hogy mentől to-

*) A törösvári uradalom és tartozékai jogi természetéről 1211-től kezemhez jutott jegyzetek és okmányok alapján a t. szerkesztő ur engedelmével a „Jogtud. Közl.” lapjain egy értekezést közlendek.

**) Pl. a feltételt (conditio) az akaratnyilvánítás kiegészítésére tartozó s a jogügylet fenállását függővé tevő külső körülménynek nevezi.

vább halad a munka olvasásában, annál inkább kiemelkedik írójában a practicus jogász, ki az egyes jogintézményeknél a létezőt elmélet nélkül ugyan, de kellő tájékozottsággal adja, s így újabb magánjogi reformjaink, ha nem is elveik feltűntetésével való részletes fejtegetés, de legalább eredményeikben, csoportosított feltűntetést nyertek.

Ebből pedig az az előny, hogy jelen megjegyzések sora hamar bezárható leszen.

Dr. KOLOZSVÁRI SÁNDOR,
kir. egyetemi tanár.

(Folyt. köv.)

K ü l ö n f é l é k.

(A magyar jogászgűlés állandó bizottsága) folyó hó 15-én tartott ülésében a kitűzött törvényhozási kérdések előadóit szemelte ki s e szerint:

I. A magánjogból: 1. „A kötelező polgári házasság iránt alkotandó törvényben engedessék-e a házastársak életében a házassági kötelék felbontása, és ha igen, minő okokból?” Előadója: Dr. Hoffmann Pál, egyetemi tanár ur.

2. „Minő rendszere a házassági vagyongjognak fogadtassék el az alkotandó magyar magánjogban?” — Előadója: Dr. Teller István, n.-várad ügyvéd ur.

II. A kereskedelmi és váltójogból: 3. „Illesse-e a kereskedő feleségét kereskedői hitelezők ellenében vagyongjogi igényeire nézve előjog, és ha igen, minő mérvben, és minő feltételek alatt?” — Előadója: Dr. Páthy István, egyetemi tanár ur.

4. „Minő elvek állapíttassanak meg a viszkereseti jog érvényesítésére, ha e jog külföldről érvényesítettik belföldre?” Előadója: Tokaji Nagy Lajos, a budapesti kir. kereskedelmi és váltó törvényszék bírása.

III. A büntetőjogból és eljárásból: 5. „A sajtó számára szükséges szabadság megkívánja-e s tekintettel a közbiztonságra, elegendő-e, ha a sajtó útján elkövetett büntetésre méltó cselekvényekre az általános büntetőtörvények és büntetőjogi elvek kivétel nélkül alkalmaztatnak, vagy pedig a sajtószabadság avagy a közbiztonság megóvására kivételek, és pedig melyek teendők?” — Előadója: Dr. Emmer Kornél, pesti kir. törvényszéki bíró.

6. „Azon elv: hogy az igazságszolgáltatás a közigazgatástól teljesen elválasztandó, feltétlenül kiterjedjen-e a kihágásokra is, és ha nem, minő módok mellett mellett teendő kivétel?” Előadója: Dr. Pulszky Ágost, képviselő ur.

IV. A polgári eljárásból: 7) „A közvetlen szóbeliség mellett a bizonyításnak mily rendszere fogadtassék el?” — Előadója: Dr. Garay Dezső, pesti kir. törvényszéki bíró.

8) „A közvetlen szóbeli eljárásban minő jogorvoslatok engedendők meg?” — Előadója: Rupp Imre, budai királyi törvényszéki bíró.

A fentebbi kérdéseken kívül még 3 indítvány lett elfogadva, és pedig a m.-vásárhelyi jogászgűlés által indítványképp beterjesztett azon határozata: „hogy a büntett által károsultnak kártérítési és más magánjogi igényei már a bünvádi eljárás folyama alatt és a büntető végítélet előtt előlegesen biztosíttassanak. E kérdés véleményezésül kiadatott: Sebestyén Miklós kir. ügyész urnak; előadoul pedig: Körösy Sándor pápai jogtanár ur kérését fel. A másik kérdés Dr. Singer Ignác királyi törvényszéki bírónak következő indítványa: a „fenyítő bíró mindazon esetekben, melyekben a bűnügy elitélése magánjogi előkérdések eldöntésétől függ, nyomozásait egészen önállólag mindazon magánjogi előkérdésekre is kiterjesztheti, melyek előzetes megitélése nélkül a fenyítő ügy el nem dönthető, s hogy őt e tekintetben a polgári bíró azok feletti határozata, valamely tény-körülménynek abban foglalt megállapítására nézve egyáltalában nem köti.” E kérdés iránti véleményezésre Sárkány József a pesti kir. tszék elnöke; előadoul pedig Székács Ferencz budai kir. törvényszéki bíró ur kérését fel. — A harmadik indítvány Czenthé József miskolci ügyvéd urnak az örökség közvetlen megszerzése és birtokbavétele iránti indítványa, mely véleményezésre Traunik Antal budai kir. törvényszéki bíró urnak adatott ki; előadoul pedig Tomcsányi Mór törvényszéki elnök ur kérését fel.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt napoként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ert.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A sajtóügyi törvényhozás kérdése. Dr. Dárday Sándor urtól. — A képviselési elv a magánjogban. Dr. Farkas Lajos, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — Egy jogi kérdés, mely nem kérdés. Kovács Ferencz jogtanár urtól. — Felelet egy jogi kérdésre. Dr. Haller Károly egyet. jogtanár urtól. — Jogirodalom. Dr. Kolozsvári Sándor, kir. egyetemi tanár urtól. — Különfélek.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A sajtóügyi törvényhozás kérdése.

(Folytatás.)

Attérve már most a sajtó útján elkövetett bűnös cselekmények tekintetbeni felelősség kérdésére, megvalom, miszerint ez képezi a kérdésnek legnehezebb, de egyuttal legfontosabb részét.

Legtöbb törvényhozás eddig azon nézetben volt, hogy itt az ált. büntetőjogi elvek alkalmazásának végső határáig menni, azonos volna a sajtó büntethetlenségével, mert a sajtó névtelenségénél többnyire lehetetlen volna a tulajdonképi szerzőt kipuhatolni, az incriminált nyomtatvány létrehozatalánál közreműködők ellenében pedig a bűnrészességhez megkivántató gonosz szándékot (dolus) bebizonyítani, ép oly legyőzhetlen akadályokba ütköznék. Ehhez járul még, hogy a bűnyomozás által a sajtó legvitálisabb érdeke, mely a névtelenségben áll, kockáztatnék, s így a sajtó érdekében sem áll az ált. büntető törvények és büntetőjogi elvek szoros és kivétel nélküli alkalmazása.

Ezen nehézségeknek nem annyira megoldására, mint inkább gordiusi csomókénti szétvágására egy sajátlagos elmélet fejlődött ki a sajtótörvényhozás terén, mely a használt műszó szerint „praesumptio doli” avagy jobban mondva „praesumptio violenta” alapján, a sajtótermékek létesítésénél közreműködő személyeknek bizonyos fokozat szerinti egymást kizáró felelősség rendszerét alapította meg. E szerint a szerző, a kiadó vagy felelős szerkesztő, a nyomdász és a terjesztő az itt felhozott sorrendben vonatnak felelősségre. Ha tehát például valamely nyomtatvány szerzője ismeretes és feltéve, hogy az ország területén belül lakik, úgy ellene indítatik a sajtóper és mindannyi közreműködő személy teljesen ment mindennemű büntetéstől. Ha pedig a szerző ismeretlen vagy felelősségre nem vonható, akkor a felelős szerkesztő vagy kiadó ellen fordul a büntető bíróság, úgy szintén, hasonló feltételek alatt a nyomdász ellen, a terjesztő ellen stb. Mindegyike ezen személyeknek azonban rögtön megszabadul a felelősség terhe alól, ha a felelősség scalájában előtte levőknek valamelyikét a büntető bíróságnak megnevezi, tehát az árus vagy könyvkereskedő, ha a nyomdászt; ez, ha a kiadót; a kiadó, ha a felelős szerkesztőt; ez pedig ha a szerzőt elárulja!

Csak röviden akarom jelezni e rendszernek logikáját, mely abban áll: ha a kiadó oly szerző munkáját bocsátja közre, ki magát megnevezi, vagy a kit szükség esetében megnevezni képes és kiről tudja, hogy az or-

szág területén lakik s így felelősségre vonható, akkor feltehető, hogy jóhiszeműleg járt el s a nyomtatvány vétke tartalmát nem ismerte; ellenben ha névtelen szerző munkáját adja ki, vagy ha az nem az ország területén lakik, avagy ha a szerzőt megnevezni nem akarja, — akkor az elegendő gyanuok arra, hogy rosszhiszeműleg járt el, hogy a nyomtatvány vétke tartalmát ismerte, s így mint szándékos bűnrészességben vétke, felelősségre vonassék. Hasonló viszonyban áll a kiadóhoz a nyomdász stb.

E rendszer a belga sajtótörvényben alkalmaztatott legelőször s onnan átmént a legtöbb 1848—49-ki sajtótörvénybe, ezek közt hazai sajtótörvényünkbe is, melynek 13. §-sa szerint „sajtóvétségért büntetik a szerző; ha ez nem tudatnék, a kiadó; ha ez sem tudatnék, a nyomda vagy metszde tulajdonosa”. Sajtótörvényünk tehát sajtóvétségbeni bűnrészességet nem büntet, olyat nem is ismer.

Hogy e rendszer a büntetőjogi alapelveknek, sőt az összes büntető jogtudománynak valóóságos arcul csapása, azt mindenki be fogja látni, ha megfontolja, hogy annak alapján a sajtó útján elkövetett bűncselekményért csakis a bűnszerzőt lehet büntetni; mindazok pedig, kik a bűncselekmény vagyis az incriminált nyomtatvány létesítésénél és teljesítésénél közreműködtek, mentesek bármilyen felelősségtől még az esetben is, ha szándékoson vagyis a nyomtatvány vétke tartalmának teljes tudatával járultak annak létesítéséhez, és ekkép sajtóvétségek tekintetében a nyomdász, kiadó és felelős szerkesztő részére oly büntetlenségi szabadság alkotatik, mely bármily nemű büntény vagy vétség tekintetében szándékos bűnrészességnél a jogérzetet mélyen sérti! Másrészt meg e rendszernek további követelménye, hogy oly esetekben, midőn a tulajdonképi bűnszerző felelősségre nem vonható, mert pl. külföldön tartózkodik, vagy a kiadó vagy felelős szerkesztő álnév által tévutra vezettetik, szóval ha a szerző nem tudatnék, mindazok pedig, kik az ily incriminált nyomtatvány létesítésénél vagy terjesztésénél közreműködtek, szándékos bűnrészességgel nem terhelhetők,¹⁾ a bíróságára annak, leki-

¹⁾ Az 1849-ki porosz sajtótörvény 12. §-a világosan kimondja: „Für den Inhalt einer Druckschrift sind der Verfasser, der Herausgeber.... verantwortlich, ohne dass es eines weiteren Nachweises der Mitschuld bedarf. Es darf jedoch keiner der in obiger Reihenfolge nachstehenden Personen verfolgt werden, wenn eine der in derselben vorstehenden Personen bekannt und in dem Bereiche der richterlichen Gewalt des Staates ist.“ Lásd Hartmann L. már id. munkáját: Das Gesetz über die Presse. 176. lp.

ismerete és igazságérzete ellenére kényszerítették azon személyek egyikét, mint a valódi bűnös helyettesét, tekintet nélkül gonosz szándékára, esetleg több évi súlyos fogságra ítélni, holott legfeljebb mulasztásért volna felelősségre vonható. Avagy talán jogilag képzelhető e vigyázatlanságból eredő felségárulás vagy honárulás, vigyázatlanságból eredő lázítás? stb.

Kiki képtelenségnek fogja tartani azt, hogyha már megkívánjuk a nyomdásztól, miszerint az általa nyomandó munkát előbb elolvassa, minthogy különben esetleg mint bűnrészes fog felelősségre vonatni, mikép — enyészhetik el felelőssége s illetőleg bűnrészsége az által, mert más valaki pl. a kiadó lett megbüntette.

Világos tehát, hogy ezen rendszernek egész törekvése oda irányul, hogy csak legyen valaki, kit felelősségre vonni és megbüntetni lehessen, legyen az azután akár a Péter, akár a Pál.²⁾

E rendszernek tarthatatlansága oly szembeötlő, hogy csodálkozással tapasztaljuk annak alkalmazását újabb sajtótörvényekben, mint pl. az 1868-iki weimari sajtótörvényben és még néhány közép-németországi tartományban. Poroszország, mely a német tartományok közt mint a közéletben, úgy a törvényhozás és tudományban is legtöbb szellemi rugékonyságot fejtett ki, — nem sokáig tűrhette meg a 49-ki sajtótörvényvel meghonosított fentebbi rendszernek ferdeségeit, hanem a helyett már 1851-ben felállított egy más rendszert, mely az ált. büntetőjogi elvek alkalmazásán sarkal és melyről a porosz képviselőház bizottsági jelentése ekép nyilatkozott:³⁾

„Die bisherige Pressordnung stellte ein auf Fiktionen beruhendes System kriminalrechtlicher Strafbarkeit auf, welches sich sowohl nach der Theorie, als in seiner Ausführung als unhaltbar zeigte. Denn eine Theorie, welche es gestattete, dass damit nur Jemand gestraft werde, auch einen Unschuldigen das volle Maass der Strafe treffe, welche andererseits sich aber ebenso mit der Bestrafung einer Person, welche gerade an der Reihe ist, begnügte, auch wenn offenbar Mitschuldige in geringerem oder grösserem Maasse vorhanden seien, war nicht zu billigen. Der Entwurf des jetzigen Gesetzes verliess daher mit Recht jenes System der Fiktionen und kehrte zu dem richtigen Prinzipie zurück, nach welchem die Verantwortlichkeit für die durch eine Druckschrift begangene Gesetzes-Übertretung zunächst nach allgemeinen strafrechtlichen Grundsätzen geprüft und beurtheilt werden soll.“

A porosz törvényhozás mindenekelőtt azon helyes felismerésre jutott, hogy a szerző egymaga nem is követhet el sajtóvétséget, mert nem a nyomtatvány szerkesztése, hanem annak közzététele által van a bűnös cselekmény consumálva. A vétkes tartalmu nyomtatvány szerzője ugyan rendszerint a bünszerző (Urheber), ha t. i. szerkesztményét közrebocsátja; de sem a szellemi munka létesítése, sem annak gépies sokszorozása, sem a merő közlési szándék egymagában nem eshetik a büntető bíróság cognitioja alá; sőt az esetben, ha a szerző bebizonyítani képes, hogy szellemi munkájának közlése

²⁾ E rendszernek legjelesebb védője Biedermann tanár azt mondja: „Um den Inhalt der Schriften brauchen sich die Verleger nicht zu kümmern, sondern nur darum, woher das Presserzeugniss gekommen ist.“ Nevezett tanár és hírneves író, ki a legújabbban alkotott szászországi sajtótörvénynek a II-od kamarában előadója volt, egyszersmind a fentebbi rendszer mellett küzdő egy személyből álló kisebbséget képezett; végre azonban indítványát visszavonta.

³⁾ L. v. Rönne Ueber das preuss. Pressgesetz vom 12. Mai 1851, mit dem Regierungs-Entwürfe und den Commissions-Berichten beider Kammern zusammengestellt, und unter Berücksichtigung der Kammer-Verhandlungen bearbeitet. 1851. lsd 223. lpon.

az ő beleegyezése nélkül történt, — a bűnvádi felelősség nem őt, hanem kizárólag a kiadót terheli.⁴⁾

A porosz törvényhozás tehát visszatért az általános büntetőjogi elvek alkalmazásának rendszerére, mely szerint a tulajdonképi bünszerzőn vagy is a vétkes tartalmu nyomtatvány szerzőjén kívül, mindannyi közreműködő személy minők: a kiadó, nyomdász és terjesztő, kiki a maga bűnrészsége szerint bünfenyítő uton vonatik felelősségre.

Azonban ezt úgy szólván csak elvként állítja fel a porosz sajtótörvény 34-ik §-a, mely ekkép szól: „Für das durch eine Druckschrift begangene Verbrechen oder Vergehen ist Jeder verantwortlich, welcher nach allgemeinen strafrechtlichen Grundsätzen als Urheber oder Theilnehmer strafbar erscheint.“ Nyomban utána pedig a 35, 36. és 37-ik §§-ban következnek a kivételek, melyek az egész rendszert ismét halomra döntik. Kiindulva ugyanis azon már fentebb bevezetésül említett szempontból, hogy az ált. büntetőjogi elvek alapján vajmi nehéz a kiadó, nyomdász vagy könyvtáros tagadása ellenébe azok szándékos bűnrészségét bebizonyítani és tekintve, hogy állításuk a gépies és üzletszerű közreműködésük természeténél fogva legtöbb esetben oly nagy mérvű valószínűségben tűnik fel, hogy a bíró a legritkább esetben fogja a bünfenyítő elmarasztaláshoz megkívántató meggyőződést nyerhetni, és így a sajtóvétségek büntetlenül maradnának, — eikerülhetlennek tekintette oly esetben, hol az ált. büntetőjogi elvek alapján bünfenyítő elmarasztalás eredményéhez jutni nem lehetett, a vétkes tartalmu nyomtatvány létesítésénél közreműködő személyeket, — bűnrészségükre

⁴⁾ A büntethetőség tehát csak is a vétkes tartalmu nyomtatvány közzétételével veszi kezdetét. Ebből egyuttal az is következik, hogy sajtóvétségeknél bünkisérletről nem lehet szólni, habár a felelős személy részéről közzététel eszközzésére minden elkövetett volt, és a közlés tőle nem függő okból hiusult meg.

Ez merő ellentéte a Glas-er-féle tárgyi üldözés (Objectives-Strafverfahren) alapeszméjének és nézetem szerint tulhajt a véglet másik oldalán. Leghelyesebbnek vélem az új német bünt. törvény 40—42. §§-aiban követett középutat, mely a büntény tárgyi tényálladékanak megállapíthatása esetében a nyomtatvány bírói elkoboztatását és megsemmisítését rendeli. (Vegyük péld. a forradalmi proklamatiók esetét, melyeknek közzétételét az államügyészség bizonyára nem köteles bevárni, ha azok lételéről tudomása van, mert hiszen ellenkezik a jogrend fogalmával, hogy a szándékoit büntény elkövetése bevéssék.) A porosz sajtótörvény 32. §-a ekkép szól: „Die Strafbarkeit wegen eines durch die Presse begangenen Vergehens oder Verbrechens beginnt mit der Veröffentlichung des Presserzeugnisses.“ Ily határozott szabványt tartalmaz a bajor sajtótörvény I. art. is, míg a legtöbb német sajtótörvény a fentebbi rendszer követése mellett, mint péld. a bádeni 1851. sajtótörvény 24. §-a sajtóvétségi bünkisérletről is szól, vagy a mennyiben arról különösen említést nem tesznek, az ált. büntetőjogi elvekre való utalásban foglaltatik. Lásd G. Thilo Das Preuss. Gesetz üb. die Presse v. 12. Mai 1851. erläutert, aus den Materialien, der Rechtslehre und den Entscheidungen des k. Ober-Trib. und verglichen mit den Pressgesetzen der übrigen deutschen Staaten und Frankreichs. Berlin, 1867. 90. lpon.

Hazai sajtótörvényünk (2. §.) csak arról szól, mit kell sajtó-utoni közlés alatt érteni, és mikor tekinthető a közlés közzétételnek, t. i. ha „a példányok akár ingyen kiosztása, akár eladása már megkezdődött.“ Arról azonban, hogy a sajtóvétség büntethetősége a közzététellel veszi kezdetét, arról sajtótörvényünk nem szól, és így nehéz volna azon kérdést eldönteni, vajjon hazai sajtótörvényünk szerint sajtóvétségi bünkisérletről lehet-e szólni? E kérdés pedig esetleg fontos lehet. Reménylem, hogy alkotandó büntető-törvényünkben fogja kielégítő megoldását lelteni.

való tekintet nélkül, a közbiztonság szempontjából legalább érzékeny pénzbírsággal sújtani.⁵⁾

Ime a circulus vitiosus! Valóban nagy küzdelmébe kerül minden juristának, magát elhatározni, hogy a fenti két rendszer közül melyikért lelkesüljön. Természetes, hogy az utóbbi rendszer, mely az előbbinek „újított s javított” kiadása, de midőn egy lépéssel halad, két lépést tesz visszafelé, — a porosz képviselőházban heves küzdelmekre adott alkalmat és erős támadásoknak volt kitéve, melyeknek sikere első ízben abban állott, hogy a törvjavaslat a bizottsághoz újból megfontolás végett visszautaltatott.

A végeredményt és döntő érveket leghívebben tolmácsolhatom a bizottság e részbeni újabb jelentésének idézésével:⁶⁾

„Die Angriffe, welche die Gesetzvorlage erfahren, sind nicht gerichtet gegen das ausgesprochene Princip, nach welchem für das durch eine Druckschrift begangene Verbrechen oder Vergehen Jeder verantwortlich ist, welcher nach allgemeinen strafrechtlichen Grundsätzen als Urheber oder Theilnehmer strafbar erscheint, sondern die Angriffe sind gerichtet gegen die wirklichen oder scheinbaren Ausnahmen, welche jenes Princip in den folgenden §§. erleidet. — Die Commission hat sich schon bei ihrer ersten Berathung des Entwurfes nicht verhehlt, dass ein der strengen Theorie entsprechendes System über die Frage der Verantwortlichkeit in demselben nicht durchgeführt sei, vielmehr auch in ihrem Berichte anerkannt, dass sich von diesem theoretisch-richtigen Systeme Abweichungen darin vorfinden; sie ist aber nichtsdestoweniger der Ansicht gewesen, dass die Gesetzvorlage gerade die schwierige Frage über die Verantwortlichkeit in einer den Grundsätzen der Strafrechtstheorie mehr entsprechenden Weise, als die bisherige Gesetzgebung, geregelt habe und darum als eine Verbesserung dieser anzuerkennen sei. Man wollte die Bestrafung der bei der Presse theilgenommenen Personen nicht auf die Fiction gründen, als hätten sie etwas gethan, was sie in der That nicht gethan haben, sondern man wollte sie nur nach dem, was sie wirklich gethan oder unterlassen haben, bestrafen, und nur darnach die Strafbarkeit mit Rücksicht auf die Gefährlichkeit dieser Gewerbe abgemessen wissen. Von dieser Ansicht ist die Commission in der Mehrheit ihrer Mitglieder auch nicht durch die in der Kammer geführten Debatten zurückgebracht worden.“

⁵⁾ A fentebb idézett 35, 36. és 37. §§. meghatározzák a bírságot és azon személyeket, kikre rovandó és pedig:

§. 35. Derjenige, welcher eine Druckschrift in Verlag oder Commissionsverlag übnommen, unterliegt wegen des strafbaren Inhalts derselben in allen Fällen, wo er nicht als Urheber oder Theilnehmer strafbar erscheint, sofern die Druckschrift ein Pressvergehen enthält, einer Geldbusse bis 200 Th., sofern sie aber ein Pressverbrechen enthält, einer Geldbusse von 50 — 500 Th., wenn entweder

a) er bei seiner ersten gerichtlichen Vernehmung den Verfasser oder Herausgeber nicht nachweist, oder

b) der nachgewiesene Verfasser oder Herausgeber zur Zeit der Uebernahme der Druckschrift in Verlag oder Commissions-Verlag im Bereiche der preussischen Gerichtsbarkeit keinen persönlichen Gerichtstand hatte.

§. 36. Ez a nyomdász elleni bírságot szabja meg.

§. 37. Der Redacteur eines kautionspflichtigen Blattes unterliegt wegen des strafbaren Inhalts desselben in allen Fällen, wo er nicht als Urheber oder Theilnehmer strafbar erscheint, wenn in dem von ihm redigirten Blatte ein Pressvergehen begangen worden, einer Geldbusse bis 500 Th., wenn ein Pressverbrechen begangen worden, einer Geldbusse von 50 — 1000 Th.

Dieser Bestimmung bleibt der Redacteur auch dann unterworfen, wenn er durch Abwesenheit oder andern Gründen an der Besorgung der Redaction gehindert ist, so lange nicht ein anderer verantwortlicher Stellvertreter bestellt worden. Es muss ein solcher bestellt werden, wenn und so lange der Erstere eine Freiheitsstrafe zu verbüssen hat.

⁶⁾ Lsd L. Hartmann és v. Rönne id. munkái 174 — 226. lap és 206 — 240 lap.

A sajtó veszélyes!

Ez tehát az örökös refrain, mely a már említett circulus vitiosusban ismét azon kiindulási pontra vezetett vissza, hogy: ha nem lehet valakit büntető uton felelősségre vonni, — kell valakinek lenni, kit legalább kisebb büntetéssel, legalább pénzbírsággal lehessen sújtani; minek célja természetesen nem egyéb, mint a szerkesztőt, kiadót, nyomdászt stb. ovatosságra kényszeríteni. E rendszer tehát végeredményében megközelíti az előbbi, vagyis a nálunk is érvényben levő belga rendszert; csak hogy annál enyhébb, a mennyiben az esetben, ha a bünszerző felelősségre nem vonható, nem sújtja fictio alapján a közreműködők egyikét, mint a bünszerző helyettesét, s pedig tekintet nélkül bűnösségére, egyenlő súlyos büntetéssel, hanem mindannyi közreműködőt, ha dolust ellenük a rendes bűnvádi uton kisütni nem lehet, pénzbírsággal nyomorgatja; melytől a nyomdász és kiadó a felelősségre vonható szerző megnevezésével menekülhet; hírlapszerkesztő pedig mindenestre legalább pénzbírságban marasztalandó el.⁷⁾

Dr. John a német jogászgűlés elé terjesztett véleményében e rendszert igen elmésen jellemzi ekkép: úgy lát-zik a törvényhozás a veszélyesnek vélt sajtó ellenében azon nézetben volt „doppelt reisst nicht.“

Mellőzve teljesen a célszerűségi politikai momentumokat, — a jogi képtelenség, mely ama subsidiarius büntetésnemben foglaltatik, legszembevetőbb azon következetlenség tekintetében, melynél fogva teljesen azonos sajtóvétségnél ugyanazon személy felelőssége, bűnössége és büntetése két különböző mértékkel szabatik meg, a szerint t. i. a mint tudva van a bünszerző vagy nem tudatik. Ha már megbüntettjük a figyelmetlenséget, akkor következetesen meg kell azt büntetniünk, akár vonható felelősségre a bünszerző, akár nem, mert a kiadó és nyomdász részéről a figyelmetlenség mindkét esetben ugyanaz. E rendszer mellett továbbá a jogszolgáltatás valódi parodiává fajul, mert legtöbb esetben a kiszabandó büntetés (bírság) semmi arányban sem áll az elkövetett bűntényhez. Gondoljuk meg pl., hogy mily benyomást fogna tenni az esküdtszékre és közvéleményre, ha valamely hírlap szerkesztője vagy valamely nyomtatvány kiadója ellen hűtlenség, felségsértés vagy lázítás, tehát a legsúlyosabb bűntények miatt sajtóper indítatnék, és mert nem lehet ellenük a szándékos bűnrészességet bebizonyítani, a bíróság egyszerű felmentés helyett néhány 100 frtnyi bírságba marasztalja el a vádlottat. Vajjon megtorlás-ak fog-e vétetni e büntetés? Bizonyára nem! Arról pedig szólni sem akarok, mily jogi képtelenség az már egymagában, ha valakit bűnösnek vagy bűnrészessnek kimondani nem lehet, — de azért mégis a közbiztonság fentartása szempontjából egy kissé üstökénél fogva megtépáltassék, intésül arra, hogy máskor jobban ügyeljen. A tudomány már rég elítélte a bizonyítékok hiányából való felmentést és még régebben a rendkívüli büntetések ama rendszerét, mely szerint a bíró gyanúok és félbizonyíték alapján a törvényes büntetés egy-hatadrészét szabhatta ki. Különös, hogy ezen legelavultabb rendszer, ép a haladás leghathatósabb eszköze, a sajtó ellenében újból felélesztetik, — mert, — mert hát a sajtó rendkívül veszélyes!

Kérdem azonban, vajjon a fentebbi rendszer által eléretik-e az óhajtott cél t. i. azon veszély elhárítása, hogy az ált. büntetőjogi elvek alkalmazása mellett valamely sajtóvétség teljesen büntetlenül ne maradjon? Határozottan merem állítani, hogy e cél épen nem,

⁷⁾ Az alkotott műszó eme subsidiarius büntetésnemre „Fahrlassigkeitsstrafe“ avagy az újabb szászországi sajtótörvény szerint „Ordnungsstrafe“.

vagy csak látszólag éretik el, mert voltaképen ezen pénzbeli büntetéssel nem is a sajtóvétség, hanem egészen más valami t. i. a kötelességszerű figyelem elmulasztása büntetettetik. E felfogásból indul ki az 1870-ki szászországi sajtótörvény is, mely ennyiben a fentebb tárgyalt porosz sajtótörvénynek, tehát a második „újított és javított“ kiadása.⁸⁾

A szászországi I. kamra bizottsági jelentésében ugyanis az mondatik:

„In Art. 20 und den folgenden Artikeln hat der Gesetzentwurf das System der sogenannten ausserordentlichen Strafen, welches schon das Pressgesetz von 1851. hatte, mit einigen Modificationen beibehalten. Die Deputation glaubt sich vor Allem über den wahren Sinn dieser Strafen, d. h. darüber, was eigentlich durch sie bestraft werden soll, klar machen zu müssen. Nach den beigegebenen Motiven könnte man zunächst denken, dass mit jenen Strafen die *culpose* (fabrlässige) Theilnahme am Pressvergehen getroffen werden solle. Allein abgesehen davon, dass es sehr auffallend wäre, eine Strafe auf Grund einer bloß präsumirten *Culpa* zu verhängen und noch dazu ohne einen Gegenbeweis zuzulassen, läge darin, dass der eine Schuldige sich durch Bezeichnung eines anderen Schuldigen von der Strafe befreien kann, ein greller Widerspruch. Dieses Letztere war es zunächst, was die Deputation auf eine wesentlich andere Bedeutung jener Strafe hinführte, nämlich darauf, dass sie nicht eine (criminelle) Strafe für Theilnahme am Pressvergehen sein sollen, sondern lediglich eine Ordnungs-Strafe dafür, dass der damit Bedrohte seinen Vormann, zuletzt den Verfasser, nicht in der Weise bezeichne, dass er von einem inländischen Gerichte zur Bestrafung gezogen werden kann. Daraus ergibt sich zugleich, dass die für jene Strafe gebrauchte Bezeichnung: „*Fahrlässigkeitsstrafe*“ unrichtig ist, weil sie nicht bloß den treffe, der sich seines Vormannes nicht vergewissert hat und folglich ihn nicht bezeichnen kann, sondern auch den, der ihn nicht bezeichnen will, und somit die Bezeichnung und Bedeutung auf falscher Auffassung beruht. Was nun die Beurtheilung dieses Systems betrifft, so haben sich zwar in der Deputation Bedenken dagegen geregt, dennoch hat die Erwägung, dass ohne demselben Pressvergehen sehr oft ganz straflos bleiben würden, also eben das, was

⁸⁾ A szász sajtótörvény 20. art. ekkép szól:

„Wenn ein Presserzeugniß, welches nicht zu den Zeitschriften gehört (Art. 22.) zwar gegen das Strafgesetz verstößt, aber zu einer Bestrafung nach Art. 19. (nach den Vorschriften der bestehenden Strafgesetzbuch) nicht zu gelangen ist, sollen

1. der Herausgeber,
2. der Verleger oder, wenn er das Geschäft nicht selbst betreibt, dessen Stellvertreter, oder überhaupt Jeder, welcher ohne Namhaftmachung eines Verlegers auf der Schrift als Diejenige benannt ist, durch welchen der Betrieb besorgt wird (Commissionär im engeren Sinne),
3. der Drucker,

4. der Verbreiter der Schrift mit einer Ordnungs-Strafe bis zu 300 Thl. belegt werden, falls sie nicht eine der vor ihnen genannten Personen oder den Verfasser vor Eröffnung des ersten Straferkenntnisses auf eine solche Weise bezeichnen, dass dieselben vor dem Gerichte eines zum Norddeutschen Bunde gehörigen Staates zur Verantwortung und Bestrafung gezogen werden können.

Art. 22.

1. Bei Zeitschriften finden die Bestimmungen des Art. 20 zunächst nur auf den Redacteur Anwendung. Sind mehrere verantwortliche Redacteurs angegeben, so ist die nach Art. 20 eintretende Ordnungsstrafe von einem Jeden derselben als Individualstrafe zu entrichten. Ist jedoch einer derselben zu einer Strafe nach Art. 19 verurtheilt worden, so tritt gegen die übrigen Redacteurs die Strafbestimmung des Art. 20. nicht ein.

2. Der verantwortliche Redacteur kann sich von der im Art. 20 angedrohten Strafe befreien, wenn er vor Eröffnung des ersten Straferkenntnisses den Verfasser oder Einsender mit der in Art. 19 gedachten Wirkung bezeichnet.

3. Kann gegen den Redacteur wegen seiner Entfernung aus dem Inlande, oder weil er fälschlich angegeben war, nicht eingeschritten werden, so trifft die Verantwortlichkeit nach Art. 20 den Verleger oder Herausgeber.

auch die Regierung zur Beibehaltung dieses Systems bewogen hat, die Majorität zur Annahme bestimmt.“

Lényegileg tehát a rendszer mint látjuk ezen módosított alakban is ugyanaz; de a gondolkozó olvasót talán nem is kell figyelmeztetnem azon fokozatos fejleményre, melyet a sajtóügyi törvényhozás pragmaticájában feltüntetni igyekeztem.

Első stadiumként jeleztük a präventiv rendszer elhagyása után ama nálunk még most is érvényben lévő belga rendszert, mely az ált. büntetőjogi elvek elhagyásával a bűnrészességet büntetlenül hagyva, kizárólag csak a szerzőt bünteti; de esetleg bizonyos fokozati sorrendben a közreműködők egyikét vonja felelősségre és még a nyomdászt is „*praesumptio doli*“ alapján, a tárgyi bűntény egész sulya szerint fenyíti;

a második stadiumban az ált. büntetőjogi elvek alkalmazása mondatott ki, és a szerint a szezon kívül kiki bűnrészessége szerint vonatik felelősségre; de esetleg ugyanazon fokozati sorrendben a közreműködők legalább „*culpa praesumptiva*“ alapján érzékeny pénzbírsággal sújtatnak; — végre

a harmadik stadiumban, vagyis a legujabb s fenidézett szászországi sajtótörvényben még a „*culpa praesumptiva*“ is elejtetett, annak kijelentésével, hogy a bár fentartott de tetemesen mérsékelt pénzbírságok egyáltalában nem bírnak bünfenyítő vagyis ugynevezett rendkívüli büntetésnem jellegével, hanem az alkotott műszó arra nézve „*Ordnungsstrafe*“, — mit az osztrák sajtótörvényben ugynevezett „*kötelességszerű figyelem mulasztásával*“ sem lehet kifejezni, mert a köteles figyelem mulasztásának (péld. egy vasuti ör részéről) igen mélyen ható büntetőjogtani jelentősége van.

De talán nem is szükséges fejemett törni e műszó magyarosításán, mert ha az nem jelent egyebet oly bírságolásnál, mely a szerző meg nem nevezése miatt szabatik ki, — akkor az jóformán összevág a kinvallatás ujabbkori vagyis pénzértékbeni felélesztésével.

Igy tehát szerencsésen elértünk azon ponthoz, melynél a törvényhozás az általános büntetőjogi elvek alkalmazása mellett csak bizonyos ügyrendi vagy üzletrendi bírságok kiszabását tartja szükségesnek. Innen csak egy lépést kell még tennünk a jogrend eszményképének megvalósítására, mely nézetem szerint abban áll, hogy a sajtó utján elkövetett büntetésre méltó cselekvényekre is kizárólag az általános büntető törvények és büntetőjogi elvek alkalmaztassanak.

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

(Vége köv.)

A képviselési elv a magánjogban.

(Folytatás.)

VIII.

(*A stipulatio post mortem*).

A másnak nevében és javára szolgáló cselekvést tiltó római alapelv még egy sajátságos megszorításáról kell végre itt még röviden említést tennünk. A „*Nec paciscendo, nec legem dicendo nec stipulando quisquam alteri caoere potest*“ elvhez ragaszkodva a régibb római jog már azon elvet állítá fel: *ex heredis persona obligationem incipere non posse*,¹⁾ vagyis valakinek azon

¹⁾ Gai. III. 100, 117. 158. §. és §. 13. J. de inut. stip. 3, W. Unger állítása, hogy ezen elv nem a képviselés megnevezéséből magyarázandó, hanem csak: „*eine Folge der Unzulässigkeit der Vorsorge für Dritte*“, mily kereset mond, mutatja ennek azon további illusztrációja, hogy „*Der Erblasser*

szerződése, hogy annak hatálya (actio) a jövődö örököse személyében vegye kezdetét (initium summat), érvénytelen inutilis. Mert hogy egy ilyenmü obligatio („heredi meo dari spondes?“) egyenesen a jövődö örökös személyében keletkezik, és nem az örökhagyóban, de azon időmeghatározással: post mortem dari, ez bármit mondjon némely ujabbkori író, az időhatározás, mint az akarat korlátozása természetéből épen úgy, mint a rómaiaknak a hereditas jacens-röli nézetéből önként következik.²⁾

Csak a dolog természetében fekvék, hogy a szigorú civiljog e mindenesetre következetes tétele a gyakorlati életben ismét nem ritkán akadályozá az obligatio szabad mozgását, nem egyszer adódván kétségkívül oly alkalom, midőn a hitelezőnek épen úgy, mint az adósnak érdekében áll, a követelés érvényesíthetéseinek időpontját a távolabb jövőbe helyezni. A régi jog e szükségleten az adstipulatio által vélt segíthetni, az örökhagyó egy harmadik személyt vonván kötelezettségi viszonyába, ki ezután valóságos, közvetlen hitelező lévén, természetesen a tulajdonképeni hitelező halála után is hatálylyal léphet fel az adós ellen.³⁾ Célhoz jutván ez, a nyert eredményt közreműködése célzata szerint az örökösnek ki fogta ugyan adni, de erre az adstipulatioból kötelezve nem lévén, természetesen minden az ő akaratától függött.

Ezen kerülő, és mint a Lex Aquilia második fejezetéből gyanítható nem ritkán az örökösök megrövidítésével járó⁴⁾ ut célszerűtlensége; de talán még azon szempont is, hogy a mandatum post mortem, mely később ily esetben az obligationak az adstipulator általi alapítására használtatott, a mandatum szabályai szerint az örökhagyó halálával szintén megszűnnek (mandatum originem ex officio et amititia trahit), s így annak fentartása nem kevésbbé singularitas: könnyen indokolhatóvá kellett, hogy tehesse az egyenes utra térést, vagyis a képviselés ez esetbeni elismerését, legalább a bonae fidei negotia és a contratus iuris gentium eseteiben.⁵⁾

mag durch letztwillige Verfügung für den Erben sorgen, durch Geschäfte unter Lebenden vermög er es nicht: er kann ihm sein Recht, nicht aber ein eigenes Recht verschaffen . . .“ (Jahrb. f. d. Doy. X. k. 41. old.)

²⁾ V. ö. Gai. III. 100. §. Scheurl. Beiträge z. Bearb. der r. R. I. k. 103.

³⁾ Gai. III. 117. §. adstipulatorem fero tunc solum adhibemus, quum ita stipulamur, ut aliquid post mortem nostram detur: quod stipulando nihil agimus, adhibetur autem adstipulator ut is post mortem nostram agat: qui si quid fuerit consentus, de restituendo eo mandati iudicio heredi nostro tenetur; ez utóbbi csak későbbi korban történhetett.

⁴⁾ Gai. III. 215, 216. §.; határozottan pedig a L. un. Cod. 4, 11.: „ne proprio vitii etc. pro communi utilitate hominum“ stb.

⁵⁾ V. ö. fr. 12. §. 17. fr. 13. fr. 27. §. 1. D. mandati 17, 1. Hogy a fenebbi szabály (obligatio ex heredis persona incipere non potest) még Justinian előtt csak a negotia civilia-ra vonatkozott, bizonyítja azon körülmény, hogy az csak a legatوماتokat, de nem a fidei commissumokat is tette érvénytelenné. (Gai. II. 232. §. V. ö. Scheurl. Beiträge I. k. 100. old. és Wangerow, III. k. 608. §. lite ellenkező nézeteit. Azon eseteket tekintve midőn valaki a maga és örökösei részére szerződik, bizonyos hogy azon szerződés érvényének semmi akadály nem állt útjában már a Justinianusi jogban; ily esetben ugyanis a fenebbi szabály megszorítást nem szenved, mivel az obligatio itt már a stipulator személyében tökéletesen keletkezik és az örökösök őt abban csak öröklők. fr. 38. §. 14. D. de V. O. 45, 1.: Suae personae adimigere. quis heredis personam potest. De ha a stipulator, kinek több örököse van azok közül csak egyet említ, kire az obligatio szálandó a fr. 138. §. 8. D. cod. a következő határozmányt foglalja magában: „quod dari stipulemur, non posse per nos uni ex hereditas acquiri, sed necesse esse,

Ezért 528-ik évben decz. 11-én kelt constitutiojával Justinian a civiljog tételeit a „post mortem“ „cum moretur“ vagy „priedie quam moretur“-féle szerződésekre nézve megszüntetvén (L. 11. Cod. 8. 38.), 531-ben kiadott constitutiojában a következőket rendeli: „Cum stipulationes et legata et alios contractus post mortem compositos antiquitas quidem respuebat, nos autem pro communi hominum utilitate recipimus: consentaneum erat etiam illam regulam, qua venustus utebatur, more humano emendare: Ab heredibus enim incipere actiones, vel contra heredes, veteres non concedebant contemplatione stipulationum eneterarumque causarum post mortem coceptarum. Sed nobis necesse est, ne prioris vitii materiam relinquamus, et ipsam regulam de medio tollere: Ut liceat et ab heredibus et contra heredes incipere actiones et obligationes: ne propter nimiam subtilitatem verborum latitudo voluntatis contrahentium impediatur.“⁶⁾

Hogy Justinian ezen constitutioban, bár mint láttuk már a régibb jogban sem egészen ismeretlen elvet állít a civiljog szabálya ellenébe, a valódi reform alapjából indulva ki, t. i. közérdek és felek szabad egyezkedésének tiszteletben tartásából, és hogy azon új elv nemcsak a stipulatio, hanem akkor is, ha az obligatio alapját más egyezkedési alak képezné, irányadó, ez az idézetből önként kitűnik. Kétségtelen azonban, hogy másfelől az „ut liceat et ab heredibus et contraheredes incipere obligationes et actiones“ érintetlenül kell, hogy hagyja mindazon eseteket, melyekben a szerződés már természeténél fogva át nem örökölheto.⁷⁾

Megszűnik azonban a L. un. I. cit. folytán a fr. 137. §. 8. D. de V. O. 45. 1. hatálya, mert azon elv, melyet Justinian császár a L. un.-ban felállít, határozottan kimondja, hogy az obligatio azon esetben is az örökös személyében keletkezik (ab heredibus incipere), az az örökhagyó vagyonához soha sem tartozván, itt az örökhagyó személyéről az örökösére való átszállásról az örökjog folytán szó nem is lehetvén.⁸⁾

(Folyt. köv.) Dr. FARKAS LAJOS, kolozsvári egyetemi jogtanár.

omnibus acquiri; at quum fieri stipulemur, etiam unius personarum recte comprehendit.“ Venuleius e helyben kétségkívül a régibb jogban szokáson hasonló megkülönböztetésből indulva ki azon nézetet véli irányadónak, hogy mivel az örökség azon alapelve, miszerint az örökhagyó obligatioi az örökösök közt ipso jure felosztandók, a magánönkéntén által meg nem változtathatják, azért azon stipulatio hatály nélkül kell hogy maradjon. Mivel pedig azt obligationen infaciendo a régibb jog szerint az örökösökre egyáltalában nem szólnak, ha csak a szerződésben nem említettnek, a dolog természetében fekvék, hogy ha csak egy örökösről történt említés, a követelési jogban csak az örökölt. — Épen így ítélendő meg azon pactum de non petendo is, melyet valaki a maga és egyik örököse részére kötne, mivel a csak a contra hers személyére intézett szerződési záradékból eredő jog, nem örökölheto, s így a szerződésre más mint a kifejezetten említett örökös nem is hivatkozhatik. fr. 33. D. de pact. 2, 14. V. ö. Buchka i. m. 75. old. Wangerow i. m. és Scheurl eltérő magyarázatát i. m. 113. old.

⁶⁾ L. un. Cod. ut act. et ab. hered. 4, 11.

⁷⁾ Így p. o. érvénytelen volna oly szerződés, melylyel valaki a maga és örökösei részére társaságot (societas) akarna alapítani, mert ez oly egyéni viszony, mely oly személyek között, kik ahhoz akaratukkal nem járultak, fen nem állhat (ne alioquin invitus quis socius efficiatur cui non vult. fr. 65. §. 11. D. pro socio 17. 2.; hasonlóan a mandatumnál is.

⁸⁾ Wangerow ugyan ellenkező nézetben volt, azonban nyilván a Justinianusi elv ellen. V. ö. Buchka i. m. 79. és 80. old. Unger Jahrb. X. k. 44, 45. old. Windscheid, Pand. II. k. 316. §. not. 8, 9.

Egy jogi kérdés, mely nem kérdés.

I.

Nesztor József kir. ügyész ur a „Jogt. Közlöny“ f. évi 7-ik számában a következő jogi kérdést hozta szőnyegre: „Az izraeliták polgári és politikai jogok tekintetben egyenjogúak lévén, lehetnek-e az erdélyi részekben keresztyén ember által készített végrendeletnél tanuk?“

Bevártam a „Jogt. Közlöny“ újabb számát, gondolván, hogy válaszolni fog valaki a felvetett kérdésre; miután azonban ez nem történt meg, indítatva éreztem magamat egy igen rövidre terjedő felszólalásra.

En ugyanis, N. J. ural ellenében, nem osztom azok nézetét, kik az 1867. XVII. t. cz.-re hivatkozva azt állítják, hogy az izraeliták Erdélyben a keresztyének végakarathatóságánál nem tanuszkodhatnak.

Indokolásom, mely nem a méltányosságon hanem egyenesen a törvényen alapszik, — következő.

A magyar országgyűlés 1867. febr. hóban mondá ki, hogy „Erdélyben a közigazgatás és törvénykezés rendszere, a törvényhozás további intézkedéseig fentartandó.“

Ezen határozat következtében az osztrák polgári törvény szabályai oly módon, oly terjedelemben és azon módosításokkal hagyattak érvényben, mint azon épen 1867-ik évben találattak.

Igenda az 1860. jan. 6-án kelt s a bir. törv. lap 9-ik számában foglalt cs. rendelet így szól: 1) „Az általános polgári törvénykönyv 593. §-a hatályon kívül tétetik; ennél fogva oly személyek is, kik nem a keresztyén vallást követik“ (tehát még a mohamedánok is) „keresztyén végakarathatóságánál érvényesen tanuszkodhatnak.“

2) „Ezen rendelet valamely keresztyén már kész írás- vagy szóbeli végrendeletére is, melynek tanúi nem keresztyének voltak, — alkalmazandó, ha ugyan az örökható még a jelen határozat kihirdetése előtt meg nem halt.“

Ezen cs. rendelet tehát, mely szintén még az absolut uralom alatt keletkezett, Erdélyben is épen úgy kihirdettetett s épen oly erővel lépett hatályba, mint annak idejében az osztrák polg. tv. könyv; azért is azt a fentebb idézett magyar országgyűlési határozat, a törvényhozás további intézkedéseig épen úgy megerősítette s érvényben hagyta, mint magát az osztrák polg. törvénykönyvet, melynek az toldalékát illetőleg változtatását képezte.

Nem lehet e szerint kétség az iránt, hogy a kérdéses 593. §. Erdélyre nézve is semmisnek tekintendő, vagyis, hogy az izraeliták igenis lehetnek az erdélyi részekben keresztyén ember által készített végrendelet (vagy fiókvégrendeletnél) tanuk.

Más szempont alá esik azonban az osztrák polg. törv. könyv 768. §-ában foglalt azon szabály, miszerint: „a gyermeket, ha a keresztyénségtől elszakad, az örökségből ki lehet tagadni.“

Az 1868. május 25-kén kelt s a bir. törv. lap 49-dik számában olvasható törvény 7-dik cikke az érintett szabályt szintén megsemmisítette ugyan; de ezen határozat már csakis a „Reichsrath“-ban képviselt országokra szólhatott, nem pedig Erdélyre is, mely 1868-ban nem tartozott az osztrák törvényhozói hatóság alá.

Ezen kérdést azonban én nemis tartom oly gyakorlati fontosságúnak, mint az előbbi, annyival inkább, mert törvényeink szerint nem lehet a keresztyénségtől elszakadni. De ha ezt valaki másutt, pl. Ausztriába menve, mégis véghezvinné s cselekvényért szülőjének kiörökítését vonná maga után, merem hinni, hogy legfőbb törvényszékünk (méltányosságból) a pert indító gyermek részére ítélne kedvezőleg.

A bírói önkénynek nem vagyok ugyan még ily alakban sem barátja; de mig magánjogi viszonyaink a jelen rendezetlen állapotban lesznek, addig hazánk első areopágjának eféle ítéletén egy cseppet sem ütödném meg.

KOVÁCS FERENCZ,
jogtanár.

II.

A „Jogtudományi Közlöny“ f. évi 7-ik számában Nesztor József kir. ügyész ur „egy jogi kérdés“ czim alatt azon nézetét mondja ki, hogy az ausztr. p. t. k. 593. §-a, mely szerint „az, ki a keresztyén hitet nem vallja, keresztyének végrendeleténél tanu nem lehet“; valamint a 768. §., mely

szerint „a gyermeket, ha a keresztyénségtől elszakad, az örökségből (?)*) ki lehet tagadni“, — az erdélyi részekben ma is érvényben áll, miután azokat az 1867. XVII. törvénycikk érvényen kívül nem helyezte s felhívja a törvényhozást, illetőleg az igazságügyminisztert, hogy addig is, mig magyar polg. törv. könyv életbelépne, az ausztr. p. t. k. 593. és 768. **) §§-ait érvényen kívül helyezze.

E hibás nézet helyreigazítására s az annak közzétételéből netán származható zavar megelőzésére legyen szabad figyelemzetnem, hogy a feltett kérdés nem „jogi kérdés“, hanem oly egyszerű kérdés, melyre a feleletet az ausztr. p. t. könyvet tárgyzó minden 1860 óta megjelent munkában feltalálhatni, miután még 1860. jan. 6-án kelt császári rendelet (bir. tv. lap 1860. 9. sz.), melynek hatálya az egész birodalomra kiterjedt, az ausztr. p. t. k. 593. §-át határozottan hatályon kívül helyezte.

Kétségbe kell tehát vonnom, hogy a gyakorlatban kétely merült volna fel az iránt, hogy az izraeliták keresztyének végrendeleténél tanuk lehetnek e, — mert fel kell tennem, hogy a gyakorlat férfiai a fenálló törvényekről tudomással bírnak.

A mi pedig a 768. §. a) pontját illeti, ez a lajtántuli tartományokban az 1868. május 25-ki törvény 7-dik cikke által érvényen kívül helyezett; nálunk megtette ezt az 1865/7. XVII. t. cz., mely az izraeliták egyenjoguságát polgári és politikai jogok tekintetében kimondotta, s minden ezzel ellenkező törvényt, szokást vagy rendeletet megszüntetett.

Dr. HALLER KÁROLY,
egyet. jogtanár.

III.

Ugyanezen kérdés tárgyában még egy harmadik válasz is érkezett dr. Fischer Lajos kolozsvári ügyvéd urtól, ki a felvetett kérdésből azt sejtve, hogy vannak Erdélyben bírák, kik a kir. ügyész ur nézetén vannak, s így könnyen megeshetnék, hogy az ügy tisztázása nélkül az izraeliták jogán csorba ejtelnék: a kérdésnek beható s terjedelmes czáfolatába bocsátkozik, melyben Unger-nek „az osztr. polg. törv. könyv rendszere“ czimű munkájára és Stubenrauch commentárjára hivatkozva a kir. ügyész urnak még az osztr. törvények alapján való tévedését is kimutatja. — A fentebb közölt czáfolatok után azonban elegendőnek tartjuk ennek felemlítését, mert nem hiszszük, hogy ha a gyakorlatban a felvetett kérdés felmerülve, az még további kétség tárgyát képezhetné.

Szerk.

Jogirodalom.

Észrevételek Knorr Lajos kir. t. bíró urnak „Magyar magánjog“ czimű munkájára.

IV.

Megelőző közleményemet az elismerés bizonyos nemével fejeztem be. Nem szeretnék félreértetni, sem érdemetlen iránt hízolgónek tekinteni; azért kifejezést kell adnom annak, hogy amaz elismerés közvetve mást és pedig főképp Suhajda urat illeti, kinek „Magánjog rendszere“ — alig hiszem, tudta és engedelmeivel — mindinkább kezd átköltözni K. ur munkájába.

K. ur idézi művében (55. §.) az id. törv. szabályok 23. §-át, mely kijelenti, „hogy az ész szüleményei oly tulajdont képeznek, mely a törvény oltalma alatt áll.“ Önmaga mondja (56. §.) hogy „az ész szüleményének tulajdona, a létrehozás erejénél fogva azt illeti, ki azokat öncselekvénye által létesítette a szerzői jog közlése által vagyoni joggá válik“ stb.

Ez mind igaz, de már most lássuk egy pár idézetben, hogy ugyanazon műben, melyben ezek elmondanak, mennyire nyert tiszteletbentartást, többek között például Suhajda ur írói joga:

Idézet Suhajda „M. magánjog rendszeré“-ből.

A kir. adomány, adomány-levél és kellékei. (116. §.)

A kir. adomány oly kiváltság volt, melynél fogva valakinek nemesi birtok örökös joggal adatott. Azon oklevél, mely az adományt magában foglalja, adomány-levélnek neveztetik.

*) Köteles részből!

**) Egyelőre talán csak az a) pontot?

Kellékei voltak: 1) hogy mint kiváltság, törvényes koronás fejedelemtől jöjjön, azonban a nádor is, mint kir. helytartó, adhatott adományt bizonyos korlátok között; 2) az adományos a jószágnyeréstől törvényeink szerint tiltva ne legyen; 3) a jószágra nézve, hogy az adományozás alá tartozzék; 4) végre, hogy az adomány-levél a kiváltságok kellékeivel birjon, és hogy törvényes igtatással vagyis bevezetéssel megerősíttessék.

(117. §.) Nem nyerhettek kir. adományt:

1. Az idegenek, ha nem honfiusítottak.

2. Egyházak és egyházi személyek, ha csak a király különös esetekben őket a törvény ezen tilalma alól fel nem menti.

3. Szab. kir. városok s egyéb községek, azonban az új törvény előtti régibb jószágait megtarthatták stb.

4. Titoknokok, ügynők, ügyvédek, kik hivataluknál vagy a megbízásnál fogva mások ügyeit kezelvén, megtudták, hogy a jószág a kir. adományzásra visszaszállott, szintén kir. adományt érvényesen nem nyerhettek. Ezeken felül megkiváncsolt, hogy kir. adomány csak érdemek jutalma legyen.

(118. §.) Adományra való jószágok: 1) melyek már jogilag és tetteleg a kir. ügynőkre visszaszállottak az adományos magszakadása vagy hűtlensége miatt, és mint ilyenek a kir. ügynők kezében találtattak, habár magánosoknál zálogban voltak is; 2) a melyek csupán jogilag szállottak át a kir. ügynőkre, mivel bár a magszakadás vagy hűtlenség esete már beállott, de a jószágok még magánosok kezein voltak.

Idézet Knorr ur „M. magánjog“-ából.

A kir. adomány fogalma, adománylevél és az adomány kellékei. (94. §.)

A kir. adomány oly kiváltság volt, melyvel valakinek nemesi jószág örökös joggal adatott. Az adományozást magában foglaló irat adomány-levélnek neveztetett.

Az adomány kellékei: a) hogy mint kiváltság, a koronás királytól származzék; az utóbbi századokban a nádor is, mint kir. helytartó adományozhatott, de csak bizonyos korlátok között; b) hogy az adományos a törvények szerint jószágnyeréstől tiltva ne legyen; c) a jószágra nézve, hogy adományozás alá tartozzék, hogy az adománylevél kiváltságok kellékeivel birjon, és hogy törvényes igtatással vagyis bevezetéssel megerősíttessék.

Adományt nem nyerhet k: a) a nem honfiusított idegenek; b) rendszert az egyházak és egyháziak, ha csak egyes esetekben a király által fel nem mentettek; c) szab. kir. városok s egyéb községek, azonban régibb józágaikat megtarthaták; d) titoknokok, ügyviselők, ügyvédek, kik hivataluknál vagy megbízásnál fogva mások ügyeivel megismerkedvén, megtudták, hogy a jószág a kir. felségre visszaszállott. Adományos jószágot a király csak érdemekért adhatott, és pedig oly jószágokat: a) melyek már jogilag és tetteleg a kir. fícusra visszaszállottak, s mint ilyenek a kir. ügyész kezelése alá tartoztak, habár egyeseknél zálogban voltak is; b) melyek csak jogilag szállottak a kir. fícusra, a jószágok pedig magánosok kezein voltak.

És ez így tart tiszt. olvasó az adományrendszer rövid ismertetésén §§-ról §§-ra, azon kevés eltéréssel, hogy néhol egyes szavak felcseréltetnek, vagy a mi Suhajda ur művében több rövid §§. alatt adatik elő, azon anyagot K. ur egy §-ba szorítja, vagy néhol egy későbbi §. tartalmát kiragadja s művében előbb sorozza be.

További idézés felesleges idővesztés volna, miért a felmutatott tájékoztató idézetek után a két munka összehasonlítására utalnom ezzel elégnék tartom. Valamint az olvasóra bizom ítéletet mondani arra nézve is, hogy vajjon az írói tulajdonról az idéztem helyes fogalmakat tárgyaló szerző ugyanazon művében mennyire követé saját felfogását és a törvényt?

E tárgy körül forogva, legyen szabad különben egy pár érdemleges megjegyzést is tennem. Ez főképp az adomány fogalmára vonatkozik, mit felfogásom szerint Frank: „donatio in speciali sicesu juris hungarici est privilegium, perennole collationem juris possessionem continens“ fogalmában tévesen határoz meg, a mit ugy latszik Suhajda ur s utána K. ur is követett.

Annai tény, hogy az adomány-intézmény eredetét az Árpád-királyok privilegiumaiban birja. Rendszerré alakulata azonban csak azon későbbi viszonyra vezethető vissza, mely a fekvőségek, s a korona jurisdictiojává átváltozott jus regium között létre hozott. E viszony lényege azon költsönösségben nyilvánult, mely szerint a korona tekintetvén minden fekvőségek gyökerénok, nemesi fekvő vagydon tulajdona egyebünne nem eredhetett. De másfelől a korona é. király ellen elkövetett hűtlenség, vagy a birtokos halála — magzaka-

dás — esetében viszont a javak oda háromlottak vissza, a honnan eredtek. Az említett viszonynak követelménye még a sub titulo primae occupationis birtokos, magyarországi fekvőségekre is kiterjesztett. Sőt Izabella királyné és I. Ferdinánd között, Erdélyt utóbbinak uralma alá juttató egyezmény után a székely nemzetnek 1555-ki constitutioit megerősítő Ferdinándhoz, a hamar bekövetkezett fordulat mellett is hű maradt székelynemzetnek segesvári notatásával a székelyföldre bevitt jus regium, a siculica haereditasra is érvényre emelkedett, s érvényes maradt az annak bevitelét jogtalannak declaráló s felfüggesztő országgyűlési határozat után is, mindazon fekvőségekre nézve, melyeket az u. n. jus ligatum, „propter bonum pacis et concordiam regnicolarum“ lekötött.

Ezek szerint az adomány (donatio) a törvényes koronás király (később a törvényes korlátok között egyszersmind a nádor, mint királyi helytartó) cselekvényén (collatio) alapuló tulajdon szerzés volt, vagyis az adomány tárgyát képezett jószágokra nézve azon jus regiumnak adása s illetőleg megszerzése, mely a szent korona joghatóságában nyerte jelképies kifejezését.

Tehát az adomány fogalmának súlypontja, azért mert az adományozás privilegium alakjában történt, nem helyezhető a kiváltságra, mert a privilegium különös jogokat ad, az adomány-rendszer pedig az Anjou-k, Zsigmond és Mátyás királyok intézkedései folytán, általános — közös — jogszabályokon nyugvó rendszerré vált.

Hogy a privilegium forma az adományok érvényességi feltétele volt, a rendszer lényegében feküdt, kivált Magyarországon, a hol a háromlás (devolutio) ipso facto történvén, a javak tényleges háramlás előtt is felkérhetők s adományozhatók voltak, (donatio ligiosa), s hogy itt nagy szükség volt a privilegiumok azon belső, lényeges kellékére, hogy az adományozás salvo jure alieno történjék, azt mindenki átláthatja.

Egy szóval azt hiszem, hogy úgy a jeles Frank, mint utána Suhajda s K. ur az adomány fogalma adásánál a lényegget összetéveszték a formával. Nézetem talál Verböczyével a ki (HK. I. cz. XIII. tit.) az adománynak tiszta és vegyesre megkülönböztetése után következőleg mondja: „pura donatio est juri possessionis in jurisdictionem sacrae coronae regni legitime redactorum perennalis per principem cui piam ob servitia vel praeclares virtutes facta collatio“.

Általában az egész adományrendszerre nézve, mint a nemzeti tulajdon jogalapjára nézve, érvényessége meg lett szüntetve, s így jelentőségében és gyakorlatiasságában, kivált a telekkönyvi intézmény életbeléptetése óta mindinkább vesztő intézményre még ma is több figyelem lenne fordítandó; mint a pusztai jogi szervezet rövid előadása.

Az erdélyi fejedelmi adományokról épen semmi szó sincs a kérdéses műben. Pedig a magyar állam területnek épen királyhágón inneni részében léteznek még ma is fenforgó kérdések, melyeknek helyes felfogása csak az erdélyi — több tekintetben a magyarországitól eltérő — adomány-rendszer ismerete folytán történhet. Hogy többet fel ne említek csak az u. n. pura fiscalitások — donationak nevezett — inscriptionját hozom fel, melyeket a fícus visszaválthat s vissza is vált, a mint az inscriptionalis idő letelik. Vagy azon feltételes donatioikat, melyek inkább két oldalú szerződés természetével bírtak, s mozaik-szerű erdélyi birtokviszonyaink jogi természetét, megítélhetése tekintetében megismerésük s ismertetésük, kinek-kinek tehetése szerinti hazafias kötelessége.

Többször nézve K. ur miután a tulajdonról általában szól. (85—87. §§.) annak először az ingó s azután az ingatlan dolgokra vonatkozó régibb törvényeink szerint és jelenlegi szerzés módjairól értekezik. Megkülönböztetése helyesek, s tárgyalásai gyakorlati szempontból kielégítők. (88—136. §§.) Azután áttér az urb. birtokra s azt ismerteti 1836-ig, az 1836-ki törvények szerint, s feltünteti az urb. viszonyok 1848-ki megszüntetését. Következőleg az urbéri nyilparancs intézkedése s az országbirói értekezlet álláspontja előadása után, az urb. kapcsolathoz fenmaradt jog- és birtokviszonyok végleges rendezése tárgyában alkotott legújabb törvényeket s birtokrendezési eljárásokat sorozza. Azután ismét a tulajdon s illetőleg annak korlátozásaira (hitbizomány kisajátítás stb.) tér át, végül a regalia minora-kat adván. A mint az említettekben látható, a tárgyalásai anyag legnagyobb része egészen új s ép azért az e viszonyok törvényes rendezésénél szem előtt tartott elvek előttünk, s élénk emlékkünkben állhatnak, miért az elmulasztott elvleges tárgyalás itt ép nem lesz vala felette nehéz. No de már az újabb törvények csoportosítása is előny. Csak épen a rendszerre nézve kell ismét azon megjegyzést tennem, hogy ha K. ur általános

résztir, s abban az oda tartozókat, különösen a fekvő javakról előadja, tán kikerülte volna azon zavart, mely így a birtok- és tulajdonviszonyok összevegyített tárgyalásánál előfordul, mert akkor mindkét jogintézményre nézve a tárgyat képező javak különbségére való tekintet nélkül fenálló szabályokkal ismer-tethet vala.

Dr. KOLOZSVÁRI SÁNDOR,
kir. egyetemi tanár.
(Vége köv.)

K ü l ö n f é l é k.

(Az új büntető eljárás) reformját tárgyzó törvényjavaslat részletes tárgyalását Ausztriában befejezte a reichsrath urakháza. E tárgyalás három napon át tartott, s abban, mondhatni Ausztria legkitünőbb jogászai vettek részt, kiknek egész sora ül az urakházában. A törvényjavaslat behozza az esküdt-széket; az urakháza azonban ezt azon toldalékkal fogadta el, hogy a kormánynak joga van az esküdtszékek működését egy időre, bizonyos területeken, megszüntetni. Több lap reméli, hogy a képv. ház nem járul hozzá e megszorításhoz, mely az osztrák bírói kart azon gyanunak teszi ki hogy hajlandóbb lesz a kormány kívánatait meghallgatni, mint az esküdtszék.

(Bíráló) czim alatt Dietrich Ignác, volt országgyűlési képviselő és ismert jelességű jogtudós törvényhozási és törvény-kozási szaklapot indit, mely egyelőre havonként kétszer fog megjelenni nagy iven. A „Bíráló,-nak első és főrésze „Tör-vényhozás,” alatt tehát a törvényhozási munkálatokkal fog foglalkozni, első helyen közölni fogja akár a kormány, akár magánosok által elkészített, a képviselőházhoz beterjesztett vagy különben a nyilvánosság elé szánt törvényjavaslatokat, és a kibocsátott miniszteri rendeleteket, melyek törvény-szabályo-kat tartalmaznak, minden ily törvényjavaslatra vagy rendeletre, ha nem is mindjárt, de lehetőleg a legközelebbi számban bírál-at fog következni, mely egyszersmind javításokat vagy új szö-vegezést, sőt egészen új szerkesztett is tartalmazand. Ha a lap kellő pártolásban részesül, akkor a szerkesztő egészen a tör-vényhozási munkálatra ígéri idejét és munkaerejét szentelni, remélve, hogy rövid idő alatt elkészítheti, a mint már jó idő óta, de megszakításokkal dolgozott, az egységes magyarországi törvénykönyv vázlatát, mely az igazságügyi törvényhozás va-vamennyi ágára kiterjed. A „Bíráló“-nak második része „Tör-vénykezés“ czim alatt igazságszolgáltatásunk ügyeivel foglakozik, első sorban közölni fogja a királyi táblánál, a legfőbb ítélő és semmitő székeknél előadásra kiirt ügyek jegyzékét, második sorban közli az elintéztett ügyekről értesítést, a mint az az illető bíróságok értesítő hivatalában közöltetik, harmadik rovad „Erdekes jogesetek“ czim alatt elintéztett vagy elintézés alatt álló érdekes jogügyeket közöl, anélkül, hogy bírálat vagy vélemény nyilváníttatnék. Negyedik rovatja „Törvénykezési bírálat“ lesz elintéztett ügyek felett. Közölni fogja ezenkívül az igazságügyi közegek kinevezéseit és „Vegyes“ czimen a ma-gyar törvénykezés illető apróbb közleményeket fog hozni. Az előfizetés egyelőre 12 számára szól 3 frtjával, mely összeg márczius végeig a kiadószerkesztőhez Pécsre, azontul pedig Pestre, hol a lap május 1-jén meg fog jelenni.

(Az egri kir. törvényszék ügyforgalmi kimutatása 1872-dik évben.) I. Polgári ügyek: A heves-szolnokmegyei volt egri törvényszéktől átvett elintéztetlen hátralék 222 darab. 1872. évben a polgári iktatókönyvbe beérkezett 9288 db. Össze-sen elintézendő volt: 9530 db. Ezekből 1872. évben elintézte-tett 9445 db. Hátralékban maradt összesen: 65 db. II. Telek-könyvi ügyek. A heves-szolnokmegyei egri törvényszéktől átvett elintéztetlen: 226 db. 1872-ik évben a telekkönyvi iktató-könyvbe érkezett: 7864 db. Összesen: 8090 db. Ezek közül 1872. évben elintéztetett: 7988 db. Hátralékban maradt: 102 db. Ezen hátralékban maradt 102 db legnagyobb részben decz. végén érkezett be, midőn azok előadására idő többé nem maradt. III. Bünvádi ügyek: A heves-szolnokmegyei egri törvényszéktől átvett, folyamatban maradt ügyek: 213 darab. 1872. évben a bünvádi ügyek iktató-könyvébe beérkezett 1727 db. Összesen: 1940 db. Ezek közül 1872. évben elintéztett: 1637 db. További folyamatban maradt: 303 db. Bünvádi vég-tárgyalás tartatott: 213 db. A törvényszékileg elintéztetteken felül a vizsgálobírák külön elintézményeinek száma: 1251 db.

Az egri kir. törvényszék 5 törvényszéki bíróból alakitta-tott, kikhez időközben még egy hatodik törvényszéki bíró nevezetett, ki csak 1872-dik év augusztus 1-ső napja óta mű-ködik.

Annak feltüntetésére, hogy a törvénykezési ügyek száma évről évre mily jelentékeny arányban szaporodik, megjegyezni kívánjuk, hogy a jelenlegi egri és gyöngyösi kir. törvényszékek területére kiterjedt akkori heves-szolnokmegyei egri törvény-székhez 1872. évben polgári ügy érkezett 10,038.

1872. évben ezen megye-törvényszéki területből a gyön-gyösi kir. törvényszék elkülönítvén, ezen egri királyi tör-vényszékhez csak 750 polgári ügydarabbal jött be kevesebb, mint 1871. évben az egri és gyöngyösi királyi törvényszékek jelenlegi területeikre kiterjedt heves-szolnokmegyei akkori egri tszékekhez. Ugyanazon heves-szolnokmegyei egri törvény-székhez 1871. évben beérkezett telekkönyvi ügy összesen 10,579. és így csak 2715 darabbal több, mint a megye-tszéki kerület különszakítása után, egyedül ezen egri kir. törvényszékhez beadtott.

A tszéki, mind előadói, mind irodai személyzet, az ügyek fenkitett nagy számához aránylag még jelenleg is kelleténél ki-sebbség tekintendő, és az itt elősorolt eredmény egyedül a meg-feszített munkásság által, és az által volt csak elérhető, hogy a tszéki bírák, kevés kivétellel, az őket a törvény értelmé-ben megillető évenkénti hat heti szabadságidőt sem használták fel.

(A bünvádi eljárás ideiglenes szabályozásáról szóló törvényjavaslat) tárgyában a képviselőház tagjaiból össze-hívott enquete-bizottság ma délután 5 órakor az igazságügy-miniszter elnöklete alatt, ennek hivatalos helyiségében összeült. A meghívott tagok minden pártkülönbség nélkül nagy számban jelentek meg s lehettek mintegy 30–40-en.

A miniszter előadja, hogy ő a törvényjavaslatot változatla-nul akként terjeszté be, a mint azt a mult országgyűlés által kiküldött jogügyi bizottság megállapította. Ő a javaslat ideig-lenés jellemét, de egyszersmind a törvényerőre emelés sürgős szükségét tekintve, azon gyökeres változtatásokat ez uttal nem tart czélszerűnek, de egyes változásokat, kiűvitéseket, mégis lehetőnek vél.

Igy például a perújítás kérdését szabályozandónak tartja, azon kérdést intézi tehát az enquetehez, vajjon ezt és ezen ki-vül még egyes más részleteket kíván-e a javaslatba felvételni és ha igen, miket és miként? Figyelmeztet a sürgősségre s fel-hozza, hogy öt törvényszék kivételével már minden törvény-szék és azonkívül a kir. tábla a javaslatot gyakorlati cynosurául elfogadta, a kuria egy osztálya azonban azt érvénytelennek ki-jelenté, ha tehát a bünvádi eljárási állapotot teljes zürzavarban hagyni nem akarjuk, okvetlenül és mielőbb törvényerőre kell emelni a javaslatot, mely ideiglenesen legalább alkalmas kise-gítő leend.

Az enquete egyhangulag megállapodott abban, hogy mindent el kell követni, hogy a javaslat még ez ülésszakon tör-vénynyé váljék, a részletekbe azonban nem bocsátkozott, hanem az ügy rendkívüli fontosságát, halaszthatlan sürgősségét tek-intve, egyedül czélszerűnek azt tartja, ha a ház jogügyi szak-bizottságához utasítja a javaslatot s a részletes pótlásokat, kibővitéseket ez teszi meg. Ennek tekintélye biztosítékul szolg-gál, hogy az osztályok lehetőleg egyöntetűleg fogják tárgyalni és elfogadni.

Az e körül kifejtett vitában élénk részt vettek: Matolay, Vidlicskay, ifj. Pulszky, Horváth Lajos, Eötvös, Horánszky, Hoffmann, Szilágyi Dezső, Hódossy, Vecsey, Horváth Boldi-zsár, Csemegy képviselők.

Különösen hangsúlyoztatott, hogy a javaslatnak a ház általi elfogadása csak akkor tekinthető teljesen biztosítottnak, ha a miniszter alaposan megigérheti, hogy a büntető-codex s egy végleges s rendszeres büntető eljárás mielőbb a ház elé fog terjesztetni. Erre Csemegy bemutatá a teljesen kész büntető-codex javaslatot.

Vége Matolay és Horváth Boldizsár különböző szempon-tok hangsúlyozásával megpendíték az esküdtszék behozatalának eszméjét, ehhez azonban, valamint a codex-javaslatához is az enquete nem szóltott.

A tanácskozás végeztével kijelenté a miniszter, hogy a házat jogügyi szakbizottság kiküldésére s a javaslatnak ehhez utasítására fogja megkérni.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés“ tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ert.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A sajtóügyi törvényhozás kérdése. Dr. Dárday Sándor urtól. — A képviselési elv a magánjogban. Dr. Farkas Lajos, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — A polgári és bünyügi közti viszonyról. Dr. Ziskay Antal győri kir. jogakad. tanár urtól. — Árverés elrendelése bírói végrehajtók által. Dr. Báttaszéki Lajos ügyv. urtól. — Jogirodalom. Dr. Kolozsvári Sándor, kir. egyetemi tanár urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A sajtóügyi törvényhozás kérdése.

(Folytatás.)

Az ált. büntető törvények és büntetőjogi elveknek a sajtóvétségekre való szoros alkalmazását azonban két ellentétes szempontból tartják lehetetlennek. Egyrésről a sajtószabadságot ezen alakban „akasztófán termelt sajtószabadságnak“ (Pressfreiheit mit Galgen) nevezik; tartván ugyanis a büntetőtörvények alkalmazásának szigorától, és mint Glaser a német jogászyülés elé terjesztett véleményében mondja: ezen uton a rablók és tolvajok elleni gyűlöletes módon kell a kéziratok és bünszerzők kutatását eszközölni. Másrésről meg azért tartják lehetetlennek, mert mint Barth id. munkájában mondja: ¹⁾ „Die allg. strafrechtlichen Grundsätze auf die Pressvergehen anwendbar erklären, heisse nichts Anderes, als der Presse einen Freibrief auf Straflosigkeit austellen“.

Ezen ellentétek kiegyenlítésére badarabbnál badarabb elméletek merültek fel. Egyike ezen elméleteknek az osztrák sajtótörvényben érvényre emelt „objective Strafverfolgung“, melynek indokolásából legyen szabad e néhány sort idéznem: „Valamely nyomtatvány veszélyessége teljesen független szerzőjének véleményes meggyőződésétől. Ezért igen természetes, hogy a sajtóval való visszaélés elleni szabványoknál nem az alanyi, hanem a tárgyi momentum, nem az írónak vagy kiadónak bűnössége, hanem a nyomtatvány veszélyessége, nem a szerzőnek és társainak bűnhöztetése, hanem a nyomtatvány által eredményezhető káros következményeknek megakadályoztatása veendő szemügyre.“

E megoldási módzat czáfolatába bocsátkoznom felesleges volna, mert már a gyakorlat (Ausztriában) kimutatta, hogy e rendszer utóvégre az államügyészség cenzorságára vezetne. Az egyéb elméletek pedig, — melyek közt az egyik nevezetesen a hirlapirodalom tekintetében kizárólag a szerkesztőt kívánja, mint bünszerzőt az általa szerkesztett lapban előforduló minden sajtóvétségért, tehát még a szerzőnek kizárásával is felelősségre vonni, — törvényi szabályozást nem nyertek; mert mindannyian a sajtónak állítólag sajátlagos természetéből folyó fiktióra vannak alapítva. Fiktióra van alapítva a szerkesztőnek kizárólagos felelőssége, ²⁾ mely

esetben a szerkesztő a valódi bünszerzőnek bűnbakja lenne; fiktióra van alapítva azon elmélet is, mely a sajtóvétség criteriumát csak a sajtótermelék üzletszerű terjesztésében véli feltalálhatni. ³⁾ stb.

tételét lényegileg ekkép indokolja: Der Redakteur steht den ihm für seine Zeitung zufließenden Materialien nicht anders gegenüber, als irgend ein anderer Schriftsteller den ihm für seine Arbeit zu Gebote stehenden Materialien. Wenn der Redakteur die Leitartikel und Correspondenzen für seine Zeitung verarbeitet, so thut er im Wesentlichen nichts Anderes als was ein anderer Schriftsteller auch thut, wenn er die Materialien für seine Arbeit in einem Buche zusammenstellt. Nach dem Verfasser eines einzelnen Artikels einer Zeitung zu fragen, hat nicht mehr Berechtigung, als nach dem Verfasser eines in irgend einem Buche enthaltenen Excerpts zu fragen. Ebenso wie der Schriftsteller dieses zu seinem Eigenthum macht, und sollte es etwas Strafbares enthalten, auch ganz gewiss die volle strafrechtliche Verantwortlichkeit dafür übernehmen muss, ebenso eignet sich auch der Redakteur die ihm für seine Zeitung zugehenden Materialien an und schafft aus ihnen ein selbstständiges, in sich selbst zusammenhängendes vollkommen neues Werk. Der einzelne Artikel einer Zeitung ist für sich allein gar kein selbstständiges schriftstellerisches Werk; er würde für sich allein gar nicht publizirt werden. Zu dem Zwecke geschrieben, dass er in einer Zeitung, und zwar in einer bestimmten Zeitung abgedruckt werde, wird er Nichts, wenn ihm diese Ergänzung fehlt. Das blosse Schreiben eines Artikels ist doch noch nichts Strafbares; denn das mit Tinte beschriebene Papier verletzt weder die Rechte eines Einzelnen, noch die öffentliche Ordnung überhaupt. Soll dies geschehen, so muss das Geschriebene erst zur Kenntniss Anderer kommen; hierüber aber trifft die Entscheidung lediglich der Redakteur. Dasjenige also, was den betreffenden Artikel in den Bereich der Strafgerichtsbarkeit bringt, das ist die von dem Redakteur vorgenommene Veröffentlichung. Kommt der betreffende Artikel statt unter die Presse in den Papierkorb der Redaktion, so ist doch nichts Strafbares geschehen. Geschieht also etwas Strafbares, so geschieht es durch den Redakteur und nicht durch den Verfasser. Und daher ist es auch durchaus consequent, wenn man Jenem, und nicht Diesem die strafrechtliche Verantwortung auferlegt. — A berlini hirlapírói egylet, törvényjavaslati tervezetében ez eszmét megvalósítani igyekszik, de csak részben, a monnyiben a 11. §-ban kimondja: „Bei Zeitungen und periodischen Druckschriften haftet zunächst der verantwortliche Redakteur für den gesamten Inhalt.“ — A szászorezági sajtótörvény azonban csak az említett „Ordnungsstrafe“ rendelkezéssel sújtja a felelős szerkesztőt és a kormány képviselője a törvényhozó testületben fentebbi eszme ellenében helyesen jegyzé meg: „Auch der Redakteur könne mit einer Criminalstrafe nur dann belegt werden, wenn die volle richterliche Überzeugung seiner Schuld begründet sei — hoozátevő azonban: Andernfalls könne auch er nur mit einer Ordnungsstrafe belegt werden.“

¹⁾ Barth: Erläuterungen des Sächs. Gesetz. über d. Presse. 106. lp.

²⁾ John a német jogászyülés elé terjesztett véleményében e tételt állítá fel: „Der verantwortliche Redakteur ist Verfasser der ganzen Zeitung“, mely

³⁾ Biedermann: Die Grundlagen eines deutschen Reichsgesetzes über die Presse.

Nem akarok azonban eltérni a dolgozatomban eddig követett módszertől, melyben pragmatice feltüntetni kívántam az egymásból folyó fejlődési stadiumokat, és a fentebbi rövid eltéréssel csak rámutatni kívántam azon rendkívüli zavarra, mely e kérdés tárgyában a jogászi és az érdekelt nem jogászi körökben uralkodik.

Hogy e zavarból csak is az általános büntetőjogi elvek alkalmazása által szabadulhatunk, az oly annyira kétségtelen, hogy a törvényhozások miként fentebb láttuk, az ált. büntetőjogi elvek alkalmazása mellett immár csakis alárendelt jelentőségű pénzbírságot (Ordnungsstrafe) tartanak szükségesnek; mely hogy szintén el fog hagyni annak felismerésével, hogy a célnak meg nem felel, — önmagától értetik; miért is csak annak bizonyítására kell szorítkoznom, hogy a helytelenül ugynevezett köteles figyelem mulasztásáért kiszabott bírságolás, indokolatlan. — Annak czáfolatába, hogy egyrészt a sajtó névtelenségi szentélyével és másrészt a sajtó méltóságával össze nem fér: hogy a sajtó útján elkövetett büntény szerzője (Urheber), a rablók és tolvajok elleni módon puhatoltassék, — annak czáfolatába bocsátkozni szintén fölösleges, mert a sajtó kiváltságolása csak a jogi képtelenségig vitt belga rendszerben foglalt fikciónak fentartásával, vagy a Glaser-féle objectivitási elmélet tökélyével kerülhető el; de az ált. büntetőjogi elvek alkalmazása mellett, tehát bírsággal vagy a nélkül, — a bűnyomozást el nem kerültetjük. Egyébiránt maguk az irodalom napszamosai, a hirlapírók, sem idegenkednek, sőt kívánják és sürgetik az ált. büntetőjogi elvek kivétel nélküli alkalmazását a sajtóvétségekre, mert csak akkép vélnek megszabadulhatni a különféle korlátozó präventív szabványoktól, ha viszont ők sem igényelnek kiváltságot az ált. büntetőtörvények alól. Az első német hirlapírói gyűlés (Journalistentag) határozatainak 4-ik pontja im ekkép szól: „Anwendung der allgemeinen Strafgesetze und Rechtsgrundsätze auch auf die Presse unter Ausschluss jeder Art von Specialgesetzgebung.“⁴⁾

A múlt évi németjogászgyűlés pedig, mely ugyane kérdést a „Journalistentag“ fentebbi kijelentése folytán behatóan tárgyalta, elvi kijelentésül abban állapodott meg: hogy a sajtóvétségek a közönséges büntetőjogi és fenyegető-eljárási szabályok szerint ítélendők meg; de a z on felül a köteles figyelem elmulasztásának esetére külön büntetések határozandók.⁵⁾

Ez lévén, mint láttuk, a legtöbb újabb törvényhozási álláspontja, midőn ez egyuttal oly nagy tekintélyű testület votuma által, minő a német jogászgyűlésé, — támogatatik; megfogható szerénység érzetében nem akarok az ellen egy magam személyében sikra szállani, és ezért azon külön büntetésnek jellemzésére átengedem a szót — nem valami szélbali, vörös tollu szabadsághősnek, kinek érvelése az „ó nép“-féle sohajtásokban áll, — hanem átengedem az államtudományok hirneves tanárának (a lipcsei egyetemen), ki a szászországi felsőházban, mint a sajtótörvény előadója, következőleg válaszolt a kormánybiztos előterjesztésére:

„Der Regierungskommissär habe das ausserordentliche Strafsystem nur deswillen nöthig genannt, weil ohne dasselbe in den allermeisten Fällen die Pressvergehen straflos ausgehen würden. Täusche man sich nicht; die ausserordentlichen Stra-

⁴⁾ Különös azonban, hogy ezen enunciatival homlokgyenyen ellentétben áll a berlini hirlapírói egyet törvényjavaslati tervezete; valószínűleg a porosz büntetőtörvények alkalmazásával tett kínos tapasztalatok folytán látják jónak a fokozati felelősség rendszeréhez visszatérni.

⁵⁾ Lásd a „Jogt. Közöny“ 1872. évi 38-dik számában dr. Sipos Árpád jogtanár urnak tudósításait a német jogászgyűlésről.

fen erfüllen in den allermeisten Fällen ihren Zweck nicht, trafen die Pressvergehen nicht; wenn der Staat sich der Bedeutung der Strafgelder, die er auf Grund des Art. 20. einziehe, bewusst sei, so müsse er sich sagen: mit dem Gelde oder ohne dasselbe habe er keine Satisfaction für das Vergehen, das er habe strafen wollen, er habe sie vielmehr bloss dafür, dass der, der ihm das Geld habe zahlen müssen, ihm nicht zu willens oder nicht im Stande gewesen sei, ihm seinen Willen zu thun, ihm zu einer Bestrafung des schuldigen Urhebers zu verhelfen. Sehe man näher zu, so sei der wahre Sinn der ausserordentlichen Strafen der, den damit Bedrohten zu nöthigen, seine Vormänner zu nennen, damit der Staat sie dem Gerichte überliefern könne. Der Regierungskommissär habe diese Verpflichtung mit der Pflicht zum Zeugniss verglichen. Sie sei aber etwas ganz Anderes. Bedenke man doch: der Zeuge thut seine Pflicht, wenn er gewissenhaft aussage, was er von der Sache wisse. Ebenso aber thut er sie, wenn er gewissenhaft sage, dass er nichts von der Sache wisse; hier aber werde von dem Betroffenen verlangt, dass er etwas ganz Bestimmtes wisse, und zwar so, dass er bestraft werde nicht nur, wenn er es wisse und es nicht sage, sondern auch dann, wenn er es nicht wisse. Hier sage der Staat: du musst sagen, was ich zu wissen verlange, magst du es nun wissen oder nicht; sagst du nichts, so wirst du bestraft. Die einzige Analogie dieser Strafe sei vielmehr die Denunciationsverpflichtung, die gewiss höchst odiosoer Natur sei. Nun eine allgemeinere Erwägung. Sei es denn wirklich eine so unabwiesbare Nothwendigkeit, für Pressvergehen so absonderliche Mittel in die Gesetzgebung aufzunehmen, um sie nur ja nicht straflos zu lassen. Bedenke man doch, bei wie vielen weit schlimmeren Verbrechen der Staat sich dabei beruhigen müsse, dass sie unentdeckt und deshalb straflos blieben, ohne dass man deshalb sage, es sei das etwas so absonderlich Unerträgliches. Es sei Etwas, was eben ertragen werden müsse. Und zumal habe ja der Staat gerade bei Pressvergehen ein Correctionsmittel, was er bei keinem andern Verbrechen habe: die Möglichkeit, es bei seiner Geburt, zu ersticken, oder wenigstens in seinen Folgen zu hemmen. Das System der ausserordentlichen Strafen sei allerdings nicht neu; in der Mehrzahl der deutschen Gesetzgebungen habe es Bundesgenossen, unter denen einige noch viel schlimmer seien, indem sie Personen, die Art. 20. mit Ordnungsstrafen treffe, mit den Strafen des eigentlichen Verbrechens belegten. (Nálunk is.) Damit könne man unsere Gesetzgebung entschuldigen. Denke man sich aber: unsere Gesetzgebung entschlösse sich, mit diesem Systeme zu brechen, würde da nicht unserer Gesetzgebung ganz etwas Anderes zukommen, als bloss e Entschuldigung? Es würde uns der Ruhm zukommen, anderen Gesetzgebungen mit gutem Beispiele voranzugehen.“

Ezen irányt, a bizonyára tulzott liberális iránynyal nem gyanusitható első kamarában (felsőház) hathatósan támogatá dr. Heinze a lipcsei egyetem büntetőjogi tanára, ki jogi monstruositásnak nevezte az említett rendkívüli büntetések nemét, melyek szerinte lényegileg még sem czéloznak egyebet: mint oly egyéneknek bűnhőztetését, kiknek bűnösségét a rendes bűnvádi uton megállapítani lehetetlen volt.

Azt tartom, hogy sikerült kimutatnom, miként legalább a tudomány oly irányban halad: hogy a sajtóvétségek is kizárólag az ált. büntetőjogi elvek alkalmaztassanak. Nem hiszem, hogy a jogászgyűlés ezen álláspont helyességének felismerése mellett a kérdésnek politikai megvitatásába bocsátkoznék és ez uton eltérő határozatra indíttatnék. Meg lehet azonban, hogy indítványom lefegyvereztetnék azon ellenvetéssel: hogy nem lehet hivatásunk, elméleti igazságok kedvéért merész experimentációkra adni fejünket, holott sokkal hatalmasabb s talán hivatottabb nemzetek s államok (mint Poroszország) gondos ovatozással járnak el.

Megvallom, hogy ezen ellenvetés nem csekély mértékben hozna zavarba, ha csakugyan az uttörő szereplésére vállalkoztam volna; azonban ezen ambiciónak akarva sem tehetnék eleget, mert eltekintve attól, hogy az észak-amerikai államokban az ipartörvény és általános büntetőjogon kívül külön sajtótörvényi szabványo-

kat egyáltalában nem ismernek, — már az új bádeni sajtótörvény is a büntetőjog alapelveinek kivétel nélküli alkalmazására van fektetve, és így legfeljebb a sors különös játéka mutatkoznék abban, hogy valamint ez előtt három évtizeddel a bádeni büntetőtörvénykönyvre fektetett 1843-ki büntetőtörvénykönyvi tervezetünk által haladási törekvésünkkel a külföld elismerését vívtuk ki, — úgy most is a rokon természetű sajtóügyi kérdésben, az ez idő szerint legcorrectebb alapon nyugvó bádeni sajtótörvény alapelveinek elfogadásával méltó elismerésre számíthatnánk.

Indítványom második tétele tehát a következő, mondja ki a magyar jogászszyűlés:

II. hogy a sajtótörvényünkben foglalt fokozati felelősség rendszerének elhagyásával a sajtó útján elkövetett büntetésre méltó cselekvényekre az általános büntetőtörvények és büntetőjogi elvek kivétel nélkül alkalmaztassanak.

Ezen elv oly teljesen megfelel meggyőződésnek, hogy érte a sajtótörvényünknek 28. §-ában nyújtott megrovidított elévülési idő engedélyezését is feláldozom, noha épen a fentebbi elvnek érvényre emelése mellett a nagyobb szigor csak annál is inkább indokoltnak tűnethetné fel ama jogkedvezményt. Ez szolgált indokul a bádeni sajtótörvénynek is rövidebb (6 havi) elévülési idő határozására; míg a szász sajtótörvény csak a rendkívüli büntetésekre nézve engedett a köztörvényinél rövidebb s pedig 3 havi elévülési időt. A bajor, osztrák és porosz sajtótörvények mindannyian 6 havi elévülési időt szabnak ki és pedig az első közléstől számítva az elévülési időt, mely utóbbi szabvány a gyakorlatban nagy horderejű jelentőséggel bír, miért is e tekintetben hazai sajtótörvényünknek ismét egy lényeges hiányát kell jelezni.

Az elévülés kérdését tehát igen fontosnak, de oly részletes kérdésnek tartom, melynek a fentebbi alapelv nyilvánítása és sajtótörvényünk jelzett hiányának kiemelése mellett, külön indítvány tételével kifejezést adni nem akarok.

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

(Vége köv.)

A képviselési elv a magánjogban.

(Vége.)

IX.

(Visszapillantás.)

Az előbbi szakaszokra visszatekintve világosan kitűnik, hogy habár az előhaladott forgalmi élet és változott jogfelfogás a régibb (civil-) joggal folyton harczban áll a képviselési elvet illetőleg, mégis a római jog fejlődése legutolsó szakában is még mindig az ősi római nemzeti és polgárjogi elv alapján áll: *nemo alieno nomine agere potest*; . . . *per liberam personam nihil acquiri posse*. Az alul kivételeket enged ugyan, de ezek mellett minden alkalommal következetesen hangsúlyozza a szabály érvényét, melytől eltérni csak a fenforgó eset különös természete folytán „*propter aequitatis rationem*“ „*ex aequitate*“ „*pro utilitate*“ engedtetik meg, „*indubitati juris*“ maradván a főszabály. A ki jogügyletet akar kötni, maga cselekedjék, mert maga viseli annak hatályait is: *Inventua sunt enim obligationes ad hoc, ut unusquis que sibi acquirat.*¹⁾ Ha valamely szabad, önjogu rómainak segítségére volna e tekintetben

szüksége, ott vannak a potestása alatt álló családtagok és rabszolgák, kik *ipso iure* részére cselekednek; más szabad polgár cselekvési képességével csak úgy élhet, hogy ha annak elismert önállósága teljesen megóvatik, az abban közvetlenül keletkező jog hatály, külön ügylet által, ruháztatik rá.²⁾

Lényegesen eltér ezen nézettől a nagyhirű Savigny, a mennyiben a civiljognak a képviselést kizáró elvét a justinianusi jogban már csak az u. n. alakias (formal) jogügyleteknél, milyennek csak a stipulatiót tekinti, véli fenállónak, míg az alaktalan (formlos) jogügyleteknél a szabad képviselést általában megengedettnek veszi. Nézete indokolásául számos forráshelyre, de különösen a fr. 53. D. de acquir. rer. dom. 411 hivatkozván, azt mondja, hogy minden a justinianusi jognak ezzel ellenkezni látszó helye úgy tekintendő, hogy az csak a fr. 53. cit. kifejezett szabály történeti kifejlődését akarja feltüntetni.³⁾ Közelebbről tekintve Savigny nézete szerint a fr. 53. cit.-ban az ellentétet tulajdonképpen nem a jogügyletek alaki minősége, hanem maguk az azok útján szerzhető jogok képezik és azért ezen forrás hely: „*Ea, quae civiliter acquiruntur, per eos, qui in potestate nostra sunt, adquirimus, veluti stipulationem: quod naturaliter acquiritur, si cuti est possessio, per quem libet volentibus nobis possidere adquirimus*“, legközelebbi értelme ez volna: azon jogok szerzése, melyek meghatározott civiljogi szerzési formát p. o. stipulatiót tételeznek fel, még a justinianusi jogban is csak közvetlen a szerző személy által történhetik vagy az ennek potestása alávetettek által; ellenben azon jogok szerzése, melyek ilyennemű alaki jogügyletformákhoz kötve nem voltak, például a birtok minden akadály nélkül az illetőkre nézve közvetlen hatálylyal szabad képviselők által is.

De Savignynak ezen nézete tekintve az általunk is elmondottakat csekély nézetünk szerint legalább méltán tartatik tévesnek, a forrásokban kifejezett tényekkel ellenkezőnek. Már Puchta, Savigny egyik legbuzgóbb tisztelője megroja őt ezért ellenébe vetvén, hogy „már maga azon helyben használt kifejezési módból kitűnik, miszerint a birtok (possessio) itt nemcsak példaként hozatik fel, hanem ez az egyetlen eset vala, melyben a szerzés „*per quemlibet*“ megengedve volt. Puchta véleménye szerint továbbá a forráshely első tételében használt példa: *veluti per stipulationem*, minden bizonynyal a compilatoroktól származik, kik azzal a *modestinus* által itt használt *mancipatio* helyett éltek, mivel a többi civiljogi szerzőmódok közül, melyek a justinianusi jogban még érvényben voltak, ide más nem talált. Mindenesetre helytelenül, mivel nem minden *stipulatio*: *stipulatio juris civilis*, és másodsor, mivel az a második tételben használt példával az ellentétet illetőleg egy vonalba nem helyezhető.⁴⁾

Scheurl szerint ellenben valószínű ugyan, a mint Puchta is felteszi, hogy mivel azon *fragmentum* a felirat után ítélve („*Modest. lib. 14. ad Quintum Minium*“) egy régibb jogász munkájához irt műből vétetvén, a szerző abban azon régi jogásznak nézetét, hogy csak a potestas

²⁾ Mühlenthal, Puchta, Vangerow, Arndts, Windscheid stb. lényegileg hasonló véleményeket osztanak.

³⁾ System d. h. r. R. III. k. 113. §. not. p.

⁴⁾ Pucht. Curs. d. Inst. II. k. 203. §. not. n. Egyetért vele Buchka i. m. 117. old. ki e tekintetben még a Basilikákra is hivatkozik, melyek azon *fragmentum*ot egészen a fennebbi értelemben ismétlik: Bas. lib. 50. Tit. 1. e 52: *Καὶ ἡ πολιτικὴ καταρτίζονται οὐ περὶ τοῦ δικαίου, ἀλλὰ περὶ τοῦ νόμου, οἷον τὰ ἐξ ἐπερωτῆς, ζέως καὶ νομῆς, καὶ οἱ οἰονομήσαντες καὶ οἱ οἰονομήσαντες*. (Etiam quae civiliter acquiruntur, qui in mea potestate est, mihi acquirunt, velut ex stipulatione: nem et possessionem per quemcunque nanciscimur). Hasonlóan Vangerow III. k. 608 §.

¹⁾ Fr. 38. D. de V. O.

alávetettek által lehet egyáltalában közvetve szerezni, csak korához képest megszorítani, feltétlenül csak a civiljog szerzési eseteire érvénynyel bírónak elismerni, és azt akaró kiemelni, hogy a természeti szerzés módokra nézve ettől kivétel van, de a nélkül, hogy ezen esetekre az általános szabályul állíthatatnék fel. Kétségtelen azonban, hogy e forráshelyben, ha nem is a Savigny-féle, mindamellett a képviselési elvre nézve valódi ellentétéről van szó, t. i.: a civiljogi és természeti szerzés eseteiről.⁵⁾

Legyen szabad ennek daczára a fenebb mondottak alapján fenebb kifejtett nézetemhez ragaszkodhatnom és még egyszer ismételnem, hogy ámbár az előbbi szakaszokban tárgyalt kivételekből a justinianusi jogban már a képviselés szabadabb kezelésére következtethetünk, mégis annak még a Scheurl által feltett általánosítását sem lehet elfogadni; és a fr. 53. D. cit. legfeljebb annyiban vétethetik általános szabálynak, a mennyiben azt talán így értelmezhetnők: ha a szerzés pusztán ténylegességben áll (mint ez a possessionál, ezt ezen értelemben véve előfordulhat), az más által is meg van engedve, de nem akkor, ha jogot alapít; vagyis, hogy az ellentét, melyet az kifejezni akar, nem a *ius civile* és *ius naturale* közötti, hanem a pusztán tény és jog ellentéte.⁶⁾

Dr. FARKAS LAJOS,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

A polgári és bűnügy közti viszonyról.

(Folyt.)

Kiindulási pontunk és célzatunk körvonalozása után fejtegetésünket azzal kezdjük meg, hogy a hol a közérdek a magánérdektől megkülönböztetve és ezzel kapcsolatban a büntető, illetőleg polgári igazságszolgáltatás egymástól szorosan elkülönítve és különböző szempontok szerint rendezve nincsen, különösen pedig a hol úgy a büntető, mint a polgári eljárásban ugyanazon u. m. vagy valódi, természeti, anyagi, vagy az u. n. jogi, alaki igazság — *reale* vagy *legale*, *formelle Wahrheit* — létesítése tüzetik ki célul, és annak kinyomozására és megállapítására ugyanazon perbeli alapformák, u. m. vagy szóbeliség vagy írásbeliség; főképp ugyanazon bizonyítási rendszer t. i. vagy a bizonyítékok szabad bírálatának rendszere, másképp szabad meggyőződés elve, vagy pedig a törvényszerű bizonyítás elmélete — *Grundsatz der freien Beweisprüfung* oder *legale Beweistheorie* — állanak fenn; ott a jogtörténelem tanúsága szerint a polgári és bűnügy közti viszony igen egyszerű, az igazságszolgáltatásnak szükséges egységére nézve legkedvezőbb, a polgári törvénykezés szempontjából legkielegítőbb; így a rómaiaknál az „*ordo iudiciorum*“ korszakában, minthogy a büntető és polgári igazságszolgáltatásnak oly mérv elkülönítése, mint jelenleg keresztülve nem volt, a büntettek nagyobbbrészt csak magánvád folytán vétetvén fenyték alá, különösen pedig, minthogy mindkét eljárás ugyanazon u. m. az anyagi igazság kinyomozására és megvalósítására irányult, mindkettő a szóbeliség és a szabad meggyőződés elvén nyugodott: a feleknek tetszésétől függött akár a bűnvádi, akár a polgári eljárást előbb, akár egymásután megindítani, vagy pedig a polgári jogigénynek érvényesítését egyszerre a bűnügy üldözésével egyesíteni; a büntető bíró minden aggály és magánjog veszélyeztetése nélkül a polgári igény felett is határozhatott; a polgári bíró önállóan és függetlenül a büntetőtől és viszont ez a polgáritól járt el; egyik sem tartozott a másiknak határozatát bevárni, és ha ezt mégis elhatározta volna, ez merő célszerűségi és munka-kímélési kérdés volt; a netalán

⁶⁾ E nézet körülbelül a Mühlenbruch (Cession 44. old. 71. jegy.) nézetével és Windscheidt (Pand. I. k. 73. §. 14. jegy.) feltevéseivel is megegyezik.

⁵⁾ „*Ea quae civiliter etc. acquiruntur*“ kann nur so verstanden werden, dass es gleichbedeutend ist mit: *si quae res civiliter etc. acquiruntur, und mithin zwei Klassen von Erwerbsfällen entgegenesetzt werden.*“ Scheurl (Kritische Ueberschau I. k. 326. old.)

bévárt határozat rendszerint biztos alapul szolgált a másik ügy eldöntésénél, de *praejudicium*ot oly értelemben,¹⁾ hogy a később eljáró bíró általa föltétlenül kötve lett volna, nem alkotott; az anyagi igazság létesítésére irányzott, és a rómaiaknál mint fenebb előadtuk, honos szabad bizonyítási bírálat rendszerével össze nem férhetvén, hogy az egyik bírónak határozata a másiknak a valódi igazság dönthetlen bizonyítékául szolgált; köve csak annyiban volt általa, a mennyiben az illető megelőző határozat csakugyan a valódi anyagi igazság kifejezése vala. St. L. 4. C. 3. 8.,²⁾ valamint L. 54. D. 5. 1.³⁾ arra engednek ugyan következtetést vonni, hogy a rómaiaknál előbb a bűnvádi és csak ezután a polgári eljárás volt megindítandó; továbbá, hogy a bűnügy *causa* majornak tekintetett és mint ilyen a polgári ügyet mint *causa* minort magához vonta, végre, hogy az előbbi ügynek mikénti eldöntése a polgári bírónak irányadó vala; hogy azonban a fenebbi idézetek nem ezen értelemben veendőek, kitetszik L. un. C. 9. 31. §-ból, a hol az foglaltatván, hogy a „*plerisque juris prudentium generaliter definitum est, quoties de re familiari et civilis et criminalis competit actio, utraque licere experiri, sive prius criminalis, sive civilis actio moveatur; nec si civiliter fuerit actum, criminalem posse consumi et similiter e contrario*“ ect. kétségtelen, hogy a rómaiaknál a polgári eljárás a büntetőtől független volt. Ez utóbbi értelemben fejtik meg a kérdést Langenbeck⁴⁾ Wetzel⁵⁾ stb. különösen pedig Endemann.⁶⁾ Csak az látszik bizonyosnak, hogy a rómaiaknál is a büntető eljárás akkor volt előbb megindítandó, midőn a bűnügy feltételező, ellenben a polgári a feltételezett ügyet képezte; miként ezt Wetzel a következő szavakkal erősíti: „*Einen Vorzug in der Aufeinanderfolge hat die publica causa vor der privata wieder nur auf Grund eines wahren Bedingungsverhältnisses*“ i. m. 809. lap. Legvitásabb azon kérdés, vajjon a rómaiaknál a büntető bírónak határozata nem szolgált-e dönthetlen *praejudicium*ot a polgári bírónak. Erre nézve Endemann a következőket írja: „*Im römischen Recht könnte, da dem Juxta keine Beweisregeln gemacht wurden, davon dass ein Strafurtheil unbedingt beweisend sei, keine Rede sein.*“ „*Nur unter Bedingung hat die Sentenz Anspruch auf Zeugniswerth, dass untersucht wird, ob und in wie weit sie wirklich die materielle Wahrheit enthält.*“ „*Unbedingte Beweiskraft der Sentenz wäre wieder formale Wahrheit.*“⁷⁾ Ezen jogintézetek a rómaiaknál fenállott törvénykezési rendszernek leginkább megfelelőek lévén, azokhoz mi is csatlakozunk. Ezek szerint tehát a rómaiaknál a polgári és bűnügy közti viszony csakugyan úgy alakult, a mint azt fenebb előadtuk; a mely viszony rövidebben és következtetésképpen a következőkbe foglalható össze: a) a polgári eljárás a büntetőtől független és azzal teljesen egyenjogu vala; b) az illetőség kérdése az u. n. *forum connexitatis materialis*, melynek alapján a büntető bíró a polgári igény felett is ítél, egyszerű, a magánjogi és polgári eljárás önállóságára nézve veszély nélküli; c) a büntetőjogi határozatnak viszonya a polgárihoz miben sem különbözik két polgárjogi határozatnak egymástól viszonyától és egyik sem kötelező a másikra nézve.

Ezen alakulatban lényegileg változatlan maradt a polgári és bűnügy közti viszony a római jog későbbi fejlődési stadiumában u. m. Diocletiani és Justiniani perjogban is, jóllehet ekkor a korábban fenállott és fenebb előadott alapelvek, és ezekkel a kérdéses viszony inogni és lassanként változni kezdett; sőt lényegileg ugyan az maradt, a kérdéses viszony egy ideig körülbelül a büntetőjog történelméből ismeretes u. n. kiegyezkedési rendszer tartama alatt egészen a renaissance korszakáig, a cánonjogban és az ennek közvetlen befolyása alatt állott kö-

¹⁾ A *praejudicium* eredeti értelme iránt l. Wetzel i. m. 804. l.

²⁾ *Quoniam civili disceptatione intermissa saepe sit, ut prius de crimine iudicaretur, quod, utpote majus, merito minori praeferretur, ex quo criminalis quaestio quocunque modo cessaverit, oportet civilem causam velut ex integro in iudicium deductam distinguere, ut finis criminalis negotii ex eo die, quo inter partes fuerit lata sententia initium civili quaestioni tribuat.*

³⁾ *Per minorem causam majori cognitioni praejudicium fieri non oportet; major enim quaestio minorem causam ad se trahit.*

⁴⁾ i. m. 175—178. l.

⁵⁾ i. m. 804—811. l.

⁶⁾ Civilp. 581. l. Beweisl. 115. Archiv.

⁷⁾ Beweisl. 109., 115., 119. l. Talán nem felesleges a két utóbbi idézetről azt jegyezni meg, hogy azok nemcsak a rómaiakra, hanem a mennyiben a szabad meggyőződés elvének következményeit általában jelzik, annyiban a mai idők nézve is nagy figyelmet érdemelnek.

zépkeori európai jogokban is, mennyiben akkor a közérdek fogalma öntudatra fejlesztve, és ennek folytán a büntető eljárás a polgáritól elkülönítve nem lévén, mindkét nemű eljárás egyideig a szóbeliség, nemsokára azonban az írásbeliség és törvényyszerű bizonyítás alapján ismét a jogi, alaki igazságot létesítette; a mennyiben továbbá a büntettek többnyire magánvétségnek tekintetvén, a felek rendelkezésének mindkét eljárásban egyaránt volt helye.

De midőn a renaissance korszaka következett be, melynek „szelleme a jogélet terén az által is nyilatkozott, hogy a társadalom gyakorlati fejleményei nevezetesebb iránylatainak megfelelő specialis jogok (a büntető törvénykezési jog stb.) keletkezését eredményezhetik“⁸⁾; „midőn azon eszme mindinkább kifejlődött, hogy a status kötelességében és érdekében áll, a törvénybontókat kinyomozni, s hogy a vétkesek büntetése vagy büntetlenül maradása nem függhet az egyesek önkényétől“⁹⁾ a büntettek hivatalból nyomoztattak; midőn a cánonjogban és ennek után a többi európai jogokban a büntető eljárásban azon tannak sokszor ismételt hirdetésével: hogy a büntető per bizonyítási eljárásának nyomozóbbnak és a bizonyítás eredményének napnál világosabbnak kell lenni — probationes eius argutiones, luce meridiana clariores debent esse — lassanként az elrettentési rendszer jött létre, és azzal kapcsolatosan a büntető eljárásban a nyomozási,¹⁾ ellenben a polgáriban a tárgyalási elv lett alapulv, a büntető eljárásnak feladatául, jöllehet még hosszú ideig a törvényyszerű bizonyítás alapján, az anyagi igazság kinyomozása és megvalósítása, ellenben a polgári eljárás céljául az alaki igazság létesítése tüzetett ki; mióta mindezen nagyfontosságú fejlemények folytán a büntető eljárás a polgárral szemben nemcsak benső lényegöket meghatározó alapelvekre, hanem még a külső alakra nézve is valóságos ellentété nőtte ki magát — amaz processus inquisitorius alakját öltvén, emez pedig accusatorius formáját továbbra is megtartván és szélsőségig fejlesztvén — azóta a polgári és bűnügy közti viszony régi egyszerűségéből ki van vetköztetve, bonyolult és mesterkelt, a polgári és bűnügy között fenforgó anyagi összefüggés esetében a polgári igények érvényesítésére nézve a rómaiaknál fenállott könnyűség és kényelem teljesen megszűnt; a gyakorlati életben nem csekély nehézségekkel és visszasságokkal találkozunk, eligazodhatás végett ismét zavart okozó és a célra biztosan még sem vezető különböztetéseket kell tennünk, a magánjog és polgári eljárás önállósága és függetlensége mindinkább nagyobb veszélynek, nevezetesen a polgárjogi határozatok gyöngö jogerejökéből való kiforgatási és végrehajtás — felfüggesztési kísérleteknek nem ritkán vannak kitéve, stb. S habár ujabbban a bűnper a vádformák felvétele által a polgárihoz közeledett is, ezzel, miután azon közeledés csak az eljárás alakját érinti, a bajon segítve nincs, és az által nem is lehet; sőt minthogy legujabbban a büntető eljárásban főleg az anyagi igazság előnyére a szóbeliség nyilvánosság és a bizonyítékok szabad bírálatának rendszere fogadtatott el, ellenben a polgári eljárás még mindig régi békóiban nyög, azonkívül a bűnügyek részére még egészen különböző szervezetű bíróságok (esküdtszékek) is állittatnak fel, holott a polgári ügyek számára olyanok szervezése, úgy lát-zik, nem is szándékoltatik — ezen legujabb újítások tekintetbevételével azt kell állitanunk, hogy a büntető igazságszolgáltatásnak elkülönítendő oly tulságos, teljesebb és merevebb, és ezzel összefüggőleg a polgári és bűnügy közti viszony kedvezőtlenebb, az igazságszolgáltatás egysége és a magánjog, valamint a polgári eljárás nagyobb mértékben veszélyeztetve soha sem volt, mint napjainkban; s még inkább lenne ezentul, ha a polgári eljárás mostani állapotában továbbra is megmaradna. „Je mehr . . . die materielle Wahrheit der Criminalsentenz gestärkt wurde, desto übmässiger wurde leicht der Einfluss der Strafjustiz und desto mehr gefährdete dieselbe die Selbstständigkeit des Privatrechtes“ — mondja igen helyesen Endemann Beweis, I. 117. l. Igaz, hogy legujabbban a polgári eljárásban a tárgyalási elv minden kísérő társaival együtt (törvényes bizonyítás rendszere, cseleghességi elv, titokszerűség, írásbeliség) számos megszorítást szenvedett, a mi ismét közelodést jelent a polgári eljárás részéről a büntetőhöz és az anyagi igazság eszméjéhez, — ezzel mind az által a fenemlitett bajok nemcsak hogy nem kevesbítették, hanem még inkább fokoztattak; ugyanezt fejezik ki Endemannak tulajdonkép a

bizonyítási rendszerekre vonatkozó, de a tárgy összefüggésénél és rokonságánál ide szintoly helyesen alkalmazható következő sorai: „Vermittelungs- oder Vermischungsversuche können, wie schon die gegenwärtige Erfahrung an einer gemischten Methode der Wahrheitserforschung zeigt, nichts fruchten.“ „Eine einheitliche Theorie der Thatsachen-Feststellung thut durchaus noth. Handelt es sich nur darum, um des praktischen und wissenschaftlichen Bedürfnisses willen einen festen Boden, auf dem sich die Folgesätze mit wahrer Schlüssigkeit entwickeln lassen, zu gewinnen, so scheinen sich eben zwei Wege zu eröffnen: einmal die unverholene Rückkehr zu der abstrakten Beweisregel, sodann der Fortschritt zu völliger Entfesselung des konkreten Ermessens. Der eine, oder der andere muss entschieden ergriffen werden, wenn sich dieser Theil der Rechtspflege des inneren Halts und einer durchgehenden Klarheit erfreuen soll.“ Beweis I. 624—625. l.

Endemannnak ezen idézett sorai alaposágáról nemcsak az általa szemelött tartott külföldi, hanem hazai törvénykezési viszonyaink is, és ezek a mint később kimutatjuk még inkább, a legkiáltóbb bizonyosságot szolgáltatják. Általában hazánkat tekintve, az eddig mondottak egészben véve kevés módosulást szenvednek. A legrégibb időkre nézve a peres eljárási szabályok egyszerűsége és jogtörténelmünk hiányossága miatt, valamint azon okból, mert Szalay találó megjegyzését kiterjesztve „hazánkban az eljárás inkább ösztönszerű expediensek összege, mint eleve felállított elveknek eredménye“²⁾ felettle nehéz ugyan a törvénykezési rendszerekről valami határozottat állítani, annyit azonban fejtegetésünk céljából talán tévedés nélkül mégis lehet vitatni, hogy törvénykezésünk egész a 16. századig szóbeli és nyilvános vala, jöllehet Werbőczy korában ezen elvek már nem jelentéktelen korlátozásokat szenvedtek; de teljes háttérbe szorítottatásuk, illetőleg írásbeliség és titokszerűség csak a 17. században a közönséges német perjognak hazai eljárásunkra gyakorlott nyomozó befolyása idejében feltalálható.³⁾ Tekintve továbbá, hogy az Árpádok korszakában a bíró a valódi igazság kiderítése végett a bizonyítás felvételét — inquisitiót — nevezetesen a tanukihallgatást, a párviadalt hivatalból rendelkezhetett el,⁴⁾ az esküdtársak számát a körülményekhez képest a bíró határozta meg;⁵⁾ tekintve továbbá, hogy Zsigmond, Mátyás idejében a bírók arra esküdtek, hogy a szerint fognak igazságot szolgáltatni „miként Isten és annak igazsága szerint teendőknek hiszik“⁶⁾ és hogy Mátyásnak Decretum Majusa és egyéb e korszakbeli törvényeink szerint „a dolog mivolta és a bírónak elhatározása szerint“⁷⁾ szolgáltatattatott a „tiszt és egyenes“ igazság,⁸⁾ végre figyelembevée, hogy a szóbeliséggel, mely mindennemű formalismus ellen harcol és az anyagi igazság megvalósítására törekszik, rendszerint a szabad meggyőződés elve jár,⁹⁾ mindezekből azt lehet következtetni, hogy hazánkban Werbőczy idejéig, úgy a polgári mint a büntető eljárás a szabad meggyőződés elvén alapult és mindkettő az anyagi igazság, létesítésére irányult. De ugyálszik már Werbőczy korában annyival inkább és kétségtelenül később, ezen elvek is háttérbe szorultak, a mennyiben a polgári eljárásban a tárgyalási elv és alaki igazság eszméje, a büntetőben pedig a nyomozási elv és az anyagi igazság, mindkettőben a törvényes bizonyítás rendszere emelkedett érvényre.¹⁰⁾ Végre az is bizonyos, hogy a legrégibb időkben t. i. a Vezérek és Árpádok korszakában hazánkban is az u. n. kiegyezkedési rendszer uralkodott, a büntettek nagyobb része magánvétségnek tekintetvén, csak az illető fél kérelmére üldöztettek.

De mikor állott be e tekintetben lényeges változás, erre nézve határozott felelet azon okból felettle nehéz, mert jogfejlődésünk egyik sajátsága, hogy a kiegyezkedési rendszer oly teljes kifejlődésre, mint nyugaton, hazánkban soha sem jutott,

²⁾ Hajnik idézett m. 342., 347. l. Wenzel Magánj. 416. l. Pauler i. m. 565. §. Werbőczy H. K. több h. 1486: 68. és 1492: 42-től kezdve számos tvcz.

³⁾ Hajnik i. m. 348., 351. l.

⁴⁾ Bartal i. m. I. k. 340. l. „conjuratores quia alienae assertores fidei fuerant, quinque-decem, et pro ratione inferioris conditionis civilis, fomaque, centum et plures saepe numero per judicem imperabantur.“

⁵⁾ 1435: VI. végzemény 1. cz. 1486: 73. tvcz.

⁶⁾ 1486: 14. tvcz. 8, 14. §., 15. tvcz. 4. §., 67. tvcz. 1. §., 73. tvcz. 2. §.; 1492: 10. tvcz. 1. §. stb.

⁷⁾ End. Beweis I. 44., 646. l.

⁸⁾ L. H. K. Előb. 16. cz.; Kitionich Direct. Meth., melyben — lap I. quaest. 14. — a „jogi“ igazság — legalis veritas — definitiójával is találkozunk már.

⁸⁾ Wenzel Európai Jogtörténet 634. l.

⁹⁾ Szalay i. m. 11. l.

¹⁰⁾ Konek Egyházjogt. 189. §. ezen elvnek honosítását határozottan III. Incze ideje óta számítja.

nálunk a közjogi felfogás kezdettől fogva sokkal fejlettebb levén, és a büntettek elég jelentékeny része — a közbüntettek — a legrégibb idők óta hivatalból is bárkinek feladására fenyítették; másrészt kétségbevonhatlan, hogy hazánkban a közjogi rendszer a magánjog elemeitől, lehet mondani mai napig sem tisztult meg teljesen. Mindemellett ha minden jel nem csal, azon eszme, hogy „a büntettek által a társadalmi rend nagyobb mérvben sértetik, mint az azok által megkárosodott egyének, és a társadalmi rendnek fentartása és biztosítása az államhatalom főhivatása”,⁹⁾ mi nálunk is a renaissance korszakába, nevezetesen a XIV. és XV. századba esik; erről tanuskodnak az e korszakbeli királyaink végzeményei I. Róbert Károlytól kezdve a renaissance kortzaka szellemétől vezérelt és lelkesült Hunyady Mátyás királyig; Mátyásnak majus decretumában, nevezetesen annak I. t. cz. 1. §. 38., 51., 67. czikkeiben azon eszme kétségtelenül tükröződik vissza.¹⁾ Egyébiránt a büntető eljárásnak azon sajátága, hogy hivatalból indíttatik meg, és a bíró hivatalból jár el önmagába véve²⁾ a polgári és bünyű közti viszonyra nézve mellékes mozzanat levén — a fenebbiek alapján talán tévedés nélkül lehet állítani, hogy hazánkban Verbőczy idejeig a büntető és polgári eljárás különböző alapelvek és célok szerint rendezve nem levén, a kérdéses viszonyt egyszerűnek, lényegileg olyannak kellett lenni, a mint azt főnebb a rómaiaknál előadtuk. XVI. század óta azonban a büntető eljárás a polgáritól a szóban levő viszonyt minősítő alapelvekre nézve lassanként eltérve, a polgári és bünyű közti viszony idővel bonyolulni kezdett, míg az alantabb kimutatott alakot fel nem vette. A jelenleg hatályban levő törvénykezési szervezetünket tekintve, azt találjuk, hogy a joggyakorlat által elfogadott bünt. elj. j. X. feje. szerint, a büntető eljárás szóbeli és az előnyomozás és vizsgálat kivételével nyilvános, bizonyítási rendszere a szabad meggyőződés elve (id. j. 6. §.); ellenben a polgári eljárás a sommás perek tárgyalásának az elsőfolyamodású bíróságnál, azok előadásának a felsőbb bíróságoknál, valamint a rendes perek, minden bíróságnál előadásának stb. kivételével — írásbeli és titokszerű; bizonyítási rendszere némi korlátozásokkal a törvényeszerű bizonyítás elmélete; az egyes bizonyítékok párhuzamosított eljárásokban különböző értelmet, eltérő alkalmazást és más joghatályt is nyernek; a büntető eljárás az anyagi, ellenben a polgári az alaki igazságot létesíti; a büntető eljárás rendszerint hivatalból — kir. ügyészszeg — által indíttatván meg, a bíró hivatalból, és csak kivételképpen a felek kérelmére (i. p. 4., 19. §.) jár el, holott a polgári eljárásban épen az ellenkezőt tapasztaljuk; egyes bünyűk (sajtvétségek) részére már külön szervezetű bíróságok is (esküdszékek) léteznek, a többi bünyűk számára hasonlóképp olyanok életbeléptetettnek számíthatnak, holott a magánjogügyek eldöntése céljából, eltekintve a Pestvárosa területén a kisajátítási ügyekben fenálló esküdszéki eljárástól, esküdszékek nemcsak hogy nem léteznek, hanem behozataluk nem is sürgettetik. E rövid párhuzamból nyilvánvaló, hogy hazánkban is a büntető és polgári igazságszolgáltatás egymástól a legmesszebben elkülönítve és egészen ellentétes elvek és célok szerint rendszere jelenkezik; a mi hogy részint a munka felosztásból, részint a társadalom érdekeiből folyó egyes előnyök mellett annál nagyobb hátrányokat von maga után, kitetszik azon zavaros, még több különböztetést és óvatosságot, és egyszersmind megfontolást — mint másutt — igénylő képtől, melyet jelenleg hazánkban a polgári és bünyű közti viszony nyújt, a mely viszony vizsgálva azt fejtegetésünk kezdetén érintett hármas szempont szerint a következő: I. a) A büntető eljárás, illetőleg fenyítő bírói határozathozatal elsőbbséggel bír, ha a bünyű és polgári ügy között oly anyagi összefüggés, okbeli kapcsolat létezik, miszerint a polgári igény a bűnkérdés eldöntése előtt egyáltalában meg nem ítélt, vagyis ha a bünyű a polgárra nézve u. n. — praejudicialis ügy —; a mi természetesen csak akkor foroghat fenn, ha a bűn illetőleg polgári ügynek jogalapját ugyanazon jogi cselekmény képezi. A büntető eljárásnak ezen elsőbbségét még nem lehet az általa a polgári eljárás felett gyakorolt tulsúly kifejezésének tekinteni, hanem inkább kell azt a praejudicialis ügyek iránt általában felállított tehát nemcsak a bűn és polgári ügy közti viszonyra szorítkozó természetes

elvek folyamánakint³⁾ és a célszerűség kérdése gyanánt felfogni.⁴⁾ Ezen esetre vonatkozik Paulus azon mondata, hogy „per minorem causam majori cognitioni praejudicium fieri non oportet“. A büntető eljárás fölényéről ez alapon csak annyiban lehet szó, a mennyiben a büntető bíró a II. a) alatt később előadott okból valamely ügyet, a polgári bírósághoz előzetes elintézés végett utasítani soha sem köteleztetve, ellenben a polgári bíró a jelenleg fenálló perbeli alapelvek mellett a polgári eljárást a bünyű miatt sokszor ismételve felfüggeszteni kénytelen levén, e tekintetben a büntető és polgári eljárás között ez utóbbinak nagy hátrányára egyenlő viszonyosság nem létezik.

A bűn és polgári ügy között fenforgó ezen anyagi összefüggés folytán rendeltetik, hogy a polgári eljárás előbb folyamatba nem tétethetik, és ha annak tétele netán megkíséreltetnék, ugyan az hivatalból visszautasíttatik még a bűnkérdés el nem intéztetett és büntető határozat nem hozatott. Nem különben, hogyha valamely bűnös cselekmény jelenségei a polgári eljárás folyama alatt merülnek fel, ez utóbbinak felfüggesztése mellett a per a bűnös cselekmény előzetes kiderítése és elintézése végett az illető bünyűbíróhoz hivatalból áttétetik (ptr. 9, 10.); a mi jogrendszerünk szellemével és törvényeink egyéb rendeleteivel teljes összhangzásban van. Mikor forog fenn az ilyen áttételnek illetőleg visszautasításnak szüksége, ezt minden egyes concret esetben a bíró vizsgálja meg; s minthogy abbéli bírói intézkedés a felek sérelmet szenvedhetnek az ellen, semmi ségi panasznak van helye, és kell hogy legyen.⁵⁾ Megjegyezten, hogy oly bünyűgyekről van itt szó, a melyek a büntető törvény tiltotta cselekményből származnak, ernélfogva a jogrendszerünkben ismert, magánjogi vétségek (delicta privata) ezen intézkedések alá nem esnek, azok elintézésében a polgári bíróságok törvényeink értelmében önállóan és függetlenül eljárhatván.⁶⁾ b) Ellenben ha a bűn- és polgári ügy között a fennebbi pontban jelzett viszony nem létezik, a büntető eljárás a polgári előtt hazai jogrendszerünk szerint sem bir elsőbbséggel; a polgári bíróságot a bűnös cselekmény kérdése sem az eljárásban, sem a határozathozatalban nem akadályozza; a per csak a hozott határozat jogrőre emelkedése után tétetik át hivatalból a büntető bírósághoz (ptr. 10. §.). Daczára ennek, különösen tekintve, hogy a polgárjogi határozat a büntető bíróságot nem köti, ellenben ennek elmarasztaló határozata, törvényeink határozott rendelkezése szerint (lásd alantabb) a polgári bírónak dönthetlen praejudiciumul szolgál. Endemannak azon tanát, hogy: „Wenn auch zum Theil noch ein früher masslos übertriebenes Übergewicht des Strafprocesses und Strafurtheiles sich geltend macht . . . so ist doch an sich die Civilprocedur und das Civilurtheil gleich berechtigt, und selbstständig“; továbbá: „Allein eine absolute Verpflichtung des Civilrichters, solchergestalt die Civilsache um eines schwebenden oder erst zu veranlassenden Strafprocesses willen zu sistiren, lässt sich keinesfalles nachweisen“; végre: „Ein absoluter Vorzug namentlich der Criminalsache existirt nicht.“⁷⁾ Jogszabványaink szellemében, úgy látszik, oly korlátlanul elfogadni még sem lehet; jóllehet ezen tan nagy támogatást nyer hazánkban is az eddigieken kívül a semmitőszékek ama határozata által, hogy „ha a végrehajtás folyamában morültek fel valamely büntetésre méltó cselekmény jelenségei, vonatkozzék ez bár a megítélt követelés létrejöttére, a végrehajtás felfüggesztését a ptr. 10. §-a alapján elrendelni nem lehet, hanem a 321. §. szerinti eljárás alkalmazandó“;⁸⁾ továbbá a volt váltóbíróságaink törvényes gyakorlata által, a mennyiben azok a fenyítő törvényszékeknek oly megkereséseit, hogy a nálok a váltó hamissága iránt támasztott bünyűd folytán a váltóper megszüntethessék és a kereseti váltó hozzájuk áttétessék, mindenkor visszautasították, legfeljebb azt rendelve, hogy az árverésen befolyt összeg, a bűnper befejeztéig bírói kézhez letétessék; végre a fenállott hétszemélyes táblának 1866. évi

³⁾ L. ptr. 12., Endemann civilp. 153. §. Wetzel i. m. 64. §. Osterloh 13. §. Renaud 152. §.

⁴⁾ „Eine zweckmässige Processdirection bringt es mit sich, die vor der Entscheidung des Criminalpunktes angebrachte Civilsache bis dahin, dass jene elfolgt ist, auszusetzen.“ Langenbeck i. m. 176. l.: továbbá Wetzel „Dass also für die vorgängige Entscheidung der major causa keine innere Nothwendigkeit, sondern bloss Zweckmässigkeitsgründe sprechen“ i. m. 809. l.

⁵⁾ 1870. évi 1239. sz. semmitőszéki határozat.

⁶⁾ L. Herczegh. 89. l.

⁷⁾ Civilp. 254. §.

⁸⁾ 1870. évi semmitőszéki 6032. sz. határozat.

⁹⁾ Wenzel europ. jogt. 635. l.

¹⁾ Kerékgyártó i. m. 275. l. Hajnik i. m. 358—360., 374. l. Bartal i. m. III. köt. 38. l.

²⁾ Mert kevésbé lényeges, hogy „ki“ indítja meg a pert és nyomozza az igazságot, hanem fő az, hogy „miként és minő igazság kiderítési végett“ teszi azt.

5226. sz. kelt, a királyi táblának az évi 7382. határozatát helyben hagyó döntvénye által, mely szerint a váltó-ügyekben a váltó-ítélet jogerejű fenállásáig a büntető bíróságtól elrendelt fenytő vizsgálatnak helye nincs.⁹⁾

Dr. ZISKAY ANTAL,
győri kir. jogakad. tanár.

(Folyt. köv.)

Árverés elrendelése bírói végrehajtók által.

A „kritika“ korszakában élünk; nincs semmi, mi nyilvánosság elé kerül, vagy ennek jellegét viseli, mi bonczkés alá ne vétetnék és joggal az alá nem volna vehető s helyesen, mert a szigorú bírálat az, mely az eszméket tisztítja, mely a jót a rossz-tól megkülönböztetni tanítja, helyes és észszerű elveket terjeszt.

Bíráltatik minden, nagy és kicsi, miniszter és aljárásbíró (az előbbi rendesen jobban tűri a kritikát, mint az utóbbi, mert a nagy, nagysága önértékében, soha sem berzenkedik úgy mint a kicsi.) Maga a törvényhozás is joggal alávetetik a tudomány kritikájának.

Csak egy intézmény van hazánkban, mely úgy látszik, privilegiummal bír arra, hogy ne kritizáltassék, hogy eljárását a tiszta ész logikájának elvei szerint senki bírálni ne merészelje s ez hazánk felső bíróságai, a királyi tábla és királyi Curia.

Csinálhatnak ott mit akarnak; oly elveket állíthatnak fel, melyek a tudománynyal a fenálló törvények szellemével homlokegyenest ellenkeznek, és csak ritkán jut valakinek eszébe az itt történeteket megvizsgálni, valjon megfelelnek-e a tudomány követelményének, a jog és igazságnak?

Igaz, a bírák „függetlenségét“ mindenekelőtt tisztelnünk kell, s részemről véghetetlen kegyelettel viseltetem is a bíróságok, mint ilyenek iránt, de miért nem lehetne azért előforduló esetben arról a mi nem jót alkot az ilyen bíróság, kimutatni hogy nem jó, hanem rossz, azt nem látom át!

En általában a rossz iránt semmi néven nevezendő respectussal nem viseltetem, származzék az bár a legméltóságosabb vagy „legesleg-nagyméltóságu“ helyről.

Igy például semmi szín alatt nem vagyok hajlandó kalapot emelni azon curiai döntvény előtt, mely az 1872-ik évi december 30-án 16,078. szám alatt kelt, és szóról szóra így hangzik: „Ingó vagyonra vezetett végrehajtásnál, az annak foganatosításával megbízott végrehajtó, az árverés elrendelésére hivatva van.“

Ez a szónak legteltesebb grammatikai értelmében „döntvény“, mert halomra „dönti“ a bíró hivatása, és feladatáról képzelhető minden fogalmakat — és pedig:

Mert az árverés elrendelése oly bírói cselekvény, mely a fenforgó egész per ismeretét tételezi fel. Mielőtt az árverés elrendeltetik, meg kell vizsgálni azt, valjon a végrehajtás jogérvényes, azaz, valjon ez ellen igénykereset nem adott be, mely véglegesen elintézve nincsen, valjon oly jogorvoslat nem forog fen, mely az árverés elrendelését, törvényeink értelmében, meg nem engedi? S valjon a bírósági végrehajtó, ki hivatásánál fogva csak eszköze, gépe az egyedül rendelkezni jogosított bírói hatalomnak, valjon ő a) köteles a per érdemét ismerni s ha nem köteles, valjon jó lelkiismerettel reá bízhatni az árverés elrendelését, mely ellen a jogaiban netalan sértett fél, legtöbb esetben csak birtokon kívül kereshetne orvoslást? — jól megjegyezvén, miszerint nincs eset rá, hogy a végrehajtó, ha elrendeli az árverést, egyszersmind azonnal terminust is ne tűzne annak foganatosítására; b) ha a végrehajtói állás történetesen olyan volna is, hogy a végrehajtó szükségképpen a per minden mozzanatát, van-e joga törvényeink értelmében, porben másnak rendelkezni, mint az arra kinevezett, megeskettett bírónak, ki mivel a törvényben előírt qualificatio alapján lett kinevezve, egyedül lehet egyszersmind hivatva arra, jogismeretével fogva, hogy megítélje, valjon a fenforgó esetben törvényesen elrendelhető-e az árverés vagy nem?

Bizon isten, furcsa és majdnem megfoghatatlan anomalia! Midőn a bíró egy végrehajtás foganatosítására kiküldi a végrehajtót, ő még arra sincs feljogosítva, hogy ő a csak saját ismerete eljárás költségeit állapítsa meg, mivel ez is a per érdekéhez tartozik és annak ismeretét tételezi fel s ennek megállapítása is ennél fog a csak a megeskettett, kinevezett bíró hatáskörébe tartozik — és az árverés elrendelésére, ime a kir. Curia által igenis felhatalmaztatik, pedig az árverés elrendelése, legalább is oly független mozzanata a pernek, mint a költség meg-

állapítása és a végrehajtás elrendelése, és ép úgy a fenálló törvények tökéletes ismeretét tételezi fel mint ez!

A bírósági végrehajtók — tisztelet és becsület azért nekik, mert nem tehetnek róla, ha oly jogok ruháztatnak reájuk, miket maguk sem kívánnak — legkevesebb esetben jogászok, — hanem mindenféle osztályokból kinevezett, sokszor csak írni és olvasni tudó egyének (vannak ugyan sokan közöttük, kik iskolákat végeztek, sőt ügyvédek is, de ezek kivételek) s ők azon joggal ruháztatnak fel a kir. Curia által, hogy egy bírói cselekvényt végezzenek. Az a bírósági végrehajtó, ki történetesen jogtanulmányokat végzett, tudni fogja, mikor és mily föltételek alatt rendelhető el az árverés, de hányan nem tudják, hányan, ki valaha — rosszabb időkben — kántor, tanító vagy kereskedő volt, nincs spuriusa a perrendtartásról, annálkevésbé az árverés elméletéről.

A nagyméltóságu Curia azért ruhazza fel a végrehajtókat az árverés elrendelése bírói cselekvényének jogával, mivel a perrendtartás a bírói kiküldöttéket mondja illetékesnek a végrehajtás után következő további cselekvények véghezvitelére. Mintha csak a nagymélt. kir. Curia csendes álomban átszenderegte volna azon időt, mely a perrendtartás életbelépése után mai napiglan elfolyt fölöttünk. Mintha csak tudomása nem volna arról, hogy a perrendtartás alkotásakor maguk a bírák voltak egyszersmind végrehajtók is, hogy tehát akkor, midőn ez még így volt, igenis hivatva lehetett a bírói kiküldött, mivel egyszersmind jogtudós bíró is volt, az árverés elrendelésére, de most, midőn a bírói és végrehajtói teendők elválasztattak egymástól, későbbi új törvény által a bírói kiküldött csak végrehajtó és nem egyszersmind bíró is, — eltekintve attól, hogy a bírósági végrehajtókról szóló törvényben, szorosan körül vannak írva azok teendői, itt pedig azt, hogy az árverés elrendelésére is jogosítvák, hivatvák vagy megbízandók volnának, hiába keressük, úgy hogy már e törvénynél fogva, merő törvénysértelenség őket mégis ily bírói cselekvénnyel felruháznai.

S hány visszaélésre, a pernek mily új huzavonására fog alkalmat adni az, hogy a bírósági végrehajtók az árverést elrendelhetik. A bírói végrehajtó, ha jó pajtása azt mondja neki: „te Kari, Stefi, vagy Józsi, rendeld el már azt az árverést“, — el fogja rendelni sok esetben akkor is, mikor az egyszerűen el nem rendelhető, mert ő nem tartozik tudni, miképpen áll a per, vajjon jogorvoslat vagy igényper van-e még folyamatban? Ő nem felelős ezen reá nem tartozó dolgokért s ha a hirdetési határidő elmúlt, jóhiszeműleg el is rendelheti; persze, ha egy még folyamatban levő igényper vagy jogérvényesen még el nem intézett semmiségi panasz forog fen, akkor a fél a törvénytelenül elrendelt árverés ellen új semmiségi panasszal fog élni, s a pernek ismét három hóval később lesz vége. — Szóval „áldott“ egy tételt, olvet állított fel a nagyméltóságu kir. Curia, midőn a jelenlegi végrehajtókat, kik többé nem a perrendtartás bírói kiküldöttjei, mégis bírói rendelő hatalommal ruházta fel, midőn reájuk egy tisztán bírói cselekvény véghezvitelét bízta. Oly tétel ez, mely szétfoszlik, mint szélvész hatalma előtt a gyöngye pókháló.

S az a legszebb, hogy a nagym. kir. Curia merev absolutizmussal ragaszkodik e döntvényéhez, ugyanmilyira, hogy ellennézetet nem tűrve, oly peres feleket, kik semmiségi panaszt adnak be, midőn nem bíró, hanem végrehajtó rendeli el az árverést, mint merőben alaptalanul semmiségi panasszal élt feleket, pénzbüntetésben is elmarasztalja, mint ezt az 1873. évi január hó 30-án kelt 652. sz. a. határozatában tette, pedig ha soraimban nem is sikerült volna kimutatnom, hogy a kir. Curia e döntvénye merőben ellenkezik az e tekintetben fenálló törvényeink szellemével: annyi mindenesetre kiviláglik azokból, hogy a kir. Curia e döntvénye ellen alapos ellenokok hozhatók fel, hogy tehát az ellennézet legalább is jogosult, úgy hogy ilyenkor pénzbüntetést szabni az ellennézethen lévő, tehát semmiségi panaszát jóhiszeműben beadó félre, gyöngéd néven nevezve, önkényes eljárás.

Dr. BÁTASZÉKI LAJOS, h.-ügyvéd.

Jogirodalom.

Észrevételek Knorr Lajos kir. t. bíró urnak „Magyar magán-jog“ című munkájára.

V.

A mint már jelzém, elhatároztam észrevételeimet e közleménnyel befejezni, s így a munka még hátralevő nagyobb részére csak néhány általános észrevételt teendek. Ezt követeli az

⁹⁾ Pauler i. m. 510. §. és jegyzet.

idő drágasága, s másfelől lehetővé teszi a már felemlített körülmény. Ambár a részleteknél is még sok volna recentióra méltó, pl. hogy csak néhányat felemlítsek: a tulajdon korlátozásának helyén felemlített hitbizomány jogi szervezete előadásánál (170—178. §§.) egyszersmind a hitbizományi javakban örökösödés is tárgyalatik, a mit tehát K. ur előbb terjeszt olvasója elé, míg ez, az örökjoggal csak fogalmilag is foglalkozott volna. Ezt pedig, nézetem szerint, csak az örökösödési jogban, — mint a rendes örökösödéstől eltérő, — teheti vala.

A kisajátításról szóló czime (179—189. §§.) néhány előrebocsátott megjegyzéseinek kívül nem egyéb, mint a kisajátításról szóló törvénynek a kérdéses munkába való széttagolt bevezetése. Nézetem szerint, ezen a tulajdon szentségével ellenkező s csak egyedül az állami közérdek által igazolható megegyezés, bővőbb elvileges fejtegetésre lett volna érdemes.

A servitusokról irt fejezet (201—210. §§.) egészen az osztr. ptr. jogtételeinek átvétele. Igaz, hogy hazai törvényhozásunk, ezen a gyakorlati jogéletben nagy jelentőséggel bíró idegen dologbani jogról elvileges és rendszeres megállapodást tanúsító határozmányokat nem hozott, de azért ovakodni kell az írónak, midőn nemzete saját jogrendszerét írja meg, oly idegen kutfőkből meríteni, mely azon nemzet jogforrásai között nem létezik. *) Megjegyzésem nem azt jelenti, hogy a jogalmainakról szóló tan magánjogrendszerünk előadásából kimaradjon, hanem azt, hogy a jogot (jogi alakítást, meghatározást — formulázást) különben is megelőző, s így nálunk is létező szolgalmi viszonyok természetére tekintettel — törvényhozásunk e tárgyu hiányainak kitüntetésével — általános elvi fejtegetések, s ezekből leszármaztatandó következtetések tétessenek.

Legtöbb figyelmet s a létező önállóság hiánya nélkül — elismerést is érdemelne K. ur műveinek a követelések és tartozásokról szóló III. Része.

Hazai jogunkban — eltekintve azon egy pár elvileges kifejezéstől (pl. contractus contrahentibus legem ponit — secundum se quisque obligavit iudicium et justitiam obtineat stb.) — melyek régen is legtöbb visszaélések s önkényű eljárások alapját képezték, s melyeket régen tulszárnyalt az idő, — a legérezhetőbb hiánya a kötelmi jog elvileges és rendszeres meghatározásának hiányában volt tapasztalható. S tekintve a forgalom fokozott emelkedését, iparunk, kereskedésünk fejlődését, főképp hitelünket s egyáltalában e körül csoportosodó viszonyaink tömegét s egész társadalmi életünkre való kihatását, még ma is a hiány legégetőbben itt jelentkezik, habár a polgári törvénykezéssről szóló törvényezikkünk, sőt már az 1840-diki némely t.-czikket e tekintetben több elvileges meghatározásokat foglalnak is magukban. E hiányok lebeghettek K. ur előtt is, miknek némi pótlására a törvénykezési eljárásról szóló törvény illető czikkeit művébe feldolgozta, mi által kétségbevonhatlanul szükségszerű szolgálatot tett.

Hogy az osztr. ptk. szabványai is tömeges alkalmazást nyertek a műben, az olvasó az elmondottakból is bizton következtetheti. Mellőzve minden részleteket és továbbiakat, egyedül az örökösödésről szóló V. R.-re kell tennem azon általános megjegyzést, hogy az egész munkának ez azon része, mely jelentőségéhez képest, mondhatni, a legnagyobb felületességgel, s megbocsáthatlan hiányossággal van kidolgozva. Kivált régiebb örökösödési rendszerünk ismertetése abból csaknem teljesen hiányzik; a fenálló annyira összeszorítottan s minden tudományos fejtegetés nélkül, hogy önkénytelenül előmbe tolul a kérdés, vajjon minő és mennyi ismeretet szerezhet abból a jogtanuló, a kinek a mű előszava szerint szintén száma van, a magyar örökösödési rendszerről, s miképen fogja méltatni azon felmerült kérdéseket, melyek a jogászgyűlésen az örökösödési jog terén felmerültek s élénk vita tárgyát képezték, hogy foghatja fel az országbirói értekezlet (itt nem vitatom, helyes vagy nem helyes) álláspontját a megkülönböztetett öröklött és szerzeményi javakban törvényes öröklés rendjére, hogy fogja magát feltalálni az özvegyi örökösödésnél, melyre nézve az országbirói ért. a régi szabványokat fentartá, holott azok szerint főképp a vagyonnak jogi természete volt irányadó, s pl. a szerzeményi vagyonnak egész más fogalma volt, mint jelenleg? stb. És most bucsut veszek K. ur munkájától. Tett észrevételeimet a legtöbb helyütt helyreigazító nézeteimmel kísértem.

*) Kivéve a telekkönyvre vonatkozó tételeit az ausztr. ptknek, mit az országbirói ért. szabványai érvényben hagytak.

Értékük annyi, a mennyiben azokat a szakértő olvasó igazaknak találta. Meggyőződése az, hogy a felemlített példák, a tett észrevételek, kimutatott hiányok, néhol ferde felfogások, igazolták mindazt, a mit a műről legelső közleményemben általában előrebocsátottam.

Dr. KOLOZSVÁRI SÁNDOR,
kir. egyetemi tanár.

K ü l ö n f é l é k.

(A komáromi ügyvédi egylet) f. hó 16-án tartott rendes közgyűlésén Adamovich Ádám volt egyleti jegyző lemondása által megüresült jegyzői állás tölthetett be s e tisztség egyhangulag Berinkei Antal ügyvéd urra ruháztatott. Az évi számadások felolvasatván, kitűnt, hogy a múlt 1872. évi bevétel 220 ftot, a kiadás pedig 182 ft 75 kr tett s így a komáromi ügyvédi egylet azon ritka egyletek közé tartozik, melyek pénztári maradvánnyal zárták be évi számadásaikat. Az ülés legfontosabb tárgyát egy a nagymélt. m. kir. igazságügyminiszteriumhoz terjesztendő felirat megvitatása képezte, melylyel az igazság kiszolgáltatása s annak kezelése körül tapasztalható sérelmek orvoslása czéloztatik. Hason irányban a komáromi kir. törvényszék elnökéhez is felirat intéztetni határozatott, mely inkább a helyi érdekek megőrzésére van kiváló tekintettel. Az ülés többi tárgyát helyi s kisebb érdekű ügyek képezték.

(Az értékpapírok megsemmisítését) tárgyzó törvényjavaslat egy külön e czélra egybehívott szakkbizottság által fog kidolgoztatni. Ezen bizottság elnöke Fabinyi Theophil, a törvényelőkészítőbizottság alelnöke, tagjai: Daruváry Alajos, kir. táblai tanácselnök, Szalay István, miniszteri tanácsos a belügyminiszteriumban, Leeb Péter, miniszteri tanácsos a pénzügyminiszteriumban, Köffinger Frigyes, osztálytanácsos ugyan ezen miniszteriumban, dr. Matlekovich Sándor, titkár a kereskedelmi miniszteriumban és dr. Apáthy István, egyetemi tanár.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY”-RE,

kapcsolatban a

DÖNTVÉNYTÁR-al.

Szerkeszti:
dr. Dárday Sándor.

Kiadja:
Heckenast Gusztáv.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (jan.—márcz. 1873) 3 frt.
Félévre (jan.—jun. 1873) 6 „
Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.) . 12 frt

A „Jogtudományi Közlöny”

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

 Melléklet: „Tréfás vándorjogász.” Humorisztikus, mulatságos, társadalmi és tanulmányos lap.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadótulajdonos: Heckenast Gusztáv. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten 1873. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgylés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A sajtóügyi törvényhozás kérdése. Dr. Dárday Sándor urtól. — A polgári és bűnügy közti viszonyról. Dr. Ziskay Antal győri kir. jogakad. tanár urtól. — Kártérítési váltói jogeset. Tokaji Nagy Lajos kir. kersk. s váltótörvsszéki bíró urtól. — Bűnügyi perujítás. Závodý Albin kir. táblai bíró urtól. — Egy igazolási eset és a m. kir. Curia semmitőszékének erre vonatkozóhatározata. Csiky Endre urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A sajtóügyi törvényhozás kérdése.

(Vége.)

Indítványomnak már közlött két tételével befejezhettem volna soraimat, mert a kitűzött kérdés az alaki jogra nem terjed ki. Miután azonban a kérdés, ugy a közbiztonság mint a sajtószabadság megóvására szükséges kivételek kijelölését kívánja, — nem hagyhatom érintetlenül a sajtóvétségek elbírálására hazánkban is létesített kiváltságos forumnak, vagyis az esküdt-székeknek illetőségi körét.

Részemről már más alkalommal, a midőn t. i. az esküdtszéki intézmény behozatalának kérdése képezte a magyar jogászgylés vitatkozásainak tárgyát, — mint azon indítványnak előadója, elmondtam nézeteimet a fölött: hogy mit tartok az esküdtszékről, mint politikai institutióról. Elmondtam nevezetesen, hogy az esküdt-széket nem azért, mert politikailag kívánatos, tartom azt jó jogintézménynek, hanem megfordítva: mert jó jogintézmény, azért tartom politikailag is kívánatosnak! Ugyanezen nézetpontból indulok ki, midőn az esküdtszéket a sajtóvétségek elbírálására nem mint politikailag, hanem mint arra hivatott legjobb jogintézményt kívánom feltüntetni. De másrésről ép azért, mert az esküdtszéki intézmény súlyát e kérdésnél is nem annak politikai jelentőségére fektetem, — minden netalán felzuduló ellenszenv daczára, sajtótörvényünk 17. §-ának szabványát, mely a sajtó útján elkövetett minden büncselekménynek elbírálását az esküdtszék elé utalja, — lényegileg megszorítani ohajtom, s annak korlátozását indítványozom.

A sajtóvétségeknek esküdtszéki elbírálása mellett felhozatni szokott politikai indokoknál ugyanis sokkal fontosabb és nyomatékosabb jogi érvek harsognak. Az esküdtszéki intézmény mellett felhozatni szokott politikai érvelést egyáltalában oly kétélű argumentálásnak tartom, mely az intézménynek csak igen relativ becsét kölcsönöz. Az esküdtszéki intézménynek hasznosságát szerintem nem szabad egyébtől feltételezni, mint az igazság érdekében töle telhető jó szolgálataitól; már pedig politikai tekintetek az absolut igazság megvalósításának követelményét egészen háttérbe szorítják és az esküdtszéket a politikai pártküzdelmek szolgálatába vonják; legalább az ezen intézmény hasznosságának igazolására oly érvek szoktak hangoztatni, melyek az igazsággal homlok egyenes ellentétben állanak. Az igazság mindig csak egy lehet; az nem lehet részrehajló sem jobbra, sem balra. Az igazság útjáról való eltérés ép ugy jogsértést tartalmaz, ha azt a kormány részéről befolyá-

soltnak vélt rendes bíróság követé; mint jogsértést tartalmaz az esetben, ha az ellenzék érdekével pótoljuk a bíró szent esküjét. Mindkét iránybani védbástya nyújthat tehát csak az igazságnak kellő oltalmat.

Én nem tartózkodom azon meggyőződése nyilváníthatásától, mely szerint mozgalmas időben az esküdtszéki bíró inkább fogja egyéni hajlamát és politikai szenvedélyét igazságnak tekinteni,¹⁾ mint az 1869. IV. t. cz. alapján a politikai pártok küzdelme fölé helyezett rendes bíró. Viszont azonban nem szabad pártpolitikának elkeresztelnünk, a mi csak az igazság felderítésének előfeltétele; értvén ez alatt az elbírálás teljes függetlenségét a kormány ohajtása és befolyásától.

Az esküdtszéki intézmény, mint jogintézménynek egyedüli czélja levén az igazság felderítése, — tertium non datur, — kérdem: miért tarthatjuk épen és kiválólag politikai sajtóvétségek tekintetében az esküdtszéket, a rendes bíróságnál alkalmasabbnak, igazságos ítélet hozatalára?

Véleményem szerint azért, mert a politikai sajtóvétségek doctrináját akár az ált. büntető törvényekben, akár külön törvényhozás útján megállapítani, — teljes lehetetlenség.²⁾ Továbbá a lopás, rablás, gyilkosság stb. tárgyi tényálladékát sokkal könnyebb megállapítani, mint a sajtó útján elkövetett ugyszólván eszményi büncselekvényeknél a hűtlenség, felségárulás, lázítás stb. tárgyi tényálladékát. Annak eldöntése, hogy pl. mit kell vagy lehet lázításnak tekintenünk, majdnem kizárólag alanyi momentumoktól függ. Ebből önként következik, miszerint ha a fenyítő bíróságra bizzuk nemcsak a bűnvádi eljárás megindítását (vád alá helyezést) és a sajtóvétségek büntetését, hanem a bűnösség megállapítását is, — akkor egyuttal a sajtószabadság határvonalainak megsabását is a fenyítő bíróságra biznók, mely bíróság örökösen a jogrend háborításának megtorlásával levén hivatásszerűleg elfoglalva, a kormánytól való teljes függetlenségének megóvása mellett is vajmi szükségblően fogná a sajtó szabadabb mozgalmának röptét szegni, mert meg lévén szokva a fenálló rendet oltalmazni, ép ezért a jövő igényeinek jogosultsága iránt kellő érzékkel sem bír. Azt pedig senki sem tagadhatja, hogy a sajtó feladata nem annyira a létező állapot visszatükrözésében, mint inkább annak fejlesztésében áll,

¹⁾ E tekintetben ijesztő példát szolgáltat a francia forradalom rémuralma, mely alatt a vérpadra hurczolt áldozatok mindannyian jury által lettek halálra ítélve.

²⁾ Ezen állításom igazolásául szolgáljanak a már közlött és egymással ellentétes elméletek.

a minek igen természetes következménye, hogy az e tekintetben követendő utak és módozatok iránt a nézetek nagyon eltérők lehetnek, a nélkül, hogy valósággal bűnösséget tartalmazna az oly eltérő törekvés, melyet az ellenfél talán a legnagyobb bűnnek tekinteni hajlandó.

Ezen szellemi küzdőterén az egyik ellenfél mindenkor a létező állapot és jogrendet végrehajtó kormányhatalom, és habár a bírói hatalom gyakorlását még oly szorosan is elválasztjuk a végrehajtó kormányhatalomtól, — azon közös szellemi kapocs, mely mint fentebb kimutattam, úgy a bírói mint a végrehajtó hatalom tekintetében a létező állapot és jogrend védelmében áll, — mindörökké solidáris viszonyt létesít köztük. Ép ezért tehát a politikai sajtóvétségek bűnösségét a létező viszonyok védelmére hivatott fenyítő bíróság mérlegelésére bízni, — egyértelmű volna azzal, ha Gallilei vagy Darwin tantételeit az egyház hittételeinek, dogmáinak mértékével bírálgatnók, vagyis egyértelmű volna a tudománynak és a társadalmi rendnek megmevedésével.

Ime tehát nem szükséges a rendes bíróság függetlenségét kétségbe vonni; nem kell a kormány befolyásától tartanunk és egyéb ily drastikus érvekkel az esküdszéki intézmény szükségét támogatnunk, hanem a bíróságnak teljesen független hivatásszerű működése köréből, tehát sokkal észszerűbb alapon, — szükségkép ugyanazon következtetésre jutunk, hogy t. i. a politikai törekvések elbírálását a rendes bíróság helyett esküdszékre kell ruháznunk.

Igaz ugyan, hogy a bíró hivatása nem áll a törvény gépies alkalmazásában, a mit én, mint a bizonyítékok szabad mérlegelésének híve, legkevesbbé állíthatnék; sőt azt is megengedem, a mit sokan tulzásukban tagadnak, hogy t. i. a bíróság tagjai ép oly esküdti qualificatióval bírnak, mint az állam többi polgárai, ha a vádlott irányukban is visszavetési jogával élhet. De még az esetben is, ha vádlott a rendes bíróság tagjai irányában visszavetési joggal élhetne, még akkor sem pótolhatná a rendes bíróság az esküdszéki intézményt, mert nem háritaná el ama viszásságot: hogy politikai törekvések bűnösségét az állampolgárok egy osztálya döntené el. Az esküdszéki intézmény egyik főelőnye épen abban áll, hogy minden konkrét esetben az összes állampolgárság hozzájárulási képességét magában egyesíti, vagyis más szavakkal, hogy az állami és társadalmi tényezőket mintegy csoportosítva és személyesítve az esküdszék padjaira oda ülteti. Ezen alapon nyugvó esküdszék határozata ellen minden kifogásnak el kell némulni,³⁾ ha mindjárt az esküdszéki intézmény egész értékét csak arra redukálnók: hogy minél több személy győződtesse meg valamely bűncselekmény létéről és bűnösségéről, annál valószínűbb, hogy e meggyőződés nem személyi, sem ellentétes irányu elven, hanem tárgyilagos okokon alapszik.⁴⁾

Az olvasó talán fölösleges érvelésnek tartja mindazt, a mit az esküdszéki intézmény védelmére felhozni jónak láttam, mert alig hihető, hogy azt hazánkban va-

³⁾ Elég bizonyítékot szolgáltat erre hazai gyakorlatunk, hol az elkeseredett pártszenvédély sem merészelt mérges nyilat az esküdszéki határozat szentsége ellen lövelni, hanem mint legújabbán is (Tóvölgyi esetében) a büntetést kiszabó rendes bíróság ellen intézte sértő kifakadásait.

⁴⁾ Ez alkalommal egyuttal nem mulaszthatom el abbéli meggyőződésem nyilváníását: hogy hazánk alkotmánya, önkormányzati municipális szerkezetével az esküdszéki intézménynek legmegfelelőbb termőföldje. Az esküdszéki intézménynek arra fektetett szerkezete fölülmulhatja a francia jury kaptájára vert continentális esküdszék szerkezetét, sőt módot is nyújt azon nehézségek megoldására, melyek az esküdszék ellen hazánkban nemzetiségi tekintetből feltornyosulnak.

laki megtámadni hajlandó lenne. Czéлом azonban nem is volt a védelemre nem szorult esküdszéki intézmény védelmére kelni, hanem annak a sajtóvétségek elbírálása tekintetében sokat vitatott illetőségi körének meghatározása.

A mondottakból ugyanis azt vélem, eléggé kiviláglott, miszerint a sajtóvétségek elbírálására nézve az esküdszék illetőségét nem azon külső momentum által látom okszerűen indokolva: hogy valamely bűncselekmény a sajtó útján lett elkövetve! A sajtónak, mint eszköznek használata egymagában véve nem jöhet bárminő büntetőjogi tekintetbe. A sajtó útján elkövetett becsületsértés büntethetősége nézetem szerint semmivel sem különbözik a becsületsértés egyéb nemétől.

A sajtóvétségek criteriumát nem a sajtónak használatában,⁵⁾ hanem a gondolatszabadság kifejezésére vont korlátok és jogszabványok megsértésében leljük, a mennyiben a szabadság sigy a gondolatszabadság lényegét is senki sem fogja annak korlátlan használatában keresni. — E korlátokat pedig, a mint bebizonyítani törekedtem, a sajtó útján elkövetett bűnös cselekmények tekintetében is kizárólag az általános büntető törvények és büntetőjogi alapelvek alkalmazásában találjuk. A jogrend biztonsága azonban az ált. büntető törvények igazságos alkalmazását igényli, és mint fentebbi előadásomban bebizonyítani törekedtem, ezen igazságos alkalmazásnak biztosítékát politikai sajtóvétségek tekintetében az esküdszéki intézményben találom. De mi oka legyen annak: hogy bármely a sajtó útján elkövetett cselekmény mint péld. a magánszemélyek közti, minden politikai színezetet nélkülöző, gyakran ocsmány becsületsértési és rágalmazási ügyek az esküdszék illetőségéhez utaltassanak? Én a sajtónak ezen kiváltságolását nem tekinthetem egyébnek, mint mézes madzagnak, melyet az államhatalom saját érdekeinek megóvására szükségesnek vélt óvintézkedések recompensatiójául az állampolgárok rovására nyújtott a sajtó közegeinek. Semmikép sem látom indokolva, hogy a becsületében sértett állampolgár kényszerítessék oly nehézkes apparatus mozgósításához folyamodni, minő az esküdszéki intézmény. Tapasztalatból tudjuk, hogy míg a sértett fél ez uton elégtételt nyerhet, addig jóformán a kereset vagy vád emelésének szüksége már elenyészett; mert a rágalom nyilai vagy már eltompultak a közbecsülés aczél pánczolatán, avagy más esetben a rágalom mérgezett fulánkjával ejtett halálos seb, az ellenszer rögtöni alkalmazásának lehetetlenítése után többé már nem is orvosolható!

Ily viszony rendezett jogállamban türhetlenné válik, mert minden állampolgár elidegeníthetlen jogaihoz tartozik: hogy becsületének védelmét az állam rendes jogszolgáltatása útján eszközölhesse, és az ő rovására senki, tehát a sajtó se birjon oly privilegiált forummal, mely a becsületében sértett állampolgár jogvédelmét megnehezíti.

Avagy talán a sajtószabadság ez esetekben is úgy mint a politikai sajtóvétségeknél megkívánja ama kiváltságot? Erre csak az fog igenlőleg válaszolni, ki a bírói függetlenséget ábrándnak tartja, mely álláspontot még a politikai sajtóvétségek tekintetében sem tettem magamévá, mert ha az argumentatio ezen terére lépünk, legalább is ugyanazon jogosultsággal azt lehetne állítani: hogy viszont esküdszék előtt a sértett félnek népszerűségétől függ jogvédelmének sikere.

Én tehát részemről az efféle nem jogászai érvelésektől eltekintve, — magánfelek által indítandó becsület-

⁵⁾ A sajtó útján eszközölt bankjegyhamisítást is sajtóvétségnek kellene e szerint tekinteni.

sértési és rágalmi sajtóperekben az esküdszék illetőségi körét indokoltnak nem tartom, és pedig azért, mert mindazon érvek, melyeket fentebb a politikai sajtóvétségek esküdszéki elbírálása mellett felhoztam, a magánvád eseteire nem alkalmazhatók. A végrehajtó államhatalom ugyanis, ez ügyekben még nem tekinthető érdekelt félnek a mennyiben érdeke a létező jogrend védelmére irányul; mert ép ezen irányban érdeke teljes összhangban áll a bírói hatalom vagyis az igazságszolgáltatás hivatáskörével; míg ellenben politikai bűncselekmények elbírálásánál az igazság felderítése többnyire épen a létező jogrend védelmével nem áll összhangban. Továbbá azon szerintem legnyomatékosabb indok, mely politikai sajtóvétségek tekintetében a doctrinának teljes hiányában áll, szintén nem alkalmazható a magánvád eseteire, mert a becsületsértés és rágalom fogalmi meghatározása nem függ oly eszményi törekvések megbirásától, mint például a felségárulás, lázítás s egyéb ily politikai bűncselekmények meghatározásánál. Végre magának az esküdszéki intézmény hitelének érdekében kívánatos, hogy az magánszemélyek sajtópereiben ne bíráskodjék. A tapasztalat, melyet e téren hazai esküdszéki eljárásunk köréből szerezhettünk, legkevésbé sem válik annak előnyére. Az oly esküdszéki határozatok ugyanis épenséggel nem tartoznak a ritkaságok közé, melyekben az esküdszék igenlőleg felelt azon kérdésre: hogy Péter a Pál ellen becsületsértést követett el; de azért mégis a bűnösség kérdésére tagadó választ adott! Nem vélek tévedni, ha ezen anomalia magyarázatát egyszerűen a francia jury intézményéből kölcsönzött helytelen kérdés feltevési rendszerben keresem; és másrészt az esküdszék azon hajlamában, hogy a becsületsértés tényleges elismerésével nyújtott erkölcsi elégtétel mellett, elkerülni kívánja vádlottnak bűnhöztetését s fogásra való elítélését. Hazai esküdszéki gyakorlatunkban ezen méltányossági szempont mindinkább virágzásnak indul, és „méltányossági jogrendszerünk” mellett, specíficus magyar esküdszéki gyakorlattá fejlődhetik.

Van azonban ezen kiterjedt esküdszéki illetőségi körnek egy még sötétebb árnyoldala, mely abban áll, hogy az aprólékos magánügyek tárgyalásával elfoglalt esküdt-bírák, ezeknek tárgyalása által terhes kötelességük teljesítésének igénybe vételét indokoltnak nem tartva, gyakori felmentések által igyekeznek a becsületsértési magánperek esküdszéki tárgyalását elhárítani, és ebbeli céljukat, a költségek nagyságának számbavétele mellett többnyire elérik. Az ily jogállapot azonban sem a sajtószabadság, sem a közbiztonság, sem az esküdszéki intézménynek előnyére nem válik, hanem azt csak is a zsebmetező zuglapok szokták hasznukra fordítani.

Tudom hogy indítványomnak erre vonatkozó tétele legtöbb megtámadásnak lesz kitéve nemcsak azért, mert a német jogászgyűlés is mindannyi sajtóvétségre nézve az esküdszék illetősége mellett nyilatkozott, sőt némely újabb törvényhozás mint például a bajor és az osztrák sajtótörvény hasonló kiterjedt esküdszéki illetőségre van fektetve; hanem a támadások főleg azon nehézség tekintetbe vételéből fognak kiindulni, hogy sok esetben a magánszemély és hivatalos állása közt határvonalat szabni alig lehet. Ezen ellenvetés azonban csak a mostani gyarló sajtótörvényünk mellett bir jelentőséggel, melynek 10. és 11. §§-ai valóban nagy zavart okozhatnának;⁶⁾ de itt amugy is csak de lege ferenda lehet-

⁶⁾ Sajtótörvényünk 10. §. „Ki a törvény által alkotott valamely hatóságot vagy testületet rágalommal illet, stb.” 11. §. „Ki valamely köztisztviselőt vagy közmegbízásban eljárót,

vén szó, önmagától értetik, hogy indítványom egyes tételei az anyagi és alaki büntetőtörvényhozási feltételéhez vannak kötve.

Iparkodtam eddig a szabadelvűség olcsó phrazisait ovatosan kerülni, de minthogy előre láthatólag ezen oldalról is várhatom a támadásokat oly indítvány ellenében, mely az esküdszék illetőségi körének korlátozását célozza, — az eddig követett taktikám szerint, jól tudván azt, hogy különösen nálunk: nemo propheta in patria, — idegen autoritások tekintélyével védem magamat.

Az 1849-ki német birodalmi sajtótörvény 61. §. szerint az esküdszék illetősége alól kivétettek azon sajtóvétségek: „bei welchen die Bestrafung von dem Antrage einer Privatperson bedingt ist oder die Strafe nur in angedrohten Geldbussen besteht.“⁷⁾ Ezen alig egy évig érvényben hagyott forradalmi sajtótörvénynek csak nem fog valaki reactionárius törekvéseket insinuíni? Legujabban pedig a német Journalistentag által tárgyalt sajtótörvényi tervezet 7-ik §-a ekkép szól: „Ueber alle von Amtswegen zu verfolgenden Gesetzesübertretungen, welche durch die Presse begangen werden, entscheiden Geschworene.“⁸⁾

* * *

Indítványomnak egyes tételei tehát összevontan a következők: mondja ki a magyar jogászgyűlés:

I.) hogy a präventiv rendszernek alapelveiből folyó és 48-ki sajtótörvényünkben foglalt korlátozások, minő: az óvadék (cautio), a köteles példányok szolgáltatása és felelős személyek megnevezése, — elejtendők;

II.) hogy a sajtótörvényünkben foglalt fokozati felelősség rendszerének elhagyásával a sajtó útján elkövetett büntetésre méltó cselekvényekre az általános büntetőtörvények és büntetőjogi elvek kivétel nélkül alkalmaztassanak;

III.) hogy a sajtó útján elkövetett és a kir. ügyészség által kereset alá vont bűncselekmények bűnössége fölött az esküdszék; — magánvádló által kereset alá vont sajtóvétségek fölött pedig a rendes bíróság ítéljen.

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

A polgári és bűnügy közti viszonyról.

(Folyt.)

II. a) A bírói hatáskör tekintetében szabály az, hogy a büntető bíró csak a bűnkérdést határozza el, és a büntetést szabja ki; a polgárjogi kérdés felett csak annyiban ítél, a mennyiben az a bűnüggyel szorosan összefügg, nevezetesen annak előfeltételét képezi, vagyis a polgárjogi kérdés csak annyiban képezheti a büntető bíró határozatának tárgyát, a mennyiben azt a bűnkérdés eldöntése és a büntetőjogi következmények meghatározhatása szükségképp maga után vonja; logközelebb és egyedül ezen szempontból és célból határoz a büntetőbíró a polgárjogi kérdések felett. Kivételesen azonban az érdekelt fél kívánatára a büntető bíró a polgári igényt egészen is határozhatja el, de csak azon esetben, ha az liquid, világos; nevezetesen a b. elj. javas. 111. §. szerint „a kártérítést csak annyiban

hivatalos tetteire vonatkozólag rágalommal illet stb.” Előbbi esetben az illető testület által hozott határozat folytán a közvádló indítja meg a megtorló keresetet; (19. §.) utóbbi vagyis a 11. §. eseteiben a kereset csak az illetőnek panaszára indíthatatik meg. (20. §.)

⁷⁾ Hartmann L. id. munkája 134. l.

⁸⁾ Biedermann K. Die Grundlagen eines deutschen Reichsgesetzes über die Presse stb. 7. l.

állapíthatja meg a büntető bíró, a mennyiben a kárnak valódiságát, valamint ennek a büntetőcselekvény általi okozását, ugyancsak szintén összegét is bebizonyítottának tartja, ellenkező esetben a kártérítés iránti kereset, a polgári peruttra utasíttatik, mi ellen perorvoslatnak sincs helye. (id. j. 115. §.) A bírói felelősségről szóló 1871. VIII. t. cz. 71. §. akképp rendelkezik ugyan, hogy „ha a kárt okozó cselekvény vagy mulasztás, mint büntetett rendes bünvádi eljárás tárgyát képezi, a károsult félnek választásától függ kártérítési keresetét vagy a bünvádi perben, vagy ennek befejezése után polgári uton érvényesíteni,“ a károsult félnek ezen választási joga azonban nézetem szerint csak a fenebbi megszorítás mellett állhat meg, t. i. kártérítési jogát a bünvádi perben csak akkor érvényesítheti, ha az liquid; hasonló értelemben kell venni az 1844. VI. t. cz. 28. §. c. p. rendeletét, hogy a büntető bíróságnak ítélete „a bűnösöknek és büntetéseknél meghatározása, valamint a váltójogilag meg nem ítélt károknak és költségeknek megtérítésére terjesztethetik ki.“

E szerint tehát hazánkban föltétlenül nem alkalmazható azon jogelv „major enim quaestio minorem causam ad se trahit (Paulus);“ az sem a mit Stübel után Zimmermann vitat, hogy a bűnügy föltétlenül causa major, ellenben a polgári quaestio minor; miből következetesen „a majori ad minus“ ismeretes elv szerint azt vezetik le, hogy a polgári, mint mellékügy a bűn — mint főügyet mindig követi, a bűnkérdéstől eltérőleg — ha csak a jogszolgáltatás terén számos visszasságokkal találkozni nem akarunk, — el nem intéztethetvén — a bűncselekvényből származó polgári igényt a bűnügygel kapcsolatban a fenyítő bírónak kell eldönteni. 1) Kétségbevehetetlen, hogy nagyon különös, midőn például a szándékos gyújtogatás büntetében elmarasztalt egyén az elmarasztalás folytán a tűzbiztosító társaság által neki előbb kiszolgáltatott biztosítási összeg visszaadása iránt polgári uton bepereltetik, a visszaadás jogalapjának az ellenfél által kellő nem igazoltatása esetére a polgári bíróság által a visszatérítés kötelezettségétől felmentethetik; vagy hogy a bünvádi uton akár föltétlenül, akár bizonyítékok elégtelenségéből felmentett egyén, a polgári bíróság által pl. a fő vagy póteskü általi bizonyítás alapján elmarasztaltathatik, és bizonyítékok elégtelenségéből felmentett, tehát gyanúval terhelt egyénnek eskü, valódi tisztító eskü engedtetik, és ezáltal, nehogy a gyanút maga ellen öregbitse és a bűnper megújítására okot szolgáltatasson, hamis eskü tételre kényszerítetik! és számtalan más efféle. 2)

Kétségkívül nagy anomalia, hogy ugyanazon országban ugyanazon államhatalomtól felállított bíróságok a fenálló törvények értelmében ugyanazon ügyben annyira különböző ítéleteket hozhatnak; de míg a büntető és polgári törvénykezés között az igazság kinyomozására célzó alapelvek különösen bizonyítási módszerekre nézve oly kiáltó ellentét létezik; míg a polgári igény a polgári perben a büntető eljárás eredményétől annyira eltérő jogi elbánásban részesülhet: addig a polgári anyagi és alaki jog önállóságának veszélyeztetése nélkül meg nem engedhető, hogy a büntető bíró a polgárjogi kérdés felett is határozhasson, annál kevésbbé, mert jogi igazságtalanság és a törvényhozás részéről ellenmondás lenne, a felektől megtagadni azon jogot, hogy polgári igényeiket, az ezek számára külön szabályozott uton ne érvényesíthessék. Ennélfogva a büntető és polgári bíróságok hatáskörének oly módon való szabályozása, a mint azzal hazai jogrendszerünkben találkozunk, nemcsak a munkafelosztás elvének, illetőleg a büntető eljárásnak a polgáritól való egyszerű elkülönítésének folyománya, hanem egyszersmind és főképp a fenálló törvénykezési szervezet lényegéből folyó, igaz hogy nem kívánatos visszasságokat előidéző szükségességnek logikai következménye. A „major enim“ etc. főnebb idézett elvnek föltétlen alkalmazása csak ott nem idézhet elő ellenmondásokat és jogi igazságtalanságokat, a hol a büntető és polgári eljárás, az igazság kinyomozására és megállapítására nézve különböző elvek és célok szerint rendezve nincsen. Itteni észrevételeink kiegészítése és befejezésül felemlítjük még, hogy habár hazai jogrendszerünk szerint is a bűnügy közjogi természeténél fogva nagyobb jelentőségűnek mutatkozik, mégis azt föltétlenül, mint causa principalis, a polgárit ellenben mint accessoriumot oly értelemben, hogy az a főügytől eltérő elintéztet nem nyerhetne, — mindaddig tekinteni nem lehet, míg megengedtetik, hogy a bűncselekvényből származó polgári igény külön eljárásnak önálló tárgyát képezheti; különben is mindenkorra figyelmet

érdemel Langenbecknek a következő tétele: Und mit welchem Rechte will man den vor einem Anspruche als einer derartigen Nobensache raden, der nicht bloss dem Berechtigten ebenso wichtig ist als dem Staate sein Recht auf Strafe, wie eine ungünstige Entscheidung desselben andererseits den Beklagten ebenso empfindlich, ja! noch härter treffen kann, als die Strafe selbst?

b) Viszont a polgári bíróság határozatát rendszerint csak a polgári ügyre terjesztheti ki, sem a bűnkérdés felett rendszerint nem ítélt, sem a tulajdonképeni büntetést el nem határozhatja (ptr. 9., 10., 321., 368., 376., 379. stb. §.). A többször felhívott Endemann ugyanazt tanítja: „Ebenso kann der Civilrichter über die verbrecherische oder Delictshandlung erkennen, welche Voraussetzung des Civilanspruches ist oder sonst im Laufe der Civilverhandlungen zu seiner Cognition kommt“, ezen tan azonban törvényeink értelmében csak kivételképen áll meg minálunk. Ugyanis törvényeink határozott rendelkezése szerint a polgári bíró a bűnkérdés felett, illetőleg a bűnkérdés előzetes eldöntése előtt a következő esetekben határozhat: 1. ptr. 322. §. esetében, midőn t. i. valamely, a büntető törvényekben tilalmazott cselekvény alapján perújítása kéretik, azonban a bünvádi eljárás az e nemű kereset elévülése miatt többé meg nem indítható. Ez esetben „a polgári bíró a bűnösség kérdése fölött is, de csak annyiban ítélt, a mennyiben a bebizonyított jogtalan cselekmény folytán a sértett felet kártérítés illeti“; 2. 1844. VI. t. cz. 28. §-nak a) p. esetében, a mennyiben „a váltótörvényszék, midőn valamely váltónak hamissága vagy hamisítása előtte bebizonyíttatik, azt ítélet által kimondja“, de a büntetést ez esetben sem szabhatja meg, mert „egyszersmind minden közbejött irományokat az illető büntető bírósághoz haladéknélküli megküldi.“ Ezen kivétel azonban megszorítást szenvedett a fenállott pesti királyi váltótörvényszéknek azon gyakorlata által, „hogy előtte rendes uton egyáltalában nem, vagy már befejezett perekben tárgyalta váltók hamissága iránt ítéletet hozni vonakodott, mit a királyi váltótörvényszék és az 1844. 6., 28. §. a) és f) p.“ alapján helybenhagyott. 3) Ezenkívül tudvalevő, hogy az 1868. 54. t. cz. hozatala óta ezen és a következő 3. d. kivétel, mint a ptr. 9. és 10. §-ával összeütköző intézkedések jogirodalmunk által megtagadtatván, megszüntetésök javaslatba hozatott. 3. 1844. VII. t. cz. 5. §-a szerint a csődperben „a bíróság a követeléseknek valósa felett az 1840. 20. t. cz. 74. §-a szerint hozandó ítéletnek alkalmával tapasztalván, hogy a megítélt követelések összege a tömeg értékét meghaladja, hogy a bukás hamissággal párosult“. Végre 4. ide számítható némileg a váltóvégrehajtás szabályozó 1869. évi április 8-káról kelt igazságügyminiszteri rendeletnek 20. §., mely szerint a bírói zártörési büntetettnek megtorlása a büntető bíróság hatásköréhez tartozik ugyan, de a rontás és elidegenítésből származott kár, mielőtt a büntető bíróságnak határozata bevértatnék, a váltótörvényszék által határoztatik meg, és határozata a váltójogi szokott eljárás útján végre is hajtatik. Minden egyéb esetekben a polgári bíró a bűnös cselekmény megítélésébe, még ha az a polgári igénynek előfeltételét képezne is, nem bocsátkozhatik, annak alapján, mielőtt a bünvádi határozat nem hozatott, polgári igényeket meg nem állapíthat, hanem tartozik a büntény előzetes elitélése végett az ügyet a büntető bírósághoz hivatalból áttenni; e helyütt ismételve megjegyeztetvén, hogy a polgári bíróságoknak bírság megállapítási joga a magánjogi vétségek és a ptr.-nek a törvénykezési visszaélések megakadályozása végett meghatározott eseteiben ezen intézkedések alá nem eshetnek, mert a kérdéses bírságok nem tulajdonképeni büntetőjogi büntetések.

Dr. ZISKAY ANTAL,
győri kir. jogakad. tanár.

(Folyt. köv.)

Kártérítési váltói jogeset.

Gaitner Tivadar a selmeczi takarékpénztár igazgatója, — keresetében előadta, miszerint Hudecz J. mint elfogadó, Rell J. mint kibocsátó, s Czobor J. mint forgató, — két váltóra 1160 frttal tartozván s bepereltetvén, Rell J. és Czobor J. ugy első, mint másodbíróilag fölmentettek, mivel az óvásközlés annak idején meg nem tétetvén, a váltó kereset egyik föltétele hiányzott, — a végrehajtás ennélfogva egyedül Hudecz J. ellen vezettethetvén, miután a követelés járulékaival 1325 frt 8 krt

1) Zeitschrift für Civilrecht und Process. XI. 63. lap.

2) Lásd bővebben Archiv i. h. 123—129. 1.

3) Pauler i. m. 510. §. 3. jegyzet.

tett, s erre Hudecz J.-tól csakis 396 frt 1 kr vétethetett be, — a takarékpénztár 929 frt 7 kr kárt szenvedett: mely kárnak okozója Alman András selmeczi főjegyző, ki elmulasztotta az óvási oklevelet a Vtk. I. 132. §-nak megfelelően, az óvástétel után időhaladék nélkül az óvásteve számára eredetiben kiadni, miután a kérdéses két váltó egyike lejárt 1866. január 23.-án, másika február 17.-én, s bár mindenik másnap megóvatoltatott, mindkét óvás mégis csak március 13.-án iktattatott az óvási jegyzőkönyvbe, s így az óvásteveknél, többszöri szorgozása daczára, — idejében ki nem adatott, — mint ezt az óvatoló Tibely V. s városi alattas hivatalnokok P. A. és H. Gy. tanukkal igazolni ajánlotta, s fent számolt kárát, az 1844. VI. 5. §. értelmében megítéltetni kérte.

Alperes ellenbeszédében előterjesztette, miszerint a kártérítési kereset alapozására igazoltatni kelle:

- a) hogy alperes köteleossége teljesítését elmulasztotta,
- b) hogy felperes e mulasztás által volt gátolva jogai érvényesítésében,
- c) hogy e mulasztás után s miatt kielégítést nem szerezhetett, — holott
- d) azon mulasztás nélkül kielégítést nyert volna.

Alperes azonban tagadja, hogy ezen előfeltételek bármelyike jelen esetben meg volna, — mert:

I. a felperes szerint is kellő időben szerkesztett óvásleveleket, — hogy alperes ki nem adta volna, daczára, hogy azok kiadására idejekorán szorgoztatott, — a felhívott tanukkal bizonyítani nem lehet, miután P. A. sikkasztásért el volt ítélve, — H. Gy. a kérdő pontok s bizonyítványának szövege szerint, csak azt lesz mondandó, mit óvásteve-től hallott, — T. V. pedig mint óvásteve — felperes takarékpénztár meghatalmazottja s annak felelőse és szolgálatában álló — tanúságtételre nem bocsátható; egyébiránt megjegyzi, hogy nem volt köteleossége a kivett óváslevelekkel az óvásteve után szalagálni, azt pedig tagadja, hogy a közlési határidő lefolyta előtt az óváslevél kiadására felszólítottatott, s hogy az óváslevél kiadását megtagadta volna.

Védelme II., III., IV. fejezetében aztán alperes főként arra helyezi a súlyt, hogy ha felperes részéről Hudecz J. ellen gondosan s lelkiismeretesen járnak el, — az egész követelésre teljes feleletet találnak, — ellenben Rell J. és Czobor J.-tól soha kielégítést nem nyerhetnek, s mindkét irányban többnemű bizonyítékkal él.

Felperesi válasz védi tanuit, P. A.-t, hogy nem hamis tanúsággért, sem hamis esküért ítéltetett el, s az óvás kivételekor Selmeczen írnokul volt alkalmazva, minélfogva tanuzástól az 1868. LIV. 191. §-a értelmében el nem zárható; — T. V.-t, hogy nem meghatalmazottja, nem érdekelt, sem szolgálatában nem áll, sem felelőse, csakis óvatolás végett küldte általa a váltókat; — H. Gy.-t pedig azzal, hogy az korántsem leendő nemleges tanu.

Az óvások szerkesztésére nézve megjegyzi, miszerint bár azok szerkesztése idejét nem tudhatja, s így arról mit sem szólhat, — tekintve mégis az óvások keltét, kétséget nem szenved, hogy azokat csak akkor szerkesztette, mikor az írnoknak az óvási jegyzőkönyvbe iktatás végett átadta, t. i. 1866. március 13.-án.

A válasz többi része aztán az ellenbeszéd II., III., IV. fejezetei irányában védekezik, s elbírálás alá ellenadatokat szolgáltat, különösen Czobor J.-ra nézve, ki még 1866. június 5.-én — a Hudecz J. ellen foganatosított végrehajtás idejében — oly vagyonos volt, hogy nála az 1866. szeptember- és decemberben zálogjogot szoroztak is, még 1393 frt 43 krt nyertek, — mi felperest bőven fedezendő.

Alperesi viszályozat csak annyiban tartalmaz, mennyiben újabb adatokat hoz föl, részint az ellenadatokat czáfolókul, részint annak bebizonyítására, hogy felperesi követelés Hudecz J.-nál ma is még 2730 frt értékkel fedezve van, ha kellő eljárás vezetettik.

* * *

Ezek voltak a per főbb mozzanatai, — kihagytam minden, az ügy érdemre lényegtelen, — valamint csak fővonásokban vázoltam azokat, mikor a felek, a kártalanítási jog elvi megalapítása esetére viszonzosan kifejtettek.

Megemlítve már most, hogy a kihallgatott tanuk közül, 6 kereseti állításokra egyedül T. V. adott tüzetes és kimerítő tanuzmányt, P. A. csakis az óvásoknak, az óvási jegyzőkönyvbe

iktatás végett átvétele idejéről szól, — H. Gy. a szorgozások idejének meghatározásába nem bocsátkozik, s hogy a többi tanuk előadása, az ügy elvi jelentőségét nem érinti: az ügy kifejlésének helyes képét szolgáltatottam.

Ez ügyvázlatból kitűnően a támadás főszála, az óvásoknak az óvási jegyzőkönyvekbe iktatása idejére volt fektetve, s abból következtetésként kívánta felperes igazoltnak tekintetni, hogy alperes az óvásokat a közlésre rendelt idő alatt ki nem szolgáltatta.

E körülményre azonban egyedül a Vtk. II. 133. §. esetében lehet bizonyítékul hivatkozni, ha a váltó óvások másaira, azoknak az óvási jegyzőkönyvekbe iktatásuk előtt szükség leendett, s azokat megszerezni nem lehetett és ebből a félre kár háromolt volna: egyébként e kérdés a Vtk. II. 132. §. értelmében, ugy szólván, fegyelmi kérdés, mely a Vtk. II. 127. §-ában képesítették irányában, fölöttes hatóságaink elintézése alá tartozik.

A keresetnek ez alapon kifejtése után, s midőn az óvásoknak törvényes időben kivételét felperes a Vtk. II. 80., 93. és 97. §-a értelmében beismerte: ennek a válaszban következtetésképen kétségbevonása ép ugy elkészt volt, mint igazolatlan maradt.

Alperesi védelem már a dolog természetéből könnyebb volt, mint a támadás, s így szabatosabb is, midőn a védelem főszálát annak tagadására helyezte, hogy a közlési határidő alatt, az óvás-levelek kiadására fel nem szólítottatott.

A tanuk kihallgatása s a tanuzmányok észrevételezése után hozott elsőbírói ítélet, — felperest elmozdította keresetétől, a következő indoklással:

1. A kártalanítási kereset alapjául vett 1844. VI. 5. §. szerint, az illető törvényes személyek, a Vtk. I. 8-dik fejezetében foglalt rendeletek bármely pontja teljesítésének mulasztása eseteiben tartoznak kárpótlással; miután pedig a vonatkozott 8-dik fejezet egyedül az óvások eszközéséről rendelkezik, — felperesi keresetben pedig az, hogy az I. s K. óvások nem 1866. január 24.-én s február 18.-án, s így nem a Vtk. I. 127—131. §-nak megfelelően teljesítették volna, — nem is állítatik, s így e részben az I. k. óváslevelek a Vtk. II. 97. §-a értelmében, tökéletes bizonyítékot képező oklevélnek tekintendők; — s miután felperes azt, hogy az óvások közlésének eszközhetése végett, a Vtk. I. 139. s 140. §-ban meg szabott határidő alatt alperestől az óvásokat meg nem kaphatta, — s e miatt viszkeresetének az előzők ellen nem érvényesíthetése folytán szenvedett volna kárt, nem igazolta: alperes törvényes köteleossége teljesítésének mulasztásában, s így kárpótlással tartozónak el nem marasztalhatott.

2. Arra nézve ugyanis, hogy felperes részéről az óvásközlésre szabott határidő alatt, az óvások alperestől átvételére nézve intézkedés történt volna, — miután T. V. tanu határozott előadása, mint felperesi meghatalmazott tanuzása — alperesi kifogás folytán — az 1868. LIV. 192. §. a) pontja értelmében bírói figyelembe nem vétethetik, — P. A. és H. Gy. tanuzmánya pedig az időpontra nézve semmi határozott adatot nem szolgáltat: felperes a Vtk. II. 80. s 93. §. értelmében bizonyítani nem tudta.

3. Felperes azon mulasztása, hogy a Vtk. I. 136. §. értelmében jogához képest az óváslevelekre fel nem jegyztetette azon napot, melyen azok az óvásteve kezéhez adtak. Alperes azon tagadását, mely szerint tőle az óvások, az óvásközlésre szabott határidő alatt át nem vétettek, illetőleg azok átvételére senki nem jelentkezett — megerősíti.

4. Az ügy elvi kérdésének ily állásában, az alperes által felhívott tanuk előadásának, mint az ügy döntő körülményétől távolos, — s az ügy érdemmel már egybe függő kártalanítási kérdésekre vonatkozóknak: mérlegezésébe bocsátkozni nem lehetett.

Ezen elsőbírói ítélet ellen felperes felebbezván, — különösen hangsúlyozta a Vtk. I. 132. §-t, melynek értelmében alperes mulasztása teljesen legyőzve van a tanuk által. Ezek közül T. V. irányában jogosítatlanul hivatkozott az 1868. LIV. mert az ügybíró csak a Vtkre hivatkozhatik, s határozatát egyedül arra alapíthatja, de hibásan is lett a 192. §. a) pontja alkalmazva, mert tanu nem meghatalmazott, de pénztárnoka volt felperes intézetnek, s ha már kihallgatása elrendeltetett — figyelembe veendő is lett volna előadása, mely alperes mulasztását szabatosan és határozottan bizonyította; továbbá P. A.

határozottan mondja, hogy az óvásokat alperes jegyzőkönyvbe iktatásra 1866. márczius 13-án adta tanunak; végre H. Gy. szintén emlékezik, hogy az óvások alperesnél többször sürgetettek.

Záradékol felperes azon elvet állítja fel, hogy alperesnek kellett volna igazolni, miszerint felperesnek az óvásokért jelenkezése a Vtk. I. 139. és 140. §-ban megszabott határidőn túl történt, s ez alapokon kérte az elsőbírói ítélet megváltoztatásával alperes marasztását.

A másodbírói ítélet azonban az elsőbírói ítéletet helybenhagyta — a következő indoklással:

„Azon körülményekből, hogy a főlvet óvások kiadása, az óvások főlvétele napján felperes által alperestől hiába kéretett, és hogy ezen óvások későn iktattattak be az óvási jegyzőkönyvbe, — végre hogy az óvások kiadása több ízben siker nélkül sürgettetett, — eltekintve attól, hogy a két első körülmény egy-egy tanunak — felperesi közvetlen tudomás hiányában póthittel ki nem egészíthető — vallomása által be nem bizonyított, még az, hogy az óvások kiadása iránti több ízbeni sürgetések, a különböző napokon kivett óvások mindeikének kivételére rendelt törvényes határidő után 48 óra alatt, s így a Vtk. I. 140. §-ban kiszabott döntő határidők alatt történtek volna: ki nem tűnik.”

TOKAJI NAGY LAJOS,
k. keresk. s vált. törvszéki bíró.

Bűnügyi perújítás.

Bűnügyekben a m. kir. Curia mint legfőbb törvényszék alapperbeli ítélete végrehajtható-e, ha vádlottak az ítélet kihirdetése alkalmával perújítási kérvényt beterjesztenek?

Ezenelvi kérdésben ellentétes nézetek merülvén fel, a nélkül, hogy annak elméleti fejtegetésébe bocsátkoznánk, és a végre nem hajthatás okszerűségét igénytelen véleményemmel kitüntetném a fent jelzett elvi kérdésre előleges válaszul elégségesnek tartom — annak megfelelő konkrét esetben a legfőbb tszék ítéletét, mely eddigi fenyítő gyakorlatunk szerint elvi kérdésekben döntvénynek tekintendő felhozni.

B. D. Ádám és társai elleni súlyos testi sértési bűnügyében a legfőbb törvényszék 1870. évi jun. 24-én 1454. sz. a. kelt ítéletével a kir. ítélőtáblának 1870. febr. 4-én 2599. sz. a. kelt alapperbeli ítéletét a bűnösség és büntetés kérdésében helybenhagyva I. r. vádlott B. D. Ádámné sz. G. Máriát 2 havi II. r. vádlott B. D. Ádámné sz. B. Máriát hat heti és B. D. Ádámot 1 havi börtönre ítélte, fájdalom díj orvosi és a munka mulasztási díjakat azonban 80 ftról 40 ftra mérsékelte.

Ezen legfőbb törvényszéki ítélet hirdetése alkalmával azonban vádlottak Békésmegye fenyítő törvszékehez perújítási kérvényt adtak be, melyben kérik az alapperben ki nem halgatott tanúkat, kik azt bizonyítják, hogy a vádbeli cselekményt előzőleg sértett által beestelenítették, kihallgattatni és a büntetés foganatosítását felfüggeszteni.

Az I. bíróság Békésmegye feny. tszéke 1870. szept. 7-én 549. sz. a. hozott végzésében a perújításnak — minthogy újabb bizonyítékok fel nem hoztak, helyt nem adva, a legfőbb törvényszéki ítélet foganatosítását elrendelte. Ez ellen vádlottak felebbezván, a kir. ítélőtábla 1870. okt. 28-án 9835. sz. alatt kelt végzésével az I. bírósági végzést indokaiból helybenhagyta. Ellenben a legfőbb törvényszék vádlottak felebbezése folytán 1870. évi márczius 24-én 960. sz. a. következő végzést hozta:

Bűnvádi perekben az újra felvétel iránti kérvény természetesen az alapperbeli ítélet végrehajtása előtt lévén elintézendő, miután az e helyre felkivánt iratokból nyilván kitűnik, hogy vádlottak m. é. 1454. sz. a. kelt már legfőbb bíróságilag is elintézték bűnvádi perüknek újra felvételét kérelmezték, és ezen kérvényük, mert az ezt megtagadó elsőbírói végzést felebbezték, mindez időig elintéztettnek nem vétethetik, ugyanazért a p. k. ítélőtábla végzésének megváltoztatásával amaz alapperbeni ítélet foganatosítása — érintett újra felvétel iránti kérvény elintézéseig betiltatik.

ZÁVODY ALBIN,
kir. táblai bíró.

Egy igazolási eset és a m. kir. Curia semmitőszékének erre vonatkozó határozata.

Hogy mily nyomoruságos dolog rossz törvénykezési eljárás alatt élni, azt mióta az 1868-ki LIV-ik t. cz. életbeléptetett, sokkal inkább érzi minden jog kereső fél, mint az előtt bármikor, — kivéve azon primitív, de jogtörténelmileg igazolt eljárást, midőn egy pár forintos perben is egészen a fejedelmig appellálhatott a székely atyafi; — de még nyomasztóbbá válik a helyzet akkor, midőn szakértők által egyhangulag elítelt jelenlegi törvénykezési eljárásunk mellett a legfőbb bíróság a bírságolás körül zsarnokul jár el az ügyvédek ellen.

Nem lévén szándékom ezuttal a törvénykezési eljárás szabályait és a semmitőszék határozatait átalában bírálat alá venni, csak egy specialis esetet akarok felhozni, melyből világosan átláthatja bárki, hogy a nevezett legfőbb bíróság gyakran a törvény világos határozataival is homlokegyenest ellenkező módon szabja ki kegyetlen bírságát. Az eset következő:

A. és B. egy sommás keresetet indítanak egyik járásbíró-ságnál C. ellen. A járásbíró a keresetro tárgyalási határpont tűz. Alperes C. a tárgyalási végzést elküldi D. ügyvédnek és felkéri, hogy ötet a szóban forgó ügyben az adott utasítás értelmében képviselje.

A megbízott ügyvédnek ugyanazon napon egy másik járásbíró-ságnál is tárgyalása lévén, még pedig egy sokkal fontosabb ügyben, mint a melyről jelenleg szó van, s ennél fogva a C. elleni tárgyaláson nem jelenhetett meg, minek természetesen eredménye az lőn, hogy C. per contumaciam elítéltetett.

D. mint C. megbízottja a tárgyalásról lett kimaradása következtében igazolással élt, felhozván igazolási kérésében, hogy C. ellen a makacssági ítélet meg nem állhat, mert ő képviseltetéséről gondoskodott, de képviselője a fentebbi ok miatt nem jelenhetett meg, kérvén a bíróságot, hogy az igazolásnak helyet adva az ügy érdemében hozzon újabb ítéletet. Tárgyalás után a bíróság az igazolási kérvényt elutasította, s az előbb hozott makacssági ítéletet érvényben fentartotta. — Alperes, illetőleg megbízottja ezen elutasító végzés ellen a ptr. 297. §. 17. pontja alapján semmiségi panaszt emelt.

A m. kir. Curia semmitőszéke a semmiségi panaszt vizsgálat alá vévén, mint alaptalan (?) nemcsak elvetette, hanem az azt ellenjegyző ügyvédet pénzbírsággal büntette!

Ennyiből áll röviden a tényállás.

Hogy alapos volt e vagy sem a semmiségi panasz a fentforgó esetben, ez uttal nem vitatjuk, de hogy olyan esetben, ha az igazolásnak hely nem adatik, semmiségi panaszszal lehet élni, azt az idézett törv. czikk világosan bizonyítja, s ennél fogva a curiai határozat, mely szerint a semmiségi panaszt ellenjegyző ügyvéd pénzbírsággal büntetettik, hogy teljesen alaptalan, sőt egyenesen a törvénybe ütközik, azt határozottan merjük állítani.

Az előadott eset szerint a ptr. 297-dik §-ának akármelyik pontjára fektetheti panaszló semmiségi panaszát, az ellenjegyző ügyvéd meg vagy meg nem büntetése csakis a semmitőszék kénye-kedvétől függ, uti figura docet.

A kimért pénzbírság egyébiránt már le van fizetve — habár keservesen, — mert jogtalanul történt annak kirovása, s jelen felszólalásunk nem is azon néhány forint kicsikarása miatt történik, hanem egyfelől azért, hogy szóljon hozzá más is ezen kérdéshez, ha érdemesnek tartja, vagy ovakodjék a törvény által nyújtott eme jogorvoslattel élni; mert ilyes eljárás mellett nincs biztosítva a megbüntetés veszélyétől, — másfelől pedig azért, mert nekünk nagyon fájna, ha hazánk egyik legfőbb bírósága hasonló eljárások által eddigi tekintélyét, a jog kereső feleknek beléje helyezett bizalmát, tiszteletét saját kezével tonnén tönkre. *)

CSIKI ENDRE,
h. ügyvéd.

*) Egy lényeges körülményt azonban nem említ meg a cikkiró, t. i. hogy miért nem kért halasztást? A sérelem, melyet az ügyvéd ur a fél irányában okozott, mindenesetre nagyobb. Szerk.

K ü l ö n f é l é k.

(Az igazságügyi budget) tárgyalása nálunk évfordulót jelez; de ez alkalommal kiváló jelentőséggel bírt, nem ugyan a miniszter böcs hallgatásánál, mint inkább azon jelenségnél fogva, hogy észlelhető volt azon szellemirány, mely a törvényhozó testületben a jogalkotás kérdéseinél a nemzet jövője fölött könnyen évszázadokra kihatólag dönteni fog. És ezen újabb szellemirány áramlata ismét meggyőzhetett mindenkit arról, hogy ép úgy mint az önálló gondolkodásra képtelen tömeg, — egyik extremumból a másikba esünk, és ma „hozzaná”-val fogadjuk azon eszmét, melynek hirdetőjét tegnap keresztre feszítettünk volna!

Receptio! Ez most a jelszó!

Ezelőtt pedig két évvel, az 1871. évi igazságügyi budget tárgyalása alkalmával szóról-szóra ezt irtuk: „a birói hatalom gyakorlásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása óta nem volt annyi dolga „a nemzeti genius”-nak, mint az idei igazságügyi budget tárgyalásánál.” Akkorában Horváth B. elkeseredetten panaszkodott a fölött, hogy azzal vádolják: hogy megtámadja a nemzet geniusát. „A mult intézményei — azt mondá — oly korhadtak, hogy azokat gyökeres átalakítás nélkül nem volnék képes javítani, iparkodtam körültekinteni Európa művelt nemzeteinél, s azon intézményeket, melyek ott a személy- és vagyon, melyek a politikai szabadságot biztosítják, és melyek e részben czélszerűeknek bizonyultak, megkísérlettem Magyarországra átültetni. Ha uraim, ezen kísérlettemmel a nemzet geniusát megtámadtam, akkor valóban kétségbe kell esnem az iránt, hogy a magyar nemzet geniususa oly különvált genius, mely más művelt nemzetek geniusával össze nem fér.”

Most meg ezzel ellentétben „receptio” lett a jelszó!

Mindkét irányban azonban a jelszó csak pusztá hang, mely egyenlő tehetetlenséget árul el.

Jogfejlődésünknek nemzeti geniususa nem lehet egyéb, mint a tudomány; receptio alatt pedig annak hívei ugyanazt értik, mert ünnepélyesen tiltakoznak azon feltevés ellen, hogy valamely idegen törvénykönyvnek egyszerű elfogadását czélozzák. Csak a jelszó változott tehát, de a tétlenség ugyanaz maradt.

Helyesen mondá Hoffmann Pál: jogot nem lehet teremteni; nincs senki, ki jogot tudna kigondolni. Közöljük egyébként a gyorsírói feljegyzések alapján Hoffmann P. beszédének e tárgyra vonatkozó részét:

„Ha receptio alatt értjük egy idegen kész törvénykönyv egyszerű elfogadását, ez más dolog, mintha a receptio alatt egyáltalában azt értjük, hogy idegen jogintézmények fogadtasának el. Mig én részemről az utóbbi hívének, barátjának valom magamat, úgy a receptio ama másik nemének leghatározottabb ellenzője vagyok. És ebbeli nézeteimet indokolni fogom. (Halljuk!) Engedjék meg, ha erre vonatkozó előadásom valamivel tovább tart. Az erre vonatkozó nézet függ a mi jogunk llására vonatkozó felfogástól.

Nem egyedül abban keresendő t. ház, hogy oly kevés eredményt tudunk felmutatni az igazságügy torén, hogy talán nem rendelkezünk elégséges erőkkel, hanem a főök abban van, hogy oly nehéz situációban a codificatio terén mint a magyar nemzet, soha nemzet nem volt. Tudjuk, hogy a codificatio iránti törekvés a mult században indult meg, a célzat ott épséges jogállapot mellett csak az volt, a létező jogot, a létező jogszabályokat korszerű alakban átültetni. Jelesül Németországban nem jelentett codificatio egyebet, mint jobbára a latin kutforásokban rejlő jogszabványokat német törvénykönyvbe, német nyelven és rövidebb alakban átültetni. Ezen feladat aránylag könnyű. Ha valaki kétkedik ezen, olvassa el akár Mária Thérézia azon rendeletét, melylyel az osztrák polgári törvénykönyv készítésére adott utasítást, vagy olvassa ol a porosz törvénykönyvre vonatkozó utasítást. Mindnyájuknál azt találjuk, hogy

a létező joganyagnak csak egy más formában átöntése czéloztatik. Nem szenved kétséget, hogy nálunk is Magyarorszában a mult században azon törekvéseknek nyomára akadunk, és mélyen kell fájlnunk, hogy nem sikerült. Ha azon törekvés, a mely különösen a török uralom megszűnése után és VI. Károly óta szüntelenül folytatott czélt ér, bizonyára ma könnyebb volna állásunk, mert ma joggal azon anomal helyzetbe jutottunk, hogy a török uralom megszűnte után csaknem 48-ig nem tétetvén meg a koronkint szükséges reformok, jogintézményeinknek egész tagolata oly annyira ellenkezésbe jött a kor igényeivel, hogy az intézmények utoljára egyszerűen eltörölendők voltak. Nem szenved kétséget t. ház az, hogy nagy baj egy nemzetre nézve midőn az ő joga a kellő időben véghez viendő reformok elhanyagolása miatt utoljára azon állapotba jutott, hogy egyszerűen törvény eltörlése által egészen új jogállapotot kénytelen helyére állítani, melyre vonatkozólag törvényes jogszabály alig létezik. De tény az, hogy mi ily állapotban vagyunk, s ha valaki ezen kételkedik, olvassa meg az 1848. 15. t. cikket, hol utasítás adatván a kormánynak a polgári törvénykönyv kidolgozására, ez utasítás abból állott, hogy az ősiség eltörlése alapján terjesszessék elő törvényjavaslat. Ily utasítás még egy törvényhozó hatalom által sem adatott törvény készítésére, mert ellenkezőleg az utasítás rendszeren úgy szokott hangzani, hogy az eddigi törvények alapján, holott a 48-ki törvényhozás kénytelen volt egy merő tagadást, negatiót adni utasításul. Bátran hozzá tehetne volna a törvényhozás, hogy nemcsak az ősiség eltörlésének alapján, hanem akár az urbéri-ség rendszerének és több egyebek eltörlésének alapján. Ily helyzetben lévén, igen természetes, hogy a feladat sokkal nehezebb, mint bármely más országban.

Már most visszatérek e receptiónak általam is elismert szükségére. Jogot t. ház, nem lehet teremteni senkinek, a jog mindvégig tételes, nincs senki, ki jogot tudna kigondolni. Vannak valóban fenálló jogok, de egyebek nincsenek. Ugyanazért t. ház mi a feladatunk, mikor jelenleg törvénykönyvek alkotásához fogunk? Daczára annak, hogy oly annyira megapadt joganyagunk az eltörlések által az idejekorán meg nem tett reformok által, még sem habozom kijelenteni, hogy miután a régi jogokból mentől kevesebb az, a mi fenmarad, annál gondosabban kell azokat összegyűjteni. És engem már ezen körülmény is arra indit, hogy az egyszerű adptionnak ellene vagyok, s első sorban leggondosabban vélem összegyűjtendőnek régi jogunknak jelenleg még használatban levő és használható elemeit. És ezek lennének első sorban hivatva hazai törvénykönyveink főalkat részét képezni. Mi illeti a többi arra nézve utasítást ad nekünk az élet. Ha a törvényhozás megállapodott, nem állapodott meg a jogi élet. Viszonyaink kifejlődtek és egy más jogi és gazdasági élet az, mely jelenleg fenáll, mint az, mely volt 48 előtt vagy végeben. Az ezen viszonyoknak megfelelő jogintézményeket vélem én létesítendőknék, habár elsajátítás utján, de elsajátítandónak vélem a lényegét, a gondolatot és nem a formát. (Helyeslés több oldalról.)

De még egy másik körülmény is van. Még azok is, a kik a legnagyobb tökéletesség ürügye alatt pártolják a receptiót, rosz uton járnak, ha egyes törvényeket keresnek. A legtökéletesebb jog nem törvények és törvénykönyvekben, hanem a tudományban foglaltatik és nagyon tévednek, kik azt javasolják, hogy a receptiónál egyes törvényekre szorítkozzunk. Majd rá fogok térni különösen az osztrákra vonatkozólag megjegyzésemben. Azok, kik úgy tesznek mint én tettem, először is egy nemét a kis gazdálkodásnak ajánlják, egy nemét azon beismerésnek, mintha nem állana rendelkezésünkre maga a tudománynak tana és kénytelenek volnának második kézből meríteni azt, mit első kézből vehetünk.

Akar talán példát a t. ház? Szolgállok egy gyakorlati példával. Ott van a száz törvénykönyv, az a legújabb codex. Ez egyik helyütt azt mondja: a szerződések ott teljesítendők, hol megkötöttek, ha más hely nincs kikötve. Ez a legújabb törvénykönyv, méltóztatassék ezen szabályt acceptálni, és valójában absurdum ezen szabály. Mert ha pl. Franciaországba utazván Wahrmann t. barátommal, ha véletlenül Strassburgnál a vasúton egyezkedésre léptünk, ezen az bály szerint a szerződés teljesítése végett nekünk Pestről Strassburgba kellene utazni. Ezen szabály tökéletesen helytelen, s ki is van mutatva, hogy helytelen. Pedig honnan tudjuk? máshonnan nem tudjuk, mint a tudomány legújabb eredményeiből. Ha tehát mi azt mondjuk, hogy recipiáljunk önállólag a tudomány állásához képest, ezt én szívesen pártolom, és más nemét nem is képzelhetem a receptiónak. De ha azt mondja valaki, hogy a receptio alatt egyes törvényeknek elfogadását érti, úgy a mint vannak, akkor én a

receptiót ellenzem. Szabad legyen pedig kijelentnem, hogy azok, a kik mindig receptióról beszélnek, azok az osztrák törvénykönyvet tartják szem előtt. Engedjenek meg nekem azon t. urak egy praktikus kérdést. Erdélyben érvényben maradt az osztrák törvénykönyv és vajjon Erdélyben a jogállapotok oly fényesek, oly jelesek-e, és jobb-e ott egy igazságszolgáltatás, mint Magyarországon. Hiszen ha az osztrák törvénykönyv volna az, mely igazságszolgáltatásunkat jobb lábra helyezné, akkor ott fényesnek kellene a jogállapotnak lennie, pedig úgy tudom, hogy nem nagyon fényes. (Igaz balfelől.) De tovább megyek, ha az osztrák törvénykönyvet akarjuk recipiálni, kérдем akarjuk-e recipiálni az 1811-ben alkotott törvénykönyvet vagy nem. Ha akarjuk, akkor háromféle házassági jogot kell elfogadnunk. Egyet a katolikusok, egyet a protestánsok és egy harmadikat a zsidók számára.

Benne van az urbéri viszony abban a törvénykönyvben, de nincs szó abban az írói tulajdonról. Van benne tömérdek téves szabály, és van egy rendszer, melyről Unger, e törvénykönyvnek legilletékesebb interpretátora azt mondja, hogy ez oly rendszer, mely a dolgokat a fejük tetejére állítja. Méltóztatnának recipiálni ezen helytelen alap mellett helytelen téves fogalmakat is és egy elavult törvényt. Vagy tán méltóztatnak recipiálni azon rendeleteket és törvényeket, melyek 1811 óta az osztrák törvényhozás e terén megalkotott. Ha ezeket hozzá vesszük; akkor van valami értelme a receptiónak, mert azt mindenki megengedi, hogy csak revisio mellett lehet át venni bármely törvénykönyvet. (Felkiáltások: hisz az természetes!)

Azt méltóztatik mondani, hogy nem szándékoltatik a törvénykönyvnek oly értelemben való recipiálása, hogy az mint mondtam, annak egyszerű fordítása legyen hanem, hogy azt revisio és javítás alá kell venni. De méltóztatassanak elhinni, hogy a törvénykönyvnek ily megjavítása nem kisebb munkába kerül mint egy egészen önálló munka készítése, mert mindazon ismeretek, melyek egy önálló törvénykönyv kidolgozására szükségesek, szükségesek t. ház itt is, mert különben egyszerűen le fogjuk írni, hogy a szerződések ott teljesítendők a hol létre jönnek.

Vagy például, hogy a mint ez az osztrák törvénykönyv szerint van — a halott azon pillanatban tekintetik meghaltnak, a midőn a törvényszék által halottnak nyilvánittatik, és e törvény a mi valóságos absurdum és így sorba méltóztatnak az ily elveket leírni és a világ nevétségére receptió útján Magyarországon törvény erőre emelni azért, mert benne vannak az osztrák törvénykönyvben és nem méltóztatnának tekintetbe venni, hogy 20 év óta magában Bécsben a tanárok ezen törvénykönyv elveit az egyetemen nevétség tárgyává teszik. Én szükségesnek látom, hogy az igazságszolgáltatás terén a jogrendszer alapelvei megállapíttassanak és pedig mindjárt, vagy minél előbb és hogy ezen alapelvekhez képest a törvénykönyv elkészítése haladéktalanul meg kezdessék és ne egymás után, hanem egyszerre az egész vonalon, ha meg van az alap — akkor az kivihető.

Hogy receptióról csak azon értelemben szólhatunk, mely szerint az nem állhat valamely törvénykönyvnek egyszerű átvételében, — kétséget alig szenvedhet, s így igen természetesen az is a kivitel sikerétől függ, melyre nézve azonban nem igen bátorító előzményekkel dicsekedhetünk, mert eddig nálunk a receptio idegen törvények eltorzításában állott! Ideiglenes perrendtartásunk és a bünvádi eljárás ideigl. szabályozása erre ijesztő példát képeznek. Még egyes jogintézmények meghonosításával sem voltunk szerencsések. Így péld. az írásbeli eljárásra fektetett perrendtartásunkban a semmitőszék úgy érzi magát, mint a tormába esett féreg; a bírósági végrehajtói intézmény pedig akkép, a mint meghonosítottatott, a szóbeliség fundus instructusához tartoznék, — mostani rendszerünk mellett ellenben az egy igen drága luxus-articulus!

De e kísérletek legalább egy bizonyos irányt jeleztek. Mindenki látta a végcélt, melynek megközelítésére egy-egy, habár gyarló lépést tettünk.

Most azonban önsorsunk intézésének hetedik évében a zürzavar tetőpontjára érkeztünk. Az ország kü-

lönöző részeiben különféle törvényeket követve; jogrendszerünkbe idegenszerű jogintézményeket beékelve; bírósági szervezetünket az államhatalom bírói és végrehajtói vagyis közigazgatási hatáskörének elválasztására fektetve; a kormány sem törvényelőkészítési közeggel, sem az igazságügyér törvényszerkesztési osztálylyal nem rendelkezve; — így nézünk a bizonytalan jövő nagy semmiségébe. A tehetetlenségszülte ezen eredménynél természetesen „receptio“ lett a schlagwort, sokan azt értvén receptio alatt: hogy sült galambok fognak szájunkba repülni.

Valóban kétségbeejtő a helyzetünk, melyen hogy fog-e segíteni a pénzügyi bizottság s illetőleg a képviselőház ama határozata, melyben az igazságügyér utasítva lett: „hogy tegye tanulmánya tárgyává igazságszolgáltatásunk jelen rendszerét, hallgassa meg a szakértőket, jusszon mielőbb tervszerű megállapodásra azon reformokra nézve, melyek jogszolgáltatásunk terén halaszthatlanoknak mutatkoznak, s megtevéen a szükséges munkálatokat, mutassa be javaslatait a képviselőháznak“, — mondom a fölött, hogy fog-e segíteni az ily consilium? a fölött egyelőre még véleményt sem akarunk nyilvánítani; de annyi bizonyos, hogy csak öntudatos célra törekvő tetterő vezethet bennünket egy boldogabb jövő ígéret földjére!

D.

(Megrovást) érdemel némely kir. jogakademia tanári testülete azon szükkeblüségéért, melyet a pályázati hármas candidatio körül tanusított! Mi mindenkor botránynak fogjuk jelezni azt, ha valamely tudományos intézet nem a tudomány érdekét tartja egyedül s kizárólag szem előtt, hanem kicsinyes anyagi érdekeket. Legujabb időben a pozsonyi és kassai kir. jogakademiák tanári testülete azon okból candidálta a legérdemesebb pályázókat utolsó helyen, mert a nem királyi akademián töltött 9 évi tanárságuk idejének beszámítását igényelték, és ekkép kineveztetésük esetén több „collega“ rangsorozatát alterálhatnák. Ha ily nézpontok a mérvadók tanári testületek candidatióinál, — méltán megérdemlik nemcsak hogy a candidatio a kormány részéről tekintetbe ne vétessék, hanem jövőre a tanári testületek meg se kérdeztessenek.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY“-RE,

kapcsolatban a

BÖNTVÉNYTÁR-ral.

Szerkeszti:
dr. Dárday Sándor.

Kiadja:
Heckenast Gusztáv.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (jan.—márcz. 1873)	3 frt.
Félévre (jan.—jun. 1873)	6 „
Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.)	12 frt

A „Jogtudományi Közlöny“

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A polgári és bűnügy közti viszonyról. Dr. Ziskay Antal győri kir. jogakad. tanár urtól. — A kereskedelmi társaságokról. Dr. Bozók Lajos, n.-váradi jogtanár urtól. — Megint csak illetékességi kalamitások Sz.-o. K.-tól. — Hagyatéki és örökösödési eljárás. Konrád Sámuel urtól. — Árverés elrendelése bírói végrehajtók által. Bors Károly, kir. bírósági végrehajtó urtól. — Lapszemle. — Különfélek.

MELLÉKLET: Curiai határozatok. — Törvényjavaslat: A keresk. törvényvi határozat.

A polgári és bűnügy közti viszonyról.

(Folyt.)

III. A büntető és polgárjogi határozatok közti viszonyt tekintve azon meggyőződésre jutunk: a) hogy a büntetőbírósnak jogerejű elmarasztaló határozata, különbség nélkül, vajjon az csak a bűnösséget mondja-e ki, vagy pedig azzal együtt a polgári igényt, nevezetesen a kártérítési jogot is, ezt ismét vagy egyedül in thesi határozza el, azonban annak számszerű érvényesítését a II. a) p. a. előadott okból a polgári utra utasítja, akár pedig ezt részletesen, számszerűleg megállapítja, akár végre a büntetőbíró a polgári igényt, mint a bűnkérdés előfeltétele felett határozott, de ez utóbbi esetben csak akkor, ha a polgári eljárásban „eadem quaestio inter easdem personas revocatur” — a polgári bíróságot annyira köti, hogy attól eltérnie, azt megváltoztatnia, kérdésbe venni nem szabad. Vannak ugyan német írók névszerint Leist, Langenbeck stb., kik azt állítják, hogy habár a büntetőjogi ítéletek végrehajthatók is, de minthogy azok vagy a közbíró vagy a vádlott kérelmére rendszerint bármikor változtatásnak vannak alávetve, azon képességgel, hogy jogerőre emelkedjenek, nem bírnak; különösen pedig, hogy jóllehet a büntető és polgári eljárásban ugyanazon cselekmény jön jogi megítélés alá, mégis a szóban levő két eljárásban eldöntött kérdések korántsem ugyanazok, a mennyiben a büntető eljárásban az összeségnek a büncselekmény által sértett elidegeníthetetlen joga, ellenben a polgári eljárásban az egyeseknek a büncselekményből származó magánérdeke képezi a bírói elintézésnek tárgyát; a mennyiben továbbá a büntető eljárásban vagy egyedül az államhatalom közege, vagy egyszersmind magánszemély is, de ez nem mint olyan, hanem inkább mint az összeségnek képviselője áll a vádlottal szemközt; ellenben a polgári eljárásban a szemközt álló felek a szó legszorosabb értelmében vett magánfelek, — mindezekből azt következtetik, hogy a büntetőjogi határozatok, a polgári ügy elhatározására befolyást nem gyakorolhatnak, arra nézve praejudiciumot nem képezhetnek, következésképpen, hogy a polgári bírót eljárásában és határozathozatalban még akkor sem köthetik, ha elmarasztalók is volnának; hatásuk csak abban állhat, hogy ha a polgári perben felmutatott büntetőjogi határozatban oly indokok és bizonyítékok foglaltatnak, melyek a polgári perben is használhatók, ugy ezek, és nem annyira maga a határozat, igenis figyelembe vétethetnek, azokra

a polgári bíró határozatát építheti.¹⁾ Mások ismét névszerint Endemann megengedi ugyan, hogy a büntetőjogi elmarasztaló határozat a polgári bíróra nézve rendszerint kötelező, de kivétel tesz az esetre, ha a büntető bíró a polgári igényt csak mint a bűnkérdés felett határozott; Wenn das Strafgericht über civilrechtliche Fragen erkannt hat, welche als Voraussetzungen des Straf-erkenntnisses in Betracht kommen. In dieser Beziehung kann wieder die Annahme des Strafgerichtes über Eigenthum, Besitz und dgl. nicht rechtskräftige Norm des Civilgerichtes sein.²⁾

Nem lehet itt feladatomban ezen tanok bővebb fejtegetésébe, illetőleg bírálatába bocsátkozni, czélunk szempontjából csak azt constatólom, hogy hazai törvényeink és joggyakorlatunk értelmében azon nézetek, és pedig Langenbeck nézetei föltétlenül nem, Endemann tana azonban csak azon esetre nem alkalmazható, ha a polgári eljárásban „eadem quaestio inter easdem personas revocatur”; ennél fogva ragaszkodunk azon szabályhoz, melyet fenebb felállítottunk. Kitétszik annak helyessége 1) a bírói felelősségről szóló 1871. VIII. t. cz. 70. §-ából, mely szerint „a fegyelmi bíróság határozata szintugy, mint a büntetőbíró erejű ítélete oly alapot képeznek, a mely polgári peruton indított kártérítési keresetben többé kifogás alá nem eshetik, s a polgári bíróság eljárása ily esetben . . . csak a megtérítendő összeg meghatározására szorítkozik; 2) a b. elj. p. 112. §-ából, melynek értelmében „a jogérvényes büntető ítélet az abban megállapított vagyoni teljesítésekre nézve az 1868. 54. t. cz. 345. §-ában megállapított hatálylyal bír s végrehajtása a polgári bíróság által elrendelendő”. Ennél fogva a semmitőszéknek 1870. évi 111. számú oly értelmű határozata, hogy „a rabtartási költségeknek végrehajtás utjáui beszédése csak az illetékes polgári bíró által hozott jogérvényes ítélet és végrehajtást rendelő végzés alapján eszközölhető” csak az esetre szolgálhat ezentúl irányadásul, ha a rabtartási költségek s büntető határozatban számszerűleg megállapítva nincsenek, a mi azonban rendesen előfordul; 3) a telekkönyvi patensnek bekebelezés eredeti érvénytelensége miatt, a bűnvádi uton eszközölt kitérlési keresetekről szóló 153. §-ból, mely szerint „ha a büntető bíróság — a teljesített vizsgálat folytán — azt határozza, hogy a bekebelezés érvénytelen és ennél fogva kitérlendő, a telekkönyvi hatóság köteles az érvénytelennek nyilvánított bekebelezés által sértett fél kívánatára a kitérlést megengedni”.

¹⁾ L. Langenbeck i. m. 168—170, 184—189. l.

²⁾ Civi'p. 585—586. l.

stb. Hazánkban tehát az elmarasztaló büntetőjogi határozat hatására nézve Stübel és Zimmermannak nyomban idézett nyilatkozatát — a már másutt tett észrevételeink fentartása mellett — lehet és kell elfogadnunk, melyekben igen találóan van indokolva: miért szolgálhat praejudiciumul a büntető bírói elmarasztaló határozat a polgári bírónak, és egyszersmind miért helyesebb és a jelenleg fenálló törvénykezési szervezet mellett az olyan intézkedés, mint a minövel hazánkban ez időben találkozzunk — Weil „die criminale Wahrheit die objective richtige sei, mithin, wenn sie in Civilverfahren zur Grundlage einer Entscheidung gemacht worden, dadurch keine Verletzung derjenigen Partei veranlasst werde, zu deren Ungunsten die Entscheidung ausfalle.“ (Stübel) „Wollte man von der entgegengesetzten Ansicht ausgehen, und dem Civilrichter erlauben, ganz unabhängig vom Strafverfahren zu entscheiden, so würde man in die unaufschieblichsten Schwierigkeiten gerathen, man müsste den Parteien auch den Gebrauch des Schiedseides gestatten, während doch der Staat nicht zugeben darf, dass über solche Thatsachen, welche die grössten Strafen zur Folge haben können, ein Eid geschworen werde. Der Civilrichter müsste, wenn man der entgegengesetzten Ansicht huldigte, im Falle der Kläger den Civilbeweis nicht anders erringen könnte, die Eideszuschreibung an einen bereits in der Verbüssung einer hohen Strafe begriffenen Beklagten zulassen und Letzterer z. B. schwören dürfen, dass er eine Brandstiftung nicht begangen habe“³⁾ (Zimmermann). Habár tehát a jelenlegi törvénykezési szervezet mellett tökéletesen van indokolva, hogy a bünvádi elmarasztaló ítélet a polgári bíróságot köti, azonban még sem lehet helyeselni, hogy az úgy van; mert nem lehetetlen, a mint mindennapi tapasztalás mutatja, hogy a bünvádi ítélet sem — a körülmények különféle találkozásánál fogva, — foglalja magában a valódi igazságot, s így igazságtalan lehet, ha a polgári bíró annak alapján határozni köteles. Észszerű és helyeselhető ennél fogva csak az, hogy a polgári bíró úgy, miként a rómaiaknál, csak annyiban van kötve a bünvádi ítélet által, a mennyiben az csakugyan a valódi igazságot emelte érvényre.

b) Ellenben ha a büntető bíróságnak határozata akár föltétlenül, akár csak a bizonyítékok elégtelenségéből felmentő, ebbeli bírói határozat a polgári bírónak nézve hazai jogrendszerünk szerint nem lehet kötelező,⁴⁾ mert a bünvádi határozat, oly körülmény miatt lehet felmentő, mely a polgári eljárásban csakugyan figyelembe nem jöhet, pl. a büntetőjogi elévülés; vagy pedig azon okból, mert a büntető bírónak a határozathozatalra szükséges anyagi igazságot kinyomoznia nem sikerült, a büntetett teljes tényálladéka fen nem forgott, holott a polgári eljárásban a fő vagy a póteskü alapján, ez utóbbinak különösen az instantia történt felmentésénél való alkalmazásával a polgári bíróság az alaki igazságot létesülnék találhatván, azt, a ki a bünvádi uton felmentetett, igen is elmarasztalhatja. Általában tekintetbe vendő, hogy a mi a büntető eljárásban a nyomozási és szabad meggyőződés elve, a logika szabályai szerint a valódi igazság céljaihoz képest meg nem állapíthatatik, ugyanaz a polgári eljárásban a tárgyalási elv és a törvényszerű bizonyítás elmélete, az alaki igazság követelményei szerint igenis megállapítható, a polgári bíró a polgári eljárás mostani alapelvei értelmében az előtte folyamatban levő ügyet akkép tartozván eldönteni, a mint az a periratokban jelenkezik — quod non est in actis non est in mundo, secundum allegata et probata

judicare debet non secundum conscientiam — feladata nem az anyagi, hanem az alaki igazság létesítésére irányulván. Világos, hogy a büntető bíróságnak akár feltétlenül, akár feltételesen felmentő határozata a polgári bírónak praejudiciumul nem szolgálhat. S mégis vannak egyes esetek, melyekben a büntető bíróságnak felmentő határozata a polgári bírónak nézve kötelezőnek lenni látszik, pl. ptr. 315. §. d. p. szerint, perujításnak van helye a büntető bíróság által tilalmazott cselekmény alapján; ezen alap felett ptr. 321. §. szerint előbb a büntető bíróság határozván, ha határozata felmentő, a perujítást a polgári bíróság meg nem engedheti, tehát őt köti. Végre:

c) a polgári bírói határozatnak hatását és jogerejét tekintve, kétkedni sem lehet, hogy az a büntető bíróságnak dönthetlen praejudiciumot nem alkothat. A feleknek majd kölesönös, majd csak egyoldalú valódi beleegyezésére, majd a jogvélelmek és képzelmekekre, a széles értelemben vett makacsság következményeire alapított, a tárgyalási, esetlegességi elv és a törvényszerű bizonyítás békóitól az igazság kiderítésében és megállapításában szabadon nem mozogható bíró által hozott, a valósággal sokszor homlokegyenest ellenkező, és logice mit sem bizonyító jogi igazságot megállapító polgári bírói határozat: az anyagi igazságot a felek akaratára való tekintet nélkül kötelességszerűleg nyomozó és azt megvalósító, a dolgok valódi állapota szerint minden nyügtől menten ítélő büntető bíróságot az imént elősorolt okoknál fogva a határozat hozatalban nem kötheti! Innen van, — csak egy két a mostani törvénykezésünket ad satyram illusztráló példát véve — hogy a ki az ellene indított polgári perben, például az atyasági kérdésben, semmi polgárjogilag el nem fogadható, mint pl. ez esetben a feleknek beismerése fen nem forogván, a polgári bíró által felmentetik, ugyanaz a bünvádi uton ugyanazon bizonyítékok alapján pl. a házasságtörés büntetében igenis elmarasztaltathatik, minek a fenebiek szerint az a következése lesz, hogy az ebbeli büntetőjogi határozat alapján az előbb sikertelenül megkísérlett, de most újra folyamatba tett polgári peruton az előbb felmentett egyén az atyasági kérdésben is el fog marasztaltatni; innen van továbbá, hogy miután a polgári uton elmarasztalt egyén a bünvád támasztása által a polgári bírói határozat kötelezettségétől jelenlegi igazságügyi szervezetünk mellett, végelemzésben mégis menekülhet — a polgári bírói határozatoknak alaki jogerejéből való kiforgatása is végrehajtásuk felfüggesztése olykor csak furfangból, időnyereségből, olykor azonban alapos okból is, mint másutt érintők, vajmi gyakran megkíséreltetik;⁵⁾ az I. b) alatt idézett felsőbb bíróságok elvi jelentőségű határozatai értelmében a jogerejű polgári bírói határozatoknak végrehajtását a bünvád emelése miatt felfüggeszteni nem volna szabad ugyan, de miután a ptr. 321. §. szerint az illető elmarasztalt félnek kétségtelenül jogában áll: a büntető törvények által tilalmazott cselekmény alapján perujítást kérni, és ezen czimen a büntető bíróságtól praejudiciumot kieszközölni, a végeredmény mégis a polgári bírói határozatnak a büntető bíróság segítségével teljes fel-

³⁾ Id. Zeitschrift XI. köt. 70., 73. l.

⁴⁾ l. Groisz i. m. 79. l.

⁵⁾ Fontolóra véve ezen vizátságokat, nem győződünk e meg, hogy midőn a polgári bírói határozat ellen a bünvádi uton keresünk orvoslást, ez nem egyéb mint bizalmatlansági szavazat a polgári bírói határozatnak? kétségbe vonható-e, hogy midőn ugyanazon tényalap kétféle bíróság elé hurczoltatik, és annak alapján kétféle (?) igazság kerestetik, ez által a bíróságoknak, valamint a feleknek is sok felesleges munka, a feleknek azonkívül tömérdek költség okoztatik, sőt a bűnügyek, oly bűnügyek száma, melyek a társadalom érdekét többnyire nem is érintik, fölösen szaporíttatik? stb.

forгатása leend; miből folyik, hogy a polgári birói határozatnak önállósága, és a büntetővel egyenjogúsága az idézett döntvények által biztosítva, és a baj elhárítva nincsen. Ugyanazért nem tulajdonítunk nagy jelentőséget Endemann azon tanának, hogy: „Die Urtheile des Civilgerichtes dagegen bleiben auch für das Strafgericht in soferne Judicate als letzteres die rechtlichen Wirkungen des Judicates anerkennen muss; wenn also das Civilgericht dem X. das Eigenthum oder eine Geldsumme rechtskräftig anerkannt hat, so stehet das auch für das Strafgericht wohl bemerkt ex judicato fest.“ Civilp. 586. l. Ezen tannak hazánkban nem lehet más értelme, minthogy az I. b. a. ismételve idézett döntvények értelmében a polgárjogi határozatoknak csak végrehajtása a bűnvád megindítása, illetőleg bűnvádi határozatok által fel nem függeszthető.

Daczára annak, hogy a polgári birói határozat jelenleg igen nyomós okokból a büntető bíróságot a határozathozatalban nem kötheti, hazai jogrendszerünkben mégis ezen szahálytól is találkozunk egyes, a jelenlegi törvénykezési rendszerrel sehogy össze nem egyeztethető, igen anormal kivételekkel, ugymint: 1-ször 1844. VI. t. cz. 28. §. c) szerint „a váltótörvényszéknek valamely váltónak hamisságát kimondó ítélete a büntető bíróság által kérdésbe nem vétethetik;“ 2-ször hazai joggyakorlatunk szerint a csődbíróságnak hamis vagy vétkes bukást kimondó ítélete a büntető bíróságnak szintén dönthetlen praejudiciumul szolgál.⁶⁾

Ezzel a polgári és bűnügy közti viszonyoknak tüzetes kifejtését befejezván, kitűzött célunkhoz képest a jogtörténelem segítségével kimutattuk, hogy ha a büntető és polgári igazságszolgáltatás egymástól szorosan elkülönítve és a perbeli alapelvekre nézve ellentétesen szabályozva nincsen, — a kifejtett viszony egyszerű, a magánjog és polgári eljárásra, jelesen a magánjogi igények érvényesítésére és az igazságszolgáltatásnak szükséges egységére nézve igen kedvező; ellenben a hol a büntető és polgári eljárás külön szabályozása oly kirívó ellentétet képez, mint hazánkban, ott a kérdéses viszony bonyolult, az egyéni valamint a társadalmi érdekeket nemcsak hogy ki nem elégítő, sőt inkább azokat mélyen sértő.

Hazai jogrendszerünk a legkiáltóbb példa arra, hogy a jelenlegi törvénykezési szervezet mellett az eligazodhatás végett mennyi ovatosságot igénylő és ismét zavart okozó különböztetéseket kell tennünk, mennyire veszélyeztetik a büntető eljárásnak biztosított tulsulya által a magánjog és a polgári eljárásnak önállósága, és az igazságszolgáltatásnak mindenkorra elengedhetlen egysége; mennyire nehezítették a polgárjogi igények érvényesítése; az előforduló visszasságok által mennyire zavartatik az igazságnak egyszerű fogalma, és a nem jogtudó közönségnek józan gondolkozása; mennyi fölösleges munka és költség okoztatik, sőt a büntettek száma is szaporittatik stb. Mindez már önmagában véve, eltekintve törvénykezésünk egyéb visszasságaitól, komoly megfontolást igényel és elégséges arra, hogy a mielőbbi reformnak szükségéről ellenállhatatlanul meggyőződve, ahhoz minden késedelem nélkül fogjunk.

Dr. ZISKAY ANTAL,
győri kir. jogakad. tanár.

(Vége köv.)

⁶⁾ Herczegh: Csőd. törv. 267. l.

A kereskedelmi társaságokról.

(Dr. Renaud Achill 1872. évi nov. 22-én a heidelbergi egyetemen tartott ünnepélyes előadása.)^{*})

Oly korban, melyben a kereskedelem s a vele a legszorosabban összenőtt ipar, úgy szólván, az élet üterét, a népek jólétének s az egyesek gazdagságának forrását képzik, lehetetlen, hogy a kereskedelmi társaságok, mint a kereskedelmi forgalomnak főtényezői, nemcsak a tudomány embereinek, hanem minden művelt egyénnek figyelmét föl ne keltsék — annyival inkább, mivel ama társulások egyes alakzatai a nem kereskedőnek is, a nagy- és kis járadékosnak, az államférfiúnak ép úgy, mint az egyház szolgájának vagy a katonának lehetővé teszik, hogy kisebb-nagyobb mértékben a kereskedelmi forgalom speculációjában részesüljön.

Én tehát — eltekintve a kereskedelmi társaságok történelmi fejlődésétől — ezeknek lényegét, valamint főalakzatainak jelentőségét, melylyel mai jog szerint bírnak, akarom röviden fejtegetni.

Miként a legközönségesebb jogintézmények gyakran fölötte nehezen construálhatók csak, ép úgy vagyunk e tekintetben a kereskedelmi társaságokkal is.

Már az ilyen társaság fogalmának meghatározása is korántsem könnyű feladat. Azt hihetnők, hogy kereskedelmi társaság minden társulat, de csakis azon társulat, mely kereskedelmi üzlet folytatására alakult. Valóban pedig két tekintetben másképp áll a dolog. Mert nem minden, valamely kereskedelmi üzlet folytatására alakult egyesület kereskedelmi társaság, sőt ama tulajdonság csak bizonyos, ily czélt elérni óhajtó egyesületi alakzatokat illet, másrésztől vannak társulási alakzatok, melyek kereskedelmi társaságokul tekintetnek, bármily természetű legyen is az általok célba vett vállalat.

Kereskedelmi társaságok az u. n. nyílt, egyszerű és kül-(commandit)-társaságok, ha valami kereskedés üzését czélozzák;¹⁾ a kereskedelmi társasági tulajdonság itt az egyesület alakjától és céljától van feltételezve.

Az egyesületi vállalatra való tekintet nélkül ellonben kereskedelmi társaságoknak vétetnek a részvénytársaságok és a részvényekre alapított kül-(commandit)-társaságok. Ezeknél egyedül alakjuk döntő az egyesületi viszonyoknak a kereskedelmi jog elvei szerinti megítélésénél, valamint a kereskedőnek a társaság irányábani jogai és kötelességei meghatározásánál. A részvénytársaság akkor is tekintetik kereskedelmi társaságnak, ha valamely színház építése, valamely vízvezeték létesítése, valamely iparműkiállítás rendezése végett, s általában véve oly célból alakult, melynek a kereskedelemhez és kereskedelmi forgalomhoz semmi köze sincs.

Természetesen nem így állott mindig a dolog; pl. az általános német kereskedelmi törvénykönyv eredeti szerkezete szerint sem, melyhez képest a részvény- s a részvényes kultársaság csupán akkor vala kereskedelmi társaság, ha a vállalat tárgya kereskedelmi üzletekből állott. E szerint különbséget tettek polgári és kereskedelmi részvénytársaságok között; amazokat a közpolgári, az utóbbiakat a kereskedelmi törvény szerint ítélték meg.

A társulás ugyanazon alakzatának céljához képest való különböző jogi megbírlása gyakorlatilag nagy hátránnyal bírt. Minthogy t. i. a részvényegyesületek immár a társadalmi élet minden körébe behatoltak, sőt még az eszményi célok vidékébe is, a részvénytársaságok ép oly gyakran, a hogy kereskedelmi üzletek folytatására szolgálnak, más vállalatokra is alkalmasak a nélkül, hogy az üzlet folytatásának módja akár az egyik, akár a másik esetben különböző volna. Ennélfogva némely írók megkísérelték kimutatni azt, miszerint minden részvényegyesület alakja miatt kereskedelmi társaság. Ámde ezen bizonyítás nem sikerült s ama nézet, mely a politikailag helyest mint jogilag is fenállót vitatta, az uralkodó vélemény részéről el nem fogadtatott. — Azért csak helyezni lehet, hogy egy 1870. évi június 11-én kelt német birodalmi törvény az általános német kereskedelmi törvénykönyv ebbeli intézkedésének meg-

^{*}) Frigyes Károly bádeni nagyherczegnek, mint a heidelbergi egyetem újjáalakítójának születése száznegyvenedik évfordulóján.

¹⁾ Még pedig az általános német kereskedelmi törvénykönyv 10. cikke szerint olyant, mely sem kufárkodói, sem zsibárusi, sem házalói, sem egyéb hasonló kisebb üzleti forgalommal bíró árusoké. — Az ált. német kereskedelmi törvénykönyvből vont idézeteket Hegedüs Lajosnak 1863-ban megjelent magyar fordítása szerint közlöm.

változtatásával a részvénytársaságokat, nem különben a részvényekre alapított kültársaságokat mint olyanokat, azaz általán véve kereskedelmi társaságoknak nyilvánította.

A kereskedelmi társaságok a modern jogfejlődés egyik züleményei.

Habár a rómaiaknál is sokféle kép társaságban üzték a kereskedelmet, úgy a római jog még sem ismert a kereskedelmi üzlet sajátzerű természetéből folyó különös társulási alakzatokat. A római *societas* céljaira való tekintet nélkül azonos jogelvek alatt állott; s különösen, ha üzleti tevékenység által elérendő vagyonbeli nyereségre való irányozva, jogilag teljesen közömbös volt, vajjon ezen nyereség egyes üzlet, avagy folytonos tevékenység által elérteni céloztatott-e, s mily nemű való utóbbi esetben a vállalat.

A társulás azon különös alakzata, melyet a rómaiak a közönséges *societas* mellett a közadók bérlőinek társaságaiban (*societatis publicanorum*) ismertek, a kereskedelmi forgalomtól távol állott, s a mint a római birodalom pénzügyi szervezete megváltozott, eme társaságok is eltűntek. Nem lehet tehát ezen társaságokban a modern kereskedelmi forgalom társulásainál előforduló csendes részesülésnek (kültagok *commanditaires* által) történeti alapját keresni, noha a *societates vectigalium* legálább annyiban némi hasonlóságot mutatnak a más kültársaságokhoz, a mennyiben miként ezek is, a tagoknak két fajtát ismertettek, t. i. *socios* és *affines*, s a mennyiben utóbbiak (az *affines*) az üzlet vezetéséből kizárva valának és más veszélytől nem tarthattak, mint a társasági vagyonbani részőknek elvesztésétől.²⁾

A római kereskedelmi forgalomban a csendes részesülés szükségét azért nem érezték, mert a rabszolgák s a *peculiumok* a gazdag polgároknak lehetővé tették vagyonuknak egy részét kereskedelmi vállalatokra gyümölcsözőleg befektetni a nélkül, hogy többet kellett volna elveszteniök amaz értékeknél, melyeket a kereskedelmi üzlet folytathatása végett a rabszolgáknak átengedtek.³⁾

Mint a modern jognak egy különös társulási alakzata a kereskedelmi társaság a római *societastól* általán véve két pontban különbözik.

Égészen más befolyást gyakorol ugyanis ennél a kereskedelmi társaság mibenléte az egyesület ügyletei körül felmerülő adósságokérti jótállásra. Azon kérdést vajjon le van-e kötelezve és mennyiben valamely társ, ilyenmü kötelemekekből nem lehet általános elvek alapján megfejen, hanem csak különös jog elveinél fogva, mely ismét különféle lehet a kereskedelmi társaság különféle alakulásához képest.

Innen van, hogy egyrésztől az összes társak egyetemlegesen (in solidum) le vannak kötelezve minden vagyonukkal az egyesület adósságaiért az u. n. nyiltársaságnál, hogy másrésztől — a részvénytársaságnál — a társak mindennemü kötelezettsége ki van zárva, s egyedül a részvénytőke van lekötve; végre, hogy a kül- s illetőleg csendes társaságnál kétféle tagokat kell megkülönböztetni, u. m. személyesen kötelezett társakat (*complementaires gerantes*) és a kül- vagy csendes társakat (*commanditistes*), kik közül amazok egyetemlegesen összes vagyonukkal szavatolnak a társaság adósságaiért, míg az utóbbiak azokért épen nem, vagy csak a megígért befizetések még hátralevő összegével szavatolnak.

A kereskedelmi társaság azonban még egy más sajátzerűsége által is különbözik a római jogi *societastól*.

Mig t. i. az utóbbinál valóban csak társakról és ezeknek jogairól és kötelezettségeiről lehet szó, ezen kitétel „társaság“ tehát nem egyéb pusztá össz-jelölés (*Collectiv-Bezeichnung*), addig a kereskedelmi társaságnál egészen másképp áll a dolog, mert egy név, a kereskedelmi cég segédelmével mint egység léphet fel, melynél az egyes társak háttérbe szorulnak, vagy egészen eltűnnek.

Mindazáltal itt megint a kereskedelmi társaságok különböző alakzatai között is lényeges különbség forog fen.

A részvénytársaság mint olyan egy, tagjaitól különböző személyiség, mint olyannak önálló jogai s kötelmei vannak; — a név vagy cég tehát, mely alatt fellép és egyedül fölléphet, az intézetnek neve és nem a részvényeseknek közös czégje.

²⁾ Lásd Renaud, das Recht der Actiengesellschaften 5. s köv. lap.

³⁾ Pardessus collect. des lois maritimes, tom. II. p. 186. not. 3. — Dietzel a Zeitschrift für d. gesammte Handelsrecht, II. köt. 1. s köv. 10. s köv. 1., Fick ugyanazon folyóirat V. köt. 28. s köv. 1. — Renaud id. m. 7. l. — Quatre-Solz de Marolles essai sur la société en commandite. (Paris, p. 4. 1826.)

A kereskedelmi társaságok többi alakzatainál ellenben u. m. a nyilt és a kültársaságnál a társaság nem az egyes társaktól különböző jogalany; — jogosított és kötelezett nem a társaság, hanem csak a társak azok. De azért ezek összesen véve alakilag mint egység, mint valamely *corpus societatis* léphetnek fel a társasági cég által, mely itt csak mint az összes társak közös kereskedelmi neve jelentkezik.

A kereskedelmi társaságok különféle alakzatai közül a kültársaság a legrégebb; nem azon alakjában, a mint az általános német kereskedelmi törvénykönyv ismeri, hanem oly egyesület alakjában, mely általán véve az által tűnik ki, hogy a társaság két fajtát foglalja magában, olyanokat, kik összes vagyonukkal vesznek részt a kereskedelmi vállalatban s ugyanavval az adósságokért is szavatolnak, és olyanokat, kik a kereskedelmi üzletben csupán bizonyos befizetett összeggel vesznek részt, és ezen betétel értékénél többet nem veszíthetnek.

A kültársaság alapeszméjét már a 11. századbéli commendában találjuk, melynél az egyik szerződő fél a másiknak pénzt vagy árukat valamely az elfogadó által teendő tengeri vagy szárazföldi utazáson eszközöndő *speculatio*, s az ebből netán eredő nyereség felosztása czéljából adott át;⁴⁾ a commenda alkalmazását kereskedelmi, főleg tengeri kereskedelmi vállalatokra fordítandó közös tőke kőpzésére már a 13. és 14. században lehet kimutatni.⁵⁾

⁴⁾ A commenda lényegét felemlítve találjuk már: Trani városa 1063. évi statutumai XVIII. fejezetében. (Lásd Pardessus collection de lois maritimes, tom. V. p. 243. és not. 3.; és Alianelli delle antiche consuetudini e leggi maritime delle provincie napolitane notizie e monumenti. Napoli 1871. 56. l. és 62. l. XVIII.); Pisa városa 1160. évi Constitutum usus-ában rab. XI. (L. Pardessus id. h. IV. p. 571.), az Assises de Jérusalem-féle 1173. és 1187. között keletkezett gyűjteményben (Baisse court. cap. XLIV. és cap. XLVIII. kiadta Kantler). Genuában állítólag már 1191-ben adatott bizonyos pénzösszeg in accomendita északnyugati Afrikában való kereskedés czéljából (L. Biener wechsellrechtliche Abhandlungen 211. l. Némethonban hasonlólag már a 12. században ismerték a commendát, miként ez a soesti és medebachi városi jogokból tudjuk (L. Gengler, deutsche Stadtrechte des Mittelalters 442. l. 30. §. és 284. l. 15. §.). — A commenda részletes jogi szabályozása azonban legelőször csak a délfrancia és spanyolhon 13. századi statutumokban található. Így a marseillei statutumokban (L. Pardessus id. h. tom. IV. p. 266. s köv.), a montpellieri statutumokban (L. Pardessus id. h. n. o.), Cataloniának 1269. és 1271-ben kelt privilegiumában (L. Pardessus id. m. V. k. 348. l.), a Reconoverunt Proceres 1283-ban Készült kivonatában (L. Pardessus id. m. V. k. 348. l.) — Goldschmidt de société en commandite spec. I. (Hal. 1851.) p. 4. s köv.

⁵⁾ Főleg a Colonnában, melynek a legrégebb és legdusabb forrása gyanánt Amalfi városa tengeri joga tekinthető, a melynek ide vonatkozó határozmányai legkésőbb a 14. századból valók. A nevezetes Tabula de Amalfi helyesebb szövegét Laband állapítja meg a Zeitschr. f. d. ges. Handelsrecht 7. köt. 303. s köv. 1.; az ő munkáján alapszik Alianelli fentebb idézett kiadása is. A colonnánál többen pénzt és árukat, utóbbiakat becsü alapján, valamely tengeri uton való speculatióból adtak át egy hajóskapitánynak (*patronus*). Az összeadott vagyon közös alapot (*columna communis*) képezett, melyhez még az utközben az üzletből eredt, s egyelőre felosztatlanul maradt nyereség csatoltatott. A társaság (*communitas, societas* vagy *colonna*) részesei (*parsonarii, partionarii* vagy *compagni*) valának a commendatorokon s a hajóskapitányon kívül, a hajó tulajdonosai (*patroni de caratis*) s a hajó legénysége (*nantae*), mely utóbbiak azonban a többi részekkel vagy sociikkal szemben említettnek. A hajóskapitány nemcsak a hajót vezérelte, hanem a colonna üzleteit is vezette, de egyes esetekben a partionarii, vagy ezek többségének volt kötve. A tengeri utbefejeztével az összes részeseknek a (*nantae- és sociikkak*) számot adott. Mindenekelőtt kifizették az adósságok, de a hajóskapitány egész vagyonával le volt kötelezve azon kielégítetlenül maradt hitelezőknek, kikkel ő szerződött. — A netaláni nyereség a történt megállapításhoz, vagy a fenálló szokáshoz képest a társak között felosztott. Bizonyos számú nyereményrészek (*partes*) a hajó rakományához arányban a hajónak és tulajdonosának, mások a hajó legénységének jutottak, míg a többi részek a commendatorok vagy colonnisták között az általuk a colonnába adott vagyon arányában kiosztattak. — Noha a „Colonna“ név csak a Tabula de Amalfában található, úgy ezen társasági alaknak szélesebb elterjedése és folytonos gyakorlati alkalmazása mellett azon körülmény szól, miszerint még a 17. században Targa az ő „ponderazioni“ czimű munkájában a contratto di Colonna-val bőven foglalkozik és annak megkötésére szolgáló mintát is közöl. Alianelli szerint (id. m. 93. l.) a „riviera di Amalfi“-ban a colonna még a jelen század elején volt szokásban. —

A részvénytársaságok ellenben a kereskedelmi társaságok hazájában, Olaszországban, nem fordulnak elő a 15. század előtt, ⁶⁾ míg végre az összes társaság minden vagyonukkal való egyetemleges jótállása, mely a nyílt társaság főjellemvonása, úgy Olasz-, mint Németországban a 16. század előtt nem jutott teljes elismerésre. ⁷⁾

De ezen időben nem volt még a társasági cég sem a nyílt, sem a kültársaságnál sem általános használatban, sem elméletileg kellően kiképezve. ⁸⁾

Hasonló társaságokat Spanyolországban, Franciaországban és az áll-Rhodusi tengeri jog szerint is ki lehet mutatni a 13–17. századokban. Laband a fentebb idézett Zeitschr. f. d. gesammte Handelsrecht 7. k. 308. l. a jegyzetben.

⁶⁾ Renaud, das Recht d. Actiengesellschaften 12. s. köv. l.

⁷⁾ A 16. század közepéből való Decisiones Rotae Genuae még nem ismerik is összes társaság minden vagyonukkal való egyetemleges jótállását a valamely társ által felvállalt társasági adósságokért mint kétségtelen jogtételt. — Stracha decis. rotae Genuae dec. CLXI. 8. „Socii tenentur in solidum de collatis in bursam communem durante societate.“ — Dec. XIV. no. 131. „et regulariter socii, nisi nomen eorum expendatur, non possunt obligari in solidum, sed solum pro rata — et imo non tenentur in plus, quam expomerunt in societate.“ — Dec. XLVI. no. 4. és 5. „usu enim in civitate Genuae et quidem notorie receptum est, quod socii expendentes nomen insimul tenentur contrahentibus secum in solidum.“ . . . Dec. XV. no. 100: „quia uno expendente nomen sociale tam expendens, quam ceteri socii in solidum obligantur.“ — Gaill. obs. pract. lib. II. obs. 24. no. 8. és 9. határozottan tagadja az összes társaság minden vagyonukkal való egyetemleges jótállását azon esetre, midőn a társaság adminisztrációja egy társra (név. v. cégvezetőre) „qui loco institutoris est“ van bízva. — Scaccia tract. de commerc. §. VII. gloss. III. no. 22. hivatkozással a genuai törvényszék 162. döntvényére határozottan mondja: „Sed in obligatione sociali potest agi in solidum.“ A társaság egyetemleges kötelezettsége összes vagyonukkal a valamelyik társ által felvállalt adósságokért úgy látszik el van ismerve az 1564-ki nürnbergi, és a lübecki jogban (L. Hack IV. 7. §. 5. 53. l.); másképp áll természetesen az 1578-ik évi frankfurti jog szerint, melyet e helyütt helytelenül idéznek, mert az (II. R. 23. cím. 9. §.) a társaság egyetemleges kötelezettségét csak azon esetre fogadja el, hogy „a társaság nevében, vagy a társak egyikének nevében a többiek tudtával és beleegyezésével, vagy rendes megbízottjaik által (durch deren angenommene bekannten Faktoren) vállaltatott fel az adósság.“

⁸⁾ A társasági céget nem szabad a sokkal régebbi Signum sociorum-mal (L. Dietzel a Jahrb. d. gem. Rechts című folyóirat IV. k. 273. s. köv. l.) összetéveszteni. Mert habár már Bartolus ad l. 37. D. de stipul. serv. (45. §.) ezeket írja: „secundum consuetudinem et fere totius Italiae in libris cum literis mercatorum unus nominatur nomine proprio et omnes alii nomine appellativo, hoc modo: „Titius et socius talis societatis etc.“ úgy itt még nincs szó tulajdonképi társasági cégről vagy valamely az összes társaság közös kereskedői névről. — Csak azon társak, kiknek neve ezen u. n. cégben említve valóban, lettek in solidum összes vagyonukkal a hitelezőknek kötelezve, csak a „socii expendentes nomen“, miként a genuai törvényszék döntvényeiben (L. az előbbi jegyzetet) ismételve mondja. A nomen sociale azon jelentőséggel bír, hogy az abban megnevezett socius mint „quodammodo caput societatis“ jelöltetett, miként Stracha (tract. de mercat. P. II. no. 99.) mondja Bartolus fentebbi helyére. A „Titius et socii societatis“-féle minta használata egyszerűsített azt jelenté, hogy az üzlet a társaság érdekében kötöttet. Igaz ugyan, hogy már Bartolus (az id. h.) mondja, miszerint a mercatores, kik nem nomine proprio említettnek a társaságban, hanem csak mint „et socii“ azon esetben, ha az actio institutoria (l. ez iránt a római jog institutionak tankönyve“ című munkám 295. lapját) lépnek fel, egyetemleg le vannak kötelezve, míg a genuai törvényszék egyik döntvénye (dec. XV. no. 10.) látszólagos ellenmondásban más döntvényeivel akként nyilatkozik, hogy „uno expendente nomen sociale tam expendens, quam ceteri socii in solidum obligantur.“ Ámde még mindig kétes, vajon korlátlan vala-e emez egyetemleges kötelezettség. — Különben még az 1588. évi genuai statútumok (lib. IV. cap. 12.) következőképp intézkednek: „Socii sive participes societatis vel nationis, quorum nomen in ea expenditur, teneantur in solidum pro omnibus gestis, et erga omnes et singulos creditores rationis sive societatis. Socii vero seu participes, quorum nomen non expenditur, non intelliguntur, nec sint in aliquo obligati ultra participationem, seu quantitatem, pro qua participant.“ L. Frémery étud. p. 39. s. követk. A 14. századbéli Goslar városi statútumok (l. Göschernél 102. lap 10.) amaz esetről tesznek említést, hogy „en samentuame ghenomen wert“ a nélkül azonban, hogy eme helyből ezen név s annak jelentő-

Miként a kültársaság mint a kereskedelmi társaságok legrégibb alakzata kiinduló pont eme társaságok fejlődési történetében, ép úgy irányadó befolyást gyakorolt az a többi kereskedelmi társaságok fejlődésére.

A részvénytársaságnál a kültársaság által nyújtott azon lehetőség, miszerint valamely egyesületi vállalatban pusztán tőke járulvánnyal részt vehetni, az összes társakra ki van terjesztve; ⁹⁾ a nyílt társaságnál ellenben a legelőször a kültársaságnál felmerült ama felfogás, mely szerint a complementaire vagy gerant, mint társ és egyszersmind mint a többi társaság saját nevébeni üzletvezetője tekintetik, ¹⁰⁾ minden társ van alkalmazva, s ezen elvből folyólag az összes társak korlátlan egyetemleges kötelezettsége megállapítva. ¹¹⁾

Dr. BOZÓKY ALAJOS,

n.-váradai jogtanár.

ségéről felvilágosítást meg lehetne szerezni. A frankfurti jog szerint sem társasági cég a társaság neve. Még XIV. Lajos 1673. évi ordonnance-ja „sur le commerce des negotians et Marchands“ sem ismeri a társasági céget; ezen IV. cz. 7. §-a ezeket mondja ugyan: „Tous associés seront obligés solidairement aux dettes de la société, encore qu'il n'y en ait qu'un qui ait signé pour la campagne, et non autrement,“ de a társaságért aláírás még nem annyi, mint aláírás a társaság nevével. Ugyanezen ordonnance megjelöli azt is, mit kelljen a társasági szerződésből kivonatként tartalmaznia, mely a törvényszék-nél bejegyzendő és közhírré teendő, és ebben a társak nevé is említ, de ez még nem a társaság neve. — Savary a „Dictionn. universel de commerce“ című munkájában a Société Générale et collective-nél ismer ugyan egy nom socialt, ennek azonban az összes társak nevét kell tartalmaznia, s ennek valamelyik társ általi aláírása folytán mindnyájan egyetemlegesen leköteleztetnek.

⁹⁾ Fölötte kétes, vajon a részvénytársaság a kültársaságból fejlődött-e ki, (L. Renaud: Das Recht der Actiengesellschaften 7. s. köv. l. — Gierke, Genossensch. 986. l. Más nézetben van Laband a Zeitschr. f. d. ges. Handelsrecht 7. köt. 619. l.); mindazáltal a kültársaságnál előforduló csendes társak a részvénytársaságok kifejlődésére befolyást gyakorolt.

¹⁰⁾ Ansaldus de Ansaldis a „discursus legales de commercio et mercatura“ című munkában (Disc. XCIII. no. 64.) ezeket mondja: „plerumque per puros accomodantes erigitur negotium sub nomine et administratione Petri vel Joannis absque ullo vel modico Capitali ejusdem Petri, aut Joannis“ Casaregis pedig (Disc. XXIX. no. 19.) a societas per v am accomanditaneum kiemeli, miszerint a több accomandantes vagy participes mint socii állanak szemben az elfogadóval, mely utóbbi nem lehet pusztán institutor, hanem kell, hogy az üzletben valóságos részvéttel bírjon. (Disc. XXIX. no. 28.) Ezen accomanditáról azt mondja, hogy a „communis negotiatio inter accomandantes et accomandatarium pro capitalibus respective ab eis in negotio expositis“, melynél az egész üzlet a commendatarius neve alatt foglaltatik s ez azoknak, kikkel szerződik, in solidum le van kötelezve, míg az accomandantes csak „pro rata capitalis immissi“ vannak érdekelve, s azon túl a hitelezőknek nincsenek lekötelezve. (Disc. XXIX. no. 24. 25. 26.) A commendatarius vagy complementaire egyetemleges kötelezettségének oka ennél fogva nem annak institutori minőségében, hanem abban rejlett, miszerint az üzleteket saját nevében kötötte, míg mint institutor sem kötelezte a társakat, mivel ezek csak „pro rata capitalis immissi“ leköteleztettek. Lásd még Goldschmidt, Kritik des Entwurfes eines Handelsgesetzb. für d. Preuss. Staaten, 2. Abth. 38. l. jegyz.

¹¹⁾ A nyílt társaságnál mindegyik társ tekintetik complementairenek, gerantnak (caput societatis), szóval mindegyik socius expendens nomen mindazon üzleteknél, melyek a társak vagy a társaság nevében valamely, az üzletvezetésből ki nem zárt socius által kötöttek, miként már Baldus mondja: ad l. 4. C. in cert. pet. (4. 2) „... in ipso stipulante repraesentatur (societas) et sic ipsa societas praesens videtur,“ az egyetemleges jótállás az összes vagyonnal tehát, mely ősrégi kereskedési szokás azerint a socii expendentes nomen fenáll. (l. a 7. jegyz. s az ált. német keresk. tvk. 280. cikkét) csak igen lassan alkalmaztatott az összes társakra. (L. 7. és 8. jegyz.) Ama vélemény, mely szerint a társaság üzletei mindegyik társ nevében kötöttek, főleg újabb időben egy, valamennyi társtól kiinduló praepositio institutoria vezeték vissza. Azonban eme vélemény, mely magában véve is alaptalan. (L. Dietzel az Archiv für d. Wechsell. 7. köt. 52. s. köv. l.) ha Bartolustól (L. a 8. jegyzetet) eltekintünk, a régebbi jogok előtt ismeretlen. — Stobbenak állítása, miszerint a kölcsönös praepositio institutoria meg van a lübecki jogban (Zeitschr. f. d. gesammte Handelsrecht 8. köt. 51. l. Hack IV. 7. 553. l.) helytelen, mert ott egyszerűen csak a társak egyetemleges jótállásáról van szó: „welck man mydt enem andern selbcoop makenn will de so wol to weme he sines gudes belovet, wente wat de ene kofft offte

Megint csak illetékességi kalamitások.

Roma locuta, controversia finita est. Vajha mondhatnók ezt törvénykezésünk aeropagjáról, a nagyméltóságu m. kir. semmitőszékről. De hát meg lett teremtvé a hagyatéki bíróságok illetőségét szabályozó 1872. évi szept. 10-kén kelt hires elvi határozat. Róma szólott és Róma mégis ellentmond magának. Melyik bíróság tartozik a hagyatékot beszavatolni, vagyis átadást végzését hozni, ha a hagyatékban ingatlanok foglaltatnak, a hagyatéki bíróság vagy mindig a birtokbíróság, még akkor is, ha az nem egyszersmind hagyatéki bíróság? Ez itt a kérdés.

A hires elvi határozat ezen kérdésre egyenes feleletet nem ad, de azon körülményből, hogy a törvényszékek székhelyén kívül előforduló hagyatékok letárgyalására a kir. járásbírókat mondja illetékeseknek, és csak az egyezés nem sikerülte esetére bizza meg a további érdemleges teendőkkel a törvényszékeket, az következnek, hogy az egyezés sikerülte esetére az egész hagyatéki eljárás tehát a hagyaték beszavatolása és az átadási végzés hozása is a járásbírók teendőit képeznék.

Elég baj, ha egy elvi határozat oly hiányos, hogy abból csak a contrario következtetés által lehet oly szabályt levonni, melyet egyenesen és határozottan ki lehetett, ki kellett volna benne mondani.

De még nagyobb baj, ha maga azon forum, mely elvi határozatokat felállít, nincs tisztában magával a kérdés iránt és két hét leforgása alatt két homlokegyenest ellenkező határozatot hoz.

Mindkét határozat ugyanazon e célra több példányban autographirozott fölterjesztés folytán hozott és mégis az egyik fekete, a másik fehér.

Szóról-szóra közöljük e határozatokat. Az első így hangzik: „1425. sz. Wächter Frigyes hagyatéka ügyében folyó évi január 24 én 28,792. sz. a. kelt jelentéssel felterjesztett iratok oly értesítéssel küldetnek mellékelten vissza, miszerint azon ügybeni eljárás folytatására, befejezésére és az örökség átadására a jelentő kir. törvényszék találtatott a ptr. 581., 583. és 586. §-ai értelmében illetékesnek; miután a hagyatékhoz ingatlan javak is tartoznak, melyek átadását egyedül csak a birtokbíróság eszközölheti. Egyébiránt megjegyeztetik, miként a törvényszéknek jelen esetbeni kétségtelen illetékességén sem az ügyviteli szabályoknak a jelentésben hivatott szakaszai, sem a pénzügyi törvények mit sem változtathatnak; miután előbbieknél az eljárás szolgabíróság által teljesen megfelelt, hogy az előleges intézkedéseket megtette s a létrejött egyezséget felvette, — pénzügyi törvények pedig a bírói illetőségre nézve befolyással nem bírnak. Kelt Budapesten, a m. kir. Curia mint semmitőszéknek 1873. február 6-kán tartott üléséből.“

A másik határozat pedig ekként szól:

„2017. sz. A b—i kir. törvényszéknek f. évi február 3-án 770. sz. a. kelt azon jelentése folytán, melyben az 1865. évi május 27-kén B.-Örsön elhunyt Dörflinger Márton utáni öröklési ügyben fölmerült illetékességi összeütközés eldöntését kéri, az iratoknak 7. alatti melléklése mellett utasittatik e kir. járásbíró, hogy a megyei árvaszék által már helyben hagyott osztályos egyezés alapján az örökség átadása iránt intézkedjék, és ha ennek — a helytelenül kétségbevonott illetőségén kívül egyéb akadály útjában nem áll, a tulajdonjog bekebelezésének alapul szolgáló átadási végzést hozzon, minek jogerőre emelkedése után a bekebelezés foganatosítása végett az illetékes telekkönyvi hatóságot hivatalból keresse meg; mert az örökhagyó B.-Örsön P. megye területén halván meg,

vorgift das mot de anderer bezalenn so verne alse sin gudth kerth“. — Ugyanez áll más partikuláris jogokról is, melyekről Thöl (Handelsrecht §. 38. 7. jegyz.) azt állítja, hogy a kölcsönös praepositio institoria elvét elismerik. Így pl. a nürnbergi jogról (pl. 1564. tit. 18. Ges. 3.) „So ain gesellschafter mit kauffen und verkauffen oder anderm, in sachen gemaine Gesellschaft belangend, handelt, So verpindt Er die Gesellschaft, dessgleichen so ain bestellter handelsdiener oder Factor der Gesellschaft verwandt in namen und von wegen derselben Gesellschaft etwas handelt, das ist die Gesellschaft zu halten und zu vollziehen auch schuldig“; mert itt a társaknak egyetemleges kötelezettsége úgy az egyik társnak, mint a megrendelt üzletvezetőnek cselekvényeiből mondatik ki. — Szintugy elismerik a Thöl által idézett 1602. évi hamburgi statutumok (10. cz. 8. cz.) a Mascopay társak egyetemleges kötelezettségét, a nélkül, hogy az utóbbinak jogi construálásába bocsátkoznának. Másképp áll a porosz Landr. II. R. 8. cz. 633. §. és a Codigo commercial Portuguez 611. cz. szerint.

a ptr. 562. §. és az 1871. 31. tozikk 15. §-a szerint az öröklési eljárás a megyei járásbeli szolgabíró, illetőleg az annak helyébe lépett kir. járásbíró hatásköréhez tartozik, az öröklési eljárás folyamában egyezés alapján a ptr. 586. §-a szerint szintén a hagyatéki bíróság van hivatva intézkedni, s az 581. §-a szerint egyedül a tulajdonjog bekebelezése tartozik a telekkönyvi hatóság hatásköréhez, mi végett azonban a ptr. 586. §-a szerint a telekkönyvi hatóságot a hagyatéki bíróság tartozik hivatalból megkeresni, és pedig, minthogy a bekebelezés foganatosítása csak úgy eszközölhető, ha azon személyek, kiknek javára s azon fekvő javak, a melyekre a bekebelezés foganatba veendő, a megkereső bíróság által a bekebelezés keresztülvitelére alkalmas rövidséggel és szabatosággal kijelöltetnek, erre pedig az osztályegyezséget magában foglaló terjedelmesebb jegyzőkönyv nem alkalmas: a megkeresésnek a dolog természetére szerint oly módon kell történni, hogy a hagyatéki bíróság az előtte létrejött osztályos egyezséget tartalmazó jegyzőkönyvet a megkeresés kibocsátása előtt végzésileg elintézi s ezen végzésben a személyeket és fekvő javakat, kiknek javára és a melyekre a tulajdonjog bekebelezendő, röviden és szabatosan kijelöli. Kelt Budapesten, a m. kir. Curia, mint semmitőszéknek 1873. évi február 19-én tartott üléséből.“

Szándékosan közöltük ezen határozatokat egész terjedelemben, mert a másodiknak indokolása oly helyes, hogy a kérdés további megvitatását feleslegessé teszi.

De munka- és időkimelés szempontjából tekintve is, többség adandó az utóbbi határozatnak. Mennyi munkát és időt kell ugyanis fecsérelnie a birtokbírósági előadónak, meg az átadási végzés hozatala végett hozzá áttett rendesen igen terjedelmes iratcsomót áttanulmányozza, míg a járásbíró, előtte folyván le a hagyatéki tárgyalás, ismeri az ügyet s könnyen resumálhatja az eredményt egy rövid végzésbe.

De hát a két határozat mégis ellentétben áll egymással, A nagyméltóságu Curia, mint semmitőszék maga czáfolta meg magát, a mi iránt különben csak elismeréssel lehetünk.

Sz—o K.

Hagyatéki és örökösödési eljárás.

A „Jogtudományi Közlöny“ folyó évi 5-ik számában megjelent cikkből, úgy látszik, mintha cikkíró ur a semmitőszéknek 1872. évi szept. 10-kén tartott ülésében az örökösödési eljárás körül felmerült fontosabb kérdésekre nézve hozott határozatából, azon következtetést vonta, hogy az örökösödési eljárás tekintet nélkül arra, vajjon a hagyaték egyedül ingó vagy egyszersmind ingó s ingatlanból áll-e? — mindkét esetben a kir. törvényszékek illetőségéhez tartozik.

Én a „Jogt. Közlöny“ f. évi 1-ső számának mellékletében közlőtekből épen az ellenkezőt olvastam ki, de ellenkező nézetben is vagyok, és pedig: hogy a tisztán ingók átadására érték vagy összegre való tekintet nélkül a kir. járásbírók, — az ingatlanok vagy az együtt ingók és ingatlanok átadására pedig a kir. törvényszékek az illetékesek.

A ptr. 583. §-ának megfigyelése után én nem is vehetem a szóbanforgó semmitőszéki határozatot máskénti értelemben, s nem lehetek más nézetben, mert a hivatolt §. azt mondja: „Midőn a hagyaték csupán testvérek, vagy unokatestvérek közt osztandó meg, s az érdekelt örökösök, osztályrészeik mennyisége iránt ki nem egyezhetnek: ha az örökség csupán ingókból áll a személyi, — ha pedig egyszersmind ingatlanokból, vagy csupán ingatlanokból áll, a birtokbíróság a törvényes örökösödés szabályai és a leltár alapján az osztályt haladéktalanul megtenni és az örökséget az érdekelteknek átadni tartozik.“ — Úgyde az minden kételyen felül áll, hogy a kir. járásbíróság személyi bíróság. Már ha az egyezés nem sikerülte esetére is az ingók átadása a járásbírószágot illeti az idézett 583. §-ban előadott esetben, annyival inkább őt illeti az, ha az egyezés sikerül.

Dehogy nem is a Plihál Ferencz, kir. törvénzéki bíró ur által vett értelemben hozta a semmitőszék határozatát, kitetszik egy későbbi, 1873. év január 21-én 17,192/1872. sz. alatt hozott határozatából, mely szóról-szóra így hangzik:

„Az eljáró bíróságtól (tudnillik a járásbírószágtól, mert annak határozata ellen beadott semmiségi panaszra hozott a semmitőszéki határozat) az iratok a ptr. 583. §. rendelethez képest ingókból álló hagyatéknál, csak azon esetben terjesztendők a törvényszékhez, midőn a porreutasítás iránt határozat hozandó.“

Ezeket kívántam megjegyezni, csak azért, hogy az örökösödési eljárásnál, hol oly sok zavar, annyira különböző a felfogás s ennek következtében az eljárás, némileg tisztázassanak a nézetek.

Egyébiránt szerény véleményem szerint épen azon indokból kiindulva, melyből czikkíró, — törvényszéki bíró ur is kiindult, t. i. a hagyatékoknál gyorsabb eljárás tekintetéből, célzott tévesztő is lenne az ingók átadását egyezség sikerülte esetében a törvényszékre ruházni akkor, mikor sommás keresetknél igen sokszor, s pedig maguknak a peres feleknek akaratából, sokkal, de sokkal nehezebben tisztába hozható körülmények közt a háromszáz forintot meghaladó összegek erejéig is, a járásbíró ítélkezni jogosítva van. — Avagy mit kell az ingóknak egyezség esetére átadásánál tanácskozás után oly behatólag megvitatni? Azt talán, hogy a leltár szabályosan van-e felvéve, a halotti anyakönyvi kivonat hitelessége ellen van-e kifogás? vagy azt, hogy a községi előjáróság és a közgyám bizonyítványa jól és hiven van-e kiadva? vagy hogy azok, kik magukat egyező akaratúval, a nélkül, hogy annak valaki ellentmondana, örökösöknek mondják azok-e valóban?

Ezeknél sokkal fontosabb kérdések forognak fenn sokszor, egy százforintos keresetbeni ítélkezésnél is.

Szerény véleményem szerint nemcsak hogy az ingók átadásának a járásbíróságokrai ruházása történt czélszerűen, hanem óhajtható, hogy az annyira elhanyagolt hagyatéki eljárás gyorsítása, s az oly nagyon bebonyolult, s épen az örökösök ingatlanok átadatlan maradása folytán bebonyolult, telekkönyvi viszonyok tisztázása céljából (hogy ez által az eljárás könnyítesse) a járásbíróságok mindenike telekkönyvi hatósággal felruházva, — s az így felruházott járásbíróságok az ingatlanok átadásával is megbízva lennének; s ha épen egyáltalán szükségesnek vétenék (mit azonban feleslegesnek tartok) hogy az ingatlanok átadása tanácsulésból történjen, történhetnék az a járásbíró és két aljárásbíróból alakított tanácsulésból is.

Az ily eljárás által, míg egyfelől a birtokviszonyok inkább rendeztetvén, a hitel fokoztatnék, másrészt az államnak ez által nagyobbodó kiadása bőven fedezetet találna azon illetékek behajtása, s azon bélyegek bevétele által, melyek így részben egészen elvesznek (mert igen gyakran a közbeeső tulajdonosok kihagyatnak), részben egész évtizedre behajtatlan és bevételten maradnak.

Az előleges intézkedések megtétele, vagyis a hagyatéki tárgyalása, úgy a porre utasítás tekintetében előadottakra nézve csatlakozom mindenekben Plihal Ferencz törvényszéki bíró ur nézetéhez.

KONRÁD SÁMUEL,
kir. aljárásbíró.

Árverés elrendelése bírói végrehajtók által.

A „Jogtudományi Közlöny“ f. évi 10. ik számában az idézett cím alatt dr. Báltaszéki Lajos ügyvéd urtól egy czikk jelenvén meg, nohogy az abban felhozott állításokat hallgatag beismerni látszassunk, megtartván a tárgyilagosságot szoros korlátait, szerkesztő ur engedelmével — annak némely pontjaira szerény észrevételeimet el nem hallgathatom.

Czikkíró író ügyvéd ur, mindenekelőtt nem hajlandó kaplapot emelni azon Curiai döntvény előtt, mely kimondja, hogy „ingó vagyona vezetett végrehajtásnál az annak foganatosításával megbízott végrehajtó árverés elrendelésére hivatva van“; s miért? — mert az árverés oly bírói cselekmény, mely a felforgó egész per ismeretét tételezi fel.

Tisztázzuk az eszméket:

Nem egy dr. juris, hanem egy 2-od éves jogász ismeri ma már a ptr. 287. §-át, mely körül írja, hogy mikor és minok alapján van helye a végrehajtásnak, s a bíró, mielőtt a végrehajtást elrendelné, meggyőződést szerez az illető jogerejűségéről. S most már, ha a végrehajtás elrendeltetett — az árverés ebből kifolyólag következik, — tehát: végrehajtás alatt általában értjük mindazon jogcselekményt, mely fokozat szerint addig terjed, míg a végrehajtató követelésére nézve végkielégítést nem nyer.

Hogy azonban árverés elrendelése előtt meg kell vizsgálni, ha vajjon az ezt megelőző „foglalás“ jogérvényes-e, vagy helyesebben mondva: jogerejűvé vált-e, pl. nem adatott-e be a lefoglalt ingókra nézve igénykereset, vagy a végrehajtás ténye ellen semmiségi panasz, ha a ptr. 11. 395. 399. §-ai, vagy az alaki szabályok meg nem tartottak: ez nagyon természetes.

S vajjon czikkíró ügyvéd ur, oly annyira elszigetelt „ez-

köz“-nek, „gép“-nek tartja-e a bírói — helyesebben bíróági végrehajtót a végrehajtást elrendelő bírótól, hogy a fentebbiekre nézve — mielőtt az árverést elrendelné — magának meggyőződést nem szerezhet? — S különösen az igénykeresetek beadásánál: hogyan s miképen történhetik, hogy dr. B. L. ügyvéd ur becses figyelmét a ptr. 467. §-a kikerülte? — Ingatlanokra a 465. §. értelmében különben is a telekkönyvi hatóság illetékes.

Nagy tévedésben van czikkíró ur a végrehajtási eljárásoknál, — s ismét elkerülte figyelmét: hogy a bíróági végrehajtó kiküldetéseinek a végrehajtás első foka t. i. a foglalás teljesítése után, az ismeretlen igénylőket hirdetmény útján, a jelentkezteteket pedig végzésileg — igénykereseteiknek 15 nap alatti beadására felhívja. (ptr. 464. §.) Egyidejűleg azonban, vagy legkésőbb — mint azt az 1871. 51. t. cz. 14. §-a rendeli a végrehajtási cselekmény bevégezése után 48 óra alatt — jelentését a foglalási jknyvvvel együtt a kiküldő bírósághoz nem csak a költségek megállapítása, hanem egyszersmind a végrehajtási eljárás helyben hagyása végett is beterjeszti. — A mikor is a kiküldő bíróság, ha törvényellenes eljárást nem tapasztal, csakis a következő szellemű végzéssel intézkedhetik: „Az eljárás jóváhagyása mellett, a felszámított költségek — ft — krban állapittatnak meg, s egyszersmind a ptr. 402. §-a értelmében leendő további eljárás végett az iratok N. N. bíróági végrehajtónak viszszaadandó rendeltetik.“

S ezzel a kiküldött fel van jogosítva a további eljárásra.

Most már: tekintettel a ptr. 402. §-ának rendelkezésére, a bíróági végrehajtó az árverésre határnapot tűz, s így tulajdonképen maga az árverés megtartása a 402. §-ra szóló hivatkozással a bíró által rendeltetett el. Ha ellenben az eljárást a bíró helyben nem hagyja: nem csak nem utal a 402-ik §-ra, hanem szükség esetén megsemmisíti az eljárást, (mert ehhez joga van) s a végrehajtót új eljárásra utasítja.

De taglaljuk tovább dr. B. L. ügyvéd ur állításait, s lássuk mennyiben állják ki azok a kritikát:

Vegyünk egy semmiségi panaszt a végrehajtás ellen, mely 3 nap alatt, tehát törvényes időben nyújtott be, — mi itt a bíró teendője: a semmiségi panaszt felterjeszti azon összes végrehajtási iratokkal, melyek még a kiküldött bírói végrehajtónak vissza sem adtak: ha pedig már visszaadottak volna, végzésileg vagy rövid uton beköveteltetnek. — Kérdjük most már: ha a bíróági végrehajtónak „jó pajtása“ azt mondja: „te Kari, Stefi vagy Józsi, rendeld el már azt az árverést“ vajjon miképen rendelheti el, midőn az iratok neki a foglalási eljárás teljesítése óta vissza nem adtak. Vagy ha pl. épen a bíróági végrehajtónál beadott s a végrehajtási iratokkal a bírósághoz 24 óra alatt beterjesztett igénykereset, illetve bejelentett igény jogérvényesen el nem intéztetett? — hiszen az ügyiratokból egy árva botü sincs kezében.

Valóban az elfogultságnak egy oly neme lephette meg dr. B. L. ügyvéd urat érvényben levő perrendtartásunkkal szemben, mely a leggyengédebben szólva is, a végrehajtói intézmény ellen legnagyobb bosszuját tünteti fel.

Mert mi egyébre akart célozni azon abnormis állítással, hogy a ptr. alkotásakor maguk a bírák voltak egyszersmind végrehajtók is; — hiszen: tessék egy tekintetet vetni a bírói ügyvitel 154. §-ára, még a törvényszékeknél is az alárendelt fogalmazó vagy kezelő szakból választattak a kiküldöttek, — vagy a ptr. 352. §-a értelmében sommás ügyeknél maga a bíró, vagy jegyzőkönyv vezetője, szolgabíró vagy esküdt, városi törvényszékeknél a törvényszéki személyzet valamelyik tagja teljesítette a végrehajtást, tehát nagy elvélve, vagy tán soha sem maga a bíró. — S tudja-e dr. B. L. ur, hogy ez a valamelyik tag a városi törvényszékeknél gyakran a nevét is alig bírta leírni, nemhogy egyszersmind jogtudós bíró is lett volna! S ilyenek rendelték el az árverést, megállapították a költségeket, gyakran a félrevezető prókátor igénye szerint a legszembeesőbb törvénytelenességgel.

A jelenlegi bíróági végrehajtók (legyünk elfogultatlanok) talán mégis jobban a törvénykezési rendtartás küldöttei, mint a bíróági szervezet előtt alkalmazott küldöttek.

Avagy nem ismeri-e dr. B. L. ügyvéd ur az 1871. 51. t. cz. 2., 3., 29., és az 1872. évi 2081. számú igazságügyminiszteri utasítás 6. §-át? — ha igen: tudnia kell, hogy jelenleg már csak azok a bíróági végrehajtók vannak alkalmazásban, a kik hivatolt törv. 3-dik §-ában meghatározott azó és írásbeli vizs-

gát jó sikerrel letették, s az illető vizsgáló bizottság által képe-sítettetteknek nyilvánítottak. S ezekkel a végrehajtókkal, igen is a ptr. alapján a Curiának nem az általa hozott döntvényhez, hanem a ptr. illető §-aihoz való merev ragaszkodása éppen nem törvénytelenység — mint cikkíró ur a felületesen gondolkozókkal elhíthetnénk, hanem igen is nagy törvényesség.

Ennyi az, a mit t. ügyvéd cikkével szemben szerény állásom folytán mondani bátorítottam, és még: hogy soha sem tessék rettegni azoknak a kántortanító vagy kereskedőből lett bírósági végrehajtóknak az árverés elrendelésére vonatkozó intézkedéseitől. — Győződjék meg inkább, hogy ezek — igen is: felelőssek lévén eljárásukért — nagyobb lelkiismeretességgel és szakismerettel járnak el kötelességeik teljesítésében, mint azok a perrendtartás magasztalt kiküldöttei, kiknek eljárásukat (tapasztalásból szólók) mai nap is oly sok perlekedő fél keserűen emlegeti.

BORS KÁROLY,
kir. bírósági végrehajtó.

Lapszemle.

Az „Ellenőr“ 58—60. számaiban Teleszky István az igazságügyi budgetvita által indíttatva, felszólal a jelentkező stagnatio ellen és kikel nevezetesen a „receptio“-féle jelszóban foglalt szellemirány áramlata ellen. A mit t. barátunk az igazságügyi reformok egymásutánjára vonatkozólag mondott, sok helyes észrevételei dacára vita tárgya lehet; abban azonban teljesen oszttjuk nézetét: hogy az alaki törvények szervezése az anyagi törvényekét előzze meg. Igaz, hogy nálunk a perek legnagyobb része nem onnét származik, mert anyagi magánjogunk nincsen, hanem a vita legtöbbszörre csak ténykérdés körül forog. „Ugy vagyok meggyőződve, — azt mondja — hogy olyan per, melynek magvát jogkérdés, anyagi jogkérdés képezné, 100 közül alig akad kettő; és e kettő közül az egyik bizonyára olyan, hogy a vitás jogkérdés akkor is ilyen maradna, ha az osztrák törvény recipiáltatnék.“ Ekkép tér át a receptio kérdésére, melyről azt mondja: nem hiszem, hogy a magyar nemzeti szegénységi bizonyítványt adna ki önmagáról. A kis Zürich canton, mely terjedeleme nem nagyobb egy kis magyar vármegyénél, melynek lakosai száma nem több, mint Budapest fővárosé, s mely a testvér cantonok törvénykönyvei közt válogatható, nem recipiálta ezek egyikét sem, hanem önállóan alkotott egy igen jó törvénykönyvet. Nem volna tehát szegény nemzetünk, ha az önálló alkotás teréről oly könnyen le engedné magát szoríttatni. Ez alkalommal kissé megleckézteti Toszt képviselőt azon állításáért, „hogy a zürichi codex az osztráktól alig tér el valamiben“, a minek ép az ellenkezője áll közelebb a valósághoz, s így a képviselő ur elárulta azt, hogy a zürichi codexet csak hallomásból ismerte, a mi sokkal valószínűbb mint azon feltevés, hogy a zürichi jó codexet az érdemes képviselő a berni rossz törvénykönyvvel tévesztette össze, mely csakugyan az osztrák törvénykönyv alapján készült, miért is ép most ujat készít, mely új törvénykönyv első részének tervezete már a nyilvános bírálatnak át is adatott. Meggondolták-e a receptio apostolai, hogy az osztrák törvénykönyv ezen mult századi természetjogi elemekkel vegyített római-német törvény, — mely egy félszázaddal ezelőtt méltán tartott kitűnő codexnek, ma már a tudomány, a kor igényei és az új törvénykönyvek által messze túlszárnyaltatott, rendszerére nézve minden bírálaton alul áll, tartalmára nézve pedig mig egyrészt nagyon is hiányos, másrészt a felesleges és helytelen intézkedések ugyszólván egymást váltják fel benne.

Nagy meglegedésünkre szolgál a receptio eszméjének fogadtatása, melyről elmondhatjuk, hogy csirájában lett elfojtva, mert eddig legalább a sajtó útján senki sem kelt annak védelmére. Sajnos azonban, hogy ily merő negatívval természetesen nem messze jutunk, ha a kormány apatikus téltlenségben nem tudom honnan várja a dolgok fejleményét, mert a miraculumok korszaka lejárt és nehezen fogja valami vén cigány-asszony a kormányt sybilla-könyvekként kész magyar törvénykönyvekkel megkinálni! No, de legalább hír szerint a jövő évre van megint tervezve egy codificationalis osztály. Most legalább tudjuk, hogy addig nem fog semmisen történni. Ez is talán jobb a bizonytalanságnál.

K ü l ö n f é l é k.

(Codificatio.) Az igazságügyminiszterium kebelében a „P. N.“ szerint codificationalis osztály tervezetik, s e célra az 1874-diki költségvetésbe 30,000 frt. vétetik fel. (Tehát addig, vagyis egy egész esztendő alatt semmi sem fog történni! Wir können warten!) Ezzel egy időben törvényjavaslatot fog az igazságügyminiszter a ház elé terjeszteni, mely javaslat a minisztert arra hatalmazza fel, hogy a bírakat, kiket a codificationalis alkalmazni szükségesnek és célszerűnek lát, ez osztályban ideiglenesen alkalmazhassa és állomásaikon helyettesítheti.

(Írói és művészi tulajdonjog oltalma.) A német drámaírók egylete az osztrák cs. kir. igazságügyminiszteriumhoz beadványt intézett, melyben az iránt ad óhajlásának kifejezést, hogy az ausztriai kormány a magyar miniszteriummal egyetértőleg, az írói és művészi tulajdonjog oltalmára nézve, az e tekintetben Németországban 1870. évi június 11-én alkotott törvény határozományaival összhangzó törvények létesítését indítsa meg. Ezen kérdés az osztrák-magyar monarchiában nem tartozik sem a közös, sem pedig azon ügyek közé, melyek a monarchia mindkét felében időről-időre egyenlő elvek alapján szabályozandók. Mivel azonban kívánatosnak látszik, hogy e részben Lajthán innen s Lajthán tul egyenlő megállapodás jöjjön létre: ennél fogva az ausztriai igazságügyminiszterium a magyar kormányt — az említett beadványnak másolatban való megküldése mellett — ezen tárgy iránti véleményének szives közlésére kérte föl. Megjegyzendő, hogy a bécsi kormány már évekkel ezelőtt beismerte a reform szükségességét e téren, s ennek élénk kifejezést adott már 1863-ban az akkor fenállott német-szövetség (Bund) frankfurti gyűlésén, mely jónak is látta egy bizottságot küldeni ki oly célból, hogy ez, az írói s művészi tulajdonjog oltalmára vonatkozólag, az egész német-szövetségre kiterjedő törvényt készítsen elő. Az ausztriai igazságügyminiszterium most ezen bizottság munkálatát is megküldte a magyar kormánynak netalán hivatalos használat végett oly megjegyzéssel, hogy saját részéről e munkálatot annak idején némi módosításokkal a reichsrath elé terjeszteni szándékozott, jelenleg pedig a Németországban fenálló törvényekhez hasonló törvények létesítése céljából oda fog törekedni, miszerint e munkálat az alkotandó törvény alapjául szolgáljon. Az ausztriai igazságügyminiszterium ily szempontból indulván ki s azon óhajástól vezéreltetvén, hogy e téren a reichsrath s a magyar országgyűlés lényegileg egyező megállapodásra jussanak, következő kérdésekkel fordult a magyar kormányhoz: 1. Milyen törvények állnak fen jelenleg Magyarországon az írói és művészi tulajdon oltalmára? 2. Hajlandó-e a magyar kormány e kérdésben a törvényhozás útján reformokat létesíteni? 3. A frankfurti volt német-szövetséggyűlés által 1863-ban kiküldött bizottság e tárgyu javaslatát az ily reformhoz alkalmas s elfogadható alapnak tartja-e?

Előfizetési fölhívás

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY“-RE,

kapcsolatban a

BÖNTVÉNYTÁR-ra.

Szerkeszti:

dr. Dárday Sándor.

Kiadja:

Heckenast Gusztáv.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (jan.—márcz. 1873) 3 frt.

Félévre (jan.—jun. 1873) 6 „

Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.) 12 frt

A „Jogtudományi Közlöny“

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt napoként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ert.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A házassági kötelék felbonthatóságának kérdése. Dr. Ság hy Gyula, pesti egyetemi jogtanár urtól. — A polgári és bűnügy közti viszonyról. Dr. Ziskay Antal, győri kir. jogakad. tanár urtól. — Válasz. — Lapszemle. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A házassági kötelék felbonthatóságának kérdése.

(A kötelező polgári házasság iránt alkotandó törvényben megengedték-e a házastársak életében a házassági kötelék fölbontása és ha igen, minő okokból?)

A jogászyülés elé terjesztendő indítványok előkészítésül az állandó bizottság által kitüzetni szokott kérdések, s jelesül az ezekre adandó vélemények célja felfogásom szerint, mint — ha nem tévedek — a jogászyülés alapszabályai szellemében is, nem annyira tul hosszadalmas értekezések nyeresé, mint inkább az, hogy ezen kérdések, mint olyanok tekintetében, melyeknek a jogászyülés részéről mielőbb tárgyalását, s azok iránt jogi meggyőződésének határozott kinyilvánítását, jogi életünk legsajgóbb sebeinek már-már halaszthatatlan orvoslása és zilált jogállapotunk elodázhatatlan korszerű reformjának lehető gyorsítása érdekében sürgősnek és égetőnek itéli, az elé ily tárgyalás és elvi kijelentés alapjául szolgálható indítványok kerüljenek.

Ezen feladatnak pedig — szerény nézetem szerint — úgy vélek legcélszerűbben megfelelni: ha egyrészt minden cikornyás bevezetés elkerülésével közvetlenül s egyenesen a felvert kérdések elvi tisztázásába bocsátkozom; s másrészt ennek kivitelénél mindent, mi azokkal csak távoli vonatkozásban áll és tulságosan apró részletek vagy az irodalmi idézetek avagy termékek bírálatának bonyodalmas tömkelegébe vinne, melyből a kivezető Ariadnefónál megtalálása az olvasótól sokszor nem kevesebb fáradságot igényelne, mint megnyit annak összeállítását, a nélkül, hogy azért ennek tájékoztatását s annak elvi megoldását megkönnyíthetné, és így legfelebb fejtegetéseimnek — tán épen az érthetőség és eligazodhatóság rovásával — a tudományosság eme külmáza által való csillogtatására szolgálhatna csak, szorgosan mellőzni; nézetemet és indítványomat azok sorrendjében és egyedül azokra vonatkozólag felállítani, s bár a tárgyhoz lehető rövidséggel, de azért eléggé kimerítőleg nyomós, valamint a jogi meggyőződésre is hatni alkalmas érvekkel támogatni iparkodtam.

I.

Ezek — általános tájékozásként — előrebecsátása után in medias res a feltett két kérdés elseje tekintetében, hogy t. i. a kötelező polgári házasság iránt alkotandó törvényben megengedték-e a házastársak életében a házassági kötelék felbontása? véleményem oda terjed, miszerint a házassági kötelék felbontásának bizonyos

alább kifejtendő feltételek mellett a házastársak életében is hely lenne engedendő.

Igaz ugyan, s legkevésbbé sem vonható kétségbe, hogy a házasság, mint két különmemű személynek teljes és tökéletes életközösségre irányuló legbensőbb szövetsége ugy már az e szövetségre lépő felek célzatánál, valamint az erkölcsi, sőt a jogrend magasabb követelményeinél fogva is evidenter életfogytig terjedő tartamra van számítva és hivatva. Mert ugyanis mindazon célok összege, melyeknek megvalósítására a házasság irányul, t. i. a nemi szétválasztásban mutatkozó emberi tökéletlenségnek két különmemű személy tartós és maradó egyesülése által való kiegészítésén, s ebből folyólag a nemi ösztönök kielégítésének nemesbitésén és gyermeknemzésen kívül, ép ez utóbbiak nevelése, a házastársak erkölcsi tökélyesbülésének kölcsönös emelése, a család érdeke s ezzel a családtagok összetartozósága érzetének fejlesztése, melyek mindannyian az állam és társadalomra nézve is épen nem közönyös, sőt felette fontos tényezők, teljes mérvben és legsikeresebben csak ezen társas viszonynak életfogytig terjedő tartama mellett érhetők el.

Kétségkívül ezen eszménynek általános és feltétlen létesítése vezérlé a kath. egyházat is a házassági kötelék felbonthatatlansága tanának megállapításánál — és valóban, ha ezen eszménykép, t. i. a házasság együttlét mindenkor holtig való tényleges fentartása a házasság felbonthatatlansága elvének érvényben tartása s illetőleg abszolút érvényre emelése által — az emberi gyarló természet mellett — csakugyan egész általánosan valósítható volna: akkor ezen elvnek a kötelező polgári házasság intézményébe is leendő felvétele ellen legkisebb nehézség és kifogás sem emeltethetnék.

Azonban az épen nem így van, mert tagadhatatlan, hogy vannak viszonyok és helyzetek, már akár aztán a házasság viszonyba lépők saját egyéni gyarlóságaiukból s természetükből, akár egyéb tényleges körülményekből kifolyók, melyek mellett a házasság céljainak elérése és betöltése vagy egyáltalán, vagy legalább azon mérvben és módon lehetetlen, a mint azt ugy az erkölcsi, mint a jogrend megkíváná. Hogy pedig az ily ténykörülmények és helyzetek elhárítása vagy csak megváltoztatása a házassági kötelék felbonthatatlanságának proclamálása által épen nem eszközölhető, s így azok között ennek tényleges fentartása és keresztülvitele gyakorlatilag vagy egyáltalán nem lehetséges, vagy legalább akár annak a házasságfelekre vagy azok egyikére nem csak időlegesen, hanem mindörökre elviselhetlen voltánál fogva, akár mert az egyik vagy másik házass-

társ vagy gyermekeik physikai vagy erkölcsi állapota és jólétére maradandólag és mindvégig felette károsnak, vagy éppen határozottan veszélyesnek mutatkozik, okszerűleg és józanon meg nem kívánható: ez, miként az előbbi, annál inkább vitatlan igazságul tekintendő, minthogy az mindkettő nem csak a kötelék felbonthatlanságának leglelkesebb bajnokai által, kivétel nélkül, hanem maga az egyház részéről is egyenesen és tényleg elismertetik az által, miszerint bizonyos körülmények közt legalább az ágy- és asztaltól való elválást, tehát a házasság viszony tényleges felbontását, még pedig életfogytiglanra is, mint elodázhatlan szükségletet, szintén megengedi, ha mindjárt magát a házassági köteléket egyházjogilag továbbra is fenmaradásának vitatja, s azért a feleket új házasság kötéséhez nem bocsátja. Mindezeknél fogva tehát a kötelék felbonthatásának kérdése tulajdonképp csak a körül forog, hogy megállapodjunk-e e tekintetben a kath. egyház exclusiv álláspontjánál a házassági viszonynak ily esetekben is csak tényleges felbonthatásánál, vagy pedig egy lépéssel tovább menve, a kötelékjogi felbontása is megengedtesse? Minthogy pedig a házasság eredeti célzatával és tulajdonképi feladatával mindkettő egyaránt s egyenlő mértékben ellenkezik, másrésztől meg a már kifejtett okoknál fogva az egyik- vagy másiknak megengedése kikerülhetlen szükséglet képez: annál fogva ennek elhatározása és megállapítása egyrészt célszerűségi kérdés, de másrészt és ugyan főleg azon további kérdésnek megoldásától függ, hogy e kettő közül melyik álláspont felel meg inkább a jogeszmé követelményeinek s van öszhangzatban az erkölcsiséggel?

A célszerűség szempontjából az említett körülmények között a kötelék teljes felbonthatóságának előnye az ellenkező felett annyira, eclatans és egy oldalról sem kétségbevonat, hogy az e mellett harczoló opportunitási okok felsorolása itt annál inkább bátran mellőzhető, minthogy ezek egymagukban különben sem lehetnének elhatározók, hanem csakis az utóbbiak mellett, tehát csupán másodsorban jöhetnének tekintetbe. De hogy az a jogrend kívánalmainak és az erkölcsiség érdekeinek is jobban felel meg és azokat nagyobb mérvben alkalmas kielégíteni, a kötelék pusztá tényleges felbontásánál, sőt hogy ez utóbbi gyakran ép azok egyikének vagy másikának célzatával jönne összeütközésbe: ezen első pillanatra többek előtt tán merésznek tűnhető állítás a következőkben fog igazoltni.

E tekintetben ugyanis mindenekelőtt maga a házasságnak azon mindenki által elismert, s miként már eleve, úgy itt is kiindulási pontul készséggel elfogadott lényéből kell kiindulnunk, mely szerint az eredeti célzatánál és egész belső természeténél fogva életfogytig terjedő tartamra számított és hivatott szövetség. Ebből s az erre nézve már előre bocsátottakból azonban logikai szükségességgel nem folyik több, mint éppen csak annyi, hogy a házassági kötelék természeténél és célzatánál fogva keletkezésében mindig és kivétel nélkül életfogytig terjedő tartamra van irányozva, s ennél fogva az végét rendszerint csak az egyik vagy másik házastárs halálával érje, de semmi esetre sem az is, hogy már most eme kötelék a házastársak életében soha és semmi körülmények között fel ne bontathassék. Ez utóbbi csak akkor állana s volna az előzmények elengedhetlen következményeül tekintendő, ha a kötelék felbonthatlanságának elve mellett s által úgy a házasság viszonyának minden körülmények között életfogytig való tényleges fentartása is, mint a házasság feladatának betöltése nem csak általában s szabály szerint, hanem kivétel nélkül és mindig eszközölhető lenne.

De mivel ez, mint már kimutattattott, s a minden-

napi tapasztalás által is folyton igazoltatik, éppen nincsen így; ugyanazért a fentebbi feltételek között a kötelék nem csak tényleges, hanem teljes (jogi) felbontásának megengedése által sem forgattatik ki a házasság intézménye lényéből, sem alapjaiban az meg nem támadtatik. Annál fogva tehát nem is látható be, hogy mi értelme, célja és jelentősége, különösen micsoda gyakorlati haszna, vagy bármiféle üdvös eredménye lehet ott a kötelék pusztá jogi fentartásának, hol a házassági viszonynak célja mindörökké teljesen meghiusulva, annak tényleges effectuálása akár absolute lehetetlenítve van, akár pedig csak a házastársak egyike vagy mindketteje, avagy az egész család physikai és morális jóléte legvitalisabb érdekeinek veszélyeztetésével járna. Valóban ily esetekben a köteléknek csak tényleges felbonthatása, ellenben jogilag annak felbonthatlansága nemcsak az egyéni szabadságnak, l-gtöbbször az egyén boldogságának tökéletes feláldozásával járó, s így a jogrend hivatásán messze tulmenő, azért indokolatlan és igazolatlan megszorítását foglalná magában, hanem ezenkívül következményeinél és kihatásainál fogva a leggyakrabban még a közerkölcsiség igényeivel is egyenes ellentétbe jönne, minthogy éppen ez — köztapasztalás szerint — az egyének tulnyomó többségénél, már aztán akár az ellenállási akarat hiányánál, akár pedig annak gyengeségénél és gyarlóságánál fogva legyőzhetlen természeti hajlamok és vágyak kielégítésének úgy a jog, mint az erkölcsi rend által egyaránt tiltott módon való eszközölését eredményezné.

Ezekben rejlik egyszersmind a leghathatósabb absolut érv és — kétségkívül tökéletesen döntő ok a házassági kötelék felbonthatlansága ellen, illetőleg annak felbonthatósága mellett. Miután azon egyetlen érv, mi még ily körülmények között a köteles jogi felbonthatlansága mellett némi látszólagos alappal felhozható lenne, s mi csakugyan leginkább is szokott mellette érvényesíttetni, hogy t. i. a házassági kötelék felbonthatlansága ethikai követelmény, mely mint minden erkölcsi elv, feltétlen érvényesítést igényel, s annak kivétel nélkül uralomra juttatása a jogrendtől is méltán megkívánható, sem a jog és a jogász gondolkodás előtt nem állja ki a bírálatot, sem az erkölcsiség s ennek érdekei szempontjából meg nem állhat. Mert ha készséggel elismerhető is, hogy az erkölcsi elvek absolut uralomra számítvák, s hogy a jogrendtől azok lehető megvalósítása is, vagy legalább annyi, hogy velők egyenes összeütközésbe ne jöjjön, alappal elvárható; de másrészt az is igaz, hogy az erkölcsi elvek absolut uralma az egyéni viszonyok és természetek különféleségére semmi tekintettel sincs; sőt az, mivel azok az ember belső tökélyesedésének in abstracto elérhető legfőbb fokozatát tartják szem előtt, s így ezen mérvhez képest is, tehát az individualis sajátosságoktól teljesen elvonva állapítandó meg és állítandók fel, az individuumnak tökéletes megadását feltételezi. Ép azért azoknak ezen feltétlen uralma csak is belső lehet: azaz, egyedül a lelkiismeretre vonatkozhatik és vonatkozik; mert a külső társadalmi rendnek az egyéniség teljes absorbeálása és elnyomása nem lehet feladata. Ellenkezőleg a jogrend hivatva van az egyéni különbségekre és viszonyokra tekintettel lenni, azok igényleteit és szükségleteit figyelembe venni, szabványait tehát az egyéniség s helyzete concret változataival számolva, azoknak megfelelőleg alkotni meg és az individuum feláldozását nem nagyobb mérvben eszközölni, mint ezt éppen a társas öszlet feltételei követelik: 1) mig némely téren az

1) A jogrend ebbeli feladatának kellő és öntudatos felismeréséből s annak helyes alkalmazásából következik az is, hogy

erkölcsi elv abszolút uralmának a jog által végkövetkezésséig való keresztül vitele ép az egyénnek teljes elnyomatását vonná maga után. Azért is a jog az erkölcsi elvnek gyakorlati s külső érvényesítésében, különösen itt, hol az sokszor az egyén, vagy nem ritkán az egész család physisai és morális jóléte, boldogsága, definitív áldozatul dobásával járna, a végletekig nem mehet; habár feladatánál fogva az erkölcsiséggel összeütközésbe nem jöhet, azaz: az erkölcsiséget sem közvetlenül, sem közvetve elő nem segítheti; mint minden bizonynyal tenné, ha pl. erkölcstelen cselekvényekre állapítana meg vagy engedne megalapítani kötelezettséget, avagy ilyekre adna felhatalmazást. Azonban éppen ezt lehet teljes jogosultsággal kétségbe vonni, hogy a házassági kötelék felbonthatóságának az érintett feltévéssel melletti elismerésében az erkölcsiség sérelme foglaltatnék; sőt ellenkezőleg az ép az erkölcsiség szempontjából kívánatos mindenütt ott, hol annak megtagadása homlokegyenest ellentétben a házasság egész célzatával a házastársak, illetőleg gyermekeik anyagi (physisai) és erkölcsi végromlására és sülyedésére vezetne, hol tehát annak megengedése által éppen az akadályoztatnék meg. Az erkölcsi elv pedig e mellett azért nem szenved hátrányt, mert ki lelkiismeretében annak hódol s tökéletes megadásra kész: annak irányában az ezen belső meggyőződésénél és erős akaratanál fogva úgy is uralomra jut; ellenben, hol ez vagy egyáltalán nincsen meg, vagy nem elegendő mértékben, ott ezen elv külkényszer által eszközölt foganatosítása csak teljes erkölcstelenedésre vezet.

Ha tehát elismerhető is, hogy a házasság felbonthatlanságának elve a magasabb erkölcsi rendnek egyik követelménye, de az mindenesetre mégis olyan, melynek ép az erkölcsiség kívánalmainak megfelelő feltétlen külső s gyakorlati végrehajtása a gyarló embernél sokkal fenségesebb tökélyű lényekre, vagy legalább is az emberek által elvontan elérhető tökély azon legemelkedettebb fokozatára, milyen csak a legkevesebbeknek lehet sajátja, van számítva. Ha mindjárt pedig e magasztos cél felé haladni, s így az emberiség folytonos erkölcsi tökélyesbülését és ép legfőbb feladványát és vezérelvét képezi is; úgy éppen ebből következik, hogy egyes elveinek a belélethől kiemelkedő, külső foganatosítása csakis azon határig tekinthető annak követelményeül, a meddig ez amannak ép jelzett feladatával összhangzatban van, s ennek betöltését nem gátolja, tehát nem feltétlenül s jelesül semmi esetre sem akkor is, ha azoknak külkényszer általi átlagos érvényesítése éppen e magasabb célnak a valóítását lehetővé teszi vagy akadályozná, vagy éppen erkölcstelenség forrásává válhatnék. Következőleg a jogrendnek a már kifejtett szempontokon kívül, még az erkölcsi legelső követelménye és általában az erkölcsiség megóvása tekintetéből is (épen a jogrendnek az erkölcsi rendhez való viszonya természeténél fogva) el kell térnie ezen, a képzelhető emberi tökély legmagasabb fokát feltételező erkölcsi elvnek külső megvalósításától ott, hol annak kérlelhetlen keresztül vitele éppen azon nemesebb és fenségesebb célzatnak az elérését, melyből az kiindul, teljesen kockáztatná, sőt annak ellenkezőjét eredményezné, az erkölcsi tökélyesbülés helyett erkölcsi sülyedést, vagy legalább is az egyén avagy a család jólétének, boldogságának végalaúsását idézné elő, a nélkül, hogy valamely erkölcsi célzatot előmozdítana; minek pedig ily módoni tökéletes megsemmisítése az erkölcsi rendnek

a jogfejlődés és művelődés előhaladásával s a jogviszonyok anyagát képező társadalmi viszonyok mind számaiban, változatosabb s tarkább alakulatainak ezzel karöltve járó létesülésével, a jogban az átlagos szabványok mindinkább tört veezetenek.

sem képezheti feladatát, annál kevésbé tehát a jogrendnek, mi épen a közjólétnek az egyesek jólétének összege által való létesítésére is van hivatva.

Mindezek alapján tehát bátran vitathatni, hogy bár a házasság feladatából és természetéből folyó erkölcsi és jogi következmény, hogy az életfogytig tartson, de hogy miként annak bizonyos körülmények között megengedhető felbontása azt lényéből ki nem forgatja: ép úgy nem áll az ellentétben az erkölcsiség, még kevésbé a jog követelményeivel, sőt a már kifejtett feltételek alatt a kötelék felbontásának megengedése ép ezek által kívántatik meg.

Különben a kötelék felbonthatósága mellett, a már eddig felhozott általános érveken kívül, ránk nézve még amazok mellett szintén figyelembe veendő azon specialis és relativ ok is szól, hogy confessionalis viszonyaink közepette egységes házassági törvénynek a lelkiismereti szabadság teljes megóvásával való létesítése is azt kívánja, miszerint a kötelék felbonthatósága elismertessék, minthogy annak vallásfelekezeteink nagy többsége által hely adatik, s így ezek vallásos meggyőződésén annak meg nem engedésével legalább bizonyos irányban lelkiismereti kényszer követtetnék el; míg a katolikusokon annak proclamálása által azért nem, mert ez csak permissiv és nem imperativ, míg amaz valóságos imperativ rendelkezése volna a törvénynek; tehát amant mindenki követni tartoznék: míg emennél a törvény engedélyével mindenki tetszése és meggyőződéséhez képest élhetne vagy nem élhetne.

Ugyanezen álláspontot találjuk egyébiránt gyakorlatilag elfogadva és megvalósítva, s pedig a legrégibb kortól kezdve le egész a jelenkorig, nem csak majd mindazon nemzeteknél és államoknál, melyek a házasság szabályozását polgári vagyis állami törvényhozásuk körébe belevonták, hanem a kath. egyház kivételével minden egyéb vallásfelekezeteknél is. Így a legújabb törvényhozások, jelesül az újabb európai magánjogi törvénykönyvek és törvényjavaslatok, melyek a házasság kérdésére kiterjeszkednek, a kötelék felbontásának a házastársak életében bizonyos okokból általában helyet adnak; nevezetesen pl. úgy az ausztriai polgári törvénykönyv, mint az újabb ausztriai törvényhozás is legalább a nem katolikusok, valamint az utóbbi az ugynevezett felekezet nélküli egyének házassága tekintetében,²⁾ mint szintén a porosz „Landrecht“,³⁾ úgy a zürichi magánjogi törvénykönyv,⁴⁾ mint a Code Napoleon⁵⁾ és a heseni javaslat⁶⁾ és ugyan mindannyian felekezeti külön-

²⁾ Lásd az ausztr. polg. törv. könyv 115. és 116. §§-ait, valamint az 1870-ki ápril 9-ki törvényt.

³⁾ L. „Allgemeines Gesetzbuch für die preussischen Staaten“ 668—718. továbbá 731. s köv. §§-ait.

⁴⁾ L. „Privatrechtliches Gesetzbuch für den Canton Zürich“ 175—229. §§-ait.

⁵⁾ „Code Napoleon“ 229—305. art.

⁶⁾ L. „Entwurf der ersten Abtheilung des bürgerlichen Gesetzbuches für das Grossherzogthum Hessen-Darmstadt 1844. 78—126. art. Nem lesz talán érdektelen és fölösleges azon motivumokat ideiglatni, melyekkel a javaslat annak 78. 79. és 80. art.-ainál a házasság felbonthatóságát indokolja: „Glückliche Ehen gründen ein glückliches und einträchtiges Familienleben, erziehen rechtlich gesinnte, zufriedene Staatsbürger, und bilden im Vereine mit einem wohlgeordneten Gemeinwesen die festesten Stützen der öffentlichen Wohlfahrt. Dass dieser Bund nicht leichtsinnig abgeschlossen, v. dass er in seiner ganzen Heiligkeit erkannt werde, dazu müssen Religion, Sitte und äussere Gesetzgebung zusammen wirken. Die erste Abtheilung des Entwurfs hat es versucht, diese Aufgabe, so weit sie dem bürgerlichen Gesetze angehört, zu lösen . . .

ség nélkül (habár az újabb francia törvényhozás e téren ismét a kath. egyház álláspontjához tért vissza), valamint a szász polgári törvénykönyv⁷⁾ is, azonban szintén csak a nem katolikusok házassága tekintetében.

A mi végül mindezekkel szemben még azon, tán egy vagy más irányban felmerülhet aggodalmait illeti, hogy a kötelék felbonthatósága könnyen a házasság viszony és a családi élet bensőségének lazítását idézné elő: ugy ez már azért sem tekinthető alapos kifogásnak, mint-hogy ezen irányban azon körülménynek, hogy a kötelék felbontható e vagy sem, a köztapasztalás és a történet tanúsága szerint is, legkisebb befolyása s hatása sincs; hanem ez sokkal inkább a nevelés és a műveltségi s erkölcsi állapotok minőségétől függ, mint e tekintetben egy nevezetes történeti példát szolgáltathat a régi Róma, hol a házasság viszony épen később, midőn pedig az elválás felette nehezítve volt, a megromlott erkölcsök-nél fogva a legzsiláltabbá lett; míg előbb az egyszerűbb és szilárdabb erkölcsök idejében, bár az elválás könnyű volt, az mégis a legbensőbb vala, annyira, hogy ép e kor történetében elválási eseteknek semmi nyomaival sem találkozunk.

Dr. SÁGHY GYULA,
pesti egyet. jogtanár.

A polgári és bűnügy közti viszonyról.

(Vége.)

Nem lehet itt akaratom ezen elodázhatlan reformoknak köréről és irányáról, mint igen nagy fontosságú és messze terjedő kérdésről amugy csak mellékesen értekezni, halasztván annak csekélységemtől kitelhető tüzetesebb kifejtését más alkalomra, mindazáltal fejtegetésem, ennek közvetlen tárgya tekintetéből még sem zárhatom be a nélkül, hogy az eddig elszórt egyes ész-

Wie aber überhaupt Irrthum und Täuschung das Erbtheil des Menschen sind, so kann dem Allen ungeachtet eine Ehe den in Voraus gehegten Erwartungen nicht entsprechen. Der Verlauf der Zeit kann enthüllen, was vorher ein undurchdringlicher Schleier bedeckte, und auf einen glücklichen Traum kann das schmerzlichste Erwachen folgen. Wenn nun beide Ehegatten, oder wenn auch nur einer derselben zu der aufrichtigen und wohlbegründeten Ueberzeugung gelangen sollten, dass statt der gehofften Uebereinstimmung der Ansichten und Gefühle schneidende Gegensätze allmählig hervor treten, dass die auf die vermeintlichen Tugenden des anderen gegründete Liebe und Achtung durch ganz entgegengesetzte Eigenschaften desselben in Abscheu und Geringschätzung sich umwandeln, dass der zum beiderseitigen Glücke abgeschlossene Bund nur noch dazu dienen könne, um über Eltern und Kinder Zwietracht und Elend zu verbreiten; warum sollte alsdann das Gesetz nicht die Hand zu dessen Auflösung bieten? Der Staat hat nur ein Interesse an glücklichen Ehen, an einem geregelten und glücklichen Familienstande, an wohlgezogenen Kindern. Wo daher die Ueberzeugung sich aufdringt, dass bei dem Fortbestande einer Ehe diese Zwecke verfehlt werden, da erscheint sie als ein Uebel, dessen Hinwegräumung sogar das öffentliche Interesse gebietet. Dieser Ansicht huldigend, bezeichnet der Entwurf in seiner dritten und letzten Abtheilung verschiedene Wege, wie Ehen noch bei Lebzeiten der Ehegatten wieder getrennt werden können. Man war hierbei bedacht, zwischen zwei gleich gefährlichen Extremen die richtige Mitte einzuhalten, d. h. Ehescheidungen in solchen Fällen, wo ein wahres Bedürfniss vorliegt, nicht zu sehr zu erschweren, ohne doch auf der anderen Seite dem Unbestande und der Frivolität Vorschub zu leisten und den Missbrauch des Instituts zu begünstigen.“ (L. Motive zu dem Entwurfe der ersten Abtheilung des bürgerlichen Gesetzbuchs für das Grossherzogthum Hessen-Darmstadt 1844. 86. 87. l.)

⁷⁾ L. „Bürgerliches Gesetzbuch für das Königreich Sachsen“ 1712—1766. §§-ait.

revételeimet kiegészítendő egy némely ide vágó általános megjegyzést ne kockáztassak. Ugyanis, midőn a reformoknak szükségét hangoztatjuk, nem értjük az alatt az oly vegyes kísérletekből, félrendsabályokból álló, a joggyakorlat és még inkább a jogelmélet által ugy hazánkban mint külföldön félszegnek bebizonyított, a legtekintélyesebb processualisták által elkárhoztatott rendszernek további folytatását, mint a minő az 1868. 54. tcz.-ben keresztülvitetett. Ez uton tovább haladva végre oda jutunk, hogy nélkülözni fogunk minden biztos alapot, melyből kiindulva a joggyakorlatra általában, különösen pedig a polgári és bűnügy közti viszony meghatározhatására mulhatlanul szükséges irányadó elveket csak némileg is levezethessük. Vagy a formalismus rendszerét, vagy a valóságot biztosabban érvényre emelő és a bírót lenyűgözve nem tartó észszerűbb perbeli alapelveket az igazságszolgáltatás mindkét ágában kell elfogadnunk; választani kell a kettő között, a vegyes kísérleteknek rendszere, miként a tapasztalás mutatja — abnormitáshoz vezet. E szerint a hangsúlyozott reform alatt gyökeres reformot értünk; mindazáltal nem annyira merő újítást mint azt némelyek keresztülvieendőknék vélik, kik t. i. tagadva a köz- és magánérdek közti különbséget, következetesen kétségbe vonva — a polgári és büntető eljárás akármely tekintetben való külön szabályozásának szükségét, azt javasolják, hogy az igazságszolgáltatás egyszerűsítése és a mostani törvénykezési szervezetből származó bajok megszüntetése, a polgári és büntető eljárásnak minden tekintetben való egyforma szabályozása által eszközöltessék. Igaz, hogy ez legegyszerűbb módja a mostani állapot változtatásának, ez azonban nézetünk szerint nem haladás, nem reform, hanem visszaesés a régi kor hibáiba, bálványozása a régi kornak és vastag ignorálása az újabb kor eszméinek, vívmányainak, tulságos pártolása az individualismusnak az összeség nagy hátrányára stb. — valóságos déforme. Helyesen mondja ezen javaslatra vonatkozólag Bordeaux: hogy „l' action civile, par son caractère prive', est profondément distincte de l' action publique, et il est évident qu' elles — les affaires civiles et criminelles — ne peuvent revetir une forme semblable“ „une pareille reforme presenterait de graves difficultés dans l' execution: car, en matière civile, le point litigieux n' a pas le même caractère qu'en matière criminelle“ i. m. 112—113. l.; kétségbevehetlen, hogy a polgári eljárás oly perbeli cselekményeknél, melyeknek fogamatba vétele tisztán magánérdek, egyedül szabad rendelkezési jognak kifolyása, direct kényszer eszközök soha sem fogadhat el; nem kényszerithetni direct p. senkit a per megindítására, nem alkalmazható p. a szoros értelemben vett makacsság esetében a hivatalból való elővezetés stb.¹⁾ Ennek megengedése és a nyomozó elvnek oly merev keresztülvitele megsemmisítené a feleknek magánjogaik feletti szabad rendelkezési jogát, s így részben egyéni szabadságukat, szóval a legszentebb jogaikat. Kell, hogy a tárgyalási elvnek azon szabálya, hogy nemo invitatus ad agendum cogitur — reformjaink által mindenkor érintetlenül maradjon; különben még messzebb eljutnánk mint a hirhedt, sehol utánzásra egészben nem talált II. Frigyes-féle porosz perrendtartás. Ellenben a vádely alkalmazása a büntető perben, melynél fogva — Pauler szavait használva — „a büntett csak a sértett vádja folytán vétethetnék fenyték alá, s a hatóság valamint polgári ügyekben hivatalból fel nem léphetne, az állam főcéljával, a jogbátorsággal össze nem egyeztethető“ (i. m. 561. §. 2. p.) stb. Látni való, hogy van a polgári, illetőleg a bűnügy lényegileg kü-

¹⁾ Lásd Ökröss i. m. 227. l. Archiv i. h. 341. l.

lőnböző természete által megszabott bizonyos határ, melyet a polgári és büntető igazságszolgáltatás egységes szabályozásában a köz- és magánérdek veszélyeztetése nélkül átlépni nem szabad, s hogy ennél fogva a polgári és büntető eljárás minden tekintetben egyforma rendezésére irányzott és fenebb röviden érintett javaslat mint czélszerűtlen el nem fogadható; annál kevésbbé, minthogy ez az eléretni ohajtott czél tekintetéből nem is szükséges. Ugyanis mi a tulajdonképeni oka azon visszásságoknak, melyekkel jelenleg a polgári és büntető közti viszonyról találkozunk? Szerintünk nem annyira azon különbség, hogy mint már fenebb indokolva megjegyeztük, a büntető eljárás hivatalból indittatik és fogantatosittatik, mint inkább az, hogy a tények kiderítésére és megállapítására vonatkozó perbeli alapelvek, különösen bizonyítási rendszerek a büntető és polgári eljárásban lényegesen különböznek, és hogy amabban az anyagi, emebben pedig az alaki igazság létesítettik. ²⁾ Ennél fogva a reformnak oda kell irányulnia, hogy csak az imént érintett alapelvekre nézve fenálló ellentét a büntető és polgári eljárás között megszűnjék, jelesül a polgári eljárásból az u. n. jogi igazság eszméje, kiküszöböltessék, és helyébe a valódi igazság érvényre emelése a polgári eljárásban is czélul kitűzessék. Az igazság csak egy, és ez a valódi anyagi igazság. „Der Ausdruck eines juristischen Begriffes“ mond igen helyesen Endemann Archiv. 112. 1. Kétségbevehetlen, hogy a törvény az igazság létét vagy nem létét eleve meg nem határozhatja; ez a concret körülményektől függ, constátálhatja azt egyedül az egyes fenforgó körülményekhez képest a szabadon működő emberi ész, minden nyügtől ment emberi logika. E részben a polgári perjog és más tudományok között különbség nem létezik. A törvény meghatározhatja ugyan azon módokat és eszközöket, melyek segítségével a valódi igazságot kinyomozni lehet, ezen — nem taxativ — szabályok azonban csak az eljárás módjára és menetére, de nem annak eredményére vonatkozhatnak. Ha a törvény az eljárás eredményét is eleve határozza meg, nevezetesen, ha azt rendeli el, hogy bizonyos feltételezések beálltával, pl. hogy ha két kifogástalan tanu valamely ténykörülmény iránt egybehangzólag nyilatkozik stb., az igazság létesült és a bírót az ilyen igazság kijelentésére kötelezi, ezzel csak esetleg a valódi igazságot, legtöbbször pedig nagy képtelenséget hoz létre, melyet a decretalisták „jogi igazság“ alnévvel kereszteltek el. Ekkép fogván fel az ügy nevezett jogi igazság lényét, mindenképp ezt, mint a valódi igazságnak mesterkélt eltorzítását, és mint igen sok bajnak főokát tartjuk mulhatlanul szükségesnek a polgári eljárásból is mielőbb kiküszöböltetni, és helyébe az anyagi igazság eszméjét, mely a felek akaratától független, mint főczélt állítani. Más tudományok, ezek között a büntető jog is, a valódi igazságot nyomozzák, ennél fogva ezen feladatról a polgári perjog tudományának sem szabad lemondani. Hogy a valódi igazságszolgáltatásnak ezen elengedhetlen követelménye, t. i.: hogy a polgári bíróság is az anyagi igazságot juttassa diadalra a nélkül azonban, hogy eljárásával a megtámadhatlan privát jogkörbe ütköznék — nem lehetetlen, tanusítja a rómaiak törvénykezési rendszere: „Eben derselbe Prozess lehrt, wie sich mit der vollsten Freiheit des berechtigten Privatwillens, mit der freiesten Disposition der Parteien, die Ermittlung der realen Wahrheit in ihrer Unabhängigkeit von der Parteiendisposition versöhnen lässt; ja, lehrt auch, wie die reale

Wahrheit verfolgt werden kann, ohne in jene Art der Inquisitionsmaxime zu verfallen, welche man mit Recht als den Untergang des Privatrechts fürchtet.“ Beweislehre 648. l.

Minthogy pedig a valódi igazság érvényre emelése csak a tárgyalási elvnek kevés kivétellel teljes megszorítása és a nyomozási elvnek a felek szabad rendelkezési jogát nem sértő alkalmazása mellett, különösen pedig a fentebbi indokolás szerint csak a bizonyítékok szabad bírálatának rendszere alapján érhető el, ennél fogva logikai folyományképen a kitűzött főczél tekintetéből ezen alapelveket, főképp a szabad meggyőződés elvét és semmi esetre a jogi igazságot létesítő törvényszerű bizonyítás elméletét tartjuk elkerülhetlennek a polgári eljárásba is alkalmaztatni; a szabad meggyőződés elvét nem akkép fogván fel, mintha a bíróság szabad önkénye, homályos észlelései és érzetei ítélhetne, hanem hogy az annak alapján hozott ítéletét minden egyes jogesetet alkotó tényekkel és az ezekre alapított jogérvekkel tüzetesen indokolja. Minthogy továbbá a valódi igazság az eddig érintett elveken kívül legbiztosabban a szóbeliség rendszere alapján nyomozható ki, ennél fogva az eddig elősorolt alapelvek mellé a szóbeliséget sorozzuk; a szóbeliség lényegét ismét abban keresvén, hogy az a bíróságra a dologra, az ügy érdemére utalja, és a bíróságot a rideg formától felmenti, azonban nem oly értelemben, a mint azt a francia encyclopedisták értették. ³⁾ Ezen elvekhez mint rendes kísérő társuk, de egyszersmind mint ellenőrük járul a nyilvánosság nagy horderejű elve, egyes bizonyos nemű ügyekre nézve szükséges korlátozásokkal.

Ezek azon alapelvek, melyeknek mielőbbi életbe léptetését a jogszolgáltatásnak szóban levő mindkét főágában annak egysége érdekében szükségesnek találtuk, és melyeket fejtegetésünkben mindvégig szem előtt tartottunk. Ha a kérdéses alapelvek a polgári eljárásban is czélszerűen és következetesen keresztülvitetnek, dacára, hogy a büntető és polgári eljárás fenebb érintett és szükségesnek elismert különbség továbbra is fenmarad, az általunk jelzett nehézségek és visszásságok — egyéb messzeható hatásaikat a helyeselt elveknek ez alkalommal nem érintve — megszűnnek és a polgári és büntető közti viszony lényegileg úgy fog alakulni, mint hajdan a rómaiaknál. Ugyanis ez esetben a) a polgári eljárás a büntetőtől lenne független, azzal teljesen egyenjogú. A polgári bíróság csak akkor lenne köteles a polgári eljárást a bűnkérdés előzetes elintézése végett felfüggeszteni, ha a bűnügy a polgárra nézve csakugyan praejudicialis ügy, és ez is csak czélszerűség kérdése lenne; b) a forum connexitatis materialis kérdése egyszerű, a polgári eljárásra nézve veszély nélküli lenne. Ekkor a „major enim quaestio minorem causam ad se trahit“ minden jelentőségét elveszti; mert akár a büntető, akár a polgári bíróság határoz a polgárjogi igény felett, a felekre nézve közönyös lehet, miután itt is, ott is ugyanazon elvek szerint szolgáltatnak nekik az igazság, és ez okból az eredmény rendszerint mindkét eljárásban ugyanaz leend.

Ezen kérdés tehát ismét csak a czélszerűség, a munkafelosztás kérdése leend. c) Nem kellene különböztetést tenni büntető, elmarasztaló és felmentő határozatok között, mert a szabad meggyőződés elve szerint egyik sem fogja föltétlenül a polgári bíróságot kötni, valamint a polgári bíróságnak határozata nem a büntető bíróságot; irányadóknak levén e tekintetben mindegyik bíróságra nézve csak az illető határozatnak indokai. Miután továbbá a

²⁾ Lásd ezen sokat vitatott kérdésről id. Archiv. 37. 38. 39. kötet; Zeitschrift 11. 12. köt.; Langenbeck és Endemann id. munkáit.

³⁾ Lásd Bordeaux id. m. chap. II.; Regnard prov. civ. 125—126. 158—168. l. Boncenne Introd. chap. I.

polgári bíróság szintén ugyan azon elvek alapján, mint a büntető bíró, az anyagi igazságot emeli érvényre, nem igen fordulhat elő eset, hogy valaki a polgári bírói határozat ellen a bünvádi uton keresne orvoslást, a polgári bírónak a büntető határozat praejudiciumot nem alkotván; és az ügy ott is hasonló jogi elbánásban részesülven. Szóval a most előforduló visszasságok az általunk kiemelt alapelvek alkalmazása mellett képzelhetők nem lévén, az igazságszolgáltatás egysége legalább a törvényhozás által biztosítva lenne. Ismerjük azon kételyeket és aggályokat, melyeket minálunk a fenebb ajánlott elvek sokakban támasztanak, de ez alkalommal csak azt kérjük: nem tette-e magát azokon már tul részben a törvényhozás is, midőn annak jogügyi bizottsága a büntető eljárásra nézve azon alapelveket helyeselte? Nem tanusították-e ugyan azt hazai bíróságaink is, midőn a kérdéses alapelveken nyugvó bünt. elj. javaslatot zsinórmértékül már elfogadták? Vagy nézzük közönnnyel továbbra is, hogy ugyanazon egyén sokszor ugyanazon nap, mint polgári bíró a formalismus rendszere szerint, és mint büntető bíró ismét azzal egészen ellenkező elvek alapján ítéljen? Vagy az igazságszolgáltatás egysége oly közönyös dolog, hogy sürgős szükségét ne érezzük? az eddigi rendszeretlenségtől eltérni, és vagy a formalismus rendszerét, vagy pedig azzal egészen ellentétes rendszert az igazságszolgáltatás mindkét főágában mielőbb honosítani? Én azon meggyőződésre jutván, hogy a polgári és bűnügy közti viszony csak akkor fog kedvező alakulatot nyerni; továbbá, hogy az igazságszolgáltatás elengedhetlen egysége csak az esetben lesz biztosítva; végre hogy a különböző rendszerek alkalmazásából folyó hátrányok csak az által lehetnek mindenkorra elhárítva, ha az általunk kiemelt elvek a polgári eljárásban is keresztülvitetnek, — értekezésem közvetlen tárgya szempontjából szükségkép azok mellett kell felszólalnom, szándékosan mellőzve mint feleslegest és képtelent azt: miként alakulna a polgári és bűnügy közti viszony akkor, ha úgy a büntető mint a polgári eljárásban a formalismus rendszere alkalmaztatnék. Kiemeltük ezen alapelveket, és értekeztünk róluk ez alkalommal, egyedül a polgári és bűnügy közti viszony szempontjából, és a mint azt előre bocsátottuk — csak általánosságban, miután azoknak tüzetes kifejtése előnyeik és hátrányaik méltatása, és úgy az alaki, mint az anyagi jogokra gyakorolt hatásuk jelzése stb. értekezésünk keretén kívül esnek. Fejtegetésünket azzal zárjuk be, hogy győzzön a mi jobb!

Dr. ZISKAY ANTAL,
győri kir. jogakad. tanár.

V á l a s z.

E lapok márczius 18-iki számában „megint csak illetékeségi kalamitások“ fölírnt alatt Sz—o K. ur a kir. semmitőszéknek két határozatát közli, mely közli szerint azt bizonyítaná, hogy a kir. semmitőszék nincs tisztában magával azon kérdés iránt: melyik bíróság tartozik átadási végzést hozni azon esetben, ha az örökösök között a hagyatékban foglalt ingatlanokra nézve az egyezség sikerült.

Közli már azt bajnak tekinti, hogy e kérdésre az 1872. szept. 10-ki elvi határozat egyenes feleletet nem ad, de még nagyobb bajnak nevezi, hogy a semmitőszék a kérdés iránt két hét leforgása alatt két homlokegyenest ellenkező határozatot hozott.

A felvetett kérdést fontosabbnak tartom, mintsem hallgatással mellőzhetném a közvéleményben nyilvánuló téves felfogást, melyet látszólag két ellenkező határozat támogatván, a közleményt olvasó jogi közönség könnyen azon tévedésbe jöhetne, hogy közlőnek csakugyan igaza van, s maga a semmitőszék sincs tisztában magával a fölvetett kérdés iránt; miből

aztán csak zavar származnék az alsóbb bíróságok eljárásában, mely zavar igen alkalmas lenne a semmiségi panaszok számát szaporítani.

Mindenekelőtt meg kell jegyeznem, hogy az örökösödési eljárást szabályozó törvény egyéb hiányai mellett azon hiányban is szenved, hogy nemcsak azt nem határozza meg, melyik bíróság tartozik átadási végzést hozni, hanem egyáltalában átadási végzés hozatalát közvetlenül nem is rendeli. Van szó az örökség átadásáról az 583. és 590. §§-ban, de ezen esetekben az örökség átadása egyértelmű az örökség tetteges átadásával és a tulajdonjog bekebelezésével.

Az 583. és 590. §§. a fölvetett kérdéshez nem tartoznak. Ezt az 586. és 581. §§. szabályozzák; ezek elseje szerint, ha az örökösök között létre jött egyezségben ingatlan javak is vannak érintve, a bíróság, t. i. azon bíróság, mely előtt az öröklési eljárás folyt, az 581. §. értelmében jár el; az 581. §. szerint pedig az eljáró birtokbíróság az öröklött ingatlanoknak az örökösök nevére leendő bekebelezését hivatalból eszközli. Sem az első, sem a második §. átadási végzés hozatalát nem rendeli.

A semmitőszék nem törvényhozó, azért a törvény hiányát csak egyes fölmerült esetekben pótolhatja. Az 1872. szept. 10-diki határozat sem oly értelemben elvi határozat, mintha annak hozatalakor a kir. semmitőszék elvonntan valamely konkrét esettől általános elveket mondott volna ki a határozatban foglalt kérdésekre nézve, hanem egybeállította azon elveket, melyeket ama határozat hozataláig már megelőzőleg az egyes fölmerült esetekben követett.

Ezen elvi határozatban már kimondotta: „ha az egyezség hivatalos eljárás közben valamely járásbíróság előtt jött létre, ugyanaz köteles az iratokat a birtokbírósághoz a bekebelezetés eszközzése végett hivatalból fölterjeszteni.“ Az elébe terjesztett kérdésre tehát a k. semmitőszék már szept. 10-diki elvi határozatában egyenesen és határozottan felelt, felelt pedig úgy, a mint a törvény szerint felelnie kellett. Azt, hogy a járásbíróság tartozik az átadási végzést hozni, hallgatással mellőzte, — de mellőzte csak azért, mert e kérdés valamely eldöntendő konkrét esetben addig még föl nem merült, az iránt tehát addig sem tagadó, sem igenlő értelemben még nem határozott.

Már most áttérve a márczius 18-diki számban foglalt két határozatra, e két határozat lényegileg egybehangzó és csak az 581. §-ban említett bekebelezetés eszközzésének módjára nézve tér el a két határozat egymástól, de e tekintetben sem ellenkezik a két határozat egymással, hanem az első határozatban hiányzik az, a mi a bekebelezés eszközzésének módjára nézve a második határozatban benfoglaltatik.

Az első határozat 1873. február 6-kán kelt; a második kelte 13 nappal későbbi. Az első határozat hozatalakor a semmitőszék tisztán a törvény alapján állott, elfogadta azt betűszerint minden hiányával együtt. A törvény sem rendeli az átadási végzés hozatalát; az 586. §. rendeletének az által is eleget tehet a hagyatéki bíróság, ha az egyezségről fölvetett jegyzőkönyvet a tulajdonjog bekebelezése végett a birtokbírósághoz egyszerűen fölterjeszti; ennek levén aztán föladata a bekebelezésre alkalmas végzést hozni, a mi természetesen azon esetben, ha a hagyatéki bíróság átadási végzést nem hozott, nagyobb nehézséggel járna, mint jár akkor, ha a bekebelezést rendelő végzés alapjául nem egy elintézetlen jegyzőkönyv, hanem a hagyatéki bíróság által hozott átadási végzés szolgál.

E nehézséget ismerte föl a semmitőszék a második, későbbi határozata hozatalánál, és azért a törvény hiányát pótolva kimondotta, hogy a hagyatéki bíróság a telekkönyvi hatóságot a bekebelezés eszközzése végett oly végzés kíséretében tartozik megkeresni, melyben a személyek és javak, kiknek javára, és a melyekre a tulajdonjog bekebelezendő, röviden és szabatosan kijelölvék.

E felvilágosítás után, azt hiszem, a jogi közönség tisztában leend magával az iránt, mit kelljen a két határozatról tartania. Még csak azt jegyzem meg, hogy az első határozatban előforduló „átadás“ kifejezés alatt egyáltalában nem „átadási végzés“ értendő; hanem e kifejezés azon értelemben veendő, melyben azt az osztrák ptrk. 431. §. használja; értendő alatta t. i. a tulajdonjog bekebelezése.

Lapszemle.

A „Pester Lloyd“ márczius 20-ki reggeli kiadásában (m. r.) egy alatt, egy figyelemre méltó cikk jelent meg, a budai törvényszékeknek a pesti törvényszékekkel való egyesítéséről s ennek miként leendő keresztülviteléről. E cikk szerint, a fővárosok egyesítése természetesen maga után vonja a fővárosok területére nézve fenálló törvényszékek egyesítését is; nemcsak az elv miatt, de technikus okoknál fogva is, minők az egységes rendszert, s az illetékességi nehézségeket. Ennek folytán — úgy mond — egy budapesti kir. törvényszék felállítása válik szükségessé s a kérdés merül fel, vajjon miként kell ezen törvényszéket szervezni, nevezetesen kell-e annak vidéki illetékességet is adni, vagy azt pusztán a főváros területére szorítani? Ez utóbbi tekintetben helyeseknek tartja azon érveket, melyek még annak idején a pestvidéki törvényszék mellett fölhozattak s melyek között a vidéki ügyeknek a fővárosi forgalom szülte ügyektől való különbözése s az ily óriási törvényszéknek nehézségei különös méltánylást érdemel. Ezért még azon vidéki ügyeket is, melyeket jelenleg a budai kir. törvényszék ellát a „budapesti vidéki“ kir. törvényszékhez vél utalandóknak, úgy hogy a fővárosi törvényszék csakis a városi ügyekkel foglalkoznék. A fővárosi törvényszék szervezetére áttérve, czikkíró azon véleményben van, hogy nem elegendő a budai törvényszéknek Pestre vagy megfordítva, a pestinek Budára szállítása s az iktató és kiadóhivatalnak egyesítése, hanem arra kívánja felhasználni ezen alkalmat, hogy egy az első szervezőkor elkövetett mulasztás helyrehozassék. Ezen mulasztás abban áll, hogy a fővárosi törvényszék azon kiváló állása, mely azt, mint az ország első törvényszékét megilleti, az első szervezés alkalmával nem lett méltányolva. A fővárosi törvényszékének szervezése, minden államban, az igazságügyi adminisztráció figyelmének különös tárgyát képezi. A fővárosban a forgalom és kereskedés számai találkozhatnak, a jogviszonyok sokoldalú, bonyolult alakulatokat öltenek, a vitás kérdések fölötté gyors s a mellett biztos és correct elintézését igényelnek, miért is itt az igazságszolgáltatásnak, tökélye lehető legmagasb fokán kell állania; de a fővárosi törvényszék — így folytatja czikkíró — a bel- és külföldi figyelmének is nagyobb mérvben van kitéve, s így az ország igazságszolgáltatásának és hitelérdeklődésének mérvszabályául szolgál. Mindezeknél fogva, a fővárosi törvényszéknek működő erőktől nagyobb áttekintést, ügyességet és alapos szakképzettséget követel. Népiesen azzal véli ezen eszmét visszaadhatni, hogy a fővárosi törvényszékre ugyanazon okokból kell nagyobb gondot fordítani, a mely okokból a fővárosi pósta-távirtdai stb. hivatalra nagyobb gond fordítatik, csak hogy az előbbinél magasb állami és társadalmi érdekdek forognak fenn. Ezért a fővárosi törvényszéket országos törvényszékké kívánja emeltetni, úgy hogy az rang tekintetében, középfokot képezzen a vidéki törvényszékek s a kir. tábla között, olykép, hogy a vidéki törvényszékeken kitűnt bírák az országos törvényszékhez lépjenek elő, s a kir. tábla, bíráit ezen országos törvényszéktől nyerje. — Törvényhozásunk mintegy érezve a fővárosi törvényszék ama jelentőségét, azt némely bűnügyekre nézve, melyekben addig a pesti kir. ítélőtábla járt el elsőfolyamodásilag, minők: fellejtésért, hűtlenség, bank- és államjegyhamisítás, országos illetőséggel ruházta fel, a fővárosban fennálló törvényszékek elnökeinek magasabb rangot és fizetést, bíráinak magasb fizetést adott, mint a vidékieké stb., de mindezek határozottabb és hatásosabb alakot csak akkor nyerendek, ha a fővárosi törvényszék országos jellege formailag is kimondatik s a status concretalis megállapításában is talál kifejezést.

Ezen alkalommal czikkíró, a status concretalis és a napilaj az 1872. é. 4-ki „szolgálati utasítás“-ban nyitva hagyott kérdéseinek megoldását is sürgeti s azon zavarokra utal, melyekbe az igazságügyminiszterium az előbbinek rendezetlen volta miatt juthat sőt tényleg már is jutott, míg a négyforintos napidíj láthatatlanságát egy példával felvilágosítja, melyből kiderül, hogy a fővárosi bíró részére minden kiküldetés a vidékre pénzbeli marasztalás jellegével bír s magára az állampénztárra nézve káros.

Eddig (m. r.) czikke.

Mondanunk sem kell, hogy a fővárosok egyesítéséből mi is folyónak látjuk a főváros területére nézve fenálló törvényszékek egyesítését, s a vidéki ügyek elkülönítését s egy külön törvényszékhez való utalását, mint azt a „P. L.“ czikke kifejti, igen helyes eszmének tartjuk, mely egyébiránt más államokban a fővárosokra nézve alkalmazást már talált. A fővárosi törvényszék-

nek országos törvényszékké való emeltetésére nézve azonban, azon megjegyzésünk van, hogy Magyarország nem oly csekély terület, hogy a czikkíró által az országos törvényszék felállítása mellett felhozott igen nyomós érvek csakis egy ilyen törvényszék szükségét igazolnák; sőt igen kívánatosnak tartanók, hogy a forgalom tekintélyesebb vidéki központján is szerveztessenek ily országos törvényszékek, melyek azután a fővárosi törvényszékekkel egyetemben a czikkíró által jelzett helyet elfoglalhatnak s ama szerepet betölthetnék.

K ü l ö n f é l é k.

(Curiosum.) Az ujonnan szervezett pancsovai kir. törvényszék a pesti kir. ítélőtáblától leérkezett ítéletet azon megkereséssel küldötte vissza: hogy a magyar nyelven szerkesztett ítéletet nemetül közölje, mert az egész törvényszéknél senki sem ért magyarul! Auch eine schöne Gegend.

(Börtönlátogatás.) A kir. főügyész urnál tett látogatás alhalmával, felhívására, tehát egészen váratlanul megleptük a pest-vidéki kir. törvényszék fogházát. Ismerve viszonyainkat nem valami vérmes reményekkel telten, léptünk a megyeház udvarának közepén, kőfallal körülvéve két egymással szembe levő és egy ezeket összekötő szárnyban, 2 emeletben mintegy 58 szobával épült fogházba. Hogy az építkezés nem a panoptikus mód, hanem inkább labyrinthus stílusban van tartva, — azt kivétel nélkül mindannyi országos, és így még annál inkább mondhatjuk a törvényszéki fogházakról; észszerűen tehát nem is szólhatunk valamely rendszer mellett vagy ellen, hanem le szállítjuk a bírálat igényeit az emberi élethez megkívántató legszükségesebb elemekre t. i. levegő világosság, tisztaság s egyéb az egészség fenntartására megkívántató kívánalmakra. Hogy ez irányban sem tápláltunk vérmes reményeket, azt nemcsak korábbi időben, — vagyis a kir. ügyészség szervezetét megelőző időben szerzett tapasztalatunk okozta, hanem az országos közegészségi tanácsnak 1873. évi jan. 23-án tartott üléséről az „Orvosi Hetilap“ 12-ik számában közölt jegyzőkönyvnek tartalma, melynek 3-ik pontja szerint: „Gróf Lajos és Patrubby Gerő kiküldött tanácsosok jelentést tesznek egy a pesti kir. törvényszék börtöneinek mint a börtönkórházna szomorú állapotáról és a rabok egy részének Balassa-Gyarmatra szállítását mielőbb eszközöndőnek vélik.“ Ha kételyünk lett volna az iránt, hogy e jelentés nem a pest-vidéki, hanem a pest-városi kir. törvényszék fogházairól szól, — e kételyt eloszlatta volna szemléletünk, mert a megtekintett fogházat s annak kórodáját szomorú állapotnak legkevésbé sem mondhatjuk, — természetesen az adott viszonyok közt. Mi is távol vagyunk attól, hogy megelégedést nyilvánítsunk az épületnek földszinti részében levő sötét szobák fölött, noha a rend és tisztaság mintaszerűen mondható; de képzeljen az olvasó egy 3—4 öl hosszú, 2—3 öl széles, alacsony, nem épen világos folyosóra nyíló szobát, melybe a világosságnak az ajtón fölül alkalmazott 6—7 hüvelknyi magas és vasrácsosattal ellátott ablakon kell behatolnia! Vannak ugyan e fogháznak ablak nélküli sötét vermei is, de azok, dicsérettel legyen említve, lakva nem voltak, habár talán időlegesen fegyelmi büntetésül használtatnak. Az emeletekben levő szobák példás rend és tisztaság mellett világosak és a légkör azokban oly egészeleges, hogy a legfokozottabb igényeket is kielégíthetik, mert a lakók száma a szobák területéhez kellő arányban áll. A fekhelyek egymástól különállók, jól tömött szalmazsákkal, vánkossal és pokrócczal ellátva; a kórházban pedig azonfölül ágy és pokrócz tisztá l pedóval van borítva. Az egészségi állapotot feltűnően kedvezőnek találtuk, mert a tüdővész és tüdőgümőkör. mint szomorú, de szükségképeni következménye a börtöni egészségtelen levegőnek, sőt a többnyire nagy számban előforduló azon csekélyebb betegségek, mint: görvöl, szemlob, borküteg stb., melyek a tisztátalanságról tesznek szomorú bizonyosságot, — a kórházban egyetlen esetben sem volt észlelhető! A kórházon kívüli rabok pedig csekély kivétellel volt egészséges jó színben vannak, mely különösen téli időny folyamata alatt meglepő.

Az étkezés minősége iránt intézett kérdéseinkre csak kivételesen nyilvánult elégedetlenség, és ez esetben is nem épen bizalmat gerjesztő oly egyének részéről, kiknek arc kifejezése gyanítani engedte, hogy időről-időre a börtönbe, mint honukba szoktak visszatérni. A nők pedig a kérdésre oly műértői kifogással éltek, mely őket jogi értelemben vett classisus

tanuként elfogadni nem engedi. — Szabály lévén, hogy minden rab bejövetelekor megfürösztessék, e célból az épület földszinti részében egy fűthetlen kamara van berendezve, melynek talajzata valószínűleg egészségi szempontból, kövek- és téglákkal van homoruan kirakva; három, a földhöz erősített csapnélküli kád képezi a szükséges butorzatot. Hogy e berendezés nemcsak az orientális kényelemnek, hanem az egészség fentartására irányzott kívánságnak sem felel meg, — az talán bővebb tanulmányozást alig igényel.

Áttérve a börtönisme szellemi részére, arról csak igen keveset mondhatunk, mert javításra semmi sem történik. Azt, hogy a r. kath. rabok külön kápolnában minden vasárnap élvezik a sz. misét és lelkesítő oktatásban részesülnek, javító hatással bíró eszköznek alig tekinthető; második javító eszköz a munka volna, mely a fogházban egy közös szabóműhelyben üzetik és mindenesetre jobb a semminél. Határozottan rosszalunk kell azonban, hogy a foglyok nincsenek elítéltek és vizsgálatiak szerint osztályozva, a mit nemcsak az igazság és méltányosság kívánna meg, mert semmiféle emberi törvény nem bírhat azon hatalommal, hogy egy ártatlant, gonoszok társaságához láncszolva, erőszakkal megrotonson vagy reá a vizsgálati fogságot — mely talán felmentésével fog végződni — pokoli lelki kínok színhelyévé tegye; de főleg azért, mert e rendszertelenség az összebeszélésre tág alkalmat nyit, miután a közös dolgozó szobában megforduló elítelt rabok a vizsgálatiak közt a híreket ide s oda hordhatják. Egy további kínos következménye még abban is áll: hogy a vizsgálat alattiaknak természetesen meg lévén engedve a saját költségen való jobb étkezés, — az elítéltek gyötrelmét illatos pecsenyével Tantalus kinjaivá fokozhatják.

Végre egy nem eléggé kárhóztató tapasztalatot kellett tennünk, melyet a legujabb kor botrányos ferdeségei közé kell sorolnunk. Ez ugyanis a közbörtönökre nézve teljesen idegen elemek vegyítésében áll, t. i. a katonai vét-égek miatt elítelt honvédeknek az elvetemültség mocskába süllyedt rablók és gyilkosok, tolvajok, lóköltők és bankóhamisítókka való közös elzáratása! Majdnem a lehetetlenséggel határos, hogy a kir. ügyészek az egész országban ezen absurd intézkedésnek hátrányát napról napra ne érezzék, mert az öröklagyás, desertio, sőt a csak kisebb tolvajlások miatt katonailag súlyosabban büntetett honvédek, a köztörvényileg elítéltek között okvetlenül a fegyelem lazítását eszközözlendik. Semmi esetre sem szolgálhat pedig a jogérzet növelésére az: ha a két különböző mértékkel kiszabott büntetés, közös fogságban töltetik. Ezen meggyőződés szerzésére elegendő egyetlen látogatása az ily közös fogháznak, melynek minden szobájában az erkölcsileg depravált gonosztevők közt ki lehet ismerni a még erkölcsileg romlatlan katonát, kit nem gonosz szándék, hanem könnyelműsége vezetett tévútra. „A sors hozott engem ide uram!” felelé találóan és mosolyogva az egyik honvéd, nyilván azt akarván azzal kifejezni: hogy nem aljas, gonosz szándéku cselekmény vezette őt a gonosztevők társaságába. És az ily fogságban lévő honvédek száma megdöbbenően nagy! Egynegyede a rabok létszámának. Valóban az esztelenséggel határos ferdeség, ha a honvédelmi miniszterium a büntetés végrehajtásának oly mével kívánja a katonai fegyelem fentartását előmozdítani, hogy azokat az ocsmány bűnök gyűhelyéhez köti, honnan az őrhelyét elhagyó vagy szökött katona, mint kitanult gazember kerül vissza zászlóaljához, vagy mint olyan lép ki a világba. Ebben rejlik a legujabbkori bűnkrónikának azon szomorú tanúsága, hogy a honvédek által elkövetett közbűntettek száma utóbbi időben aggasztó mérveket kezd ölteni, mert hiszen a kormány őket a bűnbandák szövetségével hozza társas összeköttetésbe! Valóban bámulatos a kormány tapintata, melylyel a honvéd-legénységet idővel rablóbandává képezheti ki. Nincs elegendő hely az ország váraiban legalább az elítelt honvédek felfogadására? Felhívjuk ezen korállapot mielőbbi orvoslására a kormány és törvényhozás figyelmét és felkérjük a kir. főügyész urat, hogy egyelőre körrrendeletileg intézkedjék az iránt, hogy az elítelt honvédek elkülönítve őriztessenek a fogházakban.

Dárday.

(Nyilatkozat.) A pozsonyi kir. jogakademiának tanártestülete tiltakozik azon gyanúsítás ellen, melylyel a „Jogtud. Közl.” jelen évi márcz. 11-én megjelent 11-ik számában névtelenül illetik, s kijelentik, hogy ugy a korábbi, mint a legutóbbi tanszék betöltése iránti hármass kijelölés körül semmiféle kicsi-

nyes érdek avagy szűkköblűség által nem hagyta magát vezetni. A tanártestület eljárásának indokai a pályázók igazolt hivatkozásaiból meritvők, s azok önzetlenségéről egyedül a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium a fölterjesztett igazolványok alapján merithet meggyőződést. Pozsony, 1873. évi márczius hó 16-án. A pozsonyi kir. jogakademia tanártestülete.

E nyilatkozatot tisztán loyalis érzelmünktől vezéreltetve tettük át a hivatalos lap f. é. márcz. 20-iki számából. Részünkről azonban legyen szabad azon fényes elégtételre utalnunk, melyet a hivatalos lap ugyanazon számában leltünk dr. Werner Rudolf kinevezetése által, kit a kassai tanári testület tudvalevőleg szintén utolsó helyen proponált. Meg vagyunk győződve, hogy nemsokára a pozsonyi tanártestület ellenében hasonló elégtételre utalhattunk volna, ha az általa utolsó helyre sorozott jelölt, a győri kir. jogakademia tanártestülete által első helyen nem proponáltatott volna.

(A budapesti ügyvédi egyesület) f. hó 16-án tartotta rendes évi és egyuttal újabb alkuló közgyűlését, melyen mindennek előtt a titkári jelentés felolvastatott és helyeslőleg tudomásul vétetett; azután kiküldetvén a szavazatszedő-bizottság Morlin Imre, Engert Tivadar és dr. Misner Ignác urak személyében. felolvastatott a megvizsgált és jóváhagyott évi számadás, mely szerint az egyesületi alaptőke 9100 frtból, a segélyalap 3870 frt 35 krból áll, az összes évi bevét pedig 4556 frt 38 krra, és az évi kiadás 4078 frt 88 krra rugván, 477 frt 50 krnyi felesleg mutatkozik, melyből 220 frt a segélyzési tőkéhez, 100 frt az alaptőkéhez csatoltatni és 157 frt 50 kr a folyó számlára átvitetni határozatott; egyuttal a választmány által behajthatatlanság miatt törlesztésre vétetni javasolt tagdíjhátralékok töröltetni rendeltettek, Polgár Mihály pénztárnok urnak pedig buzgó működéseért és pontos kezeléseért jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott. Számvizsgálókul a folyó évre Gegus Sámuel, dr. Schönbörg Ármín urak újra, Békey Imre ur pedig ujonnan megválasztattak. A folyó évi költségvetés megállapított. Egyesületi közlönynyé ismét a „Magyar Themis” választatott. Polgár M. urnak a segélyzési alap javára tett 100 frtos ajándéka általános tetszéssel fogadtatgtt. Végül a szavazatszedő bizottság jelentése bemutatvatván, a választási eredmény következőkben hirdette: Tiszttakar: Horváth Károly elnök, dr. Búsbach Péter alelnök, dr. Siegmund Vilmos titkár, Polgár Mihály pénztárnok, Gaál Ernő ellenőr, Weitzenfeld Illés könyvtár, dr. Környei Ede ügyész. Választmányi tagok: dr. Andaházy László, dr. Apáthy István, dr. Balogh Sándor, dr. Bellaágh József, Bogosich Lajos, dr. Bróde Lipót, dr. Csacskó Imre, dr. Csukássy Károly, dr. Dárday Sándor, dr. Fischer Kálmán, dr. Friedmann Bernát, dr. Gerlóczy Gyula, dr. Győry Elek, dr. Held Hálmán, dr. Krajszik Ferencz, dr. Lovik Adolf, dr. Mannheim Ignác, Morlin Ignác, Morlin Imre, ifj. ifj. Muraközy László, Pleskott Henrik, Rupp Imre, Rupp Zsigmond, dr. Schnierer Gyula, Simon Tlórett, Szabó Albert, dr. Szelényi Károly, dr. Szilágyi Dezső, dr. Stiller Mór, Vogel Péter Zlinszky István.

Előfizetési fölhívás

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY”-RE,

kapcsolatban a

BÖNTVÉNYTÁR-ral.

Szerkeszti:
dr. Dárday Sándor.

Kiadja:
Heckenast Gusztáv.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (ápr.—júl. 1873)	3 frt
Félévre (ápr.—okt. 1873)	6 „
Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.)	12 frt

A „Jogtudományi Közlöny”

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadótulajdonos: Heckenast Gusztáv. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten 1873. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

<p>Megjelenik minden kedden; a „magy. jogászgylés” tartama alatt naponként. Előfizetési díj: Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.</p>	<p>Szerkesztői iroda: Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 4-dik szám alatt.</p>	<p>A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz, a megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők.</p>
---	---	--

TARTALOM: A házassági kötelék felbonthatóságának kérdése. Dr. Ság hy Gyula, pesti egyetemi jogtanár urtól. — A kereskedelmi társaságokról. Dr. Boz ó ky Alajos, n.-várad i jogtanár urtól. — A magán-okirat bizonyító erejéről. Rud nay István, a pesti kir. ítélőtábla bírása. — A telekkönyvi ügyek pertári kezeléséről. Dr. Weisz Ignác h.-ügyvéd urtól. — Lapszemle. — Különfélek.

MELLÉKLET: Curiai határozatok. — Törvényjavaslatok.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY”-RE,

kapcsolatban a

DÖNTVÉNYTÁR-ral

és a törvénykezésre vonatkozó Szabályrendeletek
s Törvényjavaslatok gyűjteményével.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (ápr.—jul. 1873) 3 frt.
Félévre (ápr.—okt. 1873) 6 „
Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.) 12 frt

A „Jogtudományi Közlöny”

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

Lapunk január—áprilisi folyamából teljes számú példányokkal még szolgálhatunk.

A házassági kötelék felbonthatóságának kérdése.

(A kötelező polgári házasság iránt alkotandó törvényben megengedtéssék-e a házastársak életében a házassági kötelék fölbontása és ha igen, minő okokból?)

(Folytatás.)

II.

Ezek után már most a feltett kérdések másodikára, vagyis azon kérdésre vonatkozólag, hogy mely esetekben, illetőleg micsoda okokból engedtéssék meg a házastársak életében a házassági kötelék felbontása, az előzményekhez képest s azokból folyólag azon általános irányelvet kell szükségkép felállítani, miszerint azok megállapításánál azon határt túllépni nem szabad, mely a fenebbiekben kifejtett és igazolt azon nézpont, illetőleg alaptétel által van kijelölve, hogy a házassági kötelék felbontása úgy jogilag, mint erkölcsileg csakis a házasság céljának definitív el nem érhetése, ennek egyszer mindenkorra való tökéletes meghiusulása, s az által van indokolva, ha annak fentartása mellett a házasság, vagy azok egyike, vagy gyermekeik physikai s erkölcsi jóléte és egyéni boldogsága nemcsak ideiglenesen, hanem mindvégig veszélyeztetettnek tűnik fel. Az ezen vezéreszme

által kitűzött határvonal pedig, a melyen belül meg a felbontás megengedése ugyan parancsoló szükségetet képez, az egyes felbontási okok meghatározásánál annál inkább a lelelkiismeretesebb óvatossággal lenne megtartandó, nehogy egyrészt az intézmény egész céljával ellenkező s azt lealjasító galád visszaélésekre nyujtassék alkalom és másrészt meg, nehogy a polgári házasság behozása a házassági viszony és a családi élet lazítására irányozottnak látszassék, s ez által azok, kik pedig azt társadalmi viszonyaink és jogi életünk elengedhetlen követelményének tekintjük és vitatjuk, akár csak e célzat gyanuja, vagy épen vádjának tétessünk ki, melynek még legkisebb árnyékát is annál szorgosabban kerülni szükséges, minthogy a polgári házasságnak, mint ezzel kapcsolatosan a jelzett korlátokon belül a kötelék felbontása megengedésének ép ellenkezőleg a családi élet bensőségének és a házasság intézménye méltóságának egyöntetű és egységes szabályozás mellett könnyebben elérhető megóvása is egyik főcélzata és feladata.

Ezek szem előtt tartásával nézetem szerint — a következő esetekben s okokból lenne a házassági kötelék felbontása megengedendő, és pedig akár az egyik fél akarata ellenére is a másik kívánata folytán, u. m. 1) az egyik házastárs házasságtörése esetében és pedig oly formán, hogy az akár a férj, akár a nő részéről elkövetve, jogosítsa az ártatlan felet a kötelék felbontásának követelhetésére; 2) ugyanugy a hűtlen elhagyás; 3) a természetellenes parázsnaság; 4) a férj részéről nejének más részére megkeríteni akarása; 5) a nő részéről eszközölt szándékos és roszakaratú mesterséges magzat-elhajtás és magtalanítás; 6) az egyik házastársnak a másik élete elleni merénylete vagy leselkedése és testépsége s egészsége elleni veszélyes támadása; 7) az egyik házastársnak nem politikai, tehát közönséges bűntény miatt bizonyos meghatározott számú (pl. 5. vagy 10) éven túlterjedő börtönre való elítéltetése, ha a másik közönséges bűntény miatt büntetés alatt még nem állott; 8) kétségen kívüli gyógyíthatlan elmeháborodás; 9) az egyik házastársnak bíróság előtti olyatén rágalmazása, azaz: oly nemű roszakaratú alaptalan vádolása, mely az ártatlan fél érzékenyebb s súlyosabb büntetésre való elítéltetését lenne alkalmas maga után vonni, ha csak a vétlen fél ezt meg nem bocsátotta, lehetnének azon meghatározott okok, melyek mellett a másik fél által a kötelék felbontása kívántathatnék.

Első pillanatra bár tán nagyszámuaknak tűnjenek is fel e felbontási okok: mindazáltal azok még mindig jelentékenyebben kevesebbek, mint a meennyit a legtöbb

törvényhozások, jelesül pl. a zürichi (182—196. §§.) szász (1712—1745. §§.) s porosz (668—715. §§.) törvénykönyvek elfogadnak és mindannyian a fenjelzett határokon annyira belül maradnak, s olyan alaposak és fontosak, hogy azok közül az egyik vagy másik ellen tán még felhozható s alább érintendő aggályok dacára akár csak egy-kettőt is alig tarthatnak elejthetőnek, azok kik általában a kötelék felbontását megengedendőnek vélik, mihielyt e tekintetben a fenebb felállított vezér- elvet kiindulási alapul elfogadják, mi pedig annál- inkább elfogadandó, mivel ezenkívül biztos vezérfonál s szilárd támpont a felbontási okok megállapítására épen nem kínálkozik.

Mert vegyük ez okokat egyenkint szemügyre.

Jelesül: tekintsük először a házasságtörést. Kétségkívül ez a házassági legszentebb és legsérthetle- nebb kötelezettségnek, az egymás iránt tartozó házassági hűségnek s a házasság egész lényével és céljával ellen- kező megsértése, mely mellett a házasság viszony nemes és magasztos feladatának betöltése épen nem eszközölhető, és a házassági köteléknek az ártatlan fél akarata ellenére fentartása reá nézve nemcsak nem üdvös, de hatá- rozottan káros, sőt a rossz példánál fogva esetleg még a gyermekekre is a leghátrányosabb erkölcsi befolyással lehetne. Természetesen azonban mindez csak akkor áll, s így a felbontás ez okból csak úgy en- gedendő meg, ha a másik házastárs a maga részéről nem csak erkölcsi tisztaságát megőrzé, hanem annak öntuda- tában a házasság viszony fentartását a vétkes féllel ma- gára nézve elviselhetlennek itéli, tehát csak az ő saját kívánsága folytán és csak ha ő a vétkesnek e vétkét sem meg nem bocsátotta, már aztán akár kifejezetten, akár tényleg, sem arra neki maga nem adott szándéko- san alkalmat vagy ösztönzést, sem pedig a maga részé- ről nem esett szintén házasságtörés büntényébe, mint- hogy ide is alkalmazandó azon elv: *verbera verberibus compensantur*. A megbocsátásra következett újabb is- métlés esetében azonban, ha arra nem következett újabb megbocsátás, a felbontási kívánságnak önkényt érthetőleg hely engedendő volna. Midőn tehát a tör- vényhozás részéről a házasságtörés felbontási okul elfo- gadtatik, a mint az a fentebbiekhez képest ilyenül ha- tozás nélkül is fogadandó: szükséges mégis annak ese- tében a kötelék felbontásának megengedését egyuttal oly cautelákhoz kötni, melyek elegendő biztosítékot nyújtanak arra, hogy ez okból is csak akkor fog ennek hely adatni, ha fenforgása mellett a házasság viszony fen- tartása a házasság magasztos és erkölcsi célzatával ellenkezne. Mik lehetnének ezen garantiák, azt rövi- den vázolni ép az előbbieken lett megkísérelve. Azok- nak bővebb kifejtését azonban bátran mellőzhetni, mint- hogy az messze tulmenne a jelen véleményezés saját- képi feladatán s azon — már a bevezetésben hangsú- lyozva lett — határozott szándékon, fejtegetéseinkben tisztán a jogászgyűlés hivatásából indulni ki s annál mindvégig megmaradni. Már pedig a jogászgyűlés fel- adatához nem részletes törvénytervezet készítése, mint inkább csak irányadó elveknek megállapítása tartozik, tehát e tekintetben különösen annak enunciatiója, hogy az egyik házastárs házasságtörése az ártatlan fél kívá- natára felbontási okul elismertessék-e? A részletek s a gyakorlati kivétel módzatainak megállapításába is közelebb belebocsátkozni, mi különben célszerűségi és opportunitási szempontokból eszközölendő, tisztán a tör- vénytervezet alkotói s általában a törvényhozás tevé- kenységébe vágna. Azért ezekkel tovább foglalkozni nem is szükséges, legfeljebb nem leend itt egészen feles- leges annak a felemlítése, miszerint mindazon újabb

európai törvényhozások is, melyek a házasság szabá- lyozására kiterjeszkednek, a mennyiben általában a köte- lék felbontásának helyet engednek, a házasságtörést kivétel nélkül felbontási okul állítják fel; mint jelesül az ausztriai (115. §.), porosz (670—676. §§.), szász (1713—1727. §.) és zürichi (182. §.) törvénykönyvek, a Code Napoleon (239., 230. art.) és a hesseni javaslat (81. art.) is.¹⁾ De fontos a jogászgyűlés ebbeli felada- tának kellő megoldása tekintetében is még annak a megjegyzése, miszerint a házasságtörésnél, mint fel- bontási oknál, annak a felbontás megengedhetőségére való kihatása tekintetében a férj és a nő házasságtörése között semmi különbség sem volna teendő. Mert habár egyrészt a nő házasságtörése, idegen magzat becsem- pészésének lehetőségénél fogva, következményeiben a csa- ládra nézve veszélyesebbé is válhatik a férjénél; de azért másrészt az is áll, hogy a férj részéről az nem kevésbé galád megsértése a házassági kötelelemnek, mint a nő részéről, s hogy nem kevesebb igénye van a nőnek hűségre a férj, mint emennek a nő irányában. Miért is e tekintetben még különbséget állítani fel, nemcsak indokolatlan sértése volna a női nem méltóságának, sértése a férfinál rendszerint gyengédebb érzésének; hanem ezenfelül a modern jogrend elismerte nemi jog- egyenlőségnek is igazolatlan sérelmével járna, melynek pedig a házassági viszonyon belől is hű megóvása és fentartása épen ennek nemesebb irányzata és az ember erkölcsi természetének megfelelő méltóságra emelése tekintetéből is kívánatos. Azért nem helyeselhető a gö- rög egyházjog azon álláspontja, mely szerint csak a nő és nem a férj részéről elkövetett házasságtörés képez felbontási okot, valamint szintén nem a Code Napoleon ama határozománya, hogy míg a férjnek neje házasság- törése miatt egész általában megengedi a felbontás megkívánhatását: ellenben a nőnek a férj házasságtö- rése miatt csak akkor, ha ez ágyasát a közös házban tartotta.²⁾

¹⁾ Legkimerítőbb s a legtöbb irányban kielégítő és meg- felelő részletes szabályozást, mely némi módosításokkal nálunk is bátran mintaképül volna vehető, tartalmaz a szász törvény- könyv. Nem hagyhatni jóvá azonban annak 1718. és 1717. §§-aiban foglalt ama határozományát, mely szerint a házasság- törés okából csak akkor engedtetik hely a vétlen fél felbontási keresetének, ha ezt az ő kívánatára bünvádi eljárás előzte meg, s az jogerejű ítélettel befejeztetett, e nélkül csak ha ez ellenálló akadályoknál fogva nem volt megindítható; ezen §§-ok ugyanis a következőleg szólnak: „Die Scheidung der Ehe kann wegen Ehebruchs nur erfolgen, wenn auf Antrag des Ehegatten, welcher die Scheidung verlangt das Strafverfahren stattgefun- den hat und darüber rechtskräftig erkannt ist. Erfolgt keine Verurtheilung, so wird dadurch der Beweis des Ehebruchs im Eheprocesse nicht ausgeschlossen.“ „Das Strafverfahren wegen des Ehebruchs braucht der Scheidung der Ehe nicht voraus- zugehen, wenn es wegen entgegenstehender Hindernisse, insbe- sondere wegen Entfernung des schuldigen Theiles in das Aus- land, nicht möglich ist oder wenn der inländische Richter die Einleitung des Strafverfahrens verweigert.“ Ezen intézkedés, mely a házasság felbontását bünvádi eljárás oljárás meg- indítására kényszeríti, ha a kötelék felbontását elérni akarja, bizonyára ellenkezik a köztök eddig fenálló házasság viszony egész természetével. Ellenben helyeselni lehet az 1714. §. következő rendelkezését: „Es ist kein Ehebruch, wenn ein Ehegatte in einem unzurechnungsfähigen Zustande den Beischlaf mit einem Dritten vollzogen, oder wenn er den Dritten, mit welchem er den Beischlaf vollzogen, irrthümlich für seinen Ehegatten ge- halten, oder wenn eine Ehefrau Nothzucht erlitten hat,“ vala- mint az 1715. §. intézkedését is, miszerint: „Wegen Versuches des Ehebruchs kann Scheidung nicht gefordert werden.“

²⁾ „Le mari pourra demander le divorce pour cause d' adultère de sa femme.“ „La femme pourra demander le divorce pour cause d' adultère de son mari, lorsqu' il aura tenu sa con- cubine dans la maison commune.“ (Code Napoleon 229. és 230. art.)

A mi másodszer a hűtlen elhagyást illeti: úgy erre vonatkozólag körülbelül mindazon szempontok érvényesíthetők, melyek a házasságtörés tekintetében; minthogy ez az egymás iránti ragaszkodásnak és általában a házassági kötelelemnek valóban ahhoz nagyon is közel álló és mindenestre olyatén megsértése, mely a házasság céljának szintén teljes meghiúsulását vonja maga után. Innen azt a kötelék felbonthatására nézve az illesztett törvényhozások is nagyobb részint a házasságtöréssel teljesen egy vonalra helyezik.³⁾

Természetesen azonban ezen oknál is kellő óvatossággal kell eljárni, tehát ennek fenforgása esetében is csak akkor engedni helyt a felbontásnak, ha teljesen bizonyos, hogy többé a házasság célja nem érhető el. Azért itt ajánlatosnak mutatkozik a hesseni javaslatnak azon megszorítása, miszerint csak akkor alapít meg a hűtlen elhagyás felbontási okot, ha a házastársát hűtlenül elhagyó fél ismételt felszólításra sem tér vissza házastársához,⁴⁾ egybekapcsolva ama, a szász törvénykönyv által felállított, másik korlátolással, hogy csak ha e mellett a hűtlen elhagyás óta hosszabb idő, jelesül e szerint legalább is egy év folyt le sikertelenül,⁵⁾ mely mindkettő — igen helyesen — egybekötve találhatik a porosz Landrecht⁶⁾ s a zürichi törvénykönyvben.⁷⁾ Hogy a 3., 4. és 5. alatt foglalt okok, t. i. a természetellenes parázsnaság, a férj részéről nevének más részére megkeríteni akarása, a nő részéről szándékos és roszakaratú mesterséges magzatelhajtás és magtalanítás a házasság céljával és másrészt a házastársi kötelemekkel nem kisebb összeütközésben vannak, és azoknak nem kevésbé otromba és az erkölcsi érzettel összeférhetlen sérelmezését foglalják magukban, mint a házasságtörés, s így elegendő okot szolgáltathatnak a kötelék felbontására: nem szorul bővebb bizonyítás és indoklásra. Mégis ezek közül csak a természetellenes parázsnaságot vagyis a 3. alattit foglalják be a legtöbb törvényhozások a felbontási okok sorába.⁸⁾

Az egyik házastárs élete elleni leselkedés, továbbá testépségét, egészségét veszélyeztető támadások és bántalmazások a házasság együttlétét, annak célja betöltését oly módon lehetetlenítik s a házasság viszonyt az ártatlan félre szintén annyira elviselhetlenné teszik, hogy ily viszonyok között annak kényszerű fentartása okszerűleg, mint teljesen céltlétvesztett, nem kívánható, tehát a kötelék felbonthatása szintén elegendőleg igazoltnak tűnik fel,

³⁾ L. az ausztriai polg. törvénykönyv 115. §. a porosz Landrecht 677—693. §§.; a szász törvénykönyv 1731., 1732. §§., a zürichi törvénykönyv 186—189. §§. és a hesseni javaslat 82. art. összehasonlítva a 66. art. stb., valamint a motívumokat a 82. art.-hoz.

⁴⁾ L. a hesseni javaslat s motívumainak fentebb idézett helyeit.

⁵⁾ A szász tkönyv 1731. §-a erre vonatkozólag ugyanis a következő határozmányt tartalmazza: „Ein Ehegatte kann die Scheidung verlangen, wenn der andere seit wenigstens einem Jahre ihn bösllicher Weise verlassen . . . hat.“ Helyeselni lehet itt az 1732. §. következő rendelkezését is: „Die Scheidungsklage wegen bösllicher Verlassung erledigt sich, wenn sich der schuldige Ehegatte vor Bekanntmachung des Erkenntnisses auf Scheidung zur Fortsetzung der Ehe erbietet.“

⁶⁾ L. annak ¹⁾ alatt idézett helyeit.

⁷⁾ L. annak szintén a ¹⁾ alatt idézett helyeit.

⁸⁾ L. erre t. i. a 3-ra vonatkozólag a szász törvénykönyv 1728. §-át, a zürichi törvénykönyv 183. §-át és a porosz Landrecht 672. §-át. Egyébirant a másik kettő is a mind e törvényhozások által elfogadott, hosszabb börtönre való elítéltetés vagy pedig a becsutelen és erkölcsetelen életmód oka által alapján, melyet ezek szinte mindannyian felvesznek, érvényesíthetők.

mint ezen álláspontot az idézett törvényhozások mindannyia is acceptálta.⁹⁾

A házasság tartama alatt az egyik házastársnak hosszabb börtön büntetésre való elítéltetését, ha az ocsmány és lealacsonyító érzületről tanuszkodó, tehát közönséges és nem politikai büntény következménye, hasonlóképp az idézett törvényhozások mindegyike által elegendő felbontási okul ismertetik el az ártatlan félre nézve;¹⁰⁾ a mint csakugyan nem is tagadhatni, hogy ily esetben a házassági köteléknek a vétlen fél akarata ellen fentartása annak erkölcsi érzetével a legélesebb ellentétben állana, s így a házasság erkölcsi méltóságával és feladatával is. Természetesen azonban ez megint csak akkor áll, ha a másik fél teljes erkölcsi tisztaságát megőrizte, de nem akkor is, ha maga hasonlóképp valamely a jellem és érzés aljasságát eláruló büntény miatt akár előbb, akár pedig később hasonbüntetésre ítéltetett, vagy ha ama büntényre házastársát maga ösztönözte, annak elkövetésében őt elősegítette, vagy azt utólag jóváhagyta; minthogy mindezen esetekben nem forog fen a házastársak erkölcsi érzületének azon éles és merev ellentéte, mely az ártatlanra a házassági viszonyt nemcsak teljesen üdvtelené, de tökéletesen elviselhetlenné képes tenni, s mi ép azért csak egyedül indokolhatja annak felbonthatását.¹¹⁾ Azért hasonlóképp helyeselendő és elfogadandó a zürichi törvénykönyv azon intézkedése is, miszerint a politikai büntény következtében hasonbüntetésre való elítéltetés miatt a kötelék felbontásának nem ad helyet, mivel ez esetben ép a fenebbi szempont nem forog fen.¹²⁾ Pusztaszerencsétlenség pedig, milyenek az tekintendő, nem jogosíthatja a másik felet a kötelék felbontásának igényelhetésére, minthogy a szerencsétlenségben, mint a betegségben is, kölcsönös segítség és ápolás a házastársak egyik legelső s legsajátabb közös kötelessége.

A kétségen kívül gyógyíthatlan elmeháborodás, habár szintén csak az egyik házastársat ért szerencsétlenség is, mely mint olyan, ép a házastársak előbb említett kölcsönös segedelemnyújtás és ápolási kötelezettégüknél fogva, önmagában a felbontásra nem lenne elégséges okul elismerhető; de mivel másrészt mégis az nem közönséges, hanem oly szerencsétlenség, mely a körülményekhez képest nemcsak az egészséges félre nézve a kötelék fentartását elviselhetlenné teheti, hanem a házasság céljának öntudatos teljesítését, s így elérhetését is mindörökre gátolja és lehetetleníti: azért annak felbontására annál inkább elfogadható okul lenne tekintendő, minthogy az az elmeháborodott házastárs fél te-

⁹⁾ L. az ausztriai polgári törvénykönyv 115. §. a zürichi törvénykönyv 191. §., a szász törvénykönyv 1735., 1736. §§. a porosz Landrecht 699. §. a Code Napoleon 231. art. és a hesseni javaslat 82. art.

¹⁰⁾ L. az ausztr. polg. tkönyv 115. §. a zürichi tkönyv 192. §. a szász tkönyv 1740. §., a porosz Landrecht 704. §., a Code Napoleon 232. art. és a hesseni javaslat 83. art. A részletes szabályozásban ezen törvényhozások azonban egymástól igen eltérnek; mert míg a Code Napoleon általában becsutelenítő büntetést, a porosz Landrecht fegyházra vagy várfogságra való elítéltetést, a zürichi tkönyv hosszabb börtönre és fogságra vagy akár rövidebre, de többszörös elítéltetést, mindannyian az időtartami közelebbi meghatározása nélkül: addig az ausztriai polgári tkönyv 5 évi börtönre, a szász tkönyv már aztán akár egy ízben, akár többszöri elítéltetés által együttesen legalább is három évre: a hesseni javaslat pedig rendszerint 5 évi fegyházra szóló elítéltetést kíván meg, s csak bizonyos körülmények között kevesebb szózó fegyházra vagy csak legalább két évre szóló javítóházra való elítéltetéssel is megelégszik.

¹¹⁾ It is tanácsos lenne tehát a szász törvénykönyv 1741. §-ának példájára ép úgy, mint a házasságtörésnél a vétlen fél megbocsátása esetében is kizárni a felbontási keresetet.

¹²⁾ Zürichi törvénykönyv 192. §. v. ö.

kintetében, ki a legtöbbször házasságviszonya létezéséről sem bir öntudattal, annálkevésbé pedig annak jelentősége-, mint a felbontásnak horderejéről, sérelmesnek nem jelentkezhetik. De épen az elmeháborodott házastárs öntudatának hiányánál fogva nem volna talán czélszerű és helyes a másik félt a kölcsönös segedelem nyújtási és eltartási kötelezettség alól is feltétlenül és minden körülmények között teljes-tökéletesen felmenteni; mert ha a kötelék felbontása a fenebbiek s a méltányosság által indokolva lehet s van is, s tán a szoros és szigorú jogelvek szerint az amaz alóli felszabadulásból emennek is feltétlenül megszűntek következnek: úgy mégis ép a méltányosság itt nagyon érvényesíthető követelményeinél, valamint a könnyelmű eljárás lehető akadályozásánál fogva, ebbeli igényének is feltétlenül s tekintet nélküli elvesztése igazoltul nem mutatkozik. Ugyanazért ajánlatos volna ezen felbontási oknak megállapításához oly forma intézkedést csatolni, hogy a vagyontalan elmeháborodott házastársnak eltartására az arra képes egészséges házastárs mindenkor köteleztessék, s neki a kötelék felbontása csak ennek kellő biztosítása feltétele alatt engedessék meg. Azonfelül egyáltalában ezen oknak felbontási alapul való elfogadásánál is a lehető legnagyobb óvatosság alkalmazandó, mert a felületes és könnyelmű eljárás különösen ennél nem egyszer siralmas és százalomra méltó áldozatokat vonhatna maga után. Képzeliük csak ilyenkor később bekövetkező gyógyulás esetét, s időközben az egészséges félnek új házasságra lépését, melyről való tudomásvétele a felgyógyultnak nem egyszer ismét e borzasztó betegségbe való visszaesését vagy épen halálát idézhetné elő. Épen azért a kiváló óvatosságnak, ha valahol, úgy leginkább itt mutatkozó szükségénél fogva csak az esetben lenne megengedhető a kötelék felbontása, ha egyrészt az elmeháborodás már meghatározott hosszabb (néhány évre terjedő) időn keresztül tartott és azután a szakértők véleménye szerint egész bizonyossággal felvehető, hogy a gyógyulásra többé lehetőség nem forog fen, mert az pl. a test valamely phisikai része organuma oly mérvű és minőségű roncsolásának és megtámadásának a következménye, melyből menekvés nincs, s mely tehát az egész phisikai létet is feltartóztatlanul aláásandja és felemészteni. Mig tehát a legtöbb törvényhozások elfogadják ugyan felbontási okul a gyógyíthatatlan elmeháborodást,¹³⁾ de másrészt igen helyesen teszik érvényesíthetésének egyik feltételül a szász és porosz törvénykönyvek annak már bizonyos meghatározott hosszabb időn át való tartamát.¹⁴⁾

Vége az egyik házastársnak a másik ellenében bíróság előtt olyan gonosz szándékú alaptalan vádolósa, mely emennek érzékenyebb és súlyosabb büntetésre való elítéltetését vonhatná maga után, a házastársi kötelezettségeknek szinte nem csekélyebb s élesebb megsértése, mint a hűtlen elhagyás, vagy mint a testépség vagy egészség elleni merénylet. Ép azért az, mert mellette mindazon szempontok érvényesíthetők, melyek emezek mellett, sőt azokon kívül még mindazok is, melyek a közönséges büntény miatt hosszabb börtönre való elítéltetés felvétele mellett harcolnak, ezekkel egyetemben elegendő felbontási okul elfogadandó, mint ez csakugyan, a szász törvénykönyv kivételével, a többször idézett törvényhozások vala-

mennyie által is, már aztán vagy külön kifejezetten vagy legalább hallgatag — t. i. egy más általánosabb ok alá foglalhatólag — ilyenül elismertetik.¹⁵⁾

(Vége köv.)

Dr. SÁGHY GYULA,
pesti egyet. jogtanár.

A kereskedelmi társaságokról.

(Dr. Renaud Achill 1872. évi nov. 22-kén a heidelbergi egyetemen tartott ünnepélyes előadása.)

(Folyt. köv.)

Nem bocsátkozhatunk azonban e helyütt eme történelmi fejlődés részletesb fejtegetésébe s be kell érünk azon alakzatok jogi és gazdasági jelentőségének tárgyalásával, a melyek alatt a kereskedelmi társaságok mai nap előfordulnak.

Hogy ilyen alakzat legközelebből három van, u. m. a nyílt-, a kül- (commandit-) és a részvénytársaság, kitűnik az eddig mondottakból; ezekhez mint negyedik összetett alakzat a részvényekre alapított kültársaság (Commanditgesellschaft auf Actien).

A nyílt társaság onnan nyerte elnevezését, hogy minden társai kifelé is mint ilyenek jelentkeznek, s ugyanazért eme minőségük, legalább az újabb törvényhozások szerint, közhírré tétetik — az általános német kereskedelmi törvénykönyv szerint¹⁾ a kereskedelmi jegyzékbe iktatás és a történet beiktatásnak hirdapok útján közzététele által.

Az üzlet, melynek folytatása végett a társaság alakult, az összes társak közös üzleteként tekintetik; nem pedig csupán az egyik társnak üzlete, mely talán a többi társak költsége és veszélyére is folytattatnék; de nincs is szó oly üzletről sem, mely talán valamely a társaktól különböző intézeté volna, sőt ellenkezőleg az összes társak tulajdonosai az üzletnek.

Evvél összefügg azon körülmény, miszerint a nyílt társaság üzletét közös cég²⁾ alatt folytatja, mi annyit jelent, hogy az egységes név, mely alatt fellép vagy legalább felléphetne, az összes társak közös kereskedelmi nevéül tekintetik. Ha tehát p. valamely üzlet ezen cég Müller et Comp. alatt jön létre, úgy az összes társak, Müller, Meyer, Schulze, stb. nevében kötődnek tekintetik.

„A nyílt társaság valamennyi tagjai a társaság minden kötelezettségeiért egyetemlegesen s összes vagyonukkal keznek.³⁾ A hitelezők nemcsak a társaságot, mint egy egészet az ő cége alatt beperelhetik és az utóbbi ellen nyert marasztaló ítéletet a netalán meglevő társasági vagyonból végrehajthatják; hanem ők tetszésük szerint bármely társat beperelhetnek és ennek összes vagyonára végrehajtást intézhetnek.

Vége a társaság összes tagjai mint olyanok kereskedők, mivel mindegyikük a cég közössége miatt, mely alatt az üzlet folytatatik, az ált. német keresk. törvénykönyv értelmében (4. cz.) annak tekintendő.

¹⁵⁾ Nevezetesen a porosz Landrecht 705. §. és a zürichi törvénykönyv 191. §-ban ezen ok külön kiemeltetik: mig a Code Napoleon 231. art.-ban a rossz bánásmód (injures graves), az osztr. polg. törvkönyv 115. §-ban a súlyos bántalmazás, a hesseni javaslat 82. art. pedig a súlyos becsületsértés ennél jóval tágabb körű és erre is kiterjedő fogalmi alatt foglaltatik. Hogy azonban a vétlen fél előbb bekövetkezett megbocsátása esetében a felbontási keresetnek itt sem engedendő hely: az önként értetik, s csak folyománya azon általánosabb elvnek, mely szerint, ha az ártatlan fél a vétkesnek felbontásra okul szolgálható hibáját megbocsátotta: úgy általa többé a felbontás ez okból nem igényelhető, minthogy azzal arról lemondónak tekintendő, mint ez ezen vonatkozásban igen helyesen a zürichi törvénykönyv 191. §-ban is elismerésre talál. De természetesen, minthogy a megbocsátás csak a multa vonatkozhatik, s az nem hathat ki a jövőben elkövetendő ténnyekre is: azért annak ismétlése újból jogosítandja az ártatlant a felbontás kívánására.

¹⁾ Ált. német keresk. törvényk. 86. cz. és 13. czikke.

²⁾ Ált. német keresk. törvényk. 85. cz.

³⁾ Ált. német keresk. törvényk. 85. 112. cz. lásd azonban a 122. cikket is.

¹³⁾ L. a zürichi törvénykönyv 196. §. 2-ik tételét, továbbá a porosz Landrecht 689. §. és a szász tvk. 1743. §.

¹⁴⁾ Jelenül a szász törvénykönyv 3, a porosz is legalább egy évnek a lefolyását kívánja meg az elmeháborodás beálltától a felbontás kérésére. L. ez iránt azok fen idézett helyeit.

Az ily szervezetű nyílt társaságnak vannak előnyei, de hátrányai is.

Egyrésztől ugyanis összes tagjainak egyetemleges kezessége miatt kiválólag hitelképes. — De mivel alapja a személyes hitel, nem szorul különös társulati alaptőkére, a nélkül hogy az ilyennek lehetősége merőben ki volna zárva. Továbbá az összes társak egyaránt jogosítvák és kötelezvők a társaság üzleteinek folytatására; s habár valamely társ különös megállapodás folytán az üzletvezetésből kizárható volna is, úgy mégis teljes ellenőrzési jog illeti őt, a mennyiben bármikor a társasági ügyek menetéről magának tudomást szerezhet, az üzlet helyiségében megjelenhet s a társaság kereskedelmi könyveit és papirjait megtekintheti.⁴⁾

Másrésztől azonban a nyílt társaságnál éppen az egyetemleges kezesség miatt, mely még a társasági szerződés által sem zárható ki érvényesen a hitelezőkkel szemben, „mind-egyik társnak összes vagyona veszélyeztetve van.” — Továbbá mindegyik társ annyiban korlátozott van vagyonszerzési tevékenységében, a mennyiben sem a társaság üzletágában nem csinálhat üzleteket, sem a maga, sem idegenek számlájára, sem pedig más versenyüzletben másképp, mint csendes társ részt nem vehet.⁵⁾ Végre ezen faja a kereskedelmi társaságoknak a kereskedői jellegnél fogva, melyet az abban résztvevő összes tagok nyerne, számos egyénre nézve a részvételt jogilag vagy tetteleg lehetetlenné teszi. Tetteleg p. a nemességnek, melynek itt ott osztályának előítéletei tiltják, hogy kereskedelmi üzletekben részt vegyen, melyek korábbi időkben reá nézve egészen tiltva valának. Jogilag ki vannak zárva a nyílt kereskedelmi társaságban való részvételtől a papok és katonák, kiknek nem szabad üzletszerűleg kereskedelmi ügyleteket folytatniuk.

A nyílt társaságnak egyenes ellentéte a részvénytársaság.

Míg amannál a személyes, utóbbinál a vagyoni hitel alapja a társulati vállalatnak. — A társulat adósságaiért annak tagjai, a részvényesek, sem összes vagyonukkal, sem korlátozva nem kezesskednek; a hitelezők kielégítésüket csakis a társasági vagyonból követelhetik.⁶⁾

Evvel összefügg, hogy a részvénytársaság vagyon nélkül nem létezhetik. Csak előre meghatározott és biztosított tőke (alap- vagy törztőke) alapján jöhet létre, és szükségkép megszűnik a társasági tőke teljes elvesztésével.

Az alaptőke, mely a célbavetett vállalat neme és jelentőségéhez képest kisebb vagy nagyobb összegben van megállapítva, bizonyos számú részösszegekre vagy részvényekre van felosztva, hogy többek által összeadható legyen.

De mivel a társaságban való részesülés megszerzésénél a szerzőnek egyénisége tekintetbe nem jő, a részvényjogok átörökíthetők és elidegeníthetők.

A társasági vállalat nem a részvényesek közös vállalata, hanem az intézeté, a jogi személyé, melynek alzatát a részvényesek összesége képezi. (Hogy az ált. német keresk. törvényk. határozmányai értelmében alakult részvénytársaságok jogi személyek, a jelen előadás közlője is elismerte a jogi személyekről írt értekezésében 79. és köv. l.)

A név, mely alatt a részvénytársaság fellép és fellépni tartozik, nem közös cég. Ha p. valamely szerződés „Phoenix” neve alatt kötötték, úgy ez nem az egyes részvényesek nevében kötöttnek tekintetik.

Ugyanazért a részvényos mint olyan nem kereskedő és csak korlátozott veszélynek teszi ki magát, a mennyiben legfeljebb csak az általa jegyzett összeget s illetőleg azon értéket vesztheti el, melyet az ő vagyonában találtató részvényok képviselnek.

A részvénytársaságok nyújtotta előnyök ezen társasági fajnak imént jelzett sajátosságai miatt önkényt folynak és röviden a következők:

Azon lehetőség, miszerint a részvényes korlátozott veszély mellett és személyes terheltetés nélkül korlátlan nyereségre tehet szert, mert mint részvényes sem az üzlet vezetésére kötelezve, sem a társasági hitelezők részéről keresetnek kitéve nincs; azon lehetőség, miszerint a legcsekélyebb anyagi eszközök mellett is a legnagyobb szerűbb vállalatoknál részt vehetni, egy részvény sőt talán egy részvényhányad által, holott ugyanazon vállalatban mások száz meg száz részvényt nyel érdekelvők; azon lehetőség, miszerint ily társaságban polgári állása-, rangja- és hivatalára való tekintet nélkül mindenki részt vehet még

akkor is, ha már más versenylvállalat részvényese volna is; végre azon lehetőség, miszerint a tagok önkényt és bármikor kiléphetnek a társaságból a nélkül, hogy előleges felmondás vagy osztályos kereset szükséges volna (sőt ez nem is engedtetik meg, a meddig a társaság fenáll), mivel a maga részvényeit kiki adás-vevés, csere stb. eff. útján elidegenítheti s az azok által képviselt értéket könnyen realizálhatja.

Ezen az egyesnek nyújtott előnyök együtthatásukban a részvénytársasági alakzatot igen alkalmassá teszik arra, hogy bármely vállalatra, ha csak nyereségre való, kilátással kecsegtet sőt közhasznú célokra is, azelőtt alig sejtett pénzbeli eszközök előteremtessenek.

Ezen sokféle előnye mellett azonban vannak a részvénytársaság komoly aggodalmakat keltő hátrányai is.

Már a részvényegyesület természete, mint önálló intézeté, melynek képviselője nem a részvényesek mint olyanokat, hanem önkényűleg összetett és változó egyénekből álló közegeket illet, — az hozza magával, hogy a részvényesek arra kényszerítvők, miszerint azon pénzüsségeiket, melyekkel a vállalatban részt vesznek, oly személyekre bízzák, kiket nem is ismernek, vagy legalább jövőre nem foguak üsmerni.

Az egyes részvényes híjjával van mindennemű ellenőrzési jognak, mivel azon jogok, melyek a részvényeseket a társaság ügyei, jelesen az ügyletek vezetésére, a merlegbe való tekintésre és annak megvizsgálására s a nyeresémény felosztásának megállapítására nézve illetik, csak a részvényesek összesége által közgyűlésileg gyakorolhatók.⁷⁾

A részvénytársaság nélküli további a dolgozó részeseknek magában véve üdvös közreműködését; a vezérlet, miként az alkotó munka is hivatalnokok (szolgák) személyében van koncentrálva, kik a vállalat tartós gyarapodása körül nincsenek annyira érdekelve, mint valamely üzlet tulajdonosainál természetesen tapaszta-
ljuk.

Végre miként egyrésztől a részvénytársaságnak nincs más hitele azonkívül, mely a társasági vagyonhoz van kötve, úgy másrésztől ezen vagyon nagyjából illusorius, csak papíron lévő lehet.

Nem ritkán történik, hogy az alapítók az alaprajz (Prospect) szerint, melylyel a részvénytársaságot létrehozták, fekvősegeket, felszerelvényeket, árukat, sőt gyártási titkokat engednek át bizonyos számú általuk átvett részvények fejében, holott ama tárgyak tárolról sem felelnek meg az alaptőke, ama részvények által képviselt részértékének. Látszólag egyideig virágzásnak indul a vállalat, az alapítók részvényeiken magas árfolyamon tudnak, és a részvénytársaság megbukik. — A részvényesek, valamint azok, kik a részvénytársaságnak hiteleztek, pénzüknél üthetik a nyomát.

Vagy az is megesik, hogy a jogyzések egy része, melyek utján a szabályszerű alaptőke állítólag összehozatott, fizetése képtelen, vagy nem is létező egyénektől eredt.

Bár makkora legyen is azonban a részvénytársaság jelentősége a mai forgalomra nézve, — bármilyen nélkülözhetetlennek látszik is az egyszerű vállalatok létesítésére nézve, melyek — mivel óriási tőkét igényelnek — az egyesnek anyagi erejét túlhaladják, bármilyen üdvös is az névszerint vasutak, csatornák és lecsapolások létrehozására oly időben, midőn nem áll többé a jobbágyság ezreinek munkaereje ingyenes vagy csak fölötté csekély bér mellett rendelkezésre, midőn a munkabér oly roppant mérvben emelkedett — másrésztől ép oly bizonyos, hogy a széledgelőnek tag kaput nyit.

Igy tény, hogy p. Angliában egy perpetuum mobile felfedezésére irányzott részvénytársulatok hozattak létre, sőt alakultak olyanok is, melyeknek célja lett volna felfedezni azt, mint lehet a fűrézport olvasztani, s a híg anyagból deszkákat önteni, gazdag jövedelmet helyezvén az üzletágból kilátásba. — Hogy azonban ilyenü egyesületek, melyek a családi szándékot homlokukon viselik, részvényesekre akadtak s még folyvást akadnak, ezt csak azon körülményből magyarázhatjuk meg magunknak, hogy a részvénytársaságok csekélyebb eszközökkel és csekélyebb műveltséggel bíró embereknek is hozzáférhetők.

A részvénytársaság alakzatával üzhető visszaélés ellen főúszar gyanánt egyideig azt tekintették, hogy a részvénytársaságok csak állami jóváhagyás alapján léphessenek életbe. E felfogásból kiindulva az ált. német keresk. törvénykönyv is elrendelé, hogy részvénytársaságok csak is állami jóváhagyás mellett alakíthatók.⁸⁾

⁴⁾ Ált. német keresk. törvényk. 105. cz.

⁵⁾ Ált. német keresk. törvényk. 96. cz.

⁶⁾ Ált. német keresk. törvényk. 207. cz.

⁷⁾ Ált. német keresk. törvényk. 224. §.

⁸⁾ Ált. német keresk. törvényk. 208. cz. 1. kikezdés (az eredeti

Ámde az állami jóváhagyás kelléke mint óvszer a részvénytársaság alakztatával üzhető szédelgésszerű visszaélés ellen elégtelennek bizonyult. Az állam nincs azon helyzetben és egész szervezete szerint nem képes arra, miszerint a valamely részvénytársaság alakíthatására töle kért engedélyt a fenforgó viszonyoknak olynemű kipuhatólása alapján adja csak meg, mely az aláírókat s a közönséget a visszaélés és rászedés elől bármiképp is biztosíthatná. — De ha ez úgy van, akkor az állami engedélyezés kelléke nemcsak haszontalan, hanem egyenesen káros is, mivel az érdekelt feleket arra bírja, hogy a visszaélések eltávolítása iránti törvényes gondoskodásra támaszkodjanak, a helyett, hogy magok óvnák meg kellő időben saját érdekeiket.

(Vége köv.)

Dr. BOZÓKY ALAJOS,
n.-váradai jogtanár.

A magán-okirat bizonyító erejéről.

A p. törv. rdtás számos hibáinak egyikét képezi azon ellenmondás, mely a magán-okiratok bizonyítási erejére vonatkozó rendelkezéseiben létezik. Midőn ugyanis a 166. §. azt tartalmazza: hogy „a magán-okirat bármilyen alakban van kiállítva, mindig bizonyít a kiállító ellen, ha valódisága kétségbe nem vonatott, vagy bebizonyított”, akkor a nyomban utána következő 167. és 168. §§. a magán-okiratok bizonyítási erejét bizonyos kiállítási formától teszik függővé, a 169. §. pedig akképp intézkedik: hogy „az adóslevél ellen, mely a kiállítás eme kellékeinek megfelel” — értve a 167. és 168. §§-ban felsoroltakat — „a kölcsön le nem lett számlálása vagy a kötelezettség fen nem állása miatt csak úgy van helye a kifogásnak, ha azt a perbefogott bebizonyítja.”

Mennyire nehezíti e bábeli zavart tartalmazó törvény a bírói eljárást, az tudja kivált, ki a peres ügyek elintézésében tényleges részt vesz. Hasztalan lenne azonban minden recriminatio; keressünk inkább szövétneket a törvények helyes magyarázatában.

Az érintett zavart — nézetem szerint — a 166. §. azon szavai: „bármilyen alakban van kiállítva” idézik elő; a mennyiben számosan a „bármilyen” szót közönséges értelemben veszik, és abból azt következtetik, hogy a magán-okirat, melynek valódisága kétségtelen, mindig bizonyít kiállítója ellen, bármint, — tehát a 167. és 168. §§-ban előirt alakoktól eltérő, — alakban is legyen kiállítva, például akkor is: ha az idegen kézzel irt okirat csupán a kiállító által lett aláírva, vagy a kiállító kézjeggyel ellátva és tanuk közbenjárása nélkül vagy csak egy tanunak hozzájárulásával kiállítva stb.

Téves azonban e nézet; mert a 166. §. azon kifejezése alatt: „bármilyen alakban” csak azon alakok értendők, melyek a közvetlenül következő 167. és 168. §§-ban felsorolva. Bizonyossá teszi azt a 167. §. azon bekezdése: „Magán-okirat, melynek tartalmát tagadhatja az ellenfél, úgy szolgál bizonyítékul: a) ha azt sajátkezűleg írta stb.” — Nem lehet feltenni, hogy a 167. §. bevezetésének szövegezésénél ejtetett volna a hiba, mert a 167. és 168. §§-ban foglalt alakfelsorolásnak különben sem célja, sem értelme nem volna; ellenben a mellett, hogy a 166. §. kifejezése hibás, azon körülmény is harczol, hogy ezen szakasz szövegezésénél a főszó annak kifejezésére lett fektetve, miszerint a magán-okirat bizonyítási erejére első kellék: valódiságának kétségtelensége.

Még világosabban bizonyít e vélemény mellett a t. r. 169. §., midőn a 167. vagy 168. §. szerint kiállított adóslevél ellenében a kölcsön le nem számlálásának és a kötelezettség fen nem állásának bizonyítását határozottan a perbefogottra hárítja; mert abból az következik: hogy csak a 167. vagy 168. §-ban előirt kellékeknek megfelelő adóslevél szolgáltat ez irányban bizonyítékot a perbefogott ellen. Azok, kik azt hozzák fel: hogy a 169. §. az alakszerű adóslevél bizonyerejét csak a felhozott két kifogás tekintetében alapítja meg, felelik, hogy törv. rendtartásunk a kötelezvények kiállítási alakja

(szövegezésben). De már a törvényjavaslatnak első felolvasása alkalmával a nürnbergi értekezletben a hamburgi küldöttek által az állami engedélyezés elve ellen felhozott ellentmondásnak annyiban volt sikere, a mennyiben a 249. cz. kimondja: „országos törvények által ki fog mondathatni, miszerint részvénytársulatok alakításához általában, vagy azok némely nemeinek alakulásához állami jóváhagyás nem szükséges”.

tekintetében kivételt nem tett; a hol pedig a törvény nem különböztet, ott nekünk sem szabad különböztetni, az adóslevelek tehát már ennél fogva is t. r. 167. és 168. §§. intézkedése alá esnek. De feledik azt is, hogy a törvény e magyarázata ferdeségekre vezetne, a mennyiben a más alakban kiállított kötvény az érintett két kifogás tekintetében bizonyítékot nem nyújtana, egyéb tartalma tekintetében azonban teljes bizonyerővel bírna.

Ezen szakasz sem áll különben kifogáson felül. Átvette ugyanis az osztrák p. p. 119. §-nak azon hibás kifejezését, melylyel a perbefogottnak a kölcsön leszámolására vonatkozó tagadása kifogásnak mondatik. Hibás e kifejezés, mivel a kölcsön-szerződés létrejöttére mindig szükséges, hogy a kölcsön valóssággal átadatott legyen; ily védekezés tehát a kereseti alap tagadását képezi, mint tagadás pedig bizonyítékra nem szorul. Második hibája e szakasznak abban áll: hogy a kötelezettség fen nem állása miatti kifogás bizonyításának szüksége lett kiemelve; mert a perben bármely kifogás csak úgy vehető tekintetbe, ha azt a kifogásoló fél bebizonyítja.

De menjünk vissza törv. rendtartásunk ellenmondásaira, és vizsgáljuk a magán-okiratok bizonyerejére vonatkozó intézkedéseinek kutforrását. E kutforrás nem más, mint az osztrák p. prttartás. Kétségtelenné teszi ezt azon körülmény is: hogy az osztrák p. p. 117. 118. 119. és 121. §§-nak egyes lényeges rendeletei majdnem szóról szóra lefordítva jelentkeznek abban. Már pedig az osztrák p. p. 117. §-nak következő tartalma: „Magán-okiratok, a mennyiben a törvények szerint elismerteknek tartandók, vagy valódiságuk begyőzetik, a kiállító ellen teljes bizonyerővel bírnak. Ezt, ha csak különös törvényes rendszabályoknál fogva kivételnek nincs helye, akkor is kell nekik tulajdonítani, ha a kiállító által önkezűleg csupán aláírva, — nem különben a 118. §. azon tartalma: „Ki írni nem tud, vagy testi fogyatkozás miatt írni nem képes, két tanut, kik közül egyik az ő nevét írja alá, hívjon meg és szokott kézjeggyel tegye oda”, kétségbevonhatlanul mutatja, hogy ezen perrendtartás szerint a magán-okirat, ha valódisága bizonyos is, csak akkor bír bizonyítási erővel kiállítója ellen, ha az ott előirt alakok valamelyikében lett kiállítva. Nem létezik ok, mely törvényhozásunkat arra indította volna, hogy e részbeli intézkedésében az osztrák p. prttartás szigorát mellőzze, sőt indítva érezte magát szigorubb követelmények felállítására, a mennyiben a magyar törv. r. 167. §. az esetben, midőn az okirat más által íratott, két tanunak közbenjárását kívánja, a 168. §. pedig az írni olvasni nem tudó, vagy az okirat nyelvét nem értő kiállító irányában azt rendeli: hogy a jelenlevő tanuk az okirat tartalmát a kiállítónak megmagyarázzák, s hogy ez megtörtént, az okiraton bizonyítsák. Midőn pedig a követelményeiben kevésbbé szigorú osztrák p. prttartás a magán-okirat bizonyerejét külalakjának minőségétől teszi függővé, akkor lehetetlen feltönni: hogy a nagyobb követelményeket tartalmazó magyar t. rdt. 167. és 168. §§-nak alkotója a 166. §-ban azt akarta volna kifejezni, hogy a magán-okiratok bizonyereje azok kiállítási alakjától nincs feltételezve.

Mindezeknél fogva a tett kérdésre a felelet csak az lehet — csak azon magán-okirat bizonyít kiállítója ellen, melynek valódisága kétségbe nem vonatott, vagy bebizonyított, a mely egyszersmind a törv. r. 167. vagy 168. §-ban előirt alakok egyikeben van kiállítva.

RUDNAY ISTVÁN,
a pesti kir. ítélőtábla bírája

A telekkönyvi ügyek pertári kezeléséről.

Az 1855-dik évi december hó 15-kén kelt telekkönyvi rendeletben körülírt telekkönyvi ügyeknek, az 1868. évi 54. t. cz. körvonalozott törvénykezési rendtartás s illetőleg annak alapján, a bírói ügyvitel tárgyában kiadott igazságügyminiszeri rendelet III-dik fejezetében meghatározott pertár s perrendszerű kezelését illetve, több elvi jelentőségű határozatokat olvasva, — annak keresztülvitele s foganatbavétele körül számtalan oly akadályok és kételyek merülnek fel, — s önkénytelenül előtérbe szorulnak, — hogy azoknak leküzdése s eloszlása a telekkönyvi rendelet revisiója s megváltoztatása nélkül lehetetlennek tűnik fel.

Hosszas nem akarva lenni, csak röviden s egyes példaszzerű mozzanatokot van szándékom a törvény és szellemének szem előtt tartásával szerény észrevételeim tárgyául felvenni: állításom igazolásául egybefoglalva azokat.

A törvénykezési rendtartás 113. §-a szerint, ha a peres felek a per felvételére kitűzött határrnapon meg nem jelentek, a pertárnok az iratokat — hivatalos jelentése kíséretében — terjeszti be a törvényszékhez; mely jelentés folytán a per feltétlenül beszüntnek nyilvánítandó: a telekkönyvi rendelet 36. §-a végbekezdésének világos szavai pedig, „ha a kitűzött tárgyalásra egyik fél sem jelent meg, úgy meghagyandó a hitelezőnek, hogy a batáblázott követelésének bejelentett jelzalogi átkebelezését, a tárgyalásra meg nem jelent ellenfél ellen a jog rendes útján érvényesítse”, — tehát a meg nem jelenés indokából a per be nem szüntetendő.

A törvénykezési rendtartás 275. §-a a főlebbvitelnek két nemét, — a főlebbezés és semmiségi panaszt határozza meg s azok érvényesíthetőségét illetőleg beadhatásának határidejét, a főlebbezésre nézve a 277. §-a szerint 15, a semmiségi panaszra nézve a 298. §-ban 3, 8 és 15 napi határidőket tűz, a 297. §-ban körülírt 22 eset különbségeihez képest; — míg ellenben a telekkönyvi rendelet 143. §-a szerint folyamodás általi jog illetőleg perorvoslatnak is van helye s beadhatásának határideje 14, esetleg 30 nap, — tehát részint a perorvoslat nevei szerint azok beadhatásának határideje is egészen eltérő.

Általában, a főlebbvitelről szólva, nem mulaszthatom el a helyütt, kisértelvé felvett anyagomtól, megjegyezni, miszerint a semmiségi panaszoknak felterjesztési módosatai is, magában a törvénykezési rendtartás- és ügyviteli szabályokban egymástól eltérőleg, sőt ellentétesen határozatnak meg. — Mert ugyanis: míg a törvénykezési rendtartás 301. §-a szerint: „az elsőbírság a kellő időben beérkezett semmiségi panaszt akár az első, akár a főlebbviteli bíróságok határozata ellen intéztetett az; a főlebbvitel általános szabályai szerint az oda vonatkozó periratokkal együtt közvetlenül a semmitőszékhez terjeszti fel: mi ellenében a bírói ügyvitel 235. §-a szerint: „a semmiségi panasz felterjesztése a 206. §-a szerint a felebbviteli törvényszékektől is közvetlenül történik”; — ha tehát a másodbírság határozata ellen volt a panasz irányozva, a felterjesztés az elsőbírságtól a kir. ítélőtáblához s innen a semmitőszékhez, — ha pedig a panasz a harmadbírsági határozat ellen emeltetett; a felterjesztés az elsőbírságtól a harmadfolyamodású ítélőszékhez, s innen a semmitőszékhez történik: tehát már nem közvetlenül, mint a fentebb jelzett törvénykezési rendtartás 235. §-ában jeleztetik.

Visszatérve észrevételeim tárgyára el nem mulaszthatom röviden jelezni a telekkönyvi ügyeknek, — a törvénykezésnek jelen álláspontján pertári kezelés alá vonásából folmorulendő alaki, illetve kezelési nehézségeit is. — A telekkönyvi beadványok ugyanis ezen rendelet 156. §-a szerint az iktatókönyvbe, a 158. §-a alapján a naplóba bevezetendők, s a 169. §-a értelmében irattári számmal látandók el; — már most ha pertárilag kezelendők a bírói ügyvitel 35. §-a alapján még külön pertári számot is nyernek, — vagyis minden beadvány külön négy számmal jelölendő meg: s így eltekintve, hogy a mennyiben a telekkönyvi beadványok iktatókönyvbe egyéb beadványok iktatókönyveitől elkülönítve vezetett; a kezelést különben is nehezítő napló vezetése, miután az iktató számok épen úgy alkalmazhatók az elsőbbség megtartása tekintetéből az egyes telekkönyvi lapok szelvényezéséről, mint jelenleg a napló számok, — szükségtelemmé vált; — már magában mennyire megnehezíti a kezelést azon körülmény, hogy a beadványoknál négyféle számvitel kezelendő; sőt tovább menve mennyiben a pertárnoknak külön pertári számsorozatot kell vezetni, nehogy általa a telekkönyvi beadványok más különféle beadványokkal összeavartassanak, vagy külön pertári sorkönyvet kell vezetni a telekkönyvi ügyekről, vagy pedig a mi még complicitabb, egy külön pertári számvetést s így már az ötödiket kell elfogadni a telekkönyvi beadványokra.

Eltekintve attól, hogy magában a telekkönyvi rendeletben több helyen pl. a 76. §-ban azon körülményre, hogy csőd alá került vagyonra bekebelezések és előjegyzések mennyiben történhetik, — az osztrák csödrendtartás 66. §-a, a 148. §-ban jelzett kitérési keresetek megindításának részbeni feltételül az osztrák ptr. 443. §-ára történik hivatkozás, melyek már rég hatályon kívül vannak helyezve, — s így már mint önálló mű is tökéletlen ez időszert.

Csak röviden — mellőzve minden hosszas vitatás és bonczolgatást — igyekeztem néhány példát hozni fel a még felhozható számtalan akadályok közül, azon kérdés szelöltetéséről

első sorban; hogy a telekkönyvi ügyek ez idő szerint pertárilag illetve perrendszerileg nem kezelhetők a nélkül, — hogy a hatályban lévő törvénykezési rendtartás és telekkönyvi rendelet szabványainak egymással ellenkező rendeletei által számtalan kételyek és nehézségek fel ne merüljenek; — második sorban pedig, hogy mennyire zaklató kérdéssé vált részint a törvénykezési rendtartás, részint a telekkönyvi rendeletnek az előrehaladt kor kívánalmához s időviszonyokhoz képest szükségelt megváltoztatása s módosítása.

BERHELYI ÖDÖN,
királyi törvényszéki bíró.

A bírói határozatok jogerőre emelkedésének időpontja.

Járásbíróságaink egyike előtt közelebből egy felmerült eset folytán kérdés támadván a bírói határozatok jogerőre emelkedésének időpontja fölött, a járásbíróság azon nézetből kiindulva, hogy csak jogerejű ítélet végrehajtató — a kérdés eldöntése alkalmával azon elvi megállapodásra jutott, hogy az ítélet azon időpontban emelkedett jogerőre, a melyben végrehajthatóvá vált.

A kérdés azon esetről merült föl, hogy sommás tárgyalás után a felek jelenlétében eskütől föltételezett ítélet hirdettetvén ki, a felek abban megnyugodtak s a fél, kinek az eskü oda ítéltetett, az ítélet kihirdetése napjától számítandó 21-ik napon, esküjelenkezési kérvényt adott be.

A kérvény elintézése alkalmával az aljárásbírák közt véleménykülönbség támadott a fölött, hogy a fél törvényszabta időben adta-e be kérvényét vagy nem, illetőleg, hogy a kérvénynek hely adassék-e vagy nem.

A járásbíróság fentebb érintett nézetéből kifolyólag, mely szerint, csak azon ítélet végrehajtható, mely jogerőre emelkedett, s miután a fentebbi esetben az ítélet csak akkor emelkedhetett jogerőre s illetőleg válhatott végrehajthatóvá, ha az elmarasztalt fél a 8 nap alatt nem fizet — az ítélet jogerőre emelkedését e 8 nap letelte után tekintvén beállottnak, a kérvénynek helyt adott.

Hogy a járásbíróság helytelenül és perrendellenesen járt el, midőn az eskü jelenkezési kérvénynek a fenti esetben helyt adott első tekintetre már a tvrds 125. §-ából is kitűnik, de kitűnik nézetének helytelensége még a törvrendts 287. §-ából is, mely szerint jogerőre nem emelkedett ítélet is végrehajtható.

Az ítélet joghatályra emelkedése egészen más mozzanatoktól van és kell is hogy legyen függővé téve, mint annak végrehajthatósága, már csak azért is, mert míg a végrehajthatóság rendszerint a jogerőre emelkedéstől feltételeztetik, addig másrésztől a jogerőre emelkedés a végrehajthatóságtól sohasem függhet.

Jogerőre valamely bírói határozat, csak akkor emelkedhetik, ha az többé változtatásnak kitéve vagy alávetve nincs, és mivel a határozat megerőtlenítése vagy megváltoztatása csak jogorvoslatok útján eszközölhető, a határozat vagy ítélet jogerőre emelkedésének időpontja akkor áll be, ha az jogorvoslattal többé meg nem támadható.

Ezen nézetből kiindulva tehát a fentebbi esetben az ítélet a tvrds 125. §-ánál fogva már kihirdetésekor jogerőre emelkedett, mert a felek jogorvoslatokat perrendszerileg a kihirdetésekor be nem jelentvén — azt többé nem is érvényesíthették, mi okból az eskü jelenkezési kérvényt a kihirdetéstől számítandó 15 nap alatt kellett volna beadni, s ha az később adatott be, mint elkésett vissza utasítandó lett volna.

Mivel a perlekedő felek jogai és érdekei számos esetben a bírói határozatok jogerőre emelkedési időpontjának elhatárolásától függenek, s mivel könnyen megtörténhetik, hogy más bíróságok is osztják a járásbíróság fentebbi nézetét, az eszmék tisztázása kedvéért közlöttem a fentebbieket.

Kolozsvárt.

Dr. WEISS IGNÁ CZ,
h. ügyvéd.

A határozat jogerőre emelkedését azon időtől számítani, midőn az ítéletben kitűzött határidő lejárt, nem pedig azon időtől, midőn a perorvoslatok alkalmazására a törvény által kiszabott határidő lejárt, annyi mint a peres eljárás a-b-c-jét nem tudni.

A végrehajthatóság és jogérvényesség két egészen különböző fogalom; a végrehajthatóság összeeshetik a jogérvényességgel, de nem szükségképen; mert péld. a ptr. szerint két összhangzó ítélet alapján végrehajtást lehet rendelni (345. §. b) pont és 287. §.) ha a II. bírói ítélet szmmisségi panaszszal megátadva nincs; pedig még nem érvényes, mert a II. bírósági ítélet ellen minden esetben felebbezéssel is lehet élni (ptr. 292. §.)

A mi végre az eskütételi kérvény beadási határidejét illeti, erre nézve a ptr. 239. §. és a 287. §. elég világosan intézkedik, hogy ezen határidő az ítélet jogerejévé változtatni 15 nap; azaz okoskodás tehát, hogy ezen 15 nap a kötelezettség teljesítésére a jogérvényes ítéletben megállapított határidő lejártától lenne számítandó, sem a törvény, sem a theoriában legkisebb támpontot nem talál, de világos abszurdumnak tűnik ki, ha figyelembe vétetik miszerint oly ítéletben, mely által az elmarasztalás egyik vagy másik fél esküjétől feltételezve mondatik ki, a kötelezettség teljesítésére kiszabott határidő kezdete is feltételeken állapítottatik meg, t. i. akként, hogy az eskü letételétől számítandó 8 vagy 15 nap alatt köteles az ellenfél, a megítélt kötelezettséget teljesíteni; e szerint az eskütételi kérvény beadásának határideje, ha annak számításánál kezdőpontul a kötelezettség teljesítésére feltételeken kitűzött határidő volna veendő, — az sohasem állna be. Szerk.

Lapszemle.

Fölötte örvendetes jelenség, hogy tekintélyes napilapjaink az igazságügyi reformkérdésekkel egy idő óta sürűbben foglalkoznak s így mind a közönség érdekeltségét, mely ez irányban már bizonyos kétségbeesési apathiának engedett, újra felélesztik; mind az illetékes körök figyelmét igazságügyünkre irányozzák. Csak az imént hozott az „Ellenőr“ figyelemreméltó cikksorozat dr. Teleszky István hivatott tollából, igazságügyi törvényhozásunk tárgyában, míg e héten a „Magyar Politika“ hasábjain, ugyan e tárgyban két cikk jelent meg, melynek eszmemenete szintén szakértő, de tán tulságosan resignált, szerzőre enged következtetést.

E cikkek elseje helyzetünket jellemzi, melyet a polgári törvénykönyvvel szemben elfoglalunk. Helyesen jegyzi meg, hogy újabb aeránk kezdetén egy irányban sem nyilatkoztak vérmesebb remények, mint az igazságügy tekintetében, s hogy az e téren szerzett tapasztalatok mennyire alkalmasak minket önmérséklésre tanítani. Az izgalmasabb politikai korszakot nálunk és mindenütt a „fureur de codifier“ jellemzi. Ilyenkor a legkitűnőbb államférfiak is gyakran csak igen hiányos fogalmával bírnak azon nehézségeknek, melyek a codificatio kivitelét környezik. Így volt nálunk is. Pedig a magánjogi codex a politikai átalakulást megszilárdítja, életképességet biztosítja. Erre cikkiró a Code Napoleonra s az 1866-k-i olasz polgári codexre utalva, sok szellemmel fejti ki, hogy nálunk e szerepet az osztrák polgári törvénykönyv töltötte be, az 1848-k-i átalakulást ez vivén át az életbe. Ezen törvénykönyv behozatalát, a tétel részletes igazolása után, „szerencsének a szerencsétlenségben“ mondja, minek folytán a codificatio politikai és jogász feladatainak előbbje a hazai alkotmányos törvényhozás által már megoldott állapotban találtatott. Elismeri cikkiró, hogy a jogász tekintetek a polgári codex sietőségét indokolják, s hogy a rendezettség követelménye, hogy az minden más anyagnak codificatioját előzze meg; de má-részt a lehetetlenségre utal, mely természetesen kizárja, hogy ily magánjogi codex, melynek létesítése mindenütt évtizedeket vett igénybe, nálunk rögtönztesse. Utal az osztrák, a porosz s a száz törvénykönyv keletkezésére, mely inkább organikus fejlődés műve, mint egyes lángelmének rögtönzése, s ezek után cikkiró azon eredményre jó, hogy mindenekelőtt időt kell engedni az összes tényezők érvényesülésének. Cikkiró szerint tehát rossz szolgálatot tesznek azok a codificatiók, kik azt nyakra-főre siettetik.

A második cikk a kormánynak a codificatio terén követett és követendő politikájáról szól. Egy-két évtized — mondja cikkiró — egy nemzet életében alig számba vehető secunda... s ezen

fel fogás uralkodott szerinte az igazságügyminiszterium élén álló férfiaknál is. A codificatio útját egyengetni s a türethetlenné vált állapotok bajait kiségitő törvények által orvosolni: ez volt a kormány igazságügyi politikája. Ilyen halasztást nem tűrő orvoslásnak tekinti az eljárás reformját s a bírósági szervezést. Egyébiránt a rendszeresség emberei, midőn az igazságügyminiszteriumtól mindenekelőtt polgári codexet követelnének, csak úgy érnék el, hogy annak hosszú szabadságidőt adnának, mely alatt az magát minden egyéb, tán sürgősebb reformtól felmentettné tekintené. Cikkiró nem kívánja, hogy a kormány állítson elő kész codexeket; megelégszik azzal, ha a nemzetnek codificatio-szükségeit felismeri, kitűnő jogász erőit e célra felhasználja és magát e mozgalom központjává teszi; mert a codificatio nem a kormány, hanem az egész társadalom ügye. E végből nemcsak külön igazságügyi codif. bizottságra, hanem főleg az ügyvédi és bírói kar jelesb tagjaira kellene bízni a törvényelőkészítést s a tanári elemre inkább az utólagos bírálatot; ellentétben a polgári codex tekintetében követett helytelen eljárással, midőn professorra bízott a törvénytervezet, a kritika pedig a bírói karra. Addig pedig, míg ez sikerül, szerző leplezve bár, de elég érthetően a részleges receptiót ajánlja. (Talan mondanunk sem kell, hogy e különben figyelemre méltó irányczikknek halasztási politikáját nem osztjuk.)

K ü l ö n f é l é k.

(Dr. Apáthi István) a kereskedelmi törvénykönyv tervezetének sikeres szövegezése folytán a váltó jog s eljárás kidolgozására is felhivatott.

(A jogügyi bizottság) ötös alválasztmánya m. hó 24-én délbén az ülés alatt az elnöki teremben az igazságügyminiszter s Csemeghy államtitkár urak jelenlétében tartá első rendes tanácskozását. Ujra felmerült a kérdés, vajjon tekintettel a büntető perrendtartási törvényjavaslat ideiglenes jellemére s tekintettel a ház által eszközölt kiküldetés természetére: a bizottság hivatva érzi-e magát a javaslat gyökeres módosítására, hézagainak kitöltésére s általában egy olyan mű készítésére, mely lehetőleg rendszeres munkálatnak levén tekintendő, tartani lehet attól, ha ideiglenes jellemét elveszti, keresztülvitele s elfogadása a házban esetleg a házban nagy nehézségekkel járhat. S vajjon nem volna-e célszerűbb egyszerűen a törvényjavaslat keretében maradni s ennek egyszerű revisióján túl nem menni? Utóbbi értelemben Horváth Lajos és Hodossy Imre s ezek ellenében Szilágyi Dezső s Eötvös Károly nyilatkoztak. E kérdésben végre akként történvén megállapodás, hogy az albizottság a javaslat hézagait pótolni s ekként az alapelvek érintetlen hagyásával az egész javaslatot újra szerkeszteni fogja: az albizottság azon tárgyak kijelölésére ment át, melyeket még a javaslatba felvevő dőknek tart azokon kívül is, melyeket az igazságügyminiszter ur már pótlólag előterjesztett, s melyek az egyes bírói illetősége elé tartozó büntényekre s a perujításra vonatkoznak; a javaslatba pótlólag felveendő tárgyaknak a következők jelöltettek ki:

1-ör. Határidők számítása, elmulasztása, előbbi állapotba visszahelyezés. 2-ör. Vég tárgyalás megszakítása, elnapolása, újra felvétele, távollevők elleni eljárás. 3-ör. Büntető ítéletek végrehajtása. 4-er. Eljárás költségei iránti intézkedés. 5-ör. Adhaesio megállapítása.

A mi azon ügyek szaporítását illeti, a melyek nem hivatalból, hanem csak az érdekeltek panaszára veendő bünvádi eljárás alá, továbbá ezen ügyek elévülési idejét, végre az előnyomozás elválasztását s az előleges és rendszeres vizsgálat összeállítását illeti, ezekre nézve a javaslat illető §§-ainak tárgyalásánál történik provisio.

A pótlólag felveendő tárgyak szövegezése s a szerkezetbe illesztése az igazságügyminiszter urra bízott.

Végre kérdéssé tetetett, vajjon az albizottság szakonként feloszlása-e maga között referáda végett a törvjavaslatot vagy az új szövegezés szerint együttesen vegye részletes tárgyalás alá? Beható szóváltás után szavazással az utóbbi módzat fogadtatott el.

 Mai számunkhoz van mellékelve Zilahy Sámuel könyvtáros (Pesten váci-utca 9. sz.) megrendelési felhívása jeles jogi művekre.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

<p>Megjelenik minden kedden; a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként. Előfizetési díj: Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.</p>	<p>Szerkesztőiroda: Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 4-dik szám alatt.</p>	<p>A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz, a megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők.</p>
---	---	--

TARTALOM: A házassági kötelék felbonthatóságának kérdése. Dr. Sággy Gyula, pesti egyetemi jogtanár urtól. — Hagyatéki örökösödési eljárás. Konrád Sámuel, kir. aljárásbíró urtól. — A sommás ügyekben hozott bírói ítéletek mikénti közléséről. Magay Károly, kir. aljárásbíró urtól. — Törvénykezési curiosum. Csiki Endre, b.-ügyvéd urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok. — Törvényjavaslatok.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY”-RE,

kapcsolatban a

DÖNTVÉNYTÁR-ral

és a törvénykezésre vonatkozó Szabályrendeletek
s Törvényjavaslatok gyűjteményével.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (ápr.—jul. 1873) 3 frt.
Félévre (ápr.—okt. 1873) 6 „
Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.) 12 frt

A „Jogtudományi Közlöny”

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

Lapunk január—áprilisi folyamából teljes számú példányokkal még szolgálhatunk.

A házassági kötelék felbonthatóságának kérdése.

(A kötelező polgári házasság iránt alkotandó törvényben megengedték-e a házastársak életében a házassági kötelék fölbontása és ha igen, minő okokból?)

(Vége.)

Az itt eddig felsorolt s elfogadásukat indokolni megkísérlett okokon kívül azonban némely törvényhozások még számosabb más meghatározott okokból is engednek helyet az egyik fél egyoldalu kívánságára a kötelék felbontásának. melyekre, különösen azok egy-némelyikére nézve nem leendő talán fölösleges még némi megjegyzéseket megtenni.

Ilyen okok pedig jelsül: a) az egyik félnek elhálásra való szándékos önképtelenítése, mely a szász törvénykönyvben („Hat sich ein Ehegatte zur ehelichen Beiwohnung absichtlich unfähig gemacht, so kann der andere Scheidung verlangen“ 1734. §) talál elfogadásra; b) vallásváltoztatása, mely a porosz (715. §) és a szász (1744. §), c) egy más személlyel (bírói felszólítás után is) folytatott gyanus közlekedése (habár reá házasságtörés nem bizonyítható, mely megint a porosz (673—676. §§) és zürichi (184., 185. §§), 1)

d) a nő részére szükségelt tartásnak a férj részéről makacs megtagadása, mely szintén a porosz (694., 695. §§) és zürichi (194. §) törvénykönyvekben jut elismeréshez, — továbbá e) a köteleességellenes folytonos rossz bánásmód, mely utóbbi, mint általánosabb alá bizonyos körülmények között az előbbi pont alatt érintett is (ha t. i. abban ilyen foglaltatik) vonható, s mely a zürichi magánjogi törvénykönyv (195. §), valamint a Code Napoleon (231. art.); f) a megszokottá lett javithatlan iszákosság, mely a zürichi (193. §) és szász (1733. §) és porosz (708., 710 §) törvénykönyvek, g) megátalkodott rendetlen s kicsapongó vagy pazar életmód, melyben az előbbi is, mint annak egyik esete, implicate befoglaltatik, s mely ismét a zürichi törvénykönyv (193. §), a Code Napoleon (231. art.) s bizonyos tekintetben a porosz Landrecht (707—710. §§) állítanak fel; 2) h) súlyos becsületsértések, mi a porosz (700. §) s zürichi (191. §) törvénykönyvek és a hesseni javaslat (82. art.); i) a házassági köteleesség teljesítésének elegendő ok nélküli makacs és tartós megtagadása, mely a szász (1731. §) és a porosz törvénykönyv (694. §), 3) valamint a hesseni javaslat (82. art. összevetve annak 66. art.-val), j) a házasság alatt bekövetkezett teljes és gyógyíthatlan képtelenség az elhálásra, mely a porosz Landrecht (564. §) által vétetik fel, míg ugyanaz a zürichi (190. §) törvénykönyv által csak akkor és úgy ismertetik el felbontási okul, ha az vagy már a házasság kötésekor meg s a másik fél előtt ismeretlen volt, vagy habár a házasság alatt következett is be, de az képtelenné lett morális

karöltve, a bírói felszólítás előrebocsátását nem kívánja meg a felbontási kereset megindíthatásához (185. §), valamint a porosz Landrecht szintén nem akkor, ha a gyanus közlekedés által „eine dringende Vermuthung der vorletzten ehelichen Treue begründet wird“ (673. §)

2) A porosz Landrecht 707. §-ban ez utóbbira nézve azt határozza: „wenn ein Ehegatte ein schimpfliches Gewerbe ergreift: so kann der andere auf die Scheidung antragen“ Mennyiben azonban ez még mai nap, s a mai felfogáshoz képest valamely üzlet ocsmányságáról alkalmazásba jöhet, nem tekinthető többé egy külön felbontási oknak, hanem az tulajdonképen, mint becsületlen kereset — illetőleg életmód a fentbbi fogalom alá, illetőleg aival együvé foglalható, mindketten egy kategóriába tartozván.

3) Azonkívül a porosz Landrecht ezzel kapcsolatosan 695. §-ban a következőt határozza: „Ein Ehegatte, welcher durch sein Betragen bei oder nach der Beiwohnung, die Erreichung des gesetzmässigen Zwecks derselben vorzüglich hindert, gibt dem anderen zur Scheidung rechtmässigen Anlass.“

1) Ez utóbbi azon esetben, ha a másnemű személlyel való gyanus közlekedés a házastárs hűtlen elhagyásával járt

hibájából; ⁴⁾ k) az undort gerjesztő, vagy a házasság céljának betöltését gátló testi hiba vagy betegség, mint azt a porosz (697. §.), vagy ugyanaz, valamint az epilepsia, ha azok vagy már a házasságkötéskor meg, — de a másik fél előtt ismeretlenek voltak, vagy ha az beállva, a beteg félnek morális hibájából következtek be, mint azt a zürichi (196. §.) ⁵⁾ törvénykönyv állapítja meg. Végül a szász törvénykönyv szerint (1742. §.): „Eine Ehefrau kann Scheidung fordern, wenn sich aus einer ärztlichen Untersuchung ergibt, dass wegen eines unheilbaren Gebrechens, an welchem sie leidet, aus der Ausübung des Beischlafes für sie Lebensgefahr entsteht.“

Ezek közül az a) alatti ok kétségekivül tökéletesen alapos és elegendő okot képezhet a felbontásra, mint-hogy azonban annak gyakorlati alkalmazására alig fogna eset előfordulni, miután ma már Origines-ek nem igen találkoznak: annál fogva annak felvétele csak teljesen felesleges, s gyakorlati jelentőség nélküli szaporítása lenne a felbontási okoknak, s így az könnyen mellőzhető. A b) és c) alattiak pedig egyáltalában nem felelnek meg azon szempontoknak, melyek fenebb a felbontás megengedése tekintetében irányadókul felállítottak: azért is azok egyáltalán nem fogadhatók el annak elegendő indokául. Körülbelül ugyanez áll a d) alattira is, minthogy a kötelestartás megtagadása esetében eme sérelmezésnek eltávolítására épen nem szükséges a felbontás, hanem ellenkezőleg a házastárs annak teljesítésére bírói ítélettel is szorítható lévén, ezzel, s illetőleg ennek végrehajtásával, mint ép erre szolgáló eszközökkel, lehet azt tőle kikényszeríteni, s így e tekintetben a házassági köteleknek megfelelő állapot megvalósítását s helyreállítását kieszközölni; miért is ez a felbontásra elég alapot nem szolgáltathat. Mig az utóbbiak közül a házasságot megelőző elhálási képtelenség, valamint ez esetben az undor- s irtózat-gerjesztő s ragályos gyógyíthatlan betegségek, s hason feltételezés mellett különösen az epilepsia is, ha azok a házasság létesültéig a másik fél előtt eltitkolva lettek s maradtak, az itt fenforgó nagyon is lényeges személyminőségre vonatkozó tévely, illetőleg csalásnál fogva, nem annyira felbontási okokul, mint valóságos — ha mindjárt csak viszonylagos (relatív), tehát csupán a másik fél által érvényesíthető — bontó vagyis érvényességi akadályokul volnának felállítandók. Ezen nézet el nem fogadása esetében azonban az épen előadottaknál fogva, legalább a felbontásra elegendő alapul lennének elismerendők. A mi pedig ezeken kívül még a többiekkel illeti: úgy azok tekintetében ugyan nem tagadhatni, hogy azok egyes concret esetekben a fenforgó különös körülmények, s a házastársak sajátos viszonyaival fogva olykor szintén alkalmasak lehetnek elegendő alapot nyújtani a felbontásra. Így pl. hogy csak néhányat említsünk, az ismételt vagy folytonos súlyosabb becsületsértések és érzékeny keserítések a körülményekhez képest az ár-

tatlan félre sokszor a házasságot elviselhetlenné, annak fentartását ennek erkölcsi célzata és méltóságával összeütközővé tehetik, így szinte az egyik házastársnak bárcsak a házasság fenállás alatt saját morális hibájából bekövetkezett tartós s gyógyíthatlan elhálási képtelensége, ugyanígy támadt gyógyíthatlan undirító vagy ragályos betegsége, vagy a család létét teljesen aláásó, erkölcsét megmértelyező, kicsapongó életmódja, ugyan ily megszokottá lett iszákossága, mely egyes esetben az egész család végromlását idézheti elő; s így tovább a többi is a concret helyzetek különbségei szerint bizonyára nem egyszer a házassági viszonyt nemcsak felette terhessé, de sőt annak kényszerű fentartását veszélyessé és tökéletesen célzott tévesztetté tehetik s így annak felbontását is igazolhatják, mint a körülményekhez képest pl. épen a saját morális hibából beállott elhálási képtelenség, főleg ha gyermekek nincsenek, miként sok helyzetben a többi c)-től kezdve lefelé foglaltak is. — De másrészt még hol és hogyan lehetséges ezekre vonatkozólag általánosan és in abstracto meghatározni azt, hogy azok miatt mikor, mely ténykörülmények fenforgása között mutatkozhatik a házassági kötelék felbontása tökéletesen, tehát az ez iránt felállítva lett vezéreszmével megegyezőleg indokoltnak; miután az ezeknél egészen az egyes gyakorlati eset individualis színezetétől és alkatától; sőt nem ritkán, mint pl. az érzékeny becsületsértések- és keserítéseknél még épen ezek érzékeny minősége, tehát azok fokozatának, nagyságának megállapítása is, nem tényleges körülmények, — tehát általános mérvek, — hanem az érdekelt személyi minősége, — subjectiv gyengéd érzete, — s műveltségétől függ, s csak a szerint dönthető el. Tehát, mert reájuk nézve eme határvonal általános, azaz: az előfordulható különböző esetekre egyaránt alkalmazható abstract szempontok szerint, legalább az e tekintetben itt elfogadott alapelvnek megfelelőleg, meg nem vonható: épen azért azok absolute vagyis általánosan felbontási okokul nem is állíthatatnak fel, minthogy ennek folytán a bíró kényszerülve lévén, ha bizonyos meghatározott, tényleges feltételek jelen vannak, a felbontásnak mindenkor helyt engedni, ez által sok lehetőség nyújthatná a felbontásra akkor is, midőn az a felvett alapnézponthoz képest teljesen igazolatlan és indokolatlan lenne. Mig azonban e szerint ezeknek általános elfogadásával a visszaéléseknek bő forrása létesítenék: akként más oldalról azoknak teljes elvetésével s tekinteten kívül hagyásával egyes oly esetekben is lehetetlenítenék a kötelék felbontása, hol az a fenebbiek szerint teljesen alaposnak, sőt annak megengedése azok követelményének tűnnék fel. De az utóbbi bajon még oly nagy számú casuisticába bocsátkozás által sem segíthetni azért, mert ez egyrészt épen ama legnagyobb óvatossággal kerülendő másik tulságra, t. i. a felbontásnak a szükség parancsolta, a fenebbiekben körülírt határokon túl könnyítésére és ezzel a házasságot s a családi élet lazítására vezetne; s másrészt mert a most elősoroltakon kívül az életben s annak különféle situatioiban még számos más oly ok és körülmények is fordulhatnak elő s képzelhetők, melyek egyes concret esetben annak sajátos alakulatánál fogva a felbontásnak az egyik fél kívánságára való megengedését igazolni alkalmasak lehetnének, melyeket pedig semmiféle casuistica kimeríteni nem képes, vagy legalábbis azoknak teljes felölélése semmiféle törvényhozótól nem várható, még kevésbbé kívánható, különösen itt, hol minden az egyéni helyzetek és sajátosságok s azok ezernyi változataitól függ, melyek mindannyiára gondolni és előre intézkedni lehetetlenségbe ütköző feladatot képezne. Azért nem is tarthatók e tekintetben kielégítőeknek s az itt el-

⁴⁾ „Unfähigkeit zum Beischlaf, wenn dieselbe schon bei Eingehung der Ehe vorhanden und dem andern Ehegatten unbekannt geblieben war oder seither aus moralischer Verschuldung des unfähig gewordenen Ehegatten eingetreten ist“.

⁵⁾ Eine unheilbare und eckelhafte Krankheit, ebenso die Epilepsie (fallende Sucht) des einen Ehegatten, wenn die Krankheit zur Zeit der Eingehung der Ehe schon vorhanden und dem anderen unbekannt geblieben war, oder wenn dieselbe zwar erst während der Ehe, aber aus moralischer Verschuldung des kranken Ehegatten entstanden ist, berechtigen den unschuldigen Theil zur Scheidungsklage. Im ersteren Falle ist die Klage innerhalb von Jahresfrist seit Eingehung der Ehe anhängig zu machen; im letzten Falle darf die Klage nicht vor Ablauf von zwei Jahren, seitdem die Krankheit deutlich erschienen war, gestellt werden“.

fogadott nézpontnak megfelelőeknek némely újabb törvényhozások (mint nevezetesen a szász és a zürichi, a korábbiak közül pedig a porosz törvénykönyv) ezen irányu kísérletei, mint szinte nem némely régibb törvényhozások (mint az ausztriai polg. törvénykönyv s a Code Napoleon) s újabban a hesseni javaslat amaz álláspontja, mely szerint csak kevés okokat, de ezeket meg oly általánosságban tartva állítják fel, hogy azok alá ezek legtöbbjei, sőt még mások is foglalhatók, minthogy emiatt két eljárás az ép jelzett tulságokhoz viszen és pedig az érintett mindkét irányban, de főleg a felbontás könnyítésében.

Ezen valóságos Scilla és Charibdis közül való kiemenekvésre csak is egyetlen mód kínálkozhatnék, mely az alapúl vett vezéreszmével teljes összhangzatban volna, sőt annak gyakorlati megvalósítását leginkább lenne alkalmas eszközölni, s e szerint biztosítani azt, hogy az az által kiszabott határig mindig, ellenben azontúl soha sem fog megengedtetni a kötelék felbontása, habár ezen út minden ajánlatossága daczára eddig még egy törvényhozás által sem kíséreltetett is meg, mint a melyek e részben megmagyarázhatlanul mindannyian féluton állapodnának meg. Ez pedig volna annak megállapítása, „miszerint a fenn elfogadásra ajánlott felbontási okokon kívül az egyik házastárs kívánata, illetőleg keresete folytán még hármik más határozott okok felhozása és bizonyítása mellett is megengedtetthessék a bíróság által a kötelék felbontása, ha azok oly bebizonyított körülmények között forognak fenn, vagy az illető házastársat szintén kétségtelenül bebizonyítandó egyéni viszonyainál fogva oly helyzetbe hoznák, melyek között a kötelék fentartása reá nézve teljesen elviselhetlennek phisikai vagy erkölcsi állapotára evidenten felette veszélyesnek mutatkoznak, s így annak felbontása ép oly igazoltnak jelentkezne, mint a fenebb felállított esetekben. Mindazáltal (netáni könnyelmű felbontások meggátlása céljából) kötelező lenne ily esetekre nemcsak a házassági kötelék védőjének bevonása, illetőleg meghallgatása, hanem a felbontási ügynek mindig és kivétel nélkül a legfelsőbb forumig való felebbvitele is.“

Ezen körön belül aztán nemcsak az itt érintve volt, hanem azokon kívül még más okok is érvényesülhetnének, de csak a mennyiben és a hol azok a fenebbiek szerint elég alaposakul tűnnének fel.⁶⁾ Noha pedig ezen elv elfogadásával abban s annak útján a fent javaslatba hozott (1—9) alatt foglalt okok szintén minden külön fentartás nélkül is hatályosuláshoz jutnának: azért mégis azok külön felállítása és kimondása annyiban e mellett is fentartható lenne, minthogy azok minden egyéni tekintetek nélkül, tehát egész általánosságban elégség: s igazolásul szolgálnak a kötelék felbontásának, s így az azok mellett csakis olyanoknak a concret viszonyok által indokolt érvényre emelésére volna szolgálendő, melyekre vonatkozólag, mint kimutatva lett, e szempont épen nem áll.⁷⁾

⁶⁾ A melyek közül aztán némelyeket, mint pl. a már érintettek lehetne itt exemplificative fel is sorolni, s ezáltal a bírónak az alkalmazás iránt némi támpontokat nyújtani.

⁷⁾ Az eddig almonddottak egyébiránt alkalmasak azt is még inkább kitüntetni, hogy a fenebb indítványozott felbontási okok épen nem tekinthetők tulságos soknak, minthogy azok nemcsak mindannyian absolute alaposak, hanem azonkívül számuk szerint is jóval belől maradnak ugy a szász, mint a zürichi és a porosz törvénykönyvön, mint szintén ha nem számra is, de a dolog lényege szerint valójában azon törvénykönyveken is, melyek, mint pl. az ausztriai polg. törvénykönyv, s a Code Napoleon, valamint a hesseni javaslat, számra nézve ugyan kevesebb okot vesznek fel, de azokat annyira általános szempontok és nézetek szerint állítják fel, hogy alattuk implicative ennél sokkal több foglaltatik s hatályosulhat. Azért tehát ama-

Minthogy azonban ezen szabálynak a kijelölt korlátok közt maradó helyes gyakorlati alkalmazása bizonyára az igazságszolgáltatásnak legalább oly is kitünő kezelését s szilárd állapotát igényelné, a milyennel legnagyobb részben, jelenleg például Németország dicsekedhetik; annál fogva míg annak érvényre emelése ott ugyan a jogélet fejlettségének oly magas fokával szemben, nemcsak veszély nélküli, de határozottan ajánlatos is lehet, addig az jelen viszonyaink közepette még talán kissé merész kezdeményezésnek tűnhetnék fel, s könnyen visszaélések s könnyelmű eljárás forrásává válhatnak, habár nem nagyobb mértékben is a fent mellőzni javasolt okok leg többjénél. Azért ha mindjárt annak jövődő érvényhez juttatása, a polgári házasság intézményének fejlesztése folyamában megvalósítandó célul tűzendő is ki: ennek első meghonosításánál még mellőzhető volna, s így bár az a jogászgűlés figyelmének felébresztésére és megfontolására kétségkívül érdemes, de annak tekintetében indítványtétel és enunciació jelenleg talán még korainak jelentkezhetnék. Miért is tehát egyelőre be lehetne érni egyoldalulag érvényesíthető felbontási okokul a fentebb ajánlottak elfogadásával.

De annál inkább szükséges ez esetben a kötelék felbontásának azokon kívül még a házastársak kölcsönös egybehangzó kívánatára meghatározatlan okból is, illetőleg azok beleegyezéséből minden külön ok felhozása- és bizonyításának kötelezettsége nélkül helyt engedni, a mi által ama szabálynak elejtése, ámbár ez annak elismerésével sem válnék teljesen nélkülözhetővé, legalább részben pótolhatnák; minthogy t. i. a legtöbb esetben, melyben a felbontás különben elegendőleg indokolva volna, miután az ily körülmények között rendszerint egyik félnek sem lehet kívánatos a kötelék fenmaradása, mindkettőben kölcsönösen meg leendő az amarra irányzott akarat, s így a kifejezetten elismert okokon kívül még egyéb a concret viszonyok szerint alapos okok is érvényesülhetnének, mint pl. a (magyar protestáns egyházjogból itt ép e miatt szándékosan át nem vett) kiengesztelhetlen gyűlölség is.

Ez azonban egy magában még csak a kölcsönös beleegyezésnek felbontási okul általában való elismerése mellett harczol, és nem egyszersmind a mellett is, hogy már most ennek meglétében a házasság felbontásakülön ok felhozásának és bizonyításának kötelezettsége nélkül engedtessek meg.

Ámbár pedig ez irányban egy mellék argumentumot ugyanaz is szolgáltathat, miszerint a házasság viszony szerződés által létesül, a szerződés pedig miként kölcsönös beleegyezéssel létesül: ugy már pusztán az által meg is szüntethető; mindazáltal ez döntő azért nem lehet, mert a házasság ugy egész lény- és természeténél, mint erkölcsi, társadalmi és állami feladatánál fogva tisztán a szerződések szempontjából nem foghatni fel, és a szerint meg nem ítélni. Azonban teljesen elhatározó e tekintetben az, hogy akkor, midőn a házastársak részéről kölcsönösen meg van az erős vágy, a határozott és szilárd akarat a rájuk nézve immár egy-

zokat reducálni nem is igen lenne tanácsos, mert ez vagy túl megszorítást, vagy mennyiben általánosabb okok alá való összevonás által eszközöltetnék, túlkiterjesztést eredményezne. Ez uton lehetne pl. a 9) alatt foglalt okot épen a 6) alattival együvé foglalni, ha ott t. i. a testétség, élet s egészség elleni veszélyes támadások mellé egész általánosságban még a személy szabadsága és vagyona elleni m rényletek is felbontási okul soroltatnának, melyben azután természetesen a bíróság előtti alaptalan vádaskodás is belefoglaltatnék, a mint ez részben a porosz Landrecht 700. § ban is ekként történik. A dolog lényege szerint azonban a szám ily módu kevesbítésével tulajdonképp misem volna ny: rve.

aránt terhes és gyűlöletessé vált viszony végleges megszüntetésére, bizonyára feltételezhető és feltételezendő, hogy arra oly alapos okuk van, mely a kötelék fentartását rájuk nézve nemcsak elviselhetlenné és üdvtelenné, hanem teljesen czélt tévesztetté is tenné. Ilyenkor, midőn a felbontás mindkettő közös elhatározásából s kivánságára történik, midőn tehát az sérelmezésével egyik félnek sem jár, még külön okok felhozását és bizonyítását is megkivánni, több volna a szükségesnél és épen nem lenne tanácsos; minthogy azoknak leleplezése a család érdekeit, a családtagok, s különösen a gyermekek erkölcsi s leggyengédebb érzelmeit élesen sérthetné és így nemcsak fölösleges, de következményeiben még fellette hátrányos és káros befolyású kiméletlenséget is képezne.⁸⁾ Azért ez legfeljebb csak akkor s úgy volna indokolható, hogy ha ezenkívül nem nyílnék más megfelelő mód annak meggátlására, hogy talán pusztán túlságos első fölhevülés vagy fékezetlen szenvedély okozta elragadás és tulfeszített izgatottság pillanatában támadt meggondolatlan közös elhatározás következményeként ez uton alaptalan felbontásoknak nyitnassék tér, s ez által maga a házasság viszony lazulása álljon be. A minek ugyan elejét venni minden esetre szükséges, de ép ez más, amannál sokkal elfogadhatóbb, kiméletesebb és erkölcsileg sem káros, azért ajánlatosabb eszközökkel is elérhető, melyek szintén elegendőleg alkalmasak annak biztosítására, hogy kölcsönös beleegyezés alapján sem igen fog igazolatlan felbontás helyet foglalhatni.

Ilyen intézkedések lehetnének pedig: a bíróságnak a kibékítés megkísérlésére való utasítása s a kötelék teljes felbontásának, mi különben is mindig csak bírói határozattal volna kimondandó, amannak sikertelensége esetében is csupán előrebocsátott bizonyos hosszabb időre, pl. két vagy három évre határozott ágy- és asztaltól elválásztás után való megengedése, vagy legalább is ennek a házasság már bizonyos megszabott hosszabb, pl. szinte 2—3 évi tartamától s e mellett az egybehangzó felbontási akaratnak hasonlóan megállapított időtartamon túl terjedő megmaradásától függővé tétele.⁹⁾ A kölcsönös beleegyezésből való felbontásnak ilyen s hasonló szorosan körülírandó feltételekhez csatolása, melyeknek jelenléte a közös felbontási akarat állandóságát és megváltozhatlanságát kétségtelenné teszi, s ez által a felbontási kérelem alapossága iránt meggyőződést szerezni alkalmas, bizonyára megfelelő biztosítékot nyújtand a visszaélések s a könnyelmű, minden kielégítő ok nélküli felbontások ellen.

Mindezeknél fogva tehát a kölcsönös beleegyezés és ugyan minden határozott ok felhozásának szüksége nélkül elégséges felbontási okul a kifejtett feltételek

⁸⁾ Igen találó, a mi erre nézve a hesseni javaslat indoklásában foglaltatik: „Gewiss hat der Staat ein ganz besonderes Interesse auf Verminderung von Rechtsstreiten hinzuwirken, welche so sehr die heftigsten Leidenschaften aufregen und unterhalten, zu schmutzigen Erörterungen führen, Familiengheimnisse, die zu keiner Publicität geeignet sind, entschleiern, den Haushalt zerrütten und den unglücklichen Kindern täglich den moralisch verderblichen Anblick der in offene Zwietracht getheilten Eltern bieten. In der Regel beruht der häusliche Unfriede auf wechselseitigen Beschwerden, oder auf einer gegenseitigen Abneigung, deren Gründe besser verborgen bleiben. Wenn nun hier auf anderem Wege, als auf dem des Processes, dem Staate die Ueberzeugung gegeben werden kann, dass der Riss unheilbar geworden sei, so ist die Trennung der Ehegatten nur noch eine Wohlthat.“

⁹⁾ Ezekkel hasonló feltételek állapítvák meg a zürichi törvénykönyv 197—199. §§. és a hesseni javaslat 116. 124. §§-aiban; míg a Code Napoleon ezekkel ellentétben túlságos formalitások felállítására bocsátkozik 275—294. art.-aiban.

mellett annál is inkább elismerendő, mert az annak megtagadása által előidézett kényszer-helyzet folytán egyik vagy másik fél könnyen valamely más határozottan elismert oknak a létesítésére indíthatnák. Különben elfogadva találjuk azt a Code Napoleon (243. art.), valamint annak mintájára a zürichi törvénykönyv (197—199. §§.) és a hesseni javaslat (79., 116—126. art.), sőt gyermekek nem létében még a porosz Landrecht (716—718. §§.) részéről is.

Ezekkel itt kapcsolatosan feltehető és megoldható kérdés még az, miszerint ha a házassági kötelék felbontására egyedül az egyik házastársnak vétket szolgáltatott okot és alkalmat, megengedtessek-e ilyenkor a hibás félnek is az újabb házasságra való lépés vagy sem; avagy nem sujtandó-e az különben valami vagyoni hátránnyal? Az ok, mely a vétkesnek új házasságkötéstől való eltiltása mellett felhozni szokott és egyedül jöhetne tekintetbe, hogy t. i. ez által sokan visszaíratnának a kötelék felbontására vétkek által okot nyújtani, azért nem dönthet, mert először ez — a tapasztalás igazolása szerint — a legkevesebbekre fogna visszatartóztatólag hatni, és másodszor: ha egyszer az egyik házastárs vétké miatt a felbontás mégis bekövetkezett, eme tilalom, miután a hibástól, az emberi természetnek a legnagyobb tökélyt igénylő megtagadása épen nem várható, egész általánosan a természeti hajlamok és vágyaknak erkölcsileg és jogilag tiltott uton való kielégítéséhez vezetne, s így annak annál kevesebb értelmű volna, minthogy harmadszor az a tökéletes beleegyezésből történt felbontásnál érvényesíthető nem lévén, még az egyenlőség elvével is ellenkeznék. Azért nem is helyeselnék a szász (1745. §.) és az ausztriai polgári törvénykönyv (119. §.) azon rendelkezését, mely szerint a bűnös fél új házasságra nem bocsátandó.¹⁰⁾ Ellenben ha a hibás fél a felbontásra okot adó vétket egy harmadik másnemű személylyel együtt követte el, őt büntetésével való házasságtól eltiltani ajánlatosnak mutatkozik, mert ez legalább ezen irányban mégis gyakorolna némi visszaható hatást. Ezen elvet s egész helyesen, csak ezt fogadja el a Code Napoleon (298. art.) a házasságtörés által okozott felbontásnál és nem amazt is. A hibás felet olynemű vagyoni hátrányokkal illetni, miszerint ő az ártatlan felet, ha az arra nem képes, eltartani tartozzék, ha különben ezen kötelezettség nem is terhelné, vagy megfordítva esetleg a hibás — a felbontást előidézett vétke következtében — különbeni tartási igényétől s minden a házassági szerződésekből reá háramlandott vagyoni előnyöktől elejtessék szintén nem jelentkeznék céliránytalannak; annál azonban tovább menni a magánjogban nem lehet. Hogy a végleg elvált házastársak egymással is köthessenek utóbb új házasságot: az ellen nincs semmi plauzibilis ok, s azért csak különösnek tűnhetik fel e tekintetben a Code Napoleon (295. art.) ellenkező, s más törvényhozásoktól eltérő határozománya. (L. pl. ezével ellentétben a szász törvénykönyv 1747. §.)

Egy tovább felmerülhető kérdés a felbontásnál még a gyermekek érdekeiről való gondoskodás is. Hogy ennek a házasság felbontásának kimondását megelőznie kell, mint általában a házastársak vagyoni viszonyai rendezésének is, vagy mindkettőnek legalább egyidejűleg kell amazzal elintetnie s biztosíttatnia, általános elismertsége mellett önkényt értetik. A részletes vagyis a közelebbi módok, a miként iránt bővebb értekezésbe bocsátkozni ismét túl menne a jelen fejtegetés feladatán,

¹⁰⁾ Jólalenyőbb már e tekintetben amazoknál a zürichi törvénykönyv, mely 222. §-ban nem egyáltalán tiltja el a bűnös szolt újabb házasság köthetésétől, hanem azt a bíróság jóváhagyásától teszi függővé.

minthogy mindezek az ebben megfejtendő kérdésekben implicite sem foglaltatnak, s azért egészen külön tárgyalandó s megvitatandó kérdéseket képeznek. Azonban általában megjegyezhetni itt még azt, hogy míg gyermekek nem létében, főleg kölcsönös beleegyezés esetében, a felbontás talán valamivel könnyebben lenne megengedhető, s azért kevesebb formalitásukhoz is köthető: addig ellenkezőleg, ha gyermekek vannak, az lehetőleg nehezítendő s azért szorosabb feltételekhez és formákhoz kapcsolandó, minthogy ez utóbbi esetben a felbontás a családra s a családi életre nézve terheesebb és súlyosabb következményű lehet.

III.

Ezekhez képest már most a szóban levő kérdések tekintetében a következőket vélném a magyar jogászugyülés által kimondandóknak. u. m.:

„A házassági kötelék felbontása, azonban mindig csak azt kijelentő külön bírói határozattal, már a házastársak életében is megengedendő.

És pedig az egyik fél keresete folytán a másik akaratára ellenére is csak a következő meghatározott okokból: 1) az egyik házastársnak az ártatlan fél által sem meg nem bocsátott, sem elő nem segített házasságtörése, 2) hűtlen elhagyása, 3) természetellenes paráználkodása, 4) a férj részéről nevének más részére megkeríteni akarása, 5) a nő részéről eszközölt gonosz szándéku mesterséges magzatelhajtás és magtalanítás, 6) az egyik házastársnak a másik élete elleni merénylete vagy lefelkésése, testi sértése és egészség elleni veszélyes támadása, 7) bíróság előtti oly rosszakaratú alaptalan vádolása, mely az ártatlan házastárs érzékenyebb büntetését vonhatná maga után, 8) az egyik félnek közönséges (nem politikai) bűntény miatt bizonyos meghatározott számú (pl. 5 vagy 10) éven túlterjedő börtönrre való elítéltetése, ha a másik szinte közönséges bűntény miatt büntetés alatt még nem állott, 9) az egyik házastárs kétségen kívül gyógyíthatatlan elmebetegsége alapján.

Azonkívül a házastársak kölcsönös beleegyezéséből közös előterjesztésük alapján minden határozott ok megnevezése nélkül is felbontandó a házassági kötelék, ha annak céltalanságáról s elviselhetlenségéről a bíró a felek concret viszonyánál fogva meggyőződhetik, de csak bizonyos meghatározott időre kiszabott ágy- és asztaltól elválasztás előre bocsátása után.

Általában pedig gyermekek létében a felbontás lehetőleg nehezítendő és azokról való kellő gondoskodás nélkül meg nem engedendő.

A végleg szétválasztott házastársak mindenike tekintet nélkül arra, hogy vétke által okozta-e az előbbeni házasság felbontását, ha csak különben házasságkötésre képes, újabb házassághoz bocsátandó, de a hibás fél a felbontást előidézett vétket vele elkövető büntetésével való házasságtól eltiltandó.

A felbontás után az előbbeni házastársak egymással is léphetnek újból házasságra, de csak annak újabb formaszerű megkötése mellett.

Dr. SÁGHY GYULA,
pesti egyet. jogtanár.

Hagyatéki s örökösödési eljárás.

E lap 12-dik számában megjelent közleményemben azt mondtam, hogy a hagyatéki eljárás gyorsítása céljából a járásbírók mindenike telekkönyvi hatósággal lenne felruházandó, s az így telekkönyvi hatósággal felruházott járásbírók a hagyatékok átadásával is megbízandók lennének. Most ezuttal a hagyatéki és örökösödési eljárás egyszerűsítése és gyorsítása céljából a

hagyatéki és örökösödési eljárás szükségessé vált szervezése tekintetében leszek bátor előadni szerény nézetemet. Előbb azonban röviden vázolni kell a mostani örökösödési eljárást.

A mi bírósági szervezetünk legnagyobb hátránya a hosszadalmas és ingadozó eljárás; de ha van valami a bírói eljárásban, mi hosszadalmas és ingadozó, a legfőbb mértékben, a mi ugynevezett örökösödési eljárásunk az.

Ugyanis egy oly hagyatékra, melyben ingatlan is van, s az örökösök közt kiskorúak vannak, míg letárgyalva, s a hagyaték az örökösöknek átadva lesz, csaknem 8 év szükséges, s legalább is 16 rendbeli bírói és árvászéki intézkedés történik benne. A legtöbb járásbíróknál az eljárás kisebb-nagyobb eltéréssel, a következő:

A halálesetet a községi előjáróság felvéve, beterjeszti a közigazgatási szolgabíróhoz (pedig beterjeszthetné egyenesen a járásbíróhoz is), ez átteszi a járásbíróhoz, a járásbíró kiadja a végrehajtónak leltározás végett, a végrehajtó vissza terjeszti a felvett leltárral együtt. Tehát már három kézen ment keresztül idáig a hagyaték, s legjobb esetben ez egy félét vesz igénybe, holott a bírósági szervezet életbeléptetése, illetőleg a végrehajtói intézmény behozatala előtt a községi előjáróság által felvett haláleset és leltár készszen ment az eljáró bíró kezébe, és ez jobban is volt így, mert a leltárt jobban s tökéletesebben van módjában felvehetni a községi előjáróságnak a közgyámmal egyetértve, mint a községi viszonyokkal merőben ismeretlen végrehajtónak, a költség pedig kevesebb, mert az előjáróságnak csak eljárási díj jár, s így a napdíj és fuvarbérrel szaporodott a költség. Majd a járásbíró a tárgyaláshoz kezdván, az örökösök elismerik egymást örökösökül, a hagyaték állagára nézve nyilatkoznak, s legtöbbször a hagyatéki ingatlanokat eladatni czélzván, kéri annak árvászéki leendő megengedését; s ennél tovább nem megy a tárgyaló bíró, hanem egy félév után beterjeszti az összes iratokat az árvászékhez, holott (mint ez a szarvasi járásbírósnál ma is történik) az árverési feltételeket és az osztálytervet is megállapíthatná ugyanazon egy tárgyaláson, ugyanazon egy jegyzőkönyvben, a nélkül, hogy a törvénytől legkevésbé is eltérne. — Az árvászéktől legjobb esetben félév alatt áttétetik a telekkönyvhez a hagyaték, az árverés elrendelése végett. A telekkönyvi hatóság aztán az árverési feltételek javaslatba hozása céljából, de meg azért, mert az árverés csak a telekkönyvileg bejegyzett tulajdonos, illetőleg annak birtokbíróilag igazolt örökösei kértére rendelhető el, az összes hagyatéki iratokat visszaküldi az árvászékhez szintén egy félév alatt. Az árvászék egy másik félév múlva a hagyatéki iratokat kiküldi a tárgyaló bíróhoz az árverési feltételek javaslatba hozása végett. A tárgyaló bíró egy félév múlva az örökösök és a közgyám közbejöttével az árverési feltételek iránti javaslatot elkészíti s beterjeszti az árvászékhez, honnan az iratok félév múlva áttétetnek a telekkönyvi hatósághoz; ez az előbbeni indokból újból megtagadja az árverés elrendelését, s félév leforgása alatt visszaküldi az iratokat az árvászékhez, s jó ha az árvászék megnyugszik a telekkönyvi hatóság végzésén, s vissza nem küldi harmadszor is (mint ez a szarvasi telekkönyvi hatóság és békésmegyei árvászék közt még ma is történik, s csaknem minden hagyaték ily sétákat tesz) hogy, de csak rendelje el az árverést, mert az árvászék azt jobban tudja, mint a telekkönyvi hatóság, hogy az árverés az örökség átadása, illetőleg az örökösök birtokbírói általi elismerése előtt is elrendelhető, képezvén magát ma is azon árvászéknek, a mely 1868.

évig volt, ő adván azon idő előtt a hagyatékot, mint birtokbiróság át is. Az árvaszék félév múlva az összes iratokat visszaküldi az osztályterv megállapítása végett a járásbirósághoz, s ez félév leforgása alatt az osztálytervet megállapítja, s a kiskorúak érdekében az összes iratokat beküldi az árvaszékhez, az azonban keveselven a kiskorú részére adni tervezett részt, félév után visszaküldi a járásbirósághoz újabb osztályterv készítése végett. A járásbiróság félév múlva ismét betérjeszti az árvaszékhez az összes iratokat, s az eléggé meghurczoltnak látván már, a hagyatékot az osztálytervhez hozzájárulását nyilvánítva, félév után az összes iratokat átteszi a törvényszékhez. A törvényszék félév múlva meghozza az átadási végzést, az árverés elrendelése céljából átteszi a telekhez az iratokat, s ez félév alatt az árverést elrendeli, s megejtetvén az árverés, az iratokat az árvaszékhez átteszi, hol félév alatt az árfelosztás talán megtörténik.

Tehát szépségesen eltelik 8 év, vagy ha a fél éveket $\frac{1}{4}$ évre tesszük 4 év, míg a hagyaték átadatik, s a kiskorúak része gyümölcsözés alá megy, s addig pedig az ingatlanokat a nagykorúak a kiskorúak érdeke kijátaszásával használják, vagy az ingatlanok vételára a közgyámi pénztárban gyümölcsözés nélkül hever.

Tisztelet azon kivételes községi előljáróknak, szolgabíráknak, községi közgyámoknak és járásbíráknak, kik részben hatáskörükben, részben hatáskörükön kívül tanácsadással, akként intézkednek, hogy az ingatlanok ideiglenesen haszonbérbe adassanak, az árvapénztárba letett pénzek pedig ideiglenesen gyümölcsözés végett kiadassanak.

És ez így van ma kisebb-nagyobb kivétellel Magyarországon mindenütt, de csak azon hagyatékokra nézve, melyek feldolgozására bíró jut, mert vannak járásbiróságok, hol a hagyatékok egyáltalán feldolgozatlan hevernek.

Ily eljárás mellett ezekre megy azon összegek száma, melyekkel a kiskorúak az országban megkárosíttatnak a birói beavatkozás következtében.

És ennek véget kell hogy vessen a törvényhozás; véget vethetne pedig legkönnyebben oly módon, ha a hagyatéki és örökösödési eljárást mentül jobban egyszerűsíteni, és ez által gyorsítani.

Az én szerény nézetem szerint a haláleset és leltár felvétele a községi előljáróságra bizandó, s ezeknek szigorú kötelességüké lenne teendő a halálesetnek egy hó leforgása alatt a leltárral együtti betérjesztése.

Az árvaszék megszüntetendő lenne, s a helyt járási árvabizottmány lenne szervezendő a közigazgatási szolgabíró elnöksége alatt, s ezen árvabizottmánynak kötelességévé lenne teendő, hogy a halálesetről vett értesülés után, a felvett leltár alapján, a hagyatéki vagyont egy magán gyám számadáros kezelése alá adja azonnal (a halálesetfelvétel és a leltár tehát egyidejűleg az árvabizottmány- és a járásbirósághoz lenne betérjesztendő).

Az árvabizottmánynak nem lenne a hagyaték átadásánál, illetőleg az osztályterv megállapításánál semmi beleszólása, hanem a hagyatékot tárgyaló járásbírónak tétetnék szigorú kötelességévé a kiskorú érdekét a községi közgyám meghallgatása mellett szem előtt tartani, s az osztálytervet ezen érdek szem előtt tartása mellett megállapítani, és pedig ezen hagyatéki tárgyalást legtöbb 3 hó alatt megejteni, s a hagyatékot a szükséges iratokkal felszerelten ott, hol ingatlanok vannak, akár telekkönyvezett, akár telekkönyvetlen, a járásbiróság-, mint telekkönyvi hatósághoz (mely egyszersmind birtokbirósági hatáskörrel is felruházandó lenne) betérjesztetni; mely telekkönyvi hatóság szinte 3

hó alatt eljárni s a netáni létező kiskorú érdekéből is a hagyatéki tárgyalási jegyzőkönyvet megvizsgálván, a hagyatékot átadni, egyszersmind ugyan azon egy végzésben a telekkönyvi bekebelezés, — illetőleg az árverési kérelem esetében, az árverés elrendelése felett intézkedni lenne hivatott.

Megjegyzem, hogy ezen hivatalbóli eljárás lenne követendő minden hagyatéknál, akár vannak érdekelve kiskorúak, akár nincsenek. A hirlapi hirdetés pedig teljesen megszüntetendő lenne, mint a célnak különben is meg nem felelő, csak az eljárást hátráltató intézmény, hanem a helyett a községi előljáróságnak lenne kötelességévé teendő, hogy a haláleset felvétele után azonnal, szokott módon tegye közhírré a községben, hogy két hét alatt mindazok, kik az ekkor s ekkor elhalt örökösök hagyatékához akár mint örökösök, akár mint hitelvezők igényt formálnak, maguk iránti kötelességüknek ismerjék a hagyatéki iratoknak a bírósághoz beküldése előtt az előljáróságnál, a beküldés után a járásbiróságnál igényükkel jelentkezni.

Mig ily intézkedés mellett a lakosoknak nagyobb mérvben lenne mód nyújtva jogaik érvényesítésére, mint a hivatalos lapbani hirdetés által (mely lapot csak minden századik ember olvassa), addig az eljárást sem hátráltatná, és már a hagyaték tárgyalása előtt az igények bejelentve lennének.

A csupán ingó hagyatékokat a tárgyalást teljesítő járásbíró a tárgyalás befejezése után azonnal átadni is hivatott lenne.

Ezen eljárás mellett egyrészt a törvényszékek száma (azokhoz a hagyatékokhoz csak a birtok perek tartoznának) kevesbithető, másrészt a járásbírák száma emelendő lenne, az országsszerte bebonyolult és pedig leginkább a halálesetek következtében bebonyolult telekkönyvek, a tényleges birtoklás szerint tisztáztatnának, s ennek következtében a hitel emeltetnék, a kiskorúakra nézve a birói beavatkozás pedig nem kárt okoz. hanem (mint annak most is célja) jótékony hatást lenne, a bírák ugyanazon tevékenység mellett két annyi eredményre jutnának, és az örökösök érdekei nem lennének annyi meghurczoltatásnak kitéve, az állam pedig az illetékekhez könnyebben és gyorsabban jutna.

Ez az én szerény nézetem; ki jobbat tud szóljon hozzá, s ha hibáztam, az ellenkezőről meggyőződést szívesen veendem, mert az eszmecsere tisztázza a rézeteket.

KONRÁD SÁMUEL,
kir. eljárásbíró.

A sommás ügyekben hozott birói ítéletek mikénti közléséről.

A jelenleg hatályban levő p. prts, különösen a rendes és sommás ügyekre vonatkozó eljárásokra nézve szorosabb határt nem tudván, *) a többek között a sommás birói ítéleteknek a felekkeli mi módton közléséről határozottan és szabatosan nem intézkedvén, — e miatt ezen hiány többféle zavaroknak s félreértéseknek szülő oka, s igen gyakran a perlekedő felek s az ügymenet feletto nagy hátrányára, az ügyek huzása, halasztására bő alkalmat szolgáltat; — mert minden olyan határozat ellen, melyről a prts tüzetesen s határozottan nem rendelkezik a 297. §. a) pontja alapján semmiségi panaszszal élhetni, mely §-ban az ügy bevégezését nem igen ohajtó, sőt attól majdnem minden esetben rettegő egyik fél örömmel kapaszkodik; s megragadja a kínálkozó alkalmat az ügy további elhuztatására s ez által a másik félnek hibáján kívül igen sokszor nagy károkat, a felsőbb bíróságnak pedig haszontalan munkát okoz.

*) Egyes eljárási kérdésekre nézve megengedjük, hogy igaza lehet a czikkíró urnak, általában véve azonban ezen tételt tekintve, a ptr. harmadik czim I. és II. fejezetében foglalt intézkedéseket el nem fogadhatjuk.

Különösen — mint fentebb is említém — a sommás ügyekben hozott bírói ítéletek mikénti közléséről a ptrs határozot:an nem intézkedvén, — s annak eme hiányait kiegészíteni hivatott curiai határozatok között is e tárgyban egy 1869. évi aug. 12-én 782. sz. a. — s 1870. évi jan. 14-én 4973. sz. a. hozott semmitőszéki határozatoknál egyéb nem jelenvén meg — ezen kérdés mind ezideig megoldatlanul vár a boldog jövőre, s szülő oka a fentebb jelzett számtalan, alaptalan — pusztán az ügy huzására célzó — perorvoslatoknak s a különféle eljárásoknak.

Ez okból bátorságot vettem magamnak e tárgyban szerény véleményemet s nézetemet közleni.

Mindenekelőtt idézem a fent említett curiai határozatok közül az utóbbi 4973. számú határozatot, mely a felebbviteli bíróságok határozatainak mi módon leendő közléséről szólván — e tárgyban mint egyedüli határozat szerepel, — s ez is a Delphi oraculum jóslataihoz hasonlólag azt mondja: „hogy az ilyennemű határozatoknak akár kézbesítés, akár kihirdetés útján történt közlése annyiival is inkább törvényszerű, minthogy az esetben, ha a szóban forgó ítéletek kihirdetésére megidézett felek valamelyike meg nem jelenne, különben is kézbesítésnek szükségé foroghat fen”.

A sommás ügyekben hozott elsőbírósági ítéletek mikénti közlésére vonatkozólag első sorban idézem a ptrs 124. §-át, mely rendeli: miszerint „az eljárás berekesztése után a bíró azonnal ítéletet mond”, s 2-dik pontjában határozottan rendeli: hogy „csak azon esetben kézbesítendő a félnek az ítélet, ha az meg nem jelenés miatt hozatott”, tehát ebből következően, a tárgyaláson megjelent felekkel letárgyalt s befejezett ügyben hozott ítélet az első pont szerint kihirdetendő.

Véleményem szerint a ptrs idézett §-ból azon következtetést vonhatná, s azt ekként magyarázhatom, miszerint a sommás ítéletek, ha a felek megjelennek a tárgyalásra, kihirdetendők, és így ha azon körülmény jön is közbe, hogy a per bizonyos ok miatt a tárgyalás alkalmával ítélettel be nem fejezhető, azért a később hozott ítélet meghallgatására is a felek megidézendők, s az előtők kihirdetendők. — Mert, hogy az ilyennemű ítéletek kézbesítés útján közlése nem törvényes, kitűnik világosan a ptrs 125. §-ból, mely szerint „a határozattal meg nem elégedő fél mindjárt a határozat kihirdetésekor tartozik bejelenteni felebbezését vagy semmisségi panaszát, s ez iránt a bíró által megkérdendő”. Ha a sommás ügyekben hozott bírói ítéletek a feleknek — a meg nem jelenésből hozott ítéletet kivéve — kézbesíthetők is lennének, akkor szerintem a ptrs idézett §-a mint teljesen felesleges és hasznavehetetlen mellőztetnék; már pedig a törvényt mellőzni nemcsak nem áll szabadságunkban, de ha annak czélszerűtlenségéről meg volnánk is győződve — azt félre téve mellőzni — a törvény iránti tiszteletlenség s óriási zavarok következménye volna. — De kérdem, ha a sommás ügyekben hozott ítélet a feleknek kézbesíttetnék, mi módon felel meg a bíró a ptrs 125. §-nak? Az ezzel ellenkező eljárás azon következményt szüli, hogy a bíró a feleket tévedésbe hozza s a felebbezési határidő biztos kiszámításának törvényes alapját tőlök elvonja. — Ugyan ezt mondja az általam első sorban idézett — a másodikkal ellenkező — semmitőszéki határozat is.

Ebből kifolyólag átmenve a felsőbb bírói határozatok módjára közlésére, melyről a ptrs külön intézkedni teljesen megfelelkezett, szerény véleményem szerint: miután a sommás ügyben hozott felsőbb bírói határozat, akkor is csak sommás határozat marad, ha azt felsőbb bíróság hozza meg, a fentebb előadottak után azokat is a felekkel kihirdetés útján és nem másként tartom közzéadandóknak, mivel itt épen úgy állhat és áll is a 782. sz. alatti curiai határozat a perben álló felek tévedésbe hozására, mint az elsőbírósági ítéleteknél, — támogatja ezen állítást a ptrs 254. §-a, mely szerint a kötelezettség teljesítésére kiszabott határidő sommás perekben az ítélet kihirdetését közvetlen követő napon veszi kezdetét, s e szerint az ítélet kézbesítése által nemcsak a felebbezési határidőre, de az ítélet jogerőre emelkedésére nézve is tévedésbe hozatnának a felek, de ezen §. nem is tesz különbséget 1-ső, 2-ol vagy 3-ad bírósági határozat között, hanem általában a sommás ügyekben hozott ítéletekről szól, mely általános kifejezés alatt én a felsőbb bíróságok sommás ügyekben hozott határozatait is értem.

De eltekintve a fentebb hivatkozott §-tól, ha a tárgyalásra törvényesen megidézett alperes, a felperes által keresetében előadottak alapján meg nem jelenés miatt elmarasztaltatott, s meg nem jelenéséből azon következtetést vonhatjuk, hogy mintegy hallgatagul a felperes által keresetében felhozottakat elismeri; miért ne vehetnénk törvényesnek s elegendőnek a megidézést ítélethirdetéseknél, s annak miért ne tulajdoníthat-

nánk épen olyan törvényerőt, mint a tárgyalásrai idézésnek? s miért utasítanánk a feleket a bíróság iránti tiszteletlenségre az által, hogy a kiküldött idéző végzést minden jogkövetkezmény nélkül félredobhassák, s azt mintegy semminek sem tekintvén, az ügy befejezését huzhassák, s az eljáró bíróságnak haszontalan újabb munkát okozhassanak.

De ha a semmitőszék fent idézett 4973. sz. a. határozata követendő volna, akkor egy sommás ügyben hozott ítélet — hol pedig az eljárás gyorsasága a kitűzött cél — sokkal később emelkednék jogerőre, mint egy rendes perben hozott ítélet, hol annak kézbesítése törvény által határozottan ki van mondva; mert a szerint a sommás ügyekben előbb az ítélet kihirdetésére idéztetűnek meg a felek, s ha megjelenniök nem tetszenék, azon esetben nekik újból kézbesítendő lenne, s csak a kézbesítés eszközése után 15 napra válhatnék az ítélet jogerejűvé, s így az idézés által eltöltött idővel — mely az arra kitűzött határidőt számítva, gyakran 30 napra is tehető — a sommás eljárás a rendes eljárásnál hosszadalmasabbá tétetnék, s egy-szersmind a sommás ügyekben hozott ítéletekben kimondott kötelezettségek teljesítésére a ptr. 124. §-a által megszabott 8 napi határidő 15 napra változtatnék, mely szerintem ismét törvénytelenség.

Az elmondottakat röviden egybefoglalva, tehát szerény véleményem oda terjed, miszerint a sommás ügyekben bármely foku bíróság által hozott bírói ítéletek kihirdetése a polg. ptr. alapján törvényes lévén, az arra törvényesen megidézett felek meg nem jelenése miatt a kihirdetési határnapot közvetlen követő naptól fogva 8 nap alatt az ítélet jogerejűvé válnak vehető. *)

MAGAY KÁROLY,
kir. aljárásbíró.

Törvénykezési curiosum.

Azt mondják, hogy a csodák kora lejárt, pedig nem igaz.

Ki jelenlegi törvénykezési életünk folyamat figyelemmel kíséri, mindennap láthat vagy hallhat egy-egy oly esetről a törvénykezés köréből, melyet oly ember, ki igazságszolgáltatásunk gyakorlati oldalát nem ismeri, mesének vagy csodának fog tartani.

Egy ily mesészerű esetet fogok én elbeszélni a t. szerkesztő ur engedelmével, — mely megérdemli, hogy nyilvános-

*) Nézetünk szerint a m. k. semmitőszéknek felhozott 1869. évi 782. és 1870. évi 4973. számú határozatai közt a kiemelt irányban ellentét nem létezik, mert egyik az első, a másik a felebbviteli bíróságok határozatainak közlésére vonatkozik; az 1869. évi 782. számú határozat különben sem nem teljes tanácsulási, sem nem vehető olyannak, mely a semmitőszéknél ez irányban létező gyakorlatnak adna kifejezést, alkalmunk levén a döntvénytár összeállításánál arról meggyőződni, hogy az ítélet kézbesítés útján történt közlésének az okból megsemmisítése, mivel az ítélet kihirdetés útján lett volna közzéadandó, később előfordult hasonló eseteknél alkalmazást nem talált, miért is a döntvénytárba fel nem vétetett. A ptr. 124. §-a, annak szövege szerint, melyben az „ítéletnek az eljárás befejezte után azonnali kimondásáról”, s „a szóval kihirdetett ítéletnek 24 óra alatt írásba foglalásáról” tétetik említés, szorosan véve csak az elsőbírósági eljárás és ítéletre alkalmazható, s miután a ptr. a felebbviteli bíróságok határozatainak sommás eljárásnál a felekkel mi módon leendő közléséről tüzetesen nem intézkedik azon érvelés, hogy ily esetben a ptr. 127. §-a szerint a törvénykezési rendtartás általános szabályai, tehát az ötödik czim II. fejezete alkalmazandó, s nem vehető törvénybe ütközőnek; a dolognak ezen állása indíthatja a semmitőszéket annak kimondására, hogy a sommás eljárásnál a felebbviteli bíróságok határozatainak akár kihirdetés, akár kézbesítés útján történt közlése törvényszerű (Döntvénytár II. kötet 174. számú határozat); s ha a kihirdetés vagy kézbesítés útján való közlés czélszerűsége vétetik figyelembe, igen alapos kifogás az, hogy a bíróság székhelyétől messzebb lakó fél a kihirdetésre való megjelenés aránytalan nagyobb költségeivel terhelteket, ezen közlési módnak feltétlen alkalmazása által; beismerjük azonban, hogy az eljárás gyorsasága tekintetéből is következetesebb, s a 125. §-al is inkább összeegyeztethető a czikkiró által védett közlési mód. Meg kell végül jegyeznünk, hogy tudomásunk szerint az újabb időkben kifejtett gyakorlat az, miként oly esetben, midőn az ítélet kihirdetésére megidézett fél meg nem jelent, az ítéletnek ezenfelül kézbesítés útján leendő közlése el nem rendelhető s az ily esetben elrendelt kézbesítés helytelennek nyilvánítottatik.

Szerk.

ságra hozassék, — mely azonban a mesétől abban különbözik, hogy az utolsó betűig megtörtént szomorú valóság és igazságszolgáltatásunk — különben is eléz nyomoruságos állapotát még sötétebb színben fogja feltüntetni.

Az eset következő:

P. A. 56 ft 48 kr o. é. tőke követelése és járuléka erejéig kielégítési végrehajtást vezet a b . . . i kir. járásbíróság útján Sz. B. nyugalmazott százados ellen.

Az érdekelt járásbíróági végrehajtó a végrehajtást nevezett adós ellen a fenálló törvények értelmében pontosan fogantatba is veszi, lefoglaltván adósnak 300 ftot meghaladó nyugdíját s egyszersmind a történt foglalásról értesítvén a sz. udvarhelyi kir. adóhivatalt — mint a honnan adós nyugdíját felvenni szokta.

Ennek folytán a címzett adóhivatal f. évi január 24-én 200. sz. a. értesíti a kiküldő járásbíróságot, hogy végrehajtást szenvedő nyugdíjának lefoglalt része, végrehajtást vezető megbízottja, C. ügyvéd ur nyugtájára f. évi február 15-én 33 frt 33 kr., márcz. 15-én ugyanennyi, és április 15-én 27 ft 53 kros részletekben a már többször említett adóhivatal által ki fog szolgáltatni, miről C. is mint felperes megbízottja a b . . . i kir. járásbíróság által 1575/873. sz. a. értesítve lett.

C. ennél fogva a febr. 15-ki részletfizetést törvényszerű nyugta mellett fel is veszi.

Eddig tehát minden úgy történt a hogy törvény szerint kellett is történni, — hanem aztán itt kezdődik a java.

A fenebbi értesítés és már történt első részletfizetés folytán nevezett megbízott a márczius havára eső részletfizetést is fel akarván venni, a nyugtát kiállítva átküldi az érdekelt adóhivatalnak. S mi történik?

Az adóhivatal az átküldött nyugtát visszaküldi azon megjegyzéssel: „hogy a nagy-szebeni császári kir. katonai felügyelőség Sz. B. végrehajtást szenvedő panaszára folyó évi február 24-én 1069. szám alatt kelt határozatával betiltotta az ily összegbeni további kielégítést, ezen tilalmát azzal indokolván, hogy a fenálló hadsereg illetéki rendszabályok 296. §-a értelmében, adóstól csakis 19 frt 37 kr o. é. vonható le havonként,“ — minél fogva az említett adóhivatal a márczius havára eső „P. A. javára már bíróilag lefoglalt 33 frt 33 kr“ második részlet kifizetését megtagadta.

Ennyiből a tény rövid, de hű vázlata.

Más most az a kérdés, hogy egy ily törvénytelen, rendkívüli eset megfelelő gyors orvoslására mit tegyen a végrehajtató; én legalább a törvényben utat és módot nem tudok annak orvoslására; szóval egy ily abnormis esettel szemben megáll az ember esze s nem tudja, ha vajjon ama cs. kir. katonai felügyelőség vakmerő, illetéktelen törvénysértő eljárását, — mely szerint polg. bíróságok határozatait, tényeit akadályozni, sőt megghiúsítani merészkedik, — vagy az illető adóhivatal korlátozottságát — melyet egy polg. bíróság korábbi határozatának, sőt saját intézkedésének megtagadásával, hatáskörének helytelen fel fogásával elárul, — bámulja-e inkább?

Vajjon minő alapon vindikál magának elsőbbséget ama cs. kir. katonai felügyelőség, és vajjon minő fogalma lehet ama kir. adóhivatal főnökének a katonai és polgári törvények egymáshoz, jelenlegi viszonyáról, hogy ezek felett amazoknak ad elsőbbséget? és mit gondol, hogy a katona jelenleg magánjogi viszonyait illetőleg minő törvénykezési eljárás alá tartozik?

E tekintetben mi csak egy, az 1868. LIV. tcziket ismerjük, melynek a magyar birodalom területén minden ember — ha mindjárt cs. kir. katona és nyugalmazott százados is, — alá van vetve.

Jó volna ezt az illető cs. kir. katonai felügyelőségnek és a nevezett kir. adóhivatalnak is tudomására juttatni; mert úgy látszik, egyik sem tud vagy nem akar tudni róla.

Egyébiránt megérdemelné az eset, hogy egy kissé az igazságügyminiszter ur is figyelmére méltassa. Ez konkrét eset, mely felett nem szükség évekig gondolkozni és az adatokat gyűjteni.

CSIKI ENDRE,
h. ügyvéd.

K ü l ö n f é l é k.

(**Felhívás.**) Felkérjük negyedéves előfizetőinket, hogy megrendeléseiket mielőbb megújítani sziveskedjenek, mert az általános áremelkedés folytán csak igen csekély számú feles példányokat nyomathatunk.

(**A római perjog**), melynek előadásával Hoffmann tanár ur egy nem köteles tantárgy folyamát nyitotta meg, s azzal hazánkban a perjog tudományos művelésének alapját mintegy teremtette, — a folyó tanévben ezen specialis collegiumot elhagyta, mert az első és második éves joghallgatók számára elegendőnek vélte minden 2-od évben egy ily speciális collegium olvasását. Az ifjúság azonban számos aláírással ellátott kérvényben felhívta a tanár urat azon megkedvelt tantárgy ismétlésére, minthogy többen közülök másodsor is kívánják ama érdekes collegiumot hallgatni. E jelenség örvendetes tanúsága az ifjúság növekedő tudvágyának, ha t. i. a tanár az ifjúság tudvágyát felébreszteni tudja!

(**Pálíkamérés a szegszárdi kir. fogházban.**) A kir. törvényszék börtönében egy fegyencz már több idő óta rabtársainak pálíkat mért, míg a napokban a csempészőre az éber (?) börtönfelügyelő rá nem talált. Igen ügyesen folytatta említett fegyencz csaplárosi mesterségét; ugyanis egy műzsi pórnő minden héten megjelent a megyeház folyosóján — a hol a rab csapláros lámpagyújtogató volt — s neki több üveg pálíkat eladott, ezt ő a petroleumos üvegekkel a börtönbe expedálta, a hol két és három rajczáros mértékekben fegyencz társait a sziv-erősítővel ellátta.

(**A budapesti magyar gyorsíró-egylet**) április 5-én megtartotta a képviselőház egyik osztálytermében havi gyűlést. Hat új tag felvétele után Markovics István elnök kiemelésében, hogy az egylet alelnöke Balogh Andor ügyvéd által, az egylet nevében a törvényszéki tisztviselők számára nyitott tanfolyam oly meglepő sikerrel halad; miszerint a hallgatók közül többen már a vitagyorsírás elsajátításával foglalkoznak, továbbá, hogy ugyanazon tanfolyamból az egylet pénztárába tiszta jövedelemként 45 frt folyt be, a gyűlés ugy Balogh Andrásnak; valamint az idén a vidéken a tanítás terén sikeresen működött tagtársaknak köszönetét fejezte ki. — Részünkről is igen örvendünk, hogy a törvényszéki tisztviselők a gyorsírás szükséges voltát felismerve, ezt elsajátítani törek-szenek. A törvénykezés mai iránya, mely a közvetlenség legterjedtebb meghonosítását tűzte céljául, ezt kétszeresen szükségessé teszi, s miután reménylünk, hogy kormányunk sem fog soká az ár ellen uszni, s belátva a folytonos foltogatás czélszerűtlenségét, a közvetlenségre alapított törvénykezési eljárás behozatala iránt úgy fenyegető, mint polgári ügyekben is valahára komoly lépéseket teendő, igen helyes, ha e rendszer semmi tekintetben sem találand készületlenül bennünket; s az annál oly fontos gyorsírástatra is elegendő erővel rendelkezhetünk. E szempontból főleg a jegyzői hivatalra hivatott ifjabb nemzedéknek és a joghallgatóknak ajánljuk figyelmébe e tanfolyamot.

(**A felebbvitelek késedelmes felterjesztése**) elleni panaszok az új bíróságok életbeléptetése elleni időben igen gyakoriak voltak, és még ma is napironden vannak. Egyes felek újabb időben panaszaikkal már közvetlenül az igazságügyminiszterhez fordulván, ez különösen egy felmerült igen feltűnő eset folytán az illető törvényszéki elnök és bíró ellen fegyelmi vizsgálatot rendelt el, s egyuttal hivatkozással a bírói felelősségről szóló törvényre, körrendeletileg utasította az első folyamodású törvényszékek elnökeit az iránti intézkedésre, hogy a vezetésük alatti törvényszékekhez, illetőleg járásbíróságokhoz benyújtott felebbezések és semmiségi panaszok felterjesztésére nézve az 1868. LIV. tczik 280. §-ában, illetve a 301. §-ban világosan megszabott határidő szigoruan megtartassék.

(**Hatala Péter által szerkesztett katolikus reform**) egyházi és tanügyi hetilap első száma megjelent. A szerkesztő neve a legszebb reményekre jogosított a lap irányára nézve, s a megjelent szám tanúsítja, hogy e remények indokoltak voltak. Az első szám érdekessége s határozott szabadelvű iránya a legmerészebb kívánságokat is képes kielégíteni. Hő pártolást s irányának sikert kívánunk.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt napoként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztőiroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A házassági vagyonjog Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály egyetemi tanár urtól. — A kereskedelmi társaságokról. Dr. Bozóky Alajos, n.-váradai jogtanár urtól. — A közvetlenség elve a bűnvádi eljárásban. Dr. Dárday Sándor urtól. — A telekkönyvi ügyek kezeléséről. — Lapszemle. — Különfélék.
MELLÉKLET: Curiai határozatok. — Törvényjavaslat.

A házassági vagyonjog Magyarországon.

I.

Általában.

A házasság nem pusztán szerződési, hanem olyan viszony, melyben a polgári, illetőleg jogi természetén kívül igen sok része van a vallás-erkölcsi elemeknek is, — különösen ha a hitveseknek kölcsönös, és a szülőknek gyermekeik iránti személyes jogait és kötelességeit tekintetbe vesszük. Nem tagadhatják ezt még a szerződési elmélet legkövetkezetesebb követői sem; mert egy törvénykönyvet sem képesek fölmutatni, mely a házasságot a szerződések közé osztotta volna. Mindegyik külön, és a szerződések fajaitól teljesen elválasztva tárgyalja a házasságot.

A házasság ugyanis csak annyiban mondható szerződésnek, mennyiben szerződés útján jö létre és mint ilyen, a feleknek szabad elhatározásától és akarategységétől függ. E nélkül alapját veszti, s azt semmiféle vallási vagy egyházi jelleg sem pótolhatja.

De az időponttól kezdve, midőn a házasság létrejött, közpolgári jellegű társadalmi intézménynyé vált, — forrását képezvén olyan különös jogok, kötelességek és kötelezettségeknek, melyeknek célja: egyfelől a hitvesek között az emberi természet méltóságának megfelelő életközösséget és leghensőbb egyesülést lehetővé tenni és megőrizni, másfelől pedig a hitvesek, gyermekek és állam, s illetőleg az emberiség létét, fentartását és tökélyesbülését előmozdítani. Oly egyezkedés, mely ezen célokkal ellenkeznék, joghatálylyal nem bír.

A házasságból származó jogviszonyok tehát nem ítéltetők meg helyesen egyedül csak a szerződési elmélet rideg tana szerint; mert a házasságnál épen az, ami különben szerződéseknél a felek megállapodásától szokott függni, t. i. a szerződés által meghatározott jogviszonyok tartama és megszűnése, a felek akaratszabadsága alól kivéve és minden művelt államban a törvény tekintélyének fentartva és ez által szabályozva van.

Egyesek változó szeszélyére hagyni és ez által a könnyelműség játéklapdjává tenni ezen jogi és vallás-erkölcsi természetű intézményt, — eredményeiben nem volna más, mint kitenni az állam és emberiség jogi, erkölcsi és társadalmi rendjét a legérzékenyebb bántalmazásoknak, megsértéseknek.

A törvényesen létrejött házasság joghatályai a hitvesekre nézve: a személyi és vagyoni jogviszonyokban mutatkoznak, melyeket csakis az állam, csakis a polgári törvényhozó-hatalom szabályozhat ill. tékezen,

mint a melyre a polgári életrend és minden jogok védelme néz, s a melytől a házasság polgári eredményeinek fentartása és megőrzése egyedül várható teljes biztonsággal, — egyedül csak neki állván rendelkezésre azon eszközök, melyekkel intézkedéseinek külsőleg is érvényt tud szerezni. Az egyháznak ezen jogviszonyhoz ép úgy, mint a házasság vallási megkötésére, csupán erkölcsi befolyás engedhető. Az egyház szólhat, tehet, működhetik a vallásintézmények határai közt; de az államtörvényhozás terére át nem csaphat, és megfordítva, az államtörvényhozás sem fog olyasmibe avatkozni, mi az egyházi hatóság jól felfogott hatásköréhez tartozik. Mind az állam, mind az egyház megállhat és el is járhat egymás mellett — békében és háborítlanul. Az egyik is, a másik is jogosult: de csak midőn saját körében mozog.

A házasságból származó személyi jogviszonyok inkább a vallás-erkölcsi törvényekből veszik mérvük- és irányukat, — természetesen a polgári törvényhozás által is hathatósan támogatva ott és úgy, a hol és a miként alkalmazásba vehetők. A vagyoni jogviszonyoknál ellenben a világi és polgári elem nemcsak hogy túlnyomó, hanem az egyedül szabályozó is. Az előbbi jogok és kötelességek a házasságnak közvetlen, az utóbbiak pedig közvetett következményei, melyek a személyiekkel szemközt csak másodrendű fontossággal bírnak.

Értekezésünk czíméhez (házassági vagyonjog) képest nem lehet itt célunk a házastársak személyi jogviszonyaira kiterjeszkedni, habár tagadhatlan, hogy ezek is igen érdekes fejtegetésnek képezik tárgyát. Hanem feladatunkhoz képest csupán csak a hitvesek vagyoni jogviszonyaira szorítkozunk.

II.

Rendszerek.

A házastársak közti vagyoni jogviszonyokra nézve két kifejlett rendszert különböztethetünk meg: az elkülönzési és közösségi rendszereket.

I. Az elkülönzési rendszernek, melyet magyar rendszernek is bátran nevezhetünk, lényege abban áll, hogy a nő, kit a házasság önjogává tett, hozományáról és összes vagyonáról szabadon rendelkezhetik — a házasság ideje alatt is. A hitvesek vagyona teljesen különválva jelenkezik. A hitveseknek szabály szerint nincs joga egymás javaira; — csak a szeretet, a kölcsönös bizalom és a szellemi fölény elismerése bírja rá azután az egyik felet arra, hogy a másik (legyen ez aztán a férj vagy a nő) a vagyonkezelés körül irányadó sze-

repet vigyen s megnyugodjék ennek az iránti rendelkezéseiben. Ezen rendszer az egyéni önállóság és a szabad tulajdon elvein alapul, és szerinte a férj a nő vagyonára kezelési és hasznélvezeti joggal csak az esetben bír, ha azok neki átadattak. Ily esetben a férj teljhatalmu megbízottnak tekintetik, mindaddig, míg a nő ellent nem mond, vagy a házassági viszony valamiképen meg nem szűnik — és a hasznélvezetek hova fordításáról számot adni nem köteleztetik.¹⁾

Rátalálunk erre az észak-amerikai egyesült államok (Maine, New-Hampshire, Vermont, Massachusetts, Rhode, New-York) törvényeiben;²⁾ valamint a római jogban is, hol a „dos“ mellett (mely a háztartás terhei könnyítése végett a férj birtokába és hasznélvezete alá került), az a mi nem volt „dos“, az u. n. „bona parapherna“ a nő kizárólagos tulajdona maradt. — A tiszta magyar rendszer azonban erkölcsesebb a rómainál; mert nem a vagyont, hanem a kölcsönös rokonszenvet jelöli ki a házastársak közt a boldogság főtényezőjéül.

II. A közösségi rendszer mindkét hitestárs vagyonát egyesíti, — elannyira, hogy az egész tömeg egyaránt felelős úgy a házasság előtti, mint a házasság alatti adósságokért.

A közösségi rendszernek két fajtát szokták megkülönböztetni: az alakit és anyagit. A legjelesebb polgári törvénykönyvek majd egyiket, majd a másikat veszik alapul a házastársak vagyoni jogviszonyainak rendezésénél.

a) Az alakai közösség (System der Güterverbundung, äussere Gütergemeinschaft) szerint tartozik a nő vagyonának legnagyobb részét, mint hozományt, a családi közös kiadások fedezése végett férjének átadni. A nő a házasság ideje alatt kezelési és szabad rendelkezési jogairól lemond, csak özvegyisége esetén, vagy végelválás után nyerheti azokat vissza.

Az alakai közösség a férj gyámkodási hatalmán alapul, melynek a nő nem szegülhet ellen, — kivévn, ha a férj csőd alá kerül vagy tékozol. A nő tehetetlenségének érzetében önmegadással tűri férjének ügyetlen, elhibázott vagy talán önféjü káros cselekvényeit.

Az alakai közösség rendszere, főleg a porosz, ausztriai, zürichi és szász törvénykönyvekben van elfogadva. Ezen rendszer mellett a nő a férjhezmenet által nem lesz nagykorúvá; ilyenné csak akkor válhatik, ha özvegyiségre jut, vagy férjétől elvál. A hitvesek vagyona ezen rendszer mellett csak külsőleg egyesül, bensőleg azonban a megkülönböztetés mindvégig fenáll.

b) Az anyagi közösség (System des innerlich zu einem Gemeingut geinteten Vermögens Gütergemeinschaft) értelmében a férj és feleség vagyona egy közös, s az összekapcsolás után eredeti részeire többé el nem különíthető tömeget képez; belsőleg egyesül és összeolvad úgy, hogy a házasság megszűnte után nem az kutatandó, hogy melyik házastárs mit hozott a házhoz, hanem hogy a törvény mennyit rendel a közös tömegből kiadni egyiknek vagy másiknak.

Az anyagi közösség azon alapeszmén sarkal, hogy a férj és feleség egy testet képez; ha tehát a házasság egyesíti a hitvesek személyeit, egyesítse vagyonukat is. — Verböczy is használja eme kifejezést: „non sunt duo, sed uno caro“, csakhogy helyesebb értelemben; ő a házasságot nem személyegyesülésnek, hanem két külön-nemű személy szövetkezésének tartja; miért is az ő

felfogása az általános vagyonegyesülésre, vagy teljes vagyonközösségre nem vezethetett.

A férj gyámkodási joga itt is szerepet játszik; mert habár a közös vagyontömeg tulajdonjogának gyakorlata a nőt is illeti: mindamellett a kezelés és szabad rendelkezés szempontjából a nő férje akaratának engedni tartozik; — a nő férje beleegyezése nélkül sem eladási, vagy elidegenítési jogügyletet nem köthet, sem adósságokat nem csinálhat.

A közösség rendszere különféleképp fejlett ki különböző államokban. Lehet általános, vagy részletes; amaz a házastársak minden vagyonára, öröklöttekre és szerzeményekre, ingók és ingatlanokra különbség nélkül; emez pedig csak a szerzeményekre, vagy csupán az ingatlanra, vagy tisztán csak az ingóságokra terjed ki. Feltaláljuk e rendszert a német jogokban, a francia, szász és porosz törvénykönyvben, Vesztfália, Hollandia és Belgiumban. A részletes vagyonközösség jelensége nálunk is mutatkoznak a polgárok és volt jobbágyok házasság alatti közszerzményeinél.³⁾

Már csak ezen vázlatos ismertetésből is kitetszik, hogy a legelől említett magyar rendszer leghelyesebben, és az emberi méltóságnak leginkább megfelelő módon fogja fel a házastársak közötti vagyoni jogviszonyokat. Ezen rendszer szelleme és irányadásához képest külön fogjuk itt fejtegetni: a) hozomány, b) közszerzmény, c) a hitbér és d) a házassági szerződésekre vonatkozó szabályokat. Mint a törvényi öröklés sajátlag szabályozott nemei csak említettnek itt: az özvegyi jog, özvegyi örökösedés és a hitvestársak viszonyos örökösedése.

III.

H o z o m á n y.

Hozomány (allatura uxorea) alatt mindazon javakat értjük, melyeket a nő férje házához visz, — tekintet nélkül arra, hogy ingók-e vagy ingatlanok, öröklöttek-e vagy szerzeményiek, testi dolgok-e vagy testetlenek, illetőleg jogok és követelések.⁴⁾

A hozomány egyik alkatrészét teszi a jegyajándok, (nász- vagy menyekzői ajándok, paraphernum, res paraphernales) is. Így neveztetnek mindazon ingó javak, melyeket a nő férjétől, szülőitől, rokonaitól vagy bárki mástól nyert — az eljegyzés vagy házasságkötés alkalmával.⁵⁾ A jegyajándék többnyire ruhák, vagy ékszer-műekből áll, de egyéb ingóság is lehet. A férj ezt, a menyiben tőle származott és jegyváltáskor adatott, csak az esetben követelheti vissza, ha a házasság a nő vétke miatt nem jöhet létre.⁶⁾

A hozomány nem tartozik a házasság lényeges föltételeihez. A férj azt még akkor sem követelheti, midőn nejét vagyonszónak tudja.

Az elkülönzési vagyis magyar rendszer értelmében a férj nem lesz a hozomány tulajdonosává. A nő a házasság alatt is tulajdonjoggal bír összes vagyonára;⁷⁾ — ez okból azt tetszése szerint kezelheti, vagy kezelését a férjre bízhatja s attól ismét el is vonhatja; jövedelmeivel szabadon rendelkezhetik, s ebből a közös háztartáshoz csak annyival járul, mennyivel akar; mert nem a nő, hanem a férj köteles viselni a háztartás terheit.

³⁾ Hk. III. 29. cz. 2. §.; 1840. 80. tcz. 8. §.; ideiglenes törv. szab. I. 13. §. Mittermayer is hivatkozik a budai polgárok jogaira, melyek szerint az elhunyt hagyatékának egyik felét az életben maradt hitves, a másik felét pedig az elhunyt legközelebbi örökösei örökölték. (Mittermayer D. Privatrecht 359 l.)

⁴⁾ 1840. 16. tcz. 9. §. és 22. tcz. 85. §. ideigl. törv. szab. IV. 20. §.

⁵⁾ Hk. I. 93. cz. 1. §.

⁶⁾ H. I. 100. cz. 4. §. Frak: Közigazság. 333. §.

⁷⁾ Hk. I. 54. cz. 2. §. és 100. cz. 4. §. és 113. cz. 4. §.

¹⁾ Hk. I. 110. cz. 1715. 68. tcz. 13. §. Dec. 2. ad aquis mobil.

²⁾ The Americans Sawyer (By Delos W. Beadle New-York. 1857.), és a házasságból eredő jogviszonyok. Madarassy. 1873. 88 — 92. l.

A férj még a neki átadott, vagy gondjaira bízott hozományon sem gyakorolhat tulajdoni jogokat; annak csupán kezelése és hasznélvezése illetendí őt; ¹⁾ ellenben a szabad rendelkezés s egyéb tulajdoni jogositványok mindvégig a nőnél maradnak. A nő hozományát még akkor sem veszti el, ha házasság töréssel parázna-
ságot, vagy tilos fokú házasságkötés útján vérfertőztetést követ el ²⁾, annyival kevésbé a férj cselekvénye, csődje, felségsértés-, vagy hűtlensége miatt. ³⁾

A feleség tehát úgy ingó mint ingatlan vagyona fölött teljes szabadsággal intézkedhetik; azt férje beleegyezése nélkül eladhatja, elajándékozhatja, zálogul lekötheti, bérbe adhatja, vagy végrendelet útján elhagyományozhatja; — mindezekhez a férjnek semmi köze. A hozomány a nőtől a férj kötelezettsége miatt sem egészben, sem részben el nem vétethetik. A férj oly adósságai miatt, melyeket az egyedül kötelezett akár a házasság után, akár azelőtt a nő be nem pörölthet; — egyedül a férj ellen s akként kell intézni a pört, mintha nő sem volna, s a végrehajtás is kizárólag csak a férj vagyonára vezetendő. — A férjes nő is csak egyedül és ön személyében lehet akár felperes, akár alperes, úgy ingó, mint ingatlan vagyonát érdeklőleg. A férj a magyar törvények szerint nejét különös meghatalmazás nélkül nem képviselheti.

IV.

A hozomány visszakövetelése.

A hozomány visszakövetelésének helye van: ha a férj csőd alá kerül, vagy ha nejétől ideiglen, vagy örökre elvál, vagy ha a házasság érvénytelennek nyilvánítatik, vagy megszűnik a férj elhalása folytán.

A hozomány visszakövetelésére következő személyek vannak följogosítva:

a) A nő, kivevén ha férje vagyonát hitbér és özvegyi jogon birtokban tartván, azt minden helyes ok nélkül, még törvényes illetményeivel való megkínáltatása és perbeidéztetése után sem bocsátja vissza az illető örökösöknek. Ez esetben a nő hozományát elveszti. ⁴⁾ Ha pedig a nő az elhunyt férj jószágait vesztegeti, vagy szándékosan pusztulni engedi: az ily módon okozott kár, vagy roszabbítás a hozományból megtérítendő. ⁵⁾ De ha a birtoklás ideje alatt valamit költött a férj jószágaira: ezen költségek, mint hozományi természetűek: neki megtérítendők. ⁶⁾

b) A nő örökösei ennek halála után ⁷⁾ és pedig első helyen a végrendeleti, azután pedig a törvényes leszármazó, felmenő és oldalági örökösök.

Ha tehát a nő még a férj életében hal el végrendelet és gyermekek nélkül: a hozomány öröklött és szerzeményi javakra különíttetik. Az öröklött javak vissza-
szállanak a családra, vagyis a nő szülei, és illetőleg az ezektől leszármazó oldalrokonokra. ⁸⁾ Ellenben a szerzeményieket a tulélő férj öröklő hitvestársi öröklésnél fogva. ⁹⁾ Ugyanez áll a jegyajándékról is, tekintet nélkül arra, hogy a férj adta-e azt nejének, vagy ez utóbbi szüleitől származott. ¹⁰⁾ A nő által szüleitől kiházásításul

kapott tárgyak a nőnek leszármazó örökös nélküli elhunyt esetén nem szállanak a szülőkre vissza, hanem a férjet illetik. ¹⁾

Ha a férj is elhal és pedig előbb mint a nő: akkor ennek szülei, illetőleg — az öröklés rendje szerint — oldalrokonaira száll a hozomány szerzeményi része is. ²⁾ Ha pedig a férj tuléli a nőt, és ezután sem végrendeleti, sem szerződési, sem törvényes örökösök nem maradtak: az egész hozomány tehát az öröklött természetű javak is a férjet, és ennek hiánya esetén az ország szent koronáját illetendik. ³⁾

A hozomány kiadására a férj, illetőleg ennek örökösei vannak kötelezve, kiket a hozományi javaknak eskü alatti fölfedezésére kényszeríteni is lehet. ⁴⁾ A hozomány férj öröklött és szerzeményi vagyonát egyenlőképp terheli, és annak törvényes zálogául, biztosítékául szolgál, melyekre a nőnek vissza tartási és hasznvételi joga van. ⁵⁾ Ezen javakból a hozomány rendszerint, minden egyéb terhek és adósságok előtt kielégítendő ⁶⁾ és pedig természetben, ha még így megvannak, vagy annyitérőben (pénzben, vagy földben) ha már úgy nem léteznek. Ha a nő hozománya fejében ad valorem allaturae az elhunyt férj ingatlanából egy darabot kapott: ezt előbb csak zálogjoggal bírhatta ⁷⁾; most azonban tulajdoni jogot nyer arra. ⁸⁾

Ha a férjnek több neje volt, az első nő hozománya előbb kiadandó, mint az utóbbié.

Qui prior tempore, potior jure. ⁹⁾

HERCZEGH MIHÁLY,
egyetemi tanár.

(Folyt. köv.)

A kereskedelmi társaságokról.

(Dr. Renaud Achill 1872. évi nov. 22-kén a heidelbergi egyetemen tartott ünnepélyes előadása.)

(Vége.)

Ennek folytán az 1870. évi jun. 11-én kelt német birodalmi törvény az általános német kereskedelmi törvénykönyv idézett szakaszának megváltoztatásával az állami jóváhagyás kellékét elejtette, s e helyett másnemű intézkedések által iparkodott a részvénytársasági szédelgésnek elejét venni.

Igy az alaptőke bizonyos részének képzeleti (illusorius) aláírása ellen ama szabály állított fel, miszerint az aláírás befejeztével az aláírók közgyűlésének kell a felmutatandó nyugták alapján megállapítani, hogy az alaptőke teljesen aláíratott, s hogy minden egyes részvényre bizonyos százalékok tényleg befizettek. ¹⁾

Az átvállalt részvényekre történendő elégtelen befizetések ellen, minők közönségesen az alapítók részéről előfordulnak, az által kívánt a fentebbi törvény hatni, hogy — habár az aláírás felhívásban, melynek folytán az aláírások elfogadtattak, bizonyos számú részvényeknek más módon, mint készpénz általi fizetéséről van is szó, — az ilyen egyezkedés mindamellett mindaddig csak előlegesnek s nemkötelezőnek tekintendő, valameddig a közgyűlés egy a törvényben meghatározott

¹⁾ 1871. ápril 24. 2821. legfőbb ítélőszéki határozat.

²⁾ 1848: 15. tcz.; ideigl. törv. szab. 11, 12. §§.

³⁾ Ideigl. törv. szab. I.: 14. 18. §§.

⁴⁾ 1868: 54. tcz. 228. §.

⁵⁾ Hk. II.: 24. cz. 4. §.; decz. 3. ad obtin. succes.

⁶⁾ Decz. 36. liquid.; decz. ad aquis. mobil. és 19. decz. 19. divis. success.

⁷⁾ Hk. I.: 110.; decz. 16. ad. aquis. mob.

⁸⁾ Ösiségi nyp. 19. §. stb. és 1848.: 15. tcz.

⁹⁾ Decz. 19. div. succ. és decz. 15. ad aqu. mob.

¹⁾ Ált. német keresk. törvényk. pótcz. 209. a. — A részvénytársaságnak a kereskedelmi jegyzékbe leendő beiktatására, melytől a részvénytársaságnak, mint olyannak, jogi létezetése függ, szintén szükséges annak bizonyítása, hogy az alaptőke teljesen aláíratott, és hogy minden egyes részvényre bizonyos százalékok befizettek. 210. §-a.

¹⁾ Hk. I. 110. cz. 4. §. Dec. 2. ad aquis. mobil.

²⁾ Hk. I. 105, 106. cz.

³⁾ Hk. I. 104.; II. 43. cz. 4. §.; és 60. cz. 1715. 9.; 1823. 9.

⁴⁾ Hk. II.: 24. cz. 4., 7. §§.

⁵⁾ 1618: 61. tcz. 3. §.; 1622: 67. decz. 12. ad aquis.

mobil.

⁶⁾ Decz. 13. div. succ. és decz. 12. ad aquis. mob.

⁷⁾ Hk. I.: 100. cz. 3. §.

⁸⁾ Ideigl. törv. szab. I.: 10, 11. §§.

⁹⁾ U. o. 14. §.; 1687: 11.

¹⁰⁾ Hh. I.: 100. cz. 4. §.

többségi határozat által a maga jóváhagyásával hozzá nem járult.²⁾

Vége a csekélyebb eszközökkel rendelkező egyének részvéte a részvénytársaságokban az által nehezített meg, hogy a részvényösszegekre és részvényhányadokra nézve bizonyos minimum határozatot.³⁾

Mindezen intézkedések azonban alig alkalmasak arra, hogy a részvénytársaságokkal üzhető visszaéléseket kellőképp ellensúlyozzák. Különösen az utolsó intézkedés igen kétes értékű, mivel a kis embereknek lehető részesedések előli biztosítása végett megnehezíti ugyan a kis tőkének a részvénytársaságokbani részvételt, de több ilyen kis tőke egymással egyesülve mégis hatalmas tőkévé válhatik.

A részvénytársasági alakzattal üzhető visszaélések ellen egyedül a közönség saját tapasztalása segít, mely az egyeseket arra készteti, hogy a kellő elővigyázat és mérészklet alkalmazása által magukat kár elől megóvják. Eme körülmények között azonban természetesen annál lassabban fejlődhetik csak ki, ha a törvényhozás maga részletes intézkedéseket tesz arra nézve, hogy az egyeseket saját vigyázatlanságuk következményei ellen megoltalmazza.⁴⁾

De még más veszélylyel is jár a részvénytársaság, mint minő az, mely egyes vigyázatlanságokat fenyeget.

Miként a részvénytársaság az élet minden rétegeibe behatol és oly eredményeket hoz létre, melyek különben csak az állam vagy a községek által elérhetők valának, úgy a tömeges tőke a közjólétet közvetlenül az által teheti ki veszélynek, hogy a forgalomra nélkülözhetetlen intézeteket, vasutakat, hitel- és biztosító intézeteket magához ragadja és pusztán nyereszkeskedési szándékából kizsákmányolja.

De a tőkeösszesítés ilyen tulsúlyát ellensúlyozhatni önzetlenül versenyző hason államintézetek, u. m. államvasutak, közhitel- és biztosító intézetek felállítása és fentartása által. Hogy az efféle államintézetek jelentősége iránt a tőke kényuralmának meggátlására nézve általános a meggyőződés, ezt legjobban bizonyítja a nagy közönség ellenszenv, mely különösen az állampályaúknak részvénytársaságoknak leendő átengedése ellen nyilvánul.

A kereskedelmi társaságoknak eddig tárgyalt kétféle alakzatai, u. m. a nyílt társaság és a részvénytársaság között mintegy középpontot foglal el az egyszerű kultársaság azon alakjában, melyben a francia Code de commerce-n alapuló ált. német kereskedelmi törvénykönyvben található.

A kultársaság alapja személyes és vagyoni hitel. Azért is eltérőleg a nyílt és részvénytársaságtól, a résztvevők két fajtát foglalja magában, t. i. egy vagy több személyesen lekötöztetett társat, és vagy több kultársat.

A személyesen lekötöztetett társ a társaság adósságaiért egyetemleg összes vagyonával kezeskedik, a nélkül, hogy szükségképpen a társulati alaptőkébe valamely befizetést teljesíteni tartoznék; az ő jogviszonyai itt, valamint egyéb tekintetben, ugyanazok, mint minőkben egy nyílt társaság tagja áll.

A kultárs ellenben a társaságban csak az általa adott betéttel vesz részt, s legfeljebb csak ezt vonhatja el.⁵⁾ Társági minőségében tehát kereskedőnek nem tekinthető.

Mindazáltal nem is részvényes ő. Az egyszerű kultársaságnak, melyről itt mindenekelőtt szólnunk, nincs bizonyos számú részre (részvényekre) felosztott alaptőkéje.

Mivel tehát az ezen társaságban való részvétel nem történik részvények szerint, míg a kultárs részéről sem, ez utóbbi az ő tagságát át nem ruházhatja, adásvevés vagy csere által más értékre át nem változtathatja.

Másképp áll természetesen a dolog a részvényekre alapított kultársaság kombinált alakjánál. Mert, habár ama felfogás, mintha itt egy nyílt társaság egy részvénytársasággal volna összekapcsolva,⁶⁾ téves, a részvényes kultársaságnál a kultárs részvétele még is részvényeken alapszik, s ugyanazért elidegeníthető, még másrésről e kultársak összesége egy, a részvénytársaságtól kölcsönzött, szervezett bir.

A nyílt kereskedelmi társaság egyrésztől és a részvénytársaság másrésztől annyira elégségeseknek látszanak, a gya-

korlati szükség kielégítésére minden irányban, hogy önkénytelenül is kérdezzük magunktól, hogyan tudott még is eme két társasági alakzat közé a kultársaság befészkelődni?

Ez utóbbinak kifejlődése egyezően onnan magyarázandó, hogy, mint már fentebb említettük, a részvénytársaság előtt keletkezett.

Hogy azonban a kultársaság a részvénytársaság mellett is alkalmazásban maradt, ezt ama körülménynek köszöni, miszerint az utóbbi társasági alakzat által korlátozott veszélylyel tartatlan nyereségre való kilátást nyújtván, másképp mint ez a részvénytársaságnál történik, közvetítőként lép fel a gazdasági egyed és a tőke uralma között⁷⁾ s ugyanazért nem rejti magában ama zátonyokat, melyeken a részvénytársasági vállalatokban résztvevő egyének oly gyakran tönkre jutnak. — A nyílt társaságnál ugyanis a betételek, úgy nemkülönben a társasági vállalat üzése a személyesen lekötöztetett társulati tagokra vannak bízva, kik mivel személyekkel s összes vagyonukkal érdekelvők a vállalatban, nem tűnhetnek el egy könnyen, miként valamely részvénytársaság alapítói, a többi résztvevők kárára.⁸⁾

A részvényekre alapított kultársaság compicált alakzata egyébiránt a részvénytársasági s az egyszerű kultársasági alakzatok előnyeit egyesíteni is törekszik: — t. i. egyrésztől a tőketőmegnek létesítését s ámos egyének pénzbeli eszközeinek egyesítése által, másrészt pedig a vállalat vezetésének központosítását a társasági tagok személyében kik annál másképp, mint valamely részvénytársaság igazgatói személyekkel az összes vagyonukkal érdekelvők.

Ámde a hol a személyesen lekötöztetett tagtárs nem egyszerűen vezérférfi — hol ennek vagyona nem képezi az összes tőkebeli súlypontját, s ennél fogva ő maga nem egyéb felelős szalmaváznál, ott természetesen a részvényekre alapított kultársasággal a részvénytársaság hátrányaihoz még oly látszat járul hozzá, mely annál veszedelmesebb, mivel nagyon alkalmas az ámitásra.⁹⁾

Ennél fogva az általános német kereskedelmi törvénykönyv nemcsak az állami jóváhagyást követelte a részvényekre alapított kultársaságokra nézve ép úgy, mint a részvénytársaságokra nézve, hanem azonfölül az avval üzhető visszaélések ellen is tüzetes intézkedéseket tett. — Az 1870. évi jun. 11-én kelt birodalmi törvény azonban e tekintetben mind a két társasági alakzatot általában véve egyenlővé tette.¹⁰⁾

S így beszéltünk volna a kereskedelmi társaságok ama négy alakzatáról, melyeket az általános német kereskedelmi törvénykönyv ismer; a nyílt társaságról és a részvénytársaságról, az egyszerű és a részvényekre alapított kultársaságokról.

A kultársasággal rokontermészetű azonban s ugyanazon történeti alapon fejlődött a csendes társaság, melyett épen azért nem szabad itt mellőznünk, habár az általános német kereskedelmi törvénykönyv — mint még alantabb ki fog derülni — a kereskedelmi társaságok sorából kizárta.

A törvénykönyv értelmében csendes társaság létesül, midőn valaki vagyonbetét által másnak — akár egyesnek, akár nyílt-, akár részvény-, akár kultársaságnak — üzletében olyképp vesz részt, hogy a nyereségben és veszteségben osztozik.¹¹⁾

Itt is tehát, miként a kultársaságnál, többek számlájára folytatattatik valamely kereskedelmi üzlet, s itt is létezik két faja a társasági tagoknak, a mennyiben vannak olyanok, kik összes vagyonukkal kezeskednek a vállalatnál, és olyanok, kik abban csak bizonyos vagyonbetét által vesznek részt s legfeljebb csak ezt vonhatja el.

Mindkét társasági alakzat azonban elvileg abban különbözik egymástól, hogy míg a kultársaságnál valamely, az összes társaságnak, t. i. egy személyileg lekötöztetett társaságnak, mint a kultársaságnak közös üzletéről van szó, addig a csendes társaságnál oly kereskedelmi üzlet forog fenn, a mely az egyik társat (complementair v. gerant) kizárólag illeti, a csendes

²⁾ Schäffl a Bluntschli-féle Staatswörterbuch IV. köt. 264. l. Vidari a Serafini-féle Archivio giuridico 3. k. 8. lap.

⁵⁾ Frouart: de la société en commandite par action (Paris 1858.) a 6. s. köv. lapon.

⁹⁾ Gierke: Genossenschaftsrecht 989. l.

¹⁰⁾ Mindazáltal a részvényekre alapított kultársaságnál a részvényeknek bizonyos névre kell szólítani (ált. német keresk. törvényk. 173. cz.), míg a részvénytársaságnál bemutatón szülő részvények is előfordulhatnak (ált. német keresk. törvényk. 207. a. cz. és 222. cz.)

¹¹⁾ Ált. német keresk. törvényk. 250. cz.

²⁾ Ált. német keresk. törvényk. pótcikk 209. b.

³⁾ Ált. német keresk. törvényk. pótcikk 207. a.

⁴⁾ Gierke: Genossenschaftsrecht 1029. lap.

⁵⁾ Ált. német keresk. törvényk. 150., 151., 153., 154., 157. cikkei.

⁶⁾ Így pl. Wolovski les sociétés par actions, pag. 54.; hasonlóképpen Endemann Handelsrecht 67. §. és Stobbe: Handb. des deutschen Privatrechts 394. l. s. köv. is.

társ pedig az idegen üzletből eredő nyereség- és veszteségben csak vagyonbetéte arányában vesz részt.

A két társasági alakzat emez elvi különbségéből többféle folyomány következik.

A kultársaságnál az üzlet közössége a cég közösségét hozza magával, mely alatt az üzlet folytatatik; a csendes társaságnál a vállalat annak kereskedelmi neve alatt üzemel, ki az üzletnek egyedüli tulajdonosa.

A közös cég segédelmével a kultársaság alakilag mint egység léphet fel, melyet mint olyant, a kereskedők jogai és kötelei illetnek; a csendes társaság ellenben azért, mivel a céget nélkülözi, harmadik személyek irányában nem jó tekintetbe, s mint olyan, nem bír a kereskedők jogaival és köteleivel s ugyanazért, bár a kereskedelmi jog által szabályoztatik, nem kereskedelmi társaság.

A kultársaságnál az üzlet közösségének egy, az összes társulati tagoknak közös, az ő betételeik és az osztatlan nyereség által alakított kereskedelmi alaptőke; — a csendes társaságnál ellenben egyedül a társak vagyonáról van szó, a mely a vállalat, és melynek nevében az üzlet folytatatik; a csendes társ az ő betétének erejéig hitelezője annak, kivel nyereség- és veszteségre egyesült.¹⁾

A kultársaság mindegyik tagja, épen mivel az üzlet a közös cég alatt folytatatik, közvetlenül vehető igénybe a társasági hitelezők által: a személyesen lekötöztetett társ összes vagyonra a kultárs csak a megígért betétének hátralevő része erejéig.²⁾ A csendes társaságnál ellenben a csendes társ semmiféle viszonyban sem áll a kereskedelmi hitelezőkhöz, kik csupán ahhoz tarthatják magukat, kinek neve alatt az üzlet folytatatik.

Míg végre a kultársaság meghatározatlan számú társakat — egy vagy több személyesen lekötöztetett társat, és egy vagy több kultársat foglalhat magában, addig a csendes társaság már lényénél fogva mindig csak két részttestet egyesít egymással, az üzlet tulajdonosát és egy csendes társat. Ha valamely kereskedő-vagy valamely kereskedelmi társaság több csendes részvevővel dolgozik, ez utóbbiak egymáshoz semmiféle jogi viszonyban sem állanak; annyi a csendes társaság, a hány a csendes társ.

A kül- s a csendes társaságok közötti eme jelentékeny különbségeket sokan elég sajátzerűen egészen a legújabb időig nem vették kellő figyelembe. Mindkét társasági alakzatnak közös eredete a régi commendából s a történeti nyomozás elégtelen volta hozta magával azt, hogy azonosoknak tekintették s ezen kifejezéseket kül- és csendes társaság azonos értelmében vették, amiből úgy Német-, mint Francia- és Olaszországban, a kultársulás (Commenditirung) két faja fordult elő ahhoz képest, a mint valaki a maga pénzét valamely közös, vagy valamely idegen üzletbe fektetve a nyereség- és veszteségben való részesülés céljából, s úgy hogy egyedül betétét kockáztatja.

Az eme tekintetben úgy az elméletben, mint a törvényhozásban uralkodó fogalomzavar egyaránt található, bár különböző módon, mind Francia-,³⁾ mind Németországban.⁴⁾

¹⁾ Ált. német keresk. törvényk. 252. cz.

²⁾ A kultárs közvetlen — bár korlátolt — kötelezettségét sokan tagadják; így Krüwel a Busch-féle Archiv. 5. köt. 103. s. köv. 1.; Auerbach: das neue Handelsgesetz. I. 147.; Wächter: Handelsrecht II. 64. 1.; Löhr: das allg. deutsche Handelsg. a 165. cikkhez 6. jegyz.; Endemann: Handelsrecht 51. §. — Ama kötelezettség mellett szólnak azonban a társasági cég közössége, továbbá az ált. német keresk. törvényk. 165. cz. 1. kikezdés, és 163. cz. 3. kikezdés és Makower jegyzete (21. j.) a 165. cikkhez.

³⁾ A XIV. Lajos alatt 1673. évi márczius havában kibocsátott „Ordonance sur le commerce, des négocians et marchands“ (az u. n. Code marchand), mely a kereskedelmi társaságoknak csak két fajtát szabályozza, t. i. a nyílt (société générale) és a kultársaságot, az utóbbira vonatkozó határozmányai nyilván csak a közös kereskedelmi üzletnél előforduló kultársi viszonyra, vagy más szóval a régi societas per viam accomanditae-re van tekintettel. — Goldschmidt de societate en commandite, spoc. I. p. 15. sgg. — Csak is ezt lehetett észszerűen a nyílt társaság mellé helyezni; csak ennél lehetett az „associés en commandite“ többségéről és a kereskedelmi jegyzékbe iktatás és közhírrététel kellékéről. — És mégis kétségen kívül áll, miszerint a törvényhozó a tőkebetétellel való részvételt idegen kereskedelmi üzletnél a nyereség és veszteségre sem kizárni, sem szabályozatlanul hagyni nem akarta. Miként azon férfiu, ki az idézett

Egyik nagy érdeme ennél fogva az ált. német kereskedelmi törvénykönyvnek, miszerint a kultársulásnak századokon át egymással összavart alakzatait ismét szorosan egymástól megkülönböztetve és azok megjelölésére két külön elnevezést „kultársaság“ (Commenditgesellschaft) és „csendes társaság“ (stille Gesellschaft) állapított meg.

Eme szoros megkülönböztetés annál figyelemre méltóbb, mert a nürnbergi bizottság tagjai, kik az ált. német kereskedelmi törvénykönyv tervezetét kidolgozták, a kultársaság történelmi fejlődését teljességgel nem ismerték, és a Poroszország számára tervezett kereskedelmi törvénykönyv szövege, mely ama nürnbergi értekezlet tanácskozmányainak alapjául szolgált a csendes társaságnak csak egy alakzatát vevé föl, azt t. i., melynél a kultársak személyesen lekötöztetett társakkal valamely közös kereskedelmi üzlet folytatására szövetkeznek.

Ennél fogva a nürnbergi bizottság kebelében is a kultársaság két különböző alakzatának helyes felismerése csak lassankint merült fel egy szerencsés gyakorlati ösztön következtében és azon helytelen történeti alapföltevés daczára, mintha a kultársulás valamely idegen kereskedelmi üzletnél a régi német csendes társaság volna a személyesen lekötöztetett társaknak és a kultársaknak részvéte valamely közös kereskedelmi vállalatban pedig a csendes társaságnak egy újabb alakzatát képezné, mely azonban nem kevésbé fontos a kereskedelemre nézve.⁵⁾

Ha előadásom által sikerült volna a nem-szakértők előtt is a kereskedelmi társaságok különféle alakzatait és ezeknek jelentőségét fel foghatóvá tennem, úgy ezen feladatomban megoldását lényegesen megkönnyíté a német kereskedelmi törvénykönyv, mely által Németország a magánjognak egyik legtekintélyesebb ágában az egységes törvényhozás áldásaiban részesült.

Ezen törvénykönyv és az azt megelőzőtt általános német váltórendszer szabály, miután ezek által fényesen bebizonyult, hogy a mi korunk a törvényhozásra csakugyan hivatással bír, szükségképp a polgári magánjognak továbbá egységes codificatióját fogják maguk után vonni az új német birodalomban.

Már most is szerzett magának eme törvénykönyvek által Németország külfelé tekintélyes állást, melyet másrésről győzelmes fegyverének diadalai biztosítanak. Ama törvényhozási

ordonance szerkesztésébe döntőleg befolyt, t. i. idősb Jaques Savary, az ő irataiban a kultársaság két alakzatát összefoglalja (Savary: le parfait négociant (1752-diki genfi kiadás) P. II. Liv. 1. ch. 1. (p. 183.), továbbá p. 189. — Pareres: Par. XXIII. (p. 92.) P. LII. (p. 219.); Par. LV. (p. 234.), szintugy a törvény is a lényeges különbség figyelembe vétele nélkül szerkesztetett. A Code de commerce amaz 1673. évi ordonnancehoz csatlakozott. De midőn az utóbbtól eltérőleg a kultársaság lényegéhez a közös cég kellékét meg kívánta, határozmányai a kultársulásnak idegen üzletre való alkalmazására nem illenek. Ezen társasági alakzat tehát a francia kereskedelmi jogban nincsen szabályozva.

¹⁵⁾ Noha Németországban is a societas per viam accomanditae vagy a kultársulás közös kereskedelmi üzletnél szintén előfordult (Gaill obs. pract. lib. II. Obs. 24. no. 8. gg.) a 15. és 16. századi német városi jogok csak azon esetről intézkednek, midőn valaki pusztán tőkebetétet által a nyereség- és veszteségben, valamely idegen, kivált kereskedelmi társaságnak üzleténél részt vett. Lásd III. Frigyes császárnak Nürnberg részére kiadott privilegiumát „d. d. Newenstadt am Sambtag vor sandt Johanitag zu Gonwenden 1464.“ (Gengler-nél, deutsch. Privatr. 197. l., a nürnbergi 1564. és a frankfurti 1578. statutumait. — Ugyanezen álláspontot foglalják el még az újabb német particuláris törvényhozások: Porosz Landrecht I. R. 17. cz. 250. §. II. R. 8. cz. 651. 652. 795. §§. és az usztriai ált. polg. törvénykönyv 1204. §. — A tanelméletről pedig ugyanez áll; a legtöbb jogász, Martens, Benders, Pöhl, sőt még Brinckmann is (Lehrb. d. Handelsrechts I. 207. l. és Thol, Handelsrecht 40. és köv. §§. csak az idegen kereskedelmi üzletnél való kultársulásra reflectálnak, melyet csendes társaságnak neveznek. Ezen egyoldalú felfogással karöltve járt az előadás homályossága, melyet leginkább azon körülmény idézett elő, hogy a kultársi viszonyt valamely közös kereskedelmi üzletnél, mivel a gyakorlatban előfordult és a befolyásdus francia törvényhozás által szabályozva is volt, nem lehetett teljesen figyelmen kívül hagyni, csak hogy egyuttal az u. n. csendes társasággal, melytől nem tudták megkülönböztetni, ugyanazon egy fogalom alá hozni iparkodtak.

¹⁶⁾ Lásd a nürnbergi értekezlet jegyzőkönyveit 289. s. köv. l. 1030. l. 1078. s. köv. l., 1085. s. köv. l., 1094. l. 1096. l. 1151. s. köv. l., 1158. s. köv. l. 1545. 4547. s. köv. l.

munkálatok megalapíták ama hitet, miszerint egy valamennyi polgárisult nemzetnek közös váltó és kereskedelmi jog alkotása nem tartozik többé a lehetetlenségek sorába s a törekvések eme cél elérésére már meg is indultak.

Dr. BOZÓKY ALAJOS,
n.-váradai jogtanár.

A közvetlenség elve a bünvádi eljárásban.

A hazai bíróságok, sőt a pesti kir. ítélőtábla fenyítő osztálya a közvetlenség elve tekintetében oly ferde felfogást tanúsít, hogy egy közelebbi időben felmerült eclatáns eset alkalmából ösztönözve érezzük magunkat felszólalni.

Ha a szóbeliség alatt nem értünk egyebet annál, hogy a felek és a tanúk személyesen megjelenve a bíróság előtt, élőszóval adják elő azt, ami a vizsgálati iratokban foglaltatik, — akkor bünvádi eljárásunkban a szóbeli végtárgyalás jelentősége ép úgy eltörpülve, mint jelentőség nélküli volna a civilis eljárásban a sokat vitatott szóbeliség elve, ha az előkészítő periratokra lenne a főszó fektetve. Sőt a bünvádi eljárásban ezen ellentét még kirívóbb, mert a szóbeli végtárgyalást megelőző inquisitorius írásbeli vizsgálati eljárásra lenne döntő súly fektetve és a végtárgyalás nem volna egyéb, hatásos szinpadai jelenetnél.

A szóbeli végtárgyalás által célba vett garancia, ép az írásbeli inquisitorius vizsgálati eljárás ellensúlyozásában rejlik, miért is a vizsgálati bíró soha sem lehet az ítélő bíróság tagja. Igazságos ítélet hozatalának biztosítékát az újabbkori tudomány abban leli, hogy az összes bizonyítéki anyag közvetlenül az ítélő bíróság előtt feltárassék. A szóbeliség tehát csak mintegy kifolyása a közvetlenség követelményének. De ép oly kifolyása a közvetlenségnek az összefüggő egységes tárgyalás követelménye, miért is pl. esküdtzéki tárgyalásnál a törvény pótagok jelenlétéről gondoskodik. A szóbeliség elvén sarkaló bünvádi eljárást szabályozó tételes törvények a rendes bíróságok tekintetében hasonló intézkedést tartalmaznak, és hogy mesze ne menjünk, a nem épen mintaszerű és nálunk is érvényben volt 1852. évi osztrák bünvádi rendtartás 222. §-ának második bekezdése így szól:

„Dem Vorsteher des Gerichtshofes steht es frei, bei Verhandlungen, die eine längere Dauer erwarten lassen, noch einen oder zwei Ersatzrichter zuzuziehen, welche ebenfalls der ganzen Verhandlung ohne Unterbrechung beizuwohnen, und im Verhinderungsfalle des einen oder des anderen Richters an dessen Stelle zu treten haben. Die Verrichtungen der Staatsanwaltschaft, sowie der Protokollführung, können unter mehrere Personen vertheilt und auch abwechselnd besorgt werden“.

Hasonló intézkedést tartalmaz az 1852. évi porosz bünt. rendt. 54. articulusa, és talán fölösleges is volna az újabbkori törvényeket idéznem.

Hogy a hazai bünvádi eljárás ideiglenes szabályozásáról szóló törvényjavaslat erről, úgy szintén a végtárgyalás megszakitása és újra felvételéről nem intézkedik, — azon nem bámulunk, mert hiszen annak bírálatával sem akarunk foglalkozni mindaddig, míg kiegészített alakjában nem ismerjük. Bámuljuk azonban, hogy egy, a kormányhoz közelálló napilapban közölt cikk, ama 48 óra alatt összetákoltt munkálatnak kiegészítését, sőt módosítását fölöslegesnek tartja, mert a végtárgyalás megszakitása tárgyában — ugymond — országszerte azon helyes és természetes elv uralkodik, hogy az újra felvett tárgyalásnál ugyanazon bírónak kell működniük, mint az előbbinél; annyi ész pedig feltehetünk törvény nélkül is bíróságainktól, hogy ez ellen véteni nem fognak.

Am lássuk a tudománynak fenebb jelzett követelményei ellenében hazai bíróságaink gyakorlatát, például hozva fel egy concret esetet, mely érdekes tárgyi tényálladéknál fogva a napi lapok figyelmét sem kerülte el, mely esetnek jogi bírálata azonban még sokkal érdekesebb! Hálás feladat lett volna már az első foku bíróság eljárásának bonczolata, pedig nem valami pedanus bíróságról, hanem a fővárosi kir. törvényszék fenyítő osztályáról van szó! Még hálásabb azonban a pesti kir. tábla fenyítő osztályának az első foku bíróság ítéletét megsemmisítő határozata, melyből világosan kitűnik: hogy vak vezet a világtalant!

Az eset röviden a következő: Két dunai személyszállító gőzhajó, „Karl Ludwig“ és „Slavonia“ menetközben összeütközvén, emberélet veszélyeztetése miatt fenyítőbíró

előtt tárgyalatván az ügy, a hármas bíróság egyik tagja nem vélte a tényálladékok megállapíthatónak, míg a másik két bíró, tehát a többség a tényálladékok helyroállítva vélte; a bűnösség kérdésére kerülve a szavazás, az egyik bíró tényálladék hiánya, s illetőleg meg nem állapíthatása folytán a két hajóskapitány egyikét sem mondható bűnösnek, a másik két bíró közül pedig az egyik Pétert, a másik Pált találta bűnösnek! Ekkép nem juthatván többségre (?) a tárgyalást vezető bíró ur szavazására hivatott még két törvényszéki bírót, kik közül egyik sem volt jelen a tárgyalásnál, és szavaztak bírótsaikk rövid előterjesztései alapján! Hogy ezen eljárás bírálatra nem szorul, azt mindenki belátja, mert a szóbeliség és közvetlenség alapeszméinek felismerése mellett a fentebbi szavazási mód a sors-huzás vagy „cipflizés“ jellegével bír.

Senki sem kétekedett abban, hogy a kir. ítélőtábla ezen ítéletet megsemmisíteni fogja. Ugy is történt; csak hogy a kir. ítélőtábla a helyett, hogy újabb tárgyalást rendelt volna el, az ítélet egyszerű feloldásával az eljáró bíróságot újabb ítélet hozatalára utasította. Ehhez járul még, hogy értesülésünk szerint a kir. ítélőtábla az első foku bíróság ítéleteinek feloldása esetében az eljáró bíróságot rendesen csak újabb ítélet hozatalára utasítja; sőt nem ritka azon eset is, midőn az első foku bíróság ítéletének feloldásával csupán kiegészítő vizsgálat eszközzésére és annak alapján (tehát a végtárgyalás ismétlése nélkül) újabb ítélet hozatalára utasítatik!

A ki főtörvényszékünknek ezen gyakorlatával szemben törvényes intézkedést fölöslegesnek tart, attól kereken megtagadjuk a legislatori ihletséget. Absurdum már egy magában a szóbeli végtárgyalás mellett azon felebbezési rendszerünk, mely valósággal „appellatio a iudice bene informato ad iudicem pejus informandum.“ De e képtelenséget még tetézik a felebbviteli bíróságok, midőn törvényes intézkedés hiányában figyelembe sem veszik az első foku bíróságok eljárását szabályozó szóbeliség s közvetlenség alapelveinek követelményét. A tudománynak valóságos arcul csapása, ha a kir. ítélőtábla a szóbeli végtárgyalás alapján hozott ítélet feloldásával, az ítélőbírókat fél év lefolyása után újabb ítélet hozatalára utasítja. Még ha káptalan volna is minden egyes bírónak feje, merész insinuatio az, hogy a végtárgyalás után fél évvel emlékezete nyomán újabb ítéletet mondjon. Igen természetes, hogy az eljáró bíróság ez esetben csak a vizsgálati iratokra fektetheti újabb ítéletét és így az első foku bíróságok és a felebbviteli bíróságok összehangzatos közreműködése oly mixtum compositum valami, mely nem igen válik jurisprudentiánk dicsőségére. Azt ugyan nem igényelhetjük, hogy a felebbviteli bíróság a ténykérdés felülvizsgálata ne bocsátkozzék; ez a rendszer hibája, melynek orvoslását csak a törvényhozástól várhatjuk. De a jogi következetesség kívánalma, hogy midőn a felebbviteli bíróság akár a vizsgálatnak valamely iránybani kiegészítését szükségesnek véli, akár pedig az első foku bíró ítéletét alaki hiányossága folytán feloldja, — az eljáró bíróságot ismételt végtárgyalás alapján hozandó újabb ítélet hozatalára utasítsa.

* * *

Ez alkalommal egyuttal nem mulaszthatjuk el a végtárgyalás megszakítása tekintetében némely észrevételt tennünk, minthogy bíróságaink gyakorlatában napirenden áll a végtárgyalás megakasztása és több hétre való elhalasztása, s pedig nem ritkán jelentéktelen körülmények miatt, rendesen pedig, ha az ügyész vagy védő még valamely tanu kihallgatását kéri.¹⁾ A bíróság előtt ekkor többnyire már kimerítve van a kérdéses ügy, de csak nagy nehezen tagadhatja meg az egyik vagy másik részről az iránt nyilvánult kíváncsiságot, mert a felek részére azon kíváncsiság megtagadása hálás anyagot szolgáltat az ítélet megtámadására, és a felebbviteli bíróság, mely a végtárgyalás eredményét csak a sovány jegyzőkönyv szövegéből ismeri, — mindenkor hajlandóbb az ily panaszolt sérelem orvoslására az ítéletet feloldani. Ez is egyik káros kinövés az eljárásunk rendszertelenségének, melyen segíteni sem igyekezett a bünvádi eljárás ideiglenes szabályozásáról szóló tjavaslat az által, hogy a végtárgyalás megszakításáról némi intézkedést tartalmazna; sőt mint fentebb említém „illetékes“ helyen az ily részletes intézkedést egyelőre fölöslegesnek tartják.

A végtárgyalásnak egységes s összefüggő lefolyása azonban ép oly követelménye a közvetlenség alapelveinek, mint a szóbeliség. Hiszen mi értelme van a közvetlenség alapelvein sarkaló rendszernek, ha az ítélet hozatalát nem a végtárgyalás, hanem egy vagy két tanunak irrelevans vallomása előzi meg; vagy a mi még rosszabb, ha a végtárgyalás után néhány héttel

valamely tanu terhelo vallomásának egyedüli végbélyomása alatt hozatik a marasztaló ítélet.

Nem is ismerünk bünt. rendtartást, mely ez irányban a legszigorubb következetességű szabályokat nem tartalmazná. Így péld. a Code d'instr. crim. nem is ismer kivételt a folytatólagos végtárgyalás szabálya alól. („Le président ne pourra les (débats) suspendre que pendant les intervalles nécessaires pour les repos des juges, des jurés, des témoins et des accusés“ art. 353.²⁾ — Hasonló szabályt tartalmaznak mindazon német tartományi bünt. rendtartások, melyek a francia Code alapján készültek, nevezetesen a württembergi 145—147. art. és a bajor bünt. rendt. 137. és 152. art. — Azon német tartományi bünt. rendtartások pedig, melyek kivételt engednek, e tekintetben a legrészletesebb szabványokat tartalmazták. Így péld. a szász-orzági bünt. rendt. 312. és 313. art. ekkép szól: „Die Verhandlung darf nicht durch fremdartige Geschäfte unterbrochen werden. Der Vorsitzende kann jedoch zur nöthigen Erholung und behufs Herbeischaffung von Beweismitteln eine Aussetzung der Sitzung anordnen. Eine Vertagung der Verhandlung kann nach Beginn derselben dann von dem Gerichte angeordnet werden, wenn nicht sofort zu beseitigende Hindernisse, insbesondere in Bezug auf das Personal des Gerichts eintreten, oder nöthige Beweisaufnahmen nicht sofort beschafft werden können. Beträgt im Falle der Vertagung die Zeit bis zu dem Wiederbeginne des Verfahrens mehr als drei Tage, so ist die Hauptverhandlung vom Anfange an zu wiederholen. Bei einer kürzeren Zwischenzeit hat das Gericht zu ermessen, ob die blosse Fortsetzung der vortagten Verhandlung unbedenklich sei oder nicht.“³⁾ Ezzel majdnem egybehangzó a hannoverai bünt. rendt. 146. §.: „Die Verhandlung einer Strafsache darf nur in so weit unterbrochen werden, als die Erholung der dabei mitwirkenden Personen es erfordert. Sowohl auf Antrag, als auch von Amtes wegen kann das Gericht mittelst eines die Gründe dieser Massregel enthaltenden Beschlusses die Aussetzung der Verhandlung verfügen; beträgt der Zwischenraum zwischen der Aussetzung und dem Wiederbeginn des Verfahrens mehr als drei Tage, so muss das gesammte Verfahren wiederholt werden.“⁴⁾

Reméljük, hogy az itt felhozott idézetek bíróságaink gyakorlatát helyesebb irányban fogja terelni, a mint egyáltalában törvényes intézkedés hiányában csak is a tudomány szolgálat kellő zsinórmértékül.

Dr. DÁRDAL SÁNDOR.

A telekkönyvi ügyek kezeléséről.

Nehogy Berhelyi Ödön ur által a 14. számban a telekkönyvi ügyek pertári kezelése címén felsorolt nehézségek téves felfogásra adjanak alkalmat, bátor vagyok megjegyezni, hogy a törv. rendszer 113. §-a — és illetőleg a 111. §. ir — a perekbeni kimaradás jogkövetkezményeit szabályozván — a tisztán telekkönyvi peron kívüli ügyekben a kimaradás — nem a törv.-rendszer szerint, mely telekkönyvi ügyekben csak is annyiban érvényes, a mennyiben arra a tkr. rd.-ben hivatkozás történik, hanem a t. k. r. szerint bírálendő meg, s a cikkkiró által felhozott 36. §. csere épen nem áll ellentétben a törv. rendszer 113. §-ával, minthogy per ez esetben nem is létező, a per csak is a békés utoni kiegyenlítés nem sikerülése, tehát a meg nem jelenés következtében merül fel. Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, hogy nemcsak a 36., hanem a t. k. r. 25. és 35. §§-ában előírt tárgyalásoknál is a kimaradás a t. k. r. szerint bírálendő meg, mely kimaradás a t. k. r. 25. §-a szerinti ügyeknél a perre utasítást, az ezen §. f) pontja cserében, hol a forma szerinti per meg nem engedhető, a zálogváltási igény feljegyzését, a 35. § cserébeni kimaradás pedig az átkebelezés elrendelését vonja maga után.

A pertári kezelés csak a forma szerinti perekre szól, hol a feleket ügyvédek képviselik, s a per előmozdítását ezek eszközlik. — A pertárnok a feleket ki nem hallgathatja, jegyzőkönyveket fel nem vehet, ennél fogva a t. k. r. szerinti tárgy-

lásoknál, melyek az előbbi pontban felsorolt eseteken kívül a t. k. r. 36. §. d) és e) pontjai, a 65., 99. és 168. §§. eseteiben merülhetnek fel, a dolog természeténél fogva pertári kezelésnek helye nem lehet, hanem a tárgyalás, melyen a felek személyesen is megjelenhetnek, az illető ügyek bírása által vezetendő, s a tárgyalás eredménye felett mindig a t. k. r. szerint hozandó határozat. Így fogván fel a dolgot a törv. rendszer és a t. k. rendeleteknek e tekintetbeni összeütközésük magától elesik.

Természetes, hogy a tkvi hatóság előtt folyó perek, miután e tekintetben a t. k. rend. is mindenütt a perrendtartásra utal, a törv. rendtartás szerint, tehát pertárilag kezelendők, azonban miután a peres eljárás mindenekben a törv. rendszer szerint vezetetik, s ide vonatkozó intézkedés a t. k. r.-ben nem is foglaltatik, a tkvi perek pertári kezelése a tkvi rendelettel ellentétben épen nincsen.

A mi a jogorvoslatok határidejét illeti, tkvi ügyekben a felebbvitel 15, és a mennyiben az illető fél, a bíróság területén kívül tartja lakhelyét 30 nap alatt eszközölhető, mert a t. k. r.-ben a 14 napi folyamodási határidő az akkor érvényben volt osztr. p. ptr.-ből vétetett át, a magyar törvénykezés visszaállításával, a jogorvoslatok alkalmazásánál — már csak az egyöntetűség kedvéért is — mindenütt a magyar eljárásban kiszabott határidők vétettek és veendőek alkalmazásába. Eseteket tudok, hol úgy a tkvi ügyekben, mint a földtehermentesítési kárpótálás kivitatása körüli eljárásnál, hol szintén az osztr. p. prts. uralma alatt a folyamodásra 14 nap hagyatott fenn, a felebbvitel tekintetében a legtöbb ítélőszék által a 15 napi határidő állítatott meg.

A mennyiben azonban a tkvi rend. a rendes folyamodási határidőn felül, a bíróság területén kívül lakókra nézve 30 napi időt szabott meg, nincs semmi nehézség a tekintetben, hogy ezen intézkedés fenn tartatnék. Megjegyzendő, hogy a felebbviteli határidőből kifolyólag az előjegyzések igazolása 15 nap alatt kellő időben történhetik meg, azonban e tekintetben a t. k. r. a bíróság területén kívül lakókra nézve kivételt nem tévén, a 15 napi igazolási határidő általános szabályul tartandó meg.

A semmiségi panaszok beadásának határideje tekintetében nehézségek fenn nem forognak. A semmitőszék hatásköre a telekkönyvi ügyekre ki nem terjedvén, bármi czimen beadott jogorvoslat, felfolyamodáskép fogadható el, és következésképp nem a semmitőszékhez, hanem a másodbírósághoz terjesztendő fel. A törv. rendszer 298. §-ában kiszabott határidők a t. k. r. szerint kezelendő ügyekre épen nem alkalmazhatók, e tekintetben tehát a t. k. rendelettel ellenkezés nincsen.

A mennyiben azonban a tkvi hatóságok a törv. rendtartásnál fogva végrehajtási ügyekben járnak el, magától értetődik, hogy ezeknél minden tekintetben a törv. rdts. szabályai alkalmazandók.

Általában sem az ügyek kezelése sem a jogorvoslatok tekintetében nem lehet szem elől téveszteni a törvényszék tkvi osztályának azon kettős irányu tevékenységét, hogy az mint hatóság a t. k. F. és II. rendeletei szerint, a telekkönyvek kiigazítására és azok vezetésére van hivatva, azonkívül pedig mint bíróságra a telekkönyvi perek elintézése és a végrehajtási eljárás vezetése is reá van bízva, előbbi ügyekben a t. k. rendelet, utóbbiakban a törv. rdts. által szabályoztatván.

A semmitőszék közvetlenségére vonatkozólag a törv. rdts. 301. §-ának hibás szövegét az ügyvédi szabályok kellőleg kiigazították.

A t. k. r. 76. §-át ugyan a változott törvénykezési viszonyok hatályon kívül tették, azonban az ezen §-ban fennforgó esetre az erdélyi tkvi rend. 76. §. a kellő eligazolást nyújt.

A mi azon nehézséget illeti, hogy a pertári kezelés az irattári könyvezést csaknem lehetetlenné teszi, a lap tere iránti tekintetből és a fejtegetés édektelensége miatt, arra válaszolnom nem lehet. Megjegyzem azonban, hogy az irattári könyvben csak is azon számok jelzése, ezükaegyes, melyek alatt az illető per a törvényszék elébe terjesztetik, a perbeszédnek a perfelvételi jegyzőkönyvben jeleztenek. Miután pedig a tkvi hatóságok külön ígató könyvvel vannak ellátva, s a naplói rovatok az ígatókönyvvel czéleszerűen egyesíthetők, a napló vezetése teljesen mellőzendő. S így a napló számok kihagyása, az irattári jelzést szintén egyszerűsíti.

Az előadottakkal kapcsolatban nem mulasztom el kifejezni sajnálatomat azon körülményen, hogy míg az id. törv. szab. XII. fej. 157. §-a intézkedett, hogy a gyors lefolyást igénylő igazolási perek, akkor a szóbeli eljárás mellett fennálló

¹⁾ A Törvölgyi-féle bünperben a végtárgyalás hasonló okból több hétre lett elhalasztva, noha a kihallgatott számos tanuk vallomásaival az ügy kimerítve lehetett. Ezen esetre egyébiránt annak befejezése után visszatérni szándékozunk.

²⁾ Cramer: Les cinq codes 39. lap.

³⁾ Schwarze: Die Strafgesetze im R. Sachsen 259. lap.

⁴⁾ Zachariae: Deutscher Strafprozess I. köt. 57. lap.

írásbeli eljárás mellőzésével, csakis szóbeli uton tárgyaltassanak, a mostani törv. rdts.-ben arra nézve intézkedés nincsen, hogy az igazolási perek az eddigi szóbeli eljárásnak megfelelő jegyzőkönyvi uton gyorsan tárgyalatnának, ezen az uton tárgyalhatók lennének a zálogjog átkebelezési perek is. E bajon azonban a gyakorló ügyvédek nagy mértékben segíthetnének az által, hogy megegyezéssel ezen tárgyalási módot választanák.

— y — t.

Lapszemle.

A bűnvádi novella kiegészítése.

A „M. Politika“ 82-ik számában megjelent vezércikk élesen kikell a jogügyi bizottságnak a bűnvádi „novella“ kiegészítését tervező szándéka ellen, mert ha az öttagu bizottságnak javaslatai elfogadtatnának, úgy sarkaiból ki lenne emelve az egész „novella“, meg lenne hamisítva „annak eredetileg igen helyes s gyakorlati intenciója.“

(Részünkről nem vagyunk képesek felfogni, hogy az „intenció“ miben szenvedne csorbát, ha ama eredetileg igen hiányos javaslat, módosíthatnák és kiegészíthetnék. Nagyon szerelmes lehet valaki ama „novellá“-ba, mert ama noli me tangere csak is szerelemföltésből származhatik. Abban teljesen egyetértünk a „M. Pol.“ cikkírójával, hogy sikeres legislatio teljes lehetetlenség oly módon, hogy mindenki egy foltot varjon az említett novellára. Mozaik munkával lehet ugyan tájképet ábrázolni, de azzal lakható házat építeni nem lehet!)

Ismétlődni kezd — ugymond a cikkíró — azon kelletlen törvényhozási eljárás, a melynek a törvénykezési rendtartás megállapításakor 1868-ban voltunk önkénytelen tanúi, midőn a kormány javaslatát annyira össze-vissza ammendirozták, hogy a nehéz szülési processus oly abortuszt eredményezett, amelyet senki sem akart a magának elismerni. Ezen bírálati s tárgyalási mód eo ipso megölő betűje minden helyes és összhangzó törvényhozásnak.

(Helyes! Aber das ist eben der Fluch der bösen That! Midőn a kormány előterjesztéseiben hiányzik az összhangzatosság, akkor ne csodálkozzék azon zenobonán, melyet előterjesztéseivel okoz. Midőn a kormány a kir. ügyészi intézmény meghonosítását elhatározta, tisztában kellett volna lennie a bűnvádi eljárás szabályozásával, és még pedig a tárgyalási elvre fektendő mikénti szabályozásával. E helyett azonban a kir. ügyesség szervezetet, a nélkül, hogy a bűnvádi eljárás szabályozásáról gondoskodva lett volna és nekünk jutott azon szerencse, hogy utólag ezen félszeg eljárás következményeire utaljunk, minek folytán a kir. főügyész sürgetésére jött létre a bűnvádi eljárás ideiglenes szabályozásáról szóló törvényjavaslat, melyet annak szerzője 48 óra alatt összeferasztott. Elismerjük, hogy ily körülmények és viszonyok közt bravournak is sok az ily rögtönzött alkotás; de a törvényhozás nem pactálhat a kormány mulasztásaival. Előttünk fekszik a bűnvádi eljárás szabályozásáról szóló javaslat, és a kormány működésének 7-dik évében a rögtönzött alkotás mentségül nem szolgálhat. Ebben rejlik a különbség a törv. rendt. alkotása és a bűnvádi eljárás szabályozása közt. Ha tehát a kormány most is rögtönzött javaslatokat terjeszt elő, — úgy azoknak hiányosságából folyó tárgyalási mód, megölő betűje ugyanaz önhangzó törvényhozásnak, de a felelősség érte a kormányt terheli! Igaz ugyan, hogy e felelősség nem a jelenlegi igazságügyér vállait nyomja, sőt ő a solidaritást is elhárította magától az által, hogy a javaslatot mintegy cum beneficio inventarii vette át és változtatlanul terjeszté a képviselőház elé. A törvényhozás ekkép kényszerhelyzetbe jutott és a „M. P.“ cikkírója azon kérdést tárgyalja: hogy mennyiben célszerű részletekbe bocsátkozni? Valóban szomorú helyzet s egyuttal a jövő iránt aggasztó, ha megfontoljuk, hogy péld. az egységes német birodalom, fennállásának harmadik évében az összes polgári és bűnvádi eljárást átölelő rendszeres s összhangzatos javaslatokat terjesztett a birodalmi törvényhozás elé, mi pedig a kormány működésének 7-dik évében azon kérdés megvitatásához érkezünk: hogy mennyiben volna célszerűbb az alaki büntető jogot fele részben vagy két-harmad részben megállapítani?)

Czikkiró azt állítja: hogy a helyes sorrend (!), a józan törvényhozói elv (!), és a gyakorlati szükség is azt sürgeti,

hogy ez alkalommal ne terjeszkedjünk ki a mellőzhetlenül szükségesegek körén, melynek különösen a letartóztatás, a vizsgálat, a végtárgyalás némely mozzanatai. Arról a mi ezen túl esik rendszeresen, összhangzatosan kell törvényt hoznunk. Az öttagu bizottság azonban tudvalevőleg még következő pótlásokat kívánja: I. Határidők ezámítása és előbbi állapotba visszahelyezése. II. Végtárgyalás megszakítása, elnapolása, újrafölvétele, távollévők elleni eljárás. III. Büntető ítéletek végrehajtása. IV. Eljárási költségek. V. Adhaesio megállapítása. — Mindezekről azt mondja cikkíró, hogy egyelőre fölöslegesegek, mert hasonló indokolással száz meg száz másféle intézkedéseket lehetne a kérdéses novella keretébe beerőszakolni.

(Távol vagyunk attól, hogy cikkíró felületes érvelését osztanók. Hiszen elégséges arra utalnunk amit fentebbi cikkben a végtárgyalások megszakításáról és elnapolásáról mondtunk. Az adhaesio kérdésével pedig cikkíró úgy látszik nincs is tisztában, ha az alatt azt érti, hogy a büntető bíróság kimondja a kártérítési igények kielégítését és a quantum megállapítása a polgári bíróságokra bízatik. Tény azonban, hogy a jogi törvényalkotás unicumát képezendi az oly törvény, mely az anyagi törvény és eljárás összefércelt czafrangjaiból állandó!)

K ü l ö n f é l é k.

 Aprilis 1-től kezdve teljes számú példányok meg folyvást kaphatók.

(Börtönlátogatás.) Az igazságügyi miniszter ur e napokban megvizsgálván a pest-vidéki kir. törvényszék fogházi helyeségét, ez alkalommal — mint örömmel értesülünk, már elkülönítve találta az elítelt honvédeket a közbüntettesektől, sőt lehetőleg a vizsgálat alatti foglyokat is az elítéltektől.

(Curiosum.) A hiv. lap 83-ik számában M. Á. a pesti törvényszék fenytő osztályához albiróvá nevezetett ki. — A törvény szerint addig csak al-já-rásbírákat ösmertünk és törvényszéki albirák léteéről nem volt tudomásunk! E baklövés valószínűleg az igazságügyi miniszterium valamelyik genialis, törvénytudó tisztviselőjének tulajdonítható. Valóban meglepő az ily ignorantianak tanusítása az Ő Felségéhez intézett felterjesztésnél.

(Dr. Francisci Kázmér) pest-lipótvárosi járásbíró ur hozzánk intézett levélben kijelenti: hogy családi viszonyai és vagyoni körülményei által indítva tért vissza az ügyvédi pályára és f. é. május 1-jétől a lipótvárosi főuton 9. szám alatt nyitand ügyvédi irodát. — (A fővárosi bírói kar, de még inkább az ügyleti forgalom nevezett járásbíró urnak lemondásával csak nehezen pótolható hiányt szenved, a mit leginkább bizonyít azon körülmény, hogy a volt belvárosi járásbíró (Rupp) lemondása után a pest-lipótvárosi járásbíró teendői rendkívüleg szaporodtak, mert a szerződésileg kiköthető bírói illetőség eseteiben a közbizalom feléje fordult.)

(A magyar írók és művészek) társaságának választmányi gyűlésében Törs Kálmán indítványt tett, mely szerint a társaság, mint az írói és művészi érdekek megóvására már természetből is leginkább hivatott, mert közvetlenül érdekelt, de alapszabályai által is kötelezett testület küldjön ki kebeléből egy bizottmányt, mely tekintettel arra, hogy az osztrák tartományokban az 1870-ki német birodalmi törvény az írói és művészi jogok megóvására törvényhozási előintézkedések történnék, s hogy a végből a cs. kir. osztrák kormány egyöntetű eljárásra a m. kir. kormányt is felszólította s így e tárgy valószínűleg nemsokára nálunk is törvényhozási rendezés alá kerül: — tehát küldjön ki a társaság egy bizottmányt, mely mindezeket tekintetbe véve, a német birodalmi erre vonatkozó törvény, továbbá a Kisfaludy-társaság által e tárgyban kidolgozott tervezet alapján s netalán egyéb ezekben vágó segéd anyag felhasználásával, dolgozzon ki az írói és művészi jogok biztosítására vonatkozó javaslatot s terjesztsze be kérvényileg a képviselőházhoz. Az indítványt egyhangul elfogadtatván, a törvényhozásnak ekként közre szolgáló bizottmányba beválasztottak a társaság tagjai körül: dr. Dárday Sándor, választmányi tag, dr. Ápáthy István rendes tag, dr. Hoffmann Pál, v. tag, egyetemi tanár és országos képviselő, Huszár Imre vál. tag és orsz. képviselő mint jogtudósok, továbbá a különböző szakmák szerint Jóka Mór, Szigligeti Ede, Thán Mór, id. Ábrányi Emil és az indítványozó.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „mazy. jogászyülés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bermentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelme köréből. Dr. Werner Rudolf, kassai kir. jogakadémiai tanár urtól. — Productiv erők. Dr. Szele Andor, jogtanár urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok. — Törvényjavaslat.

Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelme köréből.

I.

Az ember már relativ természeténél fogva is csak lassanként emelkedik a külvilágnak s önmagának ismeretére. Ezt az egyesnél úgy, miként az egész emberiségnél s ennek egyes részeinél egyaránt tapasztaljuk. Mint-hogy tehát minden emberi ismeret időben keletkezik és fejlődik, innen minden tudománynak, mennyiben az az ismeretek összessége, meg van sajátos történelme, mely ama tudomány keletkezését s fejlődését ecseteli.

A bölcsészeti jogtudománynak is meg van saját történelme; az is időben keletkezett és fejlődött. Itt is előbb a talajt kellett előkészíteni, melyből a jogélet bölcsészeti felfogásának magva kisarjadzott, mint tudományos egész virágzásra hozatott. E tudományt is, mint minden más tudományt, nem annyira a tiszta speculatio, melyet szintén csak az élet tesz koronként szükségessé, mint inkább a realis élet maga teremté.¹⁾

E tudományág történelmi kifejlésének ismertetése, mely jelen értekezés feladatát képezi, több tekintetben érdekes sőt fontos és szükséges, feltevén, hogy az részint az általános céloknak, részint a különös érdekeknek, melyek tárgyalásánál szempontokul szolgálhatnak, megfelelőleg kellő modorban történik. Eltekintve azon általános érdektől, melylyel az mindenkire bir, ki az emberiség művelődése fejlődésével, s különösen külső életrendje mikénti alakulásával, vagy szellemi tevékenysége egyes termékeivel megismerkedni akar²⁾; különös fontosságu az arra nézve, ki a bölcsészeti jogtudományt akár gyakorlati, akár elméleti szempontból magáévá

¹⁾ Az emberi tudás és élet, miként a szellem és test, eszme és tény, kölcsönös hatás-viszonyában állanak egymással. Az emberi öntudat alakítja az életet s az élet eredményekben visszahat ismét az öntudatra. A tudás fejleszti az életet s az élet a tudás körét. — A meddig terjed a tudat addig az élet ösztönös körén kívül nem áll soha, s az élet csak annyiban létezik, mennyiben az emberi öntudatban létezik. — Míg az élet köre szűk volt, addig a tudás köre is a volt, s balgaság azt hinni, hogy mindazon tudomány körök, melyek jelenleg javában virágzanak, már az emberi tudás bölcsőjében is megvoltak. Mint mindennek, mi organicus és emberi, úgy a tudománynak is meg van születése s fejlődése. Egyik tudomány a másikat szüli, egyik a másikat csiráját hordja magában, s csak idő kell hozzá, hogy megszülessék. Az öntudatos élet maga az, mely annak fogamzását és megszületését eszközli.

²⁾ Lásd e tekintetben Warnkönig nyilatkozatát „Rechts-philosophie als Naturlehre des Rechts” című művében (Freiburg im Breisgau, 2. kiad. 1854.) 4. §.

tenni törekszik, jól tudván, miszerint valamely tudomány ismerete csak akkor tökéletes, ha annak történelmi kifejlését is ismeri. De kétszeres fontosságu, sőt szükséges azon szaktudósnak, ki az eddig e téren kivitt eredményeket kielégítőnek nem találván, tovább alkotni, illetőleg a bölcsészeti jogtudományt, tekintettel a folytonosan fejlődő emberi öntudatra s életre, előbbre vinni törekszik, szem előtt tartván ifjabb Fichte-nek ama figyelmeztetését, mely szerint: egy tudományban sem tehetni biztos haladást történelmének ismerete nélkül.³⁾

A bölcsészeti jogtudomány történelme ismeretének e fontosságát és szükségét mélyen érezték azok, kik annak tárgyalásával habár különböző szempontokból, s ennél fogva különböző modorban, kiindulással és felosztással foglalkoztak.⁴⁾

Annak, ki a bölcsészeti jogtudomány történelmi kifejlésének ismertetésére vállalkozik, mindenek előtt főleg hárommal kell tisztába jönnie: a tárgyalás módjával, a kiindulási időponttal s ezek alapján a tárgyalás beosztásával, illetőleg rendjével.

Valamely tudomány történelmének tárgyalása különféleképp történhetik, s e mód helyessége mindenkori azon ösztönös céltól függ, melyet az illető író maga elé tűzve elérni törekszik.⁵⁾

Jelen értekezés célja lévén a bölcsészeti jogtudománynak, úgy miként az kezdve, fogamzása perczétől egész a jelenkorig kifejlett, rövid de telhetőleg ki-

³⁾ Zeitschr. f. Phil. u. philos. Kritik 1853. 1. füzet 134. l. — V. ö. még Kaltenborn: Vorläufer der Hugo Grotus. 8. l. — Stahl: Geschichte d. Rechtsphil. bevez.

⁴⁾ Lásd az írók jegyzékét Warnkönig i. m. 11—13. §.; — Walter Naturrecht und Politik. 2. kiadás Bonn. 1870. (első 1863.); — Kaltenborn i. m. 9. s. k. l.; Mohl Geschichte und Litteratur der Staatswissenschaften. Erlangen 1855. I. k. 217. s. köv. l., kikhez ujabban Cavagnari: Nuovo inditizzo della filosofia del diritto. Padova 1870. című művével járult; továbbá hazánkban Pauler irt e tárgyban egy értekezést a Tudománytárban XII. XIII. XIV. köt. 1842—3. évfolyam, melyet aztán észjogi előtanában újra átdolgozva közölt. Ugyancsak észjogi előtanában 228. §. közli a bölcsészeti jogtudomány könyvészetét, és 230. §. annak történetét tárgyzó műveket. Ide lehet számítani azon egyes dolgozatokat is, melyek az egyes Lexiconokban, név szerint Bluntschli és Broter Staatswörterbuch, Rotteck és Welcker Staatslexiconjában az illető helyeken megjelentek, valamint Bluntschlinak legujabb e tárgyú művét: Geschichte des allgem. Staat-rechts. München 1864.

⁵⁾ E tudomány történelmének tárgyalása lehető külön-féléseiről. W. Tolomei: Corso elem. del diritto naturale o razionale (2. kiad. Padova. 1855.) 42. §. — V. ö. e tárgyban még Stahl i. m. bevez., Kaltenborn i. m. 8. l. Warnkönig i. m. 14. §.

merítő életrajzát adni, e célnak megfelelőleg azon tárgyalási mód kínálkozik leghelyesebbnek, mely nem csupán az egyes e szakban említésre méltó írók neveinek s irodalmi működésök eredményeinek, illetőleg műveiknek (netán ezek külszerűségét vagy beltartalmát is illető rövid észrevételekkel kísérve) feljegyzésére szorítkozik (könyvészet), hanem azok felfogását, gondolkodás módját, eszmekörét, jelentőségét és hatását is az életre rendszeres s az egésznek áttekintését megkönnyítő összefüggésben körvonalozza.

De nem elég csupán a követendő módszerrel jönni tisztába, hanem a rendszeres összefüggő tárgyalás s a bölcsészeti jogtudomány sajátlagos kifejlése azon időpontnak kijelölését is követeli, honnan a kiindulás vendő. E követelmény felemlítése, s ennek kapcsában a kiindulási pont kijelölése iránti kérdés semmi jelentőséggel nem bírna, ha e tekintetben az íróknál egyöntetű eljárásra találnánk.⁶⁾ Egyébiránt e különböző eljárás legtöbb irónál czélzatosan történik, s az mint egyszerű tény magyarázatát s igazolását azon különös célban találja, melyet az illető író szeme elé tűz, s melynek kielégítésére az általa választott kiindulást megfelelőnek tartja.

A kiindulási időpontot⁷⁾ itt helyütt mindennek előtt a tárgyalás fenebb jelzett külső célja határozza meg, mely követeli, hogy a tárgyalás ne csupán azon időszakra szoríttassék, midőn a bölcsészeti jogtudomány, mint már kész tudomány egész rendszeres alakban jelenik meg az emberi tudás történetében, hanem mivel minden tudománynak meg vannak az előbbi időszakokban saját gyökerei, melyekből az az idők folyamában önálló törzsszé nőtte ki magát, az azon időszakokra is kiterjesztessék. melyekben a bölcsészeti jogtudománynak legelső gyökerei lelhetők. — De más oldalról az itt szóban forgó tudomány történelmileg kifejtett sajátzerűsége azt is követeli, hogy a tárgyalás ne tovább, mint csak azon időpontra terjesztessék ki, melyre ama tudománynak, tekintve jelen állapotát, történelmi folyamát szakadatlan összefüggésben visszavezetni lehet. — Mint-hogy a bölcsészeti jogtudomány nem egyéb, mint a jogélet fölötti bölcselkedés eredménye, innen annak kezdeményezéséről csak ott lehet szó, a hol egyrészt a jogéletnek önálló, egyéb életköröktől megkülönböztetett felfogását vagy legalább a közélet önálló, szabad alakítását, másrészt pedig a minden megkötöttségtől ment szabad gondolkodás, bölcselkedés művelését is tapasztaljuk.

E tulajdonokat az ó-kor keleti népeinél, melyeknél a vallási despotismus úgy a gondolkodás, mint az élet világában az alakítás szabadságát megköté, hiába keresük;⁸⁾ mely tüneménynek okát egyrészt azon népek

⁶⁾ Mig némelyek ugyanis az ó-korra mennek vissza, s itt is majd a keleti népeknél, majd csak a görögöknél vagy épen a rómaiaknál kezdik tárgyalásukat; — mások tisztán az új-korra szorítkoznak s nagyobb részt Grotuss epochalis művét veszik fel kiindulási pontul. — V. ö. Hildenbrand: Geschichte und System d. Staats- u. Rechtsphilosophie. (Leipzig. 1860.) 1. §. elején.

⁷⁾ Szépen és alaposan fejtegeti e kérdést Hildenbrand i. m. 4. s k. l. — V. ö. továbbá még Kaltenborn i. m. 29. l. — Geyer: Geschichte und System der Rechtsphilosophie. (Innsbruck. 1863.) 6. s k. l. — Walter: i. m. 499. §.

⁸⁾ V. ö. Mohl i. m. I. 219. s k. l. Ueberweg: Geschichte d. Philos. I. 6. §. (4. k. Berlin. 1871.) Kaltenborn i. m. 29. l. „Im Oriente . . . kommt es noch zu keinem selbstständigen Rechtsleben. Ebenso wenig erhebt sich der Orient zur Philosophie. Eine Rechtsphilosophie kann demnach hier nicht gesucht werden. Der religiöse Staatsdespotismus vindicirt sich die unumschränkte Herrschaft über das religiöse, sittliche und rechtliche Gebiet.“

természetes hajlamából, s másrészt sajátzerű vallási világnézetükből lehet megmagyarázni.⁹⁾ Mennyiben volt-e népek élet- és gondolkodás módja a nyugoti népek életének és gondolkodásának alakítására befolyással? — e kérdés megfejtése itt döntő nem lehet.¹⁰⁾

Ellenben az ó-kor nyugoti népeinél, névszerint már a görögöknél is nemcsak határozottan önálló s minden vallási megkötöttségtől ment bölcselkedést, hanem a szociális életnek, habár nem is önálló jogi felfogását (miként a rómaiaknál), de mégis minden külső hatalomtól szabad alakítását találjuk, úgy hogy a görögöknél a jogélet feletti bölcselkedés mindennek előtt az összes életkört magában tartalmazó szociális élet fölötti bölcselkedés alakjában tűnik fel. E körülmény, hogy t. i. a jogbölcselkedés, habár még nem is a maga tisztaságában, legelőször a görögöknél lép az emberi tudás világába, valamint ama történeti tény is, mely szerint az a római jogtudomány alakítására, s a közép- és új-korbeli gyakorlati bölcselkedésre is részint közvetlenül, részint pedig csak közvetve nem csekély befolyással volt, egyaránt szükségessé teszik, s így eléggé indokolják is azok eljárását, kik a bölcsészeti jogtudomány történelmének tárgyalását a görögökkel kezdik.¹¹⁾

Tisztába levén hozva a kiindulás időpontja, további megfejtendő kérdés: mily rendben történjék a tárgyalás?¹²⁾ — Itt az íróknak pusztá elősorolása s nézeteiknek vázolása időszaki rendben (miként ezt Raumer teszi) sem kellő áttekintést, sem a kitűzött célnak megfelelő tájékozást nem nyújtana. — Minthogy minden tudomány azon kölcsönös viszonyból fogva (hatás és visszahatás), melyben élet és tudás egymással létezik, az emberi nem művelődésével kapcsolatosan fejlődik, innen itt csak is oly tárgyalási rendszert lehet és kell követni, mely midőn egyrészt az emberiség culturfejlődését figyelembe veszi, másrészt a bölcsészeti jogtudomány, mint sajátzerű tudományág, fejlődésének benső mozzanatait sem hagyja tekinteten kívül.

Ehhez képest a tárgyalás leghelyesebben mindennek előtt a már ismeretes három: ó-, közép- és új-korszak, s másod rendben azon alapfelfogások szerint történik, melyek — miután a bölcsészeti jogtudomány egyrészt anyagilag a jogtudomány, s másrészt alakilag a bölcsészet ágát képezi, — akár a jog, akár a bölcselkedés körül koronként felmerültek.

Dr. WERNER RUDOLF,
kassai kir. jogakadémiai tanár.

(Folyt. köv.)

Productiv erők.

„Munkán, értelmes s jól rendezett tevékenységen, meg a nemzeti productiv erők teljes fejlettségén sarkallik a vagyonosságban előmenetel.“ Gr. Széchenyi I.

A) I. Vezérelvek.

A nemzetgazdaságtan egész rendszerének, de főleg a vizsgálódásunk tárgyát képező productiv erők természete és sze-

⁹⁾ Ez okokról kimerítően és szépen értekezik Hildenbrand i. m. 5—10. l. — E népekről különben W. Ahrens, Raumer, Walter, Geyer, Welcker stb. műveit, valamint Ahrens és Warnkönig jogencyclopaediáját. Carmignani I. k. 131. s k. l.

¹⁰⁾ L. e kérdésben Zeller: Philos. der Griechen. I. k. 18. s k. l. (2. kiad. Tübing. 1856—1868.)

¹¹⁾ V. ö. Hildenbrand i. m. 5. l.

¹²⁾ V. ö. e kérdésre nézve Pauler i. m. 67. §. és 11. — Tolomei i. m. 44—6. §. 1-ső kiad. 67—8. §. — Ahrens érték a Holtzendorf által szerkesztett „Encyclop. der Rechtswissenschaften“ czimű műben, és Naturrecht od. Philos. d. Rechts u. Staates. (Wien. 1870.) I. k., Mohl i. m. I. k. 219. l. — Rossbach: Perioden d. Rechtsphil. Regensb. 1842. — Warnkönig i. m. 15. §.

repének kellőbb méltatása végett nagy fontosságu azon sarkelvek és igazságok felismerése, melyek az embernek, mint gazdálkodási tevékenységet kifejtő személynek természeti alapjaiságaiban gyökereznek. Ennélfogva értekezési tárgyam tüzetes fejtegetése előtt az alább elősorolandó vezérelveknek feltüntetését előrebocsátani megkísérlem, melyek az embernek haladási, vagyis tökélyesedési képességében, továbbá társulási hajlamában, akaratszabadságában, végre erkölcsi és jogi felelősségében rejlenek. Mindezekről egyenként fővonásokban értekezem.

Első vezérigazságu kiemelendő az embernek haladási, művelődési képessége, mely által mind anyagi, mind szellemi szükségleteinek kielégítésére szolgáló erők és közegek felett tökéletesebb, szabadabb és állandóbb rendelkezést szerez; e mozzanatot főleg az észszerű, nemzetgazdaságilag helyes, tehát virágzó korszakot jellemző fenyűzés elterjedésében nyilvánulván. Az ember ezen haladási természetén alapul gazdasági működésének jellege, mely lényegesen különbözik az állatoknak szükségleteiket kielégítő tevékenységétől. „Egy állat sem fejt ki gazdálkodást, még a tanulékony majom és a ravasz róka sem; noha mindketten a természetből meritik táplálékukat, melyet azonban csak érzéki életökre vonatkoztatnak. A fecske ma is úgy építi fészket, mint ezer év előtt, a pók hálóját épen akként szövi mint évezredekkel előbb. Ellenben az embernek hajléka és butora kezdetben aránylag végtelenül tökéletlenebbek valának, melyeket azonban végtelenül tökélyesíteni megtanulta“ (Schäffle: das gesell. System der menschl. Wirthschaft), mihez Carey-vel hozzátehetjük, „miután egyedül az ember tartja emlékezetben tapasztalatait, s huz hasznát elődei tapasztalataiból“. (Carey: a társadalmi tudomány kézi könyve.) Szépen mondja erre vonatkozólag Kautz: „e törvénynek t. i. a haladás törvényének köszönhetjük, hogy az emberiség szabadságban és műveltségben, gazdaságban és jólétben, egyenlőség és testvériségben már oddig is meglehetősen előrehaladt, s hogy nemünk történetében minden, ez irányban tett hódítmány, mint ok és okozmány, az általános előmenetel és tökélyesedésnek szolgál alapul és biztosítékul“. Kautz: Nemzetg. és Pénzügytan.

Második irányelv vizsgálódásunk terén: hogy az ember társulásra van utalva, melyet Carey az embernek legnagyobb szükséglete gyanánt tekint. Valamint — ugymond — a bolygók egymás felé nehézkednek: úgy vonzódik az ember az emberhez. Az emberiség életét az egyéniség és társiaság kettős törvénye kormányozza. A vonzás és ellenvonzás tartja fenn az egyensúlyt a világegyetemben és a társadalomban egyiránt. „Társulás nélkül az egyén elszigetelt állapotban maradván, sem anyagi sem erkölcsi szellemi rendeltetését el nem érhetné. A társaság azon társadalmi erő, mely az egyéniségek különböző tehetségeit a foglalkozások sokfélesége alapján az állandó szabad cseroforgalomban kifejleszti, és mely nemcsak a térben egymás mellett létezőket, hanem az időben egymás után következő nemzedékeket összefűz, az érdekközösség — solidaritás nagy eszméjét felkelti és azt megszilárdítva fentartja, melynek szempontjából méltányolhatók különösen a feltalálások és felfedezések, valamint a buvárlatok megtételére és a tőkék takarítására irányzott működések és törekvések.

Harmadik sarkelv, miszerint az ember mint eszes lény és a személyiség birtokosa szabadsággal van felruházva, melynek alapján mind physikai munkájának és erkölcsi-szellemi tehetségeinek, mind a külvilág s természetnek öncéljára való akadálytalan felhasználására törekszik és képesítettik. Ezen szabadság által a gazdasági műveltség azon fokára emelkedik, melyen a jó, igaz és szépnek magasabb eszméi gazdálkodási közegeit is az alak és izlés tekintetében áthatják, megnevesítik. Azonban a mesterséges intézkedésektől mentes akadályok ellen biztosított gazdálkodási tevékenység a rend megállapítását és fentartását követeli, miután különben is a rend és szabadság egymást feltételező és kiegészítő fogalmak. „Ha az ember tervszerű rend, számítás, be- és előrelátás, valamint szükségleteinek állandó kielégítésére irányzott gondoskodás nélkül gazdálkodnék: ipari tevékenységének nyereségei csakélyek lennének, a maradandóságot nélkülöznék.“ (Schäffle.)

Az imént jelzett igazsággal szorosan összefügg azon további emberi sajátosság, mely a negyedik fölvet tartalmazza, hogy tetteiért teremtője, önmaga és embertársai előtt felelős lévén, vallás-erkölcsi és jogi kötelezettségek terhelik, melyekre nézve találólag jegyzi meg korunk egyik legjelesebb nemzetgazdájja Chevalier Mihály: „napjainkban minden ember szabad akar lenni; ámde a szabadsággal felelősség is jár, és csak azon ember lehet igazán szabad, a ki saját és családjának felelősségét

megbírja“ és más helyen „... ha az ember szabad, saját veszélyére az, mert felelős. A szerint, a mint szabadságát jóra vagy rosra használja, nyer jutalmat vagy büntetést. És e felelősségi törvény feltétlen e földön, ha nem is az egyedekre, legalább a társadalmi osztályok és nemzetekre nézve.“ (Chevalier M. Értekezés a gazdaságról.)

II. A javak természete, nemei és a vagyon jelentősége.

Hogy mind a fenebb elemzett mozzanatok kiegészítése, mind pedig a termelésnek alább kifejtendő természete jobban feltüntessék: helyén lesz az emberi szükségletek és javaknak fogalma, lényege és osztályozása fölött általában a következő főmegjegyzéseket tenni.

Az ember physikai és erkölcsi-szellemi természetéhez képest, rendeltetésének elérhetése végett különböző szükségletek kielégítésére van utalva, melyek tekintetében tehát a javaktól némileg függ; ezen függésnek mérvét nagyobb részt három tényező határozzán meg, u. m.: a természeti viszonyok, foglalkozások és a műveltség.

A mi a természet hatását illeti, erre nézve azt emelem ki, hogy az égalji viszonyok nagy különbséget okoznak a nemzetek táplálkozása, ruházata stb. tekintetében, úgy mint közvetve az egyéni és társadalmi szellemi világban is; mikről alább többet a természet elemzésénél.

Hogy az életnek és foglalkozások is a szükségletek nagy eltérésének forrásai, valamint a nem és kor különbsége: abból is felismerhető, ha a két nem és különböző korosztályok, vagy ha a nomád, földművelő, iparos és kereskedő osztályok igényeit és törekvéseit észleljük.

Kiváló befolyást gyakorol végre szükségleteink változatoságára a műveltségi állapot, mely anyagilag és szellemileg bár kisebb de fokozottabb igényeket költ. Erre vonatkozólag Kautz azt jegyzi meg: hogy teljes joggal állithatni, hogy szükségseink és művelődésünk egymást mint ok és okozmány kölcsönösen feltételezik. „Kaum ist der Mensch gegen Wind und Wetter geschützt, so will er eine Wohnung haben; kaum hat er sich bekleidet, so will er sich schmücken; kaum hat er die Ansprüche des Körpers befriedigt, so eröffnen Studium, Wissenschaft, Kunst seinen Neigungen ein Feld ohne Grenzen.“ (Bastiat: harmonies économiques. Schäffle.)

Jeleztetvén az előadottakban a szükségeknek lényege, átterek a javaknak általában, és a nemzetgazdaságiaknak fővonásában ismertetése és osztályozására.

Az emberi szükségletek bizonyos tárgyak és közegek által fődötethetvén, ezek általában, a mennyiben azok kielégítésére vonatkozva az embernek használnak, vagyis használati képességük elismertetik: javaknak, jószágoknak nevezetnek. Miután azonban ezen közegeknek szükségét fődöző képessége iránt az ismeretek és nézetek a fenebb jelzett okokból változnak: következik, hogy a javak fogalma csak viszonylagos; hogy azonban nélkülözhetlenek vannak, — erről alább. A javak relativ természetéből foly: először, hogy némely tárgyak különböző időben és helyen azon tulajdonukat, mely szerint a javakhoz soroltatnak, majd megnyerik pl. több gyógyszer és a dohány stb. majd elvezetik pl. dárdák és búvszerek; noha más tekintetben fentarthatják, mint az érmek régészeti szempontjából; másodszor, hogy a javak általán véve igen sokfélék, melyeknek osztályozása következőleg tehető: a) anyagi és szellemi javak, a szerint, a mint physikai vagy erkölcsi-szellemi szükségseink közvetlen kielégítésére szánvák; b) a fentebbiek felosztásától jól megkülönböztetendő „materiell“ és „immateriell“ javak, az első az anyagi külvilághoz tartoznak, míg az utóbbiak közös jellege, hogy érzékekkel külsőleg fel nem foghatók; ide tartoznak: a szolgáltatások, jogok és kötelezettségek és a társadalmi javak — Herrmann szerint — vagy életviszonylatok, melyekről szintén alább szólnak; c) szükséges, nélkülözhetlen és nélkülözhető javak, am azok feltétlenül megkívántatnak létünk biztosítására, emezek pedig, melyek hasznosak és kényelmiek lehetnek, az életet szebbe és kellemesebbé teszik; d) továbbá általánosak és különösök t. i. egyes személyek, osztályok, vagy mindenki vagy legalább sokak szükségleteit fődözők; e) egyes vagy többes használatuak, a mint egy vagy több irányban használnak, pl. a lausculak vagy a fa stb.; f) személyiek, alanyi és tárgyiak, az előbbiek alatt, melyek benső javaknak — biens internes — is nevezetnek, (Storch) a melyek érzékiek vagy szellemiek, — értjük azt, a mit valaki adományul bír a természettől és bensejében öntevékenysége által kifejt; erre nézve Storch a fő- és segéd vagy mellék személyi javakat különböztöti meg; am azokhoz soroltatván: az egészség, ügyesség, ismeretek, műizlés

(goût), erényesség és vallás (culte); emezekhez: a biztonság és szabad nyugidó (loisir). (Kosegarten: Nat. Oekon.) Tárgyi javak azok, melyeket az ember a kültermészet segítségével hoz létre, vagy attól szabad adományként nyer; g) tulajdonba hozhatók és birtokot kizáró javak, a mennyiben azokra a tulajdon megszerzése lehetséges vagy nem, pl. a levegő és világosság szabad javak; ezekkel azonban nem azonosíthatók sem az uratlan javak (res nullius), melyek felesleges mennyiségben létezvén, mint műveletlen népeknél a föld és fa, — szabad foglalás tárgyai; sem a magántulajdonban nem levő forgalmon kívül helyezett javak (res extra commercium positae), pl. államjavak elemei; minthogy ezen tulajdonságuk megszűnhetik.

Schäffle szerint a javak még következőleg különböztethetők meg: 1. helyettesíthetők és helyettesíthetetlenek, de nem jogi értelemben fungibilisek, hanem akként, hogy p. o. a fa helyett szén, vagy a gyarmati cukor helyett répacukor használtatik; 2. elválasztott és összekötött javak — connexe Güter — lehetnek, ez utóbbiak egy és ugyanazon célra együtt használtatván, mint a kávé és cukor; 3. affectionalis javak, melyeknek használhatósága azon személyes viszonyokon gyökerezik, melyeket azokhoz az érzelmek csatol.

E helyütt főfontossága a közgazdasági javak rövid elemzése, minthogy ezek helyes megállapítása biztosíthatja azon vezérfonalat, mely vizsgálódásom terén vezetend. Miért is tárgyalni fogom a gazdasági javak természetét és nemait fővonásokban.

Gazdasági javak alatt azon jóságokat értjük, melyek valamely valódi, észszerű és erkölcsös (Roscher) emberi szükség kielégítésére felismert képességgel bírván, egyszersmind forgalomképesek, vagy annak előmozdítására alkalmasak, szóval forgalmi javak (Kautz). Ennek indoklására szolgáljanak ezek:

hogy ugyanis a szükségletek fődöztethessenek, ezeknek közegei vagyis a javak megszerzendők vagy rendelkezési körbe vonandók; e szabályban leli igazolását a tulajdonjognak nagyhorderejű intézménye, mely alól kivételt a fentebb jelzett szabad javak képeznek. A szerzés vagy közvetlenül munka által — nem tekintve az ajándékozás eseteit — vagy közvetetten ellenszolgáltatás, illetőleg csere által eszközöltetik; mely utóbbi mozzanatban rejlik a forgalomnak, mint „viszonylati élő hálózatnak” jelentősége is, mely által a javaknak áttétele és menetele más tulajdonba lehetségesítettik.

Ezek után azon vitatott tan tárgyalandó még, (képviselői: Mill St. Malthus, Rau, Baudrillart, Kosegarten stb.) mely szerint az erkölcsszellemi javak a közgazdasági vizsgálódások terén figyelmen kívül hagyandók volnának; mely tant a következő főérvekkel törekszenek igazolni: hogy a szellemi javak és azok eredménye jól megkülönböztetendők, miután amazok bensőleg létezvén, a gazdaságot nem nagyobbítják, — különben is a szellemi javak alkatrészei, nem pedig eszközei az emberi jólétnek; továbbá, hogy a fogyasztás — consumtio — egész tana, mint minden gazdaságnak lényeges eleme, csak az anyagi külső javakra alkalmazható (Kosegarten); végre azért, mivel a szellemi javak sem el nem idegeníthetők, hanem csak közölhetők, sem nem becsülhetők, leltározhatók stb. (Malthus.) Azonban ezekre azt felelhetjük, hogy a mi főleg a szellemi javaknak fogyasztását illeti, ez nem oly értelemben veendő még az anyagi javaknál sem, hogy általa az anyagnak mindig meg kellene semmisülni, miután a nézetek változása — divat — miatt is elveszhet a javak értéke, tehát fogyasztathatnak. Továbbá, habár elismerjük, miszerint a nemzetgazdaság vizsgálódását ki nem terjesztheti a tudományok összes körére feladatának félreismerése nélkül; noha megengedjük, a gazdasági javaknak közvetlen azon feladatát, mely az anyagi jólét előmozdításában áll, míg a magasabb cél az erkölcs-szellemi boldogság; és végre, amár nem tagadjuk a szellemi javaknak ama természetét, hogy a forgalomban kiválólag anyagi javakkal cseréltetnek be — Schmitthenner szerint commensurabilisek: mind a mellett a szellemi javakra tudományunkban is kellő tekintet fordítandó, miután főleg a forgalomképesség tekintetében a gazdasági javak fogalma alá esnek; miután csak a szellemi javak elismerése és felvétele által képesítettünk több nemzetgazdasági tünemény magyarázására, mint a feltalálásoknál a műiparban, — valamint a szellemileg foglalkozó társadalmi osztályok érdekeinek kellőbb méltánylására; végre, miután a szellemi javak forrásai lehetnek nagy anyagi gazdag-

ságnak. E tárggyal alább productiválásuk tekintetében még foglalkozván, csak Roscher szavait idézem: „Aber eine Tünze- rin ersten Ranges oder ein weltberühmter Arzt, schiffbrüchig und nackt in Nordamerika ans Land geworfen, sind doch gewiss „vermögender“ sobald man sie erkennt, als ein blinder Bettler der mitfuhr?“ (Roscher: System der Volkswirtschaft.) „Nem termékeny lapály, hegyek, ásványok, stb. teszük a köz- erőt, hanem az ész, mely azokat józanon használni tudja.“ Gr. Széchenyi I. Hitel.)

Az előadottak alapján a nemzetgazdasági javak következ- zők: I. Anyagi ingó és ingatlan küljavak, melyekről még alább a tőkéknél szó leend. II. Személyes szolgálatok, melyek által vala- mely előny vagy haszon közvetlenül nyújtatik, s melyek közön- ségesek, pl. a szolga, cselédei; vagy magasabb képzettséget felté- telezők, pl. az orvos, bíró szolgálatai. Ezekről is alább többet. Azonban egész személyeket mások által közegek gyanánt tekin- teni, mint ez az emberevő vadnépeknél és ott történik, hol még rabszolgák léteznek: merőben ellenkezik a humanitással; szé- pen mondja erre nézve Schäffle: „Der Adel der Persönlichkeit ist so stark, dass selbst der unpersönlich gewordene Körper, die Leiche nicht als wirthschaftliches Mittel vorwendet wird, dass jene Schuhwichse- und Patentdüngerfabrikanten, welche die Beinhäufen von Waterloo und Sebastopol ausnützten, der allgemeine Abscheu traf!“ III. Jogositványok és követelések, mint: kötelezvények, szolgalmak. IV. Természeti és társadalmi viszonylatok, azaz: küljavak és emberek iránti vonatkozások, pl. jeles czég; helyi természetes előnyök: vaspályák indóházai- nál stb. V. Forgalmi javak, melyek a közlekedési ügy előmoz- dítása és élénkítésére szolgálnak, mint: folyamok, ország- utak stb.

SZELE ANDOR,
jogtanár.

K ü l ö n f é l é k .

(Quousque tandem. . .) Még a mult évi december hóban sürgősen tárgyalatott a pesti váltó- s kerék. kir. tör- vénszék személyszaporítását rendező törvényjavaslat; de a kinevezések ama törvény szentesítése után 4 hó lefolyása alatt sem eszközöltettek! Avagy talán a kormány utólag teszi tanul- mánya tárgyává a személyszaporítás szükségét? Hiszen nove- zett törvénszéknek ügyforgalmi kimutatása a lefolyt évne- gyedben a tavali ügyforgalomhoz képest 5000-rel szaporodott.

(Dietrich Ignác) volt orsz. képvis., ki „Bíráló“ cím alatt jogi szaklapot tervezett, a „M. U.“-ban kijelenti: hogy miután csak 8 előfizető jelentkezett, a „Bíráló“ nem fog megjelenni.

(A kir. igazságügyminiszter) több előfordult oly eset alkalmából, mely szerint a büntető ügyekben hozott felsőbb bírósági ítéletek és határozatok azok leérkezése után nem hir- dettetek ki azonnal a vizsgálati foglyoknak, — körrendeletileg utasította az erdélyi e. f. kir. törvénszékek elnökeit, hogy el- nökeik, hogy elnöki jogkörüknél fogva intézkedjenek az iránt, miszerint jövőre különösen azon jogerőre emelkedett felsőbb bírósági ítéletek, melyeknek érvényre a kihirdetés alkalmával veszi kezdetét, — a törvénszékekhez érkeztek után legkésőbb 3 nap alatt mindenkor kihirdetessenek, illetőleg foganatba vé- tessenek.

(Az angolországi felsőbb bírósági szervezet reform- jára) vonatkozó bill, — mely már két parlamenti ülészak óta van szönyegen, — f. évi febr. hóban a lordkancellár által a felsőház elé terjesztetett.

E refermtervezet elvileg magában foglalja a közönséges magánjog s a méltányjog (Equity) összeolvasztását is, melyek Angliában évszázadok óta egymástól eltérő irányban fejlődén, külön anyagi s alaki jog képződését eredményezték.

Az említett összeolvasztással egyidejűleg megszűnik a polgári ügyekre nézve főnálló három főtörvénszék, illetőleg a három egy központi főtörvénszékké egyesítettik, melynek amazok külön ítélőtanácsait fogják képezni, egyelőre megtart- ván eddigi elnevezéseiket. Továbbá, a végrendeleti s házassági, a csőd- és az admirális ügyekre nézve főnálló külön tszékek szintén mint ítélőtanácsok az új központi főtörvénszékbe fog- nak bekebelezettni. Azonban a bírák nem osztatnak be mara- dandólag az egyes tanácsokba; hanem időről időre az egyik- ből a másikba áthelyezhetők, miáltal az új intézmény ré- szeinek élénkebb s egyöntetűbb lényegesen előmozdítatik.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KOZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyghylés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A halál általi hitelesítésről. Dr. Plósz Sándor, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — A házassági vagyoni jog Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály egyetemi tanár urtól. — Productiverök. Dr. Szele Andor, jogtanár urtól. — Hagyatéki eljárás. Konrád Sámuel, kir. aljárásbíró urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok. — Törvényjavaslat.

A halál általi hitelesítésről.

Jelen értekezésem kidolgozására egy bírói gyakorlatomban előfordult eset adott alkalmat. Szolgáljon ezen eset bevezetésül, és kövessük általában lehetőleg azon utat, melyen magam haladtam. A tárgyal vett intézmény kifejtése mellett, az általam követett és nálunk, különösen perrendtartásunk értelmezésénél meglehetősen járatlan ut, szükségességének kimutatása lesz tanulságos.

Az eset, melynek csak lényegére akarok szorítkozni, a következő volt. Az ítélet tartalma póteskü letételéről feltételteztetett. A fél, kinek az eskü jogérvényesen oda ítéltetett, annak letételére készségét kellő időben bejelentette, azonban időközben megtévelyodott. Képviselője, az országos tébolyda igazgatóságnak hivatalos bizonyítványával igazolva az elmebetegséget és azt, hogy a kigyógyuláshoz előreláthatólag nincs remény,¹⁾ a ptr. 244. §-a alapján kéri az esküt letettnek kimondatni. Igazolja azt is, hogy a fél az általa sajátkezűleg aláírt tényvázlatban az eskü letételére, a megítélt eskü szövegében foglalt ténykörülmények kijelölése mellett, ajánlkozott. A kérdés ezek szerint csak az volt, vajjon alkalmazható-e a ptr.-ban a halál általi hitelesítés iránt foglalt intézkedés és pedig nevezetesen azon irányban, hogy az eskü letettnek tekintessék, beállott elmebetegség esetében is. A két eset első pillanatra hasonló, mindkettőben esküképtelenségről van szó.

Könnyebb áttekinthetés végett idézzük mindenkélt a törvényt, melynek alkalmazhatóságát vizsgálni akarjuk. Ez következően hangzik:

Czímfelirat: „Halál általi hitelesítés.”

„244. §. Ha azon fél, kinek az eskü jogérvényesen oda ítéltetett, az ítélet hozatala előtt vagy után meghalt: az érdekelték kérelmére az ellenfélnek a bíróság minőségéhez képest sommás uton, vagy a 144. §-ban szabályzott eljárás szerint leendő meghallgatása után végzésileg döntenek el: vajjon lehetnek az esküt a fél jogutódai, vagy pedig az az elhalt fél által letettnek tekintendő. Az eskü letettnek csak azon feltétel alatt tartathatik, ha a fél arra személyesen vagy e végre különösen meghatalmazott megbízottja által ajánlkozott, s egyszersmind kijelölte azon ténykörülményeket, a melyekre megakart esküdni. Az e kérdésben hozott végzés ellen mindkét fél felebbezéssel élhet.”

¹⁾ Azon kérdés, hogy minő időtartamu elmebetegség lehet jogilag az esküképtelenség tekintetében a halállal egyenlőnek tartani, itt mellőzük. Ez quaestio facti. Hogy az eskületételt a végtelenig halasztani nem lehet, világos.

Maga az idézett törvény szövege és a ptr. rendszere a következők megfontolására utal.²⁾

A törvény szavaiból a nyelvtani magyarázat útján nem lehet azon értelmet kihozni, hogy a törvény az elmebetegség folytán beállott esküképtelenségről is akart volna intézkedni. A szavakból úgy látszik, hogy a törvény ezen esetre nem gondolt.³⁾ De a törvény rendszere, a kérdéses intézkedésnek egyéb intézkedésekkel összefüggése sem nyújt ez irányban támpontot. A 244. §. kivételt képez a törvénynek a dolog természetével megegyező azon rendelkezései alól, hogy az eskü az által teendő le, kinek az odaitéltetett, és letettnek csak akkor tekintethetik, ha az valóban le is tétetett.⁴⁾

A törvényben kifejezni akart gondolatot kutató törvényt magyarázat nyelvtani és rendszeres iránya tehát csak azon negatív eredményre vezet, hogy ezen uton el nem dönthetjük, vajjon akart-e a törvény a felvetett esetről is intézkedni⁵⁾ vagy nem. Kitűnik továbbá már ezekből is, hogy az értelmezés útján csak akkor érhetünk el pozitív eredményt, ha a törvényben kifejezett gondolatot előállítottuk.

Hason eredményre jutunk, ha a törvény hasonlóságot akarjuk alkalmazni. Ismert régi szabálya az analogiának, ubi eadem legis ratio, ibi eadem legis dispositio. Ez annyit jelent, hogy ha a törvény egy esetről intézkedett és ehhez hasonló eset merül fel, mely ép azon oldalról, melyről a törvény az egyik esetet szabályozta, azzal megegyezik, hogy ekkor a törvény a másik esetre is alkalmazandó. Ismeretes továbbá az

²⁾ Nem tartom feleslegesnek ezen következmények kifejtését, mert ezek képezik bizonyítékát annak, hogy a törvényből magából, mint a legtöbb esetben úgy a jelenben sem lehet annak értelmét és erejét felismerni, mit nálunk nem szoktak kellően szem előtt tartani. Hogy az értelmezés és törvényhasonlóság alapelveinek bár lehetőleg rövid fejtegetésébe belebocsátkozom, úgy hiszem a hazai tankönyvek legalább többjeinek és a gyakorlatnak is eléggé elterjedt téves felfogása által igazolva van. Egyéb iránt az itt e részben kifejtettek nézve minden más helyett Unger Syst. §. 10. és 13.

³⁾ Ha itt és a jelen értekezésem folyamában a törvénynek és nem a törvényhozónak tulajdonítom a gondolatot, és illetőleg az előbbi gondolatát kutatom, azért történik, mert a törvény kihirdetése által a törvényhozó akaratától független léte nyer. Ezen önállóságból következik, hogy a törvény gyakran mást gondol, mint a törvényhozó. L. Unger §. 13. N. 28.

⁴⁾ Ptrs 239. és 244. §§. Itt csak a systematicus értelmezés szempontjából utalok a törvény kivételességére. Azon tan hogy a kivételek szorosan értelmezendők ily általánosságban felállítva téves, mindig a törvény valódi értelme kutatandó.

⁵⁾ Ezt fel kellene vennünk, ha ki tudnánk mutatni, hogy a törvény a halálról csak példaképen emlékezett meg.

is, hogy a ratio alatt egyedül a ratio juris, vagyis a dolognak a törvény által elismert természete értendő, mert csak ebből lehet arra következtetni, hogy a törvény a nem szabályzott esetre is, ha arra gondolt volna, ugyanazon intézkedést teszi. Ép azért ott, hol a törvény a dolognak általa elismert természetétől eltér, czélszerűségi vagy egyéb okokból kivételesen intézkedik, analogiának nincs helye, mert azt, hogy a törvényhozó a hason esetben ugyanazon czélszerűségi okot akarta volna alkalmazni, tudni nem lehet, feltételezni pedig nem szabad. Ez többé nem az adott alapnak logikai kifejtése, hanem törvényhozás volna. És ez értelme az ismert szabálynak, hogy a kivételes törvény analogiát nem tür. Hogy ezen szabály nem alkalmazható ott, hol csupán a törvény szövege szerint mutatkozik kivétel, hanem hogy itt is minden az alapgondolat ismeretétől függ, kétséget nem szenved.¹⁾ Abból tehát, hogy a 244. §. kivételt látszik képezni, még biztos következtést ez irányban sem vonhatunk le.

De a két eset hasonlatossága is csak a törvény alapgondolatának ismeretével lesz elbirálható. Az esetek ugyan egy pontban, t. i. az esküéptelenség pontjában egymással megegyeznek, de azt, mi a jelen esetben az egyedül irányadó hasonlatosságot megállapítja, vajjon t. i. a törvény a halál általi hitelesítést az esküéptelenség szempontjából szabályozta-e, ismét csak a a fenti alapon oldhatjuk meg.

Mielőtt azonban a 244. §. alapgondolatának kifejtésébe bocsátkoznánk, még egy, irodalmunkban meglehetősen elterjedt és az adott esetben is alkalmazott módszer meddőségére akarok utalni. Ezen ugynevezett összehasonlító módszer, melynek egy más iránybani tévességét Savigny oly találóan elbirálta,²⁾ nálunk abban áll, hogy a törvény értelmezésénél annak kiegészítésül és felvilágosításul más idegen törvényeknek gyakran csak látszólag hasonló intézkedései minden bővebb kritika nélkül felhasználatnak. Vagy talán összehasonlító jogtudományt akarnak ezzel gyakorolni? Nem tudom; ha igen, akkor a törvények eredetének és fejlődésének kifejtése nélkül, nagyon helytelenül. Tény az, hogy ez gyakran előfordul. Ökröss a magyar polgári törvénykezési rendtartáshoz „összehasonlító és felvilágosító“ jegyzetekkel irt commentárjában a 244. §-nál megjegyzi, hogy a hannoverai ptrts (291. §.) letettnek tekinti az elfogadott esküt, ha annak letételében az elhunyt az ellenfél vétsége által gátoltatott, és hogy a becsló esküt tudomásuk szerint az elhunyt örökösei is letehetik. Azt mondja továbbá és pedig oly összefüggésben, hogy azt a mi ptrtásunkra is lehet vonatkoztatni: „ugyanazon elvek alkalmazásának van helye akkor is, ha az esküre kötelezett fél elmebetegség folytán vált képtelenné az eskü letételére. (291. §.)“ Hozzáteszem, hogy vannak más törvények is, melyek az esküttevő halálát és annak közbejött elmebetegségét vagy

esküéptelenségét ugyanazon tekintet alá helyezik;³⁾ mig ismét más törvények csakis a halálról emlékeznek.⁴⁾

Ökröss ezen megjegyzése annyival inkább nyomatékosnak látszik, mert ő ptrtásunk szerkesztéséhez közel állott, és mert, mint tudjuk, a ptrts szerkesztésénél idegen törvények is felhasználtattak. Mindazonáltal az adott felvilágosításba bele nem nyugodhatunk. Világos, hogy az idegen törvényt csak akkor használhatjuk felvilágosításul, ha annak alapgondolatát ismerjük és ki tudjuk mutatni, hogy törvényünk ugyanazon alapgondolatot akarta elfogadni. Ez a jelen esetben az egyszerű összehasonlításból épen nem tűnik ki; az pedig, hogy más törvények szintén nem emlékeznek az elmebetegségről, — ha csak e körülményt szerzőjük kisebb találmányának rovására nem akarjuk helyezni, — még inkább arra fog ösztönözni, hogy a törvények alapgondolatait felkeressük és így az eltérés okát felismerhessük. Mint látni fogjuk, ezen eltérések nagyon is indokoltak.

Az eddig felvetett kérdések megoldását csak az intézmény történeti fejlődésének ismerete alapján eszközölhetjük. Lássuk e fejlődést átalában, tekintet nélkül ptrtásunkra.⁵⁾

I.

A halál általi hitelesítés intézménye, azon értelemben, hogy az eskü az elhunyt által átalában vagy bizonyos feltételek mellett letettnek tekintessék, a római, egyházi és germán jogforrásokban ismeretlen.⁶⁾ Eredetét ezen intézmény a középkori doctrina és gyakorlatnak köszöni.⁷⁾ A régiebbek ugyanis a haldoklók kimondásának (effata agonizantium) különös hitelt tulajdonítottak, mert nagy valószínűség harczolna a mellett, hogy a halállal szemben mindenki az igazat fogja kimondani.⁸⁾

Az akkori jogászok koruk szelleme által befolyásolva, miután már előre elfogult álláspontjukból ezen felfogást Theodorus és Valentinianus császárok egy constitutiójának kitételében⁹⁾ is igazolva látták, egész

³⁾ Így pl. a badeni ptrs 563. § a. Az 1864-ki német javaslat 413. és az 1866-ki 426. §-a, ugy az 1872-ki 409. §-a. Az 1866-ki osztr. javaslat 432. §-a.

⁴⁾ Így pl. az 1781-ki osztrák ált. ptrs 233. §-a, az 1852-ki deigl. ptrs. 255. §.

⁵⁾ Ha ezen fejtegetés folyamában néha az adatokat másod vagy harmad kézből veszem, (mit egyébiránt mindig világosan meg fogok említeni) vagy ha kételyeket vagyok kénytelen fenhagyni, ne tulajdonítsák ez szorgalmam hiányának, hanem annak, hogy a legerényebb kíváncsalmnak megfelelő könyvtárt is nélkülözöm.

⁶⁾ Malblanc, doctrina de jure-jurando. Ed. nova. 1820. §. 57. „Deficiunt leges, quidquam de eo casu sancientes, neque legum aliarum argumenta, quorum ingentem cumulum Doctores congesserunt, sive pro, sive contra aliquid probant.“ Lindelof az. Arch. f. civ. Pr. IV. k. 423. old. Strippelmann Eideszuschreibung §. 77. Bayer Vorträge 9-te Aufl. §. 271. Wetzell Syst. III. Aufl. §. 25. N. 31. a.)

⁷⁾ L. egyebek helyett is Lindelof és Strippelmann az i. k. vagy Wetzell az i. h. Endemannt Beweisl. §. 123.

⁸⁾ Származott legyen e felfogás akár a középkor re igiose-mysticus szelleméből mint Lindelof tartja, akár pedig tükrözze az egy egyszerű keresztény gondolkodás módját vissza, mint Strippelmann vitatja, az itt közömbös.

⁹⁾ L. 6. C. ad. leg. Jul. repet. und. (9. 27.) A nevezett császárok ugyanis itt a hivatalnokok megvesztegetésének meggátlása céljából egyebek közt a hivatalnokokat megesketni rendelik az iránt, hogy semmi szín alatt megvesztegettetéseket el nem fognak fogadni. Ezen rendelkezés indoklásául mondják, Et licet nominem divini timoris, contemnendo jure-jurando, arbitramur immemorem, ut saluti propriae ullum commodum ante ponat, — de mintha ezen indoklásuk erejében maguk is kétkednének, jónak látják hozzátenni, tamen ut ad salutis timorem etiam necessitas periculi subiungatur, si quis ausus fuerit

¹⁾ Így ha a törvény pl. szabályul állítja fel, hogy rendszerint mindenki bir cselekvési képességgel, és kivételt tesz a 7 éven alóli gyermekekre nézve, akkor ezen törvény mindazokra kiterjeszthető, kik özüknak birtokában nincsenek, (ált. ptkv 865. §.) mert a ratio az, mindenki ki eszének birtokában van bir cselekvési képességgel. Ellenben a kiskorúaknak adott kedvezmény, mint singularis ki nem terjeszthető.

²⁾ Savigny Syst. I. Vorrede XIX. oldal. „In der That liegt die Sache (sehr einzeln stehende Fälle ausgenommen) tiefer, als dass sie durch eine solche Wahl zwischen entgegengesetzten praktischen Regeln abgethan werden könnte, und ein Werk, welches diesen comparativen Gesichtspunkt im Einzelnen verfolgen wollte, würde an die kindische Stimmung erinnern, die bei der Erzählung von Kriegsgeschichten stets zu fragen geneigt ist, welches die Guten, welches die Bösen waren.“

átalánosságban azon tételt állították fel, *nemo moriens immemor censetur aeternae salutis* és ebből azután az esküre vonatkozólag azt következtették, hogy ha az eskü elfogadása mellett tett állítás a halál előtt vissza nem vonatik, az valónak veendő olyképen, mintha az eskü letételével azonosnak tartották, — *mortem esse loco jurisjurandi*.

Ezen régi nézet¹⁾ az ellene már akkor felmerült ellentmondások dacára²⁾ a 14-dik századbeli olasz és a 15., 16. századbeli német jogászok által³⁾ mint érvényes jogtétel szelvében tanítatott.⁴⁾ A doctrina befolyása mellett átment az a német törvényszéki, nevezetesen a birodalmi kamarai törvényszéki gyakorlatba⁵⁾ és ennek alapján a közönséges német szokásjogba.^{6—7)}

Másrészről azonban a szász tartományokban e tétel érvényre emelkedni nem tudott, ott az elhalt helyett az örökös bocsátatott hit szerint esküre (*juramentum credulitatis*).⁸⁾

Annak megfontolása, hogy azon vélelem, melynek alapján a halál az eskü letételével egyenértékűnek tekintetett, sok esetben kézzel foghatólag nem felelt meg a valóságnak, a már régebben felmerült ellenmondások által is figyelmeztetett lett némely író a szabály megszorítására és alkalmazhatósága előfeltételeinek közelebbi

praebita sacramenta negligere, a megvesztegetést mind a megvesztegetőre mind pedig a megvesztegetetkre *tanquam crimen publicum*, poena quadrupli rendelik büntettetni. A római jogból levont ezen következtetés ellen (melyet a kezén közt lévő régibb írók körül Gaill pract. obs. lib. II. obs. XLIII. is megtesz) l. az ellenkövetkeztetést a római jog más helyeiből Bayer-nél az i. h.

¹⁾ Régiségét igazolja, hogy már a glossa megtámadta, Cap. 14. X. de praesumpt. (2. 23.) „Imo in ultimo articulo non semper praesumatur quod verum dicat aliquis; licet praesumatur quod verum dicat non tamen sit sufficiens probatio iudici. — Et licet heredes necesse habeant stare religioni defuncti, non tamen creditores. L. Strippelmannál az i. h.

²⁾ Így már Baldus, non omnis moriens est Johannes Evangelista l. egyébiránt Malblancnál az i. h. a 221. j.-ben felsorolt írókat.

³⁾ Így pl. Bartolus de Saxoferrato († 1357.) Zasius (1461—1535.) Alciat (1492—1550.) Stryk (1650—1710.) Gaill († 1587.) — Ez utóbbinál az i. h. még egyéb írók is felsoroltatnak. Továbbá Wetzelnél az i. h. N. 31. a). Renaud Lehrb. §. 130. N. 20.

⁴⁾ Így Gaill az i. h. „Mors non minorem fidem quam corporale juramentum meretur. Ita se habet communis opinio.“ Továbbá Strippelmann szerint Setser de jur. lib. IV. cap. 5. „juramentum ut puto pro praestito habebitur, per regulam juris: Mors vim iuramenti habet.“ A kérdéses vélelem másutt is alkalmaztatott, l. Gaill az i. h. „Mors Notarii vim signi et subscriptionis habet,“ — és a tanukra nézve „mors eorum vim recognitionis habet“. L. Endemann is Beweis. §. 123. N. 8.

⁵⁾ Gaill idéz egy 1569. május 12-ről kelt ítéletet „Et secundum hanc notabilem doctrinam fuit iudicatum, etc. In Sachen etc. ist der durch weiland N. angebotener und auferlegter Eid für erstattet hiemit angenommen.“

⁶⁾ A közönséges német jog szempontjából maig is fenállónak tartja ezen tételt és az utóbbi tanított megszorításokat ezen szempontból nem helyesli Wetzell az i. h. Ellenben l. pl. Renaud Lehrb. §. 130. N. 22. és 23. Tény az, hogy a későbbi írók tanaikat mint érvényes jogot hirdették.

⁷⁾ Lindelof szerint a tétel ily általánosságban némely particularis törvényhozás által is szentesített, mások szerint azonban (l. a 29. jegyzetet) ezen part. jogok már a módosított tant fogadták el. Forrásmok hiányában nem szólhatok hozzá.

⁸⁾ L. Zimmermann der Glaubenseid §. 47. N. 20. hol több particularis törvény is idéztetik. A germán felfogás, mely az eskületételét jogot sőt köteleességet is az örökösökre átszállhatónak tartotta (Zimmermann §. 40. Wetzell III. kiad. 262. old.) nálunk is érvényre emelkedett l. Verböcsev Hk. II. R. 37. cz., mely szerint az eskü megítélése után elhalt fel helyett annak legidősb fia vagy fióka tartozik az esküt letenni.

meghatározására indította. Így némelyek kivételt engedtek a szabály alól az esetre, ha az elhalt az eskü letétele körül késedelembe volt.¹⁾ Mások más megkívántatóságokat szabtak.²⁾ Leyser³⁾ a halált az elfogadott eskü letételével azonosnak csak azon esetben tekintette, ha az elhalt vir integer probusque, nec de levitate suspectus, ha az eskü letételére nem csupán meghatalmazottja által, hanem személyesen és komolyan ajánkozott és végre, ha az eskü letétele az elhunyt késedelme vagy huzavonása által nem akadályoztatott.⁴⁾

Ezen megszorítások több kevesebb módosítással elfogadtattak más írók által is, így nevezetesen Claproth⁵⁾ Bülow és Hagemann által.⁶⁾ Malblanc az i. h. lényegileg szintén e nézetet követi, azonban a megkívánt eskünél megkülönbözteti, vajjon a megkíváló önként vagy szükség által kényszerítve kínálta-e meg elhalt ellenfelét az esküvel. Az esküt csak az előbbi esetben tekinti letettnek az utóbbiban ellenben újabb bizonyítást enged meg, nevezetesen az örökösöket tudás vagy nem tudás iránt leteendő esküre bocsátatni véli. Letettnek tekinti továbbá az esküt minden esetre, mit szerinte már Leyser is tanított, ha az eskü letételét az ellenfél késedelme vagy huzavonása gátolja.

Így számos elméletek keletkeztek,⁷⁾ melyek némely particularis törvényhozásban is felvételt találtak.⁸⁾ Mindezen elméletek még abban megegyeznek, hogy az esküt a halál miatt tartották letettnek, *mortem esse loco jurisjurandi*, és pedig mindazon többé kevésbé megszorított ratio alapján, *nemo moriens immemor censetur aeternae salutis*. Nevezük e felfogást a halál általi hitelesítés elméletének.

Azonban már a Malblanc által és szerinte Leyser által is felállított azon szabály, hogy az ellenfél által okozott késedelem esetében az eskü minden esetre letettnek tekintendő, egy más elmélet befolyását tanu-

¹⁾ Így Hahn és Cocceji (1679—1755.) Strippelmann szerint az i. h. 20. j. Ez utóbbinak a porosz törvényhozásban részvétéről l. Stobbe Geschichte d. deutschen Rechtsquellen II. 355. és 449. old.

²⁾ Pl. Mevius († 1665.) art, hogy a bizonyítás legalább a pótesküig sikerült legyen. L. Strippelmannál az i. h.

³⁾ († 1752-ben.) Med. ad Pandekt. Sp. 144. Med. 2. Lásd Lindelof, Malblanc az i. h.

⁴⁾ Ezen három kellék cumulativ kívántatott meg. Az utóbbi kelleket Lindelof másként adja elő. Szerinte ugyanis a harmadik kellék az volna, „praestationem jurisjurandi non mero casu, sed facto quodam adversarii, i. o. tergiversatione in jurando de calumnia vel protestatione, impeditam esse, ut adeo culpa aliqua adversario imputari possit.“ A szövegben előadott felsorolást Malblanc után tettem. L. egyébiránt Malblanc nézetét a szövegben. Amint kiveszem már Leyser is befolyást tulajdonított az ellenfél vétességének, de általános kellékül talán még nem kívánta meg. Magától értet, hogy az elhalt késedelme alatt, melyhez az ok nélküli felebbezést is számították. — csak azon késedelem értetik, mely miatt az eskü a halál közbejötté nélkül nem lett volna megtagadottnak tekinthető. Azon esetet, midőn az eskületétel körüli késedelem következményei még az elhalt életében beállottak, mint ide nem tartozót egész értekezésem folyamában mellőztem.

⁵⁾ Claproth Einl. in den bürg. Proc. 3-ik kiadás II. 327. §. megkívánja hogy, der verstorbene ein Christ und ein rechtschaffener Mann war, — továbbá — auch noch auf seinem Krankenlager an den angenommenen Eid gedacht hat; wenigstens muss diess ausserst glaublich sein etc.

⁶⁾ L. Lindelof az i. h.

⁷⁾ Malblanc az i. h. „Hinc mirus ictorum in decidenda hac questione dissensus.“

⁸⁾ Így Malblanc 223. j. továbbá Claproth szerint az i. h. a Cellei Oberapell. Gerichtsordn. az előbbi szerint a nürnbergi Reformatio. és a porosz ált. prts 378. §. Ide tartozik a ált. osztr. prts 223. §-a is. Ez utóbbiakra nézve l. Renaud Lehrb. §. 130. N. 25. h. még Begr. des Entw. einer deutsch. Civilp. Ord. 1872. a 410. §-hoz.

sitja. Ugyanis már Leyser idejében és részben még előbb némelyek¹⁾ a közönséges német jog szempontjából elvetették a halál általi hitelesítés elméletét, és az esküt csupán akkor tekintették az esküttevő halála esetében letettnek, ha ő az ellenfél vétke által gátoltatott annak letételében. Pufendorf²⁾ ugyan az ellenfél vétkeességének ezen következményt csak a megkínált eskünél tulajdonítja, mely szerinte szerződésen alapul, — ellenben a szükségképi esküt ez okból sem tartja letettnek;³⁾ azonban mások ezen megszorítást nem fogadták el, és az ellenfél szándékos késleltetése vagy vétke által gátolt esküt általában letettnek tekintik. E nézet lényegileg számos újabb író által követett, azonban annak megállapításában és részletes kifejtésében az egyesek ismét eltértek. Így némelyek⁴⁾ azon feltevésből indulnak ki, hogy mindenki az általa okozott késedelem következményeit viselni tartozik és ki kötelezettségének teljesítésében az ellenfél vétke által gátoltatott, úgy tekintendő, mintha teljesített volna, — a véletlent pedig az tartozik viselni, a ki az elveszett tárgyra különös joggal birt (casus nocet domino). Ebből folyólag, ha az elhalt maga volt az eskü letétele körül késedelmes, az esküt le nem tettnek, ha pedig az ellenfél hibája által okoztatott a késedelem azt letettnek tekintik. Az eskünek véletlen által gátolt letétele esetében azonban csak az eskü általi bizonyíthatás vész el,⁵⁾ más uton bizonyítani még min-

Lindelof szerint az eskü általi bizonyítás elrendelése által felfüggesztő feltételes jogviszony keletkezik. Ezen feltétel rendszerint egy bizonyos meghatározott személy által betöltendő. Ha a feltétel véletlen által válik lehetetlenné, miután casus fortuiti a nemine praestantur, az esküt rendelő határozat feloldandó, és a körülményeknek megfelelő más határozat által pótlendő. Ha azonban az ellenfél vétkeessége gátolta az eskü letételét, akkor a dolus és culpa elvei szerint illő, hogy a feltétel teljesítésének lehetlenségéből következő hátrányt ő viselje. De miután az, hogy az elhalt az esküt valóban le is tette volna még sem bizonyos, a hátrány, mely az ellenfélre háromolhat, csak az lehet, hogy az örökösöknek fennhagyassék, az esküt tudomásuk foka szerint, tehát nem tudásuk vagy hitük szerint is letenni, esetleg az esküt visszakinálni, vagy annak letételét, szükségstelenségének kimutatása által (Gewissensvertretung) elhárítani. Azon esetről, ha az elhalt maga késleltette az eskü letételét Lindelof nem emlékezik.⁶⁾

Ismét mások a bizonyítási eszközök elvesztése esetében általában irányadó elveket veszik segítségül, és ez alapon halál esetében az eskü helyett más bizonyítást engednek, azonban mégis azon esetben, ha az eskü leté-

tését az egyik vagy a másik fél hibája gátolta, azt letettnek és illetőleg le nem tettnek tekintik,¹⁾ vagy pedig ez esetben előbbi állapotba való visszahelyezést engednek, esetleg ha az ellenfél vétkes, az esküt az örökösök által letehetőnek tartják.²⁾

Mindezen nézetek megegyeznek abban, hogy a halál általi hitelesítés elméletének alapjául fektetett vélelmeket elvetik, és hogy a kérdésre a dolus és culpa elveit alkalmazzák. Kiemelendő továbbá, hogy jobbára az esküt bizonyos esetekben az örökösök által letehetőnek tartják.

Ezen elméletek leghelyesebben a feltételes jogviszony alapgondolatára vezethetők vissza. Már itt meg akarom jegyezni, hogy itt a halál már csak az esküképtelenség szempontból jó tekintetbe, és hogy ez okból mindezen elméletek az esküképtelenség más eseteire is alkalmazhatók.

A tudomány befolyása a törvényhozásra ez uttal is érvényesült. Több újabb perrendtartás a közbejött halál és általában az esküképtelenség következményeit ez alapon szabályozta.³⁾

Azonban a legújabb tudomány a kérdésnek ily megoldását sem helyeselhetette. A legújabbak ugyanis azon felfogást, hogy az eskü letételének vétkes akadályozása a kérdés eldöntésére befolyással legyen, úgy azt, hogy az eskü letételére kötelezettség vagy jog az örökösökre átszállhasson, el nem fogadják, hanem jobbára azon szempontból, hogy az eskü a perben bizonyítási eszköznek tekintendő, mely a bíró meggyőzésére hat, az utóbb beállott esküképtelenségre minden megszorítás nélkül a bizonyítási eszközök elvesztése esetében irányadó szabályokat alkalmazzák, és a bizonyítandó ténykérdésre újabb bizonyítási eljárást engednek.⁴⁾ Ezen tan több legújabb német törvényjavaslat által is elfogadtatott.⁵⁾

* * *

Ezzel befejezhetjük a tan történeti fejlődésének vizsgálatát. Ennek ismeretével felszerelve vizsgáljuk most már a perrendtartásunknak intézkedését.

Dr. PLÓSZ SÁNDOR,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

(Folyt. köv.)

A házassági vagyoni jog Magyarországon.

(Folyt.)

V.

A hozomány bizonyítása.

A hozományi vagyoni visszakövetelésénél különböző körülmények bizonyítandók, — tekintve a nemeseket, polgárokat vagy parasztokat.

Általában véve a fölmerülő vitás kérdések közül ugyanazon bizonyítási módok (közvetlen vagy közvetett) alkalmazhatók, melyeket a polgári törvénykezési

¹⁾ Gönner az i. h.

²⁾ Linde az i. h.

³⁾ Így a hannoverai prts 291. §-a, — a badeni prts 562. és 563. §§-a, a württembergi 603. §-a, a bajor 482. §-a a hannov. javaslat 462. §-a. Az 1866-ki osztr. javaslat 438. §-ában még egészen ezen álláspontot foglalja el. Ugyanezen elméletből indult ki nálunk is az előbbi gyakorlat, különösen az ellenfél általi felelősségre fektetvén súlyt. L. Frank Közj. Törvénye II. R. 438. §. i. jegyz. Suhajda elj. 84. §. b. jegyz.

⁴⁾ Így Renaud 130. §. Endemann Beweisl. 123. §. ugyanaz Civilproc. 202. §.

⁵⁾ Az 1864-ki német j. 413. §-a, az 1872-ki 410. §-a.

¹⁾ Wernher, Schauburg, Estor, I. Strippelmann az i. h. 24. j.

²⁾ Obs. jur. univ. T. I. obs. 56. L. Lindelof.

³⁾ Gönner Handb. des bürg. Proc. B. II. XXXIX. 6. §. N. f) Grolman Theorie d. Ger. Verf. 95. §. Danz Grunds. §. 370. szerint csak az elfogadott esküről szólnak. Egyébiránt Pufendorf egyoldalú felfogása ellen kikelnek már Malblanc az i. h. 224. j. Claproth az i. h. c) j. — Az alaptalan felelősség szintén vétkül rovatott fel. L. egyébiránt ezen elméletek szempontjából a kérdés helyes megoldását Lindelofnál az i. h.

⁴⁾ Günderode és utána Strippelmann. Lásd ez utóbbit az i. h.

⁵⁾ A megkínálót minden bizonyítástól elejteni, méltánytalan volna. Ő már ugy is veszt. Inkább megfelel, ha a megkínálónak, ki az általa nem okozott kárt kerülni akarja, a kisebb, — mintha az örökösnek ki az eskünek az örökhagyó általi elfogadásából hasznát akar huzni, a nagyobb előnyt nyújtjuk. dig lehet, nevezetesen az eskü letétele az örökösöknek fennhagyható.

⁶⁾ Lindelof-ot követi, Bayer Vortr. §. 271. Nézetét helyesli, de mindenben nem követi Linde Lehrb. §. 311. N. 8.

rendtartás elősorol. ¹⁾ A részletek iránt azonban következő szabályok vannak:

I. A n e m e s e k n é l bizonyítani kell a hozományt:

a) Valóságát (realitatem) vagyis, hogy azt férje házához valóban elhozta; továbbá annak mennyiségét (quantitas); sőt, ha a hozományi javakat természetben kívánná vissza: azok minőségét (species) is.

b) A férj kezére jutását (deventio ad manus maritales), vagyis: hogy azt férjének valóban átadta. E végből pedig nem elegendő a leltárt vagy osztályleveleket előmutatni, mert ezek által még csak a meglét (praeexistencia) igazoltatik, azonban nem zárja ki lehetőségét annak, hogy elköltetett (consumendo), vagy kölcsön adatván, az adósnál ott veszett stb. és soha sem jutott a férj kezébe. Nem elég továbbá a férj elismervénye sem, mivel ő róla az vélelmeztetik, hogy neje iránti túlzó szeretet és kedveskedésből terheli hagyatékát saját örökösei megkárosításával. ²⁾

Ezen elismervény még akkor sem nyújt teljes bizonyítást, ha annak kiegészítése végett felperesképen föllépő nő pótesküet ajánlana. ³⁾

A férj kezére jutást aggálytalan tanuk, vagy oly bizonyítékokkal kell kimutatni, melyek mellett a családságnak gyanuja fenn nem foroghat. ⁴⁾ A hozomány átadása igazoltnak tekintetik, ha a nő bebizonyítja, hogy férje azon időben, midőn a hozománynak kezére lett jutása állittatik, nevezetes fekvőségeket vett, — a nő ellenében pedig nem bizonyittatik, hogy férje ugyanazon időtájban másoktól is kölcsönzött volna pénzt. ⁵⁾

Ha a férj nejének a jegyváltás vagy egybekelés alkalmával jegyajándék gyanánt bizonyos pénzösszeget vagy más dolgot kötelez, és erről írott okmányt ad át: ennek a hozomány bizonyításánál teljes érvénye van, s ezt a férj örökösei meg nem erőltethetik. ⁶⁾ De ha a férj az ily kötelezés terhét csak bizonyos, névszerint kijelölt jószágra szorítja, és ezt később a nő tudtával s ellenmondása nélkül elidegeníti, a nőnek kereseti joga elenyészik. ⁷⁾ Bizonyítani kell végre:

c) A beruházást (investitio in bona maritalia) a férj ingatlan javaiba. E nélkül az öröklött jószág hozomány tekintetében nincsen lekötvén. ⁸⁾ Ily esetben a nő férje szerzeményére utasittatik, melyből hogy kiadandó legyen: elég csak a valóságot és átadást kimutatni; a beruházás bizonyítása itt nem követeltetik. ⁹⁾ Ily esetben a nő, ha férje összes szerzeményeiben öröklik: a hozományt férje jogutódaitól nem kívánhatja; mert a vagyont, melyből ki kellene adni, ő maga bírja. ¹⁰⁾ A férj öröklött javaihoz azért nem nyulhat, mert nem tud beruházást igazolni; midőn pedig a kielégítési alap hiányzik: a hozományi javak együtt elköltött, elemésztettek (consumpta pro consumptis) tekintetnek.

Megjegyzendő, hogy ha a nemes ember csőd alá kerül: ez esetben még szerzeményi vagyonát illetőleg is szükségeltetik a beruházás bizonyítása. ¹¹⁾ A beruházás, illetőleg a hozomány láttatja, t. i. hová lett, mibe fordított, bizonyítva van: ha kimutattatik, hogy a

férj neje pénzével jószágot vett; vagy ősi jószágát idegen kézből visszaváltotta, vagy azt szembeszökőleg javította, halas tavakat, malmokat, épületeket emeltetett; ¹⁾ vagy öröklött, vagy személyes, de házasság előtt tett adósságait neje vagyonából kifizette. ²⁾

Rosz viszonyban élő nemes hitvesek közt a férj javaiba lett beruházásra nézve elegendő bizonyítékul vétetik a férjnek azon időben nyilvánított beismerése, midőn vagyoni állapota még jó karban állott. ³⁾ Mert rossz viszonyban élő hitvesek közt a férjről nem lehet föltetni, hogy neje iránti szerelme és kedvezése miatt örököseit csalárdul megkárosítani akarta volna.

A jászkunoknál is női hozomány tekintetében a fekvő birtok csak az esetben tekintetik leköttnek, midőn az „a férj jószága közé elegyedett.“ ⁴⁾

II. Polgárok közt a hozomány visszakövetelésénél a beruházást nem kell bizonyítani. Elegendő, ha annak valósága és a férj kezére jutása kimutattatik. Ez által a hozomány biztosítása végett a férj összes polgári birtoka le van kötve. ⁵⁾ Természetes oka ennek abban találtatik, „hogy a polgároknál, főleg a kiknek fekvő jószáguk nincs, vagy kézi mesterségbe, vagy kereskedésbe szokott fordíttatni az asszony hozománya, és így nem egy hirtelen tetszhetik ki annak láttatja.“ ⁶⁾

III. Parasztokra nézve a törvény a hozományi ügyeket akkép rendezte:

a) Hogy a mennyiben az még természetben meg van, vagy pedig a mennyiben a jobbágy nő hozománya készpénzből áll és ennek a meglevő javakba történt beruházása elegendőképp igazoltatik: minden öröködségnél és osztálynál az özvegynek vagy törvényes örököseinek mindenekelőtt azonnal kiadandó.

b) Hogy ott, hol a hozományok egyedül csak gazdasági házi állatokból s egyéb ingóságokból állanak: elegendő annak bebizonyítása, hogy ezek a jobbágy nők által valósággal férjeikhez vitettek

c) Hogy az 1840-dik év előtti hozományokat illetőleg nem kívántatik azoknak a meglevő javakban történt beruházatásuk kimutatása. Ezekre nézve 1840 után is elég csak azt bizonyítani, hogy a férj házához vitettek. ⁷⁾

d) Hogy pedig a hozományra nézve a visszaélések és vizálykodások meggátoltassanak: jövődre (1840 után) minden hozomány azonnal, midőn azt a feleség férje házához viszi, a község előjárói által pontosan és hitelesen összeírva becsültessék meg, s az összeírás és becslés egyik példánya az asszonynak kiadtván, a másik példányban a község levéltárába tétessék őrizet végett. A mely nő ezt elmulasztaná, az a férje halála után a természetben meglevőkön kívül hozományából semmi egyebet nem követelhet. ⁸⁾

IV. Vannak egyes sajátságos intézkedések is, melyek különösen a hozományi javaknak csőd esetén való biztosítására vonatkoznak.

Hogy a kereskedőknél (gyárosok, gyógyszeresek, iparosok stb.) a hozomány előjoggal bírjon, s az általános csődtömegben a harmadik osztály második

¹⁾ 1868. 54. t. cz. 155. §.

²⁾ Hk. I. 110. cz. 4. §. Dec. 10. ad aquis mob.

³⁾ Decz. 14. ibid.

⁴⁾ Decz. 11. ibid.

⁵⁾ 1843. jul. 17. 305. váltófeltörv. ítélet. (Császár: csődtörvény. 151. lap.)

⁶⁾ Decz. 3. ad. invalid. contract.

⁷⁾ Hk. II.: 12. czim. Decz. 13. ad aquis mob.

⁸⁾ Hk. I.: 110. cz. 3. §. Decz. 19. div. succes; decz. 5. ad. invalid. contr.

⁹⁾ Decz. 2. ad. aquis. mob.

¹⁰⁾ Decz. 24. ibid.

¹¹⁾ 1840: 22. t. cz. 86. §. e.

¹⁾ Hk. I. 110.

²⁾ Decz. 11. ad. aqu. mob.; decz. 5. ad. invalid. contr.; decz. 29. divis. succ.; 1843. febr. 10. 1156. váltófel. és 1844. május 18. 11. szám és 1847. febr. 17. 14. sz. hétaz. tábl. (Császár: Csődt. 151. lap.)

³⁾ 1843. jan. 17. 891. váltófelt. és 1843. szept. 15. 7. sz. hétaz. tábl. (Császár: i. k. 151. lap.)

⁴⁾ Jászkun Statut. V.: 23.

⁵⁾ Tárnoki szék 1800 május 27. ítél. és kir. tábl. ítélet a Szalay ügyben. (Kelemennél II. könyv. 243. l.)

⁶⁾ Geörch Illés: Honi törvény II. könyv 224. lap.

⁷⁾ 1840. 8. t. cz. 14. §.

⁸⁾ U. o. 15. §.

helyére soroztassék, megkivántatik: a) hogy annak valósága és a férj kezére jutása igazoltassék; a beruházás bizonyítása alól tehát a kereskedő neje föl van mentve.¹⁾ b) Hogy azon kir. törvényszék előtt, hol kereskedői czégét bejegyeztette, a törvény által előirt módon bejelentessék.

Ezen bejelentésnek írásbeli kérvény alakjában két példányban kell történni, és pedig:

1) ha a kereskedőnek akkor, midőn czégét bejegyezteti, a nőhozomány már kezénél van, — mindjárt a czég bejegyeztetése alkalmával;

2) ha a czégbejegyzés után házasodik meg, — házassága után hat hónap alatt; s végre

3) ha a czégbejegyzéskor már házas ugyan, de neje hozománya csak később kerül kezei közé, — mindjárt, mielőtt azt kezéhez veszi.

A megkeresett hatóság a hozomány, hitbér és jegyajándok összegét végzésben mindkét példányban rávezetendi, az egyiket a kereskedő feleségének visszaadja, a másikat pedig a bejelentési jegyzőkönyv mellett megtartandja.²⁾

A hozományt nem a nő, hanem férje köteles bejelenteni; a minek oka abban rejlik, mert az ily bejelentés által, a férj neje hozományának valóságát és mennyiségét mintegy hallgatva beismeri.

Nem kereskedőknél előbb a nőhozományt hat hónap alatt kellett betábláztatni, azon időponttól, midőn a férj kezére került; különben az törvényes előbbséggel nem birt.³⁾ Mig ellenben most a betáblázott hozomány a különös csődtömegnél foglal helyet és ott ugyan a kereskedők, mint a nem kereskedők közt, a betáblázással terhelt ingatlan vételarából a telekkönyvi rangsorozat szerint a korábban bejegyzett hitelezők után fog kielégítettetni. — De a mennyiben itt egészben vagy részben ki nem kerülne: a ki nem fizetett rész, csak az esetben jöhet az általános csődtömeghez a harmadik osztályba, ha ezen hozományi követelés az elől-érintett hat hónap alatt betábláztatott.⁴⁾

V. Erdélyben a nőhozomány bizonyítása körül ez előtt Verböczy hármaskönyvének rendelkezései szolgáltak irányadóul. E szerint pedig:

a) A nő azon hozományi javak árát, melyek a házasság ideje alatt elköltettek, férjén vagy örökössein nem keresheti, — a hozományi javakból a feleséget csak azok illetvén, melyek fenmaradtak. (Si quae ex illis restabunt.)⁵⁾

A hozomány fenmaradottaknak akkor tekintetik, ha annak mennyisége, értéke, a férj házához vitele és annak a férj általi felhasználtatása, illetőleg javaiba történt beruházása alkalmas módon eléggé kimutattatik. A férj elismervénye nem tartatik kielégítőnek, mivel feltétezik róla, „hogy felesége iránti szerelme s ked-

²⁾ „Mindenki tudja — ugymond Kelemen — hogy mi a kereskedőink többnyire eleintén igen szegény sorsuak, és kereskedéseiket többnyire kölcsönvet pénzen kezdik. Az is bizonyos, hogy ők feleségeiknek, kiket mindig pénzesekeket szoktak felvadászni, hozományaikat a kereskedésbe interes nélkül ölik bele inkább, hogy sem másoktól interesre vennének föl. Hihetőkép tehát föl lehet tenni előre is a beruházást, és így annak megmutatása nem is szükséges.“ (Kelemen: Magyar fordítás 243. lap.)

³⁾ 1840. 16. t. cz. 9. §.; 17. t. cz. 4. §. és 22. §.; 85. §. e); ideigl. törv. szab. IV. 20. §. 2. §.

⁵⁾ 1840. 22. tcz. 85. §.

²⁾ u. o. és ideigl. törv. szab. IV. 9. 10. §§.

³⁾ Hk. I. 100. Dósa. Erdélyhoni jogt. 439. lap.

vezése, vagy örökösei iránti gyűlölség miatt hajlandó lehet a családságra.“⁶⁾

Jelenleg a hozomány ügye Erdélyben az ausztriai polgári törvénykönyv által szabályoztatik.⁷⁾

HERCZEGH MIHÁLY,
egyetemi tanár.

(Folyt. köv.)

Productiv erők.

„Munkán, értelmes s jól rendezett tevékenységen, meg a nemzeti productiv erők teljes fejlettségén sarkallik a vagyonszámbani előmenetel.“ Gr. Széchenyi I.

(Folytatás.)

Az eddigiekben tárgyalt mozzanatok kiegészítő és a termelési tényezők természetének kellőbb elemzése végett megérintem a vagyon fogalmát és neveit, valamint a gazdagság jelentőségét, melyről Chevalier M. azt mondja, hogy „a társadalom gazdasági érdekeinek legkiválóbbika.“

Nemzetgazdaságilag nagyon — Vermögen, Richesse — alatt kiválólag a forgalomképes javaknak összesége értetik, melyek valamely physikai vagy jogi személybirtokában vagy tulajdonában léteznek, melynek nevei gyanánt megkülönböztethetők: a) a tárgyra nézve: anyagi és szellemi vagyont; b) az alany tekintetében, egyéni vagy magán, községi vagy testületi, állami, nemzeti s végre emberiségi vagyont, melyeknek fogalma az elnevezésekből kitűnik; c) a cél szempontjából élvezeti és szerzési vagyont, illetőleg vagyonelemet; az előbbi alatt olyan értetvén, melynek közvetlen használás és fogyasztás a rendeltetése; az utóbbi pedig törzs-tőke vagyon, mely közvetlenül vagy közvetve termelésre szokott alkalmaztatni.

Mielőtt a nemzeti gazdagság jelentőségét néhány fővonásban feltüntetni igyekeznék, előre bocsátom annak fogalmát, mely szerint közzgazdagság alatt valamely nemzet vagyonságának nagysága azon arányban tekintve értendő, melyben az annak észszerű és erkölcsös anyagi és szellemi szükségleteihez, melyeket az államcél megállapít és más nemzetek vagyonához ugyanazon szükségleteket tekintve áll. Így fogva fel a gazdagságot, ez nemcsak socialis és politikai, hanem általános culturai és humanitási tekintetéből egyaránt igen nagy fontosságú, melyre nézve még itt az kiemelendő, hogy a politikai kérdések a vagyonszámba szorosan összefüggnek, mint e mozzanatok a 16 és 18. századbeli absolutismusnak, valamint az új constitucionalismusnak története igazolja, mely „alapul veszi az szabadságot, jogegyenlőséget, individualis függetlenséget, adó- és ujoncz megszavazási jogot“ (Kautz: Jogtudomány és Nemzetgazdaságtan 19. l.) Miért is e helyütt csak Chevalier M.-nek, ki 1867-ben a Collège de France nemzetgazdasági tanfolyamának megnyitására a gazdaságról tartván felolvasást, azt az államok általános és katonai hatalmának és az erkölcsiségnek viszonyában, továbbá történeti különböző jelentősége és valódi természete szerint tárgyalja, — következő a mily szép, oly fontos nyilatkozatát idézem: „A jólét és emelkedésen kívül vannak még egyéb célok is, melyek után nagy terjedelmű és népes államok törekcszenek. Nagyság, tekintély, fény kell nekik, vagyis hatalmak akarnak lenni; ámde a gazdaság a valódi hatalom, mindig érezhető és használható hatalom, melyet bármely alakban és célra irányozhatunk. Ezt már az önfentartás ösztöne is sugalja. A gyenge társadalomnak léte jövője is gyenge alapon áll, mert általános törvénye az a physikai világnak, mely a természet és emberi társaságok történetén átvonul, hogy az erős lények érintkezésében a gyengék megsemmisülnek. Elnyomják, elnyelik őket, mint Afrika sivatagjain az oroszán az gazellát vagy mint a mesebeli farkas a bárányt.“ Ezzel egyenlő eszmét fejez ki halhatatlan politikai bölcselőnk, és nemzetgazdasági irónk: Gr. Széchenyi István, midőn mondja: „szellemileg és anyagilag erős népek a polgárosodás és jólét pályáján nyilgyorsan haladnak előbbre, míg a szegények és fejletlenek eltiportatnak.“ (Kautz: Nemzg. Eszmék 282. l.)

B) A termelés (productio).

I. A termelés alapja, fogalma, természete, viszonya az értékhez és a productiv erők átalában.

³⁾ u. o. és Hk. I. 110. cz. 3. 4. §§.

²⁾ a ptk. 1218—1229. és 1245. §§.

Miután az ember, mint fentebb kifejtetett, különböző szükségletekkel bír, melyeket csak fáradságos munka által elégíthet ki: gazdasági javak megszerzéséről és előállításáról kell gondoskodnia, illetőleg oly gazdasági tevékenységet kell kifejtenie, mely által azok létrehozhatók; e körülményben rejtvén a termelés alapja és szükségessége. „Kein lebendes Wesen bedarf mehr, als der Mensch. Er ist beim Betreten der Welt das hilfloseste aller Geschöpfe; denn da er geistbegabtes, selbstbewusstes und sich selbst bestimmendes Wesen ist, soll seine Existenz sein eigenes Werk und das Werk der Liebe seiner Mitmenschen — der Familie, der Eltern u. s. w. — sein. Dagegen ist das Thier von Natur weit besser ausgerüstet für seine Lebensbefriedigung.“ (Schäffle: Das gesell. System etc. p. 41.)

A vagyonszerzést némely szaktudósok — Zachariä — productiv-, objectiv- és lucrativ-subjectivra osztván, amaz alatt oly termést értenek, mely által anyagi javak eredetileg hozhatók létre, míg a másikat — lucrativ — akként fogják fel, hogy ezen módon csak származékosan juthatni javakhoz, melyek tulajdonképp mások által termeltettek; mely szerint azután a származatott jövedelem fogalmát állítják fel, milyen a szellemi javakat termelőké. Azonban e nézet a productivitas hibás felfogásán alapulván, melyről alább értekezem. azt itt tovább nem elemelve, áttérek a termelés fogalma és természetének tárgyalására.

A termelés — productio — az embernek gazdasági tevékenysége, mely a szükségjeink fűződésére szolgáló anyagi és szellemi javakat létrehozza, azokat növeli, fentartja és értéküket emeli. A termelés tehát: értékelőhözás, fokozás és biztosítás (Kautz). Ily értelemben határozzák meg az anyagi termelés fogalmát Mac Culloch, Gioja és Say Ker. J., kik a használhatóság vagy tárgyilagossági érték előállítására fektetik a fűsúlyt; míg Carey általában a termelés alatt a természeti erőknél az ember szolgáltatására való irányozását érti. A fentebbi fogalom meghatározáshoz képest a termelés természete és az értékekhez viszonya a következő főmozzanatokból ismerhető fel az anyagi termelés tekintetében:

a) hogy a termelés nem anyagteremtés — Stoffzeugung — miután, mint Schön mondja: „der menschliche Geist vermag kein Sandkorn hervorzubringen“ (Kosegarten);

b) hogy az értékek fentartása vagy biztosítása által — negativ-latens (Kniess) termelés is történhetik azon régi elv alapján: „conservativ es contiuna creatio“, melyet már Schmithenner kiemelt, s melyről alább szó leend; továbbá

c) miszerint az értékelés, növelés az anyagon, mint az emberi munka behatásának tárgyán, az által idéztetik elő, hogy az főleg a műszorgalom által átalakíttatik, vagy a kereskedés következtében előidézett helyváltoztatás folytán hozzáférhetőbbé tétetik, mint erről is alább többet. — Ennélfogva a termelés és az érték egymással szoros viszonyban léteznek; mire nézve azt emelem ki, az érték részletes fejtegetése ide nem tartozhatván, miszerint az érték a termelésnek szabályozó eleme, miután az leginkább azon javak előállítására irányul, melyeknek legnagyobb értékük van.

A termelési tevékenység általános feltételek által van meghatározva, melyek a természet, munka és tőkében állván, ezek productiv, termelési és alaperők; termelési tényezők vagy közegek és vagyonforrásoknak nevezetnek tudományunkban, melyek tekintetében Schäffle (das gesell. System 67. l.) mintául a természetet: a termelésnél közromukodó szabad természeti javak, — a munkát: vezénylő hatalom, — és végre a tőkét oly közeg gyanánt tekinti, mely a termelésnél lényegileg természeti tulajdonságánál fogva működtetik: azon eredményt vonja le, hogy ezeknél fogva talán helyesebb volna a termelés három tényezőjeként: a munkát meghagyva a természet helyett termelési szabad segédjavak, a tőkékre pedig a mesterséges segédjavak — Kunsthilfsüter — elnevezést elfogadva használni. Azonban, hogy ezen újítás, nem tekintve azt, hogy tudományunk rég megvizsgált és helyesebbekkel nem pótolta elnevezéseit mellőzvé, lényegileg is hibás: ki fog tűnni értekezésem fő tárgyát képező termelési — productiv — erőknél a természet, munka és tüke természete és hatályainak részletes elemzéséből.

Ezek után a hármas productiv erő jellemzése tekintetében itt általában megjegyezzük, hogy a természet a földet orói és anyagaival együtt nyújtván az embernek, ez abban gazdasági tevékenységének alapját bírja; hogy továbbá a munka képesít a természet erői és adományainak felhasználására, titkai elérésére, mely által a külvilág az embernek főleg értelmi hatalma alá hajtátván, az anyagi és szellemi munkának nagy fontossága

kétségtelenné válik; hogy végre mind a természetnek hatálya emeltessék, mind pedig a munka nyilvánulhasson: tőkék vagyis oly közegek szükségesek, melyek által az imént jelzett czélok megvalósítása lehetségesítve előmozdittatik.

Azon fentebbi állítás igazolására, hogy az értékek fentartása és biztosítása is a javak termelésének egyik módja, szolgáljanak a következők. A termelés befejezése után fordulnak elő elemi csapások, véletlen esetek és emberi gondatlanságból eredő körülmények, melyek a termelt javakat megsemmisítéssel fenyegetvén, ez ellen azok biztosítandók. Hogy a természet, mely az embernek nemcsak barátja, hanem ellensége is lehet, mily hatással van a javak termelésére ér fogyasztására: erről a természet elemzésénél értekezvén, e helyütt csak azon működést tüntetem fel, mely által az ember vagyonát az elemek ellen megóvni, valamint a társadalmi véletlen esetek és karoktól megőrizni, biztosítani törekszik.

A mi ezen törekvést a természeti behatások tekintetében illeti, az különösen abban nyilvánul, hogy a termelvénynek soliditást ad, mely az ellenműködő erőnek gyengítésére vagy megsemmisítésére czélozván, kell, hogy ennek meg is feleljen. Miért is, mint Schäffle mondja: Es ist z. B. thöricht steinerne Häuser hinzustellen, wo flüchtig gezimmerte Holzschruppen allen Dienst, zu dem sie bestimmt sind, erfüllen, — ein Schieferdach dem Nomadenzelte aufzusetzen.“ Ebből fejthetők meg a következő működések okai: a gépeknek kenése, szerszámok s edények tisztítása, mosása stb. Azonban a társadalmi érintkezés terén is vannak mozgalmak és viszonyok, melyek a termék rendelkezésével ellenkezővén, véletlen esetek és károknak nevezetnek, melyek okai pl. lopás, rablás, továbbá kereskedelmi és hitelválságok, forradalmak, háborúk stb. Mind az elemi, mind a társadalmi károk eltávolítására bizonyos intézkedések és készülékek teendők, mint az elsőkre nézve: raktárak, védgátak és különféle czélú biztosítási intézetek stb.; az utóbbiak tekintetében igen fontos a magánöröknél és rendőri hatóságoknak különböző módon kifejtendő közvetlen óvó tevékenysége, valamint közvetve magának az államnak eljárása. Mindezen csak röviden jelezhetett működések összegében keresendő a termelés lateus neme, mely a javak biztosításában áll.

SZELE ANDOR,
jogtanár.

(Folyt. köv.)

A hagyatéki eljárás.

A „Jogt. Közl.“ 13-ik számában „Válasz“ czim alatt egy névtelen közlemény jelent meg, mely könnyen még hosszadalmasabbá tehetné a hagyatéki eljárást, holott épen annak rövidítése a kívánatos. De másként, azt úgy értve is, mint a szerző érti, sok bonyodalmakat idézhetne elő.

Megvallom, a cikk átolvasása után magam is majd azt gondoltam, hogy a hagyatékot tárgyaló bíró az átadási végzést meghozni, s azt a birtokbírósághoz egy újabb átadási végzés hozatala és a birtokba vezetés végett áttenni lenne köteles, s a birtokbíróság által meghozott végzés átteendő a törvényszék, illetőleg birtokbíróság telekkönyvi osztályaihoz, hol aztán hoznák meg a telekkönyvi bekelezési végzést. (Mert mai napság, legalább b.-gyulai törvényszék területén a hagyatékban a törvényszék a hozzá beérkezett jegyzőkönyvek, — vagy nagykoru hagyatékoknál a kérvény, — és a hagyatéki iratokból előbb az átadási végzést, mint birtokbíróság hozza meg, s ezen átadási végzést teszi aztán át a telekkönyvi osztályhoz bekelezési céljából.)

Azonban nem így áll a dolog, mert a mint a közlemény ezen utolsó két sorából „értendő alatta t. i. a tulajdonjog bekelezése“ kitűnik cikkíró szerint a törvényszéknek nem szükséges két végzést hozni, s pedig egyet mint birtokbíróságnak, s egyet mint telekkönyvi hatóságnak, hanem cikkíró szerint is a semmitőszéknek 1873. február 19-én kelt határozata értelmében az átadási végzést a hagyatékot tárgyaló bíró tartozik meghozni, s a végzést (tehát nem a hagyatéki iratokat) tartozik meg a birtokbíróság telekkönyvi osztályához beküldeni, s ez mindjárt telekkönyvi bekelezési végzést lesz köteles hozni. — De hát ott, hol a telekkönyvi hatóság egyszersmind nem birtokbíróság, (a járásbírói telekkönyveknél) mi történik ott? ott talán a közlő által előadottakból vont következtetés szerint, a törvényszékhez mint birtokbírósághoz lenno köteles az átadási végzést a tárgyaló bíró áttenni, s ennek kollene a telekkönyvi bekelezési végzést meghozni, s a járásbírói te-

lekkönyvhez csak foganatosítás végett lenne a hozott telekkönyvi végzés átteendő.

Ha így értelmezi cikkíró a semmitőszéknek 1873. február 19-iki határozatát, két furcsaság adja magát elő:

1-ször. A hagyatékot tárgyaló bíró fogja voltaképen a hagyatékot átadni, a birtokbiróság pedig annak a végzésnek csak végrehajtója lesz, (mert a hagyaték átadása mégis csak az átadási végzéssel fogva történni) s csak az átadási végzés alapján kebelezetnék be a tulajdonjog; sőt az átadási végzéstől a birtokbiróságnak lényegileg eltérni sem lenne szabad, mert másként a semmitőszék fentebbi döntvényével az elsőfolyamodású törvényszék apellatorum forummá declaráltatott volna (s pedig hivatalbóli apellatorum forummá).

2-ször. A törvényszéktől mint birtokbiróságtól, azon telekkönyvekre nézve, melyek a járásbiróságoknál kezeltetnek, olyat kíván a, hogy az eredeti telekkönyvek megtekintése nélkül hozzon telekkönyvi határozatot, s a járásbiróságok telekkönyvi hatóságainak nem lenne egyéb teendőjük, minthogy a törvényszék által fentebbi módon hozott határozatot a telekkönyvekbe bejegyeztessék, a nélkül, hogy a bejegyzés megtörténhetése felett jogi tekintetbe határozni hivatott lenne, mi pedig a mai telekkönyvi eljárással homlok egyenest ellenkeznék.

Ha azt mondta volna ki a semmitőszék, hogy a birtokbiróság azon telekkönyvekre nézve, melyek nála kezeltetnek, a helyett, hogy előbb átadási végzést és úgy hozna telekkönyvi végzést, hozzon a hagyatékot tárgyaló bíró által beterjesztett jegyzőkönyv és hagyatéki iratok alapján, mindjárt telekkönyvi bekebelezési végzést közvetlenül; azon telekkönyvekre nézve pedig, melyek a járásbiróságoknál kezeltetnek átadási végzést, melynek alapján lenne a telekkönyvi bekebelezési végzés hozandó, törvénykezési eljárásunkban a hagyatékok átadására nézve, gyorsabb eljárást honosított volna meg, s a törvényszékeknek teendőit jóval kevesebbet volna, mert nem vesztegetné a törvényszék kétszer idejét ugyanazon hagyatékban, először mint birtokbiróság, másodszor mint telekkönyvi hatóság, így azonban, ha a névtelen közlemény után akarna valamelyik törvényszék vagy hagyatékot tárgyaló bíró indulni eljárásában, a fenebb említett két furcsaság mellett az eljárást csak jobban bebonyolítja a vitatott semmitőszéki határozat.

E cikkemmel nem az a célom, hogy a semmitőszék határozatát bírálgassam, hanem csak a névtelen cikkíró által közölt értelmezést, — mely a semmitőszéki határozatot akarja indokolni, igazabb nevén nevezve szépíteni, — akartam kellő világlatba helyezni.

KONRÁD SÁMUEL,
kir. eljárásbíró.

(A mi a m. kir. semmitőszék határozatát illeti, a „Jogtud. Közlöny“-nek idei 16-ik száma melletti mellékletben 621. sor-szám alatt közölt ezen határozatban, úgy hiszszük, világosan kifejezve van, hogy a bekebelezés eszközlése végett a telekkönyvi hatóság keresendő meg; a kérdés tehát cikkíró által is helyesnek jelölt utóbbi feltevés értelmében lett megoldva, s a „Jogt. Közl.“ 13-ik számában közölt válasz utolsó előtti kikezdésében az előrebocsátott érvelés alapján hasonlólag ez van végeredményként kimondva. Szerk.)

Külföldiek.

(Párhuzam.) Az osztrák tartományokban, hol eddig is rendezett törvénykezési viszonyok és rendszeres törvénykönyvek léteztek, — a törvényhozásnak lefolyt rövid ülészakában az alkotmányi törvény megváltoztatásával járó lázas politikai küzdelmek daczára következő, részben nagy horderejű reformokat, létesítő jogi törvények lettek alkotva: esküdtzéki eljárásra fektetett új büntető-rendtartás; a magánfogságban töltendő büntetés végrehajtására és e célból felállítandó végrehajtó bizottságok szervezetére vonatkozó törvények; a bagatell-ügyekbeni peres eljárásról s a munkabér és szolgálati-díjra vezetett végrehajtás megszorításáról szóló törvények; ügyvédek s ügyvéd-jelöltek elleni fegyelmi törvény; a telekkönyvezés és helyszínelési eljárásról Dalmatiában; rendőri fenytő törvény kőborlók és munkakerülők ellen; külföldi biztosító intézetek üzleti engedélyezése; vízszabályozás által nyert földtalaj megszerzéséről és a vasuti kisajátítási ítéletek mikénti végrehajtásáról

szóló törvények; végre idesorolhatók még az egyetemi tanácsok szervezetéről; az államtisztviselők fizetéseinek szabályozásáról és a bélyeg és illeték-törvény szükséges módosításáról nevezetesen a bagatell-ügyek tárgyalása, hitelesítések, birtokszabályozások, bányakönyvi igazításokra stb. vonatkozó bélyeg és illetékek lezállításáról szóló törvények!

Ennek ellenében mi törvényhozásunknak hason tartamul ülészakából egyetlen egy törvényt állíthattunk párhuzamba és az is nem a bélyeg és illetékek lezállítását, hanem tetemes felemelését rendelé. Bővebb commentárt írni talán nem szükséges!

(A bűnvádi eljárás) törvényi szabályozása elnapoltatott. Reméljük, hogy az országgyűlés jövő ülészakában nem fog „mint legsürgősebb ideiglenes szabályozást célzó javaslat“ újból előterjesztetni, — hanem a már készen levő anyagi büntetőtörvénykönyvi tervezettel összhangzatos s rendszeres mű fog a törvényhozás elé kerülni. Hiszen a kormány, eddigi intentiójának ismételt hajótörése után már eljuthatott azon meggyőződéshez, hogy a törvényhozás nem akar rögtönzött s hiányos törvények alkotásával a kormány mulasztásának bűnrészessévé lenni s nem akarja a kormány helyett az odium súlyát magára vállalni.

(A magy. kereskedelmi törvénykönyvi javaslatnak), melyet dr. Ápáthy István tanár a kereskedelmi miniszter megbízásából kidolgozott, első és második része már megjelenén, ezen munka a nevezett miniszter által valamennyi kereskedelmi s ipar-kamaráknak, ügyvédi egyleteknek, a marosvásárhelyi jogászegyletnek, a pesti és temesvári Lloyd-társulatoknak, a pesti kereskedelmi csarnoknak, nem különben a pesti és kolozsvári egyetemeknek szakértői megbírálás végett átküldetett.

Együttal pedig ennek tárgyalására egy szakbizottság alakított, mely a kereskedelmi miniszter elnöklete alatt f. évi május 8-án tartandja első ülését. Tagjai az igazságügyi, pénzügyi, közlekedési és horvát miniszterek által még kijelölendő kiküldöttjein kívül még a következők: dr. Ary Ödön, keresk. miniszt. tanácsos; dr. Bróde Lipót és dr. Búsba ch Péter ügyvédek; Fábinyi Teofil a törvényelőkészítő bizottság elnöke; dr. Hódossy Imre ügyvéd és országgyűlési képviselő; dr. Hoffmann Pál egyetemi tanár és országgyűlési képviselő; Kochmeister Frigyes, nagykereskedő és a budapesti kereskedelmi és ipar-kamara elnöke; dr. Matlekovics Sándor, keresk. miniszteri titkár és egyetemi magántanár; Ráth Károly, az országos ipar-egyesület alelnöke; Reitz Frigyes, keresk. miniszt. tanácsos; dr. Schnierer Gyula, keresk. miniszt. osztálytanácsos; Strasser Alajos, nagykereskedő; dr. Szilágyi Dezső, miniszt. tanácsos, a törvényelőkészítő bizottság tagja és országgyűlési képviselő; dr. Szvetenay Miklós, keresk. akadémiai tanár és keresk. kamarai titkár, Wahrmann Mór, nagykereskedő és országgyűlési képviselő és Zichy Antal, miniszt. tanácsos és a törvényelőkészítő bizottság tagja. — A jegyzőkönyvvezetés Kilényi Hugó, miniszt. titkárra bízott.

(Jogászygyűlés.) Az állandó bizottság f. hó 19-én tartott ülésében az évi jelentés tervezetere dr. Hoffmann Pál elnöklete alatt a mult évi albizottság tagjain kívül még dr. Búsba ch Péter és Vajkay Károly urak küldettek ki. A rendező bizottság tagjaivá úgy szintén a szakosztályok megnyitására a mult évben megválasztott bizottsági tagok újból felkérettek. A vasuti társulatok és a dunagőzhajózási társulat ez évben is 50% viteldij elengedési kedvezményben részesítik a jogászygyűlés tagjait.

(Közjegyzőség.) A közjegyzői törvényjavaslat hir szerint legközelebb fog a törvényhozás elé terjesztetni.

(Jogirodalom.) „Társadalmi észjog“ című munkának első füzeté jelent meg. Írta Kaczián Nándor. Kiadja Fekete Bernát könyvkereskedése. Az első füzet ára 80 kr. A munka befejezte után fogjuk csak annak bírálatát adni.

(A kir. főügyész ur) e hó 6-kán este váratlanul Szegszádra érkezett, s másnap részletes vizsgálatot tartott a börtönök fölött. Észrevételei őszinték voltak, de legkevésbé sem kellemesek, midőn megjegyzé, hogy a börtönrendszer Tolnában egyike a legroszabbaknak, s a gonosztevők száma után ítélve, Somogy után romlottságban azonnal Tolna következik. A börtönök annyira túltömöttek, hogy a főügyész a fegyenczek felét Kaposvárra készűl szállíttatni.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászytlés” tartama alatt napoként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovics Sándor, keresk. m. titkár urtól. — A halál általi hitelesítésről. Dr. Plósz Sándor, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — A házassági vagyonjog Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály egyetemi tanár urtól. — A közvetlenség elve a bünvádi eljárásban. Dr. Singer Ignác, kir. törvészéki bíró urtól. — Különfélék.
MELLÉKLET: Curiai határozatok. — Törvényjavaslat. — Rendeletek.

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

Midőn e lapok szerkesztője azon kéréssel fordult hozzám, hogy dr. Apáthy István egyetemi jogtanár által készített és a lapok melléklete gyanánt is megjelent „magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetét” bírálatalig ismertessem, s én tekintettel azon körülményre, hogy mint a tervezet megbíráására a kereskedelmi miniszterium részéről összehívott szakértekezlet egyik tagja amugy is hivatásból a tervezet tanulmányozásra kényszerítve, e felhívásnak engedtem, igen jól ismerém azon nehézségeket, melyekkel szemközt mint ismertető állók. Egyrészt „par excellence” jogász közönségnek kell jogi tárgyról írnom, holott foglalkozásaim és szakpályám a joggal csak mellékesen hoznak összeköttetésbe és egy oly szerző művéről kell szólnom, kihez a személyes ismeretség s a többszöri találkozás barátságos viszonyba hozott. Tehát e körülmények arra mutatnának, hogy határozottan jogi szempontból s talán egész tárgyilagossággal nem leszek képeses bírálatot közölni. Miután mindazáltal a kereskedelmi törvénykönyv lényegének megítélésénél talán nagyobb súly jut a közgazdasági képességnek és a szigorú logikai felfogásnak, és miután tudom, hogy Apáthy ur a tárgyilagosságot, lenne az bár művének halálos ítélete is, mint miveltszaktudós tárgyilagosan fogja felfogni és ismertetése személyeskedésre nem fog terjeszkedni, bátran kilépek a bírálat rögs és háladatlan pályájára.

E lapok olvasói tudni fogják, hogy Apáthy ur a tervezetet a német kereskedelmi törvényre alapítá és ott tért el a német eredetitől, hol azt a tudomány követelményei vagy hazánk speciális viszonyai kívánták. Részemről tehát csak azon eltérések ismertetésére fogok szorítkozni, miután föl kell tételennem, hogy olvasóim a német kereskedelmi törvénykönyv lényegét és szellemét ismerik. És ne higgyék olvasóim, hogy a munka könnyű volna, mert meg volt a substratum a német kereskedelmi törvénykönyvben. E törvénykönyv oly rendkívüli viszonyok közt keletkezett, oly sokféle külön érdekkel kellett alkotásánál tekintetbe venni, és oly számtalan külön kívánság által módosult már tervezetében, hogy egy önálló és semmi külön viszonyok által nem korlátolt ország annak receptióját csak átdolgozás mellett fogadhatta el. Tekintetbe kell továbbá venni azt, hogy 1860 óta, midőn a német kereskedelmi törvény készült, a közgazdasági, a forgalmi és a kereskedelmi érdekek roppant fejlődésnek mentek eléje; hogy több lényeges tannál a többiek közt csak a vasuti üzletnél, s

így az összes forgalomnál, a társasági ügynél s egyéb viszonyoknál maga a gyakorlat ép úgy, mint a tudomány és a törvényhozás már határozottan más álláspontot követel, mint melyen a német kereskedelmi törvény áll. Tekintetbe kell venni végül, hogy mihelyt egy oly egységes és logikailag keresztül fűzött műben, milyen a kereskedelmi törvénykönyv, bármily változás tételik, azt ismét következetesen keresztül kell fűzni az egész törvényen át, különben chaossá válik az egész. Ily körülmények mellett mindenki beláthatja, hogy Apáthy ur teendője nem volt könnyű és nagyban és egészben sikerrel meg is oldá e feladatát. Gondosan felvette mindazt, mit az újabb tanok követelnek, s habár egyes nagy jelentőségű kérdéseknél az új tanok reformszerű irányának teljes következetességgel való keresztül vitelétől meg is ijedt, vagy ha egyes részekenél félt a külföldön még csak kísérletbe vett újításokat azoknak sikeres eredménye előtt nálunk meghonosítani: műve mindenesetre oly alapot képez, melyen át hihetőleg jó törvénykönyvhöz jutunk.

Mielőtt magára a tervezet lényegére térnék, szükséges valamit a törvénykönyv szövegéről mondanom. A törvény szövege felette fontos, és csak az oly törvényt tartjuk és tarthatjuk jónak, melynek szövege szabatos és világos; mihelyt akár a szabatosság, akár a világosság hiányzik, mindkét esetben rossz törvényhez jutunk. Apáthy ur szövegezésének egyik fő előnye, hogy világos; az egyes szakaszok könnyen érthetők és egyszerű észszel is felfoghatók, mert kerüli a szoros értelmű tudományos műszókat és a mennyire lehet, csak a terminetes egyszerű szókkal él. Nem ugyanezt modhatjuk a szövegezés másik kellékéről, a szabatosságról. Itt már Apáthy nem mutatkozik eléggé jártásnak; szövege sokhelyütt pongyolává lesz, a felesleges vesszők (,) alkalmazása által még a különben meglevő világosságot is rontja, és nem ártott volna, ha e részben nagyobb figyelemmel lett volna Apáthy művére.

A sokból egyes példákat idézünk:

Kereskedők, a kereskedelmi viszonyból eredő, kötelezettségeikért egész vagyonukkal felelősek. (5. cz.)
Minek itt a kettős vessző?

a törvényszék egyuttal a sértett fél kérelmére, hozott határozatának, a marasztalt fél költségein, leendő közzétételét is elrendelheti (28. cz.).

társaságoknál az érintett okmányokat, minden személyesen felelős társtag, aláírni tartozik. (31. cz.)

„a kereskedelmi alkuszok kötelelességei következők: 1) kereskedelmi ügyletekkel . . . nem foglalkozhatnak; az általuk közvetített ügyletekért kötele-

zottságot . . . nem vállalhatnak, 2) közkereseti és betéti társaság . . . tagjai nem lehetnek, 3) kereskedőhöz . . . meghatalmazott vagy segédi viszonyban nem állhatnak, 4) alkuszügyletek . . . együttes folytatására nem szövetkezhetnek“. (72. cz.) Tehát kötelesség, a melyet nem szabad tenni.

„azon ideiglenes részvényeken, melyek a névérték teljes befizetése előtt bocsátatnak ki, a tényleg befizetett összeg világosan kiteendő (200. cz.)“ a közbevetett mondat itt egészen felesleges, mert az ideiglenes részvények fogalmában rejlik már az, hogy teljes befizetés előtt bocsátatnak ki.

„a közgyűlésen a határozatok rendszerint szótöbbséggel hozatnak. A 3) 4) 5) és 6) pont alatti esetekben azonban, szótöbbséggel csak úgy hozathatik érvényes határozat, ha ezt az alapszabályok világosan megengedik (215. cz.)“. A második szótöbbség helyett egyszerű szótöbbséget kellene érteni, különben nincs értelme a rendelkezésnek.

És ily szövegezéssel találkozunk az egész munkán keresztül, a mi a különben világos irány mellett kissé kellemetlenül illeti az olvasót.

Szólanom kell továbbá még a szöveghez mellékelt indokoláshoz, mely elég bőven minden egyes cikk mellett mintegy magyarázatul szolgál. Az indokolásnál Apáthy ur határozottan oly közönségre számolt, mely a kereskedelmi jog elveiről általában semmit sem tud. Ennél fogva megmagyaráz minden intézkedést, fölvilágosítja a német kereskedelmi törvénynek változatlanul átvett részeit is és mindezt oly alakban, hogy a jogászilag nem művelt is, vagy a kereskedelmi törvényekben egészen járatlan is, szóval a laikusok is érthetik azt. Meglehet viszonyaink helyzetéből meritett tapasztalatainál fogva tette ezt Apáthy; mert annyi kétségtelen, hogy nálunk a kereskedelmi joggal tüzetesen sem a jogász, sem a kereskedelmi körökben eddig nem igen foglalkoztak; sőt bátran lehet állítani, hogy a jogászok és a kereskedők legnagyobb része még csak át sem olvasta a német kereskedelmi törvényt. Ha ezen viszonyok némileg mentik is Apáthy eljárását, tudományos és codificationalis szempontból a tervezet igen sokat veszít ezen népies indokolás folytán. Mi inkább szerettük volna, ha Apáthy ur azon cikkekre, melyeket változás nélkül átvett a német kereskedelmi törvénykönyvből, semmiféle indokokat sem ír, hanem fáradságát inkább azon részeknek szentelte volna, melyekben új elvek meghonosítását hozza javaslatba; itt azonban a rendelkezésre álló és elég bő tudományos apparatusból felhozta volna mindazon irodalmi és gyakorlati tényeket, melyek a kérdés mellett s ellene szólnak, vagy legalább utalt volna a kérdés felvilágosítása végett azon helyekre, hol a mélyebben behatni kívánó a „pro és contra“ érveket találhatja és ezek alapján mondta volna ki saját indokolt állítását.

Ezek után már most áttérhetünk magára a műnek tüzetesebb és egyes szakaszok szerinti bírálatára.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,

keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

A halál általi hitelesítésről.

(Folytatás.)

II.

A ptr. 244. §-a azon esetre, ha a fél, kinek az eskü oda ítéltetett elhal, két rendelkezést tartalmaz, t. i. az eskü bizonyos — a törvény által ugyan nem említett — esetekben a fél jogutódjai által letethető; bizonyos a törvény által világosan előírt feltételek mellett pedig az, az elhalt által letettnek tekintendő.

Válaszszuk el e két önálló rendelkezést és vizsgáljuk először is az utóbbi eredetét.

A mint már fenebb megjegyeztük, az 1781-iki osztrák általános perrendtartás 233. §-a a halál általi hitelesítés elméletén alapul, még pedig azon elméleteken, melyek az alapvélelmeket csak bizonyos megszorítások mellett látják igazoltnak.

A törvény szerkesztésének ideje, mely ép a kérdéses elméletek uralkodásának korába esik, és azon általánosan elismert igazság, hogy a törvények a keletkeztük idejében uralgó jognézeteket tükrözik vissza, magukban igazolják ezen állítás helyességét. Az osztrák törvénykezési jogról különösen tudjuk, hogy az csak a közönséges német jognak elágazása, mely az anyatörzsszel együtt fejlődött, és hogy nevezetesen az ált. ptr. egészben véve az akkori közönséges német törvénykezési jogon és theorián alapul.

A 233. §-ra nézve annak szövege és az utólag magyarázatául kibocsátott udvari rendeletek ez irányban minden kétséget kizárnak.

A 233. §. következően hangzik: „Wenn Jemand vor Ablegung eines ihm zuerkannten Eides stirbe, wäre solcher Eid, falls er sich hiezu gerichtlich angeboten, und die Ablegung desselben weder durch die ergriffene Appellation, noch sonst verzögert hat, für abgeschworen zu halten.“

Az udv. rendeletek közül, különösen az 1784. júl. 15-éről kelt, hozzáteszi, hogy a bíróság előtt felajánlott eskü a fél halála folytán letettnek tekintendő, akár az ítélet hozatala előtt, akár pedig az után halt el a fél; — az 1795-iki márczius 5-éről kelt udvari rend. pedig az eskünek valamely periratban történt felajánlását csak akkor tekinti bíróság előtti felajánlásnak, ha a fél a periratot sajátkezüleg aláírta, vagy ha az ügyvéd kimutathatja, hogy a fél által aláírt species facti-ban az eskü felajánlására különösen felhatalmaztatott; az 1792. ápr. 26-áról kelt pedig rendeli, hogy a 233. §. azon esetben is alkalmazandó, ha a fél a megkínált főeskü elfogadása után elhalt.

Ezen értelmező rendeletekből kitűnik, hogy a suly arra helyeztetett, vajjon a fél felajánlotta-e és illetőleg elfogadta-e az esküt, és vajjon birt-e erről személyesen tudomással.¹⁾

Az ált. ptr. 233. §-a a pótló rendeletekkel együtt átment az 1852. évi szept. 16-án Magyarország részére kihirdetett ideiglenes ptr.-ba. Ennek 255. §-a következően hangzik: „Würde die Ablegung des Eides durch den vor oder nach dem Urtheile erfolgten Tod der Partei unmöglich gemacht, so ist dieser Eid nur dann für abgeschworen zu halten, wenn die Partei sich zu demselben erboten, hierüber entweder ihre Erklärung persönlich bei Gericht abgegeben, oder die gerichtliche Eingabe worin das Anerbieten enthalten ist, eigenhändig unterschrieben, u. die Ablegung des Eides weder zu verzögern, noch durch Beschwerdeführung abzulehnen gesucht hat. Von dem durch einen Sachwalter angebotenen Eide gilt dieses bloss in dem Falle, wenn die Partei zu diesem Anerbieten einen besonderen schriftlichen Antrag ertheilt, und zugleich die Umstände, die sie beschwören will, bestimmt angegeben hat.“²⁾

Ha ezen §-sal perrendtartásunknak 244. §-át összehasonlítjuk, félreismerhetlen, hogy abból nemcsak az

¹⁾ Az általam ismert osztr. írók úgy látszik nem ismerik e §. értelmét. Így Beidtl: Das ord. Verf. §. 240. Füger. Wessely. gerichtl. Verf. 7-te Aufl. §. 233. mivel sem mondanak többet mint a törvény és az utólagos rendeletek.

²⁾ Schuster Civilpr. §. 256. Egy teljes oldalon igyekszik e §-t megmagyarázni, de sikertelenül. A valódi alap gondolatot, mely talán mégis legfontosabb az egész 255. §-ban, egy szóval sem említi.

érielem, hanem még egyes kifejezések is átvétettek. Csúpan azon intézkedés nem talált felvételt, hogy az elhalt fél késedelmezése esetében az eskü nem tekinthető letettnek.

Ezek szerint perrendtartásunk 244. §-ának azon intézkedése, hogy az eskü az elhalt fél által bizonyos feltételek mellett letettnek tekinthető, a halál általi hitelesítés elméletén és a legvégső elemzésben azon vélelmen alapul, nemo moriens immemor aeternae salutis censetur. Sőt ezen alapvélelem perrendtartásunkban még élesebben ki van fejezve, mint az ált. osztr. vagy az ideigl. ptr.-ban.

Ezen alapgondolat segélyével könnyen eldönthetjük a jelen értekezés bevezetésében felvetett kérdéseket. Teljes biztossággal állíthatjuk, hogy a 244. §. rendelkezése ezen irányban az eskü elfogadása vagy felajánlása után beállott elmebetegség, vagy más esküképtelenség esetében sem a törvényt magyarázat, sem pedig a törvényhasonlatosság útján nem alkalmazható. A törvény kifejtett ratiója szerint bizonyos, hogy az más esetre, mint a halál esetére nem gondolt és nem akarhatott gondolni. Bizonyos az is, hogy a törvény kiterjeszthető jogi alapgondolattal nem bír. Azt, hogy a törvény, ha a felvetett esetre gondolt volna, hasonlóan intézkedik, a logika szabályai szerint egyáltalában nem mondhatjuk. Sőt az is világos, hogy a két eset tulajdonképpen nem is hasonló egymáshoz. Az esküképtelenség egyéb eseteinél hiányzik azon momentum, mely miatt a törvény a halált az eskü letételével azonosítja.

Könnyen átláthatjuk továbbá azt is, hogy a hannotverai ptr. 291. §-a és perrendtartásunk e részbeni intézkedése között jogászilag semmi hasonlat sincs, hogy azt felvilágosításul, vagy csak rendelkezésének idézése mellett, összehasonlításul is használni nem lehet. Azt, hogy miért említi több újabb ptr. a halál mellett az elmebetegséget vagy általában az esküképtelenséget is, és hogy miért kellett ezt következetesen felemlíteni, már fenebb láttuk.

Commentátoraink tudtommal kivétel nélkül vagy semmi említésre méltót sem szólnak e §-nál,³⁾ vagy pedig annak rendelkezését hamisan fogják fel. Az utóbbiakhoz tartozik nevezetesen Herczeg,⁴⁾ kinek ezuttal ismételten sikerült „az országgyűlésileg alkotott rendszer” megtartása mellett a törvény „lehető vagy képzelte hiányait, nézagait egymásután következő szakaszok szerint földeríteni és kiegyenlíteni.”⁵⁾

Szerinte a ptr.-ban elírt feltételek mellett azért tekintetik a valósággal le nem tett eskü jogilag letettnek, „mert nagy valószínűség harczol a mellett, hogy az elhunyt azt letette volna, ha életben maradandott”. Megengedem, hogy ezen valószínűség létezik, sőt az minden megítélt esküre kiterjed, mert mint általában ismeretes aránylag ritka eset, hogy a megítélt eskü le nem tétetik. Még azt is megengedem, hogy a törvény szerkesztői ilyesmire gondoltak, bár azt hiszem, hogy egy általában nem gondoltak másra, mint az idegl. ptr. 255. §-ának átvételére.⁶⁾ De az, hogy a törvényben úgy a mint az ki van hirdetve, ezen gondolat volna alapul felvéve, határozottan hamis. Szerző különben maga sem veszi komolyan ezen indokolását, mert alig egy oldallal

lejjebb egy további ismét egészen hamis értelmet fektet e §-ba, t. i. szerinte „ha az elhunyt az esküt azért nem tette le, mert abban az ellenfél rossz akarata vagy vétke által gátoltatott, kiki saját tettének következtetéseit viselni tartozván, úgy tekintetik, mintha az esküt az elhunyt letette volna”.

Ezen rövid kitérés után lássuk a 244. §. azon további rendelkezését, hogy az eskü a jogutódok által is letethető. Bővebb kifejezést nem igényel, hogy csak akkor, ha a jogutódok esküképesek és az esküvel eldöntendő ténykörülményről közvetlen tudomással bírnak.⁷⁾

E rendelkezés azon felfogáson alapul, hogy az eskü megítélése által annak letételére jog és kötelezettség keletkezik, mely jog és kötelezettség másra, nevezetesen az örökösökre átszállhat. Hogy honnan vették ptr.-unk szerzői e felfogást, nem tudom. Lehet, hogy régebbi eljárásunkból, lehet, hogy valamely újabb ptr.-ból, mely a tudománynak általunk már ismertetett felfogása alapján ezen rendelkezést tartalmazza.⁸⁾ Egyébiránt, miután mind régebbi hazai jogunk, mind az újabb ptr.-ok ugyanazon alapgondolattal bírnak, sőt végelemzésben ugyanazon forrásból, t. i. az eskünek germán felfogásából merítették, ez egészen közömbös.

Ezek szerint tehát a ptr. ezen további rendelkezése az eskünek természetéből levont jogi alapgondolattal bír. Ezen alapgondolat azonban valóban kivételes. A ptr. ugyanis az esküt bizonyítási eszköznek tekinti, mint ilyennek természetéből pedig egyáltalában nem következik, hogy, sőt azzal ellenkezik, hogy annak letétele másra átruháztassék. E részben tehát a ptr. ugyan az eskünek jogi természetéből, de annak helytelenül és önmagával ellenkezésben felfogott jogi természetéből indul ki. Ily valóban kivételes rendelkezésnél fel nem tehetjük, hogy a törvény azt tágabb körben akarta volna érvényesíteni, akkor, midőn annak kiterjesztése egyébként nincs indokolva.

A törvény az elhalt jogutódai alatt csakis annak örökösait értheti. Az eskü letételére jog és kötelezettség átszállása csak abban találhatja némi igazolását, hogy az örökösök az örökhagyó személyiségét képviselik. A singularis successiónál ez nem áll. De ezen értelmezést maga a törvény szavai is igazolják, az elhalt jogutódai alatt, a szavak közönséges és technicus értelmében is, az örökösöket szokás érteni.

Az esküképtelenség többi eseteire még azért sem alkalmazhatjuk e rendelkezést, mert azoknál jog és kötelezettség átszállásáról nem szólhatunk, pedig a törvény ép ebből indult ki.⁹⁾

Nem hagyhatjuk itt érintetlenül a törvény két rendelkezésének egymáshoz viszonyát. A törvény arról világosan nem intézkedik, vajjon ha a feltételek léteznek, melyek alatt az eskü letettnek tekinthető, az tekintet nélkül arra, vajjon az örökösök az esküt letethetik-e, letettnek tekintendő-e, vagy pedig ennek csak akkor van-e helye, ha az örökösök az esküt le nem tehetik, tehát ezen utóbbi körülmény az előbbinek előfeltétele-e, vagy pedig fordítva.

A mint láttuk a törvény mindkét rendelkezése kivételes, de mégis az egyik rendelkezés legalább jogi alapgondolattal bír, és kevésbé tér el a dolog természetétől, mint a másik, mely azzal egyenes ellentétben áll. Miután az, hogy a törvény a szűkségen túl el akart volna térni a dolog természetétől, fel nem tételezhető,

³⁾ Így Apáthy polg. törv. rendts 1-ső kiad. 183. old. és a 244. §-nál, Groisz m. p. törvk. rendts 244. §.

⁴⁾ Örösről már fenebb emlékeztünk.

⁵⁾ Herczeg munkájának előszavában ezen módszert tartja helyesnek.

⁶⁾ Analogiának egyébiránt a szerző által felvett alapgondolat mellett sem volna helye, de mindenesetre feltűnő volna, hogy a ptr.-t szerkesztői az esküképtelenség egyéb eseteiről nem emlékeztet.

⁷⁾ Az utóbbi kitételeket Groisz, Herczeg és Apáthy is felemlítik az i. b.

⁸⁾ Lásd a 22. j. Renaud az Arch. f. ci. Pr. XLIII. 86. jegyzet

⁹⁾ Csod eseteiben, ha ugyan itt vagyonátszállásról szólhatunk, a bukott esküképtelensége nem áll be.

nézetem szerint szabályul veendő, hogy az esküt minde- nek előtt az örökösök tartoznak letenni, a halál általi hitelesítés pedig csak végső menedék. Talán a törvény által használt kifejezésből is inkább erre lehet követ- keztetni.

Mindkét rendelkezés kivételes voltából és történeti eredetéből következik, hogy azokat az egyeszségileg megállapított esküre nem lehet alkalmazni.

A halál általi hitelesítés vélelme a dolog természeténél fogva csak a bizonyítási eskünél alkalmazható, — már pedig az egyeszségi eskünél a bizonyítási erő egészen közömbös, még ptr.-unk szerint is. Ellenben az egyeszség szerződési természete nem tűri meg, hogy a fél rendelkezésében kifejezett akarata ellen, az esküt letettnek tekinteni, vagy pedig akarata ellen egy harmadik esküjében megnyugodni tartozzék.¹⁰⁾

Eddigi vizsgálódásunk eredményét összefoglalva, a következő tételeket állítjuk fel: A ptr. 244. §-ának azon rendelkezése, hogy az eskü bizonyos feltételek alatt letettnek tekintendő, azon vélelmen alapul, nemo moriens immemor aeternae salutis censetur; azon további rendelkezés, hogy az eskü az elhalt helyett annak örökösei által (kikre a jogutódok kifejezés vonatkozik) letehető, azon felfogásból indul ki, hogy az eskü megítélése által kötelemszerű viszony keletkezik, mely a fél részére jogot és kötelezettséget állapít meg az esküt letenni; ezen jog és kötelezettség az örökösökre is átszáll. Egyik rendelkezés sem terjeszthető ki az esküképtelenség más eseteire, úgy az egyeszségi esküre sem. Az eskü minde- nek előtt az örökösök által leteendő s csak ha ezek eskü- képtelenek, vagy az eldöntendő tényről tudomással nem bírnak, lehet az esküt a halál okából letettnek tekinteni.

Ezek után azon kérdés eldöntése marad még fenn, mi történik akkor, ha a megítelt eskü utólag beállott más esküképtelenség miatt nem tétethetik le, vagy ha azt sem az örökösök le nem tehetik, sem pedig az a ptr. szerint letettnek nem tekinthető, vagy végre ha az esküvendő fél az egyezség megkötése után elhal vagy esküképtelen lesz.

Ezen kérdések megoldását az eddigi elméletek úgy a ptr. 244. §-ának kritikájával, valamint a nézetem sze- rint helyes elmélet rövid megalapításával akarom egy- bekapcsolni. Ez legyen a következő rész feladata.

Dr. PLÓSZ SÁNDOR,
kolozsvári egyetemi jogtanár.
(Folyt. köv.)

A házassági vagyoni jog Magyarországon.

(Folyt.)

VI.

Közszerzemény.

A házasság alatti közszerzeményekre nézve a ko- rábbi magyar törvények határozatai változást nem szenvednek.¹⁾

A házasság alatti közkeresmeny- hezi törvényes közös tulajdoni joga (jus coaquisitio- nis) a házasság kötésekor létezett törvények szerint ítél- lendők meg.²⁾

¹⁰⁾ Hogy a halál általi hitelesítés az egyeszségi esküre nem alkalmazható, az i. h. Schuster is állítja. Utána indul Herczegh is, csak hogy ismét hibásan. Ugyanis az i. h. azt mondja: „az egyeszségi esküre ezen intézkedés nem alkalmazható, — az eskütől feltételezett peralku a halál véletlen bekövetkezése által érvénytelenné lesz.“ Miért csak a halál véletlen bekövet- kezése esetében? Talán mert Schuster itt Zufall-nak nevezi a halált?

¹⁾ Ideigl. törv. szab. I. 13. §.

²⁾ 1853. nov. 29. ősiségi parancs 12. §.

Közszerzeménynek (coaquisitio conjugalís) azon javak nevezetnek, melyeket a hitvesek a házasság meg- kötésétől kezdve annak törvényszerinti megszűnéseig együtt keresnek — takarékoság, munka vagy szeren- cse által. Hogy a nő bebizonyíthatólag közreműködjék: az rendszerint nem szükséges; elég, ha együtt él a férjjel.

A közszerzemény tárgya lehet testi, vagy testetlen dolog, ingó vagy ingatlan, jog és követelés stb., de nem egyenként, hanem mint összdolog, együttesen véve. In- nen van, hogy a házasság, vagy illetőleg a vagyonkö- zösség ideje alatt, az egyik hitves a másik beleegyezése nélkül a közszerzeménynek csak öt illető hányadrésze- ről (partes aliquotae), nem pedig az abban foglalt egyes dolgokról (partes aliquantae) tehet végrendeletet; — mivel a közszerzemény természeti felosztása előtt soha sem tudhatja, hogy az osztatlan vagyonból, mely tár- gyak jutnak neki. Azok, kik a közszerzemény fogalmát nem a hitvesek vagyonára, hanem a közösen szerzett egyes dolgokra vonatkozólag veszik tekintetbe: a köz- szerzeményt az özvegyi örökléssel zavarják össze.

Az öröklött javak nem tartoznak a közszerzemény- hez; ennek kikötésére előleges szerződési megállapodás kívántatik.³⁾ A dolog értékének növekvése vagy jöve- delmének szaporodása sem képez szerzeményt akkor, midőn azt nem tökeberuházás, vagy szorgalmi tevékeny- ség, hanem külső körülmények, vagy természeti javulás idézik elő.

A hitveseket a közszerzeményre nem örökjog, ha- nem valóságos tulajdoni jog⁴⁾ illeti, és pedig már a házasság ideje alatt; különben hogyan rendelke- hetnének arról, a mi nem az övék, — miért is a köz- szerzeményt tévesen magyarázzák sokan öröködési viszonynak, s egészen helytelenül tárgyalják az örök- lési jogban.

A közszerzemény gyakorlati hatása nem a házas- ság idején, hanem akkor mutatkozik, midőn a hitvesek közt a házasság halál, holtánnyilvánítás, érvénytelenítés vagy végelválasztás folytán elenyészik, — a közszerze- ménynek, mint eddigelé osztatlan közös tulajdonnak, természeti elkülönítése, csak ekkor szokván rendszerint bekövetkezni. Áll ez akkor is, midőn a házastársnak közszerzeményi, illetőleg vagyonközösségi joga a telek- könyvben is kitüntetve van; mert az ily bejegyzés do- logi jogot csak annyiban biztosít, a mennyiben a másik fél a házastársat illető részről nem rendelkezhetik; ezt azonban a szabad tulajdon a maga részéhez mégis csak a másik fél halála, vagy végelválása után illeti meg. A végelválással egyenlő tekintet alá esik a törvényesen bekövetkezett ágy és asztaltóli elválasztás is; de csak akkor, midőn az életfogytiglan tartónak mondatik ki, például a katolikusoknál. Mert ha megszűnik az állandó életközösség a hitvesek között, mely a házasság alapját teszi, — a dolog természetéhez képest meg kell szűnni a vagyonközösségnek is. Ellenben ideiglenes ágy- és asztaltóli elválasztás, egyszerű⁵⁾ odahagyás vagy tényleges külön lakás esetében a házasság alatti közszerzeménynek sem állagára, sem haszonvételeire nem foglalhat helyt az elkülönítés.

A házasság megszűnésén kívül csak csőd esetében lehet vagyonfelosztásnak helye; a mikor is a hitves a bukott házastárs csődtömegéből közszerzeményi részé- nek kiadatását igényelheti.⁶⁾

³⁾ 1486. 17.; 1492. 38.; 1723. 31.; 1866. jan. 31. 21,698. hétsz. t. Törv. Csarn. 1866. 32. sz.

⁴⁾ Kelemen magyar fordítás 233. lap. Madarassy: magán- jog 56. lap. Tóth L. ősiségi 137. lap. Wenzel: magánjog 282., 408., 456. §§.

⁵⁾ a ptk. 1236., 1266. §§.; id. törv. szab. I. 21.; 156. §§.

⁶⁾ 1844. márczius 20—1124 váltófeltörv. és 1843. márcz.

Mindezek mellett a legfőbb ítélőszék ujabban a házasság megszűnése és csőd esetén kívül is megengedi a közszerzemény felosztását és pedig nemcsak a tényleg különvált, hanem a tényleg el nem választott hitvesek közt is.

Tényleg el nem választott házastársoknak is van joga a vagyonszétválás megszüntetését kérni, mert azon körülmény, hogy a tulajdonos társak házassági viszonyban vannak: a vagyonszétválás megszüntetését, illetőleg tulajdoni joguknak ily irányban való szabadgyakorlatát nem gátolhatja. Természetben fel nem osztható vagyonszétválás, a vagyonszétválás megszűnése esetén, árverés útján adandó el, és a befolyt vételár a tulajdoni részek irányában felosztandó.¹⁾

És tagadhatlan, hogy a legfőbb ítélőszék ezen fel fogása szoros jog szempontjából nem ellenkezik az el különzési, vagyis magyar rendszer szellemével és következtetés keresztlítélésével.²⁾

Ha a házasság halál által szűnik meg, ekkor a közszerzeményre vonatkozó törvényes szabályozásnak az öröklési jogban is fontos jelentősége van. Ez okból tartják ezt sokan, s köztük még Frank Ignác is, örökösödési jogviszonynak.³⁾

Ha a házasság megszűnik halál által, az egyik hitves a közszerzemény fele részét nem mint örökös veszi birtokba, hanem mint egyik szerző fél, s nem is öröklési jogon, hanem a szerzés tényének időpontjától kezdve őt illető valóságos tulajdoni jogánál fogva.

Ha pedig a túlélő hitves végrendelet és gyermekek hiányában az egész közszerzeményt megkapja: ez esetben is annak fele tulajdoni joggal illeti őt, mint közszerzőt; a másik fele pedig a többi összes szerzeményekkel együtt hitvestársi öröklés címén száll rá, mint örökösre.

Különben a dolog természetéből következik, hogy a közszerzeményből mindenekelőtt az adósságok vonatnak le,⁴⁾ és hogy az elköltött vagy elfogyott keresmény számba nem vétetik (consumta pro consumtis habentur).⁵⁾ A mi pedig az özvegy hibájából elveszett: azt ő pótolni tartozik, tehát az őt illető részbe beszámíttatik.⁶⁾

VII.

A közszerzemény szabályozása.

A közszerzemény szabályozását illetőleg még most is különbség forog fen a nemesek és nem nemesek között. A nemesek nevezete alatt értetnek a nem nemes születésű honoratiorok (szabadosok) is, kik t. i. hivatal, tudomány vagy szépművészet útján szereznek, p. o. az állami és hatósági tisztviselők, papok, a m. kir. akadémia tagjai, az egyetem tudorai, ügyvédek, orvosok, okleveles mérnökök, sebészek, tanárok, festészek, szobrászok, urodalmi tisztok stb.

I. Nem nemeseknél (városi polgárok és parasztok) a nő a házasság alatti minden szerzeményre nézve közszerzőnek (coquisitrix) tekintetik, — kivételével annak, a mit valamelyik fél (vérszerinti rokonaitól törvényi szerződési vagy végrendeleti) öröklés útján kapott.

Hogy a nő a parasztnál közkereső, ezekre nézve

4—195. és 1843. aug. 24—129. hétsz. tábl. ítél. (Császársz. csőd-törvény 105. lap.)

¹⁾ 1872. nov. 10—8658. legf. (Jogtud. Közlöny 3. számú melléklete. Curiai határozatok.)

²⁾ Lásd a munka 7. §-át.

³⁾ Frank: Közigazs. 274. §.

⁴⁾ Dec. 19, 23. divis. success.

⁵⁾ Dec. 8. ad. aquis. mob.

⁶⁾ Sent. 26. Divis. success.

világosan szól a törvény intézkedése. A mi azonban a polgárokat illeti: ezekre nézve nincsenek határozott törvényeink. Itt tehát csak a folytonos szokásra, a személynői és tárnoki szék, s a kir. curia elvi döntvényeire, és néhány tekintélyesebb íróra¹⁾ hivatkozhatunk.

Nem is alap nélküli, — mond Kelemen — közszerzemény tekintetében a nemesek és nem nemesek közti különbség. Ugyanis a nemes ember nemcsak ingatlanokat (jura possessionaria), hanem ingó javakat is leginkább közszolgálatok által szerez, melyekben a nőnek semmi része nincs.²⁾ Mások (nem nemesek) ellenben gazdálkodás és munkásság által nyerik és szaporítják vagyonszétválásukat, mely házi és gazdasági tevékenységben gyakran nem középszerű részt vesz a feleség.³⁾

A nem nemesekkel egyenlő tekintet alá esnek a nemesek is, ha sz. kir. vagy kiváltságos városban lakván, ott kereskedés vagy mesterséggel foglalatosságnak és nemesi jószággal nem bírnak. Az ily személyeket a törvény több helyen csak mint polgárokat tekinti.⁴⁾

Ezek szerint nem nemeseknél különbség nélkül:

a) A férj és nő egyiránt szerzőnek tekintetik, és mindegyik a maga részéről, mint saját vagyonáról, szabadon intézkedhetik, — úgy élők közt, mint halál esetére. Az oly szerződés vagy végrendelet, melyet egyik hitves a másikat illető közszerzemény iránt tesz, érvénytelen; mert egyik a másiknak részét sem nem ki sebbitheti, sem nem ronthatja.

b) Ha az egyik hitves özvegyiségre jut, de az elhunyt után gyermekek maradtak, az özvegy azonnal birtokba veheti a közszerzemény fele részét, a másik fél pedig a gyermekeknek, mint örökösöknek jut.

c) Ha az elhunyt után gyermekek nem maradtak; ez esetben az egész közszerzemény az özvegyé lesz, és pedig annak fele tulajdoni jogánál, s a másik fele örökösödési jogánál fogva.⁵⁾

d) Ha mindkét házastárs meghalt végrendelet, vagy öröklési szerződés hátrahagyása nélkül: a közszerzeményben a férj és nő gyermekei egyenlően osztoznak.⁶⁾

Ha gyermekek sem maradtak, a felmenőknek, illetőleg oldalrokonoknak, ezek hiányában pedig az sz. koronának jut a közszerzemény.⁷⁾

II. Nemeseknél az itt előadottak szintén alkalmazást nyernek oly esetben, midőn a közszerzemény eredeti állapotában marad, és az iránt a férj részéről semmi további rendelkezés vagy változtatás nincsen téve;⁸⁾ — vagy oly esetekben, midőn a nemes asszonyt közszerzőnek kell tekinteni.

A nemes asszony közszerzőnek tekintendő:

a) Ha ez a hitvesek között, vagy a házassági szerződésben, vagy később az együttélés ideje alatt okiratiilag megállapított.⁹⁾ Quod semel placuit inter vivos, id amplius displicere non potest.

b) Ha a szerzemény a nő vagyonából származott, mert ekkor nemcsak a méltányosság, — hanem a joggal is ellenkeznék őt abból kirekeszteni.¹⁰⁾ Nem nemeseknél, ha a nő bebizonyítja, hogy a közszerzemény alapja az ő hozományi pénze volt, azt egészben és megosztás

¹⁾ Kelemennél 126. §. Franknál 274. §. Madarassynál 215. §. Wenzelnél 407. §. Suhajdánál 327. és Tóth: Ösiség 137. l.

²⁾ Hk. I. 18. 19.

³⁾ Kelemennél: 126. §. jegyzet.

⁴⁾ 18655: 46; 1715: 27.

⁵⁾ Hk. III. 29. cz. 2. §. 1840. 8. tcz. 8. §. ideigl. törv. szab.

I. 14. §.

⁶⁾ ideigl. törv. szab. I. 9. §.

⁷⁾ u. o. 10, 11, 12, 18. §§.

⁸⁾ Hk. I. 40, 48, 54, 102, 113; Dec. ad aqu. mobil. Dec. 30. divis. succ.

⁹⁾ 1486. 17. tcz. 1. §. Dec. 29, 44. dio. success.

¹⁰⁾ Dec. 58. divis. success.

nélkül követelheti; ¹⁾ nemeseknél azonban a férj még ez esetben is szabadon intézkedhetik a fele részéről.

c) Ha a szerzési okiratba és illetőleg az ingatlant tartalmazó telekkönyvbe, a nő neve is, mint közszerző, beiktatva van. ²⁾ De ha a nő nevét a férj, nem kötelezési, hanem csak kedveskedési szándékkal foglaltatta be; ez csak mint egyoldalú intézkedés jöhet figyelembe, és utóbb megmáshat. ³⁾

A nő ruhaneműi (mundus muliebris) ékszerei (clenodia) drágakövek, gyöngyök, a nő kizárólagos tulajdonát képezik. ⁴⁾

Az itt elősorolt eseteken kívül a férj főszerzőnek ⁵⁾ (principalis coaquisitor) tekintetik, mely minőség a nőnek, mint segéd szerzőnek tulajdonjogára nem lehet kizáró, hanem csak megszorító hatással. Mert a nőnek a közszerzemény fele részre vonatkozó tulajdonjogát még a nemeseknél is kétségtelenné teszi az: hogy a nő érvényesen végrendekezhetik arról, ha végrendeletét a férj is aláírja; ⁶⁾ továbbá, hogy a végrendelet nélkül, de gyermekek hátrahagyásával elhunyt férj után a közszerzemény egyik fele egészen az özvegynek jut. Ez pedig meg nem történhetné, ha neki azon fele részre már a házasság alatt tulajdoni joga nem volna; meg nem történhetné örökösödés útján, mert szerzeményi javakban hitvestársi öröklésnek csak gyermekek hiányában van helye. ⁷⁾

A törvény a férjet nem kizárólagos, hanem csak főszerzőnek nevezi, s ez okból a szerzett vagyont is nem kizárólagos szerzeménynek, hanem nejére, mint segéd-szerzőre való tekintettel közszerzeménynek (coaquisitio) tartja. A férj és főszerzői minősége csak előjog (praerogativa) s mint ilyen személyekhez van kötve; elenyészik a kiváltságos személy halálával, vagy ha férj lenni más módon módon megszűnik, tehát végelválással; mikor is a nőnek, mint szerzőtársnak, tulajdona korlátlanul lesz, és közszerzeményi jogát ép úgy érvényesítheti minden tekintetben, mintha férje főszerző nem lett volna.

A főszerzői minőségből foly: hogy a férj rendszerint az egész közszerzeményről teljesen és szabadon intézkedhetik úgy élők közt, mint halál esetére. ⁸⁾ A nő pedig, míg férje él, ennek megegyezése nélkül a közszerzemény bár melyik része iránt sem rendelkezhetik joghatálylyal, mert azt a férj, vagy örökösei kereset útján is érvénytelené tehetik. ⁹⁾

Azon esetben, ha végrendelet nélkül hal meg a férfi, de gyermeket hagy maga után, a nő csak az őt illető fele részről tehet intézkedést, a másik fele rész a gyermeknek, mint örökösnek kétségben hagyandó ¹⁰⁾ Csak akkor van a nemes asszonynak joga teljesen szabadon intézkedni az összes és egész közszerzeményről, midőn a férj után sem végrendelet, vagy öröklési szerződés, sem gyermekek nem maradtak. ¹¹⁾

Ha előbb a férj, azután a nő, vagy viszont — elhal végrendelet nélkül, de gyermekek hátrahagyásával: a

közszerzeményben az egyik gyermekei a másikéival egyaránt osztozkodnak. ¹⁾

Világos ezekből, hogy a törvény inkább kedvez a nem nemes nőnek, mint a nemesnek. Amazok bármi néven nevezett közszerzeményben okvetlen felesek. Emezeknél azonban a férj a nő részességi jogát, illetőleg ennek gyakorlatba vételét, nemcsak életében, vagy a házasság alatt, de szabály szerint azután is, későbbi időre is, meggátolhatja, ha ellenkező irányban intézkedik. A „feleség“ szó már csak ez okból is inkább megfelel a dolog természetének polgárok és parasztok közt, mint a nemeseknél, — a hol közszerzemény tekintetében a férj tulajdonképpen nem felelőse, hanem ura nejének. Innen azon kifejezés „uram“, „az én uram“, melylyel a nemes nő férjét nevezni szokta.

III. A mennyiben az országbirói értekezlet kimondta, hogy a házasság alatti közszerzeményekre a további magyar törvények határozatai változtatást nem szenvednek: ²⁾ következik, hogy különbséget okoz a közszerzemény joghatályát illetőleg azoningatlan „jogi természete“ is, mely annak tárgyául szolgál.

1. Polgári és paraszt javakra nézve a nő, vagy ennek örököse — és pedig úgy a nemes, mint a nem nemes férj ellenében — követelheti a házassági közszerzeményt. fele részben a törvénynél fogva; ³⁾ — de sőt egészben is, ha bizonyítani tudja, hogy a közszerzemény az ő hozományi pénzén vásároltatott. ⁴⁾ Az ily javak iránt a nemesek egyenlő tekintet alá esnek a nem nemesekkel, ⁵⁾ mivel az ily javakra nézve mindenkor a jog egyenlőség (aequalitas juris) volt és marad az irányadó.

2. Nemesi ingatlanokból azonban a nő rendszerint semmit sem igényelhet, mint közszerző. ⁶⁾ Mert az ily javakra nézve a közszerzemény kérdése, a mennyiben az erre vonatkozó korábbi törvények változtatás nélkül fentartottak — szorosan összefügg, a jog egyenlőség, vagy jog egyenlőtlenség kérdésével. Már pedig a nemesi javakban a jog egyenlőtlenség (inaequalitas juris) elve képezte az uralkodó szabályt. Ezekben tehát a nő csak kivételesképen, t. i. csak akkor osztozott: ha mint erről már előbb is említés történt, a vagyonszövetség a hitvesek közt, már eleve szerződés által megállapított, vagy a szerzemény alapja a nő vagyona volt, vagy végre, ha a szerzési okiratba, illetőleg telekkönyvbe a nő neve is közszerzői minőségben beiktatott.

IV. Erdélyben a közszerzemények iránt a nemes és nem nemes személyek és fekvőségek közötti különbség szintén érvényesül csaknem ugyanazon hatással birt. ⁷⁾ A székelyek joga e tekintetben a nemesekéitől nem különbözött, mert ők is országos nemesek a törvények szerint. ⁸⁾ A szászok statutumai szerint a közszerzemény közös tulajdonát képezte a hitveseknek, de nem egyenlő arányban, mert abból a férjet kétharmadrész (bes), a nőt pedig csak egyharmad (triens) illette; melynek elkülönítése csak a házasság megszűnte után, vagy csőd esetében történhetett; addig pedig csak képzetű (intellectualis) jelentősége volt. ⁹⁾

¹⁾ 1844. márcz. 20. 1124. váltófelt. hat. (Császár: Csődtörvény 105. l. 7. jegyzet.)

²⁾ Hk. I. 48. 102. Dec. 30. divis. succes.

³⁾ Frank: Közigazság 275. §.

⁴⁾ Dec. I. ad. invalid. test.

⁵⁾ Dec. 5. ad. aqu. mob.; Dec. 1, 2. ad. invalid. test. Dec. 4. ad. obt. succ.

⁶⁾ Dec. 44. divis. succ.

⁷⁾ ideigl. törv. szab. I. 14. §. a.

⁸⁾ Dec. 11. divis. succ.; dec. 5. ad. aquis mobil.

⁹⁾ Dec. 1. ad. inval. test; Dec. 4. ad. obt. succ.

¹⁰⁾ Dec. 21. nov. divis. Sent. 47. 50. 70. de aequal juris.

¹¹⁾ Hk. I. 48. Dec. 11. divis. succ.

¹⁾ Dec. 30. divis. succ.

²⁾ ideigl. törv. szab. I. 13. §.

³⁾ Hk. I. 29. cz. 1840. 8. cz. 2. 8. 19. §§.

⁴⁾ 1844. márcz. 20. 1124. váltófelt. Császár: Csődtörvény 105. lap.

⁵⁾ 1846. szept. 4—1440. váltófelt. és 1846. november 9—110. hétsz. tábl. (u. o.)

⁶⁾ Hk. I. 18. 102. cz. 1844. márcz. 4—156. váltófelt. (Császár 105. lap.)

⁷⁾ Hk. I. 48. 102. és III. 29. cz. 2. §. Ezeknek Erdélyben is volt kötelező erejük.

⁸⁾ Hk. III. 4.

⁹⁾ Szász statut. II. könyv. 4. cz. 1.

Jelenleg a közszerzeményi, illetőleg vagyonközöségi jog szabályozása Erdélyben az osztrák polgári törvénykönyv által eszközöltetik. 1)

HERCZEGH MIHÁLY,
egyetemi tanár.

(Folyt. köv.)

A közvetlenség elve a bünvádi eljárásban.

A „Jogtudományi Közlöny“ 16. számában megjelent ily feliratu cikkben foglalt észrevételek, minthogy azok nemcsak a pesti kir. törvényszék, hanem általában a hazai bíróságok részéről a közvetlenség elvének bünvádi ügyekbeni alkalmazása körül követett eljárásra vonatkoznak, néhány megjegyzés kockáztatására késztetnek.

Méltán kifogásolja a kérdéses cikk a pesti kir. törvényszéknek, a „Karl Ludwig“ és „Slavonia“ személyszállító gőzhajók összeütközése folytán felmerült bűnperbeni szavazásnál követett eljárását, mely nemcsak helytelen volt, hanem a fennálló törvényes rendeletek egyenes mellőzését is foglalja magában; mert ily esetről, minő itt szóban forgott, az ügyviteli szabályok intézkednek, mennyiben azok 81. §-a azt tartalmazza, hogy „valamely pont iránt meghozott határozat a többiek előtti tanácskozásnak alapjául tekintendő, s szavazataikat ezen alapra tartoznak fektetni azon szavazók is, a kik a határozathoz nem járultak; a kérdés azonban ugyanazon tanács által okvetlenül eldöntendő.“ — Ha tehát az említett bűnperben a tárgyi tényálladék fennlétének kérdése a hármastanács két tagjának szavazata, vagyis a többség által már el volt döntve: akkor a bűnösség kérdésének eldöntésénél a tényálladékot megállapítva nem látó bíró is, az ez érdemben a többség által már meghozott, a tárgyi tényálladékot helyreállítottak kimondó határozat alapjára lépni, s vagy az egyik vagy a másik majos-kapitányt bűnösnek kimondani tartozott; (?) ily módon pedig a bűnösség kérdése is szavazattöbbség útján ugyanazon tanács által döntendő el, nem sértetett volna, a tárgyalásnál jelen nem volt bírának a szavazáshozi bocsájtása által az ügyviteli szabályok 81. §-a és — a közvetlenség elve!

A közvetlenség alatt — melynek a szóbeliség csak folyománya — mi is az eljárás oly elrendezését értjük, mely szerint az ítélet csak az ítélő bíróság előtt lefolyt tárgyalás alapján hozhatatik, vagyis mely szerint az ítélő bíróság ítéletét csak az előtte producált bizonyítékokra, avagy az önszemelete útján felismert tényállásra alapíthatja, és ép úgy kétséget nem szenvedhet az sem, hogy az „összefüggő és egységes“ tárgyalás a közvetlenség elvének természetes követelménye.

A közvetlenség elvének gyakorlatilag kifejezést adó végtárgyalás azonban csak akkor szolgálhatna az írásbeli vizsgálati eljárás ellensúlyozásául, csak akkor lehetne ennek ellenében arra fektetve a fő-uly, ha a bíróság törvényes bizonyítási szabályok mellőzésével, csakis szabad meggyőződése szerint ítélne a bűnösség kérdésében, és ha következetesen csak formaisétségek, vagy a törvény helytelen alkalmazása esetében engedtetnék meg jogorvoslat (semmiségi panasz) használata. — Míg ellenben a bíróságok a „bűnöst“ vagy „nem-bűnöst“ csak törvényszerű bizonyítékok alapján mondhatják ki; (?) míg az alsóbb és felsőbb bírósági ítéletekben a „bizonyítékok elégtelenségéből“ való felmentések napirenden vannak; míg a fokozatos felelősség a ténykérdésben is megengedtetik, s így a felsőbb bíróságok csak a vizsgálati iratok és a végtárgyalásról felvett jegyzőkönyv alapján hozhatják ítéleteiket, mint ez jelenleg nálunk van, addig a bizonyítéki anyagot magában foglaló vizsgálati eljárás eredményére ép oly nagy súlyt kell fektetni, mint a végtárgyalásra, mert csakis arra, és a végtárgyalásról felvett jegyzőkönyvre fektetheti a felsőbb bíróság a bűnösség kérdésében hozandó határozatát; addig a végtárgyalás semmivel sem több, mint az előbbi praxisban divott hitelesítési tárgyalás!

Ily körülmények között tehát nem tarthatjuk oly lényeges hibának, ha a felsőbb bíróság az első foku ítélőszéket a szavazásnál előfordult szabálytalanság miatt új, végtárgyalás ismétlése nélküli ítélethozatalra utasítja, mert ez esetben — hacsak ugyanazon bírák vesznek részt az ítélethozatalban, kik előbb a végtárgyalásnál jelen voltak — az egész végtárgyalás az ítélő bíróság előtt már is egyszer lefolyt, s mert annak ismétlése új eredményeket napfényre hozni alig fogna, s végül, mert a viz-

sgálati iratokban és végtárgyalási jegyzőkönyvben foglalt bizonyítéki anyagnak az ítélő bíróság előtti újbóli feltárása ez esetben nem tekinthető mellőzhetlen szükségnek.

De a közvetlenség elve alkalmazásának még oly szűk korlátok közé való szorítása mellett is egészen eltévesztettnek kell tartanunk a felsőbb bíróságok részéről, állítólag követett azon eljárást, mely szerint az elsőfoku bíróságokat, ítéleteik feloldása mellett „rendesen“ a vizsgálat kiegészítésének elrendelése esetében is csak (végtárgyalás ismétlése nélküli) újabb ítélet-hozatalra utasítják. — Mert a vizsgálat kiegészítésének elrendelése már bizonyítékaul szolgál annak, hogy az ügy végtárgyalás utján befejezésre még nem érett, s így a hiányos vizsgálat alapján megtartott végtárgyalás, az annak folytán hozott ítélettel együtt a dolog természeténél fogva hatályát kell hogy veszítse; — mert ez esetben oly végtárgyalás, mely a vizsgálat kiegészítése után felderített adatoknak az előbb már kiderítettekkel való összefüggő és egységes feltüntetése által az ügy-állás hű képét nyújtana, az ítélő bíróság előtt még le nem folyt; ily esetben tehát az újabb végtárgyalás nélküli ítélethozatal a közvetlenség elvének teljes mellőzését involválná!

Egyébiránt azt hiszem, hogy ily eljárás gyakorlatba vétele inkább az alsóbb bíróságok hibás felfogásából veheti eredetét, mert, hogy a felsőbb bíróság, ha az első foku ítélőszéket a vizsgálat kiegészítésének elrendelése mellett új ítélet hozatalára utasítja, ezt újabb végtárgyalás megtartása nélkül vélné eszközölhetőnek, — alig képzelhető!

A mi végre a végtárgyalás elhalasztásának (elnapolásának) vagy megszakításának kérdését illeti, meg kell jegyezni, hogy a bünvádi eljárás ideiglenes szabályozásáról szóló törvényjavaslat, melynek hiányait feltüntetni ezen értekezés feladatán kívül esik, és melynek javítását, kiegészítését, sőt gyökeres átdolgozását feleslegesnek tartani annyi volna, mint a bünvádi eljárásban a rendszertelenséget és zavart megörökíteni akarni, arra vonatkozólag, habár van részletes, de mégis némi intézkedést tartalmaz, mely az ezen szabályzatot elfogadott törvényszékek eljárásánál zsinórmértékül szolgálhat, és melynek szem előtt tartása lehetetlenne tenné azt, hogy a végtárgyalás jelentéktelen körülmények miatt, vagy azért, mert az ügyész avagy védő még valamely tanu kihallgatását kéri, elhalasztás! Mert ezen javaslat 93. §-a a végtárgyalásnak, megkezdése előtti elhalasztása tekintetében azon általános elvet mondja ki, hogy „a végtárgyalás csak mellőzhetlen fontos okokból halasztható el az elnök által“; mennyivel inkább tehát követendő ezen általános szabály akkor, ha a már megkezdett végtárgyalásnak megszakításáról van szó; ez csak akkor lenne elrendelhető, ha a törvényszék székhelyén nem tartózkodó vádlott törvényes megidéztetése daczára meg nem jelent (javaslat 98. §-a), vagy ha valamely tanu vagy szakértő meg nem jelenése miatt a kir. ügyész a tárgyalás folytatását eredménytelennek tartaná, annak elnapolását indítványozza, és a bíróság az ő, vagy a védő ez iránti indítványát elfogadná (javaslat 100. §-a). — Ez esetekben a végtárgyalás ismétléséről tulajdonképen szó sem lehet, mert ezen okokból elhalasztás, minthogy a bíróság a vádlott, tanu, vagy szakértők meg- vagy meg nem jelenéséről mindjárt az ülés kezdetén meggyőződik, közvetlenül az ülés megnyitása után elhatározatván, a végtárgyalás megkezdettnek tekintendő. — Ha pedig a javaslat 110. §-ában említett eset állana elő, vagyis, „ha a végtárgyalás folyama alatt felmerült valamely lényeges körülménynek bővebb felderítése válik szükségessé, és e miatt elhalasztási határozat hozatik: akkor az újabb tárgyalás felvételénél felmerülhet azon kérdés, valjon annak már lefolyt része ismételtessék-e, vagy sem? Ezen kérdésre határozottan igennel kell felelnünk, mert éppen csak az ujonnan kiderítendő ténykörülményeknek az előbb kipuhaltakkal való összecombinálása, és az egész bizonyítéki anyagnak az ítélő bíróság előtti feltárása képezi az alapos és igazságos ítélet főfeltételét!

Ha a végre a 114. §. szerint az ítélet hozatala hosszabb időt venne igénybe, és e miatt annak kihirdetése elhalasztatik — mi legfeljebb három napra történhetik. — akkor, feltéve, hogy az ítélethozatalában csakugyan a tárgyalásnál jelen volt bírák vesznek részt, a végtárgyalás ismétlésének szüksége fenn nem forog!

Azon bíróságokról tehát, melyek az ideiglenes javaslatot eljárásai szabályul elfogadták, fel sem tehető, hogy a végtárgyalás elhalasztását jelentéktelen körülmények miatt elrendelék, azért pedig, mert az ügyész vagy védő még valamely tanu kihallgatását kéri, annál kevésbé, mert a javaslat 92. §-a erre nézve azt tartalmazza, hogy a kir. ügyész még a végtárgyalás

1) a ptk. 1233 — 1236. 1177. §§.

előtt köteles beterjeszteni azon tanuk és szakértők névjegyzékét, a kiknek kihallgatását szükségesnek találja; és ezen jegyzék a vádlottnak hiteles másolatban kézbesítettven, neki is jogában áll, a maga részéről hasonló jegyzéket beterjeszteni; valamely tanu vagy szakértő kihallgatása iránt csak a végtárgyalás kezdetén előterjesztett kérelem ezek szerint, annak elhalasztását maga után nem vonhatná!

Azon bíróságok ellenben, melyek az ideiglenes javaslatot minden részében magukra nézve kötelezőnek el nem fogadták, — és ezek közé tartozik tudtommal a pesti kir. törvényszék is — a végtárgyalás elhalasztása vagy megszakítása iránti kérdés eldöntésénéliscsak saját „bölcshelátásuk” szerint járhatnak el; különben, valamint a legtöbb esetben úgy a fenytő igazságszolgáltatás terén is, nem az elfogadott rendszer helyessége vagy helytelensége egyedül az, mely az eljárásnak megadja az irányt, hanem sok függ azoktól is, kik a rendszer gyakorlatbani alkalmazására hivatvák!

Dr. SINGER IGNÁ CZ,
kir. törvényszéki bíró.

K ü l ö n f é l é k.

(Az új büntető perrendtartás) javaslatáról a „Pesti Napló” következő részleteket közöl: az újabban elkészült javaslat czime:

„Törvényjavaslat a pesti királyi tábla területén létező törvényszékek illetőségéhez tartozó bünvádi eljárás ideiglenes szabályozásáról” s huszonnégy fejezetből s összesen 294 pontból áll; míg az első novella csak 122 §-t foglalt magában. Már a régi novella s az új munkálat első fejezete közt fölülte lényeges változás mutatkozik, a mennyiben az előbbinek csak első három pontja van változatlanul megtartva, míg a többi három pont többé kevésbé lényegesen átalakított s hat új ponttal kibővített. Így tehát az első fejezet, mely az általános szabályokat tartalmazza, tizenkét pontból áll, a többek közt megállapítja azon eseteket, melyekben csak a sértett fél mint magán vádló panaszára indítható bünvádi eljárás. Ez esetek a következők: 1) házasságtörés; 2) a súlyos testi sértés, ha belőle a megsértett fél egészségeinek tartós megrongálása vagy valamely tagjának vagy eszének elvesztése nem származott; 3) a lopás, csalás vagy sikkasztás, mely bizonyos rokonok közt követtetik el; végül 4) a hamis feladás. Más esetekben, midőn büntetett követtetik el, mihelyt az tudomására jut, a közbíró indítsa meg az eljárást.

Az új munkálat egyszersmind azt is rendeli, hogy olyan bűnesetekben, hol vagyonbeli károkozás is történt a sértett fél jogosult kárának abünvádi eljárás alatti megállapítását s megítélését is követelni. Erre nézve a vizsgáló bíró a károkozotthoz határozott kérdést intézni köteles. A bíróság a kárt még akkor is megítéli, ha a károkozott ezt nem követeli, de ez esetben a végtárgyaláshoz csak akkor idézendő, ha mint tanunak kihallgatása szükségesnek mutatkozik. A második fejezet az illetékeségről szól s változatlanul átveszi a régi novella 7—18 pontjait. Ellenben a harmadik fejezet, mely az előnyomozás megindítását és folyamatát szabja meg, a régi javaslat alig néhány pontját tartja meg előbbi szövegezésében s az új munkában általában lényegesen kibővült. Ugyanez mondható a többi fejezetekről, melyek a vizsgálatra, vizsgálati fogságra, a vádlott kihallgatására, a bírói szemlére és a szakértőkre, a tanukra, a vád alá helyezésére, a végtárgyalás előkészítésére, a végtárgyalásra, a távollévők elleni eljárásra, a fellebbezésre, az eljárás újra felvételére, a határidő elmulasztása miatti visszahelyezésre, a büntető ítéletek végrehajtására a bünvádi eljárás költségeire, a hamis vagy vétkes gondatlanságból származó bukás esetén való eljárásra, a váltóhamisítás esetén való eljárásra, az egyes és járásbírók előtti eljárásra s a zárhatózatokra vonatkoznak mely fejezetek anyagának legnagyobb része a régi novellában éppen nincs meg. E novellának általában csak négy fejezete, melyek az illetékeségről a vádlott megidézéséről és elővezetéséről, a házkutatásról személymotoszról és lefoglalásról, s végül a közvetlen idézésről intézkednek került át vál-

tozatlanul az új javaslatba. A csőd megnyitását elrendelő minden ítélet a kihirdetéssel egyidejűleg közlendő azon törvényszék mellé rendelt kir. ügyészéggel, mely a csődöt elrendelte. A kir. ügyésznek joga van minden okmányba, melyeket a bukás okainak kiderítésére megtekinteni szükségesnek tart akár a perügyelőnél legyenek azok, betekinteni, s belőlők kivonatot vagy másolatot venni. Ugyane jog illeti a vizsgáló bírót, ki egyszersmind minden ide vonatkozó okmányt vagy könyvet le is foglalhat. A bukottnak a bukás okaira vonatkozó nyilatkozata a kir. ügyészégnél vagy a vizsgáló bírónál adandó be; a kereskedői könyvek, iratok, levelezések megvizsgálása a kir. ügyesség közbejöttével történik. A vizsgálat a csődeljárás folyamatát nem akasztja meg. Az új munkálat a járásbírók hatóságához utasítja a büntényeket: a nem súlyos testi sértés, a lopást, ha a lopott tárgy értéke 25 frtot tul nem halad s ha qualificált büntény forog fenn; a sikkasztást általában ha 50 frtnyi értéket tul nem halad, az értékkel bíró talált tárgy fel nem jelentését, hamis mértékek használatát kereskedésekben, ha a kár 5—25 forint közt marad; az iparrendőri szabályok kisebb megsértését s a kihágásokat, a melyekre a törvény más eljárást rendel. A javaslat a rendőri bíróságok hatáskörét is megállapítja. Zárhatózataiban az is ki van mondva, hogy az igazságügyminiszter felhatalmaztatik a javaslatot, ha törvényre emelkedik, a marosvásárhelyi királyi tábla területén az ott hatályban levő büntető törvénykönyv intézkedéseinek figyelembe vételével rendeleti uton hatályba helyezni.

(Sancta simplicitas.) A „Sz. Hírlap” mely mint az erdélyi „jogász-egylet” közlönye hivatva érzi magát a receptio kérdéséhez hozzászólni, a többi között ezeket mondja: „Mi született magyar emberekül, itt Erdélyben azt is jól tudjuk, hogy nekünk vérünkben van a **codificáló természet**, s így mintegy ösztönszerűleg képeztük magunkat elméletileg ép úgy mint gyakorlatilag, a törvényhozásban. „No, már erre aztán csakugyan nehéz satyrát nem írni!”

(Érdekes per.) A 48. korszak előtt hazai törvénykezésünkben igen gyakoriak voltak az oly perek, melyek nem annyira törvénytárgyat mint inkább történelmi források tanulmányozását igényelték. Egy ily per van még jelenleg is folyamatban Brassó város közönsége és a törösvári várhoz tartozott vár és határör-községek lakosai között. A kérdés 40,000-ret meghaladó népség létkérdése, és a körül forog, valjon a törösvári várhoz tartozott falvak lakosai úrbéresek-e, a vagy mint vár örök szabad földbirtokokosok? P á v a i Elek ügyvéd mind ama „szabadvár-katonák” képviselője 8 nyomt. ivre terjedő füzetben hordta össze jogtörténelmi adatait, melyekkel Brassó város jogigényeinek czáfolatát czélozza. Szerző hozzánk is beküldötte munkálatát, mi azonban bírálat helyett csak azon óhajnak adhatunk kifejezést: „hogy győzzön az igazság!”

(Uj gyorsírási tanfolyam) Balogh Andor ügyvéd a budapesti magyar gyorsíró egylet megbízásából a törvénykezési s közigazgatási tisztviselők számára nyitott gyorsírási tanfolyama e hó végével befejeztetvén, Balogh ur buzdítatva ezen tanfolyamának öröndetes eredménye által újabb megkeresések folytán május 5-ikén új tanfolyamot fog nyitni, ugyancsak a törvénykezési és közigazgatási tisztviselők számára s pedig a hallgatók tetemesebb száma folytán két parallel osztályban. Az előadások két hónapra terjedvén az egyik osztályban hétfőn és szerdán d. u. 6—7 óra közt a pesti fő reál-tanoda első emeletén; a második osztályban pedig külön megállapítandó órákban fognak tartatni. A tanfolyam ingyenes, csupán beiratási díj fejében a budapesti magyar gyorsíró egylet pénztárába 2 ft fizetendő.

Jelentkezés akár Balogh ur lakásán (I. lövész u. 9. sz. Pesten) akár a tanórában történhetik.

(Törvényjavaslatok). Az igazságügyi minister ur következő, legnagyobb részben még Horváth Boldizsár idejéből származó törvényjavaslatokat terjesztett a képviselőház elé: 1) Budapest főváros pesti része telekkönyvének átalakításáról, illetőleg kiegészítéséről; 2) A bírói gyakorlati vizsgáról (uj). 3) A kir. közjegyzőségről. 4) Az ügyvédi rendtartásról.

 Lapunk január—ápril folyamából teljes számú példányokkal még szolgálhatunk.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgylás” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovics Sándor, keresk. m. titkár urtól. — A házassági vagyonszétosztás. Dr. Herczegh Mihály egyetemi tanár urtól. — Productiv erők. Dr. Szele Andor, jogtanár urtól. — A vasutak kártérítési felelőssége. — Minő bélyeg alkalmazandó a kielégítési és végrehajtási kérvény elsőletére? — Lapszemle. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok. — Törvényjavaslat. — Rendeletek.

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

Áttérek immár magára a tervezet szövegére és szakaszonként, ha szükséges cikkenként fogom azt vizsgálni.

A német kereskedelmi törvénykönyv mintegy bevezetésül „általános határozatok”-kal kezdődik; ezen határozatokban 1) kimondatik az, hogy kereskedelmi ügyekben a mennyiben a keresk. törvénykönyv nem intézkedik a kereskedelmi szokások s ezek hiányában az általános magánjog alkalmazandó; — 2) kimondatik, hogy a váltórendszer szabályon e törvény által nem történik változás; — 3) kimondatik, hogy ott, hol a törvény kereskedelmi törvényszékről szól, kereskedelmi törvényszék hiányában a közönséges törvényszék értendő. — A magyar tervezet szóról szóra átvette a 1. határozmányt, a 2.-kát viszonyainkhoz alkalmazottan a magyar váltótörvények fentartásával helyettesítette, a 3.-ik határozmányt azonban egészen elhagyta és pedig teljesen indokoltan, miután a német kereskedelmi törvénykönyvnek ez intézkedést a németországi külön viszonyok miatt kellett tennie, holott nálunk ez iránt más törvényeink már intézkedtek.

A bevezetés után következik az első rész (a németben első könyv) „a kereskedelmi rendről”, melynek első címe a kereskedőkről szól. A tervezet e címnél már lényegileg eltér a német törvénytől, a mennyiben egy nagy horderejű elvet s annak vagyoni következményét hozza be a szövegbe, s e nagy horderejű elv annak kimondása, hogy a nők is lehetnek önálló kereskedők. Ha a tervezetet önmagában viszonyítás nélkül más már létező törvényeinkre tekintenők, örömmel üdvözlönők ez újítást, de miután az ipartörvény 1. szakasza már kimondja, hogy „a magyar korona területén minden nagykorú vagy nagykorúnak nyilvánított egyén, nemre való tekintet nélkül, bármely iparágat, ideértve a kereskedést is, bárhol, önállólag és szabadon gyakorolhat”, a tervezet szabadelvű intézkedését feleslegesnek tartjuk. Ennélfogva a 3. cikket, mely jelenleg így hangzik:

Kereskedőnek a jelen törvény értelmében, nemi különbség nélkül, az tekintendő, ki saját nevében, iparszerűleg kereskedelmi ügyletekkel — kereskedéssel — foglalkozik.

Viszonyainknak megfelelőleg így kellene megváltoztatni: — „Kereskedőnek a jelen törvény értelmében az tekintendő, ki saját nevében iparszerűleg kereskedelmi ügyletekkel foglalkozik.” A magyar nyelv természete itt előnyül szolgál az egyszerű szövegezésre, mert kereskedő mindkét nemre vonatkozik és nem azonos a

német „Kaufmann” szóval. — Ezen cikkben egyébiránt a tervezet a német szövegnek homályos kifejezését kiegészíti, és világosan kimondja, hogy kereskedő csak az, ki saját nevében üz kereskedést.

A 4. cz. kiterjeszti a kereskedelmi határozatok alkalmazását a kereskedelmi társulatokra is, s így tökéletesen megfelel a német 5. cikknek, s ha mindemellett kifogást kell szövegezése ellen tenni, az az említett elvnek nem egészen szerencsés kivitele miatt történik. A német kereskedelmi törvény 5. cikke azt mondja: — „a kereskedőkre vonatkozó határozatok a kereskedelmi társaságokra, különösen azon részvénytársaságokra is alkalmazandók, melyeknél a vállalat tárgyát kereskedelmi ügyletek képezik.” A német kereskedelmi törvénykönyv akkor épűgy mint a tervezet, csak kereskedelmi célú részvénytársulatokat ismert és csak ezekről intézkedett, ennél fogva fölvettem a szövegbe, hogy részvénytársulatok, a mennyiben kereskedelmi célokkal foglalkoznak, kereskedőknek tekintendők. Ujabb időben az 1870. június 11-iki törvény által a viszony megváltozott. A kereskedelmi törvénykönyv 208-ik cikke jelenleg azt mondja, hogy a részvénytársaság kereskedelmi társaságnak tekintetik, ha mindjárt vállalatának tárgya nem kereskedelmi üzlet volna is. Ennek megfelelőleg, az 5. cikk is módosult s jelenleg így hangzik: „a kereskedőkre vonatkozó határozatok a kereskedelmi társaságokra, különösen a betéti részvénytársaságokra és a részvénytársaságokra is alkalmazandók. Lássuk már most a tervezet szövegezését; e szerint

„A kereskedőkre vonatkozó határozatok a kereskedelmi, különösen a közkereseti, betéti és azon részvénytársaságokra is alkalmazandók, melyeknél a vállalat tárgyát kereskedelmi ügyletek képezik.”

Ezen szövegezés, habár tökéletesen kimondja azt, mit a német régi szöveg kifejezett a tervezet többi részeinek elvi határozataival egybehasonlítva, pleonasmust foglal magában; ugyanis a tervezet 91. cikke kizárólag csak három alakú kereskedelmi társulatot ismer, 1) közkereseti, 2) betéti és 3) részvénytársaságot; a német „csendes” társulatot a 92. cikk szerint csak egyszerű egyesülésnek tekinti, betéti részvénytársaságot pedig éppen nem akar ismerni. Végül a részvénytársulatokra nézve a 4. cikk indokaiban kijelenti a javaslat szerzője, hogy a kereskedelmi törvénykönyv csak oly részvénytársulatokról szólhat, melynek vállalata kereskedelmi üzletekkel foglalkozik. Ennek alapján a 4. cikk helyesebben így hangzanék: „a kereskedőkre vonatkozó határozatok a kereskedelmi társaságokra is alkalmazandók.”

ez tökéletesen megfelel a tervezet intentióinak s nem enged azon következtetésre mégcsak gondolni is, mint ha a „különösen“ felsorolt közkereseti, betéti és részvénytársaságokon kívül, még mint kereskedelmi társulatok is lehetnének, vagy vannak.

A tervezet 5. cikke egészen új s a német kereskedelmi törvényben elő nem fordul. E szerint:

„Kereskedők, a kereskedelmi viszonyból eredő, kötelezettségeikért egész vagyonukkal felelősek.“ — „Az ily kötelezettségek ellenében a kereskedő nejét sem törvény, sem házassági egyezménynél fogva elsőbbség nem illeti.“

A cikk első kikezdése egészen fölösleges, miután oly általános magánjogi elvet fejez ki, mely általában mindenkit kötelez, tehát mi különös ok sincs az elvnek ismétli kifejezésére a kereskedelmi jogban. Maga a tervezet szerzője egyébiránt nem látszik nagy súlyt fektetni ezen határozmányra, miután az indokolásban még csak egy szóval sem védi ez elvnek felvételét. De néztem szerint nem is ez elvnek kimondása végett intézkedik a tervezet e tekintetben, hanem egyszerűen azért, hogy a második bekezdést a törvény keretébe hozhassa. A második kikezdés pedig csakugyan oly fontos és oly nagyjelentőségű elvet tartalmaz, melynek kimondatását valóban hitelünk és gazdasági viszonyaink érdekében kívánnunk kell. Tökéletesen oszthatjuk mindazon jogi és közgazdasági indokokat, melyeket Apáthy ur az üzleti világ érdekében a nők kiváltságolt helyzete ellen felhoz; de mégis azon nézetben vagyunk, hogy ezen elvnek kimondása nem a kereskedelmi jog, hanem a csődtörvény keretébe tartozik. Maguk az indokok igen helyesen kifejtik, hogy törvényeink eddigelé nem ismertek a kereskedő neje részére elsőbbséget a singularis executio ellenében, hanem a nő hozományát egyedül csőd esetében részesítették elsőbbségben; tehát a tervezet intentioja is oda terjed, hogy csőd esetében mondassék ki ez elv. Mi ugyan teljesen fel tudjuk fogni a tervezet szerzőjének kényes helyzetét, ki kereskedelmi codex készítésére volt hivatva, de uton útfélen érezni kellett mily roppant ellenmondásokba keverődik a fenálló tételes törvényekkel vagy a teljesen szabály nélküli jogviszonyainkkal, és inkább kockáztatta a tervezet egyöntetűségét, sem hogy a szervezetlen állapot fentartása, illetőleg ismerete mellett saját művét csak írott malasztá emelje. Habár a tervezet készítőjének ezen kényes helyzetét nagyon is méltányoljuk, mégis inkább szerettük volna, ha az 5. cz. egészen elmarad, s az általános indokokban határozottan kifejtette volna azon nézetet, hogy a kereskedelmi törvénykönyv mellett mulhatlanul szükséges egyéb hitel-törvényeinknek egyidejű codificatioja és a kereskedelmi törvénykönyvvel való össhangzásba hozatala.

A 6. és 7. cikk ismét lényegileg eltér a német törvény illető cikkeitől. E cikkeken a nőnek, mint kereskedőnek jogviszonyai körvonaloztatnak. A német kereskedelmi törvény szerint nő kereskedő csak férje beleegyezésével lehet. A javaslat eltér e felfogástól és oly férjes nőnek, kinek saját vagyona van, férje beleegyezése nélkül engedi meg a kereskedést, — és a férj beleegyezését csak vagyon nélküli nőnél követeli. Megvallom, hogy e felfogást indokoltnak nem találom. A 7. cikkhez csatolt indokok szerint a kölcsönösség elvének és a kereskedelem természetének teljesen megfelel, ha az oly férjes nő, ki saját vagyonnal nem bír, férje beleegyezése nélkül kereskedést nem üzhet; felemlítettük továbbá, hogy a férj, mint családfő van hivatva a családi vagyon felett rendelkezni; — de mindez korántsem ok, az ipartörvény által már a szabadelvűség teljes következményével föllállított elvnek, a nők önálló üzlet nyitásának ily módosítására. A kölcsönösség elve követné e megszorítást? de mennyiben? kíváncsít-e a

nőnek beleegyezése, ha a vagyontalan férj akar kereskedést üzni? Semmi esetre, legalább e tervezett törvénykönyvben s az eddigi gyakorlatban ily felfogás sehol sem található. Beleegyezés szükséges, hogy a férj netán a nő vagyonát a kereskedésbe fektethesse, de ebből a kereskedés üzésére a férj beleegyezését a vagyontalan nő részére ép oly kevésbé lehet következtetni, mint nem lehet mondani, hogy a kereskedő hitelezőjének beleegyezésére szorul üzletének folytatásához, mert tőle üzlete javára kölcsönt vett fel. — Azt mondják továbbá az indokok, hogy a kereskedelem természete követeli e beleegyezést; de miben áll a kereskedelem ezen természete, ezt az indokolásból ki nem vehetni; a mennyire mi ismerjük a kereskedést, annak természetével legmegfelelőbbek azon állapotok, melyek mások előtt minden utánnézés nélkül, minden záradék nélkül, hát gondolat nélkül az üzleti életet, mint ilyent fejleszteni engedik; mihelyt azon kell tünődni, hátha a kereskedő férje beleegyezése nélkül kereskedik, miután minden esetre képzelhető eset, hogy a nő a férj távolléte alatt annak tudta nélkül nyitott üzletet, a kereskedelem természetével ellenkező kutatásokba kell ereszkedni, s így ép a szándékolt cél tévesztetik. A végső indok, mely szerint a férj mint a családfő, első sorban van hivatva a családi vagyon fölött rendelkezni, s így a nő vagyon nélküli állapotában a férj beleegyezése nélkül nem is kezdhet kereskedést; egészen más irányu. Kereskedést kezdhet, csak ha a családi vagyonhoz akar nyulni, ekkor lép előtérbe az említett családfői hatalom.

Ha ugy az indokok, melyeket a javaslatban találunk, már nem elegendők annak védelmére, hogy a vagyon nélküli nő férje beleegyezése nélkül nem kezdhet üzletet, holott a vagyonnal bíró kezdhet ily beleegyezés nélkül: — még indokolatlanabbnak fog e különbség föltűnni: akkor, ha annak alapját közelebbről vizsgáljuk. A saját vagyon képezne azon ismérvet, mely a nőnek kereskedelmi jogokat adna férje beleegyezése nélkül. De elegendő-e ezen ismérv? nem kell-e okvetlenül azon következtetésre jutnunk, hogy azt kérdezzük, mily nagyságú vagyon adhat ily jogosítványt? Ezer forint minden esetre vagyon, ezer forinttal lehet már több kisebb üzletet teljes kockázat nélkül és veszély nélkül kezdeni, de vajjon ezen ezer forint egy üzlet kezdetében, milyen pl. Alter és Kiss nagy divatüzleté nem ép oly semmi, mint teljes vagyontalanság egy külvárosi szatócsebolt nyitásához. A vagyonnak a kereskedelemnél csak a középkori intézkedésekben volt jelentősége, midőn a törvények megkivánták, hogy az egyes üzletgyének üzletük megnyitása előtt bizonyos meghatározott vagyont mutassanak ki, s ekkor is a különböző üzletek szerint különböző vagyont kellett kimutatni. Ha a tervezet ily módon meghatározott mennyiségű vagyonról szólna, még némi alappal, minden esetre következtetésséggel járna el, de vagyonról csak általában szólni, teljesen elhibázott valami. Azután maga a vagyon fogalma is igen bizonytalan s az újabb forgalmi viszonyok által mindinkább szélesbülő. Egy nő gazdag szülőkkel nagy örökségre bír kilátással, de szülői éltükben nem adnak neki semmit; a nő ez örökség valószínűségére nagy kölcsönöket vesz fel, vagyona van-e vagy sem? Egy nő ügyes divatárusnő, de nincs „vagyona“, csak nagy ügyességgel és vállalkozási szellemmel bír, képez-e ezen ügyesség és vállalkozási szellem vagyont vagy sem? Az üzletnek megnyitását tehát a vagyonról föltételezni nem lehet, hacsak a forgalmi viszonyokkal homlokegyenest ellenmondásba nem akarunk jutni. A nők üzletére csak két út lehetséges, vagy azt mondani, hogy a nő férje beleegyezése nélkül nem kezdhet kereskedést, a mint ezt a német keresk. törvény teszi, — avagy a nőnek minden

korlát nélkül megengedni a kereskedést, mint ezt az ipartörvény rendeli. A különbség vagyonos és vagyoni nélküli nő közt nem jöhet tekintetbe, mert a vagyoni fogalma nagyon relativ. Ily viszonyok mellett a nőnek üzlet kezdéséről nem is kellene a kereskedelmi törvényben szólni, mint nem szól az a férfi kereskedésének kezdéséről s folytatásáról, hanem e tekintetben az ipartörvény intézkedései elégségesek, ennél fogva a 6. cikk első bekezdése:

A férjes nő, a menyiben saját vagyonnal bir, akár egyedül, akár másokkal társaságban férje beleegyezése nélkül is üzhet kereskedést.

És a 7. cikknek első bekezdése:

Az oly férjes nő, ki saját vagyonnal nem bir, csak férje beleegyezésével kezdhet, vagy folytathat kereskedést.

Valamint a 8. cikk első kikezdése:

A nőt, ha a jelen törvény értelmében kereskedőnek tekintendő, a kereskedelmi forgalomba eső ügyekre nézve mindazon jogok és kötelezettségek illetik, melyek a kereskedőkre nézve megállapítvák; —

mint részint egészen az ipartörvényből s a tervezet 3. cikkéből természetesen következethetők, részint hibás felfogásnak mellőzendők.

Ugyanezen cikkeknek többi részei, jelesül a 6. cz. második kikezdése:

A kereskedő a kereskedelmi viszonyokból eredő kötelezettségeikért, tekintet nélkül a férjet illető kezelési, haszonélvezeti, vagy egyéb, a házassági viszonyból eredő, jogokra egész vagyonával felelős.

A 7. cikknek utolsó kikezdése:

A férj beleegyezése nélkül tekinthető, ha a nő annak tudtával és ellenmondása nélkül kereskedik.

Ily esetben a kereskedelmi viszonyból eredő kötelezettségek, a házasság közös vagyonát is terhelik.

A kereskedő neje azért, mert férjének a kereskedelmi üzletben segítségét nyújt, kereskedőnek nem tekinthető.

S a 9. cikknek második kikezdése:

Kereskedelmi ügyletekben a kereskedő nő teljes önképviselői joggal bir; —

mint a nők jelen jogait a hitel fentartása érdekében kellően módosító elvek, melyek a német kereskedelmi törvénykönyvben is kifejezést nyernek, kellően átalakítva és rendszeresítve fölveendők; jelesül a férj beleegyezésével és pedig nyílt beleegyezésével folytatott üzletnél a férj közös vagyonára is az említett határt kellene megállapítani.

A 9. cikk a kisebb kereskedőkre kivételes állapotot enged s teljesen megegyez a német 10. cikkel azon különbséggel, hogy a kisebb üzleteket fölmenti még a könyvvizetés kötelezettsége alól is és így világosabban szól, mint a német törvény, mely csak a könyvekről (s nem egyszersmind a mi magából is érthető ugyan a könyvvizetésről) intézkedik.

A 10. cikk, mely a kereskedésnek, mint iparjogosságnak az ipartörvény szerinti feltételek mellett leendő gyakorlására hivatkozik, mint felesleges, mert magától érthető, elhagyandó.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

A házassági vagyonjog Magyarországon.

(Folyt.)

VIII.

Hitbér.

A hitbér (kelengye, jegypénz, dos) azon jutalom, mely az egyik hitvest a másik vagyonából házassági egybekelés tekintetéből illeti. Célja: az özvegyi sors terheinek könnyebbítése és a megvigasztalódás.

A hitbér a magyaroknál igen régi, már II. Endrének és ő utána több királyainknak törvényeiben előfordul. ¹⁾ Verböczy is országunk régi és helyben hagyott szokásának nevezi azt. ²⁾ A németeknél s az osztrák jogban ³⁾ a „Morgengabe“ (donatio matutina) felel meg a hitbérnek. Innen származik a „moring“, mely szóval sok megyében élnek, és az egybekelés utáni első felkelésre adott reggeli ajándékot akarja jelenteni. ⁴⁾

I. A hitbér kétféle: törvényi és egyezményi (legalis et conventionalis).

A törvényi hitbér (dos legalis) az érvényes, vagy ilyennek vélt házasságban élő asszonynak jár a férj vagyonából, — a házassági tartozás és hűség teljesítéseért (ob debitum et intemeratam fidem matrimonii). ⁵⁾ De nem jár, ha a nő férjével tudva oly házasságban él, mely ellen bontó akadály forog fen; nem jár az ágyasnak, a menyasszonynak (sponsae de futuro), mert ezek törvényes feleségnek nem tekinthetők. ⁶⁾

Ezen hitbér azért mondatik törvényinek, mert törvényen alapul és a törvény által több rendbeli és pedig következő kedvezményekben részesítettik.

a) A nő hitbéri jogcímen ben maradhat férje jószágainak birtokában és annak jövedelmeit élvezheti mindaddig, míg ebbeli követelése ki nem elégítettett. Tehát visszatartási jog (jus retentionis) illeti őt. ⁷⁾

b) A törvényes hitbér a bukott férj vagyonára előbbséggel bir, és az általános csődtömegnél, hol a harmadik osztály első helyére soroztatik, megelőz minden hitelezőt, még azokat is, a kiknek követelése a házasság előtti időből származik. ⁸⁾ Mindamellet csak úgy ítéltetik meg, ha a hitelezők összejövetelére kitűzött határidőben egyéb követelések gyanánt bejelentetett. ⁹⁾

c) A törvényes hitbér soha sem évül el, mert úgy tekintetik, mint törvényes osztályilletmény. Ennek kiadása tehát a nő, vagy örököse részéről, az elbirtoklási idő lefolyta után is bármikor igényelhető. ¹⁰⁾

d) A törvényes hitbér már akkor is, midőn az ösiségnek még gyakorlati jelentősége volt, egyaránt terhelte és most is terheli úgy az öröklött, mint szerzeményi vagyont, ilyenek hiányában a zálogba adott birtokot, sőt még az örökösön elidőnített javakat is, ha az eladás vagy elajándékozás ellen visszatartási jogánál fogva kellő időben (az elbirtoklás vagy elévülés lefolyta előtt) tiltakozással élt. ¹¹⁾

Ha a fiu szüleinek engedelmeivel, vagy nagykorúsága elérte után lépett házasságra: neje törvényes hitbére azon javakra is kiterjed, melyeket a fiu halálakor még szülei birtak; melyekhez tehát a fiúnak, illetőleg a férjnek még csak remélhető öröklési (várományi) joga volt. ¹²⁾

II. A törvényes hitbér követelésének főfeltétele az, hogy a házasság végre legyen hajtva; mert a csupán megkötött (matrimonium ratum), de elhálással, testi közösüléssel még meg nem erősített házasság után nem

¹⁾ 1222. 12., 1435. 18., 1486. 26., 27., 1492. 63., 64. stb.

²⁾ Hk. I. 93. cz. 2. §.

³⁾ a ptk. 1232. §. 4.

⁴⁾ Franknál, 278. §. d. jegyzet.

⁵⁾ Hk. I. 93. cz. 2. §.

⁶⁾ Hk. I. 106.

⁷⁾ Hk. I. 29, 30, 98. D. cz. 3. ad obtinend. succ. D. cz. 14. divis. success.

⁸⁾ Hk. I. 103., 1840. 22. t. cz. 86. §. ideigl. törv. szab. IV. 20. §. Dec. 36. liquid. debit. Dec. 19, 20. ad aqu. mob.

⁹⁾ 1843. márcz. 4—297. hétez. tábl. és 1845. márcz. 13—1156. váltófelt. (Császár: Csödt. 148.)

¹⁰⁾ Hk. I. 78. és 45. 46. Dec. 10. de praescript.

¹¹⁾ Hk. I. 62, 72, 97. cz. 2. 3. §§. 93, 96, 98, 103. és II. 12. 21. Dec. 13. 25. ad aquis. mobil; Dec. 11. liqu. debit.

¹²⁾ Hk. I. 53. 54. D. cz. 23. ad aquis. mob.

jár. Deficiente causa, deficit et effectus. ¹⁾ Verböczy saját szavai szerint is a törvényes hitbér az, a mi a feleségnek — annak szüzességvesztéseért s elhálásaért — a férj javaiból adatik. ²⁾

A házasság végrehajtása után a törvényes hitbér a nőnek valóságos tulajdona lesz és arról, úgy élők közt, mint halál esetére azonnal intézkedhetik, melyet — ha férjénél korábban halna el — a törvényes idő bekövetkeztével a nő jogutódjai jogosan követelhetnek. ³⁾

A törvényes hitbért jogosan érvényesíthetik: első helyen minden esetre a nő, ennek elhunytával pedig jogutódjai: örököse vagy engedményese.

A mi azon személyeket illeti, kik a kifizetésre kötelezve vannak: ezek a férj örökösei különbség nélkül, akár végrendeletiek vagy szerződésiek, akár törvényesek azok; ⁴⁾ továbbá a zálogbirtokos, habár a férj a jószágot szükségből adta is zálogba; ⁵⁾ végre az örökbe vagy ajándékbavevő, ha ezekre vonatkozó jogát a feleség, hitbére tekintetéből, fentartotta, — e hitbér ugyanis törvényes teher és átszálló adósságot képez. ⁶⁾ A zálogbirtokos azt, mit az elzálogító nevének hitbéri cím alatt fizet, mint felülfizetési összeget (auctiones) felszámíthatja. A férj a hitbér kifizetésére szabály szerint nem szorítható; jöhetnek elő azonban mégis egyes kivételek, midőn ő sincs felmentve ezen kötelezettség alól, — mint ezt a mindjárt következőkből azonnal észlelni lehet.

Azon idő, mikor a törvényes hitbér követelhetővé válik: a házasság megszűnése, midőn t. i. a férj meghal, vagy holtta nyilváníttatik, vagy az ő vétke miatt nejétől végkép elválasztatik, vagy a házasság a nő előtt tudva nem levő bontó akadály folytán érvénytelennek nyilváníttatik, ⁷⁾ mert ekkor a házassági tartozás teljesítése befejezettnek tekintendő. A házasság fenállása alatt csak csőd esetében, lehet a hitbért igénybe venni. ⁸⁾ Előbb háramlás (a férj által elkövetett felségsértés vagy hűtlenség) esetében is helye volt még. ⁹⁾

A hitbér befizetéséhez, mely csak a házasság megszűntével követelhető, az egyedül csak ágy és asztaltól elválasztott feleségnek joga nincs. ¹⁰⁾

III. A törvényes hitbér mennyisége jelenleg: a mágnásoknál (főurak) 400, nemeseknél és polgároknál 200, nem nemeseknél pedig 40 forint törvényes értékű pénzben van megállapítva. ¹¹⁾ Polgárok alatt csak szab. királyi, nem pedig a szabadalmas mezővárosok lakosait is kell érteni. A jász-kunok közt a törvényes hitbér kiszabásánál azon összeg vétetik alapul, mely a megváltás (reemptio) alkalmával a férj birtokára esett, vagy melyen az vétetett. ¹²⁾

Az ekkép megállapított vagy kiszámított mennyi-

¹⁾ Ars notarialis 179. szak. Kovachichnál: Formulae Solennes Styli. Pest. 1899. 117. lap.

²⁾ Hk. I. 93. 96. Kelemen keményszivűségnek tartja ez intézkedést „olyan feleség ellen, kivel a férje halála órájában kötöttett törvényesen össze, — tehát soha férfiúi szeretettel nem illethetett.”

³⁾ 1222. 12; 1492. 64; Hk. I. 93, 96, 97, 104; és II. 43. cz. 4. §.; Dec. 7. ad aqu. mol.

⁴⁾ Hk. 29, 30, 67, 93, 98, 103—106. és II. 60.

⁵⁾ Hk. I. 103; II. 60. cz. 4. §.; 1222. 27; 1491. 63.

⁶⁾ Hk. I. 62, 72, 79. cz. 2. §. Dec. 11. de liquid. deb.

⁷⁾ Hk. I. 93, 93. és II. 60. cz. 4. §. Dec. 3, 7. ad aqua. mobil.

⁸⁾ 1840. 22. t. cz. 85. §.; 1842. okt. 27—411. váltófel. és 1843. jul. 21—112. hétsz. tábl. (Császá: Csódtörv. 148. lap) és ideigl. törv. szab. IV. 20. §.

⁹⁾ Hk. I. 104.

¹⁰⁾ 1868. szept. 22—3940. hétsz. tábl. (Jogtud. Közlöny 1868. 45. szám melléklete 386.)

¹¹⁾ 1840. 22. t. cz. 85. §.

¹²⁾ Jász-kun statutum V. 3. §.

sége azonban a törvényes hitbére, mindannyiszor alább száll, valahányszor csak a nő új házasságra lép; „első férjétől tehát — mond Verböczy — (virágzó szüzességét tekintve, melylyel férjhez adatott) az egész hitbért, a másodiktól pedig (tudniillik: szüzességvesztés után menvén férjhez) csak fél hitbért, a harmadiktól negyedrészt, és a negyediktől csak nyolczadrész hitbért kap.” ¹⁾

Rég i b b i d ö k b e n az asszony törvényes hitbére a férj rangi állapota és vagyona szerint méretett. ²⁾

a) A zászlós urak (barones regni) özvegyeinek úgy Magyarországon, mint Erdélyben és Horvátországban birtokra való tekintet nélkül legalább is száz telek járt hitbér fejében. Ezeket azonban egy-egy ezüst girán (marca argenti, gravis ponderis), illetőleg négy-négy forinton, és így összesen 100 ezüst girán, vagyis 400 forinton férjhezmenetelük vagy holtuk után vissza lehetett váltani. ³⁾ Zászlós urak: a nádor, országbíró, a horvát bán, főtárnokmester, főlovászmester, főpohárnok, főkamrás, főtálnok, a nagyszenesáll (főudvarmester) és a testőrségi kapitány értendő.

b) A többi főuraknál (főispánok, születés utáni hercegek, grófok és bárók) a törvényes hitbér Magyarországon 50 gira, vagyis 200 frt, Horvátországban 100 frt, Erdélyben 66 frt. ⁴⁾ Ugyanez állott azon köznemesek özvegyeinek hitbéréről is, kik ötvennél nem kevesebb népes és egész urbéri telekkel birtak. ⁵⁾

c) Az oly köznemesek, kiknek még ötven urbéri telkük sem volt, annyi girát, illetőleg annyszor négy forintot fizettek özvegyeiknek hitbérül, a hány telket birtak, vagyis a mennyit urbéri birtokuk közbecsűje tett; ⁶⁾ és így a háromtelkes nemes ember özvegye három girát, azaz: tizenkét forintot kapott, s ez arányban a többi. Végre

e) a székelyek asszonyainak hitbére, a férj vagyonnosságára való tekintet nélkül, azok rangi és rendi állapotához képest fizettetett. E jogczimen tehát a primorok vagy főrendiek özvegyét 24, a lófőkét 12, a darabontokét pedig 6 mforint illette. ⁷⁾

A polgárok és parasztok nejei, legalább 1840-dik év előtt — törvényes hitbért sem Magyarországon, sem Erdélyben vagy Horvátországban nem követelhetek; kivevén azon helyeket, hol ezt törvényhatósági szokás, vagy jogszabvány (statutum particulare), különösen megállapította. A parasztok közül csak a székelyföldi paraszt asszonyok hitbére van törvény által 3 forintban megállapítva. ⁸⁾ Másutt, midőn korábbi országos törvényeink a hitbérrel rendelést tesznek, csupán csak a nemesekről emlékeznek. ⁹⁾ A szászok statutumai pedig világosan mellőzik a törvényes hitbért. ¹⁰⁾

Megjegyzendő, hogy jelenleg a törvényes hitbér fentebb körülírt mennyisége főleg a nagyobb birtokosoknál említést is alig érdemlő csekély összeget képez. Azonban Verböczy idejében, az akkori pénzsűk világban, hogy mily nagy összeget képviselt 50 gira, vagyis 200 frt: az akkori örök-vallások bizonyítják, melyek szerint egy hold szántóföldet egy forinton is kényszerítettettek eladni megszorult eldődeink. A pénznek akkori tulságos nagy értéke legkivált Verböczy munkájából tetszik ki,

¹⁾ Hk. I. 96. §.

²⁾ Hk. I. 93. czim. 2. §.

³⁾ Hk. I. 93. cz. 4. §. 94. és III. 3. cz. 3, 5. §§.

⁴⁾ U. o.

⁵⁾ U. o.

⁶⁾ Hk. I. 93. cz. 5. §. és 133. czim.

⁷⁾ 1555-ki székely nemz. statutum 70. pont.

⁸⁾ U. o.

⁹⁾ Hk. I. 93, 94.

¹⁰⁾ Statut. lib.. II. titul. 4. §. 1.

hol egy népes nemesi teleknek (curia nobilitaris populosa) örökbecsü szerint ára 30 girára, vagyis 420 frtra, egy urbéri népes teleké pedig girára vagy 40 frtra tétetett, ¹⁾ miután az ingatlanoknak birtok és haszonélvezettel párosult elzálogosítása megszűnt.

HERCZEGH MIHÁLY,
egyetemi tanár.

(Folyt. köv.)

Productiv erők.

(Folytatás.)

II. A termelés eredménye, célja és viszonya a fogyasztáshoz.

A termelésnek eredménye, melynél a fentebb jelzett és a következő szakaszokban részletesen elemezendő három productiv tényező közreműködik: a termelvény vagy termék — productum — vagyis foglalat a nemzeti vagyon azon új alkatelemeinek, melyek egészben véve a nemzetnek jövedelmét a földjövdelem és telekjáradék, a munkabér, továbbá a tőkejövdelem és tőkekamat és a vállalkozási nyereség alakjában bizonyos idő alatt képezik. Miután a termelvénynyel a termelési költségek fogalma szorosan összefügg: szükséges ezeknek lényegét feltüntetni, melynek főszerepe különben az árak alakulására nagy fontossága, már azért is, hogy a termelés eredményében nyilvánuló jövdelem elemeit, melyeket még e szakaszban érintendünk, megismerjük.

A termelési vagy előállítási költségek, melyeket Say J. *prix naturels* — *originaires* és *Lismondi nécessaires* neveznek, azon tőke és fáradság mennyiségében állanak, melyek a javak előállítása végett áldozat gyanánt, illetőleg kiadáskép teendők. E fogalom azonban a magán és nemzeti gazdaság nézpontjából különböző eredményre vezet; miután az elsőből kiindulva p. o. a földbirtokos azon költséget, melyet a mezei munkások bére fejében vagy gépek beszerzéseért teszen, egyéni gazdaságában termelési kiadás gyanánt tekint, holott az tulajdonkép az egész nemzetgazdaság tekintetében a munkának és tőkének jövedelme, miután: „jene drei grossen Einkommenzweige (t. i. telek, munka és tőkejövdelem) nebst den Steuern nicht Quellen sind, aus welchen Einkommen fliesst, sondern Abzüge, durch welche das Gesamteinkommen unter die Einzelnen vertheilt wird.“ (Roscher.) Ennélfogva a termelési költségek gyanánt tekintendők: csak a termeléshez szükséges tőkeelhasználási értékek, melyek senkinek élvezetet vagy hasznot nem nyújtanak; valamint a termelésért eltürendő munkakellemetlenségek és a kockáztatások — *Risico* — melyek a termelőt — főleg divatcikknek tekintetében — a fogyasztás idejének beálltáig fenyegetik. A termelési költségek hatályára nézve még az érinthető e helyütt meg, hogy azok a jövdelem különböző elemeinek felismerésénél is szerepelnek; miután a tiszta jövdelem felszámításánál az előállítási költségek a nyers jövdelemből, mint bizonyos idő — egy év — alatt termelt értékek összegéből levonandók s így a szabad jövdelemnek vagyis a tiszta azon részének alakulására is befolyanak, mely az első rondü nélkülözhetlen szükségek fődözésével fonmarad és szabad rendelkezés tárgya.

Miután a termelésnek, mely különben a szellem és kedélyvilágban a termelőnek a siker örömet és jutalmát biztosítván, rá nézve nemcsak eszköz, hanem cél gyanánt is tekintendő, — tulajdonkép főcélját a fogyasztás azaz értékeknek csökkentése képezi oly formán, hogy ez által az embernek érzelmi és erkölcsi szellemi szükségletei kielégíttessenek, és miután továbbá a termelés fogyasztást feltételezván rendszeren, mindkettő szoros viszonyzatban áll egymással: vizsgálódásom még ezen viszonynak feltüntetésére kiterjesztve azt emelem ki, miszerint a nemzetgazdasági létszernek egészséges fejlődését, haladását és virágzását, a nemzeti jövedelmek arányos megoszlása mellett, csak a termelés és fogyasztásnak egyensúlya és helyes aránya biztosíthatja. Ellenkezőleg az egyensúlynak megzavarása az által, hogy vagy a fogyasztás nagyobb a termelésnél, habár ez csak ideiglenesen történhetik a gazdasági élet tönkre jutása nélkül, minthogy folyvást tőkék semmisíttetnek meg, — vagy hogy a termelésnek nem felel meg a fogyasztás azaz termelési válság és túltermelés áll be: a legkárosabb nemzetgazdasági kórállapotok forrásává leszen, melyből egyetemes kereskedelmi

és termelési krízisek is származhatnak; ezeknek bővebb taglálása azonban ide nem tartozván, vizsgálódásom fonalát ez irányban megszakítva a fentebb érintett viszonyok jellemzésére még a következő nyilatkozatot idézem: „Wir erkennen an: Production und Consumption sind nicht Selbstzweck für sich, sondern Mittel der Ausbildung der menschlichen Persönlichkeit; je mehr sie diesem höheren Zweck dienen, desto besser; der Volkswirtschaft, und das ist ihr Adelsbrief, stellen wir die Aufgabe, dass sie die möglichst hohe und harmonische geistig-sinnliche Ausbildung des Organismus von Persönlichkeiten, welcher Volk heisst, die Mittel mit geringsten Opfern der Menschen schaffe und verwende. Wir geben zu, dass nicht jede Production und Consumption gleich nützlich, ja dass manche schädlich ist. Alles kommt auf die Richtung und Verhältnissmässigkeit der Genüsse an.“ (Schäffle: Das gesell. System 321. lap.)

C.) Természet.

I. A természet erői, anyagai, ezek sajáttsága.

Ezen első termelési tényező tárgyalásánál mindenekelőtt azt jegyzem meg, hogy a természetet közönséges értelemben felfogva veszem elemzés alá, mint az embert környező külvilágot, a mennyiben az emberi szellem és testtől külön jelenkeve működik; tehát nem bölcséleti értelemben, melyet Schmitthenner és Say J. is kizárnak vizsgálódásuk köréből, midőn az előbbi akként jellemzi a természetet, hogy ez tudományunk szempontjából összesége mindazon erőknek és ezek által létrehozott anyagok vagy dolgoknak, melyek az embertől függetlenül működnek. Ennélfogva természeti erők alatt az anyagnak gazdaságilag hasznos, helyi és minőségi, emberi munka nélkül létrejövő változásait értjük, mint ez a folyamatok és felhők keletkezésénél történik.

Tudományunkban ezen termelési erők és anyagok, melyek organicus, mechanikai és chemiai módon működhetnek, leginkább azon képességek szerint méltányolhatók, melynél fogva kizáró birtoklást megengedvén, azoknak becsérték tulajdonítható; miért is e mozzanatra fejtegetésem alatt főfigyelmet fordítva az említett erőket s anyagokat csak röviden érintendém, azok természetének tüzetes elemzése más tudománykörhöz tartozván. Belső vagy létszeres erők azok, melyek az organicus testeket előhozva azok kifejtik, melyek tehát az embernek csak közvetett korlátolt behatást engednek, mely nemzetgazdaságilag, miután organicus erőkkel az állat és növényország van ellátva: az állatok etetése, táplálása, a növények vetése és ültetésében és ez utóbbiakra nézve a földnek trágyázásában nyilvánul. A mi a mechanikai erők és anyagok szerepét illeti, ez különösen a légnek és víznek nyomási, a gőznek fesz- és a hasznos állatoknak vonó erejében, valamint a nehézkedési erőben és a ruganyosságban mutatkozik. Végre az anyagokat elválasztás és összekötés vagy rokonság által benső minőségüket változtató vegytani chemicus erők a melegség, világosság, delejesség és villanyosság működéseinek eredményeiben észlelhetők.

Mindezen erők és anyagok nemzetgazdasági közvetlen fontossága csereértékük bírásától lévén feltételezve, e nézpontról azokat következőleg osztályozhatni. 1. Szabad természet-erők, melyeknek csereértékük nincsen, kimeríthetetlen mennyiségben lévén elterjedve s tulajdon tárgyát nem képezhetvén; mint: a lég és világosság. 2. Olyanok, hogy szintén kimeríthetetlenek, de miután birtokba vétethetnek, már csereértékkel bírnak; ezek nagyrészt mech. és chem. erők, mint: a delej, villany és a gőz. 3. Végre a földdel összekapcsolt kimeríthető és korlátolt erők, melyekről alább a föld nemzetgazdasági elemzésénél többet.

Az itt jelzett term. erők s anyagoknak nagy horderejű fontossága a következő fővonásokban jellemezhető, hogy t. i. azok az emberi ész és akarat által bizonyos pontig vezényeltetvén, ennek következtében sok emberi munka és fáradság megkímélhető, illetőleg helyettesíthető p. o. a munkálatok, vagy a vízi-, szél- és gőzmalmok által stb. főleg gőzgépekkel, melyeknek vonóereje a lőerőre szokott visszavezettetni, egy gőzgép lőereje rendszeren három igás lőerőt pótolván, míg egy igás lőerő hét munkás emberével vétetik egyenlőnek. Kitűnik jelentőségük továbbá onnét, hogy azok a hármas természetvilágban becses közegeket, adományokat nyújtanak, melyek az anyagi termelés minden formájában hasznosíthatók, s melyeknek feltüntetésére általában megjegyzendő az állat-, növény- és élelővilág anyagainak azon tulajdonsága, mely szerint az elsőkéi készebben nyújtanak ugyan, de gyorsabban is elhasznál-

¹⁾ Hk. I. 133. és Geörch: Honnyi törvény 210. lap.

tatnak, mint az utóbbiéi, vagyis az ásványok; de míg ellenben ezek csekély kivétellel p. o. a salétrom újból elő nem állíthatók, addig az állatok és növények újra szaporíthatnak, reprodukálhatnak. Ezeknek folyamánul tekintendő, hogy — mint alább látjuk — a hol az éghajlat a növény- és állatvilágot gyorsabban kifejti: ott a szabad élvezeti term. adományok, p. o. vadállatok, gyümölcsök stb. is nagy bőségben vannak; minek művelődés tekintetében káros eredménye: a munkaöszön- és erőnek ellankadása és megfogyatkozása. De a termelési szerek, főleg az ásványok tekintetében is azok fent érintett természetéből foly azon elv, hogy felhasználásukra a jövő nemzedék érdekében kellő figyelem és gond fordítandó; ez a bányák művelésénél fontos mozzanat levén. „Erst die Kunst die Minerale anzuwenden — Stein und Eisen geben dem Menschen eine nachhaltige gesicherte Lage.“ (Schäffle.)

Ezekon kívül a gazdasági javaknak némely term. tulajdonságai is jelentékenyek lehetnek; minthogy p. o. zárt, megkötött anyagok, javak egyik helyről a másikra nehezen vihetők át, mintegy rengeteg erdőbeli fa sokszor hamuszir, egy másik fafaragvány alakjában jut kereskedésbe; hogy továbbá romlandóbb természetű javak gyakran épen nem, vagy csak állandóbb formába öntés után értékesíthetők a forgalomban, mint a tej sajt alakjában stb. Végre az is határozó lehet, mint term. sajátság, hogy az erők és anyagok egyenlően, folytonosan és mindenütt alkalmazhatók-e vagy sem? a mint e mozzanat a viznek és állati erőnek összehasonlításából a gőz erejével kitűnik, mely utóbbi kiválólag bír a fentebbi sajátságokkal.

SZELE ANDOR,
jogtanár.

(Folyt. köv.)

A vasutak kártérítési felelőssége.

(Gy. E.) Angliában a vasuti szavatosságot részben a közönséges polgári jog, (common law), részben az illető társulat saját törvénye (special Act) szabályozza. Mint általában minden statutum: ugy ez is csak a köztörvénynyel ellenkező, illetőleg a specifikus esetekben módosító határozat esetén jó bele az Actba; az újabb korban azonban legtöbb esetben kimarad.

Korán fordítván ugyanis figyelmét a törvényhozás a vasutak kártérítési felelősségének körülírására: általános vasuti törvényt hozott ez irányban, a mely nagyon természetesen derógalja a korábbiakat. A korábbiak közt a bírák kiindulási pontul, mint a hasonló természetű magyar jognál is az eset, a fuvaros törvényt vették, a mely 1830-ban hozatott (I. Will. IV. cap. 68.), s voltaképen a fuvarosok védelmére irányul. Célja, a kocsi szállítók, szállító kocsik birtokosainak és más kibérelhető kocsisok eredményesebb védelme oly csomagok és darabok elvesztése vagy megsértése ellen, a mely hozzájuk szállítottatott szállítás vagy megőrzés végett, és a melynek értéke és foglaltat a tulajdonos által nem jelentetett ki.

Látni való, hogy ezt Act nagyobbára megszorítás, s különösen a teherforgalomra vonatkozik. Az elv, mi ebben nyilvánul, az, hogy a fuvarosok a rájuk bízott javaknak biztosítói „minden veszteség és kár ellen, a mely nem okoztatott Isten, vagy a király ellenségeinek ténye által, vagy nem a szállíttató hanyagsága vagy ravaszságából származik“ (Against all loss or damage, not occasioned by the Act of God, or the king's enemies, or resulting from the negligence or fraud of the customer).

Az „Isten ténye“ alatt értetnek a természeti események, — minők a villám, földrengés, áradás, vihar, hóvihar, s más efféle; a „király ellenségei“ alatt csak azon ellenségei a királynak, kikkel az nyílt háboruban van, tehát nem a bel-földi rablók, tolvajok, veszekedők, vagy lázadók (Jones Bail 104, 105.)

Ezek voltak azon vezérelvek, a melyek alapján ítelt az angol törvénykezés 1846-ig, a mikor meghozatott a Lord Campbell-féle törvény (9 et 10 Victoria. cap. 93.)

E törvény czime „Törvény a szerencsétlenségek által megölt személyek családjainak kárpótlására.“ Maga a törvény 6 rövid szakaszból áll. Kimondatik benne, hogy kereset indítható minden oly személy ellen, ki hibás tett, hanyagság, vagy hiba miatt más személy halálát okozhatja, daczára annak ha az illető személy már meghalt is (1. §.). Ennek becikkelyezésére szükség volt azért, mert az angol törvény a személyes keresetek közé számolja a személyes sérelem iránt a kárpótlási keresetet is, már pedig személyes kereseteknél örökösödésnek nincs

helye. A 2. §-ban kimondatik, hogy e kereset indítható a meghalt felesége, férje, szüleje vagy gyermeke által, s a végrehajtó novében is. Minden egyes esetben az összeg nagysága felett a jury ítélvén. A 3. §. kimondja, hogy egy panasz tárgyában csak egy kereset indítható, s az is a szerencsétlenség megtörténte után tizenkét hónap alatt kimondatik, hogy (4. §.) minden egyes esetben a felperes tartozik a személyazonosságot és a kár megtörténtét constatalni; továbbá, hogy (5. §.) a kereset megindítására politikai és más testületeknek, a fel és lemenő ág minden tagjának joga van; végül a 6. §-a, hogy ezen törvény alkalmazásba jó azonnal kihirdetése után.

Ezen törvényhez függelékül szolgál a 1864-i módosítás (27-et 28. Vict. cap. 95.), a melynek 1. §-ban kimondatik, hogy a hol semmi kereset nem indíttatott meg a megölt személy végrehajtója által, az esetben mindenik, ki a kereset kimenetelében érdekelve van, megindíthatja azt; a második §. kimondja, hogy „bárha a Lord Campbell-féle törvény második szakaszában kimondatik, hogy az esküdtszék megítélhet az így okozott halál folytán az illő felekre hárult sérelemhez mérten bármily összeget, és az így befizetett összeg — levonván a felperes által be nem fizetett összegeket, — az említett felek közt oly arányban fog szétosztatni, a mint a jury határozza el, legyen kimondva és becikkelyezve, hogy legyen elégséges, ha az alperes kész lefizetni az összeget, fizesse azt egy összegben is, a nélkül, hogy specificálná előbb az egyeseket megillető részeket a jury; és ha azon összeg nem fogadtatik el, a jury pedig elégnek itélné, az alperes minden további (per) költségtől felmentetik. A 3-dik §-sa törvényt együtt rendeli olvastatni a Lord Campbell félével.

Ezen két törvény alapján folynak minden kigondolható ügyességgel azon perek, melyek — igaza volt Brightnak — sokkal nagyobb óvatosságra készítik a vasutársaságokat, mint bármi más. Feleslegesnek vélem jelen alkalommal tüzetesen bocsátkozni be ezen egyes esetek részletezésébe. Shelfond I. 94—114. bőven találhatja azokat az olvasó, kit közelebbről érdekel, részint a bizonyítási eljárás, részint az egyes körülmények befolyása, a melyek a törvényben nincsenek érintve.

Tény az, hogy mióta a vasutársaságok biztosítják magokat specifikus társaságoknál ez ellen: a szerencsétlenség a vállalkozás egyik üzlete lön. Tény azonban másrésztől az is, hogy miután mind a halál esetén, mind a sérelmeknél (melyre nézve a köztörvény irányadó) az összeget, mely a kárpótlás czimén adatik, csupán a jury kárpótolja, a vasut-társaságok nem egyszer panaszkodnak, hogy néhány penny kárért busás összegeket fizetnek.

1871-ben csak e czímen 312,334 font sterlinget (tehát több mint három millió forintot) fizettek a társaságok személyes kárpótlás gyanánt. A megölt személyek száma 12 ugyanazon évben az utazók közül, s a megsérülteké — 845. Látni való, hogy minden legkisebb sérelem hatalmas keresetet s a jury ítélete folytán érzékeny megtorlást okoz.

Nem kevésbé szigorúak e tekintetben az amerikai egyesült államok nagyobb részének törvényei.

1871-ben például magok a new-yorki vasutak 425,468 dollár 38 centet fizettek, ebből az Erie-re 71,506 dollár 54 cents. s New-York Centralra 101,424 dollár 24 cents esvén a személyes sérelmekért. Sőt azon bill, mit ez év febr. 27-én Andrew King mutatott be: „Életbiztoság a vasutakon“, az Egyesült-Államok congressének tartja fen a jogot elővigyázati szabályokra is; elrendelvén a dörzsfékek alkalmazását.

A bill második szakaszában kimondatik, hogy mindazon vasutársaság, a mely nem szerelte fel személyvonatait dörzsfékekkel, a fentebbi szakaszban érintett időben és módon, vagy a mely ezután jártni fog személyvonatokat a nélkül, hogy a mozdonytól a gépen által kormányozható dörzsfékekkel ug, hogy a dörzsféket az egész vonat minden kocsijának kerekére tüstént alkalmazhassa, el volna látva: fizet büntetésül az egyesült államok javára 500 dollárnyi összeget minden egyes napra, vagy minden egyes utra; és az ily társaság kétszeres összegét fizetendi azon polgári kárnak, mit okozott a megölt személy törvényes képviselőjének, vagy a sértett személyeknek, ez összeg az illetékes bíróság által állapíttatván meg. Természetesen ez által első sorban az céloztatik csak, hogy a dörzsfék alkalmazásáhozassék általánosan a vasutaknál, nincs azonban semmi kétség sem arra nézve, hogy a jogi érzet: a személyes sérelem kárpótlása végett még erősebbé teszi:

A római jog, — mint általánosan tudva van, a locatio conductio általános elveiből kifolyólag a vállalkozót maga és személyzete minden vétkeért felelőssé teszi. E felfogás több modern jogba vétetett föl. Így az angol „Master and Servants“

(ur s szolgák) törvény ebből folyt ki. Így az általános Landrecht a németeknél a 2452. és 2459. §-ban kimondja a vasuti vállalatok felelősségét saját mulasztásukért sőt az 1858. év november 3-ról kelt porosz specialis vasuti törvény a 25. §-ban így szól: „A társaság kártérítéssel tartozik minden kárért, a mely a vasuti szállításnál szállított személyeken, vagy javakon vagy más személyeken vagy javakon esett, és ezen kötelezettség alól csak annak bizonyítása által mentheti fel magát, hogy a kár vagy a károsult saját vétke, vagy elháríthatlan külső eset által okoztatott. A vállalat veszélyes természete nem tekinthető ilyen a kártérítés alól felmentő esetlegnek.“

E szerint az olv itt majdnem ugyanaz, a mit az angol e tárgy törvényekben találunk. Későbbi fejlődése a kérdésnek Németországon, — mint tudva van, — eleinte kedvezőtlen volt. A „Handelsgesetzbuch“ szerkesztése alkalmával a kártérítési felelősség csupán a teherforgalomra nézve mondatott ki, a mi a dolog természete szerint keserű kommentárookra adott alkalmat.

Alig egyesült azonban a birodalom: meghozatott a személyforgalomra nézve is 1871-ben a törvény, melynek mindjárt 1. §-ban kimondatik, „hogy ha egy vasut üzleténél egy ember megöletik vagy testileg megsértetik: az üzletvezető szavatosa az abból származó károkért, s mennyiben nem bizonyítja be, hogy a szerencsétlenség nagyobb erő vagy a megölt, illetőleg megsértett hibája miatt következett be. A 3. §-ban a kártérítés, gyógyítás és eltemetés és a betegség vagy halál miatti lucrum cessansra vonatkozik, még pedig harmadik személy irányában is. Az 5. §. az előre egyezkedést eltiltja e tekintetben mindkét fél részéről. A 6. és 7. §. az eljárást szabályozzák, s a 8. §. az elévülést tartalmazza. A törvény 1871. június 7-én hirdettetett ki.

Hasonló vezérelveken nyugosznak a Code Napoleon ide vonatkozó részei. 1382. §. kimondja, hogy a kár, mit egy ember okoz a másoknak, általa térítendő meg. 1383. §. e szavatosságot a mulasztásra is kiterjeszti; az 1384. §. pedig az alkalmazottakra és megbízottakra. Az atya és anyára a gyermekért; a mesterre és munkaadóra „azon köteleességek teljesítésénél, a melyekre ők alkalmazzák szolgálkat és felügyelőiket.“ Ugyanezen alapon áll a Code de Commerce is, mely 103. §-ban világosan felelősséget szab a vasutakra károkért, „kivévé, ha azok a tárgy természeti minőségéből vagy ellenállhatlan eseményből (force majeure) származnak.“ Látni való, hogy a két szakasz kombinálása a német „Haftgesetz“ eredményeivel körülbelül együtt jár.

Végül Ausztriában, hol az 1851-ki üzletrend után az 1863-i, vakon követte a „Handelsgesetzbuch“-ot, s így kihagyta a személyesértési kártérítési felelősséget, az 1869. mártius 5-diki törvény intézkedik.

Ezen törvény határozata szerint 1. a vasuti forgalomban a személyeken esett sérülésnél, vagy halálnál, mindig az vélelmezetik, hogy a vasutak a hibásak, s a polg. törvény 1325. és 1327. §-ai szerint kártérítéssel tartoznak; s ez alól csak annak bizonyítása által menekülhetnek, hogy a kártételek ellenállhatlan esemény (vis major) vagy egy harmadik személy elháríthatlan cselekedete által, kinek vétkességéért a vasut nem felelős, vagy maga a kárvallott vétkessége által történik. Előleges és ezen felelősséget megszüntető vagy csökkentő mindennemű kikötés érvénytelen.

Nálunk az 1840. XX. 1. §. irányadó, szerinte a fuvaros a reá bízott árukért nemcsak szerkezővel és marháival, de egész vagyonával kezeskedni tartozik, s minden esel, vagy gondatlanág által okozott kárt az áruk tulajdonosának megtéríteni köteles. E gyarló, s nem kielégítő intézkedésen kívül nincs semmi. Az új vasuti üzletszabályzat, mely a törvény (1867. XV.) erején szabályozza e nagy fontosságú magánjogi viszonyokat, egyszerű fordítása a német üzletszabályzatnak, — mely mint láttuk, — e tekintetben is egyenesen elütő körülmények közt létesült, s így hazai viszonyainkra itt sem illik.

Sürgöttetett ily törvény dr. Stiller Mór indítványára az első magyar jogászyülés határozata által, mindeddig azonban, — sok mással együtt, — ez ügy a bíró bölcs belátására van hagyva.

A mindennapi élet s az utolsó rémitő eset, azt vélem eléggé s ólnak sürgőssége mellett. Vajha e sorok is előmozdítottak volna az ily törvény alkotását.

Minő bélyeg alkalmazandó a kielégítési és végrehajtási kérvény elsődletére?

Ezen kérdést mi, kik a törvény szabta adókat, díjakat és bélyegeket szívesen lerőjük — de másrészt minden törvényellenes terhelést megszüntetni ohajtunk, az ügyfelek és az 1873. évi IX. törvcikk által első sorban megterhelt ügyvédek érdekében tisztába hozni kívánjuk.

A Budapesten székelő t. bíróságok kezelő személyzete régtől fogva azt követeli, hogy a kielégítési és végrehajtási kérvények elsődletei 1 forintos bélyeggel legyenek ellátva; — ellenkező esetben lelet!

Ennek következtében a budapesti ügyvédek — hogy kerüljék a leletet, az 1 ftos bélyeget használni szokták dacára annak, hogy az 1873. IX. t. cz. által is fentartatott bélyegszabályok 100-dik cikke értelmében „a végrehajtási kérvények ívenként 36 és illetve 12 kros bélyeggel voltak ellátandók.“

E sorok írója már az új bélyegtörvény hatálybalépte előtt e részben illetékes helyen tett kérdésére azon választ nyerte, hogy a fennidézett 100. cikk csakis a biztosítási végrehajtási kérvényekre értendő, míg a kielégítési végrehajtási kérvények az árverési kérvények bélyeg illetéke alá esnek.

Ha e válasszal az új bélyegtörvény hatályba lépteig megelégednünk kellett, most midőn a címül odaállított kérdést az 1873. IX. tcikk 2 §-a által eldöntöttnek tartjuk, a jogot keresőket törvényellenesen terhelő gyakorlat beszüntetésére szót emelni kötelességünknek tartjuk.

Ezen ép említett 2 §. ugyan is azt határozza, „hogy a per folyamában, a végrehajtási eljárásban a zárlati és biztosítási ügyekben a bíróságokhoz intézett minden beadvány 20 kr. s illetve 50 krnyi bélyegilleték alá esik.“ Itt tehát a kielégítési és biztosítási végrehajtás külön említetik.

Az árverési folyamodványokról a 4. §. külön intézkedik.

Kétségtelen tehát, hogy nemcsak a biztosítási, hanem a kielégítési végrehajtási kérvények elsődletei a rendes 20 s illetve 50 kros és nem a Budapesten szokásos 1 ftos bélyeggel látandók el; s hogy ennél fogva, ha 1 ftos bélyeget mégis használunk, többet adózunk, mint mennyire a törvény által köteleztünk.

Bár az ilyképen most már eldöntött kérdés csekélynek látszik is: az ügyfelek érdeke mégis azt kívánja, hogy a t. bíróságok kezelő személyzete az 1873. IX. t. cz. 2. §-át tudot másul vegye és a törvényt megtartó ügyfelet vagy ügyvédehibás leletek felvétele által ne károsítsa.

Dr. r. r.

Lapszemle.

— Válasz a „Reform“-nak. —

„Lányomnak szólok, de értse meg más is!“ Ez lett volna kellő mottója a „Reform“ május 10-ki számában megjelent cikknek, mely az „Ell.“ egyik legközelebbi számában Pokorny név alatt megjelent nevetséges cikkekre válaszolva, következő bevezetéssel tiszteli meg a hazai szakirodalmat:

„Általános tájékoztatlanság: ezzel vannak legtalálókban jellemezve azon ohajok és igények, melyek igazságügyünk reformja iránt nyilvánulnak. Még csak bajainkat sem ismerjük. Hogyan legyen tehát módunkban rajtuk segíteni. A gyakorlat emberei az élet egyes ferdeségeiben botolnak meg. Az elmélet hívei még kevésbé képesek a sebes helyekre tapintani. Mintha Magyarországon sem élnének. A plagium mindennapi kenyerük. A külföld után indulnak még akkor is, mikor saját bajainkat kell formulázni. Jo gi lapjaink nem azt vitatják meg, a mit az élet nálunk tüzőtt napirendre, hanem azt, a mivel Németországban foglalkozik az irodalom, a német jogászyülés. Arról azután hosszú cikkeket irnak, mert hiszen csak a fordításhoz kell érteni.

Ezen tájékoztatlanság megtermi ros gyümölcseit. Az igazságügy reformja nem talál támaszt a hazai jogtudományban és jogi életben, a mi természetes. Ha mi künn kalandozunk Németországban és azt tartjuk észükségesnek és üdvösnek, a mit oda künn követel és igényel a jogászvilág, akkor ismerhetjük a külföldi viszonyokat, ismerhetjük az ottani állapotokat, de saját ügyeinkben tájékoztatlanok maradunk. A külföldi intézmények meghonosításának nem ez a módja. Tanulnunk

kell a külföldtől, de plagium még nem tanulmány, a fejletlen utánpótlás még nem hasznosítás. Csak ha saját viszonyainkat, bajainkat ismerjük, csak akkor kérhetünk orvoslásukra a külföldtől segédelmet.”

Igy ítélt a „Ref.“, avagy a „Ref.“-ban valaki, hazai jogirodalmunkról. Nem akarjuk sem magunkat, sem egyáltalában a jogirodalom hivatott munkásait, a külföldi törvényhozás és szellemi törvények tanulmányozása miatt ellenük emelt vád ellen védeni. A mi azonban a plagizálást illeti, úgy azt kérjük az illető cikkírótól: ha a szászországi bünt. rendtartásból 14 nap alatt képzett oly torzalak terjesztetik törvényhozá-sunk elé, minő az ideigl. bünt. rendt. javaslata volt, — valjon plagium-e az, avagy az ily eltorzítást kell-e hazai viszonyainknak 7 évi tanulmányozásából kifolyó felismerése alatt értenünk?

Legfurcsábban veszi azonban ki magát, hogy cikkíró jogirodalmunk ellen ép akkor emeli fentebbi vádját, midőn egy oly cikk ellen kellett sikra szállania, mely a tudatlanság bélyegét oly annyira homlokán viseli, hogy nyíltan beismeri, miszerint szűk látköre a már lomtárba vetett régi osztrák bünt. rendtartáson túl nem terjed! De cikkíró nagyon kiméletesen bánik el Pokorny urral; nem akarja őt összemorzsolni, mert sőt ellenkezőleg hálával tartozik neki azért, hogy badarságával alkalmat nyújtott cikkírónak arra: az összes szakirodalmunkat badarnak, és fejletlen plagizálásnak nyilvánítani. Leginkább kitűnik e célzat a cikk végén, hol P. urnak esztelen állításait a kir. ügyészség intézményéről komolyan rectificálva, ekkép szól: „Még is honnan eredhetett ez az állítás? Onnan, mert sok német államban vagy a panasz a kir. ügyészek túlhajtott hatásköre ellen és mert azért nekünk is panaszkodnunk kellett miatt, bárha viszonyaink ezen panaszokat nem igazolják.”

Biztosítjuk a „Ref.“ cikkíróját, hogy oly jurista, ki a kir. ügyészségről oly nézeteket nyilvánít, mint P. ur, midőn követeli, hogy a kir. ügyész ne lehessen mint most felperes, előadó, vizsgáló bíró stb. az oly jogtudós szeme előtt csakis a volt magyar tiszti ügyészség lebeghetett, de a német vagy francia államügyészség intézményéről fogalommal sem bír.

K ü l ö n f é l é k .

(A kolozsvári kir. tudomány-egyetem 'keletkezése.)

Kolozsvárt tudomány-egyetem korábbi időkben már kétszer létezett. Az első Báthori István lengyel és erdélyi fejedelem alapította volt 1581-ben; de vezetését és a tanítást benne behívott jezsuitákra bízván, az akkor tulnyomólag protestans országban, az néhány évi tengődés után megszűnt. A második egyetemet Kolozsvárt Mária Terézia Erdély nagyfejedelmé alapította 1774-ben, a kiszorított jezsuita-rend erdélyi javaival dotálván azt. A felekezet nélkülivé szánt, kedvező auspiciumok alatt megindult intézet később mind alább szállt. I. Józsefalatt akadémiává, I. Ferencz alatt kir. Lyceummá törpült, 1822-ben a róm. kath. püspök igazgatása alá került, 1851-ben róm. kath. gymnasiummá vált, tehát egyetemi feladatát és jellegét elvesztette. Romjait még csak a folyton fenállott orvossebészeti intézet jelezte. 1863-ban a kir. jogakadémia ismét felállítottván s 1866-ban az négyévi jogtanfolyamúvá tétetvén — habár nem a Mária Terézia féle egyetemi alapon — úgy tetszett, mintha az egykori egyetemi romok meglevenülni s az egyetem újra életre kezdene támadni. A sejtelen 1867-ben a koronázás és a felelős magy. miniszterium megalakulása s boldogult emlékü b. Eötvös Józsefnek vallás- és közoktatásügyi miniszterré lett ki-neveztetése után mind kifejezettebb alakot nyert. Mert már 1868-ban febr. 8-án 14,195 sz. a. kelt rendelettel felszólította a

vallás- és közoktatási miniszter ur a kolozsvári kir. jogakadé-miát és orvos-sebészeti intézetet az iránti véleményezésre: mi-kép lehetne nevezett intézeteket egyetemmé átalakítani. A vé-lémenyezés azon év márcz. 28-ról felterjesztett az illető minisz-ter urhoz, a ki az uttörő lépéseket a törvényhozásnál megtette, 1870. apr. 7-én törvényjavaslatot adván be e tárgyban a kép-viselőházhoz. A javaslatot a képviselőház egy e tárgyban kine-vezett bizottságnak adta át, a hol az darabig szünetelt.

B. Eötvös miniszter közbejött halálát csapásnak vélte mindenki a kolozsvári egyetem ügyére. Azonban utóda dr. Pauler Tivadar kezében előre nem vélt gyors fejlődést nyert. Már 1872-ben kimondotta ő Felsége Ferencz József magy. ki-rály Schönbrunban máj. 29-én kelt legfelsőbb rendeletével, azon legfelsőbb beleegyezését, hogy a magy. vallás- és közokt. miniszter a kolozsvári tud. egyetem felállításáról szóló törvény-javaslatot a jövő országgyűlésnek bemutassa; és hogy a tör-vényhozás utólagos hozzájárulása reményében a nevezett egye-tem életbeléptetésére és már az 1872/3 tanév kezdetén leendő megnyitására nézve mindennemű előintézkedések s ezekkel járó kiadások megtétethessenek.

(A kereskedelmi törvényjavaslat) iránt megtartott a kereskedelmi miniszteriumban gr. Zichy miniszter ur elnökle-te mellett azon szakértekezletnek első ülése, mely hivatva lesz a kereskedelmi törvényjavaslat megvitatására. A majdnem teljes számmal megjelent enquete-tagok hosszú vita tárgyává tették azt, mikép folytattassanak a tárgyalások. Zichy Antal azon hi-szemben, hogy már elvileg vita alá sem kerülhető javaslattal áll szemközt, a tervezetet, egy codificáló bizottságnak kívánta ki-adatni; Szilágyi Dezső a javaslatot egy szűkebb bizottságnak akarja átadatni, mely a szakértekezletnek annak idejében véle-ményes jelentést adna. Áry Ödön a törvénykönyvet szakaszokra véli osztatni, s minden egyes szakaszra külön referenst kér ki-jelöltetni. Ez utóbbi nézetet pártolták Hoffmann, Schnierer, Matlekovits, Fabinyi. A hosszas eszmecsere után végül a mi-niszter ur a tárgyalások eredményét következőkbe foglalta: a szakértekezlet tárgyalásának alapját az Apáthy ur által készi-tett tervezet és azon szakvélemények fogják képezni, melyek a miniszterium fölszólítása folytán egyes szaktestületek, ügyvéd-egyletek, kereskedelmi kamarák stb. részéről, valamint a napi sajtóban be fognak érkezni; a szakértekezlet tagjai egyelőre beható tanulmányozása tárgyává tegyék a javaslatot, melynek tüzetes tárgyalása szeptember vége felé fog megkezdetni; a törvénykönyv 7 szakaszra osztandó föl, melyekre nézve egyes referenseket fog a miniszter kiszemelni s ezeket meg fogja bízni a tárgyra nézve érkező vélemények rendezésével és általában kimerítő vélemény előterjesztésével.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY“-RE

kapcsolatban a

DÖNTVÉNYTÁR-ral

és a törvénykezésre vonatkozó Szabályrendeletek
s Törvényjavaslatok gyűjteményével.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (ápr.—jul. 1873) 3 frt.
Félévre (ápr.—okt. 1873) 6 „
Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.) 12 frt

A „Jogtudományi Közlöny“

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyulés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — A halál általi hitelesítésről Dr. Plósz Sándor, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — Productiv erők. Dr. Szele Andor, jogtanár urtól. — Szédelgés. Dr. Rajner Gyula, ügyvéd urtól.
MELLÉKLET: Curiai határozatok. — Törvényjavaslat. — Rendeletek.

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

A második czim a kereskedelmi jegyzékekről szól. A kereskedelmi jegyzékeknek (lajstromoknak) célja: a kereskedőknek harmadik személyeket általában érdeklő sarkalatos üzleti viszonyait folytonosan nyilvánlatban tartani és azokat a közönség elé részint nyilvános helyeken tartás, részint közhirritétel által juttatni. A tervezet ezen intentióra nézve tökéletesen megegyez a német kereskedelmi törvénykönyvvel, de egyuttal egy nagy horderejű elvet honosít meg s a német törvénykönyvnek egy sarkalatos tételét dönti meg. A javaslat szerint épugy, mint a német ker. törv. szerint a kereskedelmi jegyzékbe történt bejegyzések, a mennyiben a törvény egyes esetekre nézve ellenkezőt nem rendel, egész kiterjedésükben hirdapok útján hadéktalanul közzéteendők. — A javaslat már most a közzététel jogi hatályát szabályozza és mondja, hogy harmadik személyek irányában a kereskedelmi jegyzékbe történt bejegyzések, csak az érintett közzététel napjától birnak foganattal. A megtörtént közzététel nemtudásával senki sem mentheti magát.

Ezen cikkben két eltérés mutatkozik a német törvénykönyvtől. A német törvény ugyanis nem mondja ki a bejegyzések és a közzététel jogi hatályát általános elv gyanánt, hanem az egyes esetekben az illető rendelkezéseknél nyilatkozik e tétel iránt is. Ez által azután maga a javaslat több tekintetben eltér az eredeti törvénytől. A német törvény szerint ugyanis bejegyzendő és közzéteendő: — 1) a cég, de már a cégre nézve a német kereskedelmi törvény a közzététel hatályát nem mondja ki, csak a cég változásánál és a cég megszűnésénél intézkedik a bejegyzés jogi hatályáról; — 2) a cégvezető, de itt is a német ker. törvény hallgat a cégvezető bejegyzéseinek, illetőleg közzétételének jogi hatályáról és csak a cégvezetés megszűnése iránt intézkedik (46. §.); — 3) a közkereseti társaság, a német törvény itt is csak a megváltoztatásnál említi fel a jogi hatályt harmadik személyek ellenében (87. 129.); — 4) a társasági felszámoló végyszámolás esetében; itt már a német törvény mind a felszámoló kinevezésénél, mind azután megbízásuk megvonásánál intézkedik (135); — 5) a betéti társaságok keletkezése, változásai és megszűnése, de csak a változások s a megszűnés jogi hatályai szabályoztatnak a német törvényben (155.); — 6) részvénytársaság keletkezése, alapszabályai, azoknak változása, a társaság megszűnése s egyéb a részvénytársaságokat érdeklő fontosabb tény; itt a német ke-

reskedelmi törvény a bejegyzés és a közzététel jogi következményeit már minden egyes esetben körülvonatlozza, jelesül a részvénytársulat keletkezéséhez szükséges bejegyzés iránt is intézkedik. — A német kereskedelmi törvény ennél fogva hallgat a cég, a cégvezető, a közkereseti és a betéti társaság bejegyzésének jogi következményéről és csak az említett viszonyok változásainak bejegyzésénél; valamint a felszámoló és a részvénytársaságok valamennyi bejegyzésénél mondja ki az általa szükségesnek vélt elvet. Ezzel szemközt a javaslat, mely a bejegyzést ugyanazon viszonyoknál (s azonkívül még csőd esetében is körülménynél is) követeli, igen helyesen és tökéletesen indokoltan a bejegyzésekre és azok közzétételére nézve általában mondja ki a jogi következményt; mert valóban nem látszik alapos indok arra nézve, hogy a cégváltozás bejegyzése harmadik személyek irányában jogi hatálylyal birjon, vagy hogy e jogi hatálynak kimondása a törvényben szükséges legyen, midőn magának a cégnek bejegyzése iránt ennek szükségessége nem forogna fenn.

De midőn így a javaslatnak ebbeli következetességét és minden kétséget eloszlató határozottságát helyeseljük, nem mulaszthatjuk el azon ismétlések indokolatlanságát főlemlíteni, melybe Apáthy ur által esett, hogy az itt (11. cz.) kimondott általános elvet, minden egyes intézménynél ujonnan ismétli; — nézetünk szerint az elvnek általános kimondása következtében egészen fölöslegessé váltak következő cikkek: a 47. cz., mely a cégvezetés megszüntére, a 97. cikk második bekezdése, mely kereskedelmi társaságok cégváltozására, székhelyezésére és képvisleti jogosítvány megszüntésére, a 136. cz., mely közkereseti társaság feloszlására, egyes tagok kilépésére, vagy kizárására, a 142. cz. utolsó kikezdése, mely a felszámoló kinevezésére, kilépésére és meghatalmazásuk megszűnésére; 161. cz. utolsó kikezdése, mely betéti társaság cégének megváltozására, székhelyének megváltozására, a 215. cz. utolsó bekezdése, mely részvénytársaságoknál a közgyűlési határozatokra, a 224. cz. utolsó kikezdése, mely a részvénytársasági igazgatók tagjaiban történt változásra mondja ki ismételten a 11. cikkben már általánossággal elfogadott elvet.

A második elvi eltérés, mely a javaslatban mutatkozik, sokkal fontosabb. A német kereskedelmi törvénykönyv ott hol a bejegyzéseknek s azok közzétételének harmadik személyek elleni joghatályáról szól, azt mondja: a bejegyzett körülmény harmadik személy irányában jogérvénnyel bir, „hacsak a körülmények azon föltevést nem alapítják meg, hogy az e tényeket sem

nem ismerte, sem nem tartozott ismerni.“ A javaslat ezzel szemközt elhagyja a német törvény által engedett bizonytalanság terét és egész határozottsággal lép föl, midőn mondja: „a megtörtént közzététel nem tudásával senki sem mentheti magát.“ Részünkről a javaslat álláspontját teljesen osztjuk. A kereskedő mindent megtesz, mi tőle kitelik, megfelel a törvény intézkedéseinek, bejegyezteti azt a törvény rendelete értelmében, a törvényszék által saját költségén közzététeti a bejegyzést, és mindemellett is ki legyen téve azon veszélynek, hogy a bejegyzett tény irányában valaki azt mondhatja: nem ismerte, vagy nem tartozott ismerni? A német törvénykönyvnek ezen nehézkes intézkedését egyébiránt a szaktudósok rendben megtámadták, s az újabb felfogás határozottan rosálja azt. A javaslat kikerülte a szóban levő hiányt s határozott intézkedésével — ha némely esetben talán tulszigorúnak is fogna látszani — a hitel támogatására jótékony hatással leend.

A kereskedelmi jegyzékekről szóló czim több érdemleges megjegyzésre nem szolgáltat alkalmat. A szövegben a 11. cikk 2-ik bejegyzésénél következő mondatban: „A bejegyzések tartalma a költségek előlegezése mellett másolatban kiadandó“ szabatosság kedvéért az „előlegezés“ szó helyett „megtérítést“ vagy „kifizetést“ szeretnénk alkalmazni.

* * *

A harmadik czim „a kereskedelmi cégek“ről szól, és itt a javaslat lényegileg eltér a német kereskedelmi törvénytől, de ép oly következetlen az eltérő elv keresztülvitelénél, mint maga a német törvénykönyv az általa elfoglalt álláspontnak érvényesítésénél. A német kereskedelmi törvénykönyv azon elvből indult ki, hogy cégül csak a kereskedőnek saját polgári neve használható. Apáthy ur ellenkezőleg azon elvet fogadta el, hogy cégül bármily név választható.

Mielőtt tovább haladhatnánk, tisztában kell lennünk az iránt, mely elv indokoltabb vagy czélszerűbb. Első tekintetre a német kereskedelmi törvénykönyv által elfogadott, mint mely a tételes valóságnak jobban megfelel, mely a kereskedő ismert polgári nevét átviszi az üzleti életbe, és az üzletezőt a polgári név viselőjével azonosítja, tökéletesen helyesnek látszik és a javaslat által elfogadott elv csak a jelenkor szédelő szelleméből, az üzleti életben elterjedő „csalárdság“ védelmezése miatt „a tudatlanságnak anyagi kibányászása miatt“ fölláttottnak tűnik fel. Közelebbről tekintve mindazáltal a tárgyat oly gazdasági momentum érvényre jutása tűnik ki ez utóbbi elv alkalmazásából, mely jogossági tekintetben sem eshetik kifogás alá.

Köztudomású körülmény ugyanis az, hogy a gazdasági életben a tárgyi és szellemi javakon kívül vannak bizonyos viszonyok, melyek ép úgy mint az említett javak, értéket képviselnek. A házak fekvése magában véve adhat oly előnyt, melyet egy ugyanannyiba került ház nem nyújt, s ez előny utóbb a ház érték emelésében tényleges alakot nyer, szóval a ház fekvése „pénzzé“ is tehető. A sajtóban a „nevek“ nagy szerepet játszanak; lapok szerkesztői gyanánt oly egyének szerepelnek, kik legfeljebb időnkint elvétele egy-egy cikket írnak a lapba, de a lap szerkesztésébe épen nem avatkoznak; ily viszonyok a név tulajdonosára nézve mégis értékek, mert neveik kitétele „pénz“t hoz nekik. Az életben általában a „név“ különös fontossága, a nélkül, hogy maga a személy egyénisége, tehetsége, vagyonossága vagy más tulajdonai közelebbről tekintetnének, már maga a név nagyobb előnyt nyújt az illető tárgynak, mintha név nélkül, vagy az illető név nélkül szólának a tárgyról. A vállalkozás gazdag időkben általában „pénz“ természetűvé válik a név; sok részvényvállalat-

nál találkozunk nevekké, melyeknek tulajdonosai soha sem törődnek vagy törődtek a vállalattal, hanem adják nevüket, mert azért a választmány nyereségeiben osztozkodhatnak, s mert a választmánynak, illetőleg az alapítóknak „hangzatos“ nevekre szükségük van. Az üzleti életben a névnek jelentősége általában ismeretes, s innen van az, hogy még oly törvények is, melyek a kereskedőt polgári nevének használatára kötelezik, kénytelenek voltak már fenálló kereskedelmi cégek további fentartásába beleegyezni akkor, ha a cégek más polgári nevű kereskedőre mentek át, szóval magának a névnek jelentőségét még e codexek (mint pl. a német kereskedelmi törvénykönyv) is elismerték. Elismerték tehát, hogy a név magában véve gazdasági jelentőségű, oly előny, melyet ignorálni nem lehet, mely előny érvényesítésétől az üzleti világot megfosztani nem lehet; de ezen elismerést csak korlátolt értelemben hozták érvényre, s a „nevet“ szorosan összefüggésbe hozták az „üzlettel“, a nevet csak az üzlettel együtt engedik átvehetőnek. Ez által azon ellenmondásba estek, hogy egyrészt gazdasági természetűnek mondják a céget, de csak addig, míg a cég az üzlettel együvé tartozik; ép oly joggal lehetne azután mondani, hogy valamely üzlet lényeges kellékéhez tartozik azon helyiség, melyen van, mihelyt e helyiségből az üzlet máshová helyeztetik, elveszti természetét, más üzletté lesz.

A jóhírű kereskedelmi cég ép oly „vagyoni“ természetű, mint maga az üzlet; vevők ép oly számban fognak találkozni az üzletre magára, mint pusztán a névre. Az üzlet, ha cégestől adhatja el a kereskedő, mindenesetre nagyobb értékű lesz, mint ha a nélkül jó eladásba; hol van tehát benső ok, hogy az üzletnek magának külön eladása alkalmával, a céget mint külön vagyoni tárgyat el ne lehessen adni; hol van továbbá a benső ok, hogy valakit, ki csak az üzleti életben ismeretes nevet akar szerezni egyúttal magának az üzletnek vételére kényszerítsük, midőn az üzlet átalakítása és megújítása talán több költségbe kerül, mint egy egészen újnak nyitása?

Mindezekből világos, hogy az üzleti név vagyoni kategóriát képez, s ép ennél fogva választásánál a teljes szabadság kívánatos. Csak azon kérdés vitatandó még meg, vajjon jogi szempontból ellentétben áll-e az igazsággal ezen gazdasági viszony érvényesítése. Vannak sokan, kik azt állítják, hogy a kereskedő csak azért választ magának más üzleti nevet, mert ez üzleti név által tévuttra akarja vezetni közönségét; azt akarja mintegy mondani, hogy én nem vagyok X., a kihez te közönség nem akarsz jönni, hanem habár tényleg X. vagyok, üzletemben Y. vagyok, a kihez te közönség szívesebben megy, mint X.-hez. Ha a kereskedő ezen „csalárd“ eljárást nem követné, üzlete rosszabb eredményű lenne. Üzlete tehát csakis csalárdsággal, roszasággal, szóval az erkölcsjogi szempontnak ellentétes eljárással virágzik, s ehhez a törvény nem adhat segédkezet, ezt az igazság szempontjából védeni nem lehet.

Az üzleti életben számos eset fordul elő, melyben ily látszólagos csalárdságok fordulnak elő, s melyeket azért még sem lehet az igazsággal s a jogossággal ellentéteseknek mondani. Tudva levő dolog az, hogy a leveleti kereskedésben a Mária Terézia-féle ezüstpénz nagy előszeretettel fogadják, ennél fogva az állam még jelenleg is ugyanazon alaku és évszámu új pénzeket veret, s így a tényleges valósággal ellentétes eljárást követ; senkinek sem fog eszébe jutni ezért az államot kárhoztatni, vagy az igazság érdekében e pénzverés megszüntetését követelni. — Vannak cikkek, melyek némely vidékeken csak bizonyos jelvényt (pl. párisi vagy londoni gyárjelvényt) kelnek; ha a kereskedő,

ha a gyáros e jelvényt nem alkalmazza, bármily jósága is ez áru el nem kel az; így tudvelevő, hogy a fiumei papirgyár több papirneme egy londoni céghez küldetik, hol a londoni cég maga rányomja jelvényét, s így visszakerül Fiuméba; csak így elkészülve van kelete e papirnemeknek. Az üzleti élet szeszélyei egyszer olyanok, hogy azokat mellőzni, vagy éppen ellenük cselekedni nem lehet, különben megszűnik az üzlet maga. Csalárdságról vagy éppen csalásról mindezen üzletekben szó sincs, mert hiányzik az üzletezőben a csalási szándok, nem akar senkit sem megkárosítani, sőt ellenkezőleg hódol a közönség szeszélyének és czikke előállításában még költségekbe ereszkedik, csakhogy a közönséget kielégíthesse.

Csalárdságról a cég változtatásánál sem lehet szó. Ha X. polgár, mint kereskedő Y.-nak hívja magát korántsem mondja azt, hogy ez által Y. polgár (ha ugyan ily nevű létezik) az üzlettel bármi viszonyban áll, vagy hogy ő, mint X. polgár az Y. nevű üzlettel semmi viszonyban áll, hanem ellenkezőleg köröztvények és lehető más tudósítások segítségével a mennyire csak lehet közhírré hozza, hogy ő (X.) ezentul Y. név alatt fog üzletet nyitni vagy folytatni. Mihelyt az igazság kíváncsai ily módon kielégítettnek, mihelyt a cégnek választását ily értelemben vesszük, lehetetlen a jog szempontjából ellene kifogást tenni és pedig annyival kevésbé, mert a nyilvánosság állandó közege, a kereskedelmi jegyzék, minden pillanatban kellő felvilágítást adhat a tény tulajdonképi állandékáról. Már pedig ha valamely eljárás a jogosság elvével nem ellenkezik, ha mások jogaiba nem ütközik, s ha annak alkalmazása gazdasági érdekek által hathatósan követeltetik: megszűnik minden ok alkalmazásának megtiltására s így csak ismételtén kifejezhetjük, hogy a javaslat elvét, mely szerint a cég a polgári névtől függetlenül bármely más név lehet, teljesen igazolt, helyes és keresztül vitele kívánatos.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

A halál általi bitelesítésről.

(Vége.)

III.

Hogy azon alapvélelem, *nemo moriens immemor aeternae salutis censetur*, valamely jogszabály indokaként, sem egyéb általánosságban, sem előfeltételeinek szorosabb meghatározása mellett, az elfogulatlan bírálat előtt meg nem állhat, alig szorul igazolásra. Non omnis moriens est Joannes Evangelista mondá már Baldus és Leyser helyesen utal Richelieu példájára, ki gyóntató atyái reábeszélése daczára halálos ágyán sem akart megtérni.

Jól mondja továbbá Gönnér, hogy sok ember a halál által meglepetik, és hogy a legritkább esetben gondolnak az emberek éltük utolsó napjaiban pereikre és esküjeikre, melyek letételére gyakran hosszabb idő előtt ajánlkoztak. Ehhez járul, hogy gyakran a legbecsületesebb ember is a megfontoltan ajánlott eskütől közvetlenül annak letétele előtt riad vissza.¹⁾ De ettől eltekintve kétségtelen, hogy az esküt letettnek tekinteni, midőn az le nem tétetett, mindig csak fictio marad. Már pedig jogilag képzelni, csak ott szabad, hol az szükséges, hol a kérdést másként kielégítően megoldani nem lehet.

¹⁾ L. ezek iránt Lindelof-ot az i. h.

Perrendtartásunknak a középkori rajongás egy terményén alapuló ezen intézkedését, tehát helyeselni nem lehet.

De nem helyeselhetők azon elméletek sem, melyek az eskü megítélése által létesült feltételes jogviszonyból, vagy más alaphoz is kiindulva, az eskületétel körül a dolus és culpa vagy a mora szabályait akarják alkalmazni.

Az eskü megítélése által létesült feltételes jogviszony ugyanis, nem képezi a perbeli eskü lényegét, nem a dolog természetét, hanem az, az eskü megítélésének csak esetleges következménye, melyet kiindulási pontul felvenni nem kell és nem szabad. E mellett a dolus és culpa, úgy a késedelem szabályainak alkalmazása is helytelen.²⁾

A mi különösen a dolus és culpa szabályait illeti, ép ezek helyes alkalmazása mellett más eredményre jutunk. A főhely, melyre itt hivatkoznak³⁾ a L. 161. D. de R. J. (50. 17.). „Quoties per eum, cujus interest, conditionem non impleri, fiat quominus impleatur, perinde haberi, ac si impleta conditio fuisset.“ Ámde ezen más helyeken is kimondott⁴⁾ szabálynak értelme az, hogy a teljesedésben meggátolt feltétel akkor tekintetik betöltöttnek, ha a meggátolás szándékosan, ép a feltételt megállapító rendelkezés ellenére történt.⁵⁾ Ha tehát a megítelt esküt feltétel szempontjából is fognánk fel, az, az ellenfél vétke miatt csak akkor volna betöltöttnek tekinthető, ha az ellenfél egyenesen az eskü letételét akarja meggátolni. De ezen esetben a szabályt következetesen akkor is kellene alkalmazni, midőn az eskü letétele utólag nem is vált lehetetlenné, mert a szabály értelmében a feltétel teljesültének fictioja nincs azon körülményhez kötve, hogy a teljesedés a gátlás következtében lehetetlenné vált legyen. Ha pedig a szabály alkalmazását csak az eskü letételének lehetetlensége esetére akarnánk szorítani, akkor nem szabad szem elől téveszteni, hogy az eskü letételét tulajdonképen nem az ellenfél vétkessége, hanem a közbejött halál gátolta, hogy tehát ez esetben következetesen ismét azt kellene mondanunk, hogy a szabály alkalmazásának csak akkor van helye, ha a halált az ellenfél idézte elő és pedig azon célzattal, hogy az eskü letételét gátolja. Egyébiránt a kérdéses elmélet újabb követői (Lindelof, Bayer), úgy látszik maguk is kételkednek az alapul vett kiindulási pont erejében, mert a gátolt esküt nem tekintik letettnek, mint ezt következetesen tenniök kellene, hanem az ellenfél vétkessége esetében csak az örökösöket vélik az eskü letételére bocsátandóknak.

A késedelem szabályait⁶⁾ alkalmazni azt tételne

²⁾ Nem ugyan azért mint Endemann Civilpr. §. 202. N. 49. gondolja, mert ez subtilis megkülönböztetésekre, gyakorlati nehézségekre vezetne. Ez nem volna ok, ha a kérdés helyes megoldása itt rejlenék.

³⁾ Lindelof az i. h. §. 9. Bayer Vortr. az i. h.

⁴⁾ L. ezeket az előbbi jegyzetben idézett helyeken és különösen Savigny Syst. III. 140. old. N. g.

⁵⁾ L. Savigny az i. h. 141. old. h. j. Arndts Pand. §. 69. Unger Syst. II. §. 82. N. 38. Savigny szerint „der Grund derselben (t. i. der Fiction der Erfüllung) liegt in dem Dolus desjenigen, der aus Eigennutz den durch die Willenserklärung in die Bedingung gelegten Character der Zufälligkeit und Ungewissheit aufhebt; dieser Dolus soll ihm keinen Vortheil bringen.“ Talán hozzátehetjük, hogy a meggátoló a meggátolás ténye által azon szándékát nyilvánítja, miszerint ő maga sem akarja, hogy a feltétel teljesedésebe menjen, és a dolus folytán következtet, hogy ezen szándék éle ellene fordítható.

⁶⁾ A Lindelof által idézett szabályok a L. 173. §. 2. D. de R. J. (50. 17.) „Unicuique sua mora nocet.“ Továbbá U. o. L. 39. „In omnibus Causis pro facto accipitur id, in quo per alium morae fit, quominus fiat.“ L. egyébiránt a mora következményeire vonatkozólag Arndts Pand. §. 251.

fel, hogy az eskü az ellenfélnek tartozó magánjogi szolgáltatás. Ezt még a megkínált eskünél sem, melynek a perbeni jelentőségét a felek közt létrejött szerződésre szokták alapítani, — sőt még a kétségtelenül szerződésen alapuló egyezségi eskünél sem mondhatjuk. Mert eltekintve attól, hogy ezen szerződések nem magánjogi, hanem közjogi jelleggel bírnak, a szerződés nem az eskü letétele, mint szolgáltatás iránt, hanem egyes ténykérdés eldöntése, és így közvetve, vagy az egyezségnél épen közvetlenül, a per tárgya iránt köttetik. A szerződési szolgáltatás anyagát a per tárgyából meríti, a késedelem tehát, melynek a szerződési elem miatt befolyást tulajdoníthatnánk, csak a per tárgyra vonatkozó szolgáltatás körül követhetnének el. Hogy az eskü letétele körül, mora solvendi vagy mora accipiendi-ről nem szólhatunk világos. Vagy ki állítaná fel komolyan az esküvel adós, és az esküt hitelező fogalmát.¹⁾

A helyes felfogás ezen irányban az, hogy az eskü letételére nem magánjogi, hanem közjogi, perbeli kötelezettség létezik. Ezen közjogi kötelezettségre nem a magánjogi, hanem a közjogi, perbeli késedelem, azaz a contumacia szabályait lehet csak alkalmazni. E mellett még a magánjogi mora következményeinek is helyt adni teljesen eltévesztett felfogás.

De térjünk át, azon ptr.-sunkban is kifejezést nyert felfogásra, mely a megítélt eskü letételére jogot és kötelezettséget az örökösökre átszállhatónak tartja. Hogy ezen felfogás alapján téves, már a fentebbiekből kitűnik. Az eskü letételére nem létezik magánjogi jog és kötelezettség. De még ha az eskü letehetését ezen szempontból is fognánk fel, arra mindenesetre csak oly személyes (höchst-persönlich) jog és kötelezettség létezik, mely az örökösökre át nem szállhat. Az eskünek átszállhatlansága mellett ép annak szerződési természetéből levont érvek is harcolnak.²⁾ A megkínált eskü személyes bizodalmon alapul. Lehet, hogy a bizonyítófél a változott körülmények között az esküt nem kínálta volna meg, és illetőleg az ellenfél azt nem kínálja vissza. Lehet, hogy az örökösök azt visszakinálnák. A szükségképi eskünél ugyan nálunk a változott körülmények befolyása nem oly szembeötlő mint ott, hol a tisztító eskü intézménye el van fogadva, és hol a bírónak némileg szabad belátásától függő pót vagy tisztító esküt itélni, — de mindenesetre nálunk sem vitatható el, hogy a bizonyítási eljárás eredménye talán másként alakul, ha már eredetileg az örökösök vesznek abban részt.

Ezek szerint tehát prt.-unknak másik rendelkezése is helytelen alapon nyugszik.

A kérdés helyes megoldását csak az eskünek természetéből meríthetjük.

Az uralgó, bár megállapodottságra nem emelkedett nézet szerint a perbeli eskü mai nap bizonyítási eszköz, ugyancsak formális bizonyítási eszköz, de mégis arra hivatva, hogy a bíró meggyőződését a legalis bizonyítási szabályok szerint előidézzé. A megkínált esküben a szerződési elem, csak annak bizonyító erejét emeli, de nem képezi annak lényegét.³⁾

Ezen lényegileg a legtöbb újabb író által követett felfogás mellett, az eskü természetének egy más elmélete is létezik. Jóllehet mindkét elmélet mellett, bár különböző kiindulási pontokból, ugyanazon eredményekre kell jutni, e másik elméletet saját álláspontom megóvása végett szükséges felemlítenem. Ezen általam helyesnek ismert, bár először nem általam felállított elmélet⁴⁾ lényege a következő. Az eskü mai nap lényegileg ép oly perbeli cselekmény, mint volt a classicus római jog idejében, mely valamely kétes tény valóságát eldönti, de nem bizonyítja, azaz az eskü nem bizonyítási, hanem eldöntési eszköz (Entscheidungsmittel).⁵⁾

Az eskünek a perbeni jelentősége ugyanaz, mint a bíróság előtti beismerésé, csak hogy ott a bizonyítás előre feleslegessé tétetik, itt pedig a nem bizonyítás pótoltatik. Mindkettő az igazságnak fictióját létesíti.⁶⁾

⁴⁾ Többé kevésbé homályosan a legtöbb bírónál feltalálhatók annak alapjai, teljesen kifejtve és megalapítva és az eskü minden nemére kiterjesztve találtam azt Kraussold-nál. „Zur Lehre vom Eide als Beweismittel im Zivilpr. 1857.

⁵⁾ Hogy a római jogban az in jure megkínált eskü pereldöntési eszköz volt, általában el van ismervé, kevésbé történik ez az in judicio alkalmazott eskü tekintetében, melyet a római jogászok egy-némely kimondása alapján (l. ezek értelmezésére nézve egyébiránt Kraussold i. m. a 27. és következő oldalon) jobbra már a római jog vagy legalább az újabb római jog szempontjából is bizonyítási eszköznek szokás tekinteni. L. Savigny Syst. VII. 313. §. és különösen a szükségképi esküre nézve u. o. a 83. oldalt. Egyébiránt Savigny csak ez utóbbiról mondja, „dieses ist reines Beweismittel.“

⁶⁾ A megkínált eskünek ezen természetét Savigny is több helyen hangsúlyozza, így az i. h. 53. old. „Aus dem Eide entsteht dann stets förmliche Wahrheit, sowie aus dem gerichtlichen Geständniss“, továbbá a 63. oldalon: „Die Wirkungen des zugeschobenen und wirklich abgeleisteten oder erlassenen Eides sind sehr mannichfaltiger Art, lassen sich aber auf die gemeinsame Grundlage zurückführen, dass der Eid förmliche Wahrheit, d. h. Fiction der Wahrheit bildet, in welcher Hinsicht er ganz auf gleicher Linie steht mit dem gerichtlichen Geständniss und dem Urtheil. Diese förmliche Wahrheit ist gleichmässig anzuerkennen, es mag der Eid geschworen sein über ein Rechtsverhältniss oder über eine Thatsache.“ Az in judicio megkínált eskü megtagadásának következménye szerte szintén ugyanaz, mint a bíróság előtti beismerésé, l. a 81. oldalt. Ha Savigny e mellett elismeri, hogy a római főeskü lényege a mai jogban is fenn van tartva, (l. a 89. és 90. oldalt) és mégis a 86. oldalon azt mondja: „Der Eid ist jetzt blosses Beweismittel, und kann nur über reine Thatsachen, nicht über Rechtsverhältnisse zugeschoben werden“, azt hiszem félreismeri a dolog lényegét. A bizonyítási eszköz, illetőleg az abban fogalmilag megkívántató bizonyító ok lényege ugyanis az, hogy a bírónak (habár a bizonyítási szabályok által korlátolt) meggyőződésére hasson, hogy a bíró annak folytán valamit valóban tartson, mert arról meg van győződve. Ez a bizonyítás célja. Az eskü letétele vagy megtagadásának ellenben ép úgy mint a bíróság előtti beismerésnek ereje nem a bíró meggyőződésére való hatásban áll, — „dieses Geständniss (t. i. das gerichtliche) mondja Savigny az i. h. 41. oldalon — also ist nicht (so wie jedes wahre Beweismittel) (tehát nem valódi bizonyítási eszközök is léteznének?) ein Motiv für den Richter, so oder anders zu sprechen, sondern eine Feststellung von Gegenständen, worüber er sich des eigenen Urtheils zu enthalten hat.“ Az hogy eskü mai nap az ítéletet nem teszi feleslegessé, mint tette a római in jure megkínált eskü, nem változtat annak lényegén. Egyébiránt az ítélet az esküvel eldöntött ténykérdés tekintetében, csakis egyszerű constataciónak jellegével bír. Nem tartom egyébiránt helyesnek, ha Kraussold 143. old. a bíróság előtti beismerés és az eskü által létesített valóság között különbséget vesz fel, az előbbi formális, az utóbbit fingált igazságnak nevezvén. Tudtommal egészen új és helyes állítás Kraussoldnak, hogy a pót és tisztító eskü természete nem lehet más, mint a megkínált esküé, mert az eskü erejében és hatásában fokozatokat okszerűen felvenni nem lehet. (Kraussold 141. old.) Midőn a bizonyítás nem teljesen sikerült, nem a bizonyítók kiegészítése vagy lerontása, hanem a tulajdonképen hatály-

¹⁾ L. Arndts az i. h.

²⁾ Ezeket Lindelof az i. h. §. 7. és 8. bővebben kifejti és mégis következetesen nem viszi keresztül, a mennyiben, ha az ellenfél vétké gátolja az eskü letételét, az örökösöket bocsátja esküre. Kettős tévedés.

³⁾ L. pl. Savigny Syst. VII. 86. old. „Der Eid ist jetzt blosses Beweismittel etc.“ Renaud Lehrb. §. 127. §. 132. Endemann Civilpr. §. 201. Wetzell §. 25. Még azon elterjedt nézetet is elfogadhatják, hogy a megkínált eskü egyezségi intézmény (Vergleichsinstitut) és bizonyítási eszköz egyszersmind. L. pl. Linde §. 302. Bayer §. 262. Endemann az i. h. A mi czélunkra ez közömbös.

A bíró mind a beismert, mind az eskü letételével illetőleg megtagadásával eldöntött állítást meggyőződéssé való tekintet nélkül tartozik valónak, s illetőleg az eskünél valótlannak is felvenni. Mindkettőnél a felek maguk döntenek el a kétes ténykörülmenyt, e részben mintegy maguknak bírái.¹⁾

Ha az esküt bizonyítási eszköznek tekintjük, akkor kétségtelen, hogy annak bizonyító ereje csak a letétel vagy annak megtagadása, vagyis a bizonyítási eszköz productiója alkalmával nyilvánul. A bíró meggyőződésére minden bizonyítási eszköz csak akkor hathat, midőn az tényleg producáltatik, vagyis miután az eskü productiója annak letételében vagy megtagadásában áll, midőn az letéttetik vagy megtagadtatik. Az eskü letételének lehetetlensége pedig a megtagadással nem azonosítható, mert a bíró meggyőződésére ép az hat, hogy a fél az esküt letenni nem akarja.²⁾

Ha pedig az eskü perbeli eldöntési eszköz, akkor kétségtelen, hogy az esküképtelenné vált fél a ténykérdést már el nem döntheti, nem lehet abban bíró. Ezen lehetetlen eldöntést jogilag képzelni nincs ok. Ha az esküt perbeli cselekménynek tekintjük, nincs indokolva, hogy annak lehetetlensége esetében más szabályokat alkalmazzunk, mint más perbeli cselekmények lehetetlensége esetében.

Az eskü természetének bármelyik felfogásából kiindulva sem tekinthetjük tehát a valósággal le nem tett esküt letettnek, és ép oly kevéssé a lehetetlenség miatt le nem tett esküt megtagadottnak, hanem egyszerűen azt kell mondanunk, hogy a halál vagy egyéb esküképtelenség folytán az eskü általi bizonyítás vagy eldöntés lehetetlenné vált. Ezen, a valóságnak kétségtelenül leginkább megfelelő tételtől azután ép oly természetesen folyik azon további tétel, hogy ha az ítéletnek alapjául fektetett bizonyítási vagy eldöntési mód lehetetlen, ezen ítélet meg nem állhat, hanem az ügyet másként kell eldönteni. Itt azután csak az lehet a kérdés, vajjon egyszerűen újabb ítélet hozassék-e, vagy pedig az ügy a

talán bizonyításnak más utóni pótlása szükséges az ügy eldöntése végett. A nem teljes bizonyíték csak az eskü megítélését szabályozza.

¹⁾ Sokat lehetne még az eskü és bizonyítási eszköz közötti különbségről írni, mit ezen értekezés céljánál fogva kénytelen vagyok mellőzni. Csupán a felfogás azon systematikus előnyére akarok még utalni, melyek az az eskü és a bizonyítási eszközök közötti különbséget elvileges megadásánál nyújt. E felfogás mellett könnyen megmagyarázható, miért alkalmazható az eskü csak (hogy a közönséges szólásmóddal éljek) egyéb teljes bizonyíték hiányában, — miért nem használható az ellenbizonyításul; miért nem tür maga ellenbizonyítást. Az úgy nevezett Gewissensvertretung és az ellenbizonyítás közötti különbség (l. Wezell III. Kiad. 288. l.) szintén igen világos. Nemkülönben természetes, hogy miért nincs esküvel eldöntött perekben perújításnak helye. A szükségképi esküvel eldöntött perek megújítását ugyan általában megengedendőnek tartják, l. pl. Savigny az i. h. 83. old. Wetzell az i. h. 281. old. Renaud 411. old., de ezt az ily eldöntési eszköznek kényszerített alkalmazásából egészen jól meglehet magyarázni, anélkül, hogy azért ezen eskünek bizonyító erőt kellene tulajdonítani.

²⁾ Jól mondja Bayer az i. h. §. 262. 3. „Die Zuschreibung des freiwilligen Hauptesides geschieht keineswegs in der Erwartung, dass der Delat wirklich schwören werde, sondern vielmehr umgekehrt in der Hoffnung und mit dem Wunsche, dass er nicht schwören werde.“ L. Savigny-t is az i. h. 54. old. És valóban a megkínált főeskü úgynevezett bizonyító ereje nem az eskü letételében, hanem annak megtagadásában nyilvánul. Másként volna ez a visszakinált főeskünél, hol a bizonyító erő az eskü letételében az affirmatio religiosa-ban rejlenék. Ugyanezen ellentét mutatkozik a pót és tisztító eskü között is. Ha az eskü bizonyítási eszköz, mindenesetre nagyon különös bizonyítási eszköz, melyben ha akarom itt, ha akarom ott fekezik a bizonyító ok.

bizonyítási stadiumba visszavezettség. Az előbbi mellett az látszik harcolni, hogy az eskü általi eldöntésnek ugyanis csak bizonyítási eszközök nem létében van helye, hogy tehát az eskü megítélése után már világos, hogy a tény be nem bizonyítható. Azonban ha figyelembe vesszük, hogy az eskü megítélhetésének előfeltétele nem a bizonyítási eszközök abszolút hiánya, hanem csak azok productiójának vagy legalább megnevezésének hiánya és hogy a felek gyakran az eskü általi eldöntés egyszerűsége miatt mellőzik a talán bonyolultabb bizonyítást, a tényt az eskü megítélése miatt nem mondhatjuk még be nem bizonyíthatónak. Másrésről az eskü általi eldöntés választása a feleknek meg lévén engedve, őket azért, mert bizonyítási eszközeiket nem producálták, azok elvesztésével sújtani nem lehet. Csupán a már letett bizonyítási határidő gátolná az újabb bizonyítási eljárást. Azonban ezen egyedül czélszerűségi okból fenálló gátot lerontani, a per valódi céljának t. i. valamely kétes magánjogi viszony tisztába hozatalának elérhetése végett szükséges és teljesen indokolva van. A bizonyítási határidő letelte ellen a bizonyítási eszközök elvesztése esetében nehézség nélkül engedünk orvoslást,³⁾ és bárminek is tartsuk az esküt, annyi bizonyos, hogy az kétes tények kétségtelenné tételére irányul, és hogy ennél fogva annak elvesztése esetében más szigorubb szabályokat alkalmazni, mint a bizonyítási eszközök elvesztése esetében nem indokolható.

Mindezek állami fognak akkor is, ha a felek egyezségileg választották az eskü általi eldöntés módját, csak hogy itt a legtöbb esetben még a bizonyítási határidő ellen sem kell orvoslás, hanem egyszerűen az egyezség előtti stadiumra lehet visszamenni.

Azon tétel igazolása, hogy az itt a dolog természetéből kifejtettek a mi ptr.-unk értelmében is alkalmazandók, mindazon esetekről, melyekről a ptr. 244. §-a nem intézkedik, képezze ezen értekezésem zárkővét.

Mielőtt azonban erre áttérnék, szükségesnek tartom kiemelni, hogy midőn az eskü a ptr. 244. §-a szerint sem az örökösök által le nem tétethetik, sem pedig az elhalt által letettnek nem tekintethetik, az csak egyszerűen le nem tettnek, de nem mint ezt nálunk közönségesen tartják megtagadottnak veendő.

A 244. §. nem intézkedik azon esetekről, melyekben az eskü sem az örökösök által le nem tett, sem pedig letettnek nem tekinthető. A törvény valódi értelmének ismerete alapján tudjuk, hogy annak kivételes

³⁾ Az általános nézet szerint ugyan csak akkor, ha a kellő időben megnevezett bizonyítási eszköz a bizonyító vétke nélkül veszett el. L. Renaud Lehrb. §. 99. 25. j. és az ott megnevezetteket. Ezt Renaud következetesen keresztül viszi a megkínált eskünél, l. Arch. f. civ. pr. XLIII. k. 195. old. „Vielmehr entscheidet hier der Gerichtspunkt, dass der Proband durch seine Schuld das von ihm inducirte Beweismittel verloren, aus welchem Grunde er denn nach abgelaufener zerstörlische Beweisfrist, eine anderweitige Beweisführung zu versuchen nicht berechtigt ist. L. Lehrb. §. 134. végét is. A szükségképi eskünél ellenben a vétkeesség befolyását fel nem említi, l. Lehrb. §. 142. 35. j. Mások mint Bayer Vorl. 929. és 970. old. és Endemann Civilpr. §. 208. a bizonyítási határidő leteltével az eshetőségi elvénél fogva még a bizonyítási eszközök vétlen elvesztése esetében sem engedik azok pótlását. Az előbbi következetesen az eskü elvesztése esetében sem enged restitutio nélkül újabb bizonyítást, l. 909. old. Az utóbbi kevéssé következetes, l. 800. old. 49. j. Nálunk a bizonyítási határidő oly értelemben mint a köz. német jogban nem létező, a vétkeességnek ez iránybani befolyását (meg attól, melyet annak a feltételes jogviszony elméletének követői tulajdonítanak, végkép különbözik, — a mennyiben ott az eskü a vétkeesség miatt megtagadottnak és illetőleg letettnek, itt pedig a bizonyítási eszköz csak elveszettnek tekintetik) mellőzhetjük. Mellőzi ezt az id. ptt. 269. §-a is, mely a főeskü elvesztése esetében a szövegben kifejtettekkel megegyezőleg intézkedik.

intézkedését következtetések útján tovább terjeszteni nem lehet, hanem hogy ott, hová a törvény ki nem hat, a szabály, a dolognak a ptt. által elismert természete irányadó. Ptt.unk értelmében az eskü bizonyítási eszköz, melynek bizonyító ereje a letétel vagy megtagadásban fekszik. Ott hol az eskü esküképtelenség miatt nem tétethetett, az eskü általi bizonyítás nem alkalmazható, és ha az esküt ilyenkor megtagadottnak tekintenénk, akkor ép azt mondanánk ki, hogy az eskü általi bizonyítás lehetetlenné válván, az eskü általi bizonyítás sikerült. Sőt ha a 244. §-ból a contrario következtetés útján akarunk is értelmezni, csak azon eredményre jutunk, hogy ha az eskü az örökösök által le nem tehető, vagy pedig az az elhalt által letettnak nem tekinthető, — hogy ekkor az eskü le nem tettnek veendő. De ezzel még koránt sincs az kimondva, hogy az eskü megtagadás okából le nem tettnek tartandó.¹⁾

Ez alapon áttérhetünk a felállított tétel igazolására.

Hogy a ptt. az esküt bizonyítási eszköznek tekinti, kétségtelen. De talán kérdésesnek mondathatnák az, hogy a ptt. szerint az eskü általi bizonyíthatás elvesztése esetében az más bizonyítási eszközökkel pótolthatnák. Nézetem szerint ez ép a ptt. szelleméből következik. Annak 205. § a szerint ugyanis „ha a per folytatásban megnevezett tanuk közül valamelyik a kihallgatás előtt meghal, vagy kihallgatása más ok miatt lehetlenné lett: a bizonyító félnek szabadságában áll ítélethozatala előtt, a hiányzó helyett egy vagy több új tanunak kihallgatását kérelmezni.“ Ezen intézkedést kiterjeszthetjük a bizonyítási eszközöknek elvesztése esetére általában. Indokolva van ez egyrészt az által, hogy a törvény a bizonyítási eszközök elvesztéséről más helyen nem intézkedik, másrészt pedig ezen intézkedésnek valóban kiterjeszthető alapgondolata által. E rendelkezés ugyanis a bizonyítási eszközök megnevezésére célszerűségi okokból szabott időbeli korlátait rontja le, a per valódi céljának, t. i. valamely kétes magánjogi viszony végleges rendezésének elérhetése végett. De a kérdéses eset is hasonló ahhoz, melyről a törvény a 205. §-ban intézkedett. Mindkét esetben már megnevezett bizonyítási eszközöknek productiojuk előtti elenyésztéről van szó. Azt lehetne azonban mondani, hogy akkor midőn eskü általi bizonyítás rendeltetik el, az ítélet már meg van hozva, holott a 205. §. csak az ítélet meghozataláig engedi meg a tanuk helyettesítését. Igaz, azonban a 205. §. ezen rendelkezése abban találja indokát és határát, hogy a bizonyítási eszközök az ítélet meghozatala előtt produkálандók, mert a dolog természete és a ptr. 245. §-a szerint is, a bíró a felhozott bizonyíték alapján hoz határozatot. De éppen ezen szabály az eskü általi bizonyítás elrendelése esetében kivételt szenved. Itt ugyanis a bizonyítás csak a végítéletben rendeltetik el, (ptr. 221. §.) tehát a bíró tulajdonképpen nem bizonyíték alapján, hanem bizonyítás előtt ítél.

Ezen szabály alapja tisztán positiv t. i. az, hogy az ítélet és annak jogerőre emelkedése előtt, ne tétessenek le, felesleges, esetleg botrányos eskük. Mindazonáltal az ily ítélet az ügyet nem dönti még el, nem létesít még a felek között igazságot, azaz anyagilag te-

kintve még nem ítélet, hanem csak alakilag. A valósgos ítélet csak az eskü letétele vagy megtagadása által létesül. Így tehát, az esküt rendelő ítélet által a bizonyítási eljárás tulajdonképpen még befejezve sem lévén, annak meghozatala a két esethasonlatosságát és a 205. §. rendelkezésének kiterjeszthetőségét ki nem zárja.

Ezen kiterjesztés szükségét feleslegül indokolja egyébiránt az is, hogy a nélkül az ügy, mintán az eskü megtagadottnak nem tekinthető, eldöntetlen maradna, mi bizonyára a törvénykezési jog alapgondolatával ellenkezik.

Végül megjegyzem, hogy az itt kifejtetteket, az ugynevezett bizonyítási valamint az egyezségi eskünek lényegileg egy természetű, valamennyi nemére alkalmazandónak tartom.

Dr. PLÓSZ SÁNDOR,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

Productiv erők.

(Folytatás.)

II. Az éghajlat, a föld minősége, továbbá a tenger és geographiai viszonyoknak jelentősége.

E szakaszban azon term. erőket, anyagokat veszem lényegük és hatásuk szerint elemzés alá, melyek valamely állam területén és földjében megkötve jelenkezvén és működven, annak némileg alkatrészeit képezik.

Itt először az éghajlatot — clima — mint az ország időjárási viszonyainak összességét tekintettel melegsége és nedvességére tárgyalva, és az ezekre beható tényezőket vizsgálva, főleg az éghajlatnak közvetlen és közvetett hatása igényli figyelmünk.

Tekintve a közvetlen hatás szempontjából a matematikai — geographiai — climát, ez azért képez fontos mozzanatot, mivel nagyobb részt az egyenhevi — isothermi — vonalak által vannak meghatározva a terményövek az állatok és növények tekintetében, melyek alatt a középhőmérsék, a melegségnek napok és évszakok szerinti felosztása a legnagyobb nyári és téli hőfokra nagy jelentőségű, minthogy ez a növény és állatországokra nézve különböző eredményeket okoz; részint azért, hogy — mint Schmitthener mondja — minden állat és növénynek megvan saját hazája — soluna nativum — hol legörömebb tenyész, részint azért, mivel vannak növények, melyek a tél hidegét elbírják ugyan, de melegebb nyarat kívánnak, és viszont. (Roscher.) Az előbbi tekintetben példa: Oroszország, melyet a fentebbi nézőpontból nyolcz terményövre szokás felosztani, melyeknek legészakibb része jégelímának neveztetik, míg a legdélebb az olajfa, cukornád és selymér hazája. Az utóbbi tekintetben Norvégia emlithető, melynek közép hőmérséke a partokon nagyobb ugyan, mint az ország belső részeiben, de a kisebb nyári meleg nem elégséges, amott a gabona megérlelésére, mely emitt tenyész; ott a meleget a lanyhább téli hőmérsék nem levén képes pótolni. Hogy azonban a matematikai climát tekintve, az egyenhevi görb vonalak (Isothermen) változnak, vagyis hogy azoktól különböző physikai clima is létezik, ennek nemzetgazdaságilag is nevezetes okai következnek lehetnek: Ugymint, valamely helynek a tenger színe fölötti magas fekvése, miután a lég melege minden 750 lábnyi emelkedéssel egy egész fokkal lejjebb száll; ezen befolyás p. o. Steier, Krajna, Karantán magasabb vidékein, Tirolban, főleg pedig a kevésbé hegyes idomu Alsó-Ausztriában tapasztalható, a Dunavölgy kellemes mérsékelt éghajlata szembetűnőleg eltérven az emelkedettebb fekvésű többi részekétől. (Konek: Ausztriai-magyar monarchia statist. kézikönyve. 1868.) Továbbá a vizek, erdők és hegyek viszonyai, p. o. az Alpéseknek, Dél-Tirol, Istria és Dalmátországra nézve mentő fekvése leginkább varázsolja elő az ott uralgó valódi olasz éghajlat dús kellemeit; vagy az erdőknek befolyása, p. o. a monarchiában a Kárpátokon a bakonyi erdőháton stb. tapasztalható. (Konek.)

Egészben véve tehát az éghajlattól közvetlenül függnek: a melegség nagysága, ennek egyes évszakokra felosztása, valamint ezeknek változatossága, tartama és minősége; továbbá az esőmennyiség évi lecsattanása, mely annál nagyobb, minél több valahol a víz és minél nagyobb a hőmérsék, különben az esőcsapadéka az erdők is behatnak.

¹⁾ Hogy az említett esetben az eskü nem tekintendő megtagadottnak Herczeg i. m. 524. old. is mondja. „Ha a megkínált fél, az eskü letétele előtt meghal és azon feltételek, melyek közt az esküt letettnak kelljen tekinteni, nem mutatkoznak; ezen esetben a megkínált fél ebbeli bizonyítékát elveszti.“ Stb. Herczeg itt az id. ptt. 269. §-a és illetőleg Schusternek ahhoz irt commentárja után indul (l. annak 2. kiad. 571. old.) Állítását egyébiránt nem indokolja, sem azt fel nem említi, hogy mi történjék a megkínált főeskü elvesztése folytán.

Az égalji imént érintett mozzanatoknak hatálya és szerepe tekintve először az évszakok tartamát és minőségét, másodsor a termények minő- és mennyiségét, a következőkben méltányolható. Ugyanis az első szempontból felismerhető feltételek határozzák meg az emberek és állatok részére elteendő élelmi készletek, az általok kifejtendő munkaerők és használandó földterület nagyságát; mint Schweiz ősi cantonaiban az alpeseken legeltetés 13 hétig, a magas alpokon pedig csak 6—7 hétig tart; közép Oroszországban az aratási főmunkáknak 4 hó alatt be kell fejeztetniük, melyek közép Németországban 7 hóig is eltartanak a mezei munkák; tehát egyenlő viszonyok közt amott 7 lovat és cselédet, emitt négyet alkalmaznak. (Roscher.) Ezzel függ össze a népességnek egész éven át való foglalkoztatása is, minél hosszabb ideig tart valamely vidéken a tél, annál rövidebb ideig foglalkoztatja a földművelés az embereket, kik e szerint más mellékkeresetre utalvák, melyből főleg hegyes vidékeken idővel külön iparágak — háziipar — fejlődnek ki, mint Csehországban az érczhegységen a csipkekészítés, Szepesben a gyolcskészítés stb. Végre az évszakok minősége, p. o. téli nagy havazások stb. az emberek közti érintkezésre, áruk szállítására, szóval a közlekedésre is behatással van. A második fentebbi nézpontból — tekintve, t. i.: a termények minő- és mennyiségét — tény, hogy a földszarkokon a vegetatiónak nagyrészt mohákból áll, míg a két mérsékelt égöv alatt főleg a nyulánk kalász és leveles növények, a forró égöv alatt pedig általában dúsabban tenyésznek, hol a termés korábban érke és a föld ugyanazon évben többször használható. Arábiában ugyanegy vetésről évenként háromszor lehet aratni, miután az aratáskor kihullott magvak új vetésül szolgálnak; továbbá meleg égöv alatt a termés több és jobb, p. o. egy porosz morgen Németországban átlag 6—7 mázsa búzát, Valencziában pedig Huertában 29-et szolgáltat, a keleti tenger partjain termesztett buza 6—7°, az algiri pedig 20—25° légenyt tartalmaz.

A mi az égalj közvetett befolyását illeti, ennek eredményei gyanánt feltüntetendők: a nemzet anyagi és szellemi szükségleteinek köre és sajátosságainak minősége; az előbbi tekintetben főleg a táplálkozás és ruházat, az utóbbiból pedig nézletmódja, jellege, művelődési képessége, physikai és szellemi munkaereje, melyekre nézve a következőkre szorítkozólag szólunk.

A táplálkozás és ruházat annyiban tételeztetnek fel az éghajlattól, a mennyiben ez azoknak kisebb vagy nagyobb mennyiségét teszi szükségessé, és kielégítésükre a természeti élővzeti anyagok és adományok jobban vagy kevésbé felhasználhatatnak. Így a datolyafának használata a forró égöv alatt oly sokféle, hogy a perzsa tengeröböl melletti arabok azzal dicsekszenek, hogy datolya fákból hajókat lehet építeni, felszerelni és kereskedelmi árukkal megterhelni; különben e fának minden részét a gyökértől kezdve felhasználják. Hogy a physikai munkaerőre is befolyással van a növény vagy hústáplálék, ezt az indusok példája bizonyítja, kiknek erőgyengesége részben a húsételek hiányának tulajdonítható. (Kosogarten.)

Az égalj hatásának folyamánya: a szellemi képességek és főleg a nemzeti jellem tekintetében, hogy az északi népek vallási emelkedésekbe morúlva, elvonultan, a déli forró égöv alatt pedig rajongó képzelődésekben tétlenül élnek, míg a két mérsékelt földövön lakók serényebb és kitartóbb anyagi és szellemi erőfeszítést és munkásságot tanusítanak; mely utóbbi körülmény a művelődésre nézve fontos mozzanat. Ennélfogva bizonyos pontig helyes Montesquieu következő nyilatkozata: „Vous trouvez dans les climats du Nord des ptuples qui ont peu de vices, assez de vertus, beaucoup de sincérité et de franchise. Approchez des pays du Midi, vous croirez vous éloigner de la morale même: des passions plus vives, multiplieront les crimes etc. Dans les pays tempérés, vous verrez des ptuples inconstants dans leurs manières dans leurs vices même et dans leurs vertus.“ etc., de különben nagyon is tulozva jegyzi meg, hogy Comme ou distingue les climats par les degrés de la titude, ou pourrait les diu tinger pour ainsi dire par les degrés de sensibilité“ (L'esprit des Loix L. XIV. Ch. II.) Mindez azonban Humboldt következő szavaiban foglalja igazságot mértékére leszállítandó: „In beiden Welten liegt die Zono, in welcher die mittlere Temperatur am schnellsten abnimmt, zwischen den Breitgraden von 40—50. Dieser Umstand muss einen günstigen Einfluss auf die Bildung und den Kunstfleiss der Völker haben, welche in der Nähe dieses Gürtels wohnen. (Europäer, Nordamerikaner.) Die grosse Verschiedenheit in den Erzeugnissen belebt den Austausch und vermehrt den Gewerbefleiss der ackerbauenden Völker.“ (Schäffle Das ges. System etc.) Ezen alapul Rau, List és Roscher azon

megjegyzése, hogy a virágzó mű- és gyáripar csak mérsékelt földövön állhat fen, miután p. o. az elemi rongálások itt kisebbek, mint forró égöv alatt, hol azok oly nagyok, hogy p. o. Indiában két nap alatt¹, hűvelényi salétromréteg képződik a falakon, mivel továbbá mind a tökegyűjtési ösztön, mind némely iparczikkek használata tropicus országokban korlátoltabb. Ámbár néhány ázsiai tartományban a szőnyeggyártás eléggé el van terjedve.

Azonban a fentebbiek nem zárják ki annak lehetőségét, hogy az embernek értelmi hatalma az égalji viszonyok behatása alatt tétlenül nem marad, sőt az észeli és ügyesség a tudományok és műveltség haladásával az égalji term. viszonyok kedvezőbb változtatására is behatnak és azokat hasznos irányban vezénylik. Erre vonatkozólag mondja Eötvös József b.: azon állás is, melyet egyes államok egymás irányában elfoglalnak, inkább azon előnyöknek következtése, melyeket nekik szellemi kifejlődésünk biztosít, mint azoknak, melyeket a természetnek köszönnek.“ (Akad. elnöki besz. 1869.) és Roscher: „Holland hat die grössten Feldherrn, Staatsmänner, Gelehrten hervor gebracht, obgleich seine sicheren Gegenden ebenso unfruchtbar, als die fruchtbaren vom Meere gefährdet sind.“

Hogy a föld nemzetgazdasági jelentőségét felismerhessük: a következő mozzanatokra fordítandó figyelmünk. A föld ugyanis valamint az ember munkájának, úgy a természet erői nyilvánulásainak színtere, továbbá forrása a hármass természetország anyagai és adományainak; és miután mind a földben, mind a légkörben működő term. erők bizonyos földterületet feltételeznek, melyen megszerezhetők: ezen erők birtokbavételének közege gyanánt is tekintendők. A földben megkötött erőknek működési tulajdonságára nézve az jegyzendő meg, hogy némelyek egyszer mindenkorra hatottak — őserők — milyenek az ásványokat létrehozták, melyeknek természetéről fenebb volt szó; mások folyvást működnek ugyan, de vagy csak bizonyos mértékben használhatók, pl. a víznek ereje bizonyos számu malmot hajthat; vagy növekvő használatuk fokozódó akadályokkal van összekötve, mely mozzanat főleg a szántóföldeknek és állattenyésztésnek, valamint az erdészetben mutatkozik. Erre a földművelés tekintetében már az angol nemzetgazda Senior figyelmeztet, ki a föld említett tulajdonságán alapuló elvet a nemzetgazdaság fölvei egyikének tartván, azt a következő tételben foglalja össze: a változatlanul maradt mezőgazdasági technikának feltételezése mellett egy adott földterületen a szaporított tőke és munkabehatás és költség aránylag, t. i. a munkához és tőkéhez viszonyítva csekélyebb jövedelmet szolgáltat. Ezen tan helyessége általában megczáfoltatlan lévén, — miután, mint Roscher mondja, senki sem hiszi el, hogy végtelenül sok vetőmag vagy trágya segítségével bizonyos területű szántóföldön Egész Európa részére elég élelmiszer — gabona — termesztethetnék, annak gyakorlati eredményei a földjáradék és népesség szaporodásánál tűnnek ki, itt tüzetesen nem tárgyalhatván, azok közül az utóbbira nézve legyen elég megjegyezni, hogy az említett tanból folyólag a népesség szaporodásának legkedvezőbb állapota az, melyben az élelmiszerekkel arányt tart a népesség növekvése. Azonban Senior tana, melynek határai a technika fejlettsége, a trágya alkalmazása stb. által tételéből fel, nemcsak a földművelés, hanem az állatok hizlalásánál a hus gyarapítására és az erdészetben a fák növesztésére is érvényes; ez által lévén meghatározva a belterjes — intenzív — gazdálkodási üzletmódnak bizonyos pontig alkalmazási lehetősége, melyen túl már tőke és munkapazarlás állandó be. Ezen elv még a háznak új emelletekkel ellátásánál, sőt Schäffle megjegyzése szerint szigoruan véve azon természet-erők összességénél is érvényes, mely bizonyos mennyiségben valamely ingó jószágban foglaltatik, pl. meghatározott mértéken túl egy gépnek egyenlő munka és tőkével csak progressive csökkenő hasznát vehetni.

A mondottakból két nevezetes folyomány következtése kiemelendő, t. i.: hogy a földek, telkek egymástól különbözvén, a kedvező viszonyok oly előnyt nyújtanak, mely a telkeknek jövedelmét nagyban emeli, mint a telkjáradék alakjában, melynek egyik oka a föld különböző nagyobb termőerejében rejlik; hogy továbbá a földben levő erők korlátoltsága és kimeríthetőségének szükséges következménye a telkoknak magántulajdonba vétele, mely által lehetővé válik helyesebb földművelési rendszerek foganatosítása mellett a földnek termő erőit visszaadni, melyeket az különben is — mint Carey megjegyzik — ily értelemben nem ajándék, hanem kölcsön gyanánt mint kölcsönbank a visszafizetés kötelessége mellett ad, mely állításnak azonban bizonyos pontig lévén jogosultsága, abból nem igazolható Careynek azon (következtetése) nyilatkozata: „hogy oly

ország, mely folytonosan gabonát visz ki, végre embereket kénytelen kivinni" — miután ez csak specialis amerikai viszonyokra van vonatkoztatva, melyeket a nevezett jeles nemzetgazda különben más kérdések és tanok tekintetében is nagyon előtérbe állít; az említett tan arra nézve sem nyújthat valamely fontos érvet, hogy a védvám igazolására felhozhatnák, melyet ő a szabadkereskedés ellonében feltétlenül helyesol, minthogy szerfölött túlzott aggodalom attól tartani, hogy a külföldi iparcikkkel kicserélt földtermékek és ezekben foglalt vegyelemek kivitele által a föld termőereje kimerülne, mert annak terményei az összes termés csekély részét képezik.

A földben jelentkező erők és anyagoknak természetét, termékenységet és minőségét szóval összes viszonyát a vegytan, — a természettudományok és a földtan — geologia — feladata lévén tüzetesen vizsgálni és ismertetni: ezekre nézve tudományunk tekintetében csak a következőket érintem. Igen fontos a különböző talajnemeknek p. o. a homok, székes, nyirok stb. minősége, mely szerint a talaj könnyű és nehéz, továbbá kisebb és nagyobb hőfoku — meleg és hideg — lévén, annak megművelése is nehezebben vagy könnyebben történhetik, mint a nyirok talajé, mely ha kiszárad erősen repedszoly kemény, hogy megmunkáltatni nehezen engedi magát; ha pedig túl nedves, erősen ragad. (Dr. Szabó József: Hevesmegye földtani leírása.) Különösen figyelembe veendő továbbá a föld termőereje, mint-hogy abban irányadó mozzanat rejlik a munka és tőke — trágya stb. — alkalmazása kisebb vagy nagyobb mértékére nézve; végre figyelembe veendő a teleknek termőfölddel birási képessége — emplacements — melynél fogva bizonyos helyre, földterületre növénytapláló talaj sikeresen alkalmaztathatik, mint Malta sziklái történt; e körülmény szintén a munka és tőke tekintetében fontos.

SZELE ANDOR,
jogtanár.

(Folyt. köv.)

Szédelgés.

Azon élénkebb mozgalom, mely az 1867-iki államrendezést követő utóbbi években, nemzeti és társadalmi életünk minden rétegeit áthatotta, s a fölébredt tevékenység által sok nemzetgazdasági tényezőt új életre keltett: másfelől oly sajnos jelenségeket is hozott felszínre, melyek főleg erkölcsi oldaluknál fogva káros visszahatást szűlni, s a kivívott előnyök értékét is nagyban csökkenteni képesek.

Ezen sajnos jelenségek első sorában állanak azon szédelgési üzemek, melyek a rohamos meggazdagodást hajhászva, már annyira elharapódtak: hogy megmételvezéssel fenyegetik társadalmi életünket is, ha a józanabb elemek azok megfékezésére nem szövetkeznek. S a veszély itt annál fenyegetőbb: mert ezen üzemek, már a szemérem érzetből is kivetkőzve, törekvésükben sem az eszközöket nem válogatják, sem egyéb tekinteteket nem ismernek, s oly meztelenül állanak szembe az erkölcsi és jogi érzuettel, hogy még a törvény hatalmát is segítségükre hívni elég merészek.

Ezen üzemeknek, melyek különösen a számos bank intézetek köreiből eléggé ismeretesek, szabad legyen itt egy példáját idéznünk, mely nemcsak azért érdemli meg a közfigyelmet, mert gyorsan meggazdagodni vágyó üzemeinket eléggé jellemzi, hanem azon okból is, mivel az jelenleg a bíróság előtt lévén szönyegen, egy érdekesebb jogeset tárgyát is képezi.

Egy bécsi bank igazgatója, a ki ép azért volt kénytelen megválni ezen állásától, mert oly ügyfelektől, a kik a bankkal üzleti érintkezésbe léptek, magának busás provisiókat szeretett kikötni, — egy magyar uradalom eladóit beperelte 80,000 frt provisióért azon czímen: mert a kérdéses uradalom megvételét, állítólag ő közvetítette ugyan azon banknál, a melynek ő igazgatója volt, s a mely bank nevében épen ő vezette eladókkal az alkudozásokat.

Keresetét egy provisionális levélre fekteti, melyet eladók egy harmadik személy részére állítottak ki, 80,000 frtot ígérvén ennek, ha a kérdéses uradalom eladását, bizonyos feltételek alatt, a nevezett bécsi banknál közvetítendi. Ezen harmadik

személytől, — ki azonban felperes saját beismerése szerint is az eladást soha sem közvetítette, s így az ígért 80,000 frt provisiót sem szerezte meg, — a kérdéses provisionális levélre fektetett követelést magának engedményezteté, s mint engedményes, keresetében világosan közvetítési díj czímén követeli a 80,000 frtot.

Eltekintve már attól, hogy az eladás nem a kikötött feltételek alatt jött létre, s így azon ügylet, a melynek közvetítése a 80,000 frt ígértetett, nem is létesült; — s dacára annak, hogy a per folyamán felperes maga is nyíltan beismeri, miszerint azon 3-ik személy, a ki részére a provisió ígértetett, az ügyletet egyáltalában nem közvetítette: mégis felperes elég merész volt, minden erkölcsi és jogérzet kigunyolásával, azt vitatni: hogy ő a nevezett 3-ik személy által a közvetítés eszközésére állítólag megbiztatván, az ügyletet eladók érdekében a banknál — vagyis önmagánál — közvetítette, s ezen közvetítésére feljogosítva is volt.

Noha ezen igen tisztelt bécsi ur valószínűleg azt hívé, hogy Magyarországon bármily absurd követelést is meg lehet itéltetni, — mert különben ily keresettel, bíróság előtt, fel nem léphetett volna: — mindamellett, igen természetesen, valamint az első, ugy a másodbírósnál is, pervesztes lón, és pedig leginkább azért: mert azon 3-ik személy, a ki részére a provisió ígértetett, a közvetítést nem teljesítvén, a 80,000 frt díjra sem szerzett jogot, s így azt nem is engedményezhette; — és mert felperes a vevő bank igazgatója lévén, két ellentétes érdeket nem képviselhetett, s az eladást sem közvetíthette.

Felperes azonban elég bátor volt, ily 2 egyhangu ítélettel szemben, perét eredménytelenül még a legfőbb tvszék elé is felebbvinni, sőt merészsége annyira ment: hogy a 80,000 frt elnyerhetése végett, ezen felebbezésben, már kereseti alapját is megváltoztatni, s magát a vesztegetés bűnében is feltüntetni kész, — azt állítván, hogy a kereseti 80,000 frt díj tulajdonképpen nem is jogelődjenek, hanem felperesnek magának ígértetett azért, hogy az eladást közvetítse.

Ily keresethez nem kell commentár, sem azt bővebben jellemezni nem szükséges. Közöltük ez esetet csupán azért, hogy példáját adjuk azon erkölcsi sülyedésnek, melylyel társadalmunkat a mindinkább elharapódzó szédelgő üzérkedés fenyegeti.

Dr. RAJNER GYULA,
ügyvéd.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY“-RE,

kapcsolatban a

DÖNTVÉNYTÁR-ral

és a törvénykezésre vonatkozó Szabályrendeletek
s Törvényjavaslatok gyűjteményével.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (ápr.—jul. 1873) 3 frt.
Félévre (ápr.—okt. 1873) 6 „
Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.) 12 frt

A „Jogtudományi Közlöny“

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

 Lapunk ez évi folyamából teljes számú példányokkal még szolgálhatunk.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadja és nyomatja a „Franklin-társulat“ irodalmi intézet és könyvnyomda Budapestén 1873. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgylés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: Ki legyen a jogászgylés elnöke? Dr. Dárdai Sándor urtól. — A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — A házassági vagyoni jog Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály egyetemi tanár urtól. — Productiv erők. Dr. Szelle Andor, jogtanár urtól. — Még egy felszólalási a hagyatékok átadása körüli illetékesség tárgyában. Gönczi Sándor, kir. törvészéki bíró urtól. — Különfélék.
MELLÉKLET: Curiai határozatok. — Törvényjavaslat. — Rendeletek.

Ki legyen a jogászgylés elnöke?

E kérdést vetettük fel a mult évben is, a tavali jogászgylést megelőzőleg, mert elvi jelentőséget tulajdonítottunk a jogászközönség bizalomnyilvánításának.

Ez évben ugyan az összhang elérése céljából alig mutatkozik szükségesnek azon név hangoztatása, mely névhez a szabadelvű haladási törekvések mintegy jelzőül vannak kapcsolva. De kifejezést kell adnunk a választás jelentőségének, mely nem a megtisztelő választás tényében, hanem a megtisztelő választást eredményező intenciókban keresendő.

A mult évi elnöki választás alkalmával közbizalmunk piedestáljára emeltünk egy férfit, kinek megválasztásával jelezni kívántuk az üdvös haladás utját. Szabó Miklóst, a kir. tábla elnökét, ki szoros kapcsolatban állott eddigi jogi reformtörekvéseink szellemi működésével, és ki a küzdelmek sikertelenségét belátva, még Horváth Boldizsár lelépte előtt visszavonult, de azért folyton velünk harczolt, s illetőleg a jogászgylés által vallott elvek alapján küzd a csökönös tudatlanság szülte maradiság ellen, — őt emeltük a jogászgylés elnöki székébe, — remélve, hogy e választás annál inkább intő szótart leend az igazságügyi kormányzatra, mert Pauler Tivadar, ki a kormány tanácsába lett meghívása előtt rövid idővel, az első jogászgylés elnöke volt, — önmaga személyén mérlegelhetette a közbizalom nyilvánulásának jelentőségét.

Azóta ismét egy év folyt le, mely alatt bő alkalmunk lehetett volna tapasztalni, hogy a kormány mely irányban fogja jogfejlődésünk művét folytatni. Fájdalom azonban, még mindig csak a stagnatio dermesztő hatályát kell észlelnünk.

A jogászgylés szellemi küzdterén tehát hasztalanul küzdünk a korszerű haladás eszméiért, míg a kormány intéző körében tetterő hiánya folytán meg nem valósíthatnak azon elvek, melyeket a nemzet jogtudósai tudományos meggyőződésként nyilvánítottak.

Ezért nem személyről, hanem elvről van szó, midőn a tetterő szükségének kívánunk az elnöki választást által bizalmunk nyilvánításával kifejezést adni. A jogtanári kart illeti ez évben azon megtiszteltetés, melyben a tavali jogászgylés alkalmával a bírői kar részesült.

Ritka összhangzással egyetlen név hangoztatik, amely már egymagában egész programot foglal, és ez Hoffmann Pál egyetemi jogtanár és országgyűlési képviselő neve, ki működésének mindkét terén páratlan

erélylyel, ugyszólván önfeláldozással fennem lobogtatja törekvéseink zászlaját. Ő benne, ki albirói állásból buzgó törekvés önerejével emelkedett a kiváló tudós tekintélyre; ki hazánkban a római jogtudomány művelésének alapítója; ki önzéstelen és ép ezért részben legalább sikerrel küzdött egyetemünk regeneratiojáért; ki törvényalkotási képességével merészen a legnehezebb tárggyal megmérkőzve, nem plagiatori csempészetést, hanem az uraló ösztudomány színvonalán álló szellemi productumát terjeszté a még töretlen uton fenakadó kiméletlen bírálat elé, — őt, ki a receptio mint a kétségbe esett törvényhozási politika ellenében a folytonos és szakadatlan munkálkodás jelszavát irta a haladás zászlajára, — Hoffmann Pált emeljük ez évben a jogászgylés diszes elnöki székére.

A tetterő diadala legyen jelezve ezen választásunk által. Ez leendő választásunk jelentősége, mely igazságügyi kormányzatunkra nézve intő szótart legyen a tetterős munkálkodásra!

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

Azon elv, hogy az üzlet megjelölésül a kereskedő saját polgári nevét nem köteles választani, hanem bármely nevet fogadhat el, kétségkívül helyes és ennél fogva a tervezet ez irányban a német kereskedelmi törvénykönyvvel szemközt mindenestre kedvező haladást tanúsít. De midőn így a főelv alkalmazásában előnyösen különbözik az alapul vett kereskedelmi törvénykönyvtől, másrészt sajnos, hogy ez elv következetesen keresztül nem vitetett, hanem folytonos ellenmondások által részben megsemmisítettik.

A cégnek szabad választása, nézetünk szerint, mindaddig helyenvaló s megengedhető, míg a cégbe felvett oly jelzések nem fordulnak elő, melyek a törvény határozatainál, illetőleg annak szelleménél fogva külön előnyöket nyújtanak a cégnek használónak. Ennél fogva a kereskedő nemcsak más egyénnek polgári nevét használhatja, — természetesen az illető polgár beleegyezésével, mintán másnak jogait sérteni nem szabad, hanem használhat u. n. szabad nevet, milyen például Kovács, Halász, Fehér, Fekete stb. (ha esetleg ily nevű egyén a vidéken nem laknék), használhat egészen költött nevet vagy történeti nevet pl. Franklin Epaminondas; — de használhat

közkereseti társulati nevet, akár saját nevétegy a társaság megjelölésére szolgáló toldattal, akár saját nevét egy vagy több társnak nyílt megnevezésével, akár más neveket társas viszonyra jelelő toldattal; használhatja pedig ezen társas megjelölést azért, mert a közkereseti társaság neve semmi külön előjogot nem nyújt a társaság tagjainak, azok vagyonukkal egyetemlegesen felelősek, s így a kereskedő harmadik személyek irányában ugyanazon üzleti viszonyban áll, mint különben ha saját nevével élt volna csak. Ugyanez áll a betéti társaságra vonatkozó társasági toldat használatánál; e társaság természeténél fogva csak a beltágok felelősek egész vagyonukkal, de egyetlen egy törvény sem kívánja, hogy valamennyi beltág neve szerepeljen a cégben, ha tehát az egyes kereskedő betéti társaság cégét használja, semmi külön jogot nem gyakorol az állítólagos társas üzlet kitételével s így nincs is ok, minek tiltották el az ily cég használatától. Egyedül a részvénytársaság oly társas alak, mely természeténél fogva külön viszonyokat és előnyöket szül; itt a társatok csak betéteik erejéig felelősek s ennél fogva harmadik személyekkel szemközt oly magánjogi előnyökben részesülnek, melyek sem egyes cégek, sem közkereseti társulatok tagjainak, sem betéti társulatok valamennyi tagjainak nem jutnak. Részvénytársulatnak ennél fogva a kereskedő nem hívhatja magát, mivel e névvel oly előnyök vannak egybekapcsolva, melyek őt, mint egyéni kereskedőt nem illetik.

De valamint az egyes kereskedő a cég természet-szerű tulajdonánál fogva és a kereskedelmi jegyzékek teljes nyilvánossága mellett bármily egyéni nevet használhat és a társas alakok közül szintén a részvénytársulat nevén kívül bármely alak nevével élhet, épügy kell viszoit megengedni azt, hogy közkereseti társaság nemcsak közkereseti társaságnak jelezhesse magát, és nemcsak a társak egyikének nevét viselhesse a cégben, hanem egyéni céget is használhasson, más nevekkal élhessen, mint a társak polgári neveivel, és betéti társaságra mutató jelzővel is szerepelhessen; szóval, épazon választási szabadsággal birjon a cég elfogadásánál, melylyel bir az egyes kereskedő. Itt sincs különös ok, mely miatt a cég nevének választását korlátozni kellene. A társak közkereseti társulatnál összes vagyonukkal felelősek s az említett cégek használatánál koránsem lesznek a felelősség elől felmentve. Ugyanez áll végül a betéti társaságokról, — ezek választhatnak más neveket, egyéni céget, vagy közkereseti társasági céget, miután a különös előnyökkel biró tagok, vagyis azok, kik mint kültagok csak vagyonuk egy részével, a betéttel felelősek, ugysem szerepelnek a cégben s ebbeli előnyük érvényesítése magát a többi társak felelősségét nem korlátozzák.

Csak a részvénytársulatoknál igazolt a cég választásának korlátozása, csak itt indokolt az, hogy a törvény mondja ki, mily körülmény által figyelmeztessék a nagy közönség azon különös előnyökre, melyeket a társaság, mint ilyen élvez; e különös előny ép abban fekszik, hogy részvénytársaság; — tehát mi helyt a részvénytársaság magát közkereseti társaságnak, betéti társaságnak, vagy egyéni kereskedőnek mondaná magát: azonnal a nagy közönséget a társak felelősségére nézve tévfogalomra vezetné és ennek elhárítása végett szükséges a társaságot részvénytársaságnak nevezni, de más bármily természetű korlátozás a társaság nevével épen nem szükséges, s ennél fogva nevezheti magát a vállalat tárgyától, vagy használhat költött és történeti elnevezést, vagy élő személyek, sőt részvényesek neveit, miután a részvénytársulat lényege egyenesen

a részvénytársulat szónak a cégben való feltüntetése által határozottan érvényre hozatik.

Ezen alaprészéből kiindulva nem helyeselhetjük a javaslat felfogását, mely csak az egyéni cégnél engedi meg, s ekkor is csak egyéni céget feltüntető névválasztást.

Egyébiránt tekintsük már most részletenkint az egyes czikkek határozmányait:

A 13. cikk: „a cég azon kereskedelmi név, mely alatt a kereskedő, illetőleg kereskedelmi társulat üzletét folytatja, s melyet aláírásként használ“ nem eléggé szabatos és következőleg lenne módosítandó: — „a cég a kereskedő neve, mely alatt üzletét folytatja és melyet aláírásánál használ.“

A 14. cikk: „a kereskedők, kik üzletüket egyedül folytatják, feltéve, hogy oly hozzáadással nem élnek, mely társas viszonyra mutatna, cégül bármily nevet használhatnak“, az előbb kifejtettek szerint következőleg módosítandó: „egyes kereskedő, közkereseti társaság és betéti társaság cégül bármily nevet használhat“ — A tervezetben a szerző a 14. cikket indokolja, s mondja, habár a kereskedelmi társaság harmadik személyek irányában jogilag egy személynek tekintetik, mindazáltal több oly relatioi vannak, melyekben az egyes kereskedőtől különbözik; ez okból szükséges a cégválasztási szabadságot azon feltételhez szorítani, hogy a cég mellett oly hozzáadás ne használtassék, mely társas viszonyra mutatna s ennél fogva a forgalomban tévedések vagy visszaélések forrása lehetne.“ Mi a fenebbiekben kimutatni iparkodtunk, hogy a közkereseti és a betéti társaság harmadik személyek irányában ép oly jogi viszonyt alapít, mint az egyéni kereskedő, s hogy nincs semmi ok, mely a tervezetben szándékolt korlátozást támogatná.

A 15. cikk: „idegen név cégül csak a névtulajdonos beleegyezésével, fenálló egyéni cég a volt tulajdonos vagy jogutódai és fenálló társas cég csak a kilépett társ vagy társtagok beleegyezésével használható“, azon helyes elvet kívánja meghonosítani, mely által más egyén nevét nem szabad beleegyezése nélkül használni; de több tekintetben nem szabatos, helyesebben így kellene hangzania: — „idegen név cégül csak a névtulajdonos határozott beleegyezésével, fenálló egyéni cég a volt tulajdonos vagy jogutódai és fenálló társas-cég csak azon kilépett társ, vagy társtagok beleegyezésével használható, kiknek neve a cégben foglaltatik.“

A 16. cikk: „ki valamely létező kereskedelmi üzletet szerződés vagy örökösödés útján szerez meg, azt az előbbi cikkben foglalt feltételek mellett, az eddigi cég alatt, az utódlást kifejező toldattal vagy a nélkül folytathatja“ egészen felesleges.

A 17. cikk az általunk elfoglalt álláspontonál fogva nagyrészt felesleges; jelesül el kell hagyni az első és második bekezdést: — „a közkereseti társaság cégének, ha abban minden társtag neve nem foglalatik, legalább a társak egyikének nevét a társasági viszony létezésére utaló toldattal kell tartalmaznia“ — „betéti társaságoknál a cégnek a személyesen felelős (bel) tagok közül legalább egyiknek nevét a társasági viszonyra utaló valamely toldattal kell magában foglalni.“ Mindkét intézkedés csak addig bir jelentőséggel, míg az egyéni cégnél az egyén valódi neve követeltetik, s a közönség számára a cég és az egyén egy és ugyanaz; de mihielyt ez elvtől eltérünk, mihielyt egyéni cégnél szabad választást engedünk, nincs jelentősége az említett korlátozásoknak. Ha e két bekezdés elmarad, akkor az utolsó bekezdés „ellenben ha valamely létező üzlet vétetik át folytatás végett, a régi cég a 15. cikkben foglalt fel-

tétel mellett tovább is használható habár abban a társak egyikének neve sem foglaltatik" mely az említett két bekezdés léte mellett kivétel, hasonlóképp el fog maradni. — E cikk harmadik bekezdése oly elvet tartalmaz, melyet mindenesetre ki kell mondani; e szerint ugyanis „általában tilos ujonnan keletkezett társaságok czégébe a beltagok nevén kívül más személyek neveit foglalni, szintugy tilos a közkereseti vagy betéti társaságoknak magukat részvénytársaságoknak czimezni“, a bekezdés előállítása természetesen fölösleges. A második bekezdés pedig általánosítandó s az egyes kereskedőre is kiterjesztendő.

A 18. cikk „részvénytársaságok czégüket rendszert a vállalat tárgyától kölcsönözzék, szabadságukban áll egyébiránt a társasági czél kijelölése mellett a czégbe bármily nevet felvenni“ sok fölöslegest, s a részvénytársulat czégének lényeges kellékét még sem tartalmazza. Az általunk kifejtettek alapján e cikk következőleg módosulna: „részvénytársaság czégében határozottan ilyennek nevezendő“.

A 19. cikk: — „ha valaki egy fenálló kereskedelmi üzletbe társtagul belép, vagy egy kereskedelmi társasághoz új tagként csatlakozik, vagy ilyenből kilép, a társasági czég e változás daczára azontul is használhatatik. — Oly társtag kilépése esetében azonban, kinek neve a czégben foglaltatott, az addigi czég használásához a kilépett társtag beleegyezése szükséges. — Ugyanez áll oly esetben is, midőn a társaság csak két személyből állott, és ezek egyike a társaságból kilép“ mint az általunk elfogadott elv következetes keresztülvitelénél felesleges, elhagyandó.

A 20. cikk első bekezdése birság fenyegetése mellett kötelezi a kereskedőt arra, hogy czégét a törvényszéknél bejegyezze, és ez intézkedés tökéletesen megfelel a német kereskedelmi törvénykönyv 19. cikkének. A második bekezdés nem foglaltatik a német kereskedelmi törvénykönyvben, de igen helyes intézkedést tartalmaz, kimondja ugyanis, hogy azon kereskedő, ki czégét be nem jegyezteti a kereskedelmi törvénykönyv által kereskedőnek nyújtott előjogokban nem részesül. Ezen elv csakis azon teljesen indokolt felfogásból származik, hogy az, ki a törvény által megkívánt feltételeket teljesíteni vonakodik egyuttal az ezen törvény által nyújtott kezdeményektől is elütsessék.

A 21. cikk, mely azt rendeli, hogy a kereskedelmi jegyzékbe vezetett czégtől minden új czég megkülönböztetendő, egész terjedelmében átvétetett a német ker. törvénykönyvből; de miután a tervezet alapelvül a szabad czégválasztást fogadta el a cikknek második bekezdése: „Ki a kereskedelmi jegyzékbe bevezetett valamely kereskedővel egyenlő kereszt és családnevet bír, ha czégül saját nevét kívánja használni, ahhoz oly toldatot köteles csatolni, mely által az a már bejegyzett czégtől világosan megkülönböztethető lesz“ épen nem indokolt és egészen elhagyandó.

A 22. és 23. cikkek megfelelnek a német 24. és 25. cikkeknek.

A 24. cikk új, és szerinte „a czég megváltozása vagy megszűnése nincsen befolyással a kereskedelmi viszonyból eredő azon üzleti kötelezettségekre, melyek a czég megváltozása vagy megszűnése által keletkeztek.“ Ezen határozat egyébiránt oly elvet mond ki, mely magától értetlik, s így felvétele nem szükséges.

A 25. cikk meghatározza azon fenytéket, melylyel a kereskedő illetetik, ha a czégnek, s változásának bejegyzését elmulasztja. A cikk ellen csak annyiban van kifogásunk, hogy a birságpénzeket a „szegény alap“ javára juttatja, mi számos és főképp közigazdasági oknál fogva inkább szeretnők, ha a birságok, mint ez már

több törvényeinkben kimondatott vagy a törvényszékeknek, vagy pedig általában az illető községnek jutnának.

A 26. cikk kötelezi a birságokat, és a kereskedelmi és iparkamarákat, hogy a bejegyzési kötelesség megsértését, s általában a czég jogosulatlan használatát az illetékes törvényszéknek bejelentsek; ezen mindenesetre kívánatos intézkedés mindazáltal nem való a törvénybe és azon rendelet keretébe tartozik, melynek kibocsátása iránt maga a javaslat gondoskodott, s mely a kereskedelmi jegyzékek miképp leendő vezetését fogja szabályozni.

Végül még a 27. cikk tartalmaz új és eltérő intézkedést, a mennyiben rendeli, hogy a csödnýtás a kereskedelmi jegyzékbe hivatalból vezetendő. Ez intézkedés mindenesetre a kereskedelmi jegyzékek hasznát emeli, miután oly viszony feltüntetését is elrendeli, melynek ismerete kereskedelmi szempontból nagyon is fontos.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR.

keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

A házassági vagyoni jog Magyarországon.

(Folyt.)

IV. A törvényes hitbér rendszerint az ingatlan javakból fizetendő; az ingókat csak az esetben terheli, ha ingatlanok nincsenek.¹⁾

A hitbér jelenleg háromféleképpen szokott kiadatni: a) pénzben, vagy: b) ingó, avagy ingatlan javakban, vagy c) vegyesen.

Ha fekvőségben adatik, ezt most, miután az ingatlanoknak birtok és haszonélvezettel párosult elzálogítása megszűnt, teljes becsár szerint tulajdoni joggal nyeri az özvegy.²⁾ Az ingóknak könnyen pénzzé tehető javakból kell állani, milyeneknek csak egészséges, ép házi állatok tekinthetők;³⁾ ellenben a köntösök, ruhák, fegyverek, sánta lovak, ökrök s egyéb marhák ki vannak zárva, — ezeket az özvegy elfogadni nem tartozik.⁴⁾

Korábbi időkben (1848 előtt) a hitbér ingóságokban fizetettvén, ezek már akkor is tulajdoni joggal adatnak az özvegynek. Ha pedig pénz vagy ingóság hiánya miatt ingatlanokban történt a kielégítés: ezeket hitbér fejében zálogképen kapta az özvegy, melyeket a törvényes hitbér kifizetése mellett, bármikor vissza lehetett váltani.⁵⁾

V. A törvényes hitbértől a nő sem eshetik el, bármily bünt (felségsértést, vagy hűtlenséget) kövessen is el férje.⁶⁾ A törvényes hitbért, mint valóságos tulajdonát a nő csak saját tette, vétke, vagy hibája miatt vesztetheti el.

Megszűnik és illetőleg nem érvényesíthetetik, tehát a hitbér iránti jog:

a) Ha ezt a nő férjének minden kényszer, vagy félelem nélkül önként elengedte, főleg ha ez a nő halálos órájában történt, a midőn már a férjtől rettegés gyanújának nincsen helye.⁷⁾

¹⁾ Hk. I.: 96. cz. 2. §. 1840: 22. tcz. 85. §. b.; ideigl. törv. szab. IV.: 20. §.

²⁾ 1848: 15., ösiségi patens 19. §. és ideigl. törv. szab. I.: 20. §.

³⁾ Hk. I. 95. cz. 2. §.

⁴⁾ Hk. I. 95. cz. 1. §.

⁵⁾ Hk. I. 27. cz. 2. §.; 93. cz. 5. §.; 98. 134. cz. 3. 4. §§. és II. 24. cz.

⁶⁾ 1222: 12., 1486: 27. tcz. 4. §.; 1492: 64. Hk. I.: 104: 17. 23: 9.

⁷⁾ Hk. I.: 109.

b) Ha a nő házasságtörést követett el, és e miatt ellene, a férj válopert indított.¹⁾ De ha nejének vétékét utóbb elengedte nyilván vagy hallgatólag az által, hogy tovább is együtt lakott vele, vagy őt magához visszafogadta: a hitbéri tartozás ismét megújul, s még akkor sem vesz el újra, midőn a paráználkodás másodszor vagy harmadszor is elkövetetik.²⁾ Habár a nő elválásra adott okot, vagy férjét önhatalmilag hagyta el, — a mennyiben e miatt birói ítélet útján el nem marasztaltatott, a törvényes hitbér megszűntnek még nem tartatik.³⁾

c) Ha a nő tudva és akarva közel rokonával vérfertőztető házasságra lépett, — az ily tiltott viszonyban álló asszony törvényes feleségnek nem tartathatván.⁴⁾

d) Ha nagyobb hatalmaskodás (propter commissum actum majoris potentiae) miatt elmarasztaltatott és a tény elkövetésekor már mint özvegy hitbére birtokában volt; mert azt a férjtől a házasság fenállása alatt még a nő sem követelheti, annál kevésbé az ez által megsértett fél⁵⁾ a ki tehát a végrehajtással várni köteles a házasság megszűnéseig.

e) Ha az özvegy a hitbér fejében zálogul birt javakat hitbérrel való megkínáltatása után sem adja vissza férje örököseinek, és vonakodásának igazolásul törvényszerű okot felhozni nem tud.⁶⁾ Végre megszűnik a hitbér:

f) ha a férje jószágát érdeklő okiratokat örököseitől elfogadható alap nélkül visszatartja, vagy idegennek, avagy távolabbi rokonoknak kezére játsza.⁷⁾

Ha a nő hitbéri és özvegyi jogcímen a férj javainak birtokában maradván, ezeket pazarolja, vétken pusztni hagyja, vagy elidegeníti; vagy ha férje temetésére annak polgári állapotát felülhaladó költségeket tesz: az elvesztegetett jószág, a roszabbítások és költségek értékeig nemcsak a hitbér, hanem a hozomány s egyéb özvegyet illető járandóság is lefoglalható.⁸⁾

IX.

Egyezvényi hitbér.

Egyezvényi hitbér (írott, szerződési, dos scripta, conventionalis) az, melyet a férj nejének, vagy a nő férjének kötelez. Tárgya rendszerint bizonyos pénzösszeg, mely az ígértetevő fél javaiból fizettetik.

I. Az egyezvényi hitbér a hitvesek kölcsönös megállapodásán, illetőleg a köztük közakarattal létrejött szerződésen (contractus dotalisticus) alapul; s ez okból annak tüzetes tárgyalása inkább a szerződések tanához tartoznék. Mivel azonban jogkövetkezménye csak a házasság megszűntekor, özvegyiség, vagy végelválás esetére mutakozhatik, s mivel a törvényes hitbérhez sok tekintetben hasonlít és attól különbözik: márcsak ezen

¹⁾ „A házasságtörő asszony, az idegen fajzatnak törvénytelen módon való behozatalával nagy sérelmet okoz a törvényes örökösöknek. Mi csoda tehát, ha vitéz eleink, tisztességes ágyuknak bátorságára ügyelvén, a büntetésnek keménysége által (halál, hitvesi jutalom elvesztése) akarták elrettenteni feleségeiket, nehogy midőn ők a vérengző csatákban hazájuk — s családjukért bajnokoskodnak, — otthon feleségeik szolgák — és más idegenekkel paráználkodjanak?” Geörch: Honnyi törvény I. könyv 154. §.

²⁾ Hk. I.: 105., 109.

³⁾ Decz. 3. ad. aqu. mob.

⁴⁾ Hk. I.: 106. cz. 2. §.

⁵⁾ Hk. I.: 43. cz. 4. §.

⁶⁾ Hk. I.: 98. §. II. 43. cz. 7. §.

⁷⁾ 1618: 61., 1647: 105.

⁸⁾ 1622: 67., 1655: 25; 1659: 43. Decz. 12. ad. aqu. mobil.

körülményeknél, sőt a szembesíthetésnél fogva is czél-szerű az egyezvényi hitbér szabályozását itt adni elő.

Az egyezvényi hitbér szokás szerint már a házasság megkötése előtt rendeltetik a vőlegény, vagy a menyasszony, vagy ezek helyett szülők, rokonai vagy barátjai által. De nem mint jegyesnek, hanem mint jövődöbeli férjnek, vagy feleségnek — az özvegyiségi állapoton való könnyítés céljából. Rendelhető azonban egybekelés után is. Mert sem a magyarországi, sem az erdélyi törvények nem vetették alá különös megszorításoknak az özvegyek iránt való ily egyezmények általi gondoskodást.¹⁾

Mivel a maga vagyonával mindenki szabadon rendelkezhetik, azért az egyezvényi hitbér mennyiségét meghatározni egészen szerződő felek akaratától függ. Lehet az nagyobb, de lehet kisebb is a törvényes hitbérnél. Rendszerint azonban sokkal nagyobb szokott megállapítani a törvényesnél.²⁾

Az egyezvényi hitbér már végidőktől óta nemcsak nemesek közt fordulhat elő, hanem a nem nemeseknél is. A polgár, vagy parasztasszony tehát azt szerződés esetében ép úgy s ép oly joggal követelheti, mint a nemes urnó.

II. Az egyezvényi hitbér érvényességéhez, elhálás, végrehajtás nem szükséges. Elég a) ha a házasság törvényszerűen megkötöttet (matrimonium, ratum, sed non consumatum),³⁾ és b) ha a hitbér alapjául szolgáló szerződés ellen sem személyi, sem tárgyi, sem akaratnyilvánítási lényeges kellék szempontjából kifogás fel nem hozható. — Ezen két kellék fenforogván azon hitves és teljes joghatálylyal érvényesítheti, a ki az elhunytal ennek halálos ágyán és órájában kelt össze.

Az egyezvényi hitbér követelhetésének ideje csak akkor fog bekövetkezni, mikor a házasság megszűnik: halál, holtánnyilvánítás az egyik fél előtt tudva nem levő bontó akadály miatti érvénytelenítés vagy végelválás által; mert az ily tárgyú szerződések kötésénél a felek nem a házasság tartamára, hanem annak elenyész-tére, illetőleg az özvegyi állapotra vannak tekintettel. Kivételesképen csőd esetében lehet ugyan házasság ideje alatt is követelni, mert ekkor vagyonára nézve a bukott halottnak tekintendő, csak hogy ekkor az egyezvényi hitbér mint egyszerű adósság jó birói figyelembe, miért is a többi hitelezők fölött semmi törvényes elsőbbséggel nem bír (nulla praelatiome gaudet); — ha be volt táblázva, a bejegyzési rangsorozat szerint a külön csődtömegeből, betáblázás nélkül ellenben a szerződés megkötésének idejéhez (emanatio) képest, a menyinyiben telik, az általános csődtömegeből a negyedik osztályában fog kielégíttetni.⁴⁾ De ha fedezeti alap a többi

¹⁾ 1486: 17., 1492: 38. és 1723: 31.

²⁾ Ide vonatkozólag mondja Kelemen: „Azt pedig kiváltképen nagyon lehet kívánni, de már alig lehet reményleni, hogy ezen (egyezvényi) hitbéreknek meghatározásukban vagy megígérésükben az okos mértékletességet megtartsák. Ugyanis elhagyván a tisztességes, becsületes, illendő és méltóságos nemzeti öltözetet asszonyainkat a külföldi öltözeteknek és a minden órában változó és iszonyu költségekbe kerülő újabb és újabb módizásnak és fényüzésnek kórsága megütötte, — a férfiakat pedig az idétlen kedvezés, bőkezűség az asszonyozás szerelme nyakon ragadta. Miért is azt a mérséklet, és a mi nagyapáink előtt is ismeretes törvényes hitbért mindenütt megutalták és a pántoffli kedvéért nagyított és sok familiáknak végső romlását okozó írott hitbért kezdenek mindenfelé szokásba venni.” (Kelemennél, czövek fordítása szerint 121. §.)

³⁾ Decz. 7. ad. aqu. mob.

⁴⁾ Hk. I.: 103., 104.; decz. 20. ad. aquis. mob. decz. 36. liquid. deb.; 1840. 22. cz. 85., 89. §§. ideigl. törv. szab. IV.: 21. §.; 1842. decz. 12—604. váltófelt., és az ezt helybenhagyó

adósságok után az egyezvényi hitbér fizetésére hiányoz-
nék: hogy az egészen el ne vesszen a törvényesre szá-
littatik le. ¹⁾

Ha azon házastárs, kinek a hitbér köteleztetett,
meghal az ígértelevő előtt gyermek és végrendelet
nélkül (mert ilyent erről is alkothat): az egyezvényi
hitbér nem száll át az elhunyt, felmenő és oldalági roko-
naira, hanem a túlélő házastárs öröklí azt hitvestársi
öröklésnél fogva. ²⁾

Az egyezvényi hitbér jelenleg nem csupán a szerze-
ményi, hanem az öröklött vagyonból is kötelezhető —
csak hogy ez által a törvényes osztályrész (köteles rész)
meg ne sértessék. ³⁾ Sőt megrendelhető az a szülők bele-
egyezésével, az ezek birtokában levő, de a gyermek által
öröklendő javakból is. — Azonban 1853. május 1. előtt
csak a szerzeményi vagyont terhelhetette; ⁴⁾ az öröklöttet,
illetőleg ősit pedig csak akkor, midőn ennek értékéhez
képest az egyezményi hitbér tulságosnak, és az ősi
vagyon elidegenítésére irányzottnak nem mutatkozott, ⁵⁾
vagy midőn azt a gyermek szülői akaratával köte-
lezte. ⁶⁾

X.

Egyenes és viszonyos hitbér.

Az egyezvényi hitbérnek két nemét szokás megkü-
lönbözteni: az egyenes és viszonyos hitbért. ⁷⁾

Az egyenes hitbért (dos scripta, directa) a férj kö-
telezi nejének, azonban kötelezheti a férjnek apja, vagy
anyja, vagy rokonai, sőt idegenek is. Az egyenes hitbér
kikötése a törvényest megszünteti; a nő nem követel-
heti mind a kettőt, mert az egyenes, illetőleg egyezvényi
hitbér elfogadása a törvényre nézve lemondásnak vé-
telmeztetik. ⁸⁾ Egyezvényi hitbér kikötése esetén a tör-
vényi hitbér csak akkor éled fel újra, midőn amazt nem
lehet foganatosítani. ⁹⁾ Valamint a törvényi, ugy ezen
egyenes, egyezvényi hitbér sem zárja ki az özvegyi jo-
got, sem a hitvestársi és özvegyi örökösödést, mert ez
utóbbiak a nőt törvénynél fogva, az egyezvényi hitbér
pedig szerződés alapján illeti. ⁹⁾

Viszonos hitbér (contrados) az, melyet a nő, vagy
ennek, szülője, rokona köteles a férj számára — azon
esetre, ha özvegyiségre jutna. ¹⁰⁾ Szerződésen alapulván,
jogi természetét az egyezvényi hitbérre vonatkozó sza-
bályok szerint kell megítélni.

Joghatályához tartozik, hogy ha a nő férje előtt
elhal: az özvegyiségre jutott férj neje vagyonára meg-
tartási joggal (jus retentionis) bír; azt tehát mindaddig
nem köteles kiadni a feleség örököseinek, míg csak ezek

őt az ígért viszonyos hitbér tekintetében teljesen ki nem
elégitik. ¹⁾ Mindaddig, míg ez meg nem történik a visz-
zatartott javakból, mint azok jogszerű, jóhiszemű bir-
tokosa, a jövedelmet is a maga számára szedi, ²⁾ a nél-
kül, hogy ez időközi haszonvételeket, bármily nagyok
lettek volna is azok, a viszonyos hitbérbe beszámítani,
vagy ezt azokkal kimeríteni lehetne. ³⁾ Azonban meg-
jegyzendő, hogyha a nőnek szerzeménye van, és ellen-
kező kikötés vagy rendelkezés nem fordul elő, először
abból kell kitelni a viszonyos hitbérnek, mert csak
ilyennek hiányában hármlí a teher az öröklöttre is. ⁴⁾

XI.

Különbség a törvényi és egyezvényi hitbér között.

Az eddigiek szerint a törvényi hitbér következőkben
különbözik az egyezvényitől:

a) A törvényes hitbér ígért nélkül is tartozás, ⁵⁾
az egyezvényi pedig csak akkor, ha világos szavakkal
van kötelezve.

b) A törvényt nem kell, az egyezvényt pedig szer-
ződés vagy tanúk által kell bizonyítani.

c) Amannak mennyisége állandó és a törvény
által, — emezé pedig változó és egyezvény által hatá-
roztatik meg.

d) A törvényes hitbér csak a nőt, és pedig régentén
csak a nemes nőt, ellenben az egyezvényi nemcsak a
nőt illeti, és pedig már előbb is különbség nélkül
nemes-e az, avagy nem nemes, — hanem a férjet is.

e) Amaz nem esik elévülés alá, emez azonban 32
év alatt elenyészik, mert az egyezvényi hitbér egyszerű
adósságnak tekintetik. ⁶⁾

f) A törvényi hitbér kiváltságos természettel bír,
s az általános csődtömegnél megelőzi a férjnek minden
hitelezőit, de az egyezvényi csak a közönséges adósle-
velek közt foglal helyet. ⁷⁾

g) A törvényi rendszerint a szülők által is kifize-
tendő, mert az a férjnek várandó örökségét is terheli; ⁸⁾
ellenben az egyezvényi hitbért a szülők kifizetni nem
köteleztetnek. ⁹⁾

Megegyeznek egymással: aa) hogy mindkettő mel-
lett megállhat az özvegyi jog, özvegyi és hitvesi örökö-
södés; bb) hogy mindkettőnek csak házasság megszün-
tével, vagy csőd esetében van helye, s végre cc) hogy
ugy az egyezvényi, mint a törvényi hitbér egyformán
terheli, (mert egyformán kötelezhető) nemcsak a szer-
zeményi, hanem az öröklött vagyont is — szabad levén
jelenleg a tulajdonosnak, a köteles rész megsértése nél-
kül mindkét természetű vagyonáról szabadon rendel-
kezhetni. ¹⁰⁾

A mik Erdélyben a hitbérre nézve 1853. előtt állot-
tak, azok lényegileg az eddig előadottakkal megegyez-
tek. ¹¹⁾ Jelenleg azt az ausztriai polgári törvénykönyv

1843. azopt. 28—130. hétszem. és az 1844. jan. 10—447. váltó-
felt.) Császár: Csődt. 148. l.)

¹⁾ 1779. febr. 6. ítélet a génuai kereskedőknek Windisch-
gractz József és neje Eszterházy Jozefa elleni perben.

²⁾ Hk. I.: 96, 97, 109.; 1687: 11.; decz. 7. ad. aquis. mob.
és ideigl. törv. szab. I.: 14. §.

³⁾ 1848: 15. tcz. és ideigl. törv. szab. I.: 4, 7. §§.

⁴⁾ Decz. I. ad. aqu. mob.

⁵⁾ Decz. 1., 3. ad. invalid. contract.

⁶⁾ Decz. 2. ibid. és decz. 23. ad. aquis. mob.

⁷⁾ Decz. 9. 16. ad. aquis. mobil.

⁸⁾ 1723: 49. alapján több irányadó ítélet. — Fogarassy:
Magánjogában 180. l.

⁹⁾ 1486: 17.; 1687: 11. és decz. una ad. aqu. contradotis.

¹⁰⁾ U. o. „Szokásba jött már, hogy valamint a vőlegény,
ugy a menyasszony is köt jövődó férjének házassági visszju-
talmat (contrados), illendőnek tartván, hogy ő is tekintetbe
vegye férjének hozzá mutató hűségét“. Geörch Illés: Hon-
nyi törvény 249. §.

¹⁾ Decz. 3. ad. obtinend. succ. cor. tab. Reg.

²⁾ Decz. 14., divis. success.; decz. 3. ad. obtin. succ.

³⁾ Hk. I.: 98.

⁴⁾ Decz. 22. ad. aqu. mobil.

⁵⁾ Hk. I.: 93, 94. stb.

⁶⁾ Hk. I.: 78. cz. 5. §.; 1729: 27.; decz. 26. liquid. deb.;
decz. 20, 26. ad. aqu. mobil.

⁷⁾ Hk. I.: 103, 104.; decz. 19, 20, 25. ad. aqu. mobil.;
1840: 22. tcz. 85. §. ideigl. törv. szab. IV.: 20, 21. §§.

⁸⁾ Hk. I.: 53, 54.; decz. 23. ad. aqu. mob.

⁹⁾ Decz. 2. ad. invalid. contr.

¹⁰⁾ 1848. 15. ideigl. törv. szab. I. 4. 7. §§.

¹¹⁾ L. Dóza: Erdélyhoni jogtudomány. II. könyv 322-
325. §§.

által szabályozott nászajándék¹⁾ (Morgengabe) és hitbér²⁾ helyettesíti, — azzal a különbséggel, hogy ezek nem törvényre, hanem csak a szerződésre (házassulási egyezményre) alapíthatók.

HERCZEGH MIHÁLY,
egyetemi tanár.

(Vége köv.)

Productiv erők.

(Folytatás.)

A tenger nemzetgazdasági jelentőségét a következő szempontokból veszem tárgyalás alá: a) az éghajlat tekintetében, melyet a tenger enyhébbé tesz, mint ez közismeretű ténynek tartatik, pedig ez csak oly országokról mondható, hol a títitők alatt jövő áromlések melegvize környezi a partot. Mert a kietlen Labrador s a britt szigetek egy s ugyanazon fok alatt a tongertől környeztetnek, pedig ott kietlen örökös tél, itt mérsékelt langy időjárás uralog. A tengervíz hőfokhatósága, mint Maury M. F. tengerész élesen figyelmeztet, ennek tehát oka nem lehet. Európában, különösen Angliánál végződik a hatalmas, a mexicói öbölből jövő góli folyam, s ez varázsolja enyhévé Britanniát, ez teszi Grönland déli csúcsát lakhatóvá. (Matlekovits: Nemzetgazdaságtan. Brassai közleménye a budapesti szemlében.) b) Az állam fekvésének szempontjából főképp a területalakzatra képez fontos mozzanatot, mely hatását mind az anyagi, mind a szellemi kulturára a partfejlődés által érezteti forgalmi és politikai tekintetben pl. Angolországban. c) A mi az érintkezést és közlekedést illeti, erre nézve feltűntethető, hogy míg maga a tenger jó és olcsó közlekedési eszköz, addig ezen képessége és minősége emeltetik az apály és dagály, valamint a rendesen uralgó és a hajózásnak kedvező szelek és tengerárfolyamok által, mely utóbbiaknak hatása tekintetében Roscher azt jegyzi meg: „Vermöge dieser natürlichen Meerstrassen ist England fast allen mercantil wichtigen Küsten der Welt um 1500 engl. Meilen näher, als die östlichen Vereinigten Staaten, ausgenommen den atlantischen Küsten Amerikas nördlich vom Aequator. etc.“ d) Végre a tenger a halászat tekintetében annyiban méltánylandó, a mennyiben főleg az északi vidékeken a tengeri halászat nyújtja a főtáplálékot, mely különben más helyeken a gazdasági műveltség magasabb fokán is van, mely keresett halmemek miatt fontos.

A geographiai viszonyok hatásának jellemzésére megjegyzendő: a) hogy az ország fekvése és helyzete, valamint terjedelme — külalakzat — oly tények, melyek annak más államokkal érintkezésére, a termelés egyes nemeire, fogalmára és ennek jellemére határozó mozzanatokot foglalnak magukban. „Ausztriának — a magyar-osztrák monarchiának — a cultur gazdag nyugat és cultur szegény kelet közti fekvése egyik főemelttyűje világhatalmi hivatásának“; (Konek.) b) hogy az állam belső alakzatának minősége a rónák, hegylánczatok és folyamvidékek következtében nagy jelentőséggel; legkedvezőbb lévén azon viszony, mely termékeny rónák mellett hajózható folyamatokat és használható hegyeket előnyösen megosztva mutat fel.

Erre vonatkozólag Buckle Brazília polgárosodásának akadályairól szólva így ír: „A mezőgazdaság haladását járhatlan erdők akadályozzák, a terményeket megszámlálhatlan sokaságú rovar emésztí fel. A hegyek magasabbak, hogy sem őket megmászni, a folyamatok szélesebbek, hogy sem őket áthidalni lehetne,“ alább folytatva megjegyezvén „azért azon természeti feltételeket mérlegelve, melyek a polgárosodást eredetileg meghatározták, nem csupán a természet dús gazdagságát, hanem azt is figyelembe kell vennünk, a mit a természet kormányozhatóságának lehetne nevezni, azaz: tekintetbe kell vennünk azon könnyűséget, melylyel a segédforrásokat felhasználni lehet ép úgy, mint magukat a segédforrásokat.“ (Carey: a társad. tud. kézik. Halász I.)

III. A természeti erők, anyagok és viszonyok megosztásának hatása a javak termelésére és általában, továbbá a természetnek, mint productiv tényezőnek igazolása.

Az előadottakban nemzetgazdasági természetök és szerepök szerint ismertetett természeti tényezők hatása a termelés

tekintetében különösen két mozzant által méltányolható, melyeknek elseje abban áll, hogy miután — mint fenebb fejtegetett — a természet elemei, erői s anyagai különbözőleg vannak megosztva: a gazdasági termelési tevékenység azon termelvények létrehozására fordítandó leggazdaságosabban, azaz: legkisebb áldozattal legnagyobb élvezetet, hasznót szerzőleg, melyeknek természetes feltételei léteznek. Helyesen mondja Schnitthener: „Die Natur hat in dieser Hinsicht den Menschen in bestimmten Gegenden auch an bestimmte Productionsarten verwiesen, und es ist eine der ersten Regeln der Oekonomie die Productionsprocesse den Natur- und Verkehrsverhältnissen des Ortes gemäss einzurichten.“ (Kosegarten.) A második nevezetes mozzanat pedig az, mely a természeti fentebbi viszonyoknak s anyagoknak változatos megosztásán sarkal, és mely a gondviselés ujmutatása gyanánt tekinthető, hogy a különböző nemzetek különféle termelvényeik egymással való kicserélésére vannak utalva; az igazságon gyökerezik a nemzetközi vagy területi munkamegosztásnak nagy horderejű világelve, mely azonban alább a munkamegosztásnál tárgyalatván, arra nézve e helyütt csak Rau szép szavait idézem: Für die Nothdurft hat die Natur, unter Voraussetzung menschlichen Fleisses, menschlicher Vorsicht und Enthaltamkeit, in jedem Lande, wo das Klima den Aufenthalt von Menschen erlaubt, in der Regel gesorgt. Übrigens hat sie zur Ausgleichung der Verschiedenheit mancher Naturgaben auf den Handel hingewiesen.“

A mi a természetnek általános hatását illeti, erre nézve rövidség okáért csak a főpontokra utalunk: Hogy a külvilág vagy természet azon forrás, melyből a gazdasági javak nagy részének anyaga meríthető: azt már a fent kifejtettek alapján alig kell említenünk, valamint azt is, hogy csak a természetnek ingyen adományai által volt képes az emberiség magát fejlődésének bölcsőjében fenntartani; nem különben részletesen kimutatott, miszerint a természet a nemzeteknek anyagi és szellemi életére nevezetes befolyást gyakorol. Miért is általános szerepének kiegészítő fővonásaként azt jegyzem meg, miszerint a természet által egyes vidék- és államoknak nemcsak népgazdasági és általános műveltségi, hanem politikai feladata és jelleme is fel van némileg tételezve. „Die Phöniciers Seefahrer wurden, Scheffeld Eisenindustrie, Liverpool Handelsstadt geworden ist. Steinkohlen (und Kanäle) haben England zu dem gemacht, was es ist — Franklin. — Englands glückliche Handelslage!“ (Schäffle.)

Valamint régebben a természetnek jelentőségét egyes állambölcsölők és az ó- s középkori törvényhozások, kik és melyek közül példakul elég legyen felemlíteni Mózes törvényeit, Xenophont, a római mezőgazdasági írókat, továbbá a feudális birtokviszonyokat, és az új korban az oekonomistákat, — szerfelett magasztalva tulbecsülték: úgy a legujabb korban több nemzetgazda főleg Bastiat Frigyes — 1801—1850 — a természetnek fontos szerepét a termelés tekintetében elvitatni és kizárólagos prod. erő gyanánt a munkát igazolni törekednek, kiknek érvei a következő főpontokban foglalhatók össze. — Nem termelő tényező a természet azért, mivel

a) nem önálló cselekvő term. tényező lévén, a javak termelésénél emberi munkát feltételez;

b) kizárólag anyagokat, dolgokat szolgáltatván, gazdasági javakat létre nem hoz;

c) ingyenes közvetlen term. adományai sem bírhatnak tudományunkban értékkel és érdekel. Ezekre azonban felelhetjük:

ad a) hogy igaz ugyan, miszerint a természet nem egyedül önálló activ tényező, de az is áll, hogy ilyennek a munka sem tekinthető, miután a nemzetgazdaság organismusában ennek is a természet és tőkével együtt kell működnie a termelésnél. Hogy különben ezen processusban a természet vagy a munka hatályosabb-e? ezen kérdést Mill S. J. azzal hasonlítja össze: welcher von den Factoren 5 und 6. mehr zu dem Producte Dreissig beitrage? (Schäffle.)

ad b) A természet az anyagok tekintetében annyira méltánylandó forrást képez, miszerint a nélkül a munka eredménye sem volna biztosítva; különben a munka sem hoz elő tárgyakat, hanem azokon értékeket, sőt e tekintetben a természet szerepe nagyobb a munkáénál, mivel a természet munka nélkül is hoz létre javakat, de ez egyet sem képes előállítani term. erők nélkül, (Schmitthener) ehhez Kautz szerint hozzátehetvén, hogy léteznek viszonyok, a melyekben minden emberi hozzájárulás nélkül már létező jószágok értékesebbekké válnak, p. o. az új bor fekvése következtében.

ad c) E pontra nézve csak azt jegyezzük meg, hogy a természetnek ingyenes adományai még kimeríthetlen mennyiség-

¹⁾ A ptk. 1232. §.

²⁾ U. o. 1230. §.

ben is jelentékenyek lehetnek, mint fentebb érintett, hogy az embernek primitív társ. állapotában fentartását eszközlik; különben kétségtelenné válik jelentőségük, midőn már tulajdonba jutván, csereértéket nyernek, p. o. a föld.

Mind az itt, mind a fentebbiekben részletesen kifejtettek alapján, tehát a természet, mint a productív erők és források egyike elismerendő.

D) Munka.

I. Fogalma, természete, elemei, nemei és szerepe.

A munka fogalomhatározatának adása előtt czélszerűnek látszik néhány szaktudós erre vonatkozó szavait idézni; így Riedel szerint a munka „menschliche Thätigkeit durch die Absicht der Erreichung eines bestimmten Zweckes geleitet“. Jakob pedig az alatt csak az emberi physikai erőknek alkalmazását érti, hogy általuk valamely használhatóság létrehozassék. (Kosegarten. Nat. Oek.) Schäffle szerint: „Die Arbeit ist diejenige persönliche Bethätigung, welche die dem Menschen nützliche Sache herstellt.“ Végre Stein L. azt mondja, hogy „Die Arbeit ist die Bethätigung der freien Selbstbestimmung in der Natur und damit die lebendige Verwirklichung der persönlichen Freiheit.“ (Schäffle: das ges. System etc.)

Ezen felsorolt fogalomadások bírálatából a következő megjegyzésekre jutunk. Ugyanis, nem helyes Riedel felfogása, mert szerinte minden emberi tevékenység munka volna, még a csak élvezetre fáradalom nélkül irányzott is; hibás Jakob nézete, miután csak a physikai erők kifejtését foglalja magában; azonban ezen meghatározásokban is felismerhető azon igazság, hogy a munka egyik mozzanata az erő kifejtés, noha figyelmen kívül hagyják, hogy annak öntulatos gazdasági célból kell történni; miután pedig ezen mozzanatok Schäffle és Stein által méltányolva, ezeknek nézete is helyesebb. Ennélfogva a munkát akként határozhatjuk meg, hogy az az embernek gazdasági céljai elérése végett öntudattal kifejtett tevékenysége, melyben következő elemek foglalják: a) az érzéki testi erő, melynek hivatását és izlését Mill S. J. következőleg írja le: „Bewegung und Widerstand gegen natürliche Bewegung sind die einzigen Dinge, worauf die Muskeln des Menschen eingerichtet sind. Aber eben dies reicht hin, um ihm alle die Gewalt zu geben, die das Menschengeschlecht über die Natur erlangt hat.“ (Schäffle.) b) Az értelmi erő, mely az anyagot észlelve és megismervén, valamint a munkára elrendelve, arra nézve a számítás, rend és izlésnek forrásává lesz; ezen tapasztalaton vagy eszményen nyugvó erő az, mely a legutolsó munkának tevékenységét is az állatokétól megkülönbözteti; c) végre az akaraterő az, mely a testi és értelmi erőt összekapcsolván, azokat külső megvalósulásra indítja. Az itt ismertetett erők fokozata tekintetében Schäffle a következő elnevezésekre figyelmeztet; szerinte t. i. a gyakorlott munkaerő: fogékonyság, készség — Fertigkeit — eredménynek módja és mére szerint biztos ügyesség — sichere Geschicklichkeit — továbbá azon munkaerő, mely a legnagyobb eredményt a legkisebb áldozattal — leggazdaságosabban — igyekszik elérni: buzgalom — Betrieb-samkeit — végre a munkaösztön, mint a munkásnak tulajdonsága: szorgalom — Fleiss.

Miután a munka főneméről productivitásuk szerint fejtegetve az ezen részben tárgyalandó munkamegosztás után, mely a nemzeti főfoglalkozásoknak tulajdonkép természetes alapja, leszen részletesen szó: e helyütt még röviden az anyagi és szellemi, továbbá a közönséges és fensőbb munkákat említem fel. Az anyagiak közvetlenül physikai izomerők, a szellemiek értelmi erők kifejtésében állanak; míg a közönségesek egyszerűen gyakorlat következtében különös képzettség nélkül is, a fensőbbek pedig magasabb szellemi örömegefeszítésen alapuló képzettség és nagyobb költség mellett megszerelve teljesíthetők.

A munkának, mint legfontosabb termelési tényezőnek általános természete és szerepe méltatása a következő szempontokból kiindulva eszközölhető.

SZELE ANDOR,
jogtanár.

(Folyt. kov.)

Még egy felszólalás a hagyatékok átadása körüli illetékesség tárgyában.

A „Jogt. Közl.“ márcz. 18-iki számában „Megint csak illetékességi calamitások“ czim alatt egy cikk jelent meg, melyben a n. m. m. kir. Curia, mint semmitőszéknek — oly hagyatékok átadása tárgyában, melyekhez fekvőségek is tartoznak — az illetékesség kérdésében két, egymással ellentétben álló határozata közöltetett, melynek elseje:

1873. febr. 6-iki kelettel, 1425. sz. alatt kimondja azt: hogy „miután a hagyatékhöz ingatlan javak is tartoznak, s miután az eljáró szolgabíró az előleges intézkedéseket megtette, és a létrejött egységet felvette: az eljárás folytatása, befejezése s az örökség átadása a kir. törvényszék illetékességéhez tartozik“. — Másodika pedig:

1873. febr. 19-iki kelettel 2017. sz. alatt — hivatkozva a ptr. 562. §. és az 1871. XXXI. t. cz. 15. §-ára — kimondja azt: hogy „az örökösök között létrejött s árvaszékileg is jóváhagyott egyezség alapján, a kir. járásbíró a hagyatékot végzésileg átadni, s a végzés jogerőre emelkedésével a telekkönyvi hatóságot — a bekebelezés foganatosítása végett — megkeresni illetékes.“

Cikkíró ez utóbbi határozat indokolását helyesnek találva, de meg munka és időkimélés tekintetéből is, annak elsőbbséget ad.

Ez a cikkre a márcz. 25-iki számban „Válasz“ közöltetett, mely a két határozatnak lényegileg egybehangzását kimutatni igyekszik s megjegyzi, miszerint „az örökösödési eljárást szabályozó törvény, egyéb hiányai mellett abban is szenved, hogy nemcsak azt nem határozza meg: melyik bíróság tartozik átadási végzést hozni? hanem egyáltalában átadási végzés hozatalát közvetlenül nem is rendeli.“

Egyik cikk írójával sem vagyok egy véleményen, szerintem a február 6-iki 1425. számú határozat — mennyiben egészen a fenálló törvényeken alapszik — szolgálhat csak irányadónak, ellenben a febr. 19-iki 2017. sz. határozat a törvényektől egészen eltérő, mert a ptr. 583. §-a világosan kimondja: hogy „csupán testvér vagy unokatestvér örökösöknek a hagyatékot, ha az tisztán ingókból áll: a személyi, ha pedig ingó és ingatlan vagy tisztán ingatlanokból áll: a birtokbíró tartozik átadni, még pedig a törvényes örökösödés szabályai szerint.“

Az 586. §. egységre létrejött esetében, s ha az egységben ingatlan javak is vannak érintve, az 581. §. szerinti eljárásra utasítja a bíróságot, — mely 581. §. az eljáró birtokbíró bízta meg az ingatlanoknak az örökösök nevére leendő bekebelezésével s átadásával.“

Az 580. §. szerint „ha az egyezség nagy komák között — habár hivatalos eljárás nélkül is — létre jő, s az örökség tárgyát ingatlan javak is képezik, az illetők birtokbíró előtt tartoznak igazolni azt, hogy az örökség őket illeti, s a birtokbíró vezeti ez esetben is az eljárást és adja át az ingatlan hagyatékot.“ (581. §.)

Az 590. §. szerint pedig „egyezség nem sikerülése s perre utasítás esetében, ha a kitűzött 30 nap alatt a per meg nem kezdődik, a hagyaték átadása, az örökösödési per bírósága, tehát — ingatlanokat illetőleg mindenesetre — a birtokbíró illetékességéhez tartozik.“

Tehát az örökösödési eljárást szabályozó törvénynek minden, az átadásra vonatkozó szakaszai határozottan kimondják azt: hogy oly hagyaték átadása, melyhez fekvőség is tartozik, minden esetben a birtok bíró hatáskörébe tartozik.

Ezen kívül még azt is tudjuk, hogy törvényeink, ingatlanságok tulajdona feletti intézkedést egyes bíróságoknak általában meg nem engednek, sőt azon esetben, ha végrehajtást ingatlanokra rendelnek el, annak keresztül vitelét is kiveszik hatáskörükből. Törvényeink ezen intézkedéseiből is világosan kitűnik azon szándék, hogy fekvőbirtok tulajdona feletti intézkedést általában csak törvényszékekre kíván bízni.

Már pedig oly hagyatékok átadásánál, melyekhez ingatlanok is tartoznak, bár az illető örökösök között egyezség is jön létre — mivel az egyezség csak az egymás közötti örökösödési arányra vonatkozik — annak kimondása, hogy az örökség nem más, hanem épen az illető örökösököt illeti, tulajdoni jog feletti ítélet természetével bír, következésképp birtok bíró illetékességéhez tartozik.

Nézetem szerint tehát hagyatéki ügyben, a törvény által használt „eljáró bíróság“ czim alatt a leltározástól kezdve, az előleges intézkedések befejezéséig, illetőleg az egyezségnek jegyzőkönyvbe vételéig általában a kir. járásbíró, további intéz-

kedéseket illetőleg azonban, tisztán ingóságokra vonatkozólag: a kir. járásbíróság, ingó s egyzersmind ingatlan vagy tisztán ingatlanra vonatkozólag: a kir. törvényszék értendő.

Kimondja tehát világosan a törvény, hogy ingatlan hagyaték átadása, minden esetben a birtok bíróság illetékességéhez tartozik, hogy pedig az átadás végzés mellett történjék, a bírói ügyvitel tárgyában kiadott igazságügyminiszteri rendelet III. czím 257. §-a utolsó pontja határozottan rendeli.

Ennyit viszonzásul a „Megint csak illetékességi calamitások“ és a „Válasz“ íróinak, valamint az 1873. febr. 6-án kelt 1425. számú semmitőszéki határozat törvényes alapjának védelmére.

A mi a 1873. febr. 19-én kelt 2017. kir. semmitőszéki határozatot illeti, — annak a fenálló törvényektől eltérése, a fentebbiekből már tisztán látható, — hogy pedig az abban idézett törvények nem helyükön vannak alkalmazva, — kitetszik a következőkből:

A ptr. 562. §-a arról szól, hogy a halálesetek felvételéről a jelentések melyik bírósághoz intéztesse? hogy az által, az ott s a következő szakaszokban előirt előleges intézkedések, leltározás, egyezség megkísérlése stb. teljesíthetessenek és igen természetesen ezen eljárás vezetésére illetékesnek megyékben a járásbeli szolgabíró — most már a kir. járásbírósgót — jelöli ki; — ám de kimondja azt is, hogy az ott felállított általános szabálytól eltéréseknek van helye, s miután a későbbi 580., 581., 583., 586. és 590. §§. az ingatlan hagyatékok átadását határozottan a birtok bíróság köteleességévé teszik, s miután a bírói ügyvitel tárgyában kiadott igazságügyminiszteri rendelet III. czím 257. §. az átadási végzés hozatalát illetőleg a ptr. 583. §-ra hivatkozik: mi sem világosabb, minthogy az ingatlan hagyaték átadása, illetőleg az átadási végzés hozatala, az egyes bíróságok illetékességéhez nem csatoltatott.

Az 1871. XXXI. tcz. 15. §-a pedig a kir. járásbíróságok hatásköréhez csak azon polgári peres és perenkívüli törvénykezési teendőket sorozza, melyeket a fenálló törvények s törvényes rendeletek az addig fenállott egyes bíróságokhoz utasítanak, — már pedig a fenálló törvények s törvényes rendeletek, az egyes bíróságok hatásköréhez, oly hagyatékok átadását, melyekhez fekvőségek is tartoznak, — sehol sem utasítanak.

Nem vitatkozási viszketeg, hanem azon körülmény kényszerít fentebbieknek a nyilvánosság elé hozatalára, miszerint a kir. járásbíróságok némelyike, a 2017. sz. semmitőszéki határozat után indulva, — az ingatlan hagyatékok átadását — ha erre nézve az örökösök között egyezség jön létre, — máris megkezdte. Mily zavarok támadhatnak ebből, ha a telekkönyvi hatóságok némelyike, ez elvet elfogadva a kir. járásbíróságok megkeresésére a bekebelezést elrendeli, — a többiek pedig — a törvény világos szavaihoz ragaszkodva — az ily értelmű megkereséseket, mint illetéktelent, visszautasítják.

Oly esetekben, melyekre törvény nincsen, vagy a meglevő törvény nem világos, a legfőbb ítélőszék határozatai, az alsóbb bíróságoknak irányadókul szolgálhatnak, ám de a meglevő határozott törvényektől eltérő határozatok követése, — mennyiben az nem történnék általánosan az egyöntetű eljárás temetése lenne.

A munka és időkimélés céljából több oldalról kifejezett ohajtásokat én is osztom, azonban az ohajtott cél eléréni, csak törvényhozás útján tartom okszerűnek, — addig pedig tartuk meg a fenálló törvényt, mely — habár lassabban is, de biztosan — célhoz vezet, míg eltérő nézetek után indulva, beláthatlan zavarok tömkelegébe jutnánk, minek bizonyos hátrányát az érdekelt felek szenvednék.

GÖNCZY SÁNDOR,
kir. tszéki bíró.

K ü l ö n f é l é k.

(Cselédtörvényjavaslat.) Az orsz. gazd. egyesület által Bernát Dezső miniszteri titkár, mint ez egyesület tagja, egy cselédtörvényjavaslati tervezet kidolgozásával bizatván meg, ugy a külföldi államok, mint a hazai törvényhatóságok különböző cseléd szabályzatait vette beható tanulmányozás után munkálatának alapjául, mindenütt kellő tekintettel lévén a különleges hazai viszonyokra. Munkálata 72 szakból áll, 5 fejezetre oszlik, melyek közül az első fejezet a gazda és cseléd közötti

szerződés fogalmáról és feltételeiről, a 3-ik a gazda és cseléd egymás iránti kötelezettségi viszonyáról oly esetekben szól, a hol az szorosán véve szerződésileg meg nem állapított; a 4-dik a szegődési szerződés megszüntetéséről és a megszüntetés eseteiről szól, az 5-dik tisztán policzialis intézkedéseket tartalmaz.

(A váci fegyintézetben) az élelmezési bérlő által szállított kenyér rosszasága miatt a fegyenczek közt zenebona ütött ki. A zenebona ugyan nem terjedt tovább, mint hogy az éhes fegyenczek valamennyi ablakon át „kenyért“ kezdtek kiabálni; de a rendet és csendet mégis csak a rendes őrségen fölül még külső katonaság beszólításával lehetett helyreállítani. A fegyintézet igazgatósága, a mint értesülünk, néhány nappal a lázadás előtt tett jelentést az igazságügyminiszteriumhoz a kenyér rosszasága miatt; sőt az intézet három papja is itt járt és bemutatótt egy darabot a teljesen ehetetlen kenyérből. — Ugy látszik, hogy az igazságügyminiszterium intézkedéseinek lassúsága minden lépten botrányt szül!

(Rendelet.) Többször előfordult már az az eset, hogy hazai bíróságok az osztrák cs. kir. pénzügyi hatóságoknak magyar honosok ellen jövedék-kihágási ügyekben hozott ítéleteit, nemcsak az azokban kiszabott bírság behajtása, de a bírság behajthatlansága esetére megállapított fogságbüntetés végrehajtása tekintetéből is foganatosították.

Minthogy azonban a jövedéki kihágási ügyekben hozott ítéletek, természetüknél fogva büntető ítéletek és minden állam sarkalatos elv gyanánt ismeri el és alkalmazza azon szabályt, mely szerint saját területén csakis az ő büntető hatóságai által hozott ítéleteket engedi végrehajtani, még akkor is, ha az, a ki ellen az ítélet végrehajtandó volna, ugyanazon állam polgára, a melynek bírósága a büntető ítéletet hozta, tekintettel az 1868. 54. tcz. 61—63. §§-ra is, melyek szerint ő Felsége többi országa és tartományával egyedül polgári ügyekben hozott bírói ítéletekre nézve áll fen viszonyosság, utasítom a bíróságokat, hogy az osztrák cs. kir. pénzügyi hatóságoknak jövedéki kihágási ügyekben hozott ítéletek végrehajtására irányzott megkereséseit ezentul ne foganatosítsák.

Budapecsten, 1873. évi május hó 7-én.

Dr. Pauler Tivadar, s. k.

(A Székely Hirlap) lapunk 19-ki számában foglalt megjegyzésünkre azt válaszolja: „legkisebb hetykélkedés nélkül kötelezzük magunkat adatokkal kimutatni, — és pedig kellő időben — hogy véreünkben van a codificáló természet. — Ezen értekezések okvetlenül a „Természet-tudományi Közlöny“-be valók leendének.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY“-RE,

kapcsolatban a

DÖNTVÉNYTÁR-ral

és a törvénykezésre vonatkozó Szabályrendeletek s Törvényjavaslatok gyűjteményével.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (ápr.—jul. 1873) 3 frt.
Félévre (ápr.—okt. 1873) 6 „
Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.) 12 frt

A „Jogtudományi Közlöny“

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

 Lapunk ez évi folyamából teljes számú példányokkal még szolgálhatunk.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadja és nyomatja a „Franklin-társulat“ irodalmi intézet és könyvnyomda Budapesten 1873. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

<p>Megjelenik minden kedden; a „magy. jogászgylés” tartama alatt naponként. Előfizetési díj: Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.</p>	<p>Szerkesztői iroda: Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 4-dik szám alatt.</p>	<p>A kéziratok bermentve a szerkesztőhöz, a megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők.</p>
--	---	--

TARTALOM: A magyar jogászgylés állandó bizottságának évi jelentése. — Perorvoslatok a szóbeli polgári perben. Dr. G a r a y Dezső urtól. — Egy érdekes jogkérdés. Dr. Z l i n s z k y Imre, kir. táblái pótbíró urtól. — A fogadásnak per utján érvényesítéséről. N é m e t h Péter, kir. táblái joggyakornok urtól. — Különfélék.
MELLÉKLET: Curiai határozatok. — Törvényjavaslat. — Rendeletek.

A magyar jogászgylés állandó bizottságának évi jelentése.

Tisztelt teljes ülés!

Ez előtt nyolcz hóval terjesztette az állandó bizottság a t. teljes ülés elé első jelentését, melyben nemcsak a jogászgylés fenállásának idejére kiterjeszkedett, de az alkotmányos törvényhozás egész idejének főbb mozanatait is felölelvén, tömör vonásokban vázolta a jogalkotás terén történeteket és egyuttal kifejezést adott azon ohajnak, miszerint: igazságszolgáltatásunk mielőbb kisegítették jelen állapotából összpontosítandó több munkaerővel s nagyobb erélylyel folytatandó, az egész jogrendszert átkaroló tervszerű munkálkodás által.

Hogy ezen ohaj mennyire jogosult volt, igazolta a közvéleménynek hason irányu ismételt nyilvánulása s így csak a jogászgylésnek, mint a közvélemény hivatott tényezőjének méltánylásáról tanuskodik a képviselőház azon határozata, melylyel az igazságügyminiszter ur legujabban utasított a reformmunkálatok rendszeres és mielőbbi keresztülvitelére, illetve a megoldandó kérdések beható tanulmányozására és szakerők általi előleges megvitatására.

Ezen határozat folytán — reméljük — már most a tervszerű reformmunkálkodás az egész vonalon erélyesen meginduland és ez az, mire mint már a mult évi jelentésben is hangsúlyoztatott, viszonyaink között legtöbb szükségünk van, és a mit a közelmultban is vártunk volna.

Kétségtelen, hogy igazságszolgáltatásunk legrendezetlenebb ágát a büntető törvénykezés képezi; e téren merültek fel mindig a legtöbb panaszok, és itt sürgetett legélekenbben a gyors segély. Ennek tulajdonítjuk, hogy a bár hézagos és a rögtönzés eredményeül tekintett törvényjavaslat, mely körülbelül egy évvel ez előtt a büntető eljárás tárgyában a képviselőháznak beterveztett: akkor kiméletes bírálatban részesült nem csak, sőt a képviselőház kiküldött jogügyi bizottsága által tárgyalás alá is vétetett. Minthogy azonban e javaslat azon időben törvénynyé nem válhatott, és mivel így a szükségesnek érzett gyors segély előnye elérhető nem volt; a másrészt az ez irányban megkezdett tárgyalások megszakítása óta hónapok teltek el: — ezen idő lefolyása után nem többé csak ideiglenes átmeneti intézkedések életbeléptetését czélzó, hanem méltán a jelenkor vívmányait felkaroló rendszeres és végleges javaslat beterveztése vá-

ratott. Mindamellet ujabban is ugyanezen ideiglenes javaslat, melyre nézve már az állandó bizottság mult évi jelentésében megjegyeztetett: hogy ma már e téren a fejlődés fonalát ennek mellőzésével kell felvenni, terjesztetett be a képviselőház jogügyi bizottságának szövegezésében ismét változatlanul. E szerint haladást az anyagi és alaki büntetőjog gyökeres átalakítása körül nem jelezhetünk.

A magánjogi törvénykönyv kidolgozásában sem haladtunk előbbre. E tére tudunkkal csak annyi történt, hogy a már mult évben érintett előadói javaslat, mely a magánjog általános részét tartalmazza, a főtörvényszékeknek véleményezés végett kiadatott. Továbbfejlesztésről mitsem hallottunk.

Ellenben a kereskedelem érdekei és szükségleteinek felismerése már létesíté a kereskedelmi törvénykönyv előadói tervezetét, melynek a jogászgylés által is kijelölt alaphól kiinduló első két része már közkézen forog.

A bírói szervezet kiegészítését képező ügyvédrendtartás és közjegyzőségről szóló törvényjavaslatok — ugyanazok, melyek már jóval előbb elkészültek volt, most már a törvényhozás elé terjesztvék, és ez által már az első jogászgylés részéről sürgetett ezen két intézmény mielőbbi tetteges szervezése kilátásba van helyezve.

A telepítvényi kérdésnek törvény által történt szabályozását e helyütt annyiban véljük megemlítettőnek, a mennyiben e törvény az e téren felmerült concret kérdések tisztázásához és ingatag jogviszonyok megszilárdításához járul.

Inkább helyi érdekű ugyan a főváros pesti telekönyvének átalakításáról és kiegészítéséről szóló törvényjavaslat, miután azonban ennek benyújtásával is e részben nyilvánult ohajnak lett megfelelő, erről is megemlékezni kötelességünk.

A jogászgylés abbéli kijelentése, hogy több a pestivel egyenrangú jog- és államtudományi kar felállítását szükségesnek látja, viszhangra talált a törvényhozásnál, és ennek köszönhető, hogy már most a magyar birodalom Királyhágón tuli része is bir egyetemmel, illetőleg ezen belől teljes jogi karral. E mellett a felsőbboktatás rendezése tárgyában egybehívott szakértekezletek tárgyalásaiból azon remény merithető, hogy a jogi iskolák általában a magyar jogászgylés kijelentéseinek szellemében fognak rendeztetni, nem számuk szaporítása, hanem kereteik bővítése, betöltése és az oktatás színvonalának emelése által. Ezzel a jogi pályára lépők elméleti készségének ujab biztosítékát fogjuk nyerni. Végre fel kell még említenünk, hogy az igazságügyi miniszter

ur legközelebb a gyakorlati bírói vizsgákat tárgyzó törvényjavaslatot is bemutatta.

Kevésre szorítkozik — ezek szerint — az, a mire nyolcz havi időköz multával utalhatunk és ezen csekély eredmény értékét is csökkenti a bélyeg- és illetékeknek az állam által nyújtott jogbiztonság és jogsegélylyel arányban éppen nem álló felemelése, mely a tett bevallás szerint az igazságszolgáltatást egyenesen csak állami jövedelmi forrásául tekinti. A mit azonban legjobban fájjalunk, az: hogy éppen a nagyobb és maradandóbb hatályra hivatott jogalkotás teréről egyetlen egy rendszeres törvénykönyv tervezetének részleteinél, egyebet fel nem mutathatunk.

Nem hagyható egyébiránt figyelmen kívül, hogy aránylag rövid időköz az, melynek jelenségeit jeleztük és így szeretjük hinni, hogy a jövő jogászgűlés össze-jövetelég lefolyó egész évi idő, tekintettel a képviselőház fentebb érintett határozatára, a kitartó munkásság eredményeként már a haladás kétségtelen bizonyítékait hozandja meg. A magyar jogászgűlés a maga részéről bizonyára a legjobb akarattal és lankadatlan buzgalommal fogja továbbra is a szabadelvű jogreformok helyes létesítését előmozdítani és így a kezdeményezés és fejlesztés minden mozzanatát örömmel felkarolandja.

A magyar jogászgűlés állandó bizottsága.

E jelentés a f. hó 2-án tartott teljes ülésben az áll. bizottság titkára által olvastatott fel.

A teljes ülésben Szabó Miklós, a kir. tábla elnöke mint az állandó bizottság elnöke üdvözölte az egybegyűlt tagtársakat felhíván azokat elnök választásra, mire egyhangulag közfelkiáltás útján Hoffmann Pál választatván meg, — következő nagyhatalú szónoklattal nyitotta meg a IV. magy. jogászgűlést:

Uraim, tisztelt kartársak!

A midőn Önök megtisztelt felhívására hálaérzetem kifejezése mellett ezen diszes helyet elfoglalom, nem biztat annyi önérzet, mennyi abeli megtiszteltetésem nagyságának megfelelően. Mert, ugyanis, nemcsakha — mint kell — csupán szerény multamat tekintem és közérdekű tevékenységem eddigi eredményeit mérlegelem, hanem ha az utóbbiakat mindaz al, mi életem hátralevő szakában csekély erőmtől még kitelhetik, toldhatnám is immár meg: elégtelen az összeg ahhoz, hogy ezen megtiszteltetést kiérdemelnék tartsam.

Magyarozatát keresve Önök mindazáltal reám esett választásának, kettőben vélem azt feltalálhatni. Mindenekelőtt abban, hogy ily tekintélyes és nagyérdemű gyülekezet nem szorul sem tanácskozmánya és határozatai becsének és nyomaként, sem a pusztá küldisznek emelése végett a tárgya-ásait vezető egyes tagjának bármennyire is fényes nevére, míg iszont ily megtiszteltetés még akkor is, midőn az egyedi becsnek legnagyobb mértékével találkozok, a megtiszteltet törleszthetetlen kötelezettségben hagyja. Továbbá, egy egészen más nemében az érdemnek, a melyet — mivelhogy minden szerénységgel nélkül tehetem — mindnyájokkal egyetemlegességben magam is igénybe merek venni: értem, azon egymagában véve talán nagyon csekély, de a közreműködés láncolatában ennek mérveire képest növekvő érdemet, melyre a legszerényebb szellemi munkás is szert tesz akkor, hahogy parányi erejét kor-, honfi- és kartársai jobbainak nagyobb erejével egyesítve, a haladás és tökéletesedés örök czéljáért küzd.

Ez érdemközösséget egy nagy közérdeknek állása és követelménye hozza magával: tudományunk és ennek tárgya, a jogélet helyes felfogásából eredő azon meggyőződés, miszerint mindkettőnek terén a siker többé nem egyes u. n. lángelmék bölcsészetszerű conceptióinak, hanem a minden irányban kifejtett részletes szakmunkálkodásnak, mintegy hangyaszorgalomnak eredménye. Mert valamint a természeti tudományok századunkban történt roppant előhaladása tényleg bebizonyítja, miszerint az anyagi világ legparányibb alkatrészeinek — igaz, hogy csak megfeszített észlelési és kísérleti munkásság útján szereshető — helyes megismerése becsesebb és hasznosabb nemcsak a kisszerűen alkalmazó mindennapi életre, hanem az emberiség culturális érdekeire és magára az elvont tudományra is, — hasznosabb és becsesebb, mintsem a

bölcselőknék több-kevesebb geniálitással, de elég könnyeden kigondolt világrendszerei mindössze: úgy nemkülönben a természeti tudományok példája után indult társadalmi tudományoknak, és köztök első sorban a mi tudományunknak újabb története is fényesen igazolja a társadalmi, illetőleg jogi életet megfigyelő részletes szakmunkálkodásnak túlsúlyát a mindvégig nagy eszményi körvonalokra szorító bölcselkedés felett.

Ily nagymérvű körvonalokban egyes elme az egész jogtudományunk, vagy éppen az összes társadalmi tudományoknak terét, sőt akár valamennyi tudományát is — nem mondom, hogy áthatatná — hanem mintegy touristailag bebarangolhatja; holott az eféle csekély hasznú műveletek helyett kifejtendő részletes szakmunkálkodás becsesebb sikeréhez egymás mellett és után működők egész serege igényeltetik, hogy a munkafelosztás üdvös elvét e téren is megvalósítsák.

A magyar jogászgűlés, melynek nemes hivatása, jogéletünk követelményeinek a tudomány és gyakorlati kivihetőség egyesített szempontjaihoz képest szakértői kifejezést adni és kari tekintélyével teljesülést szerezni: a magyar jogászgűlés ezen hazafias működésnél az említett szakmunkásság eredményeire támaszkodik, és ugyanazért amannak legfőbb védnöke, emezeknek leghathatós b érvényesítője. És ha van immáron a pusztá hazafias óhajnál biztosabb várományunk, zálogunk az iránt, hogy jogunk és jogéletünk a nemzeti léthez nélkülözhetlen fejlődésnek induland: úgy a magyar jogászgűlés volt ezen zálog gyűjtője, mondhatni: alkotója.

Nem abban, mit a közhatalom jogéletünk terén az alkotmány visszaállítása óta létesített, sem a magyar jogászgűlés által adott impulsusoknak — igaz, hogy egyebűnben inkább csökkentett, semhogy előmozdított — külhatárainban keresendő a jelzettem biztosíték; hanem igenis megvan az azokban, mik a magyar jogászság, bár még csak háromszor véghezment találkozásának eredményeül évkönyveinkben foglaltatnak: indítványaink, véleményeink, tanácskozmányaink és határozataink számra és külterjűleg is jelentékeny, de inkább a tartalom súlyához képest becsülendő sorozatában.

Talán igazolást igényel ez állítás? De hiszen szemünk előtt álló tényekre utalék!

Igazságügyünk egyetemes kórságát mindenki fájdalmasan érzi: és mi történt hét év óta a legelső állami létfeltétel érdekében a közhatalom részéről? Az arra fordított tetemes költség az egyetlen tett, mely a feladat nagyságának megfelelt — volna, ha t. i. ily áldozat egymagában segíthetne és ki nem elégitó eredmények az által, hogy többre kerülnek, inkább még hátrányosabbakká nem válnának. És ha tulság volt is, igazságügyünket a közhatalom mostoha gyermekének nevezni, úgy maga e hatalom egyik alkatrészének, a képviselőháznak, az ez évi igazságügyi költségvetés megállapításakor egyhangulag hozott ismeretes határozata is tényleg constatálja, miszerint az újból megindult alkotmányos élet hetedik évében igazságügyi feladatunkkal tulajdonképp még ugyanazon ponton állunk, a melyen 1867-ben találók magunkat: a kezdés kezdete, azaz: a munkaterv kérdése előtt.

De ne legyünk igazságtalanok azon férfiu irányában, ki az uj aera első éveiben igazságügyünk élén állott és a midőn onnan visszavonult volt, a magyar jogászság által ezen diszes polczra, a jogászgűlés elnöki székebe emeltetett! Tőle, kiből az államférfiúhoz illő nemeslelkűség a legőszintébb szabadelvűséggel párosul, sem a feladat nagyságának megfelelő felfogást, sem a legmagasbra irányzott akarat, sem a kezdeményezési bátoreágot el nem vitathatni; követ őreá hajtani a miatt, hogy a feladatot egészben megoldatlan hagyta maga után, óvakodjék még az is, kinek e nagy tett sikerülend: mindedig még az ő ügyérsege idejéből származó darabok képezik a törvényhozás elé terjesztett igazságügyi javaslatok majdnem egész összegét, ha pedig csakugyan a foltoztatások korszakába tévednénk, ennek végződteig jogreformjaink legjavát.

Visszavonulásának és az erre beállott munkaszünetnek okai más ítélőszék elé tartoznak; de nem lépem át sem ezen tisztelt gyülekezet hivatásának, sem e pillanat-hozta saját feladatnak határait, hahogy azon megjegyzést kockáztatom, miszerint ama visszavonulás — mivelhogy igazságügyi feladványainkra nézve jelentékeny elvi külsignaturát nem hagyott nyomdokul — még csak azon hasznát sem hajtá, mely ellentétes eszmék és törekvések meg-

mérközéséből a tárgyakat képző közügyre hárulni szokott, ellenben pedig az elodázást nemtörő teendővel szemben merész lett eltökéletlenségnek és veszteglésnek minden hátrányát.

Igazságügyünk jelen állapota és az ennek jobbrafordítására hivatott közhatalmi tényezők viselete tehát nemhogy vérmes reményt keltene, de sőt a legmérsékeltebb várakozást is tetemesen lehangolja. Avagy talán kecségtető azon kilátás, melyet az 1848. évi törvényhozás következtében szükségessé vált és a parlamenti kormány alakulása óta elhatározottnak is tekintett egységes és gyökeres jogreform, azaz: a tervszerű és maradandó jogalkotás elhalasztása mellett legujabban közibünk dobott új jelszavak: az ideiglenes kisegítőül szolgáló foltozgatás, a töredékes javítás és az u. n. receptio, élénk tárnak, miknek magva a tarka külmáz és nem kis változatoság dacára ugyanaz: új provisoriumot alkotni, azon eszméről pedig, hogy jogéletünk a nemzet és a kor követelményeit kielégítően rendeztessék, legalább is évtizedekre letenni?

Mily roppant szökés ez — szélsőségből szélsőségekbe, kevéssel több mint egy évtized alatt: az öntulbecsülés optimizmusából az önbizalom teljes fogyatékát jelző legsetébb pessimizmusig!

1861-ben képesek valánk egy provisoriumul nagyon türehető és — mi több — már tényleg fennálló jogrendet annak dacára, hogy törvényalkotásra lehetőség nem volt, egy pillanat alatt megsemmisíteni és életünket a jognélküliség veszélyeinek kitenni, csak azért, mert maradandó jogállapot, „minden avagy semmi!” vala jelszavunk; jelenleg pedig, a midőn parlamenti szakkormány nyal és csaknem permanens törvényhozó testületekkel már évek óta bírunk, tehát mi sem gátolja a gyökeres reformot és maradandó rendezést: mostanság palliatív provisorium teremtesére szállítsuk alá törekvéseinket! Épügy, mintha valaki, a midőn tartós hajlékot nem építhet magának, a reamaradt szükségfedeleket is ledöntené és az égbolttal takaródnék; a midőn pedig szilárd és kényelmes épületet emelhet, ambícióját néhány deszka alatt nyugtatná meg.

Egy újabb, a mostaninál valamivel türehetőbb provisorium elfogadható volt az alkotmányos kormány alakulásakor 1867-ben, föltétlenül, hogy néhány hónap alatt létesíthetően és azon megis tartandó ígéret mellett kínálatot volna, miszerint a gyökeres és maradandó jogreform az igazságügyi jog minden ágában azonnal munkába fog vétetni és legnagyobb erélylyel véghez vitetni; de hét évnek eltelté, annyi ünnepélyes ígéret és mindenféle készülődés után gyanus expediensekkel és surrogátumokkal akarni kielégíteni, még csak nem is nyomban és egyszerre és nem csupán a pillanat legégetőbb szükségletét, hanem a most élő nemzedéknek minden reménységét: ily politikát csak a kétségbeesés javasolhat, t. i. azon hiedelem, miszerint a jogélet feladványait kellően megoldani képtenségünk nincs.

De fordítsuk immár szemünket csüggesztőről biztatóra!

A magyar jogászság közéletünk terén önálló és állandó tényezővé tömörült! Csakugyan permanenssé, mert hazafias működése nem szorítkozik azon néhány napra, a melyeken évenként gyülekezetté alakul, hanem szakadatlan: évünk elején a tervszerű sorozatban szönyegre hozandó igazságügyi feladványok megválasztásával foglalkozunk, azután a kitűzöttek kollő megoldásának érlelésével, az évet berekesztő találkozón pedig a sikert biztosítjuk.

S hogy a magyar jogászságnak a munka és küzdelem fővenyén ilykép szervezeten megjelennie kelle: ezt igazságügyünk jelzett állása és veszélye eléggé igazolja, igazolják a megjelenésnek oddigi eredményei is.

Igazságügyünk regenerációján irányadólag lendíteni, uraim,

„E jog nekünk
„Szent örökünk!”

Még pedig nemcsak különös élethivatásunk erejénél fogva, hanem az alkotásra közvetlenül hivatott tényezőknek elszánás és munka dolgában egyaránt mutatott habozása és változékonysága miatt is.

De tehetjük-e, tettük-e azt?

Legbensőbb meggyőződésünk szerint tettük és teszünk, bár a nem tőlünk függő külsőrt megfoghatatlan passivitás kielelteti, még pedig éppen azon a ponton, a honnan a legnagyobb erély volna kifejtendő.

Tettük pedig mindenekelőtt az által, hogy kari működésünk a jogászai tohetaégnek és szakképzettség-

nek sokkal nagyobb mértékét tüntette fel, semhogy az abban való bizalmatlankodásból eredő kicsinyes célzatok a közvéleményt és a legfőbb közhatalmi tényezőket a nagy reformműtől elidegeníthetnék. Annál bátrabban utalok ezen örvendetes jelenségre, mivelhogy annak dicsőségében magamnak sem egyedileg, sem a magyar jogászság tanári osztályának tagjaként részem nincs; bátran állítom pedig azt, hogy a magyar jogászgylés működésében hazai tudománynak és szellemerőnek az előtt alig sejdített nagy mennyisége nyilvánult. Tudományosság és szakbeli tehetség, ugyanis, rendszerint csak az irodalmi munkásságban leszen köztudomásúvá és behatóan megítélhetővé, holott a gyakorlat embe-reinek, bírának és ügyvédeknek becses tevékenysége a konkrét eset által érdekeltek és néhány kartárs nagyrabecsülésén túl nem igen számíthat méltatásra, legtöbbször pedig — mivelhogy a gyakorlat terén az egyedi hatás az igazságszolgáltatási gépezet funkciója gyanánt jelenkezik és csakhamar az utóbbinak eredményévé özvesül — egyedenként való megítélést éppen nem is enged. Ezt a dolog természeté hozza magával, mindenütt; ellenben sajátzerű, felette kedvezőtlen irodalmi viszonyaink okozzák, hogy nálunk a tanári osztályhoz nem tartozó jogászoknak szaktudományi munkát közzétenni mindaddig modjok nem igen volt, mely körülmény miatt méltán kérdehetők: kifejezi-e irodalmunk a hazai jogtudománynak és szaktehetségnek egész tartalmát és erejét? Ezen kérdésre mármint, és pedig éppen a jogászgylés körül tett tapasztalat alapján örvendetes nem-mel válaszolhatni, annak munkálatai mind eszmékben mind egyedi szellemerőben sok olyat releválván, mit zsenge jogirodalmunk mindaddig köztudomásra nem juttatott. Ezen tény olyannyira kézzelfogható, miszerint a magyar jogászgylésből kifejtett egész kis irodalomra, valamint a csak tárgyalásainak folyamában nyilvánult kiváló jogászai erőkre utalnok, felesleges bizonyítás lenne.

De megfélelt a magyar jogászság a hitem szerint őt megillető magas hivatásnak az által is, hogy önálló köztényezővé alakulta óta e pillanatig lépten-nyomon következetes tanúságot tön az egységes és gyökeres jogreform, azaz a tervszerű és maradandó érvényű jogalkotás eszméje mellett, soha legkisebb támpontot sem hagyva oly törekvés számára, mely igazságügyünk legnagyobb hiányából, t. i. még alkalmazható jogszabványaink elégtelenségéből ösztönt merit nem arra, hogy a nemzet méltóságának és jogéletünk egész követelményének megfelelő jogrendet mielőbb létesíteni segítse, hanem egyes egyedül, abeli nyomorunkkal indokolni szokott szegény foltozgatásra és pótolgatásra.

Végre oddigi határozatainkban egy részletes igazságügyi programnak is már annyi eleme találkozik, miszerint azok alapján és a legközelebbi pár évben következetes terv szerint hozandók, valamint az előzményekből részben már most is sejtethők figyelembe vétele mellett a várva-várt codificatio munkája az igazságügyi jog egész vonalán bizvást megindítható.

A siker biztosításáért ezen háromnál nagyobb nem tehető: megértetni a feladatot, kijelelni a megoldás módozatait és a megkívántató munkaörök fenforgásáról bizonytságot adni. A midőn pedig a magyar jogászság mindezt tette és teszi, hűségesen megfélelt azon hazafias kötelességnek, melyet a tanazéken, az irodalomban és mint bíró egyaránt nagyinak bizonyult német kartársunk jogászinak vallott, mondván:

„A jogászok jogdolgában nemzetök természetes képviselőinek kell hogy érezzék magokat.”

Ez érzet vezérelt bennünket, a midőn közéletünk terén önálló tényezővé alakultunk és azóta szakadatlanul, eszméink, célzataink és tetteink során át e pillanatig; ez érzet zárta ki körünkben az egyedei politikai nézeteinek és a kisszerű velloításoknak befolyását, és indított arra, hogy igazságügyünk számára a politikai párttörekvések tekervényei közepette megnyissuk a haladás legméltóbb és legrövidebb útját, a széles de egyenes vonalt; ez érzet fogja úgy hiszem, a magyar jogászok hazafias szövetségét vezérelni, mindvégig.

És ha kérdeztenék tőlem, bizom-e működésünk sikerében nemcsak azon vonalig, a melyik e gyülekezet hatalmában áll az, hanem azon túl is, a hol célzataink csak a közhatalom hozzájárulásával valósulhatnak meg; bizom-e nemcsak azon diadalban, melytől a helyes eszmét a nemkövetés meg nem foszthatja, hanem a tényleges nehézségek és ellenállás

feletti diadalban is: úgy habozás nélkül azt válaszolnám, hogy igenis, bizom ebben is.

Bizom pedig mindenekelőtt azért, mert hiszek nemzetünk jövőjében, mely törekvésünk sikeressége nélkül nem lehetséges; bizom továbbá azért is, mivel a magyar jogászság akarátázezen gyülekezetszük körén tul is hatalmas tényezőnek tartom; bizom végre, mivel a midőn jogéletünk érdekében küzdünk, lehetetlen, hogy nyomdokainkat ne kövesse az egész nemzet.

A közhatalmi tényezők szándékát époly kevéssé kicsinylem, mint a rendelkezésekre levő anyagi erőt, sőt úgy vélem, hogy testületi működésünk, mint egy országos közügynek előmozdítása körüli önkénytes segédkezés, bizalmi tett azok irányában is; de a jó romény legszilárdabb horgonya azon tudat, hogy az életfejlődés áramlata ura mindennek. A közhatalom sokra képes: eredményezhet tömérdek jót, elháríthat tömérdek roszt, okozhat kárt is; de mindenható egyikben sem. Valamint tehát létesíthet életkielégítő nagy művet, úgy meglehet, hogy ilyen létesülésének kisszerű alkotás által a tért elvonja; egyre mindazáltal ez esetben sem képes: hogy ily alkotás az élet követelését elnémitsa és maradandó legyen, odáig nem terjed hatalom. —

A negyedik magyar jogászyűlést megnyitottnak nyilvánítom.

A tárgyalás folyamat legközelebbi számban közlendjük.

Peror oslatok a szóbeli polgári perben. *)

A peres eljárásnak kétségkívül legfontosabb kérdését a perorvoslatok képezik. — A perorvoslatok tana a perrend elveinek synthesise, a perorvoslat az egész eljárás mikrokozmosa, egy új per, mely magából a perből fejlődik, s azt céljához az igazság győzelméhez visszavezeti. A szóbeli s közvetlen eljárás alapelve: az anyagi igazság kiderítése, e célra szolgál a tárgyalási elv módosítása, a bíró szabadabb nyomozásjoga; az esetlegeség elvének kiküszöbölése, a bizonyítékok szabad bírálata, e célra kell a perorvoslatoknak is szolgálni. — A perorvoslat alapeszméje ugyanaz a mi a szóbeli peré. A perorvoslat fogalmából következik, hogy az anyagi igazságnak a perben elkövetett alaki hiba nem válhatik sérelmére; a perorvoslat célja épen az anyagi igazság győzelemre juttatásában állván.

A pusztá formasértés daczára — ha az egyszersmind az anyagi igazság sérelmének nem indoka — ha az ügy különben igazságos, és csak formahiba miatt veszett el; a sérelem orvosolható.

Habár minden perorvoslatnak belső végcélja ugyanaz, mégis azok külső céljuk vagyis az általuk elérni szándékolt közvetlen eredmény tekintetében különböznek egymástól; az ítélet okozta sérelem részint nem egyenlő mérvű (alakilag); részint nem egyforma mélyen fekszik a sérelem oka. Mig ugyanis egy esetben az ítélet csak hiányos, más esetben hibás; — az elsőben tehát a külső cél a hiány pótlása, az utóbbiban a hiba helyrehozása. És mig egy esetben a hiba oka az ítéletben, más esetben az ítélet forrásában, az eljárásban gyökerezik: az előbbi esetben tehát elég az ítélet helyett új ítéletet hozni, az utóbbiban azonban az egész eljárás megújítandó.

E szerint a perorvoslatok három főkathegoriára vihetők vissza:

- 1) ítélet kiigazítás, vagyis a hiányok pótlása;
- 2) ítélet megváltoztatása;
- 3) az eljárás megújítása.

*) A jelen értekezés egy készülő terjedelmesebb mű vázlata, jelen alakjában nem is volt eredetileg nyilvánosság elé szánva. A negyedik magyar jogászyűlés alkalmából, hol — előreláthatólag e kérdés nagy érdekléssel fog tárgyalatni — célszerűnek véltem az eszméket röviden csoportosítani, s azért vázlatomat, ha tudományos becsesél nem bír is, mint alkalmoszerűt közzétenni.

G. D.

A szóbeli perben soha szem elől nem tévesztendő alapelv: hogy az anyagi igazságnak az alaki szabályok önmagukban sérelmére nem válhatnak, vagy más szavakkal: az alaki sérelem csak akkor lehet perorvoslat tárgya, ha az anyagi igazság megsértésére okul szolgáltat: azon következtetésre vezet, hogy az imént felsorolt perorvoslatok egymást olyképzárják ki, hogy a nagyobb sérelem, s gyökeresebb orvoslást kívánó hiba ellen érvényesítendő jogeszközzel csak akkor élhetni, — ha a kisebb mérvű sérelemnek ellenpere nem vezet célra. — Az 1) pont alatt érintett jogorvoslat tehát kizárja a 2) és 3)-at; — a 2)-ik a 3)-at; és pedig — a mennyiben a törvényhozó az eseteket a priori részletezheti; már a törvényhozó akként írja elő ezeket, hogy a 2-ik és 3-ik helyen érintett perorvoslatok közé csak azokat sorolja, melyek az 1-ső, illetőleg a 2-ik pont alatt említett jogeszközzel helyre nem hozhatók.

A jogorvoslattal elérni szándékolt közvetlen eredmény a sérelem minőségéhez képest változván: téves rendszabály volna az egész eljárást újra kezdeni, ha egy eljárási hiba daczára is helyre hozható a sérelem egy új, s helyes ítélettel, melynek alapját ugyanazon korábbi eljárás képezi; feltéve, hogy az előbbi formahiba az anyagi igazság kiderítésének nem állta útját, az új ítélet azt helyre hozhatja a nélkül, hogy az egész eljárást meg kellene újítani; — téves rendszabály volna azért, mert az ítélet a peres jogviszony egy más kérdését nem oldotta meg (sem marasztalólag, sem elutasítólag abban nem határozván); ezért egészen új, — s a különben nem neheztelt részre is kiterjedő, — ítéletet hozni.

Az ítélet ezen utólagos kiigazítása s pótlása iránti kérelem a perorvoslatok rendszerébe felvéve nemcsak egy észszerű s anyagi igazság kiderítését egyszerűsítő intézménnyel gazdagítandja a sorrendet; de a felett, mivel az természetszerűleg a per bírójánál (kinek egyszerű elnézéséről lehet csak szó) érvényesítendő, — az olcsó s gyors igazságszolgáltatás egyik hathatós eszközét képezi; mert számos hosszas, költséges perorvoslatnak elejét veszi. — A genfi perrend XXII. czimében intézkedik ezen perorvoslatról; Waadt és Neuchatel cantonokban az szinte honos; a francia eljárás nem ismeri; nálunk mint legtöbb német államban egyedül kisebb, inkább csak írási hibákra szoríttatik, s azért tulajdonképi jogorvoslatnak nem is tekintetik, — s a genfi törvény nyújtotta előnyöket távolról sem közelíti meg.

A perorvoslatok második kathegoriájába a felebbezés tartozik; ez alatt az ügy érdemére vonatkozó egy és esetleg többszöri felebbvitelt értve.

A felebbviteli jogorvoslat minden fejlettebb jogrendszerben meg van. (Az első francia forradalom alatt tétetett kísérlet a főtörvényszékek megszüntetésére; de a felebbviteli eljárás nem változott, az e. f. bíróságok kerületekké alakíttattak, s a sérelmes ítélet elleni panasz egy hasonrangu bírósághoz vitetett, joga lévén mindkét félnek egyenlő számú bíróságot a kerületből recusálni, s a nem recusált képezte a második forumot.) A felebbezés terjedelmére nézve a felebbezés tárgya s a felebbviteli hatóságok számát tekintve nagy különbséget találunk. A római formularis eljárásban egyedül magistratus határozata ellen volt felebbezés.

A canoni s német közönséges jogban a hármas felebbvitel honosult meg, még pedig az egész ítélet ellen ugy forma mint érdem, tény és jogkérdés tekintetében. — A hármas felebbvitelnél rendszerint a harmadbíróshoz contra conformes nincs felebbezés.

A code de procédure civile, s az ennek alapján készült szóbeli vagy vegyes eljárási rendszerre fektetett perrendek a kettős folyamodási rendszert fogadják el:

a harmadbírótság az ügy érdeme felett itt nem határoz.

Végre a legújabb német birodalmi javaslat a társas bíróságok előtti rendes eljárásban felülvizsgálat (Revision) név alatt — azonban a duo conformes elleni további felebbvitel kizárásával — hármas felebbviteli rendszert ismer; de a felebbviteli bíróság kizárólag a jog, s a jogalkalmazás kérdésében (hova az okirat magyarázata is soroltatik) határoz. (A más speciális eljárási nemeknél engedett jogorvoslatokat ezuttal mellőzöm.)

Általános tehát a szabály, hogy az ítélet, ha az egész eljárás újból kezdésének esete fen nem forog, más (és pedig felsőbb) bíróságnál támadandó meg; a szóbeli perben azonban a franczia, a hannoveri, württembergi, bajor stb. az egész ítéletet alávetik a felebbvitelnek, — a német birodalmi javaslat ennek csak jogi részét.

A közvetlen s szóbeli eljárás egyik sarkelvét a bizonyítékok szabad méltánylása képezvén: e két rendszer elméleti s gyakorlati becsének megbírálása azonos azon kérdés megfejtésével: helyes-e, czélszerű-e közvetlen a bíró s a felek közt lefolyt tárgyalás, s a bíró szabadabb nyomozása mellett, s a bizonyítékok meggyőző erejének szabad méltánylásával hozott ítéletet egy más bíróval ujabban megvizsgáltatni: s mi biztosítékot nyújt e rendszer arra, hogy a második bíró az elsőnek tévedését helyre hozhatja?

A német processualisták egyik legjelesbike Bar ezen újabb bírálatot elméletileg igazolhatatlannak, gyakorlatilag kétes értékűnek vallja. A kérdés egyébiránt meglehetősen meddő.

Az egész eljárás újítása nélkül szóbeliség mellett felülvizsgálatról szó sem lehet. — A franczia rendszerben a felebbviteli bíróság előtt nem is az ítélet vizsgáltatik felül, hanem az egész eljárás megújul. — Ezen rendszerből tehát a perorvoslatok azon kategóriája, melynek czélja az ítéletnek (nem az eljárásnak) új és helyessel való pótlása, — egészen kiesik. — Már pedig valamint vannak esetek, midőn az ítélet kiigazítása s pótlása a hiba helyre hozatása elégséges; úgy kétségtelenül van számos eset, midőn a ténymegítélésben semmi hiba nem volt, s csak a jogalkalmazás okozott sérelmet. És ez esetben felállított elvünkénél fogva a gyökeresebb javítást célzó perorvoslat, az eljárás megújítása, kizárandó. A szóbeli perben az ítéletnek ténykérdésre vonatkozó része csak új tárgyalás folytán bírálható meg: kell-e s czélszerű-e, hogy az egyszer megállapított tény feltétlenül, egyszerü panaszra új vizsgálat alá vettessék? és pedig felsőbb bíró előtt? Nézetünk szerint nem. — A ténykérdésre is kiterjeszkedő felebbvitel mellett leginkább azon érv szól, (Trendelenburg, Silberschlag s mások szerint) hogy a vesztes fél többnyire ítélet után látja be, mire kellett volna súlyt fektetni, mit kellett volna bizonyítani, s ha az e kérdésbeni felebbviteltől (a szóbeliség elvéből kifolyólag természetesen „novák” előterjeszthetése mellett) megfosztatnának: érzékeny veszteséget szenvednének.

Bármily szépen hangzik, s az anyagi igazság győzelmét biztosítani lássék is ezen érv: a szabad bizonyítási rendszer szempontjából kemény szirtbe ütközik, mert vajjon az a fél, ki ítélet után győződött meg arról, mit kellett volna tennie a már ítélt, s pedig saját szabad meggyőződéséből ítélt bírónak capacitálására; sokat nyer-e azzal, ha azt fogja tenni, az ítéltet, és ismét saját szabad meggyőződése szerint ítéltet bíró capacitálására; fogja-e ezt capacitálni azzal, a mivel azt capacitálándotta? meglehet, tegyük fel, hogy valószínű, de nem valószínűbb-e, hogy ugyanazt a bírót, a ki nem saját hibájából, hanem a fél mulasztása foly-

tán ítélt helytelenül, a fél, ha mulasztását helyrehozza, inkább meggyőzheti.

A másik fontos érv a felsőbíróságok nagyobb tapasztalata, a nagyobb és válogatottabb testületekben való nagyobb garancia. Tisztelettel hajlunk meg a bírói kar veteránjai előtt, ha arról van szó, hogy a törvényt mikép kell értelmezni; de azt nehezen tudjuk megérteni, hogy ítélt az a bíró pusztafactumok léte vagy nem léte felett alaposabban, a ki előtt azokat — bocsánat a trivialis kifejezésért — nem frissen találják fel, hanem felmelegítve.

Az előbb említett érv, mit a ténykérdés appellálhatása mellett felhozunk, ide is kihat; és ha a felek szeméi az ítélet után nyílnak ki, jóra roszra egyaránt figyelmesek lehetnek; — a ki első ízben nem hozott tanut, azt nem akarjuk megfosztani, hogy második ízben — de feltételes! — ne hozhasson; mint alább a perújításnál említve lesz; de a ki első ízben beismerésen éretett: annak nem akarunk tért nyitni arra, hogy második ízben tagadha son. (A württembergi ptr.-nak van ugyan egy helyes intézkedése: a beismerés jegyzőkönyvébe vételéről; de ne feledjük, hogy vannak oly finom nuancook, olyan kert alatti kerülgető beismerések, miket igen nehéz volna hangnyomat és arczkifejezés, szemforgatás stb. kíséretében papírra tenni.)

Az első bíró, továbbá a ténykérdésben mindig élő szó vagy közvetlen meg szemlélés után ítélt. — A beismerésről már szóltunk. — A tanuk és szemle képezik a bizonyítékokat, hol beismerés nincs. (Az okirat általi bizonyításnál az okirat valósága a ténykérdés, mire tagadás esetében bizonyíték kell; — az okirat tartalmából vont következtetés már nem ténykérdés, azért az a felsőbb bíró cognitíójának is tárgya, és e kérdéshez nem is tartozik.)

A főbizonyítékot a tanuk képezik.

A szabad bizonyítás mellett semmi értelme, hogy ugyanazon tanuk még egyszer meghallgattassanak; sőt az emlékezetben, a tanusítandó tény azon idő alatt, míg másodbíróági tárgyalás alá kerül az ügy, többé-kevésbé elmosódhatván, másrészt a tanuk roszhiszemű betanítására épen az „ítélet után megnyílt szemü félnek” alkalom nyújtatván: a második vallomás vélelmezhetőleg kevesebb fényt fog az ügyre deríteni, mint az első. — Mihelyt pedig újabb bizonyíték terjesztetik elő: ennek sokkal több hatása leend arra a bíróra, a ki talán azért ítélt helytelenül, mert ezen új bizonyíték akkor élje nem terjesztetvén: az ügyről tiszta képet nem nyert. — Az eljárás új bizonyíték alapján tehát czélszerűbben az elsőbíró előtt újítható meg.

Hát a bírói szemle, ha az írásbeliségre vissza nem akarunk térni, hogyan lesz célra vezető a bizonyítási eljárásnak másod fórumban ismétlése mellett?

Végtére is, ha az ítélet hibás, és a hibát nem a bíró helytelen felfogása okozta (mint a fenebbiekben mondva volt) miért kelljen a bíró bíráját keresni? De ha a bíró téves felfogása folytán (a bíró vétsége esetében más jogeszközhez kellvén fordulni) vált a fél ügyvesztessé, még ekkor sem czélszerű a ténykérdést felülvizsgáltatni, mert ez esetre is mind egytől egyig állanak a felhozott érvek; és egyéb perorvoslatok (perújítás) a bíró újabb capacitációját lehetővé teszik; mert ne feledjük, hogy e kérdésben a tévedés megbírálása — új bizonyíték nélkül — a bizonyítékok szabad méltánylata mellett nem lehet.

A szabad bizonyítás mellett a ténykérdés felülvizsgálása annyit tenne, mint az első bíró előtti eljárást egyedül szerencse-próbának tekinteni, — a másodbíróság levén azon csálhatatlansággal felruházva, — melyet még a római pápának sem szívesen tulajdonítunk. Már

pedig jól mondja Ulpian: „Neque utique melius pronunciat, qui novissimus sententiam laturus est.“ — A mi a nagyobb collegiumban való garantiát illeti; arra röviden válaszolhatni: alakítsuk az e. f. bíróságokat nagyobb collegiumokból. (Az egyes bírák előtt folyó egyszerűbb ügyekben mily perorvoslatok engedendők, ezen értekezés keretén kívül esik.)

Vajjon a jogkérdés, a jogalkalmazás helytelensége miatt emelt panasz felsőbb bíró előtt érvényesítendő-e? Alig szenved kétséget. Mert e-kérdésnél a ténykérdés felelővethetlensége ellen felhozottak nem alkalmazhatók; és az állam, mint a jog s törvény őre, a jog kezelésének ellenőrzését felsőbb hatóságok felállítása által gyakorolni jogosítva s kötelezve van.

A perorvoslatok harmadik kategóriájába esnek, mint említve volt, azon jogeszközök, melyek az egész eljárás megújítását célozzák.

Fenebb már érintve volt a perújítás és már ott kiemeltetett, hogy új bizonyítékok előterjesztése mellett a tárgyalás megújítása szorgalmazható. A perújításnak más feltételei lehetnek az ügyvéd mulasztása, s az ellenfél vagy a bírónak avagy egy harmadik személynek büntetendő cselekménye, mint olyan tényezők, melyek az eljárást alapjában sérelem forrásává teszik: a félnek azért jogot adnak, hogy újra meghallgattassék. Azon esetben pedig, ha a fél az ítélet előtt meg sem hallgatott, mert kellő idézés dacára önhibáján kívül a tárgyaláson meg nem jelent: védelmének utólagozásától annál kevésbé fosztható meg. Ha már arra joga van a félnek, hogy újból meghallgattassék, (a perújítás esetében) az egyszeri meghallgatás tőle még kevésbé tagadható meg. E jog érvényesítésére az igazolás jogorvoslata szolgál, a mely eredményében ugyan a perújítással egy; de indokát tekintve kevésbé szigorú feltételekhez köthető, s e részben attól különbözik. — (A francia eljárás a kimaradási vagy makacssági ítélet ellen ellenállást (opposition) enged; a mulasztás igazolását nem kívánja; minek oka a tárgyalás módjában fekszik, a felek ugyanis tudvalevőleg a tárgyalás napját előre nem tudják, mivel a perek a „rolle“ sorrendje szerint tárgyalatnak s napokra beosztva nincsenek; — ha a tárgyalási határnap előre kitűzetik, mint pl. a genfi s württembergi eljárásban: természetesen a mulasztás igazolandó is, de nézetünk szerint ez esetben is megelégedhetik a bíró a valószínűséggel, s oly praecis bizonyítékot, mint a perújításnál nem követelhet.)

Végre a tárgyalás megújításának okául szolgálhat azon körülmény, hogy az egész eljárás alapjában törvényellenes, ha t. i. az eljárási hiba olyan, mely egyéb jogeszközzel helyre nem hozható. — Az ily eljárás eredménye az ítélet megsemmisítése, s az ügy újra felvétele. — A perorvoslat, mely e célra szolgál, a semmiségi panasz másképp semmiségi kereset.

Az eljárási szabályok megsértése azonban nem feltétlenül semmiségi ok, mert ha az más perorvoslattal is helyrehozható, különösen a tárgyalás megújítása nélkül, a perorvoslatok alapeszméjéből kifolyólag, a semmisítési eljárás nincs helyén. A német közönséges jog különbséget tesz, és helyesen az u. n. sanabilis és insanabilis semmiség közt; az előbbi más — különösen a felelőviteli — perorvoslattal érvényesítendő; míg ez utóbbira külön keresettel rendelkezik a fél.

A demarcationalis vonalat a kettő közt elméletben igen nehéz megvonni, de vannak esetek, melyek a priori insanabilis semmiségül tekinthetők; (ilyen pl. ha valaki idézés nélkül marasztaltatott; ha önképviselőre nem jogosított egyén pereltetett saját személyében; ha az ügy polgári bíróság hatásköréhez nem tartozik); más esetekben a per körülményeitől függ, lehet-e újabb tár-

gyalás nélkül az ítéletet felülvizsgálni, — ez esetben a felelőviteli bíróság megítélésére bízandó az ítéletet teljesen vagy részben feloldani, vagy az ügyben (a jogalkalmazásban) azonnal határozni. — A sanabilis semmiségi esetek tehát revisio útján orvosolhatók, míg az insanabilis esetekre semmiségi panasz, mint külön jogorvoslat engedendő.

A kérdés, vajjon a semmiségi panasz az ítéletet hozott, vagy egy felsőbb bíróságnál érvényesítendő-e? a törvényhozások által különbözőleg oldattak meg. Azon körülmény, hogy a panasz főleg ténykérdések előlegestiztába hozatalát teszi szükségessé: célszerűbbnek tünteti fel, ha az az első bíró előtt emeltetik (mint a német javaslat szerint is), a törvényes ellenőrzés a jog s a perrendtartási szabályok alkalmazása felett a határozat felelővitetésének megengedésével biztosítva van.

A perorvoslatok felsorolt nemei a rendes eljárásban egyedül ítéletek ellen foglalhatnak helyet. — A közbe szóló határozatok ellen önálló jogorvoslat nincs. (A közbeszóló határozatoktól jól megkülönböztetendők a perrel kapcsolatos ügyekben pl. szavatosság, biztosítás stb. hozott határozatok, a melyek úgy szólva külön fiókpereket képeznek, s az ezekben hozott véghatározat az ítélettel egy tekintet alá esik.)

A szóbeliség mellett a közbeszóló határozatok jogerejüvé soha sem válhatnak, a tárgyalás folytonossága, s az esetlegességi elv kiküszöbölése folytán a bíró a per folyamában eltérhet közbeszóló határozatától; a tárgyalás befejeztéig a felek új előterjesztésekkel megelőzhetik a közbeszóló határozatnak esetleg sérelmes következményeit; az ítélet hozatal előtti lépések azért nem a perorvoslatok, hanem a védelem keretébe tartoznak.

A védelem eszközei megelőzőleg, a perorvoslatokéi helyrehozólag hatnak, s éppen ezért perorvoslat csak ítélet után lehetséges.

A jogorvoslatok általában a szóbeliség mellett egész más alakban jelentkeznek, mint az írásbeli eljárásban. Ha őszintén akarjuk a szóbeliséget, a fenálló jogorvoslatokat nagy részben el kell ejtenünk, s a szóbeliség céljának megfelelőket elfogadnunk. Régi írásbeli eljárásunk sokkal közelebb állt a szóbeliség rendszerének alapelveihez; az anyagi igazság kiderítésére alkalmasabb volt, mint az 1868-iki perrend. — Ez állította fel az elvet, mely szerint a forma, az ügy lény, az anyagi igazság felett áll, s megtestesítvén azt az összes bíróságok fölé helyezett semmitőszékben. Előbbi (1848. előtti) eljárásunkban ez másképp volt, bár írásbeli volt az eljárás, a formális igazság tulsúlyra nem emelkedhetett; mert a legfőbb bíróságnak joga volt a méltányossági tekinteteket is figyelembe venni; s így kétségtelen, hogy a rideg formalismus perrendünkben új találmány, s az 1868-iki perrend retrograd lépés volt. Igaz, hogy korábbi jogrendszerünkben az anyagi igazság kiderítését célul kitűző perrend elveit azon tisztaságban fel nem találjuk, melyet ma a tudomány s többé-kevésbé a törvényhozások felállítottak, de nemzeti alapon perrendünket tovább úgy sem fejleszthetjük; mert az 1868-iki perrend azt, mi a régiben jó volt eltemette, feléleszthetünk talán egyes institutiókat, de ezeknek is nagy változást kellene szenvedniök; az anyagot tehát a jövő törvényhozás számára legfőbb részben a tudomány elvei s a művelt külföld törvényhozásaiban kell keresnünk.

Ne háborítson bennünket ily eljárás mellett az, hogy talán a nemzeti hagyományokhoz leszünk hűtlenek; mert jól mondja Waldeck a külföldi intézmények meghonosításától idegenkedő honfiainak: „Nicht die Frage der Nationalität, sondern die der Logik und guten Ordnung liegt hier vor. Wollen wir Tüchtigkeit und Gutes in unserer Justizorganisation, und unserm Ver-

fahren anfeinden und herabsetzen, weil es aus Frankreich stammt, so ist das wohl eine sehr bedenkliche Art und Weise uns gegen Frankreich zu rüsten.“ (Waldeck. Nichtigkeitsbeschwerde. Einleitung.)

Dr. GARAY DEZSÓ.

Egy érdekes jogkérdés.

Az ősiségi nyílt parancs 6. §-a szerint az általános polgári törvénykönyv hatályba lépte előtt kelt végrendeletek vagy örökségi szerződések érvényessége... a végrendelet keltekor kötelező törvények szerint bírálendő meg.

Ezen határozat azonban csak azon régebbi végrendeletekre vagy örökségi szerződésekre alkalmazandó, melyek az osztr. polg. törvénykönyv hatályba lépte előtt, vagy hatályba lépte után legfőleg 6 hónappal azon bíróságnál, melyet az örökhagyó halála esetében a hagyaték tárgyalása illetve, letették. Azon halálesetei rendelkezések érvényessége, melyeknél ezen feltételek nem léteznek, az osztrák polgári törvénykönyv határozatai szerint ítélendő meg.

Az erre vonatkozó eset következő:

A. és B. házastársak 1840. évben örökségi szerződést kötöttek, mely szerint minden vagyonuk egyik fel előbb történő halála esetén a másik félre szálljon, ezen szerződést azonban a bíróságnál le nem tették. — 1867. évben meghalt az aszony, egy végrendeletet hagyván hátra, mely szerint minden vagyonát férje mellözésével testvéreire hagyja, kik ebbeli örökségi igényeik érvényesítése végett a birtokban lévő szerződési örökös ellen perre utasítottak.

A kérdés elvi oldalát tekintve a nézetek elágazók:

Egyik rész véleménye szerint ugyanis: miután a szerződés 6 hónap alatt, az osztrák polgári törvénykönyv hatályba lépésétől számítva, a bíróságnál le nem tették, miután továbbá az ily szerződések érvényére az osztrák polgári törvénykönyv megkivánja, hogy azok a végrendeletekre nézve előírt formák szerint legyenek szorokszotva, mi jelen esetben fenn nem forogván, az örökségi szerződés érvénye már az osztrák polgári törvénykönyv hatálya alatt megszűnt, s a már egyezzen elenyészett jog a magyar törvények visszaállításával fel nem éledhet; mert igen különös lenne, hogy oly jog, mely akkor, ha az örökhagyó 1857-ben halt volna meg, nem lett volna érvényesíthető; mert elenyészett, 1867. évben halván meg az örökhagyó, nem érvényesült el; hanem ismét érvényes.

Mások nézete szerint azonban, kik közé én is tartozom, a fentiekkel másként áll; minck a felhívott törvényszakasz s az azóta közbejött változások kellő mérlegbe vetése mellett, meggyőződésére kell jutnunk.

Az ősiségi nyílt parancs célja általában az ősiségi viszonyok rendezése s különösen a felhívott szakasz szabályai folytán az volt, hogy a különböző törvények szerinti végintézkedések mellőztessenek; azért bizonyos határidő lefolyta után azokat a fennálló törvény szerint rendelte megbírálni, ha csak arról, hogy a végintézkedés a régi törvény hatálya alatt keletkezett, az által biztosíték nem nyújtatik, hogy az bírói kézbe letétetik.

Az ősiségi nyílt parancs tehát az örökségi szerződéseket feltétlenül nem jelezte ki érvénytelennek, csak annyit mondott ki, hogy azok érvénye a fennálló törvény szerint bírálendő meg, hogy a fennálló törvény helyett az osztrák polgári törvénykönyv van a szövegben említve, természetesen, mert a fennálló törvény az volt, s az ősiségi patens szerkesztői arra, hogy annak hatálya, kivált ily hamar, megszűnend, nem gondolhattak; de ha véletlenül az osztrák polgári törvénykönyv helyett fennálló törvényeket tesznek, sok ember scrupulusa elenyészik.

Az ősiségi patens ilyeszerű befolyása után — nézetem szerint — az örökösödési szerződések érvénye a halálozáskor érvényes törvények szerint bírálendő meg; tehát 1861. évi július 21 napjaig az osztrák polgári törvény, attól kezdve az érvényes hazai jog szerint; mert miután az örökségi szerződéseket az ősiségi patens nem mondotta ki teljesen érvénytelennek; hanem azok érvényét a fennálló törvények szerint rendelte megbírálni, miután az osztrák törvény érvénye a fentebbi határidőtől kezdve megszűnő, az a fenforogó jog megbírálásainál irányul nem szolgálhat, nem marad más mód, mint vagy azt mondani ki, hogy az osztrák törvénykönyv életbelépte előtt

kötött örökösödési szerződések feltétlenül érvénytelenek; tehát még tul menni az ősiségi patens szigorán is, vagy elismerni, hogy azok érvénye a hazai törvények életbelépte után történt halálesetknél, a fennálló törvények alapján bírálendő meg.

Mily visszás eredményt szülne az ellenkező felfogás, egy példa legjobban felvilágosítandja:

Az osztrák törvény életbelépte előtt kötött örökségi szerződés megfelel kellekre a fentebbi törvény szabályainak, de a mi igen könnyen meg lehet s gyakran meg is történt, az egyik szerződő házastárs a magyar törvény visszaállítása után hal meg. Mit fogna ily esetben az előbbi nézethez ragaszkodó bíró tenni?

Vagy kimondaná az ily örökségi szerződés teljes érvénytelenségét; s így tul menne az ősiségi patens célján és rendelkezésén; mert érvénytelennek mondana ki oly szerződést, mely sehol semmiféle törvény szerint nem érvénytelen; az ősiségi patens ugyanis azt érvénytelenné nem tette, az ebben felhívott osztrák jog szerint nem érvénytelen, annál kevésbé érvénytelen pedig a magyar jog szerint, — az érvénytelenség kimondásának tehát jogi alapja nincs.

Vagy azt kellene kimondania, hogy érvényes; mert kellekre az osztrák törvény rendelkezéseinek megfelel, s így oly törvény szerint határozná meg az öröklési jogot, mely sem a halál eseteire történt intézkedés keletkeztek, sem az örökhagyó halálakor érvényben nem állott, mi ismét minden jogelvvel ellenkező határozat lenne, mely semmi törvényben sem találja indokát.

Az ellenkező nézet védői még az ideiglenes törvénykezési szabályok 19. §-ában vélik nézetüket támogatva látni, mely szakasz szorint ugyanis:

az ősiségi patens 5. és 6. §§-ai szerint letett végrendeletek hatálya érintetlenül hagyatván az ideiglenes törvénykezési szabályoknak visszaható erejük nincs. Egyébiránt a végrendeletkezési és örökségi jog az ősiségi patens 5. és 6. §§-aiban foglalt eseteket kivéve az örökhagyó halálakor fennálló törvények szerint bírálendő meg.

De ha e rendelkezéseket elemezzük, annak meggyőződésére kell jutnunk, hogy hibásan vélnek abban az ellenkező nézet védői biztos alapot találni, ugyanis:

Az ideiglenes törvénykezési szabályok — mint tudva van — a régi törvényektől sok esetben eltérő intézkedéseket tartalmaznak, s e szakaszban csak az van kimondva, hogy ezen intézkedések vissza nem hatnak azon végrendeletekre, melyek az ősiségi patens 5. és 6. §§-ai értelmében letétettek, — jól megjegyezzük az idézett szakasz csak is letett végrendeletekről szól — tehát ezen esetben nem az örökhagyó halálakor érvényes törvények, s tekintve az ideiglenes törvénykezési szabályok rendeletei, hanem a régi magyar törvény szabályai szolgálnak zsínórmértékül.

E rendelkezés célja más nem volt, mint annak határozott kimondása, hogy az ideiglenes törvénykezési szabályok azon rendelkezése, miszerint az örökjog, az örökhagyó halálakor érvényes törvény szerint bírálendő meg, vissza nem hat az ősiségi patens 5. és 6. §§-ai szerint fentartott végrendeletkezési jogra, ha e jog a végrendelet letétele által tény legérvényosított; mert ezeknél a régi magyar törvények alkalmazandók.

E szakasz csak a letett végrendeletekről szól, azok tehát, melyek le nem tették s annál kevésbé az örökségi szerződések, melyekről említés sem tétetik, ennek rendelkezései által nem érintetnek s annál fogva nézetünk szerint kétségtelen, hogy azok érvénye az örökhagyó halálakor hatályban lévő, s így 1867. évben történt halálesetnél a jelenleg is érvényes örökösödési törvények szerint bírálendő meg.

A kérdés különben igen érdekes s még mindig elég gyakorlati fontossággal is bírva, igen kíváncs lenne, ha a szakértők, az eszmék tisztázása végett ahhoz hozzászólnának.

ZLINSZKI IMRE,
kir. táblai pótbiro.

A fogadásnak per utáni érvényesítéséről.

Két félnek egy mindkettő előtt ismeretlen eseményre vonatkozó azon megállapodása, hogy annak, kinek állítása az eseménnyel megegyez, a másik bizonyos jutalmat ad, fogadásnak nevezetik.

Kétségtelen, hogy hazánkban, hol ily megállapodások létre jötte tiltva nincsen, fogadások keletkezése jogilag lehetséges. Ép oly kétségtelen, hogy a fogadás szerződési jogügylet.

Kérdés tárgya tehát csak az lehet, vajjon a fogadási szerződés alapján kötelezett fél a jogosított által per útján ítélet által kényszeríthető-e elvállalt kötelezettségének teljesítésére, vagy sem.

A feltett kérdés megoldása iránt hazánkban az ausztriai polg. törv. k. hatályának megszüntetése után a vélemények szétágaznak, s a döntvényekben sem találhatók utmutató gyanánt szolgáló szabályok. Így a kérdés fejtegetésénél pusztán általános jogelvek nyújthatnak vezérfonalat.

A szerződések lényegéhez tartozik, hogy legalább az egyik fél magát valaminek teljesítésére kötelezze, hogy legalább az egyik fél ígéretet tegyen s a másik azt elfogadja. Ha ez megtörtént, a két fél között szerződés jött létre; de ez nem mindig érvényesíthető peruton. A szerződések ezen szempontból tekintve, két csoportra oszlanak, melyek egyike a per útján érvényesíthető — obligationes civiles — másika a per útján érvényesíthető szerződéseket, illetve kötelmeket — obligationes naturalis — foglalja magában.

Annak oka, hogy bizonyos kötelmek per útján nem érvényesíthetők, lehet külső, nem a kötelelem alapjául szolgáló szerződésből folyó, vagy belső, magában a szerződésben rejlő.

A külső okot a szerződésre megkívánt alakiságok meg nem tartása, vagy az elévülés képezheti; pl. az írásbeli okmány kiállítása nélkül kötött ajándékozás az ajándékozottnak az osztrák jog szerint kötetet nem ad; a 30 éven át nem követelt tartozás be nem perelhető.

A belső ellenben a szerződésben rejlik. A szerződésben foglalt kötelezettség alapját két körülmény képezheti, akár magában állva, akár egymással kapcsolatban: a szerződésileg kötelezett személy szabad akarata, és szolgáltatásérti viszonzószolgáltatás. Ha pusztán a kötelezett szabad akarata, mindennemű ellenszolgáltatás kizárásával, képezi a kötelezettség alapját, teljesítését is a kötelezett szabad akarata kell bizni, mert többre mint akarata terjed, — ha csak más ok nem forog fen, — senkit sem lehet kötelezni; minek folytán a most jellemzett jogviszonyok — tekintve, hogy a per végcélja a végrehajtás, azaz a jogviszonynak a kötelezett akara elleni érvényesítése — per alapjául nem szolgálhatnak. *) Péld. A. igéri, hogy egy kizárólagos tulajdonát képező meghatározott dolgot meghatározott időben B.-nél letétbe helyezni fog. B. ezen ígéretet elfogadja. Kétségtelen, hogy a két fél között szerződés jött létre, de ép oly kétségtelen, hogy B. ezen szerződésben megszabott kötelezettség teljesítését A.-tól per útján a már kifejtett a szerződésben rejlő belső ok miatt nem követelheti. Csak kivételesen, ha a törvény világosan rendeli, érvényesíthetők ily szerződések is per útján.

A fogadásnál is a kötelezettség alapját pusztán a kötelezett szabad akarata képezi, miért is, tekintve hogy hazánkban semmiféle törvény az ellenkezőt ki nem mondja, a fogadás per útján nem érvényesíthető.

Ha azonban valaki ily naturalis obligatio alapján fenálló kötelezettséget teljesít, tekintve hogy saját akarata folytán a szolgáltatott dologra más valaki bizonyos jogot nyert, az ekkép keletkezett jogviszonyt meg nem semmisítheti, vagy más szóval, a szolgáltatott dolgot, mint tartozatlanul szolgáltatottat vissza nem követelheti.

Befejezésül még egy igen elfogadhatónak tetsző véleményt a fogadás jogi minősége iránt kell szemügyre venni.

Első pillanatra ugyanis úgy látszik, hogy a fogadás a feltételhez kötött szerződésekhez tartozik.

Feltétel valamely jövődő bizonytalan esemény, melynek bekövetkezésétől bizonyos jogügylet egészbeni vagy részbeni érvénye függ. A feltétel jogügyletének mellékes meghatározása s az magában feltétel nélkül is, anélkül, hogy jogi minőségéből kivetkőztetnék, megállhat. A fogadás pedig mihelyt az ismeretlen esemény, mely a feltételt képezhetné, elesik, jogi minőségét veszti, s a fogadásból két különálló ajándékozás lesz. Ha például A. B.-vel a holnapi időjárás iránt 10 frtban fogad, az ügylet az ismeretlen esemény elhagyásával csak abból áll, hogy A. ígér B.-nek 10 frtot, és B. ígér A.-nak 10 frtot, mi két ugyanazon időben tett, de egymástól különböző ajándékozás.

A fogadásnál előforduló ismeretlen esemény azonban nem

is bir a feltétel jogi jellegével. Feltétel — jogi értelemben — csak jövőben teljesülő bizonytalan esemény lehet; már befejezett vagy a jelenben véghezmenő esemény feltételt nem képezhet. A fogadásnál pedig az ismeretlen esemény már befejezett lehet, elegendő, ha a fogadó felek azt nem ismerik. Így lehet — ha mindkét fél előtt ismeretlen — a tegnapi, a jelenlegi, vagy holnapi időjárás minősége iránt érvényesen fogadni, dacára annak, hogy a két első esetben az ismeretlen esemény bekövetkezése nincs a jövőbe helyezve.

Világos tehát, hogy a fogadást a feltételes szerződésekhez sorolni nem lehet.

Elbírálása per esetén csak a kifejtett általános elvek szerint történhetik, melyek alapján a fogadást per útján nem érvényesíthetőnek lehet és kell mondani.

NÉMETH PÉTER,
kir. táblai joggyakornok.

K ü l ö n f é l é k.

(Értesítvény) a negyedik magyar jogászggyűlés tagjai számára a bécsi világkiállításához rendezett külön vonat és ezzel kapcsolatos külön kedvezmények tárgyában. Hogy a negyedik magyar jogászggyűlés tagjai és hozzátartozóiknak a bécsi világkiállítás látogatása olcsó menetjegyek, lakások és más-nemű kedvezmények által megkönnyíttessék, a magyar jogászggyűlés rendező bizottsága érintkezésbe tette magát a bécsi utazás közvetítésére felállított egyik kiváló vállalattal és ettől a jogászggyűlési tagok számára következő kedvezményeket nyerte: 1873. évi június 6-án este 10 óra és 10 perczkor az osztrák államvaspálya pesti állomásától egy külön vonat indul, melyhez minden tag, úgy maga, mint hozzátartozói részére egy-egy 14 napra Bécsbe és visszamenetelre érvényes II. osztályu jegyet 12 ft 10 krért kap az indóház pénztáránál. A visszamenetel 14 napon belől minden egyes résztvevő által egyenkint is tetszése szerinti bármely személyvonattal (kivéve a gyorsvonatot) ugyanazon osztályban történhetik. Szabad mátha 50 font. Továbbá a tagok és hozzátartozóik részére lakás-szelvénykönyvek 4 és 8 napi bécsi tartózkodásra adatnak ki, melyek következő kedvezményeket nyújtanak.

Szelvénykönyvek 4 napra: 1. Utalvány egy bécsi lakásra, érvényes négy napra. 2. Két darab szelvény kétszeri bemenetre a világkiállításba. 3. Egy darab szelvény a nemzetközi műkiállítás egyszeri látogatására. 4. Egy darab szelvény az udvari kocsitár, istállók és fegyvergyűjtemény látogatására. 5. Az egyetemes utikalauz 1 példánya, 6 db kedvezményes szelvény-nyel 2 ft o. értékben. Egy ily szelvénykönyv ára: egy személyre 15 ft, két személyre 22 ft, három személyre 29 ft.

Szelvénykönyvek 8 napra: 1. Utalvány egy bécsi lakásra nyolcz napra érvényes. 2. 7 db szelvény a világkiállítás hétszeri látogatására. 3. 1 db szelvény a nemzetközi műkiállítás egyszeri látogatására. 4. 1 db szelvény az udvari kocsitár, istállók és fegyvergyűjtemény egyszeri látogatására. 5. 1 db szelvény egyszeri kirándulásra Laxenburgba. 6. 1 db szelvény egyszeri kirándulásra Semmeringre. 7. 1 egyetemes uti kalauz 46 db kedvezményes szelvény-nyel 20 ft értékben. 8. Bécs tervrajza. 9. 1 db szelvény egyszeri közös ebédhez az elsass-lotharingiai parasztháznál (a világkiállítási helyiségekben). Egy ily szelvénykönyv ára 8 napra: egy személyre 48 ft, két személyre 78 ft, három személyre 108 ft. Azon tagok, kik ezen kedvezmények mellett a világkiállítás látogatásában részt venni szándékoznak, kéretnek magukat a jogászggyűlés központi irodájában (uri-utca 8. sz. I. em.) idejekorán előjegyeztetni, hol a fenti szelvénykönyvek kiszolgáltattak, és mindennemű értesítések adatnak.

Kelt Budapesten, 1873. évi május 29.

Dr. Siegmund Vilmos,
a magyar jogászggyűlés állandó
bizottságának titkára.

*) Az akarat a teljesítésre csak maga teljesítés által tüntethető ki, míg tehát az nem történik, ily akaratra következtetni nem lehet, ha pedig már történt, perlekedésre szükség nincs.

 Lapunk ez évi folyamából teljes számú példányokkal még szolgálhatunk.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgynlés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj: -
Félévre: 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — A házassági vagyonjog Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály, egyetemi tanár urtól. — Produktív örök. Dr. Széle Andor, jogtanár urtól. — Az örökösödési eljárás. Szarka László, kir. járásbíró urtól. — A steini 6- és új fegyintézet Alsó-Ausztriában. Tautfer Emil, orsz. fegyintézet igazgató urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok. — Törvényjavaslat.

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

A kereskedelmi könyvek képezik a negyedik czim tartalmát. A javaslat nagyjában e tárgyra nézve a német kereskedelmi törvénykönyv szabványaihoz simul a nélkül azonban, hogy azokat egészen elfogadná, sőt több tekintetben lényeges elvi eltéréseket tüntet fel. A leglényegesebb elvi eltérés abban áll, hogy míg a német kereskedelmi törvénykönyv a kereskedőnek kötelelességgé teszi a törvény által előszabott módon és alakszerűségek megtartása mellett a könyvek vezetését, addig a javaslat bizonyos alakszerűségek megtartását csak azon kereskedőktől követel, kik könyveiknek a törvény által előírt bizonyító erőt kívánják tulajdoníttatni.

A német kereskedelmi könyv szerint: minden kereskedőnek kötelelességében áll könyveket vezetni, melyből ügyletei és vagyoni állapota teljesen felismerhető legyen. (28. cz.) — A könyvek bekötöttek legyenek és minden könyv egyes lapjai folyó számmal láttassanak el. (32. cz.) — A tervezet szerint „a kereskedők kötelesek könyveket olyképp vezetni, hogy azok ügyleteiket s vagyoni állapotukat teljesen feltüntessék. Azonfelül, ha könyveiknek a 35. cikkben szabályzott bizonyító erőt kívánják tulajdoníttatni, kötelesek bekötött, laponként folyó számmal ellátott és átfűzött könyveket használni.”

Mi vezette a tervezet készítőjét ezen egyedül általa ismert s meghonosíttatni szándékolt elvre, hogy kereskedelmi könyvek vezetését ugyan kötelelességgel megtagadja, de a könyvek hitelességét emelő alakszerűségeket csak azon könyveknél kíván, melyeknek tulajdonosai a törvény által kilátásba helyezett bizonyítót akarják könyveik számára megszerezni: annál kevésbé tudjuk felfogni, miután a szerző az indokolásban ezen eltérést még csak nem is említi fel. Magát az elvet tökéletesen elhibázottnak tartjuk. A könyvek vezetése, és pedig rendszeres, szabályszeres vezetése kétségtől elvonó magára a könyvvezetőre nézve is, mert a bizonyítás oly módozatát nyújtja ezen különben magánjellegű okiratoknak, melyet a magánjog s a peres eljárás általános szabályai szerint a könyveket nem illetné. De a könyvvezetés nemcsak előny, hanem teher is; a törvény szelme s maga a tervezet számos cikke a könyvvezetés által nem pusztán a könyvvezető kereskedőt kívánja előnyökkel halmozni, hanem a közérdek s a kereskedővel üzleti viszonyban állókat is akarja védeni, ezek számára is kíván előnyöket nyújtani. Ha tehát a törvény ily

szándékkal rendeli a könyvek vezetését, úgy nem elég egyedül azt mondani a könyvek akképp vezetendők, hogy azokból a kereskedelmi üzlet vagyoni állapota teljesen felismerhető legyen, hanem igen czélszerű egyúttal a törvény által oly alakszerűségeket is felállítani, melyek a kereskedelmi könyvek rendes vezetésére mintegy kényszerítik a kereskedőt. Ily alakszerűségek pedig azok, melyeket a tervezet csak a bizonyító erővel ellátandó könyvek számára rendel, jelesül, hogy bekötve legyenek, hogy lapjaik folyó számmal láttassanak el, hogy zsinórral átfűzöttek legyenek; — de ily alakszerűségek egyúttal azok, melyeket a német kereskedelmi törvénykönyv 32. cikkének utolsó bekezdése említ, s melyek szerint a könyvekben hézagok nem hagyandók, az eredeti bevezetések kitörlések által vagy más módon olvasatlanokká nem teendők, vakarások elő nem fordulhatnak, és változások meg nem engedtetnek, melyek kétséget hagynának az iránt, vajjon az eredeti bevezetésnél vagy később tettettek-e. — A tervezet mindezen rendelkezéseket csak a könyvek bizonyító erejénél veszi tekintetbe; habár kétséget sem szenved, hogy a könyvek rendes vezetésénél ezen alakszerűségeket fel kell tételezni. Ez okoknál fogva az eltérést igazoltnak nem találjuk, sőt miután a könyvek rendes vezetésének fogalmát bizonyos tekintetben homályossá teszi, a német kereskedelmi törvénykönyv szövegét egyszerűen átvevőnek találjuk.

Áttérve a czim egyes cikkeire, a 29. cikk első bekezdése mindenekelőtt szabadságot ad a kereskedőnek a „szokásos könyvezés bármily módját” használni. Ezen engedmény, melyet a német kereskedelmi törvény nem ismer nem czélszerű, nemcsak azért mert a szokásos szónak tulajdonkép itt nincs jelentősége, hanem azért is, mert kizár minden haladást a könyvvitelben, újítások nem tehetők, mert azok nem szokásosak. E cikknek második kikezdése pedig az általunk említett elvi eltérést tartalmazza és csak a bizonyító erővel felruházandó könyveknél kíván alakszerűségeket.

A 30—33-ik cikkek irányi módosításon és szabatosabb szövegezésen kívül tökéletesen megfelelnek a német kereskedelmi törvénykönyv illető cikkeinek.

A 34. cikkben, mely a kereskedelmi könyveknek az utolsó bejegyzés után bizonyos ideig leendő eltételét és megőrzését rendeli, a tervezet eltér az időre nézve a kereskedelmi törvénytől, a mennyiben 10 év helyett csak öt évet rendel, azon tökéletesen helyes elvből indulván ki, hogy a kereskedelmi üzletek lebonyolítása a dolog természeténél fogva rövid idő alatt történik s így a könyveknek hosszabb eltétele nem szükséges.

A 35. cikk több eltérést foglal magában; így a kereskedelmi könyveknek bizonyító erőt csak „bejegyzett” kereskedő könyveinek tulajdonit, s ez által kívánja a bejegyzés elmulasztását a különben rendelt fenyítéken felül, még magánjogi hátránnyal is sújtani; a tervezet ezen felfogása ellen nem lehet kifogást tenni. — Eltér továbbá a tekintetben, hogy a könyvek bizonyító erejét kereskedelmi ügyletekből eredő perekben és pedig azon megszorítás nélkül engedi, mely a német ker. törvénykönyv tesz, s mely szerint csak kereskedők közt alkalmazandó a könyvekkel való bizonyítás. Egyébiránt a német kereskedelmi törvénykönyv elvileg nincs ellene ezen tágabb felfogásnak, miután az egyes országos törvényekre bizza annak meghatározását, vajjon és mennyiben alkalmazható a könyvekkel való bizonyítás nem kereskedők ellenében is. — Egy további eltérés végül a cikknek második kikezdése, mely a könyvek bizonyító erejét a peressé vált bejegyzés keltétől számítandó öt évi időtartamra szorítja; a német kereskedelmi törvénykönyv ez iránt nem foglal intézkedést, és részünkről sem látjuk át annak szükségét, és még kevésbbé fogadhatjuk el azon indokolást, hogy ez intézkedés a törvény azon intézkedésének felelne meg, mely a könyvek megőrzését öt évre szabja. A kereskedőnek kötelességében áll a könyveket öt éven át megőrizni, de tovább is őrizheti meg, és rendesen vezetett üzletek tényleg tovább meg is fogják őrizni azokat; mi oknál fogva kellene tehát az öt éven tovább megőrzött és meglevő könyvektől a bizonyító erőt elvenni? változik, csökkenik vagy elenyészik-e a könyvekbe vezetett adatok hitelessége évek multával? Ezt alig lehetne állítani s ennél fogva ezen intézkedést egészen feleslegesnek tartjuk.

Lényeges eltérést találunk ismét a 38. cikkben. Így a tervezet szerint: az ki ellen a könyvek bizonyítékul használtatnak követelheti, hogy azok a per folyamában eredetben felmutattassanak. A német kereskedelmi törvény szerint pedig a per folyamában a bíró egyik fél indítványa folytán az ellenfél kereskedelmi könyveinek felmutatását rendelheti el. Itt tehát két irányban nagyhorderejű különbség mutatkozik. Egy részt megszorítja a könyvek bizonyító erejének alkalmazását, mert csak a könyvvezető mellett engedi a bizonyítást, és nem ad jogot a perben állónak arra, hogy állítását az ellenfél könyveinek követelhető előmutatása folytán és az abból merithető adatok által bizonyithassa; pedig a német kereskedelmi törvénykönyv ezt világosan rendeli; — de másrészt a könyvek eredetben felmutatását nem a bíró belátásától, hanem egyszerűen a fél követelésétől teszi függővé. A tervezet indokaiban ezen lényeges eltérések egyetlen egy szóval sincsenek említve, s így a szerző intentióit a két fontos körülmény iránt még csak sejdíteni sem tudjuk. Részünkről határozottan a német kereskedelmi törvénykönyv álláspontját fogadjuk el; mert a kereskedelmi könyveket nem tekintjük csak a kereskedő egyszerű és önkényesen bevezetett feljegyzéseinek tárául, hanem tekintjük oly könyvekkül, melyekbe minden mi a kereskedelmi üzletben előfordul törvény szerint bevezetendő. E bevezetések nem egyedül a végből történnek, hogy a kereskedő magát tájékozhassa, hanem a végből, hogy a közhatóság bizonyos esetekben a könyvekből tudhassa meg rendesen vezetettek-e a kereskedelmi üzletek; ennél fogva csőd esetén a kereskedelmi könyvek megvizsgálásából mondja ki a törvényszék a bukás vétkességét. Ebből folyólag csak egészen természetes, hogy a bíróság mindazon esetben, melybe valamely tényálladék iránt tisztába nem jöhet, s melyben a panaszló fél bebizonyítja, hogy oly természetű, miszerint az ellenfél kereskedelmi könyveiben feljegyezve kell lennie, a kereskedelmi könyveknek

előmutatását elrendelheti, s így a kereskedelmi könyveket a könyvet vezető kereskedő ellenében is bizonyító erővel ruházhatja fel.

A most említett elvnek következetes keresztülvitele folytán származott a 38. cikk többi rendelkezéseinek eltérése. A tervezet szerint ugyanis: „ha a felmutatás megtagadatik a könyvek mint bizonyíték birói figyelembe nem vétethetnék” holott a német kereskedelmi törvénykönyv szerint „ha a felmutatás be nem következik, a felmutatást megtagadó fél kárára a könyveknek állított tartalma valónak tekintetik.” A tervezet ezenkívül még a másik eshetőség iránt is intézkedik s ki mondja hogy ha a könyvek felmutatására kitűzött határnapon az, ki a felmutatást kérte meg nem jelenik, a megtámadott tételek valóknak tekintendők; ezen eshetőség iránt a német kereskedelmi törvénykönyv egészen indokoltan már azért sem intézkedik, mert általában a könyvek bizonyítékul való elfogadását a bíró belátására bizza.

A tervezet 40. cikke szerint „a kereskedelmi könyvek általi bizonyítás és ellenbizonyítás idejét és alak-szerűségeit a peres eljárás határozza meg.” Ez iránt a német kereskedelmi törvénykönyv nem intézkedik, és nem is szükséges az intézkedés, miután csak anyagi jogelvek valók a kereskedelmi törvénykönyvbe s az alaki jog követelményei is legfeljebb annyiban vehetők fel, mennyiben az anyagi jog elv szükségképi folyamánai gyanánt tűnnek fel.

A kereskedelmi könyvekről szóló többi szakaszok a német szövegtől nem térnek el.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

A házassági vagyonjog Magyarországon.

(Vége.)

XII.

Házassági szerződések.

Házassági szerződések azok, melyek a házassági egybekelés tekintetéből, a hitvesek vagyoni viszonyaira nézve köttenek.

Tárgyát leginkább a hozomány, vagyontársaság, illetőleg közszerzemény, hitbér, a tulajdonilag birtokos az ősi jószágokról, és az utolsó birtokos az adományi javakról szabadon nem rendelkezhetett, nem igen nyílt alkalom, de nem is igen volt rá szükség; mert a magyar törvények a házastársak közt legtöbbször előforduló vagyoni jogi érdekekről eléggé kimerítően intézkedtek. Elannyira, hogy még hazai jogunk mai állása szerint is, főleg csak oly esetben lehet értelme ily egyezményeknek, midőn valamelyik hitves özvegyi jutalmat, illetőleg egyenes vagy viszonyos hitbért óhajt magának biztosítani, — egyebekben szerződni még ma is fölöslegesnek látszik.

I. A házassági szerződések hazai törvényeinkben világosan nem említetnek ugyan, de tiltva sincsenek; mint ezt a döntvények és tapasztalás — különösen a polgárok és zsidók házasságainál — kétségbenvonhatlan módon bizonyítja.

Az ily egyezmények kötése nálunk az előtt, abban az időben tudniillik, midőn még az ősiség és adományi rendszer érvényben állott, midőn tehát az időszerű birtokos az ősi jószágról, és az utolsó birtokos az adományi javakról szabadon nem rendelkezhetett, nem igen nyílt alkalom, de nem is igen volt rá szükség; mert a magyar törvények a házastársak közt legtöbbször előforduló vagyoni jogi érdekekről eléggé kimerítően intézkedtek. Elannyira, hogy még hazai jogunk mai állása szerint is, főleg csak oly esetben lehet értelme ily egyezményeknek, midőn valamelyik hitves özvegyi jutalmat, illetőleg egyenes vagy viszonyos hitbért óhajt magának biztosítani, — egyebekben szerződni még ma is fölöslegesnek látszik.

Magyarország kezdettől fogva mindig kitűnő lovas-
giassággal viseltetett a nőnem iránt; tiszteletreméltó

állást vivott ki részére törvényeiben; férje házában nemcsak személyileg, de vagyoniilag is különös pártfogásban részesült mindig, s ezek folytán oly anyagi előnyt nyert, milyent a legkedvezőbb házassági szerződések sem eszközölhettek, s a mely miatt nem is ok nélkül nevezi hazánkat egy külföldi író az „özvegyek paradicsomkertjé”-nek.

Ha egyszer a szívek találkoztak, ha az ajkak kölcsönösen kifejezték a birhatás forró vágyát, s ha a tartós egyesülés minden lehető akadályai elhárítottak, s ha végre a komoly és elhatározó ígéret, a szóbeli meg egyezés is már bekövetkezett: ily esetekben még házassági szerződéseket is kötni, — a magyar nemzeti jellem az egymás iránti hű szerelem és hő ragaszkodás nyílt sérelmének, egyenes feldulójának s oly cselekvénynek, illetőleg bűnnek tartotta, mely egyrészt a tiszta ártatlanságon és erkölcsiségen alapuló női méltóságot, másrészt pedig a komoly férfias büszkeséget a legérzékenyebb oldalon támadta volna meg.

A házassági szerződéseket úgy fogták fel ősapáink, mint a házasságkötés egyenes akadályait, melyeket inkább elhárítani, mint szaporítani van hivatva a törvényhozás. A szerelem nem árucikk, melyet dobra ütni, vagy alku és szerződés tárgyává lehetne tenni. Nyomorult csók az — mondják az eszmékért, a szép, nemes és magasztosért inkább lelkesülő, s éppen azért magukat boldogabbaknak is érző jó öregeink — melyért fizetni kell; de nyomorultabb azon ember, ki lelkét s szívértelmeit vagyonért adja el; s még ennél is nyomorultabb, ki a pénzen vásárolt hajlammal is megelégszik!

II. Mint az előadottakból is kitetszik, hazai jogunk szerint a házastársak közötti vagyonviszonyokat, az érdekek nélkül eljáró és mindenkit egyaránt kötelező törvényhozás rendezi, — és pedig terjedelmesen, elég kimerítő részletességgel, úgy a fő, mint a mellék kérdésekre nézve. — Ez okozza, hogy a házassági szerződések tulnyomósággal nálunk sohasem bírván, mindig csak mellék intézvények maradtak; és törvényhozási rendezés önálló alapjául soha sem tekintettek; — miért is azoknak, mint a házassággal egybefüggő mellék intézvényeknek tárgyalása nem annyira kötelmi jogba, mint sokkal inkább a családi jog köréhez tartozik.

A házassági szerződések tekintetében hazai jogunk régi álláspontja most sem változott ugyan meg: mindamellett ujabbán sokkal többször előfordulnak azok, mint előbb, — vagy azért, hogy a hitvesek azok által a törvénynek a házassági vagyonjogra vonatkozó intézkedéseit közelebről meghatározzák; vagy pedig azért, hogy ez intézkedéseken kölcsönös egyezkedés útján tüzetesebb változtatást eszközöljenek.

Hogy házassági szerződések ujabb időkben gyakrabban köttenek és nagyobb fontossággal kezdenek birni: az főleg három körülménynek tulajdonítható. Az egyik az ösiség jogi hatásának megszüntetése, minek folytán a tulajdonos nemcsak szerzeményi, hanem öröklött vagyonáról is egyenlő szabadsággal rendelkezhetvén, a hitvesek kölcsönös egyezkedésének most már sokkal tágasabb tere van. A másik a Magyarországon is hosszabb ideig érvényben álló ausztriai polgári törvénykönyv, mely a házassági egyezvényeket önállóan rendezvén, és annak a hitvesek vagyoni viszonyaira tulnyomó jelentőséget tulajdonítván, lassanként hazánkfiait is hozzászoktatta azok kötéséhez, — bármennyire idegenkedett is kezdetben azoktól az emelkedett ösnemzeti erkölcs. A harmadik körülmény pedig a mai kor anyagelvies iránya, illetőleg társadalmi és gazdasági viszonyaink új alakulása, mely tapasztalatszerűleg azon gondolatot ébreszti fel, hogy a megváltozott idők

szükségei szerint talán mégis jobb a hitvesek vagyoni viszonyait már-már nemcsak magasztos erkölcsi s mintegy poeticus hivatásuk szerint, hanem legalább bizonyos mérvig prosaicus jogügyi minőségükhöz képest is szabályozni.

Ezen, mindenesetre sülyedést tanúsító gondolat eredményezi aztán, hogy jelenleg mindinkább többen eltérnek ősünk lovagias felfogásától és mindinkább többen kezdenek azon eszmével megbarátkozni, miszerint a törvényhozásnak nem feladata a házassági vagyonjogot szabályozni; ez csakis a hitvesek akaratnyilvánításában lelheti indokoltóságát. Annál is inkább, mert szerintök el nem hihető, hogy az osztó igazság mezején oly romanticus tényezőknek, milyen a lovagias érzület és a magasztos erkölcsiség, nagy hasznát vehessük.

XIII.

A házassági szerződések szabályozása.

Ha a hitvesek egymás vagyonviszonyai fölött házassági szerződést akarnak kötni: nem okvetlen szükség, hogy azt az egybekelés előtt vagy annak létrejöttékor azonnal elkészítsék; — megtörténhetik az későbbben is. Ha már azonban egyszer létrejött, azt az egyik házastól a másik beleegyezése nélkül egyoldalulag sem meg nem változtathatja, sem meg nem szüntetheti.

A házassági szerződések is: a) a kötelmi jog általános tanai, és b) azon törvények szerint ítélendők meg, melyeknek uralma alatt keletkeztek. Megkiváratik tehát személyi tekintetben: a cselekvőképesség; tárgyi tekintetben: a teljesítés lehetősége; akarat nyilvánítási tekintetben pedig: annak szóbeli, vagy írásbeli komoly, világos és határozott volta.

Azon házassági szerződéseket, melyek az ausztriai törvények uralma alatt (1853. máj. 1-től 1861. jul. 23-ig) keletkeztek, annak elvei szerint; azokat ellenben, a melyek korábban vagy később létesültek, a magyar magánjogi törvények, rendeletek és szokás szerint kell bírálat alá venni.

Ezekhez képest:

a) Ha az egyik vagy másik hitves vagyona fölött csőd üt ki: a házassági szerződések, a mennyiben azok 15 nappal a csődnitítás előtt keletkeztek, változatlanul, teljes épégükben maradnak, s az ezeken alapuló követelések, vagy tartozások a bukott cselekvő, illetőleg szenvedő állapotába beszámítandók.¹⁾

Ha a házassági szerződés vagyonközösséget állapított meg: csőd kiütése folytán a közös vagyon ép úgy feloszlik, mint halálesetében.²⁾

Kereskedőknél azonban a hitelezőkkel szemközt csak úgy van érvénye csőd esetében a házassági szerződésnek, ha ez annak idején az illető királyi törvényszék előtt bejegyeztetett.³⁾

b) Önként ágy és asztaltól elválás esetén, mindön t. i. a hitvesek kölcsönösen abban egyeznek meg, hogy különválva éljenek: az iránt is meg kell állapodniok; hogy a házassági szerződést akarják-e fentartani, vagy megváltoztatni, s ez utóbbit hogyan és milyen móddal?⁴⁾ Megállapodás hiányában a házassági szerző-

¹⁾ 1840. 22. tcz. 32. §.

²⁾ U. o. 41. 42. §§.; 1844. márcz. 20 — 1124. váltófelt. és 1843. márcz. 4 — 295, valamint aug. 24 — 129. hétsz. (Császári Csődtörv. 105. lapon.)

³⁾ 1840. 16. tcz. 9. §.; 1840. 17. tcz. 10. §.; 1871. 31. tcz. 27. §.

⁴⁾ 1786. évi protestáns házassági pátens 50. §.; 1791. 26.; 1863. nov. 2. kir. rendelet 21. §. a zsidók házasságára nézve.

dések megszüntetnek vélelmeztenek; azonban ujalagos egyesülés esetén ujalag visszanyerik érvényüket.¹⁾

c) Ha az elválást egyik vagy másik fél vonakodása ellenére a bíróságnak kell ítélet által elrendelni ez esetben az elhatározás hulcsa azon körülménytől függ, hogy melyik fél a vétkes, vagy nem vétkes?

Ha egyik fél sem oka az elválásnak, p. o. ha az veszélyes, vagy ragályos testi baj miatt lettszükségessé; a bíró a házassági szerződéseket megszünteti, kivéven, ha egyezség által másképp intéztetik el a kérdés; — ugyanez áll akkor is, ha mindenik fél oka az elválásnak. Ha ellenben csak az egyik fél vétkes, ez esetben az ártatlan hitves jogosan követelheti a házassági szerződéseknek akár fennmaradását, akár megszüntetését, mert a vétlen félnek mind szerződési, mind pedig, — ha az idő elkövetkezett, — örökösödési joga épségben marad.

d) Ha a házassági kötelék felbontása, mindkét fél kívánatára halálos gyűlölség, vagy legyőzhetlen ellenszenv miatt megengedtetik, ellenkező egyezvény hiányában a házassági szerződések mindkét félre nézve elenyésznek.²⁾ Ha a kötelék felbontása ítélet által rendeltetik el, akkor a vétlen házastársat nemcsak teljes elégtétel, hanem az elválás időpontjától kezdve mindaz illeti, ami számára a házassági szerződésben túlélés esetére kikötetett.³⁾

A házasságtörésben bűnös nő hozományát, jegyajándékait⁴⁾ és a közszerzeménynek⁵⁾ eső részét követelheti ugyan, de törvényes hitbérét elveszti,⁶⁾ míg azonban ha a férj a vétkes, elvált neje az említettek kivül, tőle még tartást is követelhet.⁷⁾ A dolog természetéből következik, hogy a gyermekek iránti gondoskodás a szükséges intézkedés egyik legfőbbikét teszi. Rendes körülmények közt (ceteris paribus) a fiuk az apa, a leányok pedig az anya gondjai alá bizandók.⁸⁾

e) Ha a hitvesek közt, akár a személyt, akár az egybekelési megegyezést, akár pedig a házasság megkötési módját illető bontó akadály forog fen, és e miatt a házasság hivatalból, vagy az egyik hitves föllépése folytán érvénytelennek nyilvánítatik, megszűnnek a házassági szerződések is, mert ezek érvényes házasságot föltételeznek, s csak ilyenre alapíthatók. Ily esetben a vagyon, a mennyiben még természetben meg van, az előbbi állapotba esik vissza, és mind személyi, mind dologi tekintetben az képzeltek, mintha házasság nem is kötöttetett volna.

Azonban a vétkes az ártatlan felet kármentesíteni köteles. Vétkes fél az, ki előtt a házassági bontó akadály ismeretes volt, de azt mégis tudva és akarva elhallgatta. Ha ellenben az akadály, mely miatt a házasság érvénytelennek nyilvánított, egyik fél előtt sem volt tudva; úgy nem különben, ha az mindkét fél előtt tudva volt, — kárpótlásnak nincsen helye. A kárpótlás kötelezettsége mindig a vétkest terheli, s a vétlen fél javára szolgál.⁹⁾

Megjegyzendő, hogy ha ily elválás, kötelék felbontás, vagy érvénytelenítés per útján történik, és ez alkalmal vitás kérdések támadnak, a vagyon elkülönzése, a gyermekek tartása, és egyéb kölcsönös követelések

iránt, ezeket az eljáró bíró, a mennyire lehet a felek közt megkísérlődő egyezséggel tisztába hozni, vagy illetőleg ennek sikertelensége esetén formasierü ítélet által eldönteni köteles.¹⁾

HERCZEGH MIHÁLY,
egyetemi tanár.

Productív erők.

(Folytatás.)

Mindenekelőtt anyagi szempontból tekintve a munkát, ez a productionnak cselekvő tényezője, mint az angol antimercantilista Petty megjegyzi: a munka nemzője és cselekvő principje — atyja — a vagyonnak, míg a föld és természet annak anyja. És valóban kétségtelen, hogy a külvilágot csak a munka által vagyunk képesek hasznunkra fordítani, annak anyagain szaporítani, fentartani és szükségleteink kielégítésére alkalmasabbakká tenni, mint ezen mozzanatot még alább a főmunkaágnál elemezzük; méltán nevezi tehát Schmitthener a munkát azon varázsvesszőnek, melynek ütése a természet kincsei feltárulnak; és gr. Széchenyi I. azon eszköznek, mely gazdaggá tehet és anyagilag erősekké fejleszthet. (Kautz: Nemz. gazd. Eszmék. stb.)

Ha a munkát továbbá szellemi és erkölcsi oldalról tekintjük: azon meggyőződésre jutunk, miszerint az az emberi szellemnek értelmi hatalmát megállapítván és fentartván, a szellemi és erkölcsi tökélyesedésnek forrását, valamint a társadalomban a családi élet tisztaságának és a törvény tiszteletének alapját képezi; ellentétben a tétlen restséggel, mely annyi baj kútfeje, nemes önértet és öntevékenységet táplálva biztosít. Szépen mondja erre vonatkozólag Stein: „Sie ist (t. i. a munka) dadurch der Quell aller Entwicklung der Menschheit; denn sie ist ewig dieselbe wie das persönliche Wesen des Menschen, aber ewig zugleich eine neue, wie das Bedürfniss und der Stoff.“

Állami tekintetben a munka szerepe főleg azon kapocs biztosításában rejlik, mely által a nemzetek egyrészt a területi vagy nemzetközi munkamegosztás alapján — miről alább részletesen — a békés és szabad forgalom, főleg az activ kereskedésben összetartatnak, másrészt pedig a munkásság által összes anyagi és szellemi erejüket kifejthetik.

A mi végre a munkának az egész emberiségre kiható természetét és szerepét illeti, az nem kizárólag pusztán eszköz gyanánt, hanem mint czél és nagybecsű áldás méltánylandó; miután „a munka egyáltalában társadalmi szükségesség.“ (Kautz) az emberiség közös törvényszabálya, (Garnier) mely alól senki sem vonhatja ki magát, mivel mint Széchenyi mondja: „a Teremtő minden szépet és nagyot csak munkára és fáradság által enged elérnünk.“ (Kautz: Nemz. gazd. Eszmék. stb.)

II. A munkaerő és erély tényezői: a népesség kedvező viszonya, physikai, értelmi és erkölcsi minősége, továbbá hajlamai, sajátosságai s végre a munka ügyessége.

Hogy a népességnek kedvező viszonylagos nagysága kellő arányban az élelmi szerekkel mennyiben alapja a nemzet munkaerejének: kitünik onnét, ha figyelembe vesszük, miszerint a népesség kedvező viszonya szolgáltatja biztosan a munkás kezeket és gondolkozó főket, melyek a termelésnek különböző alább ismertető ágai és formáiban találnak hasznos foglalkozást és tért, ha tekintetbe vesszük, hogy a physikai, értelmi s erkölcsi, népességi viszonyok a népesség létszámán alapulnak, melyeknek munka tekintetében fontossága a következők által ismerhető fel.

A physikai minőségre vonatkozólag: a) az életmód és táplálkozás hat a munkaerőre, melyet közvetve az éghajlat is, mint fenebb kifejtők, meghatároz, az élelmi szereknek kisebb vagy nagyobb mennyiségét kívánván meg; b) a különböző nem és kor; az első illetőleg az izomerő nagyobb lévén a férfi mint a nőnemben, ez inkább a családi életben ennek ellátására, a férfi pedig a nehezebb munkák teljesítésére a társadalmi közéletben van hivatva és utalva. Ennélfogva a nők emancipációjának, nem tekintve annak jogi és politikai oldalát, tudományunkban csak azon értelmű lehet, hogy több nemzetgazdaságilag helyeseltető foglalkozásra képesítettven, valamint a

¹⁾ Prot. házass. pátens 53. §.

²⁾ U. o. 57. §.; 1863. nov. 2—24. §.

³⁾ Protest. hpat. 55—59. §§.

⁴⁾ Hk. I.: 100. és 105.

⁵⁾ Hk. I.: 48. és III.: 29., és 1840.: 8. tcz. 8. §.

⁶⁾ Hk. I.: 105.

⁷⁾ Hk. I.: 29, 30, 67, 98.

⁸⁾ 1872. decz. 19—9409. legf. ítel. (Themis melléklete Curiai hat. 22. lap).

⁹⁾ Protest. ház. pátens. 48. §.

⁵⁾ Protest. házass. pátens. 50, 59. §§. 1863. nov. 2. kir. rendl. 21. §.

megszerzett képzettség érvényesítésére a társadalomban több alkalom és nagyobb tér engedtetvén, minél önállóbban és biztonságban eszközöljék fentartásukat, anyagi és szellemi rendelkezéseket, nehogy különben a nyomornak vagy bűnnek essenek áldozataiul. Annak igazolására, hogy a két nem kézi munkáereje különböző, és hogy mint egy szakember mondja, a férfi és nőnek ereje a 30-ik évben úgy aránylik egymáshoz, mint 9 : 5-höz; szolgáljon az adat, mely szerint a vármegyét szövőgyáraiban 1862. évben 40,226 férfi mellett 50,585 nő foglalkozott, holott ellenben a vasiparnál 123,000 férfi mellett csak 2500 nő találtatott (Schäffle). c) A mi végre e mozzanatnál a körkölönbséget illeti, e tekintetben legkedvezőbb, ha a munkások teljességében levők — a 25—45 évig — tekintélyesebb számot képviselnek, mert mint Schäffle mondja: „Haben die arbeitsfähigen Altersklassen einen grossen oder einen kleinen Antheil an der Volksgesammtzahl, so ist der Nahrungsstand Aller zusammen bald ein leichter, bald ein schwerer; denn nun werden bald Wenige von Vielen, bald Viele von Wenigen versorgt.“

Az értelmi műveltségnek hatása a munkás erélyére nézve a következők által méltatható. Ugyanis a szellem és értelem vezetéken a munkát, szükséges, hogy az ismeretek bizonyos mértéke még a legközönségesebb munkánál is meglegyen; e tekintetben jegyzi meg a félsocialista Sismondi: „Auch der gemeine Handarbeiter soll nicht zur Maschine werden. Jeder Spatenstich soll durch Verstand und Einsicht und das Bestreben, die Arbeit gut zu machen — *desir de réussir* — geleitet werden.“ (Kosgarten). Annál inkább nélkülözhetlen az értelmiség magasabb foka a nemzeti munkanemek bármelyikénél, hol már a tudományok bizonyos körének ismerete feltételeztetik, p. o. a műiparban a mennyiségtan és technika. Ennélfogva igen nagyfontosságú az egész közoktatási ügynek szerzése és állapota, valamint ezzel együtt az erkölcsi vallási viszonyok minősége, miután ezen tényezők biztosíthatják az általános és szakműveltség mellett a becsületességet, bizalmat, rendszeret, önmegtartóztatást stb.

Tekintve a munkás hajlamát, kétségtelen, hogy ezen természetadomány munkaerejét szintén fokozza, sőt annak alapjául szolgál, melynek hiányában sokszor a siker is elmarad. Ez tapasztalható már a gyermekeknél, p. o. a festészet és zenében. „De hogy a gyermek hajlama mennyire erős s mily sokszor győzedelmeskedik a körülményeken és szükségén: tanusítja Faraday esete ki 21 éves koráig kereskedő és könyvkötő volt, és utóbb a legkitűnőbb physikussá lett.“ (Anyai Erd. Gerlóczy Gy. ért. a munkamegosztás). Hasonló hatásnak e tekintetben a nemzetek különböző sajátosságai is. „Munkaerélyre nézve egy nép sem mulja felül az angolt és északamerikait, pontosságra a németet és izlés dolgában a francziát.“ (Roscher) Ezekkel öllenkezőleg Schäffle így ír: „In welche Wüste hat der fatalistische Muselman die einseitige Cultur der Mittelländer verwandelt, während die Puritaner Englands und der Neuglandstaaten zum höchsten Reichthum im nordischen Klima emporgestiegen sind. Wo vor 200 Jahren kaum eine Million Indianer hauste, leben jetzt 39 Millionen Nordamerikaner, welche freilich halsüberkopf vorwärts gehen im glücklichen Wohlstand!“

A mi végre a munkaügyességben rejlő mozzanatot illeti, ez a köztapasztalat szerint igen nagy és meglepő p. o. mint Smith Ádám mondja: az üveggyárakban naponta egy gyakorlott üvegfuó 8—900 palackot fűj; a gombostű gyárban egy ügyes nő vagy gyermek naponként 14 ezer gombfejet rak fel. Hogy mind ezen ügyesség megszerzésének, mind a fentebb említett hajlamok kifejlődésének főfeltétele: a munkamegosztás; ez még e nagyfontosságú termelési feltétel elemzésénél alább leli igazolását; miért is e szakaszt azon megjegyzéssel zárom be, hogy az abban fejtetett és a munkaerőre beható viszonyok, feltételek s tényezők az általános kulturai és gazdasági műveltség magasabb fokán hatályosabbakká lesznek.

III. A munkakedv és ösztön feltételei: a munkás szükséglete, életcélja és kényelme; személy és tulajdon biztonsága; munkaszabadság és becsülés; végre a munkamegosztás.

A vezérigazságok közt kifejtett azon elv, hogy az ember tökélyesedő lény, és így szükségletei is a műveltség emelkedésével szaporodván, azokat fokozottabb igényeihez képest mind a jelenben biztosabban és egyenlőbben kielégíteni, mind a jövőben munkájának eredményéből földözni törekszik: egy oly nagy horderejű mozzanat, mely a munkaösztön tekintetében is különösen méltánylandó, miután a szükségletek nagysága és terjedelme nemcsak az anyagi, hanem a szellemi tevékenység hatá-

lyát is emeli az által, hogy azoknak kielégítését biztosítható erőfeszítést, szorgalmat és kedvet a dologtalansággal szemben és ennek elnyomására kifejti és fentartja. A szükségletek minősége legszorosabban összefügg valamely nemzet magasabb kényelmi igényeivel, melyek a nemzetgazdaságilag kedvező luxusnak a különböző néposztályokra való mennyiség és minősége szerinti jótékony elterjedésében nyilvánulnak, és a korszellem által meghatározott nemzeti életcél és törekvés által támogatva némileg a vagyoni élet irányára is kihatnak: „Religiöse Zeitalter bauen Dome, kriegerische Festungen. Die Druckerpresse dient der Frömmigkeit wie dem zweideutigen Liede“ etc. Schäffle szépen jegyezvén meg folytatólag az anyagi érdekeknek a szellemiekkel való összhangja tekintetében: „Wer daher das oekonomische Güterleben sittlich bessern will, muss die menschlichen Herzen bessern und diese sind schon verdorben, wenn jenes corrumpt wird!“

A munkakedv továbbá a munkás jutalmazásában, munkabérében és annak életcéljaira szabad felhasználásában birja egyik főbiztosítékát. Szükséges a jutalom azért, hogy általa a szükségek földözésének közegei megszerzessenek, de szabadsággal is kell annak mind személyi, mind vagyoni tekintetben párosulnia azért, mivel csak az első kellék eszközli a személyiségnek önzéltre megvalósulását, és a második a tulajdon intézménye által az anyagi javak feletti szabad rendelkezést; szóval a munkaösztön tartósan csak a személyiség elismerése és a tulajdonjog biztosítása mellett létezhetik. Ennélfogva minél magasabb fokra jut mind e két tényező, minél jobban meg van valósítva: annál nagyobb és hatályosabb a munkakedv; e szabályelvől lehet megfejtetni a munkára vonatkozólag a következő tüneményeket. Ugyanis: míg a patriarchális gazdaságban a földhöz kötött jobbágnak vagy rabszolgának munkabére a munkaurtól adott állandó tartási kötelezettségben, az utóbbira nézve személyiség és tulajdon nélkül állott: addig a legrosszabb munka tétetett átalok, mert érdekelttség hiányában hanyagul és sokszor az ur kárára dolgoztak, a kegyetlen bánásmódban gyarkori részesítés mellett minden magasabb értelmi és erkölcsi rugója a munkának náluk hiányozván. A bánásmódra azonban megjegyzendő, hogy az azon kor szellemében annyira nem rivott ki, mint azt jelenleg a humanitas szempontjából tekintjük. Így Hugo Grotius szerint: „Est autem servitus perfecta quae perpetuas operas debet, pro alimentis et alias quae vitae necessitas exigit: quae res si ita accipitur in terminis naturalibus nihil habet in se nimiae acerbitatis. Nam perpetua ista obligatio compensatur perpetua illa alimentorum certitudine, quam tamen non habent, qui diurnas operas locant.“ (Kosgarten.) Azonban felismertetvén az említett hibákban és abban rejlő rossz hatása a rabszolga munkának, hogy az a szabadok szemében a munkát lealacsonyítja, megvetés tárgyává teszi, mint az ókorban a polit. jogozott polgárok, a középs századokban a lovagok és ujabban az u. n. ültetvényesek — czukor-, gyapottermesztők — élete tanusítja: a rabszolgaság nemzetgazdasági okokon kívül a közérkölciség, főleg a kereszténység és a jog, igazság követelménye szerint is mindinkább megszüntetettik.

Hogy a robotban dolgozó jobbágy már jobb munkát teszen mint a rabszolga: az társadalmi jogi állásának ez utóbbival szemben tulajdonítható, és hogy a jobbágy öszehasonlítva a napszámosal és darab szerinti munkással, ezeknél még rosszabbul dolgozik: ez szintén amannak helyzetéből foly; minthogy a jobbágnak bére a föld használatában művelésnek köteleességében áll, míg az utóbbiaknál már szabadon kikötött időbér — napszám — vagy darabszerinti munkabér forog fen. Bármily előnyös legyen is ez utóbbi, még sem lehet azt czélezerüen mindig alkalmazni, jelesül: nem ott, hol folytonos szolgáltatáson alapuló munka szükséges, mint a tisztviselőknél, pl. bírák és orvosoknál, — sőt még a családoknál sem; továbbá ott, hol a sietés a munka jó sikerét veszélyezteteti, pl. a magvat könnyen hullató gabnanemek aratásánál; különben a tapasztalás bizonyítja, miszerint a napszám mellett leginkább a henyés és dologtalan munkások szoktak harcolni, így 1848-ki franczia, februári forradalomkor a párisi munkások a darab szerinti fizetés megszüntetését sürgették, és ezt néhány gyárban tényleg keresztül is vitték. Eredményül azt jegyezzük meg, hogy a darab szerinti fizetést csak ott lehet alkalmazni, hol a munka a szolgáltatások egyenlő láncolatára felosztható, pl. az iparcikkeknek a munkamegosztás alapján.

Legelőnyösebb azonban a meghatározott napszámmal — bizonyos időre — összekapcsolt nyerhányad — tantième — Commissionssystem — szerinti jutalmazás, mely főleg ott alkalmazható, hogy a munkás iránt nagy bizalom tanúsítandó, vagy a hol az egész vállalati termelés vezetésével levén megbizva,

ennek érdekeit leginkább előmozdithatja pl. az üzlet technicus oldalát vezető igazgató, hajóskapitány stb. Hogy pedig szabály szerint a munkás kizárólag a nyerhányadra nem lehet utasítva: Roscher azzal indokolja: „weil er zu arm ist ein Fehlschlagen oder auch nur eine längere Verspätung des Gewinnes zu ertragen.“

SZELE ANDOR,
jogtanár.

(Folyt. köv.)

Az örökösödési eljáráshoz

E cikk írójának 1871-ik évi június hó 26-ról 110/elnöki szám alatt volt szerencséje a nagyméltóságu magyar kir. Curia, mint semmitőszéket felkérni az iránt, hogy a különböző nézeteknek annyira tért engedő örökösödési eljárás homályos szakaszait világosítsa fel, s az örökösödési eljárás bírói illetőségét alapítsa meg. — Hogy ezen kérelem nem volt alap nélküli igazolja azon körülmény, hogy a múlt év második felétől ezen szaklap hasábjain mennyi vitát idézett elő, mennyi különböző nézetek nyilvánultak a bírói kar részéről, az örökösödési eljárás bírói illetékessége kérdésében; minden e tárgybani felszólamlást érdeklél olvastam, de egy közlemény sem lepett meg annyira, mint e lapok május 28-ki számában Gönczy Sándor tszéki bíró ur felszólamlása, mert épen a törvényből igyekszik kimagyarázni, hogy a nagyméltóságu m. kir. Curia, mint semmitőszék folyó évi február 19-én 2017. szám alatt kelt határozata a fenálló törvényekkel ellentétben van, meglepett a közlemény, mert én épen a fenálló törvényekből merítettnek, s azokkal teljesen összeférőnek találok a fentebb említett curiai döntvényt, örömmel is üdvözöltem annak megjelenését, mert magánkörbe hosszabb idő óta nyilvánított nézeteimet tolmácsolta, azért bár a nyilvános kritikával nem szívesen szállok szembe, de meggyőződése, s több alkalommal kifejtett nézeteim folytán megkísérlem Gönczy kir. tszéki bíró ur felszólamlását megcáfolni.

Ha a törv. rendt. VII. fejezetéből egyes §§-kat kiszakítunk, akkor Gönczy tszéki bíró urnak igazat kell adni, ha azonban azt részleteibe is áttanulmányozzuk, akkor nézetünk az övétől nagyon eltér, ugyanis a törv. rendt. 562. §. második kikezdése akként szól: „haláleset felvételéről a hivatalos jelentés megyékbe a 37. §. elvei szerint illetékes járásbeli szolgabíróhoz, városokba a törvényszékhez s illetőleg annak gyámhatósági osztályához intézendő, mint a mely bíróságok illetőségéhez a jelen fejezetbe foglalt intézkedések tartoznak mennyibe van az illetőségek általános szabályától eltérésnek helye az 575-ik és 583-ik §§. határozzák meg, az 586. §. szerint, ha az egyezségbe ingatlan javak is vannak érintve, az eljáró bíróság az 581. §. értelmében jár el. Ha ezen elősoroltak, nem derítenék is kellő világlatba, a fenforgó illetékességi kérdést minden kétséget kizárólag ki van fejtve az 1869. évi ápril 29-én kelt s az 1871. XXXI. tcz. 15. §. által törvényerőre emelt bírói ügyviteli szabályok III-ik címében; — ezen szakasz tisztán az egyes bírói ügyvitelről szól, s ennek 257. §-a megállapítja, miként járjon el, az egyes bíró az örökösödési ügyekbe, világosan benne foglaltatik, hogy a perre utasítás és egyesség létrejötte esetén az örökség átadása az egyes bíró illetékességéhez tartozik.

De alapján át gondolván az egyes bíró eljárása nem egyéb, mint a felek szabad akaratából kifolyó, minden kényszerből ment cselekményök hitelesítése, — midőn az eljáró bíró a felek akaratát jegyzőkönyvbe veszi s azt egy rövid végzésbe foglalva

a telekkönyvi hatóságokkal közli, nem gyakorol ingatlan birtok feletti biráskodást, csak is a felek akaratának ad kifejezést, s azt érvényre juttatja más körülmény forog fen midőn testvérek és unoka testvérek között egyezség nem létesül ezen esetre tesz kivételt a törv. rendt. 562. §. harmadik kikezdése, mert a felek akaratán kívül kell a bírónak a vitássá vált kérdést elintézni, s ha ingatlanok léteznek a hagyatékban, az 583. §. szerint a tszéknek vannak hivatva a sommás utu osztály megtételére, ezekből azon következtetést vonom le, hogy a kir. tszék illetékessége örökösödési ügyekbe csak akkor áll elő, ha a kérdés vitássá válik, egyébként pedig a kir. járásbírók vannak hivatva intézkedni.

Ezek megjegyzése után a beregászi kir. járásbíróág által az örökösödési ügyekbe követett eljárást, s annak gyakorlati oldalát kívánom e néhány sorokba feltüntetni.

Midőn a hagyatéknál kiskorúak is vannak érdekelve, előleges utasítás folytán a kerületi jegyzők a községi előjárókkal egyetértőleg a haláleset felvétele s bejelentése alkalmával gondnokot is hoznak javaslatba, — a jelentés beérkezéével a bírósági végrehajtó, a hagyaték leltározására, s a netalán szükséges biztositási intézkedések teljesítésére kiküldetlik, — a leltár beadatván a törv. rendtartás 575-ik §-hoz képest gondnok kinevezése végett kivel a tárgyalás megtartandó leendő, a megyei árvaszék megkeresetik; — ezen hatóság a községi előjáróság által javaslatba hozott gondnokot legtöbbször megerősíti, s a tárgyalás megindítása végett a haláleset felvételt és hagyatéki leltárt visszaküldi, — melyek visszaérkezése után ugy az árvaszéki kinevezett gondnok, mint a lehető nagykorú örökösök megidézettnek, — s a tárgyalás megkezdése előtt minden nap reggeli óráin a hagyatéki leltárak a telekkönyvekkel összehasonlítani egy kezelési hivatalnok által, — s így a leltározás közben netalán becsuszott hiányok a tárgyalás kezdetével kiegyenlítettnek, s a hagyatéki leltár a tetteles telekkönyvi állapottal összhangzatba hozatik; — ez után a haláleset felvétel és hagyatéki leltár felolvasatván s illetőleg kiigazítatván a létező végrendelet kihirdettetik, s kihirdetési záradékkal olláttatik, — ekkor következik az egyezség megkísérlése, s ha sikerül, az egyezség jegyzőkönyvbe vétetik, s átadási végzés hozatik, s annak jogerőre emelkedése után a hagyatéki leltár másolata a kir. adó-hivatalnok, az átadási végzés pedig a telekkönyvi bekebleztetés végett a telekkönyvi hatósághoz megküldetlik; — az egyezség nem sikerülése esetén a törv. rendt. 587. §-hoz képest egyik vagy másik fél perre utasítatik azzal, hogy a perre utasító végzés vételétől számított 30 napok alatt a kereset egy felzetét ezen bírósághoz adja be, ellenesetbe a törv. rendt. 590. §. értelmében intézkedés, s illetőleg a törv. rendt. 583. §-hoz képest a sommás utu osztály megtétele végett a hagyatéki iratok a kir. tszékhez át fognak tétetni.

Ez lévén a gyakorlati eljárás, kellő számu személyzet mellett pár hó alatt, rendkívüli körülmények közbe jötte nélkül az egész hagyatéki eljárás befejezhető, s az eljárás oly egyszerű, hogy semminemű nagyobb combinatiót nem igényel, — ha ezen eljárás hiányáról bármely oldalról felvilágosítottunk tanulni nem szégyenlünk, sőt szeretünk, a jobbat mindig készséggel elfogadjuk, s követni fogjuk.

Végül azzal rekesztem be közleményemet, hogy mihelyest valamely törvény nem eléggé világos, s a különböző nézetek nyilvánítására alkalom nyílik, az ily törvények gyors módosítása s kiigazítása a törvényhozó testület elengedhetlen feladata.

SZARKA LÁSZLÓ,
kir. járásbíró.

TÁRCSA.

A steini ó- és új fegyintézet Alsó-Ausztriában.

Az utolsó években nagyobb mozgalmat tapasztalunk az örökös tartományokban a fegyintézetek rendezése körül.

Végleges irányul a törvényhozás a módosított magány rendszert jelölte ki. A rendszer valóítására az előkészületek s az építkezések több helyütt már befejeztek.

Nem lesz talán érdektelen az ügynek ezen stadiumában, az osztrák fegyintézetek egy legnagyobbikába rövid tekintetet vetnünk. Valamelyes tanulságot bizonyára merithetünk.

Krems és Stein testvérvárosok a Duna mellett fekszenek. Bécsből vasuton három óra alatt érhetünk oda.

Az ó fegyintézet a St. Lázárról nevezett apácák volt klastromában s az e mellé az ötvenes években emelt négyszög

alaku épületben van elhelyezve. Külalakja első tekintetre a váci orsz. fegyintézetének felel meg. Az alsó-ausztriai törvény-szék által egy évnél hosszabb szabadság vesztesére ítélt r. katolikus és Mózes-vallásu fegyenczek a steini intézetbe szállítatnak. Május hó utolján a fegyenczek létszáma 960 emberből állott, kik között 77 magyar nemzetiségű találkozott.

Határozott rendszert itt nem találunk, ha ugyan a fegyenczeknek minden különbség nélküli közös elzárását, s a zsidóknak külön elzárását rendszernek nem akarjuk tekinteni.

Fiatalok, visszaesők elválasztása, avagy erkölcsi alapokon nyugvó osztályozás, honosítva nincs. Elvül szolgál, hogy az ugyanazon nemű munkával foglalkozó egyének, a hálótermekbe is együtt helyeztetnek el.

A hálótermekben a tisztaság megfelel ugyan a kíváncsalom-

nak, de az egyes pricscsok az intézetnek tulnépesítése folytán oly közel fekszenek egymáshoz, néhol szorosan egymás mellett, hogy ezt a fegyházakban a vele járó erkölcsi veszély szempontjából helyeselni egyáltalán nem lehet.

A hálótermekben az ágyak felett az illető fegyencnek munkakereseti könyvecskéje függ. E könyvnek első lapján a fegyencnek nevét, születése helyét, büntényét, szóval összes személyi viszonyait látjuk foljegyezve. Régi tapasztalás a fegyházakban, hogy a fegyenczek elkövetett büntényeiket társaik előtt szépitve adják elő, sőt gyakran egészen elhazudják. E körülménynek többféle indoka lehet s ezek között nem egyszer egy igen becsülendő indok: a szégyen érzete szerepel. Ezt a javítás érdekében mint a „mimosa pudicat“ gyöngéd kézzel ápolni kell; Steinban ezen eljárásnak ellenkezőjére mutatnak a fenemlített könyvecskék.

A javítás eszközei gyanánt a tanítás, vallás-erkölcsi oktatás, s a munka szerepelnek. Lássuk ezeket egyenkint. Az osztrák tartományokban minden 35 éven alóli fegyencz iskola köteles; e rendszabály azonban csak papíron áll. A steini fegyintézet iskolájának két osztályát száz és egynehány egyén látogatja, de az alkalmazott egy tanító ezeknek oktatását sem győzi meg; a tanulási kedv általában nem nevezhető élénknek. Annál nagyobb gond fordítottatik azonban a r. k. vallásu isteni tiszteletre. R. k. lelkész három van alkalmazva. A szent mise meghallgatására — hol a csend fentartása végett egy hivatalnok mindig jelen kell hogy legyen — a fegyenczek naponként elvezettetnek. Vasárnaponként két mise s egy litánia tartatik.

Kevesebb gondban részesülnek a Mózes-vallásu fegyenczek. Ezeknek imaháza igen csinosnak mondható ugyan, de a bécsi rabbinus csak félévenként egyszer látogatja meg hiveit. Ezek számára tehát egy hit és erkölcs oktatói állomás nincsen rendszeresítve.

Kiváló figyelmet fordít azonban az osztrák miniszterium arra, hogy a fegyenczek munkaereje az államkincstárra minél jövedelmezőbbé tétessék, s e tekintetben oly előnyös szerződéseket kötött, hogy némely munkabérlő az államkincstárnak egy fegyencz munkaereje után 30 krt fizet. Az, hogy a munka egy-szersmind oktató legyen, hogy az a fegyencznek a jövő megélhetést biztosítsa, Steinban szerzett tapasztalataink szerint több munkanemnél igen mellékes kérdésnek tekintetett. Ezen kifogás alá esőnek tartjuk az ezüst omailirozott karika gyűrűk, az ezüst karpereczek, óralánczok és kulcsok, ugyszintén az aczól gyöngyökből fűzött óralánczoknak gyárszerű készítését. E munkák a fegyenczek létszámának felét igénybe veszik; az előállított áruk igen csinosak s igen keresett kiviteli cikket képeznek, de maga a gyártás, egy javítási célra fenálló intézet falai közé nem tartozik. Több üres munkateremben igen érdekes és izletes rajzu színes gyapotból készült himzvéseket, hálózópótkot, nyugdígy-vánkosokat stb. láttunk. A munka finomsága bármely ügyes női kéznek becsületére válik, de a himzést a férfiak rendes foglalkozásának eddigelé nem tartottuk.

Az újabb időben divatosná vált: színezett képecskékkal ellátott levélpapírok s borítékok színezése, szintén több egyént foglalkoztat; az ezen munkához rendelt egyénnek időtöltése abban áll, hogy például tizezer iven a feketére nyomtatott „jokey“-nek nadrágját fehérre, kabátját vörösré és sikkáját feketére festi; egy hét alatt bámulatos ügyességet nyer benne!

Az eddig elősoroltak után következő munkák ugymint: a szelazzerűen rendezett szabó, cipész és asztalos mesterségtől elismerésünket meg nem tagadhatjuk, s a szép tökélyre vitt fametkezés, melylyel a rajztanítás is össze van kötve, minden szakembernek dicsőretét csakugyan megérdemli.

A fegyenczek ételmezése válnakozónak van kiadva, kinek egy egészséges fegyencz napi ételmoért kenyér nélkül 11 kr fizettetik. Az egészségesek ételmezése s a kenyéradagok külön fizetnek. Az egészségesek naponként reggel levest, délből 1 és fél meszely levest, két napon 3 db. 5 latos gombócot, s a többi napokon 1 és fél meszely főzeléket kapnak, melyre hetenkint kétszer 4—4 lat hus jár, főtt állapotban mérve. Kiegészíti ezen étlapot még naponként 1 font kenyér.

Az élelemnek ezen mennyisége a folytonos munka mellett elégtelennek bizonyulván, megengedtetik, hogy a fegyenczek munkakereseti pénzeikből maguknak bort, sört, szalonát, marha- és disznópecsenyét stb. vehessenek. A fegyintézeti tapasztalás ezen határnélküli külön kiétekzésnek erkölcsi szempontból való kártékonyását régen kimutatta, de sokhelyütt a célszerűtlen munkához való nemtelen indokból fakadó ösztönnek sarkalására maig is célszerű eszköznek tartatik, s másrésztől megengedhetőnek ismertetik azon szempontból, hogy az államkincstár a fegyenczeknek a legszűkebbre szabott, s az élet

fentartására teljesen elégtelen ételmezésén minden egyénél néhány fillért megtakaríthasson.

Az intézetben uralgó szellem, a vázolt viszonyoknak teljesen megfelelő. Az előjárók iránti nyíltszívűség és bizalom; az egymás iránti türelem s e nézés; az egymással való érintkezésben használt finomabb hang; a rossz magaviseletnek nem a büntetéstől való félelemből, hanem a jónak öntudatos becsüléséből s azon indokból való kerülése, hogy az előjárónak bosszúság ne okoztassék; az erkölcsi jóra, mellékes haszon nélkül való őszinte törekvés, mindezek: a steini intézetben nem észlelhetők.

Hiányuknak erkölcsi sulya azonban az igen derék igazgatót nem érheti, mert az egyénésítő bánásmód majdnem 1000 ember napi létszám, tehát évenként 1600—1800-nyi forgó létszám, szűk helyiségek s elégtelen de irodai teendőkkal amugy is agyon terhelt hivatalnoki személyzet mellett nem képzelhető.

Ilyenek a viszonyok a mai napon. Csakugyan tarthatlannak mondhatók; meg van azonban az akarat egy új irányt kezdeni. Az új fegyintézet, mely a magány-rendszer elvei szerint épült, készen áll, s ezen év július hó 1-én használatba vétetik.

Az új fegyintézet egy központi teremből (Centralhallo) kiinduló s együtt egy kereszt alakot mutató három szárnyból áll. A központi terem negyedik oldalán az igazgatósági épület terül el, mely egyszersmind az új fegyintézetet az ujjal összeköti.

A három emeletes szárnyak mindegyike 138 láb hosszú s 48 láb széles; van bennük 348 magán magányzárka, s ezeken kívül mindenik folyosón egy zárka a felügyelő számára, s egy második az ürülek edények kitisztítására.

A központiterem nyolczszögű, 36 láb széles és 78 láb magas. A központi teremben s a szárnyak belsejében a lépcsők s folyosók vasból készültek s az előbbiben öntött vas, a szárnyakban pedig kovácsolt vasból készült oszlopokon nyugsznak.

A magányzárkák belülré 800 köbláb térfogatu. Minde-
nik zárka boltozva van.

Az építés s az intézetnek szorosan vett építészeti berendezése igen csinos, célszerű és tartós, s e tekintetben a tervezőt: Troján Emánuel cs. kir. építészeti főtanácsost elismerés illeti. Nem lehet azonban szerencsésnek mondani az intézet felszerelését. E tekintetben a technika s a gyakorlati élet oly vívmányokat mutat már fel, hogy az ezek többszörrel való ismeretlenségen s azok figyelmen kívül hagyásán csak csodálkozni lehet. A fűtés ugyanis a melegített légnek a zárkákba való vezetése által történik. Ily célból a földszin alatti helyiségekben 25 calorifères van fölállítva, melyek a „Boyer és Társa“ cégnek a Rajna melletti ludwigshafeni gyárában készültek.

A meleg lég általi fűtés a többiek között a bruchsal fegyintézetben is honosítva van, s ezen intézet övkönyve rége óta és sokszor hirdetétk, hogy mennyire káros a fűtési rendszer a zárkák lakóinak egészségére az által, hogy a zárka levegőjét kiszáritja. A bruchsal látogatónak első tekintetre feltűnnek minden zárkában az oda helyezett vízzel telt edények, melyekkel a levegő nedvesítése céloztatik, de ezek daczára úgy látszik, hogy a badeniek kárán, az ausztriaiak nem okultak.

A zárkák világítása igen helyesen kőszén gázzal eszközöltetik.

A vízvezetés az intézetnek mindenik folyosójára elszolgál, de megérteni nem lehet, hogy a magányzárkákba a csövek miért nem vezetettek be. Az ivás, mosás és tisztogatáshoz szükséges vizet a fegyencznek a folyosóról kell magának mindannyiszor bevinnie. Hogy ez a tisztatlanság előmozdítását, a házi rend zavarását s a szolgálat terhesését mennyire neveli, azt az, ki a magány rendszerű intézetek házi rendszerének óra műszerű pontosságát nem ismeri, alig képzelheti.

A harmadik főhiba az ürülek eltávolításának helytelen rendszerében áll. Míg jelenleg a régi intézetekben, hol eddig csatornázás nem volt, mindenütt s nagy költséggel helyes csatornázást állítanak elő, addig itt egy új intézet építtetik oly módon, mely semmit sem ér.

Az ürülek tartó edények — mint már fenebb jeleztük — minden zárkából a folyosó végén az e célra épült zárkában tisztíttatnak ki. Egy vas cső az edények tartalmát egy a souterainben elhelyezett medenczébe vezeti, mely ugy van szerkesztve, hogy a hig részek a medenczén átszűrődve a föld alatti szűk kanálison át elvezettotnek, a szilárd részek azonban az intézet belső folyosóján át naponként kihordatnak! Ha értesülésünk nem csal, ezen mindenestre erdelti tervnél az illető intézők szeme előtt egy pudrette gyár felállítása lebegett, s ennek kedvéért az intézet tiszta levegőjének a naponkénti bűz általi megrontása kellő figyelembe nem részesült.

Ezen eddig elősorolt hibák oly nagyok, hogy azokat szarvas hibáknak méltán nevezhetni.

De tekintsük a berendezést tovább:

A magányrendszerű fegyházban letartóztatott egyének élelme, az ő fegyintézet konyhájában fog készíttetni, s a kész étkek nagy bögrékbe szétosztva vitetnek át a magányrendszerű intézet központi termének földszini helyiségébe. Itt lesz eszközölve az adagonkénti szétosztás. Az adagos bögrécskékből annyi, a mennyi egy folyosóra kell, egy táblára helyeztetik, s két ember egy-egy táblát megfogván a szűk csiga lépcsőken haladva, az egyes emeltekbe s az egyes zárkákhoz viszi. Hányszor fognak e bögrék a csiga lépcsőken feldőlni, az kiszámíthatatlan dolog, de hogy az étkek hidegen érnek a zárkákba, az több a valószínűség: Pedig az étkek felhuzására szolgáló gépek elhelyezésére itt van hely, s egy ilyen majdnem minden fegyintézetben használt gép, alig emlithető csekélységbe kerül.

Szintoly hibás a zárkák berendezése. Nem említjük azt, hogy az ablakok csak egy negyed akkora, mint közönséges lakházainkban; örökletes hibának látszik már lenni építőmestereink azon képzelme, hogy fegyintézeteinkben nem ablakokat, hanem lyukacsákat kell tervezni. Egy excentricus fő ezt egyszer így gondolta ki, s azóta ezen eszme mint a ragály terjed s ki nem irtható; mintha bizony a fogolynak élete fentartására nem épen annyi világosságra volna szüksége, mint a szabad embernek. Hogy a fogoly az ablakon át meg ne szökhesse, azt erős rácsokkal s éber ügyelettel kell megakadályozni.

A padozattól magasra s ezért kicsinyre építik a magányrendszerű intézetekben az ablakokat — mint mondatik — azért, hogy a fegyencz a rácsokat meg ne közelíthesse. Ha ez az észszerű ok, úgy Steinban ez is szemelől van tévesztve, mert míg más intézetekben az asztal, s a szék a falhoz s illetőleg a földhez van erősítve, addig itt ezeket a fegyencz tetszése szerint széthordhatja, egymásra teheti s így akár a fölötte levő boltozatot eléri.

Szerfelett gyarló, az egyes zárkákban a folyosóra s az ott levő őrállomáshoz szolgáló jelző készülék. Egyszerű drót huzalból áll ez, melynek a fogoly általi meghúzása folytán a zárka ajtaja mellett egy bádóg pálczika vízszintes irányra kicsik s egyszersmind úgy a folyosón elhelyezett csengő kellene hogy megszólaljon. Tapasztaltuk azonban, hogy az alig elkészült jelző készülék máris megtagadja a szolgálatot.

Örökös lesz az elszakadt drót foltozása s mikor netalán egy napra a legjobb karban lesz, akkor sem felel meg az igényeknek, mert egy 100 láb hosszú sodrony a meleg és hideg változásai által annyira ki van téve az össze huzódás és szétnyulásnak, hogy pontos és érzékeny jelző készüléknek csakugyan nem használható.

Ezen czélszerűtlen takarékoskodás láttánál egy belga fegyintézet jutott eszünkbe, melynek építésénél a jelző készülék költségei egészen megtakarítottak az által, hogy minden zárka ajtaján alól egy nyílás hagyatott oly célból, hogy azon fegyencz ki valamit akar, seprűjét a lyukon át kidughassa s azzal addig hadonázzon míg a felügyelő észre nem veszi! Ha valaki talán ezt tréfás állításnak venné, komolyan biztosíthatjuk, hogy ez csakugyan tény.

Mindezekből csak az tűnik ki, hogy a steini fegyintézet építését oly egyének vezették, kik a fegyintézeti viszonyokat nem ismerik, s kik elég gyarlók voltak, hogy szakértők tanácsát ki ne kérjék. Dicsőséget s hasznót nem arattak; az államkincstárt utólagos foltozgatási költségekbe verték, s másoknak azon tanulságot nyújtják, hogy „mily módon nem kell fegyintézetet építeni.”

TAUFFER EMIL,
orsz. fegyintézeti igazgató.

K ü l ö n f é l é k .

(Az igazságügyi reform) tárgyában ö-zsehvitt tanácskozmányt Pauler igazságügyminiszter egy nagy programbeszéddel nyitotta meg. Üdvözlőlvén a nagy számmal megjelent egybehívottakat, érinté azon kiváló gondoskodást, melyben törvényhozásunk az igazságszolgáltatás ügyét mindenkor részesíté, s hivatkozván a képviselőház azon határozatára, mely az az igazságügyminisztert a szükséges igazságügyi reformok tárgyában rendszeres előterjesztésre utasítá, áttért a tanácskozmány tulajdonképeni feladatára.

Az igazságügy terén szükséges intézkedések szerinte a bírósági szervezet kiegészítésében, jogéletünk némely kirívóbb hiányainak orvoslásában, s az anyagi és alaki jog codificációjában foglalkotók össze. Az elsőre nézve a közjegyzői s ügyvédi

rendtartásra vonatkozó törvényjavaslatok már a képviselőház előtt vannak, a második irányban szükséges intézkedésekről — minő p. a kisebb kir. haszonvételeket illető — szintén gondoskodni fog. Legfontosabb azonban az anyagi és alaki jog codificációjára. Ennek sorrendjét illetőleg első helyre teszi az anyagi büntető törvényt, melynek tervezete készen van s nemsokára sajtó alá jó, hogy a szakembereknek alkalmuk legyen arra kellő időben észrevételeiket megtenni. Ennek kiegészítésül idején elő fog terjesztetni a büntető perrendtartás is. A kereskedelmi törvénykönyv javaslata rövid idő múlva a törvényhozás elé kerül, s az ezzel kapcsolatban álló váltó- és csődintézmények szintén rendeztetni fognak, alapul véve a közönséges német váltórendszabályt s tekintettel a tudomány és tapasztalás utmutatásaira. Hátra van még a polgári magánjognak egy anyagi, mint alaki része. Egy polgári törvénykönyv kidolgozását már az 1848-ki törvények elhatározták; történtek is erre nézve némely intézkedések, a melyeknek folytatása egyik fő feladatunkat képezi. A gyakorlati kivételre vonatkozólag megkívántató némely fontos kérdéseket a miniszter elő is fog a tanácskozásnak terjeszteni. Fenálló alaki magánjogunk gyökeres átdolgozása sok tekintetben szintén ol nem odázható. Törekvéseink végeztéljének e tekintetben a közvetlenség és szóbeliség elvére fektetett rendszert tartja, erre utal a törvényhozásnak már több intézkedése is. Elkerülhetlenül szükséges azonban, hogy megelőzzék ezt bizonyos alapfeltételek. De a jelenlegi perrendtartás némely kirívóbb hiányainak orvoslását nem lehet a végleges perrendtartás életbeléptetéséig elodáznai; a mire vonatkozólag szintén fog kérdéseket intézni a tanácskozmányhoz. Feladatunk harmadik része a bírósági szervezetre vonatkozik. A bírósági szervezet végleges megállapítását már az országgyűlés jelen ülészekája által se lehetőnek, se czélszerűnek nem tartja, addig is szükséges azonban, hogy az evvel kapcsolatos nagyfontosságú kérdéseket hivatott szakférfiaink tanulmányuknak kiváló tárgyává tegyék. Ezután áttért a miniszter a tanácskozmány elé terjesztendő egyes kérdésekre, megjegyezvén, hogy bárha e tekintetben megállapodott nézetei vannak, de felelőssége érzetében szükségesnek tartja még is élni az ország tekintélyes szakférfiainak tanácsával.

Kérdései a következők:

A polgári törvénykönyvre nézve: a) vajjon a polgári törvénykönyv mindenik része egyidejűleg munkába vétetvén, csak e részek végleges elkészülte után, mint teljes rendszer terjesztessék-e az egész a törvényhozás elé, vagy pedig egyes részek külön, a mint befejeztettek, s ezek közt első sorban a kötelmi jog? Elfogadva netalán az utóbbi álláspontot, vajjon, tekintettel a gyakorlati szükségletekre, a kötelmi jog után minő sorban készíttessenek s terjesztessenek elő a többi részek? b) Vajjon az egyes részek kidolgozásánál bizonyos határozott európai törvénykönyv vétessék-e alapul, vagy nem?

2) A polgári perrendtartásra nézve, megjegyezvén, hogy a sürgősb változtatásokra nézve két irányban tettek a miniszteriumban előmunkálatok, kérdi a miniszter, hogy vajjon a végleges perrendtartás létrejöttéig kívánatos e a perrend tüzetes, mintegy 200 §-ra terjedő átdolgozása, vagy pedig egy rövidebb novella után lesz-e czélszerű a kirívóbb hiányokat orvosolni?

3) A bírósági szervezet átalakítására nézve: a) Vajjon czélszerű-e a bírósági szervezet végleges megállapításánál losszállítani a törvényszékek számát, s szaporítani a járásbíróságokét, feiruházva az utóbbiakat — a birtok bíróság gyakorlása nélkül — telekkönyvi hatósággal is? b) Kívánatos-e vajjon több másodfolyamodású bíróság felállítása? c) Fentartandó-e vagy nem a külön semmitő törvényszék?

Még egy fontos kérdés előterjesztésére utalják a minisztert az élet és hazai viszonyaink követelményei, s a képviselőház határozata. Nevezetesen, hogy vajjon nem volna-e czélszerű a kisebb polgári ügyek elintézését közigazgatási tisztviselőkre, mint békebírákra ruházni; s ha igen, kikre és minő hatáskörrel?

Végeztül a miniszter köszönetet mondva a megjelenteknek, azon ohajtásának ad kifejezést, hogy hasznos közreműködésük által egy újabb babért illoszsenek eddig szerzett érdemeik koszorujába.

Az éljenzéssel fogadott miniszteri megnyitó után Szabó Miklós kéri a feltett kérdéseknek az egyes tagokkal való közlését, mert a miniszter bizalmának csak úgy felelhetnek meg, ha nem készületlenül, hanem kellő tanulmányozás után adnak feleletet azokra. Az igazságügyminiszter készséggel megígéri azon ohajtás teljesítését, valamint a Perczel Béla által kifejezett azon kérést is, hogy a tanácskozások ne az igazságügyminiszteriumnak kissé szűk helyiségében, hanem az országháznak valamely nagyobb osztálytermében tartassanak.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

<p>Megjelenik minden kedden; a „magy. jogászgylés” tartama alatt naponként. Előfizetési díj: Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.</p>	<p>Szerkesztői iroda: Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 4-dik szám alatt.</p>	<p>A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz, a megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők.</p>
---	---	--

TARTALOM: A IV. magy. jogászgylés szakoszt. tárgyalásai. — A magy. keresk. törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelme köréből. Dr. Werner Rudolf, kassai kir. jogakadémiai tanár urtól. — Produktív erők. Dr. Szele Andor, jogtanár urtól. — Az in rem versio-n alapuló zálogjog összeegyeztethetősége a tkonyvi hitel követelményeivel. Sztéhló Kornél ügyvéd urtól. — Különfélek.

MELLÉKLET: Curiai határozatok — Törvényjavaslat.

A IV. magyar jogászgylés szakosztályi tárgyalásai.

(Az első szakosztály határozatai.)

A magyar jogászgylés tagjai a már befejezett negyedik év eredményére visszapillantva, a sikerrel bizonyára meglehetnek elégedve; mert a gyűlés a mellett hogy a jogreformok nagy munkájához egy pár nagyfontosságú kijelentéssel hozzájárult, világos jelét adta annak, miszerint tagjai sorában ismét növekedett azok száma, a kik a jogtudomány fejlesztésével behatóan foglalkoznak, a kik a szőnyegen forgó egyes kérdéseket nem könnyen gondolkodó felületességgel, hanem a tudomány színvonalát elérni s hazai viszonyaink kellő figyelemre méltatásával alkalmazni törekvő alapos tanulmányozással tárgyalták.

Mi ezuttal a negyedik magyar jogászgylés azon határozataira szorítkozunk, melyeknek tárgya a magánjog köréből vétetett.

Két nagy horderejű kérdéssel foglalkozott e tekintetben a 4-ik magyar jogászgylés; melyeket megoldás tárgyul az állandó bizottság tűzött ki.

Az első kérdés következően lett feltéve:

„A kötelező polgári házasság iránt alkotandó törvényben engedjék-e a házastársak életében a házassági kötelék felbontása, s ha igen minő okokból.”

E tárgyban az állandó bizottság által felkért szakértők: Dr. Györy Elek, Kovács Ferencz, Dr. Rentmeister Antal és Dr. Ságghy Gyula alapos és kimerítő véleményekben nemcsak a tárgyalások igen becses támogatjait nyújtották a jogászgylésnek, hanem maradandó értékes művekkel gazdagították az egyes kérdések szakavatott feldolgozásában eddig úgy is igen szegény hazai jogirodalmunkat.

A már ekként előzetesen is kellően megvilágított kérdés a szakosztályban beható megvitatásnak képezte tárgyát, s ezt az előadó Hoffmann Pálnak szakavatott, a beérkezett véleményeket kellően méltányló és saját indítványát helyesen indokoló előterjesztése indította meg. — Örömmel kell itt feljegyeznünk miként a jogászgylés tagjai között senki sem találkozott, a ki valamely vallási dogma alapjára helyezkedve a házasságnak a házastársak életében felbonthatatlansága mellett szót emelt volna; de viszont nem találkozott senki, a ki a házasságnak erkölcsi alapját figyelmen kívül hagyandónak, és a házasságot, különösen pedig a felbonthatás kérdését pusztán magánjogi szerződés szempontjából megbirálandónak vitatta volna. Ennek következménye

lön, hogy a házasság felbonthatásának kérdése egyhangulag igennel lön megoldva, s hogy a vita a felbontás okai s leginkább azon tárgy körül forgott, vajjon csupán határozott okokból engedjék-e meg a házassági kötelék felbontása vagy pedig nem.

Mindkét nézet kiváló szakértőfiak által tüzetesen lett úgy a szakosztályban mint a teljes ülésben támogatva. A határozott okok védői közül szabadjon Hoffmann Pált, Györy Eleket és Wenczel Gusztávot, az ellenirány képviselői közül pedig Vajkay Károlyt, Manheimer Ignácot, Pósfay Károlyt, Ságghy Gyulát és Kleckner Alajost kiemelni, kiknek úgy a többi a tárggyal szinte behatóan foglalkozó résztvevőknek érveit ezen czikk szűk keretébe még csak jelezni sem lehetvén, e tekintetben utalnunk kell azon jeles beszédekre, melyek a gyorsírói feljegyzések alapján az évkönyvben megjelenni fognak.

A jogászgylés e tekintetben következő kijelentést fogadott el:

„A kötelező polgári házasság köteléke a házastársak életében bírói ítélettel felbontható.”

„Felbontandó pedig a kötelék az egyik vagy másik házasság fél kérelme folytán akkor, ha a bíróság a fenforgó körülményekből és okokból azon meggyőződést merítette, hogy a házasság belsőleg megtört és megsemmisült.”

Ezen kijelentés erkölcsi alapját megállható indokokkal elvitatni nem lehet; — mert ha a házasság alapját képező bensőség többé nem létezik és a törvény szigorú intézkedése e viszonyt a házasságokra reáérőszokolva őket feláldozza, akkor az erkölcsiség követelményének kellő méltánylásáról szó sem lehet, s a polgári házasságnak a házasság felbonthatóságának pártolói inkább megvédik az erkölcsiséget, mint azok, kik a házasság békőiba erővel lenyöztött házasságokat a házasság felbonthatatlanságának érvényre emelésével, illetőleg érvényben tartásával az erkölcsitelenségre mintegy reá kényszerítik, s végelemzésben az erkölcsitelenségnek újabb erkölcsitelenséggel való tetőzését eredményezik. Inkább vitatható azon kérdés, vajjon a felbontás nem korlátozandó-e határozott, s a törvényben ilyenül megjelölt indokokra. Minthogy azonban a felbontás okainak bírálatánál a házasságok közötti konkrét viszonyt figyelmen kívül hagyni alig lehet; — minthogy itt oly eltérésekkel találkozunk, melyeket határozott okok kijelölése alá szorítani alig lehet, minthogy például legyen felhozva, egy magasrangu házastársak között valamely társaság jelentében elkövetett szóbeli sértést súlyosabb horderővel bírónak lehet tekinteni, mintha valamely

iskolába sem járt ember nejét tettelesen bántalmazza: mindezen indokok alapján a kijelentés ezen része is arról inkább megnyugtatható lehet; — mivel a szövegezés nem zárja ki azt, hogy mint a tárgyalás menetében is többek által hangsúlyozva lett a házasság felbontásának fontosabb esetei magában a törvényben határozottan ugyan meg; de e mellett megengedjék a házasságnak felbontása akkor is, ha a bíróság más körülményekből és indokokból győződött meg arról, hogy a belsőleg megtört házassági viszony külsőtelékét feloldani szükséges. —

Fontosság és gyakorlati horderő tekintetében alig ha kevesebb jelentőséggel bír azon másik kérdés: „minő rendszere a házassági vagyoni jognak fogadtassék el az alkotandó magyar magyar magánjogban?”

Ezen kérdés a véleményezések tekintetében nem volt oly szerencsés mint az előbbeni, mert az e tárgybán felhívottak közül egyedül dr. Vida Lajos adott véleményt, s ő is ezuttal a kérdést ki nem meritvén azokra utalt, a miket az özvegyi jog és özvegyi örökösödés tárgyában a múlt évben beterjesztett véleményes indítványában e kérdést illetőleg is kifejtett.

A szakosztályi tárgyalás mindamellett kellően pótolta a vélemények hiányzását, s az előadó dr. Teleszky István kimerítő előterjesztése lehetővé tette azt, hogy több oldalról való igen alapos megvitatás után a szakosztály ezen kérdést is a jogásközönség és a közvélemény megalapozására oldja meg. — E kérdés tárgyalásánál hasonlóan egyhanguan lett elfogadva azon álláspont, hogy a germán eredetű vagyoni közösségi és vagyonegységi rendszerek mellőzésével a házassági vagyoni jog szabályozásánál a külön vagyoni rendszer veendő alapul; minek helyességet általános nézpontról meritett indokok egyiránt támogatják.

Az egyébiránt igen érdekes szakosztályi vita, melyben Pósfay Károly, Kleckner Alajos, Hoffmann Pál, Györy Elek, Sággy Gyula, Vajkay Károly, Barta Béla és Vida Lajos vették részt leginkább a házasság alatti szerzemény fontos kérdését világította meg, s ezen kívül a körül forgolódtott valjon az előadó indítványának alapján kimondandó-e hogy a nő a háztartási terhekhez mennyiben ellenkező egyezmény létre nem jő, vagyona és jövedelme arányában hozzájárulni tartozik, s hogy a nő szabadrendelkezési joga ott a hol férje javára köteleket vállal úgy a pazarlás és a családi érdek veszélyeztetése esetében korlátozandó-e vagy nem.

Ezen több szempontból érdekes tárgyalás után, miután az előadó indítványának azon pontjait, mely az utóbb említett kérdésekre vonatkozik visszavonta, a szakosztály nagy többsége az előadói indítvány változatlanul való elfogadásával következő kijelentést emelte érvényre:

„Az alkotandó magyar magánjogi törvényben a házassági vagyoni jog szabályozásánál a külön vagyoni rendszer fogadandó el; a házasságoknak azonban vagyoni jogi viszonyaik eltérő szabályozása megengedendő.”

„A házastársak feltétlenül feljogosítandók, hogy a házasság alatti szerzeményt szerződésileg szabályozhassák, s szerzeményi közösséget megalapíthassanak. Ilyen szerződés nem létezése esetére a törvényhozás csak az azon intézkedést emelje érvényre, hogy a házastársak közös birtoklásában lévő, s egyik vagy másik fél kizárólagos tulajdonának nem igazolható ingóságok a férjet és nőt egyenlő részben illető közös vagyoni jogoknak tekintetnek.”

Mi ezzel a házassági vagyoni jog alapját, s különösen a közszerzemény kérdését is helyesen megoldottnak tekintjük; utóbbit helyesnek tartván különösen azért,

mert míg egyrészt házasság alatti szerzemény szabályozásának kérdésében oda utalja a házasságoknak, hogy ezen a törvény általános intézkedéseiben igazságosan és méltányosan meg nem oldható kérdést a konkrét viszonyok figyelembe vételével szerződésileg szabályozzák; — addig másrészt midőn az egyik vagy másik házastárs kizárólagos tulajdonának nem igazolható ingóságok tekintetében a közösségi vélelem mondatik felállítandónak, méltányosabban és a családi élet követelményeinek megfelelőbben oldja meg a kérdést, mint azon külföldi törvénykönyvek, melyek ez esetre a vélelmet a férj javára állítják fel.

A teljes ülés ugyancsak Teleszky Istvánnak rövidre összevont előadása alapján a szakosztálynak a házassági vagyoni jogra vonatkozó ezen kijelentését egyhangulag fogadta el.

Ime nem a megvitatott kérdések száma, hanem a tárgyalás belterjes gyarapodása, s a hozott határozatok fontossága képezik a figyelembe veendő mozzanatot, és ha a 4-ik magyar jogászgyűlésnek csupán a magánjogra vonatkozó ezen két határozatát, s az azok alapjául szolgáló tárgyalásokat vesszük is figyelembe elmondhatjuk, hogy a 4-ik magyar jogászgyűlés valóban nem eredménytelenül működött.

x+y.

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

A cégvezetők és a kereskedelmi meghatalmazotokról szóló ötödik czim csak igen kevés, és elvileg nem fontos eltéréseket mutat, s a tervezet meglehetősen ragaszkodik a német kereskedelmi törvénykönyv szövegéhez. Az egyes eltéréseket a következőkben részletezzük:

A 42. cikk meghatározza a cégvezető fogalmát és pedig eltérőleg a német kereskedelmi törvénykönyv szövegétől. A német kereskedelmi törvénykönyv ugyanis 41. cikkének első kikezdésében a cégvezető definícióját adja, s azt mondja: „az, ki kereskedelmi üzlet tulajdonosától (főnökétől) megbizatik, hogy nevében és számlájára a kereskedelmi üzletet vezethesse és cégét per procura jegyezhesse, cégvezető.” Ezen definíció mindazáltal csak a cégvezetőnek harmadik személyek iránt való helyzetét fejezi ki és akkor volna helyes, ha nem mint definíció, hanem mint jogszabály következőleg szövegeztetnék: a cégvezető a főnök kereskedelmi üzletét annak nevében és számlájára vezeti és annak cégét per procura jegyzi; de ily jogelv kimondása nem volt szükséges, mert a 42. cikk ugyis megmondja, hogy mily jogai vannak a cégvezetőnek. Ugy a mint a 41. cikk első kikezdése áll, ellentétes határozatot tartalmaz nemcsak a cégvezető fogalmával, hanem magával a kereskedelmi törvénykönyvvel is. A cégvezető ugyanis a főnök részéről a kereskedelmi üzlet vezetésében megszorítható (igaz, hogy e megszorítás harmadik személyek ellenében nem érvényesíthető), s ekkor már az említett definíció nem helyes. — A kereskedelmi törvénykönyv 41. cikkének második kikezdése felsorolja azon módokat, melyek által a cégvezető cégvezetővé lehet, s azt mondja: a cégvezető alkalmazása történhetik egy határozottan cégvezetésnek jelölt meghatalmazás által, vagy a meghatalmazottnak határozottan cégvezetőnek nevezése által, vagy azon fölhatalmazás által, hogy a főnök cégét per procura jegyezhesse. — A tervezet ezen második kikezdésből készítette a cégvezető definícióját, midőn mondja: cégvezető az, ki a kereskedelmi üzlet tulajdonosától (főnökétől) egyenesen cégvezetési meghatalmazást

nyer, vagy határozottan cégvezetőnek nyilvánítatik, vagy végre arra hatalmaztatik föl, hogy a főnök cégét per procura jegyezhesse. Ezen definitió első pillanatra rossz definitiónak látszik, mert röviden azt mondja a cégvezető: cégvezető; de nem is mint definitiót kell azt itt tekinteni, hanem mint kifejezést egy jogelvnek, mint kifejezést annak, kit tekint a ker. törvénykönyv cégvezetőnek, s e tekintetben kimondja azon elvet, hogy cégvezetőnek az tekintendő, kit a cégtulajdonos annak nyilvánít; mily viszonyban áll azután a cégvezető a cégfőnökhöz, milyenben harmadik személyekhez, azt a törvény egyéb cikkeiben fejt ki. A tervezet e részben teljesen helyes álláspontot foglal el és mihelyt a cikk első kikezdését nem mint definitiót tekintjük, nem is lehet ellene kifogást tenni; mindenesetre helyesebb a tervezet ezen cikke, mint a német keresk. törvénykönyv hasonló cikke, mert ment az ellenmondásoktól. — A cikk második kikezdése megfelel a német kereskedelmi törvénykönyv 41. cikke harmadik kikezdésének, azon különbséggel, hogy a kikezdés utolsó mondata „az ily jogosultság együttes cégvezetésnek (collectiv procura) neveztetik“ egyszerűen zárjelben fölemlített collectiv procura szóval helyettesítettik.

A 43. cikk második kikezdése eltér a német ker. törvény hasonló tartalmu 42. cikkének második kikezdésétől; a tervezet szerint ugyanis „ingatlan javak elidegenítésére és terhelésére a cégvezető csak akkor van feljogosítva, ha az üzlet vagy vállalat tárgyát ingatlan javak forgalomba helyezése vagy azoknak bármily alakbani értékesítése képezi“, holott a német kereskedelmi törvény szerint „ingatlan javak elidegenítésére és terhelésére a cégvezető csak akkor van felhatalmazva, ha erre külön felhatalmazást nyer.“ A két lényegileg különböző elv közül természetesen a tervezetét fogadjuk el mint helyeset, miután az élet az ingatlanok forgalmát is kereskedelmi üzletté alakította, és az ingatlanok jelenleg a forgalmi és hitelügyletben már nagy szerepet játszanak. Amde a tervezet szövegezése oly értelmű, melyet maga szerzője sem kívánt kifejezni; ezen szövegezés szerint ugyanis a cégvezető csak azon esetben van feljogosítva ingatlanok elidegenítésére és terhelésére, ha az üzlet tárgya ingatlanok forgalomba helyezésében áll; s ennél fogva nem foglalja magában a német kereskedelmi törvénykönyv által előrelátott esetet, mely szerint külön felhatalmazás esetében a cégvezető az ingatlanok értékesítésére jogosíthatnák. Ezt a tervezet szerkesztője nem akarhatta, s ha tehát az általunk is helyeselt új fogalmat be akarta hozni e cikkbe, úgy kellett volna azt szerkeszteni, hogy a német keresk. törvény engedménye is benne foglaltassék. Egyébiránt ha már változást tett e cikkben, át nem látjuk, miért nem szabadította fel magát azon a hibéri korból még a földbirtok iránt fenmaradt nymbus alól, mely a földbirtokban más természetű, nagyobb jelentőségű vagyónrészt lát, mint a milliókat érő hitel valóításában. Ha a cégvezetőnek megadjuk a hatalmat, hogy váltó alakjában az üzletet bármily összegig terhelhesse, miért vonjuk el tőle azt, hogy ingatlanokat az ingatlanokban fekvő és máris korlátolt értékig terhelhesse? A szóban forgó kikezdést ép ennél fogva egészen feleslegesnek tartjuk.

A 44. cikk tartalmára nézve tökéletesen megegyezik a német kereskedelmi törvénykönyv 43. cikkével és kimondja azt, hogy „a cégvezetés korlátozása személyek irányában joghatálylyal nem bír“, de ezen elv kimondása után teljesen indokoltan elhagyja a német kereskedelmi törvénykönyv megfelelő cikkének második kikezdését, mely szerint „ez különösen azon korlátozásra is kiterjed, hogy a cégvezetési meghatalmazás csak bi-

zonyos üzletekre vagy bizonyos nemű üzletekre terjedne, vagy hogy az csak bizonyos körülmények közt, vagy csak bizonyos időben, vagy meghatározott helyeken gyakorolható.“ Ezen amugy is csak példázgatólag felsorolt esetek egész megnyugvással elhagyhatók.

A 45. cikk teljesen megfelel a német 44. cikknek; szövege mindazáltal nem eléggé szabatos; az első kikezdés ugyanis így hangzik: „a cégvezető minden aláírásnál köteles a céghez saját nevét a cégvezetésre vonatkozó tóldattal csatolni“; ezen mondata szabatosabban így állhatna: „a cégvezető a cégjegyzésnél köteles a céghez“ stb.

A 46. cikk tökéletesen ugyanazt akarja kifejezni mit a német 45., de oly hiányosan van szövegezve, hogy bizonyos értelemben érthetlenné is válik. A tervezet cikke ugyanis így hangzik: — „a cégvezetési felhatalmazás a főnök által a kereskedelmi jegyzékbe leendő beiktatás és közzététel végett az illetékes törvényszéknél bejelentendő és a cégvezető aláírása ugyanott hitelesítendő. — Ugyanez áll a cégvezetői felhatalmazás megszüntése esetére is.“ A tervezet első kikezdésében a német cikk első és második kikezdését egybefoglalja, s a második kikezdésben a német harmadik kikezdést rövidítve adja, miáltal azon eredményre jut, hogy a cégvezetői meghatalmazás megszüntése alkalmával is a cég megszüntése bejelentendő és a cégvezető aláírása is hitelesítendő, miután az „ugyanaz áll“ kifejezés megszorítás nélkül az előbb mondottak a most mondottal való kiterjesztését foglalja magában. A tervezet szövegezése helyébe ennél fogva a német szövegnek szó szerinti fordítása volna teendő. Egyébiránt e cikk indokolásában a tervezet egy hamis állítással indokolja a szöveg némely változását. A tervezetben ugyanis a főnök a cégvezetői felhatalmazást beiktatás és közzététel végett jelenti be, és az indokolásban az mondatik, hogy a német keresk. törvénykönyv a cégvezető kirendelésének közzétételét nem kívánja és hibásan. — A szerzőnek ezen állítása teljesen hamis a német kereskedelmi törvénykönyv ugyanis 13. §-ban épugy mint a tervezet 12. §-ban rendel, „a kereskedelmi jegyzékbe történt bejegyzések a kereskedelmi törvényszék részéről, ha csak a jelen törvénykönyv határozottan mást nem rendel, egész terjedelmükben közzéteendők.“ Ezen cikk szerint tehát minden bejegyzés a lajstromba, egyuttal közzé is teendő, hacsak a törvény, mint például ezt a betéti társaság kültagjainál teszi, ellenkezőt nem rendel; — de a német kereskedelmi törvénykönyv 45. cikkében koránsem mondatik az, hogy a cégvezetőnek bejegyzése közzé nem teendő, s így ha a cégvezető bejegyzése elrendeltetik, magától következik, hogy annak közzététele is elrendeltetett. A német kereskedelmi törvénykönyv ezen cikke tehát nagyon is helyes, és a tervezet cikkében előforduló „közzététel“ szó felesleges a 12. cikk intézkedéseivel szemben.

A 47. cikk megfelel a 46. cikk második kikezdésének és mint már a kereskedelmi jegyzékekről szóló cikkünkben kifejtettük a tervezet álláspontjánál fogva felesleges ismétlés. A tervezetből a német kereskedelmi törvénykönyv 46. cikkének első kikezdése minden indokolás nélkül egészen elmaradt. Ezen kikezdés szerint „ha a cégvesztés megszüntette a kereskedelmi jegyzékbe be nem vezetett és közhírré nem hozatik, úgy a főnök a cégvezetés megszüntét harmadik személy irányában csak akkor érvényesítheti, ha behoztatja, hogy erről az utóbbinak az üzlet megkötése alkalmával tudomása volt.“ Ezen viszonyról annál is inkább kellene intézkedni, mivel maga a tervezet pl. a cégbejegyzés elmulasztásánál is a magánjogi viszonyt körülírja.

Eltérésre akadunk ismét a tervezet 50. cikkében,

mely a német kereskedelmi törvénykönyv 49. cikkét tágitja és a kereskedői utazókat feljogosítja arra is, hogy főnöküknek külvivő követeléseit behajthassák és e követelések tekintetében egyességeket köthessenek. Ezen különben a német kereskedelmi törvénykönyv értelmezőinél vitás kérdésnek ily értelmű megoldása tagadhatlanul helyes és számos előnyt nyújt magának a kereskedelmi életnek.

Az 51. cikk hasonlóképp kiterjeszti a német kir. törvénykönyv 50. cikkének intézkedéseit és feljogosítja a boltban, nyílt áru- vagy raktárban alkalmazottat a fizetések átvételére is; ezen felfogás különben a német fő és legfőbb törvényszéki határozatok által máris elismert és tényleg alkalmaztatik is.

Az 52. cikk egészen mást mond, mint mit a német kereskedelmi törvénykönyv 51. cikke akar. A német 51. cikk szerint „az ki az árut és nem nyugtázott számlát kézbesít, ezért még nem tekinthető feljogosítottnak vételár felvételére” — a tervezet ezzel ellenkezőleg mondja: „ki az árut nyugtatott számla mellett kézbesíti a vételár felvételére feljogosítottnak tekintetik.” A tervezet ezen intézkedését a német kereskedelmi törvénykönyv 296. cikke mondja ki; a német ker. törvénykönyv a szóban levő cikkel mindazáltal egészen mást kíván elérni, és azon esetről gondoskodik, melyben valaki árut és nem nyugtázott számlát hoz, és kimondja, hogy ezért más nem tekinthető meghatalmazottnak a fizetés felvételére. Ezen intézkedés koránsem negatív kimondása annak mit a tervezet mond és mikép ezt a tervezet indokaiban olvassuk, hanem egészen más irányu rendelkezés, melynek fölvétele annyival inkább szükséges, mivel a közönséges életben ezen eset számtalanszor fordul elő.

Az 55. cikk ismét több tekintetben eltér a hasonló tartalmu 54. cikktől. Így jelesen egészen új a második kikezdés, de tökéletesen felesleges is, mert először kimondja azt, hogy harmadik személyek irányában a cégvezetés megszűnt a közzététel napjától bir foganattal; ez elvet már a 12. cikkben általában kimondá a javaslat s azonkívül ismételt kimondta azt az általunk elvetendőnek mondott 47. cikkben és most harmadszor kívánja azt kimondani; — másodszor pedig meghatározza, hogy a meghatalmazás megszűnt az érvényesen történt visszavonás napjától bir foganattal; mely intézkedés már azért is felesleges, mivel a meghatalmazási viszony valami belső, főnök és meghatalmazott közötti, mely iránt harmadik személyek természetesen ezen belső viszony keletkezése és megszűnté szerint kell hogy irányozódjanak. A cikk utolsó kikezdésének végpontja szintén új; szerinte „a cégvezetés a főnök halálával csak akkor szűnik meg, ha világosan ennek életére adatott,” ezen intézkedés által a német ker. törvénykönyvben függőben, illetőleg homályban hagyott vitás kérdés döntetik el.

Végül szintén egészen új intézkedést tartalmaz az 58. cikk, mely szerint a részvénytársaságoknál mint igazgatók, műszaki vezetők vagy más minőségben a vállalati üzlet vezetésével megbízottak épugy mint a kereskedelmi meghatalmazottak és cégvezetők kereskedelmi üzletekkel nem foglalkozhatnak. Ez intézkedés két irányu; egyrészt azt mondja, hogy a részvénytársulatoknál mint meghatalmazottak működők nem üzhetnek kereskedést, és ez igen természetes és a törvény szövegéből következik, mivel a részvénytársaságokra ugyanazon szabályok alkalmaztatnak, melyek a kereskedőkre nézve általában állnak, ép ezért külön nem kellene ez irányban intézkedni, mint nem is intézkedik a német kereskedelmi törvény: — de másodszor azt is mondja, hogy az üzlet vezetésével megbízott igazgatók sem üzhetnek kereske-

dést és ez kissé túl megy a gyakorlati élet lehetőségein. A tervezet a részvénytársulatok igazgatói alatt a jelenlegi választmányi tagokat érti, már pedig hogy ezek ne üzhessenek saját számlájukra külön kereskedést, az mégis kissé túl nagy követelmény. Az egész cikknek elhagyása ennél fogva nagyon is indokolt.

DR. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelmé köréből.

(Folyt. köv.)

II. Ó-kor.

(Görög és római jogbölcseledés.)

A közösségi élet szabadabb alakítása gyökerét s az a fölötti bölcseledés legelső kísérleteit az ó-kor classicus műveltségü népeinél: a görögöknél és rómaiaknál találjuk, honnan a mai műveltség összeségében tekintve kezdetét vette.¹⁾

Az életképzés s gondolkodás avagy bölcseledés szabadságának föltételeit legelőször e népeknél tapasztaljuk. Itt nemcsak a rend szelleme, mely keleten külső, föltétlen s ép azért kizárólagos személyes hatalom alakjában a szolgálalekre gyakorolt jobbra érzéki félelem által minden szabadságot lenyűgözve tartott, hanem a szabadság utáni törekvés is nyilvánult, s több kedvező körülmény oszthatása folytán oly eredményeket létesített az élet és tudás terén egyaránt, melyeknek, ha azokban az utókor gazdag örökséget nem nyert volna is, már megjelenését nagybecsű nyereségnek kell tartanunk.²⁾

De a szabadság törekvése más téren hatott a görögöknél, mint a rómaiaknál. Mig amott a socialis élet ethico-politikai szervezetében a polgári szabadságot s az alkotmányok különböző rendszereit, a gondolkodás világában pedig a dolgok végső okait kutató bölcsészeti elméleteket eredményezte, addig emitt inkább a socialis élet magánkörének jogi oldalát képezé ki, s egyuttal teremte a jogtudományt.³⁾

Az ó-kor classicus népeinél tehát a jogbölcseledésnek kettős elemét: a jogtudományt és bölcsészetet megosztva találjuk. Ez az oka, hogy a bölcséleti jog teljes alakjában sem a görögöknél, sem a rómaiaknál nem észlelhető. Amott mindössze is csak igazság- és állambölcseletről, emitt pedig jogtudományról — itt ott görög bölcsészeti fölfogással vegyítve — lehet szó.⁴⁾ De mivel mindegyiknél mégis legalább egyik elemét találjuk a jogbölcseledésnek, innen azokat mellőznünk annyival kevésbbé lehet, mivel azok iratai nemcsak a közvetlen utókornak voltak javára, de sok tekintetben örök időkre maradandó beccsel is fognak birni. Plató mindig

¹⁾ L. e classicus kor jogbölcseledésére nézve Hildebrandnak többször idézett művét, mely azt minden eddigi irónál legkimerítőbben bő irodalom ismerettel, a források szorgalmas fölhasználásával s páratlan alaposággal tárgyalja. Említendő még: Veder: *Historia philosophiae juris apud veteres*. Lugd. Bat. 1832., és Voigt: *Die Lehre vom jus naturalis, aequum et bonum und ius gentium der Römer*. Leipzig. 1856. Welcker: *Die letzten Gründe von Recht, Staat und Strafe*. Giesen. 1813. Cucumus: *Ueber den Staat und die Gesetze des Alterthums*. Würzburg. 1824. Carmignani: *Scritti inediti*. I. k. Lucca. 1851.

²⁾ Hildebrand: i. m. 106. s k. l.

³⁾ Heurici: *Ueber d. Begriff u. die letzten Gründe d. Rechts*. I. 27. s k. l. (Hannover. 1822.)

⁴⁾ V. ö. Pauler: i. m. 68. §. 1) j. — Tex: *Enc. iurisprud.* 35. és 36. §. — Kaltenborn: i. m. 28. s k. l.

mintaképe lesz az ideális fölfogásnak, Aristoteles az inductiv és kritikai tárgyalásnak, s a római jogtudomány a jogképezésnek és szervezésnek.¹⁾

Valamint a görögök a rómaiakat, úgy a görög bölcsészeti rendszerek is a római jogtudományt megelőzték. Előbb fejlett ki a bölcselkedés, azután a jogtudomány. És ez igen természetes. A jog anyaga (a socialis életviszonyok) meg volt ugyan az életben, de annak jogi fölfogása nem létezett még a görögök gondolatvilágában. Előbb tehát a socialis élet bölcsészeti szemléletének kellett kifejlődni, hogy aztán az utat annak jogi fölfogására előkészítse. Azért itt mindenekelőtt a görög igazság- és állambölcsészeti kifejlődéséről kell szólni.

A görög igazság- és állambölcsészeti csak lassanként fejlett ki s emelkedett ama magas pontra, hol azt Aristotelesnél látjuk, s honnan az ismét fokozatosan alásüllyedni kezdett.²⁾ Annak kifejlése karöltve járt a görög nép élet- és világnézetével, melyből az keletkezett. Míg az emelkedőben volt, a görög socialis élet s az a fölötti bölcselkedés is emelkedett, mielőtt az az önérdék szűk keretébe szorult, ez utóbbi is alábbhagyott.³⁾

Kezdetben, míg a görög nép socialis életének úgy szólván gyermek korát élé, itt is, mint keleten, habár egészen más irányban és jelentőséggel a vallási fölfogás birt tulsúlylyal, mely azonban az élethalakítás s gondolkodás szabadságának kifejtését megnehezíté ugyan, de nem lehetetleníté.⁴⁾

A gondolkodás önleges iránya, mely nélkül nincs bölcselkedés, lassanként utat tör magának.⁵⁾ A szabad gondolkodás legelső nyilatkozatait egyes költők és államférfiak megőrzött költeményeiben, illetőleg mondataiban találjuk, melyek nem pusztán isteni, hanem emberi dolgokra, s ugyan a socialis életre és jogra vonatkozólag is tartalmazznak egyes nézeteket. Ezek még nem voltak bölcselkedések, hanem csak előkészítettek az utat a bölcselkedésre. Ily költeményt írtak: Homer, Hesiod, Aeschyclos, Sophocles, Pindar és mások.⁶⁾ Ily közvetítők voltak még a bölcselkedésre nézve a hét görög bölcs, kik bölcs mondásaik által (gnomák) az életre hatni törekedtek. Ezek inkább politikai, mint ethikai szabványokat tartalmaztak.⁷⁾

¹⁾ Mohl: i. m. I. 220—1 l.

²⁾ A görög igazság- és állambölcsészeti önálló földolgozására részint együttesen, részint külön, több oldalról tétettek kísérletek. Előbbi tekintetben említendő Hildebrand: i. m. 1—121. §., — utóbbi tekintetben pedig és ugyan az igazságbölcészetre nézve: Veder és Voigt fenebb idézett műve; az állambölcsészetre nézve Henkel: lineamenta artis graecorum politicae. Berol. 1847., — Studien zu einer Geschichte d. griech. Lehre vom Staat. (Philologus Jahrg. IX. 1854. 401. s k. l. — Zur Geschichte d. griech. Staatswiss. G. Pr. Salzwedel 1863. u. 1866. Stendal 1867. u. 1869. — Azonkívül l. az egyes bölcészettörténelmi munkákat is, melyek jegyzékét Hildebrand i. m. 7. §. és Ueberweg: Gesch. d. Philos. I. 7. §. adja.

³⁾ A görög socialis élet alapvonásait, melyek a görög bölcsészeti rendszerekre leginkább voltak befolyással, szépen előadja Hildebrand: i. m. 3—6. §. — L. még azonkívül Stahl: Geschichte d. Rechtsphil. I. k. III. fej. Mohl: i. m. I. 221. s k. l. és Bluntschli: Allgemeines Staatsrecht. I. k. Walter: i. m. 51. §.

⁴⁾ V. ö. Hildebrand: i. m. 6. §. — Ahrens: i. m. I. 35. s k. l.

⁵⁾ V. ö. Steinthal: der Durchbruch d. eubj. Persönlichkeit bei den Griechen. (Zeitschr. f. Völkerpsychologie u. Sprachwiss. II. B. 1862.) 279. s k. l.

⁶⁾ Ezek jognézeteiről lásd Allihn: De idea justitiae, qualis fuerit apud Homerum et Hesiodum. Halis. 1847. — Platner: Notiones juris et iustitiae ex Homeri et Hesiodi carminibus. Marb. 1820. Ugyanattól: Über die Idee d. Gerechtigkeit in Aeschyclos u. Sophocles. Leipzig. 1858. — A többire nézve lásd Hildebrand: i. m. 44. l. 2) j. és 29. l. 3) j. — Henrici: i. m. 18. s k. l. és 31. l. — Ueberweg: i. m. I. 8. §. — Telfy: Ethika.

⁷⁾ L. ezekre nézve Hildebrand: i. m. 8. §., hol a jegyzet-

Ezen előzmények után a gondolkodás, a nélkül hogy előbb önmagával jött volna tisztába, közvetlenül a külvilág vizsgálatába mélyedt, s annak lét- és változási okait kutató. A legelső bölcészek ennél fogva tulajdonkép természetvizsgálók voltak vagy természetbölcészek. A bölcselkedésnek ez iránya szükségképi volt,³⁾ mennyiben ez készítő elő több fokozatu emelkedésében a hidat (sophistika) a tulajdonképi bölcselkedésre (Socrates).⁴⁾ Habár azonban ez irány mellett az ethica és politika önálló műveléséről még nem lehet szó, találunk mégis annak követői közt egyeseket, kik többé-kevésbbé természettani alapnézetöket az életviszonyokra is alkalmazva alkalmilag egyes ethikai vagy politikai kérdéseket is fejtegettek.

Névszerint említendő Pythagoras, a nevére hies szövetségnek (iskolának) alapítója Nagy-Görögországban (Alsó-Italia).⁵⁾ Elméletének kifejtése és alkalmazása a realis világra és életre nem annyira az ő, mint inkább későbbi követőinek érdeme. Ő volt a legelső, ki általános eszmékre emelkedve, az erkölcsiség fölött bölcselkedett.⁶⁾ Bölcselkedése mathematicai fogalmak föllállításában és alkalmazásában állott; azokat alkalmazta az igazság fogalmának meghatározására is, mely szerinte az aránylag egyenlő viszonyban, vagyis a visztorlásban áll; miből látható, hogy ő a jogot vagy igazság fogalmát a természetre s nem tételezésre építé.⁷⁾ Az államra nézve legjobb alkotmánynak tartá a kiművelt emberekből álló aristocratiát, legroszabbnak az anarchiát; honnan ő az általa alapított szövetségben a nevelésre fektette a főszult. Nézete Plato és Aristoteles elméletére befolyt.⁸⁾ Későbbi követői közül Hyppodamos Miletusból volt az első, ki mint kitünő építész ebbeli ismereteit az államélet szervezésére alkalmazva a legjobb alkotmány tervezetét megkísérle.⁹⁾

Az eleaták a létegyiség tanának tovább fejlesztésével, s a joniai iskolából különösen Herakleitos a végtelen létesülés rendszerének föllállításával új elemeket hozván be a gondolkodás világába, a bölcselkedésnek hasznos szolgálatot tettek ugyan, de az ethica és politikára nézve alig érdemelnek említést.¹⁾ Hasonlóan áll

tekben az irodalom is olvasható. — Henrici: i. m. 31. l. — Ueberweg: i. m. I. 8. §. jj.

¹⁾ Henrici: i. m. 28—30. l. Hildebrand: i. m. 45. s k. l.

²⁾ A természetbölcsekedésnek három fokozata, illetőleg felekezete volt, a joniai, pythagoreusi és az eleai, melyek bármennyire is eltértek a külvilág fölfogására nézve, mi alapnézetöket képezé, megegyeztek mégis abban, hogy egyik sem volt képes az anyagiság és szellemiség közti különbség öntudatára emelkedni. L. ezekről Ueberweg: i. m. 10. s k. §§. — Hildebrand: i. m. 9. §. — Sokan a pythagoreusok kosmologicus elméletében az ethica, az eleaták hason elméletében pedig a dialektika elméletét látják. L. Ueberweg és Hildebrand i. h.

³⁾ Pythagorasra és szövetségére nézve (melyben az olaszok az olasz iskola csiráját szeretik látni v. ö. Carmignani: i. m. I. 270. l.) l. Ueberweg: i. m. I. 16. §. és Hildebrand: i. m. 10. §. hol e tárgyra vonatkozó irodalom is található. — L. még Pauller: i. m. 69. §. Henrici: i. m. 31. s k. l. Ez elméletet homály fűdi, csak töredékes adataink vannak; a mit róla tudunk nagyrészt Aristoteles idézeteiből tudjuk. Michelet: Naturrecht. I. 20. s k. l. (Berlin. 1866.)

⁴⁾ Arist. magn. moral. I. 2. — Heyde: Ethicos Pythagor. vindiciae. Erlang. 1854.

⁵⁾ Arist. magn. moral. I. 1. és 34. és Ethic. Nicom. V. 5. és 8. — V. ö. Hildebrand: i. m. 54. s k. l. — Henrici: i. m. 33. s köv. lap.

⁶⁾ Befolyásáról Plato nézeteire l. Hunfalvy: Platoni köztársaság. Új. m. muzeum. 1850—1. évf. I. k. 278. l.

⁷⁾ Arist. Polit. II. 8. — L. Hildebrand: i. m. 11. §. Mohl: i. m. I. 171. l. 1. j. Ueberweg: i. m. I. 40. és 50. l. — Aristoteles II. nézeteit kimerítő kritikával kíséri. Azt, hogy ő írta volna a legelső kísérletet az állameszményre nézve, Mohl i. h. tagadja.

⁸⁾ Az eleatákra nézve l. Ueberweg: i. m. 17—21. §. —

ez a későbbi természetbölcselekre nézve, kik közül Empedoklest, Anaxagorast és Demokritost (atomista) elég pusztán fölemlíteni.¹⁾ Csak Archelausról, Anaxagoras tanítványáról állittatik, miszerint ő a törvények fölött bölcselkedett volna ama nézetének adva kifejezést, hogy a jogos és jogtalan eszméi nem a természetben, hanem emberi törvényen gyökereznek.²⁾

Nevezetes fordulat állott be a gondolkodás világában a sophisták tanával, mennyiben ezek azt a külvilágtól elvonva magának a gondolkodó embernek vizsgálatára terelték, s ez által indokul és irányadásul szolgáltak az öntudatnak, mint a bölcselkedés alapföltételének fölismerésére.³⁾ E fordulat szükségképi kifolyása s természetszerű következménye volt az egyoldalú objectív természetbölcseleti okoskodásoknak, névszerint Herakleitos rendszerének, mely az egész mindenséget örökös alakulásban s változatosságban fogá föl, s másrészt az akkor Görögthonban uralkodó életiránynak és korszellemnek.⁴⁾ A sophisták amaz elvet tartva: „mindennek mértéke az ember“⁵⁾ s ezt úgy az ismeretre, mint az emberi cselekvésre alkalmazva úgy egyik, mint a másik körében minden tárgyilagosságnak lételét tagadásba vették. Egyéni nézet és önérdék vagy önkény volt szerintök a tudás és élet elve. A természetben gyökerező jognak lételét vagy tagadták, mennyiben az állam törvényeit tarták a jog egyedüli forrásainak; vagy pedig azt az állam törvényével ellentétbe állítva elismerték ugyan, de csak mint az egyéni önérdéken alapuló jogot.⁶⁾ Az államéletre vonatkozólag kivéven Protagorast,⁷⁾ úgy szólván mit sem irtak, mi különben azon élet és nézetirányból, melyet követtek, könnyen megmagyarázható, s inkább foglalkodtak, mi azzal jobban megegyezett, a szónoklattal.⁸⁾ Föllépésök azonban nagy nyereség volt a bölcselkedés előmozdítására.⁹⁾

A sophistika végkövetkezményeiben a görög társas élet fölhasználását s a görög bölcselkedésnek, még mielőtt megért volna, végenyészttét idézte volna elő, ha Socrates, (469—400. K. e.) korának legnagyobb bölcse, annak megmentésére nem siet.¹⁰⁾ Ő a sophistikában el-

ismerésre jutott önleges irányt megnevesíté, mennyiben azt az önismeretre (*γνωσις σεαυτον*) vezetvén vissza, ezt minden bölcselkedés központjává tevén, mi által az összes bölcselkedésre új korszakot alkotott.¹⁾ Fő feladata a sophisták veszélyes tanainak czáfolata lévén, ezek ellenében tanítá, miszerint szükségkép létezik egy egységes világrend az ember fölött, melyet az ember megismerhet, s melynek az állam egyik szükséges alkatrészét képezi, s hogy az embernek nincs más feladata mint szabad elhatározással ama magasabb rendhez alkalmazkodni. Alapelvéhez képest az erkölcsi (szabad) önbelátásba helyezé az erény lényegét, s ez által az ethicának ő lett tulajdonképi megalapítója.²⁾ Ő inkább az életnek tanítván, melyre gyakorlatilag hatni törekedett, tanítmányát tudományos rendszerbe nem foglaltá, ez tanítványainak érdeme. Ő saját nézpjontjából alkal-milag csak egyes gyakorlati életkérdéseket fejtegetett.³⁾ E kérdések nagyobbbrészt az igazság- s államéletre vonatkoztak. Az igazságot ő a törvények önkényes megtartásába helyezi, de ennek dicséretébe annyira elmerül, hogy fogalmának közelebbi kifejtéséről megfeledkezik. Szól nem irott törvényekről is, melyeknek szerzői az istenek, s melyeknek megszegőit maga a természet bünteti; ezek pusztán ethikai követelményeket tartalmaznak.⁴⁾ Az államot, mint a magasabb világrendnek részét, mint egy nagy embert fogá föl, s reá nézve is követelte, hogy benne is az önismeret (közöntudat) uralkodjék, de mikénti szervezetére nézve közelebbi nézete- ket nem állít föl. Említésre méltó még, hogy ő a világ-polgárság eszméjének is, habár csak távolról, homályos kifejezést ad.⁵⁾ — Rendszerét holta után tanítványai különböző irányban s részint teljesen, részint egyoldalulag fejtek ki, mi által több rendbeli iskolának lönek alapítói.⁶⁾

Dr. WERNER RUDOLF,
kassai kir. jogakadémiai tanár.

(Folyt. köv.)

Productiv erők.

(Folytatás.)

Az államszerkezet tekintetében kiemelendő, miszerint az oly alkotmány képes a munkaöszönt fokozni, mely nemcsak az eredeti és polgári, de a politikai jogokat is biztosítja, mely tulajdonsággal főleg az alkotm. monarchia és a képviselői res-

hátó. — Azonkívül l. Geyer: i. m. 9. s k. l. Pauler: i. m. 70. §. Walter: i. m. 504. §. Mohl: i. m. I. 171. s k. l.

¹⁾ Innen Cicero joggal mondhatá róla: Tusc. quaest. V. 4. „Socrates autem primus philosophum devocavit e coelo in urbibus collocavit et iis domos etiam introduxit, et coegit de vita et moribus rebusque bonis et malis quaerere.“

²⁾ V. ö. Hildebrand: i. m. 83. s k. l. és 86. l. Henrici: i. m. I. 44. l. Walter 504. §. — Socrates ethikai nézeteit tárgyalják különösen: Disseu: De philosophia moralis in Xenophontis de Socrate commentariis tradita. Gott. 1812. Hurndall: de philos. morali Socratis. Heidelb. 1853.

³⁾ Xenophon tanítványa Memorab. I. 1. 16. különösen fölemlíti ezeket. Szerinte e kérdések voltak: mi jogos és jogtalan, mi az állam és államférfi, az uralkodó és uralom?

⁴⁾ Némelyek e nem irott törvények után ítélve, mikben a természetjog eszméjét látják kifejezve, Socratest a természetjog atyjának kívánják tartatni; így Schmauss és még inkább Feuerlein: de jure naturae Socratis (Alsdorf 1719.) című értekezésében. — De l. ezek ellenében Hildebrand: i. m. 90. l. és Henrici: i. m. I. 47. s k. l.: ez utóbbi azon törvényekben vonatkozva §. 11. Instit. (1. 2.) inkább a későbbi római jus gentium eszméjének csiráját látja; de l. e nézet ellen Hildebrand: i. h.

⁵⁾ V. ö. Hildebrand: i. m. 87. 88. 89. 91. s k. l. Geyer: i. m. 10. l.

⁶⁾ L. e tekintetben Hildebrand: i. m. 19. §., Ueberweg: i. m. I. 34. §., Henrici: i. m. I. 48. s k. l., Geyer: i. m. 10. s k. l., Rossbach: Perioden d. Rechtsphil. 19. 20. §.

Heracleitosra nézve pedig Hildebrand i. m. 12. §. Ueberweg: i. m. I. 15. §. Henrici: i. m. I. 34. s k. l.

¹⁾ V. ö. Henrici: i. m. I. 35—7. l. Ueberweg: i. m. I. 22—5. §. Demokritosról különösen ezeken kívül Hildebrand: i. m. 65. s k. l.

²⁾ Diog. Laert. II. 16. — Hildebrand: i. m. 47. s k. l. — Henrici: i. m. I. 37. l. — Ueberweg: i. m. I. 71. l.

³⁾ A sophisták jellemzésére s jelentőségére nézve v. ö. Hildebrand: i. m. 13. §. Henrici: i. m. I. 37—41. l. Ueberweg: i. m. I. 27. §. Geyer: i. m. 8. l. Pauler: i. m. 70. és 207. §. r. j. Walter: i. m. 504. §.

⁴⁾ L. e tárgyban Hildebrand: i. m. 65. és 67. s k. l. — Az egyik végleteget a másik követte; activ reactiot szült. Geyer: i. m. 7. l.

⁵⁾ Plato Theaet. p. 152. Diog. Lacot. IX. 51. Arist. metaph. IX. 1.

⁶⁾ L. e tárgyban Hildebrand: i. m. 15. §. Geyer: i. m. 8. l.

⁷⁾ Diog. Lacot. IX. 55.

⁸⁾ V. ö. erre nézve Hildebrand: i. m. 15. §. Henrici: i. h.

⁹⁾ A sophistika méltatására nézve l. Hildebrand: i. m. 69. lap: „So crass und verderblich dieser Irrthum war, so hatte er doch für die weitere Entwicklung der griechischen Philosophie die grosse Bedeutung, dass von nun an der Geist als das Höhere gegen die Natur erkannt, der Mensch in seinem Wesen und seiner Bestimmung zum vorzüglichsten Probleme der Philosophie gemacht, und seine Erkenntniss als die Voraussetzung jedes andern Erkennens betrachtet wurde.“ — Mig az előtt a bölcsészeti fő problémája volt ama kérdés megfajtése: miképp lettünk mi s a körülöttünk létező mindenség, most az a kérdések kérdése: mi a mi célunk, rendeltetésünk? — Ueberweg: i. m. 77. l. és Hildebrand: 70. l. 6) j. idézett írókat.

¹⁰⁾ Socrates jellemzését s jelentőségét a bölcsészetre átalán l. Hildebrand: i. m. 16. §. Henrici: i. m. I. 41. s k. l. Ueberweg: i. m. I. 33. §., hol az idevágó gazdag specialis irodalom is olvás-

publika birván, ezek nemzetgazdaságilag is a relativ legjobb államformák; míg Schäffle megjegyzése szerint: „in Despotien sind erfahrungsmässig gute Arbeiter selten, sie bleiben daher auch volkswirtschaftlich auf niederer Culturstufe stehen.“

A munkabecsülés jelentőségének méltánylása végett rövid történeti fejtegetésbe bocsátkozva, azt az ó-, közép- és ujkor szerint tüntetem fel. Az ókort illetőleg az említendő, hogy főleg az anyagi munka részint azért, mivel azt a nem szabadok és rabszolgák teljesítették, részint a kornak műveltségi hiányossága miatt, midőn az ész és értelem az anyag fölött, pl. gépek alkalmazása által oly értelmi hatalmat, mint napjainkban, nem vőn: még sok társadalmi nagy bölcselő előtt is megvetés tárgya volt. Így Plato az iparosokat nem nagy tiszteletre méltó, és Aristoteles általában az anyagi javak termelésével foglalkozókat, a földművelők kivételével, megvetett osztálynak tartja, kiknek nézetét Cicero is osztja, mondván: „mereatura si teneris est, etiam sordida putanda.“ És habár egyes népek, mint a jeles Thukidides szerint atheneiek Perikles korában a munka becsét felfogták is: mindazáltal az ókori műveletlen népek, mint Roscher megjegyzi, azon elvet vallották: „Pigrum et iners videtur, sudore acquirere quod passio sanguine parare.“

A munka értékének elismerésében is mutatkozott már kezdetben a kereszténységnek jótékony hatása, ámbár az első keresztények a közöny és lemondás tanát kezdték vallani, — asketái élet — később azt módosítva, az alamizsnálkozás kötelességét, melyet különösen aranyászú sz. János szónoki művészettel ajánl, állították fel, minthogy azon nézetet is, mely szerint a munka lealacsonyító, szóval és tettel megtámadták; ismeretes sz. Pál nyilatkozata: „a ki nem dolgozik, ne egyék!“ sőt kézműves lévén utazó sátrakat készített. (Chevalier.) A középkorban később egyoldaluvá lett jelszónak „ora“ a reformátorok az „ora et labora“-t egész határozottsággal állították elébe és melléje. (Kautz: N. G. Eszm.)

Hogy az ujkorban a munka jobban kezd tiszteletben részesítettetni: ez az általános műveltség terjedésén kívül az idő értéke becsülésének is tulajdonítható, valamint a fejlődöttebb socialis és társadalmi életnek. Egy angol példaszó az időt oly anyagnak nevezi, a miből az emberi élet készült. (Roscher.) E tekintetben mondja Chevalier: „Csak a legujabb kor fogta fel a munka magas hivatását egész terjedelmében, azon nemző erőt és termékenységét, melylyel az a gazdaság gyarapítására és az emberi jólét emelésére nézve bír!“

IV. A munkamegosztás fogalma, alapja, nemei, alkalmazásának feltételei, történeti alakulása s végre előnyei és hátrányainak elemzése.

Tekintve a munkamegosztásnak fogalmát, ez a munkának több személy közötti azon szétoszlásában áll, mely szerint a különböző foglalkozási nemek vagy ezeknek ágai közül az egyes munkások, illetőleg munkaanyagok csak az egyenlőket vagy hasonlókat végezik, egymással azonban érintkezésben állván; miért is a munkamegosztás munkarendet foglal magában, melyről még alább szó leend.

Ha a munkamegosztás alapja iránt vizsgálódunk: azon meggyőződésre jutunk, hogy annak természetes alapját a különbségek képezik, melyek az egyes emberek és népekre vonatkozólag azoknak különböző képességei, szükségletei, továbbá földrajzi és éghajlati viszonyaik és a telkeknek termékenysége tekintetében tenforognak. „Die Arbeitheilung ist nothwendige Folge der immer vorhandenen verschiedenartigen Vertheilung der geistigen und körperlichen Anlagen und ihrer Ausbildung,“ — jegyzi meg Schäffle, ehhez adván még, hogy a használhatóságok létrehozásához szükséges munka szabály szerint nem egyenlő, hanem az elágazik azon használhatóságok szerint, melyekkel a jószágoknak birnia kell, továbbá a különféle anyagokhoz képest, melyek a gazdasági jószágot alkotják, és azon erőkhez képest, melyek az anyagnak alakváltoztatásához megkívánatnak.

Ezek alapján a munkamegosztásnak következő természetes nemei vannak: a) a szorosabb értelemben vett vagy technici m. m. osztás, melynek alapján bizonyos termék előállításához szükséges munkák külön-külön ki levén osztva, az csak mindegyik munkás közreműködése által jöhet létre, mint ez az óráképzésnél történik; b) a társadalmi — socialis — mely szerint a nemzet tagjai a fentebbi okoknál fogva az anyagi és szellemi termelés terén kizárólag rendszeren egyenlő és hasonló munkanemet teljesítenek, mint: a földművelők, műiparosok, kereskedők, szellemi munkával foglalkozók stb. Ebben helyezvén annak okát, hogy a nemzeti főmunkanemeket közvetlenül a munkamegosztás után tárgyalom; c) a munkamegosztás nem-

zetközi — internationalis, territorialis, — melynél fogva valamely állam bizonyos időben a természet és műveltség által nyújtott feltételek alatt azon javakat termeli, melyek viszonyai szerint legcélszerűbben előállíthatók; mint: Olaszország gyümölcsöt és selymet, Magyarország gabonát, Belgium és Anglia iparcikkéket, China théat termel.

A mi a munkamegosztásnak feltételeit illeti, ezek a következőkben állanak: kellő piac vagy az áruk kelete, tőke és értelmiség; továbbá a kiválólag munkán alapuló munkaágaknak egyszerűbb részekre való feloszthatása és ezeknek egyesítése; mindezekről itt előbb azért szólnunk, minthogy nézetünk szerint ezeknek előzetes ismertetése a m. m. osztás történeti fejlődésének áttekintését megkönnyíti.

A vásárpiazz azért képez nagy horderejű feltételt, mivel a m. m. megosztás tömeges termelést lehetségesítvén, ez a javaknak kelete, biztos és folytonos kicserélése által történhetik; minthogy az állandóan egyenlő termékeket előállítók mindig számíthatnak arra, hogy azok fölőselegével más javakat beszerezhetnek maguknak. Ebből több tünemény magyarázható. Így a társadalmi munkamegosztásnál pl. a műiparos és kereskedő míg kisebb helyeken többféle iparcikket készíteni, és az utóbbi különböző árukkal kereskedni kénytelen: addig nagyobb forgalmu városokban a m. m. osztás elvét jobban megvalósíthatják. De kiválólag áll ez a szellemi munkákról, pl. az orvosok és ügyvédek gyakorlata tekintetében, mert amazok faluhelyeken egy személyben sokszor belgyógyászok, sebészek, műtők, fogorvosok, szülészek stb. városokban ellenben mindezen ágak egyes jeles képviselőkre találunk; ugyanez áll az ügyvédekre nézve is; valamint a fentebbi elvnek követelménye: a törvénykezésnek elválasztása a közigazgatástól.

Az értelmi műveltség a tőkével együtt második feltétele a m. m. osztásnak, melyek közül itt a tőke szükségességére legyen elég megjegyezni, miszerint annak nagyobb mennyisége azért nélkülözhetlen, mert a tömeges termelésnél pl. a gyár-
iparban már az átalakítási főanyagok nagyobb tőkét képeznek, részint azért, mivel nagyobb számú munkás foglalkozhatván m. m. osztás mellett, ezeknek az állandó munkaadás végett is több álló tőke, pl. gépek szükségese.

SZELE ANDOR,
jogtanár.

(Folyt. köv.)

Az in rem versio-n alapuló zálogjog összeegyeztethetősége a telekkönyvi hitel követelményeivel.

Minden nagy reformnak, mely új intézményeket teremt az utjában álló régibb intézményeket tekintet nélkül arra, voltak legyen azok jók vagy rosszak, czélszerűek vagy czélszerűtlenek, le kell rontania. Nincs előny áldozat nélkül. A gyakorlati ész azonban csakhamar reá akad a hézagokra, melyek a rombolás által okoztattak, felismeri az eltemetett intézmények lételének jogosultságát s utakat keres, miként lehetne az elvetett hasznavehető intézményeket az újakkal összeegyeztetni.

Kétségtelen hogy a dolog természetén alapuló törvényes zálogjogok intézménye nagy jogosultsággal bír. Vannak jogviszonyok, melyek szorosabb összefüggésbe hozzák a hitelező jogát valamely dologgal, mint mások, úgy hogy nemcsak méltánytalannak, de igazságtalannak is tűnik fel a dolog értékéből első sorban nem ama bizonyos jogviszonyban álló hitelezők követelését kielégíteni. Ide tartoznak különösen mindazon követelések, melyek a zálogul szolgáló dolog előállításán, biztosításán, fentartásán vagy jókarba helyezésén alapulnak, vagy a római jog szólama szerint, annak követelése: „cujus pecunia salvam fecit totius pignoris causam.“

Valaki házat épített hitelbe. Az építőmester adja hozzá az anyagot, saját pénzével fizeti a munkát, vezeti, intézi az építkezést, szóval a tulajdonos hozzájárulása nélkül teremti elő a házat. Mégis, ha az építőmester az építkezés költségei fejében a zálogjogot azonnal be nem kebelezeti, a tulajdonos tetszése szerint eladhatja vagy zálogjogokkal terhelheti a házat, az építőmester pedig bottal ütheti a nyomát munkájának és költségeinek, melyek nélkül a ház létre nem jött volna.

Ha írásbeli szerződése nincs vagy követelése még le nem járt, telekkönyvi előjegyzést sem nyerhet az általa létesített dologra s míg rendez peruton ítéletet nyer, addig az már a huszadik kézben lehet.

A kérdés abban áll, mikép lehetne ily jogviszonyoknál,

hol in rem versio forog fen, a jogosultnak követelését a leggyorsabb módon telekkönyvileg biztosítani?

A telekkönyvi hitel alapföltétele a zálogjogok nyilvánossága felismerhetősége. Helyesen szervezett telekkönyvi rendszer nem tűr oly zálogjogokat, melyeknek a dolog természeténél vagy a törvénytől fogva elsőbbség adatnék. Csak azon zálogjog tekinthető fenállónak, mely a telekkönyvben feljegyezve van és csak azon sorban illeti meg minden zálogjogot az elsőbbség, a melyben feljegyezve van.

A zálogjogok nyilvánossága oly vívmánya korunknak, hogy erről lemondani annyit tenne, mint a telekkönyvi hitel előnyeiről és a forgalom jogbiztonságáról lemondani. A felvetett kérdés megoldásánál tehát csak azon korláton belől mozoghatunk, melyet ezen elv szigorú alkalmazása megenged.

A zálogjogok nyilvánosságának elve azonban meg nem engedi, hogy az in rem versio folytán mintegy lappangó törvényes zálogjog terhelje a dolgot. Ez ellenkeznék a nyilvánkönyvi hitel, a forgalom jogbiztonságának követelményeivel, ezek pedig előbbre valók.

Hogyan lehetne tehát segíteni?

Concessiót kell adni az in rem versio-n alapuló követelésnek s könnyíteni annak telekkönyvi biztosítását.

Telekkönyvi bejegyzést azonban csak okiratok alapján lehet nyerni. Ezen elv alól telekkönyvi rendszerünk lényeges változtatása nélkül kivételt tenni nem lehet. Legyen meg, maradjunk az okirat mellett, de kívánjunk a telekkönyvi előjegyzéshez ily esetekben az ügy érdemében hozott, többnyire csak rendes peruton nyerhető ítéletet.

Azon kérdés, vajjon történt-e in rem versio, vagy nem, a legtöbb esetben igen egyszerű ténykérdés és sommás peruton mint praedictum a járásbíró által igen könnyen eldönthető.

Ki lévén mondva a járásbíró által, hogy az in rem versio esete fenforog, a telekkönyvi rendt. 65. §-ának analógiája szerint legyen jogosítva felperes az elsőbbségi ítélet alapján a telekkönyvi hatósághoz benyújtandó kérvényben az általa kijelölt és alperes kifogásai folytán tárgyalás után lejjebb szállítható átalányösszeg erejéig a zálogjog telekkönyvi előjegyzését kérhetni, természetesen csak azon dologra, melyre nézve az in rem versio előfordult.

Sőt többet mondok, a praedictalis kereset feljegyzését is megengedném annak valószínűsítése alapján, hogy in rem versio történt, például egy két tanu által kiállított bizonyítvány alapján. Ellenővszerű ily bizonyítványok hamis kiállítását pénzbírsággal lehetne sújtani.

A gondolat igen egyszerű és az eljárás telekkönyvi és törvénykezési rendszerünk lényeges változtatása nélkül könnyen alkalmazható, ajánlom azt tehát törvényhozó jogászaink figyelmébe.

SZTEHLO KORNÉL,
ügyvéd.

K ü l ö n f é l é k .

(Az igazságügyi enquete) mai tanácskozásában a polgári magánjogra vonatkozó kérdéseket tüzte mindenekelőtt ki a tanácskozmány megvitatására Pauler igazságügyér. Első szólt fel:

Fábry a legfőbb ítélőszék elnöke. Nyíltan az osztrák polgári törvénykönyv azonnali receptióját indítványozza. Nagy része annak Magyarországon ugyis tényleg fenáll, s az egész érvényes az ország nagy részében. Érvénye pedig a gyakorlati élet által tulterjesztetett a holt betű határain; a nemzet összes ingatlan vagyona annak telekkönyvi institúciója által van biztosítva, s ezen alap megingatása nagy veszélyrel járna. Azt mondják, hogy e törvénykönyv nem felel meg a nemzet geniusának; s ez fontos ellenvetés lenne, mert a törvényhozásnak tekintettel kell lenni a nemzeti geniusra.

De az osztrák p. t. éppen azon alapokon nyugszik, mint törvényeink; az ősiség el van törölve, s a jogegyenlőség eszméje keresztül van vive. Önmagukat ámitják azok, a kik önálló magyar codextről beszélnek. A magyar codex nem lehet egyéb, mint compilatio a többi nemzetek törvénykönyveiből. Az o. törvénykönyvet egy egész generatio tanulta ismerni; azonban ő sem óhajtja annak egyszerű recipiálását, s javasolja, hogy készíttessék Magyarország számára az osztrák ált. törv.-

könyv alapján egy magánjogi törvény, de úgy, hogy az ingatlanra s a telekkönyvi jogokra vonatkozólag minden átvétessék, a többi rész pedig revideáltassék, a revisio azonban csak az elkerülhetlenül szükséges változásokra szorítkozzék. Lehet, hogy vannak a tudomány tekintetében előhaladottabb törvénykönyvek, de azok még nem állották ki a gyakorlat tűzpróbáját. Ő pedig nem akar experimentálni s azt fogadja el, a mi leghamarabb s legkönnyebben célhoz vezet.

Busbach nem barátja az ausztr. p. t. recipiálásának, némely rész, mint a családi s örökösödési jog, úgy nem volna átvethető, legfőlebb a kötelmi s birtokjog, ezek pedig nem igazolnák a receptiót s a revisio nagy munkáját. Az o. p. t. szerinte meglehetősen kiment már az újabb generatio érzékéből.

Hoffmann Pál véleményére mi befolyást sem gyakorol ismert codificationális munkája, melyet e perczben egyszerű irodalmi műnek tekint. Nézete szerint a magánjog egyes részei is létesíthetők, de csak a magánjog egész rendszerének sorrendjével. Nem akar újabb provisoriumot az osztr. p. t. elfogadásával, mely 70 év előtt készült, s a jogegyenlőség alapján nem áll. Ily cadaver átültetése helyett, a mely provisoriumként 1861-ben még igazolható lett volna, magából az összes magánjogi irodalomból akarja meríttetni magánjogunk anyagát.

Baintner szintén ellenzi az osztr. p. t. receptióját, egyes intézkedéseit a nemzet geniusával ellenkezőnek tapasztalván. A Némethonban meghonosult obligationális jog alapján óhajtana megkezdetni a munkát, az osztr. p. t.-nek az általános jogelvekkel megegyező intézkedéseire is figyelmet fordítván.

Fabinyi: Jótétemény lenne ugyan ha az osztr. p. t. 1861-ben megtartatott volna, de most nem válnék az ország javára átvétele. Revisiója soká tartana, kizáró alapul vétele megkötné kezünket. Komoly munkával — legfeljebb pár évet adna még hozzá — jó törvénykönyvet alkothatunk.

Brode Lipót: Gyakorlati szempontból legelőbb a kötelmi, aztán az örökösödési jog kidolgozását óhajtja. Alapul némi modificatiókkal s a többi codexek figyelembe vételével használható az osztr. p. t. is, melyet úgy is nagy mértékben alkalmaz bírói karunk.

Szentgyörgyi: Egyes részek külön elkészítése lehetetlen, de az egész rendszer kidolgozásával egyes részek előzetesen is előterjeszthetők. Az osztr. p. t. beleélvén magát nemzetünk életébe, minden hátrányok mellett nem ignorálható, kizárólagos alapul felvételét azonban nem óhajtana.

Vavrik Béla szintén nem tanácsolja egyes részek külön munkába vételét. Az osztr. p. t. nagy hiányai igen hosszú időt vennének igénybe revisiójára. Egy általános magánjogi rendszer kidolgozását óhajtja.

B. Apor Károly, hivatkozik Erdély óhajára, hogy mielőbb egy törvény alatt legyen Magyarországgal; de nem tudták, mit kívánnak, kik ezt az országbírói ért. megállapodásainak elfogadásával is elakarták érni. A gyakorlat igényeinek s hazai viszonyainknak tekintetbe vételével Fábry indítványához járul. — Többen lévén még szövegre feljegyezve, a tanácskozás folytatása d. u. 5. órára halasztatott.

(A magyar jogászgűlés állandó bizottsága) f. hó 7-én tartván alakuló ülést, elnökül dr. Hoffmann Pál egyetemi tanár, alnökkül dr. Busbach Péter ügyvéd, titkáru dr. Siegmund Vilmos ügyvéd és pénztárnokul Morlin Imre ügyvéd urak választattak. A jövő jogászgűlésre kitűzendő kérdések tárgyában Hoffmann Pál indítványára négy hármas albizottság küldetett ki, a célból, hogy a jogászgűlés eddigi határozatainak számbavétele mellett a kérdések kitűzésénél az egyes törvényhozási szakok tekintetében bizonyos rendszer követése állapítassék meg; ez albizottságok tagjaivá: I. dr. Hoffmann Pál, Czorda Bódog és dr. Vavrik Béla. II. dr. Apáthy István, dr. Bróde Lipót, Janicssek József. III. Sárkány József, dr. Dárday Sándor, dr. Emmer Kornél, IV. Manojlovics Emil, dr. Környi Ede és Zlinszky Imre urak választattak; a titkár ur az albizottságokban tiszténél fogva vesz részt, az állandó bizottság többi tagjainak pedig szabadságában áll bármely albizottság működésében szinte résztvenni. Végül tudomásul vétetett a kecskeméti ügyvédi egyletnek átírtata, melylyel a IV. jogászgűlés napirendén állott indítványok felett hozott véleményes határozatait közli.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgylés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A IV. magy. jogászgylés szakoszt. tárgyalásai. (A második szakosztály határozatai.) Dr. Schnierer Gyula, min. oszt. tanácsos urtól. — A magy. keresk. törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelmé köréből. Dr. Werner Rudolf, kassai kir. jogakadémiai tanár urtól. — Válasz. Gönczi Sándor, kir. tszéki bíró urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok — Törvényjavaslat.

A IV. magyar jogászgylés szakosztályi tárgyalásai.

(A második szakosztály határozatai.)

A legközelebb befejezett IV. magyar jogászgylés második (váltó- és kereskedelmi) szakosztályához következő két kérdés volt utalva:

1. „Illesse-e a kereskedő feleségét hitelezők ellenében vagyoni jogi igényeire nézve előjog — és ha igen, minő mérvben és minő feltételek alatt?”

2. „Minő elvek állapíttassanak meg a visszkereseti jog érvényesítésére nézve, ha e jog külföldről érvényesíttetik belföldre?”

Az első kérdésre a szakosztály és vele egyetértőleg a teljes ülés nem-mel válaszolt és kimondá: hogy a kereskedő feleségét hitelezők ellenében vagyoni jogi igényeire nézve előjog ne illesse.

Ezen határozat csupán az 1840. XXII. tcikkben a bejegyzett női hozomány részére biztosított előjoggal szemben bir jelentőséggel, mert különben a határozatot sokkal általánosabban a nő mindennemű és a férj hitelezői irányában érvényesíthető előjogra vonatkozólag kellett volna kimondani.

Ily általánosságban azonban a tételt kimondani nem volt szükséges, mert a feleségnek hasonló általános előjoga nálunk nem létezett, de nem is valószínű, hogy általában jövő törvényhozásunkba be fog csempésztetni, az általános jogérzet sem tükröztetve azt, hogy a nő, ki férjének jó és rossz sorsában természetesen osztozik, ha férjének hitelezett, kedvezőbb elbánás alá jusson mint annak többi hitelezői.

Csak a kereskedőknél létezett ily előjog és az is csupán csőd esetére volt érvényes. Ennek keletkezése pedig csak félreértésen alapul és nem is volt tulajdonképpen előjog, hanem oly előjognak, mely nálunk nem létezett, pusztá megszorításából eredt.

Ugyanis, mint dr. Manheimer Ignác ur véleményében helyesen kifejtette, a hitvesnőnek hozománya a szomszéd Ausztriában a római jogi felfogásból kiindulva mintegy a férjre bízott vagyonnak tekintetett, mely csőd esetében a többi hitelezőket megelőzőleg ki volt szolgáltatandó, de kereskedőknél állandóan költsége szaporán előfordulván, kénytelen volt az ottani törvényhozás intézkedni, hogy a hozománynak előleges bejelentése által ily családtság akadályoztassék.

Ezen az ottani jogrendszerből folyó helyes intézkedés az 1840. évi magyar csődeljárásba átvittetett a

nélkül, hogy annak alapja, a hitves nőnek törvényes kiváltsága, nálunk létezett volna.

A törvényeinkben nem gyökerező előjog tehát csak megszorított alakjában csuszott be törvényhozásunkba és csupán a kereskedők hitveseinek javára, kiknek az a kereskedelmi hitel érdekében legkevésbé sem lett volna megadandó. A kereskedelmi hitel ezen előjognak gyors megszüntetését sürgősen követeli, és így helyesen cselekedett a jogászgylés állandó bizottsága, midőn e kérdést tárgyalásra kitűzván, alkalmat nyújtott a magyar jogászgylésnek, miszerint egyhangulag oly elv mellett nyilatkozhassék, mely már dr. Apáthy kereskedelmi törvénykönyvi tervezetének 5. cikkében következőleg szerkesztve fordul elő: „kereskedőnek kötelezettségei ellenében nejét sem törvény, sem házassági egyezményenél fogva elsőség nem illeti.”

Ha azt kérdezzük most, hogy a jogászgylés által kimondott elv minő törvénybe lépzen beiktatandó, feleletünk az, hogy tulajdonképpen egyikben sem kellene előfordulnia, mert tagadó elvnek sehol sincs helye, hanem ennek ellenkezője mindenütt elhagyandó.

Miután azonban a kérdésben forgó előjog törvényeinkben meghonosult, az a közhitel érdekében minél előbb lépzen kiküszöbölendő és határozott törvény által megszüntetendő.

A kereskedelmi törvénykönyv valószínűleg legelőbb fogván életbelépni, miután az abban foglalt határozatok által minden evvel ellenkező törvényszakaszok érvényen kívül fognak helyeztetni, legcélszerűbb volna ha a jogászgylés által elfogadott elv e törvénykönyvben felfogva vétetni és ez által legelőbb általános érvényre juttatni.

II. A második kérdésnél a szakosztály elébe terjesztett előadói indítvány sokkal messzebb terjedt mint maga a felvetett kérdés, mert az említett indítvány a visszkereset természetét és elveit felkarolván, az ugynevezett nemzetközi váltójognak egész tartalmát foglalta magába.

A szakosztály ezen indítványt messze terjedőnek, legtöbb tételét pedig általánosán elismerteknek tekintvén, határozatában csakis a visszkeresetnek külföldről belföldre való érvényesítésére szorított és következőleg határozott:

„A váltójogok gyakorlása és fentartása céljából szükséges váltócselkményeket az e cselekmények helyén érvényes törvények szerint kell megítélni. Az egyes váltócselkmények joghatálya és általában a váltóból eredő kereseti és visszkereseti jogok feltételei, valamint ezekből folyólag a mulasztás vagy késedelem joghátrá-

nyai és elévülése felett minden tekintetben a váltó kötelem helye teljesítési (fizetési) helyének törvényei határoznak."

Ezen határozatot a teljes ülés is egyhangulag magáévá tévén, szükségesnek tartjuk ezen tétel indokolásához nem annyira jogi mint közgazdasági szempontból a következőket megjegyezni.

Senki sem tagadhatja, hogy az óvás formájára nézve ha az külföldön felveendő, csak is a külföldnek törvényei lehetnek döntők.

De ezzel, többeknek nézete szerint, a külföldi törvény befolyásának határát elérte volna, mi ezentúl van, mi tehát a belföldi visszkereseti kötelezettségek tartozására vonatkozik, csak belföldi törvény szerint lehetne megítélendő.

Vitatják ugyanis, hogy a belföldinek váltókötelezettségei külföldi törvény szerint nem lehetnek bírálók, sőt a belföldi nem tartozik de gyakran nem is áll módjában a külföldi törvényeket ismerni.

Ezek ellenében hangsúlyoztatott a szakosztály által, hogy a váltóforgalom hitele és szilárdsága azt kívánja, miszerint a váltókötelezettség minden részeire nézve egy és ugyanazon hely legyen a határozó, hogy a váltóbirtokos ne kényszeríttessék az azon előforduló kötelezettségek különböző lakhelyeik szerint különböző cselekvényeket véghezvinni és különböző, talán lényegesen egymástól eltérő törvényeket tanulmányozni. Ily helynek természetesen csak a teljesítési (fizetési) hely tekinthető. Azon belföldi, ki aláírását egy külföldön fizetendő váltóra jegyzi, előre tudja mily váltójogi kötelezettségnek veti magát alá és előbb az illető törvényről szerezhet magának tudomást. Ezt sokkal könnyebben teheti mint a váltóbirtokos, kinek az ellenkező nézet mellett talán tízféle törvényt leendő dolga.

Ezen a gyakorlatból és célszerűségből merített indokok és a nemzetközi forgalomra való tekintet győzött a rideg jogi álláspont fölött és indították a teljes ülést is a fent elősorolt határozat kimondására.

Dr. SCHNIERER GYULA,
miniszt. osztálytanácsos.

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

A segédszemélyzet magánjogi viszonya iránt a kereskedelmi törvénykönyv hatodik címe intézkedik. A tervezet ezen intézkedésnél a német kereskedelmi törvénykönyv és az ipartörvény illető szabványait kívánja összeegyeztetni; részünkről ezen összeegyeztetést nem tartjuk célszerűnek. Az ipartörvény 3-ik fejezete tökéletesen helyes álláspontot foglal el, melyet egyébiránt mind a német kereskedelmi törvény, mind a tervezet szintén követ. Mindezen törvényekben az alapelv az, hogy a segédszemélyzet szolgálati viszonya iránt a segéd és a főnök közt létesítendő szabad egyezkedés irányadó, és csak ott hol ily egyezkedés nem létesült, vagy hol bizonyos viszonyok iránt az egyezményben megállapítás nem történt, valamint rendkívüli viszonyokra nézve szab irányt maga a törvény. A tervezet sok oly pontban, melyet az ipartörvény már is elintézett eltérőleg intézkedik és pedig legtöbbszörre plausibilis okokból, amint ez a következő részletezésből ki fog tűnni.

A 60. és 61. cikk (a német ker. törvk. 58. és 59. cz.) a kereskedő segédet főnöke nevében kereskedelmi ügyletek kötésére jogosítja, s eltiltja azt saját vagy más részére való kereskedéstől. Ezen cikkeknél fölvétele igazolt, miután az említett körülményről sem a kereskedelmi törvény többi részei, sem az ipartörvény nem

intézkedik. Ezen cím egyéb cikkei mindazáltal mind főlegesenek, miután az ipartörvény elegendően szabályozza az itt fölvetett intézkedéseket, sőt azon eltérések, melyeket a tervezet e részben meg kíván honosítani, épen nem indokoltak.

Igy a többiek közt azt kívánja a tervezet, hogy a szolgálati viszony ha hosszabb felmondási idő nem állapított meg előleges hat heti fölmondás mellett felbontható legyen, sőt könyvvivők és pénztárnokok tekintetében e fölmondási határidő négy hónapot tegyen. Az ipartörvény e részben csak 14 napot szab. A tervezet indokolásaiban ezen eltérésre nézve azon indokot találjuk, hogy a hat heti felmondási időt nemcsak nálunk, hanem Németországban is a szokás olyképp szentesítette, miszerint attól eltérni annyit tenne, mint a kereskedő világnak a részben irányadó nézetét ignorálni. Sajnáljuk, de azon okoskodást nem értjük. Ha a törvény a fölmondási időt mindenestre szabályozná, ha itt kényszerrel volna szó, ha ez mondatnék, hogy a fölmondási idő minden esetben hat hét legyen, tökéletesen helyeselnék az indokolást, de a törvény itt csak subsidiarius intézkedést tesz, egészen szabadságára hagyja a feleknek, hogy a kereskedelmi szokás által meghonosított fölmondási időt, vagy más talán viszonyaiknak megfelelőbbet válaszszanak és csak ha a felek mit sem szabnak ki, ha kölcsönös megegyezésük e viszonyon nem terjed ki, akkor intézkedik a törvénykönyv s ez esetben nem látjuk át miért szabjon a törvény a kereskedősegédnél hat heti felmondási időt, holott az ipartörvény a segéd szolgálati viszonyának fölbonthatásánál 14 napi fölmondási időt elegendőnek talál. A speciális hazai viszonyok, melyeknek tekintetbevételét a tervezet általános indokai annyira hangsúlyoznak, itt annyival inkább lettek volna tekintetbe veendőek, miután semmiféle indok nem harcol a német kereskedelmi törvénykönyv ezen irányu intézkedésének elfogadása mellett. A segédszemélyzet felfogadása, belső viszonya a főnökhöz magát a kereskedelmi forgalmat, tehát a kereskedés cosmo-politicus oldalát nem érinti s így az itteni eltérés meg nem zavarja a német kereskedelmi jogmeghonosításának fontos követelményét. De az ipartörvényben kiszabott 14 napi fölmondási idő az üzleti viszony megszakasztásának inkább megfelel, mint a tervezet által kívánt hat heti idő és pedig azon természetes oknál fogva, mert a fölmondás a szolgálati viszony leendő megszüntetését vonja maga után; ha a segéd tudja, hogy bizonyos ideig marad már csak főnöke szolgálatában, alig fog azon kedvvel, buzgalommal és lelkiismeretességgel dolgozni, melyet különben alkalmazott; sokkal célszerűbb ennél fogva ezen időt rövidebbre, mint hosszabba szabni. Ép oly kevésbé indokolt a könyvvivő és a pénztárnok szolgálati viszonyának fölbonthatásánál a négyhónapi fölmondás. Ha ezen egyének szolgálati viszonyaikban más helyzetet kívánnak elfoglalni, mint melyet a törvény a segédszemélyzetre nézve általában szab, úgy tökéletes szabadságukban áll ezt a szolgálati viszony megkezdésével külön egyezmény útján kikötni; de hogy a törvény e tekintetben kivételes állapotot szentesítsen, arra semmi ok nincs.

Nem helyeselhetjük a tervezetnek eltérését, mely a szolgálati viszonynak felmondási idő nélkül való megszüntetésére vonatkozik. Már a megszüntetés módjára nézve nem értünk egyet a tervezettel. Ez ugyanis 65. cikkében átveszi a német kereskedelmi törvénykönyv 62. cikkét s azt mondja: a szolgálati viszony a bíróság által az egyik vagy másik fél kérelmére a következő cikkeknél foglalt okok miatt a fölmondási idő eltelte előtt is felbontottnak nyilvánítható. Holott az ipartörvény 62. illetőleg 63. §. szerint igen helyesen az mondatik: a segéd felmondás nélkül azonnal elbocsát-

ható, — a segéd felmondás nélkül azonnal kiléphet. Az okok, melylyel a szerződési viszony rendkívüli felbontását mindkét részről (az ipartörvényben és a tervezetben) megállapítják oly természetűek, hogy a szerződési viszony önkényes és a bírói nyilatkozványból független megszűnése annál inkább indokolt, mert a szolgálat és az üzlet veszélyeztetése nélkül a szolgálati viszony további fentartása nem is képzelhető, minek tehát itt bírói elhatározás?

Azonkívül nincs semmi ok, mely a kereskedelmi segéd szolgálati viszonyát másképpen leendő szabályozását kívánná, mint mikép az az iparnál már is szabályozott. A törvények, különösen az ipartörvény azon vannak, hogy az ipar fogalma alá hozzák a kereskedést is, s az annyira rokon természetű foglalkozások lehetőleg egyenlően szabályoztassanak, és a tervezet ép ily kevésbé lényeges viszonyban akar eltérőleg intézkedni.

Az előrebocsátottak alapján a tervezet következőleg módosulna:

Az 59. cikk így hangzanék: a segédszemélyzet (segédek és tanoncok) szolgálati viszonyai, valamint a fizetéshez és ellátáshoz való igényei szabad egyezkedés tárgyát képezik. Ily egyezkedés hiányában az ipartörvény intézkedései szolgálnak irányadónak.

A 60. 61. és 68. cikkek úgy hagyatnának meg a mint a tervezet kívánja; a cím többi cikkei pedig elhagyatnának.

A hetedik czimben a kereskedelmi alkuszokról van szó. Ezen czimet a tervezet a német kereskedelmi törvénykönyvből lényeges változtatásokkal ugyan, de mégis fölvette. Az üzleti világ és a törvényhozás újabb iránya a kereskedelmi alkuszok, mint hites alkuszok intézménye ellen nyilatkozott. Saját üzleti viszonyaink is már hosszabb idő óta határozott ellenszenvet mutatnak a hites alkuszok ellen és a gyakorlat nálunk is a hites alkuszokat, mint egyszerű ügynököket alkalmazza csak, a nélkül, hogy nagy súlyt fektetne azon előnyökre, melyeket a törvény a hites alkusz által kötött üzletnél, jelesen a kötési levelek bizonyító ereje és alkuszkönyv tekintetében kilátásba helyez. Szerettük volna, ha a tervezet ezen viszonyokra nagyobb figyelemmel lett volna és fölszabadította volna magát a német kereskedelmi törvénykönyv bilincsei alól, mert nem tartjuk helyesnek, ha a törvény a közvélemény irányával homlok ellenest ellenkező nézetben hozatik; sőt tekintettel arra, hogy az alkusz nem kereskedő, s hogy a kereskedelmi törvény egyéb szakaszai az alkuszra éppen nem alkalmazhatók, hogy tehát az alkusz minden benső összefüggés nélkül hozatik a kereskedelmi törvénykönyvbe, igen helyén láttuk volna, ha az egész cím egyszerűen elhagyatik, és a kereskedelmi alkuszokról talán egy külön törvényben, vagy a tőzsdéről szóló törvényben történt volna intézkedés.

Ezen megjegyzésünk előrebocsátása után áttérünk már most a részletekbe.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelme köréből.

(Folyt. köv.)

Socrates közvetlen tanítványai közül Plato (428—347. Kr. e.) volt az egyedüli, ki nagy mestere szellemét teljesen fölfogva, azt tudományos rendszerré alakította, me-

lyet aztán a gyakorlati életre is alkalmazott.¹⁾ Ő Socratesnek ama gondolatához, hogy egy magasabb világrendlétezik, mely a jelenet világ fölött áll, szorosan ragaszkodva, azt dialektikai, physical és ethicaielemeihez képest rendszeresen kifejtteni törekedett. E törekvésnek, melyet eszének teremő erejével vitt keresztül, eredménye egy tökéletes bölcsészeti rendszer lön, mely a bölcsészetnek összes ágait többé kevésbé magában rejté. — Bölcsészetének sarkkövét és központját eszmetana képezi, ezen fordul meg minden okoskodása, ez azon módszer, melyet mindenütt úgy természetbölcsészetében mint ethicájában, illetőleg politikájában követ, s bölcselkedésének általános jellemző vonását képezi. Az nem csupán a Socrates-féle fogalomképzés methodusának, de egyéb Socrates előtti bölcselkedéseknek is közös teremőnyé.²⁾ Ő is, miként Socrates a dolgok lényegét, a valódi létet kutatja, s mivel ezt a jelenet világban nem találja, miután ez folytonos változásnak van alávetve, s így érzeink annak valódi létéről biztos ismeretet nem nyújthatnak, annak alapján, hogy a dolgokat csak bizonyos fogalmak (eszmék) segélyével ismerhetjük meg, egy más világnak szükségképi lételet is fölteszi, mely ama fogalmakat rejtí magában, s melynek gyupontja maga az istenség. Innen Platonak alapelve a sophisták ellenében: „mindennek mértéke az isten.“ Ez eszmei világból kölcsönzi szükségkép az emberi ész amaz eszméket (mert oda az érzék nem juthat), melyek segélyével egyedül képes a küljelenség tárgyait megismerni, sőt még önmagát is. E fogalmak, tiszta szellemi létek megismerésében találja ő a bölcsészet lényegét; az eszmék megismerése pedig az okhozi (átalánoshozi) emelkedés, s innen az egyes dolgok (különös) megfigyelése — fogalomképzés és alkalmazás — által történik. A megismerés e kettős útja képezi dialectikáját.³⁾ Rendszere és módszere ennél fogva, ha nem is tisztán, de mégis nagyrészt inkább az objectiv idealismus (rationalismus) és a deductio.⁴⁾

Az itt jelzett dialektikával tárgyalja aztán egyes irataiban a jogos és állam körüli nézeteit.⁵⁾ Ezeket

¹⁾ Plato bölcselkedésére s ezt illető irodalomra nézve l. Hildebrand i. m. 20—43. §., Ueberweg i. m. I. 39—44. §., Henrici i. m. I. 53—73. l., Ahrons i. m. 36. s k. l., Stahl i. m. I. 1. k. 1. fejt., Micholet i. m. 21—7. l., Walter i. m. 504—9. §., Mohl i. m. I. 222. s k. l., Geyer i. m. 11—6. l., Rossbach i. m. 4—7. §., Raumer i. m. 5—15. l., Cavagnari i. m. 9—13. l., Carmignani i. m. I. 283—7. l., Pauler i. m. 71. és 72. §. (Holtendorff Enc., Staatswört. és Staatslex.) — Életrajzát s jellemzését, úgy iratainak jegyzékét, azok sorrendjének megállapítását, fordítását stb. Ueberwegnél.

²⁾ Arist. Metaph. I. 6. és 9., XIII. 4. — Ueberweg i. m. I. 129. l.

³⁾ Plato idealisticus fölfogását leginkább jellemzi ama hasonlat, melyet ő maga politikájában (VI. k.) fölhoz, s melyben az eszmét, mint a szellemvilág királynéját, a nappal, mint az érzéki világ királyával hasonlítja össze. Lásd e hasonlatot Stahl i. m. I. 1. k. 1. fejt. eleje és Cavagnari i. m. 9. s k. l. — Különben Plato eszmetanára s ennek irodalmára vonatkozólag l. Ueberweg i. m. I. 41. §., Hildebrand i. m. 100—103. l., Henrici i. m. 57—9. l., Geyer i. m. 10. s k. l., Tély: Ethica (Pest. 1864.) 28. l. — Stahl fönnebb i. h. Plato dialektikáját az igazságra és államéletre alkalmazva igen érdekesen illusztrálja, midőn az eszmék befolyásáról szól Plato politikájára.

⁴⁾ Ez idealismusról szépen jegyzé meg egy német tudós: „Wie vom Herzen aus das Blut in alle Theile des Körpers auströmt und zuletzt wieder zurückfliesst, so geht auch in der platonischen Philosophie alles von dem Mittelpunkte der Idee aus und kehrt wieder dahin zurück.“ Innen a platonai bölcsőelem eszmedus tartalma!

⁵⁾ Plato műveit u. n. dialogusokban irta. L. ezekről, egyes kiadásairól, fordításairól különböző nyelvekre s azok sorrendjéről Ueberweg i. m. 40. §. — Ezek közül csak némelyek foglalkoznak a joggal s állammal, s ezek közt is vannak olyanok, melyek inkább csak a régibb nézeteket czáfolják m. Alki-

főképp három művében fejtegeti, melyek közül az egyikben (politikos) az államuralkodó, másikkban (politeia) az államalkotmány első, s harmadikában (a törvények) másodrangú eszményképét igyekeznek vázolni. A jogos vagy igazság fogalmát kizárólag egyik iratában sem tárgyalja, hanem csak alkalmilag egyik vagy másikkban, de mégis kiválólag az állammról szóló iratában az itt ki-tűzött különös célnak megfelelőleg.

Mindenekelőtt a „politikos“ (államférfi) című művében összes állambölcsészeteinek alapvonalait fejtegeti, s ez által mintegy az utat készíti elő az állameszmény későbbi tárgyalásaira. Plato itt ama tulajdonokat festi, melyek valamely tökéletes uralkodóban szükségkép megkívántatnak, s melyek által ez a tökéletlen uralkodóktól különbözik. Ezzel kapcsolatban szükségesnek találván a tényleg fenálló alkotmányokat is megvilágítani, hogy nézetét a legjobb alkotmány iránt előterjeszthesse, azokat felsorolja, értelmezi, egymással szembe-tesíti, s azok előnyeit és hátrányait megalatolja.¹⁾

Ily előkészületek után Plato tulajdonképi igazság- és államéletének kidolgozásához fog,²⁾ s azt az állammról vagy helyesebben alkotmányról (πολιτεία) és a törvényekről (νομοί) írt két művében különböző szempontból s ennek folytán egyes részletekben is eltérőleg fejtegeti.³⁾ E két művének megírására indokul a korában — főleg hazájában Athenben létező nem épen kedvező so-ciális és állami állapotok szolgáltak, melyeknek megja-vítását nemcsak kívánatosnak, de szükségesnek is találá. Főtörekvése ennél fogva oda irányult, hogy e javítást, mit ő csak az által hitt eszközölhetőnek, ha a görög szellemet öntudatosságra (önbelátás), erkölcsiségre éb-reszti és szoktatja, létesítse. E nemes célú törekvés adott lételt ama két műnek.⁴⁾ E törekvésének és cél-jának megfelelőleg Plato mindkét művében sajátos ér-

főfogásához képest az államnak mintaképét igyekeznek felállítani azon különbséggel mégis, hogy az egyikben az állami lét oly berendezésének eszményképét nyújtja, melyet ő maga az összerüleg létező viszonyoktól s így a gyakorlati kivihetőségtől is eltekintve az általa saját-szerűen felfogott igazság követelménye szerint legjobbnak tartott, a másikkban pedig tekintettel inkább a lé-tező körülményekre s így a kivihetőségre a mérsékelttség józan okosság) sajátos elvéhez alkalmazkodik.¹⁾ In-nen mindkét mű tartalma külön tekintetbe vételt igényel.

Az alkotmány című műben²⁾ Plato nem csupán az államélet belső szervezetére szorítkozik, hanem mivel azt az igazság eszméje, mint szabályzó elv szerint ki-vánja berendezni, szükségkép sajátos igazságelméle-tét is kifejti. Itt az emberi élet ethico-politikai oldalát; úgy az egyesnek erkölcsi, mint az államnak politikai tökélyét egy alapgondolatból, az igazság fogalmából vezeti le, az alkotmánynak oly mintaképét kívánván adni, melyben az egyesek erkölcsi élete az államegész életével állandó összhangzatban tökéletes egységgé vál-jék.³⁾ E végre leghelyesebbnek találá az államot úgy tekintve mint egy nagy embert az egyes ember belál-lapotának mintájára szervezni.⁴⁾

Mint hogy állameszményét az igazság követelménye szerint kívánja berendezni, innen szükségesnek találja mindenekelőtt az igazság fogalmát, lényét kutatni és megállapítani. Ezt ő részint mint az egyes ember, részint mint az államegész összetételének erkölcsi elvét fogja föl, s azért azt majd az egyesre vonatkozólag mint ennek benső összhangot teremtő lelki erényét, majd pedig az államra, illetőleg az államrészekre (osztályok) vo-natkozólag, mint ezeknek egymás közti életökben benső és külső összhangot létesítő (közös vagy közösségi) pol-gári erényét tárgyalja, az előbbi ez utóbbi előképének tekintvén, s így ez amannak analogiájára alkotván.

Az egyes emberben ugyanis az eszmetanában ki-fejlett két ellentétes anyagi és eszmei világ dualismusa alapján két önálló lelki alkatrészt (erőt) vesz fel; ész és érzéki vágy, melyek ellentétének kiegyenlítésére szolgál a harmadik lélekelem: a kedély.⁵⁾ E lelki részek mind-

biades I., Menon, Gorgias, Apologia és Kriton. E három utób-binak céljáról és tartalmáról l. Hildebrand i. m. 104—115. l. Kizárólag az államra vagy jogra vonatkozó fejtegetéseket tar-talmaznak: a „politikos“, a „politeia“, és a „nomoi“ melyekhez még Timaios és Kritias járulnak, de már csekélyebb fontossá-guak. L. Hildebrand i. m. 104. l., — ugyanez 32. §. a Kritias című dialogust, mint államregényt mutatja be és ismerteti. Feltűnő, hogy Mohl i. m. I. 172. s k. l. Platoról szólva az állam-regények közt e művet szóval sem említi. V. ö. Hildebrand i. m. 172. l. 1) j.

¹⁾ L. e mű célja, tartalma és irodalma iránt Hildebrand i. m. 23. §. és Raumer: Gesch. Entwicklung d. Begriffe von Recht Staat stb. 6. s k. l. (3. kiad. Leipzig. 1861.)

²⁾ L. Köppen Fr. Politik nach Platon. Grundsätzen. Leipz. 1818., és Rechtslehre nach Platon. Grundsätzen. Leipz. 1819. — Plato igazság s államelméletére általán vonatkozó specialis irodalom található Hildebrand i. m. 99. l. j., és Ueberweg i. m. I. 140. s k. l.

³⁾ Platonak saját nyilatkozata szerint (Leg. V.) szándoka volt még egy harmadik ily tárgyú művet is írni. V. ö. Mohl i. m. I. 173. l. 1) j. és Hildebrand i. m. 190. s k. l. és jj. — Mohl a szövegben említett két műről az államregények közt is érteke-zik, de csak azért, mivel azok a későbbi államregények szer-kesztésére befolytak. L. erről i. m. 171. s k. l.

⁴⁾ Patonak célja kivételére két ut, illetőleg mód kínálko-zott: vagy közvetlenül minden fenálló rossz intézményt ócsá-rolni, kritizálni s positiv reformjavaslatokkal föllépni s ezek keresztül vitéletét sürgetni, — mint ezt Socrates házról házra járva tevé; vagy pedig ebbeli nézeteit a görög izlésnek meg-felelőleg művésziileg s eszményi képekben írásba foglalni s ez által közvetve hatni az életre, mi rá nézve csekélyebb veszély-lyel járt. Ő mestere példáján okulva inkább ez utóbbi módot választá. — E művek indokával általán l. Hildebrand i. m. 29. §., Mohl i. m. I. 171. s k. l. — E realis cél, illetőleg indokból lehet és kell következtetni azt, hogy Platonak e két műve egyi-két sem lehet az államregények közé sorolni, s hogy ennél fogva tévednek azok, kik akár egyikben akár a másikkban nem akar-nak egyebet látni, mint csupa költeményt vagy utópiát. V. ö. erre nézve különösen Hildebrand i. h. és Mohl i. h. Henrici i. m. I. 54. s k. l.

¹⁾ E két mű egymás közti viszonyáról l. Hildebrand i. m. 39. §., és Mohl i. m. I. 173. l. és 222. s k. l. — Mindkét műben amaz alapgondolatot igyekeznek keresztül vinni, melyet Socrates államra nézve felállított és pedig az egyikben ideális, a másikkban inkább realis alakban. L. Walter i. m. 504. §. s fennebb Socratest.

²⁾ L. e mű elnevezése iránt Hildebrand i. m. 122. l. 1) j. Walter i. m. 504. §. — E mű kiadásait s irodalmát l. Hilde-brand i. m. 121. l. 2) j., Ueberweg i. m. I. 141. l., Hunfalvy: Platoni köztársaság. Új m. muzeum 1850—1. évf. I. k. 278. l. — 10 könyvből áll.

³⁾ Kétség forog fen az iránt: vajjon e dialogus fő tárgyát az igazság, vagy az állam képezi? L. Hildebrand i. m. 122. l., Henrici i. m. I. 65. l. az igazságot tartja fő tárgyainak s hivat-kozik magára Platorra. De e nézet alig igazolható. Platonak mindenekelőtt tisztába kellett hoznia az igazság fogalmát, hogy aztán azt saját terve szerint az alkotmány elvévé tehesse.

⁴⁾ Feltűnő, hogy Plato mindennek daczára tárgyalását nem az egyes emberrel kezdi, illetőleg annak lelki igazságával, hanem az állammal s ennek igazságával. E sorrendet tartja meg Hildebrand is i. m. 122. s k. l., utána Walter is 506. §., ugyszintén Raumer i. m. 7. s k. l., sőt ez utóbbi a mű tartalmát egészen a könyvek egymásutánját követve ismerteti, mi kétség-kívül célzévesztett eljárás. Hildebrand később 30. §. egészben megfordított helyes áttekintetét nyújtja a platoi főfogásnak, figyelemre méltó megjegyzésekkel kísérve azt. Itt az egyes em-ber szemléletéből az államra mint nagy emberre történik az átmenet, és ez az itteni célnak megfelelő eljárás. Stahl is így jár el.

⁵⁾ Ez lélektana Platonak, miből látható, hogy ő a lélek vagy szellem egységét, melynek az egyes lelki erők csak nyil-vánulásai, nem ismeri, valamint azt is, hogy az a k a r a t n a k,

egyikének megvan sajátos különös erénye (képessége, tulajdonsága) u. m. a bölcsesség, mely az ész, a bátorság, mely a kedély, s a mérséklet, mely az érzéki vágy erénye. De ez utóbbit nem tekinti, mint a két előbbi csupán különös anyagi, hanem alaki és oly erénynek is, mely valamennyi lelki résznek közös erénye. A mérséklet alakilag amaz erény, mely az alsóbb és felsőbb lélekelemek közt a kölcsönös érdekek tekintetbe vételével az összhangot létesíti. Ezzel közeli rokonságban áll s szintén alaki (közös) erényt képez az igazság, mely követeli, hogy minden egyes lélek rész a maga működés körét betöltse és át ne lépje, megtartsa. Ez által létesül a belső összhang. ¹⁾

Ezen lélek- és erénytani fölfogására építi aztán Plato az államnak, mint egy nagy embernek alapgonolatából indulva ki, állami igazság elméletét. — A munkamegosztás elvénél fogva, mely az állam keletkezésére alkalmul szolgál, ²⁾ az államban megfelelőleg a három lélek résznek, három társadalmi osztályt vesz fel, melyeknek azonban csak politikai jelentőséget tulajdonít, mindegyiket csak az állam egész szempontjából, mint annak céljára szolgáló tagokat vevén — az egyesekkel együtt — tekintetbe. Ez osztályok: a kormányzók, rendőrök (katonák) és munkások osztálya. A két első kizárólag közügyek ellátására, az utóbbi pedig tisztán a magánéletre van hivatva. ³⁾ Mindegyiknek szintén meg van saját erénye (erkölcsi képessége), a kormányzóké (ész) a bölcsesség, a rendőröké (kedély) a bátorság, a munkásoké (vágy) a mérsékelttség, mely a felsőbbiség iránti engedelmestségben fekszik, s mely a többi osztályokkal is közös lehet. ⁴⁾ Ez osztályok az államban kijelölt hivatáskörükkel kölcsönös viszonyban állanak, nem különben mint egyes embernél a lelki részek egymással. E viszonyban az államcél s egységes államélet, mely itt a legfőbb követelmény, csak úgy érhető el, ha minden egyes rész a maga hivatáskörét betölti, s annak határai közt marad. És ebben fekszik az igazság (polgári igazság) lényé platon fölfogás szerint. Ő tehát azt mint alaki elvet állítja fel, melynek tartalmát az egyes külön erények töltik be, s melynek eredménye egyrészt az egyesek szabadsága saját életkörükből, s másrészt az államegésznek összhangja, s mindegyiknek kiegészítése mindegyik által. ⁵⁾

mely pedig az ethikai és politikai életben főtényező, tudatára sem emelkedik. V. ö. Hildebrand i. m. 129. és 156. l., Walter i. m. 506. §. Henrici i. m. I. 66. l. — E lelki részekről, azok jelentőségéről, működéséről s egymás közti viszonyáról l. Hildebrand i. h. és Ueberweg i. m. I. 42. §. és jj.

¹⁾ Ezt e szókkal fejezi ki Plato: „τα αὐτὸν πρᾶττεν“, mibe ő az igazság lényét helyezi. — Ekkép Plato a görög népnézethez képest szintén négy sarkalatos erényt vesz fel és pedig hason értelemben azon különbséggel, hogy a platon erények — a lélek halhatatlanságánál fogva messzebbterjedő jelentőségűek. L. ezekre nézve Hildebrand i. m. 129. s k. l. és 157. s k. l. Walter i. h. Henrici i. h.

²⁾ L. Hildebrand i. m. 124. s k. l. és 2) jegyzet, Raumer i. m. 8. l.

³⁾ Ez osztályokról, melyeket a nők is alkalmaz, azok egymás közti viszonyáról, tulajdonságairól s különösen örökölhetőségéről l. Hildebrand i. m. 125. s k. l. és 159. s k. l. — Itt az örökölhetőséget szintén a lelki tulajdonok örökölhetőségére alapítja.

⁴⁾ A mérsékelttség erénye képezvén a „törvényekben“ adott másodrangú állam alkotmányelvét, arról itt lesz bővebben szó. Itt tulajdonképp csak az igazság fogalmával van dolgunk.

⁵⁾ Az igazság lényét, elvét Plato itt is e szókkal fejezi ki: „τα αὐτὸν πρᾶττεν.“ Ez oly jelentőségére nézve l. Ogienski: Welches ist der Sinn des platonischen τα αὐτὸν πρᾶττεν? Trzmesino. 1845. Ez igazságról bővebben értekezik Hildebrand i. m. 126. s k. l., 130. s k. l. és 162. s k. l. Szerinte Plato azt csak mint az alany erényét fogja föl, nem pedig mint állami követelményt is az egyes részek irányában tehát objective: „So

Ekkép kifejtvén az igazság fogalmát a közösségi élet szempontjából, azt az állami szervezés alapelvevé teszi, s annak követelményét szigorú következetességgel keresztül vinni törekszik. ¹⁾ Azért ő oly intézmények behozatalát javasolja, melyek bármily sajátos érdekeknek tűnjenek is föl, az elméletének szükségképi kifolyásait képezik. Az állam célja ugyanis — mint nagy emberé — az erkölcsi tökélyt megvalósítani, mi csak az igazság eszméjének létesítése által történhetik, mely az államéletben az egyes részek teljes összhangját s ez által az egésznek egységét eredményezi. ²⁾ Innen az igazság követelményéhez képest a szabad választás kizárásával mindenkinek azon hivatás jelölendő ki, mely őt sajátos képességénél (erényénél) fogva megilleti; a bölcsészek ennél fogva és a rendőrök a közteendő (kormányzás és védelem) ellátására alkalmazandók, a munkások pedig a magánéletre szorítandók. — Az igazság további követelménye, hogy minden osztály s az osztályokban minden egyes (államtag) a maga hivatáskörét betöltse; e végből, hogy azok erre minél képesebbek legyenek, ajánlja Plato legalább a felsőbb osztályok részére a közös neveltetés behozatalát; — végre, nehogy az összhang és egység az államéletben megzavartassék, az igazság követeli, hogy a sokfelésztágazó törekvések és foglalkozások mind csak az államcélzótól, a közérdektől függjenek, s a polgárok hivatásuk teljesítésében ettől legyenek áthatva. Innen szükségesnek látja a felsőbb osztályokra nézve, hogy ezek minden magánérdektől menten csak a közügynek élhessenek, a tulajdon és családi élet eltörlését s a vagyon és nöközőség behozatalát. ³⁾

Plato ez eszményi államát, ⁴⁾ melyben mivel csak az ész (bölcsesség — eszme) uralkodik a többi alárendelt elemek pedig készséggel engedelmeskednek, semmi kényszerű intézkedésre vagy törvényre nincs szükség, nem tudja másképp gondolni mint csak görögöt. Honnan az emberiség elismerésére ép oly kevéssé jut, mint az egyéni személyiség elismerésére, miután a rabszolgaság intézményét pártolja. ⁵⁾

Az igazság elvétől eltérés igazságtalanságot szül, s az alkotmány módosulását idézi elő. Igazság csak egy levén, igazságos állam is csak egy van, s ez az, hol az ész, a bölcsesség bölcsesége uralkodik. Ellenben az igazságtól eltérés több levén, az igazságtalan államnak is több faja van azon elemek különféleségéhez képest, melyek az ész vagy bölcsesség helyett uralomra vergődnek.

ist also die Gerechtigkeit das subj. immanente Verfassungsprincip des Staates und der Einzelseele . . . Es ist also die Gerechtigkeit ein ethisches Agens und hat nach Platons treffendem Vergleiche für den Staat und für die einzelne Seele eine ähnliche Bedeutung wie die Gesundheit für den Körper. Das Gerechte beruht hienach auf der Natur nicht auf Menschensatzung.“ — V. ö. Walter i. m. 506. §., Henrici i. m. I. 661. — E fölfogás bírálatát adja ez utóbbin kívül Stahl i. m. és Hildebrand i. h.

¹⁾ Innen Plato államezsményét — szemelől tartva sajátos fölfogását az igazságról (= jogos) — a jogállam legelső kísérletének lehetne mondani, noha az a mai fölfogás szerint nem egyéb állami erkölcstannál. L. Treudeleburg 34. §.

²⁾ V. ö. Mohl i. m. I. 173. l. Stahl i. m.

³⁾ Mindezekre nézve bővebb fejtegetéseket tartalmaz Hildebrand i. m. 25. és 26. §§., Walter 507. §., Stahl i. m., Mohl i. m. I. 173. s k. l., Raumer i. m. 9. s k. l.

⁴⁾ Igen helyesen mondja erről Treudeleburg: Naturrecht. 2. kiad. 151. §. 1) j. „Daher ist sein Staat der durch die Bürger zu einer grossen Lebensordnung gewordene Mensch und die Stände des Staates die zu Lebensordnungen gewordenen Theile der Seele“ és 34. §. „Plato's Ethik ist der Staat. Aber sein Staat will insofern der vollendete Mensch sein, ein Mensch im Grossen, als sich in ihm die im Wesen des Menschen gegebenen psychologischen Richtungen ausleben, und zwar in der Unterordnung unter die harmonische Einheit.“ V. ö. Mohl i. m. I. 173. és 222. II.

⁵⁾ V. ö. Hildebrand i. m. 137. s k. l.

Ilyen a tymocratia, hol a vitézség, az olygarchia, hol a munkásosztály vagyonosabb része (kisebb rész) és democratia, hol a nagy többség (szegényebb rész) jut az uralomra; végre zsarnokság ott létezik, hol egy egyénnek önérdeke, önkénye uralkodik. Mindezeket Plato többé kevésbé önkényállamoknak nevezi.¹⁾ Ezek és az igazság állama közt áll amaz állam, melyről a törvényekben szól, s melyet a mérsékelttség alakja, általános erényére alapít.²⁾

Dr. WERNER RUDOLF,
kassai kir. jogakadémiai tanár.

(Folyt. köv.)

V á l a s z,

Szarka László kir. járásbíró urnak, az örökösödési eljárás tárgyában.

E lapok május 28-ki számában megjelent felszólalásom megczáfolása szándokából, Szarka László kir. járásbíró ur a június 11-ki számban „az örökösödési eljárásról” egy cikket közöl, melyben a f. é. febr. 19-én kelt 2017. sz. semmitőszéki határozat követőjeül mutatva megát, — azt, mint saját nézeteit tolmácsolót védelmezi s a törvényekből merítettnek állítja, — állításának támogatására a ptr. 562. §. az 1871. XXXI. tcz. 15. §. és a bírói ügyviteli szabályok 257. §-ait idézvén.

Május 28-ki felszólalásomban — az ingatlan hagyatékok átadására vonatkozó valamennyi fenálló törvény ismétlése mellett — tisztán kimutattam, hogy akár sikerül egység az örökösök között akár nem az átadásra mindég a birtokbiróság illetékes, — mennyiben azonban a tisztelt járásbíró urnak még bővebb felvilágosításra van szüksége, — azzal is szolgálok.

Ugy látszik, hogy a tisztelt járásbíró ur nézeteit a ptr. 562. §-ból meríti, — melyre az említett semmitőszéki határozat is alapítva van, — s különösen annak azon passusából, hol meggyekben a járásbeli szolgabíró (most már a járásbíró) illetékességéhez tartozónak mondatik a ptr. VII. fejezetében foglalt intézkedések teljesítése.

Ezt úgy a mint irva illetőleg nyomtatva áll, általánosságban senki sem tagadja, — ez a törvény által felállított egy általános szabály, — azt azonban csak elismeri a tisztelt járásbíró ur, hogy egy törvény által felállított általános szabály alól, ugyanazon törvény által egyes esetekre alkalmazott eltérő intézkedések, ugyanannyi kivételt képeznek.

Már maga az 562. §. kivételt teszen az 575. és 583. §§. eseteire nézve.

Hogy egység nem sikerülése esetében, oly hagyatékok átadása, melyekhez fekvőségek is tartoznak, a járásbiróság illetékességéhez nem tartozik, maga a tisztelt járásbíró ur is elismeri. — Az ide vonatkozó kivételeket tehát — milyen az 562. §-ban említett 583. §. is — mellőzöm, s csak azokat hozom fel, melyek egység létrejötte esetére szólnak.

Az 562. §-ban felhozott 575. §. nem hagyaték átadásáról, hanem csak gyámhatósági intézkedésekről szól, illetőleg azon esetre, ha gyám vagy gondnok szükségeltetik valamely örökös részére, annak mikénti kirendelése fölött intézkedik, — de az ily hagyatékoknál — hol az 560. §. szerint hivatalos beavatkozásnak van helye, s az 585. §. értelmében megkísérlett egység létesül — az egység gyámhatósági jóváhagyása után, az 586. §. szerint, az egységben ingatlan javak is vannak érintve, a

biróság az 581. §. értelmében jár el, ezen 581. §. pedig szóról szóra ezt mondja: „az eljáró birtokbiróság az öröklött ingatlanoknak az örökösök nevére leendő bekebeleztetését, ott pedig hol telekkönyvek nincsenek a 414. §. szerinti átadását hivatalból eszközli.” — Tehát ha hivatalos beavatkozásnak van helye s a hagyatékhöz ingatlanok is tartoznak, egység esetében is a birtokbiróság illetékéhez tartozik az átadás és a telekkönyvi bekebelezés eszközése.

Nem képzelhetem azt, hogy a ki a ptr. 575. s ennek kapcsán az 560, 585, 586. és 581. §§. rendelkezéseit s azok szellemét helyesen kombinálja — ol ne ismerje, hogy az 586. §. utolsó pontja s ennek kapcsán az 581. §. kivételt képez az 562. §-ban felállított általános szabály alól.

Nézzük már most azon eseteket, hol hivatalos beavatkozásnak nincsen helye. — Ezekre vonatkozólag a törvény még határozottabban rendelkezik; — ugyanis a ptr. 580. §. szerint: „ha az örökös vagy örökösök habár hivatalos eljárás nélkül” — tehát akár bíróság előtt, akár annak közbenjötté nélkül — „egyeztek is ki, birtokbiróság előtt tartoznak igazolni, hogy az örökség kizárólag őket illeti” stb., s miután a birtokbiróság az előirt intézkedéseket megtette az 581. §. értelmében „az eljáró birtokbiróság az öröklött ingatlanoknak az örökösök nevére leendő bekebeleztetését stb. eszközli” — tehát ez esetben is a birtokbiróság illetékéhez tartozik az ingatlan hagyaték átadása és telekkönyveztetése.

A ki tagadná azt, hogy ezen esetek is kivételt képeznek az 562. §-ban felállított általános szabály alól, azzal idővesztegetés lenne több szót váltani.

Ha tehát a tisztelt járásbíró ur a fentebbiek mellett még a ptr. 583., továbbá az 587. és ennek kapcsán az 588., 589. és 590. §§. határozatait is ismeri, befogja látni, hogy igen is a ptr. VII. fejezetében foglalt intézkedések teljesítése általában a kir. járásbiróság illetékességéhez tartozik ugyan, de ha a hagyatékhoz ingatlanok is tartoznak, akár létesül az örökösök között egység, akár nem, — annak átadása minden esetben kivételt képez és a birtokbiróság hatáskörébe tartozik.

Az 1871. XXX. tcz. 15. §. ezen kérdésnél teljességgel nem alkalmazható, — mert az a járásbiróság hatásköréhez csak az addig fenállott egyesbiróságok teendőit utasítja, — azt pedig mindenki tudja, hogy az egyesbiróság hatásköréhez ingatlan hagyaték átadása nem tartozott.

Ugy szintén az 1869. ápril 29-én kelt s a bírói ügyvitel tárgyában kiadott igazságügyminiszteri rendelet harmadik czime az egyes bírák ügyviteli szabályozván, midőn annak 257. §. utolsó pontja, az örökség átadását illetőleg a ptr. 583. §-ra hivatkozik, akkor az egyes bíróság illetékén belől, csak azt rendeli, hogy a tisztán ingókból álló hagyaték átadása, az ingatlanokra nézve az 583. §-ban a birtok bíróság számára felállított szabály szerint végzés által történjék, — és ez még csak vita tárgya sem lehet, — mert hiszen a ptr. 562. §. az általa felállított általános szabály alól maga kiveszi az 583. §. esetét, — hol egység nem sikerülése esetére is ingatlanokra vonatkozólag a birtok bíróság illetékessége állapittatik meg, — azt pedig csak akarja állítani a tisztelt járásbíró ur, hogy a miniszter, egy törvényt életbe léptető rendeletével, azon törvény egy világos szakaszával ellenkezőt rendeljen? — de meg ha azon miniszteri rendelet 257. §. utolsó pontja a tisztelt járásbíró ur szerint magyarázhatnák, — akkor az ingatlan hagyaték testvér és unokatestvér örökösöknek épen egység nem sikerülése esetében lenne a járásbiróság által átadó. (Az pedig maga sem hiszi illetékéhez tartozónak.)

Most már azt hiszem, hogy a tisztelt járásbíró ur elfogja ismerni azt, hogy május 25-ki felszólalásom nem a ptr. VII. fejezetének egyes szakaszából van merítve, hanem az összes ide vágó törvények helyes combinatioján alapszik, valamint azt is, hogy épen az ő ismerete és a február 19-én kelt 2017. semmitőszéki határozat — a törvény többi részének combinatioja nélkül — csupán egyetlen egy §-ra van alapítva.

Bármiképen igyekszik is a tisztelt járásbíró ur érvényre emelni azon állítását, hogy egység esetében, a hagyaték átadásánál, az ingatlan birtok felett nem történik bíráskodás: erőlködése — a fenálló törvényekkel szemben — moghiusul s csak jámbor obajtás marad mindaddig, míg a törvényhozás az általa kívánt értelemben nem intézkedik, — de különben is fekvőbirtok tulajdonának átruházása, melynek alapján a telekkönyvi bekebelezés is történik, oly intézkedés, melyet a fenálló törvények szellemében, jogérvényesen csak birtokbiróság teljesíthet, annyiival inkább, mert — mint május 28-ki felszólalásomban is kifejtém — az örökösök egysége, csak a hagyaték-ból őket külön külön illető arányra vonatkozik, annak ki-mondása azonban, hogy valamely hagyaték nem más, hanem

¹⁾ V. ö. Hildebrand i. m. 27. §., Walter i. m. 506. §. v.

²⁾ Plato az igazság államát saját szerű felfogása szerint a maga eszmei tökélyében tekinti s így minden történeti fejlődést kizár; az egyén, társadalom, szóval az életnek bármely körei nála nem bírnak saját szerű, az államtól független jelentőséggel, mindennek csak állami jelentőséget tulajdonít, — a magánviszonyok jelentősége teljesen mellőzve sőt feláldozva, minden csak politikai viszony; erkölcs, jog és politika egymásra halmozva; s mivel szerinte az észnek, bölcseségnek minden föltétlenül alárendelendő — legjobb alkotmány a föltétlen vagy korlátlan. — Bírálatát adják: Hildebrand i. m. 31. §., utána Walter i. m. 508. §., Stahl i. m., Raumer i. m. 14 s k. l., Mohl i. m. I. — Plato állameszményének összefüggését a magasabb életfokozatokkal s viszonyát a kereszténységhez és a modern államhoz és társadalomhoz szépen fejtegeti Hildebrand i. m. 28. és 31. §§. — Scolari: Istit. discien. polit. 8. l.

épen az egyezkedő örökösöket illeti — habár végzésnek nevezük is — ítélet természetével bir.

Ezzel, részemről berekesztettnek tekintem a tárgyat s kijelentem, hogy ez ügyben többé fel nem szállalok, — arra úgy időm mint kedvem egyaránt hiányzik, — végül megjegyezvén, hogy czélszerűbb törvényhozását én is óhajtom s mihielyt olyan szentesítve lesz, — szükség esetén — védelmére kelek, de míg a fenálló törvény meg nem változtatik, addig minden bíró köteles a szerint eljárni.

GÖNCZY SÁNDOR,
kir. tszéki bíró.

K ü l ö n f é l é k.

(A jogügyi enquete) folytatott tanácskozásában Manojlovics semmitőszéki bíró nyitá meg a szőlők sorát; nem barátja a törvénykönyv egyes részekben előterjesztésének már csak azért sem, mert az ország különböző részeiben két jogrendszer áll fen, és a mi egyik helyt égető szükség, az a másik helyt czélszerűtlen, sőt káros is lehetne. A kötelmi jog p. csak Magyarországon volna külön behozható, a hol tabula rasa van e tekintetben; az osztrák p. t. rendszere mellett azonban alig volna czélszerű. Erdély keresztül ment már ily experimentumon a polgári perrendtartás és a váltóvégrehajtási eljárás behozatalával, minek folytán számos oly eset áll elő, hogy egyik törvény szabványát a másiknak fel kell áldozni. Ily viszás a dolog a büntető perenkél is, a hol szorosan véne nincs is bíró, ki a végrehajtást elrendelhetné. Arra pedig, hogy a kötelmi jog csak a szoros értelemben vett Magyarországra hozassék be, komolyan nem is gondolhatni.

Ha egy állandó, a késő utódokra is kiható törvénykönyv szándékolatik készíttetni, azokkal tart, kik a készítőknék minél szabadabb kezét akarnak engedni, csakhogy előbb a rendszer és vezérelvek állittassanak meg; az átveendőnek talált szabványok pedig szószerint vétessenek át, nehogy a plagiatum félelme eltorzításokra adjon ürügyet. Ily eljárás mellett 5—6 év alatt elkészíthető oly tvkönyvi javaslat, a mely méltó helyet foglaljon az európai törvénykönyvek sorában.

A míg ez mind megtörténhetik, a szoros értelemben vett Magyarországot addig pozitív törvények jótéteménye nélkül hagyni nem lehet. Ha a nemzet abstract fogalomnak vétetik, lehet igaz, hogy néhány év a nemzet életében nem sok, de ha meggondoljuk, hogy a nemzet egyénekből áll, az ily állítás nem egyéb czifra phrazisnál. Biráink lelkiismeretesen fognak ugyan pozitív törvények nélkül is eljárni, de ez szólót nem nyugtatja meg. Oly törvény terjesztessék az ország pozitív törvény nélküli részébe, melyet mindenki ismer, mely átmenet a gyakorlatba, s kötelező tantárgyat képez tanintézetekünkben. Hozzájárul Fábry indítványához azon pozitív javaslatot csatolván hozzá, hogy vétessék az o. p. tk. revisio alá oly irányban, hogy módosíttassanak alkotmányos viszonyainkkal ollenntés részei, továbbá a kötelező, s végrendeletekre vonatkozó rész átalakíttassék, a házasság jogi pedig egészen mellőztessék, s helyette egy új rész alkalmaztassék a kötelező polgári házasság alapján. Szorgalmas dolgozás mellett hiszi, hogy ez egy év alatt keresztülvihető. A nemzet méltóságán az ily átvételnél sokkal nagyobb sorbát ejt a törvény nélküli igazságszolgáltatás. Végül éles czáfolat alá veszi a Hoffmann Pál által ellenkező irányban felhozott egyes állításokat.

Teleszkzy: a miniszter által feltett kérdésekből se az egyeztető, se a revidált receptiót nem tudja kivonni. A Fábry által tett indítvány tehát nézete szerint kissé tulment a kérdéseken. A revisio nélkül elfogadandónak javasolt telekkönyvi része az o. p. t.-nek szintén hemzseg a hibáktól, s ha már a revisióba mennénk, ezt is revidéálандónak véli. De ő még így pártolja a revisiót. Az előtte szóló nézete szerint kettős codificatióra lenne szükség, s ő ezt kerülni óhajtaná. Hivatkozik a graubündteni codexre, melyet Planta három év alatt készített el.

Szavazatát határozottan a partialis codificatio mellett adja, előtérbe helyezvén mindenkifölött a kötelmi és örökjogot, megállítva előlegesen az egésznek keretét és tervét. Ily módon lett életbeléptetve a Code Napoleon is. Ha ideiglenes segédesszökről kellene gondolkodni, akkor se nyulna egy külön jogrendszer, az o. p. tk. receptiójához, hanem a legégetőbb hiányokról novella útján lehetne gondolkodni.

Ellenszenv van az osztr. p. t. iránt nem örökösödési részéért, hanem mert osztrák, s a ki három-zázados történetünkre gondol, nem fogja indokoltatlannak találni ez ellenszen-

vet. Önálló codificatiót óhajt, a codicator kezének minden megkötése nélkül.

Hodossy Imre: a polg. tvkönyv kidolgozásánál az osztr. p. t.-et tartja alapul veendőnek. Ha oly ország számára lenne codex készíttendő, melynek jogélete még nem volt, indokoltan látná a tudomány anyagának vagy egy más idegen törvénykönyvnek alapul vételét; de Magyarországnak eddig is volt s van jogélete; itt kizárólag a tudományból meríteni a jogot, veszélyes experimentatio lenne; az idegen törvénykönyvek szintén csak ily elméleti beccsel bírnak.

Tekintélyes bírák s ügyvédek nyilatkoztak oda, hogy a mely esetekben csak lehet, az o. p. t.-hez folyamodnak, s így az nálunk is élő jognak tekinthető. Állításának igazolására több esetet hoz fel a gyakorlati életből.

A fenálló magyar örökségi jogot, az örökölt vagyon közti különbséget s zavarok tömkelegének, s a perek örökös kutforrásának tekinti, s nem tudja, miért nem felelne meg a mi fogalmainknak s geniusunknak az o. p. t. örökségi része. A házasságban a polgári házasságot véli behozandónak, de mert ez nincs meg az o. p. t.-ben, abból nem következik, hogy a többbit elveszük. A codificatio technikai szempontjából is az o. p. t. alapulvételét tartja czélszerűnek; különösen a mi viszonyaink közt, hol a sürgősség nem másod — hanem elsőrangú kérdés.

Teremtsünk valahára egy alapot, a melyen aztán magyar jogot fejleszthessünk ki. A nemzet méltósága nem kíván egyebet, minthogy valahára véget vessünk azon állapotnak, mely a pesti kir. tábla területén valóban nem egyezik meg a nemzet méltóságával. A részbeni előterjesztés által hazai jogunk agglomeratuma-hoz egy újabb rész fűzése csak növelné a bajt, s ezért szóló most a részbeni előterjesztést nem ajánlhatja.

Szilágyi Dezső egyetért előtte szólóval abban, hogy a codificatio feladata magánjogunk a szükségletnek megfelelőbb részét megtartani; a mennyiben jogunk egyes részei nem volnának megtarthatók, vagy egyes intézményekre nézve jogszabályaink nem volnának, ily irányban mindenkinek nézete szerint receptióra vagy szükségünk. Abban is egyet kell értenünk, hogy nem szabad újabb provisoriumot teremteni egy rendszeres magánjogi törvénykönyv elfogadásánál. Bármelyik eddig tett indítvány fogadtassék is el, bizonyos kérdések megvitatásának szükségképen ki lennének téve. A sürgősségi szempont jogosultságot elismeri ugyan, de egy provisorius törvénykönyv behozatalát rosszabb orvosságnak tartaná a betegségnél.

Ezután részletes czáfolatába bocsátkozik Manojlovics azon indítványának, hogy ideiglenesen némi módosítással az o. p. t. fogadtassék el. Egy oly elemet lát ezen indítványban, a mely fatalisan kényszerít az egész törvénykönyv átalakítására. Ezen utat, mint provisoriumot nem fogadná el. Egy hosszú életre számítható epochalis munkánál a sürgősségi szempontnak oly előnyt tulajdonítunk, mint azt Fábry indítványa teszi, hogy a ma már sokkal tökéletesebben rendezett jogot 60 év előtti alakjában fogadjuk el.

Ha ez uton biztos célhoz akarnánk jutni, el kellene fogadnunk a római jogot is, — mely Ausztriában szintén segédforrása az o. p. t.-nek. Ha jogot recipiálnánk, nem ilyent, hanem a mai kor színvonalán állót, óhajtaná, a mely egy új jogi irodalomnak lenne kútfeje. A feladatot nem tartja se legyőzhetlennek, se 12 évet igénybe vevőnek nem tartja. Problematicus lenne azonban a Hoffmann ajánlotta ut, hogy közvetlenül a tudományból merítsünk. Egy ily munka gyakorlati értéke és megbízhatósága iránt némi megnyugvást is szereznünk vajmi sok időbe kerülne. Ha a formulázott alakban való receptiótól nem irtózunk, a legtökéletesebb codex megválasztása judicium és studium dolga, a mit a magyar jogászoktól méltán feltehetünk. A részbeni életbeléptetés lehet hogy nem czélszerű, mert, annak a rendszer természetes irányát kellene követni, nekünk pedig nem az elejére van szükségünk, hanem az utolsó részekre; — de ez a kisebb rossz, s nagyobb lenne a hosszú időre halasztás. Elsőbbséget a kötelmi jognak ad, mert az hamarabb számíthatna elfo- adásra, mint az örökségi jog.

Horánszky egy véleményben van Szilágyival a legutóbb érintett kérdés kivételével. Nem helyesli a provisoriumok összehalmozásából álló rendszert. Azon uton, melyet Fábry kijelölt, nem látja át, hogy hol érné véget a revisio, s tart attól, hogy az több időbe kerülne a rendszeres munkánál. Az o. p. t. visszaállítását, revidálva vagy nem, a legnagyobb bajnak tartaná, — mert ez csak szaporítaná ugyanis sok provisorius alkotásaink számát. A részenkénti alkotást nem véli követendőnek, s e ész rendszerben készíttendő anyagi magánjogot óhajt. A keresztülvitel módjára nézve egyesek megbízásán felül a pályázatot ajánlja.

Matúská Péter nem hiszi, hogy rövid idő alatt önálló codexet készíthessünk; nézete szerint receptió útján kell ehhez jutnunk, ő is az osztrák p. t. alapul vételét ajánlja, — tekintettel a gyakorlati szempont döntő befolyására — figyelembe vételével az újabb jogfejlődés eredményének is.

Vajkai a hallottak után azt hiszi, hogy a tanácskozás tapjai közt igen kevés eltérés van, mert eddig csak jogintézmények receptiójáról volt szó, a codex revisiója pedig codificatio.

A magyar magánjogi codex megalkotása útjának az önálló codificatiót tartja. Nem politikai, hanem jogi momentumok riasztják vissza az o. p. t. egyszerű recipiálásától. S ha az egyszerű receptió nem lehet, akkor nincs értelme a revisiónak, mert az codificatio lesz. A codificatiót személy kérdésnek tartja, s három személyre bízna, kik közül kettő dolgoznék, a harmadik pedig vitás esetekben köztük döntene.

Ghiczey Samu: gyakorlati szempontból szól a kérdéshez; törvénytől állapota ha nem is tarthatlan, de anyagi és erkölcsi állapotunkat rontja a külföld előtt. Az önálló codificatio annyi időt venne igénybe, a meddig nem szabad várakoznunk. Az o. p. t. életbeléptetését Fábry indítványa értelmében óhajtja.

Sárkány: kíváncsi volna ugyan, hogy minél előbb egész magánjog-rendszer terjesztessék elő; de, mert ez igen hosszú időt venne igénybe, s az orvoslás égető szükség — és erre a felelősségét átérző bíró aggodalmával hivatkozik — okszerűeknek tartja a részletes előterjesztést, először az általános, aztán a kötelmi jogot tartván előterjesztendőnek. Egy külföldi codexet alapul venni nemcsak nem célszerű, de lehetetlen is. Alapul a jogtudomány legújabb vívmányai, a megtisztult jognézetek veendőek.

Tóth Lőrincz: Egészben véve Szilágyi Dezső nézeteihez csatlakozik, s a különböző nézetek körül felmerült végleteket szeretné kiegyenlíteni. Azokhoz járul, kik a codificatióval nem kizárólag az osztr. p. t., hanem a tudomány újabb vívmányait képviselő codexeket is figyelembe kívánják venni, megtartva egyébiránt az o. p. t.-ből mindazt, ami hasznosnak mutatkozik. Ily értelemben inkább csak szavak választanak el egymástól, mert a revisióval összekötött receptio igen közel áll a codificatiohoz. Az o. p. t. mélyreható revisiójának szüksége forog fen, s aligha sokkal hamarabb kivihető lesz az önálló codificational. Magyarország már 1843-ban megmutatta, hogy képes a codificatoria. S e codificational nem szabad mellőznünk a törvényeinkben nyilatkozó nemzeti geniust sem. Helyeselné a részenkénti előterjesztést is, első sorban a leginkább szükséges kötelmi jogot. Nézete szerint öntudatos, erős vezetés mellett ez nem venne túlságos időt igénybe.

Toszt Gyula: A részenkénti előterjesztést csaknem lehetetlennek tartja. A jogesetek elbírálásánál nálunk máris három törvény alkalmaztatik, s egyes új részek életbeléptetése csak növelné a zavart. Hazánk jelenlegi abnormis helyzetét tükrölnének tartván, a fősúlyt arra fekteti, hogy minél előbb a nemzet igényeinek megfelelő törvénykönyvünk legyen. Pártolja Fábry indítványát.

Babos: a készitendő törvénykönyv tökélyét leginkább biztosító módnak tartja, ha nem kötjük magunkat egy létező codexhez sem. Legfontosabb kérdésnek azonban azt tartja, hogy mi történjék az alkotandó törvények elkészülteig. Meggondolva a törvényalkotás nehézségeit, nincs azon véleményben, hogy egy codex rövid idő alatt elkészülhetne. A mostani provisoriumot addig is fentartani minden javítás nélkül nem lehet.

Már az maga alig képzelhető abnormis helyzet egy alkotmányos államban, hogy e provisorium nélkülözi a törvényhozás szentesítését. A bajon rögtön kell segíteni, s ez csak úgy lehetséges, ha megtartva ideiglenesen a magyar jog helyeseknek mutakozó szabványait, behozzuk, a mennyiben szükséges, az o. p. t. egyes szabványait is, s kiegyenlítjük a kirívó ellentéteket, melyek az ország különböző részeinek jogéletében oly károsan jelentkeznek.

Ráth Károly nem von párhuzamot a külföldi codexek közt, mert természetesnek találja, hogy az utolsó időkben készültek tökélyesbek a régieknél. Nagyon sajnálja mégis, hogy 1861-ben elvettük az o. p. t.-et; de miután ez már megtörtént, oda kell törekednünk, hogy a mostani állapotból minél előbb kibontakozzunk. Az o. p. t. egyszerű visszaállítása csak újabb

bonyodalmaknak képezné kuforrását. Nem is óhajtja egyébiránt ezt senki, s a kisebb nagyobb mérvű revisió szükségére általánosan hangsúlyoztatott. De e revisio oly fásasztó és hosszadalmas munkát venne igénybe, hogy alig valamivel hosszabb idő alatt bizonyára jó codexhez juthatnánk.

Az önálló, de késedelem nélküli codificatio mellett nyilatkozik, az egész rendszer vázlatának s a vezérelveknek megállítása után egyes részek előterjesztését sem tartván helytelonnek.

Környey az alkotandó codex alapjagyanánt figyelembe vétetni óhajtja mindenekelett hazai jogintézményeinket, aztán a külföldi codexeket, s ezek közt különösen az osztr. p. t.-vet, de a készítő ne legyen egyikhez se kötve. Ily alapon állíttassék össze egy teljes magánjogi rendszer. Ha a részletes életbeléptetés elkerülhetlenül szükséges lenne, első helyre teszi az általános részt, aztán az örökségi, s csak utoljára a kötelmi jogot.

A feltett magánjogi kérdésekhez még többen lévén szó-lásra jegyezve, az igazságügyminiszter a tanácskozás folytatását szerdán d. u. 5 órára tűzi ki.

(A pesti kir. ítélőtábla tanácsainak összeállítása.)

Életbelép 1873. július 1-jén. I. Polgári: 1) Tanácselnök: Széll Kristóf. Birák: Tölgyesy Károly, Burián Imre, Horváth Illés, Lendvay József, Rudnyánszky Béla, Kiss Gusztáv, Dáni Nándor, Tóth Károly, Kovács János, Szász László, Szerdahelyi Károly. 2) Tanácselnök: Zsivora György. Birák: Ferenczy János, Szentmihály István, Bernolák Károly, Rudnay István, Okolicsányi Zsigmond, Orosz Antal, Paczolay László, Bobest Lajos, Paulovits Antal, Papanek Sándor, Weber Ottó. 3) Tanácselnök: Urbanovszky Jusztin. Birák: Bartal Béla, Polgár Ignác, Ruby Antal, Csanády György, Farkas Géza, Szabó Albert, Bartal Pál, Oberschall Adolf, Zlinszky Imre, Németh János. 4) Tanácselnök: Daruváry Alajos. Birák: Aszt Nándor, Mattyasovszky L., Csernák Béla, Szabó Ágoston, Máj Árpád, Süteő Rudolf, Lacza József, Szloboda János, Décsey Zsigmond, Oeffner Ferencz. 5) Tanácselnök: Vajkay Károly. Birák: Kudlik István, Czorda Bódog, Pósch Ágoston, Csörge László, Jankovich Gyula, Pósfay Károly, Lehoczky Kálmán, Kautz József, Cimponeriu Athanasz, Kozma Zsombor, Dr. Kiss Józsa. 6) Alelnök: Ráth Károly. Birák: Hajdu Lajos, Barthodeiszky Gy., Kaszay Zsigmond, Körtvélyes Miklós, Knorr Alajos, Hadzits Lázár, Csók Bálint, Weinman Fülöp, Blaskovich István, B. Vécsey Sándor. 7) Tanácselnök: Nyeviczkey József. Birák: Ilucz Oláh János, Agoraszó Miklós, Nagy Imre, Veszprémy János, Hettyey István, Pásztélyi János, Lipthay Kornél, Ercsey Zsigmond, Erdélyi Sándor, Németh Lajos, Wenczel Tivadar. — II. Büntető: 1) Tanácselnök: Birák: Plainer Antal, Andrassovics Béla, Kubinyi Zsigmond, Bellaágh István, Kún Sándor, Sümeghy István, Pálffy Zsigmond, Bernáth József, Tóthfalusy Miklós, Novák Imre, Mutsó Mihály, Nádasky Márk. 2) Tanácselnök: Szalay Ágoston. Birák: Baló Mihály, Dobos József, Wlad Alajos, Paiss Andor, Lázár Mihály, Derék István, Závody Albin, Desseffy László, Bornemissza Antal, Hettyey Gyula, Jakabfalvay Gyula, Bolváry Gellért. III. Urbéri és Vegyes: 1) Tanácselnök: Fülepp Lipót. Birák: Horváth László, Csillag Benő, Kállay Adolf, Csik András, Buócz Kálmán, Ostffy Pál, Balázsovits Zsigmond, Rósemberszky Antal, Vecsey Sándor, Rimely Antal, Battagliarini Pál, Keömléy Pál, Kámánházi Béla, Braidschwer József. IV. Váltó: 1) Tanácselnök: Mendelényi István. Birák: Regner Tivadar, Bay Sándor, Pataki Ignác, Külley Ede, Csuda György.

Tanácsjegyzők: Giczey Gyula, Röck Gyula, Tóth Ernő, Szilassy László, Szentimrey Jenő, Lits Gyula, Dulovits Béla, Dr. Kovács Gyula, Koós Emil, Vajdaffy Emil, Kiss Gábor, Polgár Pál, Burg Lajos, Rósa János, Rettel Jenő, Piróth Károly, Végh János, Simor János, Draveczky Adorján, Bannekovits János, Türk Szilárd, Andrassy Gyula, Revitzky Ambro, Roskoványi László, Nyiry Aladár, Kopácsy István, Latinovics János, Ragályi Kálmán, Scherff János, Stoll Gábor, Saározy Károly, Kern Aurél.

Melléklet: A „Jogtudományi Közlöny“ előfizetési felhívása.

Melléklet: Előfizetési felhívás a „Vasárnapi Ujság“ és „Politikai Ujdonságok“ 1873-ik évi július—decemberi folyamára.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

<p>Megjelenik minden kedden; a „magy. jogászgylés” tartama alatt napoként. Előfizetési díj: Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.</p>	<p>Szerkesztői Iroda: Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 4-dik szám alatt.</p>	<p>A kéziratok bérmelve a szerkesztőhöz, a megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők.</p>
---	---	---

TARTALOM: A IV. magy. jogászgylés szakoszt. tárgyalásai. (A harmadik szakosztály határozatai.) Dr. Darányi Ignác urtól, — A magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — A jogügyi enquet-ból. — Különfélék.
MELLÉKLET: Curiai határozatok — Törvényjavaslat. -- Rendeletek.

A IV. magyar jogászgylés szakosztályi tárgyalásai.

(A harmadik szakosztály határozatai.)

Az idei jogászgylés III. szakosztályának működése a többi szakosztályokéhoz méltán sorakozik; mert míg a sajtóügyi törvényhozás tárgyában feltett és megvitatott kérdés az európai tudományos világban jelenleg úgy szólván napirenden lévén, kettős érdekeltséggel bír, — addig a többi határozatok — jóllehet szinte birnak általános jelentőséggel — kiválólag arra hivatvák, hogy jogviszonyaink küszöbén levő rendezésénél irányadást szolgáljanak.

Igaz, hogy itt és ott többet is mondhattunk volna; belebocsátkozhatunk vala a részletekbe, úgy a mint azt az előadó és indítványozó urak nagy része tette is, kik mint a bányászok — minél mélyebbre hatottak, annál nehezebben tudtak megállani; de szerintünk a jogászgylések céljai tekintetéből mindig igazolható az, ha sem mást, sem pedig többet nem mondunk, mint a miről szó van, és a mennyi alapelveink kifejezésére okvetlenül szükséges.

Mig ugyanis, „ha nagyban és egészben” vesszük az elveket, a tulnyomó többség hamar csoportosul és sorakozik, — a részletekben „quot capita, tot sensus” szokott uralkodni; már pedig ha valami, úgy csak az egyhangúság vagy tulnyomó többség, melylyel valamely határozat hozatott, képes annak döntő — hogy úgy mondjuk — ellenállhatlan súlyt kölcsönözni. Érdeme volt a szakosztálynak általában az, hogy a helyzetet teljesen dominálta, s így nem határozott per tangentem oly nagy kérdések felett, melyek bár napirenden nem voltak, a tárgyak organicus összeköttetése folytán felvehetők lettek volna; ekképtörtént pl. az, hogy jóllehet a sajtóügyi törvényhozás tekintetében feltett kérdésnél dr. Dárday Sándor kimondatni kérte:

„hogy a sajtó útján elkövetett és a kir. ügyészség által kereset alá vont bűncselekmények bünnössége fölött az esküdtszék, — magánvádlo által kereset alá vont sajtóvétségek fölött pedig a rendes bíróság ítéljen.”

Körösy Sándor pedig szinte felvette indítványába azon passust, hogy „a bünvádi eljárásban az esküdtszéki eljárási rendszer alkalmaztassék”, — a szakosztály mindezek dacára e pontra nézve hallgatag maradt.

Az először tárgyalás alá vett sajtótörvényhozási kérdés így hangzik:

„A sajtó számára szükséges szabadság megkívánja-e s tekintettel a közbiztonságra elegendő-e, ha a sajtó ut-

ján elkövetett büntetésre méltó cselekvényekre az általános büntető törvények és büntetőjogi elvek kivétel nélkül alkalmaztatnak, vagy pedig a sajtószabadság avagy a közbiztonság megóvására kivételek és pedig melyek teendők?”

Az e kérdésre dr. Dárday Sándor és Körösy Sándor által beadott vélemények és indítványok közkezen forognak; sajnáljuk, hogy ugyanezt ezuttal még nem mondhatjuk dr. Emmer Kornél előadásáról, s így legyen elég annyit említenünk, hogy ő külön indítványt tett, s azt fényes beszédében az érvek ritka erejével támogatta. Az indítvány szövege a következő:

„I. A sajtó, mint a merő gondolati nyilvánítás egyik eszköze útján elkövethető büntetésre méltó cselekvényekre nézve az általános büntetőjogi elvek, nevezetesen: a) a bűntények, b) a befejezés meghatározása, c) a bűnrészesség, d) a beszámíthatóság, e) a büntetés, f) az elévülés, g) az eljárás megállapítása tekintetében alkalmazandók.

II. A sajtó számára szükséges szabadság, illetőleg a közbiztonság tekintete megkívánja, hogy a sajtó körüli jogrendszert: a) a köteles példány szolgáltatása, b) felelős személy megnevezése, c) válasz felvételére való kötelezés, d) bizonyos adatok közlésének megtiltathatása, e) utcai hirdetések, külföldi vagy a nyomda nevét nem viselő nyomtatványok rendőri lefoglalhatása, f) bűnszék- és biztosítékbeli rendbűntetések, g) a sajtóügyi jogrendszertnek az e) pont kivételével a rendes bíróságok hatásköre alá helyezése alapján szabályoztassék.

III. A nyomdák, lapvállalatok, könyvkereskedések, kölcsönkönyvtárak, nyilvános olvasó-termek s a nyomtatványokkal való házalás: az általános ipartörvények alá esnek. A nyomdászat, kiadás és nyomtatványok forgalomba tétele az általános ipartörvények alá esik.”

A szakosztály határozata pedig így szól:

„A sajtó útján elkövetett büntetésre méltó cselekvényekre az általános büntető törvények és büntetőjogi elvek alkalmazandók, különös intézkedések pedig a közrendszert terén csak annyiban teendők, a mennyiben a sajtó által elkövethető büntetésre méltó cselekvény tetesei kinyomozására szükségesek.”

E közvetítő indítványt dr. Csukássy Károly tette, — s csak kevesen voltak a szakosztályi tagok közül, kik ahhoz nem járultak; ez azonban mitsem derogálhat dr. Dárday és dr. Emmernek, mert ha indítványaik nem fogadtattak is el azon formalis okokból, melyeket fent bővebben fejtegettünk, a jelzett határozat azt, miben mindketten megegyeztek, — bár ellenkező szempontból világították is meg, — t. i. hogy a sajtóügyi vétségek

tekintetében is az általános büntető törvények alkalmazandók, érvényre emelte; dr. Emmernek pedig elégtételül szolgálhat e határozatban még az is, hogy a jogrendészet szabályozását indítványában ő hangsúlyozta először.

E kijelentéssel meghaladtuk a német jogászgyűlés álláspontját, mely a sajtóügyi vétségek tekintetében az általános büntető törvényeket elfogadja ugyan, de azokat rendészeti büntetésekkel kiegészíteni kívánja; a magyar jogászgyűlés határozata ugyanis nem ennyire feltételes; mert ha szól is az különös intézkedésekről, ezeket csak a közrendészet terén és csakis annyiban ismeri, a mennyiben a bűncselekvény tettesei kinyomozására szükségesek.

Nem tagadható, hogy ez utolsó passus felette ruganyos; ez alatt sok jót lehet érteni, de sok roszt is; kiki magyarázhatja tetszése szerint. De vigasztalhat bennünket azon körülmény, hogy e határozat második része nem kivétel az első alól; az állandó bizottság által feltett kérdésben általános büntetőjogi törvényekről és elvekről volt szó, és ezek alkalmazását a szakosztály feltétlenül mondotta ki; midőn a szakosztály a közrendészet terén teendő kivételes intézkedésekről is nyilatkozott, igaz, hogy némileg tulment a kissé szűkre szabott kérdés körén, de csakis azért, nehogy bárki is azt vélelmezhesse, miszerint a sajtóra nézve a közrendészet terén sem tartja különös szabályok alkalmazását a jogászgyűlés szükségesnek; azt pedig csakis helyeselnünk lehet, hogy ha már egyszer a közrendészeti tekintetből hozandó különös szabályokra hivatkozás történt, azokat — legalább a mennyire lehetett — határozott térre szorítani és körülírni a szakosztály igyekezett.

Annyi bizonyos, hogy e kérdés eldöntése nehéz volt, ha egyfelől itt a jog és politika összefolyását, a büntető törvények és rendészeti szabályok szoros összeköttetését, s az indítványok és módosítványok halmozását, — másfelől pedig az idő rövidegét tekintjük; a szakosztálynak valóban nem kis érdeme, hogy megtalálta a fonalat, mely e labirinthusból kivezetett.

II. Az állandó bizottság által feltett második kérdés következőleg hangzik:

„Azon elv: hogy az igazságszolgáltatás a közigazgatástól teljesen elválasztandó, feltétlenül kiterjedjen-e a kihágásokra is, és ha nem, minő módok mellett teendő kivétel?”

Véleményes indítványok dr. Csukássy Károly és dr. Schnierer Aladár által adattak be; ezek az évkönyvben nyomtatásban is megjelenő, ismeretesek. Az előadó nem volt jelen, s így tisztét dr. Schnierer Aladár vállalta magára, mint a ki a felforgó tárggyal különben is behatóan foglalkozott.

Sajnáljuk, hogy az ezuttal felmerült vitatkozásokra itt sem terjeszkedhetünk ki; — a tér szűkét tekintve — elég lesz a határozatot idéznünk, s egy pár észrevételt csatolnunk ahhoz.

A szakosztály kijelentése, mely nem egyéb, mint dr. Schnierer indítványának első két pontja, ekkép szól:

„1. A polgári szabadság érdekében szükséges, miként a törvényhozás némely súlyosabb, a jóllétet és közbiztonságot felettébb veszélyeztető cselekvényeket, melyek mint olyanok külön rendőri Codexben szabatosan meghatározandók, megfenyítés végett a bíróságok illetékességéhez utasítson;

2. a törvény minden egyéb rendsértések tekintetében határozza meg azon fenytéki maximumot, melyen túl a rendőri hatóságok ítélete nem terjeszkedhetik.”

A hozott határozat és dr. Csukássy indítványa megegyeznek abban, hogy mindketten rendőri kihá-

gásokról beszélnek; e tekintetben tagadhatlanul a felelet szabatosabb, mint a kérdés. De eltér a határozat dr. Csukássy indítványától abban, hogy míg emez a feltett kérdésre először általán felel s csak aztán különösen, addig a határozat egyszerre a kérdés különös részére tér, s mintha nem is a feltett kérdésre válaszolna, az igazságszolgáltatás és közigazgatás elválasztásának követelményei tekintetében csak implicite nyilatkozik. E ferde helyzetet csak onnan magyarázhatjuk meg magunknak, hogy a feltett kérdés utmutatást foglalt magában; már a kérdésben benne lappangott azon elv, hogy a kihágások felett rendszerint a bíróságok, kivételesen pedig a közigazgatási közegek határozanak; dr. Csukássy pedig ez elvet osztotta, s innen az ő indítványa, mely szerint:

„Az igazságszolgáltatásnak a közigazgatástól elválasztása nem követeli, miszerint a rendőri kihágások egészben véve a bíróságok hatáskörébe soroztassanak, hanem azok csekélyebb esetei a közigazgatási közegeknek fentarthatók.”

Dr. Schnierer é föltt, mint fenebb kifejtők, bizonyos előnyben volt. A szakosztály azonban az elvi különbséget csakhamar felismerte, és dr. Schnierer indítványát a formális hiány dacára, melyet az imént jeleztünk, elfogadta; mert ebben a rendőri kihágásoknak rendőri hatóságok által leendő elbirálását látta mint szabályt, a bíróságokhoz való utalást pedig csak mint kivételt, kiemelve. Ez volt dr. Schnierer indítványának fővonása, — s midőn a szakosztály ez indítványt határozattá emelte, „breviter“ ugyan, „sed non confuse“ döntött két nagy elvi kérdés felett.

A feltett kérdés azon részére, hogy „minő módok mellett teendő kivétel“ a szakosztály határozata, ha talán nem is a legnagyobb szabatossággal, de körülményesen felel. Kimondja a határozat, hogy csak nagyobb, külön rendőri codexben szabatosan meghatározandó kihágások utasíttassanak a bíróságokhoz; a rendőri hatóságok által elbirálandó kihágások tekintetében pedig megkívánja határoztatni azon fenytéki maximumot, melyeken túl azok ítélete nem terjeszkedhetik.

Hivatkozás történik egy külön rendőri codexre; nagyon helyesen kívántatik ebben taxativ kijelölése a bíróságok által elintézendő kihágásoknak; de hogy a fenytéki maximumot miért kellenék épen csak a rendőri hatóságok által elbirálandó kihágásoknál meghatározni, s miért kellenék ugyanazon codexben a büntetés mérvszabályát különbözöen állapítani meg, azt indokolni valóban nehéz volna. E tétel úgy tűnik fel, mintha megijedtünk volna a rendőri hatóságok biráskodásától, s magunk sem tartanók azokat arra képeseknek; a mely félreértést csakugyan elkerüljük, ha a fenytéki maximumot meg sem említjük, vagy pedig különbséget nem téve, általában mondjuk ki.

III. Következett b. Apor K. és dr. Soos Kálmán indítványa a büntény által károsítottak magánjogi követeléseinek biztosítása iránt.

Az előadói szerepet Körösy Sándor vállalta magára, s e tisztének a szakosztály élénk érdekeltségétől kísérve felelt is meg; midőn azonban arra került a sor, hogy ez indítványt talán egyhangulag elfogadjuk, a mit nyugodt lélekkel tehettünk volna, szótöbbséggel bár — de napirendre tértünk.

IV. Utolsónak maradt dr. Singer Ign. következő indítványa:

„Fenyítő bíró mindazon esetekben, melyekben a bűnügy elítélése magánjogi előkérdések eldöntésétől függ, nyomozásait egészen önállólag mindazon magánjogi előkérdésekre is kiterjesztheti, melyek előzetes megítélése nélkül a fenyítő ügy el nem dönthető, s hogy őt

e tekintetben a polgári bíró azok fölötti határozata valamely ténykörülménynek abban foglalt megállapítására nézve egyáltalában nem köti.

Az indítványozó szót kérve — indokolta indítványát, s beszédét a szakosztály egyhangú helyeslésével is kísérte mindaddig — míg annak fejtegetésére nem tért, hogy indítványa befejezett egész, hogy a házassági bíróságok tekintetében kivétel a szabály alól nem teendő, s hogy Sárkány József kiegészítő indítványa elejtendő, mint felesleges.

E nézettel szemben Székács Ferencz előadó szakaszerü beszéde és Sárkány József nagy figyelemmel hallgatott előadása voltak hivatva arra, hogy a szakosztály véleményét tolmácsolják, mely is dr. Singer indítványát Sárkány következő kiegészítő indítványával megtoldván, határozattá emelte:

„Ha azonban a büntetésre méltó cselekmény tényállása valamely házasság érvényessége feletti kérdéstől függ, mely iránt már a büntető eljárás megindítása előtt vagy annak folytában, az illetékes polgári vagy egyházi bíróságnál tárgyalás alá indított, — a büntető bíró a polgári kérdés jogérvényes elintézéséig eljárását felfüggeszteni, s esetleg a polgári kérdés elintézésének gyorsítását szorgalmazni köteles.

„Olyan esetben, midőn a házassági akadály csak a büntető bíró előtt hozatik fel, ha az állítólagos házassági akadály alapjául szolgáló ténykörülményeknek valótlansága nyilvánlagosan kitűnik, — a büntető eljárás folytatandó, ellenkező esetben pedig a polgári vagy egyházi bíróság a házasság érvényessége iránti kérdés elintézésére hivatalból felhívandó.

„Az egyházi vagy polgári bíróságnak a házasság érvényessége vagy érvénytelensége feletti határozata a büntető bíróra nézve is kötelező ugyan, mindamellett tartozik a büntető bíró azon körülményeket és viszonyokat is kinyomozni és tekintetbe venni, melyek vádlott büntethetőségét enyhítik vagy megszüntethetik.

„A büntető eljárás ily esetekbeni felfüggesztésének időtartama alatt az elévülés megszakad.”

E határozat bármely igénynek is teljesen megfelelt; ki van mondva abban, hogy a fenyítő bíró a polgári bíró határozata által nincs kötve; de ki van mondva az is, hogy a házassági bíróságok tekintetében kivétel teendő, s ezeknek a házasság érvényessége feletti határozata a fenyítő bíróra is kötelező, a nélkül, hogy a többi fenforogható körülmények tekintetében ennek kezei megköttetnének.

Nem vonható kétségbe ugyanis, hogy a házassági ügyek különös tekintetben részesítendők, a jog és a politika egyenlő követelményeinél fogva, s ebben semmi különbséget sem tesz az, hogy e bíróságok polgáriak-e vagy pedig egyháziak. Elég, hogy a politikai tekinteteket mellőzzük, miszerint a házassági ügyeknél az anyagi igazság keresendő, s ebből folyólag itt a bíróság a nyomozási elv alapján kell, hogy eljárjon; tehát e bíróságoknak hatásköre a büntető bíróságokéval majdnem összevág, s így határozataik nem tétethetnek egyszerűen ad acta. Tévedett dr. Singer, midőn álláspontja védelmére a polgári házasság behozatalára s a jogászyülés határozataira hivatkozott; mert éppen az előtte való nap tartotta fen az I. szakosztály a házassági ügyek régi jellegét, midőn kimondotta többek közt, hogy még ha a felek a kötelék felbontásába kölcsönösen beleegyeznek is, az csak akkor mondassék ki, „ha annak czéltalanságáról és elviselhetlenségéről a bíró a felek concret viszonyánál fogva meggyőződhetik.”

Szem elől nem tévesztethetett azonban, hogy a házassági bíróság ily minőségében csak a kötelék érvényessége fölött ítél; midőn tehát ehhez képest azt hatá-

rozta a szakosztály, hogy a mellékkörülmények és viszonyok tekintetében a fenyítő bíró teljesen függetlenül járjon itt is el, — igazolta, hogy a fenyítő eljárás gyakorlati követelményei alól ezuttal sem emancipálta magát.

Sikerült talán a fenebbiekben az idei jogászyülés III. szakosztályának tárgyalásait röviden ismertetnünk; — a szakosztály működése felett ítéletet, egyesek szerepléséről bírálatot mondani czélunk nem volt, de nem is lehetett, s ha itt ott tettünk is észrevételeket, tettük azokat azért, hogy egy két vonással bár — de vázoljuk az általános benyomásokat, melyeket a tárgyalások folyamában észlelhetni véltünk.

A tapasztalás bőven igazolja, hogy a mit ma az emberek kiválnak tartanak, az előttük évek és évtizedek mulva sokszor jelentéktelennek tűnik fel. Mindazáltal nem hiszszük, hogy meghazudtoltatnánk a jövő által, akkor, midőn azt állítjuk, hogy az idei jogászyülés, különösen annak III. szakosztálya nem működött haszon nélkül.

Nagy elvi kérdésekben — melyek sem a tudomány színvonalán a l u l, sem pedig a gyakorlati élet jelen igényein felül nem állottak — mélyreható tanulmányok és azokhoz méltó eszmecsere alapján öntudatosan hozta meg határozatait.

Dr. DARÁNYI IGNÁCZ.

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

A tervezet a német kereskedelmi törvénynek az alkuszokról szóló intézkedéseit több lényeges és kevésbbé lényeges változtatással egészben véve átvette. A változtatások egyenkint következők:

A 69. cikk a német törvény 66. és 68-ik cikkeinek egyesítése irályi változtatással, a lényeg mindazáltal megmaradt.

A 70. cikk egészen új és elrendeli, hogy azok, kik csőd alatt vannak, úgy szintén azok, kik nyereszkeségi vágyból eredő büntett miatt elítélve voltak, kereskedelmi alkuszok nem lehetnek. A német kereskedelmi törvénykönyv azon igen helyes nézetből indult ki, az alkuszokról szóló fejezetben, hogy a törvény csak azon viszonyokat szabályozza, melyek az alkusz tevékenységéből következnek, azzal, hogy mikép lehet valaki alkusz, és ki lehet alkusz, mily minősítvényekkel kell bírnia stb., ezzel nem törődik; a külvilággal szemközt alkusz az, ki hivatalból kereskedelmi ügyletek közvetítésére kirendeltetik s meghiteltetik. Mily föltételek mellett szabad valakit meghiteltetni alkuszszá, erről nem szól semmit, ez iránt részint az egyes államok bevezető törvényeiben, részint külön rendeletekben történik a szükséges intézkedés. Részünkről ugyan a hites alkuszok intézményét fölöslegesnek tartjuk, s nézetünk szerint alkusz lehet mindenki, s ha a legnagyobb zsiványban megnyugszon, s azt kérem föl üzleteim közvetítésére, bármily előlétele legyen is, az alkuszom leend, és senki sem tehet ellene kifogást. De ha már egyszer belegondoljuk magunkat abba a helyzetbe, hogy hites alkuszokat, mintegy törvényes személyeket kell meghonosítanunk, s azokat bizonyos különzerű qualificatiók által a laikus közönség szemei előtt tekintélyessékké akarjuk tenni, akkor a tervezetben fölemlített negatív minősítvények mellett, még pozitív tulajdonokat is követelünk, és a zopfrendszer alkuszi vizsgálatait, biztosíték letételét és más ily jellemzets vizsítványokkal is kellene a „hites“ alkusz „nagy horderejű“ personájától követelni.

A 71. cikk megfelel a német 70. cikknek. E cikkekben felsoroltatnak példázgatólag a kereskedelmi al-

kuszkok teendői. E példák közé a tervezet fölveszi az áruszállítást vagyis a német „Lieferungsgeschäftet“ a mit talán leghelyesebben, szolgáltatásnak lehetne nevezni, és a kölcsönt, de elhagyja a szárazon és vizen való szállítást. Miután azonban a cikk a példázgató felsorolás végén az alkuszok közvetítését „a kezeskedés körébe tartozó egyéb tárgyak iránti szerződések kötésére“ is kiterjeszti, a változtatás semmi jelentőséggel sem bír.

A 72. cikk, mely az alkuszoknak ugynevezett kötelességeit foglalja magában a német hasonló tartalmu 69. cikkel majdnem egészen megegyez; az eltérések a 2) pontban kifejezett kíváncsolom, mely szerint az alkuszok közkereseti és betéti társaságnak sem bel sem kül tagjai és részvénytársaságoknak igazgató tagjai nem lehetnek, mely eltérés által a német keresked. törvény egyik vitás kérdése oldatik meg, — továbbá az 5) pontban engedett azon előny, hogy az alkuszok teendőiket törvényszerű helyetteseik által is végezhetik, és a német 6) pont végső határozmányának elhagyása, mely szerint az alkuszoknak tilos megrendeléseket távollevőktől elfogadni vagy a közvetítésnél más közvetítőt használni. Mindezen eltérések a későbbi cikkek hasonló eltérései által követeltetnek.

Igy a 73. cikk, mint egészen új és ha már hites alkuszok vannak, és az alkuszok jogköre különyszerűen meghatároztatik tökéletesen helyes azt mondja ki, hogy ha a kereskedelmi alkusz hivatalos teendőit helyettes alkusz által kívánja végeztetni, köteles ezt az illetékes törvényszéknél bejelenteni, mely a helyettest működése kezdetén a 69. cikk értelmében fölesketi. A helyettesítés által az alkusz személyes felelősségén változás nem történik. Szintugy helyeselhető a 74. cikk intézkedése, mely szintén eltérőleg a német törvénytől azt határozza, hogy a kereskedelmi alkuszok távollevőktől is fogadhatnak megbízást és a közvetítéseknél közbenjárók segítségével élhetnek. Mindkét intézkedés a német törvényben épen ellenkező értelemben történik; ámde a forgalmi életnek ily szűkkeblű megszorítása a vasutak és távirdák korszakában a hites alkuszok tevékenységét nagyon szűk körre szabja, s így a tervezet igen helyesen szabadelvűleg eltér az eredeti törvénytől.

Midőn így a német kereskedelmi törvénytől a tervezet némi tekintetben helyes eltéréseket honosít meg, épen nem helyeselhető, hogy a német 70. cikket minden indokolás nélkül egyszerűen mellőzi. E cikk ugyanis a hajóalkuszokra nézve azon engedményt is adja, hogy a hajósoknak segítségül lehessenek a vitelbérek és költségek behajtásánál vagy előlegezésénél mint felszámolók, vagy más szokásos alakban, s így kivételt enged azon szabály alól, mely szerint alkuszok semmiféle kereskedelmi üzletnél tevékenyek nem lehetnek. Ugy látzik ezen egészen indokolt kivétel csak tévedésből maradt el a tervezetből.

A 76. cikk, mely a német 72-ikinek megfelel és az alkuszi naplóba eszközözlendő bevezetésekről intézkedik, több valószínűleg csak elnézésből előforduló változtatást tartalmaz, így elmaradt az üzlet megkötésének ideje, elmaradt azon határozmány, hogy az alkuszi naplóra ugyanazon szabályok állanak, melyek a kereskedelmi könyvekre nézve előírják. Pedig mindkét intézkedés fontos.

A 78. cikk második kikezdése új; e szerint megengedtetik, hogy harmadik személyek részére alkuszi naplókivonatok csak az érdekelt felek beleegyezésével állíthatók ki. Ez által a tervezet mintegy kivételt akar megállapítani az alkuszoknak azon kötelezettsége alól, hogy az üzlet iránt titoktartással legyenek. Ámde mihelyt a két fél, mihelyt a titoktartás által érdekelt üz-

lettársak saját maguk beleegyeznek a titok fölfedezésére, s ezt ők bármikor tehetik, magától elesik az alkusznak említett kötelessége s nincs ok arra, hogy a törvény ezt különösen még engedélyezze.

A 79-ik cikkben a tervezet a hasonló tartalmu német 75. cikktől ismét eltér. E cikk intézkedik a kereskedelmi alkusz könyveiről ha meghal vagy hivatalát abban hagyja, s azt kívánja, hogy ez esetben a könyvek a törvényszéknél letéteményeztessenek. Miután a tervezet az alkuszság gyakorlását csőd esetében tiltja, természetesen, hogy eltérőleg a német törvénytől nyíltan ki kellett mondania azt is, hogy a könyvek letéteményezése csőd esetében is eszközözlendő. Azonkívül a világosság kedvéért még következő intézkedéseket is fölvette a tervezet: — a könyvek letételét fontos okból a törvényszék hivatalból is elrendelheti; a könyvek letétele esetében a könyvek kivonatát a felek kérelmére és költségére a törvényszék állíttatja ki. — Ezen intézkedések ugyan mulhatlanul nem szükségesek, de ha fölvetetnek nem ártanak.

A 85. cikk oly intézkedést tartalmaz, mely a német kereskedelmi törvényben nincs, hanem részint a bevezető törvényekben, részint az alkuszrendtartásban szokott előfordulni. E cikk első bekezdése ugyanis az alkuszokat azon esetben ha a törvény által kiszabott kötelességeik ellen cselekednének a magánjogi kármegterítésén és a netán fenforgó büntető eljárásan kívül még pénzbírságban marasztalja el s így sokkal helyesebben jár el, mint a német törvény, mely az alkuszi kötelességeket ugyan kimondja, de sanctiot határozataihoz nem mellékel.

A 86-ik cikk az alkuszdíjról intézkedik s midőn azt mondja, hogy ha az ügylet meg nem kötött vagy föltétlenné nem vált a közbenjárására alkuszdíj nem követelhető, a német törvénykönyvben ki nem mondott azon elvet is határozottan érvényre hozza, hogy ez esetben az alkusznak a szükséges kiadások megtérítendőek s pedig rendszerint az által kinek érdekében történtek. Ez az intézkedés itt egészen fölösleges, mert magától értetődik, hogy a költségek, melyeket megbízás folytán teszek mások által megtérítendőek; intézkedés csak az esetben lett volna szükséges, ha a tervezet az intézkedés ellenkezőjét, azaz azt kívánta volna kimondani, hogy még a költségek sem térítendőek meg az alkusznak nem létesített, de meghagyott közvetítésnél.

A 87-ik cikk az alkuszdíj magasságát szabja meg, melyet a német törvény a helyi szokásnak tart fön (83. §.). A 88. és 89. cikkek újak, miután ugyanis a tervezet az alkusz mikénti keletkezésének némely föltételeit megszabta, egyszersmind fölvette azon nevezetesebb eseteket, melyekben az alkuszi jogosítvány megszűnik és végül még az általa elfelejtetteket vagy rendezni nem akartakat az igazságügyi és kereskedelmi miniszteriumok által kibocsáttatni szándékolt külön rendeletben igéri rendeztetni.

A 90. cikk kimondja, hogy a hites alkuszok mellett lehetnek magánalkuszok, kikre azonban az alkuszokról szóló szabályzatok nem alkalmazhatók, s ezek üzletüket az ipar törvény szerint üzhetik, kezdhetik és foglalhatják. Akár ben van ez a tervezetben, akár nincs, az egészen közönyös, mert miután a tervezet világosan kifejezi, hogy hites alkusz csak az ki hivatalból a közvetítésre rendeltetik és sehol sem tiltja, hogy hivatalból nem rendelt egyén üzletszerűen közvetítéseket nem eszközölhet, ugy igen természetes hogy magánalkuszok, azon közvetítők folytathatják a közvetítést.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

A jogügyi enquet-ből.

Babos Kálmán a semmitőszék egyik legkitünőbb bírása, az igazságügyi enquet-ben a codificatio és receptio kérdése iránt folyt vitában, azon irányban, hogy míg a magánjogi törvénykönyv elkészülhet, a mostani provisorium ellentéteinek ki-egyenlítése által türethetőbb állapot létesíttessék, — egészen új és önálló eszmét fejtett ki, melyet eszmecsere kedvéért ezennel közlünk:

Azok után miket eddig hallani szerencsém volt, nem lehet szándékom azon nézet ellen fölhaladni, mely a m. p. t. k. készítésénél nem egy külföldi codexet akar kizárólag alapul venni, hanem fölhasználni kíván minden forrást, mely rendelkezésünkre áll.

Kétségtől, ha m. p. t. k.-vet akarunk készíteni — fogjunk annak készítéséhez ma vagy évtized múlva — a legczél- szerűbb a munka tökélyét leginkább biztosító mód az, ha nem kötjük magunkat kizárólag egy codexhez.

E kérdésre nézve tehát egy értelemben vagyok az előttem szólók többségével, azonban nem vagyok egy véleményben arra nézve mi történjék addig, míg a törvényhozás a készitendő új m. p. t. k.-vet törvény erejére emeli, s az ország minden részében hatályba lépteti.

E kérdés nézetem szerint még nincs kellően kifejtve, azért szükségesnek tartom nézetemet erre nézve előadni.

En e kérdést igen fontosnak, sőt fontosabbnak tartom, mint magát a főkérdést, azért meg nem nyughatom abban, hogy mi e kérdéssel csak könnyedén bánjunk el, egyszerűen lehetetlennek jelentve ki egy provisorium behozatalát, mit nézetem szerint behozni sem kell, mert már tétleg fenáll.

Azok, kik azon vérmes reményt táplálják, hogy már igen rövid idő alatt fogja árasztatni egy tökéletes új m. p. t. k. áldásait az országra, azok megengedem némi következetességgel tagadhatják annak szükségét, hogy a törvényhozás addig is te- gyen valamit magánjogi rendszerünk javítására, míg a m. p. t. k.-vet törvényerőre emeli.

En azonban nem ringatom magamat ama vérmes remény- ben; én azt hiszem, ha azon főnhangon hirdetett eltökéléssel fogunk a m. p. t. k. készítéséhez, hogy az tökéletes, az osztrák p. t. k.-nél mindenestre tökéletesebb és legalább oly tökéletes legyen, mint valamelyik legtökéletesebb külföldi codex; ily tö- kéletes codex csak nagyon hosszú idő múlva fog mint általáno- san érvényes törvénykönyv behozhatni.

Az önálló codex alkotásának nehézségei képezik vélemé- nyem sarkpontját, azért bővebben fogom e nehézségeket ele- mezni, azután elmondom okaimat, miért tartom a jelenleg fen- álló provisoriumot tarthatlannak; végre előadom indítványomat arra nézve, mit kellene tenni, hogy fenálló magánjogi rendsze- rünket javítsuk.

Elméletileg nagyon könnyű azt állítani, hogy itt van kö- zöttünk A., itt van közöttünk B., kik igen rövid idő alatt képe- sek jó m. p. t. k.-vet készíteni, megengedem hogy A. és B. csakugyan el is fogják azt rövid idő alatt készíteni; ámbar nem hiszem, hogy akár ki is közülünk magát erre kötelezni merné; kötelezni oly módon, hogy a kötelezettség teljesítésére bizton lehetne számítani, oly biztonsággal, mint például arra, hogy a margit szigeti hid a szerződésben kikötött idő alatt elkészül. Ennek oka a szellemi és anyagi munka közötti különbségben fekszik.

Mi hiába hivatkozunk arra, hogy valamelyik német codex ily megily rövid idő alatt elkészült; mert nagyobb nehézségek- kel kell küzdeni a magyar codex készítőjének, mint kell küz- deni a németnek. A legegyszerűbb módját veszeni a codex ké- szítésének a nemesebb értelemben vett compilatiót; a német jogász egybegyűjti, egybehasonlítja, megbírálja a kész anyagot, és ugyanazon nyelven, melyen forrásai írva vannak, átviszi be- illesztvi javítva, megtoldva a saját rendszere szerint készülő codexbe. Ellenben a magyar jogász nem saját nyelvén írott for- rásokat nem igen használhat; neki külföldi forrásokat kell tanulni, azokból kell gyűjteni anyagát, és ha már össze- gyűjtötte, magyar nyelven kell visszaadnia azt mit a külföldi forrásokban haszonvehető talált. Sikorül-e a fordítás? nem tör- ike meg a munka mindjárt a fordítás nehézségein? oly kérdé- sek, melyekre nem akarok felelni. Fölteszem, hogy a fordítás nehézségeinek dacára, hosszabb idő alatt ugyan, mint egy né- met codex, de mindamellett aránylag rövid idő alatt el fog készülni a m. p. t. k.; azt állítom azonban, hogy még akkor is, ha a codex készítő egyéni nézete szerint a tökéletes codex elké- szült, voltaképen még csak a kezdetnél leszünk; mert talán

csak nem akarjuk, hogy az ily munka bírálat nélkül terjesztes- sék a törvényhozás elé, azt hiszem épen oly megfontolással kell majd eljárunk egy végleges törvénykönyv alkotásánál, mint a melyet a külföldön tapasztalunk.

Szükséges lesz tehát a munkát bírálat alá bocsátani, és pedig nemcsak a hazai jogászok, hanem a külföldiek bírálata alá is, mert hiszen ezek lesznek a legcompetensebb bírák azt megítélni, ha vajjon a m. p. t. k. a külföldi codexek magasla- tán áll-e?

Hogy az új m. p. t. k. a hazai jogászok bírálata alá bocsá- tathassék, szükséges lesz a munkát a hazai nyelvekre lefordít- tatni. Mert ne feledjük, hogy polyglott ország vagyunk; és ha a magyar jogásznak joga van a munkát bíráltni, e jogot nem ta- gadhatjuk meg a német, a szász, a szerb, a román, a szláv, a ruthén s a fumei jogásztól. De a codex tervezet nek lefordítá- sát a hazai nyelvekre más tekintet is parancsolja, az a tekintet, hogy az új m. p. t. k. az ország minden nyelvű lakosát kötelezni fogja, s hogy azt egyidejűleg kell behozni az ország minden részeiben. Szükséges lesz tehát, hogy akkor a midőn a m. p. t. k. az országgyűlés két házában kihirdettetni fog, az már a hazai nyelvekre a lehető legnagyobb tökélyvel lefordítva legyen. Ez csak úgy lehetséges, ha a fordítások az eredetivel párhuzamosan készülnek, hogy okként a fordítók a törvénykönyv alkotásának, minden mozzanatát figyelemmel kísérve, a törvény szellemét fölfogni képesek legvénnek, s a bírálatnak is legyen ideje a for- dítások helyességét megállapítani.

A tervezet lefordítása ho szabb időt fog kívánni, s csak a fordítások elkészültével lehet a munkát bírálat alá bocsátani.

Igen könnyen megtörténhetik, hogy azon codexet, melyet készítöje tökéletesnek tart, a bírálat nem fogja ilyennek tartani. En azonban nem akarok pessimista lenni: megengedem, a bírál- lat kedvező leend, de ezen eredmény csak hosszabb idő alatt fog megállapíthatatni; és a legjobb esetben sem leend a bírálat oly meddő, hogy annak alapján a tervezet némi átdolgozása szükséges ne lenne.

Ha már a tervezet a magánbírálaton átmert, s az idősze- rint igazságügyi miniszter azt hajlandó lesz mint törvényjavas- latot a törvényhozás elé terjesztetni; alig lesz mellőzhető az, hogy a törvényjavaslat a hazai bíróságok bírálata alá bocsátas- sék, hogy azok is gyakorlati szempontból észrevételeiket mege- tethessék. Ez előbb nem történhetik, mert mindaddig míg a ter- vezetet a miniszter törvényjavaslatként el nem fogadja, — a bíróságokat nem lehet azzal terhelni, hogy egy magán munká- latra észrevételeket tegyenek. Ismét föltéve, hogy a bíróságok- nak gyakorlati szempontból nem lesz kifogása a codex ellen ezen eredményt is csak hosszabb idő alatt lehet constatálni.

Ott vagyunk, hogy most már az igazságügyi miniszter a törvényhozás elé viheti az új codexet, hogy azt tehesse kettő szükséges 1-szor a minister tanács beleegyezése; 2-szor Ő Fel- ségének jóváhagyása.

Nem teszem föl kormányférfiainkról, hogy beleegyezésüket adják oly törvényjavaslatához, melyet nem ismernek; nekik tehát a törvényjavaslatot legalább is az elvi kérdésekre nézve tanul- mányozni kell, mert hiszen a p. tvkönyvben sok oly elvi kérdé- sek fognak megoldást nyerni, melyek a politikai irodalomban s a pártok küzdelmeiben kiváló fontossággal bírnak. Megenge- dem, hogy a codex készítőik oly szerencsés tapintattal fognak birni, hogy eltalálják azon irányt, melyet a minister tanács követ azon időben, midőn a törvényjavaslat elébe kerül; azt határozottan állíthatom, hogy a miniszter tanács komolyan meg- fogja vizsgálni azt, ha vajjon a törvényjavaslatban lerakott el- vek azon iránynak megfelelnek-e, s következetesen vannak-e keresztülvive.

Ugyan ezt mondhatom egész határozottsággal ő felségéről is. Mindnyájan tudjuk, mily lelkiismeretes pontossággal gyako- rolja ő felsége uralkodási jogait és teljesíti uralkodói köte- lemeit. Ő tehát, mielőtt jóváhagyását adná ahhoz, hogy a törvényjavas- lat az országgyűlés elé terjesztessék, bizonyosan szigorúan megfogja vizsgálni, ha vajjon a codexba lerakott elvek képesek e alattvalóit boldogítani.

Az tehát, mikor kerülhet a törvényjavaslat az országgyű- lés elé azon időtől is függ, a mely szükséges arra, hogy az igaz- ságügyi miniszter a miniszterium beleegyezését és ő felsége jóváhagyását kinyerje: megengedem, hogy mindkettőt ki fogja nyerni, de azt meg nem engedhetem, mintha ez valami igen rö- vid idő alatt megtörténhetnék.

Utóvégre következnék az országgyűlési tárgyalások; meg- engedem, hogy sem a képviselőház, sem a főrendiház nem fog a codex részletes megvitatásába bocsátkozni, és megelégszik az elvi kérdések vitatásával és eldöntésével. De épen az elvi kér-

dések elegendők arra, hogy az országgyűlési tárgyalások legyenek azon szírt, melyen a codex hajótörést fog szenvedni. Én azonban itt is a legkedvezőbb esélyt veszem számításba; megengedem, hogy az országgyűlésen a törvényjavaslat mindkét házban a többség elfogadására találhat. De azt határozottan állítom, hogy ez csak heves küzdelmek után történhetik, és e küzdelmek ismerve a pártok taktikáját még akkor is kockázathatják a törvényjavaslat elfogadását, ha a többség mellette lenne. Csak két elvi kérdést említek.

Először vagy fölvetetik a codexbe a polgári házasság intézménye, vagy nem vetetik fel.

Másodszor az öröklési rendszer vagy tisztán demokratikus elveken fog alapulni, — figyelmen kívül hagyásával a hitbizományi intézménynek a fiág és leányág közötti különbségnek, vagy nem.

Azt gondoljuk-e, hogy a polgári házasság behozatalát nem fogja-e ép oly hevesen követelni a liberális párt, mint a mely heveséssel fogja azt ellenezni a conservatív párt? azt gondoljuk-e, hogy ezen országban, melyben névleg annyian vallják magokat demokratáknak, de a melybe egészen a nép alsó rétegeig erősebbek az aristokratikus hajlamok, mint bárhol másutt a világon, azt gondoljuk-e, hogy heves küzdelem nélkül kiküszöbölhetjük törvénykönyvünkől az aristokratikus intézményeket; és ha nem küszöböljük ki, azt gondoljuk-e, hogy a liberális párt nem fogja azoknak kiküszöbölését talán még hevesebben követelni, mint a polgári házasság behozatalát?

Nem megyek tovább fejtegetésben; csak azt akartam bizonyítani, hogy épen nem lehet positiv tényként elfogadni azon tételt, miszerint nálunk a készitendő polgári törvénykönyvet rövid idő alatt behozni lehetne. Pedig a törvényhozónak positiv tényekre kell fektetni intézkedéseit.

Már most kérdelem, mi történjék addig, míg a törvényhozás a készitendő codexet törvény erejére emeli. Ugy hiszem jól fogtam föl azok rézetét, kik leginkább hangsúlyozzák az önálló codificatiót, ha azt mondom, hogy addig nézeteik szerint magánjogi rendszerünk marad egy a mint van; tehát addig hatályban marad a királyhagóntuli és a határörvidéki részekben az osztrák p. tv. könyv a szorosán vett Magyarországon pedig hatályban marad az ideiglenes törvénykezési szabályok által teremtetett állapot, mely szerint a magyar polgári magánjog anyagát képezik az ősiségi rendszer megszüntével, hogy egy mondjam csontvázuktól megfosztott régi törvényeink romjai, a szokások, a curiai döntvények, a törvényhatóságok statutumai, az osztrák p. tk.-nek a telekkönyvi rendelettel kapcsolatban álló részei, és végre az osztrák p. tk. könyv azon részei, melyek ugyan nálunk az id. törv. szabályok szerint hatályban nincsenek, de a melyeknek szabványaiból ügyvédek és bíránk a magyar törvények hézagát pótolják, habár azokra nem hivatkoznak is. Ez utóbbi a helyzet által előidézett kényszerűség. Megmondom miért; azért, mert először még a szorosán vett Magyarországon is még mindig fordulnak elő oly jogesetek, melyek az osztrák törvények uralma alatt keletkeztek, melyeket tehát bíránk kivétel nélkül alsóbb és felsőbb bíránk azon jogelvnél fogva, melyszerint a törvénynek visszaható ereje nincs, és mely szerint minden jogeset azon törvények szerint megbírálandó, melyek alatt a jogeset fölmerült az osztrák törvények szerint kötelesek eldönteni; és 2-szor azért, mert legfőbb bíránk, kikhez az erdélyi és határörvidéki perek in ultima instantia feljönnek, ezen perekben kivétel nélkül az osztrák ptk. szerint kötelesek ítélni. Nem természetes és szükségképeni következménye-e ennek azután az, hogy oly esetekben, midőn bíráinknak a magyar törvények szerint kellene ítélniök; ítélnék nem a zürichi vagy szász codex szerint, melyek nálunk hatályban soha sem voltak, hanem ítélnék az osztrák törvények szerint azért, mert a jogesetre magyar törvényt nem találtak, és azért mert hasonló esetet akkor, ha az Erdélyben vagy a határörvidéken morül fel, még most is az osztrák törvény szerint döntenek el.

A magyar magánjognak ezen rendszere tehát fentartatik addig, míg a törvényhozás a készitendő új törvénykönyvet törvényerőre emelné. Ez nézetem szerint annyit tesz, hogy nem hozhatók be provisorium, hanem minden javítás nélkül fentartatnak az eddigi provisorium, mert hiszen azt, hogy ezen állapot provisorius, senki sem tagadhatja.

Én azonban azt vagyok bátor mondani, hogy az eddigi provisorium egy a mint most fenáll, tarthatatlan. Nekünk e provisoriummal léteznünk addig, míg új törvénykönyvünk lesz, melyre nézve az, hogy mikor lesz, senki sem tudja positivitással megmondani, nem lehet a nélkül, hogy a jogbiztonságot ne veszélyeztessük, hogy magunkat Európa előtt guny tárgyává ne tegyük.

Már az maga abnormis állapot, hogy e provisorium a törvényhozás szentesítését nélkülözi.

Képzelné egy alkotmányos országot, mely századokon át küzdött azért, hogy önalkotta törvények által kormányozza magát, oly országot, melyben a magánjogi viszonyokat oly törvények szabályozzák, melyeket az abszolút hatalom hozott be, s a melyeket ma a törvényhozás csak mint szükséges rosszat tűr, ez minden más rendezett állam polgárának képzelő erejét felülhaladná; ez felülhaladná még az arabia pusztáin kóborló beduin képzelési erejét is, mert hiszen annak van koránja, mely magánjogi viszonyait is szabályozza, melyet az tiszteletben tart.

Pedig ily állam nem pusztán a képzelő országában létezik. Magyarországon a provisoriumot a törvényhozás szükségesnek tartja, mert ha nem tartaná szükségesnek kiküszöbölni az annak kiegészítő részét tevő osztr. polg. tkvet és jóllehet szükségesnek tartja azt csak tűri, mert nincs lelki ereje azt törvény erejére emelni.

Törvényhozásunknak tehát, ha a fenálló provisoriumot szükségesnek tartja erkölcsi kötelessége azt szentesítésével ellátni, ha csak a törvény iránti tiszteletet végkép lerontani nem akarja.

De tarthatatlan e provisorium azért is, mert benső hibákban szenved; mert az ország különböző részeiben hatályban levő oly jogszabványok, melyek az életben gyakrabban előforduló jogesetekre vonatkoznak, egymással éles, kirívó ellentétben állanak; ezen ellentétek annál szembe ötlőbbek, ha meggondoljuk, hogy a határörvidék polgárosításával a határörvidék egy része a magyar megyék járásaivá alakított. Tűrni, hogy Krassó, Temes, Torontál megyék déli járásaiban, Bács megye délkeleti járásában más jogszabványok legyenek érvényesek, mint ugyanazon megyék éjszaki járásaiban — lehet-e ezt tűrni a nélkül, hogy magunkat Európa előtt guny tárgyává tegyük.

Pedig ezen jogszabványok nem közönbös jogesetekre vonatkoznak.

A magyar jog szerint a nő gyámság alatt marad mindaddig míg férjhez megy, de ha férjhez ment habár 24-ik életévét el nem érte is a gyámság alól kiszabadul. Erdélyben ha 24-ik életévét betöltötte, a gyámság alól felszabadul, de ha előbb ment férjhez mégis gyámság alatt marad.

Nálunk a szülők gyermekeik vagyonát számadás kötelezettsége nélkül kezelik, — Erdélyben számolni tartoznak.

Nálunk a férj külön meghatalmazás nélkül nem képviselheti nejét a bíróságok előtt, — Erdélyben a férjnek neje képviselőre a törvény ad felhatalmazást.

Nálunk a hozomány nő tulajdona marad és van közszerzeményi joga; Erdélyben ha a hozomány készpénzből áll a férjet illeti a teljes tulajdon a szerzett vagyon azé, a ki szerezte, a másik félnek ahhoz igénye nincs kétség esetében a szerzemény a férjé.

Nálunk az özvegyi jog másként van szabályozva, mint Erdélyben.

Nálunk a törvényeskoru épen egy a mint a teljeskoru személy végrendekezési képességgel bír. Erdélyben kiskorúak, kik 18. életévüket még meg nem haladták, csak szóval a bíróság előtt tehetnek végrendeletet.

Nálunk a végrendelet alkotásának módja, nemcsak különböző mint Erdélyben, hanem annyira bizonytalan, hogy a legtöbb esetben vitássá válhatik a végrendelet érvényessége és egész bizonyítási eljárás tárgyát képezteti, ha vajjon a helyi szokás szerint törvényesen alkottatott-e a végrendelet?

Nálunk az örökösödési eljárásban különbség van az öröklött és szerzett vagyon között — Erdélyben nincs.

Nálunk a birtok háborítási perről az anyagi törvény rendelkezik, Erdélyben erről a ptk. hallgat.

Nálunk az elévülési idők különbözőek az erdélyiektől és különösen a kamat nálunk csak a rendes elévülési idő alatt évül el, míg ellenben, Erdélyben erre három év elegendő.

Ezek oly éles ellentétek, miszerint ha meggondoljuk, hogy a mai forgalom élénksége és a közlekedés könnyűsége mellett, mily könnyű a lakhelyet változtatni, lehetlen vissza nem döbennünk azon abnormis helyzet miatt, hogy az ország különböző részeiben, sőt ugyanazon megyék különböző járásaiban annyira eltérő jogi szabványok legyenek érvényesek. Hiszen e mellett megtörténhetik, hogy minden egyes esetben vita tárgya lesz, melyik törvény szerint kell valamely jogesetet eldönteni, és megtörténhetik, hogy azon jogesetet, melyet az osztrák törvény szerint kellett volna eldönteni, bíránk a magyar törvény szerint vagy megfordítva döntenek el. Hol találja fel itt a jogbiztonság garantíáját, és merem mondani, hogy ily magánjogi rendszer mellett a perek számának is kell szaporodni.

Nem akarok ítéletet mondani az osztrák törvénykönyvről, nem mondom hogy annak szabványai jobbak-e vagy rosszabbak a magyar törvény szabványainál. Azt azonban el nem hallgathatom, miként én meg nem foghatom, miként lehet az hogy akkor, ha valaki a ptk-nek a nők jogaira vonatkozó rendelkezéseit kárhoztatja, miként tud abban megnyugodni, hogy ezen rossz jogi szabványok ott hol hatályban vannak hatályban maradjanak mindaddig, míg végre a magyar ptk. általánosan bevezetik.

Azt mondják, csak igen kis része az országnak az, hol az osztrák ptk. egész terjedelmében hatályban van. Engedelmet kérek, ez nem áll. Magyarország a régi anyaország 3727 □ mfd. 10.600,000 lakossal. Erdély a magyar határörvidékekkel 1144 □ mfd. 2.780,000 lakossal; tehát területre és népességre nézve az országnak majdnem egy negyedrészeben van hatályban az osztrák ptkönyv.

Nézetem szerint a bajon rögtön kell segíteni. Segíteni pedig lehet aképen, „ha a jogi szabványok között létező kirívó ellentétek kiegyenlítettnek az által, hogy a magyar jogszabványaihoz adaptáltatik az osztrák polgári törvény, azon esetekben a melyekben azokat helyesebbnek tartjuk”; vagy megfordítva az osztrák polgári törvénykönyv szabványaihoz alkalmaztatik a magyar jog azon esetekben ha az osztrák jogszabványait tartjuk helyesebbeknek. Csak így lehetséges, hogy minél előbb ugyanazon jog uralkodjék az ország összes lakosai felett.

Tudom, hogy a theoria ezen nézet ellen azon ellenvetést fogja tenni, miként novellák által csak létező törvényen lehet változtatni. Erre röviden csak azt válaszolom, hogy én is a tetteleg létező törvényen kívánok novellariter változtatni.

„Véleményem tehát abban összpontosul, hogy a magyar polgári törvénykönyv készítésének nehéz munkája indíttassék meg rögtön”; tekintve azonban, hogy előre nem lehet meghatározni azon időt, melyben a törvényhozás a készitendő polgári törvénykönyvet törvényerőre fogja emelni, „a jelenleg fenálló magánjogi rendszerünket pedig addig is elhalaszthatlan szükség javítani, s az Erdélyben s Magyarországon Szörénymegyéjében, továbbá Krassó, Temes, Torontál és Bács megye déli, illetőleg délkeleti járásában érvényes osztrák polgári törvénykönyvvel összhangzásba hozni s az egyes jogi szabványok között létező éles ellentéteket kiegyenlíteni e végett nevezzen ki ő excellenciája az igazságügyi miniszter egy gyakorlati jogászokból álló bizottmányt, s tegye annak kötelességévé 1-ször kijelelni azon kirívó ellentéteket, melyek a magyar és osztrák jog szabványai között léteznek; 2-ször kijelelni az osztrák polgári törvénykönyv azon jogszabványait, melyek a magyar jog szabványaival, szokásjogunkkal, curiai döntvényeinkkel teljes összhangzásban vannak.

3-szor javaslatba hozni azon módot, miként volnának azon ellentétek, melyek a magyar és osztrák jogszabványai között léteznek kiegyenlíthetők, de csak azon határok között, hogy az egyik jogszabványa adoptáltassék a másikhoz.

Ily értelemben óhajtom én az osztrák polgári törvénykönyvet revisio alá venni. Azt hiszem, ez az egyetlen gyakorlati mód, mely azon óhajtott célhoz vezet, hogy minél előbb javítsunk magánjogi rendszerünkön.

Véleményem továbbá az, hogy azon esetben, ha sikerül a magyar jogot az osztrák joggal összhangzásba hozni, egyáltalában nincs ok arra, hogy az osztrák polg. törvénykönyvnek a magyar joggal összhangzásban levő szabványait a törvényhozás törvény erejére ne emelje. Ezt követeli a jogbiztonsága, ezt követeli azon tekintet, hogy a törvény iránti tiszteletet, mely az országban annyira meg van ingatva helyreállítsuk.

Minthogy indítványom sorsa azon módtól is függ, a melyen én azt keresztülvihetőnek tartom, elmondom erre nézve is nézetemet.

Én azt hiszem a bizottmányi munkálat alapján legcélszerűbb lenne oly törvényjavaslatot terjesztetni a törvényhozás elé mely vázlatban a következőket tartalmazná:

Addig is míg a magyar polgári törvénykönyv, melyek készítését már az 1847. XV. tcz. elrendelte elkészül, a Királyhágón tul és a határörvidékek Szörénymegye, Krassó, Temes, Torontál és Bács megyék déli járásait képező részeiben tetteleg érvényben lévő polgári törvénykönyv az ország ezen részeiben a következő változtatásokkal törvény erejére emeltetik; itt következének azután a bizottmány által javaslatba hozandó változtatások, végül pedig következének azon rendelkezések, hogy ugyanazon polgári törvénykönyvnek a bizottmány által kijelelendő részei a szorosan vett Magyarországra is kiterjesztetnek.

K ü l ö n f é l é k.

(A igazságügyi enquete) tárgyalásai:

Daruváry: Egész terjedelmében hozzájárul Fábry indítványához, s elfogadja alapul az osztrák p. tk.-vet. Codificatio után a legkedvezőbb körülmények között is csak igen hosszú idő alatt készülhetne el, kedvezőtlenebb esetben pedig csak a jövő nemzedék juthatna hozzá. A mi jogállapotaink mellett ily hosszú ideig nem várakozhatunk. Az o. p. t. revisiója, ha csak a gyakorlat szükségéi vétetnek figyelembe, nem veend nagyon hosszú időt igénybe. E rendszabály nem léptet új provisoriumot életbe, csak a fennállót teendi elviselhetővé.

Csapó törv. elnök: A codificatiót csak a közjó egyik eszközének tekintti, de nem tud lelkesedni idegen codexek mellett; sajnálja, hogy az o. p. t. behozatala megtörtént; még inkább, hogy hatályon kívül helyeztetett, midőn már a rázkódáson átestünk; de legnagyobb baj lenne újbóli behozatala. Nagy súlyt fektet a codificatióval a nemzeti törvény- és szokásra, s a tudományt nem fogadja el a codificatio alapjául. Helyesnek találja a részletes törvényalkotást, első helyre tevén a kötelei jogot.

Halmossy Endre: Az alkotandó magánjogi törvénykönyvet az o. p. t.-re kívánja fektetni. A concret viszonyokból indul ki, a mostani jogbizonytalanságot tarthatlannak véli, s az unió végrehajtására szükségesnek tartja, hogy az ország különböző részeiben egy törvény legyen. Csak oly mód vezethet célhoz, a mely mód gyors orvoslást képes nyújtani. A készitendő törvénykönyv, ha kijavítjuk, az o. p. t. hibáit, nem lesz osztrák, hanem magyar törvénykönyv. Az o. p. t. rendszerének kirívóbb hiányait igen rövid idő alatt ki lehetne javítani, bárha a rendszernek nem tulajdoníthatni nagy gyakorlati jelentőséget. A munkát legcélszerűbb volna az egyes részek szerint négy egyénre bízni, a törvénykönyvet — házassági jogi s hitbizományi rész kivételével — egyszerre óhajtván életbeléptetni.

Szabó Miklós azok nézetéhez csatlakozik, kik a codificatio útját tartják követendőnek. Határozottan tagadja azon állítást, hogy az o. p. t. behozatala nem szült elégtelenséget, s hogy a bírói kar most is öntudatlanul alkalmazza azt. Receptióját, rövid revisio után se üdvösnek, se tanácsosnak nem tartja. Az alkotandó codexnek, mint tervszerű egésznek előterjesztése lesz a leghelyesebb.

Perczel Béla tekintetbe kívánja az önálló polgári codex törvényalkotási nehézségeit vétetni. Viszonyaink sem oly consolidáltak, hogy egy teljes codex már a közel jövőben elkészülhetne, s nagy mulasztás lenne nem gondoskodni addig is a legégetőbb hiányokról, nem hagyva figyelmen kívül az o. p. t. viszonyainak megfelelő részét sem. Legsürgősebbnek véli az orvoslást az örökösödési jog terén, s nem lát semmi veszélyt a részenkénti életbeléptetésben.

Tóth Elek teljesen elfogadja Fábry indítványát. Tisztán jogászai szempontból indul ki, s nem akarja a jelen generatiót egy ötödik jogrendszerrel terhelni meg. A jelen állapot tarthatlansága rögtön segítyt kíván, s ez csak az o. p. t. alapul fogadásával lehetséges.

Suhajda: Valamely idegen codexnek a mi viszonyainkhoz alkalmazása nem venne kevesebb időt igénybe, mintha a codicatornak szabad kéz hagyatnék. Egészen az o. p. tk. nem mellőzhető, de tekintetbe kell venni specíficus jognézeteinket is. A sorrendre nézve az általános résznek adja az elsőséget.

Kozma Sándor: Rendszeres törvénykönyvre égető szükség van, s ennek egyedüli módja a receptió. A codificatio létesülésében nem bízik, s az o. p. t. revisio mellett elfogadását ajánlja, első helyre tevén — ha elkerülhetlen volna a részenkénti előterjesztés — az örökösödési jogot.

Lészay Lajos: A codificatiót pártolja, tekintetbe kívánván vétetni hazai jogviszonyainkat is. Csak a felosztásra nézve szolgálhatna keretül valamely újabb codex, pl. a zürichi. Lehető a részenként előterjesztés is, első helyen az örökösödési joggal.

Majláth György: Már államszerkezetünknel fogva nem ajánlaná a részenként előterjesztést. Az egyeztető receptióba nem tudna belenyugodni, a codificatio pedig — hazai viszonyaink s a parlamentaris nehézségek miatt is — sok időt venne igénybe, s így határozottan az o. p. t. revisiója mellett van, mert a mostani állapot tarthatlan s a problematicus reményekért nem szabad feladnunk a lehető.

Erre az igazságügyminiszter berekeszti a magánjogi kérdések fölötti tanácskozást, örömmel constatálván az ellenkező nézetek számos érintkezési pontját. A vita folyamata a codificatio és receptio körül összpontosult, s az ellentétes kiindulási pontok

daczára az eredmény igen közel vezetett egymáshoz. A megbízandó szakemberek ügyszeretete- és munkásságától függ, hogy ha nem is Európára, de hazánkra nézve epochális törvénykönyvhöz juthassunk, a mit adjon isten!

A perrendtartási kérdések tárgyalása pénteken d. u. 4 órára tüzetett ki.

Pauler Tivadar igazságügyminiszter ekkor megnyitván az értekezletet, azon kérdést tűzi ki a tanácskozás tárgyául, vajjon a polgári perrendtartásról szóló 1868. 54. t. cz. teljes, vagy csak részletes revisió alá vétessék-e?

Ma j l á t h György országbíró legcélszerűbbnek tartaná a már kész bizottsági javaslatot revideálni, és az esetleg fölösleges részeket kihagyni; de egy sovány novellával nem véli perrendtartásunk hiányait javíthatóknak.

A p á t h i nem reméli, hogy a szóbeliség és közvetlenség alapjára fektetett új perrendtartás néhány év alatt életbe léptethető volna, s azért gyökeres revisiót kíván. Czimenként elsorolja a perrendtartás nagyobb hiányait, a melyeken segíteni kell. Végül azt óhajtja, hogy a revisióval megbízandó egyének a tudomány vívmányait ne traktálják souverain megvetéssel.

B r o d e egyetért Apáthival és még néhány hiányát említi föl a perrendtartásnak. Azonkívül azt kívánja, hogy — habár a perrendtartással szorosabb összefüggésben nincs — a végrehajtói intézmény (a kézbesítéseknek attól való elvonása által) és a letéti rendelet módosíttassék.

B a i n t n e r a közvetlen és szóbeli perrendtartás előnyeit és föltételeit fejtegetvén, azt mielőbb behozandónak tartja, s ezért nem akarja a főnálló perrendtartás egy harmadát újjá alkotni, hanem megelégszik a kirívó hiányok pótlásával.

T ó t h Lőrincz a legmelegebben óhajtja a szóbeliséget, s ezért csakis azon részeit javítaná a perrendtartásnak, a melyek határozottan rosszak, és a melyeken a felsőbb bíróságok döntvényei nem segíthettek.

M i h a j l o v i c s oly végtelen rosznak tartja a perrendtartást, hogy azon kis revisiót lehetségesnek nem tart. Szintén czimenként elsorolja a legnevezetesebb hibákat. Ha csak ezeken segítni akarunk, akkor legalább 100 §-ból álló novella kell, s ennél jobb, mert könnyebb áttekintésű s perrendtartás teljes átdolgozása. A szóbeliség behozatalát nem tartja tanácsosnak, mert nem rendelkezünk az ahhoz szükséges szellemi erővel.

S z a b ó Miklós azt hiszi, hogy semmiféle revisió nem nyugtathatja meg az országot az írásbeli eljárás mellett, a mely pusztán az alaki igazságot képes kideríteni. Csak szóbeli eljárás behozatala fog orvoslást nyújtani, s nem is hiszi, hogy arra oly kevés remény volna. — A jelenlegi perrendtartás revisiójára nézve megkülönbözteti a perjogi részt, a melynek csak legégetőbb hiányait kívánná javítani, és a perenkívüli részt (örökösödési eljárás), a melyet tekintet nélkül a későbbi perrendtartásra egészen újra lehetne dolgozni. Ez alkalommal a váltóvégrehajtási rendelet revisióját is kívánja.

K ö r n y e y Szabó Miklós véleményéhez járul és szerencsétlenségnek tartaná az írásbeli eljárás megörökösödését. Nincs okunk egybírni a jelenlegi perrendtartásról oly elkeseredetten nyilatkozni, ha annak hiányait a külföld eljárásainak bajaival összehasonlítjuk.

Az igazságügyminiszter erre 6 órakor befejezettnek nyilatkoztatja az értekezletet, annak folytatását jövő hétfőn d. u. 5 órára tüztet ki.

Ekkor a tanácskozást megnyitván,

S á r k á n y József emel szót. Hazai igazságszolgáltatásunk hiányainak okait az anyagi törvények nem léte mellett az alaki törvények és az ezen törvénykezési rendszer tökéletlenségében keresi. Oly országban, hol a törvény iránti tisztelet, a jogszolgáltatás hite s a bírói tekintély koránt sincs azon fokon, melyen egy jól rendezett jogállamban lenniök kellene, sohasem fog bizalmat ébreszteni oly törvénykezési rendszer, melyben az anyagi jog legtöbb esetben az alaki törvény hiányainak áldozatul esik. Ily viszonyok közt a legkitünőbb bírói testület sem képes a jogszolgáltatás hitelét megteremteni, mennyiben a közönség az alaki törvénykezés hiányait azonosítja a bírói testület működésével s épen azért a törvény iránti tiszteletet, a jogszolgáltatás hitelét s a bírói tekintélyt csak a nyilvánosságra és közvetlenségre fektetett törvénykezés által hiszi biztosí-

hatni. A szóbeliség és közvetlenség elvét már elismerték honi törvényeink, névszerint az 1870: 16. és az 1871: 3. t. cz.; annak behozatalát csupán idő kérdésének tekintvén. Szólv elismeri, hogy a szóbeliség és közvetlenség rögtöni behozatala nagy nehézségekbe ütközik; de lehetségesnek tartja, hogy az részletenként fokozóként történjék a törvénykezés egyes ágaiban, — például a bünyenyítő eljárásban s a bagatell polgári ügyekben. Szólv a közveletlenség és szóbeliség behozatalát mindemellet nem kívánja azon időre halasztatni, míg egy magyar tvkönyv fog kidolgoztatni, elégségesnek tartja, hogy bizonyos előfeltételek: minők az ügyvédi rendtartás, közjegyzői intézmény, a bírói qualifikáció szigorubb megállapítása vagy kezelése meglegyenek; de míg az anyagi igazság a formális jog békóiból kibontakozhatik, nem marad szerinte más hátra, mint Montesquieu álláspontját elfoglalni, melyet az „Esprit des lois“ című művében jelzett, s mely szerint az anyagi jognak biztosítékait az alaki formák helyes berendezésében kell keresni. A mi e tekintetét illeti, szólv azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy a perrendtartás hiányai oly kirívók, hogy gyökeres orvoslásuk elkerülhetlenné vált. Annak megkülönböztetése, hogy mely hiányok kirívók, melyek nem, nagyon relativ dolog s igen sajátoszerű, sőt incorrect dolognak tartaná azt, hogy akkor, midőn valami törvényhozásilag javíttatni céloztatik, egy kétségteletlenül hiánynak agnoscait dolog mellőztessék csak azért, mert az nem kirívónak canonisáltatott. Miután pedig létezik már munkálat, mely a polgári törvénykezési rendtartás hiányait orvosolni törekszik, azt hiszi, hogy nehézségekbe nem fog ütközni a gyökeres revisió, annyival is inkább, miután a részletes revisió épen annyi időbe kerülne. A végrehajtói intézményre nézve kétségteletlennek tartja, hogy az idő előtt hozatott be, mert ez ott, hol nincs valódi szóbeliség, hol közbeszólv végzések igen nagy számra mohetnek, véghetlen költséges intézmény. A pesti kir. törvényszék területén 1872-ben 230 ezer végzés kézbesítetett. Ez került a feleknek, ide nem értve a vidékre szólv kézbesítéseknel fizetett nagyobb összegeket, 46—47.000 frtba; míg az eddig alkalmazott kézbesítők összes fizetése 13.000 frtba került. Emellet ezen intézmény szaporította a bíróságok teendőit. A kézbesítéseket szólv legjobban szeretné közvetlenül a törvényszéktől függő egyénekre bizni, a végrehajtói teendőket pedig a közjegyzőkre kívánná ruháztatni.

S z e n t g y ö r g y i Imre szintén a szóbeliség és közvetlenség elve mellett nyilatkozik, melynek azonban rögtöni, az anyagi jog szabályozása nélküli életbeléptetését a lehető legveszedelmesebb kísérletek egyikének tartaná. A perrendtartásnak hiányait legnagyobb részben szerkezetieknek tartja, melyek igen könnyen kijavíthatók. Ellenzi a perjog tüzetes elvi átdolgozását, mert azt hiszi, hogy ez a jelenleg létező igazságszolgáltatási rendszer teljes felforgatása volna, mi nem válnék az igazság hasznára. Áttérve a perrendtartás egyes hiányainak fejtegetésére, megjegyzi, hogy annak a sommás perről szólv intézkedései, s a törvényhozásnak azokban kifejezett intentiója, nem vezettek a kívánt eredményre. A sommás per szóbeli perré fajult el annak minden hátrányaival, melyek lehetetlenné tették a per gyors lebonyolítását. E hátrányon, ugy hiszi, segíteni lehetne az által, ha a polgári bagatell ügyeket, illetőleg egy célszerű novella szerkeszteniék, melyben ezen ügyek a többiek-től elkülönítetvén, külön szabályozás alá vétetnének főleg a felebbezés tekintetében. A mi a jelenlegi örökösödési eljárást illeti, az nem hogy elintézné a peres dolgokat, hanem ugyszólván forrását képezi a pereknek.

(Folyt. köv.)

(Megjelent) Markovits Iván gyorsírástati tankönyvének 7-ik kiadása. A mű oly modorban van szerkesztve, hogy abból a gyorsírástati bárki minden tanítói segély nélkül sajátíthatja el. Az egész mű ára 1 frt. 20 kr. és megrendelhető Lampel Róbert pesti könyvárusnál vagy a szerzőnél (Pesten, Lipót-utca 34. sz.) Ajánljuk a művet tekintettel arra, hogy a gyorsírás a törvénykezés mezején már csaknem nélkülözhetlenné vált az esküdtszéki tárgyalásoknál a semmiségi panaszok tekintetéből és kétségkivül már a közel jövőben jelentékeny szerep vár a gyorsírástatra a szóbeliség elvének keresztülvitelével a bünyádi eljárás terén a bizonyítékok és perbeszéd felvételénél.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A IV. magy. jogászyülés szakoszt. tárgyalásai. (A negyedik szakosztály határozatai.) Dr. G a r a y Dezső urtól, — A fogadásnak per utjání érvényesítéséről. Dr. W e i s s Ignác ügyvéd urtól. -- Különfélek.
MELLÉKLET: Curiai határozatok — Törvényjavaslat.

A IV. magyar jogászyülés szakosztályi tárgyalásai.

(A negyedik szakosztály határozatai.)

A polgári perrend köréből az idei jogászyülés elé az állandó bizottság két kérdést tűzött ki. Önálló indítvány nem volt.

A bizottsági kérdések, a már az első jogászyülésen elfogadott szóbeliség s közvetlenség rendszerének két legfontosabb részére vonatkoznak: a bizonyításra és a perorvoslatokra.

Az első kérdés így volt feltéve:

„A közvetlen szóbeliség mellett a bizonyításnak mily rendszere fogadtassék el?”

Három véleményes indítvány érkezett be. Egyhangulag a bizonyítékok szabad méltánylása mellett nyilatkoznak.

A szakosztályban sem volt az indítványok lényegét illetőleg, eltérő nézet.

A vitát az előadó indítványa idézte elő, ki a véleményezőkkel egyetértve ugyan, a bizonyítékok szabad méltánylása mellett szolt, de a bizottság intentiójának vélt megfelelhetni, midőn indítványában nemcsak a bizonyítékok erejének méltánylására, hanem a bizonyítási tan egész rendszerének fölveire kiterjeszkedett.

Ezen indítvány kimondja: hogy a bizonyírási eljárás közvetlen legyen; hogy a bíró a felek által ajánlott bizonyítékokhoz kötve ne legyen; hogy az esetlegességi elv mellőzendő; hogy a bizonyítási kötelezettségre, s a bizonyítás terhére nézve a pertörvény a bizonyítás sikertelensége esetére semmi sanctiót ne tartalmazzon, és a bíró a bizonyítékok meghírálásában törvényes szabályokhoz kötve ne legyen.

Az előadói indítvány egyrésztől alaki szempontból elleneztetett. — Felhozatott ellene, hogy a benne foglalt részletek a véleményes indítványoknak átalánosságban tartott szerkezetében befoglaltatnak.

A szakosztályban egy más nézetirány is nyilvánult. E nézet abban áll, hogy a polgári per tárgya magánjog lévén, annak érvényesítése a jogosított féltől függvén: a polgári perben egyedül a felek által ajánlott bizonyítékok használhatók.

E tételtől önkényt következik, hogy az, ki bizonyítékot nem hozott, pervesztessé lesz. De önkényt merül fel egy másik kérdés: ha t. i. nem nyújtott bizonyíték, okvetlenül a mulasztó terhére kell e róni a következményeket? És ha e kérdésre igenlőleg válaszolunk, az „onus probandi”-ról az írásbeli eljárásban felállított ta-

nokot fogadjuk el, más szóval a formalis igazságot jut-tatnók érvényre.

Már hogyan egyeztethető ezen irány a szabad méltánylással össze? nem tudjuk elképzelni.

E nézet pártolói negatív alakban formulázott indítványt — a bizonyítékok előállítása tekintetében — nem tettek, s azért az ellentétes nézetek a szavazásnál szépen egyesültek, — elfogadván az átalánosságban tartott véleményes indítványokat.

És ezzel a jogászyülés határozatai egy nagyfontosságú elvvel gazdagodtak, az ódon legal-theoria felett a kárhoztató ítélet kimondatott, s a szakosztály a bizonyítékok szabad méltánylása mellett nyilatkozott.

A közgyűlés a szakosztályi határozatot elfogadta.

A második kérdés, mint említettük a perorvoslatokról vala feltéve: „Mily perorvoslatok engedendők a közvetlen szóbeli eljárásban?”

Hét véleményes indítvány terjesztetett elő. — Az egyik (Kiss Józsa uré) a perorvoslatokat szűkebb értelemben véve, csak a devolutiv perorvoslatokról szolt, a másik (Vajkay uré) tágabb értelemben az összes perorvoslatokról megemlékezik.

Hogy e nagyfontosságú és sokoldalú kérdések megoldása egyszerűsítettessék: a szakosztály elhatározta, hogy első sorban csak a devolutiv perorvoslatokat fogja tárgyalni, és itt is először az elsőbírósi határozat ellen a másodbírósnál érvényesítendő perorvoslatot.

Ezzel a szakosztályi tárgyalásnak határozott irány adatván: a kérdés megfejtése első sorban az 1871. évi német jogászyülésen oly nagy hévvel tárgyalt appellatio vagy revisio eldöntésével azonos

A többség az előadónak szakavatott beható indoklás után formulázott indítványát pártolva, a ténykérdés felelbezhetsége mellett volt, vagy a mi a szóbeli eljárásban azonos a bizonyítási eljárásnak a második forum előtti ismétlése mellett nyilatkozott.

A kisebbség — a rendes eljárásban — a felelbevitelt csak a jogkérdésben engedte meg.

A vita érdekes, élénk, mondhatni heves volt, mindkét rész előszeretettel ragaszkodott álláspontjához, s igyekezett az ellenfél érveit, az elmélet s gyakorlathól vont okokkal megczáfolni.

A többség a tény és jogkérdés elválasztásának nehézségére utalt; s az ítélet helyességére a nagyobb garantíát főleg abban látta, hogy a feleknek a másodbírósnál előtt tér nyílik az elsőbíró előtt bizonyítani elmulasztott tények tisztába hozatalára.

A kisebbség a bizonyítékok szabad méltánylásának elvével a bizonyítási eljárás megújítását, s a bizonyíté-

kok újabb megbirálása: megférőnek nem tartotta, s azon gyakorlati nehézségekre utalt, melylyel az ily eljárás együtt jár.

Nem célunk a pro és contra felhozott érveket felsorolni, s azokat e helyen bírálni. — A szakosztálynak, bár a dolog mélyére ható, tárgyalásai csak előjátéka egy s jövő jogászggyűlésen megújulandó vitának; mert a közgyűlés a második kérdés felett napirendre tért, s azt a jövő jogászggyűlésre újra felvételni határozta. — Az idei tárgyalások kárba nem veszték, az eszmecsere a nézetek megszilárdulására mindenesetre jó hatással volt, s másrészt ösztönül szolgálhat a kérdés bővebb tanulmányozására.

A szakosztály a másodbíró-ági határozat elleni perorvoslatról is határozott; természetesen, az érintett közgyűlési határozat folytán e kérdés is újra elő fog jönni a jövő jogászggyűlésen.

Elég legyen itt a szakosztályi határozatra csak néhány megjegyzést tenni.

A többség a másodbíró-ági határozat ellen felülvizsgálatot enged. A kisebbség a semmiségi panaszt pártolta.

Egy rész sem nyilatkozott tüzetesen a felett: mi történjék, ha az elsőbíró-ág követ el semmiséget? még pedig u. n. insanabilis semmiséget? (mert a sanabilis semmiség a fokozatos felebbvitel útján orvosolható).

A két folyamodású rendszerben a másodbíró-ág cognitioja tárgyát nem képezi az elsőbíró-ág eljárása s határozata, hanem maga a peres kérdés; s azért e forumban semmitő eljárásnak helye nem lehet. De ha a második forum nem semmisíthet, mi történjék az insanabilis semmiségi esetekben?

A felebbviteli fokozatokat átugorni nem lehet; a másodbíró pedig az első hibáját, az új tárgyaláson helyre nem hozhatja, mert a fél (p. o. ha idézés nélkül marasztaltatott) egy egész forumot vesz, mit pedig a két folyamodási rendszerben meg nem engedhetni.

Csak egy példát hoztunk fel, de már ez mutatja, hogy a semmiségi panasz minden oldalról nem volt méltányolva, s arra kívántuk kartársaink figyelmét felhívni, hogy a semmiségi panasz kérdése nem azonos a pusztán a másodbíró-ág elleni devolutiv jogorvoslatával.

Kíváncsok, hogy a jövő jogászggyűlésen, hol e tárgy ismét szőnyegre kerül e kérdés, valamint általában az, hogy a felebbviteli bíróságok érdemleg határozzanak-e mindig, vagy legyen-e joguk feloldó vagy semmitő határozatokat hozni és mikor, kissé bővebben tárgyalassák.

Dr. GARAY DEZSŐ.

A fogadásnak per utjání érvényesítéséről.

A „Jogtudományi Közlöny“ f. évi 23-ik számában fenti cím alatt Németh Péter ur azon kérdést vetette fel, ha vajjon a fogadás per utján érvényesíthető-e? s e kérdést Magyarországra nézve tagadólag oldja meg.

Mivel az érintett kérdés tekintetében czikkiró ur állítása szerint a vélemények szétágazók, s mivel igen könnyen megtörténhetik, hogy e kérdés bírói eldöntés alá kerül, szükségesnek tartom e kérdést, már az eszme tisztázás kedvéért is, más oldalról is megvilágosítani, annyiival inkább, mert nézetem szerint ott, hol azt törvény nem tiltja, mint Magyarországon is, a fogadási szerződés alapján vállalt kötelezettség teljesítése per utján igenis érvényesíthető.

Igaz, hogy Magyarországon, hol ezen esetre szokás vagy törvény nem létezik, általános, tehát természet vagy észjogi elvek mérvadók, de kétségbe vonom, hogy az N. P. ur által felállított elvek, észjogi elvek, s hogy az azokból vont következtetés helyes.

Mindenekelőtt téves N. P. ur azon nézete, hogy bizonyos

szerződések külső, alaki vagy belső hiányok miatt nem volnának beperesíthetők.

Minden szerződés, bármily forma és tartalommal jött legyen is létre, hacsak az erkölcsösséggel nem ellenkezik, természetjog szerint fenáll és érvényesíthető.

Ha tehát természetjog szerint valóságos szerződés jött létre, ettől a beperesíthetés vagy érvényesítés csak is szokás vagy törvény által vonathatik meg, míg ez nem történt, minden ész vagy természetjog szerint fenálló szerződés érvényesíthető is.

Ezen elvből kiindulva fejthető meg már most a naturalis és civilis obligatio közti különbség.

Eredetileg minden obligatio naturalis, azaz: természetjog szerinti valóságos és érvényesíthető szerződés volt.

Később azonban a római jog tanúsága szerint, szokás és gyakorlat végre pedig törvény által bizonyos naturalis obligatióktól, politikai okokból a beperesíthetés — vagyis a civilis — polgári törvény útján való érvényesíthetés megvonatott. Ily politikai okok voltak az erkölcsösség megóvása, a könnyelműség megakadályozása stb.

Ezen beperesíthetési megvonás következtében állott most már elő a naturalis és civilis obligatiók közti különbség, s ekkor kezdette a tudomány a naturalis obligatiók alatt azon szerződéseket érteni, melyek ugyan valóságos szerződések, de melyektől szokás vagy törvény a civilitás vagyis a polgári jog szerinti érvényesítés megvonta, civilis obligatióknak nevezvén azokat, melyek polgári jog szerint, is érvényesíthetők.

Nem az a criteriuma tehát a naturalis obligatióknak (római jog szerint), hogy azok valamely kül- vagy belhiányban szenvednek, hanem egyedüli ismert fő jelét az képezi, hogy az törvény — polgári vagy civilis jog szerint — ezen jog tilalmánál fogva nem érvényesíthető.

Mindaddig tehát, míg valamely szokás jog nagy törvény egy jus naturale szerint fenálló s bármily formában és tartalommal létre jött szerződéstől a beperesíthetést meg nem vonta, mindaddig az ily esetben egyedül mérvadó általános vagyis természet jog szerint a szerződés be is peresíthető.

Ezen kiindulási pontot szem előtt tartva már most könnyen kitűnik N. P. ur állításának helytelensége, mit a N. P. ur által felhozott példák és igazolnak.

Igy mint N. P. ur maga beismerni, nem az általános észjogi elvek — a jus naturale, hanem az osztrák törvény kíván az ajándékozásnál írott okmányt és decretálja az elévülést.

Attérek N. P. ur azon állítására, hogy „ha a kötelezettség alapját a kötelezett szabad akarata, minden ellenszolgáltatás kizárásával képezi a kötelezettség teljesítését is a kötelezett szabad akaratára kellene bízni.“

Czikkiró ur ezen állításával az egyoldalú szerződéseket, melyeknél a kötelezettség alapját a kötelezett szabad akarata, ellenszolgáltatás nélkül képezi, halomra dönti s megvonja tőlük a beperesítést azon okból, mert nézete szerint a kötelezett akarata a beperesítés és végrehajtásra ki nem terjedett, N. P. ur nézete szerint tehát ha valaki magát valamire kötelezte, ő arra csak akkor szorítható per és végrehajtás útján, ha előre kijelentette, hogy kötelezettsége nem teljesítése esetén, erre per és végrehajtás útján szoríthatassék.

Ép ily helytelen a csillag jegyzet azon állítása, hogy az akarat a teljesítésre csak maga a teljesítés által tüntethető ki, mert az akarat s így az akarat a teljesítésre is nemcsak tett, hanem szó — betű és jel által is kitüntethető — de még más inconsequenciára is vezet ezen állítás, mert ha a kötelezett teljesíteni vonakodik, nem létezvén teljesítés, akarat sincs — akarat hiányában pedig jogosan teljesítésre sem szorítható — per tehát nem lehet, ha pedig a teljesítés megtörtént — perre szükség nincs, ergo ha valaki kötelezettségét nem teljesíti — erre perrel nem szorítható.

A mi a N. P. ur által felhozott példát illeti, hogy A. ígéri B.-nek, miszerint egy bizonyos dolgot B. nél letéteménybe fog tenni és B. ezt elfogadja, legkevésbé sem szól N. P. ur állítása mellett.

Mert eltekintve attól, miszerint az ezen példában adott esetben reális szerződés, milyen a multum, commodatum, pignus és depositum, létre sem jött, mert a reális szerződések csak átadással jönnek létre, nem való, hogy általános észjogi elveknél fogva B. A.-tól a tárgy letéteményezését ne követelhetné; hogy követelése nem fogja a letéteményezést eredményezni, az A.-nak ugyancsak észjogon alapuló azon kifogásának volna kifolyása, hogy ő a letéteményt, ha bizonyos idő kikötve nem volt, bármikor vissza vonhatja s ennél fogva, ha át nem adatott a tárgy, azt letéteménybe nem adni is jogosítva van, mit bizonyít azon

körülmény is, hogy a letéteményező, még ha bizonyos idő k is volt kötve, a tárgyat bármikor visszaveheti — kártérítés mellett, sőt az adott esetben B. is követelheti azon kár megtérítését, melyet A. vonakodásával netán okozott.

Az adott példában tehát B. nem azért nem követelheti a tárgy letéteményezését, mert a szerződés alapját A. szabad akaratára képezi, hanem azért, mert A. jogosítva van, a csak saját javára tett kötelezést visszavonni.

Egyébiránt a fentebbi példában adott szerződés aligha fog valaha az adott formában létre jönni, hanem igen úgy, hogy A. kötelezi magát a B. holmiját őrzésbe venni, vagy B. A. utóbbi ajánlatát elfogadja.

Vita tárgyát képezhetné még egyébiránt az is, hogy a N. P. ur által adott esetben nem jött-e kétoldalu szerződés létre, s hogy B. nem vett-e kötelezettséget magára? mibe azonban ez uttal nem bocsátkozom.

A mi végül N. P. urnak a fogadás tekintetében nyilvánított azon véleményét illeti, hogy az a feltételes szerződésekhez nem sorolható, megjegyzem, miszerint a feltétel tekintetében adott definitió ép oly helytelen, mint az ebből vont következtetés.

Feltétel nemcsak valamely jövőendő bizonytalan esemény lehet, hanem lehet jelen vagy mult bizonyos esemény is.

Igy tagadhatlan, hogy a végrendelkező hagyományozhat azon feltétel alatt: „ha a bécsi sz. István tornya 20 öl magas“, „mi jelen, sőt multba eső bizonyos valami; hagyományozhat: „ha 1800 május 1-én szép idő volt“, „ha N. fia M.-nek“, „ha A. tanítója volt B.-nek“ stb.; sőt a két oldalu szerződéseknel is lehetséges ily feltétel, így A. csak azon esetre vesz B.-től a viszont B. csak azon esetre ad el A.-nak gabnát, ha a mult évben Bányában jó vagy rossz termés volt, vagy A. csak azon esetre vesz B.-től egy lovat, ha az évét időközben otthon el nem lopták stb.

A definitio helytelen lévén, elosik tehát az abból vont következtetés is, mit N. P. ur is igazol, midőn azt mondja, hogy a feltétel elestével a fogadás két ajándékozást foglal magában, mert a fogadás nem is egyéb, mint feltételhez kötött ajándék, s mint ilyen, ha szokás v. positiv civil jog nem tiltja, mint feltételes fogadás érvényesíthető is.

A mi végül még az o. ztr. polg. törvényt illeti, ez sem vonja meg feltétlenül a fogadástól a b-persíthetést, mert az 1271. §. szerint, ha a fogadási összeg v. tárgy átadott vagy letéttett, a fogadás per útján is érvényesíthető.

Ezeknél fogva tehát a fogadás által elvállalt kötelezettség, nálunk Erdélyben, az o. ztr. polg. törvény határozott intézkedésénél fogva, csak bizonyos esetekben, Magyarországon azonban, ha korlátozó törvény nincs feltétlenül érvényesíthető per útján.

Dr. WEISS IGNÁCZ,
ügyvéd.

K ü l l ö n f é l é k.

(Figyelmeztetés.) A főtanodai oktatásról szóló rendkívüli fontos törvényjavaslat lapunk mai számához külön mellékletkép van csatolva.

(Az igazságügyi enquete-ből.)

Ráth Károly a közvetlenség és szóbeliség behozatalát ez időszert nem tartja tanácsosnak sem törvénykezési, sem politikai tekintetből. Törvénykezési tekintetből azért nem, mert úgy van meggyőződve, hogy az igazságszolgáltatás ez által sem jobb, sem olcsóbb, sem gyorsabb nem fog lenni. Politikai tekintetből pedig azért nem, mert nemcsak hogy magánjogi viszonyaink rendszeres fejlődést még nem mutathatnak fel, hanem főleg azért, mert a jelenlegi sajnos surlódások közepette attól tart, hogy a magyar nyelv, melynek supremáciáját legalább a törvénykezés terén minden körülmény közt megakarná őrizni, addigi diplomatiái magaslatairól leszoríttatnék. Szólok nem tartja divatcsikknek az igazságszolgáltatást, s azt hiszi, hogy abból, mert más országokban más viszonyok között a közvetlenség és szóbeliség behozatott, nem következik az, hogy az nálunk is sikerrel lesz meghonosítható. A szóbeliség és közvetlenség csak ott idézhet elő üdvös eredményeket, hol a magánjogi viszonyok évtizedek óta rendezeres fejlődésnek örvendhettek, hol codificált törvények vannak, hol épen azért mert a bíró és fél könnyebben tájékozhatják magukat, a perek ritkábbak és egyszerűbbek. Szólok ennél fogva elvileg a jelenlegi perrendtartás fenntartása mellett nyilatkozik, s csupán annak a gyakorlat által feltüntetett kirívóbb hiányait kívánna orvosoltatni. Főszóly

fektet a felebbezési eljárásra. Sommás, csekélyebb fontosságú ügyekben nem engedve felebbezést, csupán azt kívánna kimondani, hogy az ítélettel meg nem elégedő fél jogosítva legyen egyes bíróság áltl eldöntött ügyét rendes keresettel érvényesíteni. Két egybehangzó ítélet ellen csak azon esetben adna felebbezést, ha az ítélet valóságos törvénysértést foglalna magában. Különbséget tenne pedig mindenestre a per összegére nézve a felebbezést illetőleg, mert jogi tekintetben korántsem áll az, mit ama német közmondás fejez ki, mely szerint „der Maus thut es eben so weh, wie dem Elephanten, wenn man ihr die Haut abzieht.“

Halmossy Endre szükségesnek tartja, hogy a magyar polgári perrendtartás azon elvekre fektessék, melyek a jogtudományban és a gyakorlati életben elismert érvényt vívtak ki maguknak. Nem lát akadályt a közvetlenség behozatalára nézve a Ráth Károly által felhozott indokokban, sőt a mi a nyelv kérdését illeti, azon meggyőződésben van, hogy az ügyvédekre nézve a nyelv tekintetében hozandó kötelező szabályok által ezen intézmény a magyar nyelv törvénykezési kizárólagos használatának egy újabb biztosítékát fogja képezni. Miután szóló azonban egy végle es perrendtartás kidolgozására tekintve a jelenlegi hiányok kiigazításának szükségét, az időt rövidnek tartja, az érvényben levő perrendtartás legkiválóbb hiányait kívánja orvosoltatni.

Fabinyi Theofil gyökeres reformját sürgeti a perrendtartásnak, a mi által azt hiszi, hogy a jövőre alkoandó végleges perrendtartásnak is, mely a szóbeliségre és közvetlenségre fektetettnek, jó szolgálatot fog tenni a törvényhozás.

Vavrik azon megyőződésének ad kifejezést, hogy viszonyaink közt a közvetlenség és szóbeliség még csak hosszú idő múlva lesz behozható, mert hiányoznának azon faktorok, melyek mellett az egyedül volna lehetséges. Nincsenek codificált törvényeink, a bíróságok nem bírnak a törvények alkalmazásában, sőt még az anyagi jog ismeretében is a kellő jártassággal, s az ügyvédi kar képzettsége is igen sok kívánni valót hagy hátra.

Fábry arra figyelmeztet, hogy a tanácskozmány tulajdonképeni tárgyától eltér, a mennyiben a kérdés nem az, behozassék-e a szóbeliség és közvetlenség, hanem az, hogy a jelenlegi perrendtartás gyökeres, vagy csak részletes revisio alá vetessék? Szólok a jelenlegi perrendtartást, csupán javíttatni kívánna, de nem novella, hanem oly törvény által, mely az egész ekképen javított perrendtartást magában foglalná. Kiváló súlyt helyez a felebbezésekre s a jelenlegi felebbezések jellemzésére előadja, hogy a legfőbb ítélőszék egy esztendőben ítelt 663 becsletlenítési perben, melyek közül azonban alig 10 volt valóságos becsletlenítési per; kisebb hatalmakodási per megfordult előtte 213; pénzbeli keresetek 1—20 ftig 278; 21—50 ftig 698; 51—100 ftig 710. Összesen becsletlenítési, kisebb hatalmaskodási és 300 ftig terjedő pénzkerekek felülhaladták a három ézeret. E vizsák helyzet megszüntetésére legcélszerűbbnek tartaná, ha a felebbezések bizonyos korlátozások alá vetetnének; így pl. a becsletlenítési perekben a kir. tábla lenne az utolsó forum; 1—100 ftig terjedő pénzkerekekben szintén a kir. tábla tekintetnek utolsó forumnak; 100—300 ftig terjedő keresetekben, pedig két egyenlő ítélet ellen nem engedne meg felebbezést.

Szilágyi Dezső azt hiszi, hogy a szóbeliség és közvetlenség kérdése csupán egy pontban függ össze a perrendtartás revisiójának kérdésével, abban t. i. vajjon a semmitőszék fenntartandó-e jelen alakjában, vagy sem? E kérdés azonban később kerülvén tárgyalás alá, akkor fogja nézetét elmondani. Vavrik ellenvetéseire megjegyzi, hogy sehol az egész világon nem tételeztett fel a közvetlenség elvének behozatala az anyagi jog fejlettségétől és rendezettségétől. Mindazon ervek, melyeket Vavrik a közvetlenség és szóbeliség ellen felhozott, állnak az írásbeli eljárás ellenében is, sőt a közvetlenség és szóbeliség elvének alkalmazása mellett a Vavrik által felhozott hiányok sokkal csekélyebb mérvben éreztetik hatásukat, mint az írásbeli eljárásban, mert míg ott a bíró a feleket a tény és jogkérdés felett véleményük előadására s a kérdés tisztázására kényserítheti, az írásbeli eljárásnál a rideg betű fekszik előtte, melytől egyes előtte homályosnak látszó részletek iránt hasztalanul kér felvilágosítást. Angliának codificált magánjoga nincs; ezekre mennek a bírói decisiók, de az angol bíró meggyőződést szerez magának az igazság iránt a felek s illetőleg ügyvédek nézeteiből, melyeket azok a bíró által hozzájuk az ügy minden részét, s a jogkérdés minden árnyalatát illetőleg intézett kérdések folytán nyilvánítanak. A mi a perrendtartást magát illeti, szóló a gyökeres revisio mellett van.

Lészay és Ghyczey Samu röviden a jelenlegi perrendtartásnak revisiója mellett nyilatkoznak.

Vajkay Károly szintén a revisió mellett nyilatkozik, de azt akképen kívánja eszközölni, hogy az így létrejött perrendtartás könnyítse az átmenetet az idővel alkotandó s a közvetlen szóbeliség elvére fektetett perrendtartásra. Különösen a semmitőszékre vonatkozó határozmányokat kívánna módosítani, a mennyiben ezen intézménynek hatáskörét az igazságszolgáltatás gyorsaságának érdekében a végleges perrendtartás által kisebb körre szeretné szoríttatni.

Manojlovits Emil Vajkay érvelése ellen szólal fel, s a semmitőszéknek fentartását az alaki jog egységének érdekében mellőzhetlenül szükségesnek nyilvánítja.

Ezzel az igazságügyminiszter az eszmecserét e kérdés felett befejezettnek nyilvánítván, felhívja az enquete tagjait a bírósági szervezet iránt kitűzött kérdések feletti véleménynyilvánításra.

Kovács Kálmán sajnálkozva emeli ki, hogy a concurrentia hiánya a bírói állások tekintetében ijesztő eredményeket tüntet fel. A reflectálók között alig találkozik két oly pályázó, ki e törvényes qualificatiónak megfelelően. Szólo reducálándónak tartja a törvényszékek számát, s úgy van meggyőződve, hogy azok jelenlegi száma felére leszállítható. A főszólyt az egyes bírósági rendszerre fektetni, s azt kívánja, hogy az egyes bíróságok telekkönyvi hatósággal ruháztassanak fel, mert nézete szerint a telekkönyvi ügyekben a collegialis eljárás fictió. A mi a bagatell ügyeket illeti, ezeket mindenesetre kiveendőkné tartja a bíróságok hatásköréből. A királyi táblák felosztása ellen nyilatkozik, mert azt hiszi, hogy ezáltal az ítéletek egyöntetűsége szenvedne. Hasolókép fentartandónak véleményezi a semmitőszéket is.

Fabinyi Theofil azon meggyőződését fejezi ki, hogy a járásbíróságok száma okvetlenül szaporítandó; hasonlóképen kívánatosnak tartja több királyi tábla felállítását, mert azt hiszi, hogy több királyi tábla mellett a szóbeliség és közvetlenség elve sokkal könnyebben lesz érvényesíthető s az ideoíglones perrendtartás története is azt bizonyítja, hogy a tervezett kir. táblák felállítása csupán politikai okokból maradt el. A semmitőszéket jelenlegi alakjában csonka intézménynek tartja, a mennyiben az az alaki per egységét képes ugyan némileg biztosítani, de nem képes az anyagi jog kérdéseiben egyöntetűséget létrehozni. Jelenleg a perrendtartás értelmében a semmitőszéket csupán a curia egyik osztályának tartja, de korántsem azon magas attributumokkal ellátott testületnek, melynek annak lennie kellend a közvetlen szóbeliségre alapított perrendtartás behozatalakor. Telekkönyvi hatósággal minden járás bíróságát felruházna, ha az erre szükséges költség arányban állana az elérhető haszonnal.

Környei Ede szintén a járásbíróságokat kívánja szaporítani, a törvényszékek számának egyidejű leszállításával; a törvényszékeket különben egyéni nézete szerint teljesen megszüntethetőkné tartja.

Vajkay Károlyt sem jelenlegi, sem a multban szerzett tapasztalatai nem indítják arra, hogy az egyes bíróságok működésétől, szemben a társas bíróságokkal, kiváló előnyöket várhatna, miután azonban a kérdés úgy tétetett fel, vajjon a tényleg felállított törvényszékek és járásbíróságok száma között az arány meg van-e, oda nyilatkozik, hogy aránylag kevés a járásbíróság. A telekkönyvi hatóságot sem bizná az egyes bíróságokra, sőt megszüntetné ott is, hol az tényleg létezik. A semmitőszék teendőit egyes esetekben a másodfolyamodásu törvényszékekre kívánna ruháztatni.

Szentgyörgyi a törvényszékek számának leszállítását könnyen eszközölhetőnek hiszi a törvényhatóságok új beosztásával egyidejűleg; mert jelenleg aránytalanul sok a törvényszék; vannak törvényszékek, melyeknek területe 18 mértf., míg vannak olyanok, melyek 130 mértfödre terjednek; a járásbíróságok számát pedig kicsinynek tartja.

A végleges perrendtartás megalkotásáig a semmitőszék jelenlegi alakja mellett nyilatkozik.

Daruváry a járásbíróságok szaporítása mellett szólal fel a törvényszékek számának leszállításával. A járásbíró-

ságokat telekkönyvi hatósággal nem tartaná czélszerűnek felruházni, s e nézetét a kellőleg képzett s gyalorlott szakértők hiányával indokolja. A telekkönyv kezelése nálunk aggasztólag elhagyatott állapotban van, s e hiányon csak úgy vél segíthetni, ha a kormány szakértőket küld ki, kik a telekkönyvi ügy állapotáról jelentést tevéen, a hiányok mielőbb orvosoltatnának.

A mi a másodfolyamodásu törvényszékek kérdését illeti, több kir. táblát óhajtna felállíttatni; ezeket azonban úgy kívánna elhelyeztetni, hogy az országban az igazságszolgáltatás természetes központjai gyanánt szolgáljanak, — s hogy a közvetlenségre alapított perrendtartás behozatalakor az átmenetet könnyítsék. — A semmitőszéket illetőleg azon meggyőződését fejezi ki, hogy a felebbvitel gyökeres revisiója folytán a semmitőszéknek jelenlegi alakjában való fentartása alig lesz indokolható. Egy külön semmitőszék és legfőbb ítélőszék felállítása magát az anyagi jog egységét is veszélyezteti s ezért a semmiségi esetek elbírálását a másodfolyamodásu bíróságokra bizná, a semmitőszéket pedig a legfőbb ítélőszékkel egyesítve, az ország legfőbb törvényszékévé kívánna átalakíttatni.

Sárkány József a törvényszékek számának tetemes leszállítását tartja kívánatosnak, s a meggazdálkodandó erőkkal a járásbíróságokat kívánna elláttatni. A kisebb törvényszékek helyett nagyobb törvényszékeket szeretne szerveztetni, mert csak ily nagyobb testületekben fejlődhetik ki azon nemes szellem és verseny, mely egyik legnagyobb biztosítéka a jó igazságszolgáltatásnak. A járásbíróságokat telekkönyvi hatósággal nem tartaná czélszerűnek felruháztatni; a közvetlenség behozataláig pedig a járásbíróságok által elbírált kihágások és az adminisztratív tisztviselők által elintéztett bagatell polgári ügyekben a törvényszékeket kívánna másodfolyamodásu joggal felruháztatni. — A semmitőszéknek fentartását pedig a behozandó végleges perrendtartásig szintén fentartandónak véli.

Manojlovics Emil a törvényszékek számára nézve az előadott nézetekhez csatlakozik, azonban a járásbíróságok hatáskörét 500 frtig vélné szükségesnek kiterjeszteni s felebbezést 30 frton aluli perekben nem engedne. A kir. táblát jelenleg nem tartaná czélszerűnek foszlattatni, a mennyiben károsnak hiszi, hogy a kir. tábla, tekintettel arra, hogy eddig kétszer szervezetett, ezután pedig a végleges perrendtartás behozatala alkalmával szintén okvetlenül szükségessé válik harmadszori szervezése, időközben ismét szerveztessék. A semmitőszéket illetőleg azon nézetét fejezi ki, hogy kár volt 1868-ban a közvetlenséggel kokettirozni, s behozni a semmitőszéket, melynek egy írásbeli eljárásra fektetett perrendtartásban alig van helye; jelenleg azonban egy tényleg fennálló intézménnyel állván az ország szemben, azt a nélkül, hogy házag nem támadjon az igazságszolgáltatás menetében, megszüntetni károsnak tartaná.

Matuska Péter szintén szükségesnek tartja a törvényszékek szabályozását, ezt azonban azon időre kívánja halasztani, midőn az ország törvényhatóságai és pénzügyi kerületei rendeztetni fognak. A járásbíróságok szaporítását szükségesnek tartja, az egyes járásbíróságokat azonban egyszersmind telekkönyvi hatósággal is felruháztatni kívánna, s e tekintetben utal azon szabálytalanságokra, melyek az egyes helységekől távol eső telekkönyvekben a helységek telkeit illetőleg előfordulnak. A kir. táblát foszlattatni, s a törvényszékek feletti felügyelettel megbízatni kívánna.

Halmosy Endre azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy ha a járásbíróságokra nem bízatik a telekkönyvi ügyek ellátása, akkor a törvényszékek számát nemcsak hogy leszállítani nem lehet, de sőt azokat szaporítani kell. A kir. táblát és semmitőszéket illetőleg csatlakozik Daruváry nézeteihez.

Vavrik azt hiszi, hogy a collegialis bíróságok számát a tényleges viszonyok folytán alig lehet leszállítani. Szólo nagy szólyt fektet a collegialis bírósági rendszerre, melynek előnyét vitatja az egyes bírósági rendszer felett. A telekkönyvi hatóságot az erők hiánya miatt a járásbíróságokra nem kívánna ruháztatni. Az ország területén több királyi tábla felállítását tartja szükségesnek; a semmitőszéket illetőleg nem látja okát annak, hogy az eltöröltessék.

(Folyt. köv.)

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadja és nyomatja a „Franklin-társulat“ iredalmi intézet és könyvnyomda Budapesten 1873. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

TÖRVÉNYJAVASLAT

a főtanodai oktatásról.

1. §.

Főtanodai intézetek: a tudomány-egyetemek, a műegyetemek, a jog- és államtudományi tanintézetek, bölcsészeti akadémiák, és e főtanodák bármelyikével összekapcsolt tanárképződek.

2. §.

A főtanodák: vagy az állam által fenntartott állami, vagy a jelen törvény értelmében testületek vagy magánosok által fenntartott, nem állami intézetek.

I.

Állami főtanodák.

3. §.

Az állami főtanodák szervezetének, valamint az egész tudományos oktatásnak alapelve a tanítási és tanulási szabadság.

4. §.

Állami főtanodák mindenkor törvénnyel állíttatnak fel, vagy szüntettetnek meg; a közoktatásügyi miniszter hatósága alatt állanak, s költségeik fedezéséről a törvényhozás intézkedik.

5. §.

A jelenlegi állami főtanodák: a tudományegyetemek Budapesten és Kolozvártt, a műegyetem Budapesten és a jogi akadémia Nagy-Szebenben.

A) Tudomány-egyetemek.

6. §.

A teljes tudomány-egyetem rendszerint négy karra oszlik. Ezek:

- 1) a bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi,
- 2) a matematikai és természettudományi,
- 3) a jog- és államtudományi,
- 4) az orvosi kar.

7. §.

A budapesti tudomány-egyetemnél a 6. §-ban felsorolt tudománykarokon kívül kivételesen, és a törvényhozás további intézkedéseig, az ott fenálló katolikus hittudományi kar is fenntartatik.

8. §.

Mindenik egyetem mellett egy középtanodai tanárképződe állíttatik.

9. §.

Mindegyik egyetemnél a tudománykarokon felül egyes tudományos gyakorlati szakképződek (seminariumok) szervezethetnek a törvényhozásnak az állami költségvetés tárgyalásánál nyilvánítandó jóváhagyásával.

10. §.

A tudománykarok főtantárgyainak mindegyikére külön tanszékek rendszeresíttetnek; egyéb tantárgyak és egyes tudományszakok előadása iránt a közoktatási miniszter a körülményekhez képest intézkedik.

11. §.

Az egyetem személyzetét képezik:

- 1) a tanári testület,

- 2) az egyetemi hallgatók és

- 3) az egyetem tisztviselői.

12. §.

A tanári testülethez tartoznak:

- 1) a rendes tanárok,
- 2) a rendkívüli tanárok,
- 3) a helyettes tanárok,
- 4) a magántanárok,
- 5) a tanítók.

13. §.

Rendes tanárok azok, kik ily minőségben neveztetnek ki, s rendszerint a főtantárgyak előadásával bízottak meg. Rendkívüli tanárok azok, kik kineveztetésöknél ilyeneknek jeleztetnek, s úgy, mint a rendes tanárok, állandóan alkalmaztatnak, és pedig rendszerint oly tantárgyak előadására, melyek nincsenek mint főtantárgyak rendszeresítve, de rendes előadások kívánatos, vagy valamely főtanszak többszörös képviseltetésére, melyre már egy vagy több rendes tanár van alkalmazva, vagy pedig érdemeik jutalmazására, melyeket az egyetemenél magántanári működésük által szereztek.

Helyettes tanárok csak akkor alkalmaztathatnak, ha valamely tanszék a tanév folyamában megüresedik, s rendszeres betöltése azonnal nem eszközölthet, vagy pedig, ha valamely tanár elháríthatlan akadály miatt gátolva van előadásai tartásában.

Magántanárok azok, kik vagy az illető tudománykar tanártestülete előtízgizolt képességük alapján ezen tudománykar által egyetemi előadások tartására képesíttetnek (habilitatio) s e minőségben a közoktatásügyi miniszter által megerősíttetnek, vagy pedig a tudományos irodalom terén szerzett érdemeik alapján a közoktatási miniszter által az egyetemen előadások tartására jogosíttatnak.

A képesítés (habilitatio) körüli eljárást a közoktatási miniszter külön rendelet útján szabályozza.

Tanítók azok, kik oly tanszak előadásával foglalkoznak, melyre főleg gyakorlati ügyesség kívántatik (rajz, tornászat, gyorsírás). Ide tartoznak az élő nyelvek tanítói is, a mennyiben tantárgyukat nem tudományos szempontból, hanem csak a gyakorlati használat tekintetéből kell előadniok.

14. §.

A rendes és rendkívüli tanárokat az illető tudománykar meghallgatása után a közoktatásügyi miniszter előterjesztésére ő Felsége, a tanítókat pedig szintén az illető kar meghallgatása után a közoktatásügyi miniszter nevezi ki.

A helyettes tanárokat a közoktatásügyi miniszter jóváhagyása mellett az illető tudománykar tanártestülete alkalmazza. A tanársegédeket az illető tanár javaslatára a tudománykar tanártestülete nevezi ki.

Magántanárok korlátlan számmal alkalmazhatók.

Azonban, ha a magántanár a jogosítványtól számított két év alatt meg nem kezd előadásait, vagy azok megkezdése után két éven át legalább fél tanévig előadást nem tart, magántanári jogosultsága megszűnik.

15. §.

A rendes és rendkívüli tanárok, továbbá a helyettes tanárok és a tanítók évi fizetést és a hallgatók által fizetendő tandíjat huznak; a tanársegédek csak évi fizetésben, és a magántanárok csak előadásai tandíjában részesülnek. Az oktatásügyi miniszter azonban jóles magántanároknak, kik oly tanszékot adnak elő, melynek előadása a felsőbb tudományos oktatás érdekében ohajtandó, de kik tantárgyuk természeténél fogva csak kevés hallgatóra számíthatnak, vagy kik, önálló buvárko-

dásuknak az irodalom terén jeleit adták, az illető tudománykar meghallgatása után, bizonyos időszakra kivételkép díjt rendelhet.

A rendes és rendkívüli tanárok évi díja minden ötödik szolgálati év után növekedik, a szolgálati évek száma azon évtől számítottván, melyben működésüket mint helyettes, rendkívüli, vagy rendes egyetemi tanárok megkezdették, és azt szakadatlanul folytatták.

Az évi fizetések és ötödévi pótlékok az állami költségvetésben határozatnak meg, a tandíjakat pedig a tudománykarok meghallgatása után, a közoktatásügyi miniszter állapítja meg, s meghatározza azon feltételeket, melyek alatt a tandíj elengedtetik.

16. §.

A rendes és rendkívüli tanárok és a tanítók nyugdíjra jogosított állami tisztviselőknek tekintetnek.

A nyugdíjrendszer külön törvényben állapittatik meg.

17. §.

A rendes és rendkívüli tanárok éltök hosszára neveztetnek ki, és közbüntény, hivatali hanyagság vagy erkölcsi vétség eseteit kivéve, el nem mozdíthatatók, sem pedig beleegyezésük nélkül, kivéve öregségi elgyengülést vagy oly betegséget, mely a tanári működésre teljesen alkalmatlanná teszi, nyugalomba nem helyezhetők. Büntény esetében a köztörvény intézkedik, s a rendes bíróság határoz a tanár állása felett is, tanári működése azonban már a bírói vizsgálat megkezdésekor felfüggesztetik.

Hivatali hanyagság és erkölcsi vétség esetében a vádlott tanár felett külön fegyelmi bíróság ítélt.

18. §.

A fegyelmi bíróság az egyetem összes tanárai közül sors-huzás útján választott tizenöt tagból áll, kik közül visszavethet a vádlott négyet és a vádló is négyet. Azon tagok, kik a vádlott visszavetése után fenmaradnak, saját kebelökből elnököt választanak és szavazattöbbséggel ítélnék. A vizsgálat teljesítése iránt az egyetemi tanács intézkedik, s a célra azon tanárok közül, kik sors-huzás útján nem jutottak a bíróságba, kikülde egy, vagy ha az ügy minősége kívánja, több tagot, kik a vizsgálatot teljesítik, s ennek befejeztével a vizsgálati iratokat átadják a bíróság választott elnökének további eljárás végett.

Minden, ezen bírósághoz tartozó esetekben hivatalból vádló azon kar dékánja, melyhez a vádlott tartozik. Azonban vádat emelhet az illető tudománykar is szavazattöbbséggel választott megbízottja által.

Ha fegyelmi eljárás dékán ellen indítandó meg, akkor az egyetem rectora, vagy az illető tudománykar tanártestületének szavazattöbbséggel választott megbízottja emelhet vádat.

A rector ellen bármelyik dékán, vagy bármelyik tudománykar tanártestületének szavazattöbbséggel választott megbízottja léphet fel vádlóul.

A vád alá helyezést s a fegyelmi bíróság megalakulását vádló kívánatára az egyetemi tanács rendeli el.

A fegyelmi bíróság ítélete, ha a vádlott bűnösnek találta, szólhat annak tanári állomásától való elmozdítására vagy nyugalomba helyezésére.

A rendszeresen alkalmazott, úgy mint a magántanárok előadásainak rendszerére, irányára és szellemére vonatkozó bíráló nyilatkozatok nem képezhetik az egyetemi fegyelmi bíróság ítéletének tárgyát, minél fogva az ilyen esetekben vagy ilyen indokokból hozott ítélet a közoktatási miniszter által megsemmisíttetik.

19. §.

Az egyetemi hallgatók vagy rendesek vagy rendkívüliek.

Rendes hallgatók azok, kik az egyetemi tanulmányok hallgatására szükségelt előképzettséget középtanodai bizonyítvánnyal igazolják, s ennek alapján az illető tudománykar tanfolyamára rendes hallgatóként beiratnak. Rendkívüli hallgató bárki lehet, ki életének legalább 16-ik évét túlhaladta, s valamelyik kar tanfolyamára, vagy ott előadott, akár csak egy tantárgy hallgatására is, a megszabott tandíj lefizetése mellett magát beiratja. Rendkívüli hallgatók nem tartoznak előképzettséget kimutatni, s ha kívánják, az általuk választott előadások látogatására s tanusított szorgalmukról szintén kapnak bizonyítványt.

20. §.

Az egyetemi hatóságokat képezik:

1. az egyes tudománykarok tanártestületei. Ily testület

áll az illető tudománykar összes rendes és rendkívüli tanáraiból s a karbeli magántanároknak általuk választott két képviselőjéből. Mindegyik testület élén a kar dékánja áll, kit a testület a karbeli rendes tanárok közül évenként választ;

2. az egyetemi tanács, melynek tagjait, számszerint tizenkettőt, valamennyi karok összes rendes és rendkívüli tanárai s a magántanároknak általuk karonként választott két-két képviselője az egyetemi rendes és rendkívüli tanárok közül évenként választják, akként, hogy minden kar legalább két tanára által legyen az egyetemi tanácsban képviselve.

Az egyetemi tanács élén a rector áll, kit ugyanezen választók évenként az egyetemi rendes tanárok közül választanak.

21. §.

A tudománykarok tanártestületei szakkérdésekben, továbbá személyzeti és egyéb belügyeikben egymástól független s egyenjogú egyetemi hatóságot képeznek, s mindezekben az egyetemi tanács befolyása és felülvizsgálata nélkül önállóan járnak el. Az egyetemi tanács az egyetemnek igazgató hatósága. Hatásköréhez az egyetem testületi, közigazgatási s mindazon ügyeinek tárgyalása s intézése tartozik, melyek valamennyi kart közösen érdekelnek.

22. §.

A tanár a tantárgyak előadásában azok szellemére, irányára és terjedelmére nézve meggyőződését szabadon követheti; köteles azonban a tananyagot úgy osztani be, hogy a szakpályára készülő hallgatók azon időszak alatt, mely az állami vagy szigorlati vizsgálatokra bocsáttatáshoz kívántatik, az egész illető tudományszakkal megismerkedhessenek.

A hallgatók saját választásuk szerint bármelyik tantárgyra, tetszésük szerinti sorrendben s bármelyik tanár előadásaira irathatják be magukat.

Azon hallgatóknak, kik tudori szigorlatokat vagy államvizsgálatokat akarnak letenni, tanulmányaik berendezésére nézve irányadóul szolgál a szigorlati rend, s illetőleg az államvizsgálati szabályzat.

23. §.

A hallgatóknak az előadások látogatásában kifejtett buzgalmuokról az illető rendes, rendkívüli, helyettes és magántanárok minden tanfélév végével egyenlő érvényű szorgalmi bizonyítványt állítanak ki.

A módozatot, mely szerint a tanárok hallgatóik szorgalmát és előmenetelét bírálat alá vehetik, az összes tudománykarok tanártestületeinek meghallgatásával a közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

24. §.

Az egyetemi hallgatók tudományos készültségének igazolására a tudori szigorlatok szolgálnak, melyek mindenkor nyilvánosan tartatnak.

A jog- és államtudományi karnál a jogi és politikai tudományoktól külön szigorlatok tartatnak, s mindegyike után külön tudori oklevelek adatnak ki.

A bölcsészeti-, nyelv-, történettudományi és a matematikai-, természettudományi karnál a tudori oklevélnek elnyerése írásbeli munkálathoz és szóbeli vizsgálatához van kötve; mindkettőnek tárgyait a szigorló szabadon választhatja.

A szigorlatok tárgyaiul tartozik azon tanszakon kívül, melyre írásbeli munkálata vonatkozik, az illető egyetem bölcsészeti-, nyelv-, történettudományi vagy matematikai-termesztudományi karnál rendszeresen előadott tudományok közül még legalább kettőt kijelölni.

Azon tudományszak, mely a szigorló írásbeli munkálatainak tárgyát képezi, szigorlati főtárgynak tekintetik, melyre a szigorlatnál a főszűly fektetendő.

Az oklevél ezen szigorlatok alapján bölcsészettudori czim alatt adatik ki.

Az oklevélben a tárgyak, melyekre a vizsgálat vonatkozott, egyenként megnevezendők, s a fentebb említett főtárgy különösen kiemelendő. Ezen szigorlatok tartására s a tudori oklevél kiadására a bölcsészeti-, nyelv-, történettudományi és a matematikai-termesztudományi karok egyaránt jogosítvák a szerint, a mint a szigorlatok tárgyai tudománykörükhöz tartoznak. Ha mindkét kar körébe esnének, a tudori oklevelet azon tudománykar adja ki, melynek köréhez a szigorlatok főtárgya tartozik.

Az orvosi tudománykarnál az eddig fenállott sebészeti magister és patronus fokok megszüntetnek.

A tudori szigorlatoknál csak az egyetemi rendes és rendkívüli tanárok vizsgálhatnak.

A szigorlatok mérveire és közelebbi módzataira vonatkozó rendszabályt a tudománykarok meghallgatása után a közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

25. §.

Az államvizsgálatokat a vallás- és közoktatásügyi miniszter külön rendelettel szabályozza; és pedig a jog- s államtudományi tanszakokra nézve azon elv alapján, miszerint azon tudományszakokat magában foglaló közös vizsgálaton kívül, melyek ismerete, úgy a bírói és ügyvédi, valamint a közigazgatási pályán nélkülözhetlen, külön államvizsgálatok tartatnak, és bizonyítványok állíttatnak ki azok számára, kik bírói vagy ügyvédi, és külön azok számára, kik közigazgatási szakpályára készülnek, a nélkül, hogy az egyik szakpályára készülők a másikra vonatkozó államvizsgálatok letételére köteleztethetnének.

26. §.

Az orvosi, és azon tudományok kivételével, melyek szemléleti és mutatványos (demonstratív) oktatással járnak, tudori szigorlatokra, vagy államvizsgálatokra egyetemi leczkelátogatási bizonyítvány nélkül is jelentkezhetnek oly egyének, kik az egyetemi tanulmányok hallgatására szükségelt középtanodai előkészültségen kívül igazolják azt, hogy legalább is annyi idő alatt, mint a mennyi az illető szigorlat vagy államvizsgálat letételére különben kívántatik, az illető tudományszakokkal oly módon és oly eszközök felhasználásával foglalkoztak, melynél fogva feltehető, hogy e tudományszakokat kellőleg elsajátították, mi felett az illető tudománykar meghallgatása után a közoktatásügyi miniszter határoz.

27. §.

Az országon kívüli egyetemek leczkelátogatási bizonyítványai, a tudori szigorlatok vagy államvizsgálatok letételére nézve, csak annyiban vétetnek tekintetbe, a mennyiben a jelen törvény értelmében megállapított szigorlati rend, illetőleg államvizsgálati szabályzat követelményeinek megfelelnek.

28. §.

Az összes hallgatók fegyelmi tekintetben az egyetemi hatóságok alatt állanak.

A fegyelmi büntetések a következők:

1. megintés és figyelmeztetés a dékán által egyedül vagy a tanári testület előtt;

2. megrovás az egyetemi rector által az egyetemi tanács előtt azon figyelmeztetéssel, hogy ismételt, habár kisebb nemű kihágás esetében az egyetemről való elutasítás fog bekövetkezni (Consilium abeundi);

3. elutasítás az egyetemről 1—4 félévre, és

4. végleges kizárás az egyetemből.

Az elutasítás és kizárás esetében a hallgatók felett is a fentebbi 18. §-ban említett fegyelmi bíróság az ott megállapított eljárás szerint ítél.

29. §.

A fegyelmi rendtartás és eljárásra vonatkozó egyéb szabályokat az egyetemi tanács javaslatára a közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

30. §.

Az egyetem házi, gazdasági és irodai ügyeinek kezelésére szükséges tisztviselőket a közoktatásügyi miniszter nevezi ki.

Ezen tisztviselők szintén nyugdíjra jogosítvák (16. §.), s fegyelmi tekintetben az egyetemi tanács hatósága alatt állanak.

31. §.

A könyvtáron kívül azon tudományszakok számára, melyek szemléleti és mutatványos (demonstratív) oktatással járnak, külön intézetek s az orvostudományi kar számára a megkívántató kórodák állíttatnak. Ezen intézetek és kórodák igazgatói és vezetői csak az illető tudományszakok rendszeresített tanszék tanárai lehetnek, kik az intézet évi javadalmazásából s egyéb, e célra rendelkezésük alá bocsátott összegekből a taneszközök, anyagok s egyéb szükségletek beszerzéséről gondoskodnak, és az intézet célszerű vezetése, berendezése és kezelése iránt személyes felelősséggel tartoznak.

32. §.

Az egyetemi vagy a közoktatásügyi miniszter kezelése alatt áll, kinek az egyetemi hatóságok, s az egyes tanárok a reájok bízott egyetemi pénzekről, s egyéb vagyonról számolni kötelesek.

B) Jog- és államtudományi főtanodák.

33. §.

A jog- s államtudományi főtanodák különálló jog- s államtudományi egyetemi karokat képeznek azon hozzáadással, hogy azokban a bölcsészeti és történelmi szaktudományok is előadtnak.

E szaktudományok tanárai is tagjai a kar tanártestületének.

34. §.

A jelen törvények 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 22. és 23. §§-ai az ily jog- és államtudományi különálló karokra nézve is érvényesek, a 18. §-ra vonatkozólag azon módosítással, miszerint a fegyelmi bíróságot az ily tanodák felett a budapesti tudomány-egyetem, az erdélyi részeken működők felett pedig a kolozsvári tudomány-egyetem gyakorolja az említett szakaszban megállapított eljárás szerint. A vizsgálatot azonban azon jog- s államtudományi kar tanártestülete teljesíti, melyhez a vádlott tartozik.

35. §.

Az ily különálló jog- s államtudományi karok nincsenek jogosítva sem egyetemi magántanári képesítésre, sem tudori szigorlatok tartására, és tudori oklevelek kiállítására. Azon hallgatóik azonban, kik a szigorlati rendszabály követelményeinek megfelelnek, az ország bármely egyeteménél a szigorlatok letételére bocsáttatnak a nélkül, hogy még egyetemi előadások hallgatására is köteleztetnének.

36. §.

Az államvizsgálatokra nézve a különálló jog- s államtudományi karok hallgatói teljesen egyenjogúak a tudomány-egyetemi hallgatókkal.

37. §.

A jog- és államtudományi főtanodák igazgató hatóságát azok tanári testülete képezi. E testületnek tagjai az összes rendes s rendkívüli tanárok, s a magántanároknak általok választott két képviselője; élőkön a dékán áll, kit a testület a karbeli rendes tanárok közül évenként választ.

38. §.

A hallgatók fegyelmi tekintetben a tudománykar hatósága alatt állanak. A fegyelmi büntetések a következők:

1) megintés és figyelmeztetés a dékán által;

2) megrovás a dékán által a tanártestület előtt azon figyelmeztetéssel, hogy ismételt, habár kisebb mérvű kihágás esetében a tanintézetről való elutasítás fog bekövetkezni (Consilium abeundi);

3) elutasítás a tanintézetből 1—4 félévre, és

4) végleges kizárás.

Elutasítás és kizárás esetében a fegyelmi bíróságot az összes tanári testület gyakorolja. A fegyelmi rendtartás és eljárás a különálló jog- s államtudományi karoknál ugyanaz, mely a tudomány-egyetemekre nézve megállapítottatik.

II.

Nem állami főtanodák.

39. §.

A hazában létező vallásfelekezetek, törvényhatóságok, községek, egyesek és oly társulatok, melyek alapszabályaikban kifejezetten e célra is alakultak, saját erejükből s tagjaik önkéntes hozzájárulásával állíthatnak és tarthatnak fen, a jelen törvényekben megnevezett, bármely nemű nyilvános főtanodát (jelesen tudomány-egyetemet, műegyetemet, jog- és államtudományi tanintézetet, bölcsészeti akadémiát, tanárképződét) a következő §§-ban foglalt feltételek alatt.

Az ily, önmaguk által fenntartott tanintézet felett teljesen és kizárólag ők maguk rendelkeznek a törvény korlátaik között.

Ennélfogva ők állapítják meg a jelen törvényben kijelölt

elvek és feltételek alapján az intézet szervezetét; ők gondoskodnak a vagyonkezelésről, a tanrendszer megállapításáról, a fegyelmi eljárásról, a tanárok alkalmazásáról és fizetéséről és az intézetnek a törvény értelmében való egész igazgatásáról.

40. §.

Az orvosi, ügyvédi, s egyéb állami közszolgálati szakpályára képző tanfolyamokra való felvételnél a nem állami főtanodákban is ugyanoly mérvű előkészültség kívánandó a rendszeres tanulólul belépő növendékektől, mint az állami főtanodáknál.

41. §.

Az orvosi, bírói, ügyvédi pályára, s az állami egyéb közhivatalokra, valamint a középtanodai tanárságra előkészítő tanfolyamok a nem állami főtanodákban sem lehetnek rövidebb ideig tartók, mint az állami főtanodákban.

A) Tudomány-egyetemek.

42. §.

Nem állami tudomány-egyetemen legalább három tudománykarnak kell felállíttatnia, nevezetesen: bölcsészeti, nyelv- és történettudományi, jog- és államtudományi és orvosi, vagy az orvosi helyett valamely theologiai karnak.

Azonban a tudománykarok számát az intézet főhatósága szaporíthatja, ugyisintén egyes mű-egyetemi szakosztályokat (p. o. mérnöki kart) is kapcsolhat egyeteméhez, mint a többivel egyenlő karokat.

Mindegyik karban (a theologiai kivül) az illető kar főtantárgyainak mindögyikére külön tanszékek rendszeresítendőek, s ezeknek legalább két harmada rendes tanárokkal töltendő be; minden esetre azonban úgy, hogy a bölcsészeti karban legkevesebb 14, a többi karok mindegyikében (a theologiai kivül) legkevesebb 8 rendes tanár alkalmaztassék, s a főtantárgyak előadásával foglalkozzék.

Rendes tanárokon felül magántanárokat is jogosíthatnak előadások tartására.

Tanárokat csak oly egyének alkalmaztathatnak, kik az irodalom terén, vagy nyilvános tanári működésükkel kellő tudományos szakképzettségüket tetteleg igazolták, avagy egyetemi magántanárságra képesítették.

Magántanári működésre csak saját szakjukra tudori oklevéllel képesített egyének jogosíthatók. A rendes tanárok évi fizetése lakáson vagy lak- és tandíjon kívül legalább 1500 forint.

43. §.

A nem állami egyetemeknek is el kell látva lenniök a szükséges gyűjteményekkel, laboratóriumokkal s könyvtárral.

44. §.

A nem állami egyetemeken is állíthatók az egyes tudományos szakokra gyakorlati képezdek (seminariumok), s az ily egyetemek bölcsészeti karához is kapcsolhatók középtanodai tanárképezdek.

Az ily tanárképezdekben azonban:

1) legalább két rendes tanár alkalmazandó a paedagogiai és didaktikai tantárgyakra, legalább 1500 forint fizetéssel;

2) ki kell mutatni azt, hogy a képezdei növendékek az egyetemen mindazon tudományokat, melyekre középtanodai tanárjelöltnek választott szakmájához képest szüksége van, kellő kiterjedésben tanulhatják;

3) a növendékeknek a középtanodai tanításban gyakorlatilag is kell képeztetniök.

45. §.

Nem állami tudomány-egyetemek felállítását vagy egyes, akár jogi, akár bölcsészeti akadémiáknak egyetemmé emelését a közoktatásügyi miniszter meghallgatásával a törvényhozás törvénnyel engedélyezi.

Az engedélykérésnél ki kell mutatni, hogy a létesíttetni szándékolt tudománykarokhoz szükséges gyűjtemények s könyvtár megszerestettek, és hogy a tanszékek legalább is a törvény rendezte számmal biztosítva vannak.

A már engedélyezett egyetemeken a karok szaporítása a közoktatásügyi miniszter és a törvényhozás jóváhagyásával eszközölhető.

Ez alkalommal szintén kimutatandó a szükséges gyűjtemények s tanszékek biztosítása.

46. §.

Az eként létrejött tudomány-egyetemek az állam és állami egyetemek által is elismert tudori okleveleket adományozhatnak, s a náluk leteendő tudori szigorlatok iránt a jelen törvényben kifejtelt elvek és feltételek alapján önmaguk intézkedhetnek.

Az orvosi, ügyvédi, tanári pályára s egyéb közszolgálatra képesítő szigorlatokat, illetőleg államvizsgákat az államkormány által kinevezendő vizsgáló bizottságok eszközlik.

B) Jog- és államtudományi tanodák.

47. §.

A nem állami jog- s államtudományi tanintézetek is különálló jog- s államtudományi egyetemi karokul tekintetnek, melyeknél azonban a bölcsészeti és történettudományok is előadhatók.

Az ily jog- és államtudományi tanintézetek bölcsészeti akadémiával összekapcsolhatók is állíthatók fel.

A főtantárgyakra külön tanszékek rendszeresítendőek, s azoknak legalább két harmada rendes tanárokkal töltendő be, úgy, hogy a magában álló jog- és államtudományi tanintézetben a bölcsészeti tanárokkal együtt legalább kilencz; bölcsészeti akadémiával összekapcsolt tanodában pedig legalább hat jog- és államtudományi rendes tanár alkalmaztassék, a tandíjon s lakbérén kívül legkevesebb 1500 forint évi fizetéssel. Tanárokat csak oly egyének alkalmazhatók, kik tudományos szakképzettségüket az irodalmi téren vagy tanári működéssel nyilvánosan bebizonyították, avagy egyetemen magántanárságra képesítették.

48. §.

A magántanárságot, a szigorlatokat és állami vizsgálatokat illetőleg, a nem állami jogi tanintézeteknél is a jelen törvényezik 35. és 36. §§-ai érvényesek.

49. §.

Jövendőre nem állami jogakadémiák is a törvényhozásnak engedélyével állíthatók fel. (57. §.)

A már létező ily intézetek pedig a jelen törvény kihirdetésétől számított két év alatt a jelen törvény szerint rendezendőek; ellenkező esetben bizonyítványaik nem fognak államérvényesekül elismertetni.

III.

Állami felügyelet.

50. §.

Minden, a jelen törvényben nevezett főtanoda az állam közoktatási kormányának felügyelete alatt áll. E célból

1) a közoktatási miniszter biztosai által e tanintézeteket meglátogattathatja, s úgy az oktatás menetéről, mint az intézet vezetéséről s igazgatásáról magának tudomást szerezhet.

2) Minden nem állami főtanoda évenként a tanév bevégeztével, s legalább egy hónappal a következő tanév megnyitása előtt, köteles a közoktatási miniszterhez oly értesítvényt benyújtani, melyből kitünjék az intézet anyagi és szellemi állapota, a tanárok száma, minősége és működése, a tartott előadások, a tanulók száma (osztályonként is), a tartott szigorlatok s azok eredménye, az intézet igazgatása s fegyelmi állapota.

3) A közoktatási miniszter különösen ügyel arra, hogy minden tanintézeti vagy, s különösen tanodai célra tett alapítványok biztosan elhelyezve gyümölcsöztessenek, és rendeltetési céljukra rendszeresen fordíttassanak.

A közoktatási miniszternek ennél fogva jogában és tisztében áll: a főtanodák főhatóságaitól, a tanodai vagy állásáról és kezeléséről időnként részletes és hiteles kimutatást kívánni.

51. §.

Ezen törvény végrehajtásával a közoktatásügyi miniszter bizatik meg.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bermentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A semmitőszék ügyforgalma, nagyságának okai — és az eltávolításukra szolgáló eszközökről. W a r g a László, igazságminiszteri titkár urtól. — A magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matle kovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — A korlátolt beisme-
résről. N é m e t h Péter, kir. táblai joggyakornok urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok — Törvényjavaslat.

A semmitőszék ügyforgalma, nagyságának okai — és az eltávolításukra szolgáló eszközökről.

Midőn a semmitőszék, mint a magyar kir. Curia egyik önálló osztálya 1869. évi június hó 1-én működését megkezdte, a közvélemény akkép nyilatkozott, hogy a befolyandó munkaanyag, az alkalmazott munkaerő-
hez mérve, nagyon csekély leendő.

Az ügyforgalomnak az irt év végén volt állapota, nemcsak megcáfolta eme állítást, de sőt a hátralékok jelentékeny száma arra kényszeríté az igazságügyért, hogy a munkaerőt növelje. Ezóta a munkaanyag folyto-
nosan szaporodik, s a munkaerőt évenként emelni kell.

Időtartam	Előadók száma	Az ügyforgalom a beadványok számában kifejezve				
		Hátra- lék	A f.évben érkezett	Mind- kettő összesen	A f.évben elintézte- tett	Hátra- lék.
1869. évi jun.—decz.	18	—	5,265	5,265	4,339	926
1870.	21	926	14,137	15,063	14,448	615
1871.	22	615	16,500	17,115	16,395	720
1872.	24	720	18,620	18,340	17,231	1,109

Nem várt eredmények mindig figyelmet keltenek. Az emberi elme felhivatik, hogy azok okait kutassa. A semmitőszék elnöke statistikai adatgyűjtést rendelt el. Tapogatóztak, javaslatokat tettek, ezek megvitatására az igazságügyér szakbizottmányt hívott egybe, melynek munkálatát úgy az igazságügyi törvényhozás, valamint a közigazgatás is kiváló figyelmében részesíté.

Az eredményen azonban sem a hozott törvény, sem pedig a kibocsátott rendeletek nem változtattak. A munkaanyag megtartá szaporodásának korábbi arányát, s a munkaerőt egyre növelni kellett.

Az irt intézkedések sikertelensége arról tanusko-
dhatik, hogy a baj valódi okát nem ismerték föl, vagy ha ráakadtak is, annak orvoslására alkalmatlan eszközöket használtak. A kutatást tehát tovább kell folytatnunk, és pedig mindaddig, míg a baj valódi okait megtaláljuk, s ha ez megtörtént, a gyógyszereket addig kell válogat-
nunk, míg olyanra akadunk, mely a fölismert okot meg-
szünteti; mert mihelyest az ok megsemmisül, az okozat azonnal elenyésszik. E feladat megoldását kísérli meg jelen értekezésem: Mielőtt azonban annak tulajdon-
képeni tárgyára térnék, megismertetem a semmitőszék ügykörét, s kimutatom azon arányt, melyben az általa elintézett ügydarabok, az illetékessége alá tartozó ügyek közt, és az elintézés módja tekintetében megoszlanak.

A semmitőszék illetékességéhez a rendes¹⁾ és es-
küdtzéki sajtóbíróságok²⁾ szabálytalan eljárásából fel-
merült panaszokon kívül, a bírói illetékességi összeüt-
közések,³⁾ és a kegyelmi ügyek⁴⁾ elintézése tartozik. Az 1871. évi VIII. t. cz. 34. §-a ujabban még fegyelmi ha-
tósággal is felruházta azt.

A mi az irt arányt illeti, e tekintetben a következő táblázat szavaknál világosabban beszél.

Hogy abban a semmitőszék első hét havi működésé-
nek fenirt arányát nem tüntethettem ki, annak oka az ada-
tok hiányában keresendő. Nem hiszem azonban, hogy e
körülmény a kimutatás értékét csökkenthetné. A kezdet
mint mindenütt, úgy itt is rendkívüli eredményt szül, s
ezt további következtetések alapjául használni nem lehet.

Az ügyek neme s az elintézés módja	A beadványok száma					
	1870-ben		1871-ben		1872-ben	
	mennyi- ségeleg	%- ban	mennyi- ségeleg	%- ban	mennyi- ségeleg	%- ban
I. Anyagi tekintetben.						
1. Rendes ügyek.						
Semmiségi panaszok rendes bíróságok —	11,516	79 ⁷⁰	12,394	75 ⁶⁰	13,272	77 ⁰²
Semmiségi panaszok esküdtzéki sajtóbíróságok határozatai ellen	27	0 ¹⁹	15	0 ⁰⁶	17	0 ⁰⁹
Kegyelmi ügyek	10	0 ⁰⁷	22	0 ¹⁶	7	0 ⁰³
Illetékességi összeirt keresési ügyek	189	1 ³⁰	35	0 ²²	92	0 ⁵⁴
2. Vegyes ügyek.						
Jelentések kiegészítési ügyekben	625	4 ³⁴	2,662	16 ²¹	3,191	18 ⁵²
Más folyó ügyek	2,081	14 ⁴⁰	1,267	7 ⁶⁹	652	3 ⁷⁹
Összesen	14,448	100	16,395	100	17,231	100
II. Alaki tekintetben.						
1. Érdemleges intézkedések.						
Semmiségi panaszok helytadó, Azt elvető vagy visszautasító határozatok	3,604	24 ⁹⁶	4,272	26 ⁰⁶	4,767	27 ⁶⁷
	6,837	47 ³²	7,412	45 ²⁰	7,871	45 ⁶⁸
2. Vegyes intézkedések.						
Kiegészítést elrendelő intézke- dés	496	3 ⁴²	2,990	18 ²⁸	2,792	16 ¹⁰
Az ügynek más bírósághoz leendő áttétele tárgyában tett intézke- dés	344	2 ³⁸	289	1 ⁷⁸	400	2 ³²
Különféle elintézt nyert	3,167	21 ⁹¹	1,432	8 ⁷²	1,401	8 ¹²
Összesen	14,448	100	16,395	100	17,231	100

¹⁾ 1868. LIV. t. cz. 297. §-a.

²⁾ 1867. márcz. 17. kelt igazság és belügyminiszteri rend.

³⁾ 1868. LIV. t. cz. 50. §-a.

⁴⁾ 1869. augusztus 17-én 2355. sz. rend.

Ha ezen táblázatra, főképen annak II. részére egy futó pillantást vetünk, azonnal látni fogjuk, hogy a semmitőszék intézkedéseinek tulnyomó részét, a semmiségi panaszt elvető és visszautasító határozatok, s azon intézkedések képezik, melyek az ügyiratok kiegészítése tárgyában tétettek.

Az ügyek elintézési módja	A beadványok száma					
	1870-ben		1871-ben		1872-ben	
	mennyi- sége	%- ban	mennyi- sége	%- ban	mennyi- sége	%- ban
Semmiségi panaszt elvető és visszautasító határozatok	6,837	47.32	7,412	45.20	7,871	45.68
Kiegészítést elrendelő intézkedések	496	3.43	2,990	18.26	2,792	16.20
Összesen	7,333	50.75	10,402	63.46	10,663	61.88

A semmitőszék, az utolsó három év alatt tett 48,074 intézkedése közül 28,398, vagyis összes intézkedésének 59.07%-a olyan, melynek tárgya annak munkaanyagát fölöslegesen növelte, s mely a jelenlegi kóros állapot orvoslásával vagy teljesen elenyészik, vagy igen csekély összegre olvad.

Midőn az 1844. évi V. t. cz. a nem nemesek közhiatalokra való képességét kimondta, a szorgalom és ipar által meggazdagodott polgári elem számára alkalom nyílt, hogy az, mint a tökének képviselője, az államhatalomban részt vehessen s érdekeit előmozdithassa. És a kínáló alkalmat a polgárság azon mohósággal ragadta meg, mely ugy egyes osztályokat, mint egyéneket új jogok élvezetében jellemez.

Ezen időben, — sőt mondhatni ma is — csaknem kizárólag a jogi ismeretek segítségével lehetett a közhiatalokra és befolyáshoz jutni.

A polgárság tehát a nemesség nyomdokain haladva, a jogi pályára sereglött.

Az ország függetlensége és alkotmányosan biztosított jogainak védelmében folytatott élethalálharcz kimeríté a nemzet anyagi erejét. Majdnem mindenkinek munkához kellett látnia, hogy megélhessen.

Az ötvenes évek leszoríták hazánkfiait a közélet teréről. Kik jogi tanulmányaik után akartak kenyérhez jutni, egyedül az ügyvédi pályára voltak utalva.

E körülmény folytán az ügyvédek annyira elszaporodtak, hogy még 1870-ben is, midőn az alkotmányos élet azoknak jelentékeny részét újra a közpályára terelte, egy gyakorló ügyvédre csak 3544 lélek esett.¹⁾

Midőn valamely pályára tulságosan sereglenek, akkor az egy irányban fölöslegesen alkalmazott munkaerő romboló hatásban mutatkozik.

Törvényhozásunk azonban nem elvek, hanem érzelmei után haladt; s hogy a vagyontalan osztály magánjogi érdekeinek védelmén könnyítsen; a jogi képviselők amugy is fölös számát a megbizottakéval szaporította.

Az 1868. LIV. tcz. 8. §-a feljogosítja a perlekedő feleket, hogy sommás ügyekben magukat megbizott által is képviseltethessék, s ahhoz, hogy valaki megbizott lehessen, az önképviselési jog és érthető előadási képességen kívül, mit sem kívánt.

Az ember törekvése oda irányul, hogy magát az életnek minél több javába részesítse, hogy minél több jövedelemre tegyen szert.

¹⁾ Az osztrák örökös tartományokban 1868-ban 19,389, Franciaországban pedig 1863-ban 4172 lélekre esett egy ügyvéd, pedig mindkét ország nem nyerstermelő, mint hazánk, hanem kifejlett iparu. Ezenkívül a külföld által szolgáltatott hasonminőségű munkaanyag is, a hozzánk érkezettek mennyiség tekintetében jóval fölülmulja.

A jogi képviselők jövedelmét a munkadij képezi,¹⁾ melynek megállapításánál nálunk nem annyira a munka minősége, mint mennyisége dönt.

Midőn a megbizotti intézmény a jogi képviselők számát megkétszerezte, a változatlanul maradt munkaanyag és az utána járó munkadijon, még egyszer annyi munkaerőnek kellett osztozkodnia, mint előbb; mert a munkaanyag és jövedelem forrása, a lelkek száma egy jogi képviselőre nézve 3544-ről 1772-re apadt. Ezeknek tehát, hogy jólétüket, vagy csak hogy létélüket is biztosíthassák, erőszakkal kellett munkaanyagot s jövedelmet teremteniök; és csináltak egy dologból kettőt, perből pert, előidéztek a perorvoslatok kifogyhatlan özönét, s kifejeszték a nemzet amugy is perlekedő természetét.

Ezekben nyilatkozott a jogvédelemre tulságosan alkalmazott munkaerőnek romboló hatása.

A törvényhozás tudta e baj bekövetkezését, mert annak jelei már a megbizotti intézmény életbelépte előtt is mutatkoztak, s épen ezért az 1868. LIV. tcz. 59, 195, 293, 303, s az 1870. XIV. tcz. 2. §§-aiban a konokság mindmegannyi korlátait állította fel.

Azonban ezen óvszabályok nem feleltek meg céljaiknak, részint mivel azok a jogi képviselőknek csak egyik osztályára, az ügyvédekre szorítkoztak, részint mivel mint büntetések nagyon merevek valának.

Ugy látszik a törvényhozás nem is sejté azon hatást, melyet a megbizotti intézmény a jogvédelem és jogszolgáltatás tekintetében tenni fog. Nem is gyanítá, hogy céljával merőben ellentétes eredményre jut, hogy míg a vagyontalanabb osztály jogainak védelmén akar könnyíteni, zugirászokat nevelt, kik épen a gyámolítani ohajtott nép tudatlanságából csinálnak tőkét.

Törvényhozásunk csakis az ügyvédi kartól tartott, ennek tulkapásai ellen emelt gátokat. Pedig ha már valóban szükség van óvszabályokra, azoknak sokkal inkább van helyük a megbizottak, — mint az ügyvédekkel szemben.

Mert az ügyvédség jogi szakképzettséghez van kötve, s e minősítvényénél fogva vélelmezni lehet, hogy önérdeke mellett védecze érdekét is célhoz jutathatja, a megbizottakkal szemben még e vélelem sem állhat meg. Legalább az önképviselési jog, és érthető előadási képesség e tekintetben nem nyújt elég biztosítékot.

Az ügyvédek, mint ilyenek, az igazságügyér felügyelete alatt állanak, nagyobb visszaéléseikért, törvényerőre jutott rendeleteknél fogva, ügyvédi okleveleiktől s kereset módjuktól is megfosztathatnak. A megbizottak, mint ilyenekkel szemben, nincs törvényben gyökerező kényszer, mely azokat a visszaélésektől visszatartaná, s épen ezért mindent merészelhetnek a nélkül, hogy csak valamit is kockáztatnának.

Az ügyvédek munkaanyagát a társadalom vagyonosabb, s így értelmesebb, a megbizottakat annak szegényebb és tudatlanabb osztálya szolgáltatja, mely a törvény oltalmát, a zugirászok mi által sem korlátolt tulkapásai ellen leginkább igényli.

Ugyanis nálunk az eljárás nemét tulnyomólag az összeg állapítja meg. Háromszáz forint azon határ, melyen innen a sommás, s melyen tul a rendes eljárásnak van helye. Azon ügyek, melyek a gyors elintézés céljá-

¹⁾ A megbizottak zugirázkodása miatt majdnem minden törvényhatóság és ügyvédegylet panaszokdván; az igazságügyér kimondta, hogy azoknak csak felszámitott perköltségeik itélendők meg, munkadijuk pedig semmi esetben sem. Az ily tárgyú rendeletet elseje 1869. évi okt. 16-án 14,834. sz. a. Somogy megye közönségéhez intéztetett. Ezóta a megbizottak a munkadijt előlegesen kötik ki, s annak összegéről a felektől váltót vesznek.

ból tereltettek a sommás utra, csak a szabályt erősítő kivételeknek tekinthetők.

A megbízotti intézmény fenálló viszonyaink között, még akkor is bajt idézne elő, ha a megbízottak működése korlátozottnék, óvszabályok nélkül pedig határozatlan elvetendő.

A vagyontalanabb osztály magánjogi védelmének könnyítése tekintetében, mindig eleget tesz a törvényhozás, ha megengedi, hogy az önképviselőre megkívántató kellékekkel felruházott felek sommás ügyekben önmaguk járhatnak el.

A konokság ellen intézett óvszabályok másik lényeges hibája abban rejlik, hogy az azokban foglalt büntetés — bírság — a minimum és maximum korlátai közé szorítottatott, s így annak mennyisége nem állhat mindig kellő arányban azon haszon értékével, mely a bírság alá eső tény elkövetéséből a törvényszegőre háromlik.

Az idő mindenütt pénz; főképen a perben, s épen azért bármily nagy összegben állapítatik meg a bírság maximuma, mindig fordulhat elő eset, midőn egy alaptalan perorvoslattal nyert idő, a perlekedőt annál nagyobb előnyben részesíti. A pénzbírság mérvének tehát változnia kell; és pedig azon előny értéke szerint, melyet a perlekedő a konokság által az időben nyer, s minthogy ezen értéket a beperesített érték határozza meg, a bírság a perérték bizonyos százalékában szabandó ki.

Különben az óvszabályok merevségét a törvényhozás is csakhamar belátta, s bár a minimum és maximum elvét nem ejtette el, az 1870. évi XIV. tcz. 2. §-a által az 1868. évi LIV. tcz. 293. §-ában kiszabott büntetés körét annyiban szélesítette, a mennyiben annak maximumát 1000 ftra emelte fel.

A bírágolási es tek száma mindazonáltal ép 1872-ben csökkent.

1870-ben		1871-ben		1872-ben	
Bírságolási eset	Bírság	Bírságolási eset	Bírság	Bírságolási eset	Bírság
537	15,225 frt	658	16,660 frt	861	8760 frt

E csökkenés azonban annyira indokolatlan, hogy az adatok pontosságában kell kételkednünk.

Mert ha az 1872. évben elintézett ügydarabok száma az 1871. évben elintézettekéhez képest 4⁸³/₁₀₀-nyi, a vizsgálatsított s elvetett semmiségi panaszoké pedig már 5⁸⁵/₁₀₀-nyi növekvést mutat, akkor hihetetlen, hogy a bírágolási esetek száma 45¹⁵/₁₀₀-kal apadt volna.

A helytelen perorvoslatok, különösen a semmiségi panaszok számának növelésében igen jelentékeny részük van, a bíróságok főképen az elsőfoku bíróságoknak is.

Az 1871. XXXI. tcz. alapján létrejött szervezés a törvényhatósági bíróságok személyzete iránt kiváló figyelmet tanúsított. Az új birói kar jobbára azokból állított össze, s ekkép a kir. bíróságok a volt törvényhatósági bíróságok két fő bűnét: a felületességet és tapintatlanságot magukkal hozták.

Ekkép a bírák nyilvánvaló vétsége által előidézett haszontalan perorvoslatok száma természetesen mit sem csökkent.

Az ily tulajdonságokkal felruházott bíróságok által előidézett törvénykezési állapot sokkal több érdeket veszélyeztet, mintsem hogy annak javulását az idő rostájára bízhatnák, s áhitattal bevárhatnók azon szebb jövőt, mely az igazságszolgáltatás közegeit a selejtől megtisztítja.

Itt gyors segélyre volna szükség; s e tekintetben mi sem alkalmasabb, mint a bírák törvénykezési tényei felett öröködni, s azoknak ez irányban elkövetett nyilván-

való vétségét minden egyes esetben kérlelhetlenül büntető felügyelet.

A dolog természete hozza magával, hogy ennek gyakorlatát, azon bíróságokra kellene ruházni, kik az alsóbb foku bíróságok törvénykezési tényeit nyomról nyomra követhetik, tehát az ügyéremében tett birói tényekre nézve a felebbviteli bíróságokat, az alaki hibákra nézve pedig a semmitöszéket.

Es ezen intézkedés a birói függetlenséggel, s az igazságügyi miniszteriumnak az 1871. évi VIII. tcz. 5. §-ában körvonalozott főfelügyeleti jogával teljesen összeférne. Ezt bizonyítja legalább ama körülmény, hogy a felebbviteli bíróságok hasonló irányu, bár föltételes felügyeleti jogának eddigi törvényeinkben is akadunk nyomára.

Ugyanis a 1871. VIII. tcz. 66. §-a arra kötelezi a felebbviteli bíróságokat, hogy azon esetben, „ha a biró, vagy bírósági hivatalnok nyilvánvaló vétsége által szolgáltat okot perorvoslatra, azt a perben hozott határozatában, az okozott költségekben marasztalja el, azonban csak is a fél kérelmére.

Azonban a bírák nyilvánvaló vétsége által támadt perorvoslatok, nemcsak magán, hanem közérdeket is sértenek. A perorvosló bíróságoknak fölösleges munkát okoznak. Az igazság szolgáltatást lassítják. A jog bizonytalanság időtartamát növelik, jog használatát gyakran megakadályozzák, s ez által nemcsak magán, hanem közigazgatási károkat is idéznek elő.

Oly tényeket, melynek rossz hatása annyira kihat, azért félrendszabálylyal orvosolni nem lehet, itt a törvénynek egész erejével kell föllépnie.

A perorvosló bíróságokat tehát kötelezni kell, hogy minden egyes perorvoslat indokát hivataltól vizsgálják meg, s a mennyiben az a biró vagy bírósági hivatalnok nyilvánvaló vétségében gyökerezne a perorvosló határozatban, akár kérte a fél, akár nem, a haszontalan perorvoslat által okozott költségek megtérítésében marasztalják el.

Semmi sem bizonyítja annyira, mily kevés figyelemre méltatják a bíróságok a törvények és törvény erejű rendeleteket, mint azon esetek jelentékeny száma, melyben a semmitöszékek az iratokat kiegészítés végett vissza kellett küldeni.

Jóllehet a birói ügyviteli szabályok 208. §-a a felszerelési intézkedések pontos megtartása tekintetéből egész felelősségi sorozatot állapított meg, igen gyakran előfordul, hogy a semmitöszék az iratok kiegészítését még ismételve is hasztalanul rendeli el.

Innen származott aztán ama botrányos eredmény, hogy kiegészítést elrendelő intézkedéseinek száma némely évben, mint például 1871-ben is, összes intézkedéseinek 18²⁶/₁₀₀-kat képezte, s négy bírónak adott munkát.

Ha egyéb tekintetek teljesen mellőzhetők volnának, már a törvényes rendeletek iránti engedelmisség ébresztése is megkívánna, hogy az ily mulasztások megfenyíttessenek.

S e tekintetben mi sem volna hathatósabb eszköz, mintha a bíróságok az iratok szabályszerű felszerelésére, a felebbviteli bíróságok által, a felszerelést elrendelő végzésben kiszabandó pénzbírság fenytéke alatt kényszerítettetnének.

Levezettük a semmitöszék ügyforgalma nagyságának három főokát; előadtuk azon eszközöket, melyekkel nézetünk szerint ezen okokat eltávolítani lehetne, s ezzel értekezésünket be is fejeztetnők.

Azonban még néhány szavunk volna.

A törvényhozást kívánók figyelmeztetni, hogy a felsorolt bajok orvoslását ne halogatta.

Itt nemcsak azon pár ezer forintról van szó, melyet az ecsetelt törvénykezési kalamitás megszüntével, a felére olvadandó ügyforgalom, és ennek folytán apasztható munkaerő mellett, a semmitőszék jelenlegi kiadásából megtakaríthatnánk, hanem — mint az értekezésünk folyamában előadtuk — sok más oly bajról, melynek romboló hatását ez idő szerint még kiszámítani sem lehet.

WARGA LÁSZLÓ,
igazságminiszteri titkár.

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

A tervezet második része a kereskedelmi társaságok jogi helyzetét szabályozza, és megfelel a német kereskedelmi törvény második könyvének. E részfelosztása nem felel meg egészen a német második könyv felosztásának, a mennyiben ugyanis a kereskedelmi társaságok általános viszonyait külön czimben tárgyalja és az első czim mintegy bevezetéskép „kereskedelmi társaságok általában“ jelenkezik; de másrészt elhagyatott a német kereskedelmi törvénykönyv azon címe, mely a betéti részvénytársaságokról (Commanditgesellschaft auf Actien) szól.

A tervezet igen helyesen csak háromféle természetű társaságot ismer, a közkeresetet (offene), a betétit (Commandit) és a részvénytársaságot (Actieng.); nem ismeri tehát az ugynevezett csöndes vagy nevezetlen (stille) társaságot, és nem ismeri a részvényekre alapított betéti társaságot. A nevezetlen társaság a tervezetben egészen helyesen egyesülésnek hivatik, közös haszonra vagy veszteségre egy vagy több kereskedelmi ügylet tekintetében; de oly egyesület, mely magába zárkózik, melynek a külvilággal szemben semmi köze, sőt mely a külvilággal szemben mint külön egyesület vagy társulat föl sem léphet. E benső természetű és egészen az egyesülő felek akaratától függő egyesülés külön szabályozására nincs is ok, és maga a kereskedelmi törvény 3-ik könyve, mely a „csöndes“ társaságokról és a közös számlára folytatott egyesületekről szól, tényleg csak oly elveket mond ki, melyek az általános magánjognál fogva a hitelező és adós közti viszonyra nézve úgy is főállanak. A tervezet ennél fogva tökéletesen indokoltan cselekszik, midőn 92-ik cikkében határozza, hogy az ily egyesületekre az érdekeltek megállapodása, ilyennek hiányában a magánjog elvei szolgálnak irányadóul.

Szintugy helyeseljük a tervezet azon fölfogását, mely szerint betéti részvénytársaságot nem ismer, illetőleg arról külön intézkedni szükségesnek nem tartja. Tökéletesen osztjuk e részben a tervezet indokait; a részvényekre alapított betéti társaságok tényleg csak ugyan csak történeti indoklottsággal bírnak, és nagyobb részt azért keletkeztek, mert a részvénytársaságok engedélyezés alá estek, holott a betéti társaságok nem, s így a részvényekre alapított betéti társaságok sem. Nálunk általában eddig ily társaságok nem keletkeztek, miután az engedélyezési rendszer azon időben, midőn a tőketársulás nagyban lehetségessé vált, nagyon is szabadelvűen kezeltetett, s így a társulás nem látott előnyt a tiszta részvénytársulati alaktól eltérni. Sokan ugyan azon hiszemből lesznek, hogy a részvényekre alapított betéti társaság nagyobb soliditással bíró társaság alak, mint az egyszerű részvénytársaság, miután a felelősség a részvénytőkén felül még a belfogók személyes és vagyoni felelősségére terjed; s ennél fogva talán czélszerűnek látnók, ha a törvényhozás intézkednék az ily társulatokról. Megvalljuk, mi az efféle kétes jellegű eshetőségekre nem sokat adunk; a gazdasági életben máris

nagyon is nagy nyomatókat szoktak helyezni a hangzatos szavú „személyes felelősségre“, mely a gyakorlatban vajmi sokszor egy nagy semmire süllyed le; de habár a személyes felelősség jelentőségét megtagadni, vagy ép ellene szólani korán sincs szándékunk, és bizonyos esetekben talán a részvényekre alapított betéti társaság előnyeit is elismerjük: még sem látjuk át annak szükségességét, hogy a magyar kereskedelmi törvény intézkedjék róla. És pedig azért nem, mert ily társulatok a gyakorlati életben eddig nem fordultak még elő, s hihetőleg elő sem fognak fordulni; — de másrészt azért sem, mert ha tényleg mégis előfordulna valaha az eset, egy ily társulat alakulására, az külfelé ugyanazon jogi szempont alá esik, mint az egyszerű betéti társaság, melyről a törvényjavaslat amugy is intézkedik, és a tagok egymásközti viszonyára nézve a betéti társaság külfel és belfogók közti viszony leendő irányadó, miután az egyszerű betéti társaságtól a részvényekre alapított csakis annyiban tér el, hogy a betétek részvényekre oszlanak. Egyébiránt meg kell jegyeznünk, ha mindazon társulati alakokat kívánók a kereskedelmi törvénykönyvben szabályozni, melyek más országokban szokásosak, úgy az angol társulati törvénynek azon társaságait is kellene fölvenni, melyek ott „societies limited with guarantee“ név alatt előfordulnak, s melyeknél a részvények még részvényösszegükön fölül bizonyos meghatározott összegig felelősek. Ez az alak is nyújthat gazdasági előnyöket, mert ha nem nyújtana, az angolok semmi esetre nem honosították volna meg, de ennek meghonosítása nálunk csak oly indokolatlan, esetleg csak oly jogosult, mint a betéti részvénytársaságé.

Midőn így a tervezet nézetét a társaságok felsorolására és osztályozására nézve tökéletesen helyeseljük és azt indokoltan találjuk: áttérünk a második rész első címére, mely egészen új és a társaságokhoz mintegy bevezetésül szolgálván, azoknak általános viszonyait határozza meg. A 91. cikk felsorolja a kereskedelmi társaságok hármas alakjait; a 92. cikk az említett három alak mellett mutakozó kereskedelmi egyesületekre nézve a magánjog általános szabványait kívánja alkalmaztatni. A 93. cikk kimondja, hogy a kereskedelmi társaságok jogi létezésükhöz az állami jóváhagyást nem szükséglik; — a 94. cz. szerint a kereskedelmi társaságok czégük alatt jogokat szerezhetnek, kötelezettségeket vállalhatnak; a fenálló törvények értelmében és azok megtartása mellett ingatlan javakra tulajdont s egyéb jogokat szerezhetnek, felperesi és alperesi minőségben perben állhatnak.

Ezen cikkek közül egyedül a 93-ik cikk ellen van kifogásunk, mint a mely tökéletesen fölösleges és épen nem indokolt. A kereskedelmi törvény meghatározza azt, mily föltételek mellett keletkezhetik a társaság, mikor tekinthető jogilag olyannak, s mikor kezdődnek a társaságnak mint olyannak viszonyai külfelé épugy mint befelé. E föltételek tehát ténylegesek s nem tagadók. A törvény nem határozza meg azt, mi nem kell a társaság alakulásához, mert ha ezt akarná tenni, akkor meg nem állhatna ott, hogy egyedül azt mondja állami jóváhagyás nem szükséges, de még tovább kellene mennie és számos „nem szükséges“-t kellene felállítania, így a többiek közt legalább is még azt, hogy törvényhatósági, rendőri, törvényszéki jóváhagyás sem szükséges.

A külföldi törvényekben nem is akadunk ily általános elvre; de igen, akadunk reá a részvénytársulatoknál és pedig egyszerűen azon oknál fogva, mert a részvénytársulati törvények a már fenállott kereskedelmi törvényeknek a részvénytársulatokra vonatkozó intézkedéseit megváltoztatta és az előbb fenállott államengedélyi szük-

ségességet megszünteti. Az angol társulati törvény, mely nem fejlődött ily úton, még a részvénytársaságokra sem mondja ki az engedély szükségletességét. A tervezet e tekintetben követhette volna az angol törvényt, miután nálunk pozitív törvény eddig nem létezik, mely a társaságok bármely nemére az engedélyezést meghonosítaná és a részvénytársulatokról szóló 1840. XVIII. törvénycikk is csak egyszerűen az alapszabályok bemutatásával szól, de az engedélyezési rendszer nálunk nem ismeretes.

Ha már az említett cikk első kikezdését nem találjuk indokoltnak, habár lényegére nézve helyes, úgy a második kikezdést határozottan hibásnak kell nyilvánítanunk. A második kikezdés szerint ugyanis kimondatik: „hogy a vasuti és a gőzhajózási vállalatok mily feltételek mellett létesíthetők, s mennyiben állanak az államhatalom különös felügyelete alatt, külön törvény fogja meghatározni.“ Először is az itt a hibás, hogy „vállalatokról“ tétetik egyszerre említés, holott a törvénynek mint kereskedelmi törvénynek semmi köze a vállalatokhoz, ezek az ipar és a rokon törvények alá tartoznak. A törvény a kereskedelmi társaságokról akar intézkedni, melyekre nézve a 94. cikk kimondja a vállalkozhatóság elvét, mert fölhatalmazza őket arra, hogy cégük alatt jogokatszerezhetnek és köteleességeket vállalhatnak, tehát ép oly magánjogi helyzetben vannak, mint a kereskedők általában vállalataikra nézve. A mi az egyéni cégtől követeltetik bármely vállalatnál, azt a társas cégtől is lehet követelni, de sem többet, sem kevesebbet; ha tehát az egyes cég gőzhajózási és vasuti vállalatokat csak állami engedély, illetőleg csak különös föltételek teljesítése mellett üzhet és létesíthet; úgy ez áll a társaságokra nézve is. És ez áll nemcsak a gőzhajózási és vasuti vállalatokról, hanem minden oly vállalatról, melynek üzése külön feltételek mellett eszközölendő, így hogy többet ne említsünk: egy politikai lapkiadásánál a társaság épúgy köteles biztosítékot letenni, mint a magánvállalkozó, egy gyógyszerészeti részvénytársaság csak úgy alá lesz vetve az engedélyezésnek, mint a magángyógyszerész, egy hordárintézet társas-cég csak úgy alá van vetve a törvényhatóság külön szabályzatának, mint a magánvállalkozó. De mind ennek semmi köze sincs a társaság alakulásával. A társaság alakulhat, létezhet, csakhogy mint vállalat mindaddig nem működhetik, míg a vállalkozástól követelt külön föltételeknek nem felelt meg. Az említett kikezdés ennél fogva egészen elhagyandó már annál fogva is, mert megmaradása esetében könnyen azon álkövetkeztetésre enged alkalmat, hogy csak vasuti és gőzhajózási vállalatoknál kell a társaságnak külön föltételeket megtartani és nem egyszersmind mindazon üzleteknél is, melyekre nézve más törvények azokat előszabták.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keres. m. titkár.

(Folyt. köv.)

A korlátolt beismerésről.

A régibb római jog szerint a felek háromféle módon tehetek joghatályljal beismerést: a) confessio in iure, b) interrogatio in iure alkalmazásával adott feleletek és c) confessio in iudicio által.

A confessio in iure célja volt a pert csírájában, még a magistratus előtt elnyomni. Ez azonban csak akkor volt lehetséges, ha alperes egészben a minden megszorítás nélkül a felperesi előadást magáévá tette, beismerte; ez esetben a confessus pro iudicato habetur,¹⁾ per a iudex előtt nem is keletkezhetett, hanem a jogviszony bármilyen is volt,²⁾ végrohájtóvá vált. Ha

ellenben alperes a felperesi előadást csak részben fogadta el helyesnek, vagy egészben fogadta el ugyan, de oly kifogásokat — melyek a felperesileg igénybe vett jogosítványt, habár az általa előadott tények valók, lerontják — terjeszt elő, az anyagi igazságra fősúlyt fektető rómaiak nem tekinthették alperest beismerésének dacára elmarasztaltnak, mert ez által a pernek elejét vevén, alperest talán igazságos kifogásaitól további kihallgatásának mellőzésevel elütötték volna. Ha alperes a magistratus előtt beismeri, hogy felperestől 100-at kölcsön vett, de a kölcsönnek visszafizetését állítja, ezen in iure tett beismerése alapján nem tekinthető marasztaltnak, mert a magistratus — ha csak felperes a visszafizetést be nem ismeri — ezen tény igazságáról hatáskörénél fogva nem szerezhet magának meggyőződést, s így a vitát be nem szüntetheti. Nehogy tehát a jóhiszeműleg eljáró becsületes alperes saját őszintesége által minden hibája nélkül védelmének lehetőségétől megfosztassék, szabályként el kellett fogadni, hogy a beismerés kedvező tételeit a kedvezőtlenektől elválasztani nem lehet, hogy in iure tett korlátolt beism. rés semmi hatályljal nem birt, hogy más szóval in iure tett korlátolt beismerésnél senki pro confesso tartassék, hanem a per a iudex elé rendezés elbírálás miatt vitessék.

Az interrogatio in iure mindig meghatározott egyes körülményre irányult,¹⁾ s erre a felelet határozottan igenlő vagy tagadónak volt vendő. Korlátolt beismerésről ez esetben szó sem lehetett.

A confessio in iudicio a litis contestatio után a kirendelt iudex előtt történt. Hatásai korántsem ugyanazok, melyeket a conf. in iure von maga után; nevezetesen mindig ítélet hozandó a bírő által,²⁾ ha a felek csak in iudicio tettek beismerést; méltatása tehát egészen a bírő szabad belátására volt bízva. In iudicio ismét lehetett korlátolt beismerést tenni, mert a felek nem bizonyos kijelölt egyes körülményekre adtak felvilágosítást, hanem szóváltásaik előadásaikra egészben véve terjedtek ki. Forrásaink nevezetesen a l. 5. §. 1. D. 22. 3. és l. 26. §. fin. D. 16. 3. szerint az in iudicio tett korlátolt beismerés részeire szétbontható s a kedvező körülmények a kedvezőtlenek mellőzésével az ellenfél által felhasználhatók.

A római jog tehát oszthatatlan és osztható korlátolt beismerést különböztetett meg, a mint in iure vagy in iudicio történt. Az oszthatatlanság mint kimutatva lett, azonban csak az eljárás sajátságosága által, méltányossági szempontból lett elfogadva; ha bírő előtt in iudicio történt a beismerés, mikor az eljárás sajátságosága nem kívánt meg többé kivételes méltányossági intézkedéseket, mindig oszthatónak vétetett.

Később midőn az eljárás a bírő előtt (in iudicio) a magistratus előtt is magában foglalta és a határvonal az in iure és in iudicio való eljárás között mindinkább elmosódott, a korlátolt beismerés elbírálása majd az oszthatatlanság, majd az oszthatóság szempontjából történt, a mint a senforgó jogeset kívánta.

Messze vezetne a két elvnek gyakorlati alkalmazását a középkorban az egyes particularis törvénykezési szabályokban kideríteni. A törvényes bizonyítási elmélet virágzása azonban, mikor minden egyes esetet, ha szép szerével nem ment, logikai hajszálhasogatás által iparkodtak valamely merev szabály igája alá hajtani, csak igen nehezen küzdöttek meg a korlátolt beismerés mikénti méltatásával. Vélelmet vélelmekre halmoztak, összekeverték ezen kérdést a bizonyítási teher eloszlása iránti kérdéssel s végelomzásban még sem tudtak egyebet kihozni, mint azt — amár elég kivételekkel, — hogy a korlátolt beismerés osztható.

A feloszthatóság elvét az egyházjog is vallja;³⁾ úgy a német közönséges perben is alkalmaztatik.⁴⁾ Az angol szabályok az „evidence“-ről a korlátolt beismerést világosan oszthatónak mondják.⁵⁾

A porosz általános törv. rendtartás a római kettős eljárás mintájára a litis contestatio előtt teendő beismerést oszthatatlannak,⁶⁾ a litis contestatio után teendőt oszthatónak⁷⁾ mondja ki.

Ezekkel ellentétben a francia jog szerint a beismerés oszthatatlan és a beismerő kárára szét nem szakítható.⁸⁾ Azonban

¹⁾ D. 11. 1.

²⁾ L. 74. D. 5. 1.

³⁾ C. 10. X. de transaction.

⁴⁾ Linde, Lehrbuch 1850. §. 252. — Bayer, Vorträge 1856. §. 228. — Gönner, Handbuch II. 43. §. 17.

⁵⁾ Rüttimann, der englische Civilprocess 1851. §. 252.

⁶⁾ Allg. Ger. Ord. für Preussen VIII. §. 14. 17.

⁷⁾ A. G. O. für Preussen X. 1. §. 27. c.

⁸⁾ Code civil §. 1356.

¹⁾ L. 1. D. 42. 2.

²⁾ L. 6. §. 2. D. 42. 2.

ezen helytelenség a gyakorlati életben korántsem idéz elő igazságtalanságokat, mert a bíró szabad meggyőződése szerint m. r. legeli a szolgáltatott bizonyítékokat,¹⁾ s így a beismerés terjedelmének meghatározása, akár tiszta, akár korlátozott legyen, igazságérzetére van bízva.

Hazánk régebbi perjogi gyakorlatában is a korlátozott beismerés oszthatósága divott. Kitionich midőn Dir. meth. proc. jud. VI. 18. §. 1-ben a korlátozott beismerés fogalmát meghatározta, ezeket mondja: „Atque ideo nisi sufficiens ratio per ipsum²⁾ data fuerit, ad propriam jam confessionem condemnari poterit,“ miből kitűnik, hogy a beismerő ellenfelének szabadságában áll, a beismerés kedvező tételeit a kedvezőtlenek mellőzésével is maga javára érvényesíteni.

Az osztrák polg. törvénykönyv behozatalával a „Civil-processordnung für Ungarn“ stb. 112. §. által a hazai addigi gyakorlattal ellenkezőleg a korlátozott beismerés oszthatatlannak nyilvánított, oly megszorítással, hogy ha a beismeréshez új tény csatolatnák, az ellenfél nem köteles ezt bizonyítás nélkül igaznak tartani. Ezen toldalékkal, tekintve, hogy legtöbbszörre a korlátozott beismerésnek korlátozása éppen ily új tény által eszközöltetik, az előbbi oszthatatlanság iránti intézkedés igen gyakran illusoriussá tétetett.

Az 1868. LIV. t. cz. 163. §-a ellenben ezen toldalékot elhagyván, az oszthatatlanság elvét egész merevségében állítja oda, úgy hogy az anyagi igazságot kereső lelkiismeretes bíró kénytelen, hogy nyilvánvaló igazságtalanságot el ne kövessen a törvény ezen világos rendelkezésétől eltérni. Ha alperes a felperesi kölcsön visszafizetésére irányzott kereset ellenében beismeri ugyan, hogy a kölcsönt felperestől felvette, de evvel egybekapcsolja azon állítását, hogy azt már kifizette, perrendtartásunk idézett szakasza értelmében, ha a kifizetést be sem igazolná, beismerése alapján elmarasztalható nem volna, hanem felperest, ha a kölcsön fenállását másképp nem igazolná jogos keresetével, el kellene utasítani. Ezen és hasonló esetek mindennap fordulnak elő törvényszékeink előtt, s mindegyikben a 163. §. mellőzésével alperes beismerése alapján marasztaltatik. Igaz, hogy az igazságtalanság, mely az idézett szakasz alkalmazása által elkövetetnénk nem mindig annyira szembeszökő, azonban oly elvet, melynek alkalmazása csak egyszer is igazságtalanságot hozhatna létre, a jogrendszerben helyeselni nem lehet.

Azonban ezen szakasz a gyakorlatban egészen mellőzhető és hivatkozása soha sem szükséges, mert a perrendtartás 64. 158. és 159. §§-ainak pontos követése által feleslegessé tétetik.

Ugyanis a 64. §. szerint felperes a keresetének alapjául szolgáló tényeket teljesen tartozik előadni, a 159. §. szerint pedig alperes köteleztetik ezen előadott tények mindegyikére határozottan felelni vajjon elismeri-e valónak vagy sem. Ha elismeri annak a 158. §. rendelkezéséhez képest valónak veendő a bíró által, ha nem ismeri el és határozottan tagadja, a szabályszerű bizonyítási eljárás teendő folyamatba. Ha kibuvót keres és határozottan nem nyilatkozik, a 159. §. szerint a tény beismertnek veendő. Az alperesi felelet tehát minden egyes tényre nézve határozott eredményt, vagy elismerést vagy tagadást fog létrehozni. Egyes tényt korlátozottan elismerni nem lehet. Ha felperes keresetében állítja, hogy alperesnek valamit adott át, alperes észszerűen a tény egysége és oszthatatlanságánál fogva az átvett mint egyszerű tényt nem ismerheti el és tagadhatja egyszerre, mert csak két eset lehetséges, vagy átvett valamit vagy nem vett át semmit; az első esetben beismerés, a másodikban tagadás forog fenn, ha pedig határozottan nem felel, a 159. §. rendelete alkalmazandó. Így a per összes tényanyagát egyes egyszerű tényekre szét lehet bontani, az ellenfélnek ezekre adott feleletei vagy a 158. vagy a 159. §. szerint bírálandók el.

Ha a per így taglaltatik, és kell is hogy így taglaltassék, — mert különben ha csak kissé bonyolódott, anyaga nem mint tények rendszeres foglalata, hanem mint chaosi rendetlenségben levő tömeg fog feltűnni, — a perrendtartás 163. §-a soha sem nyerhet gyakorlati érvényt, mert korlátozott beismerés soha sem fog előfordulni.

Néhány példa az előadott elméletet minden irányban felvilágosítani fogja.

Felperes keresetében előadja, hogy alperes tőle egy háts lovát 200 ftért vett, s a vételár fejében neki még 100 ft-tal tartozik. Alperes elismeri ugyan, hogy a kérdéses lovat felperestől vette, de ennek ára nem 200, hanem 100 ft volt, s így ő felperesnek nem tartozik. Felperesnek, ha győzni akar, csak azt kell

bizonyítani, hogy a vételár 200 ftot tett, a lóvásárlás és lóátadás ténye ellenben, mint beismert bizonyítást nem igényel.

Felperes kéri alperest bérleti szerződés alapján 6 hónapra járó díj fejében 50 ft-ban marasztalni. Alperes elismeri ugyan, hogy a kérdéses helyiséget bérelte, de csak azon feltétel alatt, ha bő termés lesz, a mi nem volt. Ha alperes egyszerűen tagadná vette volna felperes állításait, felperesnek be kellett volna igazolnia a bérlet megtörténtét egyáltalában, nem pedig azt is, hogy az semmiféle megszorító feltétel alatt nem kötöttet. Alperes elfogadván annyit a felperesi előadásból, mennyi a kereset megalapítására szükséges okvetlenül marasztalandó ha nem bizonyítja maga részéről, hogy az általa állított feltétel alatt kötöttet a szerződés.

Felperes keresetében előadja, hogy alperes C.-től, kinek általános örököse felperes, még életében letétben 100 ftot vett át; kéri tehát, hogy alperes ezen összeg megfizetésében marasztaltassék. Alperes a felperesség ellen kifogást nem tesz, és elismeri, hogy C.-től 100 ftot mint letéteményt átvett; miután azonban C. később neki azon utasítást adta, hogy ezen 100 ftot D.-nek szolgáltatassa ki, ezt megtette, s így felperesnek nem tartozik. A beismerés a letétemény igazolására elegendő; miután a letétemény jogügylete a letéteményest a letét visszaadására kötelezi, alperes a felperesi kérelemhez képest marasztalandó, ha csak be nem bizonyítja, hogy C.-től az állítólagos utasítást valósággal kapta.

NÉMETH PÉTER,
kir. táblai joggyakornok.

K ü l ö n f é l é k.

(Az igazságügyi enquete-ből.)

Brode Lipót Vavrik nézetéhez csatlakozik; a járásbíró-ságokat szükséges rosznak tartja, a mennyiben sok ügy van, a melyeknél nem helyes, hanem a gyors és olcsó elintézés a fő; ezekre való az egyesbíró-ság. De különben főn kell tartanunk a társasbíró-ságokat. Hogy számukat le lehet-e szállítani, azt csak a statisztikai adatok alapján lehet meghatározni. — Telekkönyvi hatóságot több járásbíró-ságnak semmi esetre nem adna. A kir. tábla fölosztása már most nagyon kíváncs az igazságszolgáltatás szempontjából. Csak kérdés, hogy ne okozna-e nagy zavart? Ő azt hiszi, hogy föl lehet osztani öt részre, de csak fokozat. A semmitőszék az alaki jogba igen jótékony egységet hozott be; és a semmiségi panaszok megsokasodása ellen a perrendtartás módosításánál lehet orvosságot találni. A semmitőszék megszüntetése az egész perrendtartást fölforgatná. A legfőbb ítélőszék ítéletei ellen azonban nem adna semmiségi panaszt.

Eötvös Károly a törvényszékek számának leszállítását statisztikai kérdésnek tartja, a melyre nézve most még nem nyilatkozhatunk, miután csak egy évi adataink vannak. Ő más szempontból kíván a kérdéshez szólni. Az igazságügyi politika föladatának nemcsak a pörök elintézésének gyorsítását, hanem azoknak megelőzését tekintti. Eddigi igazságügyi törvényhozásunk ez irányban még nagyon keveset tett. Birtok- és jogviszonyaink szabályozatlanok, a területi beosztás helytelen, az igazságügyi és közigazgatási intézmények nincsenek összhangban: ez képezi bajaink legfőbb okát. A törvényszékek számának végleges megállapítását a közigazgatási területek rendezésével véli megoldandónak.

A telekkönyveknek a járásbíró-ságokhoz való áttételét igen fontosnak tartja a perek megelőzésére. — És nem is hiszi, hogy járásbíró-ságaink a telekkönyvek vezetésére képtelenek volnának. A kir. tábla fölosztására és a semmitőszék megszüntetésére nézve nem kíván nyilatkozni.

Szabó Miklós a törvényszékek számának meghatározását szintén gyakorlati kérdésnek tartja, a mely az eddigi adatok alapján meg nem oldható. Veszélyesnek tartaná azonban a kérdést a közigazgatási szervezettel összekapcsolni. Egyébiránt elvileg ellene van a kis törvényszékeknek. A telekkönyveket nem tartja a járásbíró-ságokra bizhatóknak; a telekkönyvi rendtartás szerint a telekkönyvi hatóság a legfontosabb jogi kérdések fölött dönt, a melyekre nézve néha a felsőbb bíró-ságok keblében is eltérő nézetek vannak. E reformot elő lehetne készíteni a telekkönyvi eljárás revíziója által. A kir. táblának fölosztását határozottan ellenzi éppen azon okból, a melyekből a perrendtartás alkotásánál a képviselőház jogügyi bizottsága annak ellene nyilatkozott. — A fölosztás egy fél esztendőre újra teljesen megzavarná igazságszolgáltatásunkat, s e mellett nevezetesen költségemelkedést vonna maga után. A semmitő eljárást ő is igen nagy bajnak tartja ugyan, azonban miután ő a

¹⁾ Rauter, Cours de procedure civile 1834. I. 135.

²⁾ A beismerő.

szóbeliség behozatalára való tekintettel a perrendtartásnak csak sürű revisióját kívánta, ez pedig fölforgatná a perrendtartást, ellene van a semmitőszék megszüntetésének.

Szilágyi Dezső kijelenti, hogy elvileg ellene van minden oly lépésnek, a melyet a szóbeliség behozatala alkalmával vissza kellene tennünk. A törvényszékek számának megállapítását ő is gyakorlati kérdésnek tekinti, a melyre nézve csak a még meg nem levő statisztikai adatok alapján nyilatkozhatnánk. Tekintettel koll azonban lenni arra, hogy a szóbeliség minden esetre sok törvényszéket fog kívánni. Ettől független a járásbíróságok kérdése, a melyeknek számát — tekintettel azok folyton szaporodó teendőire — valószínűleg szaporítanunk kell. — A telekkönyvekre nézve elvileg azoknak a járásbíróságokhoz vételét pártolja; tekintettel azonban az itt fölhozott gyakorlati ellenvetésekre, most még sem ajánlhatja. — A kir. táblának föl-osztása mellett van; a másodfoku bíróság fogalmával ellenkezőnek tartja annak illeten centralizációját. Helyesli azt is, hogy az e. f. bíróságok fölötti fölügyelet a kir. táblákra bizassék. — A semmitőszéknek eltörlése mellett van, mert a perrendtartás jogorvoslati rendszerét enélkül megjavíthatónak nem tartja; és azt hiszi, hogy a semmitőszék eltörlése által sokkal inkább előkészítjük a szóbeliséget, mint fentartása által.

Fábry legfőbb ítélőszéki elnök azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy az igazságszolgáltatás érdekében éppen nincs a gyakori szervezés. A törvényszékek szabályozását, és a járásbíróságoknak szaporítását, a mennyiben az elkerülhetlen szükség által indokoltatik, kívánatosnak tartja, a járásbíróságokat azonban tkkönyvi hatósággal felruházni nagy óvatosság és körültekintés mellett véli csak kivihetőnek. A kir. táblát és semmitőszéket jelenlegi alakjukban fentartani kívánja, nehogy oly ideiglenes szervezés jöjjön ismét létre, melyet a végleges perrendtartás behozatalakor ismét meg kellene változtatni. Végre a bírói állásnak biztoságára nézve kíván az igazságügyminiszter részéről czélszerű intézkedést.

Perczel Béla a törvényszékek számának leszállítását és a járásbíróságok szaporítását kívánja, s általában az egész bírósági szervezet sulypontját az egyes bírósági rendszerre oahjtaná fektetni. A járásbíróságokat telekkönyvi hatósággal kívánja felruházni, ennek minél nagyobb mérvben leendő kivitele tekintetéből azonban szükségesnek tartaná, ha a miniszter a külföldi telekkönyvvezés ügyének tanulmányozása czéljából egyeseket külföldre küldéré, s egyidejűleg tanfolyamokat nyitnatna az ország különböző részeiben a telekkönyvi ügykezelés tanulmányozására. A kir. táblát jelenlegi szervezetében az új perrendtartás behozataláig meghagyatni oahjtaná, úgy szintén a semmitőszéket is, ez utóbbit különösen azon szempontból, mert nem kívánna oly intézményt jelenleg elejteni, melyet a szóbeliségre és közvetlenségre alapított perrendtartás behozatalakor ismét életbe kellene léptetni.

Toszt Gyula röviden a törvényszékek számának leszállítása, illetőleg a törvényszékek területének szabályozása, a járásbíróságok szaporítása, s azoknak telekkönyvi hatósággal leendő felruházása mellett nyilatkozik. A királyi táblára és a semmitőszékre nézve Fábry nézetéhez csatlakozik.

Majláth György mindenképp kijelenti, hogy a társas bíróságok rendszerét az igazságszolgáltatás tekintélye és jósága érdekében az egyes bírósági rendszer fölé helyezi; a feltett kérdés szempontjából azonban oda nyilatkozik, hogy a létező törvényszékek szabályoztatván, több kisebb törvényszékből nagyobbak szerveztessenek, a járásbíróságok egyidejű szaporításával. Telekkönyvi hatósággal nem tartaná czélszerűnek a járásbírószágot felruházni, a mi pedig a kir. táblát illeti, azt ez időszerint feloszlítani nem tartja kívánatosnak. Áttérve azon kérdésre, vajjon a semmitőszék jelenlegi alakjában fentartandó-e, vagy sem, hazai igazságszolgáltatásunk ügyének történetére utal.

Kiemeli a 48 előtti jogügyi törvényhozás előnyét ama tekintetben, hogy bámulatos egyöntetűséget hozott létre az anyagi jog terén. A 48-iki törvényhozás eltörlötte az ősiséget, s ezzel Magyarország igazságszolgáltatása tekintetében a leg-sajnosabb állapotot idézte elő. Kimondott egy elvet, a nélkül, hogy annak kiviteléről gondoskodott volna; eltörlött egy létező intézményt, mielőtt gondoskodott volna arról, hogy annak helyébe valami állíttassék. — Az absolutismus busásan felhasználta e helyzetet; az ősiségre levén alapítva magánjogunk egész rendszere, miután ezt a törvényhozás eltörlötte, az absolutismus tabula rasat talált: vissza természetesen nem állította azt, a mit a magyar törvényhozás eltörlött, hanem behozta az osztrák polgári törvénykönyvet.

Az egész ország közérzlete fellázadt e rendszabály ellen, s az ellenszenv még akkor sem szűnt meg, midőn az illetékes körök felismerték e törvénykönyv egyes előnyeit. Ily viszonyok között következett be az 1868-ik év, midőn a természet-szerűleg kifejlődött ellenséges közvélemény az országnak saját érdekei kellő felfogását tette lehetetlenné, s megtörlött a második ballépés, vagyis a helyett, hogy ideiglenesen fentartatván a meglevő alap, a kifejlődött jog állapotok saját specialis viszonyainkhoz alkalmaztattak, fejlesztettek, illetőleg átídomíttattak volna, mely esetben jelenleg már kétségkívül magyar codexsel bírnánk: halomra döntetett az igazságszolgáltatás egész rendszere.

Jelenleg a receptio és codificatio jelszavai uralják a tért, melyek egy éreemes tanárt annyira kihoztak sodrából, noha szülő meggyőződése szerint a codificatio sem nélkülözheti a receptiót, s más részről kézzelhető oly receptió, mely önálló codexnek is beillik, — akkor a „restitutio in integrum“ és a létező állapotok fentartása volt az irányadó elvek.

A legtöbbben kivihetőnek tartották a restitutio in integrumot, s e jelszó végre győzelemre jutott. De az alkotott mű csonka, bevégtetlen egész volt, melynek hiányai és hézagai a bíró működésére, s a jogszolgáltatás menetére oly szibbasztólág nehezdedtek, hogy midőn 1865-ben az alkotmányos aera újból megnyílt, alig üdvözlöttetett nagyobb lelkesedéssel és megelégedéssel esemény, mint a képviselőház jogügyi bizottságának azon jelentése, mely jogügyi és törvénykezési állapotainkra nézve egy egészen új programot állított fel, melyben nagy részben feledve voltak saját speciális jogügyi viszonyaink, s melyen inkább francia és belga minták befolyása volt észlelhető, melyekhez az akkori előadót hihetőleg fiatalkori emlékei vonzották. Az ennek folytán létrejött műben a törvény előtti egyenlőség elve bámulatos következetességgel lön keresztül-vívve s tagadni nem lehet, hogy annak egyöntetű keresztülvitel rendezetebb jogügyi állapotokkal áldotta meg az országot.

Az elvek kivitelének terén azonban csakhamar előállottak a nehézségek. Már az igazságügyminiszterium kebelében megoszlottak a vélemények a felett, vajjon a kidolgozandó perrendtartás a szóbeliség és a közvetlenség elvére fektetessék-e vagy sem? Compromissum jött létre, s a mű, mely a képviselőház elé terjesztetett, a compromissum minden bajait és gyengeit hordá magán; s midőn végre a munkát a törvényhozás retortáin keresztül, és szentesítés alá bocsátatott, árnyéka sem volt az eredeti tervezetnek. A szentesített törvény a lehető legellontétebb nézeteknek compromissuma volt, s az eredeti tervezetből alig maradt fenn más, mint a sommás eljárás szelleme, mely a szóbeli közvetlen eljárás bevezetője és előkészítőjeként van hivatva szerepelni, a nyilvánosság és a semmitőszék.

A perrendtartásban megalkotott semmitőszék működésének a legtöbbben aggálylyal néztek elébe. Ha életrevalóságának criteriumát szölv a felek részéről történt igénybevételeben akarná keresni, akkor a semmitőszék túlhaladta a legvérmesebb várakozásokat is. Szölv és Mellezer István az akkor megelőzőleg egybehívott enquete-n már azon aggodásnak adott kifejezést, hogy az új intézmény a perben álló felek részéről mód nélkül igénybe fog vétetni, de a válasz erre az volt, hogy ez csak a legrikkább esetekben fog történni. Pedig a semmitőszék felállításának első évében 6000, a következők évben 14,000, tavaly 17,000 ügydarab érkezett, s az idén, az eddigiek után itélve, az ügyek száma felül fogja haladni a 20,000-et.

Hogy megfelelt-e a semmitőszék tulajdonképpen feladatának, arról szölv természetszerűleg nem mondhat ítéletet, s csak hivatkozik az enquete körében felmerült nézetekre, melyek ezen intézménnyről elismertőleg nyilatkoztak. Hogy a várakozásnak minden tekintetben meg nem feleltetett, azt legjobban érzi szölv, s azok, kik a baj kutforrását és okát ismerik. A létező bajok orvoslása tekintetében két utat ajánl: vagy megtenni a létező perrendtartás keretében mindazt, a mi különösen a jelenlegi felelbbviteli rendszer tekintetében orvoslandó, vagy elkülönözni a jogorvoslatokat teljesen alakai és anyagi tekintetben; mindenesetre kívánatosnak tartaná azonban, hogy az, az a mi e tekintetben történik, definitívum legyen, mert semmi sem hat oly károsan a nép jogérzetére, mint a gyakori igazságügyi szervezések.

Végül a bírói állásra vonatkozólag tesz futólág néhány megjegyzést. Magyarországon a bíró el van szigetelve a socialis életől, majd kolostori életet él. Állása sok tekintetnél fogva nem tartozik a keresett s főleg Magyarországon az általánosan tisztelt és elismert hivatalok közt. E tekintetben hivatkozik Angliára, hol a szólásszabadság még a parlamentben sem ismer

kiméletet, a legfelsőbb körök iránt sem, de tartózkodóvá és tiszteletteljessé válik minden alkalommal, ha bíróról van szó. Nálunk, Magyarországon, megtörténhetik, a magyar parlamentben az is, hogy az igazságügyminiszternek kell sikra szállani azon neves insinuatió ellen, hogy azért hívott meg a kormány az enquete-be bírókat is, hogy azok saját inye szerint nyilatkozzanak. Ily eljárás nézete szerint, korántsem képes erősíteni a népből a jogérzelmeket, s azon tiszteletet a bíró iránt, melyet különben is oly sajnósan nélkülözünk. (Élénk éljenzés.)

Ezzel befejeztetvén a tárgy felett a tanácskozás, tárgyalás alá vétetett az utolsó kérdés, vajjon a bagatell polgári ügyek közigazgatási tisztviselők által intéztessenek-e el?

Baintner igenlőleg nyilatkozik e kérdésre. Majláth György csupán a rendőri kihágásokat kívánná a közigazgatási tisztviselőkre bízni.

Környei Ede a bagatell polgári ügyeknek a köztörvényhatósági tisztviselőkre leendő bizása ellen nyilatkozik. Hosszasan fejtegetvén a jogászgyűlésnek e kérdésben hozott határozatát, azon meggyőződését fejezi ki, hogy az angol békebírói intézményt nálunk meghonosítani lehetetlen. Azóta, hogy meghozatott az 1869-ki IV. tez., mely szerint a közigazgatás teljesen elkülönített a törvénykezéstől, nem lát oly változást a viszonyokban, melyek az idézett törvényezikben kimondott elvnek megváltoztatását tették volna szükségessé.

Ily körülmények közt legcélszerűbbnek tartaná, ha a kisebbszerű polgári ügyek a járásbírók bízhatnának, a felebbezési jog kizárásával s a perrendtartásban megszabott formalitások mellőzésével. A bizonyítékokat szabadon kívánná a bíró által (a közös iratok kivételével) méltányolhatni s célszerűnek tartaná, ha a feltételes fizetési eljárás honosíthatnák meg.

Vavrik egyenesen azon körülménynek tulajdonítja a magyar nép jogérzetének kevésbé kifejlődött, sőt megrendült voltát, hogy ezelőtt közigazgatási tisztviselők intézték el nagy részben peres ügyeit. E szempontból indulva ki, határozottan rosálja azt, hogy a kisebbszerű polgári ügyek közigazgatási tisztviselőkre bízassanak. A közigazg. tisztviselők teendői magukban véve is oly alapos készütséget feltételeznek, hogy emberfeletti dolgot követelne a törvényhozás, ha jogi ismeretek szerzésére akarná őket kényszeríteni. E mellett saját viszonyainkra utalva, figyelmeztet arra, hogy a közigazgatási tisztviselők rendszerint választás alá vetvők, a mi szintén indok arra, főleg jogszolgáltatásunk jelenlegi állapota mellett, midőn a pervitel körülbelül lotteria játék, hogy a feltett kérdésre nemmel feleljen. Legcélszerűbbnek tartaná, ha a járásbírók bízhatnának a kisebbszerű polgári ügyek elintézésére, némi a per befejezésének gyorsaságát biztosító intézkedések tétele mellett.

Brode Lipót még azon esetben sem bizná a kisebbszerű polgári ügyek elintézését közigazgatási tisztviselőkre, ha a békebírói intézmény behozatnák, mert jogi képzettség nélkül lehetetlennek tartja az alapos igazságszolgáltatást a legkisebbszerű ügyekben. A feltett kérdés tekintetében célszerűnek tartaná, ha a kisebbszerű polgári ügyek elintézése tekintetében bizonyos határvonal állapíthatnák meg, kimondatván, hogy pl. 30 fton aluli perekben a járásbírói eljárás az eddigi alakszerűsége és a felebbezés kizárásával járhatson el. Ennek és pedig egyelőre csak ideiglenes keresztülvitele céljából külön törvenyt kívánná alkottatni.

Toszt Gyula közigazgatási tisztviselőkre kívánná a kisebbszerű polgári ügyek elintézését bízni. A tárgyalás rovattolt jegyzőkönyvbe röviden beigtattatnék; a felebbezést pedig csupán a törvényszékekhez engedné meg.

Fábry azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy oly szolgabírák, kik saját teendőikkel is el vannak látva, a legjobb akarattal sem volnának képesek az igazságszolgáltatásuk reájuk bízni szándékolt részét teljesíteni; ha pedig vannak oly közigazgatási tisztviselők, kik éppen nem lévén elfoglalva, idejüket a kisebbszerű ügyek elintézésére fordíthatnák, akkor azt hiszi, legcélszerűbb volna ezen tisztviselői állomásokat megszüntetni, s a megtakarított pénzt a bíróságokra fordítani. Nagy akadályt lát e mellett abban, hogy a bírói fegyelmi hatóság, mely ily ügyekben sem mellőzhető, a közigazgatási tisztviselők felett nem volna az eddigi törvények szerint gyakorolható. Ha a békebíráskodás hatósági obligatorium volna, azon esetben miután a felek a tényleges viszonyok tanúsága szerint 2 ftos pert feleb-

beznek a legutolsó fórumig, daczára annak, hogy ez által 50 ftot koczkáztatnak, nem lesz oly drága bíróság Európában, mint lesz ezen új intézmény Magyarországon, ha pedig permissiv lenne, hatósága ez esetben alig vétetnék, főleg a kisebb ügyekben igénybe, s ha igen, akkor is előre láthatólag sikertelenül. Határozottan a közigazgatási bíráskodás ellen nyilatkozik.

Vajkai Karoly elismeri, hogy a feltett kérdés megfelel a képviselőház határozatának; de azon meggyőződését fejezi ki, hogy annak alakja csupán szebb színben kívánja feltüntetni a dolgot, hogy a bíráskodás egy része a közigazgatás hatáskörébe kívántatik áttétetni. Szóló határozottan e szándék ellen nyilatkozik, s azért a feltett kérdésre határozottan nemmel felel. E meggyőződésében megerősíti szótát még azon körülmény, hogy a közigazgatási tisztviselőnek, ki teendőit lelkiismeretesen teljesíti, alig lehet ideje arra, hogy a bírósági teendőikkel foglalkozzék.

A több szónok által hangsúlyozott teljes felebbezhatalenséget károsnak tartja, de ha ily kisebb polgári ügyek a járásbírók bízhatnának, az eljárás egyszerűsítése mellett a felebbezést nem ruházná fel a végrehajtást felfüggesztő joghatállyal. Csupán rendőri ügyeket kíván a közigazgatási tisztviselőkre bízni.

Ötös Károly arra figyelmeztet, hogy a kérdéseknek egész sora van, melyekben a közigazgatási tekintet rendkívül szoros összeköttetésben van a juridikai szemponttal. Az ily ügyeket, melyeknél a ténykérdés tisztába hozatalával a jogi kérdés kétségbevonhatlanul felismerhető és alkalmazható, két hatóság illetékességi körében külön-külön akarni elintézni, szóló szerint nem felel meg az ily ügyekben kívánatos egyszerűségnek, s főként nem felel meg azon célnak, melyet a képviselőház határozatával elérni akart. A békebírói intézmény meghonosítását szóló sem tartja célszerűnek, de azt hiszi, hogy a létező közigazgatási tisztviselők, pl. a szolgabírák körutjokban, midőn ily ügyekben a ténykérdést különben is elintézik, egyuttal a jogkérdést is célszerűen elintézhetheték. A közigazgatási tisztviselő bírói eljárása ellen felhozott panaszok tekintetében azon meggyőződését fejezi ki, hogy az ellen alig intéztetett több felebbezés, mint történik jelenleg a rendes bíróságok eljárása ellen.

Igaz, hogy a fegyelmi eljárás nem bízathatnék a törvényszékre, de utal e tekintetben ama különbségre, hogy míg a bíró ellen indítandó fegyelmi eljárásra az alakszerű s nehezen megszerezhető bizonyítékok egész sora kívántatik, addig a közigazgatási tisztviselő ellen, az autonom hatóság kebelében történt egyszerű felszólalásra, megindítható a vizsgálat.

Szóló ennél fogva határozottan a mellett nyilatkozik, hogy a kisebbszerű polgári ügyek elintézése a szolgabíróra bízassék.

Fabinyi Theofil röviden azon meggyőződését fejezi ki, hogy a kisebbszerű polgári ügyek elintézése az igazságszolgáltatás érdekénél fogva nem bízható közigazgatási tisztviselőkre.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY”-RE,

kapcsolatban a

BÖNTVÉNYTÁR-ral

és a törvénykezésre vonatkozó Szabályrendeletek
s Törvényjavaslatok gyűjteményével.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (jul.—okt. 1873) 3 frt.

Félévre (jul.—jan. 1873) 6 „

Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.) 12 fr

A „Jogtudományi Közlöny”

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt napoként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ert.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: Büntetőjogi reformjaink előkészítése. Dr. Székely József, kir. főügyési helyettes urtól. — A magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelme köréből. Dr. Werner Rudolf, kassai kir. jogakadémiai tanár urtól. — Productiv erők. Szele Andor, jogtanár urtól. — Egy szó az örökösödési eljárásról. Magay Károly, kir. aljárásbíró urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok — Törvényjavaslat.

Büntetőjogi reformjaink előkészítése.

A büntetőjogi intézmények alapját a társadalmi élet gyakori igényei kell hogy képezzék. Egy állam polgárainak erkölcsiségét rendszerint hiven tükrözi vissza annak büntügyi igazságszolgáltatási rendszere. A külön államok társadalmi életjelenségei lényegesen különböznek e tekintetben egymástól. Minél nagyobb fokozatu valamely állam polgáraiban a jog és igazság-érzet, a törvénytisztelet, s a hazai intézmények iránti benső ösztöne ragaszkodás, s a munkaszeretet, annál kevesebb ott a bűnösök száma, s a bűnösök is annál könnyebben terelhetők a javulás útjára. Becsületes, rendszerető s mások jogait tiszteletben tartó, higgadt erkölcsös polgárok nevelése, részint a családi, részint a köznevelésnek, s részint magának az összes társadalmi életnek feladata. S a mi e tekintetben bár mely irányban elhanyagoltatott avagy hiányosan eszközöltetett, az csakis egy helyes alapon nyugvó büntügyi igazságszolgáltatási rendszerrel pótolható, avagy hozható helyre.

Ha a büntetőjog és büntügyi igazságszolgáltatás koronkénti fejlődését tekintjük, s a fejlődési korszakok fokozatos vivmányait feltüntető történelmet tanulmányozzuk, még pedig a legrégibb kortól a legújabb időszakig, el kell ismernünk, hogy ez irányban a human intentioknak s az emberi nemesebb felfogás és rendeltetésnek megfelelő eredmény elvitázhatatlan. Az újabb kor elítéli a régibb sötét időszakok embertelen eljárását, s megvetéssel fordul el azon számtalan ész és célelles visszafelé, s kegyetlen, idomtalan és lealacsonyító s az emberben az embert megsemmisítő cselekvényektől, melyek által egy állam polgárait a hatalmasabbak a szenvedély eszközeivé, a bosszuállás tényezőivé, s minden nemesebb célú és rendeltetést nélkülöző lényekké aljasították.

Ma már minden művelt avagy műveltségre törekvő államban mellőzve van a bosszuállás rendszere. A büntetés célja az általános jogbiztonság és közjóllét érdekében megfelelőleg idomul.

Az emberi élet feladatának magasztossága a legnevezetesebb társadalmi kérdést képezi, s az állampolgárok erkölcsi életének s fogalmainak támogatása s erősítésének feladata első sorban áll.

Ez irányban a törekvések fokozatai és eredményei következményeül kell tekinteni egy állam büntető törvényeit, büntügyi igazságszolgáltatási és büntetési rendszerét.

Az érvényre emelkedett elvek, melyek azoknak

alapját képezik, hű kinyomatai a társadalmi élet sebeinek, s kielégítést sóvárgó szükségének. S ha ezen elvek a fejlődés fokozatos természet szerű alakulás kívánalmait szerint keletkeztek s ismertettek és fogadtattak el mérvadókul, a társadalmi összjóllét emelkedése biztosítva van; ellenben a helyzet és igényei fel nem ismerésénél fogva hű képzelődés szülte eljárás, csak romlást vagy legalább is hátramaradást idéz elő.

Hazánkban e tekintetben kielégítő álláspontot jelezhetünk, mert ha nem is dicsekedhetünk valamely mintaállam kívánalmainak megfelelő intézményekkel, de az általános ohajnak a korszerű nemes intentioju reformok iránti nyilatkozata, s az az irányban kifejlődött erős elhatározás, s az elhatározás szülte készülétek minden esetre örvendetes és haladást jelző jelenségekként tűnnek föl. Szakitottunk a mult korhadt hagyomány szerű intézményeivel, a tespedés és hátramaradás igáját lerázva új, célszerű s társadalmi életünk szükségéhez mérten kívánunk haladni oly irányban, melylyel nagy-mérvű siker biztosítható.

Ismeretes dolog, hogy mi jelenleg a büntető törvények codificatójának küszöbén állunk, s a törvényhozó testületünk által tárgyalás alá veendő anyagi és alaki büntető törvényjavaslatok már készen vannak. A büntető eljárás javaslatának azon részét, mely előbb, mint egy ideiglenes kisegítő nyomtatásban is közzé tétetett ismerjük, de a mint tudjuk, azon azóta lényeges módosítások s bővítések történtek, ez utóbbi munkálat azonban valamint a büntető törvény anyagi részének javaslata közzé nem tétetett, és így mind ez ideig még a szakértők előtt is ismeretlen. Lehet, hogy később nyomtatás után azok is közzé fognak tétetni, s így könnyebben hozzáférhetők lesznek, de jó, kíváncsok és nagyon is célszerű lenne, hogy ezen közzététel minél előbb történjék, mert azoknak beható tanulmányozása, az azokban lehető lényeg vagy irályszerű hiányok kipótolhatása iránti megállapodás megszerzése tetemes időt igényel, s tekintettel azon körülményre, hogy azon javaslatoknak törvény erőre leendő emelése hosszas időre befoly társadalmi életünkre, s különösen az erkölcsiségre, nagyon is megfontoló s objectiv bírálat kell, hogy megelőzze azt.

A mig tehát egyfelől kíváncsoknak találjuk, hogy az említett javaslatok minél előbb s minél könnyebben hozzáférhetően közzé tétessenek, addig másfelől multhatatlanul szükségesnek tartjuk, hogy abból a nemes törekvés és erős elhatározás útján létrejött javaslatok a lehető legszigorúbban bíráltassanak meg, még pedig tekintettel hazánk lakosainak műveltségi fokozatára, természetére, gondolkodás módjára, a gyakorlati élet

követelményeire stb. Itt a tudománynak karöltve kell működni az élet tapasztalataival.

Tudjuk azt, hogy minden tekintetben alaposan kidolgozott s a legkisebb részletekig teljesen kielégítő törvényt készíteni rövid idő alatt teljes lehetetlen.

A tapasztalat bizonyítja, hogy rövid idő alatt s elietve létrehozott nagyobb művek rendszerint nagyon hiányosak. Mi tehát nem sürgetésképen szólunk s az elhamarkodás, valamint a kellő megfontolás mellőzésének veszélyes következményeinek megelőzése s lehető kikerülése szempontjából tartjuk szükségesnek a minél előbbi s minél nagyobb elterjesztésbeni közzétételt, a mi által egyfelől alkalom fog nyújtatni minden az iránt érdeklődőnek a részletes tanulmányozásra, a szükségeltető véleményezésre, ugy szintén az egymástól eltérő vélemények egybevetésére, s így egy realisabb irányu működhetésre; s másfelől a nem igazolható tétlenség avagy indifferetismus nem lesz képes menteni magát azzal, hogy nem nyújtott alkalom azoknak a maga idejébeni megkaphatására, s ilyenemü szemrehányások nem fogják kellemetlenné tenni az azért felelősök helyzetét. A józan közvéleménynek minél előbbi s minél részletesebb nyilatkozatai csak előmozdítják a munka megnyugtató s kielégítő sikerességét. A nálunk oly gyakran s oly különös előszeretettel említett szokott, — Angolországban akárhányszor még csekélyebb fontosságú kérdések megvitatása is egy kis könyvtárát hozzák létre az irodalmi termékeknek, — annál nagyobb figyelem és véleményezésben részesülnek a nevezetesebb reform-kérdések. Jó irányban nagyon hasznos a külföld példáját követni. Feleslegesnek tartjuk azonban e tekintetben más államoknak a rendszeres törvénykészítés körüli hason irányu eljárására utalni, mely szerint akárhány esetben a törvényjavaslatok jó előre s több idővel a tárgyalás ideje előtt állami költségen többszörösítve egy-egy szakférfiaknak, mint a szakférfiak külön egyesületeinek, és a sajtó képviselőinek ingyen megküldettek véleményezés végett. Egy jó törvény közös kincse egy állam lakóinak, s e közös kincs létrehozására teendő kiadások az államkincstárnak aránylag csekély megterhelhetést okoznak, s tekintve különösen a célt, nagyon is igazságos és méltányos, hogy az annak eszközölhetésére szükségeltető kiadások fedezéséhez az állam minden adózó polgára hozzájáruljon. Végül még csak azt kívánjuk megjegyezni, hogy a könnyen hozzá férhetővé tétel alatt azt értjük, hogy a javaslatok elégséges mennyiségben nyomtatattva a tekintélyesebb szakférfiaknak, minden bíróságnak, s jogász és ügyvédi egyletnek, s a lapok szerkesztősegeinek díj nélkül, a nagy közönség részére pedig az eddigi eljárástól eltérőleg csekély árért szolgáltatassék ki. — Az ilyen beruházásokra fordított kiadások bizonyára a jövőben a legdúsabb gyümölcsözés reményére jogosítanak fel.

Dr. SZÉKELY JÓZSEF,
kir. főügyész helyettes.

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

A közkereseti és a betéti társaságokról szóló czimek a tervezet azon részei, melyek az eredeti kereskedelmi törvénykönyvtől legkevesebb eltéréseket, legalább legkevesebb lényeges eltéréseket tüntetnek föl. Az eltérések legnagyobb része itt csak irányi, és csak olykor-olykor merül föl lényeges változás. A mint ez a következőkből ki lesz vehető:

A közkereseti társaság fogalmának meghatározásánál a tervezet némileg eltér a német kereskedelmi tör-

vénytől. A tervezet 95. cikke szerint ugyanis „a kereskedelmi társaság közkereseti társaságnak akkor tekintetik, ha két vagy több személy egy kereskedelmi üzletet közös cég alatt, korlátlan és egyetemleges kötelezettség mellett, folytat,“ holott a német kereskedelmi törvénykönyv hasonló tartalmu 85. cikke szerint „közkereseti társaság akkor létezik, ha két vagy több személy egy kereskedelmi üzletet közös cég alatt folytat, és melynél egy társtag részvéte sincs vagy onbetétre szorítva.“ Mindkét esetben ugyanazon elv mondatik ki, a tervezet azonban azon előnnyel bír, hogy határozottan mondja ki a felelősség mérvét, míg a német kereskedelmi törvénykönyv negatív kifejezése csak következtetni enged arra.

A közkereseti társaság alakulásánál figyelembe vendő teendőknél a tervezet több tekintetben előnyösebb határozatokat tartalmaz, mint a keresk. törvénykönyv, így megmondja a társaság felállítása az üzlet megkezdésekor jelentendő be a törvényszéknél, — holott a német ker. törvény az időre nézve nem nyújt támpontot; a bejelentésben megkivánja a társaság keletkezési idején kívül, még annak tartamát és megszűnési eseteit, és végül a be nem jelentés magánjogi következményeiről is intézkedik, midőn mondja: — míg a bejelentés meg nem történt, a társaság a jelen törvényben a köztársaságok részére megállapított jogok élvezetébe nem lép.“ Ha így a 96. cikk előnyösen eltér a kereskedelmi törvénykönyv megfelelő 86. cikkétől, másrészt egy határozatában az irány nem eléggé szabatos alkalmazása homályossá teszi azt. A bejelentés kellékei közt ugyanis a 4) pont következőleg hangzik: — ha abban történt megállapodás, hogy a társaságot egy vagy több tag képviselje, annak kijelölését, hogy kiket illet a képviseleti jog, és hogy e jog miként lesz gyakorlandó, — holott a német szöveg szerint azt akarja kifejezni az utóbbi mondatban, vajjon a képviselet csak közösen gyakorolható-e? tehát a tervezet sokkal többet követel, mint mennyit tulajdonkép akar; mert a képviseleti jog mikénti gyakorlása sokkal tágabb, és nem való a bejelentésbe.

A 103. cikk szerint a társasági tag által előlegezett pénzek után az előlegezés napjától számítva hat százaléki kamatot követelhet. A német kereskedelmi törvény csak általában mondja, hogy kamatot követelhet, tehát a kamat magasságát nem szabályozza, és pedig teljesen indokoltan; mert hogy a társaság pénzt a társaságnak hatos kamat mellett nyújt, holott más vállalatoknál többet kap, vagy hogy a társaság kénytelen legyen hatos kamat mellett venni előleget a társtól, midőn talán 5% mellett kap másunna, ez épen nem mozdítaná elő a társasági tevékenységet. A tervezetből ki lehetne ugyan okoskodni, hogy a hatos kamat csak azon esetre szól, ha másképp nem intézkedett a társaság, de ez esetben ezt ki sem kellett volna mondani, miután a törvényes kamat más törvényben ugy is szabályozva van. E változás tehát nem helyes.

A tervezet a társasági üzlet nyereség meghatározásánál más elveket határoz meg, mint melyek a német ker. törvénykönyvben elszabotnak. A német ker. törvénykönyv 106. cikke szerint ugyanis az üzleti év végével a társaságnak betételükért 4%-nyi kamatoztatás nyújtatik és iratik javukra, és csak ha a tőkének ezen kamatoztatása kiszámított, következik a nyereségnek meghatározása. A tervezet a tőke kamatoztatásáról mit sem tud, a 116. cikk szerint minden üzleti év végén a nyereség vagy veszteség a leltár és mérleg alapján megállapittatik. Részünkről a német kereskedelmi törvénykönyv nehezebb határozmányait már azért sem tart-

juk szükségesnek, mert ha ilyféle számolást kívánnak a társtagok, úgy a társas szerződés megkötésekor kiköthetik azt; a nyereség és veszteség fogalmához pedig külön a befektetett tőke kamatoztatása éppen nem szükséges, ki tudja azt magának a kereskedő ugyanis számítani, mennyi esik a tőke rendes kamatoztatására, és mennyi tekinthető ezen felül még külön nyereséynek.

A 123. cikk, mely a társaságnak valamely társtag által való képviseltetés iránt intézkedik, nem eléggé szabatos, e szerint ugyanis: „a társasági tagot illető képviseleti jog korlátozása harmadik személyek irányában joghatálytalannal nem bír”; így fogalmazva meg kell jegyezni, hogy 1) a társasági tagot, mint olyant nem is illeti a képviseleti jog, hanem csak akkor, ha a társasági szerződés folytán ezt megnyeri, 2) hogy maga a szóban levő cikk éppen ily felhatalmazott társtagról kíván szólni és nem társtagról általában, miután a társaság alakulásánál világosan megmondja, hogy a képviseltetés egy vagy több társtagra szorítható. E cikk helyes csak akkor lesz tehát, ha a német 116. cikknek első pontja szó szerint átfordíttatik. A német 116. cikk második pontja, mely a megszorítást különösen némely esetekben zárja ki, mint fölösleges és már az általános elv kimondásában befoglalt elmaradhat.

A 128. cikkben a tervezet átveszi a német 121-ik cikk azon határozmányát, mely szerint „a társaság tartama alatt ennek adóssai sem egészben sem részben nem számíthatják be a társaságnak azt, mit az egyes tagok ellen követelhetnek” — de elhagyja a német cikknek zárhatározmányát, mely megengedi ezen betudást a társaság feloszlása alkalmával. Miután azonban a tervezetben kimondott elv ezt ki nem zárja, sőt szövegezése az ily beszámítás megengedésére következtetni enged: lényeges különbség a tervezet és az eredeti szöveg közt nincs.

A tervezet 130. cikkében a német törvény 123. cikkéhez hasonlóan felsorolja a közkereseti társaság feloszlási eseteit s ezek közt mint új esetet fölemlíti „ha azon föltétel, melyhez a társaság feloszlása kötve volt, bekövetkezett” — ez egyébiránt úgy is természetes, és fölvétele vagy elhagyása hiányt nem képez.

A közkereseti társaság felszámolásánál a tervezet mellözi a német kereskedelmi törvény 140. cikkét, mely szerint „a felszámolóknak, még azon esetben is, ha a bíróság részéről rendeltettek ki, az üzletvezetésnél a társak által egyhangulag hozott határozatokat követniök kell.” Miután ez elhagyás az indokolásban föl sem említtetik, és az intézkedés mégis fontos, elmaradása valószínűleg csak tévedésből vagy elnézésből történhetett. Ugyanez mondható a német 144. cikk második kikezdéséről, mely szerint a törvényszék, mely a társaságra nézve annak feloszlásakor illetékes volt, a felszámolás teljes befejeztéig a feloszló társaságra nézve is illetékes.

A közkereseti társaság elévülési viszonyait illetőleg két eltérést látunk a tervezetben; az egyik toldás, a másik elhagyás. A toldás a 154. cikkben fordul elő, hol kimondatik, hogy oly jogcselekvénynek, mely által az elévülés félbe szakíttatik, egyedül a kereset megindítása tekintetik; erről a német törvény hallgat; a toldás ellen kifogás már azért sem tehető, miután az elévülési viszonyok által szabatosabbakká válnak. Az elhagyás a 155-ik cikkben mutatkozik, hol a német kereset törvénykönyvnek megfelelő 149. cikke a kiskoru gyámság alatti és jogi személyeknek a gyám és gondnok ellen keresetet enged, ha a közkereseti társaság jogviszonyainak elévülésére meghatározott rendelkezés folytán kárt szenvedtek; a tervezet ezen intézkedést teljes joggal elhagyhatta, miután ez oly általános jogelv, melynek külön kimondása ni által sincs indokolva.

A betéti társaságok jogviszonyaira nézve, egyéb mellékes és nem fontos eltéréseken kívül, két pontban tér el a tervezet. Egyrészt a betéti társaság fogalom határozatát épügy, mint a közkeresetiét pozitív határozmányokkal magyarázza és mondja (156. cz.) a kereskedelmi társaság betéti társaságnak akkor tekintetik, ha egy közös cég alatt folytatott kereskedelmi üzletnél a társak közül egy vagy több (kültag) csak vagyon betételével felelős, míg ellenben egy vagy több (bel) tagot korlátlan és egyetemleges felelősség terhel. — A német kereset törvény itt is pozitív és negatív kellékeket sorol föl, és a kültagokra ugyanazt mondja, mit a tervezet, de a beltagokra, hogy azoknak felelőssége ily módon nincs korlátolva. (150. cz.) A tervezet e tekintetben sokkal szabatosabb utat választott. — A második lényegesebb eltérés a tervezet azon határozatában található, mely szerint „míg a törvény által megkívánt bejelentés meg nem történt, a társaság a jelen törvényben a betéti társaságok részére megállapított jogok élvezetébe nem lép,” mely intézkedés által a bejelentés magánjogi viszonyai szabályoztatnak. A többi viszonyok nagyobbára átvétettek szóról szóra a német kereset törvényből és így külön megjegyzésre alkalmat nem szolgáltatnak.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelmé köréből.

(Folyt.)

A „törvényekről” címzett műben, ¹⁾ miután az előbbi műben tervezett igazságállam gyakorlati kivihetlenségéről maga meggyőződött volna, egy oly államnak képét igyekszik adni, melyben az általa államcélul kitűzött erkölcsi tökély ha nem is teljesen, de legalább megközelítőleg elérhetővé válik. ²⁾ Plato idealizálása ennek folytán itt ugyan alább száll, de még sem annyira, hogy benne a platoi bölcselkedés szellemét észre ne lehetne venni. ³⁾

Gyakorlati céljának a szigorú igazság követelménye nem felelve meg, az államélet szervezése alapelveül a mérséklet alaki erényét állítja föl, mely az ő felfogása szerint ugyan a munkásosztálynak különös (anyagi), de nem kizárólagos erénye, miután az alakilag valamennyi osztálynak közös erénye, s mely gyakorlatilag egyedül teszi lehetővé egyrészt az egyesek szabadsága s érdekei, s másrészt az államegész egységes rendje közti közvetítés s összhangzatos kiegyenlítés által az államcél megközelítőleges elérését. ⁴⁾

¹⁾ Ezt Plato 12 könyvben előhaladott korában írta. Vanak, kik erre nézve szerzőségét kétségbe vonják, különböző föltevésekből indulva ki. L. o. kérdésre nézve Hildenbrand i. m. 176. l. 1) j. és Mohl i. m. I. 173. l. és 2) j. — Azt azonban senki sem vonja kétségbe, hogy ez is platoi eszmét tartalmaz, és ez elég ok arra, hogy fölemlíttessék annyival is inkább, mert főleg a későbbi utópistákra — ez szintén nem csekély mértékben befolyt. L. ez iránt Scolari: Istituzioni di scienza politica. 7. s. k. l. és Mohl i. m. I. 176. l. — Irodalmát l. Hildenbrandnál i. m. 175. l. 1) j. és Ueberwegnél i. m.

²⁾ E mű saját szerü indokáról értekezik Hildenbrand i. m. 177. s. k. l.

³⁾ Sokan törekedtek e művet, illetőleg az abban kifejtett nézeteket az előbbi mű szellemével s Plato összes gondolkodásával összeegyeztetni. A „Politeia” és „Nomoi” egymásközti viszonyáról l. Hildenbrand i. m. 39. és 40. §. és Mohl i. m. I. 222. s. k. l.

⁴⁾ L. ez erénynek platoi fölfogás szorinti jellemzését, s alkotmányelvi jelentőségét Hildenbrand i. m. 128. s. k. l. és 179. s. k. l., Walter i. m. 509. §., Pauler i. m. 72. §.

Ez elvet igyekeznek a másodrangu államának szervezésénél keresztülvinni és pedig nemcsak fővonásokban, hanem lehetőleg részletekbe bocsátkozva.¹⁾ Innen a mérsékelt alkotmány alapelvénél fogva szükségesnek tartja a törvények alkotását és pedig indokolt bevezetéssel és szentesítéssel;²⁾ a vegyes államalkotmány behozatalát, melyben a politikai élet alapérdekei a szabadság és egyetértés (rend) természetesen kielégítésüket nyerik;³⁾ a társadalmi élet szervezetét illetőleg megengedi ugyan a mérsékelttség szempontjából a vagyonszerzést, a családi élet alapítását s az egyesek közre irányuló érdekeit is elismeri, de mindezeknek közelebbi berendezését törvény által annyira korlátozza, hogy a társadalom s az egyén szabadsága csak látszólagossá válik, a társadalmat és egyént érdekeivel együtt itt is az államnak és érdekeinek egészen alárendelvé.⁴⁾

Plato büntetőjogi nézeteit ugyan több irataiban megérinti,⁵⁾ de legkimerítőbben fejtegeti itt a törvényekről írt művében.⁶⁾ — Plato viszonylagos elmélete az általános és különös megelőzés elemeit egyesíti magában. Szerinte a büntetés nem a multra, hanem a jövőre vonatkozik.⁷⁾ Sokratesnek amaz elvét vallván, mely szerint senki sem cselekedhetik, tudva jogtalanul, ezzel összhangzólag saját szerűleg fogja föl a büntetés természetét és a büntetés jelentőségét.

Szerinte minden büntetés kutforrását a lélek ethikai betegsége képezi, mely a tudat és észuralom hiányában fekszik s vagy az által támad, hogy az ész elhomályosul (tudatlanság és látszatos tudat), vagy hogy a másik két alsóbb lélek rész rajta erőt vesz. Az ezen beteges állapotból származó részint erőszakos, részint csalárd cselekvények a büntények. A büntethetőség s így a büntetés lényét azonban ő az alanyi mozzanatban a cselekvény erkölcsi bensőségében találja; mert szerinte a büntetés csakis azon ethikai betegségre irányul, honnan a külső tény létesül, mely mint a betegségnek egy-

szertü symptomája csupán a kártérítés megállapításánál bir fontossággal. A büntetés folytán nem csupán a büntetendő, de a többi polgárok (botrány), s az államegész is erkölcsileg szenvedő állapotban vannak. Ezt meg kell szüntetni. E célra szolgál a büntetés. Ha a büntetendő betegsége gyógyítható, a büntetés célja ezt eszközölni javítás által; ha pedig gyógyíthatatlan, a büntetendő kivégzendő s ez esetben a büntetés gyógyítólag hat a többi polgárookra, mennyiben őket büntények elkövetésétől elijeszti, és az államegészre, mennyiben beteg tagjaitól megtisztítja. A büntetésnek gyógyhatása ennél fogva Plato szerint háromféle: a büntetendő javítása, a polgárok megóvása büntetettől s az állam megtisztítása a büntetvőktől.¹⁾

Plato a speculativ iskolának kezdeményezője; ő elméjében egészen új emberiséget alkot, mely érez és gondolkodik, miként az sohasem érzett és gondolkodott. Plato eszménye sehol sem létezik e földön és nem is létezett soha; az a tökély eszménye, mely ugyan minden önérdeket és önzést kizár, de a személyiség jogát, a nemzeti hivatást s a családi kötelet tönkre teszi; a társadalmat egyrészt erkölcsi, másrészt anyagi alapjától fosztja meg. — Mindamellett Plato eszménye az utókorra nézve sok tekintetben előkép maradand, mennyiben igaz törekvései s helyes szempontjai által, melyeket a későbbi tudomány szem elöl tévesztett, arra fog szolgálni, hogy a helyes utat megmutassa. (Stahl.)²⁾

A mit Sokrates kezdeményezett, s tanítványa Plato³⁾ a socialis életre is alkalmazva rendszeresen fölépített, azt Aristoteles (384—320. K. e.) éles eszével s mély ítélő tehetségével tovább fejleszteni, tökélyesíteni törekedett.⁴⁾ Ő eleinte szintén Plato gondolkodásmódját követé mint tanítványa, később azonban attól lényegesen eltért;⁵⁾ ez eltérés a lét mikénti fölfogásában s innen szükségképp folyólag a módszer különszerűségében mutatkozik. Igaz ugyan, hogy ő is az egységes lét gondolatából indul kis ezt a fogalomban találja, minél fogva a fogalomszerű tudásba helyezi ő is a valódi tu-

¹⁾ Plato ez államát lehet talán az ő és a mai kor fölfogását összevetve a méltányosság államának mondani.

²⁾ Erre utal Cicero is de legg. II. 6. — Bővebben értekezik e tárgyban Hildenbrand i. m. 34. §. — Törvények alkotását az igazságállamban, hol az ész uralkodik és szab törvényt, s mindenki önkényt engedelmeskedik, e körülmény fölöslegessé teszi.

³⁾ E szerint a vegyes alkotmány, a constitutionalismus eszméjét már Platonnál találjuk. Szépen fejtegeti e kérdést Hildenbrand i. m. 35. §. és 41. §., hol a mikénti szervezés részleteiről szól.

⁴⁾ E berendezésről s részleteiről kimerítően értekezik Hildenbrand i. m. 36. 41. és 43. §., hol különösen a magánviszonyokat tárgyalja. — V. ö. még Mohl i. m. I. 1-4. s k. 1., Walter i. m. 509. §., Raumer i. m. 13. s k. 1.

⁵⁾ Igy Gorgias p. 525., Protagoras p. 324. A.

⁶⁾ Jelesen De leg. IX. 854. ff., XI. 934. A. — Hepp: Darstellung und Beurteilung der deutschen Strafrechtssysteme 2. B. de 1843—5., I. 11. s k. 1., II. k. 481. és 659. s k. 1. Plato büntetőjogi elméletét tárgyalván, e dialogust teljesen figyelmen kívül hagyja, honnan tárgyalása részint helytelen, részint elégtelen.

⁷⁾ Ebbeli nézetének több helyen ad kifejezést, névszerint Protagoras-ban 324. A. „Niemand ausser ein solcher, der wie ein Thier unvernünftig sich zu rächen sucht, straft den Unrecht Handelnden aus dem Grunde, weil er Unrecht gethan hat, vielmehr vor auf vernünftige Weise eine Strafe verhängt, richtet sie nicht gegen das begangene Unrecht, denn das Geschehene lässt sich nicht mehr ungeschehen machen, sondern gegen das Zukünftige, damit weder der Bestrafte selbst wieder Unrecht thun, noch ein Anderer, der ihn bestraft sieht. Man straft also, um vom Verbrechen abzuwenden. És de legg. XI. 934. A. „Nicht um der Missethat willen soll er (der Verbrecher) Strafe erleiden, denn was geschehen, bleibt geschehen, sondern damit in Zukunft er selbst und die Zuschauer seiner Bestrafung entweder gänzlichen Abscheu vor Ungerechtigkeit haben, oder doch zum grossen Theile von diesem Unglücke befreit werden.“

¹⁾ Plato büntetőjogi elméletére nézve l. Platner E. Ueber die Principien der platonischen Criminalgesetze. (Zeitschr. für Alterthumsw. Jahr. 1844. Nr. 85. és 86. — Hildenbrand i. m. 42. §., Holtzendorf: Handbuch d. deutschen Strafrechts in Einzelbeträgen I. 244. s k. 1. és Welker i. m. 438. s k. 1.

²⁾ Plato elméletének beható bírálatát adja Stahl i. m., Henrici i. m., Raumer i. m., Mohl i. m. I., Prantl: Ueber die geschichtlichen Vorstufen der neueren Rechtsphilos. 12. lap. (München. 1858.), Dahmann: Politik. 214. és 215. §§.

³⁾ Sokratesnek egy másik tanítványa Xenophon szintén foglalkozott államelmélettel, Kyropaediájában a tökéletes fejedelem mintaképét állitván föl, de műve inkább csak regény, mely a gyakorlati élet mindennapiassága fölé nem igen emelkedett. Platochozi viszonyáról l. Mohl i. m. I. 172. l. és Hildenbrand i. m. 45. §. — Kyropaediájának tartalmát bőven ismer-teti Hildenbrand i. m. 46—50. §. és Mohl i. m. I. 203—4. l.

⁴⁾ Plato holtá után tanítványai több iskolára szakadtak. Ez iskolákról s egyes képviselőikről l. Ueberweg i. m. 44. §. A régi akademiáról s ezek egyes tagjairól, kik törvényről vagy államról értekeztek ugyan, de műveik elvesztek s csak mások (főleg Cicero) közlése után czimre nézve ismeretesek, l. Hildenbrand i. m. 44. §. — Henrici i. m. I. 73. l.

⁵⁾ Aristoteles életrajzát adja Ueberweg i. m. 45. §. az arra vonatkozó irodalommal együtt. — Aristotelesről értekeznek: Hildenbrand i. m. 51—112 §., hol a reá vonatkozó gazdag irodalmat is találhatni. Stahl i. m. I. 2. fejj., Michelet i. m. 27—37. l., Geyer i. m. 17—22. l., Walter i. m. 510—511. §., Henrici i. m. 73—94. l., Ahrens i. m. 40. s k. 1., Raumer i. m. 16—21. l., Meister: Lehrbuch d. Naturr. 134. §., Cavagnari i. m. 13—20. l., Scolari i. m. 12—14. l., — Carmignani i. m. I. 285—292. l., Lintz: Entwurf einer Geschichte der Rechtsphilosophie 8—13. l. (Danzig. 1846.), Rossbach i. m. 8—16. §. Pauler i. m. 73—5. §. és id. ért. Tudománytár 1842. 2. k. 357—360. lap, Welker i. m. 441.

dást (bölcsezet — Socrates után Plato), de míg Plato az eszmék világát a jelenségek világától elkülönítve, e merev dualismus alapján a tiszta (fogalomszerű) létet a jelenvilágon kívül az eszmei világban keresi, s azt föltalálva alkalmazza a jelenségekre, addig Aristoteles csak különbséget téve fogalom (eszme) és jelenség közt s figyelmét közvetlenül és kiválólag erre irányozva a fogalmat ebben keresi (mert szerinte az eszmék magukban a jelenségekben bennmaradólag — immanenter — léteznek, mint azok mozgató, alakító, határozó elemei, alaperői) s azt a jelenségekből elvonás útján fölfedezni törekszik. Míg tehát Plato az eszméket szemléli (idealismus — speculatio), addig Aristoteles a jelenségeket észleli (realismus — empirismus); míg amaz közvetlenül az eszmékből (átalános) vezeti le az egyes (különös) jelenségeket (deductio), addig Aristoteles megfordítva az egyes jelenségekből vonja ki az eszmét, s e kivont eszméből magyarázza meg a jelenségeket (innuctio).¹⁾ Innen magyarázható meg ama körülmény, hogy ő a természethez, a tényekhez ragaszkodva a történelmet nagyobb figyelemre méltatja, mint előzői, s hogy másrészt nála a theologicus irány, mely még Plato rendszerében észlelhetőleg nagy szerepet játszik, háttérbe szorul.²⁾

A tapasztalati módszer alkalmazásával dolgozta ki a tudományoknak csaknem teljes encyclopaediáját tartalmazó munkáit,³⁾ melyekben tapasztalatdus termékeny szellemével a bölcsezet úgy szólván összes ágait és pedig nem csupán elméleti, de gyakorlati részeit is tárgyalá, névszerint az ethicát és politikát szűkebb értelemben, melyek szerinte a politikának tágabb értelemben külön ágait képezik,⁴⁾ melyek bár összefüggnek egymással s egymást föltételezik, sőt részben egymásba is olvadnak, de még sem oly föltétlenül, mint Platonál, mennyiben Aristoteles az államot nem mint nagy embert, hanem mint emberek sokaságát fogja föl.⁵⁾

¹⁾ Plato és Aristoteles e különböző irányátalálón tünteti föl Urbino Rafaelnek „az atheni iskola“ név alatt ismeretes képe, melyhez Göthe (Werke Bd. 53. 84. és 85. l.) jellemző magyarázatot készített. L. erről Hildenbrand i. m. 250. l. 2) j., Pauler i. m. 75. §. 1) j. — Plato és Aristoteles eltéréséről különben l. Hildenbrand 250. s k. l. 253. l., Henrici i. m. I. 73—77. l., Stahl i. m. több helyen. Ueberweg 47. §. — Ez eltérő, tapasztalati irány természetes következménye volt Aristoteles tulajdonainak, helyzetének s az akkori kornak. Henrici i. m. I. 77. l. Scolari i. m. 13. l. mondja róla: „Ma la scienza non potrebbe vantaosi di questo grande monumento, se allo spirito eminentemente osservatore di Aristotele fossero mancate le occasioni e materia degna di attenzione. Lo spettacolo della sempre rinascante multiforme discordia delle città greche, e del loro decadimento s'era svolto dinanzi a lui; fanigliare di Filippo e maestro di Alessandro vide lo intro Durfi e lo stabilirsi della signoria macedone in Grecia, la guerra persiana e le imprese del suo regale discepolo, aspirante con la conquista alla dominazione universale. E chiaro che per siffatta preparazione dovette introdurre nei suoi studi sociali il sentimento della realtà in luogo del missicismo, caro al fondatore dell' Accademia, suo maestro.“

²⁾ Méltán mondhatta ennél fogva a scholiasta: „*Ἡλίων ἀεὶ φυσιολογῶν γεωλογεῖ Ἀριστοτέλης ἀεὶ δευρολογῶν φυσιολογεῖ.*“ — Hildenbrand i. m. 254. s k. l. — Aristoteles gondolkodás tanára nézve l. Ueberweg i. m. I. 47. §., hol az arra vonatkozó bő specialis irodalom is található. Kampe F. die Erkenntnistheorie des Aristoteles. Leipzig. 1870.

³⁾ Aristoteles iratairól, azok osztályozásáról s irodalmáról bő értesítést ad Ueberweg i. m. I. 46. §. jj.

⁴⁾ Aristoteles az összes tudománykört három csoportra osztá: elméleti, gyakorlati és poetikai tudományokra; — gyakorlati alaptudománynak tekinté a politikát (mai társadalmi tudomány az államot is beleértve), melynek részei az ethica és a politika szorosabb értelemben voltak. L. Ueberweg i. m. I. 47. §. és Hildenbrand i. m. 255. l. Telfy: Ethica. 4. l.

⁵⁾ V. ö. az ethica és politika viszonyára nézve Hildenbrand i. m. 52. és 54. §§.

Valamint Platonál az eszmetan, úgy Aristotelesnél az u. n. „első bölcsezet“ (a mai metaphysica) képezi a bölcsekedés alaptanát, melyben ő a létnek (átalán) alapelveit, legfőbb okait kutatja. Aristoteles a létben (minden létezőben) négy alapokot vesz föl: a lét anyagi okát, mely annak pusztja lehetőségeét fejezi ki; alakí okát, mely az anyagilag lehető létnek határozott (actualis, realis) jelentőséget kölcsönöz; mozgató vagy inkább létesítő okát, mely a lehető létnek határozott létté lendő alakulását eszközli; és a célokat vagy végcélzt, mely felé a lét alakulása történik; e végcélzt tulajdonkép az, a mivé a lét lenni törekszik. E szempontból mondhatta Aristoteles, hogy az, a mi létesülésre nézve utolsó, lényegre nézve első.

Dr. WERNER RUDOLF,
kassai kir. jogakadémiai tanár.

(Folyt. köv.)

Productiv erők.

(Folytatás.)

Ha végre azon harmadik főfeltételt tekintjük, mely szerint a m. m. osztás főleg azon munkaágakban alkalmazható, melyeknél a term. tényezők közül kiválólag a munka szerepel, és melyek „az egyszerű műveletek egész sorára feloszthatók s egymásután szakadatlanul végezhetők is“: akkor vizsgálódásunk a következő nevezetes eredményekre vezetend. Tekintve először a mezőgazdaságot, ennél a m. m. osztás azért fogantatható legkisebb mértékben, mert az évszakok és időjárás változatossága és a munkák sokfélesége miatt (szántás, vetés, aratás stb.) egynemű munka folyvást nem végezhető; miután továbbá ebben a természet a fő prod. erő; azonban ennél is lehet helye a m. m. osztásnak, mint a disznóvénnyek és konyhavetemények mutatják, (Matlekovits) vagy az állattenyésztésnél a juhok és marhákra nézve, melyek pl. külön-külön tej, hus, bőr stb. végett tenyésztetnek. — Hogy a műipar és kereskedelemnél, valamint a szellemi munkákban a m. m. osztásnak legnagyobb tere van: ezt bizonyítják a gyár- és kereskedelem kül. nevei, a szellemiekre nézve pedig a tudomány, művészet és irodalom különböző ágai, melyekre röviden utalunk.

Ezek folytán áttérnek a m. m. osztás történeti fejlődésének rövid ismertetésére, ezt három korszakot t. i. alacsony, fejlettebb v. közép és felsőbbet felvéve eszközölve. Az első fokozat, műveletlen és némileg kezdetleges műveltségi állapotban a m. m. osztás nem lehet kifejlődvé, mivel minden család elszigetelve levén, majdnem összes szükségletét önmaga kénytelen ellátni, pl. a család fő östermelő, iparos, bíró stb. így belső Peruban a lelkész rendszeren kereskedő, Canadában egyszerűen vendéglős is. (Roscher.) Azonban még a vad indián családokban is találunk annak nyomára, hol a férfi fegyverkészítéssel, védelmezéssel s vadászattal foglalkozik, a nő pedig táplálékot és ruházatot készít stb.

Mihelyt azonban a műveltség terjedésével a m. m. osztásnak fenebbi feltételei s az idő-, valamint a munkának becslése alapján a gazdasági műveltség is halad: az egyes foglalkozások teljesítése állandóan és hivatászerűleg különböző egyének feladatává lesz. Szépen jegyzi meg erre nézve Roscher: „Je grösser ein Baum wird, desto mehr pflegt er sich in Aeste und Zweige zu theilen. So hat mit der Ausbildung der menschlichen Gesellschaft überall auch die Arbeittheilung zugenommen.“

A mondottakhoz képest a munkamegosztásnak mind a három neve a magas műveltség mellett van leginkább kifejlődvé, mint ezt a technikai m. m. osztást tekintve az újabbkori gyár- és ipar bizonyítja, — Birminghamban a fegyvergyártás 9 ágra, az óragyártás 102-re oszlik; a mi a társadalmi munkamegosztást illeti, e tekintetben kiemelem, hogy némely művelt országban az ipar nemek tartomány, kerület, városrész és utca szerint oszlanak meg, pl. Leeds körül a gyapjú, Manchester és Glasgow körül a gyapotipar, Lyon körül a selyemgyártás, s szellemi munkák például fenebb foglaltatnak; végre a nemzetközi m. m. osztás növekvő terjedése tekintetében nem hagyhatom idézés nélkül Schäffle következő szép megjegyzését: „Die Neuzeit im Gegentheil (t. i. összehasonlítva a régebbi századokkal) hat durch rasch fortschreitende Beseitigung jener Schranken-Waarenzölle, Wegabgaben, Vorurtheile, Feinden etc. — durch Verbindung

aller Racen und Völker der Erde zur gegenseitigen wirtschaftlichen Berufarbeit eine staunenswerthe Entwicklung der Arbeitstheilung und die goldenen Früchte davon erzielt.“

Hogy azonban a m. m. osztásnak alább kifejtendő előnyeibiztosítassanak: e helyütt még azon feltétel tárgyalandó, mely szerint a munkamegosztásával a munkaegyesítésnek — Coöperatio — kapcsolatban kell lennie, melynek két nemét különböztetik meg némely szakemberek, u. m.: az egyszerű — simple — melynél egy és ugyanazon munka ugyanazon helyen és időben tétetik többek által p. o. a földművelésnél; továbbá megkülönböztetik az összetett — complex — melyben különböző helyen és időben, de ugyanegy nagyobb célra oszköztöztetik p. o. a műiparnál. Ezen egyesítés és forgalom nélkül erőpazarlás következne be; de különben is, mint Roscher mondja a m. m. osztás és egyesítés ugyanazon fogalomnak, a társadalmi munkának csak különböző oldalai: elválasztása a munkáknak, melyek egymást zavarnák és egyesítése azoknak, melyek egymást előmozdítják.

A m. m. osztás előnyeinek fejtegetése körül annak különböző nemét tartván szem előtt, ezek közül a technikai vagy gazdaságának előnyei ezek:

a) Nagy ügyességet okoz, miután a munkaelemei, mind a testi, mind a szellemi erők ugyanazon egy foglalkozásra irányoztatván folytonosan, annál jobban kifejlődnek és tökélyesbülnek. Így Smith A. szerint a kovács, ki ugyan a kalapácsot ügyesen forgatja, de a szögcsinálásban még nem gyakorlott naponta 2—300 db-nál többet a legnagyobb erőfeszítéssel sem képes csinálni, míg a szögkészítésben ügyes 800—2000-et is csinál. „Uebung macht den Meister.“

b) Forrása a felföldözések, feltalálásoknak, és a javítások s munkafogásoknak, főleg a gépeknél; minthogy a munkaerő folyvást egyszerűsített munkaágra lévén fordítva, annak egész természete is jobban és könnyebben megismerhető. Bizonyos Potter nevű gyermek, kire egy gépezet működését a folytonos szemlélés alatt kitanulva, hogy magának több szünidőt szerezzen, feltalálja a gőzszelvénynek maga a gép által való kormányzását.

c) A munkamegosztás továbbá valamint egyrésztől megkíméli az emberi erőt: egy másrésztől azt czélszerűbben értéktesíti. Az előt tekintetben azért, mivel több hasonló munkának elvégzése egyesek által ugyanazon időben másokra nézve azt eszközli, hogy egyéb munkát teljesíthetnek, mint ez a levélhordók által eszközöltetik. Ezen alapul az is, hogy a kisebb tehetségű és képzettségű egyének a közönséges, a nagyobb képzettséggel bírók pedig a szellemi fensőbb munkát végzik, mely körülmény jól hat a szakműveltségre is. A fentebbi előnyből foly, hogy az egyéni hajlamok kifejlődésének kedvezvén, a munkaerőt és kedvet is fokozza. (V. ö. fentebb.) Hogy pedig a legkisebb munkaerőt is hasznosítja: ez annak tulajdonítandó, hogy a foglalkozásokat egyszerűsítvén, azok könnyebben megtanulhatók és végezhetők; minek folytán: gyermekek, nők, öregek és nyomorékok is sikeres munkát tehetnek; miért is a munkamegosztás hiányából magyarázhatók a vadnépeknek némely kegyetlen bánásmódjai, megölései az öregeknek, nyomorék gyermekeknek stb.

d) A munkamegosztás továbbá idő és tökéliméléssel is jár; az időkimélést illetőleg kétségtelen, hogy egyik munkától a másikhoz áttérésnél sok idő vész el a neki készülés miatt, míg „abba jól bele jön“, a szellem és kéz a megszokott mozgásból kijöven; ehhez járul az is, hogy a különböző szerszámok felvétele, használata közben sokszor a pihenés henyéléssé válik, ámbár jól jegyzi meg Schäffle: „Doch erfrischt auch wieder die Abwechslung und belebt.“ A tökélimékelést az által eszközli a munkamegosztás, hogy a termeléshez oly sok töke, pl. gép külön-külön minden munkának nem szükséges a végett, hogy az egész terméket előállíthassa, és hogy a töke ritkábban maradván tétlenül, intensiver módon használtathatik.

e) A fentebbiekhez képest a munkamegosztásnak még előnyei a termelvények tekintetében azoknak; jósága és tökélye, továbbá egyszerűsített változatossága, másrészt egyformasága — Egalitát — és olcsósága, mely utóbbi onnan ered, hogy határozott időre adott munkabérért ugyanazon idő alatt több termelék hozatván létre, ezek mindegyikére a termelés összes költségéből kisebb rész esik; végre a termelés gyorsasága. Say I. egy párisi játékkártyagyárról emlékezik meg, hol 30 munkás a kártya teljes elkészítéséhez igényelt 70 különböző foglalkozást egymás közt helyesen megosztva naponként 15,500 lap készült el, s így egy munkásra eredményképp 517 kártyalap esett. (Anyagi Érd. Gerlőczy ért. a m. m.-ról.)

f) Ha végre a munkamegosztásnak társadalmi és nemzeti előnyeiben rejlő szerepét tekintjük, ez az elsőre nézve az által méltányolható, hogy mint Kautz mondja: „ezen az alapon nyugszik a társadalmi rendek és osztályok elkülönülése ép úgy, mint organikai összefüggése és érintkezése.“ Miért is, mint a vezérelveknél fenebb érintettük, az érdekközösség alapján azon köteleket képezi, mely minden társadalmi osztályt, tagot és jogos érdeket összefűz mind térben mind időben. „Die Arbeitseffekte längst vermoderter Vorlebonder, welche ein Werkhaus, eine Strasse, Eisenbahn gebaut haben, werden den Enkeln zu Theil.“ etc. (Schäffle.)

E munkamegosztás nemzetközi jelentősége az, hogy általa képesítettnek az államok, sőt világreszek a szükségelt javakat becserélve megszerezni, és a kereskedelem útján azokat értékesíteni. Ha az angolok thea szükségleteiket önmagok akarnák földözni — jegyzi meg Senior — akkor talán annak termelésére a mezőgazdasággal foglalkozó lakosság nem volna elegendő, míg most — területi munkamegosztás mellett — azt 45 ezer angol műiparos beszerzi. (Roscher.) A nemzeteknek ezen, a művelt korszellem által követett szabad és háborítlan forgalmára nézve igen szépen mondja Schäffle: „Noch liegt eine endlose Entwicklung auf demselben Wege vor uns, und der Handel ist es hauptsächlich, welcher wegbahnend, Schiffe bauend, Eisenstrassen verlangend, Schutzzölle verwerfend, Verkehrschränken zerreisend, den Krieg verdammend, jenen unermesslichen Fortschritt vermittelt.“

Valamint a munkamegosztásnak meg vannak korlátai s feltételei: úgy nem hagyhatók figyelem nélkül árnyoldalai sem, melyeket azonban a fentebbiekben ismertetett előnyök fölülmulván, azok itt annyiban jönnek tekintet alá, a mennyiben az ellenható gyógyszerek és intézkedések elvi kijelölése a hátrányoknak és bajoknak vizsgálása mellett tudományunkban szükséges, melyek közül:

a) azon testi egészségrontás és szellemi bénítás tűnnek fel, melyek főleg a gyáriparban, hol a techn. munkamegosztás leginkább ki van fejlődve, részint annak következményei, hogy a folyvást egy munkával foglalkozó munkásnak egészsége a gyártelepben levő rossz lég által sorvasztatik, részint annak, hogy a sokszor csak gépileg dolgozó munkás kellő erkölcsi-szellemi nevelést nélkülözvén, szellemileg eltompul, kedélye elfásul és egyoldalulva lesz; mely egyoldalúsággal a társas munkamegosztásban is találkozhatni, erre szépen jegyezvén meg Roscher: „Welche dem Volke, wo nur die Juristen ausgebildetes Rechtsgefühl, nur die Beamten politischen Sinn, dass heisst ausgebildeten Patriotismus und das stehende Heer kriegerischen Muth, nur die Geistlichen religiöses Bewusstsein haben!“

Azonban ezen, a socialisták által hangsúlyozott bajok más ellenható tényezők és intézkedések által hártandók el, melyek közül itt a következőket érintjük; törvényes nyugdíjok behozandók, melyeknek megtartására külön gyárfelügyelők legyenek, kik a gyárosok netaláni visszaéléseit — p. o. a truck és cottage system — is feljelentvén azok elhárítandók stb.; minden szerfelett terhes és egészségtelen munka gép által helyettesíttessék; nyújtassanak nemesebb élvezetek az értelemnek és szívnek olvasmányok, társalgások, zene stb. szóval a nevelés és műveltség általi kiképzésével, végeztessenek szabad helyen mezei vagy kerti munkák és testgyakorlatok stb.; gyermekek és nők kiméletesen alkalmaztassanak a gyári foglalkozásokban, nehogy az első a tanulástól és játék által kedélyvidámságtól elvonassanak, az utóbbiakban pedig a családiasság és háziasság érzellete gyengíttessék vagy éppen megsemmisíttessék; továbbá adassék alkalom a szabad társulásra, associatióra, hogy az önségély és erőfeszítőjei p. o. a népbankok s egyéb termelési és fogyasztási egyletek ne hiányozzanak; végre szabadelvű intézményeken alapuljon a közpolitikai élet.

b) Felhozzák a munkamegosztás ellen, hogy a munkások folyvást egymás kezébe dolgozván és munkát a tökebirtokosoktól nyervén, egymás és a munkaurak irányában nagy függésben és precarius helyzetben vannak, a mi létfontosságukat fenyegeti, mihelyt az üzlet, vállalat szünetel vagy fenakad; e körülmény azután a gyorsan terjedő olaszegényedésnek forrásává lehet. Azonban, habár tagadhatlan, hogy ily szomorú jelenségek előfordulhatnak: a socialisták e tekintetben is túloznak, miután a függőség rendes viszonyok közt mindkét részről fenforogván, majdnem kölcsönös, de különben más munkanemre is történhetik átmenet, a munkamegosztás mellett csaknem s könnyen elcsajátítható ismeretek kívántatván meg; ide járul még az, hogy sok álló töke létele mellett a munkaadók is érdekelték azoknak használata vagyis az iránt, hogy a munkások állandóan foglal-

koztassanak. Egyébiránt ezen bajokon a fentebbi pontban jelzett eszközök és intézkedések is segíthetnek.

c) Leggyengébb vád a munkamegosztás ellen abban foglaltatik, miszerint az a szegény és gazdag közötti társ. egyenlőtlenséget hozza létre, miután nagy tőkékkel alkalmaztatván, ezeknek accumulativ erejét a szegények és gyöngék ellenében mindinkább emeli. Erre azonban annak megjegyzésén kívül, hogy a vagyonaránytalanság általán véve a munkamegosztásnak felróható nem lévén, az egyéb társ. viszonyokon alapuló okokból származik, akként felelhetünk Roscherrel: „Dass sie (t. i. a munkamegosztás) die Ungleichheit der Menschen vermehre, so ist das nur insoferne wahr, als wir ohne sie Alle gleich roh und arm sein würden: da Jedermann schon von seinen niederen Bedürfnissen ganz in Anspruch genommen wäre und Niemand deshalb seine höheren Fähigkeiten recht entwickeln könnte!“

SZELE ANDOR,
jogtanár.

(Folyt. köv.)

Egy szó az örökösödési eljárásához.

A „Jogt. Közlöny“ utóbbi számaiban több cikket volt szerencsém olvashatni az örökösödési eljárásra vonatkozólag, melyek mindannyia hol egy, hol mást tárgyalva — mint minden bizonytalanság feletti vitatkozás lenni szokott — nagyon érdekes volt, s a ptr. erre vonatkozó §-ainak különféle magyarázatait, értelmezését figyelemmel és érdekléléssel olvastam, azonban mind ezen közlemények között nem találtam azon az örökösödési eljárásnál felette fontos körülményről véleményt, hogy azon esetben ha a ptr. 560. §-a szerint bírói beavatkozásnak van helye, vagy pedig ha a ptr. 582. §-a szerint nagykorú örökösök egymás között ki nem egyezhetvén, valamelyik érdekelt fél a hivatalos beavatkozást kéri — mely esetekben a ptr. 580. és 581. §§-ban foglalt eljárás nem alkalmaztatik — mi féle uton, illetőleg mivel igazolják az örökösök azt, hogy ők az egyedüli örökösök s az örökség kizárólag őket illeti, mert a ptr. 580. § a) pontja ezen körülmény igazolását az örökösöktől követeli, de annak mi módon leendő beigazolásáról nem intézkedik.

Ezen körülmény tehát ismét arra ad alkalmat, hogy minden bíróság, valahány ház annyi szokásként jár el, és sok helyen ezen igen fontos körülményre oly kevés figyelem fordítottatik, s a hagyatéki bíróságok oly kevéssel megelégszenek, hogy erre nézve magát a halál eset felvételi ívet is elegendőnek tartják, pedig ebből egyesekre felette nagy kár hiromolhatik, s ezen elnézések az illető örökösöket később bonyodalmas perbe keverhetik.

Más helyeken pedig — nagyon helyesen — ezen bizonyítékra igen nagy súlyt fektetnek, úgy hogy az örökösödési jog igazolását egyedül csak is családi értesítő alapján tartják helyesen beigazoltnak, s legtöbb helyen ezen eljárás uralkodik.

Leginkább ez utóbbi példából kiindulva kívántam e tárgyhoz szólni, mert véleményem szerint a családi értesítő magában véve nemcsak hogy nem teljes bizonyíték az örökösök jog igazolására, de ettől eltekintve majdnem minden esetben, különösen pedig ott, hol oldalági és így már távolabbi örökösök örökösödnek, tulságos drága s gyakran az egész hagyatékot felemésztené, mert minden eset kiírásaért a családi értesítőre 50 kros bélyeg ragasztandó, s ha már most a mi közönséges példa 15 esetet kell a lelkésznek kimutatni, 7 ft. 50 kr. árú bélyeg kell a családi értesítőre, s azonkívül még a lelkésznek is valami díj fizetendő; — de van eset rá, hogy 20–25 ft. árú bélyeg is kellene egy több tagból álló örökösök részére kiállítandó családi értesítőre.

Hogy pedig a családi értesítő minden tul drágasága mellett is nem teljes bizonyíték, elég legyen annyit említenem, hogy az azt kiállító lelkész is könnyen tévedhet, mert az illető eseteket a kereszteselési, esketési és halálozási könyveiből időről-időre nagy munkával kell kiszednie, mely okból leggyakrabban csak az illető örökösök bevallása után adja azt ki.

Már most az a kérdés, ha a fentebb előadottak szerintem nem helyesek, miféle bizonyíték avagy okmány az, mely az örökösök jogot teljesen és biztosan meghatározná.

Mint fentebb is említém, még e tárgyan véleményem nem olvaatam, vártam, reményelve, hogy valaki csak megpendíti egy cikkben ezen fontos kérdést is, azonban ez ideig hiába várva, bátor leszek én mondani el erre nézve egy véleményem szerint helyes gyakorlati példát, bár jobb szerettem volna valakitől előbb talán helyesebbet tanulhatni.

Ezek előre bocsátása után az örökösök jogigazolására következő eljárás lenne czélszerű:

Midőn a haláleset felvételre rendelt hivatalos közegek a haláleset felvételi ívet illető hatóságuknak bemutatják, az előjáróság felszólítja az illető örökösöket, miszerint örökjogukat igazolandó bizonyos határidő alatt az előjáróság által ismert 2 becsületes, fedhetlen előéletű oly egyént hozzanak magukkal, kik az elhalt örökhagyó családja és körülményeivel minden tekintetben ismerősek. — Azok előjövén felszólítandók, miszerint készek-e esküvel azt igazolni, hogy N. N. örökhagyónak N. N. és N. N. örökösökön kívül más örökösök nincsenek, természetesen az eskü szentségére előleges figyelmeztetés után, — ha igennel felelnek, akkor nyilatkoztatuk jegyzőkönyvbe veendő, arra megeasketendők, s az eskü letétele a jegyzőkönyvbe megjegyzendő. — Ezen jegyzőkönyv alapján az előjáróság, hivatkozva a jegyzőkönyv számára egy bizonyítványt állít ki arról, hogy N. N. és N. N. tanuk hit alatt kivett vallomásaik szerint az elsoroltakon kívül más örökös nem létezik.

Hogy ezen eljárás könnyen kivihető, nem kíván igazolást, mert ezen eljárás kihíván a község minden lakosára, s a tanuskodással járó csekély fáradság kölcsönös lévén, mindenkinek akad két olyan embere, a kik kértére az előjárósághoz felmennek s ezen úgy szólván polgári kötelességeiket szívesen teljesítik.

Ez azon eljárás, melyet én az örökségi jogbeigazolására az eddig tapasztaltak között leghelyesebbnek, legczélsezerűbbnek, legkönnyebben kivihetőnek és könnyen hozzájuthatónak tartok, melyet elfogadásra s gyakorlatbavétel végett a hagyatéki bíróságoknak ajánlani bátor vagyok.

Végül megjegyzem, hogy a jelen cikket csak is azért kívántam közleni, mert reményem, hogy erre a tárgyan egy helyesebb eljárási módot olvashatok e lap hasábjain, s abból ennek általam észre nem vett netaláni hiányosságai is ki fognak tűnni.

MAGAY KÁROLY,
kir. aljárásbíró.

K ü l ö n f é l é k.

(Az igazságügyi enquete-ből.)

Az igazságügyminiszter f. hó 14. d. u. 5-kor megnyitván az ülést, a tárgyalás alatt levő kérdésre nézve Horváth Döme azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy a kisebbszerű polgári ügyek elintézése legczélsezerűbben a szolgabírákra volna bízható. Ezen intézkedés szükségét pénzügyi tekintetek, a bíróságoknak tulhalmazottsága indokolják. Szólv elismeri ugyan az elveknak jogosultságát, s így kellőleg tudja méltányolni azon felfogást is, mely a kérdésre nézve elvi szempontból nyilatkozott az enquete tagjainak többsége részéről, de arra figyelmeztet, hogy vannak az életnek gyakorlati követelményei, melyeket az elvek alkalmazásánál szem elől tévesztenie nem szabad. Ily gyakorlati követelmények teszik kívánatosá a bagatell polgári ügyeknek a szolgabírákra leendő bízását, s azért a feltett kérdésre határozottan igennel válaszol.

S á r k á n y József nem azon szempontból ellenzi a szolgabírák bíráskodását a kisebbszerű polgári ügyekben, mert a közigazgatási tisztviselőkben nem bízik, hanem azért, mert azt hiszi, hogy kétféle katáskör ilykénti egybevetése vagy a közigazgatási, vagy a bírói teendőkhöz hátrányával járna. Legczélsezerűbbnek tartaná, ha ezen ügyeket a járásbíró a hét bizonyos napjain a szabályszerű formalitások mellőzésével intézné el s az így hozott ítélettől csupán egy, semmiségi panasszal egybekapcsolható felebbezést engedne meg a törvényszékhez.

M a t u s k a a törvényhozás által az igazságszolgáltatás a közigazgatástól teljesen elválasztatván, valóságos viszársássá tartaná, ha most ismételve közigazgatási közegekre bízának bizonyos bírósági teendők.

S z a b ó Miklós gyakorlatilag is kivihetetlennek tartja, hogy a kisebbszerű polgári ügyek szolgabírákra bízassanak, kik rendszerint nem tartózkodhatván székhelyükön, a peres felek által nem lennének sok esetben feltalálhatók. A bagatell ügyeket a járásbíró által kívánja elintéztetni akképen, hogy az ügyek gyors elintézése czéljából az eddigi eljárás némi tekintetben módosíttassék.

M a n o j l o v i t s Emil nagy nehézséget lát abban, hogy a szolgabíró hivataloskodása ambulatorius lévén, legkevésbé sem rendelkezhetik úgy az idővel a miként az a felek érdeke megkíváná. A járásbírókat tartja az egyedül illetékes fo-

rumnak ezen ügyek elintézésére, s azért legfeljebb az eljárás formalitásait kíváná mellőztetni.

Eöt v ö s Károly és Horváth Döme rövid korábbi nyilatkozataikat magyarázó felezőalás után a tanácskozást befejeztetett. Az igazságügyminiszter e szavakkal zárta be az enquete-t:

„Szabadjon, t. tanácskozmány! befejezésül örömmel constatálnom azon mindnyájuk által elismert igazságot, hogy tárgyalásaink magára az ügyre és a felvetett kérdésekre véve több tekintetből világosságot derítettek, s a nézetek tisztázásához jelentékenyen járultak, a mi engem illet, én annyi a gyakorlat és elmélet terén jeles férfiak tanácsa és vélemény nyilvánítása által nagy mérvű tájékozást és utmutatást nyertem. Fogadják ezért legőszintébb köszönetemet, s szabadjon ehhez még azon kérést csatolnom, hogy ha ezen tanácskozások alapján a törvényhozás munkája meginduland, akár egyes rész k megalkotásában, akár azoknak megbirálásában fogván közreműködésüket igénybe venni, ezt megtagadni nem fogják, hanem azon képességgel fognak a munkához járulni, melyet ez alkalommal tapasztalni szerencsém volt. (Éljenezs.)

Ezzel az igazságügyi enquete befejeztetett.

(A „Budapesti Közlöny“ hivatalos értesítője.) Lehetetlen fel nem szólalnom egy oly hiba ellen, mely naponkint száz és száz recriminációra szolgáltat okot, s a mely egyszersmind oka annak, hogy egy oly törvényes intézkedés, mely más országokban a helyes igazságszolgáltatás a hitel emelésének a vagyoni biztonságának egyik fő alapköve, nálunk a czélt el nem éri és életképes intézmény helyett holt formalitássá alacsonyult; értem a „Budapesti Közlöny“ hivatalos értesítőjének czélszerűtlen és minden rend és rendszer nélküli összeállítását és hirdetményeinek absolut élvezhetlenségét.

Felesleges dolog lenne a jogász — és nem jogászvilágot azon fontosságra és jelentőségre figyelmeztetni, melyet a törvény a hivatalos értesítő hirdetményeinek tulajdonit, s mely által morális köteletségévé teszi az oltalma alatt élő, s vagyoni veszteségek iránt nem közömbös személyeknek, miszerint ezen hirdetményeknek szem-lyükre vagy vagyonukra vonatkozó részével megismerkedjenek.

De sajnos! tény az, miszerint hazánk olvasni tudó, hirlapokat olvasó és vagyoni állapotjuk emelésén szorgalommal fáradozó lakosainak egy századrésze sem érdeklődik a hivatalos értesítő által naponkint elénkbe tárt hirdetmény tengerrel, sőt, hogy ügyvédjeink és nagyobb kereskedőink is csak a más lapok által hozott és rendszeresen összeállított kivonatokról merítenek tudomást a hivatalos értesítő tartalmának egy részéről, kitéve magukat azon veszélynek, hogy egy véletlenül becsusztott sajtóhiba vagy kihagyás által vagyoni veszteséget vagy jogbeli hátrányokat szenvedjenek. És mi az oka ezen körülménynek? mi idézi elő a hivatalos értesítő ezen általános elhanyagolását? megmondottam már és az ország minden vidékeiről felmerülő panaszok eléggé nyilván hirdetik, hogy egyedül és kizárólag a hivatalos értesítő hirdetményeinek és egyéb közleményeinek czélszerűtlen és minden rendszert és áttekinthetőséget nélkülöző összeállítása.

Ugyanis a hivatalos lap naponkint egy, két, három iven eláradozó és szemet rontó betű tengerrel állit az olvasó elé, melyben nincs egyetlen egy tájékozó vagy irányadó pont, úgy hogy egy napi studiumba kerül annak constatalhatása, vajjon tartalmaz-e személyünket érdeklő, vagy reánk vonatkozó közleményt. Ki fogja magát alávetni egy ily unalmas és fárasztó munkának, mely azonkívül idővesztésben tizszer annyiba kerül, mint a mennyit a nem olvasás által kockázra teszünk.

Vessünk egy pillantást az osztrák tartományok hivatalos lapjára. A bécsi ügyvéd kezéhez veszi a „Wiener Zeitung“-ot és egy öt percznyi áttekintés elég arra, hogy tudomást szerezzen magának arról, vajjon az „Amtsblatt“ hasábjain van e öt vagy képviseltjeit érdeklő közlemény. És miért? mert a helyett, hogy e hivatalos lap a „Kundmachung“ szó ezerszeres ismétlésével erőltetné magát, mint azt hivatalos értesítőnk a „Hirdetmény“ felirással teszi, inkább az érdekelt felek neveit nyomatja ki a többinél feltűnőbb betűkkel, vagy pedig a hol árverezések vagy pályázatokról van szó, az árverezés tárgyát és helyét illetve a megürlt állomás minőségét állitja vastag írással az illető közlemény élére. Ez egy már magában véve eléggé megfelelő intézkedés. De az „Amtsblatt“ jobban törődik rendelkezésével és céljával, semhogy egyedül ebben elég garantiát ta-

lálna arra nézve, hogy a törvény által számára rendelt fontos szerepet be is töltse; mert a fenhivatkozott feltűnő feliratokon kívül az érdekelt feleknek a szövegben előforduló neveit ismételve zsiros betűkkel nyomatja ki. Miért élünk műveltebb nemzetek szomszédságában, ha tőlük tanulni nem akarunk. A törvény papíron csak holt betű marad, ha neki a valóság meg nem felel.

Felhivom az illető a hivatalos lap szerkesztősége élén álló közegeket, miszerint jelen felszólalást nem egyes személy, hanem országunk jogász és kereskedő köreinek felszólamlásának tekintés és orvosolják azon bajt, melyen ép oly könnyen segíthető, mint a mily súlyos joghátrányoknak és vagyoni veszteségeknek szülő oka, az ország minden rendbeli lakosaira nézve.

Leszlauer Gyula,
ügyvéd.

(Quousque tandem?) A pesti váltó és kereskedelemi kir. törvényszéknél az ügyforgalom szaporodása a „krak“ következtében roppant mérvet öltött, de azért az igazságügyi miniszter ur még mindekkoráig sem töltötte be a még mult évi december hóban sürgős törvényjavaslat alapján megszavazott bírói székeket. Felszólaltunk mi e tárgyban folyó évi márczius havában, a midőn nevezett kir. törvényszék ügyforgalmi kimutatása a tavali ügyforgalomhoz képest már is 5000 db. többletet tüntett fel. Már akkorában sem tudtuk elképzelni annak okát, hogy az igazságügyi miniszter ur miért nem fogatosítja az általa sürgősen kért személyszaporítást; de csakhamar felhivatalos, vagyis jól értesült forrásból azon felvilágosítást nyertük, hogy a miniszter nem tölthette be ama megszavazott bírói állásokat, mielőtt a költségvetési törvény is szentesítést nem nyert.

Készséggel fogadtuk ezen merően formális mentséget; most azonban már közel fél év óta a költségvetési törvény is szentesítve van, de a kinevezések még sem történtek meg; az eddigi bírói személyzet egy része pedig törvényes szabadsági idejét élvezve a munkahalmaz épenséggel legyőzhetlenné vált még pedig oly válságos időben, midőn a megürlt hitel e törvényszék gyors eljárásában keresi oltalmát! Ime mit használ a törvényhozás s illetőleg az ország áldozatkészsége, ha a kormányzat képtelensége a legégetőbb szükség kielégítésére sem képes.

(Egyetemi tanszékek betöltéséről.) Tud. egyetemünk jogi facultásánál három tanszék betöltésére lévén pályázat hirdetve, a tanári kar e napokban ejtette meg az öt illető kijelölést. Értesülésünk szerint következő eredménnyel: 1) politikára Horn Ede és kívüli még dr. Korbuli Imre, dr. Matlekovich Sándor és dr. Pisztory Mór urak; 2) a római jogra dr. Vécsey Tamás, dr. Reutmeister Antal és dr. Bozóky Alajos tanár urak, végre 3) a büntetőjogra dr. Schnier Aladár pesti, dr. Schäffer pozsonyi jogtanár és dr. Székely József kir. főügyési helyettes hozattak ajánlatba.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY“-RE,

kapcsolatban a

DÖNTVÉNYTÁR-ral

és a törvénykezésre vonatkozó Szabályrendeletek s Törvényjavaslatok gyűjteményével.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (jul.—okt. 1873) 3 frt.
Félévre (jul.—jan. 1873) 6 „
Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.) 12 „

A „Jogtudományi Közlöny“

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászytlás” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelesek
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: Adalékok a magyar kereskedelmi törvényczikk tervezetének bírálatához. Dr. Plósz Sándor, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — A magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelmé köréből. Dr. Werner Rudolf, kassai kir. jogakadémiai tanár urtól. — Productiv erők. Szele Andor, jogtanár urtól. — Jogeset. H. József ügyvéd urtól.
MELLÉKLET: Curiai határozatok — Törvényjavaslat.

Adalékok a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének bírálatához.

Tehát készítsünk önálló magyar kereskedelmi törvénykönyvet.

A német kereskedelmi törvénykönyvnek átvétele mellett felszólalni, azt hiszem, mai nap annyit tesz, mint a kérdésben túlhaladott álláspontot elfoglalni. Megvallom, kedvem volna vitatni, hogy ez álláspont helytelenül van túlhaladva. Sokat lehetne erről írni. De itt nem célom e kérdésbe mélyebben belebocsátkozni. Egyrészt, mert már feleslegesnek, közvetlen practicus haszonnal nem bírónak tartom e kérdést feszegetni akkor, midőn már egy a kormány megbízatása folytán elkészült tervezettel állunk szemben, — másrészt mert azon esetben is, ha a német ker. tvk. receptiója mellett akarnék szólani, el nem kerülhetném, hacsak nézetem helyességéről magamat és másokat teljesen meg akarom győzni, hogy legalább is a német ker. törvénykönyv és a magyar tervezet között tüzetesen párhuzamot ne vonjak. Az előttünk fekvő tervezet részletes átdolgozása tehát mindenestre szükséges lenne, és a rendelkezésem alatt álló időt és munkaerőt mindenképp erre fordítani, már csak azért is célszerűnek tartom, mert bármilyen csekély legyen is az, mit szolgáltatni képes leendő, az legalább közvetlenül practicusan hasznosítható leendő, ha nézeteim erre egyáltalán igényt tarthatnak.

Egynémely észrevételt azonban nem tudok elhallgatni.

A tervezet általános indokolásában azt mondja, hogy a codificálást illetőleg a törvényhozásnak három mód kínálkozik:

- „1. egy egészen önálló és új törvényt alkothat;
2. egy meglevő törvényt egyszerűen elfogadhat;
- vagy
3. egy meglevő törvény főbb elveit elfogadva, ez alapon szabályozhatja, az ország viszonyainak megfelelőleg, a kereskedeleméből eredő jogviszonyokat.”

Én azt hiszem, hogy az első és utolsó mód, legalább a mint azt a tervezet általános indokolása felfogja materialiter egy és ugyanaz. Erre mindjárt visszatérünk. De nézetem szerint még egy mód van, mely abban áll, hogy valamely meglevő törvényt elfogadtatik, de nem egyszerűen, hanem a szükséges eltérések egy külön rövid törvény — életbeléptetési törvény (Einführungsgesetz) által szabályoztatnak. Én ez utolsó módszert nagyon megfontolandónak tartom. De menjünk sorba.

Azt mondom, hogy az első és utolsó módszer materialiter egy és ugyanaz, azaz: hogy mindkét uton egy és ugyanazon tartalmu törvényt érünk el.

Előre bocsátom, hogy egészen önálló és új törvény-szerkesztése alatt, sem az általános indoklás, sem pedig én, nem értjük a már létező jognak codificálását, (Nézetem szerint normalis viszonyok között, ez az egyedül helyes és természetszerű codificálás) — hanem értjük egy új, a mai viszonyoknak megfelelő jognak törvényhozás utjánai létesítését. Általán ismeretes, hogy miként állunk jogképződésünkkel. Nálunk nem lehet szó arról, hogy a már létező jogot megállapítsuk, mert nálunk nincs mit megállapítani, és a mi van, az többnyire rossz, a viszonyoknak meg nem felel.

Az általános indoklás a 7. és 8-ik oldalon nagyon helyesen emeli ki, hogy a kereskedelmi jog, legalább alapelveiben, territorialis határokat nem ismerő, általános jelleggel bír. Nagyon helyesen alapítja az ált. indoklás a jog ezen általános jellegét, a jognak tárgyilagos alapját képező viszonyok általános természetére. Az is áll, hogy nagy hibát követne el azon törvényhozás, mely a kereskedeleméből eredő jogviszonyok szabályozásánál, azoknak most érintett természetére figyelemmel nem lenne és eredeti, a világforgalomban sehol el nem fogadott elvekre alapított törvényt kívánna alkotni. Ez mind igaz, de azon törvényhozás, mely a kereskedés természetére figyelemmel nincs, általában rosszul jár el. Nem azért jár el rosszul, mert önálló törvényt akar alkotni, hanem azért, mert ha így jár el, az önálló törvényt rosszul, a viszonyoknak meg nem felelőleg alkotja. Ha a törvény önállóan ugyan, de helyesen alkotja, a viszonyok természetére figyelemmel kell lennie, és ha erre figyelemmel van és helyesen okoskodik, az általános viszonyok alapján ugyanazon általános elvekre kell jönnie önálló uton is, mint a melyeket recipiálhat. Másrészt, ha a törvényhozás általános elveket recipiál is, ezt csak annyiban fogja helyesen okoskodik, a mennyiben az általános elvek a szabályozandó viszonyok természetének megfelelnek. A mint az ált. indoklás mondja, (9. oldal), tekintettel kell lennie az ország speciális viszonyaira, melyek e téren sem ignorálhatók. A hol pedig az általános elv a speciális viszonyok meg nem felel, ott, ha egyáltalán a speciális viszonyra figyelemmel akar lenni, ez utóbbi követelményét kell érvényre emelnie.

A két módszer tehát, feltéve hogy mindkettő helyesen vitetik keresztül, csak abban különbözik egymástól, hogy az egyik első sorban a viszonyokat veszi tekintetbe és ezek alapján jut részben általános részben

specialis természetű szabályokra, — a másik pedig először az általános elvet állítja fel, és ezt a viszonyoknak megfelelőleg módosítva, jut részben általános részben s speciális szabályokra. Mindkét módszer a viszonyoknak megfelelő törvényt fog eredményezni. Egyik sem akar a viszonyokra, azoknak meg nem felelő szabályt octroyálni. Csak az utak különböznek, de ez a practicus eredményre nézve, ha azok egy célra vezetnek, közömbös. A törvénykönyv mindkét esetben önálló lesz.

A két módszer közül az első, t. i. az inductiv, elvileg előnyt érdemel a második felett. De nálunk, hol a tudományos előmunkálatok majdnem egészen hiányoznak, hol az organicus jogképződés és a viszonyok fejlődésétől messze elmaradt, mint könnyebbet és egy kevés gondnal legalább tűrhető eredményre vezetőt én is az utóbbi ut követését ajánlanám, ha már egyáltalán önálló kereskedelmi törvénykönyvet akarunk szerkeszteni. Az experimentum nem oly veszedelmes, különösen akkor, ha a német ker. törvénykönyvet fogadjuk el alapul. Ha ezen legalább nem rontunk, tűrhető törvényünk lesz. Ezen állítás indokolása az alább következőkből és kivethető lesz.

De fontoljuk meg kissé az általam felállított negyedik módszert is.

Megvallom, hogy én nem vagyok képes azon fel fogást osztani, mely egy nemzet méltóságával és önállóságával semmiképp sem tartja megférhetőnek, egy bár mily jó külföldi törvényt egyszerűen átültetni. Én az önálló jogfejlésben és az önálló tudományban a nemzeti önállóság és méltóság nyilvánulását látom ugyan, de azt hiszem, ez fordítva nem áll. Kivethetné szemére a német nemzetnek a római jog receptióját? És azután azt hiszem, az önállóság nincs veszélyeztetve akkor, midőn magunk jószántából recipiálunk, és midőn a további önálló jogképzést magunknak fenntartjuk. A mi pedig e téren a méltóságot illeti, én azt a legpracticusabb, legcélravezetőbb ut felismerésében látom. De hagyjuk ezt. Én a kérdést nem erről az oldalról tartom méltánylandónak. A kérdés, úgyhiszem, tisztán opportunitási.

Az új kereskedelmi törvénykönyv behozatala nemcsak a belforgalom érdekében, hanem talán főleg a külföld irányábani viszonyaink szempontjából fontos és sürgettetik. Itt főleg arról van szó, hogy a külföld bizalma felébredtessék és megszilárdíttassék. Nem ismerem a viszonyokat közvetlen tapasztalásból, de azt hiszem, azon mondhatni egyhangú ohajtás, mely a kereskedői körökből a német keresk. törvénykönyv behozatala mellett nyilvánult, ezen szükségletnek adott kifejezést. Állításom bizonyítékául szabadjon a tervezet általános indokolásából is a következőket felhasználnom: „A tudomány és gyakorlat emberei e tekintetben, minden tartózkodás nélkül, az általános német kereskedelmi törvény mellett nyilatkoztak, nemcsak azért, mert azt a létező európai hasonló törvények közt legjobbnak tartják, hanem azért is, mert közigazdászati szempontból egyaránt szükségesnek és kívánatosnak tekintik, hogy kereskedelmi jogunkban azon népek törvényeinek alapelvei emeltessenek érvényre, melyekkel a forgalom kétségtelen irányát tekintve, nemcsak leggyakoribb, hanem ugyyszólván közvetlen érintkezésben állunk; melyekhez, mindinkább növekedő érintkezéseink folytán, a legfontosabb jogviszonyok szakadatlan láncolata fűz bennünket. „Igy a tervezet általános indokolása a 9-ik oldalon. És most szabadjon kérdenem, elérjük e azon célt, hogy a külföld jogállapotainkhoz bizalmát emeljük, a tervezet által követett mód mellett? Azt hiszem, e célt nem érjük el annyira, mint a mennyire ez nekünk szükséges. Ha a külföldi azt tudja, hogy

nálunk egy, ugyan a német ker. törvkv. főbb elveire alapított, de mégis önálló törvény bir érvénnyel, ezzel egy concret esettel szemben semmit sem tud. Hogy biztosan járhasson el, a mi törvénykönyvünket egészen kell ismernie. Reá adja e magát a külföldi, hogy azzal megismerkedjék, vagy nem fogja e inkább az ügyletet abban hagyni? Azt hiszem legalább is nem bocsátkozik oly szívesen magyarországgal üzleti összeköttetésbe, mint ezt akkor tenné, ha tudja, hogy Magyarországon az általa ismert ált. német ker. trkv. van érvényben, néhány eltéréssel, melyeket egy rövid életbeléptetési törvényben olvashat. Nézetem szerint a külfölddel szemben nagyon keveset nyertünk, ha törvénykönyvünk főbb elveit ismerik, de magát a törvényt nem ismerik. Sőt még azt is kétségbe merem vonni, hogy jogunk főbb elveit ismerni fogják, ha annak részleteit nem ismerik.

Ha a külfölddel szemben eredményeket akarunk új kereskedelmi törvénykönyvünkkel elérni, úgy az általam jelzett szempontnak irányadónak kell lennie, és hogy a külföldre nagyon is tekintettel akarunk lenni, a tervezet egész általános indokolása mutatja.

Én nem acceptálhatom a tervezet (ált. ind. 15. old.) azon feltevését, hogy az egység a fölvek megtartásával teljesen biztosítatik. Az egység bizonyos tekintetben papíron meg van, de a practicus egység hiányzik. A fölvekbeni egység a régibb német particuláris kereskedelmi jogokban szintén feltalálható volt, mindannyian a római és német jogon alapultak (l. Thöl Handelsr. I. §. 3.), és mégis ezen egység nem bizonyult be kielégítőnek.

De azt fogják mondani, hogy csak nem akarhatunk viszonyainkra idegen szabályokat erőszakolni, melyek már ott is, hol azok első sorban uralkodni hivatva voltak, részben elavultak és helyteleneknek bizonyodtak be.

Ezen ellenvetésekre meggyőzőleg felelni csak a részletes átdolgozással és positiv javaslatokkal lehet. Általában csak a következőket akarom megjegyezni. A német kereskedelmi törvénykönyv szerkesztése alkalmával, már az eltérő viszonyok és igények lehetőleg figyelembe vétettek, nevezetesen figyelembe vétettek a birodalom másik felének igényei. Az ált. n. k. t. az eltérő viszonyokkal már számolván, az egész más tekintet alá jő, mint valamely más specialis kereskedelmi jog. Másrészről a magyar kereskedelmi viszonyok fejlődésére az osztrák, különösen pedig a bécsi kereskedelmi viszonyok voltak, és ismerjük el, még egy darab időre lesznek irányadók. A m. ker. viszonyok az osztr. ker. viszonyoktól, legalább egészséges elemeikben alig térnek el. Erőszakos szabályozásról nagyban és egészben véve nézetem szerint nem szólhatunk. Azt mondja a tervezet ált. ind. a 9-ik oldalon, hogy a kereskedelmi jog nem veszi el teljesen magánjogi jellegét sem. Ez ép állításom mellett szól. Azon magánjog, melynek a kereskedelmi jog egy részét képezi, a kötelmi jog. Szabadjon kérdenem, hol van a speciális magyar kötelmi jog, — nem az osztrák ptk.-vet recipiáltuk-e és recipiáljuk-e folyvást ezen irányban? De nekünk nem is a jelenre, hanem a jövőre kell tekintenünk. Magánjogi codificatióink küszöbén állunk, és honnan akarjuk a joganyagot meríteni? — nem-e leginkább azon államok törvényeiből, melyekben a n. k. t. változatlanul érvényben van. Nem a római jogon fog-e új obligationális jogunk alapulni?

Elismerem, hogy vannak specialis viszonyaink is, és hogy bizonyos tekintetben a német k. tvk. a mai jogi meggyőződés által tul van haladva, de ezen hiányokat egy pótlagos törvény által néhány §§ ban ki lehet pótolni. Azt mondja ugyan a tervezet, hogy „bármely kül-

földi törvényt kívánna is a törvényhozás átültetni, azon — mindenesetre oly változásokat kellene tennie, melyek által vagy az elfogadott törvényt forgatná ki alakjából vagy az eligazodást megnehezítené, a törvény egységét megzavarná.“ Ezen érveket azonban nem tarthatom elég nyomatékossáknak. Nemcsak azért, mert a német keresk. törvénykönyvnek más államokban kihirdetése alkalmával, azon szintén történtek változtatások, hanem főleg azért, mert ezen hátrányok részben nem lényegesek, részben pedig könnyen orvosolhatók. Tévedés volna azt hinni, hogy az új törvény behozatalával e részbeni jogfejlésünk megállapodást ért el. Újabb törvények hozatala és általában újabb jogfejlés ezután sem lesz elkerülhető, és a törvénynek eredeti alakjából való kiforgatása és a törvény egységének megzavarása mindenesetre csak időkérdés. Az eligazodás nehézsége csak azoknak szolgál hátránnyul, kik a törvényt nem tudják, ezekre pedig tekintettel nem lehetünk. Elhibázott felfogásnak tartanám, a codificatiót a jogismeret könnyebb megszerzése eszközeül tekinteni, és ez által azon boldog állapotot elértnék hinni, midőn a jogtudományt egy complexust képező törvényből lehessen meríteni. A codificatio főcélja mindig a jogbiztonság elérése, a további jogfejlés alapjának meghatározása. Egyébiránt az eligazodást a törvényt szövegének olynemű kiadásával, minő pl. a Manz-féle, hol a törvény szövege mellett a változtatások is szó szerint idézve vannak, meglehet könnyíteni, és így ezen kíváncsolomnak is elég van téve. Egy külföldi pedig, ki a német ker. törvényt ismeri, az ajánlott mód mellett, sokkal könnyebben fog a magyar keresk. törvényen eligazodni, mint egy főbb elveiben ugyan a német ker. törvényre alapított, de mégis önálló szerkezetű magyar kereskedelmi törvényen.

De menjünk odább, mert elvégre is minden attól függ, hogy melyek és mily számuak azon változtatások, melyeket tennünk kell, ezt pedig csak a részletes bírálat mutathatja ki.

Talán lesznek, a kik érvelésem ellen, azon ellenvetést teszik, hogy magam is elismerem, miszerint az új törvény célja nem lehet, a jogfejlést megakasztani, és hogy így, miután én sem akarhatom, a mint azt tényleg nem is akarom, további jogfejlésünket a német jogfejlésnek feltétlenül alárendelni, az elért egység csak mulólagos lesz, a nyereség mulandósága ellenében pedig a felhozható hátrányok nyomatéka fokozódik. Nem akarok azzal felelni, hogy az ált. német keresk. tv. könyv is egyelőre csak időig tartó jogegységet volt hivatva létrehozni, és hogy hatása ennek dacára üdvös volt, de azt szükségesnek tartom kiemelni, hogy nálunk gyors és hatásos segély kívántatik, és hogy a magyar jogállapotok tekintélye a külföld előtt az ajánlott módszer által kétségtelenül legsikeresebben és leggyorsabban emeltetik. Az elért eredményt megtartani, tőlünk fog függeni, de ez könnyebb leendő, mint azt más úton létesíteni.

De térjünk vissza kiindulási pontomra, t. i. hogy készítsünk önálló magyar kereskedelmi törvénykönyvet. Hogy ezen tétel lényegileg a tervezet álláspontja is, azt hiszem, fenebb kimutattam. Az előmunkálatok jelenlegi állásánál annak, ki e célra közreműködni akar, legcélszerűbb a tervezetet alapul elfogadva, azt bírálni és javaslatait ennek folyamában előadni. Ezen utat fogom én is követni. Csak melesleg akarok arra reflectálni, hogy a német k. tvk., mely módosításait tartanám elkerülhetlenül szükségeseknek akkor is, ha annak eredeti szövegét akarnánk életbeléptetni, és mely változtatások azok, melyeket csupán a tantervet álláspontjából tartok indokoltaknak.

Ha a jelen adalékok nem ütnek meg azon mértéket,

melyet azok részére magam kitűzni szeretnék, szabadjon a rendelkezésem alatt álló idő rövidségére és a segédzserekek hiányára utalnom. A nonum praematur nem vihető. Ha észrevételeimet mindazonáltal közzé teszem, ez nemcsak azért történik, mert erkölcsi kötelességemnek tartom egyéb tekintetek félretételével a munkához részemről is telhetőkép hozzájárulni, hanem azért is, mert úgy vagyok meggyőződve, hogy adalékaim hiányait daczára, némely eddig még nem méltányolt nézetet is fognak szolgáltatni.

Dr. PLÓSZ SÁNDOR,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

(Folyt. köv.)

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

A kereskedelmi törvénykönyv tervezetének utolsó és legterjedelmesebb címét képezi a negyedik cím, mely a részvénytársaságokról szól. A tervezet ezen címében legközelebb jár a német 1870. június 11-iki törvényhez, s ép oly távol áll a pongyola szerkezetű és csak könnyedén egyes pontok felett ellebegő franczia, mint a nehézkes és csakis angol viszonyoknak megfelelő angol törvénytől. Ezzel ugyan korántsem mondjuk azt, hogy a tervezet szóról szóra követte a német törvényt; ellenkezőleg több tekintetben újításokat kezdeményez, sőt sok helyütt egészen eredetivé lesz, intézkedéseit saját magából, minden előkép utánzása nélkül veszi; habár ezen intézkedéseiben nem igen szerencsés.

A tervezet főirányára nézve az újabb törvényeket, és jelesen a német kereskedelmi törvényt követi: e főirány az állami jóváhagyás megszüntetése folytán oly normatív szabályok megtartásához szorítani a részvénytársulatokat, melyek által a nagy közönség ép úgy, mint a részvényesek és a társaság hitelezői biztosíthatnak az iránt, hogy a társaság természetével visszaélések nem fognak történni. A ki a törvényjavaslat indokait olvasta, az ugyan könnyen azon meggyőződésre jut, hogy a tervezet ép e pontban lényegesen különbözik a német kereskedelmi törvénytől, mert az indokokban Apáthy ur azt mondja: „a mily helyesnek mutatkozott a német birodalmi törvény azon intézkedését acceptálni, mely a részvénytársaságokat az állami jóváhagyás alól fölmenti, ép oly helytelen lett volna e törvényt azon téren követni, melyre az az állami jóváhagyás megszüntetésének pótlása végett lépett, s melynél fogva a kereskedelmi és különösen a részvénytársaságokat oly normatív szabályok alá helyezé, melyek a kereskedelmi associatiók szabad fejlődésére nézve sokkal károsabbak lehetnek, mint az engedélyezési rendszerrel járó praeventív intézkedések.“

Ilyen és hasonló kifakadások ellen tekintsük egyszerűen a német törvénykönyv normatív szabályait és azt, vajjon a tervezetben nem találjuk-e ugyanazon intézkedéseket is.

A társaság részvényei legalább ötven tallérra szólnak (207. a. 1.), — ez iránt a tervezet nem szab normatív szabályt. — A részvények névértéket a társaság fenállása alatt sem fölemelni, sem csökkenteni nem szabad (207. a. 3.); a tervezet ugyan ezt mondja a fölemelésre nézve. (179.) — A társaságnak alapszabályokkal kell birnia (208. 2.), ugyan így a tervezet (180.) — az alapszabálynak kellékei 12 pontban felsorolhatnak (209.), ugyan így a tervezetben és pedig 17 pontban (189), tehát a tervezet itt már többet kíván normatív szabályaiiban; — társulati tőke elhelyezése után alakuló közgyűlés tartandó (209. a.), ugyan így a tervezetben (191), — a nem készpénzbeli betéteknek mikénti becslése és

fölvétele iránt külön intézkedések állapíttatnak meg (209. b. és 188), — a társulat bejegyzése rendeltetik el (210. és 180.), — a bejegyzés kérése alkalmával a társulat alakulásának főfeltételeit igazolni kell (210. a. és 191), — az alapszabályoknak minden változását a kereskedelmi törvényszéknél be kell jelenteni (214. és 215), — saját részvényeket a társaság nem szerezhethet, (216.), mihez a tervezet még azt is mondja, hogy még kölcsönt sem adhat azokra.

Ily körülmények közt bizony nagyon kár volt a saját álláspontot helytelenül választott indoklás által homályossá tenni, s azon jót, mi által egyedül mellőzhető az engedélyezési rendszer, rosznak jelezni. Vannak a német részvénytársasági törvényben sok fölösleges intézkedések, melyeket a gyakorlat szempontjából ép úgy, mint az elméletből védeni nem lehet, — de ezért azt állítani, hogy normatív szabályok általában fölöslegesek, vagy éppen hogy ily szabályok káros hatásúak és hátrányosak, az mégis egy kissé sok.

Ezen bevezetésül szolgáló megjegyzés után áttérünk az egyes cikkek bírálatára.

A tervezet 178-ik cikke a részvénytársaság helyes definitióját tartalmazza; e szerint ugyanis „részvénytársaságnak azon kereskedelmi társaság tekintetik, mely előre meghatározott, bizonyos számú és egyenértékű (egész vagy hányad) részvényekből álló alaptőkével alakul, s melynél a részvények tulajdonosai csak részvényeik erejéig felelősek;” ezen definitio sokkal praecisebb, mint a német kereskedelmi törvénykönyvé (207.): „a társaság akkor részvénytársaság, ha valamennyi társasági tag csak betéttel részes, a nélkül, hogy a társaság kötelmeiért személyesen felelne.” Habár a definitio a tervezet szerint sokkal helyesebb, mégis kifogást kell tenni ellene, és pedig a szó elhelyezés nem éppen sikeres választása végett.

A tervezet szerint ugyanis „részvénytársaság azon kereskedelmi társaság”, pedig ezt a tervezet nem is akarja kifejezni, a tervezet nem részvénytársaságokról, hanem kereskedelmi részvénytársaságokról akar szólni, és csak ezeket akarja a törvény keretébe fölvenni, s ép ezen oknál fogva helyesebb lett volna azt mondani „a kereskedelmi társaság részvénytársaságnak tekintetik”, s ezen fogalomhoz azután a következő mondatot illeszteni. — Az említett cikk második kikezdése egy a német kereskedelmi törvényben ki nem fejezett szabályt említ, mely szerint a részvény mindig csak határozott pénzüsszegekről szólhat; ez intézkedés ugyan fölöslegesnek látszik, mert rendszeren pénzüsszegekről szólnak a részvények, — de azért nem mondható rosznak, s talán kétes esetekben a törvény ily világos határozata bizonyos előnyöket is nyújthat.

„A részvények névértékét a társaság fenállása alatt fölemelni nem lehet. Az ily fölemelés semmisnek tekintendő, így hangzik a tervezet 179. cikke, mely a német törvénykönyv 207. a. cikke 3. kikezdéséből vétetett át, csak hogy e pontban a fölemelésen kívül a csökkenés is tiltatott. A tervezet ezen pontnál következő indokokat említ: — a részvények névértékének fölemelése oly visszaélésekre adhat alkalmat, melyek a törvénynek az alaptőkére vonatkozó intézkedéseit képzeletiekké tehetnék; e fölemelés ugyanis magosabbnak tünteti föl a társasági tőkét, mint mennyit az valóságban tesz vagy tehet; e mellett az ily eljárás a mérleg önkéntes felállítására vezethet, mit a forgalom biztonsága szempontjából lehetővé tenni nem szabad. — Ezen indoklást ép oly kevésbé értjük, mint nem fogjuk föl, mit használhat az említett cikk a gyakorlati életben. Ugy látszik egy eddig nem ismert szédelgés ellen van irányozva ez intézkedés, s tisztán elméleti szükségleten látszik ala-

pulni, azon t. i.: hogy az alaptőke névértéke ne változzék. Vannak esetek, midőn a részvények névértékének megváltoztatása bizonyos gyakorlati szükségesség; így valamely részvénytársaság 100 ftos részvényei 300 ft-on állanak, a társulati alaptőke szaporítása végett új részvények bocsátása válik szükségessé, és a társulat czél-szerűnek látja 100 ftos részvények helyett 300 ftosokat kibocsátani, ily kibocsátás esetén kétféle részvényei lesznek 100 és 300 ftosok, mi talán a társulati ügykezelésre nézve nem előnyös, fölemeli tehát a 100 ftosok névértékét 300 ft-ra; — avagy a részvények 100 ft ezüstről szólnak, a forgalmi viszonyok papírvaluta mellett nehézkessé teszik az ezüst részvények használatát, s a társaság át akarja változtatni azokat papírértékké, egész pontossággal nem határozhatja meg ez értéket, mert kerekszám szükségeltetik, a részvényeseket nem akarja megrövidíteni és 100 ezüst ft helyett a névértéket, midőn az agio 118-on áll 120 ft papírra szabja. Fölemelés történt a névértékben, s ezt nem szabad tenni. Még számos ily esetet sorolhatnánk föl, melyekben a névérték fölemelése gyakorlatilag indokolt. — Most lássuk mennyiben lehet ily fölemeléstől alaposan tartani. A tervezet indoklása szerint állítólag az alaptőkére vonatkozó törvényes intézkedések játszatnának ki, a mit csak úgy érthetünk, hogy ily eljárás esetén az alaptőke valóban kisebb, mint mennyit az alapszabályok mutatnak. A névérték fölemelése történhetik két czélból: — vagy azért hogy a névérték fölemelésével a részvényesek nagyobb összegig feleljenek a társaság kötelezettségeiért, vagy pedig hogy a részvényesek látszólag nagyobb összegű részvényekkel birjanak s a társaság látszólag nagyobb részvénytőkével szerepeljen. Ez utóbbi eset a társaság jogi működésére nézve jelentőséggel éppen nem bír, és csak az esetben bírna, ha általában tiltatnék a névértéknél kisebb összegig (azaz: parin alól) részvényeket kibocsátani, vagy ha a társaság oly titok-szerűséggel járhatna el, hogy senki sem tudná mily különbség van a tényleges alaptőke és a névleges közt. Az esetet pedig akadályozni, melyben a részvényesek betéti kötelezettsége emeltetik, tehát a tőke tényleg nagyobb lesz, semmi alappal sem bír. Az egész cikk tehát mint indokolatlan elhagyandó.

A 180. cikk a társaság megalakulását három föltételhez szabja: az alaptőke biztosításához, — az alapszabályok létrejöttéhez — és a kereskedelmi jegyzékbe való bevezetéshez. Ezen intézkedés a részvénytársaság lényegéből következő és helyes.

A tervezet egyik fénypontja az alapszabályok alakulásának meghatározása. E tekintetben mind a német, mind a francia törvényeken jóval felül áll és az alaptőkével szokásos szédelgés ellen a nyilvánosság és a felelősség elvének következetes keresztülvitelét eszközli. Így követeli (181.), hogy a részvényaláírás czéljából felhívás kibocsátandó, melyben a társaság czélját és tartamát, az alaptőke mennyiségét, a részvények számát és névértékét, az aláírás helyét, idejét és módozatait, az alapítók neveit, polgári állását és lakhelyét föl kell említeni. Az aláírásnál minden aláírt részvényre 10% leteendő, és az aláírók a részvény 40%-je erejéig még azon esetben is felelősek, ha a részvényen túl is adtak, mely intézkedés által a tőzsdeszédelgés ellen nyújtatik biztos óvszer. Az alapítók maguk (185.) összes magán vagyonukkal felelősekké tételnek azon esetre, ha a törvény intézkedéseinek meg nem felelnének.

A részvénytőke elhelyezése után az alakulás esz-közlendő; ezen alakulás az alakuló közgyűlésen történik, melynek feladatát a 186. cikk írja körül; e gyűlésre nézve a határozatképességet és a szavazati jogot a 187. cikk szabályozza, és pedig azon igen egyszerű oknál

fogva, mert a közgyűlésre nézve még társulati alapszabályok nem intézkedhetnek, miután a társaság még meg nem alakult.

A 188. cikk átveszi a német 209. b. cikk azon határozatát, mely szerint nem készpénzbeli betétek értékét az alakuló közgyűlés állapítja meg, s e megállapodás az alapszabályokba fölveendő. Ezen intézkedés egyébiránt mind a francia, mind az angol törvényekben szintén főlalálható. De fájdalom, gyakorlati haszonnal nem bír. A tervezet legalább a legegyszerűbb módot választotta ez eljárásnál s nem követte a külföldi törvényhozások nehezkesebb alakulatait, s annyiba előnyösnek mondható.

Az alapszabályok tartalmát az 189. cikk átvette a német 209-ikiből, csak hogy több tekintetben még többet kíván mint ez utóbbi; így kívánja, hogy a részvényekre eszközendő befizetések módozatai s a befizetés elmulasztásának következményei, — az egyes részvényesekkel nem pénzbeli betétek esetén kötött egyezmények, — az esetleg kibocsátandó elsőégi kötvények mennyisége és névértéke, az azok után fizetendő kamatok magassága és a törlesztés módja, nem különben az előjogok, melyek az elsőégi kötvények birtokosait illetik; — végül a társaság feloszlás esetei és a felszámolás módja is felemlitessenek. — Ezen újítások közül egyedül az elsőégi kötvények tekintetében kívántakat nem találjuk indokoltnak; a tervezet indokaiban hasztalanul keresünk fölvilágosítást erre nézve. Elsőégi kötvények által a társaság különyszerű adósság felvételi neme eszközöltetik, miért jöjjön ez adósság és annak minősítő nyei az alapszabályokba, s más természetű adósságok nem, azt valóban nem látjuk be.

Az alapszabályok lényeges pontjai közhirre teendők. E tekintetben a tervezet 190. cikke megfelel a német törvény 210. cikkének, csak hogy következetesen az elsőégi kötvények közzétételét is kellett fölvennie, miután a tervezet e pontban valami különös előnyt talál.

A társaság bejegyzésénél a tervezet (191.) ugyan azt követeli, mint a német (210. a.), azonkívül egy igen különös határozatot tartalmaz, a 192-ik cikke szerint ugyanis „oly vállalatok, melyeknek létesítése állami engedélyezéstől van föltételezve, az engedélyezési okmányt is kell a törvényszéknél bemutatni.“ Nem is tekintve arra, hogy részvénytársaság mint olyan engedélyezés alá nem eshetik, mint azt már előbbi cikkeink egyikében kimutattuk, a tervezet azon „circulus vitiosus“-ba esett, hogy engedélyt követel, melyet nem adhat a kormány vagy az állam. A társaság előbb nem nyerhet semmiféle engedélyt semmiféle vállalatra, míg nem létesül, — létesül pedig a tervezet szerint a bejegyzés által, tehát a bejegyzés előtt nem szerezhet jogokat, és így engedélyt sem; — a bejegyzéshez azonban ismét az engedély előmutatása szükséges, melyet a társaság a bejegyzés előtt meg nem szerezhet. Kíváncsiak volnánk arra, mikép bontakozik ki az állam vagy a törvényszék e szép furcsaságból.

A német kereskedelmi törvény határozmányaitól a tervezet 194. cikke előnyösen eltér, a mennyiben a részvényaláírókat az alapítók szeszélyétől függetlenekké teszi és kijelenti, „hogy ha a részvénytársaság az aláírás befejeztétől számított hat hó alatt be nem jegyeztetik, az aláírók kötelezettségeik megszüntetését és már befizetett összegeik visszafizetését követelhetik a törvényszéktől.“ Ez intézkedés természetes folyománya annak, hogy az aláíró 40° erejéig felelőssé tétetett.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR.
keres. m. titkár.

(Folyt. köv.)

Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelmé köréből.

(Folyt.)

Ez alapelvek segítségével alkotta Aristoteles saját szerű fölfogását az összes mindenségről, a természetről, s a benne létező egyes létekről, az emberről s istenről. Szerinte ugyanis mindezek az anyag és alak (eszköz és cél) viszonya alapján fokozatos összefüggésben állanak egymással, úgy hogy az összes mindenség egy tagozott egészet képez, melyben az alsóbb rendű lény a felsőbb rendűnek anyagát (eszköz), ez pedig annak célját képezi. Innen míg a szellem nélküli természetre nézve az ember a cél, addig az összes mindenségnek végcélja az istenben culminál.¹⁾

Különösen ő az embert, mint érzéki észlelyt fogja föl, kinek nem csupán érzéki vágytehetsége, de értelme s szabad akarata is van, s ki ennél fogva szabad akarattal cselekedhetvén, összes cselekvőségére nézve beszámítás alá esik.²⁾ De erkölcsi beszámítás alá az embernek csak azon cselekvényei esnek, melyek szabad akarattel határozásából származnak, nem pedig azok is, melyeknél a szabad akarat működését a kényszer vagy tudatlanság kizárják.³⁾ De a cselekvények erkölcsi jelentőségére nézve nem csupán azok szabadsága, de iránya is az erkölcsi jóra határozó. Ez erkölcsi jót, mint legfőbb életecélt kutatja Aristoteles több rendbeli ethikai műveiben.⁴⁾ Szerinte ugyanis minden működés bizonyos cél felé irányulván az emberi cselekvényeknek is megvannak saját céljaik, melyek az ember azok által elérni óhajt. E célok az emberi életecélok, melyek valamint egymás közt úgy valamennyien a legfőbb célra nézve, melyet már csak önmagáért kívánunk — csak eszközök. E legfőbb cél az emberre nézve a tökéletes életholdogság; ez pedig csak olyasmi lehet, mi az ember,

¹⁾ V. ö. Ueberweg i. m. 50. §., hol az ide vonatkozó irodalom is olvasható.

²⁾ Daczára, hogy az embert így fogja föl, a személyiség teljes tudatára még sem jut. Hildenbrand i. m. 265. s. k. l.

³⁾ Az emberi cselekvények jelentőségéről, azok minőségeiről, belső tulajdonairól s a beszámítás tanáról l. Aristoteles Eth. Nicom. III. 1—8. Eth. Eudem. II. 6—11. Magn. Mor. I. 10—18. — Hildenbrand i. m. 55—7. §., Michelet: Das System d. philos. Moral mit Rücksicht auf die juristische Imputation stb. Berlin. 1828., Afzelius: Aristotelis de imputatione actionum doctrina. Upsal. 1841.

⁴⁾ Rendsz. res ethikai munkát legelőször csak is Aristoteles irt és pedig hármat: a nico machi ethicát, melyet 10 könyvben fiához Nicomachushoz intézett, honnan a neve is. Ennek kivonata az Aristoteles munkái közt előforduló nagy ethica, mely valószínűleg valamelyik tanulmányától származik. Ugyanis áll az Aristotelesnek tulajdonított eudemusi ethica-val, melyet tanítványa Eudemos irt. Lásd Télfy: Ethica. 4. l. Hildenbrand i. m. 255. s. k. l. Az ide vonatkozó irodalmat l. ez utóbbinál 258. l. 2) j. és Ueberwegnél i. m. I. 46. §. és 183. s. k. l. Eucken R.: Ueber die Methode und Grundlagen der Aristotelischen Ethik. Berlin, 1870. Nem lesz fölösleges itt a nicomachi ethikának, melynek a másik kettő ugyszólván csak kivonata, sommas átnézetét adni Guillelmus du Vallius után. (Aristot. opera omnia graece et latine Parisiis. 1654. tom. III.) 3. l.) „Primo igitur libro diffinit de felicitate, sive ultimo hominis fine. 2-o De virtute. 3-o De principiis actionum humanorum, voluntario, involuntario. Item de fortitudine et temperantia. 4-o de liberalitate, magnificentia, magnanimitate, modestia, mansuetudine, affabilitate, veritate, nobilitate, verecundia. 5-o De iustitia. 6-o De virtutibus mentis, arte, prudentia, scientia, intelligentia et sapientia. 7-o De virtute heroica, de feritate, continentia, incontinentia, constantia, mollitie animi. 8-o De amicitia. 9-o De adjunctis amicitiae, eiusque conditionibus ac proprietatibus. 10-o De felicitate practica et theoretica, sed de hac maxime, quae ab habitu sapientiae proficiscitur et in rerum altissimarum, praeclarissimarum, scitumque in cundissimarum contemplatione consistit.“

mint ember saját szerű természetének megfelel s neki teljes önelégültséget szerez. Az emberre nézve saját szerű csak az, a mi észszerű, s csak annak, a mi észszerű, megvalósítása képes őt kielégíteni, mert csak az bír rá nézve becsülni. E megvalósítást magának az embernek kell eszközölni szabad akaratból származó (önkéntes) öntevékenysége által. A lelki készség azt, a mi észszerű, megvalósítani vagyis észszerűen cselekedni az erény. Innen a legfőbb életboldogság, s így legfőbb életcél is az emberre nézve az erényes élet, mely nem egyéb a mondottak alapján, mint észszerű tevékeny élet, melyben az ember önmagát megvalósítani törekszik.¹⁾ Aristoteles az erényt külső megvalósítása, tehát külső cselekvőség nélkül nem gondolhatja, (habár annak súlypontját a lelki készségben mint az erényes tevékenység benső mozzanatában találja), mi által az embert erényes életére, összrendeltetésére nézve külső föltételektől is, névszerint a társadalmi s még inkább az állami létől tevé függővé.²⁾

Összhangzólag az erény eme fölfogásával fejtegeti Aristoteles saját szerű igazság- vagy jogelméletét ethikai műveiben.³⁾ Ugyanis Aristoteles az ember két, észszerű tevékenységre hajlandó tehetségéhez (ész és akarat) képest az erényeknek két nemét különbözteti meg: elméleti vagy ész- és gyakorlati vagy akarat erényeket. Ez utóbbiak a tulajdonképi ethikai erények, melyek csak hosszabb gyakorlat, szokás (honnan a szó *εθος* = szokás és erkölcs) által válnak erényekké, s melyeknek saját szerűsége a két véglet (öröm és fájdalom) közti középarányban fekszik, mely a körülményekhez képest lehet számtani vagy mértani, s mértékét vagy az ész határozza meg, vagy pedig valamely tárgyilagossá elvben találja. Ez utóbbi esetben valamennyi ethikai erény az igazság általános fogalma alá esik.⁴⁾

Aristoteles az igazság lényéről már tökéletesebb s határozottabb fogalmat alkot, mint Plátó, a mennyiben azt nem csupán, habár kiválólag, az alanyi tulajdonság, de az objectív jogosság, mint szabálmérték szempontjából is fogja föl és fejtegeti. Szerinte ugyanis az a lelki

készségben áll, azzal, a mi jogos, megegyezőleg cselekedni. Minthogy pedig a jogosságnak irányelvét majd a közösségi élet általános szabványában, a törvényben, mely a polgárok összes erkölcsi tevékenységére kiterjed, majd pedig a viszonyokhoz mért egyenlőségben találja, ehhez képest általános és különös igazságot különböztet meg. Amaz⁵⁾ a létező törvényeknek megfelelő cselekvési akaratkészségben áll; vagy mivel a törvény, az egyesnek összes erkölcsi magaviseletét másokra vonatkozólag határozván meg, minden erényre kiterjed, az nem egyéb mint minden egyes erénynek gyakorlása, mennyiben ez a másokhoz viszonyokat illeti. Ez az állam törvénye, illetőleg alkotmánya minőségéhez képest lehet tökéletes vagy tökéletlen.⁶⁾ — E törvényszerű igazságnak, melyet Aristoteles azért, mivel az erények összességére mások iránti viszonyban vonatkozik, általánosnak nevez, csak egyik részét s az összes erények egy különös fajtát képezi a különös igazság,⁷⁾ melynek mértékét hasonlólag a többi ethikai erényekhez, a helyes középértékben, illetőleg az aránylagos egyenlőségben találja, mely követeli, hogy mindenkinek megadassék a mi őt a viszonyok különös minőségénél fogva megilleti.⁸⁾ Ennek saját szerűsége a többi erénnyel szemben abban fekszik, hogy csak kívülakra vonatkozó társas viszonyokban van helye. Ez igazság a külviszonyok különös minőségéhez képest, melyekben az egyenlőség elve alkalmazást nyer, vagy osztó igazság, (i. distributiva), mely a közviszonyokban a közérdekeknek és terheknek egyenlő megosztására czéloz s az egyenlőség elvét a személyi minőség szerint (qualitative, mértani arányban) kívánja alkalmaztatni; vagy kiegyenlítő igazság (i. correctiva), mely ismét a forgalmi, vagyis magánviszonyokban, melyek szerződés vagy jogsértés folytán keletkeznek, az egyesek érdekeinek kiegyenlítését czélozza, s az egyenlőség elmének pusztán mennyiség szerinti (quantitatio, számtani arányban) alkalmazását kívánja.⁹⁾

Dr. WERNER RUDOLF,
kassai kir. jogakadémiai tanár.

(Folyt. köv.)

¹⁾ E legfőbb jóról, mint végezcélról s kapcsolatban az erényről értekezik Aristoteles *Ethic. Nicom. Lib. I., magna mor. Lib. I. c. 1–4., Eth. Eudem. Lib. I.* — Hildenbrand i. m. 53. §., Henrici i. m. I. 78. s k. l., Ueberweg i. m. I. 186. l.

²⁾ Ez azon közös főpont, melyben ethica és politica egymásba olvad, s melynél fogva azok egymással szoros összefüggésbe hozatnak.

³⁾ Ennek *Nicom. Eth.* egy egész könyvet szentel és pedig az ötödiket 15. fejezettel. *Guillelmus du Vallius* i. m. 9. s k. l. a könyvnek tartalmát ezekben foglaltatik össze röviden: „*Quindecim capita habet, vel ut alii volunt undecim; partes autem quatuor: 1. est de iustitia; 2. de iure; 3. de aequitate; 4. quaestionem explicat: au qui possit sibi in ioviam in ferre.*” Ugyanitt az egyes fejezetek rövid tartalmát is közli. — Arist. jogelméletét különösen tárgyalják: *Droste-Hülshoff: de Aristoteles iustitia universalis et particulari, deque nexu, quo ethica et jurisprudentia junctae sunt.* Bonn. 1826.; — *Fechner H. A.: Ueber den Gerechtigkeitsbegriff d. Aristoteles.* Leipz. 1855.; — *Luigi Ferri: della filosofia del diritto presso Aristoteles.* Torino. 1855.; *Hunfalvy Pál: Aristot. elmélete a jogról.* (Magy. akad. ért. 1848. 8–18. l. — Sajnálom, hogy nem juthattam hozzá). — *V. ö. Hildenbrand* i. m. 58–66. §., *Henrici* I. 83–94. l. — Az irodalomra nézve: *Hildenbrand* i. m. 281. l. r) j. és *Ueberweg* i. m. I. 155. és 184. l., *Lintz* i. m. 8–13. l., *Geyer* i. m. 18. s k. l.

⁴⁾ *Eth. Nicom. Lib. II., M. M. L. I. 4–9. és Eth. Eudem. Lib. II.* — *Hildenbrand* i. m. 263. s k. l. — *Henrici* i. m. I. 79. s k. l., ki Aristotelesnek e fogalmát az erényről egyrészt elégtelennek, másrészt tanusnak nyilatkoztatja. *Ueberweg* i. h. és *Télly: Ethica* 64. s k. l.

⁵⁾ Az általános igazságot, mivel szabálmértékét a törvény képezi, törvényszerűnek (törvényszerűleg jogos = *τὸν νομικόν*) is nevezi. — Hosszan és behatólag értekezik erről *Hildenbrand* i. m. 58. §., *Lintz* i. m. 8. s k. l. *Henrici* i. m. I. 84. l. — Ezen igazságnak tartalmát az egyes ethikai erények képezik, úgy hogy ezek másokhoz viszonyokban a törvényes mérték szerint gyakorolva igazsággá lesznek, míg önmagukban tekintve, mint pusztán készségek csak egyes különös erények.

⁶⁾ Ezt korántsem szabad a későbbi „*ius perfectum* és *imperfectum*“-féle megkülönböztetés kezdeményezésének tartani, vagy az u. n. föltétlen és föltételes joggal összetéveszteni. — E törvényszerű vagy általános igazságról *Aristot. Eth. Nicom. L. V. 2. és 3. értekezik.*

⁷⁾ Erről *Aristoteles Eth. Nicom. V. 2. 4–8. értekezik.*

⁸⁾ E szerint a különös igazság a cselekvési akaratkészségben (erény) áll, mindenkinek megadni a mi őt az egyenlőség elveinél fogva (*ius* = *aequale*) megilleti. E fölfogás átment aztán a római jogban is: „*Iustitia est constans atque perpetuo voluntas, ius suum cuique tribuendi.*“ (*L. 10. pr. D. de just. et pr. (1. l.) és pr. J. cod. (1. l.)*)

⁹⁾ Kimerítőleg értekezik e tárgyban *Hildenbrand* i. m. 59. és 62. §., *Henrici* i. m. I. 84–90. l., *Lintz* i. m. 9–11. l., *Geyer* i. m. 19. l. — E saját szerű fölfogásnak bírálatát adja *Hildenbrand* i. h. és *Henrici* i. m. I. 89. s k. l.

Productiv erők.

(Folytatás.)

V. A nemzeti főmunkanemek fogalma, természetese s productivitása.

Igazoltatván az előbbi részben, hogy a főmunkanemek és foglalkozási módok természetes alapja a m. m. osztás, azért ez után az egyes főmunkaágakat természetök és productivitásuk szerint ezen részben elemzem. Azonban először is utalva a gazdasági javak tárgyalásánál mondottakra e helyütt általános ismérv gyanánt előrebocsátandó a productiv szó fogalma, mely alatt olyan munkát értünk a foglalkozások tekintetében, mely az emberi szükségletek s igények kielégítésére szolgáló javakat létrehozván, ez által a nemzeti vagyonosság és jólét gyarapításához járul. A munka productivitása termelősége vagy termékenysége különböző fokú lehet; azon munka lévén legtermelőbb, mely által a legnagyobb szükséglet a legcsekélyebb áldozattal födözhető, de a melynek határai ép oly kevésbé jelölhetők ki, mint maguk a változó szükségletek és képességek, melyekre vonatkozik. — A tárgyalás alá veendő munkanemek következők:

a) Feltalálások és felfedezések, melyek a gazdasági javak értékesítésére vonatkozván, a nemzeti vagyonosságot emelik, tehát termelők.

b) Foglalkozások, melyek által uratlan javak tulajdonba jönnek; ide tartoznak a vad gyümölcszedés, vadászat stb.

c) Östermelés, mely a természet erőit és anyagait felhasználván és irányozván, az élelmi szereket, a műiparhoz szükséges nyers anyagokat és a kereskedelem áruit szolgáltatja. A mi a bányászatot illeti, ez nemcsak östermelési, hanem a műipari ághoz is tartozván, vele mind e kettőnek természete közös. Különben ezen főmunkanemhez, melynek összes ágait Genovesi minden állam első alapiparának, Schmittthener pedig első fokú — primarius — termelésnek nevezi, tartoznak: a mezőgazdaság, ez alatt a földművelés és állattenyésztés értve, az erdőszet, bányászat, vadászat a halászzal együtt, melyek jelentőségének tárgyalása értekezésem korlátain túlterjedvén, azok tekintetében productivitásukra nézve azt jegyzem meg, hogy egy kifejtett közzgazdasági létszerben mind az itt fentebb jelzett, mind a természet tárgyalásánál bővebben kifejtett okoknál fogva az östermelés lényeges alkatelem, melyet a mercantilisták az által hagyta kellő tekinteten kívül, hogy a prod. test csak azon munkának tulajdonították, mely a nemes érzet előhozza; így a bányászatnak az östermelés többi neme, a műiparnak a földművelés és a kedvező keresk. mérlegre alapított activ külkereskedésnek a passiv fölött elsőbbséget adván. E tekintetben azonban a pénz jelentőségét tulbecsülve, valamint a javak forgalmát és természetét teljesen félreismerve csakugy szélsőségre jutottak, mint maguk a physiocraták, kik még csak a földművelést tekintették egyoldalulag termelő nemzeti foglalkozásnak, az elsőbb nézet a keresk. rendszer hiányait és tarthatatlanságát, az utóbbiaké pedig a földműves és birtokos osztályra nézve hizelgő előítéleteket tartalmazván.

d) A műipar- és szorgalom-technical termelés, nemesítő ipar — azon munkaág, mely által az östermelés által létrehozott javak szükségleteinknek megfelelőbb, alkalmasabb alakba öntetnek, — melynek három neme t. i. a kézműgyár- és házi ipar megkülönböztetendő. Hogy a műipar is productiv, ennek igazolására a physiocratákkal szemben, kik azt ugyan hasznosnak, de termelőnek azért nem fogadták el, mivel új javakat nem termel, ezeket csak annyiban tévén értékesebbekké, a mennyiben az iparos a termékben több értéket állít elő, mint a mennyi élelmi szert elfogyasztott és nyers anyagot feldolgozott, tehát ha a termelési költségek fedezvék — szolgáljanak ezek, hogy ha a fentebbi nézet állana alig találkozónék vállalkozó, ki az iparost tökével ellátná, hogy különben is, ha annyi értéket adna a nyers anyagnak, mennyit a munkás elfogyaszt, helyesen kérdezi Roscher, hogy megszűnik-e a munka azért productiv lenni, mert a termelvény csak a munkások által fogyasztatik? Hiszen akkor legtöbbször alacsony műveltségű népeknél az östermelés is inproductiv lenne, ha ennek természetményeit csak a földművelők fogyasztanák.

e) Kereskedelem — fogalombahozás — industrie voiturierre — oly nemz. foglalkozás, melynek alapján a nyers anyagok, élelmi szerek és iparárak egyik helyről a másikra átvittetvén, az ezeket igénylő kezeikbe jutnak. A physiocraták, és az ezeket pártolók (p. o. Rau) nézetének czafolai tekintetében kieme-

lem a következőket nem áll ugyanis, hogy a kereskedelem főleg azért volna inproductiv, mert külső alakban jelenkező anyagi új javakat nem állít elő, miután a javaknak hozzáférhetőséget — Zugänglichkeit (Kudler) adván vagy ezt emelvén, azoknak értékét is növeli, mint ezt Boisguillebert karókhöz kötött nélkülöző emberek ismeretes példájával kézzel foghatóvá teszi. — Termelő a kereskedelem, mert a javaknak használati értékét is fokozza, azokat a szükségletek kielégítésére, az idő és hely tekintetében alkalmasabbakká tévén, és a fogyasztókat időpazarlás, fáradság és költségtől megkímélvén; végre legyen elég még csak azzal érvelni, hogy ha a termelést akkor tekintjük bevégzettnek, mikor a jószág a fogyasztó kezébe jut, úgy mint Roscher mondja: „So ist der Handel gleichsam das Schlussglied in der Kette der productiven Arbeiten.“ — Az eddig tárgyalt termelési formák és főmunkaágak sorában; továbbá

f) a személyes szolgáltatások productivitása kifejtendő, melyek vagy anyagiak p. o. a köz. munkások és cselédekéi, vagy szellemiek, melyek által részint személyes javak, részint egyéb nem anyagi javak termeltetnek. — Ezen szolgáltatások productivitását némely nemzetgazdák Smith A -tól kezdve megtámadván, érveiket a következő okokra alapítják:

1. Hogy a szem. szolgáltatások külső eredményben mutatkozó tárgyban meg nem testesülhetnek, — ezen okot maga Smith így fejezi ki: „A szolgálk munkája létrehozott tárgy által, mely eladható s árut nyújtana, nem lett látható és állandóvá. A társadalom legtekintélyesebb rangjainak tevékenysége ép oly kevésbé teremt elő értéket, mint a szolgálké, ép oly kevésbé alakul át valami tárgyalgossá stb.“ (Matlekovits Nemzetgazdaságtan). Azonban a szellemi személyes szolgáltatások értékileg is jelenkezővén, mint Schäffle megjegyzi tágabb értelemben tárgyalgossá lehetnek p. o. az énekesné éneke a rezgő hanghullámban stb. — De ezenkívül helytelen az említett nézet azért, mert tudományunkban az erkölcsszellemi mozzanatokra is kellő tekintet fordítandó, miért is méltán csodálkozva kiált fel Garnier: de mily feltűnő, hogy a hegedű készítő tevékenysége productiv, a hegedűművésze inproductiv, ámbár az elsőnek termelvénye nem bir más czállal, mint azzal, hogy az utóbbi játszik rajta.“ (Roscher.) Továbbá azért inproductiv, mert:

2. marandósággal nem birván, eredményök azon perczen megszűnik, melyben létre jön; mint ezt Smith A. a színész, szónok és zenész tevékenységéről vett példakkal törekszik igazolni, mire azt felelhetni, hogy itt is úgy mint az anyagi munkánál csak az egyes termelvény létrehozása kifejtett munkásság szűnik meg; de különben is a szellemi munka tartósabb az anyaginál, és becsebb, valamint a lélek nemesebb a testnél. E tekintetben mondja Roscher: mi mulandóbb mint az evésre rendelt kenyér, s mi állandóbb Horácznere perennius mommentumánál? és különben is jegyzi meg Schäffle: „Wie mancher Sängers hat sich ein grosses Vermögen errungen? Végre a mi azon egyik főérvet illeti, hogy

3. a nemzeti főmunkaágak közt a szellemi munka és valamely liberális hivatás fényüzelmi cikket képezvén, közvetlenül nem is annyira szükséges, mint a fentebb ismertetett főmunkanemek bármelyike; e nézet helytelenségének kimutatására nézve utalva azokra, miket a természet erőinek és a munka hatályának az értelmiség és tudomány általi emelése tekintetében fentebb előadtunk, csak Schäffle szép szavai megfigyelendők: „Befriedigung blos der nothwendigen oder fast blos der freien Bedürfnisse löst den Menschen gleich sehr auf, das eine stürzt durch thierische Verwilderung, das andere durch raffinierten Luxus von der Höhe der Menschenbestimmung herab. Die Befriedigung der freien Bedürfnisse ist daher auch nothwendig, die wirthschaftliche Erzeugung für dieselben productiv.“

Ha a kifejtettek után még azt vizsgáljuk, miben állott és áll oka az eltérő és téves nézeteknek, melyek az egyes társ. gazdasági foglalkozások termelőségeit illetőleg koronként felmerültek, azt találjuk, hogy az részint elméletileg a tudományban követett következő röviden jelzett felfogásoknak eredménye, t. i. hogy a productiv és reproductiv fogalom egyenlőnek vétetett, hogy továbbá vagy a termelési költségterítés és külső alakban jelenkezés, vagy a közvetlen és közvetett gazdasági hatás, vagy végre a munka szükséges — és nélkülözhetősége vétettek fel érvelési alapok gyanánt a productivitásnak igazolása vagy elvetése tekintetében; — részint ehhez gyakorlatilag az járult, hogy egyik társ. osztály a másik ellen küzdelemben volt a jelentőség, hasznosság és szerepvállalás tekintetében: „Bei Smith stellt sich mit der ökonomischen Productivität der Dienstleistungen die ursprüngliche Berechtigung eines Gütercinkommens der Beamten, Künftler u. s. w. in Frage, eine Anfechtung.

welche ebenfalls gemeinen Anschauungen der Masse schmeichelt. Vollends bei den Socialisten etc.“ (Schäffle.)

Ezek által igazoltatván a személyes szolgáltatások productivitása is, a nemzeti főmunka nemek alapján a gazdasági élet következő néposztályokat mutat fel: őstermelők, a műiparosok, kereskedők, az anyagi és szellemi szolgálatokat teljesítőket; vagyis az ipar és birtokminőség alapján léteznek: földbirtokosok, tőketulajdonosok, munkások és szellemi érdekeket képviselő honpolgárok, ez utóbbiakra nézve az lévén kiemelendő, miszerint azoknál a szerzés főcélát nem képezvén, iparos osztályoknak nem vétethetnek; általában mindegyikre pedig azon mozzanat, hogy míg egyrészt bizonyos viszonyok közt azoknak productivitása egyesekre nézve megszűnhetik, addig egész gazdasági társ. osztályokról és egyénekről általában az improductiv kifejezés nem használható; másrészt kell, hogy a nemzetgazdaság organismusában az egyes osztályok közt arányosság létezzen, mely elv képes azon vitát is megszüntetni, mely szerint némelyek állításaként p. o. (List) a földművelésnek a műipart, ennek a kereskedést és hitelgazdaságot meg kellene előznie; miután mindezek a kellő feltételek mellett egymást feltételezve természeti nemzetgazdasági törvények szerint fejlődnek ki.

SZELE ANDOR,
jogtanár.

(Folyt. köv.)

J o g e s e t.

N. N. és N. N. házastársak pert indítottak Sopronmegye volt törvényszéke előtt bizonyos L. Jozefa ellen, a keresetlevélben előadták:

Bizonyos L. Jozefát könyörületből fogadtuk felnevelés végett; az 1869. évben férjhez ment, mely alkalommal — mivel magtalanok vagyunk — zsellérházunkat ajándékol ígértük halálunk esetére azon kikötés mellett, hogy férjével együtt minket gyámolítani és gazdaságunk folytatásában segédkezet nyújtani tartozik. L. Jozefa és H. János összekelésük alkalmával házassági szerződést készítettek, abban a fent említett zsellérházunkra a tulajdonjogot az előbb történt szóbeli megállapodásunk ellenére minden feltétel kihagyása mellett tudtunk és beleegyezésünk nélkül kikötötték maguknak, és előjegyeztették a tulajdonjogot zsellérházunkra beleegyezésünk nélkül.

Az említett szerződést, minthogy tartalma határozottan kijelentett akarattunkkal ellenkezik, reánk nézve kötelezőnek nem ismerjük el, ép oly kevéssé az ezen szerződés alapján alperesek javára feltétlenül történt tulajdonjog előjegyzést, mert eltekintve azon körülménytől, hogy az említett szerződés előttünk soha fel nem olvastatott és így tartalmát nem tudhattuk, de nem is tudtuk, alperesek azon kötelezettségüknek, hogy minket gyámolítsanak és gazdaságunk folytatásában segédkezet is nyújtsanak, eleget nem tettek, mivel még mult évben házunkat minden ok nélkül elhagyták, eltávozásuk óta sorsunkkal nem törődnek, úgy hogy most mások segédelmét igénybe venni kényszerülünk.

Állításainak behizonyítása végett hivatkozunk N. Mihály, K. József, N. János és N. Mátyásra mint tanukra, kik a szóbelileg történt megállapodásunk, valamint az idézett szerződés aláírása alkalmával jelen voltak és kérjük azoknak a B. alatti kérdőpontokra hit alatt leendő kihallgatását póthitünk felajánlása mellett.

Mielőbb alperesek házunktól eltávoztak, minket a legilletlenebb módon gyalázták, sőt alperes H. János engem elsőrendű felperest földhez vágott és irtalmatlanul megvert — engem másodrendű felperest pofonütéssel fenyegetett; másodrendű alperes N. Jozefa pedig meg sem kísértette férjét embertelen bánás elkövetésében akadályozni; ezen állításaink behizonyítása céljából hivatkozunk N. József és N. Andrára mint tanukra, azoknak a C. alatti kérdőpontokra hit alatt leendő kihallgatását kérve póthitünk felajánlása mellett.

Ezeknél fogva kérésünk oda járul, miszerint alperesek között létrejött házassági szerződés minket érdeklő része reánk nézve nem kötelezőnek és az ezen szerződés alapján zsellérházunkra alperesek javára történt tulajdonjog előjegyzés érvénytelennek mondassék ki és annak törlése rendeltessék el.

Alperes a tárgyalásra meg nem jelenvén, a nevezett törvényszék következő ítéletet hozott:

Felperesek azon kereseti kérelmükkel, hogy ítéletileg kimondassék, miszerint alperesek és felperesek között létrejött házassági szerződés felpereseket érdeklő része semmis és nem kötelező lévén, az ezen szerződés alapján alperesek javára a zsellérházra történt tulajdonjog előjegyzés érvénytelen, és mint ilyen kitörölendő — elutasítatnak; mert felperesek keresetleveleiben felhozott azon körülmények és állítások, hogy zsellérházukat haláluk esetére tulajdonjoggal azon feltétel kikötése mellett adták át alpereseknek, hogy ezek felpereseket gyámolítani és nekik gazdaságuk folytatásában segédkezet nyújtani tartozzanak, hogy továbbá a halál esetére átengedett tulajdonjog feltétel nélküli kikötése és telekkönyvi előjegyzésének megengedése a szerződés tartalmát nem ismerő felperesek tudtok és beleegyezésük nélkül foglaltatott a szerződésbe, az A. alatt mellékelt házassági szerződés tartalmával, melyet felperesek elfogadtak s aláírtak, ellentétben lévén, és a szerződéssel, melyben a tulajdonjog átengedéséhez feltétel kötve nincs, s bekebelezési engedéllyel ellátva van, megcáfoltatnak.

Felperesek ezen ítéletet felebbezvé, a királyi ítélőtábla 14,806/1872. sz. alatt következő ítéletet hozott:

Az eljáró bíróság ítélete megváltoztatik, s az A. alatti szerződés felpereseket kötelező részében érvénytelennek kimondatik — s ehhez képest az annak alapján alperesek javára történt tulajdonjog előjegyzés kitöröltetni rendeltetik; mert felperesek által érvénytelenített kiánt A. alatti szerződés kitételeivel a kereseti állítások megcáfoltaknak nem vétethetvén; tekintve, hogy alperesek kellő idéztetésük mellett meg nem jelentek, a törv. rendts 111. §-a értelmében felpereseknek tanúzással igazolni kívánt azon állításai, hogy megállapodásuk ellenére — egyrészt az ajándékozás azon feltétele, miszerint alperesek kötelesek voltak, felpereseket gyámolítani és gazdaságok folytatásában segíteni, a szerződésből kihagyatott, — másrészt abban az ajándékozás által nyert tulajdonjognak biztosítására és előjegyzésére engedély lett kikötve; továbbá, hogy alperesek az ajándékozás érintett feltételeit nem teljesítik — valóknak tartandók.

Alperesek felebbezése folytán ítélt a magyar kir. Curia 7279/872. szám alatt.

A pesti kir. ítélőtábla fenidézett számu és keletű ítélete megváltoztatván, az elsőfolyamodása bíróság ítélete hagyatik az abban felhozott indokoknál fogva helyben.

Ezen legfőbb ítélőszéki ítélet által tehát kimondatik:

1. Hogy magánokiratot nem lehet megtámadni, hacsak az aláírás nem tagadtatik;
2. hogy magánokirat olyan bizonyíték, mely ellen tanúk általi bizonyítást nem lehet felhozás ellenbizonyítékul; és
3. hogy makacs alperesnek helyzete jobb mint a megjelenő, mert a meg nem jelenő alperes megfoszthatja a felperest bizonyítékaitól;

Ezen jogelveket pedig helyeseknek nem ismerhetjük el, mert tanúk általi bizonyítás épen olyan bizonyíték mint a magánokirat, ezen állításunk helyessége kitűnik a ptr. 169. §-ából; a ptr. 111. §-a már azért nem volt alkalmazható, mivel felperesek keresetlevelükben olyan ténykörülményeket és állításokat hoztak fel, melyek a házassági szerződés tartalmával nem ellenkeztek, hanem az abban előforduló hézagot kiegészítik; t. i.: azon észszerű feltételt, miszerint a megajándékozottak kötelesek valamely viszonyszolgálatot tenni. *)

Hogy a meg nem jelenő alperes helyzete jobb mint a megjelenő, mindeddig előttünk ismeretlen jogelv volt, hogy pedig a fentebbi ítélettel ezen új jogelv kimondatik, abból kitetszik, mivel alperesek megjelenésük esetében felperesi tanúk kihallgatva lettek volna, és mivel felperesek a főesküvel is megkínálhatták volna alpereseket és csak alperesek a tárgyalástól elmaradásuk miatt ezen két bizonyíték nem volt érvényesíthető.

Ilyen igazságszolgáltatás folytán jogosan követelhetjük, hogy a p. tk. valahára elkészíttessék akár receptio — akár codificatio útján!

H. József,
ügyvéd.

*) Az ált. p. t. k. 887. §-a sem alkalmazható jelen esetben.

Felölös szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgynlés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bermentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: Adalékok a magyar kereskedelmi törvényezikk tervezetének bírálatához. Dr. Plósz Sándor, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — A magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelme köréből. Dr. Werner Rudolf, kassai kir. jogakadémiai tanár urtól. — A fogadásnak per utjání érvényesítéséről. I. Scipiadés József, ügyvéd urtól. II. Németh Péter, kir. táblai joggyakornok urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok — Törvényjavaslat.

Adalékok a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének bírálatához.

(Folytatás.)

Ha egyszer önálló magyar kereskedelmi törvénykönyvet szerkesztünk, kétségtelenül minden viszonyainkat figyelembe vehetjük, minden egyes határozmány helyességét vizsgálhatjuk és úgy anyagilag mint alakilag szabadon, az általános elvek felismerhetése miatt segítségül hívott n. k. tkvtől függetlenül járhatunk el. A német ker. tkv. minden egyes szabványának átvételénél, vizsgálunk nemcsak szabad, hanem kell is, vajjon az viszonyainknak megfelelő-e, vajjon az helyes e? Ezen szempontot, mindjárt az általános határozatok átvételénél nem látom kellőleg méltányolva. A n. k. tkv. több különböző törvényhozással bíró államban lévén hivatva uralkodni, az általános határozmányokba azon és csak is azon intézkedéseket lehetett és kellett felvenni, melyek általánosak, melyeknek minden egyes államban a viszonyok különbözősége daczára érvénnyel kellett birniok, (1. §.) vagy melyek közös viszonyokon alapultak, (2. §.) vagy végre, melyek magának a ker. tkvnek magyarázatára szolgálnak (3. §.). A többi intézkedések, melyek a ker. tkvre csak mint egyes állam törvénykönyvére nézve birnak általános jelleggel, és melyek a viszonyok különbözőségénél fogva egyöntetű szabályozást nem töltek, az egyes államok törvényhozásának hagyattak fen.

A m. k. tkv. általános határozatai (eltekintve a 3. §. kihagyásától, miből alantabb fogok szólni) terjedelmüket és a 2. §. módosításától eltekintve, tartalmukat illetőleg is, a ném. ker. tkv. általános határozataival meg-egyeznek, — a viszonyok azonban különbözők, miután a magy. ker. tkv. csak egy államban van hivatva uralkodni. A feltett általános intézkedéseken kívül, vannak egyebek is, melyek általános jelentőségűek és melyek szabályozást igényelnek. Így pl. az osztr. életbeléptetési törvény 1. és 2. §§-aiban, a 3. §. első bekezdésében a 4. §-ban foglaltakhoz hason intézkedések nálunk is szükségesek lesznek. Ezek közül az 1. és 2. §§-ok régiebb törvények megszüntetéséről és illetőleg részbeni fentartásáról szól, mi azért szükséges, mert e nélkül az új törvény csak annyiban szünteti meg a régit, a mennyiben határozmányaiak összeütözköznek; ebből bonyodalmak származhatnak. (V. ö. a tervezet 9. cz. és Thöl Handelsr. 4. kiad. I. k. 87. old. és a jelen adalékokat a 9. cz.-hez.) A tervezet 1. cz. által ezen intézkedések nem tételnek feleslegessé, mert abban a régiebb törvények megszüntetése részletesen nincs kimondva. Ezen 1-ső cikk, miután

a régiebb különös törvények kivétel nélkül hatályon kívül nem helyezhetők, sőt maga a törvény is hivatkozik régiebb különös törvényre, mindenesetre közelebb meghatározást igényel. Az osztr. életbeléptetési törv. 3. §-a azt mondja: „Die Gesetze über die Erwerbung, Beschränkung und Aufhebung dinglicher Rechte auf unbeweglichen Gütern werden durch die Bestimmungen des Handelsgesetzbuches nicht berührt.“ Ezen irányban intézkedni nálunk annyival inkább szükséges, mert a tervezet (268. cz. és az indokolás) ingatlan javak forgalomba helyezését is kereskedelmi ügyletnek tekinti, ha az iparszerűleg üzetik.

Az osztr. életbelépt. törv. 4. §-a a török alattvalók kereskedési jogosultságáról szól. Ez iránti intézkedni nálunk a fenti okból még inkább szükséges, mint a birodalom másik felében (V. ö. az ipartörvény 1. és 26. §§ ait is.) A tervezet 10. §-ának tartalma színtén az általános határozatok közzé tartoznék, miután az, az új törvénynek a régihez való viszonyát állapítja meg.

A mennyiben ezen és ezekhez hasonló szabályok meghozatala nem szándékolatik a rendeleti utra fenhagyni, mint ezen intézkedések fontosságnál fogva nem tartanék helyesnek, azokat vagy magában a tvkönyvbe, vagy egy külön életbeléptetési törvénybe kellene foglalni. Én az utóbbi módozatot helyesebbnek tartom, és pedig azért, mert az életbeléptetési törvénybe ephemertartamu (átmeneti) és nem is csupán az u. n. anyagi kereskedelmi jogra vonatkozó intézkedések is felveendőek lesznek, melyeket a maradandóbb jelleggel bíró tkvbe nem kívánnék felvétetni. Az általános intézkedéseket pedig a szerint elkülöníteni, a mint azok előreláthatólag hosszabb vagy rövidebb ideig lesznek gyakorlatilag érvényesíthetők, — nem tartom indokoltnak. A tervezet által követett eljárást azonban semmi esetre sem tarthatom helyesnek, mert nem látok okot, mely nálunk elvileg indokolná, hogy csakis a tervezetbe felvett általános határozmányok vétessenek fel a törvénykönyvbe, mások ellenben külön szabályoztassanak. Csak a tervezet 2-ik cikkére akarok utalni, hogy ezen állításom helyességét kézzelfoghatóvá tegyem. Mi által van az nálunk indokolva, hogy csak a váltójog tekintetben mondatik ki a törvényben, miszerint annak intézkedése a jelen törvény által változás nem történik? Miért nem mondatik ki ugyanez pl. az ipartörvény tekintetében is?

Ennyit általában. Áttérek a tervezetbe felvett általános intézkedések részletire.

A mint ismeretes a tervezet 1. cikke a n. k. tkv. 1. cikkének fordítása. Ha az 1. cikk azon értelmet fejezné ki, melyet abba Thöl (Handelsr. §. 11. a. III.)

fektet, akkor annak átvétele ellen észrevételem nem volna. Thöl szerint ugyanis a n. k. tkv. 1. és 2. cikke a ker. tkvnek az eddigi joghoz való viszonyát határozza meg. A n. k. tkv. 1. cikke azonban tovább megy, az t. i.: kereskedelmi ügyekben alkalmazható jognak forrásait és azoknak egymáshoz való viszonyát is meghatározza. (L. Hahn Comm. 2. kiad. 10. és köv. old., Endemann Handelsr. §. 6. N. 17.) Ezen értelmet adja a tervezet is az 1. cikknek indokolásában.

Az első cikknek ily értelmű intézkedését a német kereskedelmi törvénykönyvbe felvenni szükséges lehetett a jogegység és terjedelmének megállapítása, megóvása szempontjából, legalább ennek czélszerűségét nem akarom itt kétségbe vonni. Nálunk azonban ily intézkedést sem szükségesnek, sem helyesnek nem tarthatok. A mennyiben az 1. cikk a valóságos, természetes jogforrásokat sorolja fel, felesleges, — a mennyiben a valóságtól eltér és erőszakoskodik, — káros. A törvényhozásnak általában nem feladata a jogforrásokat meghatározni, mégkevésbé egyes jogforrásokat hatalomszóval teremteni vagy bedugni. A jogot a társadalmi élet teremti, és a jogfejlésnek rendes körülmények között természetszerűen kell végbe menni.

A tervezet 1. cikke már csak azért is helytelen, mert sem a létező jognak, sem pedig a jövőbelinek valamennyi lehető forrásait ki nem jelöli. Az előbbi tekintetben nevezetesen nem említi az fel, a kereskedelmi ügyletekben alkalmazást nyerhető egyéb különös törvényeket pl. az ipartörvényt, csődtörvényt stb. Ezek az általános magánjogban nem foglaltatnak. Az utóbbi tekintetben, nevezetesen helytelen azért, mert a törvénytörvényes gyakorlatban keletkező jogász jogról megfelel. Pedig, bár kétségtelen, hogy a kereskedelmi szokás jog leginkább a kereskedői gyakorlatban keletkezik, mégis tagadhatlan, hogy a gyakorló jogász osztály is lehet specialis kereskedelmi jogszabályoknak létesítője. (L. Thöl is 37. az i. h., kinek kitételeit azonban nem mindenben osztom.)

Nem kevésbé felesleges és helytelen az 1. cikknek azon tartalma, mely a jogforrásoknak egymáshoz viszonyát határozza meg. Általában ismeretes és a törvényhozás általi megerősítést nem igényel azon szabály, hogy a különös jog derogál az általánosnak. Ez nem csupán a kereskedelmi jogra vonatkozó szabály; hogy annak kimondása felesleges, mutatja azon elvitázhatatlan tény, hogy e részben egyéb különös törvényeink, pl. a váltó törvények sem tartalmazzak intézkedést és mégis ezen irányban nehézségek, eltérő vélemények nem merülnek fel. Ha már ezen szabályt ki akarjuk mondani, annak az ált. ptr.-ben lesz helye. Az tehát, hogy a különös kereskedelmi törvényi és szokás jog az általános magánjognak derogál, igaz ugyan, de feleslegül mondatik ki.

A mi a kereskedelmi törvényi és szokásnak egymáshoz való viszonyát illeti, e részben az 1. cz. téves álláspontot foglal el; mert jóllehet igaz és magától értetődik, hogy az újabb kereskedelmi törvény a régibb ellenkező kereskedelmi szokás jogot megszünteti, de helytelen és az általános jognézetnek meg nem felelő azon további, az 1-ső cikkben bennfoglalt rendelkezés, mely a keresked. törvénykönyvvel ellenkező újabb kereskedelmi szokás jog fejlődését nem akarja megengedni. (L. Hahn és Endemann az i. h., úgy a tervezett 1. cikkének indoklását is, — másképp Thöl az i. h.)

A tervezet ezen intézkedése, a jogképződés azon régibb felfogásának maradványa, mely a jogképzésnek egyedül jogosult forrását a törvényhozó hatalomban látta és mely a szokás jognak legfeljebb türt állást engedett. Az újabb nézet a régivel egészen ellenkező. A mai uralgó felfogás szerint a szokás jog történetileg meg-

előzi a törvényi jogot, annak priussa és egyenlő erővel és önálló érvénnyel bír, mint maga a törvény. (L. Unger Syst. I. §. 5. különösen a szöveget az 1. és 25. j.-nél.)

A tervezet parancsa ugyan nem fogja a törvényt ellenkező szokás jog fejlődését teljesen meggátolhatni, de mégis nem helyes elvetni akadályt vet a természetes jogfejlés elé, mert azon tétel, melyet e részben Endemann (az i. 17. j.) felállít, nem áll oly korlátlanul: „Nur hat man vergessen, dass das Verbot einer Derogation noch niemals irgend welchen Erfolg gehabt hat, so feierlich sich auch dagegen verwahrt wurde.“

Én tehát ezen első cikket az önálló magyar kereskedelmi törvénykönyvből egészen kihagyandónak tartom. Ha azonban nézetem eléggé indokoltnak nem találtatnék, az 1. cz. szövegezésére nézve következő észrevételeim volnának. A tervezet a német k. tkv. 1. cikkének azon kitételét: „In Handelssachen kommen, inso weit dieses Gesetzbuch keine Bestimmungen enthält“ — ekként fordítja: „kereskedelmi ügyekben, a mennyiben azok iránt a jelen törvényben intézkedés nem foglaltatik.“ Nézetem szerint nemcsak nyelvtanilag helyesebb és rövidebb, hanem a törvény értelmének megfelelőbb is volna a következő szövegezés „kereskedelmi ügyekben, a mennyiben a jelen törvény nem intézkedik.“

Az „azok iránt“ szavak vagy semmivel sem változtatják az általam javasolt szöveg értelmét, azaz: vagy semmitsem jelentenek, és ekkor feleslegesek, vagy pedig változtatják az értelmet, azaz: akarnak valamit jelenteni, és ekkor zavarók. Az utóbbi esetben ugyanis azon értelmet is lehetséges a mondatba belefektetni, hogy mihelyt a törvény valamely kereskedelmi ügy, azaz: valamely a kereskedelemhez tartozó tényálladék (nem pedig jogviszony, mint a tervezet indokolása mondja, l. Hahn 1. Art. 1. j.) iránt bármely irányban, tehát annak csak egy oldala iránt is intézkedik, a törvény mellett azon ügy tekintetében más jogforrásból meritett jog nem alkalmazható. Igaz, hogy ezen értelmet a törvénybe talán senki sem fogja fektetni a jelenlegi szövegezés mellett sem, de már maga azon tény, hogy a törvény szavai ezen értelmet is megengedik, a jelenlegi szövegezés ellen szól. A súlypont az „a mennyiben“ szavakon fekszik és az általam ajánlott szerkezet tisztábban tűnteti elé.¹⁾

Czélszerűbbnek tartanám továbbá a szövegben használt kereskedelmi szokások kifejezés helyett, kereskedelmi szokás jog megjelölést felvetetni. Szokás és szokás jog ugyanis a jogi terminológiában különböző fogalmak megjelölésére használtatnak. Igaz ugyan, hogy a jogi kifejezéseket szorosan nem vizsgáló gyakorlat, sőt a tudomány is, kereskedelmi szokás, usus mercantil, Handelsusage, Handelsgebräuche alatt szokás jogot is ért, — de nem érti ezen kifejezések alatt egyedül a ke-

¹⁾ Az ajánlott szerkezet ellen talán a következőket lehetne felhozni. A ker. tkv. nem kivételes, hanem különös, nem singularis, hanem specialis szabályokat állít fel. Szabványai tehát nem alkalmazandók oly szorosan, hogy mihelyt azok egy meghatározott esetre közvetlenül nem vonatkoznak, azonnal a többi jogforráshoz kellene folyamodni, azaz: a törvénynek nemcsak világosan kifejezett gondolatai, hanem alapja, szelleme is alkalmazandó. (L. Hahn az i. h. 10. old. 11. §.) A törvény ezen állásának talán inkább megfelelőnek a szavak „intézkedés nem foglaltatik“ mint „nem intézkedik?“ E kérdést fel akartam vetni. Magam azt hiszem, hogy „intézkedés nem foglaltatik“ és „nem intézkedik“ egyet jelent, mert mindkét szerkezetben a dolog csak az intézkedés fogalmának helyes visszaadásán fordul meg. Ha itt minden félreértést el akarunk kerülni, talán a következő, vagy ahhoz hasonló szerkezet volna ajánlható: „Kereskedelmi ügyekben, a mennyiben azok a jelen törvény alapján nem intézhetők stb.“

reszkedelmi szokásjogot, tehát mindenesetre célszerűbb lenne a praecisebb kifejezést használni. Az 1. cz. az alkalmazandó jogról szól, tehát csak a keresked. szokásjogot akarhatta érteni, nem pedig a jogszabályt nem tartalmazó merő szokást.²⁾ Azt sem lehet mondani, hogy a szokásjog kifejezés kevésbé népszerű, mint a kereskedelmi szokás kifejezés; mert bizonyára a kereskedelmi szokás azon értelme, melyet a törvény használni akar, ép oly kevésbé népszerű, mint a praecisebb kifejezés. A német ker. tkv. szerkesztése alkalmával a javaslatba hozott kereskedelmi szokásjog kifejezés csak azért mellőztetett, „mert attól tartottak, hogy ezen kifejezés akként fog értelmeztetni, mintha a keresk. szokásjog csak azon első feltételek alatt lenne elismerhető, mint a melyek alatt a szokásjog a különböző jogterületeken általában elismeretik.” (l. az egészre nézve Hahn Comm. 10. old. 12. §. és 11. old. 13. §.) Nálunk ilyen félreértéstől nincs mit tartani, és ép azért nincs is ok a tüzetesebb kifejezés mellőzésére, annival kevésbé, mert másrésről ép e kifejezés által a szokásjognak a keresk. jog körében tágabb érvény szereztetik. A keresk. szokásjog kifejezés alatt ugyanis nemcsak a kereskedői világ szokásaiban, hanem a törvényszéki gyakorlatban nyilvánuló keresk. szokásjog is értendő, ennek lehető fejlődését pedig, mint fennebb kifejtettem, nem tartom célszerűnek kizárni. Ha pedig ép csakis a kereskedői világban fejlődő szokásjog szándékoltatnék értetni, akkor is nem kereskedelmi szokásokról, hanem kereskedői szokásjogról kellene szólni.

Dr. PLÓSZ SÁNDOR,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

(Polyt. köv.)

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

A tervezet részvénytársulati része akkor keletkezett, midőn bel- és külföldön mindenki a szédelgés veszélye ellen kívánta óvni a közönséget; nem lehet tehát rossz néven venni, ha a szédelgés szörnye bizonyos tekintetben megrémíté a tervezet szerzőjét is és ebbeli rémületében mindenkép igyekezett azon, hogy a szédelgést csirájában megsemmisítse. Ezen indokból lehet megmagyarázni azt, hogy a német-kereskedelmi törvény 215. cikkét felvette — némi változással — a tervezetbe és a 197. cikkben kimondja, hogy a társaság saját részvényeit sem vissza nem szerezhethi, sem törlesztés útján forgalmon kívül nem helyezheti; kivételnek csak akkor engedvén helyt, ha a részvényeknek sorsolás útján leendő törlesztése a részvények kibocsátása előtt már az alapszabályokban megállapított.

E cikkben két pontról kell szólnunk: a) a részvényeknek a társaság által való visszaszerzéséről, — és b) a részvények törlesztéséről. — A mi az elsőt illeti,

²⁾ Téved Herich, (M. Themis 21. sz.) midőn az 1. cz. megvilágosításánál azt mondja: „És a keresk. szokás nemcsak mint jogforrás nem mellőzhető, hanem még a kereskedelmi forgalom körébe eső cselekvények és mulasztások jelentőségét sem engedi át a közönséges élet elfogadásának.” Ez a szokásra (consuetudo est altera natura) vonatkozik a tervezetnek Herich által idézett 278. §-s, mely egészen felesleges volna, ha a tervezet 1. cikke ezen közönséges szokásra is vonatkoznék. A 278. §-ban a szokás egyedül mint interpretationalis segédeszköz jelentkezik. Egyébiránt megjegyzem, hogy a tervezet 278. §-ában a n. k. tkv. 279. §-ának „Wirkung” kitétele helytelenül van, „joghatály” szóval fordítva. A joghatály a jog szerint, ellenben a szándékolt hatály kétség esetében a szokás szerint elbírálandó. Erre utalnak a 278. §. azon szavai „tekintettel kell lenni”: „ist Rücksicht zu nehmen”; a jogra nemcsak tekintettel kell lenni, hanem az irányadó, — az alkalmazandó.

ez napjainkig vitás kérdés, habár legtöbb szaktekintély nem a tervezet álláspontját foglalja el. Az indokok, melyek a tervezetet az említett megszorító rendelkezésre bírták, következők: — a) a részvénytársaság lényegével semmikép sem fér össze, hogy az a részvényesektől különböző jogalany s egyszersmind részvényes is legyen; már nem tudjuk, hogy miért nem fér ez össze s magában a tervezetben is utalás történik arra, hogy bizony e viszony nem oly absurd, mint feltűntetetik, mert például a késedelmes részvényes részvényének megsemmisítését s ujnak kibocsátását megengedi, tehát bizonyos ideig a részvénytársaságot részvényessé teszi; egyébiránt a viszony azonnal nem fog feltűnni oly lehetetlennek, mihielyt a részvényt az esetben, ha a részvénytársaság szerzi meg, csak egyszerű értékpapirnak és nem részvénytársulati jogosítványnak tekintjük, a mint nem lehet absurdumnak tekinteni azt, hogy a részvénytársulat saját elsőbbségi követényeit szerzi meg, vagy saját váltóján mint hátíró fordul elő; — b) a második ok már szédelgő szagu, e szerint a társaságnak nem lehet feladata, hogy saját részvényeivel nyaktörő börzespeculációkba bocsátkozzék; ez természetesen áll, de ki mondja azt, hogy a részvények szerzése a részvénytársulat által mindig e célból történik, s mert ez némely társulatnál történhetik, miért eltiltani azt azon esetre is, midőn a részvények szerzése tényleg előnyt nyújt a társulatnak és nem szédelgési célból történik; hogy pedig ily esetek lehetségesek, arra nézve számtalan példával szolgálhatnánk; vegyünk például egy bankot, mely értékpapir-üzlettel is foglalkozik, és jó üzletkezelése következtében papirjai, részvényei jó folyamatra örvendenek, részvényei keresettek s bármikor vevőre akadnak; egyik állandó üzlettársuk, egy helybeli kereskedő, ki a bank közvetítését használja fel üzleteinél, a részvények jó állását felhasználja és azokat éppen alacsony folyamaton álló állampapirokkal kívánja felcserélni, s megbizsa e műtettel a bankot, de a bank el nem fogadhatja saját jó papirját, s így gátolva van az üzlet megkötésében; hol ez üzletnél a szédelgés, s miért eltiltani a bankot ily nem egy, hanem száz es hasonlótól; — c) a harmadik ok, melyet a tervezet állítása mellett felhoz, az, hogy jogilag és gyakorlatilag egyaránt helytelennek kell tekinteni azt, ha a társaság vagyonának egyrészét saját részvényeibe, melyek tartalékalapul nem szolgálhatnak, befekteti. Ez oknál először nem értjük azt, hogy miért nem szolgálhatnak saját részvények tartalékalapul és másodsor, miközbe a tartalékalapnak a saját vagyonát, mert a most érintett szövegezés szerint a saját vagyon csak tartalékalap lehetne. Egyáltalában ezen indok oly homályos, hogy inkább phrazisnak látszik, s így czáfolásába nem is bocsátkozunk. Az érvek tehát, melyek a tervezet említett cikke mellett fölhoztak, nagyon is erőltetettek s mit sem védenek.

A mi már most e cikknek második intézkedését illeti, mely szintén a német kereskedelmi törvényből átvétetett, s mely a részvények törlesztését tiltja, ha csak a részvények kibocsátása előtt nem történt volna intézkedés e tekintetben, ez oly rendelkezés, mely arra mutat, hogy a tervezet nincs tisztában a részvények amortisatioja iránt, s ebbeli állításunkat még inkább megerősíti azon indoklás, melyet a tervezetben találunk, s mely szerint a részvények törlesztése által a részvények jogain csorbitás történik. A törlesztés ugyanis kétféle lehet vagy rendszeres, vagy rendkívüli. A rendszeres akkor történik, midőn a részvénytársulati vállalat idővel átmegegy másnak tulajdonába, vagyis midőn a befektetett tőke nem marad a részvényeseknél; ez esetben mulhatlanul megkívánja a tőke értéke, hogy törlesztés fogantossittassék, azon hogy a részvény név-

értéke visszafizettség, de ily visszafizetés által a részvényes nem szűnik meg részvényes lenni, élvezeti jegyet kap a részvény helyett, s ez élvezeti jegy alapján osztakozik a társulat évenkénti nyereségében és gyakorolja szavazási jogait. A rendkívüli törlesztés a részvények visszaváltása által, vagyis a részvény folyamának kifizetése folytán történik. Ez esetben sem szenved a részvényes érdekeszköket, mert ki sem kényszeríti arra, hogy papírját eladja, ha pedig eladja, egészen mindegy reá nézve akár a tőzsdén eladja részvényeit, akár a társulatnál. A részvényesek jogai tehát az általunk ismertes törlesztések által épen nem csorbíthatnak, s így nem tudjuk, mit akar a tervezet.

Hasonlóan indokolatlan a 198. cikk, mely egyéb-iránt eredeti és nem vétetett át a német kereskedelmi törvényből. E cikk szerint a részvénytársaság az eredetileg kibocsátott részvények teljes befizetése előtt új részvényeket ki nem bocsáthat. A tervezet indokaiból felismerhetjük ezen intézkedésnek alapjait is; a tervezet ugyanis az új részvények kibocsátásában az ujabbkori szédelgések egyik legkedveltebb, de egyszersmind legveszélyesebb nemét találja; mintha bizony mindenben mit részvénytársaságok már szédelgesre használtak, mindjárt el kellene tiltani. A szédelés hiába oly gazdasági kór, melynek elfojtása a tőkehatalom terjeszkedése mellett lehetetlen, s mely mindig elég alakot fog találni arra, hogy érvényesülhessen. Új részvények kibocsátása több tekintetben előnyös lehet; először a társaság alaptőkéje egészen más arányban emelkedik, ha új részvények bocsátatnak ki, mintha már kibocsátottnak befizetése rendeltetik el, a tényleg befizetett összegben kívül ugyanis mindig tekintetbe kell venni még a részvényre bekövetkező összegeket is; igaz, ezek sok esetben csak illusoriusak lesznek, de ismét más esetekben tényleg ezen összegek, ha mindjárt künnállók a társulat nagy előnyére szolgálhatnak. Másodszor meg kell fontolni, hogy a hitel természete maguknál a társulat hitelezőinél egészen más viszonyokat létesít új kibocsátásnál, mint befizetésnél, és sok esetben a körülmények kényszerítő hatása a társulatot kockáztatná befizetések elrendelése esetén, holott új kibocsátás által a társaság érdeke megmenthető; minek tehát e lehetőséget szűkkeblűen megtiltani.

A részvénytársaságokról szóló rész második fejezete a részvényesek jogairól szól. E fejezet egészben véve megfelel nagyjában a részvénytársulatok természetének; egyes hiányok itt is találhatók, így különösen a 201-ik cikkben, hol arról van szó mi képezheti tárgyát az osztaléknak. A tervezet úgy látszik nincs tisztában a mérleg készítésével, mert azt mondja „felosztás alá a részvényesek közt csak az kerülhet, mi az évi mérleg szerint, a kiadások és esetleg a tartalékalapra fordítandó összeg levonása után a befizetett alaptőkének felül mint tiszta nyereség megmarad.” Ezt ugyan senki meg nem érti; mérleget kell tehát készíteni, azaz: nyereséget vagy veszteséget mérleg által feltüntetni, azután ha már a nyereség fel van tüntetve, le kell vonni a kiadásokat (tehát a tervezet szerint ezek a mérlegben elő nem fordulnak), és esetleg a tartalékalapot és alaptőkét. Ugyan akkor mire való a mérleg? A tervezet téves szövege helyett tehát egyszerűen azt kellene mondani, osztaléknak (illetőleg kamatnak) csak a mérlegszerű nyereség adható.

Egy további kifogásunk van a 210. cikk ellen, mely elrendeli, hogy a névre szóló részvények átruházása a részvénykönyvben eszközöndő aláírás mellett történjék. Ez oly intézkedés, mely egészen a társulat belső szervezetébe vág és egészen az alapszabályok szerint itélendő meg. Ha a társaság jónak látja a részvénykönyv meghonosítását, ám tegye, de minek arra törvé-

nyileg szorítani; mily előnyöket nyújt az magára az ügyre nézve? ezt sem az indokokból ki nem vehetjük, sem a társas viszony természetéből következtetni nem tudjuk.

Hogy jön a részvényesek jogai közé a 202. cikk, mely szerint az, mi a részvényekre mondatott, nem vonatkozik az elsőbbségi kötvényekre, s hogy a kötvényekre előre meghatározott kamatok fizethetők, valamint hogy a kötvények előnyei az alapszabályok vagy a közgyűlés által határozatnak meg, — ezt nagyon bajos megérteni. Logikai összefüggés legalább a részvényesek jogai és az elsőbbségi kötvények közt nincs. Miután egyébiránt az elsőbbségi kötvények természete — mint már kifejtettük — minden más társulati adóssággal egyenlő, nem látjuk átalában szükségét annak, mire való a külön s bármily irányu intézkedés, s így e cikk egészen elhagyandó.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelméből.

(Folyt.)

De nemcsak az igazságról (*δικαιοσύνη* = iustitia), hanem a jogosságról (*το δίκαιον* = ius, iustum) s ennek neveiről is értekezik Aristoteles. Ő mindenekelőtt a jogost kettős szempontból tekinti: önmagában, mint egyszerű (föltétlen) jogost (*το ἀπλῶς δίκαιον*) és alkalmazva a társas vagy állami létre, mint állami jogost (*το ποδότηλον δ.*).¹⁾ Ez utóbbitől megkülönbözteti, de hozzá hasonlónak lenni állítja a házi jogot (családjog, *το οἰκονομικόν δ.*), mely egyrészt a férj jogát neje, s másrészt az apa és ur jogát gyermekei, illetőleg szolgálai irányában foglalja magában. Az állami jogot fölösztja ismét természeti és törvényesre (*φύσειον, νόμιμον*); amaz eltekintve a tételezéstől, a minden népnél érvényben levő jogot, emez pedig a csak valamely államban tételelesen megállapított jogot jelenti.²⁾ Innen természetileg jogosnak tartja a háborút, a rabszolgaság intézményét s mindent, mit a természetre vissza lehet vezetni, vagy arra alapítani.³⁾

Az igazsággal és joggal kapcsolatban a méltányosságáról is értekezik.⁴⁾ Ez a jognak magasabb

¹⁾ Némelyek ebben a magán és közjog megkülönböztetését látják. L. ellenben Hildenbrand i. m. 303. s. k. l. — Aristoteles Eth. Nicom. V. 10. után ítélve, hol a házi és politikai jogot állítja egymással szembe s egyéb kifejezéseiből inkább azt lehet kivenni, hogy egyszerű jog alatt valamely egyesnek föltétlen jogát, hatalmát akarja érteni bizonyos személyek föltét, kik neki — nem állván vele egyenlőség viszonyában, — többé kevésbé föltétlenül alá vannak rendelve, mint pl. a házi jog is a nő, gyermek és szolga irányában; míg a politikai jog az egymással közösségben álló személyek közt bizonyos egyenlőséget tesz föl. Tagadhatatlan, hogy az egyenlőség jog illetően fölfogása a jog alanyi fölfogásához igen közel áll, de azért még sem az.

²⁾ A természetjog lételet nemcsak elismeri, de védelmezi is, az azt tagadók ellen. Azonban azt nem találja minden tekintetben változhatatlannak. Változó úgy a természeti, mint a tételes jog, de míg az az emberi tökéletlenségnél fogva változó, addig ez a változó emberi akaratnál az. Aristot. Eth. Nic. V. 10. — Hildenbrand i. m. 305. s. k. l., Henrici i. m. I. 92. s. k. l., Lintz i. m. 11. l.

³⁾ Rethoricájában I. c. 10. és több helyen általános és különös, írott és nem írott jogot is megkülönböztet meg. L. erről Hildenbrand i. m. 307. s. k. l.

⁴⁾ Eth. Nicom. V. c. 14. — Hildenbrand i. m. 65. §., Henrici i. m. I. 93. s. k. l.

fokozata, s a tökéletlen jognak megjavítója s rendelkezése a természeti igazság szabályai s a tételes törvény tulszigoru intézkedései közötti ellentétet kiegyenliteni.

Hasonlag megemlékezik a jogsértésekről is,¹⁾ melyeknek az alany szempontjából két nemét különbözteti meg: az önkénytes jogsértéseket, melyek az alany szabad akaratából és pedig részint megfontolt, részint rögtönös akaratából származnak; és esetékes jogsértéseket, melyekhez nem csupán a tulajdonkép véletlenségből, de a gondatlanságból elkövetett jogsértéseket is sorolja. Az előbbieket mindkettőt, emezek közül pedig csak az utóbbit tartja beszámíthatóknak, miből látható, hogy ő már nem vallja azon socratesi nézetet, melyet még Plato is vallott, hogy az ember öntudatosan nem követhet el jogtalanságot.²⁾

Aristoteles büntetőjogi elméletét rendszeresen kifejtve sehol sem találjuk, csak egyes irataiban szét-szórva tett nyilatkozataiból ismerjük azt.³⁾ Ezekből eléggé kitűnik, miszerint ő a büntetést nem tekinté a büntény szükségképi következményének, hanem csak eszköznek bizonyos célok elérésére; minélfogva elmélete viszonylagos elmélet.⁴⁾ A büntetés nem csupán a bűnös, de az állam javára is szolgál. Célja mindenekelőtt törvényes fenyegetés által a polgárokat büntények elkövetésétől visszatartani; a büntény elkövetése esetében a bűnösnek beteg lelkét javítás által meggyógyítani; ha pedig az gyógyíthatatlan (javíthatatlan), őt az államból kizárni, a többi polgároknak okulására, elijesztésére. Megelőzés, javítás és elijesztés tehát itt is a büntetés célja, mint Platónál.⁵⁾

Mintegy átmenetkép az ethicából a politikába hozszasan és érdekesen szól a barátságról, mint a társasulás egyik legtermészetesebb eleméről,⁶⁾ melynek azonban ő csak ethikai jelentőséget tulajdonít. Sokkal fontosabb ennél Aristoteles politikája, melyben ő nem ugyan ideális fölfogással, mint Plato, hanem inkább a gyakorlati élet s emberi természet összerü követelményei alapján alkotott realis fölfogással adja elő az államélet szervezésére vonatkozó nézeteit.⁷⁾ Bármily külön-

böző véleményben legyenek is az egyes írók e mű tartalma és szelleme iránt,¹⁾ annyi bizonyos, hogy az, habár sok tekintetben csonka, egy oly jelesen szerkesztett művet képez, melyhez mint kutforráshoz, még ma is haszonnal folyamodhatnak a publicisták.²⁾ Sajátságos módszere, mely szerint az emberi természet és történeti tények megfigyeléséből általános igazságokra emelkedni törekszik, itt sokkal nagyobb mértékben alkalmazza, mint egyéb irataiban. Ő közvetlenül a természeti tümenyeket kutatja, s azokat egybevetve fölfedezni törekszik a természetszerű követelményeket, miért is államtanát részben az állam természettanának lehet nevezni.

Legfőbb célja politikájában, miként ezt több helyen nyilvánítja, a legjobb alkotmányt kutatni.³⁾ E végből szükségesnek találta mindenekelőtt az államot fogalmilag és lényében, fontosságában föltüntetni, s az alkotmány különböző lehető alakzatait a reá befolyó körülményekkel együtt megismertetni. Minélfogva műve három részből áll, melyek elsőjében az alaptalannak, másodikában az alkotmány iránti kérdések, s harmadikában a legjobb alkotmány elemei tárgyalatnak.⁴⁾

Az állam helyes fogalmát megállapítandó azon alapgondolat indul ki, hogy az állam az emberi egyesület egy nemét képezi, mely miut a legjelentékenyebb és a többieket mind magába záró egyesület minden más egyesülettől nem annyira a lakosok számára (mennyiségileg), mint inkább az uralkodás alakjára (minőségileg) különbözik. E nézete szerint egyedül helyes államfölfogást még inkább föltüntetendő, szükségesnek tartja az államképződés természetszerű folyamát előadni, miből egyuttal amaz alkatrészek jelentősége is, melyekből mint kisebb képződésekből az államegész alakul, világossá lesz. Az egyeseket, kik önmagukban elégtelenek, a társulási ösztön (ὄσυν) hajtja fokról fokra magasabb egyesületek alakítására. A legelső közösségi viszony, mely ekkép természetszerűleg képződik a férj és nő egyesülése nemzés végett,⁵⁾ melyhez az apa és gyermek,⁶⁾

di Aristotele. Firenze. 1853. — L. Hildenbrand i. m. 343. s k. l. j. Ueberweg i. h.

¹⁾ Ethic. Nicom. V. c. 11—13. — Hildenbrand i. m. 63. 64. §§., Lintz i. m. 12. l., Welcker i. m. 447. s k. l.

²⁾ A jogsértésekkel kapcsolatban Eth. Nic. V. 15. azon kérdést is fejtegeti: vajjon elkövethet-e valaki önmaga ellen jogtalanságot? Mit ő tagadólág fejt meg; mert a jog többek közti viszonyt tesz föl. De az öngyilkos az állam ellen vétkezik. V. ö. Hildenbrand i. m. 66. §.

³⁾ Főleg Eth. Nicom. I. c. 1., III. c. 7., V. c. 13., X. c. 10., Reth I. c. 10. — Hildenbrand i. m. 303. l. azon nézetben van, hogy Aristotelesnek, ha művét befejezte volna, büntetőjogi theoriját politikájában kellett volna tárgyalni, s 73. §. kijelöli valószínű számítás szerint annak helyét is.

⁴⁾ Miért is tévednek azok, kik azon véleményben vannak, hogy Aristoteles azt a kiegyenlítő igazságra kívánta építeni, mint a kártérítést.

⁵⁾ Aristoteles büntetőjogi elméletéről l. Hildenbrand i. m. 60. §., Holtzendorf i. m. I. 245. s k. l., Welcker i. m. 449. s k. l. — Aristoteles Reth. I. 10. a különbséget büntetés és boszu között különösen kiemeli. Az a bűntevő, ez a boszuló érdekében történik.

⁶⁾ Ethic. Nicom. VIII. és IX. könyv. — Hildenbrand i. m. 68—70. §., Domanovszky: Bölcseszettörténelme. I. 205. s k. l. (Pest. 1870). Télfy i. m. 99. l.

⁷⁾ E mű kiadásának fordításainak jegyzékét l. Hildenbrand i. m. 342. l. 1) j., Ueberweg i. m. I. 153. s k. l. Igen sikerült magyar fordítását is bírjuk Haberern Jonathantól, Aristoteles politikája cím alatt. Pest. 1869. — Starke: Das Arist. Staatsprincip. Neu-Ruppin. 1848. Mathies: Ueber die platonische u. arist. Staatsidee. Greifswald. 1848., Fechner: Der besto Staat des Aristoteles. Bromberg. 1849., Holm: De ethica politiorum Aristotelis principia. Berol. 1852., Kahlert: Parallele zw. d. platon. u. arist. Staat-idee. Czernovitz. 1854., Munier: Ueber einige Lehren der Nicom. Ethik. und ihre Beziehung zur Politik. Mainz. 1858., Matteo Ricci: Il Trattato della Politica

¹⁾ E különböző véleményeket, s ezek okait l. Hildenbrand i. m. 71. §. — A különböző fölfogás egyik jelentékeny okát a mű sajátos külső rendszerében kell keresni, mely sokakat tévedésbe hozott. — E mű könyveinek egymásutánja iránti különböző véleményeket kritikailag előterjeszti Hildenbrand i. m. 72—8. §.

²⁾ Guillelmus du Vallius fönnnebbi i. m. 30. l. ekkép nyilatkozik e műről: „Est igitur opus hoc Aristotelis . . . mutilum quidem et imperfectum, sed tamen praeclarum elegans, eximium, illustre, plenum doctrina et in genio, sed et methodo accurata descriptum, atque etiam stylo faciliore, diffusiore, ac liquidiore, exaratum et regum principumque omnium otiv et lectione dignissimum;“ és Balbo (della politica nella presente civiltà — töredéke a della monarchia rappresentativa művének, 452. l.) — habár kissé tulozva is: „Aristotile all'incontro fece sulla politica un libro, che non solamente coaitiva la scienza, ma vi rimane forse il più bello più compiuto fra gli innumerevoli, che ne sono stati scritti d' allora in poi.“

³⁾ Különösen II. k. 1. f. 1. j., III. 12. fej. 2. j., VII. 1. f. 1. j. (Haberern-féle magyar fordítás.) — Inn-n politikája nem egyéb, mint alkotmánytan.

⁴⁾ V. ö. Hildenbrand i. m. 79. §. és Haberern m. ford. Bev. XV. „A mű tagozásában három szakoszt. különböztethetünk meg, melynek elsője a szemlelődő s az 1. 2. és 3. könyvet foglalja el, a második elméletileg-gyakorlati, mely a 4. 5. és 6. könyvön vonul át, a harmadik összeállító — constructio — s magában foglalja a 7. és 8. könyvet“ stb. — Az egész politikának (I—VIII. k.) sommás öt nézetét adja Guillelmus du Vallius fönnnebbi i. m. 30. l.

⁵⁾ Házasság, Aristoteles I. 2. f. megjegyzi, hogy a görögnek nincs hozzá szava. Lásd Haberern m. ford. 444. l. — A római manus.

⁶⁾ Apai hatalom, a római patria potestas. — Aristot. szerint u. o. erre nincs görög szó.

az ur és szolga közti viszony járulván, e hármassal viszonyból képződik a család, mint az egész élet tartamára kötött természetszerű életközösség. Ezzel azonban a természet nem nyugszik meg, s további képződéseket létesít. Így jö létre a családok közösségéből a község, s a községek egyesüléséből ismét a közösségi élet legfőbb foka az állam, mely, mivel benne az ember teljes kielégítést talál, a közéletképződés befejezését képezi. Az állam ennél fogva a legtökéletesebb közösségi lét, melyben minden emberi törekvés teljes kielégítést nyer. Az a természet és önbelátás szüleménye, miként az ember összes természeténél fogva állami lény; az természeténél fogva (mert minden emberres emberi egyesületre nézve végcél) előbbi mint bármily egyesület vagy mint az egyes. ¹⁾

Dr. WERNER RUDOLF,
kassai kir. jogakadémiai tanár.

(Folyt. köv.)

A fogadásnak per utjání érvényesítéséről.

I.

A fogadásról és annak per utjání érvényesítéséről legközelebb két cikk jelent meg a „Jogt. Közlöny“ hasábjain; egyik a f. é. 23-ik számban Németh Péter urtól, másik a 28-ik számban dr. Weiss ügyvéd urtól. Amott Németh ur a fogadásnak per utjání érvényesíthetőségét tagadja, Weiss ügyvéd ur pedig nálunk Magyarországon is, hol a fogadási szerződés törvény által tiltva nincs, — és éppen kiválólag ezen oknál fogva — érvényesíthetőnek véli.

Annak előrebocsátása mellett, hogy a felvetett kérdésben kifejtett két nézet közül elvontan, de jogphilosophiai szempontból is a Weiss urét tartom helyesnek, s mert álláspontjának bővebb igazolása, alig hiszem, hogy valami kívánni valót hagyna fön, csak annyit jegyzek meg, miszerint ha cikkének írására az ösztönzé, hogy a fenti kérdésnek birói eldöntés alá kerülhetése esetében az megvitatva és megvilágosítva legyen azért, hogy bíróságaink ne mint általában bevett szokás, az osztrák p. tvkre támaszkodva, hanem saját tudományos jognézetükből kiindulva mondanának ítéletet akkor, midőn specialis törvény a kérdéses jogeset szabályozására nem létezik, — mondom, ha ezen indok vezette, úgy azzal legalább is egy kissé már elkésett; mert a legfőbb ítélőszék egy fogadási ügyben, hol éppen mint felperesi képviselő érdekelve voltam, 1870. márcz. 11-én 5458/869. sz. a. ítéletében a következőleg határozott:

„Felperes keresetével elutasítatik. Indokok: Felperes kereseti követelését egy közte és alperes között létrejött fogadáson alapítja. — Azonban merő fogadás oly komoly akarat elhatározással kötött jogügyletnek, mely a fogadót követelésének bíróság előtti érvényesíthetőségére feljogosítaná, nem tekinthető.“

Weiss urnak helyesen indokolt cikkéből kiindulva, ezen határozatot correctnek tartani nem lehet, s nincs benne kétség, hogy a legfőbb ítélőszék ez esetben az osztr. p. tvk. szabványai vezették; s mert nálunk a fogadási szerződést törvény egyáltalában nem tilthatja, és a fenti határozatnak tárgyát képezte fogadás a közérkölsésséggel sem ellenkezett: a legfőbb ítélőszék a mellett hogy az osztr. p. tvkre nem hivatkozhatott, azon kényes helyzetbe jutott, miszerint ily elvi jelentőségűnek tartandó határozatában adósnak kellett maradnia indokolásával azon enuncialiójának, hogy a fogadás miért nem tekinthető komoly elhatározással kötött jogügyletnek — midőn ezen concret

esetben a komoly elhatározás bizonyított is? — s hogy miért nem lehet ily követelést bíróság előtt érvényesíteni annak daczára is, hogy ezt érvényes törvény egyáltalában nem tiltja?!

Igaz, hogy a Code Napoleon is, bár csak részben és a tiltó résznek könnyű kijátszására alkalmas, midőn szintén tiltja a fogadási szerződésnek per utjání érvényesíthetőségét; tiltja, hogy többet ne mondják, a szász p. tvk. is, — de itt legalább az 1482. §-ban következetesen látjuk keresztülvie az elvet, vonatkozva a börze-speculatióban főszerepet játszó szinleges szállítási ügyletekből felmerülhető különbözetek megtéríttetése iránti kérésekre nézve is; — s aligha ros uton járok azon nézetemmel, hogy a szász p. tvk. 1480. §-ának a fogadásokra vonatkozó része inkább az 1482. §-nak áldozatul hozatott, nehogy a megengedhető tisztességes fogadások a börzefosztogatásoknak, — mik nálunk napirenden vannak — kibuvó ajtótul szolgálhassanak.

Ha tehát születendő codexünk ezen szász 1482. §-t recipiálná (nemzeti genius bocsáss meg!) szerény nézetem szerint nem nagy kárt szenvednénk az 1482. §. átvételével sem, mert a fogadási szerződések, úgy mint azok általában a nép között köttetni szoktak, nem magáért a jogügyletből eredhető haszonért, hanem majd mindig bizonyos felvetett kérdésekből származó nézeteltérések elintézése tekintetéből köttetnek, — és hála istennek, ha a magyar ember becsületre parolázik, a legtrikább eset midőn szavát szegi.

SCIPIADES JÓZSEF,
ügyvéd.

II.

Ezen cím alatt a „Jogt. Közlöny“ f. é. 23-ik számában megjelent értekezésem, melyben a felvetett kérdést tagadólág oldottam meg, az ellenkező nézet táborából a „Jogt. Közlöny“ 28-ik számában megjelent hasonczimű cikkben éles visszhangot keltett.

Két körülmény indit engem arra, hogy ezen említett cikkekre néhány sorral feleljek. Egyik az, hogy értekezésem egy része félremagyarázatban részesült, másik hogy azon cikkel szemben, mely valóban sok tudomány és alaposággal a fogalmakat meghatározza, néhány általam akkor feleslegesnek tartott idézetet pótoljak.

Ertekezésemben a kérdést általános jogelvek alapján megoldandónak nyilvánítottam. Általános jogelvek alatt azokat értem, melyek a positiv jogok többségében elfogadva, kipróbálva vannak, és sehol sem mondtam, hogy általános jogelvek csak észjogiak lehetnének vagy értekezésemben ilyenekre alapítom véleményemet, mert nézetem szerint gyakorlati positiv kérdés megoldásánál legcélszerűbb a gyakorlatban kipróbált elvekből kiindulni. — Gyakorlatilag vizsgálván tehát a kötelmeket, azt találtam, hogy némelyek érvényesíthetők per utján, némelyek nem; az elsőket a római jog módjára *) obligationes civileseknek, az utóbbiakat obligationes naturaleseknek neveztem el. Ezen elnevezésnek az észjoggal semmi köze, hanem rövidsége miatt választatván, csak arra utal, hogy a kötelmek említett két neme közötti különbség legöntudatosban a római jogban nyer kifejezést. Vizsgálván az okokat, miért nem lehet bizonyos kötelmeket per utján érvényesíteni, czélszerűtlen találtam az okokat külső és belsőkre osztani.

A belső okok meghatározásánál annak fejtegetéséből, mennyiben kényszerítheti az államhatalom bíraskodási hatóságánál fogva az egyes polgárt nyilatkozatainak beteljesítésére — indultam ki. Ezen eszmemenet e helyütt nem közölhető. Eredménye az, hogy nézetem szerint senkit sem lehet pusztán nyilatkozata alapján oly szolgáltatásra jogosan kényszeríteni, melyért semmi ellenszolgáltatást nem kap, ha csak a positiv törvények kivételt nem rendelnek. Így fogtam fel a belső okot, mely a kötelmek illetve szerződések per utján való érvényesítségüket gátolhatja.

Az általam ez iránt felhozott példában B.-nek nincs kérése a letéteményi szerződés betöltésére a fent kifejtett oknál fogva; ha pedig A. B.-nek a tárgyat letéteménybe átadta, miket pereljen akkor B. az átadás iránt. Ha pedig azt mondjuk, hogy B.-nek azért nincs kérése, mert A. bármikor visszavonhatja ígéretét, ismét előáll azon kérdés, miért vonhatja tehát A. jelen esetben ígéretét vissza, s miért nem akkor, ha pl. tartozás kifizetését ámb. r időmeghatározás nélkül ígérte? S ezen kérdésre csak az a felelet: mert a tartozásnál ellenszolgáltatás történt, az előadott esetben pedig nem történt, s a kötelezettség

¹⁾ Minderről értekezik Aristot. Polit. I. c. 1. — V. ö. Hildenbrand i. m. 80. §. — Guillelmus du Vallius, az első könyv tartalmát következőkbe foglalja össze: „Absolvitur capitibus . . . octo, quae in tres partes reduci possunt: 1. Est de domos et vicis: quae scilicet partes sunt civitatis, quam hoc loco descripturus est Aristoteles. 2. De re domestica . . . cuius tres formae sive societates explicantur: herilis, conjugalis sive uxoria; et paterna sive patria. 3. De arte quaesturia, sive de ratione rei quaerendae . . . Quamquam sic disposita est rerum tractio, ut post explicatam heritem societatem, statim de chremastica dicatur, deinde vero ad rem conjugalem et paternam sermo convertatur.“ (i. m. 30. s. k. 1.)

*) Savigny, System d. heut. röm. Rechtes 1840. V. §. 248. 369. lap Puchta, Cursus der Institutionen 1850. III. §. 268. 67. lap.

alapját pusztán a kötelezett szabad akarata képezi. Vajjon az adott példában felhozott jogesetből más pl. kártérítési igények származnak-e? ide, hol csak a szerződési kötelelem betöltéséről van szó, nem tartozik. Bárminemű ellenszolgáltatás esetén a kötelezett akarata ellenére szorítható kötelezettségének teljesítésére.

Befejezésül még a feltétel általam adott fogalma igazolandó. Feltételnek a közönséges életben lehet ugyan mult vagy jelen bizonyos eseményt vagy állapotot nevezni, de jogi értelemben és jogászoknak szánt szakközleményben másként nem is vehető a fogalom, csak jövődő bizonytalan esemény tekintetű valóságos feltételnek. Így határozza meg a fogalmat Savigny id. m. III. §. 116. 121. lap. „Bedingung heisst... ein zukünftiges ungewisses Ereigniss“; Puchta id. m. II. §. 204. lap; a Code civil. 1168. §-a: „événement futur et incertain“; végre Frank magánjogában I. 302. §.: „Valóságos feltételnek csak a jövődőlbeli bizonytalan esetet mondhatni, nem tehát azt mi a multban vagy a jelenben fekszik.“

Ezek szerint helyes lévén az adott fogalom, az abból vont következtetés is fog talán állani.

NÉMETH PÉTER,
kir. táblai joggyakornok.

K ü l ö n f é l é k.

(A német jogászyülés) f. é. aug. 28-án Hannoverben ül össze, napirendén következő kérdések állanak: 1) Kivánatos és kivihető-e, hogy a házastársak vagyonzoga az egész német birodalom számára egységes törvény által, és pedig a vagyonzóság elvén alapulva, szabályoztassék? 2) a) a gyámi főfelügyelet, a mennyiben az állam hatásköréhez tartozik, a társas- vagy egyesbíróóságok által gyakoroltassék-e? b) a gyámi főfelügyelet az állam kizárólagos joga legyen-e, vagy a család és község tagjai is osztozkodjanak ebben, és ha igen, mily mérvben (tanácsadólág, vagy egyuttal határozólág)? c) a felügyelő (ellen-) gyám intézménye átalában vagy bizonyos esetekre honossítások-e meg? d) ajánlható-e az árvapénzek letéti kezelése és mily elvek igazolják a gyámok ovadók-kötelezettségét? 3) Kivánatos és kivihető-e, hogy az egész német birodalom bírái, ügyvédei és államügyészeinek elméleti és gyakorlati kiképzése egyenlő szabályok szerint eszközöltessék? 4) Hozhat-e a törvényhozás övrendszabályokat a részvénytársulatok szédelő alapítása, vagy az azoknál lábra kapható csalárd kezelés ellen, és ha igen, melyek azok? 5) Kiterjeszthető-e a német kereskedelmi törvény 4. könyve, 1. czime, 2—4. fejezeteinek rendelkezései oly ügyletekre is, melyek nem kereskedelmi ügyletek, és a 4. könyv, 2. fejezeteinek rendelkezései az összes adás-óvési szerződésekre is és kívánatos-e, hogy ily tartalmu törvény azon terület számára, melyben a német kereskedelmi törvény érvényes, mielőbb meghozassék? 6) Bűnügyekben a tanuásai köteleesség el ne ismertessék-e mindaddig, míg a vizsgálat bizonyos személy ellen nem irányul? 7) A bűnvádi eljárásban az elnök általi vagy a kereszkérőlések alkalmazása általi kihallgatás előnyösebb? 8) Az ítéleti felmentés folytán kártalanításnak bűnügyekben van-e helye? 9) Az elővizsgálatnál a nyilvánosság elve alkalmazható-e? 10) A magánpanasznak a német bűnvádi eljárásban a sértés esetén tul hely adassék-e vagy sem? 11) Mily illetékességi hatáskörrel ruháztassák fel az egyesbíró polgári ügyekben? Mily eljárás mutatkozik az egyesbíróóságokhoz utalt bagatell-ügyekre nézve legcélszerűbbnek? 12) Lejártaknak tekintendők-e az előtérvezett ingatlanra bekeblezett zálogkövetések? 13) Az esküdtszék intézménye polgári ügyekben honossítandó-e vagy sem?

(Ovatio.) A pesti kir. törvszék érdemdús elnökét Sárkány Józsefet, a vezetése alatt levő kir. törvszék, járásbíróóságok és kir. ügyészégek tagjai megtisztelő ovatióban részesítették, arcképeiket magában foglaló díszes albumot nyújtván neki, elismerésük és ragaszkodásuk jeléül. Sárkány e kitüntetését a testületi szellem t huzsalyozó beszédében köszönte meg, melynek szövegét baráti kézből véve egész terjedelmében közölhetünk:

„Mélyen meghatva keresnem kell a szavakat örömöm és hála érzelmeimnek tolmácsolására.

A kitüntetés, melyben tisztelt pályatársaim Önök engemet egy rövid elválás búcsú percében részesítettek, oly ki-

mondhatlanul mély benyomást tesz reám, hogy e napot méltán sorozhatom életem legszebb napjai közé.

Önök nemes pályatársak felkerestek engemet szerény munkakörömben s szónokuk az én tiszteletreméltó elnök társam ékes szavai által elismerést és bizalmat szavaznak nekem bírói és elnöki működésemtől s ezen elismerés kifejezéséül, s nagybecsű bizalmuk, becsülésük és szeretetük zálogául megtisztelnak Önök engemet egy értékes albummal, mely Önöknek becses arcképgyűjteményét foglalja magában.

Ez, uraim, több a baráti búcsú gyengéd figyelménél s erkölcsi értékében oly nagymérvű megtiszteltetés az reám nézve, hogy azt a közszolgálat terén érvényesített törekvéseim legnemesebb, leggazdagabb s talán még érdemem feletti jutalmának kell tekintenem. Érdemeim feletti jutalomnak kell azt tekintenem, mert ha a közvélemény, ha a bírói és ügyvédi kar azon sisiphusi küzdelemben és ezen küzdelem eredményeiben, azon nemes buzgalomban, azon magasztos és igazán pártatlan testületi szellemben, mely a pesti kir. törvényszék és a pesti kir. járásbíróóságok bírái és bírósági hivatalnokait átlengi, valóban felismeri a jól felfogott és jól végzett kötelesség érdemeit, úgy ez érdem tisztelt pályatársaim az Önöké, az enyém egyedül azon dicsőség, Önök élén küzdhetni s Önök élén magasan lobogtatni a becsület, a jog, a bírói függetlenség és pártatlanság szent és sérthetetlen zászlaját.

A küzdelem oroszlán része — és a diadal érdeme Önöké uraim, s azért kell, hogy Önöké legyen a jutalom is, mely a közvélemény, a sajtó egyhangu elismerésében nyilvánkozik, s melynél szebb jutalomban a köztisztviselő polgári érdemei nem részesülhetnek. A mi engemet illet, én boldognak érzem magamat és gazdagon jutalmazva az által, hogy valósultak azon reményeim, melyeket nehéz feladatomban azon percztől fogva tápláltam, midőn az isteni gondviselés engemet Önök élére állított.

Midőn 1871-ik év végén ő Felségo által a pesti kir. törvényszék elnökéül kineveztettem s az igazságügyminiszterium részéről mint kormánybiztos a törvényszék és a területén felállított 5 járásbíróóság szervezésének előmunkálatait Isten segédelmével s az én igen tisztelt barátom és elnöktársam fáradhatatlan segédkezésével befejeztem; s 1872-ik évi jan. 1-én a törvényszék működését megnyitottam, emlékezzenek Uraim vissza! mennyi várakozás, mennyi aggodalom és kétkedés nézett elének.

Az eddigi választási rendszer helyett a kinevezési rendszer lépett velünk életbe, egy óriási mérvekben fejlődő főváros naponta fokozódó ügyforgalmát nagy mértékben nevelte a törvényhozás által a törvényszékre ruházott illetékesség, új rendszer, új munkakör, a bírói hatalom gyakorlatáról és a bírói felelősségről szóló törvény szigorú és merev intézkedéseivel, — s ezekkel szemben anyagi és alaki törvényeink hiányai, — törvényszéki és járásbíróági helyiségeink, — börtöneink és fogházaink hiányai, oly nehézségeket képeztek, melyek a nagy közönség előtt majdnem kétséssé tették működésünk sikerét. — Mondanom sem kell, hogy ezen aggályok közepette, az elnöki állás természetsszerű nehézségei, — a személyes kérdések megoldásánál felmerülő kényes tekintetek, — az én helyzetem nehézségeit tetemesen fokozták.

És én mégis egy perczig sem csüggedtem, az én hitem és reményem rendületlen volt és biztos. — Rendületlen volt és biztos, mert Önök erényeire volt építve.

Önök erényeitől, szakképzettségétől és tetterejétől vártam, — a nekünk jutott nagy feladat megoldását.

Önök erényeitől, nemes jellemüktől, művelt lelküktől vártam a testületi szellem kifejtését.

Önök erényeitől, jó szívüktől méltányosságuktól reménytettem Önök bizalmának és erkölcsi támogatásának kiérdemelését. És ime, hitem nem csal, reményeim teljesedésbe mondtak! A közvélemény, még pedig ki merem mondani pártkülönbség nélkül elismerést szavazott becsület, független, pártatlan bírói működésünk iránt, szóval és a sajtó útján.

Sőt legközelebb ez elismerés hivatalos kifejezést talált a törvényhozást termeiben magának az igazságügyminiszternek ajkairól. És mindennek felettől az elismerés a nagy közönség, a polgárok keblében és nyilvánkozik az irántunk mindinkább nevezkedő bizalomban és a bírói tekintély omelkedésében. — S ha volna, a ki ez állás és jogosultságában kételkednék, azt bátran utalom ügyforgalmi és tevékenységi kimutatásainkra és utalom

a törvénykező közönség véleményére: ám kérdezzen meg szégyent és gazdagot, bűnöst és büntölent, s azok válaszából meg fog győződni, hogy mi igazságot szolgáltatunk minden személyválogatás nélkül s független pártatlansággal fel és lefelé.

Ime Uraim! teljesült reményeimnek egyik része!

A másik része nyilatkozik azon nemes testületi szellemben és collegialitásban, mely a pesti k. törvényezék és a területén felállított 5 járásbíróság személyzeténél oly szerencsésen kifejlődött, s mely bizonyára maradandó kutforrása azon magasztos tulajdonoknak, melyekben hazai jogszolgáltatásunk szebb jövője s a birói kar tekintélyének egyik hatalmas tényezője rejlik.

Uraim! valósággal lélekemelő s magasztos érzés tölti el lelkemet, ha arra gondolok, mennyiszor voltam tanuja Önök lélekműveltségének, független nemes jellemüknek, a közügyért s a törvényezék becsületéért munkát és fáradságot nem kimélő önzetlen buzgóságuknak, egymással szóval, tettel támogató jóindulatuknak, — s kimondom leplezetlenül, hogy felette szerencsésnek érzem magamat a közügy szolgáltatában ily személyes viszonyok között szolgálhatni.

Végre szabad legyen teljesült reményeimnek harmadik részét abban jelezni, miként önöknek mindenkifelett becses bizalmát sikerült kiérdemelnem, — mert ime! Önöknek e percben irántam tanusított gyengéd figyelme igénytelen személyem iránt viseltetett jóindulatuknak és elismerésüknek legbecsebb zalogát képezi!

Legyenek Önök, Uraim, meggyőződve, hogy én teljesen felfogom, nemcsak felfogom, hanem át és átérzem azon magasztos intentio erkölcsi értékét, mely önök nemes tettében nyilatkozik, midőn Önök felkeresték, megtisztelték, megjutalmazták a bírót. Mi ma birói hatalom gyakorlatáról szóló törvény által a társadalmi téren izolálva van, a ki nem bír a politika pálya jutalmazó esélyeivel, s kinek legkifogástalanabb működését s zajtalan hangja szorgalmát nem mindig szokta, vagy csak hosszú idők folytán szokta követni az elismerés, a ki a legigazságosabb leg törvényesebb eljárásánál is a gyarló emberi természet örök törvényeinél fogva legtöbb esetben egy félig kielégített és egy érdekeiben magát sértve érző fél elfogult bírálatának van kitéve, — a ki állásánál fogva az önmegtagadás és gyakori félreismerés, elfeledés, mellőzés töviskoszorúja által okozott fájó sebeire csak a jól végzett kötelesség tiezta öntudatában talál gyógyító irt és vigasztalást.

Értem és mélyen érzem Önök gyengéd figyelmét Uraim, s annál kedvesebb, annál becsesebb az reám nézve, mennél inkább meg vagyok győződve, hogy szerény működéseim és törekvéseim megbírálatára senkinek sem volt több alkalmam, mint Önöknek, tisztelt pályatársaim, és senki nem illetékesebb és jogosultabb mint Önök.

És a mi még több ennél, Önök bizalmat és elismerést szavaztak az elnöknek, — a ki állásánál fogva bizonyára nincs azon helyzetben, mindenkinek tetszését megnyerhetni. — És ez elismerés azért is nagybecsű reám nézve, mert eddig követett elveimben megerősít. Nem hálálhatom meg ez erkölcsi támogatást jobban mint azon fogadással, hogy jelszavam jövőre is nem az lesz „Előre“, hanem „Utánam“ s e fogadásom mellett biztosítom Önöket Dumoriez szavaival, melyeket egykor a francia királynak mondott:

„Te vous deplairai souvent, mais je ne vous tromperais jamais.“ Azért a hála legmélyebb érzetével fogadom Önök megtisztelő kitüntetését, mert annak tényében a birói állás megdicsőítését látom, — s megőrzöm azt mint egy becses talismánt, melyet nekem Önök egyiránt nemes, független és gyengéd barátsága és jóindulata nyújtott, s melynek varázsereje képessé fog tenni arra, hogy életem úgy magány, mint közviszonyaiban Önök nagybecsű bizalmára és kitüntetésére életem utolsó leheletéig méltó lehessen.

Ha végig tekintek ez arczképeken, melyek élén kedves elnök társamat látom, a ki engemet és törekvéseimet annyi őszinte egyszerűséggel és buzgósággal, soha és semmi körülmények által meg nem zavart egyetértéssel, barátsággal és mondatom az emberi lehetőség határait csaknem felülmúló feláldozó kitartással támogatta, — és látom jeles bírótársaimat a törvényezéki és járásbíróági urakat, a kik időt és fáradságot nem kimélő munkásságukkal és bölcsességgel mindennap újabb és újabb dicsőséget szereztek a hazai jogszolgáltatás szent és törhetlen hűséggel őrzött zászlójának és látom a kir. ügyész-

ség derék tagjait, kiket az egyetértés áldott szelleme méltó testvéreinkké avatott, és látom az ifjuság nemes hevével munkálódó derék jegyzői és joggyakornoki kart, a mi méltó utódainkat, — és látom a fáradhatatlan kezelő személyzetnek hű arczképeit, — ha mondom, végig tekintek ez arczképeken, — melyeknek mindegyike oly kedves előttem, — úgy érzem, hogy e becses gyűjtemény örökké feledhetetlen emlék lesz reám nézve, — s hálás önérzettel fogok azokra tekinteni életem végnapjaiban is, mint egykori derék és hű bajtársaimra, egy nehéz, de dicsteljes pálya becsületes küzdelmeinek napjaiból.

Fogadják Önök, kedves pályatársaim, mindannyian még egyszer szívem mélyéből fakadó hálámat és hű bajtársi kézszerítasomat, azon erkölcsi támogatásért, melyet közös nagy feladatunk elérésében, nehéz de nemes küzdelmeimben nekem ma újabb nyújtottak, s engedjék meg, hogy igénytelen személyem iránt tanusított jóakarataukba vetett őszinte bizalommal azon szívem mélyéből fakadó kérést intézhessem Önökhöz, hogy ez erkölcsi támogatásban engem jövőre is részesíteni sziveskedjenek.

Tegyék ezt, Uraim! hazai jogszolgáltatásunk egy jobb jövőjének szent ügyéért s nem érettem, a ki e szent ügynek, — melynek életem önzetlen törekvéseit szentelem, csupán egy szerény, de jó szándéku napszámosa vagyok, kinek jelentéktelen egyéniségét és mulékony alkotásait csakhamar el fogja feledtetni az idő, — tegyék ezt Uraim a pesti kir. törvényezék már is megalapított jó hírének és hitelének nagy érdekében, — nem érettem, a ki e jó ügynek szolgáltatában csak egy gyarló eszköze vagyok, de ki életem utolsó leheletéig büszke leszek arra, hogy egy ily törvényszéknek elnöke, Önöknek vezére lehettém.

Kinevezések: a pest-lipótvárosi járásbíróshoz: *Bosics* Gábor pest-belvárosi albiró; a privigyei járásbíróshoz: *Szániszló* Vilmos nyitrai járásbíróshoz: *Schikich* Péter köz- és váltóügyvéd és a vaskohi járásbíróshoz: *Vozáry* János nagyváradi városi aljegyző. Dr. *Möfferd* Sámuel nagyszebeni kir. trvszéki orvos, az ottani kir. ügyész felügyelete alatt álló börtönökhöz, börtön-orvossá; az oraviczabányai kir. alügyész felügyelete alatti börtönhöz *Raja* András török-kanizsai adóhivatali szolga és kiszolgált cs. kir. altiszt, börtönfelügyelővé; az újvidéki kir. tvszékhez aljegyzővé: *Jovanovits* György ottani segélydíjas joggyakornok; a hatvani járásbíróshoz irnokká: *Porga* Gyula járásbíróshoz: *Korcsák* Sándor ügyvéd; *Kovács* Károly maros-vásárhelyi kir. táblai joggyakornok a gyergyó-szt.-miklósi tvszékhez aljegyzővé; a budapesti keresked. és váltótvszékhez irnokká: *Gerre* József m. k. miniszterelnökségi díjnok; *Makay* Dezső pesti kir. táblai díjtalan joggyakornok az igazságügyminiszteriumhoz fogalmazó-gyakornokká; a belényesi kir. alügyész felügyelete alatti börtönhöz *Császlay* István pesti börtönőr és kiszolgált cs. kir. altiszt börtönfelügyelővé.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY“-RE,

kapcsolatban a

DÖNTVÉNYTÁR-ral

és a törvénykezésre vonatkozó Szabályrendeletek s Törvényjavaslatok gyűjteményével.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (jul.—okt. 1873)	3 frt.
Félévre (jul.—jan. 1873)	6 „
Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.)	12 „

A „Jogtudományi Közlöny“

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDY SÁNDOR.

Kiadja és nyomatja a „Franklin-társulat“ irodalmi intézet és könyvnyomda Budapestén 1873. (Egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: Adalékok a magyar kereskedelmi törvényczikk tervezetének bírálatához. Dr. Plósz Sándor, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — A magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — Productiv erők. Szele Andor, jogtanár urtól. — Tanuság egy polemiából Egy bírótól. — A pesti áru- és értéktőzsde bírósága illetősége tárgyában. Dr. Beck Hugó ügyvéd urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok — Törvényjavaslat.

Adalékok a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének bírálatához.

(Folytatás.)

A tervezet 2. cikke a n. k. tkv 2. cz. alapján kimondja, hogy az 1840. XV. és 1844. VI. tczikknek az anyagi váltójogra vonatkozó intézkedéseinek a ker. tkv által változás nem történik.

Nem vonom kétségbe, hogy lehető félreértések elkerülése szempontjából czélszerű kimondani, miszerint a keresk. tvkönyv a váltójog különös szabványain mit sem változtat. Gyakorlati alkalmazását nyeri e kimondás, midőn valamely váltóügylet a tervezet 269. §-a értelmében keresked. ügyletnek tekintendő. (L. Hahn com. 2. art.).

Hogy ezen intézkedést nézetem szerint, nálunk az életbeléptetési törvénybe kellene felvenni, már fenebb említém. Mig ugyanis a n. k. tkv 2. cikke egy materialiter közös jognak más közös joghoz viszonyát állapítja meg, s mig ott ennek megállapítását a jogegység szempontjából nem volt czélszerű az egyes államok törvényhozásaira bízni, addig nálunk a váltójog nem foglal el a keresk. joggal szemben más állást, mint bármely más, a keresk. törvény által változtatni nem akart, oly különös vagy általános törvény, melynek érintetlenül hagyása kétes lehet. Tehát pl. az ipartörvény a bányajog, a csődtörvény vagy az ingatlanok szerzése stb. tekintetében érintetlenül hagyatni kívánt törvény pl. a telekkönyvi rendelet, mely utóbbi tekintetben jobbra vagy balra intézkedni a tervezet 268. cikkének 2-ik pontja folytán mindenestre szükséges, mert a tervezet 331., 332., 333. cikkei a tkvi rend. 82. §-ával ellentétben állanak. *)

Ezenfelül a tervezet szövegezése mellett a 2. cikknek a törvénybe való felvétele ellen az is szól, hogy mi

*) Miután kételkedem, hogy körülményeim a tervezet részletes bírálatát végig folytatni megengedendik, már itt meg akarom jegyezni, hogy a tervezet helytelen álláspontot foglal el, midőn a 268. §-ban a német k. tkvtól eltérőleg ingatlanok forgalombahelyezését is kereskedelmi ügyletnek tekintve, mégis a III. részben ez irányban részletes szabályokat nem tartalmaz, hanem itt általában a német ker. tkv álláspontját foglalja el. Inconsequens az alap megváltoztatásával a következményeket változtatlanul elfogadni. A 271. cikktől, mely egészen felesleges, eltekintek. Legalább is különös, hogy a tervezet 322. cikkében a telekkönyvileg biztosított követelések elzálogosításáról intézkedik és másrésről pl. a vételnél az ingatlanokról egészen megfeledkezik. Erről sokat lehet szólni.

váltójogi codificatióknak küszöbén állunk, s így a 2. cikk jelenlegi szerkezete mellett csak ephemer tartamu intézkedést foglal magában,ilyent pedig mint már említém nem szeretnék magába a törvénybe felvételni.

De ha mindezeket el is tekintünk a 2-ik cikket jelenlegi szerkezetében semmi esetre sem hagyhatjuk meg a törvényben.

Mint már Herich a „M. Themis” 21. számában megjegyzi, Horvát és Slavonországban az osztrák (nem pedig német) váltórendszabály van érvényben, általán ismeretes, hogy ugyanaz áll Erdélyre nézve is, a tervezet 2. cikke tehát mindenestre hiányos, midőn csak az 1840. XV. és 1844. VI. tczikkben foglalt váltójogot emliti fel. Mindazonáltal nem volna elegendő a 2. cikket csupán az osztrák váltórendszabály hivatkozásával kiegészíteni. A tervezet ugyanis még a magyar váltójognak sem emliti fel minden forrását. Midőn a 2. cikk a váltójognak két forrását taxative sorolja fel a többi forrásokat pedig mint az orsz. bir. ért. III. 1. §-át, továbbá (a csődtörvényt,) a törvénytörvényi gyakorlatot, rendeleteket fel nem emliti azon értelmet nyeri, mintha a többi forrásokon alapuló váltójog a ker. tkv által változást szenvedne. Nem helyeselhetem azt sem, hogy a 2. cikk az anyagi váltójogra vonatkozó intézkedésekről szól, *) mert egyrésről az, hogy az anyagi kereskedelmi jog az alaki váltójogon nem változtat, magától értetődik, miután körök nem ütköznek össze, és így az „anyagi” szó felesleges; — másrésről pedig, mert, ha az „anyagi” szóra súlyt fektetünk, a 2. cz. oly értelmet vesz fel, mintha az u. n. alaki jogon a tkv. változtatni akarna, ez esetben az „anyagi” szó elhibázott.

Részemről tehát a 2. cikkben kimondani szándékolt értelemre a következő szövegezést ajánlanám „a váltójog szabványait a jelen törvény nem változtatja.” De ez sem elég, ha viszonyaiknak meg akarunk felelni. A német váltórendszabályban előfordulnak ezen kifejezések: „czég”, „kereskedő”, „üzleti helyiség”, „alkusz”. Kérdés támadhat, vajjon a n. k. tkv 2. cikke folytán, a

*) Nézetem szerint az anyagi és alaki jog elnevezés a törvénykezési jog lényegének félreismerésén alapul. A törvénykezési jog nemcsak a cselekvények, helyesebben a perviszony (L. Bülow, Proceßseinreden und Voraussetzungen Kap. I. I.) alakját, hanem annak tartalmát, a jogot és kötelezettséget valamit cselekedni és a cselekmények következményeit, tehát a perviszony anyagát is szabályozza; viszont az u. n. anyagi magánjog nemcsak a tartalomra, hanem az alakra is kiterjeszkedik. (Pl. a végrendeletnél, vagy az ált. ptkv 433. és köv. §§-aiban.) Én tehát ezen kifejezéseket mint téves fogalmon alapulókat egészen elvetem, de itt nem ezen szempontból szövegek.

váltórendszabályban említett czég vagy kereskedő stb. alatt nem a régibb törvények értelmébeni czég vagy kereskedő stb. értendő-e mai nap is? Azt mondom, nem, mert ezen fogalmakat a váltórendszabály nem akarta megállapítani, hanem a mindenkor törvényes értelemben vétetni. *) Nálunk azonban a dolog másként áll. Az 1840. XV. tcz. nemcsak czégről, (czimzet) kereskedők, gyárosokról stb. szól, hanem szól „a jelen törvény értelmében bejegyzett kereskedőkről“ (9. §.) továbbá „kereskedők, gyárosok és kézművesekről kik — magukat a váltótörvényszéknél a II. rész 3. fejezete értelmében bejegyeztették“ (10. §.), — és pedig szól, nemcsak mellékesen, hanem a váltóképességet egyenesen ettől teszi függővé.

Ha a 2. cikk jelenlegi szerkezetében meghagyatik, következetesen csak azok bírhatnak saját váltók tekintetében és illetőleg a nők általában váltóképességgel, kik magukat a régi törvény értelmében bejegyeztették és tényleg be is vannak jegyezve. Ámde az új kereskedelmi törvény a régi mód szerinti bejegyzést meg kell hogy szüntesse mert két rendszer egymás mellett fenn nem állhat, (l. a jelen adalékokat a 9. cikkhez és addig is Hahn Comm. art. 10. 3. §. 2. j.) így tehát azon időpontban, midőn az új ker. tkv. folytán a régi jegyzékek többé nem vezettetnek, saját váltóképességgel senki, és illetőleg a nők váltóképességgel már nem bírhatnak.

E bajon segíteni kell. Első pillanatra azt lehetne hinni, hogy itt segíteni igen könnyű, csak azon toldalékot kell a második cikkhez felvenni „hol azonban a váltójog a kereskedelmi jog szabványaira utal, ott a jelen törvény intézkedéseit kell érteni.“ Ez azonban nincs úgy. Ha ezen toldalék felvétetik, mindazon kereskedők, kikre a tervezet 9. cikke értelmében a törvénynek a kereskedelmi czégekre stb. vonatkozó határozatai ki nem terjednek, váltóképességükben megszorítást szenvednek, illetőleg ha nők, attól elesnek.

A mint ismeretes a tervezet a cégbejegyzési jogosultság és kötelezettség átalában különbséget nem téve (V. ö. a 9. és 18. cikket), a cégbejegyzésnek szűkebb korlátok között ad helyt, mint régibb törvényeink. Az 1840. XVI. t. cz. 23. §-a értelmében gyárosok, gyógyszerárosok és mesteremberek szintén és pedig feltétlenül bejegyeztethetik cégüket, a kereskedők pedig csak a 22. §-ban foglalt korlátozásnak (vásárokon, sátorokban vagy házalva kereskedők) vannak alávetve. Az 1864. évi január 21-én 10,736. sz. a. kiadott udv. rend. pedig 1. §-ában a nagyobb kereskedőkre cégbejegyzési kötelezettséget szab, a kisebbeknek ellenben a 2. és 3. §§-ban cégbejegyzési jogosultságot enged. A tervezet 9. cikke ellenben a kisebb forgalommal bíró iparüzőket s másokat kizár a cégbejegyzési jogosultságból.

Itt azon kérdés merül fel, czélszerű-e a váltóképességet ekként a ker. tkv. behozatala által továbbra korlátozni. Azt hiszem senki sem kételkedik azon, hogy ez nem czélszerű. Már pedig a korlátozás tényleg be fog állani, nemcsak az által, hogy az eddig bejegyezve volt kisebb kereskedők korlátoztatnak, hanem az által is, hogy jövőre kisebb kereskedők nem bírhatnak saját váltóképességgel, illetve ha nők, átalában váltóképességgel.

De nemcsak hogy nem czélszerű e korlátozás, hanem egyenesen az 1840-iki vtv. szelleme ellen van az. Midőn a vtv. a korlátlan váltóképességet csak a bejegyzett kereskedőknek adta meg, azon fogalomból indult ki, hogy a „törvény előtt rendes kereskedőnek csak az tar-

tatik, ki kereskedési czimét bejegyezteti és kereskedéséről rendes könyveket vezet. Tehát tulajdonképen megakarta adni a váltóképességet a kereskedőknek, csak hogy kereskedőnek csak azt tekintette, ki be van jegyezve, azaz: a kereskedői minőséget egy formális jellegtől tette függővé. *) Ha most a ker. tkv. életbelépte után csak a bejegyzett kereskedőknek adatik meg a korlátlan váltóképesség, akkor a vtv. alap gondolatán változás történik, mert most már nem a törvényes értelemben vett kereskedő, hanem az ettől különböző bejegyzett kereskedő fog azzal birni. Az új vtv. ugyanis a törvényes értelemben vett kereskedő fogalmát a 3-ik cikkben sokkal tágasabban veszi, mint a régi, az többé nem a bejegyzésre, nem a formális kellékre, hanem a dolog természetére, az iparszerű foglalkozásra fekteti a súlyt. A változás tehát abban fog állani, hogy míg a vtv. szerint előbb a (törvényes értelemben vett) kereskedői minőségen, most már a bejegyzet minőségen fog a korlátlan váltóképesség kérdése megfordulni.

Miután a kereskedelmi tkv.-nek nem célja a váltó jog körében intézkedni, sőt ez ellen ép a 2. cikkben világosan tiltakozik is, miután továbbá még kevésbbé lehet célja a váltóképesség tekintetében retrograd intézkedéseket tenni, vagy azokra alkalmul szolgálni, ennél fogva nézetem szerint a kereskedelmi törvkönyv életbeléptetésével egyidejűleg, vagy az életbeléptetési törvényben, vagy pedig egy külön törvényben a váltóképesség tárgyában intézkedni kell. De mi legyen ezen intézkedés tartalma?

Hogy a régibb értelemben bejegyzésre nem reflectálhat, már fenebb kimutattam. Talán a ker. tkv. értelmébeni kereskedő fogalmához csatolja a teljes váltóképességet? Azt hiszem nem. Egyrészt mert a váltóforgalom biztosságával és a váltóeljárás gyorsaságával nem férne meg, egy, csak a concret esetben határozott alakot nyerő, és egészben véve a bíró ítéletére bízott tényezőnek a váltóüzletben oly fontos szerepet engedni; másrészt pedig, mert magában véve ezen intézkedést nem tartanám a váltóképesség iránt mai nap uralgó és kétségtelenül nálunk is követni szándékolt jognézetek kifejezésének. Leghelyesebb volna nézetem szerint azon esetben, ha az új keresked. tkv. az új váltórendszabály előtt léptettetik életbe, egyelőre kimondani, hogy „váltóképes mindenki, ki magát szerződések által lekötheti.“ (N. vrsz. 1. §.)

Nem lehet tehát mondani, hogy a tervezet a német keresked. tkv. 2. cikkét viszonyainkhoz alkalmazottan vette át.

Dr. PLÓSZ SÁNDOR,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

(Folyt. köv.)

*) Hogy a törvényben ezen gondolat van kifejezve, bizonyítja Wildner is Comm. a 9. §-hoz 53. oldal: „Kivétel történik ezen nem képességtől azon nőszemélyekre nézve, kik mint kereskedők be vannak jegyezve, mert ezek gyakorlatában lévén a hitel törvényeknek, a váltótörvényt is pontosan kell ismerniök, váltóra pedig, megkivánczó hitelök fentartása tekintetéből, szükségök van. Nem elég azonban, hogy az ily nőszemélyek csupán bejegyezve legyenek, hanem szükség, hogy mint kereskedők legyenek bejegyezve, következésképp a kereskedést valóssággal is üzzék, különben a törvényt ki lehetne játszani.“ Tehát a hitel törvények feltételezhető közelebbi ismerete és a szükség volt az indok, mely a kereskedőre átalában talál, nem pedig az, hogy a bejegyzett kereskedőknek előny nyujtassék. Csak hogy persze kereskedőnek csak az tekintett, ki mint olyan be volt jegyezve.

*) Hogy azonban ehhez hasonló irányban mégis merülhet fel kétely., Thöl, Handelsr. I. k. §. 14. a) o) jegyzetére utalok.

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

A közgyűlésről szóló harmadik fejezet több téves és fölösleges intézkedést tartalmaz. Így a 211. cikk második kikezdése szerint, „a közgyűlésen a mennyiben az alapszabályok mást nem rendelnek, minden részvény egy szavazatot ad” — holott a 189. cikk azt mondja, az alapszabályokban következőket kell megállapítani, s ezen „kell” közt 10) pont alatt fölemlítettik a részvényesek szavazati joga és mikénti gyakorlása, s így a 211. cikk oly esetről szól, melyet a törvény 189. cikke szerint nem is lehet föltételezni. Ugyanazon cikk harmadik kikezdése szerint, ha az alapszabályokban más intézkedés nem történt, a közgyűlést az igazgatóság hívja össze, holott a 189. cikk 9) pontja határozottan kimondja, hogy az alapszabályokban a közgyűlés mikénti összehívása iránt intézkedni kell. A 214. cikk első kikezdése szerint „a meghívásnak a közgyűlésre az alapszabályokban megállapított módon kell történni, épügy joggal lehetett volna minden egyes társulati viszonyt egyenkint felsorolni és azt mondani, mindennek az alapszabályokban megállapított módon kell történnie. Szintugy fölösleges a 215. cikk utolsó előtti kikezdésének azon pontja, mely szerint a közgyűlésen érvényes határozathoz az alapszabályokban meghatározott számi és részvényes szükséges. Mindezen intézkedések csak oly részvénytársulati törvényben fordulnak elő, melyek mint például a francia, nem sorolja föl az alapszabályok egyes kellékeit. De miután a tervezet más álláspontot foglal el, miután a tervezet részletesen kijelöli azon egyes pontokat, melyek iránt intézkedni kell, — az említett határozatok a törvény keretébe nem illenek.

Áttérünk már most e fejezet határozottan téves pontjaira. A 212. cikkben meghatározatik azon jog, hogy az alaptőke egy tized részét képviselő részvényes vagy részvényesek a közgyűlés egybehívását minden ok és cél kijelölése mellett bármikor követelhetik. A tervezet ezen intézkedése a részvényesek jogainak védelme céljából egészen helyes, és több külföldi törvény hasonló intézkedésének sikeres utánzása; de ez intézkedés egész erejét elveszti ugyan ezen cikk utolsó kikezdése által, mely szerint „a mennyiben az alapszabályok a fentebb érintett jogot az alaptőke nagyobb vagy kisebb részének birtokához kötik, irányadóul az alapszabályok e részbeni határozatai szolgálnak.” Az említett intézkedés ezen meghatározása által az alapszabályokban teljesen megsemmisíthető, de ezt épen a törvényhozó legkevésbé kívánhatja.

A 215. cikk utolsó előtti bekezdésében bizonyos közgyűlési határozatokhoz legalább 10 részvényes jelenléte kívánatos. A tervezet semmi tekintetben sem szabályozza a részvényesek számát, csak most egyszerre nemely határozatnál 10 részvényest követel; ha tehát a részvénytársulat 10 tagnál kevesebből áll, a mi pedig a törvény értelmében lehetséges, ugy bizonyos tárgyak fölött a közgyűlés nem is határozhatna. Számokkal következetesen kell bánni, vagy egy s minden esetben a részvényesek számát meg kell határozni, vagy sehol sem kell szám szerinti megjelenést kívánni.

A negyedik fejezet az igazgatóság és a felügyelő bizottságról szól. E fejezetben fölöslegesnek tartjuk a 220. cikket, mely szerint, a mennyiben az alapszabályokban a cégjegyzés iránt nem történik intézkedés, az aláírásnak az igazgatóság minden tagja által kell történni, mivel a 189. cikk 13. pontja mulhatlanul megkívánja, hogy az alapszabályokban ez iránt intézkedés történjék. A felügyelő bizottság szervezete és hivatására nézve a tervezet határozottan a német törvény állás-

pontját foglalja el, azaz állandó ellenőrző és mintegy vezető közeg létesítettik az igazgatóság mellett; — pedig a német kereskedelmi törvénynek ezen intézkedése sem a gyakorlat, sem az elmélet által nem tartatik célszerűnek, mert egyrészt az igazgatóság működését bénítja, s ép ezért az igazgatóság felelősségére nézve is károsan hat; — de másrészt a felügyelő bizottság tagjai visszás helyzetükben gyakran maguk lesznek igazgatókká, s így ép azon czél, melyről hivatva, az ellenőrzést nem gyakorolhatják. E részből újabb időben a francia „commissaires” féle intézmény kezd nagyobb partfogásban részesülni, mely által ugyanis az ugynevezett számvizsgálók törvényes alakban, bizonyos előjogokkal honosíthatnák meg. Részünkről a francia rendszernek előnyt adunk, de sőt inkább pártolnánk oly törvényt, melyben az igazgatók egészen ellenőrzés nélkül maradnának, mint a tervezet, vagy a német felügyelő bizottság működését.

A részvénytársaságok mérlegéről szóló intézkedések közül a 237. cikk több fölöslegest és hibást tartalmaz. Fölsőleges e cikk 19. pontja, mely szerint a társaság vagyona azon értékben fölveendő, mely a mérleg készítésekor az egyes tárgyak értékének megfelel és az 5. pont, mely szerint a kétes követelések valószínű értékük szerint veendő számításba, a behajthatlanok pedig lejegyzendők. Fölsőleges pedig e két pont azért, mert a mérlegről általában szóló 32. cikk mindkét elvet már kimondá és semmi ok sem forog fen, miért mondassék ki most újabban. Hibás pedig a 3. pont, mely szerint „a szervezés és igazgatás költségei teljes összegük szerint az évi számadás kiadásai közé helyezendők”, hiba és pedig azért, mert nincs indokolva, sőt az üzleti élet követelményeivel határozottan ellenkezik oly eljárás, melynél a teher okszerű elosztása a következő évekre az üzlet érdekében lehetetlenné tétetik.

A hetedik fejezet eltérő intézkedéseket tartalmaz az életbiztosító társulatokat illetőleg. A tervezet ezen fejezetben egyszerre elhagyja jellegét, a társulat természetével nem foglalkozik többé, hanem üzletet kezd szabályozni; pedig üzlet szabályozása bármily kívánatosnak lássék is némelyek szemében, mindaddig míg csak az üzleterők egyes kategóriájára szorítkozik a szabályzás, ha különben még oly helyes elvek szerint eszközölnétek is az, mindig káros és hiábavaló leendő, mert az intézkedéseket más alak alkalmazása által kijátszani lehet. Ezeket előre bocsátva meg kell még jegyezni, hogy a tervezet intézkedései az életbiztosító részvénytársaságokat illetőleg többnyire hibásak, sőt gyakran a biztosítás természetével ellenkezők, a mint az következőkből kitűnik.

A 248. cikk elrendeli, hogy a részvényaláírás alkalmával az életbiztosító társaságoknál nem mint a közönséges részvénytársaságoknál 10%, hanem 20% teendő le minden egyes aláírt részvény névértéke után. És mivel indokolja a tervezet ezen követelményét? hogy kellő alap nélkül keletkezett életbiztosító társaságok tönkre jutnak. Ez intézkedés azonban arra mutat, hogy a tervezet nincs egészen tisztában az elérendő célra nézve. Alaptőke minden vállalatnál szükséges; de kétségkívül az, hogy nagyobb készpénztőke lesz szükséges iparvállalatoknál, mint biztosító és épen életbiztosító intézeteknél; mert míg az előbbieket üzletüket meg sem kezdenek kellően felszerelt telep nélkül, tehát nagy pénzerő befektetése nélkül; az utóbbiak a saját alapítókét csak akkor veszik igénybe, midőn az üzlet szerencsétlenségekkel jár kapcsolatban, sőt életbiztosításnál, mely a matematikai szabályok dönthetlen mérve szerint biztosan halad, rendszerint csak az üzlet vezetésében tapasztalható visszaélések fogják a saját tőkének igénybe

vételét követelni. Az életbiztosító intézet, mely nagyobb készpénz alaptőkével kénytelen működését kezdeni, legtöbb esetben azon szomorú helyzetbe fog kényszerítettni, hogy ezen készpénze számára jó elhelyezést találjon, és így a törvény intézkedései alapján ép oly üzletekbe fog bocsátkozni, melyek céljának nem felelnek meg.

A 249. az első aláírók felelősségét — nem 40%-ra, hanem 50%-ra szabja, hogy így a vállalat sikerére nézve lehető biztosítás érettségé el. E külön intézkedés sem indokolt épen a biztosító intézeteknél, mert a lehető biztosítás a sikerre bármely részvénytársulatnál ép oly követelmény. mint az életbiztosításnál.

A 250. cikk oly intézkedést tartalmaz, mely a biztosítási üzlet természetének nem ismerését árulja el. Ezen cikk szerint minden életbiztosító társaság köteles a befizetett biztosítási díjakból alaptőkéje tizedrészének megfelelő tartalékalapot gyűjteni. A tartalékalap ily módon való meghatározása az olvasót kétségben hagyja az iránt, mit akar a tervezet tartalékalap alatt érteni; mert lehetetlen, hogy az életbiztosításoknál szokásos díjtartalékok (Praemienreserve) értse, melynek célja ép az, mi végett az indokolás értelmében a tartalékalapot elrendeli; lehetetlen pedig azért, mert a díjtartaléknak semmi köze az alaptőke nagyságához, hanem igen is az elvállalt kockázatok aránya szerint ismét matematikai törvények alapján határozandó meg, és pedig a különböző díjtételi alaptáblázatok szerint különbözően; — de nem értheti a tartalékalap alatt a részvénytársaságoknál szokásos tartalékalapot sem, mely a vállalat vesztesége esetében részint az osztalék kifizetésére, részint előre láthatlan kiadások fedezésére szolgál, mert ez esetben a tartalékokat nem lehet a díjakból képezni, hanem igen is az évi nyereség egy részéből. Így a tervezet intézkedik valamiről, a miről maga sincs tisztában.

A 252. cz. a nyilvánosság érdekében több intézkedést tesz; így elrendeli, hogy minden életbiztosító társaság biztosítási ügyletei állásáról félévenként kimutatást készíteni azt az illetékes törvényszéknél egy példányban benyújtani és minden részvényesének, úgy minden biztosítottnak megküldeni tartozik. Bármily kíváncsnak tartjuk is a nyilvánosságnak ilyen intézkedések által való biztosítását, főképp ha a „biztosítási ügyletei állásáról félévenkénti kimutatása” jobban praecisiosottabb lenne: mégis tekintettel arra, hogy ily intézkedés nemcsak a részvénybiztosításnál, hanem bármely más alakú biztosításnál, szóval a biztosítási üzletnél általában kíváncsnak, nem a társulati alak szabályozásába való, hanem a biztosítási üzlet körülírására szánt törvénybe, vagy szakaszba.

Ha így ezen intézkedést legalább tartalmában pároljuk, nem mondhatjuk ezt azon szabályról, mely kívánja, hogy „ezen felül kötelesek az életbiztosító társulatok üzleti állásukat legalább minden harmadik évben két szakértő által megvizsgáltatni, e vizsgálat eredményét a társasági hirdetmények felvételére szánt lapok útján közzétenni, s egy eredeti példányban az illetékes törvényszéknek bemutatni.” Ezen szabvány az állami ellenőrzés némi színével bír, de még oly előnyöket sem nyújt, milyeneket a különben most általában kárhözott állami beavatkozás szokott nyújtani; mert két szakértő, melyet a társulat alkalmaz, a társulat ügyletéről sem többet, sem kevesebbet nem fog jelenteni, mint mennyit maga a társulat kíván, vagy mennyit évi vagy félévi jelentésében a társaság maga tesz közzé. Ily intézkedés tehát csak a közönség és a részvényesek éberségének elaltatására céloz, s így eredménye épen ellenkezője lesz annak, mit a tervezet elérni óhajt.

Az életbiztosító intézetekre nézve felsorolt többi határozmányok, ha meg is állhatnának nem a részvénytársaságok szabályozására, hanem a biztosítási üzlet természetére vonatkoznak, s így a kereskedelmi törvénykönyvnek ezen részéből mindenesetre elhagyandók.

A részvénytársaságról szóló utolsó fejezet a külállamokban levő részvénytársulatoknak Magyarországon való működésére nézve szabja körül a föltételeket és pedig eléggé szabatosan.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

Productiv erők.

(Folyt.)

E) T ö k e.

I. Fogalma, elemei és természete.

A tőke fogalma tudományunk legjelesebb képviselői által már Smith A. óta a legkülönbözőbb értelmezést nyervén, ezek közül néhányat czélszerűnek látok felhozni az azokban foglalt igazságok elfogadása és tévedések elkerülése végett az általam megkísérlendő fogalomadás tekintetében. Így Smith szerint a javak keletkezését egy műfolyam gyanánt tekintve és ezt feltételeire felosztva, ezek elsejét a munka képezi, míg a további a munka külső feltételeinek összességében áll, hová a költségek, a természetmennyek — Naturalien — a pénz és élelmi szerek tartoznak; mindezek összege képezvén szerinte a tőkét — Capitalien. — Miért is mindaz, a mi nem ilyen feltétel, nem tekinthető tőkének. A tőkék tehát felhalmozás által keletkező, felhalmozott munkáknak nevezhetők — travail accumulé — (Stein: Lehrbuch der Volkswirtschaft.) Say I. a tőkét: „accumulation de valeurs soustraites à la contumtion” tekinti; Carey szerint: a tőke azon eszköz, melynek segítségével a munka végrehajthat, létezzék bár föld, hajók, házak vagy testi és szellemi erők alakjában; Roscher tőkének nevezi mindazon termelvényt, mely a további termelés céljából eltétetik; végre Schäffle szerint: Kapital ist dasjenige Vermögen, welches Stamm der Werth-entstehung ist.

Ezen meghatározásokat vizsgálva, a következőket jegyzem meg röviden; Smith nézetét illetőleg nem áll, hogy a tőke összehalmozott munka volna, részint azért, mivel a tőke létezése pl. élelmi szerek nélkül munka nem történhetvén, ez nem foglalhatja magában, mint külön természettel bíró termelési forrás a tőkét, melyet különben Smith — mint fentebb érintett — oly eszközként tekinti, a mely termelés végett gyűjtetik össze; részint azért, mert a fentebbi állítással a munkának szerfölött nagy szerep tulajdoníttatik, a mi épen Smith A. rendszere hiányosságának egyik főoka. — Carey-t illetőleg csak azt emelem ki, hogy a tőke fogalmát igen kiterjeszti. — Say és Roscher fogalomhatározatai annyiban nem fogadhatók el, a mennyiben azok szerint — összehalmozás és eltevés — a tőkejóság alkalmazása által megszűnnék tőke lenni, holott épen a felhasználásban rejlik productív természete. Hogy Schäffle által adott fogalom igen tág, melyben a föld is tőkének vétetik: erről még alább.

Mindezeknek rövid birálata után kétségtelen lévén az, hogy a tőke fogalmában azon eszme involvál, miszerint mind a természet erőinek meghódítására, mind a munkaerők kifejlesztésére bizonyos közegek szükségesek: azt mondhatjuk, hogy a tőke oly gazdasági jószág, melynek kiváló rendeltetése és feladata az értékek, javak létrehozásánál közreműködni; mely tehát a természet és munka mellett a harmadik termelési erőt képezi. — Ily értelemben lényegesen különbözik a középkori Capitalistól, mely alatt rendesen pénzkölcsön és baromállomány értetett, és nem azonos a pénzzel; a közönséges életben sokszor ennek ellenkező felfogása mutatkozik.

A tőke elemei gyanánt a g. javak körében következők tekintendők: a) földjavítások — melioratiók — p. o. töltések, alágcsövezések stb. Megjegyzendő azonban, hogy a föld maga tőkét nem képez, habár többen — Hermann, Dumayer, Schäffle stb., — annak veszik, kik közül Schäffle azt jegyzi meg, hogy azért, mert az abban rejlő erők elválaszthatlanok a telektől, nem következik annak a természethez kizárólagos tartozása, minthogy „auch bewegliche Stoffe sind ja vermöge der Temperatur, des

Lichtes, der Schwerkraft unscheidbar in das freie Naturleben verwoben.“ Erre azonban Kautz szerint azt felelhetni, hogy míg egyrészt a föld nem emberi termelvény, hanem természet-adomány és másrészt a tőke sem eredete, sem jövedelmezősége tekintetében a földdel nem egyez meg, mely természetajándék, s mely ép ez okból, ez irányban is egészen sajátlagos törvények szerint nyilatkozik; úgy hogy az összefoglalás csak látszólagos fog mindig lenni. — b) Épületek, főleg a termelést előmozdító, műhelyek, gyárak stb. c) Közlekedési eszközök, mint: mest. utak, csatornák, vaspályák stb. d) A munkára való alkalmazás végett különös gonddal tenyésztett és tartott állatok. e) Szerzőszámok, gépek s készülékek — apparatus. — f) Termelési főanyagok, melyekből az új termelés előállítatik p. o. gyapju, vetőmag, vas stb., továbbá a segédanyagok, melyek a termelésnél annyira elhasználatnak, hogy a termelésben nem láthatók p. o. vegytani szerek, szén, fa stb. g) Élelmi szerek p. o. valamely vállalatnál a munkások részére; h) a kereskedőknek raktáraikban tartott és kinalatra szánt árukészleteik. i) A vert pénz, mely a javak fogalmában legfontosabb eszközt képezi, és általában csereközeg és értékmérő szerepével bír, s mely Smith és Roscher szerint álló tőke a nemzetgazdaság szempontjából a magángazdaságból pedig forgó tőkét képez, míg Schaffle ez utóbbiból is állónak veszi. j) A társ. gazdasági viszonyzatok és nem anyagi javak, melyek a termelésnél különösen felhasználhatók. Ide tartoznak a személyi tőkék is, mint Schaffle szerint, a termelés végett kifejtett személyi erők összege.

A tőkéknek természet tekintetében legfontosabb mozzanat az, hogy reproductiv céljukhoz képest folytonos megújulást és alakváltozást tanúsítván, ez által oly közegeket nyújtanak, melyek a természet és munka alkalmazását lehetségesítik. A legerősebb házak és gépek elpusztulnak, de a régi tőkék mindig új házakat és gépeket reprodukálhatnak. Erre vonatkozólag mondja Mill St.: „Das Kapital behauptet sein Dasein von Geschlecht zu Geschlecht, wie die Bevölkerung, nicht durch Erhaltung, sondern durch Reproduction.“ (Roscher.) A tőke természetéből foly továbbá, hogy fenmaradása, szaporodása és csökkenése annak értékével és a szerint változik, azaz: pretium succedit in locum rei et res in locum pretii. — Ezen tőke alakváltozati és megújulási műfolyam hibás felfogása sok igen nagy tévkövetkeztesre szolgáltatván okot, ezek némelyikét vizsgálat alá veszem. Így állítatik, hogy a gazdag társ. osztályok, fejedelmi udvarok stb., sőt az állam pazarlása, miután az alsóbb néposztályoknak munkát nyújt, csak helyeselhető. Azonban erre azt felelhetni, hogy nagy különbség létezik a productiv és pazarló tőke fogyasztás közt, mert az előbbi által oly javak hozatnak létre, melyeknek újra felhasználása következtében a munkakeresés és értékesítés szaporodik, holott az utóbbi által a tőke megújulás nélkül eltékozzatik. Ezzel egyenlő megítélés alá esik azon téves nézet, mely szerint a gazdagok a jövedelmi adó alól azért volnának felmentendők, mivel különben fényűzési kiadásait kevesbiteni lévén kénytelenek, a miatt csak a munkásosztályok foglalkozás hiányában szenvednének; ezen már csak államháztartási tekintetben is képtelen állításra azonban legyen elég megjegyezni, hogy ha a gazdagok helyett csak a néptömeg adóztatnák meg, akkor ez oly tőkétől lenne megfosztva, melyet termelő módon használtatott volna fel. — A tőkék folytonos alakváltozásának módjától függ az is, hogy a háború által okozott tőke pusztításokból eredő sebek behegédése és bajok orvoslása mily gyorsan történhetik, miután a háború sok tőkét pusztítván el, a megkímélt tőkeelemek megújulásától a megsemmisítették kipótólasa végett szükséges erők elvonatnak p. o. a gőzmozdonynál felhasználható vas mint fegyver fogyasztatik. Ezen bajok gyógyműfolyama tekintetében a tőkék megújulásának sokfélesége vagyis az határoz leginkább, hogy mennyire vannak kifejlődve a nemzetgazdasági organismus alkatelemei, melyeknek kollő összhangja vagy hiánya képezi azon különbség forrását is, mely a művelt és műveletlen népek között a fentebbi tekintetben mutatkozik.

II. A tőke nemei.

A tőke nemei a következő nézpontokból ezek:

a) Termelési (működő) és használati, élvezeti (nyugvó) tőkék a cél szempontjából, mely végett vagy a külső javak létrehozása — vagy pedig személyi javak és hasznos viszonylatok megállapításánál közreműködnek (Kautz) vagyis a szerint a mint közvetlenül termelésre vagy használatra alkalmaztatnak. Az előbbi cél tekintetében termelési p. o. fa a fűtés, tüzelésnél; az utóbbiában pedig használati tőkéknek p. o. butorok nevezetnek. Noha ezen tőkék közti különbség főleg abban áll, hogy a termelési tőkék szándékosan és gyorsabban fogyasztat-

nak a termelés végett, míg a használatiaktól az alkalmazás és használat, élvezet tartósabb és a szándékos fogyasztás, rongálás k-rülendő: mindamellett ezen tőkék fogalma igen gyakran összeesethetik, p. o. az épületek csakugy lehetnek gabona mint fegyvertárak vagy a kölcsönkönyvtár a tulajdonosra nézve termelési, a közönségre nézve használati tőke. — Roscher az élvezettől elvont termelésre használható tőkéket működőknek, a használatiakat pedig nyugvóknak nevezi. — Sok nemzetgazda a Hermann által megkülönböztetett használati tőkét nem ismeri el tőkének; így Smith, Schaffle, kik szerint az csak álló használati vagyon — stehendes Genussvermögen. — A mi a term. és használati tőkék arányát egymáshoz illeti, erre nézve fel-mitem, hogy művelt nemzeteknél a használati tőkék nagy mennyisége vagyoni jólétnek jele: „Man glaubt hier bei aller Erwerbelust schon genug erworben zu haben um nun auch reichlich geniessen zu dürfen“ mondja Roscher, — ellenben a jogállamot nélkülöző fejletlen népek, — melyeknél p. o. a vagyon, hogy könnyebben elrejtethető legyen ékszer alakjában szerepel, — használati tőkéjének nagysága nem kedvező közgazdaságra mutat.

b) A tőke alkalmazásának módja szerint léteznek forgó — circul. Kap. fonds de roulement — és álló tőkék — fixe Kapital, — az előbbieket alatt oly tőkék értetvén, melyek a termelésnél rendesen egyszer alkalmaztatván, alakjukat megváltoztatják, mely javaknak értéke az új termékben egészen vagy közvetlenül, vagy közvetve befoglaltatik p. o. a fa, melyből butor készítettik vagy az élelmi szerek stb. A forgó tőkék természeté vagy azt hozza magával, hogy egy ugyanazon vállalat határain belül mozognak p. o. a gyapot először a fonodába, innét mint fonál a szövődébe, honnan nyers szövet alakjában a festő helyre s innen a színnyomás — appretura — alá kerül; ez akkor történvén, ha a vállalatnál mindezen üzletágak egyesítvők; vagy azt, hogy egyik termelési vállalatból a pénz és hitel által a másikba átfolyanak. Ennélfogva ezen tőkék, melyeknek összege egy gazd. üzletben üzleti tőkének — Betrieb-Kapital — méltán nevezetnek, a munkamegosztás és egyesítésnek egyik jelentékeny feltételét képezik, mint e mozzanat fent méltányoltatott. Szépen mondja a forgó tőkékre nézve Schaffle: „Es ist dem Saft im Baume zu vergleichen, welcher immer weiter aufsteigend durch Hinzunahme immer weiterer Productiv-elemente zur Frucht wird.“

Álló tőkéknek azon javak hivatnak, melyek a termelésnél többszörös használatot engedvén meg, csak folytonos használat-vételök értéke vitetik át a termelvénybe, melynek előállítására végett csak lassanként és fokozatosan használatnak el, p. o. gépek. Ezeknek foglalta alaptőkének nevezetnek, miután az üzlet fenállása és sikeres működésének biztosítékát, alapját képezik.

Az álló tőkék eredete, természeté és a forgó tőkék iránti viszonyuk tekintetében a következő mozzanatok feltűntetendők. Eredetét illetőleg, az álló tőke rendes forrása a forgó tőke és más álló tőkének használata, p. o. a hajónál a fa és vas mint forgó tőkék szerepelnek, de magának a hajónak mint álló tőkének létrehozására, a hajógyári épületnek és az ebben alkalmazott gépeknek használata is szükséges. — Tekintve az álló tőkék szerepét, ez a következőkben méltányolható. Ugyanis a termelést különösen előmozdítja, mivel általa némely munka csekélyebb áldozattal egyszer mindenkorra vagy több esetre elvégezethetők, mint egy gyáregület felállítására által egy fabodé helyett. Kiváló jelentős szerepe a munka tekintetében, miután a munkásoknak az által, hogy az álló tőkék birtokosai ezeket rendesen és folytonosan használni ohajtják, rendes keresetet és foglalkozást biztosítanak. — A természet tényezőit illetőleg azért fontos, mert az álló tőke segítségével lehet állandóan és gazdaságosan a term. erőket megigazni, p. o. a táviratok vilanytelepe és sodronya által. Végre szerepe és természetének egyik fővonása az is, hogy mint Schaffle magát kifejezi: — „Das stehende Kapital repräsentirt den wirtschaftlichsten Effekt durch oekonomische Solidarität der menschlichen Gesellschaft in der Zeit,“ — mint ezen mozzanat a földjavítások, közlekedési eszközök és épületeknél mutatkozik, melyet a vezér-elveknél már kiemeltünk. — Az álló és forgó tőkék egymáshoz viszonyát tekintve a fentebbiek szerint kétségtelen, hogy habár az álló tőkék nagysága a gazdagság jele gyanánt veendő, mégis egészben véve kívánatos, sőt szükséges, hogy egymással helyes arányban legyenek. Ennélfogva gazdaságosabb előbb kevés mint sok tőkét állóvá tenni, és pedig azért, mivel a) főlöseges forgó tőkék veszteség nélkül könnyebben értékesíthetők, mint a nagy mennyiségű álló tőkék p. o. árukészlet ellentétben a raktárral, b) a forgó tőkék gyorsabban visszaternek és kisebb ér-

tékingadozásnak vannak kitéve, p. o. a gabona összehasonlítva az épületekkel; c) mivel az álló tőkék teljes felhasználása kevésbé biztosított, p. o. technikai haladások miatt a régi gépek tulszárnyaltatván, azoknak használata csökken, sőt egészen megszűnhetik.

Mindezekből fejthető még a következő két nemzetgazdasági tünemény t. i., hogy a hol az említett egyensúly az álló és forgó tőkék közt megzavartatván, az első k tulságosan és rögtön szaporíttatnak, p. o. gépek elterjedésekor ott a munkakereslet csökkenvén, ez által a munkások helyzete ideiglenesen rosszabbul; hogy továbbá a sok álló tőkével bíró országok a természeti és politikai balsors, elemi csapások és háborúk által igen érzékenyen illettetnek.

c) A tőkéknek azon megkülönböztetése, mely szerint azok ingók és ingatlanok, ezeknek természete és hatálya szerint, főleg az államférfiak részéről különös figyelembevételt igényelvén a földművelés, ipar és kereskedelem tekintetében fontos, melyekre nézve, mint Kautz megjegyzi: „a nemzetgazda épügy mint a statusférfiu fontolóra tartozik venni azon körülményt, hogy az ingó tőke az állami létszerben a világpolgárias, állhatatlan, progressiv és előretörő, az ingatlan pedig a maradó, a nemzetiesebb, a kizáróhelyi irányu és conservatív elemet képviseli, s annak is szolgál támaszul.“ — Végre ismerünk:

d) a termelésnél működés szempontjából: folyó tőkéket, melyek pénzben és készletekben állanak; beruházottakat, a mint azok valamely termelési vállalatban elhelyeztetnek; továbbá a működés hiánya tekintetében tétleneket (Roscher szerint: alvók), melyek használatlanul fekszenek, p. o. letéti bankokban őrizet végett tartott pénzek; és végre holt tőkéket, melyek egészen haszon nélküliek, mint az elromlott gépek.

SZELE ANDOR,
jogtanár.

(Folyt. köv.)

Tanuság egy polemiából.

A „Themis“ szaklap hasábjain egy igen jellemző polemia folyik, mely bizonyos tekintetben érdekes világot vetvén némely könyviro urak tudományosságára czélszerűnek látjuk annak legjellemzőbb részét „Jogt. Közlöny“ olvasóival is röviden megismertetni, s illetőleg annak alapján egyik egyetemi tanár urat bemutatni, mit annál is inkább szükségesnek tartunk, mert az a jogtudomány minden szakában gyárilag producálja a műveket.

Herczegh Mihály egyetemi tanár egy terjedelmes commentárt irt a telekkönyvi rendtartáshoz, melyről méltó megütkezésünkre a „Jogt. Közlöny“, mely a megjelent szakmunkák bírálatában oly serény szokott lenni eddig bírálatot nem közlött, mit annál inkább csodálunk, mert bírálóra háladosabb munka aligha lett volna, mint ezen a tévedésektől hemzsező mű felett kritikát írni.¹⁾

No de hagyjuk ezt, irt Rupp Zsigmond ur felette kritikát a „Themis“-ben valódi szakértelemmel. Ennek egyik pontját, s illetőleg Herczegh urrak erre adott válaszát akarjuk bemutatni, s hiszszük, hogy ezen ismertetés kellő világot vet azon tudományos ismeretekre és szakértelemre, melylyel Herczegh ur dicsekedhetik.

Az említett telekkönyvi rendtartásban H. ur a zálogjogi elsőbbség vagy rangsorozatról szólván annak 208. lapján szóról szóra következőket mondja:

„Az előléptetési jog vagy rangsorozat átruházása nemcsak a korábbi hitelezőt, hanem az imént érintett kikötés mellett a z adóst illetőleg a telekkönyvi jószág tulajdonosát is megilleti azon esetben ha a korábban betáblázott²⁾ hitelezőt kielégíti és ezt telekkönyvileg is kitünteti. (!) Ez által a biztosítéki vagyon azon része felszabadul a teher alól, melylyel most az adós szabadon rendelkezhetik annál is inkább, mert sokszor csak ily módon juthat azon helyzetbe hogy felmondván azon követelés ennek kifizetésére pénz nyerhessen.“

Ezen nézetét Rupp ur bírálatában tévedésnek nevezte, igen helyesen kifejtvén, hogy az a zálogjog önállóságát feltéte-

lezi, s így nálunk hol a zálogjog mindig érvényes követelést feltételezvén önállósággal nem bír, nem alkalmazható.

Most jön a hadd el hadd, R. urnak ezen merészségén H. ur komolyan megboszankodik no de azután csunyául le is vágja ám magát. Lássuk haragjának méltó kifejezését:

„Bíráló ur — mond a „Themis“ 34. számában adott feleletében Herczegh — ezen esetről megkívánta volna tőlem, hogy általa ugynevezett feltűnő tévtanomat törvénnyel, döntvénnel vagy gyakorlattal igazoltam volna. Megvallom azonban, hogy én a dolgot annyira egyszerűnek világosnak, s mintegy a dolog természetéből kifolyónak tartottam, hogy épen nem véltem szükségesnek bővebb magyarázatot, másrésztől nem akartam kérkedni azon német nagymesternek neveinek felidézésével, kiknek szavaihoz bíráló ur oly mereven s úgy látszik mindenutó gondolat nélkül ragaszkodik.“³⁾

„A felett pedig már én fejezhetem ki bámulatomat, hogy szerző ur bíró létére azon általán elfogadott elvnek „jura noscitur“ illetőleg az a p. tvkönyv 469. §-ának világos ignoranciájával igen alaptalanul elég merész azt állítani, hogy nálunk a jelzálog a követeléstől még önállósítva nincs.“

„Ugyancsak az idézett pont végén azt állítja bíráló ur, hogy a követelési jogiconfusio folytán elenyészik, mihelyt magára az adósra átruháztatik. Igaz, de hát ki állította az ellenkezőt? Itt bíráló ur megint félreértetni vagy mint látszik szándékosan félremagyarázni kívánja szavaimat. Hisz munkámban az idézett helyen nem a követelés átruházásáról beszélek én, hanem a jelzálogi elsőbbségről, mely telekkönyvi rendszerünk és ausztriai p. tkönyv szerint nemcsak a követelés megszűnte után tartja fen magát, hanem létezhetik már a követelés előtt is.“

„A kinek jogfogalmai vannak az előtt tisztán áll, hogy a fizető tulajdonos nem nyerheti meg a kifizetett követelést, (mely a fizetés után többé jogilag nem létezik) hanem visszanyeri a kifizetett hitelezőnek engedett biztosítékot. Ha pedig ez ismét az övé azt csak nem tagadhatja bíráló ur, hogy azzal mint sajátjával szabadon ne rendelkezhesék, mert ez is kétségtelen mindazok előtt kiknek jogfogalmaik vannak. Csodákozásomra bíráló ur az első, ki sikra mer szálni tagadásával azon napnál is világosabb igazság ellen, hogy az adós a fizetés után a hitelezőnek engedett biztosítékot visszanyeri. Soha sem hittem volna, hogy a minden állításom minden áron tévedésnek feltüntetni erőlködő szándék annyira elvakítson egy bírót akaram mondani bírálót.“

Ezek Herczegh szavai. Fellázad az ember vére, ha e sorokat olvasva tapasztalja, hogy egyetemi tanár ki még hozzá telekkönyvi rendtartást is merészel írni ily kevés fogalommal bir a hypotheca lényegéről, hanem kiragad egy szakaszt a szótán „kód előtttem, kód utánam“ csinál belőle egy eddig soha sem hallott theoriát nem gondolva a törvény további rendeleteivel, hanem a maga homályából csodálkozik, hogy miként lehet más ellenkező nézetben mint ő!

Az osztrák p. tkönyv szerint a zálogjog accessorius jog, mely mindig érvényes követelést feltételez (449. §.) ily követelés nélkül zálogjog nem szerezhető; ha tehát az adós kifizeti a követelést ő a zálogjogot többé nem érvényesítheti. Az osztrák p. tkvnek Herczegh által oly igen emlegetett s elméletének alapjául vett 469. §-a csak harmadik személyek megvédését czélozza, kik a kifizetett követelés jóhiszemben magukra engedményeztettek vagy arra alzálogjogot szereztek. A ki nem egy szakaszból okoskodik, hanem a törvény rendeleteit összevetve annak elveitől alakítja véleményét azt józanul másként nem is magyarázhatja.

Szerző ur, ki miután telekkönyvi rendtartást irt tudni fogja:

1. Hogy a bekeblezésnél a telekkönyvben pontosan kijelöl-tetik azon tartozás, melynek a zálog biztosítékául szolgál határozottan be lévén igtatva, hogy mikor, hol, ki által kiállított kötvény alapján és kinek javára kebleztetik be a zálogjog?

2. A bekoblezési záradék az okmányra is reá vezet-tetik.

³⁾ Tapasztaltuk e műben is, hogy H. ur csupa szerénységből nem szeret a forrásokra hivatkozni, így művének 90—93-ik lapjaira telekkönyvi reform mozgalmakról szólva ezen két lapra terjedő előadását és véleményét szóról szóra irta le a „Jogt. Közlöny“ 1871. évi 4. számában „Az elsőfolyamodásu bíróságok rendezése kérdéséhez“ irt czikk II. részéből a nélkül, hogy a forrást — bizonyosan, mert kérkedni nem akart — megnevezte volna.

¹⁾ Mi óhajtottunk volna ily kritikát nyujtatni olvasóinknak s meg is kerestünk e végből egy szakértő munkatársunkat, ki azonban oda nyilatkozott, hogy e mű a kritikán alól áll. Szerkesztőség.

²⁾ Hol fordul elő e műszó a telekkönyvi rendtartásban? Mi az a betáblázás?

Már most ha az adós tartozását kifizetvén az elenyészett, s ő más új kölcsönügyletet kötvén ennek biztosításul kívánja azon zálogjogot lekötöni, mely előbbi már kifizetett követelésének biztosítására bekebleztetett be, hogy fog ez a telekkönyvben kitüntetni. Nyilván kár volt erre mintát is fel nem hozni; mert alig hiszem, hogy széles hazában látott volna már valaki ilyen kitüntetést. Mi lesz az? Bekeblezés? Hiszen a zálogjog már be van keblezve. Rangsorozat átengedése, hiszen azt csak az engedheti át, kinek javára a zálogjog a telekkönyvben be van jegyezve, az pedig az adós javára nincs, de nem is lehet, mert azt csak nem fogja Herczegh ur sem állítani, hogy a mi telekkönyvi rendszerünk szerint valaki a maga birtokára saját javára közvetlenül vagy közvetve zálogjogot szerezhessen. Feljegyzés? hogy ez nem lehet vagy ha valaki ily uton gondolná jogát biztosítani, épen semmit sem nyerne, jog, feljegyzés tárgyát nem képezvén, azt tán bővebben fejtegetni felesleges lenne.

E sorok írója bírói pályájának legnagyobb részét a telekkönyvi gyakorlatban töltötte, de még csak egy ily absurd tartalmu kérvényt sem látott, nem hogy ilyenmő bejegyzés az ország bármely részéből elébe került volna. Azért lenne kíváncsi, hogy az a mi telekkönyvi rendszerünkre tekintettel miként lenne foganatosítható?

De a dolognak nem itt van érdekes oldala; hanem abban, hogy Herczegh ur azon csodálkozik, hogy miként lehet valaki más véleményben, s rettentő magas paripáról szólva tagadja, hogy annak még helyes jogfogalma is lehetne.

H. ur ezzel kimutatta, hogy telekkönyvi rendtartást irt a nélkül, hogy az ausztriai törvénykönyv literaturáját ismerte volna, vagy a gyakorlatról legkisebb tudomása lenne.

Mert mit szól hozzá H. ur, ha én meg azt merném határozottan állítani, hogy ő fentebbi véleményével maga maradt egy companiában, s eddig hason nézetben sem az irodalomban nem volt senki, sem e nézet a főbb bíróságok ítéleteiben fel nem merült.

Az osztrák törvény minden commentatora Zeiler¹⁾ — kinek a törvény szorokszítésében tekintélyes része volt — Wintwarter,²⁾ valamint e téren legújabb művében Kirchstätter,³⁾ egész határozottsággal adnak kifejezést ugyanazon nézetnek, melyért Rupp urtól Herczegh ur minden jogfogalmat megtagadni látott jónak. Stubenrauch⁴⁾ ezektől eltérőleg azon véleményben van, hogy ha az adós kifizetett követelését magára engedményeztetni azt s így vele a zálogjogot ő engedmény útján tovább adhatja. Ez tehát azon vélemény, melyet R. ur Herczeghével azonosnak gondolván, ez őt komolyan meg is pirongatta, mondván: „hogy a kinek jogfogalmai vannak tudja, hogy az adós nem nyerheti meg a kifizetett követelést“, nem is gondolván, hogy nem Ruppot üti, hanem?.. Stubenrauchot-e vagy magát? — azt bírálja meg a szíves olvasót.

Ezekből reményelem kitűnik, hogy H. ur az osztrák polgári törvény irodalmában egészen járatlan; mert csak nem hiszem, hogy ha azt ismerte volna, akkor midőn ezektől teljesen eltérő — eddig a mi telekkönyvi rendszerünk mellett — halatlan új teoriát állít fel, necsak hogy említést ne tegyen arról, hogy más nézet is létezik; hanem csodálkozását fejezze ki, hogy más lehet vele ellenkező véleménybe. Mit tartunk oly egyetemi tanárról, ki csodálkozik, hogy valaki oly nézetben van, melyet a század eleje óta mindazon írók nyilatkoztattak ki, kik épen azon szakban, melyről munkát ír, a jogirodalom tekintélyei gyanánt Európa ezerto ismeretese.

Vagy azért nem kérkedett ezekkel illetőleg azért nem tartotta czáfolatra méltókra; mert ő tőlük is megtagadja, hogy bírnának teljes jogfogalommal?

Tertium non datur. Megczáfolhatatlan tény, hogy az idézett írók után adta elő R. ur véleményét, legalább a kettő teljesen azonos, — e véleményt mondotta H. ur a helyes jogfogalmakkal ellenkezőnek, tehát:

- a) vagy nem tudott semmit azok véleményének létezéséről,
- b) vagy megtagadja tőlük, hogy helyes jogfogalommal bírnak.

¹⁾ Zeiler Commentar über das österr. allgemeine bürgerl. Gesetzbuch. Wien, 1812. 283. lap.

²⁾ Winiwarter Das österreichische bürgerliche Recht. Wien, 1839. II. Theil 283. lap.

³⁾ Kirchstätter Commentar zum allgemeinen österr. bürgerlichen Gesetzbuche. Wien, 1868. 233. lap.

⁴⁾ Stubenrauch Commentar zum allgemeinen österr. bürgerlichen Gesetzbuche. II. kiadás. I. Band 655. lap.

Minthogy azonban bámulatát fejezte ki H. ur, hogy Rupp elég merész azt állítani, hogy nálunk a jelzálog a követeléstől önállóitva nincs, sőt Ruppól azt mondja, hogy ő az első, ki tudtára ily nézet mellett sikra száll, úgy látszik eddig hason véleményről mit sem tudott; s így az említett műveket soha sem olvasta; mivel a feletti méltó haragjában, hogy R. ur tőle a gyakorlati ismereteket elakarta vitatni, a napnál fényesebben bebizonyította, hogy elméleti ismeretei sincsenek.

Ha R. ur Herczegh véleményét tévedésnek nevezte, az erre adott czáfolatot mi méltán baklövésnek mondhatjuk.

E nézetünk mellett annál is inkább állunk, mert nem fog H. ur sem a magyarországi sem Lajthántuli felsőbb bíróságok által hozott egy olyan határozatot sem felmutathatni, melyben az ő nézete nyert volna kifejezést. — Az elmélet és gyakorlat tehát egyenlően azon elvet követi, melynek követőitől H. ur megtagadta a jogfogalmat, mert ezekről tudomással nem birt.

Ily apparattal készült irodalmi mű csiggyenére válik irodalmunknak, azért azon tanácssal zárjuk be jelen cikkünket, hogy maradjon csak H. ur a döntvények kiollózása mellett,⁵⁾ ez kevés fáradsággal járó s anyagi hasznot hajtó munka, vagy ha tanítani akar, mielőtt valamely mű megírásához fogna, tanuljon maga. A mi Kassay Adolfnak szabad, nem szabad egy egyetemi tanárnak. — Dixi et salvavi animam meam.

Egy bíró a sok közül.

A pesti áru- és értéktőzsde bíróság illetősége tárgyában.

Az 1870. évi II. törvényezikk által a pesti áru- és értéktőzsde bírósága, mint választott bíróság hatóságára, hataskörére és eljárására nézve, úgy mint az az 1868. 54. tcz. életbelépte előtt fenállott, visszaállított. Ezen törvényből kereskedőink nem csekély része azon következtetést vonja, hogy a tőzsdebíróság illetékes mindazon ügyletekre nézve, melyeknél a tőzsdebíróság egyszerű kötlevelben (Schlussbrief) választott bíróságnak kikötöttet. Ezen nézet létezését eléggé bizonyítja azon körülmény, hogy a tőzsdebíróság mellőzésével rendes bíróság előtt folyamatba tett számos perben a rendes bíróság leszállítása kérelmeztek az alapon, mert a per tárgyát képező ügyletre nézve a tőzsdebíróság kötlevelben választott bíróságnak lett kikötve.

Ezen kereskedőinknél tulsulyra emelkedett nézetet tévesnek és alaptalannak tartjuk. A polgári törvénykezési rendtartásnak 495. §-a értelmében valamely peres ügy eldöntését csakis kölcsönös szerződés folytán lehet választott bíróságra ruházni. A tkezési rendts értelmében tehát a választott bíróság egyáltalán csak akkor tekintendő kötöttnek, ha ezen kikötés kölcsönös szerződésben állapítottatott meg. A kötlevel (Schlussbrief) kereskedői szokás szerint mindig csak egyik szerződő fél által iratik alá és a másik szerződő fél által netalán történt elfogadását semmivel sem tanúsítja, nem bir tehát a kölcsönös szerződés lényeges kellékeivel és így ilyennek nem tekinthető. Ha tehát a kölcsönös szerződés lényeges kellékeiben szűkölködő ilyen kötlevelben a tőzsdebíróság választott bíróságnak ki van kötve, ez az ügy eldöntését a rendes bíróság illetősége alól el nem vonja, mert hiányzik azon alap, melyet a törvénykezési rendtartás 495. §-a a választott bíróság kikötéséhez megkíván. Az 1870. évi II. törvényezikk a tőzsdebíróságot visszaállította ugyan és ezzel egyszersmind visszahelyezte azon különleges jogszabályokba, melyekkel az 1868. 54. tcz. életbelépte előtt birt és melyektől ezen törvény által megfosztatott, ezen jogszabályokat azonban a tőzsdebíróság csak akkor gyakorolhatja, ha azon alap, melyre választott bírósági minőségét fekteti, a törvényre támaszkodik. A törvény világosan alapfeltételként megkívánja, hogy peres ügy eldöntése kölcsönös szerződés folytán ruházandó választott bíróságra, vagyis bármely választott bíróság csak akkor jár el törvényesen, ha kölcsönös szerződés mellett bízott meg az ügy vitelével és így véleményünk szerint téves azon általunk fentebb érintett felfogás, mely vala-

⁵⁾ De már engedelmet kérünk az ellen meg mi tiltakozunk, ha eddig elnéztük, hogy Herczegh ur költséggel és fáradsággal gyűjtött döntvényeinket egyszerűen lemásolva kiadja, lesz gondunk jövőre, hogy ezen irodalmi merénylet ellen orvoslást szerezzünk. Csak írjon H. ur könyveket ebből legalább meg van azon hasznunk, hogy lapunk tartalma ily jeles cikkekkal gazdagodik. Szerkesztőség.

mely ügylet eldöntését a rendes bíróság illetősége alól elvontnak tartja, ha a szerződő felek egyike által aláírt kötlevelemben a tőzsdebíróság van választott bíróságnak kikötve, valamint helytelennek tartjuk a pesti áru- és értéktőzsde-bíróság azon eljárását, hogy kompetenciájába von oly ügyek elintézését, melyeknél törvénybe ütköző módon történik illetőségének kikötése.

Dr. BECK HUGÓ,
ügyvéd.

K ü l ö n f é l é k.

A codificatioval megbízott tagok, úgy halljuk, már nemcsak ki vannak szemelve, hanem megbízatásukat el is vállalták, értesülésünk szerint az anyagi magánjogra és pedig a dologbeli jogokra: Bartha Béla, kir. táblai bíró; a kötelmi jogra: Wavrik Béla, kir. törvényszéki elnök; az örökjogra: Teleszky István, nagyváradai ügyvéd, a családjogra: Győry Elek pesti ügyvéd vállalkoztak az igazságügyminiszter felhívása folytán. A polgári magánjog általános részére nézve pedig a miniszter a pesti kir. tábla véleményét fogadta el. — A perrendtartás novellájára Babos Kálmán, semmitőszéki bíró; a telekkönyvi rendtartásra pedig Halmosy Endre, legfőbb ítélőszéki bíró vállalkoztak. Végül a büntetőjog és eljárás Csemeghy államtitkár által készítettén, a végbefejezéshez már közel áll. — E biztos forrából vett híren nemcsak azért örülünk, mert előjelét látjuk annak, hogy a miniszter végre kilépve a térre, minden vonalon megindította a codificationalis munkálatot; hanem főleg azért, mert választása oly egyénekre esett, kiknek szakképzettsége és erélye nemcsak a munka jó, hanem lehető gyors befejezésére nézve is kellő biztosítékot nyújt.

A receptionalisták lelki épülésére! A bécsi „Juristische Blätter“ azon tapasztalat folytán, miszerint az igazságügyminiszteri enquette tárgyalásainál a többség a az osztrák polgári törvénykönyv receptioja mellett tört lándzsát, azon indítvánnyal lép fel, hogy miután a Lejthántul is átalában elismert dolog, miszerint az osztr. polg. törvénykönyv szabályai, tekintettel a mai kor igényeire, gyökeres revisiót igényelnek; legcélszerűbb lenne, ha a két állam küldöttjei Unger elnöklete alatt tartandó közös tanácskozmányban teljesítenék a revisio munkáját. A család és örökösödési jognak a különleges viszonyok folytán egyenlő elbánás alá nem vonható része a két fél törvényhozásai által függetlenül lévő szabályozható. — Sonst habens keine Schmerzen?

Botrány. A soproni magyar királyi törvényszék a telekkönyveket németül vezette. Ugy hisz-zük, e tényhez nem kell commentár. A soproni lap, melyből e hirt vesszük, azt írja ugyan, hogy ama törvényszék „különben“ igen magyar érzelmű, legyen szabad azonban ily eclatans tény után azt inkább udvaris szólamnak, mint valóságnak venni. A királyi tábla egy ítéletben figyelmezteti a bíróságot, hogy ez a törvényvel ellenkezésben van. Mi azonban úgy tudjuk, hogy a bíróságok törvénytörő eljárásával szemben követendő intézkedésről rendelkezik a bírói felelősségről szóló törvény. Bizonyára nem ártana fegyelmi eljárás azon urak ellen, kik a törvény ily megsértését csak úgy suttyomban, úgy lehet, két éven át üzték.

A magyar statistika a közkiállításon. Ily czim alatt bírálja a N. fr. Presse kiállítási melléklapjában dr. E. Laspeyres Körösy, Szvetenay és Keleti kiállított statistikai munkáit. Mindhármát a maga nemében kitűnő munkának mondja, és Magyarországnak gratulál, hogy oly kitűnő szaktudósokat s oly rövid idő alatt oly szép eredményeket mutathat fel.

A cholera és a fegyenczek. Kozma főügyész azon alkalomból, hogy több törvényszék oly javaslatot, sőt már intézkedést is tett, hogy a cholerajárvány veszélye elhárítása tekintetéből a fegyenczek a börtönökből elbocsáttassanak, körrendeletet intézett a királyi ügyészekhez, melyben utasítja őket, hogy az ilyen intézkedést erélyesen ellenezzék. Teljesen igazolhatatlannak találja a szabadra bocsátást annál inkább is, mert a kór a börtönöket eddig alig érintette, de meg azért is, mert közszerencsétlenségek közepette oly intézkedéseknek, melyek a közreműletet csak fokozzák, éppen nincs helyük, és hogy oly időkben, midőn a nép közt a kétségbeesés amúgy is könnyen megszüli az elégtelenséget és törvény iránti tisztelet

lenséget — börtönöket kiüríteni és a fegyenczeket a nép közé vetni: olyatén lépés, melyet csak a legvégsőbb esetekben lehetne igazolni.

A rabok szabadlára helyezése a cholera járvány folytán, mit egyes törvényszékek megkísértettek, nem maradt visszhang nélkül. Mint a P. L. írja egy a járvány ügyében kiküldött kir. biztos is hason indítványt terjesztett az igazságügyminiszter elé. A főállamügyész, ismert erélyével lépett sorompóba ezen indítvány ellen, melyben ennek helytelenségét az igazságügyi politika és egészségügyi politia szempontjából cáfolhatlanul kimutatja. A szép indítvány tehát, csakis mint ilyen fogja eredmény nélkül az acták között örök álmát pihenni.

A codificatioira felkért tagok e hó 10-én terjesztették be nyilatkozataikat a miniszter elé; s így a munkálatok megkezdése legközelebb várható.

Megjelent: „Magyarország közjoga“, írta Korbuly Imre, második, egészen újra átdolgozott kiadás; I. kötet. Államjog. E mű az újabb jogi irodalom egyik elsőbb rendű terméke s keresett voltát jellemzi, hogy első kiadása rövid pár év alatt elkel. E jelen kiadás az eredeti terjedelmét majd megkétszerezte s külön kötetet szán „Magyarország közigazgatási jogá“-nak is, a melyre nézve eddigélig alig volt tankönyve jogegyetemeinknek. A mű e része is már sajtó alatt van. Az első kötet ára 3 frt. 40 krajczár s a Hoffmann és Molnár cég ismert alaku kiadásában egy 640 lapnyi szépen kiállított kötetet képez.

A kir. igazságügyminiszter Nagy József erdélyi telekkönyvi főbiztos az egri törvényszékhez segédtelekkönyvvezetővé, Pap Bertalan huszti törvényszéki irnokot az ungvári járásbíróshoz helyezte át; továbbá Saager József törvényszéki díjnokot az ungvári, Gyarmathy János járásbíróshoz díjnokot a nagy kaposi és Zsiró Károly helyszinelői díjnokot a szobránczi járásbíróshoz irnokká, Bründl Gyula ügyvédsegédet afelső-pulyai jár. bir. mellé bir. végrehajtóvá, Füstös János volt városi segédjegyzőt a karczagi törvényszékhez irnokká, Debrecei Károly törvényszéki joggyakornokot a püspök-ladányi járásbíróshoz irnokká, Bán Lajos törvényszéki díjnokot a békési kir. járásbíróshoz mellé bíróshoz végrehajtóvá, Somogyi Sámuel törvényszéki telekkönyvi díjnokot a zilahi törvényszékhez telekkönyvi irnokká, a kaposvári kir. törvényszékhez irnokká Villányi Ambrus m. k. pénzügyőrségszemlést, a kőrösbányai törvényszékhez aljegyzővé Wittmayer János ottani joggyakornokot, irnokká a kőrösbányai járásbíróshoz Kádár Gyula körjegyzőt s a nagyhalmágyi járásbíróshoz Mészáros János ottani díjnokot, a szentesi járásbíróshoz telekkönyvi irnokká Nagy Károly ottani díjnokot nevezte ki.

Urbéri kalauz.

Utmutató az 1848. évi törvények által megszüntetett urbéri kapcsolatban fenmaradt, s azzal rokon és összeköttetésben lévő jog- és birtokviszonyok rendezését tárgyzó ügyekben; az ország visszacsatolt részeire és erdélyi területére is kiterjesztve s gyakorlati iratmintákkal ellátva.

Községi jegyzők, ügyvédi vizsgára készülők s kezdő ügyvédek és bírák használatára.

Irta:

Tóth Lajos,

köz- és váltó-ügyvéd, Pestmegye volt tiszti főügyésze.

(8-rét, 408 lap) *fűzve 2 forint 50 krajczár.*

Tekintve a még függőben lévő birtokrendezési és szabályozási perek jelentékeny számát 8 különösen a legelő, erdő és nádas elkülönítése iránti pereknek az 1871. LIII. törvénycikk 48-ik §-ában megszabott egy évi záros határidő alatt az illető királyi törvényszékek előtt bekövetkezendő újabb folyamatba tételét: ezen, a birtokszabályozási perek és kérdések által közvetlen érdekelt községek jegyzői és az ügyvédi vizsgára készülő ifjuság, de kezdő ügyvédek és bírák által is elméleti és gyakorlati utmutatóul használható, s 26 sűrűn nyomott ívet tartalmazva, a t. cz. közönség figyelmébe ajánlatik.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

<p>Megjelenik minden kedden; a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként. Előfizetési díj: Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.</p>	<p>Szerkesztői Iroda: Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 4-dik szám alatt.</p>	<p>A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz, a megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők.</p>
--	---	--

TARTALOM: Adalékok a magyar kereskedelmi törvényczikk tervezetének bírálatához. Dr. Plósz Sándor, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól — A magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelme köréből. Dr. Werner Rudolf, kassai kir. jogakadémiai tanár urtól. — Tanuság egy polemiából. Egy bírótól. — „Bizonyítékok elégtelenségéből.” Kacziányi Nándor urtól. — Egy néhány ellentmondás a polgári törvénykezési eljárásban. Konrád Sámuel, kir. aljárásbíró urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok — Törvényjavaslat.

Adalékok a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének bírálatához.

(Folytatás.)

A tervezet kihagyja a német keresk. tvkönyv 3. cikkét, mely szó szerint fordítva következően hangzik: „Hol ezen tvkönyv kereskedelmi törvényszékről szól, annak helyébe különös keresk. tvszék hiányában a közönséges tszék lép.”

A tervezet ezikk kihagyását nem indokolja. Azonban Matlekovits a „Jogt. Közlöny” 20-ik számában és Herich a „M. Themis” 21-ik számában, ezen kihagyást teljesen indokoltak találják, és pedig mindketten azért, mert nálunk ez iránt már törvényes intézkedés létezik; az előbbi még megjegyzi, hogy a német kereskedelmi tvkönyvnek ezen intézkedést a németországi külön viszonyok miatt kellett tenni.

Én a n. k. tkv. 3-ik cikkének kihagyását czélszerűtlennek tartom. Ezen állításom igazolásul szolgáljanak a következők.

A n. k. tkv. 3. cikkének hivatása nem egyéb, mint a n. k. tkv. terminológiáját megmagyarázni. A n. k. tkv. ugyanis azon törvényszékeket, melyek a peres kereskedelmi ügyek elintézésére hivatottak bizonyos tevékenységgel pl. a kereskedelmi jegyzékek vezetésével ruházta fel. Ezen törvényszékeket rövidség okáért czélszerűnek mutatkozott kereskedelmi törvényszékeknek nevezni. Azonban a n. k. tkv. nem akart az egyes államok bírósági szervezetének illetőleg azon kérdésnek, vajjon külön keresk. tvszékek felállíttassanak-e vagy pedig ne, — praejudicálni, csupán azt akarta kimondani, hogy azon törvényszékek, melyek peres keresk. ügyekkel foglalkoznak, birjanak a perenkivüli keresk. eljárás tekintetében is hatáskörrel, és ezért, nehogy a keresk. tvszék kifejezésből a bírósági szervezetre vonatkozólag félreértések származzanak, volt szükséges a 3. cikk felvétele, mely a fenti kifejezést megmagyarázza. (L. Hahn Comm. 14. oldal)

Ebből azt hiszem mi is tanulhatnánk.

A magy. k. tkv. tervezete szintén a peres keresk. hatáskörrel felruházott bíróságokat akarja bizonyos tevékenységgel megbízni. Azonban minő terminológiát használ! Csak a tervezet két első részére akarok tekintettel lenni. A tervezet 11. cikke azt mondja: „A jelen törvény által előszabott bejegyzésekre a budapesti törvényszékek területén a budapesti kereskedelmi és váltó-törvényszék, egyebütt pedig a kir. tszékek által keresk. jegyzékek vezetendők.” A 20. cikk azt mondja: „Minden

kereskedő — köteles — üzlete megkezdésével egyidejűleg czégjét a budapesti tszékek területén a budapesti keresk. és váltótszéknél, melynek kerületében keresk. telepe létezik bejegyeztetni.” Ugyanezen unalmas és felesleges ismétlés található a 69., 96., 190. és 259. cikkekben. — De nemcsak arról van itt szó, hogy a törvény szövege néhány sorral rövidíthetők. A tervezetben sokszor előfordul a tszék kifejezés, részint hozzátétellel, részint a nélkül.

Igy a 22., 25., 26., 46., 69., 73., 79., 85., 88., 97., 98., 151., 157., 161., 162., 166., 176., 191., 194., 216., *) 219., 224., 228., 232., 236., 240., 243., 244., 245., 252., 253., 256., 259., 260., 266. cikkekben illetékes tszékéről tétetik említés, és pedig némely cikkben e mellett oly cikkekre történik hivatkozás, melyben ki van mondva, hogy az illető tevékenység a budapesti tszékek területén a budapesti keresk. és váltótszék egyebütt pedig a kir. tszék hatásköréhez tartozik, más cikkekben ellenben ily hivatkozással nem találkozunk. Így hivatkozás van a 25. cikkekben a 20. és 22-re, a 73., 79. és 88. cikkekben a 69-re a 97. és 176. cikkekben a 96. cikkekre.

Más cikkekben ismét egyszerűen tvszék kifejezés használatik, így a 27., 28., 75., 81., 99., 136., 142., 158., 159., 160., 195. és 234. cikkekben.

Mindezen cikkekben a tervezet a peres kereskedelmi ügyekben hatáskörrel bíró törvényszékeket akarta érteni, de terminológiája sok helyen félreértésekre ad alkalmat, sőt egyenesen arra utal. Mert ha a tervezet némely cikkei az illetékes törvényszék meghatározására, más oly cikkekre hivatkoznak, melyekből kitűnik, hogy itt az „illetékes törvényszék” a kereskedelmi ügyekben bírói hatáskörrel felruházott törvényszék akar lenni, akkor igen közel fekszik azon feltevés, hogy azon cikkekben, melyekben ily hivatkozás elő nem fordul, „illetékes törvényszék” alatt más közönséges törvényszéket kell értenünk. A tervezet ugyanis seholy sem mondja ki átalában, hogy az előirt tevékenységekre mely törvényszékek birnak hatáskörrel. Még inkább kételyre adnak alkalmat azon cikkek, melyek egyszerűen törvényszékekről emlékeznek, ha azokat oly cikkekre mellé állítjuk, melyek „illetékes” törvényszékekről szólnak. Vagy nem egyenes utalást tartalmaznak-e a félreértésre a 158. és 159. cikkek, midőn azon törvényszékekről szólnak, melyeknek területén a fióktelep létezik? Itt mintegy magától van adva azon érvelés, hogy miután a tervezet más helyeken a budapesti keresk. és

*) Ez a tervezetben 215. számmal jeleltetik, de a második 215. cikk után helyesen következik a 217. cikk.

váltótörvényszéket a kir. törvényszékekkel mintegy ellentétbe helyezi, ezen cikkekben a tervezet terminológiája szerint a budapesti ker. és váltótörvényszék területén is a közönséges törvényszékek értendők. És miben lelik ezen hibás kifejezések helyes értelmezéseket? Csak abban, hogy a tervezetnek egyáltalában nincs határozott terminológiája, hogy tehát szavait nem tarthatjuk irányadóknak.

De ezenfelül az „illetékes törvényszék“ elnevezés alapján téves is. A mint a fentiekből kitűnik, én úgy tartom, hogy a tervezet illetékes törvényszék alatt a budapesti törvényszékek területén a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszéket, egyebütt pedig a kir. törvényszéket, vagyis a kereskedelmi ügyekben hatáskörrel felruházott bíróságot akarja érteni. Tehát az illetékességet nem veszi annak helyes értelmében. Ezt egyébiránt még jobbnak tartom, mintha az illetékesség a tervezetben a helyes értelemben használtatnék, mert az illetékesség egyrészt magától értetődik, másrészt pedig megemlítése nem is tartozik a ker. tkv-be, hanem a törvénykezési törvényekbe. A ker. tkv nem állít fel és nem is akar az illetékességre vonatkozó általános szabályokat felállítani. Ha, a min részemről nem kételkedem, a ker. tkv az illetékességet nem a valódi értelemben veszi, hanem alatta hatáskört ért, akkor elnevezése téves, nem jogász, és mint ilyen kiküszöbölendő. *)

Ezek szerint tehát azt hiszem, nem lehet kétség, hogy a tervezetben követett terminologia helytelen, s hogy azt mással kell pótolni. Nézetem szerint leghelyesebb volna a tervezetben a n. k. tkv. módjára ott, hol az a kereskedelmi ügyekben bírói hatáskörrel felruházott törvényszéket akar érteni, kereskedelmi törvényszékről szólni. Ezen kifejezés nem helytelen. A kereskedelmi ügyekbeni bíráskodhatás nálunk az általános bírói hatáskörben nem foglaltatik, hanem különös bírói hatáskör tárgyát képezi, és pedig nemcsak a budapesti törvényszékek területén, hanem egyebütt is. A törvényszékek a kereskedelmi bírói hatáskörrel, mint különös bírói hatáskörrel vannak felruházva (1871. XXXI. tcz. 18. §.) és mint ilyenek, különös bíróságok, tehát kereskedelmi törvényszékeknek joggal nevezhetők. Ők gyakorolják a kereskedelmi különös bíróságot. Nincs tehát okunk a kereskedelmi törvényszék kifejezéstől félni. **)

De szükséges-e ezek után a n. k. tkv. 3-ik cikkének átvétele? Én azt hiszem, igen. A viszonyok nálunk hasonlóak, mint Németországban. Különös kereskedelmi törvényszékek nincsenek mindenütt felállítva, és így a kifejezés magyarázatra szorul. Törvényes intézkedésünk pedig, mely ép a kérdéses kifejezést megmagyarázná, eddig nem létezik. Az 1871. XXXI. tcz. erre nem ele-

gendő; annak célja is egészen más. Még pedig nézetem szerint a n. k. tkv. 3. cikke változatlanul volna átvendő. Egyrészt azért mert ezen szerkezet céljának teljesen megfelel és most már kielégítő magyarázatát leli az 1871. XXXI. tcz. által, másrészt azért, mert ezen szerkezet a netalán változó bírósági szervezet mellett is megállhat.

Ez alkalommal még a tervezetnek egy idevágó kitételét akarom észrevételezni.

Csak helyeselhetem, ha a tervezet ott, hol nem kereskedelmi tszéket hanem általában bármely bíróságot akar érteni, „bíróság“ kifejezéssel él. Így pl. a 39., 65., 67., 83., 111., 132., 135., 172. cikkekben. Azonban ezen helyes terminologia hasznát veszíti, ha az, a mint ez a tervezetben történik, következetesen keresztül nem vetik. Így a 235. cikk bizonyos fegyelmi büntetéseket tárgyalva bíróságról szól. Jogász fogja tudni, hogy itt fegyelmi büntetésről lévén szó, az iránt intézkedni a fegyelmi hatósággal felruházott kereskedelmi tszékhez tartozik, hogy tehát itt a bíróság alatt ezt kell érteni. De miért választatik akkor a megfelelő kifejezés? Egyébiránt e cikkben tekintettel a 234. cikkre, a bíróságra való hivatkozást egészen ki lehet hagyni.

Talán lesznek kik azt találják, hogy az egyes kifejezésekre nagyon is nagy súlyt fektettek. Részemről ezt szükségesnek tartom. A helytelen kifejezés, helytelen fogalmakat idéz elő. Jól mondja ez irányban Savigny: „Die Wichtigkeit desselben (nämlich des quellenmässigen Sprachgebrauches) beruht aber darauf, dass zwischen dem unächten Sprachgebrauch, und der irrigen Construction oder Verbindung von Begriffen, eine unverkennbare und gefährliche Wechselwirkung besteht.“ (Syst. előszó XLIII. 1.). Hogy minő káros a helytelen szövegezés erre saját tapasztalataink is vannak. A bizonytalanság, mely tvkezési jogunkban uralkodik, prtrsunk nem jogász, gondatlan kifejezésein alapul. Azt hiszem példákat idézni felesleges.

Ha a mondottakat áttekintjük, azt fogjuk találni, hogy a n. k. tkv. általános intézkedései változatlanul átvéve viszonyainknak nemcsak ép úgy, hanem még jobban megfeleltek volna, mint a tervezetben foglalt változtatásokkal. A tervezet általános intézkedéseinek megtartása mellett; az életbeléptetési törvénybe nem kevesebb ide vonatkozó határozmány lesz felveendő, mint a n. k. tkv változatlan átvétele esetében.

Dr. PLÓSZ SÁNDOR,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

(Folyt. köv.)

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

A kereskedelmi törvényjavaslat harmadik része, mely a kereskedelmi ügyletekről szól, a német keresk. törvény negyedik könyvének felel meg; de ezen részben tervezetünk sokkal bővebb, mint a német kereskedelmi törvény. Bővebb nemcsak azért, mert bizonyos keresk. üzleteket egészen önállólag szabályoz, jelesen magában foglalja a kiadói, a biztosítási és a közraktári üzletet, s annak részletes szabályozását, hanem különösen azért is, mert a német kereskedelmi törvény azon részeit is, melyeket átvett, nagyon is bővíti, és pedig azon oknál fogva, mert a német kereskedelmi törvénynek codicált magánjogot föltételező szabványai nálunk jelentőséggel csak úgy bírhatnak, ha hiányzó magánjogunk mellett legalább azon elvek iratnak körül, illetőleg vétetnek föl a kereskedelmi törvénykönyvbe, melyeket a keresk.

*) Illetékesség és bírói hatáskör különböző fogalmak. Az utóbbi a bírói hatalomnak egy meghatározott bíróságra ruházott fokát jelenti, míg az előbbi alatt egy bizonyos ügynek valamely bíróság területéhez való kötöttségét értjük. A két fogalom perrendtartásunkban és az életben össze szokott ugyan zavartatni, de ezen zavarnak a ker. tkvvel újabb táplálékot nyújtani, nem tarthatom célszerűnek. Egyébiránt el nem mulaszthatom itt megjegyezni, hogy Apáthi által p. törv. rendt. ában a bírói hatáskör és illetékesség fogalmait helytelenül határozza meg. L. első kiad. 39. és 51. oldalait. Különös, midőn az utóbbi helyen 2. j.-ben egyszerűen megjegyzi, hogy Endemann különbséget tesz alanyi és tárgylagos illetőség között. Hisz a tárgylagos illetékesség és bírói hatáskör egy és ugyanaz. L. Wetzel §. 37. Különben ép a tulajdonképi illetékesség tárgylagos, miután a bíróság az ügyek tekintetében illetékes. Ha már a két különböző fogalomra az illetékesség kifejezést reá akarjuk erőszakolni, inkább abstract és concret illetőségről lehetne szólni.

**) „Dass einige dieser (Ausnahme) Gerichte mit ordentlichen Gerichten zusammen gelegt sind, ist kein Grund, ihre Existenz zu bestreiten.“ Wetzel: Syst. 2-te Ausg. S. 389.

törvénykönyv csak kiegészítőleg kíván szabályozni, vagy melyek nélkül a törvény egyes intézkedései érthetetlenek maradnának. A tervezet ezen kiegészítéseknél különösen a drezdai javaslatra támaszkodik, tehát oly forrásra, mely a jogászvilágban máris elismert tekintéllyel bír, s így mind eljárására, mind forrására nézve oly irányt követ, melyet hazai viszonyaink mellett csak pártfogolni lehet.

Ezen általános észrevétel után áttérünk a harmadik résznek tüzetes ismertetésére, ennél is ugyanazon rendszert követve, melyet eddigi ismertetésünknel irányadónak tekintettünk, azon csak azon részeket és szakaszokat emelve ki, melyekben a tervezet a német keresk. törvénytől eltér; sőt itt is az egyszerűen irányi eltéréseket, melyek ezen harmadik részben már nagyobb számúak, egészen elhagyjuk.

Lényeges eltérést találunk az u. n. relativ kereskedelmi üzletek felsorolásánál, vagyis azon üzleteknél, melyek csak akkor tekintetnek kereskedelmieknek, ha iparszerűleg folytattatnak. A tervezet ezen üzletek közé az ingatlan javak forgalomba helyezését vagy egyéb-kénti értékesítését is sorolja, és pedig tökéletesen helyesen, miután újabb időben az ingatlanokkal ép oly élénk forgalom fejlődött ki, és pedig mind az ingatlanok adás-vevésénél, mind különösen az ingatlanokra fektetett zálogüzletnél. De ha így ezen eltérést helyeseljük, nem találjuk indokoltnak azon változtatást, mely a német kereskedelmi törvény 272. cikkének 4) pontját illetőleg fölvétetett. Ezen pont szerint kereskedelmi ügyletnek tekintetik: — kereskedelmi ügyletnek közvetítése vagy mások számára való megkötése; a kereskedelmi alkuszok hivatalos ügyletei mindazáltal ide nem számítatnak. Ezen pont szerint tehát kereskedelmi üzlet a közvetítés, jelesül a magán alkuszok tevékenysége, — továbbá mindazon ügyletek, melyek másnak nevében s annak számára kötöttek, mert habár ezt világosan ki nem is mondja a jelen pont is csak egyszerűen a mások számára kötött ügyletekről szól, mégis csak ez érthető, mert a mások számára, de saját névben kötött ügyletekről, a bizományról a törvény másutt intézkedik; végül pedig kizárja e pont a hites alkuszok ügyleteit. Ezzel szemközt a tervezet egyszerűen következőleg intézkedik: — „kereskedelmi ügyletek közvetítése; a kereskedelmi alkuszok ügyletei ide nem számítatván; — tehát a mások nevében és mások számára kötött ügyleteket, melyeket közvetítésnek nem lehet mondani, egészen elhagyja, s ez elhagyást semmivel sem indokolja, de azonkívül a kereskedelmi alkuszok egyszerű fölemlítésével legalább is kétséget enged, vajjon csak a hites alkuszokat érti-e ez alatt, habár igaz, hogy a hites alkusz szót nem ismeri, s e helyett minde-nütt következetesen a kereskedelmi alkusz kifejezéssel él.

A 269. cikkben kimondatik azon elv, hogy kereskedelmi ügyletnek tekintetik a kereskedőnek mindazon ügylete, mely kereskedelmi üzlete folytatásához tartozik, s itt igen helyesen elhagyja e tervezet a német törvény megfelelő cikkének (273.) második kikezdését, mely példázgatólag fölemlit néhány ily ügyletet. Ugyane cikk utolsó kikezdésében lényeges irányi hiba van; a kikezdés szerint ugyanis „ellenben az iparosok részéről történt eladások, a mennyiben ezek egyedül az iparüzlet folytatásaként jelenkeznek, kereskedelmi ügyletnek nem tekinthetők“ a német szöveg nem iparosokról (Gewerbsleute), hanem kézműiparosokról (Handwerker) szól, s a tervezet ezen finom különbségre egyéb-iránt másutt mindig figyelt, itt azonban eltért a német szövegtől, még pedig egészen indok nélkül; a német szöveg továbbá nem az ipar folytatásáról (Fortsetzung),

hanem gyakorlatáról (Ausübung) szól; végül eladásokról szól, holott a német szöveg ismétli eladásról (Weiterveräußerung) beszél, és csak így van a kikezdésnek jelentősége és értelme; különben azt sem lehetne tudni, miért jön e tétel a kereskedelmi jog keretébe.

Új egészen a 272. cikk, mely a kereskedelmi ügyletekről szóló határozványokat kiterjeszti a kereskedelmi társaságokra nézve. Maga a tervezet bevallja, hogy a tervezet más helyütt ez elvet már kimondá, s hogy tehát szántszándékkal vétetett föl. Részünkről azonban a fölvételt egészen feleslegesnek találjuk és pedig egyszerűen azért, mert ha ennek fölvétele itt szükséges, úgy a törvény minden egyes szakaszába ismételten föl kellett volna azt venni, mert ugyanazon okok szólnak mellette vagy ellene mindenütt.

Lényeges változásokkal találkozunk a kereskedelmi ügyleteket tárgyazó általános határozatoknál. Itt a német kereskedelmi törvény is több oly általános szabályt vett föl, mely tulajdonkép az általános magánjog keretébe tartozik, de a különböző államok tételes magánjogában más és más értelmű megoldást nyert, s így egyöntetű kereskedelmi eljárás céljából egyenlő intézkedés vált szükségessé. A német kereskedelmi törvény ezen része ennél fogva nagyon is rendszernélkülinek és véletlenszerűnek tűnik föl. Ezen jellegéből a tervezet által némileg kibontakozik; egyes részei most már inkább kikerekednek, teljesebb egészet képeznek, habár nem lehet tagadni, hogy a tervezet ezen törekvésében néha szűkebb körben marad és hiányzó magánjogunk mellett sokkal kevesebbet mond, azaz: sokkal többet föltételez, mint lehetne és kellene; így például midőn a kötbér, a foglaló, a bánatpénz fogalma és azok hatásáról vagy következményéről nem intézkedik, de azoknak természetéről a kereskedelmi üzletekben rendelkezik; — néha azonban sokkal többet foglal magában, mint mennyit fenálló törvényeink mellett kellene, így midőn a kamatokra nézve ugyanazt mondja, mint az uzsora törvények megszüntetéséről szóló 1868. 31. cikk mond.

A kereskedelmi ügyletek megbírálásánál és értelmezésénél a kereskedelmi törvény fölül állítja azt, hogy nem annyira a használt kifejezések betűszerinti értelme, mint inkább a szerződő felek kipuhatható akarata szolgál irányul. Ezen fölvet a tervezet is elfogadja (275. cz.), de egyuttal a magyarázat további elveit is körülírja, a mennyiben elrendeli, hogy ha a felek akarata biztosan meg nem állapítható, a szerződés szavai közönséges értelmükben veendő, kivéve ha az érdekelt felek azt igazolják, hogy a használt kifejezésnek a kereskedelmi forgalomban elfogadott más értelmet tulajdonítottak (276. cz.), — kimondja továbbá azt, hogy ha ekként a szerződés értelme meg nem állapítható, a szerződés szavainak oly értelmezés adandó, mely mellett az ügylet joghatálylyal bírhat. (277. cz.) Ezen eltérések, illetőleg ujtások a német törvénytől szemközt hiányzó magánjogunk által indokolt.

Az egyetemleges kötelezettségek felsorolásánál a tervezet az egyetemlegesség fogalmát közelebből határozza meg; jelesül megmondja, hogy ez egyetemlegesség fenáll ugyan az adósok és a hitelező közt, de nem az adósok közt egymás irányában (279. cz.); bővebben kifejti továbbá a hitelezőnek jogait az egyetemleges adósok irányában, s e jogot következőkbe helyezi: követelése végett megtámadhatja az egyetemleges adósokat tetszése szerint s pedig többet vagy egyet, vagy mind; — a követelést magát feloszthatja s így felosztva érvényesítheti (280. cz.); — végül az adósok kifogási jogát általában is szabályozza s elrendeli, hogy a megtámadott egyetemleges adós a hitelező ellenében csak oly kifogásokkal élhet, melyek az ügylet természetén

alapulnak és őt a hitelező ellen személyesen illetik, ezen a drezdai javaslatból átvett elvek ellen kifogásunk csak annyiban van, hogy az utolsó pontban az és szót vagy által kívánnók helyettesítve látni.

A kártérítés követelése kereskedelmi üzleteknél is a valóságos kár és az elmaradt haszon megtérítésében állapittatik meg. A német kereskedelmi törvény mind a valóságos kár, mind az elmaradt haszon iránt mindazonáltal közelebbi határozmányokat nem tartalmaz. Nem így a tervezet, mely a zürichi törvénykönyv alapján az elmaradt haszon tekintetében intézkedik, de a példát rosszul követve oly értelmű kifejezéseket használ, mely az elmaradt haszon követelését általában lehetetlenné teszi. A tervezet szerint ugyanis: — „elmaradt haszonnak nem tekinthető azon nyereség, mely a nem teljesített ügyletből származhatott volna” — ha ez nem tekinthető elmaradt haszonnak, akkor valóban nem tudjuk, hogy mi volna ilyennek tekinthető. A zürichi törvény illető szakasza, melynek értelmét a tervezet meg akarta honosítani következő: — a nyereségnek pusztán lehetősége, melytől a hitelező talán az ígért ügylet nem teljesítése folytán elűtettetett, nem számítható föl kárnak. Másképp áll a dolog, ha a hitelező a nem teljesítés következtében valóságos nyerségtől bebizonyíthatólag elűtettetett.

A kötbér tekintetében a tervezet több újítást tartalmaz, melyek e viszonyra nézve nagyobb fölvilágosítást nyújtanak. Így ha a szerződés nem kellő időben és helyen teljesítettnek a hitelező a szerződés teljesítése mellett még a kötbért is követelheti (284. cz.); — a kötbér lejár, ha valaminek abbanhagyását végett kötött ki, a kikötéssel ellenkező cselekvény folytán, ha pedig teljesítése irányult, az adós késedelmével (285.); — végül kötbér nem jár, ha a szerződés vétkes baleset, vagy a hitelező vétkessége miatt vált lehetetlenné (286.) — Ugyanigy új intézkedésekkel találkozunk a foglalóra nézve, hol miután általános intézkedések történtek a német kereskedelmi törvény (285. cz. első kikezdésének) azon intézkedése, mely szerint a foglaló csak akkor tekintetik bánatpénznek, ha ez az illető helyen szokásos vagy külön megállapított, egészen helyesen elmaradt. Ennek helyében kimondatik, hogy a foglaló visszaadandó, ha a szerződő felek a szerződéstől kölcsönösen elállanak vagy ha a szerződés egyéb okok miatt megszűnik (287.), — hogy az ki a szerződést nem teljesíti, az adott foglalót elveszti, az átvettét pedig kétszeresen visszatéríti, s azonkívül még a foglaló összegét meghaladó kárt megtéríteni tartozik. (288.) — Végül még a bánatpénz iránt is vannak némi intézkedések (289—290.), holott a német keresk. törvény a bánatpénzről önállóan épen nem intézkedik, miután e részben a magánjog általános szabványait elégségesnek találta.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelmének köréből.

Ekkép kifejtván az állam lényét, Aristoteles attér a családnak, mint az állam leglényegesebb alkatrészének vizsgálatára, s itt méltán figyelemre méltó haladást látunk Plato fölfogásával szemben. Mig Plato a családot, mivel önérdékénél fogva az államra veszélyessé válhatott volna, az állami életből egészen kiküszöböli, vagy legalább, mennyiben azt meghagyja, neki semmi jelentőséget nem tulajdonít az állami életben; addig Aristoteles államát úgy szólván a családi életre alapítja.

Különösen szerinte a család teljességét a szabadok és szolgák teszik, szabadok a családfő, nő és gyermekek, unokák stb. A család a férj és nő, apa és gyermek, ur és szolga közti hármas viszonyokból, mint egyszerű alkatelemekből álló egyesület, melyben a családfő, férj, apai és uri hatalma neje, gyermekei s szolgái fölött szellemi többségen gyökerezik. Aristoteles ezután az egyes elemek jelentőségét kutatja, s egyuttal a családi vagyonviszonyok iránti nézeteit is előterjeszti. ¹⁾ Különös figyelmet fordít ama kérdés kritikai megfejtésére: vajjon a rabszolgaság természeti intézmény-e, vagy sem? ²⁾ mely kérdésben amaz eredményre jut, hogy mivel azok, kik a természettől csak testi munkára alkalmasok, méltán természetes rabszolgái azoknak, kik szellemileg jóval fölöttük állanak, a rabszolgaság természeti intézmény. ³⁾ Hasonlóan természeti viszonyoknak nyilvánítja az apai és házassági viszonyokat is, melyeknek már mint szabadok közti viszonyoknak, nagyobb erkölcsi jelentőséget tulajdonít. ⁴⁾

A családi élettel, mely az állam alapját képezi, kapcsolatban s tekintettel a tárgyalás főcéljára (a legjobb alkotmány) fontosnak, sőt szükségesnek tartja előlegesen azt is kutatni: vajjon jobb-e azon államra nézve, mely a lehetőleg legjobb alkotmányhoz törekszik eljutni, ha a polgárok közt minden közös, minek közössége csak lehetséges, vagy jobb, ha a közösség csak némely dolgokra terjed, másokra pedig nem? névszerint vajjon és mennyiben van a családnak s a magántulajdonnak jogosultsága az állam közérdekével szemközt? E végből különösen a nő-, gyermek- és vagyonközösség s egyenlőség tanát revisio alá veszi, az egyes törvényhozásoknak ide vágó intézkedéseit, s az egyes államférfiaknak és bölcsészeknek, névszerint pedig Platonak arra vonatkozó nézeteit kritikailag meghányja, s ekkép amaz eredményre jut: hogy a családi élet és magántulajdon nemcsak nem káros az államra, de úgy az egyesre, mint a közéletre nézve igen jótékony sőt szükséges, s így a

¹⁾ A mit Aristoteles a háztartás és kereset mesterségéről s ennek politikai jelentőségéről Polit. I. 2. (4—6.) és még inkább I. 3—5. fej. mond, inkább az állam- vagy népgazdászattan történelmé körébe tartozik. V. ö. Rau: Ansichten der Volkswirtschaft. Leipz. 1821., Hildenbrand: Xerophontis et Aristoteles de oeconomia publica doctrinae illustratae T. I. II. Marb. 1845. stb. Lásd Hildenbrand i. m. 394. l. 2. és 3. j.

²⁾ Erről Aristot. Polit. I. 2. fej. értekezik (Haberern fordítás). — Aristot. tudva egyrészt az általános népnézetet, mely a rabszolgaságot föltétlenül helyeselte, s másrészt azok véleményét, kik azt természetellenesnek s innen ott, hol létezett, pusztán tételes intézménynek tarták, a rabszolgaság tanát revisio alá véve a két szélsőség közt közép véleményt igyekezett teremteni. Ő mindenekelőtt a rabszolgaság fogalmát igyekszik adni, azután annak szükségességét bizonyítani, s végre azt kimutatni, hogy a természet hoz létre valóban rabszolgákat. — L. Hildenbrand i. m. 81. §.

³⁾ Aristotelesnek a rabszolgaságra vonatkozó nézete iránt különböző vélemények uralkodnak, némelyek védelmezik, mások elítélik őt. Lásd e controversiára nézve Hildenbrand i. m. 82. §., hol l. j. az és kérdésre vonatkozó irodalom is található. C. Götting: De natione servitutis apud Aristotelem. Jen. 1831. Schiller: Die Lehre des Aristot. von der Sklaverei. Erlangen, 1847., Steinheim: Aristot. über die Sklavenfrage. Hamburg, 1853. — V. ö. kérdésben Haberern Aristot. magy. ford. Bev. XIII. s k. l.

⁴⁾ A férj neje fölött *πολιτικός*, az apa gyermekei fölött *βασιλικός* uralkodik. E kettős viszonyról Aristoteles Polit. I. 5. fej. értekezik. V. ö. Hildenbrand i. m. 83. §. Guillelmus du Vallius idézett m. 35—37. l. közli 1—13. fejezetben át az egyes fejezetek kivonatát. Érdekesek az itt „Appendix” cím alatt ide tartozólag fejtegetett válogatottabb kérdések is (I—VIII. kérdések): Estue societatis omnis propter bonum aliquod instituta? — Differunt-ne politicus, basilicus oeconomicus despoticus? Quotaplex est hominum societas? stb. 37—40. l.

főnebbi közösségek s a vagyonegyenlőség elvetendők.¹⁾

Eddigélé Aristoteles az államot csak egyes részeiben, különösen pedig a családi viszonyokat ismertette. De ez az állam teljes ismeretéhez nem elég, mert a részek pusztasága még nem állam, ezzé csak az alkotmány által válik, mely az államnak alakot, lételt kölcsönöz, s mely bizonyos rende vagy tagozása azoknak, kik az államban laknak.²⁾ Ez képezi az állam lényegét, melylyel együtt főáll, változik s megszűnik. Ez határozza meg az állampolgári minőséget is, mennyiben állampolgár csak az, ki az államügyek vezetésében tényleg részt vesz; minélfogva az alkotmány különféleségéhez képest az állampolgárság is különbözőleg oszlik meg. Ennek alapján különbséget téve polgár és nem polgár (közönséges ember) közt kutatja a közéletre irányuló polgárerény és a magánéletre vonatkozó emberi erény (ügyesség, készség) közti különbséget s azt: vajjon a jeles polgár és a jó ember erénye egyesülhet-e egy egyénben? mire ő — de csak államban, hol az alsóbb rendűek is résztvesznek az államkormányzatban, igenlőleg felel.³⁾

Minthogy a polgárok activ részvétele az államkormányzatban az alkotmány minőségétől függ, Aristoteles kifejti az alkotmány egyes neveit is. Erre nézve irányadó az államcél, mely a közjóllétben fekszik, és az uralkodás alanya. Előbbi tekintetben az alkotmányok helyesek (igazságok) vagy helytelenek (elfajulások), a szerint a mint az államcélzt követik, vagy attól többé kevésbé eltérnek.⁴⁾ Utóbbira nézve pedig ha egy egyén uralkodik és pedig a közjó érdekében királyságnak, önértékben zsarnokságnak van helye; ha többség és ugyan a kisebbség (illetőleg a vagyonosabb osztály) uralkodik a közjó érdekében aristocratiának, önértékben olygarchiának van helye; végre ha a nagyobb többség (illetőleg a szegény osztály) uralkodik, a közjóra — politeiának, saját érdekében — demokratianak van helye.⁵⁾ Ezzel kapcsolatban fejtegeti azon tulajdonságokat, melyek az alkotmánybani részvételre, különösen pedig az uralomra képesítettek. Erre nézve szerinte különösen a személyes képesség, tekintettel a közcélra (a polgári erény), illetőleg az osztó (vagy politikai) igazság határozó, mely a politikai jogokbani részesítést személyes érdem szerint ki-

vánja eszközöltetni, s mivel föltétlen személyes érdeme senkinek sincs az államban, azért föltétlen jogosultság sem létezik az uralomra, miből aztán következik, hogy egyik államformának sincs föltétlen jogosultsága a többi fölött.¹⁾ De mi történjék akkor, ha mégis találkozik egy, vagy néhány, ki vagy kik erényeik által mindenki fölött kitűnnek, kiválnak? Aristoteles ez esetben (cserépitélet = ostrakismus általi) kizárás helyett a királyság, illetőleg aristocratia behozatalát javálja, de törvények által korlátolva.²⁾

Kitűzött céljához képest szükségesnek találván az alkotmánytan kimerítő tárgyalását,³⁾ ebbeli kutatásait tovább folytatja, s a többi alkotmányfajokat is saját-szerűségeik, egymástól különbözőségeik, előnyeik és hátrányaik kiemelése mellett részletesen ismerteti meg; névszerint itt helyütt a democratia, olygarchia, politeia és zsarnokság különböző módosulásait, melyek az egyes állami alkatrészek vegyülekéből származnak, tárgyalja.⁴⁾ Ennek alapján kutatja aztán melyik az átlag legjobb alkotmány, mely az államok többségére leginkább illik, s ezzel kapcsolatban a középosztály jelentőségét és jótékony befolyását az állami kormányzatban;⁵⁾ úgy szintén ama kérdést is fejtegeti: melyik alkotmány felel meg leginkább valamely határozott minőségű államnak, hol különösen azon elvet igyekezik az egyes állam saját-szerűségéhez képest keresztül viinni, mely szerint kell, hogy azon polgároknak száma, kik az alkotmány fennmaradását akarják, nagyobb legyen, mint azoké, kik azt nem akarják.⁶⁾

Minthogy az alkotmány a hatóságok és hatalmak elrendezése, vagy miként más helyen még helyesebben mondja, az állam azon rende, mely szerint a hatalom és a hatóságok köre egyáltalán, s különösen a főhatalom szabályozva van, s innen az alkotmányok különös minősége a főhatalom mikénti berendezésétől is függ,⁷⁾ az alkotmány iránti kutatása körébe szükségkép az állami főhatalom osztályozását s berendezését is róná.⁸⁾ A főhatalomnak három alkat elemét különbözteti meg, melyek helyes megosztásától függ az állami jóllét. Egyik a közügyekben döntő hatalom, a másik az igazgató, a harmadik az ítélő hatalom.⁹⁾ Az első mégis a legfőbb hatalom, melynek a két utóbbi bizonyos tekintetben alá van rendelve; az, mely végső sorban minden felett, mi az államban történendő és történik, határoz, különösen a legfontosabb államügyekre terjeszkedik ki. Ezen hatalmak megosztásának különböző módoszatai a polgárok közt az egyes alkotmányokban is különböző módosulásokat idéznek elő. Különösen a hatalmak megosztásánál e három mozzanat vagy kérdés bir fontossággal: kik vegyenek egyikben vagy másikban részt (vajjon az üsz-

¹⁾ Mindezekről Aristoteles Polit. II. könyvében értekezik (1—9. feje.) — E könyvnek rövid tartalmát Vallius i. m. 41. l. ekkép adja: „Constat 12. capitibus . . . In his enarrat atque etiam ad examen vocat A. varias reipublicae gerendae formas et instituta, quae sua potissimum aetate floreant, et vel in usu erant, vel scripto tantum sive doctrina tradebantur a philosophis quibusdam et politicis.“ Ezután közli 12. feje. az egyes fejezetek tartalmát is, s „Appendix nova“ czim alatt egyes ide vágó kérdéseket feszeget (I—X. kérdést). — V. ö. e tárgyban Hildenbrand i. m. 84. §., hol a II. könyvnek összefüggését az I. és III. könyvvel indokolja, azonkívül 85. és 86. §.

²⁾ Az alkotmány lényegével, ennek egyes lehető minőségeiről, ezzel kapcsolatban az állampolgárságával erre s az uralomra egyedül jogosító okokról értekezik Aristot. II. könyvében, melynek rövid tartalmát Vallius i. m. 51. s k. l. közli: „Agit igitur hoc tertio libro de cive et civitate; de virtute civis et viri boni, de generibus rerum publicarum, de magistratibus, de regno et aristocratiā. Sed singula genera rerum publicarum ordine persequitur ad librum usque septimum.“ Ugyanő 52—8. l. közli 16. feje. at. az egyes fejezetek tartalmát s 59—64. l. egyes oda vágó kérdéseket fejteget „Appendix nova“ czim alatt.

³⁾ Lásd Aristoteles III. cz. 1—2. — Hildenbrand i. m. 415—417. l.

⁴⁾ Lásd Aristot. III. cz. 4.

⁵⁾ L. Aristot. III. cz. 5. (1—7. §.) — Hildenbrand i. m. 417. s k. l.

¹⁾ Lásd Aristoteles III. cz. 5. (7. §.) — Hildenbrand i. m. 88. §.

²⁾ Lásd Aristoteles III. cz. 8—12. — Hildenbrand i. m. 89-ik §.

³⁾ Aristoteles IV. cz. 1. és cz. 2., hol továbbá tárgyalásának tervrajzát részletesen adja elő. — Hildenbrand 96. §.

⁴⁾ Arist. IV. cz. 3—8. — Vallius i. m. 64. l. a IV. könyv tartalmát ezekben közli: „Habet capita 16. ubi de republica, tertio genero rectae politeias, democratia, oligarchia, tyramide, doinde de summis civitatum partibus: senatu, magistratu et iudiciis agitur.“ — Hildenbrand i. m. 97. §. Domanovszky i. m. 222. s k. l.

⁵⁾ Arist. IV. cz. 9. — Hildenbrand i. m. 99. §.

⁶⁾ Arist. IV. cz. 10. — Hildenbrand i. m. 99. §.

⁷⁾ Arist. III. cz. 4. (1. p.), IV. cz. 3. (3. p.).

⁸⁾ Erről Arist. IV. cz. 11—13. értekezik. — Hildenbrand i. m. 100—1. §.

⁹⁾ Némelyek ebben az állami főhatalomnak hármas alaki osztályozását látják: törvényhozó, végrehajtó s bírói hatalomra. E fölfogás azonban az aristotelesi görög fölfogásnak korántsem felel meg. L. Hildenbrand 466. l.

szeség vagy a kisebbség), mily rendben s ügyekben, és végre mily módon történjék a részvétel?

További fejtegetésében az alkotmány körül kiváló gondnal fürkészi Aristoteles azon okokat részint általában, részint különösen, melyek az egyes államformák megváltoztatását, fölforgatását eredményezni szokták, valamint amaz eszközöket is, melyek minden egyes alkotmány megmentésére, fentartására szolgálnak. Mély politikai belátással állítja, hogy minden alkotmány romlásának magva a hatalmak körüli túlzásban fekszik, s hogy alkotmány fentartására általában legjobb védelem a mérséklet a hatalom gyakorlásában, igazságosság mindenki iránt, jó igazgatás és erkölcsi jelesség.¹⁾

Dr. WERNER RUDOLF,
kassai kir. jogakadémiai tanár.

(Folyt. köv.)

Tanúság egy polemiából.

(Folyt.)

II.

Herczegh tanár ur folytatja a „Themis“-ben Ruppall megkezdett polemiáját folytatnom s befejezem én is H. ur tudományosságára nézve megkezdett tanulmányaimat:

Napirenden jó és roszhiszeműség kérdése van a telekkönyvi birtokokra vonatkozólag:

R. erre nézve azon véleményben van, hogy azon körülmény miszerint valamely ingatlan megvevője tudta, miszerint az általa megvásárolt ingatlan, annak tulajdonosa által előbb már másnak adatott el, magában véve a roszhiszeműséget meg nem állapítja, hanem roszhiszeműség esete csak akkor forog fenn ha a második szerző az elsőnek kijátszása végett az eladóval directe szövetkezik.

H. ellenben azon véleményben van, hogy magában véve azon körülmény, hogy a vevő tudta, hogy az általa megvett ingatlan már másnak adatott el, elegendő a roszhiszeműség megállapítására.

E kérdés még eldöntve egészen ugyan nincs, habár az újabb tudomány és a törvényhozások is R. ur által támogatott nézethez hajlanak, sőt legközelebb nálunk is legújabbban hasonló értelemben határozott a legfőbb ítélőszék, (lásd a Jogt. Közl. f. é. 31. számában a 247. sz. a. döntvényt) mindamellett lehet jogosult az ellenvélemény is, s nem is azon kérdést akarom itt vitatni, kinek van a kettő között igaza? Hanem H. ur tudományos apparatusára akarok saját idézeteiből némi világot vetni.

H. ur ugyanis e kérdésre a „Themis“ 36. számában adott válaszában a többi között következőket mond:

1. Ha nem áttallanám ragyogtatni olvasottságomat, ha barátja lennék annak, hogy inkább ismerjük a külföldi jogot; mint hazánk törvényeit ez esetben én is idézhetnék az általam előadott nézet helyessége mellett, hivatkozhatnám a porosz törvényre, mely így szól: „Az a ki előtt az átadás vagy bejegyzés idejékor a más által nyert jogczim tudva volt, ennek kárára az előbbi átadást vagy bejegyzést fel nem használhatja.“ (Porosz törvk. I. 10. 25. §.) Hivatkozhatnám a francia törvényre, mely szintén jóhiszeműséget követel. (francia törvény 1141. §.) „Pouren toute fois, que la possession soi de bonne foi“ hivatkozhatnám a szász törvény 278. §-ra én azonban nem akarom bíráló urat követni stb. „Már pedig — mondja tovább — nem világos-e a roszhiszeműség, nem az első szerző kijátszása forog-e ott szóban a hol második szerző adásvevési szerződést köt az

¹⁾ Mindezekről mély emberismerettel s politikai bölcs belátással értekezik Aristot. V. könyvében. Oly észrevételeket olvashatni itt, melyekből nemcsak a jelen, de a jövő és minden kor emberei is sokat tanulhatnak! — V. ö. Hildenbrand i. m. 102—107. §. — E könyv tartalmát Vallius 71. l. a következőkbe foglalja: „Absolvitur capitibus 12. in duos partes redactis. Prior est de causis seditio-nis et subversionis rerum publicarum earum, quae a pluribus administratur, itemque salutis et conservationis earumdem. Posterior de causis interitus ac destructionis eius reipublicae, quae ab uno regitur, sive is rex sit, sive Tyrannus; itemque de causis et modis illius conservandae. Omne enim imperium vel est unius, vel plurium.“ Adja aztán az egyes fejezetek kivonatát a következő lapokon.

eladóval, akkor midőn tudja, hogy ugyanazon jószág már egyszer eladatott“ stb.

Ezen tudományos idézetekre akarok egy kis pillantást vetni, melyeket H. ur ha olvasottságát ragyogtatni akarta volna, kérkedhetnék.

Lássuk hát azt a ragyogó olvasottságot.

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a jó és roszhiszeműség fogalmának megállapításánál egyik döntő szempont a telekkönyvi bejegyzések azonnali érvénye és biztonsága lévén, e nézetek igénylik, hogy a bejegyzés csak a legfontosabb okoknál fogva legyen megtámadható s ne szolgáltatassék alkalom azoknak mindenféle ürügyek alatt lehető megtámadására, s így a telekkönyvi intézmény hasznának ellensúlyozására.

Hogy a szempontot tekintve a porosz „Landrecht“, mely szerint nem a telekkönyvi bejegyzés, hanem a traditio által szereztetett a tulajdonjog, mert ha a kettő különbözött, az tekintetett tulajdonosnak, kinek az ingatlan tényleg átadatott, vagy a francia törvény, mely szerint valódi telekkönyvek nem is léteznek, — idézhető-e? vagy szolgálna-e H. ur mellett bizonyítékul? csak azért nem vitatom, mert ettől eltekintve is elvesztik idézetei minden értéküket, ha a dolog mélyébe pillantunk.

Vegyük sorra az idézeteket:

1. A porosz Landrecht. Ugy látszik H. ur megelégedett róla, hogy Poroszországban épen azért, mert e törvény szabályai helyesen felfogott telekkönyvi rendszer mellett helyt nem állhattak, annak az ingatlanok és jelzők szerzésére vonatkozó intézkedései a törvényhozás által gyökeresen megváltoztattak, mely törvény 1872. évi május 5-én életbe is lépett, s melynek a szövegen lévő kérdésre vonatkozó 10. §-a szóról szóra következőleg szól:

„Der Erwerb des eingetragenen dinglichen Rechts wird dadurch nicht gehindert, dass der Erwerber das ältere Recht eines anderen auf Eintragung eines wiederstreitenden dinglichen Rechts gekannt hat, oder dass sich Letzterer bereits in Ausübung dieses Rechtes befindet.“

Tehát a Herczegh ur által felhívott porosz törvény idevonatkozó szabályait épen oly értelemben változtatta meg; mint azt R. ur vitatja.

Szabad legyen kétékednem, hogy H. urnak, minden ragyogó olvasottsága mellett is, ezen utóbbi törvényről lett volna tudomása; mert különben egy a mult század végén hozott oly törvényre hivatkozni, mely mint tarthatlan a törvényhozás útján, épen azon irányban, mely ellen küzd, megváltoztatott hasonló lenne ahhoz; mintha valaki azzal akarná ragyogó olvasottságát fitogtatni, hogy az 1855. évi telekkönyvi rendtartás szabályait mellőzve az 1840. XXI. tczikkéből akarná demonstrálni, hogy Magyarországon az ingatlanokra szerzendő elsőbbségi jogokra mily törvény áll fenn. Menjünk tovább az idézetek során:

2. A francia törvény, ennek H. ur felhívott 1141. §-ának betűszerint való magyarsága (Kun Barnának Pesten 1866. évben megjelent fordítása szerint) ekképen következik:

1) Ha a dolog, melyet valaki egymásután két személynek köteles adni, vagy kiszolgáltatni, **tisztán ingó**, akkor kettő közül a ki annak valódi birtoklatában van, van előnye még ha jogczime későbbi keletű is, feltéve azonban, hogy a birtok jóhiszemű.

Tehát e szakasz:

1. Csupán ingóságokról szólván, a telekkönyvi jogok szerzésére, melyek épen különlegességüknél fogva igénylenek különleges szabályokat, hivatkozni csak téves felfogás, vagy a dolog szelleméuek meg nem értése esetén lehet.

2. A vita épen a körül forogván, hogy hol végződik a jóhiszeműség, s hol kezdődik a roszhiszeműség, e részben a felhívott szakasz H. ur malmára, — minden mástól eltekintve — semmi vizet sem hajt.

De annyit mégis tanusít, hogy nem fogta föl kellőleg, hogy a telekkönyvi ingatlanokra vonatkozó jogok egészen más szempont alá esnek; mint az ingókéra vonatkozók, különben e szakaszt bizonyára nem idézte volna.

No de hátra van a szász törvénykönyv, ez szorosan a telekkönyvi rendszer alapján áll, s elismert legjobb codex Európában, ez mindent helyreüt. Lássuk tehát annak felhívott 278. §-át. Ez következőleg szól:

„Ist die Eintragung in Folge eines nichtigen oder anfechtbaren Rechtsgrundes geschehen, so ist der eine Betheiligte gegen den anderen berechtigt die Löschung der Eintragung zu verlangen, sind Dritte später als Eigenthümer eingetragen

worden, so kann eine Löschung ihrer Eintragung nur verlangt werden, wenn sie zur Zeit derselben von der Nichtigkeit oder Anfechtbarkeit des Rechtsgrundes der früheren Eintragung Kenntniss hatten.“

Nem tudjuk, hogy miként tanulmányozta e szakaszt H. ur, midőn állításának előnyére vont belőle következtetést, de annyit mondhatunk, hogy nem oly módon tanulmányozta azt; mint a hogy ma a törvényt tanulmányozni szokták főleg azok, kik tanításával foglalkoznak.

A mai törvényhozásban az indokok a törvény megértésére nézve majdnem mellőzhetlenül szükségesek; mert ezekben fejti ki a törvényhozó álláspontját a tudomány által vitatott kérdésekkel szemben. Az indokok adják meg a kulcsot a törvényhozó irányának megértéséhez. Lássuk tehát, hogy szól a 278. §. indoklása?

Az ide vonatkozó indokokban mindenekelőtt előre bocsátván, hogy annak harmadik személyekre vonatkozó határozatai, tekintettel a telekkönyv biztonságára, aggályt gerjeszthetnének, ezeket megcáfolya mondja, továbbá: „Soviel insbesondere das zuerst angegebene charakteristische Merkmal betrifft, so tritt dasselbe insbesondere klar hervor, wenn man sich verdeutlicht, dass durch die Vorschrift des gegenwärtigen §-en keineswegs etwas ausgesprochen worden ist, es könne dann, wenn Jemand eine Immobile gekauft habe und als Eigentümer eingetragen worden sei, von demjenigen, welcher das Immobile früher gekauft hat, mit Beziehung darauf, dass der zweite Käufer vom ersten Kaufe Kenntniss gehabt habe, auf Herausgabe des Immobiles geklagt werden. Denn dieser Fall ist unter die Bestimmung des gegenwärtigen §. nicht zu subsumieren.“

Alig hiszem, hogy H. ur minden ragyogó olvasottsága mellett is elolvasta volna e szakasz indoklását; különben alig hiszem, hogy ily csunyául magára terítette volna a vizes pokrócot, hogy ellenfelének nézetét támogassa idézeteinél.

A mi H. ur azon kimondott nézetét illeti, hogy mindenekelőtt a hazai jogot tanulmányozzuk, abban teljesen igaz van, de a telekkönyvi rendszer nem magyar intézmény, s azért higgye el, alig lehet neveltség nélkül megállni, midőn H. ur R. urnak a telekkönyvi intézmény szelleméből vont érvelését Verböczy Tr. partituma (I. 71. és II. 83.) címével akarja levágni.

Abban azonban igaz van H. urnak, hogy ragyogó olvasottságával nem szeret kérkedni, lám egyszer — csak úgy per tangenter — próbálta meg, s milyen csunyául felült vele.

Az a multkori bírő.

„Bizonyítékok elégtelenségéből.“

Tudva lévő dolog, hogy a bűnök és jogviszonyok eszményítése illetőleg személyesítése és tárgytása csak az újabb jogtudomány vívmánya, míg a régebbi joggyakorlat csak a bűnösség és jogosság alapjain mozgott.

A magyar táblabíróknak és csendbiztosnak szemeszárja elállott bámultában az osztrák bírák jogszolgáltatásán, ha egy betyárt, kinek kezén gyanus ló találtatott és hosszú köröztetés után sem jelentkezett káros, ítélet nélkül olbocsátották s a bitanglovak iránti intézkedést a szolgabíróra bízta.

Idők multával megtanultak, ha megtanultuk volna a bűncselekvényekben a tárgyi és alanyi tényálladékok megkülönböztetni, — az újabb jogtudós nemzedék már belenőtt és beletanult volna ezen jogtudományba, ha tanáraik valódi jogtudósok lettek volna, s most már csak úgy hányjuk vetjük a tudományos jogszólásokat, mint Csáky bérese a szalmát, hogy a laikusoknak, — de fájdalom! gyakran a valódi jogtudósoknak is, — csak amugy eláll szeme szára a nagyszerű jogtudomány bámultában.

Minden gyakorlati jogász kénytelen elismerni, hogy a bűntény eszményesítése a helyes ítélet hozatal könnyítésének leghatalmasabb tényezője, de ugyanaz az elmélet egyik legnehezebb ága, mert azon elméletet rendesen oly tanárok tanítják, a kiknek aligha volt módjukban azt gyakorlatilag szemlélni és tanulmányozni, legalább ezt kell itélnem azon fiatal jogászok beszédjeikből, a kikkel közelebbi érintkezéssem volt, s a kik a „perativus jogtudósok kitünőbb egyéniségeinek ismertetnek.

Tény lévén, hogy a bűntények eszményítésének elméleti rendkívüli nehézséggel jár és ezen nehézség a különböző bűntények sajátosságainál annyira fokozódik, miszerint — kivált ott, hol a tárgyi tényállás az alanyival összeesik — a megkülönböztetés valóságos zürzavarrá nő a kezdő jogász elméjében, —

nem csoda, ha a legújabb jogiskola s az esküdtisékek bálványozói a magasabb jogtudomány ezen vívmányát kiküszöbölni s az igazságszolgáltatást a bűnös vagy nem bűnös jogszólások alapjára visszavezetni indultak.

Mikor és mennyire sikerülend ezen legújabb jogiskolának az igazságszolgáltatás ezen emeltyűjét a gyakorlati térről leszorítani, az idő meg fogja mutatni, de addig is míg bizonyos jogszólások használatnak, óhajtanám, hogy helyesen használtassanak, miután a gyakorlatban és közéletben jelentőséggel bírnak.

Köztudomású dolog, hogy annak jellemén, a ki bizonyos bűntény miatt ellene emelt vád alól csak bizonyítékok elégtelenségéből felmentetik, oly szennyfolt marad, mely miatt állami hivatalában nem maradhat s több polgári joghátrányt szenvedni kénytelen.

Nem lehet tehát közönyös, miképen használtatik ezen kifejezés az ítéletek szerkesztésénél és indoklásánál.

Közönséges értelme a bizonyítékok elégtelenségéből való felmentésnek az, hogy a bűntény tárgyi tényálladéka meg van állapítva, az alanyi tényálladéka is kellőképen meg van világítva, sőt az alany ellen is van jogos gyanú, de az alany (tettes) ellen a teljes törvényes bizonyíték helyreállitva nem lett, s így a jogszerűen gyanúsított egyén a valóban fenálló bűntényben elmarasztható nem volt.

Miképen magyarázandó azonban az, ha olvassuk, hogy Péter vagy Pál a hamis eskü vádja alól bizonyítékok elégtelenségéből felmentett? Vajjon lehet-e itt kétség abban, hogy kitétele az esküt? — én úgy hiszem, hogy ebben t. i. az alanyban kétség nem lehet, itt a bizonyítékot maga a tény adja s az alanyi és tárgyi tényállás összeesik. Azok tehát, a kik ezen kitételel használják, a bizonyítékot a tárgyi tényállásra vitték, a mi nézetem szerint helytelen.

A bűntény tárgyi tényállásának bizonyítékai egészen mások, mint a bűnösség bizonyítékai, a tárgyi tényállás bizonyítékai lehetnek ugyan bűnösségi bizonyítékok, de a bűnösség bizonyítékai a tárgyi tényálladékok tárgyilag nem egészítik ki, hanem csak a tényállás minősítésére lehetnek befolyással akkor, ha az alany minősége a bűncselekvényt bűntényre minősíti.

A hamis eskü önmagában, tudniillik ha a letett eskü hamis, bűntény. A tárgyi tényállás a hamisság bizonyítékától függ. Ha az esküvel erősített ténykörülmények ellenkezője jogszerűen be nem bizonyult, az eskü hamisnak nem mondható, tehát az esküvő — a terhére emelt bűntény tárgyi tényállásának hiányából felmentendő, mert az eskü tárgyilag bűnténynek vagyis hamisnak be nem bizonyult.

Lehetnek ugyan ténykörülmények, melyeknek ellenkezője teljesen be nem bizonyult, azonban az eskü ténykörülményei a vizsgálat folyamán újabb bizonyítékok által annyira meggyengültek, hogy jogos kétség támadhat azoknak s így az eskü valódiságáról. Ezen esetben azonban a felmentés nem bizonyítékok elégtelenségéből, hanem a bűntény tárgyi tényálladéka meg nem állapíthatása miatt mondandó ki.

Találkozhatnának jogászok, a kik erre azt mondhatnák, hogy akár a falat a macskához, akár a macskát a falhoz verem, mindegy. Az ilyen féltudós jogász urat tehát felkérem, mondja ki ítéletét egyszerűen, hogy Péter felmentetik, mert ez vagy amaz nem bizonyult be, stb. de ne használjon tudományos kifejezéseket, melyeknek valódi értelmét nem tudja.

A bírónak a tudomány vívmányait mellőzni nem szabad, — indokolva mérlegelheti még a bizonyítékok bizonyítékait is legjobb tudomása és lelkiismerete szerint, — de kákán bogot ne keressen. Azon gyanu a tény és tettes irányában, melyről a bírő a perbeli tényekből számot adni nem tud, subjectív gyanu és vagy elfogultságnak vagy jogtudományos képzettség hiányának kifolyása, mitől a bírónak óvakodnia kell, nehogy embertársait kedélyállapotának áldozataivá tegye. Ha vannak kételeyei, azokat tisztán látnia és kimutatnia kell, de ha kételeye a tárgyi tényállásban van, azt nem szabad bűnösség bizonyítékai-ban mutatni, és szarvak közt tőgyet találni, hanem oda kell lönie, a hol a nyult fekezik.

Most már a jogtudomány követelménye előtt a régi praktikusnak is meg kell hajolnia; a bűntény tárgyát, a tárgyi tényálladéktól, a bűntény alanyát, a bűntény alanyi tényálladéktól és ezektől a bűnösségi bizonyítékokat szabatosan meg kell különböztetni, ha kinevezett esküdtseknek tartatni nem akarunk, különösen pedig óvakodjunk a tudományos kifejezésekkel helytelenül élni!

KACZIÁNY NÁNDOR.

Egy néhány ellentmondás a polgári törvénykezési eljárásban.

Hogy mily homlokegyenest ellenkező a ptr. több §-a egymással, s mily lehetetlenné teszi sokszor a legöntudatosabb bírónak is ítélkezésében a biztos ut követését, kitűnik a következőkből:

A 221. §. azt mondja, eskü általi bizonyítást végítélet által rendeljen a bíró, azonban a törvényalkotó ugylátszik megfeledezett ezen §. alkotásakor azon körülményről, hogy a 79. §-ban azt rendeli, midőn alperes hivatkozik szavatosra, s az ügy sommás eljárás szerint tárgyalatik: a bíró — a mennyiben a szavatoságnak helyét látja, felperest a rendes eljárásra utasítja. Ugyde a 96. és 97. §. szerint e kérdésben a bíró végzésileg köteles hozni határozatot, mi történik tehát akkor, ha a felek a szavatoság kérdésében, vagy csak félbizonyítékot tudnak felhozni, vagy más bizonyítékok hiányában csakis főhittel kívánnak bizonyítani? Helyt adjon-e a bíró az esküvel bizonyításnak, mit a fél követelni fog, s azt hiszem jogosan, mert az esküvel bizonyítás általánosan van megengedve azon esetre, ha más bizonyíték hijával vannak a felek (s ezen szabály alól kivétel nem tétetett sehol a ptr.-ban); vagy elutasítsa azon alapon kérvényezőt, hogy szavatoság kérdésében csak végzésileg lehet határozatot hozni, végzésileg pedig eskü nem rendelhető?

Mindkét esetben semmisségi panaszra fog okot szolgáltatni, az első esetben azért, hogy vagy ítéletileg határozott, vagy végzésileg eskütételt rendelt; a második esetben a 96. és 97. §. alapján azért, mert a ptr. 155. §-a daczára az esküvel bizonyítástól elzárta a feleket.

Igaz, hogy a második esetben kevesebb okot szolgáltat a semmisségi panaszra, de sértve lesz a §§-hozi szigorú ragaszkodása által jogérzete a bírónak.

De hát mit fog tenni a bíró akkor, ha a 244. §. szabályozta eset adja magát elő, midőn a felett folyik a tárgyalás, hogy az eskü letettnék, vagy le nem tettnek vétessék-e, azon esetben, ha az eskü letétele a közbejött halál által gátoltatott meg, s a jogutódok ügyvédje egy tanuval képes igazolni, (mint ez nálam egy esetben történt) hogy őt az elhalt mint ügyvédjét az általános meghatalmazáson kívül határozottan utasította élőszóval arra, hogy azon bizonyos ténykörülményre, a melyben a póthit neki mint alperesnek csakugyan meg is íteltetett, ha a főhittel megkínáltatnék, fogadja el azt? mit tenne különösen akkor, ha azon körülmény is hozzájárul még ez esethez, hogy (mint ez a másodbíróság ítéletében el is mondatik) másodbíróságilag az elsőbíróságnak póthitét rendelő határozata csak azért hagyatik helybe, mert azon határozatot az, kinek a póthit íteltetett, nem felebbezte, különben pedig alperes feltétlenül fel lett volna már az elsőbíróság ítélete által is mentendő a kereset alól.

Itt is tagadja meg a bíró a póthit letételét, s azzal együtt önmaga teljes jogérzetét, s mintegy üsse arcúl az igazságot, csak azért, mert a 244. §. esetében végzés alakban kell határozatot hozni, s így eskütételnek nincs helye, és így a félbizonyítékot nem lehetvén póthittel kiegészíteni, az esküt nyilvánítsa le nem tettnek, s alperest a keresetileg kértékben bár közvetve marasztalja el; holott (hihetőleg) csak tévedésből történt az, hogy a 221. §-ban vég határozat helyett végítélet lett téve, s ugyancsak tévedésből az, hogy a 221. §-ban elkövetett hiba folytán a 224., 225., 228., 234., 237., 239. és 244. §§-ban ugyancsak ítélet említettik.

Mit fog tenni a bíró a 188., 332., 374., 468., 516. §§-ok szabályozta eseteknél, hol mindenütt tárgyalások tartandók, hol tehát a bizonyítékok minden módozatát használni jogosítva van mindkét fél, mert ezen esetekre nézve kivétel nem tétetik a 155. §. felállította szabály alól.

Hogy a 221. §-nál csakugyan véletlenségből, s nem szándékosan tétetett a végítélet szó a vég határozat szó helyett, s ezen hiba folytán a többi fentebb hivatolt §§-okba az ítélet szó a határozat szó helyett azt látszik bizonyítani a 238. és 244. §. is, mert úgy az egyik, mint a másik §-ban határozottan ki van mondva, hogy az ott szóban forgó eskü végzésileg rendeltessék el, tehát különösen a 244. §. első kikezdésével ellenkezik ugyan azon §. 3-ik kikezdése, mely végzés által látszik az eskütétele felett rendelkezni, látszik mondom, mert csak azt mondja: „az e kérdésben hozott végzés ellen mindkét fél felebbezéssel élhet.”

Azt hiszem sikerült begyőzőm azon állításomat, hogy a ptr. több §-a, mily homlokegyenest ellenkező egymással, sőt egy s ugyanazon §. maga magával.

Megjegyzem még, hogy a 384. és 385. §§ ok is annyira halmozottak s homályosak, hogy az azokban előadottak szerint egyöntetűleg eljárni csaknem lehetetlen a bíróságoknak, mert nem mondja meg határozottan, hogy az ott szóban forgó összeg tárgyalás után lesz-e megállapítandó, s hogy végzésileg vagy ítéletileg-e? Én ugyan azt hiszem, hogy tárgyalás után, és végzésileg, s ha így úgy ezen két §-ra nézve is az esküvel bizonyítás esetében a bírónál ugyancsak a fentebbi bizonytalanság adja magát elő. *)

KONRÁD SÁMUEL,
kir. aljárásbíró.

K ü l ö n f é l é k.

(A Kopácsy-féle örökösödési ügy) a napilapokban igen élénken tárgyalatván, figyelmzettük olvasóinkat — mennyiben netán elkerülte volna figyelmüket, — hogy ezen ügy főmozzanatai, valamint az ennek érdemében hozott bírói határozatok lapunk 33. számában foglalt curiai határozatok között 257. szám alatt közöltettek.

(A belügyminiszterium körrendelete) valamennyi törvényhatóságokhoz a postakocsik előli kitérés tárgyában. A földművelés, ipar és kereskedelmi miniszterium egy előfordult eset alkalmából azon sajátos körülményt hozta tudomásomra, hogy az 1850. évi december 26-án kelt s az 1867-iki XVI. törvénycikk értelmében a magyar korona területén is törvényes érvényre emelt postatörvény 26-ik §-át, mely így szól: „A postaintézet minden kocsija elől minden más szekér — ha veszély nélkül történhetik, — kitérni tartozik”, az ország minden rendű lakosai igen gyakran áthágják, sőt nehezebb járműveiket a könnyebb szerkezetű postakocsival készakarva összeütköztetik és a postakocsist nem ritkán tetteslegesen bántalmazzák, miáltal a postamestereknek nemcsak lovaikban, szerszámaikban és járműveikben jelentékeny kárt okoznak, hanem őket azonfelül a posta feltartóztatásával, késedelmi bírságba ejtik a nélkül, hogy ez utóbbiak ebbeli feljelentéseikre elégtételt vagy törvényes oltalmat nyernének az illető helyhatóságok részéről, s egyuttal felkért, hogy a törvényhatóságokat az idézett törvény újbóli kihirdetése és pontos megtartására hívjam fel. Minek folytán a törvényhatóságot felhívom, hogy az idézett intézkedést hatósága területén kihirdettétvén, az azt áthágók ellenében a törvényszabta büntetéseket alkalmazza és a pontos végrehajtás fölött őrkdjék. — A miniszter helyett Zeyk Károly államtitkár.

(A honvédelmi miniszterium) körrendelete a huzamosb időre szabadságolt és tartalékos katonák nősülhetésük iránt: Több törvényhatóság az oly huzamosb időre szabadságolt s tartalékos katonák nősülési kérvényeit, kik az 1868-ik XL. törvénycikk 53-ik szakasza szerint, mindaddig, mik a harmadik korosztályt át nem lépték, felsőbb engedély nélkül házasságra nem léphetnek, elintézés végett közvetlenül hozzám terjeszti fel. Minthogy a katonai szolgálati viszonyok s a szabadságos és tartalékos katonák nyilvántartása tárgyában közzétett utasítás 15-ik és 19-ik szakaszai 2-ik pontja értelmében, — a fentebb említett tárgyú folyamodványok, a megfelelő járás közigazgatási főtisztviselője útján, az illető hadkiegészítési kerületi parancsnoksághoz nyújtandók be: felhívom a (czím) közönséget, hogy a járási főtisztviselőket figyelmeztesse, miszerint a harmadik korosztályt még tul nem haladt szabadságos és tartalékos katonák nősülési kérvényeinek ily kezelése, — egyszersmind azoknak megkivántató mellékletekkel leendő ellátása iránt, a községi előjárókkal egyetértőleg intézkedjenek. — A miniszter helyett Fejérvári államtitkár.

*) A perrendtartás hiányai annyira nyilvánvalók, hogy védelmükre szót emelni is felesleges lenne, jelen esetekre vonatkozólag azonban megjegyezzük, hogy a szerkezet azon hiányán, mely szerint az eskü megítélésére végítélet lett a szövegbe vég határozat előtt felvéve, a gyakorlat tul tette magát; mert különben az igényperekben sem lehetne esküt itélni, pedig az ily ügyek nagy része esküvel döntetik el. Szerk.

Melléklet: Az EGGENBERGER-féle akad. könyvkereskedés legújabb kiadványainak sorozata.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

<p>Megjelenik minden kedden; a „magy. jogászyulés” tartama alatt naponként. Előfizetési díj: Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.</p>	<p>Szerkesztői Iroda: Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 4-dik szám alatt.</p>	<p>A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz, a megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők.</p>
---	---	--

TARTALOM: Adalékok a magyar kereskedelmi törvényczikk tervezetének bírálatához. Dr. Plósz Sándor, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — A magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelme köréből. Dr. Werner Rudolf, kassai kir. jogakadémiai tanár urtól. — Productiv erők. Szele Andor, jogtanár urtól. — Még egyszer „a fogadásnak perutjání érvényesítéséről”, N. Miklós, volt tszéki bíró urtól. — Tényálladék és bizonyíték. Dr. Kovács Gyula, kir. táblai fogalmazó urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok — Törvényjavaslat.

Adalékok a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének bírálatához.

(Folytatás.)

Nem vonom kétségbe, hogy a kereskedő fogalmának meghatározását, vagy legalább jellemzését a kereskedelmi törvénykönyvbe felvenni, el nem kerülhetjük. *) Ezen fogalommeghatározás a kereskedelmi törvkönyv bizonyos határozmányainak megérthetése végett szükséges. Ép azért a fogalom csakis a kereskedelmi törvénykönyv szempontjából és céljainak megfelelőleg határozandó meg.

A n. k. tkv 4-ik cikkében adott fogalommeghatározás ezen szempontoknak meg is felel, és az ellen, hogy azt mi is alapul elfogadjuk, nincs is ellenvetésem. Csak egy észrevételt akarok kockáztatni. A kereskedelmi törvénykönyv nem akarja a kereskedő személyét egészen szabályozni, nem akar a kereskedői osztály különös joga lenni, hanem első sorban a kereskedelmi ügyletek törvénye a kereskedőkre pedig csak annyiban van tekintettel a mennyiben azok iparszerűleg kereskedelmi ügyletekkel foglalkoznak. Azaz: a kereskedő a törvény előtt csak annyiban kereskedő, a mennyiben az iparszerűleg kereskedelmi ügyletekkel foglalkozik, és a ker. törvény midőn kereskedőről szól, őt mindig mint iparszerűleg kereskedelmi ügyletekkel foglalkozót tekint. Én célszerűnek tartanám ezt magában a fogalommeghatározásban kifejezni. Ezen állításom indokolásául, Hahn Comm. II. kötet 50—58. old. utalok.

A mi egyebekben a 3-ik cikk szövegezését illeti, arra következő megjegyzéseim vannak.

Feleslegesnek tartom annak megemlítését, hogy a törvény a kereskedő fogalmának meghatározásánál a nemi különbségre nincs tekintettel. Ha a törvény különböztetést nem tesz, azt az értelmezésnél sem szabad megtenni. Felesleges a törvény gondoskodása azért is, mert a férfi és nő kereskedő között nálunk eddig sem volt különbség. Meg kell itt egyuttal említenem, hogy a tervezet ily különbséget tesz. A 3-ik ily általánosságban a tervezet szerint nem is igaz. Ugyanis a tervezet 7. cikke szerint, az oly férj és nő, ki saját vagyonnal nem bir, csak férje beleegyezésével kezdhet, vagy folytathat kereskedést. E szerint a férjes nő, ha saját vagyonnal nem bir, férje beleegyezése nélkül nem kereskedő, habár iparszerűleg kereskedelmi ügyletekkel foglalkozik is. Ha tehát a 7-ik cikk fenti határozata megmarad, mit

nem tartanék kívánatosnak, akkor mindenesetre célszerű lesz a 3. cikk mellett a 7. cikkre utalni.

Feleslegesnek tartom a kereskedelmi ügyleteknek „kereskedés” szó általi megmagyarázatát is.

A tervezet 3. cikkét továbbá különösen kiemeli, hogy kereskedőnek csak az tekinthető ki saját nevében foglalkozik kereskedéssel. Az indokok azt mondják, hogy a tervezet, midőn e momentumot megkívánja a n. k. tkv-től eltér. Tudtommal a n. k. tkv sem tekinti a kereskedősegédet mint olyant kereskedőnek. Csak a kifejezések különböznek. Helyes e a tervezet által választott kifejezés? Ha helyesen értelmeztetik, akkor igen; de az helytelenül is értelmezhető és így azt kifogástalannak nem tekinthetem. Ha a „saját” szót nem „más nevében” ellentétben, hanem magábanvéve értelmezzük, akkor a kérdéses kifejezés azon félreértésre is adhat alkalmat, mintha az, ki az ő nevét nem tartalmazó vagy valamely közös cég alatt folytat kereskedést, kereskedőnek tekinthető nem volna. Ez különösen fontos azon kérdés eldöntésénél, vajjon a betéti társaságban a kültag kereskedőnek tekinthető-e. A kérdés Goldschmid szerint, (l. Hahn az i. h. art. 4. 6. j.) azon alapon, mert a kültag neve a cégben elő nem fordul, nem mel volna megoldandó, még a n. ker. tkv szempontjából is. Mennyivel közelebb fekszik ezen téves megoldás nálunk, különösen akkor, midőn a tervezet másutt pl. a 6. és 7. cikkeken a saját szót a közössel ellentétben használja. Persze minden tévmagyarázatnak nem fogjuk a leggondosabb szövegezés mellett sem elejét vehetni, de erre legalább törekednünk kell. A tervezet szövegezése ezen irányban semmivel sem jobb mint a n. k. tkvé. Részemről a leg-tökéletesebb, bár talán kissé nehézkes, szövegezésnek tartanám a következőt. „A jelen törvény értelmében kereskedőnek tekintetik valaki, a mennyiben nevében iparszerűleg kereskedelmi ügyletek köttetnek.”

Ezen szövegezés nemcsak a fenti hibákat kerüli el, hanem azon félreértésnek sem enged tért, mintha pl. a kiskorú, kinek nevében gyámja foglalkozik kereskedéssel kereskedőnek tekinthető nem volna. A kiskoruról ugyanis ezen esetben nem lehet mondani, hogy ő kereskedéssel foglalkozik. Ellenben arról ki maga saját személyében foglalkozik kereskedéssel, joggal ellehet mondani, hogy nevében kereskedelmi ügyletek köttetnek. Az indokok is azt mondják, „tehát kereskedelmi ügyletekkel az foglalkozik, kinek nevében a kereskedés üzetik, kinek nevében a kereskedelmi ügyletek köttetnek.” L. Hahnt is az i. h. 20. old. „Handelsgeschäfte betreibt der in dessen Namen die Handelsgeschäfte abgeschlossen werden.” Hasonlag Thöl 14. §. a. III. A mit

*) L. egyébíránt Thöl is 14. §. a. az elején.

ezen fogalommeghatározás ellen fel lehet hozni, az, hogy első pillanatra úgy látszik, mintha a kereskedő maga nem foglalkoznék kereskedelmi ügyletekkel. De a törvény nem mondja „más által.”

A tervezet 4. cikke két pontból áll. Az első kimondja: először, hogy a kereskedőkre vonatkozó határozatok a ker. társaságokra is alkalmazandók és másodszor, hogy a törvény csak azon részvénytársaságokat tekinti kereskedelmi társaságoknak, melyeknél a vállalat tárgyát kereskedelmi ügyletek képezik.

Már az első pontnak ezen szétboncolásából kitűnik, hogy a két tétel systematicus tekintetekből nem foglalható egy pontba. A negyedik cikk helyzeténél fogva, okszerűen csak az első tételt tartalmazhatja. A második tételnek a 178. vagy 91. cikkénél lehet helye; itt a negyedik cikkben egy a részvénytársaságok lényegére vonatkozó határozmányt bizonyára senki sem fog keresni.

Hogy a kereskedelmi társulatok többi nemeinek felsorolását szintén feleslegesnek tartom, csak megemlítem. E részben osztom Matlekovitsnak a „Jogt. Közl.” f. é. 20. számában kifejtett indokait.

A 4-ik cikk második pontja következően hangzik: „Ugyanez áll, az e részbeni rendeletek épségben tartásával az engedélyezett bankokra nézve is, a kereskedelmi forgalom körébe eső ügyeket illetően.”

Daczára annak, hogy ezen második pont elvitáztatlan horderejű intézkedést tartalmaz, azt sem a tervezet indokai, sem a tervezetnek általam ismert bírálói (l. Matlekovits az i. h. — ki ezen pont felett ítéletet mondani különösen hivatott lett volna — és Herich a „M. Th.” f. é. 22. sz.) egy szóra sem méltatják. E részbeni forrásom, Hahn Commentárja szerint (26. old.), ezen második pont eredetije a n. k. tkv szerkesztése alkalmával ellenmondásokra talált, melyek azt hiszem, nagyon is megfontolandók. A pont felvétele ellen felhozott, hogy magától értetődik, miszerint az állam is, mihelyt kereskedelmi ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik, kereskedőnek tekintendő, és hogy a kérdéses határozmánynak egyedül a banküzletre való szorítkozása, meg nem engedhető argumentum a contrario-ra adhatna alkalmat, melynek kizárása szempontjából az intézkedésnek valamennyi nyilvános kereskedelmi vállalatokra való kiterjesztése indítványoztatott. Ez ellen ismét más oldalról felhozott, hogy az államnak nem lehet mindazon vállalatokra, melyek magánosok által üzve, kereskedelmi vállalatok lennének, a kereskedők tekintetében fenálló szabályokat alkalmazni, így pl. a fegyházakbani munkaintézetekre, az intézetekre, melyek valamely monopolium gyakorolhatására hivatvák, hogy tehát nem volna célszerű, valamennyi állami intézetek tekintetében egy általános szabályt felállítani. A nyilvános bankok tekintetében azonban, a mennyiben azok kereskedelmi ügyletekkel foglalkoznak, a kérdéses szabályt meghozni, félreértések kizárása szempontjából, és azért is célszerű, mert abban egyszersmind az egyes bankok tekintetében fenálló kivételes jog érvénye is el van ismerve.

A kérdéses határozmány meghozatalának tehát azon nézet szolgált indokul, hogy az állam kereskedelmi intézeteit nem lehet általában a kereskedelmi jog szabványai alá helyezni.

Kérdés, ki akarjuk-e ezt mondani a kereskedelmi törvénykönyvben? Akár ki akarjuk mondani, akár nem, a tervezet 4-ik cikkének második pontja semmi esetre sem helyes.

Tegyük fel, hogy a kereskedelmi jognak a kereskedőkre vonatkozó határozatait, csak a nyilvános banküzletekre akarjuk kiterjeszteni, a többi nyilvános inté-

zetekre azonban nem. Ezen esetben a második pont nem felel meg céljának, mert daczára a második pontnak, a többi nyilvános intézetek is, a mennyiben iparszerűleg kereskedelmi ügyletekkel foglalkoznak, kereskedőknek lesznek tekintendők. A helyes törvénytárgy magyarázat szerint ugyanis, a 4-ik cikkben a bankok tekintetében foglalt világos határozmány, a kereskedő fogalmának a 3-ik cikkben foglalt általános meghatározása ellenében, a contrario nem értelmezhető. Már pedig a 3-ik cikk nem tesz különbséget az u. n. természetes és jogi személyek között, és így ezen különbséget mi sem tehetjük meg. Nem adja a német keresk. tkv kérdéses pontjának az indokok által célbavett értelmet a német tudomány sem, bár nem kivétel nélkül. ¹⁾ Érezték az osztrák életbeléptetési törvény szerkesztői is, hogy a n. k. tkv 5-ik cikkének második bekezdése a szándékolt értelmet nem fejezi ki, midőn a n. tkv 10. §-ához az életb. trv. 8-ik §-ában kimondották: „Inwiefern Unternehmungen des Staates in das Handelsregister einzutragen, und daher²⁾ den Bestimmungen des Handelsgesetzbuches über die Firmen, die Handelsbücher und die Procura zu unterziehen seien, bleibt der Bestimmung im Verordnungswege überlassen.” Ezen intézkedés a n. k. tkv 10. cikkével és különösen utolsó bekezdésével egybevetve, világosan mutatja, hogy ezen intézek kereskedőknek, és egyéb tekintetekben is a ker. tkv szabványai alá vetetteknek tekintettek.

Ha tehát a kérdéses pont azt akarja kimondani, hogy a nyilvános intézek közül csakis a bankok tekinthetők kereskedőknek, akkor szavai helytelenül vannak választva. ³⁾

Nem kevésbé célszerűtlen a második pont, ha azzal azon értelmet akarjuk kifejezni, melyet az valóban kifejez.

A mint láttuk, a ker. tkv értelmében a nyilvános bankok, különös kimondás nélkül is kereskedőknek tekintendők, a különös kimondás tehát ez esetben felesleges és csak félreértésekre adhat alkalmat.

Önként azon kérdés tolul itt elénk, hogy lehet-e és kell-e a nyilvános kereskedelmi intézeteket általában a kereskedelmi jog szabványai alá helyezni? Én úgy hiszem, általában igen. Én azt hiszem, hogy nincs ok, mely az államnak vagy valamely más közszemélynek általában és egészben valamely kivételes jog alá helyezését indokolhatná. Már pedig ily okra volna szükségünk, hogy a 3-ik cikk consequentiáját ily általánosságban megszakítani, indokolhassuk. Ha vannak egyes kereskedelmi ügyletekkel foglalkozó közintézetek, melyek kivételes állást igényelnek, ha vannak egyes

¹⁾ Így Hahn az i. h. 26. oldalon, helyes indokolás után (l. különösen a 271. cz. 14. §-át is) azon eredményre jut: „Muss ich annehmen, dass jeder Geschäftsbetrieb, welcher von einem Privaten betrieben, ein Handelsgewerbe constituiert wurde, diese Wirkung auch dann hat, wenn es vom Staat oder einer öffentlich — rechtlichen Person ausgeht.” Hasonlag Endemann Handl. II. kiad. §. 13. II. és §. 21. N. 19. Legalább is különös, ha Stubenrauch Handelsr. §. 14. azt mondja: „Bei Staatsunternehmungen, die nicht auf Gewinn berechnet sind, — kann ohnehin kein Zweifel obwalten, dass sie nicht unter die Vorschriften des H. G. B. fallen.”

²⁾ Hahn az i. h. 6. jegyzet ezen szó után találóan kérdőjelet tesz.

³⁾ Egyébiránt nem értem, hogy mit akar a tervezet szövegében az „engedélyezett bank” kifejezés. Engedélyezett bank lehet részvénytársaság is, az mint ilyen pedig, ha kereskedelmi ügyletekkel foglalkozik, akár engedélyezve van akár nem, ugyis kereskedőnek tekintendő. A mint a fentebbiekből kitűnik, itt nyilvános, közintézetekről van és lehet csak szó, ezek megjelölésére pedig az „engedélyezett” szó helytelenül van választva, pl. az állam által felállított bank, nem engedélyezett, azt nem is kell még külön engedélyezni.

kereskedelmi ügyek, melyeknek a közintézetek tekinté-
téből külön rendezése szükséges, akkor tartassanak
fen, vagy hozassanak meg az e részbeni különös intézke-
dések, de a kereskedelmi ügyletekkel foglalkozó közin-
tézeteket a kereskedelmi jog szabványai alól egészen és
általában kivenni, ily egyes kivételes szükségletek nem
indokolják. A szabály alól, ha az általában helyes, kivé-
telt tenni csak annyiban van indokolt, a mennyire az
ok, a szükséglet terjed, de nem tovább. Az államot, mi-
dön az mint magánszemély jelentkezik, általában kivé-
teles állásba helyezni, a mai felfogásnak sem felel meg.
És kérde, ha a kereskedelmi jog szabványai az egye-
sek üzletének hasznára szolgálnak, miért ne szolgálja-
nak azok általában a közintézetek kereskedelmi üzletének
előnyére is?

Elismerem azonban, hogy vannak és lehetnek egyes
kereskedelmi közintézetek, melyeket a kereskedelmi jog
alól, egészen vagy részben kivenni és az általános ma-
gánjog vagy más különös szabályok uralma alá helyezni
célszerű.

A tervezet negyedik cikkében a második bekez-
désnek nézetem szerint tehát következően kellene
hangzani:

„Ugyanez áll, külön törvényes intézkedés hiányá-
ban, az állam vagy más közjogi személyek intézeteire
nézve is, a mennyiben azok iparszerűleg kereskedelmi
ügyletekkel foglalkoznak.“

Dr. PLÓSZ SÁNDOR,
kolozsvári egyetemi jogtanár.

(Folyt. köv.)

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

Kamatviszonyok kellően rendezvék az 1868. 31.
törvénycikk által, s ennél fogva egészen fölöslegesek a
német kereskedelmi törvénykönyvből átvett következő
intézkedések: — a törvényi és különösen a késedelmi
kamatok hat forintot tesznek évenként száz után. Min-
den oly esetben, midőn a jelen törvény a kamatok mér-
tékét meg nem határozza 6% kamat számítható (292.
cz.); — a szerződési kamatokra nézve kereskedelmi ügy-
leteknél is az 1868. 31. tcz. intézkedései szolgálnak
irányadónak. A hátralékos kamatok akkor is követelhe-
tők, ha azok a tőke összegét meghaladják. (297. cz.) Ezen
intézkedések nem mondanak semmivel többet, vagy mást
mint az idézett 1868. 31. tczikk.

Előnyös eltérést tartalmaz a 296. cikk, mely a
folyó számba iránt nemcsak kereskedőkkel, hanem nem
kereskedőkkel szemközt is intézkedik, s így a német tör-
vénykönyv szűkebb határozatait az általános forgalom
kívánalmainak megfelelőleg szélesíti.

A tervezet a szerződések érvénytelenségére nézve
a tévedés és a csalás hatását szabályozza (298—300.
cz.). Semmi kifogásunk sem lehet az ellen, hogy codifi-
cált magánjog hiányában a kötelmi jognak a szerződé-
sekre vonatkozó szabványai fölvétessenek a kereskedelmi
jogba; de ha ezt kívánatosnak tartjuk, úgy lehetetlen
azon rendszernélküli eljárást helyeselni, melyet a ter-
vezet követ. Miért veszi fel a szerződések érvénytelen-
ségének okául csak a tévedést és csalást? holott félelem
szintű lehet oka az érvénytelenségnek. Miért tesz
épen kivételes említést a szerződések érvénytelenségéről,
miért nem intézkedik egyúttal a szerződés létesülésénél
figyelembe veendő számos körülményről, a feltételekről,
a szerződések megerősítéséről, a kezességről? mindezt
nézve homályban hagynak a tervezet indokai. Már pedig
ha codificált magánjog hiányán segíteni akarunk, úgy

a kötelmi jognak számos elveit rendszeresen át kell
venni a kereskedelmi jogba, — vagy pedig egy leendő
gyors codificációba bízni s nem rendszer nélkül, tetszés
szerint egyes részleteket kiszakítva intézkedni. Ezen
általános megjegyzés után mindazáltal a szerződések
érvénytelenségére vonatkozó határozatokat megfelelők-
nek tartjuk.

Szintén egészen új az utalványokról szóló intézkedés
(307—311. cz.). Elvben nincs kifogásunk az ellen, ha a
kereskedelmi utalványok törvényileg szabályoztat-
nak, — de ismét át nem látjuk miért részesülnek épen
az utalványok azon kiváltságban, hogy szabályoztatnak
s a kereskedelmi forgalomban levő egyéb számos és talán
ép oly jelentőségű értékpapírok pl. a bonok, a letéti je-
gyek, a pénztári utalványok stb. semmi méltánylásban
sem részesülnek. Az utalványokról szóló intézkedések
egyébiránt kifogás alá nem esnek, kivéve azon szakaszt,
mely az utalvány el nem fogadása esetében ép oly óvási
eljárást kíván, mint mely a váltóknál szokásos. E pont-
ban eltér a tervezet a drezdai javaslatától, mely mint a
dolog természete magával hozza el nem fogadás eseté-
ben csak arra kötelezi az utalvány tulajdonosát, hogy e
körülményről a kiállítót értesítse. Ezen intézkedés által
a tervezet az utalványi üzletre az eddigi szokással s
általában a kereskedelmi világban meghonosított eljárás-
sal homlokegyenest ellenkezőt kíván megállapítani. Pedig
a nehézkes óvatolási eljárás koránsem nyújt előnyöket a
könnyen forgó utalványra nézve, és ha valaki az üzleti
életben honos utalványnál sem látja magát ele-
gendően biztosítva, fordulhat váltókiállításához, illetőleg
követelhet váltókiállítást.

Előnyös újítást találunk a 315. cikkben, mely a
rendeletre szóló s hátirat útján átruházható papiroknál a
birtokosi minőség igazolását azon feltételtől teszi füg-
gővé, hogy a hátiratok összefüggő és egész hozzá lenyuló
láncolatát kimutassa. Kitérőlt hátiratok, a birtokosi
minőség megbírálásánál, mint nem léteznek tekin-
tetnek.

Szintén igen előnyös és az újabb időben kifejlődött
forgalmi igényeknek teljesen megfelelő azon eltérés,
mely a tervezetben a kereskedelmi üzletben eladott for-
galomra nézve mutatkozik. A tervezet ugyanis kimondja,
hogy azon áruk vagy ingóságok, melyeket a kereskedő
üzleti körében elárúsított és átadott, az esetben is a jó-
hiszemű vevő tulajdonába mennek, ha az eladó tulajdo-
nos nem volt. Ugyanez áll a zálogjog szerzésére is. A
német kereskedelmi törvény (306. cz. 4. kikezdésében)
mindazáltal ezen elvet annyiban szorítja meg, hogy a
lopott és elveszett tárgyakra nem alkalmazható. A ter-
vezet álláspontja tökéletesen helyes, habár a tulajdon-
jog megszorításán alapszik is; de a hitel és a forgalom
érdeke inkább a jog megszorítása mellett szól, mint
hogy az adásvevés folytonosan azon bizonytalanság által
fenyegettesék, hogy lopás vagy elvesztés folytán ismét
meghíusítható legyen. Egyébiránt a tervezet csak egész
következetességgel alkalmazta a német kereskedelmi
törvény (307. cz.) azon határozatát, melynél fogva be-
mutatóra szóló papírok még az esetben is, ha lopottak
vagy elvesztettek, az adásvevés folytán az illető vevő
tulajdonába mennek át. Szintén előnyös újítás a terve-
zetben azon eltérés, mely szerint a most említett elv
nem kereskedők közti adásvevésnél nemcsak bemutatóra
szóló papiroknál, hanem forgatható papiroknál is alkal-
mazást nyer. (317. cz.) Mert tényleg a forgatható papír
ha üres hátirattal van ellátva, nem más, mint bemuta-
tóra szóló, s így igen természetesen nem eshetik más
eljárás alá átadása, s nem lehetnek más törvényes szab-
ványok e papírok átadásánál, mint a bemutatóra szó-
lónál.

Ingóságoknál, bemutatóra szóló és hátirat után átruházható papiroknál, továbbá kereskedelmi könyven alapuló követeléseknél a zálogszerződés érvényességére, valamint a zálog tárgyból való kielégítésre a tervezet részletes intézkedéseket tartalmaz, holott a német kereskedelmi törvénykönyv (309. 310. 311. cikkében) e tekintetben nagyobb részt a magánjogra hivatkozik. Az eltérés tehát indokolt s a fölvetett intézkedések helyesek. Elmaradhatott volna a 322. cz., mely csakis azt mondja, hogy telekkönyvileg biztosított követelések elzálogosítására nézve, a telekkönyvi rendtartás szolgál irányadóul. Tehát újítást vagy részletes intézkedést épen nem tartalmaz.

A megtartási jog tekintetében a tervezet több lényeges eltérést tartalmaz a német törvény illető cikkeivel szemben (313—315), jelesül e jogot nem szorítja csak kereskedőknek egymás közt keletkező és kétoldalúlag kereskedelmi ügyleteiből eredő követelésekre, és nem egyedül kereskedelmi üzletek útján birtokába jutott javakra; és e részben előnyösen különbözik a német kereskedelmi törvénytől, a mennyiben az általános forgalom követelményeit tartja szem előtt, és nem hagyja magát egyedül s pusztán a kereskedő érdek egyoldalúságától vezettetni. Ha így előnyös is a tervezet bizonyos tekintetben, másrészt homályos szerkezete által majdnem teljesen megsemmisíthető célja. A 328. cz. utolsó kikezdése szerint ugyanis a megtartási jog nem gyakorolható, ha a tárgyak akár az adós, akár egy harmadik által meghatározott célból kerülnek a hitelező birtokába; e tétel a különben is nem elég világos német szöveget még nagyobb homályba borítja; a német szövegben ugyanis azon cél jelöltetik ki, hogy a hitelező „in einer bestimmten Weise mit den Gegenständen zu verfahren“ kapja a tárgyakat; e kifejezés is sok tekintetben hagy kívánni valót, — de a magyar szöveg épen hamis, mert minden tárgy a hitelező kezébe csak meghatározott célból kerülhet, s így soha sem volna gyakorolható e megtartási jog. Az eszme, melyet mind a német törvény, mind a tervezet kifejezni akar az, hogy csakis akkor gyakorolható a megtartási jog, ha a tárgy a hitelező kezében van a nélkül, hogy neki e tárgyra nézve az adós külön utasítása folytán oly cselekményt kell teljesítenie, mely által az egy harmadik személynek rendelkezésére jutna, vagy ha a cselekmény teljesítése nem lehetséges, ily értelmű szerkezettel kellene tehát a hiányos szöveget pótolni.

A kereskedelmi ügyletek megkötéséről szóló cikkek (331—341.) nagyban és egészben a német kereskedelmi törvénykönyv hasonló tartalmu cikkeihez simulnak, mindenütt csak a hiányzó magánjogi általános intézkedéseket pótolva. Ugyanez mondható a kereskedelmi ügyletek teljesítéséről szóló cikkekre nézve (342—361. cikkek), melyeknél különösen a teljesítés helye (346. 347.), a szerződés tárgya (348. 349.), ideje (350. 354. 355.) és egyoldalú teljesítés esete (359.), valamint a teljesítés igazolása (360—361.) részletes határozmányok által szabályoztatik többnyire a drezdai javaslat alapján.

A nem teljesítés és a késedelem következményei, egészen önálló fejezetben szintén külön szabályoztatnak, s e részben a tervezet magánjogunk hiányában találja az okot, melynél fogva ezen viszony általános szabályozásába bocsátkozott. A főbb elvek, melyek e fejezetben érvényre jutnak következők: — szándékos mulasztás esetében kártérítés következik, de a hitelező a szerződés teljesítését is követelheti (363.); több dologra vonatkozó s a szabad választás fentartásával megállapított szerződés esetében a jogviszonyok szabályoztatnak (364.), a vétlen baleset következtében nem teljesíthető szerző-

désnél felmerülő különböző esetek és következményeik felsoroltatnak (365—368.), a késedelem kezdete más törvényes vagy megállapított eseteken kívül a megintéstől rendeli számíttatni (369.) és a késedelemnél előforduló több rendbeli körülmények részletesen szabályoztatnak (370—377.). Mindezen intézkedések az általános magánjog elismert elvei szerint vétettek föl a tervezetbe, és nagyobbára ismét a drezdai törvényjavaslat határozmányai szerint alakítottak.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelmé köréből.

Ismerve az egyes hatalmi elemeket, melyek az alkotmány minőségére befolyanak, samaz okokat és körülményeket, melyek az alkotmányokra károsan hatnak, ennek megszüntetésére, illetőleg megelőzésére legczélszerűbb módnak találja az ellentétes elemek kiegyenlítését alkalmas összeköttetések által (vegyes alkotások) a szabadság és egyenlőség alapján. Ez összeköttetéseknek egyes fajait aztán, névszerint democraticus és olygarchicus képződéseit tüzetesen vizsgálja. Ebbeli vizsgálatát azonban nem fejezte be. Egy rész hiányzik belőle. ¹⁾

Végre az alkotmány körüli ily kimerítő tárgyalás után Aristoteles tulajdonképi céljához, a legjobb alkotmány (mintaállam) fejtegetéséhez fog. ²⁾ Ezt is csak töredékben bírjuk (VII. és VIII. könyv). E töredékből nem igen lehet kivenni, mikép kívánta Aristoteles mintaállamát berendezni. Két főmozzanat azonban erre nézve mégis kivehető: az államcél, mely a polgárok erényességében s ennek folytán boldogságában fekszik, s az alkotmányszervezés elve, melyet a politikai igazságosság követelménye képvisel. Az előbbi azt követeli, hogy csak azok részesíttessenek az államhatalmi jogokban, kik a polgári s emberi erényekben gyakorlottak; az utóbbi pedig az állampolgárok lehető általános részvétét sürgeti az alkotmányos jogokban. Aristoteles e két követelményt az által véli legczélszerűbben kiegyenlíthetni, ha a polgárok ugyan mind részesíttetnek az uralomban, de nem egyszerre, hanem egymásután. Azok ugyanis fiatalabb korukban tanuljanak engedelmeskedni, szoktattassanak az erényekhez, s csak ha ezekben gyakorlottak, bocsáttassanak az uralomra. Innen Aristotelesnek főtörekvése volt kimutatni a módot, mikép kell a polgárokat általában erényes életre s különösen engedelmességre nevelni, mikor és mikép történjék azok alkalmazása az uralombani részvételre, s mikép eszközöljék mint uralkodók az állam boldogságát. Szóval terve volt ily szempontból mintaállamának teljes képét nyújtani. Azonban a töredékben csak a legjobb állam céljáról, a szerencsés külső föltételekről (polgárok elég száma, a földterület minősége és mennyisége), melyektől az államcél s államélet kellő megvalósítása függ, s végre a polgárok mikénti neveltetéséről szól, mit szintén államilag eszközözlendőnek vélt. ³⁾

¹⁾ Aristot. VI. könyv, melynek tartalmát Vallius i. m. 76. l. közli: „Habet capita 8. in tres redacta partes. Prima est de methodo et materia libri. Secunda, quae est quasi appendix ad librum quartum de democratia olygarchia. Tertia de magistratuum generibus.“ Adja aztán az egyes fejezetek kivonatát is a 80. lapig. — Hildenbrand i. m. 108—110. §.

²⁾ Sokan vannak, kik állítják, hogy Aristoteles nem akart állameszményt felállítani, mint Plato. Lásd e kérdésre nézve Hildenbrand i. m. 427. s k. l. 1. jegy. és 2. jegy. — Mohl i. m. I. 223. s k. l.

³⁾ Aristot. VII. könyvének tartalmát Vallius i. m. 80. s k. l. a következőkben adja: „Constat capitibus 17. ad partes

Mindezekből eléggé kitűnik Aristoteles bölcselkedésének, jog- és államéletének jelentősége önmagában s Platoéval szemközt. Általában azt lehet mondani, hogy Aristoteles tudományrendszere — mivel a valósághoz minden tekintetben közelebb áll — tökéletesebb mint Platoé.¹⁾ Meglátszik ugyan rajta és benne a görög világ- és életnézet sajátosságai, mely alól ő sem tudta magát egészen emancipálni; innen a személyiség, emberi méltóság egyáltalános elismerésének hiánya, az egyén és egyéni jogkör bekebelezése az államélet keretébe, a magánérdekeknek kellettén való függővé tétele az állam intézkedéseitől, s ebből folyólag a jognak közvetlenül az ethicába s közvetve a politikába olvasztása; de másrészt művének tapasztalatokban, emberismeretekben s észrevételekben gondolatdús tartalma, az emberi életviszonyoknak abban összehordott és fölhasznált gazdag anyaga, ez anyag földolgozásánál alkalmazott helyes módszer és egyszerű, minden keresettségől s fellengzéstől ment előadás, az állandó elismerésre számító helyes nézetek, melyekkel iratai telvék. Aristoteles jog- és állambölcséletének maradandó értéket és jelentőséget biztosítottak. Különösen a középkorban elvei oly nagy befolyással voltak, hogy némely dolgokban élőkép és föltétlen tekintély gyanánt tiszteltetvén, azokhoz szorosán ragaszkodtak, s műveit számos magyarázatokkal ellátva többször kiadták.²⁾

Aristoteles nyomdokait követték tanítványai a peripatetikusok,³⁾ kik közül — Cicero után — különösen Theophrastos, Demetrios Phalereos és Dikarchos említenők mint olyanok, kik állambölcsészettel foglalkoztak.⁴⁾ Az első több művet írt, különösen egyet a törvényekről;⁵⁾ Demetrios az elméletet inkább az életbe átültetni törekedett; az utóbbi pedig szintén több művet írt, de főműve a Tripolitikos,⁶⁾ melyben

duas redactis. Prior est veluti proaemium a cap. 1. ad 4. ubi de reipublicae optima statu, atque adeo de vita optima, tam civitatis, quam singulorum. Posterior est ipsa tractatio, quae etiam induas partes distingui potest. Hac ut prior quasdam hypotheses sive principia et fundamenta reipublicae Aristoteles iaciat, explicetque a cap. 4. usque ad 13. Posterior vero ipsam Aristotelam rempublicam aggrediatur, ab institutione civium, a matrimonio, a puerorum educatione, idque a cap. 13. huius libri ad finem 8-i totiusque operis. Ex quo facile unusquisque intelligere poterit majorem fere et praestantiorum. Politicæ peripateticæ partem intercidisse. Quae scilicet in pueritia et studiis adolescentum deficiat, neque altius progrediatur.“ A VIII. könyv tartalmát pedig ezekbe foglalja 87. l.: „Absolvitur 7. capitibus, quae tota sunt . . . de recta adolescentulorum institutione, deque grammatica, gymnastica, musica, graphica, seu arte pingendi: sed maxime de musica et harmoniis.“ — Lásd Hildenbrand i. m. 90—3. §. Domanovszky i. m. 220 s. k. l. — A hiányzó részre vonatkozó különböző régi és újabb nézeteket közli Hildenbrand i. m. 94. és 95. §.

¹⁾ Lásd e két elméletének rokonságát és különbségét Stahl i. m., hol az terjedelmesen előadatik. V. ö. meg Mohl i. m. I. 223. l., Pauler i. m. 75. §., Raumer i. m. 20. l.

²⁾ V. ö. Walter i. m. 511. §. Mohl i. m. I. 223. l. és III. 373. l. „Für die Staatskunst und die Lebensauffassung seiner Zeit ist Arist. beinahe tadellos Muster. Seine Politik ist eine der ausgezeichnetsten Schöpfungen des menschlichen Geistes.“ Geyer i. m. 22. l., Balbo i. m. 452. s. k. l. Domanovszky i. m. 229. s. k. l., Pauler i. m. 74. §. Scolari i. m. 12. s. k. l., Dahlmann Politik 220. §.

³⁾ Ezekről lásd Ueberweg i. m. I. 51. §., hol az ide vágó gazdag irodalom is olvasható. Domanovszky i. m. I. 234. s. k. l. — Ez iskoláról maga Cicero is megemlékezik. De div. II. l. azt jegyezném meg, hogy az az államtudományt a legkimerítőbben tárgyalá.

⁴⁾ Lásd Hildenbrand i. m. 11. §., de főleg Henkel a „Philologus“ folyóiratban IX. 405—7. l., Henrici i. m. I. 94. l.

⁵⁾ Cicero de fin. V. 4., de legg. III. 5. 6.

⁶⁾ Cicero de legg. III. 6.

ő valószínűleg az állam alapformáiból: királyság-, arisztocratia- és democratiából képzett vegyes alkotmányt fejtegeté. Mi ez iratokat csak mások közlése után ismerjük, mert elvesztek.

Aristoteles nagyszerű rendszere képezi valamint általában a görög bölcselkedés, úgy a szociális élet föltötti bölcselkedés virágzásának is zárkövét. Utána az egyoldalú s minden közösségi életet fölbomlással fenyegető subjectiv irány lépett mindinkább előtérbe, melyre az utat közvetlenül Socrates után már tanítványai az u. n. tökéletlen Socraticusok: Euclides, Antisthenes és Aristippos készítették elő, kik mindenben ismét az alanynak (én) kielégítését keresték, ez volt náluk a legfőbb életelv.¹⁾ Különösen Antisthenes, a kynikusi iskola alapítója az erény, illetőleg az emberi tökély lényét az önmegtagadásba és nélkülözésbe helyezi, mert csak ez teszi az embert önelégültté s így boldoggá; s mivel azt legkönnyebben a külvilágtól függetlenség által lehet elérni, azért az elszigetelt, magába zárt élet szerinte a legboldogabb. A társas létnek bármely alakzata: család, állam fölösleges. Vissza kell térni az egyszerű, egymástól függetlenítő természeti állapotba, melyben nincs határ, sem törvény, nincs tulajdon, sem családi vagy államélet, hanem az egész emberiség egy egyenjogositott, szükségletek nélküli egyének halmazát képezi.²⁾ Aristippos, a kyrenaikusi iskola alapítója, ellenkezőleg a boldog életet a gyönyör-élvezetben, mely egyedül képes önelégültséget szerezni az egyesnek, keresé. Valamint a gyönyörélvezet, úgy a jogos és jogtalan, szép és rut meghatározása is nem a természettől van, hanem törvényen és szokáson gyökerezik.³⁾

E subjectiv irány addig mig Plato és Aristoteles élt, s objectiv bölcsészeti iskolájuk virágzott, se hogy sem tudott jelentőségre vergődni; de később, midőn a görögök politikai önállóságukat s ez által szellemi rugékonyságukat is elveszték; midőn annyi harczok és viszontagság után a szociális kötelékek meglazultával a magában véve jogosult önleges elv, melyet sem Görögország, sem általában az ó-világ nem bírt el, az életben is mindinkább elharapódzott, s így a kor szellemének kedvezőbbnek látszott oly bölcsészeti rendszer követése, mely az egyes érdekeinek hizelgett, a subjectiv irány a bölcsészetben is teljesen háttérbe szorítá az objectiv fölfogásokat s tulzása által a görög bölcselkedésnek

¹⁾ Ezekről s a megarai, kynikusi s kyrenaikusi név alatt ismeretes iskoláikról, melyek közül az első főképp a dialektikával, a két utóbbi pedig az ethicával foglalkozott, l. Ueberweg i. m. I. 34—38. §., hol az oda vágó irodalom is található; Domanovszky i. m. 90. s. k. l., Hildenbrand i. m. 112. §., Henrici i. m. 48. s. k. l. — Fő kutatórész ezekre nézve Diogene Laëtiusz, ki róluk és műveikről több helyen megemlékezik.

²⁾ V. ö. Hildenbrand i. m. 113. §., Ueberweg i. m. I. 37. §., Domanovszky i. m. 92. s. k. l. Henrici i. m. 49. s. k. l., Geyer i. m. 11. l., Raumer i. m. 4. l. — A természeti állapotnak eszméjét, kapcsolat a világpolgárság eszméjével tehát már az ó világban találjuk. Ez iskolának volt híve a lámpájáról közmondásossá vált Diogenes is. Innen a cynikus jellemzés is.

³⁾ Ez iskolával lásd Hildenbrand i. m. 114. §., Ueberweg i. m. 38. §., Domanovszky i. m. 95. s. k. l., Henrici i. m. 50. s. k. l. Geyer i. m. 11. l., Raumer i. m. 4. l. — Ez az eudaimonisticus fölfogásnak első kísérlete. E tan nemcsak a szociális életre, de a vallásra is káros hatással volt. Erről eléggé tanusodik Theodoros nyilatkozata (Henrici I. 61. l.) és Euhemeros vallás-politikai regénye, melyről maga Plutarch állítja, hogy az istentelenséget terjeszti el az egész földön. Erről, valamint Hekataios, Jambulos és Theopompos államregényeiről lásd Mohl i. m. I. 176. s. k. l. és Hildenbrand i. m. 503. l. 3. jegyzet.

végső hanyatlását idézte elő.¹⁾ A subjectiv iránynak leghatalmasabb terjesztője volt a bölcsészet terén a stoicismus és epicureismus, előbbi a szellemi ön-elégültséget proclamáló cynismusnak, utóbbi az élet-boldogságot az érzékiség kielégítésében helyező kyrenaismus tovább képezése és mélyebb megalapítása.²⁾

Dr. WERNER RUDOLF,
kassai kir. jogakadémiai tanár.

(Folyt. köv.)

Productiv erők.

(Vége.)

III.

A tőkék eredete, szaporodása és szerepe.

Vizsgálódva a tőke származása iránt, ennek forrásául a munka annyiban tekinthető, a mennyiben ezen alapul a megtakarítás lehetősége, melynek eredményéből vagyis a takarítványból tulajdonkép a tőkék erednek, minthogy a takarítás öntudatos nemzetgazdasági cselekvény, mely által a termelt javak a hirtelen elfogyasztástól megkímélve elvonatnak. Miért is a takarékoság a tőke származás alapfeltétele lévén, ennek elemei Roscherrel szólva: a rendszeret, előrelátás és önmegtagadás, míg a tőke eredetere nézve, eredménye a multnak, mely a jövő tekintetében a birtokos jelen élvezetétől elvonatik. Ezen tőkeképződési műfolyamnak ellenkező oldalát Schäffle ekként tünteti fel: „Wo man dagegen von der Zukunft keine Genüsse will — Ehelese — oder wo der durch jetzige Opfer zu erkaufende künftige Werth nicht erkannt ist — Kinder — oder geringer als das jetzt zu bringende Opfer, oder gefährdet erscheint — Soldaten — da beschränkt sich die Kapitalbildung von selbst.“

A tőkék szaporodása tekintetében azon ténnyel találkozunk a nemzetek életében, hogy a tőkegyarapodás a műveltség alsófokán csekély, míg a művelt életerős nepeknél nagy, de a hanyatlásnak indulóknál ismét csekély, sőt megszűnik. Ezen tünetmények okai azon feltételek és intézmények birtoka vagy hiányában keresendők, melyek általában a takarékoságot előmozdítják vagy akadályozzák, illetőleg csökkentik, melyre különben főleg a következő tényezők folynak be:

a) Jogi s politikaiak, személyiség elismerése és tulajdonjog; továbbá az államszervezet, a személyiség és tulajdonjog azért, mivel ezek által válik lehetővé az embernek, mint öncélú lénynak a javak fölött szabadon rendelkezni; ezzel áll kapcsolatban a végrendeleti és törvényes örökösödésnek nemzetgazdasági jelentősége. — Az államszervezetet illetőleg, ennek minősége annyiban jön itt tekintetbe, hogy a tulajdonjog megállapítása mellett termelt javak minden megtagadás ellen államilag biztosíthatnak; ezzel ellenkezőnek jogbizonytalanságok, vagyonekbeázások és a tőkét, mint törzsvagyonelemet megtámadó terhes adók. „Die grosse Sucht der despotisch regierten Asiaten in Edelsteinen und Edelmetallen (Geld) ihr Kapital tod t. d. h. unproductiv hinzulegen, eine Sucht, welche seit einem Jahrtausend so viel Edelmetall — gegenwärtig Silber — nach Asien zieht, ist n. A. auf den Mangel an Rechtssicherheit zurück zu führen.“ (Schäffle.)

b) Erkölcs-szellemi viszonyok, melyek által az embernek saját és családja jövőjéről gondoskodása és önuralma előmozdítottatnak, mely tekintetben főleg a kereszténységnek igen jótékony hatást gyakorló természete és elvei nagy jelentőségűek.

c) Nemzetgazdasági tényezők: szabad forgalom és verseny, a tőkék használatából eredhető nagyobb nyereség s a különböző célú bankok. Végre

d) ethnographiai és physikai viszonyok is befolyanak a tőkék szaporodására; az előbbi nézpontról az egyes nemzetek különböző sajátosságai, jellemei stb. határoznak p. o. a hollandok elismert takarékos nép; tekintve pedig a természeti viszonyokat, a természet mostohaságában rejlő kényszer is ösztönül szolgál a takarékosagra, miután a termelt javaknak fentartását, ezek újból előállításának nehezebb volta miatt szükségessé

teszi; ezzel ellenkező mutatkozván ott, a hol a természet pazar-gazdagabban látja el az embert anyagai s adományaival.

Ezeknek kifejtése után még néhány főmegjegyzés teendő. Így először, hogy az elősorolt tényezőkön kívül a tőkék értékét fokozó gazdasági haladás vagy műveltség is figyelembe veendő, melynek lényegét azon körülmény képezi, hogy bizonyos társadalmi viszonyzatok műteni vívmányok stb. következtében tőkék származnak vagy legalább értékek emelkedik: „Die Erfindung des Compasses hat den Werth aller Rhedereikapitalien unberechenbar gesteigert.“ (Roscher). Hogy továbbá a tőkéknek accumulativ ereje és oka önmagukban rejlén, mértani arány, illetőleg haladányban is felszaporodhatnak. Erre vonatkozólag mondja Smith Á.-val egyértelembe Kosegarten: „Die Geschichte des Reichwerdens der sogenannten Geldkönige bestätigt meistens die Behauptung, dass es schwerer sei das erste Tausend, als die zweite Million zu erwerben“, — ugyanezen író megjegyvezvén, hogy a fentebb jelzett accumulativ erő kiválsólag a nyereszkedő részvénytársulatoknál mutatkozik. — Hogy végre a tőkeszaporodás határait a fentebbi pontok alatt ismertett feltételek és tényezők korlátoztsága jelöli ki; azonban oly időszak nincsen, melyben a takarítás szükségtelen, fölösleges, vagy ártalmas volna, minthogy — mint a vezérigazságoknál értekezésem elején kimutattattott — az ember műveltség által tőkélyesedő lény lévén, szükségletei is szaporodnak; tehát az ezeknek fődözésére szükséges javakat, mint tőkéket is tőrekszik takarítások által szaporítva biztosítani.

A tőke szerepének feltüntetésére, részint azért, mert a munkamegosztás feltételeinek elemzésénél is méltányoltatott, részint mivel ezen részben már fentebb is figyelembe lőn véve, e helyütt röviden a következőkre szorítkozom: hogy t. i. ámbár a tőkék alkalmazásával visszaélések történhetnek, és a tőkék szaporodási erejöknel birtokosaiknak kedvező állást biztosítanak, mely mások irányában bizonyos fölény és elsőbbségben nyilvánul: mindamellett azok úgy tekintendők, mint nélkülözhetlen közegei és feltételei a földművelésnek vagy az őstermelés bármely ágának — földjavítások, állatok, épületek stb., továbbá a műiparnak — fő és segédanyagok, gépek stb. és a kereskedésnek — pénz, árukészletek stb. Ennélfogva teljesen helytelen a socialisták azon nézete, hogy a tőke főleg a munkával összeegyeztethetetlen és ennek ellensége lévén, a munkásoknak nagy függőségét és súlyos társ. egyenlőtlenségét állapítja meg; erre azonban felelhetni, miszerint a tőke hasznosítása végett is a munkát nem nélkülözheti, és hol az nagy mennyiségben létezik; ott a munkások is egészséges és rendes viszonyok közt jobban kerestetnek és fizettetnek. Így a tőke és munka közt nem küzdelem és ellentét, hanem összhangzó érdek és kölcsönösség áll fen a nemzetgazdaság létszerében; erre vonatkozólag mondja Cherbuliez: „Sans doute si nous considérons les deux classes — t. i. a munkások és tőkebirtokosokét — en masses et de haut, nous dirons qu'elles sont reciproquement nécessaires l'une à l'autre.“ (Kosegarten.)

F. A productiv erők egyesítése közreműködése és az egész termelés ipari tevékenység általános feltételei.

Már fentebb a termelési erők általános természetének elemzésénél kifejtetett, miszerint eredményes gazdasági működéshez a nemzeti foglalkozásnak bármely terén a természet, munka és tőke együttes alkalmazása rendszeren nélkülözhetetlen; miért még értekezésem befejezésénél csak a következő főmegjegyzéseket teendek. — Miután gyakran megtörténik, hogy a productiv erők egy kézben, tulajdonban nem egyesülve jelenkeznek, azért azok valamelyike a hitel és kölcsön által rendelkezés alá veendő szükséges közreműködésük lehetősége végett, mely cselekvény vállalkozásnak nevezetetik.

A termelési productiv erők tekintetében két mozzanat igényli még figyelmünket, azoknak egyike a termelő erők alkalmazásának történeti fejlődésére, másika pedig ezeknek a fő munka nemeknél nyilvánuló szerepére vonatkozóan.

Az első tekintetben, mint Roscher megjegyzi, majd minden tőkéletesen kifejlett nemzet gazdaságában három korszak vehető fel. Az elsőben a természet-erő még mindenütt előurallik; a ritka népesség erdő, legelőben stb. bővelkedvén, a földbirtok nagy szerepet játszik, miért is ez a patriarchalis, feudalis és aristocraticus gazdasági, jogi és politikai viszonyok korszaka. — A második korszakot a munka jellemzi, mely a városokban különösen a műiparos osztálynak és középrendnek kifejlődését és ez által a munkabecsülés terjedését is eredményezte. — A harmadikban végre, vagyis a legujabb korban a tőke nagy szereplése mellett, a bank és közlekedési ügy kifej-

¹⁾ V. ö. Hildenbrand i. m. 115. §., Schweigler 84. s k. l. Domanovszky i. m. 241. s k. l.

²⁾ Roesbach i. m. 24. §.

lódése és terjedése, a munkahasznosítás, a földjavítások, nagy és gyáripár mint kedvező jelenségek, de másrésről az ellentétek mint az itt-ott mutatkozó pénzuralkodás, tömegnyomor stb. tűnnek fel. Roscher szerint általában a nemzetnek legkedvezőbb gazdasági élete a harmadik korszak kezdetével szokott összeesni.

A második fenebbi szempontból vagyis a termelési erőnek productiv szerepét tekintve, ez a nemzeti főfoglalkozási nemekhez képest különböző jelentőségű. — Az őstermelési ágban a mezőgazdaságnál tulnyomó a természet működési szerepe, melynek használati foka és mértéke a földművelésnél a különböző gazdasági rendszereket, az állatok tenyésztésénél pedig ezeknek mesterséges takarmánnyal ellátását nagy részben meghatározván, az extensiv vagy intensív gazdálkodási módra vezet. — A munkát illetően a fenebbiekben igazoltakhoz képest csak azt érintem meg, hogy ez kiválólag a mű-gyár és házi iparnál nyilvánul. Végre a tőke tekintetében kétségtelen az előadottak szerint, hogy az a javak áttételénél, a kereskedésnél — közlekedési eszközök — valamint a pénz és bankügynél bir nagy jelentőséggel. — A pénztőkének hitelhez viszonyára nézve legyen elég azon körülményt felemlíteni, hogy valamint a középkori natural gazdaságból az ujkorban áttérés történt a pénzgazdaságra: úgy jelenleg oly korszak létezik, melynek iránya a hitelnek kifejtése mellett a hitelgazdaságot nagyobb mérvben megvalósítani, mit a bankügy helyes szervezése biztosíthat.

Értokezésem folyamában tárgyalt productiv erőknél hatályát közvetlenül és különösen emelő tényezők, feltételek és intézmények részletes elemzésének bezárása előtt még általában azokat akarom érinteni, melyek az egész termelés és gazdálkodás tekintetében nagy fontosságúak, és melyek a következő szempontokból kiindulva sorolhatók elő: a) erkölcs-szellemi tekintetben: erkölcs-vallásosság, értelmi műveltség, közszellem, főleg a nemzetgazdasági szellem és öntudat; b) jogi feltételek és intézmények: a személyiség, az emberi méltóság elismerése, továbbá a tulajdonjog intézményének megállapítása és biztosítása; c) nemzetgazdaságiak: szabad társulás és verseny, hitel, jó közlekedési eszközök; továbbá főleg: a fenebb részletesen tárgyalt munkamegosztás; kedvező munkabér, gépek használata, nagytermelés, melyek a legszorosabb összefüggésben állanak egymással; végre d) politikai szempontból: szabadelvű intézményeken alapuló államszervezet, melyben a főhatalmi ágak czélzerű elrendezése mellett főleg a végrehajtó hatalomnak erélyes, gyors és központosított működése által az állami közrend és szabadság biztosíthatik, és mely által a nemzetnek anyagi és szellemi érdekei és céljai megvalósíthatók.

SEZLE ANDOR,
jogtanár.

Még egyszer „a fogadásnak perutjani érvényesítéséről.”

A „Jagt. Közlöny” 23-ik számában N. P. kir. t. joggyakornok ur által felvetett eme kérdés, nem annyira benső jogi értékeinél, mint inkább a nézetek ellentétességénél fogva, figyelmet keltett maga iránt.

Mondom, nem benső értékénél fogva, mert egy szakközönyben felmerített nézet célja különböző lehet. Lehet az, hogy valamely téves nézet, gyakorlat a jogi életből kiküszöböltessék, vagy hogy miután az morális vagy positiv törvényekbe ütközik, — további alkalmazása megszüntessék. Lehet a tudományos discussio felvívése, és lehet opportunitási szempont stb.

A felvetett kérdés azonban ezen categoriák egyikébe sem applicálható, mert a fogadásnak perutjani érvényesítése nem positiv, sem morális törvényekbe nem ütközik, sem valamely téves jogszokás megszüntetésére nem irányulhat, sem pedig opportunusnak nem mondható.

Sőt ez utóbbinak éppen ellenkezője.

Tekintsük csak Angliát a fogadások eme hazáját. Vajjon nem a hitel, az adott férfiaszobáni bizalom és önbecsület tetemes csökkenésére vezetne-e a fogadás erualható jogi értékét megtagadó nézetnek többségro jutása?

Igaz, hogy mi ezen tulságban sem hasonlíthatjuk magunkat a mivelt Angliához, de az is tagadhatlan, hogy nemzeti geniussunk emez ősi maradványa, a népnek véréhez nőtt eme szokása kellemetlenül érintetnek a N. P. ur féle nézet diadala

által; mert az adott szót szentnek, s az ez alapon kötött ügylet teljesítését becsületbeli dolognak tartani fajjellemzésünk egyik általános elismert vonása, számos közmondásaink által értékítse, melyek mindannyia a férfias önértzet, erő, és az adott szó szentségének ad kifejezést?

A fogadás perutjani nem érvényesítésének tétele tehát, sem jogi, sem realis értékkel nem bir; discussiója csak is abstract elemeket érint, s így államgazdasági indoka sincs.

Az ellene felhozott indokok, éppen álláspontom helyességére mutatnak, s ha mindazonáltal én is a felhozott kérdéshez hozzá szólni bátor voltam, szabad legyen röviden saját indokaimat is felhozni.

A „contractus contrahentibus legem ponit” elve teljes mellőzésével — a fogadás, mint jogügylet a terhes szerződések categoriájába tartozik.

Mert a terhes szerződések belső kellékét involváló „do ut des, fario ut farias” fogalom lebecsületesebb kifejezését éppen a fogadás jogügyletében nyeri.

A fogadásttevő felek kölcsönösen adnak, ígérnek, és azt elfogadják, veszik egymástól.

S ha már a fogadás némely eseteit szeretik sokan az ajándékozások sorába beosztani, az annak belső természetéből kifolyó analogia alapján — miért ne szabadna ugyanezen analogia alapján azt p. o. vásári szerződések keretébe beerőszakolni?

Mert a fogadó felek saját tetszésük szerint, közmegegyezéssel, a különben forgalmi tárgyat nem képező fogadási feltételnek, illetően saját álláspontjuk helyességének realis számszerűleg kifejezett értéket tulajdonítanak, s e szerint az ezen érték által képviselt valami (feltétel) nem éppen oly jogosan nevezhető e vásár, mint ajándékozás tárgyának?

Annál is inkább, mert a fogadást tevő felek a karatából ép oly kevésbé magyarázható ki az ajándékozás — mint a vásárra irányult szándék.

Lehet tehát kisebb-nagyobb szerencsével okoskodni sokképen, ha már a fogadást saját belső természetében rejlő léténél fogva terhes szerződésnek tekinteni nem akarjuk. Erre azonban a fenebbiek szerint semmi szükségünk, semmi észszerű okunk nincs, sőt ellenkezőleg, a mint ezt az osztr. p. t. XXIX. fejezete is teszi, minthogy fogadás viszont szolgáltatás nélkül alig képzelhető, a mint ezt magyar elnevezésének ethymologiai értelme is tanúsítja.

De vegyünk fel egy esetet:

A szerződő felek álláspontjuk helyességének megbecsült értékét (proetium affectionis) pl. 50—50 forintot, ketten 100 frtot, oly feltétellel deponálnak C.-hez, hogy a fogadás napjának estéjén a leendő vesztes 50 frtját megvacsorálják, a másik 50 forint pedig a feltétel be- vagy be nem következése esetében a nyertes fél a letéteményestől kapja vissza. A vacsorát elköltik, de mielőtt a nyertes fél tudható lenne, az egyik fogadó fél A. 50 frtját a letéteményestől kicsikarja, s történetesen éppen B. lesz a nyertes.

Ne az osztr. ptk., hanem általános jogphilosophiai szempontból induljunk ki.

Vajjon észjogi, természetsszerű dolog lenne-e az, ha B. 50 forintja visszakapását perutján nem eszközölhetné?

S megfordítva, ha a nyertes B. 50 forintját a fogadás értelmében C.-től megkapta volna is, — vajjon A. per utján követelhetné-e, hogy a nyertes B. 50 forintját adja vissza. Alig hiszem!

S ha letéteményezés nem történt volna is, hanem pl. az adott esetben B. előlegezte volna a vacsora árát, nem követelhetné-e azt a vesztes A.-tól? Észszerű dolog lenne-e az, ha B. a köztöki terhes szerződés ellenére is joga érvényesítésétől elzáratnék? Legkevésbé sem.

Nem állhatnak tehát fen a N. P. ur által kivont következtetések annál is inkább, mert minden naturalis obligatio, ha civilissal tiltva nincs, érvénynyel kell hogy birjon, s mint ilyennek eo ipso perutján is érvényesíthetőnek kell lennie.

A szőrszálhasogató észjogi okoskodásra fektetett tétel tehát a mellett, hogy jogi életünk előbbvitelében nem culminál — az adott esetek szerint nemcsak hogy a naturalis obligatio ütközik, de sőt bensőleg az észjogi elvekkel is ellentétben áll.

Annál is inkább, mert egy általánosságban felállított tétel, mint ilyen csak akkor vindicálhat elismerést, ha minden kivételt kizár. Már pedig N. P. ur tétele e próbát legkevésbé sem állja ki.

N. MIKLÓS,
volt törvényszéki bíró.

Tényálladék és bizonyíték.

Kacziány Nándor ur a „Jogt. Közlöny“ mult heti 34-ik számában „Bizonyítékok elégtelenségéből“ czim alatt adott cikkében igen helyesen a tényálladék és bizonyíték megkülönböztetésére utalt. Mint gyakorlati férfinak egy konkrét jogeset, illetőleg elbírálás, mely szerint hamis esküvési vád alól „bizonyítékok elégtelenségéből“ történik felmentés, lebeg szeméi előtt s innen veszi nemcsak cikkének czimét jelszóként, de egyszersmind az képezi gyúpontját. Mindenesetre meg kell vallanunk, hogy a választott példa a tényálladék és bizonyíték összefüggésének kitüntetésére alkalmas olykép, miszerint a tényálladékkal együtt oda van a bizonyíték, de semmi esetre sem eszközölheti a kettő közti viszony felderítését.

Még inkább az „alanyi tényálladék hiányából“ (?) történő felmentések szolgálhatnának a tényálladék és bizonyíték kérdései összezavarásának példáiként s üdvös tanuságul. Egyébként a felmentések egyedül helyes categoriáit (tényálladék hiánya, tényálladék meg nem állapíthatása, bizonyíték hiánya, bizonyíték elégtelensége) fellelheti Kacziány ur cikkében a figyelmes olvasó, s ezért mindenkép köszönettel tartozhat nekik a hazai büntetőjogi irodalmunkra szorult jogtanuló, avagy a gyakorlat embere is. A mint az említett categoriák kifejtése hiányzik büntetőjogi tankönyveinkben, úgy általán a büntető eljárás megírása még eddigé a jövő feladata.

Vigasztalásunkra szolgál különben Holtzendorf jeles büntetőjogi vállata II. kötetében a 110. lapon Schaper tollából a nagy jogász nemzet bírósági gyakorlatára vonatkozólag olvashatni, hogy a tényálladék és bizonyíték összezavarása mai napság sem ritka eset. *)

Különösen ő is az „alanyi tényálladék hiányából“ történő felmentéseket említi. Ilyszerű felmentés hazai praxisunkban is fordul elő s magam is hallottam ezen felmentési czimet ügyészek ajkáról indítványként, az igaz csak elhangzani. Egy ily alapon felmentés vagy be nem számíthatóság vagy bizonyíték hiánya esetében szokott előfordulni. Az elsőre vonatkozólag tisztán áll, hogy semminemű tényálladék nem, létezik így egyáltalán „tényálladék hiányában“ mondandó ki a felmentés s nem oly módon, mintha tárgyi tényálladék volna, de alanyi nem (!). Ez utóbbi vethető ellen a második esetre nézve is, midőn bizonyíték hiánya helyett alanyi tényálladék hiányából adatik felmentés, mely azon suppositumot látszik feltételezni, hogy tárgyi tényálladék van ugyan, de alanyi nincs azaz tolvajlás történt, de tolvaj azért nincs.

Vegyük például a tolvajlást és soroljuk elő az ez alóli lehetséges felmentéseket indokoltan.

Vád emeltetik tolvajlás iránt, de a vizsgálat vagy tárgyalás folyamán kiderül, hogy a lopottnak állított dolog attól ki panaszt emelt, lett vádlottnak ajándékozva vagy beigazoltatik, hogy lopás egyáltalán nem történt, vagy a cselekvény be nem számítható avagy a vagyoni kárt szenvedett nem tudatik: ezen esetekben vádlott tényálladék hiányából lesz felmentendő. Ha panaszos lopást, vádlott a lopottnak állított tárgy ajándékozását állítja s egyik sem győzheti a bírót állítása iránt: azon kérdés, van-e nincs-e lopás, minthogy sem ez, sem ellenkezője beigazolva nem lett, eldöntetlen marad, s felmentés tényálladék megállapíthatása tárgyi bizonyíték hiányában adandó. A lopás történte illetőleg a vagyoni kár beigazoltatván, de specialiter azon személy bűnössége, ki vád alatt áll, ki nem derülván: nem alanyi tényálladék hiányából lesz felmentő ítélet hozandó, mert ha lopás történt, van mindenesetre személy, ki azt elkövette — de bizonyíték (alanyi) hiányából. Végül, ha a lopás megtörténte illetve a vagyoni kár beigazoltatik s a vád alatt álló személy bűnös volta iránt is szolgáltatik bizo-

*) Wenn gleichwohl in dieser Richtung noch häufig im Gerichtssaal, insbesondere in den Anwaltsreden die Unterscheidungen vom objectiven und subjectiven Thatbestand verwerthet werden, so geschieht es um eine bequeme Handhabe zu gewinnen für eine richtige, alle Einzelheiten in die zu treffenden Beziehungen setzende Prüfung der Beweisgründe. Häufig umfasst dabei das, was als objectiver Thatbestand bezeichnet wird, die That als Ganzes; der sogenannte subjective Thatbestand dagegen lediglich die Frage nach der Thäterschaft dessen, der auf der Anklagebank steht. Hier kann von solcher Unterscheidung nicht die Rede sein. Nicht um Beweis und Ueberzeugung handelt es sich.

nyíték, de nem olyan minőt a törvény megkíván p. o. két tanu általi: ekkor történhet a vád alól „bizonyíték elégtelenségéből“ felmentés. Nagy gyakorlati jelentőséggel bír a felmentési czim a hamis vádaskodásra nézve.

A bizonyíték elégtelenségére vonatkozólag még azon anomaliát tartom megjegyzendőnek, hogy némely bíróságnál, mely a szabad bizonyítási (meggyőződési) elméletet magában foglaló ideigl. javaslatot a bűnvádi eljárás tárgyában adoptálta, felmentések történnek bizonyíték elégtelenségéből, dacára annak, hogy ez csak törvényes bizonyítási elmélet regiojában történhet. Csak nem értelmezi némely bíróság a meggyőződési elméletet olyannak, melynél a bíró maga számára a bizonyítékok egy egész scáláját állapíthatja meg s így ily scala mellett félbizonyíték is létezhetnek.

Memento: „alanyi tényálladék hiányából.“

Dr. KOVÁTS GYULA
kir. táblai fogalmazó.

K ü l ö n f é l é k.

(Csemeghy Károly) államtitkár már elkészült a büntetőtörvénykönyv tervezetével, melynek szövege indokolással együtt már sajtó alá adatott. Üdvözljük, mint az igazságügy-miniszterium törvényhozási reform munkálatainak első fecskéjét. — Reménylünk, hogy az országgyűlés, mely az igazságügy-minisztert a szükséges törvények bemutatására ismételve is utasította azt mielőbb tárgyalás alá venni annál is igyekezem; mert e törvény hiánya számos bajaink egyik legérezhetőbbikét képezi.

(Jogtudósok és publicisták congressusa). Az amsterdami „Allgemeines Handelsblatt“ szerint egy Amerikából származó indítvány folytán ez év október havában a föld minden államainak jogtudósai és publicistái Brüsszelben congressust fognak tartani. A tanácskozás tárgya az lesz, hogy: mi módon kellene a nemzetközi jogot codificálni azon nem régen az alsóházban elfogadott indítvány értelmében, melyet ott Richárd képviselő nyújtott be, s mely szerint a nemzetek között felmerülő minden viszálykodások kiegyenlítése végett állandó bíróság lenne felállítandó. A meghívás, az „internationale code comite“-tól származik.

(György Endre) ismert nevű ifjú író társunktól, mint első önálló műve a Franklin-társaság nyomdájából közelebb egy érdekes könyv fog megjelenni, mely Bright, Stuart Mill, Gladstone, Disraeli és Fawcett híres angol államférfiak — parlamenti alakjainak rajzát és működésüket s irodalmi tevékenységüket fogja bemutatni. A könyvben s jeles államférfiak beszédeiből is lesznek közölve mutatóványok. A mű, melyből több lap hozott ismertetéseket, 20—22 ívre fog terjedni és már nyomtatás alatt van.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY“-RE,

kapcsolatban a

BÜNTVÉNYTÁR-ral

és a törvénykezésre vonatkozó Szabályrendeletek s Törvényjavaslatok gyűjteményével.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (jul.—okt. 1873) 3 frt.

Félévre (jul.—jan. 1873) 6 „

Előfizetési ára egész évre (jan.—decz.) 12 „

A „Jogtudományi Közlöny“

kiadóhivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-dik szám alatt.)

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelesek
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: Adalékok a magyar kereskedelmi törvényczikk tervezetének bírálatához. Dr. Plósz Sándor, kolozsvári egyetemi jogtanár urtól. — A magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelme köréből. Dr. Werner Rudolf, kassai kir. jogakadémiai tanár urtól. — A perújítás kérdéséhez. Zlinszky Imre, kir. táblai pótbíró urtól. — Különfélék
MELLÉKLET: Curiai határozatok — Törvényjavaslat.

Adalékok a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének bírálatához.

(Folytatás.)

A tervezet 5-ik czikke két intézkedést tartalmaz. Vizsgáljuk ezeket egyenként. Ezt teljes joggal tehetjük, mert a két intézkedés úgy sem áll egymással belső összeköttetésben.

A cikk első bekezdése kimondja, hogy a „kereskedők a kereskedelmi viszonyból eredő kötelezettségeikért egész vagyonukkal felelősek.”

Az mondatott ezen tételről, hogy az egészen felesleges, miután oly általános magánjogi elvet fejez ki, mely általában mindenkit kötelez, tehát mi különös ok sincs, az elvnek ismételi kifejezésére a kereskedelmi jogban. (Matlek. Jogt. Közl. 20.) Én tovább megyek és ezen tételt nemcsak feleslegesnek, hanem egyenesen elhibáztottnak tartom.

Általános szabály, hogy kötelezettségeikért mindenki rendszerint egész vagyonával felelős. Nem akarom itt vizsgálni, hogy ezen szabály, mely másként kifejezve akként is hangzik, hogy a végrehajtási kényszer az adós: ak minden vagyonára kiterjed, mennyiben tartozik a magánjogba és mennyiben a törvénykezési jogba, elég, hogy az mindkét jogkörben kivételeket szenved. Azon szabály, hogy az örökös az örökségi adósságokért csak öröksége erejéig felelős, a beneficium competentiae, a törvénykezési jognak azon rendelkezése, mely a vagyonnak bizonyos részeit a végrehajtás alól általában elvonja, bár különböző alapokon tényleges eredményükben a kérdéses szabály alóli kivételeket képeznek. Nem szenved továbbá kétséget, hogy valaki kötelezettsége megállapításakor, felelősségét szerződésileg vagy egyoldalú akaratnyilvánítás által is, vagyonának egy bizonyos részére szoríthatja.

Ha most tekintetbe vesszük, hogy a tervezet világosan kimondja azt, mi különben is magától értetődik, hogy t. i. a kereskedelmi jog különös szabványai mellett az általános magánjognak meg nem változtatott intézkedései szintén érvényesülnek, s hogy így az általános magánjognak valamely intézkedését a keresk. tkvbe felvenni felesleges, ha továbbá tekintetbe vesszük, hogy a törvény értelmezésénél nem szabad feltételeznünk, hogy a törvényhozó feleslegeseket akart volna kimondani, akkor mintegy utalva vagyunk arra, miszerint ezen tételbe kereskedelmi jogi, az általános magánjog szabályaitól eltérő értelmet fektessünk.

Ezen értelem, melyre a törvénynek egész általános-

ságban tartott szavai is utalnak, csak az lehet, hogy a törvény feltétlenül, tehát kivétel nélkül, egész vagyonával, azaz annak minden részével, felelőssé akarja tenni a kereskedőt a kereskedelmi viszonyból eredő kötelezettségeikért. (Csakis azokért?) Tehát pl. ha a kereskedő úgy egyezik, hogy csak a zálogba adott értékpapírral felel adósságaiért, ezen egyezkedése erőnélküli. Vagy ha fel is tesszük, hogy ezen intézkedés csak diszpozitív természetű, a kereskedőnek legszükségesebb öltözéke, élelmi szerei a legközelebbi 15 napra, közhivatali nyugdíja, netáni fizetése is korlátlanul a végrehajtás tárgyát képezik.

Ily eredményre kell jönnünk, ha felteszszük, hogy a törvény nem akart feleslegesen intézkedni, és hogy intézkedéseinek szavait gondosan megválasztotta.

De a kérdéses tételnek ily alakbani kimondása ép a kereskedelmi jog szempontjából nem foghat helyet. A tervezet maga ellentmond ezen szabálynak. A betéti társaság kültagja a 156. cz. szerint csak vagyon betételeivel felelős. Vagy talán a tervezet a kültagot nem akarja kereskedőnek tekinteni? Ez vitás, de én azt tartom a kültag a mennyiben a keresk. társaság tagja, kereskedő.

Ha ezen tétel a következőnek bevezetésül akart szolgálni, a bevezetés nem sikerült. A második tétel, ha azt fel akarjuk venni, magában is megállhat.

A szövegezéstől el is tekinthetünk. Ezen tétel, mely a legjobb esetben is, egy magától érthető szabálynak nem épen szerencsésen választott szavakban ad kifejezést, bizvást kimaradhat. Hogy az egyes kereskedő, nemcsak a kereskedésbe fektetett vagyonával felelős, az világos, mert a ker. tkv. nem akarja a kereskedőt, az ezen minőséggel felruházott személytől külön személynek tekinteni.

Áttérek az 5. cz. második bekezdésére. Ez következően hangzik: „Az ily kötelezettségek ellenében a kereskedő nejét sem törvény, sem házassági egyezmény-nél fogva elsőbbség nem illeti.”

Vizsgáljuk mindenekelőtt ezen tételnek azon értelmét, melyet az jelenlegi alakjában nyújt.

A tétel következő pontokból áll:

Az ily kötelezettségek ellenében!

Tehát a kereskedelmi viszonyból? eredő kötelezettségek ellenében a kereskedő nejét nem illeti előjog, más kötelezettségek ellenében azonban igen, vagy legalább e részben az általános jog bír érvényesül? Vagy az eddigi jog? (ha t. i. e tétel az eddigi jog negatívja akar lenni). Nem tudom. Mindenesetre azonban, ezen kitétel szerint, még az egyes kereskedő csődjénél is előfordulhat, hogy a nő követelésére való tekintettel két

külön csődtömeg formálendő. Miként osztályoztatnak azután ezen külön csődökben a kereskedelmi viszonyból eredő és az egyéb követelések, azt ismét nem tudom. A kérdéses kifejezés értelme gyakorlatilag kivihetetlen. Vagy talán ezen szavakat nem kell oly szigorúan értelmezni? Talán azok ismét feleslegesek és csak az összeköttetés szempontjából vétettek fel?

A kereskedő nejét elsőbbség nem illeti! Az nem mondatik meg hogy minő követelésekre nézve, tehát ezen különbséget mi sem tehetjük meg. A tervezet szavai szerint a kereskedő nejét személyes privilegium nem illeti. Ilyen privilegium tudtommal eddig sem illette. Az elsőbbség a kereskedő nejének bizonyos házassági viszonyon alapuló vagyoni jogi követeléseire vonatkozott. Privilegium causae és nem personae. A tervezet szavait úgy is lehet értelmezni, mintha a kereskedőnek személyes privilegium odiosum szándékoltatnék adatni.

Sem törvény, sem házassági egyezmény-nél fogva elsőbbség nem illeti! A „törvény” és „házassági egyezmény” a tervezet szerint világosan az elsőbbségre vonatkoznak. Ebből folyik, hogy a kereskedő nejét a telekkönyvi törvénytől fogva sem illeti elsőbbség. Vagy a kézi zálognál fogva sem. Mindezen elsőbbségek a törvény által vannak adva. Egyébiránt a tudomány mai felfogásának éppen nem felel meg, ha a tervezet a törvényt a házassági egyezmény-nel egy cathegóriába helyezi. A házassági egyezményből is csak akkor származik jog, ha azt a törvény elismeri. Magából a törvényből pedig sohasem származik jog. A jogot (alanyi értelemben) tények létesítik, a törvény létezésüket csak elismeri. Hogy minő elsőbbséget ért a tervezet nem tudom. Csak az eddigi jog szerint a kereskedő nejének adott különös elsőbbséget akarja megszüntetni, vagy azon elsőbbséget is mely a nem kereskedő nejének bizonyos követeléseit illeti, ki nem vehető. Hova lesz a törvényes hitbér sorozandó? Hova a hozomány? A negyedik osztályba sorozott követelésnek is elsőbbsége van az ötödik osztályban sorozott előtt. Az elsőbbség (nem pedig elsőség) relativ fogalom.

Őszintén bevallom, hogy én a tervezet 5. cikkének második tételét nem értem. Ha a tervezet eddigi bírálójának véleményét követhetném, azt kellene mondanom, hogy az azon különös elsőbbséget, melyet a kereskedő nejének szabályszerűen bejegyzett hozománya és jegyajándéka előbbi jogunk alapján élvezett, akarja megszüntetni.¹⁾ Hogy tehát a kereskedő nejét, s illetőleg annak fenti követeléseit nem akarja előnyösebb állásba részesíteni, mint a nem kereskedő nejeit. De ezen felfogás, mely szerint a kérdéses tétel csak negatív kijelentést tartalmazna ellenkezik az indokokkal. Azok a házassági kötelékből eredő jogok gyökeres megváltoztatását hirdetik. A kereskedő neje részére semmiféle „elsőséget” nem akarnak elismerni. Persze utóbb, azonban ugyilátszik csak példakép²⁾ csupán a kereskedő nejének hozományáról szólnak.

Annyit azt hiszem az indokok alapján, mint bizonyosat mondhatunk, hogy a tervezet csak a házassági kötelékből eredő vagyoni jogokon akar változtatni. De hogy mennyiben akar változtatni azt valóban nem tudom. Csak a követelésekről, vagy a vagyoni jogi igényekről általában akar-e a tervezet intézkedni ki nem vehető; az indokok mindkét kifejezést használják. A kérdést különösen az teszi bonyolódottá, hogy nekünk az osztr. ptkvval is számolnunk kell. Erre úgy látom, sem a tervezet, sem annak eddigi bírálói nem figyeltek.

¹⁾ Csak a magyar törvényekre reflectálnak.

²⁾ Lásd Apáthynek az idej. jogászygyűlésen e tárgyban tartott előadói beszédét.

Vizsgáljuk a kérdést önállóan.

Általában azon nézetben vagyok, hogy a családi vagyoni jog rendezése nem tartozik a kereskedelmi jogba. A családi vagyoni jogot olyképen tartanám szabályozandónak, hogy annak szabályai a kereskedők házassági vagyoni jogára is alkalmazást nyerhessenek. A kereskedő hitelezőjének nem akarok általában több előnyt nyújtani, mint más hitelezőnek, vagy más szavakkal, minden hitelezőt egyaránt biztosítani akarnám a kijátszások ellen.

Különös kereskedelmi család jog felállítását azért sem tartanám helyesnek, mert a ker. tkv. nem akar a kereskedelmi osztály különös joga lenni, a kereskedő fogalmát is oly tágra állítja fel, hogy az alá oly személyek is esnek, kiknek részére egy speciális és közös családi vagyoni jogot alkotni, alig volna indokolható.

A tervezet 3. és 9. cikkei szerint a kufárok, zsidósok, házalók, vendéglősök, közönséges fuvarosok és hajósok stb. szintén kereskedőknek tekintetnek.³⁾

Ha tehát család jog és kereskedelmi jog szerkesztéséről volna szó, az előbbi akképp tartanám szerkesztendőnek, hogy a kereskedők részére különös családi vagyoni jog ne alkottassék.

Azonban nekünk már létező családi joggal, és pedig többféle családi joggal van dolgunk. Valamely család jognak pedig lehetnek határozatai, melyek a hitelezőkre nézve hátrányosak, vagy legalább azok biztos kijátszására könnyű módot nyújtanak. Ezen határozatok káros volta különösen azon körökben jelentkezik, hol a kötelmi jogviszonyok legélénkebbek, hol legtöbb hitelező és adós, hol legtöbb csőd van. Tehát különösen a nagyobb kereskedők körében. (L. a tervezet 9. cikkét.) Ha ilyen esetben bármi okból nem czélszerű vagy ki nem vihető, az általános szabályt általánosan megváltoztatni, elismerem, hogy szükséges lehet azt különösen a nagyobb kereskedők tekintetében megváltoztatni. De itt is a fenebbi nézpon alapján, a változtatást csak a szükséghez képest tenném meg. Gyökeres változtatásoktól, egész más jogrendszer behozatalától óvakodnék.

Hogy másrésről azt sem helyeslem, miszerint a kereskedő nejének vagyoni jogi követeléseit tekintetében előny nyujtassék, elég megemlítenem.

Ha most tisztába akarunk jönni az iránt, hogy minő intézkedést kell nálunk a kérdéses irányban tenni, a létező család jogot kell figyelembe vennünk. Annak általános megváltoztatását a kereskedelmi tkv. behozatala alkalmával mellesleg eszközölni, azt hiszem senki sem akarhatja.

Különösen két jogrendszerre kell figyelemmel lennünk. A magyar jogra és az osztr. ált. ptkvre.

A magyar jog szerint a nőnek mint olyannak a házassági viszonyból eredő vagyoni jogi igényei általában nem mondhatók olyanoknak, hogy azok a hitelezők érdekeit veszélyeztetnék, hogy azokon a kereskedők hitelezőinek érdekében változtatni égető szükség volna.

Hogy a nő tulajdonát férjének csődtömegéből is vindicálhatja, hogy dologbani jogai, nevezetesen zálogjoga a csődben is respectáltatik, ezen talán senki sem fog megütközni. Az 1840-iki csődtörvény 39. és 40. §§-ai ezen irányban egészen helyes intézkedéseket tartalmaznak. Egyedül a követelésekről lehet itt szó, melyekről az idézett csődtv. 40. §-a azt mondja: „a többi követeléseit az osztályozás alá tartoznak”.⁴⁾

³⁾ Gyakran valakinél a kereskedői minőség egészen mellékes. Pl. valamely földbirtokos egyik jószágán meghatalmazottja által korcsma-üzletet folytat.

⁴⁾ A közszerzemény mint olyan csak a halál esetére és a tiszta vagyoni értéket. (L. Frank 274. §. Wenzel 407.) — Nem áll ellent a vftszék 1843. évi 73. sz. határozata sem.

A követelések közül a 85. §. b. pontja és illetőleg az ideigl. törv. szab. IV. 20. §. 1. pontja a nő törvényes hitbérét az általános csődtömegből a harmadik osztályban mint kiváltságos követelést rendeli kifizettetni. A férjnek tulajdonul átadott vagy természetben már meg nem levő hozomány iránti követelés pedig az 1840. XXII. t. cz. 89. §. a és illetőleg ideigl. törv. szab. idézett szakaszának 21. §-a értelmében az általános csődtömeg 4-ik osztályába tartozik, és ott az 1840-iki csődtörvény 90. §-a értelmében semmi különös előjogot nem élvez. A hozományi követelés bizonyítása ezenfelül akként meg van szorítva, hogy kijátszások nem egy könnyen foghatnak helyt. (L. Wenzel: Magy. magánj. I. kiadás, II. köt. 195. l.)

A nő követelései közül ekként egyedül a törvényes hitbér mondható kiváltságoltnak. Ennek azonban mai viszonyainkhoz mért csekély összege mellett (nemeseknél és polgároknál 200 frt, nem nemeseknél pedig 40 frt) azt hiszem alig indokolható a csődtörvénynek a kereskedők tekintetébeni különös megváltoztatása, sem pedig az általános csődtörvénynek egy póttörvény általi kiigazítása. Ezen következtetésnek adott kiváltság már csak azért sem veszélyes, mert a követelés mennyisége átalán ismert és változatlan.

A magyar jog szempontjából tehát elegendő, ha a kereskedő nevének a bejegyzett hozomány és jegyajándék tekintetében előbbi törvényeink által adott különös elsőbbség megszüntetettik. Ezen cél el van érve, ha az új ker. törvénykönyv életbelép. Különösen intézkedni nem szükséges. Az új törvény a nőhozomány és jegyajándék bejegyzését nem ismervén, a bejegyzés feltétele mellett a kereskedő nevének előnyére tett kivételes intézkedés is erejét veszti és az általános szabály lép életbe. Legfeljebb nagyobb világosság okáért lehet a ker. tkv életbeléptetése alkalmával az előbbi jog ezen határozmányát és annak folyományait megszüntetni; de ez nem tartozhatik magába a ker. tkvbe. Ez legfeljebb átmeneti intézkedés lehet.

Másként áll a dolog a magyar királyság azon részeiben, hol az osztr. ptkv még jelenleg is érvényben van. Az 1853. évi jul. 18-án kelt ig. m. rendelettel életbeléptetett csődtörvény és az ált. ptkv ugyan a hozomány, hitbér és a nászajándék (Heirathsgut, Wiederlage, Morgengabe) tekintetében a helyes elveket juttatja érvényre, a mennyiben a vindicatiótól és a zálogjogi biztosítástól eltekintve a férjnek tulajdonul át nem adott hozomány és hitbér az általános tömeg 3. osztályába minden előjog nélkül, a nászajándék pedig 5. osztályába az ajándékozások közé szintén minden előjog nélkül soroztatik. (L. ált. ptkv 1260. §-át és hozzá Stubenrauch commentárját, továbbá az id. csödrendtartás 9., 22. és 25. §§-ait és azokhoz Schuster commentárját.)

A vagyonközösség tekintetében az ált. ptkv 1234., 1235. és 1262. §§-aiban foglalt intézkedések szintén nem mondhatók olyanoknak, melyek a nőt különös előnybe részesítik. Ezeknek a kereskedők tekintetébeni különös megváltoztatását nem tartom indokolhatónak.

Azonban mindezen intézkedések veszélyesek lehetnek annyiban, a mennyiben azok könnyen a hitelezők kijátszására szolgálhatnak alkalmul. Nevezetesen az ált. ptkv 1226. §-a, mely szerint a férjnek a csődkiütése előtti szóbeli vagy írásbeli elismerése, hogy a hozományt megkapta, mindenki ellen bizonyítékot képez, a kijátszásra az eszközt a házasseledeknek kezébe adja.

Ezen irányban a kereskedők tekintetében intézkedni égető szükség. Ennek orvoslására szolgált az 1855. jan. 30-ki és 1858. évi jul. 24-ki, Erdély és a határörvidék részére, a kereskedelmi jegyzékek vezetése tárgyában kibocsátott és még jelenleg is fenálló rendeletek 52. és

illetőleg 42. §§-aikban foglalt azon rendelkezés, miszerint a bejegyzett kereskedők által a házassági egyezményekben nejeik részére engedett jogok, harmadik személyek ellenében csak a bejegyzés időpontjától kezdve hatályosak ott a hol az osztr. ptkv érvényben van, a házassági egyezmények bejegyzésére vonatkozó rendeleteket addig ismíg a családjog végleg rendeztetik, fentartandóknak vélem. A bejegyzés ott nem nyújt előnyt a hitelezők ellenében, nem a követelés kiváltságolásának hanem bizonyításának a kijátszások elhárításának eszköze. A kereskedők azon körének meghatározását, melyben a házassági egyezmények bejegyzésére vonatkozó fenebbhivatkozott rendeletek fentartandók volnának, maga a ker. tkv tervezete nyújtja. A 9. cikkben említett nagyobb kereskedők, kik cégüknek bejegyzésére kötelezvék, egyszersmind a házassági egyezmények bizonyítása tekintetében is korlátozandók volnának.

Nézetem tehát röviden összefoglalva oda terjed: hagyassék ki a tervezet 5. cikke; e helyett az életbeléptetési törvénybe vétessék fel, miszerint a korábbi magyar törvények fenidézett azon határozmányai, melyek a kereskedő nevének bejegyzett hozományát és jegyajándékát előnyös tételként sorozzák, világosan hatályon kívül léptetettnek, azon területeken ellenben, melyeken az osztr. ptkv még hatályos a házassági egyezmények bejegyzésére és hatályosságára vonatkozó korábbi rendeletek a ker. tkv értelmébeni bejegyzett kereskedők tekintetében érvényben hagyatnak.¹⁾

Az osztr. ptkv területein a viszonyok nálunk e részben hasonlóak mint a birodalom másik felében, tehát hasonló intézkedéseket is igényelnek. Én legalább a kérdésnek czélszerűbb megoldását nem ismerem. Helyeselve emliti Apáthy is az idej. jogászgyűlésen tartott előadói beszédében az ausztriai legújabb törvényhozásnak ez iránybani intézkedéseit, miért nem követi azokat? Hogy az osztr. ptkvvel nekünk is számolnunk kell, kétségtelen.

Dr. PLÓSZ SÁNDOR,
kolozvári egyetemi jogtanár.

(Folyt. köv.)

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

Az egyes kereskedelmi ügyletek szabályozásánál feltűnik mindenekelőtt azon rendszernélküli eljárás, mely az egyes ügyletek definitiójánál mutatkozik. Mig ugyanis a vételnél, semmiféle definitió sincs, addig a bizománynál (413. cz.), a vitelezésnél értsd alatta a szállítási (438. cz.), a kiadói ügyletnél (475. cz.) és a biztosítási ügyletnél (494. cz.) maga az ügylet, holott ismét a továbbításnál, nem az ügylet, hanem a továbbító fogalma iratik körül (429. cz.). A tervezet a 438. cikkben pedig határozottan mondja: „a törvény csak részben felelne meg feladatának, ha az objectiv vagy subjectiv ügyleteket felsorolva egyuttal nem állapitná meg azt, hogy mit lehet és mit kell ily ügyletek alatt érteni“ a fölfogásnak megfelelőleg tehát a vétel és a továbbítás fogalmát is kellett volna adni.

A mi magát a vételt illeti, több tekintetben nevezetes eltérésekkel és kiegészítésekkel találkozunk. Mindjárt az első cikk (378. cz.) a zürichi törvénykönyv alapján kimondja, hogy a vétel megkötöttnek tekinthető, ha a felek úgy a vétel tárgyára, mind az árra nézve meg egyeztek, s ezáltal a német keresked. törvénykönyvet, mely e tekintetben az általános jog határozataira támaszkodott, viszonyainkhoz képest kiegészíti. A 380. cikk,

¹⁾ A szövegezésre ki nem terjeszkedhetem, miután jelenleg az ide vágó rendeletek nincsenek kezeimnél.

a drezdai 423. czikkéből átvette azon intézkedést, hogy: „a vételárnak készpénzben megállapíttatni, e mellett azonban egyéb teljesítések kizárva nincsenek“, ezen határozmány mindazáltal tervezetünkben nem elég szabatos, mivel magában foglalja a „csere“ fogalmát is, a melyet pedig a vétel köréből már azért is ki kell a tervezet álláspontja szerint zárni, mert a csere sem a subjectiv, sem az objectiv kereskedelmi üzletek közé nem tartozik. A drezdai javaslat e körülményre nagyon is figyelt, szerinte, ha a pénzen kívül még más szolgáltatások is ígértetnek vételárul, az esetben ha a nagyobb érték pénzzolgáltatásban foglaltatik vagy ha mindkét szolgáltatásnak értéke egyenlő, vételről, különben cséréről van szó.“

A vételnél azonkívül több általános intézkedést vesz fel a tervezet, így hogy az eladó köteles a vevőnek az eladott tárgyat szerződésszerű minőségben átadni, illetőleg elküldeni (385. cz.); az eladott tárgy a vevő tulajdonába megy át, mielőtt az részére elküldetett, vagy elküldés végett át, illetőleg feladatott; — ha az eladó az eladott dolgot a vevőnek a vételár lefizetése előtt átadja, az átadott dolog a vevő tulajdonába megy át, habár az eladás készpénz fizetés kikötése mellett történt (385. cz.); — ha az áru kikötött vagy törvény: kellékeknek meg nem felel a vevőnek jogában áll az ügylettől elállni vagy a vételárból az aránylagos részt levonni, mindkét esetben pedig a netaláni kár megtérítését követelni (392. cz.). Ezen intézkedések a tervezetben azon helyeslendő alapgondolat kifolyásul tekintendők, hogy általános magánjog hiányában nem szorítkozhatott úgy mint a német kereskedelmi jog csak a vételnek a kereskedelmi üzlet természetéből folyó külön viszonyaira.

Ellenkezőleg el is hagyott több határozatot, melylyel a német keresk. törvénykönyvben találkozunk; így jelesen a német törvénykönyv 348. cikkének három utolsó kikezdése, mely a hiányosan teljesített vételnél megkívánt szakértői szemle módozatait körülírja, nagyon is helyesen elhagyatott, mivel e részben a peres eljárás eléggé szabatos intézkedéseket tartalmaz. Elmaradt továbbá a 349. cz. 3. és 4. kikezdése, mely a rosszul teljesített vétel tárgyában teendő kifogások elévültéről szól, miután tervezetünk e részben a kereskedelmi ügyletek általános fejtegetésénél minden ügyletre vonatkozólag intézkedett.

A vétel különös nemeinél nagyon is kirí azon nehézség, mely codificált magánjog hiányában egy kereskedelmi törvénykönyv hozatalánál okvetlenül mutatkozik. A tervezet több vételnemnél határozottan követve a német keresk. törvénykönyvet több jogi fogalmat vont be, melyek közelebbi magánjogi szabályozás nélkül hézagosak; így a mustra szerinti vételt feltétlenül kötöttnek (401. cz.), a próbára kötöttnél a feltételt kétség esetében felfüggesztő hatályúnak, a tetszés szerinti felbontó feltétel alatt kötöttnek (406. cz.) mondja. Ha a tervezet rendszeresen követné azon célját, hogy hiányzó magánjogunkat a mennyiben a kereskedelmi viszonyoknál szükséges, pótolja, úgy e helyütt nagyon is sokat kellett volna pótolnia. Igaz, nagyon különös alaku volna oly kereskedelmi törvény, mely a magánjog általános fogalmai iránt kívánná intézkedni; ámde ugyanazon okok, melyek a kötelmi jognak oly sok viszonyainál a tervezetet arra indíták, hogy a kereskedelmi törvény keretében tegyen intézkedéseket, itt is döntök, s vagy általában nem kellett volna a kereskedelmi jog határain túllépni, vagy ha ennek szüksége fenforgott, egész következetességgel tovább is kellett volna haladni.

Eltérések a vétel külön nemeit tárgyzó cikkeknél

is vannak; úgy tervezetünk szerint azon esetre, ha a mustra vagy próba a vevőnek átadatott, s ez az egyiket vagy másikat fel nem mutathatja, az áru mustra-, illetőleg próbászerűnek vélelmeztetik (402. cz.), mely körülmény iránt a német keresk. törvény nem intézkedett. A tetszés szerinti vételnél a visszalépési jog és következményei iránt részletes intézkedéseket tartalmaz tervezetünk (408—409. cz.), szintugy az egy harmadik részéről jöhető kedvezőbb ajánlat kikötése esetében is tüzetes határozatok foglaltatnak (410—412. cikkek), mely intézkedéseknél a drezdai javaslat szolgál irányadóul.

A bizományi ügyletnél tervezetünk következőkben tér el az eredeti német szövegtől. A német kereskedelmi törvény szerint (367. cz.) a bizományos felelőssége a gondviselésére bízott áru elvesztése és károsodása esetére terjed, holott a tervezet csak általában kárról (418. cz.) szól, a kifejezés ugyan magában foglalja az elvesztés esetét is, miután ez is befoglalható a kár szó alá, de nem ártott volna az eredeti szöveg minden kétséget kizáró szövegezéséhez ragaszkodni. Elmaradt a német keresk. törvény 370. cikkének 2. és 3. bekezdése, mely a bizományosnak egyéb elvállalt kötelességeit részletezve, a felelősség tárgyát közelebből határozza meg; — a tervezet azon helyes álláspontból indult ki, hogy e részben úgy is a szerződési viszony dönt, mit a német ker. törvény is kiemel, s így részletes intézkedésnek szüksége fen nem forog.

A bizományos illetményeire nézve szintén eltérőleg intézkedik tervezetünk; ugyanis a német kereskedelmi törvénykönyv a bizományos provisioját általában a szerződési viszony szerint, tehát megállapodás alapján kívánja megszabni, s ha nincs megállapodás a helyi szokást mondja irányadónak; tervezetünk ellenkezőleg a helyi szokás helyett határozott díjt szab és pedig általában 5%-ot, és ha a szerződő fél kötelezettségeiért is jótáll 6%-ot. Megvalljuk e tekintetben a tervezet álláspontja kevésbé tetszik s inkább szeretjük a német keresk. törvény megfelelő szabványát. Ellenkezőleg nagyon is helyeseljük a tervezet azon határozott intézkedését, mely eladási bizománynál provisiot enged a bizományosnak az esetre is, ha hibáján kívül a bizományt nem teljesíthette.

A bizományos ha kedvezőbb feltételek mellett köti meg az ügyletet, mint melyek a megbízó által megállapíttatnak, az ebből eredő előny a megbízót illeti (423.), ezen általános elvvel tervezetünk igen helyesen megelégszik s nem követi a német törvényt (372. cz. 2. p.), mely ezen elvnek még egyes különös pontjait is felsorolni jónak látja.

Elmaradt szintén a 373. cikk, mely szerint a bizományos, váltó vásárlását elvállalta, az esetre, ha a váltót hátíratolja, köteles azt rendesen és minden megszorítás nélkül forgatni. Maga ezen határozmány amugy is kétes jellegűvé válik az által, hogy nem azt szabja meg, vajjon a bizonyos kénytelen e forgatni a váltót, hanem ha forgatja, mikép kell forgatnia. Elhagyása tehát egészen indokolt.

A továbbítási ügyletnél mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy tervezetünk (429. cz.) intézkedik a továbbítás általános jogkövetkezményéről, a mennyiben kimondja, hogy a továbbítást vagy a megegyezésnek megfelelő módon kell eszközölni, vagy ha a megbízást el nem fogadja, arról megbízóját értesíteni tartozik. Ezen intézkedés által kétségkívül a német törvényvel szemközt a továbbítási üzlet több tekintetben határozottabbá válik.

Elmaradt a német keresk. törvény 384. cikkének végpontja, mely szerint ismétli továbbításoknál az első

továbbító csak az esetre tarthat igényt provisióra, ha ez neki külön megállapodás folytán kikötöttet. Ily intézkedések, mint magától érthetők méltán elhagyhatók. De a mint igazoltnak tartjuk ez elhagyást, épuzy indokolatlanak tartjuk azon toldást, melyet tervezetünk 432. cikkében (a megfelelő német 381. cikkhez) tartalmaz és mely szerint a továbbítási díj szabad egyezkedés tárgyát képezi, ilyennek hiányában pedig szakértők meghallgatása mellett a bíróság által állapittatik meg.

Czélszerű kiegészítést találunk a 431. cikkben, mely által azon eset szabályoztatik, ha a továbbító más szállítási mód által továbbítja az árut, mint melyet a feladó kijelölt. Ez esetben a továbbító felelős a szállítás alkalmával előforduló véletlen balesetért és kivéve, ha bebizonyíthatná, hogy a véletlen eset a tárgyat akkor is érte volna, ha a feladó rendeleteit teljesíti.

Végül felemlítjük azon elhagyást, mely a német 389. cikket egészen, s minden indokolás nélkül a tervezetből kizárja. Ezen cikk a továbbításra felsorolt szabályokat alkalmazhatóknak nem mondja azon személyekre, kik csak a feladók és szállítók vagy hajósok szállítási szerződéseit közvetítik. Igaz a továbbító fogalomhatározata által ily közvetítés önként kizáratik a továbbítás fogalma alól, de talán nem árt nagyobb világosság kedvéért ezen cikknek felemlítése.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelmé köréből.

(Folyt.)

A stoa bölcsészeti rendszerét, mely a római jogtudomány képezésére is befolyt, Zeno a cynismusból indulva ki, melynek eleinte híve volt, az előtte létezett rendszerek alapján önálló fölfogással alkotá meg.¹⁾ E rendszer súlypontja a sajátos ethikai fölfogásban fekszik, mely szerint az életboldogság, mint minden emberi törekvés legfőbb célja, csak az önelégült életnek természetszerű következménye, ez pedig ismét csak az erényes élet által érhető el, mi a természetszerű életben áll. Mivel pedig természetszerű az, a mi a természet rendjével (törvényeivel) megegyezik, azért az embernek legfőbb feladata a természet követelményeit megismerni, hogy aztán cselekvényeit azokkal összhangba hozhassa. A természeti követelmények (isteni és emberi dolgok) ismerete alkotja az életbölcsességet, a tudomány pedig, mely ezt tanítja, a bölcsészet.²⁾ Ennek tárgyát tehát az objectív realitás képezi, s feladata a létező dolgok okait, természeti törvényeit kutatni, melyek ismeretére azonban csak észlelés által juthatni, mely az észlelt dolgot a lélek (ész) üres lapjára írja.³⁾ A bölcsészet ennél-

¹⁾ Zeno életrajzát, követőit, az ő és ezek iratait az ide tartozó irodalommal együtt közli Ueberweg i. m. I. 52. §. — Zeno jellemzését adja Henrici i. m. I. 103. l., hol a stoicus rendszerről ezeket írja: „Zwar im Ganzen mehr ein Eklekticism., der aus den bisherigen das, was er für wahr hielt, herauszunehmen und von dem übrigen Falschen zu sondern suchte, war diese Philosophie dennoch zugleich mit vielen Sätzen des eigenen Nachdenkens bereichert.“ — V. ö. Domanovszky i. m. 268. s k. l.

²⁾ E fölfogás átment a római bölcselkedésbe is. Cicero szerint ugyanis (de off. II. 2. 5.): „Sapientia autem est (uta veteribus philosophis definitum est) rerum divinarum et humanarum, causarumque, quibus hac res continentur, scientia.“

³⁾ Lásd Ueberweg i. m. I. 208. s k. l., Henrici i. m. I. 104. l., Domanovszky i. m. 246. s k. l., Rossbach i. m. 25. §.: „In der Logik verwarfen sie mit Aristoteles die Lehre ange-

fogva a létezők természete, ezek megismerési módja, s az erkölcsi élet körül forgolódik, minélfogva logicára, physiologiára és ethicára oszlik.“⁴⁾

Noha a stoicus bölcsészet súlypontja az ethicában fekszik, az alapgondolat mégis, melyből kiindul, sajátos világnézetében gyökerezik, melyet magának a mindenségről alkot (physiologia). Ő a dualismus, melyet Platonál a két elkülönített világban, Aristotelesnél pedig az anyag és alak megkülönböztetésében találunk, teljesen elvetve a lét abszolút egységből indul ki, mennyiben a létező mindenséget az ősanagra vezeti vissza, mely a valóságban egyedül létezik. Ebben két elemet különböztet meg: a világképző teremtő erőt és e teremtő tevékenység tárgyát; amaz az ősanagnak activ, ez passiv eleme, melyek benne mint egységben elválhatlanul egyesülnek.⁵⁾ Ez alapgondolat szerint fogja föl e rendszer az egész világegyetemet s az egyes benne létező dolgokat, különösen az embert is. Az ősananyag vagy őslény passiv eleme a külvilág, activ eleme az istenség, (természet, őserő, általános törvény vagy ész, végtet); a világ teste az istennek, ez lelke a világnak; isten és világ egy és ugyanazon lény (pantheismus és materialismus). Az egyes dolgok mind ez őslénynek léteformái, melyeket az önmagából (ősananyag) őnereje által (őserő) benne rejlő örök törvény szerint hoz létre, úgy hogy minden mi a világon történik vagy létrejő, az ok és okozat változhatatlan összefüggése szerint történik s jő létre. Ez őslénynek egyik kiváló teremtménye, kifolyása az ember, ki mint annak része, érzéki és lény (anyag-erő), s alá van vetve az általános szükségesség törvényének, mely szerint létesül, alakul s az őslénybe ismét visszatér. Az akaratszabadság a világfolyástól nem független okbeliség, az a természeti okokhoz van kötve s csak abban áll, hogy nem kívülről, hanem az ember benső természetét által határoztatik meg. Az ember része levén az általános természetnek, legfőbb életcélja, ennek törvényével összhangzólag élni. Innen a stoicus ethicának legfőbb elve: „Naturae convenientur vivere.“ A természet, vagyis mivel az embernek sajátos természete az ész, az általános ész követelményével megegyező (észszerű) élet az erényes élet. Az, ki ily értelemben erényes, bölcs, ki nem az, az bolond. E kettő közt közép nem létezik. A bölcsesség az erényes élet kútfeje.⁶⁾

„Élj a természettel megegyezően“ ez alapelve építi a stoicismus az egész erkölcsi világot s így a jog és államéletet is. — A jog- és államtan a stoicusok

borener Begriffe, und nahmen an, dass die Seele einem ungeschriebenen Blatte gleiche, das erst durch die Wahrnehmungen der Sinne mit Vorstellungen beschrieben, oder erfüllt werde.“

⁴⁾ L. Ueberweg i. m. I. 53. §., Henrici i. m. I. 102. l., Domanovszky 216. l., Rossbach i. m. 25. §.

⁵⁾ V. ö. Ueberweg i. m. I. 54. §., Hildenbrand i. m. 116. §., Henrici i. m. I. 104. s k. l., Domanovszky i. m. 249. s k. l., Walter i. m. 512. §., Rossbach i. m. 25. §. — E pantheisticus fölfogásnak leginkább a Heraclitismus szolgált alapul. — A stoicusok minden tant, mi Aristotelesnél a metaphysicához tartozott, tehát a theologiát is a physica körébe vontak, megfelelő rendszerökkel. — A stoicus fölfogás szerint semmiféle anyagtalan nem létezik, minden anyagilag létezik. — Telfy i. m. 20. l.

⁶⁾ A bölcsességet s a bölcs képét különös előszeretettel rajzolják a stoicusok, mint úgy szólván egész bölcselkedők központját. Hildenbrand i. m. 116. §., Ueberweg i. m. I. 55. §., Henrici i. m. I. 105—108. l., Rossbach i. m. 26. §., Domanovszky i. m. 257. s k. l., Telfy i. m. 11., 59., 67., 72. l. — Stoicus fölfogás szerint az erény negative a külvilágtól függetlenségben, positive pedig az emberi cselekvőségnek megegyezésében áll az általános észtörvénnyel. Michelet i. m. 39. s k. l., Geyer i. m. 22. s k. l.

nem igen foglalkoztak, figyelmüket nagyobb részt az ethicára fordították. Mindazáltal voltak köztök egyesek, kik a jogról és államról is értekeztek; névszerint Zenau a stoicismus megalapítója és Chrysippos ugyanannak kiegészítője, Plato példájára az államról és törvényekről irtak, sőt az utóbbi még az igazságról is külön értekezett.⁷⁾ A stoicusok jog- és államelmélete általános elméletükkel szoros összefüggésben áll. Az általános természetjog kuforrása a jó és rossz, jogos és jogtalan szabad és nem szabad megkülönböztetésének,⁸⁾ kuforrása az emberi igazságnak is.⁹⁾ Ők tehát a természetjog lételet elismerik, mennyiben az igazságot és jogot nem a tételezésre, hanem az emberi természetre alapítják,¹⁾ és pedig némelyek (Kleanthes) az embernek állatokkal is közös természetére (ösztönök), mások (m. Chrysippos) az embernek csak saját szerű természetére (észleyniség), minélfogva — ez utóbbi vélemény szerint — az csak az emberekkel, mint észleynyekkel közös.²⁾ A természeti igazság követelménye abban áll, hogy az igények természeti egyenlősége, melyeket az emberek, mint olyanok, tehetnek, tiszteltessék s mindenkinek a magáé egyenlő arányban megadassék.³⁾

Az államra nézve egyetértének ugyan Aristoteles abban, hogy az ember természettől állami életre van hivatva, de míg Aristoteles az államélet szükségességét az egyes önelégtelenségéből rendeltetése betöltésére származtatja, addig a stoicismus azt a világegyetem s különösen az egész emberiség egységére alapítja. Minden emberben, mint az emberiség részében, meg van természetből a törekvés egy egységes egészsze egyesülni, s az egész emberi nemnek feladata a törekvést létesíteni. Szóval a stoicusok eszményi állama az egész emberiséget magába záró állam. Ime a világ állam és világ polgárság tudományos fölfogása, melyet az előbbie (Socrates, kynikusok és kyrenaikusok) csak sejtítettek s homályosan fejeztek ki.⁴⁾ Az államélet egyes intéz-

ményeire vonatkozó nézeteikből csak azt tudjuk, hogy ők a nők közösséget megengedték, de a vagyonközösséget, melyet pedig rendszerökből könnyen lehetett volna levezetni, elvetve a magántulajdont védelmezték; a rabszolgaságot Aristotelesel jogosnak tarták; s végre, hogy az államra nézve legjobb alkotmánynak vallották a királyságból, aristocratiából és democratiából képzett egyes alkotmányt (alkotmányos monarchia).⁵⁾ A stoicismus legfőbb érdeme az emberiség, mint együvé tartozó egész társadalma eszméjének megalapítása a tudományos fölfogásban, de ebben fekszik nagy részt hibája is.⁶⁾

A stoa-bölcsészettel csaknem egyidőben s ugyanazon alapindokból származólag keletkezett egy más, nagyrészt ellentétes bölcsészeti rendszer, mely alapítója Epicur⁷⁾ neve után epicureismus név alatt ismeretes s nem egyéb, mint a kyrenaikismusnak más világnézet alapján tökélyesbített folytatása. E rendszer gyakorlati alapindoka szintén az egyéni boldogság, tehát iránya önleges (subjectiv). E körül sennek föltételei megismerése körül forog az epicureisták egész bölcselkedése, minélfogva szerintök a canonica (= logica) és a physica az ethicának van alárendelve. Amabban kifejti a megismerés módját, mely az észlelésben áll (empirismus),⁸⁾ a physicában előadják saját szerű atomisticus világnézetöket,⁹⁾ melyre aztán az erkölcsi összvilág iránti elméleteket alapítják.

Az ember főczélja, életboldogsága a gyönyörben fekszik, mely azonban nem az érzéki vágyak kielégítésének (kyrenaikusok), hanem a zavartalan, nyugodt kedélyállapotnak (aturaxia) szüleménye. Az embernek legfőbb feladata tehát e czélra törekedni, melyre eszközül a belátás és erényes élet szolgál, mennyiben ez mindent, mi a kedély nyugalmát megzavarná, távol tart. A ki ily módon szerzi meg a kedélynyugodtságot, az valódi bölcs. A bölcsesség kutfeje az erényes életnek s az életboldogságnak.¹⁾

Dr. WERNER RUDOLF,
kassai kir. jogakadémiai tanár.

(Folyt. köv.)

⁷⁾ V. ö. Diog. Laert. VII. 4. 33. 34. stb. Plutarch de Stoic. rep. 2. 8. 11. 15. 20. A stoicusok politikai iratairól, lásd Henkel ért. a Philologus-tan (Jahrg. IX. 407. l.). Ez iratokat csak töredékekben birjuk, de elegendők mégis arra, hogy kivessük belátók azt, hogy a stoikusok jog- és államelmélete általános elveikkel összefüggésben állott. — V. ö. különösen még Henrici i. m. I. 108—110. l. és 127. s k. l., hol Panätios-ról emlékezik.

⁸⁾ Chrysipposnak erre vonatkozó kifejezése — a törvényekről irt könyvből átvéve — átment a Justinian-féle Pandektákba is fr. 2. D. de legg. (1. 3.).

⁹⁾ Plut. de Stoicor. repugn. 9.

¹⁾ Diog. Laert. VII. 128. Stob. Eccl. Eth. p. 184. Ők azonban a természetjog eddigi fölfogásától, mely a természet jogot (*φύσει δίκαιον*) a törvénnyel hozta ellentétbe (*νομῶ*), eltértek, mennyiben azt minden tételezéstől (*δέσσειν*) független, s így minden tételes jog felett álló jognak nyilvánították.

²⁾ V. ö. Meister i. m. 135. §., Rossbach i. m. 26. §., Henrici i. m. I. 111. l., Walter i. m. 512. §. — E fölfogás a római jogba is átment.

³⁾ Lásd ugyanazokat u. o. és Hildenbrand i. m. 117. §., Ahrens i. m., Télfy i. m. 81. §. — Ezen fölfogás található a római jog kuforrásaiban.

⁴⁾ Fr. 2. D. de legg. (1. 3.), Stab. p. 226., 228. Marc Aurel. IX. 9., Cic. de fin. III. 19. és 20. — Hildenbrand i. m. 510. s k. l.: „So entfaltet sich der Gedanke des von Socrates angeregt und von den Kynikeon und Kyrenaikaeon festgehaltenen Weltbürgerthums in der Stoa zu der Idee des Weltreiches, theils in dem Sinne einer anzustrebenden allgemeinen Staatsverbindung, theils als einer immer bestehenden natürlichen inneren Gemeinschaft der Menschheit. Wie überhaupt die Philosophie in ihrer consequenten Entwicklung häufig mit dem Laufe der Geschichte zusammentrifft, so spiegelt sich auch in der Idee des Weltreiches die Ausbildung der makedonischen und später der römischen Weltherrschaft ab“. Plut. de Alex. M. fort. I. 6., Raumer i. m. 21. s k. l.

⁵⁾ Diog. Laert. VII. 4. 33. és 131. Athen. VI. 263. c. Cic. de fin. III. 20.: „Cetera nota esse hominum causa et Decorum. — Sed quem admodum theatrum cum commune sit, recte tamen dici potest eius esse locum, quem quisque occuparit, sic in urbe mundoque communi non adversatur jus, quominus suum quidque cuiusque sit.“

⁶⁾ V. ö. Henrici i. m. I. 111—119. l. bírálja a stoikusok rendszerét, különösen ethicáját, Platóval is összehasonlítva (117. l.); — Rossbach i. m. 26. §.: „Das sind Grundsätze des Stoicismus, der sich in seiner Erkenntnisslehre annähert dem Realismus des Aristoteles, in der Ethik aber sich an Platon schliesst, und in seiner Weltansicht dem Pantheismus huldigt, sofort die drei Grundrichtungen der alten Philosophie zu einem Ganzen verschmolz.“ Ahrens magyar ford. 326. s k. l., Télfy i. m. 81. §. — Domanovszky i. m. 267—270. l.

⁷⁾ Epicur életrajzát rendszerének követőit, valamint az ő és ezek iratait a megfelelő irodalommal közli Ueberweg i. m. I. 56. §. — Epicur jellemzését l. Henricinél i. m. 94—96. l., ki őt „Philosoph des Vergnügens“ czímmel illeti. — Domanovszky i. m. 270. s k. l.

⁸⁾ V. ö. Ueberweg i. m. 57. §., Domanovszky i. m. 271. s k. l., Henrici i. m. I. 96. l.

⁹⁾ V. ö. Ueberweg i. m. 58. §., Domanovszky 272. s k. l. Az atheismus nyomai.

¹⁾ V. ö. erre nézve Hildenbrand i. m. 118. §., Ueberweg i. m. I. 59. §. 1. j., Henrici i. m. I. 96—100. l., Rossbach i. m. 24. §., Domanovszky i. m. 275. s köv. lapok, Télfy i. m. 134. §.

A perujtás kérdéséhez.

A perujtás kérdése körül több elvi eltérések merülnek fel, ezek közül néhányat oly reményben szellőztetek, hogy általa eszmecsere s így a dolog tisztázására fogok alkalmat nyújtani.

I. Az első kérdés, mely e részben felmerül az, hogy vajjon oly félnek, ki meg nem jelenése miatt lett pervesztessé, van-e a polg. törvk. rendt. 315. §. c) pontja alapján vagy is azon alapon joga perujtással élni, hogy lényegileg a per tárgyra vonatkozó és az alperben nem használt bizonyítékokat hoz fel.

Vannak sokan — sőt tán a gyakorlat is inkább e nézet felé hajlik, — kik azon véleményben vannak, hogy igen; mert szerintük a polg. törvk. rendt. 315. §. c) pontja az új bizonyítékok alapján perujtást minden korlátozás nélkül megengedvén, ebből a meg nem jelenés miatt pervesztessé lett felek sem zárhatók ki. Én azonban ellenkező nézetben vagyok s megkísértem e nézetemet röviden indokolni:

A polg. törvk. rendtartás 111. §-a a megjelenés elmulasztásával azon joghátrányt kötötte össze, hogy a megjelenő fél állításai valóknak tartandók, s különösen ha alperes nem jelen meg, az a felperesi kérelemhez képest meg nem jelenés miatt elmarasztalandó.

A törvény tehát az elmarasztalás joghátrányát a meg nem jelenés folytán mondotta ki, de midőn ezt kimondotta, adott alkalmat a meg nem jelent félnek, hogy e joghátránnyal vétkesen ne sújtassék.

Igy ha kellő megidézése elmulasztatott, vagy elmarasztalása általában alaki hiányok folytán helytelenül történt semmisségi panasszal, (126. §.) sőt rendes eljárásban felebbezéssel is élhet, ha pedig már kellőleg meg lett idézve, de a megjelenésben akadályozva volt igazolással, (306. §.) s ha ez utóbbi jogorvoslattal nem élt, perujtással élhet.

Igaz, hogy a törvény a c) pontban az új bizonyítékok alapján perujtásra nézve semmi korlátozást sem tett, de az is igaz, hogy a meg nem jelenéssel határozottan összekötötte az elmarasztalás joghátrányát s kijelölte az utakat, melyeken oly esetben, ha a megjelenés vétkesen mulasztatott a joghátrány következményei elháríthatassanak. Így kijelölte, hogy az ily esetben perujtás mikor használható.

Igen különösnek tartanám, hogy a törvény valamely mulasztással feltétlen joghátrányt kapcsolna össze, s más szavával e joghátrány elhárítására a nélkül, hogy az annak alapjául szolgáló mulasztás véltensége igazolható, segédkezett nyújtana.

A meg nem jelenő fél a per során semmi bizonyítékot sem mutatott; nem is mutathatott föl, mert abban részt nem vett, annak tehát minden rendelkezésére álló bizonyítéka új bizonyíték; s így a meg nem jelenő félnek eo ipso joga lenne a perujtásra. Ez elv, ha gyakorlatban állandósíttatik még oda vezethet, hogy a meg nem jelenés, mint a perhuzás módja fog kizsákmányoltatni.

Miután tehát nézetem szerint a meg nem jelenés folytán történt pervesztesség esetén a dolog természetéből folyóan tartom, hogy a perbeli bizonyítékok előterjesztésére csak akkor adassék az illető félnek ut és mód, ha a meg nem jelenés vétkességét igazolta, miután ezt a perrendtartásban is határozottan kifejezve lenni találom, mert a 315. §. a) pontjában kijelöli, hogy a meg nem jelenés folytán történt pervesztesség esetén mikor van helye a perujtásnak, miután végre a perujtás megengedését oly alapon, hogy valaki az alperben nem használt új bizonyítékokat hoz fel olyan félnek, ki az alper tárgyalásán minden ok nélkül meg nem jelenve ott bizonyítékot fel sem hozhatott, megengedni a törvény szellemével ellenkezőnek tartom, határozottan azon véleményben vagyok, hogy meg nem jelenés folytáni pervesztesség esetén perujtásnak csak a 315. §. a) vagy b) pontja alapján van helye, új bizonyíték alapján azonban oly félnek, ki e bizonyítékok használatát akkor, midőn az módjában állott volna, minden ok nélkül elmulasztotta, a perujtáshoz joga nincs.

Felhozott ezen nézetem ellen az is, hogy lehet eset, midőn valamely fél azért nem jelenik meg a tárgyaláson; mert ellenfelének igényét valónak s a keresetet alaposnak tartja, s csak utóbb akad oly bizonyítékra, melyből kitűnik, hogy felperes igénye teljesen alaptalan s alperes a tárgyalásról lett elmaradásakor tévedésben volt. Megtörténhetik ezen eset különösen akkor, ha alperes nem saját ténye miatt, — hanem p. o. mint örökös — vonatik perbe. A kereset mellett látja az örökhagyó kötvényét s nem lévén semmi előadni valója a kereseti igény ellen a tárgyaláson meg nem jelen, utóbb örökhagyó irásai között egy nyugtát talál, mely szerint e tartozás ki van fizetve, s

bár elmarasztalása tévedése miatt történt s e tévedése miatt történt s e tévedést beigazolni is képes lenne, mégis az én nézetem szerint nem ujíthat pert. A 315. §. a) pontja alapján nem; mert nem vétkesen maradt el a tárgyalásról, a c) pont alapján nem, mert nézetem szerint új bizonyítékok alapján a perujtás olyannak, ki meg nem jelenése miatt lett pervesztessé, meg nem engedhető.

Igaz, hogy első pillanatra ez annyira igazságtalannak látszik, hogy az embert megállapodott nézetében megingatni képes, pedig csak látszat az egész érv élessége.

Maradjunk a felvett példánál: s tegyük fel, hogy alperes felperes kereseti igényét teljesen alaposnak tartván, a tárgyaláson megjelen, s mint becsületes ember azt beismerve, engedelmet kér ellenfelétől, hogy azonnal nem fizethet, mert nincs pénze, utóbb azonban feltalálja a nyugtát, mely szerint a tartozás jogelődje által már kifizettetett. Mi jogorvoslata van ezen esetben a beismerő félnek? Semmi; mert a polg. törvk. rendtartás 317. §-ának c) pontja: a félnek a per folyama alatt a bíróság előtt előszóval tett beismerése alapján eldöntött perekben a perujtást határozottan kizárja.

Nem az volna-e tehát az igazságtalanság, hogy hasonló körülmények között a meg nem jelenő félnek a megjelenő fél felett előny adassék?

Nem kívánok ez uttal annak vitásába bocsátkozni, ha vajjon helyesen van-e perrendünkben a beismerés ellen a perujtás feltétlenül kizárva — s még a tévedés esetére, mely a szerződést is érvényteleníti — sincs kivétel téve, de a dolog így áll, de lege lata lévén szó, a fenálló törvény alkalmazásának mikéntje jöhet csak szóba.

A fenálló törvény pedig a bíróság előtt tett beismerés esetén a perujtást feltétlenül kizárja, a meg nem jelenőt hallgatag beismerőnek tekinti ugyan, de módot ad neki kimutatni, hogy elmaradása nem a hallgatag beismerés céljából, hanem vétkesen történt. Az osztó igazság tehát azt kívánja, hogy elmaradó ez utóbbi körülményt igazolja be; mert ha ezt be nem bizonyítja, s ez által elismeri, hogy elmaradása által a kereseti igényt hallgatag beismerni akarta, az igazsággal ellenkezőnek azt enyhébb eljárásban részesíteni, mint ki megjelenve határozottan beismerte az igényt. A felhozott példa tehát nem nézetem ellen szól, hanem inkább annak helyességét gyámolítja.

II. A polg. törvk. rendtartás 317. §. a) pontja szerint az esküvel eldöntött perben nincs helye a perujtásnak, kivéven ha az eskü hamisnak bizonyult be. Ezzel kapcsolatban rendeli a 321. §.: „A ki azt véli, hogy ellenfelének a büntető törvényekben tiltott cselekvénye miatt lett pervesztessé, s hogy onnélfogva az alperben hozott ítéletet a bűnös cselekvény bebizonyítása által érvénytelenítheti: előlegesen a bünvádi eljárás megindítását kérelmezze, a perujtást pedig csak azután, a mikor a bűnösség jogérvényes ítélet által kimondatott.”

E rendelkezések is eltérő nézetekre nyitottak tért.

Az eset következő: felperes egy tanu vallomása és ahhoz megítélt póteskü alapján lett pernyertessé.

Az ellenfél idő közben tudomására jutván annak, hogy a tanu azon ténynél, melyről vallomást tett, jelen nem volt, s így nyilván láthatólag hamis vallomást és esküt tett, ez ellen a fenytő eljárás elrendelését eszközli, melynél fogva kiderül, hogy a vád alapos, s a tanu hamis vallomás és eskü bünténye miatt elítéltetik.

Tehát a nyertes fél elvesztvén fél bizonyítékát, melynek alapján részére az eskü megítéltetett, némelyek nézete szerint elveszett általa azon alap, melyen perét megnyerte, s ha az ő esküje fenáll is, az csak fél bizonyíték, mely igényének igazolására nem lenne elegendő, minélfogva megengedőnek vélik a perujtást azon esetben is, ha a fél esküjének hamis volta be nem igazolható.

En e részben is ellenkező nézetben vagyok. Véleményem szerint ugyanis a póteskü maga nem félbizonyíték; hanem csak félbizonyíték mellé ítéltetik meg; mert a fél, mely félbizonyítékot hozott fel, ügyének igazságát valószínűbbé tévén, mint az, ki semmi bizonyítékot sem volt felhozni képes, az előbbi több joggal bír, hogy az eskü általi bizonyítás előnyében részesíttessék.

Ha a póteskü neki megítéltetik, annak tartalma nem a tanubizonyítás kiegészítésére, hanem önálló tényre irányul, s e tényt esküje által jogilag bizonyossá teszi.

Annyi áll, hogy ha tanuja nem lett, az eskü legalább póteskü alakjában meg nem ítéltetett volna, de miután megítéltetett, s azt lette, azon tény jogi bizonyossága, melyre megesküdött, sértetlenül fenáll még azon esetben is, ha a tanu vallomása hamisnak bizonyult be. Perujtás csak akkor foglalhat helyt, ha ezen jogi bizonyosság megsemmisíttetik vagyis kimutatatik, hogy a fél hamisan esküdött.

A tanu esküjének hamissága voltából tehát a fél esküje által bebizonyított tény valótlansága nem következvén, oly esetben, ha egy tanu vallomása megítélt póteskü alapján döntetik el, a per perujításának csak akkor van helye, ha a fél esküjének hamis volta bizonyíttatik be.

Ezen utóbbi esetben azonban hely adandó a perujításnak akkor is, ha a tanu által letett eskü hamissága nem állapított meg; mert a két eset közötti különbség igen lényeges. Ha a tanu hamis esküt tesz; mert az általa bizonyított tény megtörténté alkalmával nem volt jelen, ebből csak az következik, hogy olyanról tanuskodott a mit nem látott, de nem az, hogy e tény ne történt volna meg; s azért a tanu esküjének hamissága ki nem zárja a tény megtörténtét, s így ebből nem következik, hogy a fél is hamisan esküdött volna; mert a tény, melyre ez utóbbi esküdött, megtörténhetett, habár a tanu annak megtörténténél nem volt is jelen, s így tanusága hamis volt. Ha ellenben a fél esküje bebizonyul hamisnak, e hamis eskü folytán be van igazolva, hogy a tény meg nem történhetett; mert a fél hamis esküje csakis azon esetben képzelhető, ha a tény, melyre esküszik, nem történt meg, tehát az ő esküjének hamis volta megfosztja a tanu bizonyítását minden értékétől azon esetben is, ha ez utóbbi ellen a fenyítő eljárás bármi oknál fogva meg nem indított, vagy célra nem vezetett is. Szóval, nézetem szerint, ez esetben tekintet nélkül arra, hogy a tanubizonyíték hamis voltának megállapítására történtek-e már, s mi lépések, illetőleg a nélkül, hogy a tanu elleni fenyítő eljárás eredményeitől függővé tétetnek, a perujítás a fél esküje bebizonyított hamis volta folytán megengedendő lenne.

A kérdések érdekesek, fontosak és kiválólag gyakorlati jelentőséggel is bírván, az eszmecserét mindenesetre megérdemlik. Célom főleg ennek megindítása volt, hogy így szakavatottabbak hozzászólván, a gyakorlat útja egyengettessék.

ZLINSZKY IMRE,
kir. táblai pótbiro.

K ü l ö n f é l é k.

(A XI-dik német jogászggyűlés). Ez évben a német jogászggyűlés Hannoverában gyűlt össze és mintegy 350 tag vett abban részt. Osztrák országból feltűnően kevesen jelentek meg, miről az alelnökké választott dr. Kissling (Linz-ből) hálanyilatkozatában említést is tett, hangsúlyozván azt: habár kevesen jelentek meg az osztrák jogtudók közül, szellemi közreműködésük mégis változatlan, sőt remélhetőleg a politikai egyesülés lehetetlenítésével annál szorosabban fűződik a szellemi kapocs! — Elnökké dr. Gneist berlini jogtanár választott meg újabban, ki ugy látszik a német jogászggyűlés elnöki székét az éltés Wächter-től cum beneficio inventarii örökölte. Megnyitó beszédében utalt az első jogászggyűlést megnyitó Wächter zárszavaira, melyben ezelőtt 14 évvel Isten áldását kérte a jogászggyűlés törekvéseire! Akkor — ugymond, — még tartani lehetett törekvéseink eredménytelenségétől; most azonban már csak a gyakorlati kivitel nehézségeivel kell küzdenünk. A jogászggyűlés daczára a csupán consultativ állásánál, — a hatalmas parlamenti testületek ellenében is nagy erkölcsi tekintélyt vívott ki. Sok és nehéz küzdelmek állanak még előttünk, melyek azonban az átalakulással szükségkép kapcsolatosak és melyeket az önelhatározás biztos tudatában szívesen elviselhetünk a jobb reményében.

Ezután előadja maga az elnök a német- és osztrák-ország mult évi jogi fejlődéséről szóló jelentést, mely jelentésnek szerzője dr. Haase, a manheimi főtörvényszék tagja. Némi csekély alapszabályi módosítás után dr. Borchardt számvizsgálati jelentését terjeszté elő, mely szerint a német jogászggyűlés 6000 tallért tevő vagyonnal rendelkezik. A teljes ülés után nyomban megkezdék az osztályok működéseiket.

Az egyesült első és második szakosztályban Albrecht (Hamburg-ból) és Becker (Oldenburg-ból) elnökölte alatt az egységes házassági vagyonjog és gyámsági ügy reformja tárgyában kitűzött és napirenden levő kérdések az előadók meg nem jelenése miatt tárgyalás alá nem vétethettek.

Ennek folytán Becker főtörvényszéki bíró előterjeszté a kitűzött harmadik kérdést: „kívánatos és kivihető-e, hogy az egész német birodalom bírái, ügyvédei és államügyészeinek elméleti és gyakorlati kiképzése egyenlő szabályok szerint esz-

közlőttessék?” mely kérdés egyhangulag igenlő megoldással döntött el.

Dr. Hauser kerületi törvényszéki bíró ezután a következő kérdést tárgyalta: „Kiterjeszthetők-e a német kereskedelmi törvény IV. könyve, I. cizme 2—4 fejezeteinek rendelkezései oly ügyletekre is, melyek nem kereskedelmi ügyletek, és a IV. könyv II. fejezetének rendelkezései az összes adásvevési szerződésekre is és kívánatos-e, hogy ily tartalmu törvény azon terület számára, melyben a német keresk. törvény érvényes, mielőbb meghozassék?” — E kérdés akképp oldott meg:

1) Kívánatos, hogy a német kereskedelmi törvény szabványai megfelelő korlátozás mellett egyáltalában az ingósági ügyletekre kiterjesztessenek.

2) Különösen égető szükség egyes kivételek fentartása mellett, hogy a kereskedelmi törvénykönyv IV. könyv I. cizmének 2—4. fejezetei az ingósági forgalmat tárgyazó jogügyletekre és a IV. könyv II. cizme az ingók feletti adásvevési szerződésekre kiterjesztessenek.

A harmadik szakosztály elnökei: Stenglein ügyvéd (Münchenből) és Thomsen főtörvényszéki bíró (Hannoverből). Ezen osztályban is az előadó meg nem jelenése miatt elnapoltatott azon kérdés tárgyalása, vajjon: bűnügyekben a tanuzási köteleesség el ne ismertessék-e mindaddig, míg a vizsgálat bizonyos személy ellen nem irányul? — Tárgyalás alá vétetett ennél fogva a következő kérdés: „bűnvádi eljárásban az elnök általi, vagy a kereszt-kérdések (Kreuzverhör) alkalmazása általi kihallgatás előnyösebb?” E kérdés előadója volt Stenglein és a vitában igen élénk részt vett Gneist, ki a kereszt-kérdés módjának elfogadását kivívta.

A negyedik szakosztályban elnökölt dr. Drechsler a lipcei főtörvényszék alelnöke és Albrecht városi tanácsnok Hannoverában. Tárgyalás alá vétetett legelőször azon kérdés: „Mily illetékességi hatáskörrel ruháztassék fel az egyesbíró polgári ügyekben? Mily eljárás mutatkozik az egyesbírókhoz utalt bagatell-ügyekre nézve legcélszerűbbnek?” E kérdések előadói voltak dr. Jung frankfurti és dr. Kissling linzi ügyvéd. Élénk vita után határozattá emeltetett a következő kijelentés: Az egyesbíró judex ordinarius-ként tekintessék 300 markra terjedő peres ügyekben, egyéb esetekben szabadakaratu kikötésnél; továbbá illetékességi hatásköréhez tartozzanak a házasságon kívüli atyasági keresetek; zárlatok elrendelése és egyéb időleges határozatok hozatala; az örök emlékeztetire felveendő bizonyítékok; az intési eljárás (Mahnverfahren); házassági perbeli békítések; kényszerhatalmu végrehajtások és az amortisatio.

A bagatell-ügyi eljárás tekintetében oda nyilatkozott a szakosztály, hogy az egyesbíró előtt tárgyalandó ügyek mindössze bagatell-ügyeknek tekintendők és ezért az 1872-ik évi törvénykezési rendtartás javaslatába mint oly ügyek veendőek fel, melyeknél az ügyvédi kényszer helyet nem foglalhat; az előkészítő iratok használata megengedendő, de nem rendelő, végre a felek a teljes appellatio jogorvoslatával élhessenek.

Azon indítvány, hogy az osztrák bagatell-ügyi eljárás (1873. év ápril 27-ki törvény szerint), mely külön eljárás mellett az előkészítő iratok használatát és az appellatio jogorvoslatát kizárja, — fogadtassék el, — pártolásra nem talált; de a szakosztály kijelenté, hogy azon kérdést, vajjon célszerű-e csekély értékű jogügyeknél az appellatio teljes kizárása, nyílt kérdésnek tekinti.

(A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetét) a horvátországi szakbizottság elvetette és a helyett az osztrák, illetőleg a német keresk. törvénykönyv receptiója mellett nyilatkozott, a horvát és slavon helyi viszonyok különös tekintetbe vételével. Ez iránybani javaslat kidolgozására kiküldött bizottságba választattak: Beyer alezredes, a határőrvidéki jogügyi osztály főnöke; Pongrácz nagykereskedő, Honold kereskedő; dr. Spun-Striatics törvényszéki bíró; Stankovič horvát miniszteriumi oszt. tanács; Urbančić ügyvéd és dr. Verbanich mint jegyző.

A kiadó-hivatal értesítése: További felszólalások elkerülése végett ezennel kijelentjük, hogy a „Jagt. Közlöny”-hez eddig mellélt „Kereskedelmi törvényjavaslat” a 64-ik ivvel belőn fejezve, — a 64 ik iv pedig a lap 34-ik számához volt csatolva, s ekkép a 35-ik szám már ezen melléklet nélkül küldött szét.

A kiadó-hivatal.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászytlás” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A köteles részről. Dr. Katona Mór, n.-szebeni jogtanár urtól. — A magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelme köréből. Dr. Werner Rudolf, kassai kir. jogakadémiai tanár urtól. — Még egyszer a bizonyítékok elégtelenségéről. — Kacziány Nándor, budai kir. tszéki bíró urtól. — Ismét hagyatéki s örökösödési eljárás — Konrád Sámuel kir. aljárásbíró urtól. — Himlőoltásnál állítólag életbiztonság ellen elkövetett vétség. — Különfélék

MELLÉKLET: Curiai határozatok

A köteles részről.

Történeti bevezetés.

Ha az örökjogban, mely az egyént tulélő vagyoni viszonyokat szabályozni van hivatva, azon elvek után kutatunk, melyek annak egész rendszerét áthatják és abban mérvadókul jelentkeznek: úgy azt találjuk, hogy azok nemcsak az állami fejlődés különböző stadiumaiban ütnek el egymástól, nemcsak ama korszakok műveltségi fokozatához mérten különböznek, hanem az egyes nép vagy nemzetek jelleme, szokásai és jogi nézeteihez képest is nagyon változnak.

Nem szenved ugyanis kétséget, hogy az egész magánjogrendszerben kiválóan az örökjog és a vele kapcsolatos, szoros összefüggésben levő családjog tükrözi valamely nemzet jellemét, egyéniségét életviszonyait, társas állapotát — egy szóval beltörténetét vissza; úgy hogy egy bizonyos nép örökösödési rendszerének alapos ismerete — egyéb adatok hiányában, elég támaszt nyújtana, annak mind vagyoni mind szellemi életének egyes körülményeit előtünk feltárni. Mert a család- és örökjog az, mely leginkább összeforr a nemzeti felfogással, mely leginkább magán viseli a nemzeties jelleget, annak változtatásai leghübben képesek mindazon okoknak nyomára vezetni, melyek azokat előidézték.

I. De mint mondtuk, az örökjog elvei az államok fejlődéséhez képest is változtak. Így az ösvilágnak kiválóbb államaiban mint a hindu, china, görög — nem különben a római, germán és a magyar államok első — kezdetleges korszakában kizárólag a családi örökösödés divott.

Természetes is ez, ha meggondoljuk, hogy ezen korszakban az állam vagy a patriarchalis- vagy pedig a törzs-szerkezeten nyugvott.

Ezek az állam erőtelensége — hogy ne mondjuk tehetetlensége folytán — mint egyedül rendezett tagolat az ekkori felfogású állami functiók tetemes részét teljesíték; ez gondoskodott az egyének személyi és vagyoni biztonsága fölött (vérboszu, váltság), ez foglalta össze a kisebb körű családokat, ez volt azon medium, melyen által az államhoz való kapcsolat külsőleg jelentkezett. ¹⁾

¹⁾ Bizonyítja ezt a magyarokra nézve Hajnik Imre „Magyar alkotmány és Jogtörténelem” 72. lapon, hol a többi közt így szól: „a nemzet tagjai nem ismervén még más hatalmat annál, melyet körükben a törzsfők gyakoroltak.” Továbbá Ihering szavai: Wo der Staat erst in Bildung begriffen ist, und aber unvermögend ist, rechtliche Hilfe zu gewähren, da befriedigt sich das Bedürfniss derselben durch

Minélfogva tehát ezen szerkezet sokkal nagyobb kör- és terjedelemben gyakorolt vonzerét, mint később, ennek kötelékein alapuló viszony számos nemzedéken át teljes épségben állott fön, az összetartozás tudata sokkal élénkebb, bensőbb volt, semmint azt a vérségi kapcsolat — melyből erediteleg kiindult, előidézni és fentartani bírta volna; mert onnan meritett az táperőt, hogy ezen kötelék neki ott is előnyt, ótalmat nyújt, hol az állami hatalom arra nem képes. hogy ezen kapcsolat érdekeit azon irányban is felkarolja, hol az állam őt cserben hagyni kénytelen.

Hogy ily szoros összefüggése az egyének a családból fejlődő törzs- vagy patriarchalis szerkezettel nem maradhatott visszahatás nélkül az ő kimulta után hátrahagyott vagyoni jogaira, könnyen elképzelhetni. Hisz ily minden oldalról való absorbeálás folytán, alig gondolható érdek vagy vonatkozás, mely az egyént arra indíthatná, hogy holta után vagyona máshova jusson, mint azon szorosabb vagy tágabb családnak, mely őt az állammal szemben teljesen átkarolta, minden jóban részesíté, érdekeit nemcsak védte, hanem neki a szerzés előfeltételeit is megteremté és biztosította.

Az ily alakulat, mely minden nép életében megvan, mert az a természetes fejlődés törvényeinek kifo-lyása, követelménye — szülte a kizárólag családi örökösödést. Ez tehát mindenütt feltalálható, kezdete, kiindulási pontja az örökjognak, ez az első formája az örökösödésnek. ²⁾

II. Amint az állam erősödik, és a kor igényeihez mért feladatoknak eleget tud tenni, midőn nemcsak kül felé biztosítja az egyént, hanem a belső államéletben is képessé válik a rend, békés együttlét és fejlődés öre lenni, midőn tehát az állam, fölülkerelkedve a törzsi vagy patriarchalis tágas értelmű családokon, magához vonja tőlük a helyesen őt illető hatalomkört és felsőbbségét

ein gegenseitiges Schutz- und Trutzbündniss der einzelnen Individuen, und zwar liegt es am nächsten, das bereits von der Natur selbst dargebotene Verhältniss der Familienverbindung dazu zu verwenden. Geist des Röm. Rechts. I. köt. 164. lap.

²⁾ Az ő népekre vonatkozólag: lásd Gans Ede das Erbrecht in weltgeschichtlicher Entwicklung I. köt. Tanúsítja ezt még a római nép is, hol pedig bizonyára legelőbb találunk teljes végrendelkezési szabadságot. Lásd Vering: Römisches Erbrecht in historischer und dogmatischer Entwicklung. 116. lap. Dass das ganze Erbrecht bei den Römern anfangs wirklich ganz den Character einer blossen familiären gesetzlichen Instataterbfolge gehabt habe, dafür spricht auf das Entschiedenste jener römische civile Begriff der Familie. Lásd erről még alant.

ezek fölött öntudatra hozza, — akkor eme szerkezetek kezdik elveszteni eddigi messzeható vonzerejüket, az egyén lassanként kibontakozik ezen tágas család köteleiből, melyek reá gyakran békókká váltak és egyenesebb kapcsolatba lép az államhoz. A törzs vagy a patriarchalis szerkezet, melyet eddig kevésbé a vérségnek már úgy is nagyon kitágult és így elhaló kapcsa tartott fen, hanem inkább szükségének érzete, mint a rendnek egyedüli biztosítéka — elvesztvén közvetítő szerepét most szétbomlik, ¹⁾ a vérség szerint legtávolabb állók esznek tőle, önálló családokat alkotva, minél fogva idő haladtával mindinkább kisebb és szűkebb körre olvad össze, mely végre a szorosb értelmű családban és ennek véregységen alapuló vonzerejében találja határát.

A törzsek ily széthullása és szűkebb körü de szorosabb összetartozású családok önállóságra jutása az egyént is szabadabb lábra helyezi és magasabb látkörbe emeli.

Eddig összes érdeke a tágas családon túl nem ment; most egyenes vonatkozásba lép az államhoz, az neki a megélhetés valamint a szerzés számos módjait tárja fel, a vagyongyűjtésben őt elősegíti, támogatja, és mint annak tagja, polgári működése közepette számos viszony fűződik körüle, többféle cél merül fel előtte, mely a közjót elősegíti, a társas együttlétet kellemesbé teszi, melyekből ő is hasznot huzott és előnyt nem egyszer.

Az egyénnel együtt a vagyon is kilép eddigi megkötöttségéből, mozgóbbá válik, a szerzés ösztöne, a vagyon külértékének emelkedése által hatalmasan feltámad és rugékonynya lesz, és ha ura kihál, nem lesz rá különbös, mi lesz a vagyonból? — vagy kié lesz az?

Természetes tehát, hogy fejlődöttebb államban az egyéni akarat, mely az előtt bele nyugodhatott a családi örökösödésbe, nem érezhetett háborgt magában azt kérdezve kié lesz vagyonod? tevékenyülni kíván holtá utánra is, magasabb lévén a látkör, nem elégszik meg a rövid életpályán át öntudatosan intézkedni vagyonával, hanem hosszabb életet akar élni vagyoniilag az által, hogy akaratát a vagyonnak további hovafofordítása iránt urnak kijelenti.

Igy képződött az állami és miveltségi haladással karöltve és együttesen az örökösödés második alapeszméje; a szabad végrendelkezés elve, a nélkül azonban, hogy a családival szemben époly kizárólagos uralomra tett volna szert, mint az egykoron; mert hisz láttuk, hogy habár ama nagyon is tágas vérségi kapocs ily alakban nem mérvadó többé, és annak távolra való kifutásai elszakadának, de nem szűnt annak ereje végképen meg, hanem csak kisebb és szűkebb körre szorult össze a mai család formájában; kisugárzásai nem hatnak oly messzire, de annál intenzívebbek, s mit terjedelemben vesztett, visszanyerte bensőségben.

Most tehát az örökjog két domináló alapelvein nyugszik, ²⁾ a családiság és a szabad végrendelkezés elvein, melyek mindegyike kizárólagosságra törekedve, erős harcot viv egymással. Az egyik a történeti jogot, a je-

lenkor e hangzatos szavát hívja fel tanúnak jogosultsága bizonyítására, a másik pedig az egyéni tulajdon szabadságát és uralmát proclamálja, mint a haladás vivmányát.

A harc régi, korábban fejlett nép életében vette már kezdetét; de újra meg újra kitör, a mint egy másik nép a fejlődés azon stadiumába lép, hol az egyéni szabadság attribútumai kivivtnak.

Hogy mi lesz végül a két elv tusakodásának eredménye és kimenetele századok multával, nehéz volna megmondani; de úgy sem lévén feladatunk conjecturalis fejtegetés, a felelettel adósok maradhatunk.

A mi azonban a kérdésnek a jelen állami és fejlődöttségi viszonyokra való vonatkozását illeti, úgy nézünk kereken kimondva az, hogy a dolog leghelyesebb megoldása a békés megoldás, mely azon alapszik, hogy a két merev ellentétben álló elvet kölcsönösen kiegyeztetjük, vagyis ezen két elvet egyidejűleg és egymás mellett létesítjük, mi az által válik lehetővé, ha a családnak úgy mint a szabadakaratnak megadjuk az őket megillető tért, egyiket sem szorítjuk le, mindegyiket egyaránt jogos és szükséges tényezőnek ismervén el az emberi társaságban. ³⁾

Azon elem pedig, mely e két ellentétet kibékíteni, köztük közvetítő szerepet játszani van hivatva, a törvényes osztályrész, azaz: a köteles rész intézménye. ⁴⁾ És evvel ime, megérkeztünk e munka sajátképeni feladatához.

Vizsgálni fogjuk tehát mélyebben a köteles rész jogi természetét, indokolni fogjuk szükségét — ki fogjuk általános szempontból jelezni azon személyeket, kiket illessen köteles igény, mily mérvben és mily formában! Ezek után ismertetni fogjuk a régibb és újabb törvények ide vonatkozó szabványait, valamint a hazai jog ebbeli történetét, állását; végül pedig röviden összehasonlítjuk őket úgy egymás közt, mint a hazai joggal.

Dr. KATONA MÓR,
n.-szebeni jogtanár.

(Folyt. köv.)

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

A „vitelezési“ ügyletnél tervezetünk több tekintetben tér el a német eredetitől. Vitelezés alatt a német „Fracht“-geschäft-et fejezi ki a tervezet; e szót nem találjuk helyesnek, és nagyon erőltetett. A „Fracht“-ra annyira honos már a „szállítás“ szó, hogy azt az életből s a tudományból kiküszöbölni és mással helyettesíteni lehetetlen. A három rokon kifejezés „Spedition“, „Fracht“ és „Lieferung“ nézetünk szerint legalkalmasabban fejezhető ki „továbbítás“, „szállítás“ és „szolgáltatás“ által.

Ezen megjegyzésünk után áttérünk a nevezetesebb eltérések vizsgálatára. A 441. cikk nincs szabatosan fordítva, s ennél fogva homályos értelmű. E cikk

¹⁾ Lásd Hajnik idéz. munk. 114. és köv. lapon.

²⁾ Weder die einzelne Person allein, als Eigenthümer frei verfügend, noch die Familie allein bildet das Princip des Erbrechts; — aus dieser Betrachtung folgt, dass das Erbrecht von den Impulsen zweier Zwecke bestimmt wird, welche in ihm ihre Ausgleichung suchen. Der erste liegt in der Familie, für welche als Ganzes, oder für deren sich auflösende Glieder das Vermögen erhalten werden soll. Der zweite Zweck liegt in den Willen des Eigenthümers, welchen das Gesetz um die sittliche Wirkung des Eigenthums zu erfüllen, für den Fall des Todes anerkannt. Beide Zwecke können sich kreuzen. — Trendelenburg Naturrecht auf dem Grunde der Ethik. 265. lap. Lásd erre még: Röder Grundzüge des Naturrechts. Második kiadás II. köt. 525. és köv. lap.

³⁾ Es ergibt sich, sobald man vom innern Rechtsgrunde alles Erbrechts ausgeht, als die einzig richtige Aufgabe, die innere Vermittelung und Versöhnung jener beiden, äusserlich betrachtet — einander entgegengesetzten Auffassungsweisen. In der That haben auch grösstentheils unbewusst und unwillkürlich, so oder anders, alle positiven Rechte an der Lösung dieser Aufgabe — oft in einem Jahrhundert langen Ringen sich versucht, und allmählig im Fortschritte der Bildung, der Wahrheit, die in der Mitte liegt, und beiden Richtungen gerecht wird, sich genähert. Röder Naturrecht II. kötet 528. lap.

⁴⁾ Die Anerkennung beider Principien führt zu dem den nächsten Gliedern vorbehaltenen Pflichttheil. Trendelenburg, 265. lap.

utolsó pontja szerint „a mennyiben a vitelezőt magát vétkesség nem terheli, a feladó felelős azon büntetések és károkért, melyek a kísérő iratok helytelenségéből vagy elégtelenségéből származnak“ itt nincs kifejezve kinek felel a feladó, pedig ép ezt akarja kimondani a cikk, hogy a feladó a „vitelező“-nek felel az említett károkért. Ugyanezen hibába esik a tervezet 442. cikke, mely azon esetre, ha az elindulás vagy az ut folytatása természeti esemény vagy véletlen által meggátoltatik, a feladót kötelezi a többiek közt „a viteldij aránylagos részét megtéríteni“ holott a német szöveg, melyet a tervezet át akar venni, világosan kimondja, hogy a viteldij azon aránylagos részét kell megtéríteni, mely az illető küldemény által hátrahagyott utnak megfelel. A tervezet szövegezés e szerint még akkor is lehetne aránylagos viteldijt követelni, ha semmiféle ut nem tétetett volna vissza; hogy pedig ez nem lehetetlen, kitűnik a német keresked. könyv 5. részéből, hol tényleg a vitelbér egy része megfizetendő, ha elindulás nem is következik be.

A 446. cikk második kikezdése éppen ellenkezőjét rendeli annak mit a német törvény hasonló tartalmu 399. cikke követel. A német törvény szerint a vitelező a viteldi elmulasztására kikötött kötbér megfizetésére nem köteles, ha bebizonyítja, hogy a késedelem a rendes vitelező gondosságával elhárítható nem volt; — holott tervezetünk még ez esetben is kötelezi a vitelezőt, ha csak e tekintetben szerződésileg ellenkező nem rendeltetett. A kereskedelmi forgalomra nézve egészen közönyös akár a német törvény, akár tervezetünk szabványa álljon, miután a vitelező mindenesetre gondoskodni fog arról, hogy érdekeiben megóvattassék és szerződésileg mindig kikötendi magának a német törvény által általában kimondott előnyt. Szigorú következetességű mindenesetre tervezetünk, mely azon elvből indul ki, hogy ha már kötbér állapítatik meg, szolgáljon ez kivételül mindenesetre, kivéve arra nem, mely kivétel gyanánt kitűzetett.

A 452. cikkben tervezetünk az átvevő jogának érvényesítését a szállítási szerződést illetőleg az áru nak rendeltetési helyére való érkezteről teszi függővé, holott a német törvény (405. cz.) a szállítónak megérkeztétől. Tervezetünk álláspontja indokolt s a német törvény intézkedése iránt ugys több tekintetben kifogás tétetik. Hasonlóképp helyes azon eltérés, melyet tervezetünk 455. cikkében a szállítónak a szállítmányt illető zálogjogára nézve tesz. Tervezetünk szerint ily zálogjog fenáll mindaddig, míg a szállítmány az átvevőnek kiszolgáltatva nem lett, — holott a német törvény (409. cz.) a zálogjogot még ezentulra is terjeszti, ha a szállító a kiadás után három nap alatt zálogjogát bíróilag érvényesíti. A kereskedelmi forgalom érdekeinek sokkal megfelelőbb tervezetünk intézkedése. Minden „titkos jog“ a forgalmat lankasztja s a hitelt megingatja, minek tehát törvényileg ily jogokat biztosítani, ha különben is helyes peres eljárás által a szállítónak jogai kellő érvényesülést találhatnak.

A tervezet a német törvény 416. cikkét, mely azt mondja ki, hogy rakjegy kiállítása esetében a szállító az árut csak a rakjegy tulajdonosának szolgáltatathatja ki s a feladónak bármilynemű a kiszolgáltatást illető utasításait figyelembe venni nem szabad, — tervezetünkben elmaradt. Miután mindazáltal ezen elhagyás indokolva nincsen, és maga az intézkedés oly fontos elvet tartalmaz, melynek kimondása nélkül a rakjegy intézménye egészen kétes természetűvé válnék: — az elhagyást csak tévedésből történnék tekintjük. Tervezetünk mindenütt csak azt mondja, hogy a szállító, a rakjegy, a jogszerű birtokosának az árut kiszolgáltatni köteles, de

hogy csak ennek szabad azt kiszolgáltatnia, arról sehol sem szól.

Szintén nem egészen helyes a német törvény 421. cikkének azon intézkedését elhagyni, mely szerint a szállításról szóló határozmányok nyilvános szállítási intézetek tekintetében is fenállnak. Igaz, szigorú következtetés útján fölöslegesnek látszik ezen határozmány; de ha tekintetbe vesszük, hogy a nagyobb vállalatok éppen a náluk meggyűlt nagy tőke hatalmánál fogva az egész forgalmi életre oly befolyást gyakorolnak, mely által rendszerint önmaguk szabnak a közönségnek törvényt, nem fog fölösleges lenni, ha ezen intézkedés tervezetünkben is helyt foglal.

A vaspályák szállítási ügyleteit illető eltérő intézkedéseknél tervezetünk figyelemmel volt a vasutak ellenében újabb időben a kereskedelmi világ részéről emelt számos panaszra, és sok tekintetben szigorú rendszabályokat honosított meg, melyek mindenesetre a forgalom érdekét szemmel tartják. E részben is sajnos több éppen nem indokolt eltéréssel találkozunk, melyek mindazáltal nagyobb részt valószínűleg szándékon kívüli tévedések. Ilyen például a 466. cikk azon általános rendelete „hogy az áruvitelezésre rendelt vaspályák a vitelezést saját vonalokon meg nem tagadhatják“; a német hasonló tartalmu 422. cikk egészen indokoltan „oly vasutakról szól, melyek a közönség számára áruszállítás végett megnyitattak“, mert jól tudja, hogy nem e czélból készült vaspályák, mint pl. a gyárakból, a bányákból, telepekből kiágazó vasutvonalok, ily kötelezettséghez nem szoríthatók.

Tökéletesen helyeselhető tervezetünknek azon újítása, mely a vaspályákat nemcsak az árukban történő károsodásoknál felelősségre szorítja, hanem a szállított személyeken esett sérelmekből eredő károkért is kártérítésre szorítja. (467. cz.). Csakhogy ezen egyszerűen elvileg kimondott tétellel a közönségnek — mert már itt a kereskedelmi forgalom háttérbe szorul — alig lesz nagy szolgálat hozva, mert ezen felelősségnek mily módon leendő megállapítása és mily fokig való terjedése nagyon is nagy hatással van ezen elv keresztülvitelére nézve. Egyébiránt ezen intézkedésnek fölvétele a kereskedelmi törvénykönyvben annálkevesebbé volt szükséges nálunk, miután tudvalevőleg az országgyűlésnek adott ígéret folytán az igazságügyminiszteriumban máris készűl egy külön törvényjavaslat, mely e tárgyra nézve tüzetes intézkedésre van hivatva.

A többi eltérések közül mint tökéletesen indokoltakat és helyeseket kiemeljük a következőket: — Tervezetünk azon a vasutaknál nagyon szokásos eljárást, melynélfogva nyitott kocsikon szállított tárgyaknál előforduló károkért a felelősség el nem vállalását kikötve az így szállított áruknál gyakran nagy rész elvesz, péld. több zsák gabna, s felszólalás esetében ép az említett kikötésre hivatkozva a károsodásokért nem ad kártérítést, meg akarja szüntetni s rendeli, hogy a „vitelezés e módjával összekötött veszélyek alatt a feltűnő súlyapadással az áru teljes vagy részbeni elveszése nem érthető.“ Ezen intézkedés által az üzleti élet egyik kiváló kiválalma valósul.

Szintugy az üzleti élet előnyére válik azon intézkedés, mely szerint „annak igazolása, hogy a kár oly eshetőségből származott, melyért a pálya felelősséget nem vállalt, ez utóbbit terheli.“ A német keresk. törvény ellenkezőleg a felelősség beálltát attól tételezi fel, hogy a fél bizonyítsa be a pálya hibás voltát (424. cz.). A vasutaknak monopolszerű állása a kereskedelmi élet ezer kíváncsi mellett, s az üzleti embernek amugy is terhesebb allapota a nagy szállítási vállalattal szemközt teljesen indokolja azt, hogy a vaspályákra es-

sék a bizonyítási teher az esetben, ha előnyt élvezni kívánnak.

Végül az üzleti viszony természetéből mintegy önkényt következik az, hogy az uti podgyászt, melyért a vaspálya a kitűzött határidő eltelte után többé felelni nem köteles, a tulajdonos, ha az a vaspályánál előkerül, vagy ha a podgyász tényleg meg van, kiadatni követelheti. (469. cz.). Ezen intézkedés, mely a német törvénykönyvben hiányzik, számos vitás kérdés eldöntésére igazságos zsinórmérvül szolgál.

Ezzel bevégeztük bírálatát szervezetünk azon részének, mely a német kereskedelmi törvénykönyvnek megfelel. Kitűzött célunkhoz hiven csak azon szakaszokat bírálgattuk, melyek az eredeti szövegtől eltérnek, s bírálgattuk oly irányban amint ezt meggyőződésünkkel leginkább megfelelőnek véltük. Nem akarjuk állítani, hogy soraink által teljes bírálatot, s kimerítő ítéletet szolgáltatunk volna, mert hisz sem elég időnk, sem elég terünk nem lett volna e cél elérésére, s őszintén megvalva a kereskedelmi jognak több részeiben, — főképp ott hol a jogi alkatelem a közgazdaságit egészen háttérbe szorítja — sokkal gyöngébbeknek érezzük magunkat, semhogy oly alapos készülségű jogászszal szemközt, mint milyennek a tervezet szerzőjét az ország jogászvilága ismeri, illetékes ítélethozatalra merészkedhettünk volna. Tagadni nem akarjuk, hogy bírálatunkban elfoglalt álláspontunk, mely szerint csak a német keresk. törvénytől való eltérések indokoltóságát vizsgáltuk, egyoldalú, és hogy kereskedelmi törvénykönyvnek alkotásakor ép úgy mint egy oly könyv tervezetének bírálatakor még azonfelül azt is kellene vizsgálni helyes e az ami a német törvénykönyvből átvétetett. Ámde nézetünk szerint a tervezet már is nagyon sokban tért el eredetijétől és pedig mint több ízben kimutadni igyekeztünk épen nem indokoltan s úgy hittük, hogy jelenleg midőn a tervezet megbírálása végett egybehívott enquete néhány havi szünetet tart, s mintegy a közvélemény nyilatkozatát várja e javaslatot illetőleg, nekünk mint az enquete egyik csekélységének inkább beváró álláspontot kell elfoglalnunk, s inkább a kész anyag fölött tisztába jönnünk, mintsem új irányok után törekednünk.

A még hátralévő három fejezetnél bírálatunk már más alakúvá lesz. A tervezet itt önálló; s így összességében kell intézkedéseit megvizsgálnunk.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelme köréből.

(Folyt.)

Az igazság és állam jelentőségét is csak annyiban ismerik el az epicureusok, a mennyiben azok az egyes embernek kedélynyugalmában nyilvánuló boldogságát eszközölni képesek. Elvökhöz képest: rejtve élni (*λάττω*) a bölcs az állami életben és ügyekben csak annyiban vesz részt, mennyiben azt saját kedélynyugalmára hasznosnak tartja.¹⁾ Jog- és államéletüket ennél fogva atomisticus világnézletükre s önérdékre alapított ethikai fölfogásukra építék.²⁾ Föltétlen igazság és ter-

¹⁾ Seneca de ot. sap. 30. „Epicurus ait non accedet ad rempublicam sapiens, nisi si quid intervenerit. Zenon ait, accedet ad rempublicam, nisi si quid impedito it.” Plutarch adv. col. 33., Stob. Serm. 45. 26.

²⁾ V. ö. erre nézve Hildenbrand i. m. 119. §., Henrici i. m. I. 100. s k. l., Rossbach i. m. 24. §., Raumer i. m. 21. l., Domanovszky i. m. 277. s k. l., Geyer i. m. 23. l. — Az epicureusok jogi és politikai iratait elősorolja Henkela „Philologus” című folyóiratban (IX. 40—8. l.) megjelent ért.

mészetileg létrejött állam nem létezik; minden jog és állam csak szerződés által keletkezik, mely által az egyesek kedélynyugalmuk biztosítása végett kölcsönös védelemre egyesülnek, s köz kötelezőleg megállapítják mi jogos és mi nem. Az állam tehát az egyén célját biztosító intézet, s jogos csak az, mi a maga célra hasznos. A haszon vagy érdek, mely végett a szerződés kötöttik, képezi a jognak tartalmát, mire az epicureusok oly nagy súlyt fektettek, hogy a haszon vagy érdek megszűntével a szerződést is megszűntnek tekintették. Az epicureusok jogelmélete valóságos haszonelmélet.³⁾ A családi élet iránt ugyan nem lelkesültek, de a vagyonszösséget határozottan rosztalták.⁴⁾

A subjectiv iránynak a görög bölcselkedésben befejezését s egyuttal a bölcsészeti gondolkodás zárkövét képezi a skepticismus, melynek megalapítója ugyan Pyrrho, de tudományos kifejtője tanítványa Timon volt.⁵⁾ E rendszer szintén a kedélynyugalomban nyilvánuló egyéni boldogság alapgondolatából indult ki, mit csak az által vélt elérhetőnek, ha az ember minden itélettől tartózkodik s minden külső iránt közömbössé válik. Lemondás minden tudvágyról, a skepticismus fölvé; e célból kétségbe vont minden ismeretet; szerinte tehát a jogosnak vagy jogtalanak ismerete sem létezik valóságban, hanem az törvényen alapszik csupán.⁶⁾ Escepticus irány azonban csak azután vergődött jelentőségre, miután az a platoi iskolában, az új akademiában is követésre talált, főleg Archesialos föllépése folytán, ki annak ez idő szerint feje volt.⁷⁾ Ez akademia sceptikus irányának leghíresebb s legbefolyásosabb képviselője volt Karreodes, ki leginkább Chrysippos iratait igyekezett megczáfolni, s a jogphilosofiára nézve főleg azon kitűnő beszédei által vált nevezetessé, melyeket Rómában létekor az igazságról tartott, s melyekben különösen scepticus fölfogással amaz alapkérdést fejtegette: vajjon a jogos természetén vagy tételezésen gyökerezik? Két beszéde közül, melyeket e kérdésben két egymás után következő napon tartott. csak az utóbbit bírjuk, ezt is töredékben Cicero és Lactantius által megőrizve.⁸⁾

A skepticismus kétkedő modorával és közönyével nemcsak az életre, de a gondolkodásra is hatott; a görög szellem elveszté fogékonyságát a bölcselkedés iránt; nem tudott többé újat teremteni; a meglevő rendszerekhez tapodott tehát, melyeken felülemelkedni nem volt többé képes, s azokból elsajátította azt, a mit jónak

³⁾ Epictet. Diss. II. 20., Diog. Laert. X. 150—152.

⁴⁾ Diog. Laert. X. 11. 119. — Henrici i. m. I. 102. l. és II., Domanovszky i. m. 279. s k. l.

⁵⁾ V. ö. erre nézve Ueberweg i. m. I. 60. §., Hildenbrand i. m. 120. §., Henrici i. m. I. 121. s k. l. a skepticismus jellemzését összehasonlítva azt a vele rokon sophistikával adja; Rossbach i. m. 21. §., Domanovszky i. m. 281. s k. l., hol keletkezési okai is elősoroltatnak.

⁶⁾ A sceptikusok tanait e három pontba foglalja össze Schweigler: 1) Nichts ist in Wahrheit schön oder hässlich, gerecht oder ungerecht; an sich ist ein jedes ebenso sehr und ebensowenig das eine wie das andere; alles beruht nur auf menschliche Satzung und Sitte; — 2) „Die Dinge sind daher unserer Erkenntniss unzugänglich und unerfassbar, und unsere Aufgabe ist es uns alles Urtheils darüber zu enthalten.“ — 3) „Alles Äussere im menschlichen Leben ist ein gleichgiltiges; dem Weisen geziemt es, was ihn auch treffen möge, stets die volle Gemüthsruhe zu bewahren, und sich in seinem Gleichmuth nicht stören zu lassen.“

⁷⁾ E scepticus irányt főleg a stoicismus elleni sikeresebb harcz végett vette föl. V. ö. Rossbach i. m. 22. §., Hildenbrand i. m. 519. l., Henrici i. m. I. 125. s k. l.

⁸⁾ Karneadesről l. Hildenbrand i. m. 121. §., Rossbach i. m. 22. és 23. §., de főleg Henrici i. m. I. 131—7. l. — Cic. de republ. III. 4. Lactant. Inst. V. 14.

látott. Szóval a bölcselkedés iránya most az eklekticismus lön, mely a skepsis helyébe lépven, ennek csak más iránya volt.¹⁾ Ez irány a jog- és államelméletre is alkalmazva lön. A jogra nézve említendő Hierokles,²⁾ az államra vonatkozólag pedig Polybios történetíró,³⁾ kik már a római uralom időszakában irtak.

Ily állapotban találták a rómaiak, kik e közben az önmagában meghasonlott Göröghont is római tartományává tévék, a görög bölcselkedést, miután már az a gondolkodásnak ugyszólván minden utait megfutotta sa tudásnak minden lehető kutforrásait kimerítette volna. A görögök politikai önállóságának megszűntével azok tudományos szereplése is eltűnik az élet színteréről, s helyöket most a rómaiak foglalják el, kiknek világtörténelmifeladatává lön a görög művelődést és tudományt a késő utókorra átplántálni.⁴⁾

A római világkorszakban valamint általában a bölcselkedés, úgy a jog mélyebb okait és eszméit kutató jogbölcselkedés terén sem tapasztalunk haladást.⁵⁾ — A rómaiak csak a görögök tudományos kutatásainak eredményeit örökölték, de nem egyuttal azok bölcselkedő szellemét is, mire ők gyakorlati irányuknál s hajlamuknál fogva alig birtak fogékonysággal. A római nép bölcselkedési szellem és speculativ indok hiányában sokkal inkább ragaszkodott a gyakorlati élet eseményeihez s a reális élettől sokkal inkább el volt telve, semhogy azok fölött bölcselkedve általános eszmékre s igazságokra emelkedni képes lett volna. Miért is önálló, eredeti, mennyiben a bölcsészeti gondolatvilágba új fölfogást, vagy elemet behozó rendszert még a legtekintélyesebb római bölcsésznel. Cicerónál is hiába keresünk; a rómaiak a tudományok majdnem minden ágában, különösen a bölcsészetben a görögök tanítványai s nem épen szerencsés utánczói voltak; min ha tekintetbe vesszük ama körülményt, hogy ők a görög bölcsészetet, melynek mélyébe behatolni nem igen birtak, római szellemmel tanulmányozták, alig csodálkozhatni. A görög bölcsészek ennél fogva bölcselkedés (speculativ) dolgában a rómaiak előtt fölülmulhatlanok maradtak.⁶⁾

¹⁾ V. ö. Domanovszky i. m. 287. s k. l.

²⁾ Hieroil. Commentar. in aur. carm. Pythagor. 67. 109. 129—153. — Rossbach i. m. 36. l. 2) j.

³⁾ Polybiosról s államtanáról Hildenbrand i. m. 125. §. — Markhauser W. Der Geschichtschreiber Polybios, seine Weltanschauung und Staatslehre. München. 1858.

⁴⁾ A rómaiak e világtörténelmi feladatára nézve V. ö. Ihering R. „Geist d. römischen Rechts“ (Leipzig. 1852. s többször) című művét, főleg II. rész 285. s k. lapok, Hildenbrand i. m. 122. §.

⁵⁾ A római jogbölcselkedésre nézve kiváló enlitést érdemel Voigt M. Die Lehre vom jus nat. aequum et bonum und jus gentium der Römer. Leipzig 1856. stb. műve. — A rómaiak bölcsészetre nézve említendő Zeller értékel., mely a Virchow és Holtzendorf által kiadott „Sammlung gemeinverständlicher wiss. Vorträge“ 24-ik füzetében található. (Berlin. 1866.) — Welcker i. m. 450—590. l., Carmignani i. m. I. 326—379. l.

⁶⁾ V. ö. Henrici i. m. I. 137. l. „Aber sowie der üchte griechische Geist niemals auf den rauheren lateinischen Boden verpflanzt werden konnte; so bietet uns auch das Feld der römischen Rechtskunde mehr die Früchte einer gewissen weit-schichtigen Gelehrsamkeit, als die Elemente oder Versuche einer philosophischen Entwicklung dar.“ — Fast in keinem Theile der Wissenschaften haben sich die Römer als Selbsterfinder gezeigt.“ Walter i. m. 513. §. „Die Römer haben für die speculative Philosophie überhaupt nicht viel geleistet: sie waren zu praktisch und zu sehr von ihrem wirklichen Staatsleben erfüllt.“ Hildenbrand i. m. 525—7. l. előszámlálja azon okokat, melyek miatt a bölcsészeti római földön nem tenyészhetett. — A Sabinianusok és Proculianusok iskolájáról, melyekben némelyek a bölcsészeti és történelmi iskolák különbségét látják, lásd Tex: Enc. jurispr. 342. §., Ahrens Encycl. 298—9. l., Tolomei Corso elem. di dir. nat. (1-ső kiad.) I. 71. §. — Scollari i. m. 14. s k. l.

Mindamellett a rómaiakat nem lehet figyelmen kívül hagyni, mert a görögök a bölcsészeti jogtudomány-nak csak egyik (alaki) oldalát művelék ki, a másiknak (anyaginak) kiművelése a rómaiaknak lett fentartva. A jogtudomány megjelenése a tudás világában a rómaiak érdeme, s ez már magában elegendő — egyebektől eltekintve — arra, hogy róluk itt helyütt, mennyiben a jogbölcselkedésre fontossággal birnak, megemlékezés történjék.⁷⁾

A görög bölcselkedésből indult ki a mai bölcsészeti, a római jogtudományból a mai jogtudomány. A jogtudomány keletkezését a rómaiaknál sajátoszerű életirányuknak köszönhetni, mely a görögökétől lényegesen eltért. Mig ugyanis a görög socialis életben csak egy életelvet és érdeket látunk uralkodni, melytől az egyes úgy, mint az egész görög nép át volt hatva, t. i. a közösség, a közélet elvét és érdekét, mely mindent, mi egyéni volt, föltétlenül kizárt, az egyént egészen az államba olvasztva; addig Rómában a socialis életet, illetőleg a közösségi objectiv elve mellett az individualismus alakjában az egyesnek a közösség irányában magánélete körében önálló jelentséget és hatáskört tulajdonító subjectiv törekvés is érvényesítet magát, melyet a görögök, nem tudván azt másképp fölfogni, mint minden közösséget kizáró önérdeket, se hogy sem tudtak a közérdekkel összeegyeztetni. Innen míg a subjectiv irány, mely utóbbi időben a görögöknél mindinkább lábrakapott, ezek socialis életének végbomlását idézte elő, addig a rómaiaknál az egyéniség és közösség két ellentétes elemének kölcsönhatása a socialis élet fejlesztésére igen jótékonyan hatott, s a többi közt megteremté a római magánjogi életet is. Innen van, hogy a rómaiaknál a jognak már nem csupán objectiv fogalmát (lex), de subjectiv értelmét is (ius) találjuk. Az egyéni szabadságnak, mint a magánélet rendező elvének, habár még korlátolt elismerése eredményezé a római magánjog (ius civile) kifejlését, s a jog és erkölcsi körnek tapintatos megkülönböztetését, legalább a gyakorlat terén.⁸⁾

Dr. WERNER RUDOLF,

kassai kir. jogakadémiai tanár.

(Folyt. köv.)

⁷⁾ „Die Römer pflegten nur eine Wissenschaft mit Vorliebe und Begabung, dass sie — deren Stoff selbst entdeckt haben, nämlich die Rechtswissenschaft. Hildenbrand i. m. 527. l. Ujabbán még erre nézve is kétségbe vonták eredetiségüket, mennyiben azt görög befolyások ezüleményének mondák. E nézetet vallják némelyek különösen a XII. t. törvényekre nézve. Henrici i. m. I. 157—163. l.

⁸⁾ V. ö. Hildenbrand i. m. 524. s k. l. „Was dem Hollenismus den Untergang brachte, ist das Lebensprincip des Römerthums. Das Princip der Subjectivität tritt hier in eine neue Phase, es erscheint als Individualismus, welcher den Einzelmenschen gegenüber dem Gemeinwesen zu einer selbstständigen Bedeutung und einem unabhängigen Wirkungskreise erhebt, ja sogar den Schwerpunkt der Existenz in diese individuelle Sphäre verlegt. Hier fühlt sich das Individuum als Träger eines ganz eigenthümlichen Lebensprincipes unabhängig von dem Lebensprincip der Gesamtheit, und ebenso berechtigt, die aus seinem Principe hervortruellenden Sonderinteressen geltend zu machen, wie der Staat das Gemeininteresse.“ Es 426. s k. l.: „Es musste das selbstständige Lebensprincip des subjectes und der in ihm wirkende Trieb nach Freiheit und Macht durch eine dem Ordnungsinteresse und dem Systeme der Lebenszwecke entsprechende Organisation erhoben werden über den Zufall und die Willkür. Diese Aufgabe hat der römische Volksgeist mit grössten Scharfsinne und bewundernswerther Consequenz gelöst.“ stb. Raumer i. m. 22. l. — A rómaiaknál találjuk legelőször határozottan a magánjog (ius civile) és közjog (ius publicum) közti különbséget. Carmignani i. m. I. 327—335. l.

Még egyszer a bizonyítékok elégtelenségéről.

Hegel abban hibázta el bölcsészetének tanítási modorát, hogy önkialanyitási bölcselmét önállóan s nem Kant bölcsészeti vívmányai alapján tanította, miért is tanítása oly értelmetlen volt, miszerint néhány évi tanárkodása után maga vallotta be, hogy tanítványai közül csak egy értette meg, s az is félreértette.

Ugy látszik, hogy én is úgy jártam a „Jogt. Közlöny“ 34-ik számában megjelent cikkemmel és dr. Kovács Gyula urral, aki azt aligha nem egyedül olvasta el a szerkesztőn kívül és a 35-ik számban reá felelve, azt mondja, hogy cikkem gyűpontja a tényálladék és bizonyíték megkülönböztetése bünyügyi igazságszolgáltatásunkban; pedig cikkem csak oda irányul, hogy ne használjunk bírói ítéleteinkben tudományos kifejezéseket, melyek valódi értelmének nem adhatunk kifejezést.

Én Hegelint abban hibáztam el a dolgot, hogy cikkemet nem az ügyvédi információk lapjába, hanem a doctorok és professorok által elfoglalt „Jogt. Közlöny“-be adtam, a melyben csakis mély tudományú idézetekkel lehet fellépni, s így dr. Kovács ur méltán feltehetette, hogy én a felvett czimből, egy hosszú tudományos értekezletet vagy vitát akarok folytatni, a mi nem szándékom. Szózatomban célja csak az volt, hogy ilyenkor, midőn a sajtó útján ítéleteink más nyelveken is közöltetnek, bíróságaink ne compromittáltassanak, mert az nem lehet mentességünk, ha a czimzett nagy jogász nemzet tudósai a bünyügyi jogszolgáltatás alapfogalmaival tisztában nincsenek.

Tisztelt szerkesztő, kedves barátom uram engedje meg, hogy, ha a kérdés csak kettőnként is érdekel, lapját kissé igénybe veszem, hiszen elfér a 8-ik oldalon egy kis kedélyesebb beszéd, hadd elégedjék meg a hosszuképű tudomány a többi térrel, igérem, hogy idézetekre nem fog kelleni még annyi csillag sem, mint az égen van, hanem szerkesztő ur is kímélje csillagocskáit.

Tisztelt Kovács Gyula urat pedig felkérem, ne vegye rossz néven vagy személyeskedésnek, ha netalán kiméletlen lennék, mert nincs szerencsém tudni, miért érdeklődik a kérdés iránt, csak gyanitom, hogy talán közreműködhetett a gyűpontos kifejezésű ítélet hozatalában. Ha tehát jó szívvvel veszi, kimagyarázom a cikkem, illetőleg szózatomban és felhívásomban megállapítására indokul elmondottakat.

A „tényálladék és bizonyíték“ czimű cikk végtől végig azon jogi homályban szenved, a mely ellen felszólaltam, de annak nem a cikkíró ur az oka, hanem tanára s azon sok könyv, melyben felvilágosítást kerestem, de nem nyert, mert ezt csak a gyakorlat útján s oly tudományosan tartott bünperes monographiákból szakképletezés által nyerheti, milyeneket az angol jogirodalom nyújt, nem pedig német elméleti tudományos könyvekből.

A német jogtudósok, — ritka kivételekkel, jogbölcselmeiket rendszerint nem szakképleti, hanem nyelvészeti uton fűzik, mintha folyvást csak alany és állítmányból álló mondatokat állítanának össze, melyekben a tárgy accusativus esetben tétezik. Der Knabe (alany) schlugt (állítmány) den Hund (tárgy). — Azonban náluk „häufig umfasst dabei das, was als objectiver Thatbestand bezeichnet wird, die That als Ganzes“; például: es regnet. Itt aztán nem kell különbséget tenni a felhő, vízsepp és föld közt, hanem a tény egy egész — Donnerwetter!

Ámde a gyakorlati jogász ezt nem teheti, hacsak nem esküdt. A tudományosan mivelt és felelős bírónak akkor is, ha az egész szakképlet együvé esik, tisztán kell látnia a büntény tárgyi tényálladékát egyrésztől, másrésztől az alany tényálladékot és a kettőt összekötő hidat, habár mindenütt ugyanazon bizonyítékot használ.

Ha Schaper azt mondja, hogy: „Der sogenannte subjective Thatbestand umfasst lediglich die Frage nach der Thäterschaft dessen, der auf der Anklagebank sitzt“: akkor vagy csak esküdtekről beszél, vagy a mit inkább hiszek, partem pro toto veszi, mert: „der Beweis der Thäterschaft ist nur ein Theil des subjectiven Thatbestandes.“ A hid az alanyi tényálladékhoz még nem az egész alanyi tényálladék.

De nem folytatom a mély jogtudományos értekezletet, mert attól tartok, hogy majd tiszteletbeli juris doktorrá promováltatnám. Áttérek a cikkekre magára.

A cikk czime „tényálladék és bizonyíték“ még azon

kifejezések a 4-ik kikezdésben: „egy alanyi tényálladék hiányából alapján kimondott felmentés vagy be nem számíthatóság, vagy bizonyíték hiánya esetében szokott előfordulni. Az elsőre, vonatkozólag tisztán áll, hogy semminemű tényálladék nem létezik s át“... mutatják, mily alapon áll cikkíró ur t. i. azon, hogy az alanyi tényálladék a tárgyi tényálladékot leront-hatja s ebben igaza van.

Én azt nem vitatom, hogy milyen legyen az ítélet, ha a tárgyi és alanyi tényálladék megállapított, hanem csak azt, hogy oly tudományos kifejezések ne használtassanak, melyeknek értelme más. Azt azonban, hogy beszámíthatatlanság esetében tárgyi tényállás nem volna, tagadom, mert ha valakinek lova ellopatic, a tárgyi tényállás megállapítható, t. i. megállapítható például az osztrák törvény értelmében, hogy gazdája beleegyezése nélkül vitetett el, hogy a legelőről, hogy 20 ft értékű, vagy hogy zártlan udvarról vitetett el, stb.

Ha későbbben kisül, hogy egy bolond vitte el, még nem következik, hogy az nem lett volna büntény, ha okos ember viszi el.

Vagy tegyük fel egy más esetet; az orvosi láttelelet megállapítja a súlyos testi sértést, a vádlott azonban bebizonyítja a véltlen védelmet s a bíró fitogtatni akarja ítéletében a „tényálladék“ kifejezést. Elégséges-e akkor csak azt mondani, hogy tényálladék hiányából felmentetik? nem szükséges-e mondani, hogy alanyi tényálladék hiányában? nehogy a felebbező ügyész azt mondja, hogy — hiszen az orvosi bizonyítvány tisztán bizonyítja a tárgyi tényállást! — de ha azon ügyész az alanyt és az alanyi tényálladékot egynek veszi, mint Schaper, akkor beleakadhat az „alanyi“ szóba is, mert hiszen ott az alany saját ismerése stb.

Már az első cikkemben utaltam, hogy az alany gyakran minősíti a tárgyi tényálladékot, a hol azt a törvény kijelelőli, például: a szokásos tolvaj kihágása is büntény, tehát az alanyi tényállás egyik része kiegészíti a tárgyi tényállást, ha t. i. bűnösség bizonyítéka helyreállítható; míg a szokásos tolvaj társa csak kihágást követett el ugyan azon tettel; tehát egy tettben két különböző tárgyi tényállás!!

Vagy még egy eset: egy gőzkatlan szétpattan és emberhalál történik. — Régi Verböczynk, ki a gőz hatalmát nem ismerte, emberölést keresne a tényben. — Hogy új Verböczynk mit fog ily tényhez mondani? belevonja-e a felelősség fokozatába a tulajdonostól a fűtőig mindannyit? vagy ha emberölés nem történt, nem lesz-e pattanás törvénykönyvünkben? majd meglátjuk; de hogy ezen törvény az alanyi és tárgyi tényálladék tiszta tudata nélkül helyesen alig írható meg, minden gyakorlati jogász átlátja.

Mondjunk még egyet. A törvény azt mondja, hogy ilyen büntény egytől 5 évigleni börtönnel sújtandó. Hol keresse már most a bíró a büntetés mértékét? a tárgyi tényállás azt mondja: 1 usque 5 év; — a bűnösségi bizonyíték azt mondja, hogy bűnös. Nem kénytelen-e a bíró az alanyi tényálladék körében bebizonyított enyhítő és súlyosító körülményekhez fordulni, hogy a büntetést lelkiismeretesen kimérje?

Végre még egyet: A fiu meglopta az anyját. A végtárgyaláson az anya fiának megbocsát s a bíróság a vád alól felmenti. Mit rontott meg a megbocsátás? az alanyi vagy a tárgyi tényállást?

Még egyet: A büntény elkövetetett, az alany ismeretlen. Lehet-e alanyi tényállásról szó, hol alany nincsen? — Vagy: A büntény bebizonyult; az alany ellen van egy körülmény, mely a jogos gyanut megállapítja, lehet itt alanyi tényálladékról szó, ha az alany körülményei nem egyuttal bűnösségi jelenségek?

Végre: Akár tárgy, akár tárgyi tényállás, akár alany, akár alanyi tényállás, akár bűnösség, akár büntelenség, mindehhez bizonyíték kell s nem lehet tényállás bizonyíték és bizonyíték tényálladék nélkül, csupán puszta tárgyi vagy alanyi bizonyíték; hanem szükséges az alanyi vagy tárgyi tényállás bizonyítéka és a bűnösség vagy büntelenség bizonyítéka; — és — lehet a bebizonyított Thäterschaft mellett „alanyi tényállás hiánya“ de hamis eskü mellett ne legyen „bizonyítékok elégtelenségéből“!

KACZIÁNY NÁNDOR,
budai kir. törvényszéki bíró.

Ismét hagyatéki s örökösödési eljárás.

A hagyatéki s örökösödési eljárásnak ez alkalommal ismét egy ferdeségét van szándékom feltüntetni, ugyan is: a hagyatéki s örökösödési eljárásnál azon hagyatékokra nézve, hol hivatalos beavatkozás szüksége fen nem forog, s ingatlanok vannak a hagyatékban, a ptr. 580. §-a értelmében az örökösöknek örökösödési jogaik érvényesítésére hirlapi hirdetés útján 45 napi határidő tűzetik ki; azon hagyatékokra nézve pedig, hol az 560. §. értelmében hivatalbóli eljárás szüksége forog fen a 45 napi határidő kitűzése mellőztetik. Hogy miért van ez így? sok kutatás s a ptr. „örökösödési eljárás” czimű fejezete §-ainak tüzetes kombinálása után rájón az ember az okra: ugyanis az 586. §. második kikezdése azt mondja: „Ha az egységsben ingatlan javak is vannak érintve a bíróság az 581. §. értelmében jár el”, az 581. §. pedig azt mondja: „Ha a 45 napi határidő lejártával igénylő nem jelentkezett, vagy ha az öröklési jog kellőleg tisztára hozatott stb.” Tehát ha és vagy és pedig a vagy másra nem utalhat mint vagy azon esetre, midőn a bíróság az 560. §. értelmében tárgyalja le a hagyatékot, vagy azon esetre ha igénylő jelentkezett és annak rendi szerint az igény elintéztetett. Ha az előbbi esetet vesszük, vagy is ha az 581. §. azon szavait vagy ha az öröklési jog kellőleg tisztára hozatott úgy értelmezzük, hogy midőn a bíróság az 560. §. értelmében eljárva tárgyalja a hagyatékot, de csak is akkor törvénybe gyökerezőnek mondható a bírói beavatkozás mellett és nélküli hagyatékoknál különböző eljárás, ellenben e két különböző eljárás okát feltalálni a törvénybe nem tudom.

En azonban kétlem, hogy a törvényhozásnak czélja lett volna e két különböző eljárást életbeléptetni, s azt hiszem csak is tévedésből történt az, hogy az 586. §-nál az 581. §-ra lett az 580. §. helyett hivatkozás, mert tüzetesen vizsgálva e kérdést egyáltalában nem lehet megmagyarázni miért is akarta volna a törvényhozás a két különböző eljárást behozni. Ha ugyan is vizsgálat alá vesszük a két különböző eljárást azt találjuk, hogy az 560. §. esetében a tárgyaló bíró a haláleset felvétel alapján idézi a nagykoru örökösöket és a kiskorúak képviselőjét a tárgyalásra, tehát az előjáróság, sőt sok helyen hol a halálesetet csak is a közgyám veszi fel a közgyám bejelentése folytán tudja meg a tárgyaló bíró, kik az örökösök. Hogy később már ezen haláleset felvételi iv (tapasztalásból tudom) egyik nagykoru örökös megjelenik a halálesetet felvevő jegyző vagy közgyám előtt, s bemondja a többi örökösöket. Kérdem nyujt e ez eljárás nagyobb garantiát, mint a másik esetbeni eljárás, hol a hagyatékot átadó bíróság előtt a jelentkezett örökösök családi értesítővel és előjárói bizonyítvánnyal tartoznak igazolni azt, hogy ők az örökösök? Bizonyára nem nyujt, s mégis ezen második eljárásnál a 45 napi hirdetési határidő fenáll míg az elsőnél nem. Még ferdebbnek és visszatetszőbbnek tünik fel e két különböző eljárás, még a nem jogász előtt is, ha figyelembe vették, hogy az 560. §. értelmében, nemcsak akkor ha kiskorúak vannak az örökösök között érdekelve, hanem akkor is ha távollevő van érdekelve, vagy ha a bármind nagykoru örökösök a hagyatékokra ki nem tudnak egyezkedni bírói beavatkozásnak van helye.

Tehát azok, kik barátságosan ki nem tudnak egyezni, s e miatt az állam által díjazott s különben is halmaz teendővel elfoglalt bíró idejét igénybe veszik, azon kedvezménybe részesülnek, hogy hagyatékuk egyrészt költség nélkül tárgyalatik le, másrészt a hirdetési díjat fizetni nem kötelesek; azok pedig, kik kiegyeznek, s a bíró idejét igénybe nem veszik, hanem a hagyaték átadásáért szükséges kérvény megírását az általuk díjazott ügyvédekre bizzák, s ez által maguknak t. temes költséget okoznak mint egy büntetésül még hirdetési díjat is kötelesek fizetni. — Kérdem, hol van itt az osztó igazság, nem sérti e ez meg nemcsak a jogász, de a természetes gondolkozásu ember jogérzetét is?

KONRÁD SÁMUEL,
kir. aljárásbíró.

Himlőoltásnál állítólag életbiztosság ellen elkövetett vétség.

X. város y külvárosának főorvosa — i tr. 1867. évi május 21-én hivatalos himlőoltási tisztét végezvén, a május 14-kén oltott és 21-kén érési szakban levő himlőtűszőkkel

ellátott gyermekekből az oltási táblázat szerint 49 gyermeket oltott be.

Néhány hét mulva ezen gyermekek közül egyesek különböző orvosok szemei elé kerültek, kik a gyermekeken, később a gyermekek családjának különböző tagjain bujakór jeleit vélték feltalálhatóknak, s lassankint mind nagyobb elterjedést vett azon hir, hogy — i által 1867-ben teljesített himlőoltás alkalmával a gyermekek bujasenyvesen lettek fertőzve.

Ennek folytán X város tanácsának intézkedése következtében azon gyermekek és családjaik, kiknek bujakóros szenvedéséről a hir elterjedt, — i tr. X városi főorvos jelenlétében kihallgattattak.

A vizsgálat tárgyait és eredményét következő pontok alatt van szerencsém előadni:

1-szor — — cs család. — — t, — — cs — s cselédje előadja, hogy 1867. évi május 21-én asszonya megbízásából annak — f nevű gyermekét — i tr.-hoz vitte beoltatni, ki azt igen egészséges kinézésű, piros, kövér oláh gyermekből oltá be, melyből azonban előbb — g-né gyermekét beoltotta.

— — cs-né úgy nyilatkozik, hogy gyermekének himlőtűszői mintegy 14 nap alatt letisztultak, de az oltástól mintegy 28 napra ismét kifehélyesedtek; ezután megdagadt mindkét hónalj mirigypamata, ettől néhány hétre egy foltos kütég ütött ki a bőrön, s azután sebes lett a száj, nyelv, garat és végbél tájéka. A gyermek gyógyításával megbizta — y tr.-t, ki a gyermeket zöldszinű kenőccsel kezelte, melynek egy havi használata után — f javulni kezdett.

E közben — — cs-nének idősebb fia, — éa, utóbb harmadik fia, — d, végre maga az anya hasonló kütégek és fekélyekben betegedtek meg, s — — cs-né ily állapotban egy gyermeket szült, mely, az anya leírása után ítélve, pemphigust kapott, s tizennégy napos korában meghalt.

— y e tárgyan előadja, hogy 1867. június 27-én hivatott — cs-néhez, a midőn annak — f nevű gyermekén bujasenyves fekélyeket talált; a családban tett észleleteinek elsorolása egészen egyezik — — cs-né előadásával, s kiegészítettik azzal, hogy — f higanynyal és jóddal, anyja higanynyal sikeresen gyógyított. Az előtte ismeretes viszonyokat tekintetbe véve, — y tr. a bujasenyv terjesztését csakis a beoltott — f nevű gyermektől származtathatja.

Ezeknek alapján — i, X városi főorvos előre bocsátván, hogy a családapát — — cs-t megvizsgálta és egészségesnek találta, oda nyilatkozik, hogy számba véve az összhangzó adatokat; számba véve, hogy a kérdésben forgó négy személynél még most is nyirkmirigydagánatok találhatók; számba véve, hogy f-nél krajezárnyi terjedelmű, rendetlen alakú oltási hegek találtak: a — — cs család négy tagja bujasenyves volt, s a bujasenyv — f-től terjedt, kibe az oltás után jutott.

2-szor — g család. — g — a előadja, hogy 1867. májusban gyermekét — i tr.-nál oltatta be, ki azt egy csinos kövér parasztyermekből oltá, s közvetlen utána ugyanezen gyermekből — cs-né gyermekét is oltotta. Ezen gyermek a himlőtűszők rendes lefolyása után folytonosan jó egészségesben van.

— i tr. úgy nyilatkozik, hogy — g-nének ezen 16 hónapos gyermekét megvizsgálván, azt teljesen egészségesnek találta.

3-szor — y család. — y-né előadja, hogy csecsemőjét 1867. május 21-én személyesen vitte — i tr.-hoz, ki azt egy soványas gyermekből beoltá. A himlőtűszők két hét mulva lezáradtak, négy hét mulva ismét kifehélyesedtek, s azután a bőrön kütég és különböző helyeken bibircsek fejlődtek. Csakhamar kifehélyesedett az anyának emlője is, s nála utóbb bibircsek fejlődtek a száj és végbél környékén, valamint a külnemző részekben. E közben hasonló megbetegedési alak fejlődött — y-né másik gyermekénél, a harmadfél éves — a-nál. A betegek gyógyszerelésével megbizott — r sebész, ki azokat bujakórosoknak nyilvánította, s később meghivatott — — y tr. is.

— r sebész oda nyilatkozik, hogy — y-nének — — a nevű csecsemőgyermekén az oltási hegek t. fekélyekké átváltoztaknak találta; továbbá észlelt fekélyeket a gyermek száján és más részein, melyeket bujasenyveseknek kórismézt és ilyenekként kezelte. Azt nem képes meghatározni, hogy vajon az oltás által lett-e a gyermek fertőzve, miután a betegség nemcsak az oltási helyeken, hanem más részeken is ki volt fejlődve.

— — y tr. előadja, hogy midőn — y-néhez hivatott, ennek torkában bujasenyves fekélyeket, mirigydagánatokat.

— — — *a* csecsemőnél pedig szinte bujakórt talált; mindkettőt jódkalival kezelte.

— *i* tr. főorvos a hatósági vizsgálat alkalmával — — *y*-nénál hajhullást és mirigydagadatokat talált, — — — *a* gyermekénél nedves bibircseket a szájban és nyelven, továbbá gégeszűkület jeleit, elszórt nyirkmirigydagadatokat, a karokon krajczárnyi oltási hegeket és nagyfoku elsoványodást. A gyermek atyját egészségesnek találta. Ezen alapokon azt véleményezi, hogy miután a — — *y* család — — — *a*-nak beoltása előtt egészséges volt, minthogy — — — *a* csecsemő mindjárt az oltás után, és pedig az oltási helyeken mutatott bujasenyves megbetegedést; miután az anya ezentul emlőjén betegedett meg és ennek, valamint a többi családtagoknak bujakóros megbetegedése semmi más okra nem vezethető vissza: ennél fogva a bujasenyv — — — *a* csecsemő által terjesztett a családban, — — — *a*-ba pedig valószínűleg az oltás által vitetett át.

4-szer — — *cs* család. Ennek gyermeke szinte 1867. május 21-én oltatott be, kiből, — nincs felemlítve. A gyermek úgy az anya előadása, mint — *i* főorvos vizsgálata szerint egészségesnek találtatott.

5-ször. — *da* család. — *da* — — *ea* előadja, hogy — *d* nevű gyermekét maga vitte — — *i* tr.-hoz beoltás végett 1867. május 21-én. Az ideig ő és családja egészségesek voltak. Hogy kiből oltatott be gyermeke, nem tudja; de négy hétre a beoltás után a tüszőkből négykrajczáros terjedelmű fekélyek váltak, melyek miatt a gyermeket — *r* sebészhez vitte, ki a fekélyeket edzette; később a gyermek egész testén foltos küteg, bibircsek és fekélyek keletkeztek; ekkor — *y* és — *k* tr.-ok hívtuk meg tanácskozára — *r*-rel. Három hó múlva az anyán kezdett fejlődni és terjedni a bujakór, s azután két éves leányán — — *a*-n, végre két mostoha fián is.

— *r* sebész előadja, hogy midőn a — *d* *a* családhoz hivatott, a beoltott gyermek oltási helyein és egyéb részein is, ugyszintén a nagyobb gyermekeken és az anyán is bujasenyves fekélyeket észlelt. Hogy az oltás által vitetett-e be a ragály, nem képes meghatározni, mivel 1-ször, a beoltott gyermeknek nemcsak oltási helyein, hanem testének egyéb részein is volt a bujasenyvek tünete; 2-szor mivel, ugyanazon időben a nagyobb gyermek és az anya is ugyanazon betegségben szenvedtek.

— *i* tr. főorvos vizsgálata alkalmával — *da* asszonyon bujasenyves bibircseket, mirigydagokat, hajhullást és elsoványodást észlelt és számba véve az idevágó nyilatkozatokat, véleményét úgy fejezi ki, hogy a — *da* család betegsége bujasenyv volt, mely — — *d* gyermekből eredt, s minthogy ez utóbbi először az oltási helyeken betegedett meg, tehát a bujasenyv az oltó anyag által vitetett át. Ezen következtetést — *r* sebész nyilatkozata nem ingatja meg, mert ez az oltás után négy hónappal hivatott — *da*-ékhoz, mely idő elegendő volt arra, hogy a bujasenyv a többi családtagokra is átszármaazzék.

6-szor. — *l* család. — *l* — — *a* mondja, hogy gyermeke 1867. május 21-én — — *i* tr. által beoltatott. Gyermeke a beoltás után egész testén sebeket kapott, melyek azonban begyógyultak, s azóta a gyermek egészséges. Gyógyításról nem tesz említést, — *i* a vizsgálatnál az oltási hegeket krajczár-nagyoknak találja, hasonlóképen csipkézett kerek hegeket a czombokon, de semmi bujakóros nyomokat.

7-szer. — *th* — — *a* a többször említett napon és évben oltatta gyermekét, mely azóta is mindig egészséges volt.

8-szor. — *ia* — — *a* ugyanakkor oltatta — *e* gyermekét — — *i* tr. által; előadása nem enged kétséget, hogy oltás után a gyermeknél általános bujakór tört ki; ő maga aztán emlőjén, azontul más testrészekben bujakóros fekélyeket és küteget kapott. Gyógyítását — *y*-ra bízta, ki a bujakórt kórismézte. — *i* tr. vizsgálata alkalmával a gyermek karján szokatlan nagy és rendetlen alaku oltási hegeket, és néhány dagadt mirigyet talált; ezenkívül sem a kitünően táplált gyermeknél, sem anyjánál bujakór jeleit nem találta.

Hasonló értelmű és értékű — — *g* — *oa* és — *oi* — *aa* előadásai, kiknek gyermekei ugyanegy napon — — *i* által beoltatván, — *y* előadása szerint is bujasenyvben megbetegedtek és anyjukat ragályozták. Azt azonban, hogy mely gyermektől lettek ezen kisedek beoltva, az anyák nem említik.

Megvizsgáltatott még a — — *ics* család, mely szinte azt állítja, hogy — — *i* tr. által beoltott gyermekük bujasenyves lett; a vizsgálat azonban régi görvélykört derített ki.

— — *i* tr. a vizsgáló-bizottság által ezen ügyben megkérdezett, azt jelenti, hogy 1867. májusban oltás alkalmával — — — *cs*, — *g* és más családok gyermekei hozzá vitettek; a jelen volt apa — *g* kérte őt, hogy gyermekét egy himlőtűszőkkel ellátott, igen egészséges kinézésű gyermekből oltaná be, melyet szinte virágzó kinézésű anyja tartott. „En“, ugymond — — *i*, „megvizsgáltam a gyermeket és anyját, s mindkettőt egészségesnek s jól tápláltnak találtam; belső vizsgálatot nem tettem; ezen oláh gyermekből oltottam be — *g* és — — — *cs* gyermekét“. Eddig terjed azon vizsgálatnak eredménye, melyet X. város tanácsa 1868. májustól októberig tartott.

Kiterjedtek ezen vizsgálatok annak kutatására is, hogy kik voltak azon gyermekek, a melyekből a fent elsorolt, bujakórral fertőzött csecsemők beoltattak; ezen kutatás azonban biztos eredményre nem vezetett, mivel sem az illető családtagok, sem a megkérdezett orvosok megbízható utbaigazítást nyújtani nem tudtak, sem végre a benyújtott és periratokhoz csatolt himlőoltási táblázatok az oltóanyagot szolgáltató gyermekek neveit nem tartalmazzák. E közben kiderült, hogy egyéb gyermekek között — — *iu* — *ka* és — *oo* — — *é*, kik 1867. május 14-én oltattak be, egy hét múlva ismét másik oltására lettek használva, s habár semmi által sem lehet bebizonyítani, hogy a syphilizált gyermekek épen a két nevezetből oltattak volna, mégis ezeknek megvizsgálata elrendeltetett.

— — *iu* — *ka* anyja előadja, hogy leánya májusban beoltatott, kiből, azt nem tudja. Nyolcz nap múlva — — *i* tr.-hoz vitte, ki leányából több gyermeket oltott be. Két hét múlva a tüszők leszáradtak, újabb 14 nap múlva bal karjának egy hege ismét kiujult, fekélyes lett, de ősszel begyógyult; begyógyulása után a nemzörészen támadtak sebek, a gyermek soványodott, de ezen sebek is begyógyultak, s ekkor a gyermeket elválasztá. Nincs tudva a gyermek atyjának egészségi állapota, továbbá az sem, hogy kiből oltatott a — *ka* nevű gyermek. A gyermek — úgy látszik — gyógyszerelés nélkül gyógyult, de erre vonatkozó adat nincs. Az anya egészséges maradt. A gyermek balkarján egy krajczárnyi oltási heget talált — *i* tr.; a többi hegek rendesek.

Erre alapítva — *i* azon véleményt adja: „Ezen oltási helyek egyike tisztátalan nyirkkel kezeltetett, és annál valószínűbb, hogy ezen tisztátalan anyag — ha az anya állítása igaz — bujasenyvragály, minthogy még egy év múlva duzzadtagnak találtattak a tarkómirigyek. De semmi esetre sem bizonyos, hogy a gyermek bujasenyves nem volt“.

— *oo* gyermek anyja azt mondja, hogy gyermekéből oltották — — *y*-nét, gyermekét és több más gyermeket, melyeket nem ismert. — *oo*-né gyermekén — *i* tr. az oltási hegeket rendeseknek találta, s bujakórnak semmi nyomára sem akadt.

(Folyt. köv.)

Dr. KORÁNYI FRIGYES,
egyet. tanár.

K ü l ö n f é l é k.

(A pesti postahivatal) huzcolkodása folytán beállhatott zavarban a német jogászggyűlés tárgyalásairól szóló jelentésünk egy része elveszett, s így a hiányt csak is lapunk legközelebbi számában fogjuk telhetőleg pótolni.

(Az első tíz német jogászggyűlés tárgyalásai.) A napokban ily című munka jelent meg: Die Verhandlungen der ersten zehn deutschen Juristentage 1860—1872. Im Auftrage der ständigen Deputation übersichtlich geordnet von dr. Carl von Kissling, Berlin. J. Gutentag. 1873. Ezen mű célja az, hogy áttekintést szerezzen a német jogászggyűlés tárgyalásain, melyek már 20 kötetre mennek. Hogy ezen áttekintést lehetőleg megkönnyíttessék, szerző alphabeticus rendben összeállította mindazon kérdéseket, melyekkel a jogászggyűlés eddig foglalkozott, ezenkívül pedig nyolcz csoportba osztotta a tárgyakat és kitünteti minden egyes tárgynál az eredeti indítványát, a véleményezők indítványát, a határozatot és a vita főmozzanatait. Ezen érdekes könyvecske a német jogászggyűlés tagjainak ingyen küldetik meg és könyvkereskedés útján is megszerezhető.

(Dr. Bróde Lipót) pesti ügyvéd ur irodavezetőt keres. Megkívánatik, hogy az illető köz- és váltó-ügyvéd, a magyar nyelven kívül a német nyelvet is tökéletesen bírja és legalább egy évet Budapesten ügyvédi irodában töltött legyen. Bővebb értesítés Dr. Bróde Lipót urnál.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgynlés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A köteles részről. Dr. Katona Mór, n.-szebeni jogtanár urtól. — A magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelmé köréből. Dr. Werner Rudolf, kassai kir. jogakadémiai tanár urtól. — Különfélék
MELLÉKLET: Curiai határozatok

A köteles részről.

I.

A köteles rész jogi természete és alapja.

Az egész örökjogot tehát, mint a vázlatos történeti áttekintésből láttuk, két ¹⁾ alapeszme hatja át, két kardinalis elv küzd egymással! Az egyik alapelv azt követeli, hogy a vagyon, mint egyedül az egyén tevékenységének, iparának eredménye, egész teljében az ő akarat-uralmának álljon alatta, rendelkezessék ő arról halála esetére szabadon, legjobb belátása szerint, tekintet nélkül arra, élt-e családi kötelékben vagy sem?

A másiknak, a törvényes örökösödésnek pedig alapja, éltető eleme azon vérséges összeköttetés, mely a családban és az ebből kiinduló rokoni viszonyban nyilvánul. A családok természetes rendje tehát az, mit a törvényes örökösödés követ; támogatja ezt ama erkölcsi természetünkben merített lélektani törvény is, hogy az egyén a vele vérségi kapcsolatban levőkhez általán kiválóbb vonzalmat, ragaszkodást tanusít, mint többi embertársaihoz; hogy azok közt megint vannak olyanok, kiket különös szeretettel karol át, kik vele a legszorosabb családi kapcsolatban állanak, kikhez őt a véregységnek legközvetlenebb és legbensőbb köteléke fűzi.

A vérségszülte kapocsból folyó ezen fokozata a szeretetnek, ezen hévmérője ugyszólva scálája a vonzalomnak az, mi a családi örökösödésnek alapul szolgál. Miből aztán azon feltevés származik, hogy az örökösödés vagyonát ezen természetes rokoni indulatához viszonyítva, a bensőség ezen rendjében kívánja szeretetei közt felosztani, azon következtetés, hogy vagyona holta után is ugyanazon körnek legyen szolgálatára, melyben örökösödés élt, vagy melyet maga teremtett. Mindezek meg-gondolása, mindezeknek az élet által bizonyított tapasztalatai oda vezetnek, hogy a családban az örökösödésnek legtermészetesebb alapját tekintsük, a rokoni kapcsolat bensőségének fokozatában pedig annak legjózanabb rendjét ismerjük fel. ²⁾

Ezen kettős irányból kitűnik, hogy mindegyikben az egyén akaratának uralmát supponáljuk, ott tetteles nyilatkozata által, itt meg csak hallgatag belenyugvása

¹⁾ Az örökösödési szerződést nem tekinthetjük egy külön örökösödési formának, mert az csak egyik ága a végrendeletnek. L. Unger System. II. k. 42. l. 3. j.

²⁾ Für das ganze Menschengeschlecht liegt in dieser Familien-Succession die Ordnung und Continuirlichkeit mit der es bei der Aufeinanderfolge der Generationen das Vermögen inne hat. Stohl Philosophie des Rechts II. köt. I. rész 499. l.

folytán; amaz positiv, emez negativ oldala az akaratnak; úgy hogy ez utóbbi, a végrendeleti örökösödés szembe állítva, csak in subsidio nyer érvényt, t. i. ha az örökösödés akaratát nem nyilvánítja, vagy pedig nem a kellő formában. De másrészt a törvényes örökösödés még úgy is jelentkezik, mint egy önálló természetes rendje az örökösödésnek, melyet az állam állít fel, mint olyant, mely nemcsak a családok érdekének kedvez, hanem egy-szersmind az ember természetes vonzalmában is gyökeredzik, mely nemcsak a család folytonosságát eszközli, hanem az állami rendet is elősegíti, neki szilárd erkölcsi bástist nyújtván.

Ily jelenségek közt lép fel a köteles rész!

Kérdezve, mi a célja, hivatása, azt kell felelnünk, hogy az nem egyéb, mint a családi örökösödésnek bizonyos mérvig, bizonyos határig kényszerrel való életbeléptetése, azért, hogy ez által azok, kik iránt örökösödésnek legerősebb természeti kötelességei vannak, minden esetben elégséget nyerjenek.

Ezen kényszerü életbeléptetése a törvényes örökösödésnek azonban kettős irányban szenved megszorítást: először, nem terjed az ki az egész örökösödési rendre, hanem csak azokra, kik az örökösödéshez a véregységnek legbensőbb és legszorosabb kapcsolai által fűzvék, kik tehát hozzá a családi örökösödés rendjében legközelebb esnek. A második megszorítás pedig az, hogy még ezek a legközelebb állók sem kapják az egész hagyatékot, tehát nem jár nekik az, mit a törvényes örökösödés különben nyújtana, hanem annak csak bizonyos hányada, bizonyos töredéke pl. fele, két- vagy egyharmada.

Az első megszorításból tehát szigoruan következik, hogy nem gondolható köteles igény annak részéről, ki a végrendelet nélküli örökösödés rendjében, mint törvényes örökös nem jelentkezik, csak azt illetheti meg egyáltalán köteles rész, ki végrendelet nem létében az örökösödés javaiban mint törvényes örökös örökölné. De nem áll ez megfordítva is, t. i. hogy azok mindnyájan, kik törvényes örökösödés rendjében örökösök, egyszersmind köteles részre is igénynyel bírnának; mert a köteles rész nem terjed a törvényes örökösök egész rendjére ki. Köteles rész tehát csak a törvényes örökösnek jár, de nem mindnyájuknak, hanem csak azoknak, kik legközelebb vannak a családi rendben az örökösödéshez. ³⁾

³⁾ Ohne Intestaterbrocht gibt es keinen Pflichttheil, aber aus dem Recht zur Intestaterbfolge an sich folgt noch nicht das Recht auf den Pflichttheil. Unger Erbrecht 337. l. 2. jegyzet. Windscheid Erbrecht 13. l. 8. jegyzet.

A másik megszorításból meg az folyik, hogy ha illetén legközelebbi, vérséges kapocsban állók vannak is, azért az örökhagyó végrendelkezése még nincs teljesen kizárva, az ő akarata alól nem vonatik el az egész hagyatéék, mert az illetőknek nem az jár szükségképen, mi rájuk a törvényes örökösödés megnyitakor nézne, hanem csak egy töredék abból, egy része annak; a többi pedig, a mi ezen fölül megmarad, szabad, az iránt a végrendelkező függetlenül intézkedik, arra vonatkozólag az ő akarata lesz egyedül mérvadó.

A köteles rész tehát itt az egyéni akaratra úgy tünik fel, mint korlátozó, határt szabó elem; oly ör az, mely az akaratnak egy határozott „ne tovább“-ot kiált, midőn az tulsapongva a természetes korlátokon, a családi érdekek ellen tör; egy oly figyelmeztető, mely az egyént inti, ha ez az általa fűzött szerzeteti viszonyból folyó köteleességeiről meg akar feledkezni.

Miből megint az következik, 1-ször: hogy ezen korlát nem is létezik ott, hol az egyén sem családi viszonyban nem él, sem ily közeli vérrokonok nincsenek utána, kik iránt szerettei köteleességei volnának; 2-ször: nem érezhető ezen korlát ott, hol az egyén ismeri köteleességét, hol erkölcsi természetünk és szívünk sugallatát nem némitja el szenvedély, félelem stb, mert oly korlát ez, melyet az általán tapasztalható fajszeretet szab azok iránt, kik velünk egységes vérűek.

Azonban különbözök lehetnek az álláspontok, melyekből a köteles részt tekinthetjük, és ezek szerint aztán különbözően ütnek ki a köteles rész jogi természetéből vont következtetések.

Igy ha a köteles részt csupán az örökhagyó szempontjából vizsgáljuk, úgy tünik az fel, mint egy általános concessio, engedmény, melyet az egyén tesz a családnak, már előre biztosítván őt minden eshetőség ellen, — engedmény, melyet a szeretet, a vérség kapcsa — a szív követel az észről, oly adomány, melyet a családnak teszünk, mint azon szentélynek, a honnan az ember mint erkölcsi lény kerül ki, hol belé minden maradandó jónak magvait ültetik.

Ha meg a család szempontjából nézzük a dolgot, úgy jelentkezik a köteles rész, mint egy minimum, melyet a családi benső kapocsban levők az örökhagyó vagyonaából kapnak, azon vagyomból, mely a családnak eddig is anyagi basisa volt, melytől a család külső megjelenése, tagjai nevelése és mibenléte függött; egy minimum azoknak, kik az örökhagyóhoz a lét legszorosabb kötelékében állanak, kik az életben hozzá szeretetteljesen simulnak, s vele jót s rosszat egyaránt megosztanak.

Végül mindkét szempontot egybekapcsolva, mind a két tényezőt számba véve, a köteles rész nem egyéb, mint egy üdvös compromissum,¹⁾ mely a két ellentét — egyén és család — közt az egyensúlyt helyreállítani, és a látszólag egymásba ütköző érdekeket kiegyenlíteni törekszik, még pedig üdvösen, úgy t. i., hogy mindegyik fél igényének legalább részben elég tétessék, az egyik factornak meg legyen a minimum s szeszély — rossz akarat — vagy gyengeségtől függetlenül, megóva minden kockázattól; a másik félnek pedig hagyassék tér, egyéb társas viszonyaiból folyó köteleességeinek is eleget tehetni, jótékonytságot és más polgári erényeket gyakorolni.

Igy a társas érdekek minden irányban kielégítést nyernek.

¹⁾ Lásd Farkas Lajos véleményét. Boor József köteles rész eltörlését célzó indítványához. „Magy. Themis“ 39. szám 1872. évf.

II. A mi a köteles rész jogi alapját illeti, az eddigiek után az nem lehet többkétséges; közvetlen alapja azon vérségi szoros viszony, mely azok közt fenáll, kiket a családi kötelék egymáshoz fűz; a szeretet és természeti vonzalom azok iránt, kiknek létet adtunk, vagy kiktől azt nyertük; a vérségi szeretetnek azon bensősége, mely énünkbe kiirthatlanul van ültetve, — miből aztán nemcsak erkölcsi, hanem jogi köteleességek is származnak. Közvetett alapjául a köteles résznek meg a törvényes örökösödés jelentkezik, mennyiben egyrészt ennek észszerű rendezése szintén csak a családi kapocsra, és az ebből származó rokoni érzület- és vonzalomra fektethető, másrészt pedig gyakorlati kivitele, valamint a helyes mérv felállítása legegyszerűbben és leghelyesebben csak a törvényes örökösödés nyomdokán történhetik, úgy hogy ha ezen alap nem természetes, ha az nem a rokonság rendjéből indul ki, a köteles rész szabályozása is a legnagyobb nehézségekbe ütközik.²⁾

III. A mi végül a köteles rész kiviteli módozatát illeti, úgy arra nézve szintén mérvadóvá lesz, melyik tényező álláspontjából indulunk ki? minek folytán a köteles részt kétféleképp lehet megállapítani. Vagy azt mondjuk, hogy a végrendelkező szabadon intézkedhetik ugyan az egész vagyon állagával, és csak a köteles rész fejében megállapított hányadot tartozik akár pénzben akár értékben a családbelieknek hátrahagyni, még pedig tisztán s minden teher nélkül, a hol aztán közönbös, mely czim alatt; ezen részt nevezhetnők egyszerűen köteles résznek.

Vagy pedig úgy fogjuk fel, hogy az örökhagyó vagyonaának azon része vagy töredéke felett, mely a családnak van kikötve, ne is tehessen végrendeletet, vagy ha tett is, az a priori semmisnek nyilváníttassék, úgy hogy a törvényszabta részben feltétlenül a törvényes örökösödésnek kell helyet foglalni, oly formán, mintha végrendelet nem is léteznék. Ezen értelemben szólhatunk aztán szükség-örökösödről,³⁾ erre alkalmazható és találó is az ugynevezett törvényes osztályrész. És miután ezen különbségek léteznek, még pedig elég gyakorlati fontossággal, úgy czélszerű volna ezen különbségeket fogalmilag is megállapítani.⁴⁾

Dr. KATONA MÓR,
n.-szebeni jogtanár.

(Folyt. köv.)

²⁾ Sowohl die Festsetzung der Personen, welche einen Pflichttheil zu fordern haben sollen, als auch die Grösse des Pflichttheils muss sich durchaus nach den Rechtsgrundsätzen der Intestaterbfolge richten, wenn man nicht geradezu aus aller Folgerichtigkeit herausfallen will. Röder Naturrecht II. köt. 550. l. Das Pflichttheilrecht hat seinen positiven Grund in der Nähe des verwandtschaftlichen Grades, das Intestaterbrecht ist nur seine negative Voraussetzung. Windscheid Erbrecht 134. l. 2. jegyzet.

³⁾ A szükség-örökös fogalma — heres necessarius — római fogalom, mely a jelen kornak a rómainál gyökeresen eltérő felfogásában semmi tárgyilagossal alappal nem bír; a római polgár ugyanis a heredis institutióban summus honost lát, miért a legközelebbi rokonok, mint gyermekek és szülők ok nélkül való mellőzésében idegen által sértve érzék magukat. Ezen felfogás vallási intézményeikből indult ki. Lásd erről bőven: Francke: Das Recht des Notherben und Pflichttheilberechtigten. 1—3. lap. Unger Erbrecht 335. l. 3. jegyz. 2. Arndst. Rechtslexicon. VIII. köt. 80. l. 3. jegyz.

⁴⁾ Ezen fogalmi megkülönböztetés eddigelé tudtommal csak Zlinszky Imre „A törvényes osztályrész jogi természete“ című a „Jogt. Közlöny“ 1872. 35. és 36. számaiban megjelent értekezésében használtatott.

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

Azon három ügylet, melyet kereskedelmi törvényünk tervezete eltérőleg a német kereskedelmi törvénytől tartalmaz, a kiadói, a biztosító és a közraktári ügylet. Sorba vesszük ezen ügyleteket egyenkint, s így mindenekelőtt szólunk a kiadói ügyletről.

A kiadói ügyletnek fölvétele a keresked. törvénybe annyiban igazolt, mert iparszerű üzése kereskedői üzletté minősíti azt, és pedig mind tervezetünk, mind a német kereskedelmi törvény szerint is. Egészen indokolt tehát egy üzletnek részletes rendezése, a mely üzletről a törvény már egyszer kimondja, hogy általa az üzletező kereskedővé lehet. De midőn így a tervezet a német ker. törvényt szemben előnyösen különbözik, s mintegy kikerekített egészszé lesz, másrészt lehetetlen épen a kiadói ügyletről szóló szakasz figyelmes átolvasása után azon nyomasztó érzéstől szabadulni, mely abból ered, hogy a kiadói ügylet egy fontos társadalmi és gazdasági viszonynak ismét csak egyik oldalát rendezi akkor, midőn e viszony egész összességében törvényezéssel még szabályozva nincsen.

A szerző joga, vagy mint nálunk még nagyon is nevezni szeretik, „a szellemi tulajdon“, daczára annak, hogy a Kisfaludy-Társaság már 1848. előtt több ízben sürgette törvényhozóileg leendő rendezését, eddig csak az országbirói értekezletben nyert, s ott is csak nagyon fölületes elismerést, a mennyiben ott kimondatik, hogy a szellemi tulajdon is a törvény ortalma alá helyeztetik. De hogy mi ezen törvényes ortalom és mikép fog az nálunk gyakoroltatni, ez iránt jelenleg még semmi pozitív intézkedéseink nincsenek; egyedül a szabadság és az áru és mintavédelemre vonatkozó törvények, melyeket az osztrák patensekből az 1867. XVI. törvényezéssel folytán átvettünk, képez e részben némi kivételt, de e kivétel is a szerzési jognak egyedül kivételes állapotaira szorítkozik.

A tervezet ily állapot mellett rendezi a kiadói ügyletet, azaz: rendezi a viszonyt a szerző és a művének kiadója közt; tehát a szerzőjognak egy lényeges részét felöleli, holott ellenkezőleg a szerzőjognak nem szerződési részét, különösen azon részét, mely inkább közjogi természettel bír, és a mely a szerzői jog benső lényegét gyakran még mélyebben érinti, semmi figyelemben sem részesül. Míg tehát tervezetünk nagyon is részletesen rendezi azon viszonyt, mely szerző és kiadó közt akkor keletkezik, ha a szerző művét többszörözés végett a kiadónak átengedi, egészen figyelmen kívül hagyja azon viszonyokat, melyek akkor keletkeznek, ha a kiadó a szerző engedelmével nélkül többszörösíti a munkát, vagy ha a szerződésileg átengedett munkát megjelenése után valaki utánnyomatja, vagy ha valaki a kinyomott szindarabot nyilvános előadásban a közönségnek bemutatja. Korántsem kárhoztathatnók a tervezetet ezen most feltüntetett viszony miatt, ha általában mulhatlanul szükséges lenne a kiadói ügyletnek részletes rendezése, vagy ha elmaradása által a kereskedelmi törvény hézagossá válnék; de miután épen a kiadói ügyletnek lényege az, hogy szerződési viszonyra irányul, s maga tervezetünknek legtöbb határozata csak az esetre vonatkozik, ha szerződés általában nem, vagy csak hiányos szerződés létezik, szóval csak subsidiarius természetű, jobb lett volna a kiadói ügyletnek törvényhozói rendezését akkorra halasztani, midőn, a szerzőjog egész teljében tárgyát képezendi a törvényhozásnak.

Ezen hátrány mellett tervezetünk még egy más nem kevésbé súlyos hibát mutat; ugyanis a kiadói ügyletet csak az esetben szabályozza, ha a kiadás iparszerűleg üzetik. E tekintetben azon téveszme által irá-

nyoztatik, mintha a kereskedelmi törvény csak iparszerűleg üzett kiadói ügyletekről szólhatna, mert a kiadói ügyletet csak akkor tekinti kereskedelmi ügyletnek, ha iparszerűleg üzetik. Mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy a kiadói ügylet természete mindig ugyanaz, akár kereskedő akár más által létesül; — de továbbá maga a tervezet 268. cikke azt mondja, hogy a kiadói ügylet az esetben is kereskedelmi ügyletnek tekintetik, ha nem iparszerűleg ugyan, de kereskedő által a kereskedelmi üzlet körében köttetik. Ime ez esetre sem szól a tervezetben rendezett kiadói üzlet, mert a 475. cikkben a kiadói ügylet lényeges qualificatioja épen az iparszerűségbe helyeztetik.

A kiadói ügylet egyes viszonyainak rendezése alkalmával tervezetünk szorososan ragaszkodik a drezdai javaslatához, s így egészen és nagyjában helyes alapon áll; hiányai legnagyobb részt onnan erednek, hogy a szövegezésre nem fordított elég figyelem, és így a magyar szöveg daczára annak, hogy helyes elvet akar kifejezni, hibás tételeket tartalmaz.

Ez tűnik ki mindjárt a kiadói ügylet fogalmának meghatározásánál. A tervezet itt az irodalmi vagy műszaki — zenészet, festészet vagy szobrászat munkáról szól, s azt akarja ez által kifejezni, mit a drezdai javaslat „literarisch, musikalisch és artistisch“ alatt kíván. A drezdai javaslat az „artistisch“ szó alatt minden szerzői jogot magában foglal, mely az irodalom és zenészet körén kívül is esik. A magyar szöveg e céltantologikus szószaporaságában sem éri el. A műszaki szó magában véve művészetet nem jelent, habár ezt kívánja általa értetni a tervezet, a mint ez az utána következő szavakból kilátszik. De azon szavak, melyek a „műszaki“ szónak mintegy magyarázatul szolgálnak (zenészet, festészet vagy szobrászat), megint nem fejeznek ki mindent, mi az irodalmon kívül a szerzőjog tárgya lehet, mert például a fényképészet vagy a térképek, vízrajzi s más munkák a festészet szava alá csak nem vonhatók. Ugylátszik a tervezet szerzője érezte nyelvünk hiányát, mely a német „artistisch“ fogalmat egy szóval vissza nem adja, de a helyett, hogy a „művészeti“ kifejezést, melybe inkább belefér a „zenészet, festészet és szobrászat“, mint a tervezet által használt „műszaki“ szóba, más kitételrel akkép tágitotta volna, hogy az általunk most érintett tágabb jelentmény is a törvény által szentesítették, a műszaki szó fölvétele által semmikép sem hoz szabadságot a fogalomba. Nézetünk szerint legtanácsosabb „irodalmi, művészeti és műszaki“ terményekről szólni, mert e három szóban a szerzőjog összes tárgyai kimerítettnek.

A következő cikk (476.) oly általános igazságokat mond ki, melyekhez szó nem fér. E szerint ugyanis „a szerző köteles a kiadónak az ígért munkát a szerződésileg kikötött minőségben és kellő időben átadni. Ha a szerző e kötelességének még nem felel, a kiadó tetszése szerint a szerződés teljesítését kívánhatja, vagy attól elállhat, s e mellett mindegyik esetben kártérítést is követelhet“. Ha ezen elv egy külön törvényben, mely kizárólag a kiadói ügyletről szól, mondatnék ki, nem tehetnénk ellene kifogást. Ámde a tervezet egy egész külön részben az ügyletekről általában szól, s ott az ügyletekről általában már kimondja azt, mit jelenleg a kiadói ügyletnél a kiadói ügylet tekintetében külön kimondani szükségesnek talál, s ép ennél fogva ezen cikk, mint teljesen fölösleges és részben ismétlése a 342. és 363. cikkeknek, elhagyandó.

Tökéletesen helyes a 477. cikk intézkedése, mely kimondja, hogy a szerző, ha munkáját többszörözés végett átengedte, oly intézkedéseket nem tehet, melyek által a kiadónak kárt okozhatna; jelesül: munkáinak

egyes részeit összkiadásba nem veheti; azonban összes munkáiból egyes külön részeket kiadathat. Ezen elvek mellett, melyeket tervezetünk a drezdai javaslatból vett át, még a zürichi törvénykönyv nyomán azon igen védelmezhető elv is vétetett föl tervezetünkbe, hogy „a kisebb dolgozatok, melyek hirlapnak vagy folyóiratnak engedtetnek át, megjelenésük után a szerző szabad rendelkezése alá kerülnek“. Tervezetünk itt tökéletesen helyes uton jár, midőn az ily gyűjteményes munkák lényegét és értékét nem az egyes közlemények külön értékébe fekteti, hanem az összes közlemények csoportosításába és közlésébe; ennél fogva a kiadó vagyoni jogai éppen nem sértetnek, ha a szerző már közzétett dolgozatát külön lenyomatban vagy más lapban, vagy gyűjteményben ismét közrebocsátja; és pedig annival kevésbé, mivel a törvény csak subsidiarius intézkedést tartalmaz, és el nem tiltja a kiadót attól, hogy a további közlést saját engedélyétől szerződésileg tegye függővé.

A 478. cikk a kiadói jognak némi korlátozását foglalja magában. E szerint ugyanis „a kiadói jog nem ad egyszersmind jogosultságot a munka fordításához s ennek kiadásához. A fordítási jog, a mennyiben ez az eredeti munka kelendőségére befolyással nincsen, a szerzőt illeti“. Ezen részben a porosz Landrechtből átvett határozmány ellen kettős szempontból van kifogásunk, egyrészt ellenmondást tartalmaz, és másrészt sokkal szűkebb térre szorítkozik, mintsem a szerzői jog természete s az ebből következő viszonyok követelik. Az ellenmondás abban rejlik, hogy sem a kiadó, sem a szerző nem jogosult fordítás kiadására, mert ez utóbbi a tervezet azon határozatánál fogva, hogy a fordítási jog csakakkor illeti a szerzőt, ha az eredeti munka kelendőségére befolyással nincsen, legtöbb esetben s főképp oly polyglott országban milyen hazánk, majdnem minden esetben, a szerzőnek ezen természetes jogát nagyon is kétséssé teszi. Az elv, melyet természetszerűleg ki kell mondani, az: a szerző művének kiadásra való átadása által a műnek kiadását oly alakban engedi át, a milyenben átadta; a kiadó a műnek ily alakban való átadása által szerezhethet magának jövedelmet s nyereséget; a fordítás joga, s az ezen jog gyakorlati alkalmazása által szerezhethető előny a szerzőé marad. Ha a kiadó ezen viszonyt meg nem elégsziki, ha kiadói jogát még többre kívánja terjeszteni, azt a kiadói ügylet kötése alkalmával szerződésileg megállapíthatja. A szóban álló cikknek mindazáltal még az a hibája is, hogy sokkal szűkebb, mint kellene lenni; ugyanis csak a mű fordítására szorítkozik. Nemcsak a művészeti és zenészet, de magára az irodalmi műre is szűk e határozmány. A szerzőjog terjedelme szerint ugyanis a kiadó nem nyer másra jogot — mint már említettük — mint a műnek oly alakban való többszörözésére, melyben azt neki a szerző átengedi. Ily alakban, és sem egyes részletekben, sem kivonatban, sem átalakítva, kell a művet kiadnia; tehát ha egy kereskedelmi törvényjavaslatot engedek át a kiadónak, a törvényjavaslat kinyomatása s közzététele után engedelmem és beleegyezésem nélkül nem adhatja ki a javaslatnak egyes részeit, pl. a részvénytársaságokról szólót; — vagy nem adhatja ki az indoklás elhagyásával csak a szöveget; — ha csárdást engedek át kiadás végett, nem adhatja ki külön a lassut, külön a frisset; — ha az osztrák magyar birodalom térképét engedem át, nem készíthet külön térképet Magyarországról, s külön Ausztriáról, s így tovább. Ezen elvet kellett volna a fordítás szűkebb fogalma mellett a javaslatban kimondani, különben több fontos viszonyra nézve nem talál a bíró támpontot.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelmé köréből.

(Folyt.)

De más oldalról, ha akár a római jogtudományt, akár az egyes római íróknak, kik a jogélethez vonatkozólag irtak, iratait mélyebben behatolva kutatjuk, könnyen meggyőződhetünk ama befolyás minő- és mennyiségéről, melyet a görög bölcsészeti gondolkodás úgy a jogtudományra, mint az egyes írók felfogására gyakorolt. Ezen befolyást több részint külső körülmények mint: egyes görög bölcsészeknek, névszerint Karneadesnek fellépése Rómában,¹⁾ vagy az előkelőbb római polgárok gyakoriabb érintkezése görög bölcselőkkel (Lucullus);²⁾ részint belső okok, miut különösen a rómaiak törekvése hírneves szónokokká lenni, mire a bölcsészetet igen alkalmas eszköznek tekintették, közvetíték. Miután az ut a görög bölcsészeti rendszerek befogadására meg volt törve, s az eleinte darabos és hiányos, de később a classicus írók és szónokok által kiképzett római nyelv sem szolgált már többé gátul, a görög bölcsészek tanulmányozása a műveltebb körök, különösen a jogászok és államférfiak életszükségletévé lön. Mindegyik azon bölcsészeti rendszert tanulmányozta, mely egyéni izlésének és céljának leginkább megfelelt, vagy pedig mindegyik rendszerből csak azt vette ki, a mit éppen jónak gondolt. Önálló rendszer kísérletéről szó sem lehetett.³⁾ Legtöbb pártolásnak örvendett a stoicismus, főleg a jogászoknál;⁴⁾ de a többi rendszer főleg Plato és Aristoteles rendszere is talált követőkre. Legtöbben azonban az eklektikus rendszert követték, a különböző bölcsészeti elméletekből kiszemelvén és pedig sokszor minden mélyebb tudományos megállapítás nélkül azt, a mit saját nézetekkel s törekvésökkel megegyezőnek találtak.⁵⁾

A görög bölcsészeti rendszerek tanulmányozásának főleg a jogászok részéről, kiknek a jogélet és jogtudomány alakítására s fejlesztésére már specialis hivatásuknál fogva is legtöbb befolyásuk volt, természetszerű következménye lön a görög bölcsészeti felfogásoknak átültetése a római jogtudományba.⁶⁾ A római jogtudó-

¹⁾ Karneades egyike volt ama három atheni bölcsésznek, kiket Athen az Oropos-féle rablási ügyben Rómába küldött. Ez (az akkori akadémia feje) többi társaival, névszerint Kritolaossal a peripatetikus, és Diogenessal a stoikusok fejével az ideig, míg Rómában időzött, a tudvágyó római ifjuságnak a görög bölcsészeti elveket hirdeté; s mivel az ifjuságra nézve azokat károsnak ítélték, a tanácsbeliek Cato indítványára a beszédek tartását betiltották. De a szellemi haladás utait nem lehet elzárni. A gyakoriabb érintkezés Göröghonnal még Cato is azon elhatározást szülte, melynél fogva az bár már vén korában a görög nyelv tanulására adta magát. Hildenbrand i. m. 520. l. és 123. §., Henrici i. m. I. 138. l. Carmignani i. m. I. 335. s k. l.

²⁾ Lucullus-ról ld. Henrici i. m. I. 138. és 139. l. Panätius stoikusról, ki Rómában szintén hosszabb ideig tanított ld. U. o. 128. l. C. G. Ludovici: Panetii junioris, Stoici philosophi vita et merita in Romanorum cum philosophiam tam jurispr. illustr. Lips. 1734.

³⁾ V. ö. Henrici i. m. I. 138. s k. l.

⁴⁾ V. ö. Hildenbrand i. m. 530. s k. l., Henrici i. m. I. 139. l., 149. l., 154. s k. l.

⁵⁾ V. ö. ez iránt Hildenbrand i. m. 124. §., hol azon bölcsészeti iskolákat, melyek Rómában követőkre találtak, valamint az egyes iskolák követőinek neveit is elősorolja. V. ö. még Henrici i. m. I. 139. l., Ueberweg i. m. I. 61. §.

⁶⁾ Ezt sokan kétségbe vonták. A controvers kérdésre nézve, vajjon mennyiben folyt be a görög bölcsészet a római jog alakítására? — melyet legelőször a francia jogiskola támasztott, — s az ide vágó irodalomra nézve lásd Hildenbrand i. m. 141. és 142. §. — Vollenhagen: de exiqua vi quam philosophia graeca habuit in efformanda jurisprudentia romana. Amstelod. 1834. — Ratjen: Hat die stoische Philosophie be-

sok iratai, noha legközelebb csak a gyakorlati jogéletre irányultak, telvék a legélesebb okoskodásokkal s bölcsészeti felfogással s így jogélet fölötti bölcselkedést tartalmaznak.¹⁾ Az ezen iratokban letett jognézetekből keletkezett aztán később ama „Pandekták“ és „Institutiók“ név alatt általán ismeretes Justinian-féle joggyűjtemény, mely kiváló tekintélyét, melyben az még ma is minden európai civilizált népnél részesül, nem csupán a benne összehalmozott roppant joganyagának, mint inkább ama érett, a dolgok mélyébe ható felfogásnak köszönheti, melyet a római jog szellemének, bölcsészeti elemének nevezhetni.²⁾

A római jogtudomány bölcsészeti eleme különösen három alakban jelenkezik, részint mint *ius naturale*, részint mint *ius gentium*, részint végre mint *aequitas*, melyek a gyakorlati életre alkalmazva a római nemzeti jogintézmények szigorát enyhítették s azoknak magasabb és bensőbb jelentőséget kölcsönözve a római jog általános iránybani fejlődését tetemesen elősegítették.

A római jogtudósok elismervén a jognak objectiv, minden tételezéstől független, természeti alapját, törekvésök főképp ennek kutatására irányult, s az innen mint kutforrásból közvetlenül levezetett jogtételeket nevezték — szemben a tételes polgárjoggal (*ius civile*) — természeti jog-nak (*ius naturale*).³⁾ A római jog kül-

deutenden Einfluss namentlich auf die in Justinians-Pandekten excerptirten juristischen Schriften gehabt? Kiel, 1839. (és átdolgozva Sell: Jahrb für histor. und dogm. Bearbeitung des röm. Rechts. 1844. 3. Band 66. s k. l.); és Voigt emlékművében: Puchta: Cursus d. Inst. (2. kiad.) 472. s k. l.; Ahrens Jurist. Encyclop. 303. l. 2. j. és 360. l. 1. j. — Maga Hildenbrand i. m. 142. §. mindenekelőtt áttekintetét adja a római jog fejlődésének, onnek három stadiumát különböztetve meg: gyermekkort, melyben még minden állam, erkölcs, jog, vallás stb. csak csirájában volt; az ifjú kort, melyben a római jogélet a maga sajátosságában, egyéniségében kifejtett; és a férfikort, midőn az idegen elemekkel egyesülve szigorú nemzeti jellegéből kivetkőzött. Azután megjegyzi, hogy a rómaiaknál csak is az utóbbi stadiumban lehet szó jogtudományról. A rómaiak akkor ismerkedtek meg a görög bölcsészek irataival, midőn e harmadik stadium állt be. Innen a görög bölcsészeti felfogások behozatala a római jogtudományba. „Es konnte jetzt nicht anders geschehen, als dass die Philosophie auf den Entwicklungsgang der Rechtswissenschaft Einfluss gewann, theils mittelbar durch die philosophische Bildung der Juristen . . . theils unmittelbar, indem einerseits die allgemeinen ethischen und juristischen Gesichtspunkte durch die Philosophie begründet und an ihre höchsten Principien angeknüpft wurden, andererseits für einzelne Lehren, in welchen eine dialektische, ethische oder physische Bestimmung zu treffen war, welche die Jurisprudenz nicht aus sich selbst geben konnte, die hellenische Philosophie zu Anhaltspunkte genommen ward.“ Hogy a görög bölcsészeti rendszerek közül különösen a stoicismus birt legfőbb befolyással a római jogtudomány képzésére bizonyítani törekszik Henrici, i. m. I. 154—157. l.

¹⁾ Hosszan tartana mindazon jogtudósok neveit itt elszámolni, kiknek irataiban ily bölcsészeti felfogást tapasztalunk s kikkel a római nép méltán dicsekedhetik. Azok névjegyzékét adja Voigt i. m. I. 253. l. Ez iratokról mondá Leibnitz: „Dixi saepius post scripta geometrarum nihil exstare, quod vi ac subtilitate cum romanorum Iconscriptis comparari possit, tantum nervi in est, tantum profunditatis.“ S más helyen: „Nec quidquam vidi, sive rationum acumen, sive docendi nervos spectes, quod magis accedat ad mathematicorum laudem.“ (Oper. Vol. VII. 6. 3. 267. l. Epist. T. I. ep. 119.)

²⁾ V. ö. Stahl i. m. I. k. I. könyv, függelék, de főleg II. k. I. r. 509. l., hol függelékben a római magánjog fontosságáról szól; különösen olv. 99. §., Walter i. m. 514. §., Michelet i. m. I. 40. s k. l., Henrici i. m. I. 163. s k. l., Meister i. m. 135. §., Carmignani i. m. I. 353—378. l., Caragnari i. m. 21—24. l., Pauler i. m. 76. §.

³⁾ A *natura*, *naturalis* s más rokon értelmű szavak a római jogi kutforrásokban nagy szerepet játszanak. Lásd e szavak

forrásaiban e jognak kettős értelme és meghatározása fordul elő, és ugyan részint mint a természeti (érzéki) ösztönökön alapuló s ennél fogva nem csupán az emberekkel, de az állatokkal is közös jog;¹⁾ részint pedig mint csupán az emberekkel, mint észszerű lényekkel közös s ennél fogva általános emberi jog.²⁾ E különböző értelem a természet vagy természeti szó különböző, részint érzéki, részint észszerű vagy erkölcsi felfogásán alapszik.³⁾

Az előbbi felfogásnak csak ritkán vagy épen nem, az utóbbinak pedig annál gyakrabban volt alkalmazása. E felfogás szerint a jogviszonyokban rejlő objectiv észszerűség, (cél, ratio) mennyiben az az emberi társas élet természetéből foly (naturalis ratio), képezi az azon jogviszonyokban létező emberek cselekvőségének szabálmértékét (*lex naturae*), az ebből szigorú következetességgel kifejtett jogelvek és jogtételek egységes rendszere pedig a természetjogot (*ius naturale*) valódi értelmében.⁴⁾ Ebben fekszik kiválólag bölcsészeti eleme a

jelentőségére nézve Voigt i. m. 547. s köv. l. Beilage IV. — Schilling bev. XIX. s k. l. 11. Azon kérdésre nézve, vajjon a római *ius naturale* felfogása görög eredetű-e vagy sem, ld. Voigt i. m. I. k. 243. l. 258. s k. l. és 269. s k. l. és Hildenbrand i. m. 143. §., ki Voigt igenlő nézetét megczáfolni, s e közt s a feltétlenül tagadó nézet közt közvetítő álláspontot igyekszik elfoglalni, ebből kutatásának eredményét a következőkbe foglalva össze: „Wenn wir annehmen, dass die römische Rechtswissenschaft den Begriff der naturalis ratio bereits im Volksbewusstsein den Responsen der Juristen und dem praetorischen Edicte praktisch ausgebildet vorgefunden habe, so müssen wir doch mit gleicher Entschiedenheit anerkennen, dass der Eifer, mit welchem die neue Wissenschaft diesen Begriff erfasst, die theoretische Eleganz, mit welcher sie ihn behandelte und die weittragenden allgemeinen Bestimmungen, in welchen sie ihn an die Spitze des Systemes stellte, grösstentheils aus der hellenischen Philosophie zu erklären sind; so dass man zwar nicht die römische Jurisprudenz aus der griechischen Philosophie ableiten, aber immerhin sagen kann, sie hätte die Vollendung, in der wir sie bewundern, ohne Einfluss der hellenischen Philosophie nicht erreicht.“

¹⁾ Miként ezt Ulpian fr. 1. §. 3. D. de just. et iure (1. 1.) kifejezi: *Ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit; nam ius istud non humani generis proprium, sed omnium animalium quae in terra, quae in mari nascuntur, avium quoque commune est. Hinc descendit maris et feminae conjunctio, quam nos matrimonium appellamus; huic liberorum procreatio; videmus enim cetera quoque animalia, feras etiam istius juris peritia censeri.* — Ulpian különben még más értelemben is veszi a *ius naturale*-t. V. ö. Voigt I. k. 293. l. Lásd erre nézve Savigny System I. k. 514. s k. l. Voigt i. m. 286. l. Schilling: Természetjog 13. §. mell.

²⁾ Gaii Just. I. r.: „Jus, quod naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes populos peraeque custoditur.“ — 11. §. J. de J. N. (1. 2.) „Naturalia quidem iura, quae apud omnes gentes peraeque servantur, divina quadam providentia constituta, semper firma atque immutabilia permanent.“ — Fr. 11. D. de J. et J. (1. 1.) „Jus pluribus modis dicitur. Uno modo, quum id quod semper aequum et bonum est, jus dicitur, ut est ius naturale.“

³⁾ A *ius naturale* érzéki felfogására nézve, mely később is talált követőkre. V. ö. Henrici i. m. I. 164—167. l., Hildenbrand i. m. 606. s k. l. és a 14. j. id. írókat. Walter i. m. 514. §. e tárgyban ekkép nyilatkozik: „Die Juristen unterscheiden im Recht unter dem Namen *ius naturale* dasjenige, was als Thatsache der Natur den factischen Grundstoff der Rechtshverhältnisse bildet. Diese Abstraction ist eine ganz richtige; irrig ist nur, dass man dafür den Ausdruck *ius* braucht, indem im Gebiete der Naturnothwendigkeit nicht von Recht, sondern von Ordnung zu reden ist.“ Ez a mai felfogást ráérőszokolja a rómaiakra. Welcker i. m. 498. s k. l.

⁴⁾ A természetjog e jele tökélet szépen fejt ki Hildenbrand i. m. 114. §. E felfogással megegyező Stahl és Trendelenburg nézete is a jog természetéről. Walter i. m. 514. §. Stahl i. m. II. 1. 99. §.

római jogtudományának.¹⁾ Az abszolút jog, mennyiben az népekre és egyesekre nézve egyetemes érvényű, változhatatlan és az anyagi igazságot tartalmazza,²⁾ s különbözik úgy a civilis ration (célszerűség = utilitas) gyökerező tételes jogtól, mint a szorosan vett ethicától.³⁾

Dr. WERNER RUDOLF,
kassai kir. jogakadémiai tanár.

(Folyt. köv.)

K ü l ö n f é l é k.

A XI-dik német jogászgűlés.

(Folytatás.)

Aug. 29. tartattak a folytatólagos szakosztályi tárgyalások. Az egyesült első és második szakosztályban tárgyalatott ezuttal a kétségtelenül legérdekesebb és legfontosabb kérdés — a részvénytársasági törvényhozás kérdése. A feltett kérdés ekkép hangzik: „Hozhat-e a törvényhozás óvrendszabályokat a részvénytársaságok szédelgő állapítása, vagy azok igazgatásánál előfordulható család kezelés ellen, és ha igen, melyek azok?”

A bekért véleményezések közül egy sem lett beterjesztve; mint előadók pedig dr. Wolffson ügyvéd és dr. Albrecht elnök szerepeltek, mindkettő Hamburg-ból.

Dr. Wolffson előadó igen korszerűnek mondja a felvetett kérdést, noha az már különböző alkalommal behatóan tárgyalatott és így kimerítő véleményezések előzték meg. Legközelebb e kérdésre vonatkozólag igen fontos adatokat gyűjtött a Lasker indítványa folytán kiküldött vizsgáló bizottság; de ama jelentés mindekkoráig még nem került nyilvánosság elé. Áttérve a dolog érdemére, felemlíti, hogy az 1870. évi jul. 11-ki részv. társ. törvény az állami engedélyezést eltöröl, azon meggyőződésből indulva ki, hogy az állami gyámkodás mitsem használ, sőt ártalmas. Az utolsó nagy háboru után kötött béke feléleszté a vállalkozási szellemet, mely addig sok időig lenyűgözve volt és a Franciaország részéről fizetett milliardok nyujtották arra a kellő alapot. A rendes közgazdasági viszonyok természetszerű fejlődésének megzavarása a pénz sokasága által, hátrányosnak bizonyult. A nagy néptömeg azonban most kigyót, békát ordít a törvényhozás ellen, mert úgy vélekedik: „post hoc, ergo propter hoc!” Ilykép az ellentétes végletig jutva, teljes lehetetlenséget kívánnak. E lehetetlenségek közzé tartozik az alapítók egyetemleges szavatosságának követelménye, a mi a részvény-társaság jogi lényegével ellenkezik. A törvényhozástól egyáltalán nem sokat várhatunk; legfelyebb lehetővé teheti azt, hogy a ki látni akar, láthasson. De az agiotage mel-

lett mint az jelenleg lábra kapott, az emberek nem is akarnak látni; nem veszik tekintetbe a valóságos értéket, hanem csak a lehető momentan csereértéket. Okvetlenül kell tanulnunk az idők e jelenségéből, de még most talán nem ítéhetünk elfogulatlanul, mert az események közvetlen hatása alatt élünk. A kérdés külső oldalát tekintve, a részvény-társaságok létjoga, existenciája iránti kérdés merül fel előttünk. Ez nem természeti, hanem az állam törvényei által alkotott jogalany. Ebből következik, hogy az államnak joga van ezen existencia feltételeit megszabni. Ha én természeti személylyel lépek érintkezésbe, úgy az mindig ugyanaz marad; de a részvény-társaság változik, avagy legalább folyton változhatik. Ezért mindenekelőtt az autonómiát kell kiegészíteni (Normalstatut), és másodsor eszközökről kell gondoskodni, hogy az egyesek jogaikat érvényesíthessék. Óvakodnunk kell azonban minduntalan a törvényhozástól segélyt várni, mert nem is volna tanácsos a törvényt pillanatnyi jelenségek nyomán változtatni.

A kérdés részleteibe hatolva, az alapításnak — ugymond — két nemét kell megkülönböztetnünk: a) syndicat utján, vagy 2) maguk a részvényesek által; a gyakorlatban azonban mindkét neme egybeolvad, ha a syndicat egyénei mindannyi részvényt aláírják. Az alapítók és az alakuló közgűlés gyakran azonos, ők önmaguknak igazolják, hogy a részvénytőke 10% befizetett s. t. b. Nehéz itt a jellemzően ugynevezett dolus au porteur bebizonyítása, melylyel a részvények átruháztnak. Az angol törvény 7 személy egyesülését kívánja meg, kik egy memorandum of association letétele után azonnal jogi-személyként ismertetnek el, és ez eszközi a további szükséges lépéseket. A német törvényhozás óvatosabb; ez a jogiszemély minősítését csak akkor adja meg, ha a részvénytőke bizonyos része már befizetett. Az angol törvényhozás ellenben már eleve bir egy alapító-társaságot (Gründer-Consortium) mely felelős. Jónak tartom tehát egy memorandum kötelező bekövetelését, melyért azután az alapítók felelőssek legyenek. Jelenleg fizetések igazoltnak, melyek nem történtek; úgy szintén e részvény-jegyzések sem reálisak. Az alapítók felelőssek legyenek azért, hogy a fizetések és jegyzések valódiak.

Továbbá javasolja az előadó, hogy a törvény azon szabványa, mely a részvényeseket 60% befizetése alól felmenti, megszüntessék. Következetlenség rejlik abban, ha a törvény azt kívánja hogy a részvény legalább 100 tallerra szóljon, de csak 40% befizetését követeli. Ez által a közönségis félrovezetetik, mert nagy tőkét vél befizetve, mely nem is létezik. A részvényes is másképp fogná a kezelést ellenőrizni, ha tudja, hogy még fizetnie kell. A keresk. törvkönyv szerint ugyan kell egy felügyelő tanácsnak (Aufsichtsrath) létezni, de a gyakorlatban ez többnyire oly közeg, mely az üzletvitelben is részes, és így ellenőrzésre nem alkalmas. Szükséges tehát az ellenőrzésre egy független közeget létesíteni; a részvényesek többsége e hiányt nem pótolja. Nehéz volna azonban a bíróságokra bízni az ily közeg felállítását, s így valamely módozatot kell fellelni ama közegek választása vagy kinevezésére. Végül biztosítani kell az egyesek kereseti jogát, ha t. i. valaki a közgűlés határozatai által jogaiban sértve érzi magát.

Az előadó mindezeknél fogva a következő határozati javaslatot terjeszté elő:

1) A törvényhozástól kielégítő oltalom nem várható. — Az alapítók kötelezettnak az alapításra vonatkozó fontosabb adatokat, nevezetesen azokat, melyek nem pénzbeli tételekből állanak, egy kibocsátandó előrajzban közzétenni, felelősségük pedig minden tudva tett valótlán kitétel tekintetében akkép szabályozandó, hogy egyes részvényes indítványára a társaságnak azon összeget, melylyel a részvényesek összvagyonára nagyobb lenne, ha a valótlán kitétel, való, a vagy az elhallgatott körülmény nem léteznék, — illetőleg azon vagyonkülönbözeti összeget, mely a nem pénzbeli betétek állítólagos és tényleges értéke közt létezik, — egyetemleges kötelezettség terhe alatt megtéríteni kötelezettnak.

2) Az alapítók hasonló módon egyetemes szavatossággal tartoznak minden tudva eszközölt félrovezetést, melyet a részvényjegyzések és azok értéke, úgy szintén a tett befizetésekre vonatkozólag elkövetnek.

3) A törvény azon szabványa, mely szerint a részvényesek 40% befizetése után a további befizetések alól felmentetnek, megszüntetendő.

4) Minden részvénytársaság kötelezendő a mérlegek átvizsgálására egy az üzletvitelben nem részes közeget létesíteni.

5) Az egyes részvényes is kereseti joggal birjon az üzletvitelre, mérlegezésre és nyereségi osztaléokra vonatkozó törvényi vagy alapsabályi szabványok megtartására.

¹⁾ Stahl i. m. II. r. 99. §. 519. l. tekintettel erre a legtökéletesebb jogbölcsestszeknek nevezi a római jogászokat; a római jogtudományról pedig mondja: „Insofern ist das römische Recht eine raison écrite d. i. nicht ein Codex des Naturrechts, sondern ein Codex der Natur der Sache.“ Hildenbrand i. m. 605. l.: „Die erschöpfende Aufdeckung der Hauptformationen der rechtlichen beziehungsweise privatrechtlichen Lebensverhältnisse, die scharfsinnige Erforschung der sie beherrschenden Principien, die consequente, höchst detaillirte, elegante Ableitung einer überaus grossen Masse von Rechtsregeln aus denselben bildet das unübertroffene Meisterwerk der römischen Rechtswissenschaft.“ És Walter i. m. 514. §.: „Durch diese Abstraction war der Weg angebahnt, von der äusseren Beobachtung unabhängig unmittelbar aus der natürlichen Vernunft, also auf philosophischem Wege, Rechtswahrheiten zu entwickeln, und mit dem positiven Rechte in Verbindung zu bringen. Der feinen Weise, wie dieses geschehen, hat das römische Recht hauptsächlich seine Ausbildung zu verdanken.“

²⁾ V. ö. 15. j. és Hildenbrand i. m. 607. s. k. l. Az ekkép felfogott ius naturale formátlanságára s a jogász hivatáshoz viszonyára nézve lásd U. az 146. §. és Voigt. i. m. 340. l. 465. lap.

³⁾ V. ö. Voigt i. m. I. k. 297. s. köv. l., 341. és 464. l., Hildenbrand i. m. 147. §. A természetjog (jog) és ethica közti különbségre nem öntudatos, hanem csak ösztönszerű gyakorlati érzékek volt, sokszor azonban összetévesztették a két kört.

Dr. Albrecht társelőadó nagyobb részben hozzájárulását nyilváníttja az előadó javaslatához; csak attól tart, hogy az előadó nem tartotta fen szigorú következetességgel ama elvet, hogy az államot felügyelet ne illessen. Ő maga részéről nem osztja azon nézetet, hogy a részvénytársaságok jogi személyiségét az állam alkotta volna, és azt hiszi, hogy a közönséges polgári jog alapelvei teljesen kielégítik, tehát rendőri szabályzatok nem szükségesek. Az indítvány pedig oly szabványokat is tartalmaz, melyek rendőri természetűek. Hogy az alapító felelős dolusáért, azt egyáltalában polg. jogi alapelvek kell elismerni. De az előadó tovább megy és kötelező prospectust igényel. Ez oly szabvány, melyet ő el nem fogadhat, mert az alapítókat oly kivételekre kényszeríti, melyeket különben nem tettek volna. Nem pártolja azon indítványt sem, hogy a részvényesek 4% befizetése után fel ne menthessenek. Igen sok oly vállalat állapittatik, melyek arra vannak fektetve, hogy a részvénytőke csak egymásután, rézletekben fizetessék be. A mi a számvizsgálók avagy revisorok közegének létesítésére vonatkozó kötelezettséget illeti, annak sem látja hasznát, mert arról gondoskodjanak maguk a részvényesek, hogy revideáltassék. Hiszen ki legyen a revisor? Valamely derék, ügyes üzletember annálkevésbé fog arra vállalkozni, ha működésért felelős, és így mint jelenleg igazgatótanácsosok, úgy fognának jövőben au porteur revisorok képződni. Ajánlja tehát az előadó javaslatát a kifogásolt tételek elhagyásával következő módosítványban:

„Törvény által közelebből meghatározandó bizonyos mennyiségű részvények birtokosai jogosítva legyenek a mérleg átvizsgálására. A bíróságok felhatalmazandók arra, hogy egyes részvényesek indítványára fontos okokból bármikor a mérleg bemutatását és egyéb felvilágosítások megadását az üzleti könyvek és ügyiratok előterjesztése mellett, elrendelhessék.”

Dr. Schütze jogtanár K elben, felhossa, hogy Schleswigben is a közönség az alapítási szédelgések folytán bizonytalansággal telt; de azt tartja, hogy az 1870. jun. 11-ki törvényt változatlanul kell hagyni, mert a lefolyt 3 év volt elégséges kellő tapasztalatok szerzésére. A jelen viszonyok rendkívüliek, egészségtelenek, de mulékonyok, és ezért nem szükséges külön eszközökhöz nyulni. Legfeljebb oly intézkedésekről kell gondoskodnunk, melyek a kinövéseket érintik; arra pedig az oly büntető szabványok megfelelőleg, minők a kereskedelmi törvénykönyv 206. és 249. szakaszaiban foglaltatnak, s melyek az alapítási előzetekre is kiterjesztendők volnának, vagy is a színelletésekre, habár a büntető köztörvény szerint a csalás vádja nem volna megállapítható. Továbbá a részvénytőkét a teljes befizetésre kívánja kötelezőleg felemeltetni, és végre az igazgatóságokat negyedévi kimutatások közzétételére kívánja szorítani.

Dr. Jaques bécsi ügyvéd mindenekelőtt bocsánatot kér azért, hogy a tőle bekívánt véleménybe nem terjeszté. Az ügy érdemét illetőleg megjegyzi, hogy a főpontokban egyetért dr. Wolffson ural. Ő is azon nézetben van, hogy a törvényhozás nem sokat segíthet, de ezen pessimista nézetnek nem akar a hozandó határozatban kifejezést adni. Ugy véli, hogy a törvényhozás legalább két irányban hathatna üdvösen: 1) a legterjedtebb nyilvánosság rendelkezése által különösen a részvény-társaságok alapítási stadiumában; 2) a legszigorubb felelősség szabályozása által különösen a részvény-társaságok vezénylete és ellenőrzésére hivatott közegek tekintetében. Az alapítók szavatosságának elvét sem lehet eléggé hangsúlyoznunk, mert ők azok, kik a tőkepénzt ígérek által kicsalják, s ezért kötelezendők tervüket nyíltan és világosan feltárni. Javasolja tehát a következő pontokat:

a) Az alapítók egészen az igazgatóság szervezetéig egyenlő szavatossággal tartozzanak. (Pártolja tehát a memorandum of association kötelező előterjesztését).

b) Az aláírt részvény-tőke teljesen befizetendő. Azon körülmény, hogy a tőke nem egyszerre, hanem egymásután fizetendő, nem változtat a dolgon. Ha a törvény csak 100 ftnyi részvényeket engedélyez, de 40% befizetése után felmentést nyújt, — úgy az nem egyéb következtetlenségnél.

A mi az előadó ur által felhozott obligatorius számvizsgáló intézményt illeti, megjegyzi, hogy az előadó és a társelőadó nyilatkozatai után azt várta, hogy a felügyelő tanács mellőzését fogják javallani, mert szerinte az igazgatóság és a felügyelő tanács ingatag határolása eredményezte a mai állapotokat. Itt rejlik a bajnak gyökere. Szükségképp kell külön végrehajtó és külön revisionális közegeket létesíteni. Ezen közegek hatásköre magánrendelkezés útján csak annyiban lehessen megváltoztatható, a mennyiben a közgyűlések hatáskörébe vonatnék.

Társelőadó urnak azon indítványához, hogy a részvényesek bizonyos száma az általa javasolt jogokat gyakorolhassa, — azon pótindítvánnyal járul, hogy oly kisebbség, mely az alaptőke $\frac{1}{10}$ részét képviseli, ugyanazon jogokat gyakorolhassa, melyek a felügyelő tanácsot megilletik. Az egyesek kereseti jogát pedig határozottabban kíváná körülírva látni.

Dr. Wachtel (Frankfurtból) azon nézetben van, hogy a nyilvánosság elve az alapítási ügyletek körül a keresk. törv. könyv és az 1870-ki törvény által nincsen kellő érvényre emelve, nem osztja tehát Schütze nézetét, hogy e törvényeken változtatni nem kellene. Ohajtana az előadó urak indítványai ellenében, hogy e nézeteknek a törvényhozás tekintetében határozott kifejezés adassék, mert a kórállapot ellenében csak a legnagyobb nyilvánosság az alapítási ügyletek körül nyújthat segílyt. A részvény-társaságok soliditása nemcsak a részvényesek érdekében fekszik, hanem közgazdasági érdekekben is. Nem hiszi, hogy a követelt előrajz (prospectus) annak határozatlan ígéreteivel, vagy a 40% befizetése utáni felmentés megszüntetése valamit eredményezne. Ellenben tilalmazni kívánja az új részvények kiadását, mielőtt a régiek befizetve lennének. Végül indítványozza egy birodalmi részvény-társasági hivatal létesítését.

Dr. Geiger frankfurti ügyvéd nem látja igazolva, hogy a részvény-társaságok tekintetében törvény alóli kivételek foglalhassanak helyet. A polgári és büntetőtörvények amugy is meghatározzák a felelősséget, külön szabványokra szükség nincsen. De kivált a jogászgyűlés mint tudományos gyűlés nincsen hivatva normatív szabályokat felállítani. A javasolt szabványok által az eddigi többségi-uralom helyébe egy igen aggasztó kisebbségi-terrorismus lépne. Ő tehát az előadói indítvány első mondatának elfogadása mellett indokolt napirendre térést ajánl.

Makower berlini ügyvéd épen az előadói indítvány első pontozatának elvetésével csakis a pozitív javaslatokkal akar foglalkozni. Pártolja az előrajz (memorandum of association) követelményét, de elveti az első pont egyéb szabványait. Végül indítványozza, hogy a bíróság egyes részvényesek kérelmére fontos okoknál fogva az ügylet állapotának megvizsgálását elrendelheti, de nem köteles elrendelni. Az utolsó pontot pedig egészen elveti, mert önmagától értetik, hogy ha bárki jogában sértve van, kereseti joggal élhet.

Block magdeburgi ügyvéd az egyes részvényesek kereseti joga mellett emel szót. Különben nem barátja a reglementi szabályzatoknak, de a mellett van, hogy a részvény-társaságok csak akkor jegyeztethessenek be, ha a részvények teljesen be lettek fizetve. Végül ohajtja, hogy az államnak joga legyen mérlegek előterjesztését kívánni és az üzleteket megvizsgálhatni.

Dr. Johanny bécsi ügyvéd a mellett nyilatkozik, hogy az alapítók az előrajz (prospectus) tételeiért felelősek legyenek, akár tudva volt előttük a valótlanosság vagy elhallgatás, akár nem. Kívánja ezért, hogy az indítvány 1. és 2. pontjaiban a „tudvalevő” szó elhagyassék.

Az előadók dr. Albrecht és dr. Wolffson zárszava után, melyben utóbbi Makower indítványát az első pontozat elhagyása iránt elfogadja, szavazás útján a következő pontok lettek elfogadva:

„Részvény-társaságok alapításánál és igazgatásánál előfordulható visszaélések ellen, az illető törvényes szabványoknak következő pontok szerinti módosítása ajánlatos:

1) Az alapítók kötelesek aláírásukkal ellátott előrajzban az alapításra vonatkozó adatokat, különösen a nem pénzből álló betétekre vonatkozókat előadni; 2) az alapítók egyetemes szavatosságot vállalnak minden színelésért (Täuschung) úgy az előrajz, mint a részvényjegyzések értékére, és a tett befizetésekre vonatkozólag; 3) azon intézkedés, mely szerint a részvények aláírói 40% befizetése után a további befizetésekre nem kötelesek, megszüntetendő; 4) a törvényszékek felhatalmazandók arra, hogy a részvényesek indítványára a mérleg bemutatását, egyéb felvilágosítások megadását, az üzleti könyvek előterjesztését és az üzletvitel megvizsgálását eszközöljék; 5) minden részvényesnek joga van, a törvényes rendelkezések és az alapszabályok megtartását, ha érdeke követeli, kereset útján kizárközölni.

(A német birodalom ügyvédek III. gyűlése.) Az idei gyűlésre Eisenach-ban az egylet 1456 tagja közül 116 jelent meg. A mi arra mutat, hogy a testületi szellem itt is, mint nálunk a jogászgyűlésnél, arra szorítkozik, hogy kartársak be-

iratják magukat tagoknak, de a gyűlést nem igen látogatják. Az osztrák tartományokból egy tag sem, Magyarországból pedig dr. Környei Ede pesti ügyvéd vett részt a gyűlésen. Elnökké dr. Schaffrath drezdai ügyvéd választott meg. A testületi szellem hiányáról tanuskodik azon körülmény is, hogy az ugyan-ezen egyet által alapított „Juristische Wochenschrift” című jogi szakközlöny, melynek feladata volna az ügyvédi kar érdekeit képviselni, anyagilag igen rossz lábon áll — szintén a testületi szellem hiánya miatt. Ugyanis ezen lap 1872-ki (első) évfolyama alig 300 előfizetőt mutathatott fel, és a jelen évben az egyetelnökségének több igen hathatós körözüvénye folytán az előfizetők száma 450-re emelkedett. A lap ügye a jelen gyűlés egyik tárgyát képezte és elhatározottat, hogy a kiadónak 3000 tallérnyi veszteségéhez az egyet fele részben hozzájárul és ezentul a lapot (ha kiadó találkozik) évenként 600 tallérral fogja subventionálni.

A gyűlés egyik fontos tárgya volt az elnökség indítványa az ügyvédi díjak felemelése iránt. Kiemeli ezen indítvány, hogy mig minden állás, nevezetesen az ügyvédekkel, többé-kevésbé egy szintvonalon álló hivatalnoki osztály, az időviszonyok által igazolt jövedelem-emelkedésben részesül, az ügyvéd jövedelmei nemcsak nem emelkedtek, hanem Németországban fogytak az által, hogy az újabb törvények az ügyvédek némely teendőit más közegekre ruházták. A kormány ezen kérdés megoldását az új polgári perrendtartás behozataláig gondolja halaszthatónak, az ügyvédgyűlés azonban nem látszik nagyon vérmes reményekkel lenni az iránt, hogy ez közel jövőben meg fog történni, és így szükségesnek látta az ideiglenes rendezés iránt nyilatkozatot tenni és annak pártolására, illetőleg végrehajtására az erre hivatott közegeket és hatóságokat felszólítani. A díjak felemelésének módjára nézve a százalékos arány (átlagosan körülbelül 25%) ajánlatik és egy e tárgyban készitendő emlékirat kidolgozására 1500 márk utalványoztatik.

A tanácskozások szellemi működési része főleg az új német polg. törvk. rendtartás azon alapelveinek megvitatására fordított, melyek kivált az ügyvédi gyakorlatra nagy jelentőséggel bírnak, — ilyenek péld. a végrehajtásra, a határidők és napok elégséges voltára vonatkozó kérdések stb.

Az idei gyűlés ez irányban csak egyetlen kérdést tárgyalt, mely azonban a végrehajtásra vonatkozólag több pontozatra terjed. De érdekesnek tartjuk előbb az eddigi gyűléseken hozott határozatokat reprodukálni, a mint azokat a „Jurist. Blätter” közelebbi számában összefoglalva találtuk.

A hozott határozatok következők:

I. „A német törvk. rendtartás tervezetében követett tiszta szóbeliség elve nem helyeselhető, sőt inkább a szóbeli tárgyalást megelőző periratoknak nemcsak a felek és bíróságok előkészítésére, hanem azoknak az eldöntendő kérdés alapjául szolgáló ténykörülményeknek meghatározására is kellene szolgálni.”

II. „Az esetlegességi elvnek (Eventualmaxime) elhagyása, — szó többséggel helyeseltetik.”

III. A bizonyítékok felvétele tekintetében határozottat:

„A tanúk kihallgatása, úgy maga az ítélő bíróság, vagy arra kiküldött avagy megkeresett bíró útján eszközölthetik. A bíróságtól függ, az esethez képest elhatározni, vajjon mindannyi tanu, avagy azok egy részének kihallgatása egyik vagy másik s illetőleg mely módon eszközöltessek.”

IV. A jogorvoslatok tárgyában:

a) „A német ügyvédi gyűlés az appellatio jogorvoslatának olyképi megszorítását, hogy az csak revisio in jure lehessen, indokoltnak nem tartja; sőt ellenkezőleg azon nézetben van, hogy a felebbviteli bírónak szabadsága sem in facto, sem in jure nem korlátozható.”

b) „Az ügyvédi gyűlés azon nézetben van, hogy a tervezetnek a felülvizsgálatra (Oberrevision) vonatkozó szabványai nem lettek helyes elvekre fektetve. A jogkérdésnek vizsgálata és végmegállapítására szorító felülvizsgálat helyett foglalhasson minden törvénysértésnél, sőt még az esetben is, ha már két egybehangzó ítélet hozottat.”

Az idei gyűlés, mint már említettük, a végrehajtási kérdéseket tárgyalta, melyek következő pontozatokból állottak:

1) A végrehajtás önálló hivatalnokok által a bíróságok vezetése nélkül történjék-e?

2) A tervezetnek az ítéletek előzetes végrehajtására (vorläufige Vollstreckbarkeit) vonatkozó elvei megfelelők-e?

3) Azon elv, hogy a végrehajtás ítéleteken kívül más okmányok alapján is helyet foglalhasson, — kielégítő alkalmazást nyert-e?

4) Követelésekre és más vagyonyjogokra vezetendő végrehajtás, úgy szintén a zárlati eljárás (643—713. §§.) kellő szabályozást nyert-e?

5) Az executio ad faciendum szabványai (691. §.) helyeseltetők-e?

E kérdésekre, az első pont kivételével a gyűlés jelentékeny vita nélkül helyeselő véleményt mondott. A bírósági végrehajtók intézménye azonban hosszadalmas és elkeseredett vitát keltett, melyben az ó-bajor tartományi ügyvédek hevesen kikeltek a végrehajtók ellen, mig a rajnavidékiek az intézményt oltalmukba vették.

A többségileg hozott határozat végre a következő: „A német ügyvédek gyűlése elvileg a mellett nyilatkozik, hogy a végrehajtás bírósági végrehajtók által a törvényszékek vezetése nélkül történjék, de a német polgári perrendtartás javaslatában elfogadott azon elv, mely szerint a hitelező és a végrehajtó közt tisztán megbírói viszony áll fen, nem helyeselhető. Különösen a bírósági végrehajtónak állam-hivatalnoki minősége juttatandó érvényre, valamint azon elv is, hogy az állam a végrehajtó által a feleknek okozott vétkes károkért felelős. Elvárja továbbá az ügyvédgyűlés, hogy azon utasítás, mely a bírósági végrehajtóknál megkívánt előképzés, a végrehajtó jövedelmei, a felügyelő hatóság hatásköre iránt ki fog adatni, határozmányokat fog tartalmazni, melyek a feleket biztosítani alkalmasak a visszaélések és sikkasztások ellen. Különösen eltiltandók a bírósági végrehajtók attól, hogy a felek részére indítványokat vagy egyéb beadványokat tegyenek a törvényszéknél.”

(Büntető jogszolgáltatásunk illusztrációját) nyújtja a legfőbb ítélőszéknél e napokban tárgyalt következő eset. Kolozsvártt, Eisenberg Lipót ottani nagykereskedő csalás és sikkasztás váda alá esett s még 1868-ban, nehogy megszökjék vagy a vizsgálatot meghiusítsa, letartóztatott. Ok erre az volt, hogy nevezett nagykereskedő az amsterdami syndikátus által megbízott az erdélyi urbéri kárpótlások összevásárlásával, és pedig oly módon, hogy a társulat alapszabályainak értelmében minden 100 ftra előlegesen 50 fto fizessen vásár fejében, Eisenberg azonban ezzel ellentétben, hol többet, hol kevesebbet fizetett, mi által a társulatnak, a mint azok állítják, majd egy millió forintnyi kárt okozott. A számadások sem voltak eléggé világosok, és így Eisenberget mint sikkasztót bünvádi perbe fogták. Ez az első befogatás dátuma. Mikor később a vizsgáló bíró az esetet a megyei törvényszéknek előadta, a bíróság azon véleményben volt, hogy Eisenberg nem szöknék meg, s a vizsgálat eredményére semmi befolyással nem bírhatna, tehát rögtön szabad lábra helyezését indítványozta. — Így lön ő először szabad. — De a megyei tisztü ügyész főlebbezett ezen határozat ellen, s ezt bejelentette a marosvásárhelyi királyi táblának. Ez rögtön elrendelte, hogy vádlott csukassék be. Ez meg is történt, lévén ez a második befogatás dátuma. — Most Eisenberg a hétszemélyes táblához főlebbezett, s ez a legfőbb forum elhatározta, hogy vádlott szabad lábra helyeztessek. Így lön ő másodszor szabad. — De a vizsgáló bíró ekkor előáll, s kijelenti, hogy neki új adatai és bizonyítékai vannak, s ezek alapján a vádlott rögtön befogatását követeli. — Ez a harmadik befogatás dátuma. — Történik azonban, hogy Kolozsvártt a megyei törvényszék helyébe királyi törvényszék ültettetik, s ez, dacára az új adatoknak, melyeknek fontoságot nem tulajdonít vala, vádlottat szabad lábra helyezni rendeli. Így lön ő harmadszor szabad. Ámde most a királyi ügyész főlebbez. A királyi tábla az elsőbírósági határozatot megsemmisítette, elrendelte, hogy vádlott azonnal fogságba vetessék. Ez a negyedik befogatás dátuma. Most az ügy a legfőbb ítélőszék elébe került, a hol elhatározottat, hogy vádlott szabad lábra helyeztessek. Így lett ő negyedszer szabad. Hogy azután még hány-szor fogjak szabadon bocsátani, ki tudná azt megmondani nagy Magyarországon.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelme köréből. Dr. Werner Rudolf, kassai kir. jogakadémiai tanár urtól. — „Alanyi tényálladék hiányából.” Dr. Kovács Gyula, kir. táblai fogalmazó urtól. — Himlőoltásnál állítólag életbiztosság ellen elkövetett vétség. Dr. Korányi Frigyes, egyet. tanár urtól. — Különfélék

MELLÉKLET: Curiai határozatok

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY”-RE,

kapcsolatban a

DÖNTVÉNYTÁR-ra

és a törvénykezésre vonatkozó Szabályrendeletek
s Törvényjavaslatok gyűjteményével.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (okt.—decz. 1873) 3 ft.
Félévre 6 „
Egész évre 12 „

Az előfizetések postautalvány útján logezélszerűbben oszkozölhetők, és Budapestre (egyetem-utca 4. szám) a Franklin-társulat magyar irodalmi intézet hírlap kiadó-hivatalába (ezelőtt Heckenast Gusztáv) intézendők.

A „Jogtudományi Közlöny”
kiadóhivatala.

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

A tervezet a kiadó kötelességeinek felsorolásánál mindenekelőtt kimondja azt, hogy az átengedett munkát többszörözni és forgalomba hozni köteles, azután intézkedik pótlólag azon esetekre, melyekben a kiadói jog határai és módosításai szerződésileg meg nem állapítottak, s elfogadja a külföldi törvényhozások álláspontját, midőn mondja, hogy az alakra nézve a munka célja és jelentősége dönt. A példányok számára nézve megállapodás hiányában a kiadó belátása irányadó, csak hogy e részben nem ártott volna a szász törvénykönyv intézkedéseit követni, mely esetben a kiadandó példány számát maximum gyanánt 1000-re szabja. A munka árát szintén a kiadó szabhatja meg, e részben tervezetünk csak azon megszorítást szabja, hogy az ár „olyan” ne legyen, mely a munka kelendőségének árthatna. E részben tervezetünk nagyon is hiányos; az „oly” kifejezés nem elég szabatos; maguk a külföldi törvények, melyeket a tervezet követ, e részben legalább némileg irányt mutatnak arra nézve, mit kívánnak érteni az „oly” szó alatt; a zürichi törvkönyv „unmässig”, a szász és drezdai „übermässig” jelzőt használnak, mely által az árnak a munka előállítási költségeihez való viszonylását akarják kifejezni, és ez az egyedüli határ, melyet

a kiadónak a munka kelendősége tekintetéből megtartania kell, s melynek megtartását a szerző követelheti. Tervezetünkbe legalább az ezen viszonyra utaló kifejezést szintén föl kellene venni.

A kiadói jog terjedelme a tervezet szerint más megállapodás hiányában csak egy „kiadásra” irányul, az egyes munkák kiadására jogosított kiadó, nem tekinthető egyszersmind az összkiadásra jogosítottnak; s megfordítva.

A tiszteletdíjra nézve a tervezet azon elvet mondja ki, hogy a szerző csak azon esetre követelheti azt, ha nyíltan vagy hallgatag kikötöttet. Ez utóbbi fogalom meghatározásánál mindazáltal tervezetünk nem utánozta szerencsésen mintáját, a drezdai javaslatot; mert a tiszteletdíj hallgatag kikötöttnek akkor akarja tekinteni, „ha a szerző munkáit díj mellett szokta átengedni, s e körülmény a kiadó előtt tudva volt”, a drezdai javaslat e részben azon egészen helyes elvet mondja ki, „wenn nach Umständen die Überlassung des Werkes nur gegen ein Honorar zu erwarten war”. Tervezetünk nagyon is a kiadó javára szól; pedig a világosság kedvéért is inkább a külföldi törvények szellemét kellene elfogadni.

Hasonlókép a példányul választott külföldi törvényeknek utánzását találjuk azon szakaszban (485. cz.), mely szerint „a gyűjteményekben megjelent közlemények díjazásáért kétség esetében nem a szerkesztő hanem a kiadó felelős”. A tervezet itt a drezdai javaslat következő határozmányát kívánja meghonosítani: „— für das Honorar der Beiträge, welche dem Herausgeber eines Sammelwerkes auf dessen Bestellung von Anderen geliefert werden, haftet, vorausgesetzt dass zur Zeit der Lieferung der Beiträge der Verleger bekannt gewesen ist, im Zweifel nicht der Herausgeber, sondern der Verleger.” A tervezet szövege mindazáltal kissé nagyon is tág, miután semmi különbséget sem tesz gyűjteményes munkák közt, s így minden munka, mely többek közreműködése mellett létesül, pl. a lapok, szintén a cikk intézkedése alá foglalható, ami talán még sem lehetett a tervezet szándokában.

A tervezet további cikkeiben részletesen intézkedik azon eseteket illetőleg, melyek akkor állanak be, ha a munka kiadása véletlen viszonyok folytán lehetetlenné válik. A drezdai javaslat szolgált itt zsinormértékül, csak hogy itt ott ismét nem eléggé szabatos szövegezés homályossá teszi tervezetünket, s míg máshol épen indokolatlan eltérésekkel találkozunk. Így tervezetünk szerint a kiadói ügylet megszűnik, ha a kész vagy készitendő munka az átadás előtt véletlenül a szerzőnél elvész; a drezdai javaslat ezen elvet igen helyesen

csak a kész műről mondja ki, holott a készitendő munkára nézve így szól: — „ist ein Werk Gegenstand des Verlagsvertrages, welches von dem Autor erst gefertigt werden soll, und giebt das in Folge dessen von dem Autor gefertigte Werk vor seiner Ablieferung an den Verleger durch Zufall unter, so wird der Autor von seiner Verbindlichkeit zur Lieferung des Werkes nicht befreit, auch kann er für das untergegangene Werk ein Honorar nicht verlangen“. A drezdai javaslat azon teljes helyes álláspontból indul ki, hogy egy megrendelt műnél a mű tulajdonkép mindaddig követelhető, míg a szerző azt át nem szolgáltatja, — holott ellenkezőleg egy már kész mű, melynél tehát a szellemi munka már tárgyra állandósított, a munkának szerződészerűleg eszközölt átadása által a kiadó tulajdonjogába is átmegegy. De a drezdai javaslatot azon további ok is támogatja, hogy megrendeléseknél nagy visszaélések állhatnának be akkor, ha a törvény nem szabna szűkebb korlátokat a szerző lehetséges önkényü eljárásának.

A kiadói ügylet megszűnése három esetre mondatik ki, a) ha a munka elvész, b) ha a szerző a munka szolgáltatása előtt meghal, c) ha a munka közzététele által a szerzők által szándékolt cél el nem érhető. — Mindhárom esetre nézve tervezetünk azon elvet akarja érvényre juttatni, hogy a szerző, illetőleg ennek jogutódai a kötelezettség alól felszabadulnak ugyan, de tisztelt díjt nem követelhetnek; sőt ha ilyet kaptak, azt visszafizetni tartoznak. Szintén helyes azon előnynek megszabása, mely szerint a szerző azon esetre, ha kiadója csődbe esik, a szerződést egyoldalulag is fölbonthatja.

A második kiadásra nézve tervezetünk azon subsidiarius intézkedést tartalmazza, hogy „ha a szerződés az első kiadás tekintetében a példányszám megállapítása mellett kötött, s a felek új kiadás iránt szerződnek, a nélkül, hogy a példányok számát meghatároznák, a példányszámra nézve az első szerződés szolgál irányadóul“. A kimondott elv mindenestre helyes, de át nem látjuk miért mondatik ki ez csak a példányok számára, s miért nem általában minden viszonyra, mely a kiadói ügyletnél előfordul.

A kiadói ügylet viszonyainak rendezésénél mintegy befejezésül tervezetünk oly viszonyról intézkedik, mely akkor támad, ha a szellemi munka iránt a kiadói ügylet a mű tulajdonosával kötött, ki a szerzőnek nem jogutódja. Természetes, hogy a kiadói ügyletre nézve egészen közönyös az, vajjon a szerző s annak jogutódjai, avagy a szerzővel semmiféle viszonyban nem álló egyéniség, mi legtöbb esetben csak régi műveknél képzelhető. Egyébiránt az efféle művek többszörözésénél még nagyon kétséges, vajjon alkalmazhatók-e a kiadói ügylet szabványai oly módon, mint ezt a tervezet akarja. Itt azon közjogi és közgazdasági elvnek megoldásától függ minden, meddig tartható a mű, mint szellemi munka, magán rendelkezés alatt; ha törvényhozásunk e részben akár mily időt szab, pl. 40 évet, úgy már nem áll az, mit tervezetünk kimond, mert a 40 év elteltével a szellemi mű köztulajdonná válik, és többszörözése mindenkinek, tehát ki nem is lépett kiadói ügyletbe a munka tulajdonosával, hatalmában és szabadságában áll. Ezen czikk tehát csak akkor lenne igazolt, ha a viszony iránt már némi határozott megállapodással birunk.

E czikk befejezésénél csak ismételhetjük azt, hogy nem épen szerencsés gondolatnak találjuk a kiadói ügylet rendezését akkor, midőn a szerzőjog közjogi viszonyai iránt még a legáltalánosabb elveket is nélkülözzük törvényhozásunkban.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelméből.

(Folyt.)

A római jogtudománynak habár csak némi részben további bölcsészeti elemét képezi a *ius gentium* is, mely legelső képződésében a nemzetközi jogi forgalom szükségleteiből származva, sajátos nemzetközi kereskedelmi jog volt, s csak később, midőn az egyes államok mind római provinciává lőnek, s ennek folytán az internationalis jellegét lassanként elveszíté, nőtte ki magát általános, minden szabad embert megillető magánjoggá, melynek egyedüli föltétele a *libertas* ban nyilvánuló jogképesség volt.¹⁾ A római jogtudósok is ily értelemben határozták azt meg, értvén alatta a tételes emberiségi jogot, vagyis azon jogot, mely a *naturalis* és *utilis ratio* közösségénél fogva az egész emberiséggel közös, s azért minden népnél egykép érvényben van.²⁾ Habár azt sokan, mennyiben objectiv kutforrását s egyetemes érvényének alapindokát a *naturalis ratio* képezé, a *ius naturale*-val azonosítják,³⁾ az ettől mégis több tekintetben különbözik.⁴⁾ A *jus gentium* ban elismerést nyert s tisztán a *naturalis ratio* ból folyó természet jogkövetelmények képezik a bölcsészeti elemet.

Vége a római jogtudományban a jogbölcsekedés egyik szintén nem jelentéktelen alakját képezi a *mél-tányosság* (*aequitas*) követelményeinek érvényesítési módja is,⁵⁾ mely főleg ama tapintatos s körültekintő óvatos eljárásban nyilvánult, melylyel a római jogtudósok akár törvényhozási, akár törvénykezési ügyekben az alakisághoz kötött szigorú jog (*ius civile*) követelményeit az összesség jogesetek sajátosságából fölmerült egyéb követelményekkel és tekintetekkel vagy érdekekkel (természeti, ethikai, gazdasági stb.) összhangba hozni, s ekkép az alakilag megállapított jogot részint

¹⁾ A „*ius gentium*“ keletkezésére s kifejlésére nézve ld. Hildenbrand i. m. 148. §., Voigt i. m. II. k. 526. s k. l. — Schilling Term. j. XXIV. l. a) jegyz., 17. §. b) jegyz., 23. §. d) jegyz.

²⁾ Gaj. Just. I. 1. „*Omnes populi, qui legibus et moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium jura utuntur. Nam quod quisque populus ipse sibi jus constituit, id ipsius proprium est, vocaturque ius civile, quasi ius proprium ipsius civitatis. Quod vero naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes populos peraeque custoditur vocaturque ius gentium, quasi quo iure omnes gentes utuntur. Populus itaque romanus partim suo proprio, partim communi omnium hominum jure utitur.*“ Welcker i. m. 501. s k. l.

³⁾ Gaj. Just. I. 1. 189. fr. 1. pr. D. de acq. dom. (41. l.) után újabb jogtudósok m. Dirksen Verm. Schriften I. 204. l., Savigny: System I. 112. s k. l. vallják ezen — mennyiben a kettő közti különbséget teljesen kizáró — téves nézetét. De ld. e nézet ellenében Hildenbrand i. m. 616. s k. l.

⁴⁾ E különbséget kifejezve találjuk különösen §. 11. J. de J. N. (1. 2.) „*Ius autem gentium omni humano generi commune est. Nam usu exigente et humanis necessitatibus gentes humanae quaedam sibi constituerunt; bella etenim orta sunt et captivitates secutae et servitutes, quae sunt juri naturali contraria; jure enim naturali ab initio omnes homines liberi nascebantur.*“ V. ö. Hildenbrand i. m. 616. l. — Noha a *ius gentium* tulajdonkép tételes jog volt, de azért sok tekintetben egészben különbözött a *ius civile*-től. V. ö. Hildenbrand i. m. 617. l., és Geyer i. m. 24. l.: „*Das ius gentium (obwohl eigentlich römisches Recht) hatten die röm. Juristen für ein positives Recht, das für alle freien Menschen gilt, auf naturalis ratio beruhend; auch auf utilitas, insofern diese sich bei allen Völkern in gleicher Weise geltend macht.*“

⁵⁾ A római „*aequitas*“ jogi jelentősége iránti különböző nézeteket kritikailag ismerteti Hildenbrand i. m. 150. §. — Albrecht: Die Stellung der röm. *aequitas* in der Theorie d. Civilrechts. Dresden u. Leipzig. 1834.; Schilling: De *aquitatis* ratione ex sententia juris romani recte definienda. Lips. 1835.

enyhítés, részint kiegészítés által az anyagi igazsághoz közelebb hozva anyagilag is tökélyesbiteni törekedtek.¹⁾

A jog, igazság és jogtudomány fogalmát a római jogtudósok úgy szólván egészen a görög bölcsészet szellemében határozták meg.²⁾ A jog főelvét e hármas tételbe foglalák: élj tisztességesen, senkit meg ne sérts, add meg mindenkinek a magáét, melyek azonban nem jogszabályok, hanem csak a stoicus igazság-bölcsészetből meritett erkölcsi követelményeket fejezik ki,³⁾ s ép azért gyakorlati befolyás nélkül is maradtak.⁴⁾ A kutforrásokban nyoma van a jog és erkölcsi kör megkülönböztetésének is, de minden mélyebb felfogás és megállapítás nélkül.⁵⁾ A rómaiak ismerték a jognak fölosztását köz- és magánjogra, mely ebbeli fölfogásuk még most is tartja magát a jogtudományban;⁶⁾ továbbá a személyi, dologi és cselekvényi jogra, amely fölosztás, illetőleg rendszer sok ideig a magánjogok

¹⁾ Az *aequitas* fogalmát hasonértelemben fejti ki Hildenbrand i. m. 151. §. „das Princip der Approximation an die materielle Gerechtigkeit als leitender Gedanke einer neueren dem streng formalen Civilrechte gegenüberstehenden Rechtsbildung ist die *aequitas*.“ V. ö. Walter i. m. 514. l. 3. és 4. p. Az *aequitas* viszonyát a *ius naturale*- és *civile*-vel szemben ld. Hildenbrand i. m. 152. §. Schilling Természetj. Bev. XXI. s. k. l. jj. és 12. §. jj.

²⁾ Celsus fr. pr. D. de J. et J. (1. 1.) ekkép határozza meg a jog fogalmát: *Ius est ars boni et aequi*? Ethicai felfogás, mely megfelel a görög *δίκαιον*-nak. Ulpian pedig Aristoteles és a Stoicismus szellemében az igazságról mondja: fr. 10. pr. D. de J. et J. (1. 1.): „*Justitia est constans atque perpetua voluntas, ius suum cuique tribuendi*“; a jogtudomány fogalmát pedig szintén stoicus felfogással ekkép adja fr. 10. §. 2. D. de J. et J. (1. 1.): „*Jurisprudencia est divinarum atque humanorum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia*“; mi megögyezik némileg Ciceronak a *sapientiarum* adott felfogásával. V. ö. Schilling Természetj. 3. §. b) j.

³⁾ Fr. 10. §. D. de J. et J. (1. 1.) §. 3. J. de J. (1. 1.) „*Juris praecepta sunt haec: honeste vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere*.“ Ezek különböző jelentéséről ld. Schilling Lehrb. f. Institut. u. Gesch. d. röm. Privatr. Bd. II. §. 7., Savigny System I. 407. s. k. l., Thomasius azokat az ismeretes alaperényekre vezeti vissza, és ugyan az első praeceptumot a mérsékletre, a másikat a bátorságra, a harmadikat az igazságra. Mások a másodikat a személyre, a harmadikat a vagyron alkalmazták. Burchardi pedig Grundzüge d. Rechtssystemes der Römer aus ihren Begriffen von öffentlichen u. Privatrecht entwickelt. Bonn. 1822. az első a *ius publicum*ra, a másodikat a *ius privatum*ra, a harmadikat a vegyes *ius actionum*ra vonja. — Hildenbrand i. m. 631. l. ama három jogi axiómát ekkép fordítja: „Die sittliche Würde in der eigenen Person zu bewahren, fremde Persönlichkeiten zu achten, und die wahlverworbenen Rechte Anderer anzuerkennen.“ — Ebből egyuttal kitűnik, hogy Ulpian erkölcsi követelményeket is a jog körébe vonvan a jog és erkölcs közti különbség tudatában nem volt.

⁴⁾ V. ö. Hildenbrand i. m. 632. l. „Am allerwenigsten aber passen diese Praecepta, welche das ganze ethische Gebot des Gemeinlebens vom Standpunkte der Pflicht aus ins Auge fassen, an die Spitze des römischen Privatrechts, welches gerade den Gedanken der Berechtigung höchst einseitig durchführt.“ V. ö. Stahl i. m. II. 1. 510. l.

⁵⁾ Fr. 144. pr. D. de regul. iur. (1. 17.): „non omne, quod licet, honestum est.“ Quintil. Institut. orat. III. c. 6. „Sunt enim quaedam non laudabilia, sed iure concessa...“ Weleker i. m. 192. s. k. l.

⁶⁾ Hildenbrand i. m. 628. l. megjegyezvén, miszerint a *ius publicum* fogalma a római jogtudományban különböző értelemben fordul elő, különösen annak két leginkább használt értelmét emeli ki. Fr. 1. §. 2. D. de J. et J. (1. 1.) „*Huius studii duae sunt positiones, publicum et privatum. Publicum ius est, quod ad statum rei Romanae spectat; privatum, quod ad singulorum utilitatem; sunt enim quaedam publice utilia, quaedam privata*.“ Schilling i. m. 17. §. c) j. Burchardi Grundzüge des Rechtssystemes der Römer aus ihren Begriffen von öffentlichen und Privatrecht entwickelt. Bonn. 1822. a római *ius publicum* és *privatum* különbsége alapján igyekszik egy egész jogrendszert construálni.

tárgyalásánál alkalmazásban volt.¹⁾ A jogképességnek három fokozatát különböztették meg, egyet, melynek gyökere a római polgárság, másikat, melynek föltétele a szabadság, s harmadikat, melynek alapja az emberi jelleg volt. Az első a teljes római polgárjogra (*ius civile*), a másik az idegenek jogára (*ius gentium*), a harmadik a természetjogra képesített. Ez utóbbi azonban — mivel a rabszolgaság intézménye divatozott náluk — jelentőséggel alig birt.²⁾ A rómaiak általában véve az emberi személyiség teljes elismerésére, a jog és erkölcsiség körei különbségének tiszta fölfogására nem emelkedtek, s feladatukul inkább csak a jog gyakorlati alkalmazását tüzték ki, s azt is ugyszólván csak a magánélet terén érvényesítették. Habár tehát a jog bölcsészeti fölfogására nézve keveset tőnek, de az által, hogy a jogtudományt anyagilag kimivelék s az utókornak bő joganyagot szolgáltatnak, a bölcsészeti jognak tudományos művelésére anyagilag nem csekély befolyással voltak, miként ezt az egyes természetjogirók művei eléggé mutatják.³⁾

De nemcsak a jogtudósok foglalkoztak kiváló hivatásuknál fogva is már — mennyiben a magánélet jogi természete fölött bölcseltek — jogbölcselkedéssel, hanem találkoztak mások is, főleg államférfiak és szónokok, kik bölcsészeti elméletüket, melyet nagyobb részt vagy éppen kizárólag csak görög forrásokból alkottak, a socialis életre alkalmazva a jog- és államélet körüli figyelemre méltó nézeteket fejtegettek, s ekkép irodalmilag érdemesültek.

Ez írók közt minden tekintetben, úgy elméleti és gyakorlati képzettségénél, mint iratai száma és mélységénél fogva kiváló helyet foglal el Cicero, (106–43. Kr. e.) ki a görög bölcsészet átültetésére, népszerűsítésére s tágabb körökbeni elterjedésére legtöbbet tett, s kiből a római bölcselkedési képesség tetőpontját érte el.⁴⁾ Önálló bölcsészeti rendszert ő sem alkotott, mennyiben egész bölcséleti fölfogását a görög tekintélyesebb bölcsészeti iskolák irataiból meritette és képezte,⁵⁾ de ezen eklekticus eljárása mellett számos eredeti gondolatokat s nézeteket találunk irataiban, melyek mély belátásáról s bölcselkedő szelleméről tanuskodnak.⁶⁾ Fő-

¹⁾ Gaji I. 8. „Omne jus, quo utimur, vel ad personas, vel ad res, vel ad actiones pertinet.“ Hildenbrand i. m. 630. l.

²⁾ A rabszolgaságot a római jog természetellenesnek s a *ius gentium* intézményének vallja. Ld. Schilling i. m. 82. §. a) j. A büntetőjogra nézve l. Welckert és Holtzend.

³⁾ Más nézetben van Pauler i. m. 76. §. vég.

⁴⁾ Életrajzára, bölcsészeti irataira, melyek jegyzékét ő maga is adja „de divinatione“ című irataiban II. 1., valamint bölcséletére vonatkozó irodalmi művekre nézve l. Ueberweg i. m. I. 234. s. k. l. és Hildenbrand i. m. 537. s. k. l. 1) j. — Brückner: Leben d. M. T. Cicero. Götting. 1852., Kleemann: Cicero's Leistungen um die Philos. und seine Verdienste um dieselbe. Pisek. 1851. Crome: Quid graecis Cicero in philosophia, quid sibi debuerit. Düsseldorf. 1855. — Carmignani i. m. 338. s. k. l.

⁵⁾ A bölcselkedés elméleti részében, főleg a dialektikában, melyet a szónoki képzettség kiváló föltételeinek tekintett, az új akademia scepticus irányát — de mérsékelve — követte. Ő maga több helyen (de orat. c. 3., de nat. deor. I. 5.) ez irány követőjének vallja magát. „Das angeborene Wissen einerseits und die Erfahrung und Geschichte andererseits sind... die beiden Hauptquellen seiner Wissenschaft. Nach diesem Massstabe wählt er das Beste aus allen griechischen Systemen.“ Hildenbrand i. m. 538. l., Henrici i. m. I. 139. s. k. l. A bölcselkedés gyakorlati részében leginkább Plato, Aristoteles, de főleg a stoicusok tanáiból meritett. L. Hildenbrand i. h. és 131. §., Henrici i. m. I. 140. s. k. l. Ueberweg i. m. I. 61. §., Domaszky i. m. 290 s. k. l.

⁶⁾ Az eklekticus irány követése a bölcsészetben sokszor szűkegessé válik. „...es gibt Zeiten, wo der Eklekticismus ein wahres Verdienst wie das Zeichen einer hohen geistigen Unbe-“

törekvése volt a görög bölcsészethen rejlő eszmei kincseket a római socialis életre vonatkozólag értékesíteni, s másrészt a római socialis életből is bizonyos eredményeket nyerni a bölcsészet részére. ¹⁾ E kettős érdekből tárgyalja Cicero igazság- és államelméletét halhatatlan műveiben, melyek nagyobb részt csak napjainkban lettek fölfedezve. Különösen két műve tartozik ide, melyeket Plato után indokolva dialogusokban az alkotmányról (de republica) ²⁾ és a törvényekről (de legibus) ³⁾ írt, s melyeket mi csak töredékben birunk. Ezek a legszorosabb összefüggésben állnak egymással, mennyiben amabban nem valamely ideális, hanem csak a római alkotmányt igyekszik bölcsészeti fölfogással föltüntetni, az utóbbiban pedig célja nem valamely másodrangú államot, hanem a római jogéletet véve föl alapul, azon törvényeket tárgyalni, melyek az előbbi dialogusban tárgyalt állam alkotmányának leginkább megfelelnek. ⁴⁾

Dr. WERNER RUDOLF,
kassai kir. jogakadémiai tanár.*

(Folyt. kov.)

„Alanyi tényálladék hiányából“.

Kacziány Nándor budai kir. törvényszéki bíró urnak a „Jogt. Közlöny“ 34. számában „Bizonyítékok elégtelenségéből“ cím alatt adott cikkére a 35. számban (Tényálladék és bizonyíték) reflectálván, az ő eszméit véltem tovább fűzni, midőn az „alanyi tényálladék hiányából“ történő felmentéseket helyteleneknek nyilvánítottam. Előlnevezett ur kritikának véve közleményemet választá a „Jogt. Közlöny“ 37. számában „Még egyszer a bizonyítékok elégtelenségéből“ cím alatt adta. Nem akarom a kritika kritikájának kritikáját megírni s nem is fenyegetem Kacziány urat nyomdokain haladva „netaláni kiméletlenség“-gel, mert ott a hivatás, itt a tekintély hibázik nálam, de mielőtt az „alanyi tényálladék“-ra áttérnék, nem hagyhatom figyelmen kívül vitatási módszerét. Azt állítja ugyanis Kacziány ur, hogy én cikke gyűpöntjaként a tényálladék és bi-

fangenheit ist.“ Henrici i. m. I. 141. l. V. ö. még Ueberweg i. m. I. 234. s k. l., Walter 513. §.

¹⁾ E kettős törekvés indokait igen szépen fejtegeti Hildenbrand i. m. 539. l.

²⁾ Az államról szóló dialogus tartalmát kimerítően közli Hildenbrand i. m. 128. §. Ugyanitt 1) j. közli annak külön kiadásait, egyes fordításait idegen nyelvekre és irodalmát. Zachariä: Staatswissenschaftliche Betrachtungen über Cicero's . . . Werk vom Staate. Heidelb. 1822. E dialogus berendezéséről szól Cic. Ep. ad. Quint. fr. III. 5. Mohl i. m. I. 223. s k. l. e műről ekkép nyilatkozik: „Nicht nur sehr lückenhaft, sondern auch von geringer Selbstständigkeit ist das Werk von Cicero. In bestimmter Anlehnung an Aristoteles und seine Methode werden die Eigenschaften der verschiedenen Regierungsformen hauptsächlich nach den Erfahrungen des römischen Staates besprochen. Weder konnte also diese Schrift, als jüngst erst aufgefunden einen Einfluss auf die Entwicklung der Wissenschaft vom Staate ausüben; noch lernen wir aus ihr wesentlich neues über die Ansichten der Alten.“ V. ö. Carmignani i. m. is 340—8. l.

³⁾ E dialogus tartalmát kimerítően ismerteti Hildenbrand i. m. 129. §., hol 1) j. külön kiadásait, fordításait s irodalmát is közli. M. Schaaff-Gratama: De M. T. Ciceronis de Republica et de Legibus libris. Gron. 1827. — Carmignani i. m. 348—352. lap.

⁴⁾ V. ö. Hildenbrand i. m. 127. §. és Henrici i. m. I. 142. l., Walter i. m. 513. §. „In beiden Werken wird Cicero, wo er ins Einzelne geht, wie es nicht anders sein kann, zu den Anschauungen der römischen Welt und zu den Einrichtungen seines römischen Staates hingezogen, an welchen er ausdrücklich rühmt, dass sie nicht die Erfindung eines Einzelnen Gesetzgebers, sondern das Werk der Jahrhunderte seien.“ (De rep. II. r.) Carmignani i. m. 338—340. l. — Gellius Noct. Attic. I. 22. említést tesz Ciceronak még egy jogi művéről, melynek címe: „de jure civili in artem redigendo“ lett volna, de ez elveszett. L. ez iratról Hildenbrand i. m. 130. §.

zonyíték megkülönböztetését büntügyi igazságszolgáltatásunkban tüntettem fel, pedig az ő cikke csak oda irányul, hogy ne használjunk bírói ítéleteinkben tudományos kifejezéseket, melyek valódi értelmének nem adhatunk kifejezést. Ezzel szemközt cikkemre utalok, melyben csak annyi concessio foglaltatik Kacziány ur iránt, hogy a tényálladék és bizonyíték megkülönböztetésére utalt s különben az én cikkem is oda vág — habár nem egy konkrét esetből kiindulva, — hogy ne játszunk tudományosít az „alanyi tényálladék hiányából“-féle kifejezéssel. Igen sommásan bánt el Kacziány ur úgy „professoraim“ mint a német jogtudósokkal s kiválólag az a sors, a mi Schapert érte tolla alatt egy kevéssé igen is szembeszökő. Schaper cikkében idézett szavai, mely szerint a német bírósági gyakorlat hibásan a tárgyi tényálladék kifejezést használja ott, hol az egész tényálladék van kérdés alatt s viszont a hol az az alanyi tényálladék hiányáról szól, a bizonyíték hiánya szerepel, mint Schaper saját tudományos hitvallása van feltüntetve. Tehát Schaper korán sem mondja azt: „der s. g. subjective Thatbestand umfasst lediglich die Frage nach der Thäterschaft dessen, der auf der Anklagebank sitzt“, mert ez csak a német bírósági gyakorlatnak általa feltüntetett gyenge oldala. Azt sem mondja Schaper az általam idézett helyen: „der Beweis der Thäterschaft ist nur ein Theil des subj. Thatbestandes“ és egyáltalán az a nézet, hogy a tárgyi és alanyi tényálladék összefüző kapcsa — tehát valami különös harmadik tényező — a bizonyíték, fölötte imaginált, mert a tényálladék ugy tárgyi, mint alanyi oldalának meg van a maga bizonyítéka. Talán azt mondani, hogy a büntett és büntetést gyakorlatilag a bizonyíték közvetíti, mondana valamit. De támadjanak fel Kacziány ur utóbbi cikkében mondott példái s szóljanak ezek maguk az „alanyi tényálladékról“.

Midőn az „alanyi tényálladék“ hiányából történő felmentéseket újra és újra jogászatiatlannak tartom, kiindulási pontom ugy akkor, mint most: a tényálladék egysége és oszthatlansága akként, hogy in concreto nem képzelhetek alanyi tényálladék nélkül tárgyt s viszont tárgyi nélkül alanyit. Például már multkor a lopást hozván fel, erre vonatkozólag exempliative elő soroltam a lehetséges felmentési címeket (tényálladék hiánya, meg nem állapíthatása, bizonyíték hiánya, elégtelensége) s említém, hogy tolvajlás vádjá alól „alanyi tényálladék hiányából“ felmenti, azt involválja magában, hogy történt ugyan lopás, de nincs ki azt elkövette. E contradictio in adjecto mint mondtam onnan származik, hogy beszámíthatóság vagy bizonyíték hiánya esetében emlegetik bírói határozataink hibásan az „alanyi tényálladék“ hiányát, s felhoztam, hogy a nagy jogász nemzet (a német!) bírósági gyakorlatában is fordul elő ily hibás czímen sarkalófelmentés. Kacziány ur szíves volt bizonyára az okból, hogy megértsük egymást szintén példákra hivatkozni. Ezt az álláspontot t. i. a példában adott objectiv momentumot a tényállást elfogadom a jogi diagnosis alapjául. Példája, hogy a gazda beleegyezése nélkül lova a legelőtől, a mely 20 ft értékű elvitetik (nem mondjuk eleve ugymint ő ellopatik) s végül kisül, hogy azt egy „őrült ember“, ki mint ilyen beszámítás alá nem esik, vitte magával. Kacziány ur szerint a tárgyi tényállás fenforog, s vádlott alanyi tényálladék hiányában mentendő fel; szerintem pedig az adott esetben semminemű tényállás sem létezik. Ez az eltérés köztünk. E példa alkalmából tovább fűzöm Kacziány ur eszmemenetét, de igen természetesen most már nem azon szempontból, hogy egy félig megírva vélt gondolatlánczolatot kiegészítsék, de miután az alaptételre nézve egyet nem értek a czélból, miként a consequentiát ad absurdum vigyem. Egy ház gazdája beleegyezése nélkül elég s a kár 2000 ftban megállapíttatik; az égés idején a ház körül elfognak egy csavargót, vád alá helyezik, de utóbb kisül, hogy a házba vilám ütött s ekként égett az el. Kacziány ur szerint a gyújtogatás tárgyi tényálladéka helyre van állítva, s vádlott „alanyi tényálladék hiányából“ lesz felmentendő. Szerintem ez esetben semminemű tényálladék nem létezik s vádlott egyszerűen „tényálladék hiányában“ kell, hogy felmentessék. Kacziány ur a német jogírók elvetése mellett az angol bünperes monographiákat emlegette s így jut eszembe az angol praxis azon jogszokása, hogy az emberhalált okozott gőzgép: „Deo dandum in pios usus“. Az alogia találó lesz, ha indokul a tárgyi tényállás fenforogása iránti vélekedést vesszük alapul. Eltérő a hasonlat annyiban, hogy az angol fölfogás a tárgyi tényálladék mellett kénytelen az alanyi tényálladéka nézve a gőzgépet personificálni, míg Kacziány ur e kénytelenségnek nem hódol, s képzele a lopás tárgyi tényálladékat alanyi nélkül is. Az az expediens, mit ő az örült állítólagos lopási cselekvénye tárgyi

tényálladéknak begyőzésére felhoz, hogy t. i. „ha később kiséül, hogy egy bolond vitte el a lovát, még nem következik, hogy az nem lett volna bűntény, ha okos (?) ember viszi el“: mindenesetre az előrehocsátott példa körén a tényálladék konkrét felvilágosításán kívül fekszik. Ha a bíró egy adott eset iránt, melyben valaki mint örült szerepel, ítél az okos emberre csak annyiban gondolhat, hogy ép egy argumentum a contrariót — tehát nem azt mit Kacziány ur — hozzon ki. — Kacziány ur ugy első mint második cikkében hivatkozott az osztrák eljárásra, melynek 288. a beszámíthatatlanságra vonatkozó szakasza azonban nézetével homlokegyenest ellenkezik, mert „Schuldlosigkeits-Urtheil“-t rendel. Ily ítélet következő törvényben megállapított formáját: dass er (der Angeklagte) von der ihm angeschuldeten strafbaren Handlung losgesprochen und schuldlos erkannt werde“ csak eszavakkal „tényálladék hiányából felmentendő“ adhatom vissza, nem pedig alanyi tényálladék hiányában. Hogy az idézett szakasznak a beszámíthatatlanságra vonatkozó intézkedése a tényálladékra általában vonatkozik, kitűnik magának e szakasznak szövegéből, mely szerint ugyanazon idézett ítélet-formula használandó: „wenn die ihm (dem Angeklagten) zur Last fallende That nicht den Thatbestand desjenigen Verbrechens oder Vergehens begründet wegen dessen er in Angeklagte stand versetzt wurde“. Ha Kacziány ur következetes akar magához maradni, ugy ez esetben is — mint az előbb — „alanyi tényálladék hiányában“ kell a felmentő ítéletet hozni, mert a törvényhozó mind a két esetben egyenlő elbánást rendel. Lehet, hogy Kacziány ur a Schuldlosigkeit szóban egy gramatico-philosophiai értelemben alanyi vonatkozást keres; engedje meg nekem, hogy ez alkalommal paragraphenreiter maradjak csak azt hangsúlyozzam, hogy e szavakból „dass er (der Angeklagte) von der ihm angeschuldeten strafbaren Handlung losgesprochen und schuldlos erkannt werde“ az alanyi tényálladék hiányának értelme ki nem böngezte.

Hogy a köztünk vitát alapjaira visszavigym, engedje meg nekem Kacziány ur, hogy a német „Gründlichkeit“-ből merítsek. Azt tanultam a németektől, hogy a tényálladék kétféle t. i. anyagi és alaki értelemben veendő. Büntetőjogilag a tényálladék azon kellékek összefoglalatja, melyek valamely büntetthez megkívántatnak, tehát ha csak egy kellék is hibázik, a tényálladék fogalma le van rontva. Bünvádi eljárás szempontjából pedig a tényálladék azon körülmények foglalatja, melyek bizonyossá vagy valószínűvé teszik, hogy egy büntetett el lett követve. E két fogalomhatározattal adva van egyszersmind a vita. Mindkét fogalom helyes s így csak az a kérdés, melyik veendő alapul, melyik lett a vitánál helyesen választva. A rendőr, a vizsgáló bíró teendőire nézve, szóval a hol nyomozásról van szó a tényálladék szónál a bünvádi eljárás adta fogalom lesz jelentékeny, de nem így a végítéletet mondó bírónál, kinek álláspontja fölött vitatkozunk. A vizsgáló bíró tényálladéknak és pedig u. n. tárgyi tényálladéknak veszi azt, ha egy ló gazdája tudtán kívül hiányzik, ha házégés vagy emberhalál történt, az ítélő bíró tényálladékot, csak akkor lát fenforogni, ha a büntetett minden kelléke fenforog, s ha ugy az alanyra mint tárgyra nézve hibázik a legcsekélyebb momentum a tényállást nemcsak tárgyi vagy alanyi oldaláról, de egészen lerontva látja. Kacziány ur ugy gondolta a dolgot, hogy a vizsgáló bíró a vizsgálat folyamán a tényállást az u. n. tárgyi tényálladék alapján a saját álláspontjához képest helyesen megállapítván, ez változhatlanná válik s az ítélőbíró a ki előtt e szó tényálladék egészen mást jelent, az anyagi büntetőjog tényálladéka vagyis a büntetett kellékei vizsgálatánál arra szorítkoznék, ki a büntetett alanya. Ezen vélekedését Kacziány urnak megtestesítve látom az általa felhozott második példában, melynek tartalma, hogy a súlyos testi sértési vád ellenében a vétlén önvédelem állitatik. Ez esetben nem tartja elégségesnek Kacziány ur azt mondani, hogy vádlott tényálladék hiányában felmentetik, sőt szükséges, miként ez „alanyi tényálladék hiányában történjék“, mert „hiszen az orvosi bizonyítvány tisztán bizonyítja a tárgyi tényállást“. Nem áll-e tisztán előttünk ezek után, hogy itt a bünvádi eljárásban szereplő, fentebb adott tényálladéki fogalom lappang, mely szerint itt a tényálladék azon körülmények foglalatja, melyek büntetett elkövetését valószínűvé teszik. Az orvosi bizonyítvány tehát csak valószínűségi állapít meg a súlyos testi sértés iránt, de nem annak tárgyi tényálladékát, mely a tényálladék szóban befoglalólag és soha sem külön a tényállás alanyi oldalától az ill-tó bíró méltatására van bízva, kiegészítve azt hatlan cselekvény felett itél. Mit szóljak Kacziány urnak azon példájára, melyben egy szo-

kásos tolvaj egy ujonczczal társaságában, követ el lopást s az elsőre nézve a cselekvény az ismétlésnél fogva bűntény, a másodikat az ujonczot illetőleg csak kihágás; igaz, hogy itt a tényálladék alanyi oldala jelentékenyen nyilvánul, de mi köze e körülménynek avval, létezik-e tárgyi tényálladék külön az alanytól, vagyis lehet-e alanyi tényálladék hiányában felmentésnek helye? Ugyanily kérdőjelre vonatkoztatom a gőzkatlan okozta emberhalált, valamint a büntetés kiszabásának kérdését. „A fiu meglopja anyját — példázgat újra Kacziány ur — s a végtárgyaláson az anyja fiának megbocsát s a bíróság a vád alól felmenti. Mit rontott meg a megbocsátás? az alanyi vagy tárgyi tényálladékot?“ E kérdésnek nézetem ellenében csak akkor van éle, ha Kacziány ur kérdés melletti hallgatása azt jelenti, hogy csakis az alanyi s nem egyszersmind a tárgyi tényállás lesz a megbocsátás által lerontva, vagyis vádlott alanyi tényálladék hiányában lesz felmentendő. Ennek ellenében újra ismétlésbe kell bocsájtkoznom, s ha már ez eset egyáltalán a tényálladék hiánya kérdéseivel hozatik kapcsolatba a megszűntetési határozat a fentebbiekhez képest egyáltalán tényálladék hiányából hozandó.

Az osztrák eljárás ugy ezen mint az elévülés esetében az „absolutio ab instantiá“-t (Nicht schuldig, freigesprochen von der Anklage) ismeré, s így azt a tényálladék hiánya kérdésével összeköttetésbe nem is hozta, tehát Kacziány ur az általa emlegetett osztrák eljárásból a megbocsátásra nézve azt, hogy a megbocsátás csak a tárgyi tényálladékot rontja le, s vádlott alanyi tényálladék hiányában mentendő fel, nem merithette.

Azt mondja Kacziány ur: „Még egyet: A bűntény elkövetetett, az alany ismeretlen. Lehet-e alanyi tényállásról szó, hol alany nincsen?“ Itt is ugy látszik alanyi tényállás hiányában véli a vizsgálatot beszűnttetni, s az iratok levéltárba tétetni, mert e példázás csak akkor találó ellenem, ha az alanyi tényálladék hiányában felmentés helyességének megvilágosítása végett lett elmondva. Mennyi ellenmondás rejlik e jelzett két sorban; „a bűntény elkövetetett“, de „alany nincs“; Kacziány ur, ugy látszik, azt, ha az alany ismeretlen egynek veszi avval, hogy alany nincs. Cikkem címe (Tényálladék és bizonyíték) megóvhatta volna e botlástól.

Végül még jelszavainkról (bizonyítékok elégtelensége és alanyi tényálladék hiánya) akarok megemlékezni. Mennyire nem kívántam a hamis esküvés bünesetben a bizonyítékok elégtelenségéből történt s Kacziány ur által kárhoztatott felmentést kimenteni, kitűnik onnan, hogy erre vonatkozólag csak azt említém bevezetőleg, miszerint a tényálladék constálásával adva van egyszersmind a bizonyíték a bűnalanyra nézve. Kacziány ur ugy véli, hogy én az általa megtámadott ítélet mellett érdeklődöm, azon indoknál fogva, mert talán közreműködhettem a kérdéses ítélet hozatalánál. Erre nézve csupán már multkor kitüntetett aláírásomra s az 1869. IV. tczikkre hivatkozom. Egyet azonban el nem hallgathatok, mivel Kacziány ur jelszavainkat egymás mellé állítá, t. i. azt, hogy a bizonyítékok elégtelenségénél a hamis esküvés bünesetet illetőleg azon jóhiszemű vélekedésre jöhet az ember, miszerint a kérdéses ítélet a bizonyítékok elégtelenségénél a tárgyi bizonyíték nem-teljes voltát (nem hiányát mint a tényálladék meg nem állapíthatásánál) tartja tén szem előtt, nem az alanyi bizonyíték kérdését, s hogy ehhez hasonló mentegetőzésre a logikai ellenmondást magában foglaló felmentésnél „alanyi tényálladék hiányából“ gondolni sem lehet.

Dr. KOVÁTS GYULA
kir. táblai fogalmazó.

Himlőoltásnál állítólag élethbiztosság ellen elkövetett vétség.

(Vége.)

X város tanácsa — — i tr-t fölhiyta, hogy az ellene emelt vád tárgyában nyilatkozzék. — — i tr. 1869. évi január hórl keltezett beadványában következőket nyilatkoztatja, a melyeket kivonatosan van szerencsém közleni.

Ugy — oo — — ée, mint — — iu — ka anyja összhangzólag — — — es-né, — g-né és — at — óa vallomásával bizonyítják, hogy az oltás 1867. május 31-én — iu és — oo gyermekeiből indult ki, s rézben fejeztetett be. — oo — — ée magának — i főorvosnak nyilatkozata szerint egészen egészséges; — iu ka-ra nézve nincs más támpont, mint anyjának vallomása és — i főorvos lelke. Ezen (fentebb már idézett)

nyilatkozatokra megjegyzi — *i tr.*, hogy — *iu* — *ka*-nak ugy karján, mint külnemzőrészein levő fekélyek minden gyógyszerelés nélkül meggyógyultak, a mit ő a bujakór fogalmával meg egyeztethetőnek nem tart. De nem tartja tudományosan helyesnek azt sem, hogy midőn hat oltási heg közül egynek rendetlen alakja van, s e mellett néhány duzzadt mirigy találtatik, ebből valaki bujasenyv kórismejét állapítsa meg; s hozzá teszi végre, hogy ugy — *oo*, mint — *iu* gyermeknek szülei egészségesek.

Áttérve a kérdésbe tartozó családokhoz, — — — *cs*-né gyermekéről állítja, hogy az *iu* — *ka*-ról oltatott. Nem tagadja, hogy a — — — *cs* családban a beoltott — *f* gyermek lett először bujasenyves; de ebből nem látja bebizonyítva, hogy belé a bujasenyv a himlőanyaggal oltatott, minthogy szüleitől is örökölhette vagy más bujasenyves egyénnel érintkezés által nyerhette.

— *y* gyermek — *oo* — — *é*-ből oltatott, ki — *i* főorvos által egészségesnek találtatott, s kinek szülei is egészségesek. — — *i* azt állítja, hogy a gyermek nem az oltás által fertőztetett, hanem, hogy annak — — *ik* nevű dajkája által vitetett a bujasenyv a családba, ki bujasenyves volt, s kit ő mint ilyen kórházba is küldött. Itt zárjel közt meg kell jegyezni, hogy — *ik* dajka — — *y*-né állítása szerint későbbben került szolgálatába, sem mint gyermekén a bujakór jelei kitörtek, erre nézve azonban sem pro, sem contra hiteles adatok nem léteznek.

— *aa* család — — *d* gyermekére nézve — — *i tr.* elismeri, hogy az oltás után bujasenyvesen megbetegedett és több családtagot ragályozott; nagy hibának tartja minden esetre, hogy nem tudható, kiről oltatott — — *d*, s ezen körülmények közt csak az oltás napját tarthatja irányadónak.

— — *i* ezen nyilatkozatához csatolja — *oy tr.* bizonyítványát, melyről azt mondja, hogy benne bizonyítatik, miszerint 3 szt.-andrásai gyermekből, melyeket — — *i tr.* 1867. május 21-én beoltott, ő — *oy tr.* egész kerületét jó sikerrel oltotta be.

— *oy tr.*-nak bizonyítványából azonban csak az tűnik ki, hogy sok éven át — — *i tr.*-től jó oltóanyagot kapott, a kérdéses szt.-andrásai gyermekek azonban nem május 21-én, hanem 14-én, tehát a gyanított syphilisatio napja előtt egy héttel oltattak be. Egy másik bizonyítványban — *oy tr.* szinte azt bizonyítja, hogy — — *tr.*-től mindig jó tulajdonsága oltóanyagot kapott.

* * *

— — *i tr.*-nak ezen ellennyilatkozata után *X város* tanácsa a városi orvosokból egy bizottságot állított össze, a kérdéses ügy megvizsgálására és véleményadásra. A bizottság tagjai voltak: — *ig*, — — — *ts*, — *o* és — — *ts tr.*-ok. Ezek 1870. okt. 3-án kiállított jelentésükben mindenekelőtt azon kérdést vetik föl: volt-e az 1867. évi máj. 14-én beoltott és máj. 21-én beoltásra használt gyermekek közül valamelyik bujasenyves? S számba véve minden adatokat, azt felelik reá, hogy ezen gyermekek közül egynél sem lett a bujakór megállapítva, csak — — *iu* — *ka*-nál gyanítva.

2 ik kérdés: a május 21-én beoltott gyermekeknél volt-e megállapítva a bujakór?

Erre válaszolják: a 49, azon napon beoltott gyermek közül csak 12 lett megvizsgálva, s ezek között 7 bujasenyvesnek találtatott, 5 nem.

3-ik kérdés: Ennélfogva bizonyos-e, vagy legalább lehet-e, hogy azon 7, május 21-én oltott gyermek a beoltás által lettek bujakórossákká, vagy lehet-e más fertőzési forrást kifizetni.

Ezen kérdésre adott válaszuk így hangzik: — — — *cs* — — *f* — — *iu* — *ka*-ból oltatott, ki csak bujakóról gyanus, de ilyenek meg nem állapítható; ugyanerről oltatott — *g* — *t*, ki pedig egészséges maradt. Ha — — *iu*-ból bujasenyv lett volna átoltható, akkor ezen különböző következmények csak ugy volnának megfeythetők, ha — *g*-be csak himlőnyirk, — — — *cs*-ba egyszersmind vér oltatott volna be, mert a bujakórt a tiszta nyirk nem terjeszti, ezen feltevés azonban bizonyítva nincs; más oldalról a — — — *cs* gyermekét ápoló — — *t* cseléd meg nem vizsgáltatott, pedig a bujasenyv esetleg róla is terjedhetett a gyermekekre.

— — *y* — — — *a*-ra vonatkozólag ez — *oo* — — *é*-ből oltatott be, kinek pedig egészséges volta meg van állapítva. Miután azonban a gyermeknek környezete és különösen annak dajkája — *ik* — — *a*, ki — — *i tr.* állítása szerint bujasenyves volt, meg nem vizsgáltatott, ennél fogva a fertőzés forrását ki-

mutatni nem lehet. Ugyanez áll — *a*, — *l*, — *za* és a többi fertőzött gyermekekről, kiknél ezenfelül nem is tudható, hogy mely gyermekekből lettek beoltva.

Ezen okoknál fogva oda nyilatkozik a bizottság, hogy a bujakórnak himlőoltás általi átvitelére a pozitív bizonyítékok hiányzanak, és pedig ugy az egyes egyénekre vonatkozólag, mint valamennyire együttvéve. Hozzá teszik még, hogy tekintve a vizsgálati eljárás hiányosságát és azon körülményt, hogy a beoltástól fogva már 3 év folyt le, mely idő után az adatok meggyőző értelmüket elvesztették, míg a hiányzóknak pótlását a jövőben is lehetetlennek tartják.

Az elsorolt vizsgálati és véleményezési okiratokat *X város*ának kapitányi hivatala 1872. június hóban a városi képviselő-testület elébe terjesztvén, közgyűlésileg elhatároztatott, hogy az ügyhöz tartozó jogi kérdések birói eldöntést igényelvén, az a törvényszékhez tétessék át. Ennek folytán — — *i tr.* a törvényszék által életbiztonság elleni vétségi keret alá vétetett, s miután egy oldalról — *i tr.*, városi rendes főorvos, továbbá — — — *y* és — *y* véleménye, más oldalról — *ig*, — — — *ts*, — *a* és — — *ts tr.*-ok szinte hivatalból kivett véleménye egymással ellenkezőknek találtattak, az *X városi* törvényszéknek 1872. évi decz. 7-én tartott üléséből megkeresetett a budapesti m. k. egyetem orvostanári kara, miszerint arra nézve, ha vajjon az iratokból kivehető esetekben teljesített himlőoltással lett-e a bujasenyv a kérdéses gyermekekbe beoltva és ezek által tovább terjesztve, vagy minő körülményekből indokolható az ellennézet, bővebb vizsgálatot eszközölni és a nyerendő felülvizsgálati indokolt véleményt tárgyi tényálladékok megállapítására körüli használat végett megküldeni méltóztatassék.

V é l e m é n y.

Ha a, bár vázlatosan, de minden lényeges részeire nézve kimerítően előadott ügyet kivetköztetjük a mellékes és felvilágosításra nem szolgáló adatoknak, továbbá a hiányosan megállapított tényeknek, az ezekre alapított s így érvénytelen következtetéseknek, de még a helyesen megállapított adatokból helytelenül levezetett következtetéseknek is burkából: ekkor következő pontok lesznek eldöntendőek:

1-ször. Lehet-e a bujakórossáknak talált oltonczoknak bujakóros fertőzését az 1867. május 21-én teljesített himlőoltás idejére visszavinni?

Erre nézve az adatokból kitűnik, — — — *cs* — — *f*, — — *y* — — — *a*, — — *aa* — — *d*, — — *a*, — — *ia* — — *é*, — — *g* — — *oa* és — — *oi* — — *aa*-nak gyermekei a védhimlőoltás ideje előtt semminemű bujakóros tüneteket nem mutattak, de kétségtelenül kitűnik az is, hogy ezen gyermekek családjának azon tagjai, kik a városi hatóság által 1868-ban elrendelt vizsgálat alkalmával bujasenyveseknek találtattak, a himlőoltás ideje előtt ezen senyvnek tüneteit nem mutatták. Számba véve még azt is, hogy az elsorolt gyermekek közül 3-nál, t. i. — — — *cs* — — *f*, — — *aa* — — *d* és — — *y* — — — *a*-nál a bujakór első tünetének fellépte az oltástól számított negyedik hétnek végére meg van állapítva, minek folytán kétségbe nem vonható, miszerint a bujakóros fertőzés a himlőoltás idejével összeesik.

2-ször. Meg lehet-e állapítani, hogy a felsorolt gyermekeknek bujakóros fertőzése a himlőanyag átoltásának műtéte által eszközöltetett?

Erre nézve mindenekelőtt oda kell nyilatkoznom, hogy az ilyenmű átvitel elfogadható voltára nem szükséges annak kimutatása, hogy a himlőnyirkkal egyszersmind vér is oltatott be, és pedig egyrészt azért nem, mert vér oltathatott be a nélkül, hogy észlelő tanuk hiányában az bebizonyítható volna; másrészt azért nem, mert előadónak igen számos vizsgálataiból kiderült, hogy az emberi himlőtűszők majdnem mindig, míg az óv-himlő beoltása által létrejött tűszők gyakran tartalmaznak vérsejteket, és így az átoltott nyirknak pusztá szemmel kimutatható vértartalma nélkül is lehetnek bujasenyves fertőzésnek forrásai.

Nem tekinthető továbbá nyomatékosságnak azon körülmény, hogy 1867. máj. 21-én oltott gyermekeknek egy része fertőzet, len maradt, mivel épen a bujasenyv átoltása sem minden esetben sikeres.

Ha már most számba vétetik, hogy azon oltonczoknál kiknél a bujakóros folyamat kezdete észlelve lőn, az első helybelisedés csakugyan az oltási helyeken mutatkozott, akkor nem tagadható, miszerint ezeken legalább a bujasenyves fertőzés a himlőoltási sebekben történt. Ezek folytán biztossággal mond-

ható, hogy a kérdéses oltonczoknak egy részénél bizonyosan, más részénél valószínűleg a bujakóros fertőzés a himlőoltási helyeken történt.

Másként áll azon kérdés bizonyítéka, hogy vajjon a beoltási helyeken létrejött bujakóros fertőzés a himlőnyirk átviteléből származott-e vagy nem? Hogy a fertőzés ezen módja bizonyítottan és bírói ítéletre alapot szolgáltatónak tekinthető, szükséges annak egyenes bebizonyítása, hogy az oltonczok bujakóros egyénből oltattak be, vagy legalább hogy minden más fertőzési forrás kizárható.

Az első kíváncsiom egészen teljesíthetetlen, mert a himlőoltási táblázatokban a gyermekek, melyekből 1867. május 21-én a nyirk vétetett, megnevezve nincsenek, sem azok, — *iu* — *ka* és — *ov* — — *ée* kivételével, későbbben ki nem derítették;

mert a fertőzött gyermekeknek szüleik szintén nem szolgáltatottak semmi adatot arra, hogy kiderüljön, kikből oltattak be gyermekeik;

mert azon két gyermek egyike, kikről bebizonyult, hogy tőlük a kérdéses napon általában nyirk vétetett, t. i. — *oo* — — *ée* határozottsággal egészségesnek találtatott míg a másik, — *iu* — *ka* bujakóról — *i* t. tr. által gyanúsított ugyan, de semmiképen meg nem állapítottatott; mindkét gyermeknek szülei pedig bujakórmenteseknek találtattak.

A második kíváncsiomra nézve, habár — *i* tr. azon állítása, miszerint — *y* — — *a* — *ik* nevű dajkája által fertőztetett volna, semmiképen bizonyítva nincs, de ebből nem következik, hogy bárki más által vagy fertőzött tárgyak által is egy vagy több gyermek a sértett felhámú oltási helyeken ne fertőztetett volna.

Ezeknek tekintetbevételével — — *cs* — — *f*, — — *y* — — *a*, — — *da* — — *d* bizonyosan, — — *l* — *a*, — — *ia* — — *é* — — *g* — — *oa* és — — *oi* — — *aa* gyermekei a körülmények egyenmőségéből következtetett valószínűséggel a himlőoltási helyen bujaenyvesen lettek ragályozva.

Vajjon a ragályozás a himlőnyirk átoltásával — — *i* tr. által történt-e, azt mindaddig eldönteni nem lehet, míg bizossággal kiderítve nincs, kikből oltattak a május 21-én oltott és bujaenyvesékké lett gyermekek, s míg meg nem állapítatik, hogy a nyirket nekik szolgáltatók kétségen kívül bujakórosak.

Dr. KORÁNYI FRIGYES,
egyet. tanár.

K ü l ö n f é l é k.

A XI-dik német jogászggyűlés.

(Vége.)

A harmadik szakosztály folytatólagos tárgyalásaiban első ízben a következő kérdés került napirendre: „Büntügyekben az ítéleti felmentés folytán kártalanításnak van-e helye?” E kérdésben kimerítő véleményezések folytak be dr. Wahlberg jogtanár urtól (Bécsben); dr. Ullmann jogtanár urtól (In-bruckban) és dr. Vollert főtörvészéki bíró urtól (Eisenach-ban). Mint előadók szerepeltek dr. Meyer jogtanácsos és Stenglein ügyvéd, kiknek ollenletes nézetharcza heves de eredménytelen vitát keltett, mert a szakosztály sem igenleges, sem tagadó nyilatkozatot nem adott, hanem a kérdést további beható tárgyalás végett a jövő jogászggyűlésre halasztotta.

Kedvezőbb eredmény éretett el a következő kérdésnél, vajjon — „az elővizsgálatnál a nyilvánosság elve alkalmazható-e?” E kérdésre dr. Gneist előadó hatóság felszólalása folytán a szakosztály ingelő választ adott, de nem nagy szótöbbséggel, és egyuttal elhatározá a szakosztály, hogy e kérdést a teljes ülésben újabb vita tárgyává teendi.

Végül következett volna ama nagy fontosságú kérdés, vajjon „a magánpanasznak a német bünvádi eljárásban a sértés esetén túlis hely adassék-e vagy sem?” Az előadói tisztelt elvállaltat volt dr. Meyer és dr. Vollert, de az időből kifogyva a jövő jogászggyűlésre kellett e kérdés tárgyalását halasztani.

A negyedik szakosztály végre tárgyalás alá vette ama fölött fontos kérdést, mely már a IX-dik jogászggyűlés óta folyton napirenden áll és olyan mélyen ható gazdasági érdekert érint, hogy a porosz igazságügyi miniszterium indítatva volt ama kérdés kimerítő tárgyalására külön enquete bizottságot egybehívni. A kérdés következő: „Lejártaknak tekin-

tendők-e az elárverezett ingatlanra bekeblezett zálogkövetelések?”

Véleményezések terjesztettek elő Struckmann főtörv.-széki bíró urtól (Köln-ben) és dr. Johanny ügyvéd urtól (Bécs-ben). Mint előadók szerepeltek dr. Drechsler, a biróalmi keresk. főtörvészéki alelnöke (Lipcsé-ben) és Kühne főtörvészéki elnök (Celle-ben). Beható vitatkozás után a kérdés csak részben nyert megoldást, elfogadtatván a mult évi jogászggyűlés előadójának dr. Kissling következő indítványa: a) a vételár által fedett követelések nem tekintendők lejártaknak, és b) a vételár által nem fedett követések zálogjoga elenyészett. Továbbá határozatott, hogy a többi összefüggő kérdések az árverezési szabályok keretében tartozván, annak alapelvei a jövő jogászggyűlés által veendő tárgyalás alá.

Végre a szintén már ismételve napirendre kitűzött kérdés, vajjon „az esküdtszék intézménye polgári ügyekben alkalmazandó-e vagy sem?” — dr. Brunner berlini jogtanár indítványa folytán, ki dr. Bar breslauer jogtanárral a fentförgő kérdésben véleményt adott, — azon indokból halasztottat a jövő jogászggyűlésre, hogy addig gyakorló jogászoktól is szereztessenek be véleményezések.

Aug. 30-án a második teljes ülésben a szakosztályok előadói előterjeszték a szakosztályok határozatait. Vitát csak egy-némely kérdés idézett elő.

Azon kérdések közül, melyek a teljes ülésben újabb vitát keltettek, legfontosabb a harmadik szakosztálynak azon már fentebb említett határozása: hogy a nyilvánosság rendesen az elővizsgálatnál is alkalmaztassék.

Dr. Gneist mint előadó megjegyzi, hogy a nyilvánosság elvének alkalmazása fölötti vita már évek óta folyik és az alatt a nyilvánosság ellen felhozott legtöbb aggályt mellőzni sikerült. Mindannyi mellette szóló érv, a bírói elővizsgálatra is alkalmazható; nem forog itt szóban a rendőrség és államügyészség előkészítő eljárása, hanem a bírói eljárás. A nyilvánosság szükséges vádolt becsületeért, melyre nézve okvetlenül előnyösebb, mint a jelenlegi szabálytalan nyilvánosság. A nyilvánosság mellett szóló egyik főérv továbbá a teljes komolyság pszichológiai hatása, melyet a tanukra gyakorol, különösen a műveltség alantabb fokán álló tanukra. Gyakran panaszkodjuk, hogy az elővizsgálatban tett bizalmas tanuallomások ellentétesek a nyilvános ülésben tett beismerésekkel; ez csakis a két-nemű eljárás következménye. A nyilvánosság nem kevésbé szükséges a bíróra és eljárására nézve; a kinvallatás, és midőn ez eltöröltetett a ravasz kutatás mestersége, a titkos eljárás terményei. Nyilvános eljárás mellett az ily mesterkélek lehetetlenek avagy legalább is eredménytelenek. Ha elismerjük is, hogy az ily visszaélések igen ritkán fordulnak elő, úgy mégis tagadhatlan, hogy lehetségesek és gyaníthatók, és ebből t. i. a nyilvánosság hiányából származik ama rendkívüli bizalmatlanság, melylyel az esküdtek és népbírák (Schöffén) az elővizsgálat eredményei iránt viseltetnek.

Hogy az elővizsgálat nyilvánossága nem lett a nyilvános végtárgyalással egyidejűleg behozva, a mint azt természetesenek vélnök — csak akképléi magyarázatát, hogy a törvényhozások mint tudjuk, nem meggyőződésből, hanem a közönség szorongatása folytán concedálták a nyilvánosságot, a juristák pedig tiszteltreméltó conservatív irányuknál fogva megmaradtak régi szokásuknál. Ehhez járul még, hogy a reform munkálata elhamarkodva lett, és nevezetesen a rendőrség ügyvitelének változtatása lehetetlen volt; az államügyészség pedig a rendőrség és vizsgálóbíró közt mint egy közbeélt harmadik közeg foglal helyet. A kérdés súlypontja tehát a rendőrség szervezetében fekszik. Ez jelenlegi alakzatát mindenben a jogszolgáltatástól kölcsönzé és ezen alakzata kielégítő lehet szűkebb körü viszonyok közt, de semmiesetre sem a nagyvárosokban. Némely kitűnően erélyes törvényezéki elnök igyekezett szorosabb viszony létesítése által ama szervezeten jobbitani, nevezetesen az által, hogy az írásbeli közlekedést szóbelivé változtatta. Daczára annak azonban a régi burokratikus alak mindig újból felélt; a rendőrség burokaiba vonul vissza, és nem taálható ott, hol szükség volna rája. A reform szükséges alakzatát nem nehéz feltalálni; de a rendőrség szervezetének ép úgy gyökeresen kell átalakulnia, mint az igazságszolgáltatás átalakult. Eddig a rendőrség bizonyos sedatus módon az idegnek felügyeletére szorított; ez most a népeaság mozgékonyága folytán megváltozott. Jelenleg minden büneset rövid néhány perc alatt a szélrőze minden irányba felé elszáll, a helyi rendőrség fonala megszakad, és mégis a szegény rendőrség fedezzen fel valamit.

E helyzetben csak akképléhet segíteni, ha a rendőrségnek

sikerül a közönséget érdekkörébe vonni és különösen a napi sajtót az elővizsgálatnak megnyerni. Erre pedig az egyedüli eszköz az elővizsgálat nyilvánossága, mert a közönség többnyire csak a közvetlenül történtek iránt érdeklődik. Külön rendőri felhívások arra nem alkalmasak, sőt nem ritkán ártalmasak.

Igaz, hogy a rendőri szolgálat ezáltal kényelmetlenebbé, — de eredményesebbé is lesz. A közönség hamar hozzászokik és üdvös érdeklődést fejt ki mint azt Anglia és Amerika példája igazolja.

Mikép kellene a nyilvános elővizsgálatot rendezni? Tökéletesen olyképp, mint a jelenlegi eljárást kihágás esetében; a bizonyítékok kétoldalú tárgyalása ekkép önmagától bekövetkezik, és azzal a félreértések és zavarok egész sokasága elenyészik. Védő fog fellépni, és különösen a keresztkérdések alkalmazása a vizsgálat és felfedezés legjobb és legrövidebb módja.

Egyetlen ellenvetés bir látszólagos jogosultsággal, hogy t. i. collisiók beálltával a tényállás elhomályosodik. Ez azonban csak a titkos eljárás tekintetében való; ha ellenben az elővizsgálat nyilvános, akkor ép a collisiók alkalmasak az ügy tisztába hozatalára, mert a közönség figyelemmel kíséri vádlottat és ravasz utjait. Ezt is igazolja Anglia és Amerika példája. Lehetséges ugyan, hogy egyes esetekben a nyilvánosság ártalmas is lehet, ezért a vizsgáló bírótól függjön a nyilvánosság kiárása.

Dr. Vollert főtörvényszéki bíró (Eisenach-ban) a nyilvánosság ellen szól. Ő abban a materiális igazságot veszélyeztetve látja és nem találja alkalmasnak a mi eljárásunkhoz. Az angol bünpénél a védelem, nálunk a jobb értelemben vett kutató vagy is inquisitionális elv uralkodik, mely a bíróságnak azon erkölcsi köteletségén alapszik, hogy az igazságot felderítse. Az angol büntető jog egészen tökéletlen, azt nem lehet Németországba átültetni; a nélkül pedig nem lehet az angol peralakot sem átvennünk. Az angol jognak népvádlati rendszerét nem lehet nálunk behozni.

„Mi nem akarjuk — ugymond, — jogosult alapelveinket hirtelen feladni és másokat elfogadni, melyek ellen hangzatos panaszokat is hallhatunk. Az ártatlanra nézve a nyilvánosság oly szigor, mely kinjára válik; a tanukra nézve is terhes az; félnek a keresztkérdésektől és inkább nem vallanak, avagy korántsem mondják az igazat.

A napi sajtó ugyan érdeklődik, de nem mindig az igazság iránt érdeklődik, és azért egyenesen ártalmas lenne, ha a napi sajtó az elővizsgálatokkal foglalkoznék. Ez által a lelkiismeretlen védelemnek is tág kapu nyitnátnék. A mennyit tehát egyrészt talán használna a köteleességérzetéről megfélemlített bírák ellenében, annyit ártana is másrészt. Azonfelül igen veszedelmes privilegiumot nyújtana a gazdagoknak; a gazdag talál magának védőt, ki utjait követi, a szegény azonban nem. A polgári társadalom menedéket keresne és pedig az államügyészségnél és a rendőri hivatalnokoknál; ekkép aztán ép a titkos eljárás egész a végletegig hajtatnék. Ily módon tehát a vádlott is rosszabb helyzetbe jut.“

Dr. Schütze jogtanár, az esetre ha a szakosztály határozata nem fogadtatnék el, következő indítványt terjeszt elé: „Az elővizsgálat bírói actusaira nézve a nyilvánosság szabályként vétessék.“

Dr. Meyer (Frankfurt-ból) indítványba hozza, hogy a felek közti nyilvánosság (Parteien-Oeffentlichkeit) elégségesnek nyilvánítások. Ez ellen dr. Mayer (Thorn-ból) a szakosztályi határozat védelmére kel; különösen igyekszik kimutatni, hogy az elővizsgálat nyilvánossága ép a lélekismeretlen védelem törekvéseit hiusítja meg.

Előadó zárszava után végre a szakosztály határozata a teljes ülés által is szótöbbséggel lett elfogadva.

Az állandó bizottság tagjaivá a jövő évre közfelkiáltás után megválasztottak: dr. Gneist jogtanár (Berlin); Mätkower ügyvéd (Berlin); Kunowszky főtörvényszéki bíró (Berlin); dr. Borchardt miniszteri-helyettes (Berlin); Kühne főtörvényszéki elnök (Celle); dr. Meyer jogtanácsos (Thorn); dr. Kissling ügyvéd (Linz); dr. Jaques ügyvéd (Bécs); dr. Schwarze főállamügyész (Drezda); dr. Wächter titk. tanácsos (Lipce); Stenglein ügyvéd (München); dr. Hau-

ser keresk. törvészéki bíró (München); Köstlin főtörvészéki bíró (Stuttgart); Stösser kerületi igazgató (Karlsruhe) dr. Albrecht elnök (Hamburg); Becker főtörvészéki bíró (Oldenburg); dr. Drechsler birodalmi keresk. főtörvészéki alelnök (Lipce); dr. Brunner jogtanár (Berlin); Thomssen főtörvényszéki bíró (Hannover) és dr. Jung ügyvéd (Frankfurt-ból).

A XI-dik német jogászgyűlést befejező bucsuszavában Gneist örömmel constatálja, hogy a jogászgyűlés tanácskozásai annál sikeresebbek minél biztosabb az egységes jogfejlődés alapja. Nem hagyhatja érintetlenül, hogy az idej jogászgyűlés nagy fontosságu határozatai Hannoverának jogászilag classicus földén hozattak! Itt lett a reformok alapja megvetve, itt lett az első, szóbeliségen alapuló perrendtartás alkotva, mely örök időkre nagy jelentőséggel bír az általa gyakorolt befolyás által.

* * *

A szellemi működés rövid vázlata után néhány sorban megemlékezhetünk a német jogászgyűlés tiszteletére rendezett ünnepélyekről, melyeket Hannoverának jogászai és egyes polgárai rendeztek, minthogy a hatósági közegek magukat távollattartották, minek magyarázatát e tartománynak a poroszok általi elfoglalása és a hannoveri királyi háznak elűzése bőségesen nyújtja. — Aug. 28-án a szakosztályi tárgyalások befejezése után d. u. 4 órakor a helyi rendező bizottság nagy kocsikázást rendezett és 111 fogat hosszú sora vitte a vendégeket a pompás „Herrenhäuser“ fasorokon át a hasonló nevű kerthez, innen a „Georgsgarten“ és „Eilenriede“ felé az ott levő állatkertbe. Itt kivilágítás és hangverseny volt tervezve, de a számítás Jupiter pluvius nélkül történvén az egész multság úgy szintén a későbbi órákra tervezett összejövetel a „Tivoli“ nevű mulatóhelyen, — elázott.

Aug. 29-én szintén vízbe esett a „Bellavista“ nevű gyönyörű kerthelyiségben tervezve volt hangverseny. Így a színházi előadásra szorítkozott a multság; az előadás után pedig az „Odeon“-ban gyűltek össze a vendégek.

Aug. 30-án volt a hivatalos diszebed az Odeonban, hol nagyban folytak a politikai zamatu pohárköszöntések, de aligha sikerült Gneistnak e békés uton Hannoverát leigáznia. Kissling vigasztalni igyekezett a hannoveraikat azzal, hogy Ausztria is sokat veszített a német szövetségből való kiléptetése által. Végre a „gaudeamus igitur“ dalban foglalt világnézleti bölcselést vetett véget a politikai jajveszeklésnek.

Az utolsó nap — aug. 31-dike, egészen az élvezetnek volt szánva. A vasut egy különvonatán urak és hölgyek Hameln és onnan Pyrmont-ba rándultak, hol a bucsulakoma volt rendezve, kik pedig még vissza Hannover-felé vették utjukat, csak késő éjjél táján érkeztek, hogy másnap folytassák utjukat.

(A bajorországi ügyvédség) viszonyaira vonatkozólag egy németországi szaklapból a következő adatokat vesszük át: Bajorországban a király nevezi ki az ügyvédeket. Van mindössze az országban körülbelül 350 ügyvéd. Az ottani polgári perrendtartás szerint a collegiális bíróság tárgyalásai számára az ügyvédi kényszer van behozva minden folyamodásban; az egyes- és kereskedelmi bíróságoknál bármely felhatalmazott fel léphet. Localisatio létezik annyiban, hogy az ügyvéd csakis azon collegiális törvényszéknél járhat el, melynél alkalmazva van. Az egyesbíróságoknál a képviselőket leginkább joggyakornokok viszik. Valamennyi ügyvéd tagja az özvegyek és árvák segélyezése számára fenálló nyugdíj-intézetnek, mely körülbelül egy milliónyi vagyon felett rendelkezik; ezenkívül fenáll a bajorországi ügyvédegylet, melynek az ország ügyvédei nagyobb részben szintén tagjai, és a mely a szegény ügyvédek és azok családjainak támogatását céljai egyikének tekinti.

(Dr. Weinmann Fülöp) kir. táblai pótbíró urtól következő korszerű füzet jelent meg: „Adatok az alkotandó magyar polgári törvénykönyvhez. I. Rész. A kötelmi viszonyokat szabályozó törvény tervezete.“ Ára 80 kr.

(A Döntvénytár VIII-ik füzet) most került ki sajtó alól. Az első és második füzet, mely már régebbi idő óta helyesen elfogyott, ujabban átdolgozott kiadásban szintén sajtó alatt van.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyulés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — A köteles részről. Dr. Katona Mór, n.-szebeni jogtanár urtól. — Különfélek.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY”-RE,

kapcsolatban a

DÖNTVÉNYTÁR-ral

és a törvénykezésre vonatkozó Szabályrendeletek
s Törvényjavaslatok gyűjteményével.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (okt. — decz. 1873) 3 ft.
Félévre 6 „
Egész évre 12 „

Az előfizetések postautalvány útján logczélszerűbben oszkozölhetők, és Budapestre (egyetem-utca 4. szám) a Franklin-társulat magyar irodalmi intézet hirlap kiadó-hivatalába (ezelőtt Heckenast Gusztáv) intézendők.

A „Jogtudományi Közlöny”
kiadóhivatala.

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Folytatás.)

(A biztosítási ügyletekről.)

A biztosítási ügylet rendezése a hetedik czimben eszközöltetik. Tervezetünk mindenekelőtt általános határozatokat tartalmaz, melyek a biztosítás minden nemére egyenlőképp szólnak; azután tárgyalja az elemi csapások által okozott, valamint a szállításnál előforduló károk elleni biztosításokat s végül külön az életbiztosítást. Ezen czimben tervezetünk nagyobb részt a drezdai javaslatra, s itt ott a porosz kereskedelmi törvénykönyv tervezetének a biztosítási ügyre vonatkozott részeire támaszkodik. Főhibája e résznek mindenekelőtt az, hogy a tengeri biztosítás ügyre mi figyelemmel sem volt, s így a biztosításnak ezen nevezetes ágára csak a tervezetben foglalt általános határozatokat lehetne alkalmazni, holott a tengeri biztosításnál a szokás és az egész világban elfogadott általános elvek alapján oly különyszerűségek mutatkoznak, melyeket tekintetbe kell venni. Valószínű, hogy tervezetünk azon szándékból indult ki, rendeztessék a tengerészeti magánjog ügye a tengerészeti magánjogban, mely amugy is külön törvénykönyvet fog képezni; — semmi kifogásunk e szándok ellen, s mi is czélszerűbbnek találunk, ha a tengeri károk elleni biztosítás végleg a tengerészeti magánjog-

ban találna megoldását; — de ha tervezetünk ebbeli szándékát helyeseljük is, ki kellett volna azt fejezni a szövegben olyképp, hogy a tengeri károk elleni biztosításra nézve a jelen czim határozványai nem irányadók. — Egy további hiány az említett czimben az, hogy a tervezet a biztosítási ügyletet csak annyiban rendezi, ha az nem kölcsönös biztosításon alapszik. Tervezetünk e tekintetben azon eszméből indul ki, hogy a kölcsönös biztosítási ügylet nem kereskedelmi ügylet, ennél fogva az ott keletkező jogviszonyok rendezése nem a kereskedelmi törvénykönyvbe való. Ha mindjárt osztanók is a kereskedelmi ügyletre vonatkozó ezen fölfogást, még akkor sem pártolhatjuk a kölcsönös biztosításnak teljes kizárását, miután legtöbb esetben — lehet mondani az utánfizetések kivételével — mindenesetben a kölcsönös biztosítás magánjogi viszonyai ugyanazon elveken alapszanak, mint a nem kölcsönöséi.

A biztosítási ügylet definitiojánál tervezetünk lehetőleg az újabb törvények nyomán helyes uton járt, szerinte ugyanis „azon ügylet, melynél valaki (a biztosító) magát egy másik irányában, legyen az akár a biztosított akár egy harmadik, bizonyos díj kikötése mellett arra kötelezi, hogy ez utóbbinak azon vagyoni hátrányt, mely őtet valamely jövődöbeli esemény bekövetkeztével éri, megtérítendő, biztosítási ügyletnek tekintetik“. A definitio előnye, hogy lehetőleg tág s így az életbiztosítást, a jelzálogi biztosítást is magában foglalja; a definitio ugyanis a biztosítás fogalmát nem valamely veszélynek, hanem valamely eseménynek bekövetkeztétől teszi függővé, s így pl. a jelzálogi biztosításnál, ha az adós nem fizet — a mi a veszély fogalma alá nem vonható — szintén beáll a biztosítás lehetősége. A definitio mindazáltal bizonyos tekintetben mégis hiányos, mert „jövőbeni“ eseményről szól, mi által azon nagyon is nehézkes, és a biztosításnál gyakran előforduló eset a forgalom érdekében épen nem kedvezően oldatik meg, melynél a biztosított „bona fide“ köt biztosító ügyletet egy már nem létező tárgyra nézve, — ezen biztosítás alapján folytatja kereskedelmi üzleteit „bona fide“, teljesíti az őt mint biztosítottat terhelő köteleket — s végül kisül, hogy biztosításról szó sem lehet, mert a tárgy, mely „jövődöbeni“ esemény ellen biztosítottat, elmúlt esemény által már megkárosult. A jogászok ugyan a biztosításnál erősen ragaszkodnak a „jövő“ fogalmához, szerintök oly tárgyra nézve, mely nem létezik, szerződés nem köthető. Ámde a biztosítási ügy s az élet kívánalmái már régóta nem ragaszkodnak a jogászok szűkebb felfogásához. A forgalmi élet számos esetben a tényleges viszonyt egészen más alakúvá ido-

mitotta; a telekkönyvi intézmény által például az összes adósság átalakult; be nem táblázott adósság később keletkezett, de betáblázott adósság irányában később talál kielégítést, tehát később keletkezettnek tekintetik, vagy nem bejegyzett adósságokkal tulterhelt birtok egészen adósságnélkülinek tekintetik. Hamisított váltó, a hamisítás után következő forgatókra teljes érvényű váltónak tekintetik. A jogásznak újabb időben már a forgalom kívánalmához kell alkalmazkodnia, s ép ezért nem a forgalmi életet a jogelvek szűk körébe szorítani, hanem ellenkezőleg a forgalmi élet számára alkalmas elvek után nézni leendő föladata. A zürichi törvénykönyv e részben oly szövegezést mutat, mely a kívánságnak talán legjobban megfelel. Szerinte a biztosításnál a biztosító átvállalja „die Vergütung des aus einer gefährlichen Gefahr dieses widerfahrenden Schadens“ és ez a kereskedelmi és a forgalmi élet jelen állapotával teljesen védhető. Egyébiránt tervezetünk is érzi, hogy a „jövendőbeni“ esemény, nem érthető szó szerint, mert különben lehetetlen, hogy a 496. cikkben a biztosítási ügyletet érvénytelennek mondja az esetre, „ha az esemény, melyre a biztosítás irányul, az ügylet megkötésekor már bekövetkezett, s a biztosított erről tudomással bír“, miből önként következik, hogy ha nem birt tudomással, akkor érvényes. Az ellenmondás, mely a definitio és a most idézett cikk határozománya közt mutatkozik, csak akkor fog megszűnni, ha az általunk elfoglalt álláspont jut érvénvre, mely szerint nem „jövendőbeni“ esemény, hanem „félt“ esemény képezné a biztosítás célját.

A biztosítás tárgya tervezetünk szerint „minden lehet, mi a biztosítottra nézve pénzben kifejezhető értékkel bír“. Ezen elvnek kimondása egészen fölösleges, sőt így odaállítva teljesen hamis, mert számos biztosítási esetre nem alkalmazható. Vegyük pl. a kiházasítási biztosítást, vagy a járadékbiztosítást, vagy magát a sérülési biztosítást; hacsak úgy nem akarjuk csürni a mondott elvet, hogy a házasság esetére kikötött összeg, vagy a bizonyos kor elérésevel esedékes járadék, vagy vasuti szerencsétlenség esetében követelhető kárpótlási összeg képezi a biztosítás tárgyát, — úgy ezen esetekben bizonyosan nem találunk „pénzben kifejezhető értéket“. Ha pedig így akarja ezt érteni a tervezet, akkor nincs tiltott vagy nem tiltott cselekmény, mely nem képezhetné a biztosítás tárgyát. Ha tervezetünk figyelemmel kísérté volna a külföldi törvények fejlődési történetét, mindenesetre rájött volna arra, miért kellett szólaniuk a biztosítás tárgyáról, s hogy az általa kimondott, de még nem elegendő a forgalmi élet által meghonosított alakok számára. Az egész kérdés ugyanis a körül forog, képezheti-e az életbiztosítás tárgyát a jogilag s törvényhozásilag elismerhető alakoknak. A francia jogászok legújabb időkig az életbiztosítást mint erkölcs-telen jellegűt, mint melynek „tárgyát“ az emberi élet képezi, elvetették; — tervezetünk maga is idéz egy, e francia fölfogáson nyugvó törvényt, a hollandi code-ot, mely szerint életbiztosítás halál esetére nem köthető ki. Ezen állásponttal szemközt az újabb jogászai fölfogás az életbiztosításnak halálesetre is, de általában jogilag védhető helyet keresett, s e célból több német törvény nehogy e részben továbbra is kétséges állapotot hagyjon meg, határozottan kijelöli a biztosítás tárgyát. Így tett a drezdai javaslat is, melyet tervezetünk utánózni akart, de melyet félúton ismét odahagyott. A drezdai javaslat szerint ugyanis: — Gegenstand der Versicherung kann alles sein, was einen ins Geld anschlagbaren Werth für den Versicherten hat. Auch das Leben oder die Erwerbsfähigkeit des Versicherungsnehmers oder eines Dritten kann Gegenstand der Versicherung sein. A mondat má-

sodik fele a nyomatékos „auch“ szó által vezetve, kijelöli azt, mit a javaslat mint főmondatot kívánt hangsúlyozni, s a mi magából az első mondatból koránsem érthető.

Tervezetünk kijelöli azon eseteket, melyekben a biztosítási ügylet érvénytelen, és ez esetekhez joggal sorolja a következőket: ha tiltott cselekménnyel járó esemény, — már megtörtént és tudott esemény képezné a biztosítás tárgyát, vagy ha a biztosítási szerződés a törvényben kijelölt kellékeknek meg nem felel. A biztosítási ügylet különben harmadik személy érdekében is köthető és pedig ennek tudtával és megnevezése mellett, vagy a nélkül. Hogy azonban a biztosítási ügylet érvénnyel bírjon, szükséges írásbeli szerződés, melyben következő adatok foglaltassanak: — a felek nevei, a biztosítás tárgya, az esemény, melynek beálltával (s nem mint a tervezet mondja, mely ellen) a biztosítás érvényesül, a biztosítási összeg, a biztosítás kezdete és vége, a biztosítási díj s a biztosítás föltételei.

Tervezetünk továbbá azon általános elvet mondja ki, hogy a biztosítás a biztosított tárgy értékét meg nem haladhatja, s ezen értéken túl érvénytelen. Ezen általános elv mindenesetre helyes, mint általános elv, de az élet ez elv alól több fontos kivételt szentesített, melyek számára tehát épen ily kivételes törvényszabályokat kellett volna megállapítani. A tengeri biztosításnál általános a szokás, hogy a szállított áru értékén felül még a szállításnál eredményezhető, vagy remélt nyereség is, mely szokás szerint az áru értékére bizonyos hányadában fejeztetik ki, biztosítható legyen. A tervezet a tengeri károk biztosítását egészen szem elől tévesztette s nem is fordított rájuk figyelmet; de a szárazföldi és a belvizeken való szállításnál is hasonló viszonyokat látunk, itt is előfordul a piacok különfélesége folytán a szállítás által okozott ár és értékemelkedés, — azonkívül a szállítási időnek biztosítása szintén szokásos, és mindkét esetben nem az áru értéke, hanem azon felül még valami képezi a biztosítás tárgyát, szóval tervezetünk az általános elv kimondása által még a forgalmi élet kívánalmainak meg nem felelt.

A kimondott elv természetes következményeül tűnik föl az, hogy a tárgy többszörös biztosítása sem terjedhet az értéken túl; tervezetünk ezen felül még azt kívánja, hogy a többszörös biztosítás mindig az első biztosító tudomásával történjék. A viszont biztosítás a biztosítónak szabadságában áll, s e részben csak azon megszorítással találkozunk, hogy az e végre kötött szerződés határozottan viszontbiztosításnak neveztesse. Tervezetünk további intézkedései subsidiarius jellegűek; fölláttja ugyanis azon elvet, hogy a felek jogaira és köteleességeire nézve a biztosítási szerződés föltételei szolgálnak irányadoul és csak ezeket kiegészítőleg intézkedik a törvény. Ezen kiegészítő intézkedésekre nézve észrevételünk nincs; mert azok részint az eddigi gyakorlat, részint a külföldi javaslatok alapján vétettek föl. Kifogás alá hiányos szövegezésénél fogva csak az 514. cikk esik; e szerint „a biztosító, ha a kárt a szerződés értelmében megtérítette a törvény erejénél fogva mindazon jogokba lép, melyek a biztosítottat a kár tekintetében egy harmadik ellen illetik,“ ez elv áll, de csak annyiban, amennyiben a biztosító kártérítést adott s nem tovább; ha tervezetünk a drezdai javaslatot egész teljességében átvette volna e cikkbe, úgy ezen hibát kikerülte volna; e javaslat határozottan kijelöli az általunk említett körülményt, midőn mondja „für den Betrag dieser Schadenvergütung“ lép a biztosító a biztosítottnak jogaiba.

A biztosítási szerződés hatályát vesztí — egyebek közt tervezetünk szerint akkor is, „ha azon érdek, mely

miatt a biztosítási ügylet a szerződés szerint kötött, megszűnik". Ez elv egészen helyes, csak hogy követeli, mikép máshelyütt elv gyanánt kimondassék, hogy „érdek” mellett másnak birtokában levő tárgy vagy más személyiség is biztosítható. Így valakinek házát, azért mert jelzálogul szolgál követelésekre nézve, én biztosíthatom, tehát „érdek” biztosítást eszközölök, — valakinek életét, azért mert nekem meghatározott összeggel tartozik, biztosítom, szintén érdekbiztosítás. Harmadik személy ily érdek nélkül általában nem köthet biztosítást, mert különben ha kötne, a biztosítás egyszerű fogadássá alakulna. Tervezetünk tehát e részben ki lenne egészítendő.

Áttérve már most a biztosítás egyes részleteibe, mindenekelőtt megjegyezzük, hogy tervezetünk csak a tűzkár, a jégkár, az elemi csapásoknál előforduló károk, a szárazon és a belvizeken eszközölt szállításoknál támadható károk biztosítását, s végül az életbiztosítást szabályozza. Elhagyja tehát, mint már több ízben említettük, a tengeri biztosítást, de ezenkívül a testi sérülések elleni, az üveg és tükör, és a hitelbiztosítást is. Az üveg- és tükör biztosítás nem szolgáltat külön eshetőségeket, melyek az elemi csapások elleni biztosításnál előforduló szabályok alá nem leunének vonhatók, — de már a testi sérülés, vagy a hitelbiztosítás oly módozatokkal jár, melyek teljesen különszerűek, és melyeket mindenesetre, ha már külön szabályok fölállításához látunk, szintén szabályozni kell.

Az egyes intézkedéseket illetőleg tervezetünk többnyire a már említett javaslatokhoz ragaszkodik, és leginkább subsidiarius szabályokat tartalmaz. Ugyanezt mondhatjuk az életbiztosításra nézve, hol mindazáltal ép ezen anyagnak nagyon is primitív voltánál fogva nem találjuk elegendőnek, ha tervezetünk a járadék-biztosítást illetőleg egyszerűen csak a már általában hozott intézkedésekre hivatkozik.

DR. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

(Folyt. köv.)

A köteles részről.

(Folytatás.)

II.

Ezen felfogással szemben azon kérdés merülhet fel, vajjon indokolt-e eme korlátozás épen a családi kötelék bensősége által, melyről sokan — és talán nem minden ok nélkül — azt állítják, hogy az mindinkább lazul, s koránsem oly szoros benső kapcsolat többé, hogy ily korlátozást indokolhatóvá tenne. Másrészt meg az egyén szabadsága — és a mi ennek természetes folyománya — a szabad rendelkezés, korunk oly postulatumaként jelentkezik, melynek a modern államélet is lépten nyomon kedvez, mely úgy tűnik föl, mint haladásunk legfőbb vívmánya. De még azért sem állhat ezen megszorítás fen — mondják ők — mert a vagyon a gazdasági élet jelen stadiumában koránsem képezi többé a családi ipar és a családi közreműködés gyümölcsét, miben előbb a családi örökös alapját találták, hanem az legtöbb esetben egyes-egyedül az egyén fáradságának, szorgalmának, egy szóval tevékenységének az eredménye.¹⁾

És ha ezen ervek ellenében, melyek némi részben való igazságát kétségbe nem vonjuk, mégis szükségesnek tartjuk a köteles rész intézményét, vagyis a családi kapocs érdekében a végrendelkezés megszorítását, úgy

mindenekelőtt számot kell adnunk, mely okok indítanak minket arra, hogy a családi köteléknek oly nagy nyomtatékot tulajdonítsunk; fel kell tehát derítenünk, mikben leli ezen intézmény létezésének szükségét, először általában, aztán pedig részletesen azok szempontjából, kiknek felfogásunk szerint köteles rész adandó.

A köteles rész szükségessége.

d) Állami tekintetekből.

Mindenekelőtt az állam helyesen felfogott érdeke követeli, hogy a családi kötelék épségben megmaradjon; mert meglehet, hogy a család nem tekinthető többé az állam prototypusának, hogy az reá nézve nem előfeltétele az existálásnak, melyen egyedül nyugszik,²⁾ de az elfogulatlan vizsgáló előtt még nincs kétség az iránt, hogy egészséges s helyes alapokon nyugvó családi életben kelnek a legtisztább polgári erények, hogy ez képezi a rendnek legbiztosabb talpkövét, hogy itt vannak és rakatnak le az anyagi virágzásuk úgy mint a szellemi haladásnak és nemesbülésnek magvai.

Kérdjük, mi buzdítja az embert szorgalomra, fokozott tevékenységre, mint az, hogy családjukat fentartsuk, vagy legalább olyant alapítsunk? mi fog takarékosságra jobban ösztönözni, mint azon törekvés, hogy a család tagjainak ne csak a szükségleteket szerezzük be, hanem azon felül még nekik a jövőben bizonyos anyagi jólétet biztosítsunk? mi ápolja hőbbben a szelid erkölcsöket — a társas együttlét ezen klenodiumait — mint a család, mely szereteten alapszik, mi vezet biztosabban józanságra, mint azon kör, melyben nők, gyermekeink élnek, kiknek példaként szolgálni, kiktől szerettetni, a férfi büszkesége? Hol van az az iskola, mely szívet és kedélyt inkább nemesít, mely szív és ész közt jótékonyabb harmóniát tud létrehozni, mint a család, melyben mind az, mi bennünk jó és maradandó, alapját leli, melynek még emlékezete is képes sokakat az élet sikamlós utjain szilárdan fentartani, mert az a gondolat, hogy a szerető szülőkre szégyent hozunk, azon szent köteléket megbélyegezzük, visszatart számot nem egy ballépéstől, úgy hogy igazi örangyal az még a távolban is.

Oly erkölcsi iskola ez, melyet, ha nem volna, az államnak teremtenie kellene, mivel nem pótolja ezt semmiféle egyéb emberi alkotás, mert a szeretet, melyen a család alapszik, nem oltható be az emberi elme alkotta gépezetbe.³⁾

Mindezek meggondolása oda vezet, hogy az állam egészséges fejlődése a családi élet támogatása nélkül biztosan nem történhetik, mert az szolgáltatja neki az arra szükséges anyagot, ebben vannak meg előfeltételei, ez ad neki szívósságot és kitartást.

Az állami eszély tehát szigorúan parancsolja, hogy részéről ennek alapjai ne csak hogy meg ne ingattassanak, hanem a hol csak lehet, ezen kötelék erejét fentartani, szorosabbá fűzni iparkodják, mert a történet minden lapja tanúsítja, hogy az államok súlyedését és bukását mindenütt a családi kapocs lazulása és felbomlása előzte meg, hogy a körjelenségek mindig a családban mutatkoznak először.

Szépen mondja erre nézve Ihering — ezen mély

¹⁾ Mill idéz. munk. 175. l.

²⁾ Die Bildung des natürlichen Menschen ist unverrückbar der Geschlechtsverbindung zweier Individuen zugewiesen. Die sittliche Bildung des Einzelnen durch die Erziehung wird wohl ebenfalls auf immer ihren Mittelpunkt in der sittlichen an diese sich anschliessenden Familienverbindung, nicht in den Sälen der Phalansterien und Staatspensionaten zu suchen haben. Schäffle: Kapitalismus und Socialismus. 89. l.

³⁾ L. erro Mill Stuart Principles of Political Oeonomie (Soctberféle fordítás) II. és utolsó könyv.

buvára és ismerője a római állam- és jogéletnek, hogy: az államra nézve a házasság- és a szülői viszonyoknak lényeges jelentősége van, úgy annyira, hogy ezekre nézve jogositva, sőt kötelezve van még jogszabályok által is — mennyire lehet, gondoskodni, nehogy ezen két fő forrása az erkölcsiségnek megzavartassék.⁴⁾

Már pedig hatalmas tényező a családiság fentartására az, ha az állam a család tagjait nem bizza merőben a családfő belátására, tetszésére, nem teszi ki őket szélsőinek, hanem positiv intézkedések által⁵⁾ megjelöli azon határt, meddig az egyén szabad akaratát respectálni hajlandó, ha az a családi érdek és a szeretet kötelei ellen irányulna; biztosít neki egy minimumot, melyet nem hagy semmiféle esélynek kitenni, hanem maradjon az a családi kapcsolaton belől állóknak, mint existenciájuk, egyéniségük első alapja, vagyoni helyzetük kezdő és kiinduló pontja. Azt mondhatná ezekre valaki, hisz a családapának vagy a gyermeknek már úgy is természetes vonzalma sugja, hogy övéiről holtá után gondoskodjék, mert a természetes igazság (?) őket fel nem hatalmazza, ezeket az öröködségből ok nélkül kizárni, és így hát ez iránt fölösleges kényszerintézkedésekhez nyulni, mert ez által csak az egyén öntudatát sérti és háborítja meg a törvényhozás.⁶⁾

Erre azt válaszolhatni, hogy örülünk rajta, ha a család belértéke oly elismert, a szeretet kötelei oly erősek! De ekkor ezen korlát nem létezik, ez utjában nem áll senkinek, tehát a köteleességét felismerő öntudatra sem lehet sértő. De ekkor sem fölös a törvény, mert az államnak az ily fontos és mélyenható intézménnyel szemben mint a család, garantiára van szüksége, biztosíték kell neki mindenesetre, hogy csakugyan senki sem fog ok nélkül megfelejtkezni a család iránt tartozó köteleességéről; garancia, hogy az állam ezen alaptagozata csorbát, sértést ne szenvedjen, ennek tagjai, alapítójuk gondatlansága vagy erkölcsi köteleesség-érzet hiánya miatt, a társaság terhére ne legyenek, és ne növekedjék általuk azon turbulens elem, melynél az existencia legszükségesebbje is hiányozván, a társaság testén élősködő rákfeneként fenyegetse annak életét.

Hadd legyen tehát korlát, mely az esetben, ha itt amott a szeszély, rossz indulat, szenvedély a természet törvényének és rendjének ellene akarna szegülni, helyt álljon, mint általános mérvadó, mely megakadályozza, hogy a család könnyelműségnek vagy elvetemültségnek áldozatul ne essék.

Az állam-tekintet tehát föltétlenül parancsolja, hogy a család érdekében óv-rendszabály legyen, hogy a szabad végrendelkezéssel, ha a természet hangja elnémul, a közjó és közerkölcsiség rovására, visszaélés ne történjék.

(Folyt. köv.)

Dr. KATONA MÓR,
n.-szebeni jogtanár.

⁴⁾ Geist: Des röm. Recht (első kiad.) I. köt. 104. l.

⁵⁾ Die staatliche Gemeinwirtschaft, welche durch das justitiell und das polizeilich geübte Recht alle nebeneinander und alle nacheinander bestehenden Interessen in ihrer Wechselbedingtheit zu erhalten u. harmonisch auf einander zu stimmen hat, greift hier mit dem Alimentenrecht, Recht der väterlichen Gewalt, dem Erbrecht, mit dem Recht über Schule und Erziehung mit dem Familiennothrecht, der Vormundschaft, insbesondere mit dem Erbrechte ein, um der Familienwirtschaft ebenso naturgemässen Halt zu geben, welchen das Vermögen des Individuums in der Diebstahlbestrafung oder Wechselhaft erhält. Schäffle: System der menschlichen Gesellschaft. 2. kiad. 358. l.

⁶⁾ L. az 1872-iki Jogászgylés Évkönyve I. köt. Boor József indokait a köteles rész eltörlése tárgyában.

K ü l ö n f é l é k.

(Tout comme chez nous.) Bécsben a „Krach“ mély gondolkodásba ejtette nemcsak a közvetlenül érintett köröket, hanem úgy a törvényhozás mint a törvénykezés factorait. Ez utóbbiak évek óta nyugodtan szemlélték a kórállapot terjedését és a catastropha bekövetkezése után nyíltan beismerik tehetetlenségüket. A tőzsde, illetőleg a tőzsdei kamara ilykép az önszegély egyedüli módjával élve, legközelebb egy tőzsdei választott bírósági szabályzatot (Schiedsgerichtordnung der Wiener-Geldbörse) bocsátott közre, azon kijelentéssel, hogy bár általános elismertetik egy obligatorius választott bíróság létesítésének szüksége, de minthogy annak elérése a törvényhozás útján sok időbe kerül, — ideiglenesen egy önkénti választott bíróság eszméjét pendíté meg, s megjegyzi, hogy a tekintélyes cézek nagy száma már is hozzájárulását nyilváníttotta.

Nálunk a jogászai körök nem jó szemmel nézik a pesti tőzsdének hasonló jellegű intézményét és lapunkban nem ritkán közöltünk felszólalásokat az ottani statariális jogszolgáltatás ellen. A bécsi tőzsdei választott bírósági szabályzat szakasztott hasonmása látszik lenni az itteni szabályzatnak, legalább ezt gyanítatja egyenlő rövidsége, és azzal párosult hiányossága. A szabályzatnak ezen árnyoldalait ismerteti meg velünk a „Juristische Blätter“ című, nem annyira tartalomdus mint inkább élenken szerkesztett bécsi szaklap, mely ama szabályzatnak minél rövidebb életet kíván és óhajta, hogy mielőbb a törvényhozás útján létesítendő szakbíróság lépjen helyébe. Nem hiányzott — ugymond, sem idő, sem mintakép, egy körülményes avagy legalább a választott bírósági eljárás főbb részeit magában foglaló tervezet kidolgozására. E helyett azonban daczára azon sajnos tapasztalatoknak, melyeket az utóbbi hónapok alatt ama bizonyos rövidre szabott jurisprudentia nyújtott, — úgy látszik a rövidség volt az egyedüli követelmény. Rövid is e szabályzatban minden; rövid a fogalmazvány, az eljárás, a feleknek jogositványa, szóval rövid minden, és ha már a rövidséget előnynek kell tartanunk, úgy ez a szabályzat egyedüli előnye! Hogy a bíróválasztásnál a felek nem kizárólag bizalmi férfaira vannak utalva, hogy választott bíróságnál a hármas szám elismerten czélszerűtlen, mert ilykép az eldöntés többnyire egy személytől t. i. az elnöktől függ; hogy az eljárási szabályzatban a legfontosabb kérdésekről mint péld. a tanúzási köteleesség, tanúkihallgatás, eskütétel, visszahelyezés és több ily csekélysegekről egy árva szó sem fordul elő; ellenben nemcsak mint önmagától értetik a felebbezés, hanem „a törvény rendes útjának követése más bíróság előtt“ és egyáltalában mindennemű jogorvoslat kizárattott, tehát a kézzel fogható semmisség sem talált irgalmat, — mindezek oly pontok, melyek a szabályzat hiányosságának jellemzésére szolgálnak.

Minderre ugyancsak elmondhatjuk: „tout comme chez nous“.

De ez még nem elég, hanem a főbenjáró bűn csak most következik, és ez a nyilvánosság és ügyvédi segély kizárásában áll! Ezen és valószínűleg utóbbi rendelkezésben ütközik meg leginkább bécsi collegánk. Igaz, hogy mai nap törvénykezést nyilvánosság nélkül nem is képzelhetünk; de hiszen az a szabályzatban nincs is kimondva és mi legalább nem oszttjuk azon nézetet, hogy hol a nyilvánosság nincsen kimondva, ott ki volna zárva. Mi itt Magyarországon rendezetlen jogviszonyaink daczára még is annyira vittük, hogy a nyilvánosságot csak ott tartjuk kizárva, hol azt világosan kimondja a törvény vagy esetről esetre az illető bíróság. Az ügyvédi segély kizárását illetőleg pedig a mi tőzsdei bíróságunk szabályzata azt határozottan kimondja, míg a bécsi szabályzat csak piszkafával inti az ügyvédek egy távolmaradásra, a mennyiben a képviseletet csak is a tőzsde látogatóinak engedi meg. No de mit is használhatna jogtudó ügyvéd az oly szabályzat mellett? Mig más alapra nem lesz fektetve a választott tőzsde-bírói eljárás, — addig legjobban lesz a jogtudományt profanatóiól megóvni.

A pesti tőzsde-bíróság szabályzatát ha jól emlékszünk dr. Brode ügyvéd ur szerkesztette és magamagát kizárta.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A büntető per jog világtörténeti fejlődése. Dr. Dárday Sándor urtól. — A magy. kereskedelmi törvénykönyv tervezete. Dr. Matlekovich Sándor, keresk. m. titkár urtól. — Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelme köréből. Dr. Werner Rudolf, kassai kir. jogakadémiai tanár urtól. — A perújítás kérdéséhez. Zlinszky Imre, kir. táblai pótbiro urtól. — Házassági törvényeink. Fekete Márton urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A büntető per jog világtörténeti fejlődése.

I.

A római bünvádi eljárás.

A) A fenytő bíróságok szervezetéről.

A római bünvádi eljárás történelme visszatükrözi azon szoros kapcsolatot, mely a polgári szabadság és a bünvádi eljárás alakzatai közt létezik, és egyuttal szoros kapcsolatban áll a büntetőjog azon alapeszméjének felismerésével, mely a nyilvános fenytést érdemlő bűneseteket a jogsértések minden egyéb nemeitől elkülöníti. ¹⁾ A római bünvádi eljárás fejlődésében különösen három korszakot kell megkülönböztetnünk: a) a comitialis bíraskodást, midőn a törvényhozó és a bírói hatalom a nép által gyakorolva, még egymástól elválasztva nem volt; ²⁾ b) a „Quaestiones perpetuae” vagyis a nép kebeléből választott bíróságok alkotását, és c) a köztársasági Ordo exercendorum publicorum judiciorum eltörlésével a feltétlen államhatalom központosítására irányzott törekvéssel meghononsult bünvádi eljárást.

Általános és egyöntetű, mindannyi bűnesetre kiterjedő eljárási szabályzatra a római jogban nem akadunk. ³⁾ Tény azonban, hogy míg a köztársaság idejében a bírói hatalom a nép kezében volt, addig a vád emelése, az el-

¹⁾ E tekintetben azon nézet volt irányadó, hogy criminális büntetés alá csak oly cselekvények kerülhetnek, melyek mint-hogy az összeség érdekéhez és a közbátorléthez direct vonatkozásban állanak, a polgári társulat valamely kipótóthatlan jogát sértik; hol ellenben a tett ezen vonatkozása a közbiztonságra oly határozottan fel nem tünt, hol inkább valamely magán személy érdeke volt megsértve, ott a bántalom orvoslása polgári per után eszközöltetett. Ezen felfogásnak lehet tulajdonítani, hogy többrendbeli jogsértő cselekmény, melyek szigoruan véve a fenytő hatalom reakciója alá esnének, a bűntettek sorából kirekesztve, mint magánvétségek (delicta privata) a polgári törvénykezés körébe lettek utasítva. — Schnierer Aladár: Büntetőjogtan.

²⁾ Ezen időben a büntető hatalom gyakorlására és a bírói illetőségre nézve Rómának politikai alkotmánya volt mérvadó. — Zachariae: Deut. Straffproc. §. 18. — A consulok és quaestorok (kik amazokat a fenytő törvénykezésben helyettesítették) valamint később a praetorok önálló fenytő hatalmat csak azon ritka esetekben gyakoroltak, melyekben a népgyülekezethez való provocationnak hely nem adatott, tehát csakis a tetten érítés és az önvallomás esetében. — L. Zumpff Strafrecht d. röm. Republik. — A fenytő hatalmat gyakorló népgyűlés majd mint comitium tributum, majd mint comitium centuriatum alakult, amaz a pénzbírságokkal sujtandó, emez minden főbenjáró bűnesetek felett ítél. — Schnierer id. munk.

³⁾ Hugo: Gesch. d. röm. Rechts. 10. Aufl. 633. l.

járás vezetése és az ítélet végrehajtása valamely magistratus hatásköréhez tartozott. ⁴⁾ A XII. táblás törvények alkotása óta a bünvádi eljárás vezetése a consulo-kat illette, kiknek viszonya a népuralomhoz a lex Veleria által szabályoztatott. ⁵⁾ A praetorok sem birtak fenytő ügyekben önálló joghatósággal és a köztársaság idejében egyáltalában a büntető hatalom (a „merum imperium,” „gladii potestas”) nem volt jure magistratus gyakorolható. A praetor, avagy az őt helyettesítő judex quaestionis, esetről esetre csak mint a választott népbíróság elnöke működött. ⁶⁾ A népgyülekezeti vagyis comitialis bíraskodás nehézkes volta ugyanis idővel arra vezetett, hogy a nép egyes bűnesetek eldöntését választottjaira bízta (quaestiones temporariae). Az ily népbíróság hivatása azonban megszűnt a kijelölt bűneset elbírálásával. Később egyes gyakrabban előforduló bűnemekre nézve az ily népbíróságok szervezete állandósított egyes törvények (leges) hozatala által, melyekben ama bűntény fogalma, a büntetés faja és az e bűntényre nézve illetékes „quaestio perpetua” eljárásmódja pontosan megállapított. ⁷⁾ Ezen külön bíróságok „Quaes-

⁴⁾ Mittermaier: Deut. Strafverf. §. 12. — Geib: Gesch. d. röm. Crim. Proc. 25. lapon azt mondja: Die Triumphali capitales hatten keine eigentliche Criminal-Jurisdiction, wie Niebuhr angenommen hat, sondern nur das Recht des ersten Angriffes, der Beaufsichtigung der Gefängnisse und der Sorge für die Vollziehung der Strafurtheile. „Triumphali capitales, qui carceris custodiam haberent, ut quum animadverti oporteret, interventu eorum fieret.” L. 2. §. 30. D. de orig. jur.

⁵⁾ Zachariae id. munk. §. 18.: A királyok elűzése után a fenytő hatalom a consulokra szállott, de az csakhamar megszorított nemcsak a népgyülekezetekhez való provocationnak biztosítása és kiterjesztése által, hanem az által is, ne possent in caput civis Romani animadvertere injussu populi. Ők tehát megtartották ugyan fenytő hatóságukat, de főbenjáró esetről okvetlenül lex hozatala, vagy is népgyülekezeti határozat volt szükséges.

⁶⁾ Mittermaier szerint az elnöklő magistratus neve-zete: „quaesitor”, — a judex quaestionis pedig az elnöklő quaesitor által a judices sorából kinevezett segédkező al-elnök. A quaesitor és judex quaestionis szerepe különben igen vitás kérdés. Ld. bővebben Heineccius, Klouze, Hugo és Geib jogtörténelmi munkáit.

⁷⁾ Az első „Quaestio perpetua” megalapítása a „crimen repetundarum (pecuniarum)”-ra vonatkozólag 149-ben Kr. e. hozott Lex Calpurnia következtében történt; az egyes bűntényekre vonatkozó törvények közül e korszakból a következők említendők: Lex Acilia, Lex Servilia Glaucia (mind a kettő a hivatalnokok vétségeire vonatkozott). A L. Appuleja és a L. Varia a „crimen majestatis”-ra nézve. L. Plautia vagy Plotia (crőszakoskodásra) és a Leges Corneliae, melyek Sullától szür-

tiones perpetuae“ száma szaporodott az egyes bűnnemek tárgyában hozott törvények (leges) alkotásával. E mellett a népgyülekezeti bíraskodás is fenállott, mely comitiákban a nép oly módon mint a törvények hozatalánál szavazott; ama külön bíróságokban pedig választott bírák (judices) ítélték. ¹⁾ A bírák választására mindenkor nagy befolyással volt a köztársaság alkotmányi joga. ²⁾ Az évenként választott bírák sorából akkép mint mai nap esküdtszéki intézményünknel, kisorsolás és úgy a vádló mint a vádlott részéről gyakorolt visszavetési jog érvényesítése mellett alakult esetről esetre az ítélő bíróság. A bírák száma s a visszavetési jog terjedelme fölött az egyes törvények különféle szabványokat tartalmaztak. ³⁾ Első tekintetre tehát szembeötlő a hasonlatosság e római népbíróságok szervezete és mai esküdtszéki intézményünk közt, melytől lényegében csak annyiban tér el, hogy a római jogban a tény- és jogkérdés elválasztására nem akadunk. ⁴⁾

A császárság korában mindenekelőtt megszűnt a népgyülekezeti (comitalis) bíraskodás, és a közvetett népbíraskodás is mindinkább megszorítottatott a Quaestiones perpetuae újabb szervezete által. ⁵⁾ Császári constitutiók által a senatus fenytő hatalma kiterjesztetett, és az önkényuralom csakhamar közvetlen befolyást szerzett magának a büntető jogszolgáltatásra, úgy hogy valamely cselekmény üldözésére lex sem kívántatott, hanem „extra ordinem“ vonatott bünyfenytés alá. E crimina extraordinaria száma mindinkább növekedett, míg végre egészen eltűnt az Ordo exercendorum publicorum judicorum és a büntető jogszolgáltatás a régi jog szempontjából csakis extraordinaria volt. ⁶⁾ Ekkép a polgári szabadság elenyészésével megszűnt a bírói hatalom és a vádat intéző magistratus közti különbség is; a császári egyeduralom mindkét hatóságot egyesítvén, a praefectus urbi és praefectus praetorio gyakorolták rendesen a fenytő hatóságot; in appellatorio pedig az egész birodalom területére (sőt nem ritkán egyes esetekben első folyamodásilag) maga a császár ítélte a Hadrian által szervezett consilium principis közreműködése mellett. A birodalom tartományaiban a császári helytartók (proconsules) gyakorolták a fenytő hatóságot, szintén egy több tagból (assessores) álló consilium közreműködése mellett.

B) Az eljárásról.

A római bünyvádi eljárás tisztán a vád-rendszeren alapult, úgy hogy a bíróság csakis a vádló és vádlott közt lefolyt tárgyalás alapján hozhatta ítéletét, és legalább a köztársaság idejében nem létezett oly ma-

mazván, többféle bünteteket, mint nevezetesen a crim. repetund., crim. majest., a hamisítást (de falso) és a gyilkosságot (de paricidiis) illeték. — Schnierer: id. munk. és Hugo Gesch. d. röm. Rechts 316. és 633. lap.

¹⁾ Bizonyos esetekben nevezetesen politikai bűnesetekben mint péld. összeesküvésnél maga a Senatus volt fenytő hatósággal felruházva. Erről tanuskodik Cicero több remek szónoklata, melyet a Senatus előtt tartott.

²⁾ Elointe a senatorok, később az equites sorából voltak a bírák választandók. Folytonosan pedig heves pártküzdelmek tárgyát képezte a bíróválasztás kérdése.

³⁾ A lex Servilia szerint az ítélő bírák száma 50, más törvények szerint 30, 28, 15-re volt szabva. A visszavetési jog gyakorlásához causa recusationis nem kívántatott. Így péld. Cicero pro Plancio esetében 125 bíró közül 75 recusáltatott. L. Mittermaier: Deut. Strafv. §. 12. 26. és 31. jegy.

⁴⁾ Lásd bővöbben Mittermaier id. munk. id. hely.

⁵⁾ Az ugynevezett Leges Juliae (Augusti) a legtöbb Quaestiones perpetuae szervezetét módosították. — Zachariae id. munk. 18. §.

⁶⁾ Ulpianus és Paulus korában a Quaestiones perpetuae már teljesen mellözve valának.

gistratus, melynek hivatása az előzetes inquisitorius vizsgálatban állott volna. A vádemelés azonban nem volt csupán magánvádlók önkényére bízva, hanem már a köztársaság idejében is voltak tisztviselők, kiknek kötelességében állott vi officii a büntettesek ellen eljárni, azokat szükség esetében letartóztatni s őrizetök fölött ügyelni. ¹⁾ Az ekkép ex officio indított eljárás a vádemelés formalitásától ugyan ment, de szintén a tárgyalási elvre volt fektetve. Ez esetekben ugyanis a vádiratot (libellus accusationis) az egyszerű hivatalos jelentés (epistola, elogium, notorium) pótolta, melynek valóságát a feljelentő magistratus tartozott beigazolni. ²⁾ Külön vád emelése nélküli elítélésnek csak az esetekben volt helye, ha valamely bűncselekmény tárgyalása közben azzal kapcsolatos bűncselekmény merült fel; továbbá calumnia, tergiversatio, praevaricatio, hamis tanuskodás és hamisított bizonylatok használata miatt, külön judicium nélkül azonnal officio judicis mondatott ki a büntetés. Hivatalbéli eljárás foglalt még helyet az esetben, ha a vádló, megvesztegetés folytán a vádtól elállott (abolitio). ³⁾ A felsorolt esetek kivételével a bíróság (quaestio) csakis az emelt vád fölött hozhatott határozatot és azt hivatalból más bűncselekményekre ki nem terjeszthet.

Hogy a római jog szerinti bünyvádi eljárásban a fő tárgyalást megelőző inquisitorius vizsgálatról nem szólhatunk, azt már fentebb említettem; önmagától értetik azonban, hogy a bűnpernek bizonyos előkészítése, nevezetesen a bizonyítékok gyűjtése elkerülhetlenül szükséges volt. A bűnper ezen előkészítése (praejudicium accusationis, causae ordinatio) bizonyos törvényszerű eljáráshoz volt kötve, mely a nyilvános ülésben való vádemelést (accusatio) megelőzte. ⁴⁾ Ezen előkészítő cselekmények következők voltak:

A) A Postulatio rei, mely alatt a vád előzetes bejelentését kell értenünk az illető bíróság (quaestio) avagy annak elnökénél (judex quaestionis); e szerint a vád emelésére mintegy engedély s egyuttal vádlott megidézésére határnap kitűzése kéretett. ⁵⁾

¹⁾ E tisztviselők voltak az ugynevezett Triumviri capitales (L. fentebb az első 4. sz. jegyz.). A császárság idejében a praefectis vigillum hivatásában állott a közbátorlét fenntartására ügyelni, nevezetesen rablás, lopás s gyujtogatás eseteiben ex officio fellépni; a tartományokban pedig a helytartók gondoskodtak a közbiztonságot veszélyeztető bűncselekmények hivatalbéli megtorlásáról. — Zachariae id. munk. §. 19.

²⁾ A pusztá denuntiatio sohasom vezetett a bünyvádi eljárás megindítására, ha az illető feljelentő egyuttal a vádemelést és azzal járó felelősséget magára nem vállalta. Ulpianus: L. 7. pr. D. XLVIII. 2. de accus. „Si cui crimen objiciatur praecedere debet in crimen subscriptio, quae res ad id inventa est, ne facile quis prosiliat ad accusationem, quum sciat inultam sibi accusationem non futuram“. — Geib: Gesch. des röm. Crim. Proc. 281. lap. — Ha a jelentés valótlanságot tartalmazott az illető rendőrök (stationarii, Irenarchae, Nunciatores) megfenytettek. — Biener: Gesch. des Inquis. Proc. 12. lap.

³⁾ Mittermaier: „Ueberall ist das Streben der römischen Einrichtungen sichtbar, die bürgerliche Freiheit gegen Bosheit, Chikane oder Leichtsinns der Ankläger sicher zu stellen, zugleich aber auch das Interesse des Staats, gegen das muthwillige oder listige Zurücktreten der Ankläger von der erhobenen Anklage, zu sichern.“

⁴⁾ E tekintetben különbséget kell tennünk a comitiális bíraskodás és az állandó (Quaestiones perpetuae) előtti eljárás közt. A comitiis centuriatis és tributis bíraskodását megelőzőleg a vádemelésének háromszori kihirdetése (per trinundinum) és vádlottnak a tárgyalásra való megidézése (dies dicebatur) volt szükséges — Geib id. munk. 115. lap.

⁵⁾ Ha a vádemelésére többen jelentkeztek, az illető magistratus jogában állott a vádló kijelölése (divinatio). — Mittermaier: Grundsatz ist nur, dass nicht mehrere Ankläger gegen den nämlichen Angeklagten auftreten konnten. — A kijelölt

B) A *Profectio criminis*; *nominis s. criminis delatio*, mely abból állott, hogy a megidézett panaszlott jelenlétében kijelöltetvén az általa elkövetett bűncselekmény és elöadatként az arra vonatkozó bizonyítékok, — kéretett annak vád alá helyezése, vagyis panaszlott nevének a vádlottak névsorába való igtatása.¹⁾

C) Az *Inscriptio et in crimen subscriptio*, vagyis a formaszerű vádirat (*libellus accusationis*) benyújtása, avagy a vádat tartalmazó jegyzőkönyvnek vádló részéről való aláírása (*in crimen subscriptio*). Ez a bűnper lényeges alkotó részét képezte, mert az a főtárgyalásnak alapul szolgált és a vád azon túl ki nem terjesztethetett, és végre mert az által a vádló úgy a vádlott mint a *res publica* irányában magára vállalta a vádemelés felelősségét, mi különösen a *calumnia*, *tergiversatio* és *praevaricatio* miatt nagy fontossággal bírt.

D) A *nominis receptio*; ez a praetor, avagy őt helyettesítő *judex quaestionis* határozata a vád elfogadása iránt, és panaszlott nevének a vádlottak névsorába való igtatása, a mi egyértelmű volt mai törvénykezésünk szerinti vád alá helyezéssel. A vádlott (*reatus*) ezen időponttól kezdve polgári jogainak gyakorlatában különféle megszorításoknak volt alávetve, nevezetesen nem viselhetett tisztséget, elvesztette vádemelési és tanuskodhatási képességét stb.

A bűnper ezen előkészítése után következett a kitűzött határnapon a nyilvános és szóbeli főtárgyalás (*publicum iudicium*), mely az ítélobíróság alakulásával vette kezdetét és mint fentebb említém, a mai esküdtszéki bíróság alakulásával sok hasonlósággal bírt. A felek és a *Quaestio* lajstromában feljegyzett bírák (*judices*) felhívása után ugyanis következett az ítélobírák kisorsolása (*sortitio*), kik ellen előbb a vádló, utána a vádlott gyakorolható visszavetési jogát (*recusatio*). Ekkép megalakulván a bíróság, az ítélobírák feleskedtek, miért is esküdt-bíráknak (*jurati*) neveztek. A bizonyítási eljárás tisztán a tárgyalási elvre lévén fektetve, vádlót és vádlottat nemcsak a vádemelés és védelem illette, hanem az egész bizonyítási eljárás rendezése, a tanúk kihallgatása stb.²⁾ Kényszereszközök használata vádlott, s egyáltalában minden szabad polgár ellen természetesen ki volt zárva.³⁾

Az ítélet egyszeri szótöbbséggel hozott a nyilvános ülésben, a nélkül hogy kérdések intéztettek volna a bírákhoz, avagy a tény- és jogkérdés elválasztott volna. Az ítélet azonnal kihirdettetett és egyszerűen felmentésre (*absolvo*) vagy elítélésre (*condemno*) szözlött.⁴⁾ Jogában állott azonban a bíróságnak, ha az ügyet

vádlóhoz azonban a többiek is mint *subscriptores* csatlakozhattak.

¹⁾ Ezen mintegy előzetes tárgyalásnál a *magistratus* feladata volt a vád alapjának megállapítása. — *Mittermaier*: Der Umstand, dass der Magistratus auch zuweilen verweigern konnte, den Namen des Verdächtigen in die Liste der Angeeschuldigten einzutragen, beweist, dass der Magistratus eine vorläufige Prüfung der Anklage ausübte.

²⁾ *Mittermaier*: Von einer Thätigkeit des präsidirenden Magistratus durch Vernehmung des Angeklagten findet sich keine Spur. — *Zachariae*: Die Vernehmung der zulässigen Zeugen geschah durch die Partheien, nach Art des englischen Kreuzverhörs.

³⁾ Rabszolgák ellen bizonyos esetekben péld ha uruk meggyilkoltatott, kivallatásnak is volt helye, melynek elrendelése a bíróság elnökétől függött. Erre vonatkozik a *Setum Silarianus* (*Dig. XXIX. 5. Cod. VI. 35.*). Saját uruk elleni tanuskodás végett azonban a rabszolgákat kivallatás alá vonni nem lehetett.

⁴⁾ *Heineccius*: „*Antiquitatum ius Romanum illustrantium syntagma*“ című munkája *Lib. IV. Tit. 18. §. 31.* szerint a szavazás ha élő szóval nem történt, A vagy C betűkkel ellátott táblákkal történt a szavazás. Az ítélet kihirdetése pedig e szavakkal történt: „*Fecisse non videtur!*“ vagy „*Fecisse videtur!*“

teljesen kimerítve nem látta, „*non liquet*“ által az ítélet hozatalát felfüggeszteni és illetőleg újabb tárgyalást rendelni (*ampliatio causae*).¹⁾ A büntetés kiszabása nem foglaltatott az ítéletben, mert a büntetés ez időben más nem lehetett, mint a törvényben fokozat nélkül meghatározott büntetés (*legitima poena*). Csak későbbben t. i. a császárság korában, midőn népbíróság helyett hatóságilag gyakoroltatott a bünyfenítés joga (*extra ordinem*) és a nagy számú *crimina extraordinaria* büntetése törvényileg kiszabva nem volt, — a büntetés *poena legitima* helyett, bírói fenytetéssé (*poena arbitraria*) vált, melynél a bíró enyhítő körülményeket is vehetett tekintetbe.

A mi a jogorvoslatok használatát illeti, az a népgyülekezethez való *provocatio*-ban állott és ép ezért a *comitialis* bíráskodás, úgy szintén az azt helyettesítő népbíróságok (*Quaestio perpetua*) ítélete ellen további jogorvoslatnak nem volt helye. A császárság korába esik tehát a felfolyamodási rendszer (*appellatio*) kiművelése, a mi a hatósági jogszolgáltatás lényegében leli magyarázatát.²⁾

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

(Folyt. köv.)

A magyar keresked. törvénykönyv tervezete.

(Vége.)

A tervezet utolsó címe a közraktári ügylettel foglalkozik, és mint ilyen egészen új, a német kereskedelmi törvény nem ismeri azt. De új magára nézve a tervezetre is, mert a tervezet sem ismer közraktári ügyletet a nyolcadik czimig. Mint már egyizben említettük, a tervezet kereskedelmi ügyletnek tekinti a vételt, a szolgáltatást, a biztosítást, a tengeri szállítást általában, továbbá ha iparszerűleg üzletnek az ingó dolgok, fel vagy átdolgozásának elvállalását, ingatlan javaknak forgalombahozását, a bank- és pénzváltói ügyleteket, bizományi, továbbítási és szállítási ügyleteket, kereskedelmi ügyletek közvetítését, a kiadói ügyletet. A közraktári ügylet mint ilyen tehát sem az abszolút, sem a relatív kereskedelmi ügyletek közt helyt nem foglal, s mégis a tervezetben fölvétetett ez ügylet. Sőt a közraktári ügylet természeténél fogva csak nagyon bajosan sorolható kereskedelmi ügyletek közé.

A közraktárak kétségkívül a kereskedelem és a forgalom előnyére szolgálnak, de szabályzásuk ép oly kevéssé tartozik a kereskedelmi törvény keretébe, mint nem tartozik a rakpartok, a kikötők s egyéb forgalmi eszközök viszonyainak szabályozása. A rendszerbe semmi esetre nem illeszthető e czim, s ép ennél fogva bármennyire ohajtjuk is a közraktárak törvényhozás útján leendő szabályozását, azt a kereskedelmi törvényből kiküszöbölendőnek tartjuk.

Magát a czim belső tartalmát illetőleg lényeges kifogásunk nincs; az első czikk hagyna ugyan kívánni valót, a mennyiben a közraktári vállalat alaptőkéje nem a „jelen törvényben“ kijelölt ügyleteken kívül másra nem fordítható, — hanem a „jelen czimben“ kijelölteken kívül; miután előbbi esetben minden kereskedelmi ügyletre lenne a pénz használható, a mit ép a tervezet gon-

¹⁾ A császárság idejében az „*ampliatio*“ többé nem fordult elő, mert annak szükségé elenyészett mihelyt a bíróság *ex officio* befolyást gyakorolhatott az igazság felderítésére.

²⁾ *Ulpianus*: *L. 1. pr. Dig. XLIX. 1. de appell.*: „*Appellationum usus quam sit frequens, quamque necessarius, nemo est qui nesciat, quippe quum iniquitatem iudicium vel imperitiam recorrigat, licet nonnunquam bene latas sententias in peius reformet; neque enim utique melius pronuntiat, qui novissimam sententiam laturus est.*“

dosan ki akar kerülni. Egyébiránt mint előbb kifejeztük, a tervezet ezen czíme nem esik kifogás alá. Alapul a belga és baseli törvények vétettek, melyek a főnálló rendszerek előnyeit egyesítik, a nélkül, hogy azoknak hátrányait fölvevették volna. A tervezet szerint közraktárakat nyithatni a kereskedelmi miniszteriumnál tett bejelentés után, ha a vállalkozók legalább fél millió tőkét kimutatnak; e pénz a közraktári ügylet biztosítására szolgál. A közraktárak eleve megállapított díjszabályzat mellett elfogadnak elhelyezés és kezelés végett nyers terményeket, árukat és gyártmányokat s azokra az érték kétharmada erejéig előlegeket adnak. A vállalat felel minden kárért, mely a nála elhelyezett tárgyakban az átvételtől a kiszolgáltatásig történik; díjai és előlegei tekintetében mindazáltal e tárgyakon zálogjoggal bír. A letett tárgyról a vállalat közraktári jegyet ad, mely árujegyből és zálogjegyből áll; csak az áru- és zálogjegy együttes birtoka ad jogot a tárgynak a közraktárból való kivételére.

* * *

Kitűzött célunkhoz ezzel elérkeztünk. Megismer tettük olvasóinkkal a magyar kereskedelmi törvénykönyvnek Apáthy tanár ur által készített tervezetét, összehasonlítottuk azt az alapul vett német kereskedelmi könyv elveivel, nyíltan habár lehetőleg röviden elmondtuk nézeteinket a tervezetben föllelhető eltérésekről. A szíves olvasó sorainkból kivehette, hogy menten minden melléktekintettől, tisztán tárgylagosan az előttünk fekvő anyaggal foglalkoztunk; — kivehette sorainkból, hogy a tervezet daczára annak, hogy szerzője aránylag oly rövid időt szentelhetett kidolgozására, kereskedelmi törvénykönyv alapjául szolgálhat; — de kivehette egyszerűen azt is, hogy mint minden emberi műnek, vannak gyöngéi; hogy gyakran következtetlenséget árul el szerzőjük, hogy liberalismusa, mely a korszellemében nagyobb mint a német kereskedelmi törvénykönyv tételeiben foglalt, itt-ott nem mer egész teljében föllépni, sőt hogy itt-ott máris érezhetők a jelenlegi válság által fölélesztett aggodalmak, s itt-ott oly korlátok indítványoztatnak, melyek a forgalmi szabadság követelményeivel soha sem egyeztethetők össze.

A napi sajtóban több nézettel találkoztunk máris, melyek a tervezetből csak a hiányokat tüntették fel, s ezekre támadtak egyoldalulag, azt akarván erőnek erejével következtetni eljárásuk által, hogy az előttünk fekvő tervezet, mint a német ker. tvk. könyv eltorzítása egyszerűen mellőztessék, és tárgyalási alapul vétessék a német kereskedelmi törvénykönyv szövege. Ezen hangok rokonszenvre fognak találni hihetőleg a kereskedelmi miniszterium által véleményadásra fölhívott szaktestületek egynémelyikénél is, mint rokonszenvre találtak már azon bizottságnál, mely a horvát kormány kebelében ez ügyben véleményt kívánt adni. Ily nézetek csak a kaján irigység következményei; csak a folyvást gáncsolkodó, de positiv eredményekre vergődni soha nem tudó elégtelenség folyamánai. Ezen felfogással szemben nyugodtan lehet nemcsak a codificatio, de általában a szellemi munka összes történetének példáira hivatkozni, melyből mindenki megtanulhatja, hogy a legszentebb a legnemesebb, a legjobb, a legüdvösebb törekvést is le lehet rántani a sárba, el lehet torzítani, és mocskokkal lehet illetni.

De valamint el nem lehet fogadni ezen „nihilisták” álláspontját, úgy azt hiszszük talán maga a tervezet szerzője sem lesz annyira szerelmes szülöttjébe, hogy annak minden egyes pontozatát csálhatatlan és megváltoztathatlan igazságnak kívánja vétetni, és hogy tervezetét a codificatio non plus ultrája gyanánt tekintve oly alakban a mint van és egészben változás nélkül elfogadtatni

követelné. Oly roppant anyagot, milyent egy kereskedelmi törvénykönyv foglal magában alig lehet annyira hatalomban tartani, hogy minden tekintetben kifogás nélkül legyen egy embernek nézete. Maguk a német kereskedelmi jog corripheusai egy Goldschmidt, egy Endemann, egy Behrend is tévedtek, és tervezetünk szerzője nem egy ízben s helyesen megmutatta, hogy a német tudósok álláspontja ebben vagy amabban a kérdésben hibás; pedig a német tudósok nagy terjedelmű irodalomra, társadalmi életre és bírói gyakorlatra támaszkodhattak. Csoda volna-e tehát, hogy a „magyar” kereskedelmi törvénykönyv szerzője, ki nem támaszkodhatott „magyar” kereskedelem jogi irodalmára, ki hivatásánál és koránál fogva nem foglalkozhatott oly hosszú időig a kereskedelmi jog tanulmányozásával, ki nem foroghatott kereskedelmi körökben, ki a kereskedelmi jog körében bűvös gyakorlatunkból alig tanulhatott valamit, csoda-e hogy nem mindig találja el a közforgalom kívánalmának megfelelő intézkedést? Nem, ellenkezőleg csoda volna, ha hiba nélkül állana előttünk.

Ki őszintén és lelkiismeretesen kívánja, hogy hazai viszonyainkban a kereskedelmi jog terén szünjék meg az eddigi bizonytalanság; ki valóban kívánja, hogy jó kereskedelmi törvényünk legyen, annak a most jelzett két végtől el kell állania, az csak roszeleklüg mondhatja a tervezet elvetendő vagy a tervezet úgy mint van változás nélkül elfogadandó. A közép ut itt is elvezet a kívánt eredményre, és a mint mi a törvényjavaslat megbirálása céljából egybehívott értekezlet legtöbb tagjainak intentióit ismerjük ezen közép uton fog haladni az értekezlet, és kitartó működése után bizonyára oly alakban fog a törvényjavaslat kikerülni, mely a forgalmi igényeknek legjobban megfelelő.

És ha majdan a cél el lesz érve, ha a magyar kereskedelmi törvénykönyv közkezen forog, a hazai jogász közönség mindig büszkén fog utalhatni azon férfira, kinek munkálata alapul szolgált a forgalmi élet számos viszonyát szabályzó törvénykönyvhöz, és ki a hazai jogászvilág társadalmi tevékenysége közepette erősödött meg azon önhitében, hogy a kereskedelmi törvénykönyv tervezetére képes, és még nagyobb fényvel fog ragyogni ezentul is jogászaik kiválóbb nevei közt a törvényjavaslat szerzője: Apáthy.

Dr. MATLEKOVICH SÁNDOR,
keresk. m. titkár.

Közlemények a bölcsészeti jogtudomány történelméből.

(Vége.)

Világnézetére nézve Cicero a stoicusoknak e tekintetben elfoglalt álláspontját követi: ő is a lét abszolút egységéből indul ki, a mennyiben a természetet vallja a dolgok principiumának; csak hogy ő a részleteknél ez elvéhez nem marad következetes; mert azt majd Plato eszmevilágához közeledve inkább eszmeileg, majd a stoikusok tisztán anyagi fölfogásához ragaszkodva, inkább anyagilag alkalmazza. ¹⁾ Ő is ismer objectív erkölcsi világrendet, melyet különféle névvel illet, ²⁾ s mely kiter-

¹⁾ Sőt személyes istent is hisz, a ki a világot teremté és kormányozza, s a ki az emberek sorsára döntőleg befoly, hiszi a tulvilági életet, s a lélek halhatatlanságát, miként ez számos szavaiból kitünik. Cic. Univers. 5., Somn. Scipion. 3., de nat. deor. I. 2., de senect. c. 21—23., Tuscul. I. 11—31., Somn. Scipion. c. 3. Walter i. m. 513. §. Ebből látható, mennyit törődött Cicero eklekticus eljárása mellett nézetei teljes összefüggő rendszerével. Hildenbrand i. m. 131. §.

²⁾ Natura, lex, lex naturae vagy naturalis, lex summa, coelestis vagy divina et humana.

jed az egész emberi nemre, sőt az istenekkel is közös, örökös változhatatlan, s minden emberi önkénytől független törvényeken nyugszik, s mely az emberi észben és lelkiismeretben nyilatkozik. ¹⁾ Az embernek feladata ez erkölcsi renddel (*lex naturae*) megegyezőleg élni; ez a legfőbb életcél (jó), ²⁾ az erkölcsi rend törvénye a legfőbb élettörvény, s a föladat, mely ezen életcélból s élettörvényből az emberre hárul, a kötelesség. ³⁾ Az erkölcsi rend (természet) követelményeinek teljesítésében áll az erény, mely embernél úgy mint istennél ugyanaz. ⁴⁾ Ama követelmények összesége képezi az objectív erkölcsiséget (*honestum, honestas*), azoknak, mint isteni és emberi dolgoknak tudománya a bölcseséget, de a teljes erény nem csupán a tudásban, hanem a cselekvésben is fekszik, főleg tekintettel a socialis életre, mely esetben az egyszerű erény igazsággá válik, mely közös alapját képezi minden erénynek. ⁵⁾

Ezen általános világnézetre alapítja ő jogelméletét is, melyet főleg a törvényekről szóló művében kívánt fejtegetni. ⁶⁾ Az erkölcsi világrend vagy természet törvényének azon része, mely a socialis életrendre, a közösségi életre vonatkozik, s ebben az igazság tartalmát meghatározza, a jogkört, a természetjogot (*ius naturae*) képezi. Ebbeli kutatásait nem részletezi, hanem a jog körüli nézeteit csak általánosságban adja elő. Különösen kedvencz tételét képezé ama kérdés: vajjon a jog természetén alapul-e vagy pedig tételezésen? melyet ő nem csupán a törvényekről szóló dialógusban, a természetjog létele mellett szóló okokat fölhozva, hanem az államról szólóban is, az az ellen támasztani szokott nehézményeket éleseszűen czáfolgatva, fejteget és ekkép ékes szavakkal és mély belátással megállapítja, miszerint a jog eredetileg emberi természetén gyökerezik. ⁷⁾ Kutatja továbbá e természetjognak általános természetét, mely által a *ius gentium*-tól és *ius civile*-től különbözik, s annak tartalmát az emberi közélet összes ethosában találja. A természetjog az emberi közösségi élet kettős erkölcsi vonatkozásához képest isteni és emberi jogra oszlik, amaz az ember és isten közti viszonyt (*religio*), emez az ember és ember közti viszonyt (*aequitas*) szabályozza. A természetjog vonatkozása az emberi cselekvésre a természeti igazság fogalmát szüli, melynek Cicero tágabb és szűkebb értelmét különbözteti meg. Amannak (*beneficentia*) elve a társas létre vonatkozólag: „*neminem laede*“ és „*honeste vive*“; emezé (*justitia*): „*sum cuique tribue*“ ⁸⁾ Végre a tételes törvényhozás indokolt javaslatát ter-

jeszti elő bölcsészeti fölfogással, a római jogéletet tartva folyton szem előtt. ¹⁾

Az áll a m r ó l szintén több helyen beszél, de különösen a „*de republica*“ című iratában, melynek egyedüli tárgyát az államélet képezi. ²⁾ Itt is a római államéletet tartva szem előtt részint Plato, részint Aristoteles, de leginkább a stoicusok alapfölfogását érvényesíti. A közösségi élet nem az állam vagy jog szüleménye, hanem inkább megfordítva, az már természettől létezvén, valamint az összes ethosnak (életviszony) úgy az állam- és jognak is föltételét képezi. Az ember ennél fogva természettől társas lény, mennyiben természetszerű életfeladványát csak a társas életben nyert fokozatos kiegészítés által töltheti be. ³⁾ A társas lét kifejlésének öt fokozatát emeli ki Cicero. ⁴⁾ A társas lét legalsó s legegyszerűbb fokát képezi a család, melynek ismét több fokozatai vannak, s melyből minden társas lét kiindul. ⁵⁾ A családból képződik az állam, mely nemcsak a résztvevők számára, de életérdekei terjedelmére is nagyobb. ⁶⁾ Ennél magasabb képződése a közösségi létnek ismét a nemzeti szövetség, melynek külső ismertető jele a nyelv közössége; ⁷⁾ az emberi életközösség legmagasabb foka az emberi természet közösségén alapuló emberiség (*societas hominum*). ⁸⁾ Legfőbb életközösség azonban az istenek és emberek közössége az ész, mint isteni tulajdonság közösségénél fogva. ⁹⁾ Ekkép az emberiség egy egész világállamot képez, melyet közös jog, a *ius naturale*, közös terület, a földgömb, s közös hatalom az isteni hatalom tart össze és egyesít. ¹⁰⁾

Az állam (*res publica*) lényéről szólva azt a nép ügyének, népközösségnek (*res populi*. Volks-Gemeinwesen) nevezi; nép alatt pedig érti csak az oly ember-sokaságot, melyet a jogi és jólléti érdek közössége egyesít. ¹¹⁾ — Az állam keletkezését illetőleg azon nézetben van Cicero, hogy különbséget kell tenni az állami lét általános alapoka, mely az ember észszerű társas természetében fekszik, s az annak alapítására szolgáló alkalom közt, mi csak akkor létezik, ha a közélet a családi lét szűk keretéből kilépve természetszerű fejlődés folytán annyira kiterjedtté vált, hogy szükségét érezi az emberek az élet és birtok közös biztosításának belső s külső ellenségek ellen. ¹²⁾ Az állam célja polgárai boldogságának eszközlése, mi csak az erényes életnek, vagy a mennyiben ez külső föltételektől, jólléttől is függ, ennek előmozdítása által történhetik. ¹³⁾ Értekezik továbbá az alkotmányok különféleségeiről, azok előnyei és hátrányairól egészen Aristoteles szellemében; ¹⁴⁾ legjobb alkotmánynak nyilvánítja az oly alkotmányt, melyben

¹⁾ Ezt egészen átszölemülve festi Cicero *De Rep.* III. c. 22. *Lactant. Inst. div.* VI. 8., *de off.* III. 7., *de legg.* II. 4. I. 6.

²⁾ „*Secundum naturam vivere*.“ *De fin.* V. 9. III. 7. 26. IV. 10. 26. V. 9. 24. 26. *de off.* III. 3. 13.

³⁾ Ezek képezik Cicero ethicájának alapvonásait, melyek mindegyikének egy-egy bölcsészeti művet szentel. A legfőbb életcélokról szól „*de finibus bonorum et malorum*“, a legfőbb élettörvényről „*de legibus*“, a kötelmekről végre „*de officiis*“, című iratában. V. ö. Hildenbrand i. m. 131. §.

⁴⁾ *De Legg.* I. c. 8. „*Jam vero virtus eadem in homine ac deo est. — Est autem virtus nihil aliud, nisi perfecta et ad summum perducta natura. Est igitur homini cum deo similitudo.*“

⁵⁾ *De off.* I. 4. 14. 43. 153. 155. — Ld. ez erkölcsi világrendet illető nézetekre nézve Hildenbrand i. m. 132. §.

⁶⁾ V. ö. Hildenbrand i. m. 133. és 134. §§., Henrici i. m. I. 142—147. l. Rosbach i. m. 17. és 18. §§., Geyer i. m. 23. s k. l. Walter i. m. 513. §., Welcker i. m. több helyen, Carmignani i. m. I. 348—352. l. Pauler i. m. 77. §.

⁷⁾ *De rep.* III. c. 11—21. és *de legg.* I. c. 7—23. — Hildenbrand i. m. 133. §. és Henrici i. m. I. 142. s k. l.

⁸⁾ *De offic.* III. 17. 69. és I. 7. 20—23. *Ovat. Part.* 37. 129. 130., *de fin.* V. 23. 65. és 67. *de Inv.* II. 53. 160. — V. ö. Hildenbrand i. m. 134. §.

¹⁾ V. ö. Hildenbrand i. m. 135. §.

²⁾ Cicero államelméletét tárgyalják: Hildenbr. i. m. 136—140. §. Walter i. m. 513. §., Carmignani i. m. I. 340—348. l. — M. Schaaff—Gratama: *Ciceronis philosophiae de jure, civitate et imperio principia*. Gron. 1827. Dedel: *Ciceronis doctrina de jure, civitate et imperiv.* (Annal. Acad. Gronning. 1823—1824., Scolari i. m. 14. s k. l.)

³⁾ *De fin.* III. 20. IV. 2.; *de legg.* I. 10. és 12.; *de off.* I. 4.

⁴⁾ *De fin.* V. 23.

⁵⁾ *De offic.* I. 17.

⁶⁾ *De offic.* 17.

⁷⁾ U. o.

⁸⁾ U. o.

⁹⁾ *De legg.* I. 7.

¹⁰⁾ V. ö. Hildenbrand i. m. 136. §.

¹¹⁾ *De rep.* I. 25. „*Res publica est res populi. Populus autem non omnis hominum coetus quoquo modo congregatus, sed coetus multitudinis juris consensu et utilitatis communione sociatus.*“

¹²⁾ *De off.* I. 4. és 44., II. 21. III. 5. *Pro sextiv* c. 42.

¹³⁾ *De rep.* IV. 3. és az előbbi j.

¹⁴⁾ *De rep.* I. 26. s k. l.

az alkotmánysszervezés mindhárom eleme (democraticus, aristocraticus és monarchicus) tényleg részt vesz, s egymást kölcsönösen mérsékli a tulkapások ellen (vegyes, alkotmányos).¹⁾ Ily fölülmulthatlan alkotmány mintaképnek tekinti a rómain, melyet nem győz dicsérettel halmozni.²⁾ Az államigazgatásról szóló rész csak töredékben van meg. De ebből is eléggé kitűnik, miszerint közügyekben a magánérdeket a közérdeknek alárendelni kívánja, az államcél elérésére pedig szükségesnek tartja a népnevelés czélszerű berendezését, úgy szintén a jutalmazások és büntetések rendszerének behozatalát.³⁾ A családi élet s tulajdon szentségét védelmezi, a nő- és vagyonközösséget elítéli, de a rabszolgaságot Aristoteles szellemében föntartja.⁴⁾

Ekkép a rómaiak legszellemdusabb s legemelkedettebb gondolkodású bölcsésze, Cicero sem volt képes a görög bölcsészeti rendszerek magaslatán fölülemelkedni, s a bölcsészeti gondolkodásba új elemet behozni; annál kevésbé volt ez várható a többi írótól, kik műveikben helyenként szintén tettek egyes nyilatkozatokat a jogra, igazságra vagy államra vonatkozólag, de ily tartalmu külön műveket nem irtak.⁵⁾

A római bölcselkedéssel a jog- és államélet fölött az ókori jogbölcselkedés a kor bekövetkezett általános szelleménél fogva, mely azt kizárta, végétérte. A philosophia, miután a létezők belső okait s törvényeit kutató gondolkodás minden utait megfutotta volna, végre a mindinkább elterjedő scepticus irány befolyása következtében a bizalmat önmagához lassanként elveszíté; a bölcselkedési szellem megtörtével önállóságát elveszíté, s a keleti népek hittanaival összevegyülve theosofiává (vallásbölcsészet) válik, mely mivel a gondolkodást eleinte egészen igénybe veszi, a jogbölcselkedésre nézve egyelőre terméketlenséget idézett elő, de annál biztosabban és nagyobb erővel készíté elő az utat a középkori keresztény vallási fölfogás létesítésével egy egészen új korszak és élet alkotására.⁶⁾

Dr. WERNER RUDOLF,
kassai kir. jogakadémiai tanár.

A perujtás kérdéséhez.

E lapok 36. számában hivatam fel a szakközönséget az ott közlött perujtási esetekre, miután épen a perrend ezen fontos részére vonatkozólag újabb kérdések merültek fel gyakorlatomban, folytatom a felvett tárgyat, melyre ismételve felhivom kartársaim figyelmét; mert csak is a nézetek kölcsönös cseréje tisztázhatja a dolgot.

A perrend 317. §-a szerint ugyanis nincs helye a perujtásnak az esküvel eldöntött perre vagy egyes kérdésekre nézve, kivévén, ha az eskü hamisnak bizonyul be.

Előre bocsátom, hogy a kérdés azon irányban, melyet alább előadandok, előttem igen tisztának látszik, úgy látom

¹⁾ De rep. I. 42. s k. l.

²⁾ De rep. 45. 46.

³⁾ A büntetőjogra nézve ld. Welcker és Holtzendorf i. m.

⁴⁾ De off. I. 8. és 26. II. 24., de rep. VI. 6. és de off. II. 22. 25.; de rep. III. 25. — Stahl i. m.

⁵⁾ L. Annaeus Seneca-ról (27. e. — 65. K. u.), ki a stoicus rendszer buzgó terjesztője volt. Agrippa és Maecenasról, kik az államalkatok előnyei és hátrányairól értekeztek, Tacitusról valamint Horatiusról ld. Pauler i. m. 77. §. 1. 2.; Ahrens i. m. Henrici i. m. I. 147—149. l.

⁶⁾ Az egyes bölcsészeti iskolák, melyek a régi rendszerek felelevenítéséből theosophiaes irányval keletkeztek, lassankint eltűntek, csak az új platonismus állott még fen Athenben, de Justinian császár 529.: edictuma által a kereszténység érdekében azt is beszüntette, követői pedig, kik nem akartak a ker. hitre térni, a keleti tartományokba elszéledtek. Velők a pogánybölcsészet sirba száll. Hildenbrand i. m. 155. és 156. §§. és Ueberweg i. m. és Domanovszky i. m.

azonban, hogy mások épen ellenkezőjét látják oly tisztának, mert a pesti kir. ítélőtábla egy legközelebb felmerült hasonló eset alkalmával épen az én nézetemmel ellenkezőleg határozott.

Szembem tehát e tekintélyes ellenvéleménnyel e kérdést is a nyilvánosság és a jogi szakközönség elé terjeszteni czélszerűnek vélem.

I. A fenforgó eset előrebocsátásával kezdem közleményemet:

Bizonyos egyénnek, — jelöljük A-val — vetéseiben kár okoztatván, kártevőjeként egyik szomszédját — kit B-vel jelölünk — perelte be, kinek, — a perben kihallgatott tanuk, valomásai szerint, — lovait A-nak vetésében legelni látták, s így a kártétel általa okozottnak jogilag bebizonyítottanak tekintetett, a kár mennyiségére pedig A-nak becsülő eskü itéltetett, ki azt le is tette.

Idővel B. kinyomozta, hogy a tanuk által az övéinek tartott lovak egy más szomszéd — kit C-vel jelölünk — lovai voltak, s erre tanukat szereztve a pert ezen új tanuvallomások alapján megújítani kívánta.

Az ellenfél a perujtási kérelem ellen a p. tvk. rendt. 317. §-ára hivatkozva vitatta, hogy a per érdeme eskü által döntetvén el, az megújítható csak is azon esetben lenne, ha az esküt letett félre a hamis eskü bünténye lenne beigazolható. A kir. tábla e nézetet osztotta s a perujtást ezen indokból tagadta meg.

E fölfogás azonban — nézetem szerint — ellenkezik úgy helyes logica elveivel, mint a perrend szabályainak helyesen fölfogott értelmével.

A perrend az esküvel eldöntött perben nem zárja ki a perujtást, — hanem az eskü tekintélye folytán rendeli, hogy azon kérdésre, melyre eskü tétetett, annak hamis volta bizonyítandó be, hogy a perujtásnak helye legyen.

Ennek más értelme nem lehet, mint: hogy ha azon tény, melynek valódisága esküvel döntetett el, relevans marad az újított per körülményei szerint is perujtásnak nem lehet helye; mert e tényt tanukkal sem okirattal, sem bármi más bizonyítékkal, de polgári per után általában megdönteni nem lehetvén a perujtásnak eredménye sem lehet. Hanem csakis az eskü hamis voltának beigazolása az, mi a megállapított tényálladékok lerontja, s mi a perujtás kedvező eredményét lehetővé teszi. Ámde ha az újított per körülményei folytán az esküvel bizonyított tény megszűnik relevans lenni, ha az újító annak valódiságát kétségbe nem vonja, sőt beismeri, s mégis rendelkezni vél oly eszközökkel, melyek által valamint a perujtásra nézve előirt alaki követelményeknek eleget tesz, másrésről ügyének igazságáról meggyőzi a bírót a nélkül, hogy az eskü által megállapított jogi bizonyosságot háborgatni lenne kényszerülve, megtagadható-e a perujtás? mint p. o. az adott esetben.

Az újító hamis eskü folytán nem indíthat keresetet s nincs is szándékában annak valódiságát kétségbe vonni, az eskü által megállapított valóság sértetlenül fenmarad, az hogy A-nak az általa esküjével bizonyított kára megtörtént kétségbe nem vonatik, s a pernek nem ezen esküvel eldöntött kérdés érdekeltetik a perujtás által, hanem a B-nek kártérítési kötelezettségét illető kérdés, mely más bizonyítékokkal lévén eldöntve, a perujtás az új bizonyítékok alapján megengedendő.

Részemről legalább úgy az észszerűség, mint a perrend idézett szabályaira tekintettel e megoldást vélem helyesnek, de mert a fentebbiek folytán tudom, hogy ellenvélemény is van, az ügy érdekében óhajtanónak vélném, ha az síkra szállana.

II. A perujtás kérdése körül felmerülő kétes esetek azonban még kimerítve nincsenek, s épen a most idézett szakasz még más oly kérdést is tol előtérbe, mely eltérő nézetek tárgya lehet.

E szakasz ugyanis a perujtás megengedhetőségét esküvel eldöntött perekre nézve zárja ki.

E szabály alkalmazásánál azonban előtérbe lép azon kérdés, hogy melyik per tekintendő esküvel eldöntöttnek, vagy helyesebben mikor van oly per, melyben az eskü helyt foglal azon stadiumában, hogy az esküvel eldöntöttnek tekintessék?

Nézetem szerint, midőn az ítélet meghozatott. A per az ítélet s nem az abban foglalt tények teljesítése által döntetik el, különösen azon perben, mely esküvel döntetik el ezen eskü következményei pozitív és negatív irányban alapíthatnak meg, az eldöntés tehát az ítéletben történik, s feleljen meg bár a fél az eskü letételére nézve reá rótt kötelezettségnek vagy nem, a per nem a letett vagy le nem tett eskü, hanem ezt s a letétel vagy le nem tétel következményeit megállapító

ítélet által döntenek el. Minden per, mely így van eldöntve, tételesség bár le az eskü vagy sem eskü által döntenek el, mert ha az eskü le nem tétetik is, az illető ki ezt elmulasztá, annak következményeit azért viseli, mert a per eskü által lett eldöntve és ő ezen eskü letételét mulasztotta el.

Ezen előzményt előrebocsátván a felteendő kérdésre is meg van adva válaszom. A kérdés ugyanis az, ha vajjon oly esetben, midőn a megítélt esküt, azon fél, kinek az megítéltetett, le nem teszi, van e helye a perujtásnak? A fentebbiekben kifejtett nézetem szerint: nincs.

Ámde e kérdésre nézve is van ellenvélemény, mely szerint esküvel a per csak akkor tekinthető eldöntöttnek ha az eskü tényleg le is tétetett, s hogy a perrendtartás is akként magyarázza ezt, az ellennézet szerint, kiderül abból is, hogy az esküvel eldöntött perben a perujtás megengedéséről szólván mondja ki, miszerint az ily perben ujításnak csak akkor van helye, ha a letett eskü hamissága beigazoltatott, tehát az eskü letételének megtörténtét feltételezi.

De ez érvelés nem áll abból ugyan is, hogy a per az ítéletben döntenek el, s a per, ha eskü ítéltetik, esküvel eldöntöttnek tekintendő, nem következik, hogy azon per, melyben a megítélt eskü le is tétetett ne tekintessék esküvel eldöntöttnek, sőt ellenkezőleg az már egy fokkal tovább haladt; mert a feltételes valóság általa feltétlen jogi bizonyossággá változott az eskü letétel által.

Abból tehát, hogy a perrend a hamis esküt, mint perujtási alapot felemlíti nem következik, miszerint eskü által a per csak az eskü letétele esetén legyen eldöntve az eskü le vagy le nem tétele csak következményei tekintetében fontosak az esküvel eldöntött pernek.

Nézetem szerint tehát, ha esküvel eldöntött perben a megítélt eskü le nem tétetik, nincs helye perujtásnak.

Ez első pillanatra igazságtalannak látszik s úgy tűnik fel, hogy a felek érdekei nem egyenlően mérelnék, mert ugyanazon egy ítéletben kiszabott cselekmény teljesítése vagy nem teljesítése nem egyenlő hatálylyal bír, mennyiben az egyik megdönthető míg a másik megdönthetetlen jogi bizonyosságot képez.

Ámde ez is csak látszat, mely mélyebb vizsgálat után önkényt megsemmisül, mert:

ha az eskü letételét, annak következményét a hamis eskü beigazolása által az ellenfél akarja megdönteni, kitől tehát nem függött az eskü letétel megakadályozása, s ki az eskü hamis voltának beigazolása által ellenfelének tényét akarja megdönteni, míg ha az le nem tétetik, perujtás csak azon fél részéről képzelhető, a melyik az esküt nem tette le, tehát a kire volt az ítéletben bizva az esküt letenni vagy le nem tenni, a ki ennél fogva a perujtás által saját tényét akarja megdönteni.

A polgári per alapelve, — legyen az bármely rendszerre fektetve — hogy a felek a per tárgyáról szabadon rendelkezhetnek, s e rendelkezésük esetén az anyagi igazságnak háttérbe kell vonulnia, mert a felek rendelkezése által újabb kötelezettség állapíttatik meg, melynek az anyagi igazsággal semmi köze sincs. Ha a felek kiigyeznek, ha valamelyik fél a perben döntő körülmények valódiságát beismeri a bíró csak a tényt constatálja a nélkül, hogy e tények indokát vagy a beismert tény valódiságát kutató, az ő működése megszűnt, mert a fél a per tárgyáról rendelkezett, hivatása tehát csak e rendelkezést s annak következményeit megállapítani, melyeket a fél többé azon indoknál fogva, mert a beismert tény nem való, többé meg nem dönthet, itt nem a tényvalódisága, csak a rendelkezési akarat kijelentés szabályossága jöhet figyelembe. Hason eset áll akkor is midőn a megítélt eskü letétele elmulasztatott. Nem lehet többé kérdés az, hogy való e az esküvel megerősítendő tény vagy sem? A fél, kinek az eskü megítéltetett, tudva az annak le nem tételével összekötött következményeket, az eskü letélt elmulasztotta, tehát a per tárgyáról rendelkezett. E rendelkezését önmagának megdönteni ép oly kevéssé lehet, mint ha egyesség vagy beismerés által rendelkezik a per tárgyáról.

Egy eset lehetne, melyben eltekintve a mi perrendünkől a helyes jogelvek szerint a fentebbi körülmények között a perujtás helyt foglalhatna t. i. a tévedés, de miután perrendünk, beismerés esetén tévedés folytán sem engedi meg a perujtást, az osztó igazság kívánja, hogy annak a fentebbi esetben sem lehet helye, legalább én erre sem a törvény szavaira, sem annak szellemére tekintettel alapot nem talállok.

ZLINSZKY IMRE,
kir. táblai pót bíró.

Házassági törvényeink.

Mily ellenmondásokba lehet ott keveredni, hol ugyanazon egyének egyszerre két ur parancsol, s az mindkettőnek eleget tenni kénytelen, azt talán nálunk észlelhetni legjobban, hol az egyház és állam parancsait egyformán teljesíteni akarván, okvetlenül oly tömkelegbe jutunk, melyből kiszabadítani eddigelé a legnagyobb államférfiúi bölcsességnek sem sikerült még.

Annival inkább kötelességünk tehát ezen kérdés minden részleteivel tisztába jönni.

Ezen szempontból kiindulva, azt hiszem, hogy nem lesz érdektelen épen most, midőn a polgári házasság, az egyház és állam közti viszonyok szabályozása, valamint a magánjogi codifikáció máskülönbben is napirendre került, — az 1868. 53. tcz.-nek különösen a vegyes házasságokra vonatkozó intézkedését kiválóbb figyelmünk tárgyává tenni, kimutatva az abban rejlő ellenmondásokat.

Midőn az 1868. 53. tcz. 12. §-a véget vetendő azon hátrányos és egyenlőtlen helyzetnek, melyben a kath. egyházzal szemben a többi vallás felekezete a vegyes házasságból született gyermekek vallásos nevelése szempontjából álltak, — azt rendeli, hogy az ily házasságból fiúk okvetlenül atyjuknak, a leányok pedig anyjuknak vallását tartoznak követni, s ezen szabálytól sem minemű eltérést nem tűr: mindegyik vallásfelekezetet egyenlő jogban akarván részesíteni, s így mindegyiket kielégíteni óhajtván, oly intézkedést tesz, melynek kiindulási pontja mindenesetre magasztos és méltánylandó, de a mely nemhogy az említett célnak megfelelné, de sőt ugyanazon tvczikk előbbi §-aival egyesülten elég alkalmas arra, hogy a házában levő vallásfelekezetek közti viszály magvait szaporítsa, a már e téren — t. i. a vegyes házasság tekintetében — különben is nagy mérvben fenálló zavarokat növelje, s az állam törvényei iránt való tiszteletet megrendítse.

Nem tekintve ugyanis azt, vajjon az államnak van-e joga meghatározni, hogy a szülék gyermekeit okvetlenül milyen vallásban neveltessék? nem tekintve azt sem, hogy ha az államnak még jogában is állna ilyenmű intézkedést tenni, vajjon érdekében áll-e, — különösen hazánk nem épen kedvező népesedési mozgalmá mellett — a vegyes házasságok létrejöttét hasonló intézkedések által, habár közvetve is korlátozni, s nem tekintve, hogy e korlátozás, — melynek fenforgása az alább közlendőkből kiviláglik — épen nem felel meg a mai kor szellemének sem: itt csak azon gyakorlati következményt akarjuk megfigyelni, melyet a kérdéses tvczikk 12. §-a a szülőknek gyakran elkerülhetlen kényszerhelyzetbe hozása, s lelkiismereti szabadságuk elleni orószak elkövetése által előidézhet.

Sokan talán tulzottnak fogják találni ezen kifejezéseket, azonban ha szivesek leendene fejtegetésünket tovább is figyelemmel kísérni, azt hiszem, lehetetlen igazat nem adniok.

Egy találó példa talán egészen a dolog velejére vezetend bennünket megkímélve az unalmas szószaporitástól; s ezen példa még nyer is érdekében az által, hogy megtörtént dolgot tartalmaz.

Egy katolikus nőtlen ifju házasságot akar kötni egy olyan katolika nővel, ki férjétől annak házasságtörése miatt ágy és asztalra nézve szentszékeleg, életfogytig elválasztva lőn. Hogy a terv sikerüljön, a nő protestánsná lesz. Élve az 1868. 53. tcz. által ily esetben nyújtott kedvezményekkel a kihirdetést és az elbocsátó-levél kiadását megtagadó kath. lelkész daczára, a házasság egy arra mind egyháza törvényei, mind pedig az állam törvényei által teljesen feljogosított — protestáns lelkész közreműködésével megkötetik. A házasságból egy leány születvén, teljesen törvényesnek ismertetik el, s a protestáns egyház kebelébe fel is vétetik. Tehát a dolog eddigelé teljesen rendben van. Egészen az ellenkező történik azonban a később szintén ugyanazon házasságból származott fiuval. Ugyanis az, az 1868. 53. tcz. 12. §-a értelmében, a protestáns lelkész által — a házasság fenálltának tudatában — meg nem keresztelhető, s ettől ugyan pogány is maradhatna, a kath. lelkész pedig egyházának isteni törvényei szerint az ilyenmű házasságnak még érvényét sem ismeri el, sőt a példánál maradva — a viszonyt mint többfűjséget, az abból származó gyermekeket pedig mint törvénytelen ágybóliakat, sőt mint házasságtörésbóliakat tekinti. Hogy pedig még ezen esetben is mi történjék a szerencsétlen fiuval, — a még szerencsétlenebb szülők sarjadékával, — arra nézve az 1868. 53. tcz. 16. §-ának azon rendelkezése, mely szerint a „házasságon kívül született, s így törvénytelen gyermekek, ha atyjuk által elismertetnek, hasonlóul a törvényes gyermekekkel, egyenlő szabály alá esnek; ellenkező esetben anyjuk vallását követik“ — még átláthatla-

nabb homályt idéz elő, főleg ha azt még a 9—12. §-okkal kombináljuk.

A felkötött példa még akként is volna variálható, hogy egy nejétől ágy és asztalra nézve elválasztott kath. férj protestáns lesz, s egy kath. nőt veszen férjül. Itt meg a születendő leányok hozatnának rendkívüli zavarba.

Miután példánkkal ad absurdum argumentálni megkísérltünk, vonjuk le egyszersmind az elvi következményeket, s így tekintsük a dolgot magasabb szempontból is.

Köztudomású dolog, hogy ma már a kath. egyház oly esetekben, melyekben a saját szempontjából fenálló más házasság, vagy egyéb érvénytelenítő akadály fen nem forog, szívesen engedi meg hivoinek vegyes házasságok kötését; sőt a kihirdetés, olbocsátó-levél megadása és lelkészei passiva assistentiájának megengedése által, ilyenek létrehozásánál közre is működik. Azon kérdés merül fel tehát okvetlenül, vajjon miért volt mégis szükséges az 1868. 53. tcz. 9—12. §-ainak létrehozatala? Vajjon azért-e, hogy a mit a kath. egyház folytonos gyakorlata olismer, — hogy t. i. bizonyos korlátok között vegyes házasságok is érvényesen köthetők — állami törvények által is biztosíttassék? vagy talán azért, hogy az állam azoknak, kik a kath. egyház merev, korszerűtlen és a szerződések természetének épen meg nem felelő felbonthatlansági elvei elől menekülni akarnak, — *salvus conductus*-t nyújtson, s őket a kath. egyház praeventiv vagy repressiv intézkedései ellen biztosítsa?

Megvallom, hogy én az első szempontból készült törvényt a mai viszonyok közt, különösen pedig a kath. egyház említett előzékenységével és gyakorlatával szemben meglehetősen feleslegesnek tartanám, s ezért hajlandó vagyok azt hinni, miszerint a törvényhozás az másodszor említett szempontból indult ki, mit mindenesetre csakis helyeselni lehet, s mit a kérdéses törvényezik 9. és 10. §-ainak a kihirdetések megtagadása és az olbocsátó-levelek kiadása ellen alkalmazott intézkedései is igazolni látszanak.

Ha pedig igaz az, hogy a törvényhozás a kath. egyház rideg tanai elől menekülőket kívánta említett intézkedései által gondozásában részesíteni, akkor kimondhatjuk, hogy az ehhez elvezető utat meglehetősen oltévoszté. Mert míg a 9. és 10. §§. csakugyan nyújt menedéket, addig a 12. §. ezen menedéknyújtást teljesen illusoriussá teszi, sőt ez valóságos csapássá válik azokra nézve, kik lépésüket kellőleg meg nem fontolva, a 9. és 10. §§. kedvezményei által magukat hálóba kerítettnek engedik. Vagyis ezen törvény meghozatala után nemcsak ott nem vagyunk, hol annak megalkotása előtt voltunk, — midőn mindenki tisztában lehetett az iránt, hogy oly esetekben, minőt felhozott példánkban is említettünk, az állam támogatására a kath. egyházzal szemben épen nem számolhat, — de sőt ezen törvény, látszólagos kedvezményeinek csalétkével még rosszabb helyzetet teremtett, a mennyiben egy minden kivétel nélküli általános szabály felállítása által a vegyes házasságra lépőket gyakran azon kényes helyzetbe hozza, hogy vagy vallási meggyőződésük ellenére is — feltéve, hogy gyermekük balsorsa szívükön fekszik — okvetlenül más egyház kebelébe tereltetnek, vagy az állam törvénye értelmében egyik nemű gyermekeiket, mint törvényteleneket, — sőt majdnem vallásnélkülieket — kell felnevelniök; vagy végre, — a mi az államnak teljességgel nem állhat érdekében, a mi különben az általa alkotott törvénynek sem lehetett valódi célzata, s a mi a hitfelekezetek többségének felfogásával ellenkezik is, — felhozott példánkkal analog házasságok nem is köttethetnek, csupán azért, mivel ez történetesen a kath. egyház korszerűtlen felbonthatlansági tanaival ellenkezik.

Ime! ugyanazon törvényeziknek három egymásután következő §-a, mily szembeszökő ellentmondást rejteget méhében, mily mélyen és károsan nyul be a családi élet szentélyébe, s mennyire káros lehet még azon hatása által, melyet a közérkölciségre, a törvény iránti tiszteletre, a lelkiismereti szabadságra s a népesedési mozgalomra gyakorol.

Meddig kell még ily szomorú tényekkel illusztrálnunk az egyház és államközt jelenleg fenálló viszonyok tarthatlanságát? Meddig kell még egy oly törvény hozatalát sürgetnünk, mely a fentemlített és még hozzá hasonló számtalan anomálián valahára már gyökeresen segíthetne?

Szerény véleményünk szerint elérkezett hazánk specialis viszonyainál fogva a legvégső idő arra nézve, hogy a minden vallásfelekezetet egyformán felkaroló, s mindegyiket egyaránt kötelező polgári házasság intézménye behozassék. Csak ez adhatja kezünkbe az Ariadne-fonalat, mely kiszabadít bennünket azon tömkelegből, melybe a különböző hitfelekezeteknek, sok tekintetben alapelvileg összeütköző és egymás mellett mégis teljes érvényben fenálló intézkedései folytán jutottunk.

FEKETE MÁRTON.

K ü l ö n f é l é k.

(Seminarium a bécsi jogi facultásnál.) Az eddigelé a bölcsészeti karnál már fenállott seminariumok intézménye a jogi facultásra is ki fog terjesztetni és az ezt elrendelő császári rendelet már a napokban közzé fogna tétetni. Stremaier miniszter ezen lépése, mely által a tudományos élet a jogi karnál is élénk lendületet fog nyerni és a tanárok és tanulók közötti élénk érintkezésnél fogva ez utóbbiaknak mélyebb behatás lesz engedve a nekik nyújtott tudományos anyagba, — teljes elismerést érdemel, minthogy oly intézményt léptet életbe, mely az illető német jogi facultásokon már oly nagy mérvben helyesnek bizonyult. A seminariumok már 1873. decz. 1-jével kezdenék meg működésüket; a tanulók azonban azok látogatására nem fognak kényszerítettetni, csak a tanárok lesznek kötelesek seminariumi gyakorlatokat tartani. Az előadások ingyenesek lesznek, az azokban töltött órák száma azonban a rendes óraminimumba be fognak számíttatni, szintugy a félév végén a seminarium vezetője által kiadandó absolutorium egyenértékű lesz a colloquiumokkal. Azonfelül a tanulók buzgalmát pénzbeli díjak kitűzése által akarják fokozni.

(Törvényjavaslatok.) Az igazságügyminiszter a magánjogi codificáció munkájának nagyban való megindításán kívül több szakmájába eső kisebb törvényjavaslatot is készített elő. A napokban három ily törvényjavaslat előleges terve került ki a miniszter által megbízott szakférfiak kezéből. A fizetési rendeletekről szóló, mely a külföldön ismert Mandatsverfahren meghonosítása volna. Egy másik törvényjavaslat a kisebbbaserü polgári pörös ügyekben való eljárásról szól; és az u. n. bagatelle ügyeknek mentül egyszerűbb és gyorsabb elintézését vévén célba, a bagatelle eljárás eseteit, egész folyamatát a perorvoslatokat stb. a törvénykezési eljárástól eltérőleg részletesen szabályozza, — végre egy harmadik törvényjavaslat készült az új telepítésekről.

Előfizetési fölhívás

a

„JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY”-RE,

kapcsolatban a

DÖNTVÉNYTÁR-ral

és a törvénykezésre vonatkozó Szabályrendeletek s Törvényjavaslatok gyűjteményével.

Előfizetési föltételek:

Negyedévre (okt.—decz. 1873)	3 frt.
Félévre	6 „
Egész évre	12 „

 Az előfizetések postautalvány útján legcélszerűbben eszközölhetők, és Budapestre (egyetem-utca 4. szám) a Franklin-társulat magyar irodalmi intézet hírlap kiadóhivatalába (ezelőtt Heckenast Gusztáv) intézendők.

A „Jogtudományi Közlöny”
kiadóhivatala.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ert.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A büntető per jog világtörténeti fejlődése. Dr. Dárday Andor urtól. — A köteles részről. Dr. Katona Mór n.-szebeni jogtanár urtól. — Észrevételek a magyar kereskedelmi törvénykö. v. tervezetének a biztosítási ügyeket tárgyzó részére. Dr. Beck Hugó ügyvéd urtól. — Az osztrák, u. n. „Bagatell” eljárás ismertetése. — Árvaügyünk rendezéséhez. Konrád Sámuel, királyi aljárás-bíró urtól.

MELLÉKLET: Rendeletek Tára.

A büntető per jog világtörténeti fejlődése.

II.

A cánonjogi bünvádi eljárás.

Az anyaegyház már legkorábbi időben kiváltság-kép gyakorolta a papok egyházi és közbűncselekvényei fölött a fenyítő hatóságot. Később hatalmának növekedésével polgári személyekre is kiterjeszté fenyítő hatóságát, mely által az egyházi büntetések neme fejlődén ki, az eljárásnak részletes szabályozását eredményezte.¹⁾

Kezdetben a római jog szerinti eljárás szolgált zsinórmértékül, így a vádrendszeres vagy is *accusatorius* eljárás volt a *modus procedendi ordinarius*; megkivántatott az *inscriptio in crimen* és a vádló tartozott nemcsak a vád valódiságát beigazolni, hanem felelős is volt vádjáért. Az egyházi fegyelem azonban csakhamar újabb szabványokra vezetett, melyek szerint péld. laicus, pap ellenében nem léphetett fel mint vádló; ugyszintén alsóbb rendű clericus nem vádolhatta a felsőbb rendűt.²⁾

Később ennél fogva a *denunciatio* nyert mindinkább jelentőségében, és míg eleinte az ugynevezett *denunciatio evangelica* sohasem szolgálhatott fenyítő eljárás, hanem csak kegyeletes megintés (*charitativa*

admonitio) alapjául,³⁾ — idővel, nevezetesen III. Innocentius pápa a *denunciatio* valódisága iránt hivatalbóli vizsgálatot rendelt eszközöltetni, melynél a feljelentő a nélkül hogy *subscriptio* által magát vádemelésre kötelezte volna, az *ex officio* eljáró vizsgáló bírónak szolgáltatta bizonyítékait.⁴⁾ Hasonló eljárás foglalt helyet *exceptio* esetében, mely eleinte úgy mint a római jogban abból állott: hogy vádlott a vádló vagy valamely tanu ellen péld. bűnrészessége miatt kifogást tett; később az *ordinatio* (papszentelés) előtt az illetőnek valamely bűncselekménye miatt szintén *exceptio*val lehetett élni, mely hivatalbóli vizsgálat tárgyát képezte, de bűnfenyítés helyett csak az *ordinatio* megtagadására volt irányozva. Vádeljárás nélkül továbbá a *delicta manifesta*⁵⁾ eseteiben, úgy szintén *infamia*⁶⁾ esetében hivatalbóli inquisito alapján ítélte az egyházi bíró. Az eljárás azonban úgy a *delicta manifesta* (*notoria*) mint az *infamia* tekintetében igen ingatag volt és eleinte a *clamor publicus* ellenében nagy szerepet játszott a tisztító eskü, míg annak megszorításával III. Innocentius pápa az inquisitorius eljárást részletesen nem

³⁾ A *denunciatio evangelica* elnevezése Mátyás evangelistától származik, ki arról említést tesz. Lásd bővebben Biener id. munk. 17. lap. és Nic. München id. m. 441—444. lap.

⁴⁾ Ha a vizsgálat folytán alaptalannak bizonyult a feljelentés, egyedül tisztító eskü által tartozott a feljelentő magát a *calumnia* gyanuja ellen igazolni. Zachariae id. m. 110. lap. — „Cum autem processum negotii examinaverimus diligenter, nec intelligere potuerimus probatum esse sufficienter aliquid de praedictis, eundem Episcopum absolvendum decernimus ab objectis: vobis mandantes quatenus memoratum magistrum scholarum, donec canonice purgaverit innocentiam, scilicet quod non calumniandi animo ad huiusmodi crimina proponenda praecessit, ab officio et beneficio suspendatis.”

⁵⁾ A *delicta manifesta* fogalma a római jogban igen szigoruan magyarázott; a cánoni jogban azonban oly tág értelmezést nyert, hogy *delicta manifesta* és *notoria* közt különbség sem tétetett. — Biener id. munk. 20. lap. — Nic. München id. m. 101—110. l. elemezve a fama, manifestum és notorium cánonjogi fogalmát, a többi közt mondja: „Da das Bestehen des Gerüchtes eine Thatsache ist, so muss es als Thatsache erwiesen werden. Und das geschieht durch zwei Zeugen, welche die bei der Mehrheit vorwaltende Ansicht bezeugen. (I) Mit der Fama hat die Offenkundigkeit, Notorietät in gewisser Beziehung Ähnlichkeit und ist öfter mit ihr in Verbindung gebracht, von Schriftstellern wohl auch, um sie tadeln zu können, verwechselt worden.

⁶⁾ *Infamia* helyett *infamatio*, *diffamatio* és *clamosa insinuat* elnevezéssel is találkozunk.

¹⁾ Biener: Beiträge zu der Geschichte des Inquisitions-Processes. Leipzig, 1827.

²⁾ Zachariae: „Nullus laicus audet clerico crimen inferre“. — „Laico non licet quolibet clericum accusare“. — „Majorum quispam minorum accusationibus non impetatur“. Lásd továbbá Biener id. m. III. fej. I. Accusatio. — Nic. München: Das canonische Gerichtsverfahren u. Strafrecht (1865.) című munkájában (380. lap.) e tant Pseudo Isidor-nak tulajdonítja: „Er behauptete gegen Höhere dürfte von Niederen eine Anklage nicht angenommen werden, sondern nur von ihres Gleichen; alle Geistliche aber und alle Priester wären hoch über die Laien gestellt, und ihnen gebührte vor Allen Hochachtung und Verehrung, namentlich den Bischöfen, als Vätern, Hirtin und Vorgesetzten, weshalb denn keine Anklagen gegen sie erhoben und angenommen werden dürften. Diese Ansicht fasste Gratian so auf, dass er auch die durch Wissenschaft und Sitten vor Andern Ausgezeichneten mit einschloss, mithin ebenfalls die Anklage eines Schülers gegen seinen Lehrer, wie die eines Kindes gegen seinen Vater, als unzulässig erscheinen könnte.“ Megjegyzik azonban, hogy ezen elmélet nem volt általános jogszabvány: „Der h. Augustinus hatte nach den Kanones nur gelehrt, dass gegen Bischöfe nicht durchweg und so ohne Unterschied Anklagen erhoben werden sollen.“

szabályozta¹⁾ és az ekkép szabályozott eljárás a negyedik lateráni zsinat által 1215-dik évben elfogadva lett.²⁾

E szerint tehát a cánoni jogban az *accusatio* mellett nagymérvű kiterjedést nyert az *ex officio* eszközrendő bünvizsgálat, mely nevezetesen a *notorium*, *infamatio*, *denunciatio* és *exceptio* eseteiben a tárgyalási vádrendszer helyett az „*inquirere veritatem*“ elvét emelé érvényre. A hivatalbóli eljárással, miután a vizsgáló bíró volt egyuttal az ítéelő bíró, a bírói önkény elkerülése céljából bizonyítási szabályok megállapítása vált szükségessé,³⁾ minélfogva az önvallomás (*de confessis*), tanuvallomás (*de testibus*), okmányi bizonyítás (*de fide instrumentorum*) és a gyanuokok (*de praesumptionibus*) tekintetében részletes szabályok alkottattak. Ezen bizonyítási szabályok léptek a közbüvádi eljárásban divatozó ordaliák (istenítélet, párbaj) helyébe.⁴⁾

A kínvallatás is a cánoni jogban nem talált elismerésre, sőt azt a concilium Tolos. (XIII. C. 2.) határozottan kárhóztatta.⁵⁾ Az eljárás szóbeli és nyilvános volt az inquisitorius eljárás mellett is.⁶⁾ A szóbeliség azonban a felfolyamodási jog kibővítése mellett csakhamar illusoriussá vált.⁷⁾

¹⁾ Ekkor többé csak azon esetben volt helye a tisztító eskünek, ha az *inquisitio ex officio* eredményre nem vezetett. Joannes Teutonicus (Gloss.) „*Dico potius audiendum iudicem volentem inquirere quam reum volentem se purgare.*“ Biener id. m. 27. lap, 55. jegyz.

²⁾ Innocentius pápa szabványai azonban a bolognai egyetemen, mely mérvadó befolyással bírt a cánoni jog fejlesztésére, — nem találtak elismerésre, míg Beneventanus Péter által saját rendeletére hitelesen egybegyűjtött decretaliát nevezett egyetemnek következő átirat kíséretében megküldé: „*duximus transmittendam, ut eisdem absque quolibet dubitationis scrupulo uti possitis, cum opus fuerit, tam in iudiciis quam in scholis.*“ — Biener id. m. 43. lap.

³⁾ Hogy a római jog szerinti eljárásban a népbírák bizonyítási szabályokhoz kötve nem voltak, önmagától értetik, és így vita tárgyát sem képezheti, hogy csak is az inquisitorius eljárás meghonosításával lettek büvádi eljárásban bizonyítási szabályok alkotva.

⁴⁾ Mittermaier: Das deut. Strafverfahren, 50. lap: 4) Einflussreich ist zugleich das canonische Recht dadurch geworden, dass es bald mit den Vortheilen einer reineren Theorie vom Beweis bekannt, gegen gewisse Institute des germanischen Processes, gegen Anwendung der Gottesurtheile, gegen Zweikampf sich erklärte, und daher eine Umwandlung des germanischen Verfahrens bewirkte.

⁵⁾ Biener id. m. 55. lap. és can. 1. Causa. XV. qu. 6. „*Omnis enim confessio, quae fit ex necessitate, fides non est.*“ — *Confessis ergo in talibus non extorqueri debet, sed potius sponte profiteri. Pessimum enim est de suspitione aut extorta confessione quempiam iudicare.*“

⁶⁾ Az eljárás nyilvános voltáról Biener ekkép nyilatkozik: „*Von einer Heimlichkeit des inquisitorischen Verfahrens, welche öfters dem kanonischen Recht zum Vorwurf gemacht worden ist, findet sich keine Spur. Dieser Vorwurf beruht auf einer Verwechslung mit der Ketzer-Inquisition.*“ Továbbá: „*Dem Angeschuldigten wurden gleich vom Anfang die Gegenstände der Untersuchung, nachher auch die Namen und Aussagen der Zeugen mitgetheilt. In diesem Punkte beschämt das kanonische Recht manche unserer neueren Praktiker, welche verlangen, dass in dem ersten Verhör dem Inculpaten die Beschuldigung nicht eröffnet werde.*“ — Lásd i. m. 55. lap, 41. és 42. jegyz.

⁷⁾ Zachariae id. munk. 115. lap, 5. jegy. Cap. 11. X. II. 19. de prob. (Innoc. III. in Conc. gen.) „*Statuimus, ut tam in ordinario iudicio quam extraordinario, iudex semper adhibeat aut publicam (si potest habere) personam, aut duos viros idoneos, qui fideliter universa iudicii acta conscribant; — ut si super processu iudicis fuerit suborta contentio, per hoc possit veritas declarari: quatenus hoc adhibito moderamine, sic honestis et discretis deferatur iudiciis, quod per improvidos et iniquos innocentium iustitia non laedatur.*“

Az ekkép III. Innocentius pápa és a IV. lateráni zsinat által szabályozott inquisitorius büvádi eljárás, a bolognai egyetem útján, mely ezideig csak az *accusatorius* eljárás tanát hirdeté, — csakhamar erős gyökereket vert a jogtudományban és átszivárgott a köztörvényi büvádi eljárásba, melyben a vád nélkül hivatalból üldözendő büncselekmények tekintetében az *inquisitio* egyszerűen ellentétbe helyeztetett az *accusatio*val. Veszedelemes irányt vett azonban ezen inquisitorius eljárás, midőn az egyházi és állami hatalom solidaris viszonyba lépve, az egyházi büvvizsgálat nemcsak az egyházi fegyelemre, hanem állami bünfenyítésre volt irányozva. Az eretnekek elleni büvvizsgálatot (*Inquisitio haereticae pravitatis*) ugyanis, mely a 13. században még a püspökök *jurisdictio*jához tartozott, a római pápák magukhoz ragadták (*plenitudo potestatis*) és tetszés szerinti *delegatio* által gyakorolták, legtöbbszörre azonban a dominicanus szerzet tagjaira bízták, kiknek törekvéseit a világi hatalom teljes erővel istápolta.

Az inquisitorius eljárás e nemének eredetét visszavezethetjük az egyházi *visitatio* intézményére, melynek nyomára már a negyedik században akadunk.¹⁾ A püspök kötelességében állott ugyanis saját megyéjét évenként megvizsgálni, és ezen joghatósági körébe tartozott egyuttal az „*inquirere ac corrigere*“; de e hatásköre tekintetében az eljárás csak a kilencedik század körül jutott szilárd megállapodásra, és kiváló fontossággal bírt különösen Németországban (*Sendgerichte*). A püspök e szerint a körutjában érintett községekben hét megbízható egyént jelölve ki, azokat feleskette, hogy minden hozzájuk intézendő kérdésre lélekismeretesen fognak felelni. Ha az ekkép felesketett tanuk által valamely tiltott cselekmény felfedeztetett (*inquisitio generalis*), az illető egyén ellen *ex officio* ugyanazon eljárás követtetett (*inquisitio specialis*), mely *diffamatio* és *notorium* esetében foglalt helyet.²⁾ Kiváló figyelem fordított a tiltott házassági viszonyok meggátolására. Ily esetek feljelentése után az illető családi tagok tanuképen kihallgattattak, és a házastársak eskü alatt köteleztettek az elválás megtartására. A római pápák ezen *episcopalis visitatio*kat és bíráskodást nemcsak a frank birodalom részeiben ismerték el,³⁾ hanem

¹⁾ Biener id. m. 29. lap.: „*Die ersten Spuren von einer bischöflichen Visitation der Kirche in der Diöcese finden sich schon im vierten Jahrhundert. In der spanischen Kirche, welche überhaupt in der Feststellung ihrer Verfassung anderen Kirchen vorausleitet, ist zuerst angenommen worden, dass dies alljährlich geschehen müsse. — Dem fränkischen Reiche wurden durch die nachbarliche Nähe mit dem westgothischen und durch die Eroberungen, welche gegen die Westgothen gemacht wurden, nicht blos die Lex Romana d-r Westgothen, sondern auch die ältere spanische Kanonensammlung mitgetheilt. Auf diesem Wege ist auch der Grundsatz der jährl. Visitation durch den Bischof in das fränkische Reich übergegangen. Da man im fränkischen Reiche die Kirche als eine Staats-einrichtung behandelte: so ist in Ansehung der Kirchenvisitationen durch die Capitularien Vieles näher bestimmt und ausgebildet worden. Zugleich wurden die Comites in sehr vielen Stellen angewiesen, den Bischöfen theils durch ihre Gegenwart, theils auf andere Weise dabei Vorschub zu leisten.*“

²⁾ Beismerés esetében t. i. egyházi fenytéssel sújtattott; tagadás esetében pedig vagy tisztító eskü letételére szorítottott, vagy u. n. isteni ítélettel eszközöltetett a kérdés eldöntése, mely bizonyítéki eszköz azonban, mint fentebb említém, ép az inquisitorius eljárás kifejtése, s illetoleg részletes bizonyítási szabályok alkotása által mellőztetett.

³⁾ Biener: „*Die Sendgerichte sind eine kirchliche Einrichtung, welche unter der Autorität des fränkischen Staats sich gebildet hat. Aus diesem Grunde finden wir auch in denselben so viel Germanisches. Die Sendzeugen selbst sind eine Einrichtung, welche wir in den carolingischen weltlichen Criminalgerichten ebenfalls vorfinden.*“ Id. m. 35. lap.

az inquisitorius eljárás kifejtésével általános érvényre emelték.¹⁾

Kétséget sem szenved, hogy az eretnekség elleni inquisitio és cognitio is első sorban a püspökök jurisdictiója alá tartozott; így pl. a concilium Tolosanum 1229., Bitterense 1233., Tarraconense és Arelaterense 1234-ben a püspökök joghatóságára bízta az eretnekek elleni inquisitiot. Csak később, midőn az eretnekség terjedése ellenében erősebb szabványok fogantatása véletelt szükségesnek, a püspökök jurisdictiója mellett az inquisitio delegata intézménye nyert nagy mérvű kiterjedést, mely által a szerzetes rendek egyes buzgó tagjaira, sőt aztán egész szerzetesi rendekre bízott az eretnekek elleni inquisitio. Ekkor a rendes eljárás mindinkább torzalakot öltött, és az inquisitorius eljárás valóságos üldözéssé fajult; így pl. a rendes eljáráshoz ellentétben, a feljelentő és a tanúk nevei titokban tartattak;²⁾ nagy mérvben alkalmaztatott az egyház által szigorúan tiltott kivallatás, melynek indoklásául az eretnekség isteni felségsértésnek (crimen laesae majestatis divinae) nyilvánított;³⁾ egyházi fenyíték helyett a kiszabott legkegyetlenebb büntetések (máglyán való elégetés) fogantatására a világi karhatalom is nyújtott segédkezést.⁴⁾

Az ekkép kifejtett inquisitorius eljárás nem hagyható érintetlenül a közbüvádi eljárást oly korban, melyben a canon jog az alapul szolgáló római jogtudomány fejlesztésének tartatott. Az elmélet és gyakorlat tehát csakhamar elsajátítá vádló nem léteinek eseteiben az officiális bünvizsgálat alapeszméjét.

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

(Folyt. köv.)

A köteles részből.

(Folytatás.)

b) Közgazdasági tekintetből.

De nemcsak az államra fontos a családi élet szilárd alapja, hanem tekintélyes tényező az a nemzetgazdaság körében is, mi okból tehát a köteles rész, mely a családi kapocs fentartását, a családi élet erősödését célozza, a nemzetgazdaság tanaiban is hatalmas támaszt és érveket lel jogosultsága, sőt szüksége iránt.

Mindenekelőtt a család a gazdasági élet legtermészetesebb központja, a vagyon és tőkeképezés legsajátabb

¹⁾ Lásd Biener id. m. 70. lap.

²⁾ Biener: „Diese Einrichtung führte in der Praxis noch zu dem bedeutenden Nachtheil, dass die Zeugenaussagen verstümmelt mitgetheilt wurden, damit der Angeeschuldigte nicht aus den Aussagen ihre Person errathen könne.“

³⁾ Az egyházi törvények irregularitással sújtják a kivallatásban résztvevő papságot; IV. Urbán pápa által kibocsátott bullában azonban ép az inquisitorok jogosítottak a kivallatásból származó irregularitás alóli felmentésre, minél fogva ama jogot egymásközt gyakorolták és egymást felmentették. — Biener id. m. 75. lap.

⁴⁾ E delegált inquisitio intézményétől lényegesen eltér a spanyol inquisitio, hol az államintézmény jellegét öltötte. Az inquisitorokat a pápa jóváhagyása mellett a király nevezte ki; a vagyonokobzások is részint az egyház javára, részint a fiscus részére történtek. A spanyol inquisitio o kettős alapja tévé lehetségessé, hogy az oly államhatalommá nőtt ki magát, mely hol a királyi, hol a pápai autoritással daczolt. Az eljárás is a spanyol inquisitioiban lényegesen változást tüntetett fel ugynevezett közbüvádi szereplése által (ad obviandum calumniantium et haereticorum dictis); az eljárás tehát lényegében inquisitorius, alakjában pedig accusatorius volt.

básisa;¹⁾ már a görög neve *οικονομία*, oda mutat, hogy a család azonos a gazdasággal és pedig nemcsak azért, mert ezen vérségi szeretet kötelékei az embert feszítettebb tevékenységre serkentik, főrugója lévén azon tartós fáradhatlanságnak, mely egyedül képes nagy dolgokat kivinni; hanem főleg, mert a családnak a jövőben minden eshetőség elleni biztosítása, a szeretettili gondoskodás övéi iránt tökéletet halmaztat vele össze és vagyont gyűjtet, mit még azon tudat fokoz, hogy halála után fáradtságának gyümölcse nem lesz communistikus kótyavetye tárgyává, hanem megmarad azoknak, kiknek érdekében gyűjté, kik iránti szeretet neki kitaratást és szívósságot kölcsönzött.²⁾

De a családi kör nemcsak a tőkegyűjtést segíti elő, hanem annak megtartása, minden oldalról való legcélzesebb értékesítése és kiaknázása körül is tevékenyül, úgy hogy ezen productiv működés a családot a gazdasági élet terén szintén igen jótékony tényezővé teszi; mert hol mutatkozik oly mérvben a termelési költség kiméltése a javak létrehozásában, mint a családnál, midőn apraja nagyja versenyezve végzi az erejükhöz mért munkát, hol történik a személyes szolgálatok teljesítése oly jól és mégis oly olcsón, pl. a gyermekek nevelése, betegek és öregek ápolása körül, mint a családban, mert ennek tagjai a szeretet által egymáshoz fűződve, játszva és csupa vonzalomból teszik meg azt, mi drága pénzen s mégis rosszul teljesítenék valamely idegen által.³⁾

Nem szenved tehát kétséget, már ezen szándékosan rövidre vont lefejtésből is, hogy a család intézménye, mely az előtt kizárólag képezte a gazdaság formáját, ma ezen jellegét ugyan már elveszté, de azért mégis oly mélyen belenyúl a gazdaság egyes irányába, azok egészséges fejlődésére annyira mérvadó, szereplése e téren még most ily fontos, hogy a nemzetgazdák méltán foglalkoznak vele, mint egy jótékony gazdasági intézménnyel.

De ezekben, habár elég fontosak, még nincs kimerítve a család feladata a közgazdaságban; még egy másik alaptanában is jelentkezik a családi élet jótékony hatása: és ez a javak megosztása a társaságban. Tudjuk, hogy egészséges viszonyok ismertető jele az, ha a vagyon s vele a jövedelem bizonyos arányban oszlik meg a néposztályok közt; ellenben kóros állapotokra mutat, midőn csak két tábor létezik a társaságban, gazdagok és koldusok tábora.

A család, ha egészséges alapon nyugszik, ez irányban is oly termékeny közgazdasági tényező, mely ezen

¹⁾ Nem tagadhatjuk meg magunktól, hogy erre vonatkozólag Schöffle szép szavait ne idézzük: In der Familie wird erst das Interesse dauernder Erhaltung von Vermögen in vollsten Masse nach; denn da die Familie das Organ der Erhaltung der Ausbreitung individuellen Lebens und das Organ der Erhaltung einer Gattung im Wechsel der Individuen ist, so erhält in ihr die Wirthschaft einen unbegrenzt vielseitigen und dauernden Zweckinhalt. Der Familiensinn ist in der That die Haupttriebfeder der Bildung und Erhaltung von Vermögen. Namentlich das Kapitalvermögen einer Nation hat in dem Familienhaushalt als natürlich vorwiegender Grundform der Wirthschaft seinen sichern Halt. Für die Familie wird kapitalisirt. Die isolirte Wirthschaft von calibutären Matrosen, Soldaten, Geistlichen von freiwilligen Hagestolzen ist dem Kapitalisiren bekanntlich nicht günstig. Kapitalismus u. Socialismus 96. lap.

²⁾ Für jeden ordentlichen Menschen ist die Gewissheit, dass seiner Kinder wirthschaftliches Glück zum grossen Theil von seiner Thätigkeit abhängt, einer der wirksamsten Antriebe zum Guten. Roscher System der Volkswirthschaft I. kötet 151. lap.

³⁾ Schöffle Kapitalismus u. Social. 442. lap.

törvénynek legtermészetesebb módon felel meg.¹⁾ A családból indul ki az örökjog, abban leli gyökerét, mert ez alapjaiban szemlélve, nem egyéb mint a családnak vagyoni körben való feloszlása. De kiválóan a köteles rész intézménye játszik itt szerepet; mert célja az, hogy egyrészt a családi vagyonnak tulságos megkötöttségét, mit a kényszerű családi örökösödés eredményezne, és az ebből folyó hátrányokat elkerülje, — az egyén szabadsága, mely éltető eleme mindennek, teljesen ki ne zárassék — de másrészt oda irányul, hogy a család közvetlen tagjai, mint a gyermekek, az örökhagyó szeszélye vagy rossz indulata által gazdasági tekintetben tönkre ne tessenek, az ő existenciájuk egy minimum alakjában biztosítsák, mely nekik önálló háztartást, család vagy keresetmód alapítását lehetővé tegye vagy legalább elősegítse és szilárdítsa, egyéniségüknek a családi vagyonhoz való képződése ne veszítse el a szükséges támasztékot; egy szóval: célja a köteles résznek, hogy ne tehesse egyik másik gyermekből proletariust, koldust, hanem adjon neki legalább egy minimumot.

Ezen részbeni megszorítása a szabad rendelkezésnek továbbá még azt is eredményezi, hogy az örökhagyó talán vak szeretetében, vagy gazdaságának, házának, üzletének fénye, hire fentartása tekintetéből ne adhasson egy gyermeknek a többiek rovására mindent, ne alapíthasson bárki fideicommissumot, ne köthesse le vagyonát századokon át sokszor antiquálódozó célokra, és ez által ne tehesse még inkább tátongvá azon ürt, mely dúsgazdag és koldus közt már úgy is létezik; ne adhassa egyiknek kezébe az eszközt, tulbőség folytán pazarlás által javakat megsemmisíteni, a másikat meg ne zárhassa el minden közgazdasági tevékenységtől.

De másrészt bizonyos mérvű összetartása a családi vagyon egy kézbe szintén ne legyen megakadályozva, mit a kényszerű családi örökösödés tenne; az örökhagyónak legyen módjában a törzsvagyonnak egyik másik utódra való osztatlan átszállítása, hogy az ő gazdasági szellemének alkotásai, üzleti összeköttetése, jó hírnevének értéke veszendőbe ne menjenek, mi bekövetkeznék, ha a testvéreknek jogot adunk, törvényes igényeiket természetben követelni, vagy pedig elárverezés útján annak realis értékéhez jutni.

Végül indokát találja a köteles rész a communisticus és socialistikus mozgalmakban is, melyek épen onnan erednek, hogy az egyénnek nincs meg a szükséges vagyonszűke, hiányzik a lehetőség, a nagy tőke uralma ellen önálló gazdasági tevékenységet kifejteni.

Egyik alapos tudomány és utopisticus vágyaktól ment képviselője ezen tanoknak Marló Károly²⁾ „Untersuchungen über die Organisation der Arbeit oder System der Weltoekonomie“ czimű munkájában e bajok orvoslását a család egészséges alapokra való fektetése által gondolja elérhetőnek. Nemcsak hogy nem támadja meg az örökjogot vagy a köteles részt, sokak módjára, hanem egyenesen azt kívánja, hogy a módnélküli és a munkásosztályhoz tartozó szülők is kényszerítettessenek minden gyermek számára — annak születésekor bizonyos köteles részt apró részletfizetések formájában biz-

tosítani — obligates Kindergut; — mi által egyrészt a tulszaporá gondatlan gyermeknemzés az érte szolgálható áldozat árán önmagában megszoríttatik, főleg pedig az éretik el, hogy a családtagnak, ha azon körből mint nagykorú kilép, ezen habár kis vagyonszáma neki oly alapot nyújt, melyen erkölcsi mibenléte megállhat, fejlődése, család alapítása vagy egyéb kezdeményei lehetővé válnak, röviden oly alaptörvényt képezne ez, mely existenciáját biztosíthatná.³⁾

És ő ezen kényszerű igényt azon természetes jogi kötelességre alapítja, melylyel a nemzés által a szülők a gyermek vagyoni és erkölcsi létének tartoznak, azon viszonyra, mely a nemzés által férj és nő közt támad, minél fogva a házasságon kívüli gyermeket is megilleti nemzői részéről egyéni existenciájának biztosítása.

Ha már ez is jogos — pedig az — és a viszony természetéből következik, mennyivel inkább tartoznak ezzel a szülők akkor, midőn vagyonuk van, midőn a gyermeket ebbe bele nevelték, egyéniségét ahhoz idomították!! Ha ily óvszerhez kell folyamodni a társadalmi lét veszélyeztetését magában foglaló tendenciák ellen, miknek komolysága most már tagadásba nem jön, ki lesz az, a ki a köteles rész intézményét az ideális szabadság megszorítása szempontjából megtámadni elég merész volna, és a társadalom érdekeire nézve károsnak mondaná.

Mindezekből tehát mint végszózat következik, hogy a köteles rész, mint a családi élet emeltyűje, a gazdasági érdekekkel nemcsak ellentétben nincs, mint sokan állítják, hanem azokat támogatja és előmozdítja, sőt még a társadalmi káros viszonyok orvoslására is mintaképül szolgál; úgy hogy nagy igazság az, mit Schäffle, ezen mély buvára a társadalomnak, a családról mond: Alles, was die Familie zerstört, zerstört Haus, Wirtschaft und Vermögen — proletarisirt. Wo das Familienleben sich auflöst, kommt die Unwirtschaft und die wilde Vermehrung.

III.

Kiketillessen köteles rész?

Az eddigiekből láttuk, hogy min alapul a köteles rész, mi a feladata, melyek a mellette szóló érvek és indokok általán; forduljunk most azon kérdéshez, kiket illessen hát köteles rész, azaz: meddig terjed a törvényes örökösödés rendjében azon bensőség, melyre kényszerű életbeléptetés alapítható; mi annál fontosabb a jelen kérdésben, mert ezen határ helyes kijelölésétől függ ezen intézmény jótékony oldala, úgy hogy minden tulhajtás a természetes határokon ép oly káros volna, mint üdvös és áldásos az ezen határon belül.

A) A lemenők köteles része.

A végrendelet nélküli örökösödés rendjében, egybehangzólag az összes népek és a mai kor gyakorlatával — mindenekelőtt a lemenők vagy leszármazók örökösök szülőjük vagyonában.

Hogy e szerint a leszármazók köteles részre igényvel bírnak, hogy őket a szülői vagyonnak egy része legalább megilleti, e mellett oly hatalmasan szól erkölcsi természetünk úgy mint jogérzetünk, hogy a bizonyítás itt nem lehet nehéz. Elismerik ezt még azok is, kik egyáltalán semmi örökösödről nem akarnak tudni. Lássuk hát előbb az ethikai — aztán meg a jogi viszonyt szülők és gyermekek közt.

³⁾ Lásd erről bőven Schäffle fenti munkáját 648. és köv. lapon, hol Marló egyéb indítványait ismerteti.

¹⁾ Auch für die Vertheilung der Güter ist die Familie auf die Dauer eine unentbehrliche Gesellschaftsnorm menschlicher Wirtschaft. Ihr bleibt dauernd ein wichtiger distributiver Beruf. Schäffle.

²⁾ Valódi neve Winkelblech; munkájáról Schäffle így nyilatkozik: Das Werk ist von so tiefem wissenschaftlichem Ernst, von so umfassender Gelehrsamkeit, von solcher Nüchternheit und Unabhängigkeit communistisch-socialistischem, wie liberalem Charlatanerismus gegenüber, dass sich — leider muss man sagen — auch daraus die lange Ignorirung desselben erklärte. Kapit. u. Social. 256. lap.

I. Erkölcsi okok.

Az egyén, hogy önmagát kielégítse és természet-szülte fogyatkozásait pótolja, családot alapít. Ezen hajlam, mely a mezőn állatias, ösztönszerű vágnál sokkal magasabb vonatkozás — a mily általános és mélyen érzett, ép oly élénken is tanuskodik arról, hogy egy felsőbb erkölcsi uralom létez fölöttünk, melynek sugallata, mint valami szükségest parancsolja ránk, hogy eme hajlamunknak eleget tegyünk; egész valónkon előmlik azon érzés, hogy valami hiányzik bennünk, mi csak akkor szűnik meg, ha ezen hajlamot követve családot alapítunk.

Egy oly kör ez, melyet a tiszta vonzalom és kölcsönös szeretet fűz össze, oly szoros viszony, melyből a kölcsönös odaadás zálogai — a gyermekek — származnak, melyben nincs szükség törvényre, rideg szabványokra, mert a szeretet teljesíti ott önszabta munkáját.¹⁾ A szülők — gyermekek oly bensőleg simulnak egymáshoz, annyira egygyé olvadnak a szeretetben, hogy a béke az egyetértés és a mennyei összhang megtestesülésévé lesz az őszinte vonzalomra fektetett családi élet; nem a külső törvény uralkodik ott, hanem az „ethos szelleme lengi át“, ez kapcsolja őket a közös vér köteléke által belsőképp össze, hogy még a halál — e vérfagyhaló szörny — sem képes ezen kapcsolatot szétbontani és megszüntetni, fenmarad ennek erkölcsi ereje a siron túl is, a szeretet ki nem alszik, hanem a kegyelet tényeivel áldozik a vonzalom emlékének, mintegy külső tanuságul, hogy a felsőbb erkölcsi összeköttetés még nem szűnt meg.

Igy fogva fel a családot, ezen erkölcsi valójában, nem mutatkozik ott szüksége a köteles résznek, a szeretet azok iránt, kik vérünkből és hasonlatosságunkra alkotvák, kik bennünk bírják létezésük okát, oly mély, oly határtalan, hogy nemcsak a minimum válik fölöslegessé, hanem ellenkezően attól lehet tartani, hogy a szeretet, tulságos hevében „szertelen“-né lesz, s földi javak túlbősége által rontja el a gyermeket. Mert hisz a gondoskodás róluk édes dolog, úgy is az ő javuk képezi egyedül törekvése és munkálkodása végcélját, ez rugója mindazon bámulatra ragadó tevékenységnek, mely nem féli a halált, nem ismer fáradságot, melynek kulcsát sem nagyravágyás, sem hirnév, sem becsvágy nem nyújtja. Mert mi képezi a földi boldogság legtisztábbikát, a gyönyörűségek és örömek legállandóbbját, mi lehet öreg napjaink kellemesebb vigasza, mint a gyermekek, kikben a szülők önmagukat látják ifjodni és tovább élni.

Ezen szeretet oly aggódó, hogy nem elégszik meg, élete tartamára látni el övéit, hanem saját életén túl is biztot és nyugalmas existenciát kíván nekik szerezni; mintegy örökös szószólója akar a vagyonban lenni a szülői szív meleg érzéseinek, a szeretet azon bensőségének és szentségének, mely csak eme köteléken belül található fel teljes tisztaságban, távol minden hiuság és érdek salakjától.

A gondoskodás szereteteinkről annyira áthatja szívünket, úgy összeforr egész valónkkal, hogy nem képes ezt énjétől elválasztani az ember, kiteszi magát nélkülözésnek sanyarog, didereg csupa szeretetből, csupán azért, hogy majdan legyen azoknak, kik az ő véréből valók az ő hasonmásai, teremtsései.

Mily magasan áll itt az ember az állatvilág fölött, mennyire szembetűnik itt az ő ethikai természete és

mily fényesen igazolja a szellem uralmát! Mert míg emez alig terjeszti gondjait addig, hogy kisdedeit szabad szárnyra ereszsze, és aztán nem ismerik egymást, addig az ember még az élet hosszabb folyamával sem elégszik meg, nemcsak a halálig tartja fén a vérségi kapcsolatot, hanem a léten túl, messze be a jövőbe kívánja gondoskodását terjeszteni és ez által nemzedékeken át megörökíteni szeretetét.²⁾

Az erkölcsiség követelése tehát azok iránt, kik eme benső családi kötelékben állanak, sokkal terjedtebb mérvben és intenzívebben lép fel, semhogy itt óvó intézkedés válnék szükségessé. Annyira sajátja ez az emberi szívnek, hogy nem fog ez kialudni soha; lehetnek különbözőzetek, mint vannak is az egyének közt, melyek folytán egyik-másikban az erkölcsi érzet csekélyebb mérvben fejlődik ki, rideg nevelés, a kedély és szív képésének elhanyagolása és egyéb ártalmas külső befolyások, mint az önzők és örökséghajhászok rágalmai képesek lesznek ezen érzület fokában eltérést feltüntetni, vagy másoknál a szenvedélyek — az emberi szív ezen veszélyes örvényei — gyávaság, elgyengülés nem engedik a meglevőt felszínre jutni, de a fajszeretet, az megmarad, míg emberek lesznek; a vadon gyermeke ép oly melegen szorítja magzatát keblére, ép oly gyengéden édesgetve ápolja, mint egy korunk szellemében nevelt, ábrándos anya képes; ellentáll ez a mindent rontó idő hatalmának, még a romlottság vagy az elvetemültség sem irtja ki ezt teljesen, mert oly mélyen van ezen érzés keblünkbe plántálva, hogy csak az emberrel együtt szűnik meg.

A művelődés, mely látszólag a család érdekei ellen irányul, nem lazítja ezen köteléket, hanem ellenkezően új emeltyüje, hathatós istápjá lesz a véreink iránti szeretetnek, mert minél inkább nemesbül az ember, minél inkább távol szellemi látköre, annál fokozottabb mérvben képezi a jövő biztosítása gondjai tárgyát, annál nagyobb értéket tulajdonít véreinek.

A családi kötelék jelen formája — a házasság — változhat az idő és haladás követelése szerint, a mint a történet folyama ezt tanúsítja, de megmarad a lényeg, t. i. a szeretet véreink iránt, a vonzalom, mert ez erkölcsi természetünk alkatrésze, melynek törvényei szintoly ellentállhatlanok, mint azt az anyagi világban szemléljük.

Az erkölcsiségnek tehát kiolthatlan követelménye az bennünk, hogy véreinket szeressük azokról, kik velünk az életben ily szoros kapocs által fűzvék egybe, a halál után is gondoskodjunk.

És ha ezen erkölcsi természetiünkön alapuló — tehát belső törvény jogszabályává lesz, és annál fogva külső rendezés tárgyává, úgy ez nem lesz egyéb, mint külső szentesítése egy bennünk élő erkölcsi szükségnek — oly törvény tehát, melynek erkölcsi basisa van, s midőn ez az embert kényszeríti, kötelessége megtartására,

¹⁾ Wenn das Wesen der Familie Innigkeit ist, wenn sie selbst für ihre Glieder der Boden individueller Sittlichkeit ist, so hat sie ihr Gesetz nach innen, und ist in sich selbst ein Gesetz. Trendelenburg. Naturrecht. 232. lap.

²⁾ Álljanak itt Gerber gyönyörű szavai: Es hat jemand ein Vermögen erworben, er hat es mit Mühe und Sorgen zusammengebracht, an allen Theilen desselben haften die Spuren redlichster arbeit- und verdienstvollen Wirkens; er will, dass es nicht schon in der über nächsten Generation zerstreut sei, dass nicht gar bald die einzelnen Stücke desselben ohne Erinnerung ihrer Herkunft besessen worden, sondern alle, denen es zukommt, sollen gedenken, dass sie in den Gütern die irdische Summe der Thätigkeit ihres wohlwollend stiftenden Ahnherrn übernommen haben; er selbst will mit allen künftigen Gliedern der Familie in unmittelbaren Verkehr treten. Es ist die Sehnsucht, in Mitten des ewigen Wechsels der Dinge die Wirkung eines Einzeldaseins durch ein Act der Liebe bedeutungsvoll auch für die kommenden Geschlechter zu erhalten. Jahrbücher für die Dogmatik des heut. röm. und deutsch. Privatrechts. I. köt. 54. lap.

egyszersmind egy felsőbb erkölcsiigénynek is tesz szolgálatot; ellenben az erkölcsi sugallat megkönnyíti, előmozdítja ezen törvény iránti engedelmességet. És ezen kölcsönhatásban egymást pótolva, kiegészítve, a társaság közjavára, az erkölcsnek megszilárdítására szolgál.

Dr. KATONA MÓR,
n.-szabeni jogtanár.

(Folyt. köv.)

Észrevételek

a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének a biztosítási ügyletet tárgyzó részére.

A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének 494. §-a a biztosítási ügyletet határozván meg, annak egyik lényeges momentumát tévesen állapítja meg azon definitiójával, hogy a biztosító, a biztosított vagy egy harmadik azon vagyoni hátrányának megtérítésére kötelezi magát, mely őt valamely jövődöbeli esemény bekövetkeztével éri.

Igaz ugyan, hogy a biztosítási szerződés által általában azon vagyoni hátrány megtérítése céloztatik, mely a biztosítottat vagy kedvezményezettet valamely jövődöbeli esemény által érheti, mindazonáltal, különösen életbiztosításoknál nem ritkán fordul elő, hogy azon jövődöbeli esemény, mely ellenében a biztosítás vétetett; semmi vagyoni hátrányt sem okoz. Így, ha valaki életét oly módon biztosítja, hogy halála bekövetkeztével egy harmadiknak — kedvezményezett — bizonyos pénzösszeg fizetessék és később, jóval a biztosítási ügylet megkötése után oly időben haláloz el, midőn már végleg keresetképtelen, ez esetben a kedvezményezettre a biztosított elhalálozása által semmi vagyoni hátrány sem hármlik. Vagy pedig biztosítási szerződés kötöttek, mely szerint a biztosított részére az esetre, ha egy meghatározott életkort elér, bizonyos pénzösszeg fizetése kötött ki. A biztosított eléri a meghatározott életkort, a nélkül hogy keresetképessége csökkent és ez által jövedelmi forrása megapadt volna. Ily körülmények között a meghatározott életkor elérése által a biztosított valóságos vagyoni hátrányt éppen nem szenvedett.

A biztosítási ügyletnek a tervezet szerinti meghatározása a biztosítási szerződés több nemét nem öleli fel magában és a vagyoni hátrány kifejezés nem annyira a biztosítási szerződés jellemező ismérvét, mint inkább a biztosítást kereső félnek valóságos vagy vélelmezett célját, mely őt a biztosítási szerződés megkötésénél vezérelte, tartalmazza. A biztosítási ügylet definitiójánál figyelembe veendő a biztosítás azon ágai is, melyeknél a jövődöbeli esemény bekövetkezte valóságos vagyoni hátránnyal összeköttetésben nincs. A biztosítási ügyletnek definitióját ez okokból nem tartjuk correctnek.

A tervezet 495. §-a szerint biztosítás tárgya lehet minden, mi a biztosítottat nézve pénzben kifejezhető értékkel bír.

A biztosítás tárgyának ezen meghatározásából az következik, hogy csak az érték biztosítható. Ezen felfogással azonban össze nem egyeztethető az életbiztosítás és a testi sérülés elleni biztosításnak jogilag meg nem tagadható létezése. Ezenfelül önmagától támad azon kérdés, vajjon a szerződés megkötése vagy a veszély bekövetkezte idején fenálló érték képezi-e a biztosítás tárgyát? A baleset bekövetkezte idején majdan létező érték, az emberi előrelátás hiányánál fogva ép oly kevéssé vétethetik figyelembe, a mint a biztosítás megkötésének időpontját gyakorlati kivihetlenségénél fogva

irányadóul venni nem lehet. Így például a jégkár elleni biztosításnál a netalán még csirájában rejlő vetemény a biztosítás tárgyát képezendő érték meghatározására bizonyára legkevésbé sem gyakorol döntő befolyást. Azt tartjuk tehát, hogy a tervezetnek azon definitiója, mely a biztosítás tárgyának a pénzben kifejezhető értéket határozza, tévedésen alapuló.

A 496. §. azon eseteket sorolja fel, hogy mikor tekintendő a biztosítási szerződés ipso jure érvénytelennek.

Ezen §. 1-ső pontját homályosnak, határozatlannak, — 2-ik pontját hézagossnak hisszük. Az 1-ső pont szerint a biztosítási ügylet érvénytelen, hogy az valamely tiltott cselekvénnyel járó esemény tekintetében kötött. Ezen intézkedés felette általános van tartva, hiányzik benne annak meghatározása, hogy a tiltott cselekvény, ki által kell hogy elkövetessék, hogy a biztosítási ügylet érvénytelen legyen. Ha a biztosítás egyes ágait méltatjuk figyelemre, azt tapasztaljuk, hogy a biztosítási ügylet nem mindig ipso jure érvénytelennek tekintendő, ha azon esemény, melyre a biztosítás irányul, egyáltalán tiltott cselekvénnyel jár, hanem csak is akkor, ha az bizonyos személyek által követtetik el, illetve bizonyos körülmények között történik. Így az életbiztosításnál a biztosított öngyilkossága ép úgy érvénytelenné teszi a biztosítási ügyletet, mint a kedvezményezett által a biztosítottot elkövetett gyilkosság, holott a tiltott cselekvénynek — a jelen példánál gyilkosságnak — a biztosítási ügylet által közvetlenül nem érdekelt egyén részéről elkövetése a biztosítási ügylet ipso jure érvénytelenségét nem vonja maga után. Avagy például tűzkár elleni biztosításnál a biztosított dolog felgyújtása a biztosítási ügyletet magában véve nem teszi még érvénytelenné, hacsak a tiltott cselekvény a biztosított által nem követtetett el.

A tervezetnek ezen intézkedésében ki volna tehát emelendő, hogy a biztosítási ügylet érvénytelenné válik, ha a tiltott cselekvény a biztosított vagy kedvezményezett által követtetik el.

A 2-ik pontbeli intézkedés szerint a biztosítási ügylet ipso jure érvénytelennek tekintendő, ha az esemény, melyre a biztosítás irányul, az ügylet megkötésekor már bekövetkezett, s a biztosított erről tudomással birt.

Mielőtt ezen intézkedés hiányát kimutatni megkísérelnők, előre kell bocsátanunk, hogy a biztosítási ügyleteknél általán meghonosult és a logika követelményeinek megfelelő terminológia szerint, szorosabb értelemben vett életbiztosításnál (u. n. halálesetre szóló biztosítás) azon személy, kinek életén a biztosítás alapul, biztosítottnak és azon személy, ki saját maga javára biztosít bizonyos pénzösszeg kifizetését az esetre, ha a biztosított halálesete bekövetkezik, kedvezményezettnek nevezetnek.

A szorosabb értelemben vett életbiztosításnál azon esemény, melyre a biztosítás irányul, a biztosított halálesete. Ha ily életbiztosításnál a biztosítási ügylet megkötésekor a biztosított halálesete már bekövetkezett, s erről a kedvezményezett tudomással birt, úgy kétséget sem szenved, hogy a biztosítási ügylet ipso jure érvénytelennek tekintendő, holott a tervezet 2-ik pontbeli intézkedése értelmében az ügylet érvénytelennek nem volna tekinthető, mert szerinte az érvénytelenséghez megkívántatik, hogy az érintett esemény bekövetkeztéről a biztosított birjon tudomással, a mi a szorosabb értelemben vett életbiztosításnál egyáltalán értelemmel sem bír.

A tervezet ezen hiányán könnyen volna segíthető az által, ha ezen 2-ik pontbeli intézkedés oda tágitat-

atnék, hogy a biztosítási ügylet érvénytelen, ha az esemény, melyre a biztosítás irányul, az ügylet megkötésekor már bekövetkezett és a biztosított vagy kedvezményezett erről tudomással bírt.

Dr. BECK HUGÓ,
ügyvéd.

Az osztrák u. n. „Bagatell“ eljárás ismertetése.

Az osztr. törvényhozás az igazságszolgáltatási reformokra irányított tevékenységének újabb tanuságát adta az által, hogy a kisebbszerű polgári peres ügyekben követendő eljárásra nézve 1873. ápr. 27-én egy törvényt szavazott meg,* és azt 1873. okt. 1-jén hatályba léptette.

A kisebbszerű polgári peres ügyekben követendő eljárást külön rendszeresen szabályozó törvénynek ismertetése ez idő szerint reánk nézve nemcsak érdekes, hanem hasznos is lehet, a mennyiben, mint tudjuk, hasonló törvénynek meghozása tekintetében a munkálatok már nálunk is megindultak.

Lássuk tehát az említett törvényt úgy tartalma, valamint indokai tekintetében.

I.

A törvény az egész anyagot tíz főpontba foglalja:

- I. A bagatell eljárás alkalmazása és az illetőség. (1—8. §§.)
- II. Az eljárás általános szabályai. (9—30. §§.)
- III. A bizonyítás. (31—65. §§.)
- IV. Az eljárás bezárása. (66—68. §§.)
- V. Birói határozatok, végzések. (69. §.)
- VI. Ítélet. (70—76. §§.)
- VII. Tárgyalási jegyzőkönyv. (77. §.)
- VIII. Jogorvoslatok. (78—86. §§.)
- IX. Végrehajtás (87. §.)
- X. Zárintézkedések. (88—90. §§.)

I. A bagatell eljárás alkalmazhatóságát illetőleg: ezen eljárásra tartoznak — kamatokat és más mellékköveteléseket nem számítva — bizonyos pénzösszeget tárgyazo keresetek 25 ft erejéig. Továbbá olyan keresetek, melyeknek tárgya nem pénz ugyan, de a követelő fél kérelmében vagy a tárgynak, vagy annak fejébe 25 ftot meg nem haladó összegnek megítélését kéri. (1. §.)

Olyan városokban, melyekben önálló kereskedelmi tszékek léteznek az ott fenálló városilag kiküldött járásbíróságok területére kereskedelmi bagatell ügyekre nézve szintén felállíthatnak bíróságok. (2. §.) Olyan helyeken pedig, hol kereskedelmi bagatell bíróságok nincsenek, a keresked. bagatell ügyeket a járásbíróságok látják el. (3. §.)

Váltóügyletekből származott, valamint a dologi bíróságokhoz utasított, és végül olyan keresetek, melyekre a fenálló rendeletek szerint fizetési meghagyás kérethetik, ezen eljárás alá nem tartoznak; és a bérleti jogviszonyokból származó keresetek is csak annyiban, a mennyiben a bérhátralék behajtására céloznak. (4. §.)

Ha a felek az ezen eljárásra illetékes bíró előtt megegyeznek vagy obbeli megegyezésük felett készült okiratot mutatnak fel az iránt, hogy magukat a bagatell eljárásnak alá vetették, 500 ftig terjedhető keresetek is, a mennyiben ezen eljárásra megkívántató egyéb kellékekkel bírnak, ezen eljárás szerint tárgyalhatók. (5—6. §§.)

A bagatell eljárásra tartozó összeg számítására nézve e törvény az 1852. nov. 20. rend. 15. §. a) b)-re hivatkozik: (7. §.)

Az eljárás vezetésének és határozathozatalának joga a járásbíróságoknál rendszerint a bíróság vezetésével megbízott bíróé illeti. Az elsőfolyamodásu törvényszékek elnökeire van bízva a járásbíróság vezetője mellé a bíróság egy vagy több birói tisztjait ezen eljárásban önálló bíraskodási joggal felruházni. Kereskedelmi bagatell-ügyek elintézésére a kereskedelmi törvényszékek elnöke a törvényszék szavazattal bíró tagjai egyikét bízta meg. (8. §.)

II. Az eljárás általános szabályait illetőleg:

A felek maguk, vagy meghatalmazottjaik által tárgyalhatnak. Ezeknek a tárgyról kellő értesítéssel, írásbeli meghatalmazvánnyal ellátottak, férfiaknak kell lenniük; azonban

nők is, mint férjeik meghatalmazottjai felléphetnek. Ha a fél meghatalmazottjával együtt jelenik meg, a meghatalmazás jegyzőkönyvileg is megadhatja. Ismeretes zugírások azonban kizártnak. (9. §.)

Kiskorúak is olyan ügyekben, melyekben szabadon intézkedhetnek (ptvkv. 151. 246. §§.) a bíróság előtt megjelenhetnek és tárgyalhatnak; úgy szintén magukat ezen eljárásnak alá vethetik. (10. §.)

A határidőket illetőleg, azokra a vásár- és ünnepnapok befolyással nincsenek, és ha a határidő utolsó napja vasárnap vagy ünnepre esik, a legközelebbi köznap készen a határidő utolsó napja. (11. §.)

A keresetet lehet írásban benyújtani vagy szóval jegyzőkönyvbe vétetni. Több keresetet is lehet a felperesnek ugyanazon alperes ellen egy keresetlevélbe foglalni, ha azok ezen eljárásra tartoznak, és együttvéve az ezen eljárás összegét túl nem haladják. (12. §.)

A szóval előadott keresetek felvételénél a bíró a felperes keresetének azon tényekkel együtt, melyekre alapítja, világos előadásában, bizonyítékai megjelölésében, és a tárgyhöz illő határozott kérelem tekintetében kellőleg utasítani tartozik.

Ha a kereset birói illetőség vagy személyes felperességg hiányából el nem fogadható, ez iránt a bíró a felperest szóval, kívánatára írásban is kiutasítani tartozik, valamint akkor is, ha a kereset merőben alaptalan; azonban a bíró a kereset felvételét, még ilyen esetben sem tagadhatja meg, ha a fél ahhoz ragaszkodik.

Ha a kereset írásban adatott is be, a bíró annak kiegészítése vagy aggályai eloszlatása céljából a felperest megidézheti és jegyzőkönyvileg kihallgathatja. (13. §.)

Az eljárás megindítását illetőleg: határnap tűzetik ki a lehetőségig két héten belül; sürgős esetekben még azon napra is, melyen a kereset beadatott, illetőleg jegyzőkönyvbe mondatott. A felek okirataik és tanuikkal leendő megjelenésre idéztnak, a felperes idézési bárczának, az alperes a kereset másodpéldányának, illetőleg a kereset felett felvett jegyzőkönyv másolatának kézbesítésével. Ha a kereset ezen eljárásra nem tartozik, de a bíró illetékes, akkor az a törvényszerű eljárás megindítása iránt kollőleg intézkedik. (14. §.)

Bizonyos előre meghatározott, és a bíróságnál kifüggesztett törvénytapon felperes az alperessel együtt előlges idézés nélkül is megjelenhetik keresetének előadhatása, és tárgyalása végett. És ezen esetben a kereseti kérelem tárgyalási jegyzőkönyvbe beirandó. (15. §.)

A tárgyalás az itélő bíró előtt, és szóval történik, írásba foglalt nyilatkozatok felolvasása meg nem engedetik. Továbbá nyilvános a tárgyalás, de csak felnőtt személyek bocsáttatnak be. A nyilvánosság azonban a felek megegyező indítványára, valamint ha az által a közrend és erkölcsiség veszélyeztetik, hivatalból is kizárható, az ez iránt hozott végzés nyilvánosan kihirdetendő; azonban mindegyik fél kérheti, hogy meghatalmazottján kívül három bizalmas embere jelen lehessen. (16. §.)

A fegyelemre a bíró ügyel fel, és azokat, kik illetlen viseletük által a tárgyalást zavarják, ha az intésre nem hajtanak, és a kiutasítással fenyegetés nem használ, a tárgyalási terem-ből kiutasítja. A ki a bíróságot, felet vagy meghatalmazottját, tanut vagy szakértőt durván megsérti: 10 ft bírságra vagy 24 óráig tartó fogságra ítéltethetik. Ilyen végzések a felek előtt kihirdetendők, és azonnal végrehajthatók. (18. §.)

A tárgyalás vezetését illetőleg:

A tárgyalást a bíró nyitja meg, ő vezeti és zárja be, ő ad szót, és megvonhatja attól, a ki rendeleteinek nem engedelmeskedik. A bírónak oda kell hatni, hogy a tárgyalás hosszadalmas, és az ügyre nem tartozó perbeszédekkel ki ne huzassék, és ha lehet, megszakítás nélkül még az napon befejeztessék. (19. §.) A bíró legelőbb a feleket a tényállás és kérelem iránt hallgatassa ki, valamint bizonyítékuk iránt; igyekezzen alkalmas kérdésekkel a nem világos nyilatkozatokat felvilágosíttatni, a tényállást tisztába hozni, a bizonyítási eszközöket megjelölni, és mindent a lehetőségig tisztába állítani, s a jogtudatlan feleket mulasztásaik jogi következményeiről értesíteni. (20. §.)

Ha a tárgyalás közben kitűnik, hogy a felek valamelyike a fenforgó ügyben képviseletre nincs jogosítva, vagy valamelyik fél helyett megjelent képviselő e minőségét nem igazolja, a tárgyalás elhalasztatik, és a szabályszerű eljárás végett a szükségesek meghagyatnak. Egyszeremind a feleknek kijelentendő, hogy ismételt halasztások ezen okból az ellenfél beegyezése nélkül nem fognak adatni, és ha a hiány az elhalasztott tárgyaláskor nem lesz pótolva a törvény szerinti eljárásnak készen helye. (21. §.)

*) Gesetz vom 27. April 1873. über das Verfahren in gerinfügigen Rechtsachen. (Bagatellverfahren.)

Ha a fél az ügy iránt értelmesen nyilatkozni nem képes, és ezen esetben nem állít, vagy nem állíthat rögtön meghatalmazottat, — vagy azon esetben, ha illetlen magaviselete miatt kiutasítandónak találtatott, a tárgyalás elhalasztatik, és a fél oda utasítandó, hogy az új tárgyalásra meghatalmazott, vagy ügyvéd által jelenjen meg, különben úgy fog tekintetni, mintha meg nem jelent volna. (28. 22. §.)

A bírói kihallgatást (20. §.) az egység megkísérlése követi; és sikerülte esetében az egység a jegyzőkönyvbe, vagy ha nem sikerült, ennek bevezetése. A bíró a sikerült egyezséget felolvassa és a felekkel aláírattja, ha azok valamelyike aláírni nem tudná vagy nem akarná az oknak kifejezésével ez is a jegyzőkönyvben megjegyzendő. (23. §.)

(Folyt. köv.)

Árvaügyünk rendezéséhez.

E lap 15-ik számában megjelent közleményemben elmondtam, hogy az árvaszék megszűntetendő, s a helyett árvabizottmány lenne szervezendő, mely árvabizottmánynak a hagyaték átadásánál, illetőleg osztályterv megállapításánál semmi beleszólása nem lenne. — Ezuttal tovább megyek, s elmondom miként vélem én szervezendőnek az árvabizottmányt, s mily hatáskört kívánnék annak adatni. Előbb azonban, hogy sort tarthassak a községi közgyámságról kell szólanom. A közgyámság minden községben két tagból kellene hogy álljon, és pedig egy közgyámi ügyvezetőből, ki a közgyámságnál előforduló mindenféle fogalmazások és számadások vezetésére lenne kötelezve, illetőleg a közgyámság feje lenne; továbbá az ugynevezett közgyámi pénztárnokból, s ilyenén csak vagyonos ember lenne választható. Minthogy pedig kívált a kisebb községeknek nem állna módjukban, egy mindenesetre tisztességes fizetéssel ellátandó közgyámi ügyvezetőt választani, két vagy három kisebb egymáshoz közelebb eső községek ügyvezetője lehetne egy s ugyanazon ember.

Minden külön álló, még a legkisebb községben is lenne szervezendő egy árvabizottmány, s ennek elnöke lenne a községi bíró, vagy albíró, s ezek akadályoztatása esetében az utánuk következő első tanácsbeli. Tagjai: A községi közgyámság mindkét tagja, a lakosok közül választandó egy bizalmi férfi, és egy községi esküdt, vagyis tanácsbeli.

Ezen árvabizottmány a járás közigazgatási szolgabíróság szoros felügyelete alá lenne adandó, de csak oly módon, hogy a szolgabíróság köteleességévé lenne teendő annak ügykezelését legalább minden évnegyedben megvizsgálni, s a tapasztalt hiányos, vagy netán törvénytelenes eljárást megszüntetni, illetőleg szabályosabb eljárásra utasítani az árvabizottmányt.

Az árvabizottmány tagjai (tehát az elnök nem), egy a közgyámi pénztárnok az előjáróság kijelölése folytán a szolgabíró elnöke alatt a községi választók által lennének megválasztandók három évre, de a megválasztottak által netán okozandó károkat a kijelölésnél a megválasztottakra szavazó előjárósági tagok lennének másodsorban kártérítésre kötelezendők.

A közgyámi ügyvezető a csatlakozott községek összesített előjáróságának a fentebbi kötelezettségek melletti kijelölése folytán a csatlakozott községek összesített képviselő testülete által lenne ugyancsak a szolgabíró elnöke alatt megválasztandó, szinte három évre. Ha három évi működés után az ügyvezető hivatalának viselésére az összesített községek, összesített árvabizottmányának véleménye folytán alkalmasnak találtatik, úgy hivatalában a szolgabíróság által egész élettartamra megerősítették, s ez idő után az ügyvezető által netán elkövetett károk megtérítésére nézve második sorban azon árvabizottmány tagjai lesznek kötelezve, a kik akkor, a mikor a károsítás elkövetett az árvabizottmányban beváltak.

Az árvabizottmány által elkövetett kárért az öt kijelölő képviselő lenne második sorban kártérítésre kötelezendő.

A kártérítési perben a járásbíróság lenne az illetékes bíróság.

A fentebbi módon alakított közgyámság és árvabizottmány hatáskörébe tartozna; és pedig a közgyámságába:

1-ször. Mindennemű, a községi jegyző, és előjáróság által felvett haláleseteket, még a hol kiskoru nincs is érdekelve alá-

írni; a kiskoruakat érdeklő leltározásnál esetről esetre jelen lenni, s azt aláírni.

2-ször. A hagyatéki tárgyalásnál jelen lenni, a tárgyaló bírónak a szükséges felvilágosításokat a kiskoruak érdekében megadni, általában a kiskoruak érdekét a tárgyalásnál képviselni, s ha a tárgyaló bíró által feltett osztálytervhez hozzájárul a jegyzőkönyv általa is észrevétel nélkül aláírandó, ha nem, úgy véleményét, illetőleg kívánságát bemondandja a jegyzőkönyvbe.

Megjegyzendő, hogy az ügyvezető és a pénztárnok ketten képezvén a közgyámságot, úgy a haláleset felvételt és leltárt mint a tárgyalási jegyzőkönyvet mindkettőjüknek alá kell írni, ha nézetük egymástól eltérő lenne, úgy mindenik a maga kívánságát a tárgyalási jegyzőkönyvbe bemondja.

Az árvabizottmány hatáskörébe tartoznék:

1-ször. Mindjárt a haláleset és leltár felvételét a tometés után szorgalmazni az előjáróságnál. A leltározott ingó és ingatlan vagyonokat kezelése alá venni, illetőleg azok kezelésére a hagyaték átadásáig felügyeltetni, hogy a hasznokból a kiskoruak ki ne zárassanak; a hagyaték átadása után pedig a kiskoruak osztályrészének kezelése felett intézkedni.

2-ször. A kiskoruak úgy testi, mint lelki neveltetéséről, vagyis táplálás-, ruházat- és iskoláztatásáról gondoskodni, de mindenesetre a természetes és törvényes gyám meghallgatása mellett.

Ha a kiskorunak oly hozzátartozói nem maradtak, kik a szükséges költségek fedezésére jog szerint kötelezhetők lennének, s a kiskorunak szülei után vagyon nem maradt, úgy annak élelmezése és ruházata, valamint iskoláztatása a községi szegény alaphból, ha ilyen nem létezne, a községi közpénztárból lenne fedezendő.

3-ször. A közgyámság kezelésére felügyelni, számadásait megvizsgálni, s véleményes jelentés mellett a megyei számvevőszékre felterjeszteni, úgy a közgyámság kezelése alatt levő pénznek kölcsönképen leendő kiutaltványozását teljesíteni.

4-szer. A hagyatéki 300 forintot meg nem haladó ingóságoknak árverésen, vagy szabadkézből a járásbíróság közbejötté nélküli eladása, és úgy a 300 forintot meghaladó ingóságok, mint az ingatlanok árverésen, vagy szabadkézből eladása vagy el nem adása feletti véleményadás, mit mindenesetre a közgyámság után lenne köteles közölni és pedig a hagyaték tárgyalásakor.

5-ször. A hagyatéki leltár felvétele után azonnal, a kiskoruak érdekében utasítás adás a közgyámságnak a hagyatéki tárgyaláshoz.

A 4. és 5-ik pontban előadottak meg nem történté azonban a hagyatéki tárgyalást nem akadályozná.

Az árvabizottmány, határozatáról jegyzőkönyvet lenne köteles vezetni, s határozatait végzésbe kiadni, s jegyzője a közgyámi ügyvezető lenne, s a határozathozatalánál úgy az ügyvezetőt, mint a pénztárnokat külön-külön illetné szavazat.

Ha az árvabizottmány határozatával egyik vagy másik érdekelt fél: ugymint, vagy a kiskoruak érdekében a legközelebbi rokonok, vagy a kiskoruakkal közös örökösödési viszonyba álló nagykoruak megelégedve nem lennének, az árvabizottmány határozata a szolgabíróság elé lenne terjesztendő, s ha a szolgabíróság által helybehagyott határozattal sem lennének megelégedve, a magát sértve érző félnek szabadságában állana a járásbíróság előtt az árvabizottmány ellen pert indítani, s ennek ítéletével meg nem elégedő fél a perrendtartás adta jogorvoslatokkal élni feljogosítva lenne, úgy azonban, hogy a kereset végeldöntéséig a hagyatékat képező vagyonok az árvabizottmány kezelése, illetőleg felügyeltetése alatt maradvának.

Az árvabizottmányból a községi jegyző nem feledékenységből hagyatott ki általam, hanem szántszándékkal, azért hogy az árvabizottmánynak mindenkor gyorsan kellene eljárni, s így gyakortai üléstartás lenne hivatása, s mindannyiszor jegyzői hivatásától elvonni a teendőkhöz különben is elhalmozott jegyzőt nem lenne célszerű úgy az árvaügymenet, mint a községi-ügymenet szempontjából.

KONRÁD SÁMUEL,
kir. aljárásbíró.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt napoként
Fizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ert.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A büntető per jog világtörténeti fejlődése. Dr. Dárday Sándor urtól. — A köteles részről. Dr. Katona Mór n.-szabeni jogtanár urtól. — Észrevételek a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének a biztosítási ügyeket tárgyzó részére. Dr. Beck Hugó ügyvéd urtól. — Az osztrák, u. n. „Bagatell” eljárás ismertetése. — Jogirodalom. — Különfélék.

MELÉKLET: Curiai határozatok.

A büntető per jog világtörténeti fejlődése.

III.

A bünvádi eljárás fejlődése Németországban.

A. A fenyítő bíróságok szervezete.

Azon időben, míg a vérboszu uralta, avagy jobban mondva: pótolta a fenyítő törvénykezést, — természetesen nem is szólhatunk bünvádi eljárásról. Ezután is eleinte igen csekély volt azon bünnemek száma, melyek tekintetében a népközség (Volksgemeinde) gyakorolta a büntető joghatóságot.¹⁾ A nép s illetőleg a szabad polgárok (Freie Männer) közönségének e joghatósága fenállott még a királyi hatalom kelte után is, mely csak a végrehajtó és bírói hatalom szorosabb elkülönítését eredményezte, úgy hogy míg a királyi hatalom s illetőleg azt helyettesítő comes hatásköréhez tartozott a fenyítő bíraskodást vezetni, megvédeni és az ítéletet végrehajtani,²⁾ — addig az ítélet hozatala (Urtheil schöpfen oder finden) az illető országrész (Mark, Gau, Land) egybegyült szabad polgárait illette. E népgyülekezeti bíróságok (Gaudinge, Heimale) mindinkább elenyésztek, mióta nagy Károly, a nélkül hogy a szabad polgárok jogosultságát csorbitotta volna, — bizonyos számú népbírák (Scabinei, Schöppen) választását rendelte, kiknek kötelességében állott a bíraskodás. A választás, a fejedelem küldöttjének (Missus) és a comes közrehatása mellett a nép által eszközöltetett.³⁾ Az ekkép választott népbírák az általuk leteendő eskü folytán később esküdtbíráknak (Geschworne, jurati) is nevezettek, de a mai esküdtszéki intézménytől, mely

¹⁾ Népközség (Volksgemeinde) alatt értendő az országnak azon mintegy megyék (Gau) szerinti szervezete, melyeknek élén egy gróf (gravió, comes) állott, kit háboru idejében a vezérlet, béke idején pedig a népgyülekezeti, esetleg bíraskodási elnökség megilletett.

²⁾ Mittermaier: „Diese anordnende, in den Händen des Regenten liegende Gewalt, begründete die Aufstellung des comes, als des vom Könige ernannten Beamten, welcher dem Volkegerichte, in welchem über Verbrechen gerichtet wurde, präsidirte, die Vorhandlung leitete, und für die Vollziehung des Urtheils, das er feierlich aussprach, sorgte.“ (Das deutsche Strafverfahren. 2-ik kiadás 53. lap.)

³⁾ Zachariae id. munk. 121. lap 11. jegyzet: „Ut Missi nostri ubicunque malos Scabineos inveniunt, ejiciant et totius populi consensu in loco eorum bonos eligant. Et cum electi fuerint, jurare faciant ut scienter injuste judicare non debeant.“ — Biener id. m. 132. lap: „Die Missi dominici hatten die Pflicht der Aufsicht über die Beamten und über die Verwaltung der Justiz, sowie auch die Sorgfalt, verborgenen Verbrechen nachzuspüren.“

szerint az esküdtszék csak ténykérdés fölött ítélt, lényegesen eltérő volt.⁴⁾

A bírói kényszerhatalom és az ítélet hozatalának fentebb jelzett elválasztása a germán törvénykezés sarkalatos alapelvét képezte,⁵⁾ melyet az egész középkorban legalább külső alakjában észlelhetünk. Lényeges befolyást gyakorolt azonban az idegen római jog felkarolása,⁶⁾ mely mint fentebb láttuk ép akkor a canoni jog által gyökeres átalakulást szenvedett, miről az inquisitorius eljárás meghonosulásánál bővebben szólandunk.

B. Az eljárás.

1) A vádrendszer uralma.

A germán népek bünvádi eljárásában a vádrendszer szolgált alapul, mely legprágnansabb kifejezését nyerte ama jogszabványban: Wo kein Kläger, da ist auch kein Richter. Hivatalbóli vizsgáló eljárásnak tehát régibb időben nyomára sem akadhatunk, ép oly kevésbé a hivatalbóli vádemelés intézményének.⁷⁾ Később azonban a fejedelmet megillető védjognál fogva, főleg pedig a városok keletkezéssel azoknak közbiztonsági szövetsége folytán a közbátorlét érdekében mindinkább nagyobb körre terjedett a fenyítő bíróságok illetőségéhez tartozó bünnemek száma,⁸⁾ míg végre az inquisitorius

⁴⁾ Mittermaier id. m. id. b. „Davon, dass die Urtheiler nur über das Faktische gerichtet hätten, findet sich keine Spur, da sie vielmehr das Verdammungsurtheil oder die Losprechung aussprachen.“

⁵⁾ Schwabenspiegel cap. 71. §. 5. (Zachariae 122. l.) „Vor dem weltlichen gerichte sprechen die richter nit selber urteil.“ — Keyserrecht B. I. cap. 7. (Endemann 8. lap) „Ein jiglich richter hat zu becheidenheit alles das zu rechtfertigen das unter siner phlege ist; er sal is aber tun mit der rate, die der Keiser zu dem gerichte gesellet hat, das sint die geschworn oder die scheffen. — Was die scheffen vrteilen, das sal der richter richten, und anders nit. — Auch hat der richter die gewalt, wo jemand wer, der rechtens ungehorsam wolte sin, das er den mag twingen mit des Kaisers hant.“

⁶⁾ Biener: (Geschichte d. Inquist. Processus 128. lap) „Wippo empfiehlt Heinrich III. anzuordnen, dass jeder Vornehme seine Kinder in den Rechten unterrichten möge, wie dies in Italien regelmässig geschehe.“ (Wippo, a német jogtörténelemre nézve hírneves író Konrád és III. Henrik császár káplánja volt.)

⁷⁾ Biener id. m. 133. lap: „Von einem eigentlichen öffentlichen Ankläger finde ich in den Capitularien keine Spuren. Die actores publici und actores fisci, welche vorkommen, gehen nicht auf Verbrechen.“

⁸⁾ A fenyítő bíróság (Halgericht) illetőségéhez eleinte

eljárás alapját leljük a büncselekményeknek kötelezőségi szerű feljelentésében.

A *modus procedendi* tekintetében az idézést (*mannitio ad mallatio*) ép úgy mint a rómaiaknál a panaszló vagyis a vádló tartozott azt „*cum testibus*“ eszközölni; de ha az illető háromszor idéztetett meg eredménytelenül, — marasztaló ítélet hozatala helyett békétlennek (*Friedlos*) nyilvánított. Kényszerű elővezetés csak békétlennek nyilvánított és tetten-kapott bűnös ellen foglalhatott helyet. A bíraskodás szabad ég alatt tartatott¹⁾ teljes nyilvánosság²⁾ és szóbeli tárgyalás mellett, úgy hogy csakis az ítéletek feljegyzése eszközöltetett írásban (*Blutbücher*). Bünperbeli letartóztatás csak későbbi időben fordul elő az esetben, ha vádlottért senki sem vállalt kezességet, mely kezességi intézmény elei te csak arra szolgált, hogy a megidézett vádlott a bíróság előtt megjelenjen.

A bizonyítási eljárás, ha vádlott bűnösségét tagadta, — a germán bünvádi eljárásban az eddig tárgyalt római s canoni jog elméletétől teljesen eltérő elvekre volt fektetve; ezek szerint a bizonyítás nem tehernek (*onus probandi*), hanem jognak tekintett.³⁾

A germán népeletben kiváló fontosságú családi és községi kötelékből kifolyólag ugyanis azon eszmével találkozzunk: hogy a valamely szabad polgár által emelt vád már alapos gyanunak vétethetik, s ezért a pusztá vád ellen a merő tagadás nem elégséges, hanem a vád be nem igazolhatása esetében vádlottnak jogában s illetőleg köteletségében áll még ártatlanságát igazolnia.⁴⁾ E felfogásból származott a germán bünvádi eljárás azon jellemvonása, mely a vádló és vádlott közti viszonyt, mint az illető család vagy szövetség tagjai közti harczot tünteti fel, még akkor is, midőn a vérbozsú és „*Fehderecht*“, vagyis a tetteleges harcz helyébe azon őseredeti germán bizonyítéki szabványok léptek, melyek szerint a vádlott magasabb vagy alsóbb rendű állásához képest több vagy kevesebb számú esküsegéddel („*Eideshelfer*“) mentheté magát az ellene emelt vád alól.⁵⁾ Ezen esküsegédek (*aidi*, *juratores*, *conjuratores*,

sacramentales) nem voltak tanuk (*testes*), kik saját tudomásokról tettek vallomást, hanem vádló vagy vádlott állításainak jólelkűségét erősítették.¹⁾ A germán néptörzsek jogszabványai azonban e tekintetben korántsem voltak összhangzók, hanem egynémelyek a közvetlen tanubizonyítéknak nyújtották az elsőbbséget,²⁾ míg végre egyáltalában a tisztultabb római és canoni jogszabványok foglaltak helyet.³⁾ Ezen tisztultabb jogszabványok egyuttal véget vetettek az ordáliák és isten-ítélettel való bizonyításnak, mely azon feltevésen alapult, hogy az istenség az ártatlant megvédi, miért is ezen bizonyítéknak fölény tulajdonított minden emberi tudomáson s tapasztalaton alapuló bizonyíték fölött. — A bizonyítási eljárás tekintetében lényeges befolyással birt továbbá azon körülmény, vajjon a vádlott tetten kapatott (*handhaftige That*), avagy eltitkolt bünténnyel (*übernächtige That*) vádoltatott-e? Előbbi esetben, ha t. i. vádlott tetten avagy menekülése közben (mit dem Gerüfte verfolgt) rajtkapatott, és a corpus delicti mint péld. a hulla, a lopott tárgy (als blinkender Schein) a bíróságnak előmutattatott, — a vád egyszerűen a jogszolgáltatás felhívásában állott (*das gerichtliche Geschrei, Zeter*) és ez esetben a tettes nem erősíthette tagadását tisztító esküvel, hanem a vádlót illette a vádnak esküsegédekkel való megerősítése, mihez rendesen hét esküsegéd kívántatott. (Innen jön az elnevezés „*besiebenen*“ avagy a vádló saját esküjének beszámításával „*selbsiebente*“.)

A kivallatás, (*Tortur, Folter*) mely eleinte a germán népjogban teljesen idegen volt, később az isten-ítélet egy nemének tekintetvén, nagymérvű kiterjedést nyert. Azonban ennél nagyobb mérvű kiterjedést nyert a kivallatás, ugyanazon mérvben veszték jelentőségüket az egyéb isten-ítéletek és az esküsegédekkel való mentő eskü; mindinkább elmosódott ezáltal a tettenéretés jelentősége is, — főszül fektetvén a beismerésre.⁴⁾

wichtige Modification des Institutes war es schon, wenn die Eideshelfer nicht aus der Zahl der Verwandten des Angeklagten gewählt werden durften; und als eine unter dem Einfluss des Christenthums entstandene Modification muss es angesehen werden, dass man nur diejenigen als Eideshelfer zuließ, welche die Ueberzeugung von der Unschuld des Angeklagten hatten.“

¹⁾ Auch ein Ueberbieten mit einer grösseren Zahl von Seiten des Gegners kömmt vor. Die nächsten Eideshelfer sind Verwandte und Genossen des Schwörenden; er selbst hat sie zu wählen, wo nicht das geltende Recht (z. B. bei den Alemanen und Bayern) den Kläger theilweise ein Wahlrecht giebt. Zachariae id. m. id. h. — Die Zahl der Conjuratoren richtete sich nach der Beschaffenheit der Thatsache, deren Beweis es galt. Je wichtiger diese war, desto mehr Conjuratoren wurden erfordert. Denn man setzte voraus, dass es dem Angeschuldigten desto schwerer werden würde, die nöthige Zahl von Conjuratoren zu bringen, wenn seine Behauptung nicht auf Wahrheit beruhte. Tittmann id. m. 52. l.

²⁾ Einige Volksrechte, wie das Alemannische und Bayerische stellen aber den directen Zeugenbeweis über den Eid des Angeklagten und noch allgemeiner thun diess die Capitularien, indem sie selbst dem Richter vorerst zur Pflicht machen, durch Herbeiziehung wahrhafter Zeugen die Wahrheit zu vermitteln. Zachariae id. m. 129. l. Mittermaier id. m. 59. lap.

³⁾ Tittmann id. m. 127. lap. A tisztító esküvel való visszaélést legjobban illusztrálja ama német közmondás: besser geschworen als verloren.

⁴⁾ Biener id. m. Cap. V. Vorbereitung Deutschlands zu dem Inquisitionsprozess 138. lap: „In dem älteren deutschen Prozess wurde gar nicht wesentlich auf das Bekenntniss hingearbeitet, doch aber, wenn es vorkam, begründete es ebenfalls die Schuld. Jetzt aber schien man es hier und da als die einzige Grundlage der Strafbarkeit anzusehen und liess sogar die mit handhafter That Betretenen und durch Zeugnisse Ueberwiesenen noch torquiren, um Bekenntniss zu erhalten.“

csak négy bűnnem (*quatuor forisfacturae*) tartozott, ugyanis: gyilkosság, erőszakos nemi közülés, gyújtogatás és lopás. Ezen „*causae majores*“ avagy „*sanquinis*“ fenyítése, testi és becsületbeni büntetésekben állott (*Am Leib, Ehre und Glied*); míg az egyéb bűnnemek „*Frevel*“, „*Unzucht*“, „*Brüche*“, „*Rügen*“ nevezete alatt a polgári bíróság illetőségéhez tartoztak és azok fenyítése csak pénzbírsági engesztelésben állott.

¹⁾ Tittmann id. m. 40. lap: Das Gericht wurde unter freiem Himmel auf Hügeln und Bergen gehalten. Der Gerichtsplatz war durch ein Mal, ein Kreuz oder Säule bezeichnet und hies „*mallus*“, „*malbergus*“ auch „*placitum*“.

²⁾ E korlátlan nyilvánosság akkor sem szűnt meg, midőn a nép helyett csak bizonyos számú választott népbírákból alakult az ítéldbíróság.

³⁾ Die Hauptabweichung liegt zunächst darin, dass das Beweisen mehr als ein Recht, denn als eine Pflicht oder Last der Parthei betrachtet wird und dass deshalb vor Allem gefragt wird, wer näher zum Beweise steht, der Ankläger oder der Angeklagte. Zachariae deut. Strafverfahren. 127. l.

⁴⁾ Nic. München id. munkában „Das germ. Strafverfahren“ 449. lap: „Das Abweichende hinsichtlich des Beweises besteht in der Eigenthümlichkeit, dass der Beschuldigte, wenn er leugnete und kein Beweis erbracht war, unter Umständen zum Beweise seiner Unschuld angehalten wurde.“

⁵⁾ Rogge: Gerichtswesen der Germanen 212. lap. Zachariae: Deut. Strafprocess 128. lap. Mittermaier id. m. 56. lap: „... so dass der freie Angeklagte in einer Nachbildung des Fehderechts auf die Bürgschaft seiner Verwandten oder Genossen sich berief, die ihm als Eideshelfer mit ihrem Zeugnis zur Seite standen, ohne dass man desswegen die Aussage der Eideshelfer als etwas anderes betrachten darf, als eine kräftige Bestärkung der Erklärung des Angeklagten. — Eine

Egyáltalában a fentebbi vázlatban ismertetett bizonyítási elvek tarthatatlansága vezetett első sorban az inquisitorius eljárás bizonyítási szabványainak (materiellen Beweisrecht) felvételére. A germán bűnvádi eljárás ugyanis nem az anyagi igazság felderítésére, hanem a lakói bizonyítékok helyreállítására volt irányozva, melyek által a bíróság közrehatása nélkül maga a ténykérdés (factum) is eldöntöttnek tekintetett. A bíróság feladata nem állott egyébben, mint a körülményekhez képest valamely bizonyítási módot elrendelni, és ha azután annak alapján vádlott bűnössége felett ítéletet kellett mondani, — a népbírák (Schöffen) nem merítették azt meggyőződésükből, hanem az elrendelt bizonyítás (eskü, isten-ítélet, párbaj) eredményéhez képest ítétek.

E bizonyítási rendszer a 16. századik volt érvényben, ekkor azonban a bambergi fenyítő-törvény (Bamberg-Halsgerichtsordnung, röviden „bambergensis“ 1507) és annak népszerű kiadása („Laienspiegel“ von Tengler) az inquisitorius eljárás receptiójával új alapot teremtett.¹⁾

(Folyt. kov.)

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

A köteles részről.

(Folytatás.)

II. Jogi okok.

Lássuk most, mily indokokból lehet a leszármazók köteles részét a jog foruma előtt igazolni.

Mindenekelőtt be kell vallani azt, hogy a jelen gazdasági viszonyok közt a kérdés jogszerűsége mellett azon indokot abszolút értékkel fel nem lehet hozni, hogy a gyermek a szülői vagyonhoz bizonyos várandósággal bírna, mennyiben a szülőket vagyongyűjtés közben közremunkálkodásuk által gyámolíták, s hogy abban nekik még a szülők életében bizonyos részüik van, mint fáradtságuk díja.

Igaz volt ez kétségtelenül a múltban, midőn a gyermekek a helyzet és keresetek korlátozottsága folytán kénytelenek voltak atyjuk foglalkozásánál maradni, keresetmódját megosztani s önállóságra jutásig a családi vagyont közösen gyarapítani. De azért ki is járt jutalmuk, mert ama korba esik főleg, midőn a családi örökösön kívül egyéb nem létezett, mely tehát részben a vagyonszövetség jellegét viselte magán.

Habár ezen viszonyoknak specifice nálunk, mint kíváncsian mezőgazdasággal foglalkozó, vagy a kézi ipar stádiumából alig kiemelkedő népnél még jelenben is elég számos nyomai vannak, úgy hogy ezen körülmény nálunk tekinteten kívül nem hagyható, azt mégis, általános jelenséggént nem tapasztaljuk immár, mire mint bázisra a gyermekek igényét fektetni lehetne, mert mégis sokkal szabadabb a mozgás, számos a keresetforrás, ritka az előítélet a szülők részéről, mely a gyermeket a szülői ház küszöbéhez kötné.

Szigoru jog szempontjából tehát a család tagjai a szülői vagyonból ily czímen nem igényelhetnek semmit.

¹⁾ Bienor id. m. 134—192. lap és Zachariae id. m. 132. lap: Die Reception des zunächst in Italien in den weltlichen Gerichten adoptirten Inquisitions-Prozesses vollzog die Verdrängung des bisherigen s. g. Formalen Beweisrechts. So enthält daher schon die Bamberg. H. G. O. nur noch einzelne Erinnerungen an das Letztere, und verwirft insbesondere das „Besiebnen“ als einen schädlichen Missbrauch. — Bam. H. G. O. Art. 273.: „Item das Besiebnen der Uebelthäter und andern Missbräuche, auch alle Ordnung unserer Halsgerichte, so Kaiserlichen Rechten und dieser unserer Ordnung widerwärtig sind, wollen wir hiermit aufgehoben und abgethan haben, unangesehen, ob sie lang oder kurz Herkommen seyen.“

De mint tudjuk, a joguk — hasonlóan az éremhez — két oldala van, egyik a jogokat, a másik a köteleességet mutatja.

Az egyén, midőn családot alapít, és gyermekek létokává lesz, oly viszonyt hoz létre, melyből neki nemcsak jogok, hanem köteleességek is származnak.¹⁾ Ilyen, senkitől kétségbe nem vonható köteleesség az, hogy a gyermekeket táplálni, nevelni tartozik a szülő, még pedig illően vagyoni viszonyaihoz képest; ez oly kétségtelen, hogy erre még a törvénytelen gyermek iránt is kötelezi a szülőket a törvény.

Kérdem, ha ezen anyagi támogatásra már éltükben kötelesek a szülők, midőn ezenfelül még a szülői szeretet is örködik a gyermek fölött, nehogy baj érje, kérdem, épen a szülő halálával érjen ezen köteleesség véget, tehát épen akkor, midőn az örködő szemek becsukódnak, midőn meghidegül azon kéz, melynek vezetése oly szükséges volt? Ha már éltében támaszt, segélyt nyújtott az atya vagyonával a gyermeknek — mire hogy igénye volt, tiszta dolog — nem sokszorta szükségesebb-e ezen anyagi támasz és segély fenmaradása akkor, midőn a szellemi támogató kidől mellőlünk? nem terjed-e ezen köteleesség a síron túl is, nem marad-e az fen a szülőkre az esetben, ha segélyt adni módjukban van? Valamint viszonyt teremtett az apa, mely őt túléli, úgy kötelessége, hogy a vagyont, mint ama viszony anyagi alapját, attól el ne vonja, saját alkotását cserben ne hagyja.²⁾

Ennélfogva tehát úgy hiszszük, hogy jogosan követelhetni a szülőktől a halál után az anyagi segélyt, de parancsolja ezt a méltányosság³⁾ is, a jog ezen másik corollariuma. A méltányosság, az *aequum*, itt annál inkább tekintetbe veendő, mert erkölcsi követelmény áll előttünk, melylyel a jognak egyenes collisióba jönni nem szabad, nem lehet.

Habár ez szerintünk, a köteleesség és méltányosság szempontjából kiindulva, elég meggyőző arra nézve, hogy a szülők a családi viszonyból folyó köteleességeik alapján gyermekeiknek vagyonuk bizonyos részét érintetlen hátrahagyni tartoznak, mégis azon ellenvetést tehetné valaki, hogy az eddig mondottak csak a kiskorú gyermekekre vonatkoznak, minek *alimentum* kikötése által is eleget lehetne tenni, a felnőttek pedig, kik már maguk is bírnak keresni, ezen nézpont alá épen nem vonhatók.

Ezen okból tehát kénytelenek vagyunk még tovább elemezni a dolgot.

Tudjuk, hogy a szülők gyermekeiket legtöbb esetben, vagyoni viszonyaikhoz képest, társadalmi állásuk és rangjuk igényei szerint nevelik vagy neveltetik; ez által a gyermekek beleszoknak bizonyos szükségletekbe, megvannak nekik határozott kényelmek, hajla-

¹⁾ Da die Sorge für die Kinder des Vaters Pflicht auch Pflicht seines letzten Willens ist: so wird den Kindern gegen das Belieben der Enterbung oder Verkürzung ein Pflichttheil vorbehalten. Trendelenburg. Naturrecht. 276. l. Es bleibt nichte übrig, als den Ursprung des Nothorbenrechtes anstatt in einem gegenseitigen Rechte in einem gegenseitigen Pflichtverhältnisse dieser Personen — man darf wohl sagen — anstatt in jus im Officium zu suchen. Brinz Lehrbuch der Pandecten. II. r. 739. lap.

²⁾ Jól mondja Schäffle: Der Erblasser hat nach seinem Vermögen von Kreis der natürlichen Angehörigen individualisirt, er muss in Pflichttheil n über sich hinaus diese „sittliche Individualitäten“, seine geistigen Kinder, aus seinem Vermögen erhalten.

³⁾ Es ist eine Forderung der natürlichen Billigkeit, dass der Erblasser jene Personen, welche mit ihm durch die nächste Bande der Verwandtschaft verknüpft sind, in angemessener Weise bedenke. Diese Forderung der Billigkeit erhebt das Gesetz zum Rechtsanspruch. Unger Erbrecht. § 78.

maik, terjedtebb igényekkel bírnak, melyek kielégítése második természetükké válik, úgy hogy azt mondhatni, mikép egyéniségük a családi vagyon szerint alakult, életviszonyuk ezen vagyoni állapotokhoz alkalmazva fejlődött, talán még a pályaválasztásra is a család vagyoni helyzete volt döntő; egy szóval: egészen „beleélték“ magukat a családi vagyonba.¹⁾

S ha ily családi igényekért nem korlátozzuk a szabad végrendelkezést, s a gyermek egészen vagyon nélkül talál maradni, nem forog-e itt sérelem fön, melyet a szülők elkövetnek? Nincs-e ezeknek bizonyos határig jogos igényük, mint felnőtteknek is a családi vagyonhoz, még pedig annál nagyobb mérvben, minél inkább idomult érettebb koruknál fogva egész mibenlétük, egyéniségük, szokásuk, foglalkozásuk — egész valójuk a család vagyona szerint. Hisz ők nem vetközhetik le vagy nem könnyen eddigi egyéniségüket, nem kezdhetnek újból élni. Ha a szülők nem akarnak gyermeküknek vagyont hagyni, abba ne neveljék őket bele, ne szoktassák oly igényekhez, melyek folytatása csak az ő vagyonuk által válik lehetségessé; de mikor ők ezt teszik, hallgatólag nem azt fejezik-e ki, hogy erre ők módot is hagynak? S ha még sem teszik, úgy ez sérelmes a gyermekre, s az államnak kényszerítőleg kell közbelépni, hogy ily a közjót fenyegető dolgok ne történjenek. Elég szomorú és a társaságra ártalmas az, ha a szülőknek, mint számos hivatalnoki családban láthatni, nincs mit hagyni gyermekeiknek.

Élénk illusztrációul szolgál ehhez, midőn egy grófi családhoz tartozó hölgy hirtapilag rója meg anyját, hogy tekintélyes vagyoni állásának dacára neki csak hitvány 7000 ftnyi életjáradékot szabott, miből ő meg nem élhet, holott már csak nem járhat dolgozni. Ki fogja tagadni, hogy ebben rejlik legalább egy paránya az igazságnak?

Annyi tehát világos ezekből, hogy a gyermeknek a családi vagyonhoz igénye van, mert bele neveltük, bele szoktattuk őket, s így a szülők mintegy maguk vállalnak kötelességet az iránt, hogy az előbbi életmód folytatására megfelelő vagyont hagyandnak gyermekeiknek hátra.²⁾

(Folyt. köv.)

Dr. KATONA MÓR,
n.-szebeni jogtanár.

¹⁾ Die Bildung individueller Lebensverhältnisse, die statgehabte Individualisierung der Familienglieder nach dem Familien-Vermögen rechtfertigt sich bis zu einer gewissen Grenze und bedingt das Anrecht auf das Familien-Vermögen, bis zu der Grenze nämlich des Minimums der nicht leicht abzulegenden Ansprüche. In dieser Grenze haben die anerzogenen Ansprüche ihr Recht. Schäffle Kapit. und Social. 88. lap.

²⁾ E szempontot még hangsúlyozza a porosz Landrecht indokolása Suareztól: Die Absicht, warum die Gesetze den Kindern die Legitimam conservirt wissen wollen, ist unstreitig die: Damit die Kinder, die nach der Natur und der darauf gegründeten Intestaterbfolge den ganzen Nachlass ihrer Eltern zu erwarten haben, dieser Hoffnung nicht ohne erhebliche Ursache aus blosser Wilkür oder Eigensinn des Vaters verlustig gehen, wenigstens so viel davon erhalten möchten, als nöthig ist, um im Stande zu welchen sie geboren, in der Lebensart, dem Beruf oder Gewerbe, in welche sie durch die Erziehung und väterliche Bestimmung gesetzt worden sind, einige Unterstützung ihres weiteren Fortkommens zu finden. Lásd Gruchot Preussisches Erbrecht III. köt. 111. l. Ugyanezt ismeri be a radikál Mill is, midőn azt mondja: Wenn die Kinder reicher Eltern, wie dies bis zu einem gewissen Grade natürlich ist, in Gewohnheiten gelebt haben, entsprechend dem Masse der Ausgaben, welches die Eltern sich gestatten, so ist es im Allgemeinen die Pflicht

Észrevételek

a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének a biztosítási ügyletet tárgyazó részére.

(Folytatás.)

Mielőtt a tervezet birálatát folytatnók, egy általános észrevételt kívánunk tenni. A tervezetben mindvégig azon személy, ki a biztosítási szerződés megkötését saját vagy egy harmadik érdekében ellátja és a biztosítási szerződés megkötéséhez megkívánt formásokat végzi, épúgy biztosítottnak neveztetik, mint az, kinek életén a biztosítás alapul. Azt hisszük, hogy a támadható kételemek eloszlása tekintetéből sokkal célirányosabb, de a biztosítási ügyleteknél általán bevett gyakorlatnak is inkább megfelelő volna a drezdai javaslatba is felvett azon elnevezést elfogadni, mely szerint azon személy, ki a biztosítási ügylet megkötését saját vagy egy harmadik személy érdekében ellátja, biztosítástvevő félnek (Versicherungsnehmer) hivatik. — A biztosítástvevő fél alatt gyakran a kedvezményezett is értetik, vagyis az, ki magának valamely jövőbeli esemény bekövetkezése esetére bizonyos pénzösszeg kifizetését köti ki, mert a gyakorlatban nem ritkán a biztosítástvevő fél egyszersmind a kedvezményezett is.

A tervezet 497. és 498. §§. elvi intézkedései ellen mi kifogásunk sincs, de az ép érintettek természetszerű folyománya, hogy a 497. §-nak második bekezdése, mely szerint az ügylet a biztosított érdekében kötöttnek tekintetik, ha ennek ellenkezője a szerződésből ki nem tűnik, oda volna módosítandó, hogy az ügylet a biztosítástvevő fél érdekében kötöttnek tekintetik, ha ennek ellenkezője a szerződésből ki nem tűnik.

A tervezet 499. §-a a biztosítási ügylet érvényességéhez írásbeli szerződést kíván, mely szerződést a biztosító által kiállított s a biztosítottnak kézbesített bárca helyettesít. A tervezet az ügylet érvényességéhez a bárca kézbesítését elegendőnek tartja, holott nézetünk szerint az ügylet érvényességéhez megkívánatik, hogy a biztosító által kiállított bárca az illető fél által elfogadtassék, az ügylet érvényességének lényeges feltételét nem a bárczának az érdekelt részére való kézbesítése, hanem annak az érdekelt fél által történt elfogadása képezi. Ily intézkedést tartalmaz a porosz javaslat, mely az ügylet érvényességéhez a bárca elfogadását tartja szükségesnek. Ezenfelül meg kell még jegyeznünk, hogy életbiztosításoknál a bárca rendszerint a biztosított által fogadtatik ugyan el, de nem tartozik a ritkaságok közé, hogy az a kedvezményezettnek kézbesítettik és általa acceptáltatik. A biztosítás egyéb nemeinél a biztosító által kiállított bárca mindig a biztosítástvevő félnek kézbesítettik és általa fogadtatik el. Ennélfogva a biztosítási ügylet érvényességéhez a biztosító által kiállított bárczának az érdekelt fél által történt elfogadása mulhatlanul szükséges és megkívánandó.

Az 500. § a biztosítási szerződésnél, illetőleg bárczánál megkívánt azon kellékeket sorolja fel, melyeknek hiánya egyenként és összesen az ügylet érvénytelenségét vonja maga után. A tervezet szerint ugyanis „a szerződésnek, illetőleg bárczának magában kell foglalni: 1) a felek neveit; 2) a biztosítás tárgyát; 3) az eseményt, mely ellen a biztosítás irányul; 4) a

der Eltern, für die Kinder eine reichlichere Fürsorge zu treffen, als für auf andere Weise auferzogene Kinder genügen würde. Grundsätze der polit. Oekonomie. 177. l.

biztosítási összeget; 5) a biztosítás kezdetét és végét; 6) a biztosítási díjt és annak fizetési feltételeit. Az itt felsorolt kellékek között vannak egyrészt olyanok, melyek elhibázott, nem szabatos szövegezéssel bírnak és másrészt van ismét egy oly kellék felemlítve, mely nem tartalmaz annyira lényeges körülményt, hogy annak hiánya az ügylet érvénytelenségét szükségképp maga után vonja és nem oly kiváló fontosságú, hogy a biztosítási szerződésben, illetőleg bárczában mulhatlanul tartalmazottnak kell lennie.

A tervezet ezen §-ának első pontja, mely a szerződés egyik lényeges kellékének a felek megnevezését jelöli ki, nem szabatos szövegezésű. Ezen pontbeli intézkedés általános, határozatlan szerkezeténél fogva a tervezet 497. §-ával ellentétben áll és igen alkalmas a perlekedésnek tág kaput nyitni. A tervezet 497. §-a megengedi, hogy a biztosítási ügylet egy harmadik személy érdekében és pedig ennek megnevezése nélkül érvényesen köttethessék. Kétségtelen, hogy azon harmadik személy, kinek érdekében a biztosítás megkötött, a biztosítási ügyletnél ép úgy félnek tekintendő, mint azon egyén, ki a biztosítást az ő érdekében megkötötte, avagy maga a biztosító. Mig tehát a tervezet 497. §-a szerint a biztosítási ügylet az egyik fél megnevezése nélkül érvényesen megkötethetik, addig a tervezet 500. §-ának első pontja a felek megnevezését oly lényeges kelléknek tartja, hogy annak a szerződésben való hiánya az ügylet érvénytelenségét vonja maga után. Ezen ellentétes intézkedés megszüntetése céljából szükséges volna az 500. §. 1. pontjának oly szerkezetet adni, melyből kitűnjék, hogy oly szerződés illetőleg bárcza, melyben a biztosító és biztosítástvevő fél megnevezése nem tartalmaztatik, a biztosítási ügylet érvénytelenségét maga után vonja, holott a tervezet szerkezetéből az magyarázható ki, hogy általában a biztosítási ügyletnél érdekelt valamennyi fél megnevezése mulhatlanul megkívántatik a szerződésben, illetőleg bárczában, ha az ügylet érvényesül birjon.

A második pont a szerződés, illetőleg bárcza egyik lényeges kellékének a biztosított dolog helyett tévesen a biztosítás tárgyát jelöli. A tervezet szerzője — a mint ezt a tervezet indoklás kétségen kívül helyezi — a biztosítás tárgyát (Gegenstand der Versicherung) felcseréli a biztosított dologgal (Versicherte Sache), holott e kettő egymástól lényegileg különbözik, mert mig például károk ellen vett biztosításoknál a biztosított dolog a megkötött biztosítás által bizonyos kár elől megóvtalmazandó, addig a biztosítás tárgyát azon érdek képezi, mely a biztosítástvevő félt a biztosított dologhoz fűzi, hogy a kár elől megóvtalmazassék. És a mint a károk ellen vett biztosításoknál, úgy a biztosítások egyéb nemeinél is teljesen különbözik a biztosítás tárgya a biztosított dologtól. E kettőt egymással felcserélni semmi körülmény között sem indokolt.

A hatodik pont alatt felemlített biztosítási díj fizetési feltételeit nem tartjuk annyira lényeges kelléknek, hogy azoknak a szerződés vagy bárczától kihagyása az ügylet érvénytelenségét vonja maga után. Elismerjük, hogy a biztosítási díj, mint a biztosítástvevő fél viszontszolgáltatása, a biztosítási ügylet lényeges alkatrészét képezi és mint ilyen a szerződésbe, illetőleg bárczába okvetlenül felveendő, ha hogy az ügylet érvényesnek tekintendő legyen; de a mily lényegesnek tartja a biztosítási ügyletnél a biztosítási díjat, ép oly másodrangú fontossággal bírónak hisszük a biztosítási díj fizetési feltételeit és nem vagyunk képesek semmi oly érvre sem akadni, mely ezen fizetési modalitá-

soknak a szerződésbe történendő felvételét oly szükségesnek vagy fontosnak tüntetné fel, hogy arra nézve a szerződő felek teljes szabadsága korlátozandó és azok hiányától az ügylet érvényessége függővé teendő volna.

Nem tartjuk a biztosítási ügylet érvényességéhez megkívánandó nélkülözhetlen kelléknek, hogy a biztosítási díj fizetési feltételei a szerződésben, illetőleg bárczában tartalmaztassanak és így a tervezet 500. §. hatodik pontja második részét mint fölöslegest kihagyandónak véluők.

Dr. BECK HUGÓ,
ügyvéd.

(Folyt. köv.)

Az osztrák u. n. „Bagatell“ eljárás ismertetése.

(Folytatás.)

Több követeléseknek egy keresetbe foglalása esetében a bíró az egyes követeléseknek külön tárgyalását is elrendelheti; valamint ugyanazon felek közti több keresetet különböző fel- és alpereseknek ugyanazon fél elleni kereseteiket egy és ugyanazon tárgyalásra összefoglalhatja. Közös ítélettel azonban csak ugyanazon felek közti keresetek dönthetők el. (24. §.)

A kereset megváltoztatása, a kereseti kérelem felemelése a bíró illetősége és az eljárásnak alkalmazhatósága mellett megengedtetik, ha az alperes beleegyez; mely beegyezés megtörténik veendő, ha az alperes kifogást nem téve, a megváltoztatott kereset tárgyalásába beocsátkozik. Ilyen változtatásokat a bíró az ellenfél kifogása daczára is megengedhet, ha azok által a tárgyalás jelentékeny késleltetésétől tartani nem lehet. E végzés a felek előtt kihirdetendő.

Ha a kereseti kérelem megváltoztatott, az a tárgyalási jegyzőkönyvbe is beirandó. (25. §.)

A tárgyalás közben mindegyik fél intézhet a bíró által, vagy annak beleegyezésével, személyesen is kérdéseket, melyek a tényállás felvilágosítására szolgálnak. De a bíró olyan kérdéseket, melyek az ügyre nem tartoznak, elutasítani tartozik. (26. §.)

A tárgyalás elhalasztása esetében a bíró a feleket, a mennyire lehetséges, azonnal értesítse. A halasztást okozó fél ellenfelének ebből eredett és a bíró által az ellenfél meghallgatása után megállapított költségeit viseli, és ezeket még akkor sem követelheti vissza, ha az érdemleges ítéletben az ellenfél a per-költségekben is elmarasztaltatott. (27. §.)

Ha a felek valamelyike a tárgyalási határnapon meg nem jelen, és az ellenfél a halasztást ellenzi, ennek a kereseti tényköörülmények iránt adott nyilatkozatai, a mennyiben a bíró előtt fekvő bizonyítékok által meg nem czáfoltatnak, valóknak tartandók, és az ítélet ezek alapján hozandó. A meg nem jelent fél irásban netán beküldött nyilatkozata figyelembe nem vétetetik. (28. §.)

A tárgyalásról elmaradás igazolási kérelem által orvosolható. Ezen igazolási kérelem az akadály megszüntének napjától 8 nap alatt adandó be írásban, vagy szóval. Erre tárgyalás tüzetik ki, és ha a kérelemnek a tárgyaláskor hely adatik, az ügy érdeme is tárgyalandó, és az igazolást kérő ellenfelének okozott költségek megtérítésére kötelezendő.

De ha az igazolási kérelem az ítélet hirdetése után adatik be, az ítélet végrehajtását nem gátolja; a bíró azonban ha látja, hogy a felet az ítélet végrehajtása által kipótolhatlan kár fenyegeti: elrendelheti, hogy a végrehajtás csak a biztosításig foganatosíttassék. Elkésve beadott igazolási kérelem hivatalból visszautasítandó. (29. §.)

Ha a bíró a tárgyalás közben azt látja, hogy az ügy a bagatell eljárásra nem tartozik, vagy a bíróság illetéktelen, és ezen illetéktelenség a kifogás elmulasztása által sincs elhárítva, a további tárgyalást kívánatra vagy hivatalból végzésileg be- szüntetni tartozik.

Ezen eseten kívül az eljárás alkalmazhatósága vagy az illetőség ellen tett ugy szintén egyéb halasztó kifogások az ügy érdemével együtt tárgyaltnak, és döntetnek el. (30. §.)

III. A bizonyítást illetőleg:

Az ügy elhatározására befolyással birhatóknak talált bizonyítékokat tartozik a bíró a tárgyalás közben eszközlebe venni, de ha ez a tárgyalási határnapon nem történhetik, vagy

más bíróság által fogantatandó: a bíró kellőleg intézkedjék, és a tárgyalást a bizonyításról felvett jegyzőkönyvek beérkezése után folytassa. A felek, vagy maga által hiányosnak talált bizonyítási eljárás pótlása iránt a bíró kellőleg intézkedjék. A csupán az ügy késeleltetésére célzó bizonyítékokat a bíró mellőzheti. (31. §.)

A bizonyítás eszközzésénél a felek jelen lehetnek, a tanukhoz és szakértőkhöz a bíró által, vagy ha ez megengedi, maguk is kérdéseket intézhetnek; de a bíró az alkalmatlanoknak talált kérdéseket mellőzheti.

A mennyiben a bizonyítás a tárgyalási határrapon kívül, vagy valamely megkeresett bíró előtt veendő fogantatba, a határrapról a felek, a mennyiben az által a bizonyítás késedelmet nem szenved, értesítendő; azonban a bizonyítás eszközzésbe veendő, habár az értesített felek közül egy sem jelent volna meg. (32. §.)

A bizonyítékok méltatását illetőleg:

A bíró, — a mennyiben ezen törvény másképp nem rendeli — a tárgyalás és bizonyítás eredményéhez képest szabad meggyőződése szerint ítélteti meg, vajjon valamely ténybeli állítás valóban tartandó-e, vagy sem? továbbá azt is, hogy a felek által adott, de visszavont nyilatkozatok, beismerések mennyiben vehetők figyelembe. (33. §.)

Közzvetett bizonyításnak is lehet helye, a mennyiben valamely állítás vagy tagadás valósága, teljesen bebizonyított tényekből vont helyes következtetés által közvetve is begyőzethetik. (34. §.)

Közztudomású tényeknek, melyek a bíró előtt is tudva vannak, bizonyítása nem szükséges. (35. §.)

Az okiratokkal való bizonyításra nézve azon törvényes szabályokat, melyek az okiratoknak teljes bizonyító erejét meghatározzák, a bíró a bagatell eljárásban is tartozik szem előtt tartani. Mindazáltal annak megítélése, vajjon és mennyiben szüntetik meg az okiratnak teljes bizonyító erejét az ellene felhozott körülmények, illetőleg ellenbizonyítékok által a bíró belátására és meggyőződésére van hagyva. (36. §.)

A bizonyítási okiratot a bizonyító fél tartozik a bíró előtt felmutatni, a bíró pedig az ellenfélnek előmutatni és őt az iránt adandó nyilatkozatra felszólítani. Ha csak másolat mutathatik fel, a bíró az ellenfél kívánatára, vagy hivatalból az eredetinek felmutatását is követelheti. Vajjon, és mennyiben bir hitelességgel a másolat, melynek eredetije a bírói meghagyás daczára sem mutathatott fel, azt az illető fél által e felmutatás elmulasztása mellett felhozott okok, és egyéb körülmények figyelembevételével a bíró határozza el. (37. §.)

Ha a bizonyító fél azt állítja, hogy a bizonyításra nézve fontos okirat az ellenfél birtokában van, a bíró az ellenfelet, a mennyiben az ellen elégséges okokat nem hoz fel, az okirat előmutatására kötelezze.

Ha az ellenfél tagadja, hogy az okiratnak birtokában van, a bíró ezen tagadás valóságának valamint azon ténykörülménynek, vajjon az okirat nem szándékosan elrejtett vagy használatra alkalmatlanná tett, kiderítése végett, ha a bizonyító fél kéri, az ellenfélnek mint tanuinak hit alatti kihallgatását elrendelheti, és ezen esetben az 54, 58, 62. §§-ai szerint fog eljárni.

Mily hatály tulajdonítható az ítélethozásnál annak, ha az ellenfél az okiratot, melynek birtokában létét tagadta, és a bírói meghagyásra sem mutatta fel, vagy ha az okiratnak birtokában létét tagadván, eskü alatti adott vallomásából azviláglik ki, hogy az okirat szándékosan elrejtett, használatra alkalmatlanná tett, vajjon ez esetben az az okiratnak követelő fél által állított tartalma bebizonyítottnak tekintendő-e? minden körülmények gondos megfigyelése mellett a bíró meggyőződésére van hagyva. (38. §.)

Ha a bizonyításra szolgáló okirat közhatósági őrizet alatt van, a bíró annak beszerzése iránt intézkedjék. (39. §.)

A tanuk általi bizonyítást illetőleg:

A bíró szükségesnek látván a tanu kihallgatását; azt a tárgyalás folyamában elrendeli, szükség esetében e végből a tárgyalással halasztja. (40. §.)

Tanuként ki nem hallgathatók: 1) kik akkor, midőn az esküvel bizonyítandó tény történt, elméleti vagy testi fogyatkozásuk, vagy koruk gyöngesége miatt a tény észlelésére képességgel nem bírtak; 2) papok a gyónásban velük közlöttre nézve; 3) államtisztviselők a mennyiben vallomásuk által a hivatali titoktartást sértének, hacsak az alól felebbvalójuk által

fel nem mentetnek. — A polg. törvénykezési eljárásnak az elvethető, vagy kifogás alá eső tanukról szóló szabályai ezen eljárásban nem kötelezők, a bíró mindazon körülményeket, melyek a tanunak érdektelenségére vagy vallomásának hitelt érdemlő voltára befolyással bírnak, szabad meggyőződése szerint bírálhatja meg. (41. §.)

A tanu a feleletadást megtagadja: 1) olyan kérdésekre, melyekre felelve önmagára, hitestársára, vagy olyan személyre, ki hozzá egyenes vagy oldalán a második izig rokonságban vagy sógorságban áll, vagy örökbefogadási jogviszonyban van, szegyet hozhatna, vagy bűnvádi eljárást vonhatna maga után; 2) olyan kérdésekre, melyekre adott felelete az 1) pontban említett személyek vagyonbeli hátrányt okozhatna. De ha a tanu bizonyítása olyan jogügyletekre, melyekbe a tanu mint okiratszerkesztő, előttemező befolyt, és olyan cselekményekre vonatkozik, melyekben ő a kérdéses jogügyletet illetőleg, mint jogelő, kezes, vagy a felek képviselője járt el, a vallomástételt meg nem tagadhatja; 3) olyan ténykörülményekre nézve, melyekről a tanu, ha vallomást tesz, hivatásszerű titoktartási kötelességét megsértené, hacsak az alól felmentve nincsen. (42. §.)

Kik hamis tanuságban vagy hamis esküben már bűnösnek ítéltettek, vagy keresetbe fogattak, vagy kik kihallgatásuk idején 14-ik életévüket még be nem töltötték, esküre nem bocsáthatók. Ilyenek, ugyszintén azok is, kiknek megeskütésétől mindkét fél eláll, eskü nélkül hallgathatók ki. (43. §.)

A tanut rendszerint kihallgatása előtt kell megeskütni. És mielőtt megeskütnék, a bíró kikérdezi azon körülmények iránt, melyek arra, hogy a tanu kihallgatható vagy megesküthető-e, befolyással bírnak. (44. §.)

A bíró a tanut személyes viszonyai iránt, és az iránt vajjon képes-e a fenforgó tények felvilágosítására szolgáló bizonyítást tenni, előlegesen kikérdezheti; és e kikérdezés alapján, a feleket is meghallgatva, határozhat a felett, hogy a tanukihallgatás mellőzendő-e, vagy fentarthatja magának azt, hogy a tanunak esküre bocsátása iránt csak annak kihallgatása után határozzon. Ez utóbbi esetben a tanukihallgatása előtt az az igaz vallomásra, a hamis vallomás büntető következményeire, és a fentartott eskü fontosságára figyelmeztetendő. (45. §.)

A bíró a tanukat a felek által indítványozott (32. §.) valamint a maga által szükségesnek talált kérdésekre hallgassa ki. Ha pedig a kihallgatás más bíróság által teljesítendő, a megkereső iratban kijelölendők azon tények és körülmények, melyekre a tanu eskü alatt, vagy eskü nélkül lézen kihallgatandó; és ez utóbbi esetben a megkereső a tanunak megeskütését e tanukihallgatási jegyzőkönyvek beérkezése után is elrendelheti. (46. §.)

Olyan tanuk, kik vallomásaikban egymással ellenkeznek, a fél kívánatára vagy hivatalból egymással szembevitethetők. (47. §.)

A tanuvallomás tartalmának lényege veendő be csak a jegyzőkönyvbe, és a tanu előtt felolvasandó; megjegyzendő ugyanott az is, hogy a tanu kihallgatása előtt vagy után esketett meg, vagy hogy megeskütése mellőztetett. (48. §.)

Ha szakértők általi bizonyítás szüksége forog fen. azok száma és személye iránt a felek meghallgatandók, és ennek megtörténte után egy vagy több szakértő meghívandó. Rendszerint elég egy szakértő is. De ha a szakértői vélemény elégtelen: a szakértő újból, vagy más egy, vagy több szakértő is véleményadásra felszólítandó. (49. §.)

Ugyanazon okok, melyek a tanut a felet kötelessége alól felmentik, állnak a szakértőkre is. (50. §.) A szakértők megeskütése is elmaradhat, ha attól a felek elállnak. Egyéb tekintetekben a szakértők meghallgatása a 46—48. §§-ok szerint eszközözendő. (50. §.)

A kéziratok összehasonlítását rendszerint a bíró maga teljesíti, de ha ez iránt kételyei vannak, szakértőket is meghallgathat. Ha nincsenek az illetőnek, kinek írása kérdéses, a bíró előtt más kézírásai, melyekkel a kérdéses kéziratot össze lehetne hasonlítani: a bíró azon felet a kinek kézírása kérdés alatt van, kötelezheti arra, hogy az előmondott szokat előtte írja le, és ezen irat aztán a tárgyalási jegyzőkönyvhez csatolandó. Mily hatálylyal bírjon az, ha a fél a bíró által előmondott szók leírását megtagadta, vagy ha teljesítette, de írását szembevitőleg elferdítette: a bíró belátására van hagyva. (51. §.)

Bírói szemle. A bíró a felek valamelyikének ajánlatára vagy hivatalból egy vagy több szakértő közbejöttével, vagy a nélkül tartandó bírói szemlét is rendelhet. Ha a szemle tárgya a bizonyító fél előadása szerint az ellenfél birtokában, vagy

valamely közhatóság őrizete alatt van, a 26, 27. §§-ok szerint jár el.

A szemle eredménye a tárgyalási, — ha pedig a szemle nem a tárgyalási határnapon eszközölhetett, külön jegyzőkönyvbe veendő fel, és a felek előtt felolvasandó. (52. §.)

A feleknek mint tanuknak kihallgattatását illetőleg:

A bizonyítás olyan ténykörülmények iránt, melyek a kérdéses ügy oldódására jelentékeny befolyással bírnak, a feleknek mint tanuknak kihallgatása által is eszközlésbe vehető. Elrendelheti ezt a bíró a felek valamelyikének ajánlatára, vagy hivatalból is, ha bizonyítás a felek által ajánlott bizonyítási eszközökkel még helyreállítva nincsen. (53. §.)

Olyan felek, kiknek kihallgatása vagy megeskütése a 29. 1—3. vagy a 31. §. 1. bekezdése szerint ki van zárva: mint tanuk ki nem hallgathatók. (54. §.)

Rendszerint azon felet kell mint tanut előbb kihallgatni, a ki a kérdéses ténykörülményt bizonyítani tartozik. A bíró azonban azt is elrendelheti, hogy előbb az ellenfél hallgattassék ki, ha azt mindkét fél úgy kívánja, vagy különben a valóság kinyomására kívánatosnak jelenkezik. (55. §.)

Mindegyik fél kívánhatja, hogy ellenfele kihallgatása után ő is mint tanu kihallgattassék. De a bíró akkor is elrendelheti magának az ellenfélnek kihallgatását, ha a másik fél vallani nem akar, vagy úgy találja, hogy vallomása által a bebizonyítani célzott ténykörülményre nézve a bizonyosság még el nem éretett. (56. §.)

Vajjon a bíró azon esetekben, melyekben a bizonyítani tartozó félnek kihallgatása helyt nem foghat (42. §.) vagy annál fogva ki van zárva, mert a bíró meggyőződött arról, hogy az a kérdéses ténykörülmény felől nem bírhat tudomással: a feleknek mint tanuknak kihallgatása általi bizonyítással végkép felhagyjon, vagy az ellenfelet mint tanut vallomásra kötelezze: annak megítélése minden ténykörülmények figyelmes megfontolása után a bíróra van hagyva. (57. §.)

Ha a fél mint tanu a bíró előtt hamis vallomást tett, ez a bíróság előtt tett hamis bizonyisággént tekintendő. Azonban a büntető törvényeknek a hamis bizonyításra, esküre való ajánlkozásról szóló határozatai a félnek azon nyilatkozataira, melyek annak tanukénti kihallgatását megelőzték: nem alkalmazhatók. (58. §.)

A bíró, ha szükségesnek találja a félnek mint tanunak kihallgattatását: azt végzés által rendeli el, és e végzését a felek előtt azonnal kihirdeti.

Ha a fél személyesen nincs jelen, a bíró őt azon ténykörülmények, mely iránt kihallgatandó lészen, világos közlése mellett megidézi. Ha a fél megjelenése távolsága miatt különös nehézséggel járna, akkor kihallgatására végett a bíró lakhelyének bíróságát fogja megkeresni. (59. §.)

A bíró a félnek mint tanunak kihallgattatása előtt, hivatkozással az 58. §-ban jelzett következményekre, tudtul adja, hogy ő mint tanu köteles leendő vallomást tenni. De mielőtt ezt tenné, őt a bíró a ténykörülményekre iránt (32. §.) kikérdezheti. (60. §.)

A fél mint tanu kihallgattatása előtt megeskütendő. Ha a bíró az egyik felet mint tanut már eskü alatt kihallgatván, az ellenfélnek is mint tanunak kihallgattatását elrendeli (56. §.) fentarthatja magának, hogy annak megeskütése iránt csak a már megtörtént kihallgatás után határozzon és a megeskütést el is hagyhatja, ha a tett vallomás teljesen valószínűtlennek jelenkezik. (61. §.)

Arra, hogy a fél mint tanu a bíró előtt megjelenjen, vagy hogy vallomást tegyen, őt kényszeríteni nem lehet.

A 30. §. 2. és 3. pontjaiban felorolt okok a félnek mint tanunak vallomás tétele megtagadását nem mentik. — Egyebekre nézve a tanuk kihallgatására előírt szabályok követhetők.

Mily befolyással bírhat a bizonyíték helyreállítására az, ha a fél eskü alatt vallomást tenni, vagy egyes kérdésekre felelni nem akar, vagy ha a kihallgatásra megidézettvé nem jelent, minden körülmények gondos egybevetése mellett a bíró fogja elhatározni és megítélni. (62. §.)

Ha bizonyos hogy a félnek kártérítési joga van, vagy egyéb követelési joga, de az összeg mennyiségének bizonyítása éppen nem, vagy csak aránytalan nehézségekkel volna eszközölhető, a bíró a fél által netán ajánlott bizonyíték mellőzésével is az összeget a feleknek mint tanuknak az arra vonatkozó körülmények iránti meghallgatása után a méltányosság szerint meghatározhatja. (63. §.)

Ha a kereset gyámság alatt lévő személy törvényes képviselője által vitetik: a bíró belátása szerint a képviselőnek, vagy a gyámság alatt levőnek, vagy mindkettőjüknek mint tanuknak kihallgattatását elrendelheti.

Vagyontömeget érdeklő ügyekben a felek mint tanuk kihallgattatását, illetőleg a tömeggondnok a peres fél. Csődtömeg illető ügyekben a bíró a csődtömeg gondnokának, vagy a közadósának, vagy mindkettőjüknek kihallgatását elrendelheti.

Ha község, egylet, társaság vagy más jogi személy áll mint peres fél: az 53—63. §§. nem jöhetnek alkalmazásba. Ilyen jogi személyek képviselőinek, tagjainak és tisztviselőinek nyilatkozatai általi bizonyítás csak a tanukkali bizonyítás szabályai szerint eszközölhető.

Az ilyen jogi személyek képviselőinek joga a tanuvalloást a 42. §. 2. kikezdése szerint megtagadni az ott érintett megszorítás alá nem esik, de a bíró minden körülmények gondos egybevetése után fogja megítélni, hogy az ilyen megtagadásnak az ügy eldöntésére mily befolyás tulajdonító.

A jelen §. második kikezdésében foglalt határozatok a perbeli meghatalmazottakra is állnak, ha a bizonyítás azok kihallgatásával czéloztatik eszközöltetni. (64. §.)

A fő-, pó-, becselő stb. esküt illetőleg:

A törvénykezési eljárásnak esetre vonatkozó szabályai a „bagatell” eljárásban nem jöhetnek alkalmazásba.

De olyan egység, mely által az ügy kimenetele a mindkét fél köz megegyezésével megállapított formában leteendő eskütől tétetik függővé: kizárva nincsen. (65. §.)

(Folyt. köv.)

Jogi irodalom.

A büntetőjog általános tanai,

tekintettel az újabbkori törvényhozásra.

Irta: Dr. Schnierer Aladár, egyetemi jogtanár.

Hazai jogi irodalmunk tekintetében ott állunk még — valljuk be őszintén, — hogy minden mozgásnak a téren örvendünk kell már a priori, még mielőtt annak értékét vizsgáltuk volna, mert legalább jelét látjuk abban annak, hogy nálunk is kezd ébredezni a munkálkodási szellem e téren is, mi annál nagyobb jelentőséggel bír, minthogy sokat mulasztottunk e téren, mit pótolnunk kell. — S ha áll ez hazai jogi irodalmunkra nézve általában, kétségen kívül valóban bizonyul különösen a büntetőjogi irodalom tekintetében, hol egy pár tankönyvtől és szaklapban megjelent értekezéstől eltekintve, nem igen van mire utalnunk, nem igen van mire önértzettel hivatkozhatnánk. Pedig — kiválóan a magyarországi viszonyokat tekintve — azt hiszem, nem találok ellenmondásra, ha azt állítom, hogy nincsen a jogtudománynak ága, mely annyira igényelné éppen nálunk a megfeszített munkásságot mind a törvényhozás, mind a szakférfiak részéről, mint éppen a büntetőjog, melynél mindkét részről eddig a mulasztást legnagyobb mértékben tapasztalhatni. Ezért kiváló érdekekkel bír, különösen most egy oly munka, melynek szerzője czélul tűzte ki (előszó, végpont) a büntetőjogi alapigazságok oknyomozó fejtegetését.

A büntető igazságszolgáltatás terén nagy horderejű reformok küszöbén állunk; mint értesülünk, a törvényhozás már közelebbről az alkotandó büntető törvénynyelv fog foglalkozni; — és igen helyesen jegyzi meg szerző munkája előszavában: „hogy a törvényhozásnak — hogy működése sikeres legyen — mindenkor a tudományra kell támaszkodnia, s annak utmutatását követnie”, — s szintoly igaz: „hogy míg a codificált büntetőtörvény sem teszi mellőzhetővé vagy feleslegessé a jogelvet tudományos fejtegetését, minthogy a törvényhozó — bármily gondossággal szerkeszti is azabányait — sohasem képes az életben felmerülő és tek végtelenségét kimeríteni, s a bűnösség ezernyi alakulásainak mindabban megfelelő intézkedéseket megtenni; kell tehát, hogy a tudomány szolgáljon segédforrással, melyből az egyes esetekben alkalmazandó elvek meríthetessenek.”

Miután tehát szembetűnő, hogy a fenjelzett munka korszerű, szerző a szakférfiak méltánylását bizonyára teljes mértékben kiérdemelte, ha a munka belbecse is megfelel a tudomány mértékének.

Szerző a büntetőjog és a büntetőjogtanról s annak más tudományokhoz való viszonyáról szóló általános bevezetés után, a büntetőjog általános tanait négy szakaszban tárgyalja:

az elsőben a büntetőjog világtörténeti fejlődésének rövid vázlatát találjuk, a második a büntetőjog igazolását foglalja magában, a harmadik a büntetést érdemlő tettekről szól, míg végül a negyedik a büntetéssel foglalkozik.

Ezen szakaszok bármelyikét is vesszük figyelembe, mindenütt kellemesen érintetik az olvasó azon körülmény által, hogy szerző — a nélkül hogy a munkát idézetekkel tulterhelte volna — minden lényegesebb tárgynál, minden fontosabb tételnél az irodalom legkiválóbb termékeire utal, a büntetőjog terén hírnévre jutott szaktudósok különböző nézeteit közli, szóval az irodalmat kellő mértékkel és lelkiismeretesen felhasználja; kiválóan áll ez a második és harmadik szakaszban tárgyalt anyagra nézve, hol mondhatni minden nevezetesebb és vitásabb tételt megemlítve, minden oldalról kellőleg megvilágítva s az irodalom feltüntetése által támogatva találhatni.

Hasonlóan előnyös oldala a munkának azon modor, melyet szerző a vitásabb kérdések tárgyalásánál — többnyire legalább — követi; a mennyiben nem elégszik meg azzal, hogy az egyes ellentétes nézeteket egyszerűen közölje, ismertette, hanem mindenütt indokolja is egyik vagy másik nézetnek vagy állításnak helyes vagy helytelen voltát, szóval igyekszik az olvasót meggyőzni.

A munka nyelve pedig természetes, könnyen érthető, nem mesterkelt, mi szerzőnek bizonyára nem csekély érdemül tudandó be.

Nem tehetem azonban, hogy mindezen előnyök felemlítése után a munka némely részére szerény észrevételeimet meg ne tegyem azon irányban is, hol — véleményem szerint — habár nem hibát — mindenesetre hiányt találok.

Feltűnt ugyanis előttem az első szakasz átolvasása alkalmával az, hogy midőn szerző a büntetőjog világtörténeti fejlődésének vázlatát adja, ezen alkalommal a hazai büntetőjogunkról tulságos rövidséggel, s mondhatni csak úgy mellékesen tesz említést, alig néhány szóval, itt-ott, — gyakran csak a jegyzetekben emlékeztet hazai viszonyainkról.

Igaz ugyan, hogy e tekintetben nem is áll annyi anyag rendelkezésre, mint más államok, más nemzetek büntetőjogára nézve; azt is megengedem, hogy a magyar büntetőjog történeti fejlődésében a fontosabb és jelentőségtelesebb mozzanatok nem észlelhetők oly sokaságban, mint más nemzetek büntetőjogában; de épen ezen és ily körülmények között birt volna kiváló érdekekkel és mondhatni fontossággal, ha szerző kissé nagyobb tért szentelt volna munkájában hazai büntetőjogunk történeti fejlődésének vázolására. — A chinai, héber, muhamedán, görög, római, német stb. büntetőjogok fejlődéséről minden érdeklődő könnyebben merithet felvilágosítást az erre vonatkozó terjedelmes irodalomból, de nem egyhamar akad az, ki hazai büntetőjogunk fejlődésével akarna megismerkedni, egy csak némileg is kielégítő segédeszközre!

Hiánynak tekintem továbbá, hogy szerző némely igen fontos és nagy horderejű kérdés tárgyalásánál épen a de lege ferenda nagy jelentőségű momentumot érintetlenül hagyja, holott — miután a codificatio küszöbén állunk — épen helyén lett volna — jelentőségteles kérdésekben — de lege ferenda véleményt mondani s a tudomány mai álláspontját praecise kimutatni. Így többek között: midőn szerző a büntetést érdemlő tettek felosztásáról szól, megemlíti ugyan a leginkább szokásos felosztásokat, de egészen mellőzi azon kérdések tárgyalását: vajjon szükséges vagy kívánatos-e a büntetést érdemlő tetteket egyáltalában osztályozni? — s ha igen, vajjon a hármas (büntény, vétség, kihágás) vagy a kettős (büntény, vétség) felosztás helyesebb-e? Pedig e kérdésre felelni annyival inkább kívánatos lett volna, minthogy szerző említést tesz a francia és az osztrák törvény, ugyszintén a hazai jogunk szerinti osztályozásokról — melyek egymástól nagyon is eltérők, — mi lett volna tehát természetesebb, mint az, ha a szerző a tudomány mai álláspontját és az újabb törvényhozások eredményeit is kiemeli, s mind ezek mellett saját meggyőződésének is kifejezést adván, saját álláspontját jelzi!

Ugy látszik, szerző legnagyobb előszeretettel, legtöbb odaadással a munka harmadik szakaszán dolgozott; ebben tapasztalhatni különösen szerző kiváló jártasságát az irodalomban, önálló gondolkodását s kiváló érvelési tehetségét. — Nem volna megegyező ezen ismertetés természetével és céljával, ha egyes vitás kérdésekre vonatkozólag szerző által kifejtett néze-

tekkel szemben polemikába akarnék bocsátkozni; ezen kérdéseknek megvitatása kívül esik e rovat keretén, reményem azonban, hogy rövid idő alatt lesz alkalmam e lap hasábjában ezekre nézve is nézeteimet, szerény észrevételeimet kifejteni.

S ha végül latolgatom a munkának előnyeit és felemlített kevés hiányait, a munka feletti véleményemet kevés szóval fejezhetem ki; mert én azt büntetőjogi irodalmunk egyik legbecesebb termékének tartom, mely nem egyszerű compilatio, mely nem plagium, mely nem ephemer érdekekkel bír, hanem arról tanuskodik, hogy szerző önálló gondolkozásra, önálló alkotásra képes és ezen képességét a tudomány tovább fejlesztésére felhasználni akarja is. — Ily munka átolvasása után megelégedéssel tesztük le a könyvet kezeinkből, s önkénytelen adunk kifejezést azon ohajtásnak: Vajha gyakran ta'alkoznánk ily termékekkel hazai jogi irodalmunkban!

Dr. G. G.

K ü l ö n f é l é k.

(A törvényelőkészítési munkálatok) megindultak az egész vonalon. É tény már önmagában elég örvendetes.

A magánjogi törvénykönyv kidolgozásával megbízott szakférfaik e hó elején gyakori tanácskozásokban a követendő főbb elvek iránt jutottak megállapodásra. Dr. Győri Elek az általános rész szövegezésével is meg lön bizva, melynek alapjául tudvalevőleg az igazságügyi miniszter által a kir. ítélőtáblának Hoffmann javaslatára vonatkozó tervezete lett kijelölve. Hogy e szövegezés nem állhat pusztán csak fogalmazásban, arról az illetők már a fentebb említett tanácskozásokban meggyőződtek. Sajnáljuk, hogy az igazságügyi miniszter ur a kir. ítélőtáblának tervezetét legalább a szaklapok utján nyilvánosságra nem hozta. Az előmunkálatok ily jelentékeny tényezője mindenesetre megérdemelne annak közzétételét s tanulmányozását.

Az egyéb már előbbi számunkban említett törvényjavaslatok fölött pedig az igazságügyi-miniszter ur által összehívottszakférfaik időszakonként folytatják tanácskozásait.

A fizetési rendeletekről szóló törvényjavaslat, melynek kidolgozásával Eötvös Károly képviselő ur volt megbízva, — a mennyiben alkalmunk volt a tervezettel megismerkedni, egy igen lényeges pontban eltér az e hó elején osztrák országban életbelépett hasonnemű törvénytől. Ez eltérés abban áll, hogy az ellenmondás magán a kézbesítési íven történhetik, és így egy külön új beadvány, annak újbóli igtatása és elintézése, — szóval az egész gépezet újbóli mozgásba hozatala megkiméltetik. Az eljárás ezen egyszerűsített neme tudomásunk szerint csak Hamburg-ban honos, és az osztrák gyakorlati jogászok is immár annak elfogadását sürgetik. — Sajnáljuk, hogy az igazságügyi miniszter ur e tervezetet sem közlé a szaklapokkal és illetőleg azok utján a szakközönséggel. Mi legalább üdvösebbnek tartanók a tervezeteknek, semmint az alkotott törvények hiányainak kimutatását.

A kisebb — bagatell — perekről szóló törvényjavaslatot dr. Suhajda legf. ítélőszéki bíró ur szerkeszté, ki nagyban és egészben az osztrák törvényt fogadta el alapul. A pertárgy értéke 25 fíot meg nem haladhat. A birói illetőség a járásbíróság. Az eljárás közvetlenségre és szóbeliségre van alapítva. Érdemleges ítéletek ellen bizonyos esetekben csak semmiségi panasz engedtetik, de felebbezés nem. Felebbezésnek csak bizonyos közbenszóló végzések ellen adatik hely. Az igazs. min. e javaslatot sem közlé a szaklapokkal. A szerző ur azonban ép most ismerteti lapunk hasábjában az osztrák törvényt és később az indokolások alkalmával kifejteni az eltérő nézeteit is.

A polg. perrendts módosítását célzó javaslat Babos Kálmán semmitőszéki bíró ur dolgozata. Ez legterjedelmesebb és kiterjed a birói illetőségre, a szavatosságra, a sommás eljárás gyökeres átalakítására, a kézbesítésre, a felebbvitelre, a hagyatéki eljárásra s általában perrendtsnek mindazon szakaszaira, melyeket a gyakorlati élet egy vagy más irányban hiányosoknak bizonyított be. — Az igazs. miniszter ur e dolgozatot sem közlé, noha mint érvényben levő törvénynek módosítását célzó javaslat üdvös eszmecsorét keltene. Reméljük azonban, hogy legközelebb még is leend alkalmunk a tervezett lényegesebb módosításokat közölhetni.

Végül még megemlítjük, hogy Apáthi kereskedelmi törvénykönyvi tervezete felett is megkezdettek a tanácskozások a keresk. miniszterium kebelében.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

<p>Megjelenik minden kedden; a „magy. jogászyulés” tartama alatt naponként. Előfizetési díj: Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.</p>	<p>Szerkesztői Iroda: Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 4-dik szám alatt.</p>	<p>A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz, a megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők.</p>
--	---	--

TARTALOM: Általános indokolás a magyar váltótörvénykönyv tervezetéhez. Dr. Apáthy István, egyet. tanár urtól. — A büntető per jog világtörténeti fejlődése. Dr. Dárday Sándor urtól. — A köteles részről. Dr. K a t o n a Mór n.-szebeni jogtanár urtól. — Az osztrák, u. n. „Bagatell” eljárás ismertetése. — Jogirodalom. Dr. Pulszky Ágost urtól. — Különfélek.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Általános indokolás

a magyar váltó-törvénykönyv tervezetéhez.

Ha a jogi intézmények fontosságára azok befolyásából lehet következtetést vonni, — úgy a soha nem szünetelő emberi szellemnek e részbeni productumai közt, fontosság tekintetében, nem utolsó helyen áll a váltóintézmény. A váltó, a mily jelentéktelen volt keletkezésekor, bámulatosan gyors elterjedésével ép oly biztos és nélkülözhetlen közvetítője lett a kereskedelmi forgalomnak, s az azzal összekötött kereskedelmi érdekeknek. A kereskedés és ipar kétségtelenül legfontosabb tényezője a nemzeti vagyonságnak, a nemzeti vagyonság pedig legbiztosabb alapját képezi a nép szellemi és anyagi jólétének; a kereskedelem és ipar azonban, jelen kifejtett alakjában, váltó nélkül nem képzelhető; annak oly közvetítőre van szüksége, mely egyszer forgalomba helyezve, cosmopoliticus természeténél fogva, pályafutásában sem határok, sem pénzlábak, sem végre kiviteli tilalmak által fel nem tartóztatható, hanem neki alapul szolgáló kereskedelmi hitel segítségével, a legtávolabb világrészeket bejárja, hogy a legkülönbözőbb forgalmi érdekeknek szolgálva kerüljön ismét vissza a kiállító kezeibe. E közvetítője a kereskedelmi forgalomnak a váltólevél, mely a pénzt helyettesíti és pótolja, sőt némi tekintetben felette áll fontosságban, mert abstract képviselője a hitelnek. Mint a kereskedelmi forgalom fizetési mediuma, a váltó minden ismert ügyleti formák közt a legmozgékonyabb és leghajlékonyabb; az egyaránt szolgálatában állhat az üzlet minden képzelhető nemének, s nemcsak fizetések közvetítésére szolgál a legtávolabb helyeken; hanem egyuttal a legkényelmesebb és legolcsóbb eszköz a nagyszerű kereskedelmi és iparvállalatokhoz szükséges alap megszerzésére.

A váltólevél ezen minden kétségen felüli fontosságának tulajdonítható azon jelenség, mely szerint a váltójog nemcsak Európának minden országában, hanem a többi földrészek országaiban is codificált törvények által van szabályozva, világos elismerésül azon általános nézet helyességének, mely szerint a kereskedelmi forgalom a váltóintézményt nem nélkülözheti. Egyiptom, az argenti köztársaság, Bolyvia, Brazília, Uj-Granada, Hayti, Mexico és Yukatan, Nicaragua, Peru, San-Salvador, Montevideo és Venezuela váltótörvényei annak bizonyosságul szolgálnak, hogy a törvényhozás ott is, hol a jogi élet különben a kezdetlegesség állapotát meg nem haladta, a váltójog codificálását elutasíthatatlan szükségesnek ismerte.

Hogy törvényhozásunk e téren a civilizált államokkal lépést tudott tartani, hogy a váltójog fontosságát kellő időben felismerte, — azt az 1840. XV. és az 1844. VI. törvényczikknek tanusítják, melyek még oly időben lettek megalkotva, midőn kereskedésünk jelenlegi fejlettségét még remélni sem lehetett. És ha váltójogunk anyagi részét részrehajlatlan figyelemre méltatjuk, őszintén elmondhatjuk, miszerint annak egyes intézkedései nagyban és egészen helyesen tükrözik vissza az akkori váltójogtudomány vívmányait, méltó helyet foglalnak el a civilizált államok akkori váltótörvényei közt. E mellett az 1840. XV. czikknek, specialis viszonyainkat tekintve, az volt egyik legkitünőbb érdeme, hogy az addig ismeretlen váltóintézményt oly modorban állítá a közönség elé, mely annak megismerését és sikeres használatát lényegesen megkönnyítette; az 1840-iki törvényhozás ritka tapintatot tanusított, midőn merev elvek felállítása helyett, a váltójog tételeit könnyen megérthető és egyuttal magyarázó jogszabályokba foglalá. Igaz, hogy a törvényhozásnak ez eljárás mellett sok oly intézkedést kelle a törvénybe felvenni, melyeket ma általában a tankönyvek keretébe utalunk; de ezt kimenti az intézmény ismeretlen volta, melynek sikeres meghonosítása a törvény ép oly szerencsés, mint népszerű szerkezetének köszönhető.

Ily körülmények közt és tekintettel váltótörvényünknek 1861-ben történt visszahelyezésére, méltán merülhet fel azon kérdés: „vajon szükséges és célszerű-e, hogy váltótörvényünket, mely jogi életünkben kétségtelen consistentiát nyert, reformáljuk, illetőleg egy újabb váltótörvényvel felcseréljük?” E kérdés annál jogosultabb, mert míg a kereskedelmi jog terén a mielőbbi codificálást, a szükséges és célszerű jogszabályok abszolút hiánya, nemcsak teljesen indokolja, hanem követelőleg sürgeti, — a váltójog terén oly codificált törvény áll rendelkezésünkre, melynek egyes intézkedései nem felelnek meg ugyan a tudomány mai állásának, nem elégítik ki a kifejtett forgalom minden igényeit; de sok tekintetben teljesen megegyeznek oly országok törvényeivel, melyek a mellett, hogy nevezetes szerepet játszanak a világforgalomban, a tudománynak általánosan elismert előharczosaiként jelentkeznek.

Daczára a most jelzett körülménynek, oly általánossá lett a nézet váltójogunk reformálásának szükségét illetőleg, miszerint az e téren hosszabb idő óta sürgetett reformálást, a közvélemény súlyos megsértése nélkül, elodázni nem lehetne. A jogtudós és kereskedő közönség — miként ez a kereskedelmi törvénykönyv

tervezetének általános indokolásában kifejtetett — már évek óta felhasznál minden kínálkozó alkalmat arra, hogy váltótörvényünk korszerű reformálását sürgesse, nem mulasztván el rámutatni azon hátrányokra, melyek váltótörvényünk reformálásának elodázásából a kereskedelmi forgalomra hárulnak. És mi oka e türelmetlen sürgetésnek, mi okozta oly általános felismerését a reformálás szükségének? Egyrészt azon — körülményeink közt mindenesetre nagyfontosságú — tény, hogy váltótörvényünk és azon országok rokontörvényei közt, melyekkel közvetlen és folytonos kereskedelmi összeköttetésben állunk, a lényeges intézkedések tekintetében, ki nem egyenlíthető és a forgalomra nézve felette hátrányos ellentétek léteznek; másrészt azon körülmény, hogy váltótörvényünk nemcsak a tágabb, hanem a szűkebb értelemben vett Magyarországon sem bír mindenütt kötelező erővel, miből a kereskedelmi forgalomra nézve nemcsak kifelé, hanem befelé is oly nehézségek származnak, melyeknek megszüntetését, egyebektől eltekintve, a jogbiztonság is követeli. Ehhez járul még, hogy váltótörvényünk sok felesleges, s a váltóintézmény természetéből nem indokolható intézkedést tartalmaz; hogy az egyes intézmények valódi jelentőségét félreismerve, azokat helytelenül és célelleszen szabályozza; hogy végre némely nevezetes kérdéseket teljesen megoldatlanul hágy, másokban pedig oly álláspontot foglal el, melyet nemcsak a tudomány, de maga az élet is már rég meghaladott.

Az érintett ellentétek, melyek jogosultságukat sem a váltóintézmény tulajdonképeni természetében, sem a mindenkor helyi viszonyokban nem találják, képezik azon momentumokat, melyek váltótörvényünk reformálásának szükségessége és célszerűsége tekintetében egyedül irányadók lehetnek. Ahhoz képest, a mint ezen ellentétek fontossága és azok káros befolyása a kereskedelmi forgalomra igazolható, — lehet váltótörvényünk reformálásának szükségességét és célszerűségét is indokoltnak tekinteni.

(Folyt. köv.)

Dr. APÁTHI ISTVÁN,
egyetemi tanár.

A büntető perjog világtörténeti fejlődése.

(Folytatás.)

2) Az inquisitorius eljárás receptiója.

A germán népjog azon vezérelve, mely a sértett félre s esetleg családtagjaira bizta a bűntevő üldözését és a vád emelését, — kénytelen volt idővel azon meggyőződésnek engedni, hogy bizonyos bűncselekmények nemcsak egyesek, hanem az összeség érdekét, a közbékét, a közbátorlétet sértik. ¹⁾ Említettük már, hogy

¹⁾ Az ily bűncselekmények megtorlására irányzott szükségérzetéből keletkezett az annyira félelmetes Westphali Véhm bíróság, melynek tagjai (Freischöffen) az egész német birodalom területén elterjedt szövetséget képeztek. Lásd bővebben Eichhorn, Deutsche Staats- u. Rechtsgeschichte. III. R. 418—422. §§.; Tittmann, Von den westphälischen Femgerichten. 158—221 lap; Paul Wigand, Das Femgericht Westphalens és Zachariae id. m. 135—138. lap. Die Vehmgerichte nahmen eine subsidiäre Gerichtsbarkeit in allen Sachen in Anspruch, in welchen vor dem ordentlichen Richter nicht Schutz und Recht zu erlangen war, was selbst Reichsgesetze anerkannten. — Der Freischöffe schwört nach den s. g. Gewohnheiten des Freistuhls zu Dortmund: „Dass er wöll fürbringen für diesen freyen stul, oder für ainen andern freyen stul was er für war wisse oder was er von warhaftigen leuten hör sagen, das Faymsach sind, dass es werd gericht mit recht oder mit gunst gefristet.“

A véhm bíróság által követett eljárás tekintetében a néze-

ép e tekintetből a fejedelmi védjog gyakorlatában a jogszolgáltatás feletti örökös „Missi dominici“ gyakorolták, mely intézmény a püspökök egyházi visitatiójával s illetőleg azzal kapcsolatos egyházi vándor-bírósággal („kirch. Sendgericht“) sok hasonlatossággal birt, ²⁾ a mennyiben a bűncselekmények feljelentésének általános kötelezettsége mellett, némelyek arra külön eskü alatt köteleztettek. ³⁾ E feljelentés azonban („Rüge“) nem volt azonos a canonjogi denunciációval, és azt nem is követé hivatalbóli bírói vizsgálat, hanem a vádemelés egy nemének tekintett. ⁴⁾ A merev magánvád rendszerén ekkép lényeges változást idézett elő a diffamatio avagy clamor publicus alapján indítható bünper (Richten auf bösen Leumund), melynél ez alap hiánya folytán vádemelésről nem lehetvén szó, már az által is az inquisitorius eljárás hivatalbóli vizsgálata felé közeledett. Az eljárás e neve azonban, melynek lényege abban állott, hogy alaki bizonyítási szabályok nélkül gyanúkok alapján foglalhatott helyet, és a bírák szabad meggyőződésük szerint ítéelhettek, — nem tekintendő általános jogszabványnak, hanem kiváltságkép engedélyezett egyes bíróságok részére. ⁵⁾

Általánosabb és így az inquisitorius eljárás meghonosítására közvetlenebb befolyással volt a hivatalbóli vádemelés, melynek első nyomaira már a 14-dik században akadunk ⁶⁾ és kétségtelenül germán

tek igen elágazók. Eichhorn id. m. III. rész 184. lap és Wigand id. m. 356. lap szerint e bíróságok előtt az eljárás a vádrendszeren alapult; annyi azonban bizonyos, hogy az ordaliakkal való bizonyítás ki volt zárva, úgy szintén az esküvel való bizonyításnál az eskü csak de veritate szólhatott: „Sy sollen Echt vnd recht sein, vnd die Vndatt darumb Sy über den verklagten Swern wöllen, söllen Sy mit Iren augen gesehen haben, vnd mit Iren oren gebört haben.“

²⁾ Biener id. m. 132. lap: „Höchst wahrscheinlich war es dem der geistlichen Sendgerichte sehr ähnlich, von denen schon oben behauptet worden ist, dass sie in Hinsicht ihrer inquisitio per testes synodales den weltlichen Gerichten nachgebildet sind.“ L. az id. munkában a canonjogi bűnvádi eljárásról a 326. l. második hasáb ⁴⁾ sz. a. jegy.

³⁾ Némely író e kötelezettséget a népbírák (Schöffen) tisztében állónak vélték, a mi azonban tévedésen alapul és csak a véhm bíróság tagjaira (Freischöffen) nézve áll. Biener szerint a feljelentési vádra külön hiteles egyének voltak alkalmazva, mint a római eljárásnál az irenarchas és nunciatores.

⁴⁾ Biener id. m. id. h. Eine inquisitorische Idee liegt allen Beispielen des Rügens zum Grunde, indem gewisse Personen genöthigt werden Anzeigen zu machen, aber das Verfahren, welches daraus folgte, war der Form nach ein accusatorisches Verfahren, ohne dass der Richter selbst untersuchte; es fehlt also der Charakter des Inquisitionsprozesses im engeren Sinne. In dieser Beziehung ist also das germanische Rügen von dem Rügen der kirchlichen Sendgerichte zu unterscheiden, weil in diesem sich ein Verfahren des Richters ex officio an die Rüge anknüpfte. Es führte vielmehr die Rüge zu einer Klage, die eine Pflicht des Rügenden war.

⁵⁾ Ilyen péld. az 1340. évben Nürnberg városának adományozott privilegium: „Wir thun den Bürgern von Nürnberg die Gnad und das Recht, dass sie einen jeden schädlichen Menschen, der in ihr und des Reichs-Gefängniss zu Nürnberg kommt, mit bösen Leumund überkommen, den Leib abgewinnen mögen; also dass der Rath und Schöffen oder der mehrere Theil unter ihnen dünkt auf ihr Eid, dass der Leumund so stark auf ihn gängen, dass man billig richte über seinen Leib.“ Hasonló az, mely 1498-ban Limburg részére engedélyezett: „Dass man auf waren schueb gichtigen Mund oder Leumuth und ihr selbst Bekenntniss richten und strafen und die Uebelthäter ferner zu übersehn nicht schuldig seyn soll.“ — Biener 139. l. Wigand 402. lap.

⁶⁾ Besonders aber findet sich Klagen von Amtswegen angeordnet bei Todtschlag an elenden Leuten, welche keine Schwertmagen haben, die auftreten können. — Das alte Cöllnische Recht II. Art. 89.: „Todtschlag elender Leute soll fordern der Richter, auf das der Todtschlag nicht bleibe unge-rächt.“ — Eine Ordnung des Bischofs von Speier 1470. be-

eredetű, mert a római és cánoni jogban ugyan hivatalbóli birói eljárásról s vizsgálatról volt szó, — de a hivatalbóli vádemelés intézményének nyomát legelőbb a germán jogban találjuk, mint a melynek sarkalatos alapelvét képezé: Wo kein Kläger, da ist auch kein Richter. Nehogy tehát valamely bűntény vádló hiánya folytán büntetlenül maradjon, a hivatalbóli vádemelés póteszközéhez fordultak és ezzel meg volt vetve az inquisitorius eljárás alapja, a mennyiben a bűntény hivatalbóli üldözése lehetségessé vált, habár az accusatorius eljárás alakjában.

A hivatalbóli vádemelés, mely az inquisitorius eljárás azon alapeszméjét emelé érvényre, hogy némely bűncselekmények megtorlása magánvádló nélkül ex officio eszközöltessék, — szükségkép eredményezé az inquisitorius eljárás lényegének elsajátítását is, mely szerint maga a bíró is minden törekvését a bűntény felderítésére irányozza. Ezen irányt lényegesen elősegíté a cánonjog művelése; legalább nem tekinthető pusztá véletlenségnek, hogy az legkorábban az egyházi fejedelmek területén érvényesíté magát.¹⁾

Ekkép létesült az accusatorius eljárás alakjába átültetett inquisitorius eljárás, mely végre törvényi szentesítést nyert a „bambergensis“²⁾ és „Carolina“³⁾ által.

3) Az inquisitorius eljárás fejlesztése.

Az inquisitorius eljárás receptióját a germán bűnvádi eljárásnak fentebbi vázlatban előadott lassu átalakulása mellett, a bambergensis és carolina által mintegy befejezettnek tekinthetjük.

Az accusatorius eljárás alakja, az inquisitorius eljárás lényegével összesítettett; — a további fejlődés azonban kizárólag az inquisitorius eljárás szellemében történt. Ennek okát egyrészt abban leljük, hogy az inquisitorius eljárás egy már kifejtett tudományos rendszeren alapult; másrészt azon külszerű mozzanatokban, melyeknek magyarázatát az akkori zilált politikai viszonyok nyújtják, s melyek a germán bűnvádi eljárás egységes fejlődését teljesen lehetetleníték. Ötödik Károly német császár fenyítő eljárási törvénye (carolina 1532.) volt e téren az utolsó birodalmi törvény (Reichsgesetz), mely azonban nem tekinthető törvénykönyvnek a mai értelemben, hanem a szokásjogot tartalmazá,⁴⁾ melynek fejlesztése kizárólag az elméleti

tudomány és gyakorlatra fektetve, kevés tekintettel ama birodalmi törvényre,⁵⁾ egészen a particuláris törvényhozásra szállott át.

A tudomány azonban azon időben teljesen képtelen lévén a germán bűnvádi eljárás fejlesztésére, az olasz egyetemeken hirdetett római jog alapján fejlődött idegen jog tudományos rendszerét sajátítá el.⁶⁾

Azon mérvben, melyben ezen idegen jogrendszer s nevezetesen annak bizonyítási elmélete emelkedett érvényre, ugyanoly mérvben vált tarthatatlanná a népbíró-sági szervezet. A „carolina“ ugyan még épségben tartá e népbíró-ságok szervezetét és ép arra való tekintettel rendelé kétség esetén jogtudósok, nevezetesen egyetemi facultások véleményének kikérését („Rathsuchen“ res-ponsum).⁷⁾ Minthogy azonban ily esetleges kérdések

Ansichten der Praktiker an; beruht aber auf dem Streben, eingeschlichene Missbräuche zu beseitigen, eine zweckmässige Anweisung auch den ungelehrten Richtern zu geben. — Tittmann id. m. 245. l. Das Streben der Reichsstände, in ihren Rechten zur Gesetzgebung nicht beschränkt zu werden, veranlasste, dass Kaiser Karl V. am Schlusse die Erklärung beifügte: „doch wollen wir durch diese gnedige erinnerung Churfürsten, Fürsten und Stenden, an jren alten wohlherbrachten rechtmässigen vnd billigen gebreuchen nichts benommen haben.“ Diese Erklärung nennt man die Clausula salvatoria.

⁵⁾ Biener id. m. 150. l. Sowohl die Bambergensis als die nachgebildete Carolina hatten nur den Zweck einen kurzen Inbegriff des Wissensdürftigsten aus den kaiserlichen Rechten und guten Gewohnheiten zum Gebrauch der unstudirten Richter und Schöppen zu liefern. Die Gelehrten jener Zeit konnten also füglich denken, dass sie die P. G. O. nicht zu berücksichtigen brauchten, indem sie schon in den Besitz der Kenntnisse wären, welche jenes Gesetz bei dem gemeinen Mann verbreiten wollte.

⁶⁾ Tittmann id. m. 221—233. lapon a római és cánon-jogi büntetőjog receptiója elleni küzdelmet ecsetelve idézi III. Frigyes császár következő rendelvénnyét az 1441. évből: „Allo Doctores, sie seynd geistlich oder weltlich im Heylichen Römischen Reiche Teutscher Nation, sollen nach laudt der fürgenommenen Reformation, an kaynen Gericht, bey kaynen Rechte, auch in kayns Fürsten oder andern Rüthen, mer gelitten, sunder ganz abgethan werden. Sie sollen auch fürterhin vor Gericht oder Recht nicht weiter reden, schreiben, oder Rath geben. Sintmal Gott den Menschen mit seyner eignen Weysshaidt begnadet und versehen hat, so mag er in der neyen fürgenommenen Ordnung seines Rechtes selbst wohl warten.“ — A nép ellenszenve az idegen jog apostolai ellon annyira fokozódott, hogy nem ritkán elűzték őket a törvényszéktől. „So ging es namentlich einem Doctor aus Constanx, zu welchem die Gerichtspersonen sagten: Hört ihr Doctor, wir Aidgenossen fragen nicht nach den Barteile und Baldale und anderen Doctoren, wir haben sonderbahre Landbräuche und Rechte!“ L. id. munk. 221—233. lap. — Biener id. m. 160. lap. Die deutschen criminalistischen Schriftsteller nach der Carolina haben bis auf Carpzov im Ganzen nichts Tüchtiges zu leisten vermocht. Die Jurisprudencia der italienischen Schriftsteller war die alleinige Quelle ihres juristischen Wissens. Eben so wenig waren sie fähig, den germanischen Prozess weiter zu bilden, und die P. G. O., welche ihnen in dieser Hinsicht als Grundlage dienen konnte, benutzten sie boinahe gar nicht.

⁷⁾ Tittmann id. m. 264. és 280. lap. Die Zahl der Schöppen, welche bei den gerichtlichen Verhandlungen gegenwärtig seyn mussten, war verschieden, nämlich zwei, vier und bei der Abfassung der Urtheil auf Todesstrafe sieben oder acht. Es heisst nämlich im 84. Art.: I Tem so das gericht also gesessen ist, so mag der Richter jeden schöffen besonder also fragen, N. ich frag dich ob das entlich gericht zu peinlicher handlung wol besetzt sei, wo dann das selbig gericht nit under siben oder acht schöffen besetzt ist, soll jedor schöff also antworten, Herr Richter das peinlich entlich gericht ist nach laut Keyser Karls des fünfften vnd des heyligen Reichs ordnung wol besetzt.“ — Art. 219. „UND nach dem vilfeltig hievor inn diser vnser vnd des heyligen Reichs ordnung von rath suchen gemelt wirdet, so sollen allwegen die gericht, so inn jren peinlichen processen vnd vrtheylen, darin jnen zweifel zufiel, bei jren oberhofen rath zu suchen schuldig sein. Wo

fehlt: „Die Amtleute sollen erstlich nach den Unfällen, Bruch, Diebstahl und anderen Misshandlungen fragen und fleisige Erfahrung haben, dass die nit undergedruckt oder ungestrafft hingelugt werden.“ — Biener id. m. 134—149. l.

¹⁾ Zachariae: id. m. 141. lap és lásd a fentebbi jegyzet adatait.

²⁾ Zu den Landesgesetzen, welche frühzeitig den inquisitorischen Prozess anerkannten, gehört die bambergische Halsgerichtsordnung. Schon als bambergische H. G. O. hat sie auch ausserhalb der bambergischen Lande Beachtung gefunden. — Biener: id. m. 149. lap.

Der Verfasser war Johann Freiherr von Schwarzenberg und Hohenlandsberg, welcher sie dem Bischof Georg zu Bamberg überreichte im J. 1507. Die Markgrafen von Brandenburg haben hierauf im J. 1516. eine Brandenburgische H. G. O. bekannt gemacht, welche mit der bambergensis fast wörtlich übereinstimmte. Tittmann id. m. 242. lap.

³⁾ Die wichtigste von der bambergensis abgeleitete Gesetzgebung ist die peinliche Gerichtsordnung Karl V. von 1532. Die sehr vielen Auflagen, welche dieses Reichsgesetz bald nach seiner Erscheinung rasch nacheinander erlebt hat, beweisen, wie schnell dasselbe in Gebrauch gekommen ist. Biener id. m. 150. l.

⁴⁾ Mittermaier id. m. 66. l. Die Carolina, die nicht als ein Gesetzbuch im heutigen Sinne zu betrachten ist, schliesst sich überall an das Gewohnheitsrecht ihrer Zeit, und an die

intézése céljából szükségessé vált a per tárgyalásainak írásba foglalása, ez által csakis az írásbeli eljárás alapját vetette meg.¹⁾ A nem jogtudó népbírák pedig érezvén, hogy feladatuknak meg nem felelhetnek, — önmaguk visszavonultak a bíraskodástól, s így megszűnt az ugynevezett „Rechttag“ (végtárgyalás) intézménye is, mely a germán szóbeli tárgyalás elvén alapult.²⁾ A népbírók helyébe léptek az állandó s jogtudó testületi bíróságok; némely helyen azonban a népbírák még egyideig mint pótbírák, s más helyen mint törvényes bizonyági tanúk szerepeltek.

Ezen átalakulás természetes következménye volt a nép közönye a büntető jogszolgáltatás iránt, mely ezen túl a nép közreműködése nélkül hatóságilag gyakoroltatott. A hatóságra bízott ezentúl a jogrend és közbátorlét megvédése és fentartása, mi által a fentebbi átalakulással párhuzamosan növeltetett a tisztán célszerűségi szempontok által vezérelt rendészeti közhatalom. A bűntények egyszerű feljelentése mellett a további eljárást a hatóságra bízni, sokkal kényelmesebb is volt, mint a vádemelés terhét és felelősségét elvállalni. Így mindinkább ritkultak a magánvád esetei, a hivatalbóli vádemelés pedig lassanként teljesen kivetközött az accusatorius eljárás alakjából, mert az inquisitorius vagyis vizsgálati eljárás sokkal szabadabb kezét engedett a bírónak, ki a perbeli felek egymás iránti jogai által nem korlátozva, egyéni célszerűségi nézeteit érvényesíthet. A vizsgálati elv ekkép önkényt azzá fajult, hogy a vádlott a maga személye és mindazon tekintetben, mi a vizsgálat céljából szükségesnek véletett, egészen a bíró hatalmában állott. Az ítélet hozataláig s illetőleg a formális védelmig a vádlott jogairól alig volt szó. Az „inquirere veritatem“ elve nem ismert korlátokat; legalább az ítélet hozatalánál azokra semmi tekintettel sem voltak, s így a germán bünvádi eljárás történelmi fejlődésében a merev alakiságot, és annak ellentétét észlelhetjük egész a végletekig kifejtve. A kivallatás, vizsgálati fogság és mindennemű kényszereszközök alkalmazása, a vizsgáló bíró korlátlan hatalmában állott.³⁾ A tudomány és gyakorlat pedig egy egész rendszert fejtett ki, mely az inquisitio generalis (előzetes bűnnyomozás) és inquisitio specialis (rendes

aber die oberkeyt ex officio vnd von ampts wegen wider ect. so sollen die Richter: wo jnen zweiffeln zufile, bei dem nechsten hohen schulen, Stetten, Communen oder andern rechtverstendigen, da sie die vnderricht mit dem wenigsten kosten zu erlangen vermeynen, rath zu suchen schuldig sein.“

¹⁾ Biener id. m. 156. lap. Da die Gerichte nicht mit Rechtsgelehrten besetzt waren, so war die Anordnung getroffen, dass alle Verhandlungen des Prozesses in Schriften gebracht werden mussten, um bei den etwaigen Anfragen eine feste Grundlage zu haben. — Zachariae id. m. 145. lap. Mit dieser Änderung in der Gerichtsverfassung steht dann die Verdrängung des mündlichen Verfahrens durch das Prinzip der Schriftlichkeit und der allmähliche völlige Ausschuss der Öffentlichkeit in der engsten Verbindung.

²⁾ Mittermaier id. m. 68. l. Durch die Sitte der Urtheilseinholung und Aktenversendung an Universitäten und durch das eigene Gefühl der ungelehrten Schöffen, die den Forderungen nicht mehr genügen konnten, und sich daher selbst von den Gerichten zurückzogen, verschwand allmählich die Schöffenverfassung und der Rechttag, ein Ueberbleibsel der alten öffentlichen Schlussverhandlung, wurde durch Praxis oder Gesetz aufgehoben.

³⁾ Mittermaier id. m. 69. l. Im deutschen Prozesse ging aus einem achtungswürdigen Streben der Praxis, die nur dan beruhigt schien, wenn sie das Geständniss der Inkulpaten gewinnen konnte, die Richtung alles Inquirens darauf: durch planmässige Anstalten das Geständniss der Angeklagten zu erlangen.

bünnvizsgálat) homályos körvonalozásával⁴⁾ mint „gemeiner deutscher Inquisitionsprocess“ általános érvényre emelkedett.⁵⁾

A fejlődés ezen irányánál, közbíró avagy egyéb a közérdeket képviselő közeg hiányában, a bíróság hivatalbóli eljárása ellen csakis az illető elmarasztalt egyén élhetvén jogorvoslattal, — ebből teljes következetességgel fejlődött ki ama tan, mely szerint a vádlottra nézve kedvező bírói határozat azonnal jogérvényes volt, fellebbezés esetében pedig a reformatio in pejus kizárattott.

A közbírói avagy ügyész intézmény csiráját ugyan a hivatalbóli vádemelés kapcsában már a 15-ik században fellelhetjük, sőt némely tartományban⁶⁾ az ugynevezett processus mixtus szabályozására vezetett, mely az inquisitorius eljárás mellett is, az advocatus avagy commissarius fisci közreműködését célozta, az accusatorius eljárásnak megfelelőleg őt illetvén a vádirat benyújtása s képviselete, avagy később a helyett a specialis inquisitoria vagyis a rendes bünnvizsgálatra irányzott indítványozás, és tagadás esetében a bizonyítási eljárásban való közreműködés. Az eljárás e neme azonban a vizsgálati elv kizárólagos uralmának áldozatul esett, és hasztalanul igyekezett némely író a bünvádi eljárásnak a franczia közbírói intézményre fektetett későbbi reformatióját, eme ugynevezett fiscális eljárás „nemzeti“ alapjából származtatni.

(Folyt. köv.)

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

A köteles részről.

(Folytatás.)

B) A szülők köteles része.

Ha az örökhagyónak nincsenek gyermekei, vagy ha ezek utódok nélkül haltak el, akkor a törvényes örökösök rendjében a felmenők: u. m. a szülők és az ő utódaik örökölnék. Csakhogy ez iránt már nem oly egyöntetűek a törvényhozások szabványai, mert míg az egyik a felmenők alatt a szülőket és az öreg szülőket is érti, addig a másik a szülők mellett párhuzamban még a testvéreknek is megnyitja az örökölést.

Mi itt az ugynevezett ági — parentela — örököségi rendet követjük.

Az a kérdés tehát, valjon a szülőknek és az ő águknak, azaz: utódaiknak szükséges-e, indokolható-e köteles részt szabni.

Szemelött tartva az alapot, melyből a köteles rész igénye természetszerűen származik, mint legbensőbb véregységen sarkaló családi viszonyt, s ebből fakadó fajszeretet nagyságát — a kérdésre nem lehet egyenes

⁴⁾ Biener id. m. ötödik fej. VII. Inquisitio generalis et specialis 182—193. l.

⁵⁾ Zachariae id. m. 146. l. Die den Inquisitions-Process bestimmenden Gesetze nannten sich bezeichnend genug nur Instructionen, weil man fühlte, dass es sich hier weniger um die bestimmt normirte Ordnung eines wirklichen Prozesses, als vielmehr um die polizeilich-administrative Thätigkeit des Untersuchungsbeamten handelt.

⁶⁾ Biener id. m. 143. l. In der bairischen Landesordnung von 1538 ist die Anstellung eines öffentlichen Anklägers für Verbrecher befohlen worden. Ebenfalls ist das Klagen von Amtswegen durch einen Criminalfiscal mit grosser Bestimmtheit in einer churfürstlich-trierschen Criminalverordnung angeordnet. — Zachariae id. m. 150. l.: Namentlich in beiden Hessen (Darmstadt és Cassel) wurde der schon zur Zeit der P. G. O. übliche fiscalische peinliche Prozess durch die pein. h. Ordnungen von 1726 und 1748 regulirt; die Organisations-Edicte von 1803 betrachten aber bereits den fiscalischen Prozess stillschweigend als beseitigt.

választ adni; hanem szorosán különböztetni kell az örökhagyó szempontjából szülők és testvérek közt.

Mig ugyanis a szülőket — egyebektől eltekintve — már a viszonyosság méltányos követelményénél fogva is illeti köteles rész, addig ezen érv épen nem szól a testvérek mellett.

De még, ha az életet úgy vesszük, a mint ez komoly valójában élénkbe tárul, be kell vallanunk, hogy habár a rokon érület megvan a testvérek közt, habár az kölcsönös segítségben és bizonyos összetartozás tudatában nyilvánul is, de még sem oly élénk, oly intenzív, oly odaadó az többé, mint azt akár a szülők, akár a gyermekek részéről egymás irányában tapasztalhatni. És ez nagyon természetes, mert a testvérek önállóságra jutás után legtöbb esetben a családból kilépnek, a család törzsétől elválva, hajlamaik és neveletésüknek megfelelő irányt vesznek, s hovatovább önálló tüzhelyt, családi kört alapítanak maguknak, mely körül, mint saját alkotásuk és teremtményük körül fog összpontosulni egész valójuk, törekvésük és szeretetük. Ezen saját tüzhely eme családi hajlék, — mint láttuk — oly annyira képes absorbeálni minden gondját, szeretetét, hogy az előbbi kötelék ereje, ha meg volt is, ezen erősebbel szemben mindinkább elhal, az idő hatása itt is, úgy mint egyebütt, lassankint megszakítja előbb a gyengébb, aztán az erősebb szálait az összekötő rokon érzés hálózatának, mert azok már nem életadó, nem lüktető erek többé — az érdek hatalma, a gond az övéi iránt mindinkább háttérbe szorítja, mindinkább feledteti a testvért, mindjobban eltávolítja egymástól őket, úgy hogy végül nem marad egyéb, mint egy, a többtől megkülönböztető, kiválóbb fokú jó indulat, melegebb érdeklődés, mint a többi embertárs iránt, mintegy kedves reminiscencia a multból, mely itt-ott segítyt, támogatást eredményez és őket egyes alkalmak- vagy ünnepekénél összehozza.

Csak a közös törzs- a szülők iránt marad meg egyenlő mérvben a szeretet, sem idő, sem távolság nem képes azt alteralni vagy kialtani a gyermek szívéből. A lefolyt ifjkor annak emlékei, élményei az érettebb kor előtt úgy tűnnek fel, mint kedves tanúságai annak, hogy a szülők még mikor büntettek is, mennyire szerettek, mennyit használt bölcs intelmük, mily helyes volt neveltetési rendszerük — elgondolják mily gyengéden ápoltattak betegségükben, mily szorongások s félelmek közt neveltettek — ezt már magukról tudják, mint szülők — mily gond fordítottatott taníttatásukra — mindezek élénk elgondolása nemcsak a szeretet kötelekeit tartja fen a szülők iránt, hanem a hála — a belátás ezen jótékony érzelmét is kelti irántuk, viszozni kívánják nekik mindazon jókat, ápolást, gondoskodást s egyebeket, mikben egykoron ők részesültek, megakarják nekik mutatni, hogy mindezeket ők még el nem felejtették, s öreg napjaikban hasonló önmehtagadó szeretettel gédelik őket, miként azt tőlük tapasztalták.

De különösen akkor mutatkozik ezen vonzódás a szülők iránt erősnek, midőn nincs utód, nincs gyermek, talán még hitvestárs sem, kire szeretete árját ömleszthetné, nincs, a ki a szülőknek ugyszólva concurrentiát csinálva, szeretetében velük osztozkodnék. Ekkor a vonzalom, a szeretet kettőzött, egész telje a szülőkre száll, mert egy belső szükség az, hogy valakit szeressünk, valakihez simuljunk.

Ennek külső eredménye aztán, hogy a gyermek az általa gyűjtött vagyon jó részét szülőinek hagyja, hogy az, mint szeretetének záloga, halála után azokra szálljon vissza, kik vérség nyomán szívéhez oly közel állanak.

De meg ha elgondoljuk, hogy a gyermek vagyoni helyzetének kutforrása többé-kevésbé mégis a szülőkre

vezethető vissza, kik vagy gondos és alapos nevelés által nyújtottak neki módot arra, hogy a szükséges életfentartáson túl még tekintélyes vagyont is gyűjthessen, vagy pedig egyenest a szülői vagyon, mint örökrésznek átadása által volt képes azt ügyesség és ipar által nem csak megtartani, hanem még többszörözni is, úgy mindezenre méltányos követelésnek találjuk, hogy a gyermek halála után, az ő vagyonából legalább egy rész a szülőknek biztosíttassék, köteles részként. És ez még azért is szükséges, nehogy a szülők, kik sokszor egészen vagyontalanok, mert minden megtakarított fillérüket gyermekük kimivelésére fordították, ugyszólva azokba ruházták be, öreg és elgyengült napjaikra nyomorúságra jussanak, mivel könnyen meglehet, hogy a fiu, ki szülőit élteben tartotta, vagy segélyezte, egy gyenge pillanatban, csábító nő vagy egyéb ármányok befolyása alatt szülői iránt való kötelességéről megfeledkezik. Ily érdeket tehát nem lehet a jó szándékra bízni, hanem biztos alapot kell neki szerezni az által, hogy a szülői igény köteles rész természetét ölti fel.

Ellenben a testvérek, kik ezen belső kapocson, mely igényt szül, már kívül állanak, csak az örökhagyó tényleges hajlama és szeretetének — fenforgó rokon érzésének, kifejezett akaratának mérvében részesülhetnek a hagyatékban, mert habár igen kíváncs, hogy a testvérek közt a rokon kapocs ne bomoljon oly gyorsan fel, és a családi viszonyoknak ily közeli kisugárzásai még ne veszítették légyen el ama jótékony meleget, melyet a családiság az emberi nemre áraszt, de tényleg a viszonyok a jelenben olyanok, hogy erőszakot követne el a törvény az egyén hajlamán, ha testvérei javára szabad rendelkezését megszorítani akarnók.

Dr. KATONA MÓR,
n.-szebeni jogtanár.

(Folyt. köv.)

Az osztrák n. n. „Bagatell“ eljárás ismertetése.

(Folytatás.)

IV. A tárgyalás bevétele.

A bíró az ügyet a felek nyilatkozatai és a bizonyítás után ítélethozásra megérettnek találván, a tárgyalást bevértnek, befejezettnek nyilvánítja. — Azonban szabadságában áll, ha még valami kiegészítést szükségesnek lát, a tárgyalásnak újbóli megnyitását elrendelni. (66. §.)

A tárgyalás a bevért kimondásáig egy egésznek tekintendő, minden, a mi addig bármilyen rendben és bármikor felhozott a maga idejében felhozottként érvényes. Az ítélethozásnál csak az jöhet figyelembe, a mi a tárgyalásnál előfordult. (67. §.)

Ha a megkezdett tárgyalás az napon be nem fejezhető, a folytatolagos tárgyaláson tartozik a bíró az előbbi szóbeli tárgyalás eredményeit, melyekre világosan emlékszik, vagy feljegyzései után, melyeket a tárgyalás alatt lett, az egésznek lehető átnézetével szóval előadni, a feleket az iránti nyilatkozatra felszólítani, a netáni hiányokat pótolni, az aggályokat eloszlatni és aztán a folytatolagos tárgyalást a megszakított tárgyalással egybefüggésbe hozni. (68. §.)

V. Határozatok.

A bíró által az eljárás folytán hozott és kihirdetett határozatokat a kihirdetésen jelen volt feleknek csak akkor kell írásban végzés alakjában kézbesíteni, ha a félnek azok ellen felhatalmazása, vagy azok alapján azonnali végrehajtási joga van.

Feleknek, kik a kihirdetésen jelen nem voltak, — valamint minden olyan esetekben, melyekben a tárgyalás vezetése úgy kívánja, a végzések írásban kézbesítendők.

Ha kézbesítés szükségé fen nem forog, a kihirdetés a kézbesítést pótolja. (69. §.)

VI. Ítélet.

Az ítéletet csak azon bíró hozhatja, a ki az ügy tárgyalását személyesen vezette.

Ha az ítélet meghozatala előtt a bíró személyében változásnak kellett történni, a szóbeli tárgyalás az új bíró előtt a keresetnek, felhozott bizonyítékoknak, a már eszközölt bizonyításnak és jegyzőkönyvi feljegyzéseknek felhasználása mellett újból megtartandó. (70. §.)

Az ítélet a szóbeli tárgyalás bezárása után azonnal meghozandó és kihirdetendő. De ha igen fontos okok forognak fenn, a bíró az ítélet kihirdetésére egy héten túl nem eső határnapot tűzhet ki és erről a feleket azonnal értesítendő.

Az ítélettel együtt annak indokait is ki kell hirdetni. Ha a kihirdetés a szóbeli tárgyalás után közvetlenül történik: elégséges az ítéletnek csak lényeges indokait felsorolni. (71. §.)

Az ítélet indokaival együtt minden esetben a tárgyalás bezárása után legfeljebb 8 nap alatt írásba foglalva a tárgyalási jegyzőkönyvhez csatoltassék.

Az ítélet bevezetésében a bíró ki az ítéletet hozta, megnevezendő, az indokokban pedig a tényálladék röviden előadandó. (72. §.)

Ha az ítélet kihirdetésén mindkét fél jelen volt: az ítélet csak a fél kívánatára kézbesítetik. Ezen eseten kívül azonban mindkét félnek hivatalból kézbesítendő. (73. §.)

Az ítéletben a vesztes fél ellenfelének okozott költségekben, ha ezek felszámítottak, rendszerint elmarasztalandó. — De ha mindkét fél majd nyertes, majd vesztes, akkor a költségek aránylag megosztandók, vagy kölcsönösen megszüntetendők. El lehet azonban a felet az egész költség összegben is marasztalni, ha az ellenfél csak egy kis részben, melynek érvényesítése különös költséget nem okozott, lett vesztes. (74. §.)

Az elmarasztaló ítéletben a kötelezettség teljesítésére rendszerint 8 napon túl nem terjedő határidő szabassék.

Ha azonban az ítélet valamely munka vagy foglalkozás teljesítésére kötelez: a bíró a körülményekhez képest hosszabb határidőt is rendelhet.

A kötelezettség teljesítésére kiszabott határidő, ha az ítélet kihirdetésén mindkét fél jelen volt, a kihirdetést, ezen eseten kívül az ítélet kézbesítését követelő napon veszi kezdetét. (75. §.)

Ha egy és ugyanazon keresetbe foglalt több követelés körül némelyik felett már lehet ítéletet hozni, a többire nézve azonban újabb tárgyalási határnap kitűzésének szüksége forog fenn: a bíró a már megérte követelések felett a tárgyalást bezárhatja, ítéletet mondhat és azt kihirdetheti; de ha a mellék kötelezettségek vagy költségek iránt, melyek ezen követelésekre esnének, nem határozhat; tartozik az ítéletben világosan kimondani, hogy ezek iránti határozatát a további ítéletre tartja fenn.

Hasonlóképp bezárhatja a bíró a tárgyalást, és ítéletet hozhat olyan követelésre nézve, mely a fél által világosan beismeretett.

A bíró által ugyanazon keresetben hozott több ítéletek mindegyike önálló ítéletnek tekintetik úgy a jogorvoslatok, valamint a végrehajtásra nézve. (76. §.)

VII. Tárgyalási jegyzőkönyv.

A szóbeli tárgyalás felett a tollvivő jegyzőkönyvet vend fel.

E jegyzőkönyvnek magában kell foglalnia:

1. A bíróság megnevezését, a bíró és tollvivő nevét, a tárgyalás idejét és helyét annak megjegyzésével, hogy a tárgyalás nyilvános volt; vagy a 17. §. értelmében a nyilvánosság kizáratott;

2. a felek és meghatalmazottak neveit, és a per tárgyának rövid tartalmát;

3. azon személyek neveit, kik mint felek, vagy azok képviselőiben jelentek meg a tárgyalásra;

4. a 9, 15, 23, 25, 48, 50, 52. és 62. §§-okban elrendelt feljegyzéseket;

5. a tárgyalás folytán hozott bírói határozatokat, és kihirdetett végzéseket;

6. a tárgyalás bezárásának és az ítélet kihirdetésének idejét, annak megjegyzésével, hogy mindkét fél jelen volt vagy nem;

7. ha az eljárás a felek beegyezése folytán indított meg, (5. §.) ezt is meg kell jegyezni ezen beegyezésre való hivatkossággal együtt.

Ezeket felül: ha a megkezdett tárgyalás egy napon be nem végezhető, a felek ajánlata, vagy a bíró belátása szerint a feleknek olyan nyilatkozataik, melyek a kereseti kérelem megszorítására, korlátozására, vagy a tartozásnak egészben vagy

részbeni világos beismerésére vonatkoznak, az alperesnek a kereset alapjául szolgáló állítások elleni világos kifogásai a bíró által bemondandó rövid szerkezetekben a tárgyalási jegyzőkönyvbe is bevezetendők.

A jegyzőkönyvbe a felek bármikor betekinthetnek.

A tárgyalási jegyzőkönyvnek a felek, tanúk vagy szakértők részéről aláírásának nincs helye; felolvasásának pedig csak azon esetben, melyekben a törvény rendeli, vagy ha azt a bíró szükségesnek látja. (77. §.)

VIII. Jogorvoslatok.

A semmiségi panasz.

A bagatell eljárás folytán hozott ítéleteket csak semmiségi panasszal lehet megtámadni, és pedig a következő okokból:

1) ha ezen eljárásnak e törvény értelmében helye nem volt;

2) ha a bíró nem volt illetékes;

3) ha az ítéletet olyan bíró hozta, ki a bagatell eljárásra jogosítva nem volt, (8. §.) vagy a ki nem vezette az egész tárgyalást, (70. §.) vagy a fenálló törvények értelmében érdekeltisége miatt a kereset feletti bíráskodástól tartózkodnia kellett volna;

4) ha e nyilvánosság kizárása nem igazolható;

5) ha olyan személy tárgyalta, ki arra a törvény szerint kiegészítve vagy jogosítva nem volt;

6) ha a fél törvényellenes bánásmód által a tárgyalásban akadályoztatott;

7) ha az ítélet a felek kérelmén túlterjed. (78. §.)

A semmiségi panaszt — egyáltalában meg nem hosszabbítható 8 nap alatt kell az elsőfolyamodású bírónál szóval vagy írásban bejelenteni. Ez utóbbi esetben azonban ügyvéd által kell aláírva lennie.

A 8 napi határidő: ha az ítélet csak kihirdetett, de hivatalból kézbesítendő nem volt, a kihirdetést, kézbesítés esetében az ezt követő naptól számítatik.

Ha az ítélet csupán kihirdetett és hivatalból nem volt kézbesítendő, ha a fél 8 nap alatt az ítéletnek írásban leendő kiadását kérelmezte, azon idő, mely ezen kérelmezés napjától a kézbesítés napjáig e két napot beszámítva lejárt, nem jön számításba. (79. §.)

Az eljáró bíró tartozik a semmiségi panaszt a per irataival, és a tárgyalási jegyzőkönyvvel együtt jelentése kíséretében az országos főtörvényszékhez (Oberlandesgericht) felterjeszteni.

A bíró a semmiségi panaszt még akkor sem utasíthatja vissza, ha az elkésve adatott volna be. (80. §.)

A főtörvényszék, ha a semmiségi panaszt rendes időben beadottnak és indokoltnak találja, az ítéletet megsemmisíti, és az eset körülményeihez képest a törvényszerű eljárásnak az illetékes bíró által leendő megindítása iránt intézkedik.

Ha bíróküldés szüksége forogna fenn, egyidejűleg ez iránt is határoz.

A főtörvényszék, mielőtt a semmiségi okok fölött határozna, nyomozásokat is elrendelhet, és ha a semmiségi panasz külső kellékek tekintetében hiányos, e hiányoknak az újbóli felterjesztésre kitűzendő határidő alatt leendő pótlását is elrendelheti.

A főtörvényszék határozata ellen semmi perorvoslatnak nincs helye. (81. §.)

A semmiségi panasz által az ítélet végrehajtása nem gátoltatik.

Azonban az elsőfolyamodású bírónak szabadságában áll, valamint a főtörvényszéknek is, ha a felet nehezen pótolható hátrány fenyegeti, annak kérelmére elrendelni: hogy a végrehajtásnak csak a biztosításig legyen helye. (82. §.)

Az ítélet kiadványozásába becsuszott írási hibák kiigazítását azon bírónál kell kérni, a ki az ítéletet hozta. Ennek kötelessége az ítéleti kiadványok bekívánása, és mindkét fél kihallgatása után a szükséges kiigazítást eszközölni. (83. §.)

Felfolyamodás. Határozatok ellen, melyekkel a bagatell eljárás megindítása a bíró részéről megtagadtatott, vagy a megkezdett eljárás beállítatott; a kimaradás igazolása vagy valamely jogorvoslatra eltelet határidő miatt az előbbeni állapotba visszahelyezésre irányzott kérelem elutasítottatott, a felfolyamodást meg nem hosszabbítható 8 napi határidő alatt az elsőfolyamodású bírónál kell írásban vagy szóval emelni. Azonban az írásban benyújtott felfolyamodásnak mindig ügyvéd által kell aláírva lennie. (84. §.)

Minden egyéb a bíró által a bagatell eljárásban hozott végzések, határozatok és intézkedések felfolyamodással meg nem támadhatók; a bíró azonban ilyen határozatait és intéz-

kedéseit, — kivéve a 27. §. 2. pontjában említett határozatát — az érdekeltek előterjesztésére, vagy hivatalból is megváltoztathatja. (85. §.)

Előbbi állapotba visszahelyezés. — Uj bizonyítékok alapján az előbbi állapotba visszahelyezés feletti tárgyalás a főügybeni tárgyalással egybekapcsolandó; és mindkettő ugyanazon ítéletben döntendő el. Az előbbi állapotba visszahelyezési kérelemben egyszersemind a főügybeni kérelem is előadandó.

Az előbbi állapotba visszahelyezést lehet kérni oly bizonyítékok eszközzése végett is, melyek felvételét a bíró a 31. §. 3. kikezdése értelmében megtagadta, ha a fél bebizonyíthatja, hogy a megtagadásnak alapjául vett előfeltétel nem áll.

Előbbi állapotba visszahelyezésnek rossz képviselőt indokából hely nem adatik. (86. §.)

IX. Végrehajtás.

A végrehajtási eljárásban a sommáseljárási törvény határozatai jönnek alkalmazásba. A kiadott ítéletnek a végrehajtási kérvénnyel felmutatása még akkor sem szükséges, ha az ítélet mindkét fél távollétében hirdettetett ki. (87. §.)

X. Záradékok kimondatik: hogy a mennyiben a törvény különösen nem intézkedik, a peres ügyekbeni eljárásról szóló általános szabályok jönnek alkalmazásba. De a perköltségek biztosítására vonatkozó szabályok a bagatell eljárásban nem alkalmazhatók. (88. §.)

E törvény 1873. október 1-én lép hatályba.

A folyamatban levő ügyekre ki nem terjed. Azonban a felek szabadságára hagyaték, közös egyezés folytán azon esetben, ha ügyük a bagatell eljárásra minősítve van, az ügynek eddigi tárgyalásával felhagyni és a bagatell eljárást, illetőleg az ügynek az illetékes bagatell eljárás bírójához leendő áttételét kérelmezni. (89. §.)

Végül a 90. §-ban a törvény végrehajtásával az igazságügyminiszter bízatik meg.

Az igazságügyminiszter e megbízatása folytán egy rendeletet adott ki 1873. június 5-én az országos főtörvényszékek elnökségeihez, melyben e törvény életbeléptetésének és alkalmazásának szabályai foglaltatnak. Ezek közül legfontosabbak azok, melyek a bírót az ezen eljárásban neki engedett tághatáskörnek használásában a lehető leggondosabb és lelkiismeretes tevékenységre figyelmeztetik; — továbbá az, mely szerint a lehetőségig egyenlő gyakorlat megállapítása tekintetéből az országos főtörvényszékeknek ajánlatik, hogy gondoskodjanak arról, miszerint a bagatell eljárásban emelt olyan semmiségi panaszok felett, melyek elvi jelentőségük, hozott határozatok a bagatell bírónak tudomására juttassanak; minek elérésére az ilyen határozatoknak az „Allgemeine Oesterreichische Gerichtszeitung“-nak megküldése alkalmas eszközül szolgál.

* * *

Helyreigazítás. Lapunk előbbi számában a 332-ik lapon a 2-ik hasáb végén: „A törvénykezési eljárásnak esetre vonatkozó“ stb. helyett olvasandó az esküre vonatkozó stb.

Szerk.

(Folyt. köv.)

Jogirodalom.

Das indische Erbrecht, von Dr. Aurel Mayr. Wien. Beck'sche Buchhandlung. 1873.

Az indjog fontossága az összehasonlító jogtudományra nézve már rég fejtetett. Valamint az indnép minden arya község közt a legrégibb alaku hagyományokat, irodalmat és nyelvet megőrizte, úgy feltehető volt, hogy ezen szokásaiban annyira conservatív faj, leginkább fentartotta a kezdetleges jogállapotnak is alakzatait. S ha a sanscrit nyelv felismerése az összehasonlító nyelvészet körében forradalmat idézett elő, az összehasonlító jog terén szinte jelentékeny tanúságot lehetett oly tünetek tudomásra jutásától várni, a melyekben a jogintézmények a római és germán jogban találtaknál elemibb, és azoknak notalán magyarázatára és köztök fenálló kapcsolat kiderítésére szolgáló alakban jelentkeznek. Mindazonáltal az ő indjog kiderítésére eddig aránylag kevés történt. A feladat megoldásának akadályul szolgált, hogy mind alapos általános philologiai, mind jog képzettséget igényelt, a melyeknek egyesülése pedig az ó-classicai téren túl ritkán fordul elő; s így dr. Mayr Antal előttünk fekvő műve szinte első kísérletül tekinthető ez irányban.

Egy pillantás az előttünk fekvő műre meggyőz arról, mily nehézségekkel kelle szerzőnek megküzdeni. A források anyaga, bár West és Bühler által már némi részben összegyűjtve, maga sem volt még kritikailag átdolgozva s tisztázva. A történeti érzéknek sajátos hiánya folytán az ind-népben, chronológiát alkotni és a források korát meghatározni teljesen lehetetlen, s legfőlegb egymáshoz való aránylagos állásuk állapítható meg belső kritikai taglalással; a mi azonban mindig egyéni és bizonytalan eredményre vezet. Továbbá az ujkori indjog, sőt nagyrészt már az is, a mely a felhasznált régi törvénygyűjteményekben és magyarázatokban találtatik, igen tetemes mérvben vegyült idegen elemekkel, a melyek az eredeti jogszabályokénál sokkal későbbi korban keletkezett vallás befolyásának következtében hatoltak abba. A magyarázók ezenfelül még különböző ellentétes iskolákba oszlának, s minden jogszabvánnyal, mint egy theologiai szöveggel, bánnak; azt kényük-kedvük szerint alakítják, csavarják. Végre az indjog, lényegében szokásjog, s így természetesen nagy tér jut az egyéni felfogásnak a feljegyzésben és rendszerezésben. De maga e rendszerezés sem eszközölhető a római minta szerint, mert az ind jog annyival kezdetlegesebb alaku, hogy a római fogalmaknak és meghatározásoknak arra való kiterjesztése lényegében változtatná meg, s minden tudományos értékétől megfosztaná.

Az előttünk fekvő kötetben, mely az örökösödést tárgyalja, mind e kérdések, véleményünk szerint, habár talán nem is minden tekintetben végleges, de általában szerencsés megfigyeltetésre találtak. A tárgyalás rendje elég világos. Az általános elméletek, melyekre szerző a történeti rend megállapításában támaszkodik, bőven indokoltatnak; a felfogás s nézetek pedig egyenletesek maradnak minden részleten át, a mi maga ott, a hol ily bonyolult tömegben kelle eligazodni, a biztos ítéletnek és tiszta felismerésnek tanujele.

A részletek megbírálásába ez uttal nem szándékunk bocsátkozni, hanem fővonásaiban ismertetjük csak a munkát. Három részből áll, melyek elsője az osztály-, a második a örökösödési rendet, harmadika a nők állását illeti. Talán czélszerűbb lett volna az olvasóra való tekintettel, ha a három rész megfordított rendben következik, vagy még inkább, ha a családjogra vonatkozólag a munka minden részében elszórtan előforduló adatok külön egyesítettnek. Ez esetben képe világosabban és plastikusabban domborodott volna ki.

A legrégibb állapot, melyre a szerző által felhasznált jogforrások visszautalnak, úgy látszik az, a melyben a család nem bontakozott még ki a törzs vagy község közösségéből, és a házasság még nem volt egyéni, illetőleg nem a történeti alakban elismert intézmény. E korból mindazonáltal nem birunk korbéli jogforrással, minden arra vonatkozó emlék csupán hagyományos, s így még mindig kétséges marad, vajjon az csakugyan fenállott-e eredetileg India arya hódítóit közt, vagy nem-e pusztán helyenkint állott be utóbb történeti csapások következtében. Kétségtelen ellenben annyi, hogy az eredeti törzs szerkezetben a későbbi kasztoknak nyoma nem volt, és hogy számos történeti fokozaton ment keresztül ezen intézmény, míg jelenlegi megkövült alakját elérte.

A házasság eredetileg exogam, illetőleg a nő mindig más törzsből vétetik. A nő maga pusztán dolognak és minden személyes jogot nélkülözőnek tekintetik. Az újabb jogban mindazon által szembevetőleg symbolikusá válnak az e kezdetleges korra emlékeztető cselekvények. A törvényes hitbér, — eredetileg a nőért fizetett ár, — aránylag csekély összegben állapodik meg, és a házasságnak oly alakjai is létesülnek, a melyekben már a nő személyisége is elismerésre jutott.

A családon belül ez, ugyán látszik, már korán történt, sőt akkor is, a midőn az örökösödési jogban a nők még pusztán mint dolgok tekintettek, a melyekről megjegyeztetik, hogy osztály alá nem esnek, a leány atyjától vagy testvéreitől kiházasítást követelhet és maga az özvegy újra megházasodhatott.

A nő vagyoni jogai szintén aránylag korai időben keletkeznek, de igen lassan fejlődnek, ugyán látszik csupán a női ruházatra, ékszerekre és házi eszközökre terjednek ki, ezekre nézve is eredetileg csupán haszonélvezet alakjában, míg a papi befolyás folytán középkori Európában a nők állása teljesen megváltozik. A nő a férfival, ugyán látszik egyenjogú személylgyé válik, a mi Indiában annál könnyebben volt eszközölhető, mivel, bár a család szoros köteléke megmaradt, az atyai hatalom mindig igen kifejezetten volt, s a család belső alkatúra nézve inkább egyenjogúnak, társaságának, mint szigorú uralomnak alávetett csoportnak tűnik ki. Ennélfogva a nő tágasabb tulajdonjogot is nyer, sőt némi közszerzeményi jogot is férjével együtt,

a leányok pedig anyjuk fentartott vagyonában örökösödnek. Másrészt azonban e vagyoni jogi önállósodásukkal párhuzamosan mindinkább szorosabban határoztatik meg férjük iránti hűségük köteleme, s ugyanakkor, a mikor az özvegy haszonélvezeti joga elhunyt férje vagyonára, sőt gyermekével egyenlő részben örökösödési joga is elismertetik, tiltatik meg egyszersmind véglegesen a második férjhezmenetel.

A mi a gyermekeket illeti, természetesen az örökösödési jogban kiválólággal csupán a fiúk jönnek tekintetbe, osztályuk a család felosztásának következtétül tekintetik. Az örökösödés fogalma tehát az ind jogban legegyszerűbb alakjában jelentkezik. A vagyon tulajdonképpen a családé, ha gyermek születik, atyja vagyonára vonatkozólag köztulajdont illeti. Az osztály rendszerint csakis halál után eszközöltetik, kivételesen az atya életében is megejtetik. Régi időben a legöregebb fiu kettős részt kap, később egyaránt osztozkodnak; azután, — a mikor már a kaszt különbségek kifejlődtek, — a magasabb kasztba tartozó, azonban még alacsonyabb kasztból is vehetett nőt, a különböző kaszthoz tartozó anyák fiai bizonyos megállapított arányban osztozkodnak magasabb vagy alacsonyabb állásuk szerint. Az új jogban már osztály alá csakis az ősi vagyon tartozik, nem pedig a szerzeményi, a melynek tekintetében az atya élete folytán szabadon rendelkezik ugyan, de halála után nem. Ha osztály nem eszközöltetik a régi jogban az atya állását, egyszerűen a legöregebb fiu foglalja el.

Az örökösödési rendben a fő nehézséget a különböző fiúk tana képezi. Minthogy Indiában a többnejűség állott fenn, másrészt pedig úgy látszik a régi községi család közösségéből fenn maradt hagyomány folytán a leviratusi elvhez hasonlólag még a férj élete alatt is, beleegyezése vagy rendelete folytán, testvérei és rokonai is nemzettek feleségének gyermekeket, — továbbá fiutódok hiányában a leány is fiusítható volt, fia pedig közvetlenül az atya fiának tekintetett, a mi mellett azonban az atyának még később is születhetett saját fia, — azután a különféle törvénytelen gyermekek jogai is nagy részletességgel meghatározottak, — végre bizonyos körülmények közt idegennek gyermekül fogadása is szükséges volt, természetes, hogy az egymással ellentétes érdekű követelők száma igen nagy volt, s hogy a rend meghatározása ily bonyolult viszonyok közt számos lassankint alakult s egymáson gyakran átszövődő szabályt eredményezett. Azon esetben pedig, a midőn az örökhagyónak egyenes leszármazója vagy fogadott gyermeke nem maradt, vagyona utolsó őse vagyona részének tekintetett, a kinek hagyatékában osztály történt, s mint ilyen osztatott fel annak leszármazói közt. Természetes, hogy az örökösödésre csupán azok jutottak, illetőleg az osztályban csak azok vehettek részt, a kik család alkotási képességgel bírtak; s ennek hiányai, melyek a későbbi jogban egyenként megállapítottak, az illetőket az örökösödési rendből is kizárták.

Ezekben foglalhatjuk röviden össze dr. Mayr Aurél tanulmányainak eredményeit, melyek minden részletüket, illetőleg a rendelkezésre álló anyagot teljesen kimerítő idézetekkel támogatvák. Első látszatra is szembetűnnek a hasonlatosságok már ismert jogrendszerekkel, s reméljük, hogy szerző, ki e művében kritikai tehetségének oly kiváló jelét adta, nem fog késni az általa felderített tüneteket az összehasonlító jog terén érvényesíteni. S ha az első munkáját, mint specialis körűt az arya összehasonlító nyelvészet főirodalmának nyelvén bocsátotta is közre, óhajtható, hogy további általánosabb kutatásait, mint pesti egyetemünk tagja, magyar nyelven eszközölné.

Dr. PULSZKY ÁGOST.

K ü l ö n f é l é k.

(A jogászgyűlés) állandó bizottsága a jövő évi jogászgyűlésre következő kérdések tárgyalását tűzte ki:

I. Szakosztály:

1. Telekkönyvileg megszerzett jog ellenében engedtessek-e tényleges birtok (corporis possessio) általi elbirtoklás, és ha igen, mennyiben? — Véleményadásra felkértek: Czorda Bódog, kir. tábl. bíró; Zlinszky

Imre, kir. táblai bíró; dr. Kovács Gyula, kir. táblai tanácsjegyző; dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár és dr. Takács Lajos, egyet. magántanár ur; előadónak pedig Rupp Zsigmond, budai kir. törvyszéki bíró ur kérésre fel.

2. A hivatalnokok és az azokat alkalmazók vagyoni jogi felelőssége amazok hivatalos eljárása által okozott károkért miképpen szabályoztassék? — Véleményadásra felkértek: Szabó Albert, kir. táblai bíró; Weinmann Fülöp, kir. tábl. pót-bíró; dr. Mannhaim Ignác, ügyvéd; Simon Florent, ügyvéd; előadónak pedig dr. Kiss Józsa, kir. táblai bíró ur kérésre fel.

II. Szakosztály:

1. Az alkotandó csődtörvényben engedtessek-e a személyes hitelezők követeléseinek elsőbbség, és ha igen, minő jogcímen alapulóknak? — Véleményadásra felkértek: dr. Schnierer Gyula, oszt. tanácsos; dr. Óváry Kelemen, egyet. tanár és dr. Held Kálmán, h. ügyvéd; előadónak pedig dr. Stiller Mór ügyv. ur kérésre fel.

2. Az alkotandó váltótörvényben megengedtessek-e az egyenes váltóhitelező ellenében az oly kifogások, melyek a váltón ki nem tüntetett ténykörményekből merítettnek, ha igen, minő bizonyítékok alapján. Véleményadásra felkértek: dr. Sipos Árpád, nagyváradai jogtanár; Külley Ede, kir. táblai bíró és Tokaji Nagy Lajos, keresk. törvyszéki bíró; előadónak pedig dr. Ápáthy István, egyetemi tanár ur kérésre fel.

III. Szakosztály:

1. Miként állapíttassék meg az alkotandó bünvádi eljárásban a közbíró és védő jogköre? — Véleményadásra felkértek: dr. Friedmann Bernát, ügyv.; Ritók Zsigmond, ügyvéd; dr. Kögl, ügyvéd és dr. Székely József, főügyészi helyettes; előadónak pedig dr. Löw Tobiás főügyészi helyettes kérésre fel.

2. Melyek a hivatalos hatalom jogszerűségének határvonalai, az ellenszegülés bünfogalmának meghatározása tekintetében? — Véleményadásra felkértek: dr. Dárday Sándor, a „Jogtudományi Közlöny“ szerkesztője; dr. Schnierer Aladár, egyetemi tanár; Sátor, kir. ügyész és Schmidt Géza kir. alügyész; előadónak pedig dr. Pulszky Ágost, orszgy. képvis. ur kérésre fel.

3. Megengedendő-e becsületsértés-féle ügyekben az exceptio veritatis, és ha igen, korlátlanul-e vagy bizonyos korlátok közt. — Véleményadásra felkértek: dr. Singer Ignác, törvyszéki bíró; dr. Löw Tobiás, kir. főügyészi helyettes és dr. Darányi Ignác ur; előadónak pedig dr. Emmer Kornél törvyszéki bíró ur kérésre fel.

IV. Szakosztály:

A közvetlen szóbeli eljárásban minő jogorvoslatok engedendők meg? — Véleményadásra felkértek: Halmossy Endre, legfőbb ítélőszéki bíró; Ráth György, semmitőszéki bíró; dr. Weisz temesvári ügyv. ur; előadónak pedig Erdélyi Sándor, kir. táblai pót-bíró ur kérésre fel.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyok” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: Általános indoklás a magyar váltótörvénykönyv tervezetéhez. Dr. Apáthy István, egyet. tanár urtól. — A köteles részről. Dr. Kato Mór n.-szebeni jogtanár urtól. — Észrevételek a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének a biztosítási ügylet tárgyozó részére. Dr. Beck Hugó ügyvéd urtól. — Javaslat a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában alkotott 1868. LIV. tizikk módosítása iránt. Baboss Kálmán, semmitőszéki bíró urtól. — Az osztrák, u. n. „Bagatell” eljárás ismertetése. Dr. Suhajda János, legfőbb ítélőszéki bíró urtól. — Különfélék.

Általános indoklás

a magyar váltó-törvénykönyv tervezetéhez.

(Vége.)

A jelen általános indoklás célját és körét messze túlhaladná mindazon ellentétek felsorolása, melyek váltótörvényünk, s úgy a közönséges német váltórendszabály, mint a többi nevezetesebb európai váltótörvények főbb intézkedései közt léteznek. E részben forgalmunk kétségtelen irányát és követelményeit tekintve, elégnék látszik a magyar váltótörvény főbb intézkedéseit a közönséges német váltórendszabálylyal szembe állítani; a többi európai törvények főbb intézkedései már azért is mellőzhetők lévén, mert azok, a mennyiben a közönséges német váltórendszabályhoz nem csatlakoznak, vagy csak igen távolról érdekelnek bennünket, vagy nem vitalis kérdésekben térnek el a váltórendszabály intézkedéseitől.

Váltótörvényiünk s a közönséges német váltórendszabály intézkedései közt éles ellentét létezik:

1) a szenvedő váltóképességre nézve. A magyar váltótörvény különbséget téve az idegen és saját váltók közt, míg ez utóbbiakat kizárólag a bejegyzett kereskedőkre szorítja, az első tekintetében szenvedő váltóképességgel egyedül azon teljes korú férfiakat ruházza fel, kik terhes szerződéseket köthetnek; ellenben a köz. n. váltórendszabály szerint szenvedő váltóképességgel bír mindenki, ki magát szerződések által leköttheti. Ezenfelül a magyar váltótörvény szerint a váltóképesség idegenekre nézve mindig saját honi törvényeik szerint bírálendő meg, ellenben a váltórendszabály értelmében a külföldi, ki magát belföldön kötelezi, tekintet nélkül saját törvényeire felelős, ha őtet a belföldi törvény szerint a váltóképesség megilleti. Ezen ellentétek gyakorlati jelentőségükben sokkal fontosabbak, hogysem a gondos kiegyenlítést ne igényelnék; mert míg pl. a nők úgy Erdélyben, mint a társországokban szenvedő váltóképességgel bírnak, ilyenre igényt nálunk csak mint bejegyzett kereskedők tarthatnak; míg az Erdélyben s a társországokban kiállított saját váltónál a kibocsátó polgári állása tekintetbe nem jöhet, nálunk a saját váltó csak úgy érvényes, ha bejegyzett kereskedőtől származik; míg nálunk a nem teljes korúak csak mint bejegyzett kereskedők bírnak szenvedő váltóképességgel, Erdélyben s a társországokban e képesség mindazon kiskorúakat megilleti, kik akár korengedély alapján, akár mert önálló iparüzlettel bírnak, terhes szerződések kötésére feljogosítvák; végre míg nálunk a külföldiek bizonyos körül-

mények közt szenvedő váltóképességgel nem bírnak, mert ebbeli képességük saját hazájuk törvényei szerinti elbírálás alá esik, Erdélyben és a társországokban ugyanazok az ott elvállalt kötelezettségért váltójogilag felelősek lehetnek. Lényeges eltérés van továbbá

2) az elfogadás megtagadásának következményeire nézve; mert míg a magyar váltótörvény szerint az elfogadás teljes vagy részbeni megtagadása a váltóbirtokost készfizetési visszkeresetre jogosítja fel, — a köz. n. váltórendszabály szerint a váltóbirtokos ily esetben csak biztosítást követelhet előzőitől. Ez eltérés a váltókapcsolatban álló oly személyekre nézve, kik a magyar váltótörvény intézkedését nem ismerik, sok esetben kiszámíthatlan hátrányokkal járhat. Az erdélyi vagy a külföldi kereskedő, ki egy magyarországi üzlettársára hat hó múlva fizetendő váltót intézvénnyez, egyáltalán nincs elkészülve arra, hogy a váltó lejáratá előtt, annak kifizetése végett visszkereset útján megtámadtassék; pedig a magyar váltótörvény szerint — ha az elfogadás megtagadtatik — a visszkereset egyenesen fizetés végett indítható. Az ily időelőtti fizetés a kereskedőt sok esetben oly zavarba hozhatja, mely annak bukását vonja maga után. Eltérés mutatkozik

3) a névbecsülésre nézve; mert míg a magyar váltótörvény szerint a váltóbirtokos a névbecsülést, bárkitől tétessék is erre ajánlat, vissza nem utasíthatja, — a köz. n. váltórendszabály a váltóbirtokost a névbecsülési ajánlat elfogadására nem kényszeríti; a magyar váltótörvény szerint a váltóbirtokos, a névbecsülési elfogadás daczára, biztosítást követelhet előzőitől; ellenben a köz. n. váltórendszabály értelmében a névbecsülési elfogadás biztosításra jogot nem ad a váltóbirtokosnak. Ezen eltérések gyakorlati hátrányai abban mutatkoznak, hogy az előzők a magyar váltótörvény szerint, a kellő formában történt és a váltóbirtokos részéről elfogadott közbenjárás daczára sem szabadulnak meg a zaklatástól, hogy tehát rájuk nézve az érdekükben tett közbenjárás minden jelentőségét elveszti; a közbenjáró meg akarja óvni valamelyik ügybarátját a visszkereset kellemetlenségeitől, a bekövetkezett zavart el akarja háritani, de belépésével a váltókapcsolatba ép ennek ellenkezőjét idézi elő. Eltér a magyar váltótörvény a köz. n. váltórendszabálytól

4) a részletes fizetésre nézve, melyet a váltóbirtokos a köz. n. váltórendszabály szerint, bárkitől származzék is az, vissza nem utasíthat, míg ellenben a magyar váltótörvény szerint, a váltóösszeg felén alól ajánlott részletfizetést az intézvénnyezettől

sem köteles elfogadni; mi magától érthetőleg a váltóforgalom lényeges megnehezítését involválja, s az előzőket ok és szükség nélküli zaklatásoknak teszi ki. Lényeges és következményeiben messze kiható eltérés mutatkozik

5) a visszkereset feltételeire nézve, melyek közé a magyar váltótörvény az óvás közlését is sorozza, míg ellenben a köz. n. váltórendszabály szerint az óvás közlése a visszkereset nélkülözhetlen feltételét nem képezi. Ez eltérés gyakorlati eredményeként jelenkezik egyik részről azon nemzetközileg fontos tény, hogy a külföldön óvatolt váltó alapján, ha az óvás az előzőkkel nem közöltetett, nálunk visszkeresetet indítani nem lehet; másrészről azon elvitázhatlan tény, hogy a váltóbirtokos önkényétől függ a korábbi előzők valamelyikét az obligoból oly hatálylallyal kiereszteni, hogy ez a váltóösszeget kifizető későbbi forgató részéről meg nem támadtathatik. A váltóbirtokosnak oly szabadság engedtetik, melylyel ez mások rovására büntetlenül visszaélhet. Hogy az ily állapot a kereskedelmi forgalomnak csak hátrányára lehet, azt alig szükséges bővebben fejtegetni. Ezt nem egyszer érezték bíróságaink is, melyek a hol csak némileg lehetett, a törvény helytelen intézkedéséből eredő anomaliákat erőszakos interpretatio útján igyekeztek kiegyenliteni. Végre lényeges eltérés mutatkozik

6) a visszkereset idejére nézve, melyet a magyar váltótörvény nem indokolható minutiasitással — 7, 15, 30, 45 és 60 napban, 2, 3, 6 és 18 hónapban — állapít meg, míg ellenben a köz. n. váltórendszabály a távolsághoz képest 3, 6 és 18 hónapot jelöl ki a visszkereset megindítására. Eltekintve attól, hogy a magyar váltótörvényben foglalt határidők már complicált természetűknél fogva általában sok zavarra adnak alkalmat, e zavar még inkább fokoztatik akkor, ha a visszkereset külföldről indittatik belföldre; midőn tehát a külföldi váltóbirtokos könnyen jogvesztessé lehet azért, mert váltótörvényünknek complicált visszkereseti határidőit nem ismeri. Ehhez járul még, hogy az érintett határidők, melyekben minden rendszeresség hiányzik, részben aránytalanul rövidek, s a váltóforgalom igényeinek meg nem felelnek.

A most elősorolt és dióhéjba szorított ellentétekből eredő anomaliákat nem csekély mértékben növeli azon körülmény, hogy váltótörvényünk mig egyrészről szükségtelen minutiákba bocsátkozik, másrészről igen nevezetes kérdéseket teljesen megoldatlanul hagy, minnek az a következménye, hogy e kérdések a bíróság felfogásához képest nyernek kétes értékű megoldást. Így pl. nincs intézkedés váltótörvényünkben a másodlatok — duplicatumok — jogi természete és azok mikénti megszerzése, a váltóösszegeben mutatkozó eltérések mikénti magyarázata és a kelet vagy lát után fizetendő váltók lejáratának kiszámítására nézve, ha a fizetési határidő napokban, hetekben, vagy hónapokban van kifejezve; nincs továbbá intézkedés az érték mikénti kiszámítására nézve, ha a váltó számolási értékről — pl. sterlingekről — szól; végre nincs intézkedés a fizetési határidő meghosszabítása s annak jogi következményeire nézve.

Az érintett ellentétek és a most jelzett hiányok következményeikben oly fontosak, mikép váltójogunk helyes reformálásának szükségét és célszerűségét minden kétségen felül helyezhetik. Bármily előszeretettel viseltessünk is meglevő törvényeink iránt: azokat a mennyiben hiányosak, vagy materialis fejlődésünket gátolják — ha a művelt nemzetektől elmaradni nem akarunk — a kor kívánalmainak megfelelőleg átalakítanunk, illetőleg újakkal pótolnunk kell. Önámítás

volna egyrészről a kifejtettek után azt hinni, hogy váltótörvényünk, mely keletkezésekor specialis viszonyainknak teljesen megfelelt, a jelen kor színvonalán áll, vagy hogy az kifejtett forgalmunk minden igényeit kielégítheti; sajnálandó szűkkeblőség lenne másrészről kétségtelen szellemi és anyagi haladásunkat ignorálni, s annak követelményeit minden téren lehetőleg ki nem elégíteni. Nem elavult vagy hiányossá vált jogi intézményeink feltékeny megőrzése, hanem azok korszerű reformálása képezi lételünk feltételét; nem a merev elszigetelés, hanem a civilizált nemzetek célszerű intézményeinek okszerű elsajátítása biztosíthatja részünkre a világforgalom előnyeit, tehet bennünket annak részesévé.

Azon benső összefüggésnél fogva, mely a váltó és a kereskedelmi törvény közt létezik, alig lehet kétség az iránt, miszerint tekintettel arra, hogy a kereskedelmi törvény kidolgozásánál a német kereskedelmi törvénykönyv vétetett alapul, — a váltótörvény tervezetének alapul csak a köz. n. váltórendszabály szolgálhat. Ezt egyébiránt eltekintve a most érintett körülménytől, még több más fontos ok is javalhatja Egyrészről ugyanis a köz. n. váltórendszabály ugy a társországokban, mint a szűkebb értelemben vett Magyarország egy részében jelenleg is érvényben van, és tizenegy éven át nálunk is kötelező erővel birt; tehát egyáltalán nem oly ismeretlen, hogy annak tanulmányozása akár a bírói, akár az ügyvédi karnak különös nehézséget okozhatna; másrészről a köz. n. váltórendszabály nemcsak hogy a hasonló európai törvények közt kétségen felül a legtökéletesebb, hanem e mellett főbb elveiben cosmopoliticus jelleggel bír; intézkedéseiben nem egyedül a német érdekeket védi, hanem oly alaptételekből indul ki, melyek a világ minden művelt kereskedő nemzeténél érvényben és szokásban vannak. Igaz, hogy a német váltórendszabály területi kiterjedésre nézve sem az angol és amerikai, sem a francia váltótörvényvel nem mérkőzhetik, mert mig az angol és amerikai váltótörvény 509,400 □ mf.-nyi, a francia pedig 507,500 □ mf.-nyi területen bír érvénnyel, — azalatt a köz. n. váltórendszabály mindössze 32,130 □ mf.-nyi területen érvényes. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy azon területnek, melyen ugy az angol, mint a francia váltótörvény érvénnyel bír, legnagyobb része nem Európára esik; ha figyelembe vesszük továbbá, hogy közvetlen forgalmunk érdekei inkább a szomszédos, mint a távolabb eső országok jogi intézményeinek elfogadását javallják és követelik, — ugy eszempontból sem foroghat fenn nehézség az ellen, hogy a magyar váltótörvény kidolgozásánál a köz. n. váltórendszabály elvei vétessenek alapul.

Valamint azonban a kereskedelmi törvény tervezete nem lehetett a német kereskedelmi törvény egyszerű másolata, — ugy a magyar váltótörvény sem ragaszkodhatik mindenben a köz. n. váltórendszabályhoz; habár e tekintetben az elvek sajátos természeténél s a törvény szűk kereténél fogva sokkal kisebb tér nyílik a jogosult eltérésekre, melyek lényeges intézkedéseknél nemcsak a szükséges és célba vett egyöntetűséget zavarnák meg, hanem magát az ujlagos codificálás célját is meghiusítanák. A magyar váltótörvény tervezetének tehát nemcsak hogy a köz. n. váltórendszabály főbb elveit változtatlanul kell átvennie, hanem e mellett őrizkednie is kell az egyes intézmények olynemű megváltoztatásától, mely a célba vett harmoniát legtávolabbról is megzavarhatná. Daczára azonban ennek, vannak bizonyos tekintetek, melyek az okszerű eltéréseket teljesen igazolják és bennünket a köz. n. váltórendszabály egyszerű recipiálásától felmentenek.

E részben mindenekelőtt kiemelhető a köz. n. váltórendszabály rendszere, mely nemcsak hogy a tudomány igényeit teljesen ki nem elégíti, hanem a kevésbé tájékozottakra nézve az eligazodást is lényegesen megnehezíti. A köz. n. váltórendszabály nem követi mindenben hiven a váltóügylet természetes lefolyását; az egyes váltócselekvényeket és nyilatkozatokat nem mindig kellő helyen illeszti intézkedései közé, minek az a következménye, hogy oly fogalmak, melyek a váltóintézmény kellő ismeretének nélkülözhetlen feltételét képezik, a kellő soron kívül nyernek megoldást. Ehhez járul még, hogy a köz. n. váltórendszabály tulságos rövidségében csaknem kizárólag abstract jogtételek felállítására szorítkozik, melyeknek helyes alkalmazása az adott concret esetre nemcsak a váltójog elméletének, hanem azon szempontoknak kellő ismeretét is feltételezi, melyekből a lipcei tanácskozmány az egyes váltójogi kérdések megoldásánál kiindult, mi szemben a magyar váltótörvény egyszerűségével annál több figyelmet érdemel, mert fájdalom sem oly judicaturával, sem oly váltójogi irodalommal nem birunk, mely a merev elvek helyes alkalmazását megkönnyíthetné. Hogy a német váltórendszabály succint szerkezetéből eredett nehézségekkel, a kiterjedt literatura és judicatura daczára, a német bíróságok is küzdöttek, azt minden kétségen felül helyezik a mai napig is fenforgó számos controversiák, melyeket a nürnbergi tanácskozmány által a váltórendszabály pótlásaul megállapított novellák sem birtak teljesen megszüntetni. Végre nem lehet érintetlenül hagyni azon körülményt, hogy a német váltórendszabály ép úgy, mint a német kereskedelmi törvény, bizonyos kérdések szabályozását a *particularis* törvényhozásoknak hagyta fenn, csak hogy a törvény általános elfogadását biztosítsa; a német váltórendszabály tehát ott is, hol változatlanul lett elfogadva, bizonyos kiegészítő intézkedéseket tett szükségessé, melyek nélkül az egész törvény hiányos maradandott. Ezt igazolja egyebek közt azon körülmény, hogy az 1850. január 25-én kelt nyiltparancs, melylyel nálunk a köz. n. váltórendszabály behozatott, az 1840. XV. t. cz. I. R. 39. 40. 54. 55. 56. 57. 97. 109. 112. 135. 193—200. §§-ban, továbbá az 1844. VI. t. cz. 2. és 28. §§-ban foglalt határozatokat, a köz. n. váltórendszabály mellett is, fentartotta.

A most jelzett irányt követve, a magyar váltótörvénykönyv tervezete míg egyrészről a köz. n. váltórendszabály főbb elveit, sőt annak lényeges intézkedéseit is változatlanul visszaadja, másrészről pótolja a hiányzó intézkedéseket és a német váltórendszabály kétes határozatait olyképen egészíti ki, miszerint a törvény sikeres alkalmazása mindenkire nézve lehetővé válik. E mellett a jelen tervezet a köz. n. váltórendszabály rendszerétől is eltér, a mennyiben az egyes intézkedéseket nem az abban felállított, hanem a váltóintézmény természetének inkább megfelelő sorrendben tárgyalja. E megváltoztatott rendszerhez képest a jelen tervezet: az első fejezetben a váltóképességet; a második fejezetben a váltó lényeges kellékeit; a harmadik fejezetben a váltó nyilatkozatokat és váltócselekvényeket; a negyedik fejezetben a váltó többszörözését; az ötödik fejezetben a váltóból eredő jogok átruházását; a hatodik fejezetben az elfogadás végetti bemutatást és elfogadást; a hetedik fejezetben a fizetés végetti bemutatást, a lejáratot, a fizetést és a fizetési határidő meghosszabbítását; a nyolcadik fejezetben a közbenjárást; a kilencedik fejezetben az óvást és az előzők értesítését; a tizedik fejezetben a váltóból eredő kereseteket és kifo-

gásokat; a tizenegyedik fejezetben a zálog és megtartási jogot; a tizenkettedik fejezetben az elévülést; a tizenharmadik fejezetben az elveszett és végre a tizennegyedik fejezetben a hamis váltókra vonatkozó szabályokat tárgyalja. A saját váltókra vonatkozó intézkedéseket, a mennyiben azok az általános szabályoktól eltérnek, nem látszott szükségesnek külön fejezetbe foglalni; ez intézkedések ép úgy, mint a nemzetközi jognak a váltóra alkalmazható határozatai, legcélszerűbben az általános határozatok mellé helyezhetők annál is inkább, mert ez által az eltérések kellő felismerése lényegesen megkönnyíttetik.

Végre nem látszik feleslegesnek e helyütt azon körülményt kiemelni, miszerint a jelen tervezetnek az illetékes körök jogos óhaját és kifejezett véleményét ignorálnia nem lehetett; ez okból az egyes intézkedések megállapításánál gondosan kellett figyelembe venni azon elveket, melyek a budapesti ügyvédi egyesület kebelében, a váltójog tekintetében, beható tanácskozás után megállapítottak és mint a most érintett egyesület megállapodásai, az igazságügyminiszteriummal még 1870-ben közöltettek. E megállapodásokat a jelen tervezet szerkesztésénél ignorálni már azért sem lehetett, mert azok annak idején az ügyvédi egyesület körén kívül is általános elismerésben részesültek, s oly testülettől származnak, melynek szakavatott támogatása a váltójog codificálását csak könnyítheti.

Dr. APÁTHI ISTVÁN,
egyetemi tanár.

A köteles részről.

(Folytatás.)

C) A tulélő hitestárs igénye.

A családi kör lemenők és felmenők által még nincs kimerítve, ezen erkölcsi testületnek még egy tagja hiányzik, kiről eddig nem volt szó, t. i. a tulélő házasság vagy hitestárs.

Egyik legkényesebb kérdés a köteles rész körül, valjon kell-e a tulélő félnek szintén köteles rész alakjában igényt biztosítani vagy nem.

Ha itt azon alapra tekintünk, melyből eddig a köteles részt leszármaztattuk, t. i. egyrészt a vérségi viszonyra, a különös szeretet és vonzalom kapcsára, másrészt meg az erre felépített örökölési rendre, úgy a kérdés eldöntése többféle nehézségbe ütközik.

Először is egynémely törvényhozás a tulélő házasság félnek a törvényes örökölés rendjében nagyon hátul jelöli ki helyét,¹⁾ úgy hogy ennek nyomán már semmi kényszerű igényt nem lehetne belőle a tulélő félre nézve levezetni; de másrészt azon körülmény, hogy ő majd lemenőkkel, majd felmenőkkel concurrálva jut az örökséghez, tehát olyanokkal, kiknek köteles rész jár, a dolgot bonyolódottá teszi, melynél fogva a kérdés eldöntéséhez többoldalú megfontolás, meghányás-vetés kívánatik, hogy az érdekek ezen collisiójában helyes és érdekóvó megfajtsák váljék lehetővé.

Ezen nehézségekhez járul még, hogy a házasság fél közt a vagyoni viszonyok iránt többféle szerződéses megállapodások s törvényes intézkedések léteznek; így a közösség kiterjedhet vagy mind a két fél összes vagyonyára, vagy pedig csak a házasság életben szerzettek; de lehet szigorú vagyoni elkülönítés is a szabály. Mindezek pedig olyan tényezők, melyek igen ille-

¹⁾ Így pl. a magyar jogban a tulélő fél az öröklött vagyonyban csak az összes határtalan oldalrokonok kihaltával jut a hagyatékhoz, úgy hogy egyedül a fiscus elözi meg; hasonlóképp van a franczia code-dal.

sek befolyjni arra, mikép döntessék el a felvetett kérdés.

Mindenekelőtt tehát a házaspár közt fenforgó belső viszonyt fogjuk vizsgálni, és annak természetéből folyó köteleességet egyrészt és igényt másrészt megállapítani, és aztán kutatjuk, mikép történhetik ezen igénynek elégség a különböző házassági vagyonállapotok szerint.

1. Már fentebb, midőn a család erkölcsi természetéről szoltunk, történt utalás arra, hogy a férj és nő kölcsönös vonzalma egymáshoz egy belénk oltott természeti hajlamon nyugszik, melynél fogva ők egymás hiányait, fogyatkozásait pótolják és így az élet közösségében egészítik ki egymást.

Az élet közössége, az ösztönök és érdekek azonosága tehát azon alap, melyen a család felépül; férj és feleség képezik oszlopait, kik egymásért és egymásnak élve, párosan alkotnak a szeretet lánczain összefűzött egységet, mely képesíti őket magasabb élethivatásnak eleget tenni.

Ezen teljes életközösségből foly aztán, hogy ők egymással az élet viszontagságain úgy, mint annak örömeit és lelki élvezeteket nyújtó ösvényén mindent megosztanak, egymásba olvadva, egymásnak teremtvé, oly belső kép simulnak össze, hogy külső társas jelentkezésükben egy test, egy léleknek látszanak. Ehhez járul még a kiolthatatlan szeretet a magzat iránt, mely a kapcsolatot köztük még szorosabbá, még bensőbbé teszi, úgy hogy az felbonthatatlanná lesz.

Ezen viszony férj és nő közt oly mélyen behat az illetők jövő sorsára, boldog- vagy boldogtalanságára s közvetve az államra és emberiségre is, hogy a társas együttlét mikrocösmusának lehet azt nevezni; ezen viszonynak mikénti alakulása oly mérvben magába öleli az emberi élet nagyobb és szebbik részét, hogy rendesen itt dől el azon kérdés, értünk-e célzt az életben vagy nem? a szellemi úgy mint a gazdasági mibenlét innen veszi közönségesen irányát az élet folyamára, innen ered a lökés jobbra vagy balra.

Ha ezen életfolyamot egész kiterjedésében úgy mint egyes mozzanataiban szemünk előtt tartjuk, okvetlen rá kell jönnünk ama mély kölcsönhatásra, melyet a házaspár ily szoros és tartós egysége előidéz; a házaspár egészen egymáshoz idomulnak, egymásba individualizálódnak, egyik a másiknak kiegészítő, pótló részévé lesz; mihez aztán még az érdekek solidaritása, a szerzés közös és egységes rugója járul.

Ha most az egyik fél elhalván, felbomlik az egység, gondolható-e, hogy az ily szoros — az élet nagy részét átkaroló — viszony a jog terén hatás nélkül maradna, ott, hol az idő szűkebb köreinek már fontos enyészítő és élesztő hatása van? Gondolható-e józanul, hogy a túlélő fél ezen tartós közösségből a másik vagyonában semmiféle igény ne illesse?

Ez félreismerése volna a természetes viszonynak, félreismerése az életnek, mely már jóval lazább és rövidebb tartamu közösségnek is tulajdonit vagyonit kölcsönhatást. Annál kevésbbé tagadható ez tehát itt, hol nemcsak külső javakra vonatkozik a két fél kölcsönös támogatása, hanem felsőbb szellemi elvek is nyerne benne kielégítést.

Mindezeket megfontolva, a viszony mindenoldalu közrehatását latba vetve, abstracte úgy állapítható ezen túlélő fél igénye meg, hogy neki az egység megszűnte után az egyedüllét idején át vagyonit önállósága és anyagi függetlensége biztosítandó.¹⁾

¹⁾ Hason gondolatot fejez ki Röder: Neben dem Rechte derer, die vom Erblasser abstammen, muss auch das Recht der

Ezt követeli a szeretet, a kegyelet az életpár iránt; a hogy ő a közösségben élt, a mint ahhoz egész valója idomult, szintoly módon folytathassa az életet a közösség megszűnte után is.

Ez oly természetes és a viszony belsőségéből folyó postulat, ez oly szerény jutalma a kölcsönös odaadás- és ragaszkodásnak az élet hosszú pályáján át, hogy ennek alig akadhat ellenzője; egy oly minimum ez, melyet a jog, a méltányosság megkíván és követel.

Ezen igénynek ily elvont megállapítása után vizsgálunk kell, hogyan alakul, miként valósítható ez a házastársak közt gondolható fentemlített vagyonit viszonyok egyikének vagy másikának fenforgása esetén?

E viszonynak habár számos változatai lehetnek, még is két fő eshetőségre vezethetők azok vissza, t. i. vagy van a túlélő félnek saját vagyona, vagy nincs.

Ha akármely uton-módon a túlélőnek szépeden van sajátja, akár mert a vagyonközösség folytán esik neki a hagyaték fele, akár pedig egyébként, akkor nincs ok arra, miért rövidítenék meg a gyermekeket, kik az övéi is, az által, hogy köteles részt adjunk neki, mert a tisztas megélhetés és a vagyonit önállóság a gyermekekkel szemben úgy is meg lesz; ²⁾ ily esetben tehát a túlélő félnek a másik vagyonában igényre nincs szüksége.

Ellenben másképp áll a dolog, ha a túlélő fél szegény, sem vagyona nem lévén önállóan, sem egyéb része a hagyatékban; midőn tehát a közösség megszakadása ugyszólva egész existenciáját megsemmisítéssel fenyegeti. Ekkor a belső viszony ereje, az ebből folyó követelmény érvénybe lép, az életközösségből származó igények mint szükségesek felélednek, mert hisz ez esetben a vagyonitalan fél egész tevékenysége, ipara, szorgalma egy szóval: közreműködése a családi vagyon megtartása- vagy gyarapítására szolgált, minden gazdálkodása abba olvadt be, miért most, midőn a társ kimult, felelevenedik igénye, érvénybe lép, mi eddig a közösségben szunnyadt.

Támogatja ezen igényt még egyéb erkölcsi és méltányossági tekintet is.³⁾

Szükséges ugyanis, hogy az életbenmaradó szülő a gyermekekkel szemben független vagyonit helyzetbe jusson, mert élte szebb része, erejének productiv oldala már fogytán lehet, minélfogva ő már önfentartásáról gondoskodni nem bír. Ellenben nem férne össze az ő állásával és erkölcsi tekintélyével, mint szülő, ha őt gyermekei kegyelmére, merőn csak azok jó akaratára bízók, s így öreg napjaira netalán szeszélyüktől tennők tisztas megélhetését függővé. Az élet tanusítja, hogy számos szép példája mellett a gyermeki szeretetnek, olyan is találkozik nem egyszer, ki sinlődni, nélkülözni hagyja a túlélő szülőt. De a természetparancsolta viszony teljes felforgatása volna az, ha a túlélő felet vagyonitlag a gyermekeknek — tehát épen azoknak rendelné a törvény alá, kik fölé őt az erkölcsiség, a termé-

überlebenden Ehegenossen anerkannt werden, auf Fortgenüsse aller solcher Sachmittel, die für Bedürfnisse erfordert sind. Naturrecht II. köt. 205. §.

²⁾ Dabei thut's denn nichts zur Sache, ob dieses Recht der Ehegenossen gewahrt ist auf dem Wege der ehelichen Gütergemeinschaft, oder wenigstens im Betreff der Errungenschaften, oder falls es an jener fehlt, als eheliches Erbrecht im engern Sinne entweder durch Statutar-Portion oder eheliches Erbvertrag. Röder fent idéz. munkája.

³⁾ Für die Gewährung des Pflichttheils spricht die Innigkeit des ehelichen Verbandes, welcher mindestens ebenso enge ist, als der zu den Eltern des Erblassers. Unger, Erbrecht 336. l. 7. jegyz.

szetes leszármazás helyezé, s minden fensőbb erkölcsi és természetes rendet és tekintélyt a családban alá-
ásna.¹⁾

Ellenkeznék a tulélő félnek ily könyörtelen helyez-
tetése azon kegyelettel is, melyet a szerető házaselek az
életben egymás iránt tápláltak, ellenkeznék azon hálá-
val, mivel az elhalt tartozik annak, ki vele az élet hosz-
szu pályáján kitartott, vele bűt, bajt megosztott, meg-
felezett, ki még a vagyonszerzésben is támasza, talán —
jobb keze volt.

Egy szerető, hü, kitartó élettársát meztlenül hagy-
ni, ezt a józan érzés fogja tiltani az örökhagyónak, de
mivel az ember gyenge s akarátának sem mindig ura,
ugy garancia kell a törvényhozás részéről, mely a ter-
mészet-szülte és az erkölcsiség szolgálatából folyó igényt
védje, és ez által a társaság erkölcsi alapzatát is szil-
lárdítsa.

Egy további fontos kérdés a tulélő hitestárs igénye
körül az, vajjon miből álljon ezen igény a lemenőkkel
szemben, köteles részből-e, azaz tulajdonból, vagy pedig
csak haszonélvezet szabassék ki neki? Ez is komoly
figyelmet érdemel; mert ha köteles részt nyújt a tör-
vény a tulélő félnek, akkor könnyen megeshetik, hogy
a férj vagy nő friss házasságra lépve, ezen vagyont is
magával viszi ama új kötelékbe, mi által — ha ez új
frigy termékeny talál lenni — a gyermekek vagyoni
hátrányt fognak szenvedni, mert a tulélő félnek szabott
rész rájuk nézve majdnem bizonyosan veszendőbe megy,
holott nekik arra igényük van, mert ők szintugy a tul-
élőnek is vérei, mint a meghaltak; aztán meg ezen kö-
teles rész többé-kevésbé mégis az örökhagyó törzsva-
gyonából indult ki, miért sérelmes volna rájuk, ha abból
mitsem kapnának, már pedig ez a második házasság
esetén vajmi valószínű, különösen ha abból is gyerme-
kek származnak.²⁾

Ellenben haszonélvezet mellett, mely persze csak
addig tart, míg az egyedüllét (habár élethossziglan is
kiköthető), mindezen veszélyek fenn nem forognak. Mi-
ért tehát ezen a gyermekekre káros eshetőséget okvet-
lenül el kell kerülni, és így a tulélő félnek szerintünk
csak haszonélvezet volna biztosítandó, még pedig ez is
csak az egyedüllét tartamára.

Igaz ugyan, hogy ezen modus ellen felhozható, mi-
szerint így nincs elég téve azon általunk felhozott fel-
tevésnek, hogy hűsége, kitartása és teljesített szolgál-
tának jutalmaként illeti őt meg igény, mert így új há-
zasság esetén üres kézzel kénytelen távozni. Ámde
mentségül szolgál egyrészt, hogy az új házasságra lépés
rendesen azért történik, mert az első házasság csak rö-
vid ideig tartott, mely esetben az ő szolgálata nem tehet
ki sokat; aztán meg ha ezen eset nem forog fen, bizo-
nyos poenale nem árt azon félnek, ki gyermekeit köny-

nyeden cserben hagyva, új viszonyba lép, mert evvel
azt tanusítja, hogy az előbbi kötelék nem volt rá nézve
belső. Ne feledjük végtére azt, mire alapítottuk a ház-
fél igényét és meddig terjesztettük ki, t. i. hogy vagyoni
önállósága, függetlensége biztosíttassék. Ez pedig az új
viszonyba lépés által eo ipso elesik, és így nincs ok a
haszonélvezetet az egyedüllét idején túl terjesztetni.

Ha ellenben szülőkkel együtt jut a tulélő fél az
örökösödéshez, köteles rész címén a hagyatéka egy há-
nyada okvetlenül megilleti őt tulajdonul, mert belsőség,
vonzalom s szeretet dolgában a házaselet csak a leme-
nök előzik meg, kik iránt a vérség törvénye erősebb.

Hogy ugyanez áll szülők nem létében is, az magá-
tól értetik, a „mennyi“ pedig a következő fejezetbe való.

Mindaddig a hü, a boldogító házasefél volt feltevé-
sünk tárgya. De az élet elég sajnosan tapasztaltatja ve-
lünk, hogy nem mindig hajléka a házasság a szeretet
s vonzalomnak, hogy nem mindig létez a házastársak
közt azon harmonia és életegység, mely a valódi belső-
ség folyamánya, mert ennek is meg vannak nyílt és tit-
kos ellenségei, melyek a családi békét, hűséget zavar-
ják, háborgatják, és így azt a belső szívélyes viszonyt
— mely egy darabig tán uralkodott — megszüntetik.

Ha következetesek akarunk maradni, nem vonhat-
juk kétségbe azt, hogy ily eshetőségek közt az örök-
hagyó házasefél a hűtlen vagy más rossz indulattal bíró
élettársát mindazon törvényes előnyöktől meg ne foszt-
hassa, melyek a törvény által a családi bensőség és tisz-
taság alapján a tulélő hitestársnak nyújtatnak, még pe-
dig minden további okadatolás nélkül, és ezt azért, mert
a családi élet erkölcsi természete ártalom nélkül nem
engedi, hogy annak titkai és a családi kör belsejében
elkövetett bármely erkölcstelen vagy bűnös cselekmény
vagy botrány a külső forum előtt meghurczoltassék, és
ez által a külsőkép megóvott családi reputatio tönkre
menjen és a gyermekekre is hátrányos legyen a közbe-
csülésben.

Ez által indokolható az, hogy az örökhagyó társát
minden kifejezett ok nélkül megfoszthassa az őt illető
haszonélvezeti vagy köteles résztől, fenhagyván neki
mégis a szükséges alimentumot.

Igaz, hogy ebből néha a tulélő félre alaptalan
gyanu, anyagi kár és sérelem háromolhat, de az mégis
csak ritka lesz, s végre is minden hátrányát a törvény-
nek elhárítani nem lehet; a feladat elég jól meg lesz
oldva, ha a visszaélés minimumra szoríttatik.

Dr. KATONA MÓR,
n.-szabeni jogtanár.

(Folyt. köv.)

Észrevételek

a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének a
biztosítási ügyletet tárgyzó részére.

(Folytatás.)

A tervezet 501. §-ának intézkedését nem tartjuk
indokoltnak és azzal egyetérteni nem tudunk. Ezen §.
első része szerint a biztosítás, a biztosított tárgy értékét
meg nem haladhatja s ezen értéken túl érvénytelen. A
tervezet a biztosított tárgy értéke erejéig a biztosítást
érvényesnek mondja ugyan, nem határozza meg azon-
ban, hogy a biztosított dolog mily időbeli értéke
erejéig érvényes a biztosítás, vajjon azon érték ere-
jéig-e, melylyel a biztosított dolog a biztosítási ügylet
megkötése alkalmával bír, vagy pedig melylyel az időn
bír, midőn bekövetkezik az esemény, mely ellen a biz-
tosítás vétetett. Hogy pedig a biztosított dolog érték
legtöbb esetben az érintett két különböző időpontban
differál, kétséget nem szenved. Így szállítás és tüzkár

¹⁾ Zurücksetzung des überlebenden Ehegenossen hinter den Abkömmlingen des Verstorbenen, oder gar hinter die entferntern Blutsverwandten desselben — vorstösst auf's Gröbste gegen die natürliche Innigkeit der Ehegenossen. Jeder feinfühlende Mensch wird es unnatürlich und den Gedanken geradezu unerträglich finden, dass sein überlebende Lebensgefährtin von guten Willen anderer Erben, seien es auch die eigenen Kinder — abhängig werden soll. Röder, Naturrecht. Es ist nicht recht und ein Umsturz des sittlichen Verhältnisses, wenn die Mutter in ihrem Unterhalte von den Kindern und deren Vermögen abhängen sollte. Trendelenburg, Naturr. 270. lap.

²⁾ Auf der andern Seite ist die Möglichkeit dass die Mutter sich wieder verheirathet und dadurch ihren Erbtheil in eine andere Familie bringe. Dann ist die Gefahr da, dass den Kindern, für welche die Ehegatten gemeinsam erworben, der Erbtheil der Mutter auch für die Zukunft verloren gehe. Trendelenburg, fent id. m.

elleni biztosításoknál a biztosított dolog értéke igen gyakori változásnak lehet alávetve azon időközben, mely a biztosítás megkötése időpontjától a kár bekövetkeztéig lefoly, de sőt jégkár elleni biztosításnál a biztosított dolog a biztosítás létrejötte alkalmával rendszerint értékkel még egyáltalán nem is bír. Midőn a tervezet a biztosítást a biztosított dolog értéke erejéig érvényesnek szabja a nélkül, hogy ezen különben meg sem határozható értéket részletesebben körvonalozná, teljesen szükségtelen, mert minden gyakorlati érték nélküli intézkedést rendel. Ha pedig a tervezet ezen intézkedésével meg akarta jelölni azon határt, meddig a biztosítónak a biztosítási szerződésből eredő kötelezettsége terjed, úgy eme célzt az intézkedés homályos és képtelen szövegezése el nem érte.

Az 501. §. második bekezdésében foglalt intézkedés folyománya az első bekezdésben kimondott elvnek. Az itt kimondott elvet azonban a fentebb kifejtett okokból nem tartjuk helyesnek, természetsszerűleg tehát ezen elv következményét sem fogadhatjuk el. Károk ellen vett biztosításoknál a biztosított dolog értéke a biztosítás tartama alatt gyakori változásnak szokott kitéve lenni, a biztosítás tehát a biztosított dolog értékének ezen beállható változása szerint az érték kisebb-nagyobb része erejéig érvénytelen lenne, és ennek alapján a biztosítási összeg s biztosítási díj folytonos leszállításának és felemelésének volna kitéve. Az 501. §. második bekezdésében foglalt intézkedés tehát gyakorlatilag kivihetetlen volna, s a mellett a biztosítási ügyletet alapjában ingatná meg.

Egyébként a tervezet 501. §-ának ezen intézkedése teljesen fölösleges is. Károk ellen vett biztosításnál a biztosítási érték azon előnyt fejezi ki, melylyel a biztosítástvevő fél bírna, ha egy meghatározott baleset vagyonát nem érné. Ez azonban előre meg nem határozható; csak a baleset bekövetkezése után jelölhető meg az általa okozott hátrány. Ugyanezen cél elérhető az által, ha előre kiszámitatik a kár, melyet legrosszabb esetben okozhat azon esemény, mely ellen a biztosítás vétetik, avagy legalább azon rész, melyet a biztosítástvevő fél megtéríttetni kíván. A biztosítási érték tehát a bekövetkező és megtéríttetni kívánt legnagyobb hátrány kifejezése. Ezen felfogás helyességét igazolja a biztosítási érték értelme, mely azon legmagasabb értéket repraesentálja, mely valamely biztosított dologért megtéríttetik, nem különben azon körülmény, hogy egy változó értékkel bíró áruraktár biztosításánál nem a biztosítás megkötése alkalmával meglevő mennyiség és érték irányadó, hanem inkább a legnagyobb mennyiség és legmagasabb érték biztosítható és végre azon tény, hogy a jégkár elleni biztosításnál csak a jövőbeli érték jöhet szóba és figyelembe. E szerint a biztosítási összeg nemcsak a biztosító szolgáltatási kötelezettségének határvonalát jelöli meg, hanem egyszersmind aequivalensül szolgál a legnagyobb hátrányért, melyet a biztosítástvevő fél megvédeni óhajtana, és melyet esetleg a biztosító által megtéríttetni kíván. Ennek folyománya, hogy a biztosító a biztosított dolog megsemmisülése esetén az egész biztosítási összeget tartozik megtéríteni, a mennyiben a megsemmisült érték a biztosítási összeget legalább eléri. A biztosító az által, hogy a biztosítási összeg a biztosított dolog értékén túlterjed, hátrányt nem szenvedhet, mert a szolgáltatási kötelezettség csak a biztosított dolog értéke erejéig áll fenn. A biztosító tehát a biztosítási összeget soha sem fogja leszállítani, ha az a biztosított dolog értékén túlterjedne is, mert ez

érdekében nem fekszik, a biztosítástvevő félnek pedig ily körülmények között soha alkalma sem fog lenni a díjat leszállíttatni, illetőleg annak egy részét visszakövetelni.

A tervezet 502. §-a kijelenti, hogy a teljes értékben biztosított dolognak ugyanazon esemény ellen s ugyanazon időre történt újbóli biztosítása érvénytelennek tekintendő, a mennyiben a felek ellenkező megállapodásra nem jutottak. Ha figyelemre méltatjuk a biztosítás irányzatát, azt tapasztaljuk, hogy a nyerészkezdést célzó biztosítási módok mindinkább korlátozott körre szoríttatnak, és hogy a biztosítók törekvése oda irányul, miszerint a biztosítás nyerészkezdési módjának lehetősége is kizárassék. Indokolásában a tervezet önmaga elismeri, hogy a biztosítás célja csak kártérítés és nem nyerészkezdés lehet, ezen felfogással azonban az 502. §. fentebb idézett intézkedése össze nem egyeztethető. Ha a biztosítás azon módját, mely nyerészkezdésen alapul, egyáltalán érvénytelennek kívánjuk tekinteni, akkor a biztosított dolog egész értékére vonatkozó többszörös biztosítást egyáltalán nem és pedig semmi körülmény között sem szabad megengednünk. Nem helyes tehát nézetünk szerint a tervezetnek sem azon intézkedése, mely a biztosított dolog egész értékére vonatkozó többszörös biztosításnál csupán a későbbi biztosítást helyezi joghatályon kívül, sem azon intézkedése, mely az ily későbbi biztosítást hatályosnak tekint az esetre, ha abban a felek megállapodtak. Ha elfogadják azon elvet, hogy a biztosításnak csakis kártérítés és nem nyerészkezdés lehet célja, úgy alkalmaznunk kell azon elvnek következményét is. Ha többszörös biztosításnál érvénytelennek declaráljuk a későbbi biztosítást, úgy ugyanazon alapon és ugyanazon joggal érvénytelennek kell tekintenünk a többszörös biztosítást egyáltalán, tekintet nélkül annak keletkezési idejére és nem szabad a felek tetszésétől függővé tenni annak lehetőségét, hogy a biztosított dolog egész értékére vonatkozólag érvényes többszörös biztosítás létrejöhessen, mert ez által csakis a nyerészkezdést célzó biztosítást mozdítanak elő.

Helyeseljük az 502. §. azon intézkedését, mely szerint valamely tárgy, ha nem teljes értékben biztosított, a fedezetlen érték erejéig, másutt biztosíttathatik, miután itt nyerészkezdés célzata fenn nem forog. — Az ugyanezen §. harmadik bekezdésében foglalt intézkedés az esetre, ha többszörös biztosítás a biztosított dolog egész értékére nézve egyáltalán érvényesen nem eszközölhető, tárgytalanná válik.

Az 503. §. megengedi a biztosítónak, hogy a nála biztosított dologt viszontbiztosíthassa és az e végre kötött szerződésben, különbeni érvénytelensége mellett, megkívánja az ügylet minőségének kitüntetését. Az 504. §. intézkedése szerint a biztosítási szerződés a felek jogaira és köteleességeire főforrásul, a tervezet határozatai kiegészítőül tekintendők.

Az 505. §. a biztosítási díjról intézkedik. A tervezet szerint a biztosított (helyesebben a biztosítástvevő fél) rendszerint a díj megfizetése előtt a bárca kiadását nem követelheti. Ha a bárca a díj lefizetése előtt kiadatik, ez a díj lefizetésének elhalasztásául tekintendő. — A biztosítási ügyleteknél általán bevett gyakorlat szerint a bárca kiállítása és annak a biztosítástvevő félnek történt kiszolgáltatása után történik a biztosítási díjnak fizetése. És ezen gyakorlat igen helyes. A biztosítástvevő fél részéről teljesítendő díjfizetés viszonszolgálat természetével bír, a viszonszolgálat teljesítését pedig jogosan csakis a szolgálat teljesítése után lehet követelni. Ha a biztosító szolgáltatási kötelezettségének eleget tett és a bárczát kiszolgáltatta, akkor beáll a

biztosítástvevő félnek viszonzszolgálat iránti kötelezettsége — a biztosítási díj lefizetése. Nem helyeselhetjük tehát a tervezet azon intézkedését, mely szerint a biztosítástvevő fél a bárcazt a díj megfizetése előtt rendszerint nem követelheti. Ezen intézkedést nem indokolja a tervezet indokaiban jelenkező azon előadás, hogy a bárcaztban a biztosítási díj lefizetése gyakran nyugtatva szokott lenni. Nem tagadható ugyan, hogy az ügykezelés egyszerűsítése céljából az első esedékes díj fizetés magában a bárcaztban szokott gyakrabban nyugtatni. De igen sok esetben ezen nyugtatás a bárcaztban nem történik, sőt épen nem ritkán nem is történhetik. Így ha január 1-én életbiztosítási ügyet kötöttek olyként, hogy minden év márczius 1-én fizetendő a biztosítási díj, úgy a biztosítási szerződés, illetőleg bárcazt a biztosítási díj lefizetése előtt fog kiállítatni és kiszolgáltattatni, a nélkül hogy a díj fizetési nyugta a szerződésben vagy bárcaztban tartalmaztathatnék. — Ha pedig a bárcazt a biztosítástvevő félnek a díj megfizetése előtt kiadatik, illetőleg annak kiadása általa követeltethetik, úgy igen természetes, hogy a bárcaztának a díj lefizetése előtt történt kiadása a díj kifizetésének elhalasztásul nem tekinthető. — A biztosító a biztosítástvevő féltől jogosan megkivánhatja, hogy a viszonzszolgálat általa kellőleg teljesítették, azaz: a biztosítási díj pontosan fizetessék; ez okból a biztosító érdekeinek megóvására egyrészt szükséges és célszerű, de másrészt elegendő volna, ha e helyütt a biztosító szolgáltatási kötelezettségének kezdete tüzetesen meghatározatnék, vagyis ha kimondatnék azon alapelv, hogy a biztosítási szerződés illetőleg bárcazt alapján a biztosító szolgáltatási kötelezettsége csak akkor veszi kezdetét, ha a kikötött és esedékes biztosítási díj fizetése a biztosítástvevő fél, illetőleg biztosított által kellően teljesítettett.

Dr. BECK HUGÓ,
ügyvéd.

(Folyt. köv.)

Javaslat

a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában alkotott
1868. LIV. törvényzikk módosítása iránt.

(Általános indokolás.)

Az 1868. LIV. t. cz. alkotásakor a törvényhozásnak nem volt célja végleges polgári törvénykezési rendtartást alkotni. Már akkor, midőn az országgyűlés az elébe terjesztett törvényjavaslatot tárgyalta, az igazságügyi reform terén végezték a szóbeliség és közvetlenség elvein alapuló perrendtartást tekintette; ezen irány kifejezést nyert magában az 1868. LIV. t. cz.-ben az által, hogy a külön semmitőszéket felállította; még határozottabb kifejezést nyert ezen irány az 1870. XIV. t. cz.-ben, melynek 1. §-ban a törvényhozás azt, hogy a szóbeliség és közvetlenség elvein alapuló törvénykezési rendszert kíván behozni, világosan kimondja; még végre a bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. VIII. t. cz. a fegyelmi eljárásra nézve az alsó és felső bíróságoknál egyaránt a szóbeliséget és közvetlenséget hozván be, már a követni jelentett irányban az eszmét részben valóította.

A törvényhozás az 1868. LIV. t. cz. alkotása által csak oly törvénykezési rendtartás behozatalát célozta, mely addig is, míg a szóbeliség és közvetlenség elvein alapuló perrendtartást behozni lehet, a perbeli és peren kívüli eljárást a szoros értelemben vett Magyarországon és annak a Királyhágon teli részeiben egyaránt szabályozza; — azért az 1868. LIV. t. cz. által alkotott polgári törvénykezési rendtartás nem mint önálló, s a tudomány színvonalán állani akaró mű készült, hanem készült akképp, hogy abba a Királyhágon teli részekben hatályban levő osztrák polgári perrendtartás szabványai, a Magyarországon hatályban volt ideiglenes törvénykezési szabályok és a törvénykezési eljárást szabályozó kormányrendeletek, javítva vagy javítás nélkül, változtatva, sőt minden változtatás nélkül is átvétet-

tek, s egy rendszeres egészbe gyűjtettek; a mellett azonban a perrendtartás némely újítást is felvett, melyek legfontosabbika a külön semmitőszéki intézmény behozatala, mely intézménynek behozatala több oly rendelkezés felvételét tette szükségessé, melyekre más nemzeteknek vagy az írásbeliség, vagy a szóbeliség következtében keresztül vitt elvein alapuló perrendtartásaiban hasonló mintául szolgálható rendelkezésekre nem találunk; azok beillesztése tehát oly perrendtartásba, melynek alapelve az írásbeliség s ezzel egybekötöttén a három fokozatos bíráskodási rendszer volt, nehézségekkel járt, melyek legyőzésére a gyakorlat sem nyújthatott segédkeztet.

Még súlyosabbakká váltak e nehézségek az által, mivel a külön semmitőszéki intézmény behozatalával egyidejűleg a felelősségi jog korlátoztatott; miben ismét a perrendtartás sem az elmélettől, sem a gyakorlattól nem vette irányát, hanem minden elv nélkül egyszerűen meghatározta azon eseteket, melyekben felelősséggel lehet élni; minden más esetben a felelősséget kizárta.

A mi polgári törvénykezési rendtartásunk ezen két lényeges újításnál fogva semmi körülmények közt sem lehetett volna tökéletes; mert lehetetlen, hogy oly mű tökéletes legyen, mely sem az elméletben, sem a gyakorlatban alapot nem talál. Nem csoda tehát, hogy a gyakorlati élet a perrendtartásnak igen sok hiányát mutatta ki, ugyanígy, hogy már évek előtt — még 1870-ik évben — felmerült a szükség érzete annak hiányait a törvény módosítása által javítani.

Azóta mindinkább érezhetővé vált a javítás szükség. Csak a javítás terjedelme az, a mi iránt elmélet és gyakorlat egyetértésre jutni nem tudott.

Vannak, kik viszonyaink között a szóbeliség és közvetlenség elvein alapuló perrendtartás behozatalát általában és teljesen lehetetlenné tartják; kik tehát az 1868. LIV. t. cikket akár a külön semmitőszék fentartásával, akár a nélkül örömeztetve alá vennék, hogy annak hiányait pótolva, hibáit kiigazítva, egy lehetőleg tökéletes perrendtartás szabályozza a törvénykezési eljárást.

Mások barátai a szóbeliség és közvetlenség elveinek, de nem hiszik, hogy az ezen elveken alapuló végleges perrendtartás rövid idő alatt behozható lenne; ezek az írásbeliség elvének barátaival egyetértenek abban, hogy addig is, míg a szóbeliség és közvetlenség elvein alapuló perrendtartást behozni lehet, a most hatályban lévő törvénykezési rendtartáson javítsunk ott, hol annak hiányát vagy hibáját tapasztaljuk.

Vége vannak, kik az 1868. LIV. t. cz. tüzetes revíziója által magát a végcélzt, t. i. a szóbeliség és közvetlenség elvein alapuló perrendtartás behozatalát vélik kockáztatva, kik tehát a polgári törvénykezési rendtartást hiányaival és hibáival azért vélik megtartandónak, hogy ez által a törvényhozást a szóbeliség és közvetlenség elvein alapuló perrendtartás minél előbbi behozatalára kényszerítsék; ezek legfeljebb annyit engednek meg, hogy a törvénykezési rendtartáson csak annyit javítsunk, mennyit az égető szükség parancsol.

Ezek nagyjában vázolva a polgári törvénykezési rendtartás módosítása tárgyában nyilvánított főbb vélemények.

Ha meg kell engednünk, hogy a törvényhozás a törvénykezési reformot a szóbeliség és közvetlenség elvein alapuló perrendtartás behozatalával akarja valósítani: akkor alig lehet tagadnunk azon vélemény helyességét, mely a mostani polgári törvénykezési rendtartást tüzetes revízió alá venni nem kívánja. Hiszen a perrendtartásnak alig van §-a, melyet a benne foglalt rendelkezés, a szövegezés vagy irány tekintetében javítani ne lehetne. Ily javítás céljából revízió alá venni a törvényrendtartást annyi volna, mint új perrendtartást készíteni; új perrendtartást pedig a törvényhozás kijelentett irányát tekintve, csak a szóbeliség és közvetlenség elvein lehet készíteni.

Önkényt következik tehát, hogy ideiglenesen a perrendtartást csak annyiban kell javítanunk, a mennyiben annak oly kirívó hiányai vannak, melyeknek javítását az égető szükség parancsolja.

E szerint a javítás terjedelmét az szabja meg, mit tartunk a perrendtartás oly kirívó hiányainak, melyeket javítani égető szükséges; azért mindenekelőtt a kirívó hiányok és az égető szükség fogalmával kell tisztába jönnünk; szükséges meghatározunk, mit akarunk e kifejezések alatt érteni, mert különben azon vezérelv, mely szerint javítani akarunk, bizonytalan, ingató, tág és nagyon terjedelmes lenne, minthogy annyi hiány és hiba mellett, mennyit a gyakorlat a perrendtartásban felfedezett, mindig az egyéni felfogástól függ, mit tart valaki kirívó hiánynak, s minő rendelkezés változtatását vagy új rendelkezés felvételét tartja valaki égető szükségnek, úgy hogy az

eltérő egyéni felfogásokkal szemközt alig lehetne indokolni, miért kelljen némely §-t javítani, a többiek pedig változatlanul hagyni.

Nemlegesen az égető szükség fogalmát akkép vélem meghatározhatónak, miszerint oly javítás, melynél fogva a perrendtartásnak valamely nem eléggé szabatosan, nem minden kétélyt kizáró határozottsággal kifejezett rendelkezése ujabban helyesebben szövegeztetnék, vagy a melynél fogva a perrendtartásnak valamely a tudomány mai színvonalán nem álló, vagy a gyakorlati alkalmazás közben kevésbé célszerűnek bizonyult intézkedése más jobbal felcseréltetnék — nem égetően szükséges.

Ily negatív fogalommeghatározás azonban csak épen kisegítőnek jó akkor, ha már egyszer azon pozitív vezérelvet sikerült felállítanunk, melynek segédelmével a hiányok minőségéhez képest a célba vett javítások szükségét mérlegelhetjük.

Ezen pozitív vezérelvet minden nehézség nélkül megtaláljuk, ha azon okokra térünk vissza, melyek a pénzügyi bizottságot arra birták, hogy a szakférfiak meghallgatását és azok véleménye alapján a perrendtartás javítását szóba hozza.

Ezen okok röviden abban állanak, hogy az állandó kir. bíróságok felállítása óta is a bírói teendők száma nem hogy kevesbedett volna, hanem különösen a felebbviteli bíróságoknál tetemesen szaporodott, mi ha a szaporodás évenként az eddig tapasztalt arányban növekednék, talán az elsőfoku bíróságoknál is, de mindenesetre a felebbviteli bíróságoknál a bírák számának szaporítását tenné szükségessé, mit pedig pénzügyi viszonyaink között — ha csak lehetséges — kerülni kell. Ezen okokat szem előtt tartva, vezérelvül felállíthatjuk azt, hogy a perrendtartás mindazon rendelkezése, mely a bírósági teendőket ok nélkül szaporítja, kirívóan hiányos; azon kell tehát lennünk, hogy a bírói teendők számát kevesbítsük, következve mindazon javítás, mely által képesek leszünk a bírói teendők számát kevesbiteni, égetően szükséges.

Már most az a kérdés, oka-e és mennyiben oka a perrendtartás annak, hogy a bírói teendők évről évre szaporodnak? Hogy e kérdésre helyes feleletet adhassunk, különbséget kell tennünk az elsőfoku és a felebbviteli eljárás között.

Annak, hogy az alsó foku bíróságoknál a bírói teendők száma évenként szaporodik, a perrendtartás bármennyi hiányokban és hibákban szenved, csak annyiban oka, hogy az ugynevezett sommás eljárás a gyakorlatban minden inkább, mint a szóbeliség és közvetlenség elveinek megfelelő eljárás, továbbá, hogy a rendes perbeli eljárás az írásbeliség elvein alapszik, s az alsó bírónak sok idejét veszi igénybe az előterjesztmények készítése s az oly bírói határozatok fogalmazása, melyeket a szóbeliség és közvetlenség elvein alapuló perrendtartás mellett fogalmazni sem kellene, vagy legalább nem a bírának kellene fogalmazni. De annak, hogy az alsóbíróságoknál a perek és peren kívüli teendők száma évenként szaporodik, a perrendtartás nem oka. Bármily tökéletes perrendtartásunk lenne a perek és peren kívüli teendők számát tekintve a dolog az alsóbíróságoknál változatlanul maradna. Mert annak, hogy nálunk oly nagy a perek száma, más a nemzet jellemében, társadalmi és pénzügyi viszonyainkban, s az értelmi fejlődés hátramaradásában rejlő okai vannak; a törv. rendts hiányai és hibái itt csak mint segédeszközök mutatkoznak, melyeket a felek és ügyvédek a perek huzására kizsákmányolnak, de nem okai annak, hogy perek támadnak. Nálunk a tulajdon és birtok szentségét még nem tisztelik annyira, hogy temérdek birtokháborítási, mezei, rendőri és kártérítési pernek ne kellene támadni; nálunk a végrendekezési szabadság szeretete még nem győzte le az ősi vagyon átszállása tekintetében századokon át hatályban volt törvényes rendelkezések iránti előszeretetet; innen ered az örököségi perek nagy száma; nálunk sok oly világos adóssági per van, mely csak azért támadt, mivel az adós fizetni nem tud, azt pedig, hogy vagyonából a hitelező magát kielégítse, mindenáron akarja akadályozni; nálunk sok oly telekkönyvi per van, mely csak azért támadt, mivel az illető fél a telekkönyvi állapottal mindaddig nem törődik, míg a baj utól nem érte. Messze vezetne a tárgytól több példát felhozni annak bizonyítására, hogy az alsó bíróságoknál a perek száma nem a perrendtartás tökéletes vagy tökéletlen voltától függ. Hasouló áll a peren kívüli teendőkre nézve is, melyeknek száma például az öröklési eljárást illetőleg a halálesetek számától, a végrehajtásokat illetőleg pedig a végrehajtható ítéletek számától függ.

Másként áll a dolog a felebbviteli bíróságokra nézve. Ezekhez per és peren kívüli ügy csak semmiségi panasz vagy felebbezést utján jöhet. Ha tehát a jogorvoslatok száma éven-

kint szaporodik, ennek elméletileg csak három oka lehet; vagy 1-ször az, hogy az elsőfoku bíróságok is évenként több meg több ügyet intéznek el, melyekből aztán évenként több meg több kerül a felebbviteli bíróságok elé, vagy 2-or az, hogy az alsóbí bíróságok tudatlanságból, hanyagságból vagy részrehajlásból évről évre több jogsérelmet okoznak a perlekedő feleknek, úgy hogy ennek folytán a jogorvoslatok számának is szaporodni kell, vagy 3-or az, hogy a perrendtartásnak a jogorvoslatokról szóló szabványai hiányosak.

Az első ok gyakorlatilag is áll, de miután a tapasztalás azt mutatja, hogy a semmiségi panaszok és felebbezések igen nagy része alaptalan, — magában véve nem elegendő azon tünény megfektetésére, miért szaporodnak évenként a felebbviteli bíróságoknál a bírói teendők; a második ok csak annyiban áll, hogy a semmiségi panaszok és felebbezések egy része alapos, következve igen sok esetben az alsóbírónak törvényellenes eljárása vagy határozata szolgáltat okot a jogorvoslatra; de képtelenség volna feltenni, hogy a jogorvoslatok száma azért szaporodik évenként, mivel az alsóbíróságok tudatlanságból, hanyagságból vagy részrehajlásból évenként több jogsérelmet okoznak; hiszen az alsóbíró is esetről esetre okul a felebbviteli bíróságok határozataiból; a mi pedig a hanyagságot vagy részrehajlást illeti, ezeknek a bírói felelősségről szóló törvény van hivatva elejét venni; azonban ha a felebbviteliek száma ily okokból szaporodnék is, a bajon nem a perrendtartás javítása, hanem minden bírói helynek alkalmas egyénnel való betöltése által lehetne csak segíteni, — a harmadik ok az, melynek vizsgálata szorosan tárgyunkhoz tartozik.

Nem lehet tagadni, hogy a felebbviteli bíróságoknál azért szaporodnak évről évre a bírói teendők, mivel a perrendtartásnak a jogorvoslatokról szóló szabványai hiányosak; hiányosak pedig azért, mert a mig egyrészlől a felebbezési jogot szerfölött korlátozzák, másrészlől meg nem akadályozzák azt, hogy minden ítélet ellen, legyen az bármilyen törvénytisztelő és a legvilágosabb bizonyítékokon alapuló — a pert huzni akaró fél felebbezéssel ne élhessen, sőt módot nyújtanak arra, hogy a felebbezés mellett ugyanazon fél ugyanazon ügyben mind a három bíróság ítélete ellen semmiségi panasszal is élhessen.

Különösen a mi a semmitőszéket illeti, ennél a bírósági teendők azért szaporodnak annyira fel, mivel a felebbezési jog korlátozva lévén, oly esetekben, melyekben a perrendtartás 294. §. felebbezési jogorvoslatot nem enged, a jogaiban sértett vagy a pert huzni akaró fél semmiségi panaszhoz folyamodik.

Hogy a felebbviteli bíróságoknál a bírói teendők aránytalan szaporodásának okát a prtrtásnak a jogorvoslatokról szóló szabvényaiban kell keresni, azt leginkább képesek az ügykimutatások bizonyítani. Ezek bizonyítják, hogy a felebbviteli bíróságok feles számmal hoznak helybenhagyó ítéletet, s hogy a semmitőszék a semmiségi panaszoknak felét mint alaptalant elveti.

A perrendtartásnak a felebbvitelt szabályozó rendelkezései lévén tehát oka a felebbviteli bíróságoknál a munka szaporodásának, és az elsőbíróságoknál a munkahalmaz nagyrészen az írásbeliség következménye lévén; önkényt következik azon további pozitív elv, melyet a perrendtartás javításánál követnünk kell; arra kell tudniillik törekednünk, hogy a perbeli eljárást és felebbviteli rendszerünket részint új rendelkezések felvétele, részint a fenállók módosítása által oly irányban javítsuk, hogy a javítás képes legyen úgy az első, mint a felsőbb bíróságoknál a munkát kevesbiteni, s ekként annak elejét venni, hogy a bírák számát, kivált a felebbviteli bíróságoknál, minduntalan szaporítani kelljen. Mindazon javítás tehát, mely ezen célhoz vezet, égetően szükséges.

De nemcsak azon javítás szükséges, mely a bíróságoknál a munkát kevesbiti, hanem égetően szükséges az olyan javítás is, mely a perrendtartásnak a jogbiztonságot veszélyezni képes rendelkezéseit megváltoztatja; mert fájdalom, ily rendelkezései is vannak a perrendtartásnak.

A jelen javaslat vezérelvei tehát röviden összefoglalva a következők:

Nem javítani az egyes §§-at csak azért, mivel azok nem helyesen szövegezve, vagy oly rendelkezést foglalnak magukban, mely a tudomány mai színvonalán nem áll;

de javítani a perrendtartás oly rendelkezéseit, melyek a bírói teendőket ok nélkül szaporítják, vagy a melyek a jogbiztonságot veszélyezni képesek.

Az utóbbira nézve a változtatni javalt §§-nál lesz helyén a változtatás szükségét bővebben indokolni; azonban az elsőre nézve szükséges az elv alkalmazásának módját, az indítványo-

zott javítások mivoltát, s azok indokait egy rendszeres egészbe összefoglaltan előrebocsátani.

A kitűzött első pozitív elv alkalmazásának a novelláris törvény természete határt szab. Nem új perrendtartást akarunk készíteni, hanem a meglevő törvénykezési rendtartást akarjuk javítani. Ennek alapelveit tehát gyökeresen nem változtathatjuk meg. A mi perrendtartásunk az elsőfoku eljárásra nézve két különböző alapelven nyugszik. A sommás eljárás a szóbeliség és közvetlenség elvein — míg ellenben a rendes per az írásbeliség elvét követi. A javaslat az írásbeliség elvét kénytelen érintetlenül hagyni a rendes perekre nézve; ellenben nincs ok, hogy a sommás eljárást már most is, a mennyire ez a novelláris törvény keretén belül lehetséges, ne a szóbeliség és közvetlenség elvei szerint szabályozzuk. Ha a törvényhozás irányát arra nézve már határozottan ki nem jelentette volna is, hogy végcéljának az igazságügyi reform terén a szóbeliség és közvetlenség elvein alapuló perrendtartás behozatalát tekintve: maga azon tény, hogy a sommás eljárást a perrendts 11. §-a a szóbeliség és közvetlenség elveire fektette, meggyőzhet mindenkit, hogy a sommás pert illetőleg visszalépésről az írásbeliség elvéhez nem, és csak a tovább haladásról a megkezdett útvényen lehet szó.

A perrendtsnek egyik nagy hibája az, hogy a két különböző elveken alapuló eljárási módot nem eléggé különböztette meg egymástól, hogy a szóbeliségnek és közvetlenségnek csak alapelveit rakta le a 117. §-ban a nélkül, hogy ezen alapelveket következetesen keresztül vitte s oly részletes rendelkezéseket vett volna fel, melyek a bírót utba igazíthatnák az iránt, miként kell a szóbeliség és közvetlenség elvei alapján úgy az ügy tárgyalásánál, mint a bizonyítási eljárásban eljárni.

E hibát orvosolni kell, mert különben a sommás eljárás az marad, a mivé fajult, t. i. írásbeli eljárás, és a munka halmaza alatt egyesbírószágaink vagy összeroskadni fognak, vagy pedig azok számát is tetemesen szaporítani fog kellenni; mint fogna kellenni a magyar királyi Curia bírónak számát is, ha a sommás perekben is az eddigi felebbviteli rendszert fentartanók.

A perrendtsnek a sommás eljárásról szóló szabványait tehát nagyobb terjedelemben kell revisió alá vennünk, nevezetesen a revisió az elsőfoku eljárásra is ki kell terjesztenünk, ha a perrendtsnek egyik alapelvét valóságossá emelni és a bírói teendők számát kevesbiteni akarjuk; de ezt azon tekintet is parancsolja, hogy ez által a szóbeliség és közvetlenség elvein alapuló végleges perrendts behozatalát előkészítjük. Ellenben a perrendtsnek a rendes perbeli eljárást szabályozó §-ait oly terjedelemben, mint a sommás eljárásra vonatkozókat revisió alá venni sem nem kell, sem nem lehet; mert a rendes per alapelvétől az írásbeliségtől, ezen novelláris törvény el nem térhet, az pedig nem lehet célja, hogy az írásbeli eljárást tökéletesebbé tegye akkor, midőn a törvényhozás már a szóbeliség és közvetlenség elve mellett nyilatkozott. A rendes perbeli eljárást szabályozó intézkedések tehát csak annyiban javíthatók, mennyiben a javítás által a felebbviteli bíróságok teendőit kevesbithetjük, avagy valamely a jogbiztonságot veszélyező intézkedést változtatnunk kell.

I. A sommás eljárás.

I. Annak, hogy a sommás eljárást a szóbeliség és közvetlenség elveivel összhangzásba hozzassuk, elmaradhatlan alapfeltétele az, hogy a járásbírószágok hatáskörét peres ügyekben akképp szabjuk meg, miként abba csak az egyszerű s természetüknél fogva gyors eljárást kívánó peres ügyek tartozzanak; mert csak úgy lehet megnyugvással a mai írásbeli rendszerrel legalább az egyesbírószágoknál szakítanunk, ha a bonyolódott s nagyobb fontosságú peres ügyeket a szóbeli eljárás alól kivesszük; mert továbbá a járásbírószágok csak úgy végezhetik el gyorsan az egyszerű és apróbb peres ügyeket, ha bonyolódott és nagyobb fontosságú perekkel nem kell vesződniök.

Ebből következik, hogy a perrendts 93. §-t revisió alá kell vennünk, mert e §-nak vannak oly pontjai, melyek lehetővé teszik, hogy nagyobb fontosságú és bonyolódott perek is a járásbírószágok elé vitethessenek. Ilyen a b) és k) pont, amatt csak adóssági keresetre, emezt egyedül a gazda és cseléd, munkaadó és munkás között a szolgálati vagy munkabér, továbbá a szolgálat vagy munka teljesítése vagy megszüntetése iránt, végre a fuvaros és a fuvarost felfogadó között a fuvarbér megfizetése iránt felmerült keresetekre kellene szorítani. Ugyan e §-nak c), d), f), g) alatti pontjai akképp volna értelmesebbek, hogy mindezen esetek, különösen a c), d), f), g) alatti ese-

tek, a mennyiben a követelt összeg, vagy az f) pont esetében a kötelezettségnek pénzösszegben kifejezhető egyenértéke 300 forintot meghalad, csak akkor tartoznak sommás eljárás alá, ha a c) pont esetében a főkötelezettség írásbeli szerződésen alapszik, a d) f) g) alatti esetekben pedig a bér vagy haszonbérviszony fenállása írásbeli szerződéssel tanúsíttatik.

E módosítás nélkül a főkötelezettséget vagy a bérleti és haszonbérleti viszony fenállását kellene előbb más alkalmas módon bizonyítani, mely bizonyítási eljárás a legtöbb esetben oly bonyolódott és hosszadalmas perbeli eljárást vonna magával, melyet a sommás eljárás természetével összeegyeztetni alig lehet.

De a javítás nem is ujtás, — mert az idézett c) d) f) g) alatti pontokban az írásbeli szerződés eszméje befoglaltatik, csak hogy határozottan kifejezve nem lévén, a gyakorlatban az idézett pontok eltérő magyarázatot nyertek.

Az, hogy minő ügyek tartozzanak a sommás eljárás alá, az államra nézve nem közömbös dolog; egyrészt kívánatos, hogy az egyszerű és gyors elintéztetést kívánó ügyek, de csakis ezek tartozzanak a sommás eljárás alá, másrészt meg nem engedhető, hogy ily ügyek a törvényszékek elé vitessenek, mert az ily ügyek a törvényszékeknél több bírói tagnak idejét vennék igénybe, következve az államnak az ily ügyek elintéztetése több költségbe kerülne. Ebből folyik, hogy a bíróságok a törvény által kiszabott hatáskörüket hivatalból tartoznak megtartani, s hogy a hatáskör átlépése, vagy a hatáskörbe tartozó ügyek elutasítása hivatalból figyelembe vehető semmisséget képez.

A bírói illetőségi törvények azon főelve, mely szerint a bírói illetőséget alperes lakhelye szabályozza, a sommás eljárásban majdnem minden illetőségi kérdés eldöntésére elegendő; de vannak oly ügyek, melyek kizárólag a sommás eljárás alá tartoznak; a melyekben azon elv kizáró alkalmazása a jogban érintett félnek megnehezítené vagy lehetetlenné tenné jogai érvényesítését; ilyenek pl. a 93. §. e) f) g) h) i) pontjai; ezekre nézve nincs külön illetőségi szabály a ptrtsban; e hiányt tehát pótolni kell.

Az, a mi a sommás eljárást írásbelivé tette, a ptrts 117. §. azon rendelkezése, melynél fogva a bíró a kinyomozott tényállást a felek jelenlétében jegyzőkönyvbe tartozik foglalni; ebből ered, hogy a bíró a legtöbb esetben a feleknek, illetőleg ügyvédeknek megengedi, hogy szóváltásaikat maguk írják a jegyzőkönyvbe; ebből folvik, hogy a bíró a tényállás tisztába hozatalával nem igen törődik, hanem itél az írott jegyzőkönyv alapján. Ennek kíván véget vetni a javaslat az által, hogy melőzi azon rendelkezést, melynél fogva a kinyomozott tényállást a felek jelenlétében jegyzőkönyvbe foglalni, s a jegyzőkönyvet a felek előtt felolvasni és az általuk tett észrevételekhez képest kijavítani kell. A javaslat határozott utasítást foglal magában az iránt, miként kelljen a bírónak a felekkel szóval tárgyalni; minő hatásköre van a bírónak a tényállás tisztába hozatala végett; a bíró nem köteles a tárgyalással egyidejűleg jegyzőkönyvet vezetni; legfőlebb, ha emlékeztetésben nem bizik, jegyzéseket tesz, melyek segédelmével a kinyomozott tényállást utólag a jegyzőkönyvbe fölveszi.

Igaz, hogy ez által a bíró az írásbeli munkától nem lesz megkímélve, s egyszerűbb lenne csak azt kívánni, hogy itéljen s ítéletét röviden indokolja. Ezt lehetne is így rendelni, ha a másodfoku eljárásba is behoznók a szóbeliséget, de ha ez be nem hozzuk, akkor elmaradhatlanul szükséges, hogy az elsőbíró által kinyomozott tényállásnak írásbeli nyoma legyen, mert különben a másodbíró képtelen lenne az elsőbíró ítéletét megvizsgálni.

Sommás perekben a per folyama alatt fölebbezésnek, és kivéve a ptrts 96. és 99. §§-ban említett eseteket, semmisségi panasznak a ptrts szerint nincs helye. A javaslat most sem enged a per folyama alatt jogorvoslatot, kivéve azon határozatokat, melyekkel a bíró az ügyet magától illetéktelenség okából elutasítja, vagy valamely felet a közös okirat előterjesztésére, vagy a fölfedező eskünek a per folyama alatti letételére kötelezi. Szükséges azonban a jogorvoslatokkal való élés jogát még jobban megszorítani. Nevezetesen — miután a sommás pert már most a szóbeliség és közvetlenség elveihez akarjuk alkalmazni, már most be kellene hoznunk azon fölebbviteli rendszert, melyet a szóbeliség és közvetlenség elvein alapuló perrendtartásokban találunk. E szerint az elsőbíró határozatai ellen csak fölebbezésnek lenne helye a másodbírószághoz; ellenben a másodbírószághoz határozatai ellen a további fölebbezés a harmadbírószághoz kizárva, és csak a semmisségi panasz lenne megengedve. Külön közvetlen semmisségi panasz az elsőbírószághoz határozata ellen a semmitűzéshez nem engedtetné meg, ha-

nem a másodbíróshoz intézett fölébbezésben lehetne a semmiségi panasz-pontokat előterjeszteni. A semmitőszékhez pedig csak akkor lehetne semmiségi panasszal fordulni, ha a másodbíróshoz az elsőbíróshoz határozata ellen intézett semmiségi panaszt elvetette, vagy pedig maga követett el semmiséget, miben egyébiránt az első eset is befoglalatik, mert azon fölébbezési bíróság, mely ha hatalmában áll az elsőfoku eljárásban fölmerült alaki törvénysértést orvosolni, az a miatt emelt semmiségi panaszt mégis elveti, a maga részéről is hozzájárult az alaki törvénysértéshez. Minthogy azonban a másodbíróshoz határozata ellen a további fölébbezés kizárva lenne, az általános semmiségi eseteken kívül sommás perekben még azon két esetben is kellene semmiségi panaszt engedni:

a) ha az ítélet a periratok és okiratok világos tartalmával ellenkezik, a mennyiben azok a bírói határozat alapját képezik,

b) ha a határozat alapjául vett tényállás megbírálásánál a törvény valamely rendelete megsértett, tévesen magyaráztott vagy helytelenül alkalmaztatott.

Ezen fölébbviteli rendszert találjuk a szóbeliség és közvetlenség elvein alapuló újabb német perrendtartásokban. A kérdés nálunk csak az lehet, — tanácsos-e nálunk sommás ügyekben a harmadik foku bíróságot kizárni különbség nélkül, akár van két egybehangzó alsóbíróshoz határozat, akár nincs; szükséges-e a sommás ügyekben a semmiségi eseteket az a) és b) alatti esetekre kiterjeszteni; végre hogy beilleszthető-e ezen fölébbezési rendszer a mi polgári törvénykezési rendtartásunkba a nélkül, hogy a magyar kir. Curia kettős szerkezetét megtámadnók?

Az első kérdésre egész megnyugvással igennel felelhetünk, föltéve, hogy a ptrts 93. §-a akkép módosittatik, miszerint sommás eljárás alá csak egyszerű ügyek fognak tartozni; e föltétel alatt a legtöbb esetben már az elsőbíróshoz helyes ítéleteket fognak hozni; a másodbíróshoz pedig ezt még inkább föltehetjük.

A második kérdésre igennel felelünk azért, mivel ha megengedjük is, hogy már a másodbíróshoz még azon ügyek is helyesen döntettek el, melyek eldöntésénél az elsőbíró hibázott, mégis azon meggyőződésben vagyunk, miszerint a felektől nem lehet elzárni az utat, hogy akár való, akár képzelt sérelmeik miatt ügyeiket a legfőbb bírósághoz is fölviassák; — ha ezen utat előlük elzárnók, ennek csak azon következése lenne, hogy panaszaikkal a kormányhoz, az országgyűléshez vagy Ő Felségéhez járulnának, és elutasításuk miatt megnyugvást nem találnának. Azon ellenvetést tehetné valaki, hogy akkor, ha nem lehet a felektől az utat a legfőbb bírósághoz elzárni, meg kell engedni a fölébbezést, vagy rendkívüli felülvizsgálati kérelmet a harmadik bírósághoz. A javaslat semmiségi panasz helyett fölébbezést vagy rendkívüli felülvizsgálati kérelmet a harmadbíróshoz azért nem engedett, mert ily módon azon czélt, hogy a fölébbviteli bíróságok teendőit kevesbítsük, nem érnék el; mivel akkor a konok perlekedő ugyanazon másodbíróshoz határozat ellen nemcsak fölébbezéssel élne, hanem még az azt helybenhagyó harmadbíróshoz határozatot is megtámadná semmiségi panasszal; holott ha a másodbíróshoz határozata ellen csak semmiségi panaszt engedünk, ha e semmiségi panasz alaptalan, annak elvetésével az ügynek vége szakad; ezenfölül a rendkívüli felülvizsgálati kérelem jogorvoslati lényegére ugyanaz, a mi az a) és b) pont alatti semmiségi panasz, és ha a javaslat mégis a semmiségi panaszt engedi meg, ez azért is van, mivel az csakugyan eljárási szabályt képez, hogy a bíróságok a bebizonyított tények alapján a törvények szerint tartoznak itélteni; a miért ezen szabály megsértése mindenütt a semmiségi esetek közé van fölvéve; — végre a javaslat fölébbezést a harmadbíróshoz azért sem engedett, mivel fölébbezés folytán a harmadbíróshoz a tény kérdésében is köteles volna határozni, mi azonban, ha sommás eljárás alá csak egyszerű ügyek tartoznak, egészen fölösleges, s a harmadbíróshoz ok nélkül terhelő munka volna.

Ha a semmiségi esetek közé az a) és b) alatti eseteket fölveszszük, a felek minden lehető sérelmeiket orvosolhatják, mindamellett mégis a fölébbviteli rendszer sokkal egyszerűbb lesz, mint a mostani ptrts szerint.

A harmadik kérdést: ha vajjon beilleszthető-e az ajánlott fölébbezési rendszer a mi polg. ptrtsünkba a nélkül, hogy a m. kir. Curia kettős szerkezetét megtámadnók, a javaslat igenlő értelemben oldotta meg.

A ptrts 4. §-a szerint semmiségi esetekben a m. kir. Curia semmitőszéki osztálya, érdemleges kérdésekre nézve pedig a m. kir. Curia legfőbb ítélőszéki osztálya határoz. Ezen §. rendelkezéséhez alkalmazkodott a javaslat is; azért ha a másodbíróshoz

határozata elleni semmiségi panaszt alaposnak találja és új határozat hozható, a semmitőszék új határozatot nem hoz, hanem érdemleges határozat hozatala végett az iratokat a m. kir. Curia másik osztályához teszi át.

A javaslat és a ptrtsnak hatályban levő szabványai között azon lényeges különbség van, hogy jelenleg sommás ügyekben mind az első, mind a második, mind a harmadbíróshoz ítéletei ellen közvetlenül a semmitőszékhez külön semmiségi panasszal lehet élni. Ezen abnormis állapotnak sommás ügyekben csak úgy lehet véget vetni, ha külön semmiségi panaszt csak azon bíróság határozatai ellen engedünk, mely az ügyben véglegesen határozott; ezen bíróság a javaslat szerint a kir. tábla lenne. Ez a sommás ügyekben, melyekben a per folyama alatt semmiségi panasznak most sincs s jövőre sem lenne helye, s a melyekben a harmadbíróshoz fölébbezésnek egyáltalában nem lenne helye, még könnyebben kivihető, mint a rendes perekben.

Igaz, hogy a kir. ítélőtáblák teendője ezen új határátruházása folytán szaporodni fog; de ez csak annyiban áll, hogy az egyes ügydarabok elintézése fog több gondot és időt kívánni; az összes ügydarabok száma szaporodni nem igen fog; mert igen csekély azon sommás perek száma, melyekben most az elsőbíróshoz határozata ellen a felek csak semmiségi panasszal élnének; a legtöbb sommás perben, mely a semmitőszékhez feljön, van felebbezés is, és ezen felebbezések folytán a sommás perek legnagyobb része át is küldetik a kir. ítélőtáblákhoz.

Tehát a kir. ítélőtábláknál a sommás perek száma csak annyival fog szaporodni, a mennyi sommás perben a semmitőszék az elsőbíróshoz ítéletét most évenként megsemmisíti; ellenben a semmitőszék teendője azon összes sommás perekkel fog kevesbedni, melyek most évenként az egyesbíróshoztól fölérkeznek, s a melyeknek igen nagy részében a semmiségi panasz alaptalan.

Ezen egy körülmény megérdemli a tekintetbevételt; mert ha a kir. ítélőtáblák teendője annyival szaporodnék is, hogy e miatt az ottani bírák számát szaporítani kellene, — a mi még nagyon kétséges: — sokkal kevesebb költségbe kerül a másodfoku bíróságok tagjainak szaporítása, mintha a szaporítás szüksége a semmitőszéknél áll be; pedig ez be fog következni, ha fölébbviteli rendszerünkön nem javítunk.

További megszorítása a fölébbviteli jognak az lenne, hogy a fölébbvitelt a törvényes idő alatt indokolni kellene, különben ha a fél panaspontjait kifejteti elmulasztja, — úgy tekintetnek, mintha fölébbviteli szándékától elállott volna. Mert a ptrts azon engedékenysége, melynélfogva a semmiségi panaszt és fölébbezést indokolni nem kell, egyik forrása a fölébbviteli bíróságoknál a teendők sokaságának; minthogy a pert huzni akaró félnek könnyűvé teszi az alaptalan, és nem is indokolható jogorvoslat használatát.

Igen nagy hatása lesz az alaptalan jogorvoslatok megszüntetésére annak is, ha a sommás perekben a jogorvoslatok fölfüggesztő hatályát korlátozzuk, azaz bizonyos ügyekben megengedjük, hogy az első s másodbíróshoz ítélet a közbevetett fölébbezés vagy semmiségi panasz daczára is végrehajtható legyen.

Ezt ugyan némelyek azért ellenzik, mivel a visszvégrehajtás bonyodalmaival félnek. Ezen ellenvetés azonban csak akkor birna fontossággal, ha általában megengednők, hogy minden ítélet végrehajtható legyen; a javaslat azonban ezt csak azon sommás perekben akarja megengedni, melyek teljes hitelt érdemlő okiraton alapulnak, vagy a melyek olyneműek, hogy a halasztás a nyertes fél jogait megghiusithatja, vagy végre a melyekben, mint a birtokháborítási perekben a végrehajtás a korábbi magyar törvények által engedett önségélyt pótolja. Ily esetekben azért tulajdonítani a jogorvoslatoknak felfüggesztő hatályt, mivel lehetnek esetek, melyekben a felsőbb bíróságok az alsóbíróságok ítéleteit megváltoztatják, s ekként a visszvégrehajtás bonyodalmai bekövetkezhetnek, alig volna azon bizalommal, melylyel kinevezett bíránk iránt legalább annyira viseltetni tartozunk, hogy egyszerű és világos jogeseteket helyesen fognak eldönteni, alig volna a jogbiztonság és az igazságszolgáltatás gyorsaságának általános érdekeivel összeegyeztethető. A legtöbb esetben nem fog visszvégrehajtásra kerülni a dolog; azon kivételes esetek pedig, melyekben majdan a visszvégrehajtás szüksége fog beállni, — a jogbiztonság és az igazságszolgáltatás gyorsaságának általános érdekével szemközt tekintetbe nem jöhetnek, hanem csak azt indokolhatják, hogy az olyan bírót, ki a visszvégrehajtásra okot szolgáltatott, ha ezt akár tudatlansága, akár nyilvánvaló vétése által okozta, a károk miatt felelőssé tegyük.

Annak — ha e javaslat folytán az elsőfoku eljárásban a

sommás eljárást a szóbeliség és közvetlenség elveivel összhangzásba hozni sikerülni fog; elmaradhatlan következménye leendő: a szóbeliség és közvetlenség behozatala a felebbviteli eljárásba is. Ezen esetben azonban, hacsak az elsőfoku törvényszékeket egyes folyamodásu bíróságokká nem akarjuk tenni — kívánatos volna a jelenleg fenálló kir. ítélőtáblákat bizonyos számú alsóbíróságok területeit magukban foglaló kerületekre felosztani, azaz a mai egységes, s egyrészt az egész szorosán vett Magyarország területére, másrészt az összes Királyhágon tuli részekre kiterjedő felebbviteli bírói hatóságot gyakorló budapesti és marosvásárhelyi kir. ítélőtáblák helyett több kir. ítélőtáblát felállítani. Ezt kívánna a perlekedő felek azon érdeke, hogy a felebbviteli bíróságot közelükben találják. Ezen érdek ugyan kielégítést nyerhetne az által is, ha sommás perekben az elsőfolyamodásu kir. törvényszékek ruházatának fel felebbviteli bírói hatósággal; de ez ellen azon fontos tekintetek harcolnak, hogy a kir. törvényszékeknek mint elsőfolyamodásu bíróságoknak amugy is temérdek dolguk van, s hogy legalább egyelőre még a kir. törvényszékeknél nem találjuk fel a jó igazságszolgáltatás azon garantiáit, melyek szükségesek arra, hogy azon esetben, ha a sommás perekben a másodbíróság ítélete ellen további felebbezést nem engedünk, a végdöntést éppen oly megnyugvással bizhassuk az elsőfolyamodásu kir. törvényszékekre, mint bizhatjuk a kir. ítélőtáblákra.

Arra azonban, hogy a másodfoku eljárásba a szóbeliséget és közvetlenséget behozzuk, több kir. tábla felállítása nem elkerülhetlenül szükséges. Budapesttel mint központtal ma már az ország minden vidéke össze van kötve a Duna és a vasutak által, sőt némely vidék könnyebben közlekedhetik Budapesttel, mint más oly várossal, mely a vidéki kir. tábla székhelye lehetne.

A főkérdés az, akarjuk-e a sommás perekben a szóbeliséget és közvetlenséget ezuttal a felebbviteli bíróságoknál is behozni; ha akarjuk, ennek az egységes kir. táblák akadályai nem lennének. A felebbviteli bíróságoknál a szóbeliség és közvetlenség nemcsak abból állana, hogy a felebbviteli bíróságok is ugyanazon elveket tartoznának követni a tényállás tisztába hozatala és a bizonyítékok alkalmazása körül, melyeket az egyes bíróságok követnek, hanem állana abból is, hogy felebbezési bíróságok előtt a peres ügyet, a mennyiben a felebbezési panaszpontok szükségessé teszik, az általános szabályok szerint újból kellene tárgyalni; a mely alkalommal a felek új tényeket és bizonyítékokat is hozhatnának fel.

Ez utóbbi oly javítás volna, melyet e novelláris törvény keretébe alig lehet beilleszteni. Első sorban arra kell törekednünk, hogy a mit sem az 1837. t. cikknek, sem az ideiglenes törvénykezési szabályoknak, sem végre a perrendts 117. §-nak elérni nem sikerült, a sommás eljárást az elsőfoku bíróságoknál tegyük valódi szóbeli és közvetlen eljárássá; csak ha ez sikerült, fog elérkezni annak ideje, hogy egy újabb lépést tegyünk előre; de addig alig volna tanácsos a felebbviteli bíróságoknál a szóbeliséggel és közvetlenséggel kísérletet tenni, — legalább azon célzt, hogy a felebbviteli bíróságoknál a munkát kevesbítsük, s ez által a bírák szaporításának szükségét elenyésztessük, ily módon alig lehetne elérnünk.

Ha azonban a felebbezési rendszert sommás perekben sem változtathatjuk meg gyökeresen, ebből nem következik, hogy sommás perekben is fentartsuk a perrendts 283. §-nak rendelkezését. E rendelkezés homlokegyenest ellenkezik nemcsak a szóbeliség és közvetlenség elvének lényegével, hanem a perrendts 108. §-val is, melyet pedig a gyakorlat még írásbeli perekben is alkalmaz. A javaslat megengedi, hogy sommás perekben a felebbezési bíróság oly körülményekre és bizonyítékokra is tekintettel lehessen, melyek az elsőbíróságnál elő nem fordultak; mivel azonban magánál a felebbezési bíróságnál az ügy újból nem tárgyalatik, az ellenfelet pedig az ily körülmények és bizonyítékok iránt meghallgatni szükséges: ezeknél fogva azon rendelkezést is fel kellett venni a javaslatba, hogy ily esetben a felebbezési bíróság — mielőtt ítéletet hozna, az ellenfél meghallgatását elrendelheti a nélkül, hogy azért az elsőbíróság ítéletét feloldania kellene.

Ezek volnának azon javítások, melyek által a sommás eljárás a szóbeliség és közvetlenség elveivel, a mennyire ezen novelláris törvény keretén belül lehetséges, összhangzásba hozatnék. A részletek és az eddig nem érintett változtatások indokolása — a mennyiben ez szükséges — az illető §-nál következní fog.

(Folyt. köv.)

Az osztrák n. n. „Bagatell” eljárás ismertetése.

(Folytatás.)

A szövegnek ismertetése után áttérünk az indokokra.

A) Általános indokok.

Az általános indokokban előadatik a törvény célja s illetőleg feladata, hogy általa a legcsekélyebb jogügyekre nézve egyszerű, rövid és a lehetőségig gyors eljárás hozassék be. Ennek szükségét tagadni nem lehet; mert a fenálló eljárási szabályok annyi időt, fáradságot és költséget vesznek igénybe, hogy azok a kilátásba helyezett eredménnyel nem állnak kellő arányban; és ezen okból gyakran történik, hogy a kereső felek a bíróságok segélyét igényeik érvényesítése tekintetén mellőzik. Ezen helyzet pedig szomorú, mert a jog biztonsága hiányának érzetét kelti fel, az állam intézményei iránti bizalmat megrázkódtatja, azonfelül erkölcstelenítő hatással is van, a mennyiben a jogtalan szerzőt a jogtalanul szerzett dolog birtokában háborítlanul hagyja.

A fenálló eljárási szabályok a legcsekélyebb ügyekben is a tárgyalás, jegyzőkönyvezés, és a felebbezések tekintetében a bíróságok idejét és munkaerejét olyannyira igénybe veszik, hogy azok az ügyek halmazával nem bírván, a felek közt az egyességet csaknem kényszerítőleg sürgetik, vagy az ügyeket magukat csak felületesen döntenek el a jogbiztonság és a forgalom hátrányára.

Személyszaporítással e bajon kellőleg nem lehet segíteni, mert ez határait majd a pénzerőben, majd az alkalmas egyének hiányában, — a mennyiben azok nagy része más jövedelmező állásokba lép — találja akadályait. Nincs tehát más hátra, mint az eljárást egyszerűsíteni, főleg pedig a csekélyebb jelentőségű jogügyekre nézve, melyek az igazságszolgáltatás teendőinek tulnyomó részét képezik. (Statistikai kimutatások után indulva évenként 400,000-re tehető a 25 ftig terjedő keresetek száma.)

De azon kérdés merülhet fel, vajjon minek az eljárás mostani nemét még egygyel szaporítani, és éppen most, midőn a polg. eljárás általános reformja sürgettetik, és már előmunkálatban is van?

Az igaz, hogy e szaporítás magában véve baj, melynek oka a törvényhozásban rejlik; és a szaporítást nem is lehetne indokolni, ha az eljárás általános reformjának elérésére a kilátás közel volna, ehhez azonban még évek kellene; az olvileges kérdések kifejtése felett, milyenek: a szóbeli eljárásnak a bizonyos korlátok közt el nem kerülhető írásbeli eljárással való kiegyeztetése, a közvetlenség, a bizonyítékok szabad méltatása, a jogorvoslatok rendszere, még megállapodások nincsenek sem a tudomány, sem a gyakorlat terén; és ha meglesznek is, még akkor is sok szerves munkálatok szükségesek, mielőtt az új törvény érvénybe léptethetnék. Azonban addig várni nem lehet; mert a jelennek is meg vannak a maga igényei, jogai és ha kétségtelen, hogy a jelen eljárás a csekélyebb polgári jogügyeknek meg nem felel, a polgári eljárásnak tehát ezen aránylag csekély részét változtatva és javítva azon csekély rosszat, melyet magában véve az ujtás okoz, az abból reménylhető haszon bőven kipótolja.

Az ujtás tehát már csak ezért is kívánatos, sőt szükséges; hasznát még inkább növelni fogja az, hogy abba az újabb eljárási irányok bevetetnek, azok a gyakorlati téren alkalmazásba véve már akkor ismeretesebbek lesznek, midőn az átdolgozott általános perrend életbe léptetik, melybe az újabb eljárási irányok, mint a tudomány és gyakorlat követelményei, a kisebb körbeni alkalmazás folytán szerzett tapasztalatokkal fognak felvétetni és szabályoztatni.

Ha a törvényhozás ezen utat követi, azon jótékony eredmények elébe nézhet, melyeket ezen uton már más államok, mint Angolhon, Poroszország stb. élveznek, melyekben az általános peres eljárás reformját a kisebbszereű peres ügyekből eljárás reformja előzte meg, és mintegy képezte a hidat, melyen át a gyakorlati tapasztalással megerősödött biztos kéz segélyével lehet az általános peres eljárási reformok terére eljutni.

A törvény érdemébe bocsátkozva: az igazságszolgáltatásnak fő feladata abban áll, hogy a bíró által kimondott formális igazság az anyagi igazsággal összhangzásban legyen, a peres eljárásnak tehát ome cél elérésére alkalmas módokat és eszközöket kell szolgáltatni. De éppen ezen módok és eszközök megválasztásában rejlik a különbség az előbbi peres eljárási törvényhozás és az újabb törvényhozások iránya és törekvései között.

Belátták azt az újabb törvényhozások, hogy szakítani kell a rideg szigorú szabályrendszerrel, mely formaszereűségi

által nem ritkán a legigazságosabb ügyet is koczráztatta, a bírót az ügynek megbírálásában a legszűkebb korlátok közé szorította, és szülte az élére állított írásbeli eljárást, a tárgyalási és eventualis maximákat, a bizonyításnak szoros szabályait; — és azon irányt kell követni, mely a pert többé a feleknek egymás elleni tollal üzött párviadalának tekinti; és szigorúan az előírt formákra és allegátákra szorítkozik, melyeket a felek ügyes fogások és mesterkélekkel segélyével állítottak egybe, gyakran a legigazságosabb ügynek rovására; hanem szem előtt tartva az anyagi igazságot a bírónak is tért nyit annak kinyomozásában és érvényre juttatásában, a midőn

a) a szóbeliséget állapítja meg, mi által a pernek egész valója közvetlenül, az előadás élénkségénél fogva a bíró elébe táratik;

b) a tárgyalási maximát korlátozza, a mennyiben a bírót meggyőződése ellenére az előadottakhoz nem köti, sőt feljogosítja őt, — a felek szabad rendelkezési jogának és önállóságának megóvása mellett — azok közreműködésével a tényállásnak, illetőleg a valóságnak kinyomozására;

c) az eshetőségi — eventualis — maximát háttérbe szorítja, mert a tárgyalást egy egésznek tekinti, és mindent, a mi annak folyamában felhozott, kellő időben felhozottnak veszi;

d) a bírónak a bizonyítás szükségének megítélésében tágabb tért nyit;

e) a feleket magukat is kötelezi arra, hogy tanuként személyesen is közreműködjenek a szükségeselemek talált felvilágosítások megszerzésében, midőn a bírónak megengedi, hogy a feleket mint tanukat kihallgathassa; végre

f) a bizonyítékok mérlegelését, méltatását a bíró szabad bolátására bizza.

Ezek azon fő mozzanatok, melyek a bagatell eljárás szabályozásánál kiinduló pontokként szolgáltak, azon meggyőződésnél fogva, hogy ezeket mint a tudomány és gyakorlat újabb vívmányait már ezen eljárásban érvényre lehet, sőt kell emelni, hogy ez által az általános perrendtartásnak alapszabályai mint ugyanannyi talpkövei megvettessenek.

A mi a sommás tárgyalásoknál az ügymenetet nehezíti, az a tárgyalásnak hosszadalmas jegyzőkönyvbe vezetése, történjék az a felek szóbeli előadása folytán, vagy a mint a visszaélések tanusítják, a felek által beadott írásbeli perbeszédnek beírása által vagy végre, midőn a felek vagy ügyvédek magok írják be perbeszédeiket a bíró által megnyitott tárgyalási jegyzőkönyvbe; a hosszadalmasság igen ritkán kerültetik ki; a lényegnek azonban mégis mindenkor a tárgyalási jegyzőkönyvben benn kell lenni, mivel ha az ügy felebbeztetik, a felebbezési bíróság a tárgyalási jegyzőkönyvből meríti ismereteit és határozatának alapjait. Azonban a bagatell eljárásban ez másként áll, mivel az az ítélet elleni felebbezést kizárja, és ezen okból a tárgyalási jegyzőkönyvet is igen szűk korlátok közé szorítja, mint az arra vonatkozó §-ból kitetszik.

(Folyt. köv.)

K ü l ö n f é l é k.

(A polg. perrendtartás revisiója) tárgyában készült javaslatnak általános indokolását közöljük lapunk mai számában és pedig a sommás eljárásra vonatkozólag, minthogy a javaslatnak ezen része fogja a legközelebbi igazságügyi szaktanácskozmány tárgyát képezni. Az igazságügyi miniszter ur által kitűzött elvi kérdések tehát csak is a sommás eljárásra vonatkoznak, mert a javaslatnak csak ezen része van a szóbeliség és közvetlenség alapjára fektetve, még pedig természetesen csak az elsőbíróság eljárását illetőleg. E rendszernek a felebbviteli jogorvoslatokkal való összeegyeztetése majdnem a lehetetlenségig határos nehézségekbe ütközik, melyeknek az általános indokolásban (lásd lapunk mai számában) körvonalozott megoldására vonatkoznak az igazságügyi miniszter ur által kitűzött kérdések. A „Pesti Napló“ tudósítója által közölt kérdések tehát némi fogalomzavart árulnak el. A helyesen kitűzött kérdések, melyekre mi is lapunk jövő számában nézetünket nyilvánítanánk, — a következők:

1-ső kérdés: vajlon a tanácskozmány a sommás eljárást a szóbeliség és közvetlenség elveivel összhangzásba kívánja e hozni?

2-ik: Szükséges-e a ptrts 93. §-nak revisiója?

3-ik: Megengedhető-e, hogy a felebbviteli bíróságok oly

ténykörülményeket is figyelembe vehessenek, melyek az elsőfoku eljárásban nem hoztak fel?

4-ik: Megengedhető-e, hogy némely közelebből meghatározandó ügyekben az első, illetőleg másodbíróság ítéletei a közbevetett jogorvoslat dacára is végrehajtsanak?

5-ik: Vajlon a sommás eljárásban a mostani felebbviteli rendszer megtartassék-e, vagy pedig akképp változtassék, hogy az elsőbíróság ítélete ellen a másodfoku bírósághoz semmiségi panasszal egybekapcsolható felebbezésnek, és a másodbíróság ítélete ellen csak semmiségi panasz legyen helye a semmitőszékhez; utóbbi esetben a semmiségi esetek közé felvehető-e azon két eset: ha az ítélet a perbeli adatokkal ellenkezik, és ha a törvény helytelenül alkalmaztatott?

Együttal reflectálunk a „P. N.“ okt. 31-ki számában közölt vezércikk azon állítására, mely a szóban levő perrendtartási javaslat örököségi eljárását tárgyzó részére vonatkozólag azt mondja: „hogy az a mai helyzeten csak rontani képes, de javítani nem“ és ezen állítását kapcsolatba hozza az árvavagyonnak a kassai esetben napfényre derült mikénti kezelésével. Hiszen az árva-vagyon kezelése most sincsen a bíróságokra bízva és a tervezett javaslat sem czélozza azt; hanem szorosan elválasztja, s illetőleg egymagában csakis a bíróság előtti hagyatéki eljárást szabályozza! Az árvavagyon kezelése nem is tartozván a törvénykezés keretébe, annak — bár elismerjük, hogy felette szükséges, törvényi szabályozását más helyről várjuk. Mi a szóban levő javaslatnak a hagyatéki eljárásra vonatkozó részét a legsikerültebbnek tartjuk és öhajjuk, hogy mennél előbb törvényerőre emeltessék és ezért javasoljuk, hogy a novelláris reformjavaslatok özönéből kiszakittassék, s ennek sorsa ne kapcsolassék össze a többivel.

Szándékunk lévén az igazságügyi szaktanácskozmányokkal lépést tartani, még bővebb alkalmunk leendő a javaslat illető részéhez hozzászólni.

(A jog- és államtudományi műszótár) szerkesztésére alakult társaság újból felvette működésének fonalát, és ezentul minden pénteken d. u. 5 órakor a „J o g t. K ö z l.“ szerkesztőségében tartandja üléseit. Az egyes szakmák előadói által eddig előterjesztett és megállapított műszók, tárgy- és szám szerint következők: dr. Apáthi István ur részéről, a váltó- és nemzetközi jog és polg. törvénykezés köréből 1232; dr. Matlekovics Sándor ur részéről, a közgazdász, tengeri jog és vámügy köréből 1702; dr. Schieffner Gyula ur részéről, a pénzügyi igazgatás köréből 1094; dr. Schnierer Gyula oszt. tanácsos ur részéről, a kereskedelmi jog köréből 806; dr. Németh József ur részéről, a családjog köréből 849; dr. Dárdai Sándor ur részéről, az anyagi büntetőjog köréből 616; dr. Schnierer Aladár jogtanár ur részéről, az alak büntetőjog köréből 185; dr. Wenzel T. ur részéről, a bányajog köréből 474; Zlinszky Imre ur részéről, a dologi jog köréből 466; Csillagh Gyula ur részéről, a közjog köréből 422; dr. Bozoky Alajos n.-váradai jogtanár ur részéről, az egyházi jog köréből 329; dr. Hatala Péter ur részéről, ugyanazon tárgyban 149; dr. Grósz Lajos ur részéről, a törvénykezési orvostan köréből 392; dr. Kun cz Ignác győri jogtanár ur részéről, a hűbéri és vadászati jog köréből 217; dr. Hoffmann Pál ur részéről, az anyagi polg. jog ált. része köréből 112; dr. Óváry Kelemen kolozsvári jogtanár ur részéről, a csőd-eljárás köréből 76; dr. Takáts Lajos ur részéről, az örököségi jog köréből 75; dr. Farkas Géza ur részéről, a politika köréből 86; dr. Garay Dezső ur részéről, a közigazgatás köréből 28. — Összesen tehát 9410.

(Meghívás.) Miután „a budapesti ügyvédjelöltek és joggyakornokok együletének“ alapszabályai jóváhagyattak, s így a végleges megalakulásnak mi akadályja sincsen, van szerencsém az egylet tagjait a november 9-én d. e. 10 órakor a megyeház termében tartandó alakuló közgyűlésre meghívni.

Ez alkalommal értesitem az ügyvédjelölt és joggyakornok urakat, hogy tagsági aláírások a már közzétett helyeken kívül a közgyűlést közvetlen megelőzőleg a megyeháznál is, — de csak az ügyvédjelölti vagy joggyakornoki minőséget igazoló okmány alapján — elfogadtatnak. Budapest, 1873. évi október 26-án. Melha Kálmán, ideigl. elnök.

Mai számunkhoz van mellékelve Zilahy Sámuel könyvtáros megrendelési felhívása a Kassay-féle „ügyvédek naptára“ és „bélyegtörvény“ czimű művekre.

Felélős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A törvénykezési rendtartás reformja. Zlinszky Imre, kir. táblai pótbiro urtól. — Javaslat a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában alkotott 1868. LIV. tczikk módosítása iránt. Baboss Kálmán, semmitőszéki bíró urtól. — Észrevételek a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének a biztosítási ügyletet tárgyzó részére. Dr. Beck Hugo ügyvéd urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A törvénykezési rendtartás reformja.

Azon javaslatok között, melyek felett az igazságügyi miniszteriumban jelenleg a tanácskozások folynak, kétségtelenül egyike a legfontosabbaknak az, mely a polgári perrend reformját célozza. Ohajtva várja azt a jogi szakközönség mint mentőt, mely az igazságszolgáltatás hiányait orvosolni, s a jobb és gyorsabb igazságszolgáltatást lehetővé tenni lenne hivatva. A javaslat e fontossága teszi indokolttá, hogy mihelyt alkalmunk volt annak általános indokait olvasóinkkal közleni, egyuttal megtegyük megjegyzéseinket a javaslatra, melyeknél kellő figyelemmel leszünk a törvény részletes szabályaira is, és ott, a hol az kimondandó véleményünk megértésére szükséges, azokat kivonathan vagy szó szerint közlendjük. Elmondjuk őszintén nézetünket, főszólyt fektetve főleg a gyakorlati irányra; mert ez főleg az, melyet a javaslat magának kitüzött, s így a bírálat sulypontját is annak kell képeznie.

A javaslat szerzője köztudomás szerint egyike elméletileg s gyakorlatilag legképzettebb jogászainknak, és ha mégis kénytelenek vagyunk kimondani, hogy munkálata sok jeles oldala mellett is aligha fogja a hozzá kötött reményeket kielégíteni, ennek okát nem a szerzőben, hanem főleg azon viszás helyzetben keresük, melybe önkénytelenül jutnia kell bárkinek, ki ma az írásbeliség alapján a perrend reformjára vállalkozik.

Az írásbeliség egy magát túlélt intézmény, azon alapelvek, melyeken az nyugodott, a merev alakosság, mely annak lényegét képezte, ma már helyt nem foglalhatnak; a bírótól ma már valódi igazságszolgáltatást s ennek eszközlése végett tevékeny közreműködést várunk. Erre azonban az írásbeliség nem alkalmas, s ki eddig kételkedett ebben, azt meggyőzheti e tétel igazságáról e javaslat is; mint azt e sorok folytában kimutatni megkísérleljük.

A javaslat kiváló részét a sommás eljárás képezi, erre fektette a szerkesztő is a kiváló sulyt, azt lehetőleg a közvetlen szóbeliség elveire kívánván fektetni. Mindaddig, mig e téren mozoghatott a javaslat, csakis előnyei tűnnek szembe, minden szakasza tanuságul szolgál szerkesztője kitünő tehetségének, ki néhány rövid szakaszban a szóbeliség s közvetlenség főelvét érthetőleg és rendszeresen törvénybe foglalta, — de a mint megszűnik e tér, a mint azon kérdés lép előtérbe, hogy az az írásbeliséggel hozassék kapcsolatba, egyszerre szembetűnnek azon nehézségek, melyek ennek gyakorlati kivitelénél fel fognak merülni. A két rendszer összeegyeztetése eddig még senkinek sem sikerült, s minden

kísérlet csakis azon meggyőződést szülte, hogy választani kell a két rendszer között; a kettő egyesítése rendszertelenséget szül, s általában nem alkalmas eszköz a jó igazságszolgáltatás megteremtésére.

Midőn a francia perrend eredményei, főleg melyek azon német államokban, melyekben az érvényben volt, tapasztalhatók voltak; midőn azon szivós ragaszkodás, melyet a rajnai német tartományok azon időben, midőn Németország tudósai a szóbeliséget egyhangulag elítélték, a szóbeli közvetlen eljárás iránt tanusítottak, a törvényhozások figyelmét e rendszer felé kezdette vonni, majd minden perrendjavaslat a két rendszer kiegyeztetésére tett kísérlet volt. Mindazokra miket mi ma kívánunk meghonosítani, már évtizedek előtt készült egyik vagy másik német perrendben reáakadhatunk, mely törvények azonban csakis arról szolgáltatnak tanuságot, hogy az ily rendszer nem életre való, nem is gondol ma már erre senki Németországban 1848 óta, midőn a szóbeliségre alapított porosz javaslat megjelent, s általában a szóbeliség behozatala lett a jelszó, mely számos német államban már testté vált.

Hogy fenebbi szavaink valóságát igazoljuk, szabad legyen néhány példára hivatkoznunk. Már 1825-ben a bajor javaslat a két rendszert akként törekedett egyesíteni, hogy a perbeszédek berekesztése után — melyek azonban az ítéletnél alapul szolgáltak — szóbeli végtárgyalást rendelt; az 1836. évi száz bagatell eljárási javaslat majdnem egészen azonos a mi sommás eljárásunkkal; a kurhesseni 1834. évi törvény számos hasonlított intézkedések mellett, a felebbviteli bíróságnál új bizonyítékok felhozását megengedte. (46. §.) A két rendszer egyesítésén nyugszik a porosz sommás eljárás is, mely a többi között legtöbb életrevalósággal bír, de melynek fentartása vagy javítása senkinek sem jut eszébe. Hosszu évek során át meggyőződtek ott is, hogy csak a szóbeliség alapjára fektetett perrend felelhet meg a kor mai követelményeinek. De nemcsak Németországban, a pápai államokban (1834. évben), Görögországban (1831. évben) s Schwajcz számos cantonaiban hasonló kísérletek történtek. E kísérletek alkalmából mondotta már 1834. évben Mittermayer: „Die Zeit ist vorüber, wo man mit allgemeinen Phrasen über den Werth der Öffentlichkeit und Mündlichkeit sich begnügt, bei welcher jeder, dem auch das Gebiet der Rechtswissenschaft völlig fremd ist, mitsprechen zu können glaubt, und wo der unparteiische Forscher bald bemerkt . . . dass es bei all diesen herrlich klingenden Principien darauf ankommt, wie man das Princip in's Leben führt, damit nicht, wie dies so oft geschieht, durch Ausnahmen

und Modificationen, welche man macht, zuletzt das ganze Princip durchlöchert wird, und nur der oberflächlich prüfende, der mit ein paar allgemeinen Sätzen sich begnügt, getäuscht wird“ (Archiv für die civilist. Praxis 17. köt. 124—125. l.). Ezen 1834-ben mondott szavak sok tanúságot nyújthatnak ma is nekünk.

Ugyanoly kísérlet volt, minők czélszerűtlenségéről Németországban már régen meggyőződtek, az 1868. 54. tczikk által létesített sommás eljárás, melynek célja lett volna a szóbeliség behozatalának útját megtörni, ámde épen mert az írásbeliséget a szóbeliséggel kötötte össze, számos méltó panaszok forrásává vált, s mert sokan a szóbeliséget ebben vélték megtestesítve látni, annak sokkal több ellenséget mint barátot szerzett.

A javaslat szerzője azon véleményben van, hogy ez eljárást lehet javítani, ha abba kellő rendszer hozatik be, melynél a szóbeliség követelményei tartatnak szem előtt. E tekintetben kétségtelenül történtek is igen hasznos javítások a javaslat által. Jelesül:

A törvk. rendtartás oly esetben, midőn alperes szavatosra hivatkozott, s a bírő e szavatosságnak helyét látja (74. §.) vagy ha az okirat valódiságát kétségbe vonja és az okirat valódisága nyilvánvaló tényekből ki nem tűnik (95. §.), a felet rendes perre utasítandónak rendeli. A javaslat igen helyesen mellőzi az indokolásban felhozott okoknál fogva, e kivételt, mely csak huzavonásra és költségre szolgáltat okot a nélkül, hogy valami gyakorlati indoka volna; s a meghatározott esetekben szabályul állítván fel a sommás eljárást, mondja: „a törvény által a sommás eljárásra utasított ügyeket a rendes peruttra áttenni nem lehet.“ (13. §.)

E szabályból kifolyólag a szavatosság kérdését, a szavatossági viszonyt, különösen 3-dik személyekre tekintettel, megfelelőleg oldja meg 8. §-ában, mely szerint: „Ha sommás perbe idézett alperes szavatosra akar hivatkozni, legkésőbb a tárgyalás napján tartozik a szavatossági okot magában foglaló alkeresetet a per bírójánál beadni vagy jegyzőkönyvbe mondani, ez utóbbi ha a szavatosságot fenforogni látja, a főügy tárgyalásának elhalasztása mellett a szavatossági alkeresetet a szavatosnak kézbesített, s egyszersmind a főügy tárgyalására új határnapot tűz. — Ha e határnapon a szavatos meg nem jelen, vagy ha megjelent ugyan, de kijelenti, hogy alperes védelmét magára nem vállalja a főper a szavatosra való tekintet nélkül folyik. Ha pedig a szavatos alperes védelmét elvállalja, a főpert alperessel együtt közösen folytathatja s a szavatosság kérdését a főperrel együtt kell eldöntenie.“

A szavatosság kérdése nem akadályoztathatja a harmadikat érdektelenigényei érvényesítésében, mihelyt a szavatosság fenforgása kérdésessé válik, felperes érdeke kívánja, hogy az az ő ügyétől függetlenül az érdekllett felek között nyerjen elintézt. Ezen tagadhatlanul helyes elv nyert igen megfelelő alkalmazást a javaslat fentebbi szabályában.

Igen helyesek a javaslat azon intézkedései, melyek a képviseletre vonatkoznak: a törvk. rendtartás (85. §. a) pont és 89. §.) a sommás perben a meghatalmazott általi képviseletet általában megengedte s elvül mondotta ki, hogy mindenki, ki önképviseletre jogosított, képviselő is lehet. Ezen látszólag szabadelvű intézkedés azonban a gyakorlatban, a már úgy is igen elterjedt zugirászatnak nyitott tért; s alkalmul szolgált, hogy tudatlan emberek visszaélve a nép bizalmával, bele kon-tárkodtak a jogvédelembe s tudatlanságuk által a nép drága pénzéért védelem helyett az igaz ügy elvesztésének váltak előidézőjévé. E bajon kíván a javaslat segíteni, meg kívánja szorítani a zugirászatot a nélkül, hogy a képviseletet kizárólag az ügyvédekre szorítaná; e rész-

ben 9. § a ugyanis akként intézkedik, hogy csak ügyvéd, vagy fel vagy lemenő rokon, másodfokig való oldalrokon vagy sógor lehet sommás perbeli képviselő. Tehát tért enged a nem ügyvéd általi képviseletnek is, hol a fél és képviselő közötti összeköttetés, s nem anyagi érdek folytán vállal megbízást a képviselő.

A képviseletre nézve helyes a javaslat azon intézkedése is, mely a hiányos meghatalmazás eseténi eljárást szabályozza. A törvk. rendt. 89. §. második bekezdése szerint ugyanis a hiányos meghatalmazás semminek tekintendő, s ha az ügyvéd ily meghatalmazást mutatott fel, úgy tekintetett a fél, mintha meg sem jelent volna, mi kétségtelenül oly drasztikus szigor, melyet főleg oly perrendben, mely az anyagi igazság kinyomozására törekszik, helyt nem foglalhat. Ezen is segített a javaslat, kimondván, hogy ha a meghatalmazvány hiányos, annak a bírő záros határidő alatti kiegészítését tartozik elrendelni. (11. §.)

Az indokolás bővebben kifejti azon érveket, melyek a javaslat szerzőjét a 93. §. változtatására ösztönözték. E változtatások a javaslat 12 §-a szerint következők:

„A b) pont csak adóssági keresetekre szorítottatik; a c) és d) pontban foglalt esetek, mennyiben a követelt összeg 300 frtot meghalad, csak akkor tartoznak sommás eljárás alá, ha a c) pont esetén a főkötelezettség teljes hitelt érdemlő okiraton alapszik, a d) pont alatti esetekben pedig a bérleti vagy haszonbérleti viszony fenállását írott szerződés igazolja;

az e) pont kiterjesztetik azon esetekre is, ha felperes az elmozdítást oly feltételek nem teljesítése vagy megszegése miatt kéri, melyek teljesítése a haszonbérlet megszüntetésének terhe alatt írott szerződésben kikötetik;

az f) és g) pont alatti esetekben, mennyiben a kötelezettségnek pénzüsszegben kifejezhető egyenértéke, vagy a követelt összeg 300 frtot meg nem halad, vagy írott szerződés létezik;

a k) pont következőleg változik: a gazda és cseléd, munkaadó és munkás között a szolgálati vagy munkabér, továbbá a szolgálat vagy munka teljesítése vagy megszüntetése, úgy szintén a fuvaros és fuvarosfogadó között a fuvarbér megtérítése iránti keresetek az összegre való tekintet nélkül.

Tagadhatlan, a legtöbb intézkedés, a javaslat álláspontját tekintve, kellőleg indokoltnak mutatkozik, csak azt nem helyeselhetjük, hogy a sommás eljárás előre való kikötését is megzorítja. Ha a rendes eljárás a sommással egy alapon nyugodnék, inkább belé tudnánk nyugodni mi is ezen intézkedésbe, de ma, midőn a különbség oly óriás, nem találjuk indokoltnak, hogy a fél szerződésileg se biztosíthassa magát, miszerint ügye per esetén a rövidebb s helyesebb eljárás útján nyerend megoldást; minélfogva a b) pont módosítását egészen mellőzendőnek tartanók.

A törvénykezési rendtartás néhány sorral szabályozni vélte az egész eljárást, a szóbeliség s közvetlenséget elvül kimondotta ugyan, de ellenére, hogy ennek alapján a sommás eljárást a rendes pertől lényegileg különböző s eddig nálunk nem alkalmazott elvre fektette, nemcsak hogy annak mikénti helyes keresztülvitelére utmutatást nem adott, nemcsak hogy az eljárás módjára nem alkotott szabályokat, még azon ellentéteket, melyek a sommás és rendes perre nézve egyenlően kötelező szabályok folytán, tekintettel a két eljárási mód közötti különbségekre, felmerülnek, sem látta szükségesnek az intézkedést. A javaslat mindezen hiányokat orvosolni törekszik. Rendszeres szabályokat állít fel, melyekben a szóbeliség alapján szabályozza az egész

eljárást, körvonalozza a felek s bíró jogait s kötelezettségeit s azok tevékenységét.

A kereset szóval adandó elő, mely esetben az jegyzőkönyvbe foglaltatik, vagy írásban adandó be. (15. §.) A megjelenési határidő rendszerint akként tűzendő ki, hogy a kereset valószínű vétele s a tárgyalás között legalább 3 napi időköz maradjon, de sürgős esetekben a bíró a feleket azonnali megjelenésre idézheti. (17. §.) E szakasz utóbbi rendelkezése által módot ad, hogy halasztást nem tűrő esetekben, pl. lakkiürítéseknel, sürgős elintéztetést igénylő birtokháborításoknál azonnal tárgyalás tartassék. Eddig az ily perek valóságos botrányköül szolgáltak, s mire minden forumon keresztül hurczoltattak, szerencse volt, ha két negyednél több nem járt le. Most a bíró kezében van a dolog, még ugyanazon napra, melyen a panasz beadatott, tárgyalást tűzhet s ítéletét kimondván, azt azonnal végre is hajthatja; mert felebbezés ily perekben — mint alább látandjuk — csak birtokon kívül foglalhat helyt. — Jogukban van továbbá a feleknek — rendes tárgyalási napokon — idézés nélkül is megjelenenni, ügyük felvételét kérni és azt tárgyalni. (18. §.)

A felek tevékenységét illetőleg rendeli: hogy azok előadásait szóval tartoznak előterjesztetni, a periratok olvasásának helye nem lehet. A keresetben nem foglalt vagy attól eltérő kérelem is foglalhat ugyan helyt, de az a jegyzőkönyvbe külön felveendő (22. §.); a tényeket a valósághoz hiven tartoznak előterjesztetni. Mindenik fél köteles az ellenfél által előterjesztett kérelemre határozottan nyilatkozni. Nem tudással csak oly tényekre szabad felelni, melyek a perben álló félnek nem saját tényei vagy tapasztalatai. (25. §.)

A bírói tevékenységet illetőleg rendeli: hogy a bíró mindenekelőtt a felek kényszerítése vagy a per valószínű kimenetelének felfedezése nélkül az egyezséget tartozik megkísérteni, nem sikerülte esetén a feleket a szükséges perbeli cselekvények teljesítésére felszólítani, s azokat a netáni mulasztás következményeire figyelmeztetni tartozik. (21. §.) A bíró hivatalból tartozik arra ügyelni, hogy az ügy minden oldalról kifejtésék és a tárgyalás ne késleltessék. (27. §.) A bíró köteles a felek vagy megbízottjaihoz intézendő kellő kérdések által oda hatni, hogy nem világos kérelmeiket felvilágosítsák, a tényállást hiányzó részeiben kiegészítsék s a bizonyítékokat kijelöljék, s általában a tényállás megállapítására szükséges nyilatkozatokat megtegyék. (28. §.) Ha a bíró a fél személyes megjelenését szükségesnek látja, azt a 111. §. joghátránya mellett megidézzi. A bíró a felekhez intézendő kérdéseket határozatában megállapítja, s azok a féllel idéztetésekor előlegesen közöltetnek, mi azonban nem zárja ki, hogy ne intézzen más kérdéseket is a félhez, melyek a fél nyilatkozata folytán szükségesnek látszanak. (29. §.)

E szakasz utóbbi rendelkezésére némi megjegyzésünk van. Jóllehet ugyanis e szakasz azon intézkedése, mely szerint a félhez intézendő kérdések azzal előlegesen közöltetnek, általában helyt foglal mindazon perrendekben, melyek a felek személyes megidézttetését megengedik, mi azt nem bírjuk helyeselni. A felek személyes megidézttetésénél a főczél, hogy a bíró a képviselő mellőztével magával a féllel közvetlen érintkezés által nyomozza ki az igazságot. E cél ha teljesen meg nem hiusittatik is, az intézmény mindenestre hatásának nagy részét elveszti, ha a fél a kérdésekről előleg értesítettetik, s azokat ügyvédjével közölhetvén, ez által a feleletre előre betanítottatik; tehát közvetve az ügyvéd felel, kinek a fél megidézése által mellőztetését látta a bíró szükségesnek. Igaz, hogy a további kérdések sokat helyrehozhatnak, de ha e további kérdésekbe

bizunk, ha épen azon kérdéseknek reményljük sikerét, melyek nem lettek előlegesen közölve, akkor mi célja van egyáltalában a közlésnek? s még e mellett is az eredmény kétséges lesz. Eszes és bátor fél, a melyik nem jó zavarba, fog annyi ügyességgel birni, hogy az újabb kérdéseknél sem lép azon térről, melyet a közölt kérdésekre ügyvédjének tanácsa folytán adott feleleteiben elfoglalt, míg a félénk s járatlan fél könnyen zavarba jő s elárulja a dolog mibenlétét, ha betanult feleleteit többé alkalmazni nem lesz módjában. Az előre való kérszület szükséges volta sem indokolja e szabályt, hiszen itt tényekről van szó, a személyes kihallgatás által a tényeknek a valósághoz hiven leendő előadása kívántatik eszközöltetni, minek tehát ott a készület a feleknek, kiket közvetlen érdeklő tények forognak szóban, melyeknek minden részleteikben hiven emlékübe kell lennie; mert hiszen azok alapján perelnek, melyeket a legutolsó részletekig emlékübe vissza kellett idézniök, midőn ügyvédjeiknek utasítást adtak. Mindezeknél fogva a teendő kérdések előleges eszközölését elhagynak véljük.

A bírói tevékenység, illetőleg annak az igazság ki-nyomozására nézve fenálló kötelezettsége folytán, rendeli továbbra a javaslat, hogy a bíró ha az igazság ki-nyomozására szükségesnek látja, az ügy minden állásában rendelhet bírói szemlét és szakértőket hallgathat meg. (31. §.)

A szóbeliség egyik főczélja az anyagi igazság kiderítése lévén, abban az ezzel ellenkező esetlegességi alap-ely (Eventualitäs Matime) oly értelemben, mint az írásbeliségnél fenáll, helyt nem foglalhat. A polg. törvk. rendtartás erre sem fordított kellő figyelmet, nem mondván kiereszben a sommás s rendes per közötti különbséget; minélfogva az ítéletnek a tagadás elmulasztása vagy hallgatóságos beismeréssel való indokolása bíráltnál napi renden van. Ennek mellőztetésére s általában az eljárás eredményének mikénti bírálatára nézve egy helyes és sokat mondó szakaszt vett fel a javaslat, mely szerint:

1) A szóbeli tárgyalás kezdetétől annak végeig egy-egységes perbeli cselekvényt képez; tehát mindaz, mit a felek annak befejeztéig felhoznak, kellő időben felho-zottnak tekintendő. — A tárgyalás berekesztése után minden további észrevétel vagy bizonyítás ki van zárva. (26. §.)

Gondoskodik még a javaslat azon esetről is, midőn a bíró nem érti a felek nyelvét, rendelvén: hogy ily esetben a tárgyalás tolmács közvetítése mellett történ-jék. (37. §.)

ZLINSZKY IMRE,
kir. táblai pótbiro.

(Folyt. köv.)

J a v a s l a t

a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában alkotott
1868. LIV. törvényzikk módosítása iránt.

(Folytatás.)

(Általános indokolás.)

II. A rendes eljárás.

II. Áttérve a rendes perre, e javaslat az eljárási és bizo-nyítási szabályokat majdnem egészen érintetlenül hagyja; felebb ismertettet vezérelvéhez képest a javaslat főként arra terjed ki, hogy a felebbviteli bíróságok teendőit kovesbitse; de e cél nem az által kívánja elérni, hogy a felebbezési jog korlátozása által a valódi jogáérmek orvoslását is lehetlenitse, hanem azáltal, hogy a konok felebbezéseknek és semmisségi pa-naszoknak utját vágja.

A pírts 294. §-a foglalja magában azon rendelkezést, a mely a felebbezési jogot korlátolja. Ha e §. csak a pernek ítélet

előtti folyamára szorítkoznék, a baj nem volna nagy; mert a per folyama alatti sérelmek többnyire az eljárási szabályok megsértéséből erednek, a okat tehát a legtöbb esetben lehet semmiségi panaszszal orvosolni. A 294. §. az ált 1 okozta a bajt, hogy általános, hogy annak rendelkezése a ptrts tárgyhöz tartozó minden peres és perenkivüli ügyre kiterjeszthető, sőt hogy az alsóbírószakok igen gyakran kiterjesztik azt oly ügyekre is, melyekre az eljárást nem a ptrts szabályozza. Innen egyrészt a jogbiztonságra nézve veszély támad, mert ha oly cselekvények és végzések, melyek nem a perbeli eljárást szabályozzák, sérelmet okoznak, a sérelmet szenvedő fél felebbezéssel nem élhet; másrészt a semmitőszék sajátképeni hivatásán kívül eső teendőkkal árasztatik el, mert a 294. §-nak a felebbezési jogot megszorító rendelkezéséből részint a ptrts 297., 301. §§. világos rendelkezésénél, részint a törvény alapján kifejtett gyakorlatnál fogva az következett, hogy oly esetekben, melyekben a ptrts 294. §-a szerint felebbezésnek helye nincs, az ügyfelek semmiségi panaszszal élnek, habár jogsérelmek nem is alaki törvénysértésből, hanem valamely érdemleges intézkedés törvénytelen voltából származik, élnek pedig közvetlenül — elkerülésével a másodfoku bíróságoknak — a kir. semmitőszékhez, mely a ptrts 4. §-a szerint a legfőbb törvényszéknek egyik osztálya.

A konok semmiségi panaszokat a törvény azon rendelkezése engedi megszülemleni, mely szerint ugyanazon ügyben mind a három bíróság felebbezhető határozata ellen enged semmiségi panaszt.

Végre a konok felebbezéseket elősegíti a törvény azon engedékenysége, mely szerint két egybehangzó alsóbírószági ítélet ellen is minden megszorítás nélkül megengedi a felebbezést.

Ezek felebbviteli rendszerünk kirívóbb hibái, melyeket hogy javítani kell, az bizonyítást nem kíván. A kérdés csak az lehet, miként javíthatjuk felebbviteli rendszerünket, a nélkül, hogy a m. kir. Curia kettős szervezetén alapuló felebbviteli rendszer lényegét sérténők? S hogy lehetséges-e oly kombináció, mely felebbviteli rendszerünket az európai népek többségénél fenálló felebbezési rendszerrel lehetőleg összhangzásba hozná?

A javaslat a kérdést akként oldja meg, hogy a ptrts mindazon rendelkezéseit fentartja, melyeket a gyakorlat jóknak bizonyított be, mindazon rendelkezéseit pedig megszünteti, és jobbakkal igyekszik pótolni, melyek a jogbiztonság veszélyét és az alaptalan felebbviteliek túlságos számát okozzák.

Kétségen kívül van annak némi előnye, ha a perkészítés stádiumában támadt jogsérelmek orvoslása nincs a fokozatos felebbezésre utasítva, ha a másodbíróság elkerülésével közvetlenül a legfőbb bíró kimondhatja, valjon az alsóbírónak valamely megtámadott intézkedése vagy eljárása törvényes vagy törvénytelen-e, és pedig már a per folyama alatt, mert nem volna borzasztóbb a felekre nézve annál, mint lenne az, ha a per kezdetén elkövetett valamely alaki törvénysértés azonnal orvosolható nem lévén, utóbb a miatt az egész későbbi eljárás megsemmisíttetnék, s idő és költség veszendőbe menne. A mi felebbezési rendszerünk tehát, a mennyiben a rendes per folyamában a semmiségi panasz közvetlenségét hozta be, tovább is fenttartható, legalább annak megváltoztatását azon vezérelv, mely e javaslat egyik alapjául szolgált, hogy t. i. a felebbviteli bíróságok teendőit kevesbítsük, nem kívánja, minthogy az ezen osztályba tartozó jogsérelmek a semmiségi panaszok közvetlenségének eltörlésével orvoslás végett a kir. ítélőtáblákhoz vitetnének felebb; és miután a kir. ítélőtáblák nem gyakorolják a legfőbb bírói hatóságot, nem lehetne megtagadni, hogy azok határozatai ellen, legalább azon esetekben, midőn a semmiségi panasznak helyt adnak, az ügyfelek a legfőbb bírósághoz folyamodhassanak; e szerint a kir. ítélőtáblák teendője bizonyosan fogna annyival szaporodni, mennyivel a kir. semmitőszék munkaköre kevesbednék; de fogna szaporodni a harmadbíróság teendője is annyival, a mennyi megsemmítő határozatot a kir. ítélőtáblák hoznának. A felebbviteli bíróságok teendője tehát nem kevesbülne; ellenben a semmiségi panaszok körüli eljárás és így a perkészítés stádiuma hosszadalmasabb lenne.

A rendes per folyama alatt tehát az eddigi felebbviteli rendszert megváltoztatni nem szükséges, de szükséges a rendes per folyama alatt a felebbezés több esetben megengedni, mint azt a ptrs 294. §-a megengedi.

Ezen eseteket azonban a javaslat nem tartotta célszerűnek egyenként elősorolni, valamint megfordítva azon eseteket sem sorolta el, melyekben a felebbezés kizárva lenne; mert oly

sokféle és egymástól különböző esetek merülnek fel a per folyama alatt, hogy azokat egy rövid §-ban kimeríteni lehetetlen. A cél az által vélte a javaslat elérhetőnek,

hogy 1-ször a semmiségi eseteket tüzetesen meghatározta;

hogy 2-ször elvül állította föl, miszerint a rendes per folyama alatt ítélet hozatala előtt szabály szerint semmiségi panasznak, — önálló felebbezésnek pedig csak azon esetben van helye, melyekben vagy

a) a törvény világosan megengedi vagy

b) ha a sérelmet a per folyama alatt oly bírói határozat okozta, mely nem a perbeli eljárást szabályozza, a mennyiben ily határozat magukat az eljárási szabályokat nem sérti, s a mennyiben a határozat által a bíróság valamely felet törvénytelenül kérélmével elutasított vagy valamely törvénytelen kérélmek egy másik fél sérelmére helyt adott.

Ezen általános szabály felállításán kívül enyhítheti még a 294. §. szigorát a ptrts 246. §-ának olyképeni változtatása, ha kimondatnék, hogy ítéletet kell hozni nemcsak a per érdeme iránt, hanem mindazon esetekben, melyekben kívánatos, hogy a felek felebbezéssel élhessenek.

A per folyama alatti felebbezési jog kiterjesztésében a javaslat tovább nem mehetett; mert a felebbezésnek kevésbé korlátozott megengedése által okot szolgáltatnánk arra, hogy a per folyama alatt oly esetben, midőn a rendes perben a javaslat által is lényegileg fentartott felebbviteli rendszer szerint csak semmiségi panasznak volna helye, a konok perlekedő semmiségi panaszszal és felebbezéssel is élne.

Az alaptalan semmiségi panaszok korlátozása végett a javaslat azon elvet állította fel, hogy a per folyama alatt a véghatározat előtt fölmerülhető alaki törvénysértések miatt a per folyama alatt kell semmiségi panaszszal élni; ily sérelmek miatt véghatározat hozatala után csak akkor lehet a panaszt tekintetbe venni, ha a semmiségi eset olynemű, melyet hivatalból is lehet figyelembe venni.

Ezen elv felállításával, melyet egyébiránt a gyakorlat eddig is követett, lehetővé vált a javaslatba azon rendelkezést fölvenni, miszerint felebbezhető elsőbírósági véghatározatok ellen külön semmiségi panasznak helye nincs.

Ezen egy rendelkezés felvétele a külön semmitőszéki intézmény fentartása ellen tehető minden alapos kifogást megszüntet. Mert a külön semmitőszék fenállása ellen felhozott okok közül csak azon egy alapos, hogy ezen intézmény fentartása mellett vége-hossza nincs a perhuzásnak.

A javaslat tehát az elsőbíróságnak felebbezhető határozata ellen nem enged meg külön a semmitőszékhez intézhető semmiségi panaszt. Ily külön semmiségi panasznak szüksége nincs; mert a perkészítés stádiumában alkalmat nyújt a törvény a feleknek minden felmerülhető jogsérelmeiket orvosolni; azon jogsérelmek pedig, melyek az ítélet hozatalánál merülhetnek fel, a mennyiben nem hivatalból figyelembe vehetők, a másodbíróság által is orvosolhatók; a mennyiben pedig hivatalból figyelembe vehetők, orvoslás végett a semmitőszékhez úgy is hivatalból följelentendők.

Ugyanezen okokból a javaslat a másodbíróság felebbezhető határozata ellen sem enged külön semmiségi panaszt azon esetben, ha a másodbíróság az elsőbíróság határozatát megváltoztatta; ily esetben a semmiségi panasz mindig a harmadbírósághoz intézett felebbezéssel volna egybekapcsolandó; felebbezhető határozat ellen rendes perben külön semmiségi panaszszal a semmitőszékhez csak akkor lehetne élni, 1-ször ha a másodbíróság az elsőbíróság határozatát helybenhagyta; 2-ször ha a másodbíróság az elsőbíróság határozatát megváltoztatván, a másodbíróság határozata elleni felebbezés folytán a harmadbíróság is határozott, s mindkét esetben a felebbviteli bíróság vagy maga követett el alaki törvénysértést, vagy pedig a figyelembe vehető alapos semmiségi panasz folytán a sérelmet nem orvosolta; 3-szor ha a semmiségi eset azért merült föl, mivel a másod- és harmadbíróság oly határozatot hozott, mely ellen, ha azt első foku bíróság hozta volna, felebbezésnek nem, hanem csak semmiségi panasznak volna helye.

A javaslat ezen rendelkezése megszüntetné azon visszaélést, mely szerint most ugyanazon okok miatt a konok perlekedő fél semmiségi panaszszal él az első-, másod- és harmadbíróság ítélete ellen, úgy hogy ugyanazon egy per, mielőtt a benne hozott ítélet jogerőre emelkedhetik, mindannyi felebbviteli bíróságot és ezek közül a semmitőszéket háromszor bejárhatja.

Végre a konok felebbezéseket az által törekszik a javaslat akadályozni, hogy két egybehangzó alsóbírószági ítélet ellen nem enged meg további felebbezést, ezen esetben csak semmi-

ségi panaszt enged az általános szabályok szerint; és azon két esetben, melyekben a másodbíróság ítélete sommás perekben semmiségi panasszal általában megtámadható.

III. Előleges biztosítási intézkedések.

III. Szem előtt tartva e vezérelvet: a bíróságok teendőinek kevesbítését, a javaslat a pptrsnak az előleges biztosítási intézkedésekről szóló rendelkezéseinek is változtatni kíván annyiban, hogy a kifogási jogorvoslatot eltörölte. A pptrsnak azon rendelkezése, mely a biztosítást és zárlatot rendelő végzések ellen kifogásokat engedett, kétséggel azon célra törekedett, hogy a felebbvitelnek számát kevesbítse, azonban éppen ezen célra nem érte el, míg ellenkezőleg az elsőbíróságok teendőit a kifogások tárgyalásával ok nélkül szaporította. Alig van biztosítást vagy zárlatot rendelő végzés, mely ellen a panaszolt fél semmiségi panasszal ne élne és egyszersmind kifogásokat ne adna be; alig van a kifogások iránt a tárgyalás folytán hozott végzés, mely ellen egyik vagy másik fél felebbezéssel is meg semmiségi panasszal is ne élne. A javaslat tehát nem enged többé kifogásokat a biztosítást vagy zárlatot rendelő végzések ellen; felmenti az elsőbíróságokat a kifogások tárgyalásától; megszünteti a felebbezési jogorvoslatot a zárlati ügyekben, és ezekben mind a biztosítást és zárlatot megtagadó, mind az azokat elrendelő végzések ellen egyaránt csak semmiségi panaszt engedne. Ez valóban nincs ok, mely azt parancsolná, hogy ezen ügyben eltérőleg a végrehajtási ügyektől a kérelemnek helyt adó végzések ellen ne semmiségi panasz, hanem első sorban kifogásoknak s azután az érdemleges kérdések felett ítélő bíróságokhoz intézhető felebbezésnek legyen helye; mert az ily végzések az ügy érdemét nem döntenek el végleg, a felek közötti jogviszonyt nem szabályozzák, s hatályuk amúgy is attól függ, vajon a fő ügyben a biztosítást vagy zárlatot kieszközölő fél nyertes lesz-e. Azon kérdés, hogy biztosításnak vagy zárlatnak helyt lehet-e adni, a jogok érdemleges megírását nem kívánja; elegendő csak annyit vizsgálni, vajon azon feltételek, melyek alatt a pptrs biztosítást és zárlatot enged, fenforognak-e. Ezen feltételeket mindjárt a zárlati vagy biztosítási kérvényben tartozik a kereső fél kimutatni: ha ki nem mutatta és az elsőbíróság a zárlatot vagy biztosítást mindamellet elrendelte, mire való a hosszadalmas kifogási eljárás, mikor a végzés megsemmisítése által rögtön lehet segíteni a sérelmen; ha pedig kimutatta, vezethet-e célra a kifogás?

IV. A végrehajtási eljárás.

IV. A végrehajtási szabályoknak első és leginkább kirívó hiánya az, hogy külön végrehajtási szabályok vannak a váltóügyekben, és külön törvény szabályozza a polgári perekben hozott ítéletek végrehajtását; mihez még azon anomalia járul, hogy a felebbviteli bíróságok is nemcsak általában a két különféle ügyekben különböznek, hanem különbözők magukban a váltóügyekben a szerint, a mint a végrehajtás csak ingókra vagy pedig ingatlanokra is vezetett. A törvénykezési eljárás ezen hibáján csak úgy lehetne segíteni, ha kimondatnék, hogy végrehajtó bíróság váltó és polgári ügyben, sőt egyáltalában mindig azon járásbíróság, melynek területén a végrehajtató fél kielégítését akarja eszközölni. A per bírójához csak végrehajtási engedély kiadása tartoznék; minden további eljárás a végrehajtó bíróság teendője lenne.

Ezen egy javítás behozatala azonban a 130. §-ból álló nyolczadik címnek teljes átdolgozását tenné szükségessé, ha csak azzal be nem érnök, hogy a felebbi szabályt elvként kimondván, annak alkalmazását, illetőleg a pptrs vonatkozó §§-nak a szabályhoz illesztését a gyakorlatra bizzuk, mit azonban e javaslat indítványozni nem merészel.

Nem marad tehát egyéb hátra, mint a végrehajtási eljárásban is a perbeli eljárásra vonatkozó szabványok javítása tárgyában felállított elvekhez alkalmazkodnunk; kevesbíteni a mennyire lehet a felebbvitelnek számát, megengedni a jogorvoslatokat azon esetekben, melyekben a gyakorlat azt szükségesnek bizonyította, végre a jogbiztonságot veszélyezni képes rendelkezéseket megváltoztatni.

A javaslat a végrehajtási eljárásban az eddigi felebbviteli rendszert, mely abból áll, hogy a végrehajtási eljárásban főképen csak semmiségi panasz van helye, és hogy a semmiségi panasz közvetlenül a semmitőszék által intéztetik el, tovább is fentartja ugyanazon okokból, melyeknél fogva azt rendszeres perekben a perbeszítés stadiumában fentartotta; az alatt tehát, hogy a felebbvitelnek számát akarja kevesbíteni, a semmiségi pana-

szokkal való visszaélés korlátozását érti; másrészt a jogorvoslatok megengedése alatt is csak azt érti, hogy a pptrsnak azon rendelkezéseit kell megszüntetni, melyek bizonyos esetekben minden jogorvoslatot kizárnak. De nem lehet célja a javaslatnak a végrehajtási eljárásban a felebbezési jogot kiterjeszteni. Ez nem javítás, hanem rontás lenne. A felebbezési jog kiterjesztését sem elméletileg, sem gyakorlatilag nem lehetne igazolni, a végrehajtási eljárásban — az igénykereseteket és a végrehajtási eljárásra utasított peres kérdéseket kivéve, melyekben a perrendtartás és javaslat amúgy is megengedi a főlebbezést, nem egy vitás jog odaitéléséről, hanem egy más odaítélt jognak kényszerítő eszközök alkalmazásával való tettleges érvényesítéséről van szó, ha a marasztalt fél a jognak megfelelő kötelezettséget önként nem teljesítette. A kényszerítő eszközök alkalmazásának a lehető legnagyobb gyorsasággal, de a végrehajtás alá került fél érdekeire való méltányos tekintettel kell történni; a végrehajtási szabályok e célra törekednek. A szorosan vett végrehajtási eljárásban tehát csak a miatt merülhet fel panasz, hogy az eljárási szabályok nem tartattak meg, nem pedig a miatt, hogy valamely vitás jogi kérdés érdeme sérelmesen döntött el. Még a végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránti kereset tárgya sem jogi kérdés, mert mindkettő csak a körül foroghat, vajjon a végrehajtás alá került fél ítéletbeli kötelezettségének az ítélet hozatala után egészben vagy részben eleget tett-e. Ezen egyszerű ténynek bizonyításától függ a kereset sorsa, mit ha bebizonyítani sikerült, azon eljárási szabály nyer alkalmazást, mely szerint ily esetben a végrehajtást megszüntetni vagy korlátozni kell. Az eljárási szabályok megsértése általában semmiségi esetet képez; a miért is a végrehajtási eljárásban szabály szerint csak semmiségi panasz lehet helye.

De ezt kívánja a végrehajtás föelvé — az eljárás lehető legnagyobb gyorsasága is; mert ha a szorosan vett végrehajtási eljáráshoz tartozó bírói határozatok és cselekmények ellen főlebbezést is engedne a pptrs, ebből bizonyosan az következne, hogy a végrehajtás alá került fél a felebbvitel mindkét nemével élne; csak hogy a végrehajtás foganatosítását gátolja.

A javaslat elve az, módot nyújtani a feleknek, hogy az eljárási szabályok megsértése által támadt alapos sérelmeik miatt panaszt emelhesse az azon bíróságnál, melynek hivatása az eljárási szabályok megtartása felett őrködni, azért a semmiségi panaszt nem korlátozza; de másrészt a végrehajtás gyorsaságával a főlebbezési jogot összeegyeztethetőnek nem találván, a főlebbezést csak azon esetekben engedi meg jövőre is, melyekben azt a pptrs eddig is megengedte; ezen esetekhez csak azon egyet adta, ha valamely peres kérdés eldöntése a végrehajtási eljárásra utasított, de ezt tette azért, mert ily esetben a végrehajtási jog még csak a peres kérdés jogérvényes eldöntésével támad.

A végrehajtási eljárásban a semmiségi panaszokkal való visszaélést a javaslat az által véli korlátozhatónak:

hogy 1-ször a semmiségi eseteket tüzetesen meghatározza;

hogy 2-szor a semmiségi panaszoknak felfüggesztő hatást nem tulajdonít; hanem meghatározván azon eseteket, melyekben a végrehajtás felfüggeszthető, minden egyes esetben a végrehajtó bíróságra bizza annak eldöntését, vajjon a törvény szerint a végrehajtási eljárás felfüggeszthető-e, s a végrehajtó bíróság önkényét akkép véli gátolni, hogy nemcsak a törvénylen felfüggesztés által okozott károk és költségek miatt felelőssé teszi, hanem a semmitőszéket feljogosítja, hogy a törvény ellen vétő bíróságot bíróságban is elmarasztalhasa;

hogy 3-szor a végrehajtó eljárása ellen bizonyos esetekben csak akkor enged semmiségi panaszt, ha a végrehajtó bíróság a végrehajtó hibáját nem orvosolta.

V. Az öröklési eljárás.

Áttérve a pptrs utolsó fejezetére, mely az örökösödési eljárást szabályozza, a javaslat nem szorítkozott csupán csak a kirívó hiányok javítására.

A pptrsnak éppen ezen fejezete az, melynek teljes átdolgozását az elmélet és gyakorlat majdnem egyhangulag sürgeti, azon vezérelvek pedig, melyeket e javaslat követett, sürgetően parancsolják.

A hatályban lévő eljárási szabályok magukban véve képesek az egy s bíróságokat annyi írásbeli teendővel elhalmozni, hogy nemcsak más ügyekre idejük nem marad, hanem magukat az örökösödési ügyeket sem képesek folyóan elvégezni, s a fontosabb örökösödési ügyeknek rendszeren az a sorsuk, hogy éve-

ken át halmozva nő bennük az iratcsomó, s az iratok tömkelegében alig talál a bíró, ki az ügy elintézésére végre magát rászánja, oly vezérfonalat, melynek segédelmével az ügyet helyesen elintézhethé.

A mellett az említett szabályok a jogbiztonságot is képesek veszélyeztetni; mert vannak közöttük oly rendelkezések, melyek által lehetővé válik, hogy a valódi örökös az örökséget birtokba nem veheti azért, mivel valaki, kinek éppen semmi vagy gyengébb, sőt talán koholt jogcíme van, öröklési igényével lép föl ellene, az örökséget peressé teszi, zárlatot kér, mit a hagyatéki bíróság föltétlenül elrendelni köteles (588. §.); más esetben pedig nem nyújt módot arra, hogy valaki jogsérelmét orvosolhassa, ha a törvény világos rendelete ellenére ő utasított a gyengébb joga ellen a per útjára. (587. §.)

Magukat azon rendelkezéseket, melyek a jogbiztonságot veszélyeztetik, nem volna lehetetlen változtatni a többi rendelkezések érintetlenül hagyása mellett, s ekkor a javaslat csekélyebb terjedelmű lehetne; de azon rendelkezéseket, melyek azt okozzák, hogy a bíróságok teendőik sokasága alatt összeroskadnak, egyes §-ok változtatásával megszüntetni nem lehet.

Kétségtől felismerhető a törvény azon törekvése, hogy eltérőleg az osztrák hagyatéki eljárástól az öröklési eljárás akkép szabályoztassék, miszerint az örökös az örökség átvételénél ne legyen a bírói átadáshoz kötve. A prts 560. §-a meghatározza azon eseteket, melyekben az öröklési eljárást hivatalból vagy a felek kérelmére meg kell indítani. Miből az következik, hogy más esetekben öröklési eljárásnak nincs helye, s az örökös bírói beavatkozás nélkül is átveheti az örökséget; azonban nagy csalódásban ringatná magát az, ki azt hinné, hogy a mi öröklési eljárásunk ezen elvet következetesen keresztül vitte. A magyar állampolgár, kire örökség szállott, azt a bíróság közbejárása nélkül birtokba nem veheti; és pedig nemcsak a vitássá vált örökséget nem veheti; pedig alaptalan igényével vitássá minden örökséget lehet tenni, hanem nem veheti birtokba idővesztés és költség nélkül a legvilágosabb és vitatlan örökséget sem, mielőtt az örökség bár a legcsekélyebb terjedelmű ingatlanból áll; mert a törvény 580. 581. §§-ai azt rendelkezik, hogy ily esetben a bíróság hirdetmény által hivatalból köteles azokat, kik az örökségre netalan öröklési joggal bírnak, felszólítani igényeik bejelentésére, s csak akkor, ha 45 nap alatt igénylő nem jelentkezik, lehet az örökséget az örökösnek átadni.

Az 580. §. rendelkezése által a törvény 560. §-a minden értelmét elveszti, mert a hivatalos eljárást minden kivétel nélkül elrendeli azon esetben, ha a hagyatékhoz ingatlanok tartoznak, következve hivatalos beavatkozásnak nemcsak az 560. §-ban elősorolt esetekben van helye.

A hivatalos beavatkozás terjedelmét is úgy szabja meg a törvény, a mint azt az öröklési eljárás célja nem kívánja. Mert a hivatalos beavatkozásnak csak addig lehet terjedni, hogy a hagyaték kiskorúak, távollévők és hitelezők érdekében biztosítsák; az 560. §. d) pontjánál és az 568. §-nál fogva pedig akkor is, ha minden örökös nagykorú és jelen van, s ha hagyatéki adósság egyáltalában nem is volna, a hagyatékot leltározni szükséges.

De továbbá magának a leltárnak sajátképeni célját is szem elől tévesztette a törvény, az volna t. i. a célja, hogy az örökösök és hitelezők kölcsönösen biztosítsanak a hagyatéki adósságok tekintetében; amazok a végett, hogy a hitelezők több teher viselésére ne kötelezhesék őket, mint a mennyit az örökség ér; emezek pedig a végett, hogy az örökösök el ne tagadhassák, mit és mennyit örökölték. Az örökösök biztosításáról azonban a törvény, kivéve az 573. §. végpontjában foglalt sorány s a következmények meghatározása nélkül egyszerűen odavetett intézkedést, semmit sem foglal magában. A miért úgy látszik a leltározást csak az osztály végett tartotta szükségesnek elrendelni, holott az osztály az öröklési eljárásnak sajátképen tárgyát sem képezheti.

Az egyes §-ok helytelen szerkezetét nem is említve, a felhozottak elegendők lehetnek arra, hogy meggyőződést szerezzenek arról, miszerint új és helyesebb elvek alapján új eljárási szabályokat kell alkotni.

A mostani eljárási szabályok részint elégtelenek, részint az öröklési eljárás célján messze túl mennek. Elégtelenek, mennyiben a hitelezők jogait nem biztosítják; a célon túl mennek, mennyiben az örökös alaptalan igények által zaklatni engedik.

A javaslat pótolni akarja a törvény hiányát és biztosítani akarja az örökösöket az ellen, hogy alaptalan igények által zaklattassanak.

Elvül állítja fel a javaslat, hogy minden örökös önhatalmulag birtokába veheti az örökséget, ha az vita tárgyát nem képezi. Ezen esetben azonnal bizonyítványt nyerhet az örökség átszállásáról, s az örökhagyó bekebelezett jogainak átíratását is késedelem nélkül eszközölheti.

A javaslat e tekintetben nem tesz különbséget a nagykorú és kiskorú örökösök között, mindenkinek joga egyenlő és mindenkit egyenlően terhelnek az örökös kötelezettségei. A kiskorúak érdekében csak a hagyaték biztosítása tekintetében hoz javaslatba külön intézkedéseket.

Ezen intézkedések közé a leltározás szorosan véve nem tartozik ugyan, azonban a javaslat fentartja az eddigi szabályt; mert habár a leltározás az öröklési eljárás céljából csak a végett szükséges, hogy a hagyatéki adósságok tekintetében az örökösök és hitelezők kölcsönösen biztosítsanak, s ezen elvet szem előtt tartva, az atyai, gyámi vagy gondnoki hatalom alatt álló személyekre nézve is attól lehetne a leltározás szükségét feltételezni, ha a hagyatéki adósságok miatt azt az érdekelt felek kérik; a javaslat azonban nem hagyhatta figyelem nélkül azon körülményt, hogy a gyám és gondnok számadással tartoznak; a miért úgy azoknak, mint a hatalmuk alatt álló személyeknek érdekében szükséges hivatalosan megállapítani, minő és mennyi vagyont vett át a gyám vagy gondnok kezelés végett.

Ha az örökjog vita tárgyát képezi, a javaslat az önhatalmulag birtokba helyezkedést nem engedi meg. Ezen esetben a hagyatéki bíróság sommás uton megvizsgálja az örökséget igénylők jogait, s azt, ki jogát a gyengébb joggal vagy éppen minden jogcím nélkül igénylő vagy fogláló ellenében valószínűvé tette, az örökség birtokába helyezi; perre nem utasít senkit, mert mindaz, a ki jogaiban bizik, perre utasítás nélkül is érvényesítheti jogait a birtokba helyezett ellen rendes örökösödési perrel. Ha a hagyatéki bíróság ily sommás uton a vitás örökség birtokába helyezte a valószínű örökös, ez az örökhagyó bekebelezett jogainak átíratását szintén minden további hirdetményi eljárás nélkül eszközölheti ugyan, azonban csak akkor, ha 45 nap múlva a birtokba helyezést elrendelő végzés kézbesítése után senki örökösödési pert nem indított. Végre a peres hagyaték zár alá vételét nem rendeli el a javaslat föltétlenül, hanem csak megengedi, hogy a prts általános szabályai szerint azt kérni lehessen az örökösödési per bírójánál.

Hirlapi hirdetményt a javaslat csak azon esetben rendel, ha egyáltalában nem lehet tudni, van-e az öröklésre jogosított személy, vagy ha az öröklésre jogosítottak közül valamelyiknek személye vagy tartózkodási helye ismeretlen, vagy végre ha föltehető, hogy a hagyatéki bíróságnak az öröklésre jogosítottak nem mindnyájan jutottak tudomására.

A hitelezők érdekében a javaslat általában minden örökségre nézve nyilatkozatot kíván az örököstől az íránt, vajjon az örökséget föltétlenül vagy a leltár jogkezdménye mellett fogadja-e el. Meghatározza a nyilatkozat elmulasztásának következményeit, s a hitelezőknek az örökségre vonatkozó jogaik érvényesíthetése végett némely a gyakorlat által már rég szükségeselemeknek talált jogokat ad. (105., 115., 123., 124., 125. §§.)

Arra nézve, hogy az örökösök az örökséggel járó terheket miként tartoznak viselni, eltérőleg az ország különböző részeiben hatályban levő osztrák polg. törvénykönyv rendelkezésétől, a magyar jog azon szabályát állítja föl, hogy az örökösök az örökség erejéig egyetemlegesen kötelesek viselni az örökséggel járó terheket.

Az örökség felosztására nézve azon elvet követi, hogy az örökség felosztása az öröklési eljáráshoz nem tartozik. Megengedi azonban főképp a kisebb örökségekre való tekintetből, hogy az örökösök a birtokbizonyítvány kinyerése után az osztály megtétele végett a hagyatéki bírósághoz fordulhassanak; ennek teendőit azonban főképp az egyesség megkísértésére, s ha az nem sikerül, az osztálynak csak ideiglenes megtételére szorítja.

Végre a javaslat az elsőbíróság eljárását könnyíti annyiban, a mennyiben az írásbeliséget lehetőleg mellőzi (132., 133., 135. §§.) és az öröklési eljárásban a felek meghallgatását a sommás eljárás elvei szerint szabályozza.

Háttra van azon főlebbviteli rendszerről szólni, melyet a javaslat az öröklési eljárásra nézve indítványba hoz.

Az öröklési eljárásban csak két végzés van, mely által a felek jogsérelmet szenvedhetnek:

1-szor azon végzés, melynél fogva a bíróság az örökös nyilatkozat elmulasztásának következményét mondja ki;

2-szor azon végzés, melynél fogva az öröklési bizonyítvány kiállítását elrendeli vagy megtagadja.

A hagyatéki bíróság minden egyéb intézkedése csak e

két végzés hozatalát készíti elő; azért elegendő, ha csak e két végzés ellen engedünk jogorvoslatot, melyben magában érthetőleg mindazon sérelmek miatt lehet panaszt emelni, melyek az eljárás folyamában a megtámadott végzés hozataláig fölmerültek.

Elég volna az is, ha csupán csak az 1-ső sz. a. végzés ellen engedne a törvény jogorvoslatot, mert csak ezen végzés az, mely más módon nem orvosolható jogsérelmet okozhat. A 2-ik sz. a. végzés ellen a törvény rendes útja épen úgy nyitva áll, mint az ideiglenes osztályos intézkedés ellen. (121. 130. §§.)

És valóban ha meggondoljuk, hogy a bíróság a 2-ik sz. a. végzés hozatalánál nem határoz véglegesen az örökjog felett, hanem csak ideiglenesen intézkedik a valószínű örökösnek birtokba helyezése iránt; ha meggondoljuk, hogy a hagyatéki bíróságnak ezen intézkedése megtételénél a legtágasabb tért kell engedni, mert ezen intézkedésnek egyedül lehetséges alapja nem a törvénynek valamely pozitív határozata, hanem az egyes esetekben fenforgó körülménynek méltányos figyelembe vétele, mi egyedül a bírónak józan felfogásától és bölcs belátásától függ: akkor csak épen azon aggodalom igazolhatja a javaslat azon rendelkezését, mely szerint a 2-ik sz. a. végzés ellen is jogorvoslatot enged, mely aggodalom több helyről az iránt nyilvánult, hogy a mi egyesbíróságaink nem minden kivétel nélkül állanak a bírói tökély azon magas fokán, hogy a körülményeknek méltányos figyelembe vételét megayugvással lehetne reájük bízni.

Ugyanezen okok állanak a sommás osztály iránti intézkedésre nézve is.

A javaslat tehát a felebb említett aggodalmat tekintetbe véve, kénytelen volt a 2-ik sz. alatti végzést és a sommás osztály iránti intézkedést is felvenni a fölbbitelők sorába.

A kérdés még csak az lehetett, a fölbbitelnek minő nemét engedje meg a javaslat.

Ha a javaslat megengedte volna a közvetlen semmiségi panaszt a semmitőszékhez, akkor meg kellett volna engednie az elősorolt végzések ellen a fölbbevezést is a második, illetőleg harmadbíróságokhoz és ismét ezek határozatai ellen a semmiségi panaszt a semmitőszékhez, — mi az öröklési eljárást bizonyára igen nehézkessé tette volna. Meg kellett volna engednie pedig a fölbbevezést azért, mert ámbár tagadni nem lehet, hogy az elősorolt végzések és intézkedések épen az által válnak legfőbbnyire sérelmesekké, mivel az eljárási szabályok meg nem tartattak; azonban kétséget nem szenved, hogy mind a felebb említett végzések, mind a sommás osztály iránti intézkedés az érdemleges bírói határozatok természetével bírnak; mert továbbá semmiségi panasz folytán az elsőbírósnak sérelmes végzését vagy intézkedését csak megsemmisíteni, de megváltoztatni nem lehetne; pedig ez igen gyakran lehetséges.

A javaslat tehát célszerűbbnek tartotta a sommás eljárásra nézve indítványozott fölbbiteli rendszert az öröklési eljárásba is behozni. Ez által el lenne érve, hogy oly bírói tesztület hozna határozatot a fölbbevezéssel megtámadott végzések és osztályos intézkedés érdeme fölött, melyre nézve a felebb jelzett aggodalom fenn nem foroghat; annak határozata ellen tehát a további fölbbevezést megengedni semmi ok sem lenne; a semmiségi panaszt azonban meg kellene engedni, azon elvvel fogva, hogy mindazon kérdésekben, melyekben a törvény az elsőbírósnak határozatai ellen jogorvoslatot enged, csak a legfőbb bíróság határozhat véglegesen, habár annak hatásköre csak alaki sérelmekre van is szorítva.

Ez rövid vázlata a javaslatnak az öröklési eljárás tárgyában. Ez helyen még csak kettőt szükséges megjegyezni:

1-ször hogy a javaslat dr. Unger József véleményét, s az annak alapján készített törvényjavaslatot vette alapul;

2-ször hogy a javaslat elfogadása esetében az osztrák ptk. 797., 819., 821. §§-ait, a mennyiben a javaslattal ollenkeznek, szükséges leendő eltörölni.

Észrevételek

a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének a biztosítási ügyeket tárgyzó részére.

(Folytatás.)

A tervezet 506. §-ának első bekezdése szerint „a biztosított (helyesebben biztosítástvevő fél) a szerződés megkötésekor az előtte tudva levő azon körülményeket, melyek fontosságuknál fogva a biztosító elhatározására befolyással lehetnek, ez utóbbival közölni tartozik.” — A bizto-

sítási ügyletnél a biztosítási ajánlat és az ettől igen gyakran elkülönítetten bemutatott deklaráció tartalmazza azon adatokat, melyekből a biztosító megítélni képes, vajjon célszerű-e róla nézve a biztosítási ügylet megkötése vagy sem. A biztosítási ajánlat és deklaráció a biztosítástvevő fél által a biztosítási ügylet megkötését megelőzőleg terjesztetnek be a bizt. sítóhoz, és nem ritkán biztosítás megkötését nem is eredményezik; célszerűbb volna tehát, ha az érintett intézkedés oly határozatot tartalmazna, mely szerint a biztosítástvevő fél a biztosításra nézve fontos körülményeket, a biztosítás megkötése előtt vagy a biztosítás megkötése céljából tartozik a biztosítóval közölni.

A tervezet ugyanezen §-ának második bekezdése szerint, ha a biztosítás egy harmadik megbízásából és ennek érdekében köttetik, a biztosítóval azon körülmények is közlendők, melyekről az érdekelt harmadik bir. tudomással, föltéve, hogy ennek módjában állott e körülményeket a helyette vagy érdekében szerződő féllel tudatni. — Ezen intézkedést igazságtalannak és helytelennek tartjuk. Ezen intézkedés szerint ugyanis egy harmadik érdekében köött biztosításnál a biztosítóval nemcsak azon körülmények közlendők, melyekről az bir. tudomással, kinek érdekében a biztosítás köttetik, hanem egy s z s m i n d a z o n k ö r ü l m é n y e k i s, melyekről a biztosítás megkötése körül eljáró egyén bir. tudomással. Nem találjuk azonban semmivel sem igazoltnak, hogy azon egyén, kinek érdekében a biztosítás köttetik, hátrányt szenvedjen oly körülmény be nem jelentése miatt, melyről nem ő, hanem a biztosítás megkötése körüli formalitásokat végző egyén bir. tudomással, miután igen gyakran megeshetik, hogy sejtelve sincs arról, miszerint a helyette eljáró egyén előtt oly körülmények ismeretesek, melyek fontosságuknál fogva a biztosítónak bejelentendők volnának. Ő csakis azért tétethetik felelőssé, hogy az előtte tudva levő és fontosságuknál fogva a biztosító elhatározására befolyással bíró körülmények bejelentésének, de nem szolgálhat joghátrányára, hogy a biztosítás megkötése iránt helyette eljáró egyén előtt ismeretes körülmények ez utóbbi által bejelentve nem lettek.

A tervezet 507. §-át nem tartjuk elég határozottnak és kimerítőnek. A tervezet ezen §-a szerint a mennyiben a biztosított (helyesebben biztosítástvevő fél) vagy ennek helyettese a szerződés megkötésekor fontos és a biztosító előtt tudva nem levő ténykörülményeket elhallgatott, vagy ha a fontos körülményeket tudva valótlanul adta elő, — a biztosítónak jogában áll a szerződést, az esemény bekövetkezte után is, megtámadni. — A tervezet a biztosítót felruházza azon joggal, hogy a szerződést megtámadhassa, ha a biztosítástvevő fél fontos ténykörülményeket elhallgat vagy valótlanul ad elő, a nélkül hogy csak némileg jelezne, hogy mily tekintetben kell az elhallgatott vagy valótlanul előadott ténykörülménynek fontosnak lenni. A tervezet ezen általános intézkedésénél határozottabbnak s helyesebbnek, és ezért ajánlatosnak tartjuk a drezdai javaslatba felvett azon részletesebb szabványt, mely szerint a biztosító a biztosítási szerződést érvénytelenítheti, ha a biztosítástvevő fél oly körülményeket hallgatott el vagy valótlanul adott elő, melyek annyira lényegesek, hogy a biztosító, ha azokról tudomással birt volna, a szerződést egyáltalán nem vagy hason feltételek mellett nem kötötte volna meg.

A tervezet 508. §-ának első bekezdése azt határozza, hogy ha az esemény, melyre a biztosítás köttetett, bekövetkezik, a biztosított (helyesebben biztosítástvevő fél, illetőleg kedvezményezett) azt, mihielyt róla tudomás nyer, a biztosítóval haladéktalanul közölni, s ha a biztosítás kár ellen volt irányozva, annak enyhítésére a kitelhető szorgalmat fordítani tartozik. A biztosított (helyesebben biztosítástvevő fél), ha a köteleességet bebizonyíthatólag elmulasztja, a biztosítónak az ebből eredő hátrányokért felelős. — A tervezet ezen intézkedésére nézve kettős észrevételünk van.

Nem helyeselhetjük ugyan, hogy a biztosítástvevő fél, illetőleg kedvezményezett részéről csak közlendő bejelentés nincs meghatározott időhatárhoz kötve és nem tartjuk elegendőnek a bejelentés elmulasztásával járó jogkövetkezményt. Ha a törvény, különbeni joghátrány mellett, köteleessévé teszi a biztosítástvevő félnek illetőleg kedvezményezettnek, hogy bekövetkeztét azon eseménynek, melyre a biztosítás irányul, jelentse be, úgy határozottan meg kell jelölni egyszeremind azon időközt is, melyben a bejelentés megejtendő. Erre nézve nem elegendő azon intézkedés, hogy a bejelentés haladéktalanul megejtendő, mert az határozatlanságra mellett ferde magyarázatokra és bonyodalmakra ad alkalmat. Célirányosnak tartanók e tekintetben, ha az általán megho-

nosult gyakorlat alapján három nap határozatnak azon időhatárnak, mely alatt a bejelentés mulhatlanul megteendő. — A bejelentésnek a kiszabott időbeni elmulasztását pedig a jogosult igényeinek elvesztésével kívánnók sújtani. Ha figyelemre méltatjuk a gyakorlat tapasztalatait, azt látjuk, különösen károk ellen irányzott biztosításoknál, hogy a káresetnek hovahamarábbi bejelentése felette fontos mozzanatot képez a biztosításnál, úgy szólva sarkpontját képezi a biztosítási ügyletnek. A biztosító a szenvedett kár megtérítésére vállalván kötelezettséget, megkövetelheti a károsulttól, hogy mielőbb azon helyzetbe jusszon, hogy a megtérítendő kár mibenlétéről és nagyságáról tudomást szerezni és azt alaposan kipuhatolni képes legyen, ezt pedig rendszerint csak akkor teheti, ha a káreset bekövetkezése után legrövidebb idő alatt a káresetről tudomást nyer. Ha a káreset nem azonnal hozatik a biztosítónak tudomására, ez által gyakran lehetlennitve van nemcsak a kárnak a biztosító részéről constatalhatása, de a károsultnak idő és alkalom adatik a kár szándékos nagyítására. Ha a biztosító jogait igazságtalanul korlátozni és a biztosítástvevő félnek jogtalanságra alkalmat kínálni nem akarunk, akkor a kárbejelentés elmulasztását szigorú jogkövetkezménnyel kell egybekapcsolnunk. Ilyennek a tervezet azon intézkedését, mely szerint a biztosítást vevő fél a bejelentés elmulasztása esetén az ebből eredő hátrányokért felelős, annál kevésbbé tarthatjuk, miután ezen hátrányok beigazolása a gyakorlati életben rendszerint a lehetlenségek közé tartozik. Ha a bejelentés elmulasztásának enyhe a következménye, a biztosítástvevő fél visszaélés és jogtalanságra bátorított, holott szigorú következmény mellett kötelessége teljesítésére szorítottatik. A bejelentés fontossága megkívánja, hogy súlyos legyen elmulasztásának következménye.

A tervezet 509. §-a szerint a biztosító köteles a bekövetkezett kárt a szerződés értelmében megtéríteni. Azon kárt azonban mely a biztosított (helyesebben biztosítástvevő fél, illetőleg kedvezményezett) vétke és ségéből eredett, megtéríteni nem tartozik. — Ha ezen intézkedést egybevetjük a 496. §. azon határozmányával, mely szerint a biztosítási ügylet érvénytelen, ha az valamely tiltott cselekvénnyel járó esemény tekintetében kötötték, azt látjuk, hogy a tervezet 509. §-ának szabványa amannál tovább megy, mert amott csak tiltott cselekvényekről van szó, holott a vétkeesség fogalma pozitív, nem szükségképp tiltott cselekvényeket és mulasztásokat is tartalmaz, melyek voltaképen a kikötött vagy az általános nézetek szerint kötelességszerű elővigyázat és gondossággal egyértelműek. Miután a biztosító kártérítési kötelezettsége ily körülményektől tétetik függővé, azt véljük, hogy a tervezet 509. §-a második bekezdésében foglalt intézkedésnek világosabb és határozottabb kifejezést kell adni.

A tervezet 510. 511. és 512-ik §-a igen practikus intézkedéseket tartalmaz az iránt, hogy a biztosító részéről mily kártérítési összeg fizetendő, ha a biztosítási összeg a biztosított dolog értékét, vagy az utóbbi a biztosítási összeget meghaladja avagy ha a tárgyak nem teljes értékben voltak biztosítva és mindez esetben a biztosított dolog egészben megsemmisül vagy csak részben megsérül. Intézkedik továbbá a felől, hogy a szerződő felek közül kinek áll kötelességében a megsemmisült vagy megsérült tárgyak értékét igazolni, ha az érték a biztosítási szerződésben megállapított vagy nem. És végre intézkedik az iránt, hogy miként eszközözlendő a kártérítés, ha cly tárgyak közül, melyeknek biztosítási értéke általában lett megállapítva, egy vagy több megsemmisül vagy megsérül. — Az itt érintett intézkedéseket helyeseknek tartván, azokra mi észrevételt sem kívánunk tenni.

Dr. BECK HUGÓ,
ügyvéd.

(Folyt. köv.)

K ü l ö n f é l é k.

(A polgári perrendtartás revíziója) tárgyában folyamatban levő szaktanácskozmány a kitűzött elvi kérdések feletti vitát befejezte. Az eredményt nehéz volna megállapítani és az igazságügyi miniszter ur ezért semmiféle határozatot sem nyilvánított. Mint egyedüli eredményt constatalhatjuk, hogy a szaktanácskozmány azon meggyőződésre jutott: „hogy olajmalomban nem lehet lisztet őrlöni.“ A szóbeliség és közvetlenséget mostani felebbviteli rendszerünkkel és bírósági

szervezetünkkel összhangzásba hozni hiu törekvésnek bizonyult. Ujból is kifejezésre talált ugyan ama jámbor óhaj, hogy a kir. ítélőtábla feloszlattassék és több felebbviteli bíróság alakíttassék; másrésről azon eszme is lett megpendítve, hogy a szóbeliség és közvetlenség megvalósíthatása céljából a kir. törvényszékek avagy legalább azoknak egy része mint kerületi bíróságok sommás ügyekben másodbíróságokként szervezessenek. E tervek azonban az előterjesztett javaslat szűk keretén kívül esvén, — tekintetbe nem vétethettek; a nélkül pedig hiányozván a közvetlenséghez megkívántató létalap, — ott vagyunk, s illetőleg maradunk a hol voltunk. Elejtetvén továbbá a bizonyítékok szabad mérlegezhetése és ezzel kapcsolatban, hogy a felebbviteli bíróságok oly ténykörményeket is figyelembe vehessenek, melyek az elsőfoku eljárásban nem hoztattak fel, — lényeges módosítások mostani perrendtartásunkon aligha fognak eszközöltetni. A sommás eljárásbani bizonyítékok szabad mérlegzése képezte a vita gyupontját; de a kétféle bizonyítási rendszer (t. i. az első és másodfokú bíróságnál) összhangzásba hozatalának lehetetlensége erőlyesen hangsúlyozott még oly részről is, hol ugyanazon kifogások a büntető eljárás hasonló monstruosítása ellen nehezteléssel fogadtatnak.

Röviden összefoglalva tehát a szaktanácskozmányok eredményét, az minden újítás nélkül a mostani alap elfogadása mellett perrendtartásunk kirívó hiányainak pótlására fog szorítkozni.

Jelentékeny módosítást csak a hagyatéki eljárás tekintetében várhatunk, mely teljesen új alapra fektetve általános helyesléssel fogadtatik. A javaslat ezen részét lapunk legközelebbi számában egész terjedelmében közlendjük, míg a javaslat egyéb részei tekintetében bíráló ianmertetésre szorítkozunk, hogy az immár a részletekbe bocsátkozó szaktanácskozmánnyal lépést tarthassunk.

(A budapesti váltótörvényszék siralmas állapotáról)

az „Ellenőr“ mai számában a következő épületes dolgokat olvassuk: Az igtatóban egy öl széles, 3 öl hosszú elkorlátolt szűk ketrecben délelőtt 9—11 óra közt 40—50 ember töri magát a könyvekből értesülést szerezhetni, — melyek e szűk helyiségek is felét elfoglalják.

A kiadó-hivatal négy-öt felé van elszórva — és így a kiadónak lehetetlen a munkára felügyelni és az eredeti irományok felett őrködni, — a felek pedig nem képesek magukat tájékozni.

A levéltári értesítő nem is szoba, hanem egy sötét zug, melyben 40—50 irni akaró fiatal ember számára egy görbe asztal és három rozott szék van behelyezve, — a ki ehhez nem fér, kénytelen vagy az ablakon irni, vagy a folyosóra kimenni és így történik, hogy néha az iratok is elvesznek a nagy tolongásban.

A tárgyalási terem, ez ám még csak a java! Ez áll egy rendes és egy — hálósobából, melynek fele még a levéltár számára is el van foglalva. Ezen két szobában tárgyalási napokon délelőtt 12 óra körül, minthogy a mostani ügyforgalom mellett 150—200 tárgyalás is esik egy napra, tehát 300—400 ember jelentkeznék, ha — beferne, de minthogy 50—60 embernek alig jut hely, — a többi az ablakokban, vagy egymásnak a hátán veszi fel a halasztási jegyzőkönyvet azon boldog reményben, hogy másnap talán ő is asztalhoz juthat irni, — vagy a folyosókon tárgyalnak egymás között szóval. Van is itt azután tolongás, pokoli zaj, kiállhatlan hőség és kellemes illat — és ez így van még most is a lefolyt járványos idő daczára tavasz óta; — nem tekint be ide senki, hogy orvosolja, vagy hogy e felett magas megelégedését nyilvánítsa! . . . Nem csuda azután, ha ilyen tolongás és lármá között a felek nem találván egymást: megtörténik néha az is, hogy ugyanegy ügyben az alperes ellen makacsság és — halasztási jegyzőkönyv is vétetik fel ugyanegy napon!

Az előadó bírák és a forgalmi osztályhoz tartozó többi egyének is egy szobában hármán-négyen lévén beszorítva, a felek látogatása által is hátráltatva, hogyan folytathassák tömördek munkájukat jó kedvvel és háborgatás nélkül.

Az igtatóhoz tartozó nyilvántartóban (scontro) pedig mostanáig oly zavar van, hogy 3—4 hó előtti ügyekről sem tétett még jelentés, és e miatt a feleknek árveréshez jutni teljes lehetetlenség.

Vége még az is baj a váltótörvényszéknél, hogy az ügykezelés nincs úgy beosztva egészen mint kellene, — hanem addig is, míg gyökeres orvoslás érkezik: — egy erőlyes törvényszéki elnök sokat segíthetne a bajon! .!

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

<p>Megjelenik minden kedden; a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként. Előfizetési díj: Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.</p>	<p>Szerkesztői iroda: Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 4-dik szám alatt.</p>	<p>A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz, a megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők.</p>
--	---	--

TARTALOM: A birói ügyvitel egyszerűsítése. Halmágyi Sándor, kir. tiszti elnök úrtól. — A törvénykezési rendtartás reformja. Zlinszky Imre, kir. táblai pótbiro úrtól. — Javaslat a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában alkotott 1868. LIV. tczikk módosítása iránt. (Az örököségi eljárás.) Baboss Kálmán, semmitőszéki bíró úrtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A birói ügyvitel egyszerűsítése.

Je n'impose rien, je ne propose même rien: j'expose. Ch. Dunoyer.

Az élet, melynek combináló művészete oly kimeríthetetlen, ¹⁾ néha csekély jelentőségűeknek látszó, másodrangú kérdések éléreállításával utal a kor és helyzet nagyobb horderejű követelményeinek figyelembe vételére; néha fenakaszt kisszerű, de makacs visszahatások előidézésével, s ha a tudomány és tapasztalat nem jön azonnal és nem oldja meg alaposan a feladványt, hidegen folytatja bajszerző munkáját és végre is a palliatív segédzszerkek alkalmazásának sikertelenségében rajzolja felfogásunk horizonjára a vezérigét, mely a mélyebben rejlő ok forrásához, a gyökeres javítás titkához vezet.

Igy vagyunk mi a birói ügyvitel egyszerűsítésének kérdésével is, mely igazságügyi reformkérdéseink sorában egész szerénységgel foglalja el igénytelen helyét igazságügyminiszterünk azon rendeletével, ²⁾ melyben „a gyors igazságszolgáltatás érdekében” az e. f. bíróságok ügyvitelének egyszerűsítése és könnyűvé tétele iránti óhaját nyer kifejezést, s a melylyel valamennyi kir. törvényszéki elnök e tárgy, indokolt véleményének felterjesztésére utasított.

A kérdés nem oly egyszerű, mint első pillanatra tetszik, mert az szoros összefüggésben áll a hatályban levő eljárási rendszer reformjának kérdésével, s amazt külön, önálló kérdés gyanánt tárgyalni oly feladat, melyet — igénytelen véleményem szerint — sikerrel megoldani nem lehet.

A birói ügyvitel a világon mindenütt, a hol szervezett igazságszolgáltatási adminisztráció létezik, az eljárás rendszerétől veszi irányát; határozottan ez szabja meg tárgyát és lényegét.

Ez egy, minden kételyen felül álló tény, a melynek abszolút érvényét a dolog természetében rejlő okok és logikai következményei szentesítik.

A mennyiben az 1869. ápril hó 29-én kelt igazság-

¹⁾ A birói hatáskör e tekintetben érdekes tapasztalatok tere gyanánt nyílik fel az emelkedettebb felfogású észlelő előtt. Az élet szövődése előtt nem egyszer ámulatba is fog esni a bíró, ki a törvény betűjének s a registratura titkainak ismeretén túl egyébre nem támaszkodhatik. „Der Richter kann die Complicationen der concreten Fälle mit dem Gesetze in der Hand nicht beherrschen. Den ewig neuen Fällen des Lebens gegenüber erscheint die reichste Casuistik einer Gesetzsammlung dürftig.“ Dr. Beidtel: Das ordentliche Verfahren in Streitsachen. Wien. 1853.

²⁾ Igazságügyminiszteri rendelet 1873. augusztus 21-ről 27,100. sz. a.

ügyminiszteri rendelettel életbe léptetett jelenlegi birói ügyvitel is tán egyszerűbb, mint volt az azt megelőzőt osztrák b. ügyvitel, ezt határozottan annak köszönhetjük, hogy az 1868. LIV. tczikk törvénykezési rendtartásunk körében nevezetes reformeszméket hívott előbb életre, meghonosítá nálunk a pertári intézményt az írásbeliség rendezésének szabályozásával, s egyuttal a sommás eljárást a szóbeliség és közvetlenség elveinek megfelelőleg reformálta.

Ennek s részben a birói végrehajtók rendezésének, nem pedig az ügyviteli szabályok valamely önálló reformjának következménye az, ha ma a bíró sok oly fölösleges, nem is a birói hatáskör szorosan vett teendői közé tartozó munkától van megmentve, melylyel az előtt az érdemleges iránybani tevékenység rovására ideje és munkaerője egy része elraboltatott.

De a mi eljárásunk még mindig igen távol áll attól, hogy egyszerűségével egyuttal az egyszerűbb és célzerűbb ügyvitel, a rationabilis munkafelosztás kívánatos feltételeit nyújthatná, s így a bíróság nálunk eo ipso egy complicált nehézkes gépezet marad, melynek szerkezetét óhajtott mérvben egyszerűsíteni nem lehet.

A mi perrendtartásunk egy sajátzerű alkotás, melynek párját sehol se találjuk; annak Procrustes-ágyába két nagy, de egymással merőben ellentétes alapelv van szoritva; egyik (a tudomány és korszellem által már tulszárnyalt) az írásbeliség rendszerét nyújtja, s e rendszer mellett a per kezdetétől a peranyag tökéletes összeállításáig a mi bíróságainknál még mindig különféle, gyakran lényegtelen előkészítő cselekmények szükségessége merül fel; a peren kívüli eljárásra tartozó ügyek pedig épen jelentékeny, külön sorozatát nyújtják a különféle apró-cseprő, de fárasztó és időrabló teendőknek, s valóban részvétreméltó, hogy általában e sokféle teendők nem annyira a birói hivatásérzettől áthatott szellem, mint inkább a simplex bureaucrata többnyire chablonszerű tevékenységét hívják fel. E rendszer, mely igazságszolgáltatásunk szervezetének befejezetlen állapotát prolongálja, ólomsúlylyal nehezedik a bíróra, ki az örökös előterjesztményi iverk gyártására van kárhóztatva, mikkel aztán az ügyiratok a bírósági kezelés gépezetén át megannyiszor vándoruttra indulnak.

Mily hasonlíthatatlanul másként van mindez az igazságügyi reformok terén előrehaladottabb más országokban, hol a szóbeliség rendszere meghonosult, s e rendszer irányelvének domináló hatása alatt alakult meg az összefüggő igazságügyi organismus! Ott a bíróság azon irigylendő helyzetben van, hogy kizárólag a birói hivatás körébe tartozó teendők teljesítésére van

utalva. Ott aztán egyszerű is a bírói ügyvitel és gyors az igazságszolgáltatás, minőt mi — a rendszerben gyökerező nehézségek miatt — megközelítőleg se biztosíthatunk.

Franciaországban — például — minden bíróság mellett ¹⁾ ott vannak az *avoué*-k, kiknek hivatásuk a felek közti közvetlen érintkezés útján indítani meg, fejleszteni és fejezni be a pert, úgy, hogy a bírónak ott nincs egyéb föladata, mint a nyilvános tárgyaláson elővenni a perüggyet, s az élőszóval, külön tett perbeszéd (plaidoyer) meghallgatása után, hivatásához képest ítéletet mondani. Ott a per rendszerint a bíró tudta nélkül indul és születik meg; ²⁾ nem kénytelen azt pólálgatni, mint csecsemőt; egészen passzív viszonyban áll a peranyagok összeállításával, a per előkészítésével szemben; szerepe csak akkor kezdődik, mikor a felek, a közvetlenség útján, a pert minden kellékeivel kölcsönösen felszerelvén, tökéletesen befejezettnek, s így ítélethozatalra érettnak találják. A francia bíróság mellett egyuttal ott találjuk a *huissier*-t (bírói végrehajtót) oly hatáskörrel, mely nem egy teendőre nyújt illetékességet, minővel nálunk a bíró vesződik. A francia végrehajtók illetőségéhez ugyanis a kézbesítésen s végrehajtáson kívül egy egész csoport teendő van utasítva; nevezetesen az ő közvetlen eljárásuk körébe tartozik az üzleti élet gyorsan hullámozó viszonyaiból felmerülő kijelentések, nyilvánítások, intések és tiltakozások közlése, bérletek és kölcsönök felmondása, váltó-óvások, önkényes árverezések intézése s számtalan más oly esetekbeni eljárás, miket a forgalom az élet különféle combinatioinak útján mint sürgős elintézést igénylő ügyeket hoz felszínre, s a miknek természete nyilván nem tűri meg a mindenesetre nehézkesb törvényszéki ügyvitel körébeni pedans kezelést. Nem is említve a támaszt, mit ott ezen kívül a közjegyzői és békebírói intézmény nyújt elintézése vagy elenyésztetése által számos olyan ügynek, melyek nálunk részben még mindig a bírói munkakör teendőinek halmazát tetézik: már a fenebbi pár egyszerű vonásban is eléggé körvonalozottnak vélem azon helyzetet, melyet Franciaországban a bíróságok részére a szóbeliség és közvetlenség rendszere, s általában az igazságügyi rendszer teremtett.

Össze se lehet hasonlítani e helyzettel a mi mindenféle fárasztó teendőkkel tulhalmozott bíróságaink nyomoruságos helyzetét, mely a tudomány és tapasztalat előrehaladottabb mai álláspontjáról tekintve, valóban csak vastag anachronismus gyanánt tűnik fel s komolyan hív fel sürgős megfontolására annak: vajjon azon felszámíthatlan kárral szemben, mit az e tekintetbeni közállapot kézzelfoghatólag eredményez, szabad-e a gyökeres reform ellen eddig felhozott ellenvetéseknek még némi súlyt tulajdonitnunk!?

A magyar bíró hasonlít az óráshoz, ki ma is, mint az előtt annyi meg annyi évtizeddel, a munkafelosztás elvének diadalát megelőző korban, maga készít minden kereket, minden csavart és rugót, s mikor nagy vesződéssel előállította az alkatrészeket (miket készen kaphatott volna), csak akkor foghat a hivatásának kiválóan megfelelő munkához: az alkotáshoz, melylyel a mechanica törvényeiben letett igazságnak gyakorlati érvényt nyújt, életet ad.

Fájdalom! a mi rendszerünk és bírói ügyvitelünk — de a mi amannak kifolyása — nem is egyébre való,

¹⁾ Franciaországban 361 első folyamodásu és 27 felebbviteli törvényszék van. (Most 25. Szerk.)

²⁾ A francia „Code de procedure civile” szerint csak néhány esetben fordulhat a fél közvetlen a bíróhoz.

mint arra, hogy művész helyett gépész, bíró helyett inkább burokratát teremtsen, a tulajdonképi bírói hivatás körébeni tevékenységre különben komolyan hivatott szellemet chablonszerű, primitív teendőkben csoportosuló munkahalmaz nyomasztó hatásából eredő csüggedés érzetébe fullasztja.

Ismerjük el, constatáljuk a tényeket őszintén!

Ha bíróságaink nem felelnek meg a gyors igazságszolgáltatás követelményének, s ha bírói ügyvitelünk igen complicált: ennek oka mindennekefelett a nálunk hatályban levő rendszerben és igazságügyi szervezetünk bevégtelenségében, tehát mélyebben gyökerezik, hogys e tekintetben a vonatkozó törvények és rendeletek egyszerű revisiójának útján sikeresen segíthetnénk magunkon.

Ellenben ha Franciaországban, s az igazságügyi reformokkal előrehaladottabb más nemzeteknél egyszerű a bírói ügyvitel és gyors az igazságszolgáltatás: ez az eljárás egyszerűségének, névszerint a szóbeliség és közvetlenség rendszerének, azon rendszernek dicsősége, mely alkotó erejével kihat a czélszerűbb szervezet előteremtésére is, s a munkafelosztás elvének bölcs alkalmazását vonja maga után.

Mi következik ebből? Ugy vélem: ez világos.

Mi fogva tartjuk magunkat egy oly helyzetben, melynek nyomoruságait csak egy rendszerváltoztatásra vezető, nagyobb szabásu elhatározással fogjuk lerázhatni.

A mi bíróságaink a gyors igazságszolgáltatás követelményének csak akkor fognak valóban megfelelni, a mi bírói ügyvitelünk egyszerűsítésének kérdése egész sikerrel csak akkor válik megoldhatóvá, ha a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság alapelveire fektetett perrendtartás életbeléptetetik, ha végre nálunk is diadalra jut a jogásközönség körében általában méltányolt azon elv, miszerint a bíró csak par excellence bírói teendők hatáskörébe helyezendő, magasztos tiszte egyedül a cognitio és ítéletmondás hivatásának színvonalán határozandó és tartandó meg.

HALMÁGYI SÁNDOR,
kir. tszki elnök.

A törvénykezési rendtartás reformja.

II.

A javaslat hibájának tartjuk, hogy a polg. törvk. rendtartás 111. §-át a sommás eljárásban is minden módosítás nélkül fentartotta.

A meg nem jelenés következményeit különböző időkben különböző módon igyekeztek meghatározni, melynek alapjául azonban mindig az szolgált, hogy az elmaradás indokául költelmet (fictio) állítottak fel. Így a canoni jog szerint, mely több polgári jogokba s köztük a régibb magyar perjogba is átment, az makacsságnak tekintetett, s ezért a meg nem jelenő a per elvesztésével sőt birsággal is büntetett; az általános német perjog a meg nem jelenést „negativa litiscontestatio”-nak, vagyis alperest perbeszálónak s a felperesi követelést tagadónak tekinti, s ennél fogva felperest előadásának bebizonyítására szorítja, végre az ugyancsak Németországban elterjedt s az újabb német perrendek legtöbbszörbe is átment azon tan, hogy a meg nem jelenő hallgatolagos beismerőnek tekintessék, vagyis a meg nem jelenésnél a hallgatolagos beismerés költelme állítottatott fel. Ez átment az osztrák perrendbe s utána a magyar törvénykezési rendtartásba is. Azonban, hogy a költelem nem helyesen lett választva, s hogy a meg nem jelenő oly kevésbé tekinthető beismerőnek; mint

tagadónak vagy makacsnak, ugyanezen törvények is hallgatónak kénytelenek voltak beismerni; mert az elv rovására kivételt állítottak fel, kimondván, hogy ha alperes meg nem jelen, a keresetben felhozott tények és állítások csak annyiban tartandók valóknak, mennyiben magának felperesnek bizonyítékai által meg nem cáfoltnak. E szerint:

a) felállított a hallgatag beismerés költelme, melynek tehát hatályára a határozott beismeréssel azonosnak kellene lennie, de már itt igen nagy különbség jelentkezik, midőn a beismerés az okmány tartalma által megcáfoltatik; mert míg a valószínű beismerés az okmány tartalma ellen bizonyít, a hallgatag beismerésre már nem az a szabály, tehát ez utóbbinak következményei a valószínű beismeréssel nem azonosak;

b) a törvk. rendtartásban felállított hallgatag beismerés csak az okmányoknál szenved korlátozást; mert ha felperes keresetében a kereseti alap bebizonyítása végett tanukra hivatkozik vagy szakértők meghallgatását kéri, e bizonyítékok felvétele mellőztetik, mert a meg nem jelenő beismerőnek tekintetik; tehát különbség tétetik a szerint, hogy mily bizonyítékokkal kívánja felperes keresetének alapját igazolni, mi annál visszásabb; mert a perrendben nincs különbség a bizonyítékok bizonyító ereje között, s minden bizonyítási móddal minden perbeli tény beigazolható; miért mellőztetik tehát a felperesi bizonyítékok felvétele?

Mindezek azonban a formalis teoriában megjárják; mert az nem az anyagi igazságot tüzte ki céljául, s mindenkinek tudnia kell, hogy az előirt alaknak kell eleget tennie, ha ügyében nyertes kíván lenni. Nem helyes azonban az ily elv azon perrendben, mely az anyagi igazság kinyomozására törekszik; mert magával a perrend elvével jön összeütközésbe.

Az anyagi igazságot nyomozó perrendnek merev költelmek felállítására nézetem szerint szüksége nincs, s a dolog leghelyesebben oldatik meg, ha a polgári per célja s követelményei szerint vizsgáltatik meg.

A polgári per elve szerint: „audiatur et altera pars” követelheti mindenki, hogy mielőtt ügyében ítélet hozatnék, meghallgattassék. A polgári per elve továbbá, hogy a maga védelmére senki sem kényszeríthető; tehát azon fél, ki a bíró megidézésére nem jelen meg, a megjelenésre nem szorítható, de másrésről az ellenfél is megkövetelheti, hogy jogos igényének elintézése ne tétessék a másik fél tetszésétől függővé, vagyis: hogy annak elmaradása az ügy elintézését ne akadályozza. De csak is ez a mit a megjelenő fél követelhet és semmi egyéb, az, hogy különböző költelmek által indokolatlan előnybe részesíttessék, mi az osztó igazsággal meg nem egyezik.

Azon fél, ki meg nem jelen, a védelemről lemondott; mi ennek természetes következménye? nézetem szerint csak az, hogy a megjelenővel történik a tárgyalás, az bizonyítékai előterjesztésére felhívatik, a bíró által a felmerülő körülményekhez képest kihallgattatik, s a kifejlendőkhöz képest határozat hozatik. — Ez a dolog természetes rendje, mely körülbelül a francia perrendben honos, s mely a szóbeliség elveivel, melyek szerint a bírói tevékenységnek mindenütt közbe kell lépnie, hol azt az anyagi igazság kiderítése igényli, sokkal összhangzóbb, mint a német perrendnek költelmekre alapított következtetelen elmélete.

Nézetünk szerint tehát a 111. §. a most előadottakhoz képest felállítandó szabályokkal lenne helyettesítendő.

A bizonyítási eljárás a pernek leglényesebb része, mely a javaslatban kiváló fontosságot nyer azáltal, hogy azt a sommás eljárásra nézve kimondott azon alapelvvel, mely szerint az a szóbeliség s közvet-

lenség elvei szerint kívántatik szabályoztatni, összhangba kellett hozni.

A javaslat szerkesztője e részben is szabadelvű álláspontot foglalt el, s elfogadta a bizonyítékok szabad mérlegetését egész azon határig, a melyig e részben a külföldi legujabb perrendek terjeszkednek.

Hogy a szóbeliség céljának csak akkor felelhet meg, ha az a bizonyítékok szabad mérlegetésével kapcsolatik össze, ma már eldöntött kérdés, hogy azonban azon rendszerbe, melyet a javaslat felállított, feltétlenül helyt foglalhat-e a bizonyítékok szabad mérlegetése? már oly kérdés, melyhez szó fér. Erről azonban később fogunk szólni, midőn a javaslat azon részére teendjük meg észrevételeinket, melyekben a szóbeliség az írásbeliséggel jó kapcsolatba. Egyelőre tehát a bizonyítási szabályokat, határozottan a bizonyítékok szabad mérlegetésének szempontjából vesszük bírálat alá.

Habár nagyon belátjuk azt, hogy a javaslat szerzője rendszeres bizonyítási teoriát nem alkotott, s csakis a perrend ódon szabályait igyekezett modern foltozás által salonképesekké tenni, s hogy ennél fogva sok oly hiány előtt kell szemet hunyni, mely rendszeres munkálban megrovandó lenne, másrésről nem tevésthetjük szem elől azt sem, hogy ha valamely elv következetes keresztülviteléről van szó, el kell háritani azon akadályokat, melyek annak útjában állanak, nehogy egy-két szakasszal való fukarkodás folytán az elv helyes gyakorlati alkalmazása tétessék kockára. E szempont az, mely rövid észrevételeinknél vezetend.

A 40. §. szerint: „Ha a szóbeli tárgyalás alkalmával fontos ténykörülmények vitások maradnak s bizonyítást kívánnak, a felek ezen egyes ténykörülményeket és azon egyes bizonyítási módokat, melyeket ama ténykörülmények bebizonyítására vagy megcáfolására használni akarnak, kijelölni s az ellenfél által kijelölt bizonyítási eszközök iránt nyilatkozni tartoznak”. A 41. §. szerint pedig: „Ha a 40. §. rendelete szerint azon fél, ki bizonyítani köteles, a törvény által megengedett bizonyítási eszközöket kijelölte, a bíróság a bizonyítási eljárást végzésileg rendelje el. Ezen végzésben a bíróság a bizonyítást kívánó fontos ténykörülményeket és azon felet, kit a bizonyításra vagy ellenbizonyításra bocsátott, kijelöli, s a végzést azonnal szóval kihirdeti.”

Mint e rendelkezésből láthatjuk, a bizonyítási kötelezettség iránti határozott szabályok felállítása mellőzve van, s habár e mellőzés indokául azt is tekinthetnők, hogy miután a részben a tkr. 152. §-a a nélkül is intézkedik, mi indokoltabbnak látjuk e szabályokat akképen magyarázni, hogy e szakasz általuk mellőztetni céloztatik, s a bizonyítási kötelezettség meghatározása a felforgó eset körülményei szerint a bíróra bízatik.

Jóllehet a szóbeliség alapján álló újabb perrendek sem mellőzték a bizonyítási kötelezettségnek elvont szabályozását, még sem kételkedünk kimondani, hogy azt oly perrenddel, mely az anyagi igazságot nyomozza s a bizonyítékokat szabadon mérlegeli, összeegyeztetni nem tudjuk.

A bizonyítási kötelezettség elvont meghatározása mulhatlanul a formalismus terére vezet; mert a logikai okok helyett külső szabályok után, hogy t. i. a kereseti alaphoz tartozik-e valamely állítás? ellenmondás, kifogás vagy minősített beismerés-e? szabályozza a bizonyítási kötelezettséget.

A szóbeli perben a bíró a felekkel kölcsönösen közreműködve, az igazság kiderítésére ezen összműködés folytán az egész tárgyalás annyira egygyé lesz, hogy annak befejezte után a bíró elrendelve a bizonyítást, nem tudna számot adni, hogy valamely bizonyíték fel-

vételét az ügy tisztába hozatala végett, vagy azért, mert azon felet, a melyik azt ajánlotta terheli a bizonyítás, rendelte el.

Nem lehet czélunk e kérdést, mely feletti különböző nézetek és viták egész könyvtárt képeznek a német irodalomban, bővebben szellőztetni, a feltett czél azt ez uttal nem engedi meg, s szavaink valóságát, minden további hosszas előadás helyett, egy példával igyekezzünk bebizonyítani: pl. A. keresetet indít B. ellen 100 forint kölcsön visszafizetése végett, B. elismeri, hogy A. 100 forintot adott neki, de azt állítja, hogy ezt neki nem kölcsön, hanem ajándékba adta. Ha a bizonyítási kötelezettség elvontan szabályoztatik, ezen előadás már elegendő arra, hogy a bizonyítás megkezdessék, de ha felvetetik a kérdés, kinek kell bizonyítani, kitűnnek a formális elmélet minden hiányai, s nyilvánvalóvá válik, hogy ily elmélet a szóbeliség elve mellett helyt nem foglalhat.

Azért választottuk e kérdést, mert felette a bizonyítási kötelezettség mikénti eldöntését illetőleg hosszas viták folytak. Egyik nézet szerint ugyanis alperes a 100 frt felvételét elismervén, az, hogy azt ajándékba kapta, kifogást vagyis oly önálló állítást képez, melyet alperes tartozik annál is inkább bizonyítani, mert az ajándékozás nem vélelmezhető; a másik nézet szerint azonban az alperesi állítás a kereseti alap közvetett tagadása, alperes ugyanis a kölcsön felvételét tagadta, az, hogy e tagadásnál többet nem mondott, a tagadást meg nem szünteti, s őszintesége hátrányára nem válhat, tehát felperes tartozik a tagadott kereseti alapot vagyis a kölcsönadást bizonyítani.

De ha a bíró hivatása az anyagi igazság szerint itélni, s ennek kinyomozására tevékenyen közbejárni, melyik bíró fogná fentebbi válaszsza az ügyet befejezettek tekinteni, s minden további tárgyalás nélkül akár egyik, akár a másik irányban a bizonyítást elrendelni, én legalább nem hiszem, hogy azt hivatását átérző bármelyik bíró tenni fogná; hanem a dolgot tisztázni törekszik. E működésénél kétségtelenül az első kérdés leszen, hogy mi oknál fogva ajándékozta meg A. B-t, és ha B. ekkor előadja, miszerint A. B-nek atyjától kölcsönt nyervén, B nek tanuk előtt megígérte, ha e kölcsönnel megkezdett üzletben 1000 frt nyeresége lesz, B-nek 100 frtot ad ajándékba, hogy ez üzletben 2000 frtnál is többet nyert, tanuk előtt több ízben emlegette, s ennek folytán szavát be is váltotta; de mert üzlete időközben roszra fordult, akarja most az ajándékot kölcsönre keresztelni. Ezeket A. viszont tagadja, s azt állítja, hogy maga B. tanuk előtt többször elismerte, miszerint egy vagy más mulatságban azért nem vehet részt, mert A-nak 100 frtjával tartozik, s azt kell kigazdálkodni; végül A. ezen előadására B. azt jegyzi meg, hogy ő nem azt állította, hogy a 100 frtot mint kölcsönt visszafizetendi, hanem hogy ha azt kigazdálkodnia sikerülend, A-nak rosz anyagi viszonyai folytán, melyekbe ujabban jutott, visszaadja, a nélkül azonban, hogy erre kötelezettséget vállalt volna.

Ha a tárgyalás — mint a szóbeliségnél lennie is kell — ekként befejezést ért, megegyeztethető-e annak alapelveivel s helyes folytatása lenne-e, ha a bíró eleve meghatározni igyekeznék, hogy már most kit terhel a bizonyítás, s nem azt dictálja-e az észszerűség, hogy a felhozott körülményekre, melyek oly eljárásban, hol a tényekből vont okszerű következtetés egyik legfontosabb tényező a tényálladék megállapításánál, mind döntők lehetnek, elrendelje a bizonyítást, s annak befejezte után az eredményt a tárgyalás összeredményével kapcsolatba hozván, hozza ítéletét.

Ugy hiszszük ezen az életből vett példa is eléggé

tanusítja, hogy a szóbeliség a bizonyítási kötelezettség elvont szabályozásával illetve oly rendszerrel, mely szerint a bizonyításra nézve a felek szerepei eleve ki vannak osztva, össze nem fér, azért minden, magának a rendszernek hátrányára szolgálható félreértés elkerülése végett határozottan kimondandónak vélnők, hogy a fentebbi szabályok a perrend 152. §-át is helyettesítik.

A bizonyítási eljárás további szabályozása a javaslatban, a modern tudomány színvonalán áll.

A szabad bizonyítási elméletben ugyanis egyik főkéllék a bizonyítási eljárás közvetlensége, ennek hiánya az a mia francia eljárásnál legtöbb panaszra adott okot, s melynek előnyei a német perrendekben kitűnnek. Ha a bíró nincs alaki szabályokhoz kötve, ha egy tanu vallomását teljes bizonyítéknak fogadhat el, míg két tanu vallomása esetén sem tartozik az ügyet bebizonyítottnak tekinteni, igen döntő a személyes kihallgatás s az ellenmondó tanuk szembesítése; azért is igen helyes s a bizonyítékok szabad mérlegezése elvének megfelelő a javaslat 42. §-ának azon intézkedése, miszerint: „a bizonyítási eljárást rendszerint a per bírója tartozik teljesíteni, s csak kivételképen kereshet meg erre más hatóságot.”

A bizonyítási eljárás befejezte után a tárgyalás egységének vagyis azon elvnek; miszerint a bírói ítélet alapjául a tárgyalás összes eredménye szolgál, fogantatását eszközlik a további szakaszok, jelesül:

a 45. §. szerint: „a bizonyítási eljárás felvétele után annak eredménye iránt a bíróság a feleket meghallgatja;”

a 46. §. szerint pedig: „a bizonyítási tárgyalás alapjául a bizonyítás felvétele szolgál. Ha a bizonyítást nem a per bírója vette fel, a bizonyításról felvett jegyzőkönyvet a bíró felolvastatja. A feleknek szabadságában áll ezen alkalommal az egész tényállást ténybeli és jogi tekintetben újra kifejezteni.”

E szakasz vége tanusítja, hogy mily nevezetes szerepet fog játszani a bizonyítási eljárás feletti tárgyalás, szemben azon czéltalan alakisággal, mely mai perrendünk szerint a tanukihallgatás feletti észrevételekben nyilvánul.

A bizonyítás szabad mérlegeléséről a további szakaszok intézkednek. Jelesül:

47. §. „a bíróság a bizonyítás eredményét szabad meggyőződése szerint itéli meg, a törvényes bizonyítási szabályokhoz csak a törvényben kijelölt esetekben van kötve. (1868. 54. czikk 165. 166. 230—235. e törvény 24. §-a).”

Tehát kivétel van: 1) a közokiratokra nézve, melyek ha a kiállítók által törvényes illetőségük köréhez tartozó tényekről adatnak ki, teljes bizonyító erővel birnak. (165. §.)

2) A magánokiratokra, melyek bármily alakban legyenek is kiállítva, mindig bizonyittanak a kiállító ellen, ha valódiságuk kétségbe nem vonatott, vagy nem bizonyittatott. (166. §.)

3) A főesküre nézve a perrendben megállapított szabályokat illetőleg. (230—235. §§.)

4) A beismerésre vonatkozólag; mint azt fentebb (a javaslat 24. §-ánál) előadtuk.

„Törvényes bizonyítási módok hiányában valamely állítás valódisága teljesen bebizonyított tényekből vont okszerű következtetés által is bebizonyítható.”

Törvényes bizonyítási módok a javaslat szerint: a bírói szemle, a tanuk, szakértők, okiratok és az eskü.

A bírói szemléltől igen helyesen megkülönbözteti a javaslat a szakértői véleményt, melyet a törvk. rendtar-

tás egy czim alatt tárgyal. Az elsőnek helye van akkor, midőn valamely dolog állapota vagy mibenléte maga is kétséges, mely tehát a bíró által, vagy a mennyiben ehhez különös szakismeretek kívántatnak, szakértők közbejöttével megvizsgálandó. Ily esetben, ha szakértők igényeltetnek, azokat a bíró maga nevezi ki, (48. §.) mi a dolog természetes folyománya; mert ily esetben a szakértők a bíró segédei, kik különleges szakismereteik által nyújtanak segítyt neki valamely dolog állapotának ollyszerű megvizsgálására, hogy ennek alapján a per eldöntésére ollyszerű következtetés legyen vonható.

Ha azonban a dolog helyzete maga nem szenved kétséget; hanem a következmények megbírálásához kívántatik különleges szakismeret, vagyis ha a szakértők nem bírói szemlehez alkalmaztatnak, vagyis önállóan kell véleményt adniok valamely különös szakismeretet kívánó tény felől, a szakértőket a felek választják. Ha nem választanak, vagy ha a szakértők meghallgatását a bíró hivatalból rendelte el, ő nevezi ki a szakértőket. (50. §.)

Itt is tehát helyesen meg van különböztetve a felek és a bíró jogköre, melyet a törvk. rendtartás, minden rendszer nélkül összeavart.

A tanu általi bizonyításra felállított szabályokra azonban már vannak némi észrevételeink. E részben ugyanis a javaslat összes intézkedése e 49. §. rendelkezésében foglaltatik, mely szerint:

a bíróság végzésében jelöli ki azon körülményeket, melyekre a tanuk kihallgatandók lesznek.

„A végzésben kijelölt ténykörülményeken kívül, a bíró az ügy felvilágosítására szolgáló további kérdéseket is intézhet. — A feleknek jogában áll a tanukhoz a bíró által oly kérdéseket intézhetni, melyeket az ügy állására és a tanu viszonyainak felvilágosítására czél-szerűeknek tartanak. Tanuk, kiknek vallomásai egy-mással ellenkeznek kérelem folytán vagy hivatalból szembesítendők.“

Ezen magukban véve igen helyes szabályokban tehát mellőzve vannak a tanuskodási képességre vonatkozó szabályok vagyis azok a törv. rendtartás értelmében fentartatnak. De vajjon megegyeztethetők-e ezen szabályok a szabad bizonyítási elmélettel? Nézetem szerint: nem.

A perrend. 192. §§- ugyanis felállította a kifogás alá eső tanuk cathgoriáját, melyek az ellenfél kértére elvetendők.

Ezen elvont szabály a szabad bizonyítási elmélettel nézetem szerint — össze nem egyeztethető.

Mert bár tagadhatlan, hogy a tanu személyes körülményei vallomásának hitelére befolyással vannak, melynél fogva az nem bírhat rendszerint egyenlő hitellel egy minden tekintetben aggálytalan tanu vallomásával, de más részről az is kétségbevonhatlan, hogy ezen körülmények a fenforgó eset szerint különbözők lévén, előre meghatározni azt, hogy mily körülmények legyenek azok, melyekben a tanuk épen semmi hitellel sem bírnak, s melyek azok, melyekben hitelük kétes, alig lehetséges. Tanuságául szolgál ennek az is, hogy majd minden törvényhozások, melyek az elvetendő és aggályos tanuk cathgoriáit felállították, különböző minőségű egyéneket soroltak úgy az egyik, mint a másik osztályba.

A szabad bizonyítási elmélettel az ily osztályzatoknak meg kell szűnnie; a tanu vallomásának bizonyító erejét a bíró mérlegeli, a hitel mérve benső indokokon nyugszik, mely az ezt korlátozó külső alakra fektetett szabályokat nem tűr meg maga mellett, s azért az ezen alapon álló perrendek nem követték a francia perrendek — maguk a francia jogtudósok s különösen igen

élesen Bonnier által megrótt — példáját s nem állították fel a felek kértére elvetendő és aggályos tanuk osztályzatát; hanem azt egészen a bíró belátására bízták, ki tekintettel a tanu személyére, vallomásának tartalmára és a fenforgó eset körülményeire, leginkább képes léssen megbírálni, hogy az egyes vallomás mily súlylyal bír az igazság mérlegében.

Helyesen mondta érzésben Szalay László már 1844. évben megjelent értekezésében: „Ha tisztában vagyunk azzal, hogy két vagy több tanu bizonytságot már nem magukban, hanem csak mindig az adott esetben mondathatnak teljes meggyőződést szerzőknek, ha a számokkál babráláson kiadva, már nincs okunk attól tartani, hogy lesz, ilyeseket állítson. Két gyanus tanu bizonytsága = egy classicus tanu, négy gyanus tanu = két classicus tanu sat., akkor arra sem leendő ok, hogy egy egész sereg egyélt phisicai vagy erkölcsi fogyatkozások miatt tanuságtételre még csak ne is bocsássunk: mert valamint ha áll, mit fentebb kimutatni igyekeztünk, hogy magában véve nincs classicus tanu, azaz olyan, ki szükségkép bizonyító erővel bír; hanem csak az adott ügy viszonyaiból alakuló bírói meggyőződés üti reá a classicusság bélyegét, úgy más részről a gyanusság is nem eleve, hanem minden egyes esetben kifejlendő körülményekhez képest fog a tanuhoz tapadni s csak azért, mert vallomása e külön esetben a bíró lelke előtt hitelt nem találhatott. Ez minden tanuságra kivétel nélkül áll s ennél sem több, sem kevesebb: „valeat quantum valere potest.“ (Publicistai dolgozatok 137. lap.)

De ha felveszszük a törv. rendtartásának, melyből e szakasz megtartatott, szövegét, illetve e tanuk minősítését: lehet-e azt a bizonyítékok szabad mérlegelésével összhangba hozni? Az ellenfél kértére elvetendő tanuk, tehát oly tanuk, kikre nézve az ellenféltől függ, hogy birjanak-e azok hitellel vagy sem? Ily minősítés oly perrendben, hol csak a benső indokok határoznak, hol a tanu értékét a bíró meggyőződése szerint mérlegeli, merő ellemondás. De ellenmondás maga, hogy valamely tanutól eleve elvonassék minden hitel akkor, midőn bizonyos körülmények között (a póteskü esetén) magának a félnek is adatik hitel. A félnél magánál érdekeltbb tanu nem lehet, eleve elvetni tehát érdekelttség folytán bizonyos egyéneket, azért hogy utoljára helyettük a fél önvallomására ítéljük meg az esküt, az észszerűséggel meg nem fér.

Szintugy nem foglalhat helyt a szabad bizonyítási elméletben az aggályos tanuk rendszere vagyis tör-lendő a törvk. rendt. 193. §-a. Igaz, hogy ez ellen ugyan azt lehetne mondani, miszerint e szakasz szerint is az, hogy az abban felsorolt minőségű egyének tanuskodása mennyiben legyen elfogadható, a bíró belátására lévén bizva, annak szabálya a szabad bizonyítási intézkedéssel nem ellenkezik, de erre viszont azon kérdéssel merek válaszolni, hogy ha bizonyos minőségű egyének vallomására megjegyezzük, hogy azok értékét a bíró belátása szerint mérlegeli, nem az következik-e abból, hogy a többire nézve törvényes szabályokhoz van kötve?

A bizonyítékok szabad mérlegelésének rendszere nálunk új, sok bíránk előtt egészen ismeretlen, kerülni kell tehát mindent, mi félreértésre vagy tévedésre adhatna okot, hiszen az egész munka azon néhány szóból áll, hogy „e törvény szabályai által a törvk. rendt. 192. és 193. §§-ai hatályon kívül helyezettnek.“

Hogy ez nem felesleges munka, tekintélyes példára hivatkozhatunk, az osztrák bagatell eljárás is épen oly alakban módosítván a perrendet; különösen a bizonyítási szabályokat 41. §-ában helyén látta külön felemlíteni, hogy a perrendnek a tanuk hivatalból való kizárása

vagy aggályosságára nézve fenálló szabályai a bagatell eljárásban alkalmazást nem találhatnak. („Die Bestimmungen der Gerichtsordnung über die Verwerflichkeit oder Bedenklichkeit der Zeugen finden im Bagatell-Verfahren keine Anwendung.“) De magát az intentiót tekintve, melyet a javaslat szerzője maga elé tüzni látszott, ez feleslegesnek tűnik ki, s bizonyára harczol mellette annyi indok, mind azon javítás szüksége mellett, mely szerint a bírói szemle a szakértők általi bizonyítástól megkülönböztetett.

Az okiratok általi bizonyításra nézve a javaslat egy szakaszt vett fel, jelesül az 51. §-t, mely szerint: „a bíró, ha az ügy felvilágosítására szükséges, oly okiratok előterjesztését is elrendelheti, melyekre a felek nem hivatkoztak.“

E szakasz ellen, mely a perrend alapelvei folytán teljesen indokolt, kifogásunk egyáltalán nem lehet. Van azonban észrevételünk a perrendnek a közokiratokra vonatkozó szabályai ellen, melyeket azonban, miután ugy a sommás, mint a rendes perre vonatkoznak, akkorra tartjuk fenn, midőn a rendes eljárás tárgyabani észrevételeinket teendjük meg.

Az eskü intézkedései lényegileg a perrend szerint meghagyattak. Habár talán nincs a perrendnek része, mely több méltó megtámadásoknak lett volna kitéve, mint az eskü s különösen a főeskü rendszere, mely míg a bizonyítás többi intézkedései egészen az anyagi igazság kinyomozása és a bizonyítékoknak logikai indokok alapján való bíráltságára irányulnak, egészen a formalismus járma alatt nyög; mégis nem szólhatunk az ellen, hogy e részben a javaslat nem tett radicalis módosítást; nem azért nem szólunk az ellen, mert az európai újabb perrendek átalában tartózkodtak az ez iránybani reformtól, hanem főleg azért, mert e reform csakis a feleknek saját ügyükben tanuképen leendő kihallgatásából állhatna, mely Anglia s Észak-Amerikában hosszabb idő óta gyakorlatban áll s újabban az osztrák bagatell eljárásban nyert felvételt, — ezen intézmény azonban, mutatkozzék bármily helyesnek, akkor, midőn a felebbezési forum nem a szóbeliség terén áll, keresztülvihetlen marad; s így a javaslat szerzőjének nem lehetett mást tenni, mint lényegileg a régi mellett maradni.

Mindamellet vannak a törvénykezési rendtartásnak a főesküre vonatkozó intézkedései ellen észrevételeink, de minthogy azok nemcsak a sommás, hanem a rendes perre is vonatkoznak, azokat akkor adandjuk elő, midőn a javaslatnak a rendes eljárásra vonatkozó szabályaira teendjük meg észrevételeinket.

Magának a sommás eljárásnak szempontjából észrevételeink a pót- és a becselő esküre vonatkoznak. A pótesküre különösen az, hogy a törvk. rendt. 236. §-a érintetlenül hagyatott, mely szerint: „ha valamelyik fél csak félbizonyítékot hozott fel s azt az ellenfél meg nem erősítette; póteskünek van helye.“ Ugy hiszem oly rendszerben, melyben a bizonyítékok szabadon mérlegeltetnek, a bizonyítékok fél és egészekre való felosztásának helye nincs, tehát a póteskü sem akkor ítéltető meg csupán, ha a mai rendszer szerinti félbizonyíték állítottatott elő, s viszont nem következik, hogy akkor, ha ily félbizonyíték előállítottatott, megítéltessék. A törvényes elmélet szerint, ha félbizonyíték van valamely félnek, a póteskü megítélését követelni joga van s ha meg nem ítéltetik, törvénysértés követetik el; a szabad elmélet szerint ily követelési joga a félnek nincs, s mindig a bíró belátásától és meggyőződésétől feltételeztetik, hogy ezt mikor ítélje meg? Le-

het, hogy a mai fogalom szerinti teljes bizonyíték mellé tartja szükségesnek a pótesküt, s lehet, hogy a mai félbizonyíték által eskü nélkül elegendően bebizonyítottak tartja az ügyet.

Nem kell oly könnyedén gondolni, hogy ez alatomba értetik, ellenkezőleg főleg új rendszernél könnyen nyit tért tévedésnek. Egyik azt hiszi, hogy e szakasz fenmaradt s a póteskü megítélésénél a félbizonyítékok rendszerét követi, másik azt hiszi, hogy a szabad elmélet mellett félbizonyíték nincs, tehát póteskünek sincs helye. Minden új intézménynél könnyen történik félreértés, könnyen történik visszaesés a megszokott régihez. Nem kell e részben messze menni példát keresni, megtaláljuk azt nálunk, mennyi szabály felállítása, mennyi intézmény félremagyarázása történt azért; mert az osztr. perrendben vagy polg. törvénykönyvben úgy volt, melyhez tehát önkénytelenül is oda hajlott a bíró, ha kétségei voltak, a helyett, hogy a dolog mélyébe hatolni igyekezett, a helyett, hogy gondolkodott volna. Így van az másutt is s azért ha valamely szokott intézmény az új törvénybe fel nem vétetik, igen gyakran látandjuk, hogy a törvény nem elégszik meg annak hallgatóságos mellőztével, hanem jónak látja külön is felemliteni, hogy ez vagy amaz intézménynek nincs helye. (Így pl. a hannoverai perrend 43. §-ában kimondja, hogy a juramentum calumniaenak, a porosz perrendjavaslat 513. §., az északnémet 596. §-ában, hogy az eskü más bizonyítékokkal helyettesítésének (Gewissensvertretung) az 1871. évi német javaslat 236. §-a, hogy a becselő eskünek nincs helye). Annál inkább szükséges azonban, hogy ezen jelen szerkezetében a rendszer szellemével teljesen ellentétben álló szakasz a sommás eljárásra nézve új szerkezetet nyerjen, p. o. mint az a perrend tárgyában 1871. évben készült előadói javaslatban foglal helyet, mely szerint „ha valamelyik fél fontos ugyan, de magában véve nem elegendő bizonyítékot hozott fel s azt az ellenfél meg nem erősítette, a bizonyítás kiegészítése végett póteskünek van helye.“

Második észrevételünk a becselő esküre vonatkozik. A becselő eskü oly szerkezetét, mint az a legtöbb perrendek után a törvk. rendtartásban előfordul, az anyagi igazság kiderítésére célzó perrendben nem tartjuk elegendőnek, mert a bizonytalan összeget igen könnyen a becselő eskü útjára tereli, a nélkül, hogy előbb kellő vizsgálatot tartana a dolog mibenlétére nézve. A törvk. rendtartás szabályai e részben különösen oly hiányosak, hogy még arra nézve sem tartalmaznak intézkedést, ha vajjon jogosítva van-e a bíró, ha az ajánlott összeget tulságosnak találja, azt mérsékelni? Ez úgy hiszem a szóbeliség alapján álló perrendben kérdés tárgyat sem képezheti, de hogy a bíró oly helyzetbe jusson, hogy ezt megtehesse, a dolognak minden oldalról való tisztázása igényeltetik, — erre nézve igen célszerű intézkedéseket tartalmaz az (1871. évi) általános német perrendjavaslat 236. §-a, mely szerint:

„Oly esetben, ha a felek között vitás, hogy okozta-e valamely kár és mennyit tesz a kár pénzbeli értéke, e felett a bíróság minden körülmények kellő méltánylása mellett szabad meggyőződése szerint határoz. Mennyiben legyen ily esetben bizonyítási eljárás vagy a szakértők hivatalbóli kihallgatása elrendelhető a bíróság belátására bízatik. A bíróság azt is elrendelheti, hogy a bizonyító fél kárát vagy veszteségét hit alatt maga becsülje meg, ez esetben egyszersmind meghatározza azon legmagasabb összeget, melyen túl a hit alatti becsü nem terjedhet.“

Ily intézkedés célszerű utmutatást adna a bírónak s megszüntetné a becselő eskü napi renden lévő köny-

nyelvi használatát, s kivitele oly rendszerben, hol a bíró a felekkel közvetlen érintkezik, melyben kikérdezési jogát a legterjedtebb mérvben gyakorolja, nemcsak könnyen keresztülvihető, hanem magának a rendszernek szelleméből következik.

ZLINSZKY IMRE,
kir. táblai pótbíró.

(Folyt. köv.)

Javaslat

a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában alkotott 1868. LIV. törvényczikk módosítása iránt.

(Az örököségi eljárás.)

Az 1868. LIV. t. cz. IX. czimének VII. fejezete hatályon kívül helyeztetik, s az örökség birtokba vételénél követendő eljárásra nézve a következők rendeltetnek:

I.

Az örökség birtokba vételéről s az azzal egybekötött jogokról és kötelezettségekről.

90. §.

Az örökség az örökhagyó halálával nyílik meg, s az örökség megnyíltával az örökhagyónak minden átszámazható joga és kötelezettsége az örökösre száll.

Az örökös fel van jogosítva a megnyílt és vita tárgyát nem képező örökséget önhatomulag birtokba venni; vagy az örökségről lemondani, avagy az örökhagyó kötelezettségeit csak a hagyaték értékéig szorított terjedelemben átvállalni.

Azon körülmény, hogy az örökös a teljes kor hiánya, elmebeli fogyatkozás, vagy más viszonyok miatt (távollét, tékozlás) a bíróságok előtt személyes cselekvési képességgel nem bír, az örökös jogait és kötelezettségeit nem változtatja. Ily személyek helyett azok törvényes képviselője jár el. Mennyiben szükséges a kiskorú atyjának, a gyámnak vagy gondnoknak cselekvéséhez a gyám és gondnoki hatóság jóváhagyása, a magánjogi törvények s ide vágó törvényes rendeletek határozzák meg.

91. §.

Az örökös köteles az örökhagyó végrendeletét a lehetőségig teljesíteni, különösen a hagyományosokat a nekik szánt hagyományokról azonnal értesíteni, mihelyt a végrendelet tartalma tudomására jutott. Ha a hagyományos gyámság vagy gondnokság alatt van, az örökös az illetékes árvaszéket tartozik értesíteni.

92. §.

A bíróság nem tartozik arra hivatalból ügyelni, hogy az örökös kötelezettségeit teljesítse.

93. §.

Ha az örökhagyó végrendeleti végrehajtót nevezett ki, s az a megbízást elfogadja: a végrendeletet ő tartozik azon módon, mint az örökös (91. §.) teljesíteni. Ő a meghatalmazott jogaival és kötelezettségeivel bír; a meghatalmazást az örökös visszavonhatja, s az mindaddig tart, míg a végrendeletet vagy a végrendeleti végrehajtót, vagy az örökös nem teljesítette, vagy legalább a teljesítést az örökös nem biztosította.

Ha a végrendeleti végrehajtó vagyonkezeléssel is megbízott, erről számot adni tartozik, s a kötelezettség alól őt az örökhagyó nem mentheti fel.

94. §.

Az örökség megnyíltáról mindig jelentést kell tenni a hagyatéki bíróságnak.

Ha az örökség halál miatt nyílt meg, azon község, melynek területén a haláleset történt, köteles a halált követő három nap alatt a jelentést a hagyatéki bírósághoz, vagy ha kétséges, melyik bíróság legyen az illetékes hagyatéki bíróság, a község járásbírójához beküldeni.

Ha az örökösök között oly személyek is vannak, kik a bíróságok előtt személyes cselekvési képességgel nem bírnak (90. §.), a község a halálesetet az árvaszéknek is tartozik bejelenteni. Az árvaszék, ha az ily személyek már különben is atyai, gyámi vagy gondnoki hatalom alatt nem állanak, azok részére gyámot vagy gondnokot rendel, s erről a hagyatéki bíróságot értesíti.

Ha az örökség holtta nyilvánítás miatt nyílt meg, azon bíróság köteles jelentést tenni a hagyatéki bíróságnak, mely a holtta nyilvánítás iránt első fokban határozott.

95. §.

A község a halálesetet az ennek fölvételére közigazgatási uton előszabandó s a község által a halálesetek fölvételére kirendelt közegek által betöltendő minta átküldésével jelenti be. A haláleset fölvételéhez tartozik azon körülmény kinyomozása, melyekből az örökség megnyíltának idejét, az örökösök neveit és lakását, s az illetékes hagyatéki bíróságot kitudni lehet.

96. §.

Ha az örökhagyó Magyarország területén kívül halt el, az örökösök maguk kötelesek a halálesetet és a 95. §-ban érintett körülményeket a hagyatéki bíróságnak bejelenteni, de csak akkor, ha az örökhagyó magyarországi alattvaló volt, vagy Magyarországon ingatlan vagyont hagyott hátra.

A 95. §-ban érintett körülményeket azon esetben is tartoznak az örökösök bejelenteni, ha az örökség holtta nyilvánítás miatt nyílt meg.

97. §.

A haláleset fölvételére kirendelt községi közegek hivatalból tartoznak azon esetben, ha az örökhagyónak halála helyén sem hátrahagyott házastársa, sem önjogu gyermeke, sem más közelebbi rokona nincs, a kiknek kezénél s fölügyelete alatt a hagyatéki javakat hagyni lehetne, vagy ha az örökösök között önképviselőre nem jogosított személyek vannak, s ezek törvényes képviselőtől gondoskodva nincs, addig is, míg a hagyatéki bíróság intézkedhetik, a hagyatékot zár alá venni, bepecsételni és megbízható gondnok fölügyelete alá adni, egyszerűen ezen intézkedést a haláleset felvételében megjegyezni.

Ezen eseteken kívül csak az örökösök vagy szükség-örökösök, és az örökhagyó vagy örökösöknek hitelezői kérelmére van helye a hagyaték biztosítása iránti fölőbbi intézkedéseknek; azonban a hitelezők kérelmére egyedül azon esetben, ha követeléseik veszélyben forgását valószínűségig igazolják, és a hagyaték zár alá vétele biztosításukra szükséges.

98. §.

Mint hagyatéki bíróság szabály szerint azon járásbírósnak van hivatva eljárni, melynek területén az örökhagyó utolsó rendes lakását tartotta.

Ha az örökhagyó Magyarország területén kívül lakott, vagy ha utolsó rendes lakását nem lehet kinyomozni: azon járásbírósnak lesz illetékes, melynek területén a hagyaték vagyonnak nagyobb része létez.

Ha kétséges: több járásbírósnak között melyik legyen illetékes, azon járásbírósnak tartozik mint hagyatéki bíróság eljárni, melyhez legelőbb érkezett a jelentés az örökség megnyíltáról.

Ha a hagyatékhoz hitbizományi javak tartoznak, azon törvényszék jár el mint hagyatéki bíróság, mely a hitbizományi hatóságot gyakorolja.

Az illetőségi összeütközés elintézése a semmitűszék jogköréhez tartozik.

99. §.

A hagyatéki bíróság megvizsgálja az örökség megnyíltáról szóló jelentést (95. 96. §.), szükség esetében a jelentés kiértékelése vagy kiigazítása iránt intézkedik, és ha az adatok helyessége iránt kételyei vannak, a felvilágosításra szolgáló nyomozásokat megteszi.

100. §.

Ha az örökhagyó végrendeletet hagyott hátra, az, kinek őrizete alatt a végrendelet van, köteles azt azonnal, mihelyt az örökség megnyílt tudomására jut, a hagyatéki bíróságnak, vagy a legközelebbi járásbírósnak átadni.

A végrendeletet beküldés végett a hagyatéki bírósághoz azon községi tisztviselőnek is át lehet adni, ki a halálesetet fölveszi.

Ha a bíróságnak tudomására jut, hogy valaki az örökhagyó végrendeletét őrizete alatt tartja, köteles azt a végrendelet bemutatására utasítani, és szükség esetében kényszerítő eszközök alkalmazása mellett arra szorítani.

101. §.

A bíróság az elébe terjesztett végrendeletet, ha az lepecsételve volt, a pecsét sérelme nélkül haladéktalanul felbontja és jegyzőkönyvet vesz föl, melyben a végrendelet külső és belső

állapotát az észrevett szabálytalanságok elősorolása mellett pontosan leírja.

A jegyzőkönyv fölvétele két tanu jelenlétében történik.

A végrendelet által jogilag érdekelt felek a jegyzőkönyv felvételénél jelen lehetnek, és észrevételeik figyelembe vételét kívánhatják, sőt kérelmekre a végrendeletet telj-tartalmulag föl kell olvasni.

102. §.

A bíróság a végrendelet eredetijére a jegyzőkönyv fölvételének napját rájegyzi, s ezután ha a jegyzőkönyvet nem a hagyatéki, hanem más járásbíróság vette fel, a végrendeletet a jegyzőkönyvvel együtt megőrzés végett a hagyatéki bírósághoz küldi át.

Az örökösödési iratokhoz a végrendelet hiteles másolatát kell csatolni.

103. §.

A 100., 101., 102. §§. rendeletei az örökségi szorzódésekre és a szóbeli végrendeletekről készített írásbeli följegyzésekre nézve is érvényesek.

104. §.

A szóbeli végrendelet tanuit köteles a hagyatéki bíróság a végrendelet tartalma és azon körülmények iránt, melyektől a végrendelet érvénye függ, haladék nélkül kihallgatni, vagy azok kihallgatását lakhelyeik járásbírósága által eszközölni.

105. §.

A 97. §. esetében köteles a hagyatéki bíróság a hagyaték biztosítása iránti előleges intézkedést megvizsgálni, s annak elégtelensége esetében a hagyaték biztosítása iránt intézkedni.

Ha az örökös atyai, gyámi vagy gondnoki hatalom alatt áll, ha távol van, vagy ismeretlen, ha hitbizományi örökösödés esete áll be, vagy az örökös vagy hagyományos hitbizományi helyettesítéssel van terhelve; ha az örökhagyó gyámságot vagy gondnokságot vagy oly hivatalt viselt, melylyel számadási kötelezettség van egybekötve; vagy ha az örökhagyó hitelezői közül valamelyik kéri: köteles a hagyatéki bíróság a hagyaték leltározását haladék nélkül eszközölni. Más esetekben bevárja az örökösnek nyilatkozatát az iránt, miként kívánja az örökséget birtokába venni. (90. §.)

106. §.

Ha nem köztudomásu dolog, hogy az örökhagyó épen semmi, vagy csak igen csekély értékű vagyont hagyott hátra, a hagyatéki bíróság azokhoz, kik az irományok tartalmaszerint az öröklésre hivatottaknak mutatkoznak, fölszólítást tartozik intézni a végett, hogy a körülményekhez képest kiszabandó határidő alatt a 111. §. szerint örökös nyilatkozatot adjanak; ha az örökösök értelmi viszonyai megkívánják, tartozik a bíróság őket a 111. §. tartalma iránt kitanítani.

Ha az öröklésre hivatott nem önjogu (90. §.), a felszólítást az árvaszék útján annak törvényes képviselőjéhez kell intézni.

A bíróság a felszólítást visszavonhatja, ha oly új körülmények jutnak tudomására, melyekből kitűnik, hogy a fölszólítás téves föltevésen alapult.

107. §.

Ha az örökhagyó nem magyarországi alattvaló, a 106. §-ban említett felszólítást csak akkor kell kibocsátani, ha az örökhagyó Magyarországon ingatlan vagyont hagyott hátra, ha a magyarországi bíróságok a viszonyosság elveinél vagy különös szerződéseknél fogva a vitás örökjogi kérdések eldöntésére illetékesek, vagy ha valamelyik érdekelt fél a felszólítás kibocsátását kéri.

108. §.

A 106. §. szerint kibocsátott felszólítást a hirdapokban is közzé kell tenni, ha egyáltalában nem lehet tudni, van-e az öröklésre jogosított személy, ha az öröklésre jogosítottak közül valamelyiknek személye vagy tartózkodási helye ismeretlen, vagy ha föltehető, hogy a hagyatéki bíróságnak az öröklésre jogosítottak nem mindnyájan jutottak tudomására.

109. §.

Azon örökös részére, kinek tartózkodási helye ismeretlen, a hagyatéki bíróság gondnokot tartozik kinevezni; ezen gondnok az ismeretlen tartózkodású örökös jelentkezéseig úgy jár el, mint annak törvényszerű meghatalmazottja.

Oly örökös részére, ki atyai, gyámi vagy gondnoki hatalom alatt áll, a hagyatéki bíróság ügygondnokot rendel, azon esetben, ha az örökös érdeke törvényszerű képviselőjének ér-

dekével összeütközik, a mennyiben e körülmény törvény szerint magát a gyámságtól vagy gondnokságtól való elmozdítást nem vonná maga után.

Végre. ha nem tudni, hogy vannak-e örökösök, vagy ha az örökösök egyáltalában ismeretlenek, a hagyaték kezelésére gondnokot kell kinevezni, kinek tiszte addig tart, míg örökös jelentkezik.

110. §.

Az örökösödési nyilatkozat beadására kiszabott határidőt kérelemre meg lehet hosszabbítani, ha valószínűnek mutatkozik, hogy a határidő az örökhagyó vagyonállapotának kinyomozására, vagy az öröklésre való jogosultságnak kimutatására nem elegendő.

Az első határidő kiszabásánál és a halasztási kérelmek megítélésénél a jogilag érdekelt felek előterjesztéseit tekintetbe kell venni. A bíró belátásától függ: vajjon a halasztási kérelem elintézése előtt a feleket szükséges-e meghallgatni.

Az eredetileg kiszabott és a meghosszabbított határidő együttvéve hat hónapi időközt túl nem haladhat.

111. §.

A 106. §-ban előszabott fölszólítás folytán az örökös a hagyatéki bíróságnál az iránt tartozik nyilatkozni: vajjon az örökségről lemondani vagy annak birtokába lépni kíván-e, s az utóbbi esetben vajjon az őt, mint örökös terhelt kötelezettségeket a hagyaték értékére való tekintet nélkül vagy csak a hagyaték értéke erejéig akarja-e átvállalni.

112. §.

Az örökös azon nyilatkozatát, hogy az örökségről lemond, vagy azt föltétlenül elfogadja, többé vissza nem vonhatja; ugy szintén azon örökös, ki az örökséget a hagyaték értéke erejéig elfogadni késznek nyilatkozott; az örökségről többé le nem mondhat.

A ki valamely végrendeletnél fogva reá szállott örökségről mond le, ugyanazon örökségre nézve a törvényes örökjogot nem érvényesítheti; a törvényes örökrészhez való jogát azonban a végrendeleti örökségről való lemondás nem érinti.

(Folyt. köv.)

(RENDELET.) Nem gyéren fordul elő azon eset, hogy a kir. fenytő törvényszék, midőn nálunk valamely vagyonbukott egyén, vagy valamely vagyonbukott tömeg kezelőj ellen csalás vagy sikkasztás miatt bünvádi jelentés tétetik, nem tartják magukat illetékeseknek a bünvádi eljárás megindítására, és a feleknek erre czélzó kérelmét, hivatkozással az 1844. VII. VII. t. cz. 5-ik §-ra elutasítják, minek következése az, hogy a már természeténél fogva mindig sürgős büntető vizsgálat az igazságszolgáltatás hátrányára, illetőleg csődhitelezők kárára, gyakran időn át függőben tartatik, és a csalással vagy sikkasztással terhelt egyének mintegy hozzá férhetlenül szabadságukban meghagyatnak, a mi ismét a később elrendelt vizsgálatnak lehet ártalmára, sőt ennek meghiusítására is vezethet. Én a fenn körülirt eljárást nem tartom helyesnek, mert abból, hogy az idézett törvény kötelességévé teszi a polgári csődbíróságnak, hogy a bukás okait ne ignorálja, hanem vizsgálja meg, nem következik: hogy a fenytő bíróságnak nem szabad önálló bünvádi feljelentést érdemlegesen elintézni, ha az csőd alatt álló egyén ellen tétetik. A törvény ellenkezőleg csak biztosítani kívánja a vétkes megfenyítését, midőn utasítja a polgári csődbíróságot, hogy esetleg az ügyet a fenytőbíróságnak adja át, mert ekként csakugyan biztosítva van azon vétkes megbüntetése, a ki különben kisiklott volna az igazságszolgáltatás keze alól, ha magán felek részéről külön nem tétetett bünvádi feljelentés. Az 1844. VII. t. cz. 5. §-ának czélja tehát nem az lévén, hogy a fenytő bíróság keze megbéníttassék, hanem inkább csak azon gondoskodás, hogy a vétkes mentől biztosabban bünhődjék, még akkor is; ha ellene a magán felek nem emeltek panaszt; addig is, míg a törvény véglegesen az iránt intézkedend, felhívom a királyi főügyész urat, utasítsa a királyi ügyészeket arra, hogy mindannyiszor, a mikor hivatalos tudomást nyernek az iránt, hogy csőd esetében a kezdetben említett egyének ellen csalás, vagy sikkasztás miatt a fenytőtörvényszéknél valaki által bünvádi jelentés tétetett, és hogy a fenytőtörvényszék annak megindítását az 1844. t. cz. §-ára való hivatkozással megtagadta, az ilyen elutasító vézzést mindenestre felebbezzék, a hozandó táblai határozatokról pedig esetről esetre tegyenek jelentést. Dr. Pauler Tivadar.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgylés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A hagyatéki eljárásra van-e szükség? Tomcsányi Mór, kir. tszéki elnök urtól. — A törvénykezési rendtartás reformja. Zlinszky Imre, kir. táblai pótbiro urtól. — Javaslat a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában alkotott 1868. LIV. tczikk módosítása iránt. (Az örökösödési eljárás.) Baboss Kálmán, semmitőszéki bíró urtól. — Nehány szó az örökösödési eljárás tervezetéhez. Dalmady Győző, árvaszéki elnök urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A hagyatéki eljárásra van-e szükség?

Ezen kérdés foglalkoztatja, évek óta a jogtudomány corripheusait, a nélkül hogy megállapodásra juthatnának. Némelyek szükségtelennek, sőt károsnak találják a hagyatéki eljárást, — mások csak kivételesen akarják azt alkalmaztatni, — de a legtöbbben egyetértéssel abban, hogy annak azon alapokon, s olyan terjedelemben való elfogadása, mint a milyen az osztrák hagyatéki eljárás, helytelen. — Foglalkozott ezen kérdéssel, a legközelebb elmúlt időkben, a magyar jogirodalom is; sőt azt, Czenthe József, miskolci ügyvéd ur, a jogászgylés tanácskozásának tárgyává is tette. — Azonban indítványa, mult évben időhiány miatt nem tárgyalathatott, az ez idei jogászgylésre pedig az, tárgyalásra ki nem tűzetett, mivel Czenthe József ur időközben meghalt.

Az igazságügyminiszteriumban épen most folynak e tárgyban a tanácskozások; nem lesz tehát időszerűtlen, ezen, így pórul járt indítványhoz, és Travnik Antal budai kir. tszéki bíró ur ez érdemben adott véleményéhez hozzászólni:

Czenthe József a következő indítványt terjesztette a magyar jogászgylés elé:

„Az örökös, az örökjog megnyiltakor, mindjárt és közvetlenül, a törvény erejénél fogva, (ipso jure) szerzi meg az örökség tulajdonjogát, a nélkül, hogy ehhez, az örökös nyilatkozata, vagy bármi ténye szükségeltetnék.

Az örökségnek, birtokba és kezelés alá való vétele, általában önhatalmulag, magán uton történik, illetve jogérvényességéhez bírói közreműködés nem szükséges.”

Indítványozó ur, azon alapeszméből indulva ki, hogy az öröklés megnyílása, a delatio fogalmában, benne van a jogczim megszerzése, az acquisitio is, — hogy a megnyílás és megszerzés tényei, egy és ugyanazon időpontba, sigy összeesnek, — kívánta kimondatni:

1 ször hogy az öröklési jogczim megszerzéséhez, a hivatott akaratelhatározása nem szükséges; és

2-szor hogy a hagyatéki javaknak birtokbavételéhez, semminemű bírói közreműködés nem kívántatik meg.

Ezen indítvány célja pedig az volt, hogy a hagyatéki eljárás végkép mellőztessék.

Az igen csinosan kidolgozott indokolásban, Czenthe ur azt igyekezett bizonyítani, hogy az ugynevezett törvényes öröklés, nem az örökös akaratán, hanem a család öröklési rendén alapul, — hogy egyik családtag kimutálával, azonnal vannak örökösei.

Ebből azon következtetést vonja, hogy az öröklésre hivatott részéről sem szükséges az akaratelhatározás; — és ennek folytán, azon dilemmával, hogy vagy he-

lyes és czélszerű az ipso jure öröklés elve, s ekkor nem szabad, hogy reá az örökösödés mennyisége, bármi módosító befolyást gyakoroljon; — vagy pedig nem helyes, és ekkor föltétlenül elvetendő, — ezen dilemmával mondom — azon eredményhez jut, hogy a legalitás elvénél gyakorlatilag mindenesetre czélszerűbb ipso jure elv, terjesztessék ki a végrendeleti és szerződési örökösödés eseteire is. — Az indítvány második pontjának indokolása Unger azon állítását követi, hogy a hagyatéki eljárás, a valódi örökös kipuhatolni nem képes; de az ebből helyesen levont azon következtetésben, hogy a hagyatéki eljárás egészen mellőzendő, tovább megy mint Unger, ki azt vitatja, hogy az örökösnek, csak rendszerint áll jogában, a hagyatéki javakat bírói közvetítés nélkül birtokba venni.

Travnik Antal véleményező ur, az indítványt módosíttatni kívánta és pedig ekkép:

„Az örökös, az örökség megnyiltával, mindjárt és közvetlenül, a törvény erejénél fogva, az örökösnek összes átruházható jogaiba és kötelezettségeibe lép; — az örökösnek azonban azon joga fenmarad, miszerint az örökséget visszautasíthatja, vagy az örökös kötelezettségeit csak a hagyaték értéke erejéig elvállalhatja.

Ennélfogva köteles az örökös az iránt nyilatkozni, vajjon az örökséget visszautasítja vagy megtartja, s ez utóbbi esetben, vajjon az örökös kötelezettségeit egyáltalában föltétlenül, vagy pedig csak a hagyaték értéke erejéig elvállalja.

Az örökségnek birtokba és kezelés alá való vételéhez, a bírói átadás nem szükséges; mindazonáltal az örökjogot bíróilag constatalni kell, és a hagyatékhoz tartozó ingatlanok iránti tulajdonjog, hatálylyal csak a telekkönyvi bekeblezés által bírhat.”

Ezen módosítvány indokolásában Travnik ur mondja ugyan, hogy ő az indítvány alapeszméjét osztja, hogy az ipso jure elvet nemcsak helyesnek, de gyakorlatilag czélszerűnek is találja, és hogy a bírói átadást sem tartja szükségesnek.

Azonban a fentebb közlött módosítvány szövege az ellenkezőről tanuskodik.

Ha az örökösnek kell nyilatkozni az iránt, vajjon az örökséget visszautasítja-e vagy megtartja, és ha igen, föltétlenül-e vagy cum beneficio inventarii: — akkor ez már nem ipso jure való öröklés.

És ha az örökjogot kell bíróilag constatalni; — akkor a birtokbavétel nem történik magán uton, hanem bírói közvetítés mellett.

Egyébiránt azt, hogy a hagyatéki eljárást szükségesnek tartja, azt Travnik ur nyíltan nemcsak kijelenti,

de annak, nagy gonddal kidolgozott részleteit terjedelmesen elő is adja.

Minthogy azonban a kérdés itt az: legyen-e? nem pedig az, hogy milyen legyen a hagyatéki eljárás? annál fogva Travnik ur, ez utóbbi kérdésbeli nézetének ismertetését mellőzve, csupán azt emelem ki, hogy ő a publicitas elvére óhajtja a hagyatéki eljárást fektetni.

Ezek előre bocsátása után kívánok a tárgyhöz hozzászólni.

Előre is kijelentem, hogy én sem Czenthe, sem Travnik ural nem értek egyet; és pedig utóbbi ural feltétlenül nem, Czenthe ural pedig nem annyiban, a mennyiben ő, kitűzött célját, azt t. i. hogy a hagyatéki eljárás mellőztessék, nem hiszi elérhetőnek más-kép, mint úgy, hogy kimondatik, miszerint az öröklési jogczim megszerzése ipso jure történik.

Én pedig azt vélem, hogy a hagyatéki eljárást nemcsak lehet, de kell is és pedig kell végképen és feltétlenül mellőzni azért: mivel azt azon elvvel: „jura vigilantibus scripta sunt“ összeegyeztethetőnek nem tartom; — mivel azt hiszem, hogy a kiskorúak, elmebetegsége és távollévők jogainak megóvása, lehet igenis jogrendőri, de nem kell, hogy legyen bírói teendő; — és mivel azt találom, hogy azon jogok védelme, melyek a jogalany kimulta folytán támadnak, a polg. perrendt. a possessorius örökösödési per befoglalása, a felhívási per eseteinek szaporítása, és a separatio bonorum jogintézetének megfelelő intézkedések felvételéveli kiegészítése által, sokkal következetesebben, célszerűbben, egyszerűbben és mégis sikeresebben eszközölhető.

Továbbá azt vélem, hogy a hagyatéki eljárást lehet mellőzni a nélkül, hogy az ipso jure elv elfogadására szükség lenne, — miként ezt értekezésem folyamában indokolni szerencsém lesz.

Czenthe ur, az örökség tulajdonjogáról szól, ez alatt azonban csak azt érti, mit öröklési jogczimnek szoktunk nevezni.

„Örökség tulajdonjoga“ kifejezéssel — pedig nézetem szerint — csak akkor lehetne élni, ha az örökség oly tárgyat képezne, melyre tulajdonjogot szerezni lehet.

A hagyatékban — vagy ha úgy tetszik az örökségben — lehetnek ugyan, s rendszerint vannak is olyan dolgok, melyek tulajdonjogát az örökös megszerezheti, de maga az örökség se nem összesség, se nem összesség, hanem csak számtani fogalom, t. i. az örökhagyó minden jogai és kötelezettségei tárgyának összege.

Némelyek ugyan — mint Czenthe ur is — az örökséget dolgok összességének (universitas rerum), mások ismét jogok összességének (universitas iurum) nevezik, de mindannyian épen ezzel ismerik be, hogy az se nem dolog se nem jog, hanem csak összeg, summa, — tehát fogalom, melyre semminemű jogot nem lehet szerezni.

És ezen állításnak nem állhat ellen azon kifogás sem, hogy a jog is csak fogalom, és hogy az ipso jure elvet valló, nevezetesen pedig a porosz és francia törvénykönyvek szerint, még is lehet, jogokra is szerezni tulajdonjogot.

Még pedig azért nem foghat helyet ezen ellenvetés, mivel azon felfogás, hogy jogra is lehet szerezni tulajdonjogot, a dolog és jog fogalmainak összehatásából ered, és ezen nézet tévessége kitetszik már onnan, hogy így a tulajdonjogra is kellene szerezhetni tulajdonjogot; — ennek pedig már csakugyan nincsen értelme.

De ha tulajdonjog is volna az, mi az öröklés megnyitásával tüstént és közvetlenül szereztetik meg; ez még sem volna az örökség, hanem csak a hagyatékot képező egyes dolgok tulajdonjoga.

A „törvény erejénél fogva“ használt kifejezést sem találom helyesnek; mivel a törvény, — tehát objectiv

jog, nem szülhet subjectiv, concret jogokat, — melyek közé egy bizonyos jogalanynak örökösödési joga is tartozik.

A törvény csak általánosan kötelező szabályokat vagyis abstract jogot tartalmaz, de nem teremt concret jogot.

A subjectiv jog megteremtője a factum.

Tényből származik, és ténynyel végződik minden subjectiv jog: és látjuk is, midőn valamely dolog jogéleti történetét vizsgáljuk, hogy a tényre jog, erre tény, s erre ismét következik jog, — mely két, — érzéki és erkölcsi erőnek láncolata képezi azon kapcsot, mely a dolgot csatolja az alanyhoz.

A szinte helytelenül — ugynevezett törvényes, subjectiv értelemben vett örökösödési jog, nem ered az objectiv jog azon szabályából, mely szerint az határoztatik meg, hogy a szülő halálával ennek javai gyermekeié legyenek, hanem azon ténykörülményből, hogy ezen jogalany, ama másik jogalanynak gyermeke.

A végrendelet szerinti öröklésre hivatott, nem az által szerzi meg az örökösödési jogot, hogy végrendeletet alkotni szabad, hanem azon facticus körülmény által, hogy öröklésre ő hivatott meg.

A szerződés szerinti öröklésre hivatott pedig, örökösödési jogát nem nyeri az objectiv jog azon szabályánál fogva, mely szerint örökösödési szerződést kötni szabad, hanem azon ténykörülménynél fogva, hogy a szerződés megkötött.

Ezek mind factikus körülmények vagyis állapotok.

Valójában tehát, nem a törvény erejénél fogva, nem ipso jure, hanem a tény erejénél fogva, facto szereztetik meg az örökösödési jog.

Végül az „örökség“ szó nagyon late patens. — Majd örökösödési jogot, majd öröklési jogczimet, majd ismét hagyatéki javakat értenek alatta.

Voltaképen pedig az örökség — miként már előbb kimutattam — nem más, mint az örökhagyó jogai s kötelességei tárgyainak összege.

Czenthe ur akarta ugyan kikerülni e szó használatát, s azért a szokásos, de kevésbé helyes „örökség megnyílás“ helyett a nem szerencsésen választott „örökjog-megnyitás“ kifejezést használja; de midőn birtokbavétel és kezelésről szól, már ezt mondja: „az örökségnek birtokba és kezelés alá vétele“.

Kétség támad tehát az iránt, vajjon Czenthe ur indítványának második részében használt ezen szó „örökség“ alatt, azon összeget érti-e, melyet a hagyatéki javak sommája ad, vagy pedig magokat a hagyatéki javakat?

De ha az előbbi érti, akkor nem igen fogható fel, hogy mikép lehessen azt, t. i. összeget, sommát, önhatmulag birtokba s kezelés alá venni; — ha pedig ez utóbbit érti, akkor mindenestre célszerűbb leendett, „örökségi“ vagy „hagyatéki javak“ kifejezést használni.

TOMCSÁNYI MÓR,
kir. tszéki elnök.

(Folyt. köv.)

A törvénykezési rendtartás reformja.

III.

Eddigi fejtegetéseinkben a javaslatnak csakis előnyei voltak előtérben s a tett megjegyzések csakis könnyen orvosolható mellékkérdésekre s nem a dolog lényegére vonatkoztak, s meg vagyunk róla győződve, hogy ha a javaslat a megkezdett uton halad, ha az általa kimondott elv következetes keresztülvitelétől el nem tér, ugyanazon előnyök lettek volna a javaslaton mindvégig észlelhetők.

Ámde a javaslat eltért a megkezdett utról s az elsőbíró-ságnál a sommás perben következetesen keresztülvitt szóbeli

eséget a másodbíróságnál alkalmazandó írásbeliséggel akarta összeegyeztetni.

Még ha ezen összeegyeztetés némileg sikerült volna is, különösnek tűnik fel annak megkísértése. Mindenütt, hol csak szakértő és illetékes egyéneknek nyilatkozniok alkalmuk volt, egyhangulag annak kifejezését hallottuk, miszerint a szóbeliség sokkal helyesebb eszköze az igazságszolgáltatásnak az írásbeliségnél. Nem különös-e ily nyilatkozat után, hogy az igazságszolgáltatás céljaira nézve helyesebb s annak megfelelőbb eljárás az elsőbíróságoknál honosított meg, a gyorsabb rendszer pedig azon bíróságoknál alkalmaztatik, melyek az ügyek felülvizsgálatára, s tekintve végső fokbani eldöntésére vannak hivatva?

Még kétszeren feltűnőbb azonban ezen elv gyorsasága akkor, midőn a két eljárás összekapcsolásáról van szó, mert ez által a felsőbb bíró végzetlen hátrányban áll az elsőbíró megett, s tökéletlen adatok után ítélvén, annak eljárása a valódi írásbeli rendszert gyorsaságban sokszorosan felülmulja.

A javaslat maga meggyőző mindezekről:

A közvetlenség és szóbeliség a felsőbb bíróságnál ki lévén zárva, s az elsőbíróságnál lefolyt tárgyalás szolgálva a felsőbb bíró ítéletének alapjául is, gondoskodni kellett arról, hogy e tárgyalásnak nyoma maradjon, vagyis hogy az írásba foglalassék.

A javaslat indokai taustitják, miszerint nem voltak ismeretlenek a szerkesztő előtt egyrésztől azon visszaélések, másrésztől azon nehézségek, melyek a mai sommás eljárásban a jegyzőkönyv szerkesztése körül felmerülnek.

Az elsők közé tartozik különösen azon nagyon is elterjedt szokás, mely szerint a perbeszéd az ügyvédek által igtattatván a jegyzőkönyvbe, a tárgyalás főcélja, mely az anyagi igazságnak a bíró közreműködése melletti kinyomozásában pontosul, meghiusztatik s a bírói tevékenység lehetetlenné tétetik.

Az utóbbiak oly esetben merülnek fel, midőn a bíró veszi fel a jegyzőkönyvet, de mert azt a felek, tekintve azok képviselőivel is alá kell iratnia, az céljánál nagyobb terjedelmet nyer azon oknál fogva, mert a felek képviselői gyakran kicsinyes aggályoknál fogva, lényegtelen körülmények jegyzőkönyvbe vételét is igénylik, mi által a bíró drága idejének legnagyobb része a jegyzőkönyv felvételével telik el.

Ezen kívánt a javaslat segíteni, melynek 39. §-a a jegyzőkönyv felvételére nézve következőleg rendelkezik:

„Miután a bíró a feleket kihallgatta, jegyzőkönyvet vesz fel, mely magában foglalja:

1. A tárgyalás helyét és napját.
2. A bíróság megnevezését.
3. A feleknek — és ha voltak ügyvédjeik vagy megbízottjaik, azoknak nevét, polgári állását és lakhelyét.
4. A per tárgyát.
5. A tárgyalás menetét általánosságban. A felek szavaltásait sem maguknak a feleknek vagy megbízottjaiknak, sem a bírónak a jegyzőkönyvbe beírni nem szabad. A tárgyalás eredményét lényeges részeiben; különösen a felek kérelmét, az azok alapjául vett ténykörülményeket, a használt bizonyítékok fel-
említésével a bíró tartozik mindjárt a tárgyalás után, de mindenestire az ítélet kihirdetése előtt jegyzőkönyvbe feljegyezni.

A jegyzőkönyvet csak a bíró írja alá.

Az ítélet alapjául csak a jegyzőkönyvbe felvett tényállás szolgálhat.”

Mi következik ezekből? milyen lesz azon jegyzőkönyv, mely a másodbíróság ítéletének alapját képezendi?

A jegyzőkönyv a felek minden közreműködése nélkül vétetvén fel, meg vannak minden biztosítéktól fosztva, hogy abban a tárgyalás híven foglaltatik, hogy a felsőbb bíró tudomására juttattak előadásaiuknak lényegei, s az az általuk valóban előadottak, s nem az ítélobíró egyoldalú információjára alapítja ítéletét?

Ha gondolkozunk a jövőben minden valószínűség szerint alakulandó gyakorlatról, alig hiszem, hogy kétkedjék valaki benne, miszerint az utóbbi eset lesz napirenden.

Mellőzöm a részrehajlás vélemét, habár gyakran az is lényeges szerepet játszik; nem épek az anyagi érdeket értem, hanem a különböző összeköttetéseket, a barátságos hajlamot vagy ellenséges indulatot, melylyel a bíró a felek s tekintve azok képviselői iránt viseltetik, s melyek, mennél szűkebb a kör, melyre a bíró társadalmi élete szorítva van, annál kirívóbban jelentkeznek. A felebbvitelben foglalt s a bíró ellon, annak magány életét sem kímélve, irányzott személyeskedések egy-

résről, a minden helyes alap nélküli nyelvváltási elmarasztalások más részről, mely esetek egyike sem tartozik a ritkaságok közé, meggyőzhetnék azt, ki ebben még kételkedik, hogy a részrehajlástól való félelem nem alaptalan. De mellőzöm ezt, mert ennek utóljára is a kivételek közé kell tartoznia, a kivételes esetekre pedig törvényben tekintettel lenni s különösen annak különben helyes intézkedéseit áldozatul hozni nem szabad.

Nézzük tehát a rendes állapotot. Kétségtelen, hogy a járásbíró munkával tul van terhelve, hiszen épen ezen elfoglaltsága szolgál egyik indokál annak, hogy a felek közreműködésének mellőztével szerkesztessék a jegyzőkönyv. Kétségtelen továbbá, hogy a bíró a jegyzőkönyvet a tárgyalás befejezte után akkor szerkeszti, midőn annak eredménye szerint kész az ítélet is, melyet a jegyzőkönyv elkészítése után azonnal kimondani szándékozik. Ha tehát a bírót egyrésztől a túlterheltség, annak tudata, hogy még számos tárgyalás vár ugyanazon napon elintézésre, izgatottá teszi, s mulhatlanul arra ösztönzi, hogy mentől rövidebben fejezze be írásbeli munkáját, nem a dolog természetéből következik-e, hogy a jegyzőkönyvben annak adandó kiváló kifejezést, a mire ítéletét alapítja: azon fél előadásai lesznek élénk színekkel festve, ki pernyertes; mert hiszen a hozandó ítélet, e félnek igazsága s az e mellett harczoló indokok állnak folyvást szemé előtt, míg a másik fél előadása néhány halvány vonással lesz feltüntetve, hogy a dolog mielőbb véget érjen.

Ez az emberi természetből folyik; a sietés, főleg ha a munka minden ellenőrzés nélkül folyik, általában felületességre s a felforgó körülmények között egyoldalúságra is ösztönöz. Én legalább nem hiszem, hogy valaki ezt tagadni, vagy a jegyzőkönyvnek a javaslat szerint megrendelt felvételének eredményéhez ha nem is rózsás reményeket kötni, hanem csak abban bizni bátorzkodnék is, hogy e jegyzőkönyv elegendő alapul szolgálhat arra, hogy a másodbíróság az ügyről oly kellő és tiszta képet nyerjen, hogy annak alapján alaposan ítélhessen.

A referadális rendszer kinövéseit látom e jknyvi felvétel által az egyes bírakra fokozott mérvben átültetve. A társas bírósági rendszer mai hiányai egyik legnagyobbikának tartatik, hogy a bírói collegium az ügy állása felől az előadónak egyoldalú előadmánya után értesül; ugyanaz történnék a javasolt módozat által az első s másodbíróság érintkezésénél, csak hogy a hátrány még fokozott mérvben jelentkezne; mert az előadót ellenőrzi előadmányánál az írásbeli percsomó, míg az egyesbíró minden, de minden ellenőrzés nélkül szerkeszti jegyzőkönyvét.

Ha a tárgyalás menete a leghiányosabban van is felvéve, roszakaratulag el van is ferditve, alig képzelhető, hogy a fél származható sérelmét mi módon orvosolhatná? A jegyzőkönyv közökmány, annak megdöntése nem könnyű dolog, s ha a fél megkísérti, ki leszen néki tanuja? Ellenfele bizonyára nem. Véletlenül jelen volt idegen személyek? hány ért ezek közül a dologhoz, hogy a fél sérelmeit fel tudná fogni? s ha ért, ki vigyázott arra oly figyelmesen, hogy döntő tanuságtételre képes legyen? s ha még ezen ritka eset is bekövetkezik, hány lesz, ki nem tartja kényelmesebbnek megtagadni tudomását, mint a bíróval ellenkezésbe jönni, kivel mint ügyvédnek naponkint érintkezni kellett, azt provocálni tartózkodand.

Ez az élet tükre, sőt még attól is lehet tartani, hogy azon visszaélés, mely ma az által vált szokássá, hogy a felek ügyvédjei írják a jknyvbe perbeszédjeiket, más alakban fog, ha nem is oly általános, de annál hátrányosabban aképen jelentkezni, hogy az ügyekkel túlterhelt bíró a nyertes fél ügyvédjével fogalmaztatja a jegyzőkönyvet. Tessék fegyelmi eljárást kezdeni, s ha lesz bizonyítéka, 31 frtos perét tán évek mulva, ha százakat költött reá, még meg is nyerheti!

Ha már most egyrésztől tekintjük a javaslat indokolásában foglalt azon meggyőző érveket, melyek a sommás eljárásban a jegyzőkönyv felvételének mai módja ellen felmerülnek, melyek annak hivatását, — a gyors és egyszerű eljárást — majdnem lehetetlenítik, ha másrésztől a fentebb előadottak után meggyőződünk, hogy a célzott újítás több hátrányt szülhet; s ha gondolkodva e kérdés megoldására helyes kulcsot találni nem bírnak, mire kell önkénytelenül jutnunk? Nézetem szerint ha Scyllából Charibdisbe jutni nem akarunk, ha az indokolt panaszoknak véget vetni kívánunk, nincs más mód, mint az, mely a dolog természetéből következik, vagyis nem állapodni meg fél uton, hanem következetesen haladni mindaddig, míg a célhoz jutunk, ez pedig csakis úgy lehet, ha a szóbeliséget a maga valóságában ültetjük át hazai jogrendsze-

rünkbe, ha azt a felebbviteli bíróságnál is meghonosítjuk. — Ez a reform egyedüli lehetősége: ha A-t mondhatunk, B-t is mondjunk.

Erről győznek meg bennünket a javaslat többi reformjai is. Ezek között kétségtelenül egyike a leglényegesebbnek: a bizonyítékok szabad mérlegelése.

Tökéletesen egyetértünk a javaslat indokaival, azt a szóbeliség mellőzhetlen kellékének s oly porrendben, mely az anyagi igazság kiszolgáltatását tűzte célul, e céljai elérésére nélkülözhetlen eszköznek tartjuk.

De vajon beékelhető-e a bizonyítékok szabad mérlegelése a javaslat által tervezett rendszerbe?

E kérdésre határozottan nemmel merek válaszolni, mert bár nem kívánom kétségbe vonni, hogy az írásban foglalt tanubizonyítékok is gyakran szolgálhatnak, a per tárgyával kapcsolatban s minden körülmények okszerű figyelembe vétele mellett oly anyagot, melyben a logikai következtetés a formális szabályok felett diadalt arat, de másrésztől azon véleményem sem hallgathatom el, hogy ezt kivételes esetnek, s a szabadbizonyítási elmélet a bizonyítási eljárás közvetlensége nélkül csak valószínűségekre alapított tapogatódzásnak tartom, a világosságot, mely biztos utmutatót nyújt, az eszközt, mi a bírói meggyőződést megszerzi, csakis a bizonyítási eljárás közvetlenségében vélem feltalálni, s ezen alkalommal önkénytelenül ismét Szalay László szavai jutnak eszembe, ki igen helyesen mondja erre vonatkozólag: „az individualis viszonyoktól függ majdnem minden. A tanúságtétel egész értékéről csak ezekhez mérve ítélni. Minden, mely a valló s a vallomás nyomán ítélőbíró közé nyomul, némi homályba helyezi a viszonyokat, s gyakran el is ferdíti. Száz bizonyosság a tanu phisicai s erkölcsi képességéről sem elégséges meggyőződés nemzése a bíróban, ha azon körülmény hozzá nem járul, hogy belső vagy külső készséget vagy késedelmességét a feleletadásban, egész módját és magaviseletét szemléli, mert ama fenebbi bizonyosságok a tanunak általános képességét erősítik, s a bírónak még szüksége van a tanunak képességéről ad hoc meggyőződni.” (Publicistai dolgozatok. Pest, 1847. 137 lap.) „Alia est auctoritas praesentium testium alia testimoniorum, quae recitare solent.” (D. XXII. de testibus.)

Tény, hogy anyagi igazságszolgáltatás szabadbizonyítási elmélet nélkül nem létezhet. Tény, hogy a szóbeliség az elsőbíróságnál is elveszti hatálya legfőbb részét, ha a szabadbizonyítási elmélettel nem hozatik kapcsolatba. De tény az is, hogy a szabadbizonyítási elmélet sikerdus alkalmazása csakis a bizonyítási eljárás közvetlensége esetén lehetséges. Ha tehát a szóbeliségre alapított sommás eljárás sikere attól függ, hogy az a szabadbizonyítási elmélettel hozassék kapcsolatba, s ha a szabadbizonyítási elmélet csak a bizonyítási eljárás közvetlensége mellett igérvén sikert, annak behozatala által az írásbeli bizonyítékokból ítélő második bíró a bizonyítékok mérlegelésénél határozottan hátrányba lenne az első bíró mellett. Mi következik ebből? Nézetem szerint semmi esetre sem az, hogy a második bíró kedvéért az elsőbírót is foszszuk meg előnyös helyzetéről; hanem hogy a második bírót is helyezzük hasonló előnyös helyzetbe, vagyis hogy haladjunk bátran a kitűzött cél felé s hozzuk be a közvetlenséget a másodbíróságnál is. Vagyis: ha A-t mondtunk, B-t is mondjunk.

A javaslat szerzőjének minden tollvonása meggyőzhet bárkit, hogy ő át van hatva a szóbeliség eszméjének előnyeitől s azért minden uton és módon igyekszik, hogy annak, habár ellenséges elemek között is, tért foglaljon.

Tanúsítja ezt a javaslatnak a sommás ügyekbeni felebbezésre vonatkozó 58. §-a is, mely szerint:

„A másodbíróság a felebbezésben felhozott új ténykörülményeket és bizonyítékokat is tekintetbe vehet, melyek az elsőbíróságnál elő nem fordultak. Ily esetben a felebbezési bíróság, mielőtt ítéletet hozna, az elsőbíróságot az ellenfél meghallgatására utasíthatja a nélkül, hogy azért az elsőbíróság ítéletét feloldani kellene.”

Nem kételkedem azonban kimondani, hogy a mily helyesnek tartom a szóbeliség következetes alkalmazása mellett ezen intézkedést, oly elhibázottnak látom azt a javaslat rendszerében, melybe hogy csak belé van erőszakolva, egy pillanat a szakasz szerkezetébe mindenkit meggyőzend.

A szóbeliség rendszerénél fogva a másodbíró nem felülvizsgálója az elsőbíróság ítéletének, nem az ítéletet változtatja meg vagy hagyja helyben, hanem előtte újból előadják a felek ügyüket, hogy a felett végleg határozzon. Ily rendszerben az új bizonyítékok felhozásának megengedése következetesség,

sőt annak eltiltása lenne következetlenség; mert a második bíró az anyagi igazság kinyomozására irányozza törekvéseit függetlenül az elsőbíró működésétől, a második bíró nem azt vizsgálja, hogy az elsőbíró az elébe terjesztettek alapján helyesen szolgáltatott-e anyagi igazságot? hanem hogy mily meggyőződést szerez ő az anyagi igazság felől azok után, a mik előadattak, míg a javaslat szerint a helyzet másként áll. A második bíró ítéletének alapjául az elsőbíró följegyzései szolgálnak, neki nem áll módjában alkalmazni azon eszközöket, a melyeket az anyagi igazság kiderítésére a szóbeliség nyújt, ő nem alkalmazhatja a kikérdezési jogot, sem a felek közvetlen meghallgatását, a bizonyítási eljárás közvetlenségének előnyei sem vehetők általa igénybe, ő pusztán az elsőbíró eljárása helyességének vizsgálatára van utalva, még pedig az elsőbíró följegyzéseinek korlátai között, az új bizonyítékok beérkezése a másodbíróság eljárásába csak a visszasságokat növeli.

A szóbeliség egyik főlényege, hogy nem a külalak, nem perczhez kötött tagadás vagy más egyéb formális sallangok szerint kell irányulnia a bírói ítéletnek, hanem az egész tárgyalás egy elválaszthatlan egészet képez, melynek összbonyomlásából szerzi a bíró meggyőződését s nem egyes kiszakított részre alapítja ítéletét. Hogy ezt a javaslat szerzője mennyire átérzte, tanúsítja nemcsak hogy annak, miszerint az egész tárgyalás kezdetétől annak végeig egy elválaszthatlan egészet képez, külön kifejezést adni szükségesnek látta, hanem a bizonyítási eljárás befejezte után tartandó tárgyalásnál is jogot adott a feleknek az egész ügynek nemcsak a tény, hanem a jogkérdés tekintetében is újra leendő előadására, vagyis annak eszközölésére, hogy a bizonyítási eljárás is egygyé váljon a tárgyalással s az egész eljárás összbonyomása szolgáljon a bírói meggyőződés s tekintve az ennek folytán hozandó ítélet alapjául.

De az elsőbíróságnál ezen oly következetesen az elvnek oly megfelelőleg keresztülvitt rendszer miként nyerend alkalmazást a másodbíróságnál, ha új bizonyíték hozatik fel?

E bizonyítékot a másodbíró relevansnak tartja; tehát a felek meghallgatását rendeli el, az elsőbíró meghallgatja a feleket, de nem tudhatja a meghallgatást rendelő bíró intencióját, mely azt e bizonyíték döntő voltának felismerésénél vezette; s ennél fogva kérdést intézni a felekhez nem mer, de miután nem az ő ítélete alá terjesztendő anyag megszerzése forog szóban, erre nézetem szerint, jogosítva sincs, hanem a felek előadásai felől felvett jegyzőkönyvet felterjeszti a másodbíróhoz.

Az új bizonyíték által a tárgyalás egészen más stadiumba jut, a közvetlenség, mely az elsőbíró tárgyalásánál az ügy kiderítésére irányult, kisebb-nagyobb mérvben veszendőbe megy; mert oly új körülmény jött közbe, mely az elsőbíró előtt fenn nem forogván erre tekintettel, sem kikérdezési jogát sem egyébként tevékenységét ki nem terjeszthette, tehát ez pusztán írásbeli följegyzése a felek előadásának. A másodbírónál azonban közvetlenség nem lévén, s így annak tevékenységet érvényesíteni módjában nem állván, kénytelen az írásbeli följegyzésre alapítani ítéletét.

A bizonyíték felvétele oly bíró által történik, ki annak mérlegelésétől el van zárva; tehát a helyett, hogy a bizonyítási eljárást közvetlen vezető bíró mérlegelné a bizonyítékot, az ő közvetlensége csak a följegyzésre terjed ki, a mérlegelés egy a bizonyítási eljárástól távol levő harmadik bírót illet.

Hol van itt a tárgyalás egysége; melyre az elsőbíróságnál méltán oly nagy súly fektettetett? Nemcsak az nincs meg, a másodbíró nemcsak hogy nem lesz oly helyzetben, hogy egységes tárgyalás után ítélhessen, hanem különböző rendszerek szerint eszközölt tárgyalások szolgálnának ítélete alapjául.

Egy a szóbeliség alapján folytatott tárgyalás halvány följegyzése mellett, egy határozottan az írásbeliség alapján felvett jegyzőkönyvvel egyesítve képezendő ítéletének alapját, mely azonban szintén egyetlen lenne a maga nemében; mert ő önálló ítéletet, mint fentebb kifejtettük, nem hozhat; hanem csak az elsőbíróság ítéletének felülvizsgálatára szorítkozhat. De nem visszás helyzet-e kimondani, hogy az elsőbíró nem helyesen ítél akkor, midőn ítéletét azért helyteleníti a másodbíró, mert oly bizonyítékból, melyről az elsőbíró tudomással nem birhatott; mert az csak a másodbírósnál terjesztett elő, oly tényállás merült fel, melynél fogva az elsőbíróság által alkalmazott törvény helyt nem foglalhat?

A mellett tehát, hogy a másodbíró ítélete nélkülöz minden reális alapot, csak visszasságok kutforrásává válik. — Hogy segítsünk e visszás helyzeten? visszamenjünk a régre? nem... ez egyenlő lenne annak kimondásával, hogy nem va-

gyunk a reformra érettek, — haladjunk a cél felé, míg azt el nem érjük: hozzuk be egész maga minőségében a szóbeliséget. Ha Á-t mondtunk, B-t is mondtunk.

Miként vélem én azt, egyelőre a felvetett tárgynál maradvá, a sommás eljárásra létesíteni? Erre legközelebbi cikembem megadandom a választ.

ZLINSZKY IMRE,
kir. táblai pótbiro.

(Folyt. köv.)

Javaslat

a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában alkotott 1868. LIV. törvényezik módosítása iránt.

(Vége.)

(Az örököségi eljárás.)

113. §.

Ha az örökös úgy nyilatkozott, hogy az örökséget csak a hagyaték értéke erejéig fogadja el, a hagyatéki bíróság a hagyaték leltározását, ha ez még meg nem történt volna, elrendeli. (105. §.)

A leltár mindazon ingó és ingatlan javaknak, melyeknek az örökhagyó halála idejékor birtokában volt, továbbá a hagyatéki adósságoknak pontos és teljes összeírását s a hátralevő adóknak és egyéb folyó fizetéseknek följegyzését foglalja magában.

Azon örökös, ki a leltározáskor a hagyatékhoz tartozó tárgyakat eltitkol vagy elrejt, a leltár jogkedvezményeitől esik.

Az örökhagyó birtokában talált s állítólag idegen tárgyak a leltárba szintén fölveendők ugyan, de mindenkor annak megjegyzésével, hogy ki s mi czímen igényli azokat.

Az örökhagyót illető, de mások kezénél levő tárgyak is befoglalandók a leltárba, s a mellett azon ok, melynélfogva azok egy harmadiknál léteznek, előadandó.

A leltározással egyuttal az ingó javak becslését s az ingatlanok értékének meghatározásához szükséges adatok megszerzését is egybe kell kapcsolni.

A leltár és becsüs levelek a hagyatéki iratok mellett megőrzendők.

A leltár kiigazítása végetti tárgyalásoknak és panaszoknak helye nincs; a ki magát a leltározás által sértve véli, akár azért, hogy idegen tárgyak a leltárba fölvetettek, akár azért, hogy a leltárba valamely a hagyatékhoz tartozó tárgy föl nem vétetett, a törvény rendes útján kereset orvoslást.

114. §.

A ki a 111. §. szerint kellő időben nyilatkozatot nem ad, azt úgy kell tekinteni, mintha az örökséget föltétlenül elfogadta volna. (112. §.)

Ezen jogi következmény azonban csak akkor áll be, ha a hagyatéki bíróság annak beálltát végzésileg kimondotta.

Ezen végzést csak valamely jogilag érdekelt fél kérelmére és csak azon esetben lehet hozni, ha az öröklésre jogosított vagy törvényszerű képviselője a 106. §. szerint kibocsátott fölszólítást kézhez kapta.

Azon fél, ki a végzés hozatalát kéri, köteles az öröklésre jogosított öröklésének bizonyítására szükséges bizonyítékokat, ha ezek már amugy is a hagyatéki iratok között már léteznek, előterjesztetni.

A 111. §. szerint adandó örököségi nyilatkozatot kellő időben beadottnak kell tekinteni, ha az a kiszabott határidő után ugyan, azonban a jogi következmény beállta iránti végzés hozatala előtt érkezik a bírósághoz.

Ezen végzést azon öröklésre jogosítottnak, kinek irányában a hagyatéki bíróság a jogi következmény beálltát kimondotta, kézbesíteni kell.

115. §.

Ha az örökség vagy hagyomány átszállása bizonyítva van és vita tárgyat nem képezi, a hagyatéki bíróság az örökös, hagyományos vagy más jogilag érdekelt harmadik személy kérelmére bizonyítványt ad ki az öröklésről vagy hagyományról.

Ha valaki a bizonyítványt a hagyomány átszállásáról kéri, a hagyomány elfogadását is ki kell mutatnia, a hagyományt

azonban elfogadottnak kell tekinteni, ha maga a hagyományos kéri a bizonyítvány kiállítását.

116. §.

A ki a 115. §-ban említett bizonyítvány kiállítását kéri, köteles az örökség vagy hagyomány átszállásának bizonyítására szükséges okiratokat, ha ezek már különben is hagyatéki bíróságnál nem léteznének, előterjesztetni.

Ha az örökös vagy hagyományos maga kéri a bizonyítvány kiadását, a bíró belátásától függ, ha vajjon a kérelemnek azonnal helyt adjon-e, vagy pedig az örökös nyilatkozat beadására az összes ismert vagy ismeretlen örökösöknek kiszabott határidők lejártát bevárja-e?

Ezen határidők lejártát mindenesetre be kell várni, ha a bizonyítványt nem az örökös vagy hagyományos, hanem más jogilag érdekelt harmadik személy kéri.

117. §.

A bizonyítványnak az örökhagyó nevét, halála napját és helyét, továbbá azon megjegyzést: vétetett-e föl a hagyatékról leltár vagy sem; az átszállás jogcímét és az örökjog terjedelmét kell tartalmazni.

118. §.

Ha az örökhagyó nem magyarországi alattvaló, az örökség vagy hagyomány átszállását csak a 107. §. eseteiben lehet bizonyítani.

Ha a hagyatéki bíróság felszólítását azon alapon bocsátotta ki: mivel az örökhagyó Magyarországon ingatlan vagyont hagyott hátra, a bizonyítvány is csak ezen ingatlan vagyona terjedhet ki.

Ha a felszólítást valamely jogilag érdekelt fél eszközölte ki, bizonyítványt csak úgy lehet kiadni, ha a jogilag érdekelt felek közül senki sem emelt kifogást a hagyatéki bíróság illetékessége ellen.

119. §.

Ha a 111. §. szerint adott nyilatkozatokból, vagy a bizonyítvány kiadása iránt előterjesztett kérvényekből kitűnik: hogy valamely örökség vagy hagyomány átszállása vita tárgyat képezi, úgy szintén akkor, ha oly személy, ki az örökségre vagy hagyományra igényt tart, az örökségnek vagy hagyománynak más személy által örökségi jog czímen történt önhatalmu elfoglalása vagy kizárólagos birtoklása miatt bírói segítségért folyamodik: a hagyatéki bíróság köteles az örökségre vagy hagyományra igényt tartó összes érdekelt feleket a sommás eljárás elvei szerint meghallgatni s e végett a feleket maga elébe idézni.

A hagyatéki bíróság a különböző öröklési igényeket vizsgálja meg, s annak részére adjon ki bizonyítványt, s azt helyezze az örökség vagy hagyomány birtokába, a ki a maga jogát a gyengébb joggal vagy éppen minden jogcím nélkül igénylő vagy foglaló ellenében valószínűvé tette.

120. §.

A 119. §. esetében a bíróság a bizonyítvány kiállítását és a birtokba helyezést végzés által rendeli el, s a következő elvek szerint tartozik eljárni:

Ha az örökhagyó oly özvegyet hagyott hátra, kit a fennálló törvények szerint özvegyi jog illet, a bíróság csak az özvegyi jog sérelme nélkül intézkedhetik. Ezen föltétel alatt az örökséget vagy hagyományt a végrendeleti vagy szerződési örökösnek vagy hagyományosnak kell átadni, ha az örökhagyó végrendeletet vagy örökszerződést hagyott hátra és a végrendelet vagy örökszerződés a külső kellek tekintetében a törvény rendeletének megfelel. Oly kifogást, mely a végrendeletnek vagy örökszerződésnek nem látható hibájára vonatkozik, a bíróság tekintetbe nem vehet, és a kifogást tevőnek csak azon joga marad, hogy azon esetben, ha jogaiban bizik, a birtokba helyezett ellen rendes örökösödési perrel fölléphet.

E szabály alól kivételnek van helye, ha a végrendelet vagy örökszerződés azok jogait sérti, kiknek a törvény köteles részt (törvényes örökrészt) biztosít. Ezen esetben a bíróság minden körülménynek éret megfontolása után határozza el, vajjon a végrendeleti örökös az egész örökség, vagy csak azon rész birtokába helyeztessék-e be, mely a törvényes örökösök köteles részeinek levonása után feumarad.

Ha két vagy több minden külkellékekkel ellátott végrendelet vagy örökszerződés létezik, az utóbb kelt az irányadó.

Ha a végrendelet vagy örökszerződés a törvényes külkellékekkel nem bír, a végrendeleti vagy szerződési örökös vagy hagyományost csak azon esetben lehet birtokba helyezni, ha a törvényes örökösök ebbe világosan beleegyeznek.

Végre ha nincs végrendelet vagy örökszerződés, a törvényes örökösödés elvei szerint a legközelebbi rokonok, illetőleg házastárs a távolabbi rokonokat megelőzik.

121. §.

Azt, kinek az örökség vagy hagyomány átszállásáról a hagyatéki bíróság bizonyítványt adott, a bizonyítvány tartalma szerint mindaddig mindenki irányában örökösnek vagy hagyományosnak kell tekinteni, míg a bizonyítvány a törvény rendes útján meg nem erősítettett. Ő köteles a hagyatéki adósságokat kifizetni és jogosítva van a hagyatéki követelések behajtására.

A rendes örökösödési pert az örökösödési per bírása előtt mindazok megindíthatják, kiknek jogával a hagyatéki bíróság által kiállított bizonyítvány ellenkezik; egyszersmind a peressé vált hagyaték biztosítása végett annak zár alá vételét a ptrs általános szabályai szerint a per bírójánál kérhetik.

A perindítás az örökösödési bekebelezett jogainak a bizonyítvány tartalma szerinti örökös vagy hagyományos javára való bekebelezését csak azon esetben akadályozza, ha azt a bizonyítvány által jogjaiban sértett fél a bizonyítvány kiállítását elrendelő végzés vétele után 45 nap alatt megindította.

A per eredménye azon harmadik személyek jogait, kik a hagyatéki bíróság bizonyítványa szerinti örökössel vagy hagyományosal a hagyatékra vonatkozólag jóhiszeműleg terhes jogügyleteket kötöttek, még akkor sem érinti, ha a kereső fél az örökösödési perben nyertes lett.

122. §.

Ha azon ismert örökösök, kiket a hagyatéki bíróság a 106. §. szerint nyilatkozat adására felszólított, az örökségről lemondanak, vagy ha egyáltalában nem lehet tudni, van-e az öröklésre jogosított személy, vagy végre ha az öröklésre jogosítottak közül valamelyiknek személye vagy tartózkodási helye ismeretlen (108. §.), s ez a felszólítás beadására kitűzött határidő alatt nem nyilatkozott: ezen esetekben a hagyatéki bíróság hirdetményt bocsát ki, s azt a hirdalokban közzéteszi. Ezen hirdetményben mindazokat, kik az egész örökségre, vagy annak el nem fogadott részére örökjogukat kimutatni képesek, felszólítja, hogy a hirdetmény közzétételének utolsó napjától számítva három hónap alatt annál inkább jelentkezzenek s örökjogukat mutassák ki, mert különben az örökség, vagy annak el nem fogadott része, mint uratlan vagyon az államnak fog átadatni.

123. §.

Azon örökös vagy hagyományos, ki az örökösödésnek telekkönyvileg bejegyzett jogait a maga javára kívánja átiratni, köteles a telekkönyvi hatóságnál a hagyatéki bíróság bizonyítványát (115. 119. §§.) bemutatni, annak jogerőre emelkedését és azt igazolni, hogy a 121. §-ban kiszabott határidő alatt ellene az örökségre vagy hagyományra vonatkozólag az örökösödési bíróságnál per nem indított.

Ugyanezen föltételek alatt az örökös vagy hagyományos személyes hitelezői is jogosítvák kérni, hogy az örökösödés bejegyzett jogai az örökösre átirassanak, de csak azon esetben, ha az örökös vagy hagyományos az átiratást azon időtől számítva, midőn annak megengedését már törvény szerint kérheték volna, három hónap alatt maga nem eszközölte.

Ha azonban oly zálogjogilag biztosított követelésekről van szó, melyek oly örökösödési hagyatékához tartoznak, ki nem magyarországi alattvaló, e követelések átiratása oly okiratok alapján is elrendelhető, melyek az örökösödési házijában az átszállás teljes bizonyítására elegendők.

124. §.

A kinek az örökös mint ilyen ellen követelése van, a 111. §-ban körülírt nyilatkozat beadása előtt, vagy ha az örökös nyilatkozatot nem adott, s örökösödési bizonyítványt sem eszközöl ki, a 114. §-ban említett végzés hozataláig jogosítva van az örökös részére gondnok kinevezését kérni a végett, hogy követelését ez ellen érvényesíthesse.

125. §.

A hagyatéki bíróság nem tartozik a hagyatéki adósságokat felszámítani, s azok kielégítése iránt intézkedni.

Még az olyan örökös is, ki az örökséget a leltár jogkezdvezménye mellett fogadta el (113. §.), a bíróság beavatkozása nélkül tartozik a jelentkező hitelezőket kielégíteni. Azonban az örökösnek jogában áll a nyilatkozat beadására kitűzött határidő alatt az örökösödési hitelezőit a hivatalos lapban közzéteendő hirdetményben felszólítani, hogy követeléseiket 30, legfőlebb 60 napi határidő alatt nála jelentsék be.

Ezen határidő lejártáig az örökös azon hagyatéki hitelezőket, kiknek követelése jelzálog által biztosítva nincs, kielégíteni nem tartozik.

Ha az örökös ezen hirdetmény kibocsátását elmulasztja, magát azzal, hogy az örökség értéke az ellene mint örökös ellen támasztott összes követelések kielégítésére elégtelen, nem védheti, hanem az általa ki nem elégített hagyatéki hitelezőket azon összegben tartozik kielégíteni, mely összeg azon esetben jutandott nekik, ha az örökség az összes hagyatéki hitelezők aránylagos kielégítésére fordított volna.

126. §.

Az örökösödési per az örökség felosztásáig a hagyatéki követelésekhez együttesen jogosítvák.

A hagyatéki adósságok tekintetében azonban tekintet nélkül arra, hogy föltétlenül vagy a leltár jogkezdvezménye mellett fogadták-e el az örökséget, s hogy az örökséget osztatlan bírják-e, vagy maguk között felosztották, az örökösödési per mindnyájan egyetemlegesen kötelezve, a ki azonban az örökséget a leltár jogkezdvezménye mellett fogadta el, annak egyetemleges kötelezettsége is csak örökösödési értéke erejéig terjed.

Maguk között az örökösödési per a hagyatéki adósságok törlesztéséhez osztályrészeik arányában tartoznak járulni.

127. §.

A haláleset fölvétele, a hagyaték zár alá vétele, a leltározás, becslés, ismeretlen örökösök felszólítása, hagyatéki gondnok kirendelése és a hitelezők fölhívása által támadt költségeket az örökösödési per szintén egyetemlegesen viselik.

II.

A z o s z t á l y r ó l.

128. §.

Az örökösödési per szabadságában áll az örökséget bíróság közbejött nélkül maguk között felosztani, vagy az osztály megjelölését választott bíróságra bízni.

Ha az örökösödési per közül csak egyik is kívánja, az örökösödési bizonyítvány kiállítása után a hagyatéki bíróság köteles az örökség felosztása végett az örökösödési per azon hozzáadással megidézni, hogy a meg nem jelenők helyett azok költségére hivatalból ügyvédet rendel.

129. §.

A hagyatéki bíróság a feleket a sommás eljárás elvei szerint meghallgatja, megállapítja a felosztandó vagyont, az egyes hagyatéki tárgyakat megbecsülteti s a felek között egyességet kísérel meg az iránt, hogy az egyes hagyatéki tárgyak természetben osztassanak-e fel, vagy valamely örökösödési per a becsérték kifizetése mellett átengedtesse, vagy végre közérvelesen eladassanak.

130. §.

Ha az örökösödési per egyik része a hagyatékot természetben kívánja felosztani, a bíróság a feleket oda utasítja, hogy vagy maguk készítsenek osztálytervet, vagy azt szakértő által készíttessék el. A ki a szakértő választásához hozzá nem járul, a választás ellen kifogást nem emelhet.

Az osztályterv iránt a bíróság az örökösödési per meghallgatja, s ha azt az örökösödési per elfogadják, az osztályt a szerint keresztülviszi.

Ha az örökösödési per az osztálytervet egészben vagy részben elfogadhatatlannak tartják, a bíróság a vitás pontokat táblába hozza, s az osztályt ideiglenesen megteszi. A ki a hagyatéki bíróságnak sommás osztályos intézkedésével meg nem

elégzik, az rendes osztályos keresetét az örökösödési bíróságnál hat hónap alatt megindíthatja.

131. §.

A hagyatéki bíróság előtt létrejött osztályos egyesség a hagyatéki iratok között megtartandó, s a jogilag érdekelt feleknek kérelmére teljes vagy kivonatos másolatban kiadható.

III.

Általános határozatok.

132. §.

A hagyatéki bíróság minden öröklési ügyről naplót vezet, melybe idősor szerinti rendben a felek beadványait, szóval előterjesztett kérelmeit s azokra tett intézkedéseit röviden, de mégis úgy, hogy azok lényeges tartalma kivehető legyen, bejegyzi.

133. §.

A feleknek szabadságában áll a hagyatéki bíróságnál kérvényeket és nyilatkozataikat írásban vagy szóval előterjeszteni.

A bíróság belátásától függ, vajjon a szóbeli előterjesztésről jegyzőkönyvet vegyen-e föl, vagy pedig azt csak a hagyatéki naplóba jegyezze föl.

Az öröklési nyilatkozatot a felek sajátkezüleg tartoznak aláírni, s ha írni nem tudnak, a nyilatkozó nevével és kézjegyével ellátott írásbeli nyilatkozatot két községi előjáró hitelesíteni, a szóbeli nyilatkozat fölvételét pedig a hagyatéki bíró és két tanu aláírni tartozik.

Az öröklési ügyben a felek azon kérelmeket, melyek az öröklési ügyben helyt foghatnak, a mennyiben az ügy állása megengedi, egy és ugyanazon kérvényben előterjeszthetik.

134. §.

Senki sem köteles a hagyatéki bíróság előtt ügyvéd segítségével élni; a bíróság azonban oly feleknek, kik magukat érthetően kifejezni képtelenek, meghagyhatja, hogy a bíróság előtti megjelenésre jogosított megbízottat rendeljenek.

135. §.

A hagyatéki bíróság intézkedéseit a feleknek, ha jelen vannak, szóval hirdetik ki, s azt, hogy ez megtörtént, a naplóban följegyzi; ezen esetben a kézbesítés nem szükséges. Ha a kézbesítés szüksége forog fenn, arra nézve az általános szabályok irányadók.

Azon határozatokat, melyeknél fogva a hagyatéki bíróság a 114. §. szerint a nyilatkozat elmulasztásának következményét kimondja, továbbá a 115. és 120. §§. szerint a bizonyítvány kiállítását elrendeli vagy megtagadja, egész terjedelmükben kell az iratokhoz csatolni; más intézkedéseknél elegendő azok tartalmát a naplóban följegyezni.

136. §.

A 135. §-ban említett végzések és a 130. §-ban említett osztály és intézkedés ellen semmisségi panaszszal és fölbbezés-sel lehet élni a másodbírósághoz. Ezen jogorvoslatokban mindazon sérelmek miatt lehet panaszt emelni, melyek az eljárás folyamában a megtámadott végzés hozataláig fölmerültek.

Ha a hagyatéki bíróság az eljárásban késedelmet tanusít, vagy ha a törvény szerint eljárni vonakodik, a jogaiban sértett félnek szabadságában áll közvetlenül a másodbíróságnál panaszt emelni, mely az elsőbíróságot feleletre vonni, s ha a panasz alapos, annak orvoslása iránt intézkedni köteles.

A másodbíróság határozata ellen további fölbbezésnek helye nincs, hanem a sommás eljárás elvei szerint csak semmisségi panasznak van helye a semmitőszékhez.

137. §.

A ptrts szabályai szerint a bíróságokat a felek és megbízottjaik irányában illető fegyelmi hatalmat a hagyatéki bíróságok is gyakorolhatják.

Néhány szó az örököségi eljárás tervezetéhez.

Az új örököségi eljárást átolvastam.

Az idő rövidsége nem engedi, hogy e javaslatról kimerítően szólhassak. Csak néhány általános észrevételre szorítkozom.

Az új hagyatéki eljárás szabadelvű felfogás terméke. Az állami mindenhatóság elvét egészen elveti, s e tekintetben lényegesen különbözik az osztrák hagyatéki eljárástól, mely az állami beavatkozást a legszélső határig viszi, a hagyaték urává az államot teszi, s az örökrészek jogos birtokát az állam átadási cselekvényétől feltételezi, tekintet nélkül az örökösök korára. E rendszert magában Ausztriában is éles kritika alá vették, s mint tarthatatlant, sok munkával, idővel és költséggel járó, ott is eltörölni kívánják, a mint ezt Unger tanár ismertes votuma, a hagyatéki tárgyalás eltörléséről bizonyítja.

A javaslat más alapra helyezkedik. Az állami beavatkozást a lehető legszűkebb körre, mindössze is a leltár felvételére szorítja, még akkor is, ha az örökösök közt kiskorúak vagy gondnokoltak vannak. Hagyatéki tárgyalásról, hitelezők összehívásáról, osztályos egyesség előzetes megkísérléséről, a hagyatéki vagyon bírói átadásáról, az örökölt ingatlanok átírásáról egy szó sincs benn. Elve, hogy minden örökös önhatalmulag birtokába veheti az örökséget, ha az vita tárgyat nem képezi, s a telekkönyvi átírás alapjául egyszerű örökösödési bizonyítvány szolgál, melyet mindenkor a járásbíró állít ki. Ha az örökjog vitás, vagy valaki jogtalanul helyezkedett birtokba, sommás tárgyalásnak van helye, mely a jogosultabb fél birtokbahelyezésével végződik, a perreutasítás teljes mellőzésével. Az örökösödési per megindítása mindenkinek tetszésére hagyatik. A hitelezők különös oltalomban részesülnek. Minden örökösödésnél nyilatkozni kell az örökösnek, illetőleg gyámjának, vajjon az örökséget a leltár jogkedvezménye mellett fogadja-e el, vagy a nélkül. Az örökség felosztása, vagyis az osztály nem tárgya ezen eljárásnak, mely csupán az örökség birtokbavételével foglalkozik. Az osztály megtétele a bíróság közbenjötté nélkül, vagy ha valamelyik örökös kívánja, a bíróság közbenjárásával, csak azután következik, midőn a birtokbavételi eljárás (ez a neve az új hagyatéki eljárásnak) az öröklési bizonyítvány kiadásával be van fejezve.

A javaslat azon nézeteknek hódol, melyek az örökösödési eljárás szabályozásánál a francia törvénykönyvből és az annak mintájára készült többi nyugot-európai törvénykönyvekből indulnak ki.

E törekvés elismerésre méltó. De nagy kérdés: vajjon erre az idő elérkezett-e már nálunk is? Meg vannak-e mindazon előfeltételek, melyek a külföld törvénykönyveiben meg vannak, egyebek közt a családi tanácsok vagy legalább a községi és kerületi gyámhatóságok? Mindegyikről nagyon távol vagyunk.

A hagyatéki eljárás új szabályozása egyike az ország legégetőbb szükségének. E szükségérzet nem az eljárási rendszernek, mint ilyennek roszaságában rejlett, mert hiszen az osztrák hagyatéki eljárástól nagyon különbözik, és az állami beavatkozást nem terjeszti ki minden hagyatékra, még akkor sem, ha a javaslat szerzője szerint az 580. §-ra is reflectálunk, hanem abban, hogy e rendszer csak nagy vonásokban fektet előtünk, tátongó hézagokkal az egyes törvényszakaszok közt és minden vezérfonal nélkül a részletekben. Arra van szükségünk, hogy e hiányok pótoltassanak, és a homályos részek világosan szövegeztessenek, e mellett a sok irkafirka mellőztessék.

E helyett kapunk egy egészen új és ismeretlen eljárási rendszert, mely a hiányokat csak részben pótolja, jelenlegi jogfogalmainkba, eljárási gyakorlatunkba, törvénykezési és közigazgatási szervezetünkbe alig illeszthető be, sőt egyben másban káros visszacséet tanusít.

Elismerem kétségtelen érdemeit a hitelezők érdekeinek megóvásában, a hírlapi hirdetmény korlátozásában a valószínű örökös birtokbahelyezésében, a jogorvoslatok megszorításában, az írásbeliség lehető mellőzésében, de sajnálom kell, hogy e törekvésnek feláldozza a legfontosabbat; a gyámoltak és gondnokoltak érdekeit. Az egész javaslat csak, a hitelezők előnyére és a bíróságok munkájának kevesbitésére készült. Nem tesz különbséget a nagykorú és kiskorú örökösök közt, elötte mindenki egyenlő, s a kiskorúak érdekében beéri a pusztá leltározással. Ennél az eddigi hagyatéki eljárást, minden fogyatkozásai mellett is jobbnak kell tartanom. Ez legalább szíven hordta a kiskorúak és gondnokoltak ügyét, s bár csak félkézszel, de mégis tett érték valamit.

Két dolog van eddigi hagyatéki eljárásunkban, mit az

élet feltétlenül jónak bizonyított. Az új rendszer ezeken keresztül gázol. A fürdővízzel a gyermeket is kiönti.

Az egyik a hagyaték bírói tárgyalása, vagyis az osztály megkísérlése, létesítése és annak alapján az örökölt vagyon bírói átadása, midőn az örökösök közt kiskorúak, vagy gondnokság alatt állók is vannak. A másik az örökölt ingatlanoknak hivatalból való telekkönyvi átíratása, nemcsak akkor, ha az örökösök közt kiskorúak vagy gondnokság alatt állók vannak, hanem akkor is, ha mindnyájan nagykorúak.

Bár milyen volt is eddig a bíróságok eljárása a hagyaték fölötti fölügyeletben, az egyességek megkísérlésében, és a hagyatéki vagyon átadásában, az bizonyos, hogy közbenjárásuk jótétemény volt. A hagyaték nemcsak biztosított, hanem számba is vétetett, jogilag tisztázott, felosztott. Az osztályra megidézett örökösársak rendszeresen kiegyeztek, és 100 eset közül alig egy-két esetben utasítottak a per útjára. Sokat tett a bíró türelmes, tapintatos, értelmes vezetése és a törvényesség szempontjából való felvilágosítása. A létrejött osztály és az arra hozott átadási végzés végleges állapotot teremtett, mely soha sem jött többé kérdés alá, sem a magán életben, sem a törvény előtt. Ezer meg ezer pertől szabadultunk meg így, és a családi béke is meg volt mentve. Mindenki tudta, mi és mennyi az övé, s a gyámhatóság meghatározott vagyont vett kezelése alá a kiskorú részéről.

Az örökölt ingatlanoknak hivatalból való átíratása azért volt jó, hogy a birtokbavétel mellett azonnal jogszerű tulajdont is adott, és a telekkönyvi intézményhez kötött egyéb jogokat kétségtelenekké tette. Az öröklési bizonyítvány, mit a javaslat az örökösnek ad, nem ér többet a volt cs. kir. bíróságok átadási okiratainál és a későbbi bíróságok birtokbizonyítványainál, melyek arra szolgáltak, hogy azok alapján az örökös a telekkönyvi átíratást kérhesse. A következés az volt, hogy az akkor örökölt ingatlanok fele sincs átírva az örökösök nevére. Ezek meg is haltak már, vagy eladták birtokukat, és az most a harmadik vagy negyedik kézen van. A telekkönyvben még mindig az első örökhagyó szerepel. Mennyi bajjal jár ilyen vagyon rendezése, ha az újra hagyatékká válik, mennyi költséggel fizeti meg az átíratást az utolsó birtokos! Tanuszkodjanak róla a járásbírók és a mindennapi élet.

Hagyatéki eljárásunk ezen két rendelkezése a legszerencsésebbek közé tartozik. Elejtésük valóságos bűn volna. Bűn az árvák ellen, kiknek az állam teljes ortalommal tartozik, bűn a tulajdon biztonsága ellen, s melytől hitelünk és nemzetgazdasági fejlődésünk függ.

Nagyon téved a javaslat szerzője, ha a bíróságok tulterheltségét a hagyatéki tárgyalással járó teendőknél rója fel. A hagyatéki tárgyalás adja a legkevesebb veszélyt az érdekes kezében. Ismerek bíróságokat, melyek folyvást kurrensben vannak hagyatékaikkal. A hátramaradás okai másutt lappanganak. Legyenek részletes eljárási szabályaink a hagyatéki felügyeletre, az egyesség megkísérlésének módjaira és a jegyzőkönyv alakosítására, az örökölt vagyon bírói átadására, a vagyon természetéhez és átadhatóságához alkalmazva, továbbá határozottan meg azon osztályegységek, melyeket a gyámhatósághoz jóváhagyás végett fel kell terjeszteni, (a pest megyei árvaszék részletezte ezeket múlt évi működéséről szóló jelentésében) soroltassanak elő a hagyatéki ingók és ingatlanok árverési eladásának esetei és következményei, általában rendeztesse a hagyatéki tárgyalás egész menete elejétől végig és több jót teszünk az országgal, mint a legszabadelvűbb, de helyzetünk szükségait nem pótoló rendszerekkel tehetünk. Az a baj, hogy sem a bíróság, sem a gyámhatóság, sem a közönség nem tudja mihez tartsa magát. Maga a semmitőszék is kétféleképp határozott a bírói illetékesség kérdésében.

Új elvekre fektetett eljárási szabályokkal csak növelni fogjuk a zavart. A javaslat nemhogy kevesbitené a bíróságok teendőit, sőt inkább szaporítja. Kevesbiti a hagyatéki ügyekben, de megtízszerezi a perekben. Az iratcsomókat a perbeadványok növelik nagyra, s a bíróságokat ezek tömege nyomja el. A kereset megindításától az árverési eljárás befejezéséig mily nagy a távolság! Hátha még ehhez a bíróságok felesleges beadványszaporítása járul, miről a „Pesti Napló“ okos cikkírója közelebb oly élethű képet adott. És a javaslat mégis kiküszöböli az előleges egyezségeket és kiteszi a tulajdonjogot a bizonytalanságnak.

Furcsa játéka a logikának. A hagyatéki eljárás szabályozását kérjük, s e helyett az egész eljárást eltöröljük, az árvák helyzetén kell segítenünk, s e helyett a leltározás kivételével a törvény minden eddigi kedvezményét megvonjuk tőlük, a bíróságok munkáját akarjuk kevesbiteni, s e helyett a perek legióival árasztjuk el őket.

A javaslat egyéb hiányairól nem is szólok. Csak oly általánosságokból áll az, mint az eddigi törvény. A bíróság és a gyámhatóság közti viszony szabályozásában beéri annak kimondásával, hogy a magánjogi törvények és idevágó rendeletek határozzák meg, mikor szükséges a kiskorú atyjának, a gyámnak vagy a gondnok cselekvéséhez az árvaszék jóváhagyása. Melyik magánjogi törvényt és minő rendeleteket kell itt érteni? Magánjogi törvényeink és rendeleteink e téren igen ártatlanok. Ez olyan „nesze semmi fogd meg jól“. Arról, hogy a leltár, a végrendelet, a birtokbavétel végzés, az öröklési bizonyítvány, az azután esetleg létrejött osztály a gyámhatósághoz felterjesztessék, a javaslat említést sem tesz. Eddigi törvényünk így apróságokról is gondoskodott, bármilyen tökéletlen volt.

Bezárom futólagos megjegyzéseimet. Bizom az igazságügyi miniszteri szakbizottság lelkiismeretességében, hogy a javaslatot úgy a mint van, nem fogja elfogadni.

DALMADY GYÖZÖ,
a pest megyei árvaszék elnöke.

K ü l ö n f é l é k .

(A polgári perrendtartás reformja) tárgyában működő szaktanácskozmány — mint előre látható volt, — eredménytelenül töprenkedik feladatának megoldásán, mely az alijában rossz perrend javításában állana. Az előterjesztett javaslatnak a sommás eljárásra vonatkozó részét illetőleg már elmondottuk és utánunk a napi lapok is közölték a szaktanácskozmány votumát. Azóta a javaslatnak a rendszeres eljárásra és a végrehajtásra vonatkozó részei lettek általános tárgyalás alá vonva. Ennek eredményét információnk alapján egy számtani próbatétel elfogadásához hasonlíthatjuk. A jogorvoslatok jelen rendszerében ugyanis szabályként volt tekinthető a semmiségi panasz és kivételnek a felebbvitel; ezen túl pedig a szaktanácskozmány megállapodása szerint szabály lenne a felebbvitel és csak kivétel a semmiségi panasz. Kétséget sem szenved, hogy e számtani próbatétel, megfordított sorrendben is, a hiányok ugyanazon összegét, vagy a mostani perrendtartásunk tarthatatlanságát fogja feltüntetni. Az eredmény mindig ugyanaz lesz még ha fejtetejére állítják is, és akár előről, akár hátulról, akár pedig héber módonként visszafelé olvassák a rossz törvényt. Nem tévedtünk tehát ama jóslatunkban: hogy a mostani perrendtartásukon a rendszer változtatása nélkül javítani, — csak hiu törekvés!

Megemlíthetjük még, hogy a szaktanácskozmány előleges biztosítási intézkedések tekintetében elfogadta ama módosítást, mely nem enged többé kifogásokat a biztosítást vagy zárlatot rendelő végzések ellen.

Az enquette most az örökösödési eljárás tervezetével foglalkozik és reméljük, hogy azt alapul fogja elfogadni, noha a munka csonka és végtelen zavarra adhat okot, ha azzal kapcsolatban a gyámhatóság nem rendeztetik. Avagy a miniszteriumok régi összhangzatos működésénél fogva a belügyminiszter ur nem törődik azzal, mi az igazságügyi miniszteriumban terveztetik?

(Az új bagatell eljárás Ausztriában) október elsején lépett életbe, és előttünk fekszik a bécsi járásbírók ezen eljárási nemre vonatkozó októberi kimutatása. Tudva levő, hogy a bagatell eljárás alá tartoznak azon perek, melyeknek értéke a 25 frtot meg nem haladja. Ilyen kereset beadott Bécs városának 8 járásbírójánál összesen 633, egyesség útján elintéztetett 159, makacssági ítélettel 49, a felekkel történt letárgyalás útján 29, más módon 129, a felek hit alatti kihallgatásával 9. 267 függőben maradt.

A fizetési rendeletekről szóló törvény ugyanezen időben lépett életbe és az első hónapban a bécsi járásbíróknál 417 fizetési rendelet bocsátott ki, melyek ellen csak 56 esetben használtatott az ellenmondás.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászyülés” tartama alatt naponként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői Iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A hagyatéki eljárásra van-e szükség? Tomcsányi Mór, kir. tszéki elnök urtól. — A köteles részről. Dr. Katona Mór n.-szebeni jogtanár urtól. — A büntető perjog világtörténeti fejlődése. Dr. Dárday Sándor urtól. — A törvénykezési rendtartás reformja. Zlinszky Imre, kir. táblai pótbiro urtól. — Az osztrák, u. n. „Bagatell” eljárás ismertetése. Dr. Suhajda János, legfőbb ítélőszéki bíró urtól. — Különfélék.

A hagyatéki eljárásra van-e szükség?

Áttérve a dolog érdemére, én részemről az ipso jure-féle elvet nem tartom helyesnek a következő okokból:

1-ször. Az ipso jure elv védői állítják, hogy a delatio és acquisitio, egy és ugyanazon időpontban történik s összeesik.

Azonban a delatio és az acquisitio nem egy, hanem két különböző fogalom, mi már onnan is látható, hogy azon jog, mely a delatióból származik, nem azonos azon joggal, mely acquisitióból keletkezik.

A delatióból ugyanis azon jog származik, mely szerint az öröklésre hivatottnak alkalom nyílik, bizonyos javakat, bizonyos, velük összekötött terhekkal átvállalni; — az acquisitióból pedig azon jog keletkezik, mely szerint, az itt már örökössé lett hivatott, jogczimet nyer mindazon dolgokra, melyek az örökhagyó minden jogai és kötelességeinek tárgyait képezték.

Az előbbi öröklési, vagy örökösödési jog, az utóbbi pedig öröklési jogczim.

Ezen két jog közötti különbség tehát épen olyan, mint a milyen különbség van a megszerzés és a megszerzés között.

Bármennyire is közel áll tehát időszámítás szerint, a delatio tényéhez, az acquisitio ténye akkor, midőn az előre tudva volt öröklésre hivatott, az örökhagyó halálát mintegy leste, — s ennek bekövetkeztével a hagyatéki javakat tüstént foglalta el, — még sem lehet mondaní, hogy ezen két tény, egy és ugyanazon időpontba esnek.

Az örökhagyó halálának mindenesetre előbb kell bekövetkeznie.

Nem való tehát, hogy a delatio és az acquisitio, egy és ugyanazon időpontban történik, s összeesik.

2-szor. Állítják, hogy az öröklési jogczim megszerzéséhez, az öröklésre hivatott akaratelhatározása nem szükséges.

Kétségen kívül vannak jogok, melyek megszerzéséhez, a jogalany akaratelhatározása nem szükségeltetik.

Ámde ezek azon, — nem pusztá jogképességet vagy általános szabadságot tartalmazó, hanem bizonyos meghatározott jogalanyok által, bizonyos meghatározott dolgokra valóságosan ugyan megszerzett, de jogczimet magukban nem foglaló concret jogok, melyek az állapotoknak nevezett, tényleges körülményekből származnak.

Ezek megszerzéséhez igen is, a jogalany akaratelhatározása nem kívántatik meg.

De ha jogczimról van szó, ennek megszerzéséhez a jogalany akaratelhatározási tényleges hozzájárulása mulhatlanul szükséges. Lássunk példákat:

Ha egy jogalany, egy másik jogalanynak az ő házat, bizonyos pénzösszegért megvételre felajánlja; ezen ígéret által e másik jogalany, minden akaratelhatározási tényleges hozzájárulás nélkül, jogot szerez, a házat megvenni; de ezen jog megszerzésével, sem a ház jogczimét sem uralmát még nem szerezte meg. Csak a bekövetkezett ígéretelfogadás tényével, szerzi a másik jogalany a ház jogczimét meg, s az erre következő átvétel tényével a ház jogi uralmát, a tulajdont.

Ha valaki elhagyott dolgot talál, jogot szerez azt elfoglalni; de ezen jog megszerzésével sem a dolog jogczimét sem uralmát még nem szerezte meg. Csak a bekövetkezett elfoglalás tényével szerzi a találó, e dolog jogczimét meg, s miután ezen elfoglalás egyszersmind a tulajdonnak originarius szerzőmódja is: szerzi egyuttal meg, annak jogi s tényleges uralmát is.

Igy van ez az öröklésnél is.

Az örökhagyó elhunytának tényével, az öröklésre hivatott, minden akaratelhatározási tényleges hozzájárulása nélkül szerez jogot az elhunyt jogalany javait a velük összekötött terhekkal átvállalni; de ezen jog megszerzésével se nem szerzett jogczimet vagy uralmat az elhunyt jogainak tárgyaira, se nem vállalt teljesítési kötelességet az elhunyt kötelességeinek tárgyai tekintetében. — Csak a bekövetkezett átvállalás tényével szerzi az öröklési jogczimet meg, és leszen a hagyatéki javak urává. — Öröklési jog és öröklési jogczim között tehát különbség van. — Az előbbi igenis az öröklésre hivatott minden akaratelhatározása nélkül, — ugynevezett ipso jure módon — szereztetik meg, ez utóbbit azonban ily módon nem lehet megszerezni.

Nem való tehát, hogy az öröklési jogczim megszerzéséhez, az öröklésre hivatott akaratelhatározása nem szükséges.

3-szor. Állítják, hogy az ugynevezett törvényes örökhagyónak tüstént vannak örökösei.

En pedig azt állítom, hogy e részben az ugynevezett törvényes, és a végrendeleti, vagy szerződési örökhagyó között nincsen különbség; mivel ez utóbbiaknál is tüstént vannak meg azon személyek, kik legközelebb s egymásután örökölni hivatvák.

De igenis különbség van az öröklésre hivatott, és az örökös között, s épen ez az, mit szükséges megkülönböztetni, s mit az ipso jure elv védői nem különböztetnek meg.

Azon személy ugyanis, a ki öröklési jogot, szerzett,

még nem örökös, hanem csak öröklésre hivatott; mivel még mindig áll jogában nem örökölni.

Örökössé csak akkor válik, midőn a hagyatéki javakat a velük összekötött terhekkkel átvállalja.

Az előbbi örökölni, az utóbbi pedig örökölni.

Ezen lényeges különbséget, az öröklés, a successio, processusa tisztán állítja szemünk elé:

Az örökhagyó halálával ugyanis, megnyílik az öröklés, — kezdődik a successio processusa; — támad az átvállalás, az örökség joga.

Az öröklési processus ezen stadiumában örökös még nincs, hanem csak öröklésre hivatott van.

Ennek pedig nincs több joga mint bizonyos javakat, bizonyos velük összekötött terhekkkel átvállalni.

Ha az öröklésre hivatott, ezen jogot gyakorolja, örökössé lesz, a successio processusa véget ér, — s az öröklés, befejezett tény. — De ha nem gyakorolja akkor nem ő az örökös, hanem azon másik hivatott, ki a javakat átvállalja.

Nem való tehát, hogy az ugynevezett törvényes örökhagyónak tüstént vannak örökösei.

4-szer. Állítják, hogy az ugynevezett törvényes öröklésnél, azért nem szükséges a hivatott akarathatározása, mivel ezen öröklés nem alapul az örökhagyó akaratán.

Erre ugyan azt mondhatnám, hogy az örökhagyó abbéli akarata, miszerint rokonai örököljenek, épen abban van negative kifejezve, hogy nem alkotott végrendeletet; — de én e tétel valóságát vitatni nem akarom.

Az ebből levont azon következtetést azonban, hogy az öröklésre hivatott részéről sem szükséges az akaratelhatározás, helyesnek nem ismerhetem el.

Az elhagyott dolog megszerzése sem alapul az elhagyó akaratán: s mégis ahhoz, hogy e dolog megszerzessék, az elfoglalás mulhatlanul szükséges.

Ebben van meg a megtaláló azon kijelentése, hogy ő az elhagyott dolgot megszerezni akarja.

5-ször. Az ipso jure elv védői állítják végül, hogy a hivatott, tüstént és közvetlenül, szükségképen, tudtán kívül s akarata ellenére szerzi az ugynevezett örökséget meg, és mégis megengedik, hogy azt visszautasíthassa.

Ez a lehető legnagyobb ellenmondás.

Ha igaz volna az, hogy az öröklés jogcíme vagy a hagyatéki javak uralma a hivatott akaratelhatározása nélkül tüstént szereztetik meg, akkor visszautasításról szó sem lehetne; mivel azt, mi már megszerzett, legyen az jog vagy dolog, elhagyni igen, de visszautasítani többé nem lehet.

Lemondani az öröklésről igen, de az ugynevezett örökségről nem lehet lemondani; mivel az örökség fogalmában vannak kötelességek is, ezekről pedig lemondani, absolute lehetetlen.

És ezen, a római jog abstinentiae, vagy a germán jog absentationis beneficiuma sem segíthet; mivel az képzelhető ugyan, hogy abstinentia vagy abstentatio által az örökös jogai elenyészhetnek, de az nem képzelhető, hogy kötelességei is ily módon enyészhetnének el: — az pedig lagkevésbé képzelhető, hogy abstinentia vagy absentatio által, valamely megszerzett jog, vagy elvállalt kötelesség, meg nem szerzetté, illetőleg el nem vállalttá válhatnak.

Ezekkel úgy hiszem — bőven mutattam ki, az ipso jure elv szerinti öröklés elméletének tarthatatlanságát.

TOMCSÁNYI MÓR,
kir. tszéki elnök.

(Vége köv.)

A köteles részről.

(Folytatás.)

IV.

Mily hányad legyen a köteles rész?

Az eddigi vizsgálódások tárgya — a mint láttuk, — az volt, mely személyeknek adassék és mi okon köteles rész? e helyütt azon fontos és az intézmény lényegéhez tartozó kérdést kell tisztába hoznunk, hogy mennyi legyen hát a köteles, mely töredékét képezze az a törvényes örökrészeknek, pl. felét-e, egy vagy kétharmadát-e?

Ha valamit, úgy bizonyára ezen hányadot bajos ezen intézmény körében úgy elvontan magállapítani. Oly kérdés ez, melyre a helyes és mindkét irányban méltányos választ csak az egyes concret esetek vizsgálása után lehetne biztosan megadni, mert a helyi viszonyok, a családi körülmények, sok és számos eshetőség, mely az életben felmerül, ezen kérdés iránt megannyi eltérést tenne indokolttá a hányad megállapításában, ha ezen intézmény jótékony hatását minden oldalról biztosítani kívánjuk.

És ha a felvetett kérdésre mégis felelni fogunk, mert a szükség azt követeli, úgy a legnagyobb óvatosság és tapintat szükséges a helyes medium felállítására, mert a sok úgy mint a kevés, egyaránt káros hatású lenne a társadalomra.

A következők meggondolása nyújtja a helyes tájékozást: A történeti fejlődés mutatja, hogy a családi — mint kizárólagos érvényű örökösödéstől való eltérés abban találta indokát, hogy az egyénnek mint az állam, kerület, község vagy egyház tagjának, a családon kívül is vannak vonatkozásai, melyek az egyéntől szintén igényelnek áldozatot, részvétet; miket azonban életünkben, a tulajdonhoz való erős ragaszkodás folytán, nem igen vagyunk hajlandók hozni, tiltja is ezt sokszor azon gondolat, hogy még maga az adakozó is szorultságba, sanyaruságba jöhet, mikor aztán szüksége lehet a feleslegre; ellenben halál esetére sokkal készebb az ember, akár szíve sugallatából, akár neve megörökítése céljából, vagy merőn polgári érenyként is jótékony alapítványokat tenni, bőséges vagyona egy részét a közjó előmozdítására fordítani, mi a közérdek, műveltség, népnevelés, közérkölciség és vallásos érzület emelése tekintetéből kívánatos és szükséges, mert ezek a haladás igazi emeltyűi.

Mindez nem volna lehetséges, ha a végrendelezés lemenők vagy közeli rokonok létében és érdekéből teljesen ki volna zárva; okvetlenül kell tehát már ezen általános szempontból is, mihez még számos egyéni érdek-kapocs járul, bizonyos szabad tért engedni az örökhagyónak vagyona hovaforvitása iránt, hogy mind magán, mind közviszonya követelte kötelességeinek kiki hajlama szerint eleget tehessen, mi által nemcsak az állami együttlét és az összetartozás fensőbb kapcsolai és a hazaszeretet szilárdulnak, hanem a család után legközelebb járó községi kötelék is fokozódik, mi az egészséges állami viszony alakulása szempontjából célirányos.

Ezen kívül azonban még más szempont is van, mely az egyénnek bizonyos határon belül való szabad mozgathatását szükségessé teszi, épen a család érdekében.

És ez abban áll, hogy az általánosságban oly igazságosnak tetsző egyenletes osztály elve a gyermekek közt — adott viszonyokban — a legnagyobb egyenlőtlenséget képes eredményezni; mely egyenlőtlenség elvontan és elméletileg semmiféle törvényes intézkedés által nem küszöbölhető ki, hanem azt egyes-egyedül úgy kerülhetni el, ha a szülőnek bizonyos határon be-

löl distributív hatalmat adunk, hogy az egyes általa teremtetett viszonyok közt felmerülő természeti egyenlőtlenségeket, legjobb belátása és a szerető szív helyes tapintata nyomán hárítsa el, azon viszásságokat, melyeket a törvény kényszerű hatása szül, saját körében, ha fenforognak, szüntettesse meg.¹⁾

Lássuk ezt közelebbről! Ismeretes ugyanis, hogy a gyermekek — már származásuk titokszerű kezdetétől egész születésükig — annyi külső és belső processzusok behatásai alatt állanak, az élet véletlenségei rajtuk annyi változást idéznek elő, hogy már ebből megmagyarázható, miért mutatkozik a családi körben a vérvérközség daczára annyi különbözet, mind test- mind lélekben. Ehhez járul még a nevelés, mely okszerűen a természeti különbözethez simulva, az adott tehetekeket²⁾ (Anlagen) fejlesztve, ugyanannyi elágazást mutat, ahány az egyén, és így a fenforgó különbözethez még inkább fokozza, az eltéréseket csak növeli. Így találunk aztán ugyanazon családban hülékre, kik kereset-képtelenek lévén, a családnak mindvégig kész evői lesznek csak; találunk jeles tehetségekre, kik kellő kiművelés mellett a család és a társaság diszei, jótevői lehetnek, s mint ilyenek nemcsak magukról fognak gondoskodni, hanem azonfelül jelentékeny vagyonhoz is juthatnak.

Hová vezetne itt az egyenlő osztály, mivé lenne annak természetes igazsága?

Vannak megint mások, kik testi fogyatkozások folytán ha nem is tehetetlenek, de jövőjük az egyenlően szerető atya részéről mégis nagyobb gondot igényel, mint azoké, kik épkézlábbal bírnak, mert amazok nem birván maguk eleget gyűjteni, az atyának kiterjedtebb mérvben kell róluk gondoskodnia, nehogy kegyelemkenyér- vagy koldusbotra jussanak, vagy az állam terhére legyenek.

Hány eset van, hol az atya egyik gyermekéről, ha benne ritka tehetséget lát, a többiek rovására bővebben gondoskodik, hogy neki a kiképezésére szükséges előfeltételeket biztosítsa, nehogy az mostoha viszonyok közt talán parlagon maradjon vagy elsatnyuljon, majdnem mindennapi tapasztalás, hogy a szülők egyik gyermekükre 4—5-ször annyit költenek, mint a másikra, a nélkül, hogy azért szeretetük vak, elfogult vagy részrehajló volna.³⁾

És mi következik ebből? az természetesen, hogy ha ott is egyenlően osztunk, hol már a teremtető maga különbségeket tett, hol tényleg az egyenlőtlenségben van a valódi egyenlőség, igazságtalanok leszünk és a természeti különbözethez ujakkal tetőzzük, égbekiáltó bünt követünk el épen akkor, midőn igazak akartunk lenni. Ez lesz az eredmény mindig, ha valamely elvet egész merevségében — nem tekintve az élet igényeit és

¹⁾ Der Staat muss aber eingedenk sein, dass in den meisten Fällen nur der Verstorbene selbst seine Verhältnisse zu ändern, und die daraus fließenden eigenen und fremden Bedürfnisse, sowie auch den Umfang seiner Pflichten in Hinsicht ihrer Bestreitung vermittelst des Nachlasses genau zu kennen und dafür das Nothwendige bis ins Einzelne anzuordnen im Stande ist. Es muss demselben also überlassen bleiben, im Geiste und Sinn der gesetzlichen Regel Ausnahmen von dieser zu machen durch Nachbesserungen überall dort, wo das Gesetz selbst unmöglich die Sachlage voraussehen und durch allgemeine Bestimmungen zutreffend darüber entscheiden kann. Röder. Naturrecht. II. k. 528. l.

²⁾ L. e. szó iránt Greguss Lélektan.

³⁾ Besondere Beweggründe wie z. B. wenn ein Kind hilfloser ist, als die andern, wenn die Zukunft eines Sohnes ein grösseres Einlagekapital fordert, vorzüglich Beweggründe, welche als Pflichten erscheinen, werden Abweichungen in einem letzten Willen rechtfertigen und den weisen Blick des Erblassers bekunden. Treudelenburg. Naturrecht. 269. l.

a váltakozó viszonyok parancsát — akarunk keresztülvinni.

Mindez tehát arra utal, hogy a köteles résznek nem szabad igen nagyoknak lenni, vagyis: hogy a szülő kezeit nem kell tulságosan megkötni; mert ha a köteles rész a törvényes örökrész nagyobb részére kiterjed, akkor az atya a neki rendelkezésére maradó csekélységgel nem lesz képes a fenforgó egyenlőtlenségeket kiegyenlíteni, a természetszülte különbségeket úgy szólva kipótolni és az egyesek nagyobb mérvű igényeiről és szükségleteiről gondoskodni, úgy mint azt a szeretet, a helyzet, sőt a közérdek is megkívánja.

Szabad tért kell tehát az atyának hagyni, mely elég tágas legyen arra, hogy rajta az atyai belátás bátran mozoghasson, és a mutatkozó szükséghez képest járhasson el; mert ő fogja legjobban ismerni a bajt, ő fogja atyai indulatánál fogva a helyes arányt legigazságosabban megállapítani.

Meglehet e közben, hogy itt-ott a vak szeretet, vagy hízélgés a szabad vagyont nem fogja az itt érintett üdvös kiegyenlítésre fordítani, meglehet, hogy plane a család körén kívül fog a szabad rész a szeszélytől oktanul szétszórani, de gondoljuk meg ezek ellenében, hogy ez mégis csak elvétve, ritkábban fog megtörténni, mert a mint láttuk, a szeretet maga kiolthatlan, melynek hangos követelését csak ritkán fogja egyéb tekintet elhallgattatni. De meg ha lesz is e körül visszaélés, mi egyetlen emberi intézménynél sem kerülhető el, úgy mégis sokkal nagyobb lesz ezen hátránynál általán azon haszon, mely a helyes mérvű szabad részből a családra háramlik, úgy hogy ez sokkal több jót fog eredményezni mint roszt. Végül még ne feledjük, hogy épen a köteles rész az, mely ezen lehető hátránnak határt szab, hogy a roszt indulat, ha már sérti is a család érdekét, de tönkre ne tehesse.

Mindezeket egybevetve, mindezek érett megfontolása azt látszik javasolni, hogy a törvényes örökrésznek fele köteles részként mind a két tényező igényeinek eleget tesz; eleget az örökhagyónak, ki a másik felével vagyonának, mindazon követelményeknek megfelelően, melyet előbb felsoroltunk; elég tétetik ezzel a szükség-örökösök igényeinek, mennyiben ez által nekik az élet fentartására a legszükségesebb — néha több is — biztosítatik, és ez mégis a családi vagyonhoz mérve bizonyos támaszt és módot nyújt, hogy önálló gazdálkodást kezdhessenek, vagy pedig a meglevőt vele szilárdítsák.

Ajánlatossá teszi ezen arányt még azon körülmény is, hogy ez által a két ellentétes tényező egyenjogúsága külső elismerést nyer, teljesen megfelelően azon álláspontnak, melyből a köteles rész jogi természetének vizsgálása alkalmával kiindultunk, midőn a köteles részt úgy tüntettük fel, mint egy üdvös compromissumot.

Azon tehető kérdésre, vajjon változatlan maradjon-e eme „fele rész“, tekintet nélkül arra, sokan vagy kevesen vannak-e a lemenők, vagy pedig ha ezek nagyobb számban vannak, nem volna-e tanácsos ezen arányt az ő érdekekben felemelni, pl. két harmadra? azt feleljük: maradjon az arány változatlanul, ne tegyük azt a lezármazók számától függővé! Mert habár igaz, mit ezen másik modalitás mellett felhoznak, hogy számos gyermek létében nagyon csekélyre olvad ezen köteles rész le még akkor is, ha az atya nagy móddal bírt, úgy anyyira, hogy az ily mérvű köteles rész által nem igen érzük el azt a czélt, melyért a végrendelet megszorítása eszközöbe vétetik; pl. egy atya, ki 50,000 frt értékkel bír, közép városban már nagy módu! Ha ezen vagyon 10 élő gyermek közt megoszlik, kap egy-egy 5000 frtot, mi maga sem sok, hát még ha ezen arány szerint ezt is

csak felére vonjuk, úgy plane csak 2500 frt jut egynek, mi az apai vagyonhoz mérve csakugyan kevés.

Mindezekre azt felelhetjük, hogy biz az vagyoniilag legalább is kellemetlen, ha sok testvér lévén, kevés jut egynek még a nagy vagyonból is. De ezen a tudomány vagy egy jogintézmény nem segíthet; még az által sem, ha a köteles részt felebb emeljük, pl. két harmadra, a mi bizonyára a maximum. És mi jut ezenarány szerint a köteles rész címén egy gyermekre a fentebbi esetben? 2500 frt helyett 3332 frt, mi persze több, de a szülő vagyonához képest ez sem sok; holott a két harmadrész kiszabása által a szabad végrendekezést már oly szűk határok közé szorítjuk, hogy csaknem kétséges, eleget tehet-e ily mérvű rendelkezéssel az örökhagyó azon fentebbi feladatnak, mely elvitázhatatlanul fenforog, s mely csak általa teljesíthető. Szerintünk az egyik szintoly életbevágó mint a másik, úgy hogy ettől eltérni — és ez által a fentebbi célokat talán kockáztatni — ily csekély előnyökért, épen nem tartjuk megengedhetőnek, annál kevésbbé, mert ezen szabadság többnyire mégis csak a család javára fog szolgálni, mivel nem engedhető meg azon pessimistikus gyanúsító feltevés, hogy az atya állandóan a család ellenére cselekszik.

De hát ekkor minek a köteles rész? kérhetné valaki, hisz akkor bizzuk egyenest reá az egész vagyon felosztását! Pessime! Ez nem áll, mert mi a köteles részben nem gyanúsítjuk a szülőt, hanem csak garantiát akarunk nyújtani a családnak, a mi közt van különbség.

Ezen változatlan portio mellett szól még az egyszerűség is a kiszámításban, mi nem csekély előny, ha tudjuk, mennyi kételyt, mennyi kontroversiát szült a római jog ellenkező szabványa; hányféle módjai vannak a számításnak, melyek pedig eredményben elég tekintélyes eltéréseket mutatnak. Egyszerűség, világosság, ez legyen a jelszó a törvényhozásban.

De még az is felhozható végül a mi nézetünk mellett, hogy ott, hol sok a gyermek, ép oly számosak lesznek a természeti különbségek, melyeknek kiegyenlítésére az örökhagyónak nagyon is elkél a másik fele rész.

II. Eddig kizárólag a gyermeket tartottuk szem előtt, és kimutattuk, hogy a köteles részre való igénye úgy erkölcsi mint jogi tekintetek és érvek által egyaránt követeltetik. De mi történjék akkor, ha a gyermek még a szülők előtt elhal és utódokat hagy maga után?

Igen egyszerűen az, hogy az unokák szülőjük helyébe lépnek, ugyanazon részt kapják, mely szülőjüknek jár, ha az el nem hal; az ő igényük tehát quantitative ugyanarra megy, mi szülőjüknek jutandott volna, t. i. az örökhagyóval szemben egy gyermekrésze; legyen ez bár köteles vagy ab intestato rész. Közönbös aztán, hogy az unokák az örökhagyó egyéb gyermekeivel vagy talán ezektől származó unokatestvérekkel együtt örökölnék-e, mert a méltányosság követeli, hogy az unokák csak azt a részt kapják, mi szülőjükre szállt volna, habár meg lehet, hogy ebből nagy egyenetlenségek származnak; de itt szükséges, hogy a véletlennek minél kisebb tere maradjon és azon körülmény, vajjon a gyermek halála az örökhagyó előtt vagy után történt-e, az unoka portiójára sem kedvező sem kedvezőtlen befolyással ne legyen.

III. Egy nehezebb kérdés, mi történjék a házasságon kívül nemzett gyermekekkel, ottan csak persze, hol nekik végrendelet nélküli öröködéskor örökrész jár. A köteles rész egy hányada lévén a törvényesnek, nem kellene-e ezek iránt egészen következetesen eljárni azt mondva: őket is illeti az igény a köteles részre, mely törvényes örökrészük szerint szabályozódik.

Mi ezt oly természetesen, a consequentia oly szoros követelésének tartjuk, hogy az ellenkezőjét az ember alig képes feltenni. És mégis bámulva látjuk, hogy a törvénytelen gyermekeknek még ott is, hol vajmi szűkkeblően nyújt a törvény nekik az atya hagyatékában törvényes örökrészt, megtagadja a köteles részt! ¹⁾ Más törvényhozások még ennél is tovább menve, egyáltalán semmi örökjogot nem nyújtanak a házasságon kívül nemzettnek. ²⁾

És mi okon mindez? Rendesen azért, mert ők a családi kapcsolaton kívül állanak. No de ekkor meg törvényes örökrészt sem szabadna nekik adni, mert az is a családi kötelékben leli gyökerét; holott a valódi alapja az öröködéskor, a vérségi kapocs, a vérszerinti leszámítás, miből a családi kötelék is kiindul, a házasságon kívüli gyermekek és szülői közt csak nem tagadható.

A valódi ok azonban nem egyéb, mint századokon át uralkodó rut előítélet, melyet — megfoghatatlanul — a keresztyén vallás is ápolt, megtagadva legsajátabb alapját a szeretetet — minélfogva az oly mély gyökeret vert, hogy korunk humanus iránylata sem volt képes azt kiküszöbölni. Ezen előítélet a józan természetes érzést már csirájában elfojtja, az embert siketté teszi a kebelnek a vérnek önmagát soha meg nem tagadó követelése ellen, és a szerelem ezen szülöttei így áldozatul esnek.

Habár meg fog szünni ezen előítélet, vagy már szünőben is van, de sokáig kell még ezen fát rázni, míg az kidől, míg a szerelemnek ezen rabszolgái visszahelyeztetnek polgári és vérséges jogaikba.

Sajnálunk kell, hogy a magyar jogászggyűlés egy ide vonatkozó indítványt, mely a kérdésnek előítélettől ment felfogásából indult ki, — elodázott, ámbár a hangulat a véleményekben úgy mint tagokban, elég kedvező volt az indítványra nézve.

Végül még a gyermekké fogadottakra kell reflectálni. Ezek úgy szólva ellentétei a házasságon kívüli gyermekeknek. Benne vannak ugyan a családi kapcsolatban, de nincs meg náluk a vérséges viszony, amazoknál pedig meg van a véregység, de hiányzik a családi kapocs.

A dolog itt egyszerű. A mennyiben ők törvényes örökösök, a köteles rész is megilleti őket oly mérvben, mint a vérséges gyermekeket, mert ezen viszony annak utánzására van képezve. Hogy pedig ez által az illetőnek saját vérséges szülői után nem szűnik meg természeteszerű igénye, az magától értetlik.

IV. Az eddig mondottak a lemenőkre vonatkoznak.

A mi a szülőket illeti, azoknál sincs elég ok, a fentebbi szabálytól, mely szerint a törvényes örökrész fele járjon nekik — eltérni és némely törvényhozás példájára a szülők köteles részét egy harmadra szorítani; annál kevésbbé, mert ez esetben az örökhagyó rendelkezésére álló rész a gyermekeknél fenforog azon hallgatag feltevéstől is ment, hogy a szülő azt is az egyenlőség helyreállítására, tehát mégis a gyermekekre fogja fordítani. E szerint tehát a szülőkkel szemben még az ily erkölcsi felelősség sem áll fenn, hanem szabad az minden oldalról, disponálhat róla a nélkül, hogy a közvélemény vagy jogérzetünk rosztaló szózatától kellene tartania.

Igaz ugyan, hogy ezen axioma: amor plus clescentit quam atcendit a szülők és gyermekek egyenlő ará-

¹⁾ Így a porosz Landrecht 652. és 655. §§-aiban.

²⁾ Így az osztrák, szász és zürichi törvénykönyvek. Lásd e tárgyról még Katona Mór „törvényes öröködéskor a magyar jogban” című értekezését 38. és köv. lapon, melyből kitűnik, hogy minálunk még az anya után sem örököl a törvénytelen magzat.

nyával nem látszik összhangzásban; de csak látszat az, mert az nem czéloz ide, hanem csak azt mondja, hogy ha szülők és gyermekek vannak, inkább hajlunk a gyermekekhez; mi ellen mi sem vétettünk.

De ha valaki mégis azt mondaná, hogy sokkal következetesebb, a természetes rokoni viszony- és érületnek megfelelőbb, ha az örökhagyó szabad része azon arányban növekszik, a melyben vérség és szeretet bensősége fog, minélfogva a szülőknek csak egy harmad szabandó ki köteles részül, ugy ez nagy részben igaz, mely ellen komoly kifogást tenni nem lehet; nem is képez ezen arány elvi kérdést, mely fölött sok szót kellene vesztegetni. Részünkről azonban a középutat partoljuk.

V. Ami a tulélő hitestárs igényét illeti, ugy itt a le- és felmenőkhöz képest kell az arányt kijelölni.

Láttuk, hogy gyermekekkel szemben nem tanácsos a köteles rész, hanem csak haszonélvezet, és ez is csak addig, míg a tulélő fél új házasságra nem kél, vagy legfeljebb az élettartamra.

De azon kérdés eldöntésére, mily hányad legyen ez, tudnunk kellene, mennyi jár a tulélő félnek a törvényes örökösök szerint! De itt a bökkenő! Itt már elhagy bennünket az eddigi biztos ut, mert a hány a törvényhozás, annyiféleképp állapítja meg a házasságának a törvényes örökösök rendjében igényét. A magyar örökösök rend az örökölt vagyonban plane csak az összes oldal-rokonok után juttatja a tulélő felet a hagyatékhöz. Előbb tehát azt kell itt tisztába hoznunk, mily hányad adandó a tulélő félnek a törvényes örökösök szerint, azon esetben, ha lemenőkkel vagy felmenőkkel együtt hivatik meg az örökséghez.

Az előző fejezetben, hol a köteles igényre jogosítandó személyeket soroltuk fel, láttuk, hogy a házasságának csak azon esetben nyújtandó egyáltalán örökrész, legalább szükségörökösökkel szemben, ha akár vagyonszövetség akár vagyonszétválás útján neki vagyon nem jut, midőn tehát a tulélő fél szegény.

Láttuk továbbá, hogy lemenőkkel a gyermekek érdekében csak haszonélvezeti, ellenben felmenőkkel tulajdoni köteles rész ajánlatos a tulélő házasságának.

Ezekből kell most visszafelé következtetve, a törvényes örökrészt konstruálni, hogy a köteles hányadot megállapíthassuk.

Nem lévén végrendelet, akkor az összes hagyatékok fele illesse haszonélvezetül a tulélő hitestársat, a másik fél meg legyen a gyermekeké. Ha a szülő meghal, vagy újból házasságköt, illetőleg férjhez megy, ezen haszonélvezeti fele rész is a gyermekekre szálljon.

Ellenben ha gyermek nincs, és a házasság a szülőkkel concurrál az örökségben, akkor az összes hagyatékok egy harmada járjon a tulélő félnek; más szóval: ha mindkét szülő él, kapjon egy fejrészt, de ezt már menten minden megszorítástól, teljes tulajdonba. Ha meg az örökhagyó szülei sem élnek már, és a hitestárs távolabbi rokonokkal jut az örökséghez, az összes hagyatékok fele illesse őt.

Ezek után már képesek leszünk a köteles igény hányadát következetesen eddigi levezetéseinkhez megállapítani, oly formán, hogy köteles rész czimén a tulélő fél mindegyik esetben felét kapja annak, mi neki a törvényes örökösök rendjében járt volna.

Ezek nyomán tehát a házasság, ha gyermekekkel együtt marad hátra — az összes tiszta hagyatékok egy negyede illeti köteles részként, haszonélvezetül; csak hogy persze ez által a gyermekek köteles része változást nem szenvedjen. A másik esetben, midőn a hitestárs az örökhagyó szülőivel concurrál, jut neki a fél hagyatékból egy harmadrész, vagyis az összes hagyatékok egy hatoda

teljes tulajdonul. Jól megjegyezve, hogy ez a végrendelet ellenére, mint köteles rész.

Még csak azon kérdés van hátra, hogy kié lesz hát a tulélő házasság elhalta után, vagyis a haszonélvezet megszűntével a tulajdonjog? Az általunk elfogadott álláspont szerint a gyermekeké nem, mert azok köteles részüket kikapják, úgy mint ha nem is volna a házasság életben; ennélfogva tehát másé nem lehet, mint a végrendeletké, az örökhagyóé, ki tehát a tulajdonjogról a jövőre nézve disponálhat. Ámde így azon látszó anomalia fordul elő, hogy míg a törvényes örökösöknek a gyermekek örökrésze megszorítatik a tulélő szülő haszonélvezete által, addig a köteles résztől ily megszorítás nem történik, hanem csak a végrendeletké szabad-sága szenved nagyobb mérvű megszorítást.

Csak hogy ez nem anomalia, hanem szoros folyománya — legalább szerintünk — a családi köteléknek. Igaz, ezen látszatot is el lehetne kerülni, ha a tulélő fél igényét egy gyermekrészben állapítjuk meg, csak hogy ez, ha sokan vannak a gyermekek, nem lesz elég arra, hogy a házasság illőké: anyagi gondoktól menten és a gyermekektől függetlenül tarthassa fenn magát öregségére. Ez pedig a gyermekekkel szemben csak úgy volt elérhető, ha neki egy, a gyermekek számától nem függő — abszolút hányadot biztosítunk, de csak haszonélvezetre való megszorítással, úgy hogy így a tulélő félről telhetőleg gondoskodva van, a nélkül, hogy egyrészt a gyermekek minimuma csorbát szenvedne és másrészt, hogy az örökhagyó rendelkezése kelleténél nagyobb megszorításnak volna alávetve; mert az összes fele vagyon magmarad neki tulajdonul, és csak ideiglen van ennek fele haszonélvezettel terhelve. Ez nem lehet rá nézve kemény, mert ha érdemes, ha hűséges volt a hitestárs, ugy sem állapodik meg a végrendeletké ezen hátránál, ha meg nem volt az, akkor módjában van őt kitagadni.

Ezekben ime gondoljuk mi még ki nem forrt kérdésnek megoldását eszközölni; nem lesz ugyan ment minden kifogástól, az igaz; de legalább a sokféle össze-ütköző érdek közt olyan, mely minden irányban törekszik elégséget tenni, még pedig minden mesterkéltéssel nélkül.

Dr. KATONA MÓR,
n.-szabeni jogtanár.

(Folyt. köv.)

A büntető perjog világtörténeti fejlődése.

(Folytatás.)

A büntető eljárás fejlődése Angolországban.*)

A) A fenytő bíróságok szervezete.

Angliában ép azon időben, melyben a continensen a canonjogi inquisitorial eljárás fejlődött, — az esküdtszéki intézmény alakultával hathatós gát emeltetett annak kiterjedése ellen. Az angol büntető

*) Anglia régi jogkönyvei, melyek az angol jogtörténelem forrásaiként szolgálnak, következők: 1) Spelman: Codex legum veterum statutorum regni Angliae, mely Wilkins által lett latin nyelvre fordítva és bódító Vilmos korától 1067. éegé 1233. évig terjed. — 2) Tractatus de legibus et consuetudinibus regni Angliae, tempore Henr. II. compositus, justitiae gubernacula tenente Ranulpho de Glanvilla. E munka a curia regia és justitiarii itinerantes eljárásának leírását tartalmazza és a későbbi jogírók előtt nagy tekintélyben állott, mert Glanvilla maga 1176—1179. évig Justitiarius itinerans és 1180-ban Capitalis Justitiarius Angliae volt. — 3) Bracton: de legibus et consuetudinibus Angliae. E műnek kora vitás, bizonyos azonban, hogy Glanvilla után és valószínű, hogy 1240—1255. közti időszakban íratott. Tartalma főleg a nagy számu törvénytörvények jegyzőkönyvek feljegyzése által tanulságos. — 4) Britton

eljárás ennél fogva nagy befolyással volt már eddig is az ujabbkori reformtörökvésekre s ezért kiváló figyelmet érdemel.

Az ó-germán népek alkotmányának azon alapelve, mely az ítélő és végrehajtó hatalom szoros elkülönítését tünteti fel, — az angol-szász néptörzsnél is érvényben volt, — a népet illetően meg az ítélet hozatala. Ezzel kapcsolatban áll a népszövetségek szervezete, melyeknek több rendű fokozatában a szűkebb körű vagyis csak 10 szabad polgárból álló „Friborg“, az egyetemleges felelősség eszméjén alapult; ¹⁾ tizily friborg-ból alakult az úgynevezett „Hundreda“ (centuria), melynek élén a „Hundredes Ealdor“ állott; végre több ily centuria képezett egy grófságot „Scyre“ (comitatus), melynek élén a „Scyrman“ „gerefa“ „scyregerefa“ (scheriff) állott. ²⁾ Ezen szervezeten alapuló népgyülekezeti bíraskodásnál a scheriff-t ugyanazon hatáskör illette, mely a germán „gau“ szervezet mellett a comest illette. ³⁾

czimű jogkönyv kora és szerzője szintén vitás és sokan Bracton műve átdolgozásának tartják. Szövege nem mint az előbbi kettő latin, hanem francia nyelven van írva. ⁵⁾ Fleet a. E munka első Eduárd korában íratott; szerzője nem ismertetik és csak előszavából vehető ki, hogy azt Fleet nevű fogházban írta és onnan vette munkájának elnevezését. — ⁶⁾ Fontos még az esküdt-szék történelmére nézve: Le grand contumier du pays et duché de Normandie, mely több és különféle kiadásban jelent meg. Annak latin kiadása J. P. de Ludewig, Reliquiae manuscriptorum-ban jelent meg, egy a 13-ik századból eredő kézirat nyomán. (VII. foly. 149—418. l.) — ⁷⁾ A scótországi rokon természetű jogfejlődés nevezetesebb forrása Jo. Skennäus: Regiam majestatem, Scotiae veteris leges et constitutiones czimű munkája (Edinburg 1609.), mely czimének kezdete szerint többnyire Regiam majestatem elnevezése alatt idéztetik. A munka II. Dávid király meghagyásából íratott 1329—1371. évi időszakban, de csak szokásjogot tartalmaz, és ép oly kevéssé tekinthető törvénykönyvnek, mint a fenti angol jogkönyvek.

Az ujabb írók közül nevezetesek: Reeves, History of the english law 1787, mely jeles munka az angol jog szerves fejlődését igyekszik a forrásokból kifejtetni. — Ennek nyomán írta Meyer: Esprit, origine et progrès des institutions judiciaires czimű munkáját 1819 évben, mely különösen az esküdtzéki intézmény homályba burkolt történelmének kifejtésére tett jó szolgálatot. Az e téren különösen gazdag német jogirodalomból idézzük: Biener Frigyes Ágost berlini jogtanárnak „Beiträge zu der Geschichte des Inquisitions- und der Geschwornen-Gerichte 1827“ czimű munkáját, melynek VII. fej. 216—320 lp. Angolország jogtörténelmét a 14-dik századig tárgyalja. Ugyanannak: Das engl. Geschwornengericht czimű III. kötetes munkáját (1852—1855 évből). Mittermaier: D. deut. Strafverf. czimű munkájának illető szakaszát és das englische, schottische und nordamerikanische Strafverfahren az 1851-ik évből, 560 lp. Gneist, das heut. englische Verfassungs- und Verwaltungsrecht II. kötetét. Glaser, das engl.-schott. Strafverfahren 1850 és ugyanannak Anklage, Wahrspruch und Rechtsmittel im engl. Schwurgerichtsverfahren 532 lp. (1866) czimű munkáit. H. Stephen, Handbuch des engl. Strafrechts E. Mühlhry által fordítva és bővítve.

¹⁾ Mittermaier id. m. 89 lp. Nachdem im Laufe der Zeit das System des Friborg ausgebildet wurde, war jede engere Verbindung verantwortlich wegen der Uebertretungen, die von ihren Mitgliedern verübt wurden, und zugleich verpflichtet zur Verfolgung der Uebertreter einzuwirken.

²⁾ Biener id. m. 239 lp. Schon in der angelsächsischen Verfassung finden wir nach den verschiedenen Bezirken Volksversammlungen eingerichtet, welche zur Rechtspflege bestimmt waren. Unter ihnen zeichnen sich aus die Versammlungen der Hundreda (auch „Wapentachium“, in Wales „commotum“) welche zwölfmal im Jahr, und in der Shire, welche zweimal im Jahr gehalten wurden.

³⁾ Zachariae id. m. 153 lp. Die Einrichtung der angelsächsischen Grafschafts- und anderen Gerichte befand sich in offenkundiger Uebereinstimmung mit den Grundsätzen der germanischen Völker, wonach der Inhaber der richterlichen Gewalt — hier der Sheriff — nur das Gericht zu hegen, zu leiten und das Urtheil zu vollstrecken hatte, das Urtheil selbst

A normannok hódításával azonban lényeges átalakulás történt, a mennyiben a király önszemélyében egyesítvén minden hatalmat, a scheriff ezentúl mint a király hivatalnoka (vicecomes) működött és a jogszolgáltatás a király nevében eszközöltetett, habár külalakjukban ama népgyülekezetek még fentartattak. E népgyülekezetek bíraskodása azonban elveszté minden jelentőségét a hódító Vilmos által felállított elsőbíróság által (curia regis, aula regis), ⁴⁾ melynek illetőségi köre kiterjedett mindazon jelentékenyebb jogsértésekre, melyek „placita coronae“ és „feloniae“ nevezet alatt mint a királybékének (contra pacem domini regis) megszegései lettek büntetve. Azonkívül a közbékét nem sértő bűnesetek tekintetében (missdemeanors), a curia regis mint felebbviteli bíróság is szerepelt, míg végre a népbíróságok illetőségi köre lassankint teljesen elenyészett. ⁵⁾

Ezen összpontosított törvénykezés megakadályozá Angliában a patrimoniális jurisdictio keletkezését és felette jótékony hatással volt az egységes jogszolgáltatás kifejtésére, mely a mellett soha sem szűnt meg a nép életerős közreműködését fentartani. ⁶⁾ A curia regis ugyanis nem gyakorolhatván a közvetlen bíraskodást az egész birodalom kiterjedésében, a „justitiarum itinerantes“ (vándor-bírák) intézményét szülte. ⁷⁾ Ezek, mint a curia regis tagjai, évenként bizonyos időszakban beutazván a birodalom egyes részeit, — mely a czélből hat, később hét kerületre (circuit) lett felosztva, ⁸⁾

aber von der Volksgemeinde gefunden wird. — Ugyanezt állítja Biener id. m. 247 lp. In den Versammlungen der Hundreden und Schiren zu der angelsächsischen Zeit hatte der Beamte, welcher den Vorsitz hatte, keineswegs das Urtheil zu sprechen, sondern die sämmtlichen freien Männer der versammelten Gemeinde: liberi et legales milites (knights) vel homines (freeholders).

⁴⁾ Biener id. m. 240 lp. Wilhelm d. Eroberer stellte nach dem Vorbilde des Echiquier der Normandie einen höchsten Gerichtshof auf, curia regis auch Scaccarium genannt. Dieser bestand aus einem capitalis justitiarius und einer Anzahl vom Könige ernannten Beisitzer, und war in fortwährender Thätigkeit, ob er gleich der Person des Königs folgte. Gneist: „Das englische Verfassungs- und Verwaltungsrecht“ czimű munkájának I. köt. 51—54 lp. az állandó bíróságok szervezetét csak II. Henrik király idejébe helyezi. Annyi bizonyos, hogy ama legfőbb bíróság (Gneist szerint annak csak egyik osztálya (a court of common pleas) az 1215. évi magna charta által lett állandó székhelyhez (Westminster) kötve: „Communia placita non sequantur curiam nostram; sed teneantur in certo loco“. (Magna charta c. 17.)

⁵⁾ Gneist id. m. 69. l. Auch geringere Fälle, welche das englische Recht im Gegensatz zu den felonies als missdemeanors bezeichnet, konnten, wenn sie den Charakter öffentl. Friedensstörung hatten, vor das Gericht des Königs gezogen werden, Biener id. m. 240 lp. szerint pedig: Auch in vielen den Niedergerichten überlassenen Fällen, konnte die Sache durch Beschwerden an die curia regis avocirt werden. Glaser: Anklage etc. im engl. Schwurgerichtsverfahren 1866 czimű munkájában a „felony“ elnevezését büntettnék, „misdemeanor“-t pedig vétségnek fordítja.

⁶⁾ Mittermaier: „Das englische, schottische und nordamerik. Strafverfahren“ czimű munkája 365 lp. mondja: Neben der Centralisation der Justiz in London, entstand das Institut der reisenden Richter, die in den Circuits zu gewissen Zeiten Gericht hielten, während zugleich die Rechtseinheit durch die Stellung dieser Richter gesichert wurde.

⁷⁾ Biener id. m. 242 lp. Diese Justitiiaren werden zuerst mit Bestimmtheit erwähnt im Jahre 1176; es ist aber wahrscheinlich dass die erste Aufstellung der Idee von der Reichsversammlung zu Clarendon 1164 herrührt und vielleicht mit der Einrichtung der Assisae zusammenhängt.

⁸⁾ Gneist id. m. I köt. 71. lp. Durch den Reichstag zu Northampton wurde das ganze Land in sechs Reisebezirke getheilt. Ezen kerületek még most is fenállanak és Wales köpezi a hetediket mely azelőtt a székhelyhez tartozott.

azokban az esküdszéki intézménynek alapul szolgáló Assisa vagy Jurata alakjában, vagyis 12 választott esküdt közreműködésével az ország törvényei szerint (secundum legem terrae) ítéleztek.¹⁾ Az össznép helyébe lépett esküdtek tehát nem járultak az ítélethozatalához akkép mint a germán népbírák (Schöffen), hanem csak a bizonyítási illetőleg bűnösségi vagyis a ténykérdésre szorítkoztak, miről alább az esküdszéki intézmény történelmi fejlődésénél még bővebben szölandunk.

A curia regis, alapját képezi a mostani angol bírósági szervezetnek is, azon módosítással, hogy jelenleg (I. Edward óta) három osztályból áll: court of exchequer (pénzügyi), court of common pleas (magánjogi) és court of kings-bench (fenyítő); mindegyik osztály öt bíróból áll, és ezen 15 bíró évenként kétszer (tavasz és őszkor) teljes ülésben felosztják maguk közt a hét törvénykezési kerületet (circuits),²⁾ két-két bíró jutván mindegyik kerületre a „courts of assize“ megtartására, egyik osztály (crown side) a fenyítő ügyek, a másik pedig (pleas side) magánjogi ügyek elintézésére lévén hivatva. Az assiz fenyítő osztályának illetékességi köre kiterjed a fentebb említett feloniae és placita coronae eseteire,³⁾ azonkívül a justitarii régi időkbeli származó megbízásokkal (commission) vannak ellátva,⁴⁾ mely pl. kötelességükké teszi a fogságban tartott minden egyént kihallgatni és ügyét elintézni (of gaol delivery); szóval hatáskörök, a békebírói és fegyelmi bíróság ügykörének is befoglalásával (com. of the peace; com. of oyer and terminer) kiterjed a halálbüntetéstől egész a néhány napi fogság elrendeléséig.⁵⁾

Azonban a kisebb jelentőségű, avagy jobban mondva a főbenjáró és az állam ellen intézett (politikai) bűncselekmények kivételével az egyéb fenyítő ügyek jelenleg a „Quarter-Sessions“ elé tartoznak, mely bíróság a békebírák joghatóságát képezi, kik az általuk eszközölt elővizsgálatban az esküdszék illetőségéhez utalt ügyek elintézésére negyedévenként a megye (grófság) székhelyén egybegyűlnek és 15 nappal előbb a scherriff-hez (vice-comes) intézett felhívásban őt az esküdszék egybehívására utalják. Ezen negyedévi esküdszéki tárgyalások vezetése a tekintélyes ügyvédek sorából választott s fizetett elnökre (chairman) bízatik.⁶⁾

¹⁾ Biener id. m. 298 lp. Zwar war bei Ankunft der justitiiarii das Comitatus vollzählig versammelt, aber sie benutzten diese Versammlung nicht zum Rechtsprechen, sondern in der Form der Assisa oder Jurata, so dass zwölf Erwählte und Geschworne in der Hundrede, aus der sie gewählt sind und welche sie vorstellten, ein Zeugnis über die Thatsache ablegten, wenn sich jemand auf seine patria beruft.

²⁾ London városa és környéke 1834 óta központi fenyítő törvényszékkel bír, melynek élén áll a Lord-Major és havonként tartja üléseit. Lancaster, York és egyéb nagyobb kerületekben többnyire karácson ünnepe táján szintén tartatnak asszi ülések. Zachariae id. m. 162 lp.

³⁾ Biener id. m. 231 lp. következőkben sorolja fel: homicidium, incendium, robberia, raptus, falsum et similia.

⁴⁾ Biener id. m. 242. lp. Die Geschäfte der Justitiiarii wurden durch das ihnen gegebene commissorium bestimmt. Es gab Justitiiarii ad recognitiones et assisas capiendas, ad gaolas deliberandas etc. so wie auch solche ausgesendet wurden, um die Mißbräuche der Beamten und die Usurpation königlicher Rechte zu untersuchen.

⁵⁾ Bővebben Gneist id. m. I. köt. 492 lp. — Mittermaier: d. engl. schott. und amerik. Strafv. 291 lp.

⁶⁾ Gneist id. m. II. köt. 358—388 lp. — Mittermaier, d. engl., schott. und amerik. Strafv. 291 lp. Da die richtige Urtheilsfällung von Seite der Geschwornen in England von einer tüchtigen Leitung der Geschäfte durch einen rechtsgelehrten Vorstand abhängt, und von den Friedensrichtern im Allgemeinen nicht die juristischen Kenntnisse erwartet werden können, welche der englische Präsident haben muss, so ist in neuerer Zeit ein guter Ausweg darin gefunden worden,

E negyedévi esküdszék (general-sessions) egyik osztálya az ugynevezett special- vagy petty-sessions, nem tárgyal fenyítő ügyeket, hanem a békebírák határozatai tekintetében mint felebbviteli forum működik.

Az assize és quarter-sessions mellett még a következő közegek szerepelnek, mint a jogszolgáltatás fontos tényezői:

1) A scherriff (scire-gerefa, vice-comes), ki a megyékben mint a király helytartója, évenként a király által neveztetik ki, az e tisztséget elvállalni tartozó megyei földbirtokosok közül. Ő az ítéletek végrehajtója; őt illeti a börtönök felügyelete; legfontosabb hatásköre a törvénykezésre vonatkozólag azonban az esküdszékek összeállítása s egybehívásában áll. Régibb időkben önálló fenyítő törvénykezési hatósággal is volt felruházva (scherriff-tourn), ez azonban most a békebírói intézményre szállott át és így joghatósága jelenleg egyedül abban áll, hogy mint a királybéke fentartója (conservator pacis) az állam ellen intézett bűncselekmények eseteiben a bűnöst hivatalból letartóztatja, de e tekintetben is az 1679. évi ugynevezett habeas-corpus-acták szabványai által lett korlátozva.⁷⁾

2) A „coroner“, ki jelenleg is még a nép által választatik.⁸⁾ Hivatásköre régibb időkben a fiscus érdekeinek képviselésében állott, nevezetesen bírságok, elkobzott és uratlan vagyon behajtásában; ily uratlan vagyonnak tekintett az öngyilkosok vagyona is, és innen származik a coroners jelenlegi hivatása, mely erőszakos halál esetében (unnatural and violent death) esküdtek közreműködése mellett eszközözendő vizsgálatban áll (coroners inquest; inquisition of the coroners jury). Ez esküdszék tartozik a lefolyt vizsgálat eredményéhez képest a halál neme fölött nyilatkozni s egyuttal ha gyilkosság vagy emberölés követtetett el, a vizsgálat eredménye szerint a vélelmezett bűnöst megjelölni avagy azt, hogy a tettes nem volt kipuhatolható, kijelenteni. A coroner ezután az eredményt egy közokirat alakjába foglalja és esetleg a tettes letartóztatását és ítélőbírárság elé állítását rendeli.⁹⁾

3) A büntető jogszolgáltatás legfontosabb közegei a békebírák (justices of the peace), kik III. Edward alatt mint conservatores pacis lettek felállítva,¹⁰⁾ később azonban bíráskodással felruházva, a kisebb rendőri kihágásokat önállólag elbírálják, egyéb bűncselekmények (felonies és misdemeanors) eseteiben pedig mint vizsgáló bírák működnek, de nem eszközölhetnek hivatalbéli vizsgálatot, hanem panasz vagy feljelentés esetében panaszlott jelenlétében kihallgatják a tanukat és

dass ein besoldeter rechtsgelehrter Richter (gewöhnlich ein tüchtiger Advokat) als chairmann den Sitzungen präsidiert. (Gesetz v. 6. Aug. 1844.) In manchen Grafschaften ist man seit dieser Einrichtung mit den quatersessions sehr zufrieden.

⁷⁾ A scherriff azonfölül a megyék legfőbb közigazgatási hivatalnoka s mint olyan, magánjogi bagatell-ügyekben még most is bíráskodik (county-court).

⁸⁾ Gneist id. m. II. köt. 36. lp. Der coroner muss nicht nothwendig ein Rechtsverständiger sein und wird auf Lebenszeit gewählt, allein gewöhnlich wird in neuerer Zeit ein attorney oder ein Arzt als coroner ernannt. Eine Besoldung erhält er nicht, sondern eine Vergütung für seine einzelnen Geschäfte.

⁹⁾ Mittermaier: D. engl., schott., und nordamerik. Strafv. 99. lp. Ein leitender Grundsatz ist, dass die coroners inquest eine Untersuchung von Amtswegen anordnet, ursprünglich um die fiekalischen Interessen der Krone wegen der Art des Todesfalls zu sichern, jetzt mit dem Zwecke, die Entdeckung und Bestrafung der gegen das Leben der Bürger verübten Verbrechen zu befördern.

¹⁰⁾ Gneist id. m. I. köt. 105 lp. II. köt. 197—330 lp. A békebírák meg nem határozott számmal a király által neveztetnek ki a vagyonos birtokos osztályból, melynek e tisztség elfogadása polgári kötelessége.

arról jegyzőkönyv felvétele mellett, ha a vádat alaposnak találják azt békebírói határozattal az esküdtszékhez utalják.¹⁾ Szükség esetében vádlott azonnali letartóztatását, vagy kezesség mellett leendő szabadon bocsátását is elrendelhetik.²⁾

4) A police magistrates vagyis a rendőri közegek szervezete is Angliában belső összefüggésben áll a jogszolgáltatással, mert rendőri kihágások, és magánvádló hiányában egyéb büncselekmények felfedezésénél is a constables (rendőrök) tartoznak külön eskü letétele mellett az illető békebíró, vagy a hol rendőri bíróságok (police courts) vannak szervezve, ezek előtt mint vádlók fellépni.³⁾ A police courts hatósága az esküdtszék elé tartozó büncselekményre nézve a fentebb vázolt vizsgáló bírói hatáskörre szorítkozik, mely tekintetben úgy a békebíró, mint rendőri bíróság egyöntetű eljárása külön törvény által (1848.) van szabályozva.⁴⁾

(Folyt. köv.)

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

A törvénykezési rendtartás reformja.

IV.

Ha jól vagyunk értesülve, az enquette tanácskozásai alkalmával is felmerültek azon nehézségek, melyek az elsőfolyamodásu sommás bíróság szorosán a szóbeliség alapelvei szerint rendezett eljárása mellett, az írásbeli feljegyzésekre szorított

¹⁾ Mittermaier: D. engl., schott., und nordamerik. Strafv. 64—96 lp. Die englische Voruntersuchung hat nur den Zweck, da, wo wie Anzeige erfolgt oder ein Ankläger auftritt, dem Angeschuldigten Gelegenheit zu geben, dass er die gegen ihn vorliegenden Aussagen erfährt, sein Interesse bei der Aufnahme dieser Aussagen geltend machen und eine Vertheidigung darüber abgeben kann, und der Richter der Voruntersuchung in den Stand gesetzt wird, zu beurtheilen, ob er auf Grund der vor ihm vorgekommenen Verhandlung den Beschuldigten sogleich von der Anschuldigung entlassen oder ein Strafurtheil fällen kann, in so fern er glaubt, dass der Fall zu seiner Strafbefugnis gehört, oder verordnen kann, dass der Angeschuldigte vor das Criminalgericht gestellt, eigentlich der Fall vor die grosse Jury gebracht werden soll, damit über die Schuld, wenn die Anklage zugelassen ist, von der kleinen Jury geurtheilt werden kann.

²⁾ Zachariae id. m. 164. lp. Auch die sofortige Verhaftung des Angeklagten liegt in der Amtsbefugnis des einzelnen Friedensrichters, wozu ein schriftlicher und untersigelter, die Angabe des speciellen Verbrechens enthaltender Befehl an den Aufseher des Gefängnisses erforderlich ist; die Freilassung gegen Caution dagegen kann nur von zwei Friedensrichtern gemeinschaftlich ausgehen, von welchen wenigstens der eine als Rechtskundiger die dazu nothwendige besondere Vollmacht hat. Glaser: Anklage im engl. Schwurgerichtsverf. 12 lp. Zunächst wird von dem zuständigen Richter ein Haftbefehl aus einem haltbaren (probable) durch Eid bekräftigten Grunde erlassen. Der Verhaftete erfährt sogleich die gegen ihn erhobene Anklage, vernimmt von Angesicht zu Angesicht die Aussage der Zeugen, hat das Recht sie ins Gegenverhör zu nehmen und sich der Hilfe eines Advocaten zu bedienen. Erst wenn der Richter durch Beweise sich überzeugt hat, verhält er ihn sich vor dem Schwurgericht zu verantworten, indem er ihn durch Haft oder Abnahme von Bürgschaft anhält.

³⁾ Glaser id. m. 24. lp. In den Städten, wo die neuen Polizeieinrichtungen durchgeführt sind, aber auch, wengleich minder tüchtig, an anderen Orten, wird das Geschäft der ersten Nachforschung und der Vorbringung der Beweise vor den Polizei- oder Friedensrichtern durch die Polizei besorgt. Es genügt somit ein bloß nomineller Ankläger, wie es der so häufig als zur Anklage verpflichtete Polizeimann doch gewiss ist.

⁴⁾ Mittermaier id. m. 120 lp. Die Wirksamkeit der englischen Einrichtung in Bezug auf die Entdeckung der Verbrechen beruht in der seit 1839 stattgefundenen Organisation der police magistrates. In London befinden sich 11 police-courts, bei jedem sind 2 Richter angestellt.

másodbíróság eljárása, illetőleg a két rendszer ellentétes elveire tekintettel felmerülnek. Minélfogva nyilvánultak oly nézetek, melyek a szóbeliségnek a másodbírósnál leendő behozatala mellett szólottak. Ezek a keresztülvitelre nézve ismét két táborra szakadtak, melyek egyike a czélból a kir. ítélőtábla felosztása mellett emelt szót, míg a másik az elsőfolyamodásu törvényszékeket vélte a másodbírósnál hatósággal felruházandónak.

Az első nézetnek, melyet már a javaslat is érintett, t. i. hogy a kir. tábla felosztatván a sommás ügyekbeni másodbíráskodást a közvetlenség alapján gyakorolja, gyakorlatilag miként tervezett keresztülvitelét elképzelni sem bírjuk.

Ha a közvetlenség másodbírósnál is egész teljében behozatik a másodfolyamodásu bíróságok felállításánál, a per tárgya s illetve értéke kiváló figyelmet érdemel; mert ha csekélyebb értékű ügyek felülvizsgálata, 20—30 vagy több mértöldnyi távolban székelő másodbírósnál történik, ha a tanukat annyira kell szállítani s szükség esetén a feleknek személyesen ily messzire fáradnia, a költség oly nagy összegre szaporodand, melyet semmiféle jó és igazságos eljárás nem ellensúlyozhat; mert számos igazságos ügy a reá fordítandó költség nagyságánál fogva meg nem indíttatik, vagy nem felebbeztetik.

Ezen helyzetnek mulhatlanul elő kell állania, ha a sommás ügyek felülvizsgálata a kizárólag felebbezési ügyek ellátására rendelt bíróságokra bízatik; mert annyi, tisztán másodfoku bíráskodással foglalkozó törvényszék fel nem állíthatatik, hogy azok a területükön lévő egyes községek legnagyobb részétől nagyobb távolságba ne legyenek, s így az ügyek előttük való tárgyalása több költségbe ne kerüljön, mint az a kereseti összeg értékével arányban áll.

Ilyen bírósnál rendszer nemcsak a hazánknál nagyobb területű Franciaországban nem létezik, de azon hasonlóan kisebb német államokban, melyekben a szóbeliség alapjára van fektetve a perrend, (pl. Bajorország, Hannover, Württemberg, a rajnai tartományok stb.) is az egyesbírósnál mindenütt az elsőfolyamodásu társas bíróságokhoz történik a felebbevitel. Nem lehet az másképen nálunk sem, sőt nálunk még kevésbé lehet mint másutt; mert egyrészt a terjedelem a népesség arányában sokkal nagyobb, mint más hasonló államokban; másrészt a közlekedési eszközök gyarlósága, főleg a vidéki közlekedési utakon, is nehezíti a törvényszékekhez való férhetést.

Ennélfogva ha a szóbeliség általában behozatik, s ha a tisztán felebbeviteli bíróságok 12—15 osztályra fognak is felosztatni, ez nem hathat ki a sommás ügyekre, ezek csak a törvényszékektől felebbezett ügyek ellátására lehetnek hivatva, az egyesbíráktól, ha a fentebb említett nehézségek mellőztetni céloztatnak, a törvényszékekhez kell a felebbevitelnek történnie. (A Horváth Bold. által készített magy. prt. előadói javaslat is a kerületi törvényszékeket jelölte ki az egyesbíráktól felebbezés fórumául. I. könyv, 1. cz., 11. §.) A kir. tábla felosztásának tehát a sommás ügyekbeni másodbíráskodásra semmi befolyása sem lehet.

Előáll tehát a második indítvány, melynek nézetem szerint csakis egyedül van és lehet jövője, mely szerint t. i. a másodfoku bíráskodás az elsőfolyamodásu társas bíróságokra ruháztassék.

Ezen indítvány is elvettetett. A felhozott okokat erre nézve részletesen ugyan nem ismerjük, de úgy vagyunk értesülve, hogy a főindok az volt, hogy a bíróságokra a felebbeviteli bíráskodást kellő megnyugvással ruházni nem lehet.

Nem tudjuk mily adatok állottak az enquette rendelkezésére, midőn ebbeli véleményét oly határozottan kimondhatni vélte; mert nézetünk szerint erre mindenekelőtt is pontos statistikai adatok szükségeltetnének, vagy mennyiben azok a feltett tárgyra vonatkozólag főleg azért, mert a tény és jogkérdésbeni felebbezés, s tekintve a felsőbb bíróságoknak a ténykérdés tekintetében az elsőbírósnál ítéletet megváltoztató határozatait nyilván nem tartatnak, a tanácskozmány rendelkezésére sem állhattak, legalább a meglevő kimutatások lennének felhasználandók olyképen, hogy arra, mennyiben reménylhető a törvényszékektől a másodbírósnál megfelelő ellátása, a meglevő adatokból következtetés legyen vonható.

E következtetés alapjául leginkább azon arány szolgálhatna, mely a törvényszékek által hozott, s a legfelsőbb bíróság által helybenhagyott és megváltoztatott ítéletek között jelentkezik, s habár a következtetés is csak megközelítő lehet, mert a kimutatásban a tény és jogkérdés egyesítve fordul elő, mégis alig hiszem, hogy a megváltoztatott ítéletek száma oly nagy

lenne, miszerint az a törvényszékek irányában a felebbvitel ellátásának képességére való bizalmatlanságot indokolná.

Ha ennek valódi alapja lenne, ez annál veszedelmesebb volna, mert mint fontebb kifejteni megkísértettük, a szóbeliség teljes mérvben való behozatala alkalmával is csakis ezek által lévén az egyesbíróságok határozatai elleni felebbvitel gyakorolható, a bírák elmozdíthatlansága mellett, a szóbeliség behozatala a jelen nemzedék teljesíthetlen vágyai közé sorolhatnánk.

Én azonban más nézetben vagyok, s szerény véleményem szerint nemcsak nem látok veszedelmet abban, hogy az elsőfolyamodású törvényszékek sommás ügyekben felebbviteli hatósággal felruháztassanak, de azt minden aggodalom nélkül létesíteni merném.

Nem szabad ugyanis számon kívül hagyni azon fontos különbséget sem, mely a mai felebbvitel s a javaslat által tervezett felebbezés között fonforog s melynél fogva a törvényszékek utolsó fokbani határozata nem fogna minden ellenőrzés nélkül történni.

A szabály ugyanis, mely szerint a másodfolyamodású bíróság határozata ellen további felebbvitelnek helye nincs, csakis a ténykérdésre vonatkozik.

A ténykérdés megállapítása főleg a szabad bizonyítási elmélet mellett a meggyőződés dolga; oly elmélet mellett, mely szerint nem létezik elvontan megállapított feltétlen bizonyosság, hanem csak a tárgyalásnak a közvetlenség általi összenyomásából származott logikai következtetés, a ténykérdés megállapítása nem annyira a jogtudomány, mint inkább a józan ész s az emberismerettől és igen sok esetben a helyi viszonyok és körülmények ismeretétől feltételeztetik. A mily tehetséget fenyítő perben megengedünk az esküdtnak, azt polgári perben elvitatnánk a bírótól? Mert még ha megengedjük is, hogy a polgári perben a ténykérdés szorosabb összefüggésben van a jogkérdéssel, mint a fenyítő perben, s így az némi jogtudományt is igényel, azt a kis jogtudományi ismeretet, mi ez esetben kívánatik már csak mégis megengedhetjük a bírónak, s nem merjük feltételezni, hogy a legközelebb történt szervezés oly törvényszéki testületeket teremtsen volna, melyekre bizonyos esetekben a ténykérdés felülvizsgálatát sem lehetne bízni elannyira, hogy a törvényszékek eme gyarlósága nem kivételesen, hanem általában jelentkezne.

Én nem ezen oldalról tanultam ismerni törvényszékeinket, s habár távol áll tőlem, hogy apológiát írjak felettük, vagy az igazságszolgáltatás eldorádóját lássam működéseikben, habár elismerem, hogy számos hibát követnek oly körülmények között, midőn legfőbb ítélőszékünk sem ment hason hibáktól, mint azt számos ellentétes elvi jelentőségű határozatai is tanúsítják, nem tartom működésüket emezekhez arányítva oly megbízhatlannak, hogy sommás ügyekben a ténykérdés felülvizsgálatát reájuk bízni ne merném.

Hozzájárul ehhez még az is, hogy azon bíróság önérzete között, mely valamely kérdésben legfőbb forumként itélni van hivatva s elsőbíróságainknál ma elterjedt valóságos kórallapot között lényeges különbség mutatkozik.

Az írásbeliség egyik következménye az elsőbíróságok működésének megtompítása. Az írásbeliség korszakában ünneptelt jogtudósokat látunk azon nézet előharcosaiként küzdeni, hogy az elsőbíróság ítéléte csak kísérlet, hogy vajjon a felek abba belenyugosznak-e? s azért e nézet védői igen kevés súlyt helyezve az elsőbíróságokba, az egyesbírói rendszer védőivé váltak, mely rendszer kevesebb költséggel jár s megteszi ugyanazon szolgálatot, mint a sokkal költségesebb társas bíróság. Tagadhatlanul olcsó érték e nézet apostolai céljukat, mindenütt hol az írásbeliség virágjában diszlett, a súlyt az egyesbíróságokra látjuk fektetve, — de mellette tapasztalhatjuk egyrészt a bizalmatlanságot az elsőbíró iránt, melynek következménye minden ügy felebbezése, s ebből kifolyólag a felebbviteli bírák szaporítása lévén, a mi megtakarított a réven, kétszeresen megfizettetett a vámon; tapasztaljuk másrészt az önérzetnek kihalását a bíró kebeléből, ki érezve ítélőének csakély nyomatékát igen könnyen hajlandó könnyebb végét fogni a dolognak, azzal vigasztalván magát: „csinálja jobban a felsőbb bíró, ha tudja“.

Hogy ezen irány előidézője sok felületes működésnek, hogy a bíróságok egyáltalán nem bírnak azon önérzettel, hogy ne az általuk hozott ítélet további következményeire, hanem arra helyeznék a súlyt, hogy ezt ők mondották ki ilyképen, s ezért képesek isten s ember előtt felelni, — e rendszer következménye, s hogy e kórallapot nálunk is igen nagy mérvben lábra kapott, tagadni alig lehet.

Ha ellenben a bíró annak tudatával bírand, hogy bizonyos

kérdésbeni határozata végleges, hogy felületesége egy igazságos ügyet, lehet egy család szerencsését teheti tönkre, ha nyílt hibák esetén a szokásos felebbezés helyett a szégyenítő fegyelmi vizsgálat Damocles kardja lebeg feje felett, s mi fő, a nyilvánosság ellenőrzése alatt teljesítendő bírói működését, sokkal meggondoltabban, sokkal alaposabban ítélend, fölébred benne azon önérzet, melyet elsőbíráink legnagyobb részében a rendszer gyarlósága fojtott el.

A „bagatell perekben“ minden felebbezés kizárására irányul a javaslat. Ha 25 frttal tartozom, a ténykérdésben maga az egyesbíró ítél, s a végleges ítéletre képesnek is tartatik, de ha 25 frt 1 krról van szó, már a törvényszék sem tartatik képesnek, hogy a ténykérdést másodfokulag végleg megállapítsa. Az ellentétes rendszereknek összehalmozása mindig ily vizsáságokat szül.

De utoljára a másodbíróság véghatározata csak a ténykérdésre terjed, melyet még annyira, a mennyire azt a közvetlenség elvei engedik, meg is lehet szorítani.

Maga a javaslat is enged semmiségi panaszt oly esetben:

1) ha a határozat a tényállással vagy az okiratok tartalmával ellenkezik; mennyiben ez utóbbiak a bírói határozat alapját képezik;

2) ha a tényállás megbírálásánál a törvény valamely rendelkezete megsértetett, tévesen magyaráztatott vagy helytelenül alkalmaztatott.

Ha e két ponthoz még hozzáteszszük azon harmadikat, melyet az 1873. évi német perrend vett fel a revisio tárgyai közé, t. i. ha az okiratok tartalma helytelenül magyaráztatott is, semmiségi panasznak van helye, nem látom át azon aggodalmak indokát, melyek a törvényszékeknek sommás ügyekben másodfoku bíráskodással leendő felruházása ellen oly nyomatékkaal nyilvánulnak.

Ha nem fogadtatik el sem a szóbeli rendszer következetes keresztülvitele, sem a javaslat, eredménye lesz: hogy miután előre menni nem lehet, hátra menni nem akarunk, maradunk a réginel, vagyis tartsuk meg a mai sommás eljárást, melynél a felülvizsgálat teljesen tökéletlen adatok szerint történvén, az, ha az a felebbviteli bíróság a legtökéletesebb is, tökéletlen eszközzel csak tökéletlen eredményt producálhat. Egy-két szakasz helyesebb conceptója, vagy egy-két magában véve helyesebb intézkedés közbeszúrása még nem reform, hatása a semmivel egyenlő leend. Egypár szakasz, mely a modern eszmék alapján átvétetett, csak oly szóbeliség lesz, melyről bátran elmondhatjuk: „szava ugyan Jákob szava, de kezei Ézsau kezei“.

Sokszor hallottuk hangoztatni tekintélyes helyről, hogy a közvetlenség a per elintézésének leghelyesebb módja, de nálunk ezuttal még ki nem vihető. Hallottuk okait részletezni is Bittó volt igazságügyi miniszter szájából, megvalljuk, hogy minket a-ok sem voltak meggyőzni képesek.

Tagadhatlan, hogy a sommás per lényegileg a szóbeliség alapján áll addig, míg a másodbíróság kedvéért jegyzőkönyvet felvenni, s ezzel a szóbeliségnek útját levágni nem kénytelen. De ő mégis a szóbeliség elvei szerint nyomozza az igazságot s ennek alapján ítél.

Ugy tudom, hogy a szóbeliségnek sommás ügyekben a javaslat által tervezett következetesebb keresztülvitele sem az első, hanem a másodbíróság miatt tört meg, s a tekintetben igen helyesen is, hogy — mint mult cikkünkben kifejteni megkísértettük — a tervezett rendszer úgy elméletileg mint gyakorlatilag kielégíthető nem lett volna.

Ámde tény, hogy az ellen, miszerint sommás ügyekben az elsőbíróság eljárása a szóbeliség elveire fektessék, aggodalom nem igen merült fel, s a nehézségek ott kezdődnek, hol az elsőbíróság eljárása végződik. Kérdeim, ha vajjon ezen előzmények után indokoltak-e a szóbeliség elfogadása elleni nehézségek. — Nézzünk végig rajtuk, úgy mint azokat a volt igazságügyi miniszter előadta.

Felhozta, hogy szükséges a közjegyzőség behozatala, s az ügyvédség szabályozása. Mindkét tárgyhany javaslat a ház asztalán fekszik, s így e nehézség már el van hárítva.

Felhozta továbbá, hogy nincs anyagi törvényünk, s hogy bírói karunkat sem tartja ezuttal még e rendszerre megérve.

De hát az írásbeliség szerint nem ítél-e a bíró anyagi törvény nélkül, avagy könnyebb-e a tényálladéknak előadó által történt egyhangu előadására fektetni a jogkérdés eldöntését, mintha azt maguk a felek adják elő? Miután el kell ismernünk, hogy a benyomás sokkal élénkebb, az ügyről értesülés sokkal biztosabb a szóbeliségnél, vagy meg kell engednünk, hogy az ítélethozatalra a gyöngébb bíró is képesebb, vagy pedig az előadói rendszernek azért kell előnyt adnunk, mert az előadó ta-

nulmányozta a dolgot, s e tanulmánya alapján mond véleményt és ez — mint rendesen történik is — praeponderál a törvényszéken, nem mert értelmileg a többi felett áll, mert hiszen ma Péter praeponderál Pál, s holnap Pál Péter fölött; hanem mert ő tovább gondolkodhatott fölötte. Ebből következtek azután, hogy meg van könnyítve a testület dolga. Igaz, de illusziussá válik általa a collegialis bíróság és annak felelőssége. — A közvetlenségnél egyenlő minden bíró helyzete, értesülését nem egyoldalú előadásból meríti, hanem az ügy előtte folyik le. Hogy ez utóbbi esetben ne volna könnyebb jobban itélni? legalább én képzelné nem bírom.

Könnyebben lehet itélni még anyagi törvény nélkül is, és hogy anyagi törvény nélkül fenállhat és dicsőséggel fenállhat a szóbeliség, épen a tapasztalat bizonyítja. Németországban, kivéve a rajnai tartományokat és Bádent, épen azon államokban van lényegileg érvényben a szóbeliség, melyeknek codexük nincs. Hannover, Würtemberg, Oldenburg, Braunschweig és Bajorországban a szóbeliség teljes mérvben be van hozva, a nélkül, hogy lenne polgári törvénykönyvük. Vagy tán azoknak e részben is más a nemzeti geniusuk, mint a miénk?

De ettől eltekintve az a legkülönösebb, hogy a sommás ügyekben az elsőbírónál mindezen aggályok leküzdnek. Az előtt tényleg a szóbeliség alapján folynak ma is a tárgyalások. Vagy azon nehézség, hogy a bíró codex nélkül nem fog tudni itélni, vagy általában a bírák gyengesége csak a felsőbb bíróságoknál jelentkezik? vagy az elsőbíró ítélete csak azért hozatik, hogy a felsőbb bírónak legyen mit revideálni? — Erre feleljen a ki tud.

Még a nemzeti akadályoknak is ott kellene kiválólag jelentkezniök, hol a közvetlenség be van hozva, t. i. sommás ügyben, hol a fél ügyvédet sem tartozik használni és a fenytő ügyekben. És szépen letárgyalatnak, minden nagyobb baj nélkül. Ne vessük hát falra az ördögöt, mert megjelen.

ZLINSZKY IMRE,
kir. táblai pótbíró.

(Folyt. köv.)

Az osztrák u. n. „Bagatell“ eljárás ismertetése.

(Folytatás.)

Az ítélet elleni felelbezés kizárását illetőleg magukban véve jelentékeny ellenvetések merülhetnek fel; ezek között főleg élére állítatik az, vajjon megegyeztethető-e a törvény előtti egyenlőséggel a jogok, s illetőleg a keresetek bizonyos osztályától megtagadni azon támaszt, melyet a felelbiteli jogorvoslat nyújthat?

Hogy a sértett jogok érvényre emelésére a bírói hatalom és tekintély igénybe vétele minden jogot különbség nélkül megillet; hogy a jog elvi értékénél fogva tárgyának értékétől, a jog elvének és érzetének megsértése az elkövetett sérelem mérvétől nem függ: in abstracto olyan elvek, melyek jogosultságát egyelőre kétségbe vonni nem lehet. De másrésről azt sem lehet tagadni, hogy az állam csak erejének mérvéhez képest kötelezhető arra, hogy az eszményi igényeknek, követeléseknek az igazságszolgáltatás terén eleget tegyen.

Ha tehát a tapasztalás azt tanúsítja, hogy az eszményi követelések a bírósági személyzetre nézve oly költségeket vesznek igénybe, hogy azoknak az állam pénzereje, szemben a naponta növekedő forgalommal, megfelelni nem képes: és a törvény előtti egyenlőség a jogszolgáltatás fontosabb tulajdonai, t. i. az egyszerűség és gyorsaság, valamint a felsőbb bíróságok elhalmazása miatt a fontosabb ügyekre megkívántató alaposág rovására érhető csak el: akkor ezen jogelvnek, valamint hasonlóknak valóításáról azon mérvben, hogy minden következményeikkel együtt érvényesíttessenek, le kell mondani, és épen úgy mint minden állami intézkedésekben, a rendelkezésre álló erőket kell számba venni, s a jogszolgáltatás különféle elvleges igényeit a méltányosság szerint kiegyenlíteni igyekezni.

Az is igaz, hogy minden magánjogaink önmagukban véve egyenlő jelentőségűek; és azok érvényesítése egyaránt fontos, de a gyakorlati életben a jogok érvényesítését illetőleg különbség tétetik. Némely osztályai categoriái a jogoknak, ha peresekké váltak, több időt, teljesebb kifejtést és alaposágot igényelnek, és ennél fogva hosszabb és szövevényesebb eljárást is tehetnek a tesznek is szükségessé; mialatt másoknál a könnyebb és gyorsabb kivitel lép előtérbe. És e tekintetben, mely a polgári peres eljárás intézményeire nézve irányadó jelentőségű, a kereseteknek érték s tárgy szerinti osztályozása igazolva van. De a gyakorlati élet a jogok érvényesítésénél is a célt és esz-

közöket egymás irányában mérlegelni szokta. Mit használ a tárgyalás és eldöntés alaposságának bizonyítása, ha az arra megkívántató eszközök az elérni ohajtott czéllal nem állnak arányban? ha az ügy eldöntése nem ritkán a kérdés egyszerűsége dacára nem a maga idején, és csak alig elviselhető áldozatokkal, költségekkel érhető el! A teljes és egyenlő jogi oltalomra való törekvés csak a másik szélsőségre: az igazságszolgáltatás hozzáférhetlenségére, és ez által a jogi segély megvonására vezethet.

A külállamok törvényhozásai is, melyek el lehet mondani, hogy gondosan igyekeztek jogszolgáltatásukat a jogállam körülményei és követelményei szerint rendezni, azt tanúsítják, hogy a jogegyenlőség e tekintetben az élet tényleges viszonyainak és szükségleteinek alárendeltessék, és a felelbezés csak egy bizonyos jelentősebb összegű ügyekben engedték meg.

Igy Franciaországban a békebíróságoknál csak 100 frank, a törvényszékeknél személyes és ingók iránti keresetekben 1500 frank, ingatlanoknál 50 franknyi életjáradéknak megfelelő értéktől kezdődik a felelbezés.

A porosz-rajnai tartományokban a békebírói ítéleteknél 20 franknál, ingatlanok iránti ügyekben 1000 frank, illetőleg 50 franknyi járadéknál kezdődik a felelbezés.

Ó-Poroszthonban 50 tallér értékig bagatell ügyekben csak felfolyamodásnak van helye. — A hannoveri perrendtartás területén 10 tallér értéken, Bajorországban egyesbíróági ügyekben 25 frton, társasbíróságoknál 300 frton; Würtembergben 150 frton, illetőleg 500 frton, Badenben 50 frton alóli ügyekben a felelbezés nincs megengedve.

Olaszthonban és Svájc több cantonaiban, valamint Angolthonban is bizonyos összegig felelbitelnek nincs helye.

És mégis az említett államokban nem emeltetnek panaszkok a jogi oltalomnak e tekintetbeni megcsontítása felett; legfőlebb egyesek találkoznak, kik a jogegyenlőség elvéhez ezen irányban is mereven ragaszkodnak.

A tapasztalás is azt tanúsítja, hogy formahibák miatt az ítéletek feloldatnak és új eljárás rendeltetik el; de érdemben a változtatás ritkán történik, a formahibákra nézve pedig nyitva áll a semmiségi panasz útja. Ha tehát ezen törvény a bagatell eljárásban a felelbitelnek helyt nem ad: ez által alapos panaszra egyáltalában nem szolgáltat okot; mert a szóbeliség, nyilvánosság egybekötve a tárgyalás, bizonyítás és bizonyítékoknak a bíró meggyőződése szerinti méltatásának szabadságával a jogvédelem feltalálására és elérésére, másrésről a bírói önkény és részrehajlás ellen mindannyi biztosítékokkal kínálkozik; egyszeremind a felelbiteli bíróságok vállairól is nagy, és a fontosabb ügyekre károsan ható teher vétetik le.

Azonban a miket az ítéletek nem felelbezhető voltára nézve fennebb előadtunk: csakis azon ítéletekre értendők, melyek e törvény rendelkezéseinek megfelelő eljárás folytán hoztak; a melyeknél azonban e föltevés hiányzik, azokat orvosolni meg nem engedni annyit tenne, mint minden bármily szabálytalanul hozott ítéletet egyelőre canonisálni; ennél fogva czélszerűen intézkedett a törvény a semmiségi panasznak, mint ilyen ítéletek elleni jogorvoslatnak felállításával; a mint azt később látni fogjuk. Ugyanez áll a felfolyamodási jogorvoslatra nézve is; melynek esetei, a mint a törvényben meg vannak határozva, az egyszerű és gyors eljárás elő akadályokat gördíteni nem fognak.

Az általános indokok ismertetése után áttérünk már most a részletes indokokra, de ezek közül tüzetesen és részletesebben csak azokra, melyek a törvény lényeges intézkedéseire vonatkoznak.

Az illetőség megállapítását illetőleg 1—4. §§. ezen eljárás czélja és jelleme tartatott szem előtt; tehát csak azon követelésekre szoríttatott, melyek a kisebb napi forgalomból származnak, és előreláthatólag egyszerű természetűek, könnyebben átláthatók és lebonyolíthatók.

Az összeg 25 frtra határozottatott, mert ily értéket tárgyzó ügyek a keresetek összegének csaknem három negyed-részt képezik.

Kizárattak általában az ugynevezett realis causalis ügyek, a váltó és bérleti ügyek, kivéve, ha csupán a bérkövetelésre vonatkoznak, mivel azokra nézve külön bíróságok és eljárás áll fenn. Kizárattak azok is, melyekre a fizetési meghagyás meg van engedve, de ezek 25 frtra ritkán vonatkoznak; és ha igen, a hitelezőnek nem lesz nehéz ezen eljárás és a fizetési meghagyás között választani.

Bíróságul a járásbíróságok tüzetek ki. Ezekhez, illetőleg a városilag kiküldött járásbíróshoz utaltattak a kereskedelmi követelések, a mennyiben ezek a törvény 1. §-ában foglalt minőségnek megfelelnek.

Önkényes alávetés vagy kikötés folytán csak 500 forint engedi meg a törvény 5. §-a ezen eljárást; mert a felek az ügylet megkötésénél a bíróság kikötését illetőleg nem mindenkor birnak szabad akaratú elhatározással, nem mindig birnak teljes ismeretével az ilyen kikötés horderejének és mivel az igazságszolgáltatás határainak ezen kikötés által egybekötött hátranyomása a közérdekbe is vág; és ezen okokból az önkényes alávetést minden határok nélkül e törvény meg nem engedi, hanem csak bizonyos értékig és csak olyan ügyekre nézve, melyek természetüknél fogva a bagatell eljárásra minősítvők.

A 8. §. az eljárás vezetésével egyszersmind a határozat hozatalának jogával rendszerint a járásbíró bizza meg; mert szükség, hogy ezen eljárás, melyben a bíró személyiségbe a törvény oly nagy bizalmat helyez, és a kinek képessége a fő biztosíték az eljárásnak sikerére nézve, tapasztalt és kipróbált bírói tisztviselőkre bizassék, milyennek egyelőre maga a járásbíró tekinthető. De nem ok nélkül mondja a törvény „rendszerint“, mivel vannak járásbíroságok, melyeknél a bagatell eljárásra minősített ügyek évi száma körülbelül a két ezeret is meghaladja; ilyeneknél kisegítőkre van szükség, de ilyen kisegítőkként is, kik önállóan intézik a bagatell ügyeket a járásbíroság nevében, csak olyan egyeniségek alkalmazhatók, kikben a fennebb jelölt képesség feltehető. Ilyeneknek a törvény-székeknél alkalmazott fiatalabb erők közül leendő kiszemelése az elnökökre van bizza, azonban felelősségük terhe alatt.

Ugyanez áll a kereskedelmi bagatell ügyekre nézve.

A 9. 10. §§-ok kevésbé szükséges indokolását mellőzzük; ugy a többiét is a 16. §-ig.

A 16-ik §. az eljárás fő elvének vagyis a szóbeliségnek követelménye.

A nyilvánosságot (17. §.) és a fegyelmet (18. §.) illetőleg — ezek ismeretes intézkedések és a 16. §-ban foglalt szabály indokának mindannyi kifolyásai.

A tárgyalás vezetése és az a körül előforduló tárgyalagos momentumok a 19—30. §§-okban vannak közelebbről szabályozva.

A bírónak — a ki mint fennebb láttuk — az egész tárgyalásra és a határozat hozatalára van hivatva — fő feladata a tényállás valóságának kinyomozása és felderítése. E cél elérésére a tárgyalás vezetésében tág hatáskör van neki engedve, és ez által a tárgyalási maximának éle is igen meg van tompítva.

Azonban a bíró sem az egyik, sem a másik félnek jogvédje nem lehet, és a feleket szóváltásaik előadásában tapasztalataival, ismereteivel nem támogathatja, mivel ezen eljárásban ő a tárgyalást illetőleg a felek fölött áll. A tárgyalás maga bizonyos egymásutáni rendhez, határozott formákhoz nincs kötve; a tényállás felderítését akadályozható formalitás mellőzve van. Az oltalom a rendetlenség és a tárgyalás megzavarása ellen a bíró vezetésében rejlik, a bírói önkény ellen pedig a bíró és felek közti közvetlen érintkezésben és a nyilvánosságban.

A bírónak a mint a felek egyikét vagy másikat pótolja, s mintegy képviseli, a tárgyalásban némi inquisitorius szerep jutott. (20. §.) E szerep térbeli határait abban találja, hogy a bíró a felek akaratán kívül, vagy ellenére e jogával nem élhet; az ő feladata csak abban áll, hogy a tényállás és a kereseti kérelem tisztába hozassék, és kérdései, melyeket e cél elérésére a felekhez intézhet, csak és csupán e körül foroghatnak.

Főszólyt kell helyezni arra, hogy elnapolások, halasztások csak elkerülhetetlen esetekben engedjék meg; mert ezek a megszakított tárgyalásnak a jegyzőkönyvbe felvételét teszik szükségessé, vagy pedig a tárgyalásnak az új határnapon előlről kezdését, tehát ismétlését; azért tétetik tehát köteleességévé a bírónak, hogy a tárgyalást lehetőleg még az napon fejezze be. (19. §.) Sőt helyesen cselekszik a bíró akkor, midőn látja előleges kérdései folytán, hogy a felek a tárgyalásra kellőleg elkészülve nincsenek, inkább meg sem kezdi a tárgyalást, hanem a feleket teendőik és előkészületeik iránt kellő utasításokkal ellátva, új tárgyalási határnapot rendel. Mindez az esetek különféleségétől és a bíró belátásától függ. Azért nincs szabályozva a tárgyalások elhalasztásának megengedhetősége; mert ha a felek közakarattal kívánják, akkor a bíró sem tagadhatja meg; de ha csak az egyik fél kéri azt megadni vagy megtagadni, a bíró belátásától tétetik függővé; a 21. §. szerint ilyen esetben a bíró felhívhatja az ellenfelet, hogy a halasztás által okozott költségeit számítsa fel, és ezeket magában a halasztást engedő végzésben állapítja meg a bíró, és azokban az ellenfélt elmarasztalhatja; mi ellen jogorvoslatnak nincs helye, és a kitűzött fizetési határidő után a végzés azonnal végrehajtható. (27. 84. 85.)

Arra nézve, hogy a felek vagy meghatalmazottjaik a kérdéseket személyesen tehessek, vagy ajánlatukra a bíró: a törvény a középutat választotta. Ha a bíró azt látja, hogy a felekben megbízni lehet, hogy a tárgyalást meg nem zavarják, akkor megengedheti, hogy a felek maguk tehessek a kérdéseket; különben maga a bíró teszi. (26. §.)

A törvény azon esetre bizonyos jogkövetkezményeket nem ír elő, ha a fél a hozzátett kérdésekre semmi, vagy homályos, kitérő feleletet ad. Sem nem ad előnyt a feleletnek, mely a bíró kérdésére adatott a felett, mely a fél kérdését követte. Arra sem fektet súlyt, ha a felelet megtagadtatott. Mert mindezt egyelőre meghatározni igen nehéz volna; sőt még a felelet megtagadásához sem lehetne ezen eljárás főelvei szerint határozott és a bírónak nézve irányadó szabályt kötni. Mert ezen eljárásban — a tárgyalási maximától eltérőleg — nincs kimondva, hogy a fél köteles legyen ellenfelének ténybeli állításaira világosan nyilatkozni, mit ha elmulaszt, a nem kifogásolt állítás valónak volna tekintendő, mert a bíró illeti meg a jog a tárgyalás eredményét és a felek előadásait egészben és teljes összefüggésben megbírálni; és csak ezen összes eredmény szem előtt tartásával fogja megítélni azt: mily nyomatékot tulajdonítson a kérdésekre adott, megtagadott, homályos, kitérő feleleteknek.

A kereset megváltoztathatásának megengedése (25. §.) a jog érvényesítésének könnyítésében, és a valónak a formalitásoktól megszabadításában találja indokolását. Míg az ilyen változtatás által a bírói illetőség nem érintetik, nem forog fenn ok arra, hogy a fél keresetének visszavonására és új kereset beadására kényszeríttessék; annnyival kevésbé akkor, ha az ellenfél a változtatást nem kifogásolja; tehát a törvény sem elenezhetheti. De ez csak a tárgyalás folyamában ugyan bár mikor tehető, mégis csak annyiban, a mennyiben az eredeti kereset felett még itéletet hozni nem lehet, és ha lehet, csak annyiban, a mennyiben a tárgyalás elmulasztását, elnapolását nem vonja maga után; mert az alperesről sem lehet feltenni, hogy ő változtatásokat, melyek állását megnehezítik, eltűrjön; jogát tehát, hogy a már kifejtett ügy akként a mint indult, eldöntessék, sértetlenül kell megőrizni; a bíró is tehát csak annyiban engedheti meg az említett változtatást, a mennyiben az által az ellenfél érdeke egyrésztől, másrésztől ezen eljárás fő megkívántóságaiiban sérelmet nem szenved.

De ha ebbeli változtatások által alperesnek a perbeli állása a védelem és idő tekintetében nem nohozbedik, a méltányosság szerint alperesnek sem lehet feltétlenül jogot adni arra, hogy felperest csupa formális okokból keresetétől elállásra és új keresetre szorítsa. Mert nemcsak a felperesnek, hanem a bíróságnak is és az igazságszolgáltatásnak érdekében áll, hogy az ügyek érdemleges eldöntése szükség esetén kívül formális okokból meg ne nehezíttessék, késleltessék.

Több követelésnek egy keresetbe foglalását a törvény megengedvén (12. §.), a 24. §. a bírónak következetesen azon szaband mozgáshoz, mely őt ezen eljárásban megilleti, — azon jogot is megengedi, hogy több követeléseket tárgyalás tekintetében egymástól elkülöníthessen, vagy egybefoglalhasson, a mennyiben ezt a ténybeli és jogi momentumok megengedik, és a halmozás aggályai elkerülhetnek. De ha a bíró azt látja a tárgyalás közben, hogy az egyes követeléseknél a ténykörülmények és bizonyítékok körül nehézségek forognak fenn; némelyek már az ítéletre meg vannak érve, némelyek nem: a közös tárgyalást be is szüntetheti. Hogy aztán közös ítélettel döntessenek el, vagy sem: a törvény kötelező szabályt nem állít fel, csak arra szorítkozik, hogy közös ítéletnek ne legyen helye akkor, ha különböző peres felek fordulnak elő, miután ilyen esetben egy közös ítéletre nézve a végrehajtás, vagy a semmisségi panasz tekintetében könnyen összezavarások támadhatnak.

A tárgyalásról elmaradást illetőleg a 28. §. a perrendtartásban általánosan elfogadott szabályllyal megegyez. Így a 30. §. is az igazolást illetőleg. A mi az igazolási kérelemnek az ítélet végrehajtására való befolyását illeti: erre nézve a törvény a sommás eljárástól eltérő intézkedést foglal. A bagatell eljárásban, melyben az ítélet hirdettetik, nem lehet különbséget tenni a közt, vajjon az igazolási kérelem az ítélet kézbesítése előtt, vagy után adatott-e be. A contumacialis ítélet a feleknek írásban is kézbesítendő (72. §.), de az ítélet már ki van mondva, és a felek egyike előtt tudva, és így nem áll elő a sommás eljárás 20. §-ának esete, mely szorint az ítélet kiállítás és kézbesítése beállítandó. De nem is szükség az igazolási kérelem hatályát az ítélet kézbesítésétől, mely a felek a részben befolyásán kívül eszközöltetik, feltételezni. Azért az érdekelt §. a bírónak bizza annak megítélését és elrendelését, vajjon a végre-

hajtás egészen, vagy csak a biztosítási fogantatásáért, és az ellenfélnek is az által, ha az ítélet végrehajtható, notán eredhető nehezen pótolható kára elhárítható.

E módozatok mellett a kimaradás igazolásának intézménye, melyet a felelőzést kizáró eljárásból kihagyni nem lehet, kevés nehézséget fog okozni.

(Folyt. köv.)

K ü l ö n f é l é k.

(A kassai ügyvédegyletnek) előterjesztése az igazságügyi miniszterhez a kassai törvényszék s járásbírók körében tapasztalt hiányok felett: Nagyméltóságú magyar királyi igazságügyi miniszter ur! Általánossá lett a meggyőződés, hogy a hazai bíróságok szervezéséhez kötött remények meg nem valósultak, hogy igazságszolgáltatásunk ellen a panasz ma is jogos és általános.

Ha azonban helybeli igazságszolgáltatásunkat tekintjük, fájdalommal, de be kell ismernünk, hogy az a szervezés által épen nem javult.

Hivatásunkból folyó köteleességünknek ismertük tehát az okokat vizsgálni és azokról Nagyméltóságodat tiszteletteljesen értesíteni.

Ezen okok részben a szervezés tökéletlenségére, részben az adminisztrációnak hiányaira és mulasztásaira vezetnek; de főképp abban gyökeredznek, hogy helybeli bíróságaink létszámának megállapításánál sem a lendületet nyert nagy mérvű helyi forgalomra, sem a bíróságaink illetőségéhez utalt ügyek különfeleségére figyelem nem fordított. Ugyanis:

I. A kir. törvényszékhez, melyhez a rendes illetőségű ügyeken felül még 4 törvényszék területén a pénzügyi kihágásokban, és 13 törvényszék területén a sajtó ügyekben való bíráskodás is utasítva van, melynek székhelye Kassa, tehát a felső magyarországi vasúthálózatnak, iparnak és kereskedelemnek központja és 50-et túlhaladó gyakorló ügyvédnek székhelye, rendszeresített előbb 7, később 8 bírói állomás.

Nem vagyunk ugyan barátai azon rendszernek, mely a kicsiségekbe menő és nézetünk szerint csak a hasznos munkaidőt céltalanul fogyasztó és legtöbbször nem is megbízható kimutatásokból, a zöld asztal távolából állapítja meg a munkaerő mennyiségének szükségét; lehetetlen mégis, hogy ki ne emeljük, mikép a kassai kir. törvényszékhez ez év 10 első hónapjában beadott

a) polgári ügydarab 12097, b) bünyenyítő 1444, c) fegyelmi 15, d) jövedék sértési 476, e) telekkönyvi 5221, összesen: 19.253. f) és kézbesítési megkeresési 6491.

S ha még ehhez a múlt évi nagymennyiségű hátralékok adatnak, azt hisszük, Nagyméltóságod is belátni fogja, hogy a kassai kir. tszéknél a munka a munkaerővel arányban nem áll.

Nem tagadjuk meg törvényszékünk bíráitól az érdemet, sőt kimondjuk, hogy ezek nagyobb része a szorgalom és igyekezetben az emberileg lehető tanúsítja; de egy tekintet az ügymenetre, egy tekintet az elintéztet váró munka iszonyu halmazára, minden szakértőt meggyőz arról, hogy a munka a munkaerővel arányban nem állván, ha gyors segély nem érkezik, az egyesek megfeszített ereje is megtörik, és a legközelebbi jövőben a jelenleginél sokkal szomorubb állapotnak nézünk elébe.

Ott, hol 4—5 éves perek elintéztetlenek, hol százakra menő és évek óta elintéztet váró hátralékok feldolgozhatásához napról napra még csak a remény is elenyészik; ott azon szomorú állapot van kilátásban, mely a jogszolgáltatás megszüntetésével majdnem azonos, és a melynek rendes uton leendő orvoslata többé a magas kormányoknak sem fog hatalmában állani.

II. Van azonban helybeli törvénykezési calamitásunknak még egy másik oldala is, mely a kir. járásbírók személyzetének még nagyobb mérvű elégtelenségében rejlik.

A kir. járásbírók bírói illetősége kiterjed 13¹/₂ □ mérföldre vagyis szab. kir. Kassa városán kívül még 71 községre összesen 57000 lélekkel.

A járásbírók személyzetének megállapításánál azonban nemcsak a terület és népességi viszonyok, de számba veendő volt mind azon tekintetek is, melyeket fennebb a kir. törvényszéket illetőleg kiemeltünk; mégis ezen járásbírók tagjainak száma nemcsak azoknak nem felel meg, de szembeeső aránytalanságban van más oly járásbírók személyzetének létszámával is, hol ily viszonyok épen nem léteznek.

Nevezetesen a kassai járásbírók személyzete áll egy járásbíróból és két albíróból. Egy 3-dik albírói állomás engedélyeztetett ugyan, sőt arra pályázat is hirdettetett, de a kinevezésre mind máig hasztalan várakozunk.

Pedig a tények azt igazolják, hogy a múlt évi hátralékokat és a f. évi 4726 db. kézbesítési megkereséseket ide nem értve, a járásbírókhoz a f. év első 10 hónapjában benyújtott:

a) polgári 10572, b) bünyádi 862, összesen 11.435 ügydarab, melyből önálló ügyet illetőleg, pert képez:

a) sommás kereset 3244, b) örökösödési ügy 450, c) bünyádi 863, mihez a múlt évről átvett általában perek és örökösödési ügyekből álló 1398 hátralék hozzáadva, az önálló ügydarabok illetőleg perek száma teszen 5955.

Azt hisszük, hogy ezen tényekkel szemben felesleges lenne a személyzet elégtelen voltának további igazolása; de kötelességünk kimondani Nagyméltóságodnak, hogy ezen szomorú viszonyok folytán az 1872 év elején még a régi bíróságoktól átvett hátralékok általában most is érintetlenül fekszenek, hogy ezen járásbírók fennállása óta az örökösödési ügyek épen nem tárgyalatnak, hanem azok az árva és azokban érdekeltek helyrehozhatlan kárára halomba rakatnak; hogy a ma benyújtott sommás kereset tárgyalására határidő jövő 1874. évi mártius—április havára tűzetik, mert addig már minden nap tul van tömve a tárgyalásokkal.

Távolról sem akarjuk ezekkel a bírói személyzet érdemeit beárnyékolni, sőt elismerőleg kijelentjük, hogy a bíróság mindenik tagja megtette azt, mit megtenni embernek lehető volt; minek egyik bizonyítéka az, hogy az év első 10 hónapjában a folyó és bünyádi ügyek elintéztésén kívül 5176 ügyben tartatott tárgyalás, de azt a mi emberileg lehetetlen embertől kívánni nem lehet.

Mindezekhez nem bírjuk eléggé hangsúlyozni azon valóban szomorú állapotot, hogy miután a járásbíró szabadságon van, Bezilla aljárásbíró pedig leköszönt és a hivatalból tényleg kilépett, f. évi november 1-én napjától az egész járásbírók egyetlen albíró működik és a Bezilla Sámuel által kitűzött tárgyalások hivatalból elhalasztatnak, úgy hogy ezen állapot a juristitiummal azonos, és hogy ha a gyors segély nem érkezik, az az egész ügymenet fenakadását fogja maga után vonni, erről reméljük Nagyméltóságod is meggyőződve van.

Mielőtt tiszteletteljes előterjesztésünket bezárnánk, engedje meg Nagyméltóságod, hogy két körülményre felhívjuk nagybecsű figyelmét.

Az egyik az, hogy a járásbíróknak alig másfél éves fennállása óta most a harmadik bíró köszönt le állomásáról; mi ezen tényeket egyszerűen nem regisztrálhatjuk, sőt intőjelet látunk azokban, mely figyelmünket kétszeresen leköti és abbéli meggyőződésünkben még inkább megerősít, hogy ezen bíróság tendő a személyzet által el nem viselhetők.

A második körülmény azon késelem, melyet eddig a megürült, illetőleg újból engedélyezett bírói állomások betöltésénél tapasztaltunk; a mely, ha a jelenleg megürült és még a múlt évben rendszeresített állomás betöltésénél most is követetné, a járásbírók összes ügymenetének fenakadását vonná maga után.

Nagyméltóságú miniszter ur! elmondtuk gyakorlatból merített tapasztalatainkat és jogos aggodalmainkat őszintén, — és szeretjük hinni, — hogy Nagyméltóságod azokat méltányolva, az iteni igazságszolgáltatás elodázhatlan érdekében haladéktalanul intézkedni fog, a mire midőn ismételve kérnénk, mely tisztelettel maradtunk

Kassán, az ügyvédegyletnek 1873. november 8-án tartott üléséből, Nagyméltóságodnak alázatos szolgálói, az egyet nevében: Juhász Mihály s. k. alelnök, Korányi Károly s. k. titkár.

(A szabadkai ügyvédegylet) nov. 23-án tartott alakuló közgyűlésében az alapszabályokban foglalt ügykezelési szabályok szerint az ideigl. megválasztott elnök Zomborcsévics F. miután a felvétel végett 27 tag jelentkezett megalakultnak nyilvánította ki. Ezek után következett a választás. — Elnökül dr. Guln György ügyvéd közfelkiáltással. Választmányi tagok: Bíró Antal kir. tszéki elnök, Gyárfás István kir. ügyész, Zomborcsévics F. és végre Szkendorovics János ügyvéd urak. Az egyet tisztviselői a következők lettek közfelkiáltással: dr. Schaffer Mór titkár, dr. Pertica József ügyész, dr. Kirchl Lipót pénztárnok és Repkényi Lajos irattárnok.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

<p>Megjelenik minden kedden; a „magy. jogászyülés” tartama alatt napenként. Előfizetési díj: Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.</p>	<p>Szerkesztői Iroda: Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 4-dik szám alatt.</p>	<p>A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz, a megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők.</p>
--	---	--

TARTALOM: Reductio. — A köteles részről. Dr. Katona Mór n.-szebeni jogtanár urtól. — A büntető per jog világtörténeti fejlődése. Dr. Dárdai Sándor urtól. — A törvénykezési rendtartás reformja. Zlinszky Imre, kir. táblai pót bíró urtól. — Az osztrák, u. n. „Bagatell” eljárás ismertetése. Dr. Suhajda János, legfőbb ítélőszéki bíró urtól.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Reductio.

A hét kövér esztendő után következik a hét sovány esztendő. A hivatalvadászat korszakát követi a reductio! Ez az, a mit Kerkápoli „végzet”-nek nevezett. Nem akarunk azonban politizálni, mert különben a bélyegmentesség megvonattathatnék még a szaklapoktól is. Szorítkozunk tehát az igazságügyet érintő reductióra.

E bevezetés után bizonyosan azt hiszi a t. olvasó, hogy a reductio ellen fogunk kikelni. Pedig dehogy, ép ellenkezőleg figyelmeztetni kívánjuk a pénzügyi bizottságot még némely megtakarításra. Első sorban a központi igazgatásnál czéloztatik megtakarítás eszközzése. Nincs ez ellen kifogásunk, mert mindannyi miniszteriumnál vannak tetemes számú sinecurák; nem értvén ezek alatt fölösleges állásokat (noha olyanok is vannak, mint pl. a központi telekkönyvi hivatal); de minthogy az állások egy része munkaképtelen egyének által foglalván el, azoknak tehetetlensége ismét mások alkalmazását igényli. Az orvoslás módja tehát nem azon állások törlésében, hanem a munkaképtelen egyének elmozdításában állana; míg ez nem történik, addig a törlés csak írott malaszt; mert a meg levő munkahalmazt a munkaképtelenek helyett mindig csak másoknak kellend feldolgozni. Reductio helyett tehát epuratio volna a helyzet igényelte jelszó.

De az ilykép eszközölhető néhány hivatali állás törlése még nem nyújthat orvoslást, hanem a munkahalmaz reductiójára kell gondot fordítanunk. Valóban bámulatos, hogy a kir. törvényszékek szervezése óta az igazságügyi administratio centralisatiojának mily fokára jutottunk. A kir. törvényszékek, járásbíróságok, sőt a kir. főügyészség és ügyészségek önállósága administrativ ügyekben, nem terjed még csak gyámság és gondnokság alá helyezett egyének önállóságáig sem. Ennek természetes következménye azután az administratio végtelen nehézségével párosult rossz volta. A bíróságok és ügyészségek részvétele administrativ ügyekben örökös felterjesztések, kérvényezések, sürgetések és végre szitkolódásokban áll, — mert ugy a törvénykezés igényeiben mint a helyi viszonyokban egyaránt járatan fogalmazó vagy segédfogalmazónak mély belátású informativ előterjesztése birt döntő befolyással. Az igazságügyi miniszteriumban folyton nő a munkahalmaz, és az administratio mindig rosszabb és rosszabb lesz. Ajánljuk tehát az igazságügyi administratio decentralisatioját a pénzügyi bizottság figyelmébe. Adjon utasítást a kormánynak, hogy a kir. törvényszékek és

ügyészségek oly mérvű administrativ önállósággal ruháztassanak fel, hogy az igazságügyi miniszter, felelőssége mellett csak felügyeletet és igazgatást, ne pedig sokat markoló gyámkodást gyakoroljon. Meg vagyunk győződve, hogy ilykép az igazságügyi administratio jobb és olcsóbb leend. A központi hierarchicus csigalépcsőzet meghaladása helyett, a kir. törvényszékek elnökei xx felterjesztés és ugyanannyi sürgetés nélkül, tehát aránylag sokkal kevesebb munkával és szükség esetében a bírói testület közrehatása mellett önkormányzatilag és vagyoni felelősség mellett intézzék administrativ ügyeket; a miniszter pedig ellenörködést gyakoroljon és éljen hivatása szellemi részének. Rendváltozás nélkül a reductio soha sem fog eredményhez vezetni.

A javaslatba hozott további megtakarítás a kir. ítélőtáblák tanácselnöki állásainak törlésében áll. Kétségtelen, hogy e megtakarítás csak a jobb igazságszolgáltatás rovására történik; de ha kényszerhelyzetben vagyunk, megadjuk magunkat; csak egyetnem vagyunk képesek megérteni, t. i. hogy mennyiben volnának szükségesebbek a legfőbb ítélőszék tanácselnöki állásai. Szerintünk ezek inkább nélkülözhetők, mint a táblai tanácselnöki állások.

Azon eszmét pedig, hogy a telekkönyvi hatósággal felruházott kir. járásbíróságoknál a telekkönyvi ügyek egyesbíróságilag intéztessenek el, — feltétlenül elfogadjuk, miután dologi bíróságot ugy sem gyakorolhatnak.

Végre lehető megtakarítások eszközzésében még tul megyünk a pénzügyi bizottság javaslatánál, és a költségvetés egy tételének törlésére hívjuk fel a pénzügyi bizottság figyelmét, a mely tétel 50,000 forintot meghalad. Ezen tétel a kir. ügyészek tisztipótléka, melynek mindenkor elvi ellenzői közé tartoztunk. E tételnek törlése által az igazságszolgáltatás csorbát nem szenvedne, sőt inkább előnyére válnék, a mennyiben a kir. ügyészek fölényes állásának legalább materialis kifejezését megszüntetné.

Senki sem vonhatja ezek után kétségbe, hogy a helyzetet teljes objectivitással méltatjuk; de az ellen lelkünk mélyéből kell tiltakoznunk, hogy reductiók erkölcsi vívmányaink rovására is eszközöltessenek. Értjük ez alatt a bírói hatalom gyakorlásáról szóló törvényben biztosított bírói függetlenséget, mely egyik sarkalatos elvében lenne megtámadva, ha a bírák áthelyezhetésére irányzott törekvés érvényesítették. Horváth Boldizsár miniszterségének ezen törvény képezi fényes emlékét, és ha névrokona (H. L.) azt most alapjában megtámadná, — szentségtörést követne el,

melyre a bibliában a megkövezés halála van megírva! Őrizkedjünk, hogy Horváth Boldizsártól reánk szállott örökséget, a bírói függetlenséget, egy tál lencse értékével felérő megtakarításért el ne áruljuk. D.

A köteles részből.

(Folytatás.)

V.

A beszámításról a köteles részbe.

Még azon kérdést kell itt tisztába hoznunk, van-e vagy legyen-e helye az ugynevezett felszámításnak (collatio) a köteles részbe?

A szüle ugyanis egyik-másik felserdült gyermeknek már előre adhatott bizonyos vagyonrész; a fiúnak pl. hogy önálló háztartást vihesen vagy üzletet nyithasson, a leánynak pedig férjhezmenetelekor.

Hogy ezek mintegy örökségi előlegeknek tekintendők, és a törvényes öröködségnél az örökrészbe okvetlenül felszámítandók, kétséget nem szenved; követeli ezt a serdületlenek érdeke, az egyenlőség elve a gyermekek közt.

Nem oly egyszerű a dolog a köteles résznél! Már csak azért is, mert itt mindig végrendeletet kell feltételeznünk, mely által egyik-másik a törvényes helyett a köteles részre szoríttatik.

Ha most az örökhagyó végrendeletében nem reflectál az adott előlegre, hanem egyszerűen csak kiszabja az illetőnek a köteles részt, vagy épenséggel fel sem említi azt, kérdés: követelhetik-e a többi örökösök, hogy a mellőzötnék, illetőleg a köteles rész kiegészítését igénylőnek a kapott előleg köteles részébe felszámíttassék? más szóval: a törvény erejénél fogva történjék-e a felszámítás vagy csak akkor, ha az örökhagyó végrendeletében ezt határozottan elrendeli? ellenben, ha ezt nem teszi, akkor olybá vételessék-e, mintha neki az előleget odaajándékozta, vagy a köteles részen felül kívánta volna juttatni?

A méltányosság a mellett szól, hogy ha már az örökhagyó maga nem tudta be neki az előleget a köteles részbe, vagy mert nem akarta, vagy pedig feledékenységéből, úgy azt törvény útján elrendelni nem szükséges, mivel a köteles résznek mint minimumnak kétséges esetben kedvezni kell; aztán meg, ha az atya az előleg mérve által az egyensúlyt a gyermekek közt különösen meg látja zavarodni, ha a többi gyermek érdeke vagy az örökhagyó egyéb intézkedései szempontjából az szükségesnek mutatkozik, úgy minden bizonynyal nem fogja a beszámítás elrendelését elmulasztani vagy elfelejteni.

Ezek alapján tehát oda kell nyilatkoznunk, hogy az örökhagyó ugyan elrendelheti az adott előleg felszámítását a köteles részbe, de ha ez részéről nem történt meg, a köteles rész teljesen kiadandó.

Alig lesz szükséges említeni, hogy a felszámításnak a szülők irányában a dolog természeténél fogva helye nincs, vagy csak nagy ritkán.

VI.

Köteles rész-e, vagy törvényes osztály rész?

Eddigélé állandóan „köteles rész” kifejezést használtunk, midőn a családi kötelékből folyó törvényszabta igényt akartuk jelölni. Ez nem történt esetlegből, hanem öntudattal és szándékosan, követve azon terminológiát, melyet magunk állítottunk fel, annak megkülönböztetésére, vajjon értékrész biztosítandó-e a családbelieknek,

vagy pedig követelheessék e azok a hányad természetben való kiadatását, mennyire ez persze jogilag lehetséges; azaz: elég van-e téve a törvényszabta igényeknek, ha az örökhagyó a megfelelő értéket bármely formában hagyja hátra, vagy pedig kívánhatják-e a szükségörökösök, hogy a nekik járó hányad fölött az örökhagyó ne is rendelkezheessék, hanem az pure et simple nekik maradjon, mintha végrendelet nem is existálna.

Hogy csak itt térünk vissza ezen a köteles rész intézményében nagy fontosságu kérdésre, onnan van, mert előbb a köteles rész iránt elfoglalt álláspontokat akartuk minden oldalról feltüntetni. Ez most megtörtén, lásuk, melyik felfogásnak adandó elsőség. A köteles rész állandó használata után álláspontunk nem lehet kétséges, csak az indokolással tartozunk.

Mi ugyanis határozottan az értékrész, azaz a köteles rész mellett vagyunk, a törvényes osztályrész pedig elvetendőnek tartjuk.

Okaink politikaiak és közgazdaságiak.

Ha elgondoljuk, hogy a természetben való osztály a mezőgazdasági állapotokra, hol az legkönnyebben megtörténhetik, mily desorganisáló hatással van, a birtokfeldarabolást mily végletekig viheti és ez által úgy a politikai mint a közgazdasági életben mily bomlásokat és csúszásokat eredményezhet, nem találkozunk egy könnyen pártolója.

Egy részt ugyanis régi tanuság — visszamegy a római történelembe, ¹⁾ hogy az alkotmányos népképviselői állam legbiztosabb bázisa a közép és kisbirtok; mert a szavazók zöme nagyja ezekből kerül ki, minél fogva már csak ez okból sem tanácsos, hogy a kis birtoknak tulságos feldarabolása folytán ezen alap megintgattassék és az apró „szilvás kertekre” oszoljon fel, melynek birtokosát még alacsony census mellett sem lehet szavazattal felruházni, mert hiányzik, hiányzani fog benne az önállóság és szegénységénél fogva könnyen megvesztegethető lesz. A józan politika tehát követeli, hogy a kis birtok minden egyes nemzedéken át apróbbá ne legyen és így az állam szilárd bázisa megmaradjon. ²⁾

De még nagyobb a baj és veszély a tulságos feldarabolásból a közgazdaságra. Elég utalnunk ez iránt azon siralmas állapotokra, melyeket az ugynevezett törpe gazdaság Német- és Franciaország egyes vidékein már előidézett, holott ezen hátrány minálunk — hol a belterjes gazdálkodás még odáig sem jutott, mint azoknál — épen ezen körülménynél fogva sokkal nagyobb mértékben volna érezhető, gazdasági állapotainkat sokkal érzékenyebben sújtaná, és nagyobb rázkódtatásnak tenné ki mint ott, pedig a helyzet ott is elég szomorú. ³⁾

Hogy pedig újabb időben, megszűnven a birtok feldarabolását akadályozó korlát, mely mérvben haladunk ezen az ösvényen, mennyire sietünk ezen állapotok felé, számos jel tanúsítja; pedig mily kár volna a volt jobbágyi birtokot, mely a kis birtoknak legnagyobb részben képviselője és sok vidéken amugy is elég kicsi, enyészve látni az, melyre annyira illenek Schäffle fennidézett szavai.

Mesterséges korlátok csak károsak. Az örökösödés

¹⁾ L. Puchta Geschichte des Römischen Rechts a leges agrariae fejezetében.

²⁾ Találók erre Schäffle szavai: Ein politisches Gut ist ein breiter Bauernstamm; és más helyt: Dem Nationalökonomien, dem Staatsmann u. Moralisten gelten die stoffschaffenden Stände sehr viel: sie sind die Felsengrundlage der Gesellschaft, der Nothanker und Ballast des Staatsschiffes. Nationalökonomie. 433. és 443. l.

³⁾ L. Schäffle fentebbi munkája 244. §-át a mezőgazdasági törvényekről.

az, mely helyes óvszert nyújthat: eddigelé azonban ez is csak elősegíté a bajt, mert a tulságosan uralkodó törvényes örökösés folytán a testvérek annyi egyenlő darabra szaggatják a birtokot, a hányan vannak, mert drága és nehéz hitel mellett egy sem képes a többit ki-elégíteni. De még a végrendelet sem képes e bajt feltétlenül orvosolni; hanem csak akkor, ha testvérek közt a természetbeni osztály az örökhagyó intézkedése alapján kizárható, ha az örökösési törvény neki hatalmat ad, a birtok conserválását eszközölni.

Csak akkor, ha örökhagyó tudja, miszerint gyermekeinek az általa kikötött pénzzel vagy egyéb értékkel meg kell elégedniök, ha tudja, hogy végrendelete által a birtok egy kézben maradását biztosíthatja, tehát fel, hogy végrendeletet alkotva, olyformán fogja a dolgot elintézni, mely szerint egy részt a birtokban maradó boldogulhasson, másrészt a többi gyermek azért érzékeny rövidséget ne szenvedjen.

Ily módon sok feldarabolásnak eleje vétetnék, mert ismeretes, mily szívós egyáltalán a ragaszkodás a birtokhoz, mily büszkeséget helyez az örökhagyó abba, hogy az öregektől reá maradt birtokot megtartotta, s mily melegen óhajtja, hogy az a további nemzedéken át is lehetővé váljék; minélfogva gondoskodni fog, hogy az olyaúra szálljon utódai közül, kiben erre elég garantiát lát.

Itt tehát nemzetgazdasági szempontokra figyelő törvényhozás a köteles részt nem fogja természeti osztályra, hanem értékrészre alapítani, mert ez a nagy birtoknak az idő követelményéhez képest való felosztását nem akadályozza, de viszont meg a józan és belátó apának módot nyújt oly feldarabolásnak, mely gazdaságilag káros, utját szegni.

De nemcsak a mezőgazdaság terén válik az ugynevezett törvényes osztályrész kártékonyná, hanem egyéb gazdasági ágaknál is.

Hány virágzó ipar-vállalat szűnik meg egyedül azért, mert a testvérek a törzs kihalta után neki esnek, és ha azt természetben osztani nem lehet, dobra ütök és elárverezik.

Az ily uracserélés aztán hányszor szokta a vállalat bukását előidézni számosak károsításán kívül a nemzeti tőkéket s javakat megsemmisíteni; ami pedig legtöbb esetben elkerülhető volna, mert ha az apa tudja, hogy akaratától függ kié legyen a vagyon állaga, akkor gyermekei közül ki fog egyet választani, kit aztán már életében maga mellé vesz és bele vezeti őt a vállalatba. Ez most a vállalat minden körülményeivel mág az apa biztos vezérlete alatt megismerkedvén, annak elhalta legkisebb zavart vagy fenakadást nem idézend elő; a régi név és vele talán a jó hír is átmegy az új tulajdonosra, ki azt most az ifjúkor vállalkozóbb tetterejével mindinkább gyarapítja és fejleszti. *)

Mindezeket elgondolva, az előnyt a hátránnyal egybevetve, mely talán a közbecsüből a többi testvérre háromolhatik, mennyiben az mégis testvériesen szokott megállapíttatni, amaz oly határozott tulsulyban áll a hátrány fölött, azt oly sokoldalú gazdasági okok teszik kívánatossá, hogy épen nem lehet habozni, melyiknek adjuk az elsőbbséget.

Mert mégis az örökhagyó lesz legkompetensebb megítélni azt, kinek kezére lehet a szilárd vagyonállagot bízni, ki fogja azt leghelyesebben az atya szellemében vinni? És ha egyik testvér ez által némi előnyben részesül, nem marad el a haszon ebből a többire nézve sem, mert a rokoni összetartozás tudása sokkal élénke-

ben fenmarad ott, hol az atyai házban nem idegen, hanem testvér lakik, kiben a sokfelé eloszló családtagok bizonyos családi központot látnak, hol a lányok kedvük szerinti férjhezmenetelig megmaradhatnak s a többiek is nem ritkán támaszt és segélyt lelnek.

Mindezen előnyök pedig elérhetők a nélkül, hogy azért az örökhagyó kénytelen lenne a többi gyermek iránt igaztalan lenni; mert ő mindezt előre tudva, a gázkodást úgy fogja intézni, hogy a különféle igényeknek, melyek a gyermekek elhelyezéséből származnak, eleget tehessen; a helyett pl., hogy a szerzeményből birtokot vegyen, vagy azt új vállalatokba fektesse, inkább tőkésíteni fog, hogy szükség idején rendelkezésére álljon. *)

Mindezek alapján tehát de lege ferenda a köteles rész az itt kifejtett értelemben fogadandó el.

Dr. KATONA MÓR,
n.-szebeni jogtanár.

(Folyt. köv.)

A büntető perjog világtörténeti fejlődése.

(Folytatás.)

B. Az eljárás.

1) Az angol esküdtszéki eljárás történelmi fejlődése.

Az angol esküdtszék történelmi alapja szoros összefüggésben áll a germán eredetű angol-szász néptörzs fentemlített népgyülekezeti bíráskodásával. Mig azonban ezen alapeszme a többi germán néptörzsekénél a választott népbírák (Schöffen) intézményévé fejlődött, addig Anglia jogtörténelmében a normánnok hódítása által oly változás állott be, melyet némileg jelezni már a bírósági szervezet említésénél is volt alkalmunk. A királyi hatalom ugyanis nem szorítkozott itt csupán a felügyeleti jogra, hanem magát a jogszolgáltatást kiragadva a nepjogok köréből, azt a királyi hatalom jogkörébe vona és a vándorbírói intézmény segélyével a curia regis tagjai által gyakorolta. A curia regis tagjai a bírák, kik a felmerült egyes esetek elbírálásánál a máremlített népszövetségek (Friborg, hundreda, Scyre) akkénti közreműködése mellett jártak el, hogy XII. községi tagnak eskü alatti nyilatkozata alapján hozták az ítéletet (recognitio per assisam). E 12 esküdt nyilatkozata pótolta a népközség tanuskodását, *) és a bíró tartozott őket eleve megkérdezni, valjon a vitás jogviszonyról bírnak-e tudomással „per proprium visum et auditum, per verba patrum suorum et per talia, quibus fidem tenentur habere, ut propriis“, mely esetben arra esküdtek: „quod non falsum inde dicent, nec veritatem tacebunt sapienter“, miért is megkivántatott, hogy az adott „verdictum“ egyhangu legyen. 2) Ehhez hasonló

*) L. e tárgyról még Leplay I. köt. 20. fejezetét, hol a kényszerű osztály hátrányát Franciaországban kimutatja.

1) Biener id. m. 258. l. Die Grundidee zu dem nachherigen Geschworenengericht findet sich also schon darin, dass gewisse für den besonderen Fall Verdictete, sogar zwölf, die ganze Gemeinde repräsentieren im Zeugnissablegen. Weiterausgebildet, hat diese Idee die Geschworenengerichte hervorgebracht.

2) Biener id. m. 259. l. Sind zwölf Fähige beisammen (XII. legales milites vagyis lovagok, később azok helyett legales et liberi homines vagyis szabad polgárok), so geben sie nach vorgehender Besprechung, welche nicht öffentlich ist, ihren Spruch, nach welchem der Richter entscheidet. Theilen sich ihre Stimmen, so werden neue hinzugefügt (affortiare) bis zwölf für eine Stimmung sind. (Glanville II. 15.) Zachariae id. m. 177. l. Die ältesten auf die Jury bezüglichen gesetzlichen Zeugnisse finden wir in den Bechlüssen der Reichsversammlungen von 1164 und 1176 unter der Regierung Heinrichs II. Es sind dies dieselben Reichstage, welche das Institut der justitarii itinarentes bleibend organisirten, wodurch es zugleich möglich wurde, diese recognitiones oder assisae der curia regis vorzubehalten.

*) Meggyőzőn és élénken festi ezt Leplay La reforme sociale en france című munkája, 4. kiadás 17. §.

volt a veredictum vicineti, mely a szomszédságból egybehívott 12 esküdt nyilatkozatában állott és kevesebb formalitással volt egybekötve; később ez utobbi eljárásból fejlődött a recognitio per juratam mely a felek megállapodásán alapuló választott bíróságnak tekinthető, míg végre a recognitio per assisam és per juratam egybeolvasztva lényeges átalakulást jelez, mert az esküdtek azontúl nem csupán saját tudomásuk, hanem lélekismeretük szerint tartoztak igazságot mondani, arra esküdvén: quod veritatem dicent secundum conscientiam suam, salvo visu, in modum juratae.¹⁾ — Ezen átalakulás az esküdtszéki intézménynek lényeges fejlődési stadiuma, mert míg eddig az esküdtek csak saját tudomásukról nyilatkozva, a bírónak mintegy bizonyítékot szolgáltatottak a nélkül, hogy a kérdéses ügy előttük tárgyalatott volna, — addig az említett átalakulás folytán, mely szerint az ex credulitate et conscientia nyilatkozhattak, szükségkép azt eredményezé, hogy (a 13-dik század óta) a felek az esküdtek jelenlétében tárgyalták ügyeiket s az esküdtek ekkép mindinkább bíróivá lettek annak, a mi felett nyilatkozniok kellett. Ime tehát az esküdtszéki intézmény csirájában leljük már a tény és jogkérdés elkülönítését.

Az esküdtszéki intézménynek említett legkorábbi nyomai azonban nem vonatkoztak bünvádi eljárásra, hanem birtokviszonyok szabályozására (placita de proprietate, de possessione).

A bünvádi esküdtszék keletkezése tekintetében a jogforrások hiányossága folytán igen eltérők a nézetek. Némelyek a jury fentebbi fejleményét veszik alapul és a bizonyítási eljárás átalakulásával hozzák kapcsolatba. Igen sok követőre talált azon vélemény is, mely a bünvádi esküdtszéket az esküsegédek (conjuratores, Eideshelfer) intézményéből származtatja.²⁾ A későbbi beható történelmi kutatások azonban nemcsak a nézet téves voltát,³⁾ hanem a bünvádi esküdtszéki intézmény önálló fejlődésének fonalát fejtették ki.⁴⁾

¹⁾ Biener id. m. 262. és 275. l. Die erste Grundlage der jurata liegt schon in dem von Glanville erwähnten veredictum vicineti. — Im Allgemeinen sehen Bracton und seine Nachfolger die assisos und juratas als Beweismittel an, welches dem Zeugniß ähnlich ist. (Bract. IV. 7. e. 1. §. 1. terminetur per juratum ex testimoniis eorum, qui probare possunt de visu suo proprio et auditu ect.) Nach Britton und Fleta indess erhalten sie schon von dem Justitiarius mehr Instructionen über den Stand des Rechtshandels.

²⁾ Rogge id. m. 242—254. l. (Über d. Gerichtswesen d. Germ.) Következőleg adja elő az ítélő esküdtszék eredetét: Die Geschworenengerichte mussten auf dem Wege einer natürlichen Entwicklung bei germanischen Völkern aus den Eideshelfern des Beklagten hervorgehen. So wie die Gottesurtheile abgeschafft wurden, war die Folge, dass sie für Schuld eben so gut, wie für Unschuld entscheidend wurden. Diese mögliche und wahrscheinliche Entwicklung ist im fränkischen Reiche durch die Einrichtungen Karl d. Grossen verhindert worden. Sie hat aber nach Abschaffung der Gottesurtheile in Dänemark wirklich statt gefunden, wie aus den Jütischen Lowbuch von 1240 zu ersehen ist, und eine ähnliche Entwicklung hat vermuthlich in England die Geschwornengerichte hervorgebracht. — E nézetet követé még Maurer: Gesch. d. öffent. mündl. Verfahrens 108 l. és legújabbán Köstlin büntetőjogtanában.

³⁾ Mittermaier id. m. 201. l. Gegen die Ableitung der Jury aus den Eideshelfern spricht schon der Umstand, dass Eideshelfer und Geschworene neben einander vorkommen (Biener 305. l.) und dass die Ersteren nur ihre ausgesprochene Ueberzeugung beschworen, während die Geschwornen zuerst schwören, ehe sie entscheiden. Auch kann man nicht wohl einsehen, wie Eideshelfer, die für den Beklagten schwören, sich in Richter die gegen ihn urtheilen, verwandelt haben sollten.

⁴⁾ E tekintetben némelyek az ellenkező végletig mentek és az esküdtszéki intézményt egyáltalában az északi (scandinaviai) népek jogintézményeiből (Nämda) származtatják.

Említettük ugyanis, hogy a régi népszövetségi avagy községi szervezet az egyetemleges felelősség eszméjén alapult, mely minden község köteleességévé tette, hogy a körében elkövetett bűntény felfedezéseért szavatosságot vállaljon, illetőleg a büntettest a bíróság elé állítsa, minthogy ellenkező esetben teljes kárpótlással tartozik.⁵⁾ Ezen intézmény már a legrégibb időben eredményezé azt, hogy a bünvádi eljárás, accusatio vagyis közvetlen vádemelésen kívül, per famam patriae vagyis 12 községi tagnak eskü alatti nyilatkozata alapján is foglalhatott helyet,⁶⁾ mi az akkori bizonyítási eljárás szerint tisztító eskü letételében vagy istenitéletben állott. Később ezen intézmény kapcsolatba hozott a justitiarii itinarentes új intézményével; köteleességgé tétetvén ezeknek, hogy körutjuk alkalmával a megye gyűlekezetében minden egyes centuria- (hundreda)-ból választandó esküdtszék (jurata patriae) alakításával, annak tagjait eskü alatt kötelezzék a bűncselekmények feljelentésére.⁷⁾ Az ekkép alakított esküdtszék azonban nem ítélte a bűnösség kérdése fölött, hanem a mai nap is fenálló vádló-esküdtzéseknek felel meg. Ha nem lépett fel valamely certus accusator, hanem valamely per famam patriae által vádlott (rectatus per juratam patriae) ellen volt az eljárás intézve: tunc per multas et varias inquisitiones et interrogationes coram justitiariis rei veritas inquiritur.⁸⁾ Hogy miben állott ezen vizsgálat, az akkori bizonyítási eljárás szerint kétséget sem szenvedhet, ép oly bizonyos, hogy a normannok harczias néptörzse által a párбай használata

⁵⁾ Biener id. m. 268. lp. Mit besonderer Strenge wurde diese Verpflichtung festgestellt von Canut in Bezug auf Mord an den bei ihm zurückgebliebenen Dänen. Wenn der Mörder von der Gemeinde nicht gestellt wurde, musste sie 46 Mark bezahlen. Die normännischen Könige bedurften einer ähnlichen Sicherheitsmassregel für die in das Land gekommenen Franzosen.

⁶⁾ Leges Ethelredi in Concil. Waneting. §. 6: Exeant seniores XII. Thani et praefectus cum eis et jurent super sanctuarium, quod volint ullum innocentem accusare nec aliquam causam celare. Biener id. m. 267. l.

⁷⁾ Forma procedendi in placitis coronae regiae: Inprimis eligendi sunt IV milites de toto comitatu, qui per sacramentum suum eligent duos legales milites de quolibet hundredo: et illi duo eligant super sacramentum suum X milites de singulis hundredis vel si milites defuerint, legales et liberos homines: ita quod illi XII in singulis respondeant de omnibus capitulis de tota hundreda. Spelman p. 330. — Si quis retatur fuerit coram justitiis domini regis de murto vel latrocinio vel roberia — per sacramentum XII militum de Hundredo et, si milites non adfuerint, per sacramentum XII liberorum et legalium hominum et per sacramentum IV hominum de unaquaque villa hundredi, eat ad iudicium aquae. Si perierit, pedem amittat stb. — Biener id. m. 271. l. Vollständig und genau beschrieben findet sich diese Einrichtung zuerst bei Bracton. Die zweite Abtheilung seines dritten Buches handelt von den placitis coronae, welche nach seiner Angabe das Erste sind, was die Justitiarien zu besorgen haben.

⁸⁾ Glanvilla jogkönyvének ezen tétele (XIV. 1.) szolgál alapul azon nézetnek, mely az esküdtszéki intézmény keletkezését inquisitorius elvből származtatja, minek indoklásául felhozzatik még, hogy Glanvilla a jurata patriae veredictumáról azt mondja: „fama publica accusat“ és azt a canonjogból kölcsönzött infamia elnevezéssel említi, sőt az eljárás is ugyanaz az a III. Inocentius pápa által szabályozott eljárással. Lásd Biener: Das engl. Geschwornengericht című munkájának 30. §-át, „das Inquisitionsprincip, als Grundgedanke der englischen Jury“. — Köstlin hasonlóképpen ezen nézetet vitatja. Helyesen jegyzi azonban meg Zachariae: die Ansicht, dass das Inquisitionsprincip der Grundgedanke der englischen Jury sei, beruht auf der gewöhnlichen Vermischung oder Verwechslung desselben mit dem Prinzip der Herstellung materieller Wahrheit, und beziehungsweise dem Officialprinzip.

nyert nagy mérvű kiterjedést. ¹⁾ Midőn azonban a 13-ik században az istenitételek használata az egyház által eltiltatott, miként előbb is láttuk, a bűnvádi eljárás világtörténeti fejlődésében egyáltalában lényes változás s átalakulás történt. Legtöbbnyire az inquisitorius eljárás és kivallatás volt a fejlődés legközelebbi stádiuma; de Angliában a kivallatás soha sem lett befogadva, noha az istenitételek eltiltása után a zavar közepette csupán a bírák bölcs belátására volt bízva a követendő eljárás. ²⁾ Az eljárás további fejlődése ekkor teljesen a gyakorlati életre lévén hagyatva, mi sem természetesebb annál, hogy a gyakorlat az assisae meglevő jogintézményéhez fordult, és így vádolt tagadása esetében (se ponere super patriam) egy újabb esküdszék (per sacramentum XII legalium hominum de vicinato) ítelt vádolt bűnössége fölött. Ime tehát az istenitételek eltiltása Angliában nem az inquisitorius eljárás ösvényére vezetett, hanem azt eredményezte, hogy a bűnösség kérdésének elbírálása is esküdszékre bízott. ³⁾ Meg kell tehát különböztetnünk a vád- és az ítélő-esküdszék eredetét, mely utóbbi a 13-dik században mint bizonyítási eszköz lépett az istenitételek helyébe. Az ítélő esküdszék verdictuma tehát ép oly perdöntő hatályu bizonyítéknak vétetett mint az istenitélet, melynek mérlegelésébe a bíró nem bocsátkozhatott, hanem annak alapján kellett az ítéletet kimondania. Az eljárás az ítélő-esküdszék előtt a recusatioval kezdődött és az ekkép alakult esküdszék, meghiteltetése után csupán a justitiarius által informáltatott a nélkül, hogy az ügy az esküdszék előtt tárgyalatott volna, mert az esküdszék nem mint bíróság, hanem mint medium probandi szerepelt, eleintén csak saját tudomásáról, később meggyőződéséről tanuskodván, és ezzel meg volt adva a mai esküdszék alapja, mely szerint az esküdtek által csak a ténykérdés döntetik el, noha a bűnösség kérdésének felvetése (dicatis, si culpabilis sit, de hoc, quod ei imponitur, vel non) a büntett minősítésének és a beszámíthatóságnak latba vetését is igényli. ⁴⁾

(Folyt. köv.)

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

¹⁾ Kivételt képezett a királybékének megszegése: quia rex non pugnare, alium habet championem quam patriam. — Fleta I. 32. §. 25.

²⁾ Rex (III. Henrik király 1219. évből) Justitiariis itineribus. Quia dubitatum fuit et non determinatum aucte inceptionem itineris vestri, quo iudicio deducendi sunt illi, qui rectati sunt de latrocinio, murthero, incendio et his similibus, cum prohibitum sit per ecclesiam romanam iudicium ignis et aque, provisum est a consilio nostro ad praesens, ut in hoc itinere sic fiat de rectatis de huiusmodi excessibus videlicet — cum igitur nihil certius provideret consilium nostrum ad praesens, relinquimus discretioni vestrae hunc ordinem observandum. — Spelman: codex legum veterum statutorum regni Angliae p. 415.

³⁾ Biener id. m. 282. l. Die Abschaffung der Gottesurtheile brachte nunmehr die Verlegenheit vor, dass man nicht wusste, welche Verfahrungsweise man gegen die rectatos beobachten sollte. Wie wenig man sich zu helfen wusste, zeigt der Umstand, dass die Justitiarien nach den Comitaten abgehen mussten, ohne eine Instruction dafür zu erhalten, und dass man ihnen eine provisorische Verfügung nachsendete. Bald darauf finden wir jedoch die Einrichtung, dass in den vorerwähnten Fällen der Angeschuldigte sich dem Spruche einer Jury, aus 12 Geschwornen seines Hundredes bestehend, unterwerfen kann (ponere se super patriam), und so hat die Abschaffung der Gottesurtheile in England die Einführung der Jury, welche über Schuld richtet, hervorgerufen. Ohne Zweifel ist dieser wichtige Gegenstand durch ein ausdrückliches Gesetz bestimmt worden, oder durch eine Vorschrift für die reisenden Justitiarien, aber es hat sich davon nichts erhalten und die praktischen Schriftsteller der nächsten Zeit pflegen Gesetze nicht anzuführen.

⁴⁾ Biener id. m. 303. l. Die Qualität als Zeugen gab allerdings den Geschwornen zunächst bloß den Beruf, über das

A törvénykezési rendtartás reformja.

V.

(A rendes eljárás.)

Habár azok után miket fentebb előadtunk, a szóbeliség behozatalát, a felsőbb bíróságok rendezésének felvétele mellett, a rendes eljárásban is behozhatónak, sőt a valódi reformot csakis és egyedül ezen uton tartjuk lehetőnek, miután ez uttal csak a javaslat bírálatát tűztük ki célunkul, azt az az által szabott korlátok között folytatva, áttérünk annak a rendes eljárásról szóló részére.

Hogy a javaslat e részben mellőzte a törvk. rendtartás egész rendszerének vizsgálatát, s mellőzte mindazon hiányokra való kiterjeszkedést, melyek annak helytelen fogalmazata vagy egyes intézkedései körül a tudomány szempontjából lehető lennének, azon rövid életre tekintettel, melyet az egész rendszernek jósolni merünk, csak helyeselhetjük. Nem helyeselhetjük azonban, hogy a revisio annak oly kirívó hiányait is mellőzte, melyek orvoslása a gyakorlat által parancsolt szükség.

A rendes eljárásra vonatkozólag — a felebbviteli rendszert kivéve — igen sovány intézkedéseket tartalmaz a javaslat.

Az eljárásra nézve épen semmi változást sem tett, pedig e szaknál van — nézetem szerint — a törvénynek egy igen kirívó s a gyakorlatra nézve rendkívül fontos hiánya.

A polg. törvk. rendtartás 108. §-a szerint ugyanis: „Ha a felebbviteli bíróság nem látja annyira kifejtve a ténykörülmenyeket, hogy alaposan ítélhessen, és ha a tárgyalás folytatásától valószínűleg sikert várhat: az ítéletet egészen vagy részben feloldhatja, s vagy általában vagy egyes pontokra nézve, újabb tárgyalást és további bizonyítási eljárást rendelhet, s ekképen a tárgyalás kiegészítését és újabb ítélet hozatalát hagyhatja meg, habár a felek nem kérték is.

E rendelkezés az osztrák perrend 330. §-ából vétetett át, a nélkül, hogy az abban rejlő következtetlenség észleltetett volna. Már Ökröss Bálint igen helyesen megírja e szakasz rendelkezését, mely a hiányok kiegészítésének jogát egyedül a felebbviteli bírónak tartja fenn, pedig az az elsőfolyamodású bírót is nemcsak megilletné, sőt az annak kötelessége, melyet a határozathozatal lehetősége és a fenforgó érdekek követelnek. (A törvk. rendt. magyarázata 188. lap.)

Szívesen aláírjuk e sorokat; mert vagy szigorun ragaszkodunk a tárgyalási alapelvhez, és akkor a bírót „de actis et allegatis“ kötelezzük, még pedig oly értelemben itélni, hogy semmi kiegészítésnek helye nem lehet, vagy az észszerűbb utat választjuk s e kiegészítést megengedjük, akkor nincs ok, hogy ha azt a felsőbb bíróságnak megadjuk, megvonjuk az elsőbírótól, s kényszerítjük őt ítéletet hozni oly ügyben, melyben annak helyzete szerint alapos ítéletet hozni a felsőbb bíróság véleménye szerint is lehetetlenség.

Ezen eset pedig a gyakorlatban sokkal gyakrabban fordul elő, mint azt tán első pillanatra goldolnók, főleg az örökösödési perek azok, melyek a helyzet tisztázását igen gyakran elannyira igénylik, hogy e nélkül a bíró ítélete valóságos sötétben való tapogatódzás. Nem különös-e, hogy oly esetben is, ha azt az elsőbíró mélyen átérzi, ha tudván tudja, hogy ítéletének sorsa nem lehet más, mint annak feloldása, kénytelen azt meghozni; mert az ügy tisztába hozatala végett új tárgyalást rendelni csak a felsőbb bírónak van joga, mikor is az elsőbíró megteszi a mit ha szabad lett volna, az előtt már egy évvel is megtett volna.

Az elvi következtetlenség mellett mennyi költség, munka s idő pazaroltatik el a törvény e helytelen intézkedése által,

Factische der That zu entscheiden. Indess liegt in der Beurtheilung, ob jemand culpabilis de hoc vel illo, schon dem Worte nach, auch ein juridisches Element, nämlich die Beurtheilung der Qualification des Verbrechens und der Imputationsfähigkeit. — Zachariae id. m. 181. l. Die von der Jury zu beantwortende Frage war von Anfang an und blieb der Sache nach auch später die Schuldfrage in ihrem ganzen Umfange und wenn die spätere englische Jurisprudenz den Satz aufstellte: „Sicut ad quaestionem facti non respondent iudices, ita ad quaestionem juris non respondent juratores,“ so konnte nur eine die historische Grundlage und das Wesen des Instituts ganz verkennende Auffassung darin die Beschränkung der Geschwornen auf rein thatsächliche Momente oder auf nackte Thatfachen erblicken.

melyet részéről a törvénykezési eljárás legkirívóbb hiányai közé számítok.

De ha az elsőbírónak megadatik azon jog, mely a törv. rendt. 108. §-a szerint a második bírónak van fentartva, tovább is mernék menni s azt tartom, hogy e részben azonnali előadandó nézetem természetesebb a mostani rendszerénél, s általa ismét munkasköltségkíméléscélzoztatnék. Ugyanis mellőzném az ítélet feloldására vonatkozó rendelkezést.

A mai rendszer szerint bir az indokkal; mert az elsőbíró-ságnak, ha akarja, sincs módjában a hiányos tárgyalást kiegészíteni s alapos ítéletet hozni, a másodbíró-ságnak kell közbe lépnie, hogy az alapos ítélethozatalt lehetővé tegye az elsőbíróra, de ha az elsőbíró e korlátozása megszüntetettik, ezen indok önmagától elenyézik.

A másik indok, mely a mellett felhozatik, hogy a tárgyalás kiegészítése vagy új bizonyítási eljárás elrendelésének esetén az ítélet feloldandó, s mely indok az általunk tervezett módosítás esetén is alkalmazást találna, ha általában birna kellő alappal, abban összpontosul, hogy miután írásbeli perben a másodbíró-ság az elsőbíró ítéletét felülvizsgálja, csak akkor mondhatja ki azt, hogy az elsőbíró helyesen vagy helytelenül ítélte, ha annak ítélethozataltánál ugyanazon anyag áll rendelkezésére, mint az elsőbírónak. Miután pedig lehet, hogy azon esetben, ha a felsőbb bíró által rendelt tárgyalás eredményét az alsóbb bíró tudta volna, vagy a felsőbb bíró által elrendelt bizonyítási eljárás eredményét ismerte volna, másként fogott volna ítélni, csakis akkor mondható ki, hogy az elsőbíró ítélete nem helyes, ha mindezen rendelkezésére álló eszközök ellenére is helytelenül határozott.

Ilyenmü okoskodásnak lenne alapja, ha a felebbezésben új tények és bizonyítékok felhozása megengedettnek, mint azt a sommás eljárásról szólva, e czikk III. szakaszában bővebben kifejtettük; a rendes eljárásban azonban az egész érvelés — nézetem szerint — tévedésen alapszik; mert a másodbíró rendelkezésére ugyanaz áll, mely az elsőbírónak állott rendelkezésére. Ha ezen anyag hiányos, ha az alapos ítélethozatal újabb tárgyalás folytán kiegészítést igényel, s az első bíró e tárgyalást, dacára hogy annak elrendelése jogában volna, mellőzi; vagy ha megajánlott bizonyítékok felvételét azért, mert azokat nem tartja döntőknél, el nem rendeli, ezen oknál fogva helytelen az ítélete; mert a pótlólagos eljárás vagy kiegészítés elrendelését mellőzte, melynek szükséges volta felől a második bíró ugyanazon anyagból győződött meg, mely az elsőbírónak is rendelkezésére állott.

Elvi tekintetben tehát abban, hogy póttárgyalás vagy bizonyítási eljárás elrendelése esetén az ítélet fel ne oldassék, nehézséget nem látok, gyakorlatilag pedig csakis üdvös eredményt reménylhetek tőle; mert:

1. Jobban összefér a bírói függetlenséggel, melyre az ítélet feloldása gyakran nyomást gyakorol, s mintegy a második bíró ellenkező felfogását erőlteti az elsőbíróra, vagy legalább azt erőltetni megkísérli. Így pl. az elsőbíró mellőzi a felek által ajánlott tanuk kihallgatását, mert a jogkérdésre tekintettel azt feleslegesnek tartja. Vegyünk egy tulajdonjog iránti keresetet, mely jogát felperes tanukkal kívánja igazolni, az elsőbíró azonban oly nézetben van, hogy felperes kereseti joga elévült, s tekintve a tulajdonjog alperes által elbirtokoltatott, mellőzi tehát a tulajdonjog szerzésre vonatkozó tanuk kihallgatását; mert a jogkérdésnek általa történt felfogása szerint azok vallo-mása döntő nem lehet. A második bíró azonban ellenkező nézetben van, nem lát elbirtoklást fenforogni, s azért a tulajdonjog megszerzését igazoló tanuk kihallgatását szükségesnek véli; mi célja van itt az ítélet feloldozásának s az új ítélethozatal elrendelésének, hiszen a feloldó végzésben a második bíró még csak nem is capacitálja az elsőbíró álláspontjának helytelensége felől, mert a feloldó végzést nem indokolja; tehát az elsőbíró ha következetesen megmarad előbbi nézete mellett, mi célja van akkor a feloldásnak? vagy nem marad, s akkor a második bíró fölényének, nem érveinek, melyek vele nem is közöltettek, nem enged, s ez által az elsőbíró ítélete nélkülöz minden önálló alapot, s tulajdonképen a másodbíró-ság hoz egyszerre két ítéletet, vagyis a fél egy bírósági foktól fosztatik meg.

De mert a feloldó végzés nem indokoltatik, gyakran nem is tudja az elsőbíró, hogy a második bíró mily nézet indította az ítélet feloldására. Vegyünk pl. egy örökösödési pert, melyben a felperes törvényes osztályrészt követel, alperes többféle lezámitásokat tesz, melyek folytán felperes törvényes osztályrészét már nemcsak megkapta, sőt az általa nyert előlegek azt tul is haladják. A második bíró azonban oly nézetben van, hogy a beszámítások nagy része nem oly természetű, melyeket ily

czimen a törvényes osztályrész törlesztésébe hajlítani lehetne; s ennél fogva feloldva az ítéletet, a törvényes osztályrész pénzbeli értékének kiszámíthatása végett bírói becsüt rendel el. A feloldó végzés minden indokolás nélkül az elsőbíróhoz kerül, az azt sem tudja, mit gondolt a második bíró beszámíthatónak? Mi célja lehet ily esetben az elsőbíró új ítélethozatalára való kényszerítésnek? . . . én elgondolni sem bírom.

Igen hosszan fűzhetném a gyakorlati életből merített hason példákat, melyekkel majdnem naponként van alkalmam találkozni bírói működésben, de úgy hiszem e néhány példa is igazolja álláspontom.

2. A divóeljárási rendszer vagyis az ítélet feloldása, most vázolt célszerűtlensége mellett felesleges munkát, költséget okoz, s időt vesz igénybe. Ha a mai eljárás szerint az ítélet feloldása folytán az új tárgyalás megtartatik, az ügyben ítélet hozandó, mely a helyzet most vázolt sajátságoságánál fogva gyakran az előadót is gondolkodóba ejti, még többször a collegiumban fog vitára okul szolgálni, és ha végre meghozatik az ítélet, az a felekkel közöltetik, kik az ítélet bélyegét ismételve megfizetik, az ítélettel meg nem elégedő fél ezt felebbezni kénytelen s erre újra bélyeget fizet, míg ha a feloldás mellőztével a másodbíró egyszerűen a feloldó végzésben foglaltakat egyszerű végzés útján, melyben az elsőbíró-ság ítélete érintetlenül hagyatik, rendeli teljesített, a felveendő jkönyvben egyszerűen mint currens tárgy felterjesztetik, s ez által munka, idő és költség kíméletik. Még azon ritkán előforduló esetben is, ha az elrendelt tárgyalás folytán újabb bizonyítási eljárás igényeltetnék, mely a fentebbiek folytán a másodbíró-ság által lenne elrendelendő, sem kerülne több időbe az eljárás, mint a mai rendszer szerint, s a költség még ezen kivételes esetben is megtakaríthatnék.

Nézetem szerint tehát a 108. §-ban adott jogositvány minden bíróságra kiterjesztendő, s a felsőbb bíróság által netán szükségesnek vélt pótlás az ítélet feloldása nélkül lenne elrendelendő.

A bizonyítási eljárás tekintetében a javaslat egyetlen változásra szorítkozott, t. i. a 167. §. helyett a javaslat 62. §-a következő szerkezetet kíván felvételni:

„A magán okmány, melynek valódiságát az ellenfél tagadta, csak úgy szolgál bizonyítékul:

- a) ha azt sajátkezűleg írta és aláírta,
- b) ha az idegen kézzel irt okiratot aláírta,
- c) ha a kiállító, ki írni nem tud, két előttemező tanu jelenlétében, kiknek egyike a kiállító nevét is aláírja, szokott kézjeggyével látja el az okiratot.“

Nem látjuk ugyan e szakasz változtatásának oly égető szükségét, mint több oly szakaszokénak, melyeket a javaslat mellőzött. De belátjuk, hogy helyesebb mint a 167. §., csak az a) és b) pont külön osztályzatának indokát nem tudjuk belátni, mert ha teljes bizonyítékul szolgál a b) pont szerint az: ha valaki az okiratot — írta legyen bárki is annak tartalmát — sajátkezűleg aláírta, valóban nem tudjuk belátni mire szükséges az a) pont vagyis annak külön kifejezése, hogy az okirat hason bizonyító erővel bir, ha az a ki aláírta az okiratot, az egészet maga írta; hiszen ez talán a b) pontban foglaltak folytán alaptomban is értetik? legalább én nem tudom képzelni, hogy valaki ebben kételkednék.

A bizonyítási eljárásba tervezett változtatások ezen egyetlen szakasszal — mint említettük — elintéztettek, pedig nézetünk szerint ott sok kirívó hiány van orvoslandó.

Egyike a közokiratok tekintetében jelentkezik, mely tekintetbeni rendelkezése a perrendnek az anyagi igazságot gyakran a bíró meggyőződése ellen lábbal tapodó eljárásnak nyitott tért. A polg. törv. rendt. 165. §-a ugyanis akként magyaráztatik, hogy a szabályos alakban kiállított okirat aláírása, kiállítás vagy tartalmának valódisága elleni kifogások csakis fenytő uton lévén érvényesíthetők, polgári perben ezek figyelembe nem vehetők.

Nem kívánjuk a közokiratok fontosságát s ebből kifolyólag azt, hogy ezen okmányoknak a bizonyító erő tekintetében előny adassék elvitatni, hiszen még azon perrendek, melyek egyébként a szabad bizonyítási elmélet terén állanak, sem merik azoknak a bizonyítás tekintetébeni előnyét korlátozni. De úgy hisszük ezen előny kívánalmainak tökéletesen elég lesz tevé, ha ezen okiratok ellen teendő kifogás esetén a bizonyítás terhe a kifogást tevő félre ruháztatik. Ennél több, igazságtalanságra vezet.

A fenytő utra hivatkozás folytán gyakran, sőt legtöbb esetben a polgári perben nem állíttatik, s helyesen; mert ha a

valódiság egyszerű tagadásának ez lenne eredménye, a polgári per elhuzására újabb eszköz nyújtatnék, e mellett a fenytő per hosszadalmas s gyakran célra nem vezet; mert lehet eset, hogy a tárgyi tényálladék kétségtelen fenállása mellett a büntett alanya ki nem nyomozható, de lehet olyan is, hogy daczára a tartalom valódisága elleni kifogás alapos voltának, büntetésre méltó cselekvény nem forog fenn.

Az első eset igen gyakran a telekkönyvi kiigazítási perekben fordul elő, hol az illető kiigazolja, hogy a telekkönyv alatt lévő kézjegyet nem tette, de hogy ki tette, kinyomozni nem lehet; mert hogy kik voltak akkor ama községben a helyszínelő bizottság tagjai, s a bizottság mely tagja tette alá a kézjegyet, kinyomozni a lehetetlenségek sorába tartozik. Ily esetben a fenytő eljárás célra nem vezethet.

Az utóbbi eset tévedés folytán merül fel. A formalismus korszakában K i t t k a, tekintettel az osztrák bizonyítási eljárásra, már méltán helytelenítette azon irányt, mely szerint a közokiratok ellen kizáratik az ellenbizonyíték, mikor egy számban való tévedés oly könnyen megeshet. (Beweislehre im oesterreichischen Civilprozess.) Az újabb perrendek, melyek habár a bizonyítékok szabad mérlegetezésének terén állanak, de az okmányok tekintetében fentartották a törvényes bizonyítási elmélet szabályait, valamint egy részről kimondják, hogy az illetékes hatóság által szabályszerűleg kiállított közokmány teljes bizonyító erővel bír, más részről annak valódisága ellen az ellenbizonyításnak a polgári perben való eszközölését határozottan megengedik. (Igy p. o. az 1871. évi német perrend javaslat 530. §., az éjszaki német perrendjavaslat 536. b) pont, a württembergi perrend 526. §., a hesseni javaslat 526. §., bajor perrend 272. §. stb.)

A gyakorlat férfaira merek hivatkozni, hogy hason szabály felvétele mennyire szükséges; s azért a 165. §-hoz pótlólag azon rendelkezés felvételét vélnők szükségesnek, hogy: a közokiratok ellen akár azok minősége, akár tartalma tekintetében tett kifogás a valódiságot kifogásoló fél által azon polgári perben, melyben a közokirat bizonyítékul használtatik is érvényesíthető s tekintve bebizonyítható. Részemről annál is inkább szükségesnek vélem e szabály határozott felvételét, mert nézetem szerint a törvk. rendt. szabályainak magyarizata a bírói gyakorlatban a közokiratok bizonyító ereje elleni kifogások elfogadása tekintetében nagyobb szigorral járt el, mint azt azok tekintélye a legmerekvebb formalismus mellett is igénylené.

A bizonyítási eljárás tekintetében a javaslat hiányának tartjuk, hogy a főeskü körüli szabályokat teljesen mellőzte, pedig a gyakorlat itt is kirívó hiányokkal találkozott.

Az első hiány, mely e részben nézetünk szerint felmerül, a főeskünek más bizonyítékokkal való helyettesítésére (Gewissenvertretung) vonatkozik.

A perrend módosításának kétségtelenül egyik célja a huzavónaknak megakadályozása volt, a most említett intézmény is ezek sorába tartozik.

A főeskü helytelensége s tekintve hátrányos következményei csakis a bizonyító félre vagyis arra nézve, ki az esküt kínálni tartozik, nyilvánulnak. Ezen fél van csak kitéve azon veszélynek, hogy ellenfele, ki képes volt ktelezottségét eltagadni, e tagadásának esküvel megerősítésétől sem riad vissza. A kínált fél helyzetében nincs veszély. Ügyének sorsa kezében van s ha annak, s tekintve a bizonyítandó ténykörülménynek igazságáról meg van győződve, az eskü elfogadása által nyert ügye van. Nincs tehát semmi indoka, hogy akkor midőn a bizonyító fél ellenfelének lelkiismeretére hivatkozva azt a főesküvel megkínálja, annak előbb más bizonyítékok előtérbe hozása engedtesse meg s ez által is a per elhuzására adassék alkalom.

E részben a javaslatbani intézkedés annál is inkább szükséges lett volna, mert törvk. rendtartásunkban az eskünek más bizonyítékokkal való helyettesítése tekintetében határozott szabály nem foglaltatik, s ha a gyakorlat azt mégis elfogadta, valószínűleg oka, hogy a polg. törvk. rendtartásnak valóban értelmetlen 222. §-át mely szerint: „a ki gátolni akarja, hogy ellenfele esküt tegyen, érveit a per folyamán adj. elő“ akként magyarázta, mely értelmet annak a törvk. rendtartás commentatorai A p á t h y (a magyar polg. törvk. rendt. magyarázata 184. l.), Ö k r ö s s (házon művében 271. l.) és H e r c z e g h (500. lap) adnak, t. i. hogy: „ellenbizonyítékait a per folytán tartozik előadni“. Annyi azonban minden: setre áll, hogy az eskünek más bizonyítékokkal helyettesítését a gyakorlat elfogadta, hogy ennek szükségét a félnek, mely a bizonyítékok helyettesítésére jogosítva van, érdekei nem követelik; hanem annak

megengedése csakis a per elhuzására szolgál ürügyül. Azért igen szükségesnek mutatkoznék, hogy több újabb perrend javaslat példájára (pl. a porosz javaslat 513. §., észak német javaslat 596., német (1871. évi) javaslat 387. §. l. különösen ennek indokolását 350. lap, végre ide számítandó a bajor perrend, mely ezen intézményt teljesen mellőzte, mi is oda magyarázandó, hogy az helyt nem foglalhat, mint Schmitt „der Bayerische Civilprocess“ című művében I. kötet, 582. lap, meggyőzőleg indokolja) kimondja: miszerint az eskünek más bizonyítékokkal való helyettesítése helyt nem foglalhat.

Az ítélethozatalra nézve hibájának, még pedig oly hibájának tartjuk a perrendnek, mely a gyakorlatban igen sok zavar, felületesség és igazságtalan ítéletnek szolgál forrásul, hogy módot enged arra, miszerint bizonyos kérdések eldöntése a végrehajtási eljárásra tartassék fel. Alkalmat vettünk magunknak azon helytelenségeknek, melyek ezen engedmény folytán felmerülnek, e lapok 8. számában „az ítéletek szerkesztése körüli hiányok“ czime alatt irt cikkünkben kifejezést adni; s azért ezuttal csakis sommásan kívánjuk előadni ebbeli nehézségeinket. A bíróság ugyanis alkalmat nyer a dolog könnyebb végét fogni, de maguk az ügyvédek is alkalmat adnak erre felületességük által, s ennél fogva a legfontosabb kérdések a végrehajtási eljárásra odáztatnak el. Az örökhagyó tartozásaiért az örökösök ellen intézett perben rendszerint a kérdések egyik legfontosabbikát képezi, hogy maradt-e hagyaték s különösen oly hagyaték, melyből e tartozás fedezhető lenne? ki ne tudná, ha a gyakorlat terén forgott, az örökség erejéig való elmarasztalás chablonját, mely által számos esetben azon kérdés döntetett el, mely vitás sem volt, hogy t. i. az örökhagyó adós volt s azért hagyatékra fizetésre kötelezett, de megoldatlanul marad a tulajdonképen vitás kérdés, hogy t. i. a beperelt örökösökre szállott-e oly mennyiségű tiszta hagyaték, mely által a beperesített tartozás fedezetet talál. De nemcsak ezen hanem számos más esetek is hason viszás helyzetet idéznek elő, melyekben az ügyvéd felületessége a bírói ítéletben kifejezést nyer; mert az ítélet ily módon szerkezete a törvényben támaszt talál. Ilyenek pl. ha valamely ingatlan bizonyos része igényeltetik, annak kiadatása egyszerűen kéretik s szintoly könnyeden elrendeltetik, hogy: bizonyos birtoknak $\frac{1}{2}$ vagy $\frac{1}{3}$ részét felperes alperesnek átadni tartozik, a legfontosabb kérdés pedig, hogy t. i. melyik legyen azon kiadandó rész, a végrehajtási eljárásra odáztatik el. Ilyen pl. az időközi haszonvételek kérdése, mely legtöbb esetben épen azért odáztatik a végrehajtási eljárásra, mert az összeg kinyomozása, főleg az írásbeli rendszer s a naponként tapasztalt felületes dolgozatok mellett, gyakran criticusabb s több nehézséggel jár, mint a jog felett való határozás.

Mindezen bajok annál érzékenyebben jelentkeznek mennél gyakoribbakká — mondhatnám mindennapiak — azon esetek, melyekben alkalmazást találunk.

A polg. törvk. rendt. szerint a következmények sulya kétszeres mérvben jelentkezett annál fogva, mert a végrehajtásra fentartott kérdések végzésilag intéztetvén el, azok ellen nem volt felelbezésnek helye, utoljára a semmitőszék kényszerült — ha ugyan a felek azon gondolatra jöttek, hogy a semmiségi panasz utjára lépni megkísértsék — ezen, mai szervezete szerint épen nem köréhez tartozó, kérdések elintézésébe harapni, a fél tehát fontos érdemleges kérdésben a rendes felelbezési fokozattól megfosztatott, s épen a véletlen hozta magával, hogy hason esetben csak két forum ítél, t. i. az elsőbíróság és a semmitőszék, vagy a rendes felelbbviteli bíróságokat mind igénybe vehette ahhoz képest, a mint ügyének egyik érdemleges kérdése az ítéletben oldatott meg, vagy a végrehajtási eljárásra tartatott fenn.

Ugy látszik ezen utóbbi visszasságon kívánt segíteni a javaslat 63. §-a midőn a polg. törvk. rendt. 264. §-ához hozzáadati reudeli, hogy:

„Ítéletet kell hozni azon esetekben is, midőn a bíró ítéletét kiigazítja, pótlólag kiegészíti, a felhívó kérelmére valamely jogcselekményt helytelenné nyilvánít, a felszámított követelés érdemében határozott, valamely elvezett okiratot megsemmisít, vagy oly kérdés felett határoz, mely a per tárgyát képezte volna, melynek eldöntése azonban a végrehajtási eljárásra tartatott fenn.“

Ezen szakasz vég-oraiban foglalt intézkedés által ugyan a felelbbviteli körüli visszasságok el-leznek hárítva, de a baj orvosolva nem lesz. Ha valamely kérdés a per tárgyát képezi, minek azt a pertől külön eljárásra tartani fen, vagyis egy perből kettőt csinálni, s alkalmat engedni, hogy egy ügy külön-

bőző kérdésekben a felebbezés különböző retortáin ismételve végig hurczoltassék; addig midőn az elintézés oly eljárásba ékeltetik be, melynek czélja a már megítélt igényeknek kényszereszközökkel való érvényesítése lévén, a kérdés csak mellékesen tárgyalatik, s úgy a tárgyalás mint az elintézés felületessége azon helyzetből, melybe juttatott, önkényt következik.

Tanuljanak meg az ügyvédek rendes s végrehajtható ítélet alapjául szolgáló kérelmet terjesztteni elő, ezt csak következetes szigor s nem az ügy alapos elintézésének rovására eső engedékenység által érhetjük el. Másrésztől intézze el a bíró az ügy minden kérdését, s ne adassék annak alkalom a legfontosabbnak oly eljárásra való elődázására, mely természeténél fogva az ügy alapos tárgyalására s ebből kifolyólag alapos ítélethozatalra nem alkalmas.

Nézetem szerint tehát a per tárgyat képező minden kérdések az ítéletben oldandók meg, s a végrehajtási eljárásra érdemleges kérdés elintézése nem tartható fenn.

Talán egyedül a zálogváltó perekre lehetne kifogást tenni, mert azok nehézkes szekerének a századok óta megszokott kerékvágásból való kikökenése könnyen zavart okozhat. E perek különben is csak ideiglenesek, hadd folyjanak le tehát míg életük tart, őseik utja szerint.

A rendes eljárásra vonatkozólag — a felebbviteli rendszeren kívül — a javaslat még a kézbesítések eszközlésére nézve tartalmaz módosításokat. Jelesül a 255. 267 és 268 §. b) pontja helyett következő szabályok felvételét tervezi.

„Ha azon személy, kinek kézbesíteni kell, sem lakhelyén, sem üzleti helyiségén nem található, a nélkül azonban, hogy azon községből, vagy nagyobb városokban azon városrészből, melyben lakása vagy üzleti helyisége van, hosszabb időre eltávozott volna, a kézbesítő írást hagy nála, melyben tudósítja, hogy a következő napon bizonyos meghatározott órában nála megjelenend, és ha őt akkor sem találja otthon, az iratott ugyanazon házban lakó felnőtt családtagok vagy szolgálati viszonyban álló személyek egyikének, ha ilyenek nincsenek vagy az elfogadást megtagadják, a ház tulajdonosak vagy bérlőjének, vagy ezek családja valamely felnőtt tagjának vagy család-jének kell kézbesítenie, ha mindezen személyek ugyanazon házban laknak. Ha ilyenek sincsenek, vagy az elfogadást ezek is megtagadják, az iratot a helybeli előljárnak kell kezeibe adnia.

Mindezen esetekben tartozik a kézbesítő a honn nem talált személy lakásának ajtajára az iránt, hogy a nekie szánt iratmánpéldányt kinek kézbesítette, értesítvényt kifüggesztetni és a kézbesítés módját a kézbesítési bizonyítványban előadni.

Ha azon személy, kinek kézbesíteni kell, azon községből vagy városrészből, melyben lakik, hosszabb időre eltávozott, kézbesítés végett tartózkodási helyének bíróságát kell megkeresni.“

A szabályok szükséges voltát az indokolás helyesen kifejti. Fontos és feltétlenül szükséges, hogy az ellene folyamatba tett perről mindenki értesítettessék s a kézbesítési szabályok hiányossága ne szolgáljon egy részről méltánytalan s illetve oly egyének elmarasztalására alkalmul, kik a védelemtől azért voltak megfosztva, mert a perfolyamatban létéről nem értesültek. Más részről a munkát szaporító igazolások eleje vétessék.

Ezen tagadhatatlanul helyes szempontban tervezett szabályok helyessége oly nyilvánvaló, hogy bővebb indoklásra e részben nem szorul.

ZLINSZKY IMRE,
kir. táblai pótbiro.

(Folyt. köv.)

Az osztrák u. n. „Bagatell“ eljárás ismertetése.

(Folytatás.)

Ami a bizonyítékok felvételét illeti: 31. 32. §§. a bizonyítási eljárás ezen eljárásban külön stadiumot nem képez; bár az eljárás egy alkatrésze, tekintet nélkül a bizonyítási eszközök különféleségére. A felek már az első tárgyalási határnapra azon felhívással idéztetnek, hogy bizonyítékaikkal jelenjenek meg;

mi habár elmulasztatik is gyakran, mégis az ezen eljárásra tartozó ügyekben a bizonyítékok előkerítése nem fog nehézségekkel találkozni.

A törvény a fősulyt arra fekteti, hogy a bizonyítás a tárgyaló bíró előtt történjék; mert azt az elfogadott közvetlenség elve hozza magával.

A 32. §. olyan intézkedéseket foglal magában, melyek által a felek a bemondások teljességére és igazságára közreműködhetnek mint ez a bünvádi eljárásban is sikerrel használhatik.

Legfontosabb azonban az u. n. bizonyítékok szabad méltatásának a 33. §-ban kimondott elve. A bíró tehát a bizonyításnak rideg küleredményéhez nincs kötve, hanem a bizonyítékok erejét, és a bizonyítás eredményét meggyőződése szerint méltathatja. Ezen intézkedésnek behatóbb és hosszabb indokolása felesleges, elég arra utalni, hogy azt az újabb törvényhozások elfogadták, hogy az ausztriai polg. perrendtartási javaslatba is felvétellett, és sem az a felett tartott tárgyalások alkalmával, sem a számos véleményezésekben aggályt, ellenkezést nem keltett. Ezen elv azonban nem csupán a tulajdonképi bizonyítási eszközök által előállított bizonyítás erejének méltatására szorítkozik, hanem kiterjed a bizonyítási köteleesség kérdésére, a bizonyítás szükségének megítélésére. Nem minden bármily alaki tekintetben kifogásolt ténykörülmeny vonja maga után az állító fél részéről a bizonyítás köteleességét; épen úgy a nem kifogásolt ténybeli állítás sem tekinthető egyelőre beismertnek; hanem a bírótól függ a tárgyalásnak összefoglalt eredménye szerint megítélni, hogy az beismertnek veendő e vagy sem; és a bíró nem valamely ténykörülmeny formális tagadásából magából, hanem a felek összes nyilatkozataiból fogja megítélni azt, hogy valamely ténybeli állítás valónak veendő, vagy az még további bizonyítást igényel.

És csak ezen kiterjedésben jut el a bizonyítékok szabad méltatási elve valódi jelentőségére, és az ítéletkezés szabadsága menekülve a formális bizonyítási szabályok nyomása alól a valódi igazságszolgáltatást eredményezheti.

A 33. §-ban kimondott elv az egész tárgyalás alakulására nagy befolyással bír, mert felmenti a feleleket a köteleességtől, hogy az ellenfél állításait nyomról nyomra kövessék, és minden egyes ténykörülmenyre a beismerés elkerülése végett legalább formális nyilatkozzanak, illetve ellentmondjanak; ezen el a tényálladék kifejtésének szabad természetes rendjét engedi meg; és ezáltal a valóság és igazság felderítését nagy mérvben elősegíti. A kifogásoknak ellenmondásoknak az egyéb eljárásban mintegy kényszerített, idő és helyhez kötött felhívási kötelessége valódi mérvére leszállittatik, és az eredményre nézve gyakran bizonytalan bizonyítási eljárás feleslegessé válik.

A 34. és 35. §§-ok a 33. §-nak kifolyásai. Az okiratok által való bizonyításnak a 36—39. §§-okban letett szabályai által a fenálló jognak mintegy engedmény adatik; azonban a bírói szabad meggyőződésnek tere csak akkor nyílik meg, midőn ellenbizonyítéknak, vagy olyan tényeknek megbírálásáról van szó, melyek az okirat bizonyító erejének gyöngítésére hozattak fel, vonatkozva az okirat hiányaira, kiállítási vagy egyéb körülmenyeire. Azért ezekre nézve a bizonyítékok szabad méltatási elvét a 36. §. őrzi meg.

A tárgyalás szabadságával következetesen az okiratra hivatkozás, annak felmutatása, a kifogások aggályok felhozása egész a tárgyalás bezárásáig bármikor történhetik.

(Folyt. köv.)

Figyelmeztetés!

 Lapunk mai számához a Franklin-társulat magyar irodalmi intézet kiadásában megjelent legújabb magyar törvénykönyvek, törvénykezési-, jog és államtudományi munkák árjegyzéke van csatolva.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

<p>Megjelenik minden kedden; a „magy. jogászgynölés” tartama alatt naponként. Előfizetési díj: Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.</p>	<p>Szerkesztői Iroda: Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet. Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 4-dik szám alatt.</p>	<p>A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz, a megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők.</p>
--	---	--

TARTALOM: A hagyatéki eljárásra van-e szükség? Tomcsányi Mór, kir. tszéki elnök urtól. — A köteles részről. Dr. Katona Mór n.-szebeni jogtanár urtól. — A büntető per jog világtörténeti fejlődése. Dr. Dárday Sándor urtól. — A törvénykezési rendtartás reformja. Zlinszky Imre, kir. táblai pótbiro urtól. — Észrevételek a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének a biztosítási ügyletet tárgyazó részére. Dr. Beck Hugó ügyvéd urtól. — Az osztrák, u. n. „Bagatell” eljárás ismertetése. Dr. Suhajda János, legfőbb ítélőszéki bíró urtól.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A hagyatéki eljárásra van-e szükség?

(Vége.)

A mi most már az ipso jure elv gyakorlati czélszerűségét illeti, erre nézve azt jegyezhetném meg, hogy maga Unger, kinek álláspontját Czenthe ur állítólag elfoglalja (System, Erbrecht 152. old. 17. l.) ezeket mondja:

„Dass jede Erbschaft ipso jure erworben werde, ist ein Grundsatz, dessen praktische Zweckmässigkeit sehr fraglich ist.“

De nézzük a felhozott czélszerűségi indokokat közelebbről.

1. Felhossa Czenthe ur, hogy a jogtörténeti fejleményeket, a nemzet szükségletei szerint alakult sajátosságos intézményeket és elveket, a kor kívánalmaihoz idomítva fentartani s megőrizni kell még akkor is, habár ezen elvek, a jogtudomány, az elmélet kívánalmait nem elégítik is ki.

Hogy ezen argumentatio nem bir meggyőző erővel, azt talán mondanom se kell; de nem ismerhetem begyőzöttnek el, Czenthe ur azon állítását sem, hogy a magyar jog is elfogadta, fejlesztette s fentartotta az ipso jure elvet.

Indítványozó ur ugyanis, a harm. k. I. 67. czimének 1-ső §-ával igyekezik bebizonyítani említett állításának valóságát.

Azonban ezen §. szóról-szóra így szól:

„§. 1. Secunda via; dominium bonorum dicitur aliquis habere, jure vel modo successorio, quando devolutio aliquorum jurium possessionariorum, ad ipsum manifeste spectat: prout in bonis, et juribus possessionariis fratrum carnalium, in propingva linea generationis habetur. — Verbigratia; licet frater carnalis, altero fratre similiter carnali supervivente, dominium reale, ac possessorium bonorum suorum, post factam cum eo divisionem non habeat; jus tamen, ac dominium successorium de facto, et immediate habet: Cujus virtute, postquam frater ipse, sine haeredibus decesserit; mox et immediate, superstes et in humanis agens frater, bona defuncti fratris, simpliciter, absque omni scilicet statutione juridica, et alio processu juris: pro se vendicabit, et posteritati suae, juste, meritoque applicabit.“

Es ha ezen intézkedés összehasonlittatik a harm. k. I. 47. és 63. czimeivel, s az 1655: 56. t. cz. 4. §-ával, akkor csakhamar világos lesz, hogy dominium alatt jogot, jus possessionarium alatt birtokot, dominium reale vagy possessorium alatt jogszerű birtok-

lást, és dominium successorium alatt öröklési jogot kell érteni: a miből aztán kiderül, hogy ebből, miként az ipso jure-féle, épen ugy az ipso facto való öröklést is lehetne levonni, ha értelemnélküliség dolgában mindkettő nem volna oly nagyon hasonló.

2-szor. Felhossa továbbá Czenthe ur, hogy az ipso jure elv szerint az öröklés képességének megítélésénél, az öröklés megnyiltának időpontja mérvadó, hogy a hivatott akkor is megszerezheti a hagyatéki javakat, ha az öröklés megnyiltáról tudomása nem volt, ha akkor távol, kiskorú vagy gyámoltalan vala, hogy ha az öröklésre hivatott egy pillanatra élte is tul az örökhagyót, az öröklési jog mégis az ő utódaira száll át, és hogy az öröklésre hivatott meg is szabadulhat a terhes örökléstől, visszautasítás által.

Azonban mindez meg van, a legalitási elv szerinti öröklésnél is.

Azon hátrányon pedig, hogy a kétséges értékű hagyatéki javaknál, a hivatottnak nem marad egyéb választása, mint azokat elfogadni, s ekkor gyakran, saját vagyonából fizetni az örökhagyó adósságait, vagy pedig azokat visszautasítani, s ekkor gyakran nevezetes előnyről mondani le, — ezen hátrányon mondom, az ipso jure elv szerint, nem lehet segíteni máskép, mint a legalitási elv inventarii beneficiumának elfogadásával.

Ebből látható, hogy az ipso jure elv minden czélszerűsége abból áll, hogy a hagyatéki eljárást nélkülözhetővé teszi.

Ámde ha elismerem is, hogy az ipso jure elv gyakorlatilag czélszerűbb, mint a legalitás, bírói közvetítés elve, — azt semmi esetre sem ismerhetem el, hogy czélszerűbb lenne azon elvnel, melyet akaratelhatározás elvének lehetne nevezni, s mely szerint az öröklési jogczim megszerzéséhez, elegendő, a hivatott akaratelhatározása, elegendő a sola animi destinatio. — Sőt ellenkezőleg, én azt állítom, hogy ezen elv, gyakorlatilag még czélszerűbb mint az ipso jure elv.

Ezen elv szerint ugyanis ahhoz, hogy az öröklési jogczim megszerzettessék, hogy az ugynevezett örökség-elfogadás megtörténtnek tekintessék, sem bíróság előtti nyilatkozatra, sem a római jog ratiójára nincs szükség.

Azon hivatott, a kiben meg van az öröklési akarat, ezen akaratát mindenkor magán uton, tényekkel egyszerűn, mint bíróság vagy tanuk előtt, írásban vagy szóval fejezheti ki.

Azon hivatott pedig, a ki nem akar örökölni, amugy is szigoruan tartózkodik minden cselekvénytől, melyből átvállalási akaratát következtetni kellene.

Az ünnepélyes örökösi nyilatkozat tehát minden

tekintetben felesleges, miként ezt a gyakorlati élet tényleg most is tanúsítja.

De nincs szükség ezen elv szerint az inventarium beneficiumára sem, mivel az örökös csak a hagyatéki javak erejéig tartozik viselni a velük összekötött terheket; mi sokkal észszerűbb, mint szükségképi örökös, a necessarius heresre minden juris ratiója nélkül ráronni olyan terheket, melyek viselésére ő nem kötelezte magát.

A felhozott előnyök tehát mind meg vannak, az akaratelhatározási elvnél is, és pedig meg vannak, minden következtetés, minden fictio és beneficium gyártás nélkül; miből látható, hogy az gyakorlatilag is célszerűbb, mint az ipso jure elv.

Czen the ur indítványának második részét illetőleg azonban magam is azon nézetben vagyok, hogy ahhoz, miszerint a hagyatéki javak birtokba s kezelés alá való vétele jogérvényes legyen, bírói közvetítésre nincs szükség.

A ki az öröklési jogczimet megszerezte, épen ez által van jogosítva arra, hogy az örökség egyes tárgyait átvegye, s azokat nemcsak bírja s használja, hanem rólok szabadon rendelkezék is.

Az ugynevezett hagyatéki, vagy öröklés körüli bírói eljárást tehát én sem pártolom, de nem azért, mivel az a valódi örökös kipuhatolni nem képes, — mert hiszen ezt tenni a per rendes útján sem lehet, s a bírónak az nem is hivatása, hogy absolut igazságot szolgáltatson, hogy jus inter omnes teremtsen, — de nem pártolom azért, mivel a hagyatéki eljárás csupán jogrendőri, a bíró hatásköréhez nem tartozó intézkedéseket tartalmaz, és olyan teendőket, melyek inkább jogok megszerzéséhez, mint azok védelméhez tállatnak szükségeseznek, és mivel én ezt összeegyeztethetőnek nem találom a polgári jog alapelvével, mely szerint önmagáról mindenki saját maga tartozik gondoskodni.

Hogy az örökösödésből folyó jogok védelme, főleg két irányban, egyrészt az örökös, másrészt pedig a hitelező tekintetében szükségessé teszi a bírói közreműködést, szívesen elismerem.

Az örökösnek igen gyakran, sőt a legtöbb esetben szüksége van olyan igazolványra, melylyel kimutathassa, hogy valamely dolgot öröklési jogczimen ő szerzett meg.

A hitelezőnek pedig szüksége lehet oly bírói intézkedésre, melynél fogva az örökös meggátoltatik abban, hogy a hagyatéki javakat, az ő hátrányára elidegenítse.

Ámde ezen jogok védelme — miként már előbb kimutattam — a polg. perrendtartásnak célirányos kiegészítése által sokkal következetesebben, célszerűbben, egyszerűbben és mégis sikerültebben eszközölhető, mint a nehézkes, következtetlen és szükségtelen hagyatéki eljárás által.

Az előadottakból tisztán kivehető azon álláspont, melyet én a felvetett kérdésben elfoglalom.

Mellőzendőnek találom ugyanis a hagyatéki eljárást, az ünnepélyes ugynevezett örökös nyilatkozattal együtt; nem pártolom az ipso jure elvét, hanem az animi destinatio elvét tartom helyesnek.

Czen the ur a hagyatéki eljárást, az ipso jure féle elv elfogadása nélkül nem hitte megszüntethetőnek; én pedig azt vélem, hogy azt e nélkül is, még pedig sokkal következetesebben, sokkal indokoltabban lehet tenni.

TOMCSÁNYI MÓR,
kir. tszéki elnök.

A köteles részről.

(Folytatás.)

VII.

A kitagadásról.

A mily szigorú követelménye erkölcsi úgy mint jogi érzetünknek, hogy a kik az örökhagyóval a végegység és szeretet kapcsai által egybefűzvék, önkényesen a hagyatékból ki ne tudathassanak, — ép oly határozottan következik ugyanazon momentumokból az is, hogy ha a gyermek ezen gyengéd szeretet kapcsát durván szétszakítja, a családi élet benső viszonyát galádtettekkel megzavarja, ha maga tépi ki a természetes vonzalmat, mely iránta a szülői szívbe ültetve van, az által, hogy bántalmakkal illeti nemzőit, vagy gyalázatot hoz és szégyent eme kötelékre — hogy ily esetekben mindazon igénye is megszűnjék, mely épen ezen kapcsolat bensőségéből származik, hogy a szülők az ily méltatlant, ki a szeretetet bántalmakkal viszonzozza, ki öröm helyett bűt és keserűséget hoz a szülőkre, kibén vérük elfajulását és elkorcsosulását kell látniok, kitagadhassák, megfoszthassák azon igénytől, melyet a szeretet és természetes vonzalom diktál a törvénynek.

Szükséges ez, mert különben — ha e hatalmat megvonjuk a szülőtől, az egyedüli erkölcsi fegyvert veszszük ki kezükből, melylyel a gyermeket rakoncátlanságaiért nemcsak érzékenyen sujthatják, hanem egyszersmind bizonyos erkölcsi pressiót is gyakorolhatnak rájuk, hogy olyas lépések- és tettektől tartózkodjanak, melyek ily anyagi hátrányokat eredményezhetnek; mert sokszor talán egyedül ennek meggondolása bírja őket józan magaviseletre, a szülők iránti illemre, sőt talán még a szeretet cselekedeteire is.

De másrészt a törvényben szabatosan és határozottan meg kellene állapítani azon eseteknek, melyek elkövetése jogot ad a szülőknek gyermeküktől a köteles részt megvonni, mert e nélkül, ha az bármely álok vagy ürügy alatt lehetséges, megint a gyermeket tesszük a szülői szeszély és önkény bábjaává, hizelgésre, alakoskodásra kényszerítjük őket és végre is a törvény maga nyitna kaput a köteles rész kijátszására. Már pedig ez által a családi viszony épségén — melynek fentartására van a köteles rész hivatva — többet rontanánk hiányos szabályokkal, sem mint a jó, melyet az eredményezhet.

A kitagadási okokat tehát taxative kellene a törvényben felsorolni. De mivel ez nem könnyű dolog, sőt azt teljességgel tenni majdnem lehetetlen is az élet gazdag változataival szemben — aztán meg, mivel nem kívánatos, hogy a polgári törvénykönyv büntettek, de sokszor fertelmek tárháza legyen, hol mindazon szemérem-ellenes nemi kihágások és egyéb dolgok mezitlenül feltáraszanak, melyek a szülők és gyermekek közt előfordulhatnak, — azért a törvényhozás leghelyesebben cselekszik, ha csak elvileg állapítja meg, mily fajta sérelmeknél ad helyt a kitagadásnak; azt pedig, vajjon a kitagadótól felhozott ok elégséges-e, vajjon foglal-e az magában oly sérelmet, mely ezen elvi fixirozás alá vonható, és az egyéni körülmények szempontjából sérelemnek vehető, — az illetékes bíróra bizza.

Igaz, ez által majdnem minden kitagadásból per fogtámadni, melyben a bíróságnak kell az ügyet eldönteni; ámde kérdjük, nem indít-e a kitagadott akkor is mindig pert, midőn a törvény taxative állapítja meg a kitagadási okokat, midőn aztán az örökösnek bizonyítani kell, hogy a kitagadási ok valóban fenforgott. Ez által tehát se nem nyernénk, se nem vesztenénk.

De másrészt azon nagy előnnyel járna, hogy bármely ok, mi a gyermek és szülő közt fenforoghat, me-

lyekre a törvényhozó nem is gondolt, vagy felsorolni nem kívánt, az illető részéről felhozható lesz; a bíróság pedig azt az uralkodó közvélemény nyilatkozata szerint, tehát mindig a nép erkölcsi felfogásához képest fogja helybenhagyni vagy elvetni.¹⁾

Nem tagadható, hogy ez által a bíróság kezébe nagy hatalmat teszünk, de éppen e körül lesz legkevesebb okunk visszaéléstől tartani, ha a bíróság független és a törvénynek erkölcsi őre.

A kitagadási okok elvileg a következő három szempont alá helyezhetők:

1. tetteges bántalmazás;
2. a köteles tisztelet és szeretet hiánya;
3. erkölcsi súlyedtség vagy aljas magaviselet.²⁾

Ezek egyike vagy másika alá bármely cselekvény könnyen lesz sorolható.

A mi azt a kérdést illeti, vajjon a szülőkre bizzuk-e a kitagadást, rájuk hagyjuk-e annak eldöntését, büntetendőknek tartják-e gyermekük rossz magaviseletét, vagy pedig a törvény maga szabjon ki ugynevezett méltatlansági okokat, melyeknek elkövetése által a gyermek az örökösétől ipso jure megfosztatik, és így a köteles résztől is, — úgy ez iránt a fentiek kifejtése által már kijelentettük nézetünket, hogy helyesebbnek tartjuk azt az utat, mely szerint mindennek megítélése s felszámítása a szülőkre bízandó.

Mert az egyéni nézetek becsületről, méltatlanságról, sőt még a bántalmak horderejéről is különböznek a műveltségi fok, jellem, lelkület stb. szerint; míg egyik bizonyos tett elkövetése miatt gyermekét aljasnak — kitagadásra méltónak fogja tartani, addig a másik az ő keményebb érzülete és nyers természeténél fogva ugyanazt talán fel sem veszi, általa magát sértve nem érzi, holott mégis az ő felfogása itt a döntő, melyhez a gyermekek idomulnak.

De még az is szól e mellett, hogy a szülői szív, melyben még az elvetemült magzat iránt sem szűnik meg a szeretet rezgése, könnyen megbocsát vérenek, elengedi, elfelejtineki a bántalmat, és ismét visszahelyezi vagyoni igényeibe, a mint kis javulást vesz rajta észre. Ennek pedig csak örülni kell, nem egyedül emberséges okokból, hanem azon politikai megfontolásból is, hogy ily módon az illetők a valószínű sanyaruságtól menekülve, a vagyontalanok seregét nem gyarapítják, és így az államnak vagy a községnek nem válnak terhére, mely okból némelyek a kitagadás eltörlését, vagy legalább hatásában a köteles rész felére való szorítását eléggé indokoltnak tartották.³⁾ Szerintünk elég tétetnék ezen

¹⁾ Helyesen jegyzi erre nézve a zürichi codex indoka meg: Das Gesetz überlässt es dem moralischen Gefühle des Richters, je nach Zusammenhang der Umstände eine Ausschliessung aus diesem Grunde für begründet oder für ungiltig zu erklären.

²⁾ Im Allgemeinen lassen sich die Gründe aus denen den Eltern die Enterbung der Kinder gestattet wird, unter drei Gesichtspunkte bringen: a) direkte Verletzung der Person der Eltern, b) indirekte Verletzung durch liebloses Benehmen, c) indirekte Verletzung durch die Unwürdigkeit der eigenen Person, als dadurch, dass man den Eltern Schande macht. — Mondja Schmidt Adolf „Das formelle Recht der Notherben“ ezimű munkája 162. és köv. lapján.

³⁾ L. Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches für das Grossherzogthum Hessen 116. §., hol ezt ekkép indokolja: Man geht zu weit, wenn man dem Erblasser das Recht der Enterbung einräumt. Denn es gibt nichts in der Welt mit Ausnahme Todes, wodurch das die nächsten Verwandten umschlingende Band völlig zerrissen werden könnte. Das Verhältniss zwischen Vater und Sohn kann durch menschliche Handlungen nur erschüttert, nie aber gänzlich zerstört werden; es beruht auf den Gesetzen der Natur und der Moral und ist darum mächtiger als der menschliche Wille. — Eltern, die ein Ver-

indoknak az által is, ha a legszükségesebb alimentum hagyatnék hátra.

Ezek szerint a kitagadásnak formaszzerűen, azaz végrendeletben kell történnie; egyszersmind világos és határozott kitételével annak, mely okból eredt a kitagadás, micsoda cselekvény szolgált arra indokul; ha ez hiányzik, akkor az ily kitagadásnak érvénye nincs, mert nem is volt indoka.

Ellenben, ha a kitagadás mindenkép helyesen történt, de a kitagadott bármely módon képes minden kétséget kizáróan, azt bizonyítani, hogy az örökösnek neki a kitagadási okot nyújtó tettet megbocsátá, hogy őt jó indulatába megint visszafogadta, akkor a kitagadás veszítse erejét, és a kitagadott a köteles részt igényelhesse a hagyatékából. Ennek oka az, hogy a kitagadásnak, mely gazdaságilag nagyon hátrányos a családtagra, nem nyújtatik semmi kedvezmény.

Egy további kérdés a kitagadásnál az, mily hatása van ennek az unokákra, ha t. i. a kitagadottnak gyermekei vannak? vajjon sujtja-e a kitagadás az unokákat is, vagy ne?

Ha az unoka és öreg szülők közt fenforgó tényleges viszonyt szemünk előtt tartjuk, a helyes eldöntés könnyű lesz!

Már fent láttuk, hogy az unoka nem szülője jogát érvényesítve, hanem saját jogánál fogva mint egyenes leszármazó és vére az öreg szülőknek, jut az atya elhalta után az örökséghez.

Az atya pedig a kitagadás folytán kiesik a rokoni kötelékből, ő általán nem létezőnek, holtnak tekintetik az örökségre nézve, minélfogva az unoka az atya üres helyét elfoglalja, annak helyébe lép. Mivel tehát a kitagadás az unoka viszonyát nem érinti, azon csorba nem esett, azért ő az öreg szülőkhöz most egyenes vonatkozásba jut és mindazt igényelheti, mi atyjának mint gyermeknek — kijárt volna, mert hisz ő mint unoka az öreg szülők irányában egy gyermek helyét tölt ki.

De eltekintve ezen jogi argumentációtól, ha azon gyengéd viszonyt nézzük, mely öreg szülő és unoka közt általán létezik, mi itt a kitagadás folytán még inkább fokozódik, mert az öreg szülők az unokában hiszik kárpótoltva magukat azon veszteséget, melyet nekik gyermekük romlottsága okozott — ha ehhez még hozzágondoljuk, hogy mily méltatlan, mily sérelmes volna az ártatlan unokát sujtani atyja vétkeiért, úgy be fogjuk látni, hogy itt jogi kétség egy perczig sem foroghat fenn, hol a természeti viszony maga oly hangosan szól.

Elég szomorú az unokára, hogy atyja okot ad szülői iránt tanusított magaviseletével, hogy ellene így járjanak el, mert mily bánásmódot várhat akkor ő tőle? nemhogy vagyoni csapást is szenvedjen onnan, hol számára az egyedüli támasz és szeretet található. Miért a törvény ily természetellenes, de mellette igazságtalan intézkedést nem tehet magáévá, ha csak tekintélyét aláásni nem akarja.⁴⁾

Azon tehető ellenvetésre, hogy ez által a kitagadás illusoriussá válik, azt felelhetni, hogy nincs könnyebb, mint ezt törvényes uton megakadályozni, t. i. az által, hogy a szülőtől gyermeke javaiban a haszonélvezet megvonatik.

mögen besitzen, sollen ihr Kind unter keinen Umständen ganz arm in der Welt zurücklassen. Kinder bekommen solten ein Vermögen anders woher, als von ihren Eltern, die Enterbung würde daher in den meisten Fällen zur Folge haben, dass der Enterbte der Mutter allein, oder der Gemeinde oder dem Staate zur Last fiel. — Hatalmas érvek a köteles rész mellett.

⁴⁾ Elég sajnos, nem minden törvényhozás áll meg ezen tisztultabb állásponton, különösen nem a régebbi codex-ek, mint a porosz és osztrák.

Igy tehát az eredmény az, hogy az unokákat atyjuk kitagadása esetén egy gyermekrész és így köteles rész is megilleti.

II. A mi a gyermek kitagadásáról mondva volt, majdnem szóról-szóra áll azon megfordított esetben, midőn a gyermek lesz kénytelen szülőjét vagy szülőit kitagadni azért itt erről külön szólni nem szükséges.

III. Végül a tulélő hitestársat illetőleg, szintén fenforoghat a kitagadás szüksége. Az élet ugyanis elég gyakran és érezhetően tapasztaltatja velünk, hogy nem mindig hajléka a házasság a szeretet- és vonzalomnak, hogy nem mindig létez a házastársak közt azon harmonia, mely az életközösségnek szükségkép volna folyománya; mert ennek is, mint mindennek, meg vannak nyílt és titkos ellenségei, melyek a családi békét megzavarják, a hűséget kísértetbe hozzák; az emberi indulatok és szenvedélyek a családi boldogság helyett mily könnyen szűlnék gyötrelmet — pokolt, mely az emberi élet örömeit méreggá képes változtatni.

Ily eshetőségek közt tehát természetes, hogy mindazon törvényes előnyök, melyek a belső életegység, hűség, ragaszkodás és egyéb erények jutalmaként szabotnak a tulélő fél számára, mindezek töle szintén megtagadhatók legyenek az örökhagyó részéről, még pedig itt minden további okadatolás nélkül. Ennek pedig indoka az, hogy a családi élet erkölcsi természete ártalom nélkül nem engedi, hogy annak titkai és így a családi kör belsejében elkövetett bármely erkölcstelen vagy bűnös cselekedetek és botrányok a törvény külső foruma előtt meghurczoltassanak és ez által a külsőkép megóvott családi reputatio, jó hírnév tönkre menjen és még a gyermekekre nézve is hátrányos legyen.¹⁾

Ezen szempontok által indokolható tehát, hogy az örökhagyó hitestársától megvonhassa az őt megillető haszonélvezetet vagy köteles részt, minden kifejezett ok nélkül, — fenhagyván neki mégis a legszükségesebb életfentartást — nehogy a kitagadás indokolásának esetén az örökhagyó a családnak általa rejtegetett szegényföltjét kénytelen legyen dobra ütni.

Igaz, hogy ez által néha a hitestárs helyes ok nélkül fog megfosztatni igényétől, de vajmi ritkán fog ez mégis csak úgy ürügyként előfordulni, sőt ellenkezően azt tehetni fel, hogy a gyengéd férj vagy nő, ki eddig sem adott alkalmat pletykára, a titok mély elhallgatása által, halála esetén már csupa decorumból sem tagadandja ki társát, nehogy evvel gyanura adjon okot.

Igy hát nem kell attól tartani, hogy evvel több visszaélés történjék, mint bármely más jogi intézménynél lehetséges, mert az végtére az emberi felfang és leleményesség következtében úgy sem lesz teljesen sehol sem kizárható.

VIII.

A köteles rész oltalma.

Ha az örökhagyó azon személyeknek, kik a törvény szerint köteles részre jogosítvák, ezen részt hátra nem hagyja, vagy nem egészen, akkor ezen igénynek sérelme forog fenn.

Ezen sérelem tehát, mely ellen jogorvoslatra van szükség, a következőkép történhetik: 1-ször. Az örökhagyó vagy egészen mellőzi a köteles részre jogosítottat, vagy 2-szor keveset hagy neki, végre 3-szor az által is megrövidítheti a törvényes igényt, ha tulságos adakozások által vagyonát kimeríti, akár élők közt akár pedig halál esetére.

¹⁾ L. erre vonatkozólag Vavrik Béla véleményét a III. magyar jogászgyűlés évkönyvében, 94. 95. lapon, hol hasonló nézet van kifejtve.

Ezekről tehát egyenként fogunk szólni.

a) Ha az örökhagyó egy szükségörökös, vagy jobban mondva egy köteles részre jogosítottat végrendeletében mellőz, midőn őt sem formaszerűen ki nem tagadja, sem pedig a köteles hányadot neki ki nem szabja, akkor a végrendelet ugyan nem veszti érvényét, hanem a sérelmet szenvedett keresetet indíthat az örökösök ellen, melyben a köteles rész kiadását kéri.

Ezen kereset nem involválhatja magában a végrendelet megdöntését, mert mi szoros értelmű szükségörökösödést nem tartunk az örökhagyó részéről kötelességről, hanem az csak arra irányulhat, mit az illetőnek a törvény biztosít, t. i. a köteles hányadra. Minélfogva nem lesz az örökségi kereset, hanem csak egyszerű törvényes igény a hagyatéki tömeg, illetőleg az örökösök ellen, azaz csak mintegy a hagyatékon fekvő teher, mint adósság jön tekintetbe.

Ami pedig a köteles rész kiszámítását illeti, úgy mindenekelőtt szükséges a hagyatéki tömeget leltárilag felvenni, hogy abból az örökhagyó valóságos és tiszta vagyona, az adósságok levonása után kitudassék. Felveendő ezen tömegbe mindaz, mit örökhagyó előlegként egyik vagy másik törvényes örökösének még élteben adott.

Ezek után ki kell számítani, mi jutna egy-egynek, azon esetben, ha törvényes öröklés állott be; miből megint természetszerűen következik, hogy mindazokat számba kell venni, kik a végrendelet nélküli öröklés esetén örökölték volna; tehát nemcsak az érvényesen kitagadottat, hanem a hitestársat is. Csakhogy ez utóbbi lemenőkkel szemben nem jön tekintetbe, mert itt csak haszonélvezet jár neki, minélfogva a lemenők ab intestato részének megállapítása az egész hagyaték szerint igazodik. Ellenben számon kívül marad az, ki még örökhagyó élteben lemondott örökségéről, hol aztán mindegy, ingyen tette-e, vagy pedig kellő kárpótlásért az örökhagyó részéről.

Ha illetően módon a törvényes örökrész meg van állapítva, a köteles rész kitudása, mint annak egy töredéke, nehézséggel többé nem jár.

A mi azt a kérdést illeti, ki tartozik ezen hányadot fizetni, úgy a dolog természete szerint az örökös vagy örökösöket fogja ezen fizetés terhelni; csak azon esetben, ha az örökösök egyszersmind köteles részre jogosítottak és egyéb hagyományokkal is annyira ki volna a hagyatéki tömeg meritve, hogy nekik mindezen tartozások kielégítése után saját köteles részük sem maradna meg tisztán, akkor jogosítvák az örökösök a hagyományokból annyit levonni, hogy nemcsak az ő köteles részük, hanem a kihagyotté is teljesen kikerüljön; azaz a hagyományok a köteles rész erejéig reducáltatnak.

b) Ha az örökhagyó ugyan hagyott a köteles részre jogosítottnak valamit, de nem a törvény által kiszabott mértékben, úgy két eshetőséget kell megkülönböztetni: t. i. hogy vagy mint örökösnek hagyta azt, vagy pedig nem mint örökösnek, hanem hagyománykép. Mindkét esetben a köteles rész kiegészítését, kipótlását (actio suppletoria) lehet igényelni; mire nézve szükséges lesz, hogy a fent kifejtett eljárás után a köteles hányad ki-puhatoltassék, mert csak akkor lehet megtagadni a hiányt és természetesen pótolni is. A különbség a kettő közt mégis az, hogy míg az örökös a hagyaték minden gyarapodása vagy apadása az osztály beálltáig érinti, addig a hagyomány után kielégített, a hagyaték további sorsától függetlenül kapja ki részét, az örökhagyó halálakor talált érték szerint.

c) A harmadik eset végre, melyből sérelem támad,

az, midőn az örökhagyó tulságos ajándékozások által meríti ki vagyonát.

Mindenekelőtt a „tulságos“ mérvét és határát kell tisztába hoznunk. Mindazon eladományozás lesz tulságos, mely az örökhagyó vagyonának felét meghaladja, és pedig azért, mert szerintünk a köteles igény felét teszi ki a törvényes örökrésznek. A jogtalom itt abban fog állani, hogy az ily adakozások a köteles igény erejéig érvényüket veszítik, tehát azon határig semmisülnek meg, míg a köteles rész ki nem telik; magától értetik, hogy itt az örökhagyó azon vagyoni állapotára nézünk, mely az ajándékozások előtt létezett, és ezen állapot szerint fog a köteles rész is kiszámíttatni. De ebből az-
rán megint következik az is, hogy: ha az örökhagyó vagyona az adakozás után szint annyival gyarapodott, mennyit elajándékozott, akkor ezen adakozások megállanak, mert a köteles rész ugy is kikerül.

Ha most a felszaporodás után a vagyon valami véletlenség által megint leapad, ugy ez okból az ajándékozások érvénye többé nem válik kérdésessé. De másrészt az örökhagyónál fenforgó szándék minősége különböző, azaz ha nem is csalárdul vagy megrövidítési szándékkal történt volna az ajándékozás, az mégis érvényteleníthető; és pedig oly formán, hogy egy időben történt több rendű ajándékozásnál együttesen, de mégis aránylagosan eszközöltetik az érvénytelenítés, azaz reducálás, míg a köteles rész ki nem telik, ha pedig egy-
más után történtek az adakozások, akkor az utolsóval kezdődik az érvénytelenítés és így visszafelé haladva mindaddig, míg kielégítetlen köteles igény van.

Az eddigiekben feltételeztük, hogy az örökhagyó azon személyeket ismerte, kiknek köteles igény jár, azaz mindegyenként tudott róluk. De lehetnek esetek, midőn nem tudja, létezik-e leszármazó vagy nem, pl. az örökhagyó halála után szülőtnél vagy ha egyik-másikat holtnak hiszi; mikor tehát tévedésben van a lemenők száma vagy létezése iránt.

Itt mindennek előtt különböztetni kell a szerint, a mint a kinevezett örökösök lemenők vagy idegenek.

Az első esetben a végrendelet megáll, és a tévedésből kimaradt leszármazó csak annyit igényelhet, mennyi annak jutott, kit az örökhagyó legkevesebbel látott el, tehát legalább is a köteles rész. Ennek indoka az, hogy a többi gyermekekkel szemben a végrendelet ellenére különös kedvezmény nem foglalhat helyet, mert hisz ha tudott volna a lemenő létéről, csak a többi iránt kifejezett akaratának mérvében részesítette volna a holtnak véltet is; valamint szükségesnek tartá, hogy ne a törvényes örökös álljon be a többi gyermek közt, ugy ennél sem tehető fel, hogy neki a törvényes örökrészt egész terjedelemben akarta hátrahagyni. Nehogy tehát bontakozás történjék az örökhagyónak a helyzet szüksége szerint elrendelt végű akaratában és ez által netán szem előtt tartott üdvös célok meghiusuljanak, csak azon rész leszen kiszabandó a tévedésből kihagyottnak, mely a végrendeleten legkevesebb változást okoz, ez pedig a legkisebb rész.

Ez ugyan nem látszik egészen méltányosnak, de indokolt az által, hogy a végrendelet érvénye így lényegben fenttartható, a mi pedig közgazdaságilag szükségesnek bizonyult. Aztán meg azt is fel lehet mellette hozni, hogy az örökhagyó maga sem adott helyett teljes egyenlőségnek, mire bizonyosan nem szeretethiány indította egyik-másik iránt, hanem felsőbb érdek vagy gazdasági tekintet; miért leghelyesebbnek látszik az örökhagyó kifejtett akaratát annak szellemében kiegészítve a kihagyottra is kiterjeszteni és az örökhagyónak megközelítő akaratához képest szabni ki az ő részét is.

Ha ellenben nem lévén utód, szülők vagy plane

idegenek az örökösök, akkor a tévedésből kihagyott lemenő a végrendelet megsemmisítését kérheti, és ez megadatván, legfeljebb a jótékony célra szánt hagyományoknak kell a hagyaték $\frac{1}{4}$ részeig elégséget tenni. Ez oly természetes dolog, hogy indokolásra nem szorul.

Dr. KATONA MÓR,
n.-szabeni jogtanár.

(Folyt. köv.)

A büntető perjog világtörténeti fejlődése.

(Folytatás.)

2) Az angol esküdtszéki eljárás jelen állása.

A fentebb kifejtett alapon nyugvó esküdtszéki eljárás további fejlődése egész a mai napig főképp szokásjogon alapszik, mely az angol közönséges jogot (common law) képezi, míg az egyes törvények többnyire csak részszzerű szabványokat (statute law) tartalmaznak, ugy hogy egységes büntető rendtartásról nem szólhatunk, hanem csak a főbb körvonalokat vonhatjuk.

Az angol bünvádi eljárás alapvonását a legtisztább vádrendszer uralma képezi. Annál feltünőbb a közvádloői intézmény teljes hiánya, noha mint látuk, a jogszolgáltatás ép ez országban összesítettett legkorábban a királyi hatalom körében, és a büntény a királybéke megszegésének vétetett, miért is még mai nap is bármely vád a király nevében emeltetik.¹⁾ A király jogában áll ugyan bármely büntény üldözését a korona ügyészei (attorney-general, solicitor-general és Kings vagy Queens-Counsels) által eszközölni²⁾, sőt esetleg a vádló-jury mellőzésével, mely esetben a vád alá helyezés közvetlen informatio alapján a kings-bench által rendeltetik el. Ez azonban csak a legritkább esetben és többnyire csak az állam vagy korona ellen intézett bűncselekményeknél fordul elő s ekkor a korona ügyészei több rendbeli kiváltsággal vannak felruházva, melyek az esküdtszék alakítására (peremptory challenge, vagy is korlátlan visszavetési joggal), a költségek megtérítésére, a birói illetőség meghatározására (corit of certiorari) stb. vonatkoznak, — de távolról sem birnak más vádló vagy a védő fölött bármily előnnyel³⁾; és

¹⁾ Glaser: Anklage u. Wahrspruch im engl. Schwurg.-Verf. 20. l. Jede Strafsache wird im Namen der Krone geführt. Sie ist ein Kronfall, crown case. Der einzelne Prozess wird rubrizirt: „Die Königin gegen X.“

²⁾ Mittermaier: Engl., schott. und amerik. Strafverf. 134. l. Ueber den Ursprung und allmälige Ausbildung dieser Stellen herrscht ein Dunkel. Sie sind aus der Zahl der ausgezeichnetsten Advokaten genommen, scheiden aus diesem Stande nicht aus, bleiben vielmehr so mit ihm verbunden, dass sie selbst für Privatpersonen bei Gericht auftreten. — Uebrigens haben auch die einzelnen Zweige der Staatsverwaltung ihre Anwälte (solicitor to the treasury) zur Wahrnehmung der Interessen eines einzelnen Administrationszweiges, z. B. der Münze, Post, der Handelsverwaltung. Gneist: Engl. Communalverfassung 65. §. 780. l.

³⁾ Mittermaier id. m. 136. l. Es ist ein erhebendes Gefühl, die Gleichheit der Waffen, die der Engländer zu dem fair trial fordert, auch in der Stellung der Kronanwälte zu bemerken. Sie sind Advokaten wie ihre Kollegen; sitzen mit dem Vertheidiger um den nämlichen Tisch herum, und haben kein anderes Recht in der Verhandlung als jeder andere Anwalt der Anklage hat. In Fällen, in denen ein Ankläger vor dem Magistrate erscheint, und ein verübtes Verbrechen anzeigt, wo aber noch kein Angeschuldigter da ist, werden die Zeugen vernommen und ihre Aussagen werden protokolliert. Der Friedensrichter muss aber, wenn der Angeschuldigte aufgefunden wird, ihm die bisher aufgenommenen Zeugenaussagen vorlesen. Ein durch Gesetz aufgestellter Grundsatz ist aber, dass Aussagen in dem späteren Trial (esküdtzéki tárgyalás) nur dann verlesen werden können, wenn die Vernehmung des Zeugen in Gegenwart des Angeschuldigten geschah und dieser oder sein Vor-

még távolabb áll az angol korona-ügyészi intézmény a francia „ministère public“ avagy a német államügyészség azon alapeszméjétől, mely az ügyészséget a bírósággal koordinált állásra emeli, sőt mi több, az ügyészeket mint a törvény őreit a bíróság fölötti felügyeleti joggal felruházta. A skót tartományban ugyan létezik régi idők óta a közvádlói intézmény és a minden egyes törvényszéknél (Sheriff and Borough cours) alkalmazott közvádló, ugy szintén a főtörvényszéknél (High-court) működő Lord-Advocata és annak helyettesei (depute advocates) közti hierarchicus szervezet, valamint a magánvadász majdnem teljesen kizáró és önálló működésük, bár nagyon emlékeztet a francia ügyészi intézményre, de bíróság előtti állások itt sem emelkedik soha a pártállás fölé. — Angliában a vádemelés, kivéve azon csekély számú eseteket, melyekben a vádeljárás a kormány közegei által indíttatik meg, — magánfelek, községek, társulatok, a rendőrség stb. szóval az össznépek kezében van letéve. Minden polgárnak nemcsak jogában, hanem kötelességében áll, akár legyen sértett fél, akár pedig csak tudomással birjon valamely bűncselekményről, — azt eskü alatt a rendőri vagy békebírósnál feljelenteni (information), mely bíróság, ha elővizsgálat folytán az ügyet esküdtszékhez utalja (commitment for trial), egyuttal pénzbírság terhe alatt kötelezi (recognition) a feljelentőt a vád képviselésére.

Az elővizsgálat (examination) nem áll a vizsgáló bíró részéről eszközözendő nyomozásban, mert ő bíró a szó teljes értelmében, ki a feljelentés folytán vádlott jelenlétében s teljes nyilvánosság mellett eszközölt tárgyalás alapján határoz a vád fölött, egyszerűen elvetve a be nem igazolt panaszt, vagy ellenesetben az ügyet elbírálás végett az esküdtszékhez utalja (commitment).¹⁾ A vizsgálat célja egyrészt vádlónak a bizonyítékok megszerzésére pl. bírói szemle, házmozgás stb. elrendelése által törvényes segédkezést, — más részt pedig vádlottnak már a vizsgálati tárgyalás fonalán a védelemre kellő módot nyújtani, miért is vádlott már az elővizsgálatnál ügyvéd segítségével élhet.

Ha az eset sommás uton (summary conviction) nem bírálható el, hanem mint high misdemeanor vagy felony az assiz vagy quarter-session elé tartozik, — ugy a vizsgáló bíró vádlott letartóztatása vagy kellő biztosíték melletti szabadon bocsátása után a vádló-esküdtszék (inquest-jury, grand-jury) elé terjeszti az ügyet és ezzel veszi kezdetét a rendes bünvádi eljárás. A vádló (prosecutor) ugyanis beterjeszti a többnyire az illető bíróság jegyzője (clerk²⁾) által szerkesztett vádiratot (bill), mely egyuttal a terhelő tanúk névsorát s ezek

közt első helyen a vádló nevét tartalmazza. A vádló-esküdtszék ennek alapján vádlott kihallgatása nélkül csupán a terhelő tanukat hallgatja ki, szükség esetén eskü alatt is; és ezután az elnöklő bíró jogtanácsával élve, — ha a vádat alaposnak véli (probable ground) egyszerű szótöbbséggel³⁾ vagy elfogadja a vádiratot „true bill“, vagy elveti azt „on true bill“; sőt jogában áll a vádló-esküdtszéknek a beterjesztett vádiratot csak egyes részeiben elfogadni. — Ezen eljárás a vád alá helyezés egyik, és pedig legközönségesebb neme (indictment), mert szabályként tekinthető, hogy nem közvetlenül, hanem csak a vizsgáló bíró határozata (commitment) alapján kerülhet valamely vád a vádló-jury elé. Mai nap már csak kivételnek tekinthető a vád alá helyezés azon neme, mely a vádló-jury saját tudomása alapján rendeltetik el (presentment) s többnyire köztudomású visszaélésekre vonatkozik. Gyakoribb ennél a közvetlen informatio alapján eszközözendő vád alá helyezés, mely különösen sürgős esetekben, hivatalbeli visszaélések ellen és sajtóügyi perekben a kings-bench előtt szorgalmazandó.

Az ekkép előkészített vád kerül végre az ítélőesküdtszék elé.⁴⁾ Az eljárás itt is korántsem azonos a francia és a német esküdtszéki végtárgyalással, melynél a törvényszék elnöke a kérdéses ügyet az esküdtszék előtt mint valamely vizsgálatot lebonyolítja; az angol esküdtszéki eljárás a szó szoros értelmében tárgyalás, mely vádló és vádlott mint teljesen egyenjogu felek között folyik, az elnöklő bírót csakis a tárgyalás vezetése illetvén meg. Őt illeti meg azonkívül bármely felmerülő jogkérdés eldöntése, (pl. valamely bizonyíték használhatása iránt). A tárgyalás befejeztével pedig az elnöklő bíró a felhozott bizonyíték alapján az eset minősítése iránt és az iránt, hogy a felhozott bizonyítékok mennyiben felelnek meg a törvényes bizonyítás (law of evidence) követelményeinek? — jogoktatással ellátva küldi az esküdteket a bűnösség kérdésének eldöntésére. Az esküdtszék azután titkos tanácskozmány után csak egyhangulag mondhatja ki a bűnösséget (guilty).

A jogorvoslatok kifejtése, a fentebb csak nagy vonásokban körvonalozott eljárás behatóbb ismeretét igénylik, s helyen feladatunk körén kívül esik.

(Folyt. köv.)

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

A törvénykezési rendtartás reformja.

VI.

(A felebbvitel.)

Igen nevezetes változtatásokat tartalmaz a javaslat a felebbezés rendszerében, melyet, bár a felebbviteli bíróságok mai szervezetének megtartása mellett, lényegileg átalakított. Ez szükségessé teszi, hogy a célzott módosítások megbirálhatása végett az e részben felállított szabályokat részletesen megismertessük.

A javaslat a felebbvitelre nézve határozott különbséget tesz a sommás és a rendes eljárás között.

Sommás eljárásban a javaslat 56. §-a szerint: „Az elsőbíróság sérelmes határozata ellen csak a másodbírósághoz intézett felebbezésnek van helye. Azonban önálló felebbezésnek rendszerint csak a végítélet vagy ehhez hasonló végzés ellen van helye. Végítélet hozatala előtt csak azon határozatok támadhatók meg, melyekre nézve a jelen törvény és a törvk. rendtartás önálló kivételkép felebbezést megenged“.

³⁾ Glaser id. m. 9. l. Die Entscheidung erfolgt nach einfacher Stimmenmehrheit; zur Annahme der Bill ist also erforderlich, dass mindestens 12 von den Anklagegeechwornen dafür stimmen.

⁴⁾ Az esküdtszék alakítása újabb időben törvény által lett szabályozva; t. i. az 1825. évi jun. 22-ki törvénnyel.

theidiger die vollste Gelegenheit hatte ein Kreuzverhör mit dem Zeugen vorzunehmen. — Die Verhandlungen in der englischen Voruntersuchung sind in der Wirklichkeit regelmässig öffentlich, ohne dass dies auf eine gesetzliche Vorschrift gebaut werden kann. — Der Untersuchungsrichter verhandelt nur in seinem Sitzungszimmer und nimmt z. B. Augenschein in einem Hause nicht vor, sondern beauftragt damit den Polizeiinspektor, welcher dann über das Ergebniss in der nächsten Sitzung vorträgt. Kommt es auf die Beschlagnahme einer Sache an, so fordert der Ankläger die Erlaubniss hiezu.

¹⁾ Glaser: Engl.-schott. Strafverf. 52. l. és Mittermaier hat. m. 64—96. l. Die englische Voruntersuchung ist nicht wie die französische auf die Wirksamkeit eines Untersuchungsrichters gebaut, welcher allein es ist, der ausgerüstet mit der Befugniss, alle vom Gesetze nicht untersagten Mittel zur Erforschung der Wahrheit anzuwenden, das ganze Vorverfahren zu leiten hat.

²⁾ A „clerk“ szereplése sokkal fontosabb mint a mi fogalmaink szerint a törvényszéki jegyzőké. A clerk az esküdtszéki tárgyalásnak ugyszólván intézője. Elnevezése az assiz-nél „clerk of arraigns“ vagy „clerk of the indictments“, a quarter-session-nál pedig „clerk of the peace“.

Ezen esetek, melyek szerint a javaslat önálló felebbezést enged:

- 1) Midőn a bíró illetéktelennek mondja ki magát (14. §.)
- 2) Ha több részekből álló keresetnek külön tárgyalása rendeltetik el. (32. §.)
- 3) Ha közös okirat kiadása elrendeltetik. (51. §.)
- 4) Ha a felfedező eskü iránti kérelem megtagadtatik. (52. §.)

„Az elsőbíró oly törvényellenes mulasztása miatt, mely ellen nincs helye felebbezésnek vagy semmiségi panasznak, joga van a félnek panaszt emelni a másodbíró előtt, mely az elsőbírósgot feleletre vonni s ha a panaszt alaposnak találja, az iránt intézkedni tartozik.” (56. §.)

„Az elsőbírónak a mezei rendőrségi, határvillongási birtokháborítási, vásárbíráskodási, lakkiürítési és teljes hitelt érdemlő okiraton alapuló követelések iránt folytatott perekben hozott ítéletei felebbezés esetén is azonnal végrehajthatók. Ily ítéletekben az azonnali végrehajtást is feltétlenül vagy a kereset tárgyának megfelelő készpénzbeli biztosíték mellett azonnal el kell rendelni.” (58. §.)

„Az elsőbírósg sommás perben hozott ítélete ellen közvetlen semmiségi panasznak a semmitőszékhez nincs helye. A jelen törvény 74. §-ában elsősorolt esetekben a semmiségi panasz a másodbírósghoz intézett felebbezésben terjesztendő elő. — Ha a másodbírósg jelen törvény 74. §-ában előforduló semmiségi okok valamelyike miatt a semmiségi panasznak helyt ad, a megtámadott határozatot és ha szükséges az azt megelőző eljárást oly terjedelemben, a mennyire a semmiségi ok kihat, megsemmisíti. — Ha az ügyben határozat hozható a megsemmisített határozat helyett új határozatot hoz, ellenkező esetben az ügyet újabb tárgyalás és határozathozatal végett vagy azon bírósághoz, mely a megtámadott határozatot hozta, vagy belátása szerint más hasonfoku bírósághoz küldi át.” (59. §.)

A másodbírósg határozata ellen a harmadbírósghoz felebbezésnek helye egyáltalán nincs. — A másodbírósg oly határozata ellen, mely ellen ha azt az elsőbírósg hozta volna, az 56. §. szerint önálló felebbezésnek lenne helye, vagy ha a másodbírósg oly határozatot hozott, mely ellen az 56. §. szerint önálló felebbezésnek ugyan nincs helye, de mely ellen ha azt rendes perben az elsőfoku bírósághoz hozta volna, a jelen törvény 74. §-a szerint semmiségi panasznak lenne helye, azon fél, ki magát a határozat által sértve véli, a semmitőszékhez semmiségi panasszal élhet:

A 74. §-ban felsorolt eseteken kívül még helye van a semmiségi panasznak.

1) Ha az ítélet a tényállással és az okiratok világos tartalmával ellenkezik, a mennyiben az utóbbiak a bírói határozat alapját képezik.

2) Ha a tényállás megbírálásánál a törvény valamely rendelkezete megsértetett, tévesen magyaráztatott vagy helytelenül alkalmaztatott.

Ha a semmitőszék a semmiségi panaszt alaposnak találja, az 59. §. rendelkezete szerint jár el, új ítéletet azonban azon esetben sem hozhat, ha az ügy ítélethozatalra megérett. Azon esetben az ügyet ítélethozatal végett a m. kir. Curia legfőbb ítélőszéki osztályához teszi át.” (60. §.)

Ezek a javaslatnak a sommás ügyekbeni felebbvitelre vonatkozó szabályai, melyek nézetünk szerint két igen czélszerű rendelkezést tartalmaznak, jelesen:

a) hogy azon ügyekben, melyek lényege a gyors eljárás s az ítéletnek gyors végrehajtása, a felebbezést csak birtokon kívül engedi meg, s ezáltal elejét veszi azon visszaéléseknek, melyek a végrehajtás elodázása végett a jogorvoslatokkal üzetek. Meg kell azonban itt emlitenünk, hogy az adóssági pereket azért nem sorolnánk e rovat alá, mert ismervén viszonyainkat, előre megmerjük jósolni, hogy a felett ha valjon birtokon belül felebbezhető természetű e valamely hasonczimű kereset, újabb s újabb vizályokra, de gyakran a törvénynek a bíróságok általi helytelen felfogására fog tér nyitni, másrésről kedvező ítélet esetén az adósnak biztosítási joga lévén, a végrehajtás elrendelésére a következtetés veszélyeztetése sem szolgálhat indokul, s figyelmen kívül az sem hagyható miszerint tekintve azon számos nehézségeket, melyek a visszavégrehajtás folytán felmerülnek, azoknak lehető megakadályozására való törekvést szem elől téveszteni nem szabad.

b) Második helyes intézkedésnek tartjuk, hogy a semmiségi panasznak a felebbezéseli összekapcsolását megengedvén, az ügyek gyorsabb elintézését ezáltal is előmozdítja.

A javaslat többi intézkedéseire nézve azonban már több észrevételeink vannak, különösen a 60. §. tekintetében. E sa-

kasznak már szerkezete is rendkívül nehézkes, mely ha határozatai különben megállanának is, mindenesetre módosítandó lenne, de észrevételünk van a lényeg ellen is.

A javaslat — mint látjuk — határozottan a két folyamodási rendszert fogadta el, de semmiségi panaszt enged az ügy érdemében is a 60. §-ban felsorolt két esetben. Ez intézkedésénél is egészen a szóbeliség alapján álló újabb perrendeket követte. Én ugyan sommás perben, ha a királyi tábla gyakorolja a másodbírósgot semmi további jogorvoslatot sem engednék, azonban azon esetre, ha a sommás ügyekben a szóbeliség úgy mint azt jelen igénytelen sorainkban terveztük behozatnék s a másodbírósg, a királyi törvényszékekre ruháztatnék, a semmiségi panasznak oly értelemben és terjedelemben, mint azt a javaslat tervezi, helyességét, sőt szükséges voltát el kell ismernem, de csakis e feltetés mellett; mert ha az írásbeliség terén maradunk s a felebbezés a királyi táblához terjesztetik, további felebbezés megengedését csak azon elv kifolyásának látom, mely szerint minden bölcsesség csak a legfelsőbb bíróságokban özpontosulván, az alsóbb bíróságok iránti bizalmatlanság folytán tyúk perek elintézésével halmozzuk a legfőbb bíróságot, s megakadályozzuk, hogy valóban fontos ügyek elintézésére kellő idővel rendelkezék s ebből kifolyólag kellő alapossgal járasson el.

Minden esetben azonban, tehát ha a szóbeliség teljes mérvben elfogadtatnék, is határozottan elhibázottnak tartom a javaslat azon intézkedését, hogy a másodbírósgági ítélet megsemmisítése esetén az ügybeni újabb ítélethozatal a legfőbb törvényszéket illesse.

Ez mindenesetre sajátságos intézkedés, melynek tudtommal semmi törvényhozásban sincs mása. A francia perrend szerint az ügy, ha az ítélet megsemmisítettik, más hasonfoku bírósághoz tetetik át elintézés végett, azonban ezt még nem köti a semmitőszék határozata, s ha meggyőződése egyez azon elsőbírósgával, melynek ítélete megsemmisítettik, újabb is hason ítéletet hozhat, mely esetben ha ez ítélet folytán az ügy ismételve a semmitőszék elé kerül, az azt teljes ünneplés teljes ülésében veszi vizsgálat alá s ha a megsemmisítést ismételve kimondja, azon alsóbb bíróság, melyhez ez esetben az ügyet újabb ítélethozatal végett utasítja, a semmitőszék határozatában foglalt kijelentéshez köve van.

Az újabb német perrendek, tekintve javaslatok szerint pedig semmiségi panasznak csak a felebbezési bíróság határozatai ellen van helye s azon esetben, ha az ítélet alaki hiányok miatt megsemmisítettik meg, az újabb ítélethozatal végett ugyanazon vagy más hasonfoku bírósághoz tetetik át; ha pedig a megsemmisítés a törvény helytelen alkalmazása folytán történik, egyébként azonban az ügy érett az ítélethozatalra, — a legfőbb bíróság egyuttal az ügy érdemében is ítélt.

Úgy látszik, ezen utóbbi perrendek intézményeit akarta a javaslat szerzője, a mi felebbezési bíróságaink szerkezetére tekintettel átültetni, s tán egyrésről az lebegett szeme előtt, hogy a semmitőszék mai szerkezete mellett némileg visszaszánnak tűnnék fel, ha az bizonyos ügyekben az ügy érdemében is ítélné, holott az rendszerint csakis a legfőbb ítélőszék feladata, más résről pedig a legfőbb ítélőszéknek is kívánt némi tért juttatni, mely ellenesetben egészen a játékon kívül (scart-ban) maradt volna. — Nézetünk szerint azonban e kísérlete nem mondható sikerültnek.

Miután a javaslat szerkesztője a mai felebbviteli bírósági szervezetet fentartani kívánja, arról, hogy a felebbviteli bíróság határozatának megsemmisítése esetén más hasonfoku bíróság küldessék ki, szó sem lehet, mert habár két királyi tábla van is, a sajátos viszonyokat figyelembe véve, melyek között azok mindegyike mozog, a kiküldetés hátrányai oly kirívók, hogy azok bővebb indokolása szélmalom-harcz lenne. Tehát vagy a semmitőszéknek kellene a megsemmisített ítélet helyett másikat hozni; akkor, midőn az ügy az ítélethozatalra megérett, vagy erre a másodbírósgot utasítani. Az első nézet ellen harczoló érveket már fentebb jeleztük, a másik esetben azonban a rendszeresség ezenvedne csorbát; mert a javaslat által tervezett felebbviteli rendszer szerint oly esetben, ha a másodbírósg oly hiányok miatt változtatja is meg az elsőbírósg ítéletét, melyek folytán a másodbírósgági ítélet ellen semmiségi panasz van helye, nem kényszeríti az elsőbírósgot, hogy a másodbírósg nézetét újabb ítélethozatal által hajtsa végre, hanem maga ítélt érdemileg; hason esetben tehát a másodbírósg ítélete ellenében ellenkező eljárást követni kétségkívül visszaes helyzet lenne.

Azonban még sokkal visszaszábbnak tartom azon helyzetet, mely a javaslat által idéztetik elő. Látjuk általában az európai

törvényekben, hogy a bírói meggyőződést mily féltékenyen őrzik meg s akkor is, ha azt a felsőbb bíró szava dictálja, az alsóbb bíróra csak azon esetben veszik igénybe, midőn más kiegészítő eszköz nincs; nem tenne-e tehát visszaszámítást, ha ez két egyenrangú bíróság egyike által gyakoroltatnék a másik irányában főleg akkor, ha az, amelyik a másik meggyőződését készpénz gyanánt elfogadni s azt csak ítélet alakjába önteni van hivatva, az ügy érdemében más esetekben legfőbb törvényszék gyanánt működik.

Mi legyen tehát itt a kiegészítő eszköz? Azt hiszem, hogy lehetetlen annak helyes kulcsát meg nem találni, ha a helyzet visszaszámítását indokát kutatjuk, mely abban rejlik, hogy két legfelsőbb bíróság van, ha e kettő egyesítettik, megszűnik minden nehézség, mely a dolog kiegyenlítésének útjában áll, s akkor ha már éppen felebbvitel engedtetik a másodbírói határozat ellen, mi sem fogja akadályozni, hogy a harmadbíró az általa megsemmisített ítélet helyett, ha az ügy különben a végítélőhözatalra érett, újabb ítéletet hozzon.

E nézetünk helyességét indokolják a javaslat azon rendelkezései is, melyeket a rendes eljárásbani felebbvitel tekintetében felállított; minden szakasza meggyőző, hogy az intézkedések visszahívása s sok esetben bonyolultsága abban leli indokát, hogy a javaslat szerkesztője a tényleges állapot megingatásától e részben tartózkodott.

Szóljanak egyelőre a javaslat ide vonatkozó szakaszai:

„A felebbvitel nevei: a felebbezés és a semmiségi panasz. — A rendes eljárásban, mely alá a felhívási perek is tartoznak, a véghatározat hozatala előtt keletkezett elsőbírói határozatok ellen, a véghatározat hozatala után pedig mindazon végzések ellen, melyek ellen a jelen törvény 74. §-a semmiségi panaszt enged, közvetlen semmiségi panasznak van helye a semmitőszékhez. — A per folyama alatt a véghatározat előtt csak azon esetekben lehet felebbezéssel élni a másodbíróshoz, melyekben e törvény 73. §-a azt megengedi. — Rendes perekben is az elsőbíró végítéletét és azon végzéseit, melyek ellen a törvény önálló felebbezést enged, csak a másodbíróshoz intézendő felebbezéssel lehet megtámadni, melylyel a felebbező fél az elsőbíró határozathozatalánál felmerült alaki törvénysértések miatti panaszát is összekapcsolhatja. — A ki a rendes per folyamában a végítélet vagy önállóan felebbezhető végzés hozatala előtt felmerült anyagi jogsérelmek miatt, azon esetekben, melyekben azt a törvény megengedi, önálló semmiségi panasszal nem élt, az első bírói határozat elleni felebbezéssel csak akkor kötheti össze az ily jogsérelmek miatti panaszát, ha a törvénysértés olynemű, melyet a jelen törvény 82. §-a szerint hivatalból is figyelembe kell venni, vagy ha alkalom nem volt a jogsérelem miatt panaszt emelni.“ (66. §.)

„Ha a másodbíró az elsőbíró elleni felebbezés tárgyalásakor a jelen törvény 82. §-a szerint hivatalból figyelembe vehető semmiségi esetet vesz észre, az iratokat a semmitőszékhez felterjeszti. — A másodbíró rendes perben csak akkor van jogosítva a határozatot megelőző perbeli eljárást egészben vagy részben megsemmisíteni, ha a panaszt emelő félnek a per folyama alatt nem volt alkalma a jogsérelem miatt közvetlenül a semmitőszékhez semmiségi panaszt emelni. Az elsőbíró határozatát azonban s a tanúk, bírói szemle vagy szakértők általi bizonyítási eljárást részben vagy egészben megsemmisítheti, s a bizonyítási eljárás újra felvételét vagy kiegészítését és új határozat hozatalát rendelheti el. — Ha a semmiségi panasz folytán csak a határozatot kell a határozathozatalnál felmerült törvénysértés miatt megsemmisíteni, a másodbíró a megsemmisített határozat helyett új határozatot hoz.“ (67. §.)

„Ha a másodbíró rendes perben az elsőbíró határozatát teljertartalmilag helybenhagyta, további felebbezésnek a harmadbíróshoz helye nincs. Ily esetben a másodfokú bíróság határozata ellen csak semmiségi panasznak van helye a semmitőszékhez, az általános semmiségi eseteken kívül azonban a másodbírósnak helybenhagyó határozata ellen akkor is lehet semmiségi panasszal élni:

1. ha az egybehangzó határozat a tényállással és az okiratok világos tartalmával ellentézik, mennyiben az utóbbiak a bírói határozat alapját képezik;

2. ha a ténykérdés megbirálásánál a törvény valamely rendelkezése megsértetett, tévesen magyaráztatott vagy helytelenül alkalmaztatott.“ (68. §.)

„Ha a másodbíró rendes perben az elsőbíró határozatát egész terjedelmében megváltoztatta, felebbezésnek van helye a harmadbíróshoz. A harmadbíró határozatát a 67. §-ban kimondott elvek szerint hozza.“ (69. §.)

„Ha a másodbíró rendes perben az elsőbíró határozatát részben helybenhagyta, a másodbíró határozatának helybenhagyó részére nézve a fentebbi 68. §., megváltoztató részére nézve, pedig a 69. §. nyer alkalmazást. Oly esetben, ha a két elsőbíró határozatának egybehangzó részei ellen semmiségi panasz, a másodbíró határozatának az elsőbíró határozattól különböző részei ellen pedig felebbezés adatott be, a pert mindig előbb a semmitőszékhez kell felterjeszteni.“ (70. §.)

„Ha a másodbíró rendes perben oly határozatot hozott, mely ellen ha azt az elsőfokú bíró hozta volna, a jelen törvény 73. §-a szerint önálló felebbezésnek helye nincs, a másodbíró határozata ellen közvetlen semmiségi panasszal lehet élni a semmitőszékhez, a jelen törvény 74. §-ában megengedett esetekben.“ (71. §.)

„A harmadbíró határozata ellen csak akkor van semmiségi panasz helye, ha a semmiségi eset a harmadbíró határozata hozatalánál merül fel, mely ellen ha azt az elsőbíró hozta volna, a jelen törvény 63. §-a szerint önálló felebbezésnek lenne helye vagy ha a harmadbíró maga hozott oly határozatot, mely ellen ha azt az elsőfokú bíró hozta volna, a jelen törvény 73. §-a szerint önálló felebbezésnek helye ugyan nem volna, hanem a jelen törvény 74. §-a által megengedett esetekben semmiségi panasszal lehet élni, az első esetekben azonban csak akkor, ha a harmadbíró oly alaki sértéseket, melyek hivatalból figyelembe vehetők, vagy melyek miatt a felek panaszt emelni jogosítva voltak, és panaszt valóban emeltek is, figyelembe nem vett, végre ha a harmadbíró határozata a 74. §. valamely pontjába ütközik.“ (72. §.)

„Önálló felebbezésnek a polg. törvk. rendtartás 188, 238, 244, 516, 581. §§-aiban elősorolt végzéseken kívül helye van minden oly esetben, midőn a sérelmet oly bírói határozat okozta, mely nem a perbeli eljárást szabályozza, a mennyiben ily határozat érdeme ellen a jelen törvény 74. §-a szerint semmiségi panasznak nincs helye, s a határozat által a bíró valamely felett törvényszerű kérelmével elutasított, vagy valamely törvénytelen kérelemnek egy másik fél kérelmére helyt adott.“ (73. §.)

Az ezután következő 74. §. felsorolja a semmiségi eseteket, s végül a 82. §. rendeli: „Ha rendes perben a jelen törvény 1. 2. 5. 6. 7. 8. 10. 12. 14. 23 és 24. pontjai alatti esetek valamelyiket látja fenforogni a felebbviteli bíróság, az ügyiratokat a nélkül, hogy érdemleges határozat hozatalába bocsátkoznék, a semmitőszékhez hivatalból teszi át, s erről a feleket értesíti.“

Ugy hisszük, hogy e szabályok elolvasása után igazolva lesz, azok közlése kezdetén tett állításunk, miszerint azok hiányait vagy helyesebben az azokban felmerülő visszahívásokat és bonyolultságokat kiválólag a semmitő és legfőbb ítélőszék különállására való tekintet okozta. Szabad legyen e részben csak a legfőbb észleleteket röviden kiemelni.

1. Ilyen azon intézkedés, mely szerint oly esetben, ha a persorán önálló semmiségi panasznak van helye, az a végítélet elleni felebbezéssel össze nem köthető. — A dolog természetéből inkább azt kívánná, hogy ez összeköttetés megengedtesse s így a per folyama közbeeső kérdésekbeni felebbezések által meg ne akasztassék. De miután ezen esetekben a semmitőszék határoz, e szabályt fel kellett állítani.

2. A két egybehangzó határozat ellen a semmiségi panasz az osztrák perrend revíziója szerint van megengedve, s így ekkor a semmitőszék, az ítéletek különböző volta esetén pedig a legfőbb ítélőszék határoz. Nem tudjuk ugyan soha azon intézkedést osztani, mely két egyenlő határozat ellen felebbvitelt enged, — nevezzük ezt bár semmiségi panasznak vagy revízióknak vagy bárminnek is, csak mindig felebbvitel marad az, — de ha már megengedtetik, hogy miért lássa ezt el külön bíróság, miért tulajdonítatik csak annak azon bölcsesség, hogy két egybehangzó határozat ellen csakis ő legyen képes ítélni, midőn az érdemben más esetekben „legfőbb ítélőszéknek“ hasonrangú bírósága ítél, — csak a szervezet sajátosságai s a javaslatnak ehhez való ragaszkodása indokolhatja,

3. Hogy a másodbíró általában semmitési joggal van felruházva, de e semmitési jogát csakis akkor gyakorolhatja, ha az a felek panasz folytán merül fel, míg ha maga vesz észre hivatalból figyelembe veendő semmiségi esetet, azt a semmitőszékhez tartozik felterjeszteni, szintén ezen elv folyománya, mely szerint ezen utóbbi semmiségi eset folytán a semmitőszékkel azonnal s végleg lévő eszközlendő, erre csak a semmitőszék lehet hivatva.

A felebbviteli bíróságok szervezetének fentartása okozta azon helyzetet is, hogy a felebbviteli rendszer a javaslat szerint még complicáltabbá tétetett, mint az a törvénykezési rendtartás szerint volt. Erre vonatkozólag még a 73. §-ról kell néhány

szót szólnunk: A szakasz intentiója volt — mint az az indokolás is megemlíttetik, — hogy a felebbezés ott, hol annak helye van, ki ne zárassék s minthogy e végből az egyes esetek taxativ felsorolása kielégítő s illetve oly tökéletes nem lehet, hogy általa jogos igények ne sértsenek, egy definitiót vélt célszerűnek felállítani a javaslat szerzője annak meghatározása végett, hogy mely esetekben van helye felebbezésnek. Nézetem szerint azonban ezzel többet ártott mint használt. Ma is — midőn a felebbezés esetei taxative vannak felsorolva — több százakra megy évenként azon felebbezésnek száma, melyek azért utasítottak vissza, mert felebbezésnek nincs helye. Mennyi lesz még a felebbezés száma a felállított definitió mellett, melynek körét szűkebbre vagy tágabbra szabni az egyéni felfogástól függ, s mennyi lesz a semmisségi panasz a visszautasított felebbezések esetén? Mindannyi zavar a biztosság helyett.

Hogy mily zavarba jő ily complicált rendszer mellett az ember feje, maga a javaslat is tanúsítja, midőn 73. §-ában kimondja, miszerint a törvk. rendt. 581. §-a esetén felebbezésnek van helye, s alig néhány lappal odább a polg. törvk. rendtartásnak az egész örökösödési eljárásra vonatkozó intézkedéseit és véle az 581. §-t eltörli, melynek határozatai az általa tervezett keretben helyt sem foglalhatnak.

Egyesítsük a semmitőszéket a legfőbb ítélőszékekkel, ruházzuk fel mindkét felebbezési bíróságot a semmitési joggal, s két egyenlő ítélet ellen ne engedjünk felebbezést, e természetes s egyszerű uton jutunk el a kérdés megoldásához addig is, míg gyökeresen reformálni akarunk. De úgy most mint akkor, úgy minden időben igaz marad, hogy:

„Egy kalapban két fej meg nem fér.”

ZLINSZKY IMRE,
kir. táblai pótbiro.

(Folyt. köv.)

Észrevételek

a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének a biztosítási ügyletet tárgyzó részére.

(Folytatás.)

A tervezet 513. §-ának első bekezdése azt határozza, hogy a biztosítási összeg, mas megállapodás hiányában, a bárca visszaadása mellett a biztosítottnak, illetőleg jogutódainak fizetendő ki. A biztosítási ügylet megkötéséhez nem kívántatik meg multhatatlanul bárca kiállítás, létrejöhet az bárca nélkül is, írásbeli szerződés alapján. Oly esetben tehát, midőn a biztosítási ügylet nem bárczán, hanem írásbeli szerződésen alapul, a biztosító a biztosítási összeg kifizetését nem teheti függővé a nem létező bárca visszaadásától, hanem ilyenkor elegendő, ha vissza szolgáltatni neki a biztosítási ügylet alapjául szolgáló írásbeli szerződés, avagy ha ezenszerződésre a biztosítási összeg kifizetése feljegyeztetik. A tervezett 449-ik §-ában a biztosítási ügylet érvényességéhez írásbeli szerződést vagy bárca kiállítást kíván, következtelenséget követ el tehát, midőn 513-ik §-ában a biztosítási összeg kifizetését határozottan bárca visszaadásától teszi függővé. Elég telennek tartjuk továbbá ugyancsak e bekezdésben előforduló azon intézkedést, mely szerint a biztosítási összeg a biztosítottnak, illetőleg jogutódainak fizetendő ki. Károk ellen irányult biztosításoknál a biztosítást vevő félnek szorosabb értelemben vett életbiztosításoknál (halálesetre szóló biztosítás) a biztosított jogutódainak vagy a kedvezményezettnek fizetendő ki a biztosítási összeg, minélfogva a tervezet ezen intézkedésének oly szövegezéssel kell birnia, mely mindezen eshetőségeket magában felölelje.

A második bekezdésben foglalt azon intézkedést, mely szerint a biztosítási összeg életbiztosításoknál az esemény bekeövetkeztétől számítandó n y o l c z n a p alatt fizetendő, halálesetre szóló biztosításoknál felette szigorúsan tartjuk. Igazságtalanság ugyanis a biztosítónak oly rövid időt szabni, mely alatt ritkán állhat módjában lelkiismeretesen kipuhatolni azon körülményeket, melyek netalán a biztosítási ügylet hatályára és érvényére befolyással lehetnek és megszerezni mindazon adatokat, melyek nélkül alaposan meg nem bírálhatja, vajjon a biztosítási ügylet megkötése alkalmával nem követték-e el oly cselekvények és mulasztások, melyek alapján a szerződés érvényteleníthető. Practicusabbnak tartanók, ha életbiztosításoknál a biztosítónak a biztosítási összeg kifizetésére, az általános gyakorlatnak megfelelő, a tervezetben szabott időnél hosszabb határnap engedtetnék.

A tervezet 514. §-a azt határozza, hogy a biztosító, ha kárt a szerződés értelmében megtérítette, a törvény erejénél fogva mindazon jogokba lép, melyek a biztosított (he-

lyesebben biztosítást vevő félt) a kár tekintetében, egy harmadik ellen illetik és hogy a biztosítást vevő fél felelős azon cselekvényekért, melyek által a biztosító érintett jogait megrövidíti. Ezen intézkedés nézetünk szerint, nem elég kimerítő. A biztosító a szerződés értelmében a biztosítást vevő fél által szenvedett kárt egészen, vagy annak pusztán egy részét tartozik megtéríteni. A mily indokolt a tervezet intézkedése az első esetre vonatkozólag, ép oly nem igazolt az utóbbira nézve. Ha a biztosítást vevő félnek nem egész kára térítetik meg a biztosító által, akkor nem is lehet tőle jogosan követelni, hogy a biztosítóra mindazon jogokat ruházza, melyek őt a szenvedett kár tekintetében egy harmadik ellen megilletik. A biztosító jogszereleget csakis a teljesített kártérítés arányához képest kívánhatja a jog átruházását.

Hiányosnak tartjuk a tervezet 415. §-át. Ez ugyanis azt határozza, hogy ha a biztosított tárgy tulajdona, a szerződés tartama alatt, vétel útján vagy egyébként másra ruháztatik át, a biztosítási szerződés minden jogokkal és köteleességekkel együtt a biztosító beleegyezése nélkül is az új tulajdonosra megy át feltéve, hogy ennek ellenkezője a biztosítási szerződésben ki nem kötöttet s a tulajdon átruházásával a szerződés feltételein változás nem történik. Ezen törvényszakasza csakis az iránt intézkedik, hogy ha a biztosított tárgy tulajdona egészen másra ruháztatik, a biztosítási szerződés is az új tulajdonosra megy át, érintetlenül hagyja azonban annak eldöntését, hogy mi történik akkor, ha a biztosított dolog tulajdona csak részben száll át másra. Nem tartozik a ritka esetek közé, hogy valamely biztosított dolog részben tulajdonamara a biztosítást vevő félnek, részben egy harmadik tulajdonába megy át; hogy mi történik ilyenkor a biztosítási szerződéssel, arról a tervezetben gondoskodva nincs.

Nem osztjuk ugyan ezen §. intézkedését, mely szerint a biztosítási szerződés a biztosító beleegyezése nélkül is az új tulajdonosra megy át. Nem osztjuk pedig azért, mert tapasztalataink szerint — melyeket több rendbeli biztosító társulattól volt alkalmunk szerezni — a biztosító elhatározására minden biztosítási ágnál igen nagy befolyást gyakorol a biztosítást vevő fél személye. Ennélfogva gyakran megeshetik, hogy a biztosító a biztosítási szerződést, melyet valamely tárgy tulajdonosával kötött, teljesen hason feltételek mellett ugyanazon tárgy más tulajdonosával semmi körülmények között sem hajlandó fenntartani. Igazságtalanság volna tehát a biztosítót értesíttetése és beleegyezése nélkül s eshetőleg akarata ellenére oly szerződés fenntartására szorítani, melyre nézve a szerződő fél változott, változhatott pedig az új tulajdonost illetőleg olyként, hogy ezzel a biztosító a szerződést eredetileg semmi szín alatt sem kötötte volna meg. Ha a biztosított tárgy tulajdonosa változik, multhatatlanul szükséges, nézetünk szerint, hogy ezen változás a biztosító tudomására hozassék és a szerződés ne eo ipso, hanem csakis akkor menjen az új tulajdonosra át, ha a biztosító erre nézve beleegyezését adja.

A tervezet 516. §-a felsorolja azon eseteket, a midőn az érvényesen megkötött szerződés kötelező erejét elveszti. A tervezet szerint ugyanis a biztosítási szerződés hatályát veszti 1. ha a biztosított tárgy a szerződés megkötése után, de azon időpont előtt, melytől kezdve a biztosító a veszélyt viselni tartozik, megsemmisül vagy elvész; 2. ha a biztosított vállalat nem létesül, vagy oly időpontra halasztatik el, midőn a veszély, mely ellen a biztosítás irányul, már megszűnt; 3. ha a visszatérő időszakokban fizetendő díj lejáratkor, vagy az e végre engedett halasztás eltelte előtt le nem fizettetik. Ha a biztosított az esedékes díj fejében váltót vagy kötelezvényt állít ki, ennek lejáratá előtt késedelmesnek nem tekinthető; 4. ha azon érdek, mely miatt a biztosítási ügylet a szerződés szerint kötöttet, megszűnik. — A tervezet ezen szakasza a biztosítási szerződésről általán intézkedik, a nélkül, hogy a biztosítás minden ágát magában felölelné és oly lényeges körülményeket hagy teljesen figyelmen kívül, melyek a biztosítási szerződés hatályát okvetlenül kell, hogy elenyéztessék.

A mi az első pontot illeti, az abban foglalt intézkedés csakis a károk ellen irányzott biztosításra vonatkozik és az életbiztosítási szerződésre alkalmazhatósággal nem bir. Ha a szerződés megkötése után, de azon időpont előtt, melytől kezdve a biztosító a veszélyt viselni tartozik, a biztosított vagyis azon személy, melynek életén a biztosítás alapul, elhaláloz, a biztosítási szerződés ép úgy hatályát kell, hogy veszítse, mint akkor ha hason körülmények között a biztosított tárgy megsemmisül. Ez iránt a tervezet, igen helytelenül, semmi intézkedést sem tartalmaz.

A második pont a negyedik pontbeli intézkedés mellett,

nézetünk szerint teljesen felesleges és szükségtelen. Ha a biztosítandó vállalat nem létesül, vagy oly időre halasztatik, midőn a biztosítás már értelemmel nem bír, akkor egyszersmind megszünt azon érdek, mely miatt a biztosítási ügylet kötöttet.

A harmadik pont első részét hiányosnak, második részét pedig feleslegesnek tartjuk. Amott a tervezet nem intézkedik azon esetről, midőn a biztosítási díj egy ízben és egyszerre fizetendő, nézetünk szerint az esedékes díj le nem fizetése esetében a biztosítási szerződés hatályát veszti az egy ízben fizetendő díjjal járó biztosítási ügyleteknél ép úgy, mint mikor a biztosítási díj időszakonként fizetendő. Ha pedig a biztosítást vevő fél vagy a biztosított az esedékes díj fejében váltót vagy kötelezvényt ad és a biztosító azt elfogadja, akkor kétséget nem szenved, hogy a biztosító a díj fizetésére nézve prolongatort adott, minek természetzerű következménye, hogy az ekként engedélyezett halasztási határidő lejártá előtt a díj fizetésére kötelezett késedelmesnek nem tekinthető. A 3-ik pont második részének intézkedése tehát, mint önmagától értődő, teljesen felesleges.

Végre fel kell említenünk, hogy nézetünk szerint szükséges lett volna még a biztosítási szerződés hatályát elenyészítő esetek közé azt is felvenni, hogy nézetünk szerint szükséges lett volna még a biztosítási szerződés hatályát elenyészítő esetek közé azt is felvenni, hogy a szerződés kötelező erejét veszti, ha azon időpont után, melytől kezdve a biztosító a veszélyt viselni tartozik, más veszély, mint minőt a biztosító elvállalt, a biztosított tárgy elenyészését vagy a biztosított személy halálát okozza.

Az 517. §. első bekezdésében azt határozza, hogy ha a biztosítási szerződés érvénytelen vagy hatályát veszítette és a szerződés érvénytelenségét vagy megszüntését a szerződő felek egyike sem okozta, a befizetett díj a biztosító által visszaszolgáltatandó és a mennyiben a szerződési idő részben már eltelt, annak kétharmada visszatartandó. — A tervezetnek a biztosító iránti ezen tulszigoru intézkedését nem tartjuk indokoltnak és azt hisszük, hogy a bona fide eljáró biztosítótól a jóhiszemű beszedett díjakat igazság szerint visszakövetelni nem lehet, egy részt mert a biztosítási ügylet megkötése által risicót vállalt magára, más részt pedig mert az ügylet megkötése a biztosítóra rend szerint kisebb nagyobb költséget hárít, jogosan megkívánhatja tehát a biztosítást vevő féltől, hogy ezek kárpótlása fejében a beszedett díjat megtarthassa.

A második bekezdés nézetünk szerint helyesen rendeli, hogy a mennyiben a szerződés érvénytelenségét vagy megszüntését a szerződő felek valamelyike okozta, a vétkes biztosítást vevő fél a befizetett díjat vissza nem követelheti és a biztosítónak kártérítéssel tartozik; a vétkes biztosító pedig a díjat vissza nem tarthatja és a biztosítást vevőnek az okozott károkért felelős.

A tervezet 518. §-ának intézkedésével egyetértünk. E szerint a biztosítási szerződésből eredő igények egy esztendő alatt évülnek el azon időponttól számítva, midőn azok érvényesíthetők lettek volna.

Ezzel befejeztük észrevételeinket a tervezet azon részére nézve, mely a biztosítási ügyletre vonatkozó általános határozatokat tartalmazza.

A tervezetnek a biztosítási ügyletre vonatkozó második fejezete az elemi csapások és a vitélezés veszélyei elleni biztosítások iránt intézkedik. Szívesen constatáljuk, hogy a tervezet ezen része az általános határozatoknál szabatosabb és correctebb intézkedéseket tartalmaz.

Az 519-ik §. szerint tűzkár ellen ingó és ingatlan dolgok egészben vagy részben biztosíthatók; a biztosítás az alépitményekre csak akkor terjed ki, ha az a szerződésben kikötöttet és ingó dolgoknál a biztosítás csakis a kijelölt hely vagy helyiségre nézve bir foganattal.

Az 520. §. azt határozza, hogyha a biztosítási összeg a szerződés tartalma szerint az épület helyreállítására fordítandó, a biztosító követelheti, hogy a biztosított (helyesebben biztosítást vevő fél) erre a bíróság által kijelölendő határidő alatt köteleztessék. — Ha a biztosítónak joga van a biztosítást vevő féltől megkövetelni, hogy a biztosítási összeg az épület helyreállítására fordíttassék, akkor nem elegendő, ha a biztosítást vevő fél erre bizonyos határidő alatt köteleztethetik, hanem szükséges a biztosítót oly helyzetbe juttatni, hogy ezen jogának minden körülmény között fogamatot is szerezhessen. Igen célirányosnak tartanók tehát, ha a tervezetnek fenti intézkedése megtoldatnék a code de Hollande és a porosz javaslat e tárgybeli azon határozatával, mely szerint a biztosítást vevő fél a biztosító kívánatára kellő biztosítékot tartozik nyújtani arra nézve, hogy köteleességét teljesítendi.

Az 521. §. szerint, ha a biztosított épület rendeltetésében oly változás történik, mely által a szerződés valamely lényeges feltétele lényeges módosítást szenved; úgy szinte ha a biztosított ingóságok más helyre vagy helyiségbe tétetnek át, e körülmények a biztosítónak három nap alatt bejelentendők, ki a szerződést felbonthatja vagy továbbra fentarthatja; ha azonban a biztosító három nap alatt nem nyilatkozik, a szerződés fentartottnak vélelmezettik. — Ezen intézkedés zárpontját nem helyeselhetjük és a biztosítási ügylet természetének, a fenálló gyakorlatnak, valamint a tervezetbe felvett elvnek is megfelelőbbnek találnók éppen az ellenkező határozatot. A biztosító meghatározott feltételek alatt tűzveszély által okozott hátrányokért kártérítési kötelezettséget vállal, ha ezen feltételek lényegileg változnak, a szerződés kötelező ereje a biztosítóra nézve elenyészik. Ezen elv határozott kifejezést talált a tervezet 518. §. harmadik bekezdésében, mely szerint ingó dolgoknál a biztosítás csakis a kijelölt hely vagy helyiségre nézve bir foganattal, azaz ha ingóságoknál a szerződésben kikötött hely vagy helyiség változik, a biztosító által elvállalt kötelezettség megszűnik. Ha a biztosítást vevő fél azonban a biztosítóval a szerződési viszonyt fentartani kívánja, tartozik bizonyos rövid határidő alatt a megtörténendő lényeges változást a biztosítóval közölni, kinek akarától függ azután a szerződést a megváltozott viszonyok mellett fentartani vagy nem. Ha folytatni kívánja a lényegileg megváltozott szerződést, úgy ehhez megszabandó legrövidebb idő alatt határozott beleegyezését kell adnia, ha ezt elmulasztja, a szerződés megszüntnek tekintendő. Ez okokból a tervezeti intézkedésnél helyesebbnek találjuk a porosz javaslat azon határozatát, mely szerint a szerződési feltételek lényeges megváltozása esetén a biztosítás megszüntnek tekintendő, ha csak a biztosító a módosításról nyert értesítés után nem jelenti ki, hogy a szerződést folytatni kívánja.

A tervezet 522 és 523. §§-aira mi észrevételünk sincs.

Az 524. §. a jégkár elleni biztosítást egyedül a jégverés által okozott károokra terjeszti ki és megkivánja, hogy a szerződés az általán megkivánt adatokon kívül a biztosított földek pontos leírását tartalmazza. — Jégkár elleni biztosításnál nem a föld, hanem a föld termése képezi a biztosított tárgyat. A szerződésnek tehát nem a biztosított föld leírását kell tartalmaznia, hanem pontos leírását azon földeknek, melyeknek termése jégkár ellen biztosítottik.

A kár megállapítását, illetőleg az 525. §. azt határozza, hogy kipuhatolandó azon arány, melyben a tényleges termés a jégverés által megsemmisítettet. — Ezen intézkedést igen czélszerűtlennek tartjuk. A tervezet szerint a jégkár elleni biztosítás egyedül a jégverés által okozott károkat tartozik megtéríteni. Ez okból érdekében áll a biztosítónak a termés jégverés által ejtett kárt a káreset után mielőbb megállapítani, mielőtt egyéb természeti események befolyása által a tényleges jégkár constatalása megnehezítettetnék, esetleg lehetlenné tétetnék. A biztosító tehát jégkároknál rövid időn a kár megtörténte után megállapítja a kárt és igen gyakran megtörténik, hogy ilyenkor a tényleges termés még egyáltalán nem, hanem csakis a várható termés puhatolható ki. Ily esetekben tehát a tervezeti intézkedés gyakorlati értékkel nem bir és a kár kiszámításánál irányadóul nem szolgálhat. — Nem ritka továbbá azon eset, hogy a jégverés által megkárosított termés egészben vagy részben felüdül, ha ily felüdülés valószínűsége fenforog, érdekében fekezik a biztosítónak az első kárfelvétel mellett pótbecslest eszközölni és miután a biztosítást vevő fél csak a tényleg szenvedett kár megtérítését kívánhatja és a biztosítás nyereszkesedés eszközöül nem szolgálhat, igazságtalanság volna a biztosítótól megvonni az alkalmat és módot igaz érdekeit megóvhatni, hanem fel kell ruházni őt azon joggal, hogy ily esetben ujalagos, illetőleg pótkárfelvételt eszközölhessen. Tanácsos volna a tervezeti intézkedést a zürichi tkv. e tekintetbeni határozatával bővíteni.

Végre megfelelőleg azon felfogásnak, mely szerint a biztosítás célja csak kártérítés és nem nyereszkesedés lehet és szem előtt tartva a fenálló gyakorlatot, szükségesnek tartanók e helyütt még azon intézkedést, hogy a kár kiszámításánál figyelembe veendő s illetőleg a pozitív kárból levonásba hozandó mindenkor a jégkár folytán megtakarított aratási, -cséplési és egyéb gazdasági költség.

A tervezet 526, 527 és 528. §§-aiban foglalt intézkedések helyeslése mellett, áttérünk a tervezet azon részére, mely a vitélezés veszélyei elleni biztosítást tárgyalja.

Dr. BECK HUGÓ,
ügyvéd.

(Vége köv.)

Az osztrák u. n. „Bagatell“ eljárás ismertetése.

(Folytatás.)

Annak, hogy az ellenfél kívánatára a másolatnak eredetije felmutatassék és arra a fél köteleztessék, szüksége a bizonyítékok szabad méltatásának elve mellett fenn nem forog. A bíró meggyőződése szerint hitelt adhat az egyszerű vagy hitelesített másolatnak is, ha a körülmények az eredetivel megegyezését kétségen kívül helyezik. De ha a bírót a másolatok meg nem győzik, és az eredetiek felmutatását követeli, még akkor is felmerülhetnek okok a bizonyító részéről p. o. hogy az eredetit megszereznie vagy épen lehetetlen, vagy igen nagy nehézségekkel járna, vagy ha az eredetinek előmutatása más, a perre nem tartozó tartalmát illetőleg, vagy egyébként a bizonyítónak a peren kívül eső érdekeit veszélyeztetné. Ennélfogva olyan szabályt nem lehetett volna felállítani, mely meghatározza a hiányokat, melyek bekövetkezzenek, ha a bizonyító az eredetinek felmutatására bíróilag köteleztetvén, azt nem teljesíti, nem lehetett ezen esetre a bizonyíték elvesztését feltétlenül kimondani, vagy azt, hogy ezen mulasztás a bizonyítani célzott tény körülmény valótlanságának feltételezését vonja maga után; hanem a bizonyítékok szabad méltatási elvével fogva a bíróra bízott annak megítélése, vajjon az eredetinek, dacára a bírói meghagyásnak elmulasztott felmutatása a felforgó körülményekben igazoltnak tekintendő-e, vagy nem, mint ezt a 37. §. kimondja.

A fennebbi elvhez következetesen fel kellett hagyni azon jogi következmények meghatározásával, melyek az okiratok felmutatása körül felmerülhetők esetekben belépniének, ha például az okirat állítólagos birtokosa bár beismeri, hogy az okiratot bírja, vagy ha arra, hogy nincsen birtokában, esküdni nem akar. Mindkét esetben a bíró fogja tekintettel az ellenfél által a kiadás vagy felmutatás ellen felhozott kifogásokra és az eset egyéb körülményeire — megítélni, vajjon az okirat általi bizonyítás teljesítettnek tekintendő-e vagy sem.

Hasonló tekintet alá esik az is, ha kiderül, hogy a bizonyító fél ellenfele az okiratot azon szándékból, hogy a bizonyítót attól megfoszthassa, elsikkasztotta, megsemmisítette, használatra alkalmatlanná tette, vagy ha az ellenfél vétké által a bizonyító nézve elveszett. — Ilyen esetben azokon felül, mik fennebb mondtak: azt is a bíró fogja megítélni, vajjon netán a felek eskü alatti kihallgattatásához kell-e nyúlni. A bizonyító az okirat tartalmának eskü alatti bizonyítására nem bocsátatik.

A 40—48. §§-ok a tanuk általi bizonyítást szabályozzák.

A tanuknak hitel- és alkalmas voltak tekintetében bizonyos categoriákba osztása, mint ezt a perrendtartásokban látjuk, a bizonyítékok szabad méltatásának elvével össze nem fér. Az okok, melyekből a perrendtartások indulnak, hogy némely különben elfogadható egyenetlenséget a tanuságtól elzárják, csak arra vihetők vissza, hogy nem megbízhatók arra nézve, hogy az igazat megmondják; de ezen gyanu alaptalan is lehet; és így ha ezen eljárás is abból indulna ki, megtörténhetnék itt is az, a mi a fenálló szabályok mellett gyakori: hogy a bizonyító bizonyítékaitól megfosztathatnék.

Bizonyos határozott ténynek, viszonynak a tanu igazságszeretetére és hitelképességére való hatását csak concret esetben lehet megítélni. E hatás a tanu jelleme, belső tulajdonai szerint irányul; és miután e tekintetben az emberek közt végtelen a különbség: a hatást egyelőre minden esetre alkalmazhatóság törvény által szabályozni lehetetlen. Az ezen eljárásban körülírt bizonyítási mód a bírónak elégséges alkalmat szolgáltat, mindazon körülményeknek, melyek tanúnak hitelére és bizonyerejére befolyással vannak, az előforduló esetekben a tanúnak egyénisége szerinti megbíráhatására.

A törvény tehát csak arra szorítkozik, hogy megjelölje azon tanukat, kik minden körülmények közt tanuzásra alkalmatlanok, s kiknek kihallgatása és megeskütése közérdekek tekintetéből meg nem engedhető. (41. 43. §§.) Bizonyos életkort megállapítani nem találtattott szükségesnek, mert az elméleti fejlettség foka és a jellem szilárdsága nem minden egyenlő életkoruak közt egyenlő; csak azt határozta meg tehát a törvény az esküre nézve, tekintettel a büntető eljárásra, valamint az eskünek vallási jelentőségére, hogy a kinek esküdni kell, tizen-négy éves életkorát betöltötte legyen.

Az, hogy a tanu hamis tanuságért, esküért már elítélte-tett, vagy vád alatt áll (43. §.) hiteli érdemlőségét még ki nem zárja, későbbi jó magaviselete, valamint a körülményekből kitűnő részrehajlatlansága az aggályt elenyésztheti; ilyenek azonban, úgy a kik a kihallgatás idején tizennegyedik életévüket még be nem töltötték: csak eskü nélkül hallgattatnak ki; val-

lomásuk erejének mérlegelése a személyi és ténykörülményekre méltó figyelemmel a bíró belátására bízotván.

A 44. §. a tanúnak kihallgatása előtt leendő megeskütését illetőleg azt rendeli, hogy ez rendszerint így történjék; mert ha a bírónak a felforgó körülmények közt alapos aggályai vannak a felett, fog-e a tanú a dologra valamit vallhatni, vagy hiven fogja-e az igazságot vallani, megeskütését a kihallgatás utánra halaszthatja, vagy el is hagyhatja, a mennyiben aggályait valósultaknak találja.

Mellőzve a további intézkedések indokolását mint jobbara nélkülözhető, átmegyünk az 53—65. §§-ok indokaira.

Az 53. §-ban találjuk az ujtások legjelentősbikét t. i. a feleknek mint tanuknak kihallgatása általi bizonyítást, mely korábbi időkben csak egy európai államban, a zürichi cantonban állott fenn és újabb időkben legelőbb is az angol grófságokban fejlesztetett ki, 1851. augusztus 7. óta Angolhon minden bíróságainál behozatott, s a törvényhozás és a felek megnyugtatótalával találkozott, dacára az azt megelőzőt aggályoknak, és mely felett Campbell Angolország lord főbírája illetékes ítéletet mondott, midőn az angol felsőházban 1853-ban maga és collegái nevében e szabályhoz beleegyezését adta, és az edinburgi ügyvédi collegium annak Skóthorba is leendő behozását kérelmezte. E bizonyítási intézmény Észak-Amerikában is általában érvényben áll.

Ezen bizonyítási intézmény értéke az 1869-ki jelentésben, melyet a polg. perrendtartásra kiküldött bizottság beadott, s mely a követek házában második és harmadik felolvasás után elfogadtatott, terjedelmesen kifejtve és körülírva foglaltatik. Akkor ugyan ezen bizonyítási mód a polg. perrendtartás tervezetbe felvéve nem volt, csak az említett bizottsági jelentésben ajánlatot, és kiemeltetett, hogy ezen új kívánatos bizonyítási mód a maga idején érdemes lesz arra, hogy a polg. perrendtartásba bevéssék. Most e törvényben mint ujtás jelenkezik, mely még a követek házában bár meg nem vitattatott, és a kormány azon szempontból indult ki, hogy helyén volna ezen már más államokban sikeresen megkísérett bizonyítási módot, — mely által egy részről a felek esküje, a mennyiben azok a felek főesküje formájában elfogadvák, mellőztethessék, más részről az anyagi igazság kinyomozása megkönnyíthessék — ezen új eljárásba, mely csak a kisobbszerű polgári jogügyekre vonatkozik, — kísérletkép már most alkalmazásba venni.

A bizottmány, mely a bagatell eljárást megbíráta és előterjesztette, e nézetet elfogadta; azon véleményben lévén, hogy nincs ok e bizonyítási módnak ezen eljárásba való felvételét elleneznie és annak a kormány által az 53. és köv. §§-bani szerkezetben leendő elfogadását ajánlotta.

Ennélfogva az 53. és köv. §§-ok a bizottság ajánlata folytán elfogadtattak.

A feleknek mint tanuknak hit alatti kihallgatása a főbecslő és póteskü általi bizonyítási módok helyébe léptetett.

Mennyi hiba követtetik el, és mennyi jog s mennyire veszélyeztetik a felek esküje, különösen pedig a főeskü által, az elmélet, valamint a bírói praxis eléggé tanusítja.

Nem lesz felesleges ezen veszélyes bizonyítási módnak aggályos voltát közelebből is emlékeztetne hozni.

A főeskü csak tényekre és nem magára a jogra teendő le. Azonban mily kevés ember mint nem tanult jogász képes e különbséget felfogni. Az öntudat vagy vélelem, hogy a jog őt illeti, neki van igaza, e különbségen gyakran tul vezi magát, és letéteti vele az esküt ténykörülményekre is, az igazság és jobb meggyőződése ellenére.

Meggyőződése az egész per lényege jóformán egy ezabatosan körülírt és meghatározott tételben van élére állítva; egy szóval több vagy kevesebb lehet az esküformában, mi a lelkiismeretes embert az eskü letételétől elzárja; és egész ügyét, követelését, felve a büntető következményektől, inkább abban hagyja; mialatt mások kevésbé tűnődnek, s beállhatnak a hamis eskü számos esetei, melyeknek oka az eskü hiányos szerkesztésében, formulázásában fekszik.

Annyi bizonyos marad, hogy a szorongó lelkiismeretű ember a kevésbbé ilyennek irányában hátrányba jön. Hányezor indíttatnak alaptalan keresetek, melyek csak az ellenfél lelkiismeretességére számítvák, és mily nehéz helyzetben van a fél, a ki az eskü megkínálásával igaz jogát az ellenfélnek dobja oda, főleg, ha olyan ténykörülményekről van szó, melyeket saját tapasztalásából nem tud, melyekre az esküt visszakinálhatatlan formában megkínálni kényszerül; hasonlóan azon fél is, kinek az eskü visszakinálhatatlan formában kínálatik.

Számitunk még ezekben azon nehézségeket, melyek szá-

maznak, ha esküt kell itélni olyan perekben, melyekben több pertársak, jogi személyek, gyámság alatt lévők vagy csődtömegek állnak, továbbá az ítéleteknek, melyekben eskük ítéltetnek, formáját, főleg ha több eskű és mindkét félnek ítéltetik oda; és az azok le vagy nem tételére kimondott következményeket; ezek az ítéletet oly bonyolódottá tehetik, hogy abból nem ritkán a jogi képzettségű egyén is alig igazodhatik ki, annál kevésbé az avatatlan, kinek az ítélet szól.

És noha a bagatell eljárás több olyan intézkedést foglal magában, melyek a főeskű általi bizonyítás eseteinek kevesbítését vonják magok után, mint a bizonyítás szabályainak mellőzése, a tárgyalás és bizonyítás eredményének szabad megítélése, a tanukkal való bizonyításnak kibővítése a kizárás okainak kivételére lett leszállításával: mindazáltal a felek esküjének ezen eljárásban fontos szerep jutott, mivel az ezen eljárásra tartozó jogügyletek a napi forgalomból keletkeznek, melyek megkötésénél a felek a lehető perek elkerülésére írásba foglalást vagy tanukat használni nem igen szoktak.

A törvény tehát a felek esküjével való bizonyításnak eddigi módjától elállott, és maguknak a feleknek mint tanuknak saját ügyükben eskű alatti kihallgatását fogadta el. Erre annak meggondolása is vezetett, hogy ha az erre vonatkozó új szabályok a gyakorlati tapasztalás által igazolva lesznek, a törvényhozás az összes peres eljárás reformjaiban is biztosabb lépésekkel haladhat.

Azonban az ezen eljárásba felvett emez ujtás nem oly radicalis, mint a milyennek első tekintetre jelenkezik. Mert ha a bizonyítékok szabad méltatásának elvét elfogadtuk, és ha az elfogultság, saját részvét, érdek a pertárgyát illetőleg a tanuskodástól elzáró okok közé fel nem vétetett, a bíró belátására bízatik ezen érdekeknek a tanu vallomásának bizonyító erejére való befolyásának megbírása, mérlegelése, és így az érdekelt-ség az ügy kimenetele iránt a tanut nem alkalmas tanuvá nem teszi: akkor a félnek a tanuskodásra bocsátására csak egy lépés szükségeltetik. A büntető eljárásban sem látott a törvényhozás akadályt abban, hogy a sértett fél tanuként kihallgatassék akár a törvény szabályai, akár a bíró belátása szerint.

A feleknek mint tanuknak kihallgatása megszünteti azon nehézségeket, melyek a főeskű formulázása, úgy a főesküre szóló feltételes ítéleteknek az esküre kötelezett általi megértése, felfogása körül felmerülhetnek. A fél megmenekül az aggodalomtól, vajjon az esküt elfogadja, vagy visszautasítja-e? és nem jut kényszerű helyzetbe, hogy választania kell a között, hogy az esküben foglalt, talán legjobb tudomásával ellenkező tételt szó szerint elfogadja és esküjével erősítse; vagy a pert veszítse; a per kimenetele nem fog feltétlenül az eskű alatti vallomástól függni, a lelkiismereti kényszer tehát enyhül, a hamis eskű veszélye nem lesz oly nagy, a szigazságtalan ítéleteknek száma, a mennyiben hamis eskűvel alaptalan követelések is kivihatók, vagy a mennyiben a hiányos formulázás vagy szorongató kétkedés miatt az eskű le nem tétetvén, a jog is elvész: kevesbedni fog.

Alaptalan azon ellenvetés, hogy bűnvádi vizsgálatokra nyújtatik az által alkalom, ha a felek hit alatt kihallgattnak, és vallomásaik egymás ellen szólnak. E veszély igenis előállna akkor, ha előre formulázott kérdésekre, bizonyos bizonyítási pontokra történnék a kihallgatás. De ha mindegyik félnek késsen kell lenni arra, hogy ellenfele is hasonlóan kihallgattnak, ha látja, hogy a per kimenetelének kulcsa nem kizárólag az ő kezeiben van, és ha mint ez a tanuk általi bizonyításnál is szabály, felszólíttatik, a mit a bizonyítandó ténykörményről tud, egyszersmind tudomása okát bemondja, ha ebbeli bemondása a bíró és az ellenfél kérdéseire, kiegészíthető, felvilágosítható, javítható, — akkor nincs ugyan kizárva az eset, hogy a felek vallomásai egymással össze nem vágnak, de ritkán fog előfordulni, hogy puszta ellentétékként „igen és nem” álljanak egymással szemben és a nélkül, hogy a feleknek össze nem vágó nyilatkozataiból azt rendszerint lehetne állítani, hogy a felek valamelyikének hamisan kellett esküdni.

Az 53. § kimondja, hogy a feleknek, mint tanuknak kihallgatását a bíró csak akkor rendelje el, ha a bizonyíték a felek által ajánlott bizonyítási eszközökkel még nincs helyreállítva. Ebből kitetszik, hogy ez a végső eszköz, melyhez a bíró kényszerűségből nyúl.

Az 55. § azt mondja, hogy „rend szerint” mert arra, hogy a felek mint tanuk, mily rendben hallgatassanak ki, kötelező

szabályt egyelőre felállítani nem lehet; ez a felek ajánlatától, és attól függ, vajjon a felek melyike bir közvetlen tudomással a fonforgó kérdéses ténykörményről; az 55. §. tehát csak annyiban állít fel szabályt, a mennyiben a fentforgó körülmények máséket nem kívánják.

De ha a bizonyítással köteles fél a törvény szerint esküre nem bocsátható, vagy kitűnik, hogy a bizonyítandó ténykörményről közvetlen tudomással nem birhat, nem áll még be az ellenfél hit alatti kihallgatásának szüksége, hanem úgy mint a sommás eljárásban a visszakinálhatlan főeskűnél a bíró belátásától fog függni, vajjon a bizonyító állítása bir-e a valószínűség bizonyos fokával, és vajjon nem számolt-e arra, hogy ellenfele nem fog esüit tenni? (57. §.)

Az 56. §. megadja a jogot a félnek arra, hogy ha ellenfele már hit alatt kihallgatott, ő is hallgatassék ki; a szabályt „audiatur et altera pars” itt is fenn kell tartani.

Ugy szólván önmagától értetik, hogy a felek kényszereszközökkel a bíró előtti megjelenésre és mint tanuk hit alatti vallomásra nem szoríthatók; továbbá az is, hogy a felek a tanukra szóló 42. §. mely szerint azok a vallomástételét megtagadják, magukra nem alkalmazhatják. Sőt a vallomásnak nem minden megtagadása vonhatja maga után a bizonyíték elvesztését (62. §.) hanem a bírora bízatik itélni a felett: a bizonyítékok szabad választási elve szerint. A felek hit alatti bemondásának lényeges tartalma — tekintettel a netáni büntetőjogi következményekre, — ép úgy, mint a tanuk vallomásai (76. §.) a tárgyalási jegyzőkönyvbe beveendő.

Társulatokat, testületeket, általában jogi személyeket, tömegeket érdeklő ügyekben az eskű általi bizonyítás körül arra nézve, hogy ki tegye le az esküt, gyakran nehézségek fordulnak elő. Azon személyek, kik a társulatot stb kifelé képviselik, és a perben állnak, a bizonyítandó ténykörményről vajmi ritkán bírnak saját tapasztalásukból szerzett tudomással, a feleknek mint tanuknak meghallgatása tekintetében az egyes tagok összeségének kihallgatása sem vezetne célhoz, de sem a bírora, sem az ellenfélre nem lehet bízni azon tagok kihallgatását, kik az összes tagok nevében hallgatandók ki; ez az ellenfélre nézve a valódi tényállás kiderítése tekintetében veszélylyel járna.

De a bagatell eljárás szabályai szerint szükség sincs arra, hogy ilyen személyek eskű alatti kihallgatás végett mint felek a perbe bevonassanak; miután a perbeni érdekeltség a tanu kihallgatását nem gátolja; ilyen fél meg fogja tanukul nevezni azon egyénekét, bár tagokat is, kik kihallgatandók; azokat t. i. kikeről felteszi, hogy a bizonyítandókról saját tudomással bírnak, és így részére fognak vallani, és ha ezen eljárásnál a tanuk általi bizonyítás szabályai jönnek alkalmazásba: az ellenfél is ugynezt teheti. Az ilyen tanukat azonban saját érdekük arra fogja terelni, hogy a 43. §. nyújtotta tanuskodás vagy felelet megtagadási jogukat rendszerint nem fogják használni. És ezen okból ilyen peres feleknél nem a felek mint tanuk, — hanem a tanuk általi bizonyításnak szabályai mondatnak ki alkalmazhatóknak a 64. §-ban.

A 63. §-t illetőleg. E §. abban találja indokolását, mivel a kártérítési perek, és az azokban előforduló becsülő eskű szabályai a polg. igazságszolgáltatás igen nehéz oldalát képezi. Az elmélet úgy mint a gyakorlat arról győzött meg, hogy itt a törekvés a kicsinykedő igazságra, a számszerinti bizonyítások követelésével a jog megrontására vezet, és hogy más részről a becsülő eskű szabályai veszélyesek. Azon nézet emelkedett tehát túlsúlyra, hogy ezen csak az által lehet behatólag segíteni, ha a kár mennyiségének a méltányosság szerinti meghatározásában a bíró belátásának tér nyitattik. Ha a francia jogszolgáltatás a perek e nemében oly fényes eredményeket mutat fel, mi alatt a kártérítési keresetek sikeretlensége itt és Németország egy részében folytonos panaszok tárgyát képezi: ez csak azon tág hatáskörnek tulajdonítható, melyet a bíró Franciaországban bir, mely azonban Angliában csak arra terjed, hogy a bíró a becslöeskű eseteiben az összeget mérsékelheti.

E bajon a törvény a 63. §. által törekszik segíteni.

(Vége köv.)

Lapunk mai számához a Franklin-társulat magyar irodalmi intézet kiadásában megjelent legújabb könyvek árjegyzéke és a „Jogt. Közlöny” előfizetési felhívása van csatolva.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a nagy-váradi, kassai és kolozsvári ügyvédi egyletek közlönye.

Megjelenik minden kedden;
a „magy. jogászgylés” tartama alatt napoként.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Üllői-ut 1-ső szám, II. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utca 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

TARTALOM: A büntető per jog világtörténeti fejlődése. Dr. Dárday Sándor urtól. — A köteles részről. Dr. Kátóna Mór n.-szebeni jogtanár urtól. — Az osztrák, u. n. „Bagatell” eljárás ismertetése. Dr. Suhajda János, legfőbb ítélőszéki bíró urtól. — A törvénykezési rendtartás reformja. Zlinszky Imre, kir. táblai pót bíró urtól. — Észrevételek a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének a biztosítási ügyet tárgyzó részére. Dr. Beck Hugó ügyvéd urtól. — Nehány szó az örökösödési eljárásról. Dr. Kiss Endre, kir. törvényszéki bíró urtól. — Különfelek.

A büntető per jog világtörténeti fejlődése.

(Vége.)

A bünvádi eljárás fejlődése Franciaországban.

A) A fenyítő bíróságok szervezete.

A régi francia büntető pernek ugyanazon intézmények szolgáltak alapul, melyek az ősz germán törvénykezés szervezetét képezték. ¹⁾ Még a nagy frank birodalom felosztása után is nagy Károly intézményei tartottak épségben, habár egyrészt a normannok intézményei (assises), másrészt a saliai és ripuari frankoknak a római jog befolyása alatt fejlődött jogszokásai lényeges befolyást gyakoroltak. ²⁾ Bizonyos, hogy a régi comites helyébe lépett grand baillies és seneschaux ³⁾ nem maguk ítéltek, hanem a végrehajtó hatalom közegei voltak, míg az ítéletet népbírák hozták még akkor is, midőn a törvénykezési joghatóság a főurakra (seigneurs) szállott át, kik a törvénykezést u. n. uri-székek (justices seigneuriales) által gyakorolták. Ezen uri-székek joghatósági körük terjedelme szerint basses, moyennes vagy hautes justices jellegével bírtak. Csak a 14-dik században lettek állandó jogtudó bíróságok szervezve (cours de parlement), melyek mellett az uri-székek jelentősége mindinkább alább szállott; de másrészt a királyi hatalom ellenében is oly önállóságot vívtak ki, hogy annak ellensúlyozása a kir. ügyész intézmény (procureurs du roi) kifejtését eredményezte. ⁴⁾

Gyökeres átalakulás e bírósági szervezetben csak a nagy francia forradalom idejében eszközöltetett. A nemzetgyűlésben ekkor szemben állottak egymással az esküdtzéki és az állandó jogtudó bíróságok, valamint az írásbeliség és szóbeliség, a törvényes bizonyítás és a bizonyíték szabad bírói méltánylásának párthivei. Az eredmény tudvalevőleg azon nyilvános és szóbeli esküdtzéki eljárás elfogadásában állott, mely a mintául vett angol esküdtzéket a meglevő francia intézményekkel, nevezetesen az áll. bírák, az írásbeli elővizsgálat és a közvádloi intézménnyel összhangzásba hozni igyeke-

zett. A nemzetgyűlés ugyanis 1789. évi aug. 4-iki határozatával a justices seigneuriales teljes eltörlésével utját egyengeté egy egészen új bírósági szervezetnek, mely az 1790. és 1791. évi törvényekkel lett életbe léptetve; az eddigi basses et moyennes justices helyébe léptek a tribunaux de police municipale és trib. de police correctionnelle (1791. jul. 19.); a haute justice és cours de parlement helyébe léptek a tribunaux criminels minden egyes departement részére; az egész szervezet élén pedig a haute cour nationale állott. Az esküdtzéki eljárás legelőbb az 1791. évi szept. 29-iki törvény által szabályoztatott, de az első rendszeres büntető rendtartás csak később a köztársaság IV. évének brumaire 3-án jelent meg a „code des délits et des peines” nevezete alatt. E törvény azonban csak alapul szolgált a jelenleg is érvényben levő törvénykönyvnek (code d'instruction criminelle), mely a fentebbi bírósági szervezeten az 1808. évben lényeges változást eszközölt.

A jelen francia bírósági szervezet szorosan összefügg a bűncselekmények hármass felosztásával (crimes, délits és contraventions). ⁵⁾ Esküdtzék csak a büntettek (crimes) ellen emelt vád eseteiben ítél a ténykérdésben. Az 1793. évben az angol vádló-esküdtzék mintájára felállított grand-jury pedig egészen elejtetett, s a helyett a vád alá helyezés fölött (des mises en accusation) a cours imperiales vagyis a felebbviteli bíróság legalább 5 tagból álló tanácsban határoz, ha az elsőfoly. bíróság az esetet mint bűntényt e tanács elé utalja. ⁶⁾ Vád alá helyezés után az ügy elbírálás végett a cours d'assises elé kerül, melyeknél a ténykérdés fölött esküdtzék, a jogkérdésekben pedig a felebbviteli bíróság 3 tagjából alakított bíróság ítél. ⁷⁾ Ily esküdtzéki bíróságok rendszerint minden negyedévben tartanak az egyes departements-ek székhelyein. ⁸⁾ — Az elsőfoly. bíróság a bűnvizsgálat felvétele vagy beszüntetése fölött határoz, az ügynek elbírálását pedig, ha büntettet képez, vagy a rendőri vagy a fenyítő bírósághoz utalja; ⁹⁾ a vizsgáló bíró (juge d'instruction) az elsőfoly. bíróság tagja és

⁵⁾ Code d'instr. crim. 133, 135, 235, 250, 274 art.

⁶⁾ Code d'instr. crim. 133. art.

⁷⁾ Code d'instr. crim. 252., 353. art. szerint a bíróság 5 tagból áll és csak az 1831. évi márt. 4-én kelt törvény által lett azok száma háromra lecsökkent. — Ha a tárgyalás nem a főtörvényszék székhelyein tartatik, a bíróság tagjai az elsőfoly. bíróság tagjaiból is állhatnak; csak az elnöknek kell a felebbviteli bíróság tagjának lenni. Locré: législation civile, crim. 28. k. 262. lap.

⁸⁾ Kivételeket állapít a Code d'instr. crim. 258., 259. art.

⁹⁾ Code d'instr. crim. 128—132.

¹⁾ Zachariae id. m. 187. lap. Die älteste Gerichtsverfassung und das Criminalverfahren Frankreichs unter den Merovingern und Karolingern bekundet keine wesentliche Abweichungen von dem ältern germanischen Gerichtsverfahren.

²⁾ Le Grand de Laleu, recherches hist. sur l'administration de la justice crimin. chez les Français. Paris 1822.

³⁾ Meyer: Esprit, origine et progrès des institutions judiciaires. 1819. I. köt. VI. fej. 111. lap.

⁴⁾ Meyer id. m. III. 147—167. lap.

jelentéseit ehhez terjeszti.¹⁾ A fenyítő bíróság (cour de police correctionnelle) minden elsőfoly. bíróságnál 3 tagból álló tanácsban ítél érdemileg az illetőségi köréhez tartozó vétségek és kihágások (délits és contraventions) eseteiben.²⁾ Az egyszerű rendőri kihágások elbírálása pedig békebírók ügyköréhez tartozik. — E bírósági szervezetet betetőzi a semmitőszéki intézmény, mely legfőbb bíróság ugyan nem ítél az ügy érdemében, hanem a törvénybe ütköző, főleg pedig alaki sérelmekben szenvedő bírói határozatokat és ítéleteket feloldja. Ezen intézménynek történelmi alapja visszavezethető a conseil du roi intézményére,³⁾ melynek egyik osztálya (conseil privé) már a legkorábbi állandó jogtudó bíróságok (cours de parlement) szervezetekor az egységes jogszolgáltatás fölött öröködött és az illetékességi összeütközések elintézésére volt hivatva. Ezen intézmény a későbbi törvényhozások által mindinkább fejlesztve,⁴⁾ a legújabb code d'instruction criminelle által is épségen tartatott; a semmitőszék egyik osztálya mint section criminelle kizárólag bűnügyekben határoz, a nélkül, hogy a semmiségi panasz elfogadása akkép, mint a polgári osztálynál a section des requêtes előzetes határozatától függne.⁵⁾ A semmitőszék ezen osztálya ítél egyúttal a bírák hivatalbeli vétségei (prise à patrie, Syndikatsklagen) fölött, elintézi az illetőségi összeütközéseket és gyakorolja a bíróküldés (delegation) jogát.⁶⁾ A semmiségi panasz alaki sérelmekre vagy ítéletben foglalt törvénytértésre vonatkozhatik,⁷⁾ és e jogorvoslattal élhetnek nemcsak a perbeli felek, hanem a törvény érdekében közvetlenül maga az államhatóság is.⁸⁾

B) Az eljárás.

A frank birodalom korában követett eljárás ép úgy mint az intézmények, megegyeztek a germán eljárással s jogintézményekkel; erről tanuskodik az esküsegédek használata,⁹⁾ noha ez intézmény és a különféle istenítéletek talán legkorábban Franciaország területén enyésztek el, a párbaj kivételével (gage de bataille), melynek szabályai itt egész tudományt képeztek.¹⁰⁾

Az istenítéletek eltörlését és az inquisitorialis eljárás gyors meghonosulását itt a római jog és az azon alapuló canon jog közvetlen befolyásának tulajdoníthatjuk, míg az Németországban csak a doctrina és tudomány elsajátításának lassu útján érvényesítheté magát. Franciaország déli részében fejlődött legkorábban az egyházi inquisitio, és Spanyolországgal a kivallatás hazájának tekinthetjük, noha a kivallatás, mint láttuk, már a római jogban is, de csak korlátozva nyert alkal-

mazást.¹⁾ Az inquisitorius eljárás nyomára Franciaországban már a 13-ik században akadunk;²⁾ a hivatalbóli vizsgálat (enquête par office) nemcsak a tettenkapott (en présent fait) bűnös ellen, hanem az ellen is foglalhatott helyet, ki par cri ou par renommée gyanuba esett. A visszaélések korlátozására ugyan később az eljárás „ex mero officio“ csak a tettenéretés és notorium eseteire szorított, szabályként tekintetvén, hogy egyéb esetekben az eljárás csak vádemelés vagy feljelentés alapján indítható meg.³⁾ A vádemelés vagy feljelentés azonban csak vizsgálatot eredményezett, melynél a vádló mint közreműködő (promovens, prosequens inquisitionem) szerepelt; míg ellenben a germán bűnvádi eljárásban a feljelentés (Rüge) hivatalbóli vádemelést eredményezett.⁴⁾ Az inquisitorius büntetőper e szerint két fő részre oszlott: informatio és inquesta (enquête), melyek tökéletesen megfelelnek a német inquisitorius eljárás fejlődésénél említett inquisitio generalis és inquisitio specialis alkatrészeinek. Az informatio csak előkészítésül, adatgyűjtésre szolgált és titkosan folyt (secreta). Ha elegendő gyanúk találtatott, az illető letartóztatásával vevé kezdetét az inquesta (enquête) vagyis a tulajdonképi inquisitorius bűnvádi eljárás, mely abból állott, hogy vádlottal a facta per informationem reperta közöltettek, tagadása esetén a tanúk kihallgattak és szükség esetén a kivallatás ítéletileg elrendeltetett.⁵⁾ Ekkép minden hatalom az ex officio eljáró bíróság kezében lévén összesítve, szükségkép megfogamzott az államügyészi (procureurs du roi) intézmény eszméje, melynek feladata volt a közügy érdekében a bűnvizsgálatokat szorgalmazni.⁶⁾ Az eljárással összefüg-

¹⁾ T. i. rabszolgák ellen és felségsértés eseteiben.

²⁾ B i e n e r id. m. 194. lp. Der Inquisitionsprocess kommt bereits vor in einem Gesetze Ludwig IX. v. J. 1254, dessen lateinischer Text für Languedoc und der französische für Languedoc bestimmt ist. In dem lateinischen Text finden sich folgende Artikel: Art. 20. Et quia in dictis seneschallis secundum jura et terras consuetudinem fit inquisitio in criminibus, volumus quod reo petenti acta inquisitionis tradantur ex integro. Art. 22. Personas autem honestas et bonae famae, etiamsi suit pauperes, ad dictum testis unici subdi tormentis sive quaestionibus inhibemus. Da diese Stellen im französischen Text fehlen, so erhellt daraus, dass hier bloß für das pays de droit écrit der Inquisitionsprocess als bereits hergebrachte Anordnung bestätigt ist.

³⁾ Zachariae id. m. 188. lap. Man unterschied nun (14. Jahrd.) zwei Arten des Verfahrens: per accusationem und per denunciationem und als rein officielles, das Verfahren auf Notorium (si le fait imputé est „clers et apert“).

⁴⁾ B i e n e r id. m. 210. lap. Dieses Institut der Fiskale als Verfolger von Verbrechen hat in verschiedenen Ländern verschiedene Gestaltungen erhalten. In Deutschland war zu der Zeit, als das Klagen von Amtswegen aufkam, nur der accusatorische Process im Gange, und es schloss sich daher ganz analog an die Formen desselben an, ohne dass eine Präliminaruntersuchung vorausging. In Frankreich war der Inquisitionsprocess des kanonischen Rechts schon ordentlich angenommen, als die Prokuratoren aufkamen: er wurde daher beibehalten, jedoch so, dass die Prokuratoren vermittelnd und einwirkend dabei beschäftigt waren, während in der Hauptsache die Untersuchung des Richters stehen blieb.

⁵⁾ A kivallatást elrendelő, valamint a végítélet nyilvános ülésben hozott. Ordonn. 1315. art. 9. 555. lp. és Ordonn. 1315. art. 8. T. XIII. 486. lp. „Causae criminales audiantur et judicentur non in occulto sed palam et publice.“ Faustin Hélie §. 64.

⁶⁾ M i t t e r m a y e r id. m. 80. lap. Als in den Parlamenten die canonische Praxis eindrang, musste die Ausbildung der Staatsbehörde erfolgen, welche aus dem Kampfe königlicher Gewalt mit der Macht der Parlamente hervorging. Faustin Hélie id. m. 74. §. . . . Le roi n'avait été à peu près jusqu'à cette époque que le suzerain de ses vassaux; ses intérêts avaient uniquement consisté dans l'exercice de cette suzeraineté et dans l'administration de ses domaines. Ses procureurs

¹⁾ A vizsgáló bíró az első foly. bíróság tagjai közül 3 évre neveztetik ki ezen tisztségre. Code d'instr. crim. 55., 56. art.

²⁾ Fenyítő bíróság elé kerülhet az ügy elővizsgálat nélkül is közvetlen idézés útján (Code d'instr. crim. 170., 182. art.).

³⁾ M e y e r: Esprit, origine et progrès des institutions judiciaires című munkájában III. köt. 218. lap.

⁴⁾ A conseil privé illetőségi körét már egy 1738 évből származó reglementben leljük szervezve. A forradalmi törvényhozás pedig az 1790. évi nov. 27-ki törvényben szervezte a semmitőszéket újabb és rendkívül kiterjesztett hatáskörrel.

⁵⁾ Code d'instr. crim. 425. art.

⁶⁾ Code d'instr. crim. 483., 525. art.

⁷⁾ Code d'instr. crim. 408. art.

⁸⁾ Code d'instr. crim. 409., 442. art.

⁹⁾ Guizot: Cours d'histoire moderne I. köt. 363 lp. Le Grand de Lalen id. m. 119. lp.

¹⁰⁾ M e y e r id. m. I. köt. 323 lp. — T i t t m a n n id. m. 147. lp. Zuerst wurden die Kampfgerichte in den burgundischen Gesetzen bestätigt. Es gab ordentliche Kampf-Ordnungen, in welchen die Form des Kampfes und die Fälle, wo er stattfand oder ausgeschlagen werden konnte, auf das genaueste beschrieben waren, so dass das Kampfrecht eine ordentliche Wissenschaft ausmachte.

göleg annyit jegyzünk meg, hogy a szoros inquisitorius eljárás mellett az ügyész hatásköre nem annyira a vádló avagy a mai értelemben vett közvádó szereplésében, mint inkább a birói bünvizsgálat ellenőrzésében és előmozdításában állott, miért is közrehatása a régibb törvényekben „promovere inquestas“, „poursuivre“, „faire partie“ elnevezéssel jeleztetik.¹⁾ Az ezen alapon nyugvó eljárás mellett a procureurs du roi befolyása a királyi hatalom növekedésével mindinkább mérvadóvá lett. Az ex officio eljáró bíróság helyett az iniciativa majdnem egészen az ügyészségre ruházott át, a bíróságot csakis az ügyészi indítványok (requêtes, requisitoires et conclusions) fölötti határozás illetvén meg.²⁾ Mindez a nyilvánosság kizárásával írásbeli eljárás alapult, nyilvános végtárgyalásra csak akkor kerülvén az ügy, ha az inquisitorius procés extraordinaire végeredményhez nem vezetett.³⁾ A büntető pernek jelzett iránybani ki-merítő szabályzatát először I. Ferencz 1539. Ordonnance pour la réformation et abbréviation des procés című rendelvénye tartalmazá, melyben az eljárás titokszerűsége és azzal a védelem megnehezítése mellett a kivallatás nagy mérvben alkalmaztatott.⁴⁾ Ezen elfajzott eljárás legutolsó szabályzatát XIV. Lajos 1670. évi rendeletében (Ordonnance sur les matières criminelles) találjuk, melyben a vádbeli eljárás külalakja mellett a nyilvánosság nyomára sem akadunk, míg ellenben maga a vizsgáló bíró is a kir. ügyészségnek lett alárendelve.⁵⁾

avaient limité, par conséquent, leur action à la gestion de ses droits fiscaux. Mais quand la royauté tendit à devenir le centre de tous les intérêts de l'Etat, quand il fut établi en principe, suivant l'expression de Beaumanoir, que „le roi est souverain“ par desor tous, et a, de son droit, le general garde de son roïome“, il devint le seul représentant de la société et les intérêts généraux se confondirent avec ses intérêts particuliers. Alors il entra dans les formules juridiques que le roi, représentant de l'Etat, devait poursuivre la répression des crimes qui y jetaient le désordre et qu'il avait intérêt à cette répression. Cette maxime fut la véritable source du ministère public.

¹⁾ Montesquieu, L'esprit des lois. Livr. VI. chap. 8. — Ordonn. du 1319 art. 2. Ordonn. du 1350 art. 15. Ordonn. du 1360 art. 38. 476. lap: „Nous ne voulons que nos procureurs se puissent faire partie contre eux ou les poursuivre pour quelque cause ou occasion que ce soit, si il n'est avant bien et suffisamment informé sur les fait que l'en leur imposerait.“

²⁾ Ordonn. 1446 art. 98. 1536. c. 13. art. 16.

³⁾ Biener id. m. 204. lp. Nur ausnahmsweise, wenn der Inquisitionsprozess zu keinen Resultaten führt, kann er dann in ordentlichen Process verwandelt werden, so dass die Parteien öffentlich plaidiren.

⁴⁾ Biener id. m. 206. lp. In dem Art. 162 ist verboten, dass dem Angeeschuldigten im Anfang der Untersuchung die gegen ihn obwaltenden Verdachtsgründe mitgetheilt werden, was die Heimlichkeit des Verfahrens erhöht. Auch die Freiheit, Einwendungen gegen die Zeugen zu machen und eigne Rechtfertigungen vorzubringen, ist in den Art. 153—158 dem Beklagten sehr beschränkt: was der Urheber dieses Gesetzes (Kanzler Poyet), der selbst 1544 in Untersuchung kam, nachher schmerzlich empfunden hat.

⁵⁾ Faustin Hélie id. m. X. fej. 88. §-ában élénk vázlatát nyújtja ezen eljárásnak, melynek főbb vonásait e helyen idézhetjük: L'information, lorsqu'elle était achevée, était communiquée soit aux gens du roi, soit au procureur fiscal, qui devaient, dans les trois jours, rendre les pièces avec leurs conclusions: le juge ne pouvait prendre aucune mesure ultérieure sans avoir ces conclusions, bien qu'il ne fût pas lié, par elles. Les conclusions tendaient nécessairement ou à l'élargissement de l'accusé, ou à son renvoi à l'audience, si le delit n'était passible que d'une peine pecuniaire ou à la délivrance d'un decret. Le decret était un véritable jugement préparatoire qui se rendait sur le vu des charges et informations et sur les conclusions de la partie publique et qui ordonnait que l'accusé serait soit seulement assigné pour être ouï, soit ajourné à comparoir en personne, soit pris au corps et constitué prisonnier.“ — „L'interrogatoire de l'accusé devait

A polgári és személyi szabadság ekkép az önkényuralom szeszélyének martaléka lévén, XVI. Lajos 1780. aug. 24-én és 1788. évi május 1-én kelt ordonn.-aiban foglalt félrendszabályai sem lehettek kielégítők, mert a nép sovárgó tekintetei Angolország jogintézményei felé fordultak, melyeknek átültetése a nagy francia forradalom törekvéseinek egyik főbb mozzanatát képezte. Az e téren megindult szellemi harcz első csapásai eltörölték a kivallatást, a legközelebbi decr. pedig a vád és védelem közti egyenjogúságot és az eljárás nyilvánosságát, sőt az 1789. évi okt. 9-én kelt decr. az elővizsgálat nyilvánosságát is rendelé. Már fentebb a bírósági szervezetnél említettük, hogy legelőször az 1791. évi szept. 29-iki decr. szabályozá az esküdtszéki eljárást, míg a code de délits et des peines megjelent, mely hiányossága daczára egészségesebb alapokra volt fektetve, mint a jelenleg érvényben levő code d'instruction criminelle, mely utóbbi az ismét változott politikai viszonyok szüleménye.¹⁾ 1801-ben ugyanis egy újabb javaslat kidolgozására bizottság neveztetett ki,²⁾ mely bizottságtörvényjavaslati tervezetét code criminel nevezete alatt előterjeszté, és a fölött a tárgyalások 1804-ben kezdettek meg.³⁾ A javaslat azonban további tekintetbe nem vétetett, hanem 1808. évben bizonyos előkérdések⁴⁾ eldöntése után, melyek a vádoló-jury elejtését eredményezék, újabban felvették a javaslat fölötti tárgyalások⁵⁾ és így jött létre a 643 art.-ból álló Code d'instruction criminelle, melynek első része 1808. évi nov. 29-én, második része pedig ugyanez év decz. 26-án lett kihirdetve, a részletes indokolás és a corps législatif

immédiatement suivre le decret.“ — Les interrogatoires étaient communiqués aux procureurs du roi ou des seigneurs et à la partie civile pour avoir leurs conclusions. Alors, suivant la gravité des faits, le procès était converti en procès ordinaire, c'est à dire en procès civil, ou réglé à l'extraordinaire. La procédure civile était appliquée aux petits délits; le règlement à l'extraordinaire, aux crimes. C'est ici que commence la deuxième phase de l'instruction. — Le règlement à l'extraordinaire était — la décision par laquelle les juges ordonnaient, après l'examen de la procédure, que l'accusation serait instruite par la voie des récolements et de la confrontation.“ — „Après les récolements et les confrontations, les pièces étaient communiquées aux procureurs du roi ou des seigneurs pour avoir leurs conclusions définitives.“ — „La procédure était ensuite portée non plus devant le juge délégué pour l'instruction, mais devant les juges assemblés du tribunal ou de la cour. Après le rapport de l'affaire ces juges procédaient au dernier interrogatoire. Cet interrogatoire qui devait précéder le jugement définitif, avait lieu sur la sellette en présence de tous les juges.“ — „Après avoir traversé l'information, les interrogatoires, les récolements et les confrontations, l'enquête des faits justificatifs, les requêtes des parties et les épreuves de la torture, la procédure arrivait enfin devant les juges réunis pour en faire la visite, c'est à dire pour procéder au jugement définitif.“ — Zachariae id. m. 190. lap. Die grossen Gebrochen dieses Verfahrens, die sich in dem Mangel fast aller Rechtsgarantien für den Angeklagten concentrirten und dem am unrechten Ort gebundenen richterlichen Ermessen im Ganzen den freiesten Spielraum liessen, waren in Frankreich schon längere Zeit vor der Revolution erkannt und durch verschiedene, besonderes Aufsehen erregende, Justizmorde in ein grelles Licht gestellt worden.

¹⁾ Mittermayer id. m. 82. lp. Die criminalprocessordnung vom 8. Brumaire Jahr IV. war liberaler und consequenter als der geltende Code, aber tadelnswürdig wegen der grossen Zahl von Formalitäten und Nichtigkeiten, wegen der Menge der Fragen an die Jury und der Ausdehnung der Wählbarkeit.

²⁾ E bizottság tagjai voltak: Viellard, Targel, Oudard, Treillard és Blondel.

³⁾ Lásd a tárgyalásokat Locré: Legislation civ. et. commerc. XXIV. köt.

⁴⁾ Locré id. m. 24. köt. 576. lp.

⁵⁾ Ez újabb tárgyalásokat ld. Locré id. m. XXV. kötetben.

törvényszerkesztési bizottsága jelentésének egyidejű közzétételével. E törvénykönyvben tagadhatlanul az előbbi, vagyis a brumaire 3-án közzétett code hiányai és hibái nagy részben kipótoltattak, különösen az esküdszéki eljárásra vonatkozó szabványokban lényeges javítások eszközöltettek, mindenütt azonban kitűnik az állam változott politikai helyzete és az uralkodó ravaszsága, ki a nép kedvéért a szabadelvű intézmények külalakját, az esküdszéket, a nyilvános és szóbeli eljárást fentartá, de azokat olyképp igyekezett szervezni,¹⁾ hogy a még előre láthatólag sok küzdelmekbe kerülő uralmának megszilárdításában ne gátolják.²⁾ Ezt igazolják a kormány közvetlen befolyása az esküdszék alakítására; az ügyészségnek teljesen a kormányi hatalom alá való rendelése; különösen pedig az elővizsgálatra vonatkozó hiányos s ferde szabványai, melyek szerint az elővizsgálat, a vád alá helyezés stádiumáig, nem is mint a büntető per, hanem mint a törvénykezési rendszert körébe tartozó tárgyalatik, s ezért titkos inquisitorius eljárása mellett a védelmi jog csorbitásával nyílt utat enged az önkénynek, mely annak megőrzésére a vizsgáló bírót az ügyészség felügyelete alá helyezi.³⁾ A későbbi, nevezetesen az 18^{30/32}-dik évi törvényhozások által eszközölt módosítások csak egyes szabványokra, főleg az esküdszéki eljárásra vonatkoznak.

A francia törvényhozás új korszakot alkotott a bűnvádi eljárás világtörténeti fejlődésében. Legelőbb Olaszországban létesült a Codice di procedura penale (1807. évi szept. 8.), melynek a francia törvényhozás szolgált mintául, habár az esküdszéki intézmény helyett azon saajátságos közvetítő módra jutott: hogy a nyilvános végtárgyalás befejezése után a jogtudó bírák által előbb a ténykérdés döntessék el,⁴⁾ csupán meggyőződésük alapján, minden indoklás nélkül,⁵⁾ és csak azután hoztassák a jogítélet. Hasonló alapon nyugvott a nápolyi királyság büntető eljárási törvénye, mely szerint ugyan jogtudó bírák ítélték e tény- és jogkérdés fölött, de a ténykérdésben minden további felebbvitel kizárattott.⁶⁾ Végre Németalföld önállósítása után a francia jury ugyan eltöröltetett (1814. évi nov. 6-án), de a bíróság a tárgyalás befejezte után előbb a bűnösség kérdése fölött ítélt, és csak azután következtetett a büntetés kiszabása iránti indítvány-tétel és a végítélet hozatala. — Azóta azonban nemcsak Németalföldön és Olaszországban is behozatott az esküdszéki intézmény, hanem Németország megannyi tartományában az 1848-iki mozgalmak alkotmányi alaptörvényekben vívták ki a büntető eljárás nyilvánosságát, a vádbeli eljárást, az esküdszéki intézményt stb., melyek mint politikai jelszavak uralták a közvéleményt, és a törvényhozások ekkép kellő előmunkálatok hiányában, a készen levő francia törvények másolatával voltak kénytelenek megelégedni.⁷⁾ Így a francia jury és a francia közbírói intézmény képezik az ujabbkori bűnvádi eljárás lényegesebb alkatelemeit.*)

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

*) A bűnvádi eljárás fejlődését hazánkban kénytelenek vagyunk a jövő évfolyamban tárgyalni. (Szerk.)

¹⁾ Meyer: Esprit, origine et progrès des institutions judic. V. köt. 466. lap.

²⁾ Zachariae id. m. 193. lp. Unter den liberalen Formen der Oeffentlichkeit, Mündlichkeit und des Schwurgerichts verhüllt er ein dem politischen Despotismus Napoleons ganz dienstbares System und verbindet mit einander die sich widersprechendsten Prinzipien.

³⁾ Code d'instr. crim. 57., 279. és 280. art.

⁴⁾ Codice di procedura penale 490. art.

⁵⁾ Codice di procedura penale 300. és 494. art.

⁶⁾ Leggi della procedura ne giudizi penali del codice del regno delle due Sicilie. Napoli 1819.

⁷⁾ Heinze: D. deut. Geschwornengericht. Leipzig 1865.

A köteles részről.

(Vége.)

IX.

A köteles rész ellenzői.

Lássuk végül — mielőtt ezen részt befejeznök — azon férfiakat, kik a köteles rész ellen sikra keltek, és kutassuk, először: mily indokokból, mily mérvek alapján teszik ezt, és másodsor: helyesek, találók vagy nyomósak-e érveik?

1. Mindenekelőtt Leplay, a híres francia író az, ki „La reforme sociale en France” című nagy és érdekes munkájában a köteles igényt élesen megtámadja.¹⁾

Nem lehet célunk, ezen munkát itt még csak nagyjában is ismertetni, mert az messze vezetne feladunktól, miért csak röviden egyes fejezetekre szorítkozunk, melyekben ha nem is minden, de mégis a kiválóbb érvek a végső akarat megszorítása ellen összefoglalvák.

Alapgondolata, melyből kiindul, az, hogy az öröklés, a successio, a tulajdonra és a társas élet minden irányzataira rendkívüli befolyást gyakorol; károsat akkor, ha az örökhagyó kezeit a törvényhozás megkötve, nem neki engedi át a lemenők közt a vagyonszállás mérvét saját belátása és a család tagjainak igényei szerint állapíthatni meg, hanem azt egyenlősítő abszolút törvény által rendezi; — üdvöset meg akkor, ha a törvényhozás teljesen az örökhagyóra bizza, szabad rendelkezés formájában a hagyaték mikénti felosztását.

Három alapformáját különbözteti meg az örökösnek, egyik a conservation forcée, a kényszerű összetartás, milyen a majoratus, a másik ennek ellenében a kényszerű osztály, partage forcée, végül a harmadik a szabad végrendelkezés, liberté testamentaire.

Szépen és meggyőzőn ecseteli azután ama romboló hatást, melyet a code civil azon szabványa előidézett, hogy az utódok az örökhagyó végakarata ellenére is „in natura” osztozhatnak; elmondja, hogy mennyire darabolta ezen kényszerű osztály (partage forcée) a kisbirtokot föl, és ez által mily számos közgazdasági bajok kutforrásává lett, mennyire desorganizálta a birtokos és az iparos családot, midőn lehetetlenné tette, hogy az atya vállalatát, birtokát a legalkalmasabbnak adhassa át, ki aztán ereje fogytával neki segítségére lenne, miért egy sem marad a családapá mellett, mert az apa nem biztosíthatja őt az iránt, hogy halála után a birtokban vagy a vállalatban maradhat — hanem kimegy a nagy világba, s önerejéből törekszik önállóságra jutni. Az apa pedig kénytelen lesz még éltében eladni vállalatát, ha maga már nem bírja, és így a család szétbomlik.²⁾

Ezekre azt jegyezzük meg, hogy ez nagyban mind igaz, a kényszerű osztály bizony hátrányos, mindezt mi

196. lp. In ihrer bedächtigen und gründlichen Weise war die deutsche Wissenschaft zu einem Abschlusse über die passendsten Formen des Strafverfahrens noch lange nicht gediehen, als unerwartet die Wellen der Springfluth von 1848 hereinbrachen. Die damals vorliegenden wissenschaftlichen Ergebnisse beschränkten sich auf Verneinungen; die Unhaltbarkeit des in Deutschland herrschenden geheimen Inquisitionsprocesses war ziemlich allgemein anerkannt, aber die Frage, welche Einrichtungen an dessen Stelle zu setzen seien, galt für offenes. Dass Deutschland bei Annahme der Jury an das französische Vorbild sich hielt, war erklärlich, vielmehr unausbleiblich. Die Eile, mit der in jenen Jahren der Unruhe die Gesetzgebung betrieben wurde, bedurfte einer zur wörtlichen Uebersetzung geeigneten Vorlage. Diese Eigenschaft kam dem Code und dessen neueren Varianten zu Gute.

¹⁾ Megjelent immár a negyedik kiadásban 1872. 3 kötetben.

²⁾ L. mindezeket terjedelmesen a fent. munka I. köt. 20. és 34. fejezetében.

is hangsúlyoztuk. De habár szerző egész argumentálása kizárólag a code ellen irányult, mely e tekintetben kiválóan ad okot panaszra és bebizonyítja, hogy a code ez intézkedése rossz — miben mi is egyetértünk vele, — úgy mégis tulságig hajtja a dolgot, képzelete a legsötétebb pessimismusha ragadja, mert mégis csak sok, mit a kényszerű osztálynak felró, midőn nagy emphasissal felkiált: *Comment un grand propriétaire se déciderait-il à créer une vraie résidence rurale, s'il doily mourir dans l'abandon si, d'ailleurs, cette création drit être vendue après sa mort à un étranger ou détruite par des agioteurs de bien rurau? A quoi bon planter des arbres, qui n'abriteraient pas les descendants et ébrancher avec tant de peine l'alliance si difficile d'une famille avec le sol et la population? Pourquoi en un mot commencer une reuore de civilisation, qui ne pourrait être fecondée, que par une suite de générations et que l'on sait être devoir éphémère?* ¹⁾

Bárki olvassa beható fejtegetéseit a kényszerű osztályról, be kell vallania, hogy ily mérvű hátrányt az nem idéz elő, mert hisz egészen arra illenék ez, ha a communistáknak sikerült volna az örökjogot kiküszöbölni, és a hagyatékot kótya-vetye tárgyává tenni; no de még odáig nem vagyunk!

A mi fejtegetésünk ellen ez tulajdonkép még nem irányul, mert a kényszerű osztályt mi is elvetendőnek tartjuk, aztán meg a köteles résznek sem adunk távolról sem oly terjedelmet, a mint az a code-ban történik, miért is ez ellenünk nem szól, vagy legalább nem talál. ²⁾

Valamint szerinte minden rosznak kutfeje a partage forcée úgy a liberté testamentaire, a szabad végrendekezés igazi panacea, mely nemcsak ezen felsorolt bajokat képes megorvosolni, hanem egyáltalán az egész társaságot solid basisra fekteti, minélfogva szerző kifogyhatatlannak látszik annak előnyei felsorolásában; minden jó, minden erény abból ered, s mellette folytonosan hivatkozik Angliára, Amerikára, nem győzi eléggé dicsőíteni e két államot, majdnem idolatriát űz velük, mintha bizony ott valódi eldorado volna. ³⁾ Igazi franczia jellem!

Pedig könnyű volna belátni, hogy a szabad végrendekezésnek, hogy üdvös legyen és féktelenségre ne szolgáltatson alkalmat, mily hatalmas erkölcsi tényezőkre kell támaszkodnia, mily magas mérvben teszi szükségessé, hogy a családi érület, a józan vérségi szeretet, egy szóval: valódi családi hajlam a népben kifejlődve legyen; emlékezhethetnek Rómára, mily ocsmányságok, kegyhajhászat, aljas hizelgés és egyéb erkölcsértő dolgok fejlődtek a szabad végrendekezésből, hány család jutott tönkre e miatt, úgy hogy a népbíróság maga kényszerült azt megszorítani. ⁴⁾ Pedig a római népben nem csekély mértékben voltak meg a családi erények. ⁵⁾ Hogy Franciaországban is nem ily eredményei lennének-e, nem akarjuk állítani, de az igaz, hogy minden korlát egyszerű megszüntetése kockázást volna a családi életre. A mi pedig a folytonos hivatkozást illeti

Angliára és Amerikára, figyelmeztetjük szerzőt, Mill Stuart — ki szinte nem barátja a legitimának — valószínűsíti, melyből egyrészt megtudhatná azt, hogy a szabad végrendekezésből kifolyó nagy birtok mellett a paraszt proletariatus mily fenyegető mérvben növekszik, ¹⁾ de másrészt ott is meg vannak a socialis bajok mint egyebütt, pedig ha valahol, úgy bizonyára az angol nép szereti és tiszteli tűzhelyét ²⁾ és így leginkább érett a szabad végrendekezésre.

És hogy a közvélemény ott mily szigorúan megköveteli, hogy a közeli rokonok a hagyatékban részesüljenek, azt szintén Mill bizonyítja, mert állítása szerint az oly örökhagyó, ki közczélokra csak valami csekélységnél hagy többet, azon veszélynek teszi ki magát, hogy a rokonok őt a jury által bolondnak declaráltatják és így döntik meg végrendeletét. Ily erős nyilvánulása mellett a közvéleménynek, mely csak a rokoni kapocs szoros érzetéből eredhet, nem csoda, ha a szabad végrendekezés ott szembetűnően káros következmény nélkül fenáll, habár ujabban nem hiányoztak hangok, melyek a szabad testálást korlátozni kívánják, mint olyant, mely a családnak nem nyújt elég támaszt. ³⁾

Észak-Amerikát illetőleg szabadjon czáfolatul azon tényt reprodukálnunk, mit szerző egy más fejezetben maga hoz fel, hogy t. i. az egyenlő osztály a gyermekek közt mai napság a városokban igen el van terjedve; mi-ből tehát következik, hogy a törvényes öröködés — mely egyenlőségre van fektetve — tulnyomó a szabad végrendekezés fölött, még pedig a városokban, a hol az értelmiség inkább felismerhetné annak előnyeit. ⁴⁾

De lássunk argumentálásai közül egyet-kettőt részletezve. Az I. kötet 272. lapján így szól: Lorsque la liberté testamentaire est restreinte, on nomme, selon le cas legitime ou biens substitués, la portion des biens, Dont le père de famille ne peut disposer, et qui est réservée à des heritiers institué par la loi: tantôt cette portion est attribuée à un seul heritier et alors le regime se rapproche plus ou moins de la conservation forcée; tantôt elle est divisée entre plusieurs heritiers suivant les diverses combinaisons propres au partage forcée.

Ezen állítás gyökeresen hamis; mert kikerülhetni a végleteket, a nélkül, hogy azért valami különös experimentumra volna szükség a köteles rész konstruálásában; felületes kutatásra mutat, vagy legalább is célzatos félrevezetésre, hogy egyéb szembetűnő lehetőségre nem reflectál, és így a köteles részt oly állapotokkal hozza összeköttetésbe, melyek immár el vannak ítélve.

Máshelyt így szól: le principe (t. i. köteles rész) annule en partie les avantages de la liberté testamentaire, en laissant subsister la plupart des vices propres au Partage forcée. Mi különös súlyt fektettünk eddigi fejtegetésünkben arra, hogy a köteles rész valódi compromissum legyen a két ellentét közt, kimutattuk, hogy az itt tervezett rendezés mellett mindkét igénynek lehetőségig elég van téve; azaz a lényeges attributumai a szabad végrendekezésnek fentartatnak, de a vérséges közeli rokonok sem maradnak árván.

¹⁾ A fent. munka I. köt. 264. és 265. lapján; és más helyeken: Par son principe même le partage forcée desorganise toutes les classes auxquelles il s'applique. Le partage forcée desorganise à la foi la famille et l'état.

²⁾ A code civil ide vágó szabványait l. lent.

³⁾ Fent idézett munka 21. fejezete. Hogy ez nem ráfogás, nem üres állítás, hivatkozunk a fent. fejezetre és bármely elfogulatlan olvasó ítélgetere.

⁴⁾ L. lent.

⁵⁾ L. ezt gyönyörűen kifejtve és a számos ellenkezőt állító téves nézet ellenében Ihering: Geist des röm. Rechts. II. köt. I. rész. 200. és köv. lapon.

¹⁾ L. az 5 Grundzüge der pol. Oekonomie II. és VIII. könyv.

²⁾ Mire azon közmondással vált „My house is my castle“ is bizonyítékul szolgálhat.

³⁾ L. az 1872. évi jogászgyűlés tárgyalásai közt Concha Győző beszédjét, mire csak azt kívánjuk megjegyezni, hogy a köteles részre a politikai „Schlagwort“-ok, „democraticus, aristocraticus“ nem illenek, mert a család conserválása közös mindnyájunk érdekében történik.

⁴⁾ Saját szavai: Une enquête perseverante m'a donné lieu de constater, que les habitudes de partage égal se sont aujourd'hui propagées tres-généralement dans les villes.

A mi Montesquieuból vett idézetét illeti, hogy a szülő csak táplálni tartozik gyermekét, nem pedig örökösévé is tenni,¹⁾ hivatkozunk előbbi fejtegetésünkre, az összes emberi nem jogérzetére, mely bizonyára fölé Montesquieu elavult tekintélyével; sőt még többet mondunk, mai napság is vannak még jogphilosophok, kik az örökjogot kereken tagadják, a „loi naturelle“ szempontjából, csak hogy a világ vajmi keveset törődik ilyforma észjoggal.

De azt már épen nem érthetni, hogy azon körülményből „qu'il y aura toujours plus de fils indolents ou enroulés que de pères malviellants“ azt lehessen következtetni: „cette seule particularité suffirait pour condamner les lois qui restreignent la liberté testamentaire“; mert habár nem tartozunk is azok közé, kik a szülőben a szeszély, önkény vagy kötelemléjtés megtestesülését akarják feltüntetni, és ezzel bizonyítani a megszorítás szükségét, mégis nem oly kétségtelen dolog az, melyik részen több az insolentia, mert körülbelül itt is áll a régi közmondás, hogy bizony „peccantur intra muros et extra“.

De ha megengednők is, hogy több az engedetlen gyermek mint a roszakaró szülő, még akkor sem következnék az belőle, mit Leplay levezet; mert hisz kezében van az atyának az eszköz, kitagadás által korcs gyermekét megbüntetni! De hogy miért hozzuk egy esetleg rossz indulatu apának — s hogy ilyenek vannak, szerző sem fogja tagadni — áldozatul jó magaviseletű fia boldogságát és anyagi jólétét, nem lehet belátni, mert míg az atya büntethet, kitagadhat, a fiúnak csak a törvény nyújthat oltalmat és — nyújtson is.

Sokat lehetne még Leplay egyéb érvelése ellenében felhozni, de mivel kimerítők úgy sem lehetünk, aztán meg tulajdonkép úgy sem ellenünk harcol, mert ő csak a partage forcée-t akarja kiküszöbölteni — más alaku portio legitima nem tűnván fel előtte — mert nem kereste, azért csak egy megjegyzésére akarunk még reflectálni.

Szerinte a köteles rész egyrészt számtalan perpatvart szül a rokonok közt, és másrészt a hivatalos közegek egész seregének betolakodását eredményezi a családi szentélybe;²⁾ mindezt kikerülhetni a szabad végrendelkezés által mondja ő.

Az elsőre vonatkozólag talán elég lesz újból hivatkozni Stuart Millre, ki arról tesz tanúságot, hogy bizony a szabad végrendelkezés dicsőített honában Angliában sem valósulnak ám Leplay szép feltevései, mert a végrendelet megsemmisítésére törő keresetek igen sokszor felemésztik az egész hagyatékot.³⁾ Ebből tehát az a tanúság, hogy perre könnyen találni okot.

A másik kifogása igen plausibilisnek látszik, de közelebbről szemlélve ez sem áll; mert főrészt ez is csak a kényszerű osztálynál fordul elő, a hol az egyenletes osztály céljából eszközözendő összeírása vagy elárverezése a hagyatéknek a hivatalos beavatkozást szükségessé teszi, de ha az örökhagyó a köteles részt pénzben vagy egyéb formában állapíthatja meg, csak kivételesen fog az összeírás szükségesnek mutatkozni t. i. akkor, ha a köteles rész fejében hagyott összeg nem üti meg a köteles portiót, és azt pótolni kell. Az alaptalan perpatvarnak meg itt könnyű lesz törvényes korlátot emelni.

¹⁾ La loi naturelle ordonne aux pères de nourrir leurs enfans; mais elle ne les oblige pas de les faire héritiers.

²⁾ L. fentebbi munka 21. §. 294. l.

³⁾ 179. lapon. Es ist fraglich, ob die Eltern gezwungen werden sollten, ihren Kindern auch nur die Versorgung zu hinterlassen, wozu diese in ihrer Eigenschaft als Kinder — einen moralischen Anspruch haben. A 176. l. Die Ansprüche der Kinder ist ganz anderer Natur, sie sind wirklich begründet und unverletzlich.

Végeredmény tehát az: hogy a partage forcée káros, — és ebben igazat adunk neki — de mind az, mit ő a szabad végrendelkezés mellett felhoz, egyrészt elérhet ő a köteles rész intézményével együtt is, csak helyesen legyen az szabályozva, másrészt meg nem képes meggyőződésünket ezen igény szükségére iránt megingatni.

2. Leplaynél európai hírnév tekintetében még hatalmasb ellensége van a köteles rész intézményének John Stuart Mill-ben, ki „Principles of political Oekonomy“ című munkájának II. és V. könyvében e kérdéssel is tüzetesen foglalkozik.

Ezen mindenesetre nagy férfitúról azonban előre megjegyezzük, hogy bármily mélyek vizsgálódásai, bármennyire behatók kutatásai és sok tekintetben újak az eredmények, miket kifürkész, mégis azon benyomást teszi az olvasóra, mintha reform-eszméi vagy a messze jövőre volnának szánva, oly jövő állapotokra, melyek előfeltételei talán csak századok multával állanak be, — vagy pedig mintha felfogása tulságos nemzeties jelleggel birna, okoskodása egyedül az angol társas viszonyokból indulna ki, úgy hogy ez által enunciációinak egyetemes jelentősége tetemes csorbát szenved, mi okból óvakodva kell az egyebütt uralkodó viszonyok különbözősége folytán felfogásának helyt adni.

Kiindulási pontja az, hogy a jelen államszervezet alapja kiválóan az egyén; a családnak nincs meg azon belső összekötő ereje többé, mint régenté. Mihez képest következetesen nemcsak az oldalrokonok törvényes öröködését tartja helytelennek, hanem még az is kérdéses előtte, vajjon kötelesek-e a szülők jogilag gyermekeiknek legalább a tartást hátrahagyni? habár más helyen meg azt állítja, hogy az oldalrokonokkal szemben a gyermekeknek igénye alapos és sérthetetlen.¹⁾ Nem ellenmondás ez?

Továbbá azt állítja, hogy a tulajdon valamely dolog fölött nem tekinthető teljesnek, ha arról halál esetére kényünk kedvünk szerint nem rendelkezhetünk; perhorrescál tehát minden, a családi kötelékből folyó korlátozást. Ellenben készséggel engedi meg, hogy a társaság vagy az állam érdekeinek szempontjából megszorítások a végső akaraton helyet foglalhatnak; sőt odáig megy ezen megszorításban, hogy az örökhagyó egy bizonyos maximumnál többet ne is adhasson végrendeletileg senkinek.²⁾

Hogyan egyeztethető mindez megint össze a szabad végrendelkezéssel?

Oly ingadozás ez, mely akkor áll be rendesen, midőn a természetadta konkrét alapot önkényesen elhagyjuk, a nélkül, hogy helyébe mást birnánk állítani; mikor aztán kapkodásba, a sötétben való botorkálásba esünk és inconsequentíákba.

Kérdjük, nem félreismerése-e az a természetes viszonynak, midőn a szeretet követelményeit valaki azon ürügy alatt utasítja vissza, mert az a tulajdon teljét, a

¹⁾ Wenn in England jemand, der irgend welche nahe Verwandte am Leben hat, für öffentliche oder wohltätige Zwecke Summen aussetzt, welche über eine Kleinigkeit hinausgehen, so thut er dies auf die Gefahr hin, nach seinem Tode von einer Jury für verrückt erklärt zu werden, oder dass das Vermögen durch die Prozesse wegen Ungiltigkeitserklärung des Testaments aufgezehrt wird.

²⁾ Jedermann sollte die Befugnis haben, mittelst eines Testaments über sein ganzes Vermögen zu verfügen, aber nicht es zu vergeuden durch Bereicherung eines oder des andern einzelnen Individuums über ein gewisses Maximum hinaus, das übrigens hinlänglich hoch zu bestimmen wäre um die Mittel zur behaglichen Unabhängigkeit zu gewähren.

végső akarat szabadságát korlátozza, holott maga ugyanezt kevésbé kegyeletes, kevésbé szükséges szempontokból megengedhetőnek tartja?

Kérdjük, ha az örökhagyó kényekedvét meg lehet szorítani a maximum által, miért nem volna az egy minimum által előbb indokolható, főleg azok érdekében, kiket az örökhagyó a társaságba helyezett, és természetes vonzalom is kapcsolja őt hozzájuk.

Mi lehet józanul célja a maximumnak? Nemde az, hogy kiki ne legyen pazar fény- és túlbőségben, ne fulljon bele úgy szólva a gazdaságba; hát a minimum? ez nem akar egyebet, mint biztosítást a koldusbot és az alamizsna elől, becsületes existenciát, az atyai házból származó szokások és életmód folytatását! Melyik itt a helyesebb?

Ha a maximum hasznos, úgy a minimum szükséges; ha az üdvös, úgy ez sokkal üdvösebb, mert ez az általános tekinteteken kívül még a családi kötelék fentartására is szolgál; ha már maximális korlát bir jogossággal, államérdekből, miért ne birna egy minimumra terjedő azzal, a családnak érdekében, mely annak úgy is alapját képezi?

Ha már maximum létezik, jó, nem bánjuk; mert az „elég” és a „sok” közti különbség közörmös lehet előttünk; de már akkor ugyanazon indokból a „szükség” mértékét is fel kellene venni, sőt előbb kellene ezt mint azt megállapítani, legalább így kívánná szerintünk az emberi igények természetes rendje és az államnak jól felfogott érdeke, hogy előbb a szükségesről legyen gondoskodva, és csak aztán a kényelemtől, különösen, mikor gyermek és idegen közt foroghat ezen arány fenn.

Meg lehet, hogy ez a maximum főleg a gyermekekre céloz; de akkor a minimum már épen semmi korlátot nem szül, ha létezik is, holott mégis csak jobb a „bizonyos” ha kevesebb is, mint a bőség, ha az bizonytalan és esedékes.

Sehol se mondja meg Mill, vajjon ezen maximum absolute vagy csak relative állapítandó-e meg? mi felteszszük, hogy csak az utóbbira gondolt, mert absolute maximumot így a priori megállapítani, a vagyoni viszonyok annyi ezer meg ezer különbségei közt, tiszta lehetetlenség volna; de azt sem mondja meg, a hagyatéka hány százalékában találja ő azon generális határt, mely kényelmet ugyan biztosít, de fölösleget nem ad; úgy látszik azért nem tette, mert be kellett látnia, hogy ily általános mérvadó még az egyes vagyoni viszonyokhoz alkalmazottan sem képes az ő eszméinek megfelelni, mert míg egy milliomos hagyatékában „elég” lehet 5–10 %, addig egy középvagyon mellett 30–50 %, sőt az egész hagyatéka szükséges volna arra, hogy gond nélkül biztos életet nyújtson a hagyományosnak.

Igaza van tehát, midőn maga bevallja, hogy: mielőtt oly eszmék, melyek az uralkodó nézetektől annyira eltérnek, komoly megfontolás tárgyai lehetnek, az örökjognak még különböző más phasisokon kell átmennie.

Igen elmésen jegyzi meg egy helyt a code civile; ha jogszerű tulajdonosnak szabad végrendelkezését a gyermekek tulságos örökjoga által megszorítjuk, akkor valóságos jogot utána helyezünk egy képzeletinek. Ámde mi ily „tulnyomó” jogot nem tulajdonítunk a gyermekeknek, legalább nem mondjuk sehol, hogy nekik tulajdonjoguk van az atya vagyonán; de igen azt, hogy az atyának vannak a családi viszonyból eredő köteleességei, s az állam ezen köteleesség teljesítését méltán követelheti, miért is nem teszünk a valóságos helyébe képzelt jogot, hanem csak a joggal járó köteles-

ségeket kívánjuk biztosítani látni, a mi közt pedig hitünk szerint szembevetendő különbség van. Hogy pedig az atyának csakugyan vannak köteleességei gyermekei iránt, erkölcsileg legalább, azt Mill is beismeri.

Dr. KATONA MÓR,
n.-szebeni jogtanár.

Az osztrák n. n. „Bagatell” eljárás ismertetése.

(Vége.)

A tárgyalás bezárását illetőleg a 66–68. §§. intézkedik. Már fennebb megjegyeztük, hogy a bagatell eljárásban a tárgyalás bizonyos előírt, szabályozott rendben nem vezetetik. Mert a perbeszédnek száma nincs meghatározva, a tárgyalásnak az lévén célja, hogy a felek az ügy iránt kellőleg meghallgattassanak, a tényállás lényeges oldalai felderíttessenek, és annyira tisztába állíttassanak, hogy a bírő alaposan ítélhessen. Mikor áll be ezen időpont, azt csak a bírő foghatja meghatározni, és azért a 66. §. a bírőra bizza a tárgyalás bezárásának elrendelési jogát. A netáni önkényes elhamarkodás ellen a nyilvánosság, szükség esetében a semmiségi panasz nyújt alkalmat.

Ennélfogva az egész tárgyalás addig az időpontig, míg a bírő által be nem záratik, egy egészet képez (67. §.) és a mi annak folyamában felhozott, habár az egyéb porrendtartás vagy a dolog természete szerint nem is a maga idején, helyén: egyenlőn érvényes. Ebből következik, hogy a bírő illetőség és ezen eljárás megengedhetősége elleni kifogást lehet a tárgyalás alatt bármikor és hol még az érdembeli avatkozás után is felhozni mindaddig, míg a tárgyalás a bírő által bezártnak nem nyilvánítottatik. Mindez azonban ki nem zárja azt, hogy a bírő mint a tárgyalás vezetője, annak rendjéről és folyamáról ne intézkedhessék.

A tárgyalásnak ezen összetartozósági elve, valamint az egész tárgyalás és bizonyítás eredményének a bírót megillető megítélése nem fog nehezégekre ütközni, ha a tárgyalás megszakítás nélkül egy napon befejezhető. Azonban az elnapolásnak majd a felek hiányos készülsége, majd a bizonyítás eszközzése végett aligha lesznek kikerülhetők.

A tárgyalás folytatása elnapolás, halasztás eseteiben csak akkor indulhatna meg ott, hol megszakítottatik, ha a tárgyalást írásba lehetne foglalni; de épen ez volna a veszélye ezen egyszerűségre számító eljárásnak; másrésről sokat kívánnók, ha a tárgyalást újból előlről kellene kezdeni, és az előbbi tárgyalást hatályától egészen megfosztani akarnak, mert így az nöhetné ki magát belőle, hogy az elhalasztott tárgyalásra meg nem jelenő fél, tekintet nélkül az első tárgyaláson általa felhozottakra, ép úgy lehetne makacsságból elmarasztalható, mintha már az első határról maradt volna el.

A törvény tehát megkísérlé a 68. §-ban ezen a szóbeliség elvére alapított törvény alkotásának legnehezebbjei közé tartozó momentumot oly módon szabályozni, hogy a dolgok természetes rendjének megfellen itt is, hol a per anyagja rendszerint nem terjedelmes, és a megszakítások ritkán tarthatnak soká. A megszakított tárgyalások felhozottak érvényüket nem veszíthetik el, sőt inkább a folytatáson a lehetőségig érvényesítendő, a mennyiben t. i. majd a keresetben, majd a tárgyalási jegyzőkönyvben megjegyezve, vagy a bírő és felek világos emlékeztetésében fenn vannak. A bírő tehát az elnapolt tárgyalás eredményét a jegyzőkönyvi feljegyzések és saját jegyzeteiben — melyeket vezetnie tanácsos — és emlékeztetésében megőrzött adatok alapján röviden előadja; önkényt értetvén, hogy ezen előadása által az elhalasztott tárgyalás maga bezártnak nem tekinthető, a felek arra is, valamint az ügyre még szükségesséknél volt észrevételeik előadásában nincsenek korlátozva; mindezt tehetik a tárgyalás bezárásáig. A rövid előadás tehát csak a tárgyalás összefüggésére szolgál, és arra, hogy a folytatódó tárgyalás tekintettel egy részről az elhalasztott tárgyalás eredményére, de teljesen szabad mozgási körben folytathassék.

E mód azonban nem minden esetben léssen alkalmazható. Mert ha a tárgyalás elhalasztása közben a bírő személyében változás történik: a tárgyalást az új bírő előtt újból kell kezdeni, és csak azt lehet az előbbiből használni, a mi a jegyzőkönyvbe feljegyeztetett, mert figyelemmel kell lenni a bizonyítékok szabályos méltatásának elvére, mely szerint csak azon bírő hozhat ítéletet, a ki előtt az egész tárgyalás folyt. A hosszabb tartó megszakításoknál is a resumé csekély szolgál-

tokat fog tehetni; ezen esetekben azonban ritkábbak lévén, a nagy rész a 68. §-ban találja módosításait.

A bírói határozatokat, végzéseket, ítéleteket illetőleg: (69—75. §§.) azok a bíró által kihirdetendők. A végzések a tárgyalási jegyzőkönyvbe iratnak, az ítéletek írásba foglalva a tárgyalási jegyzőkönyvhez csatoltatnak. Az ítéletben megnevezendő a bíró, ki az ítéletet hozta; ez igen fontos, mivel ha a bíró nem hivatott ezen eljárásra, vagy ha az ítéletet nem azon bíró hozta, ki a tárgyalást vezette: ez mindannyi semmisségi ok. 70—77. §§. A bírónak az ítéletben megnevezése által ellenőriztetik azon szabálynak megtartása, miszerint a bagatell eljárást rendszerint a járásbírósg vezetője gyakorolja. (8. §.)

Az indokokban vagy azoknak elébe bocsátva a tényálladék lényege röviden előadandó; ez szükség főleg azért, hogy ha az ügy újból felmerülne, annak elítelt voltát (res judicate) bizonyítani lehessen; részben pedig azért, hogy az ügy a jegyzőkönyvbe csak igen is fővonalakban és töredékesen lévén bejegyezve, a bíró mintegy számot adjon arról, hogy azt, a mi előtte szóval előadatott, felfogta és figyelembe vette. (72. §.)

A bagatell eljárásnak egyik főtenyezője az írásnak kevesbitése. Azért azon végzések, melyek az eljárás vezetésére vonatkoznak, csak kihirdetendők, ha mindkét fél jelen van, de ha csak az egyik volt jelen, annak sem szükség kézbesíteni. Kivételnek azon végzések, melyek ellen felfolyamodásnak (Recurs) van helye (83. §.) vagy melyek azonnal végrehajthatók. (27. §.)

Ítéleteknél is elmaradhat a kézbesítés, ha az ítélet mindkét fél előtt kihirdetett. Ezen esetben a kötelezettség teljesítésére kiszabott határidő a kihirdetés napjától számítatik. Ez által sok írás és kézbesítési fáradság megkiméltetik, mert gyakran megtörténik a kisebb ügyekben, hogy a felek a kimondott ítéletben megnyugodnak, és a kötelezettség is teljesítettik, a nélkül, hogy végrehajtásra kerülne a sor. De sem a semmisségi panaszhoz, sem a végrehajtási kérelemhez nem szükséges az ítélet felmutatása. 86. §.

De ha nem mindkét fél volt jelen az ítélet kihirdetésén: akkor az ítélet mindkét félnek kézbesítendő (73. §.); még akkor is, ha az egyik jelen volt, mert az ítélet hatálya kezdetének időpontjára valamint a semmisségi panasz határidejére nézve zavar támadhatna.

A költségek iránt a 74. §. kellőleg intézkedik; és ha az gondosan követtetik, a vakmerő perlekedéseknek és halasztásoknak gátlását vonja maga után.

A tárgyalási jegyzőkönyv tartalmát meghatározó intézkedések a bagatell eljárás életfeltételeit képezik.

Fennebb kifejtett, hogy ezen eljárás inkább a felebbezés-től elállott, semhogy elfogadta volna a tárgyalásnak szokásos jegyzőkönyvbe vezetését. Itt tehát csak azon indokok hozatnak fel, melyek a 76. §-ban előírt jegyzőkönyvi feljegyzéseknek — tekintet nélkül a nem felebbezhetésre — szükségét igazolják.

A tárgyalásra megjelent személyek megnevezése (77. §. 3. p.) szükséges a semmisségi panasz emelése és megítélése tekintetéből, ha a fél az ítéletet azért akarná megtámadni, mert a megjelent a tárgyalásra felfogositva nem volt, vagy mert makacssági ítélet hozatott a nélkül, hogy az idézés szabályszerű lett volna, és így a fél a tárgyalástól elejtetett.

A 4. pontban előírt feljegyzés az írásbeli kereset helyét pótolja; majd a bíró igazolja magát a felől, hogy az egyesség megkísértési köteletségének eleget tett; az egyéb feljegyzések majd a netán felmerülhető bünvádi esetekre, majd pedig arra szolgálnak, hogy a netáni halasztásokra, elrapolásokra megőriztessenek.

Az 5. p. célja, hogy az illetőség hiánya esetében az ügy ezen eljárásban elintézését nyerjen; majd a további tárgyalásra számítván, majd végre olyanok, melyekből a felek közvetlenül jogokat nyernek (p. o. a 27. §.), a tárgyalásról elmaradás igazolása stb. Mindezen feljegyzések majd az azokhoz kötött jogorvoslatok, majd az eljárás rendes menete tekintetében szükségesek.

A 6. p. fontos a felügyeletre nézve, hogy a bíróságok kellőleg ellenőriztessenek, — majd hogy a kötelezettség teljesítésére, semmisségi panaszra adott határidőnek kiszámítása lehetővé tessenek. Végre a 7. pontban foglalt intézkedés elmulasztása semmisségi panaszt vonhatna maga után.

A többi — a tárgyalás elnapolását érdeklő feljegyzések között az ellenfél beismerésének feljegyzése nem feltétlenül szükséges ugyan, mert az a felet a további tárgyaláson nem kötelezi; de hasznos, mivel constatálta a beismerést, és visszavonás esetére a felet kötelezi a visszavonás indoklására.

Azonban a kereseti kérelmet megalapító ténykörül-

nyek ellen emelt kifogásoknak feljegyzése azon okból szükséges, hogy ezeknek hatálya a későbbi tárgyalásokra is megőriztessenek, nehogy a fél kimaradása esetére úgy tekintessék, mintha e kifogásokban foglaltakat hallgatólag beismerte volna.

Kitészik tehát a mondottakból, hogy a tárgyalási jegyzőkönyvbe előírt feljegyzések csak a legszükségesebbekre szorítkoznak. Mellőzve van a felek, illetőleg tanuk, szakértők és a felek mint tanuk kihallgatására vonatkozó feljegyzéseknek azok által leendő aláírása, mert a mit a bíró a jegyzőkönyv vezetésével megerősít, annak a felek és tanukra nézve is valónak kell lenni; a jegyzőkönyv közökirat, mint ilyen tehát egyéb aláírások nélkül is teljes bizonyító erővel bír; sőt a bünvádi eljárásban sem bírnak a felek, tanuk jegyzőkönyvi aláírásai jelentőséggel, mivel a tapasztalás azt mutatja, hogy a sajátkezűleg aláírt jegyzőkönyvek tartalma is meghazudtoltatik maguk az aláírók által.

A jegyzőkönyvi feljegyzések felolvasása is csak annyiban szükséges, a mennyiben olyan bemondásokat tartalmaznak, melyek bünvádra is nyújthatnak alapot. Minden más feljegyzések a felek nyilatkozatait illetőleg azoknak későbbi ellenkező nyilatkozatait nem gátolják.

Azért, a mennyiben a felolvasás világosan nincs elrendelve, elég a feleknek a jegyzőkönyvbe való betekintést szabadságukra hagyni. A sok felolvasások, aláírások csak az eljárásnak hasztalan huzását okozhatják.

A 78—83. §§-ok a semmisségi panasz körül forognak.

Az ítéletek felebbezésének a bagatell eljárásban elfogadott kizárási elve, — melyről már fennebb körülményesen szó volt, — azon előfeltételen alapszik, ha t. i. a bíró a tárgyalásban, ítélete hozásában az ezen eljárás által előírt szabályokat szorosan követte.

Ezen előfeltétel azonban hiányzik, ha az ítélet — eltekintve érdemleges tartalmától, — hozható sem volt, majd mivel a bagatell eljárásnak helye nem volt, majd mivel a bíró illetőséggel nem bírt, majd a bíraskodásra felhatalmazása hiányából vagy más törvényes okokból a bírói hivatal gyakorlásától elzárattott.

Ilyen ítéletek orvoslás nélkül nem lévén hagyhatók, a törvény tehát felállította a 78. §-ban a semmisségi panaszt, előírva az eseteket, melyekben annak helye van. Ezek között az 1—3 : azon esetekre vonatkozik, melyekben az ítéletnek a bagatell eljárás útján nem, vagy nem azon bíró által, ki ezt hozta, kellett volna hozatnia. A 4. 6. 7. pontban pedig oly esetekre utalattik, melyekben a peres eljárás főelvét: t. i. „audiatur et altera pars“ és „non ultra petitum“ vagy a nyilvánosság sértett meg.

Az 5. pont a perben állásra kellő meghatalmazás, feljogosítás, melyek nélkül jogosan tárgyalni nem lehet — véte-tett alapul, — melyek nélkül hozott ítéletnek jogalapja nincsen.

E törvénynek mint javaslatnak a követek házában lett tárgyalása alkalmával indítványba hozatott a 7. ponthoz egy 8-dik pontnak hozzáadása, „ha t. i. a bíró a törvényt a tárgyalásnak tényálladéki eredményeire tévesen alkalmazta.“

E pontnak a semmisségi okok közé leendő felvétele mellett felhozott: hogy a mit az elsőbíró a tárgyalási jegyzőkönyv tanúsítása szerint a ténykörülményeket illetőleg igaznak elfogadott, az a felsőbb bíróra nézve is tárgyaligos igazságként tekintendő, és ennek csak azt kell megbírálni: vajjon az ilyen ténykörülményekre, mint valókra, igazokra a törvény helyesen alkalmaztatott-e?

Erre azonban felhozott, hogy a tárgyalási jegyzőkönyv — azon szűk korlátok mellett, melyek közé a törvény szerint annak tartalma szorított, hozzá véve bár az ítélet indokai-ban felfejtett tényálladékokat, magában véve nem tárja oly alak-ban az ügynek egész valóját a felsőbb bíró elé, hogy az oly szabadon ítélhessen, mint az elsőbíró, a ki az ügy ismeretét a szóbeli és közvetlen tárgyalás útján szerezte; és legfőleg is csak akkor lehetne a felsőbb bíró az említett semmitési ok fegyverével azon helyzetben, hogy azt használhassa, ha az elsőbíró ítélete a tényálladékból oly jogi következtetéseket vont volna, és oly törvényeket alkalmazott volna, melyek azon vagy hasonló tényálladéokra véggé nem illenek, és így az ítéletnek képtelen volta első tekintetre, első olvasásra kitűnnék; ilyen ítéleteket pedig egyelőre számba venni sem lehet. Fenmaradnak tehát a téves felfogással, a törvénynek hibás, téves alkalmazása által hozott ítéletek. Eltekintve attól, hogy a felsőbb bíró is tévedhet, és hogy nem mindig az ítélet legjobban, a ki legutolsó ítélet: ám legyen, hogy az elsőbíró tévedése fel van fedezve, de a felsőbbbíró sem lehet bizonyos abban, vajlon nem voltak-e

mellékkörülmények, melyek a törvény helyes alkalmazása mellett hasonló ítéletre vezettek volna, tehát a felsőbíró előtt a pernek hiányos tartalma fekszik, ezt pedig nem másként lehetne pótolni, mint: hogy a tárgyalási jegyzőkönyvbe (mely a bagatell eljárásban ezen elnevezést csak névleg érdemli meg még több is felvétel, mint a mennyi előírva van, — mi által éppen azon nehézség gördítettnek előtérbe, melynek háttérbe szorítása ezen eljárás lényeges feltételét képezi.

Továbbá ha a semmiségi okok közé felvételni czélzott új pont — eltekintve annak inkább érdemleges jelentőségétől — csupán semmiségi szempontból vétetik: a felsőbíró csak az ítélet semmiségét mondhatja ki; ez uton tovább menve az elsőbírónál be áll az új tárgyalás szüksége; és talán más bíró előtt, mert az ügy érdeméről lévén szó, aligha tanácsos lenne az ügy eldöntését az elsőbíróra bízni; és e szerint nem lenne-e czélszerűbb a semmitési bíróságot egyuttal felülvizsgáló joggal is felruházni? és ez esetben reá bízni, valjón nem látja-e az ügyet annyira megérettnek: hogy miután amugy is csekélységről van szó — az érdemben is ítéljen? Ha ezen ut választatnék, ebből ismét új aggályok merülnek fel. Lehet ugyanis, hogy az alsóbíró némely ténykörülményeket nem talál fontosnak, melyek azonban a felsőbíró nézete szerint igen is olyanok, az alsóbíró pedig azon indokokról említett sem tesz, mert előtte jelentőséggel nem bírtak; és ha ezek a felsőbíró előtt feküdnek, talán ekként határozná: az alsóbíró téves nézetekből indult ugyan, de ha az igazi nézetet követte volna, mégis a mellék körülmény miatt csak úgy és nem másképp kellett volna határoznia!!

Azt sem lehet feledni, hogy minél kétkedőbb, lelkiismeretesebb a bíró, annál terjedelmesebb lesz a jegyzőkönyvben és ez által az eljárást nehezíteni fogja, — és minél bővebb és körülményesebb ítéletének indokolásában, annál könnyebb azokat megtámadni. A hanyag, szeles vagy plane igazságtalan bírónak, a ki a jogtalanságot, melyet elkövetett, eltakarni akarja, csak felületes indokokat vagy tán érthetetleneket kell használnia, vagy indokait általánosságokba öltöztetni, hogy a semmitést elkerülje.

Megtörténhetik, az is, sőt meg is történik, hogy a bíró, ha tudja, hogy ítélete felett felsőbíró is fog ítélni, a mi a felmerített semmiségi ok mellett beállana, nem fog annyi gondot fordítani ítéletére, főleg kétes esetekben, mennyit fordított volna, ha ítélete ellen a megváltoztatás lehetősége el van zárva.

Felemlítettett végre: hogy a gazdagabb ha sok pere van, könnyebben tűri a néhány perében hozott igazságtalan ítéletet, mivel a többiben az eljárás gyorsasága által eléggé kárpótolva van; mi alatt a szegény egyedüli követelését igazságtalan ítélet által elveszti, a nélkül, hogy az ellen orvoslata volna. — A szegényebbebről éppen ezen eljárásban van gondoskodva, hogy t. i. bár magokban véve csekély, de reájuk nézve fontos ügyeikben az eljárás gyorsasága mellett mielőbb czélhoz juthassanak. Innét eredett a felebbezés kizárása. Az is bizonyos, hogy a szegény gyakrabban nyul alaptalan panaszokhoz, mint a gazdagabb. Ha a törvény téves alkalmazása semmiségi okul felállítatnék, azt a szegényebb már csak azért sem fogná igénybe venni, mivel ügyvédhez kell fordulnia, a mi költségbe kerül, és ha megsemmisítették az első ítélet, még akkor is az újabb ítéletet kellene bevárnia; és így inkább meg fogna nyugodni. A gazdagabb azonban, ki gyakran csak azon van, hogy neki legyen igaza, a költségeket, melyet a semmiségi panaszszal járnak, kímélni nem fogja.

A semmiségi okok közé tehát olyan okot felvenni, — eltekintve az abból származó további kiviteli nehézségektől — annyit tenne, mint a felebbezést semmiségi panasz alakjába öltöztetve megállapítani.

A semmiségi panasz tárgyalása írásban történik; szóval a közvetlenül tárgyalni nemcsak nem szükséges, miután csak az eljárásra vonatkozó egyes kérdések forognak fenn, hanem a felekre nézve olyannyira káros volna, hogy a kereset értékét a költségek nyelnek el. Tehát vagy írásban adatik be, vagy szóval jegyzőkönyvbe mondatik.

Ha írásban adatik be a semmiségi panasz, a 78. §. szerint megkívántatik, hogy ügyvéd által legyen aláírva. Ez ellen az hozatik fel: hogy valjón kap-e ügyvédet olyan fél, a ki a perben nem használt ügyvédet, vagy más ügyvédet akar a semmiségi panaszra: az ilyen ügyvédre nézve ez nem kellemes szerep; és aligha foghat meggyőződést szerezni a semmiség indokáról; és orvoslást kereső félnek az által, hogy ügyvédre szorul, költség okoztatik, holott az olcsó eljárás czéloztatott.

Azonban az nem jöhet figyelembe, hogy az ügyvéd kellemtelen helyzetbe juthat, ha így bevonatik a semmiségi pa-

naszba; mert az ügyvéd az igazságszolgáltatás szolgája és fel kell róla tenni, hogy ha a törvény rendeli, azt készséggel is fogja teljesíteni.

De van még ezenfelül két érdek, a mi ezen intézkedésnek a törvénybe leendő felvételét kívánatosná tette. Az első a felek, és pedig a szegényebb felek érdeke, a kikre nézve mi sem veszedelmesebb, mint ha alaptalan semmiségi panaszra kell költségezniök. Ha ügyvéd aláírása nem kívántatik, tér nyitnak a zugirásoknak, kik amugy is elég panaszokra szolgáltatnak okot. Ezekről kell tehát a népet megoltalmazni. Az ügyvédre fel kell tenni, hogy az oly messze, mint a zugirás, a panaszokban menni nem fog; mi alatt a zugirás az ítéletet hozó bírót a legalaptalanabb vádakkal fogná ostromolni. — Egyébiránt a kinek ezen intézkedés bár mi okból nincs inyére, választhatja a semmiségi panasz szóbeli előadását; és ha ez történik: tartozik a bíró a panaszlót a szükségesekre figyelmeztetni. A bíró magatartására nézve ezen esetben is azon iránypontok jönek alkalmazásba, melyek a szóval előadott keresetek jegyzőkönyvbe felvételére előírva; és habár a fél magát panaszalaptalanságáról meggyőztetni nem hagyja is, a bíró a panasz felvételét meg nem tagadhatja; végül mivel a semmiségi panasz rendszerint a bíró eljárása és intézkedései ellen emeltetik, ő azt mégis akár alaptalanság, akár elkésés miatt vissza nem utasíthatja. (79. §.)

A semmiségi panaszok eldöntésére az orsz. főtörvényszék van hivatva 80. §., de a fél által panaszolt semmiségi okhoz kötve nincsen.

Az ügynek más, mint a bagatell eljárás szerint illetékes bíróhoz való utalása azon esetekben történik, melyekben delegációnak van helye a perrendtartás szerint.

A semmiségi panasznak az ítélet végrehajtására feltétlen gátló hatályt adni nem lehetett; innét van a 81. §. rendelkezése, melyhez az elsőbíró is nyulhat, de főleg olyan esetekben a főtörvényszék is, ha a semmiségi panasz felett azonnal nem határoz, hanem nyomozásokat rendel.

A 84. és 85. §§-okban — a felfolyamodásokra előírt szabályok eltérések ugyan a nem felebbeztetés elvétől, de azért azt meg nem csonkítják, mivel az esetek száma, melyekben a felfolyamodási jogorvoslat megengedett, egy részről kevés, más részről olyan esetekre szól, melyekben az orvoslottat kizárni nem lehet.

A 84. §. azon rendelkezése, hogy a bíró saját határozatait is az „érdeklettek“, tehát nem csupán a felek, hanem a tanúk, szakértők stb. előterjesztésére vagy hivatalból is megváltoztathatja: a bagatell eljárásban szükséges szabad mozgási kör megóvásának követelménye; de kivételtnek a 83. §-ban foglalt határozatok.

A 85. §. az előbbi állapotba való visszahelyezést „ob noviter reperta“ újabb bizonyítékok feltalálásából megengedi; és ez igen is rendén van; valamint az is, hogy az ügyvéd hibája miatti visszahelyezést ezen eljárás kizárja; mert az eljárásban a fél ügyvédhez kötve nincsen; az egyedüli esetet kivéve a semmiségi panasznál, — de amugy is a tapasztalás eddig eléggé tanúsítja azon visszaéléseket, melyek az ügyvéd hibája miatti visszahelyezések megengedéséből származnak.

A 86. 87. §§-okhoz. A bagatell eljárás a jogérvényes ítélet által éri végét. A végrehajtás a sommás eljárásnak erre vonatkozó szabályai szerint történik azon eltéréssel, hogy a végrehajtási kérelem mellé az ítélet nem szükségeltetik, mint fenebb is megjegyeztett.

A mennyiben a végrehajtás csak a biztosításig foganatosíttatik, ennek módját is a perrendtartás és arra vonatkozó szabályok írják körül.

Noha még egyéb intézkedések is kívánatosak főleg, a biztosítási eszközökre nézve, de ezeket a törvényjavaslatnak amugy is terjedelmessé válta miatt az általános perrendtartás reformjaira fontartani kellett.

Dr. SUHAYDA JÁNOS,
legf. ítélőszéki bíró.

A törvénykezési rendtartás reformja.

VII.

(A végrehajtási eljárás.)

A törvk. rendtartás szabályain nevezetes változás van tervezve, a zárlat és biztosítás elrendelésére vonatkozólag. A javaslat 75. §-a szerint ugyanis:

„A polg. törvk. rendtartás 327. §-ának második bekezdése a 332. §-sal és a 344. §. első bekezdésével együtt hatályon kívül tétetik, a jövőre a zárlati és biztosítási kérelem iránt akár

helytadólag, akár elutasítólag hozott végzés ellen, akár sommás, akár rendes per bírósága hozta legyen a végzést, csak a semmitőszékhez közvetlen intézendő semmiségi panasznak van helye.

E szakasz — mint az indokokban kifejtetik — az ügy gyorsítása céljából terveztetik, s azon véleménynek adatik azokban kifejezés, hogy miután a zárlat ellen emelt azon kifogások, melyek az a feletti tárgyalásnál felhozhatók, előadhatók a semmiségi panaszban is, a külön kifogások és az ezek feletti tárgyalás, a felekre háromolható jogsérelem nélkül mellőzhetők.

E részben tekintve a zárlat és biztosítás eseteit, úgy mint azok törvénykezési rendtartásunkban, illetőleg a zárlat tekintetében a javaslat alább előadandó szabályaiban meg vannak határozva, nem oszthatom. Az előleges biztosítás általában igen kényes természetű ügy, mely ugyan a követelő fél érdekében nem mellőzhető, de viszont a panaszlott netáni zaklatásainak elkerülése végett annál nagyobb óvatosságot igényel, mennél gyakoribb nálunk a perlekedési viszketeg, melynélfogva statisztikailag ki lenne mutatható, hogy az elutasított keresetek túlhaladják azok számát, melyekben a per alperes marasztalásával végződik.

E körülmények mindenesetre óvatosságot igényelnek s szükségessé teszik, hogy a felek védelmei kifejtésére s kölcsönös érveik megczáfolására kellő tér nyitassék. De még inkább be kell látni ennek szükséges voltát, ha azon kellékekre vetünk egy pillanatot, melytől a zárlat általában s a biztosítás legcriticusabb esete van feltételezve.

A zárlatnál ugyanis, ha valamely jog vagy tárgy birtoka vitássá vált, s nem lehet azonnal elhatározni, kinek van joga birói oltalomra. Továbbá ha a netáni kárra nézve kellő biztosíték nyújtott. A biztosítás főeseténél pedig, ha a veszély valószínűsége igazolva van.

Mindezen körülmények eldöntése annyira szükségessé teszi az óvatosságot, hogy a felek érvei s azok czáfolatai szóváltásilag hallgatassanak meg, hogy a határozat egyoldalúsága mellőztessék, miszerint a javaslat határozatainak mellőztével az eddigi szabályok fentartását helyesebbnek véljük.

Magát a végrehajtási eljárást illetőleg a javaslat következő rendelkezéseket tervez:

(76. §.) „Mennyiben van a végrehajtási eljárás folyama alatt hozott végzések ellen felebbezésnek helye, a polg. törvk. rendt. 450. és 468. §§-aiban van meghatározva.

Ezen két esetben is érvényesek az ügyek, és az abban eljáró bíróság minőségéhez képest a jelen törvény 50—60. és 66—72. §§-aiban kimondott elvek.

A végrehajtás folyama alatt akár sommás, akár rendes perből, akár valamely peren kívüli ügyből származik a végrehajtás, a végrehajtási lényeges szabályok megsértése vagy mellőzése miatt jelen törvény 77. §-ában meghatározott módon a semmitőszékhez intézett semmiségi panasznak van helye.

(77. §.) „Árverés előtt, ugyisintén a végrehajtás más ne-
meinél annak befejezése előtt semmiségi panasznak van helye:

a) a végrehajtási kérvényt elintéző végzés ellen, ha a végrehajtást nem az illetékes bíró rendeli el, vagy a végrehajtási végzés az ítélet tartalmán vagy a fél kérelmén túlterjed, vagy ha érthetlen, vagy a bíró a végrehajtást nem jogérvényes határozat alapján rendelte el, vagy a kért végrehajtást megtagadta;

b) ha olyan tárgyak foglaltattak le, melyek végrehajtás alá nem vonhatók;

c) ha ingók és ingatlanok együtt foglaltatván le, előbb az ingatlanok bocsáttatnak árverés alá;

d) ha az id. törvk. czikk 348—359., 381., 384., 385., 386., 413., 416., 417., 418. és 422. §§-aiban foglalt szabályok lényegesen megsértettek;

e) ha ingatlanok tartozéka foglaltatott le, s ez által a jelzálogos hitelezők sérelmet szenvednek. Ez esetben azonban csak a jelzálogos hitelezők élhetnek semmiségi panasszal;

f) ha ott a hol a végrehajtás törvény szerint korlátozandó, felfüggesztendő vagy megszüntetendő korlátoztatik, vagy ellenkező esetben törvényellenesen felfüggesztetik.

Ezen b) d) e) f) alatti esetekben a sérelmet első sorban a végrehajtó bíróság köteles hivatalból vagy a fél kérelmére orvosolni. A fél e végett a sérelmes cselekvény befejezte után 3 nap alatt a végrehajtó bírósághoz kérvényt tartozik benyújtani, melyet a végrehajtó bíróság szükség esetén az ellenfélnek és a többi érdekelt feleknek sommás meghallgatása után a legközelebbi idő alatt elintézni, s határozatát a feleknek azonnal szóval kihirdetni köteles. A semmitőszékhez semmiségi panasznak csak végrehajtó bíróság határozata ellen van helye.

A jelen §. a) c) eseteiben, ha a sérelem abból támad, mivel a bíróság a végrehajtási kérelem valamely pontja iránt nem

határozott, vagy a törvénynek az árverési határnapok kitűzése, vagy az árverési hirdetmény kibocsátása iránti rendeletét, vagy maga a bíróság vagy a végrehajtó figyelmen kívül hagyta, első sorban szintén a bírósághoz kell panasszal járulni, s csak akkor lehet semmiségi panasszal élni, ha a bíróság a végrehajtási végzés kiegészítését, vagy az elkövetett hiba kijavítását megtagadja.

A folytatólagos végrehajtásra és az újabb árverésre is a jelen §. hasonszerű alkalmazásának van helye.

Ezen szakasz szabályai perrendünknek igen nagy hiányát orvosolják; mennyiben taxative megszabják a végrehajtás folyamán semmiségi eseteket, s ez által egyfelől a feleknek a semmiségi panasz emelésére, úgy a bírónak azok elintézésére biztos utmutatást adnak.

Szintugy csak helyeselhető e törvényszakasz azon rendelkezése, mely szerint a felek által panaszlott sérelmek orvoslására először magának a végrehajtó bíróságnak ad módot; mert a legtöbb esetben nem a bíróság, hanem a végrehajtó ténye forog fenn, de ha a bíróság saját ténye van is szőnyegen, elnézés, félreértés s más egyéb itt fel nem sorolható körülmények folytán a hiba könnyen megcsig, s a bíró örül, ha ezt rövid uton orvosolhatja. Ez által az elintézés gyorsabb lesz s a semmitőszék számos céltalan teendőktől megkíméltetik.

Csak az alakra nézve lenne egy megjegyzésem, t. i. hogy a fél által a bírósághoz beadandó panasz esetleg semmiségi panasz-képpen legyen benyújtható, vagyis a panasz kérelmi részében szabad legyen azon kérelmet is előterjeszteni, hogy azon esetben, ha annak a bíróság saját körében helyt nem ad, a panaszlót azt semmiségi panasz-ként tekintetni s a semmitőszékhez felterjeszteni kéri, mi által a kétszeres beadvány munkája s költségei kiméltetnének. Az elsőbíró a végzés kihirdetése után az ily alakban panaszlót megtartoznék kérdeni, ha vajjon fentartja-e esetleg emelt semmiségi panaszát, vagy eláll attól, vagy végre az újabb határozat folytán újabb semmiségi panaszt kíván-e emelni? Ez által meg lenne védve az elv, a felek jogai s sok esetben céltalan költség és munka kiméltetnének meg.

(78. §.) „A polg. törv. rendtartás 442. §-a alapján emelt semmiségi panasz folytán az ingatlanok árverése csak a következő esetekben semmithető meg:

a) ha az érdeklettek, kivéve, jelzálogos hitelezőket a külön értesítést nem nyertek;

b) ha a becslésre vonatkozó lényeges szabályok sértettek meg és az ingatlan az első árverési határnapon elárvereztetett;

c) ha a szabályszerűen felbecsült ingatlan az első árverési határnapon becsáron alól adatott el;

d) ha az árverési hirdetményre, vagy a kihirdetésre, vagy az árverés helyére, idejére és módjára vonatkozó lényeges szabályok sértettek meg.

Ingók árverési esetén semmiségi panasz harmadik személyek jogait nem érinti.

Az esetek taxativ felsorolása s a semmiségi okok helyes megválasztása folytán a javaslat előnyei ugyanazok, melyeket fentebb kifejtettünk.

(80. §.) „A törvényes határidőben beadott semmiségi panasz törvény szerint csak a polg. törvk. rendt. 442. §-a esetében és a végrehajtás elrendelésére nézve bír. felfüggesztő hatállyal, ha a felperes a végrehajtást oly ítélet alapján kéri, mely nem tartozik azok közé, melyek a jelen törvény 87. §-a szerint felebbezés esetén is végrehajthatók. Minden más esetekben aziránt valljon a semmiségi panasz folytán a további eljárás felfüggesztessék e? azon elsőfolyamodású bíróság, melynél a panasz benyújtott, az egyes esetek körülményeihez képest határoz. Az eljárás felfüggesztésének azonban csak akkor lehet helye, ha a semmiségi panasz a jelen törvény 74. és 78. §§-aiban foglalt pontok valamelyike alá vonható és ha az eljárás folytatása által a fél helyrehozhatlan sérelmet szenvedhet.

Ha valamely bíróság alaptalan semmiségi panasz folytán az eljárást felfüggeszti, nemcsak az okozott károk és költségek miatt felelős, hanem a semmisítőszék a törvény ellen ismételve vétő bíróságot bírságban is elmarasztalja.

E szakasz végző bekezdése oly terhes felelősséget ró a bíróra, mely gyakorlatilag kivihetetlen. Hogy tudhatja előre az az elsőbíró, hogy a semmiségi panasz alaptalannak foglaltatni, midőn ma sem ritka eset, hogy hason kérdések felett a semmitőszék különböző tanácsaiban ellenkező határozatok hozatnak, melyek folytán könnyen megeshetnek, hogy egy esetben azért vonatnék felelősségre, mert az árverést felfüggesztette, s ha e példán okulva más hason esetben nem függesztené fel, a semmitőszéknél más vélemény nyervén tulsulyt, azért fogna felelőssé tétetni; mert azt fel nem függesztette.

Nem tartozom azok közé, kik a néha felmerülő ellenkező elvi jelentőségű határozatok miatt azonnal tüzet kiáltanak, megtörténik ez nemcsak nálunk, hanem bár ritkábban, de megtörténik másutt is, s míg emberek szolgáltatnak igazságot, meg is fog történni, de éppen azért tartom szükségesnek, hogy ezt számba vegyük, s ne rójunk az elsőbíróra oly felelősséget, melynél fogva feltételezzük, hogy az előre tudja, miszerint a semmitőszék miként határozand, s ne provokáljunk oly visszás helyzetet, mely könnyen nevetségessé is válhat.

Magára a végrehajtási eljárásra vonatkozólag a javaslat több szabályt nem tartalmaz. Mellőzte tehát teljesen a vételár felosztást, pedig e részben is kirívó hiányokban szenved a törvénykezési rendtartás. Ilyenek:

1. A 447. §. utolsó bekezdése mely szerint: „A követelésnek mind valódiságára mind rangsorozatára nézve, úgy az adós mint a jelzálogos hitelezők kifogást tehetnek. Ha a valódiságra, összegre vagy jelzálogi elsőbbségre nézve valamely követelés kérdés alá vétetik, az érdeklettek külön perutrá utasítandók.” — E szakasz azon intézkedése, mely szerint oly esetben, ha az adós a követelés valódiságát elismeri, az ellen a jelzálogos hitelező kifogást tehet, ellenkezik a dolog természetével, ellenkezik a telekkönyvi rendszer szellemével; s azért unicum a maga nemében, legalább részemről sem nem olvastam sem nem hallottam oly törvényt, melyben hasonló intézkedés foglalna helyt. A jelzálogos hitelezőnek joga van a rangsorozat ellen tenni kifogást, de a követelés valódiságának megtagadása telekkönyvileg szerzett jogai természetéből nem következik. Ennélfogva e szakasz azon intézkedését, mely szerint a követelés valódisága ellen a jelzálogos hitelező is tehet kifogást, egyszerűen kihagyandónak vélem. Másrésztől nem tartom helyesnek, hogy az elsőbbségi kérdés vitassága esetén szintén perre utasítás foglal helyt. A vételár felosztási sorrend megállapításának célja, a valódiságukra kétségbe nem vont követelések sorrendjének meghatározása, valamint tehát a követelés valódiságának eldöntése köréhez nem tartozván, helyes ha oly esetben midőn a követelés valódisága tétetik kérdésessé, e kérdés eldöntése perre utasítatik, úgy az eljárás céljával ellenkezik, hogy a vitás elsőbbségi esetén is külön perre adassék alkalom. Hiszen éppen az elsőbbségi kérdése az, mely a vételár felosztási tárgyalás lényegét képezi, melynek tehát ott kell eldöntetnie, ha csak az egész tárgyalás célját megghusítani nem akarjuk. Ennélfogva e szakasz további részét akként vélném módosíthatni, hogy perre utasítás csakis akkor foglal helyt, midőn valamely követelés valódiságára vagy összegére nézve tétetik kérdésessé.

2. A polg. törv. rendt. 448. §-a szerint a „tárgyalás napjáig lejárt három évnél nem idősebb kamatok a tőkével egyenlő rangsorozattal bírnak”, miután három különféle eset fordulhat e részben elő, a kamatok megítélése körül különböző eljárás követtetik. Egyik szerint: e szakasz csak azon tőkékre nézve rendelkezik, melyeknél a kamat bekebelezve nincs, másik szerint az, hogy be van-e a kamat bekebelezve vagy nincs, nem tesz különbséget; s mindkét esetben caakis a három évi kamatot illeti a tőkével egyenlő elsőbbség, azonban kivételt képeznek a megítélt kamatok, melyek az ítéletben kitett határidőtől kezdve tekintet nélkül a lefolyt idő tartamára, a tőkével egyenlő sorozatban kifizetendők, végre a harmadik nézet szerint a törvk. rendtartás a tőkék különböző nevei között nem tévén különbséget, a kamatok, legyenek azok bekebelezve vagy be nem kebelezve, megítélve, vagy meg nem ítéltve, caakis a tárgyalás előtt lefolyt három évre bírnak a tőkével egyenlő elsőbbséggel. Ezen különböző felfogás kellel indokolja a határozott szabály szükséges voltát, és pedig nézetem szerint: miután a kamatok bekebelezése csak czafrang, mely a telekkönyvnek sem szellemében, sem szabályaiban nem találja indokát, a bekebelezett és be nem kebelezett kamatok között ha a tőke be van kebelezve különbség nincs, azokra tehát a három évi tartam alkalmazadó, a megítélt kamatokra nézve ellenben a hitelező oly sérelmet szenvedne, melyet megelőzni módjában nem áll. Ő kellő óvatossággal járt el, beperelte hitelezőjét, a kamatok meg is ítéltettek, méltánytalan lenne tehát azok kifizetését azért, mert az adós vagy más érdeklettek a végrehajtást felebbvitellükkel akadályozták, az ítélet tartamában meghatározott időpontnál rövidebb időre korlátozni. A törv. rendt. 448. §-a tehát a most előadottakhoz képest lenne módosítandó.

3. A törvk. rendt. 450. §-a szerint: „a tárgyalás berekesztése után a telekkönyvi hatóság a vételár felosztási tervet 3 nap alatt hivatalból készítse el. E tervet mindenik érdeklött fél megtekintheti s ha a felosztás által magát sértve véli, e z

ellen a tárgyalás napjától számítandó 15 nap alatt felebbezéssel élhet.”

E tekintetben azon gyakori eset merül fel, hogy a vételár felosztási terv nem három, de 15 nap alatt sem készítették el, s így a felebbezés érvényesítésénél, hogy a felek a jogorvoslattól el ne zárassanak, a másodbíró a terv elkészítését közlő végzés vételétől kénytelen a 15 napot számítani, s így, hogy igazságot szolgáltatasson, kijátszani a törvényt. Ezen visszás helyzet megelőzése végett e szakasz következőleg lenne módosítandó: „A tárgyalás berekesztése után a telekkönyvi hatóság a vételár felosztási tervet haladéknél elkészítvén, az érdeklött feleket erről oly hozzáadással, hogy a tervezetet megtekinteni, vagy másolatát venni jogukban áll, értesíteni tartozik. A mely érdeklött fél magát a felosztási terv által sértve érzi, ez ellen a fentebbi értesítés vételétől számítva 15 nap alatt felebbezéssel élhet.”

A tervezetnek még a végrehajtás körébe tartozó további javaslat a végrehajtás korlátozása és az igénykeresetek körüli módosításokra vonatkoznak. Jelesül:

(87. §.) „Ha a végrehajtás alá került fél bebizonyíthatni véli, hogy a végrehajtási jog az ítélet után felmerült tények folytán egészben vagy részben elenyészett, a végrehajtást rendelő bíróságnál a végrehajtás korlátozását vagy megszüntetését kérelmezheti.

E kérelem felett a bíróság minőségéhez képest, a feleket szóbelileg, vagy j.-könyvileg a legrövidebb idő alatt meghallgatja s végzés alakjában határoz, mi ellen közvetlen semmisségi panasznak van helye a semmitőszékhez.

A végrehajtást azonban magában véve ily kérelem fel nem függeszti, hanem a bíróság minden egyes eset körülményeihez képest a 80. §-ban kimondott felelősség terhe alatt köteles megbírálni és eldönteni, valjon a végrehajtást a kérelem elintézéséig fel lehet-e függeszteni? Ha a kérelem teljesen bizonyító okiraton alapul, a végrehajtást az ellenfél meghallgatása előtt azonnal felfüggesztheti, ily okirat hiányában pedig csak akkor, ha a végrehajtás alá került fél a végrehajtás útján behajtandó összeget vagy a végrehajtás más nemeinél a végrehajtás tárgyának értékét készpénzben vagy értékpapirokban bírói kézhez leteendi.”

E szakaszban határozottan ki lévén jelölve, hogy a végrehajtás mely esetekben függesztendő fel, a „felfüggesztheti” kifejezés helyett a határozottan utasító „felfüggeszteni tartozik” kifejezést helyesebbnek találnók; mert sem a bírói önkény, sem felelőssége céltalan szaporítását pártolni nem kívánjuk, mely eseteknek a jelen szakasz mostani szerkezete tért nyit.

Az igényperekre vonatkozólag a javaslat a törvk. rendt. 473 §-a helyett következő szakaszt tervez:

(88. §.) „Telekkönyvezett ingatlanokra, a hol a hirdetményi határidő még le nem járt (472 §.), az igénykereset érvényesíthetőségét és hatályát a telekkönyvi rendelet szerint kell megbírálni.

Ha az ingókra és nem telekkönyvezett ingatlanokra intézett igénykereset a tudvalévő igénylők értesítése napjától, az ismeretlen igénylő pedig a hirdetmény közzétételének utolsó napjától számítandó 15 nap alatt adatik be (464 §.) a végrehajtó bíróság a végrehajtást, az igénykereset tárgyát képező ingók tekintetében csak akkor függesztheti fel feltétlenül, ha a kereset körülményeiből és bizonyítékaiból meggyőződik arról, hogy a kereset nem alaptalan, kétség esetén a jelen törvény 80. §-ában kimondott felelősség terhe alatt a végrehajtást csak úgy van jogosítva felfüggeszteni, ha az igénylő fél az igényelt tárgy becsértékét készpénzben vagy értékpapirokban bírói kézbe leteszi.”

A végrehajtás felfüggesztésére e szakaszban kimondott felelősségre nézve kétszeresen állanak azok, miket már fentebb előadtunk, mert a kereset tartalmából szerzett bírói meggyőződés folytán származtat oly felelősséget, melynél fogva ha e meggyőződés a felsőbb bíró meggyőződésével meg nem egyez, a származó kár megtérítésének kötelezettségével sújtja az illető bírót.

A javaslat tartalmaz még rendelkezéseket: az igazolásra, perujtásra és zárlatra nézve. Jelesül:

(83. §.) „Az igazolási kérelmet sommás eljárásban előzetesen kell tárgyalni és végzésileg eldönteni.

Az ügy érdemét csak akkor kell az igazolási kérelem megengedése után tárgyalni, midőn a fél az igazolást valamely tárgyalási határnap elmulasztása miatt kérte.”

(84. §) (a polg. törvk. rendt. 315. 316. §§-ai helyett). „Perujtásnak a polg. törvk. rendt. 70. §-ában említett eseteken kívül csak ítélet után van helye és pedig:

1. Az ítélet kézbesítésétől számítandó 30 nap alatt:

a) ha az ítélet a megjelenés vétlen elmulasztása folytán hozatott.

b) ha a fél rendes perben a miatt lett ügyvesztessé, mivel az ügyvéd a döntő ténykörülmenyeket kellő helyen felhozni vagy tagadni, vagy a megkívántató bizonyítékokat előadni elmulasztotta.

2. A rendes elévülési idő alatt: ha a pervesztés fél lényegileg a per tárgyára vonatkozó és az alapperben nem használt bizonyítékokat hozott fel.

E szakasz hiányainak tartjuk:

a) hogy arra nézve nem tartalmaz intézkedést, miszerint az ügyvéd vétsége folytán kért perújítás esetén a mulasztással terhelt ügyvéd is meghallgattassék; mert — nézetünk szerint — annak megbírálása, hogy forog-e fenn ügyvédi vétség vagy sem, csakis annak meghallgatása után történhetik alaposan;

b) hogy azon a mai eljárás szerint fennforgó kétséget, hogy oly esetben, midőn a fél a megjelenés elmulasztása miatt lett pervesztessé, azon alapon, hogy az anyaperben nem használt új bizonyítékokat kíván felhozni, élhet-e perújítással? határozott szabály által el nem oszlatta.

(85. §.) (a polg. trvk. rendt. 324 §-a helyett). Zárlatnak mind a per megindítása előtt, mind a per folyama alatt lehet helye:

a) az egyik vagy másik fél kértére; ha valamely jognak vagy tárgynak birtoka vitássá vált és nem lehet azonnal elhatározni, hogy ki van a valódi birtokban, vagy kinek legyen joga birói ortalomra?

b) felperes kérelmére: ha az oly tárgyat vagy jogot vesz igénybe, melynek alperes van birtokában s felperes hitelt érdemlőleg kimutatja valószínűségét annak, hogy a panaszt tárgyát a per folyama alatt eladhatja, elrejtheti, megrongálhatja s a kérelmező jogait egészben vagy részben meghiúsíthatja:

(86. §.) (a 339. §-hoz hozzáadandó: „a kincstárnak, továbbá a gyámság vagy gondnokság alatti személyeknek, a törvényhatóságoknak és községeknek, a gyám, gondnok vagy számadásra kötelezett tisztviselő ellen számadási viszonyból eredő követeléseik biztosítása végett, a biztosítást pénzügyi hatóságok, árvaszékek, törvényhatóságok és községek megkereső levelei folytán is lehet rendelni, mennyiben a biztosítandó összeg számszerűleg elő van adva“.

E szakasz az ingókra vonatkozó biztosítást a telekrendelet 93. §-ával hozza igen helyesen kapcsolatba, s ezáltal megszünteti azon visszasságot, hogy oly esetben midőn ingatlanokra biztosítást lehetett előjegyzés útján nyerni, az ingókra ez nem volt eszközölhető.

Ezzel befejezzük a javaslatnak a perrendtartásra vonatkozó szabályai bíráló ismertetését, legközelebb áttérünk annak másik igen fontos részére, mely az örökösödési eljárás szabályozását tartalmazza.

ZLINSZKY IMRE,
kir. táblai pótbió.

Észrevételek

a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének a biztosítási ügyletet tárgyzó részére.

A tervezet 529. §-a szerint a szárazon, folyókon, vagy belvizeken vitelezt áruk biztosíthatók azon teljes értékben, melylyel a feladás idejekor birnak. Ez értéke a feladásig felmerült költségek és maga a biztosítási díj is beszámítható. A második bekezdés szerint a biztosítás e neme kiterjed mindazon károokra, melyek a vitelezt tárgyakban tűz, villám, hajótörés, jégzajlás, elmerülés a gőzkazán szétrobbanása vagy erőhatalom által okoztatnak. Kizártaknak csak azon események tekinthetők, melyek a biztosítási szerződésben világosan kijelölve. — A vitelezés veszélyei ellen irányult biztosításnál a biztosítástvevő félnek célja magának a vitelezt áruk egész értéke erejéig teljes kártérítési igényt biztosítani. Ezen cél a tervezetbeli intézkedés mellett el nem érhető. Ezen intézkedés szerint nem biztosítható a vitelezési, vám- és egyéb, a feladás után az áruknak rendeltetési helyükre érkezéig felmerülő és fizetendő költség. Nem biztosítható továbbá az áruknak rendeltetési helyükre megérkezéig várt haszon sem. Mindennek biztosíthatatlansága nélkül pedig a biztosítástvevő fél a vitelezésből reá háramolható teljes kár megtérítését nem nyerheti.

A második bekezdésben foglalt intézkedés első pontja elvértében áll annak zárpontjával. Amaz taxative felsorolja azon veszélyeket, melyekre a biztosítás kiterjed; izez pedig kiter-

jeszti a biztosítást minden esemény által okozott kárra, ha csak valamely esemény a szerződésben kivételezettnek nem jölöltetik. A tervezetbeli intézkedés tehát egyrészt kiterjeszti a biztosítást minden, bármely esemény által okozott kárra, másrészt pedig a biztosításnak csakis a taxative felszámított események által ejtett károokra ad fogamatot. Ezenfelül helytelennek véljük az intézkedés azon részét, mely a veszélyneveket taxative felsorolja azért, mert azon általános határozat mellett, mely szerint a biztosítás a vitelezt tárgyakban bármely esemény által okozott károokra kiterjed, teljesen fölösleges a veszélynevek külön kijelölése s mert továbbá a specializált veszélynevek felsorolása hiányos, nem tartalmazza mindazon eseményeket, a melyek által okozott károk megtérítendők. A mi a szövegezést illeti, azt nem tartjuk teljesen szabatosnak. Nem eléggé világos azon intézkedés, hogy a biztosítás minden esemény által okozott károokra kiterjed — ha csak valamely esemény a szerződésben világosan kivéve nincs, — ily határozat mellett a biztosító, a vitelezt tárgyak természetes minőségéből eredő károk megtérítésével tartoznék, holott nézetünk szerint a biztosító kizárólag a külső események által okozott károkokért felelős.

A tervezet 530. §-a szerint a vitelezés veszélyei ellen kötött biztosítás, más megállapodás hiányában, azon időponttal veszi kezdetét, midőn az áruk vitelezés végett feladatnak s azon időponttal végződik, midőn az áruk rendeltetési helyén az átvévonék vagy megbízottjának kiadatnak. — A tervezet ezen intézkedése a biztosítás kezdetét és végét egész általánosságban határozza meg, a nélkül hogy különbséget tenne a szárazon és vizen vitelezt áruk között. Ezen megkülönböztést pedig czélszerűnek tartanók, mert a biztosítás kezdete nem teljesen ugyanaz a szárazon és vizen vitelezt áruknál. A szárazon vitelezt áruknál a biztosítás azon időpontban veszi kezdetét, a midőn az áruk a vitelezt áru vitelezés végett átadatnak, holott a vizen vitelezt áruknál a biztosítás csak akkor kezdődik, a midőn az áruk vitelezés végett a hajóba rakatnak. A tervezet azon indoklását, mely szerint a biztosítás azon időponttal végződik, midőn az áruk rendeltetési helyén, az átvévonék vagy megbízottjának kiadatnak, nem tartjuk indokoltnak, mert ha a biztosítástvevő fél vagy megbízottja a vitelezt áruk átvételére bármely okból nem jelentkezik és e miatt az áruk neki ki nem adhatók, a biztosítás a tervezet szerint meg nem szűnik, holott nézetünk szerint a szárazon és vizen vitelezt áruknál megszűnik a biztosítás azon időpontban, midőn azok rendeltetési helyére megérkeznek és kirakatnak, illetve partra szállittatnak.

A tervezetnek a vitelezés veszélyei ellen irányult biztosításra vonatkozó további intézkedéseire, 531—534. §., lényegileg kifogásunk nincs.

A tervezetnek a biztosítási ügyletre vonatkozó harmadik fejezete az életbiztosítás iránt intézkedik. Az 535. §. szerint az emberi élet biztosítás tárgya lehet bizonyos vagy bizonytalan időre — halálíg — olyképen, hogy a biztosított halála esetére egy harmadiknak — a kedvezményezettnek — vagy jogutódainak meghatározott összeg kifizetése biztosítottatik. — A tervezet ezen szakasza felcseréli a biztosított tárgyat a biztosítás tárgyával, életbiztosításnál ugyanis az ember élete a biztosított tárgyat (Versicherten Gegenstand) képezi, holott a biztosítás tárgya (Gegenstand der Versicherung) azon érdekből áll, melylyel valaki az élet tartama iránt bír. A tervezet ezen §-a továbbá zavaros és intézkedéseiben ellentmondó. Első részében az életbiztosításról általán szól, második része pedig csakis a szorosabb értelemben vett életbiztosításról (u. n. halálesetre szóló életbiztosításról) intézkedik. A biztosító kötelezettsége nincs megállapítva az esetre, ha az emberi élet bizonyos időre biztosítottatik, a tervezetbeli azon intézkedés, mely szerint a biztosított halála esetére egy harmadiknak — a kedvezményezettnek — vagy jogutódainak meghatározott összeg kifizetése biztosítottatik, csak az életbiztosítás egyik főneménél, a halálesetre szóló biztosításnál jöhet alkalmazásba, az életbiztosítás egyéb neveire vonatkozóval nem birhat, ezekre nézve a biztosító által elvállalendő kötelezettség meghatározva nincs.

Az 536. §. szerint az életbiztosítási ügylet, ha egy harmadik személy halála esetére köttetik, csak ennek vagy törvényes képviselőjének beleegyezésével érvényes. — A tervezet ezen intézkedése azzal indokoltatik, hogy ez intézkedés nélkül az életbiztosítás a biztosítottot nézve könnyen veszélyessé válható spekulatívó forrásává lehetne. Elismerjük annak kívánatosságát, hogy a spekulatívóbeli életbiztosítás létrejövelelel telhetőleg megakadályoztassék, azt hisszük azonban, hogy a tervezet fentebbi intézkedése azt sem nem gátolná, sem nem mozdítaná elő. Minden solid és jól szervezett biztosítótársulat ösztönse-

rüleg szigorú különbséget fog tenni azon biztosítások között, melyek pusztán nyereszkeskedésből, és melyek a biztosított iránti jogosult érdekből kívánatnak megköttetni, s amazok elől beható és alapos vizsgálatok alapján könnyen fog menekülni, holott a tervezeti intézkedés szerint, sok jogosult érdekből köteendő életbiztosítás lehetlenné tétetnék. Így például a hitelező, kinek kétségtelen érdekében fekszik adósa életének fentartása és ki ennélfogva jogosult érdekekkel bir adósa életét biztosítani, a tervezeti intézkedés a biztosítandó beleegyezése nélkül adósa életére biztosítást nem vehet és így a tervezeti intézkedés által kétségtelen jogaiban minden alapos ok nélkül megszorítottatik.

Az 537. §. az életbiztosítási szerződés külön kelleit sorolja fel, az 538. §. szerint a biztosítási összeg a szerződő felek által szabadon megállapíttatik és a többszörös biztosítás megengedtetik.

Az 539. §. azt rendeli, hogy ha az esemény, melyre a biztosítás kötöttetett, bekövetkezik, a biztosított összeg teljesen kifizetendő. — A tervezet ezen intézkedését, mint teljesen önmagától értődő, kihagyandónak tartjuk.

Az 540. §. megállapítja azon eseteket, melyekben a biztosító a biztosítási összeg fizetésének kötelezettsége alól a törvény erejénél fogva megszabadul. Ezen esetek elsőjét képezi, ha a biztosított életét halálos ítélet, párbaj, öngyilkosság vagy öngyilkossági kísérlet folytán veszti el; kivéve ha a kedvezményezett igazolhatja, hogy a biztosított önkivületi állapotban fosztotta meg magát életétől. — Azon elvet, mely szerint a biztosító kötelezettsége alól felszabadul azon esetre, ha a biztosított életét halálos ítélet, párbaj vagy öngyilkosság folytán veszti el, igen helyesnek találjuk; de semmivel sem tartjuk indokoltnak az intézkedés utórészét, mely szerint a biztosított kötelezettsége fenáll, ha a kedvezményezett igazolhatja, hogy a biztosított önkivületi állapotban fosztotta meg magát életétől, mert minden öngyilkosságnál az önkivületi állapot bizonyos foka feltételeztetik, nem vétethetvén pusztán frázisnak, hogy az öngyilkosok az öngyilkosság percében szellemi örök teljes birtokában nincsenek, mert továbbá megengedni annak igazolását, hogy az öngyilkosság önkivületi állapotban történt és ennek alapján a biztosítót az öngyilkosság megtörténte daczára a biztosítási összeg fizetésére kötelezni, ellenkezik azon alapelvvel, mely szerint az öngyilkosság a biztosító fizetési kötelezettségét feloldja és mert végre köztudomású dolog, hogy a biztosító társulatoknak egyáltalán, de különösen az életbiztosítási társulatoknak kötelesege az elvállalt kötelezettséget megközelítőleg kiszámítani, az életbiztosítási ügyletnél ez a biztosítási ügyletek minden ága között a leghetőbb, ha azonban a biztosítót fizetési kötelezettség terheli akkor is ha a biztosított öngyilkosság folytán veszítette életét, akkor az elvállalt kötelezettség nagyságának kiszámítása lehetlenné válik, miértis aligha fog solid biztosító társulat találkozni, mely ily, az életbiztosítási ügyletet alapján megintgató intézkedés mellett életbiztosítási ügyletek kötésére és kiszámíthatlan risikó elvállalására hajlandó lenne.

Végre elhibázottnak tartjuk még ezen §-ba felvett azon kifejezést, mely szerint a biztosító kötelezettsége megszűnik, ha a biztosított életét öngyilkossági kísérlet folytán veszti el, az öngyilkossági kísérlet eredménye soha sem lehet a halál.

Az 541. §. szerint a tervezetnek az életbiztosításra vonatkozó határozatai, a dolog természetének megfelelő módosításokkal, akkor is alkalmazást nyernek, ha a biztosítási összeg a szerződés szerint bizonyos életkor elérésével fizetendő; vagy ha a szerződés tárgyát kiházasítási tőkék, nyugdíjak vagy életjáradékok biztosítása képezi.

Nem helyeselnék, hogy a tervezetben az életbiztosítás egyik igen elterjedt neméről, a testi sérülések elleni biztosításról semmi intézkedés sem tartalmazzatik, sőt még említés sem tétetik róla. Minthogy a biztosításnak ezen neve különösen az utolsó időben folyton növekedő terjedésnek örvendő, czélszerűnek tartanók a tervezet e tekintetbeni hiányát pótolni.

Ezzel elértük a célt, melyet magunk elé tűztünk. Elmondottuk röviden nézeteinket a tervezetnek a biztosítási ügyletet tárgyzó részére és kiemeltük az abban jelenkező hiányokat. És habársokkal szívesebben láttuk volna egy oly törvény alkotását, mely a biztosítási ügylet minden fontosabb ágát magába foglalva, részletesebb és kimerítőbb intézkedéseket tartalmazandott, mégis örömmel üdvözljük a tervezetnek a biztosítási ügyletre vonatkozó részét, minthogy az jelen alakjában is kétségtelenül nagy szolgálatot teend.

Dr. BECK HUGÓ,
ügyvéd.

Nehány szó az örökösödési eljárásról.

Az örökösödési eljárásról készült javaslatban az állami beavatkozás elve teljesen elejtetett, még ott is, hol eddig pl. kiskorúak, távollévők, elmebetegek érdekében oly jótékonynak bizonyult, s általában a hivatalos intézkedést az érdekeltek kérelmére teljesíti; az örökség önhatalmulag birtokbavehetés elvének kimondása által pedig, ezen intézkedés végetti kérelmek lehető csekély száma előre látható.

Nagy kérdés, hogy a felek érdekeinek melyik eljárás felel meg jobban, az-e, mely a teljes állami beavatkozás elvén, vagy pedig az, mely a felek lehető szabadsága megadására elvén nyugszik. Elméleti szempontból sokat lehet érvelni s ellenérvel mindkét részről felhozni, azonban azt hiszem, hogy az örökösödési eljárásra vonatkozó javaslatnál nem annyira az elméleti, mint inkább a gyakorlati szempontoknak kellene irányt adóknak lenni. Fájdalom, hogy a gyakorlati szempont kevésbé méltányoltatik, s általában javaslataink az elméleti iránynak a gyakorlatiasság feletti túlsúlyát igazolják. Javaslatkészítőink az elméleti vívmányát kívánják meghonosítani, a nélkül, hogy megfontolnák, ha vajjon a kívánt eredmény elérhetésére szükséges előfeltételek meg vannak-e?

A jelenlegi örökösödési eljárás tapasztalt hiányosságaira annak megjavítására hívta fel a közfigyelmet. Ezen javítás elhatározottat, s elkészült az örökösödési eljárás javaslata, mely nem javítás, hanem önálló új rendszer, és pedig olyan rendszer, mely a hagyatéki körül felmerült sajnos tapasztalatokat még sajnálatraméltóbbakkal gazdagítani van hivatva. Az állami beavatkozás lehető korlátozását megállapító örökösödési javaslatnak, ha érvényre emelkedhetik, kétségkívül károsabb eredménye lesz a jelenlegi bár hiányos örökösödési eljárásénál.

Helyesen jegyezte meg Dalma Győző a „Jogtudományi Közlöny“ 48. számában közölt cikkében, hogy az eddigi eljárásnak jó oldalaként bizonyult be a hagyatéki bírói tárgyalása, vagyis az osztály megkísérlése, létesítése s annak alapján az örökölt vagyon bírói átadása, s az örökölt ingatlanoknak hivatalból való telekkönyvi átíratása.

A gyakorlat azt igazolja, hogy egy tapintatos bíró vezetése mellett a legtöbb esetben sikerül úgy a hagyatéki vagyon tisztába hozatala, mint az örökösök között az osztály létesítése, melyhez ha ingatlanok is vannak, ezeknek hivatalból való telekkönyvi bekebelezése is járulván, — az öröklésből származó tulajdon lehető vitássága s bizonytalanságának ideje meglehetősen rövidre szoríttatik. Pedig nagy jelentőséggel bir ez nemzetgazdasági szempontból is, mert a tulajdonjog bizonyossága, a tulajdon ésszerűbb felhasználására is nagyobb ösztönt ad.

Ha tehát a tapasztalat a hagyatéki bírói tárgyalását jónak bizonyította, nem azt lehetett-e várni, hogy az örökösödési eljárás javítása folytán a jónak bizonyult bírói tárgyalás fentartása mellett, a hagyatéki vagyon biztosítása, — a kellő felügyelet, a tárgyalás menete, az egyezségmegkísérlés módja, az örökség — ingó vagy ingatlan — átadása, a hagyatéki bíróságnak az árvaszékhez való viszonya tekintetében fog a szükséges javítás eszközöltetni? Nem, az új örökösödési eljárás javaslata mindezt nem teszi, hanem egy egészen új rendszerrel lép fel, hogy a már félig-meddig megszokott eljárás jótéteményét is elveszítve, ismét tapogatózunk, s az öröklés folytán beálló vagyoni jogi viszonyok teljes zűrzavarát szemlélhessük.

Nagyon káros a felekre nézve az állami beavatkozás elvének elejtése, mert az örökhagyó halála után rövid időn teljesítendő leltározás által az örökség biztosítása, — a hagyatéki vagyon tisztázása könnyebb, mint ott, hol a leltározás csak bizonyos esetekben s legtöbbször csak a nyilatkozat beadása után rendeltetik el, — a nyilatkozat beadására pedig a javaslat szerint hat hónap is engedélyezhető. Mennyire elég idő ez arra, hogy a hagyatéki vagyon tisztázása megnehe zittessék.

Nagyon káros a leltározásnak nem a leggyorsabban keresztül vitetni, még az állami pénztár tekintetében is, mert az örökség után fizetendő illeték kiróvása, lehető biztosítása és beszedése nagyon kérdésessé tétetik. Ezen szempont az új javaslat szerint egészen figyelmen kívül hagyott, s nem lehet tudni, hogy az örökösödési illeték az új eljárás életbeléptetése után mily alapon fog kiszabni, biztosítani s bezedetni, — ki lesz kötelezve az illeték alapját tevő vagyonmennyiséget kimutatni, s az örökösödési illeték kifizetésére kötelezendő örökösöket kijelölni.

Annyi bizonyos, hogy az örökhagyó halálával beálló vagyoni jogi viszonyok minél gyorsabb rendezése s a tulajdonjog biztosítása úgy az egyesek, mint az állam érdekében fekszik. Ezen gyors rendezést pedig nem lehet ott elérni, a hol a bírói

intézkedés csak a felek kérelmére történik, mert ezen kérelemre szükségét csak akkor érznek legtöbb esetben az örökösök, a mikor már az örökségnek önhatalmulag lett birtokbavétele folytán — a birói beavatkozás nélküli osztózkodás miatt a per magva elhintetett, s az örökség tárgya, különösen a mennyiben ez ingóság — elpocsékoltatott.

A tapasztalat azt igazolja, hogy ott, hol az örökhagyó halála után kevés időre, a hagyatéki vagyon mennyisége pontos leltározás folytán tisztába hozhatóvá tétetik, a birói tárgyalás alkalmával az érdekeltek sokkal készebbek a békés kiegyenlítésre, a békés osztály megtételére. Ez által pedig sok per folytatik el még csirájában.

A mi az örökösödési illetéket illeti, ez a birói beavatkozás szándékolt korlátozása mellett csaknem lehetetlenné válik. Vagy talán a javaslat szerzője az örökösödési illeték megszüntetését óhajtja? Ezt nem hiszem, mert ezen adózás — különösen ha ez az örökösöktől a hagyatéki vagyon birói átadása után lehető gyorsan behajtatik, — a felekre kevésbé terhelő, s az állami terhek egyenlősítésének egyik czélszerű eszköze, s az államkincsar tekintetében nem megvetendő jövedelemforrás.

Az örökhagyó halálával beálló vagyoni jogi viszonyok gyors rendezésének szempontjából úgy a felek mint az államkincstár érdekében kívánatos, sőt szükséges a hagyaték birói tárgyalása, tehát a hagyaték birói tárgyalásának általában minden hagyatékánál, ott is, hol csak nagykoru örökösök érdekelvők, behozatala lenne czélszerű. Megállapítandók lennének a haláleset felvétele, s annak a járásbírósnak mint illetékes hagyatéki bírósághoz leendő bejelentése iránti szabályok; — kimondandó lenne a hagyatékra a járásbírósnak által minél gyorsabban hivatalból keresztülviendő leltározása; — meghatározandó lenne a hagyatéki tárgyalás alakszerűsége; s azon hagyatékoknál, hol gondnokság vagy gyámság befolyása szükséges, e szempontból az árvaszékeknek a hagyatéki bírósághoz való viszonya szabályozandó lenne; — meghatározandó lenne az osztály keresztülvitelének módja; felhatalmazandó lenne a járásbírósnak a hagyatéki vagyonnak az örökösök részére leendő átadására, s ott hol ez ingatlanságból is áll, ennek hivatalból leendő bekebelezése végett a telekkönyvi hatóság megkeresésére; — kötelezendő lenne a járásbírósnak a hagyatéki vagyonnak pontos kimutatását s az örökösök mint illetékkötelezettek kijelölése mellett az adóhivatalokkal közleni, hogy ezek által az illeték biztosan kiszabható s beszedhető legyen.

Ha ezen szempontokból a szükséges szabályok meghozatnak, az örökhagyó halálával beálló vagyoni jogi viszonyok rendezése sokkal gyorsabban s egyszerűbb módon eszközölhető.

Ne tegyünk tehát újabb elvekket újabb kísérleteket, hanem a létező eljárásból a jónak bizonyult intézkedések fentartása mellett, szorítkozzunk csak a felismert hiányok javítására, mert ez által úgy az egyesek, mint az állam érdekében üdvösebben járunk el.

Nem kell hinni, hogy az új örökösödési eljárás folytán a bíróságok teendői apadnának, mert a be nem avatkozás miatt a vagyoni jogi viszonyokban annyi zavar támad, hogy ezen zavar tisztázására fenmaradó rendes perutnak a felek által igénybe vétele folytán a bíróságok teendője legalábbis megtízszereződik.

Dr. KISS ENDRE,
kir. törvényszéki bíró.

K ü l ö n f é l é k.

(Értesítés.) Lapunk mai számával az idei évfolyamot befejeztük, s kérjük t. olvasóinkat a jövő évfolyam mielőbbi megrendelését eszközölni, minthogy a jelen mostoha viszonyok közt csak kevés fölös számú példányt nyomathatunk. A kiadóhivatal.

(Elismerésre méltó) figyelmet tanusított a német jogászgylés elnöke, G n e i s t, a pesti kir. ítélőtábla irányában. A kir. tábla elnöke Szabó Miklós megrendelvényen ugyanis a német jogászgylés összes évkönyveit, kellemes meglepetésére számla helyett a német jogászgylés elnökének megbízásából a titkári hivatal azon értesítést vevé: hogy szerencsájének ismeri a magy. kir. ítélőtáblának a német jogászgylés évkönyvei tiszteletpéldányával szolgálni.

(Repetitorium) a polg. perrendtartáshoz czimű munka jelent meg dr. Maislis Mór ügyvédől; czélja az anyag könnyű áttekintését nyújtó csoportosítás által a vizsgára készülő jogászságnak hasznos (?) szolgálatot tenni. Mi nem vagyunk barátjai az ily „Faulenczer“ nevezete alatt ismert irodalmi termékeknek, de azoknak, kik arra szorultak, a fentebbi munka helyes utmutatóul szolgálhat.

✎ Mai számunkhoz van mellékelve a „Kis Vasárnapi Ujság“ czimű ifjúsági képes hetilap előfizetési felhívása az 1874-dik évi folyamra.

Előfizetési felhívás

a „Jogtudományi Közlöny“-re.

Lapunk 1874-ki évfolyamával már 9-ik évfolyamát fogja megkezdeni.

A kik fáradozásainkat s annak eredményét figyelemmel kísérték, azok előtt a hivalkodás vádja nélkül mondhatjuk: hogy lapunk a hazai jogirodalomnak jelentékeny lendületet adott, s jogosult önértéssel utalhatunk eddigi nyolczéves pályafutásunkra.

Irányelvünk volt kezdettől fogva a szabadelvű jogi haladás.

Ez irányt követendjük jövőben is. Függetlenül folytatjuk a szellemi harcot mind fölfelé, a kormányzati képtelenség ellen; mind lefelé, hol nem ritkán balitéletek szolgálnak a valódi haladásnak gátjaul.

* * *

Hogy továbbá a gyakorlati törvénykezésre is mily kiváló figyelmet fordítottunk, azt bizonyítják a magyar kir. curiának általunk oly gondosan szerkesztett elvi jelentőségű határozatai.

Ezen irányban szakirodalmunk egy újabb — eddig parlagon heverő ágának művelését tűztük ki legközelebbi célul. Értvén ez alatt a birói határozatoknak tudományos bírálata-

tát, mely czélra a jövő évfolyamban egy külön állandó rovatot fogunk nyitni. Minden szellemi működésnél, s így a törvénykezésnél is, a haladás egy feltételhez van kötve, és ez a jobbnak fölismerése. Erre leghathatósabb eszköz a bírálát, ha ez minden mellékérdék bajhászata nélkül, egyedül a tudomány szolgálatában áll.

Több kitünő szakférfiu ígérteit birjuk, kik a jelzett iránybani törekvésünk hő támogatását biztosítják. Lapunk e rovatának közleményeiben azonban súlylyal nem bír „a ki“, hanem „a mi“, — s ezért e közlemények névtelenül fognak megjelenni.

* * *

Folytatni fogjuk továbbá lapunk azon mellékletét is, melyben a magyar felelős kormányának a törvénykezésre vonatkozó szabályrendeleteit közöltük, akkép, hogy e mellékletek külön tárgymutatóval ellátva, — a fölaptól elkülönítve beköthetők legyenek.

Végre a lap rendes tartalmán kívül a törvénykezésre vonatkozó összes törvényjavaslatokat szintén külön beköthető mellékletekben közlendjük.

a „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatalához

Budapest, egyetem-utca 4-ik szám alatt.